

COMMENTARIA

IN

SCRIPTURAM SACRAM

IL I». CORNELII A LAPIDE

E SOCIETATE JESU.

SANCT4C SCHIPTURÆ OLIM LOVANII, POSTEA ROMÆ PROFESSORIS,

ACCURATE RECOGNOVIT AC NOTIS ILLUSTRAVIT

AUGUSTINUS CRAMPON,

niFXCKSI, AMUlaS. I'RKunTTER.

EDITIO NOVA

ACCUBATE EXPURGATA MIMUS QUA IS PRIOREM IRREPSE-
RANT.

TOMI S V444ESIMUS

of the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. I.

PARISHS

APUD LUDOVJCUM VIVES, BIBLIOPOLAM EDITOREM

13, VIA VULGO MOTA PELAkHilt, 13

M DCCC LXXV

COMMENTARIA

IN

LIBRUM QUARTUM REGUM.

ARGUMENTUM.

Hebræi hunc librum jungunt libro tertio, et cum eo unum efficiunt. Verum Latini aptius dividunt, et hic quartum inchoant. Hic enim cœpil prolapsus regni Juda, quod, sub Salomone cælerisque hucusque regibus, fuerat forte, amplum et opulentum. Porro libro primo Regum audivimus gesta Heli, Samuclis et Saulis per 80 annos; libro secundo gesta Davidis regis per 40 annos; libro tertio gesta Salomonis, Roboam, Abiæ, Asæ et Josaphat, per annos 126; jam vero hoc libro quarto audiemus gesta Jorani, Ochozire, Albati®, Joas, Amasiæ, Oziæ, Joalbam, Achaz, Ezechiaë, Manassis,

Amon, Josire, Joachaz, Joakim, Joachin et Sedeci® per annos 30i, ex Davide recta generationi* serie successive descendentium; quibusin brade sive in decem tribubus regnarunt Ochozias filius Achab, Jorain, Jehu, Jonchas, Joas, Jeroboam, Zacharias, ScHum, Manahem, Phaceia, Phacee et Osee, sub quo desiit regnum Israel anno sexto Ezechiaë, cum totus ejus populus a Salmanazar abductus est in Assyriam, ulaudiemus cap. xvui, 10. Regnum wro Juda desiit anno ultimo Sedecia*, cum ejus populus abreptus fuit a Nabuchodonosor in captività* tem Babylonicam, ut audiemus capite ultimo.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ochoziæ agrotanti, et de sanitate per nuntios consulenti Beelzebub, Elias per eosdem mortem denuntiat: mox, vers. 9, duos quinquagenarios ab eo ad se capiendum missos, igne cadesti cum 50 militibus comburit; tertio vero sibi supplici parcit ac a se Ochoziam adit, eique necem intentat. Moritur ergo Ochozias, eique succedit frater Joram.

1. Praevaricatus est autem Moab in Israel, postquam mortuus est Achab. 2. Ceciditque Ochozias per cancellos cœnaculi sui, quod habebat in Samaria, et ægrolavil; misitque nuntios, dicens ad eos; Ile, consulite Beelzebub deum Accaron, utrum vivere queam de infirmitate mea hac. 3. Angelus autem Domini locus est ad Eliam Thesbiten, dicens : Surge, et ascende in occursum nuntiorum regis Samariæ, et dices ad eos : Numquid non est Deus in Israel, ut catis ad consulendum Beelzebub deum Accaron? 4. Quam ob rem hæc dicit Dominus : De lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Elabiit Elias. 5. Heversique sunt nuntii ad Ochoziam. Qui dixit eis : Quare reversi estis ? 6. At illi responderunt ei : Vir occurrit nobis, et dixit ad nos : Ite, et revertimini ad regem, qui misit vos, et dicetis ei : Ille dicit Dominus : Numquid, quia non erat Deus in Israel, mittis ut consulatur Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. 7. Qui dixit eis : Cujus figuræ habitus est vir ille, qui occurrit vobis, et locus est verba hæc? 8. At illi dixerunt : Vir pilosus, et zona pellicea accinctus renibus. Qui ait : Elias Thesbites est. 9. Misitque ad eum cum quinquagenarium principem, et quinquaginta qui erant sub eo. Qui ascendit ad eum ; sedenque in vertice montis, ait : Homo Dei, rex præcepit ut descendas. 10. Respondensque Elias, dixit quinquagenario : Si homo Dei sum, descendat ignis de coelo, et devoret te, et quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de coelo, et devoravit eum, et quinquaginta (qui erant cum eo. II. Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, et quinquaginta cum eo. Qui locus est illi: Homo Dei, hæc dicit rex : Festina, descende. 12. Respondens Elias ei : Si homo Dei sum, descendat ignis de coelo, et devoret te, et quinquaginta tuos. Descendit ergo ignis de cœlo, et devoravit illum, et quinquaginta ejus. 13. Iterum misit principem quinquagenarium tertium, et quinquaginta qui erant cum eo. Qui cum venisset, curvavit genua contra Eliam, et precatus est eum, et ait : Homo Dei, noli despicere animam meam, et animas servorum tuorum qui tecum sunt. 14. Ecce descendit ignis de coelo, et devoravit duos principes quinquagenarios primos, et quinquagenos (qui cum eis erant; sed nunc obsecro ut miserearis animæ meæ. 15. Locus est autem Angelus Domini ad Eliam, dicens : Descende cum eo, ne timeas. Surrexil igitur, et descendit cum eo ad regem, et locus est ei : Ille dicit Dominus: Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israel, a quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. 17. Mortuus est ergo juxta sermonem Domini, quem locutus est Elias, et regnavit Joram frater ejus pro eo, anno secundo Joram filii Josaphat regis Judæ : non enim habebat lilius. 18. Reliqua autem verborum Ochoziæ, quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?

ut, 1. Pa.F. vahicatls est autem Moab in Israel,—id est, utve(tit) Cluldæus, Muabilæ rebellavit in Israel, Cum enim viderent Achab in prælio cæsum, et

exercitum ejus dissipatum, ac Ochoziam juvenem, animos sumpserunt, et ci, cui hucusque subjecti fuerant, rebellarunt, negando tributum, sibique proprium rogem constituerunt; sicut sub idem tempus Idumæi a Davide subacti rebellarunt Joranni regi Juda, ut audiemus cap. vili. Ita Abulensis.

Vers *.

2. Ceciditque Ochozias (filius Achab rex Israel) PER CANCELLOS COENACULI SUI, — id est C  st p  t f  nos-
tras cancellatas et reticulatas tabulati, inquit Pagninus, Vatablus et alii. Aut « o  naoulum » vocat solarium sive lectum, quod in Palestina erat planum, ut in eo ambulare, comare, dormire possent. Porro hoc tectum circumcirca cingebatur lorica sive muro, ne quis incaute ex eo laboretur juxta legem *Deuteronomii* xxu, 8. Murus hic reticulatus clanculoellatus erat, ex quo, fatiscientibus vel ruptis cancellis, lapsus est Ochozias. Ita Sanchez.

Tropologice, Eucherius : « Ochozias, inquit, rex Samariæ, qui se a domo David separavit, et per cancellos decidit, hoc significare videtur: quod hæretici, sive schismatici, etsi aliquam boni actionis arcem conscendere videntur, quia tamen compagem Ecclesia! unitatis non habent, quasi patentibus et non solidis laterum præsidiis, semper ad vitiorum infirma celabuntur, dum divino destituti auxilio su   pertinacia! fastu intereunt. »

Beelzebub
quis ?

Consulite Beelzebub deum Accaron. — Septuaginta, *consulite Baal muscam, deum Accaron*. Josephus, *consulite Myodis (id enim Deo nomen erat) oraculum*: plz est musca, inde *Myodcs* est deus muscarum, qui scilicet invocabatur ad abigendas muscas, quibus abundabant Accaronit   ob solum humidum et calidum, ex maris vicinia. Idem dicebatur J  piter d  rc  w; , teste Pausania, lib. V, et Plinio, libro XXIX, cap. vi, ubi *Myodcm* vocat *Acharem*, forte quia in Aerarono, ut hic dicitur, colebatur. Simili modo colebatur deus Smintheus, ad abigendos mures ; hos enim Cretenses vocant Sminlhas; et Parnopius ad abigendas parnopas, id est culices, vel, ut alii volunt, locustas, leste Pausania in *Atticis*. Gentiles enim rebus omnibus deos præficiebant, adeoque colebant Febrim, Cloacinam, Pavorem et Pallorem quasi numina, leste S. Augustino, lib. IV *De Civit. Dei*, cap. xvi cl XXIII. Sic *Beelzebub* Hebraice idem est quod *Baal* sive *Beet* et *Bel* '13* *Zebub*, id est *musca*, vel *Baal Musca*, ut veilunt Septuaginta; idoluin enim hoc instar musca*, erat etrorinntuin, ait Nuzianzenus, lib. It *Contra Julianum*, cl Theodorelus, *Quast.* 111. Hinc el Philaslrius inter hæreses numerat « Myolatras, » id est musc   adoratores, sive « Muscacaronitas, » *hæresi* 13. Vide dicla *Matth.* x, 23. Quibus adde nonnullos cum Serario sentire, quod *Beelzebub* sive *Myodes*, id est *Deus musc  *, fuerit libidinis deus, aut dea qu  piam, ob impudicitiam et libidinem qu   in muscis notatur; unde Lucianus in *Encomio* musc   tradit olim fuisse merelri-

ces, qu   *musc  * vocabantur. Insuper dii (dæmones) omnes propter multitudinem, indolentiam, impudicitiam, inordaoitatem , sordes, fœtorem, musc   vocari possunt : unde hoc sæculo dæmon specie ragn   musc   vel crabronis involans incum, qui relict   fide orhodoxa Anabaplismnm profitebatur, illico eum quasi possidens, S. Scripturæ peritum efficiebat, cumdeinque hac peritia privabat, si ab Anabaptismo ad fidem rediret, uti oculati testes narrant. Rursum daemones « musca! » vocantur, quia, ut ait, lib. *De Sacrificiis*, Lucianas, « victimarum sanguini muscarum instar inhiarent. Adde, in Gentilium vates, musc   instar (hemones quandoque involasse, ut oracula ederent; quemadmodum Sacerdotale Romanum tradit, cum interdum ad energumenos obsidendum accedere. Hinc igitur apud Judæos, qui contemptus et detestabilis erat, vocatur Beelzebub, *Matth.* cap. x. Ipse daemonum princeps, *Matth.* xn, Linquam omnium salacissimus, impudentissimus, contemptissimus, » ait Serarius; aut quia *Myodes* eral *Jupiter* ut dixi; Jupiter autem ost deorum omnium primus et princeps.

Tropologice, colunt Beelzebub, id est deum muscam vel muscarum, impudentes, luxuriosi, insolentes, inquieti, litigiosi. Audi S. Gregorium lib. XV 111 *Moral*, cap. xxv, explicantem quartam -Egypli plagam, qu   fuit musearum, *Exodi vii*, 21 : « Ægyptus, quæ hujus mundi speciem tenet, muscis percutitur. Musca enim nimis insolens et inquietum animal est. In qua, quid aliud, quam insolentes cur   desideriorum carnalium designantur? Inde alias dicitur : Musc   morientes perdunt suavitatem unguenti; quia cogitationes superflua?, qu   assidue in animo carnalia cogitante et nascuntur cl deficiunt; eam suavitatem qua unusquisque intrinsecus per spiritum est, perdunt; quoniam integritate ejus perfrui non permittunt.   gyptus ergo muscis percutitur; quia eorum corda qui terrenam vitam diligunt, dum desideriorum suorum inquietudinibus feriuntur, turbis cogitationum carnalium ad ima depressa sunt, et ad quietis intim   desiderium non levantur. Unde cum ope pietatis ad cor veritas venit, prius ab eo cogitationum carnalium asstus ejicit, et post in eo virtutum dona mira disponit. » Plura de muscarum symbolis dixi *Eccles*, x, 1, ad illa: « Musc   morientes perdunt suavitatem unguenti. »

4. Quamobrem (quia scilicet relicto Deo consu- Vera.4.
luisti Beelzebub) etc., morte morieris.—Elias intentai mortem Oehozi e ob consultum (hemonem; quod nolent ii qui consulunt divinos et magos; hos enim Deu< plectet morte æterna et sæpe temporalis. Sic enim Saul occisus est in pradio, eo quod consuluisset Pythonissam, I *Rcg.* xxvm, 16. Sic Achab telo confossus est, quod a pseudopropheta Baal eventum belli esset sciscitatus, lib. III *Rajam* capite ultimo. Est enim h  c consultatio scelus grave, et Deo valde injurium ; quia per illud projicientia futurorum et divinatio adimitur

eius divinitati, cui propria est, ac traditur diabolo. Inde Deus ostendit quam acriter hanc sui contumeliam sentiat, dum eam tam atrociter castigat.

Ven- 8. Vm PILOSUS ET ZONA PELLICEA ACCINCTUS. — Incedebat enim Elias intonsus, proluxa barba et capillis, hispido vestitu et piloso, puta melote, sive pelle ovina vel caprina intonsa circumdatus, et zona pellicea accinctus, id est corio non apparato, sed adhuc piloso et villosa, quasi eremita mundi contemptor, et paupertatis prisca?o'ic simplicitatis amator. Vide Cassianum, libro I *Instit.* cap. i. Fabulatur R. Eliezer cap. xxxi, zonam hanc Elix fuisse ex pelle illius arietis, quem pro Isaac immolavit Abraham, *Gows.* xxir.

Ven. 9. 9. Homo Dei, (ironice ita eum vocat. 7. d. O Elia, qui te vocas jactasque virum Dei) rex pr ícepit ut descendas — ex vertice montis Carmeli ad nos, ut te quasi captivum deducamus ad rogem Ochoziam, cui mortem prænunliasti, ut hujus funesti oraculi rationem reddas, et pœnas luas. Itaque quinquagenarius hic peccavit *primo* impietate, quia impietati Ochoziæ volentis Eliam castigare consensit, ejusquefuit administer. *Secundo*, fastu, quia imperiose et superbe quasi regii mandati exoculorjussit cum descendere; idcoque ab Elia imo a Deo igne coelesti sideratus occubuit.

Vtrt. 10. 10. Respondensque Elias dixit quinquagenario: Si homo *Du* sum, descendat ignis de coelo et devoret te et quinquaginta tuos. — Elias titulum ironicum sibi datum, serium efficit, cumque in caput dicentis per seriam vindictam retorquet. Ende nota : pro Dei Hebraice est, *Elohim*, quæ vox significat Deum qua judicem et vindicem, 7. d.Si ego sum minister *Elohim*, id est summi judicis et vindicis, ut tu ironice dixisti, ipse *Elohim* me, ut suum ministrum, defendat, ac puniat tuam insolentiam et violentiam qua me ejus ministrum vis capere, et ad regem invitum pertrahere. Hæc enim violentia in Deum ipsum, qui meus est herus et Dominus, redundat. Quare hanc sui, imo Dei injuriam Elias ullus est, spiritu vehementi

ignem ecœlo devocans. Idem faciet in fine mundi cum Enoch decertans contra Anlichrisluni ejusque asseclas; unde *Apocal.* xi, S, de utroque dicitur: « Et si quisx'oluerit cos nocere, ignis cxiel de ore (jussu) eorum, et devorabit inimicos corrn, n et *Eccli.* cap. XLvm, vers. 1 : « Surrexil Elias propheta, quasi ignis et verbum ipsius quasi facula ardebat, » et vers. 3 : « Dejecit ignem de coelo ter. » Vide ibi dicta.

Symbolice, S. Ambrosius, lib. *De its qui myste-riis initiantur*, ix, cum Elia comparat sacerdotem consecrantem Eucharistiam. Sicut enim Elias igne coelesti consumpsit quinquagenarium cum suis, sic sacerdos, vi divina verborum Christi, consumit substantiam panis et vini, illamque in Christi corpus convertit : nam, ut ait Lanfrancus *Contra Bereng:* « Si tantum valuit sermo Eliae, ut ignem de coelo deponeret; non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? »

11. Festina, descende. — Impudentior fuit hic Ver». 1. secundus pentacontarchus priore; tum quia audito ejus supplicio non resipuit, tum quia auxit impudentiam, addendo : *festina*; idcoque eadem poena plexus, ac igne coelesti consumptus est.

14. Obsecro ut miserearis animæ mejj. — Hic tertius duorum præcendentium supplicio territus, et sapientior factus, fit supplex Eliae : unde non audet petere diccreque ut descendat, sed misericordiam postulat, ut scilicet sibi parcat, et dicat quid sibi facto sit opus : quid scilicet regi renunciare debeat. Quarc ei Elias non tantum pepercit, sed et monente Angelo ultro se comitem ad regem adjunxit.

17. Regnavit (in Israel) Joram frater ejus pro Vert.i> EO, ANNO SECUNDO JORAM FILII JOSANIAT REGIS JUD.B, — qui scilicet cum patre Josaphal adhuc vivente, sed cunte cum Achab ad pugnam contra Syros, idcoque absente, regnabat in Jerusalem, de quo cap. ni, vers. 1. Cæso enim Achab in bello, illico successit ci inregnum filius Ochozias, el co primo regni sui anno e morbo moriente, frater ejus Joram.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

lunu igneo rapitur in cœluin; succlamat ei Eliseus : pater mi! cumis Israel et auriga ejus. Mox, rers. 14, pallio Elia dividens Jordanem, sicco pede eum pertransit. Inde, vers. 19, aguas pessimas immisso sale persanat. Denique, vers. 23, pueros te sibi insultantes : Ascende, calve, immissis duobus ursis dilacerat.

1. Facium est autem, cum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in cœlum, ibam Eliasct Eliseus de Galgalis. 2. Dixilque Elias ad Eliseum : Sede hic, Quia Dominus misit me usque in Bethel. Cui ait Eliseus : Vivit Dominus, el vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque descendissent Bethel, 3. egressi sunt filii prophetarum, qui erant in Bethel, ad

Eliseum, et dixerunt ei : Numquid nosti quia hodie Dominus tollet dominum tuum a te? Qui respondit : et ego novi, silete. 4. Dixit autem Elias ad Eliseum : Sede hic, quia Dominus misit me in Jericho. Et ille ait : Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque venissent Jericho, 5. accesserunt filii prophetarum, qui erant in Jericho, ad Eliseum, et dixerunt ei : Numquid nosti quia Dominus hodie tollet dominum tuum a te? Et ait : Et ego novi, silete. 6. Dixit autem ei Elias : Sede hic, quia Dominus misit me usque ad Jordanem. Qui ait : Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter, 7. et quinquaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt eos, qui et steterunt econtra, longo : illi autem ambo stabant super Jordanem. 8. Tulitque Elias pallium suum, et involvit illud, et percussit aquas quæ divisæ sunt in utramque partem, et transieruntambo per siccum. 9. Cumque transissent, Elias dixit ad Eliseum : Postula quod vis ut faciam tibi, antequam tollar a te. Dixitque Eliseus : Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus. 10. Qui respondit : Rem difficilem postulasti; attamen si videris me, quando tollar a te, erit tibi quod petisti : si autem non videris, non erit. 11. Cumque pergerent, et incedentes sermocinarentur : ecce currus igneus, et equi ignei diviserunt utrumque; et ascendit Elias per turbinem in cælum. 12. Eliseus autem videbat, et clamabat : Pater mi, pater mi ! currus Israel et auriga ejus. Et non vidit cum amplius : apprehendilque vestimenta sua, et scidit illa in duas partes. 13. Et levavit pallium Eli®, quod ceciderat ei : reversusque stetit super ripam Jordanis, 14. et pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percussit aquas, et non sunt divisæ, et dixit : Uhi est Deus Eliæ etiam nunc? percussilque aquas, et divisæ sunt huc atque illuc, et transiit Eliseus. 15. Videntes autem filii prophetarum, qui erant in Jericho econtra, dixerunt : Requievit spiritus Eli® super Eliseum. Et venientes in occursum ejus, adoraverunt eum proni in terram, 16. dixeruntque illi : Ecce, cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possunt ire, et quærere dominum tuum, ne forte tulerit eum spiritus Domini, et projecerit cum in unum montium, aut in unam vallium. Qui ait : Nolite mittere. 17. Coegeruntque cum, donec acquiesceret, et diceret: Mittite. Et miserunt quinquaginta viros : qui cum quæsisserunt Iribus diebus, non invenerunt. 18. Et reversi sunt ad eum; at ille habitabat in Jericho, et dixit eis : Numquid non dixi vobis : Nolite mittere? 19. Dixerunt quoque viri civitatis ad Eliseum : Ecce habitatio civitatis hujus, optima est, sicut tu ipse, domine, perspicis; sed aquæ pessimæ sunt, et terra sterilis. 20. At ille ait : Afferte mihi vas novum, et mittite in illud sal. Quod cum attulissent, 21. egressus ad fontem aquarum, misit in illum sal, et ait : Hæc dicit Dominus : Sanavi aquas has, et non erit ultra in cis mors, neque sterilitas. 22. Saniæ sunt ergo aquæ usque in diem hanc, juxta verbum Elisci, quod locutus est. 23. Ascendit autem inde in Bethel, cumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, et illudebant ei, dicentes : Ascende, calve ; ascende, calve. 24. Qui cum respexisset, vidit eos, et maledixit eis in nomine Domini; egressique sunt duo ursi de saltu, et laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros. 25. Abiit autem inde in montem Carmeli, et inde reversus est in Samariam.

2. Sede hic. — Elias ex modestia et humilitate voluit occultare suum raptum, idcoque Eliseum a se dimittere. Dona enim Dei, quæ pertinent ad aliqualem, inquit Abulensis, personæ excellentiam, occultari debent, ne homines videantur in eis gloriari ; quia Dei est ea manifestare, uti hic manifestavit raptum Elia) per filios prophetarum. Quocirca Elias non tam præcipit, quam hortatur Eliseum, dicens « sede, » id est mano « hic; » non est necesse ut me comiteris. Veruni Elisons sapienter ab Eliæ latero discedere noluit, ut ejus

benedictionis fieret particeps et zeli spiritusque hores ; unde ait :

Vivit Dominiis, et vivit anima tua (id est juro per vitam Dei etanimro turo), qua (quod) non derelinquam te. — Hinc liquet Deum Eliseo revelasse Eliam propediem rapiendum fore, ilique suggessisse ut caveret, ne cum desereret.

3. Egressi sunt filii prophetarum. — Erant hi f**2 discipuli Eliæ*, Elisci, aliorumque prophetarum, qui quasi viri religiosi totos se dabant Ileo : quorum multa jam erant collegia in Galgalis, Delli-l,

Jericho, Carmelo, etc., ab Elia et aliis instituta, idcoque Elias ante raptum ea hic visitavit, ut suos alumnos in vera Ade, et aspero vitra eremitic® instituto confirmaret, ultimaque salutis et perfec- tionis monita eis daret, et Eliscuii successorem suum promulgaret. Exhortationem Elia; ad eos graphicchic représentaiSalianus. Porro intercos erant aliqui veri propheta!, qui hic raptus Elira revelationem a Deo acceperunt, eamque Eliseo et aliis revolarunt, ut patet ex sequenti.

Vm •• 7. Iui altbu (Elias et Elíseos) stabant sveta (id est juxta) Jordanem, — ut eum Elias divide- ret, et sicco pede transiret.

Ven. •. 9. Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus. — < Duplex, » id est duplo major, aiunt nonnulli cum Thcodoreto, *Quast.* Vil ,et Græcis. Accedii B. Petrus Damiani, serra. 2 *Deffativi/.* S. Joannis

Dnplei *Baptiste* : « In Eliseo, ait, fuit duplex Elira spiri- «pnuii.]US non meritorum cumulo, sed exhibitione mi- raculorum, quia 24 miracula fecit, cura Elias fe- cerit 12 duntaxat, » licet alii pauciora numerent. Unde Anastasios Nicaenus, *Qiuest.* LV, numerat Eliaē signa septem, Elisci vero 1L Accedite! S. Am- brosius, serra. 2 De *Elíseo*, qui exclamat : « O hæreditas pretiosa, in qua plus hæredi relinqui- tur quam habetur ; plus consequitur qui accipit, quam possideret qui largitur! Pretiosa plane hæ- rcditas, quæ, dum a patre transfertur ad filium, meritorum quodam fœnoro duplicatur ! Igitur Elias, cum simplicem sanctitatis ipse haberet spi- ritum, Eliseo duplicem dereliquit. Mirum ergo in modum plus Elias gratira dimisit in terris, quam secum portavit ad coelos : et licet ipso ad altiora lotus transfertur corpore, apud filium tamen ina- S«aiikJ>. joro manet sanctitate. » Alii : «duplex, n inquiunt, respectu lerlie partis residura; ita ut si spiritus Eli® in lres divideretur partes, Eliseus postularet sibi duas,Idquo videtur innuere: *os duorum*, quod est in lubrico. Unde Pagninus vertit : Fuit *men- sura duarum partium dc spiritu tuo super me*. Me- Tertio et j;us j;jjj *tilpica* tribuunt Eliæ, g. d. Oro, o Elia, fiAuw. ut (uus jpiri-(ui jUp/€Xi jJ est multiplex, validus et eximius, in me derivetur; ut, te abeunto, ego quasi filius tibi in spiritu luo eximio, quasi in hæreditate spirituali succedam, codemquo zelo, quo tu, cultum veri Dei contra Baalilas propug- nem.Unde Angelointis : « Spiritus duplex, inquit, est spirituspropheliaet miraculorum. » Probatur id primo ex Hebreo qui habet : *Os duorum in spi- ritu luo fiat mihi* ; primogenitus enim duplicem habebat portionem hæreditatis paterna;, crateri vero filii simplicem et unam duntaxat, *q. d.* Peto ut ego quasi primogenitus tuus, o Elia, tibi in utroque tuo spiritu succedam. *Secundo*, quia *He- dñ.* XLViii, **ī**, dicitur de Elia : « Quis poterit glo- riari ut Elias? n Ergo ille majori fuit spiritu, quam Eliseus; *tertio*, quia ibidem vers. 13, dicitur : « Et in Eliseo completus est spiritus ejus, n Vide ibi dicta.

Ven. 10. 10. SI VIDERIS ME, QUANDO TOLLAR A TE, ERIT TIBI

QUOD PETISTI ! SI ADIEM NON VIDERIS , NON ERIT. — Ratio hujus conditionis a Deo et Elia propositar Elíseo fuit, ut magis accenderei Elisci desiderium et studium, itaque eum preparare! ad tantum spiritus Elira duplicis donum, utquo ipsius Elira preces crescerent pro Eliseo, proque hoc spiritu ei impetrando, ad ipsius et totius Israelis bonum. Erat enim ulerque incertus an Eliseo pressente raperetur Elias, ut ejusdem spiritus hieres et suc- cessor floret. Ita S. Chrysostomus, hom. I in *Acta*; qui et addit Eliam hic prefigurasse Christum, qui non slatini post resurrectionem misit Spiritum in Apostolos, sed voluit prius cos videre suam as- censionem in coelum, indequo decimo die, puta in festo Pentecostes, misit in eos Spiritum Sanc- tum, ut ad eum per plurcs dies se compararent.

II. Ecce CURRUS IGNEUS, ET EQUI IGNEI DIVISE- Ver».II. hunt UTRUJiQUB. — Non erat hic currus vere ig- Cumu netis, sio enim adussisset Eliam ; sed habebat for- main et speciem ignis, sicut habent meteora in <IUU acre formata. Erant enim revera Angeli, qui as- sumentes formam ignis, sursum vectabant Eliam, juxta illud : « Qui facis Angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urtmtem, » *Psal.* cui, 4. Fuit ergo hic ignis aer crassior, splendens, rubensquo ut ignis, ait Abulensis, *Quæst.* XVII, Serarius et alii. Ilie ergo currus igneus ab Angelis ex nubi- bus fuit formatus, quo Elias, quasi triumphator et civis cadi, raptus est in altum. « Igneus enim currus congruebai igneo Elira animo, ad cum ve- hendum in coelum, » ait S. Chrysostomus, hom. I *De Elia*. Item officio ad quod Elias reservatur, videlicet ad proveniendum secundum Christi ad judicium adventum. Plures alias hujus currus raplusque causas litterales, allegoricas, tropolo- gicas et anagogicas recensui *Eccli.* x l v iiii, 9, ad illa : « Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum. » Pòrro Elias hoc curru ig- neo non tantum de Achab, Jezabele et idololatria, sed et de morte, ipsoque igne triumphavit : fuit enim hic currus triumphi, uti fuit currus Cheru- bim *Ezc'hielis* i. Ait noster Prado ibidem, *q. d.* Par est ut tu, o Elia, qui in vita imperaveras igni in coelo, jam ab igne quasi ejus imperator et triumphator, veharis in cœlum : unde patet quam inepte dicat It. Kimchi, Eliam in sphœra ignea ab igne fuisse consumptum. Audi S. Ambrosium, serra. 2 De *Eliseo* : « Elias magister Elisei nonne Angelis ducentibus raptus ad cœlum est, et qua- driga ignea impositus quasi in quodam triumpho victor ascendit? Victor enim existerai non gen- tium barbararum, sed secularium voluptatum. Siquidem graviores inimici sunt pravi mores, quam hostes infesti : ut facilius inlcelligamus hoo tempore malignitatem hostium vinci posse, quam morum. »

Et ascendit Elias per turbinem in coelum. — Septuaginta, *et assumptus est Elias in commotione usque ad cœlum*. Chaldraus, *ad summitatem cadorum*, *Eccli.* cap. x l v iiii, 9, habetur : « Qui receptus e»]

in turbine ignis. » Græce G Xòu-arn, id est *procella ignea*. Videtur ergo Deus emisisse fulgetra, coruscationes et fulgura, similesquo igneas procellas, quiif Eliam raperent et veherent in cælum. Unde Vatablus ibidem vertit : *Qui procella ignea sublatus in curru equorum ardentium*. Sic ergo Elias turbine sive vento impellente, curru igneo vehente, et Angelo auriga utrumque moderante, vectus est in cælum, ait Abulensis, Vatablus, Scnrius, Saliarius et alii. Audi S. Ambrosium in *Symb. Apost.* sub finem : « Enoch translatus est, inquit, ne videret mortem : similiter et Elias in corpore isto positus, curru igneo, id est Angelorum subvectione, qui sunt spiritus et flamma ignis, qui faciunt voluntatem Dei, in illa commotione usque ad cælum assumptus est. » Auctor *mirabilium Scriptura*, lib. II, cap. XXII : « ram jamque Elias igneo curru receptus velut ad cælum, considerante Eliseo, rapitur. » Rursum Ambrosius, lib. De *Nabuthæ*, cap. xiv : « Cum reciperetur Elias, et curru quasi ad cælum ferretur, clamavit ad eum Eliseus : Pater, pater, agitator Israel, et eques ejus, hoc est, qui populum Domini bono ductu regebas, constanti® merito hos accepisti currus, hos equos ad divina currentes, quia moderatorem te humanarum mentium Dominus comprobavit. Ideo tanquam boni auriga certaminis, victor æterno præmio coronaris. »

in cœ. In cœlum.—Septuaginta, vers. 1, vertunt *quasi inni in cælum*. Hinc *primo* nonnulli censent Eliam vere iusp1? raPluuî *n cœluin, non aereum, sed æthereum, Primo, ibiquo quasi cœlitem degere. Ita Dorotheas in synopsi, cap. *De vita Elia*; S. Hieronymus in cap. IX Amos; S. Ambrosius, lib. De *Paradiso*, cap. in; Secundo Alcimus, lib. IV, et Serarius. *Scarnilo* alii censent Eliam raptum « in cælum, » id est in aerem, iudeque traductum in paradysum terrestrem; in illum enim raptus fuit Enoch, *Eccli.* xlviii, 7. Ita Ircuæus, lib. V, cap. v, S. Justinus, *Quasi*. LXXXV, Isidoras, lib. *De ortu et obitu Sanctor*. Tertio. caP- v» Thomas, Ipart. *Quæst.* CII, art. 2. *Tertio* alii censent Eliam ductum in secretam aliquam terra: regionem. Ita S. Gregorius, hom. 29 in *Etang*, et Ruperitis, lib. III *De Trinit.* cap. xxxiii. Qmrto Orarlo, certius alii dicunt incertum esse Eli® et vrrhu. Enoch locum. Ha S. Chrysostomus, hom. 22 in *cpist.ad Hebr.*, ibique Theophylactus et (JEcumenius, S. Augustinus, *De gratia Christi*, cap. ii et in, S. Cyprianus, *De montibus Sion et Sina*, Theodoretus, *Quæst.* XLV in *Genes*, sive ergo in terra, sive in aere sil Elias, vitam agit quietam et sanctam, in jugi Dei contemplatione, uti ex S. Augustino ostendi *Genes*, v, 22.

Ex hoc Elia: raptu in cælum, poetas accepisse fabulas de solis quadriga asserit Beda, *Quæst.* XXX' 11, et S. Chrysostomus, hom. I *De Elia*; ubi docet *Eliam* dici quasi rA»cv, id est solem, imo ab Elia solem dictum esse iXw».

Anagogice, raptus Eli® fuit expressus typus ascensus Christi in cælum, uti docet S. Bernardus,

semi. 3 et G De *Ascent.* ac S. Gregorius, hom. 20 in *Etang*, quem audi : « In cælum aereum Elias sublevatus est, ut in secretam quamdam terr® regionem repente duo relur, ubi in magna jam carnis et spiritus qui-te viveret, quousque ad finem mundi redeat, et mortis debitum solvat. Ille etenim mortem distulit, non evasit. Redemptor autem noster, quia non distulit, superavit: cumque resurgendo consumpsit, et resurrectionis su® gloriam ascendendo declaravit. » Deinde Christi ascensum præfert raptui Eli®, subjiciens; « Notandum quoque est quod Elias in curru legitur ascendisse; ut videlicet aperte demonstraretur, quia homopurus adjutorio indigebat alieno. Per Angelos quippe facta illa et ostensa «uni adjumenta : quia nec In cælum quidem aereum per se ascendere poterat, quem natur® su® infirmitas gravabat. Redemptor autem noster non curru, non Angelis sublevatus legitur : quia is qui fecerat omnia, nimirum super omnia sua virtute ferebatur. Illo etenim revertebatur ubi erat : et inde redibat ubi remanebat; quia cum per humanitatem ascenderet in cælum, per divinitatem suam et terram pariter continebat et cœlum. » Et nonnullis interjectis : a Nam Enoch translatus, Elias vero ad cælum subvectus esse memoratur; ut veniret postmodum, qui nec translatus, nec subvectus cælum æthereum sua virtute penetraret. »

Addit deinde in Jiisce tribus sensim crevisse ca«titatem et sanctimoniam usque ad summum : a Transi itus namque est Enoch, inquit, et per coitum genitus, et per coitum generans. Raptus es! Elias per coitum genitus, sed non per coitum generans. Assumptus vero est Dominus, neque per coitum generans, neque per coitum generatus. »

Denique Elias et Enoch jam sunt æternitatis Vit» candidati, et paradisi (sive illius primi, de quo E,i* Gives, ii, sive alteriussimilis aut melioris) coloni, * “ confirmati in gratia, ait Franciscos Suarez : ac licet non videant Deum, nec sint Beati, nulla tamen a Deo lumina et solatia hauriunt; versantur enim quasi a in atrio domus Domini. » Unde crebrius ab Angelis, quara cæteri mortales visitantur, eum cisque colloquuntur. Hinc et vivunt ex verbo Dei, sine cibo et potu corporeo. Deus enim eos conservat incorruptos (æque ac vestes eorum, uti servavit vestes llebræorum per 40 annos in deserto) sanos, vegetos, alacres, et do suo gradu, stalli et officio gaudentes et exultantes. Juges enim agunt gratias Deo, quod soli ipsi duo ex tot millibus hominum electi sint, qui in fine mundi pro Christo contra Antichrislum certaturi sint, ac gentes et Judæos conversuri, tandemque martyrio glorioso coronandi, quique fidem et spem resurrectionis sua translatione, iucorruptione et longævitate hominibus persuadeant, et reipsa repraiscent.

An sint in statu merendi necne, problema est »atur»

Affirmant Abulensis, *Qnitst.* XXIV, Viegas in cap. *xiApoc.* coin. 5, Malvenda, lib. IX *De Antichristo*, cap. V, Henriquez, lib. ult. *De fine hominis*, cap. xml, et alii. Ratio est, quia adhuc sunt viatores, ac cum differatur eorum beatitudo, quare aliis eorum corevis jam pridem data est, videtur hujus dilationis vice eis concessa facultas augendi sua merita. Negant Franciscus Suarez, tom. II in III part. disp. 1v, sect. 1, Pererius, lib. VII in *Genes.*, disp. *De Enoch*, purest. V, Gabriel Vasquez, I II, disp. ccxvi, cap. r, et alii. Ratio est, quod raptus cis reputetur quasi mors, in qua cessat omne meritum : et quia alioqui ipsi continue augendo sua merita per tot annorum millia, omnes sanctos gratia et gloria superarent, excepta B. Virgine.

u. 12. Eliseus autem videbat et clamabat : Pater mi, pater mi! cursus Israel et auriga ejus. — Hebraice, *currus Israel et equites eius*; Septuaginta, *et eques ejus*, q. d. Vale, o Elia, pater mi, qui eras totum robur Israelis, ac magis Israelem juvabas tuo zelo et oratione, quam magna curruum et equitum multitudo. Ita Procopius, Vatablus, Cajetanus et alii.

Unde Chaldeus vertit : *Magister mi, magister mi, qui melior cras Israeli oratione tua curribus et equitibus*. Sic et Joas rex, visitans Eliseum morientem, ei succlamavit cap. xiii, 14: a Pater mi! currus braci et auriga ejus. » Talis enim post Eliam fuit Eliseus.

Tropologice, Elias, id est doctor et predicator mores populi corrigens, curtus est : quia eum tolerando portat : auriga, quia eum exhortando agit. Audi S. Gregorium, lib. II in *Ezech.* hom. 21 : a Quid est, quod Elias currus Israel et auriga dicitur, nisi quia auriga agit, currus portat? Doctor ergo qui mores populi et per patientiam sustinet, et sacri eloqui verbis docet, et currus dicitur et auriga. Currus, quia tolerando portat; auriga, quia exhortando agit. Currus, quia mala sustinet; auriga, quia populum bonis admonitionibus exercet. » Hinc et S. Cyrillus in *Collectait.* : ■ Currus, inquit, significat excelsum et illuminatam vitre rationem Elire. » Rursum S. Ambrosius, lib. De *Isaac*, cap. vin : « Currus, inquit, est anima sancta, auriga et agitator est Christus; equi sunt quatuor, prudentia, temperantia, fortitudo, justitia; hi animam ad cælum evehunt. Velociores, inquit, prudentia tardat, justitia admonet flagello proprio segniores; temperantia mansuetiores, fortitudo duriores reddit : novit copulare discordes, ne forte currum suum dissipent. Itaque licet intelligibili spectaculo videre unamquamque animam cum summo certamine ad coelum rapi, fedientes equos, qui priores perveniant ad braviara Christi, quorum prius imponatur palma cervicibus. Isti sunt equi subjecti fidei jugo, adstricti vinculo charitatis, jussitire frenis, retinaculis sobrietatis. »

Politice : « currus Israel et auriga ejus, » est princeps, qui sustinet quasi currus onera Reipu-

blicre et populi, ac dirigit, ut auriga, jugales : aurigatur, et præsides, et simul bajulat et portat. Princeps et prælatus ergo sit ut mater, quin regit et portat infantem. Hinc princeps Hebraice dicitur : **SOJ nasha**, q. d. portitor, bajulus, qui populi onera levat. Sic *Isaïæ* ix, de Christo dicitur : « Cujus imperium super humerum ejus. »

Moraliter hic significat quod, si te totum divino imperio subdideris, facile a tuis subditis debita obsequia impetrabis. Elia per turbinem in coelum abeunte, exclamat de terra Eliseus : « Pater mi, pater mi! currus Israel et auriga ejus. » Currum appellat simul et aurigam; currum, qui regitur; et aurigam, qui regit : ut ostenderet eum optimi principis munia explevisse, quod non solum alios prudenter regeret, sed etiam seipsum ab ipso Deo regi facile pateretur. Unde Lyranus in Commentario morali ad I lib. *Reg.* cap. ix : « Currus, inquit, qui ducitur, hic ponitur primo; et auriga, qui ducit, secundo : ad ostendendum quod ille bene ducit regendo. » uui primo fuit ductilis in obediendo. »

Quereres quo anno, mense et die Elias sit raptus in cælum. Respondeo, raptus est ante finem regni Josaphat : nam ejus gesta hucusque audivimus et audiemus cap. seq., ubi post Eliæ raptum, coram eo prophetavit Eliseus. Videtur ergo raptus paulo post mortem Ochozire regis Israel, quam ipse ei prædixerat cap. i : post illam enim statim ejus raptus hoc cap. ii, subjungitur. Mortuus est autem Ochozias anno regni sui secundo, qui fuit regni Josaphat annus 18, et filii ejus Joram cum patre regnantis secundus, ut patet hoc libro, cap. in, vers. 17, et lib. III, cap. ult. vers. 52. Unde Salianus, Genebrardus et alii asserunt Eliam rap-

turn sub annum 19 regni Josaphat, qui fuit a creato mundo, ait Salianus, annus 3139, post raptum Enoch 2162, ante Christi ortum 914. Hisce fere consentiunt Hebræi in Seder Olam, Josephus, Abulensis, Tornielus, Serarius et alii. Hoc ergo anno Christi 1038. Elias a raptu suo agit annum 2532. Inde Syri, cum longam et felicem alicui vitam precantur, optant ei Elire annos et vitam. Vivit enim adhuc Elias et vivet usque ad finem mundi, quando pro Christo certans contra Antichristum ab eo martyrio laureabitur. Raptus est Elias mense Julio, ac die ejus vigesima : illa enim die raptus ejus consignatur in Marti rologio Romano et Menologio Graecorum : quin et Graeci in honorem Elie templum erexerunt, ut docet Baronius in *Martyrol.* ad diem 20 Julii. Quoto anno vitre sure raptus sit Elias præcise definiri nequit. Cæpit ipse prophetare paulo post initium regni Josaphat, ait Salianus, anno ejus tertio, vel quarto, ut vult Tornielus : raptus est anno ejus 19, quare per sedecim annos prophetavit. Adde his triginta annos, et pluresquos habebat cum erepit prophetare (nemini enim ante annum retatis trigessimum apud Hebræos prophetare licebat), habebis ut minimum annos Elire ante raptum 40.

H'!»
an,'f''iî
Jon-
p,iIU

21
“ “

Denique Elias in multis fuit typus Christi, ut ostendunt Patres, praesertim S. Cyprianus, lib. De *Spiritu Sancto*, et S. Augustinus, semi. 201 De *Temp.*, atque ex iis exacte noster Salianus, anno mundi 3139, num. 33 et seq.

Successit Eliæ Eliseus dignus tanto magistro discipulus, annos natus 40, qui sub sex regibus Judo scilicet sub Josaphat, Joram, Ochozia, Athalia, Joas et Amasia (quibus synchroni et coævi fuerunt Jebu, Joachas et Joas regnantes in Israel) prophetavit per annos 66, morluusque est anno ælatis 106, qui fuit annus Amasiæ regis octavus, mundi 3201, ante Christum 819, uti ex S. Cyrillo, lib. *Contra Julian*, et Clemente Alexandrino, lib. 1 Strom, docet Silianus anno mundijam dicto, scholio 1. Porro S. Epiphanius in *Vita Elisei*, ait, eo dic quo natus est Eliseus, vitulum aureum a Jero-boam conflatum, vocem edidisse tam sonoram, ut audiretur Jerosolymis, qua significabatur illo die natum esse infantem, qui vitulos aureos cunctaque idola everteret.

ARPREHENDITQUE (ELISEUS) VESTIMENTA SUA, ET SCIDIT illa in duas partes, — in signum luctus, quod tanto magistro, scilicet Elia, per ejus raptum foret orbatus. Hic enim raptus erat instar mortis Eliseo: privabat enim eum solita instructione, colloquio et consolatione Eliæ. Vestis scissione ergo Eliseus luxit Eliæ abutum, indeque suam orbitatem et solitudinem.

Vrs. i3. 13. Et levavit pallium Eliæ, quod ceciderat ei, — quod scilicet Elias ascendens dimittebat Eliseo, ad sui memoriam, ac ad Elisei solatium et auxilium. Abulensis condet hoc pallium fuisse cilicinum ex pilis camelorum, uti fuit vestis S. Joannis Baptistæ. Verisimilius Serarius et alii censent fuisse meloten, id est vestem factam ex pello ovina. Nam Septuaginta vertunt, *et tulit melotcin Elite, quæ ceciderat super eum*.

Et non sunt divisas. — Sic et Septuaginta. Hæc tamen verbadcsunl in llebræo et Chaldæo, sed subintelliguntur: ideo enim Eliseus secundo percussit aquas, quia prima percussione non fuerant divisæ. Noluit enim Deus in prima aquas dividi, ne novus propheta Eliseus ex patrato miraculo superbiret de novo suo spiritu, sed per preces ad Deum recurreret. Rursus ut sciret se hanc aquarum divisionem, cæteraquo miracula secutura, non suis, sed Eliæ meritis oblinere. Ita Abulensis et Cajetanus.

r*rs. u. II. Udi est Deus Elie etiam nunc? — llebræo et Septuaginta, *etiam ipse*, qui scilicet semper idem est, fidelis, omnipotens, et servos suos se invocantes exaudiens: « Non quod Deum putaret absentem, sed quia præsentiæ ejus in beneficiis requirebat, » ait S. Ambrosius in *Vsal*. XXXYH. Unde Chaldæus vertit: *Suscipe petitionem meam, Domine Deus Elia: etiam ipse*. Hoc est primum Elisei miraculum, scilicet quod pallio Eliæ percussus Jordanem, cum diviserit et sicco pede transierit. Nola: pro *etiam ipse*, llebræum est HiFi ftR aph Au,

quam vocem Hcbræam retinent Septuaginta ver-lunlque (quam proinde perperam Theodore-tus accipit ut Graeam vertitque *occultum*), quasi illud sit nomen proprium Dei. Dei enim nomen est illud: « Ipse est qui fecit nos, ipse fecit calura et terram, ipse est Dominus Deus noster, » NIFI hu enim derivatur ab H'il baia: quare idem est quod *Jehova*, sive 4 4», id est *qui est*, Exodi ni, 6.

19. ACUE PESSIMA! SUNT ET TERRA STERILIS, — quia scilicet terra hæc juxta aquas pessimas est sita; unde in llebræo et Chaldæo est, *terra arbatrrix*, sive *terra orbat*, vel perimit, scilicet semina in se jacta, per suam amaritiam vel putredinem. Quocirca sanatis ab Elisæo aquis, sanata et fecundata pariter fuit terra: alioqui enim ager Jerichunlis erat fertilis et dives; tantum ergo aqua salsuginosa terra sibi vicinæ nocebat, eamque sterilem reddebat. Porro Aristoteles in Polit., docet in fundandis urbibus et domibus duo maxime esse spectanda, scilicet an aer sit bonus, et aquæ salubres; aqua enim in potu, et aer in respiratione penetrant intima hominis, itaque ea bene vel male afficiunt, ac sanitatem vel morbum morlemque conciliant.

20. Afferte mihi vas novum, et mittite in illud vas sal. — Vasis novitas significabat per preces et merita Elisei deinceps fore novitatem aquarum et terra, ut ex sterili fieret fertilis. Quare videtur Eliseus vas totum cum sale in fontem immersisse, ut asserit Josephus, S. Ambrosius, Beda, Angelomus et Euchrius.

21. Egressus ad fontem aquarum, misit in illum vas sal, et ait: Ite dicit Dominus: Sanavi aquas istas. — Videntur enim aquæ islæ, si non salsa, certe putres et olida? fuisse, ideoque convenienter salem adhibuit, licet miraculo, aquarum tantum perpurgavit, et perpurgatas tam diu conservarii, ut ait cap. xxxiv *Sacra: Philos.* Franciscus Vallisius. Imitatur hoc Ecclesia in benedictione salis et aquæ, cum benedicatur aqua lustralis, dum orat ut aqua sic benedicta sit salus mentis et corporis. Ita Abulensis.

Fontem. — Hinc patet non omnes aquas Jerichunlis fuisse pravas, sed hujus fontis dunlax. it quem fuse describit Josephus multaque addit more suo amplificando et Romanorum auribus accommodando. Audi eum, lib. V De *Mio*, iv: « Hunc fontem aliquando ferunt non solum terra atque lignorum fructus, sed etiam feminarum partum, obtundere solitum, cunctaque pariter morbo ac peste corrumpere; postea vero mansuevisse; contraque saluberrimum ac feracissimum esse factum ab Eliseo quondam propheta, qui Eliæ notus fuerat atque successerat. Receptus enim hospitio ab Hierichuntinis habitatoribus, quod humaniores eos expertus erat, ipsos etiam in illam regionem perpetua gratia remuneratus est: progressusque ad fontem, lagenam fictilem salis plenam in profluentem aquam misit. Juxta deinde ad cælum dextram tendens, fontique invgens

blanda libamina, ipsum quidem precabatur ut fluenta leniret, ac dulciores aquarum venas aperiret. Deum vero, ut fecundioribus auris flumina temperaret, orabat; taraque ubertatem fructuum quæ im successionem prolis daret indigenis, nec eos genitrix filiorum aqua deficeret, quoad justī marent. Ad has preces ex disciplina manibus quoque multa operatus, fontem immutavit : et qui antea causa erat his orbitatis ac famis, idem victus ac fecunditatis auctor est effectus. » Et nonnullis interjectis : a Optimos autem in ea paradisos ac densissimos educat, palmarumque irriguarum genera, tam sapore quam nominibus varia; quarum pinguissimo calcibus pressa? plurimum mellis emittunt, non multum alio mello deterius; quanquam et mellis altrix est illa regio, et opobalsami ferax, qui omnium carissimus est fructus ibi nascentium; ilemque cyprum et mirobolanum gignit : ut qui divinum esse illum tractum dixerit, non erraverit, ubi et larga et optima generantur, quæ sunt carissima. Sed nec in aliis ei fructibus aliqua facile toto orbe regio certaverit : adeo multiplicatum quod satum est, reddit. Cujus rei causa mihi videtur esse aquarum vis l i t a et acris calor, n Ubi ridicule, si non impie, Josephus asserit Eliscum precatum esse fontem et coelum ut mansuesceret et dulcesceret; nimirum volnitse accommodare Romanis Gentilibus, qui superstitiose fontes et coelum precabantur, imo subinde ut numina adorabant. Porro quod ait aquas has steriles fecisse feminas, colligit ex textu Hebraeo hic, qui habet terram fuisse mbWD *mescachelelh*, id est *orbatriccm*, quod directe de tKTO fructibus dicitur. Josephus autem idipsum extendit ad feminas; ha? enim proprie dicuntur orbæ, dum filiis orbantur. Jos phuin secutus S. Ambrosius, «erm. 2 De *Elíseo* : « Videto, ait, quanta Elisei sint merita, cujus prima in civitate hospitalitas, magna est filiorum fecunditas. Dum enim sterilitatem avertit aquarum, successionem largitur hœredum. » Censet ergo ipso cum Josepho Eliseum non tantum Ierra-, sed et feminis sterilibus fecunditatem dedisse. Pergit Ambrosius : « Non enim hoc facto unum Eliseus sanavit hominem, aut unius domus præstitit medicinam, sed totius civitatis populum reparavit. Si enim tardius hoc fecisset, interveniente sterilitate, senescentibus cunctis civitas sine habitatore remansisset. Igitur Eliseus, dum curavit aquam, curavit et plebem : et dum fontem benedixit undarum, fontem quemdam induisit animarum. Nam sicut sanctificatione ejus de occultis terræ vehis aqua sana prodivit, ita de occultis vulvæ visceribus soboles sana proct-'it. Non enim sola tantum fluenta benedixit Eliseus, quæ fontium jam gremio tenebantur, sed et illa quæ húmido term solo adhuc indiscreta, paulatina crani in posterum defluxura. »

Tropologice S. Ambrosius, serra. 87, qui est De Eli'-o, per sal accipit Christum et Apostolos, qui suo sapienti® sale condierunt el fecundum effece-

runt lotum orbem : « Sterilis civitas, ait, fuit Ecclesia arito Christi adventum; at ubi venit Christus velut vas fictile assumens corpus humanum, sanavit aquarum vitia, id est resecavi! sacrilegia populorum; et statini Ecclesia, quæ erat sterilis, cœpit esso fecunda insperso sale, id est Apostolis de quibus dicitur : Vos estis sal terr®. » Sic et Bedain *Qucest.* qui per sal accipit sapientiam Christi : Eliseus enim fuit typus Christi tam factis quam nomino proprio; *Eliseus* enim Hebraico idem est quod *salus Dei*, vel *Deus Salvator*. Ita ex Beda Enchorius et Angelomus. Eliseus, inquiunt, vasi indidit sal, illudque in aquam immittens; itaque eam sanans et fecundans significabat quod omnesaquam, id est, omnes populi, antea virtutibus steriles, per Christi incarnationem, fecunditatem et benedictionem accepturi essent. Hinc in nomine *Elisa*, id est *Eliseus* continetur nomen Jesu : *Elisa* enim idem est quod *El Jesua*, id est *Deus*, vel *potens* (omnipotens) Jesus. Paulo alior S. Augustinus, lib. *Contra Fulgentium Donatistam*, non longe ante finem, per fontem Elisei accipit Jordanem, in quo baptízalos Christus aquas baptismi salutareseffecit : « Eliseus, ait, est Christus Salvator, qui aquarum sterilitatem, id est gentium infecunditatem discussa morte sanavit. Accipit vas fictile, hoc est corpus fragilitatis humane : sal misit, id est sapientia divina replevit. In aquam projecit, hoc est, in Jordanem descendit : aquas suo descensu sanavit, id est gentes suo adventu redemit, et maritante sermone, Ecclesiam ex gentibus congregavit, et in fœtus uberes longe lateque diffudit. »

23. ASCENDIT AUTEM INDE ELISEUS IX BETHEL, — Ven. tñ ubi Jeroboam rex alterum ex vitulis suis aureis quasi idolum constituerat, ut contra illud depugnaret.

PUERI PARVI EGRESSI SUNT DE CIVITATE, ET ILLUDEBANT EI DICENTES : ASCENDE, CALVE. — Calvities cst Calvities capitis depilatio, ideoque deformitas, sicut ejus nu,18T pulchritudo et quasi corona est caesaries et coma ; præsertim apud Syros et Palæstinos, ubi, utpolo in regione calida et sicca, plerique omnes comati sunt. densosque et duos habent capillos. Unde Ovidius :

Turpe parus mutilum, turpis sino gramine campus
El sine fronde frutex, et sino crine caput.

Et Aristoteles, lib. V *De gener, animal.*, asserit in homini' idem esse calvescere, quod in avibus dephimari, aut in arboribus frondes defiu. re. Hinc olim Romani servis caput radebant ; et Caligula Imperator, ait Suetonius in ejus Vita, cap. xxxv, adolescentulos pulchros et comatos, quoties sibi occurrerent, Occipitio raso deturpabat ad ludibrium. Ex adverso quantus capitis decor sit coma ostendit S. Ambrosius, lib. VI *llexam.* cap. ix : « Ipse autem vertex, ait, capitis quam suavis et gratus ! quam speciosa cæsaries, quam reverenda fe senibus, quam veneranda in sacerdotibus,

quam terribilis in bellatoribus, quain decora in adolescentibus, quam compta in mulieribus, quam dulcis in pueris! » Deinde addit quod proxime Aristoteles : « Ex arboribus lioet quæ Immani sit gratia capitis reslimare. In capito arboris omnis est fructus;ibi omnis ost pulchritudo: tolle arbori coniam, lota arbor ingrata est. p

Hoc ergo puerorum in Eliseum probrum et convicium : « Ascende, calvo, » partim physicum est, partira ethicum. Physicum, quia exprobrant ei vitium natura, puta calvitie; ethicum, quia tacite exprobrant ei libidinem. Calvi enim a inultis habentur «M luxuriosi. Dentur luxuriosi. Unde illud Juvenalis, *Satyra* IV de Domitiano Imperatore luxurioso et crudeli :

Cum jam semianimum laceraret Flavius orbem
Ultimus, et calvo serviret Roma Neroni.

Et illud Suetonii de Julio Cæsare : « Urbani, servato uxores, moechum calvum deducimus. » Imo Plinius et Aristoteles propriam calvitiei causam assignant libidinem : Plinius enim, libro XI, cap. XXXVII, sic ait : « Defluvium eorum (pilorum) in muliere rarum, in spadonibus non visum, neo in ullo ante Veneris usum. » Idem tamen ibidem ait : « Qnredam animalia naturaliter calvent, sicut struthio, cameli, et servi aquatici. e Aristoteles, lib. V *De gener, anim.* cap. m : u Nemo, inquit, antequam coire incipiat, calvescit ; sed a venereo coilli potius evenit, scilicet iis qui sua natura sunt eo propensiores. » Causam subdit : «Cum enim cerebrum frigidissimum omnium corporis partium sit, tum rei venere® usus refrigerat, quo fit ut caler cerebro ad producendos in capite pilos deliciat, itaque fiat calvities. » Et mox : « Qui semen ferunt, ea ipsa telale calvescunt, qua semen emittunt. » Verum hi auctores sic explicandi sunt, quod velint calvitie in multis oriri ex nimia venere, non tamen in omnibus; rursus, quod proni in venerem citius calvescant quam alii; insuper quod nemo calvescat, antequam potens sit semen eailltere, hoc est ante pubertatem. Sic Aristotelem explicat Cardanus, libro IV *De sanitate tuenda*, cap. xv. Nam etiam castos calvescere patet experientia, ut Eliseus fuit calvus, quem tamen S. Ignatius, epist. *ad Philadelph.* Virginibus annumerat. Alloquens enim virgines, sic ait : «Virpines, solum Christum prie oculis habete, et ejus Patrem in animabus vestris, illuminat® a Spiritu Sancto. Memor sum sanctitatis vestr® sicut Eli®, sicut Jcsu Nave, sicut Melchisedech, sicut Elisei, sicut Jeremi®, sicut Joannis Baptist®, sicut dilectissimi discipuli (S. Joannis), sicut Timothei, sicut Titi, sicut Evodii, sicut Clementis, et eorum qui in costilata do Vita exierunt; non detraho autem cælcris boatu qui nuptiis copulati fuerunt, quorum nunc non memini, o Avicenna docet calvitie in nonnullis esso hœroditariatn affectionem, idecque calvescere, quia u calvis progeniti sunt, sicut vico versa /Ethiopes et ab eis progeniti ob magnum calorem vix calvescunt. Sio constat alios

senio, alios morbo, alios continuo intensoque studio, alios profunda meditatione, etc., h®c enim cerebrum desiccant et debilitant, calv. secro. Variis enim ex causis potest caput infrigidari, cerebrum debilitari et contrahi, ac cranium capitis siccitate durari, qu® tres sunt calvitiei causæ, ut docet Aristoteles, Galenus, XIV *iieth.* cap. xviii, cælerique medici. Unde S. Thomas Aquinas ex parte fuit calvus ob continuum contentumque studium, qui tamen perpetim fuit virgo, imo virginitatis zona ab Angelis cinctus, ut habet ejus Vita. Porro alii prisci et moderni calvitie aique ac canitiem non probrum, sed decus senectutis ®sliant, imo calvos olim habitos fuisse pulchros, Citri rt-quasi lunæ splendenti similes, ideoque eos a luna **** “• adamari docet vetus ille versus :

Mavors imberbes et calvos, luna, adaanstl.

Idem docet Lucianns cujus verba recitat Rohertus Titius lib. III *Controvert.* capite xvii. Lucianus enim agens de hominibus, qui fabulose in luna habitare dicuntur : « Pulcher, inquit, apud illos habetur calvus, et sine coma : comatos autem abominantur. Apud eos vero, qui cometas inhabitant stellas, comati contra formosi habentur. » Unde etiam factum puto, ut calvi aSynesio lunul® nuncupentur, nisi quis malit hujus appellationis causam ad splendorem cranii depilis referre, quod lucet instar lun® : certe de Isocrate dictenum commemoratur, quod per calvam ejus cerebrum eluceret. Valerius quidem Maximus, de/Eschylo poeta loquens, ait : « lu Sicilia mœnibus urbis, in qua morabatur egressus, aprico in loco resedit ; super quem aquila testudinem ferens, elusa splendore capitis (erat enim capillis vacuum), perinde atque lapidi eam illisit. » Itaque Petronius arbiter epigrammate quodam calvariam ridere dixit, id est splendescere ; id enim interdum significat vox illa, sicut apud Horatium : « Ridet argento domus. » Denique Nicetas Choriales agens de Duca : « Cœterum Ducas, inquit, cujus ante meminimus, illi adslans, detracto capite pileo, orabat ut sibi diadema imponeretur, calvitio ostenso, quod instar plene hin® relucebat. »

Denique nonnulli putant Eliseum non natura N»urit vel alate et senio, sed pro religiosorum et Naxareorum ritu caput rasissQ, idecque fuisse calvum, id est risum. Sicut illius iliorumque veterum exemplo in nova lege Pontifices, Sacerdotes et Monachi per tonsuram Ecclesiasticam orbiculariter raso, et quasi calvo sunt capite, tum ut Christi coronam spincam repræsentent, tum ut mundo valedicentes, totos se Deo dedicent, uti olim fecere Naz.ir.vi : ab eis enim tonsuram hanc acceptam esso tradit S. Isidorus, lib. *De divinis officiis in Cone. Aquisgran.* cap. i. quem audi : «Tonsur® Ecclesiastic® usus a. Nazareis, ni fallor, exortus est; qui prius crine servato, denuo post vil® magnam continentiam, devotione completa, caput rudebant, et capillos in ignem sacrificii po-

Ab eii

,uja'.'

nere jubebantur; scilicet ut perfectionem devotionis sure Domino consecrarent. Hujus ergo exempli usus ab Apostolis introductus est, ut qui divinis cultibus mancipati, Domino consecrantur, quasi Nazarei, id est Sancti Dei, crine preciso innoventur. Hoc quoque et Ezechieli prophète jubetur, dicente Domino: Tu, fili hominis, sume tibi gladium acutum, et duces super caput tuum et barbam. Videlicet quia ipse Sacerdotali genere Deo in ministerio sacrificacionis serviebat. Hoc et Nazareos Priscillam et Aquilam in actis Apostolorum primos fecisse legimus; Paulum quoque Apostolum, et quosdam discipulorum Christi, qui hujusmodi cultu imitandi exstiterunt. Est autem clericis tonsura signum quoddam quod in corpore figuratur, et in ŷniina agitur: scilicet ut hoc signo et religione vitia resccentur, et criminibus carnis nostre quasi crinibus exuamur, ut quo inde innovatis sensibus, ut comis rudibus, enitescamus; exspoliantes nos, juxta Apostolum, veterem hominem cum actis suis, induentes novum, qui renovatur in agnitione Dei; quam renovationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari, ubi ipsa mens noscitur habitare. Quod vero detonso capite superius, inferius circuli corona relinquitur, sacerdotium regnumque Ecclesiæ in eis figurari. »

Quare sicut hæretici jam Sacerdotes et Monachos irrident, vocantque rasos et calvos, juxta illud unius ex ipsis. « Turba Sacerdotum vertice rasa caput: » sic quoque hi pueri, a parentibus hæreticis et idololatrīs instructi, videntur Eliseum ejusque discipulos Nazareos, indeque eremitas, ideoque capite tonsos et rasos, per ludibrium vocasse calvos. Hi enim pueri erant Bethclitarum idololatrarum, vitulum aureum colentium filii; teste S. Augustino cujus verba mox citabo. Eliseo ergo quā viro religioso illudentes succlamarunt: « Ascende, calve, » scilicet in montem nostre urbis Bethel, aut etiam, ascende in aerem, uti ascendit magister tuus Elias, q. d. Rapiat et auferat te malus aliquis genius in auras, uti abstulit Eliam magistrum tuum: sequere discipulus magistrum, ut nobis desinas esse molestus, nec amplius nos ob cultum vituli aurei castiges et objurges. Ita S. Justinus in Quæst. 80 *ad Orthodoxos*: « Proscindenda », inquit, per detractionem Elire assumptionis gratia proferebant, perinde ac si dicerent: Abripiat te quoque spiritus, et in juga montium invia inaccensa abjiciat, quemadmodum illum adjecit, ut itidem a te liberemur, sicut ab illo liberati sumus. »

Porro vocantur hi pueri parvi, quia non erant adolescentes, sed pueri novem vel decem annorum, ideoque doli et culpre capaces, ut patet tum ex ip a petulanti et maledica irrisione, tum ex ejus acerrima punitione.

Allegorico, Judæi Christo a se depilato et corona spinea coronato illuserunt, dicentes: Ascende in crucem. Inde S. Bernardus, serm. 1 ad

militēs templi, cap. 1, ait: « Ascendit itaque crucem calvus noster, mundo pro mundo expositus, et revelata facie ac discooperta fronte purgationem peccatorum faciens, probrosa » et austere mortis tam non erubuit ignominiam, quam nec pœnam exhorruit, ut nos ab opprobrio sempiterno eriperet, restitueret gloriæ. Nec mirum; quid enim erubesceret, qui ita lavit nos a peccatis, non quidem ut aqua diluens, et relinens sordes, sed veluti solis radius desiccans et retinens puritatem? Est quippe Dei sapientia ubique attingens propter munditiam suam. »

22. Qui cum respexisset, vidit eos, et maledixit. Verta/ EIS IN NOMINE DOMINI, — id CSt imprecatus est eis Elium a Deo justam punitionem et vindictam. Fecit hoc Eliseus ex justo religionis zelo: *primo*, quia dum illi servi et prophète Dei irridentur, Deus ipse irridetur. Ita S. Thomas, H, H *Quæsl.* CVIII, art. 1, ad 4. *Secundo*, magis parentes quam pueros punire voluit; parentes enim idololatre pueris instillabant suam idololatriam, et contemptum veri Dei, ejusque prophetarum. Nam ut ait S. Augustinus, serm. 204 *De Tempor.*: « Rem parentibus instigantibus fecisse pueri contumeliosi credendi sunt. Neque enim illi clamarent, si parentibus displiceret. » Et S. Justinus, *Quæst.* LXXX citata: a Deus, ait, puerorum clade parentes flagellavit, ac simul posteros monuit ut in vero Dei cultu, modestia et probitate filios suos educent, ne similiter castigentur. » Unde S. Gregorius, lib. IV *Dial.* cap. win, narrat parvulum quemdam blasphemare solitum e sinu patris adæmonibus abreptum. a Quatenus, inquit, reatum suum pater ejus agnosceret, qui parvuli filii animam négligeas, non parvulum peccatorem gehennæ ignibus nutritisset. » Addit Auctor *Mirabit. S. Script*, lib. 11, cap. xxi!, forte pueros istos a parentibus vitulo aureo et idolis fuisse consecratos. *Tertio*, Eliseus bene consuluit pueris; effecit enim ne impunitate deteriores fierent, ait Theodoretus, *Quæst.* XIII. Si enim diutius vixissent, sceleratiores et idololatre parentum doctrina et exemplo evasissent, ideoque gravius damnandi.

Egressique sunt duo ursi de saltu, et laceraverunt EX EIS QUADRAGINTA DUOS PUEROS. — Apposite ursos immisit Deus ad devbrandos pueros ante ora patrum, ut quos ad informandos pueros imitari neglexerant, eosdem experirentur in illorum internecone lictores. Ostendit enim hosco parentes, qui in formandis filiis fuerant socordes, imo impii, ursi esse pejores. Ursi enim informes fœtus suos lambendo formant et figurant, teste Plinio, lib. VIH, cap. xxxvi, et lib. X, cap. Lxiii. Unde S. Ambrosius: « Ursa, ait, partus suos (lambendo) ad sui effingit similitudinem, tu filios tuos instruere similes lui non potes? »

Allegorico, Abulensis, Serarius et alii passim: Eliseus, inquiunt, ascendens in montem, est Christus montem Calvariæ ascendens, ibique crucifixus; illuserunt ei 42 pueri, id est Judæi dicentes: crucifige Chriui

« Si tn e« Christus Dei Filius, descende de cruce.» Maledixit cis Christus ordinando cis in poenam, excidium Jerusalem, ut scilicet post quadraginta annos ab ascensu suo in « Bethel, » id est « in domum Dei, » puta in cœlum, de sylva gentium venirent duo ursi, scilicet Titus et Vespasianus, qui eos lacerarent et perderent. Ita Anglasmus, Eucherius, Beda, Rupertos, et S. Hieronymus in *lit. Psalm.* xlvii: « Eliseus, ait, figuram Christi tenet; pueri, Jndæorum qui dixerunt: Ave, rex Judæorutn: ursi proprie dæmones intelliguntur; quia devoraverunt corda illorum, ideoque Psalmus ille inscribitur pro filiis Core, qui sunt filii Calvi. » El S. Augustinus, lib. XII *Contra Faustum*, cap. XXXV: « Eliseo, ait, pueros insultantes elclamantes: Calve, calve, bestię comedunt; pueruli, stultitia deridentes Christum in loco Calvarię crucifixum, invasi a dæmonibus pereunt. »

Tropologice Orígenes, homil. 4 in *Ezech.*, per

duos ursos accipit dæmones et bestias vitiorum, qure in animam peccatricem immittuntur. Denique Mansion haeresiarcha, ut probaret Moysen Christo, et vetus Testamentum novo contrarium, illudque a malo et crudeli Deo, hoc a bono et benigno editum: Christus, inquit, jubet nos esse ut parvulos; at vero Deus ille vetus immisit ursos in parvulos Eliseum irridentes: hic ergo illi est contrarius. Respondet Tertulianos, lib. IV *Contra Marc.* cap. xxiii: «Satis impudens antithesis, cum tam diversa committit, parvulos cl pueros; innocentem adhuc ætatem, et judicii jam rapacem, quę conviciari poterat, ne dicam blasphemare. Quia ergo justus Deus, nec pueris impiis pepercit, exigens majori ætati honorem, et utique magis a minore. Quia vero bonus, adeo diligit parvulos, ut apud/Egyptum bene fecerit obstetricibus protegentibus parius Hebræos, periclitantes edicto Pharaonis. Ita et haec affectio Christi cum Creatore est. »

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliseus exercitui regis Israel siti laboranti dat aquam, et victoriam contra Maab. Unde versu 26, rex Maah undique circumsessus filium suum immolat; quare rex Israel indignans ab eo recedit.

1. Joram vero filius Achab regnavit super Israel in Samaria anno decimo octavo Josaphat rogis Judæ, regnavitque duodecim annis. 2. Et fecit malum coram Domino, sed nou sicut pater suus et mater: tulit enim statuas Baal, quas fecerat pater ejus. 3. Verum lamcn in peccatis Jeroboam filii Nabalh, qui peccare fecit Israel, adhæsit, uec recessit ab eis. 4. Porro Mesa rex Moab nutriebat pecora multa, et solvebat regi Israel centum millia agnorum, et centum millia arietum, cum velleribus suis. 5. Cumque mortuus fuisset Achab, praevaricatus est fœdus quod habebat cum rege Israel. 6. Egressus est igitur rex Joram in die illa de Samaria, et recensuit universum Israel. 7. Misitque ad Josaphat regem Juda, diceus: Rex Moab recessit a me, veni mecum contra cum ad prælium. Qui respondit: Ascendam; qui meus est, tuus est: populus meus, populus tuus; et equi mei, equi tui. 8. Dixitque: Per quam viam ascendemus? At ille respondit: Per desertum Idumææ. 9. Perrexerunt igitur rex Israel, et rex Juda, et rex Edom, et circuierunt per viam septem dierum, nec erat aqua exercitui, et jumentis quę sequebantur cos. 10. Dixitque rex Israel: lieu, heu, heu, congregavit nos Dominus tres reges, ut traderet in manus Moab. 11. Et ait Josaphat: Esine hic propbeta Domini, ut deprecemur Dominum per cum? Et respondit unus de servis regis Israel: Est hic Eliseus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Eliæ. 12. Et ait Josaphat: Est apud eum sermo Domini. Descenditque ad cum rex Israel, et Josaphat rex Juda, et rex Edotn. 13. Dixit autem Eliseus ad regem Israel: Quid mihi et libi est? vade ad prophetas patris tui, et matris tuæ. Et ait illi rex Israel: Quare congregavit Dominus tres reges hos, ut traderet eos in manus Moab? 14. Dixitque ad cum Eliseus: Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat regis Judæ erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem. 15. Nunc autem adducite mihi psalterem. Cumque caneret psalteres, facta est super eum manus Domini, et ait: IG. Hęc dicit Dominus: Facile alveum torrentis hujus fossas et fossas. 17. Hęc enim dicit Dominus: Non videbitis ventum, neque pluviam, et alveus iste

replebitur aquis, et bibetis vos, et familia vestra, et jumenta vestra. 18. Parumquo est hoc in conspectu Domini : insuper tradet etiam Moab in manus vestras. 19. Et percutietis omnem civitatem munitam, et omnem urbem electam, et universum lignum fructiferum siccidelis, cunctosque fontes aquarum obturabitis, et omnem agrum egregium operietis lapidibus. 20. Factum est igitur mane, quando sacrificium offerri solet, et ecce aquæ veniebant per viam Edom, et repleta est terra aquis. 21. Universi autem Moabilæ audientes quod ascendissent reges, ut pugnarent adversum eos, convocaverunt omnes qui accincti erant balteo desuper, et steterunt in terminis. 22. Primoque mano surgenles, et orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabilæ e contra aquas rubras quasi sanguinem. 23. Dixeruntque : Sanguis gladii est; pugnauerunt reges contra se, et cæsi sunt mutuo ; nunc perge ad prædam Moab. 24. Perrexeruntque in castra Israel : porro consurgens Israel, percussit Moab; alii illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui vicerant, et percusserunt Moab. 25. Et civitates destruxerunt, et omnem agrum optimum, mittentes singuli lapides, repleverunt : et universos fontes aquarum obturaverunt; et omnia ligna fructifera succiderunt, ita ut muri tantum fictiles remanerent : et circumdata est civitas a fundibulariis, et magna ex parte percussa. 26. Quod cum vidisset rex Moab, prævaluisse scilicet hostes, tulit secum septingentos viros educentes gladium, ut irrumperent ad regem Edom, et non potuerunt. 27. Arripiensque filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum : et facta est indignatio magna in Israel, statimque recesserunt ab eo, et reversi sunt in terram suam.

1. Joram vero filius Achab regnavit super Israel in Samaria anno decimo octavo Josaphat regis Juda. — Dices : Hic versus pugnare videtur cum versu 17, cap. i, ubi dicitur Joram rex Israel cœpisse regnare anno secundo Joram filii Josaphat, qui utique post patrem Josaphat regnavit: quomodo ergo hic dicitur cœpisse regnare anno 18 Josaphat? Respondeo, Joram in Juda regnare cœpisse cum patre Josaphat anno 17 regni ejus : quare annus 18 Josaphat fuit annus secundus regni Joram filii ejus, quo Joram filius Achab cœpit regnare in Israel. Josaphat enim pergens ad bellum cum Achab contra Syros, ut dictum est capitulo ultimo, lib. III, surrogavi! sibi filium Joram, cumque constituit regem in Juda, tum ne se absente regnum destitueretur roge, tum ne careret successore, si contigisset ipsum in bello mori, uti raptum fit. Ita Abulensis, Cujetanus, Silianus elalii.

Disputat hic Abulensis, *Quæst.* XXI, an deceat religiosos, qualis erat Liscus, in aulis Principum versari, ac respondet decere, si sint magnæ solidæque prudentiæ et virtutis, uti erant Elias et Eliseus quos Deus ad reges mittobat, ut eos in Dei cultu erudirent, vicia castigarent, sana consilia suggererent. Sic Plutarchus scripsit libellum hoc titulo : a Maximo cum principibus viris philosopho esse disputandum. » Unde Pericles usus est Anaxagora, Dionysius Tyrannus Siciliæ Platone, Pythagora Principes Italiam, Calo Athenodoro, Scipio Panætius. Ceterum ad castra magis religiosos prohibere virtutis militum expedit, ut milites instruant, coerceant, sacramenta ministrent; unde multi milium per eos salvantur, qui sine eis damnorum

tili*, ut patet ex missionibus castrensibus in Belgio, Germania, Italia, Gallia, etc. Adde religiosorum exempla sanctitatis, preces et sacrificia multum prodesse exercitibus, uti profuit hic Eliseus. Cæterum Religiosi, qui honoris, libertatis vel vanitatis causa aulas ambiunt, tam aulas quam scipsum perducunt, ac religionum Superioribus magnas creant molestias, ut satius esset eos esse sæculares, quam religiosos, ut experientia docet.

2. Tulit enim statuas Baal, — scilicet abstulit Vert. L. et amovit e Samaria et regno Israel idola et cultum Baal; quia viderat patrem suum Achab habere ejus cultum in praelio cæsum.

3. Verumtamen in peccatis Jeroboam, etc., ad Vcn. j. id est, — colendo vitulos aureos a Jeroboam erectos, et populum ad eorum cultum impellendo, non a se deficeret ad Josaphat regem Juda, si Jerosolymam ejus metropolim ad colendum verum Deum in templo adiret. Magna fuit regum Israel judicii perversitas, caecitas et obstinatio in sustentandis hisce vitulorum idolis, ideoque omnes perierunt et excisi sunt.

S. CUM QUB MORTUUS FUISSET ACHAB, VILRVAIUCATUS Vert. 5. est foedus, — hoc est, rex Moab robollavit, ut verlit Chaldaei Joram regi Israel, eique solitum tribulum negavit; quia eum ob juventutem, et ob cæsum in praelio Achab patrem contempsit.

8. Per desertum Idimæac. — Imprudens fuit hoc Ven.?, responsum et consilium, a Deserto enim est locus aridus, ubi desunt aquæ pro tantis copiis, quante erant in tribus exercitibus, scilicet regi Juda, regi Israel, et regi Edom : unde milites mox sibi laborarunt et defecerunt, ut sequitur.

Permisit id Deus, ut puniret Joram regem Israel idololatrā, utquo viam sterneret ad miraculum abundantiā aquarum dandæ per se et Eliseum; ut ex eo rex agnosceret so esso verum Deum, ac idola vitulorum abdicaret.

Vcl>. ii. 11. Est hic Eliseus, etc., qui fundebat aquam super manus Eliæ, — id est qui Eliæ quasi minister serviebat: ministrorum enim est fundere aquas super manus dominorum, cum eas mane vel ante prandium abluunt.

v.-rt- «? 13. Quid mihi et tibi est, — quasi dicat: Quod mihi societas vel communio est tecum? Tu enim colis vitulos aureos, ego vero verum Deum: uVade ergo ad prophteas patris tui, n puta sacerdotes et cultores vitulorum, quos hucusque in concilium adhibuisti: illos etiam nunc consule, cum tibi oraculum et consilium in rebus naturaliter desperaba dare non poterunt; unde in iis confugis ad me et ad Deum verum, quem hucusque spre- visti. Mira fuit hic dicendi et regem arguendi libertas in Eliseo, digna tanto propheta, et viris Apostolicis imitanda, cum ab hæreticis principibus ad temporalia commoda evocantur. Vide hac de re exempla Mosis, Eliæ, Pauli aliorumque, quæ recenset S. Gregorius, VII *Moral.* xv.

Vers.ia. i i- Vivit Dominus (id est juro per Dominum) in cujus conspectu sto (quem ut mihi præsentem semper in mente habeo, revereor, colo et amo, æque ac magister meus Elias, a quo hoc didici) quod si non vultum Josaphat regis Juda (qui mcu- in Deum verum colit) erubescerem, non attendissem QUIDEM TE, NEC RESPEXISSEM, — sed dcspCXÍ- sem, nec te dignatus essem responso, multo minus oraculo, quia tu Deum meum negligisel despicias. Qui enim Deum habet præsentem nullius præseirtiam limet aut curat. Quocirca Sextus Philosophus tn *Sententiis*, (quæ falso Sixti Pontifici nomine Impress© exstant) num. 293: « Ad omnia quæ agis, inquit, Deum invoca testem. » El Humer. 278: « Exordium in agendo a Deo sumo. Ore autem prius Deum habeto et mente quam respices. » Et num. 277: u Sapientum animæ insatiabiles sunt in amore Dei.» Et num. 304: « Particeps Dei est vir sapiens. » Et num. 430: « Sapiens mens speculum est Dei. » Et numer. 368: « Optime honorat Deum, qui mentem quoad potest, similem Deo facit. »

Vcr«. is !*• ^ ^C autem (in honorem et auxilium fidelis piiquo regis Josaphat) adducite mihi psaltem, — qui instrumentum musicum manu pulset (hunc enim significat Hebraico pjO mcM<jgen); unde Chaldtrus vertit, *abducite mihi virum, qui noril psallero cithara*. Jussit Eliseus *psaltem* psallero, ut sono suavi el harmonia musices, animum nonni- hil indignatione in regni Israel commotum colligeret, sedaret, cumque in Deum orando sustolleret, et ad recipiendam a Deo prophetiam disponeret. Fuit enim hic psalles Levita, ai! Thco- doretus, qui Psalmos píos a Davide compositos psallere solcbal. Ita Rupertis, Abulensis et alii.

Audi S. Gregorium, hom. 1 tn *Etcch.*: a Cum cum (Eliseum) Josaphat de futuris requireret, et prophetiæci spiritus deesset, psaltem fecit applicari, ut prophetiæ ad hunc spiritus per laudem p d- modte descenderet, atque ejus animum de ventur- is repleret. Vox enim psalmodiai, cum per intentionem cordis agitur, per hanc omnipotenti Domino ad cor iter paratur, ut intente menti, vel prophetiæ mysteria, vel compunctionis gratiam infundat.» Sic S. Franciscas audiens harmoniam lyræ, mente in Deum sustollebatur. Idem de se fatetur S. Augustinus in *Confession*, dum audiret psalmodiam.

Cumque caneret psaltes, facta est super eum manus (id est operatio et illustratio) Domini, — q. d. Canente et personante psalle, Deus Eliaci mentem illustravit, eique futura revelavit, ac aquam victoriamque promisit. Sic sæpe de Ezechiel et aliis prophetis, dum prophetant, dicitur: « Facta est super eum manus Domini, » hoc est Deus ei lu- men propheticum indidit.

16. Facite alveum torrentis hujus fossas et fossas, — quasi dicat: Facito multas et profundas fossas in alveo hujus torrentis, ut iis excipiat is copiam aquarum, quam Deus mox daturus est vobis.

20. Factum est igitur mane, quando sacrificium offerri! solet, — ut intelligamus, ait Cajetanus, virtutem sacrificii matutini, quod jugiter ex lega mane Deo otTerebat Josaphat in templo, coopera- tam esse ad hoc miraculum.

Et ecce aquæ (adducte per Angelos) veniebant per viam Edom, — in castra Josaphat et regum so- ciorum, ut ex iis sitim restinguerent.

22. Primoque mane slrgemes, ef orto jam sole Vm-n EX ADVERSO AQUARUM, VIDERUNT MOABIT-E E CONTRA AQUAS RUBRAS, QUASI SANGUINEM, — CX reflexione radiorum solis matutini, qui ob vapores noctur- nos, per quos transparebant, rubri videbantur, sicut iidem rubri videntur, cum transeunt per vi- trum rubrum; rubri quoque nobis apparent, cum c nube vel terra ad oculum reperiuntur. Itec enim est ratio optica, ut patet ex perspectiva ctcx quotidiana experientia. Unde Hebraice est, *sol illuminavit super aquas et viderunt aquas ru- bras*. Et Josephus, « aquæ, inquit, videbantur ru- bra; eo quod illo tempore (mane) maxime aqua radiis solis icta rutilat. » Non ergo vere rubrae erant aquæ, sed ob radiorum reflexionem rubr© apparebant. Ita Abulensis el alii. Porro hac aqua- rum rubedine decepti Moabite, putarunt illas sanguine hostium inter se dimicantium rubrican, idcoque in cos irruentes ab cis cæsisunl ad inter- necionem.

23. Ita ut muritantum fictiles remanerent. — llebraico est, *donec dimitterent lateres ejus in pa- riete charcseth*, id est *fidili*, sive lateritio, scili- cet ex lateribus fabricato (i). Ita Septuaginta, Pag-

(i) Ad verbum juxta hebnuum textum: Donec, vel

ninus et alii. *Secundo*, Rabbini et Valablus vertunt, *duntaxat in Kir Haresch reliquos fecerunt lapides ejus*, quasi *Kir Haresch* fuerit primaria civitas Moab, quæque lateritios habebat muros, ad quam proinde reteris omnibus ab Uebræis vastatis, rex Moab cum suis profugerat; unde de ea mox subdit : a Et circumdata est civitas a fundibulariis (I);» utraque ergo versio consonat, utraque vera est, ut dixi *Isaïx* xvi, 7, et *Jerem.* xlviii, 31.

V«r» îT. 27. ARRIPIENSQUE FILIUM SUUM PRIMOGENITUM, CtC.,
OBTULIT HOLOCAUSTUM SUPER MURUM, — tlim lit Dii
placati hoc tam dilecto et insigni holocausto turentur murum, tum ut Israelitis murum obsidentibus commiserationem moveret, dum viderent regem, ad lantastangustias redactum, ut filium suum primogenitum immolaret, itaque cum obsidere, et persequi desinerent, eoque relicto domum redirent, uti et fecerunt. Hoc etiam in extremis angustias facere solitos reges Phoenicum, utrem dilectissimam, scilicet filium, Deo suo sacrificarent, tradit Porphyry apud Eusebium, libro IV *De Prtrpar.* cap. vu : « Phoenices, inquit, ubi gravius sive bello, sive fame, sive etiam testu laborarent, necessariorum suorum aliquem Saturno communibus addictum suffragiis immolabant : cujusmodi exemplorum plena est Phœnicum historia,quam Phœnicia lingua Sanchoniatho conscripsit, » etc. Ita Josephus, Theodoretus, Procopius, Abulensis et alii.

Porro R. Salomon et cum eo alii nonnulli m Leno, id est *filium* suum, vertentes : *filium ejus*, regis Edom scilicet, fabulantur regem Moab erumpentem ex urbe cum 700 viris filium ejus Edom cepisse, cumque in urbem captivum duxisse; quare regem Edom, ut filium liberaret, obsidionem deseruisse, ac indignatum regi Israel obsidionem pertinacius urgenti ab eo recessisse; eo vero abeunte, regem Moab filium ejus captivum super murum mactasse et immolasse. Verum hoc non habet speciem verisimilitudinis.

Et facta est indignatio magna in Israel, statimque decesserunt ab eo, — q. d. Israelita) indignali sunt ob tam crudele et indignum facinus, quod scilicet rex Moab filium suum iinmolasset, ideoque miserti sunt ejus, cum viderent cum ad tantam necessitatem et miseriam redactam, ut filium suum immolaret. Ila Josephus : a Reges vero, inquit, hoc viso, tantam necessitatem miserati, et humanarum vicissitudinum memores, soluta obsidione, domum quisque suam reversi sunt.» Eum secutus Theodoretus : a Cum Moabita), inquit, funditus de medio tollerentur, lentavit quidem fugere rex eorum. Postquam autem valida et strenua cohors ei non permisit, filium primogenitum et regni successorem, in quadam turre

iUut relinquerent in Kirhareselh (erat urbs celeberrima Meubilarom) lapides ejus, id est muros ejus tantum.

(I) Ilæc tox non solum significat eos qui funda lapides jaciunt, sed qui etiam tormentis contorquent ingentia taxa in muros.

obtulit in holocaustum. Ilæc cum conspexisset multitudo hostium, miserata est casum illum, et solvit obsidionem. » Ha quoque Abulensis, Serrarius, Valablus, Salianus et alii. Quocirca Moabita) postmodum ossa regis Idumæin cxhumariinl et incenderunt (eo quod ipse regem eorum ad immolandum filium suum compulisset), ut ait /irnos, cap. n, vers. 1. Vide ibi dicta. Audi nunc aliorum sententias. *Primo*, R. Salomon et ex eo Lyranus censent regem .Moab Deum verum in tanta necessitate invocasse eique sacrificasse, eo quod nec homines nec Dii eum ex illa eripere possent, ad illudque impulsu fuisse exemplo Abraham, qui immolare volens Isaac filium Deo, mire illi placuit magnaquo ab eo dona recepit. Verum Abraham id fecit jussu Dei, sine quo id fuisset illicitum, imo homicidium et parricidium. Ita Abulensis et Burgensis. Adde : rex Moab non colebat Deum verum, sed idola, id est dæmonem qui eum impellebat ad hoc scelus; dæmon enim humano sanguine sibi litato delectatur, cumque a suis cultoribus exigit, ideoque eis persuadet se, cum ofensus est, talibus hostiis placari, et inductas calamitates avertere, ac optata bona largiri.

Secundo, Burgensis ait regem Moab consuluisse suos sacerdotes, cur llebrei adeo fortes forent et felices, illosque respondisse, eo quod ipsi colebant Deum Moloch, illicque suos filios immolarent et concremarent; regem ergo voluisse eos imitari, et Deum simili lili victima in tantis angustias sibi conciliare. Verum Moloch erat Deus Animonilarum, Moabilarum vero erat Chamos, quem sacerdotes regi Moab, ut proprium et domeslicuu' commendasse, non est dubium. Addit Burgensis indignationem magnam, cujus hic fit mentio, non fuisse hominum, puta Israclitarum, sed Dei : Deus enim, inquit, indignabatur Israelitis, quod ipsi immolando filios idolo Moloch, Moabilis dedissent exemplum idem faciendi. Sic et Lyranus indignationem Dei accipit, non Israclitarum. Ait enim Deum indignatum Uebræis, eo quod Angelus ei repræsentaret peccata llebreormn, caque graviora esso ostenderet sceleribus Moabilarum; idcirco Deum immisisse pestem in castra Hebraeorum, ut coacti fuerint deserere obsidionem urbis Moab.

Tertio, Cajelanus et ex eo Pererius in cap. xxii Genes, num. 103, indignationem Israclitarum contra se invicem intelligit, et ejus causam et modum sic explicat : Quia, inquit, causa iræ narratur holocaustum primogeniti regis, et clTectus illius, narratur recessus ab oppugnatione regis Moab; intelligere licet Israelitas idololatrias, viso illo holocausto, cooperante diabolo, magni pendisse illud, et desperasse de victoria adversus regem, munitum presidio tanti holocausti. Quocirca commoti sunt ad iram contra Israelitas volentes persistere in bello : denique magnitudo ire vicit, et fecit recessum a bello. Inlellige tamen recessum

hunc esse factum, renovato fœdere cum rege Moab de tributo dando regi Israel; ila ut finem suscepti belli recessus non abstulerit.

Hæc sententia duabus prioribus est verisimilior; sed prima, quam initio assignavi, est verisimillima.

Denique sacrilegum et execrabilem hunc filios in gravi calamitate immolandi ritum imitati sunt Cartilagineuses, utpote a Phoenicibus (quorum hic ritus fuit proprius, ut paulo ante dixi) oriundi. Carthago enim fuit Tyrriorum colonia. Audi Q. Curtium, lib. IV : «Sacrum multis sæculis intermissum repetendi auctores quidam erant, ut ingenuus puer Saturno immolaretur : quod sacrilegium verius quam sacrum Cartilagineuses a conditoribus traditum, usque ad excidium urbis suæ fecisse dicuntur. » Et Diodorus, lib. XX *Historia*, de Carthaginensibus loqueas, sic ait : a Dicebant

autem Saturnum illis iratum fuisse, quoniam prius ipsi excellentiores ex filiis suis sacrificabant. Postea vero clam emptis infantibus, atque educatis, liberorum loco immolabant. » Unde Imilcc Annibal uxore, cum Aspar filius ejus esset mactandus, apud Silium Italicum in calce lib. IV *Puqcorum*, sic lamentatur ;

Si satis ante aras aesos vidisse juvencos;
Aut si velle nefas superis fixumq̃ie sakiquæ,
Me me, quæ genui vestris absumite votis,
Cur spoliare juvat Lybicas bac indole gentes?

Porro in sacrilegum et parricidale hoc sacrificium detonant Patres, ut Tertullianus, Apo/o*j. cap. IX, Cyrillus, lib. IV *Contra Julian.*, Lactantius, lib. I *De falsa religione*, cap. i, S. Augustinus, lib. VII *De Civitat.* cap. xix, Theodoretus, lib. VU *De Providentia*.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliseus primo vidua: pauperi oleum multiplicat, cap. n, vers. 8. Sunamitidi hnsptee suce sterili filium impetrat, cumque mortuum ad vitam revocat, cap. in, vers. 38. Ollam mlocynthidanim amarissimam infecta farina dulcorat, cap. iv, vers. 42. Panes per miraculum multiplicat, ut centum vins sufficient.

1. Mulier autem quædam de uxoribus prophetarum clamabat ad Eliseum, dicens : Servus tuus vir meus mortuus est; eltu nosti quia servus tuus fuit timens Dominum ; et ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi. 2. Cui dixit Eliseus : Quid visui faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit : Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea, nisi parum olei, quo ungar. 3. Cui ait : Vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca. 4. Et ingredi, et claude ostium tuum, cum intrinsecus fueris tu, et filii tui : et mitte inde in omnia vasa hæc ; et cum plena fuerint, tolles. 5. Ivit itaque mulier, et clausit ostium super se, et super filios suos : illi offerebant vasa, et illa infundebat. 6. Cumque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum : Aller milii adhuc vas. Et ille respondit : Non habeo. Stetilque oleum. 7. Venit autem illa, et indicavit homini Dei. Et ille : Vade, inquit, vende oleum, et redde creditori tuo ; tu autem, et filii tui, vivite de reliquo. 8. Facta est autem quædam dies, et transibat Eliseus per Sunam : erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum ut comederet panem ; cumque frequenter inde transiret, divertebat ad eam ut comederet panem. 9. Quæ dixit ad virum suum : Animadverto quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. 10. Faciamus ergo ei cœnaculuin parvum, et ponamus ei iu eo lectulum, et mensam, et sellam et candelabrum, ut, cum venerit ad nos, maneat ibi. 11. Facta est ergo dies quædam, et veniens divertit in cœnaculuin, et requievit ibi. 12. Diadique ad Giezi puerum suum : Voca Sunamitidem istam. Qui cum vocasset eam, et illa stetisset coram eo, 13. dixit ad puerum suum : Loquere ad eam : Ecce, sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi? numquid habes negotium, et vis ut loquar regi, sive principi militiæ? Quæ respondit : In medio populi mei habito. 14. Et ait : Quid ergo vult ut faciam ei? Dixitque Giesi : Ne quæras; filium enim non habet, et vir ejus senex est. 15. Præcepit itaque ut vocaret eam : quæ cum vocata fuisset, el stetisset ante ostium, 16. dixit ad

cam : *In* tempore isto, et in hac eadem hora, si vita conics fuerit, habebis in utero iilium. Al illa respondit : Noli quæso, domine mi, vir Dei, noli mentiri ancilis luæ. 17. Et concepit mulier, et peperii filium in tempore, et in hora eadem qua dixerat Eliseus. 18. Crovil autem puer. Et cum esset qiiædam dies, et egressus isset ad patrem suum, ad messoros, 10. ait patri suo : Caput meum dolco, caput meum dolco. At ille dixit puero : Tolle, et duc eum ad matrem suam. 20. Qui cum tulisset, et duxisset cum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua asquead meridiem, et mortuus est. 21. Ascendit autem et collocavit eum super lectulum hominis Dei, et clausit ostium ; et egressa, 22. vocavit virum suum, et ait : Mille mecum, obsecro, unum de pueris, et asinam, ut excurram usque ad hominem Dei, et revertar. 23. Qui ait illi : Quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt Calenda), neque Sabbatum. Qu® respondit: Vadam. 24. Slravitque asinam, et præccpil puero. Mina, et propera, ne mihi moram facias in eundo : et hoc age quod præcipio tibi. 25. Profecta est igitur, et venit ad virum Dei in montem Carmeli ; cumque vidisset eam vir Dei econtra, ait ad Giezi puerum suum : EcceSunamitis illa. 26. Vade ergo in occursum ejus, et dic ei : Rectene agitur circa te, et circa virum tuum, et circa lilium tuum? Quæ respondit : Recte. 27. Cumque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes ejus, et accessit Giezi ut amoveret eam. Et ait homo Dei : Dimitte illam; anima enim ejus in amaritudine est, et Dominus celavit a me, et non indicavit mihi. 28. Qu® dixit illi : Numquid petivi filium a domino meo ? numquid non dixi tibi : Ne illudas me? 29. Et ille ait ad Giezi : Accinge lumbos tuos, et tolle baculum meum in manu tua, et vade. Si occurrerit tibi homo, non salutes eum : et si salutaverit te quispiam, non respondeas illi, et pones baculum meum super faciem pueri. 30. Porro mater pueri ait : Vivit Dominus, et vivit anima tua, non dimittam te. Surrexil ergo, et secutus est eam. 31. Giezi autem præcesserat ante eos, et posuerat baculum super faciem pueri, et non erat vox, neque sensus : reversusque est in occursum ejus, et nuntiavit ei, dicens : Non surrexil puer. 32. Ingressus est ergo Eliseus domum, et ecco puer mortuus jacebat in lectulo ejus : 33. ingressusque clausit ostium super se, et super puerum ; et oravit ad Dominum. 34. Et ascendit, et incubuit super puerum : posuitque os suum super os ejus, et oculos suos super oculos ejus, et manus suas super manus ejus ; et incurvavit se super eum, et calefacta est caro pueri. 35. At ille reversus, deambulavit in domo, semel huc atque illuc : et ascendit, et incubuit super eum ; et oscitavit puer septies, aperuitque oculos. 36. At ille vocavit Giezi, et dixit ei : Voca Sunamitidem hanc. Qu® vocata, ingressa est ad eum. Qui ait ; Tolle filium tuum. 37. Venit illa, et corruit ad pedes ejus, et adoravit super terram : lulitque filium suum, et egressa est, 38. et Eliseus reversus est in Galgala. Erat autem fames in terra, cl filii prophetarum habitabant coram eo, dixilque uni de pueris suis : Pone ollam grandem, et coque pulmentum filiis prophetarum. 39. Et egressus est unus in agrum ut colligeret herbas agrestes : invenitque quasi vilem silvestrem, et collegit ex ea colocynthides agri, et implevit pallium suum, el reversus concidit in ollam pulmenti : nesciebat enim quid esset. 40. Infuderunt ergo sociis, ut comederent; cumque guslassent de coctione, clamaverunt, dicentes : Mors in olla, vir Dei. Et non potuerunt comedere. 41. At ille : Afferte, inquit, farinam. Cumque tulissent, misit in ollam, et ait ; Infunde turb®, ut comedant ; et non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla. 42. Vir autem quidam venit de Daulsalisa deferens viro Dei panes primitiarum, vigiliti panes hordeaceos, el frumentum novum in pera sua. Atilio dixit : Da populo, ut comedat, 43. reponditque ei minister ejus : Quantum est hoc, ut apponam centum viris? Rursum ille ait : Da populo, ut comedat ; hæc enim dicit Dominus : Comedent, el supererit. 44. Posuit itaque coram eis : qui comederunt, et superfuit juxta verbum Domini.

Ver».!. 1. Mui.ifr autrm quædam. — Josephus, lib. IX, cap. ii, quoin sequuntur Hebnni, Thoodorotus, Lyranus, Abiilonsia et alii, asserit baño mulierem fuisse uxorem Abdi® dispensatoris Adiab, III *Dcg.* cap. XVIII, vers. 3, illatiique hoc beneficium el miraculum multiplicati olei obtinuisse ab Eliseo, ob menta et eleemosynas mariti sui, qui in persecutione Jezabelis absconderat et aluerat centum prophetas Domini. Deus enim liberalitatem liberalitatis remunerat, ao in misericordes summe misericors est, juxta illud : « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequantur, » *Matth.* cap. V.

Ver», i. 2. Et eccb creditor ven^ . — llebræl tradunt hunc creditorem fuisse lorum regem Israel, qui pecunias dederit Abdiæ, quas illo erogarli in alendis secreto centum prophetis, ideoque illas ab uxore ejus jam u rego repeti. Veium id confutat Abulensis, *Quasi.* IV.

Ut tollat duos filios meos ad serviendum sidi. — Solebant ilebræi filios vendere aut servos abducere pro debilis parentum, ut patet *Matth.* cap. xviii, vers. 25, elisane 1, 1. Idem olimfecere Romani, teste Dionysio Halicarnassio, libro II, et Athenienses, testo Plularcho in *Solone* : quin et Christiani, ut patet ex lege 2 de patribus qui filios distraxerunt, lib. IV *Cod. lit.* 43. Quod el suo tempore factum graviter quenlur et deplorat S. Ambrosius, lib. *De Job* cap. vin.

Nisi parum olei quo ungar. — Sic et Septuaginta, llobraice est, nisi *lecythus olei*. Noster et Septuaginta addunt : *quo ungar*, id est quo semel duntaxat ungi possim, ut significant modicum esso vas, et modicum esse olei. Olei enim usus proprio est ad unctionem, quro apud llebræos erat usitata et frequens. Alii cum Sanchez, *quo ungar*, scilicet post mortem illico, quæ mihi ob famem imminet. Moris enim llebre.eis æque ao gentibus erat mortuos ungere ante sepulturam.

Jen. 3. 3. Pete M!TU0 AB omniuls vicinis tuis vasa vacua non pauca. — Ego enim efliciam ut omnia oleo impleantur; et quo plura vacua attuleris, eo plura oleo plena recipies. Tropologice significatur cor vacuandum esse a cupiditatibus terrenis, ut Deus illud oleo gratile sutu impleat. Audi S. Bernardi!m, sortii. 6 *De Ascent*, : u Unde spiritualis gratile inopia tanta quibusdam, eum aliis copia lanlu exuberet? Profecto noe avarus, nec inops est grati® distributor; sed ubi vasa vacua desunt, stare oleum necease est. Undique se ingerit amor mundi cum consolationibus, imo desolationibus stlis, observat aditus; per fenestras irruit, mentem occupat; sed non ejus qui dixit : Renuit consolari anima mea; memor fui Dei, et delectatus sum. Praeoccupatum nempe sæcularibus desideriis animum delectatio sancta declinat ! nec misceri poterunt vera vanis, interna caducis, spiritualia corporalibus, sumina imis, ut paritor sapias quæ sursum sunt, et quæ super terram, » 8. Gregorius vero, hom. 3 in *Rzech.*, per oleum accipit doctri;-

nam quæ per doctores in vaeuns hominum mente* effunditur. « Quia dum, inquit, ab unius ora doctoris, parvum quid de amore divinitati* multorum vacuæ mentes audiunt, exuberante gratia, unguento divini amoris usque ad summum replentur. Etiam multorum nunc corda, qilte prluv fuerant vacua vascula, unguento spiritus plena sunt quæ ex paucitate olei solummodo infusa videbantur. » Unde S. Augustinus, *erm. 206 *De Temp.*, docet viro Apostolico quærenda esse « vasa vacua, » id est homines Instructione indigentes, in quos oleum doctrinæ infundat : sic enim illa crescentibus hominibus crescet.

4. Et claudb ostium tuum, — tum ne quis su- Ve” 4 perveniens tuam infusionem olei In vasa interturbet, vel remorclur et sistat; tum ut miraculum hoc et beneficium sit secretum, ulque videas solum Deum illud operari, nec ullum hominem el cooperari; tum ut sola oleo frUaris, ne quisquipiain ex eo postulet aut decerpat. Mystice S. Augustinus, serm. 206 *De Temp.* : a Significatur, inquit, ut unusquisque eleemosynam clauso ostio faciat, id est pro solo Dei amore, non ideo ut laudetur ab hominibus, sed ut apud Deum Invenire gratiam mereatur. Qui enim pro laude humana eleemosynam facit, aperto ostio facit, quia apertum omnibus patet. Qui vero pro sola vita «eterna, et pro remissione peccatorum bona opera fecerit, etiamsi publice faciat, clauso ostio fecit; quia de illa eleemosyna non hoc quærit quod videtur, sed quod non videtur : laus enim humana videtur, telernum præmium non videtur. »

5. Illi offerebant vasa, et illa infundebat; — ”«*» infundendo ergo crescebat oleum. Angeli enim continuo aliud et aliud oleum lecytho suggerebant el indebant, donec omnia vasa implerentur, quo facto stetit oleihn, subducente se Angelo. Allegorici’ S. Augustinus, serm. 206 *De Temp.* : «In oleo, ait, misericordia intelligitur. Ergo viduæ illi ideo debitum creverat, quia oleum misericordi.» peccando perdiderat. Considerate, fratres : Defecit oleum et debitum crevit. Crevit oleum, et peiiit debitum. Creverat cupiditas, et periit charitas; redit charitas, et periit iniquitas. Veniente vero Eliseo Christo Domino vidua, hoc est Ecclesia, per augmentum olei, id est donum grati® et misericordi», vel charitalis pinguedine de peccatorum debito liberatur. †

Tropologice, idem S. Augustinus ibidem per oleum accipit charitatem, quic erogando non minuitur, sed sui diffusionem semper accrescit. « Considerate, inquit, fnitres charissiml, quamdiu vidua illa oleum in vasculo proprio habuit, neo sibi sufficiebat, nec debitum reddere poterat. Verum est, charissiml. Qui se solum diligit, nec sibi sufficit, neo peccaturum suorum debitum reddit. Cum vero in alienis vasculis, Id est omnibus vicinis el propinquis, el omnibus omnino hominibus ctvperit oleum charitalis infundere, tunc et sibi suliiveic, ut ub omnibus se debilis poterit ii*

befare. Et vere, fratres, talis est natura sancti amoris, et ver® charitatis, ut erogando crescat, et quantum in aliis plus expenditur, tantum in se abundantius cumuletur. » Idem confirmât ex antithesi cibi et olei, sive charitatis : « Cibus corporis si volueris egenti tribuere, ad præsens, quod illi dederis, tu habere non poteris. Panem charitatis si dederis centum hominibus, integer manet. Si universo mundo largiri volueris, tibi nihil deficit, imo non solum non deficit, sed omnium illorum quibus largitus fueris, lucrum tibi multipliciter crescit. Verbi gratia : Unum panem charitatis habebas; si nemini dedisses, ipsum solum haberes. Mille hominibus dedisti, mille panes acquisisti. » Rationem a priori subjicit : « Quia tanta est possessio charitatis, ut et singulis lota sit, et omnibus integra esse possit. Ergo et aliis dedisti, et tu nihil penitus perdidisti; imo non solum non perdidisti, sed sicut jam dixi, quidquid aliis a te collatum est, tu centupliciter acquisisti. » Unde subdit quærendos esse homines pane corporali vel spirituali egentes, ut eis charitalem exhibentes, faciamus eam tam in nobis, quam in ipsis continuo crescere. Eadem habent et ex S. Augustino transcribere Eucherius, Angelomus, Beda, Rupertus et alii.

Ven. s. 8. Transibat Elisbus per Sumam : erat autem ibi mulier magna, — tum opibus et fama, scilicet opulenta, honorata, celebris; tum probitate et pietate, Undo Chaldæus vertit, *ibi erat mulier timens pecala*. Fabulatur R. Salomon Sunamitidem hanc fuisse sororem Abisag Sunamitidis, qu® Davidi seni data est uxor, ad cum calefaciendum, III Reg. i : nam a morte Davidis usque ad Eliseum, fluxere plusquam 80 anni. Quare hæc mulier debuisset excedere annum ætatis centesimum.

Ven. 9. 9. Animadverto quod vir Dei sanctus est iste. — Id advertibat ex Elisei modestia, abstinencia, gravitate, sermone, precatone assidua, aliisque virtutibus heroicis. Quare fabulatur R. Salomon id illam cognovisse, ex eo quod mens® quam toties straverat Elisæo, nunquam musca insedisset, vel quid sordidum inhæsisset.

>en. io. 10. Faciamus ergo ei coenaculum parvum, — Hebræus et Chaldæus, *canaculum muri parvi; muri*, id est ex muro et solida fabrica, non vero ex levibus asseribus: vel ut Vatablus, *muri*, id est muro conclusum et septum, ac semotum ab aliis dumus partibus, ut quiete et secreto ibi solus degat, oret et meditetur Eliscus.

Et ponamusei in eo lectulum et mensam et selam et candelabrum, — scilicet nil nisi præcise necessarium : sciebat enim Eliseum paupertatis studiosum pulvinaria, tapetes, aliaque ornamenta, quasi superflua non admissurum.

Vm i3. 13. In medio populi mei uadito, — q. d. Ego pacifice inter meos cives et vicinos vivo, omnes amo, et ab omnibus amor : quare nulla mihi cum quopiam lis est, ut pro ea regis vel principis opem implorare debeam; imo si ea egerem, cives in-

me juvarent, et pro me regem interpellarent : omnibus enim nota et chara sum.

16. In tempore isto (7. d. proximo anno sub Vers. ie. hoc idem tempus) habf. dis in utero filium.

Noli mentiri ancilla tua. — « Mentiri, » non formaliter : sciebat enim Eliseum virum sanctum nolle illam fallere et contra mentem loqui, ut falso ei promitteret filium; sed materialiter, q. d. Ulinam verus, non falsus reipsa accidat sermo tuus! ulinam sermo tuus non sit tantum appercalio benevola, sed et efficax prophetia, ut revera sequente anno nascatur mihi filius!

17. Et concepit mulier, et peperit filium. — Vers. il. Tropologice, audi ex Vitis Patrum, lib. VI, cap. 1, De *contemplatione* : « Dixit aliquando senex : Sunamilis Eliseum suscepit, eo quod non haberet affectum cum aliquo homine. Dicitur Sunainilis personam habere animae, Eliseus Spiritus Sancti : quacumque ergo hora recedit anima a saeculari confusione et perturbatione, adveniet ei spiritus Dei, et tunc poterit parere, cum sit sterilis. »

23. Quam ob causam vadis ad eum? hodie non Vers. ii. sunt calenda (scilicet Neomenia, qu® erat prima dies lunæ et mensis, ideoque quasi festa Hebræis) neque sabbatum. — Hinc liquet, ait Abulensis, *Quast.* XXX, Vatablus, Serarius et alii, solere Hebraeos festis diebus Eliseum aliosque sanctos prophetas adire, ut ejus exhortationes et pia monita exciperent, utque ejus preces et benedictionem poscerent.

Qua respondit : Vadam, — q. d. Omnino ire ad Eliseum cupio, opto et destino. Causam subticet, ne maritus, audiens filium unicum mortuum, dolore exanimetur.

24. Mina. — Duc asinum, et me in asino ad Eliscum. Vers. u.

26. RECTENE AGITUR CIRCA TE? etc., QUA RESPON- Ver^io. dit : Recte. — « Recte, » licet enim filius meus sit mortuus magno meo dolore, tamen scio eum mortuum ex voluntate et decreto Dei quæ rectissima et sanctissima est. Aut quia mox « recte » mecum agetur : omnino enim confido eum a te resuscitandum. Sic de puella mortua ait Christus : « Non est mortua, sed dormii, » quia scilicet ego eam mox a morte suscitabo, ut non tam esse mortua, quam dormire videatur, Lucævm. Sunainilis autem hoc praetexit apud Giezi, ut per eum pateat sibi accessus ad Eliseum, qui virgo et castus vilans consortia feminarum, si audisset ejus filium jam mortuum, ad eum suscitandum misset suum servum Giezi, uti et reipsa postmodum fecit.

27. Apprehendit pedes ejus, et accessit Giezi, ut amoveret eam. — Sciebat enim Giezi Elisei humilitatem, religionem et castitatem, ut nollet tangi et hoc pedum tactu honorari, et quasi adorari a femina.

29. Tolle baculum meum. — Hinc Eliseum gestasse baculum, ideoque priscos monachos eum gestasse ducet Cassianus, lib. I *Instil*, cap. ix, Vers. W.

additque mysticam ejus significationem, dicens : «Cujus gestatio spiritualiter monet, nunquam debere eos inter tot oblatrantes vitiorum canes, et invisibiles nequitiarum spiritualium bestias, inermes incedere; de quibus Beatus David liberari postulans dicit : Ne tradas, Domine, bestiis animam confitentem tibi; sed irruentes eas retundere crucis signaculo, ac longius propulsare, atque adversus se sævientes, jugi memoria Dominican passionis, et imitatione illius mortificationis exstinguere. »

Nemi- Causa fuit *prima*, ne Giezi salutando obvios, cum
* eisque colloquendo moras in via necteret, sed il-
Giui, fico puerum appposito baculo suscitaret, ante-
oiri quam maritus eum esse mortuum rescisceret, *q.d.*
pr/1 a'l S- Augustinus, serm. 106 *De Temp.*: «Ita velo-
8fcnn<h. citer ambula, ut nullis fabulis occupari aut retar-
T«riiii. dari presumas. » *Secunda*, ut res maneret secreta.
erat laudis avidus, unde obviis gloriando dixisset : Meus herus Eliseus misit me ut suscitem mortuum, ideoque id facturum ad eum pergo; quare hac jactatione offendisset Deum, itaque impedivisset miraculum, nec Deus per eum puerum suscitasset. *Quarta*, ut Giezi vitaret omnem oculorum auriumque distractionem, totumque se disponeret per preces ad tanti miraculi patratiorem. Ita Cajetanus, Abulensis et S. Ambrosius in cap. x *Luca*, lib. VU ad illa : « Neminem salutaveritis : Festinato enim, inquit, jubebat eum contendere, ut celebrando; resurrectionis exsequeretur officium, ne, confabulatione alicujus obvii, mandato deflecteretur a munere. Ergo et hic non salutationis officium aufertur, sed obstaculum impedienda; devotionis aboletur : ut, quando divina mandantur, paulisper sequestrentur humana. »

Ver*. 31. 31. POSUERAT BACULUM SUPER FACIEM PUERI, ET non erat vox neque sensus. — Allegoricam causam dat S. Augustinus, senn. 106 *De Temp*, dicens : « Puer iste (Giezi) typum habuit beati Moysi. Misit enim cum Deus cum baculo in Ægyptum; sed baculus sine Christo flagellare Ægyptum potuit, do originali vel actuali peccato liberare, vel resuscitare non potuit. Nihil enim, dicente Apostolo, ad perfectum adduxit lex. Opus erat ut qui baculum miserat, ipso descenderet. Baculus sine Eliseo nihil valebat, quia crux sine Christo nihil poterat. » S. Petrus per baculum a se missum e morte suscitavit S. Maternum suum discipulum, et primum Trevirensem Episcopum, ut habet ejus Vita, et S. Macedonius per baculum suum suscitavit Theodoretum pene oxanimum, uti ipse refert in *Philotheo*, cap. in.

Puer non surrexit. — Cur? Rationem reddit Rabbi Salomon apud Lyranum : «Hoc, inquit, fuit propter demeritum Giezi, qui non servavit praeceptum Elisei, sed occurrentibus sibi hominibus jactanter dicebat se missum ad suscitandum mortuum. » Indignus enim est qui miracula fa-

ciat, qui de illis faciendis gloriatur. Hoc profecto et previdit et præcavit Elisæus dicens ad puerum quem mittebat : «Si occurrerit tibi homo, non salutes eum; et si salutaverit te quispiam, non respondeas illi. » Nam ut recte Theodoretus, *Quast.* XVII : «Sciebat, inquit, eum esse honoris cupidum et causam dicturum; inanem autem gloriam fore impedimento ne faciat miraculum. » Aliam causam dat R. Eliezer, cap. xxxm : « Ridebat, inquit, Giezi dicendo obviis : Credisne baculum istum vitam restituere? »

34. Et incubuit super puerum, posuitque os suum super os ejus, etc. — Franciscos Valesins, *Sacra Philosoph.* cap. xxxv, Si liceret dicere, inquit, puerum non fuisse omnino mortuum, sed syncopen passum, naturalis fuisset hæc Elisii curatio : nam syncope correpti, extinctione naturalis caloris periclitantur mori, solentque fotu et calefactione (maxime anhelitus humani; is enim calor congener est et vitalis) revocari. Rursum discurrebat Eliseus, ut suum calorem puero infundendum excitaret : is enim maxime exercitio excitatur; unde mox per eum sibi incumbentem excipiens, coepit oscitare, calore jam incipiente flatum agitare et discutere, et crescente vigore et spiritibus animalibus moveri, aperti sunt oculi, et deinde aliorum sensuum instrumenta, et puer ad officia vita; revocatus est. Verum ex narratione S. Scripture clare liquet puerum vere fuisse mortuum, non syncopen passum: incubuit ergo puero Eliseus eadem ob causas, ob quas Elias magister suus simili mortuo incubuerat; quas recensui III *Beg.* XVII, 21.

Allegorica et precipua causa fuit, ut Eliseus ufi nomine, ita et facto repræsentaret Filii Dei incarnationem, in qua ipse carnem nostram induit, et quasi os ori, manus manibus, pedes pedibus accommodavit. Ita S. Augustinus, serm. 11 *De verbis Apostoli* : «Quid, inquit, significavit mortuus puer, nisi Adam (et peccatorem Adæ filium per peccata mortuum)? posuit baculum supra mortuum, non surrexit. Si enim data esset lex quæ posset vivificare, omnino ex lege esset justitia. Non ergo potuit lex vivificare. Venit ipse grandis ad parvulum, Salvator ad salvandum, vivus ad mortuum, venit ipse. Et quid fecit? Juvenilia membra contraxit, tanquam seipsum exinaniens, ut formam servi susciperet. Juvenilia ergo membra contraxit, parvum se parvo coaptavit; ut efficeret corpus humilitatis nostre conforme corpori gloriæ sue. Itaque in ipso typo Christo prophetice expresso suscitatus est mortuus, tanquam justificatus est impius. » Rursum idem S. Augustinus, serm. 106 *De Temp.* : «Venit, inquit, Eliseus et ascendit in cœnaculum, quia venturus erat Christus, et ascensurus crucis patibulum. Inclinauit se Eliseus, ut puerum resuscitaret; humiliavit se Christus, ut mundum in peccatis jacentem erigeret. Misit Eliseus oculos super oculos, manus super manus. Videte, fratres, quantum se vir illo

perfedæ ætafis contraxit, ut parvulo mortuo et jacenti congrueret. Quod enim Eliseus in puero præfiguravit, hoc in toto genero humano Christus implevit. Audi Apostolum dicentem : Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem. Quia parvuli eramus, parvulum se fecit. Quia mortui jacebamus, prius se medicus inclinavit; quia et revera fratrem nemo potest jacentem erigerð, si se noluerit inclinare. Quod nutem puer oscitavit septies, septiformis gratia Sancti Spiritus ostenditur, quæ humano generi, ut resuscitetur in adventu Christi, tribuitur. » Eadem ex S. Augustino habent Eucherius, Angelomus, Boda, Rupertos et alii. Audi quoque S. Ambrosium, torn. II in cap. IV *Ecrlesiastæ Exhortât, ad Clericos*, qui hæc de Christo in cruce so nobis commensurante, calefaciente et vivificante explicat : «Christus nobis commortuus est, ut nos calefaceret, qui ait : Ignem veni mittere in terram. Mortuus eram; sed quia in baptisinate commortuus Christo sum, accepi lumen vitæ a Christo. Et qui in Christo moritur, per Christum calefactus vitæ et resurrectionis vaporem accipit. Frigidus erat puer, calefacit eum Eliseus spiritu suo, dedit ei vitæ calorem. Condormivit ei, ut eum calor quietis ejus, qui in symbolo consepultus ei fuerat, excitaret. Frigidus itaque est, qui non moritur in Christo. Calefieri non potest, cui ignis ardens non appropinquat. Invallescere non potest alteri, qui secum non habet Christum. » Audi deniqueS. Bernardum, serm. 10 in *Cant.* : «Oculis suis tetigit meos, interioris hominis frontem claris luminaribus ornans, fido et intellectu. Ori meo junxit suum, et mortuo signum pacis impressit ; quoniam, cum adhuc peccatores essemus, reconciliavit nos Deo, juslitie mortuos. Os ori applicuit, iterato inspirans in faciem meam spiraculum vitæ; sed sanctioris, quam primo. Nam primo quidem in animam viventem creavit me; secundo, in spiritum vivificantem reformavit me. Manus suas meis superposuit, exemplum præbens bonorum operum, formam obediendiæ ; aut certe manus suas misit ad fortia, ut doceret manus meas ad pralium, ct digitos meos ad bellum. Et oscitavit puer septies, quia septies In die laudem dicere consuevit, n *Psal.* cxvm.

Symbolice B. Petrus Damianus,lib. *De contemptu oculi*, cap. xxvni : «Is, inquit, quem terroris virga suscitare non poterat, per amoris spiritum ad vitam redit, durnque se parvulo accommodavit ct composuit, facile erexit et suscitavit, u Rursum Eliseus hic symbolum dedit Eucharistia?, in qua Christusi ut ait S. CyrilIus, totum se nobis commiscet, ac quasi oculos oculis, os ori, manus manibus, animam animre nosline applicat; id quod pulchra specie per visum repræsenlatum fuit Ruperto Abbati Tuitiensi : cum enim ipse a Superiore juberetur capessere sacerdotium, putareiquo se tanto gradu indignum, per visum vidit Christum crucifixum *e ad amplexum invitantem. Quare Rupertu», Christum arctissime amplexus et oscu-

latus, narrat Christum, quo profundius oscula admitteret, divinum os suum apertum, et hians prae-buisse : simul etiam factum esse ut, inter eos amplexus, tum divino amore majorem in modum inflammaretur, tum etiam sacerdotii, quod antea fugiebat, desiderium sibi inspirari senserit; quod, simul ac illuxit, cum suo Abbati indicasse!, paulo post cum omnium gaudio exsecutum esse. Adjungit etiam aliud, quo post eum ordinem susceptum , non minus sit confirmatus. Nam jacenti in lectulo, hominis species apparuit do cælo labens, capite obvoluto, quasi agnosci nollet, ea-que se ita in eum tota dimisit, ut caput capiti, pedes pedibus, reliqua membra cum omnibus membris intime commisceret : quin eliam ipsam animæ substantiam modo quodam, qui verbis exprimi non posset, ita pervaderet, atque imprimere, et quidem citius et profundius, quam mol-lissima cera signo imprimatur. Addit vero, quod facile credi possit, secutam esse tantam tamque incredibilem jucunditatem ac suavitatem, ut nisi ea celeriter a Deo inhibita esset, is quasi torrens voluptatis sino dubitatione animam de corpore abstracturus fuerit. Hoc, uti narravi, de seipso refert ipso Rupertos, lib. XII *in Matth.* pag. 162, et ex eo Hieronymus Piatu, libro I *De bono status reliy.* cap. xxxvn.

Tropologico, qui vult proximos peccato mor-tuos ad vitam gratiæ revocarò, eorum infirmitati se accommodet oportet, ac per excessum charita-tis os ori, manus manibus, linguam linguæ quasi applicet. Idem faciat religiosus, ut tam aliis reli-giosis, quam sæcularibus, quoad licet, per om-nia se accommodet, ut faciebat Apostolus, di-cens: «Omnibus omnia factus sum, ut omnes lu-crificerem. » Est enim in religione summa om-nium unio, concordia, familiaritas, opitulatio, uti ex S. Basilio, Chrysostomo et aliis docet Pia-tus, lib. I *De bono status religiosi*, cap. xxvn et xxvni.

34. Et incurvavit se super eum,—contrahendo vcnJK membra sua magna, ut ea quasi adœquarel par-vis membris pueri. Addunt Septuaginta, *et inflor vit super cum*, id est halitu suo afflando calefecit puerum. Unde sequitur :

Er CALEFACTA EST CARO PUERI, — Ut Videlicet per calorem disponderetur ad animationem et vi-tam : sicut ergo mater disponit embryonem in utero, calefaciendo, ad animam illi a Deo infun-dendam, sic fecit et Eliseus hic. Voluit enim Deus eum miraculum hoc operari eo modo, qui na-tura» esset conformis. Simili modo Deus, Adamum eflbrmans in hominem viventem, «inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, n *Genesis* n.

35. AT ILLE REVERSUS DEAMBULABAT IN DOMO SE- Verf MEL huc atque illuc, — ut ambulando excitaret tum majorem calorem, quem puero deinde in-cumbendo aspiraret , tum majorem fervorem orandi pro pueri resuscitatione. Allegorico, Eli-seus ambulans repraesentabat Christum ambula-

fem per Judrram, et ubique semina Evangelii! spargentem. Ila Enchorius.

Et OSCITAVIT PUER SEPTIES, ATERUITQUE. OCULOS. — Vatnblus et alii, *sternutavit*; Septuaginta, *confortutus est*. Cum enim puer capite laborasset, ut dicium est vers. 19, videtur caput habuisse opidum humoribus, qui spirituum vitalium meatus occupantes, eum suffocarunt. Quare jam per Eliseum calore, vita et vigore ei redditus, caput confortatum, sternutando expulit humores se gravantes : ita cerebrum purgavit, puerumque perfecte sanitati reddidit.

Ver».32. Et colleoit ex ea COLOCYNTHIDAS. — «Colocynthis» est cucurbita agrestis, qua medici utuntur, ut pituitam vehementer expurgent; estque amarissima, undo vocatur « ici terræ, » ait Vallesius, S. *Philos.* cap. XXXVI, additque : non tantum amara est, sed et perniciosa; adeo ut si supra quatuor obolos etiam emendata sumatur, possit super purgationes et exulcerationes ventris et mortem afferre, atque adeo admota exterius cnecet fœtus. Hinc disce studium paupertatis. Audi Theodoretum : «Quod autem vita prophetarum, inquit, nullas habuerit possessiones docet historia. Nam qui erat eorum primus (Eliseus), nunc quidem cos excepit convivio olerum agrestium : nuno autem panes hordeaceos vigilili apposuit centum viris, cosque ab aliis allatos. Eis autem tantam benedictionem impertiit, ut et illos centum satia- ret, et post satietatem superessent permulti. »

Ven.40. Mons in olla, — q. d. Pulmentum htyus ollæ amarissimum est et pessimum, ut videatur esso venenum mortiferum. Tropologice, « mors est in olla» deliciarum mundi, qum gulam et venerem provocant, idcoque varios morbos ac mortem præsent-m et æternam accorsimi; amarai sunt irgo, ut colocynthides. Aliter S. Bernardus, uti mox dicam.

41. Afferte, inquit, farinam. — Farina enim, v«r»-4i. quia glutinosa et leniens instar amyli, ait Vallesius, colocynthidarum mordacitatem et acrimoniam temperat; unde prudenter adhibita hic fuit ab Eliseo, licet potissima causa correctionis pulmenti fuerit virtus divina et miracolosa. Simdi modo in lepra Naaman curanda, aliquid juvit aqua Jordanis, cap. v, et in ulcere Ezechim sanando, aliquid juverunt Isiiæ ficus, cap. xx, 7; quia extergunt et discutiunt tumores, si fiat cataplasma ex eis et farina hordeacea vel triticea. Ita Valksius et Serarius, licet contrarium sentiant Angelomus et alii, scilicet hæc non juvisse, sed potius obfuisse, ut ostenderetur curationem hanc fieri non vi naturali, «ed supernaturali et divina.

Infundet lrbæ. — Notat Theodoretus, OucesLXIX, filios prophetarum nil proprii possedis- se, sed vixisse in communi, ut jam faciunt religiosi.

Tropologice S. Bernardus, serm. 65 *inter parvos* : a Prælalus ex debito officii sui apponit subjectis ollam grandem herbas agrestes continentem, id est admonitionem de gravibus disserentem, acerbitate refertam, sed tamen igne Sancti Spiritus succensam. Subditi ergo perhorrescentes sermonum austeritatem, clamant : Mors in olla, et non possunt gustare. Sapiens igitur dispensator non affert, imo afferri jubet farinam; quoniam non præbet, sed hortatur habere caritatem, cujus condimento reddantur dulcia, quæ prius videbantur amara. Potest namque prædicator monita salutis auribus circumstantium insonare; sed nemo nisi solus Deus valet saporem caritatis palato cordis infundere. »

43. Ut apponam coram viris centum. — Eliseus Ver».*, hic miraculose multiplicans panes repræsentat Christum, qui bis paucis panibus pavit plura hominum millia. Mystice singula hæc adaptantem prædicatoribus, vide Angelomum.

CAPUT QUINTUM.

I r

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliseus liberat Naaman a lepra, eamque immittit avaro et Simonideo Gieii.

1. Naaman, princeps militia) regis Syriæ, erat vir magnus apud dominum suum, et honoratus : per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ ; erat autem vir foriis et dives, sed leprosus. 2. Porro de Syria egressi fuerant latrunculi, et captivam duxerant de terra Israel puellam parvulam, quæ erat in obsequio uxoris Naaman. 3. Quæ ait ad dominam suam : Ulinam fuisset dominus meus ad prophetam, qui est iu Samaria' profecto curasse!eum a lepra quam habet. 4. Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum, et nuntiavit ei, dicens: Sic et sic locuta est puella de terra Israel. 5. Dixitque ei rex Syriæ : Vade, et mittam litteras ad regem Israel. Qui cum profectus esset, et tulisset secum decem talenta argenti, et sex millia aureos, et decem mutatoria vestimentorum, 6. detulit litteras ad regem Israel, in hæc verba : Cum acceperis epistolam hanc, scito quod miserim ad te Naaman servum meum, ut

cures eum a lepra sua. 7. Cumque legisset rex Israel litteras, scidit vestimenta sua, et ait : Numquid Deus ego sum, ut occidere possim, et vivificare; quia iste misit ad me, ut cures hominem a lepra sua? animadvertite, et videte quod occasiones quærat adversum me. 8. Quod cum audisset Eliseus vir Dei, scidisse videlicet regem Israel vestimenta sua, misit ad eum, dicens : Quare scidisti vestimenta tua? veniat ad me, et sciat esse prophetam in Israel. 9. Venit ergo Naaman cum equis et curribus, et stetit ad ostium domus Elisei; 10. misitque ad eum Eliseus nuntium, dicens : Vade, et lavare septies in Jordane, et recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis. 11. Iratus Naaman recedebat, dicens: Putabam quod egrederetur ad me, et stans invocaret nomen Domini Dei sui, et tangeret manu sua locum lepræ, et curaret me. 12. Numquid non meliores sunt Abana et Pharphar, fluvii Damasci, omnibus aquis Israel, ut laver in eis, et munder? Cum ergo vertisset se, et abiret indignans, 13. accesserunt ad eum servi sui, et locuti sunt ei : Pater, et si rem grandem dixisset tibi propheta, certe facere debueras; quanto magis quia nunc dixit tibi : Lavare, et mundaberis? 14. Descendit, et lavit in Jordane septies juxta sermonem viri Dei, et restituta est caro ejus, sicut caro pueri parvuli, et mundatus est. 15. Reversusque ad virum Dei cum universo comitatu suo, venit, et stetit coram eo, et ait : Vere scio quod non sit alius Deus in universa terra, nisi tantum in Israel. Obsecro itaque ut accipias benedictionem a servo tuo. 16. At ille respondit : Vivit Dominus, ante quem sto, quia non accipiam. Cumque vim faceret, penitus non acquievit. 17. Dixitque Naaman : Ut vis, sed, obsecro, concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum burdonum deterrâ; non enim faciet ultra servus tuus holocaustum aut victimam diis alienis, nisi Domino. 18. Hoc autem solum est, de quo deprecaberis Dominum pro servo tuo, quando ingredietur dominus meus templum Remmon, ut adoret, et illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re. 19. Qui dixit ei : Vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terra tempore. 20. Dixitque Giezipuer viri Dei : Pepercit dominus meus Naaman Syro isti, ut non acciperet ab eo, quæ attulit; vivit Dominus, quia curram post eum, et accipiam ab eo aliquid. 21. Et secutus est Giezi post tergum Naaman; quem cum vidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum ejus, et ait : Rectene sunt omnia? 22. Et ille ait : Recte, dominus meus misit me ad te, dicens : Modo venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filiis prophetarum; da eis talentum argenti, et vestes mutatorias duplices. 23. Dixitque Naaman : Melius est ut accipias duo talenta. Et coegit eum, ligavitque duo talenta argenti in duobus saccis, et duplicia vestimenta, et imposuit duobus pueris suis, qui et portaverunt coram eo. 24. Cumque venisset jam vesperi, tulit de manu eorum, et reposuit in domo, dimisitque viros, et abierunt; 25. ipse autem ingressus, stetit coram domino suo. Et dixit Eliseus : Unde venis, Giezi? Qui respondit : Non ivit servus tuus quoquam. 26. At ille ait : Nonne cor meum in præsentem erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum lui? Nunc igitur accepisti argentum, et accepisti vestes, ulemas oliveta, et vineas, et oves et boves, et servos, et ancillas. 27. Sed et lepra Naaman adhærebit tibi, et semini tuo usque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

t 2. De Syria egressi fuerant latrunculi, — Id est milites ad prædandum hostilem terram Israel : sic milites olim vocabantur a latrones, » ob causas quas superius dedi; nunc siepe non tantum vocantur, sed ipsa sunt latrones.

Captivam duxerant puellam parvulam, — per quam Deus Naaman principem Syriæ sanavit tum corpore, tum mente, ut fieret fidelis et Dei cultor. Sic sub Constantino Imperatore femina Christiana

captiva assiduis suis precibus, jejuniis et pietatis exercitiis Iberos ad Christi fidem traduxit, testo Nicephoro, lib. Vili, cap. xxxiv.

5. Et decem mutatoria vestimentorum, — ut ea Ver*.», offerret Eliseo, qui iis uteretur, cum vestem quotidianam mutare vellet. Vestes elegantiores et pretiosiores intelligit, quibus utimur in publico et diebus solemnibus, inquit Valabius.

Ô. Ut cures eum a lepra, — ut cures eum a le- v<rt>».«.

COMMENTARIA IN LIBRUM IV REGUM, cap. V.

pra liberari per prophetam, quem audio apud te esse thaumaturgum. Nec enim rex noverat Eliseum, ideoque non ad cum, sed ad regem Israel sibi notum scribit, ut per Eliseum curet Naaman sanari.

Vir». 7. 7. Numquid ego sum Deus? — Rex Israel crude accipit verba rogis Syriæ : nec enim sciebat quid puella regi Syriæ de Eliseo dixisset, quodque rex non per se, sed per Eliseum peteret curari Naaman a lepra. Unde suspicatus est regem sibi insidiari, bellumque meditari, et hanc belli occasionem praetexere.

Vwaio. 10. Misitque ad eum Eliseus nuntium. — Cur ipse Eliseus non ivit ad Naaman, ut eum quasi principem honorifice exciperet? Respondent *primo* Theodoretus et Procopius quod legis adeo studiosus esset Eliseus, ut ne immundi quidem hominis aspectum, multo minus contactum ferre vellet, ut scilicet intelligeremus quam eorum mores el consuetudinem defugere oporteat, quos graviorum scelerum infidelitatis ct lúcreseos lepra inquinat.

Secundo, et verius, ut ostenderet se ab aula et aulicis abstractum, Deo soli quasi religiosum vacare, ideoque parvi facere principum praesentiam, famulos, equos et pompam, quæ mundus admiratur. Non ergo id fecit ex superbia, utpote qui, « non solum se conspici, sed teneri etiam a muliere permisit, » cap. iv, ait S. Gregorius, lib. VII *Moral*, cap. xv, qui et sub initium capitis celsitudinem animi in Eliseo similibusque sanctis prædicans ait : « Cuncta quippe quæ foris eminent, occultis eorum obtutibus per despectum jacent. Nam super se interius rapti in alio animum figunt, et quereque in hac vita patiuntur, quasi longe infra labentia atque a se aliena conspiciunt; atque, ut ita dixerim, dum mente extra carnem fieri decertant, pene ipsa quæ tolerant, ignorant. In horum profecto oculis quid temporaliter eminet, altum non est. Nam velut in magni vertice montis siti, præsentis vita? gaudia plene despiciunt : seque ipsos per spiritalem celsitudinem transcendentes, subjecta sibimet intus vident, quæcumque per carnalem gloriam foris tument. Unde et nullis contra veritatem potestatibus parcant : sed quos attolli per elationem conspiciunt, per spiritus auctoritatem premunt. »

Sic S. Antonius, salutatus a Constantino Magno per litteras, vix voluit respondere; respondit tamen coactus pene a discipulis, eiquo monita salutis dedit, testo S. Athanasio.

Tertio, voluit Eliseus miraculi et sanitatis futuræ magnitudinem augere, duin per famulum internuntium illud peragit, ait Abulcnsis; idque non contactu, sed solo verbo, ait Auctor *Mirabil, S. Scriptura*, lib. II, cap. xxvin.

Iv»- ii. II. Putabam quod egrederetur ad me, et stans invocaret nomen Domini Dei sui, et tangeret manu SUA LOCUM LEPR.E, ET CURARET ME. — Loquitur Naaman ex sensu urincipum gentilium superbo-

rum, qui ex suo judicio præfigunt sibi modum patrandi miraculi; sed Deus, volens eos humiliare, alium ejus modum praescribit, ut discant Deo se suumque judicium submittere, ac a Deo legem accipere, non dare, iliique simpliciter per omnia obedire.

12. NCMQUID NON MELIORES SONT Abana ET PHAR- V»r*. U. piia r pluvii Damasci.f— Audi Benjamin *in itinerrio* : « Urbs ipsa Damascus maxima, atque pulcherrima est, muris cincta ; regio vero tota hortis et paradisis instructissima, ex singulis lateribus quindena continens milliaria. Nusquam alias in tota terra fructifera urbis huic similis visitur, quam duo flumina ex Hermone monte delapsa beant, Ainma et Pharphar : sita est enim urbs sub Hermone monte, Anima urbem ipsam influit, cujus aquae per tubos in omnes magnatum domos, atque etiam in fora et plateas deducuntur ; estque regio ipsa negotii omnium terrarum frequens. Pharphar vero urbem ipsam præterfluens, hortos el paradisos omnes irrigat. »

13. PATEH, ETSI RLM GRANDEM DIXISSET TIBI PRO- V*f«.IJ. HIETA , CERTE FACERE DEBUERAS J QUANDO MAGIS QUIA (quod) nunc dixit tibi : Lavare et mundaberis.— Benignus in famulos instar patris erat Naaman, adeo ut ab eis « pater » vocaretur, et ut pater amaretur, qui proinde benevole consilium salutare illi suggesserunt, quod ipse placide audivit et acceptavit. Sic et Eliseus Eliam magistrum suum vocabat patrem, dicens : « Paler mi, currus Israel ct auriga ejus. » Sic etiamnum Hollandi natura sua benigni suos heros et dominos vocaut : SJaer, id est pater.

14. Descendit et lavit septies in Jordane. — Vera, u - Cur septies ? ut septenarius numerus, qui universitatis numerus censetur, demonstraret omnia scelera capitalia, quæ septem numerantur ; el in omne tempus, quod septem hebdomads diebus circumfertur, penitus ex animis eradicanda. Tertullianus, lib. IV *contra Marc.* cap. ix, nationum, ait : « Quæ septem maculis capitalium deliciarum inhorrent. Quapropter septies, quasi per singulos titulos, in Jordane lavit; simul ct ut totius hebdomadis caneret expiationem, quia unius lavacri vis et plenitudo Christo soli dicabatur, facturo in terris sicut sermonem compendiatum, ita et lavacrum. »

Secundo septies, ut significetur perfecta corporis et animi ablutio et sanitas : illa enim constat elementis quatuor, eorumque justa temperie producitur ; hæc vero invocato S. Trinitatis nomine in baptismo peragitur. Ita Theodorelus et Procopius.

Tertio, septena lotio septem Ecclesia? Christi Sacramenta adumbrat, quibus omnis peccati lepra abstergitur ; hæc ergo sunt quasi septem baptismata ct ablutiones anima?.

Et mundatus est. — Ecce hic est fructus simplicis obedientiæ. Sic Constantinus Magnus a lepra purgatus est aqua baptismi collati a S. Sylvestro,

non vi iignæ, nec etiam vi baptismi preciso (Baptismi enim effectus est abluere peccata animai, non lepram corporis), sed quia aqua hæc « divinse voluntatis et prophelleæjussionis instrumentum fuit, n ut ait S. Ambrosius.

Allegorico, lotio Naaman in Jordane significat primo baptismum, qui lavat lepram animæ. Hic enim in Jordane, dum Christus in eo baptizalus est, ad hoc quasi consecratus fuit. Secundo, pœnitentliæ; Jordanis enim Hebraice idem est quod «fluvius judicii,»quod in Sacramento poenitentia) peragitur. Ita Angelomus, Prosper et alii. Audi S. Ambrosium, lib. IV cap. iv Luca: « Disce spiritalia Sacramenta signari. Corporis remedium petitur, mentis acquiritur. Abluitur caro, affectus diluitur. Nou enim magis corporis, quam mentis lepram video fuisse mundatam : quando post baptismum veteris erroris colluvione deteresa, negat se diis alienis hostias, quas spoponderat Domino, litaturum. »

Ver», is. 15. Obsecro itaque ut accipias benedictionem a servo tuo , — scilicet munera quæ tibi attuli vers. 5. Hæc enim ab Uebraeis vocantur a benedictio, » quia signa sunt amoris et benevolentia. Adde : hæc u benedictio » est realis, ideinque quod « benefactio. » Sic benedicere Dei est efficax, idemquo quod benefacere.

Veri is. 16. Vivit Dominis ante quem sto, quia non accipiam, — q. d. Esto sim cum meis discipulis in rtfauni «umma egestate et paupertate, tamen juro me tua munera non accepturum, ut ostendam hoc miraculum non esse meum, sed Dei ; ulque illud me pure ex amore Dei, non ob munera patrasse demonstrem ; utque tu discas servos Dei, non munera hominum, sed Dei ambire.

Idem fecit S. Hilarión. Audi quid de Oriono a legione dromonum per eum liberato in ej'us vita scribat S. Hieronymus : « Curatus, ait, cum uxore et liberis, venit ad monasterium, plurima, quasi gratiam redditurus, dona afferens. Cui sanctus : Non legisti, inquit, quid Giezi, quid Simon passi sint ; quorum alter accepit pretium, alter obtulit : ut ille venderet gratiam Spiritus Sancti, hic mereretur? Cumque Orionus flens diceret : Accipo, et da pauperibus, répondit : Tu melius potes tua distribuero, qui per urbes ambulas, et nosti pauperes; ego, qui mea reliqui, cur aliena appetam?»

Perfecta ergo sanctitas munera quælibet et quantalibet refutat, uti fecit Abraham, Gen. xiv, 22; de quo S. Ambrosius, lib. I De Abraham, cap. h i: « Quantum, inquit, est illud, quod de præda victoriae nihil voluit contingere, nec oblatum sumere? Minuit enim fructum triumphi mercedis susceptio, et beneficii nrrodil gratiam. Plurimum enim refert utrum pecuniæ, an gloriæ dimicaveris. »

Hinc a Deo audire meruit : « Eco protector tuus sum et merces tua magna nimis, n Gen. xv, vers. i. Ubi S. Ambrosius citatus : « Quoniam, inquit, sibi mercedem ab homine non quæsivit, a Deo acce-

pit. » Hinc Eliseus hic fuit typus Christi jubentia Apostolis: « Gratis accepistis, gratis date, » ait S. Augustinus, sermone 208 De Temp.

17. Obsecro, concede mihi servo tuo, ut tol- v»h .ii. LAM ONUS BURDONUM DUORUM DE TERRA — Israel. a Burdonum, id est mulorum, ut vei lit Chaldrons, Septuaginta, Valablus, Pagninus et alii. Hebraico enim no Pered est mulus, ac forte a Pered dictus est burdo , litteram P in vicinam labialem It commutando. Fit in Digest, lib. .XXXII, litui. 49, mentio a Burdonum , » ubi male Accursius baculos iotelligit, qui Gallice bourdons vocantur. Unde Cujaeius, lib. XI Obser at, cap. xvi, « burdones » asserit esso mulos, qui manni et burici vocantur, geniti ex asino et equa, vel equo et asina; ideoque Hebraice dicuntur peradim, id est divisi, separati, quod divisa) et diversa) a suis genitoribus sint speciei : T>D parad enim est dividere, separaro. Sensus est, q. d. Concede ut possim tollere de terra tua tantum quantum possunt ferro duo « burdones, » id est muli, ut ex ea quasi sancta erigam in patria mea altare Deo Israel, quem solum verum esse Deum ex hoc miraculo sanationis mero agnosco, veneror et amo. Unde verisimile est Naaman circum altare erexisse templum vel sacellum, in eoquo cum tota familia sua Deum coluisse, ao multos alios ad illum ibi colendum induxisse. Potuisset Naaman ex terra Syriro altare erigere, Israelicam tamen optavit, quod eam, uti monet Theodorelus, Quæst. XIX, Abulensis, Quast. XXII, sanctam eroderei, quam præ croteris Deus eleghset, in qua populum templumque suum collocassel, quæ tot sanctissimorum virorum domiciliis et virtutibus celebraretur.

Nota hunc locum pro cultu reliquiarum Sanctorum, nam votum Naaman probavit Eliseus propheta Dei.

Non enim faciet servus tuus holocaustum aut victimam diis alienis nisi (sed tantum) Domino.— Hebraice Ichova, qui verus et unicus est Moysis et Israelis Deus. Huc ecce Naamanum perduxit Elisei sanctitas, et munerum despicientia. Unde sanctiorem, ail Mendoza in lib. I Ileg. xn, 4, judicavit terram illam, in qua munerum cupiditas sepelitur, quam illam aquam in qua corporum lepra expiatur. Ob eam rationem sananti lepram Eliseo obtulit aurum, tanquam medico : repudiandi aurum obtulit preces, tanquam Deo : neque propria auctoritate, sed illius obtenta prius facultate, terne portionem ausus est exportare.

18. Hoc AUTEM SOLUM EST , DE QUO DEPRECERIS Ver». U Dominum pro servo tuo, quando ingreditur Dominus meus (rex Syriro) t i mpium Remmon, ut ador et, ET 11.1.0 INMUTENTE SUPER MANUM MEAM , SI ADORAVERO in templo Remmon, adorante eo in eodem loco , ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac RE.

19. Qui dixit ei : Vade in pace.— Gregorius de Valentia, tract. De fuie et fidei professione, disp. 1, Qurosl. III, puncto2, ad3, censet hanc petitionem

Naaman continere rem illicitam, scilicet professionem idololatriæ; Naam in enim cooperatum fuisse idololatria) regis in adoratione idoli Remmon, ideoque Rliscum non annuere nec directe respondere, sed permittere, id est negative se habere, quia videbat eum hoc tempore incapacem correctionis, ad deponendam hanc idololatria) simulationem, ideoque illam in aliud tempus distulisse, ac pro hac vice suffecisse ei, quod Naamanum ad veri Dei cognitionem perduxisset. Verum si Naaman cooperabatur idololatria.*, debuisset Eliseus cum hac de re docere nec dissimulare. Nam ex eo quod ait : « Vado in pace, n omnino colligebat Naaman Elisemi) sua) petitioni annuere, et concedere ut, rege adorante, adoraret et ipse in templo Remmon ; quare Eliseus fovisset et confirmasse! Naaman in sua idololatria, quod absit.

Pejus Priscillianiske, quos sequitur Machiavellus, dicebant licitum esse simulare exterius heresim vel idololatriam, dummodo in animo veram fidem retineas ; unde aiebant : a Jura, per jura, secretum prodere noli. » Mitius, perperam tamen Adrianus in IV, Quæst. I De *Baptismo*, resp. ad 5, asserit licitum esse extrinsecus simulare idololatriam, si absit scandalum, nec instet praeceptum confitendi fidem.

Adori*
th 'Nii-
man fait
curvatio
politici

Nota ergo adorationem hanc Naaman non fuisse proprie dictam : sic enim fuisset impia et idololatrifica, sed impropriad, scilicet incurvationem corporis, vel genuflexionem obsequii causa, ut scilicet regem ex officio sibi commissio fulciret et sustentaret in templo, uti et alibi facere consueverat; quod facere non poterat, nisi, rege genuflectente, ips pariter genuilecteret. Edcatachresis. Id patet ex Debraio HfW SÀaea, quod proprie significat, curvare vel incurvare se, uti vertit hic Arias. Alia ergo fuit adoratio regis, alia Naaman; rex cniin proprie adorabat idolum suum Remmon : Naaman vero adorabat improprio, id est curvabat se, ut regi suo se curvanti accommodaret, cumque sustentaret et honoraret. Erat ergo hæc ejus adoratio non religiosa, sed politica et civilis; sicut « Abraham adoravit, » id est reverentiam exhibuit, « filios lleth, » *Gen.* xxin,7, et Jacob a adoravit , » id est veneratus est filium suum Joseph principem Ægypti, *llcbr.* xi, 21.

Solebat enim rex Syri», cum incederet, aut se quacumque de causa prosternent, inniti aut manibus, aut humeris Naaman : quare Decesse erat ut sese Naaman ad regis motum, atque habitum accommodaret. Ex quo flebat ut cum stante staret, cum incedente incederet, et procedente ipse quoque procederet. Hoc enim si omisisset, incivilis et rusticus, imo infidelis habitus fuisset.

Dices : Naaman cooperabatur regi adoranti Remmon ; ergo cooperabatur ejus idololatriæ. Respondeo negando consequentiam. Cooperabatur enim rogi ad actionem naturalem, scilicet ad incurvationem corporis duntaxat, non autem ad moralem, vel ad intentionem regis, quia erat cur-

vando se adorare Rernmon. Sic nobiles, ait Cajetanus, comitantes suum regem euntem ad concubinam, non peccant; quia non comitantur eum, ut vadat ad fornicandum et peccandum, sed at> solute ut vadat quocumque libuerit : comitantur enim eum duntaxat honoris et obsequii causa, ceu famuli dominum suum.

Sensus ergo Naaman fuit, *q. d.* Peto, o Elisee, facultatem ut, curvante se rege in templo Remmon ad cum adorandum, liceat et mihi regem sustentanti curvare me, non ad adorandum Remmon, sed ut hoc obsequium et servitium regi meo praestem, ad quod ex officio meo teneor, tam in templo quam alibi, ne gradu et dignitate apud regem excidam. Rex enim innititur super me; quare quocumque ipse se flectit, et vertit, ego pariter me vertere et flectere debeo. Erat ergo actus hic curvandi adiaphoros et indifferens, eratque cultus non sacer, sed civilis et politicus. Nam sustentare regem sive stantem, sive ambulantem, sive genuflectentem per se est actus observantiae; per accidens vero est, quod contingat eum sustentari, dum ille coram idolo incurvatur. Id enim non est idolo, sed regi reverentiam exhibere.

Dices *secundo* : Naaman dabat scandalum aulicis; putabant enim ipsi eum adorare cum rege idolum Remmon. Respondeo nullum fuit scandalum, tum quia sciebant Naaman ex officio teneri ad sustinendum regem in has corporis incurvatione, nec aliud protendere; tum quia Naaman publico abdicarat idola, et profitebatur cultum veri Dei Israelis, eique altare et sacellum erexerat, in quo totam suam familiam Deum verum secum adorare compellebat. Ha Abulensis, Lyranus, Burgensis, Cajctanus, Serarim, Sanchez, Salíanos hic, et Suarez, De *fide*, tract. 1, disp. xiv, sect. 4, num. 8.

Quin et Tertullianus, lib. De *Idololulria*, cap. XT, in lino ; a Sed quoniam, inquit, ita malis circumdedit sæculum idololatria, licebit adesso in quibusdam, quæ nos homini, non idolo officiosos habent. Plane ad sacerdotium et sacrificium vocatus non ibo (proprium enim idoli otlleium est), sed neque consilio, neque sumptu aliavo opera in hujusmodi fungar. Si propter sacrificium vocatus assistam, ero particeps idololatriæ : si me alia causa conjungit sacrificanti, ero lautum spectator sacrificii. »

Porro hac in re circumspecte agendum est : una enim circumstantia subinde speciem facti mutat, et quod crut licitum, facit illicitum; ut si rex velit suos famulos cogere ad idololatriam, ideoque eos compellat secum ire ad templum, ut secum idolum adorent, ut fecit Julianus apostata. Ernie Valentinianus dux militile postea imperator Julianum quidem euntem ad idolorum fanum, honoris causa comitatus est; sed cum ibidem sacrificus idololatra roscidis quibusdam frondibus eum aspersisset, ipso illi alapam impegit conviciisquo eum proscidit, ac partem vestis in quam

asperginis illius gutta ceciderat, abscidit. Quocirca ipse ob Christianam fidem a Juliano militia exutus, et in exilium actus hac sua in fide constantia meruit Juliano post Jovianum in imperio succedere. « Qui ergo omnia pietati posthabuit, omnia consecutus est munere pietatis, » ait Barónias anno Christi 364.

Sic S. Sergius et Bacchus primicerii Maximiani Imperatoris comitati sunt eum sacrificaturum Jovi usque ad januas templi ; sed illud ingredi noluerunt. Causam rogati, dixerunt se religione prohiberi; se enim Christianos esse, nec Jovem, sed Deum verum colere. Qua de causa excruciatii gloriosum obiere martyrii agonem die 7 octobris : quia nimirum tunc assecla imperatoris solebant injicere thus thuribulo in honorem idoli, et idolo acclamare, aliisque signis et modis cooperari idololatria» imperatoris. Adde, tunc flagrante imperatorum in Christianos persecutione, signum idolorum cultus erat astare sacrificiis. Denique sub decem primis imperatoribus fideles persequentibus, Christiani ferventes erant, et quamlibet idololatria», speciem et umbram horrebant et cavebant.

Porro Naaman hic factus est veri Dei cultor, non tamen Judæus vel proselytus, quia non fuit circumcisis: quare legem Moysis servare non tenebatur, uti ad eam æque ac ad circumcisionem obligabantur omnes Judæi, tanquam Abraham, Isaac et Jacob posterius : mansit ergo Naaman gentilis, et Deum verum colebat, uti colebant patres omnes ante diluvium in statu legis natura». Vide S. Augustinum, sermone 207 *De Temp*, qui est de Naaman Syro.

Remmon. — Nonnulli censent Remmon esse Jovem summum deorum, itaque dici quasi CZTÌ ram, id est *excelsus*, utpote altitonantem. Melius Serrarius, Sanchez et alii censent esse Venerem, tum quia Venus erat dea Syriae, tum quia Syri Venerem faciebant tam deum quam deam, teste Macrobio; tum quia « Remmon » Hebraice significat *malum punicum*. Veneri autem poma praesertim aurea et punica, ob pulchritudinem et seminum fecunditatem, sacra fuisse testantur Theocritus, Virgilius, Lucianus et Ovidius, lib. X *Mctamorph*. Vide Pocrerium, *Hieroglyph*, lib. LIV. Sic Romani colebant Pomonam, quasi deam pomorum, teste S. Augustino, lib. III *De Civit*, cap. xxiv.

Abiit ergo ab eo electo terre tempore. — Cbal-dæus et Pagninus, *abiit ab eo milliare terree*; Septuaginta, *in spatio terree*; Isidorus, *quasi per stadium terree*; Vatablus, *jugerum agri*; Cajetanus ex R. David, *prandio terree*, id est tanto spatio Naaman abierat ab Elisæo, cum ad eum venit Giezi petens munera, quantum durante prandio confici potest scilicet milliare. Et huic expositioni vulgatam versionem accommodat Sanchez, ut *electum tempus* vocetur milliare; milliare enim est communis et electa hominum mensura, quam K-ilicet omnes communi consensu elegerunt ad demetiendum locorum spatia et distantias.

Verum Noster, *Genes*, xxxv, 16 < vertit, *verno* (*empore*; alibi vertit, *tempus viridationis*. Ergo *tempus electum* est tempus vernum quo omnia virent. Ita Rupertus : addit hoc Scriptura, ut significet Eliseum prudenter Naamano praescripsisse lotionem in Jordane, ex eo quod erat tempus vernum; tunc enim, tepente aura, lotiones corpori salutare sunt, cum in hyeme ob frigus sint noxiæ. Rursum, ut significet laetio-rem hanc a lepra curationem accidisse Naamano, ex tempore, ut polo qui acciderit in vere, cum omnia florent et herbarum homini aspirant, laetissimum ergo ipsum rediisse domum. Vide dicta *Genes*. xxxv, 16.

20. Vivit Dominus, quia curram post eum, et accipiam ab eo aliquid, — *q. d.* JUTO per Deum quod petam a Naaman aliquod antidoton, sive munus pro sanitate ei data a meo magistro Eliseo. Hinc patet Giezi proprie non fuisse Simoniacum, quia miraculosam sanitatem Naamano non vendidit pretio, nec de eo cum ipso pactus est; sed post gratis ei datam ab Eliseo sanitatem, munus aliquod ab eo petiit : Simoniacus vero primus fuit Simon magus, qui a sancio Petro emere voluit pretio Spiritum Sanctum, *Actorum* vili ; unde ab eo hoc peccatum nomen Simoniaci accepit. Peccavit tamen graviter Giezi : *Primo*, quod inscio et invito Eliseo hoc munus a Naaman petierit et acceperit; *secundo*, quod mentitus sit Eliseum id petere; *tertio*, quod Eliseo hanc notam cupiditatis inusserit, quæ mullum ejus sanctitati et honori derogabat. Ipse enim respuens munera Naaman ab eo habitus fuit ut vir divinus, et propheta celestis : jam vero petens munera videri ei potuit homo egens et cupidus, ac similis pseudopphetis, qui pro suis vaticiniis accipiebant munera. Quare poterat Naaman deficere a fide quam conceperat de Deo vero, ex sanctitate et integritate Elisei. Unde valde verisimile est Eliseum effecisse, ut Naaman resciret Giezi se inscio munera hæc ab eo petiisse, ideoque a se lepra punitum, ut hac ratione integritas sua in munerum contemptu Naamano constaret; itaque ille in opinione quam de eo conceperat, ac vera in Deum fide confirmaretur. *Quarto*, Giezi peccavit furto, quia Naaman munera hæc mittebat Eliseo, pro quo ea Giezi petebat; Giezi autem illa in suos usus convertere destinabat. Unde ea abscondit versu 24, ne quid Eliseus de iis sciret. Quocirca mox Eliseus illi exprobrat, vers. 16 : « Accepisti argentum, inquit, ut emas oliveta et vineas. » *Quinto*, peccavit simonia mentali; animum enim habuit siinoniacum : petiit enim munera a Naaman intuitu sanitatis miraculose illi ab Eliseo collate, quasi hæc merces et hoc pretium Eliseo pro sanilate deberetur. Unde S. Ambrosius, lib. *De Dignitate sacerdotali*, cap. iv, ait simoniacos esse sectatores Giezi et Simonis Magi, ideoque lepram simonias adhærere eorum non corporibus, sed mentibus.

26. Nonne cor meum in presenti (præsens) erat, Ven. n

quani/o reversus est HOMO (Naaman) de curru suo IN OCCURSI M TIRI. — « COP, n id CSt IDODS CI OCUIH mentis mcæ a Beo supernaturaliter elevati et adjuti fuere, ut absentem et remotam luam munerum a Naaman acceptionem, quasi præsentem cognoscerent et cernerent, 7. d. Putabas me absentem, cum munera petiisti : at ego spiritu tibi præsens eram; mentis enim intuitu vidi omnia quæ fecisti. Multo ergo magis, ait S. Augustinus, lib. XXII *De Civit*, cap. xix, Sancti in cœlis absentia et remota quæ in terra fiunt, cernere possunt.

Simili modo S. Benedictus vidit absentia multa, uti narrat S. Gregorius, II *Dialog*, cap. xni, vers. 18,19. Unde addit S. Gregorius eum habuisse spiritum Elise!»

Veru. îô. 26. Accepisti argentum, etc. ut emas oliveta et VINEAS, ET OVES, ET ROVES, ET SERVOS, ET ANCILLAS. — Talentum argenti continebat sex millia siclorum argenti, hoc est, sex millia fiorenorum Brabantiorum sive Francorum, ut vocant Galli : quare duo talenta quæ accepit Giezi valebant duodecim millibus Francorum, quæ faciunt quatuor millia coronatorum Francicorum : quorum quisque continet duodecim Julios sive Regales: hac summa autem illo ævo, cum omnia essent vili pretio, ac rarum foret argentum, poterant emi hæc omnia. Alii disjunctive explicant, 7. d. Ut emas, vel oliveta, vel vineas, vel oves et boves. Hinc videtur quod Eliseus munera hæc sibi a Naaman per Giezi missa, ipsi Giezi concesserit et dederit, ne ipse injuste ea possidens continue peccaret.

27. Sed et lepra Naaman adhækebit tibi et se- ven.w» MINI TUO ISQUE IN SEMPITERNUM, — non absolute, ut patet, sed 7. d. ad longissimum et immemorabile tempus, V. g. per trecentos annos, sive in tertiam et quartam generationem, *Erodi* xxxiv,7« Ila Serarius, Abulensis, Sanchez et alii.

Argentum ergo quod inique accepit Giezi fuit veneno infectum et pestiferum, instar vestium nummorumque quibus in domo peste infecta pestis adhaerescit, ut ea accipientem invadat et inficiat. Sic enim lepra Naaman quasi adhæsisset argento, infecit Giezi illud recipientem, cumque leprosum effecit.

Quare deinceps Giezi cum Eli<eo versatus non est, sed ut leprosus hominum consortium ex lege Levitica 13 et 14, vitare debuit : nec enim cum Eliseus legis studiosissimus ad se admisisset. Ita Abulensis, *Quæst.* X, quod ergo Giezi cap. vin, cum rege Joram collocutus dicitur, eique miracula Elisei narrasse, id videtur contigisse antequam percussus esset lepra; unde Abulensis, Serarius, Salianus et alii censent hic esse hysterologiam, ac Giezi lepram, et consequenter Naamani ad Eliseum adventum et sanationem, posterius contigisse, scilicet anno ultimo regni Joram, cum paulo post ipse occisus est a Jehu : si quis tamen ordinem S. Scriptum retinere velit, dicat oportet Giezi poenitentiam egisse, sicque Deum et Eliseum placasse, lepramque a se, si non a posteris omnibus repulisse, ait Serarius, itaque jam mundatum collocutum esse cum rege Joram.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliseus ferrum securis in arpia mersum ad lignum, quasi ad suum manubrium, enatare facit : inde, vers. 8, consilii secreta regis Syriæ revelat regi Israel. Mox, vers. 14, milites Syros ad se capiendum missos cjcxc-cat, ducitque ad regem Israel, cosque vetat perculi, imo cibo refici jubet. Denique, vers. 24, rex Syrias obsidet Samariam, eamque ad extremam famem redigit. Quare rex Israel Eliseum ad necem deposcit, sed ille legatis regis ostium occludi praeipit.

1. Dixerunt autem filii prophetarum ad Eliseum : Ecce locus in quo habitamus coram te angustus est nobis. 2. Eamus usque ad Jordanem, et tollant singuli de sylva materias singulas, ut aedificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit : Ite. 3. Et ait unus ex illis : Veni ergo et tu cum servis tuis. Respondit : Ego veniam. 4. Et abiit cum eis. Cumque venissent ad Jordanem, cædebant ligna. 5. Accidit autem ut cum unus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam ; exclamavitque ille , et ait : Heu, heu , heu, domine mi, et hoc ipsum mutuo acceperam. G. Dixit autem homo Dei : Ubi cecidit? Alille monstravit eilocum. Præcidit ergo lignum, et misit illuc; natavitque ferrum, 7. et ait : Tolle. Qui extendit manum, et tulit illud. 8. Rex autem Syriæ pugnabat contra Israel, consiliumque iniit cum servis suis, dicens : Iu loco illo et illo ponamus insidias. 9. Misit itaque vir Dei ad regem Israel, dicens : Cave ne transeas in Iocum illum, quia ibi Syri m insidiis sunt. 10. Misit itaque rex

Israel ad locum quem dixerat ei vir Dei, et praeoccupavit eum, et observavit se ibi non semel neque bis. 11. Conturbatumque est cor regis Syriae pro hac re ; et convocatis servis suis, ait : Quare non indicatis mihi quis proditor mei sit apud regem Israel? 12. Dixitque unus servorum ejus : Nequaquam, domine mi rex, sed Eliseus propheta, qui est in Israel, indicat regi Israel omnia verba quaecumque loculus fueris in conclavi tuo. 13. Dixitque eis : Ite, et videte ubi sil, ut mittam, et capiam eum. Annuntiaveruntque ei dicentes : Ecce in Dothan. 14. Misit ergo illuc equos, et currus, et robur exercitus : qui cum venissent nocte, circumdederunt civitatem. 15. Consurgens autem diluculo minister viri Dei, egressus, vidit exercitum in circuitu civitatis, et equos, et currus ; nuntiavitque ei, dicens : lieu, heu, heu, domine mi, quid faciemus? 16. At ille respondit : Noli timere; plures enim nobiscum sunt quam cum illis. 17. Cumque orasset Eliseus, ait : Domine, aperi oculos hujus, ut videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, et vidit : et ecce mons plenus equorum, et curruum igneorum, in circuitu Elisei. 18. Hostes vero descenderunt ad eum; porro Eliseus oravit ad Dominum, dicens : Percute, obsecro, gentem hanc caecitale. Percussitque eos Dominus, ne viderent, juxta verbum Elisei. 19. Dixit autem ad eos Eliseus : Non est haec via, neque ista est civitas ; sequimini me, et ostendam vobis virum (piem quaeritis. Duxit ergo eos in Samariam ; 20. cumque ingressi fuissent in Samariam, dixit Eliseus : Domine, aperi oculos istorum, ut videant. Aperuitque Dominus oculos eorum, et viderunt se esse in medio Samaritarum. 21. Dixitque rex Israel ad Eliseum, cum vidisset eos : Numquid percutiam eos, pater mi? 22. At ille ait : Non percuties ; neque enim cepisti eos gladio et arcu tuo, ut percutias : sed pone panem et aquam coram eis, ut comedant et bibant, et vadant ad dominum suum. 23. Appositaque est eis ciborum magna praeparatio, et comederunt, et biberunt, et dimisit eos, abieruntque ad dominum suum, et ultra non venerunt latrones Syriae in terram Israel. 24. Facium est autem post haec, congregavit Denadab rex Syriae universum exercitum suum, et ascendit, et obsidebat Samariam. 25. Factaque est fames magna in Samaria : et lamdiu obsessa est, donec vendaretur caput asini octoginta argenteis, et quarta pars cibi stercoris columbarum quinque jrgenleis. 26. Cumque rex Israel transiret per murum, mulier quaedam exclamavit ad eum, dicens : Salva me, domine mi rex. 27. Qui ait : Non te salvat Dominus ; unde te possum salvare? de area, vel de torculari? Dixitque ad eam rex : Quid tibi vis? Quae respondit : 28. Mulier ista dixit mihi : Da filium tuum, ut comedamus eum hodie, et lilius meum comedemus cras. 29. Coximus ergo filium meum, et comedimus. Dixitque ei die altera : Da filium tuum ut comedamus eum. Quae abscondit filium suum. 30. Quoties cum audisset rex, scidit vestimenta sua, et transibat per murum. Viditque omnis populus cilicium quo vestitus erat ad carnem intrinsecus. 31. Et ait rex : Haec mihi faciat Deus, et haec addat, si steterit caput Elisei filii Saphat super ipsum hodie. 32. Eliseus autem sedebat in domo sua, et senes sedebant cum eo. Praemisit itaque virum ; et antequam veniret nuntius, ille dixit ad senes : Numquid scitis quod miserit filius homicidae hic ut praecidatur caput meum ? videte ergo, cum venerit nuntius, claudite ostium, et non sinatis eum introire : ecce enim sonitus pedum domini ejus post eum est. 33. Adhuc illo loquente eis, apparuit nuntius qui veniebat ad eum, Et ait : Ecce, lanius malum a Domino est; quid amplius exspectabo a Domino?

V» t 1. DIXITQUE AUTEM FILII PROPHETARUM AD ELISEUM :
E' <I. LOCIS IX QUA HABITAMES CORAM TB (nos regente,
doctore et dirigente, quasi nostro duce et magistro) Accersitis est Nobis, — 'quia in die* crescebat
discipulorum ad eos et ad Eliseum confluentium, ac religiosam vitam ambientium numerus, ob
eorum vital salutem et famam virululis.

2. Eamus usque ad Jordanem, et tollant singulas Vm-i
GULI DK SYLVA MATERIAS SINGULAS, UT .EDIFICAMUS, —
tuguria in quibus tanta multitudo religiosorum
habitet. Vide hic priscorum religiosorum pauper-
tatem, laborem et unanimitatem. Audi Theodo-
relum : « Chorus prophetarum extremam am-
plectebatur (ultro et voluntarie) paupertatem, non

enim habebant domos, sed utebantur tuguriis. Quomobrem a magno illo propheta supplices potierunt, ut abiret eum ipsis ligna secantibus ad eu construenda. Tanta autem utebantur paupertate, ut ne securim quidem sustinerent possidere. » Et S. Hieronymum, episl. 4 *ad Rusticum* : a Filii prophetarum, ait, quos monachos in veteri Testamento legimus, ædificabani sibi casulas prope fluenta Jordanis, et turbis urbium derelictis, polenta et herbis agrestibus victitabant. » Idem prorsus fecero monachi et eremita* post Christum, tempore S. Antonii, S. Duilii, S. Hieronymi : nude juxta Jordanem ædificabant sibi casulas et tuguria, ut patet ex Vitis Patrum. Hinc et ipse S. Hieronymus per S. Paulam quinque ædifileavit monasteria, ad quæ Romanam nobilitatem evocavit, atque uni eorum ipso præerat. Quocirca Franciscus Suaves, tomo III *De Religione*, lib. III, cap. f. num. 6 et scq. ex S. Ignulio, Hieronymo, Ambrosio et Damasceno, docet hos hilos, id est discipulos prophetarum fuisse typum et præludium Religiosorum novi Testamenti, ac instar eorum coluisse castitatem, paupertatem et obedienciam, sed sine voto.

Veri. 5. y. Hkü, tisú, ÉBüj Domine mi. — Tropologico, Enchorius : u Roete, inquit, is qui ferrum amiserat, clamabat : Heu, heu, heu, Domine mi, et boo ipsum mutuo acceperam. Habent enim hoc electi proprium, si quando in eis sua sciunlia furtiva vanæ gloriæ culpa subripitur, ad cor velociter redeunt, et quidquid in se ante districti iudicis oculos damnabile inveniunt, Idcrymis insequuntur. Qui flentes non solum caute inspiciunt quæ male commiserunt, sed ex accepto munero, quæ reddere etiam bona debuerant. »

Vai.6. h. Dixit autem homo Dei (Eliseus Dei servus) : Utn cecidit (ferrum)? At ille monsiravit ei locum i PRACIDIT ERGO LIGNUM ET MISIT ILLUC, NATAVI IQIB FERRUM. — Idem prorsus Gotho cuidam pauperi præstitit S. Benedictus, qui, ut ait S. Gregorius, II *Dialog*, cap. vi, « accessit ad locum (ad lacum in quem ceciderat ferrum ex falce), tulit de manu Gothi manubrium, et misit in lacum : et mox ferrum de profundo rediit, atque in manubrium intravit. Qui statini ferramentum Gotho reddidit, dicens : Ecce, labora, et noli contristari, »

Quærcs an verum hic fuerit miraculum. Asserit Vallesius, S. *Phil.* cap. xxxvn, dicens Deum ferro gravitatem detraxisse et indidisse levitatem, ut e fundo enatando ferretur in altum. Verum dico non fuisse hic proprie dictum miraculum, quod omnem naturai cl naturalium causarum vim excedat oportet, ut a solo Deo patrari possit. Omnia enim hæc facta sunt per Angelum, qui lignum ab Eliseo præclsum et in manubrium adaptatum apprehendit, in fundum aquæ detulit, ferro inseruit, in altum extulit, et securim ibi fluitantem sustentavit, donec eam lignator apprehenderet. Ita Abulensis.

Allegorical Tertullianus, libro *Contra Judvos*,

cap. mu, per aquas Jordanis accipit baptismum; per lignum, crucem Christi; per ferrum, dura peccatorum corda. « Quid, inquit, manifestius hujus ligni Sacramento? quod duritia hujus socii mersa in profundo erroris, cl a ligno Christi, id est passionis ejus in baptismo liberatur; ut quod perierat olim per lignum in Adam, id restitueretur per lignum Christi. ■ Sic el S. Ambrosius, lib. II *be Sacrament*. cap. ii : « Ecce, inquit, aliud genus baptismatis. Quare? Quia omnis homo anta baptismum quasi ferrum premitur atque demergitur. Ubi baptizalas fuerit, non tanquam ferrum, sed tanquam jam levior fructuosi ligni species levatur, n Et mox : « Vides ergo quod in cruce Christi ommum hominum levatur infirmitas. » Et Thedoretus, *Quæst.* XIX : « Hoc, inquit, præfiguravit Servatoris nostri dispensationem; quomodo enim lignum quidem, quod est levissimum, fuit demersum, quod esi autem gravissimum, nempe ferrum, supernatavit; ita divmæ naturæ descensus effecit, ut humana natura ascenderet. »

S. Augustinus vero, serm. SIO *De Tempore** per fluvium accipit fluentes voluptates et concupiscentias, ex quibus nos mersos liberat Eli&eus, id est Christus per lignum crucia, a Securis illa, inquit, in profundo jacebat, quia genus humanum in ominum criminum abyssum infelici ruma corruerat, sicut scriptum est : Infixus sum in limo profundi. Et iterum : Deveni in altitudinem maris, et tempestas demersit me. Fluvius enim ille, ubi securis cecidit, significat præterfluentem et fugitivam, et in abyssum descendentem voluptatem, vel luxuriam sæculi hujus. Fluvius enim a fluendo nomen accepit. Et quia omnes peccatores transitoriis voluptatibus inherentes, fluere dicuntur, ideo securis illa in fluvio et in limo jacebat oppressa. » Pergit deinde ad Eliseum, id est Christum Salvatorem : « Veniens vero Eliseus misit lignum, et natavit ferrum. Quid est lignum mittere, et ferrum in medium producere? msi patibulum crucis ascendere, et de profundo inferni humanum genus erigere, ac de omnium peccatorum limo per crucis mysterium liberare? postquam vero natavit ferrum, misit manum Propheta, et recepit illud, et rediit ad utiles usus domini sui. Itu et do nobis factum est, dilectissimi fratres, qui de manu Domini superbiendo cecideramus, per crucis lignum iterum ad manum vel ad potestatem Domini redire meruimus. El ideu quantum possumus, cum ipsius adjutorio laboremus, no iterum superbiendo de manu Domini corruamus.»

S. Ireuæus autem, lib. V, cap. xvn, per ferrum aedipit firmum Dei verbum, quod per lignum (comedendo ex ligno sdentile boni et mali a Deo vetito, *Cunes*, in) negligenter amiseramus, nec inveniebamus, sed per lignum cruci* Christi recepimus. a Quod autem securis rimilis sil verbo Dei/ inquit, docci Joannes Baptista dicens / Jam autem scenrH ad radicem arborum posita est, w *Matth.* in.

Tropologice, Angelomus t « Ferrum iu manu*

brio, inquit, donum intellectus in corde est; ligna vero per hoc credere, est prave agentes increpare; quod nonnunquam dum fluxe agitur, dum lapsus vanæ glorie in accepta eadem scientia non vitatur, ferrum in aqua perditur, quia ex dissoluto opere intelligenlia fatuatur. Quam profecto intelligentiam ad hoc novimus dari, ut ante dantis oculos ex bona actione debeat restitui. Unde recte is, qui ferrum amiserat, clamabat : Heu, heu, heu, Domine mi, et hoc ipsum mutuuum acceperam. » Idem iisdem verbis habet Eucherius ac pene Rupertos.

*ni*0- Anagogice Beda : Sicut ferrum aquis mersum Eliseus reduxit ad manubrium, sic Christus corpus suum aquis passionis et mortis demersum revocavit ad vitam. Idem faciet nobis in communi omnium resurrectione. Corpus enim nostrum instar ferri est durum, grave, frigidum, ferruginosum, et primum ut in abyssum ruat ; sed Christus ferro huic contrarias dotes corporis gloriosi inseret, illudque quasi igniet, ut sit clarum, agile, leve, subtile, impassibile, gloriosum.

Ven.It 12. DIXITQUE UNUS SERVORUM EJUS. — Abulciis putat hunc fuisse Naaman, quem Eliseus a lepra curarat; sed videtur incredibile quod ipse Eliseum sibi tam beneficium regi prodiderit, uti sub initium cap. vin fatetur Abulensis.

Eliseus propheta qui est in Israel, indicat regi Israel omnia verra quæcūque locutus fueris in conclavi tuo. — Spiritus enim prophetice est cognoscere tam arcana, absentia et remota, quam futura prædicere. Utrumque enim eandem virtutem requirit, scilicet opem et revelationem divinam.

▼ m. u. 16. Nolite timere : plures enim nobiscum sunt quam cum illis. — « Plures, » nimirum Angeli, qui pro Deo et sanctis ejus, quasi caelestes acies innumerae et fortissime militant, ob quas ipse vocatur « Deus Sabaoth, id est exercituum, » juxta illud *Psalms* Exim : a Immittet (Hebraice *rnjn chone*, id est *castrametabitur*) Angelus Domini in circuitu timentium eum. » Sic de Jacob fugiente Esau dicitur, Genes, xxxii, i : « Fueruntque ei obviam Angeli Dei, quos cum vidisset, ait : Castra Dei sunt hæc. » Sic Angeli pugnarunt pro Mose et Hebræis contra castra Pharaonis in mari Rubro, *Exodi* xiv. Unde S. Ambrosius, sermone 4 *De Eliseo* : a Divinus timor, inquit, terrorem a nobis expellit hostilem. Arma autem hæc nostra sunt, quibus nos Salvator instruxit: oratio, misericordia atque jejunium. Jejunium enim melius quam murus tuetur; misericordia facilius liberat quam rapina, oratio longius vulnerat quam sagitta. Sagitta enim non nisi proxime conspectum percutit adversarium, oratio autem etiam longius positum vulnerat inimicum. • Et paulo post : « Mirares! plures e coelo defensores meretur sanctitas, quam in terris oppugnatores adduxit improbitas. » Causam subdit : « S ire enim debet quod adversarii meritis magis quam virtute vincuntur, et non tam virtute quam

sanctitate superantur; sicut S. Eliseus hostes suos non armis superabat, sed oratione vincebat. »

17. Et aperuit Dominus oculos pueri. — « Non Verin, mirum, ait S. Ambrosius, serin. *De Eliseo*, si oratio aperuit oculos, ut videret exercitus, non mirum, inquam, si novos inserit oculos, qui nova promeretur auxilia. Aut cur non aciei producat obtutum, qui acies instruxerat Angelorum? Cur, inquam, non oratione sua hebetudinem pupillarum detergeret, qui meritis suis caliginem nubium penetravit? Necessario ergo S. Eliseus hoc facto ministro formidoloso præstitit securitatem, cui jam refuderat claritatem. »

Eteccb mons plenus equorum, et curruum igneorum, in circuitu Elisei. — Angeli hos equos et currus specie ignis ex acre et nubibus ac radiis solis, apposite ad ignis colorem exhibendum per eas transparentibus efformarunt, ut Eliseo suam oëleslem naturam igneamque celeritatem, fortitudinem, vim et efficaciam repræsentarent, uti repræsentarant Eliæ in ejus raptu. Spiritus enim Eliæ successor et hæres fuit Eliseus; in eo ergo impletum fuit illud Dei promissum : a Ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, et in gloria ero in medio ejus, » *lachar*, u, 5. Vide ibi dicta. Causam dat S. Ambrosius, serm. 2 *De Eliseo* : a Quid mirum, ait, si is auxilia meretur e cœlo cujus animus semper in cœlo est, sicut ait Apostolus : Nostra autem conversatio in cœlis est. Ergo si nostra conversatio in cœlis est, et coelestium conversatio potest esse nobiscum, hoc est, ut qui vita vivimus, Angelorum recte consortium mereamur. Est ergo sancte viventibus quædam pñier se cognatio, conjunctio atque societas, nec interest utrum in cœlis maneant, an in terris; Angelici sint habitus vel humani, dummodo in iis sit eadem vita vel sanctitas. Conversatio enim connec-tit, quos separat elementum, et diversis licet corporibus dividantur, iisdem tamen actibus junguntur. Atque ideo fit ut sancti sibi quodam consortio cohærentes, a se invicem non discedant, et modo Angeli ad terras veniant, modo homine? ad coelestia transferantur, ac profectu meliore quibus vita communis est, incipiunt illis vivendi etiam elementa esse communia. »

18. Percute, obsecro, gentem hanc cæcitate. — Septuaginta x&pxoix, id est *avidentia*, ut scilicet videntes non videant, nec advertant. Hinc ea percussi hic Syri Eliseum quidem et civitatem videbant, sed non agnoscebant nec advertabant. Simili cæcitate et aorasia percussi sunt cives Sodomie, invadentes domum Lot, Genes, xix. Audi S. Ambrosium, sermone *De Eliseo* : a Tunc igitur oravit Eliseus, et omnem hostilem exercitum eccitate percussit. Non mirum si adversariis cæcilitatem intulit, qui famulo largitus est claritatem ; et si hostibus aufert visum, qui ministro præstat aspectum. Ubisuntqui dicunt, plusquam preces sanctorum, hominum arma posse? Ecce una oratio Elisei tutum exercitum vulneravit, et unius pro-

plietæ meritis omnis est hostium numerus captivatus. Quæ catervæ regum, quæ turba militum talem victoriam perpetrarunt, ut ita hostes prosternerent, ut de illis nullus occumberet? Hæc est vera, hæc incruenta victoria, ubi sic adversarius vincitur, ut devincentibus nemo hedatur.»

Veri, io 19. Dixit autem ad eos Eliseus : non est hæc via, neque est ista civitas. — Abulensis putat Eliseum hic officiose mentitum. Videbant enim Syri civitatem Dothain in qua, vel juxta quam tunc degebat Eliseus quem quærebant : hoc autem videtur negare Eliseus dicens : a Neque ista est civitas, » quam quæritis. Excusat Eliseum Lyranus, dicens eum loculum esse non de civitate Dolhain, in qua tunc degebat, sed de Samaria ubi habebat domum et fixerat sedem, ul patet vers. 32. Non enim respondet hic Eliseus ad quæsitæ Syrorum, utpote quæ nihil interrogarunt, sed ad mentem eorum, quasi dicat : Quæritis Eliseum, o Syri! venite mecum, ego ostendam vobis viam in Samariam, in qua ipse habitat, ibique ego cum vobis ostendam faciamque ut agnoscatis quem modo præsentem quidem habetis, sed tamen percussi aorasia non cognoscitis. Nolebat enim ab eis agnosci in Dothain, sed in Samaria, ut oos ad regem deduceret, et convivio exciperet. In hisce autem verbis nullum fuit mendacium, sed celatio veritatis duntaxat, quæ licita est, et sæpe necessaria; si enim veritatem aperuisset, dixissetque : a Ego sum Eliseus quem quæritis, » non potuisset eos Iradere regi Israel, nec suam in eos potentiam æque ac beneficentiam ostendere. Quod si Syri rogarmi Eliseum : Quæ est via in Dothain, ubi est Eliseus? uti nonnulli censent, idque responsio Elisei subindicat, non tenebatur Eliseus ad eorum, nipote hostium, mentem respondere, sed ad propriam et suam, scilicet hanc non esse Samariam patriam suam, ubi Eliseum, quem quærebant, erant agniture, ut dixi.

Vers. ti. 22. Non percuties, — id est non occides Syros quos ad te perduxisti : a Si enim occidautuq, ait Theodorus, non cognoscetur magnitudo miraculi; sin autem revertantur ad eum qui misit, ille quoque discet Dei nostri potentiam. »

Sed pone panem et aquam coram eis, ut comedant et ridant. — Noluit Eliseus Syros, licet hostes, occidi a rege Israel, sed benigne et laute tractari, ut eos charitale superaret et ex inimicis amicos faceret, ut deinceps terram Israel non invaderent nec prædarentur; quod et fecerunt victi ab Eliseo, tum potentia, tum potius amore. Vide S. Chrysostomum (vel quisquis est auctor : styli enim elegantia arguit fuisse Latinum non Græcum), hom. *De Eliseo et Syrorum insidiis delectis*, tomo 1, ubi inter cætera ait de Syris : « Mirantur et stupent sibi pro morte victum, pro interitu cibum, convivium pro poena parari. » Et inferius : « Fit tunc propheta sanctissimus gloriosus in suis, gloriosior in alienis. Exhibet suis signa virtutum, et alienis causas exhibet gloriarum. Docuit prior

inimicos foveri, docuit primus debere hostibus parci, docuit adversariis pro pæna epulas exhiberi. » Deinde docet Eliseum fuisse typum Christi; unde subjicit : « O Dominum Christum, et in veteribus novum, et in novis exemplis veterem figuratum! Eliseus sanctissimus claudit visum, et reserat; cæcos elicit, et illuminat; aspectum adimit, et condonat; persequentibus adimit, et sequentibus tribuit; cæcos efficit alienos, et videntes efficit in civitate inclusos. Qui captivare prophetam venerant, excæcantur; et qui capti jam fuerant, oculantur. Hujus ulriusque veritas completur, ut et figura Christi, et exemplum futuri populi monstrarentur; ut jam flerent ex alienis proprii, ex inimicis amici, et ex hostibus sui. Dimittit Eliseus exercitus istos ad suos : dimittit inquam, tot prædicationes, quot habuit hostes, tot relatores virtutum, quot homines hostium. » Denique concludit, dicens: quod tunc temporis defuit, postmodum completum esse per Apostolos in Pentecoste et deinceps, dicente Scriptura, *Psalm.* xviij: « In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terre verba eorum. »

23. Et ultra non venerunt latrones Syria in ventum 13 Israel, — scilicet vivente Eliseo, sive ad longum tempus; nam postea rursum venisse liquet ex sequenti. Hic fuit fructus beneficentiae Elisei in prædones Syros, uti jam dixi. Ild S. Chrysostomus, hom. 1 *De Eliseo*.

25. Donec venundaretur caput asini octoginta Ven. ts argenteis, — hoc est 80 siclis, puta 80 floreis Brabanticis, sive 80 Francis. Argenteus enim erat siclus, licet nonnulli putent fuisse dimidium sicli duntaxat, et sic 80 argentei essent 40 Franci. Aliqui per « caput asini » accipiunt lotum asinum, ut sil synecdoche, qua caput significat totum corpus vel animal, ul cum dicimus : Quid sibi vult istud caput hominis, vel istud insanum caput? id est, iste homo. Simplicius alii accipiunt solum caput asini; hoc enim arguit ingentem fuisse famem, et asinus magno præ cæteris animalibus est capile, si proportio ad reliquum corpus spectetur. Sic cum Annibal Casilinum obsideret, mus unus vendebatur ducentis denariis, teste Valerio Maximo, lib. VII, cap. vi.

Et quarta pars cabi stercoreis columbini quinque argenteis. — Cabus sive choenix erat mensura victus diurni, continens quatuor libras et quinque uncias, ul dixi in fine Pentateuchi : quarta pars cabi ergo erat libra cum uncia, puta tredecim uncis. Lyranus, Hugo et Dionysius per sterces intelligunt grana frumenti, quæ in columbarum gurgulione vel ventriculo inveniuntur. Verum ahi simpliciter sterces ul sonat accipiunt. Unde Josephus et Theodorus censent sterces hoc columbinum fuisse pro sale; habet enim vim acrem et causticam, teste Galeno. Plinius alii sterces columbe censent fuisse pro edulio, tum quia iit ex granis aliisque cibis purioribus, tum quia humidius est, et rebus integrioribus constat; unde homini est edule. Ad-

dit Plinius, lib. XXIX, cap. vi, fimum columbarum ex aedo valere ad curandas agilopas, albugines el cicatrices, ac lib. XXX, cap. iv, ad faucium asperitates et distilla!iones leniendas. Insuper, margaritas, quæ contra cardiacos et melancholicos affectus celebrantur, et quarum siccitate innata, corporum redundantia consumuntur, puriores reddit. Ita enim scribit lib. *De Gemmis*, cap. xiii, Franciscas Ruæus. Est apud Vogesum in Lotharingia montem, amnis margaritarum ferax ; verum non usque adeo splendida; sunt : mirum tamen, quod quæ per genesin gratia in eis desideratur, per columbas resarcitur; quæ scilicet devoratas, puriores tandem eas cum fæcibus reddunt, reslituuntque, ait Serarius et ipse Lotharingus.

Venn. 27. Qui ait : Non te salvat Dominus; unde tk POSSUM SALVARE? DE AREA VEL TORCULARI? — 110C est, ut Vatiblus vertit : *Quandoquidem Dominus fila non fert opem; unde ego tibi ferrem opem? de hór-rame an dc torculari? q. d.* Cum Dominus famem hanc toti urbi immiserit, nisi ipse tibi in ea succurrerit, ego tibi succurrere nequeo; quia non habeo frumentum in horreo, nec vinum in torculari, q. d. Mihi ipsi deest panis et vinum ad victum. Unde Chaldæus vertit, *ni salvet te Dominus, unde salvabo te?* Hinc et Regia in Vulgata editione sic legunt : *Non, salvet te Dominus, q. d.* Non ego, sed Dominus te salvet el pascatur, quia ego non habeo cibum quem tibi dem.

Aliter Josephus, Abulensis et Sanchez : Rex, inquit, ob famem et ob importunam interpellationem mulieris iratus, indignanter respondit : « Non te salvet Deus, » q. d. Deus te affligat. Sic Gentiles irati mala imprecantes dicebant : « Dii te perdant! Dii tibi male faxint! » Unde Vatablus sic quoque vertit : *Dispersas, quare queeris a me cibum, cum me scias omni cibo carere?*

Venii. 29. Coximus ergo filium meum, et comfdimus. — Barbarum fuit hoc epulum quod matri extrema fames extorsit, ut matrem se oblita fieret mactatrix el voratrix filii. Simile accidit in obsidione Jerosolymæ sub Tito, teste Joscpho; ac ultimis hisce annis, Sueco Germaniam populante, multi fame adacti carnes humanas vorarunt. Permisit Deus Samadlas ad hæc extrema adigi, primo, ad puniendum eorum schisma et idololatriam; *secundo*, ul illustrior fieret sua ex iis liberatio, et Elise! illam promittentis prophetia. Sic Deus permittit homines subinde ad ipsa mortis limina pervenire, ut eo ferventius Deum invocent, ac l)eu\$ cos exaudiens majorem ab eis gratiarum actionem el laudem referat. Quare in rebus naturaliter desperatis maxime sperandum est in Deo, qui illis solet succurrere juxta illud : « Deus ex machina. » Audi S. Augustinum, serm. 211 *De Temp.* : « Natum convertit in cibum, quem Deus condidit In solatium. S.d postquam ad funestas epulas ventum e-<et, alteki mulier alleram exhortatur : Recipe .inquit, recipe, miseranda maler, in vis-di Fa filium nuper visceribus procreatum; esto tui

nati sepulcrum, esto ejus corporis diversorium; esto ejus, ut ita dixerim, moipjmentum; intra to paululum comestus infansredeat, qui per famem vivere jam jamquo non poterat; recipiat nuno comestum uterus, quem vivum ediderat parius; repetat habitaculum mortuus, unde nuper exierat vivus. D

30. VIDITQUI OMNIS POPULUS CILICIUM QUO VESTI- Ver*, 30. TUS ERAT (rex) AD CARNEM INTRINSECUS. — IICX hic, licet impius et idololatra, censuit pœnitentia et cilicio placandum esse Deum : pienlior ergo fuit nostris hæreticis, qui cuticulam curantes, respuunt cilicia, oaque superstitioni addicunt. Vide hio quam antiquus sit usus cilicii in pœnitentia. Sic rex Ninives cum loto populo vestivit se sacco (cilicio) seditque in cinere, *Jonæ* in, 6. Itaque excidium sibi a Deo per Jonam comminatum pœnitendo evasit. Sic rex Arianus cilicium induit, coque et precibus Deum placavit, testo Salviano, lib. VII. Porro longo antiquior est usus cilicii : primus enim eo usus legitur Jacob Patriarcha, audiens filium suum Joseph a bestia devoratum, *Genes*, cap. xxxvn, vers. 34, ubi multa de usu cilicii dixi.

31. Er ait rex : Hæc mihi faciat Deus, et hæc Verrai. ADDAT : SI steterit caput Eiisei filii Savhat super ipsum hodie, — q. d. Hodie amputabo caput Eliseo, eo quod ipse suaserit nobis sustinere hanc in Samaria obsidionem, promittendo Dei in ea solvenda auxilium, cum in ea extremam famem patiamur, simusque desperati : sine eo enim tempestive composuissemus cum rege Syriæ nos ol>sidente, ¡Laque famem hanc evasissemus, quam Eliseus videt et dissimulat, nec suis precibus avertere satagit. Ita Theodoretus.

32. Numquid scitis quod miserit filius homicida Vcrs.iL (scilicet Joram rex Israel, qui « filius » est Achab ahomicidce,» Achab enim occidit Naboth) huc ut pr.ecidatur caput meum, — q. d. Joram patrissat et imitatur patrem suum; sicut enim Achab pater ejus occidit Naboth, sic ipse me vult occidero, (pque ac ipse occidit sex fratres suos, ut dicitur II *Paral*, xxi, 3 et seq.

Videte ergo cum venerit nuntius, claudite ostium, ET NON SINATIS EUM INTRARE. ECCE ENIM SONITUS pedum Domini ejus post eum ist, — q. d. Rex ipse nunlinm a se missum ad me occidendum illico subsequitur, mandati sui pernitens, illudque revocans. Ita Josephus, q. d. Ne timeatis resistere nuntio rogis, quia rex cnmdem slatim revocabit; adeo enim festinus eum sequitur, ul videat sonitum pedum ejus festinantis audire. Hinc patet Eliseum'suasisse regi ne Samariam dederet Syris, sed a Domino speraret auxilium et subsidium. Fuit hic rex Joram filius Achab, qui ei successit; ejus enim acLa hic describuntur usque ad cap. vin, vers. 24, ubi mors ejus narratur. Igitur Jóram pracipitunlcr ex cholera miserat nuntium ad occidendum Eliseum ; sed inox subsidento cholera ad se reversus pœnituit; quare metuens

ne mint'is Eliwum occideret, utjijsserat, illico ejus oracula fidelia et verissima e««e expertus nuntium secutus accurrit, ut cædém inhiheret, erat : ut de hoc quoque, de obsidione inquam Sciebat enim Eliseum osse prophetam, virum solvenda, vix dubitare posset. Ita diserte Jose- sanctum et beneficum Samarize, atque alias sæpe phus, Theodorelus et Abulensis.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Praedicit Eliseus Samariam obsidione el faine crasiino dic liberandam: ita fit. Deus enim, terrorem per spectra hostium immittens Syns, eos in fugam agit. Unde llebræi eorum castra praedantur, et annona fU copia.

1. Dixit autem Eliseus : Audite verbum Domini : Haec dixit Dominus : In tempore hoc cras modius simike uno statere erit, et duo modii hordei statere uno in porta Samariae. 2. Despondens unus de ducibus super cujus manum rex incumbibat, homini Dei, ait : Si Dominus fecerit etiam cataractas in coelo, numquid poterit esse quod loqueris? Qui ait : Videbis oculis tuis, et inde non comedes. 3. Quatuor ergo viri erant leprosi juxta introitum porte : qui dixerunt ad invicem : Quid hic esse volumus donec moriamur? 4. Sive ingredi voluerimus civitatem, fame moriemur : sive manserimus hic, moriendum nobis est; venite ergo, et transfugiamus ad castra Syriæ : si pepercerint nobis, vivemus; si autem occidere voluerint, nihilominus moriemur. 5. Surrexerunt ergo vesperi, ut venirent ad castra Syriæ. Cumque venissent ad principium castrorum Syriæ, nullum ibidem reppererunt. 6. Siquidem Dominus sonitum audiri fecerat in castris Syriæ, curruum et equorum et exercitus plurimi ; dixeruntque ad invicem : Ecce mercede conduxit adversum nos rex Israel reges llethæorum et Ægyptiorum, et venerunt super nos. 7. Surrexerunt ergo, et fugerunt in tenebris et dereliquerunt tentoria sua, el equos el asinos in castris; fugerunlque, animas tantum suas salvare cupientes. 8. Igitur cum venissent leprosi illi ad principium castrorum, ingressi sunt unum tabernaculum, et comederunt el biberunt : tuleruntque inde argentum, et aurum, et vestes, et abierunt, et absconderunt; et rursum reversi sunt ad aliud tabernaculum, et inde similiter auferentes absconderunt. 9. Dixerunlque ad invicem : Non recte facimus ; hæc enim dies boni nuntii est. Si tacuerimus el noluerimus nuntiare usque mane, sceleris arguemur : venite, eamus et nuntiemus in aula regis. 10. Cumque venissent ad portam civitatis, narraverunt eis, dicentes : Ivimus ad castra Syriæ, el nullum ibidem reperimus hominem, nisi equos el asinos alligatos, el fixa tentoria. 11. Ierunt ergo portarii, et nuntiaverunt in palatio regis intrinsecus. 12. Qui surrexit nocte, el ait ad servos suos : Dico vobis quid fecerint nobis Syri ; sciunt quia fame laboramus, el idcirco egressi sunt de castris, el latitant in agris, dicentes : Cum egressi fuerint de civitate, capiemus eos vivos, et lune civitatem ingredi poterimus. 13. Despondit autem unus servorum ejus : Tollamus quinque equos, qui remanserunt in urbe (quia ipsi tantum sunt in universa multitudine Israel, alii enim consumpti sunt), et mittentes explorare poterimus. 14. Adduxerunt ergo duos equos, misilque rex in castra Syrorum, dicens : Ile el videte. 15. Qui abierunt posi eos usque ad Jordanem ; ecce autem omnis via plena eral vestibus el vasis, quæ projecerant Syri cum turbarentur : reversique nuntii indicaverunt regi. 16. El egressus populus diripuit castra Syriæ ; factusque esi modius similæ statere uno, et duo modii hordei statere uno, juxta verbum Domini. 17. Porro rex ducem illum, in cujus manu incumbibat, constituit ad porlam : quem conculcavit turba in introitu porte, el mortuus est juxta quod locus fuerat vir Dei, quando descenderat rex ad eum. 18. Factumque est secundum sermonem viri Dei, quem dixerat regi, quando ait : Duo modii hordei statere

uno erunt, el modius similæ statere uno, hoc eodem tempore cras in porla Samariæ; 19. quando responderál dux ille viro Dei, et dixerat : Etiamsi Dominus fecerit cataractas in codo, numquid poterit fieri quod loqueris? Et dixit ei : Videbis oculis tuis, et inde non comedes. 20. Evenit ergo ei sicut prædiclum fuerat, et conculcavit eum populus in porta, et mortuus esi.

Ve»*. I. 1. Ix TEMPORE HOC (hacHOPa) CRAS MODIUS SIMIL.» 150 STATERE ERIT, — id Cst VCndclUP 11110 sielo, hoc est uno Franco Gallico, puta quatuor Juliis, sive Regalibus, q. d. Cras summa erit frumenti abundantia, per quam omnis Samariæ inopia et /ames tolletur, omiiaque vili pretio comparabuntur.

Illegoricc, a Denadad o est diabolus, qui obsidebat Samariam, id est Ecclesiam veterem, faciebatque ut esset magna fames spiritalis verbi Dei, ac salutis rerumque cœlestium. Venit Elisons, id est Christus, qui per se et Apostolos ubique prædicando, hanc famem sustulit, fecitque ut ubique sint doctores, qui prædicent verbum Dei, quique doceant viam salutis, virtutis et perfectionis. Ha Enchorius cl Angclomus.

» cr ' 2- 2. St DOMINUS FECERIT ETIAM CATARACTAS IN COELO, — ut per eas depluat trilicum, sicut deplucrunt aquam in diluvio Noe, et manna in deserto, Erodi cap. xvi : a Numquid poterit esse quod loqueris? » q. d. Impossible c-t ut in tanta rerum inopia tanta fiat subito copia, ut tam vili pretio vendatur triticum, uuusque modius comparetur uno stblrc.

\ 11» IMS (ICI LIS TUS, ET INDE NON COMEDES, — qth.1 a turb i populi opprimeris in porta : idque fiet justo Dei iudicio ob luam incredulitatem, qua hoc meo ex Deo oraculo non credis; quia videris ;lutare hoc factum esse impassibile etiam Deo, cui omnia sunt possibilia. Quare negas Deo suam omnipotentiam. Ua Abulensis.

Tei» 6. 6. Siquidem Dominus sositum audiri fecerat in castris Syria cubruun et equorum — hostilium se invadentium I itaque Syros torrefecit, ut consternali fugerent et Samariam relinquerent libe-

ram. Ila Josephus. Vide hic ut ludat in humanis divina potentia rebus. Poterat enim in Syros immittere Angelos, qui illico omnes trucidarent; poterat fulgetris eos siderare; poterai igne cadesti, milleque aliis modis eos perdere. Sed noluit, voluitque eorum superbiam deprimere per inanem sonitum, per falsam imaginationem, per ridiculum metum, quo perenti timebant, ubi non erat timor, ac projectis rebus omnibus fugiebant, ut vitam duntaxat servarent. Similem timorem panicum hostium plurimorum contra se venientium, immisit Deus in castra Madian, quando Gedeon cum trecentis militibus lagenas flammantes complodentibus et tubis concrepantibus, ea invasit, Judie, vu, 19.

1.1. Tollamus quinqué equos qui remanserunt in ve«..ii URBE, QUIA IPSI TANTUM sunt IN UNIVERSA multitudine Israel, — puta in tota Samaria, quæ est caput et metropolis regni Israel, sive decem tributiin. Legit Interpres bêchai, id est tu universa; jam pro legunt affine . boD kcchal, id est sicut universa. Unde Chaldæus, Pagninus, Yatablus vertunt, ecce illi sunt sicut universa multiludo Israel, q. d. Sicut totus populus in Samaria macer et fame confectus est, sic et hi qui résidu' sunt in ca quinque equi, macilenti et faine confedi sunt.

17. Quem conculcavit turba in introitu portzi, vrrit — quia porta erat angusta cl turba ingens : quæ fame rabida quasi furebat ad cibum, qui erat in castrisSyrornm; unde ipse dux porlte volens hanc turbam moderari, et in partes dividere, no se mutuo comprimeret, ab eadem violenter irrumpente oppressus cl contritus est: iti Elisci oraculum per omnia verum certumque fuit.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eltsus pnnhctt famem septennem, et vers. 7. Bcnadad regi Syria: mortem. Hazacli vero regnum ejus : inde vers. 17, describuntur gesta Joram filii Josaphat regis Juda, ac vers. 25, gesta Ochozicc filii Joram.

i. Eliseus autem locus est ad mulierem, cujus vivere fecerat filium, dicens : Surge, vade tu et domus tua, et peregrinare ubicumque repereris; vocavit enim Dominus famem, et veniet super terram septem annis. 2. Quæ surrexit, et fecit juxta verbum hominis Dei ; et vadens cum (Ionio sua, peregrinata est in terra Philistiim diebus multis. 3. Cumqutio finiti Coseni anui septem, reversa est mulier de terra Philistiim, et egressa est ut interpellaret re-

gem pro domo sua, et pro agris suis. 4. Ilex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei, dicens : Narra mihi omnia magnalia quæ fecit Eliseus. 5. Cumque ille narrarci regi quo modo mortuum suscitasset, apparuit mulier, cujus vivificaverat filium, clamans ad regem pro domo sua, et pro agris suis. Dixitque Giezi ; Domine mi rex, hæc est mulier, et hic est filius ejus, quem suscitavit Eliseus. 6. Et interrogavit rex mulierem : quæ narravit ei. Deditque ei rex eunuchum unum, dicens : Restitue ei omnia quæ sua sunt, et universos redditus agrorum, a die qua reliquit terram usque ad præsens. 7. Venit quoque Eliseus Damascum, et Renadad rex Syriæ ægrotabal ; nuntiaveruntque ei, dicentes : Venit vir Dei huc. 8. Et ait rex ad Iliael : Tolle lecorn munera, et vade in occursum viri Dei, et consule Dominum per eum, dicens : Si evadere potero de infirmitate mea hac? 9. Ivit igitur Iliael in occursum ejus, habens secum munera, et omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorum. Cumque stisset coram eo, ait : Filius tuus Benadad rex Syriæ misit me ad te, dicens : Si sanari potero de infirmitate mea hac? 10. Dixitque ei Eliseus : Vade, dicci : Sanaberis; porro ostendit mihi Dominus quia morte morietur. 11. Stetitque cum eo, et conturbatus est usque ad suffusionem vultus; et levitque vir Dei. 12. Cui Iliael ait : Quare dominus meus flet? At ille dixit : Quia scio quæ facturum sis filiis Israel mala. Civitates eorum munitas igne succendes, et juvenes eorum interficies gladio, et parvulos eorum elides, et prægnantes divides. 13. Dixitque Gazaci : Quid enim sum servus tuus canis, ut faciam rem istam magnam? Et ait Eliseus : Ostendit mihi Dominus te regem Syriæ fore. 14. Qui cum recessisset ab Eliseo venit ad dominum suum. Qui ait ei : Quid dixit tibi Eliseus? At ille respondit : Dixit mihi : Recipies sanitatem. 15. Cumque venisset dies altera, tulit stragulum, et infudit aquam, et expandit super faciem ejus : quo mortuo, regnavit Iliael pro eo. 16. Anno quinto Joram filii Achab regis Israel, et Josaphat regis Juda, regnavit Joram filius Josaphat rex Juda. 17. Triginta duorum annorum erat, cum regnare coepisset, et octo annis regnavit in Jerusalem. 18. Amimi (vilque in viis regum Israel, sicut ambulaverat domus Achab : filia enim Achab erat uxor ejus, et fecit quod malum est in conspectu Domini. 19. Noluit autem Dominus disperdere Judam, propter David servum suum, sicut promiserat ei, ut daret illi lucernam, et filiis ejus eundis diebus. 20. In diebus ejus recessit Edom, ne esset sub Juda, et constituit sibi regem. 21. Veniitque Joram Seira, et omnes currus cum eo ; et surrexit nocte, percussitque Idumæos, qui eum circumderant, et principes curruum, populus autem fugit in tabernacula sua. 22. Recessit ergo Edom ne esset sub Juda, usque ad diem hanc. Tunc recessit et Lobna in tempore illo. 23. Reliqua autem sermonum Joram, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda? 24. Et dormivit Joram cum patribus suis, sepultusque est cum eis in Civitate David, et regnavit Ochozias filius ejus pro eo. 25. Anno duodecimo Joram filii Achab regis Israel, regnavit Ochozias, filius Joram regis Judæ. 26. Viginli duorum annorum erat Ochozias, cum regnare coepisset, et uno anno regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Athalia filia Antri regis Israel. 27. Et ambulavit in viis domus Achab, et fecit quod malum est coram Domino, sicut domus Achab : gener enim domus Achab fuit. 28. Abiit quoque cum Joram filio Achab, ad præliandum contra Iliael regem Syriæ in Ramoth Galaad, et vulneraverunt Syri Joram : 29. qui reversus est, ut curaretur, in Jezrahel; quia vulneraverant eum Syri in Ramoth, præliantem contra Iliael regem Syriæ. Porro Ochozias filius Joram, rex Juda, descendit invisere Joram filium Achab in Jezrahel, quia ægrotabat ibi.

Tfri.i.

Vocavit (voce, id est jussu suo adducet) enim Dominus famem, et veniet super terram septem annis. — Est hystero-logia; hæc enim prophetia Eliaci de fame septennii, antea facta est, scilicet ante quinque vel sex annos; hic autem recense-

tur, eo quod mulieri hospita' suæ, cui hanc famem prædixerat Eliseus, post famis septennium in terram suam revertenti contigerint ea quæ hic vers. 5 et sequent, narrantur. Idem confirmatur ex eo quod Giezi hic vers. 4, colloquatur cum

rege. Ergo necdum erat leprosus; leprosi enim arcebantur hominum commercio. Ergo hæc contigerunt ante adventum et sanationem Naaman; tunc enim Giezi percussus est lepra, uti superius dixi. Ita Torniellus, Salianus et alii.

fcn.7. 7. Venit quoque Ëlisbus Ôamascûm (quæ erat metropolis Benadad regis Syriæ), et BbnAdad hex Strle ægrotabat — in Damasco. Benadad paulo post solutam obsidionem Samarlas, ex terrore et mœrore hunc morbum, in quo mortuus est, incurrit. Audi Josephum, lib. IX, cap. u : « Rex autem Syrorum Damascum reversus incolumis, ubi cognovit divinitus immisso terrore, se una cum exercitu in fugam conjectum, et vanum fuisse, quod de adventu hostium crediderant, ratus omnino adversum se habere Numen per animi ægri-tudinem in morbum etiam corporis incidit. » Nimirum voluit Deus Benadad, qui tot clades Israeli intulerat, morbo et morte punire, ideoque Eliseum misit Damascum, qui Hazaeli ejus mortem prædiceret, cumque regni successorem declararet.

Ven. t. 9. Habens secum munera et omnia bona Damasci, ONERA QUADRAGINTA CAMELORUM. — Obtulit tot itaque munera Hazael Eliseo pro salute Benadad regis sui; sed certum est Eliseum ea non aocep-lassc; tum quia ipso Benadad non sanavit, sed ejus mortem prædixit : tum quia ipse constanter refutavit, cap. v, munera Naaman quem a lepra curarat, ac Giezi ea acceptantem lepra punivit. Ita Abulensis et alii.

V<n. io. 10. Vade, dic ei : Sanaberis. Porro ostendit mihi Dominus, quia morte morietur. — Est hic locus difficilis; nam videtur Eliseus jubere Hazaeli mendacium, ut scilicet dicat Benadad regi eum sanandum, cum mox esset moriturus. Pròno, Rabbini et ex cis Abulensis legunt contrarie, scilicet, *non sanaberis*; nam pro lb *io*, per vau, hoc est, ei, legunt tò *lo* per aleph, hoc est, non. Verum Chaldæus, Septuaginta et Latini omnes Codices legunt affirmative : *sanaberis*. *Secundo*, alii respondent Eliseum ironice locutum, quasi dicat, scilicet sanaberis, speras te sanandum; sed erras : nam non sanaberis, sed morieris.

Tertio et genuine u sanaberis, » scilicet quantum ex parte morbi, *q. d.* morbus tuus non est lethalls, ex morbo hoc non morieris, quod erat verum; nam non morbus, sed via llazaelis occidit et sullocavit Benadad. Ita Cajetanus, Serarius, Salianus et alii.

Ver». 13. 13. Quid enim sum servus tuus canis, ut faciam rem istam magnam? — Hazael negat se esse canem, non tantum quoad vilitatem, sed etiam et potius, quoad impudentiam et feritatem caninam, quasi dicat, ego non sum tam impudens, barbarus et ferus, ut instar canis sæviam in viscera humana, caque devorem. Cur ergo tu, o Elisee, asseris, mihique dicis : a Parvulos eorum elides, et præg-nantes divides? ■ Ita tum quidem sentiebat Hazael; sed factus rex Syriæ sensum mutavit, fe-

citque quod hic prædicit Elisene, quodque ipso hio abominatur. Honores enim mutant inores, sed raro in meliores. Causam subdit :

Ostendit mihi Dominus te regem Svriæ fore, — j. d. tu fies rex Syriæ, ideoque factus rex innatum Syrorum in Israelitas odium indues ut « eorum parvulos elidas et præg-nantes divides, » uti pr/edixi. Odium hoc capit ab Adad, dum Salomoni rebellavit, fecitque so regem Syriæ, illudque ex eo quasi patre suxit filius Benadad, ac ex eo deteri reges Syriæ. Vide dicta ili *Ileg.* xi, 14. Hac regni prædictione audacior factus Hazael regem Benadad suffocavit, ojusque regnum occupavit, ut sequitur : ac immemor et ingratus Eliseo, hostem se fecit Israeli, in cumque sæviit, implevitque barbariem ali Eliseo sibi prædictam.

IB. Tulit SIRAGULUM, et infudit aquam, et ex- Vers.ii pandit super faciem ejus.—Addunt Hebraeus, Chaldæus et Septuaginta, *et mortuus est*, quod Noster expressit, subdens : *Quo mortuo regnavit Hazael*. Videtur Benadad testu febrili æstuans petiisse aquam ad se refrigerandum : porrexit illam ei in stragulo aqua madefacto Hazael, itaque vel per imprudentiam, vel potius per dolum distillante continuo ex stragulo aqua in os et fauces Benadad, eum suffocavit, ut ei in regno succederet. Addit Serarius, aquam hanc et stragulum fortasse venenato quopiam humore fuisse infectum : sicut de Herculis Dejaniræa veste tradunt veteres, ac de Othonis HI Imperatoris Ladislai Hungaronnn regis, et Solymanni tunica. Josephus ait simpliciter strangulatum fuisse : ita nimirum Deus punivit Benadad ob sævitiam in Israelitas exercitam. Porro Benadad videtur regnasse 56 annos; (ot enim intercedunt ab anno 17, Asa regis Juda, quo Benadad regnare coepit, ut patet HI *Ileg.* xv, vers. 18, usque ad primum annum regni llazaelis. Ita Salianus. Nonnulli tamen putant plures reges in Syria intercessisse, omnesque dictos fuisse « Benadad, » id est filios et successores Adad, primi regis Syriæ. Unde Hebræi tradunt, Benadad fuisse nomen commune regum Syriæ. Denique Josephus, lib. XI *Antiq.* cap. ii, asserit tam Benadad quam Hazael apud Syros in summa esse veneratione, imo « utrumquo divinis honoribus coli, » et utriusque effigiem quotidianis pompis honorari, tum propter aliam beneficentiam, tum quia magnifice templis exstructis Damascum ornatorem reddiderint.

16. Anno quinto Joram filii Aciab regis Israel, vm.i<- regnavit Joram filius Josaphat rex Juda, — scilicet solus post mortem patris Josaphat. Objicies, id videtur factum anno septimo Joram, non quinto; nam cap. ni, 1, dictum est quod Joram rex Israel cœperit regnare anno 18 Josaphat regis Juda; Josaphat autem regnavit annis23 : ab anno autem 18 ad25, sunt septem anni, post quos moriente Josaphat successit ei filius Joram. Respondent Lyranus et Cajetanus Joram filium Achab regnasse post mortem Achab cum Ochoziu fruire

primogenito per biennium : scilicet ab anno 1K Josaphat, usque ad annum ejus vigesimum, quo mortuus est Ochozias, tuinque solus regnare empīi Joram ejus frater junior. Ergo quod hic dicitur : « anno quinto Joram, » intellige a tempore, quo Joram solus post fratris mortem regnare coepit, quod fuit anno Josaphat vigesimo; verum obstat quod dicitur III Reg. cap. ultimo, vers. 32, scilicet Ochoziam in Israel regnare coepisse anno 17 Josaphat, ac mortuum anno 18 ejusdem, nam per biennium duntaxat regnavit : quare cum Ochozias sit mortuus anno Josaphat 18, eique statini frater Joram successerit, hinc sequitur Joram empisse regnare anno 18 Josaphat, non vigesimo. Melius Abulensis respondet non esse numerandum annum 18 Josaphat, eo quod illo expleto coeperit regnare Joram, nec 19, eo quod sub finem ejus coeperit regnare, nec 25, eo quod is fuerit imperfectus : ablatis autem his tribus annis manent ab anno 18 Josaphat, ad annum ejusdem 25 duntaxat anni quinque integri, de quibus hic dicitur : « Anno quinto Joram filii Achab, etc. regnavit Joram filius Josaphat, » scilicet post mortem Josaphat, qui anno 25 regni sui mortuus est; tunc enim successit ei filius Joram.

Optime Richardus de S. Victore in conciliatione lib. Reg. et Paralipom. Arias in Daniele, Salianus, Torniellus, Sanchez et Serarius hic respondent Joram regem Juda, bis a patre nuncupatum fuisse regem, ob duo ejus bella, scilicet primo, anno 17 Josaphat, quo ipse cum Achab iturus erat ad bellum contra Syros, III Reg. xxn, tumque videtur Joram a Josaphat patre duntaxat regis titulum accepisse, ut si quid mali in bello accidisset, sibi succederet Joram. Secundo, post sex annos, scilicet anno 23, Josaphat quo ipse in bellum contra Moabitas profectus est, ut dictum est hoc lib. cap. m, tunc enim Josaphat rursum Joram filium declaravit regem, et regni ndminisratlonem se absente eidein tradidit, indeque numerandi sunt anni octo, quibus dicitur regnasse Joram; ita scilicet ut tribus annis Joram rognarit cum Josaphat patre vivente, quatuor vero caeleris post mortem patria : octavus vero et ultimus fuerit imperfectus, ideoque non numeretur. Quare licet nonnulli censeant Joram post mortem patris Josaphat regnasse octo annis, tamen verius est quod dixi, nimirum ipsum quatuor Integris annis duntaxat, et quinio incompleto regnasse post mortem Josaphat, cum eo vero vivente tribus ultimis ejus annis regnasse, id patet ex cap. ix, 29. ubi Ochozias filius Joram rogis Juda, mortuo Joram patre, dicitur empisse regnare anno undecimo Joram regis Israel : jam computa annos ab anno quinto Joram regis Israel, usque ad annum ejus undecimum, habebis annos duntaxat quinque integros, quibus solis alter Joram post mortem patris Josaphat regnavit in Juda.

Vice versa cum cap. i, 17, dicitur Joram rex

Israel regnare empisse anno secundo Joram filii Josaphat regis Juda, intellige annum secundam ab eo tempore, quo Joram primum a patre Josaphat ituro contra Syros titulum regis accepit, quod fuit anno Josaphat 17. Unde secundus Joram filii Josaphat annus incidit in annum 18 Josaphat, quo coepit regnare Joram filius Achab in Israel.

18. Amdulavitqle (Joram filius Josaphat rex Juda) in viis regum Israel (colendo idola eorum, sicut ambilaverat domus Achab. Eiu a enim Achab erat uxor ejus, — nomine Athalia; bree enim fuit uxor Jorain, et mater Ochoziæ, ut patet vers. 26.

19. Lr daret illi lucernam, — id est stirpem et Ven. i», prosapiam regiam, scilicet nepotum sibi invicem continuo in regno Juda succedentium.

21. Venitque Joram Seira, — id est, in Idu-Ven.ii. mæam. Hæc enim sicut ab Esau fundatore, qui alio nomine vocatus est Edom, dicta fuit Idumaa, sic ab eodem qui pariter vocatus est Se»r, id est pilosus, hirsutus, dicta est Sara.

23. Reliqua autem sermoxum (id est rerum etVeckA. gestorum) Joram, et universa quæ fecit, nonne ILLC SCRIPTA SUNT IX LIBRO VERBORUM DIERUM REGUM Juda, — puta in Diariis et annalibus regum Juda? Nota, hic tacentur multa de Joram, quæ proinde supplentur in lib. II Paralipom. cap. xxi, ubi vers. 3 Josaphat rex dicitur filiis suis, qui erant fratres Joram, dedisse a pensitationes a (male nonnulli legunt, pensationes), id est annuos redditus. Rursum, quod Joram omnes fratres suos numero sex occiderit, ut solus secure regnaret. Insuper, quod Elius jam raptus (ante novem annos) ad eum miserit litteras ex paradiso, quibus ei ob hæc fratricidia et ob idololatriam minatus est Dei vindictam, quæ mox ei obvenit; nam Deus percussit eum morbo insanabili, ita ut viscera egeret : filios quoque ejus omnes occidit per Philistæos et Arabes, unico excepto Ochozia, qui licet minimus natu, ei successit, idque in pmnam talionis, ut sicut ipse fratres suos occiderat, sic et filii ejus occiderentur. Addit Josephus, uxores ejus fuisse occisas. Ita barbari isti justo Dei judicio caule liliorum regis, regiorum fratrum manibus parentarunt : nec tamen dixit rex insipiens in corde suo : « Justus es, Domine, et rectum judicium tuum. »

25. Anxo duodecimo Joram filii Achab regis Is- Ver», ts. HAUL, REGNAVIT OCHOZIAS FILIUS JoRAM REGIS Judæ. — Dices, cap. seq. vers. 29, dicitur Ochozias regnare empisse anno undecimo Joram, non duodecimo. Respondeo, empīi anno undecimo regnare cum patre Joram, qui erat in tormentis sui morbi; sequenti autem anno, qui est duodecimus, mortuo patre solus regnavit in Juda. Ita Abulensis, Sanchez. Salianus et alii.

26. VIGINTI DUORUM ANNORUM ERAT OCHOZIAS, CUM Veri. W. regnare coepisset. — Dicet II PuHi/tpoMien cap. XXII, vers. 3, dicitur fuisse 42 annorum? Respondeo

hæc antilogia est perdifficilis et quasi irrecconciliabilis, quam discutiam suo loco in lib. *Parajipomen*.

Nomen matris ejus Athalia, filia Amri, — id neptis Amri; erat enim Athalia filia Achab, ut dictum est vers. 18. Achab autem erat filius Amri. Sic *Matth.* i, 8, Ozias dicitur filius Joram, cum ejus fuerit nepos, imo trinepos; omittuntur enim ibi tres generationes, et tres filii intermedii, scilicet Ochozias, Joas et Amasias, eo quod Joram miscuisset se stirpi impiæ Achab, et cum sua uxore Athalia filia Jezabelis, idololatriam invexisset in regnum Iuda.

Aliter respondent Hebræi apud S. Hieronymum in *Tradition.*, et Cajetanus scilicet, Athalam vere fuisse filiam Amri, dici tamen filiam Achab, vel

imitatione, vel nutritione, quod ab Achab sit educata, ideoque ejus idololatriam imitata.

27. Gener enim domus Achab fuit. — Ochozias Vers. 17. ergo videtur duxisse filiam Joram filii Achab, sicut Joram pater Ochoziæ duxerat Athalam filiam Achab, aut certe duxisse filiam fratris, aut sororis Joram; ideo enim dicitur, «generdomus Achab,» quia scilicet socer ejus fuit Joram, vel frater Joram : nimirum tota hæc impietatis et idololatriæ propago invecta fuit in regnum Iuda per impiam Jezabel; hujus enim filia fuit Athalia, ac neptis ejus fuit uxor Ochoziæ, quarum utraque a Jezabel, quæ unius erat mater, alterius avia, educata ejus impietatem et mores gentilitios imbibit. Vide hic quam periculosum et noxium sit ducere uxores infideles vel hærelucas.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliseus mittit unum e suis, qui unget Jehu in regem Israel, ut familiam Achab deleat; ungit ille Jehu : id ex Jehu intelligentes principes cum regem creant, Jehu ergo rex factus pergit in Jezrahel, ibique occidit Joram regem Israel, et Ochoziam regem Iuda, ac Jezabelcm ex domo præcipitari jubet, quam deinde canes devorant juxta oraculum Eliæ.

I. Eliseus autem Prophetes vocavit unum de filiis prophetarum, et ait illi : Accinge lumbos tuos, et tolle lenticulam olei hanc in manu tua, et vade in Ramoth Galaad. 2. Cumque veneris illuc, videbis Jehu filium Josaphat filii Namsi : et ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, et introduces in interius cubiculum. 3. Tenensque lenticulam olei, fundes super caput ejus, et dices : Hæc dicit Dominus : Unxi te regem super Israel. Aperiesque ostium, et fugies, et non ibi subsistes. 4. Abiit ergo adolescens puer prophetæ in Ramoth Galaad, 5. et ingressus est illuc : ecce autem principes exercitus sedebant, et ait : Verbum mihi ad te, o princeps. Dixitque Jehu : Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit : Ad te, o princeps. 6. Et surrexit et ingressus est cubiculum : at ille fudit oleum super caput ejus, et ait : Ila-c dicit Dominus Deus Israel : Unxi te regem super populum Domini Israel, 7. et percutes domum Achab domini tui, et ulciscar sanguinem servorum meorum prophetarum, et sanguinem omnium servorum Domini, de manu Jezabel. 8. Perdamque omnem domum Achab : et interficiam de Achab mingentem ad parietem, et clausum et novissimum iti Israel. 9. Et dabo domum Achab, sicut domum Jeroboam filii Nabath, et sicut domum Baasa filii Ahia. 10. Jezabel quoque comedent canes in agro Jezrahel, nec erit qui sepeliat eam. Apperuitque ostium et fugit. 11. Jehu autem egressus est ad servos domini sui : qui dixerunt ei : Rettene sunt omnia? quid venit insanus iste ad te? Qui ait eis : Nostis hominem, et quid locus sit. 12. At illi responderunt : Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis : Hæc et hæc locus est mihi, et ait : Hæc dicit Dominus : Unxi te regem super Israel. 13. Festinaverunt ; Laque, et unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus ejus, in similitudinem tribunalis, et cecinerunt tuba, et dixerunt : Regnavit Jehu. 14. Conjuravit ergo Jehu filius Josaphat filii Namsi contra Joram : porro Joram obsederat Ramoth Galaad, ipse et omni' Israel, contra Hazael regem Syriæ : Io. et reversus fuerat ut curaretur in Jezrahel propter vulnera, quia percusserant eum Syri, præliantem contra Hazael regem Syriæ. Dixitque

John : Si placet volas, nemo egrediatur profugus de civitate, ne vadat, et nuntiet in Jezrahel. 16. Et ascendit, et profectus est in Jezrahel : Joram enim ægrotabat ibi : et Ochozias rex Juda descenderat ad visitandum Joram. 17. igitur speculator qui stabat super turrim Jezrahel, vidit globum Jehu venientis, et ait : Video ego globum. Dixitque Joram : Tolle currum, et mitte in occursum eorum, et dicat vadens : Rectene sunt omnia? 18. Abiit ergo qui ascenderat currum, in occursum ejus, et ait : Hæc dicit rex : Pacatane sunt omnia? Dixitque Jehu : Quid tibi et paci? transi, et sequere me. Nuntiavit quoque speculator, dicens : Venit nuntius ad eos, et non revertitur. 19. Misit etiam currum equorum secundum ; venitque ad eos, et ait : Hæc dicit rex : Numquid pax est? Et ait Jehu : Quid tibi et paci? transi, et sequere me. 20. Nuntiavit autem speculator, dicens : Venit usque ad eos, et non revertitur : est autem incessus quasi incessus Jehu filii Narnsi, præceps enim graditur. 21. Et ait Joram : Junge currum. Junxeruntque currum ejus; et egressus est Joram rex Israel, et Ochozias rex Juda, singuli in curribus suis, egressique sunt in occursum Jehu, et invenerunt eum in agro Naboth Jezrahel. 22. Cumque vidisset Joram Jehu, dixit : Pax est Jehu? At ille respondit : Quæ pax? adhuc fornicationes Jezabel matris tuæ, et veneficia ejus nulla vigent. 23. Convertit autem Joram manum suam, et fugiens ait ad Ochoziam : Insidiare, Ochozia. 24. Porro Jehu tetendit arcum manu, et percussit Joram inter scapulas ; et egressa est sagitta per cor ejus, statimque corruit in curru suo. 25. Dixitque Jehu ad Badacer ducem : Tolle, projice eum in agro Naboth Jezrahel : memini enim quando ego et tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem hujus, quod Dominus onus hoc levaverit super eum, dicens : 26. Si non pro sanguine Naboth, et pro sanguine filiorum ejus, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro isto, dicit Dominus. Nunc ergo tolle, et projice eum in agrum, juxta verbum Domini. 27. Ochozias autem rex Juda videns hoc, fugit per viam domus horti : persecutusque est eum Jehu, et ait : Eliam hunc percutite in curru suo : et percusserunt eum in ascensu Gaver, qui est juxta Jebelaam : qui fugit in Mageddo, et mortuus est ibi. 28. Et imposuerunt eum servi ejus super currum suum, et tulerunt in Jerusalem ; sepelieruntque eum in sepulcro cum patribus suis in civitate David. 29. Anno undecimo Joram filii Achab, regnavit Ochozias super .Iudam, 30. venitque Jehu in Jezrahel. Porro Jezabel introitu ejus audito, depinxit oculos suos stibio, et ornavit caput suum, et respexit per fenestram 31. ingrediente!» Jehu per portam, et ait : Numquid pax potest esse Zambri, qui interfecit dominum suum? 32. Levavitque Jehu faciem suam ad fenestram, et ait : Quæ est ista? et inchoaverunt se ad eum duo vel tres eunuchi. 33. At ille dixit eis : Precipitate eam deorsum; et præcipitaverunt eam, et dispersusque est sanguine paries, et equorum unguitæ conculcaverunt eam. 34. Cumque introgressus esset, ut comederet, biheretque, ait : Ille, et videte maledictam illam, et sepelite eam : quia filia regis est. 35. Cumque issent ut sepelirent eam, non invenerunt nisi calvariam, et pedes, et summas manus. 36. Reversique nuntiaverunt ei. Et ait Jehu : Sermo Domini est, quem locutus est per servum suum Eliam Thesbiten, dicens : In agro Jezrahel comedent canes carnes Jezabel, 37. et erunt carnes Jezabel sicut stercus super faciem lerre in agro Jezrahel ; ita ut prætereuntes dicant : Ille est illa Jezabel?

1. Vade in Ramoth Galaad. — Jath enim urbs illa post regis Joram eam obsidentis vulnus capta erat vel tota, vel ejus pars, ait Abulensis, Sanchez et Serarius, idque patet ex vers. 15.

v«n.1. 2. Suscitabis eum de medio fratrum suorum, — id est ut Vatablus, *jube ut surget e medio fratruum*, id est principum collegarum suorum; qui enim hic fratres, paulo post vocantur principes.

Et introduces in interius cubiculum, — ut so-

creto cum ungas in regem : ne si publice id facias, seditio concitetur a Jorami regis asseclis et fautoribus, ideoque ubi eum secreto unxeris, statim « fugies, et non ibi subsistes. »

G. Unxit e. — Hæc videtur fuisse secunda unctio Jehu : nam prima facta videtur ab Elia ; hoc enim ei jusserat Deus, *III Reg. xix, 15*, ideoque eum ire jusserat in Damascum, ut ibi ungeret Hazael in regem Syriæ, ac deinde in Samariam, ut unge-

Ver», e.

ret Jehu in regem Israel: sed prima illa Eli^o unctio fait previa et prognostica regni; hæc vero secunda facta ab Eliseo fuit regni collatio, ejusque in regem creatio. Ita Cajetanus *Ilistor. Scholast.* Sanchez et alii.

Ven.il. if, QUID Tfatfr ISTE INSANUS AD TBÎ — Vide Illic ut principes idololatre, homines quoque militares prophetam rideant, vocentque a insanum » et fanaticum. Vita enim prophetarum aspera, vestitus horridus, sermo propheticus eis videbatur esse insania, ac prophète videbantur eis insanire; erant enim quasi emote mentis, et altiori numinis spiritu afflati. Unde Plato in *Piandone*: a Quidam, ait, divino beneficio sunt insani, ut prophetæ et Sibyllas, » et Cicero, lib. II *De divinit.*: « Quid habet auctoritatis furor iste, quem divinum vocatis, ut quæ sapiens non videt, ea videat insanus, et is qui humilis sensus amiserit, divinos assecutus sit, et vaticinari idem sit quod insanire. » « Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, » I *Cor.* ii et iii. Idem et magis faciebant prophetæ diaboli, qui gestus inconditos edebant, et furerè videbantur: unde de Sibylla ab Æneâ consulta ita canit Virgilius, lib. VI *Æncid.*:

Non vultus, non color unus,
Non compte in Insere coirne: sed pectus anhelum,
El rabie fera corda tument, iijorque videri
Nec mortale sonaos, afilala eat ninnine quando
Jim propiore Dei.

Nostis hominem, et quid locutus sit, — *q. d.* nostis eum insanum esse, ac proinde insana loculum, ideoque non credenda, nec a me enarranta. Id dicit Jehu, ne si se revera ab eo unctum dicat in regem, sibi creet periculum: ne scilicet aliquis vel pro Joram pugnans, vel Jehu regnum invidens, eum invadat et occidat. « Percunclontibus autem illis, inquit Josephus, qua de causa venisset juvenis, et insanum videri dicentibus: Recte, inquit, conjecturam facitis, nam insani verba locutus est. Illis vero magis etiam sibi exponi quid esset orantibus, regum populi sibi a Deo delatum, ait illum dixisse. »

Ven.il. 12. At illi dixerunt: Falsum est, sed magis narra nobis, — *g. d.* non insana, sed seria et magni momenti locutus est propheta, cupimusque omnino ut ea nobis enarres. Unde Chaldæus vertit, *falsum tu dicis, indica nunc nobis*. Suspicati sunt Dei in timore, id quod res erat, scilicet Jehu a propheta accepisse regni oraculum, illudque ab eo extorquere satagunt, unde sequitur.

i' vij. 13. Festinaverunt itaque, et unusquisque tollens pallium suum (vestem extimam) posuerunt sub pedibus ejus in similitudinem tribunalis. — Septuaginta, *super ascensum graduum*; Vatablus, *in fastigio graduum*, id est iu supremo gradu, nimirum summo et eminentissimo loco, *g. d.* loco excelso vestibus suis erexerunt ei quasi thronum regium, ut in eo velut rex sederet: hoc enim ritu eum regem crearunt.

Nimirum ad vocem Prophète, quam a Jehu ail-

dierant principes, hi et milites divinitus excitati regnum ei detulerunt, ideoque gradus aliquos opere tumultuario construxerunt, quos palliis suis quasi autem constraverunt, et in summo eorum Jehu collocarunt, eique acclamarunt: « Regnavit Jehu, » *g. d.* rex noster est Jehu, vivat ergo et regnet prospere per multos annos. Sic Plutarchus scribit de Catone Uticensi in ejus vita, stratas esse a militibus vestes per ea loca, quæ ipso pedibus calcaturus erat: quod honoris genus refert Imperatoribus impendi solere. Et in Deorum suorum quibusdam sacris, dum illos festa pompa traducerent, vestes sterni solitas esse scribit idem Plutarchus in *Alcibiade*.

Idem de sacris Junonis tradit Athenæus, libro XII, cap. IX. Sic et Christo quasi Messi^o regi, solemne pompa ingredienti Jerusalem in die Palmarum, turba viam stravit el palmis et vestibus, *Malthæi* XXL

18. Quid tibi et paci, — *g. d.* non pacem veho/ Vers. ii sed bellum; conjuravi enim contra tuum regem Joram, ut eum occidam regnumque ejus occupem.

21. Et egressus est Joram rex Israel, et Ocho- Vers. ti. ZIAS REX Juda, etc., IN OCCURSUM JEHU ET INVENUIT EUM IN AGRO Naboth JeSRAUELITÆ. — Justum congruumque fuit hoc Dei judicium, qui eos congregavit in agrum Naboth ut in eo caderentur, in quo Achab pater eorum, Naboth vinea sua spoliaret et occiderat, uti ipse per Eliam eidem prædixerat, II *Reg.* xxi, 23.

22. Adhuc fornicationes Jezabel matris tuæ, et Vcn.n. veneficia ejus multa vigent, — puta idololatria et magia Jezabelis; idololatria enim est fornicatio mystica, qua quis relicto Deo sponso, adhæret idolis, quasi adulteris. Eadem est magia, quia sacerdotes idolorum sunt magi; consulunt enim dæmonem, et ab eo oracula accipiunt. Dicit hoc Jehu, *q. d.* Ego ex parte Dei judicis venio, ut puniam idololatriam et magiam tuam, tuæque matris Jezabelis.

25. Quod Dominus onus hoc levaverit super eum. Vers.». — « Onus » vocatur prophetia minax et onerosa, qua Deus per Eliam prædixerat posteros Achab ob ejus scelera occidendos, III *Ileg.* xxi, 23.

27. Etiam hunc percit ita, — ad exterminium domus Achab a Deo prædictum et decretum. Erat enim Ochozias rex Juda, ex parte matris Athali^o, nepos Achab, ejusque scelera et idololatriam imitabatur.

Dices, II *Paral.* cap. xxii, 9, dicitur Ochozias fugisse et latuisse in Samaria? Respondeo, hac vice fugitet latuit in Samaria, sed ut ibidem additur, in Samaria postea deprehensus, deductus est ad Jehu in Gaber, ibique percussus fugit in Mageddo, ibique mortuus est. Ita Lyranus.

29. Anno undecimo Joram filii Achab regis IS-BALL REGNAVIT OCHOZIAS SUPER JUDAM. — « Regnavit, » id est regnare cœpit, et vix uno anno regnavit; nam anno duodecimo Joram una cum eo occisus est Jehu.

Yen. 30. Porro Jezabel introitu ejur (Jehu regicidm) AUDITO, DEPINXIT OCULOS SUOS STIBIO, — DOD ad jl-liciendu in Jehu in sui amorem ; erat enim vetula, et sciebat Jehu esse juratum suum hostem, sed ad animositatem ostentandam, quasi quæ non timeret nec curaret Jehu ; unde eum increpuit vocavilque domini sui (Joram regis) interfectorem, ut eum pcrclh?ret : putabat enim quod Jehu in se, nipote feminam et reginam, non auderet manus injicere, nec ejus in sanguine se cruentare. Quod si auderet, volebat animose et nobiliter mori, quasi mortem contemnens, liæoest vanitas speculi et sæcularium, æque ac mulierum vanitas est stibium et purpurissa, quam proinde Magdalena, dum pœnituit, despexit; nam ut ait S. Hieronymus, eplst. *ad Furiam* : « Non habuit crispantes mitras, neo stridentes calceolos, nec orbes stibio fuliginatos. » Unde S. Cyprianus, tract. *De Opere et Eleemosyna*: a Unge oculos tuos, inquit, non stibio diabolico, sed collyrio Christi. »

Vers. 31. 31. NUMQUID PAX POTEST ESSE ZAMBRI, QUI INTERFECIT dominum suum, — quasi dicat, quæ pax et societas potest esse cum Jehu, qui est quasi alter Zambri tyrannus. Sicut enim Zambri occidit Eia regem suum, HI *Ileg.* xvi, 10, ejusque regnum invasit, sic Jehu occidit Joram regem suum, ejusque regnum invadit.

vers.37. 37. Et erunt carnes Jezabel sicut stercus. — Alludit ad Etymon nominis Jezabel. *Jezabel* enim Hebraice idem est quod *stercus*. Aut *Jezabel* idem est quod *zebel*, id est *insula sterquilinii*, vel *væ sterquilinio*, aiPagninus, undenonnu!li putant a *zebel*, id est *stercus diabolium* per contemptum vocari *zabnlum*, id est *stercorarium*, ac Gruscos Beelzebub vocare *Beelzebub*, quasi *Deum stercoris*; stercori enim insidet *zebug*, id est *musca*. Porro S. Ambrosius, *Exhortât. ad virgin.* : « Jezabel, inquit, idem

est quod vanitatis profluvium, vel vana et vacua redundantia, qualis est in avaritia, ambitione, omnique concupiscentia, cujus idea est Jezabel. »

Hæccine est illa Jezabel, — g. d. Itane fortuna vices commutans Jczabelcm ex summo glori® inimum ignominia! prostravit? Erat illa decor et pulchritudo orbis : jam putet ut sordidum stercus. Erat illa regum uxor et mater, imo domina et rectrix : en tibi jam a canibus laniatur. Erat illa terror Eli® et prophetarum, imo totius Israelis : ecce jam illa ungulis equorum calcatur.

Notat S. Chrysostomus, hom. 25 *in epist. ad Roman.*, Jezabelem gravius punitam esse, quam Achab, qui in bello sagitta confixus decore occubuit, eo quod Jezabel fuerit ei omnis mali occasio, imo suggeslrix et incentrix : « Jezabel, ait, majores poenas dedit, quam Achab vineæ raptor : ipsa quippe universum istud negotium texuerat, regique lapsus uccaJonem dederat. »

Sic B. Francisons Borgia, nuper Dux Gandi®, cum Isabella* uxoris Caroli V defuncte corpus ad regium sepulcrum Granatam deferret, illud adeo deforme, fædum et horridum conspexit, ut non agnosceret, nec auderei jurare, hoc esse corpus imperatricis. Quare illud contentis oculis intuens et admirons : « Hæccine, inquit, est Isabella mundi Imperatrix? » Hæccine sapiens et sancta illa Isabella gaudium ilispaniæ, decus imperii, spes orbis? ubi nuperus ille vultus decor, ubi oculorum splendor, ubi coron® regio majestas? Itane caro ejus versa est in putredinem, decor in fœtorem, splendor in horrorem? Quare Deo mentem illuminante, attente considerans quanta esset regum regnorumque et omnium bonorum mundi vanitas, eis valedicere, et soli Deo servire decrevit, ac Societatem Jksu ingressus, rarum virtutum omnium, tam religiosus, quam sæcularibus, quin et principibus ac regibus dedit exemplar, ut paret ex ejus Vita.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jcliu occidit septuaginta filios Achab, et quadraginta duos fratres Ochoziæ, ac per dohm omnes cultores Haul, Unde meruit progeniem in regno usque in quartum generationem. Idem tamen coluit vitulos aureos Jeroboam, ideoque duinus ejus tandem excisa est.

1. Erant autem Achab septuaginta filii in Samaria : scripsit ergo Jehu litteras, et misit in Samariam, ad optimates civitatis, et ad majores natu, et ad nutritios Achab, dicens : 2. Statini ut acceperitis litteras has, qui habetis filios domini vestri, et currus, et equos, et civitates firmas, el arma, 3. eligit meliorem, et eum qui vobis placuerit de filiis domini vestri, et eum ponite super solium patris sui, et pugnate pro domo domini vestri. 4. Timuerunt illi vehementer, et dixerunt : Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, et quomodo nos valebimus resistere? 5. Miserunt ergo propositi domus, et profecti civitatis, et majores xialu.

el nutritii ad Jehu, dicentes : Servi lui sumus, quaecumque jusseris faciemus, nec constituemus nobis regem : quaecumque tibi placent, fac. G. Rescripsit autem eis hileras secundo, dicens : Si mei eslis, et obeditis mihi, tollite capita filiorum domini veslri, et venite ad me hac eadem hora cras in Jezrahel. Porro filii regis, septuaginta viri, apud optimates civitatis nutriebantur. 7. Cumque venissent litteræ ad eos, tulerunt filios regis, el occiderunt septuaginta viros et posuerunt capita eorum in cophinis, et miserunt ad eum in Jezrahel. 8. Venit autem nuntius, et indicavit ei, dicens : Attulerunt capita filiorum regis. Qui respondit : Ponite ea ad duos acervos juxta introitum porlæ usque mane. 9. Cumque diluxisset, egressus est, et stans dixit ad omnem populum : Justi estis : si ego conjuravi contra dominum meum, et interfeci eum, quis percussit omnes hos? 10. Videte ergo nunc quoniam non cecidit de sermonibus Domini in terram, quos locus est Dominus super domum Acbab, et Dominus fecit quod locutus est in manu servi sui Eliæ. 11. Percussit igitur Jehu omnes, qui reliqui erant de domo Acbab in Jezrahel, et universos optimates ejus, et notos, et sacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquia. 12. El surrexil, et venit in Samariam : cumque venisset ad Cameram pastorum in via, 13. invenit fratres Ochoziæ regis Juda, dixitque ad eos : Quinam eslis vos? Qui responderunt: Fratres Ochoziæ sumus, et descendimus ad salutandos filios regis, et filios regime. 14. Qui ait : Comprehendite eos vivos. Quos cum comprehendissent vivos, jugulaverunt eos in cisterna juxta Cameram, quadraginta duos viros, el non reliquit ex eis quemquam. 15. Cumque abiisset inde, invenit Joradab filium Recbabin occursum sibi, et benedixit ei. El ait ad eum : Numquid est cor tuum rectum sicut cor meum cum corde luo? El ait Jonadab : Est. Si est, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum suam. At ille levavit eum ad se in currum : 16. dixitque ad eum : Veni mccum, et vide zelum meum pro Domino. Et impositum in curru suo, 17. duxit in Samariam. Et percussit omnes, qui reliqui fuerant de Achab in Samaria usque ad unum, juxta verbum Domini, quod locutus est per Eliam. 18. Congregavit ergo John omnem populum, et dixit ad eos : Acbab coluit Baal parum, ego autem colam cum amplius. 19. Nunc igitur omnes prophetas Baal, el universos servos ejus, et cunctos sacerdotes ipsius, vocale ad me : nullus sit qui non veniat, sacrificium enim grande est mihi Baal : quicumque defuerit, non vivet. Porro Jehu faciebat hoc insidiose, ut disperderet cultores Baal. 20. Et dixit : Sanctificate diem solemnem Baal. Vocavitque, 21. et misit in universos terminos Israel, el venerunt cuncti servi Baal, non fuit residuus ne unus quidem qui non veniret. Et ingressi sunt templum Baal : el repleta est domus Baal, a summo usque ad summum. 22. Dixitque his qui erant super vestes : Proferte vestimenta universis servis Baal. Et protulerunt eis vestes. 23. Ingressusque Jehu, et Jonadab filius Recbab, templum Baal, ait cultoribus Baal : Perquirite el videte, ne quis forte vobiscum sit de servis Domini, sed ut sint servi Baal soli. 24. Ingressi sunt igitur ut facerent victimas et holocausta : Jehu autem præparaverat sibi foris octoginta viros, el dixerat eis : Quicumque fugerit de hominibus his, quos ego adduxero in manus vestras, anima ejus erit pro anima illius. 25. Factum est autem, cum completum esset holocaustum, præcepit Jehu militibus el ducibus suis : Ingredimini, et percutite eos, nullus evadat. Percusseruntque eos in ore gladii, el projecerunt milites et duces : et ierunt in civitatem templi Baal, 26. et protulerunt statuam de fano Baal, et combusserunt. 27. Et comminuerunt eam. Destruxerunt quoque ædem Baal, et fecerunt pro ea latrinas usque in diem hanc. 28. Delevit ilaquo Jehu Baal de Israel. 29. Verumtamen a peccatis Jeroboam filii Nabalh, qui peccare fecit Israel, non recessit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel, el in Dan. 30. Dixit autem Dominus ad Jehu : Quia studiose egisti quod rectum erat, et placebat in oculis meis, et omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab : filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. 31. Porro Jehu non custodivit ut ambularet

in lege Domini Dei Israel in loto corde suo : non enim recessit a peccati- Jeroboam, qui peccare fecerat Israel. 32. In diebus illis cœpit Dominus Vedere super Israel : percussitque eos Ilazad in universis finibus Iteraci, 33. a Jordane contra Orientalem plagam, omnem Terram Galanti, et Gad, el Ruben, el Manasse, ab Arocr, quæ est super Torrentem Amon, et Galaad, el Rasan. 34. Reliqua autem verborum Jehu, el universa quæ fecit, et fortitudo ejus, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel? 35, Eldormivit Jehu cum patribus suis, sepelierunlque eum in Samaria : et regnavit Joachaz filius ejus pro co. 3G. Dies autem, quos regnavit Jehu super Israel, vigilili et octo anni sunt, in Samaria.

1. Erant autem Achab septuaginta filii, — non ex sola Jezabele, sed ex aliis nullis uxoribus ab eo procreali.

Ad nutritios Achab, — id est ut Septuaginta, *ad nutritios filiorum Achab*, scilicet ad primates, qui septuaginta filios Acbab cnutrierant.

4. Ecce duo reges (Joram rex Israel, et Ochozias rex Juda, utrumque enim occidi! Jehu) non potuerunt STARE CORAM EO, — id CSt resistere illi, unde sequitur :

Et quomodo nos (privati et plebei) valebimus RESISTERE?

5. Miserunt ergo propositi domus, — qui scilicet præeranl palatio regio, quod Amri ædificarat in Samaria, in quo habitarat Achab, ejusque filius Joram, occisus a Jehu.

7. Occiderunt septuaginta viros. — Non peccavit Jehu jubendo occidi septuaginta filios Achab, quia id fecit jussu Dei, qui summus vita», tam noceritum quam innocentuin est Dominus, eo quod essent filii nocentis Achab, cujus utpote nequissimi semen omne, oinnemque stirpem funditus delero volebat Dominus : verisimile enim est inter hos septuaginta aliquos fuisse minores el innocentes, nec idololalrite Achab capaces vel participes. Peccarunt tamen Samarita!, quod hoc mandatum Jehu de eis occidendis exeeuti sint, non ut ministri judicis, sed timore Jehu, quem nesciebant osse regem a Deo electum, etab Eliseo unctum, ideoque nesciebant eum esse Judicem Israelis, ac habere a Deo potestatem occidendi hos filios Achab. Forte etiam peccavit Jehu jubendo eis hoc facinus, si prius non satis eis probavit suam auctoritatem, et jus regni sibi a Deo datum, nisi ipsi illud aliunde facile scire potuerint. Ita Abulensis.

Et posuerunt capita eorum in cophinis. — Apposite ad culpam Achab qui in cophinis collegerrat uvas ex vinea Naboth a se occisi : idcirco igitur in pœnam peccati filiorum ejus capita in cophinis deferuntur ad Jehu. In eo ergo punitur Ium ipse, tum filii, in quo peccaranl.

8. Ponite ea ad (Chaldaice *in*) duos acervos JUXTA INTROITUM PORTÆ USQUE MANE, — Ut **IOIUS** populus ingrediens et exiens per portam, videat hoc justum Dei judicium contra domum Achab, iinqiie ab ejus idololatria et cultu Baal recedat.

9. Justi estis, — id est justam Dei vindictam implestis, licet inscii et non cogitantes. Cogitabant enim implere jussum Jehu de eis occidendis, non autem jussum Dei.

Si ego conjuravi contra dominum meum (Joram regem Israel), et interfeci eum, quis percussit omnes hos? — 7. *d.* non ego, sed vos, esto meo jussu meique metu, 7. *d.* Ex hac ultione palet manifeste vindicia Dei contra domum impiam Achab; quod scilicet Deus tam me quam vobis usus sit ad illam peragendam. Nam ego licet occiderim Joram, non tamen potuissem occidere septuaginta ejus fratres, nisi Deus immisisset vobis mei metum, ut me jubente eos occideretis. Alioqui enim potuissetis meo jussui resistere, aut vi, aut honesta excusatione, aut filios hos Achab, quos occidistis, abscondendo, vel alio amandando. Deus ergo vobis mentem eripuit, ne id faceretis, sed eos occideretis.

11. Percussit igitur Jeuuomnes qui reliqui erani Ven.ii de domo Acuar. — a Omnes, « id est fere omnes, quia pauci iique fere pauperes, abjecti et imbelles fuere relict. Reman>ere quoque fratres Ochoziæ regis Juda, prognati ex Athalia filia Achab, quos paulo post occidit vers. 11. Remansit quoque Joas qui Ochosiæ patri in regno Judæ successit. Simili modo dixit Scriptura nullum relinquendum ex domo Jeroboam, Baasa, Eia, etc., quia digniores omnes sublati, et pauci vilesque relict. fuere.

13. Fratres Ochoziæ, — id est filii fratrum Ocho- Ven. 13 zia?, ut explicatur il *Parai.* cap. xxii, vers. 9; nam fratres Ochoziæ fuere occisi ab Arabibus, Il *Paral.* cap. XXI, vers. 17.

Descendimus ad salutandos filios regis, — scilicet Ochoziæ regis Israel, ejusque uxoris et regime.

14. Jugulaverunt eos, — quasi posteros impii Veri. n Achab, ex impia matre Athalia. Fecit id Jehu instinctu Dei, unde ait ad Jonadab : « Vide zelum meum pro Domino. » Ita Abulensis.

Juxta cameram — « pastorum, » ut dictum est vers. 12. Chaldaice, *ad domum congregationis pastorum*, Hebraice, *ad domum ligationis*, in qua scilicet oves ligabantur ad tondendum, *q. d.* in tons-trina ovium, lia Pagninus. Forte tondebantur tum ibidem oves, ideoque do more lieta in<tni?b uihir convivia, ad quæ invitati fuere hi filii fratrum

Ochoziæ, ibique inter epulas occisi, uti in similibus occisus fuit Amnon a fratre suo Absalom, II Reg. xiii.

Ven. is. 13. Invexit Jonadab filium Rechab ix occursum sibi, ft benedixit ei, — scilicet bene precatus est ci, salutavit eum dicendo more llebræo : « pax tibi. » Hic «Jonadab» est ille qui laudatur, *Jeremía* cap. XXXV, vers. 6, ubi Jeremías propinans vinum Rcchabitis, posteris et discipulis Jonadab, jonMih audit ah eis : a Non bibemus vinum, quia Jonadab puriu filius Rechab paler noster præcepil nobis dicens : Non bibetis vinum vos, et filii vestri usque <h,biu in sempiternum, et domum non ædificabilis, et sementem non sen tis, et vineas non plantabitis, nec habebitis, sed in tabernaculis habitabilis cunctis diebus vestris, ut vivatis diebus multis super faciem terra, in qua vos peregrinamini. »

Joannes Jerosolymitanus, lib. *De Institut, monadi*. cap. XXV, asserit hunc « Jonadab n fuisse Elisci discipulum, ejusque vit© religios© vestigia, excepta continentia, sectatum esse cum suis filiis et nepotibus. Rechabit© hi fuere Cinæi, posterii Jethro Madianit®, soceri Mosis. Vide dicta *Jeremiæ* cap. XXXV, vers. 6.

Numquid est cor tuum rectum sicut cor meum cum corde tuo, — g. *d.* amiLsuc me sincere et ex animo, sicut ego amo te. Hinc videtur Jehu ante regnum fuisse probus, nipote amicus et familiaris Jonadabo viro probus et religioso. Amicitia enim non coalescit inter probos et improbos, poscit enim sibi similes.

Et impositum in curru suo duxit in Samariam,— ut auctoritatem sibi apud Samantas nomenque probitatis conciliaret perJonadabum sibi socium, quem omnes habebant pro viro integro et sancto, ut hac ratione facilius perageret cædem Baalitarum, quam moliebatur, nec aliquis resistere auderet.

Ven is. 18. ACUAM COLUIT BAAL PARUM, EGO AUTEM COLAM leba ait eum AMPLIUS. — Mentitur Jehu, sed officiose, et ad r dita, bonum finem, ut omnes cultores Baal in unum Bail, colligat et mactet, quod Deus ci jusserrat, quodque alia ratione perfici vix poterat. Unde ipse putabat hoc mendacium sibi esse licitum, imo necessarium, honestum et pium. ItaTheodoretus et Procopius.

Ab» Licet enim hoc ejus mendacium ex genere suo esset perniciosum quia erat simulatio imo professio idololatria), idcoque scandalum publicum, uti docet S. Thomas, II II *Quast.* CXI, ait. 1, ad 2, Franciscas Suarez, tract. I *De /We^disp.* xiv, sect. 4, num. 9, Gregorius de Valentia, tract. *De fide*, disp. I, *Quast.* III, puncto 2, imo S. Augustinus, lib. *Contra mendacium*, cap. n, hoc Jehu mendacium vocat impium, idcoque eum non pro illa simulatione, sed pro obedientin, quia jussu Dei occidit podaros A< hab, a Deo fuisse laudatum et remuneratum asserit, addilque : « Visum c>l quibusdam r itlioheis PriscillinniMijs se debere simulare, ut eorum latebras penetrarent; quod ego

prohibens, ait Augustinus, scripsi librum contra mendacium. »

Tamen multa sunt quæ Jehu excusant, et hoc Milu ejus mendacium potius officiosum quam perniciosum fuisse ostendant. *Primum* est, intentio Joquentis, nimirum quod illud dixerit non serio, non enim intendebat colere Baal, sed fecte et simulate ut omnes cultores Baal in unum colligeret et collectos omnes quasi victimas divina} justitiæ mactaret, ut Deus ei jusserral; quod alias facere nequivisset. Unde S. Hieronymus in cap. n epist. *ad Galat.*, omnino excusat Jehu, docetque utilem esse simulationem et quandoque exhibendam, dummodo caveatur mendacium: « Utilem, ait Hieronymus, simulationem assumendam esse in tempore, Jehu regis nos docet exemplum. » Idem censet Abulensis, Cajetanus et alii, imo Adrianos in IV, Quest I *De Baptismo*, in resp. ad S, ait licere celare fidem per professionem fais© religionis, si justa subsit causa : quod tamen alii passim improbant et refellunt, ac merito.

Secundum, quod simulatio et fictio hæc Jehu Senobrevissimo tempore durarit; unde exiguum fuit darn' scandalum : nam mox visuri erant universi animus loquenlis plane contrarium : moram ergo modici temporis Jehu pro nihilo reputavit.

Tertium, quod non jusserit vel exhortatus sit Tertium. Baalitas ad sacrificandum Baal, sed tantum dixerit : « Ego colam eum amplius : » qua voce tantum intendit occasionem dare Baalilis, ut animum suum aperirent,et malitiam idololatriæ mente conclusam proderent, ut illam deinde ipse succideret. Sic medici dant pharmaca, quæ humores pravos commoveant, ut eos deinde emicantes expellant, itaque homini sanitatem restituant. Sic principes mittunt exploratores ad hostes, qui se eorum amicos simulent, ut eorum consilia resciscant, et principibus renuntient; uti fecit Chusai transfugiens ad Absalomem, ibique dissipans consilia Achilophelis, II Reg. cap. xv, vers. 1 i. Sio heri explorant fidem servorum et ancillarum, hinc inde ponendo nummos, ut videant an ipsi cos auferant et furentur, an vero fideliter ad herum referant. Hi ergo dant quidem occasionem furti; non tamen ad illud incitant vel invitant.

Dices, Jehu implicate suo exemplo invitavit Baalitas ad sacrificandum Baal. Despondeo, Jehu non invitavit, sed occasionem tantum cis dedit sacrificandi (uti jam dixi de heris) quam sciebat illos arrepturos, idque permisit, ut quod ipsi quotidie faciebant privatim, hoc jam facerent publice, itaque se detegerent, ut ab co puniri plcctiquo possent. Satius enim erat unum actum sacrificii publicum permittere ad redimenda tot privata eorum sacrilegia. Satius erat sinere eos publico semel idola colere, quam privatim millies et millies, ut hac permissione idololatriam Baal fundi* tus excinderet.

Quartum, quia magna tunc erat rerum et religionis perturbatio : alii enim colebant Baal, alii

vitulos aureos, alii Melchom, alii Chamos, alii Deum verum : quare exiguum fuit hoc Jehu scandalum : quisque enim libere colebat quod volebat. Addunt nonnulli Jehu ambigue fuisse locutum, et per Baal intellexisse Deum verum : hic enim verus est « Baal, » id est omnium Dominus; aut potius per Baal intellexisse dæmonem, *q. d.* Achab coluit Baal, id est dæmonem, victimis animalium : ego amplius eum colam, sed ipaterialiter lanium, victimis hominum, quia BaalitQS mactabo et olferam illi non quasi Deo, sed quasi Dei urbcicarnifici, qui mere delectatur sanguine et morte hominum impiorum, ut animas eorum abripiat in tartara ; magnum enim feslum egit dæmon in mactatione idololatrarum, quam fecit Jehu, cosque quasi victimas sua lietissime accepavit.

Quintum. *Quintum*, quia Jehu erat homo militaris; militum ergo sensu aslu jJ0C militare stralagema adinvenit, ad perdendos simul et semel omne» Bcalilas, Dei æque ac suos hostes : quare non sLuduerat casibus conscientia; sci) quod zelus honoris Dei et militaris industria ad detegendos hostes, ut ex inopinato eos opprimeret, illi suggererat, hoc bona fide peregit, idque præsenlc, juvante, et ut videtur probante Jonadab viro probo, prudente et religioso.

Denique Jehu a Domino laudatus et renumeratus fuit vers. 30.

Simili modo Constantius Imperator Constantini Magni pater, ut agnosceret quinam in familia sua essent veri et cordati Christiani, qui flclii vel timidi et inconstantes, edixit ut qui deos colere vellet, in aida manerent, prislmsque honoribus /ruerentur; qui vero id facere nollent, aula excederent. Mox omnes eos qui se deos colere velle dicebant, aula ejecit ; cæteros in ea retinuit, causamque dedit : « Quomodo, inquit, mihi fiderunt, qui Deo perfidi fuerunt? » Ita refert Eusebius, lib. I *De Vita Constantini*, cap. ix et x, et Sozoi- tientes, lib. I, cap. vi.

Ver*. 19. 19. SACRIFICIUM ENIM GRANDE EST MIHI BaAJ., — *q. d.* Volo grande el solemne sacrificium offerre Baal, ideoque volo Baalitas omnes esse praesentes. Hoc simulabat Jehu , sed vere intendebat ipsosmet Baalitas quasi victimas mactare Deo, cosque offerre dæmoni, quasi Dej camitici, qui eorum nipote sui cultorum erat dominus et possessor, jdeo- que eos secum abrepturus eral in gehennam.

ivt». *û. 20. Sanctificate diem solemnem Baal, — hoc est, indicite diem feslum et sanctum, qup solem- niter colamus Hard : sed vos, o Baalit.r, coletis cum formaliter victimis boum, ego vero eum colam materialiter duntaxat mactando et tradendo vos ipsos quasi victimas dæmoni, cui vosmelip- sos dicastis, et quasi servos addixistis. Et vere so- lemne feslum egit tum dæmon, cum tot idolola- trarum quasi servorum suorum a Jehu cicsorum animas et corpora rapuit. Vocati ergo venerunt ad feslum solemne non epuli, sed macelli sui. Sic

diabolus in morte Lutheri indixit solemne festum FMam d rinonibus sibi subditis, adeoque omnes circum- <***>. quaque convocavit ad ejus animam cum trium- pho deducendam ad tartara. Id fassi snntdæmo- Lntberi. nes, qui energumenos possid- bantGcilæ, quæ ci- vitas est in Brabantia inter Antverpnam et Lova- nium, ubi sancta Dympna, virgo et martyr, asno patre rege llybernîæ pro virginitate occisa requies- cit, et nullis miraculis praesertim in energume- nis a dæmone liberandis resplendet, uti oculis meis olim conspexi, cum sanclæ hujus virginis lipsana sacra visitarem. Geilæ, inquam, eo die quo mortuus est Lulherus, omnes energumeni a dæmonibus fuere liberi : sed postero die rursus ab iisdem possessi et exagitati. Rogali dæmones causam, dixere se pridie convocatos ad magni amici sui Martini Lutheri funus, illi interfuisse ac festum agitasse : principem enim ipsorum et archidæmonem præcepfce, ut universi spiritus ma- ligni ad sui prophetas et fidelis cooperarii Lutheri exequias confluerent : congruere enim ut qui quamplurimos ad inferos deduxisset, aquamplu- rimis ad eosdem solemniter deduceretur. Uti in- ter alios narrat Tihnanus Bredenbachius, lib. VII *Collât, sacr.* cap. xxxix, qui et addit innumerabi- lem corvorum liorrenduih in modum crocitan- tium copiam (erant illi dæmones) cadaver Lu- theri supervolitasse, illudque Islebio Wiltenber- gam aQ sepulcrum usquecomila lam fuisse. Simile festum egerunt dæmones in morte Udonis Magde- burgensis præsulis, uti idem Bredenbachius, lib. Vili, cap. MV, ex Nauclero, Fulgosio, P. Canisio, fuse enarrat.

21. Et venirent cuncti servi Baal. — « Servos » Ven- ti vocat devotos Baal, praesertim sacerdotes, ut patet vers. 19, unde et vers. scq. jussit eis dari ves- tes, scilicet sacerdotales et sacras : nec enim vi- dentur omnes omnino, qui Baal adorabant, ve- nisse, aut templo uno capi potuisse. Sic *Actor*, cap. xvii, vers. 4, « colentes n vocantur viri pii et reli- gioni Deum pie colente?. Abulensis tamen censet omnes omnino protilentes cultum Baal vocatos venisse ad diem solemnem Baal : licet enim tem- pore Achab fuerint ilh in magno numero, (ames paulo post agente Josaphal rege pio, multi excis ad cultum unius veri Dei redierunt.

Ei mri-EiA est domus Baal, a summo usque ad stmmum, — scilicet ab extremo in extremum. Sep- tuaginta, *et repleta est domus super os* : Chaldæus, *eo angulo in angulum*.

22. 1. RUH IU E VIM DIENTA UMV Elisis SERI IS BAAL, — V «■ M scilicet sacerdotalia vel sacra, qualibus utebantur Levitai et Nalhinæi, sive ministri sacerdotum : non ergo dedit eis vestes laicas in pr.emium. Hæc enim magni nullis fuisset idololutriæ et peccati illece- bra, ut pro vectibus se cultores Baal esse menti- rentur. Addit Abulensis, Jehu eis victimas ad sa- crificium suppeditasse et invitasse ad sacrifican- dum, idque sine culpa. Aerum id dici nequit: in- vitale emui ad sacrificandum idolo, culpa est et

scelus, quocumque fine id fiat. Suffecit ergo Jehu, quod eis paratos ad sacrificandum permetteret sacrificare.

Ver*.U 23. SED UT SINT SERVI BAAL SOLI. — « Nolle scilicet, ait Josephus, ut sacris eorum alienus ac profanus nullus se ingerat. » Prudenter id providit Jehu, ne quis innocens Deique cultor, sed soli nocentes Baalike mactarentur.

24. Anima ejus erit pro anima illius. — « Interminatus, ait Josephus, quicumque aliquem eorum elabi permiserit, vicarium pro illo moriturum, u

Vc i.j5. 25. Factum est autem cum completum esset holocaustum. — Hebræus, Chaldaeus et Septuaginta Romana habent in singulari : *Cum consummasset*, scilicet summus sacerdos Baal. Septuaginta Regia et Complutensia habent in plurali : *Et factum est ut compleverunt facientes holocaustum* : utrumque verum; plores enim in pluribus altaribus plura offerebant holocausta.

Et projecerunt (cadavera eorum) milites et duces — Jehu.

Ven. !G. gT n nIj>T CIVITATEM TEMPLI BAAL, ET PROTULERUNT STATUAM DE FANO BAAL, ET COMBUSSE-
— Videtur civitas quædam proprie fuisse dicata Baal, e cujus templo statuam Baal eduxerunt et combusserunt. Valabltis et Salianus per a civitatem n intelligunt civitates, ut sit enallage numeri, quasi dicat : Jussu missuque Jehu iverunt in quaslibet civitates Israel, ex cisque eduxerunt idola Baal et combusserunt; idque cos fecisse valde est probabile; nam ul sequitur : « Delevit itaque Jehu Baal de Israel : p quod non fecisset si in una tantum rivilate cum delevisset. Denique posset esso hypallage : < Ierunt in civitatem templi, » id est ierunt in templum civitatis : templum enim hoc ab Achab in Samaria ædificatum erat vastum et amplum, habens varia domicilia annexa instar parvæ civitatis, quasi dicat : Postquam in templo cæsi sunt omnes et soli cultores Baal, Jehu cum suis ingressus est ipsum templum, ae statuam Baal eduxit et combussit. Unde Septuaginta Regia et Complutensia non habent rô *civitatem*, sed tantum *ierunt usque ad templum Baal*, idque valde huic loco est appositum et congruum.

Ven. w. 29. Verumtamen a peccatis (a vitulis aureis adorandis) Jeroboam, etc., non recessit. — Mira fuit hrve Jehu et cæterorum regum Israel vel cæcitas vel fatuitas, quod cum viderent se jussu Dei delere domos Achab, aliorumque regum ob idolorum culturam, ipsi tamen eadem si non numero, certe specie coluerint; ideoque eandem Dei manum vindicem senserunt, ac cum posteris

excisi sunt. Causa fuit politica, quod metuerent, ne si rediret populus ad Deum adorandum in Jerusalem, rediret pariter ad stirpem Davidis et reges regnantes in Juda. Sed vanus fuit hic eorum metus : Deum enim vadem habebant : ille enim promiserat, si se solum colerent, regnum eis fore stabile, et propagandum in posteros permulta sæcula.

30. Quia studiose egisti, etc., filii tui usque ad Quartam Generationem sedebunt super thronum Israel : — promisso Dei respondit eventus : nam Jehu regnavit 28 annis, huic successit filius Joachaz per 17 annos, huic filius Joas per sedecim, huic filius Jeroboam per 41, huic filius Zacharias per sex menses.

Porro llebræi censent prophetam hæc promittentem Jehu fuisse Jonam prophetam quartum e minoribus. Verum Jonas non floruit sub Jehu, sed sub Jeroboam abnepote Jehu. Quare melius Nicephorus in *Chron.* et Salianus censent prophetam hunc fuisse Eliseum, qui primitus unxerat Jehu in regem, ul dictum est cap. ix, vers. 1 et 2.

Videtur Jehu statini post cæsos Baalitas et eversum Baal, hanc promissionem a Deo in præmium accepisse, licet Abulensis censeat id factum postquam Jehu cœpit colere vitulos, ideoque a Deo limitari hanc promissionem ad quartam generationem. Sed cultum vitulorum punivit mox Deus per Hazael regem Syriæ invadentem terram Israel, uti illico subditur : tunc ergo non præmii, sed punishmentis fuit tempus.

Denique contra idola et vitulos Jehu misit Deus prophetas, qui sua oracula et minas in eum, et Israelem illi in scicre applaudentem dictarent et scriberent; quorum primus fuit Osce, qui cœpit prophetare sub Jehu, vel paulo post Jehu. Unde cap. i, vers. 4, ait : « Adhuc modicum, et visitabo sanguinem Jezrahel super domum Jehu, » et cap. vu, vers. 1 : « Cuín sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Ephraim, » puta Jehu et decem tribuum, quarum caput erat Ephraim. Causam subdit populi in idola pronitatem consuetudine firmatam, quæ Jehu idololatriam fovit et promoví. Unde cap. ult. vers. 3 : a In malitia sua ludificaverunt regem, etc., quievit paululum civitas a commixtione fermenti, donec fermentaretur lotum, eie. Quia applicaverunt quasi clibanus cur suum, cum insidiaretur eis. » Vide ibi dicta.

32. Percussitque eos Hazael in universis FiKi-Venibus Israel, — urbes cremando, juvenes occidendo, parvulos elidendo, prægnantes dissecando, uli cis prodixerat Eliseus, cap. vui, vers. 12.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Athalia, extincto semine regio, regnat : occidit eam Joiada Pontifex, ac regem constituit Joas Ochoziæ filium.

1. Athalia vero mater Ochoziæ, videns mortuum filium suum, surrexit, et interfecit omne semen regium. 2. Tollens autem Josaha filia regis Joram, soror Ochoziæ, Joas filium Ochoziæ, furata est eum de medio filiorum regis, qui interficiebantur, et nutricem ejus, de triclinio : et abscondit eum a facie Athaliæ, ut non interficeretur. 3. Eratque cum ea sex annis clam in domo Domini : porro Athalia regnavit super terram. 4. Anno autem septimo misit Joiada, et assumens centuriones et milites, introduxit ad se in templum Domini, pepigitque cum eis fœdus : et adjurans eos in domo Domini ostendit eis filium regis: 5. et præcepil illis, dicens : Iste est sermo, quem facere debetis : 6. Tertia pars vestrum introeat sabbato, et observet excubias domus regis. Tertia autem pars sit ad portam Sur : et tertia pars sit ad portam, quæ est post habitaculum scutariorum : et custodietis excubias domus Domini circa regem. 7. Duæ vero partes e vobis, omnes egredienles sabbato, custodiant excubias domus Domini circa regem. 8. Et vallabitis eum, habentes arma in manibus vestris : si quis autem iugressus fuerit sepium templi, interficiatur : eritisque cum rege introeunle et egredienle. 9. Et fecerunt centuriones juxta omnia, quæ præceperat eis Joiada sacerdos : et assumentes singuli viros suos, qui ingrediebantur sabbatum, cumbis qui egrediebantur sabbato, venerunt ad Joiadam sacerdotem. 10. Qui dedit eis hastas, et arma regis David, quæ erant in domo Domini. 11. Et steterunt singuli habentes arma in manu sua, a parte templi dextera, usque ad pariem sinistram altaris etædis, circum regem. 12. Produxitque filium regis, et posuit super eum diadema, et testimonium : feceruntque eum regem, et unxerunt : et plaudentes manu, dixerunt : Vivat rex. 13. Audivit autem Athalia vocem populi currentis : et ingressa ad turbas in templum Domini, 14. vidit regem stantem super tribunal juxta morem, et cantores, et tubas prope eum, omnemque populum terræ lætantem, et canentem tubis : et scidit vestimenta sua, clamavitque : Conjuratio, conjuratio, Iu. Præcepil autem Joiada centurionibus, qui erant super exercitum, et ait cis : Educite eam extra septa templi, et quicumque eam secutus fuerit, feriat gladio. Dixerat enim sacerdos : Non occidatur in templo Domini. 16. Imposueruntque ei manus, et impeerunt eam per viam introitus equorum, juxta palatium, et interfecta est ibi. 17. Pepigit ergo Joiada fœdus inter Dominum, et inter regem, et inter populum, ut esset populus Domini, et inter regem et populum. 18. Ingressusque est omnis populus terræ templum Baal, et destruxerunt aras ejus, et imagines contriverunt valide : Mathan quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari. Et posuit sacerdos custodias in domo Domini. 19. Tulitque centuriones, et Cerelhi et Pheleli legiones, et omnem populum terræ, deduxeruntque regem de domo Domini : et venerunt per viam portæ scutariorum in palatium, et sedit super thronum regum. 20. Lætatusque est omnis populus terræ, et civitas conquievit: Athalia autem occisa est gladio in domo regis. 21. Scplemque annorum erat Joas, cum regnare coepisset.

1. Athalia vero mater Ochoziæ, videns mortuum filium suum (Ochoziam occisum a Jehu, cap. IX, vers. 27,) surrexit (erexit se), et interfecit OMNE SEMEN REGIUM, — scilicet omnes Ochoziæ ro-

gis filiique sui filios, ideoque nepotes suos ceterosque ex regibus prognatos. « Athalia » impia filia fuit impii Achab et Jezabelis, nupta Joram filio Josaphat regi JuJa, ex eoquo genuit Ocho-

nam : quare videns Ochoziain filium suum occisum a Jehu, invasit regnum, et omnes filios regis, quorum ipsa erat avia, interfecit. Mira fuit et barbara hæc ejus feritas et impietas, qua quasi altera Medea (cujus tragœdiara vide apud Senecam) suos filios, id est nepotes jugulavit. Fecit hoc parlim ex rabie et furia, part'.ll ambitione, ut sola nomine proprio, non quasi avia et tutrix nepotum, libere regnaret: parlim ex invidia, ut eversi familia Achab et Jezabelis, quorum ipsa erat filia, everteret pariter domum Davidis, cui ipsa posteritatem et propagationem regni invidabat Ita Josephus. Addit Theodorelus : a Athalia, inquit, impia et tyrannica voluit omne genus Davidis, tanquam pium, radicitus extinguere, ut arrepto imperio populum suum impietatem doceret. » Addunt alii, ut se lotis regni viribus armaret contra Jehu, qui domum Achab everterat, ejusque eversionem, bellum vel necem Jehu inferendo, ulcisceretur. Athaliæ similis fuit Drahomira impia et idololatra mater S. Wenceslai regis Bobemiæ et martyris, quæ fratrem ejusBoleslaum in Wenceslai necem impulit; sed castigavit eam Deus : nam vivam terra absorpsit, uti fusius ex Ænea Sylvio et aliis enarravi, *Gen.* cap. iv.

Sub Athalia floruit Lycurgus, qui paulo post ex Minois legibus, quas ille Cretensibus dederat, aliisque, leges dedit Lacedæimoniis; floruit enim Lycurgus ante Solonem et Draconem circa annum a capta Troja 290, ante Romam conditam anno ISO, ante Olympiades anno 123, ante Christum anno 900, ait ex Clemente et Eusebio Saliauus anno mundi 3153.

Ven 1. 2. TuLLENS ALTEM JOSABA FILIA REGIS JORAM, SOROR OCUOZLS, JOAS PÍIUM OCHOZIE, FURATA EST BUM, etc., ET ABSCONDIT EUM A FACIK AHIALLE, UT NON IMERFICEHLTCH. — Josephus, lib. IX *Antii*. cap. vu, asserit Josabam fuisse uxorem Joiadæ Pontificis, ideoque Joiadam quasi avunculum Joas, et quasi Pontificem cum in regnum restituisse. Errat ergo Philo, vel potius Pseudo-Philo in breviario temporum, quem secuti sunt Joannes Annius et Joannes Lucidus, dicens, in Ochozia defecisse stirpem Salomonis, quotquot enim eum sequuntur, descendere ex Nathan non ex Salomone; nam diserte Joas hic vocatur filius Ochoziæ, qui ex Salomone, non ex Nathan descendit. Frivolum ergo est quod iidem addunt, idcirco Joas, Amasiam et Ochoziain omitti in genealogia Christi, *Matth.* i, quod in Ochozia defecerit stirps Salomonis.

Ui 3 6. Tertia pars vestrum introeat sabbato (domum Domini sive templum), et observei custodias nosirs regis, — id est custodiat portam templi vergentem ad regiam. Ita Abulensis, Cajetanus et alii. Divisit Joiada milites in tres paries, ut tria loca necessaria ad novi regis tutelam, et ad Athaliæ comprehensionem custodirent. Porro militum horum majorem partem Joiada assumpsit ex Lcvilu, quibus ipse præerat qna<i Pontifex, nt

conjunctio foret secretior et tutior; si enim sæculares assumpsisset, utique id statini rescivisset Athalia, cosque oppressisset. Hinc et sabbato dedituit Levitas, qui vico sua hebdomadaria perfundi, de more domum suam erani redituri, ut majorem ex eis militum numerum conflaret. Hinc quoque Centuriones quinque assumpsit ex Levilis, qui reliquos Levitas per urbes Juda sparsos ad se congregarent, nimirum Azariam filium Jorobara, Ismael filium Johanan, Azariam filium Obed, Maasiam libum Adaia, et Elisapbat filium Zcchri, ut dicitur II *Paral.* xxnt, 1. Porro Levitini sine armis veniebant ad templum, quasi in eo ministraturi : sed Joiada Pontifex ibidem dabat cis hastas, lanceas, clypcos et pellas, ut ibidem dicitur vers. 9 et hic 10.

6. Et tertia pars sit ad portam, quæ est post Vertehabitaculum scutariorum. — Hæc est porta, qua a domo Domini sive a templo descendebatur in regiam, ut patet, vers. 3, quæ II *Paral.* xxiii, 20, vocatur « superior, n

7. Duæ vero partes e voris, omnes egredientes Ven.7. SABBATO, CUSTODIANT EXCUBIAS DOMUS DOMINI CIRCA regem. — Nota, singulis sabbatis ministros, puta sacerdotes et Levitas, in templo ad ministrandum mutari solitos, ut per hebdomadas successive singuli sua vico ministrarent, juxta ordinem a Davide præscriptum I *Paral.* xxiv, 3 et seq., utroque ergo, hoc est ulriusquo seplimanæ, scilicet unius finientis, et alterius inchoantis ministros detinuit Joiada, et novos quidem ingredientes ad iniuisteriunfteinpli, in tres partes sive classes divisit, singulisque portam unam custodiendam demandavit, veteres vero sive egredientes, in duas partes distribuit, quæ novum regem Joas puerum custodirent, ut hoc Versu dicitur. Ita Abulensis.

8. Si quis autem ingressus fuerit septum templi, interficiatur. — Arcetissimo enim hic servanda erat disciplina militaris custodite, ne vel ordines turba affluente turbarentur, vel Athalia milites sive ministros suos immitteret, qui puerum regem interciperent, aut occiderent.

12. PRODUXITQUE FILIUM REGIS, ET POSUIT SUPER EUM DIADEMA (COEOIiavit CniIU ÍU TCgCm), ET TESTIMONIUM. — Pro *diadema* Hebraice est np *nczer*, pro quo Septuaginta vertunt á^taaaa, id est *sane» ti/lcalionem*, per quam Theodorelus intelligit *chrisma*; verum de cbrümalo et unctione Joas paulo post sequitur, ac *nezer* significat *diadema*, sive coronam regiam, quam Septuaginta vocant SAnc/f/tcalfonem, quia illa in sancto templo asservabatur, ut regi fideli Israelis, quasi a Deo electo et sanctificato imponeretur. Ita Abulensis. Per *testimoniurn* Pagninus et Valablus intelligunt vestem regiam, puta purpuram sive paludamentum purpureum. Melius alii accipiunt Deuteronomium : hoc enim rogi novo dari jusserat Deus *Dcutcronom.* XVII, 18 et 19, ut rex ex eo disceret officii sui esse et Deum pie colere, et subditos benevole insiar parents r gere. Ha Abulensis» Cajctanus et uni»

ne S. flieronynn timeret in lib. II *Paral.* Id ila esse palet ex II *Parai.* xml, 11, ubi sic clare explicatur : «Dciloriint, inquit, in manu ejus tenendam legum. » Hæc epim cæremonia in auguratione regis erat prescripta a Deo *Dealer.* xvn. Lcxcriirb, sive Dctilcrohoiiltitn (id est secunda lex, hoc tist legis repetitio fuchi ti Moyse in Deuteronomium), vocatur « testimonium, » scilicet voluntatis divino, quia in ca edicebat et protestabatur Deus, quid ab Uebræis vellet fieri, Hæc omnia jure egit Joiada, tum quia avunculus erat pueri Jods cui regnum debibatur, ideoque quasi ejus tutor, curaro debebat ut illud ab Athalia, quæ invaserat, auferretur, et Joas regi restitueretur, ac vice Joas sui pupilli illud administrare tenebatur; tum quia erat Pontifex, ad quem deficiente rege vel principe spectabat cura uti Synagogæ, sic et Rcipublicæ. Itaque illius erat curare, ut Athalia hostis Israelis, quæ Rcinpublicam simul et religionem evertebat, a regno amoveretur, et alius princeps sive rex, cui illud juro competebat, crearetur, qtl i utramque conservaret et promoveret.

Ver», h - I I. Populum terra:, — id est plebem, hæc enim vilis est, et « in terram » quasi abjecta, ac iu terrena prdjecta.

Ver., io. IG. Er impegerum eam, — id est impactis manibus vi extraxerunt eam extra templum, ut foris eam occiderent, ne templum cæde et sanguine tam impiæ mulieris polluerent.

ver», t». 19. Cbrbtui et Puellui, — quoniam hi fuerint

dixi lib. II, cap. vim Hebraica festtftteçi et cursares, id est milites expeditos, uti sunt velites. Noster nominavit, *Ceretlii et Pheldhi*, quia hi erant pretoriani cl fortissimi milites, qui in hoc facinore maxime erant necessarii.

20. Occisa est gladio ix domo regis, — id est v*»,». juxta domum, sive palatium regis, ut dictum est vers. 16. Congruè ibi cœditur, ubi peccarat; invaserat enim palatium et regnum. Quare verum non *csI quod* ait Josephds, lib. IX, cap. vii, Athallam firotractain fuisse ad torrentem Cedron, ibique occisam; fieri tamen potuit, ut cadaver occisæ in torrentem Cedron projiceretur.

Athaliæ et Jezabeli similis in impietate æque ac Brani- Ñtiminis vindicta tempore S. Gregorii Magni Pontificis fuit Branichildis multorum regum Franci® mater et avia. Hæc enim ut perpetuo regnaret; ac regina morerclur, Theodoricum regem, cujus ipsa eral avia, concubinarum amoribus implexum detinebat, ideoque S. Columbanum eum redarguentem Gallia expulit ac Desiderium Viennensem et Delfinum Lugdunensem Episcopos occidit, atque decem reges sua opera et consilio exlinxit; sed laudem a Clothario rege capia, ac camelo primo imposita et circumducta ludibrium fuit tolli populo, deinde indomiti equi caudæ per capillos alligata, raptataque, calcibus equi dispersum fuit ejus cerebrum, reliqua vero membra per aspera saxa, seules cl rupes protracta, discerpta fuere, uti ex Aiuioiuo narrat Daremus anno Christi 614.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Joas rex restaurat templum, mox, vers. 18, redimii bellum et excidium Jcròsobjmà auro lain sacro quam profano misso ad jlazad bellum molientem. Denique, vers. 20, a servis suis occiditur.

1. Anno septimo Jehu, regnavit Joas : et quadraginta annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Sebia de Bersabee. 2. Fecitque Joas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Joiada sacerdos. 3. Verumtainen excelsa non abstulit : adhuc enim populus imolabat, et adolebat in excelsis incensum. 4. Dixitque Joas ad sacerdotes : Omnem pecuniam sanctorum, quæ illata fuerit in templum Domini a prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, et quam sponte et arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini: 5. accipiant illam sacerdotes juxta ordinem suum, et instaurent sartalecta domus, si quid necessarium viderint instauratione. 6. Igitur usque ad vigesimum tertium annum regis Joas non instauraverunt sacerdotes sartalecta templi. 7. Vocavitque rex Joas Joiadam pontificem et sacerdotes, dicens cis : Quare sartalecta non instauratis templi? nolite ergo amplius accipere pecuniam juxta ordinem vestrum, sed ad instaurationem templi reddite eam. 8. Prohibetque sunt sacerdotes ultra accipere pecuniam a populo, et instaurare sartatecla domus. 9. Et tulit Joiada pontifex gazophylacium unum, aperuitque foramen desuper, et posuit illud juxta altare ad dexteram ingrediendum domum Dortiini, mitlebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur ad templum Domini. 10. Cumque viderent

nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, cl pontifex, effundebantque, et numerabant pecuniam, quæ inveniebatur in domo Domini : 11. ct dabant eam juxta numerum atque mensuram, in manu eorum qui præerant cæmenlariis domus Domini : qui impendebanteam in fabris lignorum, et in cæmentariis iis, qui operabantur in domo Domini, 12. ct sarlatecta faciebant : et in iis, qui cædebant saxa, cl ul emerent ligna, et lapides, qui excidebantur, ita ut impleretur instauratio domus Domini, in universis quæ indigebant expensa ad muniendam domum. 13. Verumtamen non flebant ex eadem pecunia hydri® templi Domini, et fuscinulæ, cl thuribula, ct tub®, et omne vas aureum ct argenteum, de pecunia quæ inferebatur in templum Domini, 14. iis enim qui faciebant opus, dabatur ut instauraretur templum Domini : 15. ct non fiebat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam ut distribuerent eam artificibus, sed in fide tractabant eam. 16. Pecuniam vero pro delicto, et pecuniam pro peccatis, non inferebant in templum Domini, quia sacerdotum erat. 17. Tunc ascendit Ilazael rex Syriæ, ct pugnabat contra Gelh, ccpilque eam : et direxerit aciem suam ul ascenderet in Jerusalem. 18. Quam ob rem tulit Joas rex Juda omnia sanctificata, quæ consecraverant Josaphat ct Joram ct Ochozias, patres ejus reges Juda, et quæ ipse obtulerat : ct universum argentum, quod inveniri potuit in thesauris templi Domini, et in palatio regis : misitque Ilazaeli regi Syriæ, et recessit ab Jerusalem. 19. Reliqua autem sermonum Joas, ct universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda? 20. Surrexerunt autem servi ejus, et conjuraverunt inter se, percusseruntque Joas in domo Mello in descensu Sella. 21. Josachar namque filius Seraaath, et Jozabad filius Somer, servi ejus, percusserunt eum, et mortuus est : ct sepelierunt eum cum patribus suis in Civitate David, regnavitque Amasias filius ejus pro eo.

3. Verimtamfn excelsa non Amnr.rr, — timore populi in illa propensi, ne ille se ditionem moveret. Vide quæ de excelsis dixi superius, HI ltcg. ni, 2.

r 4. Omnem pecuniam sanctorum, — id est sanctificatorum, sive consecratorum; g. d. omnem pecuniam Deo oblatam et consecratam accipiant sacerdotes, etc.

A PRÆTEREUMIDUS. — Hebraice, *a transeunte*, scilicet in numerum et censum, id est ab omni qui numeratur, solvilque censum. Ad hunc enim tenebantur soli illi qui attigerant vel excesserant annum vigesimum, *Exodi xxx*, 14.

QU2B OFFERTUR PRO PRETIO ANIMÆ, — id est CSt pro censu suo. Jusserat enim Deus, ut quisque Hebraeus in censu pro capito suo solveret dimidium siclum, id est duos Julios sive duos regales. Hoc «pretium» vocatur «anùnæ,» id est vitæ sive hominis viventis, tum quia Hebraei qui toti erant Deo dicati, hoc pretio quasi vitam ab eo redimebant; tum quia solvendo hoc pretium, a Deo tacite postulabant et impetrabant, ut Deus eis vitam prorogaret, eamque faceret longam, sanam et prosperam, uti dixi *Exodi xxx*, 12.

Ytn 5. Ei INSTAURENT SARTATECTA DOMUS. — Dei, scilicet templi, ut scilicet restaurent quæ longitudine temporis vetustate consumpta, corrosa et ruinosa sunt, quæque Athalia demolita est et abstulit. Nam ut dicitur II *Parat.* xxiv, 7 : a Athalia impiissima» et lilii ejus destruxerunt domum Dei, ct de universis quæ sanctificata fuerant in templo Dei ornaverunt fanum Baalim.»

7. Quare sartatbeta non instauratis templi? Vers r — Dupliciter peccabant sacerdotes : *primo*, quod negligentes essent in exigenda pecunia pro censu debita templo ex lege *Exodi xxx*, 12; *secundo*, quod cam non in sarlatecta templi, sed in alios ac subinde in privatos et proprios usus expenderent. Quare jure cum eis expostulavit rex Joas, cisque hoc colligendæ et servandæ pccuniæ pro templi fabrica officium abstulit, cosque pecuniam in gazophylacium inferre præcepit, vers. 9.

8. Prohibitique sunt sacerdotes, — non inviti Vfr*-8 sed volentes et consentientes. Unde pro «prohibiti sunt» Hebraice est IDN' *icotu*, id est *consenserunt*, voluerunt, annuerunt. Chaldaice, *contenti fuerunt*, quia, ul ait Josephus, sciebant multos e populo esse difficiles ad solvendum censum, ac neminem libenter argentum erogaro.

13. Vbrumtamen non fiebant ex eadem PECUNIA HYDRLE TEMPLI DOMINI, ET FUSCINULÆ, ET THURIBULA, etc., — quamdiu scilicet durabat restauratio templi : hæc enim nipote magis necessaria proeire debebat; qua peracti reliquum pccuniæ expensum est in hydrias, aliaque vasa templi, ul patet H *Parai*, xxiv. Ha Abulensis, Cajelanus et alii.

15. Et non fiebat ratio, etc. (g. d. non exigebatur ratio ct computus a receptoribus pccuniæ, quia sciebant omnes quod) in fide tractabant eam, — quod scilicet omnia expenderent in fabricam templi, ct nihil in proprios usus deciperent. lia Chaldæus, Valablus ct alii.

16. Pecuniam vero pro delicto, ej pecuniam v r>*|

PRO PECCATIS, NON INFEREbant IN TEMPLUM DOMINI, quia sacerdotum erat. — Vatablus, *pecunia qua supererat empti victima pro delicto vel peccatis, non inferebatur in cedem Domini, quod sacerdotum esset*. Qui enim longe n (empio habitabant, non victimam, sed pecuniam mittebant ad unum e sacerdotibus, qui victimam emebat, et quod reliquum erat pecuniæ empti victi. \ id cedebat in utilitatem sacerdotum. Ita Vatablul. Abulensis vero sic explicat, quasi hic agatur de delicto et peccato contra sacerdotem admissio, ut si quis abstulisset id quod de victimis ad sacerdotem perlineret; tunc enim præter illatum damnum, et victimam pro illo peccato, quintam etiam pariem insuper in pecunia debuit offerre sacerdoti. Audi legem *Levit. V, IS*: «Anima si prævnricanscærctnonias, per errorem, in his quæ Domino sunt sanctificata peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, juxta pondus sanctuarii : ipsumque quod intulit damnum restituet, et quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti.» Idem de delicto sancitur *Num. v, G*. Quid intersit inter «delictum» et «peccatum» dixi *Levit, v, 1*.

17, 17. Tunc ascendit Hazael rex Syriæ, etc., et DIREXIT FACIEM SUAM, UT ASCENDERET IN JERUSALEM. — Quia Deus per Hazael castigare volebat Joas regem, qui post mortem Joiadæ depravatus a consiliaris Athaliæ, deflexit ad idola, ideoque occidit Zachariam filium Joiadæ, eo quod eum de idololatria argueret. Atque ob hanc cædein sacrilegam Joas ipse cæsus est a famulis suis, et regia sepultura caruit; quæ omnia fuse narrantur II

Paral, xxiv. Porro ad hanc idololatrarum castigationem peragendam, jussit Deus Eli®, ut Hazael ugeret in regem Syriæ, *Ili Deg. cap. xix, vers. 16*.

18. Quam ob rem tui. it Joas rex Juda omnia v* n. if SANCTIFICATA, QUF. CONSECRAVERANT JOSAPHAT, etc. ET UNIVERSUM AURUM, QUOD INVENIRI POTUIT IN THESAURIS TEMPLI Domini, et in palatio regis : misitque Hazael regi Syriæ, et recessit ab Jerusalem. — Ab hoc exemplo colligi ait Cajetanus, quod pecunia et thesauri Ecclesiarum licite impenduntur pro redimenda vexatione populi, qualis erat hic obsidio Jerusalem; simul tamen cum toto thesauro regio. Iniquum enim esset inchoare lytrum ab expilatione Ecclesiarum : secul ubi publicus regiusque thesaurus non sufficit, Ecclesiarum opes subvenire et supplere debent. Hæc Cajetanus. Audi S. Ambrosium, lib. II *Offe. cap. xxvni*, Ires casus recensentem, in quibus licet vasa sacra in laicos usus convertere : «Sane si quis in sua derivat emolumenta, crimen est; sin vero pauperibus erogat, captivum redimit, misericordia est. Nemo enim potest dicere, cur pauper vivit? nemo potest queri, quia captivi redempti sunt; nemo potest accusare, quia templum Dei (edificatum est; nemo potest indignari, quia humanis fidelium reliquiis spatia laxata sunt, nemo potest dolere, quia in sepulturis Christianorum requies defunctorum est. In his tribus generibus vasa Ecclesia etiam initiata confringere, conflare, vendere licet. » Quæ S. Ambrosii verba transcripta sunt in jus Canonicum, exstantque XII, Quasi. II, cap. *aurum, § nemo potest*.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regnant in Israel successive Joachaz, Joas et Jeroboam, vers. 1 moriens Eliseus victoriam triplicem contra Syros regi Joas promittit, ac vers. 21, jam mortuus mortuum contactu ossium suorum suscitatur. Denique, vers. 21, moritur Hazael, cui succedit Denudad fdius, quem tertio pugnando vincit Joas juxta oraculum Elisci.

1. Anno vigesimo tertio Joas filii Ochoziæ regis Juda, regnavit Joachaz filius Jehu super Israel in Samaria decem et septem annis. 2. Et fecit malum coram Domino, secutusque est peccata Jeroboam filii Nabatb, qui peccare fecit Israel, et non declinavit ab eis. 3. Iratusque est furor Domini contra Israel, et tradidit eos in manu Hazael regis Syriæ, et in manu Benadad filii Hazael cunelis diebus. 4. Deprecatus est autem Joachaz faciem Domini, et audivit cum Dominus : vidit enim angustiam Israel, quia attriverat eos rex Syriæ: 5. et dedit Dominus salvatorem Israeli, et liberatus est de manu regis Syriæ, habitaveruntque filii Israel in tabernaculis suis sicut beri et nudiusterlius. 6. Verumtamen non recesserunt a peccatis domus Jeroboam, qui peccare fecit Israel, sed in ipsis ambulaverunt : siquidem et lucus permansit in Samaria. 7. Et non sunt derelicti Joachaz de populo nisi quinquaginta equites, et decem currus, et decem millia peditum ; interfecerat enim eos rex Syriæ, et redegerat quasi

pulverem in tritura are®. 8. Reliqua autem sermonum Joachaz, et univorsa quæ fecit, et foj*-
 litudq qjus, nonne hæc scripta sun| in Libro sermonum dierum rogu Israel? 9. Dorniivitque
 Joachaz cum patribus suis, et sepelierunt eum in Samaria : regnavitque Joas filius ejus pro
 eo. 10. Anno trigesimo septimo Joas regis Juda, regnavit Joas filius Joachaz super Israel in
 Samaria sedecim annis, 11. et fecit quod malum est in conspectu Domini, non declinavit ab
 omnibus peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israel, sed in ipsis ambulavit.
 12. Reliqua autem sermonum Joas, et universa quæ fecit, et fortitudo ejus, quomodo pugna-
 verit contra Amasiam rogem Juda, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum
 Israel? 13. Et dormivit Joas cum patribus suis ; Jeroboam autem sedit super solium ejus.
 Porro Joas sepullus est in Samaria cum regibus Israel. 14. Eliseus autem ægrolabal infirmi-
 tate, qua et mortuus est : descenditque ad eum Joas rex Israel, et flebat coram eo, dicebat-
 que : Pater mi, pater mi, currus Isrqel, et auriga ejus. 15. Et ait illi Eliseus : Affer arcum, et
 sagittas. Cumque attulisset ad eum arcum, et sagittas, 16. dixit ad regem Israel : Pone ma-
 num tuam super arcum. Et cum posuisset ille manum suam, superposuit Eliseus manus suas
 manibus regis, 17. Et ait : Aperi fenestram orientalem. Cumque aperuisset, dixit Eliseus :
 Jace sagittam. Et jecit. Et ait Eljscus: Sagitta salutis Domini, et sagitta salutis contra Syriam :
 percqtiesque Syriam in Aphec, donec consumas eam. 18. Et ait : Tolle sagittas. Qui cum
 tulisset, rursum dixit ei : Percute jaculo terram. Et cum percussisset tribus vicibus, et stetis-
 set, 19. iratus est vir Dei contra eum, et ait : Si percussisses quinquies, aut sexies, sive sep-
 ties, percussisses Syriam usque ad consumptionem : nunc autem tribus vicibus percuties eam.
 20. Mortuus est ergo Eliseus, et sepelierunt eum. Latrunculi autem de Moab venerunt in ter-
 ram in ipso anno. 21. Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, et projece-
 runt cadaver in sepulchro Elisei. Quod cum tetigisset ossa Elisei, revixit homo, et stetit super
 pedes pqos. 22. Igitur Ilazacl rex Syriæ afflixit Israel cunctis diebus Joachaz, 23. et mi-
 sertus est Dominus eorum, et reversus est ad cos propter pactum suum, quod habebat cum
 Abraham , et Isaac , et Jacob : et noluit disperdere eos, neque projicere penitus, usque in
 præsens tempus. 24. Mortuus est autem Ilazacl rex Syriæ, et regnavit Bcnadad filius ejus
 pro eo. 25. Porro Joas filius Joachaz tulit urbes de manu Bcnadad filii Ilazacl, quas tulerat
 de manu Joachaz patris sui jure prælii, tribus vicibus percussit eum Joas, et reddidit civita-
 tes Israel.

Vftt. I

1. Anno vicesimo tertio Joas filii Ocuozub rec.is
JIDA, REGNAVIT JOACHAZ FILIUS JEHU SUPER ISRAEL.
 —Temporii Joas regis Juda, scilicet anno regni
 ejus depitno conditam esso Carthaginem Roipæ
 aemulam a Didone, quæ ex Tyro, regnante Pyg-
 malione, navigavit in Africam, eainque condidit,
 tradit Josephus ex Tyrriorum annalibus libro 1
 Contra Appionen», quem sequuntur Torniellus,
 Gordonus, Sallianus, Scaliger, licet alij alio tem-
 pore conditam velint. Sunt enim ea de re variai
 variorum sententi®. Juxta hano sententiam Car-
 thago condita esi pentiqu et triginta annis ante
 Romain. Rursus anno decimo quarto Joas, Ly-
 curgus leges dedit Spartanis, quæ Gentiles cele-
 brant, sed Christianis legibus longe sunt inferio-
 res ; nam et mulieribus luxuriose vivere, et adul-
 tepri, atipie pueris et adolescentibus furari per-
 mittunt, ut scilicet fiant callidi, utque quisque
 rem suam diligentius custodiat. Quare eas impro-
 bat, culpatque Aristoteles, lib. II De Bqiub. cap. ix.
 Çq4em jpiuo l i Joas, cœporunt certamina Olym-

pica, indeque nominate et compute Olympiades,
 institute vel potius instaurate ab Iphito rege
 Elidis, qui Lycurgo fuit coævus; uti ex Plutarcho
 jn Lycurgo, Aristotele et Pausania elocet Sallianus.
 Nomina tamen victorum in Olympicis cœpta fuere
 describi post 27 Olympiades, nimirum Olympiqdc
 28, in qua primus victor describitur Conduis:
 quare communiter ab hac Olympiade nuipcraqlur
 Olyinpiadcs, ac vigesima vocatur prima, quæ jnxlq
 computum Salliani incidit in annum Joatham re-
 gis Juda primum, qui fuit annus mundi 3278,
 ante Christum 778, licet alii aliter hos annos as-
 signent; nusquam enim major sententiarum di-
 versitas, quam in chronologia.

↳. Et dedit Dominus salvatorem Israel. — Quis Vrt 1
 hic salvator? Aliqui censent fuisse Angelum præ-
 sidein et tutelarem Israelis, qui pro eo contra Sy-
 ros pugnarii el vicerit, uti pugnavit Angelus pro
 Ezechia contra Sennacherib, occidens 18. > millia
 Assyriorum. Alii volunt fuisse hominem et ducem
 certum a Deo missum, sed in Scriptura innomi-

natum, idooquo nobis incognitum et incertum. Melius alii censent fuisse Eliscum. Ita Cajetanus. Aut certe Joas regem Israel ab Eliseo confortatum, qui terlioSyros superavit, nt sequitur. Quare loto tempore Joachaz afflicto fuit Israel a Syris, ut dicitur vers. 22. Post Joachaz vero succedens Joas Syros depressit, et Israeli libertatem restituit. Unde Joachaz orans Deum pro salute Israelis, eam impetravit pro tempore regni, non sui sed filii sui Joas. Ita Abulensis.

7. Et non sunt derelicti Joachaz dr populo NISI quinquaginta equies. — Hic versus confirmat id quod jam dixi : quare connectendus est cum vers. 3, et ponendus unto versum 4, ubi per hyperbaton interjicitur deprecatio Joachaz, ejusque exaudito, ac promissio liberationis faciendae per Joas. Ita Sanchez.

Et redegerat quasi pulverem in tritura arejb, — id est Hazael comminuit et contrivit Israelitas, sicut comminui et conteri solet gluma et pulvis in area. Ita Abulensis.

8. Et fohtitudo ejus, — Joachaz licet victus ab Hazaele, utpote potentiore, fortiter tamen in praeliis se gessit, et defendit se quoad potuit.

JJ. Eliseus autem ægrotarat infirmitate qua ET MORTUUS EST : DESCENDITQUB AD EUM REX ISRAEL (Joas), ET FLEBAT CORAM EO, DICEBATQUB : PATER MI, currus Israel et auriga ejus : — q. d. Tu, o Elisee, meus et Israelis es pater, utpote qui me meumque regnum magis defendebas, quam magna equitum et curruum multitudo; tu ergo vivens quasi auriga, aurigabas et regebas regnum Israel; nunc te moriente, quis me meosque contra Hazael et Syros defendet? Idem succlamabat Eliseus Elire dum in coelum raperetur, cap. ii, vers. 12; vide ibi dicta.

16. Dixit ad regem Israel : Pone manum tuam super arcum. Et cum posuisset ille manum suam, superposuit (perperam Regia legunt supposuit) Eliseus manus suas manibus RCGis, — ut significaret suum illi auxilium affuturum, etiamsi absentis, imo vita functi ; Deum enim propter merita sua ei daturum victoriam ; ac se in limbo pro ea Deum oraturum certoque impetraturum. Post mortem ergo viva erat vis et virtus Elisei, ac mira quæ solebat dum viveret, etiam mortuus operabatur. Ita Abulensis, Cajetanus elalii. Unde discant haretici Sanctos, prescribi post Christum in enfio regnantes per Deum esse potentes, ut nobis eos invocantibus opitulari possint et velint.

Discant hic principes et creteri hominum, quantum sanctorum virorum oratio et merita prosint, ac nisi ipsi manus suas inanibus et operibus nostris apponant, frustra nos laborare.

Tropologice, Doctor ori prædicationis admoveat manum operationis bona?, ut quod docet verbo, doceat primus exemplo. Sic efficax erit prædicationis, et auditoribus persuadebit quod prædicat. Illa Angelomus et Eucherus.

17. Aperi fenestram orientalem (ut jacias sa-

gittam victricem contra Syros, qui Israeli sunt in Orientem). Cumque aperisset, dixit Eliseus : Jace sagittam; et jecit, et ait Eliseus : Sagitta salutis Domini, est sagitta salutis contra Syriam, — q. d. Oro Deum ut tuas hiorumque militum sagittas (quas hac mea sagitta ejusque jactu represento) et armis, pugna et prælia secundet, dirigat et roboret, ut Syros feriant, macient et subjiciant; nec tantum id oro, sed id ipsum ut propheta ex ore Dei tibi prænuntio, et de Syris victoriam promitto, unde subdit :

Principium pugnae in Aphec. — Alludit ad veterum ritum, qui bellum hostibus denuntiabant, et prælium inchoabant jacta in terram hostilem sagitta vel telo, uti fecerunt Domani, teste Servio in illud Turni apud Virgilium, IX *Æneid* :

En. ait, et jaculata intoquit in auru
Principium pugnae.

Idem fecere Græci; unde mox et Persidem attigit « primus Alexander (Magnus), jaculam velut in terram hostilem jecit, » ait Justinus, lib. II. Vide Gellium, lib. XVI, cap. xiv, et Alexandrum ab Alexandria, lib. IV *Genial*, cap. in.

Tropologice Angelomus : « Cum exemplis suis, inquit, Dominus actiones Doctorum dirigit et confortat, orientalem fenestram aperire mandat, et jncere sagittam, quia lumine scientire et veræ doctrinæ, suos hortatur primum illustrari, et sicut jacula verborum mitti. » Et paulo post : « Sagitta salutis Domini, et sagitta salutis contra Syriam ; percussitque Syriam in Aphec, donec consumas eam. Sagitta ergo salutis Domini, est prædicationis sancta, cum decenter exhibetur et spiritalium hostium certissima interfectio, si perseverant agitur. Nec fas est ut aliquando dispensator verbis Dei segniter torpeat, cui jussum est ut gregis Domini curam habeat: quia multum obest devotis auditoribus, si inertia praevalet Doctoribus. Dicit enim Propheta : Clama, ne cesses. • Sic et Eucherus.

In Aphec. — Aphec urbs erat in tribu Issachar hostium clade celebris; nam regem Aphec Josué occidit : « In hac Philistæi posuerunt castra, pugnaturi contra Israel, postea contra Saul, ibidem etiam Syri pugnauerunt contra Achab regem Israel, quando dixerunt : Dii montium sunt dii eorum, pugnemus contra eos in vallibus et campis, et obtinebimus eos ; ubi et Benadad rex Syriæ vicus est, » ait Adriehomius.

Donec consumas eam, — subaudi nisi tu impedias, uti factum est. Nam Joas, ter tantum percussit Syriam, ter tantum percussit Syros, qui utique sæpius et ad consumptionem eos delevisset. si sæpius terram percussisset, ut patet versu 19.

19. Si percussissis quinquies, aut sexies, aut vultus. SEPTIES, PERCUSSISSIS SYRIAM USQUE AD CONSUMPTIONEM. — Illa erat voluntas ut decretum Dei qui ita libere disposuerat et decreverat, ut Joas toties

percuteret Syriam, quoties percussisset terrain ; quod decretum Dei sciebat Eliseus, sed jussu Dei noluit indicare regi Joas, ut illius permetteretur arbitrio toties percutere quoties vellet, terram. Si enim Joas scivisset decretum Dei, utique sæpius terram sagitta percussisset.

Simili modo victoriam Josué contra Amalee Deus allegant extensioni manuum ct orationi Moysis, *Exodi* xvn, 11; et ejusdem Josué victoriam contra Chananæos allegavit elevationi clypei Josué, cap. vin, 18. Porro quod Joas ler tantum percusserit terram, ideoque ter tantum Syros percusserit, ejus peccatis et culturæ vitulorum attribuit Abulensis. Mirum enim fuit et indignum regem, toties monitum ab Eliseo, ojusque miracula cernentem, imo victorias contra Syros Dei ope nanciscentem, non reliquisse cultum vitulorum , ac ad veri Dei sibi tam benefici venerationem se totum transtulisse. Verisimile est eum coluisse Deum verum, quem per Eliseum agnoverat, et simul Deos patrios, scilicet vitulos aureos Jeroboam. Utrosque enim coluit pater ejus Joachas, ut patet vers. 4 et 6. Hinc in cum eique similes reges Israel detonans Deus per Osce cap. X, 2, ait : a Divisum est cor eorum, nunc interibunt. »

v«n.to. 20. Mortuus est ergo Eliseus, et sepelierunt eum. — Morienti affuisse Joas regem, ac filios prophetarum discipulos suos jam per totum Israelcm propagatos, ultimaque ab eo sanctitatis ct religiosae vite monita accepisse non est dubium. Affuisse quoque Amos prophetam, Amaste regis fratrem et Isate patrem, asserunt Hebnei in Seder Olam. Prophetavit Eliseus circiter 66 annos sub sex regibus Israel, scilicet sub Achab, Ochozia, Joram, Jehu, Joachaz ct Joas. Vixit centum annis et amplius, in religiosa disciplina octoginta, mortuusque est anno mundi 2304, aitSalianus, Ama-

sia; regis Juda anno octavo, Joas regis Israel anno decimo, ante Christum anno 8-19. Ascriptus est catalogo Sanctorum in Marlyrologio Romano dic 14 junii, ubi sic legimus : a Samarte in Pateslina S. Elisci prophète, cujus sepulcrum dæmones perhorrescere scribit S. Hieronymus.«Audi S. Hieronymum scribentem in principium Abdiæ prophète : « Abdite sepulcrum cum Mausoteo Elisci, et Joannis Baptiste in Sebaste venerationi habetur, quæ olim Samaria. » Idem in epitaphio Pautē addit; illic variis daunones rugire cruciatibus, et ante sepulcra sanctorum ululare homines more luporum, fremere more leonum, sibilare instar serpentini!, mugire boatu taurorum. Refert Cedrenus in Leone magno Imperatore Elisci reliquias Alexandriani translatas fuisse.

Hinc Julianus apostata, ossa Elisei et Baptiste cum brutorum ossibus commiscens, exurere voluit, ut habet S. Artemii vita apud Lipomanum.

Elogia Elisei vide *Eccli.* xlviii, 13 : « In Eliseo, ait, completus est spiritus ejus (Eliæ), in diebus suis non pertimuit principem, et in potentia nemo vicit illum; » vide ibi dicta. Denique Eliseo in prophetia mox successit Osce, qui sub Ozia filio Amaste regis Juda prophetavit, Isaías, Amos, Jonas, cæterique prophète majores ct minores.

21. Quod cuji tetigisset ossa Elisei, revixit Ven ti. homo : — Mira Elisci virtus ct sanctitas quod mortuus mortuum ad vitam suscitant. Fuit ipse hac in re typus Christi, cujus in cruce mortui gratia ct meritorum contactu omnes resurgemus. Ha Angelomus, Enchorius ct alii. Hinc Eliseo Ecclesiasticus hoc dat elogium, cap. xlviii, 14 : « El mortuum prophetavit corpus ejus. Prophetavit, » id est miraculum fecit suscitando mortuum. Miracula enim erant opera Prophetarum, id est, virorum et Doctorum sanctorum Israelis.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Gesta Amasia filii Joas regis Juda, ac bellum ejus cum Joas rege Israel in quo Amasias vicus captusque est, ac Jerusalem spoliata : qui tandem a suis occisus filium reliquit successorem Azariam, sicut Joas regi Israel successit filius Jeroboam, ct huic filius Zacharias.

1. In anno secundo Joas filii Joacbaz regis Israel, regnavit Amasias filius Joas regis Juda.
2. Vigilili quinque annorum erat, cum regnare coepisset : viginti autem et novem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Joadan de Jerusalem.
3. El fecit rectum coram Domino, verumtamen non ut David pater ejus. Juxta omnia, quæ fecit Joas pater suus, fecit : 4. nisi hoc tantum, quod excelsa non abstulit ; adhuc enim populus immolabat, ct adolcbat incensum in excelsis.
5. Cumque obtinuisset regnum, percussit servos suos, qui interfecerant regem patrem suum.
6. Filios autem eorum qui occiderant, non occidit, juxta quod scriptum

esi in libro legis Moysi, sicut præcepit Dominus, dicentes : Non morientur patres pro filiis, neque filii morientur pro patribus; sed unusquisque in peccato suo morietur. 7. Ipse percussit Edom in valle Salinarum decem millia, et apprehendit petram in prælio, vocavitque nomen ejus Jcclchel usque in præsenlem diem. 8. Tunc misit Amasias nuntios ad Joas filium Joacbaz, filii Jehu regis Israel, dicens : Veni, et videamus nos. 9. Remisitque Joas rex Israel ad Amasiam regem Juda, dicens : Carduus Libani misit ad cedrum quæ est in Libano, dicens : Da filiam tuam filio meo uxorem. Transieruntque bestię saltus quæ sunt in Libano, et conculcaverunt carduum. 10. Percutions invaluisti super Edom, et sublevavit te cor tuum; contentus esto gloria, et sede in domo tua; quare provocas malum, ut cadas tu et Judas tecum? 41. Et non acquievit Amasias : ascenditque Joas rex Israel, et viderunt se, ipse et Amasias rex Juda, in Belhsamcs oppido Judæ. 12. Percussusque est Juda coram Israël, et fugerunt unusquisque in tabernacula sua : 13. Amasiam vero regem Juda, filium Joas filii Ochoziæ, cepit Joas rex Israel in Belhsamcs, et adduxit eum in Jerusalem; et interrupit murum Jerusalem, a porta Ephraim usque ad portam anguli, quadringentis cubitis. 14. Tulitque omne aurum et argentum, et universa vasa quæ inventa sunt in domo Domini, et in thesauris regis, et obsides, et reversus est in Samariam. 15. Reliqua autem verborum Joas quæ fecit, et fortitudo ejus qua pugnavit contra Amasiam regem Juda, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? 16. Dormivitque Joas cum patribus suis, et sepellus est in Samaria cum regibus Israel : et regnavit Jeroboam filius ejus pro eo. 17. Vixit autem Amasias, filius Joas, rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joacbaz regis Israel, quindecim annis. 18. Reliqua autem sermonum Amasias®, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? 19. Factaque est contra eum conjuratio in Jerusalem : at ille fugit in Lachis. Miseruntque post eum in Lachis, et interfecerunt eum ibi. 20. Et asportaverunt in equis, sepultusque est in Jerusalem cum patribus suis in Civitate David. 21. Tulit autem universus populus Judæ Azariam annos natum sedecim, et constituerunt eum regem pro patre ejus Amasia. 22. Ipse ædificavit Ælath, et restituit eam Judæ, postquam dormivit rex eum patribus suis. 23. Anno (plinto decimo Amasias® filii Joas regis Juda, regnavit Jeroboam filius Joas regis Israel in Samaria, quadraginta et uno anno : 24. et fecit quod malum est coram Domino. Non recessit ab omnibus peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israel. 25. Ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath, usque ad mare Solitudinis, juxta sermonem Domini Dei Israel, quem locutus est per servum suum Jonam filium Amatili prophetam quierat in Geth, quæ est in Ophcr. 26. Vidit enim Dominus afflictionem Israel amaram nimis, et quod consumpti essent usque ad clausos carcere, et extremos, et non esset qui auxiliaretur Israeli. 27. Nec loculus est Dominus ut deleret nomen Israel de sub cælo, sed salvavit eos in manu Jeroboam filii Joas. 28. Reliqua autem sermonum Jeroboam, et universa quæ fecit, et fortitudo ejus qua præliatus est, et quomodo restituit Damascum et Emath, Judæ in Israel, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? 29. Dormivitque Jeroboam cum patribus suis regibus Israel, et regnavit Zacharias filius ejus pro eo.

v, r* '•

1. In anno secundo Joas filii Joacbaz regis Israel regnavit Amasias. — Dices : lloc videtur repugnare capiti præcedenti, versu 10, ubi dicitur Joas rex Israel regnare empisse anno 37 Joas regis Juda qui 40 annis regnavit, cui mortuo demum successit filius Amasias; ergo Amasias non secundo, sed quarto anno Joas regis Israel regnare cœpit. Respondeo, Joas rex Israel regnare cœpit anno 37 Joas regis Juda, sed cum patre suo Joacbaz; ac post biennium mortuo patre solus regnare cœpit anno 39 Joas regis Juda, ab eoque

anno hic anni ejus numerantur. Quare moriente Joas rege Juda anno sequente, puta 40 regni sui, qui erat annus secundus Joas regis Israel, quo solus post patrem Joacbaz regnavit, Amasias patri Joas in Juda succedens ibidem regnare cœpit solus anno secundo Joas regis Israel.

2. Nomen matris filii Joas. — Nullas rationes veras? hic congerit Abulensis cur in lib. *Regum* regibus Juda semper addantur nomina matrum, nunquam autem regibus Israel; potissima est, quod regnum Juda potius erat, et celebrius templo vero-

quo Pfi cultu, et Messia ex co nascituro. Adde regnum Israel fuisse schismaticum et idololatrium, Juda vero legitimum et divinum.

Vfr». i. 3. Et fbc,t rectum coram Domino, — quia scilicet Amasias inilio regni solum Deum verum coluit.

Verumtamen non ut David pater ejus, — qui non tantum idola non coluit, sed nec ea subditos colere permisit; quod tamen fecit Amasias, permittens populum immolare in excelsis, quod libro II *Parai*, cap. xxv, vers. 2, dicitur : « Fccilque bonum in conspectu Domini, verumtamen non in corde perfecto. »

Juxta omnia qim fecit Joas pater suus fecit, — quia sicut Joas vivente Joiada Pontifice solum Deum coluit, eo vero mortuo deflexit ad idola; sic fecit et Amasias ejus filius, qui sub finem declinavit ad Deos Idumaeorum, ut patet II *Paralip*. xxv, 14.

Ver». 4. 4. Nisitantum quod excelsa non abstulit, — hæc verba non ad proxime præcedentia : « Juxta omnia quæ fecit Joas paler ejus, n quia Joas quoque excelsa non abstulit ; sed ad superiora : « Et fecit rectum coram Domino, » refereuda sunt, q. d. Amasias recte Deum coluit, sed non recto permisit populum in excelsis immolare. Quare illa verba (« juxta omnia quæ fecit Joas pater suus fecit») parenthesin continent, ut advertit Sanchez et quasi parenthesi inclusa a sequentibus sejungenda sunt.

Vm.7. 7. Ipse percussit Edom in valle Salinarum. — Idumrei enim rebellaraut Judæis ante sexaginta annos, scilicet a sexto anno Joram regis Juda, usque ad duodecimum Amalia: (aiunt llebræi jp Seder Olam), qui eos rursum debellavit et Judæ servire coegit. Vido II *Paral*, xxi, 8 et cap. xxv, 11. Porro post hanc victoriam Amasias lapsus est in idololatriam, coluitque Dcos Idumæorum, ideoquo cæsus captusque est a Joas rege Israel, ut dicitur II *Paral*, xxv, 20.

Et apprehendit petram in prælio, — id est cepit rupem hostium celsam et munitam, ex qua præcipilavit alia decem millia Idumæorum, ut dicitur II *Paral*, xxv. 12. Ita Cajetanus. Sic Gabaitæ cæsi fugerunt ad petram Rcnmion, *Judie*, cap. XX, vers. 4.

Alii per « petram » accipiunt u Petram, » Arabia! urbem, quæ postea a P|olomæo Philadelpho restaurata dicta est « Philadelphia, n

VOCAVITQUE NOMEN EJUS JeCTLHFL,— id est « obc-dientia» vel « expectatio Dei, » ut Noster vcr|it, *Gemi*. lux, 10, ut nossent omnes quod Amasias ex Dei mandato jeque ac auxilio vicerat et punierat rebelles Idumæos. Ita Cajetanus. Aliter Vatablus. Vocavit eam *Jectehel*, ipquit, quia sic vocabatur is qui eam expugnavit. Paguinus *Jectehel* vertit, *congregatio Dei*.

Ver».» 8. Tunc (cum gestiensel exultans, imq se exaltans de victoria Idumæorum putaret se pari modo domituum Israelitas) misit Amasias nuntios

ad Joas (regem Israel) dicens : Veni et viimiamus nos, — in prælio, id est duellemus et præliemur ut videamus uter sit fortior : ita Chaldreus, Veni, inquit, *excipiamus ad invicem facies in bello*, id est veni et statuto dio conflagamus. Vatablus, *age, speciemus nos mutuo coram*.

Ilebræi, teste Vatablo, censent causam belli fuisse, quod, ut narratur II *Paralip*. xxv, Amasias conductos a se milites ex Israel contra Idumæos jussu prophète dimiserit; illi dimissi, indignantes spoliarent regnum Judæ; spolia ergo hæc a Joas et Israelitis bello repetere voluissio Amasiam. Vrum nil (ale indicat Scriptura; quin potius Joas Amaste objicit, quod victoria do Idumrois elatus ex fastu se provocet ad prælium. Audi Josephum, lib. IX, cap. X : « Amasias felicitatem suam, cuius tamen auctorem Deum non agnoscebat, non capiens, sed fastu inflatus, scripsit Joæ regi Israelitarum, ut ipsius imperata faceret cum populo suo, sjent antehac idem populus majoribus ejus Davidi et Salomoni paruit; quod si nolit ultro facere officium, bello esse decernendifm de Imperii juribus.» Sic et Abulensis, *Histor. Scholast.*, Sallianus et alii. Sperabat Amasias se victorem fore, eo quod propheta sibi dixisset, II *Paral*, xxv, Deum non esse cum Israele : sed idem cogitare debebat de se, utpote jam apostata et colente Deos Idumæorum, præserlim quia Deus voluerat regnum Israel dividi a regno Juda, ut audivimus lib. III, cap. xi! et seq. Quare Amasias, volens rursum illud sibi unire et subdicere, faciebat contra voluntatem Dei, idcoque in bello succubuit.

9. Carduus Libani misit ad cedrum quæ est in v Libano, «icens : Da filiam tuam filio meo uxorem. Tr ANSIERUNTQUB RESTLE SALTUS QU.E SUNT IN LIBANO, ET CONCULCAVERUNT CARDUUM. — hoc apologo Joas retundit fastum Amaste provocantis se ad bellum. Contemplilo enim Amasiam vocat « carduum » humilem, vilem et aculeatum, a Libani » tamen, quia ipso ex Judæa et semine regio erat oriundus ; se vero vocat « cedrum n excelsam, nobilem et pretiosam, quam humilis « carduus, » id est Amasias, vix queat aspicere, multo minus ei se viribus tequarc, ut dicere audept : « Da filiam tuam filio meo uxorem, » q. d. Regnum tuum Israel jungo et subdo regno meo Juda, uti oliin sub Davide ei junctum et quasi conjugio copulatum fuit.

Tr ANSIERUNTQUE. BF.STLE SALTUS QU.P. SINT IN LIBANO (ita vocat milites suos Israelitas; pera Libanum » enim jnielligli totam Patestinam, scilicet tam Israel quam Judarn, fortes et feroces quasi leones,) et conculcaverunt carduum, — scilicet conculcabunt te, o Amasia, capient et spoliabunt. Ita factum est, uti hic minatus et ominatus est Joas ; quia Deus per cum volebat castigaro superbiam, aequè ac idololatriam Amaste, ul dicitur II *Paral*, xxv, 12.

Unde apologo huic hoc epimythium addit Josephus, lib. LX, cap. X : « Hoc exemplum, ait. t »

monc.it no majora quam par est appetas; nevo propter recentem ex Amalecitis (potius Idummis) victoriam elatus, ct te et regnum tuum inceri® committas alo®. »

Similis apologus est J|/dic, jxf |O, ubi Joatham filius Gedcopis Abimelcch tyrannum comparat rhamno, bonos vero principes ficui, viti et ole®. Vide ibi dicta.

ren. ij. <3. Amasiam veho regvh Jupa, etc., cepit Joas hex Israel. — Ecce hic impletur apologus Joas : sic enim merentur puniri, qui alios bello lacesunt. Sic videmus non raro cos, qui alios provocant ad duellum, in eo succumbere ct occidi, Deo eorum audaciam o| superbiam castiganto.

Ver». 17. 17. Vixit altem Amasias, etc., postquam mortuus est Joas viginti quinque annis. — Corrige cum Romanis, Chaldæo et Septuaginta 15 annis, uti habetur II Paral, xxv, 35.

\>r». io. 19. Et intliifecerunt eum. — Justum hoc fuit Dei iudicium, ul sicut Joas pater deflectens ad idpla occisus fuit a suis, sic ct Amasias filius ejus ad eadem declinans a suis conjuratis necaretur, ut paid II Paral, cap. xxv, vers. 27. Probabiliter tamen Salianus c| alii opinantur eum ante mortem pœnituisse, et pie in unius veri Dei cultu obiissc.

Vta. e-.. 25. Ipsp. restituit terminos Israel ar introitu Ematt: usque ad mark solitudinis, juxta sermonem Domini Dei Israel, quem locutus est per servum suum Jonam filium Amatiii. — Hinc patet Jonam prædixisse Jeroboam regi, quod ipso restitutus esset Israeli urbes illas, quas Syri ci ademerant ab Emath usque ad mare Mortuum, etsi hoc oraculum in prophetia Jqp® non exstet. Est aulein «Emath» in tribu Nephtaliip, contigua Syris, non longe a Damasco, quæ Syriæ erat caput. « Emath » erat ingressus et quasi porta in terram sanciam. Eadem postea ab Antiocho Epiphano ip ea regnante dicta est « Epiphania, » vide dicta Adíós vi, 2. Audi nunc Josephum. lib. IX, cap. xi : « Jeroboamo propheta Jonas prædixit, quod devictis Syris ditionem suam esset amplificaturus, prolatis ejus terminis ad Septentrionem usque ad Amathara urbem : ad Meridiem vero

usrpic ad Asphaltitem lacum ; his enim olim terminis Chananæa terra finiebatur, juxta Josué imperatoris definitionem. Quo oraculo excitatus Jeroboamus totos eos tractus ademptos Syris ad suum regnum addidit, nihil fallente Jome vaticinio. »

Hinc patet Jonam prophetam prophetasse sub Jeroboam rego Israel, et Azaria, sive Ozia rege Iuda, ac proinde coicvuin fuisse Isniæ (quem Hebrei Amasi® regis fratrem, vel fratris filium fuisse tradunt, teste S. Hieronymo) Osce, Joeli, Amos et Nahum. Quare non recte Abulensis censet Jonam hunc esse diversum a Jona qui est quartus inter minores Prophetes.

28. Quomodo restituit Damascum et Emath Juds Ve» in Israel. — Quomodo erant h® civitates Jud® In Israel? aliud enim erat regnum Jud®, aliud Israel. Omissis Abulensis ct aliorum sententiis, dico breviter Davidem has urbes cepisse et attribuisse su® fribui Jud®; quia ipse ex ea erat oriundu% indeque h® urbes, licet extra sortem Jud® sit®, vocabantur tamen Jud®. Diviso autem regno Israel a regno Judæ, urbes b® ulpote vicio® cesserunt Israeli; sensus ergo est, g. d. Jeroboam fecit ut Damascus et Emath a Davide subjugat®, el tribui Judæ attribut®, sed deinde a Syris occupâtes restituerentur Israeli, cujus ipse erat rex, ac aliis civitatibus Jud®, quæ erant in ditione hraelis, rursum annumerarentur, uti a Davide annumerat® fuerant, q. d. Jeroboam fecit ul Damascus ct Emath olim subacl® et tribulari® Davidi, jam sibi et Israeli forent tribulari®, lia Salianus el Sánchez.

29. Dobmivitqub (naturali morte defun Iuscs1) Ver». Jeroboam cim patribus suis. — Dices : Amos cap. vu. vers. 11, dicitur : « In gladio morietur Jeroboam. » Respondeo hæc verba non esse Amos, sed Amasi® pseudoprophet® qui, ut Amos prophetam traduceret apud Jeroboam, mentitur el fingit Amos id dixisse. Non enim dixerat Amos : « Ingladio morietur Jeroboam,» sed,«consurgam super domum Jeroboam in gladio. » scilicet occidendo non ipsum Jeroboam, sed filium ejus Zachariam.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ilc jnat Azariat in Judo, succedit ei filius Joalhan. In Israel regnant successive Jeroboam, Zacharias, Selium, ilauahein, Phaccia, Phacee, d ultimus Osce. Nam Phul ct Theglathphalasar reges Assyriorum invadunt Israclcm, ct partem ejus transferunt in Assyriam.

1. Anno vigesimo scplimo Jeroboam regis Israel, regnavit Azarias filius Amasi® regis Iuda. 2. Sedecim jumorum erat cum regnare cœpissel, et quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Jechelia de Jerusalem. 3. Pocitque quod erat placitum

ðr.im Domino, juxta omnia quæ fecit Amasias pater ejus. 4. Verumlamen excelsa non est demolitus : adhuc populus sacrificabat, et adolebat incensum in excelsis. 5. Percussit autem Dominus regem, et fuit leprosus usque in diem mortis suæ, et habitabat in domo libera seorsum : Joatham vero filius regis gubernabat palatium, et judicabat populum terræ. 6. Reliqua autem sermonum Asari®, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda? 7. Et dormivit Azarias cum patribus suis; sepelieruntque eum cum majoribus suis in civitate David, et regnavit Jonathan filius ejus pro eo. 8. Anno trigesimo octavo Azariæ regis Juda, regnavit Zacharias filius Jeroboam super Israel in Samaria sex mensibus; 9. et fecit quod malum est coram Domino, sicut fecerant patres ejus : non recessit a peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israel. 10. Conjuravit autem contra eum Sellum filius Jabes : percussitque cum palam, et interfecit, regnavilque pro eo. II. Reliqua autem verborum Zachariæ, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? 12. Iste est sermo Domini, quem locutus est ad Jehu, dicens : Filii tui usque ad quartam generationem sedebant super thronum Israel, factumque est ita. 13. Sellum filius Jabes regnavit trigesimo nono anno Azariæ regis Juda : regnavit autem uno mense in Samaria. 14. Et ascendit Manahem filius Gadi de Thersa : venitque in Samariam, et percussit Sellum filium Jabes in Samaria, et interfecit eum regnavilque pro eo. 15. Reliqua autem verborum Sellum, et conjuratio ejus per quam tetendit insidias, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? 16. Tunc percussit Manahem Thapsam et omnes qui erant in ea, et terminos ejus de Thersa; noluerant enim aperire ei : et interfecit omnes prægnantes ejus, et scidit eas. 17. Anno trigesimo nono Azariæ regis Juda, regnavit Manahem filius Gadi super Israel decem annis in Samaria. 18. Fecitque quod erat malum coram Domino : non recessit a peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israel cunctis diebus ejus. 19. Veniebat Phul rex Assyriorum in terram, et dabat Manahem Phul mille talenta argenti, ut esset ei in auxilium, et firmaret regnum ejus. 20. Indixitque Manahem argentum super Israel cunctis potentibus et divitibus, ut daret regi Assyriorum quinquaginta siclos argenti per singulos : reversusque est rex Assyriorum, et non est moratus in terra. 21. Reliqua autem sermonum Manahem, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? 22. Et dormivit Manahem, cum patribus suis, regnavilque Phaceia filius ejus pro eo. 23. Anno quinquagesimo Azariæ regis Juda, regnavit Phaceia filius Manahem super Israel in Samaria biennio; 24. et fecit quod erat malum coram Domino : non recessit a peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israel. 25. Conjuravit autem adversus eum Phacee filius Romcliæ, dux ejus, et percussit eum in Samaria in turre domus regiæ, juxta Argob, et juxta Arie, et cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum, et interfecit eum, regnavilque pro eo. 25. Reliqua autem sermonum Phaceia, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? 27. Anno quinquagesimo secundo Azariæ regis Juda, regnavit Phacee filius Romcliæ super Israel in Samaria viginti annis. 28. Et fecit quod erat malum coram Domino : non recessit a peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israel. 29. In diebus Phacee regis Israel venit Theglalliphalasar rex Assur, et cepit Aion, et Abel Domum, Maacha et Janoe, et Cedem, et Asor, et Galaad, et Galikeam, et universam terram Nephthali : et transtulit eos in Assyrios. 30. Conjuravit autem, et tetendit insidias Osee filius Fila contra Phacee filium Romcliæ, et percussit eum, et interfecit : regnavitque pro eo vigesimo anno Joatham filii Ozi®. 31. Reliqua autem sermonum Phacee, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? 32. Anno secundo Phacee, filii Romcliæ regis Israel, regnavit Joalhan filius Ozi® regis Juda. 33. Viginti quinque annorum erat, cum regnare coepisset, et sedecim annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Jcrusa, filia Sadoc. 34. Fecitque quod erat placitum coram Domino : juxta

omni i quæ fecerat Ozias pater suus, operatus est. 35. Verumlamen excelsa non abstulit; adhuc populus immolabat, et adolebat incensum in excelsis : ipse ædificavit portam domus Domini sublimissimam. 30. Reliqua autem sermonum. Joatham, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda? 37. In diebus illis cœpit Dominus mittere in Judam, Rasin regem Syria; et Phacee filium Romcliae. 38. Et dormivit Joatham cum patribus suis, sepellusque est cum eis in Civitate David patris sui, et regnavit Achaz filius ejus pro eo.

Veri t

I. Anno vigesimo septimo Jeroboam regis Israel, regnavit (regnare cœpit) Azarias Amasia filius regis Juda. — Azarias hic alio nomine dictus est Ozias. *Azarias* enim hebraico idem est quod *auxilium Dei*; Ozias, idem quod *fortitudo Dei*; ubi autem est auxilium Dei, ibi est fortitudo. Deus enim est fortissimus et potenlissimus. Unde II *Paralip.* cap. XXVI, vers. 7, de eo dicitur : « Et adjuravit eum Deus contra Philisliim, et contra Arabes, et contra Ammonitas, » ole. Ex hoc loco Franciscas Hibera in *Amos*, cap. i, vers. 1, censent interregnum fuisse tredecim annorum inter Amasiain et Azariam, eo quod Azarias trimulus esset moriente patre Amazia. Id probat, quod anno decimo quinto Amasi®, uti dictum est cap. præc. vers. 23, cœpil regnare Jeroboam, cujus anno vigesimo septimo, uti hic dicitur, cœpit regnare Azarias. Amazias autem regnavit annis viginti novem. Ergo 29 ejus annus fuit decimus quarius Jcroboami. Ergo vacavit regnum Juda ab anno I I Jcroboami usque ad 27 ejusdem, puta per spatium tredecim annorum. Verum respondeo annu in hunc 27 Jeroboam esse annum 27 ab eo tempore quo Jeroboam simul cum patre Joas regnare cœpit; nam ngni, quo ipse post patrem solus regnavit, erat hic annus decimus quaitus dunlaxat, quo Amariás morions anno regni sui vigesimo nono, successorem reliquit Azariam filium. Id ita esse liquet ex II *Parat.* cap. xxv, vers. 23, ubi Amasias, post mortem Joas, dicitur vixisse quindecim annis. Mortuus est ergo anno 14 finiente, et 15 inchoante Jcroboami, qui Joas patri immediate successit. Ha Salianus, Cajctanus et alii. Fugienda enim hic sunt interregna, ne chronologiæ series continua turbetur, et incerta dubiaque reddatur. Unde Eusebius, Josephus et ahi passim regno et annis Amasi® immediate subjiciunt, et connectant regnum et annos Azariæ.

Vin

2. Ei quinquaginta duobus annis regnavit. — Tempore Azariæ vixit Sardanapalus, quem Gentiles Historici ultimum collocant regem Assyriorum, aiuntque cum ulpote effeminatum ab Arbace Medi® præfecto obsessum in Ninive, ibi se ipsum cum gaza regia concremasse. Quare Arbace se fecisse regem Medi® sub annum Azariæ decimum, regnante apud Latinos Proca Sylvio, apud Corinthios Agcmone, apud Spartanos legislatore Lycurgo. Ita Eusebius, Diodorus, Justinus, Ptolemæus, Strabo, et ex eis Toruiellus, Salianus, Gordonus, Samerius et alii.

Verum paulo post restituta est Ninive, ejusque regnum; nam, ut mox audiemus, paulo post sub eodem Azaria regnavit Phul rex Assyriorum, cui successit Theglathphalasar, huic Salmanasar, huic Sennacherib, huic Asarrhaddon, sub quo ob cæsos paulo ante Assyrios, Ezechiam et Jerusalem obsidentes, ab Angelo, Ben Merodach Babylonius caput erexit, seque regem Babylonis effecit, qui fuit avus Nabuchodonosoris primi monarch.!' Babyloniorum. Omnes enim hi reges jam nominati vocantur reges Assyriorum, non Babyloniorum, nec ante Baladan quispiam in Scriptura rex Babylonis nuncupatur.

Videtur ergo Phul Assyrius cum Arbace præfecto divisisse Sardanapali imperium, ut Arbaces Medæ et Persidi, Phul vero Assyri® et Babyloni® dominaretur : ita ex Melasthen; Annii Gcnebrardu-, Toruiellus, Samerius, Gordouus, Salianus et alii.

Huic chronologiæ consentit tempus prophetis Jonæ, qui, ut audivimus cap. præcedenti vers. 25, prophetavit sub Jeroboam, cui coævus fuit Azarias. Jonas ergo missus a Deo Sardanapali et Ninivitarum luxum et luxuriam castigavit. Pœnituit Sardanapalus cum Ninivitis, sed non multo post in solita vitia relapsi, ab Arbace Medo obsessi vastati fuere, ul dixi in Jona.

5. Percussit autem Dominus regem (Azariam) rr »,.,.5. fuit leprosus, — quia scilicet ipse usurpabat munus Pontificis, adolendo incensum super altare thymiamatis, quod erat in Sancio, ut dicitur II *Parat.* cap. xxvi, vers. 16, de quo ibidem plura.

8. Anno trigesimo octavo Azari® regis Jude regnavit Zacharias filius Jeroboam super Israel. — Hic fuit abnepos Jehu; unde Jehu stirps regia finita fuit in Zacharia, quasi in quarta generatione, uti ei promiserat Deus, cap. x, vers. 30 : « Anno trigesimo octavo Azariæ, » scilicet ex eo tempore quo ipse regnare coepit cum patre Amasia; nam ex eo tempore quo post patrem solus regnavit Azarias, erat hic annus 26 vel 27. Si ergo annos 38 Azariæ numeres ab anno 18 Amasi® patris ejus, quo ipse eum in regnum socium ascivit, annus hic Azariæ 38 crit il Jcroboami regis Israel, quippe qui anno 15 Amasiæ patris Azariæ solus regnare cœperit. Hic enim annus quadragesimus primus fuit ultimus Jeroboam : unde, eo moriente, successit ei filius Zacharias per sex menses. Verum quia Azarias post patrem Amasium solus regnavit 52 annis qui hic sigillatilo consignantur : nam vers. 37, numeratur annus Azariæ 30, et vers. 23

annus .80, et vers. 27, annus 52 et ultimus, ut sic consequens certaue chronologia temporum per annos regum Juda contextatur : hinc melius cum Richardo aS. Victore, Lyrano, Abálense et aliis dicemus, Jeroboam regciii Israel mortuum esse anno vigesimo septimo Azari® regis Jud® : inde per undecim annos, scilicet usque ad annum 38 Azari® fuisse interregnum, et regnum Israel canuisse rege; eo quod Zacharias filius Jeroboam, vel propter ætatem teneriorem, vel propter rebellionem subditorum, vel aliam ob causam prevalere et regnum patris obtinere non posset. Ratio est, quod 41 aftni Jeroboami computandi sint ab anno decimo quinto Amasi®, ita ut cum Amasia qui 29 annis regnavit Jeroboam regnarti annis quatuordecim; quare reliquos 27 annos (regnavit enim Jeroboam 41 annis) regnare debuit cum Azaria filio Amasi®, ita ut mortuus sit anno vigesimo septimo Azari®, tumque successerit ei filius Zacharias. Itaque cum hic dicitur de aliquo regum Juda, quod tot annis regnarti, intellige solus post patrem; quia per reges Juda chronologia hic textitur, qu® alioqui foret incerta et ambigua; verum alias cum dicitur : tali anno regnavit talis rex, præsertim in Israel, accipi potest non de regno, sed de corregno, quo scilicet non solus, sed cum patre regnavit.

oirá- Nota : Sub Azaria cœpre computari Olympiadum initium. Eusebius, lib. III De *Préparai*. et in chronico initium Olympiadum collocat anno 80 Atarri® ac consequenter urbis Rom® initium, cum eam Romulus condidit anno Achat quarto vel quinto : nam initium Olympiadum antecedit initium Rom® 23 annis, uti omnes Historici et Chronologi consentiunt. Jam adde duos annos Azari® (regnavit enim 52 annis) et sedecim filii ejus Joatham, ac quinque Achaz habebis annos 23 quos quierimus.

Alii Olympiades ccepisse censent anno quarto vel quinto Azari®; Serarius anuo 47 ejusdem. Pererius, libro XI in *Daniclcm*, quasi anno octavo Achaz. Torniellus, Salianus et alii anno 52 Azari®, vel potius anno primo Joatham, quia Azari® patri successit. Exigua enim est licet paucorum annorum in tanta temporum priscorum intercapedine differentia. Juxta tabulam chronologicam quam præfixi Pentateucho, coeperunt Olympiades anno quadragesimo Azari®; Roma vero condita est anno decimo vel undecimo Joatham, de quo vers. 33.

Porro ante Olympiades nihil apud Historicos profanos Grecos et Latinos est certum, sed omnia incerta et confusa : unde hoc sæculum ipsi vocant p-Axi», id est fabulosum : post eas vero, æque ac post conditam Romam, omnia suis annis inde deductis assignari coeperunt, uti testatur Eusebius, lib. X De Prapar. cap. ni, et Censorinus, lib. X De *die natali*, cap. xxi. Olympias autem spatium erat quatuor auuorum, quod iule-

rerat inter duos ludos Olympicos, qui Jovi Olympio totius Greci® concursu ; quarto quolibet anno, apud Pisam et Elidem ob memoriam diei, intercalaris celebrabantur sub initium testatis, sive solstitii tostivi, a luna undecima usque ad decimam sextam, teste Livio, Censorino et aliis. Audi Solynum Polyhisoricum, cap. ii : « Certamen Olympicum (quod olim Hercules in honorem atavi sui materni Pelopis ediderat, in omni genere certaminum victor) jam pridem intermissum Iphitus Elidensis inskuravil post excidium Troj® anno 408. Roma deinde condila, incipiente Olympiade 7 post excidium Troj® anno 433. » Idem scribunt Diodorus Siculus, Dionysius Halicarnasensis, Eratosthenes apud Clementem Alexandrinum, et ex his alii.

Et ascendit Manahem de Thersa, — quam nomine regis sui Zachari® obsidebat, ait Josephus, et occiso in Samaria Sollum, qui occiderat Zachariam regem, rapuit imperium, cumque Thersam rediisset, nec ThersensCs cum ut regem admitterent, in eos sæviit, et maxime in Thapsenscs discindendo prægnantes in ea, ut dicitur vers. 10.

16. Et términos EJtJS de Thersa, — nam ager Ven.ii urbis Thaps® pertinebat usque adThersam, ait Vatablus.

Et scidit eas, — hoc est, dissecuit prægnantes, ut fictum educeret, ait Abulensis. Magna fuit hæc crudelitas et barbaries.

19. Veniebat Phul rex Assyriorum. — Hic est V«m «Phul,» qui alio nomino «Belochus» dicitur, qui cum Arbace Medo Sardanapalum in Ninive per biennium obsedit, cogitque ut exstructa in regia pyra altissima, in eam se cum uxoribus et filiis ac mille myriadibus auri et decem mille myriadibus argenti injiceret et concremaret. Duravit incendium ad quindecim dies. In eo desiit monarchia Assyriorum, qu® a Celo usque ad Sardanapalum stetit annis mille trecentis. Porro Phul cum Arbace divisit monarchiam, ac sibi servavit Assyriam et Babyloniam; Arbaci concessit Mediam et Persiam. Porro *Phul* hebraico idem est quod *faba*, ait Pagnius, sicut Rom® a faba cognominati sunt Fabii, inter quos eminuit Fabius Maximus Rom® liberator, et Annibalis domitor. Notat Scaliger regum Assyriorum et Babyloniorum nomina alia esse simplicia, ut Phul, Asar, Theglath; alia composita, ut Theglathphalasar componitur ex tribus, scilicet ex Theglath, Phul et Asar. Salmanasaf componitur ex Salman et Asar, et Asarhaddon conflatur ex Asar et Haddon. Nabuchodonosor ex Nabo, qui erat Deus Babyloniorum, Chad, et Nelser. Vide ibi dicta Isaia xLvi, 1.

Et dabat Manaiem Phul mille talenta argenti, UT ESSET LI IX AUXILIUM, — CODlia rebelles TIICFS®, Thaps®, etc., ut dictum est vers. 14. Hæc fuit occasio eur Theglathphalasar successor Phulis invaserit Israele®, cumque abduxerit in Assyriam, ut dicitur vers. 2J. Phul ergo vocatus in auxilium

fuit u Manohcm, non a Thersensibus, ut scribit Josephus.

Vei»-S!>. 29. In diebus Piiacee venit Tueglatcepiulasar nex Asser. — Qui fuit filius Phulis de quo versi 19, ideoque dictus est Phul, Assor, vel Thcglath Phul-Assar. Ille ecce vastavitjsraclem, ac ex co quinque tribus in Assyriam abduxit, nimirum incolas «Galaad,» scilicet Rubenitas, Gaddilas, et dimidiam tribum Manasse; et u Galilææ,» puta Zabulonitas et Nephtalitos, de quibus Isaias, cap. IX, vers. 1, cum paulo ante vocatus iu auxilium ab Achaz rego Juda, contra Rasin regem Syriæ, et Piiacee regem Israel, venisset Damascum, et occisis illis regibus, ut dicitur cap. seq. 6 et 7, ipsum quoque Achaz, a quo vocatus fuerat, oppressit, ejusque ditionem expilavit, li *Paral*, xxvni, 8. Hoc ipsum paulo ante Isaias, vu, 17, ipsi Achaz prædixerat. Ikec ergo fuit prima Israelis, id est decem tribuum captivitas. Hinc apposite *Thcglath-phaldsar* Hebraice (cui affinis est lingua Assyriaca et Chaldaica) idem est tjiiod Captivitas *mirabilis ligationis*, ait Pagninus in *Ifomin. Hebr.*

Ven. 30. 30. Regnavttque fro eo (puta Osce pro Pbacee) vigesimo anno Joatham filii Ozib. — Dices : Joatham tantum sedecim annis regnavit, ut dicitur vers. 33; quis est ergo hic annus ejus vicesimus? Respondeo : Fuit vicesimus ab eo tempore quo Joatham regnare cœpit cum patre Azaria : hic enim a Deo percussus lepra, ideoque a contubernio hominum separatus, regni regimen permisit Joatham filio suo, ut dictum est versu fi. Ita Cajetanus et alii. Dices : Osee non potuit regnare cum Joatham; nam Phacce cui successit Osce fuit superstes Joathamo per tres annos, ut patet hic versu 27 collato cum versu 1. cap. seq. Respondeo, Osce empisse regnare et invadere regnum Phacce, vivente Joatham, tandemque eo mortuo, post aliquot annos cum omnino superasse, et occidisse anno quarto Achaz regis Juda, tumque solum plene regnasse. Ita Cajetanus. Secundo, melius Hebrrei in Seder Olam, Abulcnsis, Gencbrardus, Torniellus, Salianus, sic exponunt: «vicesimo anno Joatham,» id est qui vicesimus futurus erat Joathtun solius post patrem regnantis, si ipse adhuc vixisset, qui ante quadriennium erat mortuus. Erat ergo hic annus vigesimus ex quo Joatham regnare cœpit; sed quia ipse sedecim tantum annis regnavit, hinc revera hic erat annus quartus Achaz, qui successit Joatham; sed maluit Scriptura nominaro Joatham quam Achaz, quia necdum Achazi mentionem fecerat. Porro Scriptura annos Osee bifariam numerat; *pruno*, ab hoc anno quarto Achaz, uti hic fit; *sotando*, ab hoc anno Achaz duodecimo, uti fit IV *leg.* cap. xvii, versu I. Ratio est, quod prioribus octo annis Osce non fuerit rex pacificus, sed eum familia Phacce adhuc luctans, aut Assyriorum potius servus quam rex, aut aliis de causis a regno impeditus. Itaque ab anno qu trio Achaz precario magis quam pieno jure regnabat. Ita Abulcnsis, Serarius, Salianus

et alii jam citati. Denique hic annus vigesimus tam erat regni Pbacee (hic enim 20 annis regnavit) finientis quam Joatlnmi inchoantis. Joatham enim, si vixisset illo anno, inchoasset annum regni 20; ipse enim cœpit regnare anno secundo Pbacee, ut sequitur.

32. Anno secundo Piiacee, etc., regnavit Joa.- Vef* w tuam filies Osijí regis Jlda; — Pbacee enim cœpit regnare anno 32 et ultimo Osire : quare hic primus fuit regni Phacce annus; secundus fuit quo mortuo Ozia successit ei Joatham, qui sexdecim annis regnavit : quare 17 anno Phacce, mortuo Joatham, successit ei Clius Achaz, ut dicitur cap. seq. 1; quia nimirum ultimus annus Joatham non fuit integer, sed dimidiatus, ita ut 17 Phacee fuerit simul ultimus Joatham monentis, et Achazi ei succedentis. Quocirca unus annus additus vel demptus in clrronologia nullam facit differentiam; quia anni dimidiati nunc numerantur, nunc non numerantur.

Porro, « Joatham, » ait Auctor Imperfecti, hom. i in *Matth.*, interpretatur perfectus vel dominus, immaculatus. Et vere perfectus fuit hic Joatham, et quantum ad reges se precedentes dominus immaculatus; quia fecit quod placitum erat Deo, et nulla reprehensio ejus legitur inscriptura regnorum. »

33. Sedecim annis regnavit — probe et pie;V<*>-*> nude prre aliis laudatur a Scriptura et a Josepho. Tempore Joatham prophetavit Isaias et Michreas, ut patet ex ejus titulo. Anno undecimo Joatham, Romulus agens annum retails 18 urbis Romæ fundamenta jecit 21 die apritis (unde hic dies deinceps quasi Romee natalis quotannis celebratus est) u ipsis scilicet Palilibus, hoc est, festo Palis Derepas- JmtXua. torum, quae pro felici pecorum partu illa die ab eis colebatur. Hinc enim vocatum est Palilia vel Parilia. Facium id est Olympiadis sexte anno tertio, ut vult Varro; vel quarto, ut vult Cato, et cum secuti Cicero, Plinius, Tacitus, Gellius, Censorinus, Eusebius, S. Augustinus, Orosius, et Cardinalis Baronins. Quare Olympiades antecedunt Romam 23 annis, ut dixi : tot enim annos conficiunt sex Olympiades jam dicto; quelibet enim quatuor continet annos. Hoc computu Olyra- piadin initium assignandum est anno JOAzarire, uti dixi, et juxta cumdem Roma condita est anno 751 ante nativitatem Christi.

Alii, quia paulo tardius vel serius hoc initium Olympiadum assignant, hinc consequenter tardius vel seritis assignant fabricam Rorare. Unde Torniellus et Salianus, quia initium Olympiadum combinant cum primo anno Joatham, hinc Roma initium combinant eum anno octavo vel nono Achaz. Sed in re tam antiqua post tot srecula exigua est hæc temporis differentia.

Hio illud Propertii :

Urbi festos erat, dixero Palilia pares.
Hic prunus cœpit uicēdius esso dies.

Hinc quoquo S. Hieronymus in cap. i *Isaia*, Vet4,

I, nit Ezechiam regnare cœpisse anno duodecimo Romuli : primus ergo Romuli annus incidit in quartum annum Achaz, cum scilicet ipse Romm fundamenta jaciens anno undecimo Joatham, ejusdem fabricam per septem vel octo annos sequentes perfecisset, ac solium regale in ea erexi»* set anno quarto Achaz. Sic et S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit*, cap. x x i i : « Quem (Ezechiam), inquit, constat optimum et piissiiuum regem Romuli regnasse temporibus. »

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Brgnat Achaz filius Joatham : conira eum conspirant reges Syria? et Israel. Ille invocat Theglathphalasar ipsique ingens pondus auri ct argenti mittit : qui invocatus Syriam ct Israelem vastat. Interim Achaz idola colit, et templum profanat.

1. Anno decimo septimo Phacee filii Romeliæ, regnavit Achaz filius Joatham regis Juda. 2. Viginti annorum erat Acbaz, cum regnare coepisset; ct sedecim annis regnavit in Jerusalem ; non fecit quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut David pater ejus. 3. Sed ambulavit in via regum Israel ; insuper et filium suum consecravit, transferens per ignem secundum idola Gentium : quæ dissipavit Dominus coram filiis Israel. 4. Immolabat quoque victimas, et adolebat incensum in excelsis, et in collibus, et sub omni ligno frondoso. 5. Tunc ascendit Rasin rex Syriæ, et Phacee filius Romeliæ rex Israel, in Jerusalem ad præliandum : cumque obsiderent Acbaz, non valuerunt superare eum. 6. In tempore illo restituit Rasin rex Syriæ, Ailam Syriæ, et ejecit Judæos de Aila; et Idumæi venerunt in Ailam, et habitaverunt ibi usque in diem hanc. 7. Misit autem Achaz nuntios ad Theglathpbalasar regem Assyriorum, dicens : Servus tuus, el filius tuus ego sum ; ascende, el salvum me fac de manu regis Syriæ, et de manu regis Israel, qui consurrexerunt adversum me. 8. Et cum collegisset argentum et aurum, quod inveniri potuit in domo Domini, et in thesauris regis, misit regi Assyriorum munera. 9. Qui et acquievit voluntati ejus : ascendit enim rex Assyriorum in Damascus, et vastavit eam, el transtulit habitatores ejus Cyrenen, Rasin autem interficit. 10. Perrexitque rex Acbaz in occursum Theglathpbalasar regi Assyriorum in Damascus, cumque vidisset altare Damasci, misit rex Achaz ad Uriam sacerdotem exemplar ejus, et similitudinem juxta omne opus ejus. 11. Exslruxitque Urias sacerdos altare : juxta omnia quæ praeceperat rex Acbaz de Damasco, ita fecit sacerdos Urias, donec veniret rex Achaz de Damasco. 12. Cumque venisset rex de Damasco, vidit altare, et veneratus est illud : ascenditque el immolavit holocausta, et sacrificium suum; 13. el libavit libamina, et fudit sanguinem pacificorum, quæ obtulerat super altare. 14. Porro altare ærcum, quod erat coram Domino, transtulit de facie templi, el de loco altaris, et de loco templi Domini; posuitque illud ex latere altaris ad Aquilonem. 15. Præcepit quoque rex Achaz Uriæ sacerdoti, dicens : Super altare majus offer holocaustum matutinum, et sacrificium vespertinum, et holocaustum regis, el sacrificium ejus, el holocaustum universi populi terræ, el sacrificia eorum, ct libamina eorum : et omnem sanguinem holocausti, et universum sanguinem victimæ super illud effundes; altare vero æreum erit paratum ad voluntatem meam. 16. Fecit igitur Urias sacerdos, juxta omnia quæ præceperat rex Achaz. 17. Tulit aulem rex Achaz cælalas bases, el luterem qui erat desuper; et mare deposuit de bobus æreis qui sustentabant illud, ct posuit super pavimentum stratum lapide. 18. Musacb quoque sabbati, quod ædificaverat in templo, el ingressum regis exterius convertit in templum Domini, propter regem Assyriorum. 19. Reliqua aulem verborum Achaz, quæ fecit, nonne haec scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? 20. Dor-

mivitque Achaz cum patribus suis, et sepellus est cum eis in Civitate David, et regnavit Ezechias filius ejus pro eo.

3. ILLIUM SUUM CONSECRAVIT (idolo Melodi) TRANSFERENS per ignem. — Nola dupliciter : Ammonite et Hebraei filios suos consecrabant idolo Moloch, primo, cos igne comburendo : rilum modumque recensui *Levit.* cap. xvm, vers. 21; secundo, traducem'5 cos per ignem, tum ut cos igne expiarent a peccatis et immunditiis, tum ut hoc ritu eos idolo Moloch initiarent et dedicarent. Hilum describit Theodoretus: « Vidi, inquit, in aliquibus civitatibus semel in anno accendi rogos, et trans cos saltare aliquos, non solum pueros, sed etiam viros; infantes autem per flammam ferri a matribus. Videbatur autem istud quaedam esse expiatio, et purgatio. Existimo aulem hoc quoque fuisse Aobazi peccatum. » Quare Theodoretus et ex eo Salius censent Achaz filium non combussisse, sed traduxisse tantum per ignem, itaque eum lustrasse, et dicasse idolo. Unde II *Paralip.* cap. XXVIII, vers. 3, dicitur: « Et lustravit filios suos in igne. » Ex quo loco liquet Achaz non unum, sed plures, et forte omnes filios hoc ritu lustrasse; nec enim verisimile est cum plures vel omnes combussisse; successit enim ei in regno filius Ezechias.

Josephus tamen et ex eo Abulensis et Adrichomius censent eum filium suum immolasse et cremasse idolo Moloch. Lyranus censet eum utrumque fecisse, scilicet unum e filiis cremasse, alios traducendo per ignem lustrasse. Porro non dubium est plures Judaeos hoc exemplo Achaz regis sui excitatos filios suos consecrasse Moloch.

7. Misit autem Achaz nuntios ad Theglathphalasar, — ut se adjuvaret contra Rasin regem Syriae, et Phacee regem Israel, ideoque misit omne aurum et argentum tam templi, quam palatii sui. Peccavit hac in re Achaz, eo quod Deus per Isaiam, cap. vu, vers. 4, ipsi opem promisisset contra Rasin et Phacee; sed ipse diffusus Deo, fesus est regi Theglathphalasar, ideoque ab eodem spoliatus et oppressus est. Audi II *Paralip.* cap. xxviii, vers. 19: « Humiliaverat enim Dominus Judam propter Achaz regem Juda, eo quod nudasse! cum auxilio, et contemptui habuisset Dominum. Adduxitque contra eum Theglathphalasar regem Assyriorum, qui et afflixit eum, et nullo resistente vastavit. Igitur Achaz, spoliata domo Domini et domo regum ac principum, dedit regi Assyriorum munera, et tamen nihil ei profuit. Insuper et tempore angusti suae auxit contemptum in Dominum, ipse perso rex Achaz, immolavit diis Damasci victimas percussoribus suis, et dixit: Dii regum Syriae auxiliantur eis, quos ego placabo hostiis, et aderunt mihi, cum e contrario ipsi fuerint ruinæ ei, et universo Israel. »

9. Transtulit habitatores ejus (Damasci) Cyrenen, — non illam quæ est in Ethiopia, nec illam

quæ est in Africa, sed in Cyrenen quæ est in Media. Unde Josephus ait Damascenos translatos in Mediam.

10. Cumque vidisset altare Damasci — egregia forma, materia et arte elaboratum, placuit ei; unde jussit Uri Pontifici, ut ad ejus ideam simile fieri curaret Hierosolymis in templo, loco altaris a Salomone fabricati. An altare hoc idolis (uti Damasceni) erexerit, iisque sacrificari! Achaz, an vero Deo vero, Scriptura non exprimit; verisimile tamen est cum idolis illud erexisse; quia illa colebat ipse æque ac Damasceni, cisque ubique aras erigi jubebat, ut iniret gratiam Theglathphalasar, cumque sibi devinciret colendo ejus deos et idola, sed frustra: idcirco enim ab eo expilatus et subactus est, uti dixi. Ita Abulensis et alii.

11. Extruxitque Urias sacerdos altare. — Peccavit Urias Pontifex, impium hoc altare erigens, nialens piacere regi Achaz quam Deo: secus fecit S. Ambrosius; nam ut ipse refert lib. V, *qust.* 32: « Cum esset impositum ut Ecclesiae vasa jam traderemus Imperatori, hoc responsi reddidi: me, si de meis aliquid posceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum; id quod mei juris esset, libenter offerre, templo Dei nihil posse decerpere, nec tradere illud, quod custodiendum, non tradendum acceperim. Deinde consulere me etiam Imperatoris saluti, quia nec mihi expedit tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi sacerdotis, si vult sibi esse consultum, recedat a Christi injuria, et absit a me ut tradam Christi hæreditatem, et hiereditatem Dionysii, qui in exilio, fidei causa, defunctus est, hæreditatem Euslogii confessoris, hæreditatem Miroclis atque omnium retro fidelium Episcoporum. »

14. Porro altare æreum (a Salomone fabricatum) quod erat coram Domino (id est coram Sancto, et Sancto sanctorum, in quo residebat Deus dans oracula) transtulit — per contemptum, ut dicitur II *Paralip.* xxviii, 19 et 22: quia Achaz fuit impiissimus, ideoque contemptor Dei, ejusque altaris et templi. Idcirco enim aliare Dei suo loco movit, illique suum Damascenum substituit, ac altare Dei ad latus sui altaris, quasi vicarium et precarium in angulo collocavit.

15. Super altare majus (quod ego amoto Salomonico, instar altaris Damasceni erigi curavi) offer HOLOCAUSTUM.

17. Et posuit super pavimentum. — Fecit Achaz et cetera omnia ad contemptum, ut dixi, altaris (huic enim luteri et marci æneum subserviebant), utque illud ad usus suos, puta ad sacrificia foret inutile; itaque Judiei non in eo, Deo vero, sed in idolis sacrificare cogentur.

18. Musach quoque sabbati quod ædificaverat in templo. — Repete ex vers, præced. « tulit, » et

ftbluü
cuul ?

«deposuit,-* hoc est sustulit et defecit. Quid fuerit • Musach » variæ sunt sententiæ; sed duæ probabiliiores; prior, MnsocA hebraico idem est quod *opertorium* sive *tectum*: significat ergo vel solium opertum, in quo sabbato aliisque festis diebus sedebant reges, ut sacrificiis intéressent ac legem Dei audirent; unde cap. xxni, vers. 3, « gradus n vocatur, ut vult R. Salomon. Hinc Septuaginta vertunt, *fundamentum cathedras sabbatorum*, per quod videntur accipere basin cui imponebatur cathedra rogis, cum veniret sabbato ad templum oraturus ot legem auditurus, *Ezech. xlvii, 1*: «Musach sabbati » ergo hebraico significat tentorium sabbatinum conopax) splendido coopertum, quod erat juxta atrium sacerdotum, sed extra illud, in quo rex sabbato et festis sedebat spectans sacrificia. Et hoc est tribunal in quo sedit Joas, cum creatus est rex a Joiada Pontifice, IV *itegum* cap. xi, vers. 14; aut certe, « Musach n significat *palpitum*, ut vertit Vatablus, sive suggestum opertum et tectum, in quo sedebant Levito et sacerdotes, dum legem ot prophetas populo interpretabantur, ut vult Vilalpandus, uti fecit Esdras, *Nehem.* cap. vin, vers. 4. Posterior sententia est, quod « Musach » erat tegmen, puta velum vel tabulatum paratum pro Levili» aliisque templi custodibus, qui singulis sabbatis per vices munia sacra obibant in templo, ait Vatablus. Aut « Musach » erat locus contextus in atrio populi, ut sub illo luti ab cestu, pluvia et ventis degerent homines, qui ad templum oraturi vel legem audituri confluebant. Undo Marinus in *Léxico* « Musach » vertit *jxirfecum*, Omnes hi sensus probabiles sunt; impius enim Achaz videtur hæc sustulisse. Unde II *Paralip*, cap. XX, vers. 14, dicitur clausisse templum Domini. Verum, quia a Musach sabbati n perlinere videtur ad egressum « regis, » qui hoc eodem versu continetur; hinc alius sensus quem mox subjiciam videtur probabilior.

Et INGRESSUM REGIS EITERIUS CONVERTIT t Emplu» Domini propter regem Assyriorum.— *Primo*, nonnulli sic explicant, *q. d.* Achaz profanavit templum, cum illud fecit esse quasi vestibulum regii sui palatii, ut in illud non pateret aditus nisi per templum, ut scilicet ipse esset tutior a rego Assyriorum, qui templum prius expugnare debuisset, antequam pergeret ad expugnationum palatii. Verum alia ex parte qua) templo non adjacebat, poterat oppugnari palatium, et facilius expugnari quam templum.

Secundo, Theodoretus et Lyranus censent Achaz obstruxisse iter quo e palatio ibatur ad templum, hoc fine ut rex Assyriorum inttlligeret ipsum plane deseruisse Deum verum Deique cultum, ut ejus deos sequeretur et coleret. Favet Chaldæus qui pro *convertit*, vertit, *avertit* (convergere enim est alio vel in contrariam partem vertere). Hebraice est aon *hesch*, id est *circuire fecit*, ut nimirum si quis e regia in templum ire vellet, magno circuitu descendere cogeretur ex monte Sion,

et trajicere lotum Ophel, ut veniret ad radices montis Moria, indeque in templum 900 gradibus ascenderet, ut hæc molestia tam longi circuitus et molesti ascensus, eos qui erant regis familia?, a templo adeundo avocaret, ait Salianus. Verum *convertit in templum*, non avertere, sed vertere in templum, significat. Unde *tertio* planius sio nonnulli exponunt, *q. d.* Achaz vestibulum palatii sui, per quod ibatur in templum, quodque erat extra templum, adjecit templo, fecitque ut quod prius erat exterius templo, jam esset intra templum, ut sic imitaretur regem A&yrlotUm, qui palatium habebat ita innexum templo ut pars templi esse videretur; quæ erat quædam templi vilitas et profanatio. Sic chito fiebat ut in palatium ingredi nemo posset nisi per templum. Ita Vatablus.

Denique, hic videtur maxime obvius et congruus lotius hujus versiculi esse sensus, ut per a Musach sabbati » accipiamus tentorium et conopæuin in quo rex sedebat in sabbatis et festis in atrio laicorum, sed primo loco vicinissimus atrio sacerdotum, ut proxime spectaret sacrificia et audiret hymnos quos canebant sacerdotes et Levito in suo atrio, ut palet *Ezcihiel. xlvii, 1*. Nemini enim laico, ne regi quidem, atrium sacerdotum ingredi fas erat, sed solis sacerdotibus et Levitis. Achaz vero in gratiam regis Assyriorum, qui vile et indecorum Sibi esse existimabat foris stare cum vili plebe, u Musach » hoc, sive tentorium, «convertit in templum Domini, » id est diruto muro intermedio, junxit atrio sacerdotum, ut vicinum esset Sancto et Sancto sanctorum, ut jam non inler laicos et plebem, sed inter sacerdotes rex uterque consistere vel considerare posset, quasi separatus a vulgo et sacerdotibus annumeratus, ut proxime omnia sacra quæ sacerdotes perûgCbaûl tam in atrio, quam in Sancto, cerneret et audiret. Porro, quia ad hoc regis « Musach, » sive tentorium et tribunal ingresaûs patebat ex ipsa domo regia per intermedia atria, hinc Achaz hunc quoque ingressum qui domus suæ regi® pars erat, qua rex e regia ad « Musach n descendebat, quæ idcirco hic vocatur a ingressus regis, » templo conjunxit, ut quæ quasi domus laica antea erat extra atrium sacerdotum, jam dejecto septo intermedio intra ipsum atrium sacerdotum concluderetur, cu.n coque pertingeret usque ad Sanctum et Sanctum sanctorum. Hunc sensum exigit tð *convertit in templum Domini*, quod tam ad *ingressum regis*, quam ad *Musach sabbati* perlinet. Ita Gaspar Sanchez ex Rabbino Salomone, I vranus el alii; noe improbat Abulensis qui tamen aliam expositionem adjicit, dicens duas fuisse e regia vias ad templum, unam patentem et publicam, per quam spectante populo rex ibat ad templum, alteram occultam et clausam, per quam rex secreto, cum videri nollet, adibat templum : publicam viam clausit Achaz, ut regi Assyriorum (cujus gratiam ambiebat) videretur natrita religioni*

desertor, et Idolorum eJus cultor; occultam vero servavit, ut per eam occulto templutrt ingredi posset, neo regem Assyriorum, utpote id ignorantem offenderci, ideoque de eo hic dici quod u ingressum rogis exterius converterit in templum Domini propter rogem Assyriorum, n Ita Abulonsis. Verum obstat quod ingressus hio ad templum jam auto erat; quaro nequit dici

quod Achaz eum converterit in templum Domini.

Minus vere quoque Glossi, quem sequuntur Dionysius et Hugo, censet» Musach sabbati» fuisse rediheium m templi vestibulo, in quod reges sabbatis aci templum venientes eleemosynas conjicerent : « Musach » ergo fuisse gnzophyiacitrm regum, sicut « Corbona » orat gazopbylaciilm laicorum.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Osco ultimis regnat in Israel t illo enim neganto tributum Salmanazar reliquas quinque tribus Israel s tranh fert in Assyrium, ac Assyrios r.olonos mittit in Samariam, qui in ca tum Deo Israelis, qu:m suis diis et idolis serviunt.

1. Anno duodecim Achaz regis Juda, regnavit Osee filius Eia in Samaria super Israel novem annis. 2. Fecitque malum coram Domino ; sed non sicut reges Israel, qui ante eum fuerant. 3. Contra hunc ascendit Salmanasar rex Assyriorum, et factus est ei Osee servus, reddebatque illi tributa. 4. Cumque deprehendisset rex Assyriorum Oseo , quod rebellare nitens misisset nuntios ad Sua regem Ægypti, ne præstaret tributa regi Assyriorum sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, et vinctum misit in carcerem. 5. Pervagatusque est omnem terram : et ascendens Samariam, obsedit eam tribus annis. 6. Anno autem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam, et transtulit Israel in Assyrios : posuilque eos in Hala, et iu liabor, juxta fluvium Gozan, in civitatibus Medorum. 7. Factum est enim, cum peccassem filii Israel Domino Deo suo, qui eduxerat eos de terra Ægypti, de manu Pharaonis regis Ægypti, coluerunt deos alienos. 8. Et ambulaverunt juxta ritum Gentium, quas consumpserat Dominus in conspectu filiorum Israel, et regum Israel, quia similiter fecerant. 9. Et offenderunt filii Israel verbis non rectis Dominum Deum suum : et aedificaverunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis, a Turre custodum usque ad Civitatem munitam. 10. Feceruntque sibi statuas et lucos in omni colle sublimi, et subter omne lignum nemorosum : 11. et adolcbant ibi incensum super aras in morem Gentium, quas transtulerat Dominus a facie eorum ; feceruntque verba pessima irritantes Dominum. 12. Et coluerunt immunditias, de quibus præcepit cis Dominus ne facerent verbum hoc. 13. Et testificatus est Dominus in Israel et iu Juda, per manum omnium Prophetarum et Videntium , dicens : Revertimini a viis vestris pessimis, et custodite præcpla mea, et ceremonias, juxta omnem legem quam præcepi patribus vestris, et sicut misi ad vos in manu servorum meorum Prophetarum. 14. Qui non audierunt, sed induraverunt cervicem suam juxta cervicem patrum suorum, qui noluerunt obedire Domino Deo suo. 15. Et abjecerunt legitima ejus, et pactum quod pepigit cum patribus eorum, et testificationes quibus contestatus est eos f secutique sunt vanitates, et vano egerunt; et secuti sunt Gentes, quæ erant per circuitum eorum, super quibus præceperat Dominus eis, ut non facerent sicut et illæ faciebant. 16. Et dereliquerunt omnia præcepta Domini Dei sui : feceruntque sibi conflabiles duos vïtalos et lucos, et adoraverunt universam militiam cadi ; scrivieruntque Baal, 17. et consecraverunt filios suos, et filias suas, per ignem : et divinationibus inserviebant et auguriis, et tradiderunt se ut facerent malum coram Domino, ut irritarent eum. 18. iratusquo est Dominus vehementer Israeli, et abstulit eos a conspecta suo, et non remansit nisi tribus Juda tantummodo. 19. Sed *nec* ipse Juda custodivit man*

data Domini Dei sui : verum ambulavit in erroribus Israel, quos operatus fuerat. 20. Projecitque Dominus omne semen Israel, et afflixit eos, et tradidit eos in manu diripientium, donec projiceret eos a facie sua : 21. ex eo jam tempore, quo scissus est Israel a domo David, et constituerunt sibi regem Jeroboam filium Nabath : separavit enim Jeroboam Israel a Domino, et peccare eos fecit peccatum magnum. 22. Et ambulaverunt filii Israel in universis peccatis Jeroboam quæ fecerat : et non recesserunt ab eis, 23. usquequo Dominus auferret Israel a facie sua, sicut locutus fuerat in manu omnium servorum suorum Prophetarum : translatusque est Israel de terra sua in Assyrios, usque in diem hanc. 24. Adduxit autem rex Assyriorum de Babylone, et de Cutha, et de Avah, et de Emath, et de Sepharvaim : et collocavit eos in civitatibus Samariæ pro filiis Israel, qui possederunt Samariam, et habitaverunt in urbibus ejus. 25. Cumque ibi habitare coepissent, non timebant Dominum : et immisit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos. 26. Nuntiatumque est regi Assyriorum, et dictum : Gentes, quas transtulisti, et habitare fecisti in civitatibus Samariæ, ignorant legitima Dei terræ; et immisit in eos Dominus leones, et ecce interficiunt eos, eo quod ignorent ritum Dei terræ. 27. Præcepit autem rex Assyriorum, dicens : Ducite illuc unum de sacerdotibus, quos inde captivos adduxistis, et vadat, et habitet cum eis ; et doceat eos legitima Dei terræ. 28. Igitur cum venisset unus de sacerdotibus his, qui captivi ducti fuerant de Samaria, habitavit in Bethel, et docebat eos quomodo colerent Dominum. 29. Elunaquæque Gens fabricata est deum suum : posueruntque eos in fanis excelsis, quæ fecerant Samaritæ, Gens et Gens in urbibus suis, in quibus habitabat. 30. Viri enim Babylonii fecerunt Socholhbenoth : viri autem Chutæi fecerunt Nergel, et viri de Emath fecerunt Asima. 31. Porro Ilcvæi fecerunt Nebahaz et Tharlhnc. Ili autem qui erant de Sepharvaim comburebant filios suos igni, Adramelech et Anamelech diis Sepharvaim, 32. et nihilominus colebant Dominum. Fecerunt autem sibi de novissimis sacerdotes excelsorum, et ponebant eos in fanis sublimibus. 33. Et cum Dominum colerent, diis quoque suis serviebant juxta consuetudinem Gentium, de quibus translati fuerant Samariam ; 34. usque in presentem diem morem sequuntur antiquam : non timent Dominum ; neque custodiunt cæremonias ejus, judicia, et legem, et mandatum quod præceperat Dominus filiis Jacob, quem cognominavit Israel. 35. Et percusserat cum eis pactum, et mandaverat eis, dicens : Nolite timere deos alienos, et non adoretis eos, neque colatis eos, et non imoletis eis ; 36. sed Dominum Deum vestrum, qui eduxit vos de terra Ægypti in fortitudine magna, et in brachio extento, ipsum timete, et illuni adorate, et ipsi immolate. 37. Cæremonias quoque, et judicia, et legem, et mandatum quod scripsit vobis, custodite ut faciatis cunctis diebus, et non timeatis deos alienos. 38. Et pactum, quod percussit vobiscum, nolite oblivisci : nec colatis deos alienos, 39. Sed Dominum Deum vestrum timete, elipse eruet vos de manu omnium inimicorum vestrorum. 40. Illi vero non audierunt, sed juxta consuetudinem suam pristinam perpetrabant. 41. Fuerunt igitur Gentes istæ timentes quidem Dominum; sed nihilominus et idolis suis servientes : nam et filii eorum, et nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt usque in præsenlem diem.

1. ANNO DUODECIMO ACHAZ RÉGIS JUDA REGNAVIT Osee filius Ela ik Samaria. — Hic annus 12 Achaz erat octavus post mortem Phacee ; Phacee enim regnavit 20 annis, et mortuus est anno quarto Achaz, ut patet ex dictis cap. xvi, vers. 1. Quare fuit hic interregnum 8 annorum in Israel, scilicet ab anno quarto Achaz, quo mortuus est Phacee, usque ad annum duodecimum Achaz, quo Phacee successit Osee. Videtur ergo regnum Osee in Israel interruptum armis vel Syrorum, vel æmulæ

familia) Phacee, ait Abulensis, *Quæst.* XVII, per octo annos, donec octavo anno Osce iterum viribus resumptis cœpil regnare anno 12 Achaz. Ita Bichardus de S. Victore in concordia annorum regum Israel et Juda, Cajctanus et alii. Vide dicta cap. XV, 30.

2. Fecitque malum (Israelii solitum, scilicet colendo vitulos aureos a Jeroboam ibidem erectos; quasi deos penates sive Israeli proprios et patrios) coram Domino, sed non sicut reges qui ante

mum fuerant;— quia, ut tradunt debrai *in Scder-Olarn* cap. xxii, Osco licet ipso coleret vitulos aureos, permisit tamen suis qui vellont iro in Jerusalem, ibique adorare Deum Judæortnn in templo, quod cæteri reges Israel non permiserant, imo per dispositos a se custodes, euntes intercipient. Hinc Osce permisit Israelitas ab Ezechia invitatos Jerosolymain ad celebrandum Pascha, eodem pergere, ut patet H *Paralip.* xxx, 11 et 18.

V«r*. 3. 3. Contra hunc ascendit Salmanasar — filius Theglathphalasar filii Phulensis. Genebrardus putat Salmanasar esso cum qui a Ptolemaeo Nabonassar vocatur. Verum Salmanasar fuit Assyrius, Nabonassar vero Chaldæus, ut nomina ipsa indicant. Ita Serarius. Quare Nabonassar fuit Baladan, de quo cap. xx, 12.

Et factus est ei Osee servus, reddebatque illi tributa — per quinque ve! sex annos, quibus exactis negavit tributum, fretus ope regis Ægypti. Quare Salmanasar invasit Israel, ac Osee vinxit, et Samariam per lres annos obsedit, ac anno tertio cepit; qui fuit annus nonus et ultimus Oseo, quo Salmanasar reliquas quinque tribus Israelis abduxit in Assyriam et Mediam, sicut Theglathphalasar pater ejus ante quatuordecim annos quinque viciniores Iribus eodem abduxerat. Fuit hæc secunda plcnaque captivitas Israelis, sive decem tribuum, ex qua nunquam redierunt, facta anno sexto Ezechiae regis Juda, idque ul testimonium esset Christum expectatum esse Messiam sibi jam olim ex libris veteris Testamenti, ait Cajetanus; nulla enim spes eis restat restituendi regni terreni, cum plane sint dissipati et dispersi, sed tantum spes regni spiritualis, et salutis æternæ quam attulit Christus omnibus gentibus quæ in cum credere volunt. Porro tunc ex Israel in Assyriam abductus fuit Tobias; erat enim ipse ex tribu Nephthali: quare ejus historia hic subnectenda est; hoc enim tempore sub Salmanasar contigit.

Ven. 0. 6. POSUITQUE EOS IN HALA ET HADOR JUXTA FLUVIUM Gozan, in civitatibus Medorum. — Josephus ait abductos in Mediam et Persidem. Scaliger censet translatos ad Colchos et Iberos. Ego vero, ait Genebrardus, puto veterem Tartarian! esse ad desertum Belgium in Orientis Septentrionalis angulo, e qua illi sub annum Christi 1260, duce Cignis erumpentes, cum antea ignoti essent, et loco et nomine, imperium Chain Tartarorum, quod hodie memoratur, constituerunt. Nam in Hebræorum annalibus apud R. Salomonem in xxvii *Isaia*, decem tribus in Oriente fuerunt perditæ, ibique facile amplexæ sunt Mahomelismuin: quod jam ab ævo circumciderentur, et corrupta juadain Moysaicæ religionis specie tinche essent. Confirmat id Genebrardus, ex eo quod hordæ quædam apud Tartaros nomina Dan, et Nophtaliin et Zabulon retinuisse dicuntur, uliaquo apud eos exstare legis et rerum Hebraicarum monumenta: ut non mirum ait Russiam, Sarmatiam,

Livoniain et Moscoviam Judiéis abundare, qui etiam nunc, sicut et in Europa, patri® superstitionis retinentissimi sunt. Addit Genebrardus plebsque in Americani penetrasse; nam ibi sepulcra subterranea cum litterarum Hebraicarum inscriptionibus esse reperta (1), et eam profectionem indicari IV *Esdra* xm, 40: «Ite sunt decem Iribus, inquit, quæ captivas facie sunt de terra sua in diebus Osee regis, quem captivum duxit Salmanasar rex Assyriorum, et transtulit eos trans flumen, et translati sunt in terram aliam, etc.» Denique censet Genebrardus hanc Israelitarum per Orientem et Septentrionem dispersionem et quasi infusionem Judæornm, fabukequod Caspiis montibus clausi teneantur, occasionem dedisse. Hic ergo finitur regnum Israel sive decem tribuum, quod a primo eorum rege Jeroboam, qui fecit schisma a Roboam rege Juda, stetit per annos 236, hæcque eat Assyriaca captivitas, quæ Babylonicam in qua abducta est tribus Juda, et excisa Jerusalem sub Sedecia rege, præcessit annis 134.

*

Porro nulli hanc captivitatem praevidentes fugerant in alias provincias, nulli etiam veri Dei cultores migrarunt in tribuin Juda, eique se junxerunt, ut patet ex sequenti.

9. Et irritaverunt filii Israel verdis nox recus Dominum. — a Verbis, » id est, rebus et operibus, puta idololatriis et superstitionibus. « Verbum » enim sæpe in Scriptura significat rem verbo significatam per metonymiam, uti hic vers. 11.

A Turre custodum usque ad Civitatem munitam. — « Turrim custodum, » vocat turrim rusticanam, quæ erigitur in agris et vineis, ut in ea degant custodes, qui uvas, fructus et segetes custodiant, q. d. Israelite statuerunt idola in locis et municipiis tam parvis quam magnis, scilicet tam in pagis et villis, quam in oppidis et urbibus munitis. Ita Vatablus.

11. Feceruntque verba (id est opera) pessima, — Ven- “• uti jam dixi.

13. Et testificatus (protestatus) est Dominus in ""*•** Israel et in Juda per manum omnium prophetarum; — tunc enim Deus misit prophetas, scilicet Osce, Isaïam, Joelcm, Amos, Abdiam et Michæam, ut patet ex eorum procemio. Nam sub Azaria, sive Ozia rege coepit prophetare Osee et Isaïas, qui ex parte Dei protestati sunt Israeli et Judæ de injuria et impietate in Deum commissâ, quod scilicet relicto Deo colerent idola, ac de ejus castigatione, quod scilicet Deus eos per Assyrios vastaret, et captivos abduceret; hanc enim eis comminati et vaticinati sunt.

15. Et secuti sunt gentes quæ erant per cir-

(1) Quin et multas traditiones S. Scriptuns consentientes, D. de Humboldt in America reperii, quas videre est in opere cui titulus: *Vo/iumeula populorum iuliytuoruin America?* (2 in 8 P.iri-ns 1816).

errrcM. — Ecce hæc fuit Israelitis occasio et causa idololatria?, quod scilicet per commercium, conubia, et familiaritatem cum gentibus vicinis, earum mores et superstitiones didicerint et imbibierint. Sio nostro sæouloGermania, Gallia, Suecia, Dania, Anglia, Scotia, eto., a vicina SaxoniaSaxonis Lutheri hæresim imbibierunt per mutua commercia, præsertlm mercatorum hæreticorum.

vi., u. 10. Et ADORAUERUNT UNIVERSAM MILITIAM COELI, — puta solem, lunam, luciferum cretcaque astra, quæ sunt quasi « militia » et ordinata acies Dei, quæ semper circumii, et stationes suas obit, militatque Deo ao ejus jussu in infideles et impios vibrat procellas, tonitrua et fulmina.

v. r». W. 20. PhOJECTIQUB DOMINUS OMNE SEMEN ISRAEL (scilicet tam decem tribuum, quam tribus Juda, do qua sermo præcessit), donec, projiceret eos a facie sua, — id est donec plene et irrevocabiliter eos a se abjiceret. Notent hic Judici, scilicet se plane a Deo abjectos et projectos esse, ut sute gentis e captivitate, quam per 1600 annos patiuntur, liberationem, et Synagoge restitutionem sperare ndh debeant, sed cætris gentibus immixti et permixti, cum eis in Christum credere debeant, si a servitute tam temporali quum retoma liberari velint.

Van.iL 2-l. Adduxit autem rex Assyriorum vinos de Babylonb. — Hinc patet Salmanasar dominatum fuisse non tantum Assyria?, sed et Babylonii : nam inde colonos transtulit in Samariam.

Et de Cutha. — Hinc coloni hi translati in Samariam dicti sunt Cuthrei, sicut a Samaria dicti sunt Samaritani. Quare ipsi fuere Babylonii et Assyrii, non vero Judei vel Israelita;.

ven.M. 26. Ignorant legitima Dei terts, — id est ignorant ritum et creremonias, quibus legitime colit vult Deus Samariæ : idcirco enim ipse iratus immisit in eos Icones, ut præcessit.

Ver», jo. 30. Viri enim Babylonii fecerunt Sochoth Denota — quasi suum simulacrum et idoluin. Notat Valablus voces has esse Syriacas et Chaldaicas, atque hrec significare : *Succhoth Jienoth* Idem est quod *gallinæ cum pullis suis*. *Nergel* est *gallus gallinaceus*. *Asima* est *hircus stjlvcslr*. *Ncbahaz* est canis, co quod latrare soleat, aut iratus excreat dentes. *Tharthac* est *asinus*. *Adramdech et Anamtlech* est *mulus et asinus*. Vide et mirare hic stoliditatem Cuthreorum sive Samaritaruin, qui stolidissima animalia, uti sunt mulus, equus et asinus, pro diis coluerunt : permisit hoc Deus, ut ostenderet in quæ absurda numina incidunt illi qui verum Dei numen deserunt.

33. Et cum Dominum colerent, diis quoque suis vm. a serviebant. — Nova fuit hrec Culturorum stultitia, quod Deum cum idolis suis colerent, quasi Deus esset Dominus terree Israel, quam ipsi incolebant; idola vero essent dii patrii suarum terrarum, ex quibus abducti erant in Samariam.

4L Flerunt igitur gentes iste timentes (ndo- v'r* u rantes, sacrificantes, colentes) quidem Dominum, NIHILOMINUS ET IDOLIS SUIS SERVIENTES. NAM FILII EORUM ET NEPOTES, SICUT FECERUNT PATRES EORUM, ITA FACIUNT USQUE IN PRÆSENTEM DIEM. — IH CrgO sunt Cuthrei sive Samarita? vel Samaritani, qui simul colebant Deum Israel cum idolis gentium, idcoque Judrels Deum solum colentibus fuero exosi quasi anathemata, ut patet ex Samaritana cum Christo colloquente, *Joannis* iv. Ex tota enim gentium deorum et religionum colluvie et permixtione, religionem quamdam ex multis compactam, quasi centonem monstrosuni effecere. Quare errores varios habuero, quos recenset S. Epiphanius, Philastrius et alii in eorum hæreM. A Judeis mutuati sunt circumcisionem, sabbati cultum, crercmonias a Moyse præscriptas. Solum enim Moysis Pentateuchum admittebant, cretros vero prophetas et hagiographas spernebant. Ab aliis gentibus mutuati sunt eorum idola, ritus gentilitios, superstitiones, etc. Addit Philastrius, et ex co Gabriel Pracolus in hresi Samaritanorum, cos primo, judicium futurum non exspectare; *secundo*, resurrectionem mortuorum negare; *tertio*, animre immortalitatem infleiri; *quarto*, Jesum esse Christum Dei Filium a prophetis promissum non credere; *quinto*, S. Epiphanius, liæresi 9 sub medium : « Habent, inquit, alias quasdam dementire consuetudines antiquas, quod videlicet urina se proluunt, ubi ab externis venerint, polluti nimirum. Et quod in aquam se una cum vestibus immergunt, ubi contigerint alium ex alia gente. » De aliis Samaritanorum erroribus vide Epiphanium, *hæresi* 10, 11, 12, 13. Porro Samaritre, cum Judeis omnia prospere succederent, volebant esse Judei, cum sinistre cos averabantur, instar vespertilionis Æsopici, qui cum avibus volebat esse avis propter alas quas habet, cum muribus mus; corpore enim est mus, sed alis avis. Unde Josephus, lib. XI *Antiq.* cap. vin, et lib. XII, cap. vu, scribit Samantas, cum viderent Alexandrum Magnum Judeis amicum, jactasse se esse Judeos, et eandem cum cis religionem colere : cum vero Antiochum Epiphanem cis infensum et infestum conspicerent, negasse se esse Judeos, cosque aversatos esse.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

flegnat Ezechias, idola subvertit, rebellat regi Sennacherib, qui vers. 17, mittit Tialsareru. Illic Deurn blasphematur, et Ezechia; insultat, suadetque Judæi» ut se dedant Sennacherib.

1. Anno tertio Osee filii Eia regis Israel, regnavit Ezechias filius Achaz regis Juda. 2. Vingtique quinque annorum orat, cum regnare coepisset; et viginti novem annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Abi filia Zachariæ, 3. Fecitque quod erat bonum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus. 4. Ipse dissipavit excelsa, et contrivit statuas, et succidit lucos, confregitque serpentem æneum quem fecerat Moyses : siquidem usque ad illud tempus filii Israel adolebant ei incensum ; vocavitque nomen ejus Nohcslan. 5. In Domino Deo Israel speravit : itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Juda, sed neque in his qui ante eum fuerunt ; 6. et adhæsit Domino, et non recessit a vestigiis ejus, fecitque mandata ejus, quæ præceperat Dominus Moysi. 7. Unde et erat Dominus cum eo, et in cunctis, ad quæ procedebat, sapienter se agebat. Rebellavit quoque contra regem Assyriorum, et non servivit ei. 8. Ipse percussit Philistæos usque ad Gazam, et omnes terminos eorum, a Turre custodum usque ad Civitatem munitam. 9. Anno quarto regis Ezechia?, quierat annus septimus Osee filii Eia regis Israel, ascendit Salmanasar rex Assyriorum in Samariam, et oppugnavit eam, 10. et cepit. Nam post annos tres, anno sexto Ezechia?, id est nono anno Osee regis Israel, capta est Samaria : 11. et transtulit rex Assyriorum Israel in Assyrios, collocavitque eos in Hala et in liabor fluviis Gozan in civitatibus Medorum; 12. quia non audierunt vocem Domini Dei sui, sed prælergressi sunt pactum ejus : omnia, quæ præceperat Moyses servus Domini, non audierunt, neque fecerunt. 13. Anno quartodecimo regis Ezechia?, ascendit Sennacherib rex Assyriorum ad universas civitates Juda munitas, et cepit eas. 14. Tunc misit Ezechias rex Juda nuntios ad regem Assyriorum in Lacbis, dicens ; Peccavi, recede a me; et omne quod imposueris mihi feram. Indixit itaque rex Assyriorum Ezechia? regi Judæ trecenta talenta argenti, et triginta talenta auri. 15. Deditque Ezechias omne argentum quod repertum fuerat in domo Domini, et in thesauris regis; 16. in tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, et laminas auri, quas ipse affixerat, et dedit eas regi Assyriorum. 17. Misit autem rex Assyriorum Tharllnn, et Rabsaris, et Rabsacen, de Lacbis ad regem Ezechiam, cum manu valida, Jerusalem : qui cum ascendissent, venerunt Jerusalem, et steterunt juxta aquæductum piscili? superioris, quæ est in via Agrifullonis. 18. Vocaveruntque regem : egressus est autem ad eos Eliaciin filius llelciæ, præpositus domus, et Sobna scriba, et Joahc filius Asaph a commentariis. 19. Dixitque ad eos Rabsaces : Loquimini Ezechia? : Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum : Quæ est ista fiducia, qua niteris? 20. Forsitan inisti consilium, ut præparcs te ad prælium. In quo confidis, ut audeas rebellare? 21. an speras in baculo arundineo atque confracto/Egypto, super quem, si incubuerit homo, comminutus ingreditur manum ejus, et perforabit eam? sic est Pharaon rex Ægypti omnibus qui confidunt in se. 22. Quod si dixeritis mihi : In Domino Deo nostro habemus fiduciam; nonne iste est cujus abstulit Ezechias excelsa et altaria, et præcepit Judæ et Jerusalem : Aule altare hoc adorabilis in Jerusalem? 23. Nunc igitur transito ad Dominum meum regem Assyriorum, et dabo vobis duo millia equorum, et videte an habere valeatis ascensores eorum? 24. Et quomodo potestis resistere ante unum satrapam de servis domini mei minimis? An fiduciam habes in Ægypto propter currus et equites ? 25. Numquid sine Domini voluntate ascendi ad

locum istum, ut demolirer eum ? Dominus dixit mihi : Ascende ad terram hanc, et demolire eam. 26. Dixerunt autem Eliacim filius Ilelciaë, et Sobna, el Joahe, Rabsaci : Precamur ut loquaris nobis servis tuis Syriace, siquidem intelligimus hanc linguam; et non loquaris nobis Judaice, audiente populo, qui est super murum. 27. Responditque eis Rabsaces, dicens : Numquid ad dominum tuum, et ad le misit me dominus meus, ut loquerer sermones hos, et non polius ad viros, qui sedent super murum, ut comedant stercora sua, et bibant urinam suam vobiscum? 28. Stetit itaque Rabsaces, et exclamavit voce magna Judaice, el ait : Audite verba regis magni, regis Assyriorum. 29. Hæc dicit rex : Non vos seducat Ezechias ; non enim poterit eruere vos de manu mea. 30. Neque fiduciam vobis tribuat super dominum, dicens : Eruens liberavit nos Dominus, et non tradetur civitas hæc in manu regis Assyriorum. 31. Nohte audire Ezechiam. Hæc enim dicit rex Assyriorum : Facite mecum quod vobis est utile, el egredimini ad me ; el comedet unusquisque de vinea sua, et de ficu sua, et bibetis aquas de cisternis vestris : 32. donec veniam, el transferam vos in terram quæ similis est terræ veslræ, in terram fructiferam, et fertilem vini, terram panis et vinearum, terram olivarum, et olei ac mellis, el vivetis, et non moriemini. Nolite audire Ezechiam qui vos decipit, dicens : Dominus liberabit nos. 33. Numquid liberaverunt dii Gentium terram suam de manu regis Assyriorum ? 34. Ubi est deus Emath, et Arphad? ubi est deus Sepharvaim, Ana et Ava? numquid liberaverunt Samariam de manu mea? 35. Quinam illi sunt in universis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea, ul possit eruere Dominus Jerusalem de manu mea? 36. Tacuit itaque populus, et non respondit ei quidquam : siquidem præceptum regis acceperant, ut non responderent ei. 37. Yenitque Eliacim filius Elciaë, præpositus domus, el Sobna scribe, el Joahe filius Asaph a commentariis, ad Ezechiam, scissis vestibus, et nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

Vm.J. 2. VIGINTI QUINQUE ANNORUM ERAT, CUM REGNARE
o 'jsset. — Dices : Ex capite præcedenti liquet quod Achaz vixerit duntaxat triginta sex annis; ergo Achaz genuit Ezechiam anno ætatis undecimo : nam cum ipse mortuus est anno ætatis trigesimo sexto, succedens ei Ezechias erat 25 annorum; tolle enim 25 a 36, remanent anni undecim. Consequentiam admittit Cajetanus, Sanchez et S. Hieronymus, epistola 132 *ad Vitalem*, ubi pluribus exemplis id fieri posse probat. Abulensis tamen censet Achaz fuisse quatuordecim annorum, cum genuit Ezechiam; quia, inquit, in Scriptura tacentur anni ejus incompleti. Erat enim Achaz, inquit Abulensis, cum coepit regnaro, viginti annorum scilicet completorum, et unius incompleti, quem Scriptura non numerat. Rursum sedecim annis regnavit, scilicet completis, insuper decimo septimo incompleto : quare mortuus est anno ætatis trigesimo octavo. Ezechias quoque erat tantum 24 annorum completorum, cum regnare cœpit; sed in Hioarat annum 25.

Vm. *. 4. CONFREGITQUE SERPENTEM ÆNEUM QUEM FECERAT
 Moïses (ad sanandum eos qui a serpentibus morsi erant, *Numcr.* xxi, 8); siquidem usque ad illud tempus filii Israel adolebant ei incensum — tanquam numini benefico, ulpote qui patres eorum curasse! a morsu serpentutu. Addit Philastrius Episcopus Brixienis, coævus S. Ambrosio, lib. *De hæresibus*, cap. xxi, Ezechiam jussisse deleri et ferro radi; penitusque exscindi impressiones sive

insculptiones quasdam quas Judæorum populus faciebat in lapide quodam magno, velut obelisco, qui in templo, loco columnæ erectus erat : ex quo tollentes diversas formulas velut quarumdam litterarum, et in lamina ponentes in collo bajulabant, quibus incantationes quasdam et maleficia exercebant, atque percolebant ea velut tutamina quædam, in pectore suo illa portantes, quæ Dominus in lege passim fieri vetuerat, quod pagane cæcitatatis hæc esset impietas.

VOCAVITQUE NOMEN EJUS NOHESTAN, — id est *@ZIU-lum*, scilicet ex parvo, vili et tinnulo ære conflatum. «Nohestan» enim est nomen diminutivum, quo ulitur Ezechias ad simulacri contemptum, *q. d.* Quid putatis, o Judan, parum teris vilis sordidique habere divinitatem? Erratis, nil in eo est numinis, nil magni, nam non est aliud quam modica objecti nigrique æris portio. Addit Anastasios Nicænus ex Eusebio : « Libros, inquit, Salomonis qui scripti erant de Proverbiis, et odis in quibus tractabatur de natura plantarum et oinni genere animalium, et de curatione omnium morborum, de medio sustulit Ezechias; propterea quod morborum medelas inde acciperet populus, et nihili facerent a Deo petere curationes.»

5. In Domino Deo Israel speravit, — ideoque dicitur vers. 7 : «Unde et erat Dominus cum eo, et in cunctis, ad quæ procedebat, sapienter se agebat.» Unde et apposite vocatus est u Ezechias » hebraico Ifl'p'ri *Clùakiahu*, id est *fortitudo mea*

Ver», s.

Dominus, ait Pagninus, quasi hoc ejus fuerit lemma et symbolum.

Non fuit similis ei, — Ezechiæ, quoad hoc scilicet, quod abstulerit excelsa et serpentem æneum confregerit, quæ alii reges omnes ante eum permiserant. Nam alioqui David videtur religiosior et sanctior fuisse Ezechia : David enim vir fuit secundum cor Dei, cui proinde a Deo facta est promissio de Christo ex se nascituro; adcoque David a Deo statutus est in exemplar quod imitarentur, regibus omnibus ex eo nascituris. Ita Abulensis. Vel certe est hyperbole, *q. d.* Adeo pius et zelosus in Dei cultu tuendo fuit Ezechias, ut vix videatur habuisse parem vel similem. Idem dicitur de Abraham, *Eccli.* xliiv, 21 : «Non est, inquit, inventus similis illi in gloria, qui conservavit legem Excelsi.» Vide ibi dicta.

Vcu.7. - Hebellavjt QUOQUE CONTRA REGEM ASSYRIORUM, — cui se pater ejus Achaz subjecerat pendebalque tributum, quod negavit Ezechias, indignum reputans regem Juda fidelem servire regi infideli, confidensque in Deo, quod ipse se ab hac servitute liberaret, uti et fecit, per miraculosam victoriam.

Vera. s. 8. a turre custodum — rusticana, ut dixi cap. XVII, vers. 9.

Vera. II. II, COLLOCAVITQUE EOS IN HALA ET IN IIa BOR FLUVIIS Gozan in civitatibus Medorum — Pro fluviiis, Serarius et alii censent legendum *fluvii*. Unde Vatablus vertit, *juxta fluvium Gozan*, et sic vertit Noster, cap. xvn, G. Hebraice enim est *inonehar*, id est *fluvii*, in singulari; aut certe fluvii vocantur urbes adjacentes fluviis per melonymiam, nam in urbibus habitant homines, non in fluviis, nisi apud Sinas, ubi tanta est hominum copia, ut terra eos non capiat : quare multi in pontibus et navibus fluminum habitare coguntur, IctenostroNicolaoTrigaultioin historia Chinensi.

Vera. i3. anno quartodecimo regis Ezechlf. ascendit Sennacherib, — qui jam Salmanasar patri vita

functo, in regno Assyriorum successerat. Ascendit autem contra Judara, eo quod Ezechias rebellasse! et tributum negasset, vers. 7. Id facium est ex Dei providentia, qui, non obstante pietate Ezechie, volebat punire tribum Juda, ob idololatriciam et scelera ab ea commissa.

17. Misit autem rex Assyriorum. — Nota hic perfidiam Sennacherib qui, acceptis ab Ezechia trecentis argenti talentis, et triginta auri, nihilominus mittit contra eum exercitum, qui proinde ab Angelo ciesus est, ac dum abena invasit, sua domi amisit.

Que est in via agripullonis. — Ita dictus est ager, quod in eo fullones aqua piscinæ pannos abluerent.

25. Dominus dixit mihi : Ascende ad terram hanc, ut n is et demolire eam. — Mentitur Rabsaces se Dei jussu invadere Judæos, ut eos terreat, et ad deditionem compellat. Ha Abulensis.

Reliqua hujus capitis transcripta sunt ex *Isaia* cap. XXXVI, ubi ea explicui : Isaias enim fuit internuntius inter Deum et Ezechiam, eique victoriam contra Sennacherib prædixit et promisit.

30. Preceptum regis (Ezechiæ) acceperant, ut non responderent ei. — Cur? Respondet *primo* S. Cyrillus Alexandrinus in cap. *Isaia* citatum : «Quia, inquit, imperitis sermonibus, et fastui barbarico, linguæque contra Deum petulanti illacrymari potius, quam reclamare oportuit. » Respondet *secundo* Procopius ad locum citatum Regum : «Nihil, inquit, ad blasphemias istas responderi passus est pius rex, ne ad majores provocaret. » Respondet *tertio* Abulensis, ibidem *Quæst.* XLIV : «Quia ad honorem, inquit, regis pertinebat, quod negotia fierent prudenter, ordinate, et cum maturatione; si autem quilibet de populo posset respondere Rabsaci, sicut vellet, esset quædain deordinatio magna, et posset irridere Rabsaesdeordinationem quam habebatEzechias in subditis et negotiis suis. »

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Isaias *prædicat* Ezechie victoriam de Sennacherib : quare Angelus ex ejus castris cadit 185 millia.

1. Quæ cum audisset Ezechiasrex, scidit vestimenta sua, et opertus est sacco, ingressusque est domum Domini. 2. Et misit Eliacim præpositum domus, et Sobnam scribam, et senes de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam prophetam filium Amos. 3. Qui dixerunt : *Hæc* dicit Ezechias : Dies tribulationis, et increpationis, et blasphemie, dies iste : venerunt filii usque ad partum, et vires non habet parturiens. 4. Si forte audiat Dominus Deus tuus universa verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus, ut exprobraret Deum viventem, el argueret verbis, quæ audivit Dominus Deus tuus: et fac orationem pro reliquiis, quæ repertæ sunt. 5. Venerunt ergo servi regis Ezechie ad Isaiam. G. Dixitque eis Isaias ; Ilæcdi-

retis domino vestro : *īā* dicit Dominus : Noli timere a facie sermonum, quos audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me. 7. Ecce, ego immittam ei spiritum, et audiet nuntium, et revertetur in terram suam, et dejiciam eum gladio in terra sua. 8. Reversus est ergo Rabsaccs, et invenit regem Assyriorum expugnantem Lobnam : audierat enim quod recessisset de Lachis. 9. Cumque audisset de Tharaca rege *Ælhiopie*, dicentes ; Ecco, egressus estui pugnei adversum te : et iret contra eum, misit nuntios ad Ezechiam, dicens : 10. Hæc dicite Ezechie regi Juda : Non te seducat Deus tuus in quo habes fiduciam : neque dicas : Non tradetur Jerusalem in manus regis Assyriorum. 11. Tu enim ipso audisti quæ fecerunt reges Assyriorum universis terris, quomodo vastaverunt eas : num ergo solus poteris liberari? 12. Numquid liberaverunt dii Gentium singulos, quos vastaverunt patres mei, Gozan videlicet, et liaran, et Rcseph, et filios Eden, qui erant in Thelassar? 13. Ubi est rex Einath, et rex Arphad, et rex civitatis Scpharvaim, Ana, et Ava? 14. Itaque cum accepisset Ezechias litteras de manu nuntiorum, et legisset eas, ascendit in domum Domini, et expandit eas coram Domino. 15. Et oravit in conspectu ejus, dicens : Domine Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus sohis regum omnium terræ, tu fecisti cælum et terram. 16. Inclina aurem tuam, et audi : aperi, Domine, oculos tuos, et vide : audi omnia verba Sennacherib, qui misit ut exprobraret nobis Deum viventem. 17. Vere, Domine, dissipaverunt reges Assyriorum Gentes, et terras omnium. 18. Et miserunt deos eorum in ignem : non enim erant dii, sed opera manuum hominum ex ligno et lapide, et perdiderunt eos. 19. Nunc igitur, Domine Deus noster, salvos nos fac de manu ejus, ut sciant omnia regna terræ, quia tu es Dominus Deus solus. 20. Misit autem Isaías filius Amos ad Ezechiam, dicens : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Quæ deprecatus es me super Sennacherib rege Assyriorum, audivi. 21. Iste est sermo, quem locutus est Dominus de eo : Sprevit te, et subsannavit te, virgo filia Sion : post tergum tuum caput movit, filia Jerusalem. 22. Cui exprobrasti et quem blasphemasti? contra quem exaltasti vocem tuam, et elevasti in excelsum oculos tuos? contra sanctum Israel. 23. Per manum servorum tuorum exprobrasti Domino, et dixisti : In multitudine currum meorum ascendi excelsa montium in summitate Libani, et succidi sublimes cedros ejus, et electas abietes illius. Et ingressus sum usque ad terminos ejus, et saltum carmeli ejus. 24. ego succidi. Et bibi aquas alienas, et siccavi vestigiis pedum meorum omnes aquas clausas. 25. Numquid non audisti quid ab initio fecerim ? Ex diebus antiquis plasmavi illud, et nunc adduxi : cruntque in ruinam collium pugnantium civitates munitæ. 26. Et qui sedent in eis, humiles manu, contremuerent et confusi sunt, facti sunt vehit fenum agri, et virens herba tectorum, quæ arefacta est antequam veniret ad maturitatem. 27. Habitaculum tuum, et egressum tuum, et introitum tuum, et viam tuam ego præscivi, et furorem tuum contra me. 28. Insanisti in me, et superbia tua ascendit in aures meas : ponam itaque circulum in naribus tuis, et camum in labiis tuis, et reducam te in viam, per quam venisti. 29. Tibi autem, Ezechia, hoc erit signum : Comede hoc anno quæ repereris : in secundo autem anno, *tpiæ* sponte nascuntur : porro in tertio anno seminate et metite : plantate vincas, et comedite fructum earum. 30. Et quodcumque reliquum fuerit de domo Juda, mittet radicem deorsum, et faciet fructum sursum. 31. De Jerusalem quippe egredientur reliqui®, et quod salvetur de monte Sion : zelus Domini exercituum faciet hoc. 32. Quam ob rem hæc dicit Dominus de rege Assyriorum : Non ingredietur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio. 33. Per viam, qua venit, revertetur : et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. 34. Protegamque urbem hanc, et salvabo eam propter me, et propter David servum meum. 35. Factum est igitur in nocte illa, venit Angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum : et

recedens abiit, 36. Et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, et mansit in Ninive. 37. Cumque adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech et Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Armeniorum, et regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo.

Hoc caput pariter transcriptum est ex *Isaia* cap. XXXVII, ubi illud explicui.

Ver*.si. 34. Pro pte u David. — Quærcs : Cur non dixit: « Propter Ezcchiam et Isaiatn,» quorum sine dubio proces Deo graticsimæ exstiterunt? Optime Glycas, Il pario *Annalium*, citatus in Glossa: « Hæc verba, inquit, ita divinitus prolata sunt, ne putaret Ezechias orationem suam, jussiliæ causa, qua prædilus erat, exauditam esse. »

ver». 37. 37. Et regnavit Asarhaddon filius ejus rno eo, — Genebrardus in *Chronol.*, Pererius, Arlas Montanus, et Serarius in cap. i *Judith*, vers. 1, censent d n'An Acarhaddon esse Sardauapalum, pruno, quia sicut iit* s*" Sardanapalus a gentilibus Historicis ponitur ultimusp- mus rex et monarcha Assyriorum, sic et aScriptura ultimus Assyriorum rex ponitur Asarhaddon: post eum enim nominantur Baladan Merodach, Nabuchodonosor, Evclmerodach et Baltasar, qui omnes fuero principes et reges Babyloniorum. *Secundo*, quia Sardanapali nomen videtur conflatum ex Asar et Don vel Haddon addito nomine Phul; ergo est idem cum Asarhaddon. *Tertio*, quia

quire do eversione Ninives futura per eluvionem Tigris fluvii prædicant Jonas et Nahum, ca sub Sardanapalo contigisse testatur Diodorus (1).

Verum Eusebius, Torniiellus, Salianus, emteriqucChronologi Sardanapalum antèrius collocant, scilicet sub Azaria rege Juda : tunc enim propheta- vitJonasct.Sardanapalo excidium Ninives prædixit, ut dixi cap. XV, vers. 2, et *Jonce* cap. in, 0 et seq.

(1) Alii c contra putant Asarrhadon esse aliom a Sardanapalo. D. de Saulcy, tn opere cui titulos : *Exquiti- liolies de Chronologicl imperiorum IfMocs, Babylonice el Ecbaianæ*, salis Ormi? argumentis probat, Sardanapalum esse eumdem ac Kiniladan regem Ninives, qui aNabou- pala-alzer, Babyioni® Satrapa, et a Cyaxara Medorum rege profligatus, se una cum uxoribus et thesauris combussit, ante Christum C25, prioris Sardanapali exemplum recutus. Joxla eumdem auctorem, Asarrhadon ille est qui a Ptolemæo vocatur Asaridinos vel Isarindinos, ct qui patri suo Sennacherib successit, pc-tqnam ille a duobus filiis natu majoribus, Adramelech et Sarasar, occisus est. Deindo aliquot annis elapsis, Babyloniorum imp rium, post interregnum octo circiter annorum, occnpavit, et super Ninivitas simul et Babylonios, ab anno C8p ad annum CG7, regnavit. *Annal, philos, christ*, tom. XXXVIII

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ezdechias aoer invocans Deum per Isaia ficus sanatur, signumque accipit, reversionem umbra in horologio : mox, vers. 12, Merodach rex Babylonis mitili legatos ad Ezechiarn, quibus ipse omnes suoe thesauros ostendit, ideoque ab Isaia audit illos omnes a Babylo niis diripiendos.

1. In diebus illis ægrtotavit Ezechias usque ad mortem : et venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixilque ei : Hæc dicit Dominus Deus : Præcipe domui tu® : morieris enim tu, et non vives. 2. Qui convertit faciem suam ad parietem, et orat it Dominum, dicens : 3. Obsecro, Domine, memento, quæso, quomodo ambulaverim coram te in veritate, et in corde perfecto, et quod placitum est coram te fecerim. Flevit itaque Ezechias fletu magno. 4. Et antequam egrederetur Isaias mediam partem atrii, factus est sermo Domini ad cum, dicens : 5. Revertere, et dic Ezechi® duci populi mei : Hæc dicit Dominus Deus David patris tui : Audi vi orationem luam, et vidi lacrymas tuas : et ecco sanavi te, die tertio ascendet templum Domini. 6. Et addam diebus tuis quindecim annos : sed et de manu regis Assyriorum liberabo te, et civitatem hanc, et protegam urbem istam propter me, et propter David servum meum. 7. Dixitque Isaias : Afferte massam ficorum. Quam cum attulissent, et posuissentsuper ulcus ejus, curatus est. 8. Dixerat autem Ezechias ad Isaiam : Quod erit signum, quia Dominus me sanabit, et quia ascensurus sum die tertia templum Domini? 9. Cui ait Isaias : Hoc erit signum a Domino, quod facturussit Dominus sermonem, quem loculus est : Vis ut ascendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus? 10. Et ait Ezechias : Facile est.

umbram crescere decem lineis : nec hoc volo ut fiat, sed ut revertatur retrorsum decem gradibus. 11. Invocavit itaque Isaías propheta Dominum, et reduxit umbram per lineas, quibus jam descenderai in horologio Achaz retrorsum decem gradibus. 12. In tempore illo misit Berodach Baladan, filius Baladan, rex Babyloniorum, litteras et munera ad Ezechiam : audierat enim quod ægrotasset Ezechias. 13. Lætalus est autem in adventu eorum Ezechias, et ostendit eis domum aromatum, et aurum et argentum, et pigmenta varia, unguenta quoque et domum vasorum suorum, et omnia quæ habere poterat in thesauris suis. Non fuit quod non monstraret eis Ezechias in domo sua, et in omni potestate sua. 14. Venit autem Isaías propheta ad regem Ezechiam, dixitque ei : Quid dixerunt viri isti? aut unde venerunt ad te? Cui ait Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone. 15. At ille respondit : Quid viderunt in domo tua : Ait Ezechias : Omnia quæcumque sunt in domo mea, viderunt : nihil est quod non monstraverim eis in thesauris meis. 16. Dixit itaque Isaías Ezechiae : Audi sermonem Domini; 17. Ecce dies venient, et auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, et quæ condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem : non remanebit quidquam, ait Dominus. 18. Sed et de filiis tuis qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur, et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. 19. Dixit Ezechias ad Isaiam : Bonus sermo Domini, quem locutus es : sit pax et veritas in diebus meis. 20. Reliqua autem sermonum Ezechiae, et omnis fortitudo ejus, et quomodo fecerit piscinam, et aquæduclum, et introduxerit aquas in civitatem, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? 21. Dormivitque Ezechias cum patribus suis, et regnavit Manasses filius ejus pro eo.

Hoc caput transcriptum quoque est ex *Isaia* cap. xxxviii et xxxix, ubi illud explicui. Multado Ezechiae pietate et zelo religionis adduntur II *Paral.* cap. XXIX, XXX et xxxi. Unde meruit ipse a Deo obtinere victoriam contra Sennacherib, et sanitatem miraculosam, in qua Deus ei adjecit 15 annos vitæ.

Vet. l. II 12. I> TEMPORE ILLO MISIT BERODACH BALADAN, **ἰβυδίν** filies Baladan. — «Baladan» fuit primus princeps Babyloniorum : eorum enim nomen hucusque non audivimus, sed Assyriorum duntaxat. Quare videtur quod Baladan prefectos Babyloniae, vel potius filius ejus Merodach Baladan videns Sennacherib (cui ipse erat subditus et vectigalis) et Assyriorum copias ab Angelo cæsas in Judæa, ejusque vires attritas, jugum excusserit, seque principem absolutum et regem Babyloniorum effecerit, imo Asarhaddonem regno et vita privarli sub annum Ezechiae vigesimum sextum, ut vult Salius; luncque defecit regnum Assyriorum : unde deinceps in Scriptura nulli reges Assyriorum nominantur, sed omnes Babyloniorum, quorum primus fuit Baladan. Unde a Baladan » Hebraice idem est quod sine Domino, ait Pagninus. Porro Baladan patrem non esse Salmanassar regem Assyriorum, ut vult Genebrardus, sed Nabonassar, qui a Ptolemaeo in A/mo^esto ponitur primus princeps Babyloniorum, censent ex Eusebio, Beioso, Josepho, Scaliger, Serarius, Bellarmus, Torriellus, Salius in C/ironoi. mule ab eo constituta fuit æra Nabonassarea, a qua Habylonii c t-lique annos suos computant deinceps,

sicut Persæ a Cyro, Greci ab Alexandro, Romani ab Augusto. Hinc Chaldaice dictus est *Baladan a Bai et Haddon*. Bal enim sive Bel et Baal, erat Nemrod sive Jupiter, Belus, primus post diluvium turris Babel conditor, ut dixi Genes, x, qui (vel cujus socius) alio nomine dictus est Nabo, id est prophetia vel divinatio, uti dixi *Isaia* cap. XLvi, 1, ad illa: «confractus est Bel, contritus est Nabo, v Nam ut ait Tertullianus, *Apolog.* cap. xx : «Testimonium divinitatis est veritas divinationis.» Dei enim proprium est divinare, præscire, et prædicere futura, juxta illud *Isaia* cap. XLI, vers. 23 : «Annuntiate quæ ventura sunt..., et sciemus quia dii estis vos. » Hinc a Nabo Deo et Assar conflatus est dictusque Nabonassar. Rursum filius Baladan, sive Nabonassar fuit hic « Merodach » sive Berodach, qui primus se regem Babylonis nuncupavit misitque legatos ad Ezechiam. Merodacho successit filius Ben Merodach, uti asserunt Eusebius lib. IX *De Præparat.*, Berosus apud Josephum, Methasthenes Annii, Josephus, Scaliger, lib. V *De Emendat, tempor.*, Torriellus, Salius et alii, qui Baladan tribuunt 27 annos, Merodach 52, Ben Merodach It, qui in unum conflati faciunt 123; unde Chronologi a Nabonassar usque ad Nabopolassar, quem Berosus vocat Nabolassar, qui Ben Merodacho successit, fuitque Nabuchodonosor senior, uti asserunt Eusebius, Berosus, Scaliger, Bellarmus, Torriellus, Salius et alii, numerant annos 123. Nabuchodonosori seniori post annos regni 19 defuncto successit Nabuchodonosor junior, cognomento Magnus, qui Jerusalem cepit,

s'riH

et Judæos in Babylonem abduxit, ac monarchiam ab Assyriis ad Babylonios transtulit, regnavitquo annis 45, cui successit filius Evcl Merodach, alio nomine dictus Baltasar, per 34 annos, ut dixi *Daniel*, v, 1. P' ;c chronologie virorum eruditorum est probabilis, licet alii aliam assignent in nonnullis a jam dicta differentem. Nil enim certi de temporibus tam antiquis, et historia certa carentibus potest. Vide dicta *Eiechielis* cap. i, sub initium. Denique qui privatus dictus est Baladan, assumpto imperio, vocatus est Nabonassar Baladan; filius vero ejus vocatus est Merodach Baladan. Porro primum annum Nabonassar multi cum Ptolemaeo assignant anno primo vel secundo octavæ Olympiadis, sive anno trigesimo ab initio Olympiadum, quem Torniellus contendit esse annum regis Achaz 1.3; condit® vero Bornie sextum, Scaliger et Serarius volentesse annum Achaz nonum, Salianus Achaz decimum quartum; alii malunt esse annum Joatham nonum. Nil enim certi in re tam incerta statui potest. Rursum Ptolemaeus ab anno primo Nabonassar numerat annos 123, usque ad annum primum Nabopolassar, quem Eusebius, Berossus, Josephus, Scaliger, Salianus et alii censentesse Nabuchodonosorem seniorem. Alii vero censent esse juniorem, qui cognominatus est Magnus, et Judæos in Babylonem abduxit. Nec enim monarchiam tam potentem videtur omisisse Ptolemaeus. Difficile enim est et subinde impossibile historicos profanos adaptare, et per omnia adæquare historiæ sacræ Scripturæ, mox (amen eam illi adæquabo.

Porro Merodach inchoans regnum Babylonis misit legatos ad Ezechiam, quia audierat eum idem jugum regis Assyriorum excussisse, quod ipse excusserat, ut cum eo fcedus iniret, junctisque viribus Assyrio resisterent.

Ad extremum hos chronologire limites, et quasi canones ex Ptolemæo et aliis statuunt, figuntque Scaliger, Serarius, Salianus et alii.

Primo, Nabonassari annus primus incidit in annum primum octavæ Olympiadis, sive in annum vigesimum nonum ab initio Olypiadum. Id palet ex eo quod Ptolemæus asserat Alexandrum Magnum mortuum esse anno 424 Nabonassaris. Constat autem Alexandrum mortuum esse anno pri-

mo Olympiadis 114, a quo anno ad superiora regrediendo, primus Nabonassar in primum octavæ Olympiadis necessario incidit. Nam 113 Olympiades faciunt annos 452, a quibus si demas septem Olympiades jam devolutas, id est annos 28, reliqui erunt 424, qui a primo Nabonassar usque ad mortem Alexandri fluxere.

Secundo, hinc sequitur annum primum Nabonassari esse sextum a Roma condita : hæc enim condita est in fine Olympiadis sextæ, sive anno 23 ab initio Olympiadum; ab hoc autem initio annus primus Nabonassari est 29; jam 29 annus posterior est 23 sex annis, ut liquet.

Tertio, annus 151 ab initio Olympiadum est Tertio, annus primus Nabopolassar, hoc est Nabuchodonosoris senioris, qui fuit pater Nabuchodonosoris Magni, sive primi monarch® Chaldæorum.

Quarto, Annus Nabonassar 122 est annus primus Nabopolassar : ita Scaliger et Serarius; negant tamen hoc Salianus et Torniellus, qui annum primum Nabonassar consignant anno 13 vel 14 Achaz, annum vero primum Nabopolassar anno 13 Josiæ; jam a 14 Achaz ad 13 Josiæ fluxere anni centum et unus duntaxat, non centum viginti duo.

Juxta hos canones ita horum omnium anni annis regum Juda assignandi et combinandi videntur, ut initium Olympiadum assignemus anno 40 Azariae; Rora® conditionem, anno 10 vel 11 Joatham, annum primum Nabonassar, anno 15 Joatham, annum primum Nabopolassar sive Nabuchodonosoris senioris, anno 18 Josiæ. Nam ab anno 40 Oziæ usque ad decimum Joatham sunt 23 anni. Inde ad 15 Joatham sunt anni sex, inde ad 18 Josiæ fluxere anni 122, inde ad annum quintum a captivitate Joachim, sunt anni triginta, quando ccepit prophetare Ezechiel, ut ipse ait cap. i, vers. I. Videtur enim Nabuchodonosor senior coepisse quidem regnum in Babylone moliri anno 13 Josiæ, sed anno 18 Josiæ absolute regnasse, (unique cum Cyaxare rege Medorum obsedissee Niniven, ad evertendam monarchiam Assyriorum, quam paulo post reipsa cepit et evertit Nabuchodonosor junior senioris filius, itaque monarchiam ab Assyriis ad se et Chaldæos transtulit, uti ostendi *Nahum* n, 1.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Mimasses impius regnat et idola restituit, ac prophetas occidit. Succedit ei, vers. 18, impius filius Amon, qui post biennium a suis occiditur, succedente sibi filio pio Josia.

1. Duodecim annorum erat Manasses cum regnare coepisset, et quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Haphsiba. 2. Fecitque malum in conspectu

Cinones
broncio
im-
primai

Srcoa-
'®!''®

Qnirtnt,

Domini, juxta idola Gentium quas delevit Dominus a facio filiorum Israel. 3. Conversusquo est, et ædificavit excelsa, quæ dissipaverat Ezechias pater ejus : ot erexit aras Haul, et fecit lucos sicut fecerat Achab rex Israel, et adoravit omnem militiam coeli, el coluit eam. 4. Extruxitque aras in domo Domini, de qua dixit Dominus : In Jerusalem ponam nomen meum. 5. Et extruxit altaria universa) militiæ codi in duobus atriis templi Domini. 6. El traduxit filium suum per ignem : et ariolalus est, et observavit auguria, et fecit pythones, et aruspice# multiplicavit, ut faceret malum coram Domino, et irritaret eum. 7. Posuit quoque idolum luci, quem fecerat, in templo Domini, super quod locus est Domiuus ad David, el ad Salomonem filium ejus : In templo hoc, et in Jerusalem, quam elegi do cunctis tribubus Israel, ponam nomen meum in sempiternum. 8. Et ultra non faciam commoveri pedem Israel de terra, quam dedi patribus eorum : si tamen custodierint opera omnia quæ praecepi cis, el universam legem quam mandavit eis servus meus Moyses. 9. Illi vero non audierunt : sed seducti sunt a Manasse, ut facerent malum super Gentes, quas contrivit Dominus a facie filiorum Israel. 10. Locusque est Dominus in manu servorum suorum Prophetarum, dicens : 11. Quia fecit Manasses rex Juda abominationes islas pessimas super omnia quæ fecerunt Amorrhæi ante eum, et peccare fecit etiam Judam in immunditiis suis; 12. proplcrea hæc dicit Dominus Deus Israel : Ecce ego inducam mala super Jerusalem et Judam, ut qtiictnnque audierit, tinniant ambro aures ejus. 13. Et extendam super Jerusalem funiculum Sainarí) et pondus domus Achab : et delebo Jerusalem, sicut deleri solent tabula) et delens vertam, el ducam crebrius stylum super facieinejus. 14. Dimittam vero reliquias hæredilatismeæ, el tradam eas in manus inimicorum ejus : eruntque in vastitatem», el in rapinam cunctis adversariis suis : 15. eo quod fecerint malum coram me, et perseveraverint irritâmes me, cx diequa egressi sunt patres eorum ex Ægypto, usque ad hanc diem. 16. Insuper el sanguinem innoxium fudit Manasses multum nimis, donec impleret Jerusalem usque ad os : absque peccatis suis, quibus peccare fecit Judam, ul faceret malum coram Domino. 17. Reliqua autem sermonum Manasse, et universa quæ fecit, et peccatum ejus quod peccavit, nonne hæcscripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? 18. Dormivitque Manasses cum patribus suis, et scpullus est in borlo domus suæ, in horto Oza : et regnavit Amon filius ejus pro eo. 19. Vigili duorum annorum erat Amon cum regnare coepisset : duobus quoque annis regnavit in Jerusalem ; nomen matris ejus Messalcmlh filia Ilarus de Jeteba. 20. Fccitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses paler ejus. 21. El ambulavit in omni via, per quam ambulaverat paler ejus : servivilque immuudiliis, quibus servierat paler ejus, el adoravit eas, 22. et dereliquit Dominum Deum patrum suorum, el non ambulavit in via Domini. 23. Teten* dcrunlque ei insidias servi sui, et interfecerunt regem in domo sua. 24. Percussit autem populus lerræ omnes qui conjuraverant conira regem Amon : el constituerunt sibi regem Josiam filium ejus pro eo. 25. Reliqua autem sermonum Amon quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? 26. Scpelierunlque cum in sepulcro suo in horto Oza; et regnavit Josias filius ejus pro eo.

v«i 7. 7. Poscit quoque idolum lucis, quem fecerat, (idolum in loco ante a se constiucto positum, jam loco sculptili circumdatum, posuit) in templo. — q. d. Manasses prius construxerat, lucum sive Sylvain diis sacrum, in coque collocarat idolum, quod deinde ex loco transtulit in templum; sed quia lucum cum idolo transferre non poterat, alio loco luci, fecit simulacrum sive similitudinem luci ex auro, argento vel ære, in coque posuit idolum, illudque cum loco transtulit in templum, ut ibidem jam vocaretur Deus in templo, sed

dæmon in loco coleretur. Unde utrumque postea destruxit Josias Manassis nepos, cap. xxm, vers. Gel 7.

10. Locutusque est Dominus in manu servorum suorum Prophetarum, — scilicet per Osce, Amos, Joelem, Nahum, Jonam, Abdiam, ac maximo Isaiam Manassis socerum, qui proinde a Manasse serra lignea dissectus Christi in ligno crucifixi fuit typus, ut dixi proæmio in Isaiam, ac plures alios prophetas, adeo ut Josephus, lib. X, cap. rv, asserat,» ex eorum numero periret Inculi s dies

aliquem supplicio a Manasse affectum fuisse.»

Viti. 15. **13.** Extendam SITUI JURUSALFJI FUNICULUS Sa VA-lu.K, — u Funiculus » mensorius met qihorico aignillout camdem pœnæ mensuram, *q. d.* Qua mensura punivi, vestavi et abduxi e Samaria Israelitas in Assyriam, eadem puniam, vastabo et abducam Judæos o Jerusalem in Uabyloncm : sicut enim fuerunt pares in culpa et idololatria, sic pares erunt in pcenu et captivitate. Est metaphora a fabris, qui utuntur ferro sive funiculo, quem extendunt plumbi massa, ut juxta illud ad perpendicularum fabricam conslruaut, vel constructam diruant et destruant, *q. d.* Ego Jerusalem destruem, et quasi funiculo ad solum coæquabo, sicut solet faber domos diruere, et per funiculum mensorium terræ coæquare et complanare; unde explicans idipsum per aliam similitudinem cera) declarat, dicens : u Delebo Jerusalem, sicut deleri solent tabulo;; et delens vertam, el ducam crebrius stylum super faciem terræ, » *q. d.* Delebo Jerusalem sicut deleri solent litteræ in tabula ex cera exarata. Solebant enim olim, ante inventionem charte, scribere in tabulis cera obductis, et in ea stylo quasi calamo litteras eflbrmare. Quare stylus hic inferne acutus erat : superne vero oblusus, ut eodem litteras in cera scriptas cum vellet obducerent, et cera complanata alias in illa litteras pingerent; si ergo una vox vel littera duntaxat delenda foret, id faciebant uno allerove styli per ceram ductu ; sin plures, pluribus ductubus ; sin omnes, omnibus duclubus, donec erasis litteris pura et complanata restitueretur cera. Ita fecit hic Deus in excidio Judææ el Jerosolyma». Nam pròno induxit in eam stylum hostilem regis Babylonis, cum ex ca Manassen, et primores regni in Babylonem captivos abduxit, li *Varal.* xxxin, 11. *Secundo*, cum l'harao Neehao Josiain, qui lota crut Judæorum spes, occidit, ejusque filium Joachaz in /Egyptum abripuit, cap. xxni, 33. *Tertio*, cum Nabuchodonosor Joakim fratrem Joachaz cepit el vinxit. *Quarto*, cum idem Joachim lilium Joakim cum magno nobilium et populi numero in Babylonem transmisit. *Quinto* et ultimo, cum idem Sedeciam ultimum regem cum reliquis abduxit, urbemque et templum concremavit.

Sensus ergo est : « Extendam super Jerusalem funiculum, u *q. d.* Non tantum urbem demoliar, sed fundamenta refodiam, caque terræ quasi per funiculum admetiens coæquabo, ut nullum sil reliquum ejus vestigium, neque delineatio prima illius; non secus ac fieri solet, cum tabella) ceral-la', lineus vel characteres delentur.

Pro *tabula* Hebraice est **rnnbī tsallachut**, quod passim vertunt scutella, frixorium, lebes, caldaria. Undo Valablus sio vertit: *Detergam Jerusalem, sicut quis patinam delerqit et eam vertit.* Sicque explicat, *q. d.* Repurgabo Jeusalem ab hominibus sceleratis, quos ubi fugavero, invertam illam, uti inverti solet n rusticis scutella expurgata. Noster vero Hieronymus Prado in i'xtc/i, cap. v, vers, 11,

sio vertit, et exponit: « Abstergam Jerusalem, ût mundari solet caldarium abslenione ot verti super faciem suam. » Id est, ut solet, cum probe extersum est, converti dorsum in faciem, ut nil lustramenti fiat reliquum, sed ad ultimam guttam distillai in terram : sic mundabo Jerusalem abstergens cx ea omnes incolas cl domos, eamque a fundamentis evertens.

16. Insuper et sanguinem innoxium fudit Manas- vtn. is. ses multum nimis, — præsertim eorum qui suae impietati resistebant, illumquo de ea arguebant, uti erant Isaías cœlerique Propheta; ita ut quotidie aliquem o Prophetis occideret, ait Josephus. Hinc apposite vocatus est u Manasses, # id est s ab insurgente vel ex oblivione, » ait Auctor Imperi, horn. 1 in *Alatili.* : a Providentia onim Dei sic eum dispensavit vocari, quia obliturus fuerat omnem conversationem patris sui sanctam, et omnia beneficia Dei pro merito ejus colluta in ipsum, et stimulatus ab insurgente diabolo, qui solet insurgere super genus humanum ad evertendum, gesturus omnia quæ Deum ad iracundiam provocarent. w Addit idem Auctor de Minasse quidnovi et miri, ailque : « Denique cum ægrotasset Ezechias in tempore quodam, et venisset ad eum Isaías Propheta visitandum, vocavit Ezechias filium suum Manassen, et cœpil ei mandare, quod debeat Deum timere, quomodo regere regnum, et alia multa. Et dixit ad eum Isaías : Vere quia non descendunt verba tua in cor ejus, sed el meipsum oportet par manum ejus interfici. Quod audiens Ezechias volebat filium suum interficere, dicens : Quia melius est me sine filio mori, quam talem filium relinquere, qui et Deum exasperet, cl sanctos ejus persequatur. Tenuit autem eum vix Isaías propheta, dicens : Irritum faciat Deus consilium tuum hoc, videns Ezechia religionem, quia plus amabat Deum, quam filium suum. » Verum hæc videtur Rabbiuorum fabella. Nam ægrotante Ezechia necdum natus erat Manasses, quia post morbum Ezechias supervixit 18 annos, eique deindo morienli succedens Manasses erat duodecim annorum. Natus est ergo Manasses tertio u morbo el sanitate recuperata Ezechia patris sui anno.

W.I)oKMIVITQVE(Somnomorlis)CCMPATRIBVSSUIS. Veis. 13. — Nola II *Varal.* xxxiu, 11, narratur pœna a Deo intlicla Mauassi, scilicet captivitas in Babylone, indique scria ejus poenitentia et conversio ad Deum.

Porro Manasses in Babylonem abductus videtur a Merodacb Baladau : hic enim tunc in Babylono regnabat : unde huic Ezechias pater Manassis opes suas ostenderat, ideoque eum illexerat ad eas abripiendas ; quod et futurum ei prædixit Deus, cap. XX, 17, atque idipsum paulo post prestitit, dum effecit ut Manasses ob sua scelera, per cumdem Boladan cum gaza regia in Babylonem victus abduceretur. Ita Bcllarmius, Salianus el alii» Dicitur tamen Manasses captus a rege Assyriorum, vel quia Babylonii vocantur Assyrii, vel quia Mo

rodach vectigalis fuit Asarhaddon regi Assyriorum, cujus postea jugum excussit.

Et sepultus est ix iorto domus sus , ix horto Oza ,— ubi scilicet Oza occisus est a Deo, eo quod temere tetigisset arcam titubantem, II flej. vi, 8. Ille hortus erat prope Jerusalem, et regiis hortis copulatus, in quo Manasses Babylone rediens regium sibi mausolæum construxit, atque in eo ipse et filius ejus Amon sepulli sunt.

Vrn. w. 20. Fecitque malum. — Ita Scriptura vocat idolatriam, quasi malum malorum summum; nam ut ait Sapiens, cap. xiv, vers. 27 : a Infandorum idolorum cultura, omnis mali causa est, et initium, et finis. » Imitatus est Amon patrem Manassen peccantem, sed non pœnitentem. Addit Glycaseum dixisse : « Pater meus a puero multa scelera fecit, ac in senecta poenitentiam egit; quare et ego in hac ætate pro animi libidine me geram, et deinceps ad Dominum me convertam. » Quocirca Deus hanc ejus præfidenfiam cita morte pu-

nivit : nam post biennium a suis servis occisus est. Audi S. Clementem, libro II *Consfit. Apost.* cap. will : «Talis, inquit, exstitit Amon filius Manassis de qua ait Scriptura : Decepit se Amon mala cogitatione transgressionis, et dixit: Pater meus multa peccata ab adolescentia commisit, et cum senex esset, commisisse pœniluil; et nunc ego ambulabo, ut expetit anima mea, et postea convertam me ad Dominum : et egit improbe coram Domino super omnes natos ante se, et delavit cum Deus celeriter ex terra ejus bona, et servi impetum in cum fecerunt, et domi ejus interfecerunt, et regnavit duobus tantum annis. »

Nolent hoc juvenes, qui in juventute voluptuantur et luxuriantur, cumque dicant diabolo, promittentes se senectam dicaturos Deo : nam plerique talium variis humanæ vite casibus intercipiuntur et moriuntur, justoque Dei judicio ad senectam indeque ad vitæ emendationem et salutem æternam non pertingunt.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pius Justas pic regnat, ac repertum Deuteronomium studiose perlegit, auditque ab Ilolda prophetissa supplicia, quæ in eo Deus impiis comminatur non sibi, sed filiis suis obventura.

1. Octo annorum erat Josias cum regnaro coepisset, triginta et uno anno regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Idida, filia Iladaia de Desecath. 2. Fecitque quod placitum erat coram Domino, el ambulavit per omnes vias David patris sui : non declinavit ad dexteram, sive ad sinistram. 3. Anno autem octavo decimo regis Josiæ, misit rex Saphan filium Aslia, filii Messulam, scribam templi Domini, dicens ei : 4. Vade ad Helciam sacerdotem magnum, ul conflatur pecunia, quæ illata est in templo Domini, quam collegerunt janitores templi a populo, 5. deturque fabris per præpositos domus domini ; quiet distribuant eam his qui operantur in templo Domini, ad instauranda sartatecla templi, 6. tignariis videlicet et cæmentariis, et iis qui interrupta componunt : et ut emanantur ligna, el lapides de lapicidinis, ad instaurandum templum Domini. 7. Verumtamen non supputetur eis argentum quod accipiunt, sed in potestate habeant, et in fide. 8. Dixit autem Helcias Pontifex ad Saphan scribam : Librum Legis reperi in domo Domini : deditque Helcias volumen Saphan, qui et legit illud. 9. Venit quoque Saphan scriba ad regem, et renuntiavit ei quod præceperat, était : Conflaverunt servi lui pecuniam, quæ reperta est in domo Domini : et dederunt ut distribueretur fabris a præfectis operum templi Domini. 10. Narravit quoque Saphan serilia regi, dicens : Librum dedit mihi Helcias sacerdos. Quem cum legisset Saphan coram rege, 11. el audisset rex verba Libri Legis Domini, scidit vestimenta sua. 12. Et præcepit Helciæ sacerdoti, et Abicam filio Saphan, et Achobor filio Micha, et Saphan scribæ, et Asaiæ 'servo regis, dicens : 13. Ile et consulite Dominum super me, et super populo, el super omni Juda, de verbis voluminis istius quod inventum est : magna enim ira Domini succensa est contra nos : quia non audierunt patres nostri verba Libri hujus, ut facerent omne quod scriptum est nobis. 14. Ierunt itaque Helcias sacerdos, et Allicam, et Achobor, et Saphan, et Asaia, ad Iloldam prophetidem, uxorem Sollum, fiüiThecuæ, filii Araascustodis vestium, quæ habitabatiu Jerusalem in Secunda;

loculiquo sunt ad eam. 15. Et illa respondit eis : Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dicite viro, qui misit vos ad me : 16. Hæc dicit Dominus : Ecce, ego adducam mala super locum istum, el super habitatores ejus, omnia verba Legis, quæ legit rex Juda: 17. quia dereliquerunt me, et sacrificaverunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum : el succendetur indignatio mea in loco hoc, et non exstinguetur. 18. Regi autem Juda, qui misit vos ut consuleretis Dominum, sic dicetis • Hæc dicit Dominus Deus Israel : Pro eo quod audisti verba voluminis, 19. et perterritum est cor tuum, el humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum el habitatores ejus, quod videlicet fierent in stuporem et in maledictum : et scidisti vestimenta tua, el flevisti coram me, et ego audiui, ait Dominus : 20. Idcirco colligam te ad patres tuos, et colligens ad sepulcrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala, quæ inducturus sum super locum istum.

1. Octo annorum erat Josias, cum regnare coepisset. — Hoc nomen ei impositum fuit a Deo prædictumque ante 327 annos; tot enim fluxere a Roboam et Jeroboam usque ad Josiam, III Reg XIII, 2. Josias enim Hebraice dicitur quasi >ü H' ia scat, id est Dei *munus* vel oblatio, aut quasi ©N D' ia es, id est Dei *ignis*, ob ejus zelum et ignita sacrificia, et quia idololatras igne combussit. Audi Auctorem operis imperfecti apud Chrysostomum, hom. 1 in *Matth.* : a Josias interpretatur hostia Domino, vel salus Domino. Providentia autem Dei, secundum quod futurus fuerat Josias, dispensavit ei nomen imponi, ubi est hostia Domino, aut salus Domini : quoniam vere in illo fuit hostia Domini. Tale enim sacrificium obtulit Domino Deo, quale nec ante eum aliquis regum, nec post eum. Et ipse fuit hostia Deo secundum quod mandat Apostolus : Ut exhibeatis corpora vestræ hostiam vivam, sanctam, Deo placentem. Et ipse fuit populi sui in tempore suo a Deo salus. » Et inferius : a Tertius enim Josias est, cujus nomen prophetatum est priusquam nasceretur. Ili tres sunt : Samson, Josias, Joannes. »

5. Ad instauranda sartatecta templi. — Josias in templi instauracione imitatus est suum proavum Joas regem Juda, ejusque methodum in instauracione secutus est.

7. Non supputetur eis argentum, — id est non exigatur ab eis ratio et computus, sed fidei eorum omnis pecunia et sumptus credatur, quod Joas alia phrasi jussit cap. xii, vers. 15, dicebat : * Non fiebat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam ut distribuissent eam artificibus, sed in fido tractabant eam. »

8. Librum legis reperi in templo Domini, — puta Deuteronomium, ut ait Chrysostomus, homil. 9 in cap. n *Matth.*, S. Athanasius, epist. ad Marcell., et Abulensis; vel totum Pentateuchum, ut ait Josephus, qui adjungit illud repertum in gazophylacio, dum ex eo acciperent aurum pro sartis templi lectis. Nimirum tempore impii Manassis, qui 55 annis regnavit, per tot annorum spatia adeo neglecta fuit lex, el profanatus Dei cultus,

ut « liber legis, » tanquam res noviter inventa, scribatur, ait Cajetanus. Addit Lyranus ex R. Salomone impium Achaz, qui Manassis erat avus, combussisse libros legis, ne ab eis violatae legis ei idololatriæ argueretur. Quare sacerdotes clam librum legis abscondisse in muro templi a se perfosso et occluso : cæmentarios autem, dum jussu Josiæ sartatecta templi instaurarent, invenisse librum, eutnque detulisse ad Pontificem, et hunc ad regem Josiam.

14. Ierunt itaque Helcias sacerdos, etc., ad v^{TM}. Huldæ prophetidem, uxorem (Septuaginta Sixtini habent, *matrem*) SellūM. — Hunc « Sellum » Hebræi tradunt fuisse avunculum patris Jeremiæ. Cur non ierunt ad Jeremiam, qui tum propheta-bat? Forte quia ab urbe aberat. Addit S. Hieronymus, lib. II *Contra Pelagianos*, in eo quod consulitur mulier, occultam regis, sacerdotum et omnium virorum reprehensionem esse, quod nullus virorum saucius potuerit reperiri, qui posset futura prædicere. Denique « Holda » hæc et senio, et prudentia, et sanctitate, et oraculis apud omnes erat celebris et venerabilis, æque ac Debbo-ra, *Judie*, cap. iv, et Anna mater Samuelis, I Reg. cap. n.

Quæ habitabat in Jerusalem in secunda, — scilicet in ea urbis parte quæ vocabatur « Secunda civitas, » juxta secundum (erant enim universitatem tres muri) urbis murum, ac juxta portam secundam, sive mediam, quæ vocabatur « piscium, » per quam ibatur in templum, unde per eam Chaldaei invaserunt Ierosolimam et templum. Ita S. Hieronymus, loco jam citato, Vilalpandus, Ribera, Salianus, Serarius et alii. Vide Adrichomum in *Descript. Jerusalem*. Chaldaeus pro « Secunda » vertit, *domum doctrinæ*, id est scholam; Vatablus, *locum dignitatis secunda a templo*, quo loco dabatur opera eruditioni et doctrinæ. In eo enim habitabant prophetae et doctores, ac inter eos Rechabites. Hinc et Thalmud dividitur in Misnam et Gemaram. Jfisi/ia enim *secundam* significat, quasi prima sit lex Moysis, secunda sit legis Thalmudica repetitio et explicatio.

CAPOT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jwinjt sanat ftrdus inter Deum et populum, ideoque abolet idola, fana, aruspices, equos solis, excelsa, vitulos aureos Jeroboam, ac vers. 21, solemne Pascha celebrat. Denique, vers. 29, occiditur in predio a Pharaone Nechao, qui Josia Joachaz filium, deinde eo abducto Joakim gus fratrem regem substituit.

1. Et renuntiaverunt regi quod dixerat. Qui misit : et congregati sunt ad eum omnes senes Juda el Jerusalem. 2. Ascenditque rex templum Domini, et omnes viri Juda, universique qui habitabant in Jerusalem cum eo sacerdotes et prophelæ, et omnis populus a parvo usque ad magnum : legitque cunctis audientibus omnia verba libri foederis, qui inventus est in domo Domini. 3. Stetitque rex super gradum : et foedus percussit coram Domino, ut ambulant post Dominum, et custodirent præcepta ejus, et testimonia, et cæremonias, in omni corde, et in lota anima, et suscitarent verba foederis hujus, quæ scripta erant in libro illo : acquievitque populus pacto. 4. Et præcepit rex Illelciæ pontifici, et sacerdotibus secundi ordinis, et janitoribus, ut projicerent de templo Domini omnia vasa, quæ facta fuerant Baal, et in luco, et universa militiae coeli; et combussit ea foris Jerusalem in Convalle Cedron, cl tulit pulverem eorum in Bethel, o. Et delevit aruspices, quos posuerant reges Juda ad sacrificandum in excelsis per civitates Juda, et in circuitu Jerusalem : et eos, qui adolebant incensum Baal, et Soli, et Lunæ, et duodecim signis, et omni militiæ coeli. 6. Et efferri fecit lucum de domo Domini foras Jerusalem in Convalle Cedron, et combussit eum ibi, et redegit in pulverem, et projecit super sepulcra vulgi. 7. Destruxit quoque ædículas effeminatorum, quæ erant in domo Domini, pro quibus mulieres texebant quasi domunculas luci. 8. Congregavitque omnes sacerdotes de civitatibus Juda : et contaminavit excelsa, ubi sacrificabant sacerdotes, de Gabaa usque Bersabee; et destruxit aras portarum in introitu ostii Josué principis civitatis, quod erat ad sinistram portæ civitatis. 9. Verumtamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Jerusalem : sed lautum comedebant azyma in medio fratrum suorum. 10. Contaminavit quoque Tophet, quod est in Convalle filii Ennom : ut nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem, Moloch. 11. Abstulit quoque equos, quos dederant reges Juda, Soli, in introitu templi Domini juxta exedram Nalhanmelech eunuchi, qui erat in Pharurim : currus autem solis combussit igni. 12. Altaria quoque, quæ erant super tecta cœnaculi Achaz, quæ fecerant reges Juda, et altaria quæ fecerat Manasses in duobus atriis templi Domini, destruxit rex, et cucurrit inde, et dispersit cinerem eorum in Torrentem Cedron. 13. Excelsa quoque, quæ erant in Jerusalem ad dexteram partem Montis offensionis, quæ ædificaverat Salomon rex Israel Astaroth idolo Sidoniorum, et Chamos offensioni Moab, et Melchom abominationi liliorum Ammon, polluit rex. 14. Et contrivit statuas, et succidit lucos : replevitque loca eorum ossibus mortuorum. 15. Insuper et altare, quod erat in Bethel, et excelsum quod fecerat Jeroboam filius Mabalh, qui peccare fecit Israel : et altare illud, et excelsum destruxit, atque combussit, et comminuit in pulverem, succendilque etiam lucum. 16. Et conversus Josias, vidit ibi sepulcra, quæ erant in monte ; misitque et tulit ossa de sepulcris, et combussit ea super altare, et polluit illud juxta verbum Domini, quod locutus est vir Dei, qui prædixerat verba hæc. 17. Et ait : Quis est titulus ille, quem video ? Responderuntque ei cives urbis illius : Sepulcrum est hominis Dei, qui venit de Juda, elprædixit verba hæc, quæ fecisti super altare Bethel. 18. Et ait : Dimittite eum, nemo commoveat ossa ejus. Et intacta manserunt ossa illius, cum ossibus prophelæ, qui venerat de Samaria. 19. Insuper

et omnia fana excelsorum, quæ erant in civitatibus Samariæ, quæ fecerant reges Israel ad irritandum Dominum, abstulit Josias : et fecit eis, secundum omnia opera quæ fecerat in Bethel. 20. Et occidit universos sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria : et combusait ossa humana super ea : reversusque est Jerusalem. 21. Et praecepit omni populo, dicens : Facite Phase Domino Deo vestro, secundum quod scriptum est in libro fœderis hujus. 22. Nec enim factum est Phase tale a diebus judicum, qui judicaverunt Israel, et omnium dierum regum Israel, et regum Juda, 23. sicut in octavo decimo anno regis Josiæ factum est Phase istud Domino in Jerusalem. 24. Sed et pythones, et ariolos, et figuras idolorum, et immunditias, et abominationes, quæ fuerant in terra Juda et Jerusalem, abstulit Josias : ut statuo, ret verba legis, quæ scripta sunt in Libro quem invenit Helcias sacerdos in templo Domini. 25. Similis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo, et in tota anima sua, et in universa virtute sua, juxta omnem legem ꝑ Moysi : neque post eum surrexil similis illi. 26. Verumtamen non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor ejus contra Judam : propter irritationes, quibus provocaverat eum Manasses. 27. Dixit itaque Dominus : Etiam Judam auferam a facie mea, sicut abstuli Israel : et projiciam civitatem hanc, quam elegi, Jerusalem, et domum de qua dixi : Erit nomen meum ibi. 28. Reliqua autem sermonum Josiæ, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda ? 29. In diebus ejus ascendit Pharaon Nechao rex /EgypLi, contra regem Assyriorum, ad flumen Euphraten, et abiit Josias rex in occursum ejus : et occisus est in Mageddo, cum vidisset eum. 30. Et portaverunt eum servi sui mortuum de Mageddo : et pertulerunt in Jerusalem, et sepelierunt eum in sepulcro suo. Tulilque populus terræ Joacbaz filium Josiæ : et unxerunt eum, et constituerunt eum regem pro patre suo. 31. Vigiliti trium annorum erat Joacbaz cum regnare cœpisset, et tribus mensibus regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Amital, filia Jeremiæ de Lobna. 32. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerant patres ejus. 33. Vinxilque eum Pharaon Nechao in Rebla, quæ est in terra Emath, ne regnaret in Jerusalem : et imposuit mulctam terræ centum talentis argenti, et talento auri. 34. Regemque coustiluit Pharaon Nechao Eliacim filium Josiæ pro Josia patre ejus : vertitque uomen ejus Joakim. Porro Joachaz tulit, et duxit in Ægyptum, et mortuus est ibi. 35. Argentum autem et aurum dedit Joakim Pharaoni cum indixisset terræ per singulos, ut conferretur juxta praeceptum Pharaonis : et unumquemque juxta vires suas exegit, tam argentum quam aurum de populo terræ, ut daret Pharaoni Nechao. 36. Viginli quinque annorum erat Joakim cum regnare cœpisset : et undecim annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Zebida filia Phadaia de Ruma. 37. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerant patres ejus.

Veri 3.

3. Stetitqub rex super gradus, — super quos erectum erat sedile regium quasi solium; unde II *Paralip.* xxxiv, 31, vocatur « tribunal, » in quo et Joas ante Josiam simile loedus inter Deum et populum pepigit, IV *Heg.* cap. xi, vers. 14, tequu ac Salomon, II *Paral.* cap. vi, vers. 12. Et hoc videtur esse « ꝑ Musach sabbati; » ut dixi, cap. xvi, vers. 18. Porro Josias adjuravit populum, ut fœdus hoc exacte servaret, ut dicitur II *Paralip.* cap. xxxiv, vers. 32. Simili modo primum populi cum Deo feedus sancivi! ꝑ Moyses, Kcodi xxiv, cum variis cæremoniis quæ illud populo mugis incularent.

Et suscitarent verba foederis. — « Suscitatio n est a morte ad vitam excitare; verba autem legis et fœderis divini jam per idola Mauassis a nullis

erant oblivioni tradita, et quasi mortua; quaro Josias ea populo pr.elegens et inculcans, videtur ea quasi a morte ad vitam, vel certe e somno quasi dormientia ad vigiliam suscitasse.

4. Et PRÆCEPIT REX HELCLE PONTIFICI ET SACER- Vtrt. 4.
dotibus secundi ordinis, — id est minoribus, qui maximo sacerdoti, puta Helci® Pontifici suberant. Ita Abulensis, Valablus, Sanchez et alii, licet alii per secundum ordinem intelligent secundam classem. Erant enim sacerdotes a Davide juxta familias in varias classes distributi.

Et tulit pulvere» eorum (idolorum et vasorum eis dicatorum, ideoque a se combustorum) in Bethel, — ut scilicet nec pulvis tam impius remaneret in terra Juda, quiu erat sancta : « Bethel » enim erat locus orofunatus ab idololatria Jero*

boam, qni fuit primus rex Israel, ita Cajetanus.
 L 7. DESTRUXIT QUOQUE DEDICOLAS EFFEMINATORUM,—
 scilicet scortorum masculorum Veneri et Priapo
 dicatorum, uti easdem destruxit Aza, lib. IU, cap.
 XV, vers. 12 et 13.

Pro quiris mulieres texerant (e liciis, filis vel
 ramis) quasi domunculas luci, — ut iis quasi cor-
 tinis et peristromatis suam obcœnitatem velarent
 et tegerent effeminati, in luco quem erexerant in
 templo, ad infandas libidines.

8. Er CONTAMINAMI EXCELSA, — scilicet templa
 et fana profana in locis excelsis erecta, profa-
 nando, destruendo, sordibus et ossibus mortuo-
 rum, ut dicitur versu 14, implendo; unde expli-
 cans subdit :

Et destruxit aras. — Qu® et qualia fuerint
 « excelsa » dixi lib. III, cap. in, vers. 2.

9. Verumtamen non ascenderant sacerdotes ex-
 celsorum ad altare Domini in Jerusalem, sed tan-
 tum COMEDEBANT AZTMA IN MEDIO FRATRUM SUORUM,
 — q, d. Josi&s non permisit sacerdotes illes, qui
 impie vel illicite in excelsis sacrificarant, ire in
 Jerusalem ac ministrare in templo, ulpote impu-
 ris idolorum vel superstitionum victimis pollutos:
 sed tamen permisit eos ali azymis aliisque cibis
 quibus cœteri sacerdotes et Levit® sibi a populo
 oblati vescebantur. Ha Abulensis et alii.

10. Contaminavit quoque Topiiei ii. — Locus erat
 in «Geliennoin, » id est in valie filiorum Ennom,
 juxta Jerusalem, in quo parentes (ilios suos cre-
 mabant idolo Moloch, ac ne eorum vagitus audi-
 rentur, pulsabant Cjntoph, id est *tympanum*; unde
 locus dictus est *Topheth*. Vide dicta /sane xxx, 33,
 et *Jerem.* vu, 31. Hunc ergo locum cum idolo Mo-
 loch, cui sacer erat, Josias « contaminavit, » id est
 profanavit, destruxit et ossibus implevit fimoque.

11. Abstulit quoque equos, quos dederant re-
 ges Juda Soli. — Qui et quales erant hi Solis equi?
 Respondeo Persæ alisque gentes Solem ob exi-
 mitmi fulgorem, pulchritudinem et utilitatem
 colebant ut Deum, cumque vocabant Milhram
 et Apollinem, cique dicabant equos, partim pîe-
 los et sculptos, partim veros et vivos, eo quod
 equus animalium velocissimus repræsentet Solis
 motum velocissimum. Testis est Xenophon, lib.
 VIII *Cyropædiæ*; Herodotus, libro I, in line; Justi-
 nus, lib. I et alii. Unde Ovidius, I *Pastor.* :

Pbecat equo Persi* radiis Hyperioni ciociara,
 Ne detur celeri victima larda Deo.

Hinc Poeta', fabulantur Solem quadriga vehi, quam
 trahant quatuor equi celerrimi, nimirum, ut ait
 Ovidius, II *Mctamorph.* :

Piréis, Eous et Ælhoo,
 Solis equi, qiurUisque Phlegon.

Perquos Abulensis significari putat qualuor anni
 et diri partes.

sd - mulacrum et idolum ita pingit Macro-
 bius, Ib I S fhu /i. cap. xxx : « Nunc vero, inquit,
 euuidcin Jovem Solemque esse, tum ex ipso sa-

crorum ritu, tum ex habitu dignoscitur. Simula-
 crum enim aureum specie imberbi instat dextra
 elevata cum flagro in aurig® modum, læva tenet
 fulmen et spicas. Qu® cuncta Jovis Solisquo po-
 tentiam consociatam demonstrant. Hujus templi
 religio etiam divinatione præpollet, qu® ad Apol-
 linis potestatem refertur, qui idem atque Sol est.
 Vellitur enim simulacrum Dei Hcliopolitani fer-
 culo velati vehuntur in pompa ludorum Circen-
 sium deorum simulacra, et subeunt plerumque
 provinci® proceres, raso capite, longi temporis
 castimonia puri, ferunturque divino spiritu non
 suo arbitrio, sed quo Deus propellit vehentes. »
 Subdit Macrobius hinc Deum a Syris vocari «Adad p
 id est « unum, » quia unus est Sol æque ae Deus
 in mundo. Idem, lib. I in Se/nn. *Scipion.* : « Cicero,
 inquit, asserit quod Sol sit dux, et princeps, et
 moderator luminum reliquorum, quem Heraclitus
 fontem cœlestis lucis appellat. Dux ergo est, quia
 omnes luminis majestate præccdit. Princeps, quia
 ita eminet, ut propterea quod talis solus appareat,
 sol vocetur. Moderator reliquorum dicitur, quia
 ipse cursus eorum recursusque certa definitione
 spatii moderatur. » Et mox : « Mens mundi appel-
 latur, ut Physici eum cor cœli vocaverunt, eo quod
 Sol diem et noctem dcin, veris clementem tempe-
 riem, torridum cancri ac Iconis æstum, mollitiem
 autumnalisaur®, vim frigoris inter utramque tem-
 periem, omnia hæc Solis cursus et ratio dispensat.
 Jure ergo cor coeli dicitur, per quem fiunt omnia
 qu® divina ratione fieri videmus. » Quærcs se- il'l'";*
 eundo, quo ritu colebant Solem per equos? *Primo*,
 Historici Scholastici censent Júcheos hisce equis et Priai,
 curru repræsentasse currum et equos igneos, qui-
 bus Elias quasi iXtoç, id est Sol, raptus est in coe-
 lum, ut audivimus, cap. ii. Sic Enchorius et Ange-
 lomus, qui et addunt : « Audientes Græci ab Is-
 raelis quod Elias curru igneo, et equis sit igneis
 ad coelestia translatus, vel certe hoc ipsum inter
 alia depictum in pariete videntes crediderunt, vi-
 cinia decepti nominis, Solis hic transitum per ca>
 los esse designatum; et miraculum divinitus fac-
 tum Dei, mutarunt in argumentum erroris, hu-
 mana stultitia commentatum. Quos imitati ipsi
 Judæi sategerunt, ne in aliquo gentilium stultis-
 simis minus stulti apparerent. » *Secundo*, melius Siami*
 Rabbi Salomon : Summo mane, inquit, orienti
 Soli obviam ducebant equos, ut cum salutarerent,
 cique reverentiam exhiberent. Carpit hoc Abulcn-
 sis, sed immerito; nam equos Cyri ante Solis or-
 tum ei ad pompam sacrificii obviam prodiisse
 testatur Xenophon, cujus verba mox recitabo. Sic
 et Romani Solem orientem salutabant, quos re-
 darguit S. Leo, serm. *De EpipAan.*, et idipsum fa-
 cere solitum Socratem testatur Plato et Plutarchus,
 qui inde natum proverbium asserii : « Plures ado-
 rant Solem orientem quam occidentem. » Undo
 nonnulli putant equos hos Solis fuisse illos, qui-
 bus vehebantur ii qui Solem orientem salutabant
 et colebant.

Tertio. *Tertio*, Abulensis vult equos hos pictos vel sculptos cum curru ante Solis statuam suspensos fuisse, vel cam curru impositam ab equis tractam fuisse.

Quirto. *Quarto*, ipsos equos vivos Soli mactabant et sacrificabant. Causam dat Herodotus, lib. I, quod Deorum perniciosissimo vellent mortalium etiam omnium perniciosissimum immolare. Audi .Xenophonem, lib. Vili, ubi Cyri e Babylone capta triumphantem egressum describit : « Cum palatii porta aperta fuissent, primo agebantur ipsi Jovi tauri pulcherrimi quaterni, et aliis quibusdam diis, quos Magi delegissent. Post boves vero equi, ut Soli sacrificium existèrent. Post hos autem currus educebatur candidus jugum habens aureum, coronatus Jovi sacer. Post hunc educebatur Solis currus, candidus et coronatus similiter uti superior. Post hunc etiam alius tertius currus educebatur, cujus equi strati erant puniceis amictibus, et post cum viri sequebantur, qui in magno quodam foco ignem portarent. » Hinc Cyrus Persice idem est quod Sol, ait Plutarchus in *Artaxerxe Mnemone*. Sic Philostratus in *Heroicis*, scribit Palamedem Græcis jussisse, ut orienti Soli equum candidum mactarent.

Hunc ergo Solis quasi Dei cultum a gentibus vicinis hausere Judæi. Porro equos hos vivos fuisse liquet ex eo quod Josias dicitur eos abstulisse non combussisse; currum vero Solis combussisse, non abstulisse; si enim equi ex ligno, ære vel auro picti sculptique fuissent, utique eos cum curru combussisset. Porro hi Solis equi erant « juxta exedram Nathanmelech Eunuchi. » « Nalhamnelech » Hebraice idem est quod *donum regis*. Sic ergo vocabatur hic Eunuchus, ut significaretur quanti ab illis fieret esse Solis cultorem et auri-gam. Cum enim ipse esset horum equorum stabularius duntaxat et stabuli præfectus, vocabatur tamen augusto nomine : *Nathan melech*, id est *donum regis*. Septuaginta vertunt, *juxta gazophylacium Nathan Eunuchi regis*. Alii vertunt : *De exedra Nathan melech Eunuchi*; sicque explicant, *q. d.* De exedra sive curru Solis, qui dicitur *Nathan melech*, id est donans rex; Sol enim est rex qui omnia donat; idem est *Eunuchus*, qui imberbis, utpole juvenis semper fortis et agilis. Hinc et custodem hujus simulacri Solis voluerunt esse *Eunuchum*, id est imberbem; quia talis est Sol. Ita Vilalpan-dus, lib.III, cap. XXXII, in cap. xI *Ezcch.* pag. 221. Porro « exedra » erat locus, versu 3, cubiculum in quo sunt sedes, ut fiat hominum consessus, qualia multa erant juxta templum pro sacerdotibus, levitis et aliis.

Tropologice, docet nos Josias, quod idola et equos Solis, id est effrenos impetus animi, domare et destruere debeamus.

Allegorico et anagoge, Josias repræsentat Christum, qui in die judicii omnem impietatem destruet; nil enim coinquinatum sinet ingredi in cadum. Ita Angelomus.

<3. Ab DEXTERAM PARTEM MONTIS DEFENSIONIS, — Ver». 13.

id est montis Oliveti, qui ab idolis et fanis in eo a Salomone erectis, dictus est « offensionis.» Idola enim et idulorum cultus sunt summa Dei injuria et offensio. Unde mox additur :

Et Ciiamos offensionis (id est idolo Deum offendenti) Moab. — Hinc idolum in Scriptura vocatur « offensio. » Ha Euchrius et Angelomus.

14. Hi plevit que loca ossibls mortiorlm.—II «ce v« » n. enim locus idolis sacer profanabatur, contaminabatur, fiebatque vilis, immundus et horridus, praesertim apud Judæos, qui ex ossium et cadaverum contactu immunditiainlegalcm contrahebant. Sic et Gentiles ossa et cadavera insepulta horrebant. Audi Virgilium, VI *Æneid.* :

Prit Urei jacet exanimum tibi corpns amid,
Heu I nescia, totamque incestat funere classem.

IX INSUPBR ET ALTARE QUOD ERAT IX BETHEL, ET Ver» IJ. EXCELSUM QUOD FECERAT JEROBOAM (scilicet fanum in quo collocami idola sua, puta vitulos aureos, ut a toto Israele colerentur) destruxit. — Licet enim Bethel esset in Israel, non in Juda ubi regnabat Josias, Limen Israelita jam a Salmanasar ex Israele in Assyriam abductis, regeque et regno eorum everso videbatur terra Israel ad pristinum dominum, puta ad Davidis familiam et Josiam regi in Juda redire; prascrtiin quia Deus id Josiam in Bethel facturum ante trecentos annos prædixerat et promiserat, lib. III, cap. xin, vers. 2, atque hoc ipso jus et potestatem id faciendi Josiæ dederat, imo ordinaverat et jusserat, ut id faceret.

17. Quis est titulus ille, qeem video? — « Ti-v«r», it. titulus » erat sepulcrum propheta contra Jeroboam et vitulos aureos in Bethel collocatos vaticinantis, et eorum hoc excidium per Josiam futurum prædicentis. Vocatur « titulus, » quia erat aliquo signo insignitum, ut Josias sciret ibi sepullumesse prophetam veri Dei cultorem, ideoque illi parceret. Quale hoc signum fuerit Scriptura non explicat. Fabulatur Babbi Salomon ex ossibus propheta succrevisse herbas visu elegantes, odore fragrantés, usu salubres, ex quibus Josias collegerit illa ossa esse viri sancti et propheta. Melius alii suspicantur fuisse signum crucis, aut nomen Jehova, aut quid simile.

20. Et OCCIDIT SACERDOTES EXCELSORUM, QUI ERANT Veli IA nu super altaria. — Abeuntibus enim Assyriis Samariam vastantibus, nulli Israelita profugi et exules ad suas sedes redierunt, ibique, ut ante, sua idola in excelsis coluerunt; ideoque sacerdotes ad iis sacrificandum constituerunt, quos proinde Josias zelator honoris divini occidit, et quasi victimas in illis ipsis altaribus justitiæ divinæ mactavit et consecravit.

Et combussit ossa humana super ea. — Ossa tum sacerdotum a se occisorum, tum priorum, quae e sepulcris extraxit, et in altari combussit, sicque altare contaminavit et polluit. Hoc enim prædictuin erat a propheta illo, qui a leone occisus est,

lib. III, cap. rm, vers. 10 : « Exclamavit, inquit vir Dei contra altare in sermone Domini, et ait : Altare, aliare, hæc dicit Dominus : Ecce filius nascetur domui David Josias nomine, et immolabit super te sacerdotes excelsorum, qui nunc in thura succendunt, et ossa hominum super te incendet. » Hinc patet mortuos ob scelera posse plecti cadaverum exustione, publica infamia et ignominia. Unde cum in quinta Synodo universalis qurrsitum esset an liceret olim defunctos anathemate ferire? Euty chius Episcopi Amaseni a responsis, neque concilio, neque deliberatione ulla eam rem egere dixit : propterea quod et Josias rex non tantum viventes dæmonum sacerdotes olim jugularil, sed et eorum, qui longo ante tempore sculti fuerant, sepulcra effoderit. Ita Nicéphoros, lib. XVII *līstor.* cap. xxi.

V«».ti. 21. Facite Phase, — id est immolate agnum Paschalem, cætrasque victimas Paschales, quæ per septem dies azymorum in lego offerri jubentur, *Num.* xxviii, 16 et seq.

Allegorico, Josias instituens « Phase, » solemnisimum, typus fuit Jesu Christi, qui instituit Eucharistiam, imo seipsum fecit « Phase, » id est agnum Paschalem, juxta illud Pauli, II *Corinth*, v : « Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur in azymis sinceritatis et veritatis. »

Vir», n. 25. Similis ille mox fuit ante eum rex, — nimirum quoad omnimodam idololatriæ tam in Israele quam in Juda excisionem, ac religionis reformationem, qua in re Josias omnes antecessores suos, etiam Ezechiam, superavit; nam alioqui absolute Josia melior et sanctior videtur fuisse David, ait Abulensis.

v<n » . 29, iK diebus ejus ascendit Piirao Nechao (id est claudus) rex /Egpti contra regem Assyriorum, — ut ulcisceretur injurias Ægypto a Sennacherib illatas, et spolia ab eo ablata repeteret, præsertim quia videbat a clade castris Sennacherib ab Angelo in Judtea Ofala, res Assyriorum in pejus ire, cisque rebellasse Medos et Babylonios. Perrexit ergo Pharaos cum castris ad Euphratem et Niniven, spe illius potiundæ; sed quia transeundum erat per Judæarn, occurrit illi Josias, metuens ne Judæarn invaderet et spoliaret; ac licet Pharaos assereret se nil contra Josiam et Judæarn moliri, tamen Josias ei non credens, instruxit contra eum aciem, in qua dum audacius et incautius præliatur, a sagittariis confixus occubuit. Porro Abulensis omnino a culpa excusat Josiam, quod videretur Pharaonem, si ingrederetur Judæarn, aliquid contra eam machinaturum, imo eam occupaturum, ut expelli non posset. Scriptura tamen, II *Paral.* XXXV, 22, innuit cum aliqua temeritate peccasse : licet enim non teneretur Pharaoni dicenti verum, scilicet se a Deo alio mitti, credere, tamen prius debebat Deum consulere, antequam bellum tam anceps et periculosum aggrederetur; ita Cajetanus, ideoque permisit Deus eum succumbere et occidi.

Et occisus est in Blageddo. — Licet enim Maggeddo esset in sorte Manasse et Israel, non Juda, cui præerat Josias, tamen Josias illam quoque terram habuit sibi subjectam, ob causam quam dedi, versu 15. Cui aliam adjungit Abulensis, scilicet quod Israelita reliqui a captivitate Salmanasar junxerint se regno Judæ, ac Josiam pro rege suo acceptarint, ut juncti Judneis fortiores essent, ac facilius Syris, Ægyptiis aliisque hostibus circumjacentibus resisterent.

Cum vidisset eum, — scilicet in praelio, hoc est cum eum præliando cepisset. Sic videre per catechesin sumitur pro præliari, cap. xiv, 8 : « Voui et videamus nos, » id est veni et pugnemus.

Porro mirabile fuit judicium Dei, quod permiserit regem tam pium in justa piaquo Israelis defensione occidi : nam occiso Josia interiit tota Israelis spes, ac regnum Davidis et Judæ excisum est. Nimirum « Judicia Dei abyssus multa. » Voluit Deus tollere Josiam, ne videret mala geniis suæ, scilicet excidium regni et templi ob peccata Judæorum jam a Deo decretum. Causam aliam affert S. Justinus, *Quast.* LXXIX *ad Orthod.*, nimirum, quod Josias « jussu propheta non paruerit, qui ei ex mandato Dei dixerat, ut ne progrediretur ad obviandum regi Ægypti in bellum, sicut ait Jeremias. Quapropter ut eum purum a peccatis ex hac vita reciperet Dominus Deus, ideo permisit illum inobedientia ejus ferro Ægyptio poenas exsolvere : ad posterorum hominum documentum, ut prophetis immorigeri non essent, tum autem ut illud discerent : Si justus vix salvatur, impius el peccator ubi comparebit? » Hucusque Justinus.

Verum hæc prophetia Jeremiæ nusquam exstat, quod sciam. Allegorico Josias in flore ætatis pro suis pugnans, fuit typus Jesu Christi pro hominum salute a Judiéis occisi anno ætatis suæ 34. Plura de pietate et zelo Josiæ audiemus II *Paral.* xxxiv et seq. Elogium Josiæ habet *Eccii.* cap. XLix, 1 et seq. Simili modo permisit Deus S. Ludovicum conantem terram sanctam Saracenis eripere, ab eis capi, ac secundo redeuntem peste mori, ut discamus regna terræ parvi pendere, et ambire regnum coeleste, gloriosum et æternum, uti aiebat S. Ludovicus, in omni sua infelicitate Deum laudans, eique gratias agens; unde moriens, in coelum suspiciens canebat illud Psalm. v : « Introibo in domum tuam, Domine, adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo. » lia habet ejus Vita apud Suriuin, die 25 Augusti.

30. TULITQUE POPULUS TERRE JOACHAZ FILIUM Jo-

sia : et unxerunt eum. — *Joachaz* licet ætate junior, erat enim 23 annorum, et Iribus tantum mensibus regnavit, cum mox successit ei frater senior Joakim, qui 25 erat annorum, prælalus lamen in regno est seniori Joakim, sive quod animosior et bellicosior foret; unde Pharaos timens eum deposuit et substituit Joakim; sive quod Joakim

timens Pharaonem regnum dotractarit. Pharao enim victo cæsoque Josia, arrogabat sibi jus constituendi reges in Judæa, ut patet ex seq.

ve». 19. 33. Vinxitque Ejjii Pharao. — Pharao (teso Josia perrexit contrn Assyrios, ac re bene gesta victor rediens Judæarn reliquam subjugavit, ideoque amoto Joachaz quem populus constituerat regem, constituit Joakim, ac mulctam centum talentorum argenti Judæa* quasi asc subarte Imposuit; bellum enim hoc cruentum fuit, utpole in quo Joachaz et Judæi multos Ægyptios vulnerarmi et occiderint, ut indicat Ezechiel, cap. xix, 4; vide ibi dicta, æque acJeremías, cap. xxir, 10 et seq., ac timebat Pharao Joachaz, ne rursum rebellaret.

34. Vertitque nomen ijcs JoAim. — Moris erat vm.w. regibus et principibus bello subactis nomen mutare, novumque indere in signum subjectionis, ut patet *Daniel*. î. Adde Joakim idem esse quod Eliakim, ulrumqiie enim Hebraice «iimificat *Drus firmabit* : Dei enim nomen tam est *Eli* id est forth, quam *ia*, quod est abbreviatimi *Jchava*.

37. Et fecit mallm coram Domino, id est coluit Vtra. n idola, insuper avaro expilavit subditos, fuitque superbus et ambitiosus, ideoque occisus a Chaidæis, a sepultura asini sepultas est; » hoc est insepultus est, in sterquilinium projectus est instar asini, uti docet Jeremías, cap. xxii, 13 et seq. Vide ibi dieta.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regnat Joakim, et post eum filius Joarhin, vers. 6, quem Nabuchodonosor abduxit in Babylonem, eique substituit Sedcciam patrum, vers. il.

1. In diebus ejus ascendit Nahuchodonosor rex Babylonis, et factus est ei Joakim servus iribus annis : et rursum rebellavit contra eum. 2. Immisitque ei Dominus latrunculos Chaldæorum, et latrunculos Syriæ, et latrunculos Moab, et latrunculos filiorum Ammon : et immisit eos in Judam, ut disperderent eum, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat per servos suos propbetas. 3. Factum est autem hoc per verbum Domini contra Judam, ut auferret eum coram se propter peccata Manasse universa quæ fecit, 4. et propter sanguinem innoxium, quem effudit, et implevit Jerusalem cruore innoceutum ; et ob hanc rem noluit Dominus propitiari. 5. Reliqua autem sermonum Joakim, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda, et dormivit Joakim cum patribus suis: G. el regnavit Joachin filius ejus pro eo. 7. Et ultra non addidit rex Ægypti, ut egrederetur de terra sua : tulerat enim rex Babylonis a rivo Ægypti usque ad fluvium Euphraten, omnia quæ fuerant regis Ægypti. 8. Decem el octo annorum eral Joachin cum regnare coepisset, et tribus mensibus regnavit in Jerusalem : nomen matris ejusNohesta filia Elnathan de Jerusalem. 0. El fecil malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat paler ejus. 10. In tempore illo ascenderunt servi Nahuchodonosor regis Babylonis in Jerusalem, et circumdata est urbs munitionibus. 11. Venitque Nahuchodonosor rex Babylonis ad civitatem cum servis suis, ut oppugnarent eam. 12. Egressusque csl Joachin rex Juda ad regem Babylonis, ipse et mater ejus, et servi ejus, el principes ejus, el eunuchi ejus, et suscepit eum rex Babylonis anno octavo regni sui. 13. El protulit inde omnes thesauros domus Domini, et thesauros domus regiæ ; et concidit universa vasa aurea, quæ fecerat Salomon rex Israel in templo Domini juxta verbum Domini. 14. El transtulit omnem Jerusalem, et universos principes, el omnes fortes exercitus decem millia, in captivitatem; et omnem artificem, et clusorem : nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terno. 15. Transtulit quoque Joachin in Babylonem el matrem regis, el uxores regis, et eunuchos ejus, et judices terne duxit in captivitatem de Jerusalem in Babylonem. 1G. Et omnes viros robustos septem millia, et artifices, et clusores mille, omnes viros fortes et bellatores : duxitque eos rex Babylonis captivos in Babylonem. 17. Et constituit Mallhauiam patrum ejus pro eo : imposuilque nomen ei Sedeciam. 18. Vi-

gesûniin et primum annum ætatis habebat Sedecias cum regnare coepisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus erat Amital, filia Jeremiæ de Lobna. 19. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Joakim. 20. Irascebatur enim Dominus contra Jerusalem et contra Judam, donec projiceret eos a facie sua : recessitque Sedecias a rege Babylonis.

v«* i- 1. In diebus ejus ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, et factus est ei Joakim servus (subjectus et tributarius) tribus annis, et rursus rebellavit, — anno quarto regni sui. Fusius hæc narrat Josephus, lib. X, cap. vu et sequent., ubi recenset quomodo Ægypti cum Babyloniis, devictis Assyriis, de imperio decertarint. Primo enim Ægyptii, occiso Josia, subjugarunt Syriam; deinde revertentes in Judæam, amolo Joachaz, regem constituerunt Joakim; qui spe Ægyptii auxilii tributum, quod Babyloniis tribus annis dederat, quarto anno dare recuavit. Quare contra eum venit Nabuchodonosor eodem anno, eumque in Babylonem abduxit, ubi eundem promittentem tributum in Jerusalem remisit. Stetit Joakim in fide septem annis; sed octavo anno, qui fuit regni sui undecimus, rursus rebellavit. Quare a militibus Nabuchodonosoris intercepta Jerusalem in ea captus et occisus est, suffecto ei filio Joachin. Verum cum Nabuchodonosor metueret ne Joachin filius patrem Joakim in rebellione imitaretur, ejusque necem ulcisceretur, eum cepit dnxitque in Babylonem, eique in regnum substituit Sedeciam patrum, qui etiam nutavit in fide et subjectione Nabuchodonosori promissa, fretus inani spe auxilii Ægyptiaci; qua de causa sæpius a Jeremia admonitus et increpitus fuit, tandemque rebellans a Nabuchodonosore in Jerusalem obsessus fuit; cumque Ægyptii ei vellent succurrere, a Nabuchodonosore prohibiti et fugati sunt. Cepit Nabuchodonosor ergo Jerusalem, et in ipsa Sedeciam, eumque excæcavit et filios ejus occidit, ac quinto post anno Ægyptum invasit et subegit, et Pharaonem ejus regem trucidavit. Vide etiam Jeremiam, cap. xxii, l. 3 et seq. et Auctorem *De Mtrab. S. Scripturae*, apud S. Augustinum, tom. III, lib. II, cap. ix.

Porro hic quartus annus Joakim fuit primus regni Nabuchodonosoris, quo ipse Joakim cum Daniele et aliis nobilibus abduxit in Babylonem. Post octo deinde annos, puta anno regni Joakim undecimo et ultimo, eo occiso abduxit ejus filium Joachin cum omnibus principibus, militibus et civibus Jerosolymæ. Ut dicitur cap. xxiv, 14, unde ab hoc anno undecimo Joakim, qui fuit octavus Nabuchodonosoris, numerandi sunt anni 70 captivitatis Babyloniæ; nam Nabuchodonosor post abductum Joachin regnavit annis 36, deinde ejus filius Evilmerodach, sive Baltasar, annis 34 qui simul juncti faciunt 70. Baltasari successit Cyrus rex Persidis, qui expletis jam 70 captivitatis annis, Babylonem capiens et Ballasarem occidens,

Judæans c Babylone liberavit. Vide dicta *Jeremías* **xxix, 10.**

2. Immisitque ei Dominus latrunculos Ciialdæorum. — « Latrunculi • vocantur milites qui grassantur, et prædatum excurrunt quasi latrunculi. Hos misit Nabuchodonosor, ut cū Syris, Moabitibus et Ammonitis juncti Interciperent Jerusalem, ac Joakim rebellantem caperent et occiderent; quod et fecerunt, uti jam dixi.

Et regnavit Joachin filius ejus pro eo. — Nola : Differunt Joakim pater, et Joachin filius, sive Jechonias et Jechonias, *Matth.* i. Pater enim Joakim scribitur Hebraice per litteram *Coph* et *Mem*; filius vero Joachin scribitur per *Caph* et *Nun*. Joakim Hebraice idem est quod *Deus firmabit*; Joachin vero, quod *Deus præparabit* vel *diriget*. Joachin sive Jechonias a Jeremia, cap. xxii, vers. 24, in Hebræo decurtatur, vocatur *Conias*, id est *præparatus*, scilicet ad interitum.

8. Decem et octo annorum erat Joachin', cum regnare coepisset. — Dices : II *Paralip.* cap. ult., vers. 9, dicitur anno octavo regnasse. Respondeo : Anno 18 solus post patrem regnavit, anno vero octavo coepit cum patre Joakim regnare. Videtur enim Joachin anno tertio vel quarto Joakim patris sui declaratus Rex, cum scilicet Nabuchodonosor patrem cepit, et abduxit in Babylonem. Ha Abulensis.

Et tribus mensibus regnavit. — Quomodo ergo H Parai, cap. ult., vers. 10, dicitur post annum abductus a Nabuchodonosore? Respondet Cajetan fluxisse aliquot menses interregni inter Joakim et Joachin antequam Joachin assumeret regnum. Aliam responsionem afferam II *Paralip.* cap. ult., vers. 10.

12. Egressusque est Joachin, — suadente Jeremia, ut se traderet Nabuchodonosori, ut patet *Jerem.* xxxviii, 2 et seq., ideoque ductus est quidem in Babylonem, sed post Nabuchodonosoris mortem ab ejus filio Evilmerodach e carcere liberatus fuit, et summo honore affectus anno post hunc trigesimo septimo, ut habetur cap. sequent., vers. 27.

14. Et transtulit omnem Jerusalem, — id est omnes cives et incolas Jerusalem. Fuit hæc secunda captivitas. Prima enim facta est ante octo annos, anno quarto Joakim, cum ipse rebellans abductus est cum primoribus in Babylonem, uti dixi vers. 1; *secunda* fuit hæc, qua Joachin cum suis principibus et militibus, ac cum Ezechiele Propheta abductus fuit; *tertia* et extrema facta est post undecim annos, scilicet ultimo anno Sede-

circ, quo Jerusalem cum templo a Nubnchodonosore capta et eversa est, ut dicetur cap. sequent.

Et omnem artificem et clusorem, — id est a inclusorem, » ut vertit Noster, *Jerem.* xxiv, 1, per quem S. Hieronymus ibidem accipit eum qui gemmas pretiosis metallis includit, et palis annutorum aureorum illigat. Melius alii intelligunt eos qui castra metandi sunt periti, norunlque ea vallis quasi claustris suis includere, æque ac urbes vallare et munire. Ita Vatablus, Sanchez et alii. Unde Chaldæus vertit *janitores*, id est urbium custodes et clausores portarum. Agitur enim hic de militibus et fortibus, quos Chaldæi abstulerunt Judæis, no iterum rebellarent, æque ac fecere Philistœi, *I Reg.* cap. sin, 19. Ita Anglomos. Sic per « artificem » intellige « fabrum » uti vertit Noster, *Jerem.* cap. xxiv, vers. 1, cum scilicet qui enses aliaque arma fabricat. Eadem arte utitur diabolus, dum viros zclosos a Republica amovere sa-

tagit, nt cam presidio destitutam pessumdet.

17. Et constituit Mattianiam patrum ejus (sci- Ven. it. licet Joachin, ideoque fratrem Joakim), imposuit - Que ei nomen Sedeciam, — ut scilicet ipse nomine suo semper admoneretur fidem et subjectionem quam promiserat Nabuchodonosori servare; a Sedecias » enim Hebraice idem est quod *justitiamea Deus*. Ita Cajetanus. Josias pius rex filiis suis pia nomina imposuit, quæ eos admonerent pietatis in Deum. Unde unum appellavit « Joachaz, » id est *Dei apprehensio* vel *possessio*, ut quoties audiret se nominari, cogitaret sea Deo apprehendi et possideri; alterum vocavit « Heliakim, » id est *Dei firmitas*, ut cogitaret se non nisi a Deo firmari; tertium vocavit « Matthaniam, » id est *donum Dei*, vel juxta Syrum *expectatio*, ut in omnibus adversis ad Dominum quasi ad asylum confugeret; sed omnes obliti Dei æque ac nominis sui, ad idola confugerunt, ideoque Deo vindicante perierunt.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nabuchodonosor rapit Jerusalem; Sedeciam excaxatum cum populo in Babylonem abducit, templum succendit.

1. Factum est autem anno nono regni ejus, mense decimo, decima die mensis, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse et omnis exercitus ejus in Jerusalem, et circumdederunt eam; et extruxerunt in circuitu ejus munitiones. 2. Et clausa est civitas atque vallata, usque ad undecimum annum regis Sedeciæ, 3. nona die mensis; prævaluitque fames in civitate, nec erat panis populo terræ. 4. Et interrupta est civitas; et omnes viri bellatores nocte fugerunt, per viam portæ, quæ est inter duplicem murum ad bortum regis (porro Chaldæi obsidebant in circuitu civitatem), fugit itaque Sedecias per viam quæ ducit ad campestria solitudinis. 5. Et persecutus est exercitus Chaldæorum regem, comprehenditque eum in planitie Jericho; et omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt, et reliquerunt eum. 6. Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha; qui locutus est cum eo iudicium. 7. Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, et oculos ejus effodit, vinxitque eum catenis, et adduxit in Babylonem. 8. Mense quinto, septima die mensis, ipse est annus nonus decimus regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps exercitus, servus regis Babylonis, in Jerusalem. 9. Et succendit domum Domini, et domum regis, et domos Jerusalem, omnemque domum combussit igni. 10. Et muros Jerusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum. 11. Reliquam autem populi partem, quæ remanserat in civitate, et perfugas qui transfugerant ad regem Babylonis, et reliquum vulgus transtulit Nabuzardan princeps militiæ. 12. Et de pauperibus terræ reliquit vinitores et agricolas. 13. Columnas autem æreas, quæ erant in templo Domini, et bases, et mare æreum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, et transtulerunt æs omne in Babylonem. 14. Ollas quoque æreas, et trullas, et tridentes, et scyphos, et mortariola, et omnia vasa ærea, in quibus ministrabant, tulerunt. 15. Nec non et thuribula et phyalas; quæ aurea, aurea, et quæ argentea, argentea, tulit princeps militiæ: 16. id est columnas duas, mare

unum, et bases quas fecerat Salomon in templo Domini : non erat pondus æris omnium vasorum. 17. Decem et octo cubitos altitudinis habebat columna una; et capitellum ærcum super se altitudinis trium cubitorum; et retiaculum, et malogranata super capitellum column®, omnia aerea; similem et columna secunda habebat ornatum. 18. Tulit quoque princeps militi® Saraïam sacerdotem primum, et Sophoniam sacerdotem secundum, et tres janitores. 19. Et de civitate eunuchum unum, qui erat præfectus super bellatores viros; et quinque viros de his, qui steterant coram rege, quos reperi in civitate; et Sophcr principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terr®; et sexaginta viros e vulgo, qui inventi fuerant in civitate. 20. Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblalha. 21. Percussitque eos rex Babylonis, et interfecit eos in Rehlatha in terra Emath, et translatus est Juda de terra sua. 22. Populo autem qui relictus erat in terra Juda, quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis, præfecit Godoliam filium Ahicam filii Saphau. 23. Quod cum audissent omnes duces militum, ipsi et viri qui erant cum eis, videlicet quod constituisset rex Babylonis Godoliam, venerunt ad Godoliam in Maspba, Ismahel filius Nathaniæ, et Johanan filius Caree, et Saraia filius Thanehumelh Netophathites, et Jezonias filius Maachati, ipsi et socii eorum. 24. Juravitque Godolias ipsis et sociis eorum, dicens : Nolite timere servire Chaldæis : manete in terra, et servite regi Babylonis, et bene erit vobis. 25. Factum est autem in mense septimo, venit Ismahel filius Nathani®, filii Elisama de semine regio, et decem viri cum eo; percusseruntque Godoliam, qui et mortuus est; sed et Judæos et Chaldaeos, qui erant cum eo in Maspba. 26. Consurgensque omnis populus a parvo usque ad magnum, et principes militum, venerunt in Ægyptum, timentes Chaldaeos. 27. Factum est vero in anno trigesimo septimo transmigrationis Joachin regis Juda, mense duodecimo, vigesima septima die mensis; sublevavit Evilmerodach rex Babylonis, anno quo regnare cœperat, caput Joachin regis Juda de carcere. 28. Et locutus est ei benigne; et posuit thronum ejus super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone. 29. Et mutavit vestes ejus, quas habuerat in carcere, et comedebat panem semper in conspectu ejus cunctis diebus vit® su®. 30. Annonam quoque constituit ei sine intermission®, quæ et dabatur ei a rege per singulos dies, omnibus diebus vil® su®.

Hoc caput idem prorsus est cum cap. ultimo Jeremiæ, ubi illud explicui : Jeremías enim toti huic cladi interfuit, et eam impedire conatus fuit, ut patet ex ejus prophetiis, sed frustra. Vide Abulensem hic, Quast. ult., seriem singularem Jeremiæ prophetiarum cum serio gestorum Regum horum combinantem. Vide et chronotaxim quam Jeremiæ præfixi.

Ven. 4. 4. IXTEUPTA EST CIVITAS, — CTCbris Scilicet iclibus arietum hostilium, unde ex ea fugerunt cives per occultam viam et exitum. Ita Abulensis et Vatablus, licet Cajelanus velit murum ruptum fuisse ab ipsis civibus, ut per rupturam effugerent.

Ver», e. 6. Locutus est eux eo judicium, — id est judicio cum eo disceptavit, justequ eum condemnavit dicendo : Tu fidem mihi datam fregisti et rebellisti, juste ergo mereris a me excæcari. Alia addit R. Salomon, sed more suo fabulatur.

Vm «. S. Septima diem ex sis. — Jeremías cap. ult. habet • decima dio : » utrumque sic concilia, quod die septima venerit Jerusalem, sed decima combusserit templum. Ita Cajelanus. Aut potius die septima discessit ex Reblalha, ubi erat Nabuchodo-

nosor, et die decima (tridui enim est iter), pervenit in Jerusalem.

11. Reliquum yulgu thaxstui. it Narizardan v"11 princeps mil uje. — Septuaginta vertunt *archimagirus*, id est princeps *coquorum*, Ilebœus, princeps *mactantium*; Chaldæus, *magister homicidarum*; unde porcum S. Gregorius mystice accipit gulam, quæ templum animi» nostrum evertit. Audi eum IR part. *Pastor. Admonit.* xx : « Princeps cocorum destruxit muros Jerusalem. Princeps namquo cocorum venter est, cui magna cura obsequium a cocis impenditur, ut Ipse delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Jerusalem virtutes sunt animæ, ad desiderium superna) pacis olevatin. Cororum igitur princeps muros Jerusalem dejicit; quia dum venter ingluvie extenditur, virtutes animo) per luxuriam destruuntur, n Quocirca Abbas Palmen in Vitis *Patr.* : « Nini, ait, Nabuzardan princeps coquorum venisset, templum Dei non arsisset; hoc est, nisi desiderium gastrimargiic irrepisset, anima libidine non conflagrasset!». » Angelomus vero per « Nabuzardan » intelligit diabolum, qui omnia fidelium bona diripere satagit.

Ver».K. 14. Tr c l i . a s , —noncæmcntarias, sed u trullas,» id est opercula ollarum, dicta trulla, ait Abulensis u trudendo, quia trudit, id est claudit ollam, ut trullis sit quasi trusilis : e trullas » enim Noster jungit ollis. Nam in Hebræo, Chaldaeo et Septuaginta nulla vox trullis respondet.

Verum prisci auctores per trullam accipiunt vas fundens aquam. Ita Nonius Marcellus : « Trullæum, inquit, quo manus perluunlur. » Titinius Setina : « Sapientia, inquit, gubernator torquet navem, haud valentia : cocus, m ignum alienum quando fervet, paulula confutat trua.» Varro, libro IV : a Trulla, ait, a similitudine tru®, quæ quod magna, et hæc pusilla ut trulla. HincGraico TpO.it», nos trullam. Trulla, quæ a culina in lavatrinam aquam fundunt. Trua, quod travolat ea aqua, ab eodem est appellatum. » Varro ergo trullam dictam putat a travolando , Nonius Marcellus vero a terendo quasi terulam. Isidoras autem a trudendo. Audi eum, libro XIX *Orig.* cap. XVIII : « Trullte nomen factum, eo quod trudit et detrudit, id est includit calce vel luto lapides. »

Allegoria et tropologia hic est facilis et appositâ. Jerusalem enim est Ecclesia, «eque ac anima

fidelis per fidem contemplans Reum; idola sunt res creatæ et vanne, quas contra Dei legem ambit, v. g. idolum avari est aurum, luxuriosi libido, superbi honor. Nabuchodonosor est diabolus, qui capta Jerusalem , id est anima, ejus regem Sedeciam, id est mentem (Scdecias enim Hebraice idem est quod *jutlitia Dei*, quam mens cogitare, timere et imitari debet), exczeal : inde earq,gratiis bonisque omnibus dispoliat, templumque, id est, omnem Dei timorem cullumque exunt, ac deinde captivam libertate sua privat, vinctamque deducit in Babylonem, id est in extremam rerum omnium confusionem, qualis est in anima cupiditatibus suis subdita, præsertim dum in gehennam conjicitur. Verum antequam id fiat, multas ex hac captivitate liberat Cyrus, id est Christus. Ita Angelomus et Eucherius.

27. Factum est vero in anxo trigesimo septimo Xtn transmigrationis Joacuin. — Fuit ergo Joachin in carcere Babylonio quamdiu superstes fuit .Nabuchodonosor per 37 annos : eo vero mortuo, Evilmerodach patri succedens Joachin liberavit et exaltavit. Causam dedi Jetwiïe ui, sub finem capitis.

SYNCHRONISMUS REGUM JUDA, PROPHETARUM, REGUM ET HEROUM GENTILIUM

Salomoni synchrones, sivo coævus fuit Nathan propheta, Hiram rex Tyri, Hesiodus, et Homerus Græcorum Salomon.

Roboamo coævus fuit Aldas propheta, ac Jero-boam primus rex Israel, et Laoslhones rex Assyriorum.

Asæ coævus fuit Jehu propheta, ac Baasa rex Israel, et Ophralreus rex Assyriorum.

Tempore Josaphat floruit Elias propheta, qui curru igneo raptus est in cælum.

Sub Joram prophetavit Eliseus per sexaginta sex annos, morluusque est sub Amasia rege.

Sub Joas vixit Joiada Pontifex, ejusque filius Zacharias martyr. In Israel successive regnarunt Jehu, qui domum Achab succidit, Joachaz et Joas.

Amasiæ regis frater fuit Amos, pater Isaïæ prophetæ. Isaías ergo avum habuit Joas regem, patruum vero Amasioni : hoc tempore Lycurgus leges dedit Spartanis.

Ti mpore Azariaa sivo Oziæ co-pit prophetare Isaías, ac prophetavit per sexaginta annos sub Ozia, Joathain, Achaz, Ezechia et Manasse regibus; prophetarunt tunc quoquo Osco, Joci, Amos, Jo-uas et Abdias. Sub annum 40 Azariæ cœperunt computari Olympiades, sivo anni Iphyti regis, qui eas instituit. Olympiades antecedunt Romæ conditionem annis23. Quare sub annum decimum Joatham Roma condita est a Romulo, qui primus

in ca regnavit annis 36. Huic successit Numi Pompilius per annos 44; huic Tullus Hostiliu* per annos 32; huic Ancus Martius per annos 24; hire Tarquinius Priscus per annos 38; huic Servius Tullius par annos 44; huic Tarquinius Superbus per annos 25.

Sub Joatham prophetarunt Nahum et Michæas. Sub idem tempus Sardanapalus, obsessus in Nive ab Arbace Medito præfecto, seipsum cum regia totaque gaza combussit. Quare Arbaces Medi® se regem fecit; Baladan vero, qui aho nomine dictus est Nabonassar, Babyloniam occupavit, a quo constituta est Æra N'abonassaræa, quæ incipit ab anno 15 Joatham.

Sub Achaz capta est Damascus ab Assyriis, ac Tcslathphalar rex dimidiam partem decem tribuum Israel in Assyriam abduxit.

Ezechia coævus fuit Merodach filius Baladan, sive Nabonassaris primi regis Babylonis, et Salmanasar rex Assyriorum, qui Israelem, id est decem tribuum reliquias , ac inter eas Tobiam in Assyriam abduxit. Item filius ejus Sennacherib, qui obsidens Jerosolymam ab Angelo fugatus est cæsis 183 millibus.

Tunc quoque floruit Sibylla Erythræa, teste S. Augustino, libro XVIII *De Cuitate Dei*, cap. xml. Minasses Isaia in prophetam sibi consanguineum lignea serra dissecuit. Tunc floruit apud Lydos Gyges, qui Caudaule occiso regnum obti-

nuit: ejus pronepos fuit Cræsus, quem Cyrus prælio vicit et subjugavit. Tunc quoque in Ægypto regnavit Psammetichus, cujus filius Nechao Josiam superavit et occidit. Tunc quoque claruit Thales Milesius, unus e septem Græciæ sapientibus, ac successive cæteri sex sapientes. Sub Manasse quoque Romæ regnavit Numa Pompilius, floruit Sybyllus Samia. Tunc pariter historiam Judith contigisse multi opinantur.

Sub Josia cœpit prophetare Jeremías, ac tempore Joakim, Joachin et Sedecia prophetavit per 45 annos, tandemque in Ægypto a Judæis lapidibus obrutus, martyr occubuit. Sub eodem prophetavit Baruch, Sophonias et Holda prophetissa. Romæ regnarunt Tullus Hostilius et Ancus Marcius. Floruere Aristonienus, Phalaris tyrannus, Zalcucus legislator, Terpander musicus, Sappho et Stesichorus poetæ. Anno quarto Joakim cœpit regnare Nabuchodonosor, qui monarchiam ab Assyriis ad Chaldæos transtulit, ac Jerusalem cum templo evertit et Judæos in Babylonem abduxit, ac Ægyptum subjugavit, et Pharaonem Nechio, qui Pharaonum fuit ultimus, trucidavit, ut dixi *Jerem.* xlii, 30.

Sub Joachin et Sedecia prophetavit in Babylone Ezechiel per annos 22, cui successit Daniel, qui usque ad centesimum annum vixit et prophetavit. Vide dicta in prooemio *Jeremía*; *Ezechielis* et *Dumetii*.

Hoc tempore in Media regnabat Cyaxares, cui successit filius Astyages, et huic nepos ex filia Cyrus, qui Babylonem cum Dario Medo avunculo cepit, et monarchiam a Chaldæis ad Persas

transtulit, ac Judæos ex Babylone liberos in Judæam remisit.

Tunc quoque florere Draco Atheniensium legislator, æque ac Solon, Epimenides philosophus, qui teste Laertio Athenis aram erexit « Ignoto Deo, » de qua Paulus, *Actor*, xvi. Haec Anaximenes, Xenophanes, Anacharsis philosophus, Arion musicus, Æsopus Fabularum dictator, Sibylla Cumæa, quæ Tarquinio regi Romanorum novem libros oraculorum obtulit pretio 300 aureorum, cumque is illud abnueret, Sibylla magnam eorum partem combussit ac pro paucis reliquis tantumdem exegit et obtinuit, uti narrat Plinius, Solinus, Gellius, Servius et alii. Hæc Eusebius, Tornius, Gordanus, Sallianus cæterique Chronologi.

Audi S. Augustinum, libro XVIII *De Civitate Dei*, cap. XXV : a Regnante apud Hebræos Sedecia, et apud Romanos Tarquinio Prisco, qui successerat Anco Martio, ductus est captivus in Babyloniæ populus Judæorum, eversa Jerusalem, et templo illo a Salomone constructo. Eo tempore Pittacus Mitylenæus unus de septem sapientibus fuisse perhibetur : et quinque ceteros, qui vel septem numerantur, Thaleti quem supra commemoravimus, et huic Pittaco adduntur, eo tempore fuisse scribit Eusebius, quo captivus Dei populus in Babylonia tenebatur. Hi sunt autem Solon Atheniensis, Chilo Lacedæmonius, Periander Corinthius, Cleobulus Lyndus, Bias Prienæus. Eo captivitatis Judaicæ tempore et Anaximander, et Anaximenes, et Xenophanes physici claruerunt. Tum et Pythagoras, ex quo coeperunt appellari philosophi. »

COMMENTARIA

IN LIBRUM PRIMUM

PARALIPOMENON.

S. Hieronymus, epist. *ad Paulinum*, quæ Bibliis prægitur : a Paralipomanon liber, inquit, id est, Instrumenti veteris tm-rep-i, tantus ac talis est, ut absque illo si quis scientiam Scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina, junclurasque verborum, et prætermissæ in Begum libris tanguntur hisloriæ, et innumerabiles explicantur Evangelii! quæstiones.»

Ergo hic liber est epitome sive compendium gestorum Regum Juda, non vero Regum Israel, nipote schismaticorum et idololatraruin. Hebraice inscribitur ר*VO'ן H31 *dibre Ilaia*min id est *verba dierum*, q. d. *Diarium*, sive *Chronico*» breviter gesta Davidis et posterorum Regum Juda, quasi per singulos dies, id est per singula tempora et sæcula enarrans. A Septuaginta inscribitur hic liber id est *relictorum* sive *residuorum*, ut ait S. Hieronymus, epist. *ad Domnionem*, quod ea quæ in Libris *Regum* omissa sunt, suppleat et historice recenseat. Multa tamen repetit, quæ in Libris *Regum* audivimus. Quare iis omissis, paucis quæ huic libro relicta et propria sunt, explicabo. Nonnulla enim quæ ibi strictim dicta sunt, hic fusius pertractantur; quædam etiam ibi obscurius scripta, hic clarius explicantur.

Auctor sive compendiator, ut censent Rabbini, Lyranus, Sixtus Senensis, Driedo et alii, fuit Esdras, qui ex publicis Annalibus sive Diariis cum conscripsit. Id ita esse colligunt ex eo, quod ultima verba Libri *Paralipum* aon eadem plane sint cum primis libri *Esdræ*. Vide dicta in præfatione

in Libros *Regum*. Sic et quæ cap. ix, vers. 1 et
seq. dicuntur eadem sunt cum iis quæ habet Es-
dras, lib. II, cap. xi. Similia plura in ipso libri
decursu notabo. Denique Catalogi genealogiarum
et personarum, qui decem primis capitibus fuse
hic texuntur, similes sunt Catalogis *Esdra*, cap. u,
vin, XII et seq. (ly.

(1) In tres partes dividi possunt facta quæ in libris *Paralipomenon* narrantur, omissis quæ in libris *Regum* jam vidimus. *Prima* pars, a cap. i usque ad cap. ix, non nia genealogias continet, cum quibusdam factis quæ alibi non leguntur. In *secunda* parte, acap. x, I lib. adcap. ix, II lib., multa reperiuntur de regno tum Davidis, tum Salomonis, quæ in libris *Regum* non invenias. *Tertia* pars, a cap. x, II lib., historiam narrat tum schismatis decem tribuum, tum regum Juda, eodem fere sed breviori modo ac libri *Regum*.

Scopus saltem præcipuus auctoris libri *Paralipomenon* fuisse videtur demonstrare quis fuerit familiarum status ante captivitatem, et quæ debuerit esso post reditum porlio vel liærcditas cuique tribui vel familiæ assignanda. Ideo genealogias diligenter pertexit, ut etiam Judæi facilius dignoscere possent ex qua tribu esset oriundas Messias, simulque docet Judæos quæ ad restituendum cultum divinum pertinebant, et fusius enarrat Sacerdotum et Levitarmi! officia et genealogias.

Juxta opinionem Rabbiorum et interpretum vel catholicorum vel protestantium, Esdras vulgo habetur ut auctor libri *Paralipom.* (vide argumentum lib. *Regum*), licet ista opinio firmissimis et, almaribus argumentis non nitatur. Pro certo saltem tenendum est, auctorem libri *Paralipom.* non esse eundem qui libros *Regum* scripsit, cum sæpe eadem facta utrinque rememorantur, iisdem terminis; et aliunde multa? inveniantur quoad tempora, nomina et genealogias di&rcpantia.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensetur genealogia Adæ usque ad Abraham ꝛjusque posteros, præsertim Idumæos, quorum reges et duces enarrantur vers. 3b et scq.

1. Adam, Seth, Enos, 2. Cainan, Malalcel, Jarcd, 3. Ifenoch, Mathusale, Lamech, 4. Noe, Sein, Cham et Japhelh. 5. Filii Japhelh : Gomer, et Magog, et Madai, et Javan, Timbal, Mosoch, Thiras. 6. Porro filii Gomer : Âsoeaez et Riphalh, et Thogorma. 7. Filii autem Javan : Elisa elTharsis, Cetliim et Dodanim. 8. Filii Cham : Chus, et Mesraim, et Phut, et Clranaan. 9. Filii autem Chus : Saba, et [levila, Sabatha, et Regina, et Sabalhacha. Porro filii Regma : Saba, et Dadan. 10. Chus autem genuit Nemrod : iste cœpit esse potens in terra. 11. Mesraim vero genuit Ludim, et Anamim, et Laabim, et Nephthuim, 12. Phetrusim quoque el Casluim : de quibus egressi sunt Philistiim, et Capbtorim. 13. Chanaau vero genuit Sidonem primogenitum suum, Ilcthæum quoque, 14. et Jebusieum, et AmorrIncuin, et Gergesæum, 15. Hevæumque et Aracæum, etCinæum; 16. Aradium quoque, elSamaræum, et Ilamalbænm. 17. Filii Sem : Ælam, et Assur, et Arphaxad, et Lud, et Aram, et lius, el Hui, et Gelher, el Mosoch; 18. Arphaxad autem genuit Sale, qui et ipse genuit Ilcber. 19. Porro Heber natisunt duo filii, nomen uni Phaleg, quia in diebus ejus divisa est terra,et nomen fratris ejus Jeclan. 20. Jectan autem genuit Elmodad, elSaleph, etAsarmoth, et Jare. 21. Adorant quoque, etlluzal, et Decia, 22. Hebal etiam, etAbimael, el Saba, necnon,23. el Ophir, et Bevila, et Jobab : omnes isti filii Jectan. 24. Sem, Arphaxad, Sale, 25. Heber, Phaleg, Ragau, 26. Serug, Nachor, Thare, 27. Abram, iste est Abraham. 28. Filii autem Abraham, Isaac et Ismael. 29. El hæ generationes eorum. Primogenitus Ismaelis, Nabaiolh, et Cedar, et Adbeel, et Mabsam, 30. et Masma, et Duma, Massa, Hadad, et Thema, 31. Jetur, Naphis, Cedma : hi sunt filii Ismaelis. 32. Filii autem Celuræ concubinas Abraham, quos genuit : Zamran, Jccsan, Madan, Madian, Jesboc, et Sue. Porro filii Jecsan : Saba el Dadan. Filii autem Dadan: Assurim, elLalussim, et Laomim. 33. Filii autem Madian : EphaclEphcr, et Henoah, el Abida, etEldaa: omnes hi, filii Celuræ. 34. Genuit autem Abraham Isaac : cujus fuerunt filii, Esau et Israel. 35. Filii Esau : Eliphaz, Rahuel, Jehus, Ibelom, elCorc. 36. Filii Eliphaz : Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cencz, Thamna, Amalee. 37. Filii Rahuel, Naliath, Zara, Samma, Meza. 38. Filii Scir ; Lotan, Sobal, Sebcon, Ana, Dison, Eser, Disan. 39. Filii Lotan : Ilori, Homan. Soror autem Lotan fuit Thamna. 40. Filii Sobal : Alian, et Manahath, et Ebal, Sephi, et Onam. Filii Sebcon : Aia et Ana. Filii Ana : Dison. 41. Filii Dison : Hamrani, etEseban, el Jetbran, etCharan. 42. Filii Eser : Balaan, et Zavan, et Jacan. Filii Disan : Hus el Aran. 43. Isti sunt reges, qui imperaverunt in terra Edom, antequam esset rex super filios Israel : Baie filius Beor, et nomen civitatis ejus Denaba. 44. Mortuus est autem Baie, et regnavit pro eo Jobab filius Zare de Bosra. 45. Cumque et Jobab fuisset mortuus, regnavit pro eo Ilusam de terra Themanorum. 46. Obiit quoque et Husam, et regnavit pro eo Adad, filius Badad, qui percussit Madian in terra Moab : et nomen civitatis ejus Avilh. 47. Cumque el Adad fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de Masreca. 48. Sed et Semla mortuus est, et regnavit pro eo Saul de Rohobolb, quæ juxta amnem sila est. 49. Mortuo quoque Saul, regnavit pro ea Balanan filius Achobon

50. Sed et hic mortuus esi, el regnavit pro eo Adad : cujus urbis nomen fuit Phau, et appellata est uxor ejus Meetabel filia Malred filiæ Mezaab. 51. Adad autern mortuo, duces pro regibus in Edom esse coeperunt : dux Thamna, dux Alva, dux Jetheth, 52. dux Oolibama, dux Eia, dux Phinon, 53. dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar, 54. dux Magdiel, dux Hiram, hi duces Edom.

Prima decem capita non nisi genealogias continent, quia in eis exacti erant Hebræi, tum ad 12 tribuum distinctionem, tum propter Christum, ut constaret eum ex Abraham, Davide, et tribu Juda natum. Veruin quia hæc decem capita parvum habent usum, nec nisi nomina genitorum recensent, hinc ea paucis expediam. Ubi nota nomina propria virorum el feminarum in hoc libro erepesso alia et diversa a nominibus, quæ iisdem personis dantur in Genesi, caderisque libris. Ratio est quod Hebræi erant polyonomi, et plura habebant nomina. Exempli instar sit, quod filii Benjamin, (ten.cup.xlyi, vers.21,nominentur, «Bela, ct Hechor, et Asbel, et Gera, el Naaman, et Echi, et llos, et Mophim, ct Ophim, et Ared : » hic vero cap. vin, vers. 1, nominantur « Baie, Asbel, Aliara, Nohan, Rapha; n ac crelcri tacentur : quandoque etiam idem nomen aliter el aliter mutatione unius alloriusvo littéral inflectitur et pronuntiatur. Rursum hic non omnes filii recensentur, sed magis celebres el clari (1). Multi ergo hisce decem capitibus reticentur. Sic cap. vu, vers. 6, tres tantum reconset filios Benjamin, cum *Genes.* xlyi, 21, discern numerentur.

Vu» 1. 1. Adam, Seth, Enos, Cainan, etc., — *q. d.* Adam genuit Seth, Seth genuit Enos, Enos genuit Cainan, et ita consequenter de steteris quos subnecit; studio enim brevitatis omittit rà *genuit*, no illud in singulis repetere cogatur ; quare nomina tantum generantium ct genitorum assignat.

Ven. 3. 3. Noe (subaudi genuit) Sem, Cham et Japiietii, — ùt dictum est *Genes.* cap. vi ct seq., ubi lure omnia explicui.

Veti. 38. 32. Cetlræ concubina Abraham. — Concubina hic vocahir non pellex, sed secundaria uxor, quæ non erat mater familias : unde ejus filii non succedebant in hæredilatam pattis.

(1) Adite quod qurr-dam nomina incn<lo«c transcribí potuerunt, quodque aliqua Domina, licci diversum tonent, Siepe sunt eadem quoad significationem.

3G. Thamna, Amalec. — Putant nonnulli *Tha-* Ver». 36. *mna* esse genitivi casus, quia *Genes*, cap. xxxvi, vers. 12, dicitur Esau ex Thamna concubina genuisse Amalec. Verum alia vel alius est Thamna, a Thamna Geneseos; illa enim fuit concubina Esau, hæc vero ejus filia vel filius, ut patet ex Hebræo et Septuaginta qui habent, *et Thamna, el Amalec*.

38. Filii Seir. — Alius est hic Seir ab Esau, qui Vm. 38. pariter cognominatus est « Seir, » id est pilosus, quia erat hirsutus : ille enim fuit illius Ahrahre et Isaac, ejusque filii ab hisce Seir diversi, recensiti sunt vers. 35. Hic vero non fuit ex poteris Alirahæ et Isaac, sed gente fuit Horræus, qui ante Esau Idumaeam occupavit, cujus genealogia textitur *Genesis* xxxvi, 20. Hoc loco vero ad hoc tantum inducitur, ut cognoscatur prosapia Thamna, ex qua genitus est Amalec.

43. Isti (qui sequuntur) sint reges qui impera- Vm-*3. VERUNT in terra Eiiom, — cum sceptro, diademate ct potestate regia. Nota : Sicut Hebræi primo habuere judices quasi duces a Josué usque ad Saul, deinde reges a Saule usque ad Sedeciam et captivitatem Babylonicam, ac post eam rursum duces aZorobabele usque ad Machabæos; sic et Idumæi primo habuere duces usque ad Bale, deinde reges a Bale usque ad mortem secundi Adadæ, mox rursum duces a Thamna usque ad Hiram, ut patet vers. 51 et 52.

44. Morius est autem Bale primus rex Edor, **• ET REGNAVIT PRO EO JOBAB FILIUS ZARE. — Tunc ergo regnum non erat hiereditarium, nec in eo patri succedebat filius, sed is qui erat dignior. Balo enim primo regi Idumroæ successit Jobab, qui erat filius Zare, non Bale. Hic « Jobab » est «Job » speculum patientiae, ut dixi *Genes.* xxxvi, 31. Job ergo fuit secundus rex Idumææ, ejus abavus Esau tantuin dux ejusdem fuerat; Esau enim genuit Raglici, Raguel genuit Zare, Zare genuit Jobab, sive Job.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Genealogici Jitdce Patriarcha! usque ad îsai sire Jesse, qui fuit pater Datidis (jusque fratrum el sororum.

1. Filii autem Israel : Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issachar, el Zabulon, 2. Dan, Joseph, Benjamin, Neplitali, Gail, el Aser. 3. Filii Juda : Her, Onam, el Sela. Hi tres nati sunt ei do P.lia Sue Chananilide. Fuit autem lier primogenitus Juda, malus coram Domino, el occidit

cui». 4. Thatnar aulem nurus ejus peperit ei Phares el Zara. Oinncs ergo filii Juda, quinque. 5. Filii autem Phares : Ilesron et ITamul. 6. Filii quoque Zar® : Zainri, et Ethan, et Eman; Chalchal quoque, et Dara, simul quinque. 7. Filii Charmi : Achar, qui turbavit Israel, et peccavit in furto anathematis. 8. Filii Ethan : Azarias. 9. Filii autem Ilesron qui nati sunt ei : Jerameel, et Ram, et Calubi. 10. Porro Ram genuit Aminadab, Aminadab autem genuit Nahasson, principem filiorum Juda. 11. Nahasson quoque genuit Salma, de quo ortus est Booz. 12. Dooz vero genuit Obed, qui et ipse genuit Isai. 13. Isai autem genuit primogenitum Eliab, secundum Abinadab, tertium Simmaa, 14. quartum Nathanael, quintum Raddai, 15. sextum Asom, septimum David, 16. quorum sorores fuerunt, Sarvia, et Abigail. Filii Sarvi® : Abisai, Joab, et Asad, tres. 17. Abigail autem genuit Amasa, cujus pater fuit Jetber Ismahelites. 18. Caleb vero filius Ilesron accepit uxorem nomine Azuba, de qua genuit Jerioth : fueruntque filii ejus Jaser, et Sobab et Ardon. 19. Cumque mortua fuisset Azuba, accepit uxorem Caleb, Ephrata : quæ peperit ei Ilur. 20. Porro Ilur genuit Uri : et Uri genuit Bezeleel. 21. Post hæc ingressus est Ilesron ad filiam Machir patris Galaad, et accepit eam cum esset annorum sexaginta : quæ peperit ei Segub. 22. Sed et Segub genuit Jair, et possedit viginti tres civitates in terra Galaad. 23. Cepitque Gessur et Aram, oppida Jair; et Canath, et viculos ejus sexaginta civitatum ; omnes isti, filii Machir patris Galaad. 24. Curii autem mortuus esset Ilesron, ingressus est Caleb ad Ephrata. Habuit quoque Ilesron uxorem Abia, quæ peperit ei Ashur patrem Thecuæ. 25. Nati sunt aulem filii Jerameel primogeniti Ilesron, Ram primogenitus ejus, et Buna, et Aram, et Asom, et Achia. 26. Duxit quoque uxorem alteram Jerameel, nomine Atara, quæ fuit mater Onam, 27. Sed et filii Ram primogeniti Jerameel, fuerunt Moos, Jamin, et Achar. 28. Onam autem habuit filios, Semei, et Jada. Filii autem Semei : Nadab, et Abisur. 29. Nomen vero uxoris Abisur, Abihai, quæ peperit ei Ahobban, et Molid. 30. Filii autem Nadab fuerunt, Saled, et Apphaim. Mortuus est aulem Saled absque liberis. 31. Filius vero Apphaim Jesi : qui Jesi genuit Sesan. Porro Sesan genuit Oholai. 32. Filii autem Jada fratris Semei : Jether, et Jonathan. Sed et Jether mortuus est absque liberis. 33. Porro Jonathan genuit Phaleth et Ziza. Isti fuerunt filii Jerameel. 34. Sesan autem non habuit filios, sed filias et servum Ægyptium nomine Jeraa. 35. Deditque ei filiam suam uxorem : quæ peperit ei Ethei. 36. Ethei autem genuit Nathan, et Nathan genuit Zabad. 37. Zabad quoque genuit Ophlal, et Ophlal genuit Obed. 38. Obed genuit Jehu, Jehu genuit Azariam, 39. Azarias genuit Helles, et Helles genuit Elasa. 40. Elasa genuit Sisamoi, Sisamoi genuit Sellum, 41. Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit Elisama. 42. Filii aulem Caleb fratris Jerameel : Mesa primogenitus ejus, ipse est pater Ziph : et filii Maresa patris Hebron. 43. Porro filii Hebron, Core, et Taphua, et Recem, elSannna. 44. Samma autem genuit Rabam, patrem Jercaam, et Recem genuit Sammai. 45. Filius Sammai, Maon : et Maon pater Bethsur. 46. Ephaaulem concubina Caleb peperit liaran, et Mosa, et Gezez. Porro liaran genuit Gezez. 47. Filii autem Jahaddai, Regom, et Joalhan, et Gesan, et Phalelh, et Epha, et Saaph. 48. Concubina Caleb Maacha, peperit Saber, elTharana. 49. Genuit aulem Saaph pater Madmena, Sue palrem Machbena, et patrem Gabaa. Filia vero Caleb, fuit Achsa. 50. Ili erant filii Caleb, filii Hur, primogeniti Ephrata, Sobal paler Cariathiarim. 51. Salma paler Bethlehem, Ilariph pater Belhgader. 52. Fuerunt aulem filii Sobal patris Cariathiarim, qui videbat dimidium requietionum. 53. Et de cognatione Cariathiarim, Jelhrei, et Aphuthei, elSemathei, et Maserei. Ex his egressi sunt Sarait® et Eslbaolitæ. 54. Filii Salma, Bethlehem et Netophathi, Coronæ domus Joab, et dimidium requietionis Sarai. 55. Cognationes quoque scribarum habitantium in Jabes, canentes atque resonantes, et in tabernaculis commorantes. Hi sunt Cùnei, qui venerunt de Calore patris domus Rechab.

- Vers. 1. 3. I'un HER PRIMOGENIUS JUDA, — quelli Ob SCC-
lus mollitiei et pollutionis occidit Deus, ut dixi
Gen. xxxvin, 7.
- Ven 7. 7. ACUAR. — Hic est Achan, qui furto suo turba-
vit castra llebræorum, idcoque dictus est «Achar,»
id est «turbator.» Vide dicta Josuc vn.
- Vera.9. 0. Ram. — Hic est «Aram» pater Aminadab,
Mattii. i, qui per apharesim vocatur «Ram. »
- Vera. t5. 15. Septimum David. — Quomodo I Peg. xvi, 10,
non septem, sed octo numerantur filii Jcsse, ibi-
dem explicui.
- Vera. ia. 16. Filii Sarviæ, Abisai, Joab et Asael. — Hinc
videtur quod Abisai fuerit senior Joab fratre suo
duce exercitus Davidis.
- vera. 3i. 31. Sesan autem genuit Oholai, — filiam non
filium, ut patet vers. 34.
- ve». 52. 52. Qui videbat dimidium requietionum. — Quis
di-ai' kic? s- Hieronymus, lib. I Contra Pclag. ait
dium re- fuisse prophetam : prophetic enim vocabantur
quietio- « videntes, » id est prævidentes cl prædicenles
futura, q. d. Sobal erat « videns, » id est proplie-
tabat; sed ex dimidio duntaxat, id est non plane
et perfecte videbat cœlestia, ubi est locus requie-
tionis, hoc est perfect® quietis.
- Secundo Secundo, Valabius, quasi dicat : Sobal videbat
et contemplabatur, id est curam gerebat vel prin-
ceps erat dimidii loci, qui Hebraice vocabatur
Ilammenuchoth, id est requietionum; forte a fertili-
tate agri et amoenitate loci : videre enim est esse
principem; principis enim est suos circumspicere,
lustrare et contemplari, ut iis de omnibus pro-
spiciet. Princeps ergo est « videns, » ut quasi Ar-
gus centoculus omnia inspiciet.
- Tertio. Tertio, alii per « requietionem » accipiunt se-
pulcrum; in ea enim post mortem requiescit cor-
pus usque ad resurrectionem communem futu-
ram in die iudicii. Unde Benedictus in suis Bibliis
vers. 54, ubi nos habemus : « Dimidium requie-
tionis Sarai, » vertit, vel potius explicat, qui pos-
sidebat dimidium sepulcri Saræ (uxoris Abrahæ),
et quatuor Patriarcharum, scilicet Adæ, Abrahæ,
Isaac el Jacob; quod sepulcrum erat in Hebron.
- Cwrtio. Quarto, noster Sanchez per «requietionem»
accipit regionem in qua quis habitat, quamque
quiete quasi domuius possidet : unde de Italia
sic ait /Eneas apud Virgiliani, lib. VR| Æneid. :

Ilic locus urbis erit, requies et certa laborutn.

Nam « videre » sive cernere hæreditatem dicimur,
cum eam adimus, occupamus et possidemus ; ut
sensus sit, quasi dicat : Sobal a videbat,» id est
quasi propriam possidebat, et tam «oculis» quam
manibus usurpabat dimidiam partem regionis in
qua requieverant, seu quiete habilaranl parentes
ejus : et hanc dimidiam partem hæreditatis So-
bal transcripsit filiis suis. Eadem phrasis recur-
rit iterum post duos versus; et eadem phrasi di-
citur de Issachar, Genes. cap. xtix, 15 : « Vidit re-
quiem, quod esset bona, « id est (ut per epexe-
gesim mox additur), vidit « terram » requietioni

seu inhabitationi su® assignatam, «quod esset
optima. » Psalm, quoque cap. cxxxi, vers. 8 :
« Surge, Domine, in requiem tuam. » Et vers.
14 : « Hæc requies mea in saxulum saxuli, hic ha-
bitabo. »

Quinto et genuine, tò Qui videbat dimidium re-
quielionum est nomen proprium filii Sobal, quasi &****•
dicat : Filii Sobal quasi patris fuere hi duo, sci-
licet «Cariathiarim» (itaque forte vocatus, quod
in sylvis : h® enim Hebraice vocantur onp
icarim : quasi in urbe habitaret, venationi dedi-
tus) ,mmon nmh haroechatri hammenuchot,
id est vidais dimidium requietionum; ita vocatus,
quod dimidiam Sobal patris « requietionem, » id
est habitationem sive regionem et hæreditatem
possideret; alteram enim dimidiam possidebat
ejus frater Cariathiarim. Id ita esse patet primo,
quia Septuaginta nomina Hebraica (licet vitio
scriptorum corrupta) retinent quasi propria Se-
rundo, quia Romani codices ri Qui videbat scri-
bunt per majusculum Q; quasi nomen proprium.
Tertio, quia simili modo fere omnia sequentia,
scilicet a Coronæ domus, Canentes, Resonantes,
in tabernaculis commorantes. Qui venerunt de
Calore,» sunt nomina propria, uti mox patebit.
Quarto, quia eadem prorsus ratione vers. 54, unus
Salmæ filius vocatur «Dimidium requietionis Sa-
rai , » de quo mox.

54. Filii Salma, Bethlehem et Netophathi, Coro- V«n u
næ domus Joab, et Dimidium requietionis Sarai.—
Benedictus vertit, qui possidebat dimidium sepul-
cri Sara cl quatuor Patriarcharum. Verum «Sa-
rai » hic non est « Sara » uxor Abrahæ; nam Sa-
rai hic in Hebræo scribitur per litteras Tsadc et
Ain, Sara vero scribitur per Sehin cl He. Sensus
ergo est, q. d. Salma quatuor genuit filios, scilicet
primum, Bethlehem, secundum, NetophathiJerDu/n,
qui vocabatur Hebraice Aterot beth Joab, id est
a Coronæ domus Joab, » quartum, cui nomen «Di-
midium requietionis Sarai.» Hæc enim omnia
osse nomina propria patet ex Septuaginta qui no-
mina hebræa ut propria retinent, et quia hic no-
mina filiorum Salina recensentur. Cur duo ultimi
ita vocali sint, incertum est : forte quia pater
Salina optabat ut tertius fieret corona, id est de-
cus et gloria domus Joab, ac quarius occuparet
a dimidium requietionum,» id est regionum et
possessionum Sarai.

55. Cognationes quoque scribarum (Legis peri- Vm.5x
torum) habitantium in Jabes, Canentes atque Re-
sonantes, ET IN TABERNACULIS COMMORANTES. —
Hæc quoque osse nomina propria liquet ex He-
bi.vo et ex Romanis qui omnia hæc majusculis
litteris prænotaul, et ex Septuaginta qui nomina
Hebræa ut propria relinent, vertuntque, et populi
Sop'crim (id est scribarum) habitantium Jabis, Ta-
rutium, Sumathim, Sachathim. Sensus ergo est, q. d.
Cognationes, Hebraice mnWD misphachoth, id est
familiæ scribarum (puta Cmæorum, ut sequitur)
ex Salina dcscndcrfiumerant tres, scilicet Tura-

Mím, id est *Canentes*; *Samathim*, id est *Resonantes*; *etSachatim*, id est *in tabernaculis habitantes*; quia vere Cinad Dei laudes canebant et resonabant; nec in urbibus, sed in tabernaculis habitabant, ut dixi *Jerem.* cap. xxxv, 2.

Ili svxt Cinxi (puta poderi Jethro soccri Moysis ex quibus prognati sunt Rcchabitæ, ut dixi *Judie.* cap. i, IR; *Exod.* cap. xyjll, l et seqq.), Qli venerent he Calore patris domes Recuab. — Hine palet Rcchabitas fuisse Cinæos, eosdem quoque fuisse Scribas, Psaltes et Cantores, qui psalmos et hymnos Deo canerent. Sed quid est w de Calore? *Prima* Dionysius Carthusianus, *de Calore*, £ ' inquit, hoc est de semine quod csl calidum. Verum dico » *Calore* esso nomen proprium, quare Romani id scribunt per majusculum C, ac Septuaginta retinent nomen Ilcbræum *Ilemalh*. Unde *secundo*, Valablus vertit : *Qui venerunt de Ilcmath patre domus Rcchab*, q. d. Cinæi prognati sunt de ilemalh, qui fuit pater familias Rechabitarum. Verum quia Noster vertit : « patris » in genitivo, non a patre » in ablativo, hinc *tertio*, melius per « Ilcmath » accipias urbem hoc nomine celebrem in Sciplura, scilicet u E.iphaniam,» ita dicta ab Antiocho Epiphane. Et favetqnod non dicat, «qui

nati sunt, » sed « qui venerunt do Hemath, » q. d. Cinæi venerunt do « Emath, » id est « Epiphania,» quæ urbs fuit sedes et patria domus, id est famili® a Recbab, » sive Rechabitarum. Dices : Cur ergo Noster nomen «Emath» non retinet, sed vertit «Calore?» R spondeo : Id facit moro suo, ut significet etymon « Emath » congruere huic loco : Emath enim Hebraice significat *calorem*. Significat ergo Cinæos hosce apposite venisse de «Emath,» quæ urbs nomino suo significat « calorem, » ut innuat Cinæos hosce imitatos fuisse «calorem,» id est zelum et fervorem devotionis, qui fuerat in patre eorum « Recbab. » Ita Lyranus et Hugo. Sic Roma olim dicta fuit Valentia, leste Solino in *Polyhist*. Græco enim idem est quod robur, valor et valentia. Romani enim erant valentes et Valentini, utpote qui orbem sibi subjugarunt. Simficsallusionessunt *Mielata*, cap. i, 40 : a In domo pulveris (Hebraico in *Aphra* urbe Benjamin; *Aphra* enim significat *pulverem*) pulvere V ; conspergite.» Et vers. H : «Et transito vobis Habitatio pulchra.» Hebraice *habitatrix Sappir*, id est pulchræ Samariæ; cl vers. 12 : « Qua habitat in amaritudinibus. » Hebraice *in Maroth* urbe. Vide ibi dicta.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur filii Davidis, ejusque nepotes Reges Juda cum suis filiis et filiabus.

1. David vero hos habuit filios, qui ci nati sunt in Ilebron, primogenitum Amnon cx Achi-noain Ic/rahelilide, secundum Daniel de Abigail Carmelitide, 2. tertium Absalom filium Maacba fili® Tholmai regis Gessar, quartum Adoniam lilium Aggilh, 3. quintum Saphatiam ex Abitai, sextum Jetbraham de Eglauxore sua. 4. Sex ergo nati sunt ei in Ilebron, ubi regnavit septem annis, et sex mensibus. Triginta autem et tribus annis regnavit in Jerusale-lem. 5. Porro in Jerusalem nati sunt ei filii, Simmaa, et Sobab, et Nathan, et Salomon, qua-tuor de Dethsabee filia Animici, 0. Jehaar quoque, et Elisama, 7. et Eliphaleth, et Noge, et Nepheg, et Japhia, 8. nec non Elisama, et Eliada, et Eliphelclh, novem : 9. omnes hi, filii David, absque filiis concubinarum : habuerunlque sororem Thamar. 10. Filius autem Salo-monis , Roboam : cujus Ahia filius genuit Asa. De hoc (jnoque natus est Josapbat. 11. Paler Joram : qui Joram genuit Ochoziam, ex quo ortus est Joas : 12. et hujus Amasias filius ge-nuit Azariam. Porro Azari® filius Joathan 13. procreavit Achaz patrem Ezechiaë, de quo na-tus est Manasse?. 14. Sed et Menasses genuit Amon patrem Josiæ. 1a. Filii autem Josiæ fue-runt, primogenitus Johanan, secundus Joakim, tertius Sedecias, quartus Sellum : 16. do Joakim natus est Jecbonias et Sedecias. 17. Filii Jechoniæ fuerunt, Asir, Salathicl, 18. Mel-chiram, Phadaia, Senneser, et Jecemia, Sama, et Nadabia. 19. De Phadaia orti sunt Zoroba-bel et Semei. Zorobabel genuit Mosollam, Hananiam, et Salomilh sororem eorum : 20. Ba-saban quoque, et Oboi, ei Darachian, et Basadian, Josabhesed, quinque. 21. Filius autem Ilananiaë, Phallus pater Jeseiæ, cujus filius Rapbaia, hujus quoque filius, Arnau, de quo rutus est Obdu, cujus films fuit Sechenias. 22. Filius Secheuiæ, Semeia : cujus filii, Battus,

cl Jegaal, ct Baria, etNaaria, el Saphat, sex numero. 23. Filius Naariæ, Elioenai, etEzechias, elEzricam, lres. 24, Filii Elioenai, Oduia, ctEliasuh, etPheleia, et Accub, et Johanan, et Dalaia, el Annui, septern.

1. David vero nos habuit filios. — Hæc et sequentia explicui II *neg. in*, 2 ct seq.

5. Quatuor de Beiiisadee, — nonnulli censent fres priores, scilicet « Siminaa, Sobab ct Nathan, » fuisse Urite filios, quos postea David sibi adoptavit, ut injuriam adulterii et homicidii Urite factam compensaret : quartum vero, scilicet Salomonem, fuisse unicum Davidis cx Dethsabæ filium, co quod Salomon, *Proverb.* cap. iv, 3, dicat se fuisse « unigenitum coram matre sua. » Verum melius alii censent hos omnes fuisse Davidis filios, Salomonem vero dici « unigenitum, » id est unice dilectum a matre, uti dixi *Proverb.* cap. iv, 3.

Filia Ammisi. — « Animici » alio nomine dictus est « Eliam, » qui fuit filius Achitophel et unus o triginta fortibus, sive heroibus Davidis, II *Pcgum* cap. xxiii, 24.

13. Primogenitus (Josia) Johanan, secundus Joakim, tertius Sedecias, quartus Sellum. — « Johaiiau » cita morte defunctus est, et forte cum Josiapatre in prælio occisus : unde Josia in regno successit Joachaz, deinde Joakim, tertio Sedecias. Joachaz hic fuit binomios : idio enim nomine vocatus est « Sellum. » fuitquo terlio loco a Josia genitus. Cum enim Joachaz regnare incipiens esset 18 annorum, Joakim post lres menses ei succedens erat 25 annorum, cui post undecim regni annos succedens Sedecias erat 21 annorum **dun-**

taxat. Dices : Cur ergo ultimus hic ponitur aSellum, » id est a Joachaz, » cum revera junior omnium fuerit Sedecias? Respondeo : Causa est, quod Joachaz tribus tantum mensibus regnarli, post quos a Phnraono captus, abductus est in Ægyptum; Joakim vero regnavit undecim annis, et totidem Sedecias, vide dicta Jerem. cap. xxii, 11. Joachaz ergo quartus fuit non retate, sed regni dignitate, vel potius indignitate, et brevitate. Nam rotate primus Josia filius fuit Johanan, secundus, Joakim, tertius, Joachaz, sive Sellum, quartus, Sedecias.

17. Filii Jechoniae flerunt Azir. — Octo hic filii Viri n. Jcchonia » recensonttu' : ipse tamen vocatur sterilis, Jerem. xxii, 30, quia nullus ei in regno successit, ut ibidem explicat Jeremias.

19. De Phadaia ortisunt Zorobabel et Semel — Alius est hic Zorobabel a Zorobabele atavo Christi, *Matth.* cap. i. Ejus tamen fuit patruelisi nam iste, *Mutth.* cap. i, fuit filiusSalathiclis. Nonnulli tamen censent unum cumdemque esse Zorobabel, qui natura fuerit filius Phadaia, adoptione vero Salathielis. Sed hi consequenter dicere debent aliquem filiorum Zorobabel qui hic recensentur, alio nomine vocatum fuisse Abiud : nam, *Malth.* i, Zorobabel dicitur genuisse Abiud. Unde Mariana opinatur Hananiam qui hic sequitur, alio nomine vocatum fuisse Abiud.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Posterii Juda: ct Simconis, eorumque victoria ct facinora heroica.

1. Filii Juila : Phares, Ilesron, et Charmi, et Ilur, et Sobal. 2. Raia vero filius Sobal genuit Jahath, de quo nati sunt Ahumai, ct Laad : hæ cognationes Sarathi. 3. Ista quoque stirps Elam : Jezrahel, ct Jesema, ct Jedebos. Nomen quoque sororis eorum, Asalelphuni. 4. Phaniel autem paler Gedor, et Ezer paler Uosa. Isti sunt Filii Ilur primogeniti Ephrata patris Bethlehem. 5. Assur vero patri Thecuæ erant dulp uxores, Ilalaa, elNaara. 6. Pepcrit autem eiNaara, Oozani, ct Hopher, et Themani, et Ahaslari. Isti sunt filii Naara. 7. Porro filii Ilalaa, Screlb, Isaar, ct Ethnan. 8. Cos autem genuit Anob, et Soboba, et cognationem Aharchel filii Arum. 9. Fuit autem Jabcs inclytus præ fratribus suis, et mater ejus vocavit nomen illius Jabee, dicens : Quia peperit eum in dolore. 10. Invocavit vero Jabes Deum Israel, dicens : Si benedicens benedixeris mihi, et dilataveris terminos meos, et fuerit manus tua mecum, et feceris me a malitia non opprimi. Et præstilit Deus quæ precatus est. 11. Caleb autem frater Sua genuit Mahir, qui fuit paler Esthon. 12. Porro Estbon genuit Dethrapha, et Phesse, ct Tchiuna patrem urbis Naas : hi sunt viri Recha. 13. Filii autem Cenez, Otho-

nid, et Sania. Porro filii Othoniel, Hatalh, el Maonathi. 1. Maonathi genuit Ophra, Sania autem genuit Joab patrem Vallis artificum : ibi quippe artifices erant. 15. Filii vero Caleb, filii Jephone, Hir, el Eia, el Naham. Filii quoque Eia : Ceoez. 16. Filii quoque Jalclcel : Zipli, el Zipha, Tiria, et Asrael. 17. El filii Ezra, Jelher, et Mered, et Ephher, et Jalon, genuitque Mariam, et Sammai, et Jesba patrem Esiliamo. 18. Uxor quoque ejus Judaia, peperit Jared patrem Gedor, et Heber patrem Socbo; el leuthiel patrem Zanoë. Ili autem filii Bethiæ filiæ Pharaonis, quam accepit Mered. 19. El filii uxoris Odaïæ sororis Nabam patris Ceila, Garmi, et Esiliamo, qui fuit de Machalhi. 20. Filii «pioque Simon, Amnon, et ninna filius Hanau, et Tbilon. El filii Jesi, Zohelh, et Benzohelh. 21. Filii Sela, filii Juda : lier paler Lecha, et Landa pater Maresa, el cognationes domus operantium byssum in domo juramenti. 22. El qui stare fecit Solem, virique Mendacii, et Securus, el Incendens, qui principes fuerunt in Moab, el qui reversi sunt in Laliem : hæc autem verba vetera. 23. Hi sunt figuli habitantes in Plantationibus, el in Sepibus, apud regem in operibus ejus, commoralique sunt ibi. 24. Filii Simeon : Namuel el Jamin, Jarib, Zara, Saul. 25. Sollum filius ejus, Mapsam filius ejus, Masma filius ejus. 26. Filii Masma : Hamuel filius ejus, Zachur filius ejus, Semei filius ejus. 27. Filii Semei sedecim, et filiæ sex : fratres autem ejus non habuerunt filios mullos, el universa cognatio non potuit adæquare summam filiorum Juda. 28. Habitaverunt autem in Bersabee, et Molada, et Ilasarsuhal, 29. et in Bala, et in Asom, et in Tholad, 30. et in Bathuel, et in Horma, el in Siceleg, 31. et el in Belhmarchaboth, el in Hasarsusim, el in Belhberai, et in Saarim : hæc civitates eorum usque ad regem David. 32. Villæ quoque eorum : Etam, et Aen, Ilemmon, et Thochcn, et Asan, civitates quinque. 33. El universi viculi eorum per circuitum civitatum istarum usque ad Baal : hæc est habitatio eorum, et sedium distributio. 34. Mosobab quoque et Jemlech : et Josa filius Amasiæ, 35. et Joel, et Jehu filius Josabiæ filii Saraïæ filii Asiel, 36. el Elioenai, el Jacoba, et Isuhaia, et Asaia, el Adiel, et Isiniel, et Banaia, 37. Ziza quoque filius Sephei filii Allon filii Idaia filii Seffiri filii Samaia. 38. Isti sunt nominali principes in cognationibus suis, et in domo affinitatum suarum multiplicati sunt vehementer. 39. El profecti sunt ut ingrederentur in Gador usque ad Orientem vallis, et ut quærerent pascua gregibus suis. 40. Inveneruntque pascuas uberes et valde bonas, el terram latissimam el quietam el fertilem, in qua ante habitaverant de stirpe filiam. 41. Ili ergo venerunt, quos supra descripsimus nominatim, in diebus Ezechïæ regis Juda : et percusserunt tabernacula eorum, et habitatores qui inventi fuerant ibi, et deleverunt eos usque in præsentem diem ; habitaveruntque pro eis, quoniam uberrimas pascuas ibidem repercrunt. 42. De filiis quoque Simeon abierunt in montem Seir viri quingenti, habentes principes Phalliam el Naariam et Raphaïam et Ozici filios Jesi : 43. el percusserunt reliquias, quæ evadere potuerant, Amalecitarum, el habitaverunt ibi pro eis usque ad diem hanc.

v" 1. Filii Juda : Phares, Uesron et Charmi, etc.—
« filii » id est posterii : nam Judas genuit Phares, Phares genuit Ilesron, Ilesron genuit Charmi, etc.
• I filii » ergo hic vocantur nepotes et pronepotes, qui longa serie a Juda descendunt. Scopus enim auctoris hoc libro fuit, nominare viros virtute vel familia ampla celebres, qui a Juda vel alio quopiam Patriarcha prognati sunt.

***** 4. Eiiiratha PATRIS Bethlehem. « Patris, n id est principis, ait Valablus, sic enim servi Naaman cum vocant patrem, IV Reg. v. Alii tamen censent Bethlehem esse nomen filii « Ephraim, » non urbis lia dtclffi. Sic enim cap. il, vers. fil, «Bethlehem n vocatur « filius Salma.»

1. Assun vero patri (id est principi) Till lile, — V" J ait Valablus. Alii lamen censent « Assur » proprie fuisse patrem filii, cui nomen erat «Thema.»

9. Vocavit nomen illius Jades, dicess : qia pe- V" 1 perieum et M dolore. — a Jabcs » enim Hebraico dolorem significat. Videtur hic Jabes fuisse filius Aram qui præcessit, frater Aharelis, vers. 8, et Othonielis, vers. 13. Est metathesis sive transpositio litterarum; dicitur enim « Jabcs. » Hebraice Jaabes pro Jao«:b : nam 3VJ) otseb est dolor, ul sequitur. Ita Pagninus. Sic pro kebes, id est 13-nus, dicitur kcsch, scilicet pro Ü33 dicitur 3153.

14. Saraia autem genuit Joaii patrem (id est v" J principem) Vallis artificum, — « Ideo, ait S. Ilie-

ronymus, dicitur paler Vallis artificum, quia de filiis ejus fuere architecti ad nidificandam domum Domini. »

ren.il 21. In domo JURAMENTI. — Hebraice Esbaa est nomen proprium significans *juramentum*; unde Septuaginta vertunt, *Iu domo Aseba*. Noster his decem capitibus siepe nomina Hebræa propria non retinet, sed vertit eorum significata, quia in significatis putat latere aliquod mysterium, vel allusionem rei vel persona} congruam. Adde srpe Latinos nomina propria Gneorum vel Hebræorum vertere in Latina idem significantia. Sic pro *Theodosius* vel *Theodorus*, dicunt, *Adcodalus*; pro *Chrysostomus*, *aureum os*; pro *Aúna*, (*ırafia*; pro *Salomon*, *Pacificus*; pro *Jesus*, *Sulcator*; pro *Gregorius*, *Vigilantius*; pro *Macarius*, *Felix*; pro *Nicon*, *Victor*.

Ven.!). 22. Et qui stare fecit solem, virique Mendacii, Securus et Incendens. — Omnia hæc sunt nomina propria, quorum significata Noster vertendo reddidit. Septuaginta vero, Pagninus, Valablus et alii nomina Hebræa ul propria retinent, verluntque : *Joacim quoque et viri Chozeba et Joas et Saravh, qui dominati sunt in Moab*. *Joacim* enim, vel ut Hebraice est *Jokim*, idem est quod *qui stare fecit*, scilicet solem. *Chozeba* idem est quod *mendacium*; *Joas* est *securus*; *Saraph* est *incendens*, q. d. Omnes hi jam nominati, sunt filii et nepotes qui descendunt a Juda per Sciam, licet Hebræi velint cos per Phares descendere.

0,i›ure Audi cos apud S. Hieronymum in *Tradit.* : « Qui stare fecit solem, reddit ad progeniem Phares de quo orlus est David, opportunum judicans progeniem Juda, de qua Iribus regia orta est, in David terminare. Tradunt enim Hebræi hunc fuj.sc Elimelcoh, virum Nocini, patrem Mahalon et Chelion, in cujus tempore sol steterit; propter prævaricalores legis, ut tanto miraculo viso converterentur ad Dominum Deum suum. Quod quia facere contempserunt, idcirco fames invaluit, et ille qui in tribu Juda prior videbatur, famis inopia cum uxore et filiis, non solum patria pelleretur, sed etiam in eadem peregrinatione cum filiis moreretur. Viros autem mendacii esse Mahalon et Chelion, qui hic Securus et Incendens appellantur, et de quibus dicitur, quod principes fuerint in Moab, eo quod uxores Moabitas duxerint; in Hebræo expressius ponitur, et ab eruditis illius linguæ didicimus, ut non principes, sed mariti dicantur. Quod vero sequitur : Quæ reversæ sunt in Lchcm, Nocini et Ruth demonstrat, quæ in **anb** Lchcm, id est panem, post inopiam famis audita ubertate panis, in Bethlehem reversæ sunt. Et quia hæc historia in Libro Rulli scribitur, idcirco subsequitur : Hæc autem verba vetera. »

Frinii Hebreos **sequuntur** Lyranus, Glossa, Abulensis, n -IIugo, Dionysius, Eevardentius in cap. i *Ruth*, ifftm Baradius in *Matth.* cap. r, qui dicunt « Elimelcch » fu*ssu virum sanctissimum, ideoque dum videret

suos cives ad idola deflectere, rogasse Deum ut ı«««K sisteret solem, coque portento terreret idololatrias, et ad se compelleret.

Verum hanc esse Rabbiorum fabulam liquet : *primo*, quia hic agitur de poeteris Selæ, « Elimolech » autem fuit ex posteris Phares. *Secundo*, quia Joacim, vel ul Hebraice est *Jokim*, tantum significat sistens, *stare faciens*, *confirmans*; unde nonnulli ex Rabbiorum fabula adjecerunt in margine t » *solem*, quod postea in textum irrepsit, ait Serarius in *Josuc* cap. x, *Quast.* XXV. Aut potius, quia Josuc eo quod stiterit solem, ab Hebræis cognominatus est *Jokim*, id est *stare faciens* et sistens, scilicet *solem* : hinc *Jokim* ex vulgi usu significabat idem quod n qui stare fecit solem, » ut vertit Noster. Omnia enim exemplaria habent « *solem*. Hic enim «Jokim» ponitur inter filios, id est posteros Selæ; unde potuit post Josué vixisse : si autem vixit ante, certe Esdras qui hæc scripsit, vixit post Josuc, a quo « Jokim » significat eum « qui stare fecit solem. » *Tertio*, quia Tertio. Biblia Romæ correctæ pro, «quæ reversæ sunt,» corrigit, « qui reversi sunt in Lechem. » Jam autem Chelion et Mahalon non sunt reversi in Bethlehem, sed in Moab mortui. *Quarto*, quia a viri Quitto. Mendacii, » alii sunt a a Securus et Incendens, » ut patet ex copula « et, » quæ inter utrumque interjicitur. et diversa jungit. *Quinto*, quia a Elime- Quinio, loch » non csl *Joacim* vel *Jokim*, nec significat, *qui stare fecit solem*, sed *Deus rex* vel Dei mei' *rex* : nec *Mahalon* significat securum sed *infirmum* et ægrum, aut *qui chorum agit* fistulamque inflat : *Chelion* vero non significat *incendentem* sed *confectum* el perfectum, et eum *qui totus columbinus est*. *Sexto*, Mahalon et Chelion non fuerunt principes in Moab, utpote externi et peregrini, pauperes et famelici. *Septimo*, rem tantam non tacuisset liber Ruth, qui famem et vitam Elimclech, Mahalon et Chelion enarrat. Denique res tota insulsa Rabbiorum traditione nititur, quam S. Hieronymus (vel quisquis est auctor) nude more suo retulit, sed non approbavit Ita Cajetanus, Serarius, Salianus, Sanchez et alii passim. Nulla ergo miracolosa solis statio inducenda est, printer illam quæ enarratur facta sub Josué, cap. x, et sub Ezechia, *Isaïæ* xxxvin. Quare hic *Jokim* videtur fuisse vir insignis, qui heroica fortitudinis opera ediderit, ut videretur esse quasi alter Josuc, qui solem stitit, ideoque æque ac Josuc vocatus est *Jokim*, id est *Stator solis*; etsi revera ipse solem non stiterit, uti stitit Josuc. Sic hodie vocantur Hercules, Samsones, Julii, Alexandri, Pompeii, Scipiones, ut priscos illos heroes sic nominatos imitentur, etsi heroica eorum facta non patrarint. Porro quod *Jokim* Hebræis ex usu vulgi significaret *statorem solis*, liquet ex Rabbinis jam citatis apud S. Hieronymum qui putantes *Jokim* esse *Elimelcch*, inde commenti sunt ipsum stitisse solem.

Simili modo Jupiter a Romanis nuncupatus est *Jokim* sive *stator*, scilicet aciei fugientis, eo quod

stare fecisset Romanos in fugam a Samnitibus versos. Andi Ciceronem, Orat. *Antequam tret in exilium* : « Jupiter stator, quem vero hujus imperii statorem majores nostri nominaverunt,- cujus in templo hostilem impetum Catilinre repuli a muris, cujus templum a Romulo victis Sabinis in Palatii radico cum victoria est collocatum. » Et Ovidius, lib. IV *Fastorum* :

Tempus idem statoris ent quod Romulus olito
Ante palatini condidit ora jugi.

Sic *Jokim* vel *Joakim*, ait Pagninus, componi potest ex *Ichova* abbreviato, et *io'p'* *Jakim*, ut significet *Deus statuatur*, vel *Beta stator*, scilicet solis ad preces Josué.

Et qui reversi sunt in Larem, — hoc est « in Bethlehem, » quæ per aphæresim vocatur « Lahem, » vel « Lchem, » sicut I *Parat*, xx, « Adeodatus » in Ilobræo vocatur *Lehemiles*, id est *Bethlehcmites*, ut vertit Noster; sic cap. n, 9, *Aram* vocatur *Barn*, et *Jechonias* vocatur *Chontas*, *Jerem.* cap. xxxi, vers. 24.

Hic AUTiji verba vetera, — *q. d.* Hæc sunt nomina prisca priscorum Heroum. Ita Vatablus.

23. Lli sunt figuli (male nonnulli legunt *sin-*

guli) HABITAMES IN PLANTATIONIBUS ET IN SEPIBUS APUD REGEM IN OPERIBUS EJUS. — Vatabllis ! Iiti sunt figuli illi habitantes in Nathaim et Gedera cum rege in opere ejus. Locorum sunt nomina ab hortis et sepibus, *q. d.* Isti sunt figuli illi clari qui habitabant in Nathaim et Gedera, scilicet inter «plantas et sepes, » nimirum qui versabantur in hortiis apud regem Davidem, ut opera ejus regia adjuvarent, ideoque apud eum magno fuero in pretio. Hæc Vatablus, sic et Pagninus.

40. In qua ante habitaverant de stirpe Cham,— Vena? id est Chananrei ; hi enim prognati sunt ex Chanaan filio Cham filii Noe. Sensus est, *q. d.* Slineonike crescente numero filiorum suæ tribus, cum arcte habitarent, praesertim in medio tribus Juda, quæ in schismate facto sub Roboam suas urbes a Simconilis recepit; haede causaChananreos vicinos, qui post Josué in terra Sancta restiterant, nec ab llebræis expelli potuerant, invaserunt, eorumque urbes, agros et pascua occupaverunt initio regni Ezechiae : sed modico tempore iis gavisii sunt, nam anno sexto Ezechiae cum reliquis novem tribubus a Salinanasar captivi abducti sunt in Assyriam, IV *Bcg.* xvii, O, et cap. xviii, vers. io.

CAPOT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Filii, id est posterii tribus Ruben, Gad et dimidiæ Manasse recensentur, qui pariter vianos Chananaos suis regionibus ejecerunt sub Joatham rege; sed mox sub Ezechia ob idololatriam primi abducti sunt in Assyriam.

- 1. Filii quoque Rubon primogeniti Israel (ipse quippe fuit primogenitus ejus : sed cum violasse! thorum patris sui, data sunt primogenita ejus filiis Joseph, filii Israel, et non cst ille reputatus in primogenitum. 2. Porro Judas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe ejus principes germinati sunt : primogenita autem reputata sunt Joseph), 3. filii ergo Ruben primogeniti Israel : Enoch, et Phallu, Esron, et Carmi. 4. Filii Joel : Samia filius ejus, Gog filius ejus, Semei filius ejus, 5. Micha filius ejus, Reia filius ejus, Baal filius ejus, G. Beerà filius ejus, quem captivum duxit Telgathphalnnsar rex Assyriorum, cl luit princeps in tribu Ruben. 7. Fratres autem ejus, et universa cognatio ejus, quando numerabantur per familias suas, habuerunt principes, Jehiel et Zachariam. 8. Porro Bala filius Azaz, filii • Somma, lilii Joel, ipse habitavit in Aroer usque ad Nebo et Bechneon. 9. Contra Orientalem quoque plagam habitavit usque ad introitum eremi, et flumen Euphraten. Mullum quippe jumentorum numerum possidebant in terra Galaad. 10. In diebus autem Saul præliati sunt contra Agarcos, et interfecerunt illos, habilavcruntque pro eis in tabernaculis eorum, in omni plaga, quæ respicit ad Orientem Galaad. 11. Filii vero Gad e regione eorum habitaverunt in terra Basan usque Selcha : 12. Joel in capite, et Saphan secundus : Janai autem, etSaphat, in Basan. 13. Fratres vero eorum secundum domos cognationum suarum, Michael, et Mosollam, et Sebe, el Jorai, et Jachan, et Zie, et lleber, septem. 14. Ili lilii Abihail, filii Ruri, filii Jara, filii Galaad, filii Michael, lilii Jesesi, filii Jeddo, lilii Buz. 15. Fratres quoque

fili Abcliol, filii Gtini, princeps domus in familiis suis. 16. El habitaverunt in Galaad, et in Basan, el in viculis ejus, et in cunctis suburbanis Saron, usque ad terminos. 17. Omnes hi numerati sunt in diebus Joathan regis .Inda, et in diebus Jeroboam regis Israel. 18. Filii Ruben, et Gad, et dimidiæ tribus Manasse, viri bellatores, scuta portantes cl gladios, et ten dentes arcum, eruditique ad prælia quadraginta quatuor millia et septingenti sexaginla, procedentes ad pugnam. 19. Dimicaverunt contra Agarcos : Iluræivero, elNaphis, etNodab, 20. prae buerunt eis auxilium. Traditique sunt in manus eorum Agarei, et universi qui fue rant cum eis, quia Deum invocaverunt cum præliarentur : et exaudivit eos, eo quod credi dissent in eum. 21. Ceperunlque omnia quæ possederant, camelorum quinquaginta millia, et ovium ducenta quinquaginta millia, et asinos duo millia, et animas hominum centum millia. 22. Vulnerati autem multi corruerunt, fuit enim bellum Domini. Habilaveruntque pro eis usque ad transmigrationem. 23. Filii quoque dimidiæ tribus Manasse, possederunt terram a finibus Basan usque Baal, Hermon, et Sanir, ct montem Hermon, ingens quippe numerus erat. 24. Et hi fuerunt principes domus cognationis eonim, Ephher, et Jesi, et Elici, et Ezriel, et Jeremía, ct Odoia, et Jediel» viri fortissimi ct potentes, et nominati duces in fa miliis suis. 25. Reliquerunt autem Deum patrum suorum, et fornicati sunt post deos popu lorum terræ, quos abstulit Deus coram eis, 26. et suscitavit Deus Israel spiritum Phul regis Assyriorum, cl spiritum Telgathphalnasar regis Assur : et transtulit Ruben, et Gad, et dimi diam tribum Manasse, et adduxit eos in Lahela et in liabor et Ara, et fluvium Gozan, usque ad diem hanc.

Ver», i. 1. Data sunt primogenita ejus (Ruben) filii Jo seph, — scilicet a Ephraim ct Manasse.» Primo genitus enim habebat duplicem portionem hoerc ditis paterna? (cum cicteri fratres singuli habe rent singulas), uti sancitur *Deutcr.* cap. xxi, 10, ct hanc debebat habere Ruben, utpote primoge nitus Jacob; sed ob ejus inco tum illa translata est ad Joseph, qui per duos filios jam dictos du plicem terræ sanctio portionem obtinuit. Rursum primogenito compete bat jus sacerdotii, et hoc a Ruben translatus est ad Levi : ad hæc jus pri matus et regni, ct hoc delatum est Judæ. Vide dicta Gen. xlix.

Ver», ii. 12. Joel in capite, — hoc est « Joci » fuit « ca put» et princeps tribus Gad, ut patet ex Ilcbræoet

Græco; secundus post Joel fuit Sapban, tertius Ja iiaict Saphat, qui Basanitidem occuparunt. Fuere bi non filii, sed nepotes Gad, ut patet *Gen.* XLVi, 16.

17. In diebus Jeroboam regis Israel. — Illic «Je roboam» non fuit primus ille rex Israel, qui schisma fecit a Rohoam, sed longe posterior, sci licet abnepos Jehu; hic enim coævus fuit Joatham regi Juda.

19. Dimicaverunt contra Agarfos, — id est con tra Saracenos, qui ab Agar ancilla Abraham dicti sunt «Agarei. » Porro Agoréis præbucre auxilium Ituræi, Nephissæi et Nodabæi (ul habent Hebræus et Septuaginta) contra Rubenilas; sed turpiter ab cis, utpote Deum invocantibus cirsi, bonisque ct agris spoliati sunt, ut sequitur.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

VZii, *id est postai Levi, atque cx iis cantores et ministri templi a Davide constituti, Nominalim vero enumerantur posterii Aaronis sacerdotes, urbesque sacerdotales et refugii.*

17. Filii Levi : Gerson, Cnalh, et Merari. 2. Filii Caatli : Amram, Isaar, Hebron, et Oziel. 3. Filii Amram : Aaron, Moyses, et Maria : filii Aaron : Nadab et Abiu, Eleazar et Ithamar. 4. Eleazar genuit Phineos, et Phiuees genuit Abisue. 5. Abisue vero genuit Bocci, et Bocci genuit Ozi. 6. Ozi genuit Zariaam, et Zariaas genuit Meraiolh. 7. Porro Meroiolh genuit Amariam, el Amariás genuit Achitob. 8. Achilob genuit Sadoc, et Sadoc genuit Achimaas. 0. Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Johanan. 10. Johanan genuit Azariam : ipse

est qui sacerdotio fundus est, in domo quam ædificavit Salomon in Jerusalem. H. Genuit aulem Azarias Amariam, et Amariás genuit Achitob. 12. Achitob genuit Sadoc, et Sadoc genuit Sellum. 13. Sellum genuit Helciam, el Helcias genuit Azariam. 14. Azarias genuit Saraïam, et Saraïas genuit Josedec. 15. Porro Josedec egressus est, quando transtulit Dominus Judam et Jerusalem per manus Nabuchodonosor. 16. Filii ergo Levi : Gerson, Caalb, et Merari. 17. Et hæc nomina filiorum Gerson : Lobni et Sonici. 18. Filii Caath : Amram, et Isaar, el Ilehron, et Ozici. 19. Filii Merari : Moholi et Musi, Ilæ autem cognationes Levi secundum familias eorum. 20. Gersom, Lobni filius ejus, Jahatli filius ejus, Zamma filius ejus, 21. Joah filius ejus, Addo filius ejus, Zara filius ejus, Jethrai filius ejus. 22. Filii Caalh, Aminadab filius ejus, Core filius ejus, Asir filius ejus, 23. Elcana filius ejus, Abiasapli filius ejus, Asir filius ejus, 24. Thahalh filius ejus, Uriel filius ejus, Ozias filius ejus, Saul filius ejus. 25. Filii Elcana : Amasai et Achimoth 26. et Elcana : Filii Elcana : Sophai filius ejus, Nabatb filius ejus, 27. Eliab filius ejus, Jeroham filius ejus, Elcana filius ejus. 28. Filii Samuel, primogenitus Vasseni, el Abia. 29. Filii autem Merari, Moholi; Lobni filius ejus, Semei filius ejus, Oza filius ejus, 30. Sammaa filius ejus, Maggia filius ejus, Asaia filius ejus. 31. Isti sunt, quos constituit David super cantores domus Domini, ex quo collocata est arca . 32. et ministrabant coram tabernaculo testimonii, canentes donec ædificaret Salomon domum Domini in Jerusalem : stabant autem juxta ordinem suum in ministerio. 33. Ili vero sunt qui assistebant cum filiis suis, de filiis Caath, Hernán cantor fidius Johel, filii Samuel, 34. filii Elcana, filii Jeroham, filii Elici, filii Thohu, 35. filii Suph, filii Elcana, filii Mahalh, filii Amasai, 36. filii Elcana, filii Johel, filii Azariæ, filii Sophoniæ, 37. filii Thahalh, filii Asir, filii Abiasapli, filii Core, 38. filii Isaar, filii Caath, filii Levi, filii Israel. 39. Et frater ejus Asaph, qui stabat a dextris ejus, Asaph filius Barachia, filii Samaa, 40. filii Michael, filii Basaiæ, filii Melchia, 41. filii Albanai, filii Zara, filii Adaia, 42. filii Ethan, filii Zamma, filii Semei, 43. filii Jclb, filii Gersom, filii Levi. 44. Filii aulem Merari fratres eorum, ad sinistram, Etlian filius Cusi, filii Abdi, filii Malocb, 45. filii Ilasabiæ, filii Amasi®, filii Helcia, 46. filii Amasai, filii Boni, filii Somer, 47. filii Moholi, filii Musi, filii Merari, filii Levi. 48. Fratres quoque eorum Levitæ, qui ordinali sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus Domini. 49. Aaron vero, et filii ejus adolebant incensum super altare holocausti et super altare thymiamatis, in omne opus Sancti sanctorum : et ut precarentur pro Israel, juxta omnia quæ præceperat Moyses servus Dei. 50. Ili sunt autem filii Aaron : Eleazar filius ejus, Phinees filius ejus, Abisue filius ejus, 51. Bocci filius ejus, Ozi filius ejus, Zarahia filius ejus, 52. Meraiolh filius ejus, Amariás filius ejus, Achitob filius ejus, 53. Sadoc filius ejus, Achimaas filius ejus. 54. El hæc habitacula eorum per vicos atque confinia, filiorum scilicet Aaron, juxta cognationes Caatbitarum • ipsis enim sorte contigerant. 55. Dederunt igitur eis Ilebron in terra Juda, el suburbana ejus per circuitum ; 56. agros autem civitatis, cl villas, Caleb filio Jephone. 57. Porro filiis Aaron dederunt civitates ad confugiendum, Ilebron, et Lobnael suburbana ejus, 58. Jelher quoque et Eslhemo cum suburbanis suis, sed et Ilelon et Dabir cum suburbanis suis, 59. Asan quoque et Betseme et suburbana earum. 60. De tribu autem Benjamin, Gabce cl suburbana ejus, cl Almath cum suburbanis suis, Anathoth quoque cum suburbanis suis : omnes civitates, tredccim, per cognationes suas. 61. Filiis autem Caalh residuis de cognatione sua, dederunt ex dimidia tribu Manasse in possessionem urbes decem. 62. Porro filiis Gersom per cognationes suas, de tribu Issachar, el de tribu Aser, et de tribu Nephthali, et de tribu Manasse in Basan, urbes tredccim. 63. Filius aulem Merari per cognationes suas, de tribu Ruben, et de tribu Gad, el de tribu Zabulon, dederunt sorte civitates duodecim. 64. Dederunt quoque filii Israel Levitis civitates, et suburbana earum : 65. dedcrunlque per sortem, ex tribu filiorum Juda, et ex tribu filiorum Simeon, el

cx tribu filiorum Benjamin, urbes has quas vocaverunt nominibus suis, 66, el his qui erant de cognatione filiorum Caath, fueruntque civitates in terminis eorum de tribu Ephraim. 67. Dederunt ergo eis urbes ad confugiendum, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, el Gazer cum suburbanis suis, 68. Jecmaan quoque cum suburbanis suis, et Bethoron similiter, 69. necnon el Ilelon cum suburbanis suis, et Gethremmon in eundem modum. 70. Porro ex dimidia tribu Manasse, Aner et suburbana ejus, Baalam el suburbana ejus : his videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant. 71. Filiis aulem Gersom, de cognatione dimidiæ tribus Manasse, Gaulon in Basan et suburbana ejus, et Astharotli cum suburbanis suis. 72. De tribu Issachar, Cedes et suburbana ejus, et Dabereth cum suburbanis suis, 73. Ramoth quoque el suburbana ejus, et Ancm cum suburbanis suis. 74. De tribu vero Aser : Masal cum suburbanis suis, el Abdou similiter, 75. Ilucac quoque et suburbana ejus, el Rohob cum suburbanis suis. 76. Porro de tribu Nephthali, Cedes in Galilæa el suburbana ejus, Hamon cum suburbanis suis, et Carialhaim et suburbana ejus. 77. Filiis aulem Merari residuis, de tribu Zabulon, Remmono et suburbana ejus, et Thabor cum suburbanis suis : 78. trans Jordanem quoque ex adverso Jericho contra Orientem Jordanis, de tribu Ruben, Bosor in solitudine cum suburbanis suis, et Jassa cum suburbanis suis. 79. Cademoth quoque et suburbana ejus, et Mephaat cum suburbanis suis. 80. Necnon el de tribu Gad, Ramoth in Galaad et suburbana ejus, el Manaim cum suburbanis suis, 81. sed et Ilesebon cum suburbanis suis, el Jezzer cum suburbanis suis

rm.j. 3. Fn.ii Aaron : Nadab et Abi, — qui adulescentem ignem alienum a Deo occisi sunt, *Levit. x, vers. 2*, superfuere ergo soli duo *Eleazar* et *Ithamar*; Eleazar fuit senior ideoque Araoni successit in pontificatu, ejusque posteris usque ad Ozi, de quo mox.

1. Bocchus Genuit Ozum — post hunc Pontifex factus est Heli, qui erat abnepos Ithamar, non Eleazar : Beli successere quatuor ejus posteris, quorum ultimus fuit Abiathar, qui a Salomone ob conjurationem cum Adonia contra se faciam pontificatu privatus fuit, suffecto in ejus locum Sadoc, qui erat ex posteris Eleazar : unde pontificatus mansit in ejus posteris usque ad captivitatem Babylonicam. Quare quatuor medii, qui hic nominantur ab Ozi usque ad Sadoc, scilicet Zariaas, Meraiolh, Amarias et Achitob, non fuere pontifices; «eteri vero post Sadoc fuere.

Ven. II. U. AZARIAS AUTEM GENUIT ZARIAIA. — « Azaria » hic fuit animosus ille Pontifex, qui restitit Ozite, sive Azarim regi volenti offerre incensum, cumque e templo ejecit, uti dicitur lib. II, cap. xxvi. Filius Azaria; fuit Zariaas, qui Pontifex fuit post patrem usque ad excidium Ierosolymre et templi, ac cum septuaginta primoribus Judaeorum a Nabuchodonosore occisus est, ut dictum est lib. IV leg. cap. ult. 18. Filius Saraia fuit Josedec, qui abductus in Babylonem ex ca Judaeos cap-

tivos abduxit cum Zorobabele duce anno primo Cyri; filius Josedec fuit Josué sive Jesus Pontifex, qui cum Zorobabele templum instauravit, ut dicitur 1 *Esdra* V, 2, uti eidem jusscrat Deus per Zachariam, cap. vi.

22. Cori filius ejus. — Ille est Core, qui Moysi rebellans vivus a terra dehiscente cum suo absorptus fuit; sed filii ejus innocentes a Deo per miraculum illæsi servati sunt, qui proinde hic recensentur. Ex quibus fuit Elcana pater Samuclis Prophetæ, ut palet vers. 27, 34 et 37.

28. Filii Samuel, — qui fuit filius Elcana proxime vers. 27, nominati. Ideo enim proxime post cum nominatur, ut indicaretur ejus fuisse filius. Ita Vatablus.

Primogenitus Vasseni et Adia. — Dices : I *Reg. vin, 2*, dicitur : « nomen lili ejus (Samuclis) primogeniti, Joel; et nomen secundi, Abia; » respondeo, Joel fuisse binomium, et alio nomine vocatum Vasseni. Aut certe Joel hic excidit, et Vasseni, Hebraice id est et *secundus Abia*; unde Septuaginta claro vertunt, et *filiis Samuel primogenitus ejus Joci et secundus Abia*. Hi sunt qui degeneres a Samuele occasionem dederunt populo pelendicem, unde Samuel regem eis dedit Saul, 1 *Reg. vm. v. 1*, m.

54. Ille habitacula, — q. d. Hæc sunt sacerdotum urbes eis a Josué assignatas, cap. xxi, ubi fere eodem ordine recensentur quo hic.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Filii, id est posteri Issachar, Benjamin, Nephthali, Manasse, Ephraim et Ascr.

1. Porro filii Issachar : Thola, el Phua, Jasub, et Simeron, quatuor. 2. Filii Thola : Ozi et Raphaia, et Jeriel, et Jemai, el Jebsem, el Samuel, principes per domos cognationum suarum. De stirpe Thola viri fortissimi numerali sunt in diebus David, vigiliti duo millia sexcenti. 3. Filii Ozi : Izrahia, de quo natisunt Michael, et Obadia, et Johel, et Jesia, quinque omnes principes. 4. Cumque eis per familias el populos suos accincti ad praelium, viri fortissimi, triginta sex millia : nullas enim habuerunt uxores, et filios, 5. Fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar, robustissimi ad pugnandum, octoginta septem millia numerati sunt. 6. Filii Benjamin : Bela, el Bechor, et Jadiel, tres. 7. Filii Bela : Esbon, et Ozi, et Ozici, et Jerimolh, et Orai, quinque principes familiarum, et ad pugnandum robustissimi : numerus autem eorum, vigiliti duo millia el triginta quatuor. 8. Porro filii Bechor : Zamira, et Joas, et Eliezer, el Elioenai, el Amri, et Jerimolh, et Abia, et Anathoth, et Almalh : omnes hi, filii Bechor. 9. Numerati sunt autem per familias suas principes cognationum suarum, ad bella fortissimi, vigiliti millia et ducenti. 10. Porro filii Jadihel : Balan. Filii aulem Balan : Jehus, et Benjamin, et Aod, et Chanana, et Zethan, et Tharsis, et Ahisahar : 11. omnes hi filii Jadihel, principes cognationum suarum, viri fortissimi : decem et septem millia et ducenti, ad praelium procedentes. 12. Sepham quoque et Ilapham filii Dir : et Ilasin filii Aber. 13. Filii aulem Nephtali : Jasiel, et Guni, et Jeser, et Sellum, filii Baia. 14. Porro filius Manasse, Esriel : concubinaque ejus Syra peperit Machir patrem Galaad. 15. Machir autem accepit uxores filiis suis Ilapphim et Saphan : el habuit sororem nomine Maacha : nomen autem secundi, Salphaad, nateque sunt Salphaad filiae, 16. et peperit Maacha uxor Machir filium, vocavitque nomen ejus Phares : porro nomen fratris ejus, Sares; et filii ejus Ulam, et Recen. 17. Filius aulem Ulam, Badan. Hi sunt filii Galaad, filii Machir, filii Manasse. 18. Soror aulem ejus Regina peperit Virum decorum, et Abiezer, et Mohola. 19. Erant aulem filii Semida, Ahin, et Sechem, el Leci, et Aniam. 20. Filii aulem Ephraim : Sulhala, Bared filius ejus, Thahath filius ejus, Elada filius ejus, Thahath filius ejus, hujus filius Zabad, 21. et hujus filius Sulhala, et hujus filius Ezer et Elad : occiderunt autem eos viri Geth indigenae, quia descenderant ut invaderent possessiones eorum. 22. Luxit igitur Ephraim pater eorum nullis diebus, et venerunt fratres ejus ut consolarentur eum. 23. Ingressusque estad uxorem suam; quæ concepit, et peperit filium, et vocavit nomen ejus Boria, eo quod in malis domus ejus ortus esset : 24. filia aulem ejus fuit Sara, quæ ædifleavit Behoron inferiorem et superiorem, et Ozeusara. 25. Porro filius ejus Rapha, et Rcseph, el Thaie, de quo natus est Thaan, 26. qui genuit Laadan : hujus quoque filius Ammiud, qui genuit Elizama, 27. de quo ortus est Nun, qui habuit filium Josué. 28. Possessio autem eorum et habitatio Bellici cum filiabus suis et contra Orientem Noran, ac Occidentalem plagam Gazer et filiae ejus, Sicheim quoque cum filiabus suis, usque ad Aza cum filiabus ejus. 29. Juxta filios quoque Manasse, Belhsan el filias ejus, Thanach et filias ejus, Mageddo el filias ejus, Dor et filias ejus • in his habitaverunt filii Joseph, filii Israel. 30. Filii Ascr : Jemna, el Jesua, et Jcssui, el Baria, ei Sara soror eorum. 31. Filii autem Baria : Deber, et Melcliel : ipse est paler Barsaith. 32. Heber autem genuit Jephlat, et Somer, et Ilotham, et Suaa sororem eorum. 33. Filii Jephlat : Phosech, el Chamaal, el Asolh : hi filii Jephlat. 34. Porro filii So-

mcr: Ahi, ctRoaga, ctAaba, et Aram. 35. Filii autem llelem fratris ejus : Supha, et Jemna, et Selles, ct Amai. 36. Filii Supha : Sue, Ilarnapher, ct Suai, et Beri, et Jamra, 37. Bosor, et Hod, et Samma, ct Salusa, el Jethran, et Bora. 38. Filii Jether ; Jephone, et Phaspha, et Ara. 39. Filii autem Olla : Arce, el Ilaniel, ct Resia. 40. Omnes hi filii Asce, principes cognationum, electi atque fortissimi duces ducum ; numerus autem eorum ætatis quæ apta esset ad bellum, viginti sex millia.

Ver». 3. 3. Fil ii Ozi. — « Filii, » id est filius; unus enim tanluin nominatur, scilicet Izrahia, eo quod ejus solius, velut eximii, prosapiam deinceps pertexere voluerit Esdras : verisimile enim est Ozi plures habuisse filios, sed minus claros. Certum enim est hisce decem capitibus multorum posterorum Patriarcharum nomina reticeri ; prolixum enim et quasi infinitum fuisset omnes enumerare. Quare aliqui tantum illustriores hic recensentur, coiteci reticentur. Sic *Genes*, xlvii, 23, dicitur : « Filii ban, Ilusim. » « Filii, » id est filius; unum enim duntaxat habuit, a quo tota Tribus Dan propagata est. Est enallage numeri. Recenset enim omnes Patriarcharum filios, quorum unum duntaxat habuit Dan.

Ver». #. 6. Fil ii Benjamin : Bela et Bbcior et Jadiel tres. — Tres hi fuere illustriores: nam universim fuere decem, qui recensentur *Genes*. xlvii, 21.

Virt.18. 18. SOROR AUTEM EJUS REGINA PEPERIT VIRUM DECORUM. — Hebræus, *et soror ejus Moleehet peperit Ischod*. Ita Septuaginta, Pagninus, Vatablus et alii; sed Noster nomina propria per significata more

suo transtulit : *Moleehet* enim significat *reginam*, *Isehod* vero *virum decorum*. Vide dicta cap. iv, vers. 22 et 23.

21. Occiderunt autem eos (filios Ephraim pri- Vertti. inogenili Joseph) viri Geth indigena, quia descenderant ut invaderent POSSESSIONES EORUM. — Verisimile est Pharaonem Josepho, quem ob famem depulsam Ægypto praefecerat, in ea possessiones aliquas donasse, præsertim in ejus finibus, et terra Gessen quam fratribus ejus ad pecora alenda assignaverat. Joseph vero morions has possessiones reliquit filio suo Ephraim ; Ephraim autem illas tradidit filiis suis; sed eos occiderunt Ægypto vicini Gethœi, et possessiones eorum occuparunt, et hoc est quod hic dicitur. Meminit hujus cædis Chaldæus Paraphrastes, Cant, it, 7, sed veris multa fabulosa more suo admiscet.

24. Filia autem ejus fuit Sara, quæ ædiucavit Ve».!*. Betboron. — « Filia, » id est neptis vel potius proneptis : nec enim filia Ephraim habitans cum eo in Ægypto potuit edificare Bcthoron et duas alias urbes, quæ erant in Chanaan.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Posterius Benjamin plenius recensentur, ut deinde pertexatur genealogia Saulis, vers. 33.

1. Benjamin autem genuit Bale primogenitum suum, Asbel secundum, Abara tertium, 2. Nohaa quartum, et Rapha quintum. 3. Fueruntque filii Bale Addar, elGera, et Abiud, 4. Abisuo quoque et Naaman, et Ahoe, 5. sed et Gora, et Sephuphan, el Uuram. 6. Hi sunt filii Ahod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui translati sunt in Manahath. 7. Naaman aulem, el Achia, et Gora ipse transtulit eos, et genuit Oza, et Ahiud. 8. Porro Saharaim genuit in regione Moab, postquam dimisit Ilusim el Bara uxores suas. 9. Genuit aulem de Ilodes uxore sua Jobab, etSebia, el Mosa, el Molchom, 10. Jehus quoque, et Sechia, et Marma. Ili sunt filii ejus, principes in familiis suis. II. Mehusim vero genuit Abito!), el Elphaal. 12. Porro filii Elphaal, Heber, et Misaam, et Samad : hic ædificavit Ouo, etl.od, et filias ejus. 13. Baria aulem elSama principes cognationum habitantium in Aialon: hi fugaverunt habitatores Geth. 14. Et Ahio, el Sesac, et Jerimolh, 15. et Zabadia, et Arod, el Heder, 10. Michael quoque, et Jespha, et Joha, filii Baria. 17. Et Zabadia, et.Mosollam, ct Hezcci, ct Heber, 18. et Jez.unari, etJezlia, ct Jobab, filii Elphaal, 19. elJacim, etZechri, ctZabdi, 20. elEliocnai, etSelelhai, ctElici, 21.clAdaia, elBuraia, etSamaralh, filii Sciuci. 22. Et Jespham, et Heber, et Elici, 23. et Abdon, et Zechri, el Hanan, 24. et Ilana-

nia, cl Ælam, et Anathothia, 25. ct Jephdaia, ct Phanuel, lilii Sesac, 26. cl Samsari, cl So-
 horia, el Otholia, 27. et Jersia, et Elia, el Zechri, filii Jeroham. 28. Hi patriarch®, cl cogna-
 tionum principes, qui habilaverunl in Jerusalem. 29. In Gabaon autem habitaverunt Abiga-
 baon, et nomen uxoris ejus Mancha : 30. filiusque ejus primogenitus Abdon, el Sur, ct Cis,
 et Baal, et Nadab, 31. Gedor quoque, ct Ahio, etZacber, et Macelloh : 32. ct Macellotli
 genuit Saman : habitavcrunlque ex adverso fratrum suorum in Jerusalem cum fratribus suis.
 33. Ner autem genuit Cis, ct Cis genuit Saul. Porro Saul genuit Jonathan, et Melchisua, et
 Abinadab, et Esbaal. 34. Filius autem Jonathan, Meribbaal : et Meribbaal genuit Micha.
 35. Filii Micha, Phithon, et Melech, et Tharaa, et Ahaz, 36. et Ahaz genuit Joadā : ct Joadā
 genuit Alamath, ct Azmolh, ct Zamri : porro Zamri genuit Mosa, 37. et Mosa genuit Banaa,
 cujus filius fuit Rapha, de quo ortus est Elasa, qui genuit Asci. 38. Porro Asci sex lilii fue-
 runt his nominibus, Ezricam, Bocru, Ismael, Saria, Obdia, et Ilanan : omnes hi filii Asci.
 39. Filii autem Esce fratris ejus, Ulam primogenitus, el Jehus secundus, et Eliphalc l tertius.
 40. Fueruntque filii Ulam viri robustissimi, et magno robore tendentes arcum : ct multos
 habentes filios, ac nepotes, usque ad centum quinquaginta. Omnes hi, filii Benjamin.

Ver*. 7. 7. Na AMAN AUTEM , ET ACHIA , ET GeIIA (Slpplo,
 sunt filii Abod, quos vers, præcedenti nie recen-
 siturum promisi) ipse (scilicet a Gera,» qui proxi-
 me præcessit) transtulit eos,— scilicet Ahoditas
 ex GabaainManahath, ut dictum est vers. 6. Idem-
 que Gera « genuit Oza et Ahiud, » ac tertium « Sa-
 baraim » existons « in regione Moab, » ut sequi-
 tur vers. 8, ad quam Gera migravit forte cum Eli-
 melech famis causa, *Ruth* i.

Vm.». 28. Qui habitaverunt in Jerusalem. — Jerusa-
 lem enim spectabat ad tribum Benjamin, quæ
 eamdem cessit Judie, ut ex illa ejiceret Jebusæos,
 ut dixi Josué xvm, et *Judie*, i.

Ver*. »■ ÎO. In Ga BAON AUrEMnABITAVERTTABIGARAONJCtC.,
 — id est pator Gabaon, scilicet princeps Gabaon,
 cujus nomen proprium erat Jehiel, ut dicitur ca-
 pito sequenti, vers. 35, qui fuit pater Cis patris
 Saulis, ut sequitur. Dices: Quomodo ergo vers.
 33, dicitur Ner fuisse pater Cis et avus Saulis?
 Respondeo Jehiel alio nomine dictum fuisse Ner,
 id est lucerna, eo quod ipse ut lucerna toti fami-
 lire præfulgeret. Ita Emmanuel Sa et Mariana, li-
 cet alii putcut Jehiel fuisse patrem Ner, cujus il-
 lius fuit Cis, nepos Saul, idque colligunt ex cap.
 seq., vers. 36, ubi Jehiel dicitur genuisse Ner, sed
 ibidem dicitur Jehiel genuisse Cis; quare Ner ibi-

dem non fuit pater, sed frater Cis, cui Ner pater
 suum nomen imposuit.

33. Esbaal. — Ille alio nomine dictus est Isbo- Ven n
 seth, qui fuit quartus Saulis filius, et Davidis
 antagonista It *Reg.* ii, 8.

34. Filius autem Jonathan, MrniBBAAL. — «Me- Vfr4 3l
 ribboal » est Miphiboseth; hic enim unicus fuit
 filius Jonathæ, ac pater Michæ, ut sequitur. Porro
 Miphiboseth vocatur Meribbaal, id est litigans
 cum domino, vel Meribaal, id est rebellans do-
 mino: qua de causa ille vocatus sit nescitur. He-
 brræi apud S. Hieronymum in *Tradition*, causam
 dant, quod murmurant contra Dominum, qui
 Davidem in regnum reduxerat, eo quod David
 sibi bona ademisset, eaque Sibæ servo suo se
 calumniandi dedisset, Il *Rcg.* xix, 29. Verum
 hoc plane incertum est. Alii ita dictum volunt,
 quod idola Baal destruxerit : hac enim de causa
 Gedeon vocatus est «Jerobaal,» id est *ligator cum*
Baili, *Judie*, vi, 32. Verisimilius est cum vocatum
 Meribbaal, eo quod cum servo suo Siba, falso se
 de affectato regno apud Davidem accusante, non
 quasi cum servo, sed quasi cum hero et domino
 litigare, imo hærcdilatem suam (ita jubente Da-
 vide) dividere coactus sit. Ilæc enim insignis ei
 fuit injuria et vilipeusio.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Recensentur primores Judatorum, qui e Babylone redierunt in Jerusalem cum sacerdotibus, Lcvitis ct
 Nathinaiis : item Benjaminites, ac parentes et posterī Saulis.*

1. Universus ergo Israel dinumeratus est, et summa eorum scripta est in Libro Regum Is-
 rael, et Juda : translatique sunt in Babylonem propter delictum suum. 2. Qui autem habita-

veruni primi in possessionibus ei in urbibus suis : Israel, ei Sacerdotes, ei Levitae, ei Nathinai. 3. Commorati sunt in Jerusalem de filiis Juda, et de filiis Benjamin, de filiis quoque Ephraim, et Manasse. 4. Ottici filius Animimi, filii Amri, filii Omrai, filii Donni, de filiis Phares filii Juda. 5. Et de Siioni : Asaia primogenitus, et filii ejus. 6. De filiis autem Zara : Jchuel, et fratres eorum, sexcenti nonaginta. 7. Porro de filiis Benjamin : Salo filius Mosollam, filii Oduia, filii Asana : 8. ei Jobab filius Jeroham : et Eia filius Ozi, filii Mochori : et Mosollam filius Sapbatiae, filii Rahuel, filii Jcbaniae, 9. ei fratres eorum per familias suas, nongenti quinquaginta sex. Omnes hi, principes cognationum per domos patrum suorum. 10. De sacerdotibus autem : Jedaia, Joiarib, et Jachin. 11. Azarias quoque filius flelciae, filii Mosollam-filii Sadoc, filii Maraioth, filii Achitob, pontifex domus Dei. 12. Porro Adaias filius Jeroham, filii Phassur, filii Melchiae : ei Maasai filius Adiel, filii Jezra, filii Mosollam, filii Mosollamith, filii Emmer, 13. fratres quoque eorum principes per familias suas, mille septingenti sexaginta, fortissimi robore ad faciendum opus ministerii in domo Dei. 14. De Levitis autem : Semeia filius Ilassub, filii Ezricam, filii Maschia, de filiis Merari. 15. Baebacar quoque carpentarius, et Galal, et Malhania filius Micha, filii Zechri, filii Asaph : 16. ei Obdia filius Semciae, filii Galal, filii Idithun : et Barachia filius Asa, filii Elcana, qui habitavit in atriis Nelophali. 17. Janitores autem : Sollum, et Accub, et Telmon, et Ahimain, et frater eorum Sellum princeps, 18. usque ad illud tempus, in porta regis ad Orientem, observabant per vices suas de filiis Levi. 19. Sellum vero filius Core, filii Abiasaph, filii Core, cum fratribus suis, et domo patris sui, hi sunt Coritae super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi : et familiae eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum. 20. Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram Domino. 21. Porro Zacharias filius Mosollamia, janitor portae tabernaculi testimonii. 22. Omnes hi electi in ostiarios per portas, ducenti duodecim : et descripti in villis propriis : quos constituerunt David, ei Samuel Videns, in fide sua, 23. tam ipsos, quam filios eorum, iuxta ostia domus Domini, et in tabernaculo, vicibus suis. 24. Per quatuor ventos erant ostiarii, id est, ad Orientem, et ad Occidentem, et ad Aquilonem, et ad Austrum. 25. Fratres autem eorum in viculis morabantur, et veniebant in sabbatis suis de tempore usque ad tempus. 26. Illis quatuor Levitis creditus erat omnis numerus janitorum, et erant super exedras, et thesauros domus Domini. 27. Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodiis suis : ut cum tempus fuisset, ipsi mane aperirent fores. 28. De horum genere erant et super vasa ministerii : ad numerum enim et inferebantur vasa, et efferebantur. 29. De ipsis, et qui credita habebant utensilia sanctuarii, praerant similae, et vino, dolco, et thuri, et aromatibus. 30. Filii autem sacerdotum unguenta ex aromatibus conficiebant. 31. Et Malhathias Lévotes, primogenitus Sellum Coritae, praefectus erat eorum quae in sartagine frangebantur. 32. Porro de filiis Caalh fratribus eorum, super panes erant propositionis, ut semper novos per singula sabbata prepararent. 33. Hi sunt principes caniorum per familias Levitarum, qui in exedris morabantur, ut die ac nocte jugiter suo ministerio deservirent. 34. Capita Levitarum, per familias suas principes, manserunt in Jerusalem. 35. In Gabaon autem commorati sunt pater Gabaon Jehiel, et nomen uxoris ejus Mancha. 36. Filius primogenitus ejus Abdou, et Sur, et Cis, et Baal, ei Ner, et Nadab, 37. Gedor quoque, et Ahio, et Zacharias, et Macelloh. 38. Porro Macelloh genuit Samaan : isli habitaverunt e regione fratrum suorum in Jerusalem, cum fratribus suis. 39. Ner autem genuit Cis : ei Cis genuit Saul : ei Saul genuit Jonathan, et Melchisua, et Abbiadai, ei Esbaal. 40. Filius autem Jonathan, Meribbaal : et Meribbaal genuit Micha. 41. Porro filii Micha, Philon, et Melech, ei Tharaa, et Ahaz. 42. Ahaz autem genuit Jara, et Jara genuit Alamalh, ei Azmolh, et Zamri. Zamri autem genuit Mosa. 43. Mosa vero genuit Bauaa : cujus filius Raphaia genuit Elusa, de quo orlus est Asci. 44. Porro Asci sex

filios habuit his nominibus, Ezricam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia, Hanan. Hi sunt filii Asci.

- *. I. Universus ergo Israel dinumeratus est — a Davide, 11 /leg. xxiv.
- Translative sont in Babylonem. — Hucusque ergo Esdras recensuit Hebræos, qui captivitatem Babylonicam antecesserunt : deinceps vero recensebit eos qui ex ea redierunt, et post eam vixerunt; ubi nota multos ex Israel, id est decem tribubus post schisma transmigrasse in Jerusalem : tum quia horrebant schisma factum a Jero-boam, volebantque priscam Judæoruin religio-nem sequi, et colere Deum in templo; tum quia cum decem tribus a Theglathphalasar et Salma-nasar obducto sunt in Assyriam, multi ex eis fugerunt in Jerusalem, et Judæis seso associarunt. Ili cum Judæis poslea abducti sunt in Babylonem, indeque post 70 annos cum eisdem redierunt in Jerusalem; et hoc est quod hic dicitur. Unde subdit.
- V«r» t. 2. Qui autem habitaverunt primi (prius) in possessionibus et urbibus suis : (nimirum) Israel (id est Israelita:), et Sacerdotes, et Levitæ, et Nathin-El, — habitantes scilicet cum Judæis in Judaea, indeque cum eis translati in Babylonem; soluta deinde captivitate cum eis pariter in Je-rusalem et Judaeam ad pristinas suas possessiones et urbes redierunt, in eisque habitarunt, ut ante fecerant. Quocirca,
- Vtr» 3. 3. Commorati sunt in Jerusalem de filiis Juda, et de filiis Benjamin, de filiis quoque Epurai» et Manasse. — Hos deinde enumerat, dicens :
- V«r» 4. -1. Otuei filius Ammiud, eie. — Porro Nathinæi, id est donati, et oblati templo, fuere Gabaonit®, qui ob fraudem admissam a Josué deputati sunt templo, damnati scilicet, ut ad illud aquam et ligna comportarent. Vide dicta Josué ix, 23, et 11 Esdræ xi, vers. 1 et seq., ubi jidemrecensentur.
- Vtn. s. g. Et de Siloni : — subaudi, tiliis. Siloni erat vir celebris, oriundus ex tribu Juda, verum non ex Phares vel Zare, ut ex hoc loco patet, sed ex Scia descendens. Nam hi tres soli fuere Judæ filii superstites, quia Her et Onau a Deo occisi sunt, Genes. xxxvm.
- fa», u. io. h atriis (Hebraice, in villis, qu® nuncu-pabantur) Net opuat l

18. Usque ad illud tempus (eoilicet a prima Vtn.ii ostiariorum templi institutione, usque ad ever-sionem templi per Chaldæos) observabant, (He-braice, excubabant, hi Levit®,) per vices suas: (tum in aliis templi portis, tum maxime) in porta regis ad Orientem, — id est in porta orientali templi, qu® vicina erat palatio regis, per quam proinde rex templum introire solebat, qu® exin-de dicebatur : « Porta regis. »
22. Omnes iu electi in ostiarios, etc. descripti V«n.«. in villis propriis : (Habitabant enim Levito ali-qui in Jerusalem; alii vero per alias urbes, vicos et villas erant distributi. Unde vers. 23, dicitur : « in viculis morabantur; » certis tamen tempo-ribus, quibus per vices ministrare debebant in templo, veniebant in Jerusalem. Has autem eorum ministrandi vices et ordines) constituerunt David, (et ante cum,) Samuel, Videns (sive Propheta, id-que) in fide sua, — hoc est in potestate et auctori-tate sibi a Deo et Republica ad id faciendum credita et commissa. Secundo, a in fide sua, » Vatablus, propter fidem ipsorum; (idem, id est fidelitatem; quia scilicet sciebat cos fideles esse et fore, ac fideliter hoc munus obituros. Tertio, per fidem, accipias officium fidele, id est firmum, stabile, perpetuum et irrevocabile, q. d. David et Samuel constituere hosce ostiarios « in fide, » hoc est fideles, id est firmos, stabiles; ut scilicet officium ostiariorum fideliter, id est stabiliter et perpetim exercerent. Ita Vatablus. Hoc enim significat He-braice beemunaltham, id esi iu fide, sive in stabilitate ipsorum.
33. Qui in exedris (id est cubiculis et aulis tem- Ven. n pio annexis) morabantur, — ut jugiter canendis Dei laudibus, hymnis et psalmis vacarent, utque populum in lege Dei erudirent. Unde et Syna-gog® sunt appellato.
33. In Gabaon autem. — Transit a Levitis ad Ben- Veri, n jaminitas, ut ad Saulem primum regem Israelis, deinde eo amoto ad Davidein descendat; Davidis enim causa hæc omnia scribuntur, quia ejus fa-milia regia perduravit usque ad captivitatem Ba-bylonicam, imo usque ad Machabieos; sed tum non regia, sed ducali auctoritate piwfuit populo.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Itex Saul, ob peccata a Deo rejectus, una cum filiis a Pliilistai* occiditur. Ejus caput in templo Dagon suspenditur, reliquum corpus a Jabesitis sepelitur.

1. Philistiim autem pugnabant contra Israel, fugenmtque viri Israel Palæstinos; et ceciderunt vulnerati in monte Gelboe. 2. Cumque appropinquassem Philislæi persequentes Saul, et filios ejus, percusserunt Jonathan, et Abinadab, et Melchisua, filios Saul. 3. Et aggravatum est prælium contra Saul, inveneruntque eum sagittarii, et vulneraverunt jaculis. 4. Et dixit Saul ad armigerum suum : Evagina gladium tuum , et interfice me ; ne forte veniant incircumcisi isti, et illudant mihi. Noluit autem armiger ejus hoc facere, timore perterritus : arripuit ergo Saul ense, et irruit in eum. 5. Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet mortuum esse Saul, irruit etiam ipse iu gladium suum, et mortuus est. 6. Interiit ergo Saul, et tres filii ejus, et omnis domus illius pariter concidit. 7. Quod cum vidissent viri Israel, qui habitabant in campestribus, fugerunt : el Saul ac filiis ejus mortuis, dereliquerunt urbes suas, et huc illueque dispersi sunt; veneruntque Philislhiim, et habitaverunt in eis. 8. Die igitur altero detrahentes Philistiim spolia cæsorum, invenerunt Saul, et filios ejus jacentes in monte Gelboe. 9. Cumque spoliasset eum, et amputassent caput, armisque nudassent, miserunt in terram suam, ut circumferretur, et ostenderetur idolorum templis, ct populis : 10. arma autem ejus consecraverunt in fano dei sui, et caput affixerunt in templo Dagon. 11. Hoc cum audissent viri .labes Galaad, omnia scilicet quæ Philistiim fecerant super Saul, 12. consurrexerunt singuli virorum fortium, et tulerunt cadavera Saul et filiorum ejus : attuleruntque ea in Jabes, et sepelierunt ossa eorum subter quercum quæ erat in Jabes, et jejunaverunl septem diebus. 13. Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod praevaricatus sit mandatum Domini quod præceperat, et non custodierit illud ; sed insuper etiair pythonissam consuluerit, 14. nec speraverit in Domino : propter quod interfecit eum, et transtulit regnum ejus ad David filium Isai.

Gesta hujus capitis audivimus! Deg. ult., ubi ea explicui.

Disio. 10. Aiima autem ejus consecraverunt in fano Dei sui. — Astarolh, ut dicitur l Reg. ult. 31. « Astaroth » erat Venus, quæ nunc ut Dea, nunc ut Deus colebatur.

Caput autxurlm ln tumulo Dagon — quad sic

Dagoni adseribentes victoriam, ideoque caput cæsi Saulis regis, velut nobilissimum spolium eidem offerentes.

14. Nec speravit in Domino. — Hæc fuit prima Ven. u peccati Saulis causa, quod nimirum difllsus Deo, utpote quem per inobedionliam offenderat, fisis fueritdiabolo, cumque per Pythonissam advocarii.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David ungitur in regem israeli», ac Jebusceos ex arce Sion expellit Moxt vers. 10, ad finem nomina et heroica facta fortium ejus recensentui.

1. Congregatus est igitur omnis Israel ad David in Ilebron, dicens : Os tuum sumus, et caro tua. 2. Heri quoque, et nudiustertius cum adhuc regnaret Saul, tu eras qui educebas, et introducebas Israel ; libi enim dixit Dominus Deus tuus : Tu pasces populum meum Israel, et tu eris princeps super super eum. 3. Venerunt ergo omnes majores natu Israel ad regem in Ilebron, et iniit David cum eis fœdus coram Domino : unxeruntque cum regem super Israel, juxta sermonem Domini, quem locus est in manu Samuel. 4. Abiit quoque David, et omnis Israel, in Jerusalem. Hæc est Jebus, ubi crani Jebnsæi habitatores terræ. 5. Dixeruntque qui habitabant in Jebus ad David : Non ingredieris huc. Porro David cepit arcem Sion, quæ est Civitas David, 6. dixitque : Omnis qui percusserit Jebusæum in primis, erit princeps et dux. Ascendit igitur primus Joab filius Sarviæ, et factus est princeps. 7. Habituavit autem David in arce, et idcirco appellata est Civitas David. 8. Ædificavitque urbem in circuitu a Mello usque ad gyrum, Joab autem reliqua urbis exstruxit. 9. Proficiebatque David vadens et crescens, et Dominus exercituum erat, cum eo. 10. Hi principes virorum fortium David, qui adjuverunt cum ut rex fieret super omnem Israel, juxta verbum Domini, quod locus est ad Israel. 11. Et iste numerus robustorum David : Jesbaam filius Ilachamoui princeps inter triginta : iste levavit hastam suam super trecentos vulneratos una vice. 12. Et post cum Eleazar filius patruï ejus Ahohites, qui erat inter tres potentes. 13. Iste fuit cum David in Phesdomim, quando Philistiim congregati sunt ad locum illum in prælium ; et erat ager regionis illius plenus hordeo, fuger atque populus a facie Philistinorum. 14. Hi steterunt in medio agri, et defenderunt cum : cumque percussissent Philistæos, dedit Dominus salutem magnam populo suo. 15. Descenderunt autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat David, ad speluncam Odollam, quando Philistiim fuerant castrametati in valle Raphaim. 16. Porro David erat in presidio, et statio Philistinorum in Bethlehem. 17. Desideravit igitur David, et dixit : O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem, quæ est in porta ! 18. Tres ergo isti per media castra Philistinorum perrexerunt, et hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat in porta, et attulerunt ad David ut biberet : qui noluit, sed magis libavit illam Domino, 19. dicens : Absit ut in conspectu Dei mei hoc faciam, et sanguinem istorum virorum bibam ; quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc causam noluit bibere : hæc fecerunt tres robustissimi. 20. Abisai quoque frater Joab ipse erat princeps trium, et ipse levavit hastam suam contra trecentos vulneratos, et ipse erat inter tres nominatissimus, 21. et inter tres secundos inclytus et princeps eorum : verum tamen usque ad tres primos non pervenerat. 22. Banaias filius Joiada? viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabsel: ipse percussit duos Ariel Moab; et ipse descendit, et interfecit leonem in media cisterna tempore nivis. 23. Et ipse percussit virum /Egyptium, cujus statura erat quinque cubitorum, et habebat lanceam ut liciatorium texentium : descendit igitur ad eum cum virga, et rapuit hastam, quam tenebat manu, et interfecit eum hasta sua. 24. Ille fecit Banaias filius Joiada?, qui erat inter tres robustos nominatissimus, 25. inter triginta primus, verum tamen ad tres usque non pervenerat : posuit autem eum David ad auriculam suam. 26. Porro fortissimi viri in exercitu, Asahel frater Joab, et Elchanan filius patruï ejus

do Bethlehem. 27 Sammoth Arorites, Helles Phalonites. 28. Ira filius AccèsThecuiles, Abiezer Anathothiles. 29. Sobbochai Husalhites, Hai, Ahohites. 30. Mabarai Netophathites, Holed filius Baana Netophathites. 31. Etimi filius Ribai de Gabaalh filiorum Benjamin, BanaiaPharathoniles. 32. Ilurai de Torrente Gaas, Abiel Arbathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites. 33. Filii Assem Gezonites, Jonathan filius Sage, Ararites, 34. Ahiam filius Sachar, Arantes, 35. Eliphal filius Ur. 36. Replier Mecherathites, Abia Phelonites. 37. Hesro tCarmelites, Naarai filius Asbai. 38. Joel frater Nathan, Mibahar filius Agarai. 39. Sclec Ammonites, Naarai Berothites armiger Joab filii Sarviæ. 40. Ira Jethræus, Gareb Jethræus. 41. Urias Helhæus, Zabad filius Oboli. 42. Adina filius Siza Rubenites princeps Rubemtnrum, et cum eo triginta : 43. Hanan filius Mancha, et Josaphat Malhanites. 44. Ozia Astarothib'-. Samma et Jebiel filii Hotam Aroriles. 45. Jcdihel filius Samri, ci Joba frater ejus Tho.-aites, 46. Elici Mahumiles, et Jeribai et Josaia filii Elnaem, et Jetbma Moabites, Eliel, et Obed, et Jasiel de Masobia.

Priorem partem audivimus li *Reg.* in, 9, et loto cap. V, posteriorem eodem lib. cap. xxui, vers. « ct seq. ubi ea explicui.

Ve». l. 2. Tu pascēs, — id est, tu reges. Rex enim est pastor populorum, uti de Agamemnone ait Homerus.

Ver*. H 22. Ipse (Banaías) percussit duos ariel Moab, — id est duos leones Moab, ut dicitur II *Reg.* xxni, 20. Vocantur hi Ariel, id est leones Dei, hoc est maximi et robustissimi. Hebræi, Josephus, Lyra-

nus, Glossa et Cajelanus censent hos duos fuisse duces Moabitarum fortissimos, et ssvissimos instar Iconum. Verum alii simpliciter Icones, ut sonant, accipiunt. Vide dicta li *Reg.* xxni, 20.

25. Posuit autem eum David ad auriculam suam, v«». u. — id est fecit eum sibi secretarium, intimumque consiliarium et monitorem, qui cum de agendis commoneret, omniaque quæ ei facienda erant, suggereret, uti faciunt Ronue Cardinalibus Auditores, quos vocant.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur ii qui Davidem, cum fugeret Saniem, secuti sunt; et fi qui primi venerunt ad eum in Ilebmñ, ut eum ungerent in regem.

1. Hi quoque venerunt ad David in Siceleg, cum adhuc fugeret Saul filium Cis, qui erant fortissimi et egregii pugnatores, 2. tendentes arcum, et utraque manu tundis saxa jacentes, et dirigentes sagittas : de fratribus Saul cx Benjamin. 3. Princeps Ahiezer, et Joas, filii Samoa, Gabaathiles, ct Jaziel, ct Phallet filii Azmolh, ct Baracba, ct Jehu Auatbothites. 4. Samaias quoque Gabaonites fortissimus inter triginta ct super triginta. Jeremías, et Jeheziel, et Johanan, ct Jezabad Gaderotbitcs, 5. Et Eluzai et Jerimulh, et Baalia, et Samaria, et Saphatia Haruphites. 6. Elcana, et Jesia, et Azareel, et Joezer, et Jesbaam de Carehim : 7. Joela quoque, et Zabadia, filii Jerobam de Gcdor. 8. Sed et de Gaddi transfugerunt ad David, cum lateret in deserto, viri robustissimi, et pugnatores optimi, tenentes clypeum et hastam : facies eorum quasi facies leonis, ct veloces quasi capreæ iu montibus : 9. Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab tertius, 10. Masmana quarius, Jeremías quintus, 11. Ethisextus, Eliel septimus, 12. Johanan octavus, Elzebad nonus, 13. Jeremías decimus, Machbanai undecimus. 14. Hi de filiis Gad principes exercitus : novissimus centum militibus præerat, et maximus, mille. 15. Isti sunt qui transierunt Jordanem mense primo, quando inundare consuevit super ripas suas; et omnes fugaverunt qui morabantur in vallibus ad Orientalem plagam, et Occidentalem. 16. Venerunt autem et de Benjamin, cl de Juda, ad presidium in quo morabatur David, 17. egressusque est David obviam eis, cl ait : Si pacifice venistis ad me ul auxiliemini mihi, cor meum jungatur vobis : si autem insidiatomi milii pro adversariis meis, cum

IT.

//

ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, et iudicet. 18. Spiritus vero induit Amasa principem inter triginta, était : Tui sumus, o David, et tecum, filii Isai, pax, pax tibi, et pax adiutoribus tuis : te enim adjuvat Deus tuus. Suscepit ergo eos David, et constituit principes turmæ. 19. Porro de Manasse transfugerunt ad David, (piando veniebat cum Philistiim adversus Saul, ut pugnaret : et non dimicavit cum eis ; quia inito consilio remiserunt eum principes Philistinorum, dicentes : Periculo capitis nostri revertetur ad dominum suum Sani. 20. Quando igitur reversus est in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manasse, Ednas, et Jozabad, et Jedihel, et Michael, et Ednas, et Tozabad, et Eliti, et Salatili, principes millium in Manasse. 21. Ili præbuerunt auxilium David adversus latrunculos: omnes enim crant viri fortissimi, et facti sunt principes in exercitu. 22. Sed et per singulos dies veniebant ad David ad auxiliandum ei, usque dum fieret grandis numerus, (piasi exercitus Dei. 23. Iste quoque est numerus principum exercitus, qui venerunt ad David, cum esset in Hebron, ut transferrent regnum Saul ad eum, juxta verbum Domini. 24. Filii Juda portantes clypeum et hastam, sex millia octingenti expediti ad prælium. 25. De filiis Simeon, virorum fortissimorum ad pugnandum, septem millia centum. 26. De filiis Levi, quatuor millia sexcenti. 27. Joiada quoque princeps de stirpe Aaron, et cum eo tria millia septingenti. 28. Sadoc etiam puer egregi® indolis, et domus patris ejus, principes vigiliti duo. 29. De filiis autem Benjamin fratribus Saul, tria millia : magna enim pars eorum adhuc sequebatur domum Saul. 30. Porro de filiis Ephraim viginti millia octingenti, fortissimi robore, viri nominati in cognationibus suis. 31. Et ex dimidia tribu Manasse, decem et octo millia, singuli per nomina sua venerunt ut constituerent regem David. 32. De filiis quoque Issachar viri eruditi, qui noverant singula tempora ad præcipiendum quid facere deberet Israel, principes ducenti : omnis autem reliqua tribus, eorum concilium sequebatur. 33. Porro de Zabulon qui egrediebantur ad prælium, et stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici. 34. Et de Nephtali, principes mille : et cum eis instructi clypeo et hasta, triginta et septem millia. 36. De Dan etiam preparati ad prælium, viginti octo millia sexcenti. 36. Et de Aser egredientes ad pugnam, et in acie provocantes, quadraginta millia. 37. Trans Jordanem autem de filiis Ruben, et de Gad, et dimidia parte tribus Manasse, instructi armis bellicis, centum viginti millia. 38. Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, ut constituerent regem David super universum Israel : sed et omnes reliqui ex Israel uno corde erant, ut rex fieret David. 39. Fueruntque ibi apud David tribus diebus comedentes et bibentes; præparaverant enim eis fratres sui. 40. Sed et qui juxta eos erant, usque ad Issachar, et Zabulon, et Nephtali, afferebant panes in asinis, et camelis, et mulis, et bobus, ad vescendum : farinam, palathas, uvam passam, vinum, oleum, boves, arietes, ad omnem copiam ; gaudium quippe erat in Israel.

hn-i. 2. Pb fratribus Saul ex Bbmamin, — puta de cognatis Saul et Benjaminitis ; Saul enim erat ex tribu Benjamin. Mirum hoc fuit, et quasi miraculum, quo Deus honestavit Davidem exulem et profugum, ul nulli ex tribu Benjamin et cognati Saulis, cum quam Saulcm regem cum persequenter, sequi maluerint : nimirum Deus pugnabat pro Davide contra Saulcm, ac Davidis innocentia, modesta et sanctitas omnes ad se alliciebat, quos Saul sua superbia, insolentia et pravitate a se avertebat, lincei tria millia Benjaminitarum maluerunt sequi Davidcm, quam Isboselh Saulis filium, ut dicitur versu 19.

tt. Dp. Carehim, — id est, ul habent llebræi et *,rv< Septuaginta, *de Cortlis*, sive de posleris Core.

8. LU Gaudi, — id est de tribu Gad, sive de Gad-dilis. 51

1!>. ISTI SONT QUI TRANSIERUNT JORDANEM MENSE V, r* PIUMOfNisan sive Paschali, qui nostro partira martio, partira aprili respondei), quando inundare consuevit super ripas suas : ET OMNCS FUGAVERUNT, — q. d. Isti sunt Gaddilrn, qui heroico animo cl virtute Jordanem a Josué divisum primi ingredi ausi sunt, ac Chananaeos ex adversa ripa consistentes, et transitum llebræorura prohibere connûtes invaserunt, et in fugam compu|crunt.

Vtrt.it- 22. Quasi EXERCITUS Dei,— id est quasi exercitus maximus; Dei enim maximi omnia sunt maxima.

Ven. M. 28. Sadoc etiam puer egregia indolis. — Hic videtur esse Sadoc Pontifex, quem Saul occiso Abimelech, qui erat ex Ilic et Ithamar, Pontificem constituit. Vocatur « puer, » quia illo tempore erat junior; unde postea vixit toto tempore Davidis, et pontificatu simul cum Abiathar functus est. Deinde Salomone amoto Abiathar, solus Sadoc Pontifex ab eodem auctoratus mansit. Licet enim Joiada versu precedenti vocetur « princeps, » ipso tamen non erat Pontifex, sed a princeps, » id est dux agminis militaris, quod cum sacerdotibus et Levitis ad Davidem deducebat.

vira. 3». 32. Deulus quoque Issachar viri eruditi, qui unipò' NOVERANT SINGULA TEJIPORA AD PRACIPIENDUM QUID

min. FACERE DEBERET ISRAEL, PRINCIPES DUCENTI. — Vatablus » principes gnari occasionum, id est scientes quo tempore quidve gerendum esset captatis occasionibus, V. g. quod hoc tempore, quo a Philistinis cæsus erat Saul cum totis castris, rex creandus esset David, utpote bello assuetus et victoriosus, idcirco terror Philistinorum ad compescendam eorum ex recenti victoria superbiam et audaciam, quodque jam tempus advenisset quo promissio regni facta a Deo Davidi implenda foret. Nullus enim erat alius, qui rebus Israelis jam adeo prolapsis et afflictis succurrere, casque restaurare posset, nisi David : quare hi principes suaserunt populo non tantum suum tribus, sed et aliarum, vel Davidem crearent regem. Erant ergo hi eruditi in scientia, sive intelligentia temporum, id est occasionum, — ut habent Ilebæi, quorum est scientia practica ad vitam humanam utilissima, adeoque in ea consistit vera et perfecta prudentia, tum ethica, tum oeconomica, tum politica, ut docet Salomon, *Eccles.* m, 2 et seq : « Omnia tempus habent : Tempus, inquit, nascendi, et tempus moriendi. Tempus occidendi, et tempus sanandi. Tempus flendi, et tempus ridendi. Tempus custodiendi, et tempus abjiciendi. Tempus belli, et tempus pacis, » cto. El cap. vin, vera. 6 : « Omnis negotio tempus est, et opportunitas. » *Secundo*, « scientia temporum » hic accipi potest physica, et astrologica. Erant enim Issachariani agricolæ, ideoque observabant temporum mutationes, aerisque et ventorum commoditates, ut scirent quando foret tempus seminandi, quando metendi, quando plantandi, quando navigandi. Hoc enim scientia agricolis est necessaria, lense Virgilio

in *Georgie*. Hanc autem scientiam temporum partim» continua observatione et usu, scilicet, ex prognosticis ventorum, siderum, etc., continue observatis didicerant Issachariani. ait Abulensis el Sanchez ; partim ex vicinis Phoenicibus, puta Tyriis et Sidoniis (ad quos illi suas segetes, vinum et oleum deferebant, ut illi per mare eas ad vicinas insulas deveharent et divenderent) hauserant Phamices enim, quia accube maris, vacabant navigationi et mercimoniis, ideoque observabant astrorum et temporum vicissitudines, ut scirent quando, quomodo et ubi foret navigandum. Unde Plinius, lib. VIII, cap. tvi, Phoenicibus quasi proprium inventum tribuit siderum observationem in navigando, et Aratus in *Phanom*.

Phoenicas, inquit, Cynosura regit sulcantibus æquor.

Et ex eo Cicero, lib. II *Aeadem*. j « Ego, inquit, et magnus quidem sum opinator, et meas cogitationes sic dirigo, non ad illam parvulam Cynosuram, qua Aduni duce nocturna Phoenices in altam, ut ait Aratus, coque directus gubernant, quod cara tenent,

Quæ cursu inferiore brevi convertitur orbe.

Sed ad Helicen et clarissimos Septentriones, id est rationes has latiore specie, non ad tenue eliminatas ; eo fit ut errem, et vager latius. » Hinc Tibullus :

Prima ratem ventis tradere docta Tyrus.

Tertio, S. Hieronymus per « scientiam temporum, » accipit scientiam computus Ecclesiastici, V. g. quando celebrandum sit Pascha, Pentecôte, ceteraque festa, quid quolibet festo faciendum et offerendum sit. Erant enim Issachariani, in quiete suorum agriculturæ vita, studio sapienti et religionis dediti. Unde Moyses, *Deuteron.* xxxiir, 18. hanc eis benedictionem impertit ; a Et Issachar in tabernaculis suis, » scilicet quiete agriculture et mercature vacabit. « Populos vocabunt ad montem, » puta ad templum in monte Sion, ut in eo Deum pie colat. « Erant enim ipsi, ait S. Hieronymus, doctores, computatores et magistri, sive ad festivitates, sive ad cætera. » Refutat hoc Abulensis quod agricolæ non soleant vacare studiis, sed immerito : nam contrarium siepe fieri videmus, et olim ita fiebat. Certe agricolæ multi filios habent doctos et doctores, ego quoque filius agricolæ sum.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*David arram e Cariathiarim reducens, coram ea psallit et salit. Oza arcam tangens occiditur.
Arca divertens in domum Obededom, eam benedicit.*

1. Iniit nutem consilium David cum tribunis, et centurionibus, et universis principibus,
2. et ait ad omnem ccetum Israel : Si placet vobis, el a Domino Deo nostro egreditur sermo quem loquor, mittamus ad fratres nostros reliquos in universas regiones Israel, el ad sacerdotes, et Levitas, qui habitant in suburbanis urbium, ut congregentur ad nos, 3. et reducamus arcam Dei nostri ad nos : non enim requisivimus eam in diebus Saul. 4. Et respondit universa multitudo ut ita fieret : placuerat enim sermo omni populo. 5. Congregavit ergo David cunctum Israel, a Sihor Ægypti, usque dum ingrediariis Emath, ut adduceret arcam Dei de Cariathiarim. 6. Et ascendit David, et omnis vir Israel, ad collem Cariathiarim, qui est in Juda, ut afferret inde arcam Domini Dei sedentis super cherubimJ ubi invocatum est nomen ejus. 7. Imposueruntque arcam Dei super plastrum novum, de domo Abinadab : Oza autem, et frater ejus, minabant plastrum. 8. Porro David, et universus Israel, ludebant coram Deo omni virtute in canticis, et in citharis, et psalteriis, el tympanis, et cymbalis, et tubis. 9. Cum autem pervenissent ad Aream Chidon, tetendit Oza manum suam ut sustentaret arcam : bos quippe lasciviens paululum inclinaverat eam. 10. Iratus est itaque Dominus contra Ozam, et percussit eum, eo quod tetigisset arcam : el mortuus est ibi coram Domino. 11. Contrislatusque est David, eo quod divisisset Dominus Ozam : vocavitque locum illum : Divisio Ozæ, usque in præsentem diem. 12. Et timuit Deum tunc temporis, dicens : Quomodo possum ad me introducere arcam Dei? 13. El ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est, in Civitatem David ; sed avertit in domum Obededom Gelhæi. 14. Mansit ergo arca Dei in domo Obededom tribus mensibus : et benedixit Dominus domui ejus, et omnibusquæ habebat.

†tri * t». A Sinon Ægypti. — Sihor Hebraice itftTO Siccior, id est *niger*, vocatur Nilus, quod aqua ejus, quia limosa et turbida, videatur esse nigra. Unde a Graecis vocatur jx0jxç, id est *niger*; verum, quia Nilus longe abest a Judæa, melius per *Sihor* accipias rivum juxta Rhinocoluram, qui est terminus Australis Judææ, el alibi e torrens Ægypti » vo-

catur, de quo dixi *Num.* cap. xxxiv, vers. 5.

7. Oza autem et FRATF.n ejus. — il *Reg.* vi, 3, habetur : « Oza et Ahio, n sed Ahio Hebraice idem est quod *frater qus*, vereque hic Ahio erat frater Ozæ : ulerque enim erat filius Abinadab, ut ibi dicitur.

Ciiidon — alio nomine vocabatur Nachon, ut patet ll *Rcg.* vi, 6.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Hiram mittit ad Davidcm ligna el artifices, qui ei domum aedificent. David multiplicat uxores et filios, ac, vm. 9, cadit Vhilistaos in valle Daphaim, et iterum, vers. 14, cum Deus veniret ei in auxilium ex ad-
verto pyrarum.*

1. Misit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, et ligna cedrina, et artifices, parietum lignorumque, ut aedificarent ei domum. 2. Counovilque David quod confirmasset eum Dum-

nusin regem super Israel, el sublevatum esset regnum suum sopir populum ejus I r iel. 3. Accepit quoque David alias uxores in Jerusalem : genuitque filios, et filias. 4. Et luce nomina eorum, qui nati sunt ci in Jerusalem : Samua, et Sobad, Nathan, et Salomon, 5. Jebahar, ct Elisua, et Eliphalet. 6. Noga quoque, et Naphegh,et Japhia. 7. Elisama, et Baaliada, et Eliphalet. 8. Audientes autem Philistiim eo quod unctus esset David in regem super univorsum Israel, ascenderunt omnes ut quærerent eum : quod cum audisset David, egressus est obviam eis. 9. Porro Philistiim venientes diffusi sunt in valle Raphaim. 10. Consuluilque David Dominum, dicens : Si ascendam ad Philislieos, et si trades eos in manu mea? El dixit ei Dominus : Ascende, et tradam eos in manu tua. 11. Cumque illi ascendissent in Baalpharasim, percussit eos ibi David, el dixit : Divisit Deus inimicos meos per manum meam,sicut dividuntur aquæ ; cl idcirco vocalum est nomen illius loci Baalpharasim. 12. Dereliqueruntque ibi deos suos, quos David jussit exuri. 13. Alia etiam vice Philistiim irruerunt, et diffusi sunt in valle. 14. Consuluilque rursum David Deum, et dixit ei Deus : Non ascendas posteos, recede ab cis, et venies contra illos ex adverso pyrorum. 15. Cumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum. Egressus est enim Deus ante le, ut percutiat castra Philistiim. 16. Fecit ergo David sicut praeceperat ei Deus, et percussit castra Philistinorum, de Gabaon usque Gazera. 17. Divulgatumque est nomen David in universis regionibus, et Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes.

Hoc caput explicui II Heg. v.

- *• 2. Cognovitque David, quod coxfibmasset eum Dominus in begem Israel , — cx eo quod videret omnes Israelitas ultro et communi consensu eum in regem acceptasse, seque illi subjecisse, ac suam opem et operam ei librcraliter obtulisse; Hiram quoque et vicinos reges, se ut rcgcin Israel honorare, amare ct timere.

Ver« u. 14. Vbnibsqob contra eos (non directe, sed castra eorum circumeundo, a tergo scilicet) ex ad-

verso pyrorum. — Cur hoc? Respondeat Hebraei apud S. Hieronymum, Angelomus et Historia Scholastica, eo quod ibi Philistæi collocassent sua idola, idque putarent eum locum esse tutissimum et munitissimum : Deus ergo, ut ostenderet idola nihil esse el nihil posse, jubet Davidem cx ca parte quasi infirmissima, et expugnatu facillima, castra hostium invadere, promittens ei certam tam de idolis, quam de idololatria victoriam.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David arcam cum pompa deducit in Sion, ac coram ea saltando exsultat. Idcirco despicit eum uxor Michol, sed a Deo sterilitate castigatur.

1. Fecit quoque sibi domos in Civitate David ; et ædificavit locum arc® Dei, tetendilque ei tabernaculum. 2. Tunc dixit David : Illicitum est ut a quocumque portetur arca Dei nisi a Levitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, et ad ministrandum sibi usque in aeternum. 3. Congregavitque universum Israel in Jerusalem, ut afferretur arca Dei in locum suum, quem præparaverat ei; 4. necnon et filios Aaron, et Levitas. 5. De filiis Caalb, Uriel princeps fuit, ct fratres ejus centum viginti. G. De filiis Merari, Asaia princeps ; el fratres ejus ducenti viginti. 7. De filiis Gersom, Joel princeps; el fratres ejus centum triginta. 8. De filiis Elisaphan, Semeias princeps; cl fratres ejus ducenti. 9. De filiis Hebron, Elici princeps; et fratres ejus octoginta. 10. De filiis Oziel, Aminadab princeps; et fratres ejus centum duodecim. 11. Vocavilque David Sadoc cl Abiathar sacerdotes, ct Levitas, Urici, Asaiam, Joci, Semeiam, Elici, cl Aminadab; 12. el dixit ad cos : Vos qui estis principes familiarum Levitarum, sanctificamini cum fratribus vestris; et afferte arcam Domini Dei Israel ad locum qui ci

præparatus est : 13. ne ut a principio, quia non cratis presentes, percussit nos Dominus, sic et nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus. 14. Sanctificat! sunt ergo Sacerdotes, et Levila?, ut portarent arcam Domini Dei Israel. 15. Et tulerunt filii Levi arcam Dei, sicut praeceperat Moyses juxta verbum Domini, humeris suis, in vectibus. 16. Dixitque David principibus Levitarum, ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum, nablīs videlicet, et lyris, et cymbalis, ut resonaret in excelsis sonitus lætitiæ. 17. Constitueruntque Levitas : Heman filium Joel, et de fratribus ejus, Asaph filium Barachia; de filiis vero Merari, fratribus eorum, Elhan filium Casaia. 18. Et cum eis fratres eorum : in secundo ordine, Zachariam, et Ben, et Jaziel, et Semiramolh, et Jalüel, et Ani, Eliab, et Banaïam, et Maasiam, et Mathathiam, et Eliphalu et Maceniam, et Obededom, et Jehiel, janitores. 19. Porro cantores, Heman, Asaph, et Elhan, in cymbalis æncis concrepantes. 20. Zacharias autem, et Ozici, et Semiramolh, et Jahiel, et Ani, et Eliab, et Maasias, et Banaïas, in nablīs arcana cantabant. 21. Porro Mathathias, et Eliphalu, et Maccnias, et Obededom, et Jehiel, et Ozaziu, in citharis pro octava canebant epinicion. 22. Chonenias autem princeps Levitarum prophetiæ præerat, ad præcinendam melodiam; erat quippe valde sapiens. 23. Et Barachias, et Elcana, janitores arcæ. 24. Porro Sebenias, et Josaphat, et Nathanael, et Amasai, et Zacharias, et Banaïas, et Eliezer, sacerdotes, clangebant tubis coram arca Dei : et Obededom, et Jehias, erant janitores arcæ. 25. Igitur David, et omnes majores natu Israel, et tribuni, ierunt ad deportandam arcam fœderis Domini de domo Obededom, cum lælitiā. 26. Cumque adjuvisset Deus Levitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur septem tauri, et septem arietes. 27. Porro David erat indutus stola byssina, et universi Levitæ qui portabant arcam, cantoresque, et Chonenias princeps prophetiæ inter cantores : David autem etiam indutus erat ephod lineo. 28. Universusque Israel deducebant arcam fœderis Domini in júbilo, et sonitu buccin®, et tubis, et cymbalis, et nablīs, et citharis concrepantes. 29. Cumque pervenisset arca fœderis Domini usque ad Civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram vidit regem David saltantem atque ludentem, et despexit eum in corde suo.

- * 13. Quia non eratis présentes. — Hinc colligunt nonnulli Oztn percussus a Deo, quod ipse, cum non esset sacerdos, tetigerit arcam. Sacerdotum enim erat eam tangere et humeris portare. Vide dicta II Reg. vi. Alii, ex *sanctificamini*, colligunt Ozam percussus eo quod maculam aliquam contraxisset, nec ab ea se ante arcæ contactum expiasset et sanctificasset. Verum *sanctificamini*, ad sacerdotes pertinet, qui arcam tangere non poterant, nisi prius ab omni immunditie legali se purgassent et sanctificassent, alioqui percutiendi a Deo perinde ac Oza, et tantum hoc vult hic David.
- n.». 20. In nablīs arcana cantabant, — puta psalmos, qui Hebraice inscribuntur *Olanwth*, id est *arcana* et occulta, qualis est *Psalm.* ixetXLV. Qui duo psalmi ita huic loco sunt appositī, ut de hac arca translatione videantur esse a Davide compositi. Porro Nablum erat instrumentum musicum, quod ventriculo, quasi utriculo *nebl* enim est *uter*) excipiebat aerem, et cumdem per fistulam cum harmonia emittebat, sine inQatu cujusquam. Unde eo utens vocabatur Utricularius et Ascaules; *iws*, enim est *uter*.
- l • m 21. In citharis pro octava canebant epinicion, 7. d. Canebant psalmos qui inscribuntur Hebraice

ר"י'2'ü2? Sy *al sceminith*, id est super octava vel pro octava, sive quod octo vocibus, sive quod octachordo, V. g. cithara octo chordis instructa (alite enim erant tetraehordæ, aliæ heplachordæ, alite decachordæ) canendi forent, *scemino* enim sunt octo; vide dicta II Reg. vi, 13.

Pro « epinicion, » Hebraice est *I13İ netsach*, quod Valablus vertit, *ad prævalendum*, id est ad elevandum vocem, ita ut vincantur alii cantores, qualis nunc est in Alto sive Superiore; canens enim Altum elevatione vocis superat Tenorem, Contratenorem et Bassum. Melius Noster vertit : « Epinicion, » id est *carmen triumphale*, sive *pro victoria*. Vide dicta II Reg. vi, 13.

22. Chonenias autem, princeps Levitarum, *ruo- ver».tt* I'UETII' PRÆERAT AD PRÆCINENDAM MELODIAM.— Pro « prophetiæ » Hebraice est *massa*, id est *elevatio*, *assumptio*, indeque onus *elevatum*, et in humeros assumptum, indeque *prophetia tristis et onerosa* per metaphoram ; unde *primo*, aliqui hic vertunt : *Chonenias præerat oneri et oneratis*; eo quod ipsi incumberet munus erudiendi arcæ bajulos, qua ratione progredi deberent, interquiescere, vices mutare, etc.

Secundo, alii vertunt. « Præerat prophetiæ, » id est proscribat cantoribus prophetias quas ca-

nerent. Cantores enim subinde vocantur Prophétie, et prophetare idem est quod canere, et laudare Deum. Sic Saul a prophetabat, » id est canebat Dei laudes, I Hcy. x, S.

Tertio, Hebræi apud S. Hieronymum in *Tradit.* « præerat prophetiæ, » hoc est, inquiunt, prophetiæ melodías et verba cantoribus ad memoriam revocabat.

Quarto, optime Septuaginta vertunt : *Erat princeps in elevatione; Vatablus, in exaltatione vocis, q. d.* Chonenias erat *præcentor*, et altiore voce intonabat, præibatque melodiam psalmi cantandi, quam inde cæteri cantores prosequiebantur, ut faciunt Cantores et Præfecti mtisles in choro. Id ita esse patet ex eo quod Noster explicans, subdit : « ad præcinendam melodiam, » ubi Hebraice est idem nomen K©O *massa* quod paulo ante Noster vertit : « prophetiæ, » hæc ergo non aliud erat quam melodia (t).

Erat qui ite valde sapiens. — Hebraice *metati*, id est *intelligens*, hoc est musices, et canendi

(1) Reddi polesi Hebnflum *Et cheneniât princeps Levitorum, præerat elevationi et corru/ebat elevationem*. Porro præso elevationi vovum, est dirigere modos musicos, et dissonas voces reducere in ordinem ; dici etiam potest quod præerat Chonenias in cauta illo superiore dicto gallico *contre-alto*.

peritissimi!». Tales enim decet esso præcentores.

26. Cumque adjuvisset Dp.cs Levitas, — ut nui- v«n.t». Ium in portlhda arca sentirent onus, alunt Rabbini. Verum hoc est fabula. Audi Lyranum ex Hebræis apte ad rem præsentem : « Dicunt, inquit, Hebræi quod istud adjutorium intelligitur per hoc, quod arca portabat seipsam, hoc est, quod divina virtute sic portabatur, quod Levitæ portatores nullum pondus sentiebant; et pro illo miraculo facta fuit immolatio. » Verum dico : Deus adjuvit eos animando, vires et præsertim amorem suggerendo, ut libenter bajularent arcam, ideoque onus vix sentirent. Quare Illud miraculum non tam fuit potestatis, quam charitatis. Hæc enim efficiebat ut illud onus, alioqui gravissimum, amantibus levissimum videretur. Addit Josephus illos qui cantando, ctsaltando, et pulsando musica instrumenta præibant arcam, quamvis totam diem in eo labore extraherent, nullam tamen ex suo labore defatigationem sensisse. Amor enim quo illi divino oraculo famulabantur, non sinebat ut minuerentur vires, sed potius ut in singulas horas vegetiores redderentur.

27» Porro David erat indutus stola byssina, — Ve«».w. scilicet ephod lineo, quod alibi byssinum vocatur; byssus enim est linum subtilius et delicatius.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David, collocata arca in tabernaculo Sionis, victimas offert ; indi populo benedixit, tique epulum largitur. Mox Levitis sua circa arcam ministeria distribuit, ac versu 8, cantico Deum laudat.

I. Attulcriintque igitur arcam Dei, et constituerunt eam in medio tabernaculi quod tetenderat ei David : et obtulerunt holocausta et pacifica coram Deo. 2. Cumque complisset David offerens holocausta et pacifica, benedixit populo in nomine Domini. 3. Et divisit universis per singulos, a viro usque ad mulierem, tortam panis, et partem assæ carnis bubalæ, et frixam oleo similam. 4. Conslituitque coram arca Domini de Levitis qui ministrarent, et recordarentur operum ejus, et glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israel : 5. Asaph principem, et secundum ejus Zachariam ; porro Jahiel, et Semiramolh, et Jehiel, et Mathathiam, et Eliab, et Banaïam ; et Obededom : Jehiel super organa psalterii et lyras : Asaph autem ut cymbalis personarei : 6. Banaïam vero et Jaziel sacerdotes, canere tuba jugiter coram arca fœderis Domini. 7. In illo die fecit David principem ad confitendum Domino Asaph, et fratres ejus.

8. Confitemini Domino, et invoke nomen ejus : notas facite in populis adinventiones ejus.

9. Cantato ei, et psallite ei : et narrate omnia mirabilia ejus.

10. Laudate nomen sanctum ejus : lætetur cor quærentium Dominum.

II. Quærite Dominum, et virtutem ejus : quærite faciem ejus semper.

12. Recordamini mirabilium ejus, quæ fecit : signorum illius, et judiciorum oris ejus.

13. Semen Israel servi ejus : filii Jacob eleccli ejus.
14. Ipse Dominus Deus noster : in universa terra judicia ejus.
15. Recordamini in sempiternum pacti ejus, sermonis quem praecepit in mille generationes ,
16. Quem pepigit cum Abraham, et juramenti illius cum Isaac.
17. Et constituit illud Jacob in praeceptum : et Israel in pactum sempiternum.
18. Dicens : Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.
19. Cum essent pauci numero, parvi et coloni ejus.
20. Et transierunt degente in gentem, et de regno ad populum alterum.
21. Non dimisit quemquam calumniari eos, sed increpavit pro eis reges.
22. Nolite tangere christos meos : et in prophetis meis nolite malignari.
23. Cantate Domino, omnis terra : annuntiate ex die in diem salutare ejus.
24. Narrate in gentibus gloriam ejus, in cunctis populis mirabilia ejus.
25. Quia magnus Dominus, et laudabilis nimis : et horribilis super omnes deos.
26. Omnes enim dii populorum, idola : Dominus autem coelos fecit.
27. Confessio et magnificentia coram eo : fortitudo et gaudium in loco ejus.
28. Afferte Domino, familia* populorum, afferte Domino gloriam et imperium.
29. Date Domino gloriam nomini ejus, levate sacrificium, et venite in conspectu ejus : et adorete Dominum in decore sancto.
30. Commoveatur a facie ejus omnis terra : ipse enim fundavit orbem immobilem.
31. Lætentur cadi, et exsultet terra, et dicant in nationibus : Dominus regnavit.
32. Tonet mare, et plenitudo ejus : exsultent agri, et omnia quæ in eis sunt.
33. Tunc laudabunt ligna saltus coram Domino : quia venit judicare terram.
34. Confitemini Domino, quoniam bonus : quoniam in æternum misericordia ejus.
35. Et dicite : Salva nos, Deus salvator noster : et congrega nos, et erue de gentibus, ut confiteamur nomini sancto tuo, et exultemus in carminibus tuis.
36. Renediclus Dominus Deus Israel ab æterno usque in sternum ; et dicat omnis populus: Amen, et hymnum Domino.
37. Reliquit itaque ibi coram arca foederis Domini, Asaph et fratres ejus, ut ministrarent in conspectu arcae jugiter, per singulos dies, et vices suas. 38. Porro Obededom, et fratres ejus sexaginta octo : et Obededom filium Idithun, et Ilosa, constituit janitores; 39. Sadoc autem sacerdotem, et fratres ejus sacerdotes, coram tabernaculo Domini in excelso, quod erat iu Gabaon, 40. ut offerrent holocausta Domino super altare holocaustorum jugiter, mane et vespere, juxta omnia quæ scripta sunt in lege Domini, quam præcepit Israeli. 41. Et post eum Homan, et Idithun, et reliquos electos, unumquemque vocabulo suo ad confitendum Domino : quoniam in æternum misericordia ejus. 42. Heman quoque et Idithun canentes tuba, et qualienlescymbala, et omnia musicorum organa, ad canendum Deo; filius autem Idilhuu fecit esse portarios. 43. Reversusque est omnis populus in domum suam ; et David, ut benediceret etiam domui suæ.

i«i. ». 8. Confitemini Domino. — David jussit Asaph et socios canere hunc hymnum Deo in gratiarum actionem, quod arcam (et in ea Deum residentem) transtulisset in suam urbem Sion, ut Deum in ea quasi semper presenteret, protegentem, dirigentem iu et roborantem, penes se haberet. Porro hic hymnus conflatus est ex Psalmo civ usque ad versum 23, ubi deinceps conflatur ex Psalmo xcv. Pono paulo aliter hic recensetur, quam illis

psalmis contineatur, quia David videtur eum primo hic rudi forma dictasse, deinde eum in Psalterio magis expolivisse et elimasse. Psalmus est, et ad Psalterium perlinet; quare ibidem, quasi loco sibi proprio eum explicabo. Interim paucis hic annotabo ea, in quibus a psalmis citatis differt.

11. Qdærit b Dominum et virtutem ejus. — Legit Ver», H. Interpres ixy azzo. id est virtutein sive farlitudi-

nem ejws, id est nrcatn in qua Ueus -uarn potentiam ostendit, per eam debellando Jéricho et Chananæos. Invitat enim David omnes, ut ad arcam veniant, et coram ea Deum adorent. Septuaginta vero, aliis punctis legentes ivy *azu* in imperativo *Cal*, vertunt *Psalm.* civ, 5 : *Confirmamini*, id est *confirmabimini*. Deus [enim vos confirmabit et roborabit, ut nullus hostis, nulla adversitas, nulla tentatio vobis prevalere valeat.

21. Non divisit quemquam calumniari eos. — Vatablus, *vim facere eis*; Hebraice enim OÿJJ *azar*, et *calumniari* et *vim facere* significat. Unde Septuaginta, *Psalm*, civ, 15, vertunt; *Non reliquit hominem nocere cis*.

27. Confessio (Septuaginta fatis) et magnificentia CORAM EO. FORTITUDO ET GAUDIUM IN LOCO EJUS. — Vatablus : *Celebritas et magnificentia est coram ipso, potentia et hilaritas in loco ejus*. At *Psalm.* xc.v, vers. G, Septuaginta vertunt : *Confessio et pulchritudo in conspectu ejus; sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus*. Hebraice, in sanctuario *ejus*, puta in arca, et tabernaculo arca; a Davide erecto.

28. Afferte Domino gloriam et imperium. — Hebræus, et *fortitudinem*. Sensus horum duorum versuum est, *q. d.* Exhibete Deo in tabernaculo hoc coram arca confessionem, id est laudem et magnificentiam, id est magnificam magnificorum ejus operum prædicationem; quæ Deum magnificat, id est magnum, imo maximum esse demonstrat; item fortitudinem et gaudium, ul sci-

licet celebretis fortia ejus facta, quibus pro Israele pugnavit; itaque nobis gaudendi et triumphandi materiam dedit.

29. Adorate Dominum in decore sancto. — Hebræus, in decore sanctitatis, id est sancte arc®. Vatablus, in *splendido et magnifico sanctuario*; at *Psal.* xcv, 9 : a Adorate, inquit, Dominum in atrio sancto ejus, n

32. Tonet mare et plenitudo ejus. — Vatablus : Vm. n. *Ilcboet mare, et quidipnd in eo est, puta omnes pisces, gemmæ, margarite, etc.*; fluctus enim maris in tempestate inter se collisi boatum et quasi tonitruum edunt. At *Psal.* xcy, 12, habetur : a Commoveatur (contremiscat coram Dei majestate et omnipotentia) mare et plenitudo ejus. » Rursum, tonat mare cum vapores in altum emit, qui in nubibus conclusi et collisi, dum vi erumpunt, tonitrua et fulmina concitant. Tonet ergo mare, ut Dei Creatoris sui potentiam ostendat, impiosque ejus metu percellat.

39. Sadoc autem Sacerdotem (Pontificem) et Vm. fratres ejus Sacerdotes (minores) coram tabernaculo Domini quod erat in Garaon. — Sadoc functus erat pontificatu coram Saule, postquam ille occidisset Achimelech Pontificem. Tunc enim filius Achimelech, scilicet Abiathar fugit ad Davidem. Quare Pontifex apud Saulem erat Sadoc; apud Davidem vero Abiathar. Mortuo vero Saule, David noluit abrogare pontificatum Sadoc, sed ita inter eos divisit ut Abiathar pontificatu fungeretur in Jerusalem ubi erat arca; Sadoc vero in Gabaon, ubi erat tabernaculum a Moyse fabricatum.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David, volens (edificare templum, audit a Nathan fabricam hanc Salomoni ejus filio a Deo r* sen cri, ac sili idcirco longam in regno posteritatem promitti. Quare amplas Deo agit gratias.

1. Cum autem habitaret David in domo sua, dixit ad Nathan prophetam : Ecce ego habito in domo cedrina; arca autem fcederis Domini sub pellibus est. 2. Et ait Nathan ad David: Omnia, quæ in corde tuo sunt, fac; Deus enim tecum est. 3. Igitur nocte illa factus est sermo Dei ad Nathan, dicens : 4. Vade, et loquere David servo meo : Hæc dicit Dominus : Non ædificabis tu mihi domum ad habitandum. 5. Neque enim mansi in domo ex eo tempore quo eduxi Israel, usque ad diem hanc; sed fui semper mutans loca tabernaculi, et in tentorio 6. manens cum omni Israel. Numquid locutus sum saltem uni judicum Israel, quibus præceperam ul pascere populum meum, et dixi : Quare non ædificastis mihi domum cedrinam? 7. Nunc itaque sic loqueris ad servum meum David : Hæc dicit Dominus exercituum : Ego tuli te, cum in pascuis sequereris gregem, ul esses dux populi mei Israel. 8. Et fui tecum quocumque perrexisti; et interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecique tibi nomen quasi unius magnorum, qui celebrantur in terra. 9. Et dedi locum populo meo Israel : plantabitur, et habitabit in eo, et ultra non commovebitur : nec filii iniquitatis atterent eos, sicut a

principio, 10. ex diebus quibus dedi iudices populo meo Israel, et humiliavi universos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi quod ædificaturus sit tibi Dominus domum. 11. Cumque impleveris dies tuos ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis : et stabiliam regnum ejus. 12. Ipse ædificabit mihi domum; et firmabo solium ejus usque in æternum. 13. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium : et misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo qui ante te fuit. 14. Et statuam eum in domo mea, et in regno meo, usque in sempiternum : et thronus ejus erit firmissimus in perpetuum, 15. juxta omnia verba hæc, et juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David. 16. Cumque venisset rex David, et sedisset coram Domino, dixit : Quis ego sum, Domino Deus, et quæ domus mea, ut prestares mihi talia? 17. Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo, ideoque locutus es super domum servi tui etiam in futurum : et fecisti me spectabilem super omnes homines, Domine Deus. 18. Quid ultra addere potest David, cum ita glorificaveris servum tuum, et cognoveris eum? 19. Domine, propter famulum tuum juxta cor tuum fecisti omnem magnificentiam hanc, et nota esse voluisti universa magnalia. 20. Domine, non est similis tui, et non est alius Deus absque te, ex omnibus quos audivimus auribus nostris. 21. Quis enim est alius, ut populus tuus Israel, gens una in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret, et faceret populum sibi, et magnitudine sua atque terroribus ejiceret nationes a facie ejus, quem de Ægypto liberarat? 22. Et posuisti populum tuum Israel tibi in populum usque in æternum, et tu, Domine, factus es Deus ejus. 23. Nunc igitur, Domine, sermo quem locutus es famulo tuo, et super domum ejus, confirmetur in perpetuum, et fac sicut locutus es. 24. Permancatque et magnificetur nomen tuum usque in sempiternum, et dicatur : Dominus exercituum Deus Israel, et domus David servi ejus permanens coram eo. 25. Tu enim, Domine Deus meus, revelasti auriculam servi tui, ut ædificares ei domum : et idcirco invenit servus tuus fiduciam, ut oret coram te. 26. Nunc ergo, Domine, tu es Deus : et locutus es ad servum tuum tanta beneficia. 27. Et empisti benedicere domui servi tui, ut sit semper coram te : te enim, Domine, benedicente, benedicta erit in perpetuum.

Hoc caput explicui II Reg. vn.

Vers 9.

9. Et dedi locum populo meo Israel, (in Chananæa, expulsis prioribus ejus incolis, scilicet impiis Cbananæis, in qua) plantabitur, — id est firmiter habitabit instar plantæ et arboris solido in terra sua radicata;, ut ab ea non divellatur, nec in servitutem redigatur a Madianitis, Ammonitis, Moabitis, Syris, Philistæis, uti redactus fuisset tempore Judicium, ut sequitur; intelligo

et subaudi conditionem solitam, si videlicet Israel me ut Deum suum colat, nec ad idola vitiaque deflectat; unde quia post Davidem ab ea deflexit, hinc merito a Deo tandem traditus fuit in prædam Gentibus, præsertim Assyriis et Babyloniis.

25. Revelasti auriculam servi tui, — id est benevole et secreto mihi, utpote amico tuo, revelasti, et quasi in aurem dixisti magnifica bona quæ mihi promisisti, quæque hic subtexo.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur Davidis bella et victoria: de Philistæis, Moabitis, Syris, Idumais, Ammonitis et Amalccitis» ac, vers. 15, officiales ejusdem.

1. Factum est autem post hæc ut percuteret David Philistiim, et humiliaret eos, et tolleretur Gelh, et filias ejus, de manu Philistiim, 2. percuteretque Moab, et fierent Moabita) servi David, offerentes ei munera. 3. Eo tempore percussit David etiam Adarezer regem Soba regionis Hemath, quando perrexit ut dilataret imperium suum usque ad flumen Euphraten.

4. Cepit ergo David mille quadrigas ejus, et septem millia equitum, ac viginti millia virorum peditum, subnervavitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis quas reservavit sibi. 5. Supervenit autem el Syrus Damascenus, ut auxilium pneberet Adarezer regi Soba; sed et hujus percussit David viginti duo millia virorum. 6. Et posuit milites in Damasco, ut Syria quoque serviret sibi, et offerret munera. Adjuvitque eum Dominus in cunctis ad quæ perrexerat. 7. Tulit quoque David pharetras aureas, quas habuerant servi Adarezer, et attulit eas in Jerusalem. 8. Nccnon de Tbebath el Chun, urbibus Adarezer, æris plurimum, de quo fecit Salomon mare aeneum, et columnas, et vasa aenea. 9. Quoti cum audisset Thou rex llemath, percussisse videlicet David omnem exercitum Adarezer regis Soba, 10. misit Adorare filium suum ad regem David, ut postularet ab eo pacem et congratularetur ei, quod percussisset et expugnasse! Adarezer : adversarius quippe erat Thou Adarezer. 11. Sed et omnia vasa aurea, et argentea, et ænea, consecravit David rex Domino, cum argento et auro quod tulerat ex universis gentibus, tam de idumca, et Moab, et filiis Ammon, quam de Philistiim et Amalech. 12. Abisai vero filius Sarviæ percussit Edom in valle Salinarum, decem et octo millia : 13. et constituit in Edom præsidium, ut serviret Idumæa David; salvavitque Dominus David in cunctis, ad quæ perrexerat. 14. Regnavit ergo David super universum Israel, et faciebat judicium atque justitiam cuncto populo suo. 15. Porro Joab filius Sarviæ erat super exercitum, et Josaphal filius Aliilud a commentariis. 16. Sadoc aulem filius Achilob, et Achimelech filius Abialhar, sacerdotes : et Susa, scriba. 17. Banaïas quoque filius Joiadæ super legiones Cerelhi, et Phelelbi : porro filii David, primi ad manum regis.

Hoc caput idem est cum capite vin, lib. II Reg., ubi illud exposui.

Vtn.il. 12. In valle Salinarum, — ubi erant salirne in quibus conficiebatur sal. Audi Adrichomium in *descript. Iribus Judæ*, num. 211 : « Vallis Salinarum seu salis, hebraico Gemela, alias Mela dicta; in qua David percussit octodecim millia Idumaeorum, et rediens erexit sibi fornicem triumphalem. Ibidem et Joab duodecim millia delevit; et Amasias decem vel viginti Idumaeorum millia, atque alia decem millia præcipitavit de rupe et petra Jcctcel. » Vide II Reg. vni; *Psal.* lvi, lix; I *Paral.* xvm; 2 *Paral.* xxv; IV *Rcg.* xiv; Hieronymus in *Genes.* xiv in loca Hebræa; in II Reg. vili, et I *Paral.*

xvm. Fuit ergo hæc vallis Idumæis exitialis et, ut ita dicam, fatalis.

16. Ahimelech filius Adiatthar — hebraice est Veis. is. *Abnnelch*; Septuaginta, *Achimelech*. Affines enim et vicinæ sunt llebraicæ litleræ cto. Porro *Ahimelech* hic est genitivi casus : nam Abiathar filius Ahimelech eral sacerdos, id esi Pontifex Davidis una cum Sadoc ; nisi malis hunc Ahimelech fuisse filium Abiatharis, qui pro parente sene vel aliis occupato, subinde cum Sadoc pontificatu functus sit, uti fecere filii Heli et Samuelis, I *Reg.* ir, 12, et cap. vin, 1. Idque ita facium esse salis colligitur ex capite xxiv, G.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hanon rex Ammon, legatos Pavidis deturpans, illudit : quare David bello eum invadit, ac cum Syris ei auxiliantibus prosternit.

1. Accidit autem ut moreretur Naas rex filiorum Ammon, et regnaret filius ejus pro eo. 2. Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas; præstitit enim mihi pater ejus gratiam. Misitque David nuntios ad consolandum eum super morte patris sui. Qui cum pervenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Hanon, 3. dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon : Tu forsitan putas quod David honoris causa in patrem tuum miserit qui consolentur te, nec animadvertis quod, ut explorent, et investigent, et serulenlur ter-

ram luam, venerint ad te serri ejus. 4. Igitur Ilanon pueros David decalvnavit, et rasisit, et praecidit tunicas eorum a natibus usque ad pedes, et dimisit eos. 5. Qui cum abiisissent, et hoc mandassent David, misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant) et praecipit ut manerent in Jericho, donec cresceret barba eorum, et tunc reverterentur. 6. Videntes autem filii Ammon, quod injuriam fecissent David, tam Ilanon, quam reliquus populus, miserunt mille talenta argenti ut conducerent sibi de Mesopotamia, et de Syria Maacha, et de Soba, currus et equites. 7. Conduxeruntque triginta duo millia curruum, et regem Maacha cum populo ejus. Qui cum venissent, castrametati sunt c regione Medaba. Filii quoque Ammon, congregali de urbibus suis, venerunt ad bellum. 8. Quod cum audisset David, misit Joab et omnem exercitum virorum fortium : 9. egressique filii Ammon, direxerunt aciem juxta portam civitatis ; reges autem, qui ad auxilium ejus venerant, separatiti! in agro steterunt. 10. Igitur Joab, intelligens bellum ex adverso et post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de universo Israel, et perrexit contra Syrum. 11. Deliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui, et perrexerunt contra filios Ammon. 12. Dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi ; si aulem superaverint te filii Ammon, ero tibi in praesidium. 13. Confortare et agamus viriliter pro populo nostro, et pro urbibus Dei nostri : Dominus autem quod in conspectu suo bonum est, faciet. 14. Perrexit ergo Joab, et populus qui cum eo erat, contra Syrum ad praelium ; et fugavit eos. 15. Porro filii Ammon videntes quod fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem ejus, et ingressi sunt civitatem : reversusque est etiam Joab in Jerusalem. 16. Videns autem Syrus quod cecidisset coram Israel, misit nuntios, et adduxit Syrum, qui erat trans fluvium : Sophach aulem, princeps militi» Adarezer, erat dux eorum. 17. Quod cum nuntiatum esset David, congregavit universum Israel, et transivit Jordanem, irruitque in eos, et direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus. 18. Fugit autem Syrus Israel ; et interfecit David de Syris septem millia curiamo, et quadraginta millia peditum, et Sophach exercitus principem. 19. Videntes autem servi Adarezer se ab Israel esse superatos, transfugerunt ad David, et servierunt ei : noluitque ultra Syria auxilium praebere filiis Ammon.

v«n. a. 4. Decalvnavit. — Hebraice **nbr iegallech**, id est *rasit*, scilicet dimidiam capitis comam et barbara, ut dicitur II Hcg. x, 4.

Ver». 7. 7. COXDUXERUNTQUB TRIGINTA DUO MILLIA CURRUM, id est, eqditura ex curribus falcatis depugnantium. Est metonyinia; ponitur enim continens pro contento, puta currus pro milite curuli. At-

que olim saepe singuli milites potentiores suum habebant currutn, sicut equites suum habent equum ex quo depugnant : palet ex vers. 10.

18. Interfecit David de Syris septem millia curium, — id est militum ex curribus depugnantium, vel certe equorum currus trahentium : nam currus ipsi comburi queunt, at non interfici.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Diu i'l Ammonilas tribulis et seriis comminuit, mox, vers. -i, tribus praeliis Philistinos superat, et tres gigantes occidit.

1. Factum est aulem post anni circulum eo tempore quo solent reges ad bella procedere, congregavit Joab exercitum et robur militi», et vastavit terram filiorum Ammon ; perrexilque et obsedit Rabba : porro David manebat in Jerusalem, quando Joab percussit Rabba, et destruxit eam. 2. Tulit autem David coronam Melchom de capite ejus, et invenit in ea auri et argenti talentum, et pretiosissimas geminas, fecitque sibi inde diadema : manubias quoquo

urbis plurimas tulit; 3. populum autem, qui erat in ea, eduxit : el fecit super eos tribulas, et trahas, et ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur et contererentur ; sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon, et reversus est cum omni populo suo in Jerusalem. 4. Post hæc initum est bellum in Gazer adversum Philistæos, in quo percussit Sohochai llusathites, Saphai de genere Raphaiin, et humiliavit eos. 5. Aliud quoque bellum gestum est adversus Philistæos, in quo percussit Adcodatus lilius saltus Rethlehemites fratrem Goliath Getbæi, cuius haste lignum erat quasi liciatorium textentium. 6. Sed el aliud bellum accidit in Geth, in quo fuil homo longissimus, senos habens digitos, id est, simul viginli quatuor : qui et ipse de Hapha fuerat stirpe generatus. 7. Hic blasphemavit Israel, et percussit eum Jonathan filius Samaa fratris David. Ili sunt filii Raspha in Geth, qui ceciderunt in manu David et servorum ejus.

T»» !.

2. Uoc caput idem est cum cap. x et x», lib. II Jleg. ubi illud explicui.

Tulit altem David coroxam Melciiox.— Ilcbræi *Malcham* αοSo, id est regis *eorum*, scilicet Am-

monitarum. ItactSeptuapinta; nam corona idolorura, qualis erat Melchom, comburenda erat cum ipsis idolis, uti jubetur *Dcut.* vir; quare *ex*ea coronam regalem sibi fabricare nequibat David.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David, numerans populum. Deum ad iram provocat, ac ex tribus poenis a Deo oblatis pestem eligit : qua proinde immissa inultos é medio tollit; sed tandem David, oratione et sacrificio Deum placando, eam sopit.

1. Consurrexit autem Satan contra Israel, et concitavit David, ut numeraret Israel. 2. Dixitque David ad Joab et ad principes populi : Ite, et numerate Israel a Bersabee usque Dan, et afferte mihi numerum ut sciam. 3. Responditque Joab : Augeat Dominus populum suum centuplum, quam sunt; nonne, domine mi rex, omnes servi tui sunt? quare hoc quærit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israeli? 4. Sed sermo regis magis prævaluit, egressusque est Joab, el circuivi! universum Israel; el reversus est Jerusalem. 5. Deditque Davidi numerum eorum quos circuierat; et inventus est omnis numerus Israel, mille millia et centum millia virorum educentium gladium ; de Juda autem quadringenta septuaginta millia bellatorum. 6. Nam Levi et Benjamin non numeravit, eo quod Joab invitus exsequeretur regis imperium. 7. Displicuit autem Deo quod jussum erat, et percussit Israel. 8. Dixitque David ad Deum : Peccavi nimis ut hoc facerem ; obsecro, aufer iniquitatem servi tui, quia insipienter egi. 9. Et locutus est Dominus ad Gad Videntem Davidis, dicens : 10. Vade, el loquere ad David, et dic ci : Ilæc dicit Dominus : Trium libi optionem do; unum, quod volueris, elige, et faciam tibi. 11. Cumque venisset Gad ad David, dixit ei : Hæc dicit Dominus ; Elige quod volueris : 12. aut tribus annis famem, aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, et gladium eorum non posse evadere ; aut tribus diebus gladium Domini, el pestilentiam versari in terra, et angelum Domini interficere in universis finibus Israel : nunc igitur vide quid respondeam ei, qui misit me. 13. El dixit David ad Gad : Ex omni parte me angustia; premunt; sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multæ sunt miserationes ejus, quam in manus hominum. 14. Misit ergo Dominus pestilentiam in Israel, et ceciderunt de Israel septuaginta millia virorum. 15. Misit quoque angelum in Jerusalem, ut percuteret cam ; cumque percuteretur, vidit Dominus, et misertus est super magnitudine mali; el imperavit angelo, qui percutiebat : Sufficit, jam cesset manus tua. Porro angelus

Domini stabat juxta aream Ornan Jebusæi. 16. Levansque David oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter cadum et terram, et evaginatum gladium in manu ejus, et versum contra Jerusalem;et ceciderunt, tam ipse quam majores natu vestiti ciliciis, proni in terram. 17. Dixitque David ad Deum : Nonne ego sum, qui jussi ut numeraretur populus; ego, qui peccavi ; ego qui malum feci : iste grex quid commeruit? Domine Deus incus, vertatur, obsecro, manus tua in me, et in domum patris mei ; populus autem tuus non percutiatur. 18. Angelus autem Domini praecepit Gad, ut diceret Davidi ut ascenderet, exstrueretque altare Domino Deo in area Ornan Jebusæi. ID. Ascendit ergo David juxta sermonem Gad, quem locus ei fuerat ex nomine Domini. 20. Porro Ornan cum suspexisset, et vidisset angelum, quatuorque fdii ejus cum eo, absconderunt se ; nam eo tempore terebat in area triticum. 21. Igitur cum veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan , et processit ei obviam de area, et adoravit eum pronus in terram. 22. Dixitque ei David : Da mihi locum areætuae,ut ædificem in ea altare Domino; ita ut quantum valet argenti accipias, et cesset plaga a populo. 23. Dixit autem Oman ad David : Tolle, et faciat dominus meus rex quodeumque ei placet; sed et boves do in holocaustum, el tribulas in ligna, et triticum in sacrificium : omnia libens præbebo. 24. Dixitque ei rex David : Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valet; neque enim tibi auferre debeo, et sic offerre Domino holocausta gratuita. 25. Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos. 26. El ædificavit ibi altare Domino; obtulilque holocausta, et pacifica, et invocavit Dominum, et exaudivit eum in igne de coelo super altare holocausti. 27. Præcepilque Dominus angelo, et convertit gladium suum in vaginam. 28. Protinus ergo David, videns quod exaudisset eum Dominus in area Ornan Jebusæi, immolavit ibi victimas. 29. Tabernaculum autem Domini, quod fecerat Moyses indéserto, et altare holocaustorum, ea tempestate erat in excelso Gabaon. 30. Et non praevaluit David ire ad altare, ut ibi obsecraret Deum ; nimio enim fuerat in timore perterritus, videns gladium angeli Domini.

Vert It. 12. ACT TRIBES ASNIS FAMEM. — II Reg. XXIV, VCTS. 13, dicitur : «Aut scpkm annis famem, nimirum prima oblatio Dei facta Davidi fuit septem annorum; sed Davide tantam moram deprecante Deus pernam moderatus est, et ad lres annos redegit. Sic Genes, xvm. Deus a quinquaginta justis des-

cendit ad decem, quos si invenisset in Sodoma, ei pepercisset; ac Ezechieli, cap. iv, deprecanti pro Cmo humano, concedii bovinum in cibum. 18. Ornan. — 1l ÍÍC0- XXIV, 23, paululum inflexo nomine vocatur « Areuna, » idemque rex, id est regulus sive princeps inter Jebusæos.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David omnem materiam praparat ad fatruam *templi*, *cjusrjue idaam a Deo acceptam trad>t Salomoni* ; *ao illum hortatur ut Deum semper religiose colat, atque monet principes ul eum in fabrica adjurent.*

1. Dixitque David : Uæc est domus Dei, et hoc altare in holocaustum Israel. 2. El præcepit ul congregarentur omnes proselyti de terra Israel, et constituit ex eis latomos ad cædendos lapides el poliendos, ut ædificarelur domus Dei. 3. Ferrum quoque plurimum ad clavos januarum, el ad commissuras atque juncturas præparavit David : el æris pondus innumera-bile. 4. Ligna quoque cedrina non poterant æstimari, quæ Sidonii et Tyrri deportaverant ad David. 5. Et dixit David : Salomon filius meus puer parvulus est et delicatus; domus autem, quam ædificari volo Domino, talis esse debet ut in cunctis regionibus nominetur : præparabo ergo ei necessaria. El ob hanc caiuom ante mortem suam omnes præparavit impensas. 6. Vo-

cavitque Salomonem lilium suum : et præcepit ei ut ædificaret domum Domino Deo Israel. 7. Dixitque David ad Salomonem : Filimi, voluntatis meæ fuit ut ædificarem domum nomini Domini Dei mei; 8. sed factus est sermo Domini ad me, dicens : Mullum sanguinem effudisti, et plurima bella bellasti ; non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me ; 9. filius qui nascetur tibi, erit vir quietissimus : faciam enirn eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum; el ob hanc causam Pacificus vocabitur; el pacem et otium dabo in Israel cunctis diebus ejus. 16. Ipse ædificabil domum nomini meo, ct ipse erit mihi in filium, et ego ero illi in patrem, firmaboquesolium regni ejus super Israel in æternum. 11. Nunc ergo, fili mi, sit Dominus tecum, et prosperare, et ædifica domum Domino Deo luo, sicut locus est de te. 12. Det quoque tibi Dominus prudentiam et sensum, ut regere possis Israel, et custodire legem Domini Dei tui. 13. Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata et judicia, quæ præcepil Dominus Moysi ut doceret Israel : confortare ct viriliter age, ne timeas neque paveas. 14. Ecce ego in paupertate mea preparavi impensis domus Domini, auri talenta ceqlipn millia, el qrgenti mille millia talentorum : teris vero et ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine : ligna et lapides præparavi ad universa impendia. 15. Habes quoque plurimos artifices, latomos, et cæmentarios, arlificesqtte lignorum, ct omnium artium ad faciendum opus prudenlissimos. 16. In auro et argento ct iere el ferro, cujus non est numerus. Surge igitur, et fac, ct erit Dominus tecum. 17. Præcepit quoque David cunctis principibus Israel, ul adjuvarent Salomonem filium suum. 18. Cernitis, inquieqs, quod Dominus Deus vester yobiscum sit, el dederit vobis requiem per circuitum, ct tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras, et subjecta sit terra coram Domino, et coram populo ejus. 19. Præbete igitur corda vestra ct animas vestras, ul quæiqtis Dominum Deum vestrum, et consurgite, cl ædificate sanctuarium Domino Deo, ut introducatur arca fœderis Domini, el vasa Domino consecrata, in domum, quæ qidificatur nomini Domini.

Vetf. I. 1. Hæc est domus Dei, — q. d. Hoc loco, puta in arca *Ornan*, quæ csl in monte Moria, jubet Deus condi templum.

Vu*.5. 5. Salomon puer parvulus est, — q. d. Salomon respectu lanlæ tamquo magnifica fabricæ templi, est instar pueri parvuli : nam alioqui erat ipse jam viginli annorum (1).

Vm. 11. IL Acni talenta centum millia, (hoc est duodecim cum dimidio milliones librarum auri, quæ faciunt mille et ducentos milliones aureorlnn l'rancicorum; lanlumdcu reliquit ei in argento, SCilicC)) MILLE MILLIA TALENTA ARGENTI, — qUæ

(1) Vers. 8. *jfulliuti jiuigifüicm effudisti et plurima bella bellasti : non pfférii rettificare domimi nomini meo.* — S. Hieronymus, lib. 1 *Cantra Jovin.*, cum Hebncis consult sanguinem huoc quo David inqur rcililcbatur ad erigendum templum Domino.sangiilnein fuisse innocentis Urli : « Quia crai vir sanguinarius, non ul pleriquc existimant, propter bella, sed propter homicidium. » At singularis est S. Hieronymo cl llabbinis opinio. Veteres recentioresque unicam hanc agnoscunt causam, qua Dominus Davidi Salomonem protulit ad iqdiliçationem templi, bella nempe quibus implicatus fuit, id non semel repetii Scriptum, cotii-optluquA verbis hic exprimit : «Plurima Lvclla ballasti. » Sed quod validius censemus, ordo temporis persuadet, Davidciri consilium cepisse œdlfleanul templi ante ncc*m Uri®, H *neg.* vu, i ; ideo innocui hominis sanguinis effusio, ejus rei honore privaro Dividen) non poterai. (Ex D. Calmelo.)

faciunt totidem, scilicet mille et ducentos mifiio- Î<M*
nes aureorum Francicoruin ; olim enim una libra
auri valebat decem libras argenti : universim pim)n.
ergo reliquit ei bis mille et quadringentos millio- ««p»*.
nes aureorum. Vide dicta de monetis ct mensuris
in line Pentateuchi. Immensa ct pene incredibilis
videtur hæc auri elargenti summa, sed Deo nihil
est impossibile, nihil difficile; quare el facile fuit
omnem hanc copiam Davidi suggerere ad fabri-
cam tam magnifici templi; unde ipse volens tem-
plum hoc a Chaldaeis exustum restaurari per Zo-
robabel et Judæos, pauperes eos ad fabricam
animat dicens : « Meum est argentum, el meum
est aurum, n Aqgæi n, 9. Sic S. Francisons Assi-
stas, et alter de Paula, ille Minorum, hic Mini-
morum fundator, uterque pauper jussi a Deo
templum ædificare, illud ædificarunt Deo, ad
illud sumplus per eleemosynas piorum spondento
et prestante. Mullo magis si a Doo vocemur, ut
templum mysticum perfectionis in anima nostra
vel proximorum fabricemus, alacriter de ejus ope
confisi idipsum præstemus. Deus enim aderit,
viresque et animos dabit : « Domini enim est
terra plenitudo ejus, » atque, ul ait S. Leo :
« Juste instat precepto, qui provenit auxilio. »

Porro noster Vilalpandus sub finem tomi ll in
Taluniun, per plura capita censet Davidem tantæ

opes collegisse partiti! ex vectigalibus, partini ex Ophir, parlili! ex hostium spoliis et tributo, parliin ex annuo Israelis censu, quo quisque pendebat quotannis templo dimidium sicliHii juxta legem, Esodixxx, 13. Quocirca Israelitæ etiam extra Judæarn degentes, per totuin orbem dispersi, hanc capitationem quotannis mittebant Jerosolymam; cumque eorum ingens esset numerus, ingentem conflabant auri summam.

Addit Vilalpandus Davidcm et Salomonem annuo reditu et opibus superasse tributa et opes Romanorum, Chaldaeorum, Persarum, omniumque regum et monarcharum.

Dices : Quomodo ergo David hoc versu ait hæc

se collegisse »in paupertate?» Respondeo : *Primo*, quia hæc omnia præ Dei dignitate et majestate erant parva et pauca. *Secundo*, « in paupertate, » id est in multo labore et afflictione. *Tertio* et maxime, quia, ut sequitur, hæc omnia erant Dei; quare Davidis non erant, quia ipso ex se pauper erat, et nihil habebat nisi quod a Deo acceperat.

Ao universa impendia. — Hcbrrous et Chaldæus habent, *ct super hæc adde*. Septuaginta, *ct appone in his*. Vatablus, *quibus tu adjicere poteris*. Unde Salomon et populus his quæ reliquit David, nulla donaria addidere ad fabricam templi tam magnificam magnificentius instruendamel adornandam.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David sub mortem Salomonem regem designat, ac Levitas in suas classes distribuit, eisyue sua officia partitur; Levitis quoque filios, id est posteros Moysis, annumerat.

1. Igitur David senex et plenus dierum, regem constituit Salomonem filium suum super Israel. 2. Et congregavit omnes principes Israel, et Sacerdotes atque Levitas. 3. Numeratique sunt Levitæa triginta annis, et supra, et inventa sunt triginta octo millia virorum. 4. Ex his electi sunt, et distributi in ministerium domus Domini, viginti quatuor millia; præposilorum autem et judicum sex millia. 5. Porro quatuor millia janitores; el totidem psallæ canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum. 6. Et distribuit eos David per vices filiorum Levi, Gerson videlicet, el Caalh: et Merari. 7. Filii Gerson: Leedan, et Scmei. 8. Filii Lcedan: princeps Jahicl, el Zethan, et Joel, lres. 9. Filii Semei: Salomith, et Hosiel, et Aran, tres: isti principes familiarum Leedan. 10. Porro filii Scmei, Lehelh, et Ziza, et Jaus, et Daria: isti filii Semei, quatuor. 11. Erat autem Lebeth prior, Ziza secundus: porro Jaus et Baria non habuerunt plurimos filios, et idcirco in una familia, nnaque domo, computati sunt. 12. Eilii Caalh; Amram, et Isaac, Hebron, et Ozici, quatuor. 13. Filii Amram: Aaron, el Moyses. Separatusque est Aaron ut ministraret in Saucio sanctorum, ipse et filii ejus in sempiternum, el adolcrt incensum Domino secundum ritum suum, ac benediceret nomini ejus in perpetuum. 14. Moysi quoque hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Levi. 15. Filii Moysi: Gersom, et Eliczer. 16. Filii Gersom: Subuel primus. 17. Fuerunt aulem filii Eliezer: Rohobia primus; et non erant Eliezcr filii alii. Porro filii Rohobia multiplicati sunt nimis. 18. Filii Isaac: Salomith primus. 19. Filii Hebron: Jeriau primus, Amariás secundus, Jahazicl tertius, Jecmaam quarius. 20. Filii Ozici: Micha primus, Jesia secundus. 21. Filii Merari: Moholi, el Musi. Filii Moholi: Eleazar, el Cis. 22. Mortuus est aulem Eleazar, el non habuit filios, sed filias; accepcrunlque eas filii Cis fratres earum. 23. Filii Musi: Moholi, et Eder, et Jerimolh, tres. 24. Ili filii Levi in cognationibus et familiis suis, principes per vices, et numerum capitum singulorum, qui faciebant opera ministerii domus Domini, a viginti annis et supra. 25. Dixit enim David: Requiem dedit Dominus Deus Israel populo suo, el habitationem Jerusalem usque in æternum. 26. Nec erit officii Levilarum ut ultra portent tabernaculum, et omnia vasa ejus ad ministrandum. 27. Juxta præccepta quoquo David novi-ima, supputabitur numerus filiorum Levi a vigilili annis et supra. 28. Et erunt sub manu filiorum Aaron in cullum domus Domini, in vestibulis, et in exedris, et in loco

purificationis, el in sanctuario, el in universis operibus ministerii templi Domini. 29. Sacerdotes aulem, super panes propositionis, et ad similæ sacrificium, el ad lagana azyma, et sarginem, el ad torrendum el super omne pondus atque mensuram. 30. Levito vero, ut stent mane ad confitendum el canendum Domino : simii iterque ad vesperam 31. tam in oblatione holocaustorum Domini, quam in sabbatis el calendis et solemnitatibus reliquis, juxta numerum, el cærcmonias uniuscujusque rei, jugiter coram Domino. 32. Et custodiant observationes tabernaculi foederis, el ritum sanctuarii, el observationem filiorum Aaron fratrum suorum, ul ministrent in domo Domini.

Nota : David Levitas ita distribuit. Erat numerus Levitarum 38 millium; ex eis David 2i millia deputavit ministerio templi, sex alia millia fecit præpositos et judices, vers. 4; unde patet Levitas hosce fuisse judices, et quasi senatores ac Patres conscriptos; quatuor millia janitores. Deinde alia quatuor millia constituit cantores et musicos : confla hos omnes numeros in unum, et invenies 38 millia jam dicta.

Nota secundo : David insuper constituit 24 ordines sacerdotum, qui sibi per vices succederent ad ministrandum in templo ; quisque enim ordo per septimanam ministrabat. Unde *Lucas* i, 9, dicitur de Zacharia : « Sorte exiit ut poneret incensum ; n erat enim Zacharias a de vice Ahia, » quæ ordine erat octava, llæ vices et ordines sacerdotum recensentur capite sequenti. Porro David cuique ordini sacerdotum attribuit ordinem unum Levitarum qui eis ministrarent, et per omnia subservirent; unde tot erant ordines Levitarum, quot sacerdotum ministrantium templo, scilicet 24. Totidem (scilicet 24) ordines constituit Levitarum psallentium tam voce quam instrumentis musicis, quorum quisque sua vice et sub suo sacerdotum ordine psallebat, ut patet cap. xxv; psallebant autem non tantum in sabbatis, Calendis, omni-que alia festivitate, sed et quotidie in omni sacrificio holocaustorum, ut patet vers. 31. Hinc sequitur quemlibet sacerdotem æque ac Levitam bis tantum in anno ministrasse in templo; nam erant eorum 24 classes, quarum quælibet per hebdomadam in templo serviebat. Quare in 24 hebdomadis quisque una tantum hebdomada ministrabat; iis vero duplicatis bis : ergo in 48 hebdomadibus (quot complectitur annus additis quatuor) bis, hoc est, duabus hebdomadis duntaxat quisque ministrabat.

Porro fecit hæc David non tam ut rex (hic enim non habet jus in sacerdotes et sacra) quam ut propheta. Rursum, non fecit hæc per se, sed per Pontifices Sadoc et Ahimelech, ut audiemus capite sequenti, vers. 3, idque jacta sorte, ul ibidem dicitur, vers. 5 et 32.

Vexa.<1^ h. Jaus et Bahia non habuerunt plurimos filios, — g. d. Ili duo simul non habuerunt plures filios quam unus solus ex jam recensitis; quare hi duo unam tantum classem constituerunt, cum alii singuli singulas constituerent.

IV.

13. Separatusque est Aaron, — g. d. A Deo Vm-a per Moysen electus est Aaron, ut ipse ejusque posteri primogeniti essent summi Sacerdotes sive Pontifices; cæteri vero non primogeniti essent minores sacerdotes. Unde Pontifices soli ingrediebantur Sanctum sanctorum ; cæteri vero sacerdotes adolebant thymiamata in altari thymiamatis, quod erat in Sancto ante Sanctum sanctorum.

14. Moysi quoque hominis (amici) Dei, filii annumerati sunt in tribu Levi. — Mira fuit Moysis resignatio et humilitas, qua se submisit ordinationi Dei statuentis, ut principatum populi transferrei in Josué, filios vero suos non sacerdotibus sed Levilis annumeraret. Nam sacerdotium a Deo addictum erat posteris Aaronis, qui erat frater senior Moysis (1).

24. Filii Levi a viginti annis et supra. — David Vm. 24. bis numeravit Levitas, scilicet primo, vers. 3 : « a triginta annis et supra; » secundo, hic « a viginti annis el supra, n Ratio fuil, quia primitus a Deo per Moysen statutum erat, ut Levitæ a trigesimo ætatis anno el deinceps servirent tabernaculo, eo quod eorum officium esset portare supellectilem Tabernaculi per desertum, in quo continue peregrinabantur, ad quod ætas valida et robusta, qualis est triginta annorum, requirebatur. David vero cessante hoc onere, (edificato jam templo, et Israele quiescente in terra sancta, statuit hoc versu ut a vigesimo anno numerentur, et servire incipiant; nimirum ut prioribus senioribus jam recensitis, el in suas ministrantium, janitorum, præpositorum, judicum, cantorum, classes distributis in rebus minoribus subserviant. Hanc rationem dat hic David vers. 26.

29. Sacerdotes autem. — Hæc verba non sunt vers. in Hebreo nec in Greco; quare officia quai hic subnectuntur, competunt iam Levitis quam sacerdotibus, quia scilicet Levitarum erat ilia parare, sacerdotum vero parata jam Deo offerre ia sacrificium.

Et super omne pondus et mensuram, — tum quia Sacerdotum et Levitarum erat omnia Deo offerenda mensurare, an scilicet justum pondus a

(1) vers. 22. Mortuus est nitem Elca:ar, et non habuit filios, sed filias, accepitque eas filii Cis fratres carum. — « Fratres, » id est cognatas, germanos, filios fratris Eleazar, ex lege imperante ul pueli® heredes necessario propinquiore nuberent, yumer» xxvn, 3, 6, el xxjvi 7.

lege pr.T'criptum Inherent, tum quia eonrn (Tat
asservare jusLis rerum mensuras et pondera in
templo, ut si per fraudem aliquorum in populo

illa vitiarentur et minuerentur, vel augerentur,
ad mensuras ct pondera templi restituerentur et
corrigerentur.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Distribuuntur sacerdotes tn 21 classes, ac cuique sua Levitatum classis ad subserviendum in sacrificio assignatur.

1. Porro filiis Aaron hæ partitiones erant : filii Aaron : Nadab, et Abiti, et Eleazar, et Itlia-
raar. 2. Mortui sunt autem Nadab et Abiu ante patrem suum absque liberis : sacerdotioque
functus est Eleazar, et Ithamar. 3. Et divisit eos David, id est, Sadoc de filiis Eleazari, et Ahi-
melcch de filiis Ithamar, secundum vices suas et ministerium. 4. Inventique sunt multo pilt-
res filii Eleazar in principibus viris, quam filii Ithamar. Divisit autem eis, hoc est filiis Elea-
zar, principes per familias sedecim : et filiis Ithamar per familias ct domos suas octo. 5. Porro
divisit utrasque inter se familias sortibus; erant enim principes sanctuarii, ct principes Dei,
tam de filiis Eleazar, quam de filis Ithamar. 6. Dcscripsilque eos Senieias filius Nathanael
scriba Levites, coram roge et principibus, et Sadoc sacerdote, et Ahimeleeh filio Abintliar,
principibus quoque familiarum sacerdotalium et Lcvitkarum : unam domum, quæ cæteris
præcfal, Eleazar : el alteram domum, quæ sub se habebat carteros, Ithamar. 7. Exivit autem
sors prima Joiarib, secunda .ledei, 8. tertia Harim, quarta Seorim, 9. quinta Melchia, sexta
Maiman, 10. septima Accos, octava Abia, 11. nona Jesua, decima Sechcnia, 12. undecima
Eliasib, duodecima Jacim, 13. tertia decima Iloppha, decima quarta Isbaab, 14. decima
quinta Belga, decima sexta Emmer, 15. decima septima Ilezir, decima octava Aphses, 16. de-
cimonona Pheleia, vigesima Hezcchiel, 17. vigesima prima Jachin, vigesima secunda Gannii,
18. vigesima tertia Dalaiau; vigesima quarta Maaziau. 19. Ilæ vices eorum secundum minis-
teria sua, ut ingrediantur domum domini, ct juxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum :
sicut praeceperat Dominus Deus Israel. 20. Porro filiorum Levi, qui reliqui fuerant, de filiis
Amrarn erat Subael, et de filiis Subael, Jehedeia. 21. De filiis (jnoque Rohobiæ princeps Jesias.
22. Isaari vero filius Salemoth, filiusqtie Salemoth Jahalh : 23. filiusque ejus Jeriau primus,
Vinarias secundus, Jabaziel tertius, Jccmaan quartus. 24. Filius Ozici, Micha; filius Micha,
Samir. 25. Frater Micha, Jesia ; íliusque Jesiæ, Zacharias. 26. Filii Merari : Moholi et Musi.
Filius Oziau : Benno. 27. Filius quoque Merari : Oziau, et Soam, etZachur, et Hebri. 28. Porro
Moholi filius Eleazàf, qui non habebat liberos. 29. Filius vero Ci;, Jcrameel. 30. Filii Musi :
Moholi, Eder, et Jerimolh, isti filii Levi secundum domos familiarum suarum. 31. Miserunl-
que et ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron, coram David rege, et Sadoc, et Ahimeleeh,
ct principibus familiarum Sacerdotalium et Leviticarum, tam majores, quam minores : omnes
sors æqualiter dividebat.

v«»- ». 3. Et trtnstr tos Dmb, m tet Sadoc be tibié
Eliazahi, et Auiheucu de filiis Ithamar, secun-
dit victs suas, — scilicet divisit omnes sacerdo-
tes posteros Eleaznr ct Ithamar in 24 classes. Di-
visit, inquam, David non per sc, sed per duos
POitificcs, sclbcctptrt Sldoc qui erat ex posteris

Eleazar, ct per Ahimeleeh qui erat ex posteris
Ithamar. Ad Pontificem enim spectabat hiec sa-
cerdotum distributio, non ad regem.

‘i. 1’ORRO DIVISIT UTRASQUE INTER SB FAMILIAS SOR- Ver*. t.
TiBus, — ne quis queri posset se inique postpo-
situm , et alterum ex favore antepositum, sed

omnes pari iuro et conditione censerentur : quare sorte res acta est, et sors cuique suum ordinem et vicem assignavit.

Erant enim principes sanctuarii. — Erant 24 familiae sacerdotes, et quaeque suum habebat principem, puta primogenitum, qui in vice sua omnibus priverai, omniaquo in templo dirigebat; quare erat ipse summus classissuae Sacerdos, ideoque vocabatur Pontifex. Erant ergo 24 Pontifices sive principes Sacerdotum, de quibus in Evangelio crebra est mentio ; sed his omnibus eminebat et praeerat summus Pontifex, scilicet Sadoc.

Ven. 6. e. Ahiimelech filio Abiathar. — Hinc videtur quod Abiathar Pontifex aegrolans, aut aliis occupatus vices suas demandant filio Ahimelech, ut ipse cum Sadoc Pontifice assisteret, et distribueret has 24 sacerdotum classes.

VW». 10. octava Abia, — Ex hac fuit Zacharias pater Joannis Baptista : quare certum est cum non fuisse summum Pontificem. Pontifex enim non habebat vicem, sed omnibus praeerat. An Zacharias fuerit Pontifex, id est princeps et primogenitus suae familiae Abia, ut vult S. Dionysius, Caelestialler à M. cap. iv, item an fuerit ex posteris Elea-

zar, an vero ex poeteris Ithamar, incertum est.

20. Filius Ozia Berro. — et atteri qui recensentur vers. 27, uti jam dicam.

27. Filius Merari, Ozia. — Hae verba parentesi intercipienda videntur; nam sequentes, scilicet : a Sonni et Zachur et Hebri, sunt filii Ozia. Id patet ex Ilcbræo et Chaldæo qui sic habent : *Filii Morari de Ozia, vel per Ozia, Benno et Soam et Zachure et Hebri*. Quia enim dixerat : « Filius Ozia Benno, » et non dixerat cujus filius esset « Ozia; » hinc idipsum explicat subdens : « Filii Merari Ozia, » deinde reliquos praeter Bennonem jam nominatum, Ozia filios prosequitur, dicens :

Et Soam et Zachur et Hebri. — Nam Merari filios, scilicet *Moholi et afusi*, jam recensuit vers.

20. Ita Vatablus, Pagninus et alii.

31. MISERUNTQUE ET IPSI SORTES CONTRA FRATRES V. 31. II

suos, — scilicet ex opposito vel contrapposito *fratrum*, id est cognatorum suorum : et, ut vertit Vatablus, erettone *fratrum suorum*. Septuaginta, 3f. *ut fratres eorum, q. d.* Sicut sacerdotes posterius Aaronis divisi in 24 classes sortem jecerant; quo quisque ordine in tabernaculo ministraret; sic etiam Levitae vices ministrandi jacta sorte acceperunt-

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nuincrantui 24 classes Levitarum ad canendum, psallendum et citharisandum deputatorum.

1. Igitur David et magistratus exercitus, segregaverunt in ministerium filios Asaph, et Ileman, et Idithun; qui prophetarent in citharis, et psalteriis, et cymbalis, secundum numerum suum dedicato sibi officio servientes. 2. De filiis Asaph : Zacchur, et Joseph, et Nalhannin, et Asarela, filii Asaph : sub manu Asaph prophetantis juxta regem. 3. Porro Idithun : filii Idithun, Godolias, Sori, Jeseinsj et Ilasabias, et Mathathias, sex, sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat stiper confitentes et laudantes Dominum, i. Ileman quoque : filii Ileman, Bocciati, Malhaniau, Ozici, Subuel, et Jerimoth, Ilanantias, Ilanani, Elia-th-i, Geddelthi, et Romemthiezer, et Jesbacossa, Mellothi, Othir, Mahazioth; 5. omnes isti filii Ileman Videntis regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu : dedilque Deus Ileman filios qualuordecim, et filias tres. 6. Universi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant, in cymbalis, et psalteriis, et citharis, in ministeria domus Domini juxta regem : Asaph videlicet, et Idithun et Ileman. 7. Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini cuncti doctores, ducenti octoginta octo. 8. Miscninlque sortes per vices suas ex quo tam major quam minor, doctus pariter, et indoctus. 9. Egressaque est sors prima Joseph, qui erat de Asaph. Secunda Godoliae, ijwi et filiis ejus, et fratribus ejus duodecim. 10. Tertia Zachur, filiis et fratribus ejus duodecim. 11. Quarta Isari, filiis et fratribus ejus duodecim. 12. Quinta Nalhani, filiis et fratribus ejus duodecim. 13. Sexta Docciali, filiis et fratribus ejus duodecim. 14. Septima Isreela, filiis et fratribus ejus duodecim. 15. Octava Jesai e, filiis et fratribus ejus duodecim. 16. Nona Mathani, filiis et fratribus ejus duodecim. 17. Decima Scoici, filiis et fratribus ejus duodecim. 18. Undo-

cm i \zareel, filiis et fratribus ejus duodecim. 19. Duodecima Hasabiæ, filiis et fratribus ejus duodecim* 20. Tertia decima Subael, filiis et fratribus ejus duodecim. 21. Quarta decima Mathathiæ, filiis et fratribus ejus duodecim. 22. Quinta decima Jerimoth, filiis et fratribus ejus duodecim. 23. Sexta decima Ilananiæ, filiis et fratribus ejus duodecim. 24. Septima decima Jesbacassæ, filiis et fratribus ejus duodecim. 25. Octava decima Banani, filiis et fratribus ejus duodecim. 26. Nona decima Mellothi, filiis et fratribus ejus duodecim. 27. Vigesima Elialha, filiis et fratribus ejus duodecim. 28. Vigesima prima Olhir, filiis et fratribus ejus duodecim. 29. Vigesima secunda Geddelhi, filiis et fratribus ejus duodecim. 30. Vigesima tertia Mahaziolh, filiis et fratribus ejus duodecim. 31. Vigesima quarta Romemthiezer, filiis et fratribus ejus duodecim.

Tej, i. I. Magistratus exercitis, — id est principes tam politici quam ecclesiastici; exercitus enim vocatur totus populus tam laicorum quam Levitarum ob multitudinem; erant enim multi et constipati, etque per ordines quasi acies dispositi, uti sunt milites in exercitu. Magistratus Levitarum, cap. xxiv, 6, vocantur « principes Sanctuarii. »

Qui prophetarent (id est qui canerent laudentque Deum) in citharis, secundum numerum suum DEDICATO SIDI OFFICIO SERVIENTES, — g. d. quilibet in suavice tanto numero canebant, quanto ad canendum destinati erant; una enim familia numerosior unum cantorum ordinem constituens plures habebat cantores, quam illaquæ pauciores in se domesticos continebat. Hebraice est viri *operis in ministerio suo*, id est viri diligentes, et scite fungentes munere suo, g. d. Isti omnes fuere musici peritissimi, inquit Vatablus.

Sub manu (sub regimine et directione) Asaph prophetantis (canentis Dei laudes) juxta regem, — scilicet in arce Sion coram arca, juxta sedem Davidis, ubi nimirum ipsi sedere, et Dei laudibus interesse solebat. Nam verisimile est alios cantores fuisse deputatos ad canendum in Tabernaculo Moysis, quod erat in Gabaon; unde aliqui, ut utrosque comprehendant, explicant *to juxta regem, q. d.* Juxta regis præscriptum et distributionem, ut hi in Sion, illi in Gabaon canerent.

Vw 1 3. Filii Idithin Godolias, Sori, Seseias, et Rasariás, et Mathathias, sex. — Recensiti hic sunt quinqué duntaxat, ut patet eos numeranti. Deest ergo sextus, quem verisimile est esse « Semeiam, » qui nominatur vers. 17 in decima sorte; Semeias enim non nominatur inter filios Asaph nec inter filios lieman. Fuit ergo filius Idithun; horum trium enim filii hic describuntur, ut palet vers. 1.

Ven. s. *. Omnes isti filii Reman Videntis regis in sermonibus Dei — Hernan vocatur Videns, id est propheta, hoc est cantor divinarum laudum apud Davidem. < In sermonibus Dei, » id est cum Dei

sermones, id est res et laudes canerentur, g. d. David in aula ei mensa habebat suos symphoniacos, qui profana canebant ad regis honestam recreationem; hic vero Reman curabat dulciter sacra cani in Tabernaculo, cum David divinis officiis vacaret. « Sermones ergo Dei » erant psalmi, hymni et cantica divinarum laudum.

Ut exaltaret cornu, — id est ut canendo exaltaret magnitudinem, magnificentiam, et immensam majestatem, sapientiam, misericordiam, potentiam, clementiam et beneficentiam Dei. Ha Abulensis. Secundo, et magis præcise, g. d. Hernan curabat cani psalmos, in quibus David orat, et prædicat exaltandum « cornu, » id est regnum, potentiam, et gloriam tam imperii sui, quam antitypi Christi. Hoc enim audire Diffridi erat gratissimum et desideratissimum. Unde crebro in psalmis de hac cornu exaltatione, agit. Hinc Vatablus sic vertit: *Qui erat regis videns in verbis divinis ut erigeretur cornu*; idque sic explicat, g. d. Hernan prophetavit de Davide quod assequeretur magnam famam et gloriam, a Cornu » enim significat dignitatem et gloriam, item robur et vires, ac si dicatur, ad exaltandam dignitatem et potentiam regiam. Asaph enim et Idithun canebant alios psalmos, qui ad populum erudiendum et consolandum spectabant, cumque ad pietatem et ad Deum secum laudandum excitabant.

7. Qui erudiebant canticum, — id est « doctores, » ut sequitur, qui docebant reliquos scite canere et psallere tam voce, quam instrumentis musicis.

8. Doctus pariter et indoctus, — g. d. Æque peritus canendi ac imperitus, æque doctor ac discipulus, g. d. David distribuit cantores in 24 classes, et cuicunque classi dedit duodecim magistros musices peritos, qui canteros docerent canere, cosque in cantu dirigerent et perficerent. Quocirca magistri hi universim fuere 288, ut dictum est vers. 7. Multiplica enim 24 per 12, resultabit numerus 288.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur ordines et classes Levitarum, qui erant janitores templi; ad hac custodum thesaurorum tam templi quam legis,

1. Divisiones autem janitorum : de Coritis Meselema, filius Core, de filiis Asaph. 2. Filii Meselemae : Zacharias primogenitus, Jadihel secundus, Zabadias tertius, Jathanael quartus, 3. Ælam quintus, Johanan sextus, Elioenai septimus. 4. Filii autem Obededom : Scmeias primogenitus, Jozabad secundus, Joaha tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus, 5. Animici sextus, Issachar septimus, Phollathi octavus : quia benedixit illi Dominus. 6. Semei autem filio ejus nati sunt filii, præfecti familiarum suarum : erant enim viri fortissimi. 7. Filii ergo Semeiae : Olimi, et Raphael, et Obcd, Elzabad, fratres ejus viri fortissimi : Eliu quoque, et Samachias. 8. Omnes hi, de filiis Obededom : ipsi, et filii, et fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexaginta duo de Obededom. 9. Porro Meselemae filii, et fratres eorum robustissimi, decem et octo. 10. De Uosa autem, id est, de filiis Merari : Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, et idcirco posuerat eum paler ejus in principem), 11. Releías secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus, omnes hi filii, et fratres Dosa, tredecim. 12. Hi divisi sunt in janitores, ut semper principes custodiarum, sicut et fratres eorum, ministrarent in domo Domini. 13. Missæ sunt ergo sortes ex æquo, et parvis, et magnis, per familias suas, in unamquamque portarum. 14. Cecidit ergo sors Orientalis, Selemiae. Porro Zachariae filio ejus, viro prudentissimo, et erudito, sortito obtigit plaga Septentrionalis. 15. Obededom vero et filiis ejus ad Austrum : in qua parte domus erat seniorum concilium. 16. Sepliim et Uosa ad Occidentem juxta portam, quæ ducit ad viam ascensionis : custodia contra custodiam. 17. Ad Orientem vero Levitæ sex, et ad Aquilonem quatuor per diem : atque ad Meridiem similiter in die quatuor : et ubi erat concilium, biniclbini. 18. In cellulis quoque janitorum ad Occidentem quatuor in via, binique per cellulas. 19. Ilæsunt divisiones janitorum, filiorum Core et Merari. 20. Porro Achias erat super thesauros domus Dei, et vasa sanctorum. 21. Filii Ledan, filii Garsonni ; de Ledan principes familiarum, Ledan et Gersonni, Jehieli. 22. Filii Jehieli : Zalhan et Joel fratres ejus, super thesauros domus Domini. 23. Amramitis, et Isaaritis, et llebronitis, et Ozihelitis. 24. Subael autem filius Gersoin, filii Moysi, prepositus thesauris. 25. Fratres quoque ejus Eliezer, cujus filius Rahabia, et hujus filius Isaías, et hujus filius Joram, hujus quoque filius Zechri, et hujus filius Selemith. 26. Ipse Selemith, et fratres ejus, super thesauros sanctorum, quæ sanctificavit David rex, et principes familiarum, et tribuni, et centuriones, et duces exercitus, 27. de bellis, et manubiis preliorum, quæ consecraverant ad instaurationem et supellectilem templi Domini. 28. Hæc autem universa sanctificavit Samuel Videns, et Sani filius Cis, et Abner filius Ner, et Joab filius Sarviæ: omnes qui sanctificaverant ea per manum Selemith, et fratrum ejus. 29. Isaaritis vero præerat Chonenias, et filii ejus, ad opera forinsecus super Israel ad docendum et judicandum eos. 30. Porro de llebronitis Hasabias, et fratres ejus viri fortissimi, mille septingenti, præerant Israeli trans Jordanem contra Occidentem, in cunctis operibus Domini, et in ministerium regis. 31. Hebronitarum autem princeps fuit Jeria, secundum familias et cognationes eorum. Quadragesimo anno regni David recensiti sunt, et inventi sunt viri fortissimi in Jazer Galaad, 32. fratresque ejus robustioris ætatis, duo millia septingenti principes familiarum. Præposuit

autem cos David rex Rubenitis, et GaJdilis, et dimidiæ tribui Manasse, in omne ministerium Dei et regis.

- s- 5. Quia benedixit illi (Obededom) Dominus — ob arcam quam domi sure religiose habuit, et sedulo custodivit, II *fieg.* cap. vi. Hac de causa ipse caderos Levitas filiorum numero, reque ac robore tum corporis tum animi superavit, unde vers. 8, dicitur : o Omnes hi do filiis Obededom : ipsi et filii et fratres eorum fortissimi ad ministrandum 62 de Obededom. »
- Tm.10. 1Q IJil B jAbUERAT PRIMOGENITUM, — *q. d.* llosa tunc temporis non habebat primogenitum, quia is jam erat mortuus; quare ejup loco constituit principem familial sure Semri, qui erat noeundo genitus.
- Vcn ii. 12. III divisi sunt in Janitores, ut semper principes CUSTODIARUM, C1C., MINISTRARENT IN DOMO DOMINI. — Erat ergo magna Janitorum horum dignitas; *primo*, quia ipsi erant « principes custodiarum, » *q. d.* Sicut pretoriani milites prresunt custodire regis et domus regia-, sic hi janitores preerant custodire cl custodibus omnibus domus Dei, scilicet templi. *Secundo*, quia iklem preerant custodire thesauri tam templi quam regis, ut patet vers. 20, 20 et 30. Item sartis tectis templi, vers. 27. *Tertio*, quia ex iis creabantur populi doctores, prefect!, et iudices in causis tam sacris quam profani», ut patet vers. 29, 30 et 32.
14. Selemim. — Ilie est ille qui vers. 1 et soq. vocatur « Mescllemias. n Ille enim decuriate ad brevitate vocatur « Seleinias, » sicut Jechonias u Jeremía cap. xxi!, vocatur « Chonlas. »

15. In qua partb domus erat seniorum concii- Ver», is. LiuM, — *q. d.* In parte Australi templi erat locus summi concilii, quod « Sanhedrim o dicebatur, et 72 primoribus, quasi senatoribus constabat, vide dicta *Num.* xi.
10. Qu.« DUCIT AD VIAM ASCENSIONIS — quii aseem- Ven. II. debatur in montem Sion, et in tabernaculum ibidem erectum; ac deinde in templum in eodem a Salomone fabricatum.
- Custodia contra custodiam. — Vatablus, *custodia e regione custodia;*, *q. d.* Una excubiarum custodia respondebat alteri ex adverso posita;. Videtur enim base porta templi Occidentalis pre creturis duplicem habuisse custodiam, ob majorem in ea populi frequentiam, ideoque majus in ea tumultus periculum. Id ita osse liquet ex vers. 18.
18. In cellulis quoque janitorum ad Occiden- Ver», ii. TEM QUATUOR IN VIA, BINIQUE PER CELLULAS, — *q. d.* Ad portam templi Occidentalem, « in cellulis janitorum, n excubabant « quatuor» Levito; janitorum principes, «in vio » ascensionis, do qua dictum est vers. 16, ac insuper «bini alii » principes « per cellulas » stas excubitorum distributi agebant excubias cum Levitis minoribus sibi subditis. Hinc vides pluros et majores fuisse excubias ad portam Occidentalem, quam ad coderas templi, ut dixi.
29. Ad opera forinsecus, — puta ad ligna et la- Ve».w. pides credendos et poliendos, ad vincas, prata, et agros templi colendos, clo.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur 12 Principes, qui vicissim per 12 anni menses praerant 21 millibus miHtum. Insuper Principes singularum tribuum, ac Officiales Davidis, tum qui domi rebus domesticis, tum qui foris ejus vincis, agrii, bobus, camelis, ovibus praérant.

1. Filii autem Israel secundum numerum suum, principes familiarum, tribuni, et centuriones, et praefecti, qui ministrabant regi juxta turmas suas, ingredientes et agredientes per singulos menses in anno, viginti quatuor millibus singuli praerant. 2. l'rimæ lurmae in primo nmnsc Jeshoam praeerat filius Zabdiel, et sub eo viginti quatuor millia. 3. De tiliis Pharos, princeps cunctorum principum in exercitu mense primo. 4. Secundi mensis habebat turmam Dudia Ahohites, et post se alter nomine Macelloh, qui regebat pariem exercitus viginti quatuor millium. 5. Dux quoque lurmae tertiæ in mense tertio, erat Banaías filius Joiadæ sacerdos : el in divisione sua viginti quatuor millia. 6. Ipse est Banaías fortissimus inter triginta, et super triginta, praeral autem lurmae ipsius Amizabad filius ejus. 7. Quartus, mense quarto, Azahel frater Joab, et Zabadias filius ejus post cum : cl in turma ejus viginti quatuor millia. 8. Quinius, mense quinto, princeps Sainnoth Jezerilcs : et in turma ejus vigilili quatuor mil-

Ila. 0. Sextus, mense sexto, Hira filius Accès Thecutes : et in turma ejus viginti quatuor millia. 10. Septimus, mense septimo, Helles Phallontes de filiis Ephraim : et in turma ejus viginti quatuor millia. 11. Octavus, mense octavo, Sobochai Husathites de stirpe Zarahi : et in turma ejus viginti quatuor millia. 12. Nonus, mense nono, Abiezer Anatholithes de filiis Jemini : et in turma ejus viginti quatuor millia. 13. Decimus, mense decimo, Maral, el ipse Netophalites de stirpe Zarai : et in turma ejus viginti quatuor millia. 14. Undecimus, mense undecimo, Banaias Pliaralhonites de filiis Ephraim : et in turma ejus viginti quatuor millia. 15. Duodecimus, mense duodecimo, Holdai Netophalites, de stirpe Golhoniel : et in turma ejus viginti quatuor millia. 16. Porro tribubus praeerant Israel, Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri : Simconitis, dux Saphatias filius Maacha : 17. Levitis, Hasabias filius Camuel : Aaronitis, Sadoc : 18. Juda, Eliu frater David : Issachar, Amri filius Michael : 19. Zabulonitis, Jesmaias filius Abdiae : Nephthalitibus, Jerimoth filius Ozriel : 20. filiis Ephraim, Osee filius Ozai; dimidia tribui Manasse, Joel filius Phadaia : 21. et dimidia tribui Manasse in Galaad, Jaddo filius Zachariae; Benjamin autem, Jasiel filius Abnor. 22. Dan vero, Ezrihel filius Jeroham : hi principes filiorum Israel. 23. Noluit autem David numerare eos a viginti annis inferius : quia dixerat Dominus ut multiplicaret Israel quasi stellas caeli. 24. Joab filius Sarviae coeperat numerare, nec complevit : quia super hoc ira irruerat in Israel : et idcirco numerus eorum qui fuerant recensiti, non est relatus in fastos regis David. 25. Super thesauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel. His autem thesauris, qui erant in urbibus, et in vicis, et in turribus, praesidebat Jonathan filius Ozia. 26. Operi autem rustico, el agricolis qui exercebant terram, praerat Ezri filius Chelub : 27. vinearumque cultoribus Semeias Romathites : cellis aulem vinariis, Zabdias Aphonites. 28. Nam super oliveta et ficeta, quae erant in campestribus, Balanan Gederites : super apothecas autem olei, Joas. 29. Porro armentis, quae pascebantur in Saron, praepositus fuit Sdrai Saronites : el super boves in vallibus, Saphat filius Adii : 30. super camelos vero, Ubii Ismahelites : et super asinos, Jadas Meronathites. 31. Super oves quoque, Jaziz Agareus. Omnes hi, principes substantiae regis David. 32. Jonathan aulem patruus David, consiliarius, vir prudens el litteratus : ipse et Jahiel filius Hachamoni erant cum filiis regis. 33. Achitophel etiam consiliarius regis, el Chusai Arachites amicus regis. 34. Post Achitophel fuit Joiada filius Banaiae, et Abialhar. Princeps aulem exercitus regis erat Joab.

Nota: Sicut David duobus capitibus praeced. Sacerdotes irque ac Levitas, in 24 classes distribuit, quare vicissim Deo in templo hebdomadatiin deservirent; sic hic reliquum populum, puta Israelitas ad bellum idoneos, in 12 chusses distribuit, et cuique classi suum praeficit principem, ut sin 'U-Iro classes vicissim semel in anno per mensem Regis et Reipublice ad bellum deserviant, ut scilicet vicissim 21 millia armatorum cum suo duco sibi sint praesto ad omnem bellicam expeditionem. Fuit lineae politica el prudens Davidis sanctio; tum ut hac ratione omnes subditos exercebat in armis, ut discerent belligerare; tum ad sui regni tutelam. Cum enim Israelita) pauci undique hostibus cingerentur, scilicet Philistinis, Idumaeis, Ammonitis, Arabibus, Aegyptiis, necessum fuit eis semper paratos esse ad bellum. Ne ergo subita hostium irruptione opprimerentur, statuit David, ut 24 millia semper in armis pro regis regni custodia excubarent, et hostibus irruentibus illic occurrerent. Hoc autem subditis non erat grave.

quia uno tantum mense in anno quisque cum armis in aciem prodire debebat, reliquis vero mensibus domi res suas curabat. Rursum, hac ratione parcebatur exactionibus pecuniarum, quae ingentes pro exercitu conscribendo et alendo indicuntur. Nam quisque suo mense, quo in exercitu armatus compareret debebat, seipsum alebat. Hac ratione effecit, ut semper ad manum haberet numerosum militem, cumque recentem et veteranum, ut quibusvis et quantisvis hostibus resistere posset : quia pro numero hostium poterat tot millia ex singulis classibus evocare quos opus erat. Denique totus Israelis populus distributus in duodecim classes bellatorum, constabat quasi totidem exercitus validos : quaeque enim classis constabat 21 millibus armatorum, suumque habebat ducem sive principem . quorum quilibet hic ordine suo recensetur. Dux autem quilibet suum habebat vicarium, qui ei irroganti vel aliis occupato succederet, et classem ejus in aciem duceret regeretque ut patet vers. 4 et 7. Sic Romani olim rerum do

mini multas semper legiones in armis habebant, easque per provincias distribuebant, ut eas in officio et obedientia continerent, ac provinciarum sumptibus alebant. Sic Chinenses semper in armis habent centum millia militum, qui contra Tartaros excubant, ne Chinam invadant.

4. Et post se alter nomine Macello^{TM}, — *q. d.* Dudia, qui dux erat secundæ turrnæ, absenti vel impedito datus fuit vicarius Macelloth, qui ejus vice turmam duceret, uti jam dixi.

7. Et Zabadias filius ejus post elm, — *q. d.* Asaheli principi quarlæ turrnæ datus fuit vicarius ejus filius Zabadias.

16. Porro tribubus pexerant. — Hic recensentur

singularum duodecim tribuum principes, qui erant earum primogeniti. At vero militia; principes non erant hi primogeniti, sed viri animo, robore et scientia militari prestantes, ideoque a Davide selecti.

31. Quia super hoc ira (Dei) irruerat super Is-RAEL. — Deus enim ob numeratum a Davide populum, immisit pestem quæ 70 millia absumpsit. Vide dicta II *Reg.* ult.

34. Post Aciiitophel fuit Joiada filius Banali'. et Abiathar. — *q. d.* Achitopheli consiliario Davidis vita per laqueum functo successit Joiada et Abiathar Pontifex, qui Davidi fuere ab intimis consiliis.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David convocatos regni Principes ceque ac Salomonem hortatur³ ut Dei leges exacte custodiant : inde, vers, **1i**, Salomoni dat ideam templi, omniumque ejus partium et vasorum, quam cœlitus a Deo acceperat.

1. Convocavit igitur David omnes principes Israel, duces tribuum, et præpositos turmarum, qui ministrabant regi : tribunos quoque et centuriones, et qui praeerant substantiae et possessionibus regis, filiosque suos cum eunuchis, et potentes, et robustissimos quosque in exercitu Jerusalem. 2. Cumque surrexisset rex, et stetisset, ait : Audite me, fratres mei et populus meus : Cogitavi ut ædificarem domum, in qua requiesceret arca foederis Domini, et scabellum pedum Dei nostri : et ad ædificandum omnia praeparavi. 3. Deus autem dixit mihi : Non ædificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, et sanguinem fuderis. 4. Sed elegit Dominus Deus Israel me de universa domo patris mei, ut essem rex super Israel in sempiternum : de Juda enim elegit principes : porro de domo Juda, domum patris mei; et de filiis patris mei, placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israel. 5. Sed et de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, ut sederet in throno regni Domini super Israel, 6. dixitque mihi : Salomon filius tuus ædificabil domum meam, et atria mea : ipsum enim elegi mihi in filium, et ego ero ei in patrem. 7. Et firmabo regnum ejus usque in æternum, si perseveraverit facere præepta mea, et judicia, sicut et hodie. 8. Nunc ergo coram universo cœlu Israel, audiente Deo nostro, custodite, et perquirite cuncta mandata Domini Dei nostri, ut possideatis terram bonam, et relinquatis eam filiis vestris post vos usque in sempiternum. 9. Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, et servito ei corde perfecto, et animo voluntario : omnia enim corda scrutatur Dominus, et universas mentium cogitationes inlelligit. Si quæsieris cum, invenies: si autem dereliqueris eum, projiciet te in æternum. 10. Nunc ergo quia elegit te Dominus ul ædifieares domum Sanctuarii, confortare, et perfice. 11. Dedit autem David Salomoni filio suo descriptionem porticus, et templi, et cellariorum, et cœuaculi, et cubiculorum in adytis, et domus propitiationis, 12. nec non et omnium quæ cogitaverat atriorum, et exedrarum per circuitum in thesauros domus Domini, et in thesauros sanctorum, 13. divisionumque Sacerdotalium et Leviticarum, in omnia opera domus Domini, et in universa vasa ministerii templi Domini. 14. Aurum in pondere per singula vasa ministerii. Argenti quoque pondus pro vasorum et operum diversitale. 15. Sed et in candelabra aurea, et ad lucernas eorum, aurum pro mensura uniuscujusque candelabri el

lucernarum. Similiter et in candelabra argentea, et in lucernas eorum, pro diversitate mensural, pondus argenti tradidit. 16. Aurum quoque dedit in mensas propositionis pro diversitate mensarum : similiter et argentum in alias mensas argenteas. 17. Ad fuscinulas quoque, et phialas, et thuribula, ex auro purissimo, et leunculos aureos, pro qualitate mensuræ pondus distribuit in leunculum et leunculum. Similiter et in leones argenteos diversum argenti pondus separavit. 18. Altari autem, in quo adolelur incensum, aurum purissimum dedit : ut ex ipso fieret similitudo quadriga cherubim extendentium alas, et velantium arcam fœderis Domini. 19. Omnia, inquit, venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris. 20. Dixit quoque David Salomoni filio suo : Viriliter age, et confortare, et fac : ne timeas, et ne paveas : Dominus enim Deus meus tecum erit, et non dimittet te; nec derelinquet, donec perficias omne opus ministerii domus Domini. 21. Ecce divisiones Sacerdotum et Levitarum, in omne ministerium domus Domini assistunt tibi, et parati sunt, et noverunt tam principes quam populus facere omnia praecepta tua.

- Veis, t. 1. Cum Eunuchis. — Eunuchi olim præcrant aulte regiæ, ac præsertim gynecæo; hinc quilibet præfecli aulæ sive palatini vocantur eunuchi, ut dixi *Genes*, xxxvn, 36.
- Ven. î. 2. Et scabellum Dei nostri. — Ita vocatur arca fœderis, quia super arcam exstantes Cherubini junctis alis sedem quasi Deo exhibebant, ita ut arca subjecta esset quasi scabellum pedum ejus, ul dixi *Exodi* XXV.
- Vert 4. 4. De Juda enim electus princeps. — Hebræus, Chaldæus et Septuaginta habent in singulari, *principem*; sed *principem*, hoc est *principes* sibi continua serie succedentes, juxta illud *Genes*, xlix, 10: « Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, » nimirum Messias, sive Christus de Juda et Davide nasciturus.
- Veii. 9. 9. Tu autem Salomon fili mi, scito Deum. — r Scito, » id est cognosce Deum, ut scilicet firmiter credas, sæpeque cogites et teslines immensam Dei majestatem, potentiam, justitiam, bonitatem; ut hiec cognitio crebraque cogitatio et meditatio te impellat ad jugiter eum colendum, timendum et amandum.
- Ven. ii. 11. Domus propitiationis, — id est Sancti sanctorum; in eo enim erat propitiatorum supra arcam, ex quo Deus propitius Pontifici oracula, et populo beneficia præsabat.
- Ve», îî. 12. Thesauros sanctorum. — Intelligit gazophylacia, sive aeraria in quibus pecunia Deo oblata et sanctificata, id est consecrata, asservabatur.
- Ve«, ij. 13. Divisionumque sacerdotalium et leviticarum. — Ita vocat 24 classes in quas divisi erant Sacerdotes et Levila*, de quibus dixit cap. xxni et xxiv.
- Ver» i7. 17. Leunculos aureos, etc., i riN leones argenteos. — Horum leunculorum et Iconum nulla facta est mentio in descriptione templi, III *Reg.* cap. vu et vm, quare incertum est quo loco et ad quem usum collocati sint. Porro Septuaginta, Vatablus, Pagninus et Abulensis, pro TsO *Képhir*, id est *leunculus*, legentes "IID3 *capitor*, vertunt, *crateres* aut *cyathos*.
18. Altari autem et quo adolelur incensum (puta ""*,8, altari thymiamatis, quod erat in Sancto obversum Sancto sanctorum) aurum purissimum dedit, ut (Hebraeus, Septuaginta et Latina Regia habent: et *ut*) EX EO FIERET SIMILITUDO QUADRIGM CHERUBIM EXTENDENTIU ALAS, ET VELANTIUM ARCAM FOEDERIS Domini. — Quærcs : Quæ et qualis fuit hæc « quadriga Cherubim? » an eadem cum Cherubinis bin» Moysaïcis et Salomonici, qui recensentur III Reg. Ia* T cap. vu et vin. Noster Hieronymus Prado in caput i *Ezcrh.* pag. 35, censet esse eosdem. Ait enim Salomonem ex biga Cherubinarum a Mose factorum, fecisse quadrigam, quia duobus Cherubinis Moysis adjecit duos alios; itaque ex biga fecit quadrigam. Addidit enim plastrum cum rotis, cui arca imponeretur. Ita Prado.
- Verum dico aliam prorsus esse hanc quadrigam aliosque Cherubino* ab iis duobus quos Moyses fabricavit, et aliis duobus quos iisdem adjecit Salomon, III Reg. cap. vii et vili. Patet id *primo*, quia illi erant juxta arcam in Sancto sanctorum; In vero facti sunt in Sancto super altare thymiamatis, uti hic dicitur.
- Secundo*, quia hic Scriptura ait Salomonem eos fecisse in similitudinem; ergo non erant iidem, sed similes Cherubinis areæ.
- Tertio*, quia Cherubini Salomonis additi Moysaïcis non faciebant quadrigam, nec unum quid; sed ab eis prorsus erant disparati. Nam Moysaïci supra arcam positi vultus sibi obvertebant, seque mutuo alis quasi manibus expansis complectebantur; Salomonici vero positi erant ad latus aræ, ut eam cum Cherubinis Moysaïcis velarent et tegerent : ac uterque eorum erat ex eodem latere, expandendo alas per totam Sancti sanctorum longitudinem, ita ut unus Cherub ala sua extima tangeret parietem Meridionalem, alter vero ala sua extima tangeret parietem Septentrionalem Sancti sanctorum. Ergo non poterant facere quadrigam, sed tantum unum latus quadriga, sive currus.
- Quarto*, de plaistro cum rotis cui insisteret arca,

quod astruit Prado, nihil uepiain habet Scripturn.

Dico ergo Cherubino;? non tantum circa arcam, sed etiam in altari thymiamatis fuisse fabricatos, de iisque hio agi. Erant illi similes Cherubinis arca». Sicut enim isti alis expansis junctisque velabant arcam, ita hi alis expansis junctisque velabant altare thymiamatis, ut sedem sive solium quasi præborent Deo, ac Deus iis insidens videretur excipere fumum thymiamatis qui ei adolebatur in altari.

Dicitur a quadriga » Hebraice ׀WIS *merkaba*, id est *currus*, non quod essent quatuor Cherubini; erant enim bini duntaxat, quorum uterquo sese invicem vultu obverso respicientes, duabus alis expansis, et cum alis alterius ex adverso positi conjunctis, faciebant quadrum sive quadratum, itaque quasi a quadrigam, n id est currum quadratum. Ita Abulensis.

Sensus ergo est, *q. d.* David dedit «aurum purissimum, » ut ex eo fabricaretur altare thymiamatis, et in eodem currus Cherubim, similis curru Cherubim velantium arcam foederis, quem fabricarat Moyses. Hunc sensum exigunt Hebræa, quæ pro ut, habent : *et ut*.

Quid Cherubini ad litteram quod mystice signifi-

carent, fuso dixi *Erodi* cap. xxv, Esoc/u cap. i, et *Apocal.* cap. iv.

19. Omnia, inquit, venerunt scripta MANU Domini Venu» AO MB, UT IIRTBLMGEREM UNIVERSA OPERA EXEMPLARIS. — Deus ergo in tabula descripsit lotam iduam templi illamque per manus Angeli tradidit Davidi, ut is eandem traderet Salomoni, qui juxta eam templum ædificaret. Similem ideam tabernaculi Deus tradidit Moysi, *Exodi* cap. xxv, vers. 10: « Inspice, inquit, et fac secundum exemplar quod tibi in monte (Sinai) monstratum est. » « Exemplar » enim sive *paradigma*, ut vertunt Septuaginta vocat ideam, sive delineationem tabernaculi templi, tum exemplarem, tum litteralem et verbalem, ut scilicet litteris et verbis scriptis explicaret ipsam idem delineationem, quæ alioqui cum esset obscura et involuta, ex solo intuitu vix a Davide intelligi potuisset. Quare ut ipse et Salomon eam intelligerent Deus verbis eandem explicuit, scribendo litteris expressis : ita facies Sanctum, ita Sanctum sanctorum, ita atrium, ita altare utrumque, ita candelabrum, ita mensam panum proportionis, idque ex tali materia, tali forma, tanta altitudine. Et hoc est, quod hio ait David : «Venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris. » Ita Abulensis.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur impensa a Davide preparata ad fabricam templi : item ea quæ illis adjecere principes ei populus. Mox, vers. 22, Salomon secundo publice ungitur in regem, ac David plenus dierum et meritorum moritur.

1. Locutusque est David Rex ad omnem ecclesiam : Salomonem Clivum meum unum elegit Deus, adhuc puerum et tenellum : opus nutnque grande est, neque enim homini præparatur habitatio, sed Deo. 2. Ego autem totis viribus meis preparavi impensas domus Dei mei. Aurum ad vasa aurea, et argentum in argentea, æs in icnea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea : et lapides onychinos, et quasi stibinos, et diversorum colorum, omnemque pretiosum lapidem, et marmor Parium abundantissime : 3. et super hæc quæ obtuli in domum Dei mei, de peculio meo nurum et argentum do in templum Dei mei, exceptis his quæ preparavi in ædem sanctam. 4. Tria millia talenta auri de auro Ophir : et septem millia talentorum argenti probatissimi, ad deaurandos parietes templi. 5. Et, ubicumque opus est aurum de auro, et ubicumque opus est argentum de argento, opera fiant per manus artificum : etsi quis sponte offert, impleat manum suam hodie, et offerat quod voluerit Domino. 6. Polliciti sunt itaque principes familiarum, et proceres tribuum Israel, tribuni quoque et centuriones, et principes possessionum regis. 7. Dederuntque in opera domus Dei auri talenta quinque millia, et solidos decem millia : argenti talenta decem millia, et æris talenta decem et octo millia : ferri quoque centum millia talentorum. 8. Et apud quemcumque inventi sunt lapides, dederunt in thesauros domus Domini, per manum Jahiel Gersonitis. 9. Lætalusque est populus, cum vota sponte promitterent, quia corde loto offerebant ea Domino : sed et David rex

¶ Status est gaudio mogno. 10. Et benedixit Domino coram universa multitudine, et ait : Benedictus es, Domine Deus Israel, patris nostri ab (eterno in æternum. 11. Tua est, Domine, magnificentia, et potentia, et gloria, et victoria : et tibi laus : cuncta enim quæ in cœlo sunt, et in terra, tua sunt : tuum, Domine, regnum, et tu es super omnes principes. 12. Tiro divitiarum, et tua est gloria : tu dominaris omnium, in manu tua virtus et potentia : in manu tua, magnitudo, et imperium omnium. 13. Nunc igitur, Deus noster, conlitemur tibi, et laudamus nomen tuum inclytum. 14. Quis ergo, et quis populus meus, ut possimus hæc tibi universa promittere? tua sunt omnia : et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. 15. Peregrini enim sumus coram te, et advena), sicut omnes patres nostri. Dies nostri quasi umbra super terram, et nulla est mora. 16. Domine Deus noster, omnis hæc copia, quam paravimus ut ædificaretur domus nomini sancio tuo, de manu tua est, et tua sunt omnia. 17. Scio, Deus meus, quod probes corda, et simplicitatem diligas, unde ctego in simplicitate cordis mei lætus obtuli universa hæc : et populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria. 18. Domine Deus Abraham, et Isaac, et Israel, patrum nostrorum, custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum ; et semper in venerationem tui mens ista permaneat. 19. Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, ut custodiat mandata tua, testimonia tua, et carceronias luas, et faciat universa : et ædificet ædem, cujus impensas paravi. 20. Precepit autem David universa ecclesiarum : Benedicite Domino Deo nostro. Et benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum : et inclinaverunt se, et adoraverunt Deum, et deinde regem. 21. Immolaveruntque victimas Domino : et obtulerunt holocausta die sequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille, cum libaminibus suis, et universo ritu abundantissime in omnem Israel. 22. Et comederunt et biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia. Et unxerunt secundo Salomonem filium David. Unxerunt autem eum Domino in principem, et Sadoc in pontificem. 23. Sed et Salomon super solium Domini iuxta regem pro David patre suo, et cunctis placuit, et paruit illi omnis Israel. 24. Sed et universi principes, et potentes, et cuncti filii regis David dederunt manum, et subjecti fuerunt Salomoni regi. 25. Magnificavit ergo Dominus Salomonem super omnem Israel : et dedit illi gloriam regni, qualem nullus habilitante eum rex Israel. 26. Igitur David filius Isai regnavit super universum Israel. 27. Et dies, quibus regnavit super Israel, fuerunt quadraginta anni : in Hebron regnavit septem annis, et in Jerusalem annis triginta et tribus. 28. Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, et divitiis, et gloria, et regnavit Salomon filius ejus pro eo. 29. Gesta autem David regis priora, et novissima, scripta sunt in Libro Samuelis Videntis, et in Libro Nathan prophetæ, et in volumine Gad Videntis : 30. universique regni ejus, et fortitudinis, et temporum, quæ transierunt sub eo, sive in Israel, sive in cunctis regnis terrarum.

2. Quasi stibinos. — id est similes stibio, quo mulieres faciei fucum inducunt, ut videantur esse formosiores quam sint. Unde Hebraice est *lapides fuci*, qui scilicet illinentibus facerent fucum, ut in iis apparerent mira et elegantes variarum rerum formæ, quæ lumen revera in eis non erant, quales sunt quos appellant *Agates*, in quibus arborum, avium, insularum natantium, et quarumlibet rerum effigies quasi expiche apparent, quæ oculatissimos etiam decipiunt, ut vere putent illas ibidem existere; hi ergo sunt lapides stibini sive fuci, qui fucum faciunt oculis, cosque suis imaginibus quas representant, deludunt.

Er MAHMOA PAIUM, — ex Paro insula una ex Cycladibus, quod est album et prestantissimi m.

Ti *parium* non est in Hebræo, sed in Septuaginta et Nostro, quia marmor hoc a Davide ad Dei templum paratum, fuit selectum et optimum, quale est Parium.

Ex f. ptis his ytæ **pn.miuvi** in ædem sanctas, — d. Præter illa quæ ex spoliis hostium et regnis subactis preparavi et congessi ad fabricam templi, quæ summam faciunt centum millium talentorum auri, et mille millium talentorum argenti, ut dictum est cap. xxii, vers. 11, insuper in eadem domus Dei mei fabricam ex meo peculio do ca, quæ jam pridem obtuli et promisi, nimirum tria millia talentorum auri ex Ophir allati, ideoque prestantissimi, etc.

5. Impleat manum suam, — auro et donis quæ *vtt*. d.

liberaliter vult offerre Deo pro fabrica templi.

6. Principes possessionum regis. — scilicet prefect! vineis, agris, armentis, ovibus, cæterisque opibus Davidis.

17. In simplicitate cordis mei lbtus obtuli. — Hebreus, *in rectitudine cordis*. Septuaginta, *injustitia*, *q. d.* Obtuli h.ec simplici, id est sincero, recto et candido corde, et purissima intentione, non aliud spectans vel intendens quam Dei honorem et gloriam. Hoc enim omnino dignum et justum est.

21. Immolateruntque victimas, — tum holocausta, tum pacificas e quibus comedere et epulari poterant laici; unde ex his omnes epulati sunt. Subdit enim.

Abundantissime in omnem Israel, — *q. d.* Tot victim® abunde suffecerunt, ut ex iis omnes Israelite tunc præsentes laute epularentur.

Et unxerint secundo Salomonem, — prius enim

privalini coram paucis unctus fuerat, lib. III Reg. cap. i, vers. 39, hie ergo secundo ungitur publice, ul omnes sciant eum esse regem Israelis, ac ut talem reveantur et colant. Hac de causa David convocavit totum populum, ut Salomon iterum presente universo Israele et approbanto ungere-tur.

Et Sadoc in Pontificem, — Quia Sadoc fuerat Pontifex a Saule designatus, Abiathar vero succedens Achilob et lleli pontificibus apud Davidem functus fuerat pontificatu; hinc nonnulli Saulis hostes et Davidis assecla*, nolebant Sadoc recipere ut Pontificem: quare David jubet eum ungi in Pontificem, ut omnes cuin ut talem acceptent et honorent. Noluit enim David Sadoc privare suo gradu, quem apud Saniem per tot annos habuerat, quique ei jure debebatur, eo quod esset ex posteris Eleazar, qui erat primogenitus Aoronis, ideoque ei in pontificatu successor.

COMMENTARIA

IN LIBRUM SECUNDUM

PARALIPOMENON

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon oblatis victimis in Gaboon, petit a Deo sapientiam, et impetrat cum maximis opibus et gloria, pompaeque equitum et curruum.

1. Confortatus est ergo Salomon filius David in regno suo, et Dominus Deus ejus erat cum eo, et magnificavit eum in excelsum. 2. praecepitque Salomon universo Israeli, tribunis, et centurionibus, et ducibus, et iudicibus omnis Israel, et principibus familiarum, 3. et abiit cum universa multitudine in Excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum foederis Dei, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine. 4. Arcam autem Dei adduxerat David de Cariatim, in locum quem praeparaverat ei, et ubi fixerat illi tabernaculum, hoc est in Jerusalem. 5. Altare quoque aeneum, quod fabricatus fuerat Beseleel filius Uri filii Ur, ibi erat coram tabernaculo Domini : quod et requisivit Salomon, et omnis ecclesia. 6. Ascenditque Salomon ad altare aeneum, coram tabernaculo foederis Domini, et obtulit in eo mille hostias. 7. Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicens : Postula quod vis, ut dem tibi. 8. Dixitque Salomon Deo : Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnam ; et constituisti me regem pro eo. 9. Nunc ergo, Domine Deus, impleatur sermo tuus, quera pollicitus es David patri meo; tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumerabilis est, quam pulvis terrae. 10. Da mihi sapientiam et intelligentiam, ut ingrediar degrediar coram populo tuo : quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tam grandis est, iudicare ? 11. Dixit autem Deus ad Salomonem : Quia hoc magis placuit cordi tuo, et non postulasti divitias, et substantiam, et gloriam, neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies vitae plurimos; polisti autem sapientiam et scientiam, ut iudicare possis populum meum, super quem constitui te regem, 12. sapientia et scientia data sunt tibi : divitias autem et substantiam et gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante te, nec post te fuerit similis tui. 13. Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo foederis, et regnavit super Israel. 14. Congregavitque sibi currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum : et fecit eos esse in urbibus quadrigarum, et cum rege in Jerusalem. 15. Praebuitque rex argentum et aurum in Jerusalem quasi lapides, et cedros quasi sycomoros, quae nascuntur in campestribus multitudine magna. 16. Adducebantur autem ei equi de Aegypto, et de Coa, a negotiatoribus regis, qui ibant, et emebant prelio. 17. quadrigam equorum sexcentis argenteis, et equum centum quinquaginta : similiter de universis regnis Illethæorum, et a regibus Syriae, emptio celebrabatur.

1 <<	COMMENTARIA IN LIBIUJM il PAIIALIPOMeNON, cap. R.	
	Roc caput usque ad vers. 13explicui, libro III neg. cap. in, cœtera vero cap. x, vers. 26.	10. UT INGREDIAR ET EGREDAR CORAM POPULO, — Ven. l.
Vtn.	X. Altare quoque .exeum,— id est altare holocaustorum, in quo cremabantur victimae, quod proinde erat aeneum; alterum enim altare thymiamatis, in quo Deoadolebatur incensum, erat aureuin.	ut quasi rex populum ducam et reducam, quocumque opus est, sicut pastor oves ad pascua educit, et vespere ad caulain reducit.
	Hequisiht,—proficiscendo ihüubâoii, ubi erat altare æneuin, di id ed offeree! mille victimas.	11. Coram tabernaculo foederis.— Ilcbræus, de Ven.ii coram tabernaculo; Septuaginta, a facie tabernaculi, hoc enim erat in tíabaon, a qiio discedens Salomon redibat in Jerusalem.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon ad templi fabricam destinat 70 milita bajulorum, et 80 millia latomorum : paciscitur cum Hiram de insigni architecto lignisque transmittendii,

1. Decrevit autem Salomon melificare domum nomini Domini, el palatium sibi. 2. Et nume ravit septuaginta millia virorum portantium humeris, et octoginta millia quicæderenl lapides in montibus, præpositosque eorum tria millia sexcentos. 3. Misit quoque ad Hiram regem Tyri, dicens : Sicut egisti cum David patre meo el misisti ei ligna cedrina ut ædificaret sibi domum; in qua el habitavit ; 4. sic fac mecum, ut ædifieem domum nomini Domini Dei mei, ut consecrem eam ad adolendum incensum coram illo, et fumiganda aromata, et ad propositionem panum sempiternam, el ad holocaustomata mane, et vespere, sabbatis quoque, et neomeniis, el solemnialibus Domini Dei nostri in sempiternum, quæ mandata sunt Israeli. 5. Domus enim, quam ædificarc cupio, magna est : magnus est enim Deus noster super omnes deos; fi. Quis ergo poterit prævalere, ut ædificet ei dignam domum? si cœlum , et coeli coelorum capere eum nequeunt : quantus ego sum, ut possim ædificarc ei domum? sed ad hoc tantum, ut adolealur incensum coram illo. 7. Mille ergo milii virum eruditum, qui noverii operari in auro, el argento, ære, el ferro, purpura, coccino, el hyacintho, et qui sciat sculpere caelaturas, cum his artificibus, quos mecum habeo in Judaea et Jerusalem , quos preparavi! David pater meus. 8. Sed et ligna cedrina mitte mihi, et arceuthina, et pinea, de Libano : scio enim quod servi tui noverint cædere ligna de Libano, et erunt servi mei cum servis tuis, 9. ut parentur milii ligna plurima. Domus enim, quam cupio ædificarc magna est nimis, el inclyta. 10. Præterea operariis, qui cæsuri sunt ligna, servis luis dabo in cibaria tritici corns viginti millia, el hordei coros totidem, et vini viginti millia metretas, olei quoque sala viginti millia. 11. Dixit autem Hiram rex Tyri per litteras, quas miserat Salomoni : Quia dilexil Dominus populum suum , idcirco te regnare fecit super eum. 12. Et addidit, dicens : Benedictus Dominus Deus Israel, qui fecit cœlum el terram, qui dedit David regi lilium silpieiUeln el eruditum el sensatum atque prudentem, ut ædificaret domum Domino; et palatium sibi. 13. Misi ergo tibi virum prudentem et scienlissimum Hiram, patrem meum , 14. filium mulieris de filiabus Dan, cujus pater fuit Tyrius, qui novit operari in auro et argento, ære, et ferro, et marmore, et lignis, in purpuro quoque et hyacintho, et bysso, el coccino : el qui scit calare omnem sculpturam et adinvenire prudenter quodeumque in opere necessarium est, cum artificibus luis, et cum artificibus domini mei David patris tui. 15. Triticum ci-go, et hordeum, el oleum, el vinum, quæ pollicitus es, domine mi, mitte servis luis. 10. Nos aulem cædemus ligna de Libano, quot necessaria habueris, el applicabimus ea ratibus per mareinJoppe: tuum autem erit transferre ea in Jerusalem. 17. Numeravit igitur Salo-

mon umnés viros proselytos, qui erant in terra Israel, post dinumerationem, quain dinumeravit David paler ejus, et inventi sunt centum quinquaginta millia, el tria millia sexcenti. 18. Fecitque ex eis septuaginta millia, qui humeris onera portarent, el octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent : tria autem millia et sexcentos præposilos operum populi

Hoc caput exposui lib. III *Reg.* cap. γ.
 2. NUMEHAVIT SEPTUAGINTA MILLIA VIRORUMi — Hi non crani Israelita), sed proselyti, ut patet vers. 17. PnJBPOSiTOS,—qui dirigerent, et simul urgerent operarios ad fabricam templi accelerandam, et concinne adornandam : hoc cairn significat Hebraice nn natsodi.

13. HinAM PATREM MEVM, — qUCHI Scilicet ego Ob virtutem, sapientiam et industriam, veneror ut patrem. Vide dieta libro III *Reg.* capite vu, vers. 13. — Hebræus, Septuaginta et Chaldffius habent, *Hiram putns mei*, subaudi, architectum el famulum.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon magnificum extrahit templum et ante illud duas collocat columnas, JarJun et Beat.

1. El cœpit Salomon (edificare domum Domini in Jerusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri ejus, in loco quem paraverat David in area Ornan Jcbusæi. 2. Cœpit autem ædificare mense secundo, anno quarto regni sui. 3. Et hæc sunt fundamenta, quæ jecit Salomon, ut ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, latitudinis cubitos viginti. 4. Porticum vero ante frontem, quæ tendebatur in longum juxta mensuram latitudinis domus, cubitorum viginti : porro altitudo centum viginti cubitorum erat : et deauravit eam intrinsecus auro mundissimo. 5. Domum quoque majorem textit tabulis ligneis abiegnis, et laminas auri obrizi affixit per totum ; sculpsilque in ea palmas, el quasi catenulas se invicem complectentes. 6. Stravit quoque pavementum templi pretiosissimo marmore, decore mullo. 7. Porro aurum erat probatissimum, de cujus laminis textit domum, et trabes ejus, et postes, ct parietes, cl ostia : et cælavit cherubim in parietibus. 8. Fecit quoque domum Sancti sancclorutn : longitudinem juxta latitudinem domus cubitorum viginti : et latitudinem similiter viginti cubitoruni : ct laminis aureis textit eam, (piasi talentis sexcentis. 9. Sed ct clavos fecit aureos, ita ut singuli clavi siclos quinquagenos appenderent : cænacula quoque textit auro. 10. Fecit etiam in domo Sancti sanctorum cherubim duos, opere statuario : et textit eos auro. H. Alæ cherubim viginti cubitis extendebantur, ita ut una ala haberet cubitos quinque, el tangeret parielem domus : el altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius cherub. 12. Similiter cherub alterius ala, quinque cubitos habebat, ct tangebatur parielem : ct ala ejus altera quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat. 13. Igitur alæ ulriusque cherubim expansæ erant, el extendebantur per cubitos viginti : ipsi aulem stabant erectis pedibus, ct facies eorum erant versæ ad exteriorem domum. 14. Fecit quoquo vehiln ex hyacintho, purpura, cocco, et bysso : el intexuit ci cherubim. 15. Ante fotos etiam tclnpli duas columnas, quæ triginta et quinque cubitos habehanl altitudinis : porro capita carum, quinque cubitoruni. 10. Nec non et quasi catenulas in oraculo, et siiperphstlil eas capitibus columnarum : malogranata etiam centum, quæ catenulis interpostnt. 17. Ipsas qiloquë còlumbâs posuit in vestibulo templi, unam a dextris, ct alleram a sinistris : Cam, quæ a dextris erat, vocavit Jachin; et quæ ad lævnrlt, Book.

Hoc caput explicui III Reg. vi.

- Ven. I. 1. Ix monte Moria, — in quo olim Abraham filium suum Isaac Deo obtulerat, *Genes.* xxn, 14, unde in eodem Christus antitypusse in eodem holocaustum Deo obtulit pro mundi salute. Calvari® enim mons pars est, vel appendix montis Moria.
- Vm. 3. 3. Longitudinis cuniros in mensura piura, — quia secunda mensura fuit, qua hi 60 cubiti divisi et dimensi sunt in duas sectiones, scilicet ut ex eis Sanctum haberet 40 cubitos, reliquos vero 20 haberet Sanctum sanctorum. Vide dicta lib. III *Peg.* cap. vi, vers. 1, sub finem.
- Vm. 5. g. Domum majorem (ita vocat *Sanctum*, quod erat majus Sancto sanctorum) textit tabulis abiegnis, — ex abiete, sed immixtis «laquearibus cedrinis,» ut dicitur III *Reg.* vi, 9.
- Vei. 7. 7, ponito aurum erat probatissimum, — Hebraice, erat aurum *Paruaim*, scilicet effossum ex loco dicto *Ophir*, et per aphreresim *Paruaim*, vel ut Septuaginta vertunt *aurum ex Pharuaim*. Sic et Pagninus, Valablus, Arias, Marinus, et alii qui putant *Paruaim* esse *Peru*. Videtur enim utrobique esse eadem vox eademque litter®. Dici vera *Paruaim* in duali, quia regio *Peru* est duplex, major scilicet et minor. Verum nomen *Peru* tunc erat incogni-

tum, et etiamnum indigenis *Peni* est ignotum. Inditum est enim isti regioni nuper ab Hispanis, a lumine vicino quodam ita dicto, uti testatur Josephus Acosta, qui in *Peru* vixit quindecim annis, lib. I *Denoto orbe*, cap. xiv.

Marinus in *Léxico* scribit nonnullos *Paruaim* deducere *apar*, id est *juvencus*, eo quod aurum *Paruaim* rubeat ut sanguis juveni.

Melius dicas *Ophir* et *Paruaim* esse in India Orientali, esseque Sumatrani, Taprobanam, Pegu, et alias ibidem auriferas regiones, quæ a Salomone et Uebræis nuncupata; sint *Ophir*, et *Paruaim* a radice ~H9 *phara*, id est *fructifiravit*, eo quod summe sint frugifer® et auri feracissimo». II® voces quoque alludunt ad *Ephcr*, id est *anis*, eo quod massæ terre®, e quibus liquatur aurum, habeant colorem cinereum; sicut rubrica, e qua liquatur ferrum, habet colorem terræ rubræ. Alludit quoque ad "IND *pear*, id est *decus*, splendor, *q. d.* Sub *Epher*, id est *cinere*, latet *pear*, id est *aurum decorum*, fulgidum et splendidum. Vide dicta III *Reg.* cap. ix, vers. ult.

10. In oraculo, — id est sicut in oraculo. Erant v«n.ia enim hæ catenulæ in columnis, similes catenulis oraculi, sive Sancti sanctorum.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon fabricat altare, holocaustorum, mare fusile, duas conchas aureas, decem candelabra aurea, mensas, phialas, ceteraque vasa templi.

1. Fecit quoque altare æncum viginti cubitorum longitudinis, et viginli cubitorum latitudinis, et decem cubitorum altitudinis. 2. Mare etiam fusile decem cubilis a labio usque ad labium, rotundum per circuitum: quinque cubitos habebat altitudinis, et funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum ejus. 3. Similitudo quoque boum erat subter illud, et decem cubilis quædam extrinsecus cælaturæ, quasi duobus versibus alvum maris circuibant. Boves autem erant fusiles; 4. et ipsum mare super duodecim boves impositum erat, quorum tres respiciebant ad Aquilonem, et alii tres ad Occidentem: porro tres alii Meridiem, et tres qui reliqui erant Orientem, habentes mare superpositum: posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari. 5. Porro vastitas ejus habebat mensuram palmi, et labium illius erat quasi labium calicis, vel repandi lilii: capiebatque tria millia metretas. 6. Fecit quoque conchas decem: et posuit quinque a dextris, et quinque a sinistris, ut lavarent in eis omnia quæ in holocaustum oblaturi erant: porro in mari sacerdotes lavabantur. 7. Fecit autem et candelabra aurea decem, secundum speciem qua jussa erant fieri: et posuit ea in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris. 8. Nec non et mensas decem: et posuit eas in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris: phialas quoque aurascantum. 9. Fecit etiam atrium sacerdotum, et basilicam grandem: et ostia in basilica, quæ textit ære. 10. Porro mare posuit in latere dextro contra Orientem ad Meridiem. 11. Fecit autem Hiram lebetes, et creagras, et phialas: et complevit omne opus regis in domo Dei; 12. hoc est, columnas duas, et epistili», et ca-

pila, et quasi quædam retiacula, quæ capita tegerent superepistylia. i 3. Malo granata quoque quadraginta, et retiacula duo, ita ut bini ordines malo granatorum singulis retiaculis jungerentur, quæ protegerent epistylia, et capita columnarum. 14. Bases etiam fecit, et conchas, quas superposuit basibus : 15. mare unum, boves quoque duodecim sub mari, 16. et lebetes, et creagras, et phialas. Omnia vasa fecit Salomoni Iliram pater ejus in domo Domini ex ære mundissimo. 17. In regione Jordanis fudit ea rex in argilosa terra, inter Sochet et Saredatha. 18. Erat autem multitudo vasorum innumerabilis, ita ut ignoraretur pondus aris. 19. Fecitque Salomon omnia vasa domus Dei, dallare aureum, et mensas, et super eas panes propositionis : 20. candelabra quoque cum lucernis suis, ut lucerent ante oraculum juxta ritum ex auro purissimo : 21. et florentia quædam, et lucernas, et forcipes aureos : omnia de auro mundissimo facta sunt. 22. Thymiateria quoque, et thuribula, et ; ialas, et mortariola, ex auro purissimo. Et ostia cælavit templi interioris, id est, in Sancta sanctorum : et ostia templi forinsecus aurea. Sicque completum est omne opus quod fecit Salomon in domo Domini.

Hoc caput explicui III *Ileg.* vii.

Vu». 2. 2. Funiculus triginta cubitorum. — Funiculum vocat circulum, sive peripheriam maris ænci, quæ erat 30 cubitorum, scilicet triplo major diametro ejusdem.

V»n.3. 3. SIMILITUDO QUOQUE BOVM ERAT SUBTER ILLUD, CIC., — *q. d.* Præter duodecim boves æneos, quibus mare fusile incumbibat, erant in anteriore maris parte per spatium decem cubitorum (quæ erat tertia peripheriæ pars : tota enim erat triginta cubitorum) alia bovm capita eminentia ad elegantiam; forte etiam ut per illa quasi epistomia aqua educeretur. Porro hæc capita erant, a duobus versibus. » Hebraice, *duobus ordinibus* distincta; unus enim ordo erat infra labium, alter versus fundum. Erantque *fusilia*, Hebraice, *fusa in fusuras ejus*, scilicet maris, *q. d.* Hæc capita non erant forinsecus adjecta et appacta mari, sed cum ipso mari primitus fusorio opere fusa.

'•»* ». 9. Fecit atrium sacerdotum et basilicam grandem, — id est, ut habent Hebræus et Septuaginta, *alrium magnum*, in quo populus orabat, quæ erat subdialis arca undique porticibus cincta, ut tempore pluvio iis legeretur populus, eo se recipiens : quæ porticus triplici columnarum ordine, et triplici contignatione distinguebantur. Porro hoc atrium populi cingebat et ambiebat a tribus la-

teribus atrium sacerdotum, eratque quasi templum populi. Hinc Hebraice dicitur *azara*, id est *adjutorium*, quia Deum ibi orans populus ejus auxilium sentiebat; in hujus divini adjutorii exemplum, in eo Deus, quin et gentiles asylum constituerunt; et forte ex *azer azirum*, et inde *asylum* dictum est. Testis est Strabo, libro XIV, et Cicero, oratio III *in Verrem*, Ephesi Dianæ templum id juris habuisse, ut ad illud confugientes mancipia vinculis et servitute solverentur. Quin et /Elianus, libro XI *De animal*, cap. vi, et Gyrardus syntag. xv, *De diis gentium*, memorant in Parthenio monte delubrum fuisse Panis, ibique looum nomine Aulam omnibus animalibus fuisse velut asylum, quem leones et lupi, dum feras insectabantur, adire non auderent, sed repente subsisterent feris relictis. Sicut ferunt in Dianæ Ætoliae loco canes, dum feras insequuntur, ubi ;itl locum confugerint, ab insectatione quiescere. Quæ omnia, ait Vilalpandus in *Ezech.* tom. II, pag. 202, dæmonis figmenta, ad æmulandam Deo opem in templis sibi dicatis demonstratam excogitata sunt, Sic Barbari quasi a Deo territi, templis abstinuerunt, ait S. Augustinus, lib. I *De Civil*, n, in, iv, vi.

21. Er florentia quædam. — Hebraice, < ' *flores*, Tfc 21 V. g. rosarum, liliorum, gariophyllorum, etc. : erant hi llores ex auro fabrefacti.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon vasa sacra aim donariis in templum, ac arcam faderis in Sanctum sanctorum inducit : Deus per nebulam in eodem gloriam suam ostendit,

1. Intulit igitur Salomon omnia quæ voverat David pater suus, argentum, et aurum, et universa vasa posuit in thesauris domus Dei. 2. Post quæ congregavit majores natu Israel,

AM.

-

—

io

et cunctos principes tribuum, et capita familiarum de filiis Israel in Jerusalem, ut adducerent arcam fœderis Domini de Civitate David, quæ est Sion. 3. Venerunt itaque ad regem omnes viri Israel in die solemni mensis septimi. 4. Cumque venissent cuncti seniorum Israel, portaveruni Levitæ arcam, S. et intulerunt eam, et omnem paraturam tabernaculi. Porro vasa sanctuarii quæ erant in tabernaculo, portaverunt Sacerdotes cum Levitis. 0. Hex autem Salomon, et universus cœtus Israel, et omnes qui fuerunt congregati ante arcam, immolabant /rictes, et boves absque ullo numero : tanta enim erat multitudo victimarum. 7. Et intulerunt Sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, id est ad oraculum templi in Sancta sanctorum subter alas cherubim : 8. ita ut cherubim expanderent alas suas super locum, in quo posita erat arca, et ipsam arcam tegerent cum vectibus suis. 9. Vectium autem, quibus portabatur arca, quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum : si vero quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterat. Fuit itaque arca ibi usque in pnesentem diem. 10. Nihilque erat aliud in arca, nisi duæ tabui®, quas posuerat Moyses in Iloreb, quando legem dedit Dominus filiis Israel egredientibus exÆgypto. 11. Egressis autem Sacerdotibus de sanctuario (omnes enim Sacerdotes, qui ibi potuerant inveniri, sanctificat! sunt : nec adhuc in illo tempore vices, et ministeriorum ordo inter eos divisus erat), 12. tam Levitæ quam cantores, id est, et qui sub Asaph erant, et qui sul) Eman, et qui sub Idilhun, filii, et fratres eorum, vestiti byssinis, cymbulis, et psalteriis, el citharis concrepabunt, stantes ad Orientalem plagam altaris : el cum eis Sacerdotes centum viginli canentes tubis. 13. Igitur cunctis pariter, et tubis, et voce, et cymbalis, et organis, et diversi generis musicorum continentibus, et vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur; ita ut cum Dominum laudaro cœpissenl et dicere : Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ælernum misericordia ejus; impleretur domus Dei nube, 14. nec possent Sacerdotes stare ct ministrare propter caliginem. Compleverat enim gloria Domini domum Dei.

Caput hoc exposui III Heg. vili.

9. Vectum autem, etc. (Sensus est, *q. d.* Vectes quibus portabatur arca, longiores erant, non oraculo, sed ipsa arca; quare apparebant sacerdotibus qui stabant in Sancio, ad fores Oraculi, sive Sancti sanctorum; si quis vero)extrinsecus,— id est extra fores Oraculi remotius constitisset, eos videre non poterat.

Fuit itaque arca ibi usque in præsentem diem, quo scilicet hæc scripsit ille, qui Diaria sive Chronica Regum Juda conscripsit, cx quibus hos Libros *Paralipomenon* conscripsit et concinnavit Esdras. Nam tempore ipsius Esdræ arca non erat in templo, utpote jam a Chaklæis exusto, sed ante urbis templique excidium arca a Jeremía translata fuit in locum incou-nilum. ut dicitur libro 11 *JUachab.* cap. it, vers, 4.

10. NIHILQUE ERAT IN ARCA, NISI DUÆ TAUULÆ. — *Veu.10.*

Quomodo urna cum manna, et Deuteronomium dicantur fuisse in arca, explicui *ilebr.* cap. ix, vers. 4.

11. Nec adhuc in illo tempore (dedicationis templi) VICES ET ORDO INTER SACERDOTES DIVISUS ERAT.— Hebraico, *non observabatur*, sicut exacte observatus fuit post templi dedicationem (1). Ad hanc enim ob victimas plurimas in ea sacrificandas non sufficebant Sacerdotes et Levitæ, quorum vices ministrandi erant ista hebdomade; sed convocati Omnes confluxere ex loto Israele quotquot venire potuerunt.

(1) Decreverat quidem David, lib. I *Paralipom.* xxiv, ordinem ministrorum templi, sed hujus decreti exeeulio usque pesi conditum templum dilata fuit.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon populo benedicit, ac Deo gratias agit, quod promissa Davidi de fabrica templi in se complisset, cumque obsecrat ut vota orantium in templo exaudiat.

1. Tunc Salomon ait : Dominus pollicitus est ut habitaret in caligine : 2. ego autem Edificavi domum nomini ejus, ut habitaret ibi in perpetuum. 3. Et convertit rex faciem suam, et benedixit universis multitudini Israel (nam omnis turba stabat intenta) et ait : 4. Benedictus Dominus Deus Israel, qui quod locutus est David patri meo, opere complevit dicens : 5. A die, qua eduxi populum meum de tewa Ægypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Israel, ut ædificaretur in ea domus nomini meo; neque elegi quemquam alium virum, ut esset dux in populo meo Israel, 6. sed elegi Jerusalem, ut sit nomen meum in ea, et elegi David, ut constituerem eum super populum meum Israel. 7. Cumque fuisset voluntatis David patris mei, ut Edificarci domum nomini Domini Dei Israel, 8. dixit Dominus ad eum : Quia hæc fuit voluntas tua, ut ædificares domum nomini meo, bene quidem fecisti hujuscemodi habere voluntatem : 9. sed non tu ædificabis domum, verum filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipse ædificabit domum nomini meo. 10. Complevit ergo Dominus sermonem suum, quem locutus fuerat : et ego surrexi pro David patre meo, et sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus : et Edificavi domum nomini Domini Dei Israel. 11. Et posui in ea arcam, in qua est pactum Domini, quod pepigit cum filiis Israel. 12. Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universa; multitudinis Israel, et extendit manus suas. 13. Siquidem fecerat Salomon basim æneam, et posuerat eam in medio basilicis, habentem quinque cubitos longitudinis, et quinque cubitos latitudinis, et tres cubitos altitudinis : stelitque super eam : et deinceps flexis genibus contra universam multitudinem Israel, et palmis in cælum levatis. 14. ait : Domine Deus Israel, non est similis tui. Deus in coelo et in terra : qui custodis pactum et misericordiam cum servis tuis, qui ambulant coram te in loto corde suo : 15. qui præslitis servo tuo David patri meo quicumque locutus fueras ei : et quæ ore promiseras, opere complesti, sicut et præsens tempus probat. 16. Kutió ergo, Domine Deus Israel, imple servo tuo patri meo David quicumque locutus es, dicens : Non delicies ex le vir coram me, qui sedeat super thronum Israel : ita tamen si custodierint filii tui vias suas, et ambulaverint in lege mea, sicut et tu ambulasti coram me. 17. Et nunc, Domine Deus Israel, firmetur sermo tuus, quem locutus es servo tuo David. 18. Ergo credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram? Si cælum et cæli cælorum non le capiunt, quanto magis domus ista, quam Edificavi? 19. Sed ad hoc tantum facta est, ut respicias orationem servi tui, et obsecrationem ejus, Domine Deus meus, et audias preces quas fundit famulis tuis coram te; 20. ut aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus, super locum, in quo pollicitus es ut invocaretur nomen tuum, 21. et exaudires orationem quam servus tuus orat in eo : et exaudias preces famuli tui, et populi tui Israel. Quicumque oraverit in loco isto, exaudi de habitaculo tuo, id est de cælis, et propitiare. 22. Si peccaverit quispiam in proximum suum, et jurare contra eum paratus venerit, seque maledicto constrinxerit coram altari in domo ista : 23. tu audies de coelo, et facies iudicium servorum tuorum, ille ut reddas *iniquo viam* suam in caput proprium, et ulciscaris justum, retribuens ei secundum justitiam suam. 24. Si superatus fuerit populus tuus Israel ab inimicis (peccabunt enim tibi) et conversi egerint penitentiam, et obsecraverint nomen tuum, et fuerint deprecati in loco isto, 25. tu exaudies de cado, et

propitiare peccato populi tui Israel, et reduc eos in terram quam dedisti eis, et patribus eorum. 26. Si clauso cælo, pluvia non fluxerit propter peccata populi, et deprecati te fuerint in loco isto, et confessi nomini tuo, et conversi a peccatis suis, cum eos afflixeris, 27. exaudi de coelo, Domine, et dimitte peccata servis tuis et populi tui Israel, et doce eos viam bonam, per quam ingrediantur : et da pluviam terra», quam dedisti populo tuo ad possidendum. 28. Fames si orta fuerit in terra, et pestilentia, ærugo, et aurugo, et locusta, et bruchus, et hostes vastatis regionibus portas obsederint civitatis, omnisque plaga et infirmitas presserit : 29. si quis de populo tuo Israel fuerit deprecatus, cognoscens plagam et infirmitatem suam, et expanderit manus suas in domo hac, 30. tu exaudies decado, de sublimi scilicet habitaculo tuo, el propitiare, el redde unicuique secundum vias suas, quas nosli eum habere in corde suo (tu enim solus nosti corda filiorum hominum) : 31. ul timeant te, et ambulent in viis tuis cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terne quam dedisti patribus nostris. 32. Externum quoque, qui non est de populo tuo Israel, si venerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, et propter manum tuam robustam, et brachium tuum extentum, et adaverit in loco isto, 33. tu exaudies de coelo firmissimo habitaculo tuo, et facies cuncta, pro quibus invocaverit te ille peregrinus, ut sciant omnes populi terræ nomen tuum, et timeant te sicut populus tuus Israel : et cognoscant, quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam (edificavi. 34. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra adversarios suos per viam in qua miseris eos, adorabunt te contra viam, in qua civitas hæc est, quam elegisti, et domus, quam ædificavi nomini luo : 35. lu exaudies de cado preces eorum, et obsecrationem, et ulciscaris. 36. Si aulem peccaverint tibi (neque enim est homo qui non peccet) et iratus fueris eis, el tradideris hostibus, et captivos duxerint eos in terram longinquam, vel certe quæ juxta est, 37. elconversi in corde suo, in terra, ad quam captivi ducti fuerant, egerini poenitentiam, et deprecati te fuerint in terra captivitatis suæ, dicentes : Peccavimus, inique fecimus, injuste egimus; 38. et reversi fuerint ad le in toto corde suo, et in tota anima sua, in terra captivitatis suæ, ad quam ducti sunt, adorabunt te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum, et urbis, quam elegisti, el domus, quam ædificavi nomini tuo : 39. tu exaudies de cado, hoc est, de firmo habitaculo tuo, preces eorum, el facias iudicium, et dimittas populo tuo, quamvis peccatori : 40. tu es enim Deus meus : aperiantur, quæso, oculi tui, et aures tuæ intentæ sint ad orationem quæ fit in loco isto. 41. Nunc igitur con-surge, Domine Deus, in requiem tuam, tu et arca fortitudinis tuæ : Sacerdotes tui, Domine Deus, induantur salutem, et sancti lui laetentur in bonis. 42. Domine Deus, ne averteris faciem christi lui : memento misericordiarum David servi tui.

Hoc caput explicui III *Reg.* vin, *iŕ.*

” 13. Fecerat Salomon basim aneam, per modum suggestus allions, in quo sedens docensque, vel genuQcclens et orans audiretur a toto populo circumstante. Unde addit :

In medio basilica, — id est in medio atrii populi, ut dixi cap. tv, 9.

’*_n *’ /Erugo et aurugo, — vilia sunt segetum, cum illæ instar æris et auri robiginem et quasi icterum, ictericumque colorem contrahunt, ut contabescant et exinaniantur.

v,,k ’ 41. Consuige, Domine, in requiem tuam, — ut in templo hoc, quod a me fieri iussisti, nobiscum et internos quiescas, habitesque jugiter. Requies ergo Dei est templum; ibi enim colitur ipse precibus, volis, sacrificiis, etc.

Tu et arca fortitudinis tua; — in arca enim Deus ostendere solebat suam potentiam et fortitudinem, cum ad ejus præsentiam Jordanem divisit, Jerichuntis muros prostravit, Cháñameos, Philistaos, aliosque hostes Israelis debellavit.

Sacerdotes tui, Domine Deus, induantur salutem, — ut plane pleneque sint sani el salvi, ut et laicos salvare queant. « Salutem » intelligit tum corporalem, tum potius spiritualem, nimirum justitiam et sanctitatem. Alludit enim ad *Psalm.* cxxxi, 9 : « Sacerdotes tui induantur justitiam, » id est justitia et vita sanctitate ita abundant, ut ea quasi veste undique ambiri cingique videantur.

42. Ne avertas faciem christi tui, — id est mei v*n.A ipsius, qui a te factus sum cbrislus, id est unctus

In regem, q. <l. Ne me a to creatum regem cl fa- pellas; ne memeaunquefaciemet< ftonem sper-
cic supplici in cœlum ad te intenta orantem re- nas, et pudore suffundas.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Deus igne e calo misso victimas Salomonis inflamat, eique revelat se ejus preces exaudisse, ul orantes tn templo pro qualibet necessitate exaudiat.

1. Cumque complessel Salomon fundens preces, ignis descendit de coelo, et devoravit holocausta et victimas : et majestas Domini implevit domum. 2. Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eo quod implesset majestas Domini templum Domini. 3. Sed et omne? filii Israel videbant descendentem ignem, et gloriam Domini super domum : et corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt, et laudaverunt Dominum : Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus. 4. Rex autem, el omnis populus, immolabant victimas coram Domino. 5. Mactavit igitur rex Salomon hostias, boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia : et dedicavit domum Dei rex, et universus populus. 6. Sacerdotes aulem stabant in officiis suis; et Levitæ in organis carminum Domini, quæ fecit David rex ad laudandum Dominum : Quoniam in æternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas : porro Sacerdotes canebant tubis ante eos, cunctusque Israel stabat. 7. Sanctificavit quoque Salomon medium atrii ante templum Domini; obtulerat enim ibi holocausta et adipēs pacificorum : quia altare æneum, quod fecerat, non poterat sustinere holocausta, et sacrificia, el adipēs. 8. Fecit ergo Salomon solcmnilatem in tempore illo septem diebus, el omnis Israel cum eo, ecclesia magna valde, ab introitu Emalh usque ad Torrentem Ægypti. 9. Fecitque die octavo collectam, eo quod dedicasset altare seplem diebus, et solemnitatem celebrasset diebus septem. 10. Igitur in die vigesimo tertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua, helantes atque gaudentes super bono, quod fecerat Dominus Davidi, et Salomoni, et Israeli populo suo. 11. Complevitque Salomon domum Domini, et domum regis, et omnia quæ disposuerat in corde suo, ut faceret in domo Domini, et in domo sua, et prosperatus est. 12. Apparuit aulem ei Dominus nocte, était : Audivi orationem tuam, et elegi locum istum mihi in domum sacrificii. 13. Si clausero cœlum, et pluvia non fluxerit, et mandavero et præcepero locustæ, ut devoret terram, et misero pestilentiam in populum meum : 14. conversus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, ct exquisicrit faciem meam, el egerit poenitentiam a viis suis pessimis : ct ego exaudiam de cælo, cl propitius ero peccatis eorum, ct sanabo terram eorum. 15. Oculi quoque mei erunt aperti, et aures mete crectæ ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit. 16. Elegi enim, ct sancilicavi locum istum, ut sil nomen meum ibi in sempiternum, et permaneant oculi mei, et cor meum, ibi cunctis diebus. 17. Tu quoque si ambula-veris coram me, sicut ambulavit David pater tuus, el feceris juxta omnia quæ præcepi tibi, cl justitias meas judicique servaveris: 18. suscitabo thronum regni tui, sicut pollicitus sum David patri tuo, dicens : Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israel. 19. Si aulem aversi fueritis, el dereliqueritis justitias meas, et præcepta mea, quæ proposui vobis, ct abeuntes servieritis diis alienis, ct adoraveritis eos, 20. evellam vos de terra mea, qnarum dedi vobis : ct domum hanc, quam sancilicavi nomini meo, projiciam a facie mea, et tradam eam in parabolam, et in exemplum cunctis populis. 21. Et domus ista erit in proverbium universis transeuntibus, el dicent stupentes : Quare fecit Dominus sic terre huic, el domui

huic? 22. Respondebunlque : Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum qui eduxit eos de terra Ægypti, et apprehenderunt deos alienos, et adoraverunt eos, et coluerunt : idcirco venerunt super eos universa hæc mala.

Hoc caput explicui HI Reg. vm et ix.
 Vir».?. 2. Majestas.— Hebraice 1123 *cabod*, id est gloria, puta caligo sive nubes splendida et gloriosa, Dei invisibilis majestatem et gloriam repraesentans.
 /er,.6 6. Sacerdotes autem stabant in officiis suis; (Hebraice per *custodias suas*, scilicet divisi in suas

turmas, per officia singulis a Davide imposita. Sic et stabant Levita») in organis carminum, (hoc est cum instrumentis musicis, etc., hymnos) canentes per manus suas — manibus scilicet pulsando instrumenta musica. quibus psallebant hymnos et carmina, puta psalmos a Davide ad Deum laudandum compositos.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon swum palatium muillasque urbes ædificat; reliquias Chananæorum subjugat; sancit victimas statas impensis regis sacrificandas ; sacerdotum et Lenitarum officia juxta Davidis descriptionem distribuit; missa classe in Ophir, inde recipit 450 auri talenta.

1. Expletis autem viginti annis, postquam ædificavit Salomon domum Domini et domum suam : 2. civitates, quas dederat Hiram Salomoni, ædificavit, cl habitare ibi fecit filios Israel 3. Abiit quoque in Emath Suba , et obtinuit eam. 4. Et ædificavit Palmiram in deserto, et alias civitates munitissimas ædificavit in Emath. 5. Exslruxitque Bethoron superiorem, et Bethoron inferiorem, civitates muratas habentes portas et vectes ct seras : 6. Balaath etiam et omnes urbes firmissimas, quæ fuerunt Salomonis, cunctasque urbes quadrigarum, et urbes equitum, omnia quæcumque voluit Salomon atque disposuit, ædificavit in Jerusalem et iu Libano, et in universa terra potestatis suæ. 7. Omnem populum, qui derelictus fuerat dcllethæis, et Amorrhæis, et l'herezæis et Ilevæis, etJcbusæis, qui non erant de stirpe Israel: 8. de filiis eorum, et de posteris, quos non interfecerant filii Israel, subjugavit Salomon iq tributarios, usque in diem hanc. 9. Porro dc filiis Israel pon posuit ut servirent operibus regis : ipsi enim erunt viri bellatores el duces primi, et principes quadrigarum et equitum ejus. 10. Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerpnl ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum. 11. Filiam vero Pharaonis transtulit de Civitate David, in domum quam ædifieaverat ei. Dixit enim rex : Non habitabit uxor mea in domo David regis Israel, co quod santificala sil : quia ingressa est in eam arca Domini. 12. Tunc obtulit Salomon holocausto Domino super altare Domini, quod extruxerat ante porticum, 13. ut per singulos die» offerretur in eo juxta præceptum Moysi in sabbatis et in calendis, et in festis diebus, ler per annum, i est in solemnitare azymorum, et in solemnilate hebdomadarum, ct in solemnitare tal nmculorum. 14. El constituit juxta dispositionem David patris sui, officia Sacerdotum in ministeriis suis : ct Levitas in ordine suo, ut laudarent, et ministrarent coram Sacerdotibus, juxta ritum uniuscujusque diej : el janitores in divisionibus suis per portam ct portam : sic enim prieceperat David homo Dei. 15. Nec praetergressi sunt de mandatis regis, tam Sacerdotes quam Levitæ, ex omnibus quæ praeceperat, pl in cu&.odiis thesaurorum. IG. Omnes impensas pi aparatas habuit Salomon, ex eo die quo fundavit domum Domini usque iu diem quo perfecit eam. 17. Tunc abiit Salomon in Asiongabcr, et in Ailalh ad oram mari» Rubri, quæ est in terra Edoni. 18. Misit autem ei Hiram per manus servorum suorum

navos, et nautas gnaros maris, et abierunt cum servis Salomouis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, el attulerunt ad regem Salomonem.

Hoc caput explicui III *Reg.* ix, 40 ct seq.

Ven. 2. Civitates quas dedi.hat (id est reddiderat) Huia m Salomoni.

Ver. 17. 47. Adiit Salomon (vel in persona vel per suos ministros et officiales) in Asiongabei. — Hic portus est maris Rubri, ex quo in Indiam Orientalem facilis et vicinus est trajectus; unde colligas

Ophir fuisse in India Orientali, non Occidentali, scilicet in Pegu, non in Peru. Nec enim m Peru, sed in Pegii inveniuntur simiæ, pavones, chur, gemmæ, aromata, ligna thyina, quæ classis hæc ûphirina detulit ad Salomonem. Portus hic a Josepho, lib. III *Anhq.* cap. vi, appellatur Berenice, a S. Hieronymo tilia, hodie Suez vocatur.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regina Saba venit ad Salomonem. Redditus annui Salomonis, hasta, scuta, ceteraque supellex aurea, solium ex ebore intertextum auro, mors et sepultura.

1. Regina quoque Saba, cum audisset famam Salomonis, venit ut tentaret eum in aenigmatibus in Jerusalem, cum magnis opibus, et camelis qui portabant aromata, el auri plurimum, gemmasque pretiosas. Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei quæcumque erant in corde suo. 2. Et exposuit ei Salomon omnia quæ proposuerat : nec quidquam fuit, quod non perspicuum ei fecerit. 3. Quæ postquam vidit, sapientiam scilicet Salomonis, et domum quam ædificaverat, 4. nec non et cibaria mensæ ejus, el habitacula servorum, el officia ministrorum ejus, et vestimenta eorum, pincernas quoque et vestes eorum, et victimas quas immolabat in domo Domini : non erat præ stupore ultra in ea spiritus. 5. Dixitque ad regem : Verus est sermo, quem audieram in terra mea de virtutibus et sapientia tua. 6. Non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, et vidissent oculi mei, et probassem vix medietatem sapientiæ tuæ mihi fuisse narratam : vicisti famam virtutibus luis. 7. Beati viri tui, et beati servi tui, qui assistunt coram te omni tempore, et audiunt sapientiam tuam. 8. Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui. Quia diligit Deus Israel, et vult servare eum in æternum, idcirco posuit te super eum regem ut facias judicia atque justitiam. 9. Dedit autem regi centum vigili talenta auri, et aromata nulla nimis, ct gemmas pretiosissimas : non fuerunt aromata talia ut hæc, quæ dedit regina Saba regi Salomoni. 10. Sed ct servi Hiram cum servis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, el ligna thyina et gemmas pretiosissimas : 11. de quibus fecit rex, de lignis scilicet thyinis gradus in domo Domini, et in domo regia, citharas quoque et psalteria cantoribus : nunquam visa sunt in terra Juda ligna talia. 12. Rex autem Salomon dedit regime Saba cuncta quæ voluit, et quæ postulavit, et multo plura quam attulerat ad eum : quæ reversa, abiit in terram suam cum servis suis. 13. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri : 14. excepta ea summa, quam legati diversarum gentium, et negotiatores afferre consueverant, onmesque reges Arabiæ, et satrapæ terrarum, qui comportabant aurum et argentum Salomoni. 15. Fecit igitur rex Salomon ducentas basias aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur: IG. trecenta quoquo scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta; posuitquo ca rex in armamentario, quod erat consitum nemore. 17. Fecit quoque rex solium eburneum grando, et vestivit illud auro mundissimo. 18. Sex quoque gradus, quibus ascendebatur ad solium, et scabellum aureum, el brachiola duo allrinsecus, et duos leonesslanles

juila brachiola, 19. sed et alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte : non fuit tale solium in universis regnis. 20. Omnia quoque vasa convivii regis erant aurea, et vasa domus saltus Libani ex auro purissimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur : 21. siquidem naves regis ibant in Tharsis cum servis Hiram, semel in mnis tribus; et deferebant inde aurum et argentum, et ebur, et simias, et pavos. 22. Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terræ præ divitiis et gloria. 23. Omnesque reges Ierrarum desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam quam dederat Deus in corde ejus, 24. et deferebant ei munera, vasa argentea, et aurea, et vestes, et arma, et aromata, equos et mulos, per singulos annos. 25. Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, et curruum equitumque duodecim millia, conslituitque eos in urbibus quadrigarum, et ubi erat rex in Jerusalem. 26. Exercuit etiam potestatem super cunctos reges, a flumine Euphrate usque ad terram Philistinorum, et usque ad terminos Ægypti. 27. Tantamque copiam præbuil argenti in Jerusalem quasi lapidum : et cedrorum tantam multitudinem velut sycomororum, quæ gignuntur in campestribus. 28. Adducebantur autem ei equi de Ægypto, cunclisque regionibus. 28. Reliqua autem operum Salomonis priorum et novissimorum scripta sunt in verbis Nathan Prophetæ et in libris Ahiaë Silonitis, in visione quoque Addo Videntis, contra Jeroboam filium Nabat. 30. Regnavit autem Salomon in Jerusalem super omnem Israel quadraginta annis. 31. Dormivitque cum patribus suis, et sepelierunt eum in Civitate David : regnavilque Roboam filius ejus pro eo.

Hoc caput explicui III *Reg.* x.
fen. 5. 5. De virtutibus tuis. — Hebræus, Septuaginta et Chaldæus, *de verbis tuis*, id est, de tuis rebus a te patratis, vel ad te spectantibus.
fer*, i». 10. In armamentario quoh erat consitum (circumdatum) nemore, — id est in *domo saltus LfUni*, ut vertunt Septuaginta. Porro trecenti et sexcenti aurei scutorum et hastarum fuere sicli. auorum

quisque pendebat et valebat quatuor drachmas, id est quatuor corouatos, uti ostendi III *Reg.* cap. x, vers. 16.

2!. In Tharsis. — Hebrffii mare indeque trans- V<M11
marinas regiones vocabant *Tharsis*; prresertim longinquas, sibique ignotas, uti erat Ophir et India. Vide dicta Hi *Reg.* cap. ix, vers. 28, et Jonæ cap. i, vers. 3.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Roboam *sua durtie populum a se avertit: unde sola tribus Juda ci adhæsit⁹ cæteræ vero decem tribus regem sibi crearunt Jeroboam.*

1. Profectus est autem Roboam in Sichem : illuc enim cunctus Israel convenerat, ut constituerent eum regem. 2. Quod cum audisset Jeroboam filius Nabat, qui erat in Ægypto (fugerat quippe illuc ante Salomonem), statini reversus est. 3. Vocaveruntque eum, et venit cum Universo Israel, et locuti sunt ad Roboam , dicentes : 4. Pater tuus durissimo jugo nos pressit, tu leviora impera patre luo, qui nobis imposuit gravem servitutem, et paululum de onere subleva, ut serviamus tibi. 5. Qui ait : Post lres dies revertimini ad me. Cumque abiisset populus, 6. iniit consilium cum senibus, qui steterant coram patre ejus Salomone, dum adhuc viveret, dicens: Quid datis consilii ut respondeam populo? 7. Qui dixerunt ei : Si placueris populo huic, et leniveris eos verbis clementibus, servient libi omni tempore. 8. At ille reliquit consilium senum, et cum juvenibus tractare cœpit, qui cum eo nutriti fuerant, et erant in comitatu illius. 9. Dixitque ad eos : Quid vobis videtur? vel respondere quid debeo populo huic, qui dixit mihi : Subleva jugum quod imposuit nobis paler tuus? 10. At illi res-

pondérant ut juvenes, et nutriti cum eo in deliciis, atque dixerunt : Sic loqueris populo, qui dixit tibi : Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu subleva; et sic respondebis eis : Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei. 11. Pater meus imposuit vobis grave jugum, et *ego* majus pondus apponam : pater meus cecidit vos flagellis; ego vero cædam vos scorpionibus. 12. Venit ergo Jeroboam, et universus populus ad Roboam die tertio, sicut præceperat eis. 13. Responditque rex dura, derelicto consilio seniorum; 14. locutusque est juxta juvenum voluntatem : Pater meus grave vobis imposuit jugum, quod *ego* gravius faciam : pater meus cecidit vos flagellis, ego vero cædam vos scorpionibus, 15. Et non acquievit populi precibus : erat enim voluntatis Dei, ut compleretur sermo ejus, quem locus fuerat per manum Ahia Silonitis ad Roboam filium Nabat. 16. Populus autem universus, rege duriora dicente, sic locus est ei : Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai. Revertere in tabernacula tua, Israel; tu autem pasce domum tuam, David. Et abiit Israel in tabernacula sua. 17. Super filios autem Israel, qui habitabant in civitatibus Juda, regnavit Roboam. 18. Misitque rex Roboam Aduram, qui præerat tributis, et lapidaverunt eum filii Israel, et mortuus est : porro rex Roboam currum festinavit ascendere, et fugit in Jerusalem. 19. Recessitque Israel a domo David, usque ad diem hanc.

Hoc caput audivimus III Reg. cap. xi. Vide ibi dicta.

v « m. is.

15. Erat enim voluntatis Dei. — Hebraice, *erat causatum a Deo*. Volebat Deus dividere Israel decemque tribus adimere Salomoni, ad castigan-

dam illius idololatriam, easque dare Jeroboam, ideoque permisit Roboam tam dure et stulte populo respondere; unde sciebat futurum ut populus se a Roboam subduceret, et ad Jeroboam confugeret, quod ipse intendebat.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Roboam, volens annis subjugare decem Tribus, prohibetur a Scemeia propheta. Multi sacerdotes, Levita et fideles, relicto Jeroboam idololatra, in Jerusalem transmigrant. Roboam ex multis uxoribus multas procreat proles.

1. Venit autem Roboam in Jerusalem, et convocavit universam domum Juda et Benjamin, centum octoginta millia electorum atque bellantium, ut dimicaret contra Israel, et converteret ad se regnum suum. 2. Factusque est sermo Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens : 3. Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Juda, et ad universum Israel, qui est in Juda et Benjamin. 4. Hæc dicit Dominus : Non ascendetis, neque pugnabitis contra fratres vestros : revertatur unusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est voluntate. Qui cum audissem sermonem Domini, reversi sunt, nec perrexerunt contra Jeroboam. 5. Habitavit autem Roboam in Jerusalem, et ædificavit civitates muratas in Juda. 6. Exsuxitque Bethlehem, et Elam, et Thecue. 7. Bethsur quoque, et Sodio, et Odollam, 8. necnon et Gelh, et Maresa, et Ziph, 9. sed et Aduram, et Lachis, et Azeca, 10. Saraa quoque, et Aialon, et Hebron, quæ erant in Juda et Benjamin, civitates munitissimas, in 1. Cumque clausisset eas muris, posuit in eis principes, ciborumque horrea, hoc est, olei et vini. 12. Sed et in singulis urbibus fecit armamentarium scutorum et hastarum ; firmavitque ea summa diligentia, et imperavit super Judam et Benjamin. 13. Sacerdotes autem et Levitæ, qui erant in universo Israel, venerunt ad eum de cunctis sedibus suis, 14. relinquentes suburbana et possessiones suas, et transeuntes ad Judam et Jerusalem : eo quod abjecisset eos Jeroboam, et posteri ejus, ne sacerdotio Domini fungerentur. 15. Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum, et dicimouiorum,

vitulorumque quos fecerat. 16. Sed et de cunctis tribubus Israel, quicumque dederant cor «num ut quaerent Dominum Deum Israel, venerunt in Jerusalem ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum. 17. Et roboraverunt regnum Juda, et confirmaverunt Roboam filium Salomonis per tres annos; ambulaverunt enim in viis David et Salomonis, annis tantum tribus. 18. Duxit autem Roboam uxorem Mabalatb, filiam Jerimoth, filii David: Abihail quoque filiam Eliab filii Isai, 19. quæ peperit ei filios, Jehus, et Somoriam, et Zoom. 20. Post hanc quoque accepit Maacha filiam Absalom, quæ peperit ei Abia, et Ethai, et Ziza, et Salomith : 21. amavit autem Roboam Maacha filiam Absalom, super omnes uxores suas, et concubinas : nam uxores decem et octo duxerat, concubinas autem sexaginta, et genuit viginti octo filios, et sexaginta filias. 22. Constituit vero in capite, Abiam filium Maacha, ducem super omnes fratres suos : ipsum enim regem facere cogitabat, 23. quia sapientior fuit, et potentior super omnes filios ejus, et in cunctis finibus Juda et Benjamin, et in universis civitatibus muralis : præbuitque eis escas plurimas, et multas petivit uxores.

I. Electorum atque bellantium, — id esi, electorum bellatorum. Est hendiadys. Hebr. '11113 *bachurim*, et electos, et juvenes significat. Juvenum enim sunt bella, senum consilia, ut ait ille.

II. Posuit in eis principes, — id est, belli duces, cum comiteatu sufficienti, ut vicini hostis, scilicet Jeroboami antagoniste sui insultus sustinere possent. Erat enim civitates limitancæ, in confinio Judæ et Israelis.

14. **EO QUOD ABJECISSET EOS JEROBOAM**, — id est CSI privasse! eos officio sacerdotali et Levitico, eo quod nollent suis vitulis quasi idolis, sed Deo vero deservire.

17. Ambulaverunt enim in viis David et Salomonis; — intellige, antequam Salomonia senio a Deo ad idola apostatarci.

22. Constituit Abiam in capite, — id est caput et principem cæterorum fratrum, qui erat 28, eo quod ipse, licet ætate esset junior, prudentia tamen, vigore et industria omnes superaret.

23. Et **POTENTIOR SUPER OMNES FILIOS EJUS, ET IN cunctis finibus Juda et Benjamin, et in universis civitatibus muralis**; — repete, « potentior n fuit Abia, </ d. Abia occupavit cunctos limites regni, omnesque civitates muratas et inunitas, itaque seminum dominum et Tecit ac potentem, ut pole

cui omnes limites regni omnesque urbes munit® parerent.

Præbuitque eis (civitatibus muratis et regni finibus) escas plurimas (ne hostes eas obsidere, et fame ad deditionem cogere possent), et multas petivit uxores, — scilicet Abia sibi ipsi, ut ex eis inuljos gigneret filios, quibus suum regnum stabiliret et roboraret, ne a fratribus suis invadi posset. Innc sensum exigit nostra versio, lequo ac Septuaginta qui pro, « potentior super omnes filios, » vertunt, *profecit super omnes filios (jus, et in cunctis finibus Juda, etc.*

Porro, ex Hebræo aliter verti potest cum Pugnino, Vatablo, Marino et aliis, nimirum sic : Dispersit (Roboam) *omnes filios suos super omnes fines Juda et Benjamin, et per omnes civitates munitas*; ut scilicet ipsi separati forent ab invicem, nec capita conferre possent; ut simul contra Abiam juniorem, quem omnibus prætulerat, conspirare possent, juxta illud politicum et tyrannicum Machiavelli præceptum : « Si vis regnare, divide. » Atque ut sorte sua contenti viverent, nec de regno cogitarent, *præbuit eis escas plurimas, et dedit eis multitudinem uxorum*, ut ventri et veneri vacantes, in delicioso otio torperent et consenescerent. Idem facit Turearum Imperator fratribus suis, donec prolem habeat; qua habita, fratres occidit, ne imperium invadant

CAPUT DUODECIMUM. ,

SYNOPSIS CAPITIS.

Roboam et Judæi post tres annos a Deo ad idola desciscunt. Quare a Sesac rege JEgypti spoliantur et subjugantur. Norienti Roboam succedit Abia.

1. Cumque roboratum fuisset regnum Roboam et confortatum, dereliquit legem Domini, et omnis Israel cum eo. 2. Anno autem quinto regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Jerusalem (quia peccaverant Domino) 3. cum mille ducentis curribus, et sexaginta millibus

equitum : ncc erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Ægypto, Lihyes scilicet, et Troglodyte cl Ælhiopes. 4. Cepitque civitates munitissimas in Juda, et venit usque in Jerusalem. 5. Semeias autem propheta ingressus est ad Roboanq, et principes Judq, qui congregati fuerant in Jerusalem, fugientes Sesac, dixitque ad eos : Hæc dicit Dominus : Vos reliquistis me, et ego reliqui vos in manu Sesac. 6. Consjernatique principes Israel et rex dixerunt : Justus est Dominus. 7. Cumque vidisset Dominus quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens : Quia humiliati sunt, non disperdam eos, daboque eis pauxillum auxilii, et non stillabit furor meus super Jerusalem per manum Sesac : 8. verumtamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meæ, et servitutis regni terrarum. 9. Recessit itaque Sesac rex Ægypti al^Jerusalem, sublatis thesauris domus Domini, et domus regis, omniaque secum tulit, et clypeos aureos quos fecerat Salomon, 10. pro quibus fecit rexæneos, et tradidit illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatii. 11. Cumque introiret rex domum Domini, veniebant scutarii, et tollebant eos, iterumque referebant eos ad armamentarium suum. 12. Verumtamen quia humiliati sunt, aversa est ab eis ira Domini, nec deleti nmt penitus : siquidem et in Juda inventa sunt opera bona. 13. Confortatus est ergo rex Roboam in Jerusalem, atque regnavit : quadraginta autem et unius anni erat cum regnare coepisset, et decem et septem annis regnasit in Jerusalem, urbe quam elegit Dominus, ut confirmaret nomen suum ibi, de cunctis tribubus Israel : nomen autem matris ejus Naama Ammanitis. 14. Fecit autem malum, et non præparavit cor suum ut quæreretur Dominum. 15. Opera vero Roboam prima et novissima scripta sunt in Libris Semeiæ prophète, et Addo Videntis, ct diligenter exposita, pugnavenmtque adversum se Roboam et Jeroboam cunctis diebus. IG. Et dormivit Roboam cum patribus suis, sepullusque est in Civitate David. Et regnavit Abia filius ejus pro eo.

Ver* *• 2. Sfsac nrx Ægypti, — qni Sesostri ab Herodoto lib. 11, et Diodoro, lib. II (quos citat Josephus lib. Vili, cap. iv), nuncupatur (J), quique, ut iiderp referunt quando imbelles et mulierosos vicerat, Irophteum mulierosum erigebat, ac reges a se victos solebat currui suo triumphali jungere, ut se super reges esse, imo super omnes homines ostenderet. Causam belli hanc fuisse suspicantur poster Samerius et Salianus, quod Jeroboam, qui Salomonis iram fugiens in Ægypto duxerat cognatam vel filiam Sesac, post mortem Salomonis rediens, rexque Israelis creatus, sollicitant cognatum vel socerum suum Sesac, ut imbellem, mulierosum et pavidum Roboam invaderet, no ipse Jeroboam a Roboam invaderetur, et regno novo spoliaretur, sed potius ejus regnum suo adjiceret, et Sesaci soceri sui dono possideret. Certiorem causam dat Scriptura, scilicet apostasiam et idololatriam Roboanti et Judæorum : hanc enim Deus per Sesac punire destinabat. Addunt Herodotus et Diodorus Sesac e Jerusalem victa perrexisse ad reliquam Asiam eamque sibi subjugasse, ac terramarique tam multa occupasse, ut Alexandrum Magnum superarit.

Ven. 3. 3. Troglodytas — populi sunt Æthiopiæ, quæ adjacet Ægypto, cujus rex erat Sesac, a nullarum

(I) Lib. IH W., in annotatione ad cap. xxiv, parum probabile diximus Sesac esso Scsosirim.

opum domini, ait Mela, lib. I, strident magis quam loquantur, specus subeunt, alunlurque serpentibus. p Hebraice vocantur sudtym, id est latibula, et antra habitantes : Græce id est cavernas subeuntes et incolentes, rpryXu enim est foramen, nidus, caverna. Audi Aristotelem, lib. VHI *DcHistor.* amm.oap. xn : « Grues ex Scythicis campis ad paludes /Ejypto superiores, unde Nilus profluit, veniunt ; quo in loco pugnaro cum Pyginæis dicuntur : non enim id fabula est, sed certe, genus tum hominum, tum etiam equorum pusillum, ut dicitur, est, deguntque in cavernis ; undo nomen Troglodyte a subeundis cavernis accepero. » Veruni hæc de Pyginæis cum gruibus pignantibus communis olim fuit opinio per traditionem accepta, sed fabulosa, uti ostendi *chielis*, cap. «vu, vers. 11. Quare minus recte nonnulli Troglodytas putant esse Arabes in tabernaculis habitantes, idi oque vagabundos qui Nomades vocantur. Constat enim eos fuisse .Ethiopes.

7. Nox STILLABIT FUROR MEUS SÜPHR JERUSALEM,— Vm. 7 scilicet ulterius per continuas cædes, rapinas et strages, quas parat Sesac. Vide hic quam cito placatur Deus ad pœnitentiam qualem qualem Roboaini et Judæorum. Nam vel non veram et seriam, vel non firmam et stabilem fuisse poenitentiam patet, ex eo quod instinctu matris sua' Naa-in.e Ammoniti^, ideoque idololatræ, reversus sit ad idula, ut dicitur versibus 13 et 14.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Alin rei *Juda pius de impio Jeroboam triumphat, casis quingentis millibus Israelitarum, ac ex 14 uxoribus 38 filios generat.*

1. Anno octavo decimo regis Jeroboam, regnavit Abia super Judam. 2. Tribus annis regnavit in Jerusalem, nomenque matris ejus Miebaia, filia Uriel de Gabaa : et erat bellum inter Abiam et Jeroboam. 3. Cumque iniisset Abia certamen, et haberet bellicosissimos viros, et electorum quadringenta millia : Jeroboam instruxit econtra aciem octingenta millia virorum, qui et ipsi electi erant, et ad bella fortissimi. 4. Stetit ergo Abia super montem Semeron, qui erat in Ephraim, et ait : Audi, Jeroboam, et omnis Israel : 5. Num ignoratis quod Dominus Deus Israel dederit regnum David super Israel in sempiternum, ipsi et filiis ejus in pactum salis? 6. Etsurrexit Jeroboam filius Nabat, servus Salomonis filii David, et rebellavit contra dominum suum. 7. Congregatique sunt ad eum viri vanissimi, et filii Belial; etprævaluerunt contra Roboam filium Salomonis : porro Roboam erat rudis, et corde pavido, nec potuit resistere eis. 8. Nunc ergo vos dicitis quod resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David, habetisquegrandem populi multitudinem, atque vitulos aureos quos fecit vobis Jeroboam in deos. 9. Et ejecistis Sacerdotes Domini, filios Aaron, atque Levitas; et fecistis vobis Sacerdotes sicut omnes populi terrarum : quicumque venerit, et initiaverit manum suam in tauro de bobus, et in arietibus septem, fit sacerdos eorum qui non sunt dii. 10. Noster autem Dominus, Deus est, quem non relinquimus, Sacerdotesque ministrant Domino de filiis Aaron, etLevitæ sunt in ordine suo. 11. Holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies mane et vespere, et thymiamajuxta legis præcepta confectum, et proponuntur panes in mensa mundissima, etlucæ apud nos candelabrum aureum, et lucernæ ejus, ut accendantur semper ad vesperam : nos quippe custodimus præcepta Domini Dei nostri, quem vos reliquistis. 12. Ergo in exercitu nostro dux Deus est, et Sacerdotes ejus, qui clangunt tubis, et resonant contra vos : filii Israel, nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit. 13. Hæc illo loquente, Jeroboam retro moliebatur insidias. Cumque ex adverso hostium staret, ignorantem Judam suo ambiebat exercitu. 14. Rcspecticiensque Judas vidit instare bellum ex adverso et post tergum, et clamavit ad Dominum : ac Sacerdotes tubis canere coeperunt. 15. Omnesque viri Juda vociferali sunt : et ecce illis clamantibus, perterritus Deus Jeroboam, et omnem Israel qui stabat ex adverso Abia et Juda. 16. Fugeruntque filii Israel Judam : et tradidit eos Deus in manu eorum. 17. Percussit ergo eos Abia et populus ejus, plaga magna : et corruerunt vulnerati ex Israel quingenta millia virorum fortium. 18. Ilumiliatique sunt filii Israel in tempore illo, et vehementissime confortati filii Juda, eo quod sperassent in Domino Deo patrum suorum. 19. Persecutus est autem Abia fugientem Jeroboam, et cepit civitates ejus, Bethel et filias ejus, et Jesanacum filiabus suis, Ephron quoque et filias ejus : 20. nec valuit ultra resistere Jeroboam in diebus Abia, quem percussit Dominus, et mortuus est. 21. Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores qualuordecim : procreavitque viginti duos filios, et sedecim filias. 22. Reliqua autem sermo- num Abia, viarumque et operum ejus, scripta sunt diligentissime in Libro Addo Prophetæ.

v«n - Michaia filia Uriel. — Vide dicta III Itēj. 4. Stetit Abia super montem, — ut ejus oratio v«ri.4. cap. tv, vers. ſ.

ab omnibus Israelitis circumcirca castra metauti-

bus audiri posset. Esi autem hæc ejus oratio pia et efficax y qua multis rationibus eis persuadere conatur, ut relictæ novitiæ religione et rege, ad avitum Deum regnumque David in Jerusalem redeant : ac præsertim quod ipse habeat Deum pugnātem pro se, quem ipsi, utpote idololatrae, habeant adversum, *q. d.* Insane agitis, si contra Deum pugnare vultis. Lege eam et expende.

5. In pactum salis, — id est in pactum firmum, stabile et æternum. Sal enim res a putredine integras salvasque conservat : hinc sal est symbolum aeternitatis, ut dixi *levit** cap. n, vers. 12. Addit noster Sanchez, aitque : Constat hoc pactum de regno in Davidis familia perpetuo esse conditionatum, nempe si Davidis progenies pactum servet, *Psalm*, lxxxviii, 30. Dedit itaque Deus regnum Davidis domui cum grano salis, nempe si a fide, quam integram servare debuit, non deficiat, aut si ipsa Davidis progenies salem adhibeat, neque percussum foedus corrumpi atque tabescere permittat.

9. Quicumque initiaverit (Hebræus et Septuaginta *impleverit*) manum suam in tauro de bobus (Hebræus, *in juvenco filio bovis*) et in arietibus septem, FIT SACERDOS EORUM QUI NON SUNT DII, — *q. d.* Sicut falsos habetis Deos, sic et falsos sacerdotes; non enim Deus elegit eos, ut elegit Aaronem et posteros ejus; sed quicumque, licet vilis et sceleratus, manibus suis offerendo taurum et septem

arietes consecrarit suas manus, hoc ipso fit sacerdos idolorum, puta vitulorum aureorum. Nota : *implere manum*, Hebraice idem eat quod, *conserrare sacerdotem*. Nam manus implendo victimis, casque manibus suis offerendo consecrabat se sacerdotem. Hoc enim ritu fiebat sacerdotis consecratio, ut patet *Levit*, vni.

11. Proponuntur panes in mensa mundissima, etc. Ven. il. — Ex hoc loco et seq. ubi non nisi unius mensa et unius candelabri fit mentio, colligit Torniellus Scsacum regem Ægypti, cum expilaret thesauros templi, ex a denis mensis et denis candelabris, » quæ rex Salomon collocarat in templo, non reliquisse nisi unam mensam unumque candelabrum eoque Judæos deinceps contentos fuisse, sicut fuerant antequam templum a Salomone excitaretur.

20. Quem percussit Dominus, et mortuus est. — v«n.to. Quem, scilicet Jeroboam, de eo enim sermo proxime processit; Jeroboam enim post duos tresve annos misere interiit. Hebrei vero in Seder Olam non Jeroboam, sed ipsum Abiam intelligunt, quem aiunt ingratum fuisse Deo, nec dignas egisse gratias pro tanta victoria, idcoque paulo post obiisse, nec nisi triennium regnasse, ac biennio ante Jeroboam esse vita functum. Verum hoc non satis consentit cum eo quod proxime subditur : « igitur Abia confortato imperio suo, accepit uxores U, » etc.

I

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Abia succedit filius Asa, qui excisa idololatria confortatus a Deo Zaram regem Æthiopum cum mille militum milibus profligat.

1. Dormivit autem Abia cum patribus suis, et sepelierunt eum in Civitate David : regnavitque Asa filius ejus pro eo, in cujus diebus quievit terra annis decem. 2. Fecit autem Asa quod bonum et placitum erat in conspectu Dei sui, et subvertit altaria peregrini cultus, et excelsa, 3. et confregit statuas, lucosque succidit : 4. et præcepit Judæ ut quæreret Dominum Deum patrum suorum, et faceret legem, et universa mandata ; 5. et abstulit de cunctis urbibus Juda aras, et fana, et regnavit in pace. 6. Ædificavit quoque urbes munitas in Juda, quia quietus erat, et nulla temporibus ejus bella surrexerant, pacem Domino largiente. 7. Dixit autem Judæ : Ædificemus civitates istas, et vallemus muris, et roboremus turribus, et portis, et seris, donec a bellis quieta sunt omnia; eo quod quæsierimus Dominum Deum patrum nostrorum, et dederit nobis pacem per gyrum. Ædificaverunt igitur, et nullum in exstruendo impedimentum fuit. 8. Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta et hastas de Juda trecenta millia, de Benjamin vero scutariorum et sagittariorum ducenta octoginta millia, omnes isti viri fortissimi. 9. Egressus est autem contra eos Zara Æthiops cum exercitu suo, decies centena millia, et curribus trecentis; et venit usque Maresa. 10. Porro Asa perrexit obviam ei, et instruxit aciem ad bellum in valle Sephata, quæ est juxta Maresa; 11. et invocavit Dominum Deum, et ait : Domine, non est apud te ulla distantia, utrum de paucis auxdieris,

an in pluribus; adjuva nos, Domine Deus nosier: in te enim, et in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es, nou prevalent contra te homo. 12. Exterruit itaque Dominus Ælhiopes coram Asa et Juda : fugeruntque Æthiopes. 13. Et persecutus est eos Asa et populus qui cum eo erat, usque Gerara : et ruerunt Ælliopes usque ad internecionem, quia Domino redente contriti sunt, et exercitu illius prælianle. Tulerunt ergo spolia mulla, 14. et percusserunt civitates omnes per circuitum Geraræ : grandis quippe cunctos terror invaserat; et diripuerunt urbes, et multam prædam asportaverunt, i 5. Sed et caulas ovium destruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem et camelorum, reversique sunt in Jerusalem.

Ver*.t. 2. Rex Asa subvertit altaria peregrinicultus (quo gentiles colebant suos deos et idola) et excelsa. — Dices : HI *Beg.* xv, 14; do Asa dicitur : « Non abstulit excelsa. » Respondeo excelsa alia erant idolis, alia Deo vero dicata : illa sustulit Asa, hæc non. Rursum, « excelsa, » scilicet altaria, simulacra et lucos idolorum sustulit Asa, non vero templa omnia eisdem a Salomone dicata; hæc enim postea sustulit Josias, lib. IV *llcg.* cap. xxni, vers. 13.

Ver».i. B. Et abstulit, etc., fana, — scilicet Baal, Astarolh, ca terurumque Deorum. Hebraice est Q'JOn *Chammonim* vol *llammonim*, quod proprie significat so/ana, id est delubra, vel altaria Solis, sive Ammoni*. lude enim punico dictus est Ammon,. sive Jupiter Ammonius, id est Sol, ab Hebreo nnon *chamma* vel *fiamma*, id est Sol, ita dictus a calore : CDon *chamam* enim significat calefacere. Vide dicta *Ezech.* vi, 6.

Ver».». 9. Egressus est autem (sub annum decimum quintum regni Asa, ut colligitur ex cap. seq., vers. 10; ita Salianus) contra eos Zara Ætuiops cum exercitu sto (continente) decies centena milia. — a Ælhiops. » Tornicillus et alii upud Ge-

nebrardum per Æthiopiam hic accipiunt Madianilideni, ex qua oriunda uxor Moysis vocatur « Ælhiopissa, » *Num.* xii. Ratio eorum est quod Æthiopes proprie dicti longe absint a Judæa. Verum melius Serarius, Sanchez, Salianus et alii, veram Æthiopiam, quæ sub Ægypto est, accipiunt. Hæc enim adjacet Ægypto, ideoque Judæa vicina est : et forte Zara tam fuit rex Ægypti, quam Æthiopiæ; idque probatur *primo*, quia cap. XVI, vers. 8, hi ipsi vocantur Ælhiopes et Libyes; erant ergo vere Ælhiopes, qui sunt in Africa et Libya, non vero Madianilæ, qui sunt in Asia. *Secundo*, quia Asa hoc prælio ab hostibus recuperavit omnia spolia, quæ Sesac rex Egypti ante 2G annos sub Roboam ex Judæa abstulerat. Ergo hostes hi fuere Ægyptii, cisque vicini Ælhiopes. Unde Septuaginta sub finem cap. xiv, eos vocant *Alimazones*, vel ut alii volunt, *Amazones*, quos ex Lybia esse docet hic Theodoretus, lib. III.

13. Et ruerunt Æthiopes usque ad internecio- v*rs.ix nem, quia Domino cadente contriti sunt, et exercitu illius (Asm regis, vel Dei puta Angelorum exercitu) publiante, — pro Asa et Juda Deum et sanctos Angelos invocante.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

A: das propheta vaticinatur Israelem multo tempore privandum veri Dei cultu, lege et sacerdotio. Cujus oraculo commotus Asa rex idola funditus extirpât, et matrem suam sacerdotio Priapi abdicat.

1. Azarias autem Glius Oded, facto in so spiritu Dei, 2. egressus est in occursum Asa, et diut ei : Audite me, Asa et umuis Juda et Benjamin : Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quaesieritis eum, invenietis; si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. 3. Transibunt amem nulli dies in Israel absque Deovero, el absque sacerdote, doctore, et absque lege. 4. Cumque reversi fuerint in angustia sua ad Dominum Deum Israel, et quaesierint eum, reperiueium. o. In tempore illo non erit pax egredienti, el ingredienti, sed terrores undique in cunelis habitatoribus lenarum; G. pugnabit euim gens contra gentem, et civitas contra civitatem, quia Dominus conturbabit eos in omni angustia. 7. Vos ergo confortamini, et non diM>ohaiur mauus vestra : erit enim merces operi vestro. 8. Quod cum audissel Asa, verba

scilicet et prophetiam Azariæ filii Oded prophetæ, confortatus est, et abstulit idola de omni terra Juda, et de Benjamin, et ex urbibus quas ceperat, montis Ephraim, et dedicavit altare Domini quod erat ante porticum Domini. 9. Congregavique universum Judam et Benjamin, et advenas cum eis de Ephraim, et de Manasse, et de Simeon : plures enim ad eum confugerant ex Israel, videntes quod Dominus Deus illius esset cum eo. 10. Cumque venissent in Jerusalem mense tedio, anno decimo quinto regni Asa, 11. immolaverunt Domino indie illa de manubiis et pæda quam adduxerant, boves septingentos, et arietes septem millia. 12. Et intravit ex more ad corroborandum fœdus, ut quærerent Dominum Deum patrum suorum in toto corde, et in tota anima sua. 13. Si quis autem, inquit, non quaesierit Dominum Deum Israel, moriatur, a minimo usque ad maximum, a viro usque ad mulierem. 14. Juraveruntque Domino voce magna in jubilo, et in clangore tubæ, et in sonitu baccinarum, 15. omnes qui erant in Juda cum execratione : in omni enim corde suo juraverunt, et in tota voluntate quæsierunt eum, et invenerunt; præstititque eis Dominus requiem per circuitum. 16. Sed et Maacham inatrem Asa regis ex augusto deposuit imperio, eo quod fecisset in luco simulacrum Priapi : quod omne contrivit, et in frusta comminuens combussit in torrente Cedron. 17. Excelsa autem derelicta sunt in Israel : attamen cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus. 18. Eaque quæ voverat paler suus, et ipse, intulit in domum Domini argentum, et aurum, vasorumque diversam suppellectilem. 19. Bellum vero non fuit usque ad trigesimum quintum annum regni Asa.

Ven. 3. 3. TRANSIBUNT MULTI DIES IN ISRAEL ABSQUE DEO
doctore et lege, — id est absque cura et cultu veri Dei, doctoris et legis divinæ. Taugit præsens tempus, quo Jeroboam cultum vitulorum aureorum in Israelem induxit; nam eum in hoc vitulorum cultu secuti sunt omnes posterii ejus, omnesque ad unum reges Israel, quos ex regibus Juda imitati sunt Joram, Ochozias, Athalia, Achaz, Manasse, Joakim et Scdecias, idola pro Deo avito et vero colentes (1).

Ver. 4. 4. CUMQUE REVERSI FUERINT IN ANGSTIA SUA AD DOMINUM ISRAEL, ETC., INVENIENT EUM. — Sic Deum invenit poenitens Achab, et Joas cui Eliseus iram de Syris victoriam prædixit, ac poenitens Manasse, item pius Ezechias, Josias et similes.

Ve. 10. 10. Mense tertio, — Sivan, quo celebrabant

(1) Propheta prospicere etiam potuit tempus quo Israelitas manebat plurium annorum captivitas, exercitio religionis extinto, donec Undem a Cyro vel alio ex regibus ejus successoribus pristina illis libertas restituenda esset. Alii hæc verba intelligunt etiam de præsentis Judæorum flatu, quo eversis Romanorum armis templo et urbe, redacti sunt. It' ferri bue potest vaticinium *Osett hi, 4, 5.* iisdem fero verbis ac pnsens Malunt tamen communiter interpretes accipere de captivitate tribuum Juda, Levi et Benjamin, quas Nabuchodonosor in Babiloniam duxit

Pentecosten, ut indicet hoc festo ipsos Deum invocantes, ejus ope tantam victoriam adeptos esse ideoque ei in gratiarum actionem manubias hostium obtulisse. Sic vice versa Constantinopolis a Turea expugnata est in Pentecoste, eo quod Græci impie sentirent de Spiritu Saucio, cujus hoc est festum, docerentque eum non procedere a Patre et Filio.

17. Cor autem Asa erat perfectum cum Domino cunctis diebus ejus, — quoad verum Dei cultum, q. d. Asa per omnem vitam coluit Deum verum; nunquam vero ad idola deflexit, uti deflexerunt alii. Nam alioqui Asa in aliis peccavit, et Deum graviter offendit, ut patebit cap. seq., 7, 10 et 12.

19. USQUE AD TRIGESIMUM QUINTUM (ta legendum Vtn.

est cum Hebræis, Septuaginta Romanis; non, «usque ad trigesimum, » uli legunt aliqui) annum regni Asa, — hoc est regni Juda, quod in morte Salomonis a regno Israelis per schisma Jeroboam direptum, tunc proprie cepit, ul scilicet primus annus Roboam fuerit primus annus regni Juda, prout regnum Juda proprium fuit et distinctum a regno Israelis, quod tum pariter cepit sub primo rege Jeroboam. Ha Hebraei, Sanchez, Salianus, Torniellus et alii; id magis patebit cap. Sequent, vers. 1.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Reæ Asa, percussus exercitu Baasa: regis Israel, opem poscit alienatati rege Syria. Qua de causa increpitus ab Hanani popheta, eum incarcerationat : mox podagra moritur anno regni 41.

1. Anno autem trigesimo sexto regni ejus ascendit Baasa rex Israel in Judam, et muro circumdabat Rama, ut nullus tute posset egredi et ingredi de regno Asa. 2. Protulit ergo Asa argentum et aurum de thesauris domus Domini, et de thesauris regis, misitque ad Benadad regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens : 3. Foedus inter me et te est, paler quoque meus et pater tuus habuere concordiam; quam ob rem misi tibi argentum et aurum, ut, rupto fœdere quod habes cum Baasa rege Israel, facias eum a me recedere. 4. Quo comperto, Benadad misit principes exercituum suorum ad urbes Israel : qui percusserunt Ahion, et Dan, et Abelmaim, et universas urbes Nephtali muratas. 5. Quod cum audisset Baasa, desiit (edificare Rama, et intermisit opus suum. G. Porro Asa rex assumpsit universum Judam, et tulerunt lapides de Rama, et ligna quæ ædificationi præparaverat Baasa, ædificavilque ex eis Gabaa el Maspha. 7. In tempore illo venit Banani propheta ad Asa regem Juda, et dixit ei : Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, et non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ regis exercitus de manu tua. 8. Nonne Ælhiopes etLibyes multo plures erant, quadrigis et equilibus, et multitudine nimia : quos, cum Domino credidisses, tradidit in manu tua? 9. Oculi enim Domini contemplantur universam terram, et præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stulte igitur egisti, et propter hoc ex præsentis tempore adversum te bella consurgent. 10. Iratusque Asa adversus Videntem, jussit eum mitti in nervum : valde quippe super hoc fuerat indignatus, et interfecit de populo in tempore illo plurimos. 11. Opera autem Asa, prima et novissima, scripta sunt in Libro Regum Juda et Israel. 12. Ægrotavit etiam Asa, anno trigesimo nono regni sui, dolore pedum vehementissimo, et nec in infirmitate sua quæsivit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est. 13. Dormivitque cum patribus suis; et mortuus est anno quadragésimo primo regni sui. 14. Et sepelierunt eum in sepulcro suo quod foderat sibi in Civitate David : posuerunlque eum super lectum suum, plenum aromatibus et unguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, et combusserunt super eum ambitione nimia.

V>n. I. 1. ASSO AUTIM TRICESIMO SEXTO EJCS (ASÆ) AS-
Aouio. cEXDrr Ba a s a . — Dices : Baasa jam erat mortuus
a decennio, scilicet anno 25 regni Asæ, ut palet
"J Reg. ivi, 8; nam anno 30 Asæ regnabat in
c Israel Amri, Ilklleg. xvi, 22. Respondet *primo*
l r >n- Cajelanus, Joannes Lucidus, Adrichomius *in Chro-*
' o noï., Joannes Annius cum suo pseudophilone, et
Melchior Canus, lib. XI *De locis*, cap. v, ad 12
arg., hic mendum irrepsisse, elpro 36 legendum
26, vel potius 16. Nec hoc mirum, quia hæc res
non special ad fidem, nec ad bonos mores. Ve-
rum omnes Codices llebræi, Chaldæi, Græci,
Latini conslanter habent 36, non 26. Atqui in
omnibus Codicibus esse mendum, est dicere in
ve-- i Scriptura esse mendum, quod absit. Secundo, Ly-
í nus, Vatablus et Geuebrardus respondent an-

nos Asæ dupliciter numerari : *primo*, ab inito
regno : *secundo*, ab illo memorabili bello et vic-
toria Ælhiopica. Hinc ergo 36 anni regni Asm
esse 26 ejusdem a bello Ælhiopico, quo Baasæ
morienli dicitur successisse filius Eia, III *Deg.* xvi,
8. Verum hoc est turbare totam S. Scripturas
chronologiam : sic enim pariter anni sequentium
regum, scilicet Zambri, Amri, Achab, qui reg-
narunt cum Asa, etc., numerandi forent a bello
/Elhiopico, quod nemo dixerit. *Tertio*, alii dicunt
Tertia, hos annos 36 esse annos vitæ Asæ, non regni.
Verum obstat quod expresse dicatur : « Anno
autem 36 regni, » non vitæ; unde Abulensis res-
pondet aliam hic quærendam esse solutionem,
quam ipse se nescire profitetur. *Quarto* et verius
Qnirt», dicas hos 36 annos esse regni Judæ; quare com-

putandos esse a primo anno Roboam, qui primus fuit rex Juda, cum Israel, id est decem tribus, regem sibi creavere Jeroboam. Tunc enim facto est nova /Era, ac multi annos computare apparimi ab hoc insigni schismate. Tunc enim instututum est regnum Juda, æque ac regnum Israel: unde hic passim anni regum Israel numerantur juxta annos regum Juda sibi conregnantium. Igitur. Roboam primus rex Juda regnavit 17 annis, mox Abia tribus annis, denique Asa sedecim adde hos omnes, habebis 36 quos qu/primus. Quare hic annus 36 regni Juda præcise fuit decimus sextus regni Asæ. Instabis : Hi 36 anni hin vocantur non regni Juda, sed regni Asæ. Rea* pondeo, idem est regnum Asæ quod regnum Juda, nam Asa aliud non habuit regnum quam Juda. Quare dum computas annos regni Juda, computas annos Asæ, qui illi præerat, et cujus erat hoc regnum. Ita Seder Olam sive *Chron. Uebræorum*, Torniellus, Salianus el Azor, tom. I *Instit. mor.* lib. VI, cap. 1 v, *Quast.* 111. Sic Absalom dicitur anno 40 petisse a David veniam eundi in Hebron, II *Reg.* xv, 7, non utique anno 40 Davidis (nam trigesimus ejus tantum agebatur), sed 40 ab institutione regni in Israel, pula anno primo Saulis regis,- cum publice unctus est a Samuele, qui regnum Davidis decem annis antecesserat. Initium enim alicujus regni nota est msigms, ut inde chronologie ducatur.

Circumdabat Rama, (quæ erat in faucibus confinium regni Juda, ut proinde) nullus tute posset EGREDI ET INGREDI DE REGNO ASA.

Ver> 2. 7. Idcirco evasit Syriæ regis exercitus, — *q. d.* Si confisus in Deo ejus opem invocasses, non autem Benadad regis Syriæ; eum, utpote perpetuum Judæ hostem, æque ac Baasa regem Israel vicisses, sicut vicisti Zaram regem /Ethiopia? qui mullo numerosiore milite Judæam invadebat.

Vrr' i0 10. Interfecit de populo plurimos, — qui Hanani prophetae innocentiam injuste ab Asa in carcere alligi dolebant, ideoque ejus tyrannidum liberius incusabant.

v<ij. h. 11g. dolore pedum vehemkntissimo. — Hebraice cl Grece additur *usque ad supra* : cum enim podagre humor dolorque caput invadit, est vehementissimus, et celerem mortem affert. Unde P.igninus vertit, *usque ad verticem fuit irgrotatio ejus*.

Sed magis in medicorum arte confisus est. — Nolani Procopius et Theodoretus, *Quast.* XLV, « medicos » vel accipi hic pro incantatoribus et magicis impostoribus, vel pro veris medicis. Si priore modo, patet cur peccarii. Quemadmodum, lib. XXX, cap. i, docet Plinius Magiam et .Medicinam una fere copulari; cl lib. XXIX, cap. i : « Quid, ait, venenorum fertilius, aut unde testamenlorum plures insidiæ? jam vero et adulteria, etc., quam c medicina? » Sicquo, apud Latinos, medicamenta pro venenis interdum sumuntur, ut

apud Gracos pharmaca, Nonio te te; videatur cl idem Plinius, lib. XXVI, cap. 1y. Si podenoie modo, dupliciter peccare potuit; pruno, nimiam spem in iis ponendo, prælcmissa Domini Dei ope. Nam et ideo Salomonis de remediis librum revulsum ab Ezechia referunt Cedrenus et Suidas, quod populus, Deo non invocato et neglecto, malorum inde sanationem peteret; *secundo*, prepostere ipsorum opem quærendo, ante scilicet placationem, et auxilium quæsitum a Deo, prout explicat *Ecdi.* cap. xxxvii, vers9 etseq., ac jubet Innocentius ill de pœnilenliis cl remissionibus, *Cum infirmitas*. Ita Serarius.

14. Plenum aromatibus et unguentis meretrici- Veru 14
ziis. — Græce *myrepsids*, id est *aromatarus*; unde Serarius pro *meretriciis* suspicatur legendum mytzpsicis. Verum meretriciis habent omnia Hebras et Latina : a meretriciis » ergo idem est quod suavissimis, et ul Vatablus vertit, *delicatissimis*; quilibus utuntur meretrices, ut fœtorem corporis, ac præsertim halitus, quem stupris confectas quasi putida cadavera exhalant, iis obducant et contegant, juxta illud :

Posthume non bene olet, qui bene zemper olet.

Vox u meretriciis » notat nimias odorum et aromatum hic fuisse delicias, mmiumque luxum et pompam ; unde subdit dicens : < ambitione nimia. »

Et combusserunt super eum, — ut cadaveri regi honorem et cultum civilem exhiberent, el ab eo fœtorem putredinemque depellerent. Non enim cadaver ipsum cum aromatibus, ul vult Valablus, sed aromata juxta cadaver combusserunt, uli multis ostendit Sanchez.

Notant llebræi apud S. Hieronymum in *Tradit.* hæc aromata super, vel ad tumulum ipsius combusta fuisse ; une et vestes, idque reverentia? cl honoris causa; quemadmodum apud Virgilium VI *J-jicid.* : u Congesta cremantur Thurea dona; » et apud Plinium, lib. XIII, capite i, Homerum et alios. Sic in morte Aristobuli a se submersi adhibet etiam unguenta et aromata plura Herodes apud Josephum, et in Herodis ipsius funere Archelaus apud eundem. Ipsum adhuc viventem Asam implevisse sepulcrum suum unguentis, Azarias, lib. 111, cap. ull., fol. 183, ac Rabbini quidam alii scribunt. Quin et unguenta a fidelibus offerri solita ad sepulcra martyrum docet S. Puulinus, *Natali* 6 S. *Felidis*, dum ita canit :

Ul vibrent treoiuhs funalia pendula flammæ.
Martyris hi tumulum stn profundere nardo,
Et medicala pio referaul unguenta sepulao*

Idem testatur Prudentius, Hymno 11 in *lUppobjtv*, dicens :

Oscuk perspicuo figunt impressa rneUllo :
Balsama diilundunt, lleUbus ora rigant.

Et S. Gregorius, lib. VH, *Indict*, u, epist. 53, scri-

bens ai Secundum : «Aloem vero, inquit, thy- tyrum corporibus offerenda, latore præsentium miamama, styracem et balsamum sanctorum mar- deferente, transmisimus. »

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Aso; succedit pius Josaphat, ideoque dives et armis potens : hic, vers. 7, mittit doctores per totum regnum, qui populum legem Dei doceant ; vers. 11, vectigales ei fiunt Phulislheei et Arabes; vers. 14, milites et duces ejusdem recensentur.

i. Regnavit aulem Josaphat filius ejus pro eo, et invaluit contra Israel. 2. Constituitque militum numeros in cunctis urbibus Juda, quæ erant vallatæ muris. Præsidiaque disposuit in terra Juda, el in civitatibus Ephraim, quas ceperat Asa pater ejus. 3. El fuit Dominus cum Josaphat quia ambulavit in viis David patris sui primis : el non speravit in Baalim, 4. sed in Deo patris sui, et perrexit in præceptis illius, et non juxta peccata Israel. 5. Confirmavilque Dominus regnum in manu ejus, et dedit omnis Juda munera Josaphat faclwque sunt ei infimi® divitiæ, et multa gloria. G. Cumque sumpisset cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelsa et lucos de Juda abstulit. 7. Tertio autem anno regni sui, misit de principibus suis Benhai!, et Obdiam, et Zachariam, et Nathanael, et Michæam, ut docerent in civitatibus Juda : 8. et cum eis Levitas, Semciam, el Nathaniam, el Zabadiam, Asael quoque el Semiramoth, et Jonathan, Adoniamque et Thobiam, et Thobadoniam, Levitas, el cum eis Elisama et Joram sacerdotes ; 9. docebanlque populum in Juda , habentes librum legis Domini, et circuibaut cunctas urbes Juda, atque erudiebant populum. 10. Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, quæ erant per gyrum Juda, nec audebant bellare contra Josaphat. 11. Sed et Phiislæi Josaphat munera deferebant, el vectigal argenti ; Arabes quoque adducebant pecora arietum septem millia septingenta, et hircorum totidem. 12. Crevit ergo Josaphat, et magnificatus est usque in sublime : atque ædiicavit in Juda domos ad instar turrium, urbesque muratas. 13. Et multa opera paravit in urbibus Juda : viri quoque bellatores, etrobusti eraul in Jerusalem. 14. Quorum iste numerus per domos atque familiassingnlorum : In Juda principes exercitus, Ednas dux, el cum eo robustissimi viri trecenta millia. 15. Post huuc Johanan princeps, et cum eo ducenta octoginta millia. 16. Post istum quoque Amasias filius Zechri, consecratus Domino, ct cum eo ducenta millia virorum fortium. 17. Hunc sequebatur robustus adprælia Eliada, et cum eo tenentium arcum et clypeum ducenta millia. 18. Post istum diam Jozabad,el cum eo centum octoginta millia expeditorum militum. 19. Ili omueserant ad manum regis, exceptis aliis quos posuerat in urbibus muratis, in universo Juda.

6. CËM QUSVMPSISSPTCOR ULS At DACIAM PROPTRII vias Domivi. — q. <l. Josaphat audacem faciebat pictas, religio et custodia legis divino», ut neminem subdltorUm vel hostium timeret, sed fesus Deo audacter excelsa el lucos succideret, quæ alii pii reges, timentes populi ofTensam vel rebellionem, tolerarunt et permiserant. Hebræus el Septuaginta habent, et exaltatum est cor ejus in viis Domini, q. d. Mhil habuit potius, quam ut observari l mandata Domini, ait Vatablus, vel potius, q. d, Josaphat magnos et excebos ex Deo Deique cultu

concepit animos, adeo ut neminem veritus et imperterritus excelsa aboleret, aliaque heroica opera pro promovendo Dei honore el gloria animo destinaret. Vide hic quid faciat pictas plaque intentio, quæ nil limet, et omnia audet Deo secundante. Talis fuit hoc ævo Pius V Pontifex, qui Deo nixus reges non timuit, sed regum, imo el Turearum fuit terror et flagellum. Sanctitas enim omnibus est terrori, æque ac venerationi.

7. Misit nr. pr ix cipib l s suis,—scilicet principes Vafcv. aulæ suæ, qui suo jussu aboUis idolis, verum

unius bel cultum at custodiam legis Mosaic® restituerent. Quocirca misit cum eis Levitas ac Sacerdotes, ut docerent populum leges Domini. Insignis hic fuit zelus regis Josaphat, quem olim imitali sunt S. Slephanus Ilungarorum primus rex, S. Ludovicus Fnuieoruin, S. Wenceslaos dux Bohemorum, et nostro ævo reges Hispani® et Lusitani®, qui magnis impensis ludias utrasque subjugarunt, ut carum incolas ad veri Dei cognitionem et cultum per viros religiosos traducerent.

12. *Æpificavit* (per urbes et castella) in Judæa domos ad instar turrium.— Hebraice *palatia* tam excelsa et munita ut turres viderentur. Fecit hoc ad Judæai tum ornatum, tum munimen. Sicut Burgundiones contra incursum Wandalorum, Alannorum, Gothorum, etc., ludificarunt id est *burgos* et turres; indeque Burgundiones sunt appellati.

16. Amasias consecratis Domino. — Hebraice *III Cn hammitiuhab*, id est, ut Vatablus, qui sponte se obtulit Domino, hoc est, militia» sacra so devovit, ut pugnaret pro beo Deique cultu contra idola et idololatrias, ac pro fideli et pio regemio Josaphat. Similes olim fuere milites Templi sive Templarii, qui militiae sacra se devoverunt jiro tutela terræ sancte et templi Jerosolymitam. Vide S. Bernardi in sermone ad *milite* Templarii*.

18. Et cum eo centum octoginta millia. — Universim Josaphat sub signis habuit undecies centena et sexaginta bellatorum millia, Deo eum prosperante : quia prater Iribus Judæ et Benjamin potentes et numerosas sibi subditas, multi ex decem tribubus avilæ religionis studiosi et prosperitate Josaphat illecti ad Jerusalem transfugerunt, ut dictum est cap. xv, 9.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Josaphat filio suo Joram uxorem dat filiam impii regis Achab, cum cogere pergat ad praelium, (n)toque juxta oraculum Michaa Achab occiditur.

1. Fuit ergo Josaphat dives et inclytus multum, et affinitate conjunctus est Achab. 2. Descenditque post annos ad eum in Samariam : ad cujus adventum mactavit Achab arietes et boves plurimos, ipsi et populo qui venerat cum eo ; persuasitque illi ut ascenderet in Ramoth Galaad. 3. Dixitque Achab rex Israel ad Josaphat regem Juda : Veni necum in Ramoth Galaad. Cui ille respondit : ut ego, et tu : sicut populus tuus, sic et populus meus : tecumque erimus in bello. 4. Dixitque Josaphat ad regem Israel : Consule, obsecro, impresbitiarum sermonem Domini. 5. Congregavit igitur rex Israel prophetarum quadringentos viros, et dixit ad eos : In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus an quiescere? At illi : Ascende, inquiunt, et tradet Deus in manu regis. 6. Dixitque Josaphat : Numquid non est hic propheta Domini, ut ab illo etiam requiramus? 7. Et ait rex Israel ad Josaphat : Est vir unus a quo possumus quærere Domini voluntatem ; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore : est autem Michæas filius Jemla. Dixitque Josaphat : Ne loquaris, rex, hoc modo. 8. Vocavit ergo rex Israel unum de eunuchis, et dixit ei : Voca cito Michæam filium Jemla. 9. Porro rex Israel, et Josaphat rex Juda, uterque sedebant in solio suo, vestiti cultu regio : sedebant autem in area juxta portam Samaria», omnesque prophetae vaticinabantur coram eis, 10. Sederías vero filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, était : Hæc dicit Dominus : His ventilabis Syriam, donec conteras eam. 11. Omnesque prophetae similitur prophetabant atque dicebant : Ascende in Ramoth Galaad et prosperaberis, et tradet eos Dominus in manu regis. 12. Nuntius autem, qui ierat ad vocandum Michæam, ait illi : En verba omnium prophetarum uno ore bona regi annuntiant; quaeso ergo te ut et sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera. 13. Cui respondit Michæas ; Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar. 14. Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Cui ille respondit : Ascendite ; cuncta enim prospera evenient, et tradentur busies in manus vestras. 15. Dixitque rex : Ite-

nun atque iterimi te adjuro, ut mihi non loquaris, nisi quod verum est, in nomine Domini. 10. At ille ait : Vidi universum Israel dispersum in montibus, sicut oves absque pastore ; el dixit Dominus : Non habent isti dominos ; revertatur unusquisque in domum suam in pace. 17. Et ait rex Israel ad Josaphat : Nonne dixi tibi quod non prophetaret iste mihi quidquam boni, sed ea quæ mala sunt? 18. At ille : Idcirco, ait, audite verbum Domini : Vidi Dominum sedentem in solio suo, et omnem exercitum cœli assistentem ei a dextris el a sinistris. 19. El dixit Dominus : Quis decipiet Achab regem Israel , ut ascendat et corruat in Ramoth Galaad? Cumque diceret unus hoc modo el alter alio, 20. processit spiritus, el stetit coram Domino, et ait : Ego decipiam eum. Cui Dominus : In quo, inquit, decipies? 21. At ille respondit : Egrediar, et eo spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Dixitque Dominus : Decipies, el praevalebis; egredere, et fac ita. 22. Nunc igitur, ecce Dominus dedit spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, el Dominus locutus est de te mala. 23. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, et percussit Michææ maxillam, était : Per quam viam transivit Spiritus Domini a me, ut loqueretur tibi? 24. Dixitque Michaeas : Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubiculum de cubiculo ut abscondaris. 25. Praecepit autem rex Israel, dicens : Tollite Michæam, et ducite eum ad Amon principem civitatis, et ad Joas filium Amelech. 26. Et dicetis : Hæc dicit rex : Mittite hunc in carcerem, et date ei panis modicum, et aquæ pauxillum, donec revertar in pace. 27. Dixitque Michæas : Si reversus fueris in pace, non est locutus Dominus iu me. Et ait : Audite, omnes populi. 28. Igitur ascenderunt rex Israel et Josaphat rex Juda in Ramoth Galaad. 29. Dixitque rex Israel ad Jo.-aphal : Mutabo habitum, et sic ad pugnam vadam, tu autem induere vestibus tuis. Mutaloque rex Israel habitu, venit ad bellum. 30. Rex autem Syriæ præceperat ducibus equitatus sui, dicens : Ne pugnetis contra minim un, aut contra maximum, nisi contra solum regem Israel. 31. Itaque cum vidissent principes equitatus Josaphat, dixerunt : Rex Israel est iste. El circumdederunt eum dimicantes ; at ille clamavit ad Dominum, el auxiliatu» est ei, atque avertit eos ab illo. 32. Cum enim vidissent duces equitatus , quod non esset rex Israel, reliquerunt eum. 33. Accidit aulem ut unus e populo sagittam in incertum jaceret, et percuteret regem Israel inter cervicem el scapulas; at ille aurigæ suo ait : Converte manum luam, et educ me de acie , quia vulneratus sum. 34. Et finita est pugna in die illo ; porro rex Israel stabat in curru suo contra Syros usque ad vesperam, et mortuus est occidente sole.

1. Hoc caput explicui lib. III /leg. cap. ult.

Affinitate conjunctus est Achab, — ejus filiam Athaliah dando uxorem lilio suo Joram, ut patet I cap. XXI, vers. G. Hoc unicum fuit peccatum Josaphat, quod societatem eteonubium miscuerit cum impio Achab. Athalia enim filia Achab idololatriam in Judæain invexit, adeoque occisis omnibus regis filiis, seipsam reginam effecit.

20. Processit spir it is — nequam, scilicet diabolus. Fabulantur Rabbini hunc spiritum fuisse animam Naboth injuste a Jezabele lapidati, quasi ilia hic se vindicarit, curaritque Achab a pseudo-pi opheli» seduci, ut iret ad prælium in quo erat occidendus.

2N. Et ad Joas filum Amelech : sic et Pagninus. Hebraice est qhon 13 *ben hamme.lcch*, quod Septua-

ginta proprie vertunt, *filium regis*. Unde videtur hic Joas fuisse filius Achab, qui, proficiscens in bellum contra Syros, huic filio suo custodiam Samariae commiserit.

27. Audite, omnes populi, — ac notate singuli oraculi mei verba, ut cum paulo post viderit[^] singula impleri, sciatis me a Deo missum hæc prædixisse; ideoque Achabo necem non casu, sed Deo vindice obtigisse; ut ab ejus idolis et sceleribus caveatis, et ad Deum Juda redeatis.

34. Rex Israel stabat in curru suo contra Sv- V«» ros usque ad vesperam, — licet enim Achat) ossei vulneratus, perstitit tamen in curru, ut suis in pugna contra Syros animos adderet , donec vespere eum cum sanguine spiritus et vita defecit.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jehu propheta arguit Josaphat, quod cum impio Achab fadus inierit; unde Josaphat zelum cultus divini adauget, ac judices de servanda justitia, Sacerdotes et Levitas de populo pie erudiendo admonet.

1. Reversus est autem Josaphat rex Juda in domum suam pacifice in Jerusalem. 2. Cui occurrit Jehu filius liamini Videns, et ait ad eum : Impio praebeas auxilium, et his <pii oderunt Dominum amicitia jungeris, el idcirco iram quidem Domini merebaris; 3. sed bona opera inventa sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Juda, et praeparaveris cor tuum ut requireres Dominum Deum patrum tuorum. 4. Habitavit ergo Josaphat in Jerusalem : rursumque egressus est ad populum de Bersabec usque ad montem Ephraim , et revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum. 5. Constituitque judices terræ in cunctis civitatibus Juila munitis per singula loca, G. et præcipiens judicibus : Videte, ait, quid faciatis; non enim hominis exercetis judicium, sed Domini : el quodeumque judicaveritis, in vos redundabit. 7. Sit timor Domini vobiscum, et cum diligentia cuncta facite : non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum. 8. In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, el sacerdotes, et principes familiarum ex Israel, ut judicium et causam Domini judicarent habitatoribus ejus. 9. Præcepitque cis, dicens : Sic agetis in timore Domini fideliter, et corde perfecto. 10. Omnem causam quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis inter cognationem et cognationem, ubicumque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de justificationibus : ostendite cis, ut non peccent in Dominum, et ne veniat ira super vos, et super fratres vestros : sic ergo agentes non peccabitis. 11. Amarias autem sacerdos et pontifex vester in his, quæ ad Deum pertinent, praesidebit : porro Zabadias filius fsmahel, qui est dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad regis officium perlinent : habetisque magistros Levitas coram vobis, confortamini, et agite diligenter, clerit Dominus vobiscum in bonis.

S'en. 1. 2. Impio praebeas auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitia jungeris, — et affinitate, liando filiam impii Achab, scilicet Athalia, uxorem filio tuo Joram. Hoc enim indignum est, ut scilicet eos faciamus nobis amicos, qui Dei sunt hostes, et quorum Deus est hostis; nisi necessitas aut magna utilitas cogat, teque ac periculosum, ut patuit ex eventu. Athalia enim pervertit Joram et Judaeos. Undo David, *Psalm.* cxxxvni, 21, profitetur se hostem hostium Dei : « Nonne, inquit, qui oderunt te, Domine, oderam, el super inimicos tuos tabescebam ? Perfecto odio oderam illos, et mimici facti sunt mihi. » Quocirca subjungit Deus per Jehu prophetam :

Et idcirco iram (castigationem et vindictam acrem) quidem Domini meribaris; sed bona opera INVENTA SUNT IN TE, — Scilicet pietatis, Et ZOÛ in (vertenda idololatria, et tuendo proinovendoque Dei cultu, obquire Deus tibi omnem culpam, æque ac pcenam condonat.

C. Non enim hominis exercetis judicium, sed Domini, — g. d. Non tam mei, quam Dei estis vicarii, a Deo scilicet per me constituti estis judices populi sui, ut eum juste sancteque judicetis; quare ipse a vobis rationem justitiæ vel præstitæ, vel neglectæ severam exiget, ac pro meritis præmiabit, vel puniet. Cogitent hoc sspeque ruminent principes et judices; scilicet se Dei judicium exercere, ac proinde coram Deo ita vere et sincere judicent, sicut Deus ipse judicaret, et sicut judicandum esse ipse eis ostendet in die judicii. Qui hoc cogitat, nec favore, nec amicitia, nec donis, nec minis a recto justitiæ tramite inflecti se sinit. Nam ut subdit :

Non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, — id est ut Septuaginta iiyusfitia; Hebræus nbiy *aula*, id est *perversitas*, sive perversio et ever-sio justitiae, ut vel personas, vel munera accipiat ut sequitur. Ha Vatablus.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Josaphat Moabitas, Ammonitas et Syron non tam armis, quam oratione et jejunio superat et spoliat. Denique, vers. 33, Eleazar propheta arguit Josaphat ob fœdus cum Ochosis impio rege Israel initum, ideoque navet utriusque ituras in Tharsis confractas esse asserit,

i. Post hæc congregati sunt filii Moab, et filii Ammon, et cum eis de Ammonilis ad Josaphat, ut pugnarent contra eum. 2. Veneruntque nuntii et indicaverunt Josaphat, dicentes : Venit contra te multitudo magna, de his locis quæ trans mare sunt, et de Syria ; et ecce consistunt in Asasonthamar, quæ est Engaddi. 3. Josaphat autem, timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, et prædicavit jejunium universo Juda. 4. Congregatusque est Judas ad deprecandum Dominum : sed et omnes de urbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. 5. Cumque stetisset Josaphat in medio cœlu Juda, et Jerusalem, in domo Domini ante atrium novum, 6. ait : Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cœlo, et dominaris cunctis regnis Gentium ; in manu tua est fortitudo, et potentia, nec quisquam tibi potest resistere. 7. Nonne tu Deus noster interfecisti omnes habitatores terno hujus coram populo luo Israel, eldedisti eam semini Abraham amici lui in sempiternum? 8. Hahitaveruntque in ea, et extruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo, dicentes : 9. Si irruerint super nos mala, gladius judicii, pestilentia, et fames, stabimus coram domo hac in conspectu luo, in qua invocatum est nomen tuum, el clamabimus ad te in tribulationis nostris; et exaudies saho.-que facies. 10. Nunc igitur ecce filii Ammon , el Moab, el mons Seir, per quos non concessisti Israel ut transirent, quando egrediebantur de Ægypto, sed declinaverunt ah eis, el non interfecerunt illos : 11. e contrario agunt, et nituntur ejicere nos de possessione quam tradidisti nobis. 12. Deus noster, ergo non judicabis eos? In nobis quidem non est tanta (ortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. 13. Omnis vero Juda stabat coram Domino, cum parvulis, et uxoribus, et liberis suis, i4. Erat autem Jahaziel illius Zachariæ, filii Banaia, filii Jehiel, filii Malhauia, Lévites de filiis Asaph, super quem factus est Spiritus Domini in medio turbæ, 15. et ait : Attendite, omnis Juda, el qui habitatis Jerusalem, el tu rex Josaphat : Hæc dicit Dominus vobis : Nolite timere, nec paveatis hanc multitudinem ; non esl enim vestra pugna, sed Dei. 16. Cras descendetis contra eos : ascensuri enim sunt per clivum nomine Sis, et invenietis illos in summitate torrentis, qui esi contra solitudinem Jeruel. 17. Non erilis vos qui dimicabitis, sed tantummodo confidenter st ile, el videbitis auxilium Domini super vos, o Juda et Jerusalem : Nolite timere, nec paveatis; cras egrediemini contra eos, et Dominus erit vobiscum. 18. Josaphat ergo et Juda, el omnes habitatores Jerusalem, ceciderunt proni in terram coram Domino, el adoraverunt eum. 19. Porro Levitai de filiis Caalhel de filiis Core laudabant Dominum Deum Israel voce magna iu excelsum. 20. Cumque mane surrexissent, egressi sunt per desertum Thecue ; profectisque eis, stans Josaphat in medio eorum, dixit : Audite me, viri Juda, et omnes habitatores Jerusalem : credite in Domino Deo vestro, et securi eritis; credite prophetis ejus, el cuncta evenient prospera. 21. Deditque consilium populo , et statuit cantores Domini, ut laudarent tum in turmis suis, et antecederent exercitum , ac voce consona dicerent : Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia ejus. 22. Cumque cœpissent laudes canere, vertit Dominus in-idias eorum in semelipsos, filiorum scilicet Ammon , el Moab , el montis Seir,

qui egressi fuerant ut pugnarent contra Judam, et percussi sunt. 23. Namque filii Ammon et Moab consurrexerunt adversum habitatores montis Seir, ut interficerent et delerent eos : cumque hoc opere perpétrassent, etiam in semelipsos versi, mutuis concidere vulneribus. 24. Porro Juda, cum venisset ad speculam quæ respicit solitudinem, vidit procul omnem late regionem plenam cadaveribus, nec superasse quemquam, qui necem potuisset evadere. 25. Venit ergo Josaphat, et omnis populus cum eo, ad detrahenda spolia mortuorum : inveneruntque inter cadavera variam supellectilem, vestes quoque, et vasa pretiosissima, et diripuerunt, ita ut omnia portare non possent, nec per tres dies spolia auferre præ prædæ magnitudine. 26. hic aulem (piarum congregati sunt in Valle benedictionis : etenim quoniam ibi benedixerunt Domino, vocaverunt locum illum Vallis benedictionis usque in praesentem diem. 27. Revercusque est omnis vir Juda, et habitatores Jerusalem, et Josaphat ante eos, in Jerusalem cum lætitia magna, eo quod dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis. 28. Ingressique sunt in Jerusalem cum psalteriis, et citharis, et tubis in domum Domini. 29. Irruit autem pavor Domini super universa regna terrarum, cum audissent quod pugnasset Dominus contra inimicos Israel. 30. Quievitque regnum Josaphat, et præbuit ei Deus pacem per circuitum. 31. Regnavit igitur Josaphat super Judam, et erat triginta quinque annorum, cum regnare cœpisset : viginti autem et quinque annis regnavit in Jerusalem, et nomen matris ejus Azuba lilia Scialli. 32. Et ambulavit in via patris sui Asa, nec declinavit ab ea, faciens quæ placita erant coram Domino. 33. Verum lamen excelsa non abstulit, et adhuc populus non direxerat cor suum ad Dominum Deum patrum suorum. 34. Reliqua autem gestorum Josaphat priorum et novissimorum scripta sunt in verbis Jehu filii Banani, quæ digessit in Libros regum Israel. 35. Post hæc inivit amicitias Josaphat rex Juda cum Ochozia rege Israel, cujus opera fuerunt impiissima. 36. Et particeps fuit ut facerent naves, quæ irent in Tharsis : feceruntque classem in Asiongaber. 37. Prophetavit aulem Eliezer filius Dodan de Maresa ad Josaphat, dicens : Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, coutrilæque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsis.

Vers. i. 1. Fuji Ammon et cum filiis de Ammonitis, — hoc est de Idumæis; hi enim, ne viderentur contra Judæos fratres suos pugnare, vocabant se Ammonitas. Ita Auctor *Tradit.* apud S. Hieronymum hic : « Ammonitas, ait, Idumæos vult intelligi, qui ob reverentiam paterni nominis (Esau, qui erat frater Jacob patris Idumæorum), nolebant in pristino habitu arma movere contra Israel; sed transfigurabant se in habitum Ammonitarum. »

Ver. i. 2. De his locis quibus sunt trans mare (scilicet Mortuum, sive lacum Asphaltidem, illoque trajecto castra metantur in) Engaddi, — puta in limitibus regni Juda; Syria enim separabatur a Juda mari Mortuo, ait Valabius (I).

(I) Quod hic asserit Cornelius a Lipide, Vatablum auctorem sequens, scilicet Syriam a Juda separari mari Mortuo, pace tam docti viri dixerim, a veritate geographica paululum peregrinatur. Nam semel terne sanetæ descriptionem inspicienti, statim patet nec tributum, nec regnum Juda a Syria ceteris proximè separata mari Mortuo, quod ad Orientem regni Juda adjacet, dum Syria magis ad Septentrionem regni Juda posita est, et toto regno Israel a regno Juda dissita. Qæterum ex progressu hujus historici nullibi venisse videmus in societatem armorum cum Moabitibus et Ammonitis Syros, quorum est regio a locis hic descriptis plurimum distans. Legendum ergo cum Calmelo maluerim *COQXO de Edam.* pro —

{\$. Atrium novum, — scilicet innovatum, vel de Ver*-V novo templo adjectum : cum enim Salomon amplissima fecisset templi atria, ut totum populum 12 tribuum caperet; deinde vero decem tribubus fecissent schisma a Roboam et templo, hinc multæ atrii partes, nupte vacuæ fuere occlusæ*, vel ad alios usus deputatæ. At vero sub Josaphat crescente multitudine fidelium, et populi tam Juda, quam eorum (pii ceteris decem tribubus transfugerant ad Juda, necessum fuit carum aliquas rursum aperiri et innovari, ut tantum populum caperent; et hoc est : a Atrium novum, » id est innovatum, et de novo usibus templi et populi accommodatum.

12. Sed cum ignoremus quod agere debeamus, nos Ver*. IL SOLUM HABEMUS RE'IDU!, LT OCULOS NOSTROS DIRIGAMUS ad te. — Nota hoc Josaphat consilium piissimum et utilissimum : « Cum ergo omni humano auxilio destitueris, vicinum est divinum, » ut ale-

re *Aram*, vel de Syria, quod est in textu. Porro similitudine litterarum inter *Edam* et *Aram* decipi Amanuenses nunc primum non contigit, et ver*. 10, 21, S3, qui huic respondero videntur, correctionem nane plane exiguum. Constat utique non defuisse in exercitu hostium Idumæos, vel incolis montis Seir, neo intimum ibi locum tenuisse ut recenseretur inter ceteros mererentur.

b it Pliilo Icp itiiM a<l ('.ninni, st illud invoces; Bei enim proprium e*1 in melis succurrere, ne desperata h'ditucro : ibi enim maximo Miam dementiam rl potentiam ostendit» Hoc ergo opus, uti divinitati est congruum, alo ct Beo proprium.

13. Omnis Juda stabat coram Domino cum par-tui i*, >t iHonint s, kt i.ini nis suis.;—Ecce hic patet nntiqiitas Litanía) sive Orationi* piibliem et communis, qua in publica calamitato publice ornos cujusvis nexus ct aptatis conveniunt; ut unanimi voco, et quasi una omnium comploratione Bei misirlcordlam ct opem implorent, Bitoque qu isi vim faciant : «line, ením. vis grat i est Boo,» ait Tertulliamis in *Apologetico*, Idem fecero Nini-vitro, Jomr in, B, ct .Machabiul, Il *Machath* in, 18 et mk; , ac Judtd tempore Judith, cap. iv, vora. 9. I l hoc eat quo.l faciendum monet Joel, cap. xvi : « Coadunate annes,congregato parvolos d sugentes oliera. M Mem fecit S. Gregorius in peste quæ Romam et Italiam populabatur. Indixit enim publicos omnium ordinum Litanias, casque in vanas clames distribuit, ac. omnibus Dei opem in-clamantibus, Doua pestem stitit, ut habet ejus Vita.

33. Vr IUIMTAMKN I \< IJ.SA NON AUSU LIT. — « Exceka » Deo vero dicata inlellige; nam excoha idolorum abstulit, ut dictum est. Causam subdit :

Ei Annue POPULUS NON dikkmiia t coii hUUm ah Dominum, —scilicet perfode d totaliter; nam adhuc immolabat Deo in excelsis, cum Deus jussissol ut insido templo Jerosolyma» sibi «acrillcarotur.

31. ScniPTA SUNT IN MilIIIS JI IUU I II II HaNANI, QtMI Vrr* H iHGissn in LIBROS Hi.g i M IsiiAht, — puta in libros Chronicorum sive Diariorum, quibus conscripsit ge da regum Israel. Hinc patet John Oise auctorem, saltem cx parte, libri toties citati, aeilirol chroni-corum regum Israel, cumque diversum esse ab hoc libro Paralipoimmon, cum iu eo hic citetur.

36. Na v is q iu ih in i in Tiia iis is. — Vido dicta Ver». n cap. lx, vers. 21. Nota ex hoc loco, Boum sepe piorum prindipum conatus frustrari, co quod impiorum regum vol militum ope utantur. Ideo enim contrivit naves pii Josaphat, quod juncI/n essent navibus Ochozbe impii regis Israel. Simili modo Deus per prophetam jussit Amasi/e, impioa Israelitas, licet centum talentis argenti jam conductos, ab exercitu domum remittere, cap. xxv, 6.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

l'io Josuphat sueccdil inpiiu filius Jorum r\ui fruire* «hos ct nonnullos principian occidit. Quart Elias ad uhi liltria* e paradiso mittit, quibus ci gravo»! morbum morlsmque, ao toh regno cladem denuntiat ; qute omnia rctpsa evenerunt.

I. Dormivit nutem Josapbat cum patribus suis, ct sepultus est cum cis in Civitate David : regnavitque Joram filius ejus proco. 2. Qui habuit fratres, filios Josaphal, Azariam, et .lauri, ct Zacharinm, et Azariam, et Michael, et Saphalimn, omnes hi, lilií Josapbat regisJuda. 3. Deditque cis pater suus multa munera argenti, et auri, et pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Juda : regnum autem tradidit Joram , eo quod esset primogenitus. 4. Sur-n \it ergo Joram super regnum patris sui : cumque sc confirmasse!, occidit omnes fratres nos gladio, et quosdam de principibus Israel. 5. Triginta duorum annorum erat Joram eum unare cœpisset : el octo tumis regnavit in Jerusalem. 0. Ambulavitque in viis regum Israel, sicut egerat domus Achab : lilia quippe Achab erat uxor ejus, c fecit malum iu conspectu Domini. 7. Noluit autem Dominus disperdere domum David , propter pactum quod inierat cum eo : et quin promiserat ut daret ei lucernam, et liliis ejus omni tempore. 8. In diebus illis rebellavit Edom, no esset subditus Judra, et constituit sibi regem. 0. Cumque transisset Joram cum principibus suis, ct cuncto equitatu qm erat secum , surrexit nocte, et percussit Edom qui so circumdederat, et omnes duces equitatus ejus. 10. Attamen rebellavit Edom, ne esMJl >ub ditione Juda, u-que ad hanc diem : eo tempore et Lobnu recessit no esset sub in mu illius. Dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum : II. insuper ol excelsa fabri» atus C"t in milibus Judo, et fornicari fecit habitatores Jerusalem, et praivaricari Judam. 12. Mlat.r Mini autem ei liltenn nb Elia propheta, in quibus scriptum erat : Hæc dicit Domi*nus |). in David patris lui : Quoniam non ambulasti in viis Josaphal patris lui, et in viis Asa

regis Juda, 13. secl incessisti per iter reglan Israel, cl fornicari fecisti Judam, et habitatores Jerusalem, imitatus fornicationem domus Achab, insuper et fratres tuos, domum patris tui, meliores te, occidisti : 14. ecce Dominus percutiet te plaga magna, cum populo tuo, et filii, rt uxoribus tuis, universa ipie substantia tua; 15. tu autem ægrotabis pessimo languore uteri lui, donec egrediantur vitalia tua palliatiti) per singulos dies. 16. Suscitavit ergo Dominus contra Joram spiritum Philistinorum, et Arabum, qui confines sunt /Ethiopihti*, 17. et ascenderunt in terram Juda, et vastaverunt eam, diripueruntqno eundam salutanti im, qua* inventa est in domo regis, insuper et filios ejus, et uxores : nec remansit ei filius, nisi Joacbaz, (pii minimus natu erat. 18. El super hire omnia percussit cum Dominus alvi languore insanabili. 19. Ciiinqiie diri succederi dics,cl temporum spatia volverentur, duorum annorum expictus est circulus : et sic longa consumptus labe, ita ut egereret etiam viscera sua, languore pariter et vita caruil. Morluisqtie est iu infirmitati: pessima, et non Iccit ei populus secundum inorem combustionis, exsequias, sicut fecerat majoribus ejus. 20. Triginta duorum annorum fuit, cum regnare cœpisset, et octo annis regnavit m Jerusa* lem. Ambulavilque non recte, ct sepelierunt eum in (avitale David : verumtamen non m sepulcro regum.

4. Occidit Qmnbm ihatius suos gi amo, ht quos- /)AM DH ITUNCIPIBUS, - forte CO (I)UO(I ipSI SO ojU8 novio religioni et Idololatria) opponerent. Quod si ita est, ipsi revera ocoübuorUnt ut martyres*

Veti.7. 7. Luc i h x a m , — id est successionem stirpis regia) et splendidi». Vide *Psal*, c.xxxi, 17.

Vers. io. m. Att a m h r i u j i i l l a m t E d o m . — Id minea scilicet oxotíssil jugum impii Joram rogis Juda; tuncque impleta est prophetia Jacob, (lenes, xxvn, 40, pranlicenlis quod lisait excuteret jugum Jacob, puta quod Iduimei excuterent jugum Judirorum.

E o T I M P O I I K E T I . O H X A H K C K S S I T . — Urbs uiat prisca in tribu Juda, </ d. Non tantum exteri Idu-nuri, sed ut subditi Lobnenses impio Joram licet regi mio, rebellarunt. Andi Adrichomium in *Des-rrqdiorw tribus Juda*, num. 176: « Lebna quæ et Lobna et Labana, urbs I.(«vitarum fortis et munita, non longe a Eahis dissita, habuerat priscis lem-poribtjs regem; quo interfecto, Josué etiam ipsam expugnavit. Postquam ad Monarchiam devenisset st dus Judirorum, propter impietatum regis Joram filii Josaphal defecit ab eo Lcbna; tandem obsessa fuit a Sennacherib rogo Assyriorum. Nunc villa (»st in roglono Eleutheropolitana, qua» appellatur Lobna, do qua scribit Isaías, ut auctor Illuronymus. Quidam hanc ponunt in tribu Dan. »

Ven. II. 14. A l l A l V A l I I M S U X I I I I I I I I T A l l I ' L I A I U I O -

Kn rui ia . — Quadres : Quirnam, qualos, (piando et Miiblirt (piomodo ab Elia scripta' et missa' sunt h(U Illto-

n.u. 0" uurru igneo in cmhnn. Nam tempore Josaphal, ^<>la j(Un pridem c terra raptum fuissu <pii fuit puter hujus Joram. florebat ol propheta-bat Eliseus, <pu l.lhi' jam rapto MicccbMt, ut pa-tet IV hey. m, II. Quod enim Cajclamis oouiet alium hunc esto Eliam, ut diversum a Tboublllo, non habet speciem verisimilitudini*, ut nove sino fundunumto dicitur. Tide quoquo eat, quod ait Valablus, por Eliam hic iut< iligi Elihum, eo (pi^»ü

ipri spiritus Elia» inscdisMd. Alii ut Emmanuel Sa opinantur Eliam ante raptum has litteras çerip-uisse, et dedisse Eliseo vel alicui simili, ut eas poni raptum suum traderet regi Joram. Verum alii pos-sim censent Eliam ex paradiso, vel loco in quo i]HO pu*4 raptum degit cum Enodi, has hilera* misisBo, rivo per Angelum forma humana indu-tum, sive per Eliscum aliuinve prophetam, vel virum fidelem, ad regem Joram. Itaque sicut in Transfiguratione Christi apparuit Petro, Jacobo et Joanni Elias cum Moyse, sic et idem apparuit hic alicui viro, cique litteras a se scripta* ad Joram perferendas dedit. Ita llobrwl in §< *Irr-Ohim*, cap. xvi!, Lyranus, Serarius, Sam her, Bollarmi-nus, et SahiUius, qui censent has litteras datas ab Elia nono anno post raptum; raptum enim (uisse anno 19 Josaphal qui deinde adhuc çex annos re-gnavit. scilicet usque ad annum ÎÜ; litteras vero has fuisse datas anno tertio vol quai lo Joram.quod scilicet Ipse solus post patrem Josaphal vita func-tum regnabat. Scripsit autem ex paradiso, ut ma-gis pereullerol impium Joram ct converteret, ut-quu ostenderet quantam ipse et Sancti, otiam post hanc vitam, hominum flddium pnrsertini, lia-beant curam. Idem censent thmebrardus, lib. I ('/irono/, Josephus Acosta, lib. III *Dr iVoviti*. T»oip. cap. mi, Aben Erra el Petrus Lignei ins m cap. iv *Matai* l liornas Malvenda, lib. IX *Dr Aiituhi Kta*, cap. n. Porro hisce litteris Elins graviter incn p it Joram, quod a Deo (equo ac religione patris sui Josaphal desciverit, quodque fratres suo» quad pai ridda occiderit, ac eidum miuatui triplicem plagam : scilicet *pruno*, publicam bonorum tam ipsius regis (pam regni popullquo expilationem, leipie ac uxorum et liliorum ejus rapinam, quam mox inluh'runl Philista'i, Alabes et Ethiopes, ut dicitur venu 16. *Srmndo*, gravem morbum et Ion aum duorum annorum labem, ila ut viscera ego-

rat, itaque in doloribus et foetoribus infelicem animam exhalet, vers. 18. *Tertio* quod carebit honore regiæ sepulture. Hanc tertiam ponam non exprimit Elias, sed hæc e duabus prioribus, atque ex infami ejus vita et morte consecuta est, ut patet vers. 19.

Van. i? 17. Nisi Joachaz. — Ille est qui inverso nomine dictus est Ochozias. Hic enim solus superstes Joram patri in regno successit, ut patet cap. seq. vers. 1, Ita Beda.

19. Et non fecit ei populus secundum morem vert. combustionis, exsequias, sicut fecerat majoribus ejus, — comburendo, non cadaver regis (illud enim sepeliebatur in sepulcro David et Salomonis, vel proprio ad hoc magnifice quasi mausoleo erecto), sed juxta cadaver, aromata et unguenta pretiosa; idquo « ambitione » et pompa « magna » facium est Asm avo Joram, cap. xvi, vers. 14. Vide dicta *Jrcm.* cap. xxxiv, vers. 5.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Impio Joram succedit filius impius Ochosias, quem cum Joram rege Israel occidit Jehu. Athalia uxor Jaram omnes filios Ochoziæ occidit, unico Joas parvulo excepto, quem Josabeth amita furtim neci subtraxit. Sola ergo regnat Athalia.

1. Constituerunt autem habitatores Jerusalem Ochoziam filium ejus minimum, regem pro eo : omnes enim majores natu, qui ante cum fuerant, interfecerant latrones Arabum, qui irruerant in castra : regnavitque Ochozias filius Joram regis Juda. 2. Quadraginta duorum annorum erat Ochozias cum regnare cœpisset, et uno anno regnavit in Jerusalem, et nomen matris ejus Athalia filia Amri. 3. Sed et ipse ingressus est per vias domus Achab : mater enim ejus impulit eum ut impie ageret. 4. Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab : ipsi enim fuerunt ei consiliarii post mortem patris sui, in interitum ejus. 5. Ambulavitque in consiliis eorum. Et perrexit cum Joram filio Achab rege Israel, in bellum contra Ilazacl regem Syriæ in Ramolli Galaad : vulneraverimtque Syri Joram. 6. Qui reversus est ut curaretur in Jezrahel : nullas enim plagas acceperat in supradiclo certamine. Igitur Ochozias filius Joram rex Juda, descendit ut inviseret Joram filium Achab in Jezrahel ægrotantem. 7. Voluntatis quippe fuit Dei adversus Ochoziam, ut veniret ad Joram : et cum venisset et egrederetur cum eo adversum Jehu lilium Namsi, quem unxit Dominus ut deleret domum Achab. 8. Cum ergo everteret Jehu domum Achab, invenit principes Juda, et filios fratrum Ochoziæ, qui ministrabant ei, et interfecit illos. 9. Ipsum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria : adductumque ad se occidit, et sepelierunt eum : eo quod esset filius Josaphat qui quæsierat Dominum in loto eorde suo, nec erat ultra spes aliqua, ut de stirpe quis regnaret Ochoziæ. 10. Siquidem Athalia mater ejus, videns quod mortuus esset filius suus, surrexit, et interfecit omnem stirpem regiam domus Joram. 11. Porro Josabeth filia regis tulit Joas filium Ochoziæ, et furata est eum de medio filiorum regis, cum interficerentur : abscondilque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum : Josabeth aulem, quæ absconderat eum, erat lilia regis Joram, uxor Joidæ Pontificis, soror Ochoziæ, et idcirco Athalia non interfecit eum. 12. Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sex annis, quibus regnavit Athalia super terram.

Vni i 1. Ochoziam. — Illo est qui inverse vocatus est Joachaz, cap. præcedenli, vers. 17.

Vwi. 1. », QvFORAGINIA DUORUM ANXORI 'I ERAT OCHOZIAS, cum IUX.5ARE coepisset. — Grandis est hicquæstio et antilogia; nani IV *Regum* cap. vin, vers. 26, dicilur ; « Viginti duorum annorum erat Ochozias

cum regnare cœpisset, » quia, ut process'd, Joram gn cœpil regnare cum .32 esset annorum, regnavitque. 8 annis, niortiusqlie est anno ætatis 40, ait tu“ Josephus; inox successit ei lilium Ochozias, ergo is non potuit esse 42 annorum, alioqui enim bienio fuisset senior patre suo Joram, qui mortuus

est anno ætatis quadragesimo; fuit igitur turn Ochozias 22 annorum.

Concilia-
vrb^' Primo, Hebræi in *Seder-Olam*, cap. xvn, quos sequitur Gencbrardiis el Serarius, respondent hos 42 annos computandos esse ab anno sexto Amri, qui fuit avus maternus Ochoziæ, cujus mores et idola ipse secutus est; Amri enim in Samaria a secondila, el in metropolim regni Israel erecta, solus regnare ceppil anno sexto regni sui, regnavitque in ea octo annis; successit ei Achab filius, qui cum Ochozia filio regnavit 22 annis; huic successit Joram pariter filius per 12 annos; anno autem ejus duodecimo et ultimo cœpit regnare in Juda hic Ochozias filius Joram, eodemque anno cum Joram rege Israel occisus est a Jehu : jam adde annos 8 Amri. 22 Achab, 12 Joram. habebis 42 quos quærimus. Videntur enim Israelita? Eram constituisse ab inilio regni Saniariæ, ab coque annos numerasse, uti numerant Historici a Roma condita. Sic Absalom dicitur post 40 annos, scilicet a prima unctione Davidis in regem computandos, rebellasse Davidi, II *Reg.* cap. xv, vers. 7. Verum obstat, quod hi 42 anni dicantur esse Ochozi.n, non regni Samarite. Unde Hebræi clare habent : *Filius 42 annorum erat Ochozias, cum regnare cœpisset.* Adde : Ochozias erat rex Juda, cur ergo annos ejus computaret Scriptura a regno Samaria! diverso, imo ei adverso?

Secundo. *Secundo*, S. Hieronymus in *Tradit.*, Glossa, Lyranus, Hugo, Dionysius, Gordonus, Mendoza, Vatabluscl Franciscos Suarez, III *part.* tom. I, disp. vi, sect. 1, respondent Joram cœpisse regnare anno ætatis 32, cum Josaphat patre, ac cum eo regnasse viginti annis; deinde eo mortuo solum regnasse octo annis, qui octo solum numerantur, quia perlinent ad chronologia computationem; quare mortuum esse anno ætatis non 40, ut ait Josephus, sod G0; ita ul Ochozias illius ei succedens fuerit 42 annorum, qui tamen, HI *Reg.* cap. vin, veré. 26, dicitur fuisse 22 annorum, quia scilicet ipse cum patre Joratu 20 annis regnavit; quare quando cum eo regnare cœpit, erat 22; patre vero post 20 annos mortuo, cum Ochozias solus regnavit, fuit 42 annorum.

Verum sic Josaphat debuisset generare Jorain anno ætatis suæ octavo; Josaphat enim cœpit regnare anno ætatis 35, ac regnavit 25 annis mortuusquo est sexagenarius; adde quinque, vel ut alii octo annos, quibus post ejus mortem regnavit Joram, lient anni Josaphat 68, ex quibus 42 tribuendi sunt Ochoziæ, ac octodecim circiter Joram patri ejus, cum eum genuit, qui juncti faciunt 60; quare octo tantum anni supererunt Josaphalo, quos ipse habuerit cum genuit Joram, quod est impossibile. Omitto quod isti auctores dicunt simul tres reges regnasse, scilicet avum Josaphat, filium Joram, el nepotem Ochoziam per 20 annos; 'uod novum esi et insolitum.

Tertio, Sanchez et alii, ut hoc argumentum evigil, dicunt Jurum cum patre Jusaphulo regnasse

octo annis, post ejus mortem vero regnasse 20 annis; sed infelicitè, utpote morbo insanabili a Deo percussum ideoque Ochoziam filium regnum pro patre ægro el tabido administrasse, ideoque hos viginti annos includi hic in 42 annis Ochoziæ. Itaque Ochoziam, quando cum patre Joram regnare cœpit, fuisse 22 annorum ; quando vero eo post 20 annos mortuo, solus regnavit, fuisse 42 annorum.

Verum obstat *primo*, quod Joram pater bienio tantum hoc morbo laborant, ut dicitur II *Paral.* cap. XXI, vers. 19. Secundo, quod sic viginti anni jam dicti debuissent dici regni Ochoziæ, non vitæ, nt chronologie annorum regni, quibus quisque rex in Juda regnavit, continua serie pertextetur; alioqui enim hi viginti anni chronologie regni Juda deerunt : quocirca nemo Chronologorum eos enumerat, quod signum est eos non existisse. *Tertio* et maxime, quod anni Joram regis Juda ejusque filii Ochozia?, includantur in annis Joram regis Israel, uti patet IV *Rcg.* vin, 16 et 25, et cap. lx, vers. 27 et 29. Joram autem rex Israel cœpit regnare anno 18 Josaphat, regnavitque duodecim annis, ut dicitur IV *Rcg.* cap. ni, vers. 1; regnavit ergo septem annos post mortem Josaphat; hic enim regnavit 25 annis. Mortuus est igitur tam Joram rex Israel, quam Joram rex Juda, ejusque filius Ochozias, anno septimo post mortem Josaphat. Ergo nullus eorum potuit regnare viginti annis post mortem Josaphat : quare Ochozias non potuit tunc esse quadraginta duorum annorum. Ita Cajetanus, Saliatus et alii.

Quarto ergo Cajetanus, Bellanninus in manu-
scripta concordia annorum regum Israel el Juda, (pam penes me habeo, Torniellus, Saliatus, Mariana, Scaliger et alii censent hic esse mendum, pro 42 substituendos 22 annos. Sic enim clare dicitur IV *Reg.* cap. vin, vers. 26 : a 22 annorum erat Ochozias cum regnare cœpisset, » et sic habent hoc loco Septuaginta Roma* correcti. *Viginti*, in-
quiunt, *annorum erat Ochozias*; et in Notis additur alios codices habere : *Viginti duorum annorum*. Ac facile in llvbnæo pro tZPTwII *Esrim*, id est trf-
ginti, irrepsisse potuit *arbaim* . id est 40 : facilius in ciphris irrepsit error, ul pro id est 22, positum sit id est 42, ait Mariana; nam et D caractere sunt afflues. Atque hæc videtur origo fuisse mendi. Fateor omnes Codices Hehræos el Latinos hoc loco habere 42. non 22 ; sed argu-
menta cogunt ut pro 42 reponatur 22. Nulla enim alia solutio solida hic atTorri potest; neque Interpretes, sed ipsa S. Scriptura corrigit seipsam a descriptoribus vitiata, scilicet Liber Regum corrigit Librum Paralipomenon in annis jam dictis, scriptorum vitio corruptis. Plura in editione vulgata a Romanis correctæ sunt et plura corrigi possent, uti ipsi correctores in pñefatione fatentur, atipie error in numeris facile contingit, nec spectat ad fidem vel bonos mores. Sic muli demunt Cuinau a serie generationum in genealogia Christi.

Q*1**

cum tainen constanter habeant omnia exemplaria Græca, Latina, Syra, Arabica, etc., *Luae* cap. ni, vers. 36. Denique hoc loco pro 42 annorum, Syrus habet : 22 *annorum erat Ochozias*. Sic quoque habet Arabicus uterque, scilicet Antiochenus, sive montis Sinai, et Alexandrinus, sive Cophlicus, uti mihi Romæ asseveravit Illustrissimus Dominus Sergius Risius Maronita, Archiepiscopus Damascenus.

At q alia filia Amri. — a Filia, » id est neptis. Erat enim filia Achab qui erat filius Amri, ut patet cap. præcedenti, vers. 6, et IV *Reg.* cap. vni, vers. 18.

Fer io. 18. Interfecit omnem stirpem regiam, — scilicet omnes filios filii sui Ochoziæ regis, quos ipse multos ex multis uxoribus (uti tum regibus mos erat) susceperat. Occidit ergo omnes suos ex filio Ochozia nepotes, ut iis quasi hæredibus regni subla-

tis, ipsa sola quasi avia libere et impune regnaret. Vide ad quanta parricidia feminam adederit regnandi cupido et libido.

II. Porro Jozareth filia regis Joram (non ex Vcij.ii Athalia, sed ex alia uxore) furata est eum (Joas) DE MEDIO FILIORUM REGIS CUM INTERFICERENTUR, — « quem inter casorum fratrum cadavera, ait Josephus, opinione Athaliæ mortuum nutricis opera ablatum furlim domi sum abdidit, et solo marito (Joiada Pontifice) conscio sex annis abscondit in templo in cubiculo lectulorum, » id est in una exedra, sive cubiculo, ubi erat triclinium in quo vescebantur Sacerdotes et Levita*, qui vice sua illa hebdomade deserviebant templo. Tales enim exedra; plurimæ erant circa templum, ideoque et ipse templum, id est templi appendices vocantur.

Reliqua hujus capitis exposui IV *Reg.* ix.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Joiada Pontifex Joas septennem in regem ungit, Athalias ejus aviam regnantem occidit, Dei cultum restituit, aras et delubra Baal evertit.

1. Anno autem septimo confortatus Joiada, assumpsit centuriones, Azariam videlicet filium Jeroham, el Ismahel lilium Johanan, Azariam quoque filium Obed, et Maasiam filium Adaiæ, et Elisaphat filium Zecliri : el iniit cum eis fœdus. 2. Qui circumeuntes Judam, congregaverunt Levitas de cunctis urbibus Juda, et principes familiarum Israel, veneruntque in Jerusalem. 3. Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege : dixitque ad eos Joiada : Ecce filius regis regnabit, sicut locus est Dominus super filios David. 4. Iste est ergo sermo quem facietis : 5. Tertia pars vestrum qui veniunt ad sabbatum, Sacerdotum, el Levitarmi!, et janitorum, erit in portis : tertia vero pars ad domum regis : et tertia ad portam, quæ appellatur Fundamenti : omne vero reliquum vulgus sil in atriis domus Domini. G. Nec quispiam alius ingrediatur domum Domini, nisi Sacerdotes et qui ministrant de Levitis : ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificat! sunt : et omne reliquum vulgus observet custodias Domini. 7. Levita? autem circumdent regem, habentes singuli arma sua: (etsi quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur) sinique cum rege et intrante et agrediente. 8. Fecerunt ergo Levilæ, et universus Juda, juxta omnia quæ præceperat Joiada Pontifex, et assumpserunt singuli viros qui sub se erant, el veniebant per ordinem sabbati, cum his qui impleverant sabbatum, el egressuri erant : siquidem Joiada Pontifex non dimiserat abire turmas, quæ sibi per singulas hebdomadas succedere consueverant. 9. Deditque Joiada Sacerdos centurionibus lanceas, clypeosque et pellas regis David, quas consecraverat in domo Domini. 10. Consilivitque omnem populum tenentium pugiones, a parte templi dextra, usque ad partem templi sinistram coram altari, et templo, per circuitum regis. 11. Et eduxerunt filium regis, el imposueruui ei diadema, et testimonium, dederunique in manu ejus tenendam legem, el constituerunt eum regem : unxit quoque illum Joiada Pontifex, et filii ejus : imprecalique sunl ei, atque dixerunt : Vivat rex. 12. Quod cum audisset Athalia vocem scilicet currentium atque laudantium regem, ingressa est ad populum in templum Domini.

13. Cumque vidisset regem stantem super gradum in introitu, et principes, turmasque circum, omnemque populum terne gaudentem, atque clangentem tubis, et diversi generis organis concinentem, vocemque laudantium, scidit vestimenta sua, et ait : Insidia, insidia. 14. Egressus autem Joiada Pontifex ad centuriones, et principes exercitus, dixit eis : Educite illam extra septa templi, et interficiatur foris gladio. Præcepitque Sacerdos ne occideretur in domo Domini. 15. Et imposuerunt cervicibus ejus manus : cumque intrasse! portam equorum domus regis, interfecerunt eam ibi. 16. Pepigit autem Joiada fœdus inter se, universinque populum, et regem, ut esset populus Domini. 17. Itaque ingressus est omnis populus domum Baal, et destruxerunt eam : et altaria ac simulacra illius confregerunt : Malhan quoque sacerdotem Baal interfecerunt ante aras. 18. Constituit autem Joiada prepositos in domo Domini, subinanibus Sacerdotum et Levitarum, quos distribuit David in domo Domini ut offerrent holocausta Domino, sicut scriptum est in lege Moysi, in gaudio et canticis juxta dispositionem David. 19. Constituit quoque janitores in portis domus Domini, ut non ingrederetur eam immundus in omni re. 20. Assumpsitque centuriones, et fortissimos viros ac principes populi, et omne vulgus terræ, et fecerunt descendere regem de domo Domini, et introire per medium portæ superioris in domum regis, et collocaverunt eum in solio regali. 21. Lætatusque est omnis populus terræ, et urbs quievit : porro Athalia interfecta est gladio.

Hoc caput explicui IV lly. xi.

1. Anno autem septimo confortatus (a Deo) Joiada. — Fuit hic Pontifex magni animi et virtutis, qui regiam stirpem in regnum restituit, vixitque 130 annos, II *Paralipomen.* xxiv, 15. Nonnulli cum nostro Henrico Samerio in *Chronol.* putant cum non fuisse summum Pontificem, sed principem Sacerdotum in tribu Juda, scilicet eorum qui dispersi erant per tribum Juda, ejusque curam gerebant. Batió eorum est, quod in Catalogo summorum Pontificum, qui exstat I *Paral.* cap. vi, et I *Esdra* vu, 1, et apud Josephum, lib. X *Antiq.* cap. xi, non nominetur Joiada. Verum chronicon Hebræorum Joiada collocat in numero summorum Pontificum. Rursum Josephus eum vocat el Scriptura eum vocat Pontificem et « principem Sacerdotum, » ac in Hebræo, *prinimn sacerdotem, et caput sacerdotum*, id est summum Pontificem. Accedit ratio quod ipse regem Joas in regnum restituerit et regem unxerit : hoc autem erat munus summi Pontificis. Rursum, mandata et imperia quæ ipse hic dat omnibus Sacerdotibus, Levitis, totique populo in custodiendo rege et templo, arguunt eum fuisse summum omnium Pontificem. Porro nec Josephus, nec Scriptura, I *Paralip.* vi, et I *Esdra** vii, I, omnes recenset Pontifices, sed aliquos omittit ; nam a rege Josaphat usque ad Josiam, quod fuit spatium 238 annorum, numerant tantum quatuor Pontifices, scilicet Achitob, Meraioth, Sadoc et Sellum ; quorum quisque debuit 59 annos fungi Pontificatu, quod est incredibile. Joiada ergo et alii nonnulli omisi sunt, eo quod non esset ex Eleazaro primo Aaronis filio, cui jure primogenitura debebatur Pontificatus progenitoris. Forte etiam Joiada, uti et multi alii, aliud habuit nomen. Iude non-

nulli putant eum qui a Josepho inter Pontifices ponitur, vocalurque Sedeas, esse Joiadam, et sequentem Iulium esse Zachariam filium Joiadæ. Zachariam enim patri Joiadæ in Pontificatu successisse censent Abulensis, Torniellus et alii, licet chronicon Hebræorum quod sequitur Genebrardus et Salianus asserat Joiadæ successisse Pedaiam. Joiada ergo restituit religionem æque ac regnum Judæ, ideoque a Joas rege post mortem sepultus est in sepulcro regum. Unde chronicon Hebræorum hoc Joiadæ dat epitaphium et elogium : « Senuit Joiada plenus dierum, et mortuus est cum esset 130 annorum. Nempe oriente in diebus Salomonis labe (idololatriæ) et ruina natus est simul Joiada qui eam corrigeret. » Natus est enim Joiada sub annum regni Salomonis 35, mortuus vero anno 28 Joas regis Juda. Ita Salianus.

5. Qui veniunt ad sabbatum, — ut sabbato vicem hebdomadæ suæ ad serviendum in templo inchoent ; Judæi enim a sabbato hebdomadam inchoabant, sicut nos a Dominica, et eodem recurrente illam finiebant.

6. Reliquum vulgus (tum Levitarum, tum populi fidelis) OBSERVET CUSTODIAS DOMINI, — id est, fungatur officio suo in atrio domus Domini, sive templi ; scilicet ut si quis tumultus oriatur ex militibus quos Athalia submiserit ad occidendum Joas, ipsi eos sistant, impedian et repellant. Idcirco enim jwsserat vers. 5, dicens : « Reliquum vulgus sit in atrio domus Domini ; » puta in atrio, quod erat quasi templum laicorum, ac inter varia minora atria erat divisum. Voluit enim Joiada novellum regem puerum, non tantum Levitarum, sed et populi fidelis prasidio communiri, ne quæ ei vis aut fraus fieret ab Athalia avia impia.

to. 20, Port f. superioris. — Hæc erat porta templi, quæ ducebat ad regis palatium. Dicitur « superior, » quia altior erat regia, ex qua in inferiori loco constituta per hanc portam in templum ascendebatur, patet IV Jkg. xi, 6 et iU. Eadem

porta vers. B, vocatur, «fundamenti,» quoniam ipsius fundamentis templi, id est in Mello erecta; ita Vilalpandus, pag. *19; hæc præ cæteris jussa fuit custodiri, quia per hanc Athalia ex regia ventura erat in templum cum suo milite et satellite.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jons rex sub Joiada Pontifice rite Deum colit ; at eo mortuo deflectens ad idola, ideoque reprehensus a Zacharia filio Joiadæ, eum in atrio templi lapidat et necat. Quare anno sequenti Deus Judæiam Syris spoliandam tradit, et Joas regem per ejus famulos occidit.

I. Septem annorum erat Joas cum regnare cœpisset : et quadraginta annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Sebia de Bersabee. 2. Fecitque quod bonum est coram Domino cunctis diebus Joiadæ Sacerdotis. 3. Accepit autem ei Joiada uxores duas, e quibus genuit filios et filias. 4. Post quæ placuit Joas ut instauraret domum Domini. 5. Congregavitque Sacerdotes, et Levitas, et dixit eis : Egredimini ad civitates Juda, et colligite de universo Israel pecuniam ad sarta tecta templi Dei vestri, per singulos annos, festinatoque hoc facite. Porro Levitæ egere negligenter. 6. Vocavitque rex Joiadam principem, et dixit ei : Quare tibi non fuit cune, ut cogeret Levitas inferre de Juda et de Jerusalem pecuniam, quæ constituta est a Moyse servo Domini, ut inferret eam omnis multitudo Israel in tabernaculum testimonii? 7. Athalia enim impiissima, et filii ejus destruxerunt domum Dei; et de universis, quæ sanctificata fuerant in templo Domini, ornaverunt fanum Baalim. 8. Precepit ergo rex, et fecerunt arcam, posueruntque eam juxta portam domus Domini forinsecus. 9. Et prædicatum est in Juda et Jerusalem, ut deferrent singuli pretium Domino, quod constituit Moyses serviis Dei super omnem Israel in deserto. 10. Lætali quoque sunt cuncti principes, et omnis populus : et ingressi contulerunt iuxta arcam Domini, atque miserunt ita ut impleretur. 11. Cumque tempus esset ut deferrent arcam coram rege per manus Levitarum (videbant enim multam pecuniam), ingrediebatur scriba regis, et quem primus Sacerdos constituerat : elfovebaturque pecuniam quæ erat in arca : porro arcam reportabant ad locum suum : sic quo faciebant per singulos dies, et congregata est infinita pecunia, 12. quam dederunt rex et Joiada iis qui præerant operibus domus Domini : at illi conducebant ex ea cæsores lapidum, et artifices operum singulorum, ut instaurarent domum Domini : fabros quoque ferri et æris ut quod cadere cœperat, fulciretur. 13. Egeruntque hi qui operabantur industrie, et obducebatur puneluncicatrix per manus eorum, ac suscitaverunt domum Domini in statum pristinum, et firmiter eam stare fecerunt. 14. Cumque comptassent omnia opera, detulerunt coram rege ei Joiada reliquam partem pecuniæ ; de qua facta sunt vasa templi in ministerium, et ad holocausta, phialæ quoque, et cætera vasa aurea et argentea : et offerebantur holocausta in domo Domini jugiter cunctis diebus Joiadæ. 15. Senuit autem Joiada plenus dierum, et mortuus est cum esset centum triginta annorum, 16. sepelieruntque eum in Civitate David cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israel, et cum domo ejus. 17. Postquam autem obierunt Joiada, ingressi sunt principes Juda, et adoraverunt regem ; qui definitus obsequiis eorum, acquievit eis. 18. Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis et sculptilibus, et facta est ira contra Judam et Jerusalem propter hoc peccatum. 19. Militebatque eis propheta ut reverterentur ad Dominum, quos protestantes, illi audire volebant. 20. Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Joiadæ Sacerdotem, et stetit in conspectu

populi, et dixit eis : Hæc dicit Dominus Deus : Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit, et dereliquistis Dominum ut derelinqueret vos? 21. Qui congregati adversus eum, miserunt lapides juxta regis imperium in atrio domus Domini. 22. Et non est recordatus Joas rex misericordia), quam fecerat Joiada pater illius secum, sed interfecit filium ejus. Qui cum moreretur, ait : Videat Dominus, et requirat. 23. Cumque evolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syri® : venitque in Judam et Jerusalem, et interfecit cunctos principes populi, atque universam prædam miserunt regi in Damascum. 24. Et certe cum permodicus venisset numerus Syrorum, tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem, eo quod dereliquissent Dominum Deum patrum suorum : in Joas quoque ignominiosa exercuere judicia. 25. Et abeuntes dimiserunt eum iu languoribus magnis : surrexerunt autem contra eum servi sui, iu ultionem sanguinis filii Joiadæ Sacerdotis, et occiderunt eum in lectulo suo, et mortuus est : sepelieruntque eum in Civitate David, sed non in sepulcris regum. 26. Insidiati vero sunt ei, Zabad filius Semmaalh Ammanitidis, et Jozabad filius Semarilh Moabilidis. 27. Porro filii ejus, ac summa pecuniæ quæ adunata fuerat sub eo, et instauratio domus Dei, scripta sunt diligentius in Libro Regum : regnavit autem Amasias filius ejus pro eo.

Hoc caput explicui IV Jteg. xn.

Stn. II. 22. Qui (Zacharias) cuji moreretur, ait : Videat Dominus et requirat. — « Videat, » scilicet ineam innocentiam et probitatem, qua ex officio meo (erat enim Pontifex) regem idola colentem reprehendo. « Videat » pariter regis impietatem et ingratitude, qua me filium Joiadæ Pontificis et avunculi sui, cui vitam et regnum debet, ingratus, injusto et impio interfecit. * Et requirat, » ut meam necem tantaque scelera justo judicio puniat et ulciscatur. Dixit hoc Zacharias ex zelo justitiæ, qui fuit spiritus Eliæ et veleris Testamenti. At in novo Christus et Apostoli a Judæis occisi non vindictam, sed veniam a Deo occisoribus precabantur. Unde Christus in cruce : « Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, » *Matth.* cap. xxvn, et Stephanas cum lapidaretur, ut hic Zacharias : « Domine, inquit, ne statuas illis hoc peccatum, » *Acturum* cap. vu.

Exaudivit Deus orationem Zachariæ; unde Joas et Judæos multipliciter punivit; nam primo, ut sequitur, anno proximo sequenti Ilazaol rex Syri® cum paucis copiis immensam Judæorum multitudinem cecidit, ac thesauros templi æque ac palatii regii in Syrium abripuit.

Secundo in Joas regem ignominiosa exercuit

judicia, ut dicitur vers. 24, exprobrans illi suam ingratitude et perfidiam, ac probris variisque ignominias, atque ut videtur, plagis eum afficiens, qualibus Sedeciam perfidum affecit Nabuchodonosor, IV Beg. XXV.

Tertio, ex hisce probris et plagis, ac ex nova Dei castigatione Joas incidit in morbum gravem, qui ei dolores et languores magnos creavit, vers. 25.

Quarto, servi ejus contra eum conjurarunt, cumque decumbentem in lecto mactarunt in domo Mello, quæ vicina erat palatio. Addit Josephus hos conjuratos fuisse amicos Zachariæ, unde vers. 23, hic dicuntur eum occidisse « in ultionem sanguinis Zachariæ, filii Joiadæ. » Denique S. Hieronymus, S. Thomas, Abulensis, Janéenlas, Maldonalus, Barradius et alii censent hunc esse Zachariam, cujus necem Judæis exprobrat Christus, eisque excidium minatur dicens : a Ut ventat super vos omnis sanguis, etc., a sanguine Abel justus usque ad sanguinem Zachariæ filii Baraci)æ, quem occidistis inter templum et altare, » *Mattii.* XXIII; vide ibi dicta. Denique ob templum orde et sanguine hujus Zachariæ pollutum, deinceps defecisse in templo oracula et responsa divina tradit S. Epiphanius in *Vt* a *Zachariæ*, et ex eo Genebrardus in *Chronol.*

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

A''' rex ulciscitur nerem patris sui Joas, ac Idumæos prie'io superat; sed in idololatriam prolapsus n Joas rege Israel profligatur, capitur et spoliatur, atque a suis in Lachis trucidatur.

1. Vigilili quinque annorum eral Amasias cum regnare cœpisset, et vigiliti novem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Joadan ile Jerusalem. 2. Fecitque bonum in conspectu Domini : verumlamcn non in corde perfecto. 3. Cumque roboratum sibi videret imperium, jugulavit servos, qui occiderant regem patrem suum, 4. sed filios eorum non interfecit, sicut scriptum est in Libro legis Moysi, ubi præcepil Dominus dicens : Non occiduntur patres pro filiis neque filii pro patribus suis, sed unusquisque in suo peccato morietur. 5. Congregavit igitur Amasias Judam, et constituit eos per familias, tribunosque et centuriones in universo Juda et Benjamin : et recensuit a viginli annis supra , invenitque trecenta millia juvenum, qui egrederentur ad pugnam , et tenerent hastam et clypeum. 6. Mercede quoque conduxit de Israel centum millia robustorum, centum talentis argenti. 7. Veuit autem homo Dei ad illum, et ait : O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel : non est enim Dominus cum Israel, et cunctis filiis Ephraim : 8. quod si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciei Deus ab hostibus : Dei quippe est adjuvare et in fugam convertere. 9. Dixitque Amasias ad hominem Dei : Quid ergo fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Israel? Et respondit ei homo Dei : Habet Dominus unde libi dare possit inulto his plura. 10. Seperavit itaipie Amusias exercitum, qui venerat ad eum ex Ephraim, ut reverteretur in locum suum ; at illi contra Judam vehementer irati reversi sunt in regionem suam. 11. Porro Amasias confidenter eduxit populum suum, et abiit in Vallem salinarum, percussitque filios Si ir decem millia. 12. Et alia decem millia virorum ceperunt filii Juda, et adduxerunt ad præruplum cujusdam petræ, præcipitaverunlque eos de summo in præceps, qui universi creperunt. 13. At ille exercitus, quem remiserat Amasias ne secum iret ad prælium, diffusus est in civitatibus Juda, a Samaria usque ad Belhoron, et interfectis iribus millibus, diripuitpnedam magnam. 14. Amasias vero post cædem Idumaeorum , et allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, et adorabat eos, et illis adolebat incensum. 15. Quamobrem iratus Dominus contra Arnasiam, misit ad illum prophetam, qui diceret ei : Cur adorasti deos qui non liberaverunt populum suum de manu tua? 16. Cumque hæc ille loqueretur : respondit ei : Num consiliarius regises? quiesce ne interficiam te. Discedensque propheta, Scio, inquit, quod cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, cl insuper non acquievisti consilio meo. 17. Igitur Amasias rex Juda, inito pessimo consilio, misit ad Joas filium Joachaz filii Jchu, regem Israel, dicens : Veni, videamus nos mutuo. 18. At ille remisit nuntios, dicens : Carduus, qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens : Da filiam luam filio meo uxorem ; et ecce bestia*, quæ erant in silva Libani, transierunt, et conculcaverunt carduum. 19. Dixisti : Percussi Edom , et idcirco erigitur cor tuum in superbiam ; sede in domo tua, cur malum adversum te provocas, ut cadas et tu, et Juda tecum ? 20. Noluit audire Amasias, eo quod Domini esset voluntas ul traderetur in manus hostium propter deos Edom. 21. Ascendit igitur Joas rex Israel, et mutuos sibi praebuere conspectus : Amasias autem rex Juda erat in Belhsames Juda ; 22. corruilque Juda coram Israel, et fugit in tabernacula sua. 23. Porro Arnasiam regem Juda filium Joas filii Joachas cepit Joas rex Israel in Belhsames, et adduxit ni Jerusalem, destruxilqun murum ejus a porta Ephraim usque ad portam anguli, quadrin-

gentis cubilis. 24. Omne quoque aurum et argentum, et universa vasa quæ repperat in uero Dei, et apud Obededom, in thesauris etiam domus regiae, necnon et filios obsidum, reduxit in Samariam. 25. Vixit autem Amasias filius Joas rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz rex Israel, quindecim annis. 26. Reliqua autem sermonum Amasias priorum et novissimorum scripta sunt in Libro regum Juda et Israel. 27. Qui, postquam recessit Domino, tetenderunt ei insidias in Jerusalem. Cumque fugisset in Lachis, miserunt, et interfecerunt cum ibi. 28. Reorlantesque super equos, sepelierunt eum cum patribus suis in Civitate David.

Hoc caput explicui jV Jleg. xiv.

Vfr». 6. G. Mercede quoque condixit de Israel centum MILLIA ROBUSTORUM, CENTUM TALENTIS ARGENTI. — Talentum argenti continebat tria millia siclorum argenteorum, id est, tria millia florenorum Brabanticorum, quorum quisque continet quatuor Julios Romanos, sive quatuor Regales Hispanicos. Quare centum talenta argenti faciunt trecenta millia florenorum Brabanticorum quæ, si incenium millia Israelitarum hoc pretio conduclorum æqualiter distribuas, cuique militi obveniant tres fioroni Brabantici, sive duodecim Julii, quod illo ævo, cum rara esset pecunia, et annona vili pretio, ingens erat et magnæ aestimationis. Quare immerito nonnulli censent hæc talenta fuisse auri, cum Scriptura expresse dicat ea fuisse argenti.

Vers. 7. 7. Venit autem homo Dei, — propheta a Deo missus. Hebræi in *Scder-Olam* tradunt prophetam hunc fuisse Amos, qui erat frater Amasias regis et pater isaie prophetæ, idque probat ex *Isaia* xxxvn, 2, ubi S. Hieronymus legit : « Ad Isaiaem filium Amos prophetæ », sieque olii » legebatur; licet jam Hebræus, Septuaginta et Romana constanter legant: a Ad Isaiaem filium Amos prophetam.»

○ REX, NE EGREDIATUR TECUM EXERCITUS ISRAEL : NON ENIM EST DOMINUS CUM ISRAEL, — nipote hostibus suis, et idola, puta vitulos aureos colentibus. Discant hic reges et principes Christiani non quærere auxilia principum vel militum hæreticorum, Turcarum, aliorumque infidelium; quia, si id faciant, Deum habebunt hostem, cumque vindicem sentiant, uti sensit Josaphat, cujus naves confregit Deus, eo quod juncta essent naves impii Ochoziæ regis Israel, cap. xx, 37.

Causam dat noster Salianus anno mundi 3208, numer. 6. Nolebat, inquit, Dominus impios et infideles conjungi cum fidelibus, itaque licet utrisque scorsim pro mirabili sua providentia faveret, daretque victoriam; conjunctos tamen non raro perculit, viclosque reddidit. Erat Josaphat cum Achabo, Ili *llcg.* xxn, cum hic occisus est, et ille ingens adiit vita discrimen. Erat item cum Jo-

ramo, cum exercitus sitis pene enecti, tantum non Moabitarum præda facti sunt, IV *flej.* in. Ochozias aderat Joram in Ramolli Galaad, cum Joram multis vulneribus a Syris affectus est, moxque rex uterque a Jhu interfectus est, IV *fltgum* vin, versu 28. Ergo ne nunc quidem conjunctis se affuturum ait, imo cladem et interitum utrisque minatur; separatis autem victoriam dedit. Nam mox Amasias victor extitit contra Idumæos, et Joas contra Arnasiam, et Jeroboam contra Syros. Denique maluit Deus, et ex Deo Amasias rex perdere centum talenta argenti, imo ab Israelitibus dimissis spoliari Judæam, ut patet versu 13, quam eos in societatem belli admittere.

15. Cur adorasti Deos? — Audi Josaphum ple- Ven. is nius rem gestam enarrantem : « Quamobrem a propheta conventus est mirari se dicente, si hos Deos crederet qui cultoribus suis nihil opis offerre valuerint; neque eos ab Hebræorum vi lutos præstiterint, sed tanquam ad se non pertinentes cœdî, et captivos trahi passi sint. Quin et ipsos belli jure abductos inter reliquam captivorum turbam, Hierosolymam pervenisse. Rex, his verbis ad iram percitus, jussit illum hac de re esse quietum, minatus supplicium, si negotiis alienis miscere se pergeret. Tum ille, si quidem quietum dixit, Deum tamen ultorem hujusmodi novitatibus non defore. »

16. Non acquievisti consilio meo. — « Consilio Ver», is. autem ejus acquiesceret, ait S. Hieronymus in *Tradit.*, si eos igne combureret, vestimenta dirumperet, cinerem super caput spargeret, et totum se pœnileutiæ daret. Hoc enim consilium ille propheta dederat; » sed quia non acquievit, bine propheta libere et audacter illi denuntiat :

Scio quod cogitaverit Deus occidere te, — ac revera occidit, ut patet vers. 27. Auctor enim librorum *Paralipom.* hoc fine eos conscripsit, ut ex felici piorum regum, et infelici impiorum exitu, ostendat felicitatem regum et regnorum consistere in vera religione, veroque Dei cultu, infelicitatem vero in ejus neglectu.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ozias sive A:anas Deum coleus siterai Philistaos, Arabes et Ammonitas : unde superbiens volcnsqut thymiamata addere in templo, a Deo lepra percutitur, ideoque regnum administrat filius (jus Joatham.

i. Omnis autem populus Juda, filium ejus Oziam annorum sedecim, constituit regem pro Am isia patre suo. 2. Ipse ædificavit Ailalb, et restituit eam ditioni Juda, postquam dormivit rex cum patribus suis. 3. Sedecim annorum erat Ozias, cum regnare cœpisset, et quinquaginla duobus annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Jcchelia de Jerusalem. 4. Felique quod erat rectum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat Amasias pater ejus. 5. Et exquisivit Dominum in diebus Zacbariæ intelligentis et videntis Deum : cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus. 6. Denique egressus est et pugnavit contra Philistiim, et destruxit murum Gelli, et murum Jabniæ, murumque Azoti : ædificavit quoque oppida in Azoto, et ii) Philistiim. 7. Et adjuvit cum Deus contra Philistiim, et contra Arabes, qui babiliabant in Gurbaal, et contra Ammonitas. 8. Appendebantque Ammonita) munera Oziæ; et divulgatum est nomen ejus usque ad introitum /Egypli propter crebras victorias. 9. Ædificavitque Ozias turres in Jerusalem super portam anguli, et super portam vallis, et reliquas in eodem muri latere, lirmavitque eas. 10. Extruxit etiam turres in solitudine, et effodit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pecora, tam in campestribus, quam in eremi vastitate : vineas quoque habuit et vinitores in montibus, et in carmelo : erat quippe homo agricultura) deditus. 11. Fuit autem exercitus bellatorum ejus, qui procedebant ad praelia sub manu Jebiel scribæ, Maasiæque doctoris, et sub manu Ilananiæ, qui erat de ducibus regis. 12. Omnisque numerus principum per familias virorum fortium, duorum millium sexcentorum. 13. Et sub eis universus exercitus, trecentorum et septem millium quingentorum : qui erant apti ad bellaci pro rege contra adversarios dimicabant. 14. Præparavit quoque cis Ozias, id est, cuncto exercitui, clypeos, et hastas, et galeas, et loricas, arcusque et fundas ad jaciendos lapides. 15. Et fecit in Jerusalem diversi generis machinas quas in turribus collocavit, et in augulis murorum, ut mitterent sagittas, et saxa grandia : egressumque est nomen ejus procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, et corroborassct illum. 16. Sed cum roboratus esset, elevatum est cor ejus in interitum suum, et neglexit Dominum Deum suum: ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. 17. Stalique ingressus post eum Azarias sacerdos, et cum eo Sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi, 18. restiterunt regi, atque dixerunt : Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium ; egredere de sanctuario, ne contempseris : (púa non reputabitur tibi in gloriam hoc a Domino Deo. 19. Irasquo Ozias, tenens in manu thuribulum , ut adolcret incensum, minabatur Sacerdotibus. Slalimque orta est lepra in fronto ejus coram Sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis. 20. Cumque respexisset eum Azarias pontifex, et omnes reliqui Sacerdotes, viderunt lepram in fronte ejus, et festinato expulerunt eum. Sed et ipse perterritus, acceleravit egredi, eo quod sensisset illico plagam Domini. 21. Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suæ, et habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam ejectus fuerat de domo Domini. Porro Joatham filius ejus rexit domum regis, et judicabat populum terræ 22. Rehqua autem sermonum Oziæ priorum et novissimorum scrip-

sit Isaias illius Amos propheta. 23. Dormivilque Ozias cum patribus suis, et sepelierunt cum in agro regali sepulcrorum, eo quod esset leprosus : regnavitque Joatham filius ejus pro eo.

V«n.S B. ZACHARIAS VIDENTIS ET INTELLIGENTIS. — Hic Zacharias propheta fuit quasi pædagogus Oziae regis, cumque religiose Reum colere docuit. At quis fuit hic Zacharias? Audi S. Hieronymum hio *in Tradit.* : « Zacharias, filius Zacbaria; filii Joiadæ, qui post mortem patris natus posthumus, patris nomen sortitus est, intelligens et videns dicebatur: intelli-gens proptersacrdotium, videns propter prophetiam. » Sic ipse. Hcbræi tamen et Græci legunt : *intelligentis in visionibus lici*. Si igitur post mortem patris natus est Zacharias, potuit hoc tempore annum agere supra trigesimum, natus scilicet 36 regni Joas. Habuisse videtur hic Zacharias filiam nomine Abiam, quæ nupsit regi Achaz, qui ex ea genuit Ezechiam regem, quod etiam in cum locum affirmat Hieronymus, nec repugnat retas. Nullum porro propheticum ejus scriptum exstat : nam qui legitur penultimus in minoribus prophetis, facile trecentis abhinc annis distat. Ita Sallianus anno mundi 3227, num. 3, Cajetanus, Dionysius et alii.

Ven. io. io. Tinnis in solitudine, — ita vocantur villæ et domus rusticante, turribus ad custodiam frugum fructuumque et agrorum instructæ : in quibus reponuntur agrorum fructus, et pecora stabulantur, quæ alibi « castella » dicuntur. Sic Christus discurrebat per vicos et « castella, » id est, per rusticorum villas et pagos, prædicans regnum Dei.

Ven. iG. iG. Cum « odoratus esset, elevatum est cor ejus in interitum suum, et neglexit dominum deum suum. — Hæc verba D. Chrysostomus, Romilia 3 *De verbis Isaias*, expendens, notat in iis non solum Oziae superbiam, sed etiam superbi e causam indicari. « Cuñ, inquit, roboratus esset, » seu ut legit ipso : « Cum potens esset, elevatum est cor ejus; » ut nimia potentia nimiam genuisse superbiam ostenderetur. « Non ferebat, inquit, (nempe rex Ozias) principatus magnitudinem ; sed quemadmodum ex edacitate nascitur inflatio, ex inflatione gignitur febris; deinde ex febre plerumque mors : ite deinde hic ex actionum eminentia nata est superbia, mox ex superbia nata est appetentia rerum ipsi non congruentium. » Sicut ergo Amasias pater ex devicta Lulmea amicos sumpsit insolentes et fatuos provocando ad bellum regem Israelis, ideoque victus, captus et spoliatus est; sic et Azarias illius ejus exvictoriis tot hostium intumescens, sacerdotale munus sibi arrogare præsumpsit, voluitquo Deo adolere thymiamam ; sed illico a Deo humiliatus, regno et regia pulsus, ob lepram infelicem usque ad mortem traxit spiritum.

Ven. is. iG. Non EST Tunc officii, Ozia. — Audi S. Chrysostomum, homil. 4 *De verbis Isatæ* : « Vide, in-

quit, libertatem; vide mentem servire nesciam; vide linguam cados attingentem; vide libertatem incoercibilem ; vide hominis corpus et Angeli mentem; vide humi ingredientem, et in cado versantem, » etc.

19. STATIMQUE ORTA EST LEPROSA IN FRONTE EJUS; — Ver. 1. lepra enim erat supplicium sacrilegorum, et eo*rum qui Pontifici et sacerdotibus resistebant et rebellabant, uti fecit hic Azarias.

Addit Josephus, lib IX, cap. xi, duas alias prodigiosas Dei plagas Oziae et Judææ inflictas : « Et ecce tibi, inquit, ibi terra vehementer concutitur, fissoque superne templo, radius solis os regis ferit, quod e vestigio lepra contactum est : accessit huic et aliud prodigium, quod eodem tempe motu, ante urbem in loco qui dicitur Eroge, dimidium montis ad Occidentem vergentis revulsum, per quatuor stadia volutum, objectu demum Orientalis montis constitit, obstructa via publica, et oppressis ruina hortus regis. »

Tertiam plagam addunt S. Hieronymus, Cyrillus, Origenes et Chrysostomus *in Isaia* cap. vi, 1, ad illa verba . a In anno quo mortuus est Ozias, vidi Dominum; » scilicet Deum ob peccatum Oziae, cui nonnulli primores consenserant, privasse Judæos suis oraculis, prophetiis et spiritu, usque ad mortem Oziae. Vide ibi dicta.

Denique Hcbræi in *Seder-Olam* putant Oziam lepra percussum anno 27 regni sui, quo et cor>tigit terræ motus, de quo *Ainos* cap. i, vers. 1. Verum id dici nequit ; nam tunc necduin natus erat Joatham qui, patre Ozia lepra percusso, gubernavit regnum. Nam Joatham natus est anno 28 Oziae; id patet ex eo quod, patre moriente anno regni 52, Joatham erat 21 annorum, ut dicitur IV *Reg.* XV, 33. Igilur pre habilitate Sallianus Oriult-putat Oziam lepra percussum inno regni sui 49, Pri i*1*quo natus est Joatham filius Achaz, et eodem, u'V" w Manahem rex Israel mortuus est. Favet Abulensis n»nt qui Oziam quatuor vel quinque annos leprosum wl-vixisse censet. Porro S. Hieronymus in II *Paral.* XXIX, asserit Oziam lepra percussum eo anno quo mortuus est, qui fuit regni ejus 52. Peccavit Ozias dupliciter : *primo*, quod ausus sit ingredi Sanctum, quo solis sacerdotibus ingredi licebat; secundo, quod adoleverit thymiamam quasi sacerdos, cum esset laicus, ac Pontifici obsistenti comminatus sit mortem, ut ait Josephus, quia ergo invasit sacerdotium, idcirco amisit regnum per lepram : prima tamen sententia (quod scilicet lepra percussus sit anno 27 regni sui) probabilis est, uti ostendi *Amos* i, 1; potuit enim regnum administrari per optimates, donec Joatham nasceretur et adulesceret.

Discant hic reges non invadere jura Pontificum

et sacerdotum, ne a Deo percutiantur, uti percussus est Ozias : qua de re passim exempla funesta suggerit Baronius in suis *Annalibus*.
rtrs«. 22. Reliqua autem sermonum Oziæ, etc. scripsit Isaías, — Historia hæc bai© temporum injuna interiit. Nam in prophetia bis tantum Oziæ meminit, scilicet cap. vi, 1, jam citato, et cap. xiv, 28, ubi Philislæos ob mortem Oziæ domitoris sui exultantes compescens : « Ne, inquit, beteris Pililistala omnis tu, quoniam comminuta est virga percussoris tui (Oziæ); de radice enim co-

lubri egredietur regulus, » scilicet Ezechias Oziæ pronepos, qui tanto acrius vos cruciabit, quanto acrius cruciat morsus reguli, quam colubri.

23. SEPELIERUNT EUM iX AGRO REGALIIUM SEPUL- Veri M CRORUM, EO QUOD ESSET LEPROSUS. — Leprosi enim, uti in vita, sic et in morte a consortio cieterorum separantur : lepra enim etiam cadavera inficit et consumit. Ikec est quinta Oziæ sacerdotium invadentis pœna, quod extra sepulcra regum, juxta tamen illa, sepultos sit, sive extra urbem, sive in urbe, puta in Sion civitate David.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Joatham pius de Ammontlis triumphat, cisque annum vectigal indicit : succedit ei impius filius Achaz.

1. Vigniti quinque annorum erat Joatham, cum regnare cœpisset, et sedecim annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Jerusa filia Sadoc. 2. Fecitque quod rectum erat coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus, excepto quod non est ingressus templum Domini, et adhuc populus delinquebat. 3. Ipse ædificavit portam domus Domini excelsam, et in muro Ophel multa construxit. 4. Urbes quoque ædificavit in montibus Juda, et in saltibus castella et turre. 5. Ipse pugnavit contra regem filiorum Ammon, et vicit eos, dederunlque ei filii Ammon in tempore illo centum talenta argenti, et decem millia coros tritici, ac totidem coros hordei : hæc eipræbuerunt filii Ammon , in anno secundo et tertio. G. Corroboratusque est Joatham, eo quod direxisset vias suas coram Domino Deo suo. 7. Reliqua autem sermonum Joatham, et omnes pugnæ ejus, et opera, scripta sunt in Libro regum Israel et Juda. 8. Vigiliti quinque annorum erat, cum regnare cœpisset, et sedecim annis regnavit in Jerusalem. 9. Dormivilque Joatham cum patribus suis, et sepelierunt eum in Civitate David : et regnavit Achaz filius ejus pro eo.

ren. t- 2. Excepto quod nox est ingressus templim Domini, — ad adolen Ium thymiaama, uti fecerat pater ejus Ozias, 7. d. Joatham imitatus est patris pktatem, at non temeritatem qua adolevit incensium, quod erat munus sacerdotum.

Et adhuc populus delinquebat, — more solito ^aerificando in excelsis. Inveteratum fuit hoc malum et commune populi; quare Joatham veritus ejus offensam et rebellionem illud auferre ausus non fuit. Josephus, lib. IX, cap. xi, hoc Joalthamo dat elogium : a Nulla ei virtus defuit erga lleum pio, justo erga homines, et reipublic© studioso. »

Tw j. 3- IfM ædificavit (instauravit, auxit, ornavit) portam domus Domini excelsam, — scilicet Orientalem per quam a fronte erat introitus

in templum, quæ erat primaria et celsissima.

Et in muro Ophel : — erat hæc turris in Jerusalem adeo excelsa, ut in culmine ejus aspiciendo caligarent oculi, a Ophel » enim Hebraice significat caliginem. Vide dicta *Isaiæ* xxxii, 14. Audi Adrichomium *in descript. Jerusalem*, num. 55, Ophel, quam Josephus Ophlam nominat, erat turris enormi altitudine, quasi nubi caput inserens, atque arx munita, firmo muro cincta, templo propinqua, extra murum tamen, qui habitationem sacerdotum claudebat. In hujus muro Joatham rex multa construxit. Atque M.masses cou»- que urbis muros reparavit. In hac habitabant Nathinæi. In hanc fugiens Manahemus t> rannus captus est et occk us. Hanceamdem Titi milites combusserunt.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ob idola et scelera Achaz Deus Judæam diripiendam tradit !• Syris; 2» Israeliti*, qui ex Juda ceciderunt 120 millia bellatorum: sed prædam, monente propheta, remiserunt; 3° Idumæis; 4° Philistæis. Impio Achaz succedit pius filius Ezcchias.

1. Viginti annorum erat Achaz, cum regnare cœpisset; et sedecim annis regnavit in Jerusalem: non fecit rectum in conspectu Domini sicut David pater ejus; 2. sed ambulavit in viis regum Israel, insuper et statuas fudit Baalim. 3. Ipse est, qui adolevit incensum in Valle Benennom, et lustravit Olios suos in igne juxta ritum gentium, quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israel. 4. Sacrificabat quoque, et thymiama succendebat in excelsis et in collibus, et sub omni ligno frondoso. 5. Tradiditque eum Dominus Deus ejus in manu regis Syriæ, qui percussit eum, magnamque prædam cepit de ejus imperio, et adduxit in Damascus: manibus quoque regis Israel traditus est, et percussus plaga grandi. 6. Occiditque Phacce, filius Romeliæ, de Juda centum viginti millia indie uno, omnes viros bellatores: eo quod reliquissent Dominum Deum patrum suorum. 7. Eodem tempore occidit Zechri, vir potens ex Ephraim, Maasiam filium regis, et Ezricam ducem domus ejus, Elcanam quoque secundum a rege. 8. Ceperuntque filii Israel de fratribus suis ducenta millia mulierum, puerorum, et puellarum, et infinitam prædam: pertuleruntque eam in Samariam. 9. Ea tempestate erat ibi propheta Domini, nomine Oded, qui egressus obviam exercitui venienti in Samariam, dixit eis: Ecce iratus Dominus Deus patrum vestrorum contra Juda, tradidit eos in manibus vestris, et occidistis eos atrociter, ita ut ad cœhim pertingeret vestra crudelitas. 10. Insuper filios Juda et Jerusalem vultis vobis subjicere in servos et ancillas, quod nequaquam facto opus est: peccastis enim super hoc Domino Deo vestro, i. Sed audite consilium meum, et reducite captivos quos adduxistis de fratribus vestris, quia magnus furor Domini imminet vobis. 12. Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraim, Azarias filius Johanan, Barachias filius Mosollamolh, Ezcchias filius Sellimi, et Amasa filius Adali, contra eos qui veniebant ille prælio, 13. et dixerunt eis. Non introducetis huc captivos, ne peccemus Domino. Quare vultis adjicere super peccata nostra, et vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum est, et ira furoris Domini imminet super Israel. 14. Dimiseruntque viri bellatores prædam, et universa quæ ceperant coram principibus et omni multitudine. 15. Steterunt quoque viri quos supra memoravimus, et apprehendentes captivos, omnesque qui nudi erant, vestierunt de spoliis: cumque vestiissent eos, et calceassent, et refecissent cibo ac potu, unxissentque propter laborem, et adhibuissent eis curam: quicumque ambulare non poterant, et erant imbecillo corpore, imposuerunt eos jumentis, et adduxerunt Jericho civitatem palmarum ad fratres eorum, ipsique reversi sunt in Samariam. 16. Tempore illo misit rex Achaz ad regem Assyriorum, postulans auxilium. 17. Veneruntque Idumæi, et percusserunt multos ex Juda, et ceperunt prædam magnam. 18. Philistiim quoque diffusi sunt per urbes campestris, et ad meridiem Juda: ceperuntque Bethsames, et Aialon, et Gaderoth, Sodio quoque, et Thamnan, et Gamzo, cum viculis suis, et habitaverunt in eis. 19. Humiliaverat enim Dominus Judam propter Achaz regem Juda, eo quod nudasse! cum auxilio, et contemptui habuisset Dominum. 20. Adduxitque contra eum Thelgathphalnasar regem Assyriorum, qui et afflixit eum, et nullo resistente vastavit. 21. Igitur Achaz, spoliata domo Domini, et domo regum ac principum, dedit regi Assyriorum munera, et tamen nihil ei profuit. 22. Insuper et tempore angustiarum suarum

auxit contemptum in Dominum, ipse per se rex Achaz, 23. immolavit diis Damasci victimas percussoribus suis, et dixit : Dii regum Syriae auxiliantur eis, quos ego placabo hostiis, et aderunt mihi, cum e contrario ipsi fuerint ruinas ei, et universo Israel. 24. Direptis itaque Achaz omnibus vasis domus Dei, atque confractis, clausit januas templi Dei, et fecit sibi altaria in universis angulis Jerusalem. 25. In omnibus quoque urbibus Juda exstruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam provocavit Dominum Deum patrum suorum. 26. Deliqua autem sermonum ejus, et omnium operum suorum priorum et novissimorum scripta sunt in Libro regum Juda et Israel. 27. Dormivitqno Achazcum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate Jerusalem : neque enim receperunt eum in sepulcra regum Israel. Regnavitque Ezechias filius ejus pro eo.

Hoc caput explicui IV Dcg. xvr.
verts. 5. regis Syris. — Fuit hic Rasin, qui a Deo creatus est rex, ut esset flagellum regni Juda, ejusque idola et scelera castigaret.
Ven. 43, CUMQUE VESTISSENT EO9 BT CALCEASSENT ET refecissent cibo.—Vide hic insignem Israelita™ni in Judaeorum, licet hostium suorum, captivos humanitatem et misericordiam , omnibus Christianorum principibus et ducibus propositam, ut eam imitentur. Sic enim vicissim Dei misericordiam in se provocabunt, si in hostes a se captos sint clementes; nimirum, « clementia plus potest, quam violentia, » ut aiebat Antigonus rex Macedoni® apud Plutarchum *in Apophthegmatibus*, adeo ut Darius optarit Alexandri Magni clementiam, utq̃iic is, licet hostis, sibi in regno succederet. Sic in hostes clementes fuere Julius

Crosar, Augustus, Vespasianus, Titus, Aurelianus.
23. Immolavit Diis Damasci victimas percussori- Ven n
DUS SUIS, ET DIXIT: Dii regum Syrib auxiliantur
EIS, QUus EGO PLACABO HOSTIIS, ET ADERUNT MIAI,
CUM E CONTRARIO IPSI FUERINT RUINS EI, ET UNIVERSO
Israel.— Dii enim hi erant dæmones, qui non nisi nocere student Israeli, id est populo fideli. Similis fuit stultitia Romanorum Gentilium, qui hostium suorum Deos invocabant, ut evocati a terra hostili Romam commigrarent, ac Romanis victoriam de hostibus darent, ut refert S. Augustinus, IV *De Civ.*
24. Clausit januas templi, — ut nemo in eo Ver*.:i.
Deum adoraro, cique sacrificare posset; sed omnes cogherentur ire ad fana idolorum et Deorum suorum, ad eos invocandum. Fuit hæc malitia et nequitia Achaz insignis, quam nemo alius patrasse legitur.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ezechias Dei cultum a patre Achaz sublatum restituit, una cum Sacerdotibus, Levitis el cantoribus, ac plurimis victimis Deum honorat.

1. Igitur Ezechias regnaro coepit, cum viginti quinquo esset annorum, et viginti novem annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Abia , filia Zachari®. 2. Fecilque quod erat placitum in conspectu Domini, juxta omnia qu® fecerat David pater ejus. 3. Ipso anno et mense primo regni sui, aperuit valvas domus Domini, et instauravit eas : 4. adduxilque Sacerdotes atque Levitas, et congregavit eos in plateam Orientalem. 5. Dixitque ad eos : Audite me, Levitæ, el sanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum vestrorum, et auferte omnem immunditiam de sanctuario. 6. Peccaverunt patres nostri, et fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri, derelinquentes eum : averterunt facies suas a tabernaculo Domini, et præbuerunt dorsum. 7. Clauserunt ostia qu® erant in porticu, et exstinxerunt lucernas, iucensumque non adoleverunt, et holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israel. 8. Concitatus est itaque furor Domini super Judam et Jerusalem, tradiditque eos in commotionem, et in interitum, et in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris. 9. En, corruerunt patres nostri gladiis ; filii nostri, el fili® nostrro, et conjuges captiv® duci® sunt, propter hoc scelus. 10. Nunc ergo placet mihi ut ineamus foedus cum Domino Deo Israel : et avertet à nobis furorem ir® su®. 11. Filii mei, nolite negligere : vos elegit Dominus ut stetis coram eo, et

ministretis illi, colatisque eum et cremetis ei incensum. 12. Surrexerunt ergo Levitæ : Mahath filius Amasai, et Joci filius Azariæ, de filiis Caath ; porro de filiis Merari, Cis filius Abdi, et Azarias filius Jalaleel. De filiis autem Gersom, Jolxa filius Zemman, et Eden filius Joba. 13. At vero de filiis Elisaphan, Sami et Jahiel. De filiis quoque Asaph, Zacharias et Malhanias : 14. necnon de filiis Hernan, Jahiel, et Somei; sed et de filiis Idithun, Semeias et Oziel. 15. Congregaveruntque fratres suos, et sanctificari sunt; et ingressi sunt juxta mandatum regis et imperium Domini, ut expiarent domum Dei. 16. Sacerdotes quoque ingressi templum Domini ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, quam intro reppererant in vestibulo domus Domini, quam tulerunt Levitæ, et asportaverunt ad torrentem Cedron foras. 17. Coeperunt autem prima die mensis primi mundare, et in die octavo ejusdem mensis ingressi sunt porticum templi Domini, expiaveruntque templum diebus octo, et in die sexta decima mensis ejusdem, quod coeperant impleverunt. 18. Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regem, et dixerunt ei : Sanctificavimus omnem domum Domini, dare holocausti, vasaque ejus, necnon et mensam propositionis cum omnibus vasis suis. 19. Cumque templi supellectilem, quam polluerat rex Achaz in regno suo, postquam prævaricatus est : et ecce exposita sunt omnia coram altare Domini. 20. Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunavit omnes principes civitatis, et ascendit in domum Domini : 21. oblucruntque simul tauros septem, et arietes septem, agnos septem, et hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Juda, dixitque sacerdotibus filiis Aaron ut offerrent super altare Domini. 22. Mactaverunt igitur lauros, et susceperunt sanguinem sacerdotes, et fuderunt illum super altare; mactaverunt etiam arietes, et illorum sanguinem super altare fuderunt, immolaveruntque agnos, et fuderunt super altare sanguinem. 23. Applicuerunt hircos pro peccato, coram rege et universa multitudine, imposueruntque manus suas super eos ; 24. et immolaverunt illos Sacerdotes, et asperserunt sanguinem eorum coram altare pro piaculo universi Israelis : pro omni quippe Israel præcepit rex ut holocaustum fieret, et pro peccato. 25. Constituit quoque Levitas in domo Domini, cum cymbalis, et psalteriis, et citharis, secundum dispositionem David regis, et Gad Videntis, et Nathan Prophetæ : siquidem Domini præceptum fuit, per manum prophetarum ejus. 26. Steteruntque Levitæ tenentes organa David, et Sacerdotes tubas. 27. Et jussit Ezechias ut offerrent holocausta super altare : cumque offerrentur holocausta, coeperunt laudes canere Domino, et clangere tubis, atque in diversis organis, quæ David rex Israel præparaverat, concrepare. 28. Omni autem turba adorante, cantores et ii qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum. 29. Cumque finita esset oblatio, incurvatus est rex, et omnes qui erant cum eo, et adoraverunt. 30. Præcepitque Ezechias et principes Levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David, et Asaph Videntis : qui laudaverunt eum magna lætitia, et incurvato genu adoraverunt. 31. Ezechias autem etiam hæc addidit : Implestis manus vestras Domino, accedite, et offerte victimas, et laudes in domo Domini. Obtulit ergo universa multitudo hostias, et laudes et holocausta, mente devota. 32. Porro numerus holocaustorum, quæ obtulit multitudo, hic fuit : Tauros septuaginta, arietes centum, agnos ducentos. 33. Sanctificaveruntque Domino boves sexcentos, et oves tria millia. 34. Sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent: unde et Levitæ fratres eorum adjuverunt eos, donec impleretur opus, et sanctificarentur, antistites : Levitæ quippe faciliori ritu sanctificantur, quam Sacerdotes. 35. Fuerunt ergo holocausta plurima, adipēs pacificorum et libamina holocaustorum : et completus est cultus domus Domini. 36. Lætus quoque est Ezechias, et omnis populus, eo quod ministerium Domini esset expletum. Derepente quippe hoc fieri placuerat.

V«P». I.

1. Nomen matius ejus (Ezechiro) Abia fima Zacharie, — qui fuit filius Zacharia senioris Ponti-

ficus et martyris, quem occidit Joas rex Juda, cap. xxiv, 21. Abia ergo filia hujus junioris Zacha-

rire, qui Oziam regem in veri Dei cultu continuit, de quo cap. xxvi, vers. 5, fuit uxor Achaz et mater Ezechiæ, quæ cum in omni pietate et Dei timore erudit, ideoque hic nominatur, ut indicetur Ezechiam suam virtutem et zelum cum lacte suxisse a matre. Ita S. Hieronymus in *Tradit.*, Salianus et alii.

v«n. 4. 4. Platea Orientalis, — ita dicta, quod obversa esset portæ Orientali templi.

Ver», is. is. Ut expiarent domum Domini, — puta atrium sacerdotum, quod eorum erat templum; nam in Sanctum nemini ingredi fas erat nisi sacerdoti, sicut in Sanctum sanctorum soli Pontifici. Unde et hic soli sacerdotes asseruntur « ingressi templum et sanctificasse, » id est, expurgasse illud ab idolis, eorumque superstitione; sordes hasce exportantes a in vestibulo. » Septuaginta in *vestibulum*, ex quo deinde Levitre illas efferebant, et projiciebant in torrentem Cedron.

Vto. n. 7. Coeperunt autem prima die mensis primi (Nisan, id est in martio) mundare, — q. d. Primis octo diebus mensis Nisan expurgarunt atria et cubicula sacerdotum et Levitarum, quæ eis erant annexa, deinde posterioribus octo diebus expurgarunt ipsum templum; sive Sanctum.

24. Et pro peccato, — ut scilicet offerretur hostia pro peccato, juxta ritum præscriptum in *Levit.* cap. IV.

30. Sermonibus David et Asaph Videntis, — id est prophetae: « sermones » vocat Psalmos, quos hinc liquet partiri a Davide, partiri ab Asaph esse compositos, uti sunt duodecim illi qui Asaph inscribuntur.

31. Implestis (id est consecratis) manus vestras Domino, — id est consecratis vos sacerdotes, implendo manum oleo et victimis.

33. Sanctificaveruntque Domino boves sexcentos, — q. d. Dicarunt, obtulerunt et donarunt Deo et templo boves sexcentos, et oves ter mille, ut ex illis aliæ offerrentur in holocaustum, aliæ pro peccato, aliæ in victimas pacificas.

34. Antistites, — id est sacerdotes: hi enim Levitis imperabant quasi Antistites. De ritu consecrandi sacerdotes, vide *Levit.* vin. Ex hoc versu colligitur sacerdotum fuisse victimam jugulare, excoriare, dividere, altari imponere, cremare. In necessitate vero excoriationem et cretera sequentia communicatu fuisse et permissa Levitis. Ita Cajetanus, ac prior pars satis liquet ex *Levit.* cap. i, vers. 5.

CAPUT TRIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ezechias per totam Judaam, ac per decem Tribus mittit nuntios, qui omnes invitent ad solemne Phase celebrandum, idque factum summa celebritate per 14 dies.

1. Misit quoque Ezechias ad omnem Israel et Judam: scripsitque epistolas ad Ephraim et Manassen, ut venirent ad domum Domini in Jerusalem, et facerent Phase Domino Deo Israel.

2. Inito ergo consilio regis et principum, et universi coetus Jerusalem, decreverunt ut facerent Phase mense secundo.

3. Non enim potuerant facere in tempore suo, quia sacerdotes, qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, et populus nondum congregatus fuerat in Jerusalem.

4. Placuitque sermo regi et omni multitudini, o. Et decreverunt ut mitterent nuntios in universum Israel, de Bersabee usque Dan, ut venirent, et facerent Phase Domino Deo Israel in Jerusalem: multi enim non fecerant sicut lege præscriptum est.

5. Perrexeruntque cursores cum epistolis ex regis imperio, et principum ejus, in universum Israel et Judam, juxta id quod rex jussit, prædicantes: Filii Israel, revertimini ad Dominum Deum Abraham, et Isaac, et Israel: et revertetur ad reliquias quæ effugerunt manum regis Assyriorum.

7. Nolite fieri sicut patres vestri et fratres, qui recesserunt a Domino Deo patrum suorum, qui tradidit eos in interitum, ut ipsi cernitis.

8. Nolite indurare cervices vestras, sicut patres vestri: tradite manus Domino, et venite ad sanctuarium ejus, quod sanctificavit in æternum: servite Domino Deo patrum vestrorum, et avertetur a vobis ira furoris ejus.

9. Si enim vos reversi fueritis ad Dominum, fratres vestri et filii habebunt misericordiam coram dominis suis, qui illos duxerunt captivos, et revertentur in terram hanc: pius enim et clemens est Dominus Deus vester, et non avertet faciem suam a vobis, si reversi fueritis ad eum.

10. Igitur cursores pergebant velociter de civitate in civitatem, per terram Ephraim et Manasse

usque ad Zabulon, illis irridentibus et subsannantibus eos. 11. Attamen quidam viri ex Aser, et Manasse, et Zabulon, acquiescentes consilio, venerunt Jerusalem. 12. In Juda vero facta est manus Domini, ut daret eis cor unum, ut facerent juxta praeceptum regis et principum, verbum Domini. 13. Congregatique sunt in Jerusalem populi multi, ut facerent solemnitatem azymorum, in mense secundo: 14. et surgentes destruxerunt altaria, quae erant in Jerusalem, atque universa, in quibus idolis addebatur incensum, subvertentes, projecerunt in torrentem Cedron, 15. Immolaverunt autem Phase quarta decima die mensis secundi. Sacerdotes quoque atque Levitae, tandem sanctificati, obtulerunt holocausta in domo Domini: 16. Steteruntque in ordine suo, juxta dispositionem et legem Moysi hominis Dei: sacerdotes vero suscipiebant effundendum sanguinem de manibus Levitarum, 17. eo quod multa turba sanctificata non esset: et idcirco immolarent Levitae Phase, bis qui non occurrerant sanctificari Domino. 18. Magna etiam pars populi de Ephraim, et Manasse, et Issachar, et Zabulon, quae sanctificata non fuerat, comedit Phase, non juxta quod scriptum est: et oravit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur. 19. cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum; et non imputabit eis quod minus sanctificati sunt. 20. Quem exaudivit Dominus, et placatus est populo. 21. Feceruntque filii Israel, qui inventi sunt in Jerusalem, solemnitatem azymorum septem diebus in laetitia magna, laudantes Dominum per singulos dies: Levitae quoque et Sacerdotes, per organa, quae suo officio congruebant. 22. Et locus est Ezechias ad cor omnium Levitarum, qui habebant intelligentiam bonam super Domino, et comederunt septem diebus solemnitatis, immolantes victimas pacificorum, et laudantes Dominum Deum patrum suorum. 23. Placuitque universae multitudini ut celebrarent etiam alios dies septem: quod et fecerunt cum ingenii gaudio. 24. Ezechias enim rex Juda praebucrat multitudini mille tauros, et septem millia ovium: principes vero dederant populo tauros mille, et oves decem millia: sanctificata est ergo Sacerdotum plurima multitudo. 25. Et hilaritate perfusa omnis turba Juda, tam Sacerdotum et Levitarum, quam universae frequentiae, quae venerat ex Israel; proselytorum quoque de terra Israel, et habitantium in Juda. 26. Factaque est grandis celebritas in Jerusalem, qualis a diebus Salomonis filii David regis Israel in ea urbe non fuerat. 27. Surrexerunt autem Sacerdotes atque Levitae benedicentes populo: et exaudita est vox eorum: pervenitque oratio in habitaculum sanctum coeli.

Ven. 2. 2. Mense secundo. — Hoc enim jubetur *Num.* ix, 10, ut scilicet qui mense primo, ob immunditiam aliudve impedimentum non potuerunt celebrare Phase, illud celebrent mense secundo.

Ven. j. 3. Sacerdotes qui possent sufficere sanctificati (id est consecrati) non fuerant; — ut enim essent Sacerdotes, possentque sacrificare, debebant prius consecrari Sacerdotes eo ritu qui praescribitur *Levit.* vii.

Ven. is. 15. Tandem sanctificati. — Hebraeus, *pudore suffusi sunt*; quod in tanta populi alacritate (ardore) fuissent in sua sanctificatione et purificatione, unde illico sesancilicarunt et mundarunt.

Ven. 1. 16. SACERDOTES VERO SUSCIPIEBANT EFFUNDENDUM SANGUINEM DE MANIBUS LEVITARUM, — Ovis enim sanguis videtur a Sacerdote in terram effundi debebat Deo, ut significaretur ipsum esse dominum necis et vitae omnium. « De manibus Levitarum », qui tum ex dispensatione sacrificabant, eo quod Sacerdotes consecrati, qui forent mundi, pauciores essent, quam ut possent locum victimas sacrificare:

juvabant ergo eos Levitae, ac victimas macabant, et sanguinem effluentem dabant Sacerdotibus, ut ii juxta aliam viam cum effunderent.

17. Eo QUOD MULTA TURBA (Sacerdotum) SANCTIFICATA NON ESSET: ET IDcirco IMMOLARENT LEVITAE Phase his, qui non occurrerant sanctificari Domino. — Septuaginta, *qui non poterant purificari Domino*; qui scilicet aliis occupati tarde veniebant ut sanctificarentur, hoc est, ab immunditia legali expiarentur. Nota: a Phase » significat *primo*, agnum Paschalem, qui in paschale Deo sacrificabatur; Sacerdotibus, victimas Paschales, quas per septem dies paschalis Deo immolabantur: quae immolatio competebat solis Sacerdotibus. Agni vero Paschalis immolatio competebat cuilibet patri familias, qui quoad hoc retinebat primaevis jus sacerdotale, primitus annexum primogeniture, et cuilibet patri familias in sua familia, si tamen is mundus esset; quod si is immundus et pollutus

(us foret, lune Levit® ejus loco ngnmn immolarent, nti hic dicihir, æque ac l *Esdra*, vi, 10. Immundi quoi]uc non poterant comedero do agno Paschali aliisque victimis; sed quia hic erat publica solemnitas, et religionis laps® restauratio, ac magnus immundorum numerus, hinc cum cis pariter dispensatum fuit ut ex eis comederent, Ezechia pro cis Deum deprecante, ut sequitur. Vide dicta *Exodi* xn, 6. Ob necessitatem ergo quam pariebai paucitas Sacerdotum qui mundi erant, et ob multitudinem et devotionem populi ex toto Israele concurrentis, ac ob copiam victimarum immolandarum, dispensatum videtur cum Leviti®, ut non tantum Agnum Paschalem, sed et alias victimas sacrificarent : hoc est enim quod diserte dicitur vers. 15 : a Sacerdotes quoque atque Levito) tandem sanctificat! obtulerunt holocausta in domo Domini. » Crediderim tamen Sacerdotes solos mactasse victimas, non est eas in Dei honorem jugulasse, occidisse, et sanguinem effudisse, in quo proprio consistebat ratio sacrificii, quodque facile erat et parv® oper® ; deinde a se occisas victimas tradidisse Levilis, ut ipsi eis pellem detraherent, abluerent, in frusta conciderent, et concisas in altari rite disponerent, ac subjecto igne concremarent. Ad omnia enim hæc non sufficiebat Sacerdos immolans, quare Levitarum ope et opera uti cogeatur, uti dixi *Levit*, i, 3. Unde pro « obtulerunt holocausta, » Hebraice est 1*3R' iWu, id est *intulerunt*, ut vclunt Septuaginta, Vatablus, Pagninus, *holocausta in domum Domini*, et sic facium est in solemnii Phase, quod post aliquot annos celebravit Josias, cap. xxxv, vers, 1i, ubi dicitur : « Et immolatum est Phase, aspereruntquo Sacerdotes manu sua sanguinem (in altari ut moris erat), et Levit® detraxerunt pelles holocaustorum. »

Denique patresfamilias qui orant immundi, cedebant Levitis immolationem agni Paschalis ; ipsi tamen ex eodem quoque comedebant ob fasti latissimam solemnitatem. Major enim requirebatur munditia in immolatione agni', quam In ejus comestione; sicut nunc major requiritur puritas in Sacerdote celebrante , quam in laico communicante; prassertim quia hi immundi tam cito uon poterant purificari, atque accedebat ad sacrum agni epulum magna devotione interna, quam Deus magis requirit et respicit, quam externam lustrationem?

Magna pahs populi quæ sanctificata (id est ab immunditia legali expiata et mundata) non fuerat, comedit phase. — Hcbræi apud S. Hieronymum tradunt multos ex cis qui immundi comedebant Phase, a Deo plaga caelitus immissa fuisse occisos; sed orante Ezechia et populi ignorantiam ac piam intentionem allegante, Deum reliquis perpercisse, et idcirco vers. 20 asserit Deum cum exaudivisse, et populo placatum esse.

Quem exaudivit Dominus, — per signum aliquod sensibile, v. g. mittens ignem c coelo, qui victimas Ezechiaë combureret,, uti fecit Abel, *Genes.* cap. iv; Aaroni, *Levit*, cnp. vm et ix, ac Salomoni, libro III *iley*. cap. vm, nisi enim fuisset hic sensibile signum, immundi ncc securo, ncc tanta lætitia ex Phase comedissent. Ita Cajetanus.

22. Et locutus est Ezechias au cor omnium Levitarum (cis blandiendo cosque laudando, quod haberent...) ihtblligentiam bonam super Domino, — id est co quod periti essent sui ofllcii, puta in «anendis Deo psalmis intelligentes et accurati. Aliter Cajctanus. Locutus est eis, inquit, verba penetrantia ad cor, ut curam populi instruendi susciperent et continuarent.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Juddi in tola Juda:a et in reliquis quinque Israelis tribubus idola, aras et lucos evertunt ; Eicchias templi officia et ordines restituit.

1. Cumque hæc fuissent rite celebrata, egressus est omnis Israel, qui inventus fuerat in urbibus Juda, et fregerunt simulacra, succiderunlque lucos, demoliti sunt excelsa et altaria destruxerunt, non solum de universo Juda cl Benjamin, sed et de Ephraim quoque et Manasse, donec penitus everterent : reversique sunt omnes filii Israel in possessiones et civitates suas. 2. Ezechias autem constituit turmas Sacerdotales et Leviticæ per divisiones suas, unumquemque in officio proprio, tam Sacerdotum videlicet quam Levitarum ad holocausta et pacifica, ut ministrarent el confiterentur, canercntque in portis castrorum Domini. 3. Pars aulem regis crai, ut de propria ejus substantia offerretur holocaustum, mane semper et vespere. Sabbatis quoque, et Calendis, et solemnitatibus cæteris, sicut scriptum esi in lege

Moysi. 4. Procepit eliam populo habitantium Jerusalem, ut darent partes Sacerdotibus et Levilis, ut possent vacare legi Domini. 5. Quod cum percrebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere primitias filii Israel frumenti, vini, et olei, mellis quoque, et omnium, quæ gignit humus, decimas obtulerunt. 6. Sed et filii Israel et Inda, qui habitabant in urbibus Juda, obtulerunt decimas boum et ovium, decimasque sanctorum, quæ voverant Domino Deo suo : atque universa portantes, fecerunt acervos plurimos. 7. Mense tertio cœperunt acervorum jacere fundamenta, et mense septimo compleverunt eos. 8. Cumque ingressi fuissent Ezechias et principes ejus, viderunt acervos, et benedixerunt Domino ac populo Israel. 9. Interrogavitque Ezechias Sacerdotes et Levitas, cur ita jacerent acervi. 10. Respondit illi Azarins Sacerdos primus de stirpe Sadoc, dicens : Ex quo cœperunt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus, et saturati sumus, et remanserunt plurima, eo quod benedixerit Dominus populo suo : reliquiarum aulem copia est ista quam cernis. 11. Præcepit igitur Ezechias ut præpararent horrea in domo Domini. Quod cum fecissent, 12. intulerunt tam primitias quam decimas, et quæcumque voverant, fideliter. Fuit autem præfectus eorum Chonenias Levita, et Semei frater ejus, secundus, 13. post quem Jaliel, et Azarias, et Nahalh, et Azael, et Jerimoi, Jozahad quoque, et Elici, et Jesmachias, et Mabath, et Banaïas, propositi sub manibus Chonenias, et Semei fratris ejus, ex imperio Ezechias regis et Azarias Pontificis domus Dei, ad quos omnia pertinebant. 14. Core vero filius Jemna Levites et janitor Orientalis porce, propositus erat iis quæ sponte offerebantur Domino, primitiisque et consecratis in Sancta sanctorum. 15. Et sub cura ejus Eden, et Benjamin, Jesue, et Semeias, Amanas quoque et Sechenias, in civitatibus Sacerdotum, ut fideliter distribuerent fratribus suis partes, minoribus atque majoribus : 10. exceptis maribus ab annis tribus et supra, cunctis qui ingrediebantur templum Domini, et quidquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus juxta divisiones suas, 17. Sacerdotibus per familias, et Levilis a vigesimo anno et supra, per ordines et turmas suas, 18. universæque multitudini, tam uxoribus, quam liberis eorum ultriusque sexus, fideliter cibi, de his quæ sanctificata fuerant præbebantur. 19. Sed et filiorum Aaron per agros, et suburbana urbium singularum dispositi erant viri, qui partes distribuerent universo sexui masculino de Sacerdotibus et Levilis. 20. Fecit ergo Ezechias universa quæ diximus in omni Juda : operatusque est bonum et rectum et verum coram Domino Deo suo, 21. in universa cultura ministerii domus Domini, juxta legem et caeremonias, volens requirere Deum suum in toto corde suo : fecitque et prosperatus est.

Ver», t. 2. In portis castrorum Domini, — id est in portis templi; in templo enim erant turmæ Sacerdotum et Levitarum in suos ordines, quasi acies militares distributi, ut ibi viderentur esse castra, acies et exercitus Dei, ut patet i. Tun. iv et seq., ubi Lovitæ dicuntur egredi et ingredi ad militiam templi. Unde Ecclesia vocatur « castrorum acies ordinata, » Cant, vi, 0.

Ver», j. 3. Pars autem huius erat, — 7. d. Ezechias rex has partes, luo munia circa templi ministeria sibi assumpsit, ut ipse suppeditaret sumplus pro jugi sacrificio, aliis quoque victimis, populus vero aleret Sacerdotes et Levitas (eorum enim redditus ab Achaz et aliis impiis regibus erant dispersi et dissipati) « ut possent vacare legi Domini, » ut scilicet expediti a cura procurandi alimenta, toti vacarent suo officio et templi ministerio.

Ven. fl. (J) DE CŒNĪAS SANCTORUM QUAE VOVERANT DOMINO.—

Illebræns, *decimas sanctitatum* (id est rerum sanctarum) *quæ erant sanctificato: Deo, q. d.* Obtulerunt omnium suarum rerum decimas, quæ ex lege jubentur « Deo sanctificari, » id est consecrari et offerri, fl'ii/n. cap. xvm, vers. 8 et seq., insuper decimas alias lego non præceptas, sed quasi ipsi ultro Deo sanctificarent, id est a voverant, » dicarunt et destinarent, ut vertit Noster, *q. d.* Præter decimas lege præscriptas, ipsi insuper ex devotione et liberalitate alias addiderunt, quas Deo dicarent et voverant, *Numerorum* cap. xvm, vers. I i.

7. Coeperunt acervorum jacere fundamenta, — v«r», 7. id est coeperunt colligere primos acervos; quæ enim prima sunt, quasi sequentium sunt fundamenta. Ita Vatablus.

11. Ut præpararent horrea. — Septuaginta, Vm.u *pastophoria*, id est exedras sive cubicula, in qui-

	<i>IBS</i>	COMMENTARIA IN LIBRUM H PARALIPOMENON, c a p. XXXII.	
	bus quasi horreis servarentur primitiæ, decima?, alieque res templo oblato.	tum maioribus, qui templo deserviebant, sed et pueris triennibus, imo anniculis el in cunis jacen- tibus; quin el feminis el puellis parvulis neces- saria vitæ liberaliter a Praefectis subministraban- tur; ut Sacerdotes et Levito cos alendi cura non distraherentur, sed toti vacarent Deo ct templo : tanta erant rerum oblatarum abundantia, tanta populi offerentis libéralités, tanta Ezechiæ regis providentia, pietas ct devotio.	
Vrw ii	14. Consecratis in Sancta sanctorum, — nt sci- licet sint sanctissima, quia eas templo et Beo sanctissimo dedicastis; primitim enim non offere- bantur in Sancto sanctorum, sed ante atrium Sa- cerdotum. Simili phrasi vers. 6, vocavit « deci- mas sanctorum, » id est decimas Beo sanctifica- las, hoc est consecratas et oblatas.		
Ven ie.	16. Exceptis maribus ar annis tribus et supra, — hoc est, præler pueros trium annorum, quibus quoque sicut et aliis omnibus, usque ad annum vigesimum præbebantur alimenta, 7. d. Non lan-	10. Per agros, — 7. d. Ezechias sicut providit Vert.it Lvilis in Jerusalem agentibus, sic el providit de annona iis qui extra Jerusalem per agros et alias urbes dispersi erant.	

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sennacherib invadit Judctam ; Ezechia» am Isaia Deum invocat ; ille mittit Angelum, qui caedit 180 millia Assyriorum. Quare fugit Sennacherib, et a filiis occiditur. Inde intumescens Ezechias v. 2-1, morbo percutitur, sed ab Isaia curatur, ac. post multa praedare gesta moritur, et successorem relinquit filium impium Manassen.

I. Post quæ et hujuscemodi veritatem , venit Sennacherib rex Assyriorum, et ingressus Judam, obsedit civitates munitas, volens eas capere. 2. Quod cum vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, et lotum belli impetum verti contra Jerusalem, 3. inito cum principibus consilio, virisque fortissimis, ut obturarent capita fontium, quæ erant extra urbem : et hoc omnium decernente sententia, 4. congregavit plurimam multitudinem, et obturaverunt cunc-
tos fontes, ct rivum qui fluebat in medio terræ, dicentes : Ne veniant reges Assyriorum, et in-
veniant aquarum abundantiam. 5. Ædificavit quoque, agens industrie, omnem murum, qui
fuerat dissipatus, et exstruxit turre desuper, et forinsecus alterum murum : instauravitque
Mello in Cavitae David, et fecit universi generis armaturam et clypeos, 6. constituitque prin-
cipes bellatorum in exercitu : et convocavit universos in platea port® civitatis, ac locus est
ad cor eorum dicens : 7. Viriliter agite, ct confortamini : nolite timere : nec paveatis regem
Assyriorum, et universam multitudinem, quæ est cum eo: multo enim plures nobiscum
sunt, quam cum illo. 8. Cum illo enim est brachium carneum : nobiscum Dominus Deus
noster, qui auxiliator est noster, pugnalque pro nobis. Conforlatusque est populus hujusce-
modi verbis Ezechiæ regis Juda. 9. Quæ postquam gesta sunt, misit Sennacherib rex Assy-
riorum servos suos in Jerusalem (ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis) ad Eze-
chiam regem Juda, ct ad omnem populum qui erat in urbe, dicens : 10. Ilæc dicit Senna-
cherib rex Assyriorum : In quo habentes fiduciam sedetis obsessi in Jerusalem? 11. Num
Ezechias decipit vos, ut tradat morti in fame et sili, affirmans quod Dominus Deus vester liberet
vos de manu regis Assyriorum? 12. Numquid non iste est Ezechias, qui destruxit excelsa illius,
ct altaria, et præcepit Juda el Jerusalem, dicens : Coram altari uno adorabitis, etili ipso com-
buretis incensum ? 13. An ignoratis quæ ego fecerim, ct patres mei, cunctis terrarum populis?
Numquid prævaluerunt dii gentium, omniumque terrarum, liberare regionem suam de manu
mea? Quis est de universis diis gentium quas vastaverunt patres mei, qui potuerit eruere popu-
lum suum de manu mea, ut possit etiam Deus vester eruere vos de hac manu? 15. Non vos ergo

decipiat Ezechias, née vana persuasione deludat, neque credatis ei. Si enim nullus potuit Deus cunctarum gentium atque regnorum liberare populum suum de manu mea, eide manu patrum meorum, consequenter nec Deus vesier poterii eruere vos de manu mea. 16. Sedet alia mulla loculi servi ejus contra Dominum Deum, et contra Ezechiam servum ejus. 17. Epistolas quoque scripsit plenas blasphemiae in Dominum Deum Israel, et locutus est adversus eum: Sicut dii gentium cæterarum non potuerunt liberare populum suum de manu mea: sic et Deus Ezechiae creare non poterii populum suum de manu ista. 18. Insuper et clamore magno, lingua Judaica, contra populum qui sedebat in muris Jerusalem, personabat, ut terreret eos, et caperei civitatem. 19. Loculusque est contra Deum Jerusalem sicut adversum deos populorum terra), opera manuum hominum. 20. Oraverunt igitur, Ezechias rex, et Isaías filius Amos prophetae, adversum hanc blasphemiam, ac vociferati sunt usque in cælum. 21. Et misit Dominus Angelum, qui percussit omnem virum robustum et bellatorem, et principem exercitus regis Assyriorum: reversusque est cum ignominia in terram suam. Cumque ingressus esset domum dei sui, lili qui egressi fuerant de utero ejus, interfecerunt eum gladio. 22. Salvavilque Dominus Ezechiam et habitatores Jerusalem de manu Sennacherib regis Assyriorum, et de manu omnium, et præstitit eis quietem per circuitum. 23. Mullieliam deferebant hostias et sacrificia Domino in Jerusalem, et munera Ezechiae regi Juda: qui exaltatus est post hæc coram cunctis gentibus. 24. In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad moriera, et oravit Dominum: exaudivitque eum, et dedit ei signum. 25. Sed non juxta beiefkia, quæ acceperat, retribuit, quia elevatum est cor ejus: et facta est contra eum ira, et contra Judam et Jerusalem. 26. Illuminalusque est postea, eo quod exaltatum fuisset cor ejus, tam ipse, quam habitatores Jerusalem: et idcirco non venit super eos ira Domini in diebus Ezechiae. 27. Fuit aulem Ezechias dives, et inclytus valde, et thesauros sibi plurimos congregavit argenti, et auri, et lapidis preliosi, aromatum, et armorum universi generis, et vasorum magni pretii. 28. Apothecas quoque frumenti, vini, et olei, et præsepia omnium jumentorum, caulasque pecorum, 29. et urbes ædificavit sibi: habebat quippe greges ovium et armeniorum innumerabiles, eo quod dedisset ei Dominus substantiam nullam nimis. 30. Ipse est Ezechias, qui obturavit superiorem fontem aquarum Gihon, et avertit eas subter ad Occidentem Urbis David: in omnibus operibus suis fecit prospere quæ voluit. 31. Attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat super terram, dereliquit eum Deus ut tenlarelur, et nota fierent omnia quæ erant in corde ejus. 32. Reliqua autem sermonum Ezechiae, et misericordiarum ejus, scripta sunt in visione Isaiae filii Amos prophète, et in Libro regum Juda et Israel. 33. Dormivitque Ezechias cum patribus suis, et sepelierunt eum super sepulcra filiorum David: et celebravit ejus exequias universus Juda, et omnes habitatores Jerusalem: regnavitque Menasses filius ejus pro eo.

Hoc caput explicui *Isaia* cap. xxxvi, xxxvn et xxxvnt.

Ver», i. i. Post quib et hujusemodi veritatem venit Sennacherib, — q. d. Post hæc ab Ezechia vere gesta, et a me vere enarrata, Deus volens probare, exercere et perficere pietatem, virtutem et confidentiam Ezechiae, quam habebat in Deum, permisit ut venirent Sennacherib, ac Judæam invaderet.

V«». 4. 4. Rivum (fontem Gihon, ut patet vers. 30), qui PLUEBAT IN MEDIO TERRE, — Scilicet illius quili ad-jacbat Jerosolymæ, q. d. Ezechias aquas, ac præsertim fontem Gihon partira obturavit, ut castra

Sennacherib siti conticeret; partira perfodiendo rupem, in puteos urbis avertit, ut obsessi Judæi haberent aquam ad potura et cæteros usus. Vide dicta *Eccli.* xlviii, 19.

21. Misit Dominus angelum. — Hanc historiam v«* il Herodotus in *Euterpe* depravavit, dicens Sennacherib .Egyptum invasisse, sed a sacerdote Vulcani fugatum per inductos mures, qui arcus et arma Assyriorum corrodebant; nam pro Judæa supponit .Egyptum, pro Ezechia sacerdotem, pro Deo Vulcanum, pro Angelo mures. Porro Sennacherib ipse in tanta suorum clade solus pene* « idcirco servatus est, ait S. Hieronymus in cap.

xx\ *Jsairt*, ut sciret potentiam Dei et blasphemantium ora comprimerei', fierique testis illitis majestatis, qnam paulo ante contempserat. Pharao quoque in decem Ægypti servatur plagis, ut novissimus pereat : quod et iste passus est. » Oportebat hominem puniri gravissima jactura maximi florentissimique exercitus, et divitiarum maximarum; quam jacturam non sensisset, si momento cum suis periisset. Oportebat incredibilem apud suos subire ignominiam, cujus aut culpa, aut imperitia, tanta strages regnum potentissimum percussisset. Oportebat denique longe illum acerbioris morte, et modis omnibus exercenda consumi : nullis quippe, ul apparet, gladiatorum ictibus confodiendus erat, et a filiis, et in loco divinitati consecrato. Ita Salianus. Non dubium in hac clade ab Angelo casum, et magis excruciatum fuisse Itabsacen, utpote in Deum blasphemum, et in Ezechiam maledicum : porro opimis tot cæsorum Assyriorum spoliis ditati sunt Ezcchias et Judæi, I u .ii (Adramclcch et Sarazar) i x t e b f e c e r I n t e i M g l a d i o . — Causam dat R. Salomon et ex eo Lyranus, quod Sennacherib ad placandos deos tanta stragis auctores, voluerit eis immolare hosce duos filios; sed illi jd subodorati patrem progenerimi et necarunt. Porro Sennacherib, accepta clade in Judica, fugit rediitque in suam Niniven,

ubi sæviit in Judaos, inultos quoque occidit; ideo ut Tobias eos sepeliens bonis omnibus exutus mortem fugiendo evaserit, a qua fuga post dies 45 Sennacherib a filiis occisus est : quod omnia narrantur Tobiae, cap. i, vers. 2i, ct sequent. Eadem R. Salomonis causam tradit S. Hieronymus in *Tradit.* Eadem inque ex textu Hebraeo Tobiae, cap. r, refert Serarius, ac Genebrardus in *Chronol.* Aliam causam afferunt Lyranus et Abulensis in Jib. IV *Beg.* cap. xv, Quæst. XXXI, scilicet Sennacherib occisum esse a duobus filiis senioribus, quoniam pater eis postpositis, Assarhaddonem minorem natu successorem regni esso vellet. Cujus electionis causam refert Historia Scholastica in amorem, quo Sennacherib matrem Assarhaddonis prosequabatur. Qua: fuisse putatur causa, cur pridem Roboam, Abiam filium Maacha reliquis filiis suis antetulerit, ut patet II *Paralipomenon*, xr, 21. Verior cerliorque causa est, quam affert Theodoretus in lib. IV *Ileg.* dicens: « Quoniam adversus Deum, qui ipsum fecerat, rabie fuerat percitus, ab iis qui ex ipso procreati fuerant, fuit interfectus. » 31. De portento, — retrocessionis solis et umbræ in Horologio Achaz, de quo fuse egi *Isaice* cap. xxxviii.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

hulunasses ob idololatriam et scelera vinctus in Babylonem traducitur, ubi panitens regno restituitur, et Dei cultum restaurat. Succedit ei impius filius Amon, ac huic pius filius Josias.

1. Duodecim annorum erat Manasses cum regnare coepisset, et quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem. 2. Fecit autem malum coram Domino, juxta abominationes gentium, quas subvertit Dominus coram filiis Israel : 3. et conversus instauravit excelsa, quæ demolitus fuerat Ezcchias pater ejus : construxitque aras Baalim, et fecit lucos, et adoravit omnem militiam coeli, et coluit eam. 4. Ædificavit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus : in Jerusalem erit nomen meum in ælernum. d. Ædificavit autem ea cuncto exercitui coeli, in duobus atriis domus Domini. 6. Transiitque fecit fidos suos per ignem in Valle Benennom : observabat somnia, sectabatur auguria, maleficis artibus inserviebat, habebat secum magos, et incantatores : multaque mala operatus est coram Domino, ul irritaret cum. 7. Sculptile quoque et conflatile signum posuit in domo Dei, de qua locutus est Deus ad Dasid et ad Salomonem Alium ejus, dicens : In domo hac et in Jerusalem, quam elegi de cunelis tribubus Israel, ponam nomen meum in sempiternum. 8. Et moveri non faciam pedem Israel de terra, quam tradidi patribus eorum : ita dunlaxat si custodierint facere quæ præcepi eis, cunctamque legem et caeremonias, atque judicia per manum Moysi. U. Igitur Mattasses seduxit Judam, et habitatores Jerusalem, ul facerent malum super omnes gentes, quos subverterat Dominus a facie filiorum Israel. 10. Locutusque est Dominus ad eum, et ad populum illius, et attendere noluerunt. Ii. Idcirco superinduxit eis principes

exercitus regis Assyriorum : ceperuntque Manassen. et vinctum catenis atque compedibus duxerunt in Babylonem. 12. Qui postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum : et egit poenitentiam valde coram Deo patrum suorum. 13. Deprecatusque est eum, et obsecravit intente : et exaudivit orationem ejus, reduxitque eum Jerusalem in regnum suum : et cognovit Manasses quod Dominus ipse esset Deus. 14. Post hæc ædificavit murum extra civitatem David, ad Occidentem Gihon in convalle, ab introitu portæ piscium per circuitum usque ad Ophel, et exaltavit illum vehementer : consilivitque principes exercitus in cunctis civitatibus Juda munitis : 15. et abstulit deos alienos et simulacrum de domo Domini, arts quoque, quas fecerat in monte domus Domini, et in Jerusalem, et projecit omnia extra urbem. 16. Porro instauravit altare Domini, et immolavit super illud victimas, et pacifica, et laudem : præcepitque Judæ ut serviret Domino Deo Israel. 17. Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo. 18. Reliqua autem gestorum Manasse : et obsecratio ejus ad Deum suum : verba quoque Videntium, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Israel, continentur in sermonibus regum Israel. 19. Oratio quoque ejus et exauditio, et cuncta peccata atque contemptus, loca etiam in quibus ædificavit excelsa, et fecit lucos et statuas, antequam ageret poenitentiam, scripta sunt in sermonibus Ilozai. 20. Dormivit ergo Manasses cum patribus suis, et sepelierunt eum in domo sua : regnavitque pro eo filius ejus Amon. 21. Viginti duorum annorum erat Amon cum regnare cœpisset, et duobus annis regnavit in Jerusalem. 22. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus, et cunctis idolis, quæ Manasses fuerat fabricatus, immolavit atque servivit. 23. Et non est reveritus faciem Domini, sicut reveritus est Manasses pater ejus : et multo majora deliquit. 24. Cumque conjurassent adversus eum servi sui, interfecerunt eum in domo sua. 25. Porro reliqua populi multitudo, cæcis iis qui Amon percusserant, constituit regem Josiam filium ejus pro eo.

ven. 3. 3. Adoravit omnem militiam coeli, — puta Solem, Lunam, croteraque sidera quorum quasi milites Dei ordinata acie incedunt, ac pro Deo, cum opus est, pugnant, vibrantque in hostes tonitrua et fulmina. Ita S. Hieronymus.

Ver. 10. 10. LOCUTUSQUE EST DOMINUS AD EUM, — per se, sed per Isaiam, aliosque Prophetas, IV Hcg. cap. xxi, vers. 10.

Ve... II. II. VINCTUQUE CATENIS DUXERUNT IN BABYLONEM. — Manassi in carcere dabatur parvus panis ex furfuribus, parvo pondere, et parva mensura aquæ cum aceto, ut viveret, aiunt quidam Codices Græci hic, et Auctor imperfecti, horn. I in Maith. et S. Clemens, lib. II Const. cap. xxii.

Vtn. io. io. Immolavit super illud victimas (holocausta

et hostias pro peccato) et pacifica (id est hostias pro pace, id est salute tum sua, tum populi) et laudem. — Hebraice JHID *toda*, id est hostias cucharitas. in Dei laudem, et gratiarum actionem pro liberiate recepta, ait Cajetanus et Valabius.

19. Oratio quoque ejus. — Exstat oratio Manasse Venuis. sis poenitentis pia et proba, sed non habet auctoritatem Canonicæ Scripture ideoque in calcem Dibliorum rejecta est.

Scrutata sunt in sermonibus Homi. — Hebræi apud S. Hieronymum censent *Ilozai esso* Isaiam prophetam. Septuaginta *Hosai* accipiunt ut nomen non proprium, sed appellativum, veruntque, *videntium*, id est prophetarum. Sic et Valabius.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

josias omnem idololatriam succidit, Dei templum cultumque instaurat, ac fœdus novum inter Deum et populum sancit.

1. Octo annorum orat Josias cum regnare cœpisset, et triginta et uno anno regnavit in Jerusalem. 2. Fecitque quod erat rectum in conspectu Domini, et ambulavit in viis David

patris sui : non declinant neque ad dextram, neque ad sinistram. 3. Octavo aulem anno regni sui, cum adhuc esset puer, cœpit quærere Deum patris sai David : el duodecim anno postquam regnare cœperat, mundavit Judam et Jerusalem ab excelsis, et lucis, simulacrisque et sculptilibus. 4. Destruxeruntque coram eo aras Baalim : et simulacra, quæ superposita fuerant, demoliti sunt : lucos etiam, el sculptilia succidit atque comminuit, et super tumulos eorum, qui eis immolare consueverant, fragmenta dispersit. 5. Ossa prolerca Sacerdotum combussit in altaribus idolorum, mundavitque Judam el Jerusalem. 6. Sed et in urbibus Manasse, et Ephraim, et Simeon, usque Nephtali, cuncta subvertit. 7. Cumque altaria dissipasse!, et lucos, et sculptilia contrivisset in frusta, cunctaque delubra demolitus esset de universa terra Israel, reversusesl in Jerusalem. 8. Igitur anno octavo decimo regni sui, munda jam terra, et templo Domini, misit Saphan Churn Eseliæ, et Maasiam principem civitatis, et Joba filium Joachaz a commentariis, ut instaurarent domum Domini Dei sui. 9. Qui venerunt ad Ilelciam Sacerdotem magnum : aceptamque ab eo pecuniam, quæ illata fuerat in domum Domini, et quam congregaverant Levitæ, et janitores, de Manasse, et Ephraim, et universis reliquiis Israel, ab omni quoque Juda, et Benjamin, et habitatoribus Jerusalem, 10. tradiderunt in manibus eorum qui praeranl operariis in domo Domini, ut instaurarent templum, et inCrma quæque sarcirent. 11. At illi dederunt eam artificibus, et cæmenlariis, ul emerent lapides de lapicidinis, et ligna ad commissuras ædificiis, et contignationem domorum, quas destruxerant reges Juda. 12. Qui fideliter cuncta faciebant. Erant aulem propositi operantium, Jahalh et Abdias de Clius Merari, Zacharias et Mosellam de filiis Caath, qui urgebant opus : omnes Levilæ scientes organis canere. 13. Super eos vero, qui ad thversosj usus onera portabant, erant scribæ, et magistri de Levitis janitores. 14. Cumque efferrent pecuniam, quæ illata fuerat in templum Domini, reperii Ilelcias Sacerdos Librum legis Domini per manum Moysi. 15. Etail ad Saphan scribam: Librum legis inveni in domo Domini : Et tradidit ei. 10. At ille intulit volumen ad regem, et nuntiavit ei dicens : Omnia quæ dedisti in manu servorum tuorum, ecce complentur. 17. Argentum, quod repertum est in domo Domini, conflaverunt : dalumque est profectis artificum, et diversa opera fabricantium. 18. Prolerca tradidit mihi Ilelcias Sacerdos hunc librum. Quem cum rege prosente recilassel. 19. audissctqueille verba legis,scidit vestimenta sua: 20. etprocepit Ilelciæ, etAhicamfilio Saphan, el Abdon filio Micha, Saphan quoque scribæ, et Asaæ servo regis, dicens : 21. Ile, et orale Dominum pro me, el pro reliquiis Israel el Juda, super universis sermonibus Libri istius, (pii repertus est : magnus enim furor Domini stillavit super nos, eo quod non custodierint paires nostri verba Domini, ut facerent omnia quæ scripta sunt in isto volumine. 22. Abiit ergo Ilelcias, et hi qui simul a rege missi fuerant, ad Oldam prophetidem, uxorem Sellum lilii Thccualh, Olii Ilasra custodis vestium : quæ habitabat in Jerusalem in secunda : et locuti sunt ei verba quæ supra narravimus. 23. At illa respondit cis : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Dicite viro, qui misit vos ad me : 24. Hæc dicit Dominus : Ecce ego inducam mala super locum istum, el super habitatores ejus cunctaque maledicta quæ scripta sunt in Libro hoc, quem legerunt coram rege Juda. 25. Quia dereliquerunt me, el sacrificaverunt diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent in cunctis operibus manuum suarum, idcirco stillabit furor meus super locum istum, et non exstinguetur. 26. Ad regem autem Juda, qui misit vos pro Domino deprecando, sic loquimini : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Quoniam audisti verba voluminis, 27. atque emollitum est cor tuum, et humiliatus es in conspectu Dei, super his quæ dicta sunt contra locum hunc, et habitatores Jerusalem, reverilusque faciem meam, scidisti vestimenta tua, et flevisti coram me : ego quoque exaudivi te, dicit Dominus. 28. Jam enim colligam te ad paires tuos, et infereris in sepulcrum tuum in pace : ncc udebunl oculi lui omne malum, quod ego inducturus sum super locum istum, el super

habitatores ejus. Retulerunt itaque regi cuncta quæ dixerat. 29. At ille convocatis universis majoribus natu .Inda et Jerusalem, 30. ascendit in domum Domini, unaque omnes viri Juda et habitatores Jerusalem, Sacerdotes et Levitæ, et cunctus populus a minimo usque ad maximum. Quibus audientibus in domo Domini, legit rex omnia verba voluminis : 31. et stans in tribunali suo, percussit foedus coram Domino, ut ambularet post cum , et custodiret præcepta, et testimonia, et justificationes ejus in toto corde suo , et in tota anima sua, faceretque quæ scripta sunt in volumine illo, quod legerat. 32. Adjuravit quoque super hoc omnes, qui reperti fuerant in Jerusalem et Benjamin : et fecerunt habitatores Jerusalem juxta pactum Domini Dei patrum suorum. 33. Abstulit ergo Josias cunctas abominationes de universis regionibus filiorum Israel : et fecit omnes, qui residui erant in Israel, servire Domino Deo suo. Cunctis diebus ejus non recesserunt a Domino Deo patrum suorum.

- erf.3. 3. Duodecimo anno, etc., mundavit Juda, — id est mundare cœpit; nam mundationem hanc perfecit post sex annos, anno regni sui 18, ut dicitur vers. 8.
- Ven. 5. g, OSSA PRÆTEREA SACERDOTUM (idolOTUm, V. g., vitulorum aureorum) combussit in altaribus idolorum, — scilicet ut contactu et combustione cadaverum hominum tam impiorum altaria ipsa contaminarentur, infamarentur, et horrore forent, ne quis deinceps in iis victimas idolis immolaret.
- ven. 15. 45. Inveni librum legis in domo Domini. — Genebrardus in *Chronol.* censet fuisse hoc exemplar, quod a Moyse vel ab alio eo vivo scriptum fuerat, et in sanctuario positum ante 800 annos, ut propter maiorem devotionem acceptum et maiorem fructum lectum fuerit. Porro non est dubium alibi in Ju-

dæa, et in aliis provinciis apud Judæos pios et doctos exstitisse plures libros legis : incredibile ergo videtur quod nonnulli aiunt, omnes libros S. Scripturæ cum templo a Chaldæis fuisse combustos, ac ab Esdra ex memoria restitutos.

28. Infereris in sepulcrum tuum in pace. — Di- Veri ccs : Josias in prælio occisus est a Pharaone Necho; ergo non pacifice, sed violenta morte occubuit. Respondeo, pacem non privatam Josiæ, sed publicam Reipublicæ hic intelligi; vivente enim Josia et moriente, Judæa gaudebat pace et rerum abundantia; at post mortem ejus invasa fuit a variis gentibus, præsertim Babyloniis, qui illam sub Sedecia filio Josiæ funditus everterunt. Hunc esse sensum liquet ex sequentibus, ubi sic se Scriptura explicat.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Josias celebrai Phase solemne; idem Pharaoni occurrens, in predio occiditur summo omnium luctu, sed precipue Jeremía.

1. Fecit aulem Josias in Jerusalem Phase Domino, quod immolatum est quarta decima die mensis primi : 2. et constituit Sacerdotes in officiis suis, horlatusque est eos ut ministrarent in domo Domini. 3. Levitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Israel sanctificabatur Domino, locutus est: Ponite arcam in sanctuario templi, quod ædificavit Salomon filius David rex Israel ; p.equaquam enim eam ultra portabitis : nunc aulem ministrare Domino Deo vestro, et populo ejus Israel. 4. Et preparate vos per domos et cognationes vestras, in divisionibus singulorum, sicut precepit David rex Israel, et descripsit Salomon filius ejus. 5. Et ministrare in sanctuario per familias turmasque Leviticas, 6. et sanctificati immolate Phase : fratres etiam vestros, ut possint juxta verba quæ locutus est Dominus in manu Moysi facere, preparare. 7. Dedit præterea Josias omni populo, qui ibi fuerat inventus in solemnitate Phase, agnos et haedos de gregibus et reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia, hæc de regis universa substantia. 8. Duces quoque ejus, sponte quod voverant, obtulerunt, tam populo, quam Sacerdotibus et Levitis. Porro Ilelcias, et Zacharias, et Jahiel,

principes domus Domini, dederunt Sacerdotibus nd faciendum Phase pecora commixtim duo millia sexcenta, et boves trecentos. 9. Chonenias autem, et Semeins, etiam Nathanael, fratres ejus, necnon Ha»abias, et Jehiel, et Jozabad, principes Levitarum, dederunt caeleris Levitis ad celebrandum Phase quinque millia pecorum, et boves quingentos. 10. Præparatumque est ministerium, et steterunt sacerdotes in officio suo : Levilæ quoque in turmis, juxta regis imperium. 11. Et immolatum est Phase : aspcrseruntque Sacerdotes manu sua sanguinem, et Levilæ detraxerunt pelles holocaustorum, 12. elseparaverunt ea ut darent per domos, et familias singulorum, et offerrentur Domino, sicut scriptum est in Libro Moysi : de bobus quoque fecerunt similiter, 13. et assaverunt Phasesuper ignem, juxta quod in lege scriptum est; pacificas vero hostias coxerunt in lebetibus: et cacabis, et ollis, et festinato distribuerunt univers® plebi : 14. sibi autem et Sacerdotibus postea paraverunt; nam in oblatione holocaustorum et adipum usque ad noctem Sacerdotes fuerunt occupati : unde Levita? sibi et sacerdotibus filiis Aaron paraverunt novissimis. 15. Porro cantores filii Asaph stabant in ordine suo, juxta præceptum David, et Asaph, et Hernan, et Idilhiin, prophetarum regis; janitores vero per portas singulas observabant, ita ut nec puncto quidem discederent a ministerio: quam oh rem et fratres eorum Levita? paraverunt eis cibos. 16. Omnis igitur cultura Domini rite completa est in die illa, ut facerent Phase, et offerrent holocausta super altare Domini, juxta præceptum regis Josiæ. 17. Feceroatque filii Israel, qui reperti fuerant ibi, Phase in tempore illo, et solemmlatem azymorum septem diebus. 18. Non fuit Phase simile huic in Israel a diebus Samuelis Prophetæ : sed nec quisquam de cunctis regibus Israel fecit Phase sicut Josias, Sacerdotibus, et Levitis, et omni Judæ, et Israel qui repertus fuerat, et habitantibus in Jerusalem. 19. Octavo decimo anno regni Josiæ hoc Phase celebratum est. 20. Postquam instauraverat Josias templum, ascendit Nccliao rex Ægypti ad pugnandum in Charcamis juxta Euphratem : et processit in occursum ejus Josias. 21. At ille, missis ad eum nuntiis, ait : Quid mihi est libi est, rex Juda? non adversum te hodie venio, sed contra aliam pugno domum, ad (piam me Deus festinato præcepil : desine adversum Deum facere, qui meetiin est, ne interficiat te. 22. Noluit Josias reverti, sed præparavit contra eum bellum, nec acquievit senionibus Nechao ex ore Dei: verum perrexit ut dimicaret in campo Magcddo. 23. Ibique vulneratus a sagittariis, dixit pueris suis : Educite me de pnvlio, quia oppido vulneratus sum. 24. Qui transtulerunt eum de curru in alterum currum, qui sequebatur eum more regio, et asportaverunt cum in Jerusalem, morluusque est, et sepultus in mausoleo patrum suorum : et universus Juda et Jerusalem luxerunt cum : 25. Jeremías maxime, cujus omnes cantores atque cantatrices, usque iu præsentem diem, lamentationes super Josiam replicant, et (piasi lex obtinuit in Israel : Ecce scriptum fertur in lamentationibus. 26. Deliqua autem sermonum Josiæ et misericordiarum ejus, quæ lege præcepta sunt Domini, 27. opera quoque illius prima et novissima, scripta sunt in Libro regum Juda et Israel.

Ve» ». 3. Posite arcam In sanctuario templi. — Tradunt Hebraei apud S. Hieronymum arcani e Sancio sanctorum ablatam esse tempore Manaseis vel Amon, ne simul cum eorum idolis consisteret in templo. Quare translata esse in domum Selum, qui erat avunculus Jeremiæ, et maritus Olæ prophetissas, cap. xxxiv, versn22; nunc vero idolis ablatis a Josia arcam templo locoque suo fuisse restitutam. Quo facto Josias ait Levitis : « Nequaquam eam ultra portabilis, » id est, arcam amplius e templo non exportabitis ; quaro deinceps vos coram arca a ministrare Domino, »

ac simul, « populo ejus Israel, » ut populum in lege cüllüque Dei instruatis et dirigatis.

An FACIENDUM PHASEj etc., boves trecentos. — Hinc patet « Phase » significare non tantum Agnum Paschalem, sed et boves, ceterasque victimas quæ in paschale Deo immolabantur.

II. ASPERSERUNTQUE SACERDOTES MANU SANGUI- 'cri. H rem, — in altari holocaustorum, uti lege erat præscriptum. Omnis enim sanguis Deo debebatur, ideoque effundebatur in altari vel juxta altare. Altare enim repræsentabat Deum.

ET LEVITÆ DETRAXERUNT PELLER HOLocaustorum.

— ut deinde sacerdotes carnes in frusta concisas altari imponent, et subjecto igne Deo cremarent.

Ver», ii. 12. Et separaverunt ea, — scilicet holocausta (ut habent ilebræi) jam dicta; ut illa integre « offerrentur Domino, » et lota cremarentur. a Separaverunt, » inquam, holocausta a anteris victimis, ut eas a darent » (id est distribuerent) a per domos et familias singulorum; » ut scilicet singuli eas offerrent Deo in victimas pacificas, ac deinde ex eisdem epulum sacrum instruerent, et convivia celebrarent. Patet ex dictis vers. 7 et seq.

Y«i. 15. 15. ASAPH ET HEMAN ET IDITHIUM PROPHETARUM regis » — id est, Cantorum Davidis. Prophetæ enim vocantur Cantores, qui Deo laudes et Psalmos canebant. Ita Ilebræi apud S. Hieronymum. Erant tamen aliqui excis veri prophetæ, uti Asaph, qui instinctu Dei plures Psalmos composuit et dictavit.

Veri. II. 21. CONTRA ALIAM PUGNO DOMUM, — scilicet CONTRA regem Assyriorum (1), ut patet IV Reg. xxiif, 29, Abulensis in IV Jlcj. cap. xxiti, Quæst. XU et XLH, censet a aliam domum, » sive aliam familiam, aliumque regem, contra quem se pergere dicit Pharaon, fuisse Adadremmon regem Syriæ, Josiæ fœderalem, ideoque Josiam prohibuisse Pharaonem transitu per Judæam, ut suo amicumque regno consuleret. Id hausit Abulensis ex Herodoto, lib. II sub finem, qui ait regem Ægypti nomine Necum filium Psammilichi conflxisse cum Syris, et in Magdalo victoria potitum : ubi videntur nomina esse corrupta, ut Necum ponatur pro Nechao, Syri pro Assyriis, Magdalo pro Magaddo. Verum hæc sententia est improbabilis : tum quia nemo hujus Adadremmon regis Syriæ meminit; tum quia Pharaon pergebat contra Assyrios habitantes juxta Euphratem, non contra Syros habitantes juxta Libanum.

Alii censent Pharaonem perrexisse proprie contra regem Assyriorum : verum nec hoc dici potest; nam Asarhaddon filius Sennacherib, post cladem

patris ab Angelo acceptam in Judæa, tantum decem annis regnavit, ac cum eo et in eo quasi ultimo rege de-iit regnum Assyriorum sub annum Eccellæ regis Juda 25, qui hunc annum 31 et ultimum Josiæ antecessit nonaginta annis. Quare deficiente Asarhaddon et regno Assyriorum (unde post Asarhaddon in Scriptura nulli nominantur reges Assyriorum, sed Babyloniorum dunlaxat), surrexit regnum Chaldæorum per Merodach, cui successit Ben-Merodach, huic Nabopolassar, qui alio nomine dictus est Niburhodonosor senior, qui dominabatur Assyriis æque ac Babyloniis; unde nunc Assyriorum, nunc Babyloniorum rex vocatur. Atque hic est contra quem pugnavit Pharaon Nechao, cum occidit Josiam, ac videtur eum superasse. Unde hanc patris sui cladem ulturus ejus filius Nabuchodonosor junior cognomento Magnus, qui Judæam, Asiam, mullaque alia subegit, seseque fecit Monarcha, invasit Ægyptum, conflxit cum Nechao, eumque occidit, ac Ægyptum occupavit, uti eidem praedixerat Jeremias cap. XLvi, et Ezechiel cap. xxix. Vide ibi dicta. Ita Sallustius et alii. Plura hæc de re dixi IV Reg. xxiv, 1.

Ad quam me Deus festinato ire precepit, — per oraculum Jeremiæ non scriptum, sed viva voce editum, quod ipse Jeremias per nuntium Pharaoni significavit, ut tradunt Ilebræi apud S. Hieronymum. Unde et S. Justinus, Quæst. LXXXIX ad Orthodoxos, docet Josiam ideo occisura, eo quod monitis Jeremiæ, ut Pharaoni sese non opponeret, minime paruerit.

24. Mortuusque est, — non in Jerusalem, ut Ven. 14 vult Josephus, sed in Magaddo occisus; unde eum mortuum transtulerunt in Jerusalem, ut in sepulcro regum sepelirent.

25. Et quasi lex obtinuit in Israel, — q. d. ut Mos apud Israelitas obtinuit adeo fixus et certus, ut instar legis esso videretur; ut scilicet cantores et cantatrices, dum ob lugubrem aliquem casura funebre vel triste carmen vel nœniam canere volunt, usurpent canonice lamentationem Jeremiæ de morte Josiæ, quam si nosse cupis : a Ecco scriptum feitur in lamentationibus » Jeremiæ : Jeremias enim in Theris sub finem videtur lugere mortem Josiæ, ut censet Chaldaeus, Josephus, Ilebræi apud S. Hieronymum, Lyranus, Abulensis et Hugo; quamvis, ut ibi dixi, verius sit Thronos Jeremiæ de morte Josiæ alios fuisse ab ejus Threnis qui exstant in S. Scriptura : quare Threni de morte Josiæ injuria temporum intercederunt.

(1) Charcamis de qua in vers. 20 agitur, et quam regem quemdam esse aliqui interpretes falso arbitrati sunt, erat urbs in Assyria, quæ videtur esse ea urbs Mesopotamia), quæ vocatur KipchaUv, apud Evagrium, lib. V, cap. ix, quæc Euphrate et Abora fluvii circumdata est, et ab eis dem volui insula facta. \ido haia, x, 9. Ex quo autem armorum vi Assyrii potili sunt Babylone, Charcamis ad regnum Babylonicum pertinuit, et Babylonis reges indistinctim modo Assyria), modo Babylonis reges appellati sunt, quippe qui utrumque imperium in se conciliabant.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Patri Josicc succedit filius Joachaz, quem Nechao in Ægyptum abducit. Ilute succedit frater Joakim, huic filius Joachin, huic patruus Sederías, qui omnes cum majore populi parte in Babylonem abducuntur a Nabuchodonosor. Ilie enim Jerusalem cum templo succendit, ut Judæa manserit desolata usque ad annum primum Cyri primi Persarum ilonarchæ.

1. Tulit ergo populus terræ Joachaz filium Josiæ, et constituit regem pro patre suo in Jerusalem. 2. Vigiliti trium annorum erat Joachaz, cum regnare cœpisset, et tribus mensibus regnavit in Jerusalem. 3. Amovit autem eum rex Ægypti, cum venisset in Jerusalem, et condemnavit terram centum talentis argenti, et talento auri. 4. Consliluitque pro eo regem, Eliakim fratrem ejus, super Judam et Jerusalem : et vertit nomen ejus Joakim ; ipsum vero Joachaz tulit secum, et abduxit in /Egyplum. 5. Viginli quinque annorum erat Joakim, cum regnare cœpisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem : fecitque malum coram Domino Deo suo. 6. Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldaeorum, et vinculum catenis duxit in Babylonem. 7. Ad quam et vasa Domini transtulit, et posuit ea in templo suo. 8. Reliqua autem verborum Joakim, cl abominationum ejus, quas operatus est, et quæ inventa sunt in eo, continentur in Libro regum Juda et Israel. Regnavit autem Joachin filius ejus pro eo. 9. Octo annorum erat Joachin, cum regnare cœpisset, et Iribus mensibus, ac decem diebus regnavit in Jerusalem, fecitque malum in conspectu Domini. 10. Cumque anni circulus volveretur, misit Nabuchodonosor rex, qui adduxerunt eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis vasis domus Domini. Regem vero constituit Sedeciam patrum ejus super Judam et Jerusalem. 11. Viginli et unius anni erat Sedccias, cum regnare cœpisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem. 12. Fecitque mahn in oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem Jeremías Prophetæ, loquennis ad se ex ore Domini. 13. A rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adjuraverat eum per Deum : et induravit cervicem suam et cor, ut non revertentur ad Dominum Deum Israel. 14. Sed et universi principes sacerdotum, et populus prævali sunt inique juxta universas abominationes Gentium, et polluerunt domum Domini quam sanctificaverat sibi in Jerusalem. 15. Millebai autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manum nuntiorum suorum, de nocte consurgens, et quotidie commonens : eo quod parceret populo cl habitaculo suo. 16. At illi subsannabant nuntios Dei, et parvipendebant sermones ejus, illudebantque Prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus, et esset nulla curatio. 17. Adduxit enim super eos regem Chaldaeorum, et interfecit juvenes eorum gladio in domo Sanctuarii sui : non est miseri adolescentis, et virginis, et senis, nec decrepiti quidem, sed omnes tradidit in manibus ejus. 18. Universaque vasa domus Domini, tam majora quam minora : et thesauros templi, et regis, et principimi transtulit in Babylonem. 19. Incenderunt hostes domum Dei, desinixeninique murum Jerusalem, universas turres combusserunt, et quidquid pretiosum fuerat demoliti sunt. 20. Si quis evaserat gladium, ductus in Babylonem servivit regi et filiis ejus, donec imperaret rex Persarum, 21. et compleretur sermo Domini ex ore Jeremiæ, et celebraret terra sabbata sua : cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, usque dum complerentur septuaginta anni. 22. Anno autem primo Cyri regis Persarum, ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, qui jussit prædicari in universo regno suo, etiam per Scripturam, dicens : 23. Hæc dicit Cyrus rex Persarum : Omnia

regna terræ dedit milii Dominus Deus coeli, et ipse præcepit mihi ut ædificarern ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa : quis ex vobis est in omni populo ejus ? sit Dominus Deus suus cum eo, et ascendat.

Ven.o. c. Et vinctum (Joakim) catenis duxit in Babylonem, — scilicet anno tertio regni Joakim in Babylone res suas componens, et foedus cum eo renovans, solitumque tributum promittens, ab eo liber dimissus est in Jerusalem, ubi anno undecimo regni sui rursus rebellans, a Chaldaeis occisus est, ut dixi *Jerm.* xxn, 19.

Ver». e. 8. Et quæ inventa sunt in eo. — Lyranus, Abulensis, *Quas.* XXXIX in cap. xxv lib. IV *Reg.*, Vatabhis, Magister historiae Scholasticae, Pererius, lib. I in *Danielem*, sub initium, et alii ex Hebræis referunt in cadavere hujus regis inventas fuisse quasdam notas impressas, et quaedam stigmata inusta in honori Dei suorum, quorum ipse adhuc vivens se utigmaticum servum profitebatur. Quid miserius et infelicius, quam regem diademate coronatum eo se abjecisse, ut stigmaticum diaboli mancipium redderetur? Contra vero Divus Paulus : « De cætero, inquit, nemo mihi molestus sit; ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto, » *Galat.* vi, 17.

Ver». s. g. OCTO annorum erat Joachin, cum regnare coepisset, — scilicet cum patre Joakim qui anno secundo regni sui filium Joachin octennem regem creavit, et regni socium adseivit, adeoque cum eo decem annis regnavit. Causa fuit, quod vereretur, si quid humanitus sibi accidisset, Sedeeiam excluso puero Joachin invasurum regnum. Jam tum enim videbatur meditari rebellionem, ut iugo Chaldæorum se eximeret; quo fecit anno tertio regni, ideoque eodem anno a Chaldæis abductus est in Babylonem; unde tunc successit ei filius Joachin novem vel decem annorum : sed pater Joakim, rebus in Babylone compositis, illico rediit, ac alios octo annis cum filio regnavit : quibus exactis anno undecimo regni sui rursus rebellans, interemptus est a Chaldæis : unde tunc solus plano et pleno jure regnans successit ejus filius Joachin, qui jam octodecim erat annorum, ac tribus tantum mensibus regnavit, quibus exactis abductus est et ipso in Babylonem a Chaldæis, qui ei substituerunt Sedeeiam patrum. Ita Abulensis, Salianus, Torniellus et alii.

Yen. 10. 40. Cum ANNI CIRCULUS VOLVERETUR. — Hebraico, in revolutione anni; cum scilicet, anno currente finiente vel finito, novus annus inchoaretur a menso Nisan, q. d. cum annus currens tenderet ad finem, sive in fine anni abductus est Joachin in Babylonem, quod fuit tertio menso regni sui : coepit enim ipse regnare non in initio anni, sed Iribus mensibus ante finem anni, v. g. in novembri vel decembri. Nam Hebræi annum inchoabant a Nisan, id est marlio.

Ver». i3. 13. Qui adjuraverat eum fer Deum, — ut sibi fidem datam et subjectionem promissam servaret,

minans ei Dei judicis vindictam, si illam violaret; ideoque pro « Matthanias, » vocavit eum, » Sedeciam, » id est, justitiam Dei, ut hujus semper eum memorem redderet, IV *Jle**, xxrv, 17.

15. De nocte consurgens. — Hebraice, *manir.ando*, v<n- <*■ id est mane, tempestive, sollicite eos admonuit, instar boni patrisfamilias, qui mane suos famulos instruit, et dirigit ad opus diurnum.

Eo quod parceret (id est quod parcere cuperet et summe optaret) populo; — sed cum is monita Dei sperneret, ei non pepercit, et Chaldæis vastandum tradidit.

46. Et esset nulla curatio, — q. d. Et nulla esset spes curationis et emendationis vite, eo quod Judici in idololatria et sceleribus suis essent obfirmali.

21. Et celebraret terrasabbata sua, — id est v<r*.»u feriretur et quiesceret ab oratione, qua sulcatur, occatur, seritur, metitur, etc. quibus terra agitari, et quasi vexari solet.

Cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, — id est inculta quievit, agens quasi sabbati otium. Notant Hebræi Judæos violasse festum sabbati, illudque profanasse operibus servilibus et illicitis, ideoque Deum in pœnam eos e Judæa abduxisse, ut ipsa ageret sabbatum sibi a Judæis negatum per 70 annos.

Usque dum complerentur septuaginta anni. — Anni Cur fuere captivitatis Judæorum in Babylone anni 70, non 80, non 90, non centum? Causam dat ->• Theodoreus, *Levit.* cap. xxn, 34, ad illa : « Placebunt terre sabbata sua cunctis diebus solitudinis sua*, eo quod non requieverit in sabbatis vestris, quando habitabatis in ea. » Sic enim ait : « Septuaginta annos servierunt in Babylone; atqui a regno Saulis usque ad captivitatem numerantur anni 490, quorum septimam partem faciunt septuaginta. Hoc ergo vult dicere : Septuaginta annos terra manebit inculta, et non seminata, vobis terram alienam incolentibus, propterea quod una cum reliquis etiam sabbatis praeceptum transgressi estis, » q. d. Terra Judææ juxta legem septimo anno arari non poterat, sed quiescebat et suum agebat « sabbatum, » id est otium et quietem, quam quia vos (multi vestrum), o Judæi, ei abstulistis ex avaritia, septimo anno eam arantes ut fructus meteretis, idcirco Deus quietem ei debitam restituet in 70 annis captivitatis vestro, quibus illa colonis suis destituta quiescat : 70 enim sabbata ei ademistis, totidem ergo ei reddet Deus. Nam in 490 annis qui ab initio regni Saulis (si ei demus annos viginti, ac alios viginti Samueli. qui juncti faciunt 40, de quibus Actor. xm, 21), usque ad ultimum annum Sedeciae duxerunt, pariter fluxerunt 70 sabbata terræ : hæc enim septimo

quolibet anno suum ex lege exigebat sabbatum. Septimus enim annus in 490 annis recurrit septuagies : multiplica enim 70 per 7, inuenies 490. Eadem causa hic insinuat cium elicitur: «Etcelebraret terra sabbata sua : cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum usque dum complerentur 70 anni. »

kcnrdo. Rursum, Ilebræi per sua scelera varia cl multa contaminarunt Judæam, quæ erat terra sancta por 490 annos : unde Deus totidem annos pceptientiae et captivitatis potuisset eis injungere ; sed noluit, et pœnam imminuit; ut c septem annis unum tantum pœnilentiae eis assignaret, quo pariter terra sabbatizaret : quare dedit eis annos 70 captivitatis : hi enim septies in 490 continentur, ut his 70 annis terra quiescens et quasi sabbatum agens, a sceleribus 490 annorum in ca a Judiéis commissis expiaretur, et prasertim ab idololatria, quæ in ca diu, sed per 70 annos acrius et ardentius vigit.

fertin. Alia causa litteralis fuit, quod Chaldæorum monarchia duraritper 70 annos; Chaldæi autem Jndæorum fuero hostes et flagella Dei qui cos in Babylonem abduxerunt, ibique toto tempore monarchi® suæ detinuerunt : quo finito in anno 70, surrexit Cyrus Chaldæorum hostis et Judæorum amicus, qui Chaldæos evertit, el monarchiam ad Persas transtulit, ideoque Judæos e Babylone liberavit. Rursum hi 70 anni desolationis respondent 70 hebdomadibus Danielis cap. i.x, quibus exactis venturus erat Christus, cujus typus fuelat Cyrus, qui cos a servitute peccatili diaboli liberaret, ac Jerusalem cadesti restitueret.

Qokrto Prima ct potissima causa fuit Dei ita decernentis voluntas, el judiciorum ejus profundorum p tiul- abyssus. Hanc causam dat Esdras, lib. IV, cap. ni, “ain ubi narrat se anno trigesimo desolationis Jerusalem in Babylone coram Deo questum esse, quare tamdiu Judæos fideles suos in Babylone captivos delineret, ct inter alia se Deo dixisse vers. 27 : u Tradidisti civitatem luam in manibus inimico-

rum tuorum. Numquid meliora faciunt qui habitant Baby Ionem,ct propter hocdoininabiturSion.» El rursum : « Pactum est cum venissem huc, ct vidissem impietates quarum non cst numerus, et delinquentes multos vidit anima mea hoc .30 anno. » Ac Urielcm Angelum ei respondisse cap. iv, dixisseque : « Vade, pondera mihi ignis pondus, ac mensura mihi flatum venti, aut revoca mihi diem quæ præteriit. » Quod cum Esdras fieri non posse diceret, urget Angelus : «Si, inquit, interrogarem te quante sunt habitationes in corde maris, aut venæ in principio abyssi, » unde scilH aquæ indesinenter scaturiunt, vel venæ pluviarum in cado, « aut qui sunt exitus paradisi, djceres mihi fortassis : In abyssum non descendi, neque in infernum adhuc, neque in coelum unquam ascendi. Nunc, autem non interrogavi te nisi do igne, et vento ct die per quem transisti, el a quibus separari non potes, ct non respondisti mihi dc cis, ct quomodo poteris capere Altissimi vias? »

Tropologica causa fuit, quam dat S. Hieronymus, Jcrcm. xxix, 10, quod septuagenarius numerus sit symbolum poenitentiae, quam tota hac vita agere debemus, ut ad coelestem gloriam perveniamus. Nam , ut dicitur Psalm. lxxxix : « Dies annorum nostrorum in ipsis 70, anni. » Hinc et Ecclesia a Septuagesima commemorando lapsum Adami et posterorum, inchoat tempus lucius et pœnilentiae. Denique voluit Deus per 70 annos, omnes senes Judæorum vitiis suis assuetos cl in iis inveteratos emori, ac novam sobolem succrescere, quam per Esdram, Daniele, Jesum, Zorobabel, ct alios in pietate ct vero Dei cultu efformatam in terram sanciam reduceret, ut dixi Jcrcm. xxix, 10.

22. Anno autem primo Cyri. — Hæc ad verbum Ver«n repetuntur libro sequenti Esdræ initio primi capituli, ubi ea quasi suo loco explicabo. Hinc colligunt Interpretes Esdram esse lib. Paraiipamcnon auctorem. Ejus enim finis idem plane est cum principio Esdræ.

PROEMIUM

IH SECUNDUM

HISTORIALIUM SAGR/E SCRIPTURÆ TOMUM,

Post libros Josué, Judicum, Ruth, Rogum, et Panlipomenon priore opere expositos, pergo «id alterum Historialium Sacræ Scripturæ Codicum tornum, qui complectitur libros Esdræ, Nehemiæ, Tobisë, Judith, Esther el Machabæorum.

Esdras sacerdos, propheta, scribe et doctor, totiusquo Scriptum sacrævcl deperdit» in vastitate Babylonica ex memoria dictator ct restaurator, ut multi sentiunt; vel ut verius alii, vitiatae corrector, et elegantiori caractere Hcbræo, quo nunc utimur, descriptor, cuín Nehemia sacerdote, Helciæ filio, el Artaxerxis Persarum regis pincerna, reducem c captivitate populum numerans et templi et murorum restorationem consignans et perficiens: «Omnisque illa turba populi redeuntis in patriam (ait S. Hieronymus) et descriptio Sacerdotum, Levitarum Israelis, Proselytorum aliud in cortice proferunt, aliud in medulla retinent;» scilicet allegorice significant institutionem Ecclesiæ novo», velcri Synagoga abolita; tropologice mystic» Ecclesiæ, et templi in anima per peccatum violati et disjecti, per gratiam, pœnitentiam, omnisque virtutis officia, reparationem, anagogice constructionem novæ illius et coelestis Jerusalem, quam vivis coloribus depingit S. Joannes, *Apoc.* XV.

Tobias vite conjugalis speculum, maritum, conjugem, filium, sui quemque muneris admonet et erudit. Ad hæc quomodo in exilio et adversis retinenda sit pictas et charitas, quæ Angelorum natura, qua» species, quæ partes, quæ vita et sollicita custodia edocet.

Judith viduarum typus, viduis castitatis poculum propinat, quæ sapientissima fortitudine pudicitia* gratiam. el ab hostibus victoriam velut

abstinenti» præmium tulit : quæ, ut ait Ambrosius de viduis, nec cibo maculati, nec adulterio, non minus servate continentias ex hostibus revexit trophœum, quam patri» liberate : ct ex sobrietate casta, manu quidem solum Holophernem vicit, sed consilio omnium aliorum ebriorum ejus stravit exercitum. Tanti dux femina facti.

.Esther uxoris caste, modeste, religiosi» et sapientis erga infidelem maritum et regem, pi@ vero et industri» in suos cives omne* numeros explet, et in Ecclesia? typo (verbis utor S. Hieronymi) populum liberat de periculo, et interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes convivii, et diem celebrem mittit in posteros.

Machabæi fortitudine bellica, æque ac pietate et telo excellunt, atque pauci numero ardenti prece Deum invocantes, ingentes hostium profligant exercitus, cl divinai victori» trophæa figunt adornllali.

Hæc singulorum argumenta in principio obiter quasi in synopsi collecta, o lector, accipe quæ fusius suis quibusque locis explicabo.

Torro ex hisce libris protocanonici sunt Esdras et Nehemlas, utpote qui semper tam ab llebræis quam a Christianis habili sint Canonici : Tobias vero, Judith, Esther et Machabæorum libri duo sunt Deuterocanonici, sivo secundi ordinis el gradus, nipote de quorum auctoritate olim a nonnullis fuit dubitatum, postea tamen ab Ecclesia in Cononem librorum S. Scriptum sunt relati*

COMMENTARIA

IN

ESDRAM ET NEHEMIAM.

PROLOGUS ET ARGUMENTUM.

Esdras et Nehemias, ait S. Hieronymus epist. *ad Paulinum*, quæ Bibliis præflgitur, adjutor videlicet et consolator à Domino in unum volumen coarctantur; instaurant templum, muros extruunt civitatis, omnisquo illa turba populi redeuntis in patriam, et descriptio Sacerdotum, Levitarum Israelis, Proselytorum, ac per singulas familias murorum ac turrium opera divisa, aliud in cortice praeferunt, aliud retinent in medulla.

Ubi nota : duplex fuit captivitas Hebræorum. Prior Israelis sivo decem tribuum, quæ a Salmanasar abducte sunt in Assyriam, fuitque perpetua, de qua IV *Reg.* xvn, et *Tobice* i, vers. 1. Altera, quæ priore fuit posterior annis 131, qua reliquæ duæ tribus Juda et Benjamín a Nabuchodonosor ducte sunt in Babylonem, IV *Reg.* ult. De hujus secunda? ex Babylone post 70 captivitatis annos in Jerusalem reductione hic agitur, ut ita pertexatur continuo quasi Glo historia gentis Judaicæ æque ac Synagoga?, sive Ecclesia? Dei.

Primus et secundus Esdræ sunt Scriptura canonica, nec de eorum Gde dubitavit quisquam. Exstant enim Hebraice, sunlque in canone Hebræorum; tertius vero et quartus sunt apocryphi, ut suo loco dicam (1).

Auctor libri primi est Esdras, secundi Nehemias, ut patet ex utriusque titulo, reque ac narrationis decursu (2). Dicilur tamen Liber Nehemire, Esdræ secundus, partim quod contineat ea quæ simul ab Esdra et Nehemia gesta sunt; partim quod olim apud Hebræos et Græcos Nehemias et Esdras unus tantum erant liber. Ita Sixtus Senensis et Bellarminus, *De Script. Eccles, in Nehc-*

mia, et S. Hieronymus, *epist.* citata, Lyranus, Dionysius et alii; licet S. Athanasius in *Synopsi*, et Isidorus, lib. VI *Etymol.* cap. u, tam secundum, quam primum librum censeant scriptum ab Esdra.

Quieres *piimo* : Quis fuit Esdras? Respondeo, fuisse Alium Saraïæ summi Pontificis, qui in ex-cidio Jerusalem cum aliis primoribus occisus est a Nabuchodonosor, anno undecimo Sedéete, IV *Reg.* XXV, 18 et 21. Id ita esse palet ex cap. vii, vers. 1, ubi Esdras suam genealogiam recensens ait : « Esdras Glius Saraïæ, Glii Azariæ (qui fuit Pontifex sub Ozia rege Juda, ut patet II *Paral.* xxvi, 20,) Glii Helcia, Glii Sellum, Glii Sadoc, » etc. Qui omnes recensentur in catalogo Pontificum II *Paral.* vi, 12 et 14, ubi et additur : « Saraïas genuit Josedec. Porro Josedec egressus est, quando transtulit Dominus Judam et Jerusalem per manus Nabuchodonosor. » Unde sequitur Esdram, ex eodem patre Saraia genitum, luisse fratrem Josedec, qui fuit Pontifex in captivitate, cui successit Glius Jesus Pontifex paritor, qui cum Zorobabel duce Judæos e Babylone reduxit in Jerusalem. Imo Hebræi apud S. Hieronymum in *Tradit.* in lib. *Paralip.* et Sixtus, lib. I *Biblioth. in Esdra*, putant Esdram eundem esse cum Josedec (habuisse enim duo nomina) ideoque fuisse Pontificem. Unde et lib. III *Esdræ*, cap. ullim. pleno et absoluto jure Pontificio in dirimendis matrimoniis Israelitarum, etiam Sacerdotum cum uxoribus alienigenis, uti videtur. Verum hoc dici nequit; nam si Esdras fuit Josedec Pontifex, ergo Jesus Glius Josedec in Babylone non fuit Pontifex : vivebat enim tum Esdras. Dicendum ergo Josedec fuisse fratrem senioresem Esdræ, ideoque Pontificem, cui in Babylone mortuo successit filius Jesus, qui proinde quasi Pontifex cum Zorobabel populum e Babylone reduxit. Hoc enim non fe-

(1) Infer inanuscripta maximi pretii quæ doctissimus viator Ru| el o Germania oriundus, nuper ex Abyssinia retulit (1834), duo novi libri Esdræ dicti inveniuntur.

(2) Esdram esse auctorem libri primi probari adhuc potest, tum omnium fere interpretum sivo antiquorum, sive recentiorum consensu; tum scribendi ratione qua optime congruit tempori quo vixit Esdras; et revera dicendi forma longe dissimilis Pentateuchi stylo, inulto tamen expurgatior quam in Ezechiele, quod n a potest supponi in auctore qui, ul volunt Spinosus, de Welle et Berthold vixisset tempore quo veteri lingua hebraica absoluto relictæ, Judæi fere omnes utebantur sermone Chaldaico, valde incorrecto et locutionibus obsoletis referto.

cisset Jesus, sed Esdras, si ipse fuisset Josedec Pontifex.

Brini Rupertus et alii opinantur Esdram fuisse Malachiam, quorum rationes fuse recensui et confutavi proœmio in *Malachiam*. Vixit tamen Esdras cum Malachia, et idem pene cum eo argumentum tractat : quæ fuit occasio suspicandi fuisse unum eundemque.

Quæres *secundo* an Esdras fuerit propheta? Videtur negare S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit.* cap. XXXVI, dicens : a Esdras magis rerum gestarum scriptor est habitus, quam propheta. »

Fuit pro- Verum dico Esdram non tantum fuisse historiographum, æque ac scribam, sive legis doctorem), sed et prophetam. Patet, quia instinctu divino scripsit hunc librum quasi Canonicam Scripturam, ac, ut nulli volunt, libros *Paralipomenon*, et cap. xxxvi *Gneseos*, ac caput ultimum *Deuteronomii* : hoc enim continet mortem Mosis, quam ipse Moses, utpote jam mortuus, scribere non potuit, imo S. Augustinus, lib. Will *De Civit.* cap. xxxvi, etc., S. Isidorus, libro VI *Etym.* cap. ii, censent Esdram quoque auctorem esse libri *Esther*. Porro non minus, imo majus prophétie donum est, libros sacros ex Deo conscribere, quam futura prædicere. Denique Esdras toto hoc libro narrat Judæos jussu Cyri e Babylone in Jerusalem redeuntes coepisse restaurare urbem cum templo, sed adversariorum calumniis impeditos, coactos desistere.

An Esdras? Quæres *tertio*, an Esdras restaurant S. Scripturam? Multi censent libros omnes Veteris Testamenti a Chaldæis cum Templo fuisse exustos : ac ab Esdra ex memoria potius divina, quam muli? 01 ulimna restauratos. Id enim fuse narraro videtur lib. IV *Esdra* cap. xiv, qui liber a S. Augustino, Cypriano, Alhanasio, Clemente Alexandrino et aliis subinde citatur quasi canonicus. Unde ex libro hoc hanc sententiam hausere Tertullianus, lib. *De habitu muliebri*, cap. vin : « Jerosolymis, inquit, Babylonica expugnatione deletis omne instrumentum Judaicæ lillcraturæ per Esdram constat restauratum. » D. Irenæus, lib. III, cap. xxv, ubi de miraculoso consensu Septuaginta interpretum : a Non est mirabile, inquit, Deum hoc in cis operatum, quando in ea captivitate populi, quæ facta est a Nabuchodonosor, corruptis Scripturis, et post 70 annos Judæis descendentibus in regionem suam, deinde temporibus Artaxerxis regis Persarum inspiravit Esdræ sacerdoti tribus Levi prælerilorum Prophetarum omnes rememorare sermones, et restituere populo eam legem quæ data esset per Moysem. « Idem iisdem verbis asserit Eusebius, lib. V *Histor.* cap. vin, S. Hieronymus, *Contra Helvidium* : « Sive, inquit, Moysem dicere volucris auctorem Pentateuchi, sive Esdram ejusdem instauratorem operis, non recuso. »

Clemens Alexandrinus, lib. I *Strom.* : « Zorobabel, ait, cum adversarios vicisset sapientia, emit a Dario renovationem Jerusalem, et cum Esdra

redit in patriam, per quem facta est populi redemptio : et divinitus inspiratorum eloquiorum recensio et renovatio. »

S. Basibus, epist. *ad Chilonem* : « Esdras, ait, omnes divinos libros ex mandato Dei eructavit. » Idem habet Theodoretus, præfat. in *Psalms*, Isidorus, libro VI *Etymol.* cap. in, Rabanus, libro *De Instit. Clcr.* cap. tiv, Leontius, qui clarius id narrat lib. *Contra sectas*, actione 2, in fine (exstat tom. IV *Biblioth. SS. Patrum*). « Hunc reditum, inquit, descripsit Esdras, qui cum Jerosolymam venisset, omnesque libros id temporis, quo in captivitatem abducti fuerant, reperiisset exustos, ex memoria depromptos illos 22 libros, quos supra recensuimus, in litteras retulisse perhibetur.*

Idem probat Leo Castrius præfat. in *Isaiam*, iv, scilicet Esdram libros legis ex memoria restaurasse. Nec hoc mirum. Mirabilius est quod de S. Antonio Patavino legimus, eum totam S. Scripturam calluisse, adeo ut a Pontifice « Arca Testamenti » sit cognominatus, alta enim utriusque instrumenti paginas memoria plane affixas habebat, ut instar Esdræ potuerit, si sic res postulasse!, omnes integras divinas litteras in integrum de sua memoria, etiam codicibus omnibus prorsus abolitis, restituere, » ait Auctor vilæ ejus.

Verum etsi hæc sententia ob tantam Patrum N«gnt auctoritatem videatur probabilis, longe tamen plurM' probabilior, et ex ratione certa est sententia contraria, scilicet nec libros omnes sacros a Chaldæis exustos, nec ab Esdra ex memoria restitutos.

Probatur primo, quia Chaldæos exussisse hos ProK libros nusquam legimus : et esto exussissent omnes qui erant Jerosolyina » (quod est incredibile), tamen exurere non potuerunt eos qui per totam Judæam, imo per lotum orbem manibus Judæorum, praesertim scribarum et Rabbiorum, assidue terebantur, ac in Synagogis legebantur.

Secundo, quia Daniel, cap. ix, ait se anno primo s«odo. Darii intellexisse numerum septuaginta annorum, de quibus scripserat Jeremias Propheta. Habebat ergo Prophetiam *Jeremia* ac cælororuui Prophetarum, canique lectitabat.

Tertio, quia Prophetiam *Isaia*, cap. xlv, de Cyro Tertia, ostensam fuisse a Judæis, ideoque illum sibi benevolum reddidisse, testis est Josephus, lib. XI, cap. i : « Hoc, inquit, Cyrus cognovit ex lectione libri, qui Isaia Prophetias continet, ducentis et decem annis ante ipsius ælatem conscriptas. »

Ad librum IV *Esdra* respondeo illuni esse apocryphum. Adde quod illo libro nihil dicitur de sacris libris Mosis aut Prophetarum restauratis, sed tantum per 40 dies a quinque viris ducentos et quatuor libros fuisse descriptos, quorum septuaginta servandi essent et tradendi sapientibus, reliqui aulem palam proponendi, ut a dignis et indignis legerentur ; qua » cum libris do quibus agimus nihil habent commune. Plura vide apud Bellarminum, tomo), lib. II, cap. i, et Pererium, præfatione in *Genesim*, cap. vu.

Brim Ad Patres respondeo, plerosque non aliud vo-
eîcw Ju, sso' <iuam Esdram libros sacros indigestos
>it s. in nictum ordinem digessisse, et in lectiones
Scripta, (quæ Hebraice nVviD *Pevasioth* vocant, et suc-
f4J,' cessive in Synagogis legunt) divisisse : Ad hoeo,
errala, quæ vitio descriptorum nulla irrepse-
rant, correxisse, librosque pristinæ puritati ct
nitori restituisse, idque scientia non tam acqui-
sita, quam coalitus infusa. Unde Jtafrœosp. vm, 8,
Septuaginta aiunt Esdram legisse ea quæ in illis
libris scripta erant, m *scientia Domini*, id est, per
scientiam a Deo infusam.

Denique Esdras, quæ in libris singulis deerant,
supplevit. Unde nulli censent eum assistente Spi-
ritu Sancto Mosi addidisse cap. xxxiv Deu/er. coque
Mosis mortem et sepulturam descripsisse ; idem
fecisse *Josué*, cap. ult., ac *Jeremiæ*, cap. ult., ubi
regnum Evilmerodach et exaltatio Jechoni® nar-
ratur : liane enim scribere nequivit Jeremías,
utpote jam mortuus. Simili modo videtur sup-
plevisse finem Tobife et Judith : liber enim Ju-
dith scriptus putatur a Joachim Pontifice qui
ante Judith vita functus est. Sio Esdras addi-
disse videtur, w « usque ad praesentem diem, »
ubicumque id dicitur, quod toties inseritur et
iteratur; ita Salianus anno mundi 3621, num. 10,
ct Boda, lib. II *Allcg. in Esdiam*.

Addunt S. Hieronymus in *Prologo Galeato*; et
Eusebius in *Chron.* anno mundi 4740, Esdram in-
venisse novas litteras Hebraicas, quibus etiam-
num utimur, et priscas reliquisse Samaritanis,
ut Judmi nullum cum cis, ne litterarum quidem,
haberent commercium.

Addunt alii, puncta (quæ llcbris sunt loco
vocalium) ab Esdra fuisse inventa, sed errant :
hæc enim non fuere tempore Septuaginta Inter-
pretum, qui Esdra ducentis annis fuere postero-
res, nec tempore S. Hieronymi qui nongentis:
sed paulo post eum a llabbinis adinventata sunt
in Tiberiade urbe Galilææ, post Christum natum
anno 476, ut ex Elia in Massareth docet Gene-
brardus sub annum mundi 4573.

Quærcs *quarto*, quo tempore historia Esdræ ct
Nehemiæ contigerit? Respondeo, co tempore quo,
finitis 70 annis captivitatis, Judmi c Babylona
per Cyrum liberali fuere. Liber Esdræ ergo con-
tinet ea quæ circa hanc liberationem contigero
ab anno primo monarchi® Cyri usque ad annum
septimum Artaxerxis regis, quo Esdras e Baby-
lone cum aliis Sacerdotibus et Lcvilis rediit in
Jerusalem, ut patet cap. vii, quod est spatium 73
annorum. Liber vero Nehemiæ reædificationem
urbis Jerosolymæ ab anno 7 usque ad annum 32
ejusdem Artaxerxis, ut patet cap. xui, 6, quod

est spatium 25 annorum. Hinc duo hi libri scripti
sunt Hebraice, sed immixtis multis vocibus Chal-
daicis. Hcbrei enim in Babylone linguam Hebrai-
cam corruerunt, et cum Chaldæa commiscue-
runt. Epistolas quoquo regum Babylonis eadem
lingua qua ab cis scripta? fuere, scilicet Chaldæa,
recenset cap. iv, y, vi, vii; qua do causa Daniel
quoque suum librum partim Hebraico, partim
Chaldaice conscripsit.

Hinc liquet Esdram valdo longævurn fuisse, et
vitam prorogasse ad 132 annos. Vixit enim usque
ad annum septimum Artaxerxis, ul patet cap. vii,
vers. 8. Nam cum pater ejus Saraïas occisus sit
anno undecimo Sedecim, neccsse est ut ipso eo-
dem saltem anno jam fuerit natus, vel posthumus.
Porro ab undecimo Sedeci® ad primum Cyri flu-
xero 60 anni. Ilis adde 1res annos Cyri, sex Cam-
bysis, 30 Darii Hystaspis, 27 Artaxerxis, habebis
annos 132, quot necesse est vixisse Esdram, ac
forte pluribus vixit. Nescimus enim quousque
postea vitam prorogarit, nescimus etiam quoto
anno ante mortem patris sil natus.

Esdræ et Nehemiæ synebroni et coævi fuere e
Prophetis Jeremías, Baruch, Daniel, Aggæus, Za-
charias, Malachias; e stirpe regía, Jechonias, Sa-
lathiel et Zorobabel; e Pontificibus Saraïas pater
Esdræ, Josedec ejusdem frater, et Jesus nepos.
Hoc tempore collecta fuit Synagoga sive Syno-
dus magna, in qua editus fuit Canon librorum
sacre Scriptura?, cui praesederunt Esdras, Nche-
mias, Daniel, Mardoehæus, Zorobabel et Jesus fi-
lius Josedec, in qua pariter actum est de libris
sacre Scripture emendandis, ac insuas sectiones
et capita dividendis, cujus rei cura data fuit Es-
dræ. Ha tradunt llebrei.

Tempore Esdræ floruit monarchia Chaldaeorum
sub Nabuchodonosor, Evilmerodach, Baltassar:
in Media regnarunt Cyriaxares ct Astyages: in Per-
side Cyrus, Cambyses, Darius, Xerxes et Artaxer-
xes. Romæ, expulsis regibus, surrogati sunt pri-
mi consules, Junius Brutus et Lucius Collatinus.
In Grecia floruerunt Historici, Poeta? ct Philosophi,
Herodotus, Pindarus, Simonides, Anacreon, Aris-
toxenes, Archilocus, Alcæus, Sappho, Arion, So-
phocles, Euripides, Parmenides, Empedocles, So-
crates, atque e Sybillis Cumana et llellospontica.
Ita Eusebius, Torniellus, Genebrardus, Salianus
et alii.

Porro quia crebra in hisce libris, æque ac in
lib. *Judith et Esther*, mentio facienda est regum
Persarum, ad quos monarchia a Cyro, capta Ba-
bylone, translata fuit; bine eorum seriem et an-
nos hic subjungam : magnam enim lucem libris
his affert.

BBiUES PRISCOKUM REGUM PERSARUM.

Primus fuit Cyrus, Astyagis regis Medorum ex
iiba Mandane nepos, ac illius Cambysis regis Per-
Forum, ait Xenophon : qui triginta annos regna-

vit, sed tribus ultimis tantum fuit monarcha, quf-
bus Judæos Babylone liberavit, ut monarcha ergo
regnavit 3 annis.

Secundus, Cambyses Cyri filius, qui patre Cyro contra Scythas (ubi et periit) proficiscente, in Persido imperavit per biennium; mortuo vero patre regnavit 6 annis.

Hunc Esdras cap. iv, vocat Assuerum, ad vers. 7 et 8, Artaxerxem. Ille fabricam templi a Cyro permissam impedivit, cap. iv, vers. 23.

Tertius, Smerdes magus, regnavit 7 mensibus.

Quartus, Darius filius Hystaspis, hinc equi creatus rex, regnavit 36 annis.

Hic dedit Judaeis facultatem perficiendi templi, *Esdra*; vi, 7. Nonnulli putant Darium hunc fuisse maritum Esther, quare historiam Mardochei et Aman suspensi sub eo contigisse; sed in prooemio Esther id ipsum examinabo.

Quintus fuit Xerxes, filius Darii, qui regnavit 20 annis.

Sub hoc multi putant contigisse historiam Judith : de quo ibidem agam.

Sextus fuit Artaxerxes manu una longiore cognominatus Longimanus, filius Xerxis, qui anno septimo regni Esdras, et anno 20 Nehemiam remisit ad restaurandam Jerusalem : unde ab eo incipiunt 70 hebdomades Danielis, cap. ix, quae finiuntur in Christo. Hic regnavit 40 annis.

Septimus fuit Darius, filius Nothus Artaxerxis jam dicti. Hic regnavit 19 annis.

Octavus, Xerxes secundus, qui regnavit 2 mensibus.

Nonus, Sogdianus, qui regnavit 8 mensibus.

Decimus, Artaxerxes, cognomento Mnemon, id est inemor, a memoriae praestantia. Fuit hic Darii Nothi filius, et regnavit 43 annis.

Undecimus, Artaxerxes Ochus, 23 annis.

Duodecimus, Arsaces vel Arsames Ochi filius, 3 annis.

Decimus tertius, Darius Arsaces filius, cognomento Codomannus, 6 annis,

Septimo enim anno regno et vita spoliatus fuit ab Alexandro Magno, qui monarchiam a Persis ad Graecos transtulit.

Regnarunt ergo hi reges in Perside per 227 annos, sed a monarchia Cyri ducentos duntaxat. Cyrus enim factus est monarcha anno 27 regni sui.

Allegorico in hac Judaeorum liberatione per Cyrum significato fuit liberatio humani generis e captivitate diaboli facta per Christum; tropologice liberatio Christianorum ab Ethnicis oppressorum facta, a Constantino, Theodosio, Carolo Magno, etc.; item liberatio animae fidelis et penitentis, quae in dies fit a viris Apostolicis. Vide Bedani tomo tertio, qui allegoriam tamen in Esdras, quam in Nehemiam conscripsit.

Accipe nunc seriem Pontificum Judaeorum, qui regibus jam dictis fuere coevi et synchroni.

SERIES PONTIFICUM JUDEORUM A CAPTIVITATE BABYLONICA AD ALEXANDRUM MAGNUM ET PTOLOMÆUM PHILADELPHUM.

1. Sarai, vel ut Josephus, Sareas, filius Azarire Pontificis. Hunc, capta Jerosolyma, Nabuchodonosor occidit cum 70 Primoribus, lib. IV *Gen.* cap. ult., vers. 18.

2. Josedec Sarai filius, translatus in Babylonem, illic Pontificem egit toto tempore captivitatis usque ad Cyrum, 1 *Paral.* vi, 15.

3. Josué vel Jesus, filius Josedec, hic cum Zorobabel Judaeos e Babylone in Jerusalem sub Cyro reduxit, et templum reedificavit, *Esdras* ni, 2.

4. Joacim, filius Josué, Pontificatum gessit sub Dario Hystaspis et Xerxe, *Nehem.* xii, 10.

5. Eliasib, filius Joacim, Pontifex fuit sub Artaxerxe Longimano, 1 *Vehem.* ut, 1, et cap. ult., vers. 4 et 6.

6. Joiada, filius Eliasib, Pontifex sub Dario Notho Longimani filio, 1 *Vehem.* xii, 10.

7. Jonathan, filius Joiadæ, Pontifex sub Artaxerxe Mnemone Darii Nothi filio, *Nchem.* xii, 10.

8. Jeddo vel Jaddo, filius Jonathan, A'elicae. xii, 10. Hic occurrit Alexandro Magno, enimque Judaeis offensum reconciliavit, teste Josepho, libro XI *Antiq.* in fine. Jaddi frater fuit Manasse, primus Pontifex Samaritanorum in monte Gazari. Vide Josephum, lib. XI *Antiq.* cap. vi.

9. Onias primus filius Jaddi, Pontifex sub Ptolomæo Lagi, primo post Alexandrum rege Egypti, teste Josepho, Eusebio et aliis.

10. Simon Onias filius, cognomento justus, cuius elogium describit *Eccli.* cap. L.

11. Eleazarus Simonis frater et Onias filius. Ille misit 70 Interpretes ad Ptolomæum Philadelphum secundum Egypti regem : qui sacram Scripturam ex Hebraeo in Graecum converterunt, teste Josepho, Aristea, Eusebio et aliis.

CAPUT PRIMUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Cyrus Deum Israelis agnoscit, tacogque Judais e Babylone in Judaam remigrandi dat facultatem, acprafectit mandat ut cos in reædificanda urbe et tempio, sua ope et opibus adjuvent; sacra vasa e templo a Chaldæis ablata restituit. Quare Judcri lati cum Lcvitis in patriam redeunt.

1. In anno primo Cyri regis Persarum, ut compleretur verbum Domini ex ore Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum; et traduxit vocem in omni regno suo, etiam per Scripturam, dicens: 2. Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terne dedit mihi Dominus Deus cæli, et ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa. 3. Quis est in vobis de universo populo ejus? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Jerusalem, quæ est in Judæa, et ædilicet domum Domini Dei Israel, ipse est Dens qui est in Jerusalem. 4. Et omnes reliqui in cunctis locis ubicumque habitant, adjuvent eum viri de loco suo, argento et auro, et substantia, et pecoribus, xcepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Jerusalem. 5. Et surrexerunt principes patrum de Juda et Benjamin et Sacerdotes, et Levitæ, et omnis cujus Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad ædificandum templum Domini quod erat in Jerusalem. 6. Universique qui erant in circuitu, adjuverunt manus eorum in vasis argenteis et aureis, in substantia et jumentis, in supellectili, exceptis his quæ sponte obtulerant. 7. Bex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Jerusalem, et posuerat ea in templo Dei sui. Protulit aulem ea Cyrus rex Persarum per manum Mithridatis filii Gazabar, et annumeravit ea Sassabasar principi Juda. 8. Et hic est numerus eorum: phialæ aureæ triginta, phialæ argentea mille, cultri viginti novem, scyphi aurei triginta. 9. Scyphi argentei secundi quadringenti decem: vasa alia mille. 10. Omnia vasa aurea et argentea, quinque millia quadringenta: universa tulit Sassabasar, cum his qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Jerusalem.

v»n.i. 1. In asno primo Cyri regis Persarum, — quo scilicet Cyrus monarchiam a Chaldæis ad Persas transtulit. Fuit ergo hic Cyri annus primus non regni Persici, sive quo ipse primo creatus rex empii regnare in Perside, indeque triginta totos annos regnavit, uti volunt Eusebius et Africanus in *Chronico*,[^]. Hieronymus in cap. i *Zaohar*. Pererius in *Daniel*, cap. v, et alii; sed fuit annus hic Cyri primus monarchia; et regni Babylonici, quo scilicet ipse superato Baltasare, et capta eversa que Babylone, monarchiam a Chaldæis ad se et Persas transtulit. Non potuit enim Judæos eripere c Babylone, et Chaldaeorum manibus, nisi iis superatis et victis. Patet id clare ex verbis Cyri, vers. 2, dicentis: « Omnia regna tenæ dedit milii Dominus. » Unde III *Esdra* vi, 17, dicitur: « In primo anno, regnante Cyro rege Babylonia), scripsit Cyrus rex domum hanc ædificarc, » etc., licet enim Darius Medus, Cyri avunculus, dicatur capta Babylone successisse in ejus regnum, *Daniel*, cap.v, vers. ult., tamen Darius, utpote senex, totum regimen concessit nepoti suo Cyro, juveni animoso,

ac eodem anno vita functus eidem totum cessit imperium. Quare Cyrus eodem anno primo nionarchiæ suæ, qui fuit septuagesimus et ultimus captivitatis Judæorum in Babyloné, inde eosdem liberavit.

Nota ex Herodoto, Justino, Eusebio, Joscpho et aliis, Cyrum empisse regnare in Perside sola Olympiade ti»; et inde universi regni ejus anni numerantur triginta: sensim vero ultra Persidem propagasse imperium, tandemque Babylonem expugnasse, et Chaldaeorum monarchiam evertisse, seque fecisse monarcham; ac tum solvit captivitatem Judæorum in Babylone, cum jam expleti essent 70 anni captivitatis de quibus vaticinatus erat *Jerem.* xxv et xxix. Fecit hoc autem Cyrus anno 27 Persici sui regni, adeoque verisimilius est eum deinceps lres duntaxat annos, capta Babylone, monarcham regnasse; id enim docet *Seder Olam*, sive *Chronicon Hebræorum*, ac passim *Hebra-i*, ac *Lyranus in Daniel*, *Vatablus* in cap. i *Daniel*, et alii, quin et *Josephus*, lib. XI *Antiq.* cap. u. Unde *Daniel*, summatim annos Cyri per ejus

goda pertexens, ultra tertium non progreditur.

Nec obsint Xenophon, lib. Vili *Cyropædiæ*, ubi septem annos tribuit principatui Cyri. Unde Bel-larminus, Tornicllus, Saljanus et Ribera in *Zachar.* i, num. 33, putant Cyrum septem annos regnasse ut monarcham; quia illi libri a Xenophonte scripti sunt, non tam ad fidem historice, quam ad conformandam in Cyro veri principis effigiem. Rursum ille principatus Cyri septennis accipi posset a subjugata per cum non Babylone, sed Asia. Denique magis credendum est lib. III *Esdra* cap. v, vers. ult., quam Xenophonti. Ibi enim sal expresse dicitur Cyrum per biennium tantum regnasse a cœpta reedificatione templi, quæ, ut patet hoc capite, facta est statim a soluta captivitate, scilicet anno secundo monarchia! Cyri : hoc enim secundo anno empisse Judæos reedificare templum diserte docet Esdras hic, cap. ni, vers. 8; ac cap. iv, vers. G, narrat templi fabricam illico a Cuthæis fuisse impeditam omnibus diebus Cyri. Idem clarius docet Josephus, lib. XI, cap. II, ubi ait Cuthæos eam impeditisse, Cyro nesciente, utpote in aliis negotiis occupato, ac præsertim bello Massagotico, in quo et interiit. Unde et cap. III, narrat Esdras templi fabricam, a Cyro primo suæ monarchiæ anno concessam, per novem annos fuisse suspensam, scilicet per duos annos reliquos Cyri, et per sex quibus regnavit Cambyses ejus filius, cui successit Darius Hystaspis, qui anno secundo regni sui camdem redintegravit. Non ergo septem annis supervixit Cyrus, ut opinantur nonnulli. Quomodo enim Cyrus, Judæis ita benevolus, per septem annos Culhæorum objecta in templi fabrica impedimenta nescisset aut tulisset? Quomodo Judæi, ac præsertim Daniel, Cyrum per se aut per legatos de tota re non informassent? Denique Herodotus, Justinus, Berosus et alii scribunt Cyrum, post capiam Babylonem, postremum bellum contra Lydos, qui rebellaverant, gessisse, ac demum Massagotico prælio occubuisse. Quæ omnia triennio fecisse Cyrum credibile est : erat enim ipse bellicosissimus, et quietis impatiens.

Cyri cty- Quceres : Unde nomen suum accepit Cyrus? quid-
que significat? Primo, Strabo, lib. XV, Cyrum no-
men accepisse putat a (lumine *Cyro*. *Secundo*, Ni-
lalpandus, part. I Appar. lib. III, cap. u, pag. 137, censet Cyrum dictum a *Cyno*, id est cane, qui eum fingitur nutritivisse, ut sit Cyrus quasi kmo, id est *caninus*. Nam, ut narrat Herodotus in *Clio*, Astyages Cyri avus Cyrum infantem tradidit Harpago, ut cum exponeret et perderet, eo quod ex oraculo audisset ab eo sibi auferendum regnum. Harpagus tradidit cum Mithridati bubulco Astyagis, cujus uxor vocabatur Græca lingua *Cyno* (r jw), id est canis, Medica, *Spaco*. Nam canem Medi *spara* appellant. Undo Cyrus crescens commemorabat se ab uxore bubulci fuisse educatum, semper eam laudibus prosequens, ita ut in omni ejus sermone esset *Cyno*. Quod nomen accipientes ejus parentes, ut divinitus videretur Persis filius fuisse

servatus, divulgavit a cane Cyrum, cum esset expositus, fuisse educatum. Unde hæc fabula emanavit. Hæc Herodotus. Hinc et Trogius Cyrum a cane educatum tradit. Verum non ait Herodotus a *Cyno* dictum esse Cyrum : et Cyrus Persicum videtur nomen, non Græcum. Unde Justinus, lib. I : « Nutrici, inquit, sparcon postea nomen fuit, quia canem Persæ sic vocant (eo quod in sylvis Cyrum a cane lactatum alendum sibi assumpsisset); puer deinde cum esset, inter pastores Cyri nomen accepit : » ubi nullam *Cyno*, quasi inde dictus sil Cyrus, mentionem facit. Tertio, Suidas in voce *Cyrus* : a Cyrus, ait, Græce est id est Princeps, Rex, quod per lusum inter adolescentes regni auctoritatem (quod Græcis est *5[^]) adeptus est. Darium Persæ vocarunt cauponem, ob tributa imposita; Cambysen, dominum; Cyrum, patrem. Nam ille quidem vendebat omnia: Cambyses sævus erat et temerarius; Cyrus clemens et populi commodorum studiosus, » Hæc Suidas, sed rursus ipse græcum Cyro dat etymon, non persicum. Quarto ergo et verius Plutarchus in Vita Artaxerxis Mnemonis : a Cyrus, inquit, Persice idem est quod sol; » hunc enim ut numen colebant Persæ, æque ac Cyrum monarcham suum : unde Jeremias Cyrum vocat liberatorem quasi solem Judæorum.

Cur Cyrus sive rex comparetur soli, apposite per octodecim analogias ostendi *Isaia* cap. xu, vers. I. Hinc ferunt Cyrum in somnis vidisse solem apud pedes suos adslanlem, cumque eum Cyrus vellet apprehendere, solem aufugisse, idque tertio : rogati divini quidnam hoc portenderet, responderunt portendi Cyrum per triginta annos regnaturum. Cyrus ergo inter reges gentium interque Persas effulsit quasi sol, tum sapientia, tum justitia, tum temperantia, tum magnanimitate, tum liberalitate, adeoque a omnium regiarum virtutum fuit exemplum, » inquit Xenophon. Audi Ciceronem, lib. I *De bîvin.ex* Dionysio Persico : a Cum dormienti ei (Cyro) sol ad pedes visus esset, ter eum scribit frustra appetivisse manibus, cum se convolvens sol elaberetur et abiret, ei magos dixisse (quod genus sapientum et doctorum habebatur in Persis) ex triplici appetitione solis, triginta annos Cyrum regnaturum esse, portendi; quod ita contigit, nam ad septuagesimum pervenit, cum quadraginta natus annos regnare cœpisset. »

Porro Cyrus Hebraico idem est quod *tanquam* Hebræis regnorum et opum Babylonis et mundi, a *• radice CT *iaras*, id est *hcercditai it*; *Caph* enim initiale est nola similitudinis, significans: *sicut*, (*anquam*. Aut *Cyrus* idem est quod, *quasi pauper*, a radice OI r<, id est *pauper*; quia ex se erat pauper. sed a Deo factus est dives. Rursum in morte occisus a Tomyri, factus est pauper. Tunc enim Cyrus factus est Irus, imo Iro pauperior. Ita Pagninus *In nom. Ilcbr.*

Græce vero *Cyrus* idem est quod *auctoritate pol-* Græce.

lens, dominus, imperans, legislator; enhn est *auctoritas principatus, potestas, arbitrium, dominium;* ct jwxcw est *authentico, ratum facio, fumo, confnno, obtineo, vim ct pondus addo, constituo, decòrno.*

Denique, Cyrus ducentis annis prior fuit Alexandro Magno, Socrate, Platone, Aristotele; nam a sub Cyro floruit Thales preceptor Anaximandri, hic Anaximenis, hic Anaxagoræ, hic Periclis; Anaxagoræ vero temporibus Xenophanes ct Pythagoras fuerunt, » ait Eusebius, lib. X *De Præpar.* in fine.

Onar- Genuinum ergo Cyri etymon est persicum, si-
Buinam." gnificans solem, ait Brissonius, lib. I *De regno Per-*
9 *sarum*, quem alii sequuntur.

Idem asserit Ctesias; scribens enim de uxore Darii Nothi: « Pepcrit, inquit, ei alterum filium regina, ct impositum est ei nomen asole Cyrus.» Refellit hoc Scaliger, lib. VI *De Emend, temp.*, quia, ait, *Cyrus* Hebraico scribitur *Cores*; ac sol Persice Vocatur C í. *Cores* vero Persice significat cibum et alimoniam. Verum magis credendum est priscis Plutarcho et Clesiae, qui a primis Persis id acceperunt, quam uni moderno Scaligero, præsertim quia *Cores* Persicum videtur acceptum ab Hebræo *Chores*, id est *sol*. Adde *Cores* idem esse quod *Corcsed*, dempta ultima littera i). Adde quoque quod idem est quod princeps, caput; ros enim Hebraico et Chaldaice est *caput ku*, Persice est *princeps*; unde vocatur *Cyaxarcs*, q. d. *princeps Ares*. Ita Scaliger, lib. VI. Sic *Mithri* (unde *Mithridates*) dicitur a *Mithcr*, comparativo gradu, hoc est sive *major* (Hebraice enim VP *iatar* significat superesse, excellere, *esse majorem*), et sumitur pro Dynasta sive Domino. Hinc solem vocarunt *Mithra*, id est *Dominum, Principem*. Ita Scaliger ibidem.

AHcgo. Allegorico Cyrus fuit typus Christi, qui est sol
ite' justitia». Tropologice Cyrus est rex, antistes, doctor, et quilibet sapiens et sanctus, qui quasi sol sapientia» et virtutis toto orbe resplendet.

Suscitavit Dominis spiritum (id est cor, mentem, voluntatem) Cyri regis, et traduxit (Cyrus) vocem (præconis) in omni regno suo etiam per scripturam, — puta per epistolas scriptas quaquaversum missas: 7. J. Excitavit Deus affectum et voluntatem Cyri ad Judaeorum liberationem, ac Jerusalem et templi restorationem, objiciendo ejus menti regna et beneficia sibi a Deo Hebraeorum collata, oracula de eo pronuntiata, aliaque divinitatis signa, e quibus Cyrus agnovit verum Deum Hebraeorum, ac immittendo ejus voluntatis pias affectiones nd opus hoc fabrica- moraliter bonum et pium reipsa exsequendum, ut hac ratione per cum vera Dei Ecclesia in Israele conservaretur, et juxta morem pristinum publico Dei in templo ejus tuitu coalesceret. Hæc Dens operatus est interius m mente Cyri, sed exterius valde eum exci-

«n- tavit per oraculum ab Isaia de Cyro editum, ca-
Tj4*" pite xLiv. ullim. de.; capite xlv, versu 1, ubi et

Cyri nomen enuntiat, et cum vocat suum Christum, eidemque promittit se subjugaturum gentes, ac divitem potentemque effecturum. Audi Isaiam: a Qui dico Cyro: Pastor meus es, cl voluntatem meam complebis. Qui dico Jerusalem: /Edificaberis, et templo fundaberis. » Et rursum cap. xlv, vers. 1: « Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, ct dorsa regum vertam. Ego ante te ibo, et gloriosos terræ humiliabo. Et dabo thesauros tibi absconditos, etc., ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel, propter servum meum Jacob, ct Israel electum meum, » ut scilicet tu, o Cyre, Judiéis ct Israelilis posteris Jacobi meis fidelibus benefacias, et templum ædifices. Hanc prophetiam Judici, præserlim Daniel propheta, qui familiaris, imo conviva fuit tam Cyro, quam Dario Medo, ostendit Cyro; itaque eumdem ad Deum Israelis agnoscendum venerandumque ac ad Israeli benefaciendum allexit, uti docet Josephus, lib. XI, cap. i, et Theodorus in cap. i *Daniclis*, præserlim quia Isaías hæc de Cyro prædixerat du- rum cenlisannis ante Cyri ortum. Id ipsum esse palet ooviu ex epistola Cyri, quam subdit hic Esdras.

2. Omnia regna terre dedit mihi Dominus. — Vrr>® '•
Cyrus hac epistola confitetur se agnoscere Deum verum Israelis, cique omnia sua regna accepta referi. Ad hæc asserit eumdem Deum sibi mandasse, ul templum Jerosolymæ rcædificet; quarc id reædificari præcipil, cunclosque tam Israelilas, quam alios sibi subditos, ad ejus fabricam promovendam exhortatur ct impellit. Vide hic in Cyro impleri illud *Prov.* xxi, 1: «Cor regis in manu Domini, quocumque voluerit, inclinabit illud. » 9

Omnia regna. — Intellige accommode a omnia, » id est, pleraque omnia, plurima; aut «omnia, » scilicet quæ subjecta fuere monarchiæChaldæorum: 7. d. Deus me fecit monarcham, ideoque omnia regna subjecta Chaldæis cum monarchia ad me transtulit. Sic Luca*cap. 11, vers. I, dicitur: a Exiit edictum a ùssaro Augusto, ut describeretur universus orbis, » nimirum Augusto ct Komano imperio subjectus. Nam Indi multique alii non subjecti, non fuere descripti. Porro Xenophon, lib. I, ait Cyrum subjugasse Syros, Assyrios, Arabes, Cappadoces, Phryges, Lydos, Cares, Phoenices, Babylonios, Bactrianos, Cilices, Indos, Paphlagones, Sacos, Mariandynos, Cyprios, Ægyptios, et alias plurimas gentes quas formidine nominis sui ctterrore concutiebat, ct simul benevolentia sapientiaque alliciebat, ut ab eo gubernari optarent. Audi Cyrum ducibus ct militibus præcipientem apud Xenophontem, lib. I: « Dux, ait, nunquam cesset aut prodesse sibi, aut nocere hos- j^det. tibiis: difficile est enim vel unum hominem alere otiosum, difficilius totam domum, sed omnium difficillimum universum exercitum otiosum alere, itaque exercitum cessare nunquam dccct. Impo-

rator sedulus et non cessator officiet ut et milites commeatu abundant, et eorum corpora valetudine sint firmissima. » Hinc et Cyrus cibimi non sumebat, nisi prius corpus !•scremaci et sudas-si. Aiebat enim tum cibum .-uavhsiine sapere ac corpus exercitio roborari, et ad labores quosvis assuefieri. Ita Xenophon.

Ipse pilecepit mihi ut b DificaMM mi domum (templum) in Jibusalem. — « Praecepit, » id est praordinavit, decrevit, et hoc ipso tacite «pftfeCi pit» per Isaiam, cap. XLiv, vers. nil. cujus verba paulo ante recitavi. Inde enim Cyrus intellexit volunta* tem Dei esse, ut ipse restauraret templum a Chaldaeis combustum, (piam voluntatem ipse hic vocat praeceptum.

Vili. 3. 3. Quis f.st in vobis de universo populo ejus (qui scilicet cupit e Babylone redire in Jerusalem)? sir Deus illius cum ipso. Ascendat in Jerusalem, et aedificlt domum Domini Dei, (g. d. Quicumque Judæi vel Israelita sunt in regno meo, qui cupiunt remigrare in suam Judæam, age, congregentur in unum, ut simul e captivitate in patriam redeant : ego enim eis plenam do facultatem redeundi, urbemque et templum rea dificandi : imo eis apprecor Dei sui favorem et opem ad id perficiendum.) Nam ipse est Deus, qui est in Jerusalem, — Valablus, *qui est verus ille ac solus Deus, q. d.* Non est alius Deus verus, quam Deus, quem Israelite coluerunt et colunt in Jerusalem. Cuius ergo hic profitetur se agnoscere Deum Judæorum esse verum Deum,ca*leros Gentium Deos non esse veros, vel certe esse minoris dignitatis et potestatis, ac Deo ilcbr.vorum subjectos, quos Piatoci Philosophi vocabant semideos. Inde Xenophon, libro Vili Cyrop., asserit Cyrum quoquo Deos gentium coluisse, ac jam moriturum habuisse somnium, quo imitabatur ut ad Deos ascenderet : (piare cum adorasse invocasscque Jovem et Solem, ac inulta de animi immortalitate, quod post mortem ad Deos esset transiturus, locutum expirasse.

Ver». I. 4. Et omnes DELIQUI in cunctis locis ubicumque HABITANT, ADJUVENT EIM VIU DE LOCO SUO, ARGINIO et airo, — g. d. Reliqui Judæorum, qui in Babylone aliisve locis sedes fixerunt, uxores duxerunt, liberos procrearunt, agros coemerunt, ut non possint vel nolint illis dimissis redire in Jerusalem, hi adjuvent cos, qui redire cupiunt argento et auro, tum ad viaticum tam longi itineris, tum ad urbis templiqux restauratio-nem.

Viri de loco suo, — id est, quisque in loco et de loco suo, [mia de agris et domibus suis supeditet id quod habet. Cyrus ergo hic Judæos in Babylone románenlos, redeuntibus in Jerusalem quasi vecl gales constituit. Rursum a omnes reliqui » non solum Judæi, sed et calieri populi meæ ditioni subjecti similiter adjuvent redeunt in Jerusalem, praesertim Pnfecti provinciarum, quos Josephus* amicos regios» vocat. Inde hi ex lioc

Cyri edicto juverunt Judæos regrediente*, ut patet vers. 6, cap. nr, vers. 7.

EVCEPTO QUOD VOLUNTARIE OFFERUNT TTMPLO DII.

— To «exceptó, » vox est augmentis et confirmantis, q. d. Scio multos jam mente designa-se, et animo destinasse certa dona, quæ ipsi cupiunt offerre templo : illa ergo non veto, sed lamio et confirmo, cupoque offerri; sod præterhoc volo ut quisque insuper alia adjungat, quæ redeuntibus serviant pro viatico, et urbis domorumque rcædificatlone, atque ad alias multiplices necessitates et usus. Unde nonnulli censent Cynm laxasse pretium, quod quisque ad cos conferre deberet, sicut postea fecere Darius et Artaxerxes Cyri successores; imo Cyrum decrevisse ut templum ex regio ærario suoque sumptu aedificaretur, patet cap. vi, vers. 4. Unde pro « excepto quod voluntarie offerunt, » Hebraice est, *cum munere spontaneo, q. d.* cum oblatione quam sponte offerunt templo, dabunt etiam alia pro viatico, etc Ita Valablus, Pagninus et alii.

5. Er subrexerunt principes patrum de JcDAVerf-5* et Benjamin. — « Principes patrum » sunt principes familiarum; quæque enim familia suum habebat caput et patrem : sed diversa* familia* ab uno capite descendentes suum habebant principem et quasi Patriarcham.

7. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Do- Vrs-7* MINI, QUÆ TULERAT NaBLCHODONOSOR. — FUCPO ea numero MOO, ut dicitur vers. Ii; quæ omnia a Chaldaeis sacrilege ablata, cl dicala suo idolo Belo, Cyrus restitui» Deo cl templo.

8. Per manum WithbidahS filii Gazabar. — Tè «filii,» non est in Hebræo ncc in Græco. Unde Valablus, Pagninus, Marinus, Cajelanus et alii vertunt, per malnim *Mithridatis thesaurarii*; Josephus, *per Mithridatem trrarit rejíí pmfcclum*. Aghza enim Vm.8. dicitur *qazabar*, id est *thesaurarius*, ut patet cap. vu, vers. 21, ubi Noster verbi, a arcæ custodibus.» tton. Nisi dicas Nostrum subaudisse **p ben**, id est *fili*, et H» Unsúbar fuisse nomen commune, sed officio proprium, sicut vulgo eum, qui gaze principis præest, vocamus thesaurarium, quasi hoc nomen sil ei non ex baptismo, sed ex officio proprium, in quo sa pe filii parentibus succedunt. Porro « Mithridates » componitur ex *Mithri*, id est *major*, dynasta, princeps, et **m dalh**, id est *legis, q. d.* dynasta legem ferens, et jus dictans.

Et ANNIMEBAMT EA Sa SSABASAR PRINCIPI JIDA. — Sallibi- Hoc est, Zorobabcli, nepoti Jecho iæ regis ex patre Salathicl. Ha Josephus, Lyranus, Dionysius, ki,cor! Valablus, Mariana. Torniellus, Sali&nus et alii. Quare lam pater Salathicl, quam avus Jechonias, hoc anno primo Cyri videntur vita fuisse fuueti : nam deinceps eorum nulla fit mentio, sed sempet Zorobabelis, quasi ducis Juda. Porro Salathicl filio nascenti indidit nomen « Zorobabel, » id est *peregrinus in Babylone*, eo quod in Babylonica captivitate eum genuerit, sed cum Evilmerodach e carcere eduxit avum ejus Jechoniam, cumque

mcnsæ suæ regiæ convivam effecit, Zorobabeli mutatum est nomen, ul vocaretur a Sassabasar, » id est *gaudens in tribulatione*. Ita Eusebius, lib. XI *De Præpar.* cap. ni et iv; *sas* cnim est *gaudens*, *ba* significat *in*, *shar* significat *tribulatione*. Rursum Pagninus *in Nomin. Ikbr.* *Scssabasar* interpretatur, *sex in tribulatione*; *scs* enim significat *sex*, vel *byssum*. Hebræi enim tradunt cum sic appellatum quod in sex tribulationibus steterit fortis et constans, ut in eo impletum sit illud *Job* V, 19 : a In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum. »

Ubi nota olim Uebræis, Chaldæis, Persis, Phoenicibus aliisque gentibus Orientalibus familiare fuisse peregrinis mutare nomina, illisq; dare patriad propria gentis suæ cui inserebantur; patria, inquam, certum quid et personae appositum significantia, uti fecit Adam indens rebus nomina

natura) earum apposita, *Gems*, i:, 19, ut nomina essent quasi omina rei naturam, virtutem aut proprietatem aliquam presenterai aut futuram significantia. Sic *Daniel*, cap. i, Hebrea nomina Ananias, Azarias, Misad in Babylone a Chaldæis commutata sunt in Chaldæa Sidrach, Misach, Abdonago. Sic cap. il, vers. G3, Hebræus Nehemias a Chaldæis Chaldaice nuncupatus* est Albergata. Idem de Græcis docet Plato in *Cralylp*. Quocirca Eusebius, lib. XI *De Præpar.* cap. met iv, ex hoc argumentum sumit pro exquisita llebræorum sapientia, quod scilicet sacra Scriptura hominum propriorum significatione et vi utalur.

10. Scyphi argentei secundi, — « secundi » sci- Ven n licet ordinis et generis, qui nimirum censebantur secundo loco, tam pretio quam pulchritudine . primi cnim ordinis erant scyphi aurei; secundi vero argentei.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Cutalogtis redeuntium cum Zorobabel in Jerusalem, item munerum et donorum ad templi fabricam oblаторum.

1. Ili sunt autem provinci® filii, qui ascenderunt de captivitate, quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem, et reversi sunt in Jerusalem et Judam, unusquisque in civitatem suam. 2. Qui venerunt cum Zorobabel, Josué, Nehemia, Sarahia, et Rahelaia, Mardochai, Belsan, Mesphar, Beguai, Rehum, Baana, numerus virorum populi Israel. 3. Filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo. 4. Filii Scphatia, trecenti septuaginta duo. 5. Filii Area, septingiuti septuaginta quinque. G. Filii Phahath Moab, filiorum Josué : Joab, duo millia octingenti duodecim. 7. Filii Ælam, mille ducenti quinquaginta quatuor. 8. Filii Zethua, nongenti quadraginta quinque. 9. Filii Zachai, septingenti sexaginta. 10. Filii Bani, sexcenti quadraginta duo. 11. Filii Bebai sexcenti viginti tres. 12. Filii Azgad, mille ducenti viginti duo. 13. Filii Adonicam, sexcentissexagintasex. 14. Filii Beguai, duo millia quinquaginta sex. 15. Filii Adin, quadringenti quinquaginta quatuor. 1G. Filii Ather, qui erant ex Ezechia, nonaginta octo. 17. Filii Besai, trecenti viginti tres. 18. Filii Jora, centum duodecim. 19. Filii Rasum, ducenti viginti 1res. 20. Filii Gabbar, nonaginta quinque. 21. Filii Bethlehem, centum viginti 1res. 22. Viri Netupha, quinquaginta sex. 23. Viri Analholh, centum viginti octo. 24. Filii Azmavelh, quadraginta duo. 25. Filii Carialbiarim, Ccphita, et Berolh, septingenti quadraginta 1res. 2G. Filii Rama et Gabaa, sexcenti viginti unus. 27. Viri Machmas, centum vigilili duo. 28. Viri Bethel et liai, ducenti viginti 1res. 29. Filii Nebo, quinquaginta duo. 30. Filii Megbis, centum quinquaginta sex. 31. Filii Ælam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor. 32. Filii llarim, trecenti viginti. 33. FiliiLod, Iladid, et Ono, septingenti viginti quinque. 34. Filii Jericho, trecenti quadraginta quinque. 35. Filii Senaa, tria millia sexcenti triginta. 3G. Sacerdotes : Filii Jadaia in domo Josué, nongenti septuaginta 1res. 37. Filii Emmer, mille quinquaginta duo. 38. Filii Pheshur , mille ducenti quadraginta septem. 39. Filii Harim mille decem et septem. 40. Levitæ : Filii Josué et Cedmihel filiorum Oduviæ, septuaginta quatuor. 41. Cantores : Filii Asaph, centum viginti octo.

42. Filii Janitorum : filii Sellum, filii Ater, filii Telinoli, filii Acculi, filii Ilalha, filii Sobai ; universi centum triginta novem. 43. Nalhinæi : filii Siba, filii Hasupha, filii Tahbaoth. 44. Filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, 45. filii Lcbana, filii Ilagaba, filii Accub. 40. Filii Ilagab, filii Sondai, filii Ilanan, 47. filii Gaddel, filii Gaber, filii Baia. 48. Filii Rasin, filii Necoda, filii Gazam. 49. Filii Aza, filii Phasea, filii Bcsee. 50. Filii Asena, filii Munirn, filii Nophusim. 51. Filii Bacbuc, filii Ifacupba, filii Ilarhur. 52. Filii Besluth, filii Magida, filii Ilarsa. 53. Filii Bercos, filii Sisara, filii Thema. 54. Filii Nasia, filii Hatipba. 55. Filii servorum Salomonis, filii Solai, filii Sopheret, filii Pbaruda. 56. Fili Jala, filii Dercon, filii Gcdde. 57. Filii Saphatia, filii Halii, filii l'hocherelh, qui erant de Asebaim, filii Arni. 58. Omnes Nalhinæi, et filii servorum Salomonis, trecenti nonaginta duo. 59. Et hi qui ascenderunt de Thelmala, Telharsa, Cherub, et Adon, et Einer ; cl non potuerunt indicare domum patrum suorum et semen suum, utrum ex Israel essent. 60. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quinquaginta duo. 61. Et de filiis Sacerdotum, filii Hobia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem, et vocatus est nomine eorum. 62. Hi qutesierunt scripturam genealogi® suæ, et non invenerunt, et ejecti sunt de sacerdotio 63. Et dixit Athersalha cis, ul non comederent de Sancio Sanctorum, donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus. 64. Omnis multitudo quasi unus quadraginta duo millia treceuli sexaginta, 65. exceptis servis eorum, et ancillis, qui erant septem millia (recenti triginta septem: et in ipsis cantores atque cantatrices, ducenti. 66. Equi eorum septingenti triginta sex, muli eorum ducenti quadraginta quinque ; 67. cameli eorum quadringenti triginta quinque, asini eorum, sex millia septingenti viginti. 68. Et de principibus patrum, cum ingrederentur templum Domini, quod est in Jerusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad exstruendam eam in loco suo. 69. Secundum vires suas dederunt impensas operis, auri solidos sexaginta millia, et mille, argenti mnas quinque millia, et vestes sacerdotales centum. 70. Habitaverunt ergo Sacerdotes, et Levitæ, et de populo, et cantores et janitores, et Nalhiuæi, in urbibus suis, universusque Israel in civitatibus suis.

Veu. i. 1. Ih SUNT AUTEM PROVINOLE Filii, — 7- d. Hi sunt Judæi, qui in provincia Babylonis nati vel educati, ex ea remigrarunt in pristinam patrum sedem, puta in Jerusalem. Filii enim Provincia; vocantur, qui in ea ex advenis nati, vel educati diu habitavere. Hæc enim phrasis significat nativitatem vel incolatum, ait Vatablus. Unde alii per filios intelligunt incolas. Sic vocantur « filii Sion, filii Orientis, filii Jerusalem, etc., filii, » id est « incolæ. » Porro Provincia intelligitur Babylonia tum potens et dominans, sicut per Urbem nunc omnes intelligunt Romam : licet Bcda per Provinciam hic intelligat Judæam ; ad hanc enim perlinebant, inquit, Judæi et Babylone in eam redeuntes, quasi filii Ecclesie.

Et reversi sunt in Jerusalem, — ita tamen ut manerent Cyro et Persis quasi servi dominis subditi, et tributarii, ut liquet cap. iv, 13, et lib. II Esdra vi, 36. Unde reges Persarum eis constituebant principes, uti Zorobabelcm hic vers. 2, et cap. Anvers. 14, ac Esdram, et Nehemiam, cap. vu, vers. 14, et lib. H, cap. v, vers. 14.

Vers. t. 2. Qui VEXI HUNT CUM ZORODAIHEL, — DUCO et POSUC Pontifice, qui alio nomino dictus est « Jesus filius Josedec, » ul patet Zachar.

Blariocii. — Mulli censent hunc esse Mardo-IV.

chæum patrum Esther, qui redierit in Judæam, ut possessiones paternos recuperaret. ac deinde reversus sit in Persidem, ubi sedem figere destinaret.

NUMERUS VIRORUM POPULI ISRAEL, — Scilicet FC-verlenlis e Babylone in Jerusalem, est iste quem subjicio. Israel hic ponitur pro Judæi Benjamin, soli enim Judæi et Benjaminitæ redeuntes hic numerantur. Alibi, cum Israel opponitur Judæ, significat decem tribus, quæ a Juda et Benjamin schisma facientes, regem sibi crearunt Jeroboam; illis enim abductis in Assyriam, ibique plane dispersis et quasi eversis. Israelis nomen et decus rediit et remansit in Juda; huc enim duodecim tribuum fuit nobilissima, imo regia. Sic dicitur Psalm. exui, 2: « Facta est Judæa sanctificatio ejus: Israel potestas ejus. » « Israel, » id est « Judæa, » in Psalmis enim crebro posterius hemistichium explicat ac confirmat prius, ut cum dicitur : « Deus, in adjutorium meum intende ; Domine, ad adjuvandum me festina. » Et Isaia: XLvm : « Audito, ait, hæc domus Jacob, qui vocamini nomine Israel, et de aquis Judaëaxis, » id est qui de fonte ac stirpe Juda propagati estis.

6. Filii Piiia tii MoAb (est nomen proprium Vers. viri. Vatablus vertit, /i/i Ducis (Chaldæus emm

Fr̄tÔ *plebat* significat *ducem*) *Moab*. Ila cognominus est, quod in Moab victoriam aliquam sit adeptus, aut quid præclare gesserit.) Filiorum Josie, Joak, — *q. d.* ili filii PhdhalhMoab, descendentes el progeniti ex filiis Josué et Joab (hi enim duo erant viri illo ævo celebres et diarissimi) fuere 8812. Unde Vatablus vertit, [*filiorum Ducis Moab de filiis Josué et Joab* 2812.

Ven. 10. 4Q p̄HII GebBAR NONAGINTA QUINQUE, — ita legnndum cum Hcbræo, Septuaginta et Romanis, male ergo nonnulli legunt, *nongenti*.

Ven ii. 21. Filii Bethlehem centum vigintitues. — Filii, id est cives et incolæ, ut dixi vers. 1, sive ex civibus el incolis *Bethlehemoriundi*. Hucusque enim per patresfannlias distinxit capita; deinceps vero usque ad vers. 31, per urbes distinguit, forte quia patres erant ignoti vel obscuri.

Rices: Judæi jam per 70 annos fuerant in Babylone, unde pionque qui ex Bethlehem aliisque urbibus erant abducti, jam erant mortui, filii vero eorum erant nati in Babylone, etc. Respondeo ita esso, sed tamen iidcin vocantur filii Bethlehem; quia a Belhlehemitis, qui ex Bethlehem venerant, erant progeniti. Aut certe Judæi in Babylone in suos vicos el pagos distributi, eis nomina Bethlehem aliarumque Judææ urbium indiderunt, ut se in exilio memoria patri® sue solarentur, ut jam Hispani in Peru et Mexico urbibus suis indunt nomina urbium Hispani®; ut vocantur Granata, Corduba, Vallisoletum, etc. Simili modo Helenus Priami filius, Troja eversa fugiens, urbem novam condens, nuncupavit eam Trojam. Audi Virgiliani, lib. II *Æneid.*:

Procedo, et parvam Trojam siinubtquo magnis
Ptrgaoia, el arentem Xanthi cognomine ovum
Agnosco, ScMqus amplector huma portai.

Ita Sánchez.

un. 3i. 3]. p̄mi Ælam. — Alius est hic Ælam ab Hio vers. 7; sed mitum utrumque pares numerasse filios nepotes, scilicet 1254.

Ver*.;6. 36. Sacerdotes (Hucusque laicos e tribu Juda et Benjamin recensuit, nunc recenset Sacerdotes, et vers. 40, Levitas, et vers. 43, Nathinæos templi servos. Ait ergo:) Sacerdotes: filii Jadaia in domo Josie, — id est qui erant do domo et familia Josué, puta filii, et nepotes Jesu filii Josedec Pontificis, erant num. 973; Jadaia enim fuit ex pOblenisJcsu et Josedec, ut paid l *Paral.* ix, 10.

Ven i). 3. Na iiiiin. l i, — id Cbt *donati*, scilicet templi ministerio a Josué; erant enim hi Gabaonit® (ideoque Chiinamei, non Judæi) qui ob fraudem suam ad hoc opus damnati fuere. Vide dicta *Josué* ix.

it» M. 58. Omnes Natuinju, ei filii servorum Salomonis; — sicut Josué Gabaonitas, sic Salomon alios bello captos vel proselytos templo donavit. Ili vocantur < servi Salomonis: » unde ex eis nulli ab

Vn* H. eo addicti fuere fabric® templi, li *Paral.* ii, 17.

59. IU qui ascenderunt de Tielmala, Tuedar-Sa, Cm w jî, et Adon, et Emee. — Nomina sunt eniin duntaxat 29818; quare ut summam hic do-

urbium Chalda®®, e quibus nulli emigrarunt lu Judæam. Hi non potuerunt probare se oriundos esse ex Judæis, ut sequitur:

61. Filii Berzellai, qui (Berzellai) accepit db Vcr®.6i. filiabus Berzellai Galaaditis (Sacerdotis) UXOREM, et vocatus est nomisekorum, (scilicet Sacerdotum,) — < l. d. Hic Berzellai duxit uxorem filiam Berzellai sacerdotis, et per illam vocatus est Sacerdos, id est ortus ex genere sacerdotali; sed cum id ex publicis Genealogiarum libris probare non posset, tam ipse quam filii ejus a sacerdotio rejecti fuere, donec Deus consulere!ur.

63. Er dixit Athersatha. — Hio est Nehemias, Vera 63. inquit Lyranus, Cajetanus el Vatablus, idqi® liquet ex *Nehem.* vn, 64. Ubi idem narratur, quod hic. Unde videtur hæc historia contigisse posterius sub Nehemia, et *Nehem.* vm, 9, ubi dicitur: « Dixit autem Nehemias (ipse est Athersatha,) id est pincerna Regis; » ita a Chaldæis vocatus a verbo Chaldæo, *tersa*, id est *aluit*, et *scata*, id est *bibit*, *q. d. alens potu* regem, hoc est pincerna regis: loquitur hic Nehemias de se in tertia persona, &equo ac cap. xii, 26; sed in libro Nehemiæ, ipse de se loquitur semper in prima persona. Unde nonnulli putarunt alium esse Nehemiam, qui fuit Esdr® socius, aNehemia, qui inducitur lib. H *Esdræ*, ejusque est auctor. De Athersatha rursum dicam, *Nehem.* vm, 9.

Ut non comederent de sancto (cibo) sanctorum, id est victimarum Deo sanctificatarum, id est oblatarum et sacrificatarum, hoc est ut non comederent de sacrificiis pro peccato oblatis, aut arum dextrum e victimis pacificis: b® enim cedebant solis sacerdotibus; quales se esse hi probare non poterant.

Donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus. — Hebraice, *sacerdos am Urim et Thummim*, *q. d.* Donec sacerdos aliquis summus vestibus Pontificalibus, in quibus erant Urim et Thummim, indutus, consulens Deum, ab eo perfecte doceretur an hi essent ex genere sacerdotali, an non. Est ergo metonymia.

Nota: a Urim et Tummim » inscripta vel intexta erant Rationali Pontificis. « Urim » Hebraice significat *illuminationes*; « Thummim, » *perfectiones*: quia sacerdos summus, Pontificalibus indutus, perfecte illuminatura Deo circa ea, de quibuseum consulebat, ut palet *Num.* xxvii, 21. Allegorico significabatur Christus Pontifex, per quem lux et veiitas facta est, *Joan.* i. Tropologice per Iupc duo admonebatur tum Pontifex, tum populus, studere veritati doctrinæ, et perfectioni vit®: atque per hæc duo anagogice aspirare ad lumen glori®, et perfectam Dei fruitionem et amorem.

64. Omnis multitudo quasi unus 42360. — Hæc v«n. u summa eorum, qui cum Jesu et Zorobabel in Judæam redierunt, quam tamen non invenies, si sigillatim numeros singularum familiarum hic assignatos per additionem computes: invenies

sitârñ expleas, addendi sunt 12542 : quam conflant illi, qui ex decem tribubus cum tribu Juda et Benjamin redierunt in Jerusalem ; sed hic non recensentur. Porro hi ipsi eodem fere modo, demptis pauculis, numerantur *Nchem.* vu, 0, et alii.

65. Et in ipsis cantores atque CANTATRICES DUCENTI. — « Cantores » templo adhibebantur ad canendos Psalmos, « cantatrices » ad laicas cantiones, v. g. ad caneddum in funeribus, nuptiis, conviviiis, etc., significatur Indissimus fuisse Hebraeorum a Babylone reditus, ut prie gaudio canerent eljubilarent; juxta oraculum *haut nvi* : « Adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino in equis, et in quadrigis, et in lecticis et in mulis, et in carrucis ad montem sanctum Jerusalem. » Et *Psalm*, cxxv : u In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati.«(Hebraice *sicut somniantes*, id est ita exultantes, ut videremur somniare reditum, non autem vere rediro in palnam.) Tunc

repletum est gandiós nostrum, et lingua nostra exultations. »

66. Equi EORUM 736, — IU Hebræus et Romani. v'n 6*. Male ergo aliqui legunt, vertenti.

68. GIM INGREDERENTUR TEMPLUM DOMINI. — Tem- VeiS-M* plum jam erat a Chaldæis exustum. Templum ergo hic vocatur locus, in quo steterat templum, quia is sacer erat, ac sacrificiis et divino cultui & Deo destinatus. Unde Judæi mox in eo altare erexerunt, in coque sacrificarunt, ut palet *Jerem.* xu, vers. 5; *Baruch* i, 10.

69. ALIU SOLIDOS SBXAGINTA MILLIA ET MILLE, — Vert-M. hoc est sexagintael unum millia : ita legunt Hebræus et Romani. Alii, pro « sexaginta millia, » legunt : « quadraginta millia; » tot enim numerantur *fichan.* vu, 5, de quo ibidem plura. Diversitas hæc orta videtur ex transpositione ciphrarum obvia el facili : nam Ix sunt 60; xl vero sunt 40. Vide Franciscum Lucam fuse hac de re disserentem in *fiutai.* 79.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jesus Pontifex, et Zorobabel Dux cum populo redeuntes in lenitatem exstruunt altare, in eo satrifant, celebrant festum Tabernaculorum, et novi templi fundamenta jaciunt.

i. Jamque venerat mensis septimus, et erant filii Israel in civitatibus suis : congregatus est ergo populus quasi vir unus in Jerusalem. 2. El surrexit Josué filius Josedecet fratres ejus Sacerdotes, el Zorobabel filius Salathiel, et fratres ejus, et ædificaverunt altare Dei Israel, ut offerrent in eo holocausta, sicut scriptum est in lege Moysi viri Dei. 3. Collocaverunt autem altare Dei super bases suas, deterrentibus eos per circuitum populis terrarum, et obtulerunt super illud holocaustum Domino mane et vespere. 4. Feceruntque solemnitatem Tabernaculorum, sicut scriptum est : et holocaustum diebus singulis per ordinem secundum praeceptum, opus diei in die suo. 5. El post hæc holocaustum juge, tam in calendis, quam in universis solemnitatibus Domini, quæ erant consecralæ, et in omnibus in quibus ultro Offerebatur munus Domino, fi. A primo die mensis septimi cœperunt offerre holocaustum Domino : porro templum Dei nondum fundatum erat. 7. Dederunt autem pecuuias latomis et cæmentariis : cibum quoque, et polum, et oleum Sidoniis Tyrfisque, ut deferrent Uгна cedrina de Libano ad mare Joppe, juxta quod præceperat Cyrus rex Persarum eis. 8. Anuo aulem secundo adventus eorum ad templum Dei in Jerusalem, mense secundo, cœperunt Zorobabel filius Salathiel, el Josué filius Josedec, et reliqui de fratribus eorum Sacerdotes, et Levitæ, el omnes qui venerunt de captivitate in Jerusalem, el constituerunt Levitas a vigiliis annis el supra, ut urgerent opus Domini. 9. Slelitque Josué et lili ejus, et fratres ejus, Cedmihel et filii ejus, et filii Juda, quasi vir unus ; ut instarent super eos qui faciebant opus in templo Dei : filii ilenadad, el filii eorum, el fratres eorum Levitæ. 10. Fundato igitur a cæmentariis templo Domini, steterunt Sacerdotes in ornatu suo cum tubis: et Levitæ filii Asaph in cymbalis, ut laudarent Deum per manus David regis Israel. 11. El concinebant iu hymnis et confessione Domino : Quoniam bonus, quoniam in icernum misericordia ejus super Israel. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eo

quod fundatum esset templum Domini. 12. Plurimi etiam de Sacerdotibus et Levitis, et Principes patrum, et Seniores, qui viderant templum prius cum fundatum esset, et hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna: et multi vociferantes in lælitia, elevabant vocem. 13. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris lætantium, et vocem fletus populi; commixtim enim populus vociferabatur clamore magno, et vox audiebatur procul.

- v. , i. 1. Jamque venerat mensis septimus. — Hebraice vocatus *Tisri*, qui nostro partira septembri, partira octobri respondet. Hebræi enim utebantur mensibus lunaribus, quos singulæ lunæ lunationes efficiunt. Hinc videtur quod Judæi Babylone discesserint initio veris, anno primo Cyri, et post quatuor menses itineris pervenerint in Jerusalem mense Julio, ac mox erexerint altare, seque præpararint ad festum Tabernaculorum, eseteraque mense septimo celebranda. Simili modo Esdras septimo anno Artaxerxis primo die mensis primi discessit Babylone, el primo die mensis quinti pervenit in Jerusalem, ut audiemus capite vu, vers. 1.
- t. Et surrexit Josué (sive Jesus) filius Josedec (qui mortuo patre Josedec, ei in Pontificatu successerat, eratque Esdra; ex fratre nepos; Esdras enim erat frater Josedec), et Zorobabel filius Salathiel, — filii Jechoniæ, qui mortuo avo et patre, successit in ducatum populi. Hi duo ergo duces fuere populi reducis in Jerusalem: Jesus in Ecclesiasticis, Zorobabel in Politicis.
4. 4. Feclrunquesolemmntatem (id esi celebrarunt festum « Tabernaculorum, » sive « Scenopegiæ, » die 15 mensis septimi per septem dies) et holocaustum DIEBUS SINGULIS PER ORDINEM SECUNDUM PRAECEPTUM, OPUS DIEI IN DIE SUO, — </ d. Oblucrunnt tot quotidie per totam festi octavam victi-

- mas, quot et quales, qualique ritu eas oITern præceperat Dens, *Num.* xxix.
5. Er post hæc holocaustum JUGE,— de quo dixi Ver*.' *Num.* xxviii, 3.
8. Anno autem secundo adventus eorum ad tem- Ven, fl. plum (ad locum in quo steterat templum jam a Chaldæis exustum) Dei in Jerusalem, mense secundo coeperunt — rcædificarc templum.
10. Fundato igitur a cæmentariis templo (id ver« io. est jactis jam templi fundamentis) ur laudarent Deum per manus David, — id est, per opera Davidis, puta per Psalmos a Davide compositos, et per musica instrumenta ab eo concinne instituta ad Dei laudes in templo concinendas.
11. Eo QUOD FUNDATUM ESSET TEMPLUM, — id Veri. H. est, eo quod fundamenta templi jam essent jacta, sed necdum parietes erecti, ut patet ex sequent.
12. Flebant voce magna, — quod templi novi Ven.it fundamenta non responderent magnitudini el majestati prioris templi, quodque ejus ruinas circumquaque conspicerent: vicissim tamen gaudebant de novi templi reædificatioiie, deque suo in patriam reditu, ac Cyri benevolentia, sed præsertim de Deo prius irato jam sibi reconciliato: quare fletus hic gaudio miscebatur, ac voces flentium el exultantium commixte harmoniam efficiebant mixtam planctu et júbilo.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Samaritani per prafedos Persarum impetrato a Cambyse Cyri successore rescripto, impediunt fabricam urbis et templi.

i Audierunt autem hostes Judæ et Benjamin, quia filii captivitatis ædificarenl templum Domino Deo Israel: 2. et accedentes ad Zorobabel, et ad principes patrum, dixerunt eis: .F.dificemus vobiscum, quia ita ut vos quærimus Deum vestrum: ecce nos immolavimus victimas a diebus Asor lladdan regis Assur, qui adduxit nos huc. 3. Et dixit eis Zorobabel, et Josué, el reliqui principes patrum Israel: Non est vobis et nobis ut ædificemus domum Deo nostro, sed nos ipsi soli aedificabimus Domino Deo nostro, sicut præcepil nobis Cyrus rex Persarum. 4. Facium est igitur, ul populus terne impediret manus populi Judæ, el turbaret eos in ædificando. 5. Conduxerunt autem adversuseos consiliatores,ul destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, el usque ad regnum Darii regis Persarum. 6. In regno aulem Assueri, in principio regni ejus, scripserunt accusationem adversus habitatores

Judæ et Jerusalem. 7. Et in diebus Artaxerxis scripsit Be.-clam Mithridates, et Thaheel, el reliqui, qui crani in consilio corum, ad Artaxerxem regem Persarum : epistola autem accusationis scripta erat Syriace, et legebatur sermone Syro. 8. Reum Beelleem, et Samsai scriba, scripserunt epistolam imam de Jerusalem Artaxerxi regi, hujuscemodi : 9. Reum Beelleem, et Samsai scriba et reliqui consiliatores eorum, Dinari, et Apharsathachæi, Terphalæi, Apharsæi, Erchuœi, Babylonii, Susanechœi, Dievi, et .Elamitæ, 10. el casieri de Gentibus, quas transtulit Ascnaphar magnus el gloriosus : et habitare eas fecit in civitatibus Samariae, et in reliquis regionibus trans Flumen in pace : l !. (Hoc est exemplar epistola:, quam miserunt ad eum) Artaxerxi regi, servi tui, viri qui sunt trans Fluvium, salutem dicunt. 12. Notum sil regi, quia Judæi, qui ascenderunt a te ad nos, venerunt in Jerusalem civitatem rebellem et pessimam, quam ædiücant, exstruentes muros ejus, el parietes componentes. 13. Nunc igitur notum sit regi quia, si civitas illa ædificata fuerit, et muri ejus instaurati, tribulum, et vectigal, et annuos redditus non dabunt; el usque ad reges hæc noxa perveniet. 14. Nos autem memores salis, quod in palatio comedimus, et quia læsioncs regis videre nefas ducimus, idcirco misimus et nuntiavimus regi. 15. ul recenseas in libris historiarum patrum tuorum, et invenies scriptum in commentariis : el scies quoniam urbs illa, urbs rebellis est, el nocens regibus et provinciis, et bella concitantur in ea ex diebus antiquis : quam ob rem et civitas ipsa destructa est. 16. Nuntiamus nos regi, quoniam si civitas illa ædificata fuerit, et muri ipsius instaurati, possessionem trans Fluvium non habebis. 17. Verbum misit rex ad Reum Beelleem, et Samsai scribam, et ad reliquos qui erant in concilio eorum habitatores Samariæ, et caeleris trans Fluvium, salutem dicens et pacem. 18. Accusatio, quam misistis ad nos, manifeste lecta est coram me, 19. et a me prajeeptum est : et recensuerunt, inveneruntque, quoniam civitas illa a diebus antiquis adversum reges rebellat, et seditiones, et pradia concitantur in ea : 20. nam et reges fortissimi fuerunt in Jerusalem, qui el dominati sunt omni regioni quæ trans Fluvium est : tributum quoque et vectigal el redditus accipiebant. 21. Nunc ergo audite sententiam : Prohibeatis viros illos, ut urbs illa non ædificetur, donec si forte a me jussum fuerit. 22. Videte ne negligenter hoc impleatis, et paulatim crescat malum contra reges. 23. Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum est coram Reum Beelleem, et Samsai scriba, el consiliariis eorum : el abierunt festini in Jerusalem ad Judaeos, el prohibuerunt eos in brachio el robore. 24. Tunc intermissum est opus domus Domini in Jerusalem, el non fiebat usque ad annum secundum regni Darii regis Persarum.

1. Hostes Juda, — scilicet Samaritani, sive incoi® Samariæ perpetui Judæorum inimici, ut patet vers. 2 et 10. De his dixi IV Reg. xvii, 24.

Filii captivitatis, — id est Judæi nuper captivi, et jam ex captivitate reversi.

2. Asor addan. — Hic est Asar Iladdan filius ScnnaCheriu, ultimus rex Assyriorum, de quo IV Reg. XIX, vere. ult.

3. Non est vobis et nobis (societas et communio in hac templi fabrica ul vobiscum conjuncti) ÆDificEMUs domum Deo nostro, — quia vos estis schismatici, imo hæretici et idololatræ : nam cum Deo nostro et vero colitis idola, quæ cohiislls in Assyria, ex qua traducti estis in Samariam. Noluerunt ergo Judæi Samantas habere in fabrica socios. Primo, quia ipsi erant hæretici : unde disce quum communionem cum hairelicis fugero debeamus, praesertim in rebus sacris et

Sacramentis. Secundo, quia ipsi erant hostes Judæorum ; unde fraudem in fabrica committere potuissent, ut pro templo idolum fabricarent. Tertio, no Samarita templum quasi a se fabricatum sibi vindicarent, aut certe ejus pariem habere vellent, in coque suas superstitiones et idolorum cultus celebrarent. Quarto, ne malo dolo arenam pro calce, ac terram pro lapidibus fabrica; immiscerent, itaque fabrica templi ruinas ageret, ac tandem rueret.

4. Populus terra. — Samaritani jam dicti, ac incolæ terræ vicinæ, pi»ta Samariæ.

5. Condixerint (pretio el donis) consiliatores, — id est consiliarios, puta Persarum in Samaria, Syria et Judæa præfectos ac quæstores, ul vivente Cyro, quem sciebant favere fabrica* urbis et templi, tarde et parce suppeditarent sumptus, aliisque dolis el malis artibus opus

impedirent. Mortuo autem anno sequente Cyro, Cambysem ejus filium aggressi, ad eum scripse-
nini litteras quibus Judæos ut pacis turbatores,
et seditiosos accusabant ; itaque ab eo rescrip-
tum impetrarunt, quo jubebantur Judæi a fa-
brica supersedere. Ubi nota epistolas tam Regum
quam Præfeclorum hoc cap. et cap. seq. vers. 6
et 7 in textu Hebreo, proprio ipsorum idiomate
scilicet Chaldaeo scribi, non Hebreo. Mem fit in
Daniele. Presertim quia Hcbrei nuper in Baby-
lone captivi ibidem linguam Chaldæam didice-
rant, ac inde redeuntes, in illam declinarunt,
atque avitam linguam Hebream cum Chaldæa
Commiscuerunt : ex qua commixtione orta est
lingua Syro-Hcbrea, vel Chaldæo-Hebræa, quam
alii Jerosolymitanam vocant. Sic lingua latina a
Gothis cum Gothica commixta peperit nobis lin-
guam Hispanicam, Italicam, Francicam.

Dices : Cur Judæi non recurrerunt ad Cyrum
sibi faventem, eique fraudes et dolos Samari-
tarnm et Praefectorum detexerunt? Respondeo :
Quia teste Josepho Cyrus domo abierat, profectus
in bellum contra Lydos rebellantes, ac deinde
contra Scbytas, ubi et anno sequenti interiit.
Cyro ergo absente, domi regebat Cambyses; cu-
jus consiliarios muneribus corruperunt Samarite,
ut templi fabricam impedirent. Fuit autem hoc
per biennium, ut habet liber III *Esdraë*, cap. v,
vers. ultim., ex quo liquet octo annos, qui vulgo
dantur regno Cambysis, inchoandos esse ab eo
tempore, quo patre Cyro apud Lydos et Massa-
ggia* occupato, ipse rebus imperii domi preerat.
Nam post biennium occiso Cyro, solus Cambyses
regnavit sex annos dunlaxat. Vide Josephum

Tm.i, b- IX niGXO Almi Assum, — id est Cambysis.
Ita Josephus, Ct palet ex præced., hic enim patri
e ., ". Gyro in regno successit. Nota : Assuerus Chal-
daico, Persice Artaxerxes, erat commune nomen
te- regum Persarum et Babyloniorum, sicut Ægyp-
*QBI³ tiorum regum commune nomen erat Pharaos, et
postea Ptolemæus, ac Romanorum Cæsar. Id ita
esse patet ex hoc capite, ac ex *Esther* i, 1, col-
lato cum cap. sin, 1, et cap. xvi, 1. Assuerus vel,
ut Chaldaice dicitur, Achaseros deducitur ab
achas, id est *magnus*, et *ros*, id est *caput*, hoc est
magnum caput, scilicet magnus rex et princeps.
Unde iisdem fore litteris in aliam linguam tran-
sumptis, mutatis tamen vocalibus Grece vocatur

Otyus, id est *arar Mars*, martius, belli-
cosus: et *V rxs*, quæ vox Grece, ait Herodotus
lib. VI, significat bellatorem; *Artaxerxes* autem,
magnum bellatorem. Unde Scaliger, sect. VI, part.
n, alique linguarum periti asserunt hæc nomina
b re idem esse, idemque significare, *scilicet Oxyu-
res, Ochosoerces, Ochsoarses, Xerxes, Assuerus,
Arxaxcs, Artaxerxes*, vel ut Persie pronuntiant
Artarestes, vel *Artaxata* : ita enim me est
in Hebreo, vers. 3.

7. 7. K Dimes Artaxerxis. — Est idem Cambyses,
qui Chaldaice dictus est Assuetus, Persice *Arta-*

xerxes, uti jam dixi ex Septuaginta. Unde w *Arta-
xerxes* qon est in Hebreo. Id ita esse patet ex
Septuaginta. Quæ enim hic dicuntur scripta ad
Assuertina, ibi leguntur ad Artaxerxem data :
imo nonnulli Codices hic vers. 6, sic habent :
« In regno autem Assueri, ipso est Artaxerxes
(ita Complutensia, idque palet ex fine capitis, vers.
ult.,) « usque ad Darium ; » solus enim Cambyses
post Cyrum legitimus rex usque ad Darium in-
tercessit. Idem patet ex Josepho : Esdras enim
descripturus, ait Cajetanus, modum quo prefect!
ad regem scripserunt, more Hebræo resumit tem-
pus quo scripserunt, nominando eundem alio
nomine, scilicet Persico, quod ipso epidolis suis
prefigere solebat. Videtur enim Esdras ex publi-
cis chronicis et diariis Persarum, epistolam Sa-
maritanorum descripsisse cum suo titulo qui erat:
« Et in diebus Artaxerxis, » ita ut quem E^dras
vocat « Assitarum, » chronica Persica vocarent
nomine Persico « Artaxerxem. » Aliter Christo-
phorus a Castro in cap. i *Aggæi*, sub initium, qui
censet Assuerum esse Cambysem, Artaxerxem
vero esse Smerdem magum, qui Cambysi suc-
cessit, et se per fraudem in regnum inirusit.
Pejus Scaliger censet Assuerum esse Xerxem; Ar-
taxerxem vero esse Longimanum Xerxis filium,
de quo plura vers. 24. Similis resumptio sermonis
est *Marci* xv, 8 et 9, et sæpe alibi.

I

Cambyses fuit Judæorum hostis, unde ab eis Camby.
vocabatur secundus Nabuchodonosor, teste Eu-
sebio in *Chronico* : erat enim Cambyses deorum
contemptor, sacrilegus et parricida : nam fra- et puri
trem proprium interfecit, ait Justinus; sororem Cldl-
vero duxit in uxorem, quam deinde interemit.
Unde justa numinis vindicia seipsum occidit;
insilienti enim in equum vagina gladii excidit,
unde nudatus gladius in ejus femur infixus est,
ex quo vulnere paulo post obiit, ait Herodotus
et Justinus.

Notat Cajetanus, quod licet Samarite sub Cyro
per consiliarios impedierint ædificationem templi
ex sumptibus publicis et regiis, non tamen Ju-
dæos a fabrica cessasse ; sed in illa perrexisse
ex privatis propriisque sumptibus : unde hoc
quoque impediverunt litteris ad Cambysem datis.

8. Bbblt b em, — est nomen officii significans vera, a
prafectum rationis, vel *magistrum sapientiæ*, ait
Lyranus. Arias vero vult esse nomen proprium,
et significare *possessorem saporis*, vel *gustus*, vel
rationis, vel *eloquii* ; ONO *tuam* enim Hebraice et
Chaldaice *teem* est *sapor*, *gustus*, et metaphorice
sapientia ; Hebraice *llaal* et Chaldaice *bcel* est *Do-
minum, prafectus*, preses; igitur « Beelteem, » vel
ut Hebræi pronuntiant *liaaltaam*, idem est quod
preses *rationis et consilii*, quod agitabatur in se-
natu et concilio, hoc est *Cancellarius* : hujus enim
erat ad regem facta omnia referre, eaque scripto
tabulis publicis coassignare, et sua manu, sigillo-
que obsignare. Ita Josephus.

10. Asenaphar. — Hic est Asarhaddon, vel Sen- Ven

nncherib, vel quii» alius ex ejus cognatis, vel agnatis.

Vers.n. 13. Si muri (civitatis Jerusalem, quam Judrei ædifleant) instaurati fuerint, tributum, etc. non »aih nt, — quia confisi suis muris rebellabunt, et in libertatem (cujus sunt avidissimi) se asserent. Ilioc patet Judæos, licet c Babylone liberos, mansisse tamen Cyro et Persis vectigales et tributarios. Rursum Cyrum Judæis facultatem dedico non tantum templi, sed et urbis rcaulificandæ.

fers. II. I L NOS AUTEM MEMORES SALIS, QUOD IN PALATIO comedimus, — ç. d. Nos memores sumus alimonie et salarii (hoc enim a sale est dictum) quod nobis in aula dedisti, ut gratum erga te nos alentem animum ostendamus, monemus te de periculo, quod tibi a fabrica urbis Jerusalem imminet, ut eam impediās. Sic Pythagoras hoc symbolo : a Salem el mensam ne prætercas, » suos gratitudinis admonebat, quasi dicat : In rebus prosperis ne memoria excidat gratiludo debita amicis, qui sui salis et mensæ participem te fecerunt. Sal enim notatur, ut sapiant. Hebraice est, quoniam sale palatii sumus- Na Septuaginta, id est quoniam in palatio tuo educati sumus. Potest quoque verti : Sale templum salMmus, id est omnino illud destruximus; olim enim cum locum aliquem desolare vellent, seminaba it in co sal.

Vfri.ii. 24. Tunc intermissum est opus domus Domini (fabrica templi) in Jerusalem, et non fiebat usque AD ANNUM SECUNDUM REGNI DARIi REGIS PERSARUM.

Qnis hic Qnœres : Quis fuit hic Darius? Scaliger el Se-verusSulpitius, lib. II *Ilistor.*, censent esse Darium Nothum, qui fuit filius nothus sive spurius Artaxerxis Longimani, ac post cum regnavit 19 annis. Contendit enim Scaliger Assuerum, cujus mentio fac(a pst vers. 6, esse Xcr.xem ; Artaxerxem vero de quo vers. 7, esse Longimanum Xerxis fi-

Nothum. Hum; Darium de quo hoc vers, esse Nothum; Artaxerxem, qui cap. vu, 1, misit Esdram etNehemiam in Jerusalem, esse Artaxerxem cognomento Mnemonem, Darii Nothi filium el successorem. Quare sub Dario Notho /edificatimi fuisse templum, urbem vero Jerusalem sub Artaxerxe Mnemone, atque ab anno secundo Darii Nothi inchoandas esse 70 hebdomades, qua' fluxere usque ad ortum Christi, de quibus *Daniel*, cap. ix. Ha Scaliger, qui dum unus ipse acrem omnium Chronologoriim agit Aristarchum, omnes vicisslm

DefuU- IR sc acriores provocat Arislarchos. Nam sub Dario non Notho, sed Hystaspis filio, qui Cambysi successit, (edificatimi esso templum et urbem, patet ex communi Chronologoriim, Interpretum et Doctorum consensu. *Secundo*, ex Joscpho, qui id expresso docet. *Tertio*, ex lib. Ili *Esdra*, cap. iv, ver-. 43, ubi Darius hic vovit ædificare tomplum, si rex fieret, de quo mox plura. *Quarto*, quiajuxlaScaligerum a Cyro, et a soluta captivitate Babylonica usuue ad instaurata mœnia Jerusalem, fluxissent

a mi 144; tot enim sunt a Cyro tuque ad Darium Nothum : quod licci admittat Scaliger, repugnat tamen Aggœus, cap. n, 4, ubi illi qui primitus e Jerusalem in Babylonem captivi abducti fuerant, adhuc superstites, videntes novam noviZorobabebfi templi fabricam, earn præ templo priori Salomonis, quasi parvi vel nullius pretii habuerunt. A combusto autem templo Salomonis per Chaldaeos, usque ad Darium Nothum fluxere anni 176, ait ipso Scaliger. Quis, qiiæso, illo aevo vitam prorogabat ad annum 176? Rurum, si Esdras miscas fuit ab Artaxerxe Mnemone in Jerusalem, ergo Esdras vixit ducentos fere annos : genitus est enim a Saraia Pontifice, qui occisus est a Chaldæis anno primo capii viti Ps Babylonico». Insuper Zorobabel, et Jesus filius Josedcc, qui sub Cyro præfuerunt reductioni captivitatis, et postea interfuerunt huic reredificationi templi sub Dario, fuissent 130 aut 140 annorum, cum tamen libro HI *Esdrae* cap. in. 4. Zorobabel vocetur a adoles- Fm*t cens unus e custodibus Darii. » Fuit ergo hic Darius non Nothus, sed Hystaspis. Ita Josephus, lib. XI *Antiq.* cap. iv, Eusebius in *Chron.*, S. Hieronymus in cap. ix *Daniel*. Bellarminus, Genebrardus, Tomiellus, Saliānus, et passim recentiores. Argumenta Scaligeri solvam *Nehetniae* cap. xii, 10, et cap. XIII,28; vult enim ipse Sanaballat, de quo ibi agitur, fuisse coævum Jaddo Pontifici et Alexandro Magno, sed falso. Anno ergo secundo Darii Hystaspis resumpta est templi fabrica per annos novem intermissa, ac sexto ejusdem anno fuit absoluta, scilicet fabrica Sancti et Sancti sancto* rum ; nam atrium sive exterior pars templi, et per consequens totum templum quoad omniaconsummalum fuit anno 6Darii, ut habet Josephus, lib. XI, cap, iv, 46. Porro, causa quæ Darium movit ad reædificandum templum, fuit Zorobabel, qui Dario fuit aulicus gratissimus el in deliciis, cique adhuc principi suggessit, ut votum faceret do nidificando templo si crearetur rex : creatus proposita quæstione : « Quid esset omnium fortissimum? t cum unus dixisset esse vinum, alius esse mulieres, tertius esse regem, Zorobabel dixit esso veritatem, de eaque re tam sapienter et eleganter disseruit, ut Darius jusserit cum petere quicquid vellet : quo audito Zorobabel ita orsus est lib. III *Esdrae* cap. iv, 43 : « Memor esto voti p4rinl lui, quod vovisti, ædificare Jerusalem in die qua wh ft regnum accepisti, et omnia vasa quæ accepta sunt br,i 'M ex Jerusalem remittere, quæ separavit Cyrus, pium, quando mactavit Babyloniam, et voluit remittere ea ibi. El tu vovisti ædificare templum quod incenderunt Idunuei, quando exterminata est Judœa a Chaldæis. Et nunc hoc est quod postulo, Domine, et quod peto : hoc est, majestas, quod a te postulo, ut facias votum quod vovisti regi codi ex oro tuo. Tunc surgens Darius rex osculatus est illum, et scripsit epistolas ad omnes dispensatores et pnrfectos et purpuratos, ut deducerent eum. et eos qui cum illo erant omne/

ascendentes tedificare Jerusalem. Et omnibus Præfeclis qui erant in Syria, et Phœnice, et Libano scripsit epistolas, ut traherent ligna cedrina a Libano in Jerusalem, ut nullicaren! cum eis Civitatem. »

Cn< Denique « Darius» Persice significat epvtuw, id est *prudentem*, ait Hesychius. Prudentia enim et providentia est prima dos regis, ad rite gubernandum ; unde Herodotus, lib. I, sub finem, hoc de eo Cyri contra Schytas (ubi et periit) tendentis somnium recenset : « Videbatur Cyrus insomniis cernere maximum natu filiorum Hystaspis habentem in humeris alas, quarum altera Asiam, altera Europam inumbraret. Erat ex Hystaspi Achæine-
itDma. nid e Arsamenis filio, ex liberis natu maximus Darius *une ferme vigesimum retatis annum agens, in Peí Jde relictus, quod non maturus militi® esset. Experrectus Cyrus visum suum intra se retractabat. Quod cum ei magni momenti videretur, vocato Hystaspi, remotis arbitris, inquit: Fi-

lius tuus Hystaspes mihi atque regno meo insidiari deprehensus est. »

Addidit deinde se Id rescivisse ex somnio jam dicto, quod Hystaspi enarravit.

« Quapropter tu, ait, celerrime in Persidem revertere, facitoque ut cum ego subactis Massagctis illuc rediero, filium tuum mihi sistas ad causam dicendam. »

Sed occisus Cyrus successorem reliquit Cambysem, cui successit Darius. Hinc « Darius» Giwce “‘),’aon idem est quod coercitor, ait Herodotus lib. VI, Japç-osTxi enim idem est quod *vapulabit*, a id est *cado, verbero, excorio*. Hebraice vero « Darius» idem est quod *investigator*, a rad. **tm** *doras*, id est, *quxsivit, investigavit* : hoc est opus prudentis, qualis erat « Darius, » qui Persice idem est quod *prudens* : aut ¶ Darius » idem est quod *generatio ct duratio* : “**m** enim est *generatio et durado*. Apto : Darii enim stirps duravit in imperio Persico usque ad Darium Ochum.

CAPOT QÜ1NTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Aggtrus et Zacharias propheta hortantur Judaos ut fabricam templi resumant ; qua de re Darium regem consulunt ejus prafecti, an id ei placeat.

1. Prophetaverunt autem Aggæus Propheta et Zacharias filius Addo, prophetantes ad Judæeos, qui erant in Judæa et Jerusalem, in nomine Dei Israel. 2. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, et Josué filius Josedec, et coeperunt ædificare templum Dei in Jerusalem, et cum eis propilei® Dei adjuvantes eos. 3. In ipso autem tempore venit ad eos Tbatbanai, qui er.it dux trans flumen, et Stharbuzanai, el consiliarii eorum : sicque dixerunt cis : Quis dedit vobis consilium ut domum hanc ædificaretis, et muros ejus instauraretis? 4. Ad quod respondimus eis, quæ essent nomina hominum auctorum ædificalionis illius. 5. Oculus autem Dei eorum factus est super senes Judæorum, et non potuerunt inhibere eos. Placuitque ut res âd Darium referretur, et tunc satisfacerent adversus accusationem illam. 6. Exemplar epistolæ, quam misit Thathanai dux regionis trans flumen, el Stharbuzanai, et consiliatores ejus Arphasachæi, qui erant trans flumen, ad Darium regem. 7. Sermo, quem miserant ei, sic scriptus erat : Dario regi pax omnis. 8. Notum sit regi isse nos adJudæam provinciam, ad domum Dei magni, quæ ædilicatur lapide impolito, et ligna ponuntur in parietibus, opusque illud diligenter exstruitur, ct crescit in manibus eorum. 9. Interrogavimus ergo senes illos, et ita diximus cis : Quis dedit vobis potestatem ut domum hanc ædificaretis, et muros hos instauraretis? 10. Sed et nomina eorum quaesivimus ab cis, ut nuntiaremus tibi : scripsimusque nomina eorum virorum, qui sunt principes in eis. 11. Hujuscemodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes : Nos sumus servi Dei cœli et terne, et ædificamus templum, quod erat exstructum ante hos aunos multos, quodque rex Israel magnus ædificaverat et exstruxerat. 12. Postquam autem ad iracundiam provocaverunt patres nostri Deum cœli, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldaei, domum quoque hanc destruxit, ct populum ejus transtulit in Babylonem. 13. Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus

rex poposuit edictum ut domus Dei hæc ædificarelur. 14. Nam cl vasa templi Dei aurea et argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo, quod crai in Jerusalem, et asportaverat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex de templo Babylonis, cl data sunt Sassabasar vocabulo, quem el principem constituit, 15. dixitque ei : Hæc vasa tolle, et vade, et pone ea in templo, quod est in Jerusalem, et domus Dei ædificetur in loco suo. 15. Tune itaque Sassabasar ille venit et posuit fundamenta templi Dei in Jerusalem, et cx eo tempore usque nunc ædificatur, et necdum completum est. 17. Nunc ergo, si videtur regi bonum, recenseat in bibliotheca regis, quæ est in Babylone, utrumnam a Cyro rege jussum fuerit ut ædificarelur domus Dei in Jerusalem, et voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

remi. 1. Zacharias films Addo. — a Filius, » id est nepos, ut patet Zachar. i, 1. Hcbræi enim nepotes quoslibet vocant filios, ut patet Ifatlu i, 1 ; *Judith* vin, 1, cl alibi.

ren. s. r>. Oculos autem Dei, — q. d. Divin® providenti®, gratile el favoris (hujus enim signum el symbolum est oculus benignus, quo Deus Judæos respexit) erga Judæos opus fuit, quod ipse Thabtanai Præfecto hanc mentem injecerit, ut non impediret templi urbisque fabricam, licet necdum consulisset Darium, imo ut scriberet apposite Dario ad utilitatem Judæorum, ac Darius lectis ejus litteris concesserit templum restaurari. Nullus enim hostium Judæis se opponebat, ac Darius in Judæos fuit benevolus opera Zorobabclis, qui eral aulicus Darii, ut dixi. Similis phrasis est vn, G, et *Exodi* xu, 36, et *Nurner*. vi, 25.

Nota : S. Scriptura Deo dat oculos, aures, brachia, pedes, non vere cl proprie, ut voluerunt Anthropomorphize censentes Deum habere corpus (quod etiam sensisse videtur Tertullianus, licet cum excuset Pamclius), leste S. Epiphanio cl S. Augustino in eorum hærcsi; sed metaphorice, ut humano captui se accommodet, ac per humanas actiones et membra Dei attributa significet.

scilicet per oculos, quod omnia videat; per aure?, quod omnia audiat; per brachia, quod omnia possit; per pedes, quod sit summe stabilis, constans et æternus. Ita S. Euchcrius, *De formulis spiritali*. cap. ii.

II. Bex Israel magnus, — sapientia, opibus, ven.it. imperio, fama cl gloria, puta Salomon.

15. IJEC VASA TOLLE, ET VADE, ET PONE EA IN TEM- 15.
PLO, QUOD EST IN JERUSALEM, ET DOMUS DEI MDIFICETin. — Esi hysteronproteron, sive ordo prae-posterus : prius enim erat ædificanda domus Dei sive templum, antequam in ea vasa a Chaldæis ablata reponi possent : ita Cajetanus. Aut certe per templum intellige locum, et gaxophylacium vicinum templo jam exusto : in hoc enim inserebantur cl servabantur vasa et dona templi.

17. In Bibliotheca Regis. — Child rus JT33Ver*.n NMTD *bebet quinzai*a, id est, ut Septuaginta, m *domo thesaurorum*. vel gaz® regiæ ubi erat Bibliotheca non philosophorum, sed librorum, et scripturarum archivum maxime ad opes, expensas (v. g. quas Cyrus fecerat in templum, cap. vi, 8), census et ad rem nummariam pertinentium. Ita Vatablus. Ita pariter servabantur authentica exemplaria legum el decretorum regionum.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Darius suis sumptibus juxta decretum Cyri perficit templum, quod anno sexto, magna populi Mitia, multis victimis consecratur : mox celebratur Phase per septem dies.

1. Tunc Darius rex prffit pit : et recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone, 2. et inventum est in Ecbatanis, quod est castrum in Medena provincia, volumen unum, talisque scriptus erat in eo commentarius : 3. Anno primo Cyri regis : Cyrus rex decrevit ut domus Dei ædificarelur, quæ est in Jerusalem, in loco ubi immolent hostias, et ut ponant fundamenta supportantia altitudinem cubitorum sexaginta, et latitudinem cubitorum sexaginta, 4. ordines de lapidibus impolitus tres, et sic ordines de lignis novis : sumptus autem de domo regis dabuntur. 5. Sed et vasa templi Dei aurea et argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo Jerusalem, et attulerat ea in Babylonem, reddantur et

referantur in templum in Jerusalem in locum suum, quæ el posita sunt in tempio Dei. 6. Nunc ergo Thathanai dux regionis, quæ est trans flumen, ꝑStbarbuzanai, et consilarii vestri Apbarsacbæi, qui estis trans flumen, procul recedite ab illis, 7. et dimittite fleri templum Dei illud a duce Judæorum, et a senioribus eorum, ut domum Dei illam ædificent in loco suo. 8. Sed et a me præceptum est, quid oporteat fieri a presbyteris Judæorum illis, ut ædificetur domti*. Iei, scilicet ut de arca regis, id est de tributis quæ dantur de regione trans flumen, studiose sumptus dantur viris illis, ne impediatur opus. 9. Quod si necesse fuerit, el vitulos, et agnos, et hœdos in holocaustum Deo coeli, frumentum, sal, vinum, et oleum, secundum ritum Sacerdotum, qui sunl in Jerusalem, detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia. iO. Et offerant oblationes Deo coeli, orentque pro vita regis et filiorum ejus. 11. A me ergo positum est decretum: Ut omnis homo qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, et erigatur, et configatur in eo; domus autem ejus publicetur. 12. Densantem, qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, el populum qui extenderit manum suam, ut repugnet el dissipet domum Dei illam, ipiæ est in Jerusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo. 13. Igitur Thathanai dux regionis trans flumen, et Stbarbuzanai, et consilarii ejus, secundum quod præceperat Darius rex, sic diligenter exsecuti sunt. 14. Seniores autem Judæorum ædificabant, et prosperabantur juxta prophetiam Aggæi prophetæ, et Zachariæ filii Addo, et ædificaverunt et construxerunt, jubente Deo Israel, et jubente Cyro, et Dario, et Artaxerxe, regibus Persarum: 15. et compleverunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii regis. IG. Fecerunt autem filii Israel, Sacerdotes et Levita, et reliqui filiorum transmigrationis dedicationem domus Dei in gambo. 17. Et obtulerunt in dedicationem domus Dei, vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israel duodecim, juxta numerum tribuum Israel. 18. Et statuerunt Sacerdotes in ordinibus suis, et Levitas in vicibus suis, super opera Dei in Jerusalem, sicut scriptum est in libro Moysi. 19. Fecerunt autem filii Israel transmigrationis Pascha, quarladecima die mensis primi. 20. Purificati enim fuerant Sacerdotes et Levitæ quasi unus: omnes mundi ad immolandum Pascha universis filiis transmigrationis, et fratribus suis Sacerdotibus, et sibi. 21. Et comederunt filii Israel, qui reversi fuerant de transmigracione, el omnes qui se separaverant a coinquinatione Gentium terræ ad eos, ut quærerent Dominum Deum Israel. 22. Et fecerunt solemnitatem azymorum septem diebus in lætitia, quoniam lætificaverat eos Dominus, et converterat cor regis Assur ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.

2. In Ecbatani. — Hebraice, in *Aclimata*; filiera? enim *beth* et *mem* sunl labiales, ideoque siepe commutantur, et una pro alia substituitur.

IX Medexa. — Hebraice, *Modal*, id est *Media*; iive regno Medorum, quod a Persis jam erat subjugatum, et in provinciam redactum.

3. Altitudinem cubitorum sexaginta. — Prius templum Salomonis erat lupio aliud, erat enim alium 120 cubilis; sed ꝑ uil Cyrus novum hoc la a alie extrui, ne Ju.xei ex eo arcem facerent et rebellarent.

Et latitudinem cubitorum 60. — Per latitudinem hic accipit extensionem, sive ea fiat in longum, sive in latum. Ita Chaldæus; vetat enim templum extendi quaquaversum ultra 60 cubitos.

Jud Lyranus: *Latitudinem*, inquit, hoc est *longitudo* eiui templi, id est Sancti

et Sancti sanctorum, erat cubitorum 60; latitudo vero viginti. Ita Hibera, lib. I *De Templo*, capite xxvii.

5. Posita sunt in templo, — id est ponenda sunt in templo edificando. Septuaginta, *ut ponantur*. Melius, proprie « posita sunt in templo, n id est in gazophylacio templi, ut dixi, cap. v, vers. 15. Narrat enim Darius edictum Cyri jam esse expletum. Cyrus enim præceperat vasa reponi in templo: Darius jam narrat esse reposita, juxta ejus præceptum.

14. Ædificaverunt, etc., jubente Cyro, et Dario, Ver*. 14. et Artaxerxe. — Hoc refer non ad indificationem templi in se, puta Sancti et Sancti sanctorum; Iwc enim perfecta est anno sexto Darii, versu 15, sed ad consummationem atriorum et ornamentorum templi, et ad prosperitatem oblationum, donorum

et celebritatum templi : hæc enim perfecta est sub Artaxerxe. Rursum templi fabrica consummata fuit sub Dario, urbis vero Jerusalem sub Artaxerxe.

Artuer- Qnneres : Quis fuit hic Artaxerxes, do quo hic et cap. vu et seq.? Nonnulli putant esse Xerxcm; hic enim fuit Dani llystapsis filius eique in regno successit. Neque enim apparet ratio cur Esdras omiserit Xerxcm, et per saltum a Dario avo transiliat ad nepotem Artaxerxem Longimanum; præsertim cum celeberrimus fuerit hic Xerxes, utpoto qui undecies centena millia militum duxit in aciem contra Græcos, ac copiis suis terras, classibus maria stravivit, ideoque prius fuit terror Græciæ, sed mox ludibrium, cum vicius pene solus fugere coactus est. Unde Xerxem speciatim descripsit Daniel, cap. xi, vers. 1. Adde : Xerxes optime in Judæos fuit affectus, ut narrat Josephus, lib. XI Antfç. cap. v, quare videtur ipse fabricam templi promovisse. Denique Esdras jam plane grandævus et senex, non videtur post tempora Xerxis idoneus fuisse tam arduum legationi in Jerusalem, de qua cap. vu, vers. 6. Unde Josephus ait Esdram senem sub Xerxe vita functum non multo post reformatam Reinpublicarn. Quocirca in hac reformatione clauditur hic liber gestorum Esdrte.

ib«poo- Verum alii passim probabilius censent Artaxer- dro:Lon* xem hunc esse Longimanum Xerxis filium : *pruno*, p uàuu». qUja non Xerxes, sed Longimanus proprie ab omnibus historicis vocatur Artaxerxes; *secundo*, idem liquet ex continuatione hujus histori® cum historia Nehemiæ, quæ ohm unus erat liber cum hoc Esdræ. Nam qui hic dicitur Artaxerxes, et qui cap. vu, anno septimo regni sui misit Esdram in Jerusalem, idem *Nchemiæ*, cap. ii, vers. 5, dicitur eodem misisse Nehemiam anno regni sui vigesimo : ille autem qui misit Nehemiam, fuit Longimanus, ut ibi patebit. C&ûSa cur E-dras Xerxem omiserit, est quod ille totus occupatus bello Græco,

non logitaril de ludáis el templo, nec quid opis ad hoc cis contulerit. Porro Josephus confundit Xerxem cum Artaxerxe, nam Xerxi dat2« annos, cum constet eum nonnisi viginti annos regnasse; quare cneteri odo anni dandi sunt Artaxerxi. De nomine a Artaxerxis n dixi cap. ii, vers. G, quibus adde, quod « Artaxerxes, n Hebraice el Chaldaice dicitur *Artahsasta*, quod Hebraice idem est quod *fervor gaudii*, ail Pagninus a WH *ratarh*, id est *fervere ei bullire*, et sas quod *gaudere*. Aut idem est quod « lumen festinans ponere, > et sio derivatur ab “DN *or*, id est lux, ct chas, id est *festinare*, et HZ? sach, id est ponere. Denique caipa cur Artaxerxes tam benevolus fuerit Judfflis, fait Esther, quam multi putant ejus fuisse uxorem; ideoque ab eo suspensus fuit Aman, Mardocheus vero exaltatus. Sed hoc examinabo proœmio in *Esther*.

15. Mensis Adah. — Hic est mensis duodecimi)- v«s.<5- et ultimus Hebr.ponim, qui nostro partila februario, partim marlio respondet.

Qui est annus sextus Darii regis.— Igitur anno sexto Darii pars interior templi, quæ proprie vocabatur « templum, » in quod solis Sacerdotibus ingredi fas erat, perfecta est; sed anno nono Darii omnes templi paites tam interiores quam exteriores, puta atria, porticus, aliaque templi ornamenta perfecta fuere. Ita Josephus, Ribera, Peredas, et alii.

20. Quasi u\rs, — scilicet unanimi consensu, quasi omnes fuissent vir unus, unum idemque habentes cor et animum.

21. Qui se separaverant a coinquinationi gen- vert-îi-nini. — Qui relicto Gentilismo facti proselyti, per circumcisionem initiati erant Judaismo.

22. Er converterat cor regis Asscn ad eos. — Hic est Darius rex Persarum, qui dicitur « rex Assur, » quia Assyrii olim rerum domini et monarchie, æque ac Babylonii a Cyro subacti, jam &ub-erant monarchiæ Persarum ac Dario.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Artaxerxes mittit Efdrain in Jerusalem, ut Jtuteos visitet, instruat, dirigat et-regat.

1. Post hæc autem verba, in regno Artaxerxis regis Persarum, Esdras films Saraia*, filii Azairœ, filii Ilelciaë, 2. filii Sellum, filii Sadoc, filii Achitob, 3. filii Amariæ, filii Azariro, filii Maraioth, 4. filii Zaraiaë, filii Ozi, filii Bocci, 5. filii Ahisue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron Sacerdotis ab initio. G. Ipse Esdras ascendit <le Babylone, et ipse scriba velox in lege Moysi, quam Dominus Deus dedit Israel : et dedit ei rex, secundum manum Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus. 7. Et ascenderunt de filiis Israel, eide filiis Sacerdotum, et de filiis Levitarum, et de cautoribus, et de janitoribus, et de N'alhinæis, in Jerusalem, anno septimo Artaxerxis regis. 8. El venerunt iu Jerusalem mense quinio, ipso est annus

septimus regis. 9. Quia in primo die mensis primi coepit ascendere de Babylone, et in primo die mensis quinti venit in Jerusalem, juxta manum Dei sui bonam super se. 10. Esdras enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini, et faceret et doceret in Israel præceptum et iudicium, li. Hoc est autem exemplar epistolas edicti, quod dedit rex Artaxerxes Esdræ Sacerdoti, scribæ erudito in sermonibus et præceptis Domini, et cæremoniis ejus in Israel. 12. Artaxerxes rex regum Esdræ Sacerdoti, scribæ legis Dei cœli doctissimo, salutem. 13. A me decretum est, ut cuicumque placuerit in regno meo de populo Israel, et de Sacerdotibus ejus, et de Levitis, ire in Jerusalem, tecum vadat. 14. A facie enim regis, et septem consiliatorum ejus, missus es, ut visites Judæam et Jerusalem in lege Dei tui, quæ est in manu tua : Ia. et ut feras argentum et aurum, quod rex et consiliatores ejus sponte obtulerunt Deo Israel, cujus in Jerusalem tabernaculum est. 16. Et omne argentum et aurum quodcumque inveneris in universa provincia Babylonis, et populus offerre voluerit, et de Sacerdotibus quæ sponte obtulerint domui Dei sui, quæ est in Jerusalem, 17. libere accipe, et studiose eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, et sacrificia, et libamina eorum, et offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Jerusalem. 18. Sed et si quid tibi et fratribus tuis placuerit, de reliquo argento et auro ut faciatis juxta voluntatem Dei vestri facite. 19. Vasa quoque, quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Jerusalem. 20. Sed et cælcra, quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcumque necesse est vel expendas, dabitur de thesauro, et de fisco regis, 21. et a me. Ego Artaxerxes rex, statui atque decrevi omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, ut quodcumque petierit a vobis Esdras Sacerdos, scriba legis Dei cœli, absque mora detis, 22. usque ad argenti talenta centum, et usque ad frumenti coros centum, et usque ad vini batos centum, et usque ad batos olei centum, sal vero absque mensura. 23. Omne, quod ad ritum Dei cœli perlinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli : ne forte irascatur contra regnum regis, et filiorum ejus. 24. Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus, et Levitis, et canioribus, et janitoribus, Nathinæis, et ministris domus Dei hujus, ut vectigal, et tributum, et annonas, non habeatis potestatem imponendi super eos. 25. Tu autem Esdra, secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue judices et presides, ut judicent omni populo qui est trans Flumen, his videlicet qui noverunt legem Dei tui, sed et imperitos docete libere. 26. Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, et legem regis diligenter, iudicium erit de eo, sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnationem substantiæ ejus, vel certe in carcerem. 27. Benedicius Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret domum Domini, quæ est in Jerusalem, 28. et in me inclinavit misericordiam suam coram rege et consiliatoribus ejus, et universis principibus regis potentibus : et ego confortatus manu Domini Dei mei, quæ erat in me, congregavi de Israel principes qui ascenderent mecum.

ven i. 1. P^oST NJEC VEBBA — post hæc acta et gesta.
Esdras (scriptor hujus libri) filius Sarai.», — Pontificis occisi a Chaldæis, et frater Josedec, ac patruus Jesu Pontificis.

6, 6. Ipse Scriba velox in lege Moysi, — q. d. Esdras legis Mosaicæ erat peritissimos, in eaque docenda et explicanda promptissimus ; « scriba » ergo idem est quod « legis peritus » vel legis doctor. » Nota : Sicut Græci olim suos sapientes vocabant Philosophos, Chaldæi Magos, Galli Druidas, Indi Brachmanes, Gymnosophistas ; illi Judæi suos Doctores vocabant O'131D *Sopherim*, quod Septuaginta **vertunt** Noster « scri-

bas » a "I2D *sepher*, id est *littera* vel *scriptura*, q. d. *Litterati*, aut *scribae*, eo quod circa S. Litteras describendas, docendas, explicandas versarentur. Scribarum enim officium erat S. Scripturam incorruptam servare, corrigere ejus descriptioni invigilare, illam interpretari tum scripto, tum viva voce : inde responsa conscribere, tractatus conticere, variis inodis eam enarrare, etc. ; ita S. Epiphanius, *Jhtrési* 15. Unde *sepher*, id est a scriba, » derivari potest a ISO *saphar*, id est enarrare, recensere, ut *sopher* sil idem quod enarrator legis ; sed Noster et Septuaginta ad etymon *sepher* respexerunt, ut dixi : sit Grammatici ohm

nuncupati sunt qui ^pixuara, id est litteras, versabant, et obscuras dubiasque poetarum sententias explicabant. Omne enim Judæorum studium erat in sacris litteris; nam profanas et gentiles vix norant. Ita Jansenius, Tolelus, Maldonatus et alii, ubi agunt de legisperitis cum quibus Christus crebro disseruit. Inter hos scribas eminuit Esdras, ut dixi in *Proemio*. Hinc Elias Germanus, in *Thisbi* : « Scriba », ait, sunt sapientes, qui alio nomine vocantur magistri : » *Sopher* ergo idem est quod *liabbi*, *Hab*, *liabban*. Idem innuit S. Hieronymus, *epist.* 152.

Ascendit de Babylone, — in Jerusalem.

Et dedit ei r^{bx} (Artaxerxes) secundum manum Domini. Hic ejus super eum, omnem petitionem uls. — « Laous n significat favorem et operationem, qua Deus faciebat Esdram gratiosum regi, ait Cajetanus, ut rex ei concederet quicquid peteret. Non dubium autem Esdram petiisse a rege, ut Jerusalem restauraretur, et muris cingeretur, ideoque illud impetrasse. Unde ab hoc anno septimo Artaxerxis, cl ab hac regis concessione, multi inchoant septuaginta hebdomades, usque ad Christum, ut dixi *Daniel.* ix.

Ven : 7. Anno septimo Artaxerxis. — A sexto auno Darii, quo absolutum et dedicatum fuit templum usque ad annum septimum Artaxerxis, qui Darii ex filio Xerxe fuit nepos, fluxere anni 57. Quare Esdras tunc erat grandævus et plusquam centenarius, sed foriis adhuc et vegetus, Deo cum sustentante ad commodum populi, ul cum in lege Domini erudiret cl expoliret. Unde sequitur :

Ven. 9. 9. Esdras enim præpabavit cor suum, ut investigaret legem Domini, (ut scilicet eam cognosceret, el plane perspectam haberet,) et (deinde) faceret, (id est opere adimpleret,) et (denique) **DOCERET IN ISRAEL PILECI PTLM I T JUDICIUM**, — **quid** scilicet lex fieri, vel non fieri principiai, quidque per eam sil justum, vel injustum (hoc enim discernere, est «judicium »), licitum, vel illicitum. Disce hic ab Esdra ordinem docendi esse hunc, *primo* ul plene discas ; *secundo*, ut quod didi-

cisti, prior ipse facias et opere impleas; *tertio*, ut idem alios doceas. Sic Christus a erepit » primo « facere, » deinde « docere, » *Act.* i, 1.

13. A facie (id est, jussu et auctoritate), Regis Vetáis. et septem consiliatorum ejus. — Persarum enim reges habebant septem summos principescl consiliarios. Unde congrue ad hunc numerum deinceps in Scriptura similiter nominantur septem Angeli primarii quasi principes Dei : « Septem viri aula* cœlestis. » Nam, ut ait Aristoteles, (vel quisquis est Auctor, lib. *De mundo*, post medium), « majestas et gubernatio regum Persarum fuit imago divinæ majestatis et providentia ». » Vide dicta Apoc. i, 4, ad illa : « Eia septem Spiritibus. »

Ut visites I Ideam in lege Dei tui. — Rex ergo hic constituit Esdram visitatorem Judæorum sibi subjectorum, ul videat an ipsi observent legem Dei, et sicubi ab ea aberrent, eos erudiat, corrigat cl castiget.

20. Dabitur de toesalro regis, — Vide hic pie- ven. totem regum Gentilium, scilicet Artaxerxis, qui œque ul Cyrus et Darius, ex suo gerario prestilit sumptus necessarios ad templi ministeria.

24. Ut vectigal, etc., non habeatis potestatem v«n.ñl imponendi super eos. — Hinc patet Judæos fuisse servos cl tributarios Persarum; sed rex eorum hic ab omni tributo similive onere publico immunes facit Sacerdotes, Levitas, cœterosque templi ministros. Quod notent Principes Christiani.

25. Tu autem Esdra, etc., constitue Judices et Vew-ts. **PRESIDES UT JUDICENT OMNI POPULO**, — Ut lites dissidentium in populo juridice deliniant, et judicialiter decident.

26. Er omnis qui non fecerit legem, etc., judi- Vew.it **CIUM ERIT DE EO SIVE IN MORTEM**. — **ECC** **HIC** **PCX** dat Esdræ, el judicibus ab eo c populo constituendis, potestatem necis in prævaricatores, quam Judiéis negarunt Romani : illam enim duntaxat Pilato, cajterisque suis presidibus concesserunt. Unde Judæi, dicente Pilato, ut ipsi Christum secundum legem judicarent, responderunt : « Nobis non licet interfleere quemquam, » *Matth.* xxvn.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Rcxnsentur per familias Judai, qui cum Esdra c Babylone redierunt in Judaam. Item vasa, munera, hostia: quas Deo obtulerunt,

1. Ili sunt ergo principes familiarum, et genealogia eorum, qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone. 2. De fdiis Phiuees, Gersom. De filiis Ithamar, Daniel. De liliis David, Halius. 3. De filiis Sechcnia, filiis Pharos, Zacharias : et cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta. 4. De filiis l'iahaih Moah, Elioenai filius Zarehe, et cum eo ducenti viri. 5. De filiis Sechcnia, filius Ezecliel, el cum eo trecenti viri. 6. De filiis Adan, Abed filius Jonathan, el cum eo quinquaginta viri. 7. De filiis Alam, Isaios filius Alhalia, et

cum co septuaginta viri. 8. De filiis Saphati®, Zebedia filius Michael, et cum eo Octoginta viri. 9. De filiis Joab, Obedia filius Jahicl, et cum eo ducenti decem et octo viri. 10. De filiis Selomilh, filius Josphiæ, et cum eo centum sexagiuta viri. 11. De filiis Bebai, Zacharias filius BebiijCt cum eo viginti ocio viri. 12. De filiis Azgad, Jobanan filius Eccetan, el cum eo centum et dccern viri. 13. De filiis Adonicam, qui erant novissimi : et h oc nomina eorum : Eliphelelh, ct Jehiel, et Samaias, et cum eis sexagiuta viri. 14. De filiis Begui, Uthai et Zachur, et cum eis septuaginta viri. 15. Congregavi aulem eos ad fluvium, qui decurrit ad Aliava, ct mansimus ibi Iribus diebus, quæsivique in populo, et in Sacerdotibus de liliis Levi, el non inveni ibi. 16. Itaque misi Eliezer, el Ariel, et Semeiam , et Elnathan, et Jarib, et alterum Elnathan, el Nathan, et Zachariam, el Mosollam principes : et Joiarib, el Elnathan sapientes. 17. El mid eos ndEddo, qui est primus in Chasphiæ loco, et posui in ore eorum verba, qu® loquerentur ad Eddo,el fratres ejus Nathinæos, in loco Chasphiæ, ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri. 18. El adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonam super nos, virum doctissimum de filiis Moholi, filii Levi filii Israel, etSarabiam et filios ejus et fratres ejus decem et octo, 19. et Ilazabiam, et cum eo Isaiam de liliis Merari, fratresque ejus el filios ejus viginti. 20. Et de Nathinæis, quos dederat David et principes ad ministeria Levitarum, Nathinæos ducentos viginti : omnes hi suis nominibus vocabantur. 21. Et predicavi ibi jejunium juxta fluvium Aliava, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, et peteremus ab eo viam rectam nobis el filiis nostris, universæque substanti® nostre. 22. Erubui enim petere a rego auxilium et equites, qui defenderent nos ab inimico in via, quia dixeramus regi : Manus Dei nostri est super omnes qui quærunt eum in bonitate : et imperium ejus, et fortitudo ejus, el furor super omnes qui derelinquunt eum. 23. Jejunavimus autem, et rogavimus Deum nostrum per hoc : et evenit nobis prospere. 24. Et separavi de principibus Sacerdotum duodecim, Sarabiam, et Hasabiam, et cum eis de fratribus eorum decem. 25. Appendique eis argentum, et aurum, et vasa consecrata domus Dei nostri, qu® obtulerat rex et consiliatores ejus, ct principes ejus, universusque Israel eorum qui inventi fuerant: 26. el appendi iu manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, et vasa argentea centum , auri centum talenta : 27. el crateres aureos viginti, qui habebant solidos millenos, et vasa aeris fulgentis optimi duo, pulchra ul aurum. 28. El dixi eis : Vos sancti Domini, et vasa sancta, et argentum et aurum quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum, 29, vigilate et custodite, donec appendati scoram principibus Sacerdotum , et Levitarum , et ducibus familiarum Israel in Jerusalem, in thesaurum domus Domini. 30. Susceperunt aulem Sacerdotes el Levit® pondus argenti, et auri, el vasorum, ul deferrent Jerusalem in domum Dei nostri. 31. Promovimus ergo a fumine Ahava, duodecimo die mensis primi, ut pergeremus Jerusalem : et manus Dei nostri fuit super nos, et liberavit nos de manu inimici, et insidiatoris in via. 32. Et venimus Jerusalem, et mansimus ibi tribus diebus. 33. Die autem quarta appensum est argentum, et aurum, et vasa in domo Dei nostri, per manum Meremolh lili® Uri® Sacerdotis, eleum co Eleazar fiilusPhineas, cumque eis Jozabed filius Josué, el Noadaia filius Bennoi Levitæ, 34. juxta numerum et pondus omnium : descriplumque est omne pondus in tempore illo. 35. Sed et qui venerant de captivitate filii transmigrationis, obtulerunt holocaustomata Deo Israel, vitulos duodecim pro omni populo Israel, arietes nonaginta sex, agnos septuaginta septem, hircos pro peccato duodecim : omnia in holocaustum Domino. 36. Dederunt autem edicta regis satrapis, qui erant de conspectu regis, et ducibus trans Flumen el elevaverunt populum et domum Dei.

1. Qui ascenderunt mecum. — Hinc patet Esdræ hunc catalogum scripsisse9 ipsuiquc esset hujus bbn auctorem.

13. Qui erant novissimi,— id est qui ultimo loco Esdræ se associarunt, ul cum eo redii cui in Jerusalem.

17. ET MISI EOS AD EDDO, QUI EST PRIMUS (primiceps) in Chasphiæ toco. — « Chasphia» erat pagus, vel vicus in Babylone, in quo habitabant Judæi separali a Chaldæis, cujus pagi vel vici princeps erat a Eddo, n

21. Et pili dicavi (id est indixi et promulgavi commune) jejunium, etc., ut peteremus ab eo viam rectam, — ut scilicet deus via recta nos salvos et incolumes per tot hostes, pericula el anfractus deduceret in Jerusalem , omniaque nostra prosperaret.

23. Rogavimus Deum nostrum per hoc, (Hcbræus et Septuaginta : Pro hoc, vel propter hoc, ut scilicet propter hoc jejunium dirigeret et prosperaret iter nostrum; quod el fecit : nam) evenit nobis prospere. — Vide hic quam apud Deum potens

sit oratio armata jejunio, ut videatur Deo vim inferre ad concedendum id quod petitur.

27. Et crateres aureos 20 qui habebant (pondus) solidos millenos. — Ilcbræus et Septuaginta, *drachma* mille*.

35. Obtulerunt holocaustomata.—Holocaustum vni proprie erat sacrificium, quo tota victima in honorem Dei cremabatur; sed hic latius sumitur pro qualibet hostia, etiam pro peccato oblata, ut sequitur. Vide dicta Levici et seq.

36. Et elevaverunt populum , — 7. d. Satrapm vni et praefecti Persarum e/a/Mrunt Judæos suo patrocinio, favore, ope et opibus, promovendo fabricam templi, ammanilo, adjuvando, annonam prebendo, munera offerendo, uti eis praeceperat Artaxerxes cap. præcedenti.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esdras dilictum populi (quod gentilitias duxissent uxores), vestes lacerando, et crines vellendo deplorat : Deumque obsecrat, ut iram a populo avertat.

1. Postquam autem hæc completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes : Non est separatus populus Israel, Sacerdotes et Levitæ, a populis terrarum, et abominationibus eorum, Chananæi videlicet, et Helhæi, et Pherezæi, et Jebuzæi, et Ammonitarum, et Moabilarum, et Ægyptiorum, el Amorrhæorum : 2. tulerunt euim de filiabus eorum sibi et filiis suis, et commiscuerunt semen saucium cum populis terrarum : manus etiam principum el magistratuum luit in transgressionem hac prima. 3. Cumque audissem sermonem istum, scidi pallium meum el tunicam, et evelli capillos capitis mei et barbæ , el sedi mœrens. 4. Convenerunt autem ad me omnes, qui timebant verbum Dei Israel, pro transgressionem eorum qui de captivitate venerant; et ego sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum : 5. et iu sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, et scisso pallio el tunica, curvavi genua mea, et expaudi manus meas ad Dominum Deum meum, 6. et dixi : Deus meus, confundor el erubesco levare faciem meam ad te : quoniam iniquitate? nostre multiplicat® sun» super caput nostrum, ct delicta nostra creverunt usque ad cœlum, 7. a diebus patrum nostrorum : sed et nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc, et in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, el reges nostri, ct Sacerdotes nostri, in manum regum terrarum, el iu gladium, et iu captivitatem, el in rapinam, el in confusione vultus sicut et die hac. 8. Et nunc quasi parum et ad momentum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitterentur nobis reliqui®, ut daretur nobis paxillus in loco sancto ejus, et illuminaret oculos nostros Ileus noster, et darei nobis vitam modicam in servitute nostra, 9. quia servi sumus, ct in seculum nostra non dereliquit nos Deus noster, sed inclinavit super nos misericordiam curam rege Persarum, ut daret nobis vitam el sublimaret domum Dei nostri, et exstrueret solitudines ejus, et daret nobis sepem in Judæi Jerusalem. 10. Et nunc quid dicemus, Deus noster, posi hæc? quia dereliquimus mandata tua, 11. quæ præcepisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens : Terra, ad quam vos ingredimini ul possideatis eam, terra immunda est, juxta immunditiam populorum, cælerarumque terrarum, abimniliuibus eorum uui repleverunt eam ab ore usque ad os in coinquinatione sua. 12. Nun.

ergo filias vestras ne detis filiis eorum, et filias eorum ne accipiat filii vestris, et non quæralis pacem eorum, et prosperitatem eorum, usque in æternum : nt confortemini, ct comedatis quæ bona sunt terræ, cl hærcdes habeatis filios vestros usque in sæcuhnn. 13. Et post omnia quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, ct in delicto nostro magno, quia tu , Deus noster, liberasti nos de iniquitate nostra, et dedisti nobis salutem sicut est hodie , 14. ul non converteremur, et irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia jungeremus cum populis abominationum istarum. Numquid iratus es nobis usque ad consummationem ne dimitteres nobis reliquias ad salutem ? 15. Domine Deus Israel, justus es tu : quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac. Ecce coram te sumus in delicto nostro, non enim stari potest coram te super hoc.

2. Tulerunt enim de filiabus eorum sim —uxores. Nota : Deus, *Exodi* xxxiv. et *Deula'*. vu, 3, præceperat Judæis no uxores ducerent Chananeas quæ incolebant terram sauciam a Judæis occupandam, idque ob periculum perversionis; ne scilicet ab idololatriis uxoribus pellicerentur ad colendum idola, ut insinuat Nehemias, cap. ult., vers. 24 et 26. Idem iudicium erat de Ammonilis, Meabitis, /Egyptiis, etc.: intellige nisi uxores prius abjectis idolis ad Deum verum et Judaismum se converterent; tunc enim licebat eas ducere, uti Salomon duxit Rahab, et Booz duxit Ruth.

Causam peccati Lyranus et Glossa assignant hanc, quod Judæi venientes in Jerusalem, videntes uxores suas ex labore et ærumnis itineris macilentas, rugosas et deformes, eas contempserint, ideoque duxerint e vicinis gentibus juvenculas, vegetas et speciosas.

Manus etiam Piuncipum et Magistratum fuit in transgressions hac prima , — quasi dicat : In hoc opere ducendi uxores gentiles, primi fuere principes, qui alios ab hoc scelere avertere et compescere debuissent. Manus enim adhibetur operi ut illud operemur; atque manu juncta manui solet dari lides mutua mariti et uxoris.

Ver».7. 7. Sicut et die hac, — cernimus, experimur et sentimus plagas jam dictas, quibus Deus dorsa nostra assidue verberat, et peccata nostra flagellai.

Vm. s. 8. Et nunc quasi parum et ad momentum facta est (grata et exaudita) deprecatio nostra apud Dominum, — *q. d.* Parvum quiddam et parvo, ut verendum est, tempore duraturum deprecatione nostra obtinuimus a Deo, ut scilicet liceret nobis c Babylone redire in patriam. Unde Septuaginta vertunt : *Et nunc ut parum mansuefactus est nobis Dominus.* Timebat enim Esdras ne ob conjugia hæc cum Gentilibus inita, Deus rursus iratus reditum in Jerusalem revocaret, impediret, et aliis ærumnis involveret.

Ei daretur nobis paxillus in loco sancto ejus, (ita lege cum Hcbræo, Septuaginta, Romanis, non, « pax illius, » 7. d. « Et daretur nobis paxillus, » id est modica firmitas (paxillis enim et clavis figebant tabernacula, trabes et ligua, ut firma consulerent) habitationis uoslræ in Jerusalem.

Unde septuaginta pro « paxillus, » vertunt /Zrma-*mentum*. Ra Cajelanus, Vatablus et alii. Symbolice, « paxillus » significat principes et magistratus 0 gente Judaica : ab his enim pendebat populus, sicut vas vel trabs pendet a paxillo, ut dixi *Isaia*: XXII, 23, ad illa Dei de Eliacim Pontifice : « Et figam illum paxillum in loco fideli, et erunt in solium gloriæ domui patris ejus. » Esdras ergo pro magno beneficio computat, quod Artaxerxes Judæis dederite gente sua principes et magistratus, qui eos secundum leges et instituta patria regerent, et in vero Dei cultu promoverent; si enim Persas dedisset, parum illi Dei cultum conservare curassent. Et hoc beneficio) il luminaret (id est recrearet, lætificaret (sicut enim tenebræ tristitiæ, sic lux lætitiæ est symbolum et causa) oculos nostros Deus noster : et daret nodis vitam modicam in servitute nostra. — « Vitam, » intellige jucundam, liberam et lætam; nam vivere in mœrore et servitute, mors potius est quam vita. Adde quod tradit Xenophon, lib. VII *Cyropædiæ*, Cyrum, cum capta Babylone Persæ sævirent in cives, præcepisse ut parcerent cl vitam darent eis qui loquerentur lingua Syriaca, id est Judaice : hanc enim mentem ei indidit Deus in gratiam Judæorum.

9. Et extrueret solitudines, (ita vocat ruinas et Vera. 9. domos desolatas in Jerusalem, quæ jam restau* rabantur :) Et daret nobis sepem — (ita lege cum Romanis non « spem, » ut legunt alii,) id est munimen, tutelam et securitatem a Samaritis, aliis** que hostibus qui nunc sub Cambyse fabricam urbis et templi impediverunt; idque factum est per favorem Artaxerxis, tam benevoli tamque potentis monarchie.

11. Qui REPLEVERUNT EAM AB ORE USQUE AD OS IN

co inquina tione sua, — id est impleverunt eam ab omni parte, sicut vas impletur ab ore ad os, id est, ab una extremitate usque ad aliam aceto, aliove liquore. Addit Sanchez: a Os, ait, mensuram denotat, quia mensura omnis maxime liquidorum orificium habet, quod est in vase summum, et ubi magna est alicujus liquoris abundantia, ex uno vase jam pleno in aliud per canalem transfunditur, et inde rursus in aliud , donec omnia vasa ud suminum expleantur. « Quo dicendi modo

mult® provino!® significantur p^{ien}» abomina-
tione gentilitia.

Vers. is. 12. Nunc ergo, — stint verba Dei prohibentis,
ne quis ducat uxorem gentilem.

Et NON QUÆRATIS PACEM EORUM ET PROSPERITA-
TEM eorum, — g. d. Ne curetis, ametis, quæra-
tis prosperitatem Gentium vicinarum, quæ pace
fruentes abundant opibus et deliciis, ut propterea
cupiatis cum eis fœdus et matrimonia inire; sed
potius Deo vestro servite in terra vestra, ab co-
que prospera omnia petite et exspectate. *Secundo*,
q. d. Non silis solliciti de Gentiumvicinarum pace
et prosperitate, ul de ea gaudeatis, et si illa cis
auferatur, doleatis; nolo enim vos cum cis ami-
citiā inire, et matrimonia **jungere**, sed potius
cupio vos ab cis esse aversos et inimicos, ut eos
conculcetis, evertatis et excindatis, utjussit Deus,
Exodi xxiii, 32.

Vers. 13. 13. ET POST OMNIA QUÆ VENERUNT SUPER NOS IN
operibus (id est propter opera : est enim pretii
sive meriti) nostris pessimis, et in delicto nostro,
(magno idololatriæ, quo sub Salomone, Manasse,
Jechonia, etc., relicto Deo coluimus idola gen-
tium;) quia tu Deus noster liberastinos (c cap-
tivitate Babylonica, in quam ob peccata nostra
incideramus,) et dedisti nodis salutem (liberta-
tem, ut salvi rediremus in Jerusalem) sicut est
hodie, — id est sicut hodie facium cernimus, gau-
demus et gratulamur; idque, Domine, fecisti hoc
fine, ut tanto beneficio tuo illecti,

Veri. (4. 1i. Non converteremur — ad pristina idola et
vilia. Nola : To fcf, id esi *quia*, hic non sumitur
proprie ut significet causam, sed improprie idque
dupliciter; *primo* ut sil particula nil significans,
Chia ali- sc(i per pleonasmum redundans et ornatus causa
slimitnr duntaxat addita : sic enim Hebræi sæpe usur-
ili sit pant to Si, præscrilm cum rem gravem vel exi-
nnanb vel valde desideratam aut gralam signiii-
<hns.,n* care volunt, ut *Joan*, iv, ubi Christus ail Samari-
tan® : « Bene dixisti, quia non habeo virum : »
id est me non habere virum. Et *Osee*, cap. x, vers.
35 : « Quia luxit super eum populus. » Et cap.
eodem, vers. 3 : « Quia nunc dicent: Non est rex
nobis. » El *Psalm*. xvii, quater particula **Oh'** He-
braice ad ornatum ponitur, et *quoniam* latino, qua»
illi respondet, quæ idem valet quod *quia*, vers.
31, 32, 33, 33. Quare sensus erit : Post hæc om-
nia, quæ propior nostra opera scolorala pertuli-
mus, tu Deus noster liberasti nos. Ita Sanchez.

(/wui p o *Secundo*, magis nervose Vatablus pro *quia* ver-
tit *tamen*. Hebraice enim *ki*, id est *quia*, Siepe est
adversarium el sumitur pro *sed*, *tamen*, *verumta-
men*, ul *Isaia* xxxvi : a Numquid parturiet terra in
una die? quia parturivit et peperit Sion; » id est
non potent parere uno die terra; verumlamen
poterit Sion. *Psalm*. xxxvi, cum dixisset David do
justis : « Non confundentur in tempore malo;»
subjicit de impiis : « Quia peccatores peribunt; »
id est, verumlamen peccatores peribunt. El *Psal*.
XIII, cum dixisset de peccatoribus : « Trepidave-

runt limore, ubi non erat timor; » de justis sta-
tina subjicit : Quoniam Dominus in generatione
justa est,» id est verumlamen Deus cum justis erit
et ideo non timebunt.

Sic el hic : unde Vatablus vertit : *Posteaquam
vero omnia here venerunt super nos propter opera
nostra mala, et propter ingentia delicta nostra; tu
tamen, o Deus noster, pepercisti, ne nos deprimere*
ob iniquitates nostras*. Admiratur enim Esdras im-
mensam Dei in Judæos clementiam, quod eos ob
tanta scelera in Babylone non dereliquerit, nec
plane disperdiderit, sed pepercerit; quin et novis
magnisque donis auxerit, nimirum libertate, re-
ditu in patriam, restauratione urbis et templi; edeo
ut beneficiis suis cum ipsorum ingralitudiLe et
maleficiis certasse videatur. Hæc est divina cle-
mentia omnem humanam superans, et Deo soli
propria.

Numquid iratus es nobis usque ad consummatio-
nem (ut nos plane disperderes el consumeres) ne
dimitteres nodis reliquias ad salutem? — ne sci-
licet ex tot millibus Judæorum salves paucos
aliquos, quasi populi reliquias? q. d. Minime gen-
tium : licet enim tu id optimo jure nobis facere
potuisses ob nostra scelera, tamen noluisti. Vicit
enim tua clementia tuam justitiam, ut non tantum
paucas reliquias, sed inulta millia Judæorum tam
in Judæa quam in Babylone salvaris, et in vita
conservaris, quæ pristinum Israelis ac Reipublicæ
et Ecclesiae tu® decus et splendorem quasi emor-
tuum suscitabunt, et redivivum gloriosumque ex-
hibebunt.

15. Domine Deus Israel, justus es tu : quoniam
DERELICTI SIMUS QUI SALVAREMUR SICUT DIE HAC, —
apparet et ab omnibus cernitur, q. d. Multi qui-
dem e nobis perierunt ob peccata, quia justo tuo
judicio eos condemnasti; non pauci tamen in vita
superstites derelicti sunt qui salvarentur : qua in
re excessum quemdam justilli® fecisti, ut justissi-
mus sis et dicaris, eo quod non omnes perdideris,
uti juste poteras; sed multos salvaris, ut justitiam
tuam clementia magna temperares; imo justitia
tua sineret se vinci a tua clementia, aut potius ipsa
se converteret in clementiam, faccretque ut cle-
mentia justitia} locum occuparet. Hic enim est
excessus justitio?, cum justitia locum suum cedit
clementi®, imo in eam se commutat et transfor-
mat.

Ecce coram te sumus in delicto nostro, — g. d.
Heos nos libi sistimus gravissimi delicii, scilicet
quod uxores gentilitias duxerimus.

Non enim stari potest coram te super hoc, —
q. d. Non potest hoc ulla ratione negari, excusari,
velari, vel defendi; Hebræus : *Non enim est stare
coram te super hoc*; quin in judicio causa cada-
mus, judiccmurque peccatores, ingrati, et rei lus-
sa? divina? majestatis. Quare pra? pudore vultum
velamus, imo in terram projicimus, flagitantes
gratiam et misericordiam tuam. Talis debet osse
pœnitentium sensus et oratio, pudor et contritio,

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esdras mandat dimitti uxores gentilitias; designantur præfecti qui hoc mandatum exsequantur ; recensentur ii qui gentilitias duxerant.

1. Sicprgo orante Esdra, et implorante eo, et flente, et jacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israel cœtus grandis nimis virorum, et mulierum, et puerorum, et flevit populus fletu multo. 2. Et respondit Sechnias filius Jehicl de filiis Ælam, et dixit Esdra : Nos prevaricati sumus in Deum nostrum, et duximus uxores alienigenas de populis terra : et nunc, si est pœnitentia in Israel super hoc, 3. percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, et eos qui de his nati sunt, juxta voluntatem Domini, el eorum qui timent preceptum Domini Dei nostri : secundum legem fiat. 4. Surge, tuum est decernere, nosque erimus lucum : confortare, et fac. 5. Surrexit ergo Esdras, et adjuravit principes Sacerdotum el Lcvitarum, et omnem Israel, ut facerent secundum verbum hoc, et juraverunt. 6. Et surrexit Esdras ante domum Dei, el abiit ad cubiculum Johanan filii Elia-sib, et ingressus est illuc, panem non comedit, et aquam non bibit : lugebat enim transgressionem eorum qui venerant de captivitate; 7. el missa est vox in Juda et in Jerusalem omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Jerusalem : 8. el omnis qui non venerit in tribus diebus juxta consilium principum et seniorum, auferetur universa substantia ejus, et ipse abjicietur de cœlu transmigrationis. 9. Convenerunt igitur omnes viri Juda et Benjamin in Jerusalem tribus diebus , ipse est mensis nonus, vigesimo die mensis : et sedit omnis populus in platea domus Dei, tremantes pro peccato, el pluviis. 10. Et surrexit Esdras Sacerdos, et dixit ad eos : Vos transgressi estis, et duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum Israel. 11. Elnunc dale confessionem Domino Deo patrum vestrorum et facile placitum ejus, et separamini a populis terræ, et ab uxoribus alienigenis. 12. Et respondit universa multitudo, dixitque voce magna : Juxta verbum tuum ad nos, sic fiat. 13. Verinnlamen quia populus nullus est, et tempus pluviae, el non sustinemus stare foris, et opus non est diei unius vel duorum (vehementer quippe peccavimus in sermone isto), 14. constituantur principes in universa multitudine : et omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas, veniant in temporibus statutis, et cum his seniores per civitatem et civitatem, et judices ejus, donec avertatur ira Dei nostri a nobis super peccato hoc. 15. Igitur Jonathan filius Azahel, et Jaasia filius Thecue, steterunt super hoc, el Mesollam, el SebelhaiLeviles adjuverunt eos : 16. feceruntque sic filii transmigrationis. El abierunt Esdras Sacerdos, el viri principes familiarum, in domos patrum suorum, et omnes per nomina sua, et sederunt in die primo mensis decimi ut quærerent rem. 17. El consummati sunt omnes viri, qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi. 18. El inventi sunt de filiis Sacerdotum qui duxerant uxores alienigenas. De filiis Josué filii Josdec, et fratres ejus, Maasia, et Eliezer, et Jarib, el Godolia. 19. El dederunt manus suasui ejicerent uxores suas, el pro delicto suo arietem de ovibus offerrent. 20. El de filiis Emmer, Ilanani, el Zebedia. 21. El de filiis Harina, Maasia, el Elia, el Scmeia, el Jehiel, el Ozias. 22. El de filiis Pheslr r, Elioenai, Maasia, Ismael, Nathanael, Jozabed, el Elasa. 23. El de filiis Lcvitarum, Josabed el Semei, et Cclaia, ipse est Calila, Phataia, Juda, el Eliezer. 24. El de canioribus, Eliasib. Et de janitoribus, Sellum, el Telem, et Uri. 25. El ex Israel, de filiis Pharos, Remeia, et Jezia, el Melclna, el Miamiu. et Eliezer, et Molclia, el Banca. 26. Eide filiis Ælam, Mathania,

Zacharias, el Jehicl, el Abdi, cl Jerimolh, el Elia. 27. El de filiis Zcthua, Elioenai, Eliasib, Mallmnia, el Jcrimulh, cl Znbad, cl Aziza. 28. El de filiis Behai, Johanan, Hanania, Zabbai, Alhalai. 29. El de filiis Bapi, Mosollam, cl Melhich, el Adaia, Jasub, ct Saa], elRamolh. 30. El de filiis Pliahalh, Moab, Edna, el Chalal, Banaías, elMaasias, Malhanias, Bcseleel, Renimi, cl Manasse. 31. El de liliis Herein, Eliczer, Josué, Melchias, Scmeias, Simeon, 32. Benjamin, Maloch, Samarías. 33. El de filiis Ilasom, Malhanai, Malhatha, Zabad, Elinhelç^ Jermai, Manasse, Semei. 34. De filiis Balli, Maaddi, Amram, el Vel, 35. Bancas, elBadaías, Chcliau, 36. Vania, Mariraulh, el Eliasib, 37. Malhanias, Malhanai, el Jasi, 38. cl Bani, et Beninii, Semci, 39. el Salmias, el Nathan, el Adaias, 40. el Mechnedebai, Sisifi, Sarai, 41. Ezrel, cl Selcmiau, Semeria, 42, Sellum, Amaria, Joseph. 43. De filiis Nebo, Jehicl, Malhalhias, Zabad, Zahina, Jcddu, cl Joci, el Bauaia. 44. Omnes hi accelerant uxores alienigenas; et fuerunt ex eis mulieres quæ pepererant filios.

/cn I. 1. Sic ergo orantb Esdra et implorante (Dei misericordiam), et flentb, et jacente ante templum.— Fecit hoc Esdras, ut populum ad poenitentiam inveterati abusus ducendi alienigenas, sua oratione et lletu impelleret; ipse enim confitetur et deflet hic peccatum non suum, sed populi, ejusque personam et peccatum in se suscipit (æque ac fecit Christus, cujus Esdras hic est typus), idcoque publicam orationem instituit, cum gemitu et lacrymis prostratus in terram, et jacens ante templum, quasi indignum se existimans qui templum ingrederetur, ibique oraret; utquo ante templum oransetplorans, ut habent Septuaginta, a toto populo circumfuso audiretur.

Vers. 2. 2. Et NUNC SI EST POENITENTIA IN ISRAEL SUPER HOC. — Illebræus et Septuaginta : Si *est spes*, scilicet Deum per poenitentiam placandi. « I'amentia » enim est dolor de peccatis cum spe veni® impetrandas. Qui enim non habet spem veniæ non poenilet, sed desperat instar Judæ. Quare poenitentia includit spem remissionis peccati.

Ven. 3. 3. Percutiamus foedus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores (alienigenas), et eos qui de ms nati (ne natorum intuitus et amor nos sollicitet ad revocandas eorum matros alienigenas. Verum cum hi sint filii nostri, impium et inhumanum foret cos omnino abjicere : quare abjiciamus eos non plane et absolute, sed) juxta voluntatem Domini, et preceptum eorum qui timent Dominum, — ut scilicet modum abjiciendi, quem viri sapientes et timentes Deum nobis præscripserint, exsequamur.

Vcn. s. S. Er juraverunt, — se uxores alienigenas absolute et omnino dimissuros; filios vero ex eis procreatos non absolute, sed juxta consilium Esdræ et sapientum Deum timentium a se ablegaturos. Sapientes aulem hunc modum præscripserunt, ut filios a se et domo sua amandarent ad collegia et pædagogia ad hoc instituta et instituenda, ut in iis a v?ris prudentibus erudirentur in vera Dei fide, timore et cultu, ac in bonis moribus. Ita Cajetanus.

Magna fait hæc resolutio Judæorum, plane se-

ria poeniteniia, el juramentum valde arduum. Jurant enim se uxores suas, quibus ardore magno tot annos agglutinati fuerant, quasque amabant ut viscera sua, abjecturos, ut Dei voluntati legique satisficiant; idem facturos de prolibus, quos ut sua membra, imo ut vivas sui imagines, ac ui alteros se, utpote in quibus post mortem superstites futuri, et in hominum memoria continue victui i erant, abjecturos et spem posteritatis quasi succisuros, 7. d. Malumus placere Deo, quam uxoribus et filiis nostris; malumus gratiam Dei, quam uxorum. Deum enim amamus supra omne amabile : quare ut ejus amori, religioni et legi obsequamur, illos a Deo nobis dilectos abdicabimus, et quasi membra nostra a nobis dissecabimus. Imitabimur Abraham patrem nostrum, qui unicum suum Isaac Deo immolare voluit.

Nota : Nonnulli cum Bellarmino, lib. I *De Afa-* Mitri-
(rim. cap. xxiii, censent hæc matrimonia Judæo- mooiâ
rum cum alienigenis fuisse irrita et nulla, eo quod
lex Erod. xxiii, et *Deut.* vn, velans illa, videatur alknige-
eadem pariter irritare et annullare. Probabilius Dis
Cajetanus et alii censent illa lego fuisse dunlaxat
vetita, non aulem irrita. Lex enim nil talo expri-
mit, quo significet illa esse nulla. Dissolvit tamen
ea Esdras, quia in legeonnubia solvi poterant per
libellum repudii Judæis permissum, ac proinde
hoc casu debebant solvi, utpote contra legem
inita, et vetita ob periculum idololatria).

6. Et surrexit Esdras ante domum Dei, et adiit Vert.«
AD CUBICULUM JOHANAN FILII ELIASIB. — 11fc « Elia-
sib » fuit Pontifex, ac filius Joacim. Hæc enim
fuit series Pontificum illius ævi : Saraia occiso a
Chaldæis successit filius Josedec, huic Jesus, huic
Joacim, huic Eliasib, ut patet *Nehcm.* xn, 22, vi-
detur ergo Joacim jam fuisse mortuus, ut ei suc-
cesserit Eliasib, uti asserit Josephus, lib. XI, cap.
v, et Eusebius in *Chron.* Certe anno Artaxerxis vi-
gesimo Eliasib fuisse Pontificem, liquet *Ndiem.*
cap. in, vers. 1.

7. Et missa est vox in Juda, — q. d. Missus est Vm.T.
præco qui sua voce omnes Jud.i oscitaret, et con-
vocaret in Jerusalem sub pama excounuuuicatio-

Vi

COMMENTARIA IN LIB. I ESDRÆ, cap. X.

Dis et confiscationis bonorum, nt audirent mandatum Esdræ et principum de dimittendis uxori-
bus gentilitiis. Porro sub Juda et Benjamin in-
tellige cæteros Israelitas, qui se tribui Judæ ag-
gregarant sub Duce Zorobabcle et Jesu Pontífice.

9. Ipse est messis nonus, vigesimo die mensis.—
Nota : Hebræi utebantur mensibus non solaribus
ut nos, sed lunaribus. Una enim lunatio sive unus
lunæ per Zodiacum cursus, unum constituebat
mensem. Porro primus mensis erat is cujus novi-
hinium proximius erat æquinotio verno, quod
modo incidit sub diem 21 marlii : tunc enim li-
berati fuerunt Hebræi ex Ægypto per primam ce-
lebrationem Paschæ et Agni Paschalis in mense
primo. Primus hic mensis vocabatur Nisan, qui
respondebat nostro partim marlio, partira aprili.
Vide dicta Erodi xii. Nonus ergo mensis, de quo
hic, vocabatur Caslcu, qui respondebat nostro
partim novembri, partim decembri. Ordo enim
mensium Hebraeorum est hic : Nisan, Jiar, Sivan,
Tammuz, Ab, Elul, Tisri, .Merchesvan, Casleu ,
Tevet, Sabat, Adar. Ita Gencbrardus in *Calenda-
rio Hebraorum*.

Et sedit omnis populus in platea domus Dei, tre-
mentes pho peccato et pluviis, — *q. d.* Tremebant
interius ex conscientia sceleris cos exagitante,
quod scilicet uxores gentilitias duxissent, contra
legem Dei : tremebant pariter exterius ob pluvias
et frigora ; erat enim november.

Ver». II. i). ET NUNC DATE CONFESSIONEM DOMINO DeO. —
Hebræus, *Dale nmifl todhafi*, id est *confessionem,
laudem, gloriam*, *q. d.* Pœniteat vos, ac confite-
mini Domino rcatuin peccati vestri, cum serio et
efficaci satisfactionis et emendationis proposito,
repudiandi scilicet uxores alienigenas. Hæc enim
confessio et poenitentia vestra valde Deum lauda-
bit et glorificabit. Nam *primo* testabitur ipsum
esse justum, vos vero peccatores ; secundo, sub-
det vos Deo Deique voluntati et legi ; tertio, ab-
dicabit a vobis periculum idololatriæ ; *quarto*, se-
parabit vos quasi fideles et sanctos a contactu et
contaminatione infidelium et immundorum. Vide
dicta Josué vu, t9, ubi Josué ait ad Achan : « Fili,
da gloriam Deo. »

, -ti u 14. Constituantur principes,—qui exsequantur
edictum jam editum, ac curent, ut singuli, qui uxo-

res alienigenas duxerunt, eas dimittant. Hinc vi-
detur edictum hoc executioni mandatum fuisse,
ac singulos partim sponte, partim coactos a prin-
cipibus dimisisse uxores gentilitias ; id enim fac-
tum esse expresse narrat Josephus, lib. XI, cap. v,
ac lib. III *Ebdrcce* cap. ix, 36. Negat tamen hoc
Cajetanus, aitque Esdrain non prævaluisse, ut
id posset exsequi ob multitudinem resistantium,
qui uxoribus suis agglutinati erant, sed id perfe-
cisse post decem annos Nehemiam, cap. xiii, 23 :
« In diebus, inquit, illis vidi Judæos ducentes
uxores Azotidas, Ammonitidas, Moabitidas ; et
filii eorum ex media parte loquebantur Azotico,
et nesciebant loqui Judaice, et loquebantur juxta
linguam populi et populi. »

Verum hic locus non convincit. Dici enim po-
test, estque valde probabile, Judæos post tot pro-
missiones, juramenta, lacrymas et gemitus re-
diisse ad vomitum, ac easdem uxores alienigenas
revocasse, vel alias similes duxisse. Nam diserte
totus populus hoc loco consensit Esdræ in alieni-
genarum repudium, ut patet versu 12, ubi dici-
tur : « Et respondit universa populi multitudo,
dixitque voce magna : Juxta verbum tuum ad
nos (sicut locutus es et edixisti nobis) sic fiat. »

17. Er consummatisunt (plane el plene numerati, Ver», it .
annotati, et in catalogum redacti sunt) omnes viri,
QUI DUXERUNT UXORES ALIENIGENAS. — Unde COTlim
nomina deinceps fuse recensentur etiam sacer-
dotum ; quæ res indicat magnam fuisse tunc mo-
rum corruptionem, ut sacerdotes quoque perva-
serit. Porro, « sicut populus, sic sacerdos, » ait
Isaías cap. xxiv, vers .2.

44. Omnes iii acceperunt uxores alienigenas, et Ver», 4L
FUERUNT EX ILLIS MULIERES QUÆ PEPERERANT FILIOS.
— Pro « pepercrant, » Hebraice est 10»C' iastmu,
id est *posuerunt* ; quod nonnulli sic explicant, *q. d.*
Mulieres nonnulla: alicnigenæ filios suos, quos
exJudæis conceperant, exposuerunt arbitrio et
voluntati judicum, ut ejicerent eos, aut reline-
rent. Verum hæc res non spectabat ad mulieres,
sed ad maritos, et ad judices, qui hic cum viris,
non cum uxoribus, rem el causam egerunt. Igi-
tur *mulieres ponere filios* idem est quod parere
filios, ut vertit Noster, Septuaginta, Valablus et
alii.

LIBER NEHEMIÆ

ARGUMENTUM

Nehemias primitus, ut patet *Esdræ* i, 23, ante Esdram (qui sub Artaxerxe rediit), sub Cyro cum Zorobabelc et populo, Babylone reversus fuerat in Jerusalem, ut eam cum templo reredificaret. Unde cum ibi invenit Esdras, ut palet *Esdræ* I, cap. vin, 9; verum cum Samaritani sub Cambyse Cyri filio fabricam urbis et templi impedirent per novem annos, Nehemias regressus est cum Zorobabele Babylonem, fuitque pincerna Artaxerxis; unde anno ejus vigesimo facultate ab eo impetrata restaurandæ urbis, rediit secundo in Jerusalem, eamque instauravit, et muris undique cinxit, spatio duodecim annorum, scilicet ab anno 20 Artaxerxis usque ad annum 32 ejusdem, ul patet cap. xiii, G; quo facto, tertio rediit Babylonem, indeque tertio reversus est in Jerusalem, ibique paulo post mortuus. Audi Josephum, libro XI, capite v in fine: « Post hæc, inquit, et alia multa honesta et laude digna opera, Nehemias jam senex defunctus est. Vir ad virtutem eljustitiam natus, et in populares suos beneficentissimus, relicto sempiterno sui monumento in Hierosolymitanis moenibus. »

Zorobabel autem in Babylone mansit, ibique mortuus est, ut tradunt Hebræi in *Scder-Olain*, et lib. III *Esdræ* cap. ih, iv et vi.

Quieres: Quis el qualis fuit Nchemias? Severus Sulpilius, S. Isidorus et Sixtus Senensis in *Nehemia* censent eum fuisse de tribu Juda. Verum sacerdotem cum fuisse ideoque oriundum ex tribu Levi, liquet II *Machab.* u, 21. Porro fuit ipse aulicus Artaxerxis, imo pincerna; unde ab eo obtinuit facultatem urbem reædiücandi, idque fecit magno labore, magnaue fortitudine assidue certando cum hostibus fabricam impredientibus. Artaxerxes hic fuit Longimanus Xerxis filius, sub quo Pontifex Judæorum erat Eliasib filium Joacim, nepos Jesu Nchemiæ familiaris et adjutor. Porro, Nehemias praeter hunc librum scripsit alium de rebus quæ Judæis post reditum in Jerusalem contigerunt, cujus fit mentio II *Machab.* u, 13: u Inferebantur autem in descriptionibus et commentariis Nchemiæ hæc eadem; el ut construens Bibliothecam congregavit de regionibus libros et Prophetarum, et David, et Epistolas Regum, cl de donariis.

Quæres secundo an hic Nehemias sit idem cum Nehemia, cujus meminit Esdras, cap. n el seq. Nonnulli censent esse diversum: probant primo,

quia ille Esdras fuit unus e ducibus redeuntium e captivitate sub Cyro; quare tunc erat viginti annorum ut minimum. Aprimo autem anno Cyri usque ad annum 32 Artaxerxis Longimani, ad quem Nchemias hic noster pervenit, ut patebit cap. xiii, 6, fluxere 96. Quare tunc Nehemias erat ut minimum centum et sedecim annorum, ac proinde ineptus ad officium pincernas Artaxerxis, mullo ineptior ad laboriosam istam legationem, et profectionem c Jerusalem in Persidem ad Artaxerxem, de qua cap. xiii, G; secundo, quia Nehemias hic passim de se loquitur in prima persona: de Kehemia aulem Esdræ socio loquitur Scriptura in tertia persona, ut patet cap. vn, 65, et cap. vin, 9; tertio, quia Nehemias hic vidit Jaddum qui fuit Pontifex, et occurrit Alexandro Magno, ul innuitur cap. xn, II; debuisset ergo Nehemiasesse ducentorum annorum (tot enim sunt ab Esdra et Cyro usque ad Alexandrum) et amplius.

Verum plures censent unum eundemque esse Nchemiam, non duos, idque videtur verius. Nam Nehemias tam in hoc libro, quam in libro Esdræ, vocatur Athersalha. Audi lib. I, cap. vin, 9: « Dixit autem Nehemias (ipse est Athersalha) et Estiras sacerdos; » secundo, quia quod de Athersatha, id est Kehemia, dicitur I *Esdræ* cap. ii, 63, scilicet eum praecepisse ut sacerdotes incerti el dubii non comederent de victimis sanctificatis, donec oraculo pontificis constaret ipsos esse veros sacerdotes; idem prorsus de eodem dicitur Nehemiæ cap. vu, 65; tertio, quia hic Nehemias cap. vu, 7, dicitur cum Zorobabel et Josué, sive Jesu filio Josedec, sub Cyro, venisse in Jerusalem; quarto, quia cap. vin, 9, Nehemias cum Esdra interpretatus est legem populo. Ergo unus fuit Nehemias idemque Esdræ socius, eo tamen junior. Ita Salianus, Sanchez et alii.

Ad primum respondeo, Nchemiam fuisse longævum, adcoque fortem et vegetum a Deo in multam senectam conservatum, in commodum populi, ut Jerusalem reædificaret, el civium causam apud Artaxerxem ageret. Sic et Esdras fuit 132 annorum et amplius, ut in procæmio *Esdræ* ostendi.

Ad secundum respondeo, Nehemias hujus libri est auctor, ideoque hic subinde loquitur de se in prima persona, cl non semper; nam in tertia persona de se loquitur, vit, 7 et 70, ac viti, 9.

Nehemiis
quis*

An unii*
NeU-
lb Lu.

- Ad *tertium* rCSpomlaliO, cap. ur, vers. 11.
- Allegorice» Nehcmias full typus cllrisll lam rto-
minc ¶luam re l ft'ehdhial Shim Hebraico ideili
i ru est quod consolator Dei ; quia ipse a Deo missus
est ad solatium populi, ut eum roboraret in reæ-
dificanda Jerusalem. Sic Christus a Patre missus
est in carnem, ut consolaretur lugentes in Sion,
ait Isaias cap. l x ii, utque Ecclesiam veterem la-
bantem restauraret, et in novam sanciamone
transformaret, adeoque ut singulortnh ChHstin-
norum animas faceret urbes, imo templa Dei : ita
Beda, Glossa, alii atque S. Hieronymus, epist. *ad
Paulinum*, cujus verba recitavi prooemio in *Ês-
dratn*.
Rursum Nehcmias fuit uti genere et stirpe, sic
et vitæ sanctitate magnisque animi dotibus illus-
tris, ideoque Artaxerxi percarus, imo pincerna;
sic et Christus ex Davide, Salomone , cœterisque
regibus Judie oriundus fuit sanctus sanctorum
et sapiens sapientium, imo «plenus gratiæ et ve-
ritatis, » *Joan*, i» *Luc*. in
Tertio, Nehemias ingenti labore et zelo Jerusa-
lem reædificavil, ac Rempub̄icam fidelium opti-
mis legibus commiinivit, atque pro ea contra
Samaritanos assidue certavit, nec ullum pro ea
periculum defugit, nullam fatigationem recusa-
vit, adeoque ter Babylonem vel Persidem adiit,
ler in Jerusalem rediit, licet jam grandævus et
senex. Sic Christus divino zelo accensus ædifica-

vit Ecclesiam tam militantem, quam triumphan-
tem t camqub sanctissimis præceptiB et consiliis
Evangelicis ornavit et stabilivit; ac pro oa et ani-
marum salute nullum laborem aut periculum de-
trectavit, sed totam vitam omnesque vires pro
ejus salute impendit, ac tandem infamem et atro-
cem crucis mortem subiit. Idem imitentur Prie- Cm»
lati, Principes, Pastores, Sacerdotes, Religiosi M'
et Fideles zelosi. Simili modo Esdras pro Israelis Jaiu.
bortò bis Babylonem adiit, bis in Jerusalem re- «j@.
diit. Carolus Magnus quater, ait Eginhardus in
ejus Vita, Romain venit, ut Pontifici et Eccle-
sie Romane contra Longobardos aliosque hostes
auxiliaretur. Unde Imperator, anho Domini 800,
creari, et a Leone III Pontifice coronari meruit Ro-
mæ in BasilicaS. Petri ipso festo Nativitatis Christi,
aitAnastasius Bibliotheca et ex co Baronius, anno
Christi 800. S. Ludovicus bis expeditionem in Ter- s. Lnio-
ram sanctam suscepit : ac licet in priore captus
maleque acceptus fuisset, secundo tamen rever- moviUu
sus peste exercitum invadente vilain in eadem temm
posuit, ac morions filiis posterisque ultimum hoc
dedit monitum ut pro l)ci gloria et Ecclesiæ sa-
lute ac tutela nullum discrimen reformidarent,
nullum laborem detrectarent ; sed, si opus sit,
sanguinem vitamque in tam glorioso opere pro-
funderent , ideoque se cis exemplo præivisse, ac
lælum alacremque in causa tam pia mori. Lege
ejus Vitam.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ffefttnias, auditis Jtídaortiltt fn Judcca arutnnir.. luget et gemit, ac jejuniis et precibus Dei opem implorai.

1. Verba Nebemiæ filii Ilclcbiæ. Et factum est in mense Casleu, anno vigesimo, etcgo
eram in Susis castro. 2. Et venit Banani unus de fratribus meis, ipse et viri ex Juda : et in-
terrogavi Cos de JtidæiS qui remanserant et supererant dc captivitate, et Jerusalem. 3. Et
dixeninl milii : Qui remanserunt, et relictii Sunt de captivitate ibi in provincia, in afflictione
magna sunt, et in opprobrio : et murus Jerusalem dissipatus est, et portæ ejus combusto sunt
igni. 4. Cumque audissem verba hujuscemodi, sedi, et flevi, et luxi diebus nullis : jejuna-
bam, cl orabam ùtile faciem Dei coeli. 5. Et dixi : Quæso , Domine Deus coeli foriis, magno
atque terribilis, qui custodis pactum et misericordiam cum his qui te diligunt, et custodiunt
mandata tua i 6. fiant aures tuie auscultantes, et oculi tui aperti, ut audias orationem servi
tui, quam ego oro coram te hodie, node et die, pro filiis Israel servis luis; et confiteor pro
peccatis filiorum Israel, quibus peccaverunt tibi : ego et domus patris mei peccavimus, 7. va-
nitato seducii sumus, et non custodivimus mandatum tuum, et ceremonias et judicia quæ
praecepisti Moysi famulo tuo. 8. Memento verbi quod mandasti Moysi servo tuo, dicens : Cum
transgressi fueritis, ego dispergam Vos in populos; 9. cl si revertamini ad me, cl custodiatis
precepto mea, et facialis ea, etiamsi abducti fueritis ad extrema coeli, inde congregabo vos,
el reducam in locum quem elegi, ul habilarel nomen meum ibi. 10. Et ipsi servi tui, et po-

pulus tuus, quos redemisti in fortitudine tua magna, et in maini tua valida, **Ii**. Obsecro, Domine, sit auris tua attendens ad orationem servi tui, et ad orationem servorum tuorum, qui volunt limero nomen tuum : et dirige servum tuum hodie, et da ei misericordiam ante virum hunc ; ego enim eram pincerna regis.

1. Verba Nehemias. — Loquitur enim hic Nehemias, surtqtie facta pro Judæis enarrat et enarrando conscribit. Undo liquet cum hujus libri esse auctorem. Nota : Nehemias sub Cyro cum Zorobabele Judæos c Babylone reduxerat in Jerusalem : mox cum Cambyses Cyri filius urbis templique fabricam impediret, rediit in Babylonem, ac sua industria, sanctitate et obsequio Artaxerxem regem sibi et Judæis devinxit.

In mense Casleu (qui nostro partim novembri, parthn decembri respondet) Anno vigesimo—Artaxerxis, non Mnemonis, ut vult Scaligere! Pererius, sed Longimani, ut passim docent Interpretes.

Et ego eram in Susis castiio. — Susa erant sedes et regia Artaxerxis regumque Persarum, ita dicta n liliis, et liliorum fertilitate. Sitsan enim est liliium. Vide dicta Daniel, vin, 2. Hæc urbs erat munitissima, ideoque vocatur castrum.

2. Et venit Banani unus de fratribus meis, — id est, contribulibus meis, puta oriundus ex tribu Levi, e qna ego descendo.

3. Et murus Jerusalem dissipatus est, et portje ejus combusta sunt igni — a Chaldæis, IV *jleg*. cap. nil., 10. Verum hoc jam pridem sciebat, imo viderat Nehemias, cum sub Cyro rediit in Jerusalem. Quare videntur Judæi sub Dario Hystaspis (Edificantes templum, simul urbem, muros cl portas levi opere instaurasse. Ubi enim habitassent tuta et segura tot millia Levitaruin, et sacerdotum templo servientium, et civium e Babylone reducum, nisi in Jerusalem muris cincta et portis clausa? Hic apparet quod, post reditum Nehemias e Jerusalem in Babylonem, Samaritæ aliique hos-

tes Judæorum Jerusalem Invaserint, muros dlssiparint, et portas combusserint, idque Hanáni hic nunlint Nehemias, qui id audiens ingemuit, et patrite suæ, cujus erat amantissimus, calamitatem deploravit. Videntur enim multi Judæorum, qui c Babylone In Jerusalem redierant, cum viderent urbis desolationem et hostium crebros insultus, rediisse in Babylonem, ideoque hostibus facile fuit muros urbis dissipare, et portas comburere : templum non item , quia hoc erat instar arcis et a paucis Judæis pro aris et focus pugnantibus strenue defendebatur.

9. Extrema coeli, id est extremas terra* regio- Vei»-», nes : quæ enim in horizonte nostro extremæ sunt, videntur contingere coeli curvi et rotundi extremitatem. Ita judicat vulgi oculus, cujbs sensui subinde S. Scriptura se conformat. Septuaginta vertunt, in *summitate fundamenti cali*, id est ab ea parte, ubi videtur cœlum fundari, ac quasi inniti et incumbere extremitati terræ. Sic dicitur *Deuler*. XXX, 4 : « SI ad cardines coeli, » id est ad extrema terræ, quæ videntur esse quasi cardines sustinentes ccelum, « fueris dissipatus, inde te retrahet. »

10. Quos Redemisti, — ex Ægyptia servitute, ac v«»to. deinceps sæpe e jugo Philistinorum, Ammohitarum, Madiunitarum, etc., ut patet ex libro Judicum et Regum.

11. Et da ei (mihi Nehemias) misericordiam ante virum hunc — Artaxerxem regem, cujus ego pincerna sum, ut ab eo impetrem quod data occasione postulare desidero, scilicet restorationem Jerosolymie.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nehemias ab Artarcrxe impetrat fliniltaton redeitndi in Jerusalem, ejvsquc muros instaurandi : rui rei Strenue insistit, frustra hostibus eum impedire eonMtibtS.

I. Factum est autem in mense Nisan, anno vigesimo Artaxerxis regis : et vinum erat ante eum et levavi vinum, et dedi regi; et eram quasi languidus ante faciem ejus. 2. Dixitque mihi rex : Quare vultus tuus tristis est, cum te ægrolum non videam? non est hoo frustra, sed malum nescio quod in corde tuo est. Et limbi valde, ac nimis; 3. et dixi regi : Ilex, in æternum vive; quare non mœrcal vultus meus, quia civitas domus sepulcrorum patris mei deserta est, et portæ ejus combusto) sunt igni? 4. Et ait milii rex : Pro quare postulas? Et oravi Deum cadì, 5. et dixi ad regem : Si videtur regi bonum, et si placet sertus Wilts

ante faciem tuam, ut millas me in Judæam, ad civitatem sepulcri patris mei, ctœdiflcabo eam. 6. Dixitque mihi rex, et regina quæ sedebat juxta eum : usque ad quod tempus erit iter tuum, et quando reverteris? Et placuit ante vultum regis, el misit me : et constitui ei tempus. 7. Et dixi regi : Si regi videtur bonum, epistolas det mihi ad duces regionis trans Flumen, ut traducant me, donec veniam in Judæam ; 8. et epistolam ad Asaph custodem saltus regis, ut det mihi ligna, ut tegere possim portas turris domus, et muros civitatis, et domum quam ingressus fuero. Et dedit mihi rex juxta manum Dei mei bonam mecum. 9. Et veni ad duces regionis trans flumen, dedique eis epistolas regis. Miserat aulem rex mecum principes militum, et equites. 10. Et audierunt, Sanahallat Horonites, et Tobias servus Ammanites : et contristati sunt afflictione magna, quod venisset homo, qui quœreret prosperitatem filiorum Israel, 11. Et veni Jerusalem, cieram ibi tribus diebus, 12. el surrexi nocte ego, et viri pauci mecum, el non indicavi cuiquam quid Deus dedisset in corde meo ut facerem in Jerusalem, ct jumentum non erat mecum, nisi animal cui sedebam. 13. Et egressus sum per portam vallis nocte, et ante fontem draconis, ct ad portam stercoris, et considerabam murum Jerusalem dissipatum, el portas ejus consumptas igni. 14. El transivi ad portam fontis, et ad aquæductum regis, ct non erat locus jumento cui sedebam, ut transiret. 15. Et ascendi per torrentem nocte, et considerabam murum, el reversus veni ad portam vallis, cl redii. 16. Magistratus aulem nesciebant quo abiissem, aul quid ego facerem : sed et Judæis et sacerdotibus, et optimatibus, et magistratibus, et reliquis qui faciebant opus, usque ad id loci nihil indicaveram. 17. Et dixi eis : Vos nostis afflictionem in qua sumus, quia Jerusalem deserta est, et portæ ejus consumptæ sunt igni ; venite, et ædificemus muros Jerusalem, et non simus ultra opprobrium. 18. Et indicavi eis manum Dei mei quod esset bona mecum, el verba regis, quæ locus esset mihi, el aio : Surgamus, el ædificemus. Et confortate sunt manus eorum in bono. 19. Audierunt autem, Sanaballat Horonites, et Tobias servus Ammanites, el Gossem Arabs, el subsannaverunt nos, et despexerunt, dixeruntque : Quæ est hæc res quam facitis? numquid contra regem vos rebellatis? 20. Et reddidi eis sermonem, dixique ad eos : Deus cœli ipse nos juvat, ct nos servi ejus sumus; surgamus et ædificemus • vobis autem non est pars, et justitia, et memoria in Jerusalem.

Vm i 1. Facti ji est autem in mense Nisan anno vicesimo Abtaxerxis — Longimani; hic enim (non vero Xerxes pater ejus, cui proinde perperam hoc ascribit Josephus) 31 annis et amplius regnavit, ut dicitur cap. xni, G. Ita Julius Africanus, S. Hieronymus, Augustinus, Eusebius, Chrysostomus, Theodoretus, Beda, Ilupcrtus et alii quos citat Pererius, lib. XI in *Daniel*, qui proinde passim ab hoc anno vigesimo Artaxerxis, quo ipse Nehemue facultatem dedit Jerosolymæ reædiificandæ, inchoant 10 hebdomades Daniclis, cap. ix, 23. Vide ibi dicta. Fusc enim ibidem hunc locum pertractavi. Quare ea hic non repetam.

Creo Et levavi viNüM (de mensa) et dedi regi, — in V. :u* "manus" ul biberet, quasi ejus pincerna. Quæres »- quomodo Nehemias adeo evectus sit, ut Artaxerxi monarchs: fuerit familiaris, imo a poculis, quod oillcium in aula est primarium, nec nisi magnis et fidehisimis committitur. Respondeo : *Prima* causa fuit sapientia, virtus ct gratia Nehemiæ, ut dixi, qua se insinuabat in animos Principum, ut eos sibi susque genti Judaicæ conciliaret.

fetkuU. Secunda causa fuit, quod nulli censeant Esther

fuisse uxorem hujus Artaxerxis, quæ illum sibi, Nehemiæ et Judæis astrinxit. Sed hoc examinandum in libro Esther.

Tertia causa magis particularis exstitit, quod Tnu reges Persarum biberent vinum Syriacum sive o Syria advectum, teste Suida, lib. XV, et Alhenæo; Syriæ autem pars vel appendix est Judæa. Quare Nehemiam Judicum voluit Artaxerxes esse suum pincernam, ut is velut vinorum patriæ sum apprime peritus, meliora vina c Judæa vel Syria sibi devehi curaret, caque accurate conservaret et regeret ca arte et modo, quo in Syria conservari et regi solebant, ne acorem aliudve vilium contraherent.

Audi Athenieum, lib. 1, cap. xxix : a Persarum reges, inquit, vinum Chalibonium tantum biberant. Possidonius in Damasco Syriæ gigni tradit, r"nbjni illicque satas a Persis viles, » Porro de eorum vinum i aqua, quam potabant, ita scribit idem Athenæus, STT*« lib. 11, cap. vi : « Herodotus, ait lib. I, scribit regi Persarum aquam vehi ex Choaspe fluvio Susa præterlabente, ex quo tantum et alio nullo bibit. » Fuit hæc mira regum superstitio, nt dignitate re-

gia indignum ducerent aliam aquam bibere. Audi Ælianum, lib. XII : Cum alii commeatus magnificentia et ostentatione pleni sequebantur Xerxem, tum etiam aqua ex Choaspe simul vehebatur. Cum vero in loco deserto sitirent, neque siti remedium ullum inveniretur, proclamatum in exercitu est, si quis aquam ex Choaspe haberet, ut regi eam daret bibendam, et inventus est quidam qui pauxillum haberet, idque putridum. Bibit igitur illam Xerxes, et eum qui dederat in benefactoris loco habuit; quoniam, nisi illa fuisset inventa, periisset.»

Et eram quasi languidus ante faciem ejus. — Hebraeus, *et antea non fueram malus* (hoc est *tristis*) *coram eo*. Ita Vatablus et Pagninus. Verum Noster pro *non* *lo* per *N*, id est *non*, legit *lo* per *l*, id est *ei*; unde vertit : *Et eram quasi malus*, id est tristis, macilentus, exhaustus, languidus *coram eo*; nimirum moeror, vigiliae, jejunia faciem ejus pallentem, macilentam et languidam effecerant. Porro Septuaginta pro *JH ra*, id est malus, legentes aliis punctis *JH rea*, id est socius, vertunt : *Et non erat alter* (id est socius), *coram eo*, *q. d.* Ego solus eram cum rege.

Feu 2. 2. Dixitque mihi rex : Quare vultus tuus tristis est, cum te jecrotum non videam? non est hoc FRUSTRA, SED MALUM NESICIO QUOD EST IN CORDE TUO. — Suspensus est rex ex vultu dejecto Nehemiae illum habere aliquid quod eum valde affligeret, aut certe cum facinus aliquod machinari, et forte insidias aliquas contra se moliri. Unde causam Iristiliae ab eo exquirat, et ambigue loquitur, ut Nehemias causam sincere expromat, aitque : « Malum nescio quod est in corde tuo; » « malum, » id est afflictio, dolor, moeror, *q. d.* Mcestus est vultus tuus; ergo mcestitia aliqua est in corde tuo : hæc enim mcesto vultu se ostendit et pandit; aut a malum, » id est malitia, maligna machinatio, ut forte contra me quid mali mediteris; unde Septuaginta vertunt : *Non est hoc nisi* «*cvr.pí*», id est *pravitas cordis*. Hebraice enim *JH ra*, id est *malum*, tam pravitatem et malitiam, quam tristitiam et afflictionem significat, ut *Matth.* vi : a sufficit diei malitia, » id est afflictio «*sua*; » sicut exadverso «*bonum*» significat tam bonitatem et honestatem virtutis, quam jucunditatem et felicitatem, juxta illud : a Ecco quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum, » *Psal.* xiii, 2. Videtur metuisse rex ne Nehemias sibi in vino venenum propinaret. Reges enim, qui sibi suoque apici formidant multosque habent æmulos, omnia tuta timent, ac praesertim venena in cibo et potu; nam, ut ait Seneca in *Thyeste*; «*Venenum in auro bibitur*;» praesertim si Nehemias idipsum a rege oblatum ex moerore bibere noluit, quod non est incredibile.

Fert. 3. 3. Rex, in æternum vive, — *q. d.* Opto ut diutissime et in æternum, si fieri potest, vivas. Dicit hoc, ut timorem regi eximat, sciatque se nihil contra ejus vitam moliri.

Quia civitas domus sepulcrorum patris mei de-

serta est, — *q. d.* Ego mcestus sum, quia Jerusalem, in qua sepulti sunt patres mei, exstantque eorum sepulcra, deserta est. Sepulcra vocat domus, quia domus Hebraeis significat quemvis locum, antrum, thecam, loculum, qui aliquod corpus ambit et continet : sic nidi vocantur domus avium, flumen et mare vocantur domus piscium.

Porro magna fuit priscis cura et religio sepulchri patrum et avorum, ne ossa eorum exhumerentur, et abjicerentur, aut profanarentur, et rebus profanis vel immundis miscerentur. Unde Baruch, cap. ii, 24, idipsum a Chaldaeis factum luget et deplorat dicens : a Statuisti verba tua quod locutus es in manibus puerorum tuorum Prophetarum, ut transferrentur ossa regum nostrorum et ossa patrum nostrorum de loco suo, et ecce projecta sunt in calore solis et in gelu noctis. Hoc enim eis comminatus erat Deus per Jeremiam, cap. vii, 1. a Ejicient, inquit, ossa regum Juda, et ossa sacerdotum, et ossa prophetarum, et ossa eorum qui habitaverunt Jerusalem de sepulchris suis. » Apud omnes gentes enim valde gravis injuria et infamia habita fuit violatio sepulcrorum. Unde Horatius in *Epodo*, Ode 16, id metuens ita luget :

Barbarus, beo, cineres insistet victor, et urbem
Fiques sonante verberabit ungula.
Qui-que carent ventis, et solibus ossa Quirini
(Nefas videre) dissipabit insolens.

Quocirca Artaxerxes hanc justam gravemque Nehemiae querelam requis auribus accepit, memor quid Scythre Dario avo suo respondissent. Rem gestam narrat Valerius Maximus, lib. V, cap. iv : « Dario, inquit, totius regni sui viribus in eorum regiones subinde impetum facienti; paulatim cedentes ad ultimas Asiae solitudines pervenerant. Interrogati deinde ab eo per legatos quem fugiendi finem, aut quod initium pugnandi facturi essent, responderunt se neque urbes ullas, neque agros cultos, pro quibus dimicarent, habere. Cæternum, cum ad parentum suorum monumenta venisset, sciturum quemadmodum Scythæ præliari soleant. »

Sic etiamnum Arabes, licet feri et barbari, sepulcra suorum ducum et patrum tuentur, pro iisque quasi pro aris et focis depugnant, uti mihi Ronire narrarunt eorum vicini Maronitæ.

4. Oravi Deum, — brevi oratione jaculatoria, y(r., sed ardenti, ut sicut ipse coeperat regem mihi meisque facere benevolum, sic et pergeret, ut postulationi meæ quam ei propositurus eram de reedificanda Jerusalem, annueret.

6. Dixitque mihi Rex et Regina, (scilicet Esther, vcn. «. inquit Torniellus, Gordonus, Serarius, Salianus, Sanchez el Bellarminus, tom. 1, lib. I, cap. vii, de quo plura in prooemio *Esther* :) Usque ad quod tempus erit iter tuum? *q. d.* Quantum temporis in itura et reditum insumes? optamus enim totam quam citissime redire, ut in tuo piacerne officio,

quo tim egregio perfungeris nobis inservire por-
gas; nolumus enim diu tua tam grata nobis ca-
rere presentía. Quid ad hæcresponderit Nohonias
non narrat; certum tamen est ipsum respondisse
et tempus aliquod assignasse, idque breve, quam-
vis forte postea dicto et opinione sua diutius de-
tentus fuerit Jerosolymæ; Illi enim ut dux prefuit
per duodecim annos, scilicet ab anno 20 Artaxerxis
usque ad 32, ut patet cap. vi, 1, et cap. tui, 6.
Unde nonnulli putant eum toto hoc tem-
pore abfuisse n rogo per duodecim annos; sed
regi» et regina; desiderium uon videtur tulisse
tam longam absentiam; quare verisimile est Ne-
hemiam paulo post b'2 dies, quibus murorum
fabricam perfecit, ad regem rediisse; ut patebit
cap. vi, vers. 14.

Ver». 7. 7. TRANS FLUMEN (Euphraten) UT TRADUCANT ME,
donec vrniam in Judham. — Cis Euphraten enim
omnes fere gentes usque ad Judæam erant æmu-
l® et inimioæ Judæorum, ut nollent Jerusalem
urbem olim tam potentem et celebrem sibi que
formidabilem restaurari. Deus enim omnes regio-
nes a Jerusalem usque ad Euphraten dederat Ju-
dæis, et Euphraten cis dederat limitem. Unde et
David victricia sua arma protulit usque ad Eu-
phraten. Hinc et Josephus, lib. XI, cap. v, ait has
gentes tempore Nchemlæ diu noctique grassatas
fuisse in agros Judæorum, omnia cœdibüs, rapi-
nis et cladibus miscendo. Quare id sciens Nehemias
merito a rege petiit, ut curaret salvum se
conduci usque in Jerusalem; rex vero hoc et am-
plius ei induisit; addidit enim ei ad tutelam mi-
litum presidium.

Vm. J. 8. Et EPISTOLAM AD ASAPH CUSTODEM SALTUS REGIS,
— qui erat in monte Libano, ut indo darentur
mihi ligna, ac per mare in Joppcn mitterentur ad
fabricam urbis Jerusalem. Ita Sanchez et Vilal-
paudus, tom. III, lib. III

Ut TEGERE POSSIM TORTAS TURRIS DOMUS — Dei,
puta templi, ut habent Complutentia. Licet enim
templum jam esset exstructum, appendices tamen
templi necdum erant exstruet®. Ita Vatablus. Unde
Hebraico est : *Vt tegere possim portas palatii* regii,
quod erat domui, scilicet Dei, id est templo an-
nexum.

Ter».n 11. Et eram iditribus diedus, — latens et abscon-
ditus, ut noctu lustrarem ruinas urbis, videre in-
que quid statim resarciri oporteret, ne Sanaballat
et socii consilia mea rescirent et impedirent.

V-r*. II. 12. EI JUMENTUM NOX ERAT MECUM, NISI ANIMAL CUI
sedebam, </ d. Ego solus ob senium et fatigatio-
nem vehebar equo vel asino; socii vero mei pe-
dites incedebant, ne ex equorum equitumque nu-
mero et strepitu hostes nostri excitarentur ad nos
infestandum.

v ”, 13. Egressus sum per portam vallis. (Porta
hæo non erat illa orientalis, qu® ducebat in val-
lan Josaphat, sed altera occidentalis; qu® respi-
ciebat valles cadaverum et Calvari®. Ha Septua-
ginta) Et antb funt b m draconis, (ex quo scilicet

aqu® sallebant et vomebantur per os ænel vel
lapidei draconis :) et portam stercoris, — per
quam stercora evehebantur. Ita Borchardus, Vi-
lalpandus, Adrichomius, Salianus.

Et consideraram murum Jerusalem dissipatum. —
Hebr. tZ3iyvi3 Ort *hem parutsim*, id est *ipsi*, sci-
licet muri *dissipati*, ubi In *hem* mem finale, quod
solet esse clausum, est dpertum, ut indicetur mu-
rus urbis fuisse hians et dpertus, quia disjectus
et dissipatus.

11. ET TRANSIVI AD PORTAM FONTIS (Siloe) ET AD Vew.14.
aqueductum regis — Ezechire; Ezechids enim
aquas fontis Siloe per aquoductum, perfossa ru-
pe, derivavit in puteos urbis Jerusalem, ut cives
obsessi a Sennacherib haberent aquam ad no-
tum, et Assyrii obsidentes, aquarum inopia labo-
rantes siti conficerentur. Id patet ex libro n *Pa-
ralip.* cap. xxxii, vers. 30 : « ipso est Ezcchias, qui
obturavit superiorem portam aquarum Gihon, et
avertit eas subter ab occidente urbis David. » Et
clarius *Ecr.lt.* cap. xlviii, vers. 19 : « Ezechias
munivit civitatem suam, et induxit in medium
ipsius aquam, et fodit ferro rupem, et ædificavit
ad aquam puteum. » Vide ibi dicta.

Et non erat locus jumento, ut transiret, —
quia hinc erant rupes prerupt®, inde rudera mu-
rorum disjectorum, atque aquam omnia opplentes;
quare iter reflectere coactus sum.

18 Et ascenoi per torrentem (Cedron) nocte, Von-1K
et considerabam murum, — ut viderem quid pri-
mo in eo restaurandum foret, et cui parti statim
manus adhibere deberem : et reversus veni ad
portam vallis cadaverum et Calvari®, de qua
vers. 12.

16. Et reliquis qui faciebant opus, — id est Ver», te.
opificibus et præfectis operum, qui scilicet desti-
nati erant ad fabricam murorum, sed ob hostium
incursus et vexationes opus intermiserant, vel
tarde et remisse ilhld exercebant.

18. Et indicavi eis manum De mei, quod esset Vew.i*
dona mecum. — Manus symbolum est opis et au-
xilii, item directionis et protectionis; hanc enim
a Deo senserat Nehemias, tum quod regem Artaxerxem
tam sibi benevolum et liberalem effecisset, tum
quod suum iter per tot hostes et difficultates, iis
superatis prosperosset. Igitur Nehemias significans
Judæis partim Dei, partim regis erga se et ipsos
benevolentiam, animavit eos ut fabricam murorum
urbis ob Samaritarum insultus omissam, vel
negligentler curatam generose et ferventer resumerent.

19. Audierunt autem Sanaballat Horonites — Ven. 19.
Alius est hic a Sanaballat socero Manassiz, primi
Pontificis Samaritanorum in monte Gnriziin. Ille
enim Horonites hunc Manassis socerum anteces-
sit 100 annis, ait Salianus, de quo plura inferius.

El Tobias servus Ammonites, — qui ex servo et
mancipio evectus, ac Ammonitidis Præfectus a
rege Persarum erat constitutus, tñque ac Sanabal-
lat Sauiaiiæ, et Goscin Arabi®. Ili ergo Ires Præ-

fedì vicinarum regionum Nehemiæ et Judæis fuero intensi et in fabrica adversarii.

Vm.ſO. 20. VoDIS AUTEM NON EST PARS ET JUSTITIA, ET Mt-
sioniA in Jerusalem.— u Justitia, » id est jus, q. d. Vos quasi Samaritani estis (olim ab Assyriis tracti ad incolendam Samariam, m *Ileg.* xvn). Ammonii® et Arabes, a Persis jus accepistis ad administrandam Samariam, Ammonitidem ei Arabiam, non autem ad Judæam et Jerusalem, nee huele*

nus in Jerusalem habitastis; nulla enim in ca vestri est memoria. Quare agite res vestras apud vestros vobis commissos, nostris autem rebus nolite vos immiscere; ego enim a rege Persarum potestatem rcædificandæ Jerusalem pleno jure accepi: quare cavete ne vos mihi opponatis; alioquin enim regi Persarum vos opponetis, cumque vindicem experiemini. Ita Cajetanus, Sanchez et alii.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nehemias recenset quam quisque muri partem, quas terras et portas recedificarii.

1. Et surrexit Eliafeib sacerdos magnus, et fratres ejiiS sacerdotes, et ædificaverunt portam gregis; ipsi sancliflcaverunt eam, et statuerunt valvas ejus, et usque ad turrin centum cubitorum sanctificaverunt eam usque ad turrin Ilananeel. 2. Et juxta eum ædificaverunt viri Jericho: et juxta eum ædificavit Zachur filius Atnri. 3. Portam autem piscium ædificaverunt filii Asnaa: ipsi texerunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes, et juxta eos ædificavit Marimulh filius Uri®, filii Accus. 4. Et juxta eum ædificavit MusoUam filius Basachia®, filii Mesezebel; et juxta eos ædificavit Sadoc filius Baana: 5. et juxta eos ædificaverunt Thecueni; optimates aulem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui. 6. Et portam veterem ædificaverunt Joiada filius Phasea, et Mosollam filius Besodia: ipsi texerunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes; 7. et juxta eos ædificaverunt MeltiasGabaonites, et Jadon Meronalhites, viri de Gabaon et Maspha, pro duce qui erat in regione trans flumen. 8. Et juxta eum ædificavit Eziel filius Araia aurifex: et juxta eum ædificavit Ananias filius pigmentarii; et dimiserunt Jerusalem usque ad murum plate® latioris. 9. Et juxta eum ædificavit Raphaia lilius Hur, princeps vici Jerusalem. 10. Et juxta eum ædificavit Jedaia filius Ilaromaph contra domum suam: et juxta eum ædificavit Ilaltus filius Haseboni®. 11. Mediam pariem vici ædificavit Melchias filius Herem, et Ilasub filius Phahatb Moab, et turrin furnorum. 12. Et juxta eum ædificavit Sollum filius Alohes, princeps medi® partis vici Jerusalem, ipse et fili® ejus. 13. Et portam vallis ædificavit Hanum, et habitatore Zanoc: ipsi ædificaverunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes, et mille cubitos in muro usque ad poriam sterquilini. 14. Et portam sterquilini ædificavit Melchias filius Rechab, princeps vici Bethacharam: ipse ædificavit eam, et statuit valvas ejus, et seras, et vectes. 15. Et poriam fontis ædificavit Sellum filius Cholhoza, princeps pagi Maspha: ipse ædificavit eam, et textit, et statuit valvas ejus, et seras, et vectes, et muros piscili® Siloe in hortum regis, et usque ad gradus qui descendunt de civitate David. 16. Post eum ædificavit Nehemias filius Azboc, princeps dimidi® partis vici Bethsur, usque contra sepulcrum David, et usque ad piscinam, qu® grandi opere constructa est, et usque ad domum fortium. 17. Post eum ædificaverunt Levitai, Helium filius Bennui: postemi! ædificavit Ilasebias princeps dimidia» partis vici Ceilre in vico suo. 18. Post eum ædificaverunt fratres eorum, Bavai filius Enarlal, princeps dllnidi® partis Ceil®. 19. Et ædificavit juxta eum Azor filius Josué, princeps Maspha, mensuram secundam, contra ascensum firmissimi anguli. 20. Post eum in monte ædificavit Baruch filius Zachai mensuram secundam, ab angulo usque ad portam domus Eliasib sacerdotis magni. 21. Post eum ædificavit MerimulhfiliusUri® lili Haccus mensuram

secundam, a porta domus Eliasib, donec extenderetur domus Eliasib. 22. Et post eum ædificavenm sacerdotes, viri de campestribus .Iordanis. 23. Post cuín ædificavit Deûjamin ct Hasub contra domum suam : et post eum ædificavit Azarias filius Maasiæ filii Ananiæ contra domum suam. 24. Post eum ædificavit Bennui filius Ilenadad mensuram secundam, a domo Azariæ usque ad flexuram, et usque ad angulum. 25. Phalel filius Ozi contra flexuram, ct turrim, quæ eminet de domo regis excelsa, id est, in atrio carceris : post cum Phadaia filius Pharos. 26. Nalhinæi autem habitabant in Ophel usque contra portam aquarum ad Orientem, et turrim quæ prominebat. 27. Post eum ædificaverunt Thecueni mensuram secundam e regione, a turre magna et eminente usque ad murum templi. 28. Sursum autem a porta equorum ædificaverunt sacerdotes, unusquisque contra domum suam. 29. Post cos ædificavit Sadoc filius Emmer contra domum suam. Et post eum ædificavit Semaia filius Sechniæ custos porlæ Orientalis. 30. Post cum ædificavit Ilanania filius Selemiæ, et Ilanun filius Seleph sextus, mensuram secundam : post eum ædificavit Mosollam filius Barachiae , contra gazophylacium suum. Post eum ædificavit Melchias filius aurificis usque ad domum Natilnæorum, et scruta vendentium contra portam judicalem , et usque ad cœnaculum anguli. 31. Et inter cœnaculum anguli in porta gregis ædificaverunt aurifices et negotiatores.

Vers. i. 1. ELIASIB SACERDOS MAGNUS, — hoc CSt Pontifex.

Erat hic filius ct successor Joacim filii Joscdcc. Philo Annianus tradit Jasum pontificatu et vita defunctum anno 20 Darii Hystaspis, eique successisse Joacim usquead annum J2 Artaxerxis : quo mortuus Joacim successorem reliquit filium Eliasib, qui pontificatu functus est usque ad annum 33 Artaxerxis. Hæc Philo ille, penes quem sit fides.

Ædificarint portam gregis, — per quam oves et boves immolandi inducebantur in urbem, ut abluti in probatica piscina inferrentur in templum.

Ipsi sanctificaverunt eam, — hoc est munda-runt portam gregis a ruinis, ruderibus ct profanatione incendii, erigendo illam uti fuerat prius, ac pristino decori eam restituendo, ait Valablus, Cajelanus et Vilalpandus. Sic *Exodi* xix, Deus ait Mosi : « Sanctifica populum, » id est jube ut se purificet et mundet lavando vestes, et abstinendo ab uxoribus. Secundo , «Sanctificaverunt cam,» id est dedicarunt eam Domino; quia hæc erat porta gregis, per quam viclimæ Deo sanctifican-

IVo* lior
o Liunfl
lur *n leiDPlunb ideoque portam hanc ipse pontifex et sacerdotes ædificarunt et consecrarunt Deo ac per eam reliquas portas, totamque urbem. Erat enim et vocabatur Jerusalem urbs sancta, utpote separata a profano Gentilium ritu, Deique veri cultui dicata, Deique quasi speculum, maxime per templum a Salomone Deo tam magnifice erectum. Unde Mariana, Salianus, Emmanuel Sa, et Sanchez censent Eliasib pontificem hanc portam gregis urbemque totam solemnî prece, vel sacrificio, vel aqua lustrali similive benedictione Deo {cui propria erat) dedicasse ct consecrasse; idque satis colligitur ex eo quod de cis dicunt Samarite, cap. sequenti, vers. 2 : « Num sacrificabunt ct complebunt in una dieî » Et cap. xn, vers. 27,

ubi dicitur : a In dedicatione autem muri Jerusalelem requisierunt Levitas. » Et vers. 30 : «Et mündati sunt Sacerdotes et Levitæ, ct mundaverunt populum, et portas et murum. » Idem imitati sunt Gentiles. Unde Servius in lib. III *Æneid.*, tradit cos in fundatione urbis sacrificasse Libero patri, ut libera esset civitas. Audi /Eneam c Troja profugum in Thracia novam molientem urbem, *Æneid.* Ill, paulo post initium :

Mænia prima loco fatis ingressus iniquis,
/Eneadasque meo nomen de nomine fingo
Sacra Dionæe matri divisque ferebam
Auspicihus reptorum operum ; superoque nitentem
Cœlicolum regni maciabam in littore taurum.

Porro apud Gentiles porlæ et muri sacri erant, uti docet Alexander ab Alexandria, lib.VI *Genial*, cap. xlv, ct ibi TiraqueHus.

Usque ad turrim centum cubitorum. — Hebræus usgue *ad turrim Meah*, quæ scilicet vocabatur *Mcah*, id est *centum*, co quod centum esset cubitorum.

6. Et portam veterem ædificaverunt Joiada, Ve«c. etc. — Nota cx Vilalpando, tomo IH, lib. HI, cap. hniu-XXVI, precipuas Jerosolymæ portas fuisse duode-jcim, quæ stlæ erant ad tria urbis latera, tros ponm. mundi partes respicientia; quodlibet enim latus habebat quatuor portas; nam ad quartum latus respiciens meridiem, in quo pra?ruptæ rupes montis Sion urbem claudebant, exitumque ct introitum negabant, nulla erat porta. Orientale latus A(IG, ergo habebat primo portam « gregis » jam dictam; secundo portam «equorum, » per quam q”>i”<^ equi ducebantur aquatum ad torrentem Cedron; tertio portam « aquarum, » ita dictam a collectione aquarum fontis Siloe,quam ibidem fecit Ezechias; quarto « fictilem, » co quod juxta cam figuli suam figulinam artem exercerent, ct fictilia vasa formarent.

34Aqni. Septenntrlonnlc urbis latus habebat primo por-
bncm ((Benjamin, » quia percam ibalur iu sortem
" ' r' tribus Benjamin; secundo portam « piscium, »
per quam pisces in urbem et forum piscium in-
vehebantur; tertio portam « judiciariam, in qua
sedebant iudices, et iudicia tam advenarum quam
civium exercebant, quæ erat vicina templo et
portæ « gregis. » Eadem hoc versu vocatur a ve-
tus, » eo quod in ea veteris fabricæ Jcbusæorum
et Melchisedech vestigia exstarent; quarto portam
« Ephraim, » per quam scilicet ibatur ad tribum
Ephraim. Quarta hæc æque ac sequens porta
« anguli n hic non nominantur, eo quod restau-
ratione non indigerent, ut insinuat vers. 8.

Ad Oc- Occidentale latus habebat primo portam « an-
te tbpu. p dictam quod in angulo urbis occiden-
tuor. tali et aquilonari consisteret; secundo portam
« vallis » cadaverum et Calvariæ; tertio portam
sterquilinii, » quarto portam « fontis, » de qui-
bus dixi capite precedenti, vers. 13.

Ad has duodecim portas Jerusalem allusit
S. Joannes, *Apocal.* cap. xxi, vers. 12, ubi loti-
dem Jerusalem cœlestis portas recenset.

Ven. s. 8. Dimiserunt Jerusalem usque ad murum pla-
tea latioris, — id est intermiserunt ædificatio-

nem muri per spatium 400 cubitorum, quod erat
inter portam Ephraim et portam anguli jam dic-
tas; eo quod non ita pridem Azarias rex hoc la-
tus egregie reparara! et municrat, ut a Chaldæis
dirui non potuerit.

16. Usque ad domum fortium, — in qua habita- Veri u.
rant triginta fortissimi heroes Davidis ac postea
eorum successores. Videtur enim hæc domus fuisse
quasi seminarium vel collegium virorum fortium,
qui arma tractarent et bellis præcissent docerent-
que milites preliari. Vide dicta 11 Jteg. cap. xxiii,
vers. 8 et seq.

17. Post eum ædificavit Hasebias princeps dimi- v«r*.n
diæ partis vici Ceilæ in vico suo* — Erat Jerusa-
lem in suos vicos distributa, et cuique vico suos
præerat dux et præfectus, qui hic vocatur prin-
ceps. Idem etiam fit Romæ. Roma enim ab
olim in suos vicos sive regiones distributa fuit,
quorum quisque suum habebat profectum, qui
Italice vocantur Caporioni, id est capita regionum
urbis, quorum sede vacante, magna est auctori-
tas; ipsorum enim est urbem tueri et tumultus
compscere, ideoque reos plectere.

30. Usque ad domum Nathinæorum. — Hi erant venia-
Gabaonitæ, de quibus dixi *Josuc* ix.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Judai una manu fabricant, altera gladium tenent, ut Samantas incursantes repellant : quare Nthemia
instante et orante, fabrica tñurorum et portarum absolvitur.*

1. Facium est autem, cum audisset Sanaballat quod ædificaremus murum, iralus est
valde : et motus nimis subsannavit Judæos, 2. et dixit coram fratribus suis, et frequentia
Samaritanorum : Quid Judæi faciunt imbecilles? Num dimittent eos gentes? Num sacrifici-
bunt, et complebunt in una die? Numquid « edificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui
combusti sunt? 3. Sed et Tobias Ammaniles proximus ejus, ait : Ædificenl : si ascenderit
vulpes, transiliet murum eorum lapideum. 4. Audi, Deus noster, quia facti sumus despec-
ui : converte opprobrium super caput eorum, et da eos in despectionem in terra captivitatis.
5. Ne operias iniquitatem eorum, et peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia
irriserunt ædificantes. 6. Itaque ædificavimus murum, et conjunximus totum usque ad par-
tem dimidiam : et provocatum est cor populi ad operandum. 7. Factum est autem, eum au-
disset Sanaballat, et Tobias, et Arabes, et Ammanita), et Azolii, quod obducta esset cicatrix
muri Jerusalem, et quod coepissent interrupta concludi, irati sunt nimis. 8. Et congregati
sunt omnes pariter, ut venirent, et pugnarent contra Jerusalem, et molirentur insidias. 9. Et
oravimus Deum nostrum, et posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos.
10. Dixit autem Judas : Debilitata est fortitudo portantis, et humus nimia est, et nos noi! po-
terimus (ædificare murum. 11. Et dixerunt hostes nostri : Nesciant, et ignorent, donec venia-
mus in medium eorum, et interficiamus eos, et cessare faciamus opus. 12. Factum est autem,
venientibus Judæis, qui habitabant juxta eos, et dicentibus nobis per decem vices, ex omnibus
locis quibus venerant ad nos, 13. statui in loco post murum per circuitum populum iu

ordinem cum gladiis suis, el lanceis, el arcubus. 14. El perspexi atque surrexi : et aio ad optimales et magistratus, et ad reliquam partem vulgi : Nolite timere a facie eorum. Domini magni el terribilis mementote, et pugnate prp fratribus vestris, filiis vestris, et filiabus vestris, el uxoribus vestris, et domibus vestris. 15. Facium est autem, cum audissent inimici nostri nuntiatum esse nobis, dissipavit Deus consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum. 16. El facium est a die illa, media pars juvenum eorum faciebat opus, el media parata erat ad bellum, el lanceæ, el scuta, et arcus, et lorica*, el principe? post eos in omni domo Juda, 17. ædificanlium in muro, et portantium onera, el imponen» lium ; una manu sua faciebat opus, et altera tenebat gladium. 18. Ædificanlium enim unusquisque gladio erat accinctus renes. Et xdificabanl, et clangebant buccina juxta me. 19. Et dixi ad optimates, et ad magistratus, clad reliquam pariem vulgi: Opusgrande est et latum, et nos separati sumus in muro procul alter ab altero : 20. in loco quocumque audieritis clangorem tubæ, illuc concurrite ad nos : Deus noster pugnabit pro nobis. 21 Et nos ipsi faciamus opus ; et mc(l)ia pars nostrum tencal lanceas, ab ascensu aurore donec egrediantur astra. 22. In tempore quoque illo dixi populo : Unusquisque cum puero suo maneat in medio Jerusalem, et sint nobis vices per nodem, el diem, ad operandum. 23. Ego autem et fratres mei, et pueri mei, et custodes, qui erant post me, non deponebamus vestimenta nostra : unusquisque tantum nudabatur ad baptismum.

Ver». ». 2. Num dimittent eos gentes? — *q. d.* Num nos Judæorutn vicini, qui sumus gentes tot et tam validæ, sinemus ul Judæi suam Jerusalem ædificent, ex qua deinde nos invadant el vexent uti olim fecerunt?*q. d.* Minime gentium; nullo modo id nos permittere oportet, ut arcem hanc condant et nostris humeris imponant.

Num sacrificabunt et complebunt una die? — *q. d.* Putantnc se uqa die, id est brevissimo tempore, posse inchoare fabricam tantæ urbis (quod fiebal sacrificando et muros dedicando, indeque bete epulando) et simul complere? *q. d.* Neutiquatn; nam tempestive occurremus, cosque interturbabimus, el per vim a fabrica cessare cogemus.

Numquid ædificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt? — Hebraice pro aludificaro » est *vivificare*, Septuaginta, *sanare*, *q. d.* Numquid lateres et lapides a Chaldæis combustos, et in ciqrcm redactos, Judæi pplerunt reformare, el in pristinam lapidum laterumque soliditatem, robur et usum restituere, ut ex illis muros reædiflcent? *q. d.* Judæi lentant rem perdillicilem, imo fabricam impossibilem.

Ver». 3 3. Si ASCENDERIT VULVES, TRANSILIET MURUM EOBUM. — Hebra us, *vulpes ascendet et dirumpet murum lapideum eorum*. Est sarcasmos sive hostilis irrisio, *q. d.* Agunt, laborent, sudent Judæi quantum voluit, tam fragili» et humilis erit murus quem erigunt, ut a vulpe transiliri, imo dirui possit. Ha Cajetanus.

V«M. s. b. Ne OPERIAS INIQUITATEM eorum — oblivione et impunitate, *q. d.* Recordare, Domine, harum injuriarum et sannarum quibus nos injuste agitant hostes nostri, cosque compesce et puni. Nam Deus cum parcit, dicitur tegere peccata; cum non

parcit, sed punit, ea aperire, aspicere et ante oculos suos statuere. Unde S. Stephanus orans pro Judiéis : « Domine, ait, ne statuas illis hoc peccatum, » *Actorum* cap. vu. Igitur Nebemias non supplicat ut Deus non ignoscat culpam pernitentibus ; hoc enim petere esset impium et diabolicum, sed ne poenam impenitentibus et in culpa persistentibus condonet.

10. Dixit autem Judas,—id est dixere Judæi, qui Ven. io fessi labore el territi minis hostium cœperunt in opere languere, et obmurmurare Nehemias opus fabricamque urgenti.

Debilitata est fortitudo portantis, — id est operariorum et bajulorum lapides, ligna, aquam calcemque portantium humeri manusque tanto tainque assiduo, longoqiie labore debilitati sunt, ut amplius vix ea portare queant.

Et humus nimia est, — *q. d.* Opus est nimia cajee, humo, vel, ut Hebraico et Græce pst, *pulvere*, intrita et commixta. Aut simplicius, 7. *d.* : a humus, » id est in effodienda humo ac jaciendis murorum fundamentis, rudera terræ et lapidum minis mulla exhaurienda recani, quam ul a pqueis operariis bajulisque eruderari el exportari queant. Vicit tamen hanc quoque suorum querelam Nehemias in patiando lenitas, et in animando eos constantia.

12. Dicentibus nobis per decem vices, — id est Ver». 11 pluries dicebant et indicabant nobis hostium insidias, et instantes occultos eorum insultus) : ex omnibus locis,—*q. d.* Undique veniebant indices idem indicantes, scilicet hostes cogitare per insidias nos aggredi. Quocirca Nebemias suos annans et in acie colfocans hostium insidias prævertit, discussit et avertit.

17. /Edificantiusi, etc. (subaudi unusquisque) Ver», ir

■ BIAND SUA FACIEBAT OPUS P.T ALTERA TENEBAT gladium, — ul hostes repunto ex insidiis incurrentes repelleret. Nola hic prudentiam (eque ac constantiam el ardorem populi in fabricando. Sic olim Hispani assidue cum Saracenis Hispaniam occupantibus confligentes, cum orarent, aut quid aliud agerent, gladium ad manus habebant, ul cos incursantes propellerent; unde mos adhuc viget, ut nunc quoquo rustici in Hispania gladiati incedant, imo non arent nisi gladio accincti. Sio ctiamnum llungoriab aratro prosiliunt ad arma, cum vicini Turcæ repente eos invadunt.

Allegoriam el tropologiam vide apud Bedani qui ait : « /Edificantes nàmque gladio accinguntur renes, cum hi qui bonis insistunt operibus, cl commissos sibi regulari curant ratione disponere (hoc enim est vivos lapides in additio Ecclesia; ordine competenti locare), fluxo in se luxuriæ acumine verbi Dei restringere satagunt. » Igitur dum rationi, operi charilatis, prædicationi, aliisque piis virtutum actibus, quibus fabricam spiritalem meritorum in anima construimus, insistimus, altera manu teneamus gladium mortificationis, quo carnis tentationes et diaboli mundique suggestiones vanta gloriæ, superbite, invidia, gulæ, libidinis, etc., fortiter repellamus, imo a nobis amputemus. Hæc sunt a arma justitia, » quibus quemlibet fidelem « a dextris et sinistris » communit Apostolus, II Cor. vi, 7, et fusius *Ephes*, vi, 13: « Induite, inquit, armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, clin omnibus pt-rfecliture. » Deinde panopliam, qua militem Christi a capite ad talos obarmat, assignat, nimirum cingulum veritatis, lorica juslilia, calceum pra parationis Evangelii!, scutum fidei, galeam salutis et gladium spiritus, quod csl verbum Dei. Vide ibi dicta.

Vcn.ii. 21. Donec egrediantur astra, — scilicet usque ad **nodem**, quando astra videntur quasi produe e suis antris vel thalamis, in quibus tota dic fulgente sole latuerunt, ul nocturnas agant exculpas. Loquitur Scriptura ad sensum vulgi, quod censet astra per diem in suis latibulis abscondi, e quibus per noclem prodeant, ul stationem suam quasi castrensem peragant usque ad auroram, cum suas latebras repetunt, el Lucifer a statione novissimus exit. » Ita Valablus.

Vert.ti. 22. Unusquisque cum puero (puta cum famulo suo) maneat (noctuquoque) in medio Jerusalem, — nec alio abeat, ut si noctu hostes nos invadant, omnes simul juncti eis occurramus el resistamus.

Et sint nobis vices per noctem et diem ad operandum. — llebræu» et Septuaginta, *Et iit noMs nor custodia et dies (ffms. Clare Valablus ; Qui^pie cum puera i qo pcroocM tn medio JtrfMbjma*, uf noebi sint nobis extulix, interdiu autem in opus^ul ciclicct noctu custodiant nos, cl interdiu operentur in muro. Jubet ergo Nebemias ut omne* in urbe pernoctent cum famulis, atque ex eis aliqui designentur, qui noctu per vices excubentl, caleri vero dormiant, sed fere vestiti, ut si excubitores signum adventantis hostis dederint, illico armis correptis iis occurrant; per diem vero ita munia partiantur, ut pars una operetur, altera cum lanceis armata operantibus ad tutelam assistat.

23. Ego attem et frates mei, et pueri mei, Ei Vm.t3.

custodes qui erant post mf. non deponebamus vestimenta, — ul ego quasi dux cwteros cives et milites idem facere docerem, non tam veitq et jussu, quam facto et exemplo, ul scilicet vestes cl arma noctu non deponerent, juxta illud ducis illius apud Livium, lib.VH : « Facta non dicta mea vos milites sequi volo : ncc diciplinam modo, sed exemplum diam a me petere. > Quod fecit Cato, de quo Lucanus, lib. IX :

**Ipse mana sua pila gerens przcedit anhel
Militis ora, pele* : monstrat tolerare labores,
Non doceL**

Simili modo cum in Belgio degerem, Marchio Spinola biennio obsidens Ostendam, per septem integros menses doim ens vestes nunquam exuit, atque hac sua vigilantia tandem urbem in maris faucibus sitam, ideoque quasi inexpugnabilem, cepit, magnaquo nominis sui gloria de ea triumphavit.

Unusquisque tantum nudabatur ad baptismum, — ii^ræws^cujusque ikmisbio vd(Urpositio ejus (rè ejut redundat, more llcbræo) intellige vefCaum de quibus sermo præccssit, ad *aquas*, scilicet baptismales id est purificatorias, cum nimirum vellet corpus abluere, seque mundare. Judæi enim tum ob immunditiem legalem, quam contactu rei logaliter immundic, v. g. ex conversatione cum Gentilibus, facile contrahebant; tum ob calorem indequo sudorem et fatorum, tum ob sordes aliunde confactos (unde Ammianus, lib. H, el Martialis, lib. 1\ *Epigram*, iv, Judæos appellaul ferientes) crebro totum corpus abluebant, imo vestes quoque ct ledos. Vide dicta *Marci* cap. VU, vers. 3.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

In pauperum copia et clamore Nehemias opulentos avaros objurgat, usuras vetat, sua in pauperes effundit.

i. Et factus est clamor populi et uxorum ejus magnus, adversus fratres suos Judaeos. 2. Ei erant qui dicerent : Filii nostri, et filiæ nostræ multæ sunt nimis : accipiamus pro pretio eorum frumentum, et comedamus, et vivamus. 3. Et erant qui dicerent : Agros nostros, et vineas, et domos nostras opponamus, et accipiamus frumentum in fame. 4. Et alii dicebant : Mutuo sumamus pecunias in tributa regis, demusque agros nostros et vineas : 5. et nunc sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostræ sunt : et sicut filii eorum, ita et filii nostri. Ecce nos subjugamus filios nostros et filias nostras in servitutem, et de filiabus nostris sumus famulæ, nec habemus unde possint redimi, et agros nostros, et vineas nostras alii possident. 6. Et iratus sum nimis, cum audissem clamorem eorum secundum verba hæc : 7. cogitavitque cor meum mecum : et increpavi optimates et magistratus, et dixi eis : Usurasne singuli a fratribus vestris exigitis ? Et congregavi adversum eos concionem magnam, 8. et dixi eis : Nos, ut scitis, redemimus fratres nostros Judæos, qui venditi fuerant gentibus, secundum possibilitatem nostram : et vos igitur vendetis fratres vestros, et redimemus eos ? Et siluerunt, nec invenerunt quid responderent. 9. Dixique ad eos : Non est bona res, quam facitis : quare non in timore Dei nostri ambulatis, ne exprobetur nobis a gentibus inimicis nostris? 10. Et ego, et fratres mei, et pueri mei, commodavimus plurimis pecuniam et frumentum: non repetamus in commune istud, æs alienum concedamus, quod debetur nobis. 11. Reddite eis hodie agros suos, et vineas suas, et oliveta sua, et domos suas : quin potius et centesimam pecuniæ, frumenti, vini et olei, quam exigere soletis ab eis, date pro illis. 12. Et dixerunt : Reddemus, et ab eis nihil quæremus : sicut faciemus ut loqueris. Et vocavi Sacerdotes, et adjuravi eos, ut facerent juxta quod dixeram. 13. Insuper excussi sinum meum, et dixi : Sic excutiat Deus omnem virum, qui non compleverit verbum istud, de domo sua, et de laboribus suis : sic excutiat, et vacuus fiat. Et dixit universa multitudo : Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus, sicut erat dictum. 14. A die autem illa, qua praeceperat rex mihi ut essem dux in terra Juda, ab anno vigesimo usque ad annum trigesimum secundum Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego et fratres mei annonas, quæ ducibus debebantur non comedimus : 15. Duces autem primi, qui fuerant ante me, gravaverunt populum, et acceperunt ab eis, in pane, et vino, et pecunia, quotidie siclos quadraginta; sed et ministri eorum depresserunt populum. Ego autem non feci ita propter timorem Dei : 16. quin potius in opere muri edificavi, et agrum non emi, et omnes pueri mei congregati ad opus erant. 17. Judæi quoque et magistratus, centum quinquaginta viri, et qui veniebant ad nos de gentibus quæ in circuitu nostro sunt, in mensa mea erant. 18. Parabatur autem mihi per dies singulos bos unus, arietes sex electi, exceptis volatilibus, et inter dies decem vina diversa, et alia multa tribuebam : insuper et annonas ducatus mei non quæsivi : valde enim attenuatus erat populus. 19. Memento mei, Deus meus, in bonum, secundum omnia quæ feci populo huic.

j. 3. Douos 50S1RAS 0PP05AMUS,— id est oppignoreams iæneratoribus. Recenter enim redierant

Babylone, omniaque sua in viatico et in fabrica urbis consumpserant. Quare magna oaupertate

laborabant, ad q̄nm levandam sua oppignorare, imo filios et filias suas vendere vers. 2, cogitabant.

ver • › 4. In tributa regis, — ut scilicet comparemus id quod loco tributi regi Persarum quotannis solvero debemus.

vr s 5. Et nunc (subaudi valde dure et inique a di-
tioribus exhaurimur, nam) sicut carnes fratrum
NOSTRORUM, SIC CARNES NOSTRÆ SUNT ET SICUT FILII
EORUM, ITA ET FILII NOSTRI.— (/ d. NOS CI filii nob-
ili hic duram servimus servitutem similem illi,
quam serviunt fratres, id est contribules nostri,
qui in Babylone et Perside remanserunt, idque
(liliorum Judæorum iniquitate cl injuria, qui nos
fratres suos pauperes usuris et filiorum emptione
opprimunt, ut sequitur. Quare peiori loco sumus
quam fratres nostri in Perside : illi enim a Persis
exteris et idololatria ; nos vero a contribulibus
nostris, qui sanguine et religione fratres nostri
sunt, affligimur. Acerbius enim est ab amico et
fratre, quam ab inimico et exiero cruciari. Nam
cum lex Dcut. xxiiu, 19, jubeat ut fratribus mu-
tuum detur gratis, ipsi a nobis pro mutuo mag-
nas usuras exigunt : quare cogimur filios et Alias
nostras vendere vel tradere in servitutem, ut usu-
ras has solvamus. Ita Cajetanus, Vatablus, et alii.

Ven. 7. 7. Congregavi adversum los (divites usurarios)
concionem magnam, — id est, coelum magnum to-
tius populi, ut coram eo a me reprehensi et con-
fusi usuras suas dimitterent.

vers ii. 11 • Centesimam pecuniæ, frumenti, vini et olei.
—« Centesimam, » scilicet usuram, qua nimirum
c. n'rsî- s; noll^s mensibus pro usu mutui sive usura exi-
mamra gcbaut unum pro centum; hoc est annualim duo-
quzT decim pro centum. Hinc patet hanc usuram fre-
quentem fuisse apud Judæos, uti postea fuit apud
Romanos; eralque gravis utpote in qua singulis
annis octava pars summre capitalis mutuo accep-
tæ solvere tur, nam duodecim v. g. aurei sunl
octava pars centum aureorum, quia octies duo-
decim faciunt 90, quibus adde quatuor, habebis
centum. Quare octavo anno usura requabat pene
ipsum capitale, ideoque illud duplicabat, ul pro
mutuo centum aureorum solvendi essent pene
ducenti aurei, scilicet preciso 196, ac post alios
octo annos idem triplicabat, et post alios octo
quadruplicabat. Cum vero dimidium hujus usu-
ræ, sex jiro centum quotannis solverentur, voca-
batilur *usurer semisses*, sive dimidiate ; cum qua-
luor j>ro centum penderentur, dicebantur *trientar*
Tiituit- . cuñ unum duntaxat, nominabantur *uncia-*
les, quæ erat usura minima, sicut illa duodenaria
erat maxima. *

Date pro illis, — id est illis condonate, quin
et acceptam reddite, et restituite, uti processif :
unde luce non exstant in Hebræo, quia ex preece-
denti repetenda subinlelliguntur. Usura cum sit
contra justitiam commutativa»!, non transit in
dominium usurarii; unde ab eo restituenda est
illi, qui eamdem pro mutuo dedit.

IV.

12. Er dixerunt (partim pudore, partim auc- Vm.li.
toniate el exemplo Nehemhe, partim boni publici
amore, partim pauperum commiseratione per-
moli) : reddemus (agros, vineas et oliveta, quæ
pauperes pro mutuo accepto nobis oppignora-
rmi!, et quasi pignora tradiderunt, donec mu-
tuum redderent) : et ab eis (deinceps) miul quje-
rlmus, — id est, nihil pro usura exigemus.

Et vocavi Sacerdotes (hujus usuræ reos), et
(secreto ob reverentiam sacerdotii, ne eos coram
populo pudefacerem) adjuravi eos, — ut usuras
remitterent, hacquo in re laids usurariisque ex-
emplo juslitie et charitatis præirent.

13. Sic excutiat Deus omnem virum qui non com- Veri u.
fleverit verbum istud de domo sua (ut domo sua
spoliatus, exsul et vagus oberrare cogatur) et de
laboribus suis, — ut fructu et mercede laborum
suorum privetur, uti ego sinum meum excussi.
Qui enim alios per usuras excutiunt, merentur et
ipsi a domibus et opibus suis excuti, exsulare et
depauperar!, uti sæpe justo Dei judicio fit.

14. A DIE AUTEM ILLA, QUA PRECEPI RAT MIHI REX Vers. U.
UT ESSEM DUX IN TERRA JUDA, AB ANNO VIGESIMO US-
QUE ad annum 32 Artaxerxis, ego et fratres mej
ANNONAS, QUÆ DUCIBUS DEDEBANTUR, NON COMEDIMUS.
— Solebant duces a civibus Jerosolymæ, quibus
preerant, accipere annonas, id est, necessaria ad Adom>
viciu, verbi gratia, certam mensuram frumenti, q@->T
vini, olei, pccuniæ, etc.; sed Nehemias noluit ea
accipere, tum ne populum pauperem hac contri-
butione gravaret, tum ut divitibus daret exem-
plum remittendi usuras: idque fecit per duode-
cim annos, quibus præfuit Jerosolymæ quasi
dux : unde multi putant eum continue per duo-
decim annos commoratum fuisse Jerosolymæ.
Verum hoc non satis respondet desiderio regis et
reginæ optantium, ut illico Nehemias ad se redi-
ret, ac tempore modico ab eo constituto, ut dic-
tum est cap. », 6. Quamobrem videtur Nehemias
paulo post fabricam murorum absolutam, puta
post 52 dies, ut dicitur cap. vi, 15, ad regem re-
diisse, ac vicarium loco sui sive viceducem Jeroso-
lymæ reliquisse, qui populo præesset. Artaxerxes
enim eum Jerosolymæ ducem constituerat per 12
annos, sive absens foret sive præsens. Quare ab-
sens jure suo poterat has annonas quasi stipendia
ducatus sui a populo exigere, præscriiin qui ab-
sens eratob evocationem et obsequium regis; sed
noluit ea accipere ob causas jam dictas. It i Salfá-
ñus el Sanchez. Hæc magis patebunt vers. 17 et
cap. xi», 6, ubi Nehemias anno 32 Artaxerxis re-
diens in Jerusalem correxit mullos abusos, qui per
duodecim annos quibus ipse abfuerat, in Jerusa-
lem irrepserant.

15. Duces autem primi qui fuerant ante me (ab vers. »».)
Esdra jussu regis constituti, ut dictum est £\$dræ
vu, 25), gravaverunt populum, et acceperunt ab
eis in pane Ei vino (certam mensuram panis et
vini), et pecunia quotidie siclos 40.— Ex Hebneo
liquet eos præter panem et vinum in pecunia ao

cepisse siclos 40; sic enim habet : *Aggravaverunt populum in pane et vino post argenti siclos 40*, qui faciunt quadraginta florenos Brabanticos, sive 10 Francos Gallicos, qua: immanis erat sumina et plebi adeo pauperi insolubilis.

Ten ii. 16. QUIN TOTIUS IN OPERE MURI NIDIFICAVI Cap. III, nullum audivimus locum particularem Nehcroira ad fabricandum assignatum, sed ipse quasi dux omnibus in loco sibi determinato fabricantibus aderat, et præerat omnes dirigendo, incitando, et opera per se et suos adjuvando : et agrum non emi. — *q. d.* Rem racam et prædia non auxi, sed potius me meaque omnia expendi pro urbis Kche- et civium commodis. Fuit hæc mira continentia fiu»eln Nehemiæ, raque ac charitaset liberalilas in cives suos. Multi enim duces et presides subditos expilant, ut se ditent; unde paucis præfectur® sura annis opibus onusti, domum redeunt. Non ita fecit Nehemias, cujus proinde memoria in benedictione est. Idem fecit Thomas Morus, qui cum phires annos Cancellarium Anglira egisset, rem tamen suam ct annum censum non auxit ad aureos ducentos, uti narrat Slaplelus in ejus Vita.

Ver». 17. 17. JUD.EI QUOQUE. ET MAGISTRATES (QUOS PCT Ju- draam jussu regis contilueram) 1150 viri, et qci VENIEBANT AD NOS DE GENTIBUS (legati gentium vicinarum) QUIB IN CIRCUITO NOSTRO SUNT, IN MENSA mea ERANT. — *q. d.* Omnes hos alebam sumptu liben- meo sive ex meis opibus, quas mihi rex donaverat..... ||jnc |jqUCi ^chemiam non mansisse duodecim annos in Jerusalem. Naro tantos sump- tus quotidie tot convivis per tot annos præ-

stare non potuisset, imo regias opes exhausisset.

18. Inter dies decem vina diversa. — Locus hic v«r». i«. obscurus est : unde *primo* Pagninus sic vertit et explicat, *q. d.* Tantum vini absumeabant hi convivra uno die, quantum mihi mc.eque familim suffecisset ad decem dies. *Secundo*, Vatablus , op- v»rta tins ad Hebræa et Græea verlit : Decimo quoque die dabatur omnibus vinum affatim; crateris vero novem diebus dabatur certa mensura. *Tertio* Sanchez : Porrigebantur, inquit, decem vinorum genera, singula diebus singulis, ita ut exacto decem dierum curriculo, decem illa vina jam essent propinata, et iterum atque iterum idem vinorum genus et series eodem ordine recurreret.

Ilice sententia vulgatui versioni conformior est, si T» *decem* non ad vina (inusitatum enim est insolens in uno convivio decem generum vinu convivis propinare, quod ne reges quidem sum- miquo gulones fecerunt), sed ad dies referas, *q. d.* Singulis diebus dabantur varia vina, idque per decem dies, quibus exactis exhauriebantur dolia, ac alia vina pariter diversi generis suggerere oportebat. Magnus ergo et magnificus dux fuit Nehemias, ac in omnibus se eximium ostendit. Vero Bias : «Magistratus, inquit, virum ostendit.» Et Cicero, lib. *Ue Senectute*, de magno illo Catone Censorio ait : « Bonus est senator, bonus imperator, bonus agricola. » Idem et plura dicas de Nehemia.

19. Memento mei , etc., — *q. d.* Prrasla mihi, o vcrs.n. Domine , talia qualia ego prestiti populo tuo el meo, ut tam sis liberalis in mequam ego fui in emn.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hostes *Judtrorum Nchemia: tendunt insidias ; mox minantur accusationem affectati ab co regni ; tertio pseudoprophetas contra eum submitluid; quarto proditores subornant : sed omnia hæc dissipavit Nehemia: prudentia et animi magnitudo.*

1. Factum est autem, cum audisset Sanaballat, et Tobias, et Gossem Arabs, et cœteri inimici nostri, quod aedificassem ego murum, et non esset in ipso residua interruptio (usque ad tempus autem illud valvas non posueram in portis), 2. miserunt Sanaballat et Gossem ad me, dicentes : Veni, et percutiamus foedus pariter in viculis in Campo Ono. Ipsi autem cogitabant ul facerent mihi malum. 3. Misi ergo ad eos nuntios, dicens : Opus grande ego facio, C -i jossu de.-cenilere, ne forte negligalur, cum venero et descendero ad vos. 4. Miserunt autem ad me secundum verbum hoc per quatuor vices : et respondi cis juxta serrabilem priorem. 5. Et misit ad me Sanaballat juxta verbum prius quinta vice puerum suum , el epistolam habebat in manu sua scriptam hoc modo : 6. In gentibus auditum est, et Gossem dixit quod tu et Judæi cogitetis rebellare, etpropterea ædifices murum, et levare te velis super eos regem : propler quam causam, 7. et prophetas posueris, qui prædicent de te in Jerusalem, dicentes : Rex in Judæacst. Auditurus est rex verba hæc : idcirco nunc veni, ut ineamus consilium pariter. 8. Et misi ad eos, dicens : Non Cat fac um secundum verba hæc quæ

tu loqueris : de corde enim luo tu componis hæc. 9. Omnes enim In terrebant nos, cogíU.ites quod cessarent manus nostra) al) opere, et quiesceremus. Quam ob causam magis confortavi manus meas : 10. et ingressus sum domum Scmaiaë filii Dalaiaë filii Metabeel secreto. Qui ait : Tractemus nobiscum in domo Dei in medio templi, et claudamus portas ædis : quia venturi sunt ut interficiant te, et nocte venturi sunt ad occidendum te. 11. Et dixi : Num quisquam similis mei fugit? et quia ut ego ingredietur templum, et vivet? Non ingrediar. 12. Et intellexi quod Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locus esset ad me, et Tobias et Sanaballat conduxissent eum. 13. Acceperat enim pretium, ut territus facerem, et peccarem, et haberent malum, quod exprobrarent mihi. 14. Memento mei, Domine, pro Tobia et Sanaballat, juxta opera eorum talia : sed et Noadiaëprophetæ, etcælerorum prophetarum, ipsi terrebant me. 15. Completus est autem murus vigesimo quinto die mensis Elul, quinquaginta duobus diebus. 16. Factum est ergo cum audissent omnes inimici nostri, ut timerent univers® gentes, quæ erant in circuitu nostro, et conciderent intra semetipsos, et scirent quod a Deo factum esset opus hoc. 17. Sed et in diebus illis, mulla: optimatum Judæorum epistolæ mittebantur ad Tobiam, et a Tobia veniebant ad eos. 18. Multi enim erant in Judæa habentes juramentum ejus, quia gener erat Sechniaë filii Area, et Johanan filius ejus acceperat filiam Mosollam filii Barachiaë ; 19. sed et laudabant eum coram me, et verba mea nuntiabant ei : et Tobias mittebat epistolas ut terreret me.

Ver». ». 2. Percutiamus foedus pariter in viculis. — Sic et Septuaginta et Vatablus. Verum Pagninus retinet nomen ilebræum quasi proprium, vertitque in *Kephirim*. Utrumque verum, quia KqoAinnierat nomen loci ita dicti a copia villarum et viculorum.

In Campo Ono. — Campus hic erat juxta Jordanem in tribu Benjamin, vulgoque dicebatur « Vallis artificum. » Ita Adricbomius, idque sat liquet ex cap. xi, vers. 31 et 35.

Ur facerent Mini malum, — ut me caperent, vel occiderent.

Ver». 6. (J. Et LEVARE TE VELIS SUPER EOS REGEM, — scilicet quod tu, o Nehemia, velis te super eos exaltare et regem constituere. Hæc erat eorum accusatio et calumnia.

Ver». 7. 7. Et PROPHETIS POSUERIS QUI PRJEDICENT DE TE in Jerusalem, dicentes: Rex in Judæa est. — Prophetas proprie accipe. Criminantur enim Nehemiam, quod is se velit regem facere, ideoque prophetas subornet, qui populo vaticinentur idipsum velle Deum, ul scilicet Juda'æ, quæ tot annis regibus caruit, jam suus rex restituatur. Ita Sanchez. Alii tamen per « prophetas » intelligunt prn'cones, qui per plateas Nehemiam regem proclamant.

Ver». 10. 10. Et INGRESSUS SUM DOMUM SERALE FILII Da LAIS filii Metabeel secreto. — Semaia erat Sacerdos de vico Dalaiaë, quæ ordino erat vigesima tertia, ut liquet 1 Paral. Xxrv, 18, atque domi manebat quasi studio et orationi deditus. Unde Sanaballat eum pecunia corripit, ut quasi vir religiosus, imo propheta, ut patet vers. 12, Nehemiam ad se evocaret, eique quasi vaticinans motum hostium injiceret, ideoque fugam suaderet, idque hoc fine ul Nehemiam probro timiditatis alliceret, et po-

pulo contemptibilem redderet; imo ut Nehemia timente et fugiente, timeret pariter et fugeret populus. Datet ex seqq.

11. Et dixi : Nem quisquam similis mei (magni v-n.n. animi et dux populi) fugit? — q. d. Non decet meam magnanimitatem nec dignitatem turpis hæc vñu». fuga. Duce enim fugiente, fugiet totus populus.

Et quis ut ego (mei similis, magnanimus et princeps) ingredietur templum et vivet? — Vatablus, *ut vivat*, q. d. Ne quidem vitæ serranda causa me ad templum fugere decet; satius enim est generose mori quam turpiter fugere, et inferre crimen gloriæ suæ, ut aiebat Judas Machabæus. Aut *et vii at*, q. d. Si fugiam ad templum, non vivam, sed occidar a populo quasi timidus et fugitivus, qui cos in hoc periculum hostium temero conjecerim, et quasi sceleris alicujus conscius. Ita Sanchez.

12. Et intellexi, — vel Deo revelante, vel so- v«n it. Iertia et sagacitate ingenii mei ex verbis et gestibus Scmaiaë, ipsum venditare se esse prophetam, ac ut talem vaticinare minas hostium, cum revera esset pseudopropheta pretio subornatus a Sanaballat, ut me terrendo, populo redderet vilem et exosum.

13. Ut territus (oraculo ficto periculi instantis) Ver». *i facerem (quod ipse suadebat, scilicet fugerem in templum quasi timidus; aut quasi sceleris alicujus conscius confugerem ad templum quasi ad asylum) et peccarem, — tum in Deum per diffidentiam, tum in me per pusillanimitatem fugam, tum in populum, eum mea fuga percellendo et in fugam agendo.

14. Memento mei, Domine, pro Tobia et Sana- V»n.i4. «ALLAT JUXTA OPERA EORUM TALIA, — Ut me ab eis liberes ac illos castiges, ul vel ipsi, vel abi ipso-

rum exemplo et castigatione sapiant, dfccantquo viros probos non vexare, nec eis insidiari.

SID et Noa dim prophetat. — Hebraice *prophetiss*® (erat enim femina), hoc est pseudoprophetissas pretio corrupte a Sanaballat, quæ símiles minas et metus mihi injiciebat. Repete :« Memento, Domine, ut cam pro meritis castiges et castigando emendes, vel ipsam vel alios ipsius exemplo. Dixit hæc Nehemias ex justo dolore et zelo non vindicta privata, sed justitiæ publica*.

ven. is. 15. Completus est autem murus 23 die mensis Elui, (sexti qui nostro partim augusto, partim septembri respondet) 52 diebus. — Nonnulli hos 52 dies inchoant non ab initio fabricæ, sed a minis et insidiis hisco Sanaballat Nehemi® intentatis : unde Josephus asserit murorum fabricam perfectam fuisse duobus annis et tribus mensibus, anno 28 Xerxis, id est Artaxerxis. Josephum sequuntur Historici Scholastici, Cajctanus, Vatablus et Mariana. Verius est hoc 52 dies inchoandos ab initio fabricæ, ut censent Lyranus, Dionysius, Vdalpan lus et Sanchez. Si enim fabrica murorum per biennium durasscl, utique Sanaballat sollicitando vicinas gentes, conflato exercitu eam impedivisset. Instabat ergo Nehemias, urgebatque opus ut illico absolveretur. Idque fieri potuit 52 diebus, tum quia omnes operi strenue et ardentem incumbabant, cl opus in singulos, nemine excepto, ordinate erat distributum; tum quia fundamenta murorum, quæ Chaldæi dirucre non potuerant, supererant, imo nullis in loci* muri integri. Chaldæi enim muros dumtaxat variis in locis destruxerant, hoc est, interrupperant, ut patet IV *fīcg.* cap. ult., vers. 4 et IO. Porta quoque non erant diruta, sed eorum valvæ combusta, ut patet *Esdra* i, 3, valvas ergo tantum restaurari oportuit. Ad hæc fabricabant ex lapide non cæso et polito, sed rudi et impolito, imo ex lapidibus quos inveniebant in ruinis et ruderibus veterum murorum. Denique Deus eos secundavit, ut spatio 52 dierum muros perficerent. Sic Alexan-

der Magnus muros nova» Alexandrite ad Tanaim per longitudinem stadiorum sexagiuta erexit spatio 17 dierum, ut vult Q. Curtius; vel viginti, ut narrat Arianus. Sic hodie Holland! urbes vastas obsidentes, easdem spatio viginti dierum circumquaque ita vallo cingunt, ut eis succurri nequeat. Nam more Romano milites singuli cum armis ligones vel trullas deferunt ad fodiendum vel fabricandum. Tot autem manus juncta illico opus ingens perficiunt.

16. (It timerent unverse gentes, — nos, nos- v«r»io. tramque fabricam, quam tam cito videbant esso perfectam, ut ipsæ faterentur hoc esse opus Dei potius quam hominum.

17. Multa optimatum Judæorum epistola mit—vers n. tebantur ad Tortam. — Erant hi patri© proditores, qui contra Nehcmiam cum hostibus conspireront, cisque gesta et consilia Nehemiæ perscribebant, ut ea disturbarent. Causam subdit :

18. MULTI ENIM ERANT IM JUDÆA HABENTES JURAMENTUM ejus, —q. d. Mulli Judæorum juraran! Tobia, eique perjuramentum fidem suam addixerant, se scilicet illi fore amicos et fideles, et proinde cum eo contra me el patriam suam coujurarant. Quia (Tobias) gener erat Seguenta, q. d. Causa cur mulli Judæorum faverent Tobia hosti Judæorum, erat quod cum eo ejusque foederatis affinitatem per matrimonia mutua contraxerant. Nam ET JOHANAN' FILIUS EJUS (Tobia) ACCEPERAT FILIAM Mosollam filii Barachia, — qui erant Judæi et Judæorum optimates.

19. Sed et laudabant eum (Tobiam) coram me. Vert. 19. — Hcbræus, *quin ct bonitatem* (vel benefacta sive munificentias) *ejusprædicabant coram me.* Alludunt ad nomen *Tobia*, quod Hebraice significat *bonitatem Dei*, q. d. Ipse vere est Tobias juxta nomen suum, qui in omnes existit bonus et beneficus. Ita Vatablus. Hæc fuit summa Judæorum iniquitas, et summa Nehemiæ injuria et afflictio, scilicet civium suorum proditio, quam tamen ipse dissimulando, patientia, consilio et constantia superavit.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

J, r « *lyma jam muris etnetæ Nehemias custodes apponit. Inde, vers. G, numerantur ii qui cum Zorobabclc Babylone redierant, ac vers. 70, dona auri el vasorum tn fabricam sponte a variis oblata.*

1. Postquam «nutem ædiücalusesl murus, elposui vahas, et recensui jauilores, el cantores, et Levitas : 2. præcepi Umani fratri meo, et Ilananiæ principi domus de Jerusalem (ipse enim quasi vir verax el timens Deum plus caeleris videbatur) 3. el dixi eis : Non aperiantur l ' Jerusalem usque ad calorem solis. Cumque adhuc assisterent, clausæ portæ sunt, et oppilate : el posui custodes de habitatoribus Jerusalem , singulos per vices suas, cl unuinquemque contra domum suam. 4. Civitas autem erat lata nimis etgrandis, el populus parvus

in medio ejus, et non erant domus ædificatae. 5. Deus autem dedit in corde meo, et congregavi optimates, et magistratus, et vulgus, ut recenserer eos, et inveni librum census eorum, qui ascenderant primum, et inventum est scriptum in eo. 6. Isti filii provinciarum, qui ascenderunt de captivitate migrantium, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis, et reversi sunt in Jerusalem, et in Judæam, unusquisque in civitatem suam. 7. Qui venerunt cum Zorobabel, Josué, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamani, Mardocheus, Belsam, Mespharath, Begoai, Nahum, Baana. Numerus virorum populi Israel : 8. filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo : 9. filii Saphalia, trecenti septuaginta duo : 10. filii Area, sexcenti quinquaginta duo : 11. filii Phahalmoab filiorum Josué et Joab, duo millia octingenti decem et octo : 12. filii Ælam, mille ducenti quinquaginta quatuor : 13. filii Zethua, octingenti quadraginta quinque : 14. filii Zachai, septingenti sexaginta : 15. filii Bannui, sexcenti quadraginta octo : 16. filii Bebai, sexcenti viginti octo : 17. filii Azgad, duo millia trecenti viginti duo : 18. filii Adoniam, sexcenti sexaginta septem : 19. filii Beguai, duo millia sexaginta septem : 20. filii Adin, sexcenti quinquaginta quinque : 21. filii Ater, filii Ihezecia, nonaginta octo : 22. filii Ilasem, trecenti viginti octo : 23. filii Besai, trecenti viginti quatuor : 24. filii Ilareph, centum duodecim : 25. filii Gabaon, nonaginta quinque : 26. filii Bethlehem et Netupha, centum octoginta octo. 27. Viri Aualhoth, centum viginti octo. 28. Viri Bethazmoth, quadraginta duo. 29. Viri Cerialbiam, Cephira et Beroth, septingenti quadraginta tres. 30. Viri Hama et Geba, sexcenti viginti unus. 31. Viri Machmas, centum viginti duo. 32. Viri Bethel et Hai, centum viginti tres. 33. Viri Nebo alterius, quinquaginta duo. 34. Viri Ælam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor. 35. filii Ilarem, trecenti viginti. 36. filii Jericho, trecenti quadraginta quinque. 37. filii Lod, Hadid et Ono, septingenti viginti unus. 38. filii Senea, tria millia nongenti triginta. 39. Sacerdotes : filii Iddai in domo Josué, nongenti septuaginta tres. 40. filii Emmer, mille quinquaginta duo. 41. filii Phasbur, mille ducenti quadraginta septem. 42. filii Arem, mille decem et septem. Levitae : 43. filii Josué et Cedmihel filiorum. 44. Oduia, septuaginta quatuor. Cantores : 45. filii Asaph, centum quadraginta octo. 46. Janitores : filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Acculi, filii Halita, filii Sobai, centum triginta octo. 47. Nalhinai : filii Solia, filii Uasupha, filii Thebbaoth, 48. filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Ilagaba, filii Selmai, 49. filii Hanan, filii Geddel, filii Gaher, 50. filii Raaia, filii Rasin, filii Necoda, 51. filii Gezem, filii Aza, filii Phasea, 52. filii Besai, filii Munim, filii Nephussim, 53. filii Badine, filii Ilacupha, filii Harhur, 54. filii Besloth, filii Mahida, filii Harsa, 55. filii Bercos, filii Sisara, filii Thema. 56. filii Nasia, filii Hatipha, 57. filii servorum Salomonis, filii Solhai, filii Sophereth, filii Pharida, 58. filii Jahala, filii Barcon, filii Jeddel, 59. filii Saphatia, filii Halai, filii Phochereth, qui erat ortus ex Sabaim, filio Amon. 60. Omnes Nalhinai, et filii servorum Salomonis, trecenti nonaginta duo. 61. Ili sunt autem qui ascenderunt de Thelinela, Thelbarsa, Cherub, Addon et Emmer : et non potuerunt indicare domum patrum suorum, et semen suum, utrum ex Israel essent. 62. filii Palaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quadraginta duo. 63. Et de Sacerdotibus, filii Rabia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem : et vocatus est nomine eorum. 64. Hi quaesierunt scripturam suam in censu, et non invenerunt : et ejecti sunt de sacerdotio. 65. Dixitque Alersatha eis, ut non manducarent de Sanctis sanctorum, donec staret Sacerdos doctus et eruditus. 66. Omnis multitudo (pasi vir unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta, 67. absque servis et ancillis eorum, qui erant septem millia trecenti triginta septem, et inter eos cantores, et cantatrices, ducenti quadraginta quinque : 68. Equi eorum, septingenti triginta sex : muli eorum, ducenti quadraginta quinque. 69. Cameli eorum, quadringenti triginta quinque : asini, sex millia septingenti viginti.

Hucusque refertur quid in commentario scriptum fuerit, exin Nehemiae historia textitur.

70. Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus. Athersatha dedit in thesaurum auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta. 71. Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis, auri drachmas vigili millia, el argenti mnas duo millia ducentas. 72. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, et argenti mnas duo millia, et tunicas sacerdotales sexaginta septem. 73. Habitaverunt autem Sacerdotes, et Levitæ, et janitores, et cantores, et reliquum vulgus, et Nathinæi, et omnis Israel, in civitatibus suis.

2. Prjecepi Banani fratri (cognato) meo. (Ilie est ille Banani, qui nuntium desolationis Jerusalem ad Nehemiain in Persidem detulit, cap. i, vers. 2,) et Hanamjb principi (id est præfecto) domus, — scilicet palatii regii, ut habent Hebræi in monte Sion. Hos duos, utpote præcaderis viros veraces, id est sinceros et integros, ac timentes Deum, Nehemias posuit custodes urbis Jerusalem.
- vīr< 3. 3. CUMQUE ADHUC ASSISTERENT, — q. d. Non nisi his duobus custodibus, scilicet Banani et Ilania presentibus et assistentibus vespere clauderentur porta», ne qua fieret fraus ex hostium insidiis. Rursum mane non aperiebantur « ante calorem solis, o id est, ante clarum diem, cum omnes vigilant.
- Vwi. 4. 4. Er populus parvus, — qui pauci Babylone redierant, et ex his paucis nonnulli videntes desolationem urbis et hostium minas, ad alias Judææ urbes et vicos se contulerant, alii in Babylonem vel Persidem reversi erant, inter quos fuit Dux Zorobabel.
- Vu*, j. H. Dels autem dedit in corde meo, — < q. d. Deus mihi suggessit consilium modumque supplendi paucitatem incolarum Jerosolymæ, nimirum recensendo catalogum eorum qui primitus cum Esdra e Babylone redierant, ac juxta eum, illos invitando et evocando ad incolendam Jerusalem, quod reipsa per sortem factum esse audiemus cap. xi. Inde mox catalogum continentem censum populi, qui redierat, recenset.
- B. Isti (sunt) fiii provinciarum, qui ascenderunt DE CAPTIVITATE MIGRANTUM, — id est qui redierunt e transmigratione Babylonis, putae Babylone in Jerusalem cum Zorobabel sub Cyro. Ilie est calatogli, sive census populi, (piem recensuit Esdras cap. n, sed aliis subinde verbis et numeris iere diversis, præseilim in medio; nam

initium et finis utrobique est idem. Ratio est quod census hic populi, sive catalogus sæpius sit initus et descriptus; scilicet *primo* in Babylone, cum inde egressi sunt Judæi: *secundo* in Jerusalem, cum primum eo appulerunt; tertio cum templo reedificato, illud solcatili populi concursu dedicatum fuit. Ili autem census inter se variabant; quia aliis morientibus alii nascebantur, aliis abeuntibus alii adventabant. Quare ex uno censu catalogum suum descripsit Esdras, ex alio Nehemias; ideoque variant. Vide Franciscain Lucam in *Notat.* 79.

65. Dixit quib Atbersatha, — hoc est Nehemias, Vcn.es. ut patet cap. vin, vers. 9.

Hucusque catalogus. Annotatio bree sequestris non exstat in Hebræo, Græco et quibusdam Latinis. Unde Graecus Epanorlliotes, alique eam omitendam censent, imo rejiciunt, ut Lyranus et Carthusianus. Sane diversus character sat arguit hæc inserta verba, neque de textu esse, neque de fide, ait Sanchez. Habent tamen annotationem hanc Biblia Romæ correctæ. Videtur ergo addita ab Interprete, uti multa similia addita sunt in libro Esther, vel a paraphraste, aut commentatore aliquo: ita Franciscas Lucas, *Notat.* 79.

70. Nonnulli autem de principibus, — Hic est ver».To. catalogus donariorum ad fabricam oblatores, estque idem cum eo quem recensuit Esdras, cap. n, sed ut dixi, in numeris diversus; forte, quod Esdras plurium dona complexus sit, nempe eorum etiam omnium qui ex regno Cyri, sive Judæi sive Persæ, hortante Cyro, de opibus suis aliquid ad fabricam contulerunt aut postea in Jerusalem submiserunt: Nehemias autem Judæorum tantum e captivitate redeuntium dona, caque principila duntaxat, ideoque pauciora quam Esdras recenseat, ait Franciscas Lucas loco citato.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esdras, convocato omni populo die prima mensu septimi, HU legem Dei pnclegit cxplintgue. Idem fácil die 1° mensis per ocio dies festi Tabernaculorum, quod ab omnibus magna sotemnilate celebratur.

i. Et venerat mensis sopiimus : filii autem Israel erant in civitatibus suis. Congregatusque est omnis populus, quasi vir unus, ad plateam quæ est ante portam aquarum : et dixerunt Esdræ scribe*, ut afferret librum legis Moysi, quam præceperat Dominus Israeli. 2. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum et mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi. 3. Et legit in eo aperte in platea quæ erat ante portam aquarum, de mane usque ad mediam diem, in conspectu virorum et mulierum et sapientium, et aures omnis populi erant erectæ ad Librum. 4. Stetit autem Esdras scribe super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum : et steterunt juxta eum Malhathias, et Semeia, et Ania, et Uria, et Helcia, et Maasia, ad dexteram ejus; et ad sinistram, Phadaia, Misael, et Melchia, et Hasum, et Hasbadana, Zacharia, et Mosellam. 5. Et aperuit Esdras librum coram omni populo : super universum quippe populum eminebat; et cum aperuisset eum, stetit omnis populus. 6. Et benedixit Esdras Domino Deo magno, et respondit omnis populus: Arnen, Arnen, elevans manus suas; et incurvati sunt, et adoraverunt Deum proni in terram. 7. Porro Josué, et Dani, et Screbia, Jamin, Accub, Septhai, Odia, Maasia, Celila, Azarias, Josabed, Hanan, Pbalaia, Levitæ, silentium faciebant in populo ad audiendam legem : populus autem stabat in gradu suo. 8. Et legerunt in Libro legis Dei distincte, et aperte ad intelligendum : et intellexerunt, cum legeretur. 9. Dixit autem Nehemias (ipse est Athersatha) et Esdras sacerdos et scribe, et Levitæ interpretantes universo populo : Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, et nolite flere. Flebat enim omnis populus, cum audiret verba legis. 10. Et dixit eis : Ite, comedite pingua, et bibite mulsum, et mittite partes his qui non præparaverunt sibi; quia sanctus dies Domini est, et nolite contristari : gaudium etenim Domini est fortitudo nostra. 11. Levitæ autem silentium faciebant in omni populo, dicentes : Tacete, quia dies sanctus est, et nolite dolore. 12. Abiit itaque omnis populus, ut comederet et biberet, et mitteret partes, et faceret lætitiā maguara : quia intellexerant verba quæ docuerat eos. 13. Et in die secundo congregati sunt principes familiarum universi populi, Sacerdotes et Levitæ, ad Esdram scribam, ut interpretaretur eis verba Legis. 14. Et invenerunt scriptum in Lege, præcepisse Dominum in manu Moysi, ut habitent filii Israel in tabernaculis, in diesolemni, mense septimo : 15. et ut prædicent, et divulgent vocem in universis urbibus suis, et in Jerusalem, dicentes : Egredimini in montem, et afferte frondes olivæ, et frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, et ramos palmarum, et fronde» ligui nemorosi, ut liant tabernacula, sicut scriptum est. 16. Et egressus est populus, et attulerunt. Feceruntque sibi tabernacula unusquisque in domo suo, et in atriis suis, et in atriis domus Dei, et in platea portæ aquarum, et in platea portæ Ephraim. 17. Fecit ergo universa ecclesia eorum qui redierant de captivitate, tabernacula, et habitaverunt in tabernaculis : non enim fecerant a diebus Josué filii Nun taliter filii Israel usque ad diem illum. Et fuit kvitia magna nimis. 18. Legit autem in Libro legis Dei per dies singulos, a die primo usque ad diem novissimum, et fecerunt solemnitalem sectem diebus, et in die octavo, collectam juxta ritum.

Fen. i. 1. Er venerat minsiS seirums. — Videntur hæc gesta anno septimo Artaxerxis sub Esdra, qai ab *eo* missus rediit in Jerusalem. Unde sicut catalogus cap. præcedentis *Nehmia* idem est cum catàlogo *Esdrae* cap. ii; sic et quæ hoc cap. vin dicuntur, videntur esso eadem cum iis quæ narravit Esdras cap. m, ut patet utrumque conferenti. Utrobique enim nominatur mensis septimus, Esdras, festum Tabernaculorum, etc. Nec dubium est Esdram scribam officio et zelo suo perfunctum, mox ut anno septimo Artaxerxis rediit in Jerusalem, ul populum in captivitate legis oblitum legem doceret. Ad hoc enim ipse missus crat ab Artaxerxe dicente, a ut libere doceat imperitos» *Esdrae* cap. vu, vers. 15, sicut Zorobabel et Jesus missi sunt ad reædiücandum templum, Nehernias vero ad restaurandos muros et urbem. Adde : Non videtur Esdras vixisse usque ad annum vigesimum Artaxerxis, quo Nehcmias muros instauravit; sic enim fuisset annorum 147 (quod illo ævo erat insolens) : tot enim fluxere ab anno ultimo Sedeciæ, quo occisus est Saraïas pater Esdræ, usque ad annum vigesimum Artaxerxis. Verum hæc ratio non est solida : nam Esdram anno 20 Artaxerxis vixisse patet cap. xu, vers. 33 cl 35, ubi dicitur interfuisse Esdras scriba dedicationi urbis factæ a Nehcmia; licet Cajetanus putet ibi alium esse Esdram ab hoc nostro diversum. Quocirca nonnulli censent hæc contigisse sub Nehemia anno 20 Artaxerxis, ut Esdras cum eo tertio redierit in Jerusalem, fueritque grandævus, nimirum 147 annorum.

Vm. 4. 4. Stetit Esdras super Gradum ligneum, — Hebræus, *super turrim ligneam*, id est super suggestum, quod instar lurriculæ c terra assurgebat in altum.

Vm. a. 5. Stetit omnis populus, — tum ut reverentiam Dei legi stando deferret, tum ut arrectis auribus stans facilius lectionem Esdræ perciperet. Hinc et Christiani ad Evangelium assurgunt reverenti® causa.

Ven. t. 8. Et legerunt (tum Esdras, tum ejus socii, qui Esdræ seni ct fesso in lectione succedebant; sed ubi quid difficultatis occurebat, explicabat illud Esdras) in libro legis (in Pentateucho, ac preesertim in Deuteronomio ubi lex tota repetitur el iteratur) distincte (ut omnes singula perfecte audire possent. Septuaginta vertunt : *et distinxit in scientia Domini*, id est distincte legem legit et explicuit per scientium a Domino acceptam. Perperam ergo nonnulli hoc torquent ad restaurationem librorum a Chaldæis combustorum, quasi illos Esdras restaurari! cx memoria per scientiam a Deo infusam) : et aperte ad intelligendum. — Ilebræus, *ponendo* (id est dando) *intellectum* : q. d. Esdras inter legendum explicabat ubi opus erat Syriace vel Chaldaice, quæ Hebraice scripta ex Deuteronomio legebantur; atque insuper sententias quæ occurrebant paraphrastice interpretabatur, ut dicitur vers. 13. Populus enim in Babylone linguam

SIVE LIB. II ESDRÆ, cap. Vili.

suam llebræain corruperat, el cum Chaldæa miscuerat : quare pure Hebraeam non salis capiebat. Esdras ergo Hebraice dicta interpretabatur lingua Syriaca, quæ populo redeunti oral jam propria ct nativa.

Dixit altem Neremias (ipse est Atiikrsatiia). — Vm.o, Nehcmias dictus est *Athcrsatha* a radice *trv taras*, Albera id est hæreditavit, q. d. Athcrsatha, id est *nnx JKH*» *atta iirasta*, hoc est secundo u UITVn *ha reditasti tu*, quia tu solus præ omnibus hæreditatein UuJeT patrum possedisti, qui urbem destructam restaurasti, inuris cinxisti, tutamque posteris tuis possidendam tradidisti. Ita Vilalpandus : vel *tiros*, id est musium, et HDÜ *scato*, id est bibit; q. d. prælibator vini repis; crat enim pincerna. Ita Marinus in *Léxico*, Tortio, *Athcrsatha* valde convenit cum *Artacsatha*, id est Artaxerxe. Videtur enim rex sui nominis potestatem Nehemiæ fecisse, aut certe ipse, utpole regi charissimus, ipsius regis nomine compellatus fuit ab aulicis. Ita Vilalpandus, part. I *Dc templo*, lib. III, cap. iv.

Porro fabulosum videtur quod Lyranus ait, « Athcrsatha » Hebraico idem esse quod *relaxatus* : sicque Nehemiam vocari, eo quod per sapientes llebræorum relaxatus sit, cum coque dispensatum ut biberet vinum regis Gentilis, puta Artaxerxis, cujus pincerna erat Athcrsatha; quia Athcrsatha non est nomen llebræum, sed Chaidæum et a Chaldæis inditum.

Flebat enim omnis populus, cum audiret verba legis ; — quia videbat legis minas, puta clades omnis generis sibi accidisse ob ejus praevaricationem in iisque adhuc se magna ex parte perdurare ab initio captivitatis Babylonicæ usque ad annum 20 Artaxerxis, quod erat spatium 147 annorum.

10. Ite, comedite pingua. — Sic Christiana lex vers. 10 vetat jejunium in Dominica, ob Festi laetitiam. Ita S. Thomas, H II, Quæst. CXLVII, art. v, ad 3.

Nolite contristari, — quia licet jure lugeatur et fleatur, tamen hoc dic festo Ncomeniæ, quo recolimus beneficia Dei tum antiqua, tum nova ct continua in nos collata, gaudendum est, non lugendum.

Gaudium etenim Domini est fortitudo nostra. — Gaudium Domini dupliciter accipi potest. *Pri-* Oinrtinn *mo* active, quod est gaudium, quo gaudet Domini Domini nus, cum videt nos in adversis esse forti magno- «luplei. que animo, non parvo ct abjecto. Hic enim stimulus valde pungit animos pios, ut in quantalibet adversitate et tribulatione animum non dimittant, sed robovent, ut in ea gaudeant, cl exultent, si cogitent id Deo gratum esse, Deumque gaudere ct delectari nostra fortitudine ct gaudio in adversis : ita Sanchez; *secundo* passive gaudium Domini est, quod de Domino vel ex Domini amore, reverentia, imitatione et obedientia concipitur; q. d. Gaudet Deus diebus festis, eo quod illis a fidelibus magis colatur, adoretur, invocetur : quare ipse pariter cupit ut fideles hoc suum gau-

cium imitentur, et induant, gaudcantque die festo, at gaudentes illi sacrificent victimas pacificas ex quibus hilariter comedant, ac cum Deo ipso quasi epulentur. Hoc enim gaudio acquiritur fortitudo mentis et corporis, tum ad legem Dei implendam, tum ad adversa (quibus jam opprimimur) qnadibet fortiter ferenda; imo per gaudium hoc lenienda et discutienda, ac per Deum amovenda. Deus enim si nos lætos et gaudentes, indeque fortes et constantes viderit in lege festornmque suorum cultu, amovebit a nobis plagas, quas ob tristem et pusillanmem eorum neglectum nobis immisit. Sicut enim tristitia facit niœslos, pusillanimes, tardos : ita lætilia ex adverso facit hilares, magnanimos et celeres Dei cultores legisque custodes; unde Vatablus vertit : *Gaudium Domini est robur vestrum* : seque explicat : divino gaudio efficiemini fortiores animis et alacriores. Gaudium enim spiritus vitales et animales multiplicat, excitat, acuit, et per totum corpus diffundit, ut illud vegetent, excitent et ad opus alacres efficiant; tristitia vero eosdem attenuat, arctat, gravat, avocat, ut lotus homo sit mœslus, gravis, contractus et ineptus ad omne bonum. Quocirca Apostolus ad hoc gaudium perenne fideles adhortatur dicens : « Gaudete in Domino semper; ilerum dico, gaudete; » *Philipp.* iv. Vide ibi dicta. Adde quod Deus in se el de se gaudentibus novam gratiam, novas vires, novum robur assidue suggerat, quibus ad omnia licet tristia et ardua, fiant generosi, fortes et alacres. Deus enim, cum sit summus elliberalissimusbetissimusque Dominus, vult a nobis famulis suis sibi serviri in lætitia, exultatione et jubilo, juxta illud : a Servite Domino in

læ'itia. » Et illud : « Lœtamini in Domino, et esilitale justi. » cap. xxxi, vers. 11.

13. Ut interpretaretur (Esdras) eis verba le- ▼ «. is-GW, — ut solveret dubia quæ cx pridiana legis Pctione eis suborla erant, præsertim circa ritus celebrandi instans festum Scenopesiæ, sive Tabem iculornin, quos lex præscribit Lectt xxni, ubi Je iis fuse egi.

15. Divulgent vocem, — id est voce preconî* ven.iv. ubique promulgent, ut omnes conveniant in Jerusalem ad festum Tabernaculorum imminens, juxta legem per octo dies celebrandum. *

Afferte frondes ligni pulcherrimi. — Hebræus *tigni olei*, id csl pinguis et oleati, quod Septuagintli interpretantur *cypressum*; Paginons, *pinum*: melius alii *cedrum*. Vide c^cla *Ln it.* xxni, 36.

16. FeCERL'NTQÜB TABERNACILA IN DOMATE SUO,— Ven id est in tecto domus suv. Ita llebræi; tecta enim apud Hebreos erant plana, ut in illis sub dio ambulare, stare, sedere, pernoctare, dormire possent. Clima enim Judææ est calidum et siccum; unde ejus incolæ noctu in tectis frigidum aerem sudumque captant.

17. A mutus Josué (id est ab ingressu Hebreo- Ven. it. rum in Chananæam cis a Deo promissam) non fecerunt taliter filii lsr tut, — non celebrarent tale feslum Tabernaculorum tanta lætilia, tanta devotione legendo legem publice, ejusque explicationem faciendo tanto populi undique confluentis concursu, ul etiam in ledis Tabernacula construere debuerint : ita Cajctanus et alii.

IS. Et in die octavo collectam, — id est festum cœtus populis, quod quale fuerit explicui *Levit.* xxni, 40.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judai in jejunio et sacco confitentur peccata Deo. Levita: celebrant prisca beneficia, quibus Deus cum malefactis populi certavit : ac fixdus inter Deum et populum rénovant.

1. In dic autem vigesimo quarto mensis hujus, convenerunt filii Israel in jejunio et in saccis, et humus super eos. 2. Et separatum est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena : et steterunt, et confitebantur peccata sua, et iniquitates patrum suorum. 3. El consurrexerunt ad standum : et legerunt iu volumine legis Domini Dei sui, quater in die, et quater confitebantur, et adorabant Dominum Deum suum. 4. Surrexerunt autem super gradum Levitarmi), Josué, et Bani, et Cedmihel, Sabania, Donni Sarebias, Bani el Chanani : et clamaverunt voce magna ad Dominum Deum suum. 5. El dixerunt Levitre, Josué, et Cedmihel, Donni, Ilasebnia, Screbia, Odaia, Sebnia, Phathathia : Surgite, benedicite Domino Deo vestro ab ælerno usque in æternum ; et benedicant nomini gloria) luæ excelso in omni benedictione et laude. C. Tu ipse, Domine, solus, tu fecisti cœhim, et coelum coelorum, et omnem exercitum eorum : terram, et universa quæ in ea sunt : maria, et omnia quæ in cis sunt ; eltu vivificas omnia hæc, et exercitus codi te adorat. 7. Tu ipse. Domine Deus, qui elegisti Abram, et eduxisti

eum de igne Chaldaeorum, et posuisti nomeu ejus Abraham. 8. El invenisti cor ejus fidele coram te : et percussisti cum eo fœdus, ut dares ei terram Chananæi, Hethæi, et Amorphæi, et Pherezæi, et Jebusæi, et fiergesæi, ut dares semini ejus : et implesti verba tua, quoniam justus es. 9. Et vidisti afflictionem patrum nostrorum in Ægypto, clamoremque eorum audisti super mare Rubrum. 10. Et dedisti signa atque portenta in Pharaone, et in universis servis ejus, et in omni populo terne illius : cognovisti enim quia superbe egerant contra eos; et fecisti libi nomen, sicut et in hac die. 11. Et mare divisisti ante eos, et transierunt per medium maris in sicco : persecutores autem eorum projecisti in profundum, quasi lapidem in aquas validas. 12. Et in columna nubis ductor eorum fuisti per diem, et in columna ignis pernoctem, ut appareret eis via per quam ingrediebantur. 13. Ad montem quoque Sitiai descendisti, et locutus es cum eis de cœlo, et dedisti eis judicia recta, et legem veritatis, cærmonias, et præcepta bona; 24. et sabbatum sanclicale tuum ostendisti eis, et mandata, et cærmonias, *et legem præcepisti eis in manu Moysi servi tui. 15. Panem quoque de cado dedisti eis in fame eorum, et aquam de petra eduxisti eis sitientibus, et dixisti eis ut ingrederentur et possiderent terram, super quam levasti manum tuam, ut traderes eis. 16. Ipsivero et patres nostri superbe egerunt, et induraverunt cervices suas, et non audierunt mandata tua. 17. Et noluerunt audire, et non sunt recordati mirabilium tuorum quæ feceras eis. Et induraverunt cervices suas, et dederunt caput ut converterentur ad servitutem suam, quasi per contentionem. Tu autem Deus propitius, clemens et misericors, longanimis et multæ miserationis, non dereliquisti eos, 18. et quidem cum fecissent sibi vitulum conflatilem, et dixissent : Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Ægypto : feceruntque blasphemias magnas. 19. Tu aulem in misericordiis tuis multis non dimisisti eos in deserto : columna nubis non recessit ab eis per diem, ut duceret eos in viam ; et columna ignis per noctem, ut ostenderet eis iter per quod ingrederentur. 20. Et spiritum tuum bonum dedisti qui doceret eos, et manna tuum non prohibuisti ab ore eorum, et aquam dedisti eis in siti. 21. Quadraginta annis pavisti eos in deserto, nihilque eis defuit: vestimenta eorum non inveteraverunt, et pedes eorum non sunt attriti. 22. Et dedisti eis regna, et populos, et partitus es eis sortes: et possederunt terram Sehon, et terram regis Hesebon, et terram Og regis Basan. 23. El multiplicasti filios eorum sicut stellas cœli, et adduxisti eos, ad terram, de qua dixeras patribus eorum ut ingrederentur et possiderent. 24. Et venerunt filii, et possederunt terram, et humiliasti coram eis habitatores terræ Chananæos, et dedisti eos in manu eorum, et reges eorum et populos terne, ut facerent eis sicut placebat illis. 25. Ceperunt itaque urbes munitas, et humum pinguem, et possederunt domos plenas cunctis bonis; cisternas ab aliis fabricatas, vineas et oliveta, et ligna pomifera multa : et comederunt, et saturati sunt, et impinguati sunt; et abundaverunt deliciis in bonitate tua magna. 26. Provocaverunt aulem te ad iracundiam, et recesserunt a te, et projecerunt legem tuam post terga sua : et prophetas tuos occiderunt, qui contestabantur eos ut reverterentur ad te; feceruntque blasphemias grandes. 27. Et dedisti eos in manu hostium suorum, et afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis sue clamaverunt ad te, et tu de cœlo audisti, et secundum miserationes tuas multas dedisti eis salvatores, qui salvarent eos de manu hostium suorum. 28. Cumque requievissent, reversi sunt ut lacerent malum in conspectu tuo : et dereliquisti eos in manu inimicorum suorum, et possederunt eos. Conversique sunt, et clamaverunt ad te : tu autem de cœlo exaudisti, et liberasti eos in misericordiis tuis, multis temporibus. 29. Et contestatus es eos ut reverterentur ad Legem tuam. Ipsi vero superbe egerunt, et non audierunt mandata tua, et in judiciis tuis peccaverunt, quæ faciet homo, et vivet in eis : et dederunt humerum recedentem, et cervicem suam induraverunt, nec audierunt. 30. El protraxisti super eos annos multos, et contestatus es eos in spiritali tuo per manum prophetarum tuorum : et

non audierunt, et tradidisti eos in manu populorum terrarum. 31. In misericordiis aulem tuis plurimis non fecisti eos in consumptionem, nec dereliquisti eos : quoniam Deus miserationum, et clemens es tu. 32. Nunc itaque Deus noster magne, fortis, et terribilis, custodiens pactum et misericordiam, ne avertas a facie tua omnem laborem qui invenit nos, reges nostros, et principes nostros, et sacerdotes nostros, et prophetas nostros, et patres nostros, et omnem populum tuum, a diebus regis Assur usque in diem banc. 33. Et tu justus es in omnibus quæ venerunt super nos : quia veritatem fecisti, nos autem impie egimus. 34. Reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri et pares nostri non fecerunt legem tuam, et non attenderunt mandata tua, et testimonia iudicis quæ testificatus es in eis. 35. Et ipsi in regnis suis, et in bonitate tua multa quam dederas eis, et in terra latissima et pingui quam tradideras in conspectu eorum, non servierunt tibi, nec reversi sunt a studiis suis pessimis. 36. Ecce nos ipsi hodie servi sumus, et terra quam dedisti patribus nostris ut comederent panem ejus, et quæ bona sunt ejus, et nos ipsi servi sumus in ea. 37. Et fruges ejus multiplicantur regibus, quos posuisti super nos propter peccata nostra, et corporibus nostris dominantur, et iumentis secundum voluntatem suam, et in tribulatione magna sumus. 38. Super omnibus ergo his nos ipsi percutimus fœdus, et scribimus, et signant principes nostri, Levites nostri et Sacerdotes nostri.

Vert tñ 1. Et humus (id est pulvis et cinis) surra eos.—
 rantten- Nota hic tria pœnitentiæ officia, scilicet ac Symbola.
 es*) caput aspergere cinere, quasi confitendo quod viles et cinerei suinus, utpote ex cinere formali et in cinerem redituri, juxta illud *Genes. ut*, 19 : « Pulvis es et in pulverem revertaris. » *Secundum* est publicum et solemne jejunium. *Tertium*, saccus, sive cilicium.

Ver».s. -• Separatum est sehex filiorum Israel ab omni filio Alienigena, — </d. Separarunt se ab uxore gentilitiis, ac filios, quos ex eis procrearent!, separarunt a filiis, quos ex uxore Israelitici genuerant eo modo quem dixi I *Esdra*: x, 3.

Ven.j. 3- Et consurrexerunt (Levites;) ad standim, — in loco editiore, e quo a populo videri et audiri possent.

Et quater confitebantur, — q. d. Ad singulas lectiones canebant Deo psalmos et hymnos, quibus Deum beneficentiam celebrarent, ac populi ingrati malefacta confitebantur, supplicibusque veniam eorum a Deo postulabant.

Vm. o. 6. Coelum coelorum, (id est cœlum allissimum, vastissimum et praestantissimum, scilicet cœptum; et omnem exercitum eorum, — puta omnes angelos et omnia astra.

Vm.,. 7. Elegisti Abram, et eduxisti eum de igne Chaldaeorum. — Dices : Ilebæus et Septuaginta habent, <le Ur (*Chaldaeorum*, et sic vertit Noster *Genes*, xi, 31, et alibi.

Respondeo : *Ur* sive *Ura*, ut habet Josephus, est nomen proprium urbis Chaldaeorum, ex qua Deus eduxit Abraham, quam Lupoleinus apud Eusebiuin, lib. IX *Præpar.* cap. iv, vocat Camirinein. Dicta videtur a cultu agri (hunc enim Hebraice significat *ur*) quem teste S. Hieronymo, Quæst. in *Genesim*, ut Deum coluerunt Chaldæi. Sicut Hebræopolis in Ægypto dicta est a cultu solis : < He-

liopolis » enim idem est quod, id est *solis urbs*; ideoque Noster ut interpretetur nomen Hebraicum *ur*, vertit ignis. L'ude et quaedam Biblia « ignis hoc loco scribunt per majusculam I, quasi nomen proprium urbis; omnino enim hic alluditur ad *Genes*, xi, 31, ubi dicitur : « Eduxi eos de L'r Chaldaeorum; » sic enim et alibi siepe Noster interpretatur etyma nominum propriorum Hebræorum, quia in eis latet aliquod mysterium, aut vis et energia, ut *Judie*, xv, 19, *Genes*, xxvi, 20 et 22.

Hinc *secundo*, Tò *ur* potest accipi quasi nomen non proprium, sed appellativum, ut significet ignem, id est pressuram et afflictionem: sicut et *Psalms*. XVI, 3, et *Psalms*. LXV, 12; nullas enim afflictiones passum esse Abraham a Chaldæis, eo quod nollet adorare ignem, quem ipsi æque ac Persie ut Deum colebant, lesalur Josephus, libro I *Anliq.* viii, et S. Augustinus libro XVI *De Citti*. Dei, cap. xui. Imo Hebræorum traditio est hac de causa Abrahamum in ignem fuisse conjectum, sed a Deo miraculose liberatum, quam approbat S. Hieronymus, Quæst. in *Genesim*. Nec mirum huius rei non meminisse Josephum, nec Philonem, nec S. Paulum, *Illebr.* xi, (quod objicit Pererius), qui i illi fere ea tantum referunt, quæ exstant in Scripturis, ut sapientia de se profitetur Josephus. Vide dicta *Genes*. xi, 31.

10. Et dedisti signa atque portenta in Pharaone, Vtn. io — puta decem plagas, quibus Deus percussit Pharaonem, ut cogeret eum dimittere Hebræos in Chanaan. Celebrant hic Levites magnificentiam et beneficentiam Dei, recensendo omnia quæ Deus jiro Hebræis gessit in Ægypto et Chanaan; scilicet quod jiro eis afflixerit Ægyptum decem plagis, quod dederit eis columnam ignis quasi ducem vite, item manna, legem, aquam de petra, terram

Chona/in. Unde confitentur pariter ingratitude populi Deo inobedientis. Itaque hæc eorum confessio et oratio est quasi compendium librorum Pentateuchi, Judicum et Regum.

- i». 15. Panem quoque de coelo dedisti eis, — scilicet manna, de quo *Erodi* xvi.
- Letasti manum tuam, — id est jurasti. Juramus enim manu elevata, quasi Deum invocantes in testem.
- » it. 17. Et dederunt caput. — Vatablus, *ut elegerunt*, id est digere voluerunt *durem*, qui eos reduceret in Ægyptum ad pristinam servitutem, *Num.* xiv. *Secundo* simplicius, a dederunt caput ut converterentur, » id est obfirmata cervice, ut precessile obdurato capite resolute voluerunt reverti in Ægyptum. Sic versu 29, dicitur : a Dederunt humerum recedentem et cervicem suam induraverunt, n
- Ver*, n. 32. Ne avertas a facie tua (sed assidue aspice benignis oculis, ul nobis compatiaris et miserea-

ris) omnem laborem (omnes ærumnas nostras), a diebus regis Assur, — qui decem tribus anno sexto Ezechiæ captivas abduxit in Assyriam.

33. Veritatem fecisti, — id est vere implesti, v«r» 33. vere exhibuisti premia quæ promiseras, et poenas quas transgressoribus comminatus fueras.

37. Fruges multiplicantur regibus, — *q. d.* Ju- Vers n. dæa inultas quidem profert fruges, at non nobis, sed regibus Persarum, quibus eas pro tributo solvevere cogimur.

38. Super omnibus ergo his, — *q.d.* Propter onia ergo hæc, ut nostri miserearis, ecce nova promissione et fœdere pollicemur nos, abdicatis idolis et sceleribus, deinceps tibi soli fideliter et constanter perpetim servituros.

Er scribimus — litteras hujus foederis quod totum inimus, illudque nomine omnium subscribi et obsignari faciemus a Principibus nostris, quorum nomina sequenti capite referuntur.

CAPUT DECIMUM.

I

SYNOPSIS CAPITIS.

Enumerantur hi qui fadus populi cum Deo initum subsignarunt, qui pollicentur 52 mandata Dei universa servaturos, ac nominatila Sabbatum, annumque septimum : item decimas, ac primitias a lege statutas persoluturos, utpote in quibus hucusque negligentes et praevaricatores exstiterant.

1. Signatores aulem fuerunt Nehemias, Athemias, Atbersatha filius Hachelai et Sedecias,
2. Sanias, Azarias, Jeremías, 3. Pheshur, Amariás, Melchias, 4. Halius, Sehenia, Melluch,
5. liarem, Merimulh, Obdias, 6. Daniel, Gcnlhon, Baruch, 7. Mosollam, Ahia, Miamin,
8. Maasia, Belgai, Semeia : hi Sacerdotes. 9. Porro Levilæ, Josué filius Azaniæ, Bennui de filiis Henadad, Cedmihel, 10. et fratres eorum, Sehenia, Odaia, Celita, Phalaia, Hanan, 11. Micha, Hohob, Hasebia, 12. Zachur, Serebia, Sabania, 13. Odaia, Bani, Baninu. 14. Capita populi, Pharos, Phabalhmoab, Ælam, Zethu, Bani, 15. Bonni, Azgad, Bebai, 16. Adonia, Bergoai, Adin, 17. Ater, Ilezccia, Azur, 18. Odaia, Hasum, Bcsai, 19. Hareph, Anathoth, Nebai, 20. Megphias, Mosallam, Ilazir, 21. Mesizabel, Sadoc, Jeddua, 22. Pheltia, Anan, Annia, 23. Osce, Hanania, Ilasub. 24. Alohes, Phalea, Sobec, 25. Rehum, Hasehna, Maasia, 26. Echaia, Hanan, Anan, 27. Melluch, liaran, Baana : 28. el reliqui de populo, Sacerdotes, Levilæ, janitores et cautores, Nathinæi, et omnes qui se separaverunt de populis terrarum ad legem Dei, uxores eorum, filii eorum et filiae eorum, 29. omnes qui poterant sapere spondentes pro fratribus suis, optimates eorum, el qui veniebant ad pollicendum, el jurandum ul ambularent in lege Dei, quam dederat in manu Moysi servi Dei, ut facerent el custodirent universa mandata Domini Dei nostri, et judicia ejus, et caeremonias ejus, 30. et ut non daremus filias nostras populo terræ, et filias eorum non acciperemus filiis nostris. 31. Populi quoque terræ, qui important venalia, el omnia ad usum, per diem sabbati ut vendant, non accipiemus ab eis in sabbato, et in die sanctificato. Et dimittemus annum septimum, et exactionem universe manus. 32. Et statuemus super nos praecepta ut demus tertiani partem si' li per annum ad opus domus Dei nostri. 33. Ad panes propositionis, et ad sacrificium sempiternum, et in holocaustum sempiternum in sabbatis, in calendis, in solemnitatibus, et in sanctificatis, el pro peccato : ul exoretur pro Israel, el in omnem usum domus Dei nostri. 34. Sortea

ergo misimus super oblationem lignorum, inter Sacerdotes, et Levitas, et populum, ut inferrentur in domum Dei nostri per domos patrum nostrorum, per tempora, a temporibus anni usque ad annum : ut arderent super altare Domini Dei nostri, sicut scriptum est in lege Moysi : 35. elut alferremus primogenita terræ nostra, et primitiva universi fructus omnis ligni, ab anno in annum in domo Domini. 3G. Et primitiva iiliorum nostrorum, et pecorum nostrorum, sicut scriptum est in lege, el primitiva boum nostrorum et ovium nostrarum, ul offerrentur in domo Dei nostri, Sacerdotibus qui ministrant in domo Dei nostri : 37. et primitias ciborum nostrorum, et libaminum nostrorum, et poma omnis ligni, vindemiæ quoque et olei, afferremus Sacerdotibus ad gazophylaciurn Dei nostri, el decimam partem terræ nostra Levitis. Ipsi Levilæ decimas accipient ex omnibus civitatibus operum nostrorum. 38. Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum, et Levila: offerent decimam pariem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad gazopbylacium in domum thesauri. 39. Ad gazophylacium enim deportabunt filii Israel, el filli Levi, primitias frumenti, vini el ole! : el ibi erunt vasa sanctificat», et Sacerdotes, et cautores, el janitores, el ministri, et non dimittemus domum Dei nostri.

v«» » 1. Signatores (fœderis populi cum Deo initi; fuerunt Nehemias (quasi dux), Atiiersatua, filius Hachelai. — Alius est hic a Nchemia, qui Athersatha quoque nuncupabatur.

Vri.18. 28. Et OMNES QUI SE SEPARAVERUNT DE POPULIS TERRARUM ad legem Dei, — qui scilicet a gentilismo conversi sunt ad Judaismum, factique proselyti.

Vtr. Î». «g. Omnes qui poterant sapere. — Refer ad «filii;» q. d. Omnes filii proselytorum, qui non erant infantes, sed adulti el raliouis compotes, signarunt quoque hoc foedus.

Spondentes (erani) pro fratribus suis optimates eorum, — q. d. In liuto numero non poterant omnes hoc foedus signaro: quare optimates soli jurarunt el obsignarunt pro caderis contribulibus suis.

Et qui (similes optimatibus erant in populo precipui) veniebant ad pollicendum et jurandum. — Illebraice additur *cum execrations*, dicentes: Deus nos puniat, si non servaverimus ejus mandata.

Vn. 3i. 31. Dimittimus annum septimum, — sive Sabbaticum, </l. Sinemus terram anno septimo sabbatisare, ut agros non colamus, sed sponte in cis nata pauperibus relinquamus, juxta legem *Exodi* XXIII, 11.

Et exactionem untvlrss manus. — q. d. Dimittimus pariter debitoribus ea qua: per syngrapham manus eorum nobis sunt debita, ita scilicet ut anno septimo ea non exigamus. Hoc enim lex pariter jubebat, ut, cum terra non coleretur anno septimo, eodem quoque debita ex fructibus terrai solvenda non solverentur.

ai. 38. Er in sanctificatis, — id est, in hostiis pacificis, quæ Deo offeruntur; has enim distinguit a victimis pio peccalo, de quibus proxime sequitur.

31. A TEMPORIBUS ANNI USQUE AD ANNUM, — idest Ver» 34. quotannis, sive singulis annis.

37. Decimam partem terræ, — id est decimas vm.37. fructuum terne. Nec enim Levilæ terram possidere poterant, sed tantum ex ea fructuum decimas accipere.

Operum nostrorum. — Hinc patet Judæos decimas solvisse non tantum agrorum, sed et laborum el operum suorum, ut ex luero inde eis proveniente decimam partem darent Levitis.

38. Erit autem sacerdos filius Aaron cum Le- Ven 3». vitis in decimis Levitarum. (id est sacerdotes lili Aaronis lubebunt partem decimarum cum Levitis, nimirum decimam decimæ. Nam ut sequitur:) Levitje offerent decimam partem decimæ sue in domo Dei. — Igitur decimam decimarum suarum partem Levita* dabant sacerdotibus, sacerdotes vicissim decimam decimæ suæ dabant Pontifici, qui proinde erat dives valde el opulentus, ul dixi *Num.* xvni.

39. Et ibi erunt vasa sanctificata. et sacerdo- Ver»». TES, ET CANTORES, ET JANITORES, ET MINISTRI, — dum tempore vicis suæ in templo ministrant, ili enim habitabant in cubiculis templo annexis, quæ exedraj el gazophylacia dicebantur, ibique alebantur; nam sumptu colonorum et Levitarum ad hæc gazophylacia deferri debebant primitiæ, quæ sacerdotibus cedebant. Spondent ergo Hebræi se omnia hæc diligenter curaturos, quæ antea neglexerant.

Et non dimittemus domum Dei, — ç. d. Curabimus omnia quæ ad templi usus et Sacerdotum ac Levitarum sustentationem pertinent. Hæc ergose facturos jurant, quia in eis hucusque negligotiores exstiterant.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jerusalem jam minis cincia, e plebe decima pars per sortem delinquitur, quæ eam incolat et ædificat; arleri vero ad alias Judææ urbes et pagos excolendos mittuntur: unde mox tam Jerusalem, quam carierarum urbium inchoa nominantur et numerantur.

I. Habitaverunt autem principes populi in Jerusalem: reliqua vero plebs misit sortem, ut tollerent unam partem de decem, qui habitaturi essent in Jerusalem civitate sancta, novem vero partes in civitatibus. 2. Benedixit autem populus omnibus viris qui se sponte obtulerant ut habitarent in Jerusalem. 3. Hi sunt itaque principes provinci®, qui habitaverunt in Jerusalem, et in civitatibus Juda. Habitavit autem unusquisque in possessione sua, in urbibus suis, Israel, Sacerdotes, Levitæ, Nathinæi, et filii servorum Salomonis. 4. Et iu Jerusalem habitaverunt de filiis Juda, eide filiis Benjamin: de filiis Juda, Athaias filius Asiam, filii Zachariæ, filii Amari®, filii Saphatiæ, filii Malaleel: de filiis Phares, 5. Maasia filius Baruch, filius Cholhosa, filius Dazia, filius Adaia, filius Joiarib, filius Zachariæ, filius Sino-nitis: 6. omnes hi filii Phares, qui habitaverunt in Jerusalem, quadringenti sexaginta octo viri fortes. 7. Hi sunt autem filii Benjamin: Selliim filius Mosollam, filius Jod, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masía, filius Etheel, filius Isaia, 8. et post eum Gebbai, Sellai, non-genti viginti octo, 9. et Joci, filius Zcchri præpositus eorum, et Judas filius Senna super civitatem secundus. 10. Et de Sacerdotibus, Idaia filius Joarib, Jachin. H. Saraia filius llelcia, filius Mosollam, filius Sadoc, filius Meraiotb, filius Achitob princeps domus Dei, 12. et fratres eorum facientes opera templi: octingenti viginti duo. Et Adaia filius Jeroham, filius Phelelia, filius Arasi, filius Zachariæ, filius Pheshur, filius Melchiæ. 13. El fratres ejus principes patrum, ducenti quadraginta duo. Et Amassai filius Azrcel, filius Ahazi, filius Mosollamolh, filius Emmer, 14. et fratres eorum potentes nimis: centum viginti octo, et præpositus eorum Zabdiel filius potentium. 15. Et de Levitis Semeia filius Ilasub, filius Azaricam, filius Hasahia, filius Boni, 16. et Sabbathai, et Josabed, super omnia opera quæ erant forinsecus in domo Dei, a principibus Levitarum. 17. Et Mathania filius Micha, filius Zebedei, filius Asaph, princeps ad laudandum et ad confitendum in oratione, et Becbecia secundus de fratribus ejus, et Abda filius Samua, filius Galal, filius Idithum: 18. Omnes Levitæ in civitate sancta ducenti octoginta quatuor. 19. Et janitores, Accub, Telmon, et fratres eorum qui custodiebant ostia: centum septuaginta duo. 20. Et reliqui ex Israel Sacerdotes et Levitæ in universis civitatibus Juda, unusquisque in possessione sua. 21. El Nathinæi, qui habitabant iu Ophel, et Siahu, et Gaspha de Natliinæis. 22. Et episcopus Levitarum in Jerusalem, Azzi filius Bani, filius Hasabix, filius Mathani®, filius Michæ. De filiis Asaph, canlores in ministerio domus Dei. 23. Præceptum quippe regis super eos erat, et ordo in cantoribus per dies singulos. 24. Et Phathahia filius Mesezebel, de filiis Zara, filii Juda in manu regis, juxta omne verbum populi, 25. et in domibus per omnes regiones eorum. De filiis Juda habitaverunt in Carialbarbe et in filiabus ejus: et in Dibon, et in filiabus ejus: et in Cabseel, et in viculis ejus, 26. et in Jesuc, et in Molada, et in Belhphaeth, 27. et in Ilascrsual, et in Bersabee, et in filiabus ejus, 28. et in Siceleg, et in Mochona, et in filiabus ejus, 29. et in Rcmmon, et in Saraa, et in Jerimuth, 30. Zanoa, Odollam, et in villis earum, Lachis, et regionibus ejus, et Azeca, et in filiabus ejus. El manserunt in Bersabee usque ad vallem Ennom. 31. Filii autem *• sjamin, a Geba Mecbmas, et Hai, et Bethel, et in filiabus ejus: 32. Anatholh,

Nob, Anania, 33. Asor, Ilama, Getbaim, 34. Hadid, Seboim, el Neballal, Lod, 35. et Ono valle artificum : 30. el de Levilis porliones Judæ et Benjamin.

Ver», i. 1 • Habitaverunt autem Principes populi in Jerusalem,— tanquam in metropoli,ac civitate sancta, ct a Deo electa ad templum æque ac regnum, vol regimen.

Reliqua vero plebs misit sortem, ut tollerent UNAM PARTEM DE DECEM, QUI HABITATURI ESSINT IN Jerusalem civitate sancta, novem veho partes in civitatibus, — caderis Judæ®. Erat enim Jerusalem tam incolis, quam domibus destituta; quare decima pars plebis sorte delecta est ad eam incolendam, ac ad domos, fora, plateas in ea nidi- ficandum, quod duobus annis incoi® sorte de- lecti perfecerunt, teste Redact Josepho, XI *Antiq.* cap. v. Sorte delectis accessere ii qui sponte se obtulerunt ad habitandum in Jerusalem, ut dici- tur vers. 2.

Vert 3. 3. Et filii servorum Salomonis. —Quinam fue- rint hi, dixi I EsdræH,43,cl lib. *Paralip.* ix, 2.

Ve». ». Jubas filius Senua super civitatum secun- dus, — *q. d.* Primus civitatis Jerusalem praefectus sive præpositus erat Joel, qui præcessit : secun- dus vero erat Judas.

Ven. ii 11 • Saraia, etc., Princeps domus Dei. — Princeps, id est procurator : nam cum non fuisse Pontificem liquet cx cap. seq. vers. 10, ubi inter Pontifices non nominatur.

Vers, ii- F|U,!S potentium, — id est unius e potenti- bus et primoribus.

ven. is. Semeia filius Hasub (qui Hasub erat) filius Azaricam (qui Azaricam erat) filius Rasaríá (qui Ilasabia erat) filius Boni. — Unde Vatablus ct alii vertunt : *Scinda filius Hasub, filii Azaricam, fi- lii Uasabia, filii Boni.* Simili modo tò *filius* expo- nendum est vers. 7, 9, 10 ct omnibus sequenti- bus, subaudiendo « qui erat. » Unde clarius ubi- que pro « filius » cum Pagnino et Vatablo vertas *fili.*

Vir» <6. 1<>. JOSABED SUPER OMNIA OTERA , QU.E ERANT FO- RINSECUS in domo Dei a principibus Levitarum, — quasi dicat : Josabed præerat culturæ agrorum, item cur® vasorum ad templum perlinentium ; quorum adaptatio a principibus Levitarum fa- cienda erat.

17. MaTHANIA, etc., PRINCEPS AD LAUDANDUM, — Vm. I?. hoc est, præerat cantoribus ct instrumentis mu- siccis.

22. Et episcopus Levitarum , — id est praefectus Vrr. a. Levitarum : episcopus enim Graece idem est quod *superintendens*. Unde Cicero, lib. VI Epistol. *ad Atticum*, Campani.® Praefectum vocat episcopum.

23. PRÆCEPTVM QUIPPE REGIS SUPER EOS ERAT, ET Ver*. ÎX ORDO IN CANTORIBUS PLB SINGULOS DIES, — qUOsi di- cas : Artaxerxes praecepit ut Levitæ quotidie per vices juxta ordinem a Davide et Salomone institu- tum Deo in templo psalmos ct hymnos concine- rent.

24. Et Phathahia, etc., in manu begis juxta om- v << u . ne VERDUM populi. — Hebraeus, *Phathahia erat ad manum regis ad omne negotium populi; q. d.* Pha- thahias jurisperitus constitutus erat ab Artaxerxe, ut nomine ejus cum Nehemia duce omnes populi causas litcsque decideret; sic etiamnum Praeto- ribus et Judicibus adjungi solet assessor juris le- gumque peritus.

25. Et in domibus per omnes regiones eorum. — V>>>.<< Hebræus,et *in villis*, scilicet extra Jerusalem ; quasi dicas: Hucusque recensui incolas Jerusalem,jam recensebo incolas villarum et urbium extra Jeru- salem sitarum, per omnes Judææ et Judæorum regiones.

35. Et Ono valle artificum, — quis fuerit hic v<<*. is. locus dixi cap. vi, vers. 2.

36. Et de Levitis tortiones Judje et Benjamin, Vrn.w. — *q. d.* Levitæ non habitabant simul omnes in Jerusalem, sed sparsi erant per omnes urbes: quare portiones eorum erant distribui® per om- nes regiones Jud® el Benjamin,ut quæque ex eis suum baberei numerum, qui incolas ea quæ ad Dei legem el cultum spectabant, doceret, lloo enim sanxerat Deus per Mosen. Unde Vatablusclare vertit : *Levitai vero possessionem habebant tam in Juda, quam in Benjamin.* Alii : *In confinio Juda et Benjamin.* Hebraice est : Kr *Levitis divisiones, vel partiiiones erant Judie et Benjamin; q. d.* Levit® di- videbantur per Juda et Benjamin. Septuaginta# *ex Levitis partes in Juda et Beiyumiu.*

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IU cantar Sacerdotes et La itæ tempore Nehemiæ. Unde, vers. 27, ipse eosdem convocat ad murorum dedicationem, quie vers. 31, farta narratur eorumdem per muros solenni processione cum duobus choris canentium, populi plausu, et immolatione hostiarum. Denique, vers. 43, statuuntur qui præsint qazophylaciis et templi sumptibus, ac Sacerdotibus et Levdis de alimentis prospiciunt.

Ili sunt autem Sacerdotes et Levitæ, qui ascenderunt cum Zorobabel filio Salathiel, et Josué : Saraia, Jeremías, Esdras, 2. Amaria, Melluch, Battus, 3. Sebenias, Rheum , Merimuth, 4. Addo, Genthon, Abia, 5. Miamin, Madia, Belga, 6. Semeia et Joiarib, Idaia, Selimi, Amoc, Releías. 7. Idaia. Isti principes Sacerdotum, et fratres eorum, in diebus Josué. 8. Porro Levitæ, Jesua, Bennui, Ccdmihel, Sarchia, Juda, Mathanias, super hymnos ipsi et fratres eorum : 9. et Becbecia atque Ranni, et fratres eorum, unusquisque in officio suo. 10. Josué autem genuit Joacim, et Joacim genuit Eliasib, et Eliasib genuit Joiada, 11. et Joiada genuit Jonathan, et Jonathan genuit Jeddoa. 12. In diebus autem Joacim erant Sacerdotes et principes familiarum : Saraia, Maraia : Jeremia, Ilanania : 13. Esdræ, Mosallam : Amaria, Johanan : 14. Milicho, Jonathan : Sebenia, Joseph : 15. Haram, Edna : Maraiolh, Beici : 16. Adaiæ, Zacbaria : Genlhon, Mosollam : 17. Abia, Zechri : Miamin et Moadia, Phelli : 18. Belgæ , Sammua : Semaia, Jonathan : 19. Joiarib, Malhanai : Jodaia , Azzi : 20. Sellai, Celai : Amoc, Ilcber : 21. Ilelcia, Raschia : Idaia, Nathanael. 22. Levila) in diebus Eliasib et Joiada, et Johanan, et Jeddoa, scripti principes familiarum, et Sacerdotes in regno Darii Persa). 23. Filii Levi principes familiarum, scripti in Libro verborum dierum, et usque ad dies Jonathan , filii Eliasib. 24. Et principes Levitarum , Raschia, Serebia, et Josué filius Ccdmihel : et fratres eorum per vices suas, ut laudarent et confiterentur juxta præceptum David viri Dei, et observarent æque per ordinem. 25. Mathania, et Becbecia, Obedia, Mosollam, Telmon, Accub, custodes portarum et vestibulorum ante portas. 26. Ili in diebus Joacim filii Josué, filii Josedec, et in diebus Nchemiæ ducis, et Esdræ Sacerdotis scribæque. 27. In dedicatione autem muri Jerusalem, requisierunt Levitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Jerusalem, et facerent dedicationem, et lætitiā in actione gratiarum, et cantico, elucymbalis, psalteriis, et citharis. 28. Congregati sunt autem filii cantorum de campestribus circa Jerusalem, et de villis Nethuphati, 29. et de domo Gaigai, et de regionibus Geba et Azmavclh : quoniam villas ædificaverunt sibi cantores in circuitu Jerusalem. 30. Et mundati sunt sacerdotes et Levitæ, et mundaverunt populum, et portas, et murum. 31. Ascendere autem feci principes Juda super murum, et statui duos magnos choros laudantium. Et ierunt ad dexteram super murum ad portam sterquilini. 32. Et ivit post eos Osaias, et media pars principum Juda, 33. et Azarias, Esdras, et Mosollam, Judas, et Benjamin, et Semeia, et Jeremías. 34. Et de filiis sacerdotum in tubis, Zacharias filius Jonathan, filius Semei, filius Mathania, filius Michai, filius Zcchur, filius Asaph, 35. et fratres ejus, Semeia, et Azareel, Maialai, Galalai, Maai, Nathanael, et Judas, et Banani, in vasis canticis David viri Dei : et Esdras scriba ante eos in porta Fontis. 36. Et contra eos ascenderunt in gradibus Civitatis David, in ascensu muri super domum David, et usque ad portam Aquarum ad Orientem. 37. Et chorus secundus gratias referentium ibat ex adverso, et ego post eum, et media pars populi super murum et super turrim furnorum, et usque ad murum latissimum, 38. et super portam Ephraim, et super portam antiquam, et super portam piscium, et lurrim

Hananecl, et turrim Einalh, et usque ad poriam gregis : et steterunt in porla custodi®, 39. sleteruntque duo chori laudantium in domo Dei, el ego, el dimidia pars magistratuum mucum. 40. Et Sacerdotes, Eliachim, Maasia, Miamin, Michea, Elioenai, Zacbaria, Ilanania, in tubis, 41. et Maasia, et Semeia, et Eleazar, et Azzi, et Johanan, et Melchia, et Ælam, et Ezcr. Et clare cecinerunt cantores, et Jezraia præpositus. 42. Et immolaverunt in die illa victimas magnas, et lætati sunt : Deus enim lætificavcrat cos lætitia magna; sed et uxores eorum et liberi gavisii sunt, et audita est lætitia Jerusalem procul. 43. Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri ad libamina, et ad primitias, et ad decimas, ut introferrent per eos principes civitatis in decore gratiarum actionis, Sacerdotes et Levitas : quia lætiicalus est Juda in Sacerdotibus et Levitis adstantibus. 44. Et custodierunt observationem Dei sui, et observationem expiationis, et cantores, et janitores juxta præceptum David, et Salomonis filii ejus, 45. quia in diebus David et Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum, in carmine laudantium, et confitendum Deo. 46. Et omnis Israel, in diebus Zorobabel, et in diebus Nehemiæ, dabant partes cantoribus et janitoribus per dies singulos, et sanctificabant Levitas, et Levitæ sanctificabant filios Aaron.

Vers. i. 1. Esdras. — Cajetanus putat hunc Esdram esse
Evirat diversum ab Esdra de quo lib. 1, quem ipse con-
cón duo. scripsit. Probat, quia hic simpliciter vocatur Es-
dras, ille vero, lib. I, vocatur Sacerdos et scriba.
Verum Sanchez et alii censent esse unum eum-
demque. Nam hic quoque vers. 35, vocatur « Es-
dras scriba, n diciturque præfuisse uni choro can-
torum. Quare Esdras hoc anno 20 Artaxerxis su-
perstes jam erat 147 annorum, ut superius dixi.
Addit Historia Scholastica in *Judith* cap. x : *Dedi-
latis jam mænibus, defunctus est Esdras et Jerosoly-
mæ sepultus.*

7. Isti principes sacerdotem, etc., in diebus Jo-
sub, — hoc est Jesu filii Josedec Pontificis, qui
anno primo Cyri cum Zorobabel Judæos e Baby-
lone reduxit, et templum reædificavit.

ren. to. 10. Josué autem genuit Joacim, et Joacim genuit
Eliasib, et Eliasib genuit Joiada.

Ven. ii. H. Et Joiada genuit Jonathan, et Jonathan ge-
nuit Jeddoa. — Jeddoa est Jaddo, qui pontificali-
bus indutus occurrit Alexandro magno, cumque
Judæis offensum (eo quod ipsi Paro Codomanno
regi Persarum, cui erant subditi, favissent, non
sibi cum invadenti) placavit. Unde eum supplex
veneratus est Alexander, teste Josepho, Id). XI
Antiq. cap. vin.

Dices : Nehemias non potuit Jaddum videre
pontificem ; sic enim debuisset vivere ducentos
annos : tot enim fluxero a Cyro ad Alexandrum,
totque annis stetit monarchia Persarum, quam
victo Dario Alexander transtulit ad Græcos. Vixit
enim et gessit hæc Nehemias sub Artaxerxe Lon-
gimano, qui Alexandrum antecessit centum an-
nis et amplius : quare non potuit ipse Jaddum
sub Alexandro videre pontificem. Hoc argumento
convictus Scaliper, *De Emendatione Temporum*,
contendit Artaxerxem, qui misit Nehemiam in Ju-
dæam, non fuisse Longimanum, sed Mnemonem,
qui paulo ante Alexandrum regnavit in Perfide,
verum respondeo : Hæc omnia in argumento ob-

IV.

jecta vera esse; ideoque hunc vers. 11, æque ac An-
vers. 22, non esse scriptum a Nehemia, sed post
ejus mortem huic libro hoc loco insertum a Sy- jad.iutuf
nagoga Judæorum, quæ tum regebatur a Spiritu
Sancto, vel ab aliquo scriptore Hagiographo, ad
ostendendam continuam Pontificum succensionem
toto tempore regni Persarum usque ad Alexan-
dram, a cujus gestis incipiunt libri Machabæo-
ruin, ut continuam Israelis, hoc est reipublicæ et
Ecclesiæ Dei historiam pertexant per Machabæos
Pontifices et Principes usque ad Christum. Primus
enim Josué, sive Jesus, qui hic nominatur, fuit
pontifex sub Cyro : ultimus vero Jeddoa, sive
Jaddo, fuit Pontifex sub Dario Codomanno et
Alexandro : intermedii vero fuere Pontifices suc-
cessive sub Dario, Xerxe, Artaxerxe aliisque regi-
bus Persarum pariter intermediis, uti ostendi in
catalogo et serie horum Pontificum, quam præfixi
Esdræ. Id ila esse colligitur ex vers. 23 et 26 ubi
dicitur, tempore Nehemiæ fuisse Pontifices Joacim
et Eliasib, a usque ad dies Jonathan filii Eliasib;»
Jonathan autem fuit pater Jeddoæ, sive Jaddi :
quare cum Nehemias non vidit Pontificem. Simili
modo libris Mosis ac Josué et aliorum, ab Esdra
addita sunt ultima capita, quibus eorum mors
describitur, ut dixi proæmio in Esdram.

Respondeo *secundo*, Nehemiam vidisse Jaddum
puerum, sed non Pontificem. Id liquet ex cap.
lin, vers. 28, ubi dicitur aliquis filiorum Joiadæ
Pontificis dedisse filiam suam uxorem Sanabal-
lat Horonilæ : itaque cum sibi fecisse generum,
et quem, inquit Nehemias, fugavi a me. » Nam hic
filius Joiadæ fuit Jonathan pater Jaddi, vel certe
fuit frater Jonathan. Quare si tunc Jonathan, vel
frater ejus habebat filiam nubilem, utique pote-
rat et filium habere Jaddum. Sicut ergo Esdras,
Deo dante, fuit longævus vixitque 147 annos; sic
et longævus fuit Nehemias Esdræ coævus» æque
ac longa vi fuere Jesus filius Josedec, Daniel et si-
miles illo xuvo, idque hoc fine, ut Synagogam in

17

captivifafe ex parta prolapsam, in fide, lege et calta veri Dei, instaurarent, nimirum, ut ille ait: « Senium non sentit charitas. p Quare Jaddo pontifex, tempore Alexandri Magni, videtur fuisse grandævus, scilicet 04 circiter annorum, ita ut natus sit sub Artaxerxe, vel Dario Notho ejus filio, visusquo a Nchemia puer, vel juvenis existons; nam ab ultimo anno Artaxerxis ad Alexandrum fluxere 94 anni. Et haede causa Jcddoa hic non vocatur pontifex, sed simpliciter nominatur duntaxat, dieitiirque genitus a Jonathan.

Vfrt. 12. 12. IN DIEBUS AUTEM JOACIM BBANT SACERDOTES ET principes familiarem (sacerdotalium tum recentium et præ cæteris florentium) : Sara iæ, Maraia : JEREHLfi, HaNAMA J ESDRJB, MOSOLUM, CtC., — q. d. In familia Sarai®, quæ tempore Josué, sive Jesu pontificis inter sacerdotales familias erat celebris el prima, ut dictum est versu 1, jam tempore Joacim filii Jesu Pontificis primarius et princeps erat Maraia : in familia vero Jeremiæ primus et princeps erat Hanania; in familia vero EmIkd caput et princeps erat Mosollam; et ita de cæteris qui sequuntur.

Venti 22. Levita in diebus Eliasib et Joiada, et Joia-nan, et Jeddoa, scripti principes familiarum, et SACERDOTES (supple, eraIIt Ü qUOS SUBjUDgO VCTSU 24; hucusque enim recensuit principes Levitarum familiarum sacerdotalium : nunc simili modo recenset principes familiarum Leviticarum) in regno (Hebreas, usque ad regnum, ut vertunt Pagninus el Vatablus) Darii Perse, — scilicet Darii Codomanni ultimi Persarum regis, quem anno septimo regni vicit Alexander, itaquo monarchiam a Persis ad Grecos transtulit. Hic versus videtur insertus Nchemi® ab aliquo posteriore, ut dixi versu 11; nam Nohemias non vidit Darium Codomannum, nec Jaddum sub eo Pontificem : sic enim debuisset vivere annos ducentos. Nisi dicas Darium hic accipi non Codomannum, sed Nothum, qui fuit filius spurius Artaxerxis Longimani, illiquo in regno successit. Hunc enim videre potuit Nehcmias, adooque si Jaddus natus est initio regni Darii Notili, tempore Alexandri Magni erat 94 circiter annorum.

Vtrt.ii 23. In libro verborum dierum, — id est, in analibus, sive diariis el chronicis Pontificum Judæorum. Hos enim annales exacte conscripsisse Jtulæos liquet ex libro Paralip. et ex Josepho, idque per seritm annorum Pontificum, utpote regibuK jam extinctis. Inde pariter patet annales hos diversos esse a libro Paralip., nam ab eo citantur.

Vfr*.27. 27. In didicatione autem muri Jerusalem.— Hinc patet solemnem hanc dedicationem fuisse muri Jerusalem; ideoque paulo post 52 dies, quibus murus perfectus fuit, esse peractam, ut censent Salianus, Sanchez et alii : licet nonnulli putent hanc dedicationum fuisse non muri duntaxat, sed totius urbis, postquam in ilia domus, fora, vici et plate® fuere æditlcatæ et perfect®

pur spatium biennii, teste Josepho, quare hanc dedicationem totius urbis factam aiunt anno 22 Artaxerxis. Unde ipsi ab hoc anno 22 quo dedicata est urbs, inchoant 70 hebdomades Daniells usque ad Christum.

Porro ritus hujus dedicationis describitur versu 30 et sequentibus. Hipe cœpit usus pius dedicandi novas urbes et domos, quem proinde ctiamnmn religiosiores studiose observant. Idem fecere Gentiles, ut dixi superius. Hinc Justinus Imperator, lib. sacra loca IX, § SaucIæ, IF. de verum divisione : a Sanche quoque res, inquit, velut muri et porlæ civitatis quodam modo divini juris sunt, et ideo nullius in bonis sunt. » Sacros esso muros apud Romanos multis docet Servius ad illud Virgilii, lib. V Æ/uïd. :

luterea Æneas urbem designat aratro.

Ubi certos ostendit ritus el sacrificia, quæ in murorum designationem et fabricam adhibebantur.

30. Mundaverunt populum, ht portas, f.t murum, — Nimirum aspergendo ea aqua lustrali : item orando et sacrificando pro eorum incolumilalo. Rursum iisdem ritibus mundarunt muros et populum ab omni immunditie el irregularitate quam m illa lege facile et multis modis contrahabant.

31. Ascendere autem feci principes Juda super Ven-Ju murum. — Muri enim exiguam habebant latitudinem j undo paucos capiebant. Jussi ergo fuere soli principes, non omnes, sed aliqui eos conscendere, nipote quorum erat eos contra hostes tueri. Porro hinc inde ad latus principum erant duo chori Sacerdotum et Levitarum pari cum eis passu procedentium, elDei laudes canentium. Uni choro pneerat Esdras, ut palet versu 35 ; alteri Nehcmias cum suis asseclis, qui parlim sacerdotes erant, parlim laici, præsertim e principum numero, ut patet vers. 37 et 39.

42. Erimmolaverunt in illa die victimas magnas, — quas Deus sibi gratas ostendit, dum aquas quibus perfusæ erant victim®, convertit in ignem, qui victimas concremavit: qua de causa Hebræi, ut tantum miraculum quotannis recolerent, instituerunt festum dati a Deo ignis, ut patet II Machab. i, 18.

43. Recensuerunt quoque in diu illa viros su- Venui. PER GA20PIIVLACIA THESAURI AD LIBAMINA, EI' AD PRIMITIAS, ET AD DECIMAS, UT INTROFEHRBNI PER EOS PRINCIPES CIVITATIS IN DECORE GRATIARUM ACTIONIS (in decoram gratiarum actionem, pro eormn meritis), Sacerdotes et Levitas, (ut scilicet per viros gazophylaciis prefectos inducerent Sacerdotes et Levitas ad ipsa gazophylacia, ulex eis acciperent decimas, libamina, et primitias sibi ex lege debitas, ut scilicet ex eis darent partes Sacerdotibus et Levitis, ut habent Hebræus, Septuaginta, Sixtini, Valablus et alii ; idque « in decore gratiarum actionis, » ut scilicet per has oblationes decoras agerent gratias Sacerdotibus et Levitis, quod

in han dedicatione et processione concinno canendo, el religiose sacrificando egregie munere suo perfuncti forent; hoc est enim quod subdit:) QUIA LÆTIFICATUS EST JUDA IN SACERDO11UCS, ET Levitis ADSTANTiius : — eo quod oillecium suum in dedicatione murorum tam præclare obivissent, ut dixi.

v.rs. to. 46. Sanctificabant Levitas, (id est Let *itis*, ut Sjik uil- jja)en(llebruus et Septuaginta, quad dicat : Item mui mu- sanctam, puta decimas personis sacris, puta Levitis ex lego debitas deferebant Et in his decmis) offsxre. pKVITÆ sanctificabant filios AAr on,—id est, deferebant sacerdotibus suam decimam, de qua *Num.* cap. svili, 8. Sanctificare ergo hic idem est, quod rem sanctam, puta decimam, offerre. Ex re sancta enim videtur quasi sanctificari persona, cui res sancta lege illi debita offertur ; ita Cajetauus, Vatablus et alii. Sic vir infidelis dicitur sanctificari (per denominationem extrinsecam) a muliere fidei, ac vicissitn mulier infidelis per virum fidelem, I *Corinth*, vu, 14.

Ran>um sanctificare, ait Sanchez, est ostendere Vel aliqua actione religiosa et sancta aliquid esse sanctum. Quomodo dicimur sanctificare Sabbatum, aut templum, aut etiam Deum, non quia a nobis aliquid sanctitatis accipiant; sed quia, dum illa veneramur et colimus, eorum sanctitatis hominibus argumenta præbemus. Est autem non levis alicujus sanctitatis argumentum, si publicis aliquem Ordinem sumptibus alamus, maxime si illius obsequii, cum impenditur, causa reddatur, qualis hic a populo redditur liberali et grato.

Sic ergo populus sanctificabat Levitas ; dando enim eis decimas ostendebat eos se esse majores, quasi Dei ministros publicis decimis alendos; vicissim Levita?, decimarum suarum decimam dando sacerdotibus, ostendebant eos esse se majores et sanctiores. Inde Apostolus, *Hebr.* vu, 4, ex eo quod Abraham dedit decimas Melcbisedecho, probat cum majorem fuisse Abrahamo. Decimæenim a laicis dantur sacerdotibus quasi Dei ministris, ut pro ipsis Deo serviant et sacrificent.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nehcmias anno 32 Artaxerxis, rediens in Jerusalem, corrigit corios abusos qui se absente, et mortuo jam Esdra, irrepserant : nimirum primo admissionem Moabitarum et Ammonitarum in officia magistratu» Israelis, vers. 1 ; secundo, Tobie gazophylacium usibus templi restituit, vers. 4 ; tertio, Leistas profugos ob stipendia negata iis datis revocat, vers. 10; quarto, profanationem Sabbati per opera servilia resecai, vers. 15; quinto, conjugia cum alienigenis, indeque filios Azotice loquentes tollit, vers. 23.

1. In die autem illo lectum est in volumine Moysi, audiente populo ; et inventum est scriptum in eo, quod non debeant introire Ammonites et Moabites in ecclesiam Dei usque in ivternum : 2. eo quod non occurrerint filiis Israel cum pane et aqua, et conduxeriul adversum eos Balaam, ad maledicendum eis : et convertit Deus noster maledictionem in benedictionem. 3. Facium est autem, cum audissent legem, separaverunt omnem alienigenam ab Israel. 4. El super hoc erat Eliasib sacerdos, qui fuerat præposilus in gazapbylacio domus Dei nostri, et proximus Tobie. 5. Fecit ergo sibi gazophylacium grande, et ibi erant ante eum reponentes munera, et thus, et vasa, et decimam frumenti, vini, et olei, paries Levitarum, ct cantorum, et janitorum, et primitias sacerdotales. G. lu omnibus autem his non fui in Jerusalem, quia anno trigesimo secundo Artaxerxis regis Babylonis veni ad regem, et in fine dierum rogavi regem. 7. El veni in Jerusalem, et intellexi malum quod fecerat Eliasib Tobie, ut faceret ei thesaurum in vestibulis domus Dei. 8. El malum mihi visum est valde. El projeci vasa domus Tobie foras de gazophylacio : 9. præcepique, el emundaverunt gazophylacia : et retuli ibi vasa domus Dei, sacrificium, ct thus. 10. El cognovi quod partes Levitarmi! non fuissent date, et fugisset unusquisque in regionem suam de Levitis, et cantoribus, et de his qui ministrabant : 11. ct egi causam adversus magistratus, et dixi : Quare dereliquimus domum Dei? Et congregavi eos, ct feci stare in stationibus suis. 12. Et omnis Juda apportabat decimam frumenti, vini, et olei, in horrea. 13. Et constituimus super horrea Selcmiam Sacerdotem, et Sadoc scribam, et Fhadaiam de Levitis, et juxta eos llanan filium

Zachur, filium Malhaniae : quoniam fideles comprobati sunt, et ipsis eredita) sunt partes fratrum suorum. 14. Memento mei, Deus meus, pro hoc, et ne deleas miserationes meas, quas feci in domo Dei mei, et in caeremoniis ejus. 15. In diebus illis vidi in Juda calcantes torcularii iu sabbato, portantes acervos, et onerantes super asinos vinum, et uvas, et ficus, et omne onus, et inferentes in Jerusalem die sabbati. Et contestatus sum ut, in die qua vendere liceret, venderent. 16. Et Tyrii habitaverunt in ea, inferentes pisces, et omnia venalia : et vendebant in sabbatis filiis Juda in Jerusalem ; 17. et objurgavi optimates Juda, et dixi eis : Quæ esi hæc res mala, quam vos facilis, et profanatis diem Sabbati ? 18. Numquid non hæc fecerunt patres nostri, et adduxit Deus noster super nos omne malum hoc, et super civitatem hanc? Et vos additis iracundiam super Israel, violando Sabbatum. 19. Factum est autem , cum quievissent portæ Jerusalem in die Sabbati, dixi : et clausurunt januas, et præcepi ut non aperirent eas usque post Sabbatum : et de pueris meis constitui super portas, ut nullus inferret onus in die Sabbati. 20. Et manserunt negotiatores, et vendentes universa venalia, foris Jerusalem semel et bis. 21. Et contestatus sum eos, et dixi eis : Quare manetis ex adverso muri? si secundo hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in Sabbato. 22. Dixi quoque Levitis ut mundarentur, et venirent ad custodiendas portas, et sanctificandam diem Sabbati : et pro hoc ergo memento mei, Deus meus, et parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum. 23. Sed et in diebus illis vidi Judæos ducentes uxores Azotidas, Ammonilidas, et Moabilidas. 24. Et filii eorum ex media parte loquebantur Azotico, et nesciebant loqui Judaice, et loquebantur juxta linguam populi et populi. 25. Et objurgavi eos, et maledixi. Et cecidi ex eis viros, et decalvavi eos, et adjuravi in Deo, ut non darent filias suas filiis eorum, et non acciperent de filiabus eorum filios suos, et sibi metipsis, dicens : 26. Numquid non in hujusmodi re peccavit Salomon rex Israel? et certe in gentibus nullis non erat rex similis ei, et dilectus Deo suo erat, et posuit eum Deus rege in super omnem Israel : et ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigena). 27. Numquid et nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc, ut praevaricemur in Deo nostro, et ducamus uxores peregrinas? 28. De filiis autem Joiada filii Eliasib sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Iloronites, quem fugavi a me. 29. Recordare, Domine Deus meus, adversum eos qui polluunt sacerdotium , jusque Sacerdotale et Leviticum. 30. Igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis, et constitui ordines Sacerdotum et Levitarum, unumquemque in ministerio suo : 31. et in oblatione lignorum in temporibus constitutis, et iu primitivis : memento mei, Deus meus, in bonum. Amen.

Ver», i. 1. Scriptum in eo, quod non debeant introire Ammonites et Moabites in ecclesia» Dei. — Scripta est baso lex *Dculer*. cap. xxm, vers. 3, ubi eam explicui, docuique quid per ecclesiain Dei intelligatur, nimirum intellige dignitatem, eminentiam et magistratum in cœlu populi Israelitici : ad hanc enim admitti non poterant Ammonita' et Moabitt; iidem tamen fieri poterant proselyti ; itaque cum Judæis ingredi templum et sacri' interesse, uti Ruth Moabiti* fecit nupsilque Booz Israelita. Sie et apud Hispanos Mauri possunt fieri Christiani, sed ad magistratus non admittuntur.

• • » 4. Et super hoc erat Eliasib sacerdos, {q. d. Super custodiam legis jam citatæ vers. 1, constitutus erat Eliasib Pontifex, cujus erat curare ne quis Ammonites ad officia publica in Israele admitteretur : sed ipse adeo id non curavit, ut To-

biam Ammonitali! sibi affinem fecerit, ideoque gazophylacio proposuerit, inde sequitur :) Qui (Eliasib) FUERAT PRÆPÓSITUS IN GAZOPHYLACIO DOMUS Dei nostri, et proximus ToBl.fi, etc. — Tobias hic erat « servus Ammonites, » ut dictum est cap. ii, vers. 10. Ideoque infensus Judæorum hostis, sed dives et potens, ideoque cum eo affinitatem per connuhium contraxerat Eliasib Pontifex : qua de causa eum ut sibi affinem profecerat gnzophylacio templi, quæ erat magna Tobire dignitas, æque ac utilitas, sed major Israelis indignitas et noxa, quod scilicet servus Ammonita ad tantam dignitatem in Israel eveheretur contra legem *Deuter.* xxii, 3, citatam vers. 1. Erat et noxa, quia Tobias gazophylacium non ad usus sacerdotum et templi, ad quod institutum erat, sed ad sua commoda avertebat, reponens in eo omnem snmn supelle< lilem. Quod indignissimum ratus Nehemias

eum e gazophylacio expulit, illudque Israeli restituit.

Ve I. 5. S. Fecit ergo sidi (Hebræus et Septuaginta, *fecit ei*, scilicet Tobiaë, ut patet vers. 7,) gazopiivlacium GRANDE, ET ERANT IDI ANTE EUM REPONENTES munera, et tuus, et vasa, etc. — g. d. Eliasib profeci! Tobiana Ammonilem loti gare templi. puta primitiis et decimis, cælerisque quæ Levitis et Sacerdotibus afferebantur.

Vers. 7. 7. Ut faceret ei thesaurum, — scilicet gazophylacium jam dictum, ut habent Septuaginta, in quo thesauri templi asservabantur. Palet ex Hebreo.

Ven. 8. 8. Projece vasa, — id est supellectilem Tobiaë.

Vers. 9. 9. Et RETULI IDI VASA DOMUS DEI ET SACRIFICIUM, — id est res ad sacrificium pertinentes, puta oleum, vinum, similam, sal, etc.

Vers. II. 11. Feci stare in stationibus suis, — q. d. Suis locis et officiis restitui Levitas et cantores.

Vers. 19. 19. Cum quievisset portæ Jerusalem in die sabbati, — a suo officio emittendi et admittendi ingredientiæ. Hebræus, *cum obumbratæ essent portæ*, id est cum adesset vespera feria sexta : tunc enim inchoabatur Sabbatum, uti jam dixi. Unde Septuaginta vertunt, *ante diem*, scilicet artificialem, *Sabbati*. Jussit ergo Nehemias claudi portas lota die naturali Sabbati per 24 horas, ne quis per illas onera portando violaret Sabbatum.

Ut nullus inferret onus, — per portas. Hinc porta dicta est, quod per eam onera importentur et exportentur, ait Calo, et ex eo Isidoros, lib. XV *Etymol.* cap. ii; licet Donatus portam dici velit ab aratri portatione : quia, inquit, in designatione urbium, subjunctis vacca et tauro qui urbem designabat in porta, aratrum manu suspendebat, ne sulcum faceret, ubi aditus civitatis erant relinquendi.

Ven. II. 21. Manum mittam in vos, — id est comprehendam et puniam, et onera mercium quas inferetis confiscabo.

Vers. II. 24. Et filii eorum ex media parte (Hebræus, *medietas, sive media pars filiorum*) loquebantur azotice (lingua autem Azotica olebat religionem exoticam et Azoticam. Alia enim medietas loquebatur Moabitice, vel Ammonitice, vel Madianilice,) JUXTA LINGUAM POPULI, ET POPULI, — id est siliis illorum

rum populorum, ex quibus matres erant oí aín-da; filii enim, a matribus educati, carum linguam cum lacte imbibebant.

23. Et maledixi, (id est anathematizavi et ex Verris communicavi talium filiorum parentes, imo eos) cecidi (flagellis) et decalviavi — (perperam Complutensia habent *decalcavi*), id est depilavi et capillos evulsi, quod maiznæ est ignominia. Inter quos precipuus erat filius Joiadæ Pontificis, de quo vers. 28.

28. De filiis autem Joiada filii Eliasib Sacerdos Vm. u TIS MAGNI (pontificis) GENER ERAT SaNABALLAT Horonites. — Ita Romana, licet Complutensia et prisca Biblia habeant *lloromtis* in genitivo; itaque legendum videtur; nam sic habent Hebræi, Septuaginta, Vatablus, Pagninus et alii, ut sensus sit : Unus e filiis Joiadæ duxerat filiam Sanaballat Horonitis, ideoque erat ejus gener.

Quem fugavi a me, — et a cœlu Israel, indignum ratus Sanaballat Samaritani et infidelem connubia miscere cum Israele, imo cum Pontifice.

Porro alius est hic Sanaballat a Sanaballat Prefecto Samaria, qui teste Josepho, lib. XI, cap. vu et vin, filiam suam dedit uxorem Minassi fratri Jaddi pontificis sub Alexandro Magno, ideoque Manassem pontificem templi schismatici a schismaticis constructi in Samaria, in monte Garizim, de quo templo perpetua fuit lis inter Judæos et Samaritanos, etiam tempore Christi, ut patet Joan, cap. IV, vers. 24; alium fuisse liquet ex eo quod hic Sanaballat Iloroniles socer erat filii Joiadæ : ille vero Josephi socer erat Manasus fratris Jaddi Pontificis; ergo hic ille non fuit : Joiada enim fuit avus Jaddi : Joiada enim genuit Jonathan; Jonathan vero genuit Jaddum; Jaddi autem frater Manasses, fuit gener hujus posterioris Sanaballat. Forte hic posterior prioris fuit filius, vel nepos.

Quem fugavi a me. — Per « quem » accipe non tam Sanaballat, quam generum Sanaballat filium scilicet Joiadæ pontificis, qui filiam Sanaballat uxorem duxerat; hunc enim Nehemias expulit, et sacerdotio privavit, ob ductam alienigenam. Ita Sanchez. Nec enim Sanaballat aderat, mullo minus subjectus erat Nehemiæ; sed ipsi aderat et subjectus erat filius Joiadæ : un Je et expulit eum.

DE LIBRO III ET IV ESDRÆ.

QUÆ ET QUANTA SIT EORUM AUCTORITAS.

Nota duos hos Esdræ libros non esso canonicos, ut Genebrardus notât in *Chronol.* pag. 90, sed esse apocryphos, id est occulta auctoritatis; quia Ecclesia certum non est eos esse canonicos et partes sanctæ Scriptura, ac proinde eos extra cata-

logum sacrorum librorum rejecit, locatque inter apocryphos : unde hi duo libri non exstant in textu Hebreo, nec Greco Septuaginta. Citant tamen eos nulli veterum, vel ut sacros, vel ut probos : in uñim Græcis codicibus liber ler-

tius *Esdra*, ipse est primus *Esdraë*; quia liberine tertius incipit a gestis Josiæ regis, qui Esdram antecessit; qui vero in Latinis Bibilis vocantur primus et secundus *Esdraë*, hia Graecis nominantur secundus *Esdraë*. Ita citant hunc libruin tertium *Esdraë*, Orígenes, horn. 9 in *Josué*, sub finem, S. Athanasius, oratione 3 *Contra Arianos*, Clemens, lib. I *Shorn*, pag. 61, Cyprianus, epist. ad *Pomp.*, Auctor operis imperfecti, horn. 1 in *Matth.*, Sulpitius, lib. II *Hist.*, ubi eadem fere habet quæ apud nos Esdras, dempta illa insigni, cap. ni, trium regionum juvenum historia et disputatione do re fortissima, in qua primus dicit: Forte est vinum; secundus: Fortior est rex; sed tertius Zorobabel fortiores ait mulieres; sed fortissima est verilas, quam tamen citat Josephus, lib. XI *Antiq.* iv, et S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit.* xxxvi, mystice adaptat Christo, qui est veritas vincens omnia. Nec habet hio liber quippiam de fabulis suspectum; itaque majoris est auctoritatis quam historia Livii, Sallustii, Curtii et aliorum scriptorum non hagiographorum. Denique hic liber tertius *Esdraë* narrat eadem quæ narrata sunt libro primo et secundo; sed quæ ibi breviter dicta sunt, fusius hic recensentur, ac nonnulla ibi omissa addit et supplet. Quare illis idem est, quod libri *Parafi*). sunt ad libros *Regum*.

Dices: Hic liber cap. i versu ultimo numerat 77 annos servitutis, cum tamen *Jerem.* cap. xxv, tantum numerantur 70. Respondeo, utrumque esso verum; nam 70 sunt usque ad annum primum Cyri; 77 sunt, si post Cyrum addas annos regni Cambysis hostis Judæorum, usquo ad Darium Hystaspis, qui plenam et stabilem eis libertatem cum tempH fabrica concessit. Quocirca Bellarminns, lib. I *De verbo Dei*, cap. xx, librum tertium *Esdraë* asserit esse canonicum tertii ordinis, cujus sunt liber tertius et quarius Machabæorum, ac liber Hermetis, sive Pastoris. Quartus vero liber *Esdraë* plus habet difficultatis. Nam S. Hieronymus, Præfat. in *Esdram*, ait eum continere somnia: atque a Sixto Senensi, lib. I *Biblioth.*, Pererio in *üani.lcm*, pag. 897, Bellarmino, loco jam citato, hic liber vocatur fabulosus, ac falsitatis et mendacii arguitur, videturque olere fabulas, maxime Tbahnudicorum: sed revera nihil in eo reperi, quod aperlæ falsitatis convinci possit, quodque non commodum el verum admittat sensum, si presse verba capias.

Obju Nam quod *primo* objiciunt, cap. iv, vers. 35, u 36,41, dici animas sanctorum detineri in inferno 1' " 'i in promptuariis, donec impleatur numerus electoi um Dei, qui est error Vigilanti! et Calvinii: Respondeo, falso ideii impingi; nam vers. 35 et 36, p' tantum dicit animas esse in promptuariis, et expectare mercedem, scilicet plenam et perfectam, qtuæ cis obtinget iu resurrectione communi, compì to electorum numero. Rursum, vers. 41, dicit ea> esse in promptuariis in inferno, scilicet limbo patrum, vel purgatorio, quorum utrumque verum

est: non enim dicit eas in inferno detinendas, donec compleatur electorum numerus. Quaro locus hic citatur et probatur a S. Ambrosio, lib. *De Rono mortis*, cap. x, neo majorem habet difficultatem, quain Ille *Apocal.* vi, de animabus sub altari; imo S. Joannes ibi hue et ad cap. xv, vers. 8, alluisse videtur.

Objicitur *seetindo* et maxime quod cap. vi, vera. Secunda. 49 et seq., dicitur Deus die quinto geneseos mundi conservasse duas animas, nomine uni Henoch, alteri Leviatan; et quia aquæ non poterant utrumque capere, ideo Deum dedisse Henoch aridam, quæ videtur fabula Thalmudica. Respondeo hinc quidem Thalmudicos fabulat suæ do piscibus, mare et femina, el bove immensæ magnitudinis maciandis in adventu Messile ad epulum omnium Judæorum, occasionem sumere el detorquere potuisse; sed nil tale habet ille Ictus; et perinde rejiciendus esset *Psalm*, cm, nam ejus vers. 18, ad eandem fabellam abutuntur, ut et passim alias Scripturas nugis suis contaminant. Possetque sio explicari vere hic locus, dicendo Deum die quinta mundi conservasse duas animas, quas illo dio crcarat, généricas scilicet, id est duo genera animarum, sive animalium, aves nimirum et pisces: aut si determinatam mavis speciem, struthionem aut gryphem avium maximam, et balænam maximam piscium: uni, avibus scilicet, dedit nomen Henoch, id est dedicatus, vel initiatus, quia aves fuerunt primum vivens animal creatum a Deo, earumque creatione ex aquis quasi dcdicatæ sunt aquæ: et quia aqua piscium et avium matrix utrasque capere non poterat, ob disparem utrorumque complexionem, ideo Deus Henoch, id est avibus et grypho, terram assignavit. Deinde potest responderi aliud hic latere secretum, aut mysterium nobis occultum. Similia enim multa symbolica sunt in *Daniele et Aporalyps.*, et similis lis moveri posset de Behemoth et Leviatan, *Job.* xt.

Objicies *tertio*: Cap. vn, vers. 28, dicere vide- Terito, tur post annos 400 venturum Christum, et occidendum, cum tamen ab Esdra ad Christum sint fere *>00 anni. Respondeo, verum dicere emn, qui post 400 annos aliquid futurum dicit, licet post 500 futurum sit: sæpc enim præcise tempus determinare nolumus; et forte alludit ad 70 hebdomadas Danielis (hæ enim coeperunt sub Artaxerxe, qui Esdram remisit in Judæam) id est 490 annos, voluntque solos centenarios, utpote plenos et perfectos, exprimere.

Objicies *quarto*: Cap. XIII, vers, 40 et seq., vide- Qmrta, tur fabulari de decem tribubus inter montes Caspios a Deo conclusis, eorumque locis inaccessis. Respondeo eum nc verbum quidem habere de nr<p. montibus Caspiis, sed tantum dicere Iribus illas a Deo deductas sicco pede trans Euphraten: «Statuet, ait, venas fluminis (id est stare faciet, ita ut sicco pede transcanlur), ut proficiscerentur in ulteriorem regionem, ubi nunquam inhabitavit genus humanum, ut ibi servarent legitima sua. »

Quoti ante tempora Esdræ verum esse potuit; indeque eas miraculo reducturum, quod forte factum post tempora Esdræ, quando aliqui in Judæam redierunt, aut futurum est in fine mundi. Certe ex *Isaia* cap. ix, colligitur mullos in Judica fuisse ex tribu Zabulon et Nephtalim, videlicet Apostolos, et alios tempore Christi. Similis difficultas moveri posset de loco paradisi, de transitu Jordanis et maris Rubri.

(lutato. Objicies *quinto* : Cap. xiv, partitur omne mundi sæculum in duodecim partes, atque decem cum dimidia præleriis, et tantum unam cum dimidia restare : hoc autem falsum est, nam mundus ante Esdræ non stetit 4000 annis, et tamen post eum jam stetit bis mille annis, quod dimidium est sæculi prioris. Respondeo, has partes non esse tempore æquali mensurandas, sed dividi ab eo, alio respectu, quomodo nos sex aut septem mundi adates dividimus : quo autem respiciat nos latet, forte ad reges 12 de quibus cap. xii, vers. 14, item Apoc. XVII, 10.

Similis quæstio et hic moveri posset de 70 hebdomadibus Daniclis, et mille annis qui post resurrectionem assignantur Apoc. xx, 4, qua de causa olim nonnullis etiam orthodoxis suspecta fuit Apocalypsis ; quam tamen jam constat esse Scripturam canonicam.

fexto. Objicies *sexto* : Cap. iv, vers. 1 et 36, habet peregrina angelorum nomina, Uriel et Jeremiel; cum tamen Concilium Romanum sub Zacharia, ut refert Surius in vita S. Bonifacii, mense junio, pag. 491, dicat se non nisi tria Angelorum nomina agnoscere, scilicet Michael, Gabriel, Raphael. reliqua, ut Uriel, potius esse nomina dæmonum quam Angelorum. Respondeo, Ecclesiam hæc tria Angelorum nomina sola agnoscere ex divina Scriptura, ut addit Concilium quæque sola publice celebrare et invocare, alia tamen non damnare, nisi ab hæreticis vel magis sint commenta, vel commentis inserta; qualia et quales erant contra quos agit ibi Concilium. Quis enim neget angelos, sicut plurimi sunt, ita et plurima haberet nomina, perinde ac dæmones. Aptè autem dicitur Uriel, id est ignis, aut lux Dei; Jeremiel, id est magnitudo Dei, iisque veteres usus patet ex Aretha in cap. IX Apoc.

Salino. Objicies *ultimo*, librum hunc miras proferre visiones et somnia, quæ videntur ludicra et fabulosa. Respondeo, quia de iis coriunque sensu non constat, miras nobis videri, ideoque et S. Hieronymus, prolog, in *Esdræ*, has dicit rejiciendas, scilicet extra canonem S. Scripturæ, sed tamen persimiles sunt eodem tempore ostensæ Ezechiel, ac postea S. Joanni in *Apocal.* imo multo magis stupendæ; quin etiam *Apocal.* ad hasce stupe alludere videtur, ut statim patebit; et lumen constat hæc non esse ludicra. Habet quidem hic liber prophetias quasdam et historias, quarum nemo alius meminit : verum in hisce, si quis ea credere nolit, saltem suspendat cum Ecclesia iudicium

suum. Non enim sequitur : Nemo alius hoc scribit, ergo verum non est. Sic enim sacra*. Scriptura*, Josepho, Livio, aliisque historicis in multis fides deroganda foret.

Dico ergo hunc librum non esse commentum *. Thalmodicorum. Patet primo, quia Hebraice non ex-tat, imo nec Græce, neque ejus meminit Josephus, nec Philo, nec Rabbini et Thalmodici. *Secundo*, quia hic liber longe ætatem Thalmodicorum, qui S. Hieronymum secuti sunt, ut patet ex Genebrardi *chronologia*, antecessit. Citatur enim et probatur a S. Ambrosio libro secundo in Lucani, et libro De Bono *mortis*, cap. x, et epist. 21 *ad llorentianum*, ubi ex hoc libro probatur animæ immortalitatem. Item a S. Cypriano, epist. *ad Demete*. Insuper ex hoc libro, cap. xiv, vers. 20 et seq., S. Basilios, epist. *ad Chilonem*; S. Hieronymus, *Contra Helvid.*; Irenæus, lib. III, cap. xxv; Tertullianus, lib. De *Habitu mulierum*; Isidoros, lib. VI *Etymol.* et alii docent Esdræ spiritu Dei afflatum vetus testamentum a Chaldæis combustum, idem uti prius erat. restituisse, et de novo dictasse, hujus enim sententia* nullum alibi est invenire indicium. Quæ sententia probabilis est; neque ex ea sequitur omnes libros sacros per totum orbem cum incendio urbis et templi periisse, sed tantum periisse in Judæa et Jerosolymis. Esdras enim in captivitate hæc scripsit, ubi difficile putabat ex aliis orbis patribus exemplaria reliqua se posse nancisci : itaque ad Judæorum in captivitate consolationem spiritu Dei plenus eadem ad verbum dictavit, uti opinantur Patres jam citati. Sed tamen nil cogit locum illum de libris sacris accipere ; imo copia librorum et distinctio satis indicat eum de aliis loqui. Rursum ex cap. iv, vers. 28, et passim alibi patet hunc librum longe ante Christum, scilicet in captivitate Babylonica scriptum. *Tertio*, quia S. Joannes in *Apec.* sæpe ad hunc alludere videtur, ut patet conferenti cap. vi, cum iv hic, vers. 35, 36, et cum cap. xv, 8. Idem cap. xii Apoc. cum ix, hic vers. 8 et seqq. Ad hæc Apoc. cap. vu, cum cap. II, hic vers. 38 et 42. Denique cap. xviii Apoc. cum cap. v et xvi hic.

Dico *secundo* : Cum hic liber a tot veteribus videatur receptus, et Ecclesia illo utatur in introitu Missie feria tertia Pentecostes : a Accipite, inquit, jucunditatem gloriæ vestra*, gratias agentes Deo qui vos ad cœlestia regna vocavit; » et : « Modo coronantur et accipiunt palmam, » »n *Officio de Martyr*, quæ* habentur hic cap. li, cumque Ecclesia hactenus illum in sacris Bibliis excuderit, ac liber ipse habeat documenta docta, pia, gravia et illustria; denique nusquam non legentibus peccati horrorem, decrescentis mundi incrementem vanitatem et malitiam, iudiciorum Dei terrorem et futuri sæculi memoriam incutiat; nihilque habeat quod non commode accipi possit; hisco, itaque, de causis, sua etiam illi concedenda videntur auctoritas. Neque mirum hanc hactenus latuisse, et etiamnum latere, an sacra sit. Id enim

Depermisit olim in omnibus libris Deuterocanonis; imo permisit multos libros prophetarum intercidere, qui citantur in libris Regum. Sane Esdras, vel quisquis est libri Auctor, vir fuit doctus et pius, ut patet librum legenti. Unde noster Alcazar in cap.vu Apoca/. pag. 489, littera A : Suspitor, inquit, librum quartum Esdræ scriptum post Apocalypsim, ejusque auctorem alludere voluisse ad Apocalypsim, sed ipsius seriem et contextum non probe tenuisse. Verum ex dictis liquet librum hunc scriptum ante Apocalypsim, ideoque S. Joannem in *Apocalypsi* ad eum alludere. Audi elegantem piamque Esdræ visionem, quam ipse recenset hoc lib. cap. n, atque persimilem illi, quam narrat S. Joannes, Apoc.cap. vn : «Ego Esdras vidi in monte Sion turbam, quam numerare non potui, et omnes canticis collaudabant Dominum. Et in medio eorum erat juvenis statura celsus, eminentior omnibus illis, et singulis eorum capitibus imponebat coronas, et magis exaltabatur : ego autem miraculo tenebar. Tunc interrogavi Angelum et dixi : Qui sunt hi, Domine ? Qui respondens dixit mihi : Illi sunt qui moralem tunicam deposuerunt, et immortalem

sumpserunt, et confossi sunt nomen Domini. modo coronantur et accipiunt palmas. Et dixi Angelo : Ille juvenis quis est, qui eis coronas imponit, et palmas in manus tradit? Et respondens dixit mihi : Ipse est Filius Dei, quem in sæculo confessi sunt : ego autem magnificare eos cœpi, qui fortiter pro nomino Domini steterunt. »

Denique Auctor hujus lib. IV, cap. i, vers. 1, significat se mundem esse cum Esdra scriba et sacerdote, qui auctor fuit libri primi; nam vocat se filium Saraia Pontificis, eosdemquo avos et atavos recenset, quos recensuit Esdras, lib. I, cap. vu; sed Esdras ibi quindecim duntaxat avos numerat, hic vero novemdecim. Unde liquet aliquos ex eis ab Esdra omissos cap. vu. Auctor ergo hujus libri, vel fuit Esdras, vel certe Esdræ personam assumit : semper enim in Esdræ persona loquitur (I).

(1) D. Calmotus in duabus de tertio et quarto libro Esdræ dissertationibus, minus favet istis libris, licet tamen quartum tertio anteponat. Porro tertii libri auctorem Judæuin hellenislam vetustissimum esse, quarti vero scriptorem saevientibus primis adversus Christianos persecutionibus vixisse asserit.

COMMENTARIA IN TOBIAM.

ARGUMENTUM.

Libri mctori-infallibilis, et divina» sit veritatis? Respondeo, olim nonnullos Patres eum non habuisse pro canonico, eo quod non exstat in canone Hebræorum. Idem censent de libro *Judith*, *Sapientiae*, *Ecclesiastici* et *Machabaorum*. Ita S. Hieronymus in *Prologo Galeato*, S. Athanasius in *Synopsi*, Nazianzenus in carm. De *libris Sacris*, Lyranus et Abulensis.

Verum jam de fide est, cum æque ac cæteros jam nominatos, esse canonicum; ita enim definiuit Concilium Carthaginense III, *Can.* xlvii, Concilium Florentinum et Tridentinum, sess. iv, et Gelosius primus in decreto de divinis libris, ac talem cum habuere S. Irenæus, S. Chrysostomus, S. Augustinus, Cyprianus, Ambrosius, Rasilus, Clemens Alexander, Rabanus, Cassiodorus, Isidoras, et alii quos citat Bellarminus, lib. I *De verb. Dei*, cap. xi, Serarius hic, et Sixtus Senensis, lib. Vili *Biblioth.* hæresi 11 (<).

(1) Hujus libri canonicitas, præterquam nitatur Conciliorum et Patrum auctoritate, probari potest insuper: *Primo*. testimonio auctorum librorum qui vere divini et inspirati ab omnibus habentur. Auctor *Eccli.* xxix, 15, de libro *Tobiæ.* iv, 10, 11, sententiam de fructibus electinosynæ mutuasse videtur. Descriptio novæ Jerusalem quæ in *Aiwcal.* legitur, cap. xxi, et libro *Tobiæ.* cap. xii, haud dubie desumitur. Ipse Salvator apud *Matth.* vii, 12, hujus libri *Tobiæ* sementile videtur alludere: a Quod ab alio oderis fieri libi, vide ne tu aliquando alteri facias,» iv, 16; nam addendo: « Hæc est enim lex et Prophetæ, » satisdare probat se aliquem et Scripturis locum innuere voluisse.

Secundo, ipsa libri natura; quippe qui nihil nisi vere inspirati auctoris dignum continet; a Deo jubente scriptus fuit, cap. i, 20, et duas insuper prophetias ab ipso auctore facias exhibet, unam de Jerusalem et allegorico de Ecclesia, cap. xii; alteram, quam Tobias jamjam morions vaticinatur de eversione Ninive et Jerusalem, de dispersione et reditu Judæorum.

Tertio, imbecillitate rationum quæ divinitati hujus libri opponuntur. Nam quod libet *Tobiæ* in Hebræorum canone non coaptetur nihil mirum, cum dici possit non fuisse repertum nisi postquam Esdras canon, qui libros solummodo hebraico scriptos continebat, clausus fuit. Hunc equidem librum Ecclesia solum inter sacra volumina non admisit, quia primum solum Hebræorum canonem tenendum consult; allamen illum semper ut vero divinum et honoravit et prædicavit, usque dum canonicis libris inseruit et annumeravit. Enimvero a principio,

Quæritur *secundo*, quodnam sit ejus Argumentum? Respondeo, describere vitam, gesta, et mores Tobiae utriusque, patris scilicet, et filii, qui fuere speculum probitatis, ideoque a conjugibus omnibus imitandi. Liber hic enim totus est moralis et pius, ac exemplar vite honeste et sancte exhibet adolescentibus, præsertim sponsis, item vivum exemplum custodi Angelorum. Docet insuper quanta sit vis et virtus orationis*, quis debeat esse usus et finis conjugii, ac qualis vita conjugatorum. Tobias ergo oeconomicus est, ac longe superat oeconomicos Aristotelis et Xenophontis. Denique quanta sit Dei erga suos fideles providentia, quantunque eorum curam gerat, ut per omnia eos dirigat ad optatum finem.

Cavendus est hic error Pauli Fagii, qui in sua Erit Mi- versione Latina Tobiae ex textu Hebreo, in prefatione asserit librum hunc non esse historiam, sed comœdiam comica ratione conscriptam, ut auctor boni patris familias in eo typum ob oculos poneret, ideoque apte ei Tobiae nomen dederit. Tobias enim bonitatem et probitatem significat: unde alius Tobias filius patri similis editur et prodignitur. Sic Xenophon scripsit Cyropædiam, ut in Cyro daret idæam boni principis, et oeconomicum, ut in eo verum patrem familias describeret. Verum certum est hanc veram esse historiam, uti omnes orthodoxi censent; nam in ea nominantur tempora, persona, anni, et acta tam Tobiae utriusque, quam Angeli Raphaelis, Saræ, etc., quasi vera» historia»: si enim essent hæc omnia comica et ficta, non vera et facta, liber hic excusari non posset a fuco, sed nec a mendacio (2).

non alias Scripturas admisit Ecclesia Romana, nisi quæ in Biblia Judæorum Hellenistarum continebantur, inter quas liber *Tobiæ* recensebatur. Adde quod velus Italica, quæ tempore Apostolorum obtinebat, hunc etiam librum comprehendebat, et quod eum Ecclesia greca semper ut vere canonicum retinuit. Tandem S. Augustinus, licet hunc librum a Judæis non receptum fateatur, « lamen, inquit, recipit ejusdem Salvatoris Ecclesia,» lib. XV in *De Civitate Dei*, cap. xxxvi.

Difficultates, anilogi, mendacia etiam quæ in hoc libro reperiuntur, et probarent, juxta quosdam, Spiritus Sancti non esse foeluni, suo quæque loco enucleabuntur

(2) Doctor tahn, in Universitate Viennensi S. Scripture olim professor, permultis difficultatibus quas in hoc libro

ChiMii. Qüffiritur *tertio*, qua lingua hic liber sit conscri-
«r pu * Piu5’ Pan^us Fagius, natione Germanus, secta Lu-
theranus, suum Lulherum secutus, putat primi-
tus Hebraice conscriptum, esseque illum, quem
Constanlinopoli ad se allatum asserit, quemque
ipse ex llebræo in Latinum traduxit, el typis vul-
gavit, idque arguere styli sinceritatem, solidita-
tem, et correspondentiam cum aliis libris Hebrai-
cis; et ex llebræo deinde translatum esse in idio-
ma Grascum, et ex Graeca in Chaldæum, ex Chal-
dæo denique a S. Hieronymo traductum in Lati-
num.
Verum Hebraeus ille primogenitus Tobiae textus,
editus e Fagio, suppositions videtur. Mirum enim
est eum non fuisse a S. Hieronymo visum, qui
expresse testatur hic in præfaliono hunc librum
non llebræo, sed Chaldæo sermone conscriptum.
Porro phrasis textus llebræi a Fagio editi plane
videtur esse alicujus mimi Rabbini, qui puerili-
ter ad verbum ex *Gneco* Tobiam in Hebraeum tra-
duxerit. Greco enim saepe ad verbum respondet:
unde ex eo traductus videtur, resectis nonnullis
quæ Fagio vel traductori displicebant. Addit non-
nulla ridicula, ut quod Tobias, cum curari non
posset, iverit in Alemaniam, sive Germaniam,
quod dederit tertias decimas pro restauranda do-
mo, secundum legem Domini. Harum enim deci-
marum nulla in lege est mentio.
Fixum ergo sit ex S. Hieronymo librum hunc
primitus sermone non llebræo, sed Chaldæo fuisse
conscrip- tum, ex quo deinde, ceu fonte vari®
translationes, tam Grec®, quam Hebraicæ>et Sy-
riae® emanarunt, de quibus Serarius hic, *Prole-*
gom. IV.
inAuy- Hinc videtur liber hio in captivitate Assyriaca
conscriptus : ibi enim usus erat lingu® Chaldai-
c®, in Judæa vero Hebraic®. Addit Serarius, quod
præter Hebræam, et Graeam illam, quæ nostr®
huic Latin® versioni respondet, alia exstat He-
brea, et Greca paulo amplior et fusior, in qua
Tobias semper sen in prima persona
loquitur; unde merito putant aliqui Tobiam bis
camdem historiam conscripsisse, semel succin-
cte, quam hic habemus; iterumquo fusius, qu®
Grace etiamnum exstat, ut dixi. Hæc posterior
exstat apud S. Ambrosium et in Biblils Complu-
tensibus. Porro h® versiones sæpe inter se dis-
sentiunt. Nobis ex decreto Concilio Tridentino,
SCSi. IV. sequenda est Latina vulgata potius quam
Hebrea, et Greca, cum ab ea dissentit.
Anetor Quæritur *quarto*, quis sit auctor libri? Respon-
T b « deo : Sixtus Senensis et Serarius censent esse
«enw. U(rlimqUC ; priorem enim partem scrip-
sisse Tobiam patrem, posteriorem vero Tobiam
filium; narrat enim ea qu® post mortem patris
reperire est, valde affectus, nonnisi ut simplicem para-
bolam habendum esse censuit ; sed conira Ecclesiae fidem,
ct nira omnium Patrum et interpretum sententiam, ct
corara ip&am libri voracitatem Iutrm.un , ut melius
unicuique diflkuluti respondendo, probabitur.

contigerunt. Probant ex cap. xii, vers. 25, ubi
pro u narrate omnia, » Hebrea et Greca habent:
Scribite omnia hac, quæ contigerunt, in libro : vide-
tur ergo Tobias paler librum hunc jussu Raphaelis
Archangeli usque ad cap. xiii, scripsisse; fi-
lius vero id caput ad Indicatum jam versum IG,
perduxisse. Nam et in illius principio Hebraice
ita scriptum : *In isto tempore scripsit Tobias ultima*
vèrba hæc in gaudio. Tobias, inquam , filius; nam
patrem, ut supra dictum, vocare solet Hebræus
ille textus non Tobiam, sed Tobi, quemadmodum
et statini, dum subjungit : *Et dixi Tobi : Benedic-*
tus Dominus Deus. Quis vero sit ille tertius qui ex-
tremos duos versus addidit, mihi haud comper-
tum, quemadmodum neque constat manum Deu-
teronomio ultimam quis imposuerit, etsi de Josuo
quorumdam est opinio.
Alii censent aliquem istius ©vi scribam, ac
forte Esdram, ut opinatur Sanchez, librum Tobi®
scripsisse; nam in codice Greco citatur Jeremías,
quem ætate diu antecessit Tobias uterque, nisi
quis dicat Jeremi® nomen e margino in textum
irrepsisse.
Quaeritur *quinto*, quis et qualis fuit Tobias? Res-
pondeo fuisse Galilæum oriundum, ex tribu et
civitate Nepfatali, ut patet cap. i, vers. 1. Fuisse
Prophetam liquet ex cap. xiv, vers. G et seq., ubi
prophetat instans Ninives excidium, ac Jerosoly-
mæ felicitatem et gloriam : unde Beda in cap.
xin : « Repletus, inquit, Tobias spiritu Prophe-
tico, do superna Jerusalem multa decantat. »
Idem docet S. Irenæus, lib. I, vers. 34, Hugo,
Lyranus, Dionysius, Valablus ct alii. Porro fuit
vir eximi® patienti®, charitatis et zeli : unde apte ToMu
Tobias vocatur. Tobias enim Hebraice idem est
quod *bonus Deus*, vel *bonus Dei*, vel *bonitas Dei*, ait nom mo
Serarius : aut presse, *bonum meum DeuÁ*, ait Pa- P<-
gninus in *Nomin. Ilcbr.* Tobias enim omnes res, us'
et spes omnes, suasque opes in uno Deo reposuit,
ut uiceret cum Psalmista : « Quid mihi est in cælo,
et a te quid volui super terram? Deus cordis mei,
et pars mea Deus in ©ternum. » *Psahn.* rxxir, 2.5,
el cum S. Francisco : « Deus meus, amor meus,
et omnia. »
Tropologice scripsit S. Ambrosius librum do To-
bia contra feneratores el avaritiam. Rursum do-
cumenta ad bonos mores spectantia, cx hoc li-
bro collegit Petrus Berchorius Piclavicensis, lib.
XVII *Moralitatum.* Allegoriam in Tobiam tradidit
Beda, tom. IV.

CURONOTAXIS.

Tobias senior c Chaldæa captivus ductus est in SerlMift-
Assyriam a Salmanasar rege, agens anmun æla-
lis 39, ut cx textu llebræo Serarius cl Salianus pa^lr^
colligunt; vixit in captivitate annos G3; vixit ergo
universim annos 102. Excæcatus fuit anno ©la-
tis 36, vixit cæcus annos quatuor, visum recupe-
ravit anno G0, deinde vixit adhuc annos 42. Hæo
juxta textum Latinum vulgat® editionis, cap. xiv,

It ūlii.

vers 1, quæ nebis sequenda est. Nam juxta textum Græcum, Tobias venit in captivitatem anno ætatis 37, vixit in ea annos 123, mortuus est anno 158. Excæcatus est anno ætatis 58, vixit cæcus annos octo, visum recepit anno 66, deinde vixit adhuc annos 1)2.

Tobias junior, ait Serarius, sub finem libri, cum esset duorum annorum, cum patre ductus est in Assyriam. Ivit in Mediam, ibique Saram duxit uxorem, anno ætatis 23 vel 24; vixit cum vivo parente annos 65 vel 66, vixit post parentis mortem annos 99; hoc est universim annos 164 vel 165. Hæc tria ultima vera sunt, juxta textum Græcuni, quem sequitur S. Ambrosius, non Latinum vulgatum, qui nobissequendus est, uti mox dicam.

Rursum Tobias uterque ductus est in Assyriam, anno sexto Ezechia regis Juda : illo enim Salmanasar, expugnata Samaria, decem Iribus abduxit in Assyriam, ubi ob virtutem et probitatem charus fuit regi Salnmnasar; sed a filio ejus Sennacherib post cladem in Judæa acceptam Judæos prosequentequæsilusad necem, fugienssese abscondit , donec post 45 dies Sennacherib a liliis occideretur, ut patet cap. i, vers. 24.

FaUrru-

Cum ergo Tobias senior, anno sexto Ezechia,

quo ductus est in Assyriam , fuerit 39 annorum, ut dictum est, hinc necessario sequitur cum natum esse anno 51 Oziæ regis Juda, cum anno sequente Isafas, cap. vi, vidit visionem illam augustam S. Trinitatis, et Seraphinorum illi acclamantium: « Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. » Sub idem tempus cœperc Olympiades, ac nati sunt Romulus et Remus Romæ conditores. Mortuus vero est Tobias senior, anno 40 Manas- Mortanj sis; nam si a 51 anno Oziæ numeres 102 annos (quot vixit Tobias), pervenies ad annum 40 Manassis. Ita Salianus, Serarius et Sanchez.

Tobias vero junior natus est anno 4 Ezechia ra» regis Juda, sub initia urbis Romæ; mortuus vero anno 16 Josia regis Juda, cum esset 99 annorum, BucMa, tot enim annos ei dat vulgata editio Latina, cap xiv, vers. 16, nam ab anno 4 Ezechia ad 16 Jo- 16 J "°* sia linxere 99 anni. Ita Salianus et Sanchez. At vero juxta editionem Græcam Tobias junior mortuus est anno ætatis 127 : quare hoc computu, mortuus est initio regis Sedecim ultimi rogis Juda, paulo ante excidium Jerusalem, et templi patratum a Chaldæis. Ha Serarius. Verum nobis sequenda est Latina vulgata editio ex decreto Coin ciln Tridentini.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Des.rilitw Tobia prosapia, patria, virtutes tam pueri et juvenis, quam viri, ac ob eas gratum fuisse Salmanasar; sed a filio ejus Sennacherib fugere compulsus.

1. Tobias ex tribu et civitate Nephtali (quæ est in superioribus Galilææ supra Naasson, post viam quæ ducit ad Occidentem, in sinistro habens civitatem Sephet), 2. cum captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captivitate tamen positus, viam veritatis non deseruit, 3. ita ut omnia, quæ habere poterat, quotidie concaptivis fratribus, qui erant ex ejus genere, impertiret. 4. Cumque esset junior omnibus in tribu Nephtali, nihil tamen puerile gessit in opere. 5. Denique cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium, 6. sed pergebat in Jerusalem ad templum Domini, et ibi adorabat Dominum Deum Israel, omnia primitiva sua, et decimas suas fideliter offerens, 7. ita ul in tertio anno proselytis et advenis ministraret omnem decimationem. 8. H.cc et his similia secundum legem Dei puerulus observabat. 9. Cum vero factus esset vir, accepit uxorem Annam de tribu sua, genuitque ex ea filium, nomen suum imponens ei, 10. quem ab infantia timere Deum docuit, et abstinere ab omni peccato. 11. Igitur cum per captivitatem devenisset cum uxore sua, et filio, in civitate Niniven cum omui tribu sua (12. cum omnes ederent ex cibis Gentilium), iste custodivit animam suam, et nunquam contaminatus est in escis eorum. 13. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis, 14. et dedit illi potestatem quocumque vellet ire, habens libertatem quæcumque facere voluisset. 15. Pergebat ergo ad omnes qui erant in captivitate, et monita salutis dabat eis. 16. Cum autem venisset in Rages civitatem Medorum, et ex his, quibus honoratus fuerat a rege, habuisset decem talenta argenti : 17. et cum in inulta turba generis sui Gabehim egentem videret, qui erat ex tribu ejus, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti. 18. Post multum vero temporis, mortuo Salmanasar rege, cum regnarci Sennacherib filius ejus pro eo, et filios Israel exosos haberet in conspectu suo : 19. Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem suam, et consolabatur eos, dividebatque unicuique, prout poterat, de facultatibus suis. 20. Esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, et mortuis atque occisis sepulturam sollicitus exhibebat. 21. Denique cum reversus esset rex Sennacherib, fugiens a Judæa plagam, quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiam suam, et iratus multos occideret ex filiis Israel, Tobias sepeliebat corpora eorum. 22. At ubi nuntiatum est regi, jussit eum occidi, et tulit omnem substantiam ejus. 23. Tobias vero cum filio suo et cum uxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum. 24. Post dies vero quadraginta quinque occiderunt regem filii ipsius, 25. et reversus est Tobias in domum suam, omnisque facultas ejus restituta est ei.

Vtrt i. 1. Tobias ex tribu et civitate Nephtali. — Ir Græco additur Tobiae genealogia hoc modo : Líder sermonum Tobia, filii Tobiel, filii Ananiel, filii Aditi, filii Gabael de semine Asiel, addit Hebræus A% To- P" Kenathiel; ergo Tobice pater fuit Tobiel, avus i t Ananiel, proavia- Aduel, vel forte Aditi, abavus (iadael, tritavus Ariel, tetartavus Nenithiel. Avia

paterna fuit Debbora, sic enim vers. 8, in Hebrzvo et Græco legitur : Sicut mandaverat mihi Debbora mater patris mei, propterea quod a patre meo relictus sum orphanus. Hæc ergo avia probe et pio educavit Tobiani, ut ipse suam probitatem illi debeat. Sic Macrina discipula S. Gregorii Thaumaturgi, avia S. Basilii, eum cum fratribus et so-

rore Macrina educans in omni virtute insignem cfformavil, inagnurnque effecit. Simili modo Ludmilla enutriens S. Wenceslaum ducem Bohemi®, cum sanctum et martyrem reddidit.

Porro Tobias fratrem habuit Anaclem, cujus filii duo Achiacharus, et Nasbas, vel Nabac nominantur in Græco, vers. 8, de quo plura vers. ult. Denique ex tō *liber sermonum Tobies* liquet Tobia in hujus libri esse auctorem, ideoque Tobias hic in Græco et ilebræo deinceps semper loquitur in prima persona dicens : *Ego Tobias in viis veriŭatis ambulavi*, etc. Rursum hinc palet librum hunc ab eodem bis fuisse conscriptum; primo Chaldaice, sed breviter, ex quo S. Hieronymus nostram vulgatam Latinam traduxit; secundo etiam Chaldaice (licet Serarius malit Hebraice, idque bis scilicet semel a patre Tobia, et secundo ab ejus filio), sed fusius, ex quo traducta est versio Græca, nisi malis initio fusius conscriptum, deinde ab ipso auctore, vel alio quopiam fuisse nonnihil abbrevialum.

Ex tribu et civitate — quæ a tribu idem nomen accepit, ideoque ut habent Græca Complutensia (licet Romani habeant xuKwç, quæ vox quid signifield, ignoratur), id est proprie, vocelur « Nephtali, » ex qua prognati fuere plures Christi discipuli et Apostoli, ut patet *isaia* ix, 1, quorum typus et forte parens fuit noster Tobias.

IX superioribus (regionibus) Galilææ, — e quibus scilicet Jordanis exoriens, quasi c superiore loco in inferiorem defluit, ideoque una Galilæa superior, altera inferior dicitur. Sicut Germania superior dicilur ea quæ adjacet Rheno nascenti, indeque quasi e superiore in inferiorem locum (qui exinde Germania inferior dicitur) defluenti, ait Serarius»

Giiin Galilæa superior dicitur quoque Galilæa gentium, quia pars ejus a Salomone data fuit gentili regi Tyri Hiram, indeque a Tyriis et aliis gentibus incolebatur. Eadem dicilur quoque Samaria, quia reges Israel dominantes in Samaria, quasi metropoli. Galilæam sibi habebant subjectam; alioqui Samaria, proprie non erat Galilæa, sed inter Galilæam et Judæam erat interjecta.

Thea* Porro urbs hæc Nephtali, in qua natus est Tobias, in Græco vocatur Thesbe, in qua natus est Ji'r H Elias, indeque dictus Thesbites. ita Sallianus, Serarius et alii, licet Adrio homiu* Thesbe collocet in tribu Gad non Nephtali.

2. CUM CAPTUS ESSET IX DIEBUS SALMANASAR. — Græce corrupte vocatur *Enemassar*. Captus est ergo Tobias anno sexto Ezechiæ regis Iuda, qui fuit nonus, et ultimus Osce regis Israel, quo Salmanasar decem tribus, ac inter eos Tobia in abduxit in Assyriam, lib. IV Rtv/. xvn et xvm, licet enim pater Salmanasar, puta Teglatphalasar multos ex decem tribubus jam aule abduxisset, Lamen multos pariter in Samaria et Nephtali reliquit, quos omnes tandem abduxit Salmanasar.

Viam veritatis (scilicet viam veræ fidei et religionis æqnc ac charitalis et virtutis) non deseruit, — q. d. inter idololatrias solus fere Tobias mansit verus piusque Dei cultor. Magnæ hoc fuit constanti® et virtutis, quam jam imitantur Catholici in Anglia, Scotia, Saxonia, etc., ideoque laurea codesti digni, utpotc nobiles illustresque fidei athleta*. « Platonem non accepit nobilem philosophia, sed fecit, » ait Seneca, *epist.* 4L Hebræorum est proverbium : « Myrtus semper est Mjrtui myrtus, etiamsi inter urticas sil. n Vide S. Gregorium, lib. I .Vora/, cap. i : a Sicut, ait, gravioris culpæ inter bonos bonum non esse, ita immensi est praeconii bonum etiam inter malos existisse. » I). Bernardus, serin. 48 in *Cantica*.* No mediocris, ail, titulus perfecta* virtutis, inter pravos vivere bonum et inter malignantes innocentia; relinere candorem.» Exempla sunt in Machabæis, Job, Loth, quem idcirco laudat S. Petrus, II *Epistola*, cap. n in Noe et Abraham, et in Philip pensibus cap. n, in Pergamenis, *Apoc.* n.

3. ITA UT OMNIA, QUÆ HABERE POTERAT, QUOTIDIE Ver*. 3. concaptivis fratribus (Israelitis) quierant ex ejus genere, impertiret, — tum ut eorum captivitatem solaretur, tum ut eorum fami et paupertati succurreret, tum ut eos in vera fide et religione conservaret, ne illi desciscerent ad idola Assyriorum, ut ab eis vitæ subsidia impetrarent. Laudatur hic virtutes Tobias ante conjugium a septem virtutibus : primo, a constantia in fide; *secundo*, a charitate in suos jo;hx cives et contribules, vers. 3; *tertio*, quod fugerit malorum consortia vers. 5; *quarto*, ab observantia legis divin®, vers. 6; *quinto*, a pietate in Deum, ibidem; *sexto*, quod fideliter Deo offerret omnes decimas et primitias, ibidem; *septimo*, quod a puero cætera legis præcepta servaret, vers. 8.

4. Cumque esset junior omnibus (omnium), nihil vni. 4. TAMEN PUERILE GESSIT IN OPERE.—Idem fecit S. Malachias Hiberni® Episcopus; nam ut in ejus Vita scitibit S. Bernardus : « Agebat senem moribus, annis puer, expers lascivi® puerilis. » Et unum quoddam subjungit : a Quod non modo bonæ, sed et magnæ cujusdam insigne spei in puero dedisse indicat. Cum enim excitus opinione magistri cujusdam, ad eum litterarum discendarum causa venisset, cumque subukr ludentem, et sulcos, nescio quos, in pariete facientem vidisset, eo, inquit, solo visu offensus puer serius, quod levitatem redoleret, resiliit ab eo. » Talem etiam describit Nazianzenus, *orat.* 20, S. Basilium.

Aureum est dogma S. Augustini in *Psal.* exii : « Sit, inquit, senectus vestra puerilis, et sit pueritia senilis, id est, ut nec sapientia vestra sit cum superbia, nec humilitas sine sapientia, ut laudetis lis. Dominum ex hoc nunc, et usque in sæculum. » Nam ut de nonnullis queritur Seneca, *qnst.* 4 : « Auctoritatem habemus senum, vitia puerorum, nec puerorum lanium, sed infantium. Illi levia, hi falsa formidant, nos ulraque. »

5. Cum irent omnes ad vitulos aureos (a Jero- Veis.).

boam primo rege Israelis deos erectos et evectos, Jib. III /leg. XU, 28), inc solus fugiebat consortia OMNIUM, SED PERGEBAT IN JERUSALEM, — ad Deum verum adorandum in templo. «Solus, u hoc est pene solus, nam Hebreas cl Greca addunt cum eo ivisse Ananiam et Jonathan. Tobias ergo fuit quasi sol Israelis; sol enim dictus est, eo qnod solus luccat. S. Epiphanius, *hærési* 30, Josephum a Constantino Magno comitem creatum dilaudat, quod Scytopoli « solus ipse orthodoxus esset, » reteri vero omnes Ariani. S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 20, laudat S. Basilium quod sucum corruptos Atheniensis Academi© mores devitavit. < Si quis, ait, fluvius per salsum mare dulcis flue- re creditur, si quod in igne, quo omnia consu- muntur, animal saltitare, id nos inter omnes ado- lescentes, pravos scilicet et corruptos eramus. » Et quia mullorum risus et convicia sunt audien- da, audiat Epictetus, E/a/und. cap. xix : « Sa- Vif m*. pientjæ, inquit, studium suscipere cupis? Ad hoc P'4r'ir leipsum statini para, ut deridearis, quasi te sub- uindu- samiatu- sint multi, et quasi dicturi : Iste nobis repente philosophus advenit ; el unde nobis hoc supercilium? » Addit loco citato Nazianzenus, < Cum sodalibus versabantur, non potulantissi- mis, sed temperatissimis; non pugnatissimis; sed maxime pacificis, et quibuscum agere utilissi- mum, scientes facilius esse militiam a sociis acci- pere, quam virtutem eis dare, cum et proclivius sit morbi participem fieri, quam sanitatem lar- giri. d

Pehgedat in Jerusalem, — addit Gracus *in fes- tis* scilicet tribus anni precipuis, nimirum Bas- che, et Pentecostes, et Tabernaculorum, uti ju- bet k*x, *Exodi* xxiii, 24.

Ven. 7. 7. In tertio anno. — Erat hoc tertium decima- runignus a lege proscriptum, *Deut.* xiv, 23. Vide quæ ibidem do tribus decimis annotavi.

Tobi* 7 11© fuero septem illustres Tobiie virtutes ante virt conjugium, sequuntur totidem post conjugiu- rti, nimirum *prima*, pia filii institutio, Trs. 9; *se- cunda*, abstinentia a cibis gentilicia, vere. 12; *tertia*, quod memor fuerit Dei in toto cordo suo, vers. 13; *quarta*, quod concaptivis monita salutis daret, vers. 13; *quinta*, quod Gabelo egenti mag- num argenti pondus mutuarii, vere. 17; *sexta*, quod in pereeculiono Sennacherib suos animarli, oninique ope el opera adjuverit,* vers. 19; *septi- ma*, quod esurientes aluerit, nudos vestiverit, et mortuos sepeliverit, vers. 20.

Vm 9 9. CIM VEHO FACTUS IS-ET viii, ACCEPIT UXOREM Vinti »- Annam, — virilem enim ælalcin, et fortitudinem ex'iPl conjugium, tum ad prolem validam gene- randam, tum ad labores, et onera conjugii et ra- mili© fortiter subeunda. Sapienter Pindarus, et < X eo Athenæus, lib. XI *De canis Sapientum* : « Ne, inquit, actionem aliquam prosequaris animi ma- turiorem numero annorum tuorum, » hoc est, ne ante justam ætatem connubium ineas. Audi Aris- totelem, hb. Vil Poht cap. x\i : « Est autem adu-

lescentum conjunctio improba ad filiorum pro- creationem, in cunctis enim animalibus juveniles parius imperfecti sunt, et feminæ crebrius quam mares, et parva corporis forma gignuntur : quo- circa necesse est hoc idem in hominibus prove- nire. Hujus aulem conjectura fuerit, quod in qui- buscumque civitatibus consuetudo est adolescen- tes mares, puellasque conjugari, in eisdem inuti- lia, ac pusilla hominum corpora existunt, in partu quoque laborant magis pueli©, ac pereunt plu- res. » Et paulo post : « Ad continentiam quoque utile est nuptias fieri seriores; intemporaliores enim esse videntur, cum puolke Veneri assues- cunt. At masculorum corpora crescere impediun- tur, si adhuc augescente semine consuetudinem ineant. » Verum ob ardores juventutis et pericu- lum incontinenti©, multis salutaris est tantam ætatem non exspectare, sed citius uxorem ducere.

10. Filium (suum) An infantia Deum timers no- vers. 10. cuit, ei abstinere b ab omni peccato. — Idem filios suos docuit David, *Psalm*, xxxiii, 12, et Salomon, *Prov.* IV, 4, et *Eccli.* cap. xxx, vers. 1 et seq. Sic S. Blanca filio suo S. Ludovico, Franci© regi, hoc crebro inculcabat : « Fuge peccatum : malo to videre agentem animam, quam peccatum lel hale in Deum tuum admittentem, d

12. Cum omnes ederent ex cidis Gentilium (puta Vers.it idolothytis, id est iis quæ idolis fuerant immo- lata, vel, lege Mosaica vetitis, uti erat caro porci- na, elC.), ISTE NUNQUAM CONTAMINATUS EST.— Ideli fecit Daniel, cap. i, Eleazarus, et Machabœi, lib, 11 *Machab.* cap. vi et vn, qui maluerunt ab Antio- cho excarnificari, et in sartagine frigi, quam suil- lam lege vetitam edere.

13. Et quoniam memor fuit Domini (et omnium Verfia. præceptorum ejus) in toto corde suo, — ut totum cor applicaret, et daret ad cognoscendam et ex- sequendam in omnibus Dei legem et voluntatem, hinc Deus ei vicem, et gratiam rependit; nam, ut sequitur :

Dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmana- To- sar regis. — Ex hac gralia regis tria ab eo insig- b1» pri- nia accepit beneficia. *Primum* exprimitur, vers. Tlle8u* 14 : « Et dedit, incipit, illi potestatem quocumque vellet ire, habens libertatem quæcumqne facere voluisset, » qua libertate optime usus est Tobias, obeundo domos llebreorum, cisque monita sa- lutis dando, ut sequitur.

Secundum fuere ampla dona et munera, adoo ut ex eis decem talenta tradiderit Gabelo, ac co- piosas in egentes Hebreos eleemosynas fecerit, ut patet vers. 19 et 20. Fuit ergo Tobias ex regiis donis et ofllcio, do quo mox, dives el opulentus.

Tertium addunt Græca, quæ habent, *el fui emp- tor heqis*, Greco id est omnium, qu© ad regem spectarent, emptor el procurator, sive es- set annona, sive vestes, sive equi, sive arma, sivo prædia, etc.; fuit ergo Tobias dkpensalor domus regi©, uti fuit Joseph Pharaonis, Genes, xtv, linde liebrea habent : *Contlihitu* fuit super omnia qwr*

habuit Salmanasar. Fuit igitur Tobias œconomus regis, quæ primaest inania regia dignitas, ideoquo honorata, el magni stipendii lucrique : ex quo proinde Tobias evasit locuples, ut omnibus Hebræis egentibus sua liberalitate succurreret.

fem. io* 16. Et ex iis quibus honoratus (id est munertus et dilatus) fuerat a rege, habuisset decem talenta argenti. — Nonnulli, ait Serarius, decem hæc talenta confecisse putant 3072 coronatos Fraudēos; alii sexies mille, eo quod uni talento dent coronatos sexcentos ; alii, ut Cardanus, libro *De Libris suis*, uni talento dant ducato* quingentos, undo decem talenta facerent quinque millia ducatorum. Nil enim certi hic assignari potest, eo quod ignoremus an talentum hoc fuerit Babylo-nicum, an Persicum, an Hebræum : sed certum est ingentem fuisse summam plurium millium aureorum; unde patet Tobiaē opulentia, æqueac charitas el liberalitas in Gabelum , aliosquo He-brosos inopes.

Vert. n. 17. Et com multa turba generis sui (gentis suæ) Gabelum egentem videret, qui erat ex tribu ejus (Nephtali) sub chirographo (prudenter, ut sibi cautum foret de debito) didit illi memoratum pondus argenti.—PrO « dedit,» Gl'æce est nputa-p.r.v, id est *deposuit*, quasi hæc pecunia fuerit de-positum datum Gabelo ut illud servaret, donec Tobias illud repeteret, et in egenos Judæos, in liages et Media degentes, distribueret; ita tamen, ut Gabelo potestatem faceret eo utendi pro urgenti necessitate sua : quare depositum hoc fuit simul et mutuum; sed nullam mutui usuram exegit Tobias, imo nec quidpiam petiit pro lucro sibi cessanto et damno emergente, ait S. Ambrosius, lib. *De Tobia*, cap. xxiv : « Non pignus quæsil, non fidejussorem poposcit. » Et cap. u : a Plus honestati quam necessitati consulens cui sua deerant, alimoniam commodaverat proximo suo, quam toto vite suæ tempore in tanta indigentia non reposcit. Ubi se fessum vidit, ut depositum senectute, insinuavit filio : non tam cupiens com-modatum reposcere, quam sollicitus ne fraudaret hæredem. » Vide hio charitatem el hberalita-tem Tobiaē.

Vix», is. 18. Post multum æro temporis, mortuo Salma-nasare, cum regnaret Sennacherib filius ejus pro eo, et filios Israel exosos haberet, — ab initio regni sui, sed maximo post acceptam cladem 185 millium cæsorū ab Angelo in Judæa, anno 14 Ezechiaē regis Juda.

Ven. 19. 19. Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem suam, et consolabatur eos, divideratque unicuique, prout poterat, dk facultatibus suis.

fem. io. 20. Esurientes a i r a i, hudisqub vestimenta prae-bebat, atque occisis sepulturam sollicitus exhibebat. — Fece hæc sunt opera pietatis, et misericordiaē tam corporalis quam spiritualis, in quibus opes ct vires suas pie sancteqc exhaust Tobias, ob quæ martyrii spem, ac pene rem, el lauream consecutus est; uti S. Januarius, S. Marius et Mar-

tha cum filiis, pluresque alii visitantes, alentes et sepelientes marlyrum corpora, martyrii coronam adepti sunt.

Tobiaē œrnulalor fuit S< Malachias Episcopus Hi-berni©, de quo ita scribit S. Bernardus in ejus Vita post initium : « Denique cura erat ei maxima in sepeliendis defunctis pauperibus, quod hoc sibi non minus humilitatem saperci, quam humani-tatem. Nec defuit novo nostro Tobiaē rediviva a muliere tantalio, imo a serpente per mulierem. Germana ejus indignitatem (ut sibi videbatur) of-ficii exhorrens: Quid facis (inquit) o insane? Di-mitte mortuos sepelire mortuos suos. El hoc illi quotidie exprobrans ingerebat, sed respondeba-tur mulieri stulte, juxta stultitiam suam. Misera, tu eloquii casti vocem lenes, sed virtutem igno-ras. Ha ministerium ad quod coactus accesserat, devotus tenuit, indefessus exercuit, n

22. At ubi nuntiatum bst regi (SennadiCFÍb) , Vert-xx JUSSIT EU M OCCIDI, ET TULIT OMNEM SUBSTANTIAM EJUS. — Tobias ergo spoliū bonorum omnium, ac fu-gam, et exilium, quin el sententiam mortis pro fide el charitate sua bb£hs accepit, fuit igitur ipse confessor, et volo martyr. Audi S. Ambrosium, lib. *De Tobia*, cap. i : a Ob virtutes scilicet agen-das quibus præditus fuerat, subiit ærumnam cap-tivitatis, quam ferebat humiliter ac patienter, communem magis injuriam, quam privatam do-lens ; nec sibi virtutum suffragia nihil prodesse deplorans, sed magis eam contumeliam minorem suorum peccatorum pretio arbitratus, p

Pie ct sapienter S. Bernardus in *Sentent*, : u Mar-tyrium sine sanguine, ait, triplex est : Parcitas in ubertate, quam habuit David et Job; largitas in paupertate, quam exercuit Tobias, el vidua in Evangelio; castitas in juventute,qua usus est Jo-seph in Ægypto. »

23. Tobias vero cum filio suo et cum uxore sua Ven-U. fugiens, nudus latuit. — Hebræa habent Tobiain delituisse per dies novemdecim.

2. Post dies vero 45 (a clade accepta, el fuga Vers-îL ex Judæa) occiderunt regem filii ipsius. — Vide dicta IV Reg. xxxn, 21.

23. Er reversus est Tobias in domum suam om- ven. 5. MSQUE FACULTAS (optm) RESTITUTA EST EI. — QIUU DÍ-mirum adhuc supererat. Nam multa fuisse ab ofti-cialibus regis, satellitibus et militibus consumpta, direptu, distracta, dissipata, liquet ex eo quod Anna uxor Tobiaē texendo quiesierit victum, ut dicitur cap. u, 19. Unde S. Ambrosius, cap. i : « Vix tandem, inquit, per amicum potuit, direpto patrimonio, egenus el exsul restitui suis, m Ibi nota to *per amicum* ; nam Hebræa et Græca addunt Tobiam bonis suis restitutum fuisse per Achiacha-rum, sive Akakarum, nepotem suum, qui iu magna erat gratia el honore apud Asarhaddon (quem Græca vocant Sarchedon) filium et successorem Sennacherib. Aehiaehurus enim (quem Noster, cap. xi, vers. 20, vocal Achiorjerat films Anaelis, Achfor qui erat frater Tobiaē, quem Asurhaddon consti-

tuil *primo*, suum pincernam; *secundo*, ab annoio ittur.ní», id est gnbernatoreni ; *quarto*, rationibus
regio, ut quasi sigillifer co litteras regias obsig- omnibus praefectum, seu Rational)in; *quinto*, se- T"14*
naret, qualis fuit Mardochæus apud Assuerim:, eundum a se sive vicarium suum, ut habent Ile-
Esther, cap. in; *tertio*, totius imperii Assyriorum bræa et Graeca.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias ex sepultura fessus, ct obdormient stercore hirundinum excxcatur : unde ab uxore ct amicis conviciis affectus, omnia, quasi alter Job, mira excipit patientia.

1. Post hæc vero, cum esset dies festus Domini, et facium esset prandium bonum in domo Tobiaë, 2. dixit filio suo : Vade, et adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ul epulen- tur nobiscum. 3. Cumque abiisset, reversus nuntiavit ei unum ex filiis Israel jugulatum ja- cere in platea. Stalimque exsiliens de accubitu suo, relinquens prandium, jejunus pervenit ad corpus : 4. tollensque illud portavit ad domum suam occulte, ul dum sol occubuisset, caute sepeliret cum. 5. Cumque occultasset corpus, manducavit panem cum luctu et tremore, 6. memorans illum sermonem, quem dixit Dominus per Amos prophetam : Dies festi vestri convertentur in lamentationem et lucium. 7. Cum vero sol occubuisset, abiit, et sepelivit eum. 8. Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes : Jam hujus rei causa interfici jussus es, et vix effugisti mortis imperium, et iterum sepelis mortuos; 9. sed Tobias, plus timens Deuro quam regem, rapiebat corpora occisorum, el occultabat in domo sua, el mediis noctibus sepeliebat ea. 10. Contigit autem ul quadam die fatigatus a sepultura, veniens in domum suam, jactasset se juxta parietem, et obdormisset, 11. et ex nido hirundinum dor- mienti illi calida stercora inciderent super oculos ejus, ficrelque cæcus. 12. Hanc autem ten- talionem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum palientiaë ejus, sicut el sancti Job. 13. Nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, et mandata ejus custodierit, non est contristatus contra Deum quod plaga caecitatis evenirit ei; 14. sed im- mobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vit® suæ. 15. Nam sicut beato Joli insultabant reges, ita isti parentes el cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes : 16. Ubi est spes tua, pro qua eleemosynas el sepulturas faciebas? 17. Tobias vero increpabat eos, dicens : Nolite ita loqui; 18. quoniam filii sanctorum sumus, et vitam illam exspecta- mus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo. 19. Anna vero uxor ejus ibat ad opus textrinum quotidie, et de labore manuum suarum victum, quem con- sequi poterat, deferebat. 20. Unde factum est ut hædum caprarum accipiens detulisset domi : 21. cujus cum vocem balantis vir ejus audisset, dixit : Videte ne forte furtivus sil, reddite eum dominis suis ; quia non li/d nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. 22. Ad hæc uxor ejus irata respondit : Manifeste vana facta est spes tua, et eleemosynæ tuæ modo apparuerunt. 23. Atque his el aliis hujuscemodi verbis exprobrabat ei.

Vu», i. Cum esset dies festus. — Pentecostes, ut ha- bent Hebreæ et Greca. Hoc enim die precipue est vacandum operibus charitatis. Hæc enim sunt opera Spiritus Sancti, cujus festum celebratur in Pentecoste, *Ad. n*, l et scq.

Ve:».*. A. Et dum sol occubuisset, caute (occulte, ne quis eum apud regem accusaret, itaque vitæ pe- rn. l m adiret, uti fecerat cap. i, vers. 22), sepb-

LiRET eum. — « interdicto, ait S. Ambrosius, cap. i, non revocabatur magis, quam incitabatur, ne deserere officium pietatis mortis metu videretur: eral misericordia: pretium mortis pœna. » Idem lib. l O#tc. cap, iv : «Tobias, ait, formam pietatis expressit evidentius, cum relicto convivio mor- tuos sepeliret, et ad cibos pauperis inensie invita- ret inopes. » Et S. Augustinus, lib. *be cura pro*

mortuis, cap. i et seq.: « Tobias, ait, sepeliendo mortuos Deum promeruisse, teste Angelo, commendatur. » Sepultura enim est ultimum misericordia; officium, naturio debitum, quasi honor defuncti et cognatorum solatium, ac naturo desiderium. Audi S. Ambrosium hic, cap. i et ii : a Magnum hoc opus. Si viventes operire nudos præcipimur, quanto magis debemus operire defunctorum corpora? Si viantes ad longiora deducere solemus, quanto magis in illam æternam domum profectos, unde jam non revertentur? Nihil hoc officio præstantius, ei conferre, qui tibi jam non potuit reddere, vindicare a volatilibus, vindicare a bestiis consortem naturo. Fero hanc humanitatem defunctis corporibus dedisse produntur, homines negabunt? »

Addo fidelibus sanctis sepelienda esse corpora, ut per hoc protestemur fidem et spem resurrectionis, scilicet ea non abjici, ut cadavera equorum et canum, quorum animæ cum corpore intereunt, sed sepeliri, ut resurrectura in anima, et corpore ad vitam immortalem. Rursum per sepulturam viriuti sanctorum et martyrum magnus defertur honos : unde tanta Pontificibus primis sepeliendi martyres cura exstitit; imo S. Nicomedes sepeliendo corpus S. Feliculæ Martyris, et S. Justinus presbyter S. Laurentii, alique plures per sepulturam martyrum, martyrii lauream adepti sunt.

Sic Marcianus, postea cum in corpus recens occisi incidisset, illudquo sepelire vellet, captus est quasi ille eum occidisset, ideoque damnatus ad mortem ; sed Dei providentia facium, ut deprehenderetur cædis auctor, itaque Marcianus liberaretur, inquit Evagrius, lib. II, cap. i. Atque hoc opere meruit Marcianus evehi ad imperium, fieriquo maritus S. Pulcheriæ sororis Theodosii Imperatoris, quo proinde nullus melior, nullus fortior, nullus pientior fuit Imperator : lia Baronins anno Christi 450.

Vers. 10. 10. CONTIGIT AUTEM UT QUADAM DIE (GtæCC, Cūdem illa nocte, quæ scilicet diem Pentecostes, do qua vers. I subsecuta est), jactasset se juxta parietem. — Ilcbræus addit : *Nec stedin ingressus sum domum meam, eo quod pollutus essem super mortuo* (cx contactu mortui quem sepelierat juxta legem *Numcr.* xix, 11 et 16); *sed dormivi, apertis oculis, extra atrium juxta parietem* sub dio, ubi hirundines nidificant, et stercora in humum egerunt, iisque omnia commaculant (1).

11. Et ex nido hirundinum dormienti illi calida STERCORA INCIDERENT SUPER OCULOS EJUS, Fieretque cæcus. — u Hirundinum : » Græca habent

(1) Nec mirum alicui videatur, si Tobias apertis oculis dormierit ; nam quibusdam hoc in consuetudine est, ul leporibus, verbi gratia his apud quos palpebrarum musculus (orbicularius dictus) paralysi laborat, ex qua evenit ut palpebra superior seso retrahat, et oculi orbem acrium et nudatum exhibeat; qui quidem morbus a medicis *lagophthalmia* vocatur.

*v.

id est *passeres*; sed Septuaginta ꝑꝑcorfct vertunt pro Ilcbroo *sipporim*, id est aves, ul Vatablus vertit. Has autem aves ex circumstantiis loci optime Noster intellexit fuisse hirundines; harum enim stercora oculos excavant; unde et alter textus Hebreos hic habet *et h deror*, id esi, avis libera, puta hirundo, quæ libere volat, et libere cum hominibus conversatur, et in lectis nidulatur, ail R. David. Inde illud Pythagoræ symbolum : a Hirundines sub eodem tecto ne habeas, d hoc esi, cave a commercio garrulorum et susurronum, uti ex Aristotele explicat S. Hieronymus in *Apol. contra Ruffinum*, et Clemens Alexandrinus, lib. V *Strom.* cap. m. Sic et a Latinis subinde quælibet aves nominantur passeres, ut ostendit hic Serarius (2).

Filretque excels, — quia hirundinum stercus est siccum, calidum et urens, ideoque humorem oculorum siccat, itaque naturaliter excæcat (3). Ita Franciscas Valerius, *Sacra Philos.* cap. mi. Minus recte ergo Lyranus hanc excæcandi vim negat stercorei hirundinis. Probabilius Dionysias et Valsius censent Tobiam non fuisse excæcatum, sed albuginem et membranam duntaxat oculis ejus obductam fuisse : quam subinde chirurgi acu deducentes, oculos suæ libertati visuique restitunt, de qua re plura cap. vi, vers. 9. Porro hac de causa pulli hirundinum inter parentum stercora versantes excæcantur, sed a parentibus rursum visus eis redditur per herbam quæ dicitur chelidonia. Audi Tertullianum, lib. Depoment. cap. XIV : a Hirundo, si excæcavent pullos, novit illos oculare rursus de sua chelidonia. » El Plinium, lib. Vili, cap. XXVII : a Chelidonium visui saluberrimam hirundines monstravere, vexatis pullorum oculis, illa medentes.» El lib. XXV, cap. vm : a Hac (chelidonia) hitundines oculis pullorum m nido restituerunt visum, ut quidam volunt, etiam erutis oculis. »

Mirum hoc est, æque ac illud, quod idem seri-

(2) Sivo Tobias casu oculos aperuerit, sive ita dormire soleret, inquit Cálmeos, sive clausis oculis resolutus fuerit in somnum, facile intelligitur hirundinis stercore ejus oculus vitiari potuisse. Res m expedito est si apertis oculis recubuit, neque major difficultas si clausis oculis stercus decidit. Nam lapso super palpebras stercore, acris humor per angulos oculorum sese insinuavit, et affriclione manus ut naturaliter tlt, acutissimam inflammationem produxit, cx qua caxilas evenit.

(3) Quomodo istam oculorum inflammationem subsecuta est cæcitas, in promptu est dicere : Juxta opinionem probabiliorem salva remanserunt nervus opticus, pupilla et humor dictus aquosus vel vitreus, sed cornete tumææ, superinducta est parvula membrana, quæ luminis radios intercludebat, qui morbus dicitur *albugo*, quia plerumque ipsam tunicam corneam albugines obducunt, et eam perluciditate orbant ; sive concreescere dicantur ex humoribus cocoagulatis, sive sint membranula* ibi succrescentes et oculum exerçantes. Non tamen casu id evenisse viro sancto putandum, maximo ut utroque simul oculo privaretur, sed singulari Dei providentia, oh lines qui versu sequenti explicantur.

bil Plinius, life. X, cap. xxxvit, hirundinum oenos erutos renasci. Idem asserit Æliähus, lib. III, cap. di; citatque Aristoteles, sed mutile. Verba enim Aristotelis, lib. VI *Ilstor. anim.* cap. v, Sunt: »!!■» de u Pullorum hirundinis recentium oc'.li, si quis ignudi- s[;inui0 vexaverit, resanescunt, et cernendi vim postea plane recipiunt, n Jam aliud profecto, ait Aldrovandus tn *Hirrindine*, pag. 663, est visum vexatum rbclpre, aliud oculos erutos renasci, quod asserit .Elanus el Plinius. Idem vero Aldrovandus, pag. 689, cinerem pulli hirundinis cum mello oculis inspersum ealitin caliginem allata claritate dispellere, ex Uioscoride et Avicenna asseverat, imo ad idem valere fel et stercus frigidum (calidum enim acre est et adurens, unde Tobiam excæcavit) hirundinum ex Alberto magno contendit.

Tropologico B. Petrus Damianus, lib. II *epistolarum*, epistola 12, et in ordine 33 : a Quid, inquit, leviter volitantes hirundines, nisi leves adulantium et blanda loquentium significant inores? qui, dtim blandiloquii sui suavitate demulcent, dum adulationis oleo caput audientis impinguant, interiores oculos, ne soluta luce perfruanlur, excæcant. »

Rursum Dionysius Carthusianus : Dormienti, ait, Ecclesiæ incidere nonnunquam ab haereticarum hirundinum nidis stercora, et mullos excifecari videmus. Pono lib. II, cap. I vi, Thomas Cantipratensis explicat quemadmodum apibus hirundines, et aves infesta sint, id est piis, castisque animis dæmones. « Potest, ait, et aliud tentationnin genus, hirundinum, quarum stercore Tobias cteatus est, vel aliarum avium vexatio designare, ut sub virtutum specie, vitiorum tenebris involvamus; verbi gratia : captat quis dives fieri, et congregare divitias, ut in fine condatur uberius testamentum, faciatque hæredem Christum, qui copiarum suarum dereliquit, vel dominos terra, vel parentes, aut clientulos suos, vel raptos quoslibet nequissimos possessores. Hoc maxime in clericis videmus, quorum tamen bona pauperum esse deberent, et quæ eis omni die superfluunt, non in marsupio, vel in area, sed indigo ori famelici, et in ventribus esurientium deberent liberaliter erogari. »

Ven U 12. IIXNC AUTEM TENTATIONEM IDEO PERMISIT DOMINES EVENIRE ILLI, ET POSTERIS DARETUR EXEMPLUM PATIENTIÆ ejus, sicut et sancti Job. — Tobias ergo et Job eunt duo patientiæ exempla et specula omnibus cæcis, et afiliatis assidue intuenda et imilancia; nil enim mali cuiquam fideli obvenit, nisi ex certa Deipræscientia et voluntate ad eum, vel a vitiis purgandum, vel in virtute, et patientia perficiendum, itaque ad ejus meritaci proemia in cælo augenda. Sic permisit Deus justum Abel impietate fraterna necari; Abrahamum charissiml filii holocausto Untari; Josephum a fratribus impietate vendi; Mosen cum tolo populo Israelitico crudeli Pharaoms tyrannide opprimi; Davidem implaca-

bili regis Saulis odio subjici; Susannam impudicorum calumniis exponi; Prophetam Isaiam medium sera serrari; Danielelem objici leonibus. Vido decem rationes, ob quas Deus permittit Sanctos affligi recensentem S. Chrysostoinuin, hom. I *ad populum*. Vere S. Augustinus, serm. 226 *De Temp.* qui est de Tobia : « Ad hoc, ait, cieccitalis incurrit exitium ut Angelum susciperet medicum. »

13. Non est contristatus contra Deum, — ut Ven*13 murmuraret, vel quereretur, diceretque : Domine, cur permisisti me in opere luo, ob sepulturam scilicet mortuorum, ab hirundine stercorari, et excæcari? Audi S. Ambrosium, lib. *De Tobia*, cap. ii : « Tam sancto fessus officio propheta, dum requiescit juxta parietem auke, cadente do passerum nido stercore, albugine cæcitatem incidit, nec conquestus ingemuit, nec dixit : Haec merces laborum meorum? Fraudari magis se dohiil obsequiorum, quam oculorum munero : nec cæcitatem poinam, sed impedimentum putabat. »

Porro Graea et ex iis S. Ambrosius addunt : *Et factae sunt albugines in oculis meis. Et abii ad medicos, et non profuerunt mihi; Achiacharus* (meus de fratre nepos) *aulem nutriebat me, quousque profectus sum in Elymaida*, periculi vitandi causa, de quo in fine cap. ultimi. Videtur enim Tobias post cæcilitatem rursum ab aliquo apud regem accusatus et bonis spoliatus, sed ut habet Græcus et Hebraus, ab Achiacharo altus et suslentalus. Achiachar vero eam ob causam videtur et ipse calumniam passus, prout Grace cap. ultimo dicitur, tunique Tobias, vel relegatus esse, vel profugi.-se in Elymaidem, ut in Græco legimus. Ita Serarius et alii.

14. Sed immobilis in Dei timore permansit, agens vers. ia. gratias Deo omnibus diedus vitæ SÜÆ. — Hic est l>erfccaclus hcroicæ patientiæ, hic status viri sancti e I“j perfecti, qui terrena cuncta, tam adversa, quam adrenii prospera despiciens, mente in coelis versatur, et l>co jam inchoat praguslatque coelestem felicitatem. Ila Job undique afflictus dicebat cap. i, vers. 21 : « Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. » In adversis ergo omnibus Deo gratias age, et sanctus, imo beatus eris. Porro Auctor *Quast, ex utroque testamento* apud S. Augustinum, Quæsl. CXIX : « Quam laudabilis, inquit, sil sanctus Tobias, Scriptura docemur, cujus devotionem, nec captivitas minuit, nec oculorum amissio, quominus Deo benediceret, persuasit : neque exhausta substantia a via juslitiae et veritatis avertit. Necessitas enim probat justum. In egestate æquitateni servare, vera et perfecta justitia est. Unde enim quorundam devotio minuitur, inde augmentum facit laude dignus Tobias. » Et paulo post : « Sancti Tobiae erectus ad Deum animus, nec captivitate fractus, nec inopia humiliatus. »

Ita Sancti in cæcitate Deo gratias cum Tobia Stampi* egerunt, imo cæcilitatem amarunt. Caucus fuit S. Pigmenius martyr, cui cum Julianus Apostata

budín* cæcilitatem exprobraret : u Ego vero, inquit Pig-
 üum* menius, Deo optimo maximo mientas ago grates,
 quod non videam Julianum. » Tandem ob egre-
 giam Christianas legi operam navatam, el paga-
 norum eversa idolorum monstra, in Tiberim pro-
 jectus ex illo in cælum migravit; plus hic unus
 vidit æcus, quam omnes larvarum cultores ocu-
 lati. Cæcus fuit Didymus S. Hieronymi præceptor,
 quem ipse suum videntem vocal, Cæcus per 4
 annos fuit Spes Abbas, cujus morienlis anima
 specie columbee evolavit in cælum, teste S. Gre-
 gorio, lib. IV *Dialog.* cap. x. Plura vide apud
 nostrum Matthæum Rademin, parte III Viridant,
 cap. m. Cæcus fuit S. Audomarus Ternani epi-
 scopus anno Domini 638, qui cum per S. Vedaslum
 usum videndi duduin amissum recuperaret, fer-
 tur ægro id animo tulisse, et votis impetrasse, ut
 reserata lumina rursum oborta cæcitate velaren-
 tur, quam in salutem & uam, a Deo immissam sibi
 dictitabat. Hic vidit quid eo «Hir odi cæcitas affer-
 ret, quantorumque malorum occasiones preci-
 derei. Sanctimonialis illa apud Joannem Moschum
 in *Prato spir.*, cap. xevi, oculos sibi erutos misit
 ad adolescentem specie oculorum suorum cap-
 tum, itaque eum compunxit, ut monachum pro-
 batissimum effecerit. S. Aquilinus tempore Clo-
 dovæi, pontifex Ebroicensis creatus, petivit ab
 (eterna luce, ut sibi mortalia oculorum lumina
 clauderet, ut cœlestem contemplari firmioribus
 mentis oculis lucem posset : impetravit, nihilo-
 minus munere Pontificatus egregie concionando
 perfunctus. Ita habet vita ejus apud Surium dio
 19 octobris.

Ven. is. 15. Nam sicut deato Job ix sultabax t reges.—Urne
 patet amicos Job, scilicet Eliphaz, Baldad et So-
 pliar fuisse reges, id est regulóse! principes aliquot
 oppidorum, de quo plura *Job* cap. it et ultimo. Hi
 venerant consolaturi Job, sed pro consolatione in-
 gesserunt desolationem; arguerunt enim eum sce-
 lerum gravium, quasi ob ea Deo tam dire castigare-
 tur : unde insultasse eos Job liquet. Nonne cap. vi,
 versu 23, referuntur a detraxisse sermonibus ve-
 ritatis? » versu 26 : « ad increpandum tantum
 eloquia concinnasse, et in ventum verba protu-
 lisse, super pupillum irruisse, et amicum subver-
 tere voluisse? » Nonne cap. xiii, 4, vocantur « fa-
 bricatores mendacii, et cultores perversorum dog-
 matum? » cap. ivi, 9 : « falsiloqui? » el cap. xix,
 2 : a Usquequo, ait Job, aflligítis animam meam,
 et atteritis me sermonibus? En decies confun-
 ditis me, et non erubescitis opprimentes mo. Vos
 contra me erigimini, et arguitis me opprobriis
 meis. » Tandem vero quis contra eos Deo ipso
 vel testis, vel judex gravior? eorum certe uni,
 cap. xiii, versu 7, Deus cœlitus occlamat : « Iratus
 est furor meus in te, clin duos amicos tuos; quo-
 niam non eslis locuti conira me rectum, sicut
 servus meus Job. » Ita Serarius.

Porro Job adhuc vivens vocatur beatus, quia,
 utuit S. Jacobus, cap. i, 12: « Beatus vir qui suffert

tentahonem; quoniam, cum probatas fuerit, acci-
 piet coronam vitæ. » • « Beatus fuit Job, ait, episl.
 II, cap. lx, S. Fulgentius, cum in divitiis juste vi-
 veret; sed beatior, cum in paupertate justior ex-
 stitisset. Beatus fuit, cum decem circumdaretur
 filiis; sed beatior, cum una cunctorum simul or-
 bitate percussus, in Dei dilectione permansit im-
 mobili*. Beatus etiam fuit in corporis sospitate;
 sed beatior est factus in vulnere. Beatior etiam
 m acervo squaloribus pleno, quam m palatio
 marmoribus adornato. »

16. Usi est spes tua? — ç. d. Spes tua te fefel- Ven.K.
 Iit, fuilque fal*a et fallax; sperabas enim per
 eleemosynas obtinere a Deo prospera omnia, et
 cccc Deus per sepulturam mortuorum te caeca-
 vit, el oculis privavit. Quid enim infelicius et mi-
 serius oculis orbato et caeco?

18. Filii Sanctorum sumus,—puta Abrahæ, Isaac Ven. ta.
 et Jacob, etc.; eorum ergo fidem, spem, patien-
 tiam et constautiam m adversis imitemur. Idem
 dicat Christianus afflictus : Filius sum Cbnsli;
 ejus ergo passionem et crucem jugiter intuebor;
 ac patientiam imitabor. Filius sum SS. Aposto-
 lorum et Martyrum, ut S. Pauli, S. Laurentii,
 S. Stephani. S. Vincentii, etc., qui tot et tanta pro
 Christo pertulerunt : ergo eos sequar, e< Vel mo-
 dicum meum malum Christi amore libenter et
 fortiter sustinebo. Sum enim filius Sanctorum,
 ideoque ipse sum sanctus, id est fidelis, Deo di-
 catus, et ab eo vocatus ad perfectam sanctitatem,
 quæ m patientia consistit. « Patientia enim opus
 perfectum habet, » *Jacobi* i, 4.

Et vitam illam exspectamus, quam Deus daturus
 EST IUS QUI FIDEM SUAM NUSQUAM SU TANT AB EO. —
 Respondei apposite Tobias insultantibus sibi :
 a Ubi est spes tua? * 7. d. Spes mea non refer-
 tur ad bona præsentia, sed futura. Spero enim na «t
 post hanc, aliam vitam beatam et «ternam, quam
 Deus dabit iis qui in fide et spe illius constanter
 ui quibusvis adversis persistunt. Hæo spes alte-
 rius e! felicitis Tite excitavit septem fratres Machá-
 baos, ut sartagine, tympana, equuleos et omnia
 tormenta superarent, imo contemnerent; unda
 ad Antiochum tyrannum intrepide dicebant :
 « Tu quidem scelestissime, in præsentí vita nos
 perdis, sed rvx mundi ttefunetos nos pro suis le-
 gibus III æternæ vita» resurrectione suscitabit, »
 II *Mach.* lx. Idem senserunt et dixerunt eæteri
 martyres fere ad unum omnes, qui, ut ait Apo-
 stolus, *Ilcbr.* XT, 37: « Lapidati sunt, secti sunt, ten-
 tati sunt, in occisione gladii mortui sunt, etc.,
 non suscipientes redemptionem, ul meliorem in-
 venirent resurrectionem; » quia et Christus ipse,
 ut ad idem ibidem, cap. xii, 2, « proposito sibi
 gaudio (mox futuræ resurrectionis et ascensionis
 gloriosæ) sustinuit crucem confusione contemp-
 ta. » Quem imitatur S. Franciscus : « Tanta, ait,
 est gloria quam exspecto, ut omnis me pœna de-
 lectet. »

20. UADL FACTUM EST UT HJKDUM CAPRARUM ACCI- Von 20.

COMMENTARIA IN TOBIAM, cap. 11.

T i b pirxs detulisset Dom, — in domum. Greca ad-
dl,nt h@duni ,lunc <I°no additum Ann® supra
fartivo mercedcm textura» suat; cumque Ann® hoc di-
jwtuf. centi non crederet Tobias plane, illa irata cum
irrisit dicens: « Vana facta est spos tua, etc. » Ha-
bebat Tobias occasionem dubitandi de furto, tum
quia nunquam hædus talis domi sua» comparue-
rat, nec talis dari solet pro mercede textricibus,
nec talem unquam acceperat, cl attulerat Anna;
tum quia Anna erat pauper : timebat ergo no
paupertas earn coegisset ad hædum errantem et
perditum in domum inducendum ; tum quia ipso
erat justitiæ amanlissimus, et furti osor acerri-
mus, æque ac tenerrima: cl delicatissim® con-
scienti® : a Bonarum aulem mentium est timere
culpam, ubi non est culpa, n ait S. Bernardos.
Simili modo in summa rerum inopia, et fame
oblatum divinitus panem, a timens ne forte alie-
nus ebmîl, et culpam velut ex pietate perpetraret, »
suis apponere mercenariis formidabat S. Sanc-
tulus apud D. Gregoriani, *Dialogorum* lib. III,
cap. xxxvit.

V m .il. 21. Ad HÆC UXOR EJUS HUTA RESPONDIT : MANI-
FESTE VANA PACTA EST SPES TUA, ET ELEEMOSYNA! TUÆ
MODO APPARUERUNT ESSE VAN.P., — CUUI per CRS te
et me, totamque familiam in tantam egestatem,
cæcilate et angustiam adduxeris. Disce hic a To-
no te- bia pro benefactis maledicta, imo maleficia etiam
nwbflm ab intimis amicis recipere, et constanter ferre,
iwpiant Hoc Cil præmium patienti®, hæc ejus coronis,
at- «mU ut ipsa novam passionem provocet, in caque
nova majorique patientia coronetur. Audi S. Au-
gustinum, semi. 18 in *Mattii*. : « Quanta putatur
infelicitas hominum, qui lucem istam corpoream
non vident ! Excæcatus est aliquis? continuo di-
citur ; Iratum Deum habuit; aliquid mali com-
misit. Hoc uxor Tobi® dicebat viro. Clamabat
ille propter hædum , ne de furto esset : nolebat
sonum furti audire in dumo sua. Illa defendens
factum suum, opprobrio percutiebat maritum;
el cum ille diceret : lleddite, si de furto est ; illa
respondebat resultans: Ubi sunt justitiæ tute?
Quam czeca erat, qum furtum defendebat? el
quam lucem videbat, qui furtum reddi impera-
bat ! illa erat foris in luce solis, ille erat intus in
luce justitiæ. Quis eorum erat in luce meliore? »
Et S. Cyprianus, lib. *De mortalitate* : « Et Tobias
post opera magnifica, post misericordi® su®
mulla el gloriosa præconia, cæcitalem luminum
passus, timens cl benedicens in adversis Deum ,
per ipsam corporis sui cladem, crevil ud laudem,

quem et ipsum uxor sua depravare lentavit, di-
cens : Ubi sunt justitiæ tu® Vecce quæ pateris.
At ille circa timorem Dei stabilis et firmus, et ad
omnem tolerantiam passionis tide religionis ar-
matus, tentation! uxoris invalid® in dolore non
cessit, sed magis Deum patientia majore prome-
ruit, quem poBlinodum Raphael angelus collau-
dat. »

Simili modo S. Saturus procurator domus Hu- Ewr
nerici regis Ariani, cum ab eo maximis minis, j.1*,
indequo ab uxore propria nullis lacrymis solli-
cigaretur ad Arianismurn , intrepide cum S. Job
respondit : « Tanquam una ex insipientibus mu-
lieribus loqueris. Eormidarcœ, mulier, si sola
esset hujus vii® amar® dulcedo ; artificio, con-
jux, diaboli ministraris. Si diligeres maritum,
nunquam ad secundam mortem attraheres pro-
prium virum. Distrahant filios, separent uxorem,
auferant substantiam mei Domini, ego securus
do promissis verba tenebo : Si quis non dimise-
rit uxorem, filios, agros, aut domum, meus non
poterii esso discipulus. Quid ultra? discedente
muliere cum filiis refutata, confortatur Saturus,
ad coronam discutitur, exspoliatur, poenis conte-
ritur, mendicus dimittitur. » Ita Victor Uticensis,
lib. I *Persecutionis Vandalica*., sub finem.*

Anlisitropb® virtutes Job et Tobia.

Job et Tobias in multis fuere persimiles : *primo*, Job el
in profusis eleemosynis, cl cujuslibet miscricor- Tobias
di® officiis, qualia de se depreðical Job, capite J
XXXI, el Tobias hic, cap. i. knilci.

Secundo, in constanti rerum adversarum, pr®- Socuodo
sertim paupertatis, cæcilatis, et morborum tole-
rantia, imo gratiarum actione. Sunt enim ipsa
Dei magna beneficia, utpole magna: virtutis, ma-
gnique pr/cmii materia. Dicebat ergo Job patiens:
u Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen
Domini benedictum. » Idem dicebat Tobias.

Tertio, Tobias hæc omnia sustinuit ob spem fu- Tertio,
turæ vit® beat®, vers. 18. Sic et Job, cap. xix, 25:
a Scio, ait, quod redemptor meus vivit, et in no-
vissimo die de terra surrecturus sum. Et rursum
circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo
Deum meum, etc., reposila est hæc spes mea in
sinu meo. »

Quarto, Job irrisus fuit ab uxore et amicis, sed Quarto,
irridentes irrisit ; sic et Tobias.

Quinto, Deus Tobi® opes ablatas visumque ro- Quota,
sliluil; sic et Jobo, cap. ullim. omnia reddidit du-
plicia.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias irrisus ab uxore, Sara ah ancilla, gementes el orantes a Deo exaudiuntur, qui proinde mittit sanctum Ranhiael^m* ul ttirumque curet.

1. Tunc Tobias ingemuit, et cœpit orare cum lacrymis. 2. dicens : Justus es, Domine, <t omnia judicia tua justa sunt, et omnes viæ tua;, misericordia, et veritas, cl iudicium. 3. El nunc, Domine, memor esto mei, cl nc vindiciam sumas de peccatis meis ; neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum. 4. Quoniam non obedivimus præceplis tuis, ideo traditi sumus in direptionem, clcaptivitatem, et mortem, cl in fabulam, cl improprium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos. 5. Et nunc, Domine, magna judicia tua, quia non egimus secundum praecepta tua, el non ambulavimus sinceriter coram te. 6. Et nunc, Domine, secundum voluntatem luam fac mecum, et praecipe in pace recipi spiritum meum : expedit enim mihi inori magis quam vivere. 7. Eadem itaque dic contigit ut Sara Tilia Raguelis in liages civitate Medorum, et ipsa audiret improprium ab una ex ancillis patris sui, 8. quoniam tradita fuerat septem viris, et dæmonium nomine Asrnodæus occiderat eos, mox ul ingressi fuissent ad eam. 9. Ergo cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens : Amplius cx te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. 10. Numquid et occidere me vis, sicut jam occidisti septem \iros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus sua; : el tribus diebus, el tribus noctibus non manducavit, neque bibit; 11. sed in oratione persistens, cum lacrymisdeprecabatur Deum, ut ab isto improprio liberaret eam. 12. Factum est autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens Dominum, 13. dixit : Benedictum est nomen tuum, Deus patrum nostrorum : qui cum iratus fueris, misericordiam facies, et in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui invocant te. 14. Ad te, Domine , faciem meam converto, ad te oculos meos dirigo. 15. Peto, Domine, ul de vinculo improprietii hujus absolvas me, aut certe desuper terram eripias me. IG. Tu scis, Domine, quia nunquam concupivi virum, el mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia. 17. Nunquam cum ludentibus miscui me : neque cum his qui in levitate ambulant, participem me præbui. 18. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere. 19. El, aut ego indigna fui illis, aut illi fofeitā me non fuerunt digni : quia forsitan viro alii conservasti me. 20. Non est enim in hominis potestate consilium luum. 21. Hoc aulem pro certo habet omnis qui te colit, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur : si autem iu tribulatione fuerit, liberabitur; cl si in correptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. 22. Non enim delectaris in perditionibus nostris : quia post tempestatem, tranquillum facis; et post lacrymalionem el fictum, exullationem infundis. 23. Sit nomen luum, Deus Israel, benedictum in sæcula. 24. In illo tempore exaudita: sunt preces amborum in conspectu glori® summi Dei : 25. et missus est Angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret cos ambos, quorum uno lemnore sunt orationes in conspectu Domini recitat®.

i It 1. Tuse Tobias ingemuit, et cofpit obabb cum LACnYMW* — Greco, eum gemitu et lacnjmis; Ile- UlillODt, braico, cum suscepto dolore magno, et quadam etiam ' “, ' *' corporis (egritudine. Dolor enim animi creat dolo- cur’ rem corporis, clirgritudo mentis ægritudinem pa-

rit carnis. Passio enim, et affectio animi per sym- pathiam in corpus seso diffundit. Vido hic quam verum sit illud Eccles. vn, 8 : « Calumnia contur- ba sapientem. » En tibi cwcitas non turbavit To- blam, sed conturbavit eum calumnia uxoris. Ce-

citatem enim sciebat sibi immissam a Deo ex ratione justa; at calumniam sentiebat sibi ab uxore fleri non ex ratione, sed ex passione injusta, quoniam idcirco grave erat peccatum, quod proinde ipsum valde affligebat. Magis enim ofensa Dei creatoris sui, quam injuria propria, eum cruciabat.

Coepit oratione cum lacrimis, — ex intimo cordis sensu, devotione et compunctione : ideoque quasi vim intulit Deo, ut eum exaudiret et consolaretur. »-
 Oratio qui est de Tobia : « Oratio justis, clavis est cœli. Ascendit precatio et descendit Dei miseratio. Licet alta sit terra, altum coelum, audit tamen Deus humanis linguam, si mundam habeat conscientiam. Cum sensibus loquitur, si sit solus noster gemitus. Sufficit auribus imber oculorum, fletus citius audit, quam voces. » Audi et S. Bernardum, *De modo bene vivendi*, serm. 10 : « Anna, mater Samuelis, per compunctionem et lacrymas meruit habere filium; insuper obtinuit apud Deum prophetie donum. David per compunctionem et lacrymas obtinuit veniam perpetrati homicidii, atque adulterii. Sic enim audivit per prophetam : Non morieris, quia Dominus transtulit peccatum tuum. Pater Tobias per compunctionem et lacrymas meruit accipere curationem cecitatis et consolationem paupertatis. Sic enim dixit ei Raphael angelus : Gaudium tibi semper sit; et adjecit : Forti animo esto, in proximo est ut a Deo cureris. Eliam Maria Magdalena per compunctionem et lacrymas meruit a Domino audire : Remittuntur tibi peccata tua. »

Vf,» ». 2. Et omnes vis tue misericordia, et veritas, via ista ET judicium. — Vire Dei sunt ordinationes, consilia, decreta, gubernationes, notiones, opera. Hisce enim quasi viis utitur, et ad creaturas, hominesque regendos descendit; quasi dicat omnia Dei opera sunt misericordia, vera et justa; misericordia, quia mille nostris miseriis, mille miserationibus succurrit. Rursum quia cum peccata nostra punit, punit citra condignum, et justitiam misericordia temperat. Item punit levibus preniis in hac vita, ut per cas metientes, et metuente-atrocissima gehennæ supplicia, declinando a peccatis caveamus. Denique punit unum, vel paucos, ut crederet omnes eorum exemplo sapiant. Eodem sunt vera, quia sapientis et veritati primis conformia; et quia verissimo quod promisit, quodque minutus est, præstat. Est enim ipso in dictis factisque verissimus et constantissimus. Eadem sunt judicium, quia manant ab æterna lege, quare est in mente Dei, et non prima justitia, judicioque divino, ideoque justissimo.

Tropologice, Deus vult ut in hisce tribus ipsum imitemur. Cupit ergo in omnibus actionibus nostris « misericordiam » quamdam inesse, ut vel aliis subveniamus, vel certe nobis ipsis : « veritatem, » ut convenienter nature ac rationi, convenienter etiam fini nostro, et si quid ulli dixerimus, didis ipsis convenienter agamus : « judi-

cium, » ut cuilibet, quod suum est, Deo, proximo, nobis ipsis tribuamus, prudenterque vivamus. Ita Serarius.

(S. 1. RECIPIT IN PACE RECIPI SPIRITOSI MEUM. — Græca Vtr. 6. addunt: *Quia audivi exprobrationes immeritas*; unde patet quam graviter probra uxoris et aliorum pupugerint animum Tobie, ut optaverit mori. Ait enim : « Expedii enim mihi mori magis, quam vivere. » Vita enim in assiduo magnoque moerore vitia non est vita, seti mors, imo pejor morte; quare recta ratio dictat tunc satius esse mori, quam vivere, si nimirum itaque placeret Deo. Sic Job, cap. vu, vers. 15 : « Suspendium, ait, elegit anima mea, et mortem ossa mea. » El Elias, lib. III *Deg.* cap. XIX, vers. 4, persecutiones sustinens a Jezebel, « peilvit animæ sure, ut moreretur, et ait: Sufficit mihi, Domine, tolle animam meam. » Et S. Paulus, II *Cor.* i, 8: « Supra modum, ait, gravati sumus, supra virtutem, ita ut trederet nos etiam vivere. » Fortioris tamen et generosioris animi est mortem non optare, sed adversa quolibet invicto animo tolerare et superare. Unde. S. Augustinus a Vandalis Hippone obsessus : « Noveritis, inquit, me hoc tempore nostra? calamitatis, id Deum rogare, ut aut hanc civitatem ab hostibus circumdatam liberare dignetur, aut, si aliud ei videtur, suos servos ad perferendam suam voluntatem fortes faciat; aut certe, ut me de hoc sæculo ad se accipiat. » El hoc tertium obtinuit. Nam tribus mensibus antequam urbs caperetur, vita functus est.

7. Eadem itaque die contigit ut Sara. — Nota v. m. 7. hic miram Dei erga suos fideles providentiam. Combinavit enim calumniam Tobie cura calumnia Sarre, ac orationem et compunctionem Tobie cum oratione et compunctione Sarre, ut ulruinquo consolaretur per mutuum conjugium. El hoc significat « itaque, quod respicit futuram conjugii narrationem. Hoc est quod ait Salomon, *Proverb.* XIX, 11 : « Domus et divitia) dantur a parentibus : a Domino autem proprie uxor prudens. »

Similia sunt in vitis Sanctorum. Joannes Moschus in *Prato spirituali*, cap. cci, narrat filium cuiusdam Constantinopolitani viri clarissimi, qui omnia erogarat in pauperes, ac moriens non nisi Christum filio cura in re reliquerat, cum filius jam depauperatus templum ingressus, devote Deum invocaret, visum a Patricio quodam ditissimo, qui pro hac pietate filiam suam cura ampla dote illi despondit.

In Rages civitate Medorum. — Græca habent, in *Ecbatanis*; nam Rages civitas sila erat in monte Ecbatanis, ut dicitur cap. v, vers. 8, cratque metropolis el regia Medorum (i).

(i) Objicitur : Auctor hujus libri, 700 circiter annos ante Christum scribebat, et tamen de civitate Iugcs in Media loquitur, quæ non nisi 300 annos ante Christum, a Seleuco Nicatore juxta Strabonem edificata est. Insuper Sara, filia Iliignelis, cap. ni, 7, habitasse dicitur in Rages civitate Medorum, et nihilominus Tobias, cum ivi

COMMENTARIA IN TOBIAM, cap. III.

ver», s. g Quoniam tradita fuerat (successive) septem
YIRIS, ET ÜÆMONIUM KOMINB ASMOOAIS OCCIDERAT
EOS, MOX UT INGRESSI FUISSENT AD EAM. — Causam
necis a Raphaële audiemus cap. vi, vers. 17 :
« tí Daemonium » grrocc additur to iwwpv, id est *il-*
ew(nc)li. *fad* *cl fiegUa/nf* scilicet, peasimum etne'/uü-
simum, ut ail S. Prosper, parle H *Promis*, xxxix.

Plato in *Cratylo* aitdiemones dici,quasi Jar^c;,
id est scientes, quod plenam habeant nature, et
rerum naturalium cognitionem, idque probat Lac-
tantius, lib. II *Divin. Inst.* cap. xiv, et S. Augusli-
Bxando. ñus, Rb. jy *je Civil. Dei*, cap. XX. *Secundo*, alii
dromonis etymon derivant a iauowd*, id est regere,
quod dromones sint hominum gubernatores;undo
Plutarchus scripsit librum de genio Socratis, qui
eum dirigebat. *Tertio*, Eusebius, lib. IV *Depreepar.*
Thiño. *Evang.* : Dromon, inquit, dicitur a Juosmiv, id est
terrere, quodhomincterrefaciat. Nam : «Si quod,
ait apud S. Athanasium S. Antonius, dromones in
pectoribus malro montis et pavoris semen inve-
nerint , quasi latrones qui deserta obtinent loca,
coeptos cumulant timores, et crudeliter imminen-
tes infelicem puniunt animam. » AdditS. Athana-
sius : Ad sanctum Antonium adductus est adoles-
centulus « principalem habens dromonem, n quem
ad discipulum suum ablegans dicebat : « Non est
hoc meum opus. Nam contra hunc dromonum or-
dinem, n principalem scilicet, a nondum sum
donatus gratia ; sed hroc est Pauli gratia simpli-
cis, » prout Palladius cap. xxvm narrat.

Quarto. *Quarto*, Eugubinus, libro Vili *De perenni phil.*
cap. XIX, GrrocnmSxiáwv derivat ab Hebrroo CZPTO
sedim, vel per crasim *sdaim*, id est perditores,
vastatores; tales enim sunt, et talis maxime est
Asmodrous.

locum pervenisset ubi erat Sara, rogavit Raphaellem ut
iret aci Gabelom in Rages civitatem Medorum, n cap. ix,
3, G. Respondetur primo, sæpe «epius historicos scripto-
res rodifcalioncin alicujus civitatis adjudicare principi vel
duci qui solummodo hanc civitatem ampliavit et exor-
navit. Sic Nemrod Babylonis fundamenta posuerat anno
2800 ante Christum ; hanc Belus auxerat anno 1993, et
tamen Babylon a Semirami regina condita dicitur anno
1916 ante Christum; et hoc non obfuit quin Nabuchodo-
nosor exclamaret : « Nonne hæc est Babylon magna, quam
ego ædiilcavi?» *Daniel*, ix, 27; quia ambo, Semiramis
scilicet et Nabuchodonosor, eam civitatem dilataverant,
et magnificentissimo exornaram.

Respondetur *secundo*, vel duas in Media fuisse civitates
qnibus idem nomen Rages inditum, sicut duro fuerunt
Bollii hem m Palicslina ; vel corrigendam esso Vulgatam
ex gr.ica versione, omnium *Tobicn* interpretationum an*
hquissima, et in qua legitur : *In eadem die contigit filiaē*
Raglici Sara* in Ecbatanis Medifr. et dicendum, cx Ecba-
tanis Raphaolem in Rages perrexisso; vel Rages totius pro-
vinci@ metro polim, ubi Ecbatana sita erat, illi civitati
nomen suum indidisse, sicut in Europa videmus civita-
tem simul et regnum Neapolis dicta ; vel Sarani dici fuisse
in Rogos, non quod in ipsa civitate fuerit, sed in loco vi-
cino, sicut Rom@ habitaro dicitur qui Tusculi seu alibi
in agro Romano habitat; vel tandem Raguelem cl Sa-
ram non jam in Rages consedisse, cum Tobias in domum
Riguelis pervenerit, et inde emigrasse, cum dromon sep-
tem Sarro maritos interfecerit.

Qiirorcs qiiisnam sit A^moflowr. Rabbini apud Aimoda.
Eliam in Thisbi asserunt primo, Asmodæum na- 0l qul,r
tum e Noema, qu@ fuit soror Tubalcain, et Schim-
ronis uxor, Ornes. iv, 22. Quatuor enim dromo-
num esse matres, scilicet, Nocmia,sive ut Ipsi no-
minant, Nahcma, Lilith, Ogereth, et .Machlalh.
Setvndo, Asmodæum esse eum, qui in paraphrasi
Chaldaica, *Job* xxvin, vocatur Samaei, qui Evam
tentavit et superavit, ac conjuges exagitat, auc-
torque est omnium rixarum. Cum illo Sarro cer-
tamen fuisse , quæ al) angelo Dei adjuta victrix
abiit : undo ipsa a vincendo et prevalendo no-
men accepit. Sara enim Hebraice idem est, quod
dominans el domina. Hoc posterius aptum ve-
rumquo est. *Tertio*, *Eccles.* i, 1 : • Ego Ecclesias-
tes fui Rex; » Chaldrons vertit : *Asrhmedai malea*
dewhcdim, id est Asmodaws rex *damonum*. Addit
Zohar Salomonem regno ejectum ab Asmodæo in
deserto fuisse detentum; ipsumquo Asmodæum
interim speciem Salomonis assumpsisse, ac jus
Hebraeis in Jerusalem dixisse. Veruni hæc Rabbi-
norum sunt commenta, ideoque figmenta.

Dico ergo Asmodæum esse dromonem, qui ho- R*p.
mines ad libidinem exagitat, ac superatos ase-
plectit, maleque mulctat, uti male mulctavit sep-
tem Sarro sponsos ob impudicitiam. Id ita esso
colligitur ex ea qu« Asmodæo, cap. vi, vers. 17,
concessa potestas est : « Hi namque qui conju-
gium ila suscipiunt, ut Deum a se, et sua mente
excludant, et suro libidini ita vacent, sicut equus
el mulus,quibus non est intellectus,habet dæmo-
nium potestatem super cos. » Solent vero dromo-
nes eorum ipsorum, quos deceperint, esso carni-
fices : < A quo cnim quis superatus est, hujus et
servus est,» ll *Pet.* n, 19. In eos ergo, quasi reos
et mancipia sua suppliciis suis grassatur Asmo-
drous. Unde Asmodæus, vel Asmodffii socius, aut
subditus fuit dromon ille, quem Cyprianus pri-
mum magus , sed postea fidelis, et martyr suis
incantationibus excivit, ut S. Justinam virginem
et martyrem in adolescentis, qui eam ambiebat,
amorem inflecteret, sed frustra. Vicit enim eum
signo crucis, oratione et constantia S. Justina.
Talis quoque fuit dromon ille, qui puellam ab ado-
lescente mago incantatam obsidens, a S. Ililarione
rogatus cur ipsum adolescentem magum potius
non obsedisset, respondit : « Ut quid in eum in-
trarem, qui habebat collegam meum amoris dro-
monem?» uti referi S. Hieronymus in Vita S. Hi-
iarionis. DeniquenudiS. Athnnasium inVita S.An-
tonii : a Dromon illo ad Antonii se genua provol-
vens, humana voce flebat, dicens: Multos reduxi,
plurimos decepi ; nunc autem, ut a croteris Sanc-
tis; ita et tuo sum labore superatus. Quem cum
interrogaret Antonius, quisnam esset qui talia lo-
queretur. ait : Ego sum fornicationis amicus, ego
multimoda adversum omnes adolescentes turpi-
tudinis arma suscepi, hinc et spiritus fornicatio-
nis vocor. Quantos pudice vivere disponentes fe-
felli! quot tenuiter incipientes ad sordes pristinas

redire persuasi ! ego sum propter quem propheta lapsos increpat dicens : Spiritu fornicationis seducti estis; et revera per me illi fuerant supplantati, ego sum qui te ipsum sæpe tentavi, et semper repulsus sum. »

AraMd Quaeres sen/ndo, cur vocetur Asmodreus? Respondet *primo* Serarius : Asmodreus dicitur quasi ©N es, id est ignis Medai, id est Médire, quod esset rex dremonum omnium, qui tum Mediam (in qua erat Rages, ubi agebat Sara, ejusque septem sponsi occisi ab Asmodreo) vicinasque provincias incolabant. Cum enim in Media versaretur, ubi regem nisi in ea ipsa regione ageret? ipse ergo omnes Medos ad libidinem suscitabat, ac superatos a se adligebat. Sunt enim dremones Persici, Medici, Africi, Australes, Meridionales, sepulcrales, aërii, ignei, aquei, terrei, uti docet Rhodiginus, lib. II, cap. tv et V, Chaldæus, *Cant.* cap. iv, vers. 6, et Thomas Cantipratensis, lib. II *Apum*, cap. tvn, num. 9.

Secolo. *Secundo*, Asmodreus, vel ut Hebraice dicitur *Asmodai*, significat peccati abundantiam ; 0©K *ascam*, enim est peccatum, H *dai* est abundantia; ubi enim ardet libido, ibi abundant peccata. Nam ut ait S. Gregorius in lib. I *Itej.* cap. xv : a More ignis libido succenditur, et si negligenter exstinguitur, adjacens stipula velociter inflammatur. »

Tfirt *Tertio*, Asmodreus idem est quod ©K *es*, id est ignem, vel 0©N *ascam*, id est peccatum, mio *moderi*, id est metiens et mensurans, ut quanta sit concupiscentia exploret, tantamque pœnam culpa commensam irroget.

Oirto. Quarto, Asmodreus idem est quod disperditor, desolator, ab 0©x *ascam*, id est desolavit, vel a •tO©scamad, id est disperdidit.

Oointo. Quinto et aptissime, Asmodreus dicitur quasi *es*, id est ignis, vel *ascam*, id est peccati, noi© *sco-rned*, id est disperditor. Ipse enim inducitur hic, ut libidinis ultor, et sponsoꝝ impudicorum occisor.

Mox UT INGRESSI FUISSENT AD EAU. — GræCC, *antequam essent ipsi cum ea, ut in uxoribus*, id est antequam congredierentur. Non enim permisit Deus Saram tam castam a tam incestis tangi, sed ante tactum eos per Asmodreum occidit, eo quod vellet eam effreni libidine invadere.

9. Amplius (deinceps; nam nullum hucusque genuerat filium) ex te non videamus filium, aut FILIAM SUPER TERRAM, INTERFECTRIX VIROꝝ TUOꝝ. — Gravis fuit hęc contumelia jactata ab ancilla, vel ut græce est ab ancillis in Saram, Græca magis eam exaggerant; sic enim habent : « Et dixerunt ad eam : Non intelligis suffocans tu viros? ecce septem habuisti, et unius eorum non es nominata. Quid nos flagellas? Si mortui sunt, vado cum eis : non videamus tuum filium, vel filiam in saxulum. »

Ubi nota tria convicia ab ancilla Saræ fuisse objecta; primo, quod septem sponsoꝝ occidisset, imo suffocasset, cum id non fecisset ipso, sed As-

modæus. Quid enim turpius, quid atrocius sponsor, quam dicere : Tu occidisti tuum sponsum? *Secundo*, quod nomen ejus depravet; pro a Sara» enim, id est domina, vocat eam any *tsaram*, id est tribulatam et miseram. *Tertio*, sterilitatem ei perpetuam imprecatur. Sic S. Monica, ab ancilla vocata meribibula, valde fuit afflicta, ut refert S. Augustinus, lib. IX *Confess.* cap. vin. Sic et Sai i hic adeo fuit excruciat, ut vers. 11\$ oret : a Peto, Domine, ut de vinculo improperii hujus absolvas me, aut certe desuper terram eripias me. »

10. Ad hanc vocem perrexit IN SUPERIUS CUBICO- Ven. io lum. — Græcc est : *Trislata est*, <*, n árcásaaGxi. quod Vatablus vertit : *ut præfocare se cogitaret*; sed resiliens, seseque corrigens dixit : *Unica patri meo sum ; illud si faciam, ipsi dedecus sempiternum erit, et presentissima mortis occasio, quia ejus senectutem cum mitrare ad inferos deducam*, id est ad mortem, seu sepulcrum, ut cap. vi, vers. 7. Ita et Hebræus qui habet : In *tantum affligebatur, ut strangulare se cuperet; quod etiam fecisset, nisi cogitasset iterum, sic deducam canos patris et matris cum dolore ad sepulcrum*. Melius Interpres Græcorum Bibliorum Regionum vertit : *Tristata est, ut suffocaretur*, scilicet præ angustia doloris et moeroris.

11. Et TRIBUS DIEBUS, ET TRIBUS NOCTIBUS NON Ven. II. MANDUCAVIT, NEQUE BIBIT; SED IN ORATIONE PERSISTENS. — Vide hic fructum contumeliæ; ipsa enim peperit compunctionem; hæc jejunium et orationem triduanam. Nam, ut ait Lyranus : « Fervor orationis, et prolixitas inducit oblivionem cibi et polus. » El Glossa : « Sola, inquit, oratione pinguescit, quem macies corporis pascit. »

13. Benedictum est nomen tuum, Deus. — Græca Ven. u. uberius habent : *Benedicius es, Domine Deus meus, et benedictum nomen tuum sanctum, et gloriosum in stecula. Benedicant te omnia opera tua in sæculum*. Hac oratione triduana impetravit Sara a Deo resignationem et tranquillitatem animi cum magna in Deum confidentia, ut novam orationem ordiens prorumperet in Dei benedictionem et laudem ; nam, ut ait S. Ambrosius, capite n *Inst. Virg.* : « Bona oratio, quæ ordinem servat, ut primo a divinis inchoemus laudibus. Si enim, cum apud hominem agimus, benevolum volumus judicem facere, quanto magis cum dominum nostrum precamur? Primo ergo immolemus Deo sacrificium laudis. »

Et in tempore tribulationis peccata (ob quæ tribulantur, et consequenter tribulationem ipsam, dimissa enim culpa sæpe dimittitur et pœna) di * mittis his qui invocant te ; — nam ut ait Eccli. cap. n, vers. 13 : « Pius et misericors est Deus, et remittet in die tribulationis peccata, n Rursumque cap. m, vers. 17 : a In die tribulationis commemorabitur tui, et sicut in sereno glacies ; solventur peccata tua. »

16. Tu scis, Domine, quia nunquam concupivi vi- rum, — ut cum ambirem ex concupiscentia et libidine, sed tantum eum accepi prolis causa, ut

parentibus obtemperarem, cisque nepotes et haeredes procrearem.

Mundam servavi animam meam ad omni concupiscentia, — non tantum libidinis, sed et gui®, superbire, avaritire, crelerarumquo illecebrarum. Magna fuit hrec puritas et continentia Sarre, ob quam meruit a Deo exaudiri, et beari.

Ven. i? 17. Nunquam cum ludentibus miscui me. — *Primo* Rabbini ludum impudicum accipiunt, qualem ludunt obscœni fornicarii. Sicque explicant illud *Exodi* cap. XXXIIj vers. 6 : a Sedit populus manducare el bibero, et surrexcrunt ludere, n id est fornicari. Melius Hugo cl alii ludum quemlibet accipiunt puellis familiarem, præsertim saltationem et eboream, ait Hugo, quam vir sapiens et probus apud Cresarium, lib. IV, cap. xi, vocat «ludum diaboli. » et Mallheus Clingius in *Locis commun*, cap. De *tripudio et chorea* : « Quid, ait, est chorea? Est circulus cujus centrum est diabolus, et circumferentia omnes Angeli ejus, n Quocirca B. Virgo, leste S. Gregorio, IV *Dialog*, cap. XVII, monebat Musam virginem, « ut nihil ultra leve aut puellare ageret, jocis ludisque abstineret. » Unde etiam Jeremías, cap. xv, vers. 17: «Non sedi, ait, in concilio ludentium. » Quem in locum S. Hieronymus : « Ulinam, ait, Dominus præstet et nobis non sedere in concilio ludentium, et eorum qui futura non cogitant! » Sio etiam *Psal.* XXV, David : a Non sedi cum concilio vanitatis. »

Veri. 11. 21. Hoc AUTEM PRO CERTO HABET OMNIS QUI TB COLIT, QUOD VITA EJUS, SI IN PROBATIONE FUERIT, CORONABITUR, — si nimirum in tcnlatione et probatione manserit Deo fidelis et constans. Nam, ut ait S. Jacobus, cap. i, vers. 12 : a Beatus homo qui suffert lentationem; quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitre, quam repromisit Deus diligentibus so. »

Et si in correptione (ita legendum cum Romanis et Grecis, non « corruptione, » uti legunt nonnulli) ad MISERICORDIAM TUAM VENIRE LICEBIT,— q. d. Si tuus cultor, o Domine, a te ob aliquod delictum corripiatur et castigetur, per pœnitentiain veniam postulans, illam a te impetrabit. Hoc fine enim eum corripuisti et castigasti, ut cum ad delicti poenitentiam impelleres, et pœnitenti parceres, libique reconciliares.

22. Quia post tempestatem tranquillum facis: ET POST LACRYMATIONEM ET FLETUM EXULTATIONEM infundis, — nimirum post nebula Phœbus, post noctem aurora, post hyemem restas, post morbum sanitas, post desolationem consolatio, post crucem gloria, post mortem resurrectio, et ut ait Tertullianus in *Apolog.* Christus, postici, favos et mella gustavit. Vere Salomon, *Prov.* xiv, 10 : « Cor, ait, quod novit amaritudinem anim® sure, in gaudio ejus non miscebitur extraneus, p Vide ibi dicta. Et Psalles, *Psal.* xeni, 19 : « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes ture Ireificavcrunl animam meam.»

VerJ.*5. 25. Et missus est Angelus Domini Sanctus Ra-

PHAEL, UT CURARET EOS AMBOS, QUORUM UNO TEMPORE SUNT ORATIONES IN CONSPECTU DOMINI RECITATE, — id est presentai® et oblat® per Angelos utriusque custodes, imo per S. Rapbaelcm, uti ipse Tobiaë asserit cap. xi, vers. 12 : a Quando, inquit, orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem luam Domino. » Hinc *Apoc.* vin, 3, dicitur Angelus stettisse cum thuribulo aureo, eoque obtulisse Deo incensum, id est orationes sanctorum « Raphael® Hebraice dicitur quasi KOH *rophe el*, id est *medicus Dei*, aut *medicina et curatio Dei*. Ita S. Gregorius, hom. 34 in *Evanff.*, cl S. Hieronymus in cap. vin *Daniclis*. Sic Deus ipse vocatur *raphe*, id est medicus, curator et salvator tuus, Grece ι ιγ-fxtvo; at, id est *medens tibi, et sanans te*, *Exodi* xv, 26, *Psal.* xxxix, 5, etalibi sæpe. Raphael ergo est Dei medentis vicarius, exsecutor et operator sanitatis. Unde Ecclesia in officio Michaelis orat Christum :

Angelum nobis medicum salutis
Mitte de cœlis Raphael, ut omnes
Sanet aegrotos, pariUrque oostros
Dirigat actus.

Apud S. Augustinum, *serm.* 22G, ait ipse Raphael: « Ego sum minister curationis, Deus est auctor sanitatis. » D. Hieronymus, loco citato : «Ubicunque, ait, medicina et curatio necessaria est, Raphael mittitur, qui interpretatur curatio vel medicina Dei, hoc videlicet nominis interpretatione significante, quod in Deo sit medicina vera. » Hebraicus textus paulo infra : a Misit, ait, Dominus Angelum Raphaelcm, Principem curationibuspræpositum, sive qui sanitarum preses est. » Unde in Romano Missali, quod anno 15*20 Parisiis editum, Missa est de S. Raphaële, pro regrotantibus et peregrinantibus.

Porro Hebræus hoc loco sic habet: *In tempore illo exaudita est oratio amborum in conspectu ipsius Secenah, et in conspectu throni glorie? Ichovch; oratio quidem Tobiaë pro cavitare oculorum suorum; oratio vero Surre pro humiliatione parentum suorum. Secena est Spiritus Sanctus*, ait R. Elias, ita dictus, quod habitet in sanctis : pp *sachan* enim est *habitare*.

Greca Romana habent : *Exaudita est oratio amborum in conspectu glorie? magni Uaphaelis*, id est magni Dei, qui summus est Raphael, id est medicus cicurator, uti jam dixi; aut, q. d. Exaudita est oratio in conspectu Dei, ut vertit Noster, qui est gloria magni Raphaelis. Deus enim omnium Angelorum el hominum est decus cl gloria, juxta illud *Psal.* in , 4 : « Tu, Domine, susceptor meus es, gloria mea, et exaltans caput meum. » Aut tertio et optime, q. d. Exaudita est oratio amborum a Deo, in conspectu gloriosi inagnique Raphaelis, qui eamdem diviore majestati obtulerat. Esto enim Raphael Tobia® esset presens, ideoque a Sara absens, tamen absentis preces ipse videbat et audiebat : imo poterat in ictu oculi a Tobia avolare ad Saram, indeque revolaro ad Tobiam, adcoque ad

	iSe	COMMENTARIA IN TOBIAM, CAP. ni.
	Dcum in emlnm empyreum. Angeli enim sunt celerrimi, et instar fulguris e coelo in terram dilabuntur.	sonat, medicina Dei : Michael precibus oblationibusquo fidelium, Gabriel hominum praeliis praefecti sunt. Toletus in cap. i <i>Luo.</i> annotat. 46, agit de Gabriele bellis praefecto, ut D. Hieronymus, cap. vin <i>fian.</i> , acRuperlus in cap. viiiApoc.
Anrtwi-f'p ,	<p>Allegorico Glossa : « Mystico, ait, per Raphaelem intelligi potest Dominus noster Jesus Christus, qui dicitur magni consilii Angelus secundum translationem 70, <i>Isaia</i> ix. Et venit in mundum ad curandum in utroque sexu genus humanum.»</p> <p>In Graecis porro dicuntur paulo signatius nonnulla : <i>Missus est Raphael, ut ambobus mederetur; ipsius Tobia albugines abstergeret, et Saram Raguc-lis filiam daret Tobia, filio Tobit uxorem, et vinciret Asmodaum, malum damonium, quia ad Tobiam pertineret hareditatem illam accipere</i>, id est Saram, quae illi vclut optima hoereditas debebatur, idque quia, ut ait Hcbræus : <i>Tobiajus erat propinquitatis</i>, id est propinquitatis jure illam sibi vindicare poterat.</p>	<p>Rursus Raphael est praescs itinerum, duxque Et xin». proficiscentium ; unde in Itinerario Ecclesiae ab rMÜ““i iis invocatur. Qua dc rc insigne exemplum cujusdam Aurclianensis peregrini ab hostibus invasi invocantis S. Raphaelem, et ab eo liberati recenset Petrus do Natali, Episcopus Aquileicnsis, lib. IV, cap. cxu.</p>
RûfAi-i	<p>Quæres ex qua hierarchia sit Raphael : Domin*cus Hannes in I <i>part.</i>, <i>Quast.</i> CXII, art. 4, putat esse ex infimo ordine Angelorum, quia ipse videtur fuisse Angelus custos Tobiae ; Angoli autem custodes sunt ex infimo ordine. Undo S. Thomas, I <i>part. Quæst.</i> CXIH, art. 3, ait Michaclem esso ex ordine Principatuum, Gabrielem ex ordine Archangelorum, Raphaelem ex ordine Angelorum.</p>	<p>Quæres secundo, an Raphael proprie fuerit An- An iu- gelus custos Tobiae? Affirmat Dominicus Bannes Phl'l loco citato. Probat quia Angeli custodis munus est preces offerre Deo; hoc autem fecit Raphael. Rursum ipso Tobiam per totum iter comitatus custodivit, ac omnibus periculis eripuit. Fuit er- jV4p.t» go ejus custos. Verum dico cum Serario et Grego- 6llire- rio de Valentia cum non fuisse proprie custodem Tobiae : <i>primo</i>, quia hic custos est ex nono et infimo ordino Angelorum ; Raphael autem est ex primo ordino Scraphinorum ; secundo, tutelares Angeli ab exordio vilæ a Deo hominibus tribuuntur, vel (ut placet nonnullis) a conceptu : at Raphael missus cœlitus fuit, cum Tobias adolescentia? ageret annos; <i>tertio</i>, non fuit praecipue missus adjunioem Tobiam regendum tuendumquo ; sed ad Tobiam patrem sanandum , Saramquo a dæmono liberandam, ul patet cap. xn. Hinc patet responsio ad argumentum ; nam non solum Angeli, sed et Seraphini nostras preces Deo offerunt; « omnes enim sunt administratorii spiritus in ministerium missi, » ut ait Apostolus, <i>nebr.</i> i, vers. ult.</p>
sbrodo.	<p><i>Secundo</i>, Serarius hic, <i>Quast.</i> II, putat esso ex ordino penultimo, qui est Archangelorum. Nam S. Isidorus, libro VII, Orígenes, capile v, Prosper, part. II <i>Promis.</i> cap. xxix, et alii Raphaelom vocant Archangclum.</p>	<p>Denique sicut Asmodrous est rex dæmonuin et praescs luxuriæ, sic ejus antagonista S. Raphael est Rex Angelorum et praeses castitatis et castorum tutelarlis, uti fuit hic Tobiae et Saræ. Unde ipse vel ejusasseclæ S. Thomam Aquinatem cingulo castitatis cinxerunt, ut habet ejus vita, ac S. Equitium quasi castrando, castitatis dono prae-miarunt, uti refert S. Gregorius, libro I <i>Dialog.</i> cap. iv.</p>
Tonto.	<p>Tuffo, alii apud Joannem Eckium, homilías tn <i>festo S. Michaelis</i>, censent Raphaelem esse ex ordine Potestatum. Ili enim potestatis suæ imperium in dæmones exercent, uti fecit hic Raphael, ligando Asmodæum. Alii opinantur eum esse ex ondine Virtutum.</p>	<p>Tropologice disce hic quanta sit nnimæ dignitas quantaque Dei et Angelorum, etiam Scraphinorum (qualis est Raphael) dignatio , qua dignantur hominum peccatorum, vilium et miseriorum tantam, lamque particularem et providam curam gerere, quantam hic gessit Raphael Tobiae cl Saræ. Lege S. Bernardum in <i>Psal.</i> xc, scrm. 17, ubi inter estera obtupescens ait : « Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viistuis. Confiteantur Domino misericordiae ejus, et mirabilia ejus filiis hominum. Confiteantur, cl dicant inter gentes, quoniattn magnificavit Dominus facere cum cis. Domine, quid est homo, quia innotuisti ei, aut quid appoqis erga cum cor tuum? Apponis cor erga eum, geris pro eo sollicitudinem, curam illius habes. Denique ei mittis</p>
Qairto	<p><i>Quarto</i> et optimo plûtes censent Raphaelem esso ex primo ordine Scraphinorum, adeoquo esso unum e septem primis Seraphims. Ili enim proxime assistunt Deo, uti astare se ait Raphael, cap. ni, IS. Ita Gregorius de Valentia, I <i>part.</i>, in <i>Quast.</i> CXII <i>D. Thoma</i>, <i>Quæst.</i> VI, Viegas, comment. II, sect. XVII!, in cap. xn Apec., Naziunzonus et Cyrillus, quos citai et sequitur noster Ribadeneira in <i>festo S. Michaelis</i>. Hinc et Missa Ælhiopica tam Raphaelem quam Michaclem et Gabrielem unum c præstantioribus Augelis constituit. Undo Septuaginta Romana hoc vers. <i>Raphaelem</i> vocant <i>magnum</i> : <i>Coram gloria</i>, inquiunt, <i>magni Raphaehs</i>.</p>	
T,rf'	<p>Hebræi, ut est apud Lyranum, cap. xviii <i>Genes.</i>, Ires Angelos sub virili forma Abrahamo visos, Michaclem, Gabrielem, Raphaelem appellant. <i>Primum</i> ad nuntiandum Isaac filii generationem; <i>fecundum</i> ad impuras urbes flammis diruendas; <i>tertium ad</i> curandum Abraham a vulnero circumcisionis missos dixerunt : at refelluntur Hebru i a Tostato, cap. xviii <i>Genes.</i> Porro Raphael rô. bouæ valetudini praesidet; et ideo missus est ad rea. pelkudam Tobiae cœcitalem ; hiuc nomen ejus</p>	

unigenitum tuum , immittis spiritum tuum, pro-mittis etiam vultum tuum. Et no quid in ealcs-tibus vacet ab opera sollicitudinis nostræ, beatos illos spiritus propter nos mittis, in ministerium custodite nostra; deputas, nostros jubes fieri pæ-dagogos. » Et nonnullis interjectis: *a* Mira digna-tio, ct vere magna dilectio charitalis, etc. Summa ergo majestas mandavit Angelis, ct Angelis suis

mandavit: illis utique sublimibus, tam beatis, tam proximis sibi cohaerentibus, tam familiariter adhaerentibus, et vere domesticis Dei. Mandavit de te. Tu quis es, Domine? quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis , quoniam re-putas cum ? quasi vero non sit homo putredo, et filius hominis vermis? Sed quid putas mandavit de te ? ® etc.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias moriturus, uti putabat, filio dat ultima virtutis salutisjue monita.

1. Icitur cum Tobias putaret orationem suam exaudiri, ut mori potuisset, vocavit ad se Tobiam Clium suum, 2. dixitque ei : Audi, fili mi, verba oris mei, et ea in corde tuo, quasi fundamentum, construe. 3. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli : et honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus : 4. memor enim esse debes, quæ et quanta pericula passa sit propter te in utero suo. 5. Cum autem el ipsa compleverit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me. 6. Omnibus autem diebus vitæ tuæ in mente habetojDeum: et cave ne aliquando peccato consentias, et pretermittas praecepta Domini Dei nostri. 7. Ex substantia tua fac eleemosynam, et noli avertere faciem tuam ab ullo paupere : ita enim fiet ul nec a te avertatur facies Domini. 8. Quomodo potueris, ita esto misericors. 9. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue : si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. 10. Premium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. 11. Quoniam eleemo-syna ab omni peccato et à morte liberat, el non patietur animam ire in tenebras. 12. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna, omnibus facientibus eam. 13. Attende libi, fili mi, ab omni fornicatione, et præter uxorem luam nunquam patiaris crimen scire. 14. Su-perbiam nunquam in luo sensu, aut in tuo verbo, dominari permittas : in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. 15. Quicumque libi aliquid operatus fuerit, statini ei mercedem restitue, ct merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat. 16. Quod ab alio oderis fieri libi, vide ne tu aliquando alteri facias. 17. Panem tuum cum esurientibus et egenis comede, el de vestimentis tuis nudos tege. 18. Panem tuum cl vinum tuum super sepulturam justii constitue, et noli ex co manducare ct bibere cum peccatoribus. 19. Consilium semper a sa-piente perquire. 20. Omni tempore benedic Deum, et pete ab eo ulvias tuas dirigat, et om-nia consilia tua in ipso permaneant. 21. Indico etiam tibi, fili mi, dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo, in Rages civitate Medorum, et chirographum ejus apud me habeo : 22. cl ideo perquire quomodo ad eum pervenias, ct recipias ab eo supra memoratum pondus argenti, ct restituas ei chirographum suum. 23. Noli timere, fili mi : pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, el re-cesserimus ab omni peccato, et fecerimus bene.

Stonila Tobiae.

M ilin Sunt ca numero duodecim. *Primum* est de pie-tato patrici matri tam in vita quam post mortem LcJe- exhibenda, vers. 3, 4 ct 7; s<< *undum* de religione cim. erga Deam,vers. R ct 20; *tertium* de eleemosyna, vera. 7 et 17; *quartum* de fuga fornicationis, et

castifate, vere. 13; *quintum* de fuga superbia.' ct humilitate, vers. 14; sextum de jutitia et mer-cede operariisjuste statim persolvenda, vers. 13; *septimum* do talione, ut nemini faciat id quod sibi fieri nolit, vers. 16 ; *octavum* de cura pro mor-tuis, vers. 18; *nonum* da prudentia, ut nil faciat sine consilio viri sapientis, vers. 19; *decimum*, de

assidua Dei memoria, laude et invocatione, vers. 20; undecimum de providentia alendas familias, repetendo pecuniam Gabelo mutuo datam, vers. 22; *duodecimum* ut paupertatem suam soletur spe in Deum, qui sperantes in se ditat. Similia aurea monita, et documenta virtutum viri sancti morituri filiis, et posteris suis tradidere, ut S. Ludovicus filio suo Philippo : lege ea in vita S. Ludovici apud Surium die 25 Augusti ; S. Ephrem, ut patet ex ejus testamento; S. Theodorus Studila, S. Dominicus, S. Franciscos, cujus testamentum exstat in fine tom. IV *Bibliothec. Sanctorum Patrum*.

Ven. b. o. Honorem habebis matrituæ, — juxta illud Dei in Decalogo : « Honora patrem et matrem, ut sis longaevus super terram, » *Deut.* v, 16. Vide ibi dicta. Mirare hic Tobiae aequanimitatem, qui acri probro exceptus ab uxore, ejus tamen honorem et curam filio mandat, utque ipso memor sit dolorum, fastidiorum et periculorum quæ ipsa pro eo passa est in utero, et deinceps. Audi *Eccli.* cap. ni, 8 et 18 : a Qui timet Dominum, honorat parentes : et quasi dominis serviet his qui se genuerunt. Quam malæ famæ est, qui derelinquit Patrem : et est maledictus a Deo, qui exasperat matrem ! »

Ven. b. 5. Sepelias eam juxta me, — Hebræa et Græca : *Sepeli eam juxta me honorifice in eodem sepulcro*. Vir enim et uxor sunt quasi una caro, id est, una persona civilis, *Gen.* n, 24. Sic Abraham cum Sara, Isaac cum Rebecca, Jacob cum Lia eodem sepulcro sepeliri voluere, *Gen.* xlix, 29. Memorabile est quod scribit S. Gregorius Turonensis, *De gloria Confess.* cap. xxxii, de duobus amantibus, viro scilicet et uxore, in continentia et castitate mutuo consensu viventibus. Cum enim uxor jam defuncta ferretur ad sepulturam, vir ejus expansis in cælum manibus ait : « Gratias tibi rerum omnium artifex ago, quod sicut mihi eam commendare diguatus es, ita tibi reddidi ab omni voluptatis contagio impollutam. At illa subridens ait : Sile, sile, vir Dei, quia non est necesse proloqui nostrum, nemine interrogante, secretum. Posthæc oblecta opertorio recessit. Non post multum vero tempus et ipse migravit a sæculo, sepultusque est in loco suo. Erat autem in una quidem basilica, sed e diversis parietibus utrumque sepulcrum habebatur. Et unum quidem ad meridiem, alterum ad aquilonem. Mane autem facto inventa sunt pariter (id est conjuncta) esse sepulcra, quæ usque hodie sic perdurant : idcirco nunc incolæ duos amantes vocitant, et summo venerantur honore. »

Vm. e. e. Omnibus autem diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, — puta in memoria, ut illius semper sis memor in intellectu, et de illo crebro cogites et medileris : in voluntate, ut illum jugiter reveraris, ames, laudes, invoces, obedias, glorifices, ideoque caveas ab omni ejus offensa et peccato, ut sequitur, studiose : juxta illud *Prov.* ui, 6 : a in

omnibus viis tuis cogita Dominum, et ipse diriget gressus tuos.» Sic Enoch ambulavit æque ac Noe, *Gen.* v et vi. Sic Abraham audivit a Deo : « Ambula coram me, et esto perfectus, » *Gen.* xvii, 1. Sic Elias : a Vivit, ait, Dominus, in cujus conspectu sto, » *III Reg.* XVII, 1. Et Eliseus : a Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, » *IV Reg.* m, 14. Quin et Seneca, *epist.* 19 : a Sic vive, ait, cum hominibus, tanquam Deus videat. »

7. Fac eleemosynam, et noli avertere faciem tuam (Hebræus, *ne excutias oculos tuos*) ab ullo paupere. — Sex hic eleemosynæ fructus et stimulos Tobias dat filio, *primus* est : a Ha enim fiet, ut nec a te avertatur facies Domini, » *q. d.* Talio Prioi nem tibi reddet Deus, quia ipse est curator pauperum. Quare si ab eis faciem tuam averteris, negando eleemosynam, aut consolationem, quam eis dare potes, avertet pariter faciem suam a te Deus, negando gratiam et opem quam postulas.

8. Quomodo potueris, ita esto misericors, — ut si habeas aurum, panem, cibum, illa des ; si non habeas, des consilium, verbo soleris pauperem, eique bene preceris, ostendens commiserationis affectum ; commiseratio enim levat misero miseriam, ejusquo partem in se suscipit.

10. PRÆMIUM ENIM BONUM TIBI THESAURIZAS IN DIE necessitatis, — ac præsertim in hora mortis : quod illi dabit Deus, utpote a se misericordiis promissum. Pro a premium, » Grece est *depositum*; quia quæ in pauperes conferuntur, non pereunt danti, sed quasi in sinum Dei custodienda deponuntur, ut is ea danti suo tempore reddat, tum in hac vita simplicia, tum duplicia, imo centuplicia in coelo. Hebræi hic addunt : *Possidebis autem divitias et thesauros argentici auri injustitia. Nam thesauri nihil proderunt et eleemosyna liberabit a morte. Et quicumque facit eleemosynam, is videbit faciem Dei, sicut scriptum est : Ego in justitia contemplantur faciem tuam, et qui occupantur ea, de relictis sunt.*

Est hic *secundus* eleemosyna! fructus et stimulus. Sequitur *tertius*.

11. Quoniam eleemosyna ab omni peccato et a vere. morte (æterna, et sæpe a presenti) liberat. — Tertio, Qua ratione? *Primo* dispositive, quia eleemosyna impetrat gratiam majorem, qua sensim cleemosynarii provehuntur ad remissionem culpæ, etiam mortalis, et ad illam disponit, si nimirum fiat ex gratia Dei preveniente, uti ad eandem disponunt fides, spes, timor; maxime si ipsa fiat ob motivum aliquod supernaturale, v. g. ut peccati veniam adipiscaris, ut Deo placeas, ut ejus gratiam impetres ; secundo, quia si culpa jam sit remissa, eleemosyna meretur remissionem pœnæ restantis ; tertio, quia Deus ob eleemosynam, pœnam presentis vitæ aufert, vel differt, etiam non remissa culpa. Unde eleemosynarii etiam alias impii raro in hac vita a Deo castigantur. Quocirca Daniel, cap. iv, Nabuchodonosori sævo et impio suasit dicens : « Peccata tua eleemosynis redi-

me : » imo S. Augustinus, lib. XXI *De Civit. Dei*, cap. XXVII, ait quosdam sino eleemosyna non posse saivari. Unde S. Ambrosius, *serin.* 30 el 31, eleemosynam comparai baptismo : a Ita, inquit, eleemosyna exstinguit peccata, sicut aqua baptis-
mi gehenna: exstinguit incendium. Ergo eleemo-
syna quodammodo animarum aliud est lava-
crum, ut si quis forte post baptismum humana fragilitate deliquerit, supersit ei, ut iterum eleemosyna mundetur. » El S. Cyprianus, lib. *De oratione et eleemosyna* : u Sicut lavacro aquæ salutaris gehennro ignis exstinguitur, ita eleemosynis atque operibus justis, delictorum ilamma sopitur. » S. Bernardus, serm. 1 *post Epiphaniam*, hydriam tertiam, qua peccatorum ablutio Cat, statuit eleemosynam. Sic et eandem baptismo comparat I). Leo, hom. 2 *De Collectis*, ct *serm.* 5: « Elcemosynæ, inquit, peccata deleni, mortem perimunt, ct poenam perpetui ignis exstinguunt, » huneque Tobix locum subjungit. » Vide dicta *Eccli.* m, 33, ad illa : u Ignem ardentem exstinguit aqua, ct eleemosyna resistit peccatis. »

Quartus. Et NON PATIETUR ANIMAM IRE IN TENEBRAS, — gC-hennæ, quia ipsa quasi claudit el oppilat os gehennæ. Objicit S. Augustinus, serm. 18 *De vertis Domini secundum Matlh.* cap. xvi, ac simul respondet : ci Si, inquit, ei filius responderet miratus : Quid ergo paler, tu eleemosynas non fecisti, ut modo cæcus loquaris? tu nunc nonne in tenebris es, qui mihi dicis : elcemosynæ non sinunt ire in tenebras? Noverat ille, de qua luce doceret (ilium, noverat in interiore homine quod videbat. Filius patri porrigebat manum, ut ambularet per terram : el paler filio, ut habitaret in coelo. » Idem, *hom.* inter 50 : a Patrocinator, ait, eleemosyna in dic iudicii homini, ut flammæ æternas non timeat. » Hic est *quartus* elcemosynæ fructus; sequitur *quintus ot sextus*.

12. Fiducia magna erit coram summo Deo blee-
h 's"? mosywa omnibus facientibus eam. — Hebraeus, *munus amplum ct bonum rependetur coram sancto*. Vatablus, *merces optima reddetur*. Hac de causa eleemosyna habitu Reginæ Virginis coronam in capite gestans ex ramis olivarum, in somnis apparuit S. Joanni Elcemosynario Archiepiscopo Alexandrino cique dixit : « Ego sum prima filiarum regis; si me possederis amicam, ego te ducam in conspectum imperatoris. Etenim nemo habet partem apud eum, sicut ego. Ego quippe feci eum in terris hominem fieri, et salvare homines. » Qua visione excitatus S. Joannes omnia sua dabat pauperibus, el quo plura erogabat, eo plura a Deo recipiebat, adeoque stannum in argentum convertibat : ita Leontius Episcopus Neapolis in Cypro, in ejus Vita.

13. Attende tibi, fili mi, ^d omni fornicatione, — quam multi gentilium putarunt esse licitam, ideoque ab Apostolis nominatilo fuit volita gentibus ad Christum conversis, *Act.* xv, 29, ct Paulus scribens ad gentes identidem eam vetui sub

pœna gehennæ, ut 1 *Corinth*, vi; Gal, yj *Ephes*, v; *Ilcbr.* mu, et S. Joannes, *Apoc.* xxi, 8 : « Fornicantium, ait, pars erit in stagno ardenti, igne et sulphure, quod est mors secunda. »

Et prêter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire, — *q. d.* Præter uxorem nullam feminam cognoscas, ut cum ea crimen fornicationis admittas. Idem ex Mose didicit Plato, sanxilque, lib. VII *De legibus* : a Nemo, inquit, audeat ullam attingere, præter legitimam suam uxorem. »

14. Superbiam nunquam in tuo sensu (in tua mente, in lua cogitatione, æslimatione, iudicio el voluntate), aut in tuo verbo domlnari permittas, (ut licet tentationes superbiæ sentias, tamen eis non consentias, ut ipsa tibi dominetur; sed tu generose eam reprime, cique dominare :) in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio, — tam Luciferi el Angelorum, quam Adami el hominum; imo, ut ait S. Prosper, lib. *De Vita contemp.* xxv: a nullum peccatum sine superbia potest, vel potuit esse, aut poterit, » quia omnis qui peccat, præponilse, suumque appetitum Deo, ejusque legi, quod utique est superbia. Audi S. Bernardum, serm. 1 *De Adventu* : a Si superbientibus Angelis Deus non pepercit, quanto minus tibi, putredo et vermis? Nihil ille fecit, nihil operatus est; lanium cogitavit superbiam : et in momento, in iclu oculi, irreparabiliter præcipitatus est, quia in veritate non stetit. Fugite superbiam, fratres mei, qnæso, multum fugite. Initium omnis peccati superbia, quæ tam velociter ipsum quoque sideribus cunctis clarius micantem æterna caligine oblenebravit Luciferum ; quæ non modo Angelum, sed Angelorum primum in diabolum commutavit. » Denique serm. 54 *in Cant.* : a Superbo Angelo horrenda et formidolosa maledictio intorquetur, quoniam in veritate non stetit. Si sic actum est cum Angelo, quid de te fiet, terra el cincre? Ille in cælo intumuit : ego in sterquilinio. Quis non tolerabiliorem in divite superbiam, quam in paupere ducat? Væ mihi, si tam dure in potente illo animadversum est, pro eo quod elevatum est cor illius; nec profuit quod cognata potentibus superbia esse cognoscitur, quid de me exigendum et misero et superbo? » Et S. Chrysostomus, hom. 4 *ad Popul.* : « Sicut est principium modestie jejunium, id est fundamentum el constitutio: sic etiam peccati superbia, ct ab ea omne peccatum inchoatur. Ex superbia nascitur pauperum despectus, pecuniarum concupiscentia, amor principatus, nullæ desiderium glorile. Elatus etiam neque a majoribus, nedum ab inferioribus contumeliam pali sustinet, » etc. Gregorius, lib. XXXIV *Moral*, cap. xvii : « Sicut inferius radix tegitur, sed ab Hia rami extrinsecus expanduntur, ita se superbia intrinsecus celat, sed ab illa protinus aperta vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, nisi hæc mentem in occulto constringeret. » Denique superbia hominem indecorum reddit et ignobilem, Prov. xi, 2: « Ubi

fuerit superbia, ibi erit el contumelia ; » et cap. xxix, 23 : a Superbum sequitur humilitas, el humilem spiritum suscipiet gloria. »

Ven IS. 15. QUICUMQUE TIBI ALIQUID OPERATUS FUERIT, STATO! EI MERCEDEII RESTITUE , — Scilicet « aille SOLis occasum, » si pauper sit, ut pracipilur *Deut. xxiv*, et *Lev. xni* : a Non morabitur, ait, opus mercenarii tui apud to usque mane, n

Vtn.it. 10. QUOD AB ALIO ODERIS FIERI TIBI, VIDE NE TU aliquando alteri facias. — Hoc est primum principium, ex quo omues virtutes proximum concernentes, quasi conclusiones educuntur, omniaque vitia proximum ludentia resecantur. Audi S. Chrysostomum, hom. 13 *ad Popul.*: a Non opus est multis sermonibus, neque prolixis legibus, nec varia doctrina. Voluntas lua sit lex. Vis beneficia capere; confer beneficium alteri. Vis misericordiam consequi? miserere proximi. Vis laudan? lauda alium. Vis amari? Ama. Vis primis partibus potiri? cede prius alteri. Tu sis iudex. Tu sis vitre tua legislator. » Et rursum : « Quod odisti, aliis ne facias. Per hoc quidem fugam a malo inducit, per illud autem virtutis operationem. Odisti contumeliam pati? neque tu alteri inideas. Odio habes falli? neque tu fallas alium. Et in omnibus generaliter, si duo hæc verba retineamus, alterius disciplina non indigebimus. »

Idem docet S. Augustinus, lib. II *De Ordine vitee*, cap. vm, ct lib. III *De Doctr. Christ*, cap. xiv, quin et Alexander Imperator, gentilis licet, teste Lampridio , « clamabat sapius quod a quibusdam, sive Judais, sive Christianis audierat et tenebat, idque per praeconem, cum aliquem emendabat, dici jubebat : Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris : » quin el Christus ipso hano virtutis normam sanxit, *Matth. vii*, 12 : « Omnia, ait, quaecumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facile illis. » Graea hic addunt : Vinum *ad ebrietatem ne Libas, cl ne ambulet ebrietas tecum in via tua*, quia faciet te cespitare et ruere in fossas et pracipllia, indeque in gehennam. Hebræus, cave tibi ipsi ab ebrietate-, et nulla unquam vanitas tibi arrideat.

'«*•««. 18. Paxkji TUUM et vinum tuum super sepulturam iusti constitue. — Hebraice et Grace : *Effunde j unes tuos et vinum tuum super sepulcra iustorum*. Munsterus per sepulcra accipit ora. q. d. Accipe vinum tuum, el panem pone in ore iustorum, ul non moriantur fame; sed nemo non videt hoc esse ineptum, alienum cl conlorlum. Nota v»tero w cr°° °^m Christianos (Roma praserlim et t''' in Africa) moris fuisse, ut fideles epulas ferrent i- bt«», ad sepulcra, et memorias martyrum, quas per martyres hoc quasi contactu sauctificatas, praelibabant ipsi et amici eorum, deinde eas erogabant in pauperes, qui in Ecclesia ad agapen in martyrum nalalitlis convocabantur, idque in honorem martyrum, atque hoc solitam facere S. Momcarn matrem suam narrat S. Augustinus, lib. VI *Confess*, cap. h

Nola *secundo* idem cos fecisse in sepultura defunctorum suorum, quorum dubia erat salus, vel gloria, scilicet eleemosynas, aut convivium, seu agapen hanc instruxisse in coemeteriis, aut templis; tum ad luctus solatium, tum ut animam defuncti, si poenis purgatorii detineretur, eleemosyna hac, et precibus pauperum expiarent. Verum quia ritus hic parentalis referebat mores gentilium, qui manibus suis (ita animas defunctorum, earumque genios, sive deos præsides vocabant) hoc modo parentabant, quasi anima defunctorum illis epulis vescerentur, ut patet ex Virgilio, VI *Aeneid.*, Plinio, lib. Vili, cap. xii, Macrobio, Cicerone et aliis, qua; proinde a Festo feralia et inferia, a Poetis liceatis coma, a Livio viscerationes, a Plauto pollinctura, a Nonio silicernia appellantur; quibus etiamnum utuntur Japones et Puritani, ut liquet ex *epist. Indicis*. Similiter propter abusus comessionum et computationum S. Ambrosius Mediolani hunc ritum epulandi e templis sustulit, cujus exemplum, docente postea S. Augustino , Africana Ecclesia secuta est, ac eleemosyna pro defunctis domi distribui coeperunt, uti etiamnum fit, etsi nonnullis in locis, uti in Hispania, panes in sepultura adhuc offerantur, qui sacerdotibus cedunt, ut orent pro anima defuncti, ait Sanchez. Haec omnia patent ex S. Augustino, lib. VI *Conf. cap. ii*, et *epist. G4*, et S. Paulino, *epist. ad Alethium*, et S. Chrysostomo, hom. 32 *in Matth.* Idem ergo innuit hic Tobias factitatum apud Judæos, et forte ab eis Christiani hunc ritum, uti et plures alios mutuati sunt. Sensus ergo est, q. d. Panem et vinum tuum distribue fidelibus pauperibus, ut ipsi orent pro defuncto jam sepulto. Hinc addit : et noli ex eo manducare lt bibere cum PECCATORIBUS, — scilicet, cum infidelibus, perversisque hominibus, tum quia eorum preces parum valent apud Deum, pro liberanda e poenis anima defuncti, tum ne ab eis discas polare et impie agere. Nam, ut ait Epictetus, u qui eum contaminatis versatur, contaminatus evadet; » et Theognis :

----- Ne te conjungito pravi»,
Sed conjunge bonis, cl ab bit bona plurima disces.
Cum pravis vivens, tu quoque pravus eris.

« Qui tetigerit picem, ait noster Siracides, cap. xni, vers. 1, inquinabitur ab ea : et qui communicaverit superbo, induet superbiam.» Paulo ante vero dixerat, cap. xii, vers. 13 : u Quis miserebitur incantatori a serpente percusso, ct omnibus qui appropiant bestiis? Sic el qui comitatur cum viro iniquo, ct obvolutus est in peccatis ejus. » Porro S. Gregorius, pari. III *Past. xxv*, sic explicat: u Panem suum ct vinum peccatoribus pnebet, qui iniquis subsidia pro eo quod iniqui sunt, impendit. Ende ct nonnulli hujus mundi divites, cum fame cruciantur Christi pauperes, effusis largitibus nutriunt histriones. »

Hinc ergo liquet esse Purgatorium, ac piorum

cleemosynas el suffragia animabuBin co delentis prodesse. Vide Bellanninum, lib.I *Dc Purgat*, cap. iii.Phira hac de redixiEcch*. xxx, 18,ad illa: «Ap-
positiones epularum circumpositas sepulcro. »
19. CONSILIUM SEMPER A SAPIEMI' PERQVIB, —
tum quia in propriis etiam sapientes ca»culiunt :
affectus enim excæcal rationem. Onde *Proverb*, in,
5, dicitur : « Ne innitaris prudenti^ tuæ, » tum
l (lu'fl 8aP*cnles sapientia dant consilia, el a sa-
pientibus sapientiam disces; un ie Græcus hic ha-
bet : *Consilium ab omni prudente guaras, ncque ul-
lum ulile consilium asperneris.*» Hebræus : « Audi
et accipe a quolibet, qui tibi dederit concilium
bonum. » Idem suadet Hesiodus, cujus versus
citat laudalque Aristoteles, l *Ethic*, cap. iv :

Is rursum bonus esi, puoi qui recta monenti.
At qui ox se nescit, cuiquam nec porrigit aures;
Ut bona percipiat^ demens et inutilis ille est.

« Fili, ait Ecclesiasticus, cap. xxxn, vers. 24,
sine consilio nihil facias, et post factum non pœ-
nitebis. » Et Salomon, cap. xix, vers. 20 : a Audi
consilium et suscipe disciplinam, ut sis sapiens
in novissimis luis. »
20. OMNI TEMPORE BENEDIC DECM, ET PETE AB EO
tT VjAS TUAS DiniGAT —dicens cum Psalmista, *Psal.*
cxvm : aUtmam (Domine) dirigantur vftn incæ
ad custodiendos justificationes tuas, v Et : « Vias
tuas, Domine, demonstra mihi, el semitas tuas
edoce me. » Ilebræi uberius hoc loco habent : n
*Omni tempore pete a nomino, ut ipse dirigat gressus
tuos atque consilium tuum : quoniam non est in homi-
nis manu consilium aliquod, sed in manibus Dei, qui
est benedictus : quia omnia, quæ voles, faciet, jus-
tumque humiliabit.* Græcus vero : *Dominum Deum
benedic omni tempore, et ab ipso pete ul rectas fiant
vias tuas, omneique semitæ, et consilia tua bene pro-
cedant, ecu secundentur. Neque enfin est ulla gens,
quæ consilium habeat : sed ipso Dominus bona omnia
dat, cl qucmcumque voluerit, humiliat, prout vult.*

Quin et Isocrates ad Dæinonicum : « Bona, ait,
deliberatio ab hominibus est, ejus prosperitas
(prospera exsecutio, prosper effectus) a diis. »

23. Nolitimere, filiimi : palperem qvidem vi- v«n
tam gerimus (Grece t—*ubaw*, id est mendica-
mus, vel mendici sumus), sed milta bona iiabb-
bimvs, si timuerimus Deum. — « Habebimus, » non
solum in futura vita, sed etiam in præsentī, ac
preserlim decus meritumque virtutis et pietatis.
Vidit hoc per umbram Cicero, qui *Tusntl.* i el ult.,
ait : a Quis dubitat quin in virtute divitiæ posita
sint, quoniam nulla possessio, nulla vis auri el
argenti pluris æslimanda quam virtus est? Ete-
nim si callidi rerum æstimalores, prata ct areas
quasdam magni æstimantl, quod ei generi posses-
sionum minime quasi noceri potest : quanti est
æslimanda virtus quæ nec eripi, nec surripi po-
test unquam; neque naufragio, neque incendio
amittitur, nec temporum, nec tempestatum per-
mutatione mutatur? Qua qui prediti sunt, soli
sunt divites; soli enim possident res el fructuosas
cl sempiternas. »

Hebræus habet : *Viriliter age, et esto robustus,
quin Dominus erit tecum ut te adjuvet, et prosperum
faciat, si requisieris eum in toto corde tuo, ct tota
anima tua.* Et postea : Si *timueris Dominum, ct
custodieris temetipsum ab omni peccato, ipse dabit
(ibi divitias) agnas.* « Vobis dico, ait S. Augusti-
nus, serm. 7 *De Tempore*, pauperes, qui mendica-
tis, qui de eleemosyna Christianorum vivitis :
Consolamini, consolamini, tribulatio vestra con-
velletur in gaudium, cl dolor vester in læliliam.
Non vobis sit ingratum, quod mendicatis, nec
ideo in corde vestro aliquid contra Deum dicatis :
quia ille justus et pius est in omnibus operibus
suis. Et te ideo fecit pauperem, ut sufferendo bre-
vem inopiam, æternam vitam acquireret. Et di-
vitem ideo fecit, ut dum superflua daret, reme-
dium peccatis suis acquireret. Et ideo patientes
estote el exspectate Dominum, n

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Raphael Angelus se Tobias ducem offert in Pages, spondeique Patri se cum incolumem duriurum et reducturum.

1. Tunc respondit Tobias patri suo, ct dixit : Omnia quæcumque præccpisli inibi faciam, pater. 2. Quomodo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. Ille me nescit, et ego cum ignoro : quod signum dabo ei ? Sed neque viam, perquam pergatur illuc, aliquando cognovi. 3. Tunc pater suus respondit illi, el dixit : Chirographum quidem illius penes me habeo : quod dum illi ostenderis, statini restituet. 4. Sed perge nunc, el inquire tibi aliquem fidelem virum, qui eat tecum, salva mercede sua: ut, dum adhuc vivo, recipias eam. 5. Tunc egres- sus Tobias, invenit juvenem splendidum, stantem præcinclum, el quasi paratum ad ambii-

landum. 6. Et ignorans quod Angelus Dei esset, salutavit euiu, et dixit : Unde te habemus, bone juvenis ? 7. At ille respondit : Ex filiis Israel. Et Tobias dixit ei : Nosti viam quæ ducit in regionem Medorum? 8. Cui respondit : Novi, et omnia itinera ejus frequenter ambulavi, et mansi apud Gabellili) fratrem nostrum, qui moratur in Rages civitate Medorum, quæ posita est in monte Ecbatanis. 9. Cui Tobias ait : Sustine me, obsecro, donec hæc ipsa nuntiem patri meo. 10. Tunc ingressus Tobias, indicavit universa hæc patri suo, super quæ admiratus pater, rogavit ut introiret ad eum. 11. Ingressus itaque salutavit eum, et dixit : Gaudium libi sit semper. 12. Et ait Tobias : Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, et lumen coeli non video? 13. Cui ait juvenis : Forti animo esto, in proximo est ut a Deo cureris. 14. Dixit itaque illi Tobias : Numquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages civitatem Medorum? et cum redieris, restituam tibi mercedem tuam. 15. El dixit ei Angelus : Ego ducam et reducam eum ad te. 16. Cui Tobias respondit : Rogo te, indica inibi de qua domo aut de qua tribu es tu? 17. Cui Raphael Angelus dixit : Genus quæris mercenarii, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo eat? 18. Sed ne forte sollicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiæ magni filius. 19. Et Tobias respondit : Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris quod voluerim cognoscere genus tuum. 20. Dixit autem illi Angelus : Ego sanum ducam, et sanum tibi reducam filium tuum. 21. Respondens autem Tobias, ait: Bene ambuletis, et sil Deus in itinere vestro, et Angelus ejus comitetur vobiscum. 22. Tunc paratis omnibus, quæ erant in via portanda, fecit Tobias vale patri suo et matri suæ, el ambulaverunt ambo simul. 23. Cumque profecti essent, cœpit mater ejus Here, et dicere : Baculum senectutis nostræ tulisti, et transmisisti a nobis. 24. Nunquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum. 25. Sufficiebatenim nobis paupertas nostra, ul divitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum. 25. Dixitque ei Tobias : Noli Here, salvus perveniet filius noster, el salvus revertetur ad nos, et oculi lui videbunt illum. 27. Credo enim quod Angelus Dei bonus comitetur ei, et bene disponat omnia, quæ circa eum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos. 28. Ad hanc vocem cessavit mater ejus Here, el tacuit.

vm. s.
Riphael
dm vil-
lorum.

Ewm-
P!*

5. TntC egressus Tobias invenit juvenem SPLENDIDUM, STANTEM PHÆCINCTIM, ET QUASI PARATUM AD ambulandum. — Erat hic Raphael Angelus, qui apparuit Tobiaē, » ob vigorem et robur, utpotc immortalis, æternus, immutabilis, ideoque nunquam senescens aut deficiens; ut « splendidus, u ob splendorem, tum natura Angelica:, quæ purus et lucidissimus est spiritus, tum gloriæ bealificæ, ut u stans præcinctus, » quasi dux viæ; est enim Raphael prases viarum cl viatorum. Quocirca ipse Vasco Gamie, misso ab Emmanuele rege Lusilaniæ ad aperiendam viam iu Indiam orientalem, eamdem ipsi et fidei Christiana: aperuit anno Domini 1496. Audi nostrum MalTroum, lib. 1 *Illostor. Indica* : « Prrotiroti (navi) inditum est nomen a S. Gabriele, ut quæ ex orbe nostro ad antipodas viam Evangelio muniebat, sub tutela prrosidioque lateret Archangeli potissimum ejus, qui primus c cœlo, terris olim attulit Evangelium : secundam Archangelo Raphaeli, viatorum duci ac tutori dicarunt.» Deinde superato Bonn' Spei promontorio appulerunt ad locum, cui, ut ait Maffroux, « Bona Signa nomen impositum, et amicitia cum Barbaris inita, subducta naves, et multis in locis reffectæ : ibidem

columna cum titulo Raphaelis Archangeli de more fixa. » Sic Theodosii Imperatoris exercitus ab Angelo (Raphaële, vel ejus assecla pastoris persona induto) per paludes viasque invias ductus, Ravennam se recepit, et Joannem tyrannum proiligavit, anno Domini 425, ut narrat Socrates, lib. Vil, cap. Lxxiii, et ex eo Baronius, tom. V. Simili prorsus viatoris specie Raphael Angelus ducem viæ se obtulit S. Macario Romano; iisdemque pene verbis, quibus hic Tobiam eum compellavit, imo eum deduxit ad loca tormentorum, in quibus torquentur impii, et gaudiorum in quibus exsultant justi. Ita habet vita S. Macarii in Vilis *Patrum*, apud nostrum P. Ilcribium Roswey-dum. 7. Ex filius Israel. — Veruni dicit Raphael, tum quia ipse veniebat ex urbibus filiorum Israel, utpote fidelium, quorum sanitatis et salutis causa sibi erat a Deo demandata. Unde Lyranus et Dionysius Carthusianus inquirunt : « Quæ ab Angelis inter homines dicuntur et fiunt, sunt figurativa : et locutio, qua dicit Raphael se ex Israelis filiis esse significat esse charitatis conjunctionem, qua S. Angeli devotis fidelibus conjunguntur : » tum quia « Israel » Hebraico idem est quod *domina**

bitur Deus, sive *dominans Deus*, cujus ipse u.-quc ut cæleri Angeli sunt creatura, et quasi filii, juxta illud Job, cap. xxxviii : « Ubi eras cum me laudarent astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei? » puta SS. Angeli. Aliter Sanchez *Israel*, inquit, Hebraice idem est quod tir *videns Deum*. Raphael ergo est Israel et Israelita, quia videt Deum facie ad faciem, et hac visione beatur. 8. Quæ (Rages civitas) posita est in monte Ecbatanis. — Ecbatana, sive Ecbatanis est nomen indeclinabile urbis Medorum, quæ deinde toti monti et planiUei adjacenti, ubi sita erat Rages, nomen dedit suum. Unde Debrai habent : *Est iter duorum dierum ab Ecbatanis usque Rages ; et Rages quidem est in montanis, Ecbatanis autem in planitie campi*. 12. Et ait Tobias : Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, et lumen coeli non video? — *Primo*, Hugo sic explicat, *q. d.* Apprecatus es mihi gaudium : videris ergo scire modum, quo visum recipere, ideoque gaudere queam, dic illum si nosti. *Secundo* Dionysius, *q. d.* Non cupio in hac vita gaudium, cum cæcus nunc vivam, et propediem moriturus sim, futura gaudia desidero. *Tertio* et genuine, *q. d.* Eheu qua ratione gaudere queam, qui omni luce destitutus, in tenebris crocitatatis obscuram, miseram et mæstam vitam ago? 17. Genus quæris mercenarii. — Vide hic miram dignationem et demissionem magni S. Raphaelis, qui se vocat facilque quasi servum mercenarium Tobiaē; unde et servi formam speciemque induerat. Causam dat S. Augustinus, serm. 226 *DeTemp.* qui est *De Tobia: a* Quid, inquit, meruistis, pater Tobit (sic enim Græca vocant patrem Tobit) filiusque Tobia, mercenarium habere coelestem, et tanquam operarium locare terrestrem? Celavit vobis Angelus nomen, Azarias sum, inquit, Ananiæ magni filius : et non dixit : Ego sum Raphael Angelus. Celavit in primo nomine dignitatem, ne faceret locatori terrorem. Si enim diceret : Ego sum Angelus, non esset Tobiaē mercenarius. Servata dignitas nominis, ul postremo magnitudo claresceret dignitatis. Unde recte hoc documentum morale colligit et subjungit : Videte, diarisimi, quantum sil eleemosynæ meritum. Angelum meruit habere operarium. Videtis quantum proficit mortuos sepelire, ut oblatio ejus per Angelum Raphaelem ad coelestem ascenderet majestatem. Videtis quia eleemosyna a morte liberat, et ipsa purgat peccata, facit purgationem oculorum, liberat a tenebris peccatorum. » Disco ergo hic quod tantum viro ducem, puta S. Raphaelem, meruerit eleemosyna, cl pietas utriusque Tobiro, patris scilicet et filli. 18. Ego sum Azarias Ananiæ magni filius.—Witakerus scribens contra P. Edmondum Campianum, p. 77, ait Raphaelem hic mentiri : sed apage impudens blasphemia. Dico ergo Angelum diccro veri)in : primo, quia, ul ait S. Athanasius in *Synopsi*, Raphael Tobiam comitatus assumpsit affi-

Un. i».

Vw».(7.

giem et formam Azanæ, ejusque personam pra se ferebat : sic imaginem S. Petri per metonymiam vere vocamus S. Petrum. Sic *Gen.* xxxi, 13, Angelus vere ait : « Ego sum Deus Bethel, » quia loquebatur in persona Dei, quasi ejus legatus. Sic *Exodt* XX, Angelus, vice Dei promulgans Decalogum , ait : « Ego sum Deus, » quia loquitur in persona Dei. Addunt aliqui ex S. Thoma, t *part. Quast.* LI, art. 2, Raphaelem dici Azariam, quia corpus Azariæ jam vita functi ex sepulcro assumpserat et induerat. Verum hoc indecens fuisset, nec sufficeret, quia corpus zizario non esi Azarias. Denique, male id colligunt ex S. Thoma, qui Angelis tribuit corpus aereum. *Secundo*, quia, ut ait S. Gregorius, *hom.* 34, Angeli in se non habent nomina, cum invicem videant et colloquantur facie ad faciem, sed ea sortiuntur et assumunt, ratione ministerii quod apud homines obeunt. Sic Michael pugnans pro fidelibus cum dracone superbo assumit nomen humilitatis, seque vocat Michael, id est, « quis ut Deus?» *Apocal.* xn. Gabriel vero idem est quod « fortitudo Dei, » quia præest præliis Dei. Raphael idem est quod « curatio Dei, » quia ipse crocilate Tobiaē curavit. Idem hic se vocat a Azariam, » ul est auxilium vel adjutorium Dei, quia ipse roque ac omnes Angeli sunt a administratorii spiritus,» ut ait Apostolus, *Ilcbr.* cap. i, vers, ult., hoc est ministri et adjutores Dei. Porro Groca habent : *Ego sum dc genere Azariæ et Ananiæ magni et fratris tui, q. d.* Ego sum junior, sive minor Azarias filius senioris Azariæ, qui fuit filius magni Ananiæ, sive parentis Ananiæ, ut habet Hebraus. Raphael enim cæterique Angeli sunt filii Azariæ senioris, id est filii Dei, qui est compar el adjutor magni Auaniro, id est Dei patris. Posset quoque Azarias significare *prohibitio*, vel *retentio Dei*, a radice IXp *atxar*, id est prohibuit, collibuit, clausit, quia Raphael cohibuit Asmodroum, cumque iu deserto conclusit. Posset rursum « Azarias » significare *divitem*, vel *divitias Dei*, a radice *"VSJ asear*, id est dives fuit : aut thesaurus Dei, a radice IXIN *otsor*, id est thesaurus : ipse eteuun thesauros sapientias el beneliceutiro Dei in se continet, eorumque est minister et dispensator. Posset denique » Azarias » verti *beatus*, vel *beatitudo* Dei, a radice TTC'X *asro*, id est beatitudo. Ananiæ magni filius. — Ananias si per n *chet* scribatur, ut Hebraice dicatur Chananias, ideai est quod *gratia Dei*, ait Beda, sive ut Paguinus, *donum, miseratio et gratificatio Dei*, sive *Deus donans, miserans et gratificans*; hujus enim filii sunt Angeli, ipseque Raphael, quia gratis ab eo acceperunt angelicam suam naturam, gratiam et gloriam, idque ut vult Franciscus Suarez el alii, per mérita Christi, qui proinde per Anonima hic accipi potest, ut ipse sit pater, princeps et Dommus Raphaelis omuiumque Angelorum, ut docet Apostolus, *Ephes.* i, et *Ilcbr.* i.

Si autem *Ananias* scribatur per y *ain*, idem est quod ḡn* py *anan ta*, id est nubes Dei, quin scilicet Raphael et Angell sunt filii Dei, qui est invisibilis, et per gloriam incomprehensibilis, cujus rei symbolum est nubes. Inde nubes in Scriptura dicitur latibulum, et quasi vestimentum Dei, quia Deus in nube se abscondebat et loquebatur, responsa dans ex propitiatorio, *Levit.* xvi, 2, ac per nubem passim apparebat Mosi et filiis Israel. Idem Dei imitatione fecit hic Raphael, qui per naturam suam Tobiae erat invisibilis, ideoque corporo quasi nube se textit, et idcirco Tobiae incognitus fuit in via. Hinc patet nomen Azariae et Ananiae hic magis esse appellativum quam proprium, do quo mox plura.

unbwl Allegorico Raphael fuit hic typus Christi. Ipso est a Azarias, » id est *adjutor Dei*, ad illuminandum, redimendum et salvandum homines cæcos, ac magni Annniæ, id est Dei patris, ejusque grati© et misericordi© filius, quia in ipso sunt omnes thesauri sapienti© et grati© Dei absconditi, in coque « inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, » *ad Colos.* n,9, ideoque ipse jure Anania», id est charitum et gratiarum filius est et appellatur. Iloo est, quod ait Christus, *isaia cup.* L, vers. 7 : « Dominus Deus auxiliator meus; » et cap. uni, vers. 7 : « Miserationum Domini recordabor. » Tropologice Azarias fuit S. Paulus et Apovirique Apostolici; hi enim sunt Dei adjutores in salute hominum procuranda. Unde ipse ait II Cor* v, 19 : < Dedit nobis ministerium reconciliationis », pro Christo ergo legçüione fungimur, Unquam Deo exhortante per nos : Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. »

.varo, porro Arati® nomen apud Hebræos fuit Illustre, ideoque magnorum Regum, Principum, Pontifioum. Prophetarum, Cantorum. Rex enim Ozias filius Atnazi® dictus est Azarias; ac Pontifex, qui animose restitit Orice regi volenti offerre incensum, pariter dictus est Azarias, ut palet II *Paral.* XXVI, fullque filius Johanan Pontificis, ut palet I *Par.* vi, 10. Johanan autem idem est quod Ananias I huiccoævus fuit Tobias. Fuit rursum alius Azarins Pontifex filius Sadoc Pontificis tempore Salomonis, de quo III Ró/. tv, 2, el I *Paral.* vi, 9. Fuil el tertius Azarias filius Illelckeel pater Sarai® Pontificum, avuMpie Esdræ, qui Ezechiae regis pi tittm ad 'iv.t, II *P'z!*xxvi. IO,cil *Esdræ* VII, 1. Fuit insuper Azarias filins Nathan præfeclus aulicorum Salomunis, Hl 1kg. tv, ÍJ. Fuil Azarias filius Lilian, nepos Phares cl abnepos Jüdæ Patriarch®, I *Paral.* u, 8, 38, alius nominatur Azarias films Jesus. Ad hæc fuit Azarias propheta, qui vaticinando animavit Aza regem Juda ad destruendum idola, II *Paral.* xv, 1 cl scq. Rursum filius JovipUal regis Juda vocatus fuit Azarias, U *Paral.* xxi*2. Fuit et Azarias princeps Israelis, qui Israelita.* pripdim cx Juda abactam restituere generose cocidt, II *Paral.* xxvni. 12, tempore Achaz Regis Jud *, c h pariter coævus fuit Tobias Ac ut plu-

res alios taceam, Ananias, Azarias et Mlzacl fuerunt Ires adolescentes regii, socii Daniells Prophe- to, qui ob Dei cultum in fornacem ardentem con- jecti, in ed ilhesi permanserunt, *Daniel.* Di, atquo ex Azaria Levila prognalus est Samuel Ptophela, ejusque nepos Ilcman Cantor in tempio, tempore Davidis, I *Paral.* vi, 46. Ad omnes hos alludit hic Ad quem Raphael, sed præsertltn ad Azariam Pontificem . 'nçvli! filium Johanan, sive Ariani®. Est enim RaphaeliU' 4C

rex Angelorum, sicut Asmodæus dæmonum, ut dixi. Idem quasi Pontifex obtulit incensum Deo, scilicet proces Tobiae, cap. xii, vers. 12 ; idem ut cantor assidue canit Deo : « Saucius, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, d *isaia* vi, 3. Ipse enim estex Seraphinis. Idem est Propheta, quia hic Tobiae curationem cæcitatis prædicit, imo præ- sllllt. Qüotirca recte notai Salianus, toni. IV, anno mundi 3226, num. 3. Azariae nomen non tam esso proprium quatti nppellalivuin, nipote quod sib/ honoris causa nulli Pontifices, quasi agnomen asciverunt, quasi eo postulantes et sperantes auxilium Del (hoc enim significat Azarias). Nam Sep- tuaginta Siltlni lilium Joiadæ, non Zachariam, sed Azariam vocant, II *Par.* xxiv. Et Rex ipse Ozias in libris RcgUti dicitur Azarias, el quidem cog- nomento, ut ait S. Hieronymus in cap. i *Amos.* Et Pontifex qui tempore Ezechiae floruit, a Josepho et Chronologis llebræis vocatur Norias, II *Paral.* XXXI, 10 el 13, Azarias nominatur.

19. Et Tobias rbspondit : Ex magno genere es v.n. ia- t o. — Addunt Græca eum subjunxisse : *A/uuiiam cl Jonathan Magni illius Samiæ* (llebræus, *Semolth.* id est pacifici, vel retribuentis) *filios ego novi jam tum, cum Jerosolymam una adorandi, et primogenita decimasque fructuum consecrandi causa proficisceremur; non enim in errorem cognatorum nostrorum ad ductifuerunt, ul adorarent vitulos aureos a Jeroboam in Israel erectos.* Ex hisce verbis liquet : *primo*, vere ævo Tobiae fuisse Azariam filium Ananiae; *secundo*, Ananiam fuisse Israelitam, non Judæunq; *tertio*, fuisse virum fidelem et pium; *quarto*, Tobiae cognitum et amicum, ideoque Azariae ejus filii speciem et nomen assumpsit Raphael.

21. Angelus ejus comitetur vobiscum. — Bino Vh >.d patet illo ævo Tobia in cl fideles credidisse Ange- los custodes singulis hominibus a DeodepulaloS; cos comitari, dirigere, instruere, defendere, etc. Græca addunt Tobiam Angelo pro mercede sui ducatus promisisse drachmam per diem, et neces- saria ad vitam el vicium, atque si sani redii^sent, additurum se honorarium super mercedem. Dra- chma auri est coronatus Francicus, qui nimium erat Tobiae pauperi pretium; quare drachma ar- genti, quæ valet Regalem Hispanicum quinque stuferorum, sive decem bajocorum hic accipien- da videtur.

23. Cumque profecti essent* — nddunt GnrcL, *et canis pueri cum eis*, quod habet cap. sequenti; vers. 1.

27. Comitetur ei, — id est, eum vel cum eo.

Neo putes esse solœclsmum, sic enim loquitur dicimus : ipse mihi est comes; comitari enim est Cicero, *Tusculm. Qwitfonibus*, cap. 7, et sic latine esse comitem.

CAPUT SEXTUM.

8Ĭ.N0PSIS CAPITIS.

Raphael monet Tobiam, ut piscem se invadentem branchia ex aquis extranat, exenteret, ac cor, fel, jecur ad phannaca reservet; detude, ut Saram sibi postulet uxorem a Pagúele patre.

1. Profectus est autem Tobias, et canis secutus est eum, et mansit prima mansione juxta fluvium Tigris. 2. Et exivit ul lavaret pedes suos, et ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum. 3. Quem expavescens Tobias clamavit voce magna, dicens : Domine, invadit me. 4. Et dixit ei Angelus : Apprehende branchiam ejus, et trahe eum ad te. Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, el palpitare cœpit ante pedes ejus. 5. Tunc dixit ei Angelus : Exentera hunc piscem, el cor ejus, et fel, et jecur repone tibi; sunt enim hæc necessaria ad medicamenta utiliter. 6. Quod cum fecisset, assavit carnes ejus, el secum tulerunt in via : cantera salierunt, quæ suffleerenteis, quousque pervenirent in Rages civitatem Medorum. 7. Tunc interrogavit Tobias Angelum, et dixit ei : Obsecro te, Azaria frater, ut dicas mihi quod remedium habebunt ista quæ de pisce servare jussisti? 8. Et respondens Angelus, dixit ei : Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum, sive à viro, sive à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos. 9. Et fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, et sanabuntur. 10. Et dixit ei Tobias : Ubi vis ut maneamus? 11. Respondensque Angelus, ait : Est Ide Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua, el hic habet filiam nomine Saram ; sed neque masculum, neque feminam ullam habet aliam præler eam. 12. Tibi debetur omnis substantia ejus, et oportet eam te accipere conjugem. 13. Pete ergo eam a patre ejus, et dabit tibi eam in uxorem. 14. Tunc respondit Tobias, et dixit : Audio quia tradita est septem viris, et mortui sunt ; sed el hoc audiui, quia dæmonium occidit illos. 15. Timeo ergo ne forte et mihi hæc eveniant : et cum sim unicus parentibus meis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad inferos. 10. Tunc Angelus Raphael dixit ei : Audi me, et ostendam tibi quæ sunt, quibus prevalere potest dæiuouium. 17. Hi uamque, qui conjugium ita suscipiunt, ul Deum a se et a sua mente excludant, et suæ libidini ita vacent, sicut equus cl mulus, quibus non est intellectus : habet potestatem dæmonium supéreos. 18. Tuautem cum acceperis eam, ingressus cubiculum, per tres dies coutiueus esto ab ea, el nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea. 19. Ipsa autem nocte, incenso jecore piscis, fugabitur dæmonium. 20. Secunda vero nocte, in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris. 21. Tertia autem nocte, benedictionem consequeris, ut filii ex vobis procreentur incolumes. 22. Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.

nik 1

1. Et canis secutus est eum, — uti canes familiares sequuntur heros, a quibus uutriuutur. Dicit hoc ad nexum historiæ : nam mcusti parentes ex pnecurrentlc cano cognoverunt reditum Tobia, cap. xi, vers. 9.

Et mansit piuma mansione juxta fluvium Tigris, — puta in domo, vel hospitio Tigri adjacente. Exierat enim illo die e Ninive, quæ Tigri adjacet.

2. Et exivit (ex hospitio ad fluinen Tigrini 1, Ven. t. ut lavaret pedes suos, — ex itinere fatigatos, ac pulvere el sudore sordidos el olidos.

Er ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum. — Quæres : Quisnatn fuit hic piscis? *Primo* aliqui censent fuisse cætutn, sive balænam ; hæc enim homines vorat et glutit. Verum balamos, utpote vastissimas. non capit Tigris fluvius, sed

k«p.

vastum mare, Rursum balænam solus Tobias extrahere nequivisset.

'v i\ *Secundo*, Dionysius Carthusianus putat fuisse crocodilum : hic enim ex Nilo egreditur et homines in terra insequitur, necat el devorat. Est enim amphibius, tamque in terra, quam in aquis degit el pascitur. Verum crocodilum extrahere nequivisset Tobias. Adde : Crocodilus in terra vivit; hic autem piscis, extractus in terram a Tobia, cœpil a ante pedes ejus palpitare, » deficere et mori, uti solent pisces extra aquam.

'»nio *Tertio*, Rabbini, quos sequitur Georgius Vetus, tom. VI, *Problem*, clxxxv, censent esse lucium piscem, qui vorax est, adeoque cæteros pisces devorat, ideoque dicitur lucius, Græce τὰυΓῆ, id est lupinus, quasi lupo piscium. Verum lucii non sunt tam grandes et audaces, ut hominem invadere audeant.

(hinto *Quarto*, ergo verisimilius Franciscus Valesius urim. *Sacra Philos*, cap. xlii, ex Plinio, Menandro et Caligar» ûliis censet hunc piscem fuisse callionymum, id «i pbeii est, pulchri nominis, qui maximus est, carnivorus et voracissimus, dentes habens serratos, ac oculos iu vertice capitis fixos; unde et uranoscopos, id est, cœlum spectans vocatur, et os inter oculos situm, ideoque ab Italis vocatur *bocca in capo*; unde ejus aspectu territus fuit Tobias. Abundat felle, quod valet ad albugines ex oculis extergendas. Ita Dioscorus, lib. I, cap. xevi, Galenus el Plinius, lib. XXXII, cap. vii, sub initium, quem audi : a Callionymi fel cicatrices sanat, et carnes oculorum supervacuas consumit; nulli hoc piscium copiosius. Idem piscis et uranoscopos vocatur ab oculo, quem in capite habet. » Hic ergo a exivit a non in terram, sed extra aquam, caput et guttur erigens et extendens, a ad devorandum eum, » scilicet Tobiam. Adde : Oppianus, libro II, callionymum vocat eo quod interdiu indormiat, noctu vigilet prædæ qnrtrcndæ causa, uti fures interdiu dormiunt, noctu vigilant, ut furentur. Igitur potuit hic piscis e Tigri egredi iu arenam vicinam, ibique Tobiam invadere. Subjungit Oppianus adeo voracem esse hunc piscem, ut ciborum copia nimis distento ventre disrumpalur et emoriatur, quo tristi exitu homines a luxu crapulaque deterret. Piscem hunc graphice per omnia membra describit* Guillelmus Rondelelius, lib. X *De Piscibus*, cap. ull., ubi et addit eum callionymum, id est, pulchn nominis dici, eo quod, licet in se sit fœdus et turpis, oculos tamen habeat in vertice, ut semper in cœlum suspiciat, quæ forma dignior est homine, quam pisce. Hominis enim proprium est sursum aspicere et mente cœlum contemplari, fragilia et caduca quæque falso in bonis a vulgo habentur, contemnere, el infra se posita despiciere : ergo hominis mens, æque ac nomen, sit uranoscopo» juxta illud Ovidii :

0« tannai wblime dedit, calumque lucri
lusui, et enxloa ad I Tere vullus.

Dices : Callionymus, teste Plinio et Oppiano, est piscis marinus ; hio aulem erat ex Tigri iluvio. Respondeo : Pisces marini sæpe in magnis fluviis reperiuntur, præsertim in maris refluxu, quando fluvii exundant. Pisces enim amant aquam dulcem, qualis est in fluviis, sed mirum est callionymum, qui duorum pedum mensuram non excedit, teste Rondeletio et Aldrovando, ausum fuisse Tobiam invadere : verum piscis hic vorax est æque ac stolidus, ideoque Tobiam invasit.

8. Cordis ejus particulam si super carbones ponas (asses), fumus ejus extricat omne GENUS DÆMONIORUM. — Quæres qua vi ac virtute piscis hujus cor æque ac fel vers. 19, fuget dæmones : cil Valesius, *Sacra Philos*, cap. xxviii, dicit pisci huic virtutem supernaturalem a Deo fuisse tributam vi? ad fugandum dæmones, sicut igni inferni eadem tributa est ad eos torquendos, atque aquæ benedictæ data est vis eosdem fugandi, el animam a culpis abluendi. Innuitur hæc virtus verbo « extricat! p Favent Guilielmus Parisiensis, lib. *De Universo*, Dionysius Carthusianus, Petrus Gregorius Tolosanus, *Syntagm. Juris*, lib. XXXIV, cap. xi», Hieronymus Mengus in flagello dæmonum, dicentes dæmones ob superbiam a Deo subjici certis corporibus, ac herbis. Verum hæc virtus in hoc pisce est inaudita, nec unica ejus suffumigatio potuit habere vim perpetuo arcendi dæmonem, « ita ut ultra non accedat, » ut hic dicitur.

Secundo, noster Sanchez censet dæmonem fugari fumo cordis piscis hujus, ex eo quod hæc suffumigatio rei tam vilis fiat in dæmonis ignominiam et contemptum, quem ipse, utpote superbissimus non ferens, abijt et refugii. Hinc exorcistæ energumenis colaphos impingunt, ridicula simulacra rerum turpissimarum e collo suspendunt, et probrosis verbis dæmonem exagitant, quæ ille ex superbia sustinere nequit, ideoque non raro abscedit, uti experientia constat : unde et in libro, qui inscribitur *flagellum temonum*, asseritur suffitus hosce adhibendos energumeno, et ignominiosa verba in dæmonem jacienda. Unde in eo exorcismo quarto ita ab exorcista appellatur dæmon : u Spiritus immunde, miserrime, tentator, fallax, pater mendacii, hæreticc, fatue, bestialis, furiose, tui Creatoris inimice, luxuriose, insipiens, crudelis, inique, prædo, bestia, serpens et sus macra, famelica, et immundissima, bestia scabiosa, bestia truculentissima, bestia omnium bestiarum bestialissima, ejecte de paradiso, de gralia Dei, de loco inenarrabili, de consortio et societate Angelorum, creatura damnata, reprobata, et maledicta a Deo in æternum ob superbiam et nequitiam tuam, scelerate et nefande, maledicte, el excommunicate, blaspheme, damnate atque damnande. » Priscique hujus moris index est etiam Prudentius *Contra Symmachum* :

Intonat antistes Domini : Fuge, callide seqciens,
Exue le membris, el spiras s Ive latentes;
Ibnciplum Christi, fur corruptissime, vexas.

Tertio. *Tertio* planius et plenius Lyranus, Serarius et Abulensis in I *Bcg.* xvi, Quæst. XLVI, et Pererius in *Daniel*, pag. 272, censent fumum cordis piscis callionymi expulisse dæmonem inchoate vi naturali, ut insinuat hic Raphael, sed complete vi Angelica et rodesti. Naturali, nimirum impediendo actionem dæmonis, per dispositionem contrariam, quomodo musica Davidis impediēbat agitationem Saulis per dæmonem. Dæmon enim agit per naturales causas et humores maxime melancholicos : quod ergo humores hosco tollunt vel minuunt, dæmonis actionem et vexationem infringunt. Hinc idipsum dicitur facere ruta, hypericon, cornua caprina, artemisia, cameleontis jecur, lapis Sandios, et Chrysolytus, etc. Quia (si tamen id verum est) nimirum discutiunt melancholiam, exhilarant animam, itaque moerorem, perturbationem et anxietatem, ac desperationem, quam suggerit dæmon, dissipant. Vide Serarium et Delrio in *Magic*, lib. III, Quæst. XXVII, sect. u. Completa tamen causa, abigens dæmonem, fuit Raphael Angelus, qui ad suffitum jecoris propter merita et orationem Tobiae fugabat dæmonem. Hoc autem tacuit Raphael, et suffitum prætexuit, ne so patefaceret, neve Tobias sciret cum esse Angelum, quem quasi hominem habebat viæ comitem et ducem ; sicut eadem de causa vocavit se Azariam, ac cum Tobia comedit et bibit. Id ita esse indicant Græca, quæ hanc vim non tribuunt cordi piscis ; sed sic habent : *Fac fumigare cor et jecur coram viro, et non perturbabitur amplius*; quia, scilicet, ad hoc signum ego ex conducto et promisso meo pellam, et fugabo dæmonem perturbationis auctorem. Unde et cap. vi, vers. 2, dicitur : « Protulit (Tobías) de cassidili suo partem jecoris, posuitque eam super carbonēs vivos; tunc Raphael Angelus apprehendit dæmonium, et religavit illud in deserto : » non ergo jecur piscis, sed Raphael apprehendit et fugavit dæmonem, non tantum ex domo Raguelis, sed ex Iota Media. Simili modo Magi et Sages per certas herbas et signa maleficii nocent, bestiasque el pueros occidunt, cum tamen illa per se ad hoc inefficacia sint, nullamque habeant vim physicam, sed tantum moralem, scilicet, ex pacto dæmonis. Dæmon enim, posito signo a se dato, damna hæc per se bestiis et infantibus infert.

Mystice Beda : a Piscis, inquit, qui Tobiam devorare cupiens, Angelo docente, occisus est, Diabolum significat, qui, dum in Redemptore nostro carnem appetiit, captus est potentia divinitatis. » Ex adverso S. Augustinus, serm. 4 *Dc Petro et Paulo* : a Est, inquit, Christus piscis illo, qui ad Tobiam ascendit de lumine vivus; cujus jecore per passionem assato, fugatus est diabolus; et per amaritudinem fellis afflatus est cæcus, et illuminatus est mundus. » Sic Optatus Milvilanus in III *Contra Parmen*, per piscem Tigris accipit Christum.

Extricat. — Nola : Proprium est dæmonis intricare, Raphaelis vero et Angelorum, extricare : sicut enim piscator pisces hamo et venator feras laqueo, aves vero visco et reti implicare satagit, ut capiat ; sic dæmon corpus et animam variis doloribus, majoribus curis, angoribus, difficultatibus, scrupulis, litibus, rixis, concupiscentiis, intricare contendit, ut se expedire nequeat, sed fiat ejus et gehennæ præda. Vide S. Gregorium, XXXII *Moral*, cap. xvii, ad illa *Job* xli, 12 : *Nervi testicularum ejus perplexi sunt.* « Suggestionum, inquit, illius (dæmonis) argumenta implicatis inventionibus illigantur, ut plerosque ita peccare faciat, quatenus si forte peccatum fugere appetant, hac sine alio peccato non evadant, et culpam faciunt, dum vitant; » idque variis exemplis demonstrat, et tandem viam ex hoc labyrintho se extricandi, ostendit per hanc regulam, quasi per filum Ariadnes : a Dum mens inter minora et majora peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato evadendi aditus patet, minora semper eligantur ; quia ei qui murorum undique ambitu, ne fugiat, clauditur, ibi se in fugam præcipitat, ubi brevior murus invenitur.»

9. Er fel valet ad ungendos oculos, in quibus *Ve***£* FUERIT ALBUGO, ET SANABUNTUR. — *Quæres an Tobias per fel hujus piscis naturali ejus vi et virtute visum receperit.* Respondeo affirmative, Deo ToU*! tamen vel Raphaële cooperante et supplente, quod causæ illi naturali, puta felli piscis deerat, si videlicet stercus illud calidum hirundinum humorem crystallinum et vim visivam internam Tobiae non extinxerat, sed tantum albuginem et pelliculam oculis ejus obduxerat; hanc enim crosit fel piscis, uti indicatur cap. xi, 13. Sic enim ibi dicitur: «Tunc sumens Tobias de felle piscis, livinil oculos patris sui. Et sustinuit quasi dimidiam fere horam; et cœpil albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi. Quam apprehendens Tobías, traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit. Quid clarius: clariora tamen ibidem sunt Græca, quod sic habent : *Inspersit fel super oculos patris sui, dicens : Confide, pater. Ut autem erosi sunt, detrivit oculos suos, et desquamata sunt ab angulis oculorum albugines. Et videns filium suum, procidit super collum ejus, et ploravit et dixit : Benedictus es, Deus.*

Secundo, quia hanc virtutem felli callionymi tribuit Plinius, lib XXXII, cap. vii, et Franciscos Valesius, S. *Philos*, cap. xlii, quem audi : « Quia, cum ad extergendas albugines nihil magis a medicis omnibus celebratum sit, quam fel, inter omnia ejus genera, omnium maxime commendatu fel callionymi piscis, et mox hienæ. » Galenus quoque, libro X *Dc simplicium medicamentorum facultatibus*, capite xii : «Porro, inquit, quorundam animalium bilis singulariter a medicis extollitur, tanquam aciem exacuat oculorum, ctsuffusionum initia digerat, veluti piscis, quem vocant callionymum, hieme, et scorpii

marini, turn galli et perdicis. » Sic ille. Idem docet Ælianus, lib. XIII, cap. xrv, cæterique medici. Ita censent Lyranus, Dionysius, Serarius et alii.

Dices: Tobias erat excæcatus,planeque caecus; ergo a felle piscis visum recipere non potuit. Respondeo, erat caecus exterius ob pellem oculis obductam, non interius, ut vis visiva fuerit extincta, ideoque erat cæcus actu, ac potentiam proximam videndi amiserat, non remotam et radicalem : si quis contendat eum omnino fuisse cereum, el vim visivam amisisse, ncesse est ut consequenter dicat cum non felle piscia, sed sola virtute divina supernaturali illuminatum fuisse, uti dixi de fugatione Asmodæi per cor piscis. Allegorico Tobias, per fel illuminans patrem, fuit typus Christi, qui cæcum a nativitate illuminavit sua saliva et luto, *Joan.* cap. ix, vers. G.

Tropologice, fel est amarities perversitatis et tribulationis, quæ oculos mentis meile voluptatis terrena) excæcatos, eo discusso aperit, ut videat peccati turpitudinem, gehennæ atrocitatem, virtutis pulchritudinem, Dei bonitatem, cœli gaudia, etc.

Mystice S. Prosper, parte II *Promis*, cap. xxix: « Mysticum, ait, actionis hujus hoc est, quod ex interioribus piscis, et dæmon fugatus est, et Tobias illuminatus. Hòc agit piscis magnus ex passione sua Christus, purgans Mariam, ex qua expulit septem dæmonia. « Et postea : « *i/Kn* namque, Latine piscem, sacris litteris majores nostri hoc interpretati sunt, ex Sybillinis versibus colligentes, quod est Jesus Christus Filius Dei salvator, piscis in sua passione decoctus, cujus ex interioribus remediis quotidie illuminamur et pascimur. »

Vm u 14 et 15. Audio quia tradita est septem viris, *** 15** ET MORTUI SUNT : SED ET HOC. AUDIVI, QUIA DJEMOVIUM OCCIDIT ILLOS. TIMEO ERGO NE FORTE ET MIHI **An Sin lux** EVRXIANT. — **Græca addunt :** *Quoniam (temo* li>bntrit nium amat ipsam, quod injuria non afficit quemquam* ¶ .mu* præfer *accedentes ad eam, q. d.* Ipsa habet dæmonem incubum, qui, amans ipsam, «cloros ejus procos occidit. Nam dæmones in corpore assumpto excipere semen alicujus viri, illudque in feminam infundere, ac per illud prolem generaro, uti aiunt Mcrlinum ac Arcturum esse progenitos, aberunt I). Thomas, Abulensis, Victoria, Molina, Cantipratensis, Cæsarius, Camperius, Hector, Boethus el alii quos citat et sequitur Serarius, cap. vm, *Qutost.* IV. Audi S. Augustinum, XV *De Civ.* xxni : « Creberrima fama est, nullique se expertos, vel ab eis qui experti essent, de quorum tide dubitandum non est. audisse affirmant Sylvanos et Faunos, quos vulgo incubos vocant, improbos exstitisse mulieribus, et earum appe-4sse a : peregissee concubitum, et quosdam dæ- ' ones, quos Bustos Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam et tentare, et efficere : plures, talc^quc asseverant, ut hoc negare impudenti® videatur. » Audi et exemplum quod refert Auo

tor *Vita* 8. *Bernardi*, lib. U • versu 6 i « Muller quædam in regione Nanneli a quodam petulante dæmono sex annis, habito ejus consensu, incredibili libidine vexata est. Apparuerat ei in specio pulchri militis, et sæpe abutebatur ea invisibiliter, marito ejus in eodem lecto cubante, lascivus ille spiritus. Quæ anno septimo timore correpta, veniente in prædictam civitatem S. Bernardo Llarævallis abbate, misera mulier ad pedes ejus cor*ruit, passionem horribilem et ludificationem diabolioam multis cum lacrymis confessa, succurnf sibi flagitavit : a quo consolala, et quid facere deberet edocta , post confessionem diabolus ad illam accedere non potuit. »

Verum dæmon proprie non amat feminas libidinis su® causa, cum carne carcat, ideoque nullum habeat libidinis sensum , sed amorem simulat, ut feminas in sui amorem et peccatum infandum pellicini. Porro non est verisimile Asmodæum hic fuisse amasium et incubum Sar® , tum quia sciebat illam esse castissimam, ideoque ei generose resilturam. Quare Tobias, dicens Asmodæum amare Sarani, id dixit non ex suo, sed ex vulgi sensu et fama. « Audio, » inquit : vulgus enim, videns septem sponso Saræ esse occisos a du>monio, suspicabatur id fieri ex ejus rivali amore et zelotypia; sic enim proci camdem ambientes sponsam sæpe 86 mutuo interimunt. Nam versu 17, Raphael Angelus non hanc, sed prorsus aliam, et quasi contrariam occisionis eorum atteri causam , scilicet cos cæsos ab Asmodæo, ob scelera et effræncm libidinem. Ita Serarius.

17. Et sua libidini ita vacent , sicut equus et Vðilit. mulus, — nam ut Aristoteles, lib. VI *Hist. anim.* cap. XXII: Salacissimus omnium tam feminarum, quam marium, equus est. » Unde illud *Jerem.* v, 7 et 8 : a In domo meretricis luxuriabantur. Equi amatores et admissarii facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat, n Mulus quoque, licet sterilis,ardet libidine. Unde veteres luxuriosum designabant pingendo mulum , aut mulam, teste Pierio, *Ilierogl.* xu. Addo certum genus mulorum a cæteris diversum esso in Capadocia et Syria, quod parit et procreat instar equorum, teste Aristotele, lib. l *Ilistor. anim.* cap. vi, et lib. VI, cap. xxiv.

19. Incesso jecore piscis fugabitur dxmonium. ven.it — non tam vi jecoris, quam raca, hoc est angelica et divina ob tuas, o Tobia, preces et merita, virtute. Vide dicta vers. 8. Mystice S. Augustinus, loco citato : « Christus, inquit, est piscis iste qui ad Tobiana ascendit, hujus jecore per passionem (in ara crucis) assato fugatus est diabolus.» Apte id fit per jecur, quia in jecore est sedes amoris et concupiscenti® quæ hic Christi passione exstinguitur.

20. Secunda vero nocte in copulatione sancto- v«rU&rum Patriarcharum admitteris, — *q. d.* Eris particeps mentorum, seu sanctitatis S. Patriarcharum, puta Abrahæ, Isaac, Jacob, Joseph, eteM ut

sicut ipsi caste utentes suis ux~~oribus~~ insignes, sanctosquo genuere litios, sic et tu facias ex Sara, ul sequitur versu 21. Jubet ergo Raphael Tobia~~e~~, ut per tres primas a conjugio noctes vacet orationi cum Sara, antequam illud consummet; sic enim fugandum Asmodteum, qui libidinosos oecidit, ac conjugium sancte initurum, ao sanctos a Deo adepturum filios. Ulinam conjuges Christiani consilium hoc Ilaphaelis, et Tobia~~e~~ ei obediens, exemplum sequantur. In Tridentino Concilio Sess. XXIV, ita legitur *lie Deform. Matrim. cap. i* : « Sancta synodus conjuges hortetur, ut, antequam contrahant, vel saltem triduo, ante matrimonii consummationem, sua peccata diligenter confiteantur, et ad SS. Eucharislicae Sacramentum pio accedant. »

V»n.îs 22. Amore fil'orum magis quam libidine ductus. — Finis enim copili® debet esse desiderium prolium fidelium, a Hæc enim sunt tria matrimonii bona, fides (conjugalis), proles, sacramentum, » ut ex S. Augustino docent Thcollogiá Audi S. Augustinum, lib. *De bono conjug. cap.*

vi : « Conjugalis, ait concubitus generandi pia lia non habet culpam concupiscentiæ vero sa Hand®, sed tamen cum conjugo, propter fidem thori, venialem habet culpam. Adulterium vero, sive fornicatio lethalcem habet culpam ; ac, per hoc, molior est quidem ab omni concubitu continentia, quam vel ipse matrimonialis concubitus, qui fit causa gignendi. » Et S. Fulgentius, *epist. I, cap. m* : « Conjugalis potestatis, ait. ipculpa bilis est usus, officio gignmdi divinitus alti ib i . si justitia terminum transgredi libidinosus r.on permittatur excessus. Justitia vero utendi conjugii hæc est, ut non explendæ libidinis, sed substituend® prolis obtentu, sibi conjuges congruo tempore misceantur. Sic ergo queri débet ex nuptiis fructus, ut cohibendus sit lubric-e voluptatis excessus. n

Quin etPhilosophi idem sensere, ut Plato, lib. IV *De legibus* : n Oportet, inquit, parentes gignere et educare liberos, qui vitam tanquam lampadem posteris tradant, ut sint semper aliqui Deum colenies, juxta ipsius legem. »

CAPUT SEPTIMUM

SYNOPSIS CAPITIS

Tobias Saram uxorem a patre llagúele postulat, et impetrat; conjugii tabulée scribuntur, et nuptia celebrantur.

1. ingressi sunt autem ad Raguelem, et suscepit eos Raguel cum gaudio. 2. Inluensque Tobiam Raguel, dixit Annæ uxori suæ : Quam similis est juvenis iste consobrino meo! 3. Et cum hæc dixisset, ait : Unde eslis juvenes nostri? At illi dixerunt : Ex tribu Nephtali sumus, cx captivitate Ninive. 4. Dixitque illis Raguel : Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt : Novimus. 5. Cumque multa bona loqueretur dc eo, dixit Angelus ad Raguelem : Tobias, de quo interrogas, paler islius est. 6. El misit se Raguel, et cum lacrymis osculatus est eum, et plorans supra collum ejus, dixit : Benedictio sil libi, üli mi, quia boni el optimi viri filius es. 8. Et Anna uxor ejus, et Sara ipsorum filia, lacrymal® sunt. 9. Postquam autem locuti sunt, præcepil Raguel occidi arietem, el parari convivium. Cumque hortaretur eos discumbere ad prandium; 10. Tobias dixit : Ilie ego hodie non manducabo, neque bibam, nisi prius petitionem meam confirmes, el promittas mihi dare Saram filiam tuam. 11. Quo audito verbo Raguel expavit, sciens quid evenerit illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam: el timere coepit ne forte et buie similiter contingeret; el cum nutaret, el non daret petenti ullum responsum. 12. Dixit ei Angelus : Noli timere dare eam isti, quoniam huic timenti Deum debetur conjux filia tua; propterea alius non potuit habere illam. 13. Tunc dixit Raguel : Non dubito quod Deus preces et lacrymas meas in conspectu suo admiserit. 14. Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista conjungeretur cognationi suæ secundum legem Moysi : et nunc noli dubium gerere quod tibi eam tradam. 15. El apprehendens dexteram filile suæ, dextra Tobia~~e~~ tradidit dicens : Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob vobiscum sil, et ipso jungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis. 16. Et accepta charta. fecerunt conscriptionem conjugii. 17. El post hæc epulati sunt, benedicentes Deum.

18. Vocavitque Ragùel ad se Annam uxorem suam, et præcepit ei ut præpararet alterum cubiculum. 19. Et introduxit illuc Saram filiam suam, et lacrymata est. 20. Dixitque ei : burli animo esto, filia mea, Dominus codi det tibi gaudium pro tædio quod perpessa es.

Veri. •. 2. Quam similis est juvenis consobrino meo? — puta Tobiae seniori, qui Raguelis erat patruelis. Tobias enim junior similis erat patri suo, uti sæpo accidit.

Ven. a. 3. Ex tribu Nephtali simus. — Nota Tobiam hoc dixisse, non angelum Raphaellem. Tobias autem putabat Raphaellem non esse Angelum, sed contribulem suum : « Dixerunt » ergo, hoc est, dixit unus Tobias respondens pro utroque scilicet tam pro Angelo comite suo, quam pro se ipso : si tamen quis contendat hæc ulriusque esse verba, ac Raphaellem asserere se esse tribus Nephtali non filium, sed Angelum custodem, vel tutelarem, quomodo *Daniel*. X, vocatur Angelus Persarum, Græcorum, Hebræorum. Atque hoc sensu Angeli nobis concives et contribules dici queunt. Ita Angelus Joannis Apostoli se conservum vocat *Apoc.* XIX, 10. Denique Raphael hic sumpserat formam, personam et nomen Azariæ, ideoque recte se Nephtalitam vocare poterat; talis enim erat Azarias. Vide dicta, cap. v, vers. 18.

Vers. 4. I. Nostis Tobiam fratrem meum? — a Fratrem, » id est patruelem et cognatum, uti jam dixi.

Ven 4. 6. Et misit se Raguel — in collum Tobiae, cum amplexans et osculans. Græcc est : *Exiliit Pagaci* præ lætitia.

Vm. s. 8. Lacrymatje sunt. — Addunt Græca, id fecisse postquam audierunt Tobiam amisisse visum oculorum.

v<ij H. I J. Quid evenerit septem viris qui ingressi sunt ad eam, — scilicet in thalamum nuptialem ante complexum maritalem. Nam Græca et Hebræa addunt : a Dæmonium occidit eos, antequam cum ea ipsi fuissent ul in uxoribus, n id est antequam uxoriā copulam cum ea habuissent.

Quaeres: Cur tot sponsi ambierunt Saram, præserlim cum posteriores vidissent priorum necem? Respondeo : *Prima* illecebra fuit singularis Sane forma et pulchritudo; *secunda*, quod unica esset hieres ingentium opum Raguelis patris sui; *tertia*, quod existimaverint fortasse jure propinquitatis sibi debitam; cum non adesset Tobias, cui, ut habetur vers. 14, debebatur tanquam propinquiore. *Quarta*, quia amor dementabat eos. Nam, ut ait S. Augustinus, « nimium præccps est, qui transire contenderit, ubi alium conspexerit cecidisse. »

Félix quero faciunt aliena pericula cautum.

Et, ut ait Plinius, lib. XXVIII, cap. v : a Optimum est aliena insania frui. »

Rursum disco hic quam omnis voluptas etiam conjugii sit anceps et instabilis. En tibi hi sponsi in ipsis sponsæ nuptiis occiduntur, uti pluribus similibus contigit, etsæpe contingit; unde proverbium est Ben-Spira : « Sponsa ascendit in thalamum, neque quid sibi eventurum sil novit. » Nam ut ait Seneca, *epist.* 26 : a Incertum est quo loco te morse expectet. Itaque tu illam omni loco expecta. »

Rursum discant hic conjuges casto uti conjugio, cæterique caste vivere, no ab Asmodæo, æque ac impudici hi sponsi occiduntur. Ante paucos annos in Belgio exisienti mihi narravit sacerdos gravis e Societate nostra, in missione castrensi, se militem quemdam ob concubinatum infamem sæpius monuisse, ut vitam corrigeret, sed frustra : quare tandem zelo et enlhusiasmo actum minatum ei fuisse, cdixisseque, nisi cito sese emendaret, experturum acrem Dei vindictam. Ita factum, nam paulo post, Deus tempestatem, tonitrua ac fulmina cum horrendo fragore, omniumque terrore emisit, ac unicum illum in turpi concubinæ complexu una cum illa, fulgure afflavit etsideravil; itaque in flagranti delicio corpus fulguri, animam gehennæ tradidit, omnibus succlamantibus : « Justus es, Domine, et rectum judicium tuum ! »

Timere coepit, ne et huic forte similiter contingeret. — Laudat Raguelcm S. Ambrosius, libro III *Offic.* cap. X(v : « Raguel, inquit, precipuo formam honestatis expressit, qui contemplatione, honestatis, cum rogaretur, ul filiam suam in conjugium daret, vilia quoque fili® non tacebat, ne circumvenire petitozem tacendo videretur. » Et paulo post : « Justus vir plus alienis timebat, et malebat sibi innuptam manere filiam, quam propter nuptias ejus extraneos periclitari. »

16. Fecerunt conscriptionem conjugii. — Fecerunt instrumentum authenticum, in quo conscripserunt conditiones et pacta conjugii, scilicet promissa tam sponsi, quam sponsæ, ojusque parentum. Non dubitarunt parentes, licet territi nece septem sponsorum, dare Saram filiam Tobiae; tum quia Raphael vultus verborumque gravitate, imo majestate id suadebat, et securitatem spondebat, tum quia Deus eos interius ad connubiū hoc peragendum incitabat; ita Dionysius, Serarius et alii.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias suffitu cordis et jecoris piscis fugat Asmodorum, quem Raphael in deserto alligat. Tobiam, consummato matrimonio, Raguel omnium bonorum haeredem facit.

1. Postquam vero coenaverunt, introduxerunt juvenem ad eam. 2. Recordatus itaque Tobias sermonum Angeli, protulit de cassidili suo pariem jecoris, posuitque eam super carbones vivos. 3. Tunc Raphael Angelus apprehendit dæmonium, et religavit illud in deserto superioris Ægypti. 4. Tunc hortatus est virginem Tobias, dixitque ei : Sara, exsurge, et deprecemur Deum hodie, et cras, et secundum cras; quia his tribus noctibus Deo jungimur : tertia autem transacta nocte, in nostro erimus conjugio. 5. Filii quippe sanctorum sumus, et non possumus ita conjungi, sicut gentes quæ ignorant Deum. 6. Surgenles autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis. 7. Dixitque Tobias : Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te cæli et terræ, mareque, et fontes, et flumina, et omnes creatura tuæ, quæ in eis sunt. 8. Tu fecisti Adam de limo terræ, dedislique ei adjutorium llevara. 9. Et nunc, Domine, tu scis quia non luxuriæ causa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum. 10. Dixit quoque Sara : Miserere nobis, Domine, miserere nobis, et consenescamus ambo pariter sani. 11. Et factum est circa pullorum cantum, accersiri jussit Raguel servos suos, et abierunt cum eo pariter ut foderent sepulcrum. 12. Dicebat enim : Ne forte simili modo evenerit ei, quo et cæleris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam. 13. Cumque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei : 14. Mille unam ex ancillis tuis, et videat, si mortuus est, ut sepeliam eum antequam illucescat dies. 15. At illa misit unam ex ancillis suis. Quæ ingressa cubiculum, reperii cos salvos et incolumes, securapariler dormientes. 16. Et reversa nuntiavit bonum nuntium : et benedixerunt Dominum, Raguel videlicet et Anna uxor ejus, 17. et dixerunt : Benedicimus te, Domine Deus Israel, quia non contigit quemadmodum putabamus. 18. Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, et exclusisti a nobis inimicum persequentem nos. 19. Misertus es aulem duobus unicis. Fac eos, Domine, plenius benedicere te, et sacrificium tibi laudis tuæ et suæ sanitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra. 20. Statimque præcepit servis suis Raguel, ut replerent fossam quam fecerant, priusquam elucesceret. 21. Uxori autem suæ dixit, ut instrueret convivium, et prepararci omnia quæ in cibos erant iter agentibus necessaria. 22. Duas quoque pingues vaccas, quatuor arietes occidi fecit, et parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis. 23. Et adjuravit Raguel Tobiam ut duas hebdomadas moraretur apud se. 24. De omnibus autem quæ possidebat Raguel, dimidiam pariem dedit Tobiae, et fecit scripturam, ut pars dimidia quæ supererai, post obitum eorum, Tobiae domino deveniret.

Ven, t. 2. Protulit de cassidili, — id est de pera viatorum, instar cassis, sive retis confecta, quali aucupes et piscatores utuntur. Cassidilis enim est nomen diminutivum a cassis, q. d. parva cassis, vel parvum reto, puta sacculus reticulatus, in qua viatores suas reclusas et alimenta reponunt. Ita Lyranus, Dionysius et Budæus. Aut cassidula di-

citur a casside, id est galea, quod galea similitudinem referat.

Partem jecoris, posuitque eam super carbones vivos, — id est ardentes et flammantes : ignis enim, per flammam sese agitans et quasi respirans videtur vivero. Græca uberius sic habent ; Tobias accepit cinerem, sive prunam thymiamatum,

st imposuit **W** piscis, et hepar, fumumque *fai'*; et quando odoratus est *dæmon* odores, fugit ad *Ægypti* *suprema*. Hebræus autem : *Percepit Asmodæus odo* remet fugit*. Ergo fumus hic jecoris et cordis aliquid physice efficiebat, quo fugabatur *dæmon*: qiiidnam hoc fuerit dixi cap. vi, vers. S. Quibus adde sanctitatem, merita, benedictionem, et preces tam Raphaelis, quam Tobiae, juncta fumo illi energiam dedisse ad abigendum Asmodmum : sicut pulsu campanarum ab Ecclesia benedictarum fugatur *dæmon* excitans procellas et tempestates, non vi pulsus, sed vi orationis Ecclesiae, per quam benedicta sunt. Idem lit per aquam lustralem, per agnos et cereos benedictos, perqué alias res consecratas. Sic olim S. Hieronymus, S. Antonius, aliique Anachorète, dantes energumeno panem vel oleum a se benedictum, expellebant *dæmonem*.

Simile prorsus recenset Josephus, lib. VIII *Antiquitat.* cap. ii. *de* radice dicta lloaras a Salomone ostensa, cujus odoratu fugabatur daimon : a Vidi, inquit, ex popularibus meis quemdam Eleazarum in præsencia Vespasiani, et filiorum, et tribunorum, reliquorumque militum multos arreptitios percurantem. Modus vero curationis erat hic : Admoto naribus demoniaci annulo, sub cujus sigillo inclusa erat radice species a Salomone indicate; ad cujus olfactum per nasum extrahebat *dæmonium*, et collapsio mox homine, adjurabat id, ne amplius rediret: Salomonis interim mentionem faciens, et incantationes ab illo inventas recitans, n Hæc si vera suntet proba, non magica, uti proba esse censent Janscnus et Eranciscus Lucas in cap. xn *Matth.*, Toletanus in cap. xi *Lucæ*, Salmeron, tom. Vili, tractat. 15, dicendum est quod a D. Thoma, Quæst. VI *De potentia*, art. 10, ad 3, dictum est, el a Victoria relectum de Magia usui palum, potuisse quidem certam quamdam et piam formul im ejiciendi *dæmones* institui a Salomone. sancto adhuc, quam Deus peculiari sua auctoritate, ad *dæmones* fugandos confirmaret. In hac etiam nihil magicum, nihil ex amicitia et foedere cum *dæmone*. At a Salomone idololatra et m igicæ artis ponte studioso, si unquam conscripti, Iraditive exorcismi, hos oportet magicos fuisse, et nulla divina aut àngelica virtute fultos, ad abigendos *dæmones*, sed tantum pacto impio et nefaria magia. Hanc sane olet radix illa Joseph) inclusa annulo, in qua nulla facultas supra spiritum, ait noster Pineda, libro HI *De rebus Salom.* cap. XXIX. Nam et Serario hic *Quæst.* V, cap. vu, displicent hæc duo. *Primum*, quod lib. VH *Delti*, cap. V, asserat radicem Baaras e terra evelli non posse, pisi moriatur is qui evellit, sivo homo sit, sive canis. *Secundum*, quod *dæmones* vocet malorum hominum spiritus. Quin et Deirio ia *Ma* qi* lib. VI, cap. n, Quæst. HI, sect. 2, cum Pineda censet (abo radices has et demonum exorcismos adscribí Salomoni. Illi ergo suspecti sunt, incerteque eldubiæ fidei- Judæi enim, qui eos jactant,

magis abundant, ac forte Eleazarus illo Joseph! fuit magus. Sanctior, ideoque securior, et *dæmoni* formidabilior fuit virgaS. Benedicti, de quaS. Gregorius, lib. II *Dialog*, cap. iv. Siquidem percussus Monachus, quem siepe nigellus puer ab orationo abducebat, « deinceps ad orationis studium immobilis permansit, sicque antiquus hostis dominari non ausus est ejus in cogitatione, ac si percussus fuisset ex verberere, »

3. Et religavit illud in deserto. — Nota: Ila- Vm.1 phael ligavit Asmodæum in deserto per decretum et potestatem divinam, eum detinendo in deserto, ut se loco movere, et inde egredi non posset. Hoc autem fieri potest tribus modis; *primo*, jubendo ex parie Dei ne se moveret, ac si secus faciat, minando ei acres pœnas et verbera: imo si egrediatur, vi et verberibus eum ad regressum compellendo. Sic lex ligat hominem, id est obligat hominem, ideoque lex a ligando dicitur, ul multi volunt juxta illud :

Rlphfi
religavit
A*tno-
djtim.
1'1 J ij o.

Verba ligant homines, taurorum cornua funes.

Secundo, imprimendo *dæmoni* qualitatem ali-Secundo, quam detentivam, v. g. impetum et vim permanentem, quæ eum in loco delineat. Sic enim vis fortis debilem brachiis suis delinet, et certo loco affigit. Cur idem facere nequeat Angelus diabolo.

Tertio et efficacissime orando Deum, ut subira- Tertio hnt *dæmoni* concursus suum, qui necessarius est ad motum localem, ut egredi possit. Sic (temones ligantur in inferno, ut egredi nequeant. Sic Lucifer ibidem ligatus est per mille annos, *Apoc.* XX, 2. Sic quatuor Angeli ligati fuere in Euphrate, *Apoc.* ix, 14. Vide ibi dicta.

Porro, quamdiu Asmodæus Ijgatus fuerit a Raphaële non constat. Probabile est per totam villain Tobiae et Saræ fuisse ligatum, ne cis unquam nocere posset : propter cos enim alligatus fuit. Ita Sanchez et Serarius.

Multo magis *dæmon* ligatus est a Christo, ut ait S. Antonius apud S. Athanasium : « Hamo crucis ut draco aduncatus a Domino est, et capistro ligatus, ut jumentum, et quasi mancipium fugitivum vinctus circulo, et armilla labia perforatus, nullum omnino fidelium devorare permittitur. Nunc miserabilis, ul passer, ad ludendum irretitus a Christo est, calcaneo Christianorum subtractus gemit. Ille, qui universa maria a se deleta plaudebat, ille, qui orbem terrarum manu sua teneri pollicebatur, ecce a nobis vincitur, ecce me adversum se prohibere non potest disputantem. »

In deserto superioris .Egypti, — pilla in parte Australi /Egypti, qua» alta et montosa est, ex qua defluit Nilus, quumque Thebais vocatur, ait Joannes Leo, lib. Vili *De Africa*, cnp. n. Causam dat S. Hieronymus in *Ezeqhielcm*, cap. xxx : « Quod ibi Nilus innavigabilis est, et cataractarum fragor, et omnia invia plenaque serpentum elvencnatoriim animantium. » Talis enim locus deccel da monem, ne cui homini nocere queat. Quocirca daunones

cornm SS. Antonio , Macario, aliisque Thebaidis eremitis graviter questi sunt, quod ipsi suum locum invasissent et suam Thebaidem Monachis implerent, uti refert S. Athanasius in Vita S. Antonii , Palladius in *Pausiaca*, cap. x, Cassianus, *Colini* VII, cap. xxni.

Dimon
li. itnr
virtoli-
but sep-
tem.

Tropologice multis virtutibus, quasi funibus ligatur dæmon, ne ad nos accedat et noceat. *Prima* est, abstinencia et jejuniū; *secunda*, oratio; *tertia*, castitas. Novi ego, ait Serarius , quemdam, qui, si quando Asmodæum irrepentem et blandienlem sentiat, illico castitatis, c formida, votum iterat : ut, dum inferre dæmon plagam vult, luculentissimam ipse accipiat. Ita enim suo pone gladio jugulatur Goliath : el incidit in foveam impius, quam fecit. *Quarta*, passionis, crucisq̃tici Christi seria meditatio. *Quinta*, lectio et studium S. Scripturas. *Sexta*, sacra synaxis et crebra communio : « Tanquam Icones, inquit, serm. Gl *ad Pop.* S. Chrysostomus, ignem spirantes ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles, et caput nostrum mente revolventes, el charitalcm, quam nobis exhibuit. » Et paulo post : « Ille mysticus sanguis dæmoncs quidem expellit, et procul esse facit; ad nos autem Angelos vocat, et Angelorum Dominum. Ubi namque Dominicum viderint sanguinem, d.cmones fugiunt; concurrunt autem Angeli. » Et S. Bernardus, serra. 1 in *cana Horn.* : u Si quis vestrum, non tara sæpc modo,

non lam acerbo» sentit iracundi» motus, invidiae, Inaurine, aut ceterorum hujusmodi, gratias agat corpori, et sanguini Domini, quoniam virtus Domini operatur in eo : et gaudeat, quod pc«imum ulcus accedat ad sanitatem. » Septimo est eleemosyna, et officia pia charitatis, qu® fuse hic prosequitur Serarius.

4. Deprecemur Deum hodie, et cras, et sucum- Ven-fc dum cnAS, — id est post cra«tinum, puta per tre» noctesante copulam, uti praeceperat Raphael, cap. vi, vers. 18.

9. Non luxurie causa accipio sororem meam cos- ven. »• jugem. — Saram vocat Tobias sororem, non quod proprie soror esset; sic enim non potui-set eam ducere uxorem, sed quod generica esset soror; quia scilicet ex eadem gente et tribu erat prognata. a Sororem » ergo, id est concivem et contribulem.

11. Circa pullorum (galli et gallinarum) ca *-v «h .h tum, — puta in aurora ante solis ortum, do quibus Plinius, lib. X, cap. xxi : «Nec solis ortum, inquit, incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant,» *Cant.* xi.

Ut foderent sepulcrum. — Licet enim Raguel confortatus a Raphaële «perarit Tobiam cum Sara in conjugio fore salvum, tamen alia ex parte metuebat ne occideretur ab A«rnodæo, uti occisi sunt septem priores Saræ «ponsi. Reliqua hujus capitis plana sunl : unde alia explanatione non egent.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias mittit Raphaelem in Pages, ut exigat depositum a Gabelo, eumqut invitet ad nuptias. Venit Gabelas, ac sponsis omnia felicia apprecatur.

1. Tunc vocavit Tobias Angelum ad sc, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei: Azaria frater, peto ut auscultes verba mea. 2. Si meipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentiæ tuæ. 3. Tamen obsecro te ul assumes tibi animalia sive servitia, et vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum, reddasque ei chirographum suum, et recipias ab eo pecuniam, et roges eum venire ad nuptias meas. 4. Scis enim ipse quoniam numerat paler meus dies : et si tardavero una die plus, contristatur anima ejus. 5. Et certe vides quomodo adjuravit me Raguel, cujus adjuramentum spernere non possum. 6. Tunc Raphael assumens quatuor ex servis Raguelis, et duos camelos, in Rages civitatem Medorum perrexit, et inveniens Gabelum, reddidit ei chirographum suum, et recepit abeo omnem pecuniam. 7. Indicavitque ei de Tobia fdio Tobiae omnia quæ gesta sunt fecitque eum segura venire ad nuptias. 8. Cumque ingressus esset domum Raguelis, invenit Tobiam discumbentem : et exilions, osculali sunl se invicem; et flevit Gabelus, benedixitque Ileum, 9. et dixit: Benedicat le Ileus Israel, quia filius es optimi viri, et justi, el timentis Deum, et eleemosynas facientis; 10. et dicatur benedictio super uxorem tuam, et super parentes vestros : II. el videatis filios vestros, el filios filiorum vestrorum usque in tertiam el quarlara generationem ; el sil semen vestrum benedictum a Deo Israel, qui regoat in sæcula sæculorum. 12. Cumque

eorum ad eos. 4. Flebat igitur mater ejus irremediabilibus lacrymis, atque dicebat ; Heu, heu me, fili mi, ut quid te misimus peregrinari lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis noslnc, solatium vito nostra), spem posteritatis nostra)? 5. Omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere a nobis. 6. Cui dicebat Tobias : Tace, et noli turbari, sanus est filius noster ; satis fidelis est vir ille cum quo misimus eum. 7. Illa aulem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exiliens circumspiciebat, et circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret cum, si fieri posset, venientem. 8. At vero Raguel dicebat ad generum suum : Mane liic, et ego mittam nuntium salutis de te ad Tobiam patrem tuum. 9. Cui Tobias ait : Ego novi quia pater meus el mater mea modo dies computant, et cruciatur spiritus eorum in ipsis. 10. Cumque verbis multis rogaret Raguel Tobiam, el ille eum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, el dimidiam partem omnis substantiæ suæ, in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, etin vaccis, clin pecunia multa, el salvum atque gaudentem dimisit eum a se, 11. dicens : Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducaturque vos incolumes, et inveniatis omnia recte circa parentes vestros el videant oculi mei filios vestros priusquam moriar. 12. Et apprehendentes parentes filiam suam, osculati sunt eam, ct dimiserunt ire : 13. monentes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, el seipsam irreprehensibilem exhibere.

,fr» < 4. Heu heu me, fili mi, ut quid te misimus feregiunaiu, lumen oculorum **NOSTRORUM**? (Pater enim erat cæcus, mater præ senio cæcutiebat : quare filius eis erat instar oculorum, ut per eum viderent, legerent, agerentque quæ videnda, legenda, agenda erant. Eumdem vocat) baculum senectutis nostræ. (Sic Scipio Romæ appellatus est, co quod ipse patrem senem et cæculientem, quasi Scipio, sive baculus sustentaret, et per viam duceret et dirigeret). Et solatium vitæ nostræ; (filii enim solantur senectutem parentum, ejusque miserias et rerumnas). Et spem posteritatis nostræ; — erat enim unicus ille filius, a quo omnis familiare propagatio pendebat. Optant enim parentes filios post se relinquere, ul in eis quasi maneant superstites, vivantque in memoria hominum, ut docet *Eccli.* cap. xxx, 4 et seq.

v<i' <0. 10. Tradidit ei Saram, et dimidiam partem omnis substantiæ suæ in pueris, etc. — Hebræi uberius addunt : *Dedit ei Raguel Saram filiam suam, dimidium divitiarum suarum, et servos et servas, et greges, ct boves, et asinos, ct camelos, ct vestes Uncas et pretiosas, ct vasa argentea ct aurea.* Græca habent : *Dedit ei corpora, jumenta ct argentum.* Corpora, id est, servos sive mancipia, quæ cum libertate careant, non nisi videntur esse corpora, servitio heri mancipata. Ha Aristoteles, I *Rhetor.*, Demosthenes, *Philipp*, m, Strabo, lib. 1, aóuxra, id est, corpora vocant mancipia.

Un ii. 11. Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducaturque vos incolumes. — Hinc rursum palet Gabelum et priscos Hebræos credidisse Angelum considerari ad custodiam, qui eum in via dirigit.

Vrr< 13. 13. Monente* mam honorare soceros, — quasi parentes; unde Græca addunt : *Quia ipsi nunc parentes tui sunt.* Raguel hic Sane filiæ suæ dat mo-

nita virtutis et salutis. *Primum* est, ut honoret soceros, scilicet Tobiam seniore, et Annam; *secundum*, ut diligat maritum, nipote cum quo facta jam est una caro, ac consequenter una persona, unum cor, una anima, una voluntas. Hæc dilectio facit ut uxor mariti mores suis dissimiles, chole-ram, vitia, infortunia, et quælibet adversa, quæ nulla in conjugio occurrunt, fortiter superet. Undo S. Monica uxores monebat ut per conjugium se maritorum ancillas factas existimarent, ait S. Augustinus, libro IX *Confessionum*, cap. ix. *Tertium*, ut regat familiam, puta filios, servos et ancillas, ut omnes in officio, concordia, pace el chântate mutua contineat. *Quartum*, ut gubernet domum in ea manendo, non huc illuc vagando, prandium ct camam omnibus apparando, supellectilem, annonam, vestes, cæleraque necessaria procurando, uti fecit mulier illa fortis laudata a Salomone, *Proverbiorum* xxxi. Vide ibi dicta.

Quintum, ut se irreprehensibilem exhibeat, non tantum in fide ct castitate conjugali, sed et per lingua) continentiam, justitiam, prudentiam, comitatem m conversatione, tam cum domesticis, quam cum externis. Eadem monita dat uxoris S. Paulus *ad Titum*, cap. u, vers. 4 et S : < It viros suos ament, filios suos diligant, prudentes sint, caste, domus curam habentes, benignæ, subdite viris suis. » Vide ibi dicta. Similia conjugibus præcepta tradit S. Petrus, *episi*, I, cap. in; quin et Plato, lib. VI *De Legibus*, Xenophon in (*Economica*, ctPlularchus, *De nuptialibuspraeceptis*. Denique in Græco, el *Edna* (sic enim habent pro *Anna*), mater Saræ, sic Tobiam generum suum valedicendo alloquitur : *Dominus cali, frater dilecte, te tuis restituat, mihique concedat ut filios tuos ex Sara filia mea videam, et coram Domina gaudeam. Ecce ego tibi filiam meam, quasi quoddam deposi-*

tum, committo, ne ulla eam afficias molestia, Mox Uagueleique et Ednam ejus uxorem benedicebat (scu
subditur : Ipse vero Tobias pot? hæc profectus est, fausta eis omnia precabatur) ct pergebat, quoad
Deo gratias agens, quod iter prosperum sibi dedisset, Niniven appropinquarent.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Raphael Tobiam domum ad parentes sahum reducit : qui felle piscis liniens oculos patris, ei visum restituit. Unde omnes pnt tjaudio Deum benedicunt, et epulantur.

1 Cumque reverteremur, pervenerunt ad Charan, quæ est in medio itinere contra Nini-
ven, undecimo die. 2. DLvilque Angelus : Tobia frater, scis quemadmodum reliquisti patrem
tuum. 3. Si placet itaque tibi, præcedamus, el lento gradu sequantur iter nostrum fumili®,
simul cum conjugo tua, et cum animalibus. 4. Cumque hoc placuisset ut irent, dixit Raphael
ad Tobiam : Tolle tecum ex felle piscis, erit enim necessarium. Tulit itaque Tobias ex felle
illo, et abierunt. 5. Anna autem sedebat secus viam, quotidie in supercilio montis, unde
respicere poterat de longinquo. 6. Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus, vidit
a longe, et illico agnovit venientem lilium suum, currensque nuntiavit viro suo, diceus :
Ecce venit filius tuus. 7. Dixitque Raphael ad Tobiam : At ubi introieris domum luam, sta-
tini adora Dominum Deum tuum ; el gratias agens ei, accede ad patrem tuum, el osculare
eum. 8. Slatimque lini super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas tecum : scias enim
quoniam mox aperientur oculi ejus, et videbit paler tuus lumen coeli, el in aspectu tuo gau-
debit. 9. Tunc præcucurril canis, qui simul fuerat in via ; et quasi nuntius adveni-
ens, blan-
dimento su® caudæ gaudebat. 10. El consurgens cæcus paler ejus ccepil offendens pedibus
currere : et data manu puero, occurrit obviam filio suo. 11. Et suscipiens osculatus est eum
cum uxore sua, et coeperunt ambo Here pr® gaudio. 12. Cumque adorassent Deum, et gra-
tias egissent, consederunt. 13. Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patris sui.
14. Et sustinuit quasi dimidiam fere horam; et cæpil albugo exoculisejus, quasi membrana
ovi, egredi. 15. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, slatimque visum recepit.
10. Et glorificabant Deum, ipse videlicet, ct uxor ejus, et omnes qui sciebant eum. 17. Dic-
balque Tobias : Benedico te, Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, et tu salvasti me, et
ccce ego video Tobiam filium meum. 18. Ingressus est etiam post septem dies Sara uxor
filii ejus, et omnis familia sana, et pecora, et cameli, et pecunia mulla uxoris ; sed el illa
pecunia quum receperat a Gabelo : 19. et narravit parentibus suis omnia beneficia Dei, qu®
fecisset circa eum per hominem qui eum duxerat. 20. Veneruntque Achior et Nabalh conso-
brini Tobiaë gaudentes ad Tobiam, et congratulantes ei de omnibus bonis qu® circa illum
ostenderat Deus. 21. Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisí sunt.

V.,., I. 1. PEim.StnVXT Ab CHARAX, QVJB EST IN MUOIO
rrixFitt costra Nisivta, cæoecimo die. — Charan
•st Haran, c qua evocatus est Abraham a Deo in
Chandiui(1), Gen. xi, 3i et seq., quæ postea Charra

(1) Hebraice dicitur *Acrtm*, unde non videtur esse illa
Abraham) putria, de qua G?hm. xi, 31, quæ crai in Mo-
topAatnia cis Tigrini. Nom hæc Tobiaë *Charan* sita crai
tran? Tigrim, inter Ecbaunas Mediaë et Niniven Assyrias
urbem; et torte est *Chatram*, de qua Plolomæus (Tirinas).
Fr r > qu jd non nisi p< si undecinim diem In Charan
penteernut, non Concludendum est Charan ab Ecbatanis

dicta est, ubi cum exercitu Romano a Parthis cen-
sus est M. Crassus. Sita erat contra, id est versus
« Niniven in medio itinere, » a Rages usque ad
Niniven. Rages cniin erat in Media, Ninive in As-
syria, inter utrumque media erat Charan, slvo
Haran urbs sila in Mesopotamia. Hinc probabiliter
Serarius, *part.* IV, colligi! Tobiam in totum hoc
undecimis castris distantem fuisse, sedtum propter «ta-
lem el valetudinem teneram Tobiaë et uxoris ejus, tum
propter mullum comitatum servorum, pecudum, etc., lot
ineundo dies consumptos fuisse.

iter cundo, scilicet in Rages, inaequo redeundo in Niniven ad patrem, assumpsisse circiter sex septimanas, sive dies 47; Torniellus vero dies 38, Salianua dies 34.

7. Dixit quib Raphael ad Tobiam: At (to a at» significat luce verba nectenda esse prioribus Angeli verbis vers. 4, ac vers. 5 et 6, per parenthesin quasi interjici) ubi introieris domum tuam, statui adora Dominum Deum tuum, et gratias agens ei, ACCEDI AD PATREM TUUM, ET OSCULARE EUM. — DISCO hic, cum peregrinaris vel proficisceris quopiam, primo adire templum, Deumque invocare, ut viam tuam prosperet, et dirigat ad suam gloriam et tuam, aliorumque salutem. Deinde rediens, primo ad templum pariler redi, Deoque gratias ago; ita faciunt viri religiosi et probi. Audi Pacatnn in *Panegyricis*: « Magnas urbes ingressi, primuii sacras aedes, et dicata summo Numini delubra visimus; tum fora atque gymnasia. » Et sua in *Hegula*S. Benedictus: a Suscepi, ait, hospites ad orationem ducantur. » Ha fecit S. Antonius visitans S. Paulum primum Eremitam, teste S. Hieronymo in ejus Vita, caelerique monachi et anachorelaej teste Cassiano.

9. Tunc praecelcrit canis. — Audi Budam: « Non est contemnenda figura canis hujus, quia Viator et comes Angeli est; Doctores enim exprimit Ecclesiae, qui confligendo cum haereticis, lupos graves a Pastoris summi fugant ovili. Et pulchre dixit, *quasi nuntius adveniens*, quia nimirum Doctor quispiam fidelis nuntius est veritatis: pulchre *blandimento suce caudee gaudebat*. Cauda, quae quasi finis est corporis, finem bonae operationis, id est perfectionem, vel certe mercedum, quae sine fine tribuitur, insinuat. »

10. Er CONSURGENS OECUS PAIER COEPIT OFFENDERE pedibus. — Mystice: a Tobias caecus, ail Pineda, significat Judaeorum populum e perfidile suae veterno surgentem et currentem ad Dominum, quamvis offenderet gressibus operum, donec plenae fidei et operationis bonae lucem reciperet, regeneratus in Christo et instructus, v

II. Er COOPERUNT AMBU FLERE PRÆ GAUDIO. — Græca addunt dixisse matrem: *Vidi te, fili, jam muriar*, scilicet, contenta ellæla. Sic Simeon, viso Christo, ait: « Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, n

13. TUNC SUMENS TOBIAS DE FELLE PISCIS (Cullionymi) linivit oculus patris sui.

14. Er SUSTINUIT QUASI DIMIDIAM FERE HORAM, — donec fel sensim sua acrimonia albuginem et membranam oculis patris obductam eroderet, attenuaret et consumeret. Hinc patet hanc cæcilalis per fel curationem fuisse naturalem, ut ex Lyrano, Dionysio, Serario, Sánchez et aliis dixi cap. vi, 8. Unde (ineca habent Rilphaelfem dixisse: *fu, III unge in oculos ejus, et ipse morsus deteret, abptelque albugines, et ipse te intuebitur*. Et inferius: *Tobias sparsit in oculos ejus illud fel; ut vero*

morsi compuncti sunt oculi, eos confncuit, et ab eorum canthis, seu angulis albugines squamarum instar deciderunt. Pro quo Noster habet: < Et coepit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, slatimque visum recepit. » Porro Tobias fuit aecus per 4 annos, scilicet ab anno ætalis 8 usque ad 60, quo visum recepit, ut patet cap. xiv, vers. 3, ubi tamen Græca habent eum octo annos vixisse cæcum, nimirum ab anno ætatis 8 usque ad 66, quo illuminatus est. In vita S. Gregorii Turonensis Archiepiscopi narratur, quod pater ejus Florentius simili modo fuerit curatus; sic enim ait auctór Vite: « Florentius redivivo calore captatus est; accenditur febris, intumescunt pedes, dolor pessimus intorquet: perendinata pestis hominem contriterai, Jam pene conclamatus jacebat. Inter ea puer (filius Gregorius Turonensis) vidit iterum in somno personam, sese, utrumno librum Tobiae cognitum haberet, interrogantem. Respondit: Nequaquam. Qui ait: Noveris hunc fuisse cæcum, atque per filium ex jecore piscis, Angelo comitante, curatum. Tu ergo fac similiter, et salvabitur genitor tuus. Hæo illo matri retulit, quæ confestim pueros ad amnem direxit; piscis capitur, quæ de extis jussa fuerant, prunis imponuntur. Non fefellit virum eventus; ut enim primo fumus odoris in naribus patris reflavit, protinus omnis ille tumor dolorque recessit. Hæc omnia pene ad verbum repetit ipse S. Gregorius Turoncensis, libro *De Gloria Confessorum*, cap. XL.

Mystice Reda: Albugo, inquit, significat stultitiam placendi sibi ipsi, ovum spem et fiduciam, Tobias populum Judaicum; habet ergo in oculis suis albuginem, quia in oculis suis magnus, candidus ut justus apparet, sibique nimis placet et arrogat; sed habet eam instar membranæ ovi, quia cœoilateiu mentis sustinet sub spe stultissima nascituri Christi; hunc enim non natum credunt, sed nasciturum sperant, et vane exspectant Judæi. Verum quibus a Raphaële medico, id est ab Angelo magni consilii Christo Domino ablata fuerit hæc omnis caligo, agnoscunt Messiam jam venisse et redemisse mundum, eumque esse Jesum Christum.

Allegorice, piscis est Christus, uti jam dixi ex S. Augustino, Prospero et aliis. Caro hujus sacratissimi piscis, chantas hujus est, tot operibus in nostrum bonum factis testata, ac passionibus et doloribus ostensa. Fumus autem cordis ejus, est oraliu nostra meritorum ejus valori subnixa. Ideo enim hæc aliquid potest apud Patrem, non quia nostra tantum est, sed quia a membro Christi filii naturalis fusu, et in ipsius meritis et charitate fundata. Hæc extricat omne genus derinoniorum, quia diabolus vincit, et illius lentationes et dolos irridet. Ac proinde Chrysostomus sapientur casum nostrum absentke oratiunh et victoriam ipsius præsentiae tribuiL

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias multa et magna beneficia a Raphaële accepta patri enumerat : quare utergue offert ei dimidium bo* narum allatorum. Mox Raphael se non hominem, sed Angelum esse manifestat, ac datis ccelcstis vita do- cumentis evanescit et in coelum redit.

1. Tunc vocavit ad sc Tobias filium suum, dixitque ei : Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum? 2. Respondens Tobias, dixit patri suo : Pater, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis ejus? 3. Me duxit et reduxit sanum, pecuniam a Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me babere fecit, et daemonium ab ea ipse compescuit, gau- dium parentibus ejus fecit, meipsum a devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lu- men cceli, et bonis omnibus per cum repleti sumus. Quid illi ad hæc poterimus dignum dare? 4. Sed peto te, pater mi, ut roges eum, si forte dignabitur medietatem de omnibus quro al- lata sunt, sibi assumere. 5. Et vocantes eum, pater scilicet et filius, tulerunt eum in partem : et rogare coeperunt ut dignaretur dimidiam partem omnium, quæ attulerant, acceptam ha- bere. 6. Tunc dixit eis occulte : Benedicite Deum cœli, et coram omnibus viventibus confi- temini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam. 7. Etenim sacramentum regis abscon- dere bonum est : opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est. 8. Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna, magis quam thesauros auri recondere : 9. quoniam eleemosyna a morte liberat, et ipsa est quæ purgat peccata, el facit invenire misericordiam el vitam æter- nam. 10. Qui aulem faciunt peccatum et iniquitatem, hostes sunt animæ suæ. i 1. Manifesto ergo vobis veritatem, et non abscondam a vobis occultum sermonem. 12. Quando orabas cum lacrymis, elsepeliebas mortuos, el derelinquebas prandium tuum, et mortuos abscon- debas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. 13. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentati» probaret te. 14. El nunc misit me Do- minus, ut curarem te, el Sarani uxorem filii lui a dæmonio liberarem. 15. Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui adstamus ante Dominum. 16. Cumque hæc audissent, turbati sunt, et trementes ceciderunt super terram in faciem suam. 17. Dixitque eis Angelus : Pax vobis, nolite timere. 18. Etenim cum essem vobiscum, per voluntatem Dei eram : ipsum benedicite, et cantate illi. 19. Videbar quidem vobiscum manducare et bibere : sed ego cibo invisibili et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor. 20. Tempus est ergo ut revertar ad eum qui me misit : vos autem benedicite Deum, et narrate omnia mirabilia ejus. 21. Et cum hæc dixisset, ab aspectu eorum ablatus est, et ultra eum videre non potuerunt. 22. Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum, et exsurgentes narraverunt omnia mirabilia ejus.

v.M. j. 3. Me dixit et reduxit sanum. —Septem hic in-
> | -T gentia Raphaelis beneficia recenset Tobias. *Pri-*
,, *'num* est, quod cum in Mediam duxerit et redu-
L u. xerit incolumem. Secundum, quod uxorem probam
et divitem, scilicet Saram ei procurant. *Tertium*,
quod Asmodæum a se et Sara expulerit. *Quartum*,
quod gaudium parentibus tam Tobiaë, quam Sa-
E A 4», ro attulerit. *Quintum*, quod se a devoratione pis-
cjs eripuerit. Sextum, quod patri caeco visum re-
stituerit. Septimum auod bonis omnibus corpora-

libus et spiritualibus eum cumulant. Eadem cui-
libet homini praestat Angelus custos, cujus per-
sonam et officium hic in se suscepit et repræsen-
tavit Raphael, uti ex Meditai. P. Vincenti! Bruni
falso hic ostendit Serarius, *Quast.* XX.

5. Tulerunt in partem, — |<l est revocarunt
eum scorsim in secretiorem domus partem, ut
secretius, liberius et confidentius cum eo age-
rent. Ita Lyranus. Unde Raphael sevocatus « di-
xit eis occulte, » ut sequitur: volebat enim se-

vocari, ut seorsim se et secreta bei cis panderet.

7. Etenim sacramentum regis abscondere bonum EST : OPERA AUTEM DEI REVELARE ET CONFITERI (Id est, dare, celebrare et gratias agere), honorificum est. — a Sacramentum, » Græco id est arc-
num, sive secretum regis celare bonum est; quia a secreto pendet felix rei exsecutio, juxta illud Gellii, lib. X, cap. xxv : a Taciturnitas consilio-
rum thesaurus : »

Eximia est virtus prestare silentia rebus.

Tiberius Cæsar, rogatus cur sua consilia cum amicis non communicaret, respondit : Principis animum, aut nemini, aut paucis cognitum esse oportere; quia multi rimarum pleni sunt, et secreta quæ audierunt, effutiunt, ut Principem periclitari, aut prodi necesse sit. Ita Dionysius in *Tiberio*. Antigonus rex Macedoni® Philippo filio roganti : « Quando castra movebimus? Quid, inquit? num metuis ne solus tubam non audias? » Ita Plutarchus in *Apoph. regum*. Metellus Macedonius amico cuidam roganti : a Quidnam aggredi animo destinasse!? Tunicam, inquit, meam exue-
rem, si eam consilium meum scire existimarem.» Ita Plinius, cap. lxi *De Viris illustribus*.

Opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est, — ut cæteri audientes Dei clementiam, sapientiam et magnificentiam agnoscant, reve-
reantur, colant et adorent. Unde S. Severus Episcopus Minoricæ, epist. *De Judæorum conversione* : « Cum Dei, inquit, opera revelare et confiten honorificum esse Raphael Angelus moneat, profecto silcre, vel celare opera Christi periculosum est. » Stephanas Pontifex apud Rheginonem, anno Domini 753 : « Sicut, ait, nemo se debet jactare de suis meritis; sic nec debent opera Dei, quæ in illo per suos sanctos fiunt sino suis meritis sileri, sed prædicari, sicut Angelus monet Tobiam. »

8. Bona (melior) est oratio cum jejunio et eleemosyna, QUAM THESAUROS AURI RECONDERE. — Græca etiam addunt : *Bonum est parum cum justitia, quam mullum cum injustitia*. Hinc Patres et Theologi docent tria esse bonorum operum genera, scilicet orationem, jejunium et eleemosynam, ad quæ quasi capita cætera omnia reducuntur. Oratio enim solvit debitum Deo, jejunium sibi, eleemosyna proximo. Rursum orationem solam invalidam esso, sed validam et efficacem fieri, si duabus alis, quibus in cælum ad Deum evolet, scilicet jejunio et eleemosyna armetur. Audi S. Cyprianum, tract. *De opere et eleemosyna*. Apud Salomonem legimus : « Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit ab omni malo. » Et iterum : « Qui obturat aures, non audiat imbecillum, et ipse invocabit Deum, et non erit qui exaudiat eum. Neque enim promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit, aut impetrabit de divina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus Quod item in osalmis Spiritus

Sanctus declarat et probat, dicens : Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Quorum præceptorum memor Daniel, cum rex Nabuchodonosor adverso somnio territus æstualet pro avertendis malis, ad divinam opem impetrandam remedium dedit, dicens : Propterea, rex, consilium meum placeat tibi, et peccata tua eleemosynis redime, et injustitias tuas miserationibus pauperum, et erit Deus patiens peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, adversa quæ viderat et infesta perpessus est; quæ evadere et vitare potuisset, si peccata sua eleemosynis redemisset. » Idipsum confirmat, citans præsentem locum : < Raphael quoque Angelus paria testatur, et ut eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens : Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna; quia eleemosyna a morte liberat, et ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras, ac jejunia minus posse, nisi eleemosynis adjuventur. Deprecationes solas parum ad impetrandum valere, nisi factorum et operam accessione sarciantur. Revelat Angelus et manifestat, et firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis a morte animas liberari. »

13. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut v<.

TENTATIO PROBARET TE. — TcnlatiO CHÍm Ct tribulatio patientiam et virtutem probat, conservat, auget, perficit. Dei enim gratia et amicitia indignus est, qui pro eo pati adversa recusat, solumque in prosperis ei servit. Hinc externa Dei legasancitum est illud Apostoli : « Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu persecutionem patientur, » II *Tim.* ni, 12. Vide dicta *Jacobi* i, 1 et seq. et *Ecc/i.* in. Vidit id per umbram Seneca, lib. *De Providentia*, ubi causas assignat varias et graves, cur Deus viris probis afflictiones immittat, ac inter cætera aureas hasce dat gnomas, quasi gemmas, cap. i : « Deus virum bonum in deliciis non habet : experitur, indurat, sibi illum præparat, » fiiguo-
cap. u : « Sicut tanta Mediterraneorum vis fontium non mutat saporem maris, neque remittit quidem ; ita adversarum impetus rerum viri fortis non vertit animum. Manet in statu, et quidquid evenit, in suum colorem trahit. Est enim omnibus externis potentior; nec hoc dico, non sentit illa, sed vincit; et alioquin quietus, placidusque contra incurrentia attollitur. Omnia adversa exercitationes putat. »

Et mox : « Athlete gaudent cum fortissimis con-
fligere, cedi, vexarique. Marcet sine adversario virtus. Non fert ullum ictum illæsa felicitas. Deus bonorum amanlissimus, qui illos quam optimos el excellentissimos vult, fortunam illis, cum qua exerceantur, assignat. Ecce par Deo dignum, vir fortis cum mala fortuna compositus, utique si et provocavit. Non video, inquam, quid habeat in terris Jupiter pulchrius, si convertere animum velit, quam ut speciet Catonem, jam partibus non semel fractis, stantem nihilominus inter ruinas publicas erectum. ®

Cap. in : « Nihil infelicius eo cui nihil unquam evenit adversi. Indignus visus est, a quo aliquando vinceretur fortuna, qua? ignavissimum quemque refugit, q. d. Quid ego istum mihi adversarium assumam? statini arma submittet. Ignem experitur in Mulio, paupertatem in Fabricio, exilium in Rutilio, tormenta in Regulo, venenum in Socrate, mortem in Catone. Magnum exemplum nisi mala fortuna non invenit. Infelix est Mutius, quod dextera ignes hostium premit; et ipse a se exigit erroris sui pamas? quod regem quem armata manu non potuit, exusta fugat? » Et inferius : a Prospera in plebem, ac vilia ingenia deveniunt; ac calamitates terroresque mortalium sub jugum mittere, proprium magni viri est. Calamitas virtutis occasio est : gaudent magni viri aliquando rebus adversis, non aliter quam fortes milites belli triumpho. Avida est periculi virtus. Gubernatorem in tempestate, in acie militem inielligas. Nihil cogor, nihil patior invitus, nec servio Deo, sed assentio. Quare probi dura patiuntur, ut alios pati doceant. Nati sunt in exemplar. Aliis bona falsa circumdedi, et animos inanes velut longo fallacique somnio lusi. Auro illos, argento et chore ornavi, intus boni nihil est. Vobis dedi bona certa, mansura; quanto magis versaverit aliquis, et undique inspexerit; tanto videbit meliora, majora, quæ permisi vobis, metuenda contemnere, cupienda fastidire. Non egero felicitate, felicitas vestra est. n Ac tandem concludens, ait : a Ferte fortiter, hoc est, quo Deum antecedatis. Ille extra patientiam malorum est, vos supra patientiam. Contemnite paupertatem. Nemo tam pauper vivit, quam natus est. Contemnite dolorem, quia aut solvetur, aut solvet. Contemnite mortem; aut finit, aut transfert vos. Contemnite fortunam; nullum illi telum quo feriret animum, dedi. »

vm. i». Ego enim sum Raphael Angelus unus ex septem. QLI a DSTAMUS ANTE DOMINUM. — Hinc palet Raphaëlem esse unum e primis Angelis, qui quasi principes aulae coelestis Deo proxime assistunt, de quibus fuse egit *Apocal.* i, 4. Græca addunt : *Ego sum unus de septem, qui offerunt orationes san-*

A u fonwi, et ambulant ante maiestatem sancti. Hisce « Ubi septem ergo incumbit cura generis humani. Alii Va. 7T cxP0UUQ: unub c septum, id est, unus e nullis.

ter. Adstare ante Dominum nulla significat, ut recte advertit Andreas Victor, lib. *De Custodia Anget.* pag. 43. *Primo*, adslanl Angeli, quando loquuntur cum Deo postulantibus divinum lumen, ut cognoscant quæ sit in aliqua re agenda ejus voluntas. *Secundo*, adslanl Angeli, dum pia opera, sacrificia, eleemosynas, preces humanas offerunt Deo. *Tertio*, adslanl, cum parati sunt ad obsequendum divina? voluntati, quasi milites prompti paratique ad bellum, si bellum ex divino nutu gerendum sit, et quasi servi parati ad munera obeunda edquodeumque imperium *Dei*. *Quarto*, adslanl Deo judici. hominum causas contra dæmonum accu-

sationes agentes, sententiam quo exspectantes. *Quinto*, adslanl, dum Deum laudant, uti Isaias cap. vi, Seraphim stantes aspexit, Deum miris iis vocibus laudantes : Sanctus, Sanctus, etc. *Sexto*, adstare, est divinum vultum intueri, et inde summae felicitatis latices haurire, quod vel in empyreo accidit cœlo, ubi peculiari siogularique modo thronus fulget divinus, vel in aliis quibuscumque locis, in quibus omnibus Deus est : et sic ubicumque sint boni Angeli, semper adstant Deo; quia semper Deo frumitur. Hinc it ut dicantur recedere et redire; quia ad ministeria missi recedunt quidem ab empyreis sedibus; sed summam felicitatem non amittunt, et illuc ad Dei nutum revertuntur. *Septimo*, adstare, stricto cipresso ad cos Angelos attinet, qui ad ministeria externa mitti non solent; sed rationes rerum faciendarum in Deo contuentes, inferiores Angelos ea munera executuros docent atque illuminant; unde distinguuntur Angeli in assistentes et ministrantes. Assistunt Séraphin, Chérubin, Throni, Dominationes; ministrant quinque alii ordines, et de his alibi agentes probavimus etiam aliquando mitti. Hinc Raphael ait se adstare Deo. Nam adstare ante Deum non tantum significat esse in cœlis, quod commune est omnibus Angelis, sed indicat in ministerio quamdam principalitatem, ait Toletus in cap. i *Lucæ*.

16. CUMQUE ILEC AUDISSENT, TURBATI SUNT, LT Vers. 16. TREMENTES CECIDERUNT SUPER TERRAM IN FACIEM suam — ex reverentia et sacro horrore. Nam, ut aiebat S. Antonius : u Metus non tantum ex payore animi, quantum ex magnarum rerum sæpe incutitur aspectu, »

17. Dixitque eis Angelus : Pax vobis, nolite Veri. n. timere. — Hinc Patres docent Angelicæ apparitionis signum esse, si primo horror incutiat, deinde consolatio et lætitia ingeratur; nam contrarium facit dæmon. Audi Redam in cap. i *Lucæ* : Angeli « Sicut, ait, humanæ fragilitatis est spiritalis creaturae visione turbari, ita et Angelicæ benignitatis cœlestis visione est, paventes de aspectu suo mortales mox blandiendo solari; ast contra dæmoniacæ est feritatis, quos sua præsenlia terrosos senserint, am-?ulcten' pl ore semper horrore concutere. » El S. Antonius, teste S. Albanas o, in ejus Vita : « Cum bonus Angelus, inquit, bonis hominibus apparet, etiamsi initio inusitato aspectu timorem injiciat, ad extremum, consolationem et animi tranquillitatem relinquit, p El rursum : a Sanctorum Angelorum amabilis et tranquillus aspectus; quia non contendunt, neque clamant, neque audit aliquis vocem eorum. Verum tacite Icuiterque properantes, gaudium, exaltationem, fiduciam pectoribus infundunt, siquidem cum illis est Dominus, qui est fons et origo lætitiæ. Tunc mens nostra non turbida, sed lunis et placida Angelorum luce radiatur; tunc anima cœlestium præmiorum aviditate flagrans, effracto, si posset, humani corporis domicilio, et membris exone-

rala mortalibus, cum his quos videt, abire festinat ad coelum ; horum tanta benignitas est, ut si quis pro conditione fragilitatis humante, intro fuerit eorum fulgore perterritus, omnem continuo ex cordo auferant metum; » deinde dæmoniun apparentium contraria hæc dat indicia : « pessimorum autem vultus truces, sonitus horridi, sordidi cogitatus, plausus, motusque indisciplinatorum adolescentum, vel latronum, c quibus confestim timor anim®, sensibus stupor incutitur, odium Christianorum, monachorum moeror tædiumquo, suorum recordatio, metus mortis, cupido nequiti®, lassitudo virtutis, cordis hebetatio. Si igitur post timorem horrore concepto successerit gaudium, et ad Deum fiducia, atque ineffabilis charitas, venisse sciamus auxilium, quia securitas anim® præsentis majestatis indicium est. n

Ver». 19. 10» VIDEBAR QUIDEM VOBISCUM MANDUCARE.— Re-
Ibpbid vera enim Raphael non manducabat; quia man-
c*atdit'a t'ucat*° cst aclió vitalis, qua anima cibum in ore
jutio. vitaliter masticat, ac ex ore in stomachum, ut ab
eo concoquatur, vitaliter trajicit. Raphael autem,
cum non informaret corpus assumptum, vitaliter

in illud non trajiciebat cibum, seo in illud perinde ac in saccum quemdam cibum injiciebat, quem deinde in vaporem cl aerein resolvebat.

Sed ego cibo invisibil i, etc., utor, — nimirum citm»
Deus, Deique visio et fruitio cst cibus Angelorum, *
quo deliciantur, et beantur jugiter.

20. Et NARRATE OMNIA MIRABILIA EJUS. — GræCUS Ver». 10.
habet : *Scribite omnia qua facta sunt in libro*; unde liquet Tobiam Raphaeli obedientem hanc historiam conscripsisse, ac hujus libri esse auctorem, uti habent Gneca, cap. seq., 1. Rebræa uberius habent : *Nunc ergo, ait, scribite vobis omnia lum verba in libro, el erit tñ testimonium inter vos et Deum vestrum omnibus diebus vita vestra. Et hoc verbum sit in signum, et in testimonium in omnem generationem ct generationem. Et vos benedicite Dominum, el confitemini tnemoria sanctitatis ejus. Etnunc dimitte me, et revertar ad Deum, qui misit me ad v o j.*

21. Et CUM H.F.C DIXISSET, AB ASPECTU EORUM ABU- Ver». t1.
tus est, — corpus a se assumptum dimittendo, ac in acrem, vel vaporem, ex quo condensato illud efformarat, per rarefactionem resolvendo, uti docent Scholastici cum Divo Thoma, l parte, Quæst. LI.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias *laudat Deum, ac versu 11 de Jerusalem felicitate et gloria preclare vaticinatur.*

1. Aperiens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum, el dixit : Magnus es, Domino in ælernum, el in omnia sæcula regnum tuum; 2. quoniam tu flagellas et salvas : deducis ad inferos, et reducis, et non est qui effugiat manum tuam. 3. Confitemini Domino, filii Israel, et in conspectu gentium laudate eum; 4. quoniam ideo dispersit vos inter gentes quæ ignorant eum, ut vos enarretis mirabilia ejus, el faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens præter eum. 5. Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras : et ipse salvabit nos propter misericordiam suam. 5. Aspicite ergo quæ fecit nobiscum, et cum timore cl tremore confitemini illi : regemquo sæculorum exaltate in operibus vestris. 7. Ego autem in terra captivitatis mcæ confitebor illi : quoniam ostendit majestatem suam in gentem peccatricem. 8. Convertimini itaque, peccatores, et facile justitiam coram Deo, credentes quod faciet vobiscutn misericordiam suam. 9. Ego autem, cl anima mea, in co lælabimtir. 10. Benedicite Dominum, omnes electi ejus : agile dies læliliæ, el confitemini illi. 11. Jerusalem civitas Dei, castigavit te Dominus in operibus manuum tuarum. 12. Confitere Domino in bonis tuis, et benedic Deum sæculorum, ut reædificet in te tabernaculum suum, cl revocet ad to omnes captivos, el gaudeas in omnia sæcula sæculorum. 13. Luce splendida fulgebis, et omnes fines terræ adorabunt te. 14. Nationes ex longinquo ad te venient; el munera deferentes, adorabunt iu te Dominum, el terram tuam in sanctificationem habebunt. 15. Nomen enim magnum invocabunt in te. 10. Maledicti erunt qui contempserint te, et condemnati erunt omnes qui blasphemavorinl te; benedictique erunt qui ædiicaverinl te. 17. Tu autem Letaberis in liliis luis; quoniam omnes benedicentur, et con-

gregabuntur ad Dominum. 18. Beati omnes qui diligunt te, et qui gaudent super pace tua. 19. Anima mea, benedic Dominum, quoniam liberavit Jerusalem civitatem suam a cunctis tribulationibus ejus Dominus Deus noster. 20. Beatus ero, si fuerint reliquia? seminis mei ad videndam claritatem Jerusalem. 21. Porla? Jerusalem ex sapphiro et smaragdo ædificabuntur : et ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus. 22. Ex lapide candido el mundo omnes plateæ ejus sternentur, et per vicos ejus alleluia cantabitur. 23. Benedicius Dominus, qui exaltavit eam, et sil regnum ejus in sæcula sæculorum super eam. Amen.

Vta i 1. Benedixit Dominum. — Grace : *Scriptis orationem in exaltationem, et dixit.*

Vio . i. 5. salvabit nos propter misericordiam suam. — Graea addunt : *Et congregabit nos ex omnibus gentibus, ubi dispersit nos inter eas. Si conversi fueritis ad eum in toto corde vestro, et in tota anima vestra, ut faciatis ante eum veritatem* (justitiam, id opera justa et sancta), *tunc convertetur ad vos, et non abscondet faciem suam a vobis.*

Vtu. 7. 7. OSTENDIT MAJESTATEM SUAM IN GENTEM PECCATRICEM, — *g. d.* Ostendit Deus augustam et divinam suam potentiam, justitiam et vindictam in gentem Israeliticam, castigando ejus idololatriam per excidium et captivitatem Assyriacam, ac rursus magnificam suam in eum clementiam ostendit ejus miserendo, enmque ex captivitate in patriam reducendo.

Vtn.ii. 11. Jerusalem civitas Dei, castigavit te Dominus; — tum quia multos Judæos jam win Manasse impio rege e Jerusalem captivos abduxit in Babylonem; tum quia paulo post cum Joachim et Scaccia reliquos eodem abducet per Nabuchodonosor; loquitur enim de futuro, quasi de praterito, ob prophetiæ certitudinem.

Vitici- Nota : Tobias ab hoc versu usque ad finem capituli*, et cap. seq. vers. 7,8 et 9, prophetat de excidio* ^rusalcm faciendo per Nabuchodonosor, ut de ejus templique restauratione post 70 captivitatis annos facienda per Cyrum; sed ita ut more prophetico a Jerusalem urbe Judre® assurgat allegorico ad Ecclesiam Christianam in Jerusalem a Christo erigendam, et ab ea anagogice avolet ad Ecclesiam triumphantem in cœlis, cujus Jerusalem erat figura et typus. Idem facit Isaias, cap. lx, Lxv et Livi. Itaque hoc vers, et seq. sub typo Jerusalem, partim jam desolat® ob idola Manasma, ut colligitur ex IV Regum, cap. xxxvi, vers. 10 et 11; partim plane desolandæ et evertendo? sul) Sedecia, iterum restaurando? el ad majorem gloriam evehenda? pcrEsdras, Nehemiam, Zorobabel et Cyrum, prophetat Ecclesi® veteris innovationem et restaurationem per Christum, maxime qu. Ecclesia Christiana cœpit JerosolymisinSion; et quia una omnium ætatum fuit Ecclesia, licet varios habens status; unde vers. 14, prædicit vocationem gentium et diffusionem Ecclesi® per totum orbem : sed vers. 21, anagogice rapitur ad Ecclesiam coelestem, sive ad statum, quem Ecclesia militans habebit in cœlis, ubi erit triumphans. Inde alludit S. Joannes, Apoca!, xxi, ubi

Ecclesiam triumphantem per Schema Jerusalem gloriose depingit, ut ibidem fuse explicui.

In operibus, — id est propter opera, puta propter tua idola et scelera abduxit, id est abducet el in Babylonem.

13. Luce splendida (Evangelii et prædicationis Ver* a Christi, ejusque Apostolorum) fulgebis, et omnes FINES TERRA ADORABUNT TE. — Prædicabit COUVCTSIONem omnium gentium ad Christum, quæ Ecclesiam, quasi Christi sponsam adorarunt, id est humillime venerati sunt et coluerunt, ac venerantur et colunt. Idem prædixit Isaias, cap. xlix, vers. 23 : « Vultu, ait, in terram demisso adorabunt te, el pulverem pedum tuorum lingent. »

14. Et terram tuam in sanctificationem (id est Veis u. ut sanciam, et a Christo ac Apostolis sanctificatam) habebunt. **J;**

20. Beatus ero, si fuerint reliquis seminis uei Ver» io. (puta nepotes et posteri mei) ad videndam claritatem Jerusalem; — tum quam ei afferet Cyrus ad litteram, tum quam ei mystice afferet Christus in hac vita et magis in futura.

21. Porta Jerusalem. — Hæc omnia a vers. 19, Veis.u. et deinceps spectant proprie ad Ecclesiam gloriosam in cœlis; hanc enim ibidem dicit fabricandam ex sapphiro, smaragdo, oinnique lapide pretioso, per quie figurate non aliud significatur quam pulchritudo, suavitas, majestas, claritas et æternitas bealiludinis cœlestis, ut* Cjse declaravi Apocal. XXI. Porro Graea hoc 'jco sic habent : *Ædificabitur Jerusalem Sapphiro et smaragdo, et lapide pretiose muri tui, et turres, et propugnacula in auro mundo; et platea Hierusalem in beryllo et carbunculo, et lapide ex Sophir tesseilabuntur.* Addit Hebraus : *Reges Tharsis el insulae munera offerent, Reges Arabum et Saba dona adducent.*

22. Per viros ejus alleluia cantabitur. — «Al- Vui.& leluia n Hebraice idem est quod *laudate Dominum.* Alleluia ergo est vox laudis, exultationis et jubili, quam beati jugiter peragunt in cœlo. Unde S. Augustinus, serm. 151 *De Temp.*, qui est de Paschale: u Tempus moeroris, inquit, quod significant dies quadragesimo?, et significamus et habemus. Tempus autem lætitiæ, et quietis, el regni, qnod significant dies isti, significamus per alleluia, sed nondum habemus laudes. Sed nunc inspiramus ad alleluia. Quid est alleluia? Laudate Deum. Sed nondum habemus laudes, in Ecclesia frequentantur laudes Dei post resurrectionem, quia nobis erit perpetua laus post resurrectionem nostram.»

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias moriturus prædicit excidium Ninives ague ac Jerusalem, ejusque restorationem ac gloriam per vocationem gentium ad Christum et ccelestem felicitatem. Tobias ergo junior e Ninive abit Ecbatana, ibique moritur et sepelitur.

1. Et consummati sunt sermones Tobiaë. Et postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, el vidit filios nepotum suorum. 2. Completis itaque annis centum duobus, sepultus est honorifice in Ninive. 3. Quinquaginta namque et sex annorum lumen oculorum amisit, sexagenarius vero recepit. 4. Reliquum vero vitæ suæ in gaudio fuit, et cum bono profectu timoris Dei perrexerit in pace. 5. In hora autem mortis suæ vocavit ad se Tobiam filium suum, et septem juvenes filios ejus nepotes suos, dixitque eis : 6. Prope erit interitus Ninive : non enim excidit verbum Domini : el fratres nostri, qui dispersi sunt a terra Israel, revertentur ad eam. 7. Omnis autem deserta terra ejus replebitur, et domus Dei, quæ in ea incensa est, iterum reædificabilur : ibique revertentur omnes timentes Deum, 8. et relinquent gentes idola sua, et venient in Jerusalem, et inhabitabunt in ea, 9. et gaudebunt in ea omnes reges terræ, adorantes regem Israel. 10. Audite ergo, filii mei, patrem vestrum : Servile Domino in veritate, et inquirete ut faciatis quæ placita sunt illi : 11. et filiis vestris mandate ut faciant justitias et eleemosynas, ut sint memores Dei, et benedicant eum in omni tempore in veritale et in tota virtute sua. 12. Nunc ergo, filii, audite me, el nolite manere hic : sed quacumque dic sepelieritis matrem vestram circa me in uno sepulcro, ex eo dirigite gressus vestros ut exeatis hinc : 13. video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei. 14. Facium est autem post obitum matris suæ, Tobias abscessit ex Ninive cura uxore sua, et filiis, et filiorum filiis, et reversus est ad soceros suos, 15. invenitque eos incolumes in senectute bona : et curam eorum gessit, et ipse clausit oculos eorum : et omnem hæreditatem domus Raguelis ipse percepit : viditque quintam generationem, filios filiorum suorum. 16. Et completis annis nonaginta novem in timore Domini, cum gaudio sepelierunt eum. 17. Omnis autem cognatio ejus, et omnis generatio ejus, in bona vita et in sancta conversatione permansit, ita ut accepti essent tam Deo quam hominibus, et cunctis habitantibus in terra.

Ut. i. 1. Et postquam illuminatus est Tobias, vixit annis **42**, — scilicet ab anno ætatis **60** usque ad **102**, ut sequitur.

vtn.s. 2. Completis itaque annis centum duobus sepultus est honorifice in Ninive, — scilicet in loco exsilii. Huc enim translatus erat a Salmanasar rege Assyriorum, quorum metropolis erat Ninive. Discant hic sancti se in mundo tanquam in exilio vivere et mori, ac perinde non curent in patria apud suos mori et sepeliri. Nam :

Omne solutū forti patria est. ceu piscibus æquor i

et ut ait Thomas Morus in *Utopía* : « Undique ad superos lantumdem est vite. »

v't «. j. 3. Quinquaginta namque et sex annorum iumen oculorum amisit (in Ninive) sexagenarius vero re-

cepit. — Tobias, ut dixi in prooemio, anno sexto Ezechiaë, quo cum reliquis tsraelitis ductus est in Assyriam, erat 39 annorum; ergo anno 2.1 Ezechiaë agens annum ætatis 46 excæcatus est; anno vero 27 Ezechiaë agens annum 60 visum recinit, ac postea duobus adhuc annis sub Ezechia (u.c enim regnavit 29 annis) vixit, deinde sub Manasse annis 40, ac quadragesimo Mannssis anno obiit, ante excidium Jerosolymæ per Chaldeos anno 70.

Porro Græca plures annos Tobiaë tribuunt. Asserunt enim cum excæcatum anno ætatis 158. Verum ex decreto Concilii Tridentini, Sess. IV vulgata Latina ut canonica Scriptura nobis sequenda est, non Græca.

5. In hora autem mortis sua vocavit ad se Tobiam filium suum, — ut ei ultima daret monita,

quin ci oracum ac excidio Ninives et gloria Jerusalem. Idem fecit Isaac Patriarcha moriturus, *Gen.* sivi!, 27, et Jacob, *Gen.* xux, et Moses, *Douter.* XXXIII. Plato consult animam in morte quasi e corpore elevati ad divina, ut futura subindo
 Zi' Pr<TSentlatet praenuntiet occulto quodam natura»
 U instinctu et signis prognosticis; sicut aves, oves et boves ex signis acris immutati praesentiunt pluvias et tempestates. Undo Cicero, lib. I *De Divinatione* : « Appropinquante morte, ait, multo est animus divinior. Nam elidipsum vident, quisunt morbo gravi et mortifero affecti, instare mortem. Itaque his occurrunt plerumque imagines mortuorum; tumque vel maximo laudi student; cosque qui secus quam decuit, vixerunt, peccatorum suorum tum maxime pœnilel. Divinaro autem morientes etiam illo exemplo confirmat Possidonius, quod affert : Rhodium quemdam sex æquales nominasse, et dixisse, qui primus eorum, qui secundus, qui deinceps moriturus esset. » E nostris vero Arnobius, lib. II *Contra gentes* : « Morti, ait, vicini maxime valemus scientia, ita ut de futuris vaticinemur, ul proditum est a Platone in Apologia Socratis dixisse Socratem. » S. Gregorius, lib. IV *Dialog*, cap. xxv, hanc causam naturalem probat, et aliam supernaturalem adjungit. < Ipsa, inquit, aliquando animarum vis, subtilitate sua, aliquid prævidel. Aliquando autem exitura de corpore animre, per revelationem futura cognoscunt. Aliquando vera jam dum juxta fit, ut corpus deserant divinitus afflata: in secreta coelestia incorporeum mentis oculum mittunt. » Porro certum est Tobiam hic vi non naturali, sed divina afflatum prædixisse excidium Ninives roqua ac Jerosolymæ, ejusquo et templi restaurationem et gloriam ; nulla enim signa prognostica habebat, ex quibus id ipsum colligere vel conjicere posset : unde a S. Ambrosio, libro *De Tobia*, ipse Propheta nuncupatur. Vido dicta procomio in *Prophetas minores*, cap. xxt.

G. Prope erit interitus Ninive.— Ninive sropius capta et vastata est; primo, ab Arbace Medo, qui Sardanapalum in Ninive regnantem obsedit, et ad sui urbisque incendium adegit: id factum est ante Tobiam sub Ozia rege Juda, avo Ezechiaë, teste Eusebio et aliis; *secundo*, sub finem regni Ezechiaë; nam sub annum Ezechiaë 14, ab Angelo in Judæa cæsus est Sennacherib, cui mox successit filius Asarhaddon, qui decem annis regnavit, in coque desiero reges Ninives. Nam successit ei Merodach Baladan, qui subacta Ninive (ut videtur), imperium in Babylonem transtulit, ideoque in Scripti. -a post Asarhaddon nulli reges Assyriorum, sed tantum Babyloniorum nominantur. Hoc quoquo Ninives excidium antecessit mortem Tobiaë, et consequenter hoc ipsius do eversione Ninives oraculum, quod ipse moriens edidit anno 4 Manassis, qui Ezechiaë patri in regno successit. *Tertio*, multi putant Niniven refflorescentem rursum eversam esse a Cyaxare Medo el Nabuchodonosor seniore,

qui fuit pater Nabuchodonosorls Magni, sub annum 13 Josiaë regis Juda; et do hoc excidio hic loqui Tobiam. Ita S. Hieronymus, Eusebius et alii. Verum Nahum, cap. n, vers. 1, ostendit Niniven eversam esse a Nabuchodonosor juniore quinto anno post excidium Jerosolymæ.

Porro Græca hic addunt : *Vade in Mediam, fili, quia credidi, quacumque locutus est Jonas propheta de Ninive, quod subvertetur. In Media autem magis erit pax usque ad tempus.*

Nox enim excidit VERBUM Domini, — editum a Jona propheta, ut habent Græca de excidio Ninive, licet enim Ninivilæ ad prædicationem Jonæ pnenitentes excidium sibi ab eo comminatum evaserint, tamen mox in pristina scelera relabentes, idem incurrerunt, uti post Jonam eisdem prædixit Nahum, cap. n, sed de oraculo Nahum hic non agit Tobias, quia diu ante cum vita functus est.

Et fratres nostri, qui dispersi sunt a terra Israel, revertentur ad eam. — Multi enim ex decem tribubus prævidentes, vel jam sentientes excidium Ninives, ex ea profugerunt, et non pauci ex cis redierunt in terram Israel. Alii veri Dei cultus studiosi junxerunt se tribui Judæ, et cum ea in unum Juda regnum coaluerunt, ut dixi in *Esdra et Paralip.*

7. Omnis autem deserta terra ejus (Israel) replebitur (incolis ad eam postliminio revertentibus) et domus Dei, quib in ea incensa est, iterum REIDIFICABITUR. — « Incensa est, » id est incenditur a Chaldæis ; loquitur prophetice de futuro, quasi de præterito ob futuri certitudinem. Undo Græca habent in futuro : *Fratres nostri dispergentur, et Jerusalem erit deserta, et domus Dei in ea comburetur, et deserta erit usque ad tempus : et iterum miserebitur eorum Deus, et convertet eos in terram. El adificabunt domum non qualis prior, usquequo compleantur tempora sæculi. Et post hæc revertentur de captivitatibus et ædificabunt Hierusalem honorifice, et domus Dei in ea ædificabitur. Et in omnes generationes sæculi, ædificatio gloriosa, sicut locuti sunt de ea prophetæ. Et omnes gentes convertentur vere ad timendum Dominum Deum, et ronnodient idola sua.*

9. Et GAUDEBUNT IN EA REGES OMNES TERRA ADORANTES regem Israel, — id est adorantes Christum; nec enim post reditum e captivitate fuit alius rex Israel quem adorarmi omnes reges terræ; Christo autem omnes gentes et reges servierunt.

10. Servite Domino in veritate, — id est vero, v. n. 11. sincere, scilicet vero, sincero, recto, integro, totoque corde, non ficto, non falso, non dimidiato, non diviso, ut dimidiam cordis animique partem Deo detis, alteram diabolo, puta idolis et cupiditatibus. Veritas ergo hic opponitur mendacio, superstitioni, hypocrisi, fictioni et simulationi. Ita Serarius.

11. Ut faciant justitias, — id est opera justa, pia et sancta. In Græco additur insigne exemplum Aehiachari, qui Tobiaë ex fratre fuit nepos, ut dixi

cap. i, ac Manassis cujusdam, quod scilicet ambo ab impio et ingrato Aman in famæ et vite discrimen fuerint conjecti, sed sua pietate et eleemosynis evaserint; Aman vero alitus ab Achiacharo in idem inciderit, sic enim habet: *Et nunc, fili, abi ex Ninive, quoniam omnino erunt quæ locutus est propheta Jonas. Tu autem serva legem et præcepta, et esto amator eleemosynarum et justus, ut tibi bene sit; et sepeli me bene, et matrem tuammecum; et non ultra maneatis in Ninive. Fili, vide quid fecit Aman Achiacharo, qui nutrit cum ut ex luce duxit eum in tenebras, et quanta retribuit ei. Et Achiacharus quidem salvatus est, illi vero retributio data est, et ipse descendit in tenebras. Manasses in eleemosyna erat, et salvatus est de laqueo mortis quem fixerunt ei; Aman autem incidit in laqueum, et periit. Et nunc, fili, vide quid eleemosyna facit, et quomodo justitia liberat.*

Quis fuerit hic Aman incertum est; certum est non fuisse Arnan hostem Mardochæi et Esther: hic enim Tobia longo tempore fuit posterior. Quis etiam fuerit hic Manasses ignoratur. Aliqui putant fuisse maritum Judith; nam tempus consentit, sed locus dissentit, ait Salianus; vixit enim Judith tempore Tobiae, inquit ipse, sed in Bethulia Judfeæ, non in Ninive et Assyria, ubi vixit hic Manasses, de quo agit Tobias.

Ven. 14. 14. Tobias abscessit ex Ninive, — fugiens ejus excidium. Ex Ninive profectus est in Mediam ad socerum suum Raguel habitantem in Ecbatanis. Ubi nota miram Dei erga Tobiam providentiam, qua) *primo* sub annum Ezechiae 27 Tobiam per Raphaolem direxit in Mediam et Ecbatanam, ut inde educeret Saram, et pecuniam a Gabelo reciperet, antequam Ecbatana vastaretur, itaque utrumque periculo ereptum in tuto poneret. Nam paulo post vastata est Ecbatana sub Manasse filio Ezechiae, ait Bellarminus et Salianus, de quo plura in proœmio Judith.

Secundo, cum postea Ecbatana reflorescente excidium immineret Ninive et Assyriæ, jussit Tobias inde excedere, et in Ecbatanam ad socerum tendere, ut illi in senio adesset, monenti oculos clauderet, et hæreditatem totam adiret. Si tanta cura Deus providit amicis suis de bonis corporalibus, quanta providebit de spiritualibus, cœlestibus et æternis?

Vmu 16. <6. Et COMPLETIS ANNIS 99 IN TIMORE DOMINI (morientem) cum gaudio sepelierunt eum.—Esto enim fdii ejus et nepotes dolerent de ejus morte, gaudebant tamen quod tam longam, fortunatam sanctamque vitam simili prorsus morte concluderet, cum deinceps illi jam prope centenarium aliquid in hac vita exspectandum esset, quam laboraret dolor. Mori enim in senectute plena, honorata, pacifica et prospera æque ac piaci sancta, ingens, imo extremum est hujus vite bonum. Mortuus est ergo Tobias junior sub annum H» Josiæ regis Juda; in hunc enim annum incidit 99 vite ejus annus, et sepellus est in Ecbatana Me-

dorum urbe. Græca addunt: *Otiti autem et ipse annorum centum viginti septem, in Ecbatanis Media. Et audivit antequam moreretur ipse destructionem Ninives quam in captivitatem cepit Nabuchodonosor et Assucrus, et gavisus est, antequam moreretur, super Ninive.*

Assucrus hic a multis censetur esse Cyaxares pater Astyagis, quia fuit avus maternus Cyri primi Persarum monarchæ. Qui enim Hebraice vel Chaldaico vocatur Assucrus, Græce vocatur Axuares, Oxyares et Axares, cui præponitur Cy, vel Cu, quod Persice principem significat. Salianus vero per Assucrum accipit Phraortem patrem Cyaxaris, qui Dejoci in regno Medorum successit. Assucrus enim commune fuit regum Medorum nomen.

Dices: Quomodo Tobias junior ante mortem potuit videre excidium Ninives, cum ipse juxta Latinum textum obierit anno statis 99, qui incidit in annum IG Josiæ; juxta Græcum vero obierit anno ætatis 127, qui incidit in annum secundum, cujus undecimo postea anno vastata est a Chaldæis Jerusalem, ac post quinque annos Ninive, ut dixi *Nahum* n, 5. Despondeo *primo*, hæc verba, quod Tobias viderit excidium Ninives, non esse in vulgata Latina, quam probavit Concilium Tridentinum, sed in textu Græco, in quo plura addita sunt, quæ discrepant, imo contrariantur Latinæ vulgalæ, ac proinde non videntur certa, sed ab aliquo inserta, ut quod vers. 4 et 8, ait Tobiam seniore octo annos fuisse cæcum, et antea vixisse annos 138, cum Vulgata asserat eum quatuor duntaxat annos fuisse cæcum, et vixisse annos 162. Tobiae juniore hic dant annos 127, cum enei? Vulgata tantum det 99. Quare nobis sequenda? Vagata, non Græca. Ac proinde verius non videtur Tobiam non vidisse excidium Ninives, præsertim cum Græca hic varient. Complutensia enim Tobiae dant 127 annos; S. Athanasius vero in *Synopsi* 107 duntaxat; juxta Vulgatam mors Tobiae antecessit excidium Ninives 47 annis; juxta Græcum vero 14 annis.

Secundòs. Hieronymus, Eusebius et alii censent Niniven excisam anni 13 Josiæ, ac sic Tobias id videro potuit: mortuus est enim anno IG Josiæ.

Tertio, licet verius sit Niniven excisam anno Tertio quinto post excisam a Chaldæis Jerusalem, tamen sub annum 13 Josiæ cœpit obsideri et vastari. Nam, ut ait Herodotus, lib. I, Cyaxares cœpit obsidere Niniven (sub Josia), sed invadentibus Mediam Scythis, obsidionem intermisit per 28 annos. post quos cum Nabuchodonosor juniore obsidionem resumens, claustrum instaurans, Niniven cœpit et vastavit anno quinq; post excidium Jerusalem, tumquo Nabuchodonosor se fecit monarcham: quare hic fuit primus annus monarchies ejus. Unde Hebræi in *Seder Olam* dicunt id contigisse anno primo non regni, sed monarchiæ Nabuchodonosoris, qui regni ejusdem fuit annus 21; cœpit enim ipso regnare anno quarto Joakim regis Juda. El

hoc videntur voluisse S. Hieronymus et Eusebius, scilicet quod Cyaxares, cum Nabuchodonosor seniore coeperit obsidere et vastare agros Ninives, sub annum 13 Josi®, idque audierit Tobias ante mortem, sed post 28 annos, cum Nabuchodonosor juniore obsidionem resumens, Niniven expugnarit. Unde Græca habent Tobiam audiisse, non excidium, sed ««UtiM.id est perditionem Ninives, quia scilicet audivit ipse ita eam obsideri et vastari, ut evadere non posset, sed necessario perdenda, id est capienda et evertenda foret, quare w *quam captivavit*, idem est quod capere cœpit; significatur enim actus inchoatus, non perfectus.

Quarto, Serarius, Salianus et alii respondent sæ-

pius captam et spoliata esse Niniven, duin ipsa certans cum Babyloniis et Medis de imperio, jam vincebat, jam ab eis vincebatur : quare incertum esse de qua Ninives perditione loquatur hic Tobias.

Denique Serarius OOTobiæ junioris annos computat a morte patris, scilicet senioris Tobiae, quibus addens annos 68 quibus cum patre Tobias in captivitate vixit, ac faciens cum duorum annorum, quando in captivitatem venit, conficit eum universim vixisse 161 annos, ita ut pertigerit ad annum 21 Nabuchodonosoris, quo eversa est Ninive, itaque eam eversam esse audire potuerit; sed hæc ætas illo ævo nimia et plane paradoxa videtur.

COMMENTARIA
IN JUDITH.

ARGUMENTUM

Hic liber apud Hebreos non exstat in Canone
Scriptura, sed apud Christianos. Concilium Ni-
cænum I euin inter Canonicos S. Scriptura libros
recenset, uti referi S. Hieronymus in prologo.
Idem fecit Concilium Cartaginense III, cap. xlvii,
Concilium Florentinum et Tridentinum. Vide Bel-
larminum, lib. I *De verbo Dei*, cap. xn. Hinc Jo-
sephus, quia Hebraus, non meminit Judith, sicut
nec Tobia. Exstat Grace æque ac Latine. An Grae-
cus textus hic, rcque ac in Tobia, sit ex transla-
tione Septuaginta interpretum ambigitur. Certe
S. Hieronymus, nec ejus nec illorum meminit.
Videtur primitus Chaldæo sermone conscriptus,
sicut et liber Tobia. Unde S. Hieronymus in pro-
logo asserit se eum e Chaldæo transtulisse, addit-
qU0 . „, Accipite Judith viduam, castitatis exem-
plum, et triumphali laude perpetuis eam preco-
niis declarate. Hanc enim non solum feminis, sed
et viris imitabilem dedit, qui castitatis ejus remun-
erator, virtutem ei talem tribuit, ut invictum
omnibus hominibus vinceret, ct insuperabilem
superaret. » Auctor videtur fuisse Joacim Pontifex
coævus Judith, imo ejus director : uti censent He-
braei, et ex eis Sixtus Senensis, lib. Vili, *Ilærcsi* xi,
licet nil certi hac de rc asseverari possit, ut ait
S. Isidorus, lib. VI Originum, cap. n.

Argumentum libri est victoria Judith de Holo-
fernc ct Assyriis, per quam allegorica represen-
tatur victoria B. Virginis de diabolo, ait ex Ful-
berto Carnotensi noster Canisius, lib. I *Martialis*,
cap. n ; tropologice triumphus animæ fidelis de
carne et vitiis, ait Rabanus. Denique tres libri
sunt partes. Prima describitur Judæorum pericu-
lum a cap. i usque ad vm; secunda, eorum per
Judith liberatio a capite vm ad cap. xv, vers. 9;
tertia, quæ deinde secuta sunt a cap. xv usque
ad finem.

Quæres quando contigerit historia Judith. Mul-
ti probabiliter arbitrantur eam contigisse ante
captivitatem Babylonicam, sub Manasse rege Juda:
nimirum postquam Manasses cum suis Judæis e
carcere Babylonio dimissus in Jerusalem et reg-
num rediit ; tunc enim apud Medos potentissimus
fuit Dejoces qui Ecbatana ædificavit. Ninive non-
dum erat diruta, nondum etiam Jerosolyma ; at-

que a tempore Manassis perpetua fuit pax Judæis,
usque ad finem regni Josiæ. Ita censent Bellar-
minus loco citato, Serarius, Saliatus, Genebrar-
dus, Pererius in cap. i *Danielis*, Cano, lib. XI *De*
Locis, cap. vi, Christophorus a Castro in *Osee* u,
vers. 20. Nabuchodonosor ergo hie mittens Holo-
fernem quem occidit Judith, fuit cognatus, vel
filius, ut vult Serarius, vel gener Asarhaddonis
filii Sennacherib, qui proinde Asarhaddoni in
regno Ninive successit; aut certe fuit Merodach
Baladan rex Babylonis, ait Bellarminus et Salia-
nus, qui devicto Asarhaddone regnavit in Ninive,
ac cum Arphaxad, id est Dejoce rege Medorum
confligens, eum superavit, indeque ad monar-
chiam orbis aspirans, misit Holofernem qui ra-
teras gentes sibi subjugaret.

Alii ex adverso censent historiam Judith conti-
gisse post reditum Judæorum e captivitate Baby-
Ionica, multasque ac validas pro hac sententia Xmu.
afferunt rationes : *prima*, quia in hac historia
asseritur Pontifex tunc fuisse Joacim ; nullus au-
pnm* tern hoc nomine fuit Pontifex, nisi Joacim filius
Jesu filii Josedec, post reditum ex Babylone; Je-
sus enim fuit Pontifex sub Cyro, Cambyse et Da-
rio, Joacim sub Xerxe, Eliasib sub Artaxerxe, ut
patet *Nehem.* xin , vers. 4, 6, 7, et *Eccli* xn, 14,
juncto cum *Aggei* i, l et seq., et ex Josepho, lib. X
Antiq. cap. xi, ubi ex tabulis publicis catalogum
Pontificum texuit.

Dices : libro IV *Regum*, cap. xnn, vers. 17, et
Isaiæ xxn, tempore Ezechia regis nominatur Elia-
cim (qui idem est cum Joacim) filius Helcia præ-
positus domus, et inter precipuos numeratur sa-
cerdotes. Respondeo : Eliacim hic non fuit sum-
mus Pontifex, uti nec Helcias pater ejus; sed fuit
aliquis e primariis sacerdotibus, sive e principi-
bus sacerdotum, cui templi et portarum ejus cura
commissa fuit, ut patet ex Scriptura et ex Jose-
pho, ex quibus liquet unum duntaxat Helciam
fuisse Pontificem, non tempore Ezechia, sed mul-
to post tempore Josiæ, de quo IV *Regum* xxm, 4.

Secunda, quia temporibus Xerxes optime con-
stoioda veniunt ea quæ cap. v, dicuntur de nupero Judæo-
rum c captivitate reditu. Item quod cap. vi, Ju-
dæi non dicuntur reges habere, sed duces populi

Oziam et Charmi; si enim sub Manasse hæc contigissent, utique Judith hoc suum facinus cum rege Manasse, non cum Pontifice Joacim, Ozia el Charmi tractasset, neo Joacim misisset milites qui occuparent fauces montium, sed Manasses. Rursum sub Manasse Bethulia erat deserta ab Israelitis abductis in Assyriam, et habitabatur a Cuthæis. Adhæc ævo Xerxis congruit quod cap. v, vers. 27, magnates Holofernus dicunt de filiis Israel eos jam esse inermes, imbelles, et belli inexpertos, ideoque se montibus et præcipitiis defendere, ut dicitur cap. vir, 8, et quod cap. ult. additur de diuturna pace post hanc Judith victoriam consecuta. Ita censent Sanchez hic, Tornielus et Ribera in cap. ii *Nahum*, Lyranus, Dionysius, Hugo hic, imo S. Augustinus, fib. XVIII *Dc Civit*, cap. XXVI, Eusebius in *Chron.* ad annum mundi 4074, Beda, *Dc sex Ætat. mundi*, Berosus Annianus, et communiter Hebræi, ut refert *Chron. Alcxandr.* item Suidas verbo *Holofemes*, et Africanus apud Suldam.

Postquam enim Xerxes sæpe a Graecis vicius fuit, ac praesertim turpissimam illam cladem apud Thermopylas a Leonida et trecentis sociis accepit anno imperii sui quinto, cœpit suis esse contemptui, ait Justinus, lib. III. Quare Arphaxad rex Medorum, qui hucusque Xerxi et Persis fuerat vectigalis et tributarius, hac occasione Xerxis et Persarum jugum excussit, ac fines regni sui propagavit. Fecit idem Nabuchodonosor, cui vel ipso Xerxes, vel quod magis reor, Darius Hystaspis paler Xerxis regnum Ninives et Assyriorum crediderat, qui proinde confligens cum Arphaxad, cumque superans, cœpit monarchiam ambire. Quare Nabuchodonosor hic non est ille magnus Chædæorum monarcha, auctor captivitatis Babylonicae; sed longe posterior eo, Assyrius scilicet, vel Babylonius, unus o principibus Xerxis; Nabuchodonosor enim nomen est Babylonium sive Chaldæum, ac forte a Nabuchodonosor Magno noster hic nomen hoc suum, forte etiam genus et stirpem accepit.

Hinc conjectura est, causam cur Xerxes Judæis tantopere fuerit benevolus, uti scribit Josephus, lib. XI, cap. v, adeo ut filius ejus Artaxerxes anno septimo regni sui miserit Esdram, et anno 20 Notandam ad restaurandam Jerusalem cum liberalissima et amplissima potestate; causam, Inquam, hujus benevolentiae fuisse, quod videret Xerxes hunc Nabuchodonosor, hostem suum et æmulum imperii, jam recenter a Judæis fuisse profligatum.

Dices : Tempore Xerxis desolata erat Ninive : jam enim a Magno Nabuchodonosor excisa fuerat quinto anno post excisam Jerusalem, uti dixi *TMob* ultimo cap. Respondeo Niniven paulo post excidium recidiucatam fuisse; quia antiquissima et nobilissima erat civitas, idque permissu regum Babyloniorum vel Persarum, uti ex historiis factum constat de Babylone, Jerusalem, Antiochia, Roma, etc.; alias objectionessolvamcap.lv, vers.

3, et cap. vin, vers. 1, vel cap. ix, vers. 2. Denique Sera, quo hanc sententiam pene evincit id quod cap. v, 22 et seq. dicitur sub hoc tempus desertam fuisse Jerusalem, ac templum eversum ctsolo aequatum. Hoc enim non contigit sub Manasse, sed sub Scaccia in captivitate Babylonica.

Ex dictis constat quod Nabuchodonosor, qui misit Holofernem, non fuerit Darius Hystaspis, ut vult Gerardus Mercator in sua cbronologia; nec Artaxerxes Ochus, ul vult Severus Sulpitius; nec Cambyses filius Cyri, qui inchoatam sub Cyro fabricam templi impedivit, 1 *Esdra*: iv, eo quod Judæi suum ducem Holofernem occidissent, ait Berosus Annianus, idque innuit S. Augustinus, lib. XVIII *Dc Civit*. XXVI, et Eusebius : nam Cambyses septem annis duntaxat regnavit : Nabuchodonosor aulem anno 12 regni misit Holofernem; sed vel fuit Xerxes, ut opinatur Sanchez, qui dicitur hucusque fuit Nabuchodonosor ob similem illi superbiam et fastum : undo Judith ejus victrici occinuerunt Judæi, cap. xvi, 12 : a Horruerunt Persae constantiam ejus, et Medi audaciam ejus. » Aut potius fuit profectus Principibus Xerxis, qui ejus vice gubernabat Niniven, ut dixi. Videlur enim fuisse origine Babylonius; hoc enim innuit nomen ejus Nabuchodonosor, quod est Babylonium. Arphaxad vero fuit profectus, vel rex Modi® Xerxi vectigalis; sed victo a Groeis Xerxe, uterquo Xerxi rebellavit, et provinci® suæ se regem absolutura fecit. Sic enim eidem Xerxi rebellavit Artabanus, ac forte ipse est Arphaxad. Audi Justinum, lib. III in *Prine.* : «Xerxes, ait, Rex Persarum, terror antea gentium, bello in Grocia infelicitè gesto, etiam suis contemptui esse cœpit. Quippe Artabanus profectus ejus, deficiente quotidie regis majestate, in spem regni adductus est. »

Simili modo Arbaces constitutus a Sardanapalo Mediæ profectus, illi effeminato rebellavit, dicens se non posse parere illi, qui se feminam mallet esse quam virum : quare illum obsedit, et ad sui incendium coegit, ut superius dixi (1).

(1) Haud prætermittendum putamus hanc doctissimi Interpretis nostri opinionem, Hait nullis cl validis, ut dicit, momentis stabilitam, nec tamen communiorem nec probabiliorē esse. Nam fere omnes SS. Patres et interpretes, nuto captivitatem omnia hæc evenisse opinantur, licet in tempore certo assignando valde Inter se dissentiant. Et revera, nulli opinionum istarum quæ post captivitatem huic historię tempus quærunt assantiendum esso, probatur Imprimis, ul asserit Serarius, quia vel Hierosolyma tunc temporis nulla erat, vel paulatina recedebat; quia templum etiam tum vel prostratum jacebat, vel nonnisi sensim excitabatur. Deinde sub extrema Persica® monarchiæ tempora, licet aliquo jam modo et Hierosolyma et templum reflorescerent, nihilo minus tamen nullus tum Eliacim erat pontifex; Assyriorum sceptrum conciderat; Medorum regnum satrapia jam erat; omnia denique una Persicorum monarchorum ditione atque dominatu tenebantur. At voro, ut videbimus infra, cap. iy, 2 et 6; xv, 9; xvi, 22, stat templum, viget Hierosolyma, pontificatum gerit Eliacim; et cap. i, Assyriorum rex adhuc est, Ninive triumphat, Media

Porro Judith fuit ex tribu Simeon, uti ipsa asserit cap. ix, vers. 2; habitavit in Bethulia, quæ est in tribu Zabulon; vixit 105 annis, ul patet ex fine libri; fuit ipsa matrona et genero et forma nobilis, statu vidua, ælate florens, opibus locu-

rognl adhuc dignitatem et quidem præpotentis oblinet, e contrario Babyloniorum hic regum nulla mentio.

Sententiæ quæ ante captivitatem omnia hæc evenisse opinatur, apprimo concordant historiarum profana documenta. Nam Arphaxad ille, de quo cap. i, ex communi consensu est illo qui ab historicis vocatur Aphra-ortes, vel Phra-orto, Dejocis regis Medorum filius. Nabuchodonosor vero sic dictus ex recepto Babyloniorum regum nomine, quia Babylo-ni simul et Assyrii thronum obtinebat, est Assarhadoms liberorum quispiam, qui Phraortem, vel Aphraortom, vel Arphaxad in Hagau debellavit. D. de Saulcy in opere cui titulus : *Chronologia biblica imperiorum Ninives, Babylonis et Ecbatane*, satis fauste probat contra auctores operis vulgo nuncupati : *Ars dignoscendi tempora et epochas*, illum Nabuchodonosorem sic a Ptolomæo dictum, non esse Saoduschin, sed Khinal-adan, qui ab anno ante Christum 647 ad annum 635, id est duodecim annos regnavit, et anno undecimo regni sui, ut dicitur cap. i, 5, a pugnavit contra Arphaxad et obtinuit cum. »

Cuinam vero tempori ante captivitatem hæc historia assignanda, difficile definiri potest. Huic omnes fere hujus sententiæ fautores post profligatum Sennacherib exercitum locum dant; sed an Manasses, an Josiæ, an Sederi temporibus non præfiniunt. Quidam recenter affirmavit totam hanc historiam per interregnum quod Amaslai mortem subsecutum fuit, osenisse, et sic rationem dant quorundam factorum quæ in aliis sententiis difficiliter explanantur : verbi gratia, cur de rege qui tunc regnum Juda obtineret, absoluto tacet auctor, et solummodo de sacerdote magno et presbyteris populi mentionem facit; cur Eliacim dum Judæis animos dat, victorias ex Amalec, Pharaone, etc., reportatas memorando, de Sennacherib nuper devicto nihil dicit; cur Hulophernes diligenter exquirat de populo Hecbncorum quis sit, quantæ sint civitates eorum, quæ sit virtus, quæ multitudo, vel quis rex militum eorum, etc, cap. v, 8 et 4. Quæ omnia post profligatum Sennacherib exercitum, Assyrios ignorare, haud facile concipitur, etc., etc.

ples, pietate præstana, cujus eximia forma cum pari virtute certabat, quam proinde Deas ad hoc heroicum facinus et Israelis liberationem elegit. Bellarminus censet eam, cum occidit Holofernem, fuisse 40 annorum, Serarias 45, Tomiellus 53, Gretserus 40, Galianas 33. Audi S. Hieronymum, epist. 10 ad Furiam : « Legimus Judith viduam confectam jejuniis, et habitu lugubri sordidatam, quæ non lugebat mortuum virum, sed squalore corporis, sponsi quærebat adveniam. Video arinatim gladio manum, cruentam dexteram; recognosco caput Holofernus, de mediis hostibus reportatum. Vincit viros femina, et casulas truncat libidinem; habituque repente mulato, ad victrices sordes redit omnibus sæculi cultibus mundiores. »

Porro Patres Judith eximia dant elogia. Clemens Alexandrinus vocat eam « consummatam, sive perfectam in mulieribus, » libro IV *Synonymatum*, cap. vi. Origenes, homilia 9 in *Judith* : « Magnificam, et omnium feminarum nobilissimam. » Ambrosius, libro III *De Officiis*, cap. xvi : « Mirabilem feminam. » S. Fulgentius, epist. U, cap. XIV : « sanctam viduam » sæpius appellat, præclaram natalibus, facultatibus divitem, ælate juvenem, specie mirabilem, divitiarum contemptricem, delicias respicientem, carnis incentiva calcantem, et indutam virtute ex alto. » D. Ambrosius, lib. *De Viduis* : « Diuturnis mœroribus, et quotidianis roboratam jejuniis, sanctam Judith. » Divus Augustinus, serm. *De Tempore*, 228 : « sanctissimam Judith, cujus precibus patuit cœlum, quæ orationis arte arma victricia fabricavit. » Et infra : « Ecce gloriosæ femina castitatem servavit oratio. » D. Chrysostomus, hom. 9 ex variis : sanctissimam Juditham, quæ dum lætilia vultus jejuniæ texit, de boste triumphum ac victoriam reportavit. » Tertullianus, lib. *De Monachis*, cap. xvii : « Nec Judith, inquit, filia Meraris, nec totali sanctorum. »

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS

Arphaxad adificat Ecbatana; vincitur a Nabuchodonosor rege Ninives, qui victoria superbiens omnes gentes ad deditionem sollicitat; sed iis repugnantibus, ipse omnes debellare destinat.

1. Arpbaxad itaque rex Medorum subjugaverat multas gentes imperio suo, et ipse ædificavit civitatem potentissimam, quam appellavit Ecbatanis, 2. ex lapidibus quadratis et setis : fecit muros ejus in latitudinem cubitorum septuaginta, et in altitudinem cubitorum triginta : turres vero ejus posuit in altitudinem cubitorum centum. 3. Per quadrum vero earum, latus utrumque vicenorum pedum spatio tendebatur, posuitque portas ejus in altitudinem turrim : 4. et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, et in gloria quadrigarum suarum. 5. Anno igitur duodecimo regni sui : Nabuchodonosor rex Assyriorum, qui regnabat in Ninive civitate magna, pugnavit contra Arpbaxad, et obtinuit eum 6. in campo magno, qui appellatur Ragau, circa Euphraten, et Tigrin, et Jadason, in campo Erioch regis Elicorum. 7. Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor, et cor ejus elevatum est : et misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, et Damasco, et Libano, 8. et ad gentes quæ sunt in Carmelo, et Cedar, et inhabitantes Galikeam in campo magno Esdrelon, 9. et ad omnes qui erant in Samaria, et trans flumen Jordanem usque ad Jerusalem, et omnem terram Jesse, quousque perveniatur ad terminos Æthiopiæ. 10. Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor rex Assyriorum. 11. Qui omnes uno animo contradixerunt, et remiserunt eos vacuos, et sine honore abjecerunt. 12. Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus omnem terram illam, juravit per thronum et regnum suum, quod defenderet se de omnibus regionibus his.

V«rt i. 7- Arphaxad itaque rex Medorum. — Ts *itaque* partim est nota exordii historiæ, sivo libri ; hoc enim denotat llebræum tau, id est, *et itaque*, ut dixi *Eiechielis* i, 1. Sic Cicero suas epistolas subindo orditur ita : «Tu igitur, tu vero, ego vero;» partim significat hanc historiam acceptam et resectam esse ex priscis diariis, sive chronicis Hebræorum, in quibus hæc historia subnectebatur historiis priorum temporum, ac per rò *itaque* iis connectebatur. Ita Serarius.

Arphaxad hic, sive Areapad, idem est quod Arbaces. Unde Serarius et alii per Arphaxad intellegunt Arbaces, qui occiso Sardanapalo regem se Mediæ fecit, de quo plura vers. 5.

Ahi cum Bellarmino et Saliano censent Arphaxad esse Dioclem sive Dejem, qui tempore Manassis regis Juda Medis imperavit. Dejoci enim successit Phraortes, inquit Herodotus, Phraorti Cyaxares, Cyaxari Astyages avus Cyri, licet Ctesias apud Diodorum, alios pluresque Medorum reges assignet.

Porro Dejoces ædificavit Ecbatanam, teste Herodoto, Eusebio et aliis, licet Gnebrardus per

Arphaxad hic accipiat Cyaxarem, Salianus Phraortem.

Tertio, alii qui sub Xerxe contigisse hanc historiam arbitrantur, putant Arbaces fuisse præfectum Mediæ, qui a Ninive, vel Dario, Hystaspis nomen et titulum regis dignitatis obtinuit; omnes enim reges Mediæ a primo rege Arbace nomen acceperunt, et cognominati sunt Arbaces, sive Arbacidæ, sicut Romani Imperatores a Julio Cæsare dicti sunt Cæsares; Ægyptii a primo Ptolemæo Ptoiemæi ; Græci a primo rege Seleuco dicti sunt Seleucidæ; Parthi a primo Arsace dicti sunt Arsacidæ.

Porro « Arphaxad » Hebraice idem est quod *debilitans, quasi depopulationem*, ait Pagninus, idquo apte. Ipse enim suis superbis fabricis et quadrigis debilitavit, exhausit, et quasi depopulatus est populum, ideoque spoliatus et subjugatus fuit a Nabuchodonosor.

PS» ÆDIFICAVIT CIVITATEM POTENTISSIMAM QUAM appellavit Ecbatanis. — Usurpatur subinde nomen Ecbatanis vel Ecbatana, quasi indeclinabile. Hanc urbem jam ante fuisse constat. Unde Dio-

dorus, lib. II, asserit eam ante Semiramidem exstitisse, dum ait post ædificatam Babylonem huc illam venisse, magnifica ibi palatia excitasse, et cum etiam aquarum inopia laboraret urbs, in eam, Oronte monte, qui duodecim stadiis abest, perfosso, aquæ abundantiam derivasse.

Dicitur tamen hic Arphaxad eam /edificasse, quia eam novis palatiis, turribus, muris auxit et ornavit. Unde Græca habent : *Ædi/lcavü in Ecba-tanis muros circumcirca cx lapidibus sectis.*

Sic Nabuchodonosor ait se Babylonem condidisse, id est, ornasse et amplificasse, *Dan.* iv, 27. Nam primus turrim Babel et Babylonem condidit Nemrod cum sociis, *Genes*, cap. x. Sic Romulus dicitur condidisse Romam, cum tamen Virgilios dicat, *Æncid.* VIH :

Tum rex Evandrus Roman® conditor arcis.

Vfrt t 2. Ex LAPIDIBUS QUADRATIS ET SECTIS. — Græca addunt : *latis cubitos tres; longis vero sex.*

Fecit muros ejus in latitudinem cubitorum 70 (immanis fuit hæc murorum latitudo, in qua proinde multe quadrigæ simul incedere et decurrere poterant), ET IN ALTITUDINEM CUDITORUM 30, — Græca habent 50.

ven.3. 3. Per quadrum vero earum (turrium) latus UTRUMQUE VICENORUM PEDUM SPATIO TENDEBATUR, — id est, quodlibet latus turrium cum altero sibi obverso et opposito, hoc est, singula quatuor latera turrium erant viginti pedum. Erat enim quadratum geometricum, cujus omnia latera sunt æqualia. Pro *vicenorum pedum*, Græca habent, *sexaginta cubitorum.*

Vm.4. Et gloriabatur quasi potens. — Hæc fuit causa belli, nimirum superbia et dominandi libido, qualis fuit priscorum monarcharum Assyriorum, Babyloniorum, Persarum, Græcorum et Romanorum : unde bellum civile inter Pompeium et Julium Cæsarem exortum est, quod Pompeius nollet Cæsarem sibi parem, Cæsar nollet Pompeium se superiorem. Similis est gloriatio Thrasonis illius apud Senecam ita jactantis :

Ac qualis astris grandior, et cunctos super
Altum superbo vertice attingens polum;
Dimitto superos; summa votorum attigi.
O me, cœlitum excelsissimum,
Regumque regemi vota transcendere mea.

Ven. s. b. Anno igitur duodecimo (cœpil hoc bellum, Kibucbo- sed finitum anno 17, si credimus textui Greco, a*1 bellum hoc sex annos durasse) regni sui

Rwp. Nabucodonosor. — Quæres quis fuit hic Nabuchodonosor? Primo Zonaras et Genebrardus censent fuisse magnum illum Nabuchodonosor, qui Jerusalem cum templo evertit, et Judæos in Babylonem abduxit. Verum hic regnavit in Babylone, non in Ninive, ut hic dicitur, vicitque Judæos, cum hic ab eis per Judith victus sit.

Secundo, Bellarminus et Salíanos censent esse Merodach Baladun (quem Plolomæus in *Alma-*

gesto vocat Mardocempad) qui regnavit quidem in Babylone; sed victo Asarhaddone rege Ninives, regni sui sedem in eadem Ninive fixit, uti fecit Turea Conslanlinopoli, postquam eam cepit. Nabuchodonosor enim nomen fuit commune regibus Chaldæorum. Unde Nabonassar in tabulis Alphonsinis, et ab Albitcgnio semper vocatur Nabuchodonosor. Vide Serarium hic, *Queat.* IV. Idem enim, vel fere idem est utrumque nomen : unde nonnulli putant hunc Nabuchodonosorem patrem fuisse Nabuchodonosoris illius qui pater fuit Nabuchodonosoris Magni, qui Judæos in Babylonem abduxit.

Tertio, Serarius ibidem censet Nabuchodonosorem hunc fuisse filium Asarhaddonis, qui patri vita functo in regnum Ninives et Assyriorum successerit. Addit Serarius, cui astipulantur Genebrardus, Pererius et alii, Asarhaddon, sive Sarpheon, ut habent Septuaginta, esse Sardanapalum : quare hunc Nabuchodonosor fuisse filium Sardanapali, qui patris necem ulcisci volens, Arbace Mediae praefectum, qui patrem ad necem et incendium coegerat, bello subegerit, regnoque et vita privant. Quare Arbace hic vocari Arphaxad, a Diodoro vero et Ctesia vocari Dioclen.

Favet Diodorus, lib. III, cap. i, dicens Sardanapalum, cum videret imminere sibi Ninivæquo excidium ab Arbace, suos filios ex Ninive emisisse in Paphlagoniam ad ejus præfectum Cotturn, ut Arbace manus evaderent. Audi Diodorum : « Obsesso in urbe (Ninive) rege (Sardanapalo), multæ nationes, libertatis cupidine, ad Arbace defecerunt. Rex magno in discrimine regnum versari videns, filios tres, duasque filias cum magna auri argentique copia in Paphlagoniam ad Coitum præsidem misit. * Inter hos tres filios fuit hic Nabuchodonosor, qui adjutus a præfecto Paphlagoni® armata manu Niniven, regnumque paternum recepit, ac Arbace vicit et occidit. Sane si historiam Judith ante captivitatem Babylonicam sub Manasse contigisse dicamus, hæc sententia valde videtur verisimilis : tunc enim regnavit Asarhaddon, qui si fuit Sardanapalus, utique tunc quoque in Media regnavit Arbaces ; hic enim victo cæsoque Sardanapalo, regem se Mediæ effecit. Verum si dicamus historiam Judith (ut dixi in proœmio) post captivitatem Babylonicam contigisse, consequenter asserendum est Nabuchodonosor hunc, vel fuisse Cambysem Cyri filium, ut opinatur S. Augustinus, Eusebius, Beda et alii ; unde chronica Alexandrina. « Aiunt, ait, Cambysem apud Hebreos secundum Nabuchodonosorem nuncupari, » quia ab utroque afflictus fuere ; vel Darium Hystaspis, ut vult Sanchez. Xerxes enim adeo suis copiis et viribus intumuit, ut putaret se non tantum terre, sed et aquis marique imperare posse. Audi Herodotum, lib. VII : « Est ex Abydo ad ulteriorem continentem septem stadiorum trajectus, quem pontibus junctum ingens adorta tempestas ea omnia

dirupit atque dissolvit. Quod cum audisset Xerxes, indigne ferens, jussit trecenta Hellesponto verbera infligi, et in ejus pēlŋus par compedum dimitti. Jam audiui misisse quoque cum his, etiam qui stigmata Hellesponto inurerent, dicentes barbara verba : Dominus tibi hanc irrogat pœnam, quod eum Resisti, » Idem refert Valerius Maximus, lib. III, cap. n; et addit ad hæc minatum esse coelo tenebras, quod sibi inimicum fuisset et injurium. Quid stultius, insolentius et arroganti-
us? Verum quia Xerxes regnavit in Perside, non in Ninive, ac Judæis fuit amicus et benevolus, teste Josepho, adeo ut filius ejus Artaxerxes Esdram et Nehemiam in Judæam remiserit ut Jerusalem reædificarent ; quod utique non» fecisset, si pater ejus Xerxes tam turpiter in suo duce Holoferne a Judæis fuisset cæsus. Sano verius videtur Nabuchodonosor hunc fuisse aliquem e principibus et præfectis Xerxis, cui ob merita, robur et potentiam Xerxes, vel potius pater Xerxis Darius Hystaspis, regnum Ninives et Assyriæ concesserit, sed sub vectigali et tributo : qui videns Xerxem cæsum a Græcis tributum hoc negavit, sequo regem absolutum effecit, ac sensim crescens armis, viribus et gentibus, Arphaxad regem Mediae invaserit et superarit. Origino et gente videtur fuisse Babylonius (hoc enim indicat nomen ejus Nabuchodonosor, quod est Chaldæum) ac forte fuit nepos, vel potius abnepos, aut cognatus Nabuchodonosoris Magni, ideoque nomen ejus usurpavit.

Porro a Nabuchodonosor n Hebraico idem est quod *coarctans generationem angustia*, ait Pagninus Ûi *Nomin. Ilcbr.* idquo apte. Ipse enim coarctavit Judaeos cælcraŋue gentes, et ad extrema redegit, ut patet ex seq.

Naducuodonosor rex Assyriorum, qui regnabat in Ninive. — Additur hoc, ut distinguatur a Nabuchodonosor magno, qui regnavit in Babylone, ideoque Monarchiam a Ninive et Assyriis ad Babylonem et Chaldæos transtulit : quanquam vicina crai Ninive Babylo-
ni, et Assyrii Chaklæis, ideoque ex Assyriis orta est monarchia Chaldæorum : quare cum ea quasi una cademquo censetur. liino et Nabuchodonosor nomen est partim Chaldæum, partim Assyrium. *Nabo* enim erat nomen idoli Chaldæorum : *Asar* eral nomen regum Assyriorum, ut patet in Salmanasar, Tcglalphalar, Asarhaddon, quæ ex Asar conflata sunt.

Pugnavit contra Armiaxad, et odtinuit eum, — id est, cepit eum, et jaculis confodit. Græca enim sic habent : *In beilo suo roboratus est Nabuchodonosor, et omnem Arphaxadi potentiam, et omnem equitatum ejus, et omnes cursus ejus evertit ; et ips\us urbium dominus factus est, et Ecbatana usque pervenit, et potitus est ejus turribus, plateasque vastavit; et ipsius ornatum ad ejus opprobrium redegit.* Et csptt *hrphaxadum in montibus Ragau, et jaculis eum suis con/txit, eumque prorsus perdidit, et exterminame usque ad diem illum.* Meruit hanc

stragem superba gloriatio Arphaxad in suis copiis et quadrigis : nam, ut ait Seneca in *Hercule* :

Sequitur superbos ultor à tergo Deus.

Idem in *Thyeste* :

Vos, quibus rector maris atque terra
Jus dedit magnum necis atque vil®,
Ponite inflatos tumidosque vultus;

Et mox :

Quem dies vidit fugiens superbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem :
Nemo confidat nimium secundis.

Quocirca Artabanus rex Xerxi (sub quo hæc contigerunt, imo quem Sanchez censet fuisse Nabuchodonosor) hoc prudens dedit monitum : « Vides ut animalia prægrandia fulmino ferit, neque cogitationibus insolescere sinit Deus : quæ vero parvula sunt, ne tantillum quidem vellicat? Vides ut in maxima ædificia et arbores, ejusmodi semper tela contorquet? Amat enim Deus incidere, sive truncare, quæ eminent omnia. » Et causa subditur : « Neminem enim sinit magni quidpiam de scipso sentire, præter seipsum. »

Quid Nabuchodonosor, parta hac victoria, egerit, Græcus sic enarrat : *Reversus est ipse cum ipsis* (suis copiis Niniven) *et omnis qui ad eum sesc aggregarat exercitus, virorum bellatorum multitudo ingens admodum, et erat illic otians, epulisque vacans, et tam ipse quam ejus exercitus, ad dies centum et viginti.*

7. Tunc exaltatum est regnum Naduchodonosor, Vcw.7. et cor ejus elevatum est, — ut omnibus se fortio-
rem existimans, ambirci monarchiam, et omnes gentes sibi subjugare decerneret. Vero Seneca in *Troad.* :

Regi frenis nequit
Et ira, et ardens hostis, et victoria,
Gladiusque felix, cujus infecti semel
Vecors libido est.

Et misit ad omnes, — legatos, qui postularent, ut omnes gentes se Nabuchodonosori victori sub-
jicerent. Hæc aliter narrantur in Græco, scilicet quod Nabuchodonosor ante victoriam de Arphaxad miserit nuntios ad omnes vicinas gentes opem contra Arphaxad flagitans : qua a gentibus negata, ipsum jurasse se illas excisurum ; mox pug-
nasse cum Arphaxad, anno regni sui 17; eumquo vicisse, et jaculis confixisse, ac Eebatanam ever-
tisse; deinde cum triumpho rediisse in Niniven, ibique otio et luxui se dedisse per 120 dies. Ve-
rum authentica nobis esse debet vulgata Latina editio, illique Græca vel concilianda est, si po-
test; si non potest, abjicienda : hoc loco potest conciliari. Potuit enim Nabuchodonosor bis mi-
sisse nuntios, scilicet primo ante pugnam, ul ha-
bet Græca; secundo post pugnam, ut habet Vul-
gata.

Veri. 8- 8. ET AD GENTES, QUÆ SUNT IN CARMELO ET CEDAR, ET INHABITANTES GALILÆAM.— GNOCA PIUFCSgenICS enumerant. Hinc liquet Nabuchodonosor non fuisse Xerxem. Huio enim ut monarchie parebant pleræque gentes, ac in primis Galilæi : nam ex Esdra et Neheinia constat Darium patrem Xerxis et Artaxerxem liliū Xerxis misisse in Judæam Ncheiniam et alios duces, qui suo nomine Judæos gubernarent.

Çtn.11. 11. Qui omnes uno animo contradixerunt, et REMISERUNT EOS VACUOS, ET SINE HONORE (hio Cum ignominia, ut habet Græcus) abjecerunt. — Hoc est plus merebatur fastus ex victoria insolescentis Nabuchodonosoris, ut sicut ipse straverat arrogantiam Arphaxad, sic et ipsius insolentiam

lia a Judith sterneretur, et a gentibus rideretur.

12. Juravit per thronum et regnum suum, quod defenderet (id est, ulcisceretur) se. — Putabat enim ingentem injuriam et ignominiam cibi a gentibus esse illatam, ideoque ad suum honorem ab eis læsum recuperandum et defendendum, re debere hoc probum et bello et excidio ulcisci : uti hodie nulli censent se ad defensionem honoris sui, debere eos, qui illum contumelia aliqua læscrunt, ulcisci et occidere. Sed hic est paralogsismus mundi, et mendax spiritus diaboli. Sic defendere sumitur pro vindicare, cap. ix, vers. 2, et ab Apostolo, Rom. xu, 19 : « Non vos defendentes, » id est vindicantes, a diarissimis. » Vide ibi dicta.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nabuchodonosor, approbante bellico consilio, mittit Ilolofernem, ut gentes Occidentales armis sibi subjiciat.

1. Anno tertio decimo Nabuchodonosor regis, vigesima et secunda die mensis primi factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, ut defenderet se. 2. Vocavitque omnes majores natu, omnesque duces, et bellatores suos, et habuit cum eis mysterium consilii sui : 3. dixitque cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subjugaret imperio. 4. Quod dictum cum placuisset omnibus, vocavit Nabuchodonosor Rex Iloloferuem principem militum suarum, 5. et dixit ei : Egredere adversus omne regnum Occidentis, et contra eos precipue qui contempserunt imperium meum. 6. Non parcat oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subjugabis mihi. 7. Tunc Holoferues vocavit duces, et magistratus virtutis Assyriorum, et dinumeravit viros in expeditionem, sicut præcepit ei rex, centum viginli milia peditum pugnatorum, et equitum sagittariorum duodecim millia. 8. Omnemque expeditionem suam fecit præire in multitudine innumerabilium camelorum eum bis quæ exercitibus sufficerent copiose, boum quoque armenta, gregesque ovium, quorum non erat numerus. 9. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit. 10. Aurum vero, et argentum de domo regis assumpsit multum nimis. 11. Et profectus est ipse, et omnis exercitus cum quadrigis, et equilibus, et sagittariis, qui cooperuerunt faciem terræ, sicut locusta?. 12. Cumque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt a sinistro Ciliciæ, ascenditque omnia castella eorum, et obtinuit omnem munitionem. 13. Effregit autem civitatem opinatissimam Melothi, prædavitque omnes filios Tharsis, et filios Ismael, (qui erant contra faciem deserti, et ad austrum terre Cellon. 14. Et transivit Euphratem, et venit in Mesopotamiam : et fregit omnes civitates excelsas, quæ erant ibi, a torrente Macabre usquequo perveniatur ad mare : 15. et occupavit terminos ejus a Cilicia usque ad fines Japhet, qui sunt ad austrum. 16. Abduxitque omnes filios Madiati, et prædavit omnem locupletationem eorum, omnesque resistentes sibi occidit in ore gladii. 17. Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus messis, et succendit omnia sata, omnesque arbores et vineas fecit incidi : 18. et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

Vñ. i. 1. Anno tertio decimo Nabuchodonosor.—Græci habent anno 18. Si vis hinc inter se conciliari, di-

cito annuunt 13 Nabuchodonosor fuisse 18 ab initio regni Arphaxad, æmuli et hostis sui.

Vm-t. 2. Ra BūīT cum eis mysterium (id esi secretum sive arcanum) consilii sur. — Regum enim consilia, praesertim de subjugandis aliis regibus et gentibus, secreta et arcana sunl.

Ven 4. 4. HOLOFERNEM PRINCIPEM MILITIAE SUAE. — Qliæ-jfchfer- res ; Quis, qualis et quantus fuit Holofernes?

jnmck ' Respondeo *primo* : Cedrenus ait eum fuisse Persam. Nomen enim videtur Persicum, perinde ul Persica nomina sunl Tisaphernes, Artaphernes, Intaphernes, quanquam et apud Assyrios, Armenos el Cappadoces, teste Serario in cap. r, *Quast* IV, et in cap. u, *Quast*. l, inveniantur qui nominali sint Holofernes. Si Persa fuit, ideo Persam ducem elegit Nahuchodonosor, ut Persas a Xerxe, jam per cladem a Græcis acceptam contemptibiles effectos ad se alliceret, uti et fecit. Unde cap. ult. vers. 12, dicitur : « Horruerunt Persae constantiam ejus, et Medi audaciam ejus, scilicet Judith : » nam subacto jam Arphaxad et Medis a Nabuchodonosor, multi Medi, et Persie Medis vicini, nomen militi® ipsius dederant.

Secundo, Holofernes fuit dux exercitus Nabuchodonosoris, ideoque secundus ab eo, ut habent Græca : sicut Joseph fuit secundus a Pharaono, Aman ab Assuero, Ephæstion ab Alexandro ; unde Zonaras vocat Holofernem Archisatrapam. Tertullianus vero, lib. I *Contra Marcion*. cap. vn, et S. Augustinus, in *Appendice*, semi. GG, eum vocant regem, quia potestatem habebat amplissimam, et opes quasi regias. Simili modo Josephus proximus a Pharaonc, a Josepho et Philone apud Eusebium, lib. IX *Prapar. Evang.* vocatur TOiirrwoc» id est sceptriger, hoc est rex : regis enim insigne est sceptrum.

Tertio, Franciscus Maironis asserit Holofernem fuisse filium Assueri et Esleris; sed hoc ut novum et inauditum omnes refutant.

Quarto, Pagninus in *Nom. Ilcbr.* Holofernes, inquit, juxta Graecam etymologiam dictus quasi «totus dos» : 6).c; enim est totus, est dos; sunt et qui compositum putant ex Hebreo et Chaldaeo, et interpretantur *fortis dux*. Nam *pamas* Chaldaeis est praefectus, sive dux. Hæc Pagninus. Unde ducum Persarum illustrium nomina sunt Phanaspes, Phamuchcs, Pharnabas.

Quinto, quoad mores Holofernes superbia fastuque, æque ac fluxu et luxuria similis fuit Nabuchodonosori, ideoque a Judith victus cæsusque est, ut patebit ex seq. Græca addunt, Nabuchodonosor dixisse Holofemi, sc cum totis copiis subsequiturum: *Egrediar*, ait, in *furore meo super eos, et operiam omnem terram in pedibus virtutis mea*, etc.

vm. i 5. Et dixit ei : Egredere adversus omne regnum Occidentis. — Græca fusius hoc regis mandatum enarrant, aiuntque : a Hæc dicit magnus Rex, Dominus omnis terne : Ecce tu egredieris a facie mea, et sumes tecum viros, qui suis ipsorum viribus confidant, peditum ad centum viginti millia, et multitudinem equorum cum eorum ascensoribus; multitudinem, inquam, duodecim my-

riadum, seu centum et viginti millium, et exhibis in occursum, sive prelium contra omnem terram quæ ad occidentem est, quia oris mei verbo non obtemperarunt, et ipsis denuntiabis ut terram et aquam preparent, quia egrediar in furore meo contra ipsos, et operiam omnem faciem terræ pedibus mei exercitus, et dabo ipsos illis in direptionem, eorumque vulnerati valles atque torrentes implebunt ipsorum. Fluvius etiam mortuis eorum exundans, complebitur: ipsorumque tandem captivitatem agam, seu propellam in terræ omnis extrema. Tu vero egressus præoccupabis mihi omnes eorum fines, et ipsi seipsos tibi dedit el tu mihi cos in diem redargutionis eorum reservabis. Contra eos vero, qui rebelles et immorigeri sunt, non parcat oculus tuus, quominus cos in omni terra tua, et in caedem et direptionem des; quia vivo ego, et robur regni mti, quæ locutus sum, ea etiam faciam in manu mea. Tu vero non transgredieris, vel unicum verborum Domini lui, sed perficiens perficies sicut præcepi tibi : et nihil cunctaberis, ut ea facias. »

Nota in his Regis verbis rò *denuntiabis eis ut mihi aquam et terram praeparent*, quibus significatur vetus Persarum mos, qui volentes gentem aliquam sibi subjugare, ac ab ea postulantes, utilia se Persis dederet, ab ea petebant terram et aquam, quasi servitutis symbolum. Hæc enim ad vitam humanam sunl necessaria. Unde Aristoteles, libro II *Rhct.*: « Prebere terram et aquam, inquit, servire est. » Hinc cum Darius Hystaspis a Spartanis postularet terram et aquam in signum deditio- Tema
signo»
nis, Spartani legatos ejus conjecerunt in puteum, dicentes, ut inde terram et aquam haurirent, quam ad Darium deferrent, uti narrat Herodotus, lib. VII. Unde Xerxes Darii filius non est ausus mittere legatos ad Spartanos, qui ab e's terram et aquam poscerent, ait S. Hieronymus, lib. VIH, cl Diodorus, lib. XI. Hinc Alexander Magnus apud Curtium, lib. HI, cum Dario Codomano et Persis conflicturus, in oratione ad milites hanc Darii Hystaspis et Xerxis arrogantiam insimulat, ut meminerint se cum Persis dimicare, qui terram et aquam postulare sunt soliti : itaque iis, quise illis subjicerent, neque fontium haustum, neque cibos, terræ fruges relinquerent. Rursum Herodotus, lib. IV, narrat, Darium Hystaspis ab Indathyrso Scytharum Duce postulasse terram et aquam. El cum ille misisset « avem, murem, ranam, et quinque sagittas, » Darii opinio erat a Scylhas se sibi tradere, et terram et aquam, » quod a mus » quidem in terra gignatur, et eodem quo homines fruclu victitet; u rana » autem in aquis nascatur; « avis » vero sit equo assimilis ; at « sagittis » dandis suum ipsorum robur tradere. »

7. Et equitum sagittariorum duodecim millia. — Græca habent 120 *millia*, ut jam audivimus : ubi videtur esse mendum in numero, et delenda esse ciphra 0, ul maneant 12 miuia, uti naot Noster. Quis enim tot millia equitum in aciem eduxit?

Sane Darius contra Alexandrum eduxit equitum duntaxat 44 millia, peditum ducenta, ait Curtius, lib. IV, nisi quia dicat equitum sagittariorum hic fuisse 12; cætrorum vero equitum lanceis, sarissis, bipennibus, etc., armatorum fuisse 108 millia, ul utrisque junctis fierent 120 millia. Forte in Græcis dempto centum, legendum est 20, e quibus 12 millia fuerint sagittariorum, uti etiam habet Græcus; cæteri alterius armaturæ.

12. Venit ad magnos montes Ange, qui sunt a sinistro Cilicia*. — Ange ergo tum montes vocabantur, quierant a sinistro Ciliciæ, ex quibus ortus est *Philtcs Angæus*, de quo Curtius, libro III, apud Herodotum lib. VII, nominatur *Rangæus mons magnus*, et apud alios.

i3. 13. Effregit (expugnavit) autem civitatem opinatissimam (famosissimam, opibusque et robore nominatissimam) Melothi («Melothi » Hebraice idem est quod *plenitudo*, scilicet opum et hominum : talis enim erat in Melothi) prædavitque

(predatili c4) omnes fiuos Tdarsk. — Hi Mint de quibus dicitur, lib. II *Mar.h.* iv, 30 : « Contigit Tharsenses ct Mallotas seditionem movere, co quod Antiochidi Regis concubium dono essent dati, n Tharsls enim fuit nepos Japhet, Gen. x, a quo mare Mediterraneum, et Cilicia ejus terminus, indeque quodvis mare vocatum est Tharsls, uti dixi *Isairr* ii, 16.

14. Mambre. — Græca habent *Arbonai*. Ver*- ,

15. Usque ad fines Japhet ,—significatur loppe, Vrf ait Serarius, quæ et hodie vocatur *Japha*, ac Turcis *Zapha* : nam, ul ait Plinius, lib. V, cap. xni: « Vicus Joppes Ph crucum antiquior terrarum inundatione, » ul ferunt, ? %

16. Abduxit quf.. — Grece id est *arcum- Vn*- dedit, cinxit*.

17. Et succendit omnia sata. — Greca habent: Ven.i7 *Greges ct armenta absumpsit, urbes diripuit, agros depopulatus est, juvenes ipsorum omîtes in ore gladii percussit*.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

iieges Syriae ct Mesopotamia: ex metu se dedunt Holoferni, qui tamen ferociter eorum urbes lucasque ct deos dextruxit, ut solus Nahuchodonosor quasi deus coleretur

1. Tunc miserunt legatos suos universarum urbium ac provinciarum reges ac principes, Syri® scilicet, Mesopotamiae, et Syriae Sobal, et Lybiæ, atque Cilici®, qui venientes ad Holofernem, dixerunt : 2. Desinat indignatio tua circa nos : melius est enim ut viventes serviamus Nahuchodonosor regi magno, el subditi simus tibi, quam morientes cum interitu nostro ipsi servitutis nostræ damna patiamur. 3. Omnis civitas nostra, omnisque possessio, omnes montes, ct colles, ct campi, ct armenta boum, gregesque ovium, elcaprarum, equorumque ctcamelorum, et univers® facultates noslr®, atque famili® in conspectu tuo sunt : 4. sint omnia nostra sub lege tua. 5. Nos, ct filii nostri, servi tui sumus. 6. Veni nobis pacificus Dominus, el utere servitio nostro, sicut placuerit tibi. 7. Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna, et obtinuit omnem civitatem et omnem inhabitantem terram. 8. De universis autem urbibus assumpsit sibi auxiliarios viros fortes el electos ad bellum. 9. Tanlusque metus provinciis illis incubuit, ut universarum urbium habitatores principes, et honorati simul cum populis, exirent obviam venienti, 10. excipientes eum cum coronis et lampadibus, ducentes choros in tympanis et tibiis. 11. Nec ista tamen facientes, ferocitatem ejus pectoris mitigare potueruntt 12. nam el civitates eorum destruxit, et lucos eorum excidit. 13. Præceperat enim illi Nahuchodonosor rex ul omnes deos terræ exterminaret, videlicet, ut ipse solus diceretur Deus ab his nationibus, qu® potuissent Ilolofernīs potentia subjugari. 14. Pertransicnsaulem Syriam Sobal, et omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam, venit ad Idumæos in terram Gabaa, 15. accepitque civitates eorum, el sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit universum exercitum virtutis suæ.

Tun. 1. Tunc miserunt legatos. — Sic Alexander quia «nuntiabatur ei legatos · x diversis terrarum Magnus reverti voluit Babylonem, ait Curtius, orbis partibus undique Babyloniam confluxisse,

ejusque adventu in expectaro. Adeo totum orbem Dominis ejus terror invaserat, ut cunctra gentes ¶ elut destinato sibi regi adulerentur. »

Syria;, — stricte sumptæ, cujus caput est Damascus, quæ inde dicta est Damasina, cujus rex fuit Bcnadad, Risii), Hazael, IU *Ihg*, cap. xx et seq. complectitur Antiochiam, ITiieniciain, Judæam, Palæstinam, Mesopotamiam, Assyriam, teste Plinio, lib. V, cap. xii.

Soba1, — est Syriæ pars quæ a Ptolomæo, Strabone el Plinio, Sophone dicitur, da qua in libris *Regum*.

Lybue.— Nonnulli suspicantur legendum « Ly-ci®, » eo quod Lybiasit in Africa, longeque absit a Syria. Verum terror Nabuchodonosoris fuit tantus, ut ad Lybiain pervadere potuerit, uti fama ct terror Alexandri Magni penetravit ad Garamantesel Indos (1).

Wrt. 1. 2. Ut viventes sebwamus Nabochodonosor regi magro. — Vero Alexander Magnus apud Plutarchum, lib. II *De fortuna Alexandri*, aiebat : « Multos nomine tenus esse magnos. »

7. Texe descendit (Holofernes) de montibus. — Syriæ, puta Casio, Libano, et Antilibano, inter quos sita est Damascus, cujus campos fertiles tempore messis occupavit Holofernes, ut dictum est cap. ii, vers. 17.

Xw». io. 10. Excipientes eum cum coronis et lampadibus, DUCENTES CHOROS IN TYMPANIS ET TIBIIS. — CorOUft enim est insigne regis, cui olim lampades accento), sive ignes proferebantur, uti docet Tertullianus in *Apol.* et Xiphilinus in *Nerone*. Audi Cur-

ii) Topographiæ tamen regionum qua- Holophernes obtinuit, magis consentaneum est ut vel *Lycia*, quæ regio Ciliciæ vicina e>l, vel *Lydiw*, quæ Holopliernis arma jam experta fuerat, legamus.

Hum, lib. V : « Bagistanes Habylonicra arcis et ré-gira pecunia) cusios obviam victori Alexandro egressus, totum iter floribus coronisque constraverat, argenteis altaribus ab utroque latere dispositis, qu® non thure modo, sed omnibus odoribus cumulaverat. » Vide dicta *Jerem.* I, 13, ad illa : « Ollam succensam ego video. »

12. Et LUCOS EORUM EXCIDIT, — CUIU dÜS el ido- Vei». it dis, qui in lucis more gentium, tegentes suas ob-scamilates, colebantur, ut dixi in lib. *Regum*,

13. UT OMNES DEOS EXTERMINARET, VIDELICET UT Ver». II ipse solus diceretur Deus. — Vide quo assurgat fastus hominis, qui oblitus se terram esse el pulverem, Deo et divinitati bellum indicit, ipseque vult haberi et coli ut Deus, imo solus Deus. Et hoc etiam, quia vicerat Arphaxud. Vere Darius apud Curtium lib. IV : « Fragilitas humana, inquit, nimia in prosperis rebus oblivio est. » Similis fuit status Luciferi, *Isaia* xiv, 15, et Pharaonis, *Exedi.* xxix, 3, et Regis Tyrii, *Ezcch.* xxviii, ideoque omnes sterni, regnoque et vita dejici meruerunt. Superbia ergo mera est insania, qu® hominem facit quasi Titanem, non gigantomachum tantum, sed el theomaechum, ut Deum quasi ad duellum provocare audeat, perinde ac sicanis elephantem, mus Iconem ad certamen provocet.

14. In terram Gabaa, — id est in terram clivo- V«». in-sani et montosam. Hanc enim Hebraice significat Gabaa. Grraca habent : *Venit secundum faciem, vel in planitiem Esdrelon prope Dothæam quæ est e regione Seme magna Judææ, et castra metatus est inter Gabaa et Schylopolim*. Unde Serarius pro a Idumæos u suspicatur legendum « Dolhieos. » « Serra, ait Arias, est tractus perpetuo clausus et divisus, sive instar dentium serrra strictus, uli sunt fauces et angusti® montium. »

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS capit is .

Judos metu Uolofcmis se muniunt, ac induli ciliciis ct cinere, Dei opem inclamant. Consolatur cos Eliachim Pontifex, et Dei opem promittit, si in oratione perseverent.

1. Tunc audientes hæc filii Israel, qui habitabant in terra Juda, timuerunt valde a facie ejus. 2. Tremor el horror invasit sensus eorum, ne hoc faceret Jerusalem, et templo Domini, quod fecerat caleris civitatibus et templis earum. 3. El miserunt in omnem Samariam per circuitum mque Jericho, el praeoccupaverunt omnes vertices montium : 4. et muris circumdederunt vicos suos, el congregaverunt frumenta in præparalionem puguæ. 5. Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad universos qui erant contra Esdrelon quæ est contra faciem campi maguí juxta Dolbain, et universos, per quos viæ transitus esset poterat, 6. ul obtinerent ascensus montium, per quos via esse poterat ad Jerusalem, et illic custodirent, ubi angustum iler esse poterat inter montes. 7. El fecerunt lilii Israel secundum quod constituerat eis Sacerdos Domini Eliachim. b. El clamavit uumi: populus ad Dominum instantia magna, et

humiliaverunt animas suas in jejuniis et orationibus, ipsi et mulieres eorum. 9. Et induerunt se Sacerdotes ciliciis, et infantes prostraverunt contra faciem templi Domini, et altare Domini operuerunt cilicio : 10. et clamaverunt ad Dominum Deum Israel unanimiter, ne darentur in prædam infantes eorum, et uxores eorum in divisionem, et civitates eorum in exterminium, et sancta eorum in pollutionem, et fierent opprobrium gentibus. 11. Tunc Eliachim, Sacerdos Domini magnus, circuivit omnem Israel, allocutusque est eos, 12. dicens : Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis et orationibus in conspectu Domini. 13. Memores estote Moysi servi Domini, qui Amalee confidentem in virtute sua, et in potentia sua, et in exercitu suo, et in clypeis suis, et in curribus suis, et in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando dejecit : 14. sic erunt universi hostes Israel, si perseveraveritis in hoc opere, quod coepistis. 15. Ad hanc igitur exhortationem ejus deprecantes Dominum, permanebant in compectu Domini, 16. illa ut etiam illi qui offerebant Domino holocausta praeincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, et erat cinis super capita eorum. 17. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israel.

m.s. 2. Tremor et horror invasit sensus eorum.— Græca uberius habent : *Et timuerunt valde a facie eius, et pio Jerusalem, et templo Domini Dei sui turbati sunt, quia recenter fuerant ascendentes de captivitate, et nuper omnis populus congregatus fuerat ex Judæa, et vasa, et altare, et domus* (Dei, id est templum) *ex profanatione sanctificata erant.* Multi, ut dixi in præmio cum Bellarmino, Salliano et aliis, hæc referunt ad Manassæ regem Juda, qui cum suis captus in Babylone, liber dimissus est in regnum, ac pœnilens templum a se per idola profanatum purgavit, verique Dei cultui restituit. Verum hæc etiam fuit captivitas, et liberatio Manassæ regis, non totius populi. Adde quod Manassæ regis nulla toto hoc libro fiat mentio, quod utique fieri debuisset, cum ad eum, nepotem regem, potius quam Eliachim Pontificem in perlineret Judæam contra Holofernem munire, et fauces nondum immisso presidio insidero. Quare melius alii ad tempora Xerxis hæc referunt, cum jam reedificatum esset templum a Chaldæis profanatum et combustum.

Dices : Quomodo Judæi reversi recenter ex captivitate tantas habuere vires et animos, ut castris tantis numerosis et validis sese opponere audent? Respondeo id factum metu captivitatis, cujus acerbiter et æruinas nuper in Babylone senserant, ac metu perdendo) vene religionis. Nabuchodonosor enim minabatur Deo, et templo excidium, quia solus ut Deus adorari volebat. Hoc aulem Judæis verum Deum colentibus videbatur intolerabile, ut mallent mori quam id permittere. Denique innumerabilis fuit Judæorum propago, et per generationem multiplicatio instar ranarum et piscium, uti fuit tempore Mosis, *Exodi* i. Nam Josephus, lib. XI *Anliq.* cap. iv, reversorum ex captivitate Babylonica puberum anno secundo Darii Hystaspis numerat quater millena millia, et insuper 920 millia, idque ex tribu Juda et Benjamin duodecim, quibus ex cœ-

teris decem tribubus plurimi se adjunxerunt. Itaque facile potuerunt confiari exercitum numerorum, qui se opponeret Holoferni, maxime in faucibus et prærupis montium, ubi unus valet decem hostibus resistere.

4. *Et congregaverunt frumenta.* — Nam ipsorum agri recenter demessi erant, ut addunt Græca : *et reliquis casibus, ait libro III, cap. in, Vegetius, potest in tempore subveniri : pabulatio, et annona in necessitate non habent remedium, nisi ante condita.*» Ideoque vetus Romanorum disciplina, « in picrisque oppidis ad usum anni tutius, in aceto, frumento, larido, atque hordeo et paleis condita habebat, » inquit in *Gordiano* Capitolinus. Nam, ut ait Vegetius, lib. III, cap. m, « *et æpius penuria quam pugna consumit exercitum, et ferro sævior fames est. In omni expeditione unum et maximum consilium est* » ut tibi sufficiat victus, hostes frangat inopia. Ante igitur quam inchoetur bellum, de copiis expensisque solers debet esse tractatus, ut pabula frumentum, ceteroquo annonante species, quas a Provincialibus consuetudo deposcit, maturius exigantur, et in opportunis ad rem gerendam, ac munitissimis locis amplior semper modus, quam proficit, aggregetur. » Et cap. xvii : « Qui frumentum necessarium inque comestum non preparai, vincitur siue ferro. »

5. Sacerdos etiam Eliachim. — Græca *Joachim*, ver*. k uti et a Nostro vocatur cap. xv, vers. 9. Idem enim hæc duo numina significant, scilicet *Dei stator* aut *statorius*, qui scilicet stare fecit acies Judæorum contra Holofernem. Deus enim tunc dicitur *Sanctus El*, quam *El*, quod est abbreviatio tunc Jehova. Hinc patet lempure Xerxis hæc contigisse. Tunc enim Pontifex fuit Joachim (1), ut

(i) Nihil obstat, etiam ante captivitatem, vel Manassæ, vel Josæ, vel S'edecie temporibus, exstitisse sacerdotem magnum nomine Eliachim; nam deest in Scripturis completus sacerdotum catalogus, et per contumeliam auus

dixi in proemio, qui deficiente rege, rempublicam administrabat mam, ut ait Josephus , jib. II *Contra Apion.* : a Judaicæ reipublicæ constitutio communiter sacerdotibus, ut maxima quæquo administrent, committit. Omnium vero Pontifici, aliorum rursum sacerdotum principatum demandat » Breviter vero : « Sacerdotes, inquit, sunt inspectores omnium, judices eorum quæ ambigua, vindices eorum quæ damnata. »

8. Et CLAMAVIT OMNIS POPULUS AD DOMINUM INSTANTIA magna. — Nota hic usum, modum et vim publicæ orationis et pœnitentiæ in publica calamitate, Christianis imitandum, ul simili modo* calamitates suas avertant. Nimirum *primo*, clamavit omnis populus instantia magna ; secundo, humiliaverunt animas suas in jejuniis et orationibus; *tertio*. induerunt se ciliciis; *quarto*, prostraverunt infantes coram Domino et templo ; *quinto*, altare operuerunt cilicio, ut publico quasi religionis, justiliæ, templique et altaris luctu Deum ad miserandum et succurrendum provocarent; ut quasi manu facta, vique illata, ut ait Tertullianus in *Apol.* cogerent. Idem fecerunt Ninivitæ, *Jcnx* n, et Machabæi, | *Mach.* ni, 47, ideoque omnes a Deo exaudiri et liberari meruerunt.

Greca uberius habent : *Populus erat jejunans (et jejunando orans) complures dies in omni Judæa et Jerusalem ante faciem Sanctorum*, puta Sancti et Sancti sanctorum, hoc est templum. Qui enim erant in Jerusalem oraturi, adibant templum ; qui vero foris erant, faciem vertebant versus templum.

» n. h. Tunc Eliaciiim Sacerdos Domini magnus circuiyit omnem Israel, — ut omnes ad constan-

interruptus manet. Cæterum res in promptu est pro his qui cum Bellarmino illum pontificem fuisse docent Manasuc temporibus, inter Jobnam qui fuit pontifex tempwEuchue, *tmi* xxu, 15, et Helciamqui pontificatum exercuit tempore Josite, IV *Hcg.* xxm, 4.

tiam, confidentiam et perseverantiam in orationibus et jejuniis hortaretur, promittens cis, si id facerent, victoriam. «Præcepta Christi, ait S. Ambrosius, *serm.* 86, arma sunt Christianis, et divinus timor terrorem a nobis expellit hostilem. Arma autem hæc nostra sunt, quibus nos Salvator instruxit, oratio, misericordia atque jejunium. Jejunium enim melius quam murus tuetur ; misericordia facilius liberal quam rapina; oratio longius vulnerat quam sagitta. Sagitta enim non nisi proxime conspectum perculit adversarium ; oratio autem longius positum vulnerat inimicum. » Græca fusius hic habent : *Joachim summus Pontifex, atque omnes qui coram Domino stabant Sacerdotes, cæterique qui Domino ministrabant, saccis lumbos suos accincti offerebant juge illud holocaustum et vota; et voluntaria populi donaria, pulvisque super eorum cidares, seu mitras erat, et clamabant ad Dominum ex tota virtute sua, in bonum ; sive ut ad benefaciendum et subveniendum visitaret omnem domum Israel.* Pontificem hunc imitentur Episcopi et Principes, populos sibi commissos circumcumeant, visitent, animent, instruant, corrigant.

13. Memores estotb Moysi servi Domini, qui Amalec, etc. — Vide historiam *Exodi* xvn, ubi eam explicui. Nota : Eliachim æque ac Moyses duo hic ad bellum precipit, *primum* ut Deum invocent, ab eoque victoriam postulent et exspectent, *secundum* ut urbes suas muniant, transitus occupent, amniaque humana præsidia ad resistendum conquirant. Deus enim non adjuvat desides, sed laborantes et pugnantes. Vidit hoc gentilis Cato apud Sallustium in *bello Catii*, dicens : a Non volis, neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur; vigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt; » nimirum :

Altitonans adjuvat non tonantem, sed conantem.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Achtor dux Ammon Uotofend dal consilium ut inquiret an Judæi in Deum suum peccarint; sic enim ab ro arpu jnari facile posse; alioqui Deo suo eos protegente esse inexpugnabiles. Quare magnates IIJolofcrnis destinant Addor morti.

2. Nuntialumque est Uoloferni principi militiæ Assyriorum, (pioti filii Israel præpararent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent, 2. et furore nimio exarsit in iracundia – ^na, vocavitque omnes principes Moab el duces Ammon, 3. et dixit eis : Dicite mihi quis eit populus iste qui montana obsidet : aut quæ, et quales, el quante sint civitates eorum : quæ etiam sit virtus eorum, aut quæ sit multitudo eorum, vel quis rex militiæ illorum, 4. et 're præ omnibus qui habitant in Oriente, isti contempserunt nos, et non exierunt obviam -, ut susciperent nos cum pace? 5. Tunc Achior dux omnium filiorum Ammon respondit . 1 : Si Viꝓncris audire, Domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo, de populo isto

qui in munlanis Imbitat, et non egredietur verbum falsum ex ore meo. 6. Populus iste ex progenie Cbaldæorum est. 7. Hic primum in Mesopotamia habitavit quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in Terra Chaldaeorum. 8. Deserentes itaque cæremonias patrum suorum, quæ in multitudine deorum erant, 9. unum Deum cœli coluerunt, qui et præcepit eis ut exirent inde et habitarent in Charan. Cumque operuisset omnem terram fames, descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus. 10. Cumque gravaret eos rex Ægypti, atque in ædificationibus urbium suarum in luto et latere subjugaret eos, clamaverunt ad Dominum suum, et percussit totam terram Ægypti plagis variis. 11. Cumque eiecissent eos Ægyptii a se, et cessasset plaga ab eis, et iterum eos vellent capere, et ad suum servitium revocare, 12. fugientibus his Deus cœli mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, et isti pede sicco fundum maris perambulando transirent. 13. In quo loco dum innumerabili exercitus Ægyptiorum eos persequeretur, ita aquis coopertus est, ut non remaneret vel unus qui factum posteris nuntiaret. 14. Egressi vero mare Rubrum, deserta Sina montis occupaverunt, in quibus nunquam homo habitare potuit, vel filius hominis requievit. 15. Illic fontes amari obdulcati sunt eis ad bibendum, et per annos quadraginta annonam de cœlo consecuti sunt. 16. Ubicumque ingressi sunt sine arcu et sagitta, et absque sculo et gladio, Deus eorum pugnavit pro eis, et vicit. 17. Et non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit a cultu Domini Dei sui. 18. Quotiescumque autem prater ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in prædam, et in gladium, et in opprobrium. 19. Quotiescumque autem penituerunt se recessisse a cultura Dei sui, dedit eis Deus coeli virtutem resistendi. 20. Denique Chananæum regem, et Icbusæum, et Phcrezæum, et Iethæum, et Hevæum, et Amorrhæum, et omnes potentes in Hesebon prostraverunt, et terras eorum, et civitates eorum ipsi possederunt: 21. et usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odiliniquitatem. 22. Nam et ante hos annos, cum recessissent a via, quam dederat illis Deus ut ambulant in ea, exterminati sunt præliis a multis nationibus, et plurimi eorum captivi abducti sunt in terram non suam. 23. Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, et ascenderunt montana hæc omnia, et iterum possident Jerusalem, ubi sunt sancta eorum. 24. Nunc ergo, mi domine, perquire: si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum, ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi, et subjugati erunt sub jugo potentiae tuæ. 25. Si vero non est offensio populi hujus coram Deo suo, non poterimus resistere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: et erimus in opprobrium universæ terræ. 26. Et factum est cum cessasset loqui Achior verba hæc, irati sunt omnes magnates Iloferuis, et cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum: 27. Quis est iste qui filios Israel posse dicat resistere regi Nabuchodonosor et exercitibus ejus, homines inermes, et sine virtute, et sine peritia artis pugnae? 28. Ut ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana: et cum capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transverberabitur, 29. ut sciat omnis gens quoniam Nabuchodonosor Deus terræ est, et prater ipsum alius non est.

1. Fiui Israel phēpararext se ad resisiixdvm. — Addunt Græci: *Et in campis posuissent scandala*, id est obstacula, v. g. fossas occultas, murices, et palos acutos, in quæ transeuntes incaute Assyrii corruerent, vel impingerent.

V«», 3. 3. Et dixit eis: Dicite mihi quis sit populus iste? — Hinc rursum colligitur hæc non sub Manasse, sed sub Xerxe contigisse. Nam sub Manasse et ex Manasse ac primoribus Judæorum

captivis sat cognorant Babylonii et Assyrii quis et qualis esset Judæorum populus. Unde qui sub Manasse hæc contigisse volunt, dicunt hanc Holofernis interrogationem non esse ignorantis, sed mirantis et indignantis, ac Judæos quasi viles contemnantis (1).

(i) Addi potest has Holofernis interrogationes non esse omnino ignorantis, et de quibus nihil unquam au li-

4. 4. ET QUARK PRÆ OMNIBI 8 QUI HABITANT IN ORIENTE.
— Græca habent : in Occidente.

5. Tunc achior dux omnium filiorum Ammon. — Serarius sub filiis Ammon comprehendit quoque Mumæos. Hi enim cum essent fratres Judæorum (Jacob enim parens Judæorum erat frater Esau, sive Edom parentis Idmnæorum) cum eos invadere vellent, vocabant sc Ammonitas, non Idumæos. ne palam male audirent, quod fratres suos oppucn irent. Hinc lib. It *Paralip.* xx, 1, dicitur : « Congregati sunt filii Moab, et filii Ammon, et cum eis de Ammoniti* ad Josaphat. » L'bi vides a filiis Arnmon Ammonita* distingui. I bi liber ille traditionum : « Ammonita* Idumæos vult intelligi, qui ob reverentiam paterni nominis nolebant in pristino habitu arma movere contra Israel, sed transfigurabant se in habitum Ammonitarum. n fi. Port LUS ISTE EX PROGENIE CIULDÆORUM EST,— quia Dmi* Abraham Hebraeorum parentem eduxit <le Ir urbe Cbaldæorum, *Genes*, xi, 31.

9. Iusci ndfrunt in Ægĩptum, ilucqub per qua-
DRINGI.NTU* ANNOS SIC MULTIPLICATI SUNT. — Ho* 400
anno* numera ab egressu Abrahex Chaldæa ct
Harun : nam alioqui Ihbræi in Ægypto habita-
runt dimtaxat 21b annis, uti ostendi Erodi xn, 40.

13. Aquis coopertus est, — Pharaο cum omni-
bus Miis Recenset Achior miracula, quibus Deus
Hehræos iu Eyplo perduxit in Chanaan, quæ
omnia explicui in Exodo.

17 Er NON FUIT QUI INSULTARET POPULO ISTI, NTSI
QUANDO RECESSIT A CULTU DOMINI Dt'i SUI. — DISCO
hic servire Deo : sic enim Deu* te faciei inexpug-
nabilem . ct omnibus hostibus superiorem. Sin
autem, sinet le a quibusvis subigi et conculcari.
Idem discant urbes ct regna, eormnque reges et
principes. Audi graves hac de re duorum Patrum
gnoinas : unus e*t S. Hieronymus, *epist.* 13 :
« Nostri*, ait, peccatis barbari fortes sunt, no*tris
vitiis Romanus fugatur exercitus. » Alter D. Am-
brosius, *m.* 83: « Civititi non nisi propter ci-
vium peccala infertur excidium. Desine peccare,
el civitas non peribit. » Gentibus ergo peccanti-
bus timendi est Dei vindicta et excidium: non pec-
eantibu- vero speranda est securitas el felicitas.

vixMt exquirentis, sed ossa interrogationes ducis ditigen-
tiu* scire volentis, quomodo qua unias copias ductanti
resistere auderent llebræi.

22. Nam et ante hos annos, cum recessisset a Ven.u
via (religione el lege)QUAM dederat illis Deus, etc.,
captivi abducti sunt. — A Nabuchodonosor in
Babyloniam, qua) celeberrima, universalis, et
propria Judæorum fuit captivitas, e qua sub Cyro
redierunt, talis vero non fuit illaquæ contigit sub
Manasse; nam illa non fuit universalis. Alia vero
captivitas decem tribuum sub Ezechia facta a Sal-
manasar pariter non fuit universalis, quia non
fuit omnium, puta 12 tribuum, sed decem dun-
taxat. Rursum illa fuit perpetua, quia ex illa nun*
quam redierunt Israelita) (I).

Addit Græcus : *Et templum Dei ipsorum factum
est in pavementum.* Vatablus, *solo aquatum*, quia a
Chaldæis combu*tum. Hinc palet post excidium
Jerusalem hæc contigisse. Bellarminus vero, Se-
rarius et alii, qui volunt ante excidium hæc ac-
cidisse, respondent verba hæc a quopiam inserta
esse Græco textui, co quod desini in Latino, ideo-
que parvi esse facienda. Alii respondent Manasscn
sua idololatria vilipendiase, abjecisse, ct profa-
nasse templum, imo multis in locis illud diruisse
ct quasi solo roquasse.

23. Non poterimus resistere eis, quoniam Deus vers.n.
eorum defendet illos. — Jam « si Deus pro no-
bis, quis contra nos? » *Rom.* cap. vm. Hæc verba
bilem moverunt Iloloferni, ut Achior destinaret
morti, co quod nullum Deum agnosceret, nisi
Nabuchodonosor.

Ct sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor
Deus terræ est. — Hecte terræ, quia nihil juris
vel virium habet in coelum, nec ultra terram ejus
potestas se porrigit. Quocirca falso vult esse Deus.
Deus enim dominatur tam cœlo quam terne. Cur
ergo superbis et insanis, o vermicule terræ, et
Deum orli ad duellum provocas, ut eum divini-
tate sua prives et dejiciasY Prudenter Tertullia-
nus, *Apolog.* xiii : « E*to. inquit, religiosus in
Deum, qui vis illum propitium Imperatori. Desine
alium Deum credere vel colere, atque ita ct hunc
Deum dicere, cui Deo opus est. »

(1) Maluerim dicere cum Tirino, non hic agi do cap-
tivitate Babylonica. Nam tunc non plurimi, sed omnes
abducti sunt, neque a multis, sed ab unica natinne Chal-
daica. Hic ergo respicit Achior ad Æthiopcty ad Ægyp-
lios, ad Syros, ad Assyrios, qui plurimas clades vastita-
tesque intulerunt Israclilis, alligcnles ac diripientes ect.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*ilolofervus Achior ligatum mittit in Bethuliam, ut, ca capta, ipsum cum civibus occidat; benigne cum
excipiunt ct solantur Judan.*

Vadum est auteni, cum cessassent loqui, indignatus Ilolofernes vehementer dixit ad
A' hior : 2. Quoniam prophetasti, nobis dicens quod gens Israel defendatur a Deo suo, ul os-

templam libi quoninm non esi Deus, nisi Nabuchodonosor ; 3. cum percusserimus eos omnes, sicut hominem unum, tunc et ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, el omnis Israel tecum perditione disperici; 4. ct probabis rpioniam Nabuchodonosor dominus sit univers® terræ : luncque gladius militi® me® transietpcr latera tua, et confixus cades inter vulneratos Israel, et non respirabis ultra, donec extermineris cum illis, 5. Porro autem, si prophetiam tuam veram existimas, non concidat vultus tuus, et pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat a te, si verba mea hæc putas impleri non posse. 6. Ul autem noveris quia simul cum illis hæc experieris, ecco ex hac hora illorum populo sociaberis, ul, dum dignas mei gladii pœnas exceperint, ipse simul ultioni subjaceas. 7. Tunc Holofernes præcepit servis suis, ut comprehenderent Achior, et perducerent eum in Bcthuliam, et traderent eum in manus filiorum Israel. 8. El accipientes eum servi Uolofernîs, profecti sunt per campestria ; sed cum appropinquassent ad montana, exierunt contra eos fundibularii. 9. Illi autem divertentes a latere montis, ligaverunt Achior ad arborem manibus cl pedibus, cl sic vinctum restibus dimiserunt eum, et reversi sunt ad dominum suum. 10. Porro filii Israel, descendentes de Belhulia, venerunt ad eum. Quem solventes duxerunt ad Belbuliam, atque in medium populi illum statuantes, percunctati sunt quid rerum esset, quod illum vinctum Assyrii reliquissent. 11. In diebus illis erant illic principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, et Charmi, qui el Gotbouiel. 12. In medio itaque seniorum, et in conspectu omnium, Achior dixit omnia quæ locutus ipse fuerat, ab Holoferne interrogatus : el qualiter populus Uolofernîs voluisset propter hoc verbum interficere eum, 13. et quemadmodum ipse Holofernes iratus jusserit eum Israelites hac de causa tradi : ut, dum vicerit filios Israel, tunc et ipsum Achior diversis jubeat interire suppliciis, propter hoc quod dixisset : Deus cœli defensor eorum est. 14. Cumque Achior universa hæc exposuisset, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum, et communi lamentatione et fletu uqanimes preces suas Domino effuderunt, 15. dicentes : Domine Deus cœli et terræ, iuluere superbiam eorum, et respice ad nostram humilitatem, el faciem sanctorum tuorum attende, cl ostende quoniam non derelinquis præsiunentes de te : et præsumeutes de se, et de sua virtute gloriantes, humilias. 16. Finito itaque fletu, et per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior, 17. dicentes : Deus patrum noslrorum, cujus lu virtutem predicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, ut eorum magis tu interitum videas. 18. Cum vero Dominus Deus noster dederit hanc libertatem servis suis, sil et tecum Deus in medio nostri : ut sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus converseris nobiscum. 19. Tunc Ozias, finito consilio, suscepit cum in domum suam, el fecit ei cœuam magnam. 20. Et vocalis omnibus presbyteris, simul expicto jejunio refecerunt. 21. Postea vero convocatus est omnis populus, ct per totam noctem intra ecclesiam oraverunt, petentes auxilium a Deo Israel.

2. Quoniam prophetasti, — id est prædixisti, non ex oraculo a Deo accepto, sed ex humana prudentia, ct priorum temporum experientia.

4. Non RESPIRABIS ULTRA, DONEC EXTERMINERIS.— Tò « donec » refer non ad « respirabis, » nam qui non respirat, jam est exterminatus ct mortuus : sed superius ad « gladius transid per latera tua, cl confixus cades, » ita scilicet ut u non respiret ultra, » hoc. ¶ t, donec omnino exanimeris et « extermineris cum illis. »

6. Illorum copilo sociareris, — q. d. Videris, o Achior, occultus Judæorum socius ct fautor, ideoque mei proditor : quare vade ad illos quorum societatem mcæ prælulisli, estoque apertus

mihi hostis, uti illi sunt, ut quorum in hostilitate es socius, eorundem in internecione vindictæ meæ sis particeps.

10. Porro run Israel, descendentes de Bethulia, venerunt ad eum. — Bcthulia erat urbs Galiloxr in tribu Zabulon sita in monte, tribus leucis distans a Dolhaim, ubi Joseph a fratribus captus, el tunica polymita spoliatus est. Addunt Brocardus ct Adrichomius ctiamnum hodie ibidem vestigia castrorum Uolofernîs cerni, a Bcthulia » Hebraice idem (st quod « virginitas Dei. » Ipsa enim quasi virgo intacta est ab excidio Uolofernîs pel castam Judith.

Porro Bcthulia propria erat tribus Zabulon,

ideoque ad regnum Israel, sive decem tribuum pertinens : sed iis in Assyriam abductis, tribus Juda eam ac plures alias Israelis urbes sibi vindicavit; tota enim Chananæa a Deo data erat posteris Jacob, quorum parte abducta, cæteri superstitēs, puta Judæi, quasi fratres in decem tribuum quasi fratrum suorum bœreditatem jure propinquitatis cl naturæ successerunt.

•U. II. II. H DIEBUS ILUS ERANT ILLIC PRINCIPES OZIAS

filius Micha de tribu Simeon, et Charmi, qui et Gothoniēl. — Licet enim Bethulia esset in tribu Zabulon, tamen ex alia tribu, puta Simeon, habuit Ducem, uti toti Israeli præfucere Judices ex variis tribubus oriundi. Hinc et Ozias hic cap. vm, vers. 34, vocatur : « Princeps Juda, » et cap. xiii, vers. 23: a Princeps populi Israel. » Lyranus et Dionysius censent Oziam et Charmi fuisse sacerdotes seniores, quia in Greco vocantur presbyteri. Sed «piafo;, id est presbyter, vocatur senior et major natus; sive laicus sit, sive sacerdos. Hinc rursum hæu videntur non contigisse sub rege Manasse: sed post captivitatem sub ducibus Ozia et charmi (1).

Vni. is. 15. Et faciem sanctorum tuorum. — Græcc *santificatorum*, id est fidelium tuorum, qui seso per circumcisionem tibi dicarunt, et nunc rursum pei jejunium, orationem, et supplices preces totos se tibi sanctificant, id est dicant et consecrant.

Quoniam non derelinquis præsumentes de te, — hoc est, confidentes in te; hi enim pr® omnibus et ante oniuia sumunt quasi Deum operum suorum ducem et belli ductorem, ac per eum certam sperant victoriam. Sic S. Germanus, ut grassans incendium æger evaderet, ab aliis se moveri «fidei praesumptione non est passus, » ait Beda libro I *Hist. Angl.* cap. xix.

Præsumentes de se, (id est sibi, suisque viribus presidentes : unde explicans subdit,) et de sua virtute gloriantes humilias. — Audi S. Bernardini!, lib. De f/rud. /tumiL, grad. 7 : « Qui alios se phvcellero putat, quomodo non plus de se, (piam de aliis præsumat? Primus in conventibus residet, in conciliis primus respondet, non vocatus accedit, non missus se intromittit, reordinat ordinata, reficit facta, quidquid ipse non fecerit aut ordinaverit, non recte facium, nec pulchre existimat ordinatum. Judicat judicantes, præjudicat judicaturis.

(I) Sed absnni quid esset si diceremus istos principes fub^ ex illis quos v. g. Manases « constituit in cunctis civit ilibus Juda munitis?»* *Paratip.* xxxiii, 14, sive immoliate rive mediate, ni scilicet constituendi potestatem d» Ieni Eliacimo pontifici ; quod ipse textus verisimile reddit, addendo eos fui&»e « Belhuliæ principes (non absolute vel simpliciter, sed) iu illis diebus, » quasi ob temporum istorum necessitatem Ianium principes decreti itusenU

16. Consolati sunt Acitrón, — non lamen eum v.r® io consiliis suis adhibuerunt, vel bello præfixerunt, quia transfugarum suspecta est fides; sic enim Judith fecte transfugiens ad Assyrios, Chutai ad Absalonem, II *Rcg.* xvn, Sinon ad Trojanos, Zopyrus Darii Hystaspis dux ad Babylonios, eos hostibus suis tradiderunt

21. Postea vero (post refectionem et convivium Ven ti. frugale) convocatus est omnis populus, et per totam noctem intra Ecclesiam oraverunt petentes auxilium a Deo Israel. — Nam ut ait S. Hieronymus, epist. *ad Eustochium* : « Ita tibi semper comedendum est, ut cibum et oratio sequatur et lectio. » Et *ad Latam, de Institutione filiæ* : « Sic comedas ut semper esurias, ut stalim post cibum possis legere et psallere. » Tertullianus, *Apol.* cap. XXXIX, refutans Gentilium de crapula Christianorum calumniam, qua in eos jactabant illud Diogenis : « Megarenses obsonant quasi crastino die morituri, aedificant quasi nunquam morituri, » Agapen, id est convivium omnibus Christianis post Eucharistiam commune charitatis, ita describit : a Non prius discumbitur, quam oratio ad Deum prægusletur, editur quantum esurientes cupiunt, bibitur quantum pudicis est utile; ita saturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse : ita fabulantur, ut qui sciant Dominum audire. Post aquam manua-lem et lumina, ut quisque de Scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deocrfnere: hinc probatur quomodo biberit. Atque oratio convivium dirimit : inde disceditur non in catervas cæsionum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciviarum, sed ad eamdē curam modesti®, ut qui non tam cœnain cœnaverint, quam disciplinam. » Legant hæc fideles, et primorum Christianorum in conviviis frugalitatem et pietatem imitentur. Nola :

« intra Ecclesiam, widest intra Synagogam Jiocest, concionis et orationis locum, jui exinde Græce dicitur : nam Judæi templum non habebant in Bethulia, sed tantum in Jerusalem; Synagoga vero loco templi habebant in singulis urbibus majoribus. Vide hic pariter antiquitatem nocturnarum vigiliarum, qua magnis festis, vel ob urgentes calamitates totus populus pervigilabat in templo Jerosolymis, et extra Jerosolymam in proseucha (ut habet Graecus hic) sive synagoga vacans orationi. Unde Josephus in vita sua : « Sequenti, inquit, dic populus convenit in proseuchas, quam vocant precationis domum amplam. » Idem Philo *De Vita Mosis*, lib. III : « Apud Judæos, inquit, destinata oppidalim sacris precationibus loca, quæ proseuchas vulgus nominat. »

De sacris hisce vigiliis vide S. Basilium, *in Peal.* cxiv, Eusebium, lib. VI, *Histor.* cap. vu, Tertullianum, lib. II *ad uxorem*, cap. iv.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ilolofernes obsidione cingit ficthuiam, aquæductum incidit, fontes occupat, itaque siti obsessos ad deditionem flagitandam cogit; sed Ozias suadet ut ad quinos dies opem expectent,

1. Ilolofernes autem altera die præcepit exercitibus suis, ut ascenderent contra Bethuliam. 2. Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, et equites viginli duo millia præter præparationes virorum illorum quos occupaverat captivitas, et adducti fuerant de provinciis et urbibus universæ juventutis. 3. Omnes paraverunt se pariter ad pugnam contra filios Israel, et venerunt per crepidinem montis usque ad apicem, qui respicit super Dothain, a loco qui dicitur Belma, usque ad Chelmon qui est contra Esdrelon. 4. Filii autem Israel, ut viderunt multitudinem illorum, prostraverunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, unanimes orantes ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum. 5. Et assumptes arma sua bellica, sederunt per loca quæ ad angusti itineris tramitem dirigunt inter montosa, et erant custodientes ea tota die et nocte. 6. Porro Ilolofernes, dum circuit per gyrum, reperii quod fons, qui influebat, aquæductum illorum a parte australi extra civitatem dirigeret: et incidi præcepit aquæductum illorum. 7. Erant tamen non longe a muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam, ad refocillandum potius quam ad potandum. 8. Sed filii Ammon et Moab accesserunt ad Ilolofernem, dicentes: Filii Israel non in lancea nec in sagitta confidunt; sed montes defindunt illos, et muniunt illos colles in præcipilio constituti. 9. Ut ergo sine congressione pugne possis superare eos, pone custodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, et sine gladio interficies eos, vel certe fatigati tradent civitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse. 10. Et placuerunt verba hæc coram Iloloferne, et coram satellitibus ejus, et constituit per gyrum centenarios per singulos foules. 11. Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternæ, et collectiones aquarum, omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra civitatem, unde satiarentur vel una die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie. 12. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, feminæque, juvenes et parvuli, omnes simul una voce, 13. dixerunt: Judicet Deus internos et te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis, et propitius hoc vendidit nos Deus in manibus eorum. 14. Et ideo non est qui adjuvet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti, et perditione magna. 15. Et nunc congregate universos qui in civitate sunt, ut sponte tradamus nos omnes populo Ilolofernens. 16. Melius est enim ut captivi benedicamus Dominum, viventes, quam moriamur, et simus opprobrium omni carni, cum viderimus uxores nostras et infantes nostros mori ante oculos nostros. 17. Contestamur hodie cælum et terram, et Deum patrum nostrorum, qui ulciscitur nos secundum peccata nostra, ut jam tradatis civitatem in manu militiæ Ilolofernens, et sit finis noster brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate silis. 18. Et cum hæc dixissent, factus est fletus et ululatus magnus in ecclesia ab omnibus, et per multas horas una voce clamaverunt ad Deum, dicentes: 19. Peccavimus cum patribus nostris, injuste egimus, iniquitatem fecimus. 20. Tu, quia pius es, miserere nostri, aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras, et noli tradere confitentes te populo qui ignorat te, 21. ut non dicant inter Gentes: ubi est Deus eorum? 22. Et cum fatigati his clamoribus, ciliis fletibus lassati siluissent, 23. exsurgens Ozias infusus lacrymis, dixit: /Equo animo estote, fratres, ethos quinque dies expectemus a Domino misericordiam. 24. Forsitan enim indignationem suam obscin-

del, et dabit gloriam nomini suo. 25. Si autem transactis quinque diebus non venerit adiutorium, faciemus hæc verba, quæ locuti estis.

2. Cestum vicisti millia (Græca habent : « 170 millia peditum»), equitum viginti duo millia. — Accesserant ergo auxiliares copiae, et novorum equitum decem millia; nam cap. n, vers. 7, tantum recensita sunt equitum decem millia. Hæc auxilia submittebat Nabuchodonosor, qui et ipso cum toto exercitus robore subsequi destinabat, ut habet Graecus, cap. n.

3. A LOCO QUI DICITUR BELMA USQUE AD CUELMOS. — Belma est urbs ad radices montis, in quo sita est Bethulia, quæ a Rrocardo Abellina vocatur. Ibidem juxta Dolhain est urbs « Chelmon, » vel ut Græcus habet, *Cyamon* : in utraque castra melonis est Holofernes, ut habet Græcus, aciemque instruxit ad pugnam et urbis oppugnationem.

G. Quod fons, qui influebat, aquæductum, etc. dirigeret, — hoc est, aquam in urbem per aquæductum transfunderet, ideoque aquæductum incidens Holofernes aquam ab urbe avertit. Suspiciatur Serarius pro « dirigeret » legendum « dirigaret, » id est irrigaret; sed -ñ « dirigeret » sat plane huic loco convenit. Fons enim per canalem aquam dirigit et transmittit in urbem.

8. Filii Ammon et Moab accesserunt ad Holofernem. — Græca habent : Principes *Idumai et Moabitici*. Idumæi enim invadentes Judæos tangebant se esse Ammonita», ut dixi cap. v, vers. 9. Hi ergo suaserunt Holoferni, ut fontes occuparet, itaque Judæos siti conficeret.

Mystice : « Tunc incidit diabolus aquaxluctum, cum facit interrompere studia litterarum. Erant autem non longe a muris fontes, dogmata Philosophorum, qui scientiæ et honestatis aliquod conferunt solatium, ex quibus videbantur haurire aquam ad refocillandum potius quam ad potan-

dum; » ita Rabanus; sic et S. Augustinus in *Psalm*. Lxxiii, et S. Gregorius in cap. iv *Cant*. Rursum incidit diabolus aquæductum, cum nos ab oratione avertit : perorationem enim quasi canalem omnis Dei gratia in nos intluit; unde ea succisa diabolus nos superat et capit.

11. Defecerunt cisterna et collectiones aquarum. — Addunt Græca : *Et consternati sunt infantes eorum, et juvenes defecerunt prensili, et cadebant in plateis civitatis, et transilibus portarum, et non erat ultra robur in eis*.

12. Tunc ad Oziam congregati, — sili confecti postulantes magnis vocibus, ut Bethuiam Holoferni dederet. Nihil enim atrocius obsessis accidit, quam sitis; longo enim acrius cruciat sitis, quam fames : unde Duces, urbem quampiam obsidentes, solent avertere aquas, ut cives siti conficiant, itaque ad deditionem cogant, juxta illud : « Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti, » *Thren*. cap. rv. Nota est Lysimachi regis Macedonum historia, qui, cum in Thracia aquæ penuria sitique laboraret, se cum castris tradidit hosti, sed hausta aqua, exclamavit : « O dii ! quam parvæ voluptatis causa me ex rege servum effeci ! » Idem dicant cupidi, qui pro puncto voluptatis se mancipia efficiunt infernalis Holofernis, hoc est diaboli, qui eos in gehenna sili coniiciet, ut clament cum divito epulone : « Pater Abraham, miserere mei, et mitte Laxarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, » *Luca* xvi.

18. Factus est fletus et ululatus magnus in Ecclesia. — Græce i* itpoaroxn, id est in synagoga ubi erat locus orationis.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur *Juditha prosapia, solitudo, cilicium, jejunia, castitas*. Ipse principes timidos increpat, ac patrum exemplo in spem opis divina erigit.

1. Et facium est, cum audisset hæc verba Judith vidua, quæ erat filia Merari, filii Idox, filii Joseph, filii Ozi, filii Elai, filii Jamnor, filii Gedeon, filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchi, filii Enan, filii Nalhani, filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben ; 2. et vir ejus fuit Manosses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceæ : 3. Instabat enim super alligantes manipulos in campo, et venit æstus super caput ejus, et mortuus est in Bethulia civitate sua, et filius ejus est illic cum patribus suis. 4. Erat autem Judith relicta ejus vidua jam annis tribus et mensibus sex. 5. Et in superioribus domus sua fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, 6. et habens super lumbos suos cilicium, jejunabat om-

nibus diebus vit® su®, præter sabbata, et neomenias, et festa domus Israel. 7. Erat autem eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat divitias multas, et familb.m copiosam, ac possessiones armentis boum et gregibus ovium plenas. 8. Et erat hæc in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum malum. 9. Hæc itaque cuoi audisset, quoniam Ozias promississet quod transacto quinto die traderet civitatem, misit ad presbyteros Cimbri et Charmi. 10. Et venerunt ad illam, et dixit illis : Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, ut tradat civitatem Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium? 11. Et qui estis vos, qui lentalis Dominum? 12. Non est iste sermo, qui misericordiam provocet, sed potius qui iram excitet, et furorem accendat. 13. Possuistis vos tempus miserationis Domini, et in arbitrium vestrum, diem constituistis ei. 14. Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœoileamus, et indulgentiam ejus fuis lacrymis postulemus; 15. non enim quasi homo, sic Deus comminabitur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. 16. Et ideo humiliemus illi animas nostras, et in spiritu constituti humiliato, servientes illi. 17. Dicamus flentes Domino, ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam : ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur; 18. quoniam non sumus secuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, et adoraverunt Deos alienos. 19. Pro quo scelere dati sunt in gladium, et in rapinam, et in confusionem inimicis suis; nos autem alterum Deum nescimus præter ipsum. 20. Expectemus humiles consolationem ejus, et exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum, et humiliabit omnes Gentes, quæcumque insurgunt contra nos, et faciet illas sine honore Dominus Deus noster. 21. Et nunc, fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, et ex vobis peudet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite, ut memores sint, quia tentati sunt patres nostri ut probarentur, si vere colerent Deum suum. 22. Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham lentatus est, et per inultas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. 23. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moyses, et omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes trassierunt fideles. 24. Illi autem qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, et impatientiam suam et improprium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt; 25. exterminati sunt ab exterminatore, et a serpentibus perierunt. 26. Et nos ergo non ulciscamur nos pro his quæ patimur; 27. sed reputantes peccatis nostris hic ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quibus quasi servi corripimur, ad emendationem, et non ad perditionem nostram evenisse credamus. 28. Et dixerunt illi Ozias et presbyteri : Omnia, quæ locuta es, vera sunt, et non est in sermonibus tuis ulla reprehensio. 29. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, et timens Deum. 30. Et dixit illis Judith : Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis; 31. ita quod facere disposui, probate si ex Deo est, et orate ut firmum faciat Deus consilium meum. 32. Stabilis vos ad portam nocte ista, et ego exeam cum abra mea; et orato, ut, sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israel. 33. Vos autem nolo ut scrutemini actum meum, et usque dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. 34. Et dixit ad eam Ozias princeps Juda : Vado in pace, et Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et revertentes abierunt.

Ven.

1. Judith vidua. — Nonnulli censent Judith esse nomen commune, sicut est Abra, sed huic heroinæ appropriatum : 'TiiT *Jehudi* enim idem est quod Judam»; unde n»1WV *Jehudit*, et per crasin. Judith, idem est quod Judam.

Verius est Judith esse nomen proprium, cujus etymon apte hic congruit. Judith enim Hebraice

idem est quod confitens, laudans, glorificans, scilicet Deum; min *hada* enim significat confiteri, laudare, celebrare. Ad hoc enim Judith a turba secessit in suum oratorium, ut Deum assidue oraret et laudaret. Audi S. Fulgentium, epist. 2 *De statu viduali*, citantem hæc verba de Judith: « Ecce vidua nra cunctis uatilibus, facultatibus

diver, ætale juvenis, specie amabilis, divitias contempsit, delicias respuit, carnis incentiva calcavit, el induta virtute ex alto non quæsivit secundo famulari connubio. Propterea testimonio tam prreclari operis apparuit quantum Deo dilecta sit continentia vidualis, p

Filia Merari, filii Inox. — Nota: Sedecim duntaxat generationes et totidem avi Judith hic recensentur, cum tamen, a Jacob communi Judaeorum patriarcha usque ad captivitatem Babylonicam, quæ ævum Judith antecessit, numerentur 26 generationes, *Matth.* cap. i. Alterutrum ergo hic dicendum est, scilicet vel non omnes Judith avos hic recenseri, uti nec recensentur Elcanæ, I *Reg.* i, 1, nec Saulis ibidem, cap. ix, 1, sufficit enim S. Scripturæ genealogiam alicujus ad virum aliquem illustrem, v.g. in Saule ad Jermini perducere.

Aut certe avos et proavos Judith in senio generasse filios. Hac cuim de causa ab Esdra usque ad Aaron numerantur generationes sedecim, lib. I *Esdræ* cap. vu, 2; cum tamen, I *Paral.* vi, 3, a Josedec qui fuit coævus, imo frater Esdræ usque ad Aaron numerentur generationes 22. SieS. Matthæus, cap. i, a Christo ad Davidcm numerat generationes et avos 28, cum S. Lucas, cap. m, numeret 43. Quare hi Luc® citius, illiMatthœi tardius generarunt.

Filii Simeon, filii Ruben. — Hinc aliqui putant Judith oriundum ex tribu Ruben. Verum illam prognatam fuisse ex tribu Simeon liquet ex ipsis ejus verbis, cap. ix, vers. 2. Quare Græca hic pro « filii Huben » habent *filii Israel*, id est Jacob, el ita legendum censent S. Fulgentius, *epist.* 11, cap. xxiv, Bellarminus, lib. *Ve Verbo bei*, cap. xu, Serarius, Mariana et alii. Quia tamen Codices Romæ correcti, cretcrique constanter habent a filii Ruben, n dicendum est hunc Ruben non esse Patriarcham et primogenitum Jacob, sed esse virum illustrem ex tribu Simeon, ad quem proinde genus Judith® hic producit, in coque terminat, non progrediendo ad ejus patres et avos usque ad Simeon Patriarcham, et secundum Jacobi filium. Id ita esse liquet ex dictis, et ex eo quod Ruben primogenitus Jacob nullum habuerit filium, qui vocatus sit Simeon, ut patet *Genes*, xlvii, 9, et I *Paral.* v, 3. Ha Lyranus.

Vir ejus Manasses. — Græca addunt eum ex eadem cum Judith fuisse tribu et patria.

Instabat. — Græce int'çī), id est, supra *stabat*; unde putant nonnulli Manassen fuisse profectum messis, non suce, sed public®, sive totius campi Belhuli. Sic enim Romæ et alibi, publici sunt rei frumentari® et annonæ præfecti. Sic Josephus in vita sua ait Arbutio magni campi praefecturam creditam fuisse.

2. Mensibus sex. — Græca habent, *mensibus quatuor*.

3. Et in superioribus domus suje (puta in tabulato, sive solarío) fecit sibi secretum cubiculum,

in quo cum puellis (ancillis) suis clausa morabatur, — turn ut fugeret viros et turbas visitantum, itaque et castitati et famæ sure consuleret; tum ut tota vacaret orationi et Deo. Hæc ergo pr/ma est Judith® vidure dos, scilicet amor silentii et solitudinis. Hinc S. Hieronymus, *epist. ad Furiam viduam*, hoc ei dat monitum: « Juvenum fuge consortia, noli in publicum procedere, et spadonum exercitu prreunte, viduarum libertate circumferri: sanctarum virginum et viduarum societatem appete. Et si sermocinandi cum viris incubuerit necessitas, arbitros ne devites, tantaque confabulandi fiducia sit, ut intrante alio, nec paveas, nec erubescas. Speculum mentis est facies: et taciti oculi cordis fatentur arcana. » Et inferius: a Redime virgines quas in cubiculum Regis inducas; suscipe viduas quas inter virginum lilia, et martyrum rosas, quasi quasdam violas, misceas: pro corona spinea, in qua Christus mundi delicta portavit, talia seria compone. »

6. Er habens super lumbos suos cilicium. — Carv nem assidue suis setis quasi aciculis stimulans et pungens, eoque dolore voluptatis turpis cum sanguine juvenili ebullientes stimulos compri-mens et exstinguens. Hos enim magis domat cilicium ulpote assiduum et continuum quasi trans-euntes flagellorum dolores et verbera. Itaque juvenes, prreserlim feminre vidure obarment se cilicio tanquam praesidio validissimo ad carnem domandam, el castitatem servandam. Vide nostrum Gretserum, lib. *De disciplinis*; nam, ut ait S. Hieronymus, *epist. 2 ad Ageruchiam viduam*: a Et certe multo laboriosius est non frui eo quod habeas, quam desideraro quod amiseris. Ended virginitas in eo faciliore est, quod carnis incentiva non novit; et viduitas in eo sollicitior est, quod proteritas animo recolit voluptates. » Et antierius exempla castitatis gentilium matronarum, quere castitatem vitre prrelulcrunt, proponens: « Stringam, inquit, breviler reginam Carthaginis, quere magis ardere voluit, quam Hiarbre regi nubere; et Hasdrubalis uxorem, quere apprehensis utraque manu liberis in subjectum se præcipitavit incendium, ne pudicitia damna sentiret; et Lucretiam quere, amissa gloria castitatis, noluit pollui® conscienci® supervivere. »

Jejunabat omnibus diebus vitæ suæ, fræter sabbata. — Porro jejunabant Judiei a mane ad vesperam, nec ante conspectum Hesperii et stellarum cibum sumebant, uti etiamnuin jejunant Turc®.

Tertia fuit bree dos Judith®, perpetuum scilicet jejunium, quod incendio luxuri® fomenta deliciarum, imo cibonim necessariorum subtrahebat. Nota illud:

Subtrahe ligna foco, si vis restinguere flammam.

Audi S. Hieronymus, *epist. 9 ad Salvianum de viduitate servanda*: « Tu vera, qu® in tumulto

mariti sepelisti omnes pariter voluptates, quæ litam purpurisso et cerussa faciem super fere-
trum ejus lacrymis diluisti, quæ pullam tunicam, nigrosque calceolos, candido? vestis et aurati socci depositione, sumpsisti; nihil habes necesse aliud, nisi perseverare in jejunio. Pallor et sordes gemma tuæ sint; plumarum mollities juvenilia membra non foveat; balnearum calor novum adolescentulæ sanguinem non incendat. Audi quid ex persona viduæ continentis ethnicus Poeta decantet :

Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
Abstulit; ille habeat secum, servetque sepulcro.

Si tanti vilissimum vitrum, quanti pretiosissimum margaritum? Si sic communi lege natura damnat omnes gentilis vidua voluptates; quid expectandum est a vidua Christiana, quæ pudicitiam suam non solum ei debet, qui defunctus est, sed et ei cum quo regnatura est? n Et inferius : a Multo melius est stomachum te dolere, quam mentem; imperare corpori, quam servire; gressu vacillare, quam pudicitia.» Idem, epist. 10 *ad viduam Furiam*: « Ardentes, inquit, diaboli sagittæ jejuniorum et vigiliarum rigore rectorquendæ sunt; cæterum vidua quæ in deliciis est, vivens mortua est, » 1 *Tim.* v. Et inferius : cApostolus macerat corpus suum, et anima? subjicit imperio; ne quod alii præcipit, ipse non servet: et adolescentula fervente cibus corpore, de castitate secunda est? Neque vero hæc dicens, condemno cibos quos Deus creavit ad utendum cum gratiarum actione; sed juvenibus et puellis incentiva aufero voluptatum. Non zElhnæi ignes, non Vulcana tellus, non Vesuvius et Olympus tantis ardoribus æstuant, ut juveniles medulla vino plcnæ, et dapibus inflammatae. » Deinde eam exhortaos ut vino carneque abstineat, addit: a Nihilque ita scias conducere Christianis adolescentibus, ut esum olerum. » Unde et in alio loco : « Qui infirmus est, ait, olera non manducet, ardorque corporum frigidioribus epulis temperandus est. » Et mox : « Quidquid facit seminarium voluptatum, venenum puta. Parcus cibus, et venter semper esuriens triduanis jejuniis præferlur. El multo melius est, quotidie parum, quam raro satis sumere. Pluvia illa optima est, quæ sensim descendit in terram. Subitus et nimius imber in præccps arva subvertit. Quando comedis, cogita quod statini tibi orandum, illico et legendum sit. » Et post nonnulla: a O si videres sororem tuam! jejunia pro ludo habet, orationem pro deliciis, n

7. Cui vir sūus reliquerat divitias multas, — quas ipsa non ad suum, sed ad egentium usum erogabat. Præclaro S. Bernardus, serm. in festo omnium Sanctorum : « Quid, inquit, admirabilius, aut quod martyrium gravius, quam inter epulas esurire, inter vestes mullas, et pretiosas algere, paupertate premi inter divitias quas of-

fert mundus, quas ostentat malignus, quam desiderat noster ipse appetitus? An non merito coronabitur qui sic certaverit, mundum abjiciens promittentem, irridens inimicum trnfantem, et (quod gloriosius est) de semetipso triumphans, et crucifigens concupiscentiam prurientem? »

R. Et erat hæc in omnibus famosissima (hoc est, fama* probatissima, sive fama probitatis et sanctitatis celeberrima), quoniam timebat Dominum valde. — Timor hic eral non servilis, sed filialis, quo Judith Deum quasi Dominum, imo patrem suum summe colebat et reverebatur; ideoque in omnibus illi placere satagebat, cavebatque ne qua in re, licet minima, eum offenderet. Atque hac sanctitate præparavit se ad tantum facinus, ut digna esset quæ differetur a Deo ad castra hostium evertenda, el ad liberandum populum.

Allegorico Judith fuit typus B. Virginis, de qua S. Bonaventura in *Speculo*, cap. vni : « Dominus, inquit, nominatissimus et famosissimus famosissime est tecum; ideo et tu es famosissima et nominatissima, etc. : Maria ergo signata est per illam famosissimi nominis Judith, de qua scriptum est, quod nec erat qui de ea loqueretur verbum malum. »

11. Et QUI ESTIS vos, QUI TENTATIS Domini' M. — « Tentatis, » id est exacerbatis, irritatis, et ad iram provocatis, dum ei leges præscribitis, nt nisi intra quinque dies vobis succurrat, urbem hostibus tradere velitis, cum potius eum supplici prece invocare debeatis. ut vestri misereatur, et diem modumque liberationis vestire ipse vobis præscribat.

15. Non enim quasi homo, sic Deus comminatur, — (*J. d.* Non timeamus minas Holofernis, sed Dei; illius enim minæ superbæ sunt, inanes et vanæ, sicut sunt caeterorum hominum; sed Dei certe sunt, fixæ et efficaces. Deus enim iratus certo et inevitabiliter irrogat quod comminatur.

16. Et ideo humiliemus illi animas nostras. — Per humilem pœnitentiam, jejunium, orationem et obsecrationem, ut nobis peccata condonet, et ab Holoferne liberet.

21. An eloquium vestrum (id est, eloquio vestro) corda eorum ERIGITE. — ad magnanimitatem et firmam in Deum liberatorem confidentiam.

22. Abraham tentatus est, et per multas tribulationes probatus Dei amicus effectus est, — præsertim cum a Deo jussus immolare unigenitum suum Isaac, cum immolare voluit, *Gen.* xxii. Vide ibi dicta.

23. Omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes TRANSIERUNT FIDELES. — Fideliter scilicet adhærentes Deo, et ab eo liberationem e tribulatione poscentes, et expectantes. Vide dicta *Jacobi* i, 1 et seq. et *Eccli* n, 1 et seq.

26. Et nos ergo non ulciscamur nos, — id est, Ver*. M. non ulciscendum more indignemur et obmurmuramus Deo, quasi volentes nos de eo ulcisci obclades et timores quos nobis immittit.

Vers 11

T

'

Vmi. 21

•TU	COMMENTARIA IN JUDITH, cap. IX	
Vn. Jo.	30. EI DIXIT ILLIS JUDITH : SICUT QUOD POTUI LO- QUI Dei (hoc est a Deo mihi suggestum et inspi- ratum) ESSE COGNOSCITIS I	
xtn n.	31. Ita quod facere Dbrosui (nimirum astu oc- cidere Holoferueni), prorate si ex Deo est : —« « si » non est dubitantis, sed affirmantis ; idem- que est ac « quod » <i>q. d.</i> Sicut probastis meos sermones quasi ex Deo profectos, sic etiam pro- bate propositum meum, quod cx Deo, sive Deo impellerne, agere decrevi, ut scilicet vadam ad Holoferneni, cumque occidam. Dicit tamen «si, » quasi dubitans, modestiæ causa, quia res hæc necdum erat facta, sed facienda; esto ipsa de eventu felici ex Dei instinctu foret certa, <i>q. d.</i> « Probate, » idcest, videte et attendito id quod actura sum, et ex eventu probate et judicate, «si ex Deo est ; » <i>q. d.</i> Utique cum rem feliciter con- fectam videbitis, probabilis illud, et cx Deo auc- tore susceptum judicabitis. Loquitur in genere , sed particulatim non explicat quid animo desti- nant : sciebat enim, si id faceret, rem non man- suram secretam, sed ad llolofernein perferen- dam. Sciebat pariter mullos hoc ejus propositum ut temerarium damnaturos. Unde græca habent : <i>Fai tum negotium quod perveniet in generationes ge- nerationum filiis generis nostri.</i>	
Vn. n.	33. Stabitis vos ad portam nocte ista , et ego exeam cum abba mea , — <i>q. d.</i> Aperite milii noctu portas metu hostium oclusas, ac sinite me cum mea ancilla egredi. Petit enim sibi noctu aperiri portas. Cum abra mea. — Multi putant w « abra » esse nomen proprium anciihe Judith ; sed errant, nam e-t commune significans ancillam. Unde cap. x, 2 et seqq. ubi Noster vertit « ancilla, » in Græco c-l <i>abra</i> ; ergo dicitur quasi ThT <i>cimbra</i> , id est so- cia, vel potius quasi <i>abra</i> , id est transiens, pedissequa : "OH <i>habar</i> enim significat <i>transivit</i> . Ita Pagninus. Porro non fuit hæc vulgaris ancil- la Judith, sed <i>qua omnibus ejus facultatibus esset proposita</i> , ul habet Græous. Hinc Gneci ancillas honoratas (quas Itali vocant <i>Cameriere</i>) ap- pellant, ut patet ex .Menandro in pseudo-Ilercule. Sic <i>Genet</i> , cap. xxiv, vers. Cl, aricillæ Rebecca» vocantur æque ac ancilla filice Pharaouis,	

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judith in cinere et cilicio precatur Deum, ut sibi robur conferat ad nuloferncm necandum, ut rjus obsidione patriam liberet.

- Quibus abscedentibus, Judith ingressa est oratorium suum, et induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum; el prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens : 2. Domine Deus palris mei Simeon, qui dedisli illi gladium in defensionem alienigenarum, qui

violatores exstiterunt in coinquinatione sua, et denudaverunt femur virginis in confusionem; 3. et dedisti mulieres illorum in prædam, et filias illorum iu captivitatem, el omnem prædam in divisionem servis luis, qui zelaverunt zelum tuum; oubvein, quæso te, Domine Deus meus, milii viduæ. 4. Tu enim fecisti priora, et illa post illa cogitasti; et hoc factum est quod ipse voluisti, 5. omnes enim viæ tuæ paratæ sunt, et tua judicia in tua providentia posuisti. 6. Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Ægyptiorum videre dignatus es, quando post servos tuos annali currebant, confidentes in quadrigis, et in equitatu suo, et in multi-tudine bellatorum. 7. Sed aspexisti super castra eorum , et tenebræ fatigaverunt eos. 8. Te-nuit pedes eorum abyssus, et aquæ operuerunt eos. 9. Sic fiant et isti, Domine, qui confi-dunt in multitudine sua, et in curribus suis, et in contis, et in scutis, et in sagittis suis, et in lanceis gloriantur, 10. el nesciunt quia tu ipse es Deus nosler,qui conteris bella ab initio, et Dominus nomen est tibi. 11. Erige brachium tuum sicut ab initio, et allide virtutem illorum in virtute tua ; cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promiltunt se violare sancta tua, el polluere tabernaculum nominis tui, el dejicere gladio suo cornu altaris lui. 12. Fac, Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur ; 13. capiatur laqueo oculorum suorum in me, et percuties cum cx labiis charitatis meæ. 14. Da mihi in animo constantiam, ut contemnam illum ; et virtutem, ul evertam illum. 15. Erit enim hoc memoriale nominis lui, cum manus feminae dejecerit cum. 16. Non enim in multitudine est virtus tua, Domine, neque in equo-rum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi, sed humilium et man-suetorum semper libi placuit deprecatio, 17. Deus coelorum, creator aquarum, et Dominus totius creatura, exaudi me miseram deprecantem, et de tua misericordia præsumentem. 18. Memento, Domine, testamenti tui, el da verbum in ore meo, et in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat, 19. el omnes gentes agnoscant, quia tu es Deus, et non est abus præter le.

Vers, i.	1. Quibus abscedentibus (corriga cum Romanis et Græcis <i>abscedentibus</i>), Judith ingressa est ora-torium suum ; ET INDUENS SE CILICIO. — Græci i-pii-v6otv, quod Complutensium et Regionum interpres vertit : « Exuit quo induta erat saccum,» hoc est cilicium. Sed id contrariatur versioni Latinæ vul-gate ad verbum. Ergo sic verto cum Vatablo : « Nudavit saccum quo erat induta, » depositis scilicet extimis vestibus, solo manens induta sac-co, cumque nudum demonstrans : saccum vocat cilicium. Nudavit ergo coram Deo interius cili-cium, ostendens illud Deo quasi signum pœniten-tiæ et pœnilcnlis, supplicisque obsecrationis. Ci-licio igitur el cinere ornavit, imo armavit suam deprecationem, cujus rei symbolicaïn causam dabo vers. t i.	ixiur.īT.T, ide st ultionem (alienigenarum qui viola-tores exstiterunt —Dinæ sororis su®. Nota : Deus dedit fortitudinem Simcoui ad vindicandum Di-næ stuprum, sed non tali modo peragendum, quo ipsi usi sunt. Licet enim ipsi fecerint ex zelo, ut sequitur ; tamen zelus iste fuit contra pacti cum Sichimitis inita, et Jacobuin cum suis omnibus exposuit periculo, ne a vicinis omnes occideren-tur ; unde Jacob eos redarguit. Permisit tamen Deus Sichem stupratorem, ejusque subditos Siehi-mitas a Simeone occidi, eorumque bona diripi in poenam stupri a Sichem principe eorum commissi. Ila Ljranus. Vide dicta Genas, xxxiv. Sic Deus ob-stetricibus mentientibus dedit domos, non propter mendacium, sed propter affectum et beneficium llebræorum infantibus, quos a morte servabant, impensum <i>Exodi</i> i. Laudat ergo Judith zeluui Si-inconis in vindicando stupro Dinæ, sed non lau-dat modum vindicandi, quod scilicet propria au-ctoritate occiderit Sichimitas per dolum.
s,	2. Domine DeIs Patris mei Simeon (hinc patet Ju-dith fuisse c tribu Simeon), qui dedisti illi gla-dium, — id est fortitudinem) in defensionem (Græce	•I. Et illa post illa (id est alia post alia tuæ Vers.*, vindicte exempla) cogitasti, — scilicet facere. Slei nite mm Judilh viam ad commemorandam vin-dictam de Pharaone sumptam u Deo in mari Rubro.
Vers, i.	9. Er in contis. — Conti sunt lanceæ, et baste Ven. t. oblongæ, venabula, etc.	9. Er in contis. — Conti sunt lanceæ, et baste Ven. t. oblongæ, venabula, etc.
		11. Cornu altaris tui. — Vere altare habebat Vers».U cornua, sed per illa significabatur altaris et sacriti-

ciorum in ea oblatorum majestas, robur et gloria.

13. Et percuties eum ex labiis charitatis me.e, — id est feries Holofernem verbis meis elegantibus a charitatis, » id est amoribus illicibus; charitas enim hic, non divina, sed humana intelligitur per catachresin; amoris, inquam, casti, quo me ut conjugem amare et ambire potest. Licet enim Judith nollet Holofernem maritum, licite tamen poterat eum ad sui amorem castum et conjugalem illicere, ut sic haberet occasionem eum incautum astute occidendi. Esto enim Holofernes in turpem ct fornicarium ejus amorem rapiendus foret, id tamen non intendit Judith, sed permisit duntaxat ad tegendum suum facinus, quo eum cædi destinabat, quod alia ratione peragere non poterat. Intendebat ergo Holofernem sua specie «allicere ad amorem honestum et conjugalem, ut sic sui amantem ct incautum occideret (1). Factum enim hoc Judith, cui Deus singulariter operatus est occidendo Holofernem, et Judœam liberando, potiusexcusndum, ac charitali in patriam, et peculiari Dei instinctui ascribendum est, quam de libidine, vel scandalo accusandum, uti excusaiss. Scriptura Patres, ct Interpretes, ac præsertim S. Ambrosius lib. *De viduis*.

H) El licet probabilibus conjecturis præsciret illum non ad castum, sed ad turpem amorem pellectum iri, quia tamen id non ex natura facti Judith, sed vitio Ho-Jopbernīs futurum erat, et Judith justissimas haberet causas faciendi quod faciebat, puta ad liberandam patriam ct hostes fugandos; poterat negative seu mere passive seso habere ad peccatum Holophernis, ct eo non obstante, curare modis omnibus ut, ad sui amorem pertraheretur. Ita fere Ambrosius ct doctores scholastici (ex Tirino). Cæterum ipsa non procuravit peccatum alienum, quia pulchritudo aut ornatus femina? non proprie causa illiciti amoris, sed corrupta hominis natura, el concupiscentia latens.

14. Da mihi 13 ammo constantiam. — Nota : Omnis virtus, sed maximo constantia petenda est a Deo, tum præsertim mlirmiset debilibus, uti sunt feminæ, pueri, senes, n'gri, cum aggrediuntur quid heroicum vires natura» exsuperans, quale erat hoc opus Judith, idque tum quia homo ex peccato factus est totus fragilis et inconstans, tum quia Deus ait : « Ego sum qui sum, » id est per essentiam constans, fons et auctor omnis essentia. Sed adverte Judith eam petere indutam cilicio, et cinere aspersam, ac prostrai.un in terra, vers. 1; quia oratio ut constantiam obtineat, debet armari poenitentia, labore et mortificatione carnis; qui enim mollis est, et deliciis carnis indulget, nequit esse fortis et constans. Cinis signum est mortis, quia constantiam valde excitat memoria mortis, brevitatsque vitæ et laboris ac doloris in ea subeundi. Denique prostratio signum est humilitatis, qua quis agnoscens suam fragilitatem, implorat Dei opem, ab coque constantiam impetrat.

16. Nox enim in multitudine est virtus tua, — Ven. 14. ut per multos validosque milites victoriam pares, sed per solam feminam imbecillem, ct imbellem rem totam conficies. Sic Artabanus Xerxi in tot copiis suis esultanti aiebat : « Ingens exercitus ab exiguo profligatur; quoties Deus iis, quos detestatur, aut metum aut tonitruum incutit. » Uti refert Heliodorus, lib. VII.

17. Presumente», — id est valde confidentem. Ven. it. Vide dicta cap. vi, vers. IB.

18. Memento, Domine, testamenti tui, — id est Vers.il. pacti cum Hcbræis per Alosen, Davidem, aliosque Principes initi.

Ut domus tua (templum tuum) in sanctificatione tua, id est in sancta lui religione et cultu, quo vere sanctificatur, permaneat.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judith se ornat, ac ornata permit ad Holofernem; comprehenditur ab exploratoribus, el ad eum ducitur, qui ejus forma capitur.

i. Factum est autem cum cessasset clamare ad Dominum , surrexit dc loco in quo jacuerat, prostrata ad Dominum. 2. Vocavilque abram suam, ct descendens in domum suam, abstulit a se cilicium, et exuit se vestimentis viduitatis suæ, 3. et lavit corpus suum, et unxit se myro optimo, el discriminavit crinem capitis sui, el imposuit mitram super caput suum, ct induit se vestimentis jucunditatis suæ, induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextraliola, et lilia, et inaures, et annulos, et omnibus ornamentis suis ornavit se. 4. Cui etiam Dominus contulit splendorem ; quoniam omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat; et ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliavit, ut incomparabili decore omnium 0' ;dl;-app7'-l-««t. S. Imposuit itaque abiæsuæ ascoperam vini, el vas olei, et polen-

tarn, palafitos, el panes, el caseum, et profeci » est, 6, Cumque venissent ad portam civitatis, invenerunt expectantem Oziam et presbyteros civitatis. 7. Qui cum vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem ejus. 8. Nihil tamen interrogantes eam, dimiserunt transire, dicentes : Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, et omne consilium tui cordis sua virtute corroboret, ut glorielur super te Jerusalem, et sit nomen tuum in numero sanctorum et iustorum. 9. Et dixerunt hi qui illic erant, omnes una voce : Fiat, fiat. 10. Judith vero, orans Dominum, transivit per portas ipsa, et abra ejus. 11. Factum est autem, cum descenderet montem, circa ortum diei, occurrerunt ei exploratore» Assyriorum, et tenuerunt eam, dicentes : Unde venis ? aut (pro) vadis ? 12. Quæ respondit: Filia sum Hebraeorum, ideo ego fugi a facie eorum, quoniam futurum agnovi, quod dentur vobis in deprædationem, pro eo quod contemnentes vos, noluerunt ultro tradere seipsos, ut invenirent misericordiam in conspectu vestro. 13. Hac de causa cogitavi mecum, dicens : Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi secreta illorum, et ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat vir unus de exercitu ejus. 14. Et cum audissent viri illi verba ejus, considerabant faciem ejus, et erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem ejus mirabantur nimis. 15. Et dixerunt ad eam : Conservasti animam tuam, eo quod tale reperisti consilium, ut descenderes ad Dominum nostrum. 16. Hoc aulem scias quoniam, cum steteris in conspectu ejus, bene tibi faciei, et eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam. 17. Cumque intrasset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes. 18. Dixeruntque ad eum satellites ejus : Quis contemnat populum Hebraeorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus ? 19. Videns itaque Judith Holofernem sedentem in conopeo, quod erat ex purpura, et auro, et smaragdo, et lapidibus pretiosis intextum ; 20. et cum in faciem ejus intendisset, adoravit eum prosternens se super terram. Et elevaverunt eam servi Holofernis, jubente Domino suo.

Ver*. *. 2. Abram (id est ancillam) suam, ut dixi cap. vii, et cap. IX, in fine.

Ver*.3. 3. Unxit se miro (perperam aliqui legunt myrto), id est unguento (hoc enim Græcis est optimo, — ut miram ex se fragrantiam spargeret, illaque feriret nares Holofernis, a quo aeformae oculos, et verbis speciosis aures ejusdem. Audi S. Augustinum vel potius S. Ambrosium, hujus enim stylum redolet, uti adverterunt Doctores Parisienses, serm. 229 De Temp, qui est De Judith : « Gentis suæ vindex sumpsit ornamentorum arma, non do bello nuptias subitura; sed de civitate bellatrix processit sponsa. fuit levitas ornatus, qui ad homicidium tuum » vpilis aptabatur. Pergit divino spiritu ducta, et singulari ancilla: solatio contenta. Species custodit quæ blanditur, et ne violenter pudicitia custodita lædatur, Holofernem alloquitur, ut desiderium mane concipiatur, » copula» scilicet matrimonii, quod Judith in incute concipiebat, quodque ipsa facile sua specie et blandiloquentia persuasisset Holoferni, si ad id connili voluisset.

Et imposuit muram super caput suum. — Mitra est fascia byssina gemmis et bracteolis aureis, tremulisque collucens. Hoc enim significat in hunc realia, ut dixi Isaia m.

Alludit « mitra » ad tnilhra, quæ vox Persice

w.

solem significat ; sol enim purissimis et fulgentibus radiis suis quasi mitra coronatur. Virgines pariter et casti, ut Judith, sunt quasi soles quidam mithrali fulgoribus suæ castitatis circumcirca radiantes.

Et lilia, — id est, armillas specie et forma liliorum. Greca est ÇiUix, id est armillas, brachialia, scilicet ornamenta manuum et brachiorum.

4. Cui etiam Dominus contulit splendorem. — tum efficiendo ut ornatus ejus pulchrior et splendidior hominibus appareret. tum revera lucem et fulgorem quemdam caelestem vultui ejus afflando, qualem afflavit Moysi Exodi, xxxiv, 29, ac S. Antonio, S. tgnatio, aliisque eximiis Sanctis, quibus radios lucis aspiravit, ut in facio sanctitas eorum resplenderet. Vide hic novam pugnandi artem, qua Judith se ornando suum castitatem et suorum civium vitam defendit; nam aliæ virgines suam pudicitiam tueri solent sese deturpando. Anno Domini 870, cum Dani invadentes Angliam accederent ad monasterium Collinghammense, Ebba Abbatissa, ut suam suarumque castitatem tueretur, sibi nasum et labrum superius præcidit, suisque ut idem facerent, suavit. Quare irruentes Dani monasterium cum virginibus concremaverunt. Ita refert Mathæus West-

S

pulchritudinem ejus mirabantur nimis. — Tota ergo mentis eorum detentio abripiiebatur, et absorbebatur in contuenda et admiranda eximia ejus pulchritudine, adeo ut aliud videre vel cogitare non possent. Hoc sciebat Judith, ideoque tantum ornatum assumpsit, ut oculos mentesque eorum caperet, captasquo falleret, et Holofernem trucidaret, itaque ejus castra dissiparet.

Audi S. Augustinum (vel potius S. Ambrosium aut certo S. Maximum; multi enim sermones S. Ambrosii ad verbum inveniuntur in S. Maximo Taurinensi Episcopo; nam utriusque stylus persimilis est) serm. 228. *De Temp*, qui est *De Judith*: « In qua femina insidiosa } pulchritudinis novitatem hostilis exercitus vehementer expavit, ut in ejus obsequio vires amitterent, arma projicerent, et colla curvarent. Deducitur ad prætorium subjectis ordinibus fraus Holofernus, et lugentis victoria civitatis.

Moraliter disce hic quam feminarum aspectus periculosus sit et perniciosus: cujus rei exempla sunt Samson, David, Salomon, et mille alii. Vere *Eccli*, xlii, 14: *a* Melior, inquit, est iniquitas viri, quam mulier benefaciens, et mulier confundens in opprobrium. » Vide ibi dicta.

Vcn.1#. IG. DUXERUNTQUE ILLAM AN TABERNACULUM HOLO-fernts. — Græca addunt: *cum ancilla sua junctoque curru et centum virorum preesidio*. Et mox: *Et exivit* (Holofernes) *in proscenium*, id est, in tentorii vestibulum, *et lampades argentea præcedebant cum*; turn quia erat nox, puta crepusculum aurore, ut patet versu 11; tum quia ignis præferri solebat regibus et principibus Assyriorum, ut dixi *Jeremía* i, versu 13.

17. Statim captus est in scis oculis Holofernes. — Audi S. Augustinum, *serm.* 278 jam citato: « Quam cum videret Holofernes, solutus est sensibus, animam cum capite perditurus. Jacuit enim dedecus juvenum mulieris vultu captivus, licuit mulieri exarmare juvenes, et debellare victores; sollicitam defendere civitatem, et barbarum subvertere bellatorem. Decepit sincera corruptum, fefellit casta pollutum, pudica perimit adulterum, sobria jugulat ebriosum. Illa enim tam barbaros animos insidiosi sui vultus fraude confuderat, ut eum ligaret multarum arte fabularum, ut redderet inter exercitus victum, et inter arma captivum. » Et paulo inferius: *a* Quamvis Ille bellator armorum tam castissimæ femine malesanus attenderet vultum, illa tamen, quare venerat, de ejus capite cogitabat, quo sublato defectis civibus subveniret, et multa capita tueretur, defenderet, vindicaret. »

18. Ut non pro merito contra eos pug-nare debeamus. — Græca addunt: *Quoniam non est bonum remanere ex cis virum unum, qui dimissi poterunt decipere omnem terram*, per tam speciosas feminas, qualis est Judith. Ecce verum dicunt, sed inscii; ipsimet enim decepti, ab Hebræis per Judith cæsi fugatique fuere.

19. Sedentem in conopeo: — ita vocatur cortina sursum in conum acutum desinens, et inferius in rotundum expansa ad arcendum culices. Ita Lyranus; enim est culex, talesque cortinæ ledis castrensibus et portatilibus circumdari solent. Unde Græca habent Holofernem sedisse super lectum suum in conopeo. Itali et Galli vocant *Padiglione*.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judith causam adventus sui Holofermi enuntiat, et victoriam pollicetur. Assyrii eam laudant a forma et sapientia: Holofernes ingentia ei premia promittit.

1. Tunc Holofernes dixit ei: *Æquo animo esto, et noli pavere in corde tuo; quoniam ego nunquam nocui viro, qui voluit servire Nabuchodonosor regi.* 2. *Populus autem tuus, si non contempsisset me, non levasset lanceam meam super eum.* 3. *Nunc aulem dic mihi: Quare causa recessisti ab illis, et placuit tibi ut venires ad nos?* 4. Et dixit illi Judith: *Sume verba ancillæ tuæ, quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciei Dominus locum.* 5. *Vivit enim Nabuchodonosor rex terre, et vivit virtus ejus, quæ est in te, ad correctionem omnium animarum errantium: quoniam non solum homines serviunt illi per te, sed et bestię agri obtemperant illi.* 6. *Nuntiatur enim animi tui industria universis gentibus, et indicatum est omni sæculo, quoniam tu solus bonus et potens es in omni regno ejus, et disciplina tua omnibus provinciis prædicalur.* 7. *Nec hoc latet, quod locus est Achior; nec illud ignoratur, quod ei jusseris evenire.* 8. *Constat enim Deum nostrum si peccatis offensus, ut mandaverit per Prothelas suos ad populum, quod tradat eum pro pee-*

catis suis. 9. Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum lilii Israel, tremor tuus super ipsos est. 10. Insuper etiam fames invasit cos : et ab ariditate aquæ jam inter mortuos computantur. 11. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, et bibant sanguinem eorum: 12. et Sancta Domini Dei sui, qua? præcepit Deus non contingi, in frumento, vino et oleo, hæc cogitaverunt impendere, et volunt consumere, quæ nec manibus deberent contingere : ergo quoniam hæc faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur. 13. Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, et misit me Dominus hæc ipsa nuntiare tibi. 14. Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam nunc apud te : et exiet ancilla tua, et orabo Deum, 15. et dicet mihi quando cis reddat peccatum suum, et veniens nuntiabo tibi, ut ego adducam te per mediam Jerusalem, et habebis omnem populum Israel, sicut oves quibus non est pastor, et non latrabit vel unus canis contra te : 16. quoniam hæc mihi dicta sunt per providentiam Dei. 17. Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa missa sum nuntiare tibi. 18. Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holoferne, et coram pueris ejus, et mirabantur sapientiam ejus, et dicebant alterad alterum : 19. Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum. 20. El dixit ad illam Holofernes : Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris, 21. et quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit et Deus meus, et tu in domo Nabuchodonosor magna eris, et nomen tuum nominabitur in universa terra.

1. TUNC HOLOFERNES DIXIT EI : *ÆQUO ANIMO* esto. — Animadvertit Holofernes Juditharn timentem el paventem, tum quod femina solitudini assucta inter tot millia virorum armatorum et hostium consisteret, tum quod conscientia tanti facinoris ejus animum inctu pulsabat, ne forte non succederet, sed res proderetur, el ipsa capitis periculum adirci. Esto enim, Deo illam animante, spiritus ejus esset intrepidus, caro limen eral infirma, ac partem mentis inferiorem infirmabat. Ecquid mirum? cum Christus fortissimus passionem aggressurus de se dixerit : « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma; » *Matth.* xxvi, 41.

Nunquam nocui viro, — nullo minus mulieri. Mentitur : nam, ut dicium est, cap. in, civitates eorum qui se illi in servos offerebant, destruxit, lucosque excidii.

4. Perfectam rem faciet Dominus tecum, — scilicet perfectam Deus dabit victoriam, non libi, ul tu pulas, o Holofernes, sed mihi el Judæis de te. Est stratagema bellicum, quo Judith Holofernem ambiguitate verborum ludit el illudil, itaque in fraudem et laqueum necis inducit. Nam, ut ait Poclā: « Dolus an virtus quis in hoste requirat? » Sic Apollo Delphicus illusit Pyrrho, cum de victoria contra Rumanos consulenti, dicens :

Aio te /Eaeida Romanos vincere posso.

Quod perperam sibi applicuit Pyrrhus; quasi ipse Romanos esset victurus, cum Apollo intelligeret de Romanis, quod ipsi vincerent Pyrrhum, uti re ipsa vicerunt.

5. Vivit enim Nabuchonosor rex terræ, et vivit vultus (robur, fortitudo) ejus. — Jurat Judith per vitam et virtutem Nabuchodonosoris, sicut Joseph jurat per salutem Pharaonis, *Gen.* xui, 15.

Sed et destitit agri (pula equi, cameli, boves, asini, oves, etc.) obtemperant ei.

6. Indicatum est omni sæculo, — pnesenli, id Vers, e, est toli mundo. Ita Græca.

Quoniam tu solus bonus, — benignus et beneficus, juxta illud Christi, *Luca* xxii, 25 : a Roges gentium dominantur eorum, el qui potestatem habent super eos, benefici (Principes) vocantur. » Hinc Pnesidum epitheton erat optimus, ul optime Felix, optime Feste. Vide dicta *Actorum* cap. xxiv, vers. 3.

Sensus ergo est, </. d. Tu solus es verus, magnusque princeps in regno Nabuchodonosoris, nipo- te benignus el libentiis æque ac potens, ideoque Nabuchodonosor sua omnia libi commisit. Aliqui « bonus » exponunt *fortis*.

8. Ut mandaverit per Prophetas suos. — Vers, s Misit enim Deus Eliam, Eliseum, Isaiam, Osce, Jeremiam, cælcrosque Prophetas, qui Israelis idola et scelera castigarent, cisque excidium per Assyrios, Chaldæos aliosque hostes comminarentur et praedicerent.

10. Fames invasit eos, — quia ubi laboratur sili, v<' n ibi et fame; cibus enim sine potu a sitiēti humcc- lari et comedi nequit.

11. Et bibant sanguinem eorum, — pro aqua, Vor it qua carent ad restinguendam extremam sitim ; sanguinis autem esus et polus erat Judæis a Deo vetitus sub pœna mortis, ul patet *Levit*, xvn.

12. Et sancta Domini (ea quæ Deo sanctificala, VersJi id csl dicta et consecrata sunt) hæc cogitaverunt impendere, — ad extremam sitim famemque suam levandam.

Ergo quoniam iit.c faciunt certum est quod IN PERDITIONEM DABUNTUR. — Certum CSI, SÌ caU- sas naturales et cursum rcrum ordinarium spec-

tes : fames enim et sitis cogent eos ad interitum. Idem facient peccata eorum, quibus iram et vindictam Dei meruerunt, nisi quis sanctus iram Dei mitiget, uti ego eam meis precibus me mitigaturam spero.

vcn. i». 13. Misit me Dominus hæc ipsa nuntiare tibi. — Miserat enim Deus Judith ad Ilolofernem, ut hæc ei nuntiando gratiam ejus sibi conciliaret, qua habita cum incaute per pium dolum occideret.

Veri u 14 el 15. Er orabo Deum, et dicet mihi quando EIS REDDAT PECCATUM SUUM, ET VENIENS ANNUNTIABO TIBI, ITA UT ECO ADDUCAM TE PER MEDIAM JERUSALEM, ET HABEBIS OMNEM POPULUM ISRAEL, SICUT OVES, QUIBUS NON EST PASTOR, ET NON LATRABIT VEL UNUS CANIS contra te. — Multi censent Judith hic non posse excusari a mendaciis. Verum excuso eam duplici modo et titulo. Prior est, quod ipsa loquitur secundum causas naturales, et communem naturæ cursum quo Judæis ad extrema redactis, et in offensa, praeque Dei constitutis, necessario erat pereundum, nisi Deus supernaturali vel extraordinario quodam modo eis succurreret. Sic Eliseus Hazaeli roganti de salute Benadad regis aegrotantis, respondit eum sanandum, sed tamen moriturum; quia scilicet quantum erat ex vi morbi, is non erat lethalis; quare ex eo sanandus erat, sed tamen moriturus, quia suffocandus ab Ilazaele, IV Reg. vii, 10.

Sic hic Judith asserit ab Iloloferne perdendos Ihebræos ob peccata sua, quia humanis viribus ejus manus evadere non poterant; erant tamen evasuri per preces Judith et sacerdotum, quibus opem Dei coelestem poscebant et impetrabant.

Sensus ergo est, q. d. Hebræi, si causas naturales species, plane sunt perdendi, et a te subjungendi ob peccata sua. Quare ego orabo Deum pro hoc negotio, et si quidem velit omnino eos perdere, idque, ut solet, indicet mihi, velitque ut idipsum tibi edicam, uti videtur futurum, si communem providentiæ Dei cursum species; ego idipsum ex mente Dei annuntiabo tibi, ita ut adducam te per mediam Jerusalem, tolumque populum tibi subiciam. Deo enim ita volenti et ordinanti me omnino parere oportet, etiam cum damno et interitu populi mei; si enim ipse me velit quasi virga uti ad castigandum eum, ego ut virga ei in hac castigatione subservire debeo et volo. Simili enim modo castigavit Deus Roboam et Judæos, creando per Ahiam Prophetam regem Jeroboam, cique tradendo regnum decem tribuum Israel. Sic Deus per Isaiam, cap. xlv, evocavit Cyrum ad castiganda crimina inultarum gentium. Sic per Jeremiam evocavit Nabuchodonosor et Chaldaeos ad excidium Jerusalem; quod proinde Jeremias crebro et assidue Judæis comminatus est, adcoque suasit ut Nabuchodonosori obsidenti se dederent, ipsos enim ejus manus evadere non posse, eo quod hæc sit justa Dei voluntas et scelerum castigatio. Unde Nabuchodonosor, resciscens hæc Jeremiæ oracula, Jerusalem per 14

menses obsedit, donec eam caperci; qua capta, Jussit Jeremiam benigne haberi, et ob hæc sua de se oracula, libertate donari, ut patet *Jerem. xxxix, 11*; imo Abulensis in lib. IV Beg. cap. xxv, *Quast. VII*, et *Isaia* cap. v, vers. 23, et cap. x, vers. 5, probabile esse censet Nabuchodonosor, Sahnanasarem, et similes ex Dei revelatione et jussu subjugasse Judæos, qua de re plura dixi *Proamio in Isaiam*, can. 36 et 37. Sic S. Lupus, Attilam Hunnorum regem Trecensem urbem (cujus ipse erat Episcopus) obsidentem, rogans quid esset et quid vellet, audiensque: a Ego sum Attila Rex Hunnorum flagellum Dei; veni ergo, inquit, Dei mei flagellum, illoque utere, ut Deus tibi concedit; itaque cum per mediam urbem deduxit, sed quasi oculis et mente captum, ut nulli incolarum noceret, uti ex vita S. Lupi aliisque recenset Baronius, tom. VI, anno Christi 451. Idem ergo Judith facere poterat Holoferni, imo debebat, si id ei Deus jussisset. Sed sciebat Judith Deum hoc sibi non jussurum, imo contrarium facturum, ut per hanc simulationem proderet Ilolofernem. Verum hoc ipsa ei indicare non voluit, nec debuit.

Posterior modus excusandi Judith a mendacio est, dicendo quod ipsa ambiguis verbis usa sit, quæ sibi Holofermes attribuebat, cum ea Judith sibi et Judæis ascribebat. Ait ergo: Orabo Deum, ET DICET MIHI QUANDO EIS REDDAT PECCATUM SUUM, (si nimirum eos pro meritis, ul videtur, punire decrevit. Scio autem ex Dei revelatione, quod hoc tempore eos non puniet; sed hoc nunc milii silendum est, nec tibi indicare queo, mox tamen veniens nuntiabo tibi Dei voluntatem et decretum de differenda castigatione peccati Judæorum, et acceleranda castigatione læ tyrannidis, Judæos injuste invadentis; hoc enim nuntiabo tibi non verbo, sed facto, cum tibi lethale vulnus infligam, ait S. Augustinus) et adducam te (non vincentem et triumphantem, uti tu putas, sed vicium, occisum et triumphatum, cum caput tuum truncatum adducam in Bethuliam, indeque) per mediam Jerusalem; — cæteramque Judæam victrix cum triumpho ad commune Judæorum gaudium circumducam.

Et habebis omnem populum Israelis, sicut oves quibus non est pastor, (cum te occiso Bethulien-ses nullo servato ordine, sine pastore et duce erumpent, ul Assyrios persequantur ac castra diripiant. Quare) tunc non latrabit vel unus canis contra te, — quia canes non allatrant mortuos (qualis tu eris), sed vivos. Sic ergo verba Judith, partim ironico, partim amphibologice, partim prophetice accepta, carent mendacio, utrumque habent sensum. Ha Serarius, Sanchez, Salianus et alii.

Sic Agathocles Syracusas obsidens, comminans obsessis se postridie in urbe cœnaturum, verus, sed contra mentem suam fuit vates; nam erumpentibus civibus, in urbem inductus, in ea cœnavit non ut victor, sed ut victus et captivus. Hoc

est quod ait S. Augustinus, serm. 229 *De Temp.* qui est *De Judith* : a Non decuit pudicam mentiri; non intelligeatibus dixit, actibus fecit quod promisit, »

10. QuONTAM UÆC MIHI! DICTA SCAT PER PROVIDBX-TIAM Dei. — Hæc ergo rexit et direxit Judith, ut diceret et facerei omnia quæ dixit et fecit. Quare ipsa non est mentila : Deus enim mentiri noquit, ier». 19. 19. N'ox EST PALIS MULIER SUPER TERRAM. — Audi S. Augustinum, *serm.* 229 jam citato : « Dum regi alio sermone imaginariis verbis blanditur

bellator, animus lascivia solvitur in amore armorum, torpent vires innumerabiles militum luxu regifico, nuptiarum pompa nullo nubente construitur, cuncti ebriotato solvuntur. Non delicata matrona pugnavit, sed sopor tibi, quem ferias præparavit. »

21. Si fecerit mihi hoc Deus tuus (ut mihi sub- Ver».n, juget Jerusalem et Judæos), erit et Deus meus,— g. d. Fiam proselytus et Judæus, colamque Deum verum Israelis. Ecco quam polens et efficax fuit peroratio Judith coram iloloferno.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Holofemessinit Judith per rpiatriduum vacaro sibi, orationi, et jejunio, ac noctu egredi quoties velit; tandem quarto vespere Holofernes cum Judith convivatur, ac ejus amore se inebriat.

1. Tunc jussit cam introire ubi repositi erant thesauri ejus, et jussit illic manere eam, et constituit quid daretur illi de convivio suo. 2. Cui respondit Judith, et dixit : Nunc non potero manducare ex his quæ mihi præoipis tribui, ne veniat super me offensio : ex his autem, quæ mihi detuli, manducabo. 3. Cui Holofernes ait : Si defecerint tibi ista quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi? 4. Et dixit Judith : Vivit anima tua, Domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitavi. Et induxerunt illam servi ejus in tabernaculum quod præceperat. 5. Et petiit, dum introiret, ut daretur ei copia nodo, et ante lucem egrediendi foras ad orationem, et deprecandi Dominum. 6. Et præcepit cubiculariis suis, ut sicut placeret illi, exiret et introiret ad adorandum Deum suum, per triduum : 7. et exhibat noctibus in vallem Belhulæ, et baptizabat se in fonte aquæ, 8. et ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israel, ut dirigeret viam ejus ad liberationem populi sui. 9. Et introiens, munda manebat in tabernaculo, usque dum acciperet escam suam in vespere. 10. Et factum est, in quarto die Holofernes fecit cœnam servis suis, et dixit ad Vagao eunuchum suum : Vado, clsuade Hebræam illam, ut sponte consentiat habitare mecum. 11. Foedum est enim apud Assyrios, si femina irrideat virum, agendo vel immunis ab eo transeat. 12. Tunc introivit Vagao ad Judith, et dixit : Non vereatur bona puella introire ad Dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo, et bibat vinum in jucunditate. 13. Cui Judith respondit : Quæ ego sum, ut contradicam Domino meo? 14. Omno quod erit ante oculos ejus bonum et optimum faciam. Quidquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vitæ meæ. 15. Et surrexit, et ornavit se vestimento suo, et ingressa stetit ante faciem ejus. 16. Cor autem Holoferii concussum est : erat enim ardens in concupiscentia ejus. 17. Et dixit ad eam Holofernes : Bibe nunc, et accumbe in jucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me. 18. Et dixit Judith : Bibam, Domine, quoniam magnifica est anima mea hodie per omnes dies meis. 19. Et accepit, et manducavit, et bibit coram ipso, ea quæ paraverat illi ancilla ejus. 20. Et jucundus factus est Holofernes ad eam, bibitque vinum multum nimis, quantum nunquam biherat in vita sua.

2. Ne vexiat super me offbatio. — Grace *scandolum*, g. d. Ne, si comedam cibos Gentilium Ju-

dæis vetitos, Deum offendam ; linquo pœnam acquiram et scandalum, id est tragulam et impedi-

mentum, ut Deus per me non efficiat id quod ad commune bonum facere decrevit.

Veri- 5. !L Er PETIIT, DUM INTROIRET, UT DARETUR EI COPIA NOCTE, ET ANTE LUCI M (quando VCIIct), EGREDIENDI FORAS AD ORATIONEM. — Pellit id Judith, tUID Ut oratione cl jejunio praepararet et armaret se ad heroicam fortitudinem aggrediendi lanium facinus, quod mente destinami : tum ut animos, modosque, et rationes illud exsequendi a Deo hauriret; tum denique ut peracto facinore libere sibi daretur regressus in Bethuliam, eo quod custodes cogitarent eam more solito egredi ad orationem.

Ven. 7. 7. Et baptizabat se (abluebat manus et pedes) in fonte aquæ. — Mos eral Judrcis ante orationem abluere manus, pedes et quandoque totum corpus, lum ul puro corpore et animo ad Deum accederent; puritas enim corporis admonebat cos puritatis animi. Idem faciebant olim Christiani, ut dixi l *Tim.* n, 8, ad illa : a Levantes puras manus, u tum, ut si quid immundi tetigissent et irregularitatem legalem contraxissent, ab illa se per lotionem expiant.

Porro fons hic juxta Bethuliam ctiamnum exstat, et a peregrinis visitur, teste Adrichomio in Belhulia.

Vers. 9. 9. USQUB DUM ACCIPERET ESCAM SUAM IN VESPERE. — Jejunabat ergo Judith a mane in vespem; vespere sumebat cibum, ac post eum noctu egrediebatur ad orationem in ea pernoctans. His armis se ad heroicum suum opus obarmavit. Audi S. Ambrosium, lib. De viduis : « Quid sobrietatem loquar? Temperantia enim virtus est feminarum. Inebriatis vino viris, cl somno scpullis abstulit vidua gladium, exeruit manum, bellatoris abscidit caput, per inedias hostium acies intemerata processit. Advertitis igitur quantum mulieribus nocere possit ebrietas, quando viros Vina sic solvunt, ut vincantur a feminis? Esto igitur vidua temperans, casta primum a vino, ut casta possis esse ab adultero : nequaquam te ille tenlabit, si vina non tentent. Nam si Judith bibisset, dormissi cum adultero. Sed quia non bibit, haud difficile ebrios exercitus unius sobrietas, et vincere potuit et eludere. »

Vers. 10. 10. Dixit ad Vagao eunucihum suum. — Vagao siveBagao non tam est nomen proprium, ut vult Serarius, quam commune Persis significans Eunuchum. Unde Pagninus in *Nominibus Hebraicis*, Vagao, inquit, idem est quod interior vel intimus, scilicet eunuchus sive cubicularius; ghava cnlm Chaldæls est interius vel intestinum, vel Vagao idem esi quod elatus sive elevatus a radice, ntU flaa, id est elevaro. Eunuchi enim erant primi in aula apud reges, imo eorum cubicularii et secretorum conscii, ac lenocinii amasiarum administri; eorum enim libidini lenocinantes speciosas feminas cis adducebant, uti fecit hic Vagao.

kl ita esse docet Plinius, lib. XIII, cap. iv, ubi

ait spadones apud Persas vocari Bagou, El Oviditi«, lib, II *Am. Elcq.* :

Quem penes eat D^minim semndi curi
Dum perago tecum pasea, sed ipū, vaca.

El Esther cap. n, vers. 3. Egeus (sive Vagao) fuit eunuchus Autieri regis, perfectus pynecæo. Sic, teste Curtio, lib. X, nequissimus Alexandri magni eunuchus fuit Bagoas, qui falsis criminationibus Orsinem Persarum satrapam Alexandro interficiendum dedit. Fuit quoque Bagoas Herodis eunuchus. Porro errat Severus Sulpitius, qui Judith® historiam refert ad tempora Artaxerxis Ochi, eo quod ipse habuerit eunuchum nomine Bagao.

11. Foedum est enim apud Assyrios, si femina m- v n. iu RIDEAT VIRUM, AGENDO UT IMMUNIS AD EO TRANSEAT. — Vide hic corruptissimos et impurissimos Assyriorum et Persarum mores, quibus libido adeo erat honesta, ul per omnes feminas grassaretur, adeo ut apud eos foedum haberetur aliquam intactam relinqui. O tempora! Audi Ammianum Marcellum lib. XXIU de Persis : « Effusius, inquit, plerique soliti solvi in Venerem, ægreque conienti multitudine pellicum puerilium stuprorum expertes pro opibus quisque adsiscere matrimonia plura, vel pauca. Unde apud eos per libidines varias charitas dispersa torpescit, » Idem tradit Strabo, lib. XV ad finem, el Cicero, actione V in *Verrem*. Audi scelera magis fœda. Theodoretus, *Question.* XXIV in *Levit.* : a Pers®, ait, iu hunc usque diem non sororibus solum, sed etiam matribus ac filiabus, nuptiarum lege permiscentur. » Idem de Medis, ludis et Æthiopibus tradit S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovin*. Unde Euripides in *Andromede* :

Tale, *ait*, est omne barbarorum genus;
Pater cum tilia, filius cum matre
Miscetur, soror cum fratre.

Mirum ergo non est quod Persa plures habuerint uxores, ideoque Judith Holoferni hanc formosi conjugii escam objecerit, qua eum ut piscem hamo suo caperet et necaret.

14. Quidquid autem illi placuerit (intellige, si Vert.!*- sit licitum, nec a Deo meo velitum) noe midi erit optimum, — ut si me velit uxorem, non abnuam eum maritum, quem principem tantum esse scio, ul ex ejus thalamo evehenda sim in Ducissam et Principissam; dat spem conjugii, ut sui amantem fallat, et quasi hostem populi sui occidat (1).

18. Bibam, Domine, — ex vino non tuo, sed meo, Ven. quod mecum ex Belhulia hao de causa tuli, ne

(1) Judith, pro more Orientis, blandissimo et demisso verborum obsequio respondet, invitationem ad mensam cum Holoferne sedendi unico intendens. Cætrum ejusmodi sponsiones stricte non sunt accipienda), continent quo semper occultum quemdam sensum et conditionem. « Omne, inquit, quod est ante oculos eju^ bonum et optimum faciam, » scilicet ut permiserit officium meum, pudicitia, religio.

vino ciboque Gentilium polluerer. Unde sequitur: Manducavit et bibit cobam ipso ea quæ pabaverat illi ancilla ejus. — Unde videtur Judith in alia mensa accubuisse, quro vicina esset mensre Holofernis, ita ut coram ipso manducaret et biberet; non enim decebat ipsam in mensa tanti principis cum eo accumbere. Unde Græca habent : *Et accessit ancilla ejus, et stravit ei ante Holofernem humi pelles, quas acceperat a Bagoa, ad quotidianum usum suum, ut manducaret, accumbens super eas*. Sic etiainnum nonnulla* gentes, ac nuper Mulcasses rex Tumetanus coram Carolo V, humi sedens, prandebat. Bibit ergo coram Holoferne Judith, ut omnem cædis et odii suspicionem Holoferni eximeret, utque eum ad largius bibendum provocaret, itaque ex potu somno consopitum trucidaret, atque ut ex vino spiritus et animos, viresque hauriret ad aggrediendum tam arduum facinus. Erat enim jejuna, et ex jejunio debilis et languida.

BIBITQUE VINUM multum nimis, quantum nunquam bibebat in vita sua. — Græce, *ex quo natus erat*. Dei providentia id factum, ut sopitus vino Juditham non tangeret, sed illa sobria et casta manens eum perimeret. Vide hic quam gaudiis vicina sint tristia, quamque convivia et crapula in

funus mortemquo desinant, ac u Extrema gaudii lucius occupet. » En tibi Holofernes deliciis adipatus, vino immersus, musicorum harmoniaexultans, amoribus ebrius, mox a Judith truncatur, et ad inferos, ubi suam crapulam interna siti in flammis perennantibus digerat, detruditur. Audi S. Ambrosium, lib. *De Elia et jejunio* : a Bibebant vinum in ebrietate potentes, qui Holoferni principi militiæ regis Assyriorum se tradere gestiebant; sed non bibebat femina Judith jejunans omnibus diebus viduitatis suæ, præter festorum dierum solemnitates. His armis munita processit, et omnem Assyriorum circumvenit exercitum. Sobrii vigore consilii abstulit Holofernis caput, servavit pudicitiam, victoriam reportavit. Hæc enim succincta jejunio, in castris prætendebat alienis : ille vino sepultus jacebat ut ictum vulneris sentire non posset. Itaque unius mulieris jejunium, innumeros stravit exercitus Assyriorum. »

Preclare S. Basilius, homilia 14 *De ebrietate* : « Ebrietas, ait, daemon est voluntarius ex voluptate animabus nostris inditus. Ebrietas malitiæ maler est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignavum, ex temperato facit lascivum, justitiam ignorat, prudentiam exstinguit. »

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judith orans capite truncat Holofermem, caput in Bethuliam defert. Quare Ozias princeps, Achior, caterique omnes Deum glorificant, et Judilhæ hymnum canunt.

1. Ut autem sero factum est, festinaverunt servi illius ad hospitia sua, et conclusit Vagao ostia cubiculi, el abiit. 2. Erant autem omnes fatigati a vino : 3. eratque Judith sola in cubiculo. 4. Porro Holofernes jacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus. 5. Dixitque Judith puellæ suæ, ut staret foris ante cubiculum, et observaret. 6. Stelitque Judith ante lectum, orans cum lacrymis, el labiorum motu in silentio, 7. dicens : Confirma me, Domine Deus Israel, et respice in hac hora ad opera manuum mearum, ul, sicut promisisti, Jerusalem civitatem tuam erigas : et hoc quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam. 8. Et cum hæc dixisset, accessit ad columnam quæ erat ad caput lectuli ejus, et pugionem ejus, qui in ea ligatus pendebat, exolvit. 9. Cumque evaginasse! illum, apprehendit comam capitis ejus, et ait : Confirma me, Domine Deus, in hac hora. 10. Et percussit bis in cervicem ejus, et abscidit caput ejus, et abstulit conopeum ejus a columnis, el evolvit corpus ejus truncum. 11. Et post pusillum exivit, et tradidit caput Holofernis ancillæ suæ, eljussit ut mitteret illud in peram suam. 12. El exierunt duæ, secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem, ct transierunt castra, et gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis. 13. El dixit Judith a longe custodibus murorum : Aperite portas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israel. 14. El facium est, cum audissenl viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis. 15. Et concurrerunt ad eam omnes, a minimo usque ad maximum : quoniam sperabant eam jam non esse venturam. 16. Et accendentes luminaria congyraverunt circa eam universi : illa aulem ascendens in eminentiorem locum, jussit fleti silentium. Cumque omnes laenis-

sent, 17. dixit Judith : Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se; 18. et in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israel : et interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte. 19. Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis, dicens : Ecce caput Holofernis principis militiae Assyriorum, ceterum conopeum illius, in quo recumbebat in ebrietate sua, ubi per manum feminæ percussit illum Dominus Deus noster. 20. Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus, et hinc euntem, et ibi commorantem, et inde huc revertentem, et non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis, gaudentem in victoria sua, in evasione mea, et in liberatione vestra. 21. Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus. 22. Universi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam : Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros. 23. Porro Ozias princeps populi Israel, dixit ad eam : Benedicta es tu filia a Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram. 24. Benedictus Dominus, qui creavit cælum et terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum : 25. quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in æternum, pro quibus non pepercisti animæ tuæ, propter angustias et tribulationem generis tui, sed subvenisti ruinæ ante conspectum Dei nostri. 26. Et dixit omnis populus : Fiat, fiat. 27. Porro Achior vocatus venit, et dixit ei Judith : Deus Israel, cui tu testimonium dedisti, quod ulciscatur se de inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hac nocte in manu mea. 28. Et ut probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemptu superbiae suæ Deum Israel contempsit, et tibi interitum minabatur, dicens : Cum captus fuerit populus Israel, gladio perforari præcipiam latera tua. 29. Videns autem Achior caput Holofernis, angustatus præ pavore, cecidit in faciem suam super terram, et æstuavit anima ejus. 30. Postea vero quam resumpto spiritu recreatus est, proci- dit ad pedes ejus, et adoravit eam, et dixit : 31. Benedicta tu a Deo Domine in omni tabernaculo Jacob, quoniam in omni gente, quæ audierit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israel.

1. Festinaverunt servi illius ad hospitium suum, — ne ebrii et gressu vacillantes visi a populo irriderentur, sed domi in lecto dormientes vinum crapulamque digererent, » Erant enim omnes fatigati a vino, » vers. 3 ; Vatablus, eo quod omnes defessi essent longa computatione. Egit hoc Dei providentia, ut omnes vino consopiti abirent, et somnum captarent, ne quis vigilaret et audiret id quod Judith machinabatur. Vide hic rursum quam gula et crapula sit improvida, faciatque ut omnes sopiantur, ita ut nemo vigilum ante fores Holofernis (uti fieri solet) excubet.

5. Dixitque illi Judith puellamque suscitavit, ut staret foris ANTE CUDICULUM, ET OBSERVARET, — ne quis propius ad cubiculum accederet, et audiret ea quæ ipsa in cubiculo, mactando Holofernem, agebat. Græca uberius habent : *Et dixit Judith servam suam stare extra cubiculum ipsius, et observare exitum ejus, sicut quotidie. Exire enim dixit ad orationem suam. Et Bagoa' locuta est juxta verba hæc. Et abierunt omnes a facie Domini sui, et nemo remansit in cubiculo a parvo usque ad magnum.*

6. Orans cum lacrymis. — Hem enim inauditam plenam periculo, ac vires animosque fornire superantem aggrediebatur : quare a Deo robur et

audaciam lacrymans poscebat, dicens : « Confirma me, Domine Deus. » Græca plenius habent : Domine Deus omnis virtutis, respice in *hora hac super opera manuum mearum in exaltationem Jerusalem ; quoniam nunc tempus suscipere hereditatem tuam, et facere studium meum in quassationem hostium, qui insurrexerunt nobis.*

8. Et pugionem ejus. — Græce : *Et acinacem ejus*, hoc est gladium Persicum, brevem et recurvum, quales nunc sunt gladii Turearum, vulgo *simitaræ* vocantur. Hinc liquet Holofernem fuisse Persam, ut tradit Cedrenus.

9. Apprehendit comam capitis ejus, — ut certius fortiusque eum feriret, ne ipse aliqua corporis agitatione et motu, qui in somnis dormientibus obvenit, ictum declinaret aut infringeret : manu ergo sinistra tenuit comam, ut caput retineret immotum ad ictum vibrantis dexteræ recipiendum. Porro Persas prolixam comam alere solitos docet Xenophon lib. 1 *Cyropædia*, et Herodotus lib. I, ubi Persas vocat *xqrà* « c, id est, crinitos et comatos.

10. Et percussit bis in cervicem ejus, — non punctim, sed cæsim, ut caput jacentis, et altum stertentis amputaret : quare tolis connisa viribus

acinacem in ollum Holofernus impegit, oc secundo ictu caput ab humeris resecauit (i). Undo Graj-
ea habent : *Et percussit in cervicem ejus bis in fortitudine sua*. Mirum est S. Augustinum *serm.* 228, pro a bis » legere « ter. » Simili modo Attila rex Hunnorum superbissimus, qui se nominabat flagellum Dei, cl in aciem educebat septingenta armatorum millia, adeoque Theodosium imperatorem sibi tribulum pendere cogebat, ac spe totius orbis imperium devorabat, a Deo superbos humiliante per feminam occisus est. Audi Baronium anno Christi 454 : a Hoc anno Æthio adhuc vivente, Attila, inquit Marcellinus, Æthii hortatu, noctu mulieris manu cultro confoditur. » Ita terror orbis, qui viros omnes despiciebat, femine unius manu occidit. Sic et Ahimelech rex, vel potius tyrannus Sichimorum, interfectus est a femina, quæ fragmine moire ei cerebrum comminuit, *Judie*, ix, 53.

Et abscidit caput ejus, — ut illud secum deferret, et in trophæum muris Bethulie affigeret, itaque metu Assyrios percelleret, et in fugam compelleret, uti reipsa contigit : ita Judith sobria ebrium, casta incestum, fidelis infidelem, justa injustum, humilis superbum, pia impium truncavit ; imo verius sobrietas ebrietatem, castitas libidinem, fides perfidiam, justitia injustitiam, humilitas superbiam, pietas impietatem mactavit. Ita S. Fulgentius, *epist.* 2 *De statu viduali* : « Denique, cum Holofernes innumero Bethuliam obsedisset exercitu, et omnis Israclitarum virtus perturbata languesceret, egreditur castitas oppugnatura lasciviam, et ad interitum superbite humilitas sancta procedit. Ille pugnabat armis, ista jejuniis ; ille ebrietate, ista oratione. Igitur quod omnis Israclitarum populus facere non potuit, sancta vidua castitatis virtute perfecit. Obtruncavit una mulier tanti agminis ducem, et insperatam Dei populo reddidit libertatem. »

Audi S. Ambrosium lib. III *Offa*. cap. xill : *Primus* triumphus ejus fuit, quod integrum pudorem de tabernaculo hostis revexit. *Secundus*, quod femina de vino reportavit victoriam, fugavit populos consilio suo. Horruerunt Persee audaciam ejus. Utique (quod in illis Pythagoreis duobus mirantur), non expavit mortis periculum ; sed nec pudoris, quod est gravius bonis feminis : non unius ictum carnificis, sed neo totius exercitus tela trepidavit. Stetit inter cuneos bellatorum femina,

(1) Grave nimium quibusdam videtur quod Judith Holofermem ebrium interfecerit. Sed longe aliter sentient, s' advertere velint : *primo*, peccatores istiusmodi omnes posso omni momento justissime a Deo sempiternis addici suppliciis ; *secundo*, cum justum bellum divinisque legibus consentaneum est, licere hostem, ubi et quando teso offert occasio, necare, tumque quisque necat, divine justitiae ministrum esse ; *tertio*, quod hostis illo vel ebrietate vel alio peccato astrictus moriatur, et sic in eterna gehennæ tormenta miser abeat, hoc ad ipsius, non ad ejus qui eum dum interficit, jure suo utitur, culpam pertinere.

inter victricia arma, secunda mortis. Quantum nd molem spectat periculi, moritura processit : quantum ad fidem, dimicatura. Honestatem igitur secuta est Judith, et dum eam insequitur, utilitatem etiam invenit. » Causas honestatis, sive virtutis multiplicis in Judith subjicit, dicens : « Honestatis enim fuit prohibere ne populus Dei profanis so dederet, no ritus patrios cl sacramenta proderet, ne sacras virgines, viduas graves, pudicas matronas barbariem subiceret impuritati, ne obsidionem deditione solveret. Honestatis fuit se mallo pro omnibus periclitari, ut omnes eximeret periculo. Quanta honestatis auctoritas, ut consilium de summis rebus femina sibi vindicaret, nec principibus populi committeret ! Quanta honestatis auctoritas, ut Deum adiutorem profumerei ! quanta gratia, ut inveniret ! »

Tropologice tuus Holofernes est gula, superbia, luxuria, avaritia, ira, acedia. Hanc genereose supera et macta, ac tuum Holofermem mactasti.

Allegorice Holofernes typus est Diaboli, cujus caput vera Judith, id est B. Virgo contrivit juxta oraculum a Deo editum, Genes, m. Judith Holofernem terrorem Orientis singulari certamine, quasi in duello, suo ipsius acinace sino vulnere vclut ludibunda cecidit, et quod magis fuit arduum, pudicitiam c mediis impudicorum castris intactam, cl opimis spoliis triumphantem reduxit. At B. Virgo innumeras dremonum phalanges duello singulari prostravit, et in dres prosternit, et castitatis triumphum non tantum in se, sed in omnibus virginibus castisque sui asseclis celebravit et celebrat : imo, quod omnia jura naturre superat, Virgo simul est, et Mater Dei ; ac una trino cognomine gaudet :

Una Del pariter filia, sponsa, parens.

Judithre acclamarunt Assyrii : « Non est talis mulier super terram. » Et : n Nomen tuum memorabitur in universa terra. » B. Virgini quotidie in ejus hymnis acclamat Ecclesia a Beatam te dicent omnes generationes. » Judith forma fuit admirabili, ut ad eam omnes obstupescerent. B. Virgini accinit Ecclesia : a Diffusa est gratia in labiis tuis, speciosa et suavis facta es in deliciis tuis, sancta Dei genitrix ; » imo Christus ipse *in Cant.* ; u Tota pulchra es, amica mea, formosa mea, columba mea. n Porro Judilhæ pulchritudo Holofernem excitavit ad luxuriam : nt B. Virginis forma intuentes excitabat ad castitatem. Audi S. Ambrosium lib. *De institutione virginum*, cap. vu : a Cujus (inquit loquens de Virgine) tanta erat gratia, ut non solum in se virginitatis gratiam servaret, sed etiam his quos viseret integritatis insigne conferret. Visitavit Joannem Baptistam, nec immerito mansit integer corpore, quem in tribus mensibus, oleo quodam suæ presentire et integritatis unguento Domini mater exercuit. » Ita S. Ambrosius et S. Thomas ill *Sententiarum*, disi. HI, *Quast.* H, ad 4 ; « Pulchritudo, inquit, B. Virginis

intuente® ad castitatem excitabat, n Idem enim docet Glossa, sermone *Ue Conceptione beata Virginia*, quod quidem ex peculiari Dei dono concessum est.

Judilham timuerunt et fugerunt Assyrii : B. Virginem timent omnes dæmones et impii. Unde S. Bernardus citatus a S. Bonaventura in *Speculo B. Virginis*, cap. ix : a Non sic, inquit, timent hostes visibiles quasi cælorum aciem copiosam, sicut aereæ potestates Mari® vocabulum, patrocinium et exemplum : fluunt et pereunt sicut cera a facie ignis, ubicumque inveniunt crebram hujus nominis recordationem, devotam invocationem, sollicitam imitationem. »

Judith clausa in oratorio Deum suis jejuniis, ciliciis, precibus, lacrymis Israeli conciliavit : Beata Virgo clausa in cubiculo, ac jejuniis et gemitibus inenarrabilibus obsecrans Deum pro mundi reconciliatione, meruit Angelum pacis paranympum excipere, qui eam hujus pacis inedia-tricem per Verbi in ea incarnationem annuntiaret. Judith® victrici acclamavit populus : a Tu gloria Jerusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri ; quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum. » Idem et longe majora B. Virgini accinunt Patres, Doctores et omnes Orthodoxi.

Et abstulit conoieum,—una cum capite, ut ex eo qui norant Holofernem, agnoscerent caput illud esse illius, non calonis, vel mancipii cujuspiam; simul ut conopeum tot gemmis intextum victori® tant® esset spoliū simul et trophœum.

Et evoluit corpus truncum.—Greco : *et revolvit corpus ejus e lecto*, scilicet in pavementum. Unde postea veniens Vagao, vidit corpus suum in suo sanguine cruentum et saniosum jacere in terra. Fecit id Judith, ut Hæbræis ex urbe erumpentibus Assyrii confugientes ad Holofernem cum in terra truncum videntes, metu obstupescerent, et obri-gescerent, ut arma capere et Hæbræis resistere non auderent.

Ven. u 11. Et post pusillum exivit, — quia paulisper consedit ad respirandum : omnes enim vires et spiritus exemerat in crassa Holofernis cervice **truncanda**; sed et metus periculi, ne facinus innotescerent, spiritum ei intercluserat, ut eum sedendo et respirando **recolligere** opus foret. Simul id fecit, ut si quid cruoris vesti suæ adhæslisset, illud abstergeret; ac præsertim, ut statini Deo pro hosto tam feliciter cæso summas ageret gratias.

Ven. is. 15. Quoniam sperabant (id est timebant. Sic Poela ait :

Et sperato (id esi, timeto) deos memores fandi atque nefandi.

eam non esse VENTURAM, — sed captivam ab Assyriis detineri. Insolito ergo nuntio reditus Judith, exciti omnes concurrerunt; tum ut eam, de qua desperarunt, viderent; tum ut ab ea audirent quid ab ea gestum foret, quidve spei obsessis et ud extrema redactis ullulgeret.

20. Vivit altem ipsb Domines (id est juro per ven.io. vitam Dei), quoniam custodivit me Angeles ejes ET HINC ELNTEM, ET IBI COMMORANTEM, ET INDE HUC REVERTENTEM, ET NON PERMISIT ME DOMINUS ANCILLAM suam coinquinari. — Jurat Judith se per Angelum custoditam ab omni Assyriorum petu-icnlia et libidine; quia hoc licbræis incredibile videbatur, ut femina tam speciosa tam impudicorum manus evaderet. Et certe humanitus id erat impossibile ; Deo autem et Angelis id fuit possibile et facile. Scivit Judith Angelum sibi tutelarem affutese, sive quod cum aspectabili forma viderit; sive quod inspirationes ejus assidue audierit, quibus sentiebat se admoneri et dirigi per omnia, ut sciret quid qualibet hora et loco sibi agendum foret et dicendum; sive quod alia pr® senti® et directionis suæ signa Angelus ei dederit, ut tam heroicum facinus animose aggredere-tur, nec de felici ejus successu dubitaret. Sic Angelus visibiliter apparebat, dirigebatque S. Caeciliam cum S. Valeriano sponso ad castitatem et martyrium, æque ac S. Julianum, et Basilium, S. Franciscain Romanam, similesque eximios sanctos, prasertim virgines.

Porro Serarius, Salianus et alii censent hunc Angelum fuisse unum c primis et primariis, propter negotii magnitudinem, in quo totius populi et Ecclesia Dei salus vertebatur. Unde nonnulli putant eum fuisse S. Michaelē. Hic enim olim erat protector Synagogæ, sicut nunc Ecclesiae ahi opinantur fuisse sanctum Gabrielem, qui sicut a fortitudine nomen habet (Gabriel enim hebraico idem est quod fortitudo Dei), sic operibus Heroum et Heroinarum generosis et fortibus (quale erat hoc Judith) adest et preest, ut patet *Daniel. x, 20*, ut ipse ait : « Nunc revertar ut prelcr (pro Ue-bræis) adversum Principem Persarum. » Hinc Gabriel fuit nuntius incarnationis Verbi (quod divino) potenti® et fortitudinis opus fuit maximum), ideoque custos B. Virginis Deipare. Audi beatum Petrum Damianum serm. !. *de Nativitate B. Virginis*, ubi per thronum Salomonis duobus leonibus stipatum, mystice accipiens B. Virginem : « Duo leones, ait, sunt Gabriel Archangelus, et Joannes Evangelista, quorum alter dexter® Virginis, alter sinistre custos deputatus est. Gabriel enim mentem, Joannes carnem pervigili sollicitudine servaverunt. » Lcæna pariter fuit hic Judith Holofernem lanians : leo ergo illi natus est Gabriel, qui fortissime et castitatem ejus tutaretur, et dexteram ejus in cæde tyranni roboraret.

Alii hoc decus victori® Judith assignant sancto Raphael!, ille enim est preses sanctitatis ac dux viarum et viatorum æque ad castitatis tutor, ut dixi in Tobia. Ipse ergo Judilham castam, sanam et sanctam duxerit et reduxerit. Porro quod Angeli sanctis et castis heroica destinantibus adsint et præsent, patet ex illis qu® annotavi Eæodi cap. xxiii, vers. 20 et seq. et *bamelis* cap. x, vers. 20.

21. Confitemini illi omnes. — Vide hic modes- Ven.tu

fiam, gratitudinein, constantiam et pietatem Judiths, qua totum decus suæ fortitudinis et victoris, non sibi, sed Deo adseribit. Porro solebant Hebræi, accepto aliquo insigni beneficio in gratiarum actionem concinere psalmum centesimum decimum septimum. « Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia ejus, » ut nos concinimus : « Te Deum laudamus. »

Ver». M. 23. POHRO OHAS PRINCEPS POPULI ISRAEL DIXIT AD eam : Benedicta es tu filia a Domino Deo excelso PRS OMNIBUS MULIERIBUS SUPER TERRAM. — IIUC al-lusít Gabriel Archangelus salutans B. Virginem : « Ave. gratia plena, benedicta tu in mulieribus.» Judith enim fuit umbra et typus B. Virginis; unde sequitur :

Ver», is. 25. Quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua (Græce est *spes tua*, id est memoria et laus spei tuæ, qua sperans in Deum, tantam victoriam Israeli peperisti) de ore hominum. — Tale prorsus est nomen Beatæ Maris, de quo Beatus Petrus Chrysologus, *Scrtn.* 146 : « Nomen hoc, inquit, prophetiæ germanum est, hoc renascentibus salutare, hoc virtutis insigne, hoc pudicitiae decus, hoc indicium castitatis, hoc Dei sacrificium, hoc hospitalitatis virtus, hoc collegium sanctitatis : merito ergo matris Christi nomen hoc est maternum. » Hæc Chrysologus. Methodius, orat, *in hypapantem* : « Tuum, inquit, Dei genitrix, nomen divinis benedictionibus et gratiis omni ex parte refertum. » Et S. Bernardus, hom. 2. *super missus est : a* Si insurgant, inquit, ventitentationum : si incurras scopulos tribulationum,

respice stellam, voca Mariam : si iracundia, aut avaritia, aut carnis illecebra naviculam concusserit mentis, respice ad Mariam ; si criininmn immanitate turbatus, conscientiae foeditate confusus, iudicii terrore, barathro desperationis incipias turbari, vel absorberi, et tristari : in periculis, in angustiis, in rebus dubiis Mariam cogita, Mariam invoca, non recedat ab ore, non recedat a corde. » Ita Serarius, Sanchez et alii.

Pno quidus (id est eo quod, est Illebraismus) non pepercisti ANDIÆ (id est vitre) tuæ (olTercns et exponens eam evidenti mortis periculo), propter angustias et tribulationem generis tui (id est gentis tuæ, ut scilicet patriam et cives tuos obsidio et excidio liberares), sed subvenisti ruinæ, — eam prævenicns et avertens, ne rueret civitas et respublica Israelis.

29. Videns autem Aciiior caput Holofernisan-Ven.ugustiatuspavore (præ horrore capitis truncati llolofernisan undique cruenti et sanguinolenti), cecidit IN FACIEM SUAM SUPER TERRAM, ET ÆSTUAVIT ANIMA illius. — Græce : *defecit, seu, exsolutus est spiritus*, id est deliquium animi passus est, stupore scilicet tam insperato et inopinato rei attonitus variis perturbationum motibus in cor ejus confluentibus. Abibat enim imminentis sibi, et nominatim denunciato mortis timor, succedebat confidentia; fugiebat tristitia, subintrabat gaudium : diffidentia locum cedebat admirationi, et simul cum hujus prodigii contemplatione fides, spes, charitas et dona Spiritus Sancti infidelitatem expellebant, ut mox dicetur. Ita Salianus.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judith jubet caput Holofernisan e muris suspendi; Achior ad Judaismum convertitur : irruunt Ikbrm in Assyrios; illi cade Holofernisan consternantur, et magno clamore complorant.

i. Dixit autem Judith ad omnem populum : Audite me, fratres, suspendite caput hoc super muros nostros ; 2. et erit, cum exierit sol, accipiat unusquisque arma sua, et exite cum impetu, non ut descendatis deorsum, sed quasi impetum facientes. 3. Tunc exploratores necesse erit ul fugiant ad principem suum excitandum ad pugnam. 4. Cumque duces eorum cucurrerint ad tabernaculum Holofernisan, et invenerint eum truncum in suo sanguine voluntatum, decidet super eos timor. 5. Cumque cognoveritis fugere cos, ile post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris. 6. Tunc Achior videns virtutem quam fecit Deus Israel, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo, et circumcidit carnem præpulii sui, et appositus est ad populum Israel, et omnis successio generis ejus usque in hodiernum diem. 7. Mox autem, ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernisan, accepitque unusquisque vir arma sua, el egressi sunt cum grandi strepitu et ululatu. 8. Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernisan cucurrerunt. 9. Porro hi qui in tabernaculo erant, a ementes, et aule ingressum cubiculi perstreptentes, excitandi gratia, inquietudinem arte

moliebantur, ut non ab excitantibus, sed a sonantibus Holofernes evigilaret. 10. Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire. 11. Sed cum venissent ejus duces ac tribuni, et universi majores exercitus regis Assyriorum, dixerunt cubiculariis : 12. Intrate, et excitate illum, quoniam egressi rures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad praelium. 13. Tunc ingressus Vago cubiculum ejus, stetit ante cortinam, et plausum fecit manibus suis : suspicabatur enim illum cum Judith dormire. 14. Sed cum nullum motum jacentis sensu aurium caperet, accessit proximans ad cortinam, et elevans eam, vidensque cadaver absque capite Holofernis in suo sanguine tabefactum jacere super terram, exclamavit voce magna cum fletu, et scidit vestimenta sua. 15. Etingres-Bus tabernaculum Judith, non invenit eam, et exiit foras ad populum, 16. et dixit : Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor; cccc enim Holofernes jacet in terra, et caput ejus non est in illo. 17. Quod cum audissent principes virtutis Assyriorum, sciderunt omnes vestimenta sua, et intolerabilis timor et tremor cecidit super eos, < turbati sunt animi eorum valde. 18. Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

Ver». 1. 1. Dixit autem Judith : Suspendite caput super muros, — ut Assyrii videntes ducem suum cæsum percellantur et fugiant.

Ver». 1. 2. Et erit, cum exierit (ortus fuerit) sol, accipiat UNUSQUISQUE ARMA SUA, ET EXITE CUM IMPETU, NON UT DESCENDATIS DEORSUM (ad VCTUM CI SCIUM cum Assyriis longe potioribus praelium), sed quasi impetum FACIENTES, — id est, quasi impressionem agentes in proximam hostium stationem, ç. d. Nolite plena acie conflagrare, nupte pauci contra innumeros, sed simulate vos velle confligere, ut scilicet Assyrii confugiant ad Holofernem, ul aciem instruat, ac videntes eum cæsum consternentur et fugiant. Nolebat enim Judith Assyrios invadi, antequam mors Holofernis percussisset, et Assyrios inopes animi et consilii reddidisset; sed eo facto jussit ut illico in pavidos et fugientes irruerent. Si enim tempus dedissent Assyriis, potuissent ipsi communi consilio alium ducem sibi deligere, qui obsidionem Bethulæ prosequeretur; itaque urbem fame silique confectam caperet. Sed Judith, prudenter id providens, jussit ut morte Holofernis vulgata subito in percussos tolis viribus et agminibus involarent. Quo facto hostes stupefacti fugientes ab Hebræis victi cæsi que fuere. Vide ergo hic prudentiam et felicitatem bellicam Judith®, quæ cœplam victoriam ad finem usque prosecuta est; quare prudentior fuit Annibale, qui cum Romanos in Cannensi pugna plane concidisset, suaderetque Maharbal præferebat equitum, ul illico Romam perdere; sine dubio enim eam percussam occupatum, ac die quinto in Capitolio cœnaturum, iam tardaret Annibal, dicereque maturius hac de re cogitandum, subjunxit Maharbal : « Vincere scis, Annibal, sed victoria nescis uti. » Ita Livius, lib. XXII. Audi S. Ambrosium libro *De viduis* : « Nec dexteræ tantum hoc opus, sed majora trophæa sapienti®. Nam manu solum Holofernem vicit, consilio autem omnem hostium vicit exer-

citum. Suspenso enim Holofernis capite, quod virorum non potuit excogitari consilio, suorum erexit animos, hostium fregit : suos pudore excitans, hostes quoque terrore percellens, eoque cæsi sunt et fugati. Ita unius viduæ temperantia atque sobrietas, non solum naturam suam vicit, sed quod est amplius, fecit viros etiam fortiores. »

Similo modo David, amputato capite Goliath, coque Philisthaeis ostenso, ipsos perculit, et in fugam egit, I Reg. xvn. Idem fecit Judas Machabæus, resecto et ex arce Sion suspenso capite Nicanoris, H *Mach*, XV, 33. Sic et M. Livius et Claudius Nero Consules Romani, Asdrubale cum 56 millibus Carthaginensibus, capileque ejus ex inopinato ante castra Annibalis fratris projecto, cum ita perculerunt, ut diceret actum esso de fortuna Carthaginensium; atque illico fugiens in angulum Italiæ ad Brutios se receperit, teste Livio in fine lib. XXVI.

6. Tunc Achior videns virtutem (potentiam et ven.a. fortitudinem scilicet tam fortem, prodigiosam et divinam victoriam de cæso Holoferne), quam fecit Deus Israel (Græce Israelis, id est populi Israelitici), relicto gentilitatis ritu (idololatria et gentilismo), credit Deo, et circumcidit (non sua, sed Levit® alicujus manu) carnem præfutu sui, — factus proselytus et Judæus; licet enim Ammonite, Arabes, Phœnices, Ægyptii, Æthiopes circumcisionem jam olim ab Abraham et Judæis acceperant, tamen acceperant eam ut liberam, non ul obligantem et necessariam, uti eam a Deo jubente acceperant Hebræi. Unde nulli se non circumcidebant ob pudorem et dolorem circumcisionis : quare paulatim circumcisio apud eos quasi evanuit. Achior ergo, licet Ammonita, fuit incircumcisis, sed hoc facto Judith conversus ad Judaismum, se circumcidit. Circumcisio enim erat professio Judaismi et legis Mosaic®, sicut baptismus jam est professio Christianismi et legis Evangelic®.

Et appositus est ad populum Israel, — ut quasi civis Israelitarum jus civicum haberot ad omnia eorum privilegia, jura, dignitates etiam et magistratus. Licet enim Deus vetuisset *Deut. xxxiii, 3*, Ammonitas et Moabitas admitti in cœlum Israel, tamen in hac lege permisit dispensari ob insignia alicujus in Israclem merita, qualia fuerunt Achior, qui coram Holoferno Dei erga Israclem providentiam et protectionem publice erat professus, et dignis encomiis celebrara!. Sic Ruth Moabitis admissa fuit in cœlum Israel, nubensque Booz, facta est avia Davidis indeque Christi. Hanc enim esse Dei mentem responderunt legisperiti, vel Prophète, vel Pontifices consulentes Deum per UrimctThu *nu* i im, de quibus dixi *Exod. cap. xxviir*, vers. 28.

Ven. io. 10- Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum **PULSANDO AUT INTRANDO APERIRE**. — «Virtutis, nid est, potenliæ et majestatis « Assyriorum, » ita vocant Holofernem suum ducem et principem. Sicut nos regem vel principem vocamus Regiam Majestatem, suam Celsitudinem, suam Excellentiam.

Ven. is. !-• Egressi mures de cavernis. — Ita ex contemptu vocant etiam Judæos, quasi inermes et imbelles, sed mures hosco mox experti sunt evasisse Icones, qui elephantes eorum prosternerent.

Vo» u. 13- Tunc ingressus Vagao cubiculum ejus stetit

ante cortinam. — Adeo enim principes Assyriorum et Persarum servabant suam gravitatem et majestatem, ul non nisi per cortinam loquerentur, darentque responsa, uti etiamnum faciunt reges Sinarum. Undo Athenæus, lib. IV, cap. vi, ex Heraclide tradit principes, invitatos a rego Persarum ad convivium, in eodem cubiculo cum eo cornasse, sed interjecto velo, ita ut ab cis videri non posset, cum ipse eos facile videret.

14. Cadaver, etc., jacere super terram, — Græ- Ver», u ca, *super lectum*, vel lectus hic erat terra prope lectum, ut habent Græca, vers. IC.

16. Una mulier Hebrju fecit confusionem in Ver», i». domo regis, — dum principem occidendo tota castra confudit, perculit, turbavit. Vide hic prudentiam Judith, qure caput ducis petiit : eo enim sublato castra lota sustulit. Castra enim sine duce, idem sunt quod populus sine rege, oves sino pastore, discipuli sine magistro, filii sine patre, cives sine consule. Unde Tarquinius rex Romanorumcapita papaverum in horto demetens, hoc ipso filio, qui fide ad Gabinos transfugerat, per nuntium significavit, capita principum Gabinorum esso tollenda; quo facto Gabini quasiaccephali se dedidero Tarquinio, teste Livio. Hanc gnomon mystice doctores applicant D. Virgini, quæ caput Draconis infernalis conterens, tota ejus infernallium spirituum agmina pessumdedi*

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Assyrii, audita cade Holofermis, fugientes caduntur ab insequentibus Hcbræis, qui castra spoliis onusta per triginta dies diripiunt, seseque ditant : Judith a Joacim Pontifice totoque populo benedicatur, et omnibus qua Holofermis propria fuerant locupletatur.

1. Cumque omnis exercitus decollatum Holofernem audissel, fugit mens et consilium ab eis, el solo tremore et metu agitati, fugæ præsidium sumunt, 2. ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relictis omnibus, evadere festinabant Ilebræos, quos armatos super se venire audiebant, fugientes per vias camporum, et semitas collium. 3. Videntes itaque filii Israel fugientes, secuti sunt illos. Descenderunique clangentes tubis, el ululantes post ipsos. 4. Et quoniam Assyrii non adunati, in fugam ibant precipites : filii aulem Israel, uno agmine persequentes, debilitabant omnes quos invenire potuissent. 5. Misit itaque Ozias nuntios per omnes civitates et regiones Israel. 6. Omnis itaque regio, omnis-queurbs, electam juventutem armatam misit post eos, el persecuti sunt eos in ore gladii, quousque pervenirent ad extremitatem finium suorum. 7. Reliqui autem qui erant in Bclhulia, ingressi sunt castra Assyriorum, et prædam, quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerunt, el onustati eunt valde. 8. Hi vero qui victores reversi sunt ad Bcthuliam, omnia quæ erant illorum, attulerunt secum, ita ut non esset numerus iu pecoribus, et jumentis, et universis mobilibus eorum, ut a minimo usque ad maximum omnes divites fierent de prædalionibus eorum. 9. Joacim aulem summus pontifex de Jerusalem venit in Bcthuliam cum universis presbyteris suis, ul videret Judilb. 10. Quæ cum exisset ad illum, benedixerunt

eam omnes una voce, dicentes : Tu gloria Jerusalem, tu laetitia Israel, tu honorificentia populi nostri : 11. quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris, et post virum tuum, alterum nescieris : ideo et manus Domini confortavit te, et ideo eris benedicta in æternum. 12. Et dixit omnis populus : Fiat, fiat. 13. Per dies autem triginta, vix collecta sunt spolia Assyriorum a populo Israel. 14. Porro autem universa, quæ Holofernis pecularia fuisse probata sunt, dederunt Judith in auro, et argento et vestibus, et gemmis, et omni supellectili, et tradita sunt omnia illi a populo. 15. Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, et virginibus, et juvenibus, in organis et citharis.

1. Fugit mens et consilium ad eis, et solo tremore ET METU AGITATI, FUGÆ PRÆSIDII SUMUNT, — tum quia videbant ducem suum Holofernem capite truncatum; tum quia Deus ademit eis mentem et consilium, ut quasi mentis impotes nescirent quid sibi agendum foret. Alioqui enim, si fuissent mentis compotes, alium sibi ducem constituissent, qui Bethulicenses cives paucos ad dedicationem cogeret; tum quia Deus immisit eis terrorem panicum, ut, cuncto duce, putarent se pariter cædendos ab Hebræis. Quare præcipites se in fugam dederunt : itaque fugientes a paucis Hebræis insequentibus et clangentibus cæsi sunt, uti a trecentis Gedeonis militibus coesa sunt centum millia Madianitarum, *Judicum* vn.
- Ven.4. 4. Debilitabant omnes, — hos occidendo, illos vulnerando, alios mutilando, etc. Hebræum enim *chalah* hæc omnia significat.
- Ven.7. 7. Onustati, — id est, onerati spoliis. Nonnulli censent legendum « honestati, » id est, *ditati sunt*, ut habent Græci : honestas enim in Scriptura sæpe significat divitias, et honestare idem est quod ditare.
- Vera. ». 9. Joacim autem summus pontifex de Jerusalem VENIT IN BETHULIAM CUM UNIVERSIS PRESBYTERIS SUIS (Groce : *cum Ierosolymitano senatu*, forte cum *concilio Sanctdrim*, quod erat summum, continens 70 Senatores eximios), ut videret Judith, — eique benediceret, et de victoria tanta gratularetur.
- Ven.10. 10. QUÆ CUM EXISSET AD ILLUM, BENEDIXERUNT EAM OMNES UNA VOCE, DICENTES : TU GLORIA JERUSALEM, tu laetitia Israel, tu honorificentia (honor et decus) populi nostri. — Græce : *Tu sublimitas Israel, tu exultatio magna Israel, tu gloriatio magna generis nostri*. Vatnbhis : *Tu excellentia Ierosolymitarum, tu magna Israelitarum laetitia, tu praeclara generis nostri gloriatio, q. d.* Jerusalem liberaus ab Holoferne magnam ei gloriam contulisti : tu ab eodem defendens Israelitas jam limore et moerore confectos, ingentem cis lætiliam et novam quasi vitam indidisti : tu populo tuo universo ingens nomen et decus peperisti apud omnes gentes, quæ audientes hoc tuum facinus obstupescunt, dicuntque : « Tanti dux femina facti. »

Allegorico Judith fuit typus B. Virginis. Hæc enim exultata est, decus et gloria, non tantum Jerusalem, sed totius orbis; non tantum Israelis, sed omnium gentium, non tantum Synagoga; sed universi» Ecclesia;. Unde B. Gregorius Nazianze-

nus in *Tragedia, Christus patiens*, eam sic affatur :

**Regini, Domitu, generis humani bonum,
Amica semper esto tu mortalibus,
Muimaeque quovis in loco nubi Ulus.**

Cyrillus Alexandrinus, homil. *Contra Nestorium* t
« Sit, inquit, tibi, sancta Dei mater laus; Tu enim es pretiosa margarita orbis terrarum, tu lampas inexstinguibilis, corona virginitatis, sceptrum orthodoxæ fidei. » S. Chrysostomus, homilia *De Deipara*, ita eam salutatur : « Ave, mater, cælum, Iheron Ecclesiae nostrae, decus, gloria, et firmamentum. » S. Ephrem, sermone *De laudibus Virginis*, eam vocat « unicam spem Patrum, gloriam Prophetarum, præconium Apostolorum, honorem Martyrum, lætiliam Sanctorum, et lumen probatissimorum Abraham, Isaac et Jacob, decus Aaron, splendorem Mosis, Gedeonis vellus et coctus Ilierarcharum, omniumque Sanctorum ac virginum coronam, ob immensum fulgorem, atque splendorem inaccessum. » Damascenus, orat. I *De Nativitate. Ii. Virginis*. : « O Deo, inquit, digna filia, mulierum ornamentum, humani generis decus, tu Patriarchis sempiterna oblectatio, Prophetis perennis exultatio. »

11. Quia fecisti viriliter (quasi virago, et fervere, u
mina super feminas, imo quasi vir viros omnes superans) et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris. — Castitas ergo fuit causa fortitudinis Judith, idque *primo*, quia castitas roborat corpus et animum. Unde olim athletæ in Olympicis certaturi castos plane se servabant, ut integras ad palæstram vires afferrent, I *Cor.*, ix, 24. Luxuria enim spiritus nobilissimos, ideoque robur et vires effundit et exhaurit. *Secundo*, quia Deus hoc præmium fortitudinis dare solet castis, ac omnino dedit Judith, fortitudinem, inquam, tum corporis, tum animi ad magna audendum : Deus enim, qui spiritus est purissimus, singulariter amat puritatem et castitatem, ac puros et castos, quasi sibi similes ad magna destinat. Audi S. Hieronymum, præfatione in *Judith* : « Accipite Judith viduam castitatis exemplum, et triumphali laude perpetuis eam preconiiis declarate. Hanc enim non solum feminis, sed et viris imitabilem dedit, qui castitatis ejus remunerator, virtutem ei talcin tribuit, ut invictum omnibus hominibus vinceret, et insuperabilem superaret. »

Tertio, quia decebat luxuriosum Holofernein a casta Judith superari, ut castitas de luxuria triumpharet. Unde Prudentius in Psychoinachia pudicitiam cum libidine duellantem eleganter per Judith de Holoferne triumphantem ita depingit :

Assyriam postquam thalamum, cervixque Holofernis
Cæsa, cupidineo madefactum sanguine lavit ;
Gemmatumnue thorum merchi ducis aspera Judith
Sprevit, et incertos compescuit ense furores :
Famosum mulier referens ex hoste tropheum
Non trepidante manu, vindex mea cœlitus audax.

Porro eximia fuit castitas Judith, ideoque exin-
nium hoc meruit premium et Irophæum. Ipsa
enim erat in flore juventutis vidua opulenta, ca-
rens liberis, ut patebit cap. sequenti, versu 28,
speciosa, honorata, gloriosa ob tantam victoriam :
quare omnes etiam duces el principes eam am-
biebant sponsam : verum ipsa castitatis amans
hæc omnia despexit, mansitque cœlebs usque ad
mortem ; quare nobilius et gloriosius de carne
et mundo, quam de Holoferne triumphavit. Audi
S. Ambrosium, lib. *De Viduis*: « Nec his tamen
elata successibus, cui utique gaudere et exultare
licebat, jure victoriæviduitatis reliquit officium;
sed contemptis omnibus qui ejus nuptias ambie-
bant, vestem jucunditatis deposuit, viduitatis re-
sumpsit; nec triumphorum suorum amavit or-
natus, illos existimans esse meliores, quibus vitia
corporis, quam quibus hostium vincuntur. »

14. Et omnes populi gaudebant cum mulieribus,
ET VIRGINIBUS, ET JUVENIBUS, IN ORGANIS ET CITHA-
RIS. — Græca uberius habent : *Et concurrit omnis
mulier Israel ad videndam eam, et fecerunt ei cho-
rum cx se; et sumpsit thyrsos in manibus suis, et de-
dit mulieribus quæ scurn aderant, et exornatæ sunt
oliva, ipsa, et quæ cum ipsa. Et praeivit omnem popu-*

*lum in chorea, ducens omnes mulieres, et sequebatur
omnis vir Israel armati cum coronis et hymnis in ore
suo.* Pro *coronata* sunt*, Complutenses habent, *co-
ronarunt cam corona olivæ*, id est, oleagina. Thyrsi
sunt rami palmarum, citriorum, etc. Audi Jose-
phum XIII *Antiq.* cap. xxi : « Apud Judæos lex
est quemlibet in scenopegia thyrsos (ramos) ex
palmis et cilriis gestare. Gentiles thyrsos dica-
bant Baccho. Erat autem apud cos Wpw; hasta
frondibus, præsertim ex vite vestita, quam qua-
tiebant in sacris Bacchi, vel corona ex eisdem.
Unde Virgilius *Eclog.*

Instituit Daphnis thyrsos inducere Baccho,
Et foliis lentas intexere mollibus hastas.

Ibi per lentas hastas intelligit thyrsos. Unde Pro-
verbium :

Multos thyrsigeros, paucos est cernere Bacchos.

Bacchus enim erat thyrsigerus. Hinc et Tacitus :
Messalina, inquit, crine iluxo thyrsum quatiens.
Et Diodorus scribit Dionysium in exercitu ha-
buisse mulieres thyrsis armatas. Macrobius quo-
que ait Liberum patrem (Bacchum) tenere thyr-
sum, quod est latens telum, vel hasta aculeata,
cujus mucro hedera lambente protegitur.

Iloc recte adaptes Judilhæ, quæacinacem Holo-
fernis in ipsummet distrinxit ; itaque eum ebrium
quasi Bacchum occidit, ac de ebrietate el ebriis
triumphavit. Coronam ergo thyrsiam merebatur,
merilamque gestabat, quæ caindem Baccho , id
est, Holoferni ebrio eripuit.

Nota hanc solemnem triumphi processionem et
pompaniludilhæ quotannis datam et renovatam
fuisse cum ingenti virorum et mulierum comi-
tatu, ul patebit capite sequenti, vers. 27.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Judith prccctnente, omnes succinunt Epintcion Deo. Populus holocausta in gratiarum actionem offert. Judith,
longaxam in castitate et gloria agens vitam, tandem gloriose moritur, ac dies victoria: ejus deinceps quot-
annis celebrari praxipitur.*

1. Tunc cantavit canticum hoc Domino Judith, dicens :
2. Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi psalmum novum, exaltate, et invoke nomen ejus.
3. Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.
- 4 Qui posuit castra suain medio populi sui, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.
5. Venit Assur ex montibus ab Aquilone in multitudine fortitudinis sum : cujus multitudo obturavit torrentes, et equi eorum cooperuerunt valles.
6. Dixit se incensurum fines meos, et juvenes meos occisurum gladio, infantes meos dare in prædam, et virgines in captivitatem.

7. Dominus autem omnipotens nocuit eum, et tradidit eum in manu» feminæ, et confodit eum.

8. Non enim cecidit potens eorum a juvenibus, nec filii Titan percusserunt eum, nec ex-coki gigantes opposuerunt se illi; sed Judith filia Morari in specie faciei suæ dissolvit eum.

9. Exiit enim se vestimento viduitatis, et induit se vestimento lætitiæ in exultatione filiorum Israel.

10. Unxit faciem suam unguento, et colligavit cincinnos suos mitra, accepit stolam novam ad decipiendum illum.

11. Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus, amputavit pugione cervicem ejus.

12. Horruerunt Persæ constantiam ejus, et Medi audaciam ejus.

13. Tunc ululaverunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei, arescentes in sili.

14. Filii puellarum compunxerunt eos, et sicut pueros fugientes occiderunt eos, perierunt in prælio a facie Domini Dei mei.

15. Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.

16. Adonai Domine, magnus es tu et praeclarus in virtute tua, et quem superare nemo potest.

17. Tibi serviat omnis creatura tua, quia dixisti, et facta sunt; misisti spiritum tuum et creata sunt, et non est qui resistat voci tuæ.

18. Montes a fundamentis movebuntur cum aquis: petra, sicut cera, liquescent ante faciem tuam.

19. Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

20. Væ genti insurgenti super genus meum! Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die judicii visitabit illos.

21. Dabit enim ignem, et vermes in carnes eorum, ut urantur, et sentiant usque in sempiternum.

22. Et factum est post hæc, omnis populus post victoriam venit in Jerusalem adorare Dominum: et mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, et vota, et repromissiones suas. 23. Porro Judith universa vasa bellica Holofernitis, quæ dedit illi populus, et conopeum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis. 24. Erat autem populus jucundus secundum faciem sanctorum, et per tres menses gaudium hujus victoriæ celebratum est cum Judith. 25. Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam, et Judith magna facta est in Bethulia, et præclarior erat universa? terræ Israel. 26. Erat etiam virtuti castitas adjuncta, ita ut non cognosceret virum omnibus diebus vitæ suæ, ex quo defunctus est Manasses vir ejus. 27. Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria. 28. Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque, et dimisit Abram suam liberam, et defuncta est ac sepulta cum viro suo in Bethulia. 29. Luxitque illam omnis populus diebus septem. 30. In omni autem spatio vitæ ejus non fuit qui perturbaret Israel, et post mortem ejus annis multis. 31. Dies autem victoriæ hujus festivitatis ab Hebraeis in numero sanctorum dierum accipitur, et colitur a Judæis ex illo tempore usque in præsenlem diem.

1. TOC CANTAVIT CANTICUM DOMINO JUDITH, DICENS: Incipite (canite, psallite et jubilate) Domino. — Unde, ipsa præcincto, succinucro cæteri: uti, præcincto Maria sorore Mosis, succinucro creteræ mulieres post transitum maris Rubri, Exodi XV, 20. Sic enim habent hoc loco Græci: *Eraivit autem Judith hoc carmen yratulatonum in-*

ter omnes Israelitas, et universus populus hanc laudem clara voce decantavit, arpitque Judith: Incipite Deo in tympanis, etc. Hinc patet Judith fuisse propheticam, imo scriptricem S. Scripturæ*, hoc enim carmen quod est pars S. Scripturæ dictavit. inspirante Spiritu Sancto.

3. Domines conterens bella. — Alludit ad no-

men *Jchova*, quod a radice mil *hava* deductum, idem est quod a conterens, d Citat illud ex Epinicio Mosis, £rodí xv, 3 : a Dominus quasi vir pugnator omnipotens nomen ejus.» Vide ibi dicta. Ver^s. 5, Venit Assuti (id est, AssyriuS exercitus missus a Nabuchodonosor rege Assyriorum, duce Iloloferne) ex montibus au Aquilone. — Assyria enim Judææ parlim est ad Orientem, partim et magis ad Septentrionem.

Cujus multitudo obturavit torrentes, et equi eorlm cooperuerunt valles. — Sanchez per Nabuchodonosor, qui misit Holofernem, intelligens Xerxem, hæc ei commode adaptat. Xerxes enim tantas copias in Gncciam induxit, ut vix ad potum flumina, ad ingressum terra, ad cursum maria satis fuisse dicantur. Ita Paulus Orosius, lib. II, cap. ix. Sane siccata fuisse ab illius exercitu flumina tradit Herodotus, lib. VII, et Justinus, lib. II; de quo item Juvenalis, *Satyr.* x : »

Credimus altos
Defecisse amnes, epotaque Illumina Medo
Prandente.

Verum Xerxes fuit Persa, non Assui, id est Assyrius. Vide dicta in proremio. Vus.7. 7. Nocuit eum, — id est, i; olim enim nocere regebat accusativum, ut patet ex Plauto et aliis. Ven.s. 8. Nec filii Titan (id est, « excelsi gigantes, » ut explicans subdit) percusserunt eum. — Quæres qui sint filii Titan, vel, ut Græce est, Titanurn? Respondeo, Titan vclTilanus tingitur a PoetisCœli et Vestæ, id est, Terræ filius, ac Titanes eorumdem filii, de quibus Virgilios lib. VI Æneid. :

Hic genus antiquum Terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti, fundo volvuntur io imo.

«Terra, inquit Servius, primum Titanas contra Saturnum genuit, Gigantes postea contra Jovem, El ferunt fabule Titanas ab irata contra Deos Terra,ad ejus ultionem creatos. Undo el Titanes dicti sunt» ««o *ti*;
idest,ab ultione. Jupiter enim dejecit eos in Tartara. Tradunt Titanas sex fratres fuisse, et quinque sorores, a Titea matre dictos, ut auctor est Diodorus : ex quibus unus fuit Japclhus pater Promethei. IllpcHonque ex Titanum numero est, qui solis ac lume, stellarumque motus observasse , atque demonstrasse primus fertur ; ideoque solis parens el astrorum fetlur. Hinc Sol Tilaü, Luna Titania, Diaha Titania a Poetis dicuntur. Cicero in AniCoj lib. Vii :

Quem cum perpetuo vestivit lumine Titan.

Ovidius, lib. III Melam., xxxv.

Damque Ibi perluitur soliti Titani lympha.

Titan ergo est epitheton Solis. Sol enim vocatur cœli et terræ iilius, quia mane ex terra et mari nasci et oriri videtur, idemque ut Jovis iilius in eœlo quasi domo paterna refulget. Hinc multi Ti-

tan derivant ab llebr. tíD *tit*, id est, lutum, limus, terra, ut a *Tit* dicta sit Tethys et Titea sex Titanurn mater. Alii Titan a mwa deducunt, eo quod Titan, id est Sol, quaquaversum radios suos expandat. Porro Titiam esse terram, ex qitu prodierit sol et luna fabulantur Poetæ. Terra enim varia habuit nomina. Nam ut ait M. Varro apud S. Augustinum libro VII *De Civitate Dei*, terra sive tellus dicta est ops, quod ope et cultura Hat melior: et mater, quod plurima pariat; et alma, quod cibum paret; et Proserpina, quod ex ea proserpant fruges; et Vesta, quod vestiatur herbis, vel, ut alii, quod vi sua stet. Unde exstat Hymnus Titanos apud Orpheum. Hincsecundo per filios Titan posset accipi Phaéton clini stia stibble, quem Poetæ dicunt esse filium solis; qui> dum equos currumque solis incaute regeret omnia in terris ardore solis combusserit, *q. d.* Holofernem non percussit sol aut Phaeton, sed femina Judith.

Tertio nonnulli per Titanes cœli et terræ filios significari putant spiritus et ventos (item procellas et fulmina), qui ex cado, id est ab aere in terram demissi, in ea occultantur, a verbo tirai*», id est, extendo, eo quod venti cxlbndentes manus suas et vi agentes, injuriam faciunt; undo terræ motus exoritur quo multi pereunt, *q. d.* Non venti, non procella),non fulmina, non terræ motus, sed unica mulier prosiravit Holofernem. Huc facit quod Pausanias *in Corinth*, scribit in Titanis colle apudSicyonios fuisse aram ventorum positam, in qua quotannis sacerdos sacrificabat ad mitigandam ventorum feritatem, Primus sensus uti communior, ita congrucntior est : Titanes enim erant gigantes robustissimi, quibus nemo resistere poterat. Unde proverbialia : « Titánicas aspectus, *n* id est, torvus, ferox et horrendus, a Titanibus el Crono (tempore el Saturno) antiquior, Titanas imploras. » Vide Appollodorum initio lib. I *De Origine deonnn*, Heslodunl in 77ieoyonia, Giraldum el alios.

Nota ex S. Hieronymo in cap. v *Amos*, vers. 8, et S. Gregorio, IX *Mor.* cap. vi, interpretes tam Septuaginta qilatii Nostrum subhide llebræa nomina, quæ apud cos aliter appellantur vócnlmlls fabularum Gentilium Græcorum et Latinorum in linguam græccam et lalinam transferre, non quasi fabulas narrent aut probent; sed quia non bertfc nec pferib inlellighnds id quod dicitur, nisi per ea vocabula quæ usu didicimus, et quasi cum lacto combibimus, ait S. Hieronymus, maximo quando fabula ex S. Scriptura ortum ducunt, uti hic fit. Fabula enim Titanurn ex historia gigantum, *Genes*, vi, J,èt cap. xi, 4, facta et ficta est. Sic Septuaginta *Job* x l u, 14, pro acornr stibii » vertunt *cornu Amalthea*, quam Poetæ fingunt esso capram, quæ lacte suo Jovem nutrit. Sic *Thren.* iv, 3. Noster vertit « lamias, » cum in llebræo sit *Tannium*, quæ vox dracones vel inania e* terrifica monstra significat, quales

sunt Inimici. Idem est iudicium de Arcturo, Orione et similibus» ait S. Hieronymus quorum mentio fit in Job et Prophetis; de quibus Poeta:

Arcturum, pluviasque Hyadas, gemmasque Triones,
Annatuiquo auro circumspicit Oriona.

Filii ergo Titan vel Titanum sunt filii gigantum, id est, gigantes vastissimi, fortissimi et robustissimi, qui vocantur *Rophaim*, pro quo Septuaginta vertunt Titanes, n, *Hecq.* v, 18. Est metonymia: nam per patrum indolem et fortitudinem significatur indoles et fortitudo filiorum. Ergo per Titanes ex communi vulgi usu non alti intelliguntur quam gigantes.

Posset quoque dici hanc vocem *Titan* pro gigantibus significandis in usu fuisse ex vulgatis toto orbe fabulis apud Assyrios, Chaldaeos, Hebraeos aliasque gentes, ut significetur Holofernem et Assyrios sua fortitudine et copiis superbos comparasse se Titauibus, ac dixisse se pares esse Titanibus, aut nihil a Titanibus metuere vel praeter Titanes: ita ut cerebro aliquid Titanicum in castris eorum audiretur, ad quod alludens Judith, ait: Assyrii non cecidere manu Titanum suorum, sed manu mea, quae sum imbellis et inermis femina. Ita Sanchez.

ven. it. 12. Horribunt Persae constantiam ejus, et Medi audaciam ejus. — Hinc liquet in castris Holofernis Assyrii mixtos fuisse Persas et Medos; praeserlim, quia ipse dux Holofernes erat Persa, ait Cerdrenus: ac Medi victo Arphaxad eorum principe, jam subacti erant a Nabuchodonosor, ad quem proinde multi quoque et vicinis Persis transfugerunt ob desidiam et turpem Xerxis regis sui cladem et fugam e Grecia, uti dixi in Prooemio.

Ver. 13. 13. Tunc ululaverunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei arescentes siti, — puta cives mei Belhulienenses siti pene enecti, quando cæso a me Holoferne, ipsi ejus castra invaserunt, et Assyrios fugientes persecuti sunt.

Ver. 14. Ipsi et filii puellarum, — id est parvi pueri, sive juvenuli: nec enim grandiores aut adulescentes esse possunt, quorum matres adhuc sunt puellae et juvenulos: hinc putet juvenes et pueros cum viris irruisse in Assyrios fugientes.

Compunxerunt eos — suis cultris et gladiolis.

Ver. 17. 17. Misisti spiritum tuum et creata sunt. — « Spiritum » intelligit oris, hoc est, dictum et iussu quo Deus, Gen. i, dixit iussitque: Fiat sol, luna, aves, pisces, etc., et illico facta sunt. Alludit ad *Psalm.* xxxii, 6: « Verbo Domini creata sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. »

Ver. 18. Montes a fundamentis movebuntur, — cum Deus iussit, *Gen. d.* Tanta est Dei potentia, ut solo nutu montes transferre, petras liquare valeat: perinde jam Assyriorum castra, quae instar altorum montium et durarum petrarum videbantur insuperabilia, per me feminam superavit, et instar ceræ liquando dissipavit.

21. Dedit enim ignem ut vermes in carnes eorum Ven. » 1. ut urantur et sentiant (crucientur) in sempiternum. — Hinc S. Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, Theophilus, Haymo, Lyranus, Abulensis, Dionysius, Glossa, Hibera, Maldonatus, Serarius et alii probabunt censent in inferno esso vermes corporeos, qui carnes damnatorum rodant, uti est verus ignis eos urens: vide dicta *Eccles.* vi, 19, et X, 13, et *Isaia* cap. ult. vers. 24.

22. Mox ut purificati sint — ab immunditia et irregularitate legali ex cæde Assyriorum contactu mortuorum contracta, lavando corpora et vestes, juxta legem *Numer.* xxxi, 24.

23. Anathema oblivionis. — Hebraice *Din che- Ven. li-* rem significat anathema, id est donum ab usibus profanis avulsum, totumque Deo separatum et consecratum. Tamen *oblivionis* non est in Græco: unde aliqui legendum putant *oblationis*, sed *oblivionis* habent omnia exemplaria Latina, idque apte huic loco congruit: anathema enim dicitur *oblivionis*, quia dictum erat Deo ad arcendam tanti beneficii et victorise apud posteros oblivionem. Ita Serarius; aut quia oblivionem afferebat preterita famis, sitis et mille ærumnarum, quas ante ab Assyriis passi fuerant Hebraei: ita Sanchez. Sic Joseph filium suum vocavit « Manasse » id est oblivionem, dicens: a Oblivisci me fecit Dominus omnium laborum meorum. » Genes, xli, 51, et *Isaias*, cap. lxi, vers. 16: « Oblivioni tradita sunt angustiae priores. » In quem locum optime Hieronymus: « Obviscentur pristina mala, non oblivione memoris, sed bonorum successione juxta id quod scriptum est: In die bona oblivio malorum. »

24. Secundum faciem sanctorum, — id est ante templum vel ante Synagogam: hæc enim extra Jerusalem habitantibus erat instar templi. In ea enim simul orabant, legemque Dei audiebant.

28. Mansit (Græce consenuit) autem in domo viri sui annos centum QUINQUE, — id est usque ad annos ætatis suae centum et quinque. Simili phrasi Hebraei dicuntur habitasse in Ægypto annos 430, id est usque ad annum 430 ab egressu Abraham ex Chaldaea: nam alioqui Debrai in Ægypto tantum habitaverunt annis 215, *Lxodi* xxi, 40. Vide ibi dicta.

Quare minus recte aliqui putant Judith, postquam facta est vidua, vixisse annos 105; sic enim moriens fuisset 140 annorum vel amplius, quod illo ævo erat insolitum.

Addit Græcus quod Judith, antequam moreretur, diviserit substantiam suis et viri sui cognatis. Unde liquet eam caruisse filiis. Eo mirabilior fuit ejus castitas. Imitentur Juditham Christiani etiam principes, qui, ne familia deficiat, mutant propositum, imo votum cælibatus, ac uxores ducunt ut liberos habeant familiæ hæredes et propagatores. Non ita fuit Judith, imo cælibatum omnibus libens anteposuit. Hisce enim omnibus nobilior est castitas. Nimirum memor erat illius pro-

missi divini ad eunuchos qui se castraverunt sua voluntate, ob amorem Dei et castitatis: a Dabo cis in domo mea, el in muris meis locum, el nomen melius a filiis et filiabus nomen sempiternum dabo cis quod non peribit. » *isaia* 1 v í, 5.

29. Luxitque illam omms populis diebus septem. — Sancta a Patribus habetur Judith. Verum dies mortis ejus in Marlyrologio non assignatur, quia ignoratur. .Ethiopien tamen Ecclesia Judith® festum celebrai quarta die mensis sexti, qui dicilur Ebul, ait Serarius.

31. Dies autlm victoria. — Judith in Calendario Hebræo assignatur 25 mensis noni qui Casleu dicitur, quo die pariter recolitur memoria dati ignis et Encæniorum Machabœi, teste Gencbrardo, Torriello, Signonio et Saliano, qui el hoc elogium quasi epitaphium Judithæ assignat: «Hæc estilla Judith, quæ mellitam lingule facundiam, quæ Angelicam faciei dignitatem, quæ fulgurantes oculos, quæ frontis hilaritatem, quæ genarum purpuram, quæ corallina labia, quæ totius orbis majestatem in arma et sagittas convertit, quibus barbarus caperetur furor, et irrita potentia sternetur. Hæc est illa Judith quæ, cum esset form® prodigium, exstitit nihilominus miraculum castitatis, quam jejuniis, precibus, omnique corporis afflictione ita coluit, itaque adamavit, ut, cum ætate fiorerei, careret liberis, divitiis abundaret et gloria, ipsos septuaginta quinque annos cælebs atque inlaminata fulgeret. Vixit a prostrata Illofernis superbia, et concusso Babyloniorum imperio, annos duos et septuaginta, omnino autem pervenit ad centesimum quintum. »

Allegorico Judith est B. Virgo, quæ urbes et fideles sibi devotos ab hostium obsidione liberat, uti liberavit Conslanlinopoliin sibi dicatam et devotam, anno Domini 717, a triennali Saracenorum oppugnatione, cum illi praesideret S. Germanus Patriarcha Constantinopolilanus ad quem proinde scribens Gregorius 11 Pontifex, *epist. 4*, ita ait : u Pugnatricis illius sancite et omnium Christianorum Dominæ miranda facta, quæ in se declarata sunt, per quæ lu quoque inter hostes servatus es, non sunt reticenda. Illi enim, cum insania nulla tumultuarentur, tantum invenerunt in se adversitatis hostilis, quantum eorum causa injuslitiae habuit. Neque hoc tamen mirandum est : nam si Bethulia per manus Judith Israelitis servata est, cujus opus Uolofernis erat sublatio, et per ea tempora ob id salus Israelis vacata est : quomodo non oportebat et tuam sanctitatem hujusmodi propugnatrice utentem hostibus civitatis prævalere, ipsamque victoria coronare, etc. p

Maxime vero B. Virgo quasi vera Judith defendit Bcthuliam, quæ Hebraice significat virginitatem. Ipsa enim, cum sit virgo virginum, virgines quas; clientes suos protegit, uti plurimis omnibus et uulo exemplis ostendit, et nominatila virgines olim a tyrannis ad lupanar damnatas (quod summuu cr erat tormentum : malebant enim ad Ico-

nem quam ad lenonem damnari, ait Tertullianum *in Apolog.* intactas servavit per Angelos, vel leones; uti servavit S. Agnetem, S. Dariam, S. Luciani : adeoque vix ullam ex eis violatam fuisse reperies. Cum ergo seniis tontationes carnis, invoca B. Virginem, et victor evades.

Denique, quam Judith posteris et sæculis omnibus fuerit amabilis et admirabilis liquet, ex eo quod Judithæ nomen et cum nomine virtutis imitationem ambivere Heroinæet Regime. Ita Ludovici Pii Imperatoris qui Caroli magni fuit filius et successor, uxor fuit Judith Augusta, quæ ab adversariis, ac praesertim a Pipino Ludovici ex Irmingarde priore uxore filio relegata in monasterium S. Radegundis, monasticum ipsa sibi velum imposuit, sed a Gregorio IV Pontifice in imperium una cum Ludovico marito fuit restituta, uti ex Mariano Scolo narrat Baronius anno Christi 83 i. Judith pariter appellata fuit Caroli Calvi Francorum regis filia, quæ Anglorum regi nubens in Angliam concessit anno Domini 855, teste Barone.

Judith tertia fuit regina Poloni®, de qua ita ex Longino scribit Baronius, tom. II, anno Christi 1007 in fine : « Hoc eodem anno Judilha Polonica regina, sanctissima femina, conjux Boleslai regis et adjutrix » ad pietatem propagandam ex hac vita, summo omnium dolore decessit, cum superis in perpetuum regnatura. » Hæc de tempore Longinus, qui et res ab ea præclare gestas recenset.

Judith quarta fuit filia Henrici Imperatoris et Hungarian regina anno Christi 1074, quam inique regno pulsam Gregorius VII Pontifex datis ad eam litteris consolatur, quibus heroicam ejus virtutem dilaudat. Litlcræ exstant apud Barouium anno Christi 1074 in fine.

Judilhquintafuit uxor Hermanni Comitis, sanctæ conversationis femina, quæ ex hac vita ad cœlestem migravit anno Domini 1095, uti scribit Baronius.

Judilha, et per crasin Julta, sexta fuit Saxoniae ducis filia, quæ nupsit Erico Daci® regis filio, ut patet *ex epist.* 112 Gregorii IX Pontificis.

Judilha, sive Jutta, septima fuit virgo famula S. Elisabeth®, quæ miraculis in vilaci post mortem claruit.

Judilha, sive Julia, octava fuit Parthena cujus virtutes et miracula ex Chronicis Poloni® recenset Abrahamus Bzovius anno Domini 1260, quo diem obiit; ubi inter cœlera ait : « Tandem appropinquante vitæ suæ fine, infirmitate correpta (in qua sæpius hæc verba repetebat : O quam multum prodest ad quævis a Deo impetranda adversa valetudo, et miseria, et pauperies, læta his qui confidunt in Domino!) tertio, Christum Dominum « cum nullis Angelis el aliis Sanctis sibi apparentem vidit, qui eam his verbis : «Veni jam, o famula mea, in regnum ĵneo.» ad se invitavit.

COMMENTARIA IN ESTHER.

ARGUMENTUM.

Esther, ait S. Hieronymus, epist. *ad Paulinum*, a in Ecclesiæ typo populum liberat de periculo, et interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes convivis, et diem celebrem mittit in posteros. » Argumentum ergo libri est humiliatio superborum, scilicet Vasthiet Aman, ac exaltatio humilium, scilicet Estheris et Mardochei, ac liberalis^o Judæorum. Allegorico Assucrus designat Christum, Esther B. Virginem et Ecclesiam, Mardocheus animam fidelem et piam, Aman et Vasthi dæmonem, carnem et mundum repræsentant. Hunc librum esse Canonicum consentiunt Hebnei cum Græcis et Latinis. Exstat enim hebraico in Canone Hebraeorum, saltem usque ad caput decimum. Vide Bellarminum, lib. I *De verbo Dei*, capito vii, Serarium hic *Prolog.* iv, Sixtum Senensem, lib. I, sect. II *in Esther*. Primitus scriptus fuit hebraico; unde ex Hebræo S. Hieronymus eum transtulit in idioma latinum, Septuaginta in Græcum. Porro S. Hieronymus ca quæ non reperi in Hebræo, separavit a cæteris, et ad calcem libri collocavit, quæ antea suis locis in vulgata latina ordine temporis cl historici^o erant inserta. Eadem eodem ordine exstant græce apud Septuaginta ex quibus ea in latinum transtulit S. Hieronymus, sed in finem libri rejecit, quasi lacinias textus hebraici, ex quo ipso cætera in latinum converterat (1). Auctor libri est incertus: S. Augustinus, Will

De *Civit.* ivi; Eusebius in *Chronico*, anno mundi Ancttr 4734; Isidorus, lib. VI; Orígenes, cap. n, censent ManU- Esdram fuisse; Philo Amanus Joacim Pontificem; R. David viros Synagogæ. Verisimilius Lyranus, Dionysius, Bellarminus, Sixtus Senensis, R. Abraham, Serarius, Sanchez cl ahi opinantur auctorem esse Mardocheuin una cum Esther, idque videtur indicari cap. ix, vers. 20, et cap. xii, vers. 4, ubi dicitur: « Scripsit itaque Mardocheus omnia hæc, et litteris comprehensa misit ad Judæos; » et cap. XX, vers. 29: « Scripseruntque Esther regina filia Abihail et Mardocheus Judæus etiam secundam epistolam. » Quis autem dubitat in his litteris historiam totam fuisse contentam (2)?

Quæres quo tempore Estheris historia conligerit, sive quis fuerit Assuerus ejus maritus. *Pnnnto*, q*i*>? Serarius et Gordonus censent fuisse Artaxerxem Ochum; sed sic Mardocheus vixisset ducentos annos et amplius; tot enim sunt ab initio captivitatis Babylonie^o, quando Mardocheus cum Jechonia rege translatus est in Babylonem, ut dicitur, cap. ii, vers. 6, usque ad Ochum. Illa autem ætas illo ævo fuit insolens: nullus enim tunc tamdiu vixisse legitur.

Secundo, Josephus Scaliger, lib. VI *De Emendat. temp.* pag. 284, censet fuisse Xerxcm; quia, inquit, uxor Xerxis vocabatur Amestris, teste Hero-

partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverint, anathemate contigit.

(i) Grotius Lutherum auctorem secutus, hunc Estheris librum censet esse rhetorica exercitia piorum HollenuUrum, qui ad ornandas veras historias ca scripsere, quæ illis temporibus probabiliter fieri, dici aut scribi potuerunt. Bauer et Seiler autumant etiam substantiam libri esse veram historiam, quæ vagis traditionibus et ornamentis dictionis postea aucta fuisset. Witiakerus et alii, tum priores tum posteriores hujus libri partes oppugnant, præsertim quia sunt quædam in isto libro quæ jarum vera et consona illis videntur. Singula suis locis explicare liceat, et hic sufficiat dicere veracitatem hujus historię, præter traditionem et judicium Ecclesiæ, probari ex selectis omnibus *Phurim* diebus, quos a Judæis per mulla secula religiose observatos constat ex II *Machab.* xv, 37, et ex Codice Theodosiano, lib. *Judcroit* til *De JuiMs*. Nomo autem san^o mentis sibi persuaserit festi hujus religionem et anniversariam celebritatem ex figmento originem habuisse.

(1) Capita priora decem, usque ad decimi versum quartum, sunt protocanonica: quod autem in eodem capito decimo a versu quarto residuum est, et quæ sequuntur capitula omnia, deuterocanonica dicuntur, quia ad primum canonem Hebræorum non pertinebant. Longe tamen rejicienda sententia eorum qui hæc additamenta apocryphis accensent, auctoritate fulti, ut dicunt, S. Hieronymi. Nam si S. Hieronymus in apocryphis releganda esse hæc additamenta censuit, ex Hebræorum magissenlntia quam ex sua locutus est, ut studium laboremque suum commendaret, ac suæ ex Hebræo versionis utilitatem demonstraret. Etsi ex propria mente fila postrema capita fuisse ab interpretibus assuta dixisset, privatus ipsius opinioni Ecclesiis catholicis auctoritatem merito opponeremus, quæ libros omnes Scripturæ sacræ prout in septuaginta Interpretum vulgata olim editione habentur, canonicos habuit ab Apostolorum temporibus; et in concilio Tridentino, seas. IV, libris canonicis recensitis, eos qui istos libros integros non receperint cum omnibus suis

doto, lib. VII : quæ eadem videtur esse cum Esther. Verum Amestroni fuisse Persicam, non Hebræam, sat indicat Herodotus dum ait ejus patrem fuisse Otanem Persam. Addo mores crudeles Amestris alienos esse a moribus benignæ et beneficiæ Eslheris. Nam Herodotus, eodem libro VII, ait a Amestrem uxorem Xerxis jam proved® ætatis, bis septem illustrium Persarum liberos viros defodisse ad referendam prose gratiam Deo, qui sub terra esse fertur. » Et lib. IX : « Aincslris, inquit, accitis satellitibus, uxorem Masistæ (erat is frater Xerxis, et filius Darii) excarnificat, mammillas præcidit, casque canibus abjicit : præcidit nares, aures, labra, linguam, atque ita excarnificatam remittit domum. » Hæccine fecisset Esther?

Terti.: *Tertio*, Hebræi in *Scder-Olam*, cap. xxix, maritum Eslheris censent fuisse Cambysem filium Cyri: hunc enim esse cum qui I *Esdra* iv, 6 et 7, vocatur Assuerus, sive Artaxerxes. Adduntquo Eslherem esse matrem Darii Hyslaspsis, qui Cambysi in regno successit. Idem censent Vatablus et Genebrardus, sed hoc videtur improbabile; Cambyses enim fuit hostis Judæorum. cl fabricam templi a Cyro patre inchoatam inhibuit, ut patet I *Esdra* cap. iv, vers. 7; Assu rus autem maritus Eslheris Judæis fuit benevolus et beneficus.

CMrfo. *Quarto*, Josephus, lib. XI, cap. vi, Nicephoros, Constantius in *chronol.* Cajctanus, Bollarminus, Salianus. Sanchez et alii nulli censent Assuerum fuisse Artaxerxem Longimanum Xerxis filium, qui Esdram et Nehemiam in Jerusalem remisit, ut eam reædificarent; adcoque natura fuit mitis et clemens, ut do eo scribit Plularchus in *Apotheg.*: « Primus hic ducibus, qui deliquissent, has poenas statuit, ut pro flagellandis corporibus tracta flagellarentur vestimenta; et pro evellendis capillis, depilaudoque capite deposita tiara depilaretur. »

Verum juxta hanc sententiam, Mardochæus fuisset 140 annorum et amplius, ac neptis ejus Esther fuisset vetula 70 annorum, ideoque inepta conjugio Assueri, ut patebit, cap. u, vers. 6.

O'iinto *Quinto*, valde probabiliter Mcgasthnes, Annia* nus, Lyranus, R. Salomon, Abcn-Ezra, Tevari- iytis- deadius et alii cenâint Assuerum Eslheris virum fuisse Darium Hystaspis, cujus rei multæ sunt conjecturæ :

îritoo. *Primo*, quod Assuerus hic cap. i, vers. 1, asseratur instituisse solemne convivium, ac præfuisse 427 provinciis : idem enim exprès c de Dario Hystaspis legimus, lib. III *Esdra* ni, 1 et 2, ubi sic dicitur : a Hex Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis, cl omnibus magistratibus Mediæ et Persidis, cl omnibus purpuratis et prætoribus, el consulibus, el præfeclis sub illo, ab India usque Æthiopiam centum vigilili septem provinciis. n Quæ verba plane eadem sunl cum verbis primis hujus libri. Assuerus ergo fuit u Darius Hystaspis. » Hic etiam Indos subegit, teste Herodoto,

lib. IV, pag. 114, quod etiam pariter do Assuero hic asseritur, cap. i, vers. 1.

Secundo, quod versu 2, dicitur Susan civitas regni Assueri fuisse exordium ; unde in ea convivium hoc regale instituit. Plinius enim, libro VI, cap. XXVII, scribit Susan regiam Persarum conditam a Dario Hystaspis, licet Ælianus et alii ab eodem auctam et illustratam velint. Unde Cassiodorus, lib. VII *Variarum* : « Hanc, ait, illigatis auro lapidibus (Edificavi! Memnon Tithoni filius. »

Tertio, quod capite n, vers. 6 : « Esther » Ile- T<rt|o, braice vocabatur *Hadasa* (Noster vertit *Edissa*), id est *myrtus* : Darii autem uxor, teste Herodoto, vocabatur *Atossa*, qua? eadem videtur esse cum Hadasa. Esto Herodotus in eo erret, quod Alossam vocet Cyri filiam, quia talis a Persis putabatur, vel jactabatur Esther : ipsa enim jussu Mardochæi prudenter siluit se esse Judæam. Adde Gentiles Judæorum res ignorasse, vel depravasse. Hinc et Angelus, anno secundo Darii Hystaspis, fuit visus Zachariæ Prophclæ, capite i, vers. 8, stans inter myrtela, id est in aula Eslheris, quæ vocata est Hadasa, id est myrtus, quasi promittens Judiéis bona per opem ejus et umbram; vide ibi dicta.

Quarto, quia Assuerus hic cap. ultimo, vers. 1G, QmtQ, agnoscit quod beneficio Dei Israelis traditum sibi suisque majoribus, et conservatum sit regnum. Hoc autem optime convenit cum voto quod Deo cceli fecit Darius Hystaspis, ul obtineret regnum Persarum, uti narratur III *Esdra* in, 43, el a Josepho, lib. XI *Antiq.* cap. iv. Hem cum edicto ejusdem Darii de templo Judæorum instaurando, libro I *Esdra* vi el III *Esdra* vi.

Quinto, quia bellum et historia Judith contigit Qoitia sub Xerxe, uti ibi ostendi in proœmio. Judith autem, cum Holofernem occidit, puella vocatur, diciturque supervixisse ad annum udatis 10S, et nullum toto tempore vire ejus, ac post mortem multis annis perturbasse Israclem, *Judith* cap. ultimo in fine. Ergo turbæ Aman de occidendis Judicis non contigere sub Artaxerxe, qui proxime Xerxi patri successit.

Sexto, id manifeste patebit ex ætate Mardochæi, capite u, vers. G. Obstare videtur, capitis ultimi, versus 4G, ubi dicitur Assuerus ortus a regibus; Darius autem fuit filius Hystaspis principis, non regis. Respondeo Ilyslaspin oriundum fuisse a regibus, uti asserit Herodotus, Justinus et alii : de quo plura cap. ultimo (1).

(1) Addi potest *srpito* : Cum hñne Artaxerxem sive Assuerum Porcarum regem fuisse pateat hic cap. ult., iis notis describitur in hac tota historia, quæ in nullum alium antecessorum regum cadunt. Dicitur enim «regnasse ab India qsque ad Æthiopiam. » Et Æthiopiam quidem primus adquisierat Cambyses; at Indiam nullus auto Darium subegerat.

Gelato, huic Assuero anni plurcs quam duodecim assignantur a Scriptura, cum Cambyses no octo quidem imperii annos impleverit, teste Herodoto.

Ao/io, Assuerus ille, eadem adhuc lestante Scriptura, *dvox, «cunctas insulas maris si'i fecit tributarias ; w

Eodem ævo, quo Esther cl Mardochæus, fluero Esdras, Nchcmlai, Daniel, Ananias, Azarias, Misad, Zorobabel, Jesus filius Josedec, Aggreus,

nt Thucydide auctoro, Darius iste insulas Phœnicum classo mibcgit, elwpis, ut refert Plato in *Almexeno*, dominatus est. Id vero nec ad Xerxis hujus Ohi tempera referri potest, qui ex Onecía fagatus ante annum regni sui duodecimum, eas insulas amiserat ; quibus post annos regni duodecim Assuerum ilium nostrum et dominati m esse el tributum imp-'ÿulasc, pturæ ugh i; ncc item ad alium posteriorum regum, quorum nullus has insulas (si parvum Clazomcnem ct Cyprum excipias) sibi subjectas habuit, ut constat ex Autalcideæ pacis formula apud Xenophontem, *Hellen*, hh. V.

iJtciino, cum Artaxerxes ille dicat, cap. xin, 2, «se universum orbern subjecisse su e ditioni, non a majoribus accepisse, n id vix alii cuiquam Persarum regum, quam Cyro et Dario convenire manifestum est. Non aulem Cyro, ergo Dario. (Ex A. Vitneo.)

Malachia», el Zacharias prophète, qui sub Dario 80 prophetasse scribunt initio prophetæ suæ. Ex Gentilibus floruerunt Pythagoras, Xenophanes et Heraclitus philosophi; Anacreon, Simonides, Æscbylos, el Euripides poetæ ; Themistocles, Miltiades, Conon, Leonidas, Aristides belli duces; apud Romanos, Junius Brutus el L. Collatinus expulso Tarquinio et regibus, primi Consules, Horatius Cocles, Mutius Scævola, Clælia virgo Vestalis, qui cum Porsena rege Hetruriæ dimicantes heroica fortitudinis Roman® facinora ediderunt. Quare sæculum hoc virorum illustrium fuit ferax, ideoque celebre et gloriosum.

Scripsere in Esther, Lyranus, Hugo, Dionysius, Serarius, Sanchez, et Franciscos, Fevardenlius qui totum hunc librum per moralia documenta explicate

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Assuerus, ad potentiæ suæ ostentationem, solemne et semestre instituit convivium. Ad illud vocat Vasthi uxorem; sed renuentem venire repudiat (i).

1. In diebus Assueri, qui regnavit ab India usque /Elhiopiam super centum viginti septem provincias; 2. quando sedit in solio regni sui, Susan civitas regni ejus exordium fuit. . Tertio igitur anno imperii sui, fecit grande convivium cunctis principibus, et pueris suis fortissimis Persarum, et Medorum inclytis, et præfeclis provinciarum coram se, 4. ut ostenderet divitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem, atque jactantiam potenti® suæ, multo tempore, centum videlicet et octoginta diebus. 5. Cumque implerentur dies convivii, invitavit omnem populum, qui inventus est in Susan, a maximo usque ad minimum : et jussit septem diebus convivium præparari in vestibulo horti et nemoris, quod regio cultu et manu consitum erat. 6. Et pendebant ex omni parte tentoria aerii coloris, et carbasini ac hyacinthini, sustentata funibus byssinis atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, et columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei et argentei, super pavimentum smaragdino et pario stratum lapide, dispositi erant : quod mira varietate pictura decorabat. 7. Bibebant autem qui invitati erant, aureis poculis, et aliis atque aliis vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, vel magnificentia regia dignum erat, abundans, et præcipuum ponebatur. 8. Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum, sed sicut rex statuerat, præponens mensis singulos de principibus suis, ut sumeret unusquisque quod vellet. 9. Vasthi quoque regina fecit convivium feminarum in palatio, ubi rex Assuerus manere consueverat. 10. Itaque die septimo, cum rex esset hilarior, et post nimiam potationem incaluisset mero, præcepit Maumam, et Bazatha, et Ilarbona, et Bagatha, et Abgatha, et Zethar, et Charchas, septem eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant, II. ut introducerent reginam Vasthi coram rege, posito super caput ejus diademate, ut ostenderet cunctis populis et principibus pulchritudinem illius : erat enim pulchra valde. 12. Quæ renuit, et ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempsit. Unde iratus rex, ei nimio furore succensus, 13. interrogavit sapientes qui ex more regio semper ei aderant, et illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac jura majorum (14. erant autem primi et proximi, Charsena, et Selhar, et Admatha, et Tharsis, et Mares, et Marsana, et Mamuchan, septem duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem regis, et primi post eum residere soliti erant), Io. Cui seqjpti® Vasthi regina subjaceret, quæ Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facci': nolisset. 16. Responditque Mamuchan, audiente rege, atque principibus : Non solum regem vel regina Vasthi, sed et omnes populos, et principes qui sunt in cunctis provinciis regis Assueri. 17. Egredietur enim sermo reginæ ad omnes mulieres, ut contemnunt viros suos, et dicant : Rex Assuerus jussit vel regina Vasthi intraret ad eum, et illa noluit. 18. Atque hoc exemplo omnes principum conjuges Persarum atque Medorum parvipendent imperia maritorum : unde regis justa est indignatio. 19. Si tibi placet, egrediatur edictum a facie

(I) Si legere velis Estheris historiam juxta seriem chronologicatn factorum, eo ordine disponenda sunt capita : cap. xi, 2. 11; cap. u, 1, 20; cap. xii, 1, 0; cap. u, 21, 23; cap. vii, 1, 7; cap. in, 14, 15; cap. iv; cap. xiii, 8, 18; cap. xiv, et ip. xv; cap. v, 1. 8; cap. v, 9, 14; cap. vi, 1, 14; cap. vii; cap. viii, 1, 13; cap. xvij cap. vii, 14, 17; cap. , cap. x, cap. xi, t. (Alluli.)

tua, cl scribatur juxta legem Persarum atque Medorum , quam praelcriri illicitum est, ut nequaquam ultra Vasthi ingrediatur ad regem , sed regnum illius altera, quæ melior est illa, accipiat. 20. Et hoc in omne (quod latissimum est), provinciarum tuarum divulgatur imperium, et cunctæ uxores tam majorum, quam minorum, deferant maritis suis honorem. 21. Placuit consilium ejus regi, et principibus; feeique rex juxta consilium Mamuchan. 22. Et misit epistolas ad universas provincias regni sui, ut quæque gens audire et legere poterat diversis linguis et litteris, esse viros principes ac majores in domibus suis, et hoc per cunctos populos divulgari.

1. In diebus Assueri. — Septuaginta *Artaxerxis*; hoc est Darii Hystaspis, uti jam dixi : Assuerus enim erat nomen commune regum Medorum (unde Darius Medus, *Daniel*, ix, 1, vocatur fdus Assueri, id est Astyagis ultimi regis Medorum) Artaxerxes vero Persarum; utrorumque autem rex erat Darius. Vide dicta l Esdræ, cap. iv. vers. 7. Adde Persice hæc tria nomina Darius, Xerxes, Artaxerxes fere idem significare. Darius enim idem est quod coercitor; Xerxes idem quod bellator, Artaxerxes idem quod magnus bellator, ait Dirli et Herodotus, lib. VI, pag. 175, licet Ilesychius in *Xe*, xii *Léxico* asserat Darius Persice idem esse quod id est prudens, sapiens.

Ven. t. — • Susan regni ejus exordium fuit. — Fuit hæc urbs regia Darii et regum Persarum, in qua Darius anno tertio regni sui in regem solemnissime coronari voluit, exhibito publico regali epulo, quod hoc capite describitur. Sita est Susan juxta dicta i Choaspcm fluvium loco amœnissimo, ita dicta a jnl liliorum feracitate et copia, teste Athæneo, lib. XII; Eustachio in *Dioniis*, et Etymologico magno: [PW Susan enim Hebraice est lilium ; inde Phœnices, Persie, alique lilium vocant Susan, vel Susanna : inde quoque dicitur unguentum Susinum, cujus præcipua materia erant lilia, uti testatur Ilesychius in voce ocú<nw, et Plinius, lib. III, cap. i; licet Slephanus, lib. *De urbibus*, Susan dictam putclacopia fontium, qui Persice vocantur Susan. Simili modo a floribus varia nominata sunt urbes; Rhodus a rosa : enim estrosa, Florentia a floribus.

Snsan Porro Susan primus condidit Memnon Tironi iili xo. fihus, ait Herodotus, Ælianus, Strabo et Cassiodorus; unde Memnonea est cognominata : auxit vero eam novisque palatiis illustravit, ac regia sede decoravit Darius Hystaspis, teste Æliano. Sunt qui Susan putent esse Tauris, quæ hodie Sophi regis Persarum est Regia. Porro reges Persarum, ait Xenophon, lib. VII, *Cyrop.* hyemem Babylone transigunt, quæ regio calidissima est; ver Susis, æstatem Ecbatanis, et ideo, inquit, neque hyemem sentiunt, neque æstatem; sed perpetuo illis cælum vernat et tempus. Ælianus vero et Athenæus, lib. XII, cap. in, aiunt reges Persarum hyemem agere in Susis, æstatem in Ecbatanis.

3. Tertio igitur anno imperii sui fecit grande

convivium. — Fabulatur hic Chaldæus Assuerum voluisse sedere in solio Salomonis, quod Nabuchodonosor e Jerusalem transtulerat in Babylonem, et Cyrus e Babylone in Persidem, cumque solium non caperet Darium, cum jussisse aliud simile fabricari, atque m co formando artifices per biennium laborasse ; ideoque tertio anno in eo sedisse Darium, ac hoc convivium instruxisse. Putant nonnulli Darium hoc epulum apparasse, ut eo diem suum natalem publica gratulatione celebraret. Hoc enim moris fuisse Persis docet Athenæus, lib. IV, cap. vi, et Plato, in *Alcibiade*.

Et Medorum inclytis. — Hebraice *Parthenim*, quod aliqui vertunt *paratimi*, quasi hi iidem sint qui quinoct, apud Xenophontem; scilicet qui pari habentur honore et conditione, y. d. Principes æquales. Verius est Parthenim non esse Græcum, sed Persicum Satraparum nomen.

5. Quod regio cultu et manu consitum erat. — Nam Cicero, lib. *De Senectute*, testatur Cyrium regem Persarum sua manu agros et hortos excoluisse. Ait enim: «Cum autem admiraretur Lysander et proceritatem arborum, et directos iu quincuncem ordines, et humum subactam atque puram, et suavitatem odorum, qui afflarenture floribus : tum eum dixisse mirari se in eo diligentiam, sed etiam solertiam ejus a quo essent illa dimensa atque descripta; et ei Cyrium respondisse : Atqui ego ista sum dimensus; mei sunt ordines, mea descriptio, inulto etiam istarum arborum mea manu sunt sato. »

6. Et pendebant ex omni parte tentoria vers.e. aerii (ita legendum, non « ærei, » vel « aurei ») COLORIS AC CARBASINI ET HYACINTHINI. — Per tentoria accipe tapetes, et aulæa ad palos et arbores in horto suspensa, tum ad ornatum, tum ut convivas a sole, imbre, et vento protegerent. Erant hæc «coloris aerii, id est, candidi, ut habent Hebræus, Pagninus et Vatablus. Aer enim pelucidus et luce splendidus apparet candidus.

Et carbasini, Hebraice DSHD *carpas*, id est viridis. l'nde multi legendum hic censent *carpasm* (ul littera b in aflinem p commutata sit, ut sxpe fit) uti habent Septuaginta, hoc est viridis. Hic enim color mire oculos recreat. Ita Hebræi, Serarius, Sanchez, Pagninus, Vatablus, Marinus et alii. Nonnulli ex vocis similitudine suspicantur carbasinum esse coccinum, quod vulgo carinosi-

num vocant. Hebræum enim *carpas*, id est carbasinum, sire carpasinum, hoc loco tantum reperiuntur : unde genuina ejus significatio ignoratur. Verum priori expositioni, quod scilicet color carpasinus sit viridis, favet, quod Arabes etiam apium hortense (petroselinum) quod summe est viride, vocant *Corf's*, quod per crasin idem est cum -Hebræo *Carpas*, uti ex Aben-Esra scribit Mallhiolus in *Dioscor.* lib. III, cap. Lxix. Hinc et Petroselinum dictum est, quasi petrarum «Afre*, hoc est apium : nam inter petras melius nascitur, teste Plinio, lib. XX, cap. xu. Alius ergo est color carpasinus, scilicet viridis; alius carbasinus proprie dictus; hic enim est candidus, ita appellatus a carbasso, quod est linum miræ tenuitatis, ideoque candicans, teste Plinio, lib. XIX, cap. i. Est et *carphos* herba, quæ alio nominæ *buceras*, a similitudine cornuum bovis dicitur, de qua Plinius, lib. XXIV, cap. xix, quæ pariter est viridis.

AccnM- Ebraice *argenteis*. Sic et Septuaginta et Chaldæi.

toī «te- Lectuli quoque aurei et argentei. — Nota priscos primo usos sellis, et assedis ad mensam (uli modo assidemus), ut patet ex *Gen.* xlii, versu 33, et ex Philone libro *De vita Joseph*, et Athenæo, libro primo. Unde apud Homerum in *Odyssea* passim convivæ dicuntur assidere mensæ. Postea tamen Judæi, Persæ, Græci, domani, et omnes fere gentes usæ sunt accubitu in cama et prandio, ut non tam sedentes, quam jacentes in lectulis mollius cenarent, ac sumpto cibo in iisdem quiescerent, vel etiam dormitarent : fatigatum enim ex labore corpus magis reficitur et quiescit jacendo quam sedendo. Accubitus autem hæc erat forma. Accumbebant convivæ reclinata supra parte corporis in cubitum sinistrum, infera vero in longum porrecta et jacente in lecto, capite leviter erecto, dorso a pulvillis modice suffulto. In singulis autem lectulis accumbebant terni aut quaterni hac ratione, ut ejus qui supremo loco accumberet pedes juxta secundo loco accumbentem porrigeremur, et secundi pedes juxta tertio accumbentem, et ita deinceps. Hursum ejus qui secundo accumbebat occiput ad umbilicum aut pectus primo accumbentis obversum erat; ac eodem modo cæteri deinceps accumbebant. Hinc intelleximus quomodo S. Joannes in ultima cama Christi, in ejus pectore, quasi in sinu recubuerit; et quomodo sancta Magdalena Christi ad mensam accumbentis pedes retro, sive post eum stans lavare potuerit. Hinc denique patet quid significet triclinium, scilicet locum refectionis, in quo communiter terni circa mensam erant lecti. Hinc pariter lectuli hi mensales vocati sunt thori, stibadia, thoralis, accubitalia, quæ passim obvia sunt apud Ciceronem, Plinium, Athenæum, Senecam, Virgilium et alios. Vide Ciaconium, Fulgentium, Ursinum et alios in Triclinio.

Super cammemum : — in pavimento ergo humi prandebant et comabant Persæ, moro Orientalium, æquo ac fecit Judith, cap. xn, vers. 10, ut patet ex Græco. Nec enim alterius inensæ hic ulla fit mentio.

Pario, — id est, candido marmore ex insula Paro, quod cæteris præslantius est et pretiosius.

Pictura, — ex lapidum varietate, opere quasi musivo intexta et contexta consurgens. Lapidici hi Hebraice vocantur *dar* et *socharct*; quinam h fuerint, ignoratur.

7. Biberant autem qui invitati erant aurei poculis; et aliis atque aliis vasis cibi interebamur. — Prisci Persæ sub Cyro et ante Cyrum in cibo et potu admodum fuere frugales; atque, ut ait Xenophon, libro I *Cyropædiæ*, habebant « pro cibo panein, pro obsonio nasturtium, pro potu aquam fluminis. » Unde Cicero, *Tuscul.* I : « Persarum victus, ait, a Xenophonte exponitur, quos negat ad panem adhibere quicquam præter nasturtium. » Hinc duri fortesque evasere ad labores et bella, quibus regnum et monarchiam obtinuerunt, quam invalescente gulact luxu perdidierunt. De priscorum Persarum temperantia et posteriorum luxu, vide Xenophontem, lib. VIII; Stobæum, *serm.* 42 et 44; Herodotum, lib. IX; Athenæum, lib. IV.

Certe in Saturnaliis Macrobius ait mensam priscorum fuisse sacram, ac veteres primum numinis meminisse, deinde bene precatos convivis, ac post precationem dapibus cum modestia usos. Scriniis apud Stobæum ait reges Persarum ante cibum de modestia disputasse, otante polum de temperantia. Quin et Augustum trinis tantum ferculis exhibuisse convivias, testis est Suetonius in ejus Vita, cap. xiv : a Convivia nunquam, inquit, et serius inibat et maturius relinquebat, P1- eura convivæ et comare inciperent, priusquam ille discumberet, et permanerent digresso eo. Cænam ternis ferculis; aut, cum abundantissime senis præbebat, ut non nimio sumptu, ita summa comitate. Nam et ad communionem sermonis tacentes, vel submissim fabulantes provocabat, et aut acroamata, et histriones, aut etiam triviales ex circo ludos interponebat, ac frequentissime aretalogos, id est, placide loquentes. Servius, in lib. I. *Æneid.*, ait priscos duobus tantum ferculis usos.

Adde : Veteres in mensa sapientes et serios miscebant sermones, ut patet ex Athenæo de comis sapientium; erant ergo sobrii, ac cavebant ne ebrii delirum quid dicerent. Unde M. Varro numerum convivarum hac lege definit : « Ul neque minor, quam gratiarum sit, neque quam musarum numerosior, » ait Macrobius, lib. I *Satur.*, cap. iv. Gratiæ autem sunt tres, Musti vero sunt 9. Idem Macrobius, lib. VII : « Sic, ait, apud mensam philosophandum est ut crateri liquoris ad lætitiā nati (vini) adhibeantur, non modo Nympharum, sed Musarum quoque admixtione tem-

perios, cto., cum non minus quam dulcedo vini, hilarent verba convivium. »

8. Nec erat qui nolentes cogeret ad didendum. — Non enim amici, sed inimici et hostis csl cogere ad bibendum, etiam supra et contra naturam, quod nuli® Lesti® faciunt. Xenophon, lib. VIIH Oyropcedfæ, ail apud veteres Persas lege cautum fuisse ne amphoric ad convivia importarentur, quod existimarent minus tam corpora, quam mentes debilitari, si quis non nimium hauriat. Nunc vero has non importari, restat id quidem, sed tantum bibunt, ul non importent, sed ipsi vino sepulli exportentur, eo quod ipsi recto corpore consistere el exire nequeant. Sic etiam hodie apud nonnullos prisca temperantia in plus-qu im porcinam ingluviem abiit. Vide F< varden-tium hic. Salica lex, teste B. Rhenano, lib. II Rerum *Germanicarum*, fuit : a Nemo militi® socium suum, aut quemlibet alium ad potandum invitato. » Qui enim cogit, tyrannus est. Tyrannicum enim est illud, quod e Graecorum pergnecationibus citat Tullius, *Tusculanor.* V : « Aut bibat, aut abeat. » Tyrannus fuit Alexander Magnus qui, « meracum audacter propinans, etiam alios coegit, » ail Athenæus, lib. II. Tyrannus fuit Helio-gabalus Imperator, qui, ut ait Lampridius : a Præfectum urbicum sæpe post cœnam ad potandum vocabat, adhibitis et Præfectis prælorio, ita ut, si recusarent, magistri eos cogerent. » Certe Empedocles convivio præfectus, cum convivas ad bibendum cogeret, postridie reus fuit in iudicio. Cogere enim csl libertatem convivæ adimere, vim injicere, naturam corrumpere, sanitatem lædere, ut non Deo, sed Baccho stomachos et mentes suas immolare et mactaro videantur. Sapienter Anadjarais apud Laertium quatuor pocula sive haus-tus assignans, ita eos distinguit. *Primum*, ait, quod bibitur perlinet ad restinguendam sitim, *secundum* ad hilaritatem, *tertium* ad voluptatem, *quartum* ad insaniam.

nüxro Porro S. Augustinus et Ambrosius graviter taxant eos qui cogunt convivas bibere ad sanitatem Li d X principis, vel amici, et ul ait S. Augustinus serm. pre.Ty- ~I! *De Temp.* : « Per inimicam amicitiam, adju-ruoicom rare homines non erubescunt, ut potum amplius cst accipiant quam oportet. Qui enim alterum cogit, ul se plus quam opus est bibendo inebriet, minus malum ei crat, si carnem ejus vulneraret gladio, quam animam ejus per ebrietatem necaret. Certa bibendi lego contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimino. » Et serm. 232: « Excusatio falsa objicitur; persona potens me coegit, ut amplius bibam. » Et hortatur ne obtemperent, martyres potius fiant, neque ad virorum, Angelorum, aut reliquorum sanctorum nomina bibendum monet.

Audi S. Ambrosium, lib. *De Elia et jejuni*o, cap. vu : « Quid obtestationes potentium loquar? quid memorem sacramenta, qu® violari nefas arbitrantur? Bibamus, inquiunt, pro salute Imperato-

rum ; et qui non biberit, sit reus in devotione : videtur enim non amare Imperatorem qui pro salute ejus non biberit O pi® devqtiouis obsequium ! bibamus pro salute exercituum, pro comitum virtute, pro filiorum. Et hæc vota ad Deum pertinere judicant, sicut illi qui calices ad sepulcra martyrum deferunt, atque illic ad vesperam bibunt, atque aliter se exaudiri posse non credunt O stultitiam hominum, qui ebrietatem sacrificium putant; qui existimant illos ebrietate placari, qui jejuni

passiones sustinere didicerunt! » An non insania est ita ad alterius sanitatem bibere, ul propriam lædas el perdas? An non calicum remiges el belluones sunt, qui ventrem dapibus vinoque saburrant quasi porci, imo plus-quam porci? Nec enim porcus, quantumvis gulosus, plus comedit quam ut famem, plus bibit quam ul sitim saliet ; neque ullis fustibus aut gladiis ut id faciat, adigi se sinit.

REPONENS MENSIS SINGULOS DE PRINCIPIBUS SUIS, UT ACCIPERET UNUSQUISQUE QUOD VELLE. — Inter hos principes fuit Zorobabel, filius Salatine], filii Jechoniæ regis Juda, qui cum sociis suis Hebræis regii corporis custodibus eral ex intimis aulicis Darii, ao post convivium disputans cum eis de fortissimo palmam retulit. Cum enim primus diceret : a Forte est vinum, » secundus : « Fortior est rex, » tertius Zorobabel dixit: a Fortiores sunt mulieres, super omnia autem vincit veritas. » Quocirca Darius annuens illi ait : a Pete quod vis, el tibi dabo, » tum Zorobabel : a Memor esto, inquit, voti tui quod vovisti (edificare Jerusalem in die qua regnum accepisti, et omnia vasa quæ accepta sunt ex Jerusalem remittere. Et tu vovisti (edificare templum quod incenderunt Idumæi, quando exterminata est Judæa a Chaldæis. Hoc est quod postulo, ut facias votum quod vovisti Regi cœli ex ore tuo. » Quare, cum osculatus esset illum Darius, votum implevit, et templum instauravit, ac vasa cum muneribus in Jerusalem remisit, uti fuse narratur III Esdra cap. in et iv.

Allegorico hoc Assuari convivium ad litteram fuit vanum van® voluptatis et glori® aucupium, mou- sed mystice magnum S. Eucharistia? simulacrum. Primo enim Assuerus rex et monarchi repræsentat Christum Regem regum, et Dominum dominantium. Undo « Assuerus » Hebraice et Chaldaice idem est quod *magnum caput*, magnus rex, el princeps. Addit Lyranus : a Assuerus interpretatur beatus; Christus autem non solum beatus est, sedet sanctorum béatitude. » Glossa veroinlinearis: « Assuerus, inquit, Christum Dominum ostendit nomine et dignitate : interpretatur enim ostium. Christus autem dicit : Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur. » *Secundo*, Xsuerus hoc convivium celebravit in regia sua Susan, qu® vox Hebraice significat lilium, puritatis et virginitatis symbolum. Sic Christus in Susan, id est in Ecclesia, quæ liliis castorum et virginum floret, instituit Eucharistiam, qu® proinde a cas-

ÜS *ct* omni labe puris purissime suscipienda est; itaque suscepta puritatem et castitatem valde adauget. Ipsa enim est « frumentum electorum , et vinum germinans virgines, » Z/irA. u, 17. Hinc Ecclesia vino hoc non ebria, sed sobria hilarescit et exultât, aitque : « Sicut lælantium omnium habitatio est in te, » *Psalm*, lxxxvi, 7. » El transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, in voce exaltationis et confessionis, sonus epulantis, » *Psalm*, xli, 4. a Et justi exultent el delectentur in lætitia. » *Psalm*, lxyii, 4. *Tertio*, Assucrus hoc convivium celebravit septem diebus, id est, toto tempore hujus vitæ, quod septem diebus agitur, ait Glossa interlinearis iuxta illud Christi, *Matth*, xxvin, vers. ult. : a Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. » lia Lyranus. *Quarto*, ob magnitudinem convivii. « Fecit, inquit, grande convivium. » Quid grandius Eucharistica mensa, « Cœna magna, d per excellentiam ? Unde Glossa ordinaria: « Hujus, inquit, convivii historia pompam historiarum, et luxum Regis ostendit; sed Christi spirituales delicias, quas unicuique dispensat, allegorico significat. »

Quinto, Assucrus non tantum principes, sed et totum populum a minimo usque ad maximum invitavit : sic Christus ad Eucharistiam invitat omnes tam pauperes, quam divites; tam feminas, quam viros; tam senes, quam juvenes. *Sexto*, ob convivii magnificentiam; nam Lyranus el Glossa asserunt per hortum, in quo fit, significari Ecclesiam quæ est hortus conclusus, nullis consitus arboribus, et fructiferis per sanciam vitam, et aromaticis per bonam famam. Per tentoria superne obumbrantia, et columnas inferne sustentantes, indicari Sanctorum suffragia, el divina præsidia quibus, qui ad hanc mensam accedunt, defenduntur. Per multiplices velaminum et funium colores, candidos, purpureos, hyacinthinos, intelligi virgines, martyres, doctores, qui hujus convivii dapibus saginantur. Per lectulos etiam aureos et argenteos, in quibus convivantes recumbebant, tranquillas et pacatas exprimi conscientias, quas habere debent, qui hoc divino pabulo perfruuntur. Per geminas et picturas, quæ mira varietate decorabant pavementum, insinuari virtutes et reliqua dona spiritualia, quibus rite communicantium mentes picturantur. *Septimo*, ob cibi et potus suavitatem et delicias: a Vnum, inquit Scriptura, ul magnificentia regia dignum erat, el præcipuum apponebatur. » In Eucharistia vero Christus ut cibus apponitur, in quo quasi in manna haurimus omne Angelorum delectamentum, et omnem spiritus suavitatem, juxta illud : a Panem coeli dedit eis; et panem Angelorum manducavit homo, » *Psal*. lxxvii, 24 el 23.

9. VASTHI QUOQUE REGINA FECIT CONVIVIIUM FBMI-IUKUM. — Hinc apposite Hebraice *Vasthi* idem est quod et *potatio*, vii et *stamen*; fila enim et stamina sunt upera lemmarum. Pro *Vasthi* Græce est

Asti; Josephus *Scosti*, indeque composita sunt nomina Persica Aslaspes et Hystaspes. Unde nonnulli cum Serario suspicantur hanc Vasthi fuisse filiam Hystaspis, ac sororem Darii mariti sui. Favet Clesius asserens fratrem Assueri fuisse Oudiaspen, quod nomen alludit ad Vasthi : quasi hæc Oudiaspis fuerit soror. Persæ enim sorores ducebant in uxores, ut docet Herodotus in *Cambyse*, Curtius, lib. Vili, Plinius, lib. XXXVI, cap. vin. Alii putant Vasthi fuisse filiam Cyri; hanc enim uxorem duxisse Darium ad confirmandum sibi regnum Persarum docet Justinus, lib. I, et Herodotus, lib. IH, qui eam vocat Artystonam, quod nomen alludit ad Vasthi.

10. Cum rex esset hilarior, et post nimiam potationem incaluisset mero. — Leges Persarum mittebant regi Persarum semel in anno, scilicet in festo Solis, quem Persæ colebant ut Deum, inebriari; verum quod semel permiserat lex, sæpius pro suo imperio usurpare poterat rex.

Maumam, — Græce est *Aman*, licet Hebræi Aman putent fuisse Mamuchan, de quo vers. 14.

11. Ut INTRODUCERENT REGINAM VASTHI, etc. UT Ven. It. OSTENDERET CUNCTIS POPULIS ET PRINCIPIBUS PULCHRITUDINEM illius. — Jussit hoc Assucrus partim ex temulentia, partim ex libidine; quare incauta, imprudens, superba, inhonesta, et inverecunda fuit hæc ejus jussio, cui proinde Vasthi non tenebatur obedire pudoris et castitatis causa, ne sua forma principum jam mero æstuantium oculos, animosque in sui concupiscentiam illiceret, uti Candaules rex Sardorum illexit Gygem amicum suum in amorem uxoris suæ, ostendens ei illam nudam : quocirca Gyges, per anulum magicum faciens se invisibilem, occidit Candaulem, et uxorem ejus sibi adseivit, ut narrat Herodotus, lib. I. Fabulantur Rabbini Vasthi pari modo ab Assuero jussam prodire nudam in convivium. Addunt ex Balthasare de quo *Danielis* cap. v, natam ipsam, quæ tyrannide importunissima, servas Hebreas die Sabbati laborare cogeret nudasquo obambulare, hancque causam esse cur ejecta nuda sit, dieque Sabbati, qui septimus etiam vocatur, male perierit. Sed apage obscenitas ista obscenorum Rabbiorum.

Erat enim pulchra valde. — Persicæ mulieres cœleras pulchritudine superabant. Unde Alexander Magnus noluit videre Darii jam ase resi uxorem el filias, dicens a Persicas feminas esse oculorum dolores, » ait Plutarchus el Curtius : a In Perside feminarum pulchritudo excellit, » ait Ammianus, lib. LXXIII.

Quæ renuit, et ad regis imperium, etc. venire contempsit. — Videtur ergo peccasse superbia, inobedientia et mariti contemptu, quem si demas, honeste ipsa et pudice mariti temulenti inhonestam et impudicam sui coram principibus ostentationem detrectavit; preserlim quia, ut ait Josephus, lib. XI, cap. vi, a Voluit ipsa Persarum leges custodire, quæ ab alienis uxores videri pro-

bibebant. » Quare Macrobius, lib. Vil, cap. i, ait a Parthis non conjuges, sed concubinas duntaxat in convivia induci solitas. Idem tradit S. Ambrosius, lib. *De Eha*, cap. xv. Et PaHhopersæ a feminis non convivia tantum, sed et virorum conspectum interdicunt. » Unde Severus Sulpitius de Vasthi : « Stulto, ait, rege consultior, pudens virorum oculis spectaculum corporis præbere jussa abnuit ; » lauto ipso laudabilior, quanto in legum pudorisque constantia perseseianlior ; nam, ut prudenter monet S. Hieronymus, epist. *ad Furiam* : « Non /Etbnci ignes, non Vulcania tellus, non Vesuvius et Olympus tantis ardoribus æstuant. ut juveniles mcdullæ vino plente, dapi-bus inflammatis. » Et Tertullianus, De jejun. *ad-versus Psychicos*, cap. i: Monstrum scilicet haberetur libido sine gula; cum luce duo tam unita atque concreta sint, ut si disjungi omnino potuissent, ipsi prius veniri pudenda non adhaerent. Denique Plutarchum in Artaxerxe asserit apud Persas fuisse capitale reginæ, aut regiæ alicujus concubinas lexicam proprius accedere, ipsamque videre. Recte ergo ex lege naluræ, æque ac positiva Persarum, Vasthi noluit suam speciem ostentare convivis temulentis.

Ulinam Vasthi imitentur feminæ Christian®, quæ suapi formam palam ostentant, imo fucant, ut juvenes insui amorem illiciunt ! itaque eorum corpora et animas lenocinantur cum ælerno tam sui, quam ipsorum exilio : a Nam oculi sunl in amore duces. » Et formosa iUicique femina nihil illecebrosius.

UNDE IRATUS HEX, ET NIMIO FURORE SUCCENSUS, — protulit contra Vasthi iracundam et iniquam repudii sententiam, quæ sequitur. Nam vir a omnis vinolentus est ira inferior el mentis vacuus, » ait Sophocles *apud Stobæum* serm. 18.

v<n. u. -14. Septem uuces Persarum, atque Medorum, qui viderant faciem Rulft, — hoc est, erant inlimi et consiliarii, et familiarissimi regi. Nam,ut ait Justinus, lib. 1 in fine : « Apud Persas persona regis sub specie majestatis occultitur; v unde cap. vu, vers 8, Aman, qui in regis indignationem incidet, faciem operuerunt, quasi indigni qui videret

regem, quem adeo offenderat. Simibxn fastum usurparunt nonnulli reges, ac hodie usurpant reges Siriarum. Idipsum Persæ a Medus aeque ac regnum acceperunt. Nam deDejoce, rego Medorum, ait Herodotus, lib. I, pag. 21 : • Cavet, ut nec conspici regem a quopiam fas esset? Nam ut ait Valerius Maximus,lib. II,cap. vu: «Quidquid in excelso fastigio positum est, humili et trita consuetudine, quo sit venerabilius, vacuum esse convenit. »

19. ÜT NEQUAQUAM Vâ STRI ULTRA I5GREDIATLR,etC., regnum (ieginæ titulum, dignitatem et magnificentiam) ILLIUS ALTERA , QUA MELIOR LST ILLA, ACCIPIAT. — Plutarchus in Artaxerxe agens de Persis : « Sunl barbari, ait, maxime zelotypi, et in uxores feri. » In hunc locum commentons Lutherus, omnes pudoris leges, limitesque excussit, docens quod, si uxor ad opus conjugale sit difficilior, vocetur ancilla, eique dicatur a marito : « Si nolis tu, vult alia; si non vult uxor, veniat ancilla. » Dignum tali patella operculum ; dignum tali propheta Priapi oraculum.

Sanius S. Hieronymus, epist. *ad Rusticum* : « Philosophi hujus sæculi, inquit, solent amorem veterem amore novo quasi clavum clavo expellere. Quod el Assuero rege septem principes fecere Persarum, ut Vasthi reginæ desiderium, aliarum puellarum amore compescerent. Illi vitium vitio, peccatum peccato meditantur; nos amore virtutum vitia superemus. Declina, ait, a malo, el fac bonum. Quadre pacem et persequere eam. Nisi oderimus malum, bonum amare non possumus.»

Tropologice. Vide hic ut convivium Assueri in mœrorcm desinat, et extrema gaudii luctus occupet , ac rex Vasthi reginam conjugemque suam pulcherrimam abdicet et repudiet, a Sic fluvii, inquit dia, in alveo suo dulces sunt; cum tamen ad mare decurrunt, fiunt amari.» Vide Chrysostomum, hom. G in epist. *ad llebr. in Morali*. Sic primorum conviviorum et deliciarum poslr.dianus est dies doloris et pœnilenüæ.

22. Esse viros principes, — g. <l. viros, sive ma- v<n. ja ritos in domibus suis debere esse principes, ac dominari suis uxoribus, liliis el famulis.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Assucrus repudiat Vasthi, ac pro ca reginam sibi adsciscit Esther, per quam Mardocheus Assuero revelat conjurationem duorum Palatinorum contra regem, quos Assueras crucifigit, et Mardochcei fidem in Annates referri jubet.

i. Ilis ita gestis, postquam regis Assueri indignatio deferbuerat, recordatus est Vasthi el quæ fecisset, vel quæ passa esset; 2. dixeninlque pueri regis, ac ministri ejus : Quæranlur regi pueilæ virgines ac speciose, 3. et initiantur qui considerent per universas provincias

puellas speciosa et virgines, et adducant eas ad civitatem Susan, et tradant eas in domum feminarum sub manu Egei eunuchi, qui est præpositus el custos mulierum regiarum : el accipiant mundum muliebrem, et cætera ad usus necessaria. 4. Et quæcumque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi : et ita ut suggesserant, jussit fieri. 5. Erat vir Judæus in Susan civitate, vocabulo Mardocheus, filius Jair, filii Seimei, filii Cis, de stirpe .lemini, G. qui translatus fuerat de Jerusalem eo tempore, quo Jechoniam regem Juda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat, 7. qui fuit nutritius filiæ fratris sui Edissæ, quæ allero nomine vocabatur Esther, et utrumque parentem amiserat : pulchra nimis, et decora facie. Morluisque patre ejus ac maire, .Mardocheus sibi eam adoptavit in filiam. 8. Cumque percrebuisset regis imperium, et juxta mandatum illius mulke pulchra) virgines adducerentur Susan, el Egeo traderentur eunuchis, Esther quoque inter cæleras ; mel- las ei tradita est, ul servaretur in numero feminarum. 9. Quæ placuit ei et invenit gratiam in conspectu illius. Et præcepit eunuchis, ul acceleraret mundum muliebrem, el traderet ei partes suas, el septem puellas speciosissimas de domo regis, el tam ipsam, quam pedissequa[^] ejus ornaret atque excoleret. 10. Quæ noluit indicare ei populum et patriam suam : Mardocheus enim præeeperat ei ut de hac re omnino reticeret; 11. qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus, in qua electæ virgines servabantur, curam agens salutis Esther, el scire volens quid ei accideret. 12. Cum autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus quæ ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimus vertebatur; ita duntaxat ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, et aliis sex quibusdam pigmentis el aromatibus uterentur. 13. Ingredientesque ad regem, quidquid postulassent ad ornatum perlinens, accipiebant, et ut eis placuerat, composita) de triclinio feminarum ad regis cubiculum transibant. 14. El quæ intraverat vespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas ædes deducebatur, quæ sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis præsidebat : nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, et eam venire jussisset ex nomine. 15. Evoluto autem tempore per ordinem, instabat dies quo Esther filia Abihail fratris Mardochei, quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quæ non quæsivit muliebrem cultum, sed quæcumque voluit Egeus eunuchus custos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, el incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa el amabilis videbatur. 16. Ducta^{^sl} itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocalur Thcbelh, septimo anno regni ejus. 17. Et adamavit eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam et misericordiam coram eo super omnes mulieres, et posuit diadema regni in capite ejus, fecitque eam regnare in loco Vasthi. 18. Et jussit convivium præparari permagnificum cunctis principibus , el servis suis, pro conjunctione et nuptiis Esther. Et dedit requiem universis provinciis, ac dona largitus est juxta magnificentiam principalem. 19. Cumque secundo quærerentur virgines et congregarentur, Mardocheus manebat ad januam regis : 20. nec dum prodiderat Esther patriam el populum suum, juxta mandatum ejus. Quidquid enim ille præcipiebat, observabat Esther : et ila cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo eam parvulam nutrebat. 21. Eo igitur tempore quo Mardocheus ad regis januam morabatur, irati sunt Bagathan et Thures duo eunuchi regis, qui janitores erant, el in primo palatii limine præsidebant, volucruntque insurgere in regem, et occidere eum. 22. Quod Mardocheum non latuit, statimque nuntiavit regio® Esther; el illa regi, ex nomine Mardochei, qui ad se rem detulerat. 23. Quæsitum est, el inventum : el appensus est ulerque eorum in patibulo. Mandatumque est historiis, el annalibus traditum coram rege.

Vati. 1 Ricordatus est (ita Hebræus, Septuaginta, « recordata est, » scilicet Vasthi) Vasthi, — quod Chaldæus, Rotami. Male ergo nonnulli legunt : scilicet eam adeo speciosam et dilectam repudias-

Fot. Undo sublit animum regis dolor et mantilia, tam sui, quum Vasthi quam deamabat, causa : quoin mœroremut abstergant regis ministri, suggerunt ei ut uxorem speciosiore[m] q̄uari curet per universum regnum , ne decretum repudii revocet; itaque aliquid de regiaconslantia et auctoritate deperdat, nimirum sicut clavus clavo truditur, sic amor amore pellitur.

Quæ. passa esset, — id est ut Hebræus guæ *sententia in cam lata esset*, nimirum repudii et privationis regni.

Veri. 3 3. Egei eunucui. — T^h « Egei » alludit ad *Vagao*, sive *Bagous*, q̄tiod Persice significat eunuchum. Vide dicta *Judith* xii, 10. Porro eunuchi olim crani intimi regi cl principes aulæ, qui videbant faciem regis, illique crani familiarissimi, ut patet cap. i, vers. 10, ubi Chaldæus pro *eunuchis* vertit tōfrapos.

Ven. 5. 5. Erat vir Judxus in Susan civitate, vocabulo *Mardocuxus*. — Licet enim Mardocheus cum Zorobabel el Jesu Pontifice sub Cyro c Babylone rediisset in Jerusalem, imo unus c primoribus et ducibus redeuntium fuisset, ut palet lib. I *Esdra* cap. n, vers. 2; tamen ipse mox e Jerusalem rediil in Susan, eo quod cssel « vir magnus, et inter primos aulæ regiæ, » ul dicitur cap. xi, vers. 4. Erat enim « ad januam regis, » quasi ejus ostiarius, cubicularius, cl corporis regii custos. Ostiarios enim regiæ fuisse regis custodes testatur Xenophon el Herodotus. Unde Josephus Ben Corion ait Mardocheum unum fuisse e tribus *Parthenim*, id est aulæ principibus cl palatinis, de quibus vers. 3. Sic Daniel ob suam probitatem et prophetiam a Nabuchodonosor præpositus fuit toti Babyloni, *Daniel*. n, 48. Et Tobias, licci Hebræus et captivus, ob suam fidelitatem fuit œconomus Salmanasar, *Tobiæ* cap. i, ita virtus extulit priscos Judæos, alias gentilibus invisos.

MiMo- Porro « Mardocheus,» Hebraice idem est quod
chmiy- *Mardachat*) id est *myfrha*, vel *amaritudo contritio-*
BLD' *nis*, vel *myrrha contrita*, vel *docens contritiōnem*,vc\ *myrrha purissima*. Ita Serarius. Item *myrrha contritionum mearum*, vel *paupertatum mearum*, vel *pauperum meorum* (*dachenim* cst pauper) vel *myrrha puritatum mearum*, aut *justorum meorum*; *dacha* enim Syriace cst mundare, purificare, justificare. Hæc omnia habet Pagninus in *Nom.Hcbr.* omniaquo apte competunt .Mardocheo qui, cum Ilebrœis per Aman destinatus ad necem, amara passus cst; sed per Esther omne fol in mei, amaritudo in dulcedinem; mœslitia in lælitiam conversa est.

Mardocheus filius Jair, filii Simii, filii Cis, de stirpe Jemini, — id est de tribu Benjamin, ait Chaldæus, Septuaginta cl Josephus. Nam Jemini luit vir nobilis ex hao tribu; vel certe *Benjamin* Tribas Pcr uphœresùn rw *Ben* idem est quod *Jamin*, vel l rcçiiſ *Jemini*. Hinc colligimus Mardocheum et Iwthur oriundos fuisse ex Benjamin, et de stirpe regia Saulis; idque asserii Josephus, Serarius et alii. Cis enim fuit pater Saulis, hic Jonalhæ et Miphiboselh, ex quo descendere videtur Mardocheus

ct Esther. Mullæ cnim generationes intermedi» snblicentur hic, æque ac alibi. Addit Chaldæus : a Mardocheus erat vir pius, et orans ante Deum suum pro populo suo. » Quam id verum sit patebit ex decursu historias. Hinc patet Esther ftüsse filiam Cis, pro quo Herodotus, lib. III, habet, filia Cyri, quia ipse non norat Cis, sed Cyrum; putabatque Esther esse Persianam, non Judæam, Esther enim, sive Hadasa, videtur esse Atossa Herodoti.

6. Qui translatus fuerat de Jerusalem eo ten- Vr^s pore, quo Jechonias rege» Juda Nabychodovosor rex Badvlonis transtulerat — in Babylonem, IV *licgum* cap. ultimo. To « qui > Rnpertus, lib. VIII, cap. v, Cajetanus, Scaliger et Serarius referunt ad a Cis, » quasi hic cum Jechonia translatus sil, non vero Mardocheus; sic enim, inquiunt, ipse vixisset ducentos circiter annos, quod illo ævo erat insolitum. Verum « < qui u referre ad « Mardoche'i um, » non ad « Cis,» liquet; tum quia hoc sermonis nexus, et plana constructio, quæ tota est de Mardocheo, exigit'; tum quia Mardocheum eum Jechonia translatum esse diserte dicitur, capite xi, versu 4; ex quo liquet ipsum in sua persona, non in suo patre, vel avo (uti nonnulli explicant) fuisse translatum. Inde colligo et concludo historiam hanc contigisse, non sub Artaxerxe Longimano, ut multi volunt,multo minus sub Artaxerxe Mnemone; quia tamdiu vivere non potuit Mardocheus : quod cnim Scaliger ait eum vixisse ducentos annos, alii 165, alii 190, incredibile videtur, ct confutatur ex eo quod Esther, quæ erat Mardochei neptis ex fratre, vers. 8, vocetur puella, id est juvencula. Erat cnim ipsa sine dubio in ælate florenti, cum, ob formam cæteris virginibus prælala, conjux data est Assuero; quomodo enim rex anum rugosam ct deformem appetiisset, vel admisisset in uxorem? Quare Mardocheus patruus Esther non potuit tunc esse centum annorum. Concludo ergo et assero historiam hanc contigisse sub Dario Hystaspis, illumque fuisse Assucrum maritum Esther, uti ostendi iu Proœmio, cujus ætatem et annos sic subduco el calculo; Mardocheus,cum Jechonia translatus in Babylonem. erat puer circiter triennis. Adde 70 «† ««« annos capti vitalis Babylonie®, deinde lres annos Cyri, sex Cambysis, et lres Darii Hystaspis (tertio enim regni anno duxit E^lherem. ut patet cap. i, vers. 3), conflabis annos vitæ et ætatis Mardochei 85. Ita ut Esther a fratre juniore Mardochei genita fuerit 30 circiter annorum, quæ ætas est juventutis lloridæ, aplæque conjugio. Hinc liquet unum eundemque fuisse Mardocheum (non duos, ul vult Serarius et alii), qui cum Esdra, Nehemia, Zorobabel, Jesu Pontifice vixit, fuitque unus o ducibus populi redeuntis e Babylone, l *Esdra* capite n, versu 2,

7. Qui fuit nutritus filijk fratris — Hebræus, Chaldæus et Septuaginta habent *fratris patris*, id est patrui, quasi Esther fuerit patruelis sive cou-

sobrina Mardochæi, non neptis) suæ Edissæ, quæ altero homine vocabatur Esther. — Hebraice ergo vocabatur *lladasa* (Noster *Edissa* Persico); et cum ascita est in thorum Darii regis Persarum, dicta est Esther. Unde Xerxes filius Dani uxorem habuit, cui nomen Amester vel Amestris, teste Herodoto, lib. Vil, g. d. altera Esther.

ruMr Porro *lladasa*, sive *Eclissa*, Hebraice idem est di a Hi- quod *myrtus*, vel *myrtea*; ita ergo fuit appellata M myr- °k eximiam pulchritudinem, probitatem, comi- mi. tatein, et venustatem tum corporis, tum morum, c“rT præsertim virginalis pudoris et pudicitiae, in qua fuit typus B. Virginis cœterarumquo virginum c sanctorum, uti per multas analogias ostendi, *Zu- chariæ* i, 8; ubi hac de causa anno secundo Darii Hystaspis Zacharias vidit Angelum stantem inter myrlela, id est in aula Esther, quæ dicta est *lla- dasa*, id est myrtus, quæque jam destinabatur uxor Dario ad salutem populi sui, uti ibidem ostendi. Itaque vocata est *lladasa*, id est myrtus, ob eminentem pulchritudinem; myrtus enim est herbarum pulcherrima: unde et Venus speciosissima cognominata est myrtea. Sic et Philippus rex Franci® a forma eximia cognominatus est pulcher. Ita Sanchez, Serarius et alii. Hæc autem pulchritudo corporis, et magis animi in Esther, æque ac in myrto, fuit solida et constans, juxta illud : < Myrtus semper est myrtus, etiamsi inter urticas sit, » uti Esther fuit inter Persas.

Ip> 'St Borro *lladasa*, sive *Edissa*, videtur esse *Atossa*, Atoja, quam Herodotus, lib. Ill, uxorem Darii Hystaspis nuncupat, additque, lib. VII, sub initium, ejus filium primogenitum fuisse Xerxem, qui Dario patri in regno successit. Quare nonnulli censent Xerxem Estheris ex Dario fuisse filium. Audi Herodotum, lib. VII, ubi cum narrasset Darium, antequam rex crearetur, habuisse uxorem filiam Gobri®, ex caque genuisse Arlabazanem, cum vero creatus fuit rex, duxisse Atossam, ex caque genuisse Xerxem, cui Artabazani fratri de jure successionis in regnum litem movit, eique favens Demaratus Spartanus suggessit : « Ul ad cœtera quæ dicebat, hoc adderet, se quidem genitum a Dario jam rege, et Persarum imperium obtinente ; Artabazanem vero e Dario, cum erat privatus; proinde neque æquum; neque justum esse, alium quempiam potius quam se illam dignitatem adipisci. Quoniam Spari® quoque sic usurparetur, ut, si cui, antequam regnet, filii nascantur; deinde regi jam alius nascatur, hujus postea nati successio regni sit. Hac a Demarato subjecta ratione utentem Xerxem tanquam juste dicentem, Darius regem declaravit, quamquam eliam citra præceptum Demarati Xerxes {ut mea fert opinio} regnasset!; quippe cum omnis potentia penes Atossam esset. » Hæc Herodotus qui et inferius addit Xerxem movisse bellum Græcis, ac numerasse in castris militum 170 myriades, hoc est decies septies centena millia, sed in tanto numero nullum fuisse, q> i um Xerxe, vel m ' nbne, tum animi, tum

corporis, vel forma et specie tam augusta comparari posset; Xerxem vero ex alta specula tantas copias contemplantem illacryiuasse; ac ab Artabano rogatum causam dixisso : « Reputantem me quam brevis csl humana vita, subiit horum miseratio, quorum cum tot sint, nemo ad centesimum annum supererit, » tum subjunxisse Artabanum : a Vita hæc tam misera est, tolque ærumnis referta, ut nullus hominum sit, cujus animo non crebro subeat moriendi voluntas potius quam vivendi, cuique vita, licci brevis sit, non perlonga videatur; itaque mors optatissimum est ærumnosæ vit® perfugium, ac proinde non lugenda sed optanda potius et ambienda, n

Esther — ita dicta est a Persis, uti jam ostendi, quæ prius Hebraice vocabatur *lladasa*, id est myrtus. Solebant cuira Chaldæi et Persæ alienigenis, ac præsertim Hebræis, cum in urbem vel aulam adsciscerentur, mutare nomina, ac patria sum gentis dare, uti Danieli dedere et sociis, cap. i.

Porro « Esther » Hebraice idem est quod *abs-* E>ih>h *condam*, ait Pagninus a radice TDD *Satar*, id est abscondit. Addit Serarius initio *Prolegom. Esther* idem est quod *occulta demoliens*, vel *medicinal exploratio et contemplatio*, vel *medicina turturis*, vel *pulchra ut luna*, aut Venus. Unde ab Esther dici Eithet.

id est stella, quæ inde a Germanis dicitur *sterre*. Esther enim fuit astrum lucidius cæteris virginibus regiis; imo sol Israelis æque ac Persidis.' Hinc iterum nomen Esther alludit ad Aslar-tem Deam Syrorum, quam Venerem fuisse pulcherrimam Dearum tradit Cicero, lib. Ili *De natura Deorum*; et ad Astercm filiam Cei, Titanis filii, ex qua Jupiter genuit Herculem, uti aiunt, et fingunt Poeta*. Rursum « Esther » Hebraice idem est quod ignis absconditus : CX cs enim est *ignis*, nno *satar abscondere*; vel *ignis turturis*, vel *ignis investigans et scrutans*; es enim est *ignis*, "HD *tor est turtur*, vel *investigans et scrutans*.

Verum quia Esther est nomen Persicum, hinc et etymon ejus ab Arabibus et Persis (quorum lingua vicina est, cl ulraque ab Hebrea descendens) arcendum est. u Esther » ergo Arabice et Persice idem est quod *receptatrix et protectrix*, scilicet Judæorum ab Aman neci destinatorum : *Satar* enim est recipere, celare, abscondere, et protegere. Unde *Satir* Arabice est prolector; *satar* est receptor, qui servos fugientes recipit, et occultat. Rursum Chaldaice et Syriace *Satar* significat opponere, contradicere, destruere, qualis fuit Esther, quæ se opposuit Amano, cumque destruxit, et crucifixit. Denique Pagninus, Esther, inquit, Chaldaice idem est quod *hilantas*; et sic « Esther » uilirt- Persice idem est quod Hebræum *lladasa*, id est ui. *myrthus* : hæc enim est symbolum læliliæ et hilaritatis, quam Israeli attulit Esther cum liberando ab Amano et morte.

Allegorice Esther est B. Virgo, ipsa enim sub Esther typiif alis suis recipit et protegit peccatores, et justos uJ afilielos ad se confugientes ; ipsa est hilaritas sau-

ctoruin et fidelium. Hinc ejus ope S. Hilaria mat-
tar S. Afræ martyris, orans ad filiæ sepulcrum a
Gentilibus in ignem conjectæ, hilarité) martyrium
obiit, æque ac S. Hilaria Claudii tribuni et marty-
ris uxor, quæ orans ad sepulcrum Jasonis et Mauri
liliorum suorum martyrum, capta a Paganis, per-
cepta sancta synaxi, hilaris emisit spiritum, uti
refert Ado in *Murtyrol.* ad diem 12 augusti, et ad
diem 3 decembris. Quocirca Ecclesia quotidie ita
B. Virginem compellat et invocat : « Salve, Re-
gina, mater misericordia), vita, dulcedo, et spes
nostra, salve. » Et alibi : « Maria mater gratile,
mater misericordiæ, tu nos ab hoste protege, et
in hora mortis suscipe. » Et : « Ave, maris stella,
Dei mater alma, » etc. « Pulchra ut luna, electa
ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata. » Audi
S. Bernarduni, semi. 4 *De Assumpt.* : « Sileat mise-
ricordiam luam, Virgo beata, si quis est qui in-
vocatam te in necessitatibus suis sibi meminerit
defuisse; nos quidem servuli tui cæteris in virtu-
tibus congaudemus tibi, sed in hoc potius nobis
ipsis; laudamus virginitatem, humilitatem mira-
mur, sed misericordia miseris sapii dulcius, mi-
sericordiam amplectimur carius, recordamur sæ-
pius, crebrius invocamus. »

Mardocujus sibi eam adoptavit in filiam. — Hinc
patet primo Esther fuisse e tribu Benjamin, et
stirpe regali Saulis; ex illa enim erat Mardocheus
ejus patruus, imo paler adoptivus; secundo, eam
fuisse orphanam; ferito, pie et sancte educatam a
pio et sancto Mardocheo, qui ei quasi filiæ suum
virtutis et pietatis spiritum inhalavit. Unde S. Hie-
ronymus, *epist.* 140 : « Ruth, inquit, Esther et
Judith tanta gloria fuit, ut sacris voluminibus no-
mina indiderint. « Porro lilleræ nominis Judith,
et nominis Esther acceptæ, ut notæ numerorum
curadera numerum tui Hciunl, scilicet 161, ut os-
tendit Serarius initio *Prolegomenorum*.

Ven. 9. ü. Quâ placuit ei, — Egeo eunuchus, conquiritur
virgines speciosas Assuero.

Et P.B. CEPIT — Egeus præfectus eunuchorum)
eunuchus (se inferiori et subdito) ut acceleraret
mundum (id est ornatum) muliebrem, et traderet
ii partes, id est demensam, slatulamque cibi et
epularum polionem : JTDO *Manoth* enim Hebraice
vocantur fercula, quæ unicuique apponuntur si-
gillatim), quales paries Elcana dedit Annie uxori,
I Jler/. i; et Samuel Sauli Regi, I *Rog.* x. Porro non
dubium Eblherem feminam religiosam abstinuisse
a cibis lege Mosis sibi velitis, uti ab idolothytis
se abstinuisse ipsamet profitetur, cap. xi, vers. 17.

Et SEPTEM PUELLAS SPECIOSISSIMAS, — QUOSI CO-
miles et pedissequas honorarias.

Vir^a n. 12. Mensis duodecimus. — Integro ergo anno
singulto virgines ornabantur et excolebantur, an-
tequam Assuero adirent; nimirum sex priori-
bus mensibus ungebantur oleo myrrhino, sive ex
myrrha confecto, aliis sex pigmentis, et aromati-
bus delicatis, et odoribus utebantur, ac præser-
tim confectis ex Meliocalide : « Hac enim cum

adipe, inquit Plinius, lib. XXIV, cap. xvii, leonino
decocta, addito croco et palmeo vino, perungi
Magos, et Persarum reges, ut fiat corpus aspectu
jucundum, ideoque eandem Heliocollidem nomi-
nari. »

Causa fuit quod (eminæ Judææ, æque ac Persi-
ca?, ob regionis calorem graviter oleant, et hirci-
num odorem sub axillis exhalant, qui unguentis
sensim a corpore imbibitis abstergendus est, ut
suavem, quo imbuti sunt, odorem exhalant. Unde
Plinius, libro XIII, capite i, unguenti et ungendi
usum et originem Persis adseribit : « Persarum,
inquit, esse debet geniis unguentum; illi madent
eo, et accorsila commendatione ingluvie natum
virus extinguunt. Primum, quod equidem inve-
niam, castris Darii regis expugnatis, in reliquo
ejus apparatu Alexander cepit scrinium unguen-
torum; postea voluptas ejus a nostris quoque in-
ter laudatissima atque honestissima vitæ bona ad-
missa est. » Quin et Scriptura, *Cant.* iv, unguenta
ex myrrha, croco, nardo, etc. eisdem assignat.
Ita Lyranus, Sanchez et alii.

Si ita uncta et ornata est Esther, ut placeret
homini mortali, quomodo gratia et virtutibus
uncta et ornata fuit B. Virgo, ut fieret sponsa Dei
et mater Christi? Porro feminæ sunt philocosmæ,
et ornatus studiosæ, unde Comicus : « Negotii,
ait, quantum in muliere una est? quæ noctes
diesque omni telate semper ornantur, lavantur,
poliuntur. » Et rursum : « Dum comantur, dum
poliuntur, annus est. » Addit Athenæus, lib. I :
« Persiæ mulieres ornatus plus æquo studiosæ? »

16. Ducta est itaque ad cubiculum regis AS-Ven-10ⁱ
SUERI mense decimo (qui nostro partira decem-
bri, partira januariario respondet) septimo anno
regni ejus. — Ergo per quadriennium expecta-
vit Esther ob multitudinem virginum, quæ addu-
cebantur, antequam ipsa duceretur ad Assuerum;
nam ipse tertio anno regni sui repudiata Vaslhi,
curavit queri alias feminas speciosas, inter quas
erat Esther.

Porro lue fciniæ, hoc ipso quod ducebantur
ad Assuerum, fiebant ejus concubinæ, id est se-
cundaria) uxores; e quibus deinde unam prima-
riam rex in Reginam eligebat, uti hic elegit Es-
ther. Matrimonium enim fiebat per mutuum viri
et femina? consensum in copulam maritalem.
Unde Josephus, lib. XI, cap. vi : « Cura, inquit,
venisset ad regem Esllier, ipse illa delectatus,
ejusque amore captus, eam legitime ducit ux-
orem, et nuptias cum ea peragit, duodecimo
mense septimi anni regni ejus, qui mensis Adar
vocatur. »

Quæres an Esther fidelis licite potuerit nubere E*
Assuero infideli. Respondeo potuisse, quia *Dcut.*
vu, 3, tantum velantur Judæis conjugia curari m»
Chananæis, non autem cum Persis aliisque Gen-
tibus. ita Bellarminus, Serarius, Sanchez et alii.
Adde Esllherem non potuisse recusare hoc Regis
edictum, ne ejus in se cæterosque Judæos iram

provocar[^]; imo si ipsa restitisset, potuisset rex ca nolenti abuti, illique vim inferre. Denique sentiebant Esther et Mordochæus Dei instinctum ad conjugium cum rege ineundum, ut eum (oli genti suæ conciliarent; itaque periculum necis ab Amanō illi impendens discuterent.

Allegori- Allegorice «Esther regina est B. Virgo Maria,
rr d- B. ail S. Bonaventura *in Speculo*, cap. vu, quæ ducta
Vu*lu*- est in cubiculum Regis in Assumptione, in cubi-

culum quietis æternæ, gratiam veri Regis habens super omnes mulieres, id est super omnes intelligentias angelicas, et super omnes beatas animas, ul sit in Maria gratia super gratiam omnium beatorum; nam revera in capite ejus Rex regum diadema regni posuit tam improbabile, tam delectabile, tam mirabile, quod hoc omni linguæ inenarrabile, omni ingenio inscrutabile est. » Quocirca Methodius in *Hypupantan* docet sacrum Mariæ caput a Deo coronatum esse. Idcirco Robertas, lib. III *in Cant*, iv, de illa exponit: « Coronaberis de cubilibus Iconum, de montibus pardorum: Coronaberis, ait, ut in cadis Regina Sanctorum, et in terris Regina sis regnorum. »

Anagogico B. Virgo in coelum assumpta ibidem coronata est Regina cadorum, hominum et Angelorum. Unde *Apoc*, xii, i, ipsa vocatur « mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus et in capite ejus corona stellarum duodecim, » vide ibi dicta. Audi S. Bernardini! *l)c Assumpt.*: «Tunc B. Virgo quasi altera Esther de triclinio feminarum, id est, de Ecclesia militante adducta, et per totam militiam coelestis exercitus ad cubiculum Assueri, scilicet summi Dei, ita ut illi conveniat Propheticum illud: Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me. Quod hodie vere fuit completum, quando omnes cæli cives viderunt eam ascendentem, et deliciis divinarum amplexuum affluentem, innixam super dilectum suum. » Merito igitur canit Ecclesia, ul testatur S. Ildephonsus, serui. De *Assumpt.*: « Maria Virgo assumpta est ad ælhcreum thalamum, in quo Rex regum stellato, imo ineffabili, ut ait Ildephonsus, sedet solio, o

Vh j.17. ADAMAVIT EAM REX PLUSQUAM OMNES MULIERES, — quia Esther et pulchritudine, et modestia, verecundia, puritate, gratia, ac sanctitate omnes superabat; unde fuit typus B. Virginis quam Angelus salutavit, dicens: a Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, b *Luca* i.

Vct ms. 18. Et dedii requiem universis provinciis — a vectigalibus aliisque oneribus, hoc est, tributa relaxavit, quæ prius ipse populo imposuerat. Darium enim plura imposuisse docet Herodotus lib. III: « Etenim sub Cyro, inquit, atque deinde sub Cambyse, nihil dum fuerat circa tributa institutum, sed munera afferebantur. Ob hanc tributi ordinationem, et alia hujusmodi, Persæ aiunt

Darium fuisse institorem, Cambysem autem (lo-minum, Cyrum vero patrem: quoniam Darius res omnes quæslui habebat, Cambyses asper erat ac morosus; Cyrus autem mitem agens, elomni ratione de illis bene mereri studens. »

Alii « requiem » hanc intelligunt u laboribus, q. d. Jussit Darius omnes ab operibus quiescere, et dies festos agere in lætitia et conviviis, ob tam insignes nuptias cum Esther initas.

AC DONA LARGITUS EST JUXTA MAGNIFICENTIAM principalem, — id est regiam; nam Hebraico est *juxta magnificentiam regis*, quæ scilicet tantum regem decebat, quantus erat Darius.

49. Cumque secundo quererentur virgines. — Ven.w. Hinc apparet bis quaesitas virgines Assuero, hoc enim verba sonant. Usitata enim erat tum polygamia, præsertim apud reges. Unde Salomon habuit 700 reginas et 300 concubinas, id est secundarias uxores. Sic etiamnum reges Turearum, Arabum, Indorum, magnam habent turbam uxorū. Libido enim est insatiabilis, æque ac fastidiosa et curiosa; quam enim semel cognoverunt, mox fastidiunt, ac aliam quierunt, ut luxuriam non tam expleant, quam mutant, et experiantur num alibi voluptas sit major.

20. IfA CINCTA FACIEBAT, UT EO TEMPORE SOLITA Vers.20. ERAT, QUO EAM PAIO CLAM NUTRII HAT. — Vide illoraram Estheris obedientiam, qua jam regina, imo imperatrix effecta, ita tamen obedit Mordochæo, uti obediebat parvula, atque per hanc obedientiam Deus eam prudentissime per omnia direxit, ut Amanum supplantaret, et populum a nece liberaret.

21. Irati sunt Bagathan et Tiiarses duo eunuchi Ven.th Nucni (Palatini, et aulici Darii), ele., voluerunt QUB INSURGERE IN REGEM, ET OCCIDERE EUM. — Quia de causa? Varii varias probabiliter assignant. Septuaginta hanc dant, quod rex ipsis prætulisset Mordochæum. Alii, quod Vaslhi repudiasset!, eique surrogasset Estherem. Alii, quod sua dignitate et gradu non essent contenti, sed majorem, imo regnum ambirent, sicut Smerdes Magus ante Darium per dolum regnum occuparet. Alii verisimilius, quod voluerint regnum ad Aman, qui erat primus a rege transferre; ideoque Aman conjuratione:» eorum fuisse conscium, vel auctorem arbitrantur, idque colligunt ex eo quod cap. xii, vers. G, dicitur Aman offensus fuisse Mordochæo, eo quod ipse causa exstiterit, quod hi duo eunuchi suspenderentur. Erant ergo illi amici, fautores et administri Aman, ut casso per eos rege, ipse illud (pasi primus a rege occuparet; et eo quod, ail rex, cap. xvi, 12, de Aman: « Qui in tantum arrogantiae tumorem sublatus est, ut regno privare nos niteretur et spiritu, id est vita. Ambitio enim regnandi nihil non molitur, et omnia subvertit. Favet quod scribit Josipus filius Gorionis: « Cum sederet, inquit, Mordochæus in porta regis, advertit susurrum duorum eunuchorum regis, custodientium portam,

et consultantium quomodo levarent manum contra regem, et ablatum ejus caput deferrent ad regem Macedonia*, qui jam bellum indixerat regibus Persarum. Cum autem eunuchi suspensi essent in cruce, iralus cst Aman valde, quod consilarii sui sic acti essent in crucem, et conatus est exterminare omnes Judæos, n De bello hoc u rege Macedoni® Dario ct Persis indicto, ml

alibi legimus; potuit tamen aliqua esse ejus suspicio, tum quia paulo post Xerxes filius Darii bellum gessit contra Macedones et Græcos; tum quia Alexander Magnus, qui fuit rex Macedoni®, post aliquot annos monarchiam a Dai io Codomanno el Penis transtulit ad se ct Macedones i tum quod Aman, qui erat Macedo, ambiret regnum, de quo plura cap. ili, vers. 1.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Assucrus exaltat Amati, eunupm ab omnibus adorari jubet. Hcnuit id facere Mardochæus. Unde Aman ab Assuero impetrat decretum, ut ipse et omnes Judæi stalo dû occidantur.

1. Postliæc rex Assucrus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag; et posuit solium ejus super omnes principes quos habebat. 2. Cunetique servi regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, et adorabant Aman; sic enim praeceperat eis imperator: solus Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat eum. 3. Cui dixerunt pueri regis qui ad fores palatii praesidebant: Cur præter cæteros non observas mandatum regis? 4. Cumque hoc crebrius dicerent, et ille nollet audire, nuntiaverunt Aman, scire cupientes utrum perseveraret in sententia: dixerat enim eis se esse Judæum. 5. Quod cum audisse! Aman, et experimento probasse! quod Mardochæus non fleeter-l sibi genu, nec se adoraret, iratus cst valde, 6. et pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus suas: audierat enim quod esset gentis Judææ, magjsque voluit omnem Judæorum, qui erant ui regno Assueri, perdere nationem. 7. Mense primo (cujus vocabulum est Nisan), anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in urnam, quæ Hebraice dicitur phur, coram Aman, quo die et quo mense gens Judæorum deberet interfici: el exivit mensis duodecimus qui vocatur Adar. 8. Dixitque Aman regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, et a se mutuo separatus, novis utens legibus et ca remoniis, insuper et regis sci U contemnens. Et optime nosti, quod non expediat regno tuo ul insolescat per licentiam. 9. 9 tibi placet, decerne ul pereat, et decem millia talentorum appendam arcariis gazai tun 10. Tulit ergo rex annidimi quo utebatur de manu sua, el dedil eum Aman filio Amadalii de progenie Agag, hosti Judæorum, 11. dixitque ad cum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sil, de populo age quod libi placet. 12. Vocalique sunt scribæ regis mense primo Nisan, tertia decima die ejusdem mensis: et scriptum est, ut jusserral Aman, ad omnes satrapas rogis, et judices provinciarum diversarumque gentium, ut quæque gens legere poterat, el audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri: et lilteræ signato? ipsius auuulo, 13. missæ sunt per cursores regis ad universas provincias, ut occiderent atque delerent omnes Judæos, a puero usque ad senem, parvulos et mulieres, uno die, hoc est tertio decimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, et bona eorum diriperent. 14. Summa autem epistolarum hæc fuit, ut omnes provinciæ scirent, et pararent se ad prædictam diem. 15. Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susan pependit edictum, rege et Aman celebranto convivium, et cunctis Judicis, qui iu urbe erant, flentibus.

I. Post hkc rex Assubrus exaltavit Aman filium Ahadatui, qui irai ob stirpe Agag. — Erat ergo Aman Amalecita ex stirpe regia; Agagenim

fuit rex Amalee, quem occidi jussit Samuel, l. lilegum xv. Ila Josephus, Lyranus, Sanchez et alii, Dices: Cap. xvi, vets. 10 ct li, dicitur Aman

COMMENTARIA IN ESTHER, cap. III.

Acia animo et genere fuisse Macedo, ac alienus a san-
n'Twi lu*ne ^ersaruni > atque conatus regnum a Persis
tlt transferre ad Macedones. Respondeo eum stirpe
pim fuisse Amalecitam, sed patria Macedonem ; nimi-
ruln parente cjus fuerunt Amalecilæ; sed Ama-
Iccilis partim per Saulem, partim per Nabucho-
donosor cæsis, parentes Aman profugerunt ad
alias gentes, ct per errores casusque venerunt in
Macedoniam,ibidemque sedem fixerunt ac genue-
runt Aman.

Cbaldæus manuscriplus addit Aman fuisse
mancipium, ideoque evectum ab Assuero intu-
muisse, et facium intolerabilem. Nam, ut dicitur
Prov. XXX, 21 : a Per tria movetur terra, ct quar-
tum non potest sustinere : per servum cum reg-
naverit, » etc. AdditChaldæus Aman fuisse illum
qui cap. i, vers. 14, vocatus Mamucham, suasit-
que Assuero repudiare Vasthi, ac in ejus locum
surrogasse filiam suam ; sed accidisse filiæ tan-
tum tamque foedum veniris profluvium, ut suo
fœlorc omnes abigeret. Insuper Aman ascendisse
Jerosolymain,ut templi fabricam impediret, plu-
raque similia, quæ videntur Rabbinorum esse
commenta ct figmenta.

Vert.1. 2. CINCHQUE SBRVI REGIS, etc. , FLECTEBANT GE-
NUA, ET ADORABANT AMAN J SIC ENIM PRÆCEPEHAT
eis imperator, — Vide hic quam Assuerus exal-
tavit Aman, ut eum præccperit adorari quasi
Deum aliquem ct numen. Reges enim Persarum
volebant adorari ut Dii et numina. Unde sicut Ju-
piter in cœlo dicitur creare minores Deos;sic
Assuerus Aman creavit, quasi minorem Deum
in terra, sibique proximum, ideoque ab om-
nibus adorandum : ita Serarius, de quo mox
plura,

M rtfo- SoLLS MaRDOCDÆUS NON FLECTEBAT GENU, NEQUE
AÜORAÜAT BÜM- “““ Cl,r Mardocheus noluit flectere
horire* Kcnu cOram Aman ? Respondet primo Chaldæum
Anua, manuscriptum ob rei indignitatem, eo quod
Vn'ux>. Aman fuisset servus Mardochei; sed hoc incer-
luiu csl ct parum verisimile, nec sufficit ; imo id
refutat Mardocheus, dicens cap. xm, vers. 13 :
a Vestigia pedum ejus deosculari paratus essem.»

Securio. Secundo, Judæi causam dant, quod Aman in
veste pictas gestant idolorum imagines ; sed hoc
æque incertum ct improbabile.

Temo. Tertio, Cajetanus aliam causam affert, quod sci-
licet Aman esset Amaleóla de stirpe Agag: Ama-
ladlas autem ab Hebræis deleri jusserat Deus,
Deut. XXIV. Verum illud odium spectabat ad exci-
dium geniis Amalee, non ad honorem uui Amano
in Perside cum tanto Mardochei et Hebræorum
^jericulo negandum.

Quarto, idem Cajetanus : Judæi, inquit, unum
genu flectebant principi, ulrumque Deo; Aman
autem voluit ulrumque sibi flecti, ideoque de-
trectavit Mardocheus. Verum hoc falsum lictuni-
que videtur; nam Abraham curvans ulrumque
genu, imo prostratus in terram, adoravit filios
liclb, uti dixi Ganci. xxii, 7.

Quinto, Gabriel Vasquez, De Adoratione, lib. I, Quiau.
disp. 5, capite m, censet Mardocheum noluisse
genuflectere el adorare Aman, eo quod ipse quo-
lidie genuflecterct et adoraret Deum ; quia hieo
quotidiana genuflexio erat reservata ex more Ju-
dæorum. Aman autem, quotidie ingrediens au-
lam regiam , quotidie a Mardocheo et palatinis
exigebat hancgenuflcxionem. Verum Mardocheus
ne semel quidum voluit genuflectere et adorare
Aman. Si enim semel hoc licuisset, utique et quo-
tidie licuisset.

Dico ergo : Veram causam assignat ipse Mar-
docheus, cap. xm, vers. 14, dicens: «Sed timui
ne honorem Dei mei transferrem ad hominem,
ct ne quemquam adorarem, excepto Deo meo. »
Idem docet Josephus lib. XI, cap. vi. Nam, ut
recl e ait Severus Sulpilius, lib. II, Assuerus Aman
sibi æqualem constituerat, ideoque eum proprie
ut Deum adorari jusserat. Reges enim Persarum
a suis honorem divinum, ct adorationem Deo
debitam exigebant, ut patet ex Justino lib. VI,
Herodoto, lib. Vil, ubi ait Lacedæmoncs, licci
jussos, noluisse adorare Xerxem, quia erat Persa.
Apud Plutarchumin Artabano: « Nobis,inquiunt,
pulcherrima lex honorare regem, el adorare
imaginem Dei omnia servantis. » Q. Curtius de
Dario : « Rex, ait, curru paulo ante vectus, et
Deorum a suis honoribus cultus. » Hinc Æschy-
lus dixit Persas Deorum loco habere reges. Idem
de Persis asserit Xenophon, Orat. De Agesilao, et
Aristoteles, lib. Ill Ithetor., Isocrates in Panegyr.,
Strabo, lib. X, Heliodorus, lib. VII et IX, Seneca,
lib. III. De benef. cap. xii, Hcrodianus,lib. I, Lam-
pridius m vita Alexandri Severi, ut nullum hac
de re sit dubium. Hinc, teste Curtio, lib. VIII, cum
Cleo Siculus Alexandro suaderet ut divinum sibi
nomen assumeret,exemplum adduxit Persarum,
quos ante ipse domuisset; dixit enim : « Persas
non pie solum, sed etiam prudenter Reges suos
inter Deos colere ; majestatem enim imperii sa-
lutis esse tutelam. » Et eum Alexandri, qui jam
Deorum esse iu numero decreverat, Macedones
non possent ferre superbiam, et illorum non-
nulli in ejus cœdem conjurassent, quidam illo-
rum deprehensus ea excusatione usus est, quod
illius superbia non videbatur toleranda. Is au-
tem erat Hermolaus, a Pei'sarum, inquit, te ves-
tis et disciplina delectat, patrios mores exosus es;
Persarum ergo, non Macedonum regem occidere
voluimus, et te transfugam belli jure persequi-
mur. Tu Macedones voluisti genua libi ponere,
veuerarique te ut Deum. Tu Philippum palrem
aversaris, et si quis Deorum ante Jovem habere-
tur, fastidires etiam Jovem. Miraris si liberi ho-
mines superbiam tuam ferre non possumus?»
Hæc Curtius. Simili modo Nabuchodonosor ado-
rari ut Deus voluit in statua sua, quod recusan-
tes lres socii Danielis m fornacem accensam ab
eo projecti, illæsia Deo servati sunt, Dan. cap.ii.
Et alter Nabuchodonosor jussit Holofernem ubi-

ebodooo»
Cl|dr

que aufeire omnes Deos, ul ipse solus quasi Deus coleretur, *Judith* in, 13.

n An- Sic de Augusto Cæsare canit Virgilios, *Ecloga*
gnUnm
Bornitd. 1

Namque erit ille mihi semper Dens; illius aram
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Sic Caius Caligula adorari voluit ut Deus; et Domitianus, cui proinde Martialis adulans ait;

Edictum Domini, Deique nostri.

Nim *• Hinc et adoratio Persica hoc flebat ritu, qui divi-
ihivrX n'talcn sapiiebat. Nam adorantes genufieiebant,
ci, et proni procumbentes in terram fronto humum
feriebant, ac terram osculabantur, teste Curtio,
lib. V et Vili, et Valerio Maximo, lib. VII, cap. in.
Joseph©, XX *Antiq.* cap. m. Martiali, lib. X *Epigr.*
l x x ii, qui proinde eam ut nimis superbam et di-
vinitatem redolentem, culpant et subsannant.
Vide do ritu adorationis reguin Persarum Brisso-
nium, lib. I De *regno Persarum*, pag. 10 et seq.
ubi et narrat Pelopidamaliosque Græcos noluisse
hoc ritu Artaxerxem adorare; imo Athenienses
capite mulctassc Themagoram, eo quod hoc modo
Darium adorasset, uti refert Valerius Maximus, VI.

*n Mar- Dices : Mardochæus dissimulare poterat inten-
dochau» tionem Aman, ac simpliciter eum adorare adora-
tionem civili et politica, nimirum flectere genu ei,
jaUre. scscque in terram prosternere ut principi, non
ut Deo; hi cniin gestus externi indifferentes sunt,
et mente facientis discriminantur, ut si illo ha-
beat intentionem vero adorantis, censeantur esso
gestus adorationis et latrine: sin honorantis dun-
taxat, censeantur esso gestus reverenti® et hono-
ris polliciti; ita Salius, qui proinde putat Mar-
dochæum, Esdram, Nchemiam, hos gestus ado-
rationis aliquando exhibuisse regibus Persarum,
non ut Diis, sed ut principibus. Hcspondeo id
facere non potuisse, quia rex publico jusserat
eum adorari ut Deum, ac ut talis adorari volebat
Aman; idque expresse exigebat, ut colligitur cx
cap. xm et xiv. Quare si ei obsecutus fuisset Mar-
dochæus, ab omnibus judicatus fuisset adoraro
Amanum ut Numen, uti cæteri adorabant. Adde,
si id fecisset, grave dedisset scandalum Judæis
omnibus, maxime illo tempore, quo Judæi inter
idololatræ versantes cavebant omnem idolola-
trico speciem, etiam levissimam. Unde Esdras,
Nehemias, Mardochæus, Zorobabel, Jésus, cæte-
rique in aula Cyri, Darii et Artaxerxis versantes,
nunquam leguntur adorasse; sed, ut ait Jose-
phus, magnis beneficiis a regibus hisco acceptis,
gratias cis agebant, et adorabant Deum primum
beneficiorum horum auctorem. Secus fuit de Ju-
dith quæ cap. x, vers. 20, genu flexo politico
cultu adoravit llolofernem ut principem, non ut
Deum; quia Holofernes profitebatur so non esso
Deum, sed solum Nabuchodonosor.

Addunt nonnulli Mardochæum fuisse delicatio-
ris, timidioris, arctioris conscienti®, ut nec um-

bram aliquam idololatri® admitteret, vel signum
quodpiam quo vel minimum Dei cultus videretur
hedi et proximus offendi. Unde ipse ait cap. xm,
vers. 14: « Timui ne honorem Dei mei transfer-
rem ad hominem, n

4. Dixerat enim eis se esse Jcdæim, ac proinde
Judaica religione et lege prohiberi ut nullum ho-
minem, sed solum Deum adoraret, cum Persæ,
aliique gentiles etiam homines, puta reges suos
quasi Deos adorarent. Verisimile est idem Cyro,
Dario et Artaxerxi répondisse Esdram, Nehemiam,
Eslherem, Zorobabel, cætero«que Hebræos, qui
in aulis eorum versabantur, imo officia honorata
gerebant, nimirum se esse Judæos, quibus non
licet alium quam Deum adorare, ac proinde ro-
ges ipsos ab istis, utpote Judiéis, adorationem
Persicam non exegisse, sed tantum adorationem
politicam et civilem, qu® principibus ut homini-
bus deferri solet. Adde reges istos adorationem
illam Persicam exegisse duntaxat in publico, cum
se populo quasi numina venerandos ostenderi nt;
privatim enim a suis aulicis et cubiculariis, qui-
buscum quotidie familiariter agebant, illam non
postulabant, communi honore et reverentia con-
tenti. Persicam enim adhibere ad singula eorum
alloquia et obsequia fuisset onus intolerabile, et
moraliter impossibile.

6. Magisque voluit omnem Judæorum, quæ erant yen.«.
IN REGNO ASSIERI, PERDERE NATIONEM. — To « 1111-
gis» innuit jam ante voluisse Aman perdere Mar-
dochæum et Judæos, quod ipse duos eunuchos
amicos suos accusasse!, ut in crucem agerentur,
ut dixi cap. i. vers. 21. Jam autem accedente
alia injuria, suoque contemptu, ut ipse censebat,
in sua sententia confirmatus, magis voluit eos-
dem exterminare. Hinc liquet *primo* superbia et
crudelitas Amani, qui propter unicum Mardo-
chæum voluit occidere omnes Judæos plane in-
noxios: Solus Mardochæus, o Aman, te offendit;
illum ergo solum persequere, si libet: cur iram
in omnes Judæos, qui te non offenderunt, evo-
mis? Secundo, magna dignitas Mardochæi, quod
propter eum Aman decreverit totam Judæorum
gentem interimere; quia scilicet Mardochæus erat
eorum choragus, et quasi dux et princeps, ut ab
eo regerentur, et quod ille faceret, cæteri face-
rent, ejusque exemplum sequerentur.

7. Missa est sors in urnam, quæ Hedraice di- y»r».7.
CITUR I'HUR, CORAM AMAN, QUO DIE ET QUO MENSE
GENUS JUDÆORUM DEBERET INTERFICI. — PtO a Sol'S»
Hebraice est St u *goral*. Unde Lyranus, Cajetanus,
Marinus et alii putant p/iur, esse nomen Persicum,
goral vero Hebræum: verum Hebræos a Persis
hoc loco accepisse nomen pftur, ideoque hanc sor-
tem Persicam eorum nomine nuncupasse *phur*.
Unde Hebræa sic habent: *Jacta est phur; ipsa est*
goral, id est sors. Hinc et tð *phur* nusquam in Bi-
bliis reperitur, nisi in hoc libro Esther. Nam in
Psalmis, Proverbiis cæterisque libris pro asors»
semper est Hebraice *goral*, non *phur*.

Nonnulli Limen censent pfitir quoque esse vo-
cem llebræorum , a radice *phur*, id est labi, eo
quoti sors cadat et labatur in urnam.

Porro a p/iur, jd est sops, dies festus ab Ifobræis
dictus est *phurim*, quo scilicet gratias egerunt
Deo, qyod eos a sorte maligna internecionis ab
Amano jacio liberasse!. Aman autem sortem hic
adhibuit cx superstitione gentilium, qui sorte
quasi divinatione utebantur ad scrutanda occulta
et periculosa, uti factum est Jonæ cap. i. Nam,
ut ait S. Augustinus *in Psal.* xxx. « Sors est res
in dubitatione humana, divinam indicans vo-
luntatem* » Hinc Cicero, lib. I *De divin*, sortes
vocat, quæ vaticinatione funduntur. Virgilios,
lib. IV *Ænad.i*

Italiam Lyda jussere capessere sortes,

Id est oracula. Ovidius, lib. I *ilelainorph*, :

Placuit cedeste precari
Numen, et auxilium per sacras qui rere sortes.

Verum superstitio hæc Amanum decepit; proro-
gavit cnim tempus cædis Judæo’um, itaque spa-
tium dedit Estheri oædem deprecandi. Si enim
statim accepta a rego facultate, rem exsecutus
fuisset, Judíeos omnes occidisset. Imprudens ergo
fuit ejus dilatio et sortitio : nimirum Deus infa-
tuavit crudele ejus consilium. Sensus ergo est, 7.
d. Aman misit sortem, ut ex ea quasi ex divina-
tione et oraculo cognosceret, quis dios cædi Ju-
dæorum foret accoipmodus, sibique felix et faus-
tus, ne quod a Judæis et defendentibus vitor suæ
aut suorum periculum adiret.

Ven. 9. Í. SI TIBI PLACET, DECERNE UT PEREAT, ET JIECBM
millia talentorum (argenti, ut habet Hobræus,
* Chald rus ct Septuaginta) appendasi arcariis ga-
z.b 1UÆ,— id est quinque inilliones aureorum, si
' Attica, ut videtur, intelligantur hic talenta; sin
Hebrea,duplo major erit summa, nimirum de-
cem millionum aureorum. Immane est hoc pre-
tium, sed Amano illud facile erat colligere ex Ju-
dæorum bonis jam prædæ et direptioni ab eo
destinatis. Obtulit hoc Anum Dario, quia sciebat
Xlum, auri cupidum, magna Persis et Judæis sibi

subditis tribula imposuisse, uti dixi cap. vu, vers.
18. Quare, no rex causaretur per Judæorum *ae-
dem* se tribula,quæ illi pendere solebant, perdi-
turum, Aman ei spondet se hoc damnum per loi
inilliones sarciturum: quod si rex honesto hoc
pretium refutaret, uti reipsa refutavit, cogitavit
Aman se illud in rem propriam conversurum, ut
toti regno, ipsique Dario formidabilis evaderet,
ac data occasione exercitum conscriberet, illud-
quo sibi adscisceret. Verum Deus iniqua et su-
perba consilia antevertit, et in ipsius caput con-
vertit, relopsilque.

ID.TI LITERGOREX ANNULUMQUO UTERATUR (ad ob-
signandum decreta sua ct litteras regias), et dedit
eum Aman, — ut ipse decretum de Judæis perden-
dis ea forma ct ratione conscriberet, qua volebat,
illudquo regio annulo obsignaret, quasi a rege
profectum, nimirum ut illud legentes stato dio
mactarent omnes Judæos, putantes regem hoc
vello et jubere. Hinc Alexander Magnus victo Da-
rio, cum ad Asiaticos scriberet, annulo. quem Da-
rio, abstulerat, litteras signabat; eo significans se
jam Asiæ esse regem. Idem morions, dans annu-
lum Perdiccas, hoc ipso eum regem designavit,
testo Curtio, libro VI et ultim., ae Jus(ino, libro
XVII.

13. A PUERO USQUE AD SENEM, PARVULOS ET MU- Veri. 15.
lit res. — Barbara fuit hæc Amani crudelitas, qua
omnes omnino Judæos, etiam feminas ct pueros
innoxios, neci destinavit, no scilicet aliquis eo-
rum in virum evadens, stragem hanc suæ gentis
ulciscen tur, et Amani caput peteret, Idem faciunt
Japones aliiqno Barbari.

13. FI STINAUANT CURSORES.—qUOS, teste Herodoto, Vett.IJ
lib. VIII, Cyrus instituerat quasi veredarios, qui
statis locis ct horis defatigatos equos et sessores
commutarent cum recentibus, itaque celerius lit-
teras regias perferrent quam grues volent, ait Xe-
nophon. Imo poterant hi rusticos cogere ad dan-
dos meliores equos. Persice cursores hi Angari
dicebantur. Inde angariare idem est quod cogere,
Malth. V, 4i. Unde ab Angeris dictos esse Ange-
los (littera r ñn l coinmul da, uti siepe lit) id est
nuntios, suspicatur Scaîg- r.

CAPUT QUARTUM.

SINOPSIS CAPITIS.

05 crudele necis Judæorum edictum luget Mardochams cum suis, rogatgue Eslhercm, ut regem pro eorum vita
deprteetur. lila, (ridanno sibi ei Judæis omnibus indicio jejunio, id se /acturam, licet cum vitm pcricido,
pollicetur,

1. Qu\$ cum auilisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, el indutus est sacco, spar rena
cinerem capili : el in platea mediæ civitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem
animi sui, 2. et hoc cjulalu usque ad fores palatii gradiens, Non cnim erat licitum indutum

sacco aulam regis intraro, 3. In omnibus quoque provinciis, oppidis ac locis, ad quæ crudele regis dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Judæos, jejunium, ululatus et fletus, sacco et cinere multis pro strato utentibus, 4. Ingressio autem sunt puellie Esther et eunuchi, mintiaveruntquo ei. Quod audiens consternata est; et vestem misit, ut ablato sacco induerent cum : quam accipere noluit. 5. Accitoque Athach eunucho, quem rex ministrum ei dederat, præcepit ei ut iret ad Mardocheum, et discerci ab eo cur hoc faceret. 6. Egrediusque Athach, ivit ad Mardocheum stantem in platea civitatis, ante ostium palatii : 7. qui indicavit ei omnia quæ acciderant, quomodo Aman promississet, ut in thesauros regis pro Judæorum nece infoiret argentum. 8. Exemplar quoque edicti, quod pendebat iu Susan, dedit ei, ut reginæ ostenderet, et moneret eam ut intraret ad regem, et deprecaretur eum pro populo suo. 9. Regressus Athach, nuntiavit Esther omnia quæ Mardocheus dixerat. 10. Quæ respondit ei, et iussit ut diceret Mardocheo : 11. Omnes servi regis, et cunctæ quæ sub ditione ejus sunt, norunt provincia), quod sive vir, sive mulier, non vocatus, interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur : nisi forte rex auream virgam in eum tetenderit pro signo clementi®, atque ita possit vivere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero, quæ triginta jam diebus non sum vocata ad eum? 12. Quod cum audisset Mardocheus, 13. rursum mandavit Esther, dicens : Ne putes quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es præ cunctis Judæis; 14. si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabantur Judæi : et tu, et domus patris tui, peribitis. Et quis novit utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris? 15. Rursumque Esther hæc Mardocheo verba mandavit : 16. Vade, et congrega omnes Judæos quos in Susan repereris, dorate pro me. Non comedatis et non bibatis tribus diebus et tribus noctibus : et ego cum ancillis meis similiter jejunabo, et tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti et periculo. 17. Ivit itaque Mardocheus, et fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

Ve».i. 1. In platea medih civitatis, — puta in foro, similiveloco publico, quo omnes conllueb. mt. Hac enim de causa forum statui sold in media civitate, ut n. civibus circumcirca habitantibus facile adiri possit ad vendendas et coemendas res necessarias.

Voce magna clamabat. — Quid clamarit explicat Græcus, scilicet Judæos innocentes, qui nil peccarunt, damnari ad necem. Erat hic clamandi mos in magnis calamitatibus apud Persas in usu et frequens, teste Curtio, lib. IV et V, et Herodoto, lib. Ili et Vili, ut sui commiserationem omnibus moverent, aliquemque excitarent, qui mali remedium afierre vel suggereret.

W.-«. 3. 3. Crudele regis dogma, — id est edictum. Unde Hebraico est Vciiurn /legis; sic dogma pro decreto sumitur. Act. cap. xvi, vers. 4, ac a Josepho, Demostheno et aliis.

V»F». n. II. Interius atrium regis, — in quo rex in aureo throno considebat, auro geminisque collucens, velut Deus quidam terrestris. Porro lex erat ut, si quis hoc atrium non vocatus ingrediat, absque ulla cunctatione statim interficiatur. — Logi* causa erat, ait Rupertos, lib. VII De viet, vcr'ii Dei, cap. 10, «ut persona regis occultaretur sub specio majestatis, putareturque aliquid habere plus homine, ne vilior fieret ex usu publico visionis. » Hinc regi astabant circumcirca

lictos cum securibus et hastis, ut, si quis non vocatus ingrederetur, eum occiderent, teste Josepho et Ammiano, lib. XIV, et Herodoto, lib. III et VIII. Addit Josephus, Rupertos et alii hanc legem ab Assuero latam, vel innovatam fuisse, instigante Amano, ut Esleri, Mardocheo, cæterisque omnibus aditum ad regem intercluderet, ne pro Judæis deprecarentur.

13. Quod animam tuam tantum liberes. — id est vm.il. liberare debeas, et do facto liberabis, eo quod sis in « domo regis, » quasi reginæ i. cui utique rex parcat; sed cogita tui officii esso. ut totius populi tui animam, id est vitam neci destinatam liberare debeas; et do facto liberabis, si regem tuum mantum quasi regina adeas et depreceris.

14. Tu ET DOMUS PATRIS TUI PERIBITIS. — Dt'O pU- ven. u, niente hunc populi tui neglectum et immiseri cordiam, vel vindicantibus ipsis Judæis, quos nunc despiciatui habetis, ait Josephus.

16. Non comedatis et non bibatis tribus diebus Verfo KT TRIBUS NOCTIBUS, ET EGO CUM ANCILLIS MEIS SIMILITER JEJUNABO, ET TUNC INGREDIAR AD REGEM, CONTRA LEGEM FACIENS, NON AOCATA, TRADENSQUE ME MOR TI ET PERICULO. — Nota hic fortitudinem, pietatem et churitatem Estheris, qua) so pro populo mortis periculo offert, confidens Deum affore; ideoque prudenter publicum omnium per lres

dies continuos jejunium exigit, ut eo Deum placent, ejusque gratiam sibi concilient. Porro S. Ambrosius, lib. *Dc Elia et jejunio* : « Esther, inquit, pulchrior facta est jejunio; Dominus enim gratiam sobriæ mentis augebat. » Unde sequitur cap. T, vers. 2 : a Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus. » Jejunio ergo et oratione Esther sibi decorem, populo liberationem, Aman crucem, Assuero lecticam, et Deo gloriam comparavit. Idipsum ita prosequitur S. Ambrosius : « Omne genus suum, id est totum populum Judæorum a persecutionis acerbitate liberavit; ita ut regem sibi faceret esse subjectum, non libidinis amore flammatum, sed coelesti commiseratione conversum; ita ut pœna retorqueretur in impium, et honor sacris redderetur altaribus. Itaque illa quæ triduo jejunavit continuo, et corpus suum aqua lavit, plus placuit et vindictam retulit. Aman autem, dum se regali jactat convivio, inter ipsa vina pœnain suæ ebrietatis exsolvit. Est ergo jejunium reconciliationis sacrificium,

virtutis incrementum, quod fecit etiam feminas fortiores augmento gratim. » Et Clemens Alexandrinus, lib. VI *Strom.* cap. iv : « Hursus, ait, perfecta illa fide Esther, Israelcm a tyrannica potestate liberans, et a crudelitate Satrapa:, sola mulier afflicta jejuniis restitit armatis copiis innumerabilibus, tyrannicum per fidem solvens decretum; et tyrannum quidem mitigavit. Aman vero repressit, et Israelcm perfecta ad Deum oratione illæsum conservavit. »

Allegorico Esther repræsentat Ecclesiam; unde S. Prosper, part. VII *Preedict.* cap. xxxviii, recensitis heroicis Estheris facinoribus subdit : « Sic Ecclesia Sancta Crucis perimit inimicos. Sic se pro suis periculis hujusmodi opponit. Sic datis in morte suis laboribus, vitam conferendo ministrat : utpote regina, quæ a suo rego sponso et Domino admonetur, cique dicitur : Libera eos qui ducuntur ad mortem, et redime cosqui occiduntur. Cujus beneficiorum refugia, ipsi quoque ejus appetunt inimici. »

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esther non vocata ingreditur ad Assuerim, exponens se vita: periculo, sed ab eo comiter excepta eundem cum Aman semel et iterum imitat ad convivium : interim Aman Mardocheo (verius sibi) parat crucem.

1. Die autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, et stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius, contra basilicam regis : at ille sedebat super solium suum, in consistorio palatii contra ostium domus. 2. Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, et extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens osculata est summitatem virgæ ejus. 3. Dixitque ad eam rex : Quid vis, Esther regina? quæ est petitio tua? etiamsi dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi. 4. At illa respondit : Si regi placet, obsecro ut venias ad me hodie, et Aman tecum, ad convivium quod paravi. 5. Stalimque rex : Vocate, inquit, cito Aman, ut Esther obediat voluntati. Venerunt itaque rex et Aman ad convivium, quod eis regina paraverat. 6. Dixitque ei rex, postquam vinum biberat abundanter : Quid petis ut detur tibi? et pro qua re postulas? etiamsi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. 7. Cui respondit Esther : Petitio mea et preces sunt iske : 8. Si inveni in conspectu regis gratiam, et si regi placet ut det mihi quod postulo, et meam impleat petitionem ; veniat rex et Aman ad convivium quod paravi eis, et cras aperiam regi voluntatem meam. 9. Egressus est itaque illo die Aman lætus et alacer. Cumque vidisset Mardocheum sedentem ante fores palatii, et non solum non surrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus est valde ; 10. et dissimulata ira, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos suos, et Zares uxorem suam. 11. Et exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam, et quanta eum gloria super omnes principes et servos suos rex elevasset. 12. Et post hæc ait : Regina quoque Esther nullum alium vocavit ad convivium cum rege, prælerme; apud quam etiam cras cum rege pransurus sum. 13. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu videro Mardocheum Judæum sedentem ante fores regias. 14. Responderuntque ei Zares, uxor ejus, et canteri amici : Jube

parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, et dic mane regi, ut appendatur super eam Mardocheus, et sic ibis cum rege lætus ad convivium. Placuit ei consilium, et iussit excelsam parari crucem.

Ven. i. 1. Stetit in atrio domus regiae, quod frat interiorius, contra BASILICAM regis. — Basilica hic vocatur aula regia; puta intimum regis cubiculum aulaeis pretiosis circumdatum, ubi erat aureus thronus, in quo rex considerabat, auro gemmisque coruscans, habens aureum in manu sceptrum; Basilica enim Greece est domus regis; fiant enim est rex. Eadem etiam vocatur « consistorium palatii; » ita ex Bione, Philostrato, Apuleio et Eschilo, Serario. In ea enim circa regem consistebant Principes et Palatini. Esther ergo non ingressa est hoc intimum regis cubiculum, sed atrium interius illi vicinum, ita ut a rege considente in intimo cubiculo per ostium videri posset. Sedebat enim rex « contra ostium domus. »

Ven. 2. 2. Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus. — Hic supplendum et anteponendum est ex cap. xv, vers. 9, regem primo aspectu furibundis et scintillantibus oculis aspexisse et terruisse Estherem, eo quod non vocata ad se accessisset: Estherem vero percussam semel et iterum deliquium animae passam corruisse, mox regem accurrisse, et extenso in eam sceptro, illi blanditum fuisse, illamque sibi restituuisse, de quibus dicendum cap. xv.

Et EXTENDIT CONTRA EAM VIRGAM AUREAM, — puta sceptrum aureum, quod manu gestabat, hac extensione significans suam erga ipsam clementiam et benevolentiam, ut luto contra legem non vocata ad se accederet.

Allegorico virga aurea est B. Virgo, per quam Deus toti humano generi offensus, eidem reconciliatus est, de qua Balaam vaticinatus est, iVuni. cap. XXIV, sub fine dicens: « Orietur stella (B. Virgo, quæ vera Esther, cl àçi?) ex Jacob, et consurget virga de Israel, et perculiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth, n « Hæc est, inquit B. Petrus Damianus, serm. *De Assumpt, virgo*. illa, qua retunduntur impetus adversantium dæmoniorum, virga Aaron per quam fiunt et mirabilia. Baculum autem Crucis intelligi, quo non solum verberatus est, sed occisus illo insatiabilis homicida, qui mortibus hominum pascitur et nutritur. In Virgine virga, et baculo cruce miserorum spes et consolatio continetur, sicut sublimis Propheta clara voco declarat: Virga, ait, tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt, n

Ven. e 6. Etiam si DIMIDIAM PARTEM REGNI MEI PETIERIS, impetrabis. — Liberalior Assucto fuit Deus in B. Virginem, qui eidem totum regni sui, puta cadu imperium, concessit. Undo Angeli ei quasi reginæ suæ accinuerunt Romas ad castellum S. Angeli: « Regina coeli, lætare, alleluia, » uti fusius alibi narravi. Illi enim quasi matri suæ Christus nihil mutare ootest: quare summum Dei in homines

post Verbum incarnatum beneficium est B. Virgo; hanc enim nobis dedit, ut per eam omnia ab ipso impetremus, ut ipsa nobis omnes clementi®, omnipotenti® et divinitatis thesauros aperiat omnesque gratias in eis reconditas elargiatur per filium suum.

8. Veniat Rex et Aman ad convivium quod paravi eis. — Græca addunt Estherem causam invitationis addidisse, dicendo: « Dies mea insignis est hodie; » 7. d. Hodie mihi festum est, ideoque lætandum et convivium instruendum; voco ergo regem, ut illud sua præsentia cohonestet. Prudenter Esther regem secundo invitavit ad convivium, ut in eo suam petitionem salutis Judæorum regi exponeret. *Primo*, ut sensim regem magis in sui amorem accenderet, adeo ut nihil ei negare posset. Erat enim res ardua et perdifficilis petere a rege, ut suum edictum de nece Judæonim jam latum et promulgatum, contra morem regum Persarum et Medorum, revocaret. *Secundo*, quia non audebat publice in tanta adstantium procerum turba id petere, eo quod ipsi dixissent legem latam ex more regum, revocari non posse. Secreto ergo in convivio a rege id ipsum petiit et impetravit; secreto indicans se esse Judæam, quod publice coram principibus facere fuisset periculosum. *Tertio*, solum Aman cum rege invitavit, ut eum in reliquorum Satraparum invidiam et odium induceret, ait Lyranus. *Quarto*, quia sciebat in convivio regem largiori potu exhilarandum, liberaliorem fore ad postulata concedenda. Sic etiam viri prudentes, cum quid ab aliquo duriore petunt, non mane, cum ex jejunio austerior est mens et vultus, sed post prandium et convivium, cum cum mero hilarem reddiderunt, flagitant et impetrant. Addunt aliqui, regibus Persarum in more fuisse, ut in convivio nil cuiquam negarent. Certe Herodotus libro nono scribit, apud Persas nefas esse regem quicquam abnuere in convivio, quot quotannis eo die quo rex creatus erat, instituere solebat. *

9. Cumque vidisset Mardochium sedentem ante VENTUS. FORES PALATII, ET NON SOLUM NON ASSURREXISSE SIDI, SED NEC MOTUM QUIDEM DE LOCO SESSIONIS SUÆ, INDIGNATUS est valde. — Magnæ hoc erat constanti® Mardochei, quod Amano hosti scelestissimo toti genti Judæorum exilium machinanti, ne quidem assurrexerit, ut suam in Deo fiduciam ostenderet, et Amano ipso facto superbiam suam et crudelitatem exprobraret. ven. i.)

13. Et cum OMNIA UADEAM, NIHIL ME RADERE PUTO, QUAMDIU videro Mardocheum, — Magis ergo te, O Aman, crucial Mardocheus, quam tu ipsum crucies: nihil igitur halæ sine Mardocheo, quia Mardocheus habet omnia, ideoque tu nihil. Jure

exclamai S. Bernardus, lib. I *ne consider.*: « Ambitio ambientium crux, quomodo omnes torquens, omnibus places? Nihil acerbius cruciat, nil molestius inquietat, nil tamen apud miseros mortales celebrius negotiis ejus, n et ser. IV *De Ascens.* « Iste est mons in quem ascendit Angelus, et diabolus Tactus.» Festive S. Antimus, lib. *De simili!*. cap. Lxxvn, honorem comparat papilioni r « Sic, inquit, agunt illi, qui mundi hujus honores appetunt, quomodo pueri qui sequuntur pnpilionem. Papiliones enim, cum volant, (ramitem rectum nunquam tenent : sed huc illuequo se agitant; cum alicubi residere videantur, nec ibi diu morantur. Hos autem sequentes dum pueri capero volunt, cito post eos currere satagunt, el quia non ad suos pedes, sed ad papiliones intendunt, aliquando in foveam cadunt. Plerumque cum caute accedunt, ct eos apprehendere tentant, papiliones avolant : quando eos apprehenderint, exultant do nihilo, quasi magnum quid fuerint adepti. Similiter faciunt, qui inundi hujus honores appetunt. Honores enim hujus mundi nunquam certam tonent viam, sod incestis diverticulis do uno ad alium transvolant.

<4. Jussir txcBLSAM pa r a h i cnucRM.—Sed quam v^a. Mardocheo parasti, o Aman, tibi ipsi fixisti. In illa enim mox suspenderis, juxta illud *pedi*, capito XXVII, vers. 29 : « Qui foveam fodit, incidet in cam, et qui statuit lapidem proximo, offendet in eo; at qui laqueum tilijs ponit, peribit in illo. » Vide ibi dictu-

Porro cruoem potius quam rogum, gladium, aliudve tormentum parari jussit, quia crux apud Persas erat usitata, eralque ignominiosissima. sAliain causam ex Rabbini» dat Chakl.ous Manucriptus, quem audi i «Dixit (Zares uxor ad Aman maritum) : in ignom non poteris mittere Murdochœum.quia liberatus est Abraham paler ejus ab eo. In aquis non poteris suffocaro eum, quoniam liberati sunt ab eo Moyses et filii Israel. In lacum leonis non poteris immittere cum, quia liberatus est ab eo Daniel Propheta. Verumlamen faciant patibulum in altitudinem quinquaginta cubitorum, et mane dio Regi, ut suspendatur Mardoohœus super eum ; quia in hoc nunquam probatus est unus cx his, qui liberetur in patibulo ligni. » Verum hxc Rabbini cerebri solita sunt figmenta.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

AssaeniJ, *renovata ddedæ conjurationis contra se per Mardocheum memoria, jubet eum regiis honoribus affici, idque per ipsum Amanum juratum ejus hostem.*

1. Noctem illam duxit rex insomnem , jussilquo sibi afferri historias et annales priorum temporum. Quæ cum illo præsentē legerentur, 2. ventum est ad illum locum ibi scriptum erat, quomodo nuntiasset! Mardocheus insidias Bagathan et Thares eunuchorum, regem Asuerunt jugulare cupientium. 3. Quod cum audissct rex, ait : Quid pro hac fide honoris ac præmii Mardocheus consecutus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri : Nihil omnino mercedis accepit. 4. Slatimque rex : Quis est, inquit, in atrio? Aman quippe interius atrium domus regiæ intraverat, ut suggereret regi, cl juberet Mardocheum affigi patibulo, quod ei fuerat præparatum. 5. Responderunt pueri : Aman stat in atrio, Dixitque rex : Ingrediatur. G. Cumque esset ingressus, ait illi : Quid debet fieri viro, quem rex honorare desiderat? Cogitans autem in corde suo Aman, et reputans quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare, 7. respondit : Homo, quem rex honorare cupit, 8. debet indui vestibus regiis, cl imponi super equum, qui do sella regis est, et accipere regium diadema super caput suum, 9. ct primus de regiis principibus ac tyrannis teneat equum ejus, el per plateam civitatis incedens clamet, et dicat: Sic honorabitur, quemcumque voluerit rex honorare. 10. Dixitque ei rex : Festina, et sumpta stola et equo, fac, ul locutus es, Mardochæo .ludæo, qui sedet ante fores palatii. Cave ne quidquam de his, quæ locutus es, prætermittas. 11. Tulit itaque Aman stolam el equum, indutumque Mardocheum in platea civitatis, et impositum equopræcedebat, atque clamabat : Hoc honore condignus est, queincumque rex voluerit honorare. 12. Reversusque est Mardocheus ad januam palatii; el Aman festinavit ire in domum suam, lugens et operto capite; 13. narravilque Zares uxori suæ, et amicis, omnia quæ evenissent sibi. Cui

responaornnl sopientes, quos habebat in consilio, et uxor ojiu : Si de semino Juamorum est Mardoehæus, onto quem cadere empisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu ejus. 14. Adhuc illis loquentibus venerunt eunuchi regis, et cito eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

Ver», i. I. Noctem illam duxit rex insomnem. — Deo per Angelum id procurante et dirigente, ut Assuctus legeret suos annales, indeque recordaretur beneficii sibi a Mardoehæo præstiti, cumque honoraret : simul ut Assucpi exemplo moraliter doceret reges et principes, noctes totas non stertere in lecto, sed publicis maxiinisque Rcipublicæ negotiis u' viri- l' a invigilare, ac pro iis Deum obsecrare. Scitum est illud Homeri :

Onoma. Oû <ht t.w j mw fk'Ar.çifw avSpa xaStùitn.
Non decet virum consiliarium totam noctem dormire

« Illud vero, inquit, libro I /)c Regno Persarum, Brisonius, nunquam satis laudatum institutum apud Persas viguit, ut, quemadmodum refert libro ad imperitum principen) Plutarchus, quotidie cubiculariorum unus eam ad rem constitutus, mane cubiculum regis intrans, clamaret : Surge, o Rex, et negotia cura, quæ te Mesoromasdes curare voluit, n Es| autem aMesoromasdes, » ut ait initio Laertius, *Sol*, qui ab illis dicebatur *Mithra*.

Constantinus Magnus, ait Eusebius, lib. IV vitæ ejus, cap. XIII, a suam ipsius inentem quodam quasi alllatu et instinctu divinarum rerum exaggerans, totas sæpo noctes sine somno traduxit, et cum per otium liceret, orationes scribebat, idquo ad summam usque senectutem.

Fcrrandus Carlhusianus, lib. *ad Reginum*, Duci hoc dogma commendat *licyula* v : • Sacerdotum postulationibus liber patescat aditus, frequenter oratio, lectionis studium, quamvis undiqqp occupationibus inundantibus, igne desiderii spiritualis remota tepiditate ferveat. » Novi Praelatum insignem, qui diem negotiis et gubernationi, noctem orationi et studiis impendebat.

JUSSITQUE SIBI AFFERRI HISTORIAS HT ANNALES. — Digna hæc rege laus, ut sua acta recognoscat et relegat, ac, si quid omissum est, pnesertim in bene meritis præmiandis, suppleat. Ita Alexander Severus Imperator, teste Lampridio, ne quid irremuncratum maneret, quæcumque munera contulisset, scriptis diligenter mandabat. Si quis nihil aut minimum ab eo petiisset, illum appellabat, dicens : « Quid est quod nihil petis? an me libi vis fieri debitorem? pote, ne privatus do me queraris. » Porro accurata Annalium et Diariorum memoria consignata et custodita fuisse beneficia, quæ in reges Persarum conferrentur, testatur Herodotus, lib. IV, agens do Dario (qui est noster Assuerus) llyatapis Cocm recognoscente. El Thucydides, lib. I, narrat Xerxem Darii filium dixisse Pausaniæ : « Tibi beneficium nostra in domo semper inscriptum erit. Enimvero Persarum reges, ul XenoDhou. lib. VIH *Cyrop*. docet, ministros,

scu officiales quosdam habebant, qui regnm aures, et oculi appellabantur, p Apulcius, Uh. De *Mundo*, aulæ Persica fastum cx Aristotele describens : « Sed inter cos, ait, aures regir, et Imperatoris oculi, quidam homines vocabantur ; per ofliciorum genera Rex ille ab hominibus Deus osse credebatur, cum omnia, quæ ubicumque gererentur, ille Olascutarum delatione discebat. »

4. Aman quippe interius atricm domus regis in- V , ». traverat. — Hebraice et Chaldaico est exterius; nam interius nisi a rege vocatis ingredi non licebat. Interius ergo, id ost intra palatium in atrio, quod respectu intimi cubiculi regii erat exterius, sed respectu extimi erat interius. Erant enim in Palatio atria varia, quorum alia aliis erant interiora, vel exteriora.

Lt sugglrlret Regi, et juberet Mabdooleum affigi patíbulo. — Festinabat Aman ac lucem præverterat, ut matutinus, primusque regem adiret, peteretque Mardoehæum suipeudj, antequam R x aliis occuparetur, ut summum desiderium suum de vindicando sui contemptu, per necem crucis infamem Mardoehæi contemptoris expleret. Superbia enim æque ac ira cl indignatio non sinebant eum quiescere, donec vindictam hanc sumeret. Sed Deus, justus superbias et injustitia judex ac vindex, vindiciam omnem Amani in ipsum re-torsit, idque per partes gradalim, donec ipsum in eadem ipsa cruce quam Mardoehæi erexerat, suspenderet. In Amano ergo liquet quam verum sil illud ; « Noxa caput sequitur, m Et ;

Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede yæna claudo :

Superbos enim s|crnit et fulminat Altissimi».

7 Ct 8. HOMO, QUEM REX HONORARE CUPIT, DEBET Ver, 7. INDUI YtsIRUS REGIIS. ET IMPONI SUPER EQUUM, QUI '1*.

de sella Regis est (in quo sedere et equitare solet rex, ut habent Hebra us ef Septuaginta. Sella empi est quasi sedilo sedentis in equo), et accipere regium diademasuper caput suum.—Diadema erat fascia byssina, qua reges caput circumligabant. Diadema erat insigne purpureum alba fascia et lapidibus pretiosis distinctum, ait Curtius, lib. IH et VI. Verisimile est cum diademate coronam quoque regiam impositam fuisse capiti Mardoctie; hæc enim erat proprium regis insigne, quod ambiebat, et quærcbat sibi Aman, putans hæc non alteri, quam sibi a rego parari; atquo hanc jussu regis gestasse Mardoehæum, patet cap. vm, vers. 15. Porro corona hæc apud Persas habebat radios instar millira*, id est solis, qucin ipsi ut Deum et regem colebant. Volebant enim reges apud Persas divini^ honoribus coli, quasi mi-

thræ *et* soles quidam terrestres. Sed hæc omnia Aman ignorans, contra mentem suam præparavit hosti suo Mardochæo, quem postulabat ad enicem; idque cum valde cruciavit, quod scilicet ipse sententiam dictasset, juxta quam rex Mardochænm summo et regio nŋllecrct honore, quem per ipsummet Aman quasi dictatorem juberet Mardochæo conferri. Sic David, Salomonem filium creans regem et successorem, ait : « Tollito vobiscum servos Domini vestri, et imponite Salomonem filium meum super mulam meam, n etc. Et : « Veniet, et sedebit super solium meum, et ipse regnabit pro me. »

fer«. io. 10. Festina, et sumpta stola bt equo fac, ut locutis es, Mardochæo Judæo. — a Stola, » id est veste regia, ut dixerat Aman versu 8, quam Septuaginta et Chaldaeus vocant stolam byssinam. Unde et Xenophon, lib. Vili, Cyri regis tunicam purpuream semialbam vocat: « Aliis vero, inquit, semialbam gestare non licet. » Intellige regem misisse Amano, ut torquem quoque aureum, et acinacem aureum, et armillas aureas daret Mardochæo. Moris enim fuit his insignibus ornari eum, quem rex honorare voluisset, ut patet lib. III *Esdrae* cap. ix, et ex Josepho, lib. XI *Antiq.* cap. iv, et ex /Emilio Probo in Artaxerxe.

Qci sedet ante fores. — Ibi tum sedebat Mardochæus quasi vilis et abjectus, sed post hunc honorem a rege sibi delatum, introductus est in aulam palatii, factusque regi familiaris et palatinus, ut patebit cap. xvi, vers. 13.

Vm ti 11. Clamabat (Aman): Hoc honore condignus est, QUEM CUMQUE BIX VOLUERIT HONORARE. — Vide II; C SUBITAM summamque rerum commutationem. qua Mardochæus neci destinatus in regiam dignitatem attollitur, fitque quasi alter rex, idque a suo hoste Amano; qui proinde hic habuit dolores et

angores plurimos et maximos. *Primo* enim torsit eum honor hic, quem speraverat, sibi ablatus. *Secundo*, quod is translatus esset in hostem suum capitalem Mardochæum. Tertio, quod ipse hoc honore cum deberet afficere. *Quarto*, quod ipso qui prius adorabatur ab omnibus ut Deus, jam esset equiso et præco Mardochæi vilis Judæi. *Quinto*, quod inopinato simul hæc omnia in eum ingruerent. Fabulantur Rabbini filiam Amani in caput patris transeuntis matulam effudisse, putantem se in caput Mardochæi illam effundere, ideoque Amanum dixisse : « Et tu quoque, filia mea, confundisti me. »

12. Lugens et operto capite — ob pudorem, Vm.it dolorem et angorem vehementem; pudebat enim cum faciem apertam ostendere, qui jam equisonem Mardochæi egerat, cum antea coleretur ut Deus.

13. SI DE SEMINE JUDÆORUM EST MARDOCn.EUS, ANTE VIII II QUEM CADERE COEPISTI, NON POTERIS EI RESISTERE, SED cades in conspectu ejus. — Dixerunt hoc amici Amano, vel divino quodam etiam instinctu, ait Serarius instar Sibyllarum cl Caiphæ, *Joan*, xi, vel humana quadam sapientia, solerlique conjectura sumpta ex eo quod Judæos plures vidissent præfracto duroque ingenio, qui non quiescebant, donec hostes suos pessumdedissent, quodque Pharaonem, Cháñameos aliosque inimicos Judæorum ab ipsis per Mosen, Josuc, Davidcm, etc. contritos ex communi fama audissent. Addit Lyranus id eos dixisse ex Genes, cap. xin, vers. tSctscq. ubi Deus promittit Abrahæ et Jacobo posterorum constantiam, felicitatem, et de hostibus victoriam; Genesim enim et Pentateuchum ab llebræis in Perside captivis fuisse in linguam Persicam conversum. Hoc incertum est. non tamen imurobabile.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esther postulat sibi et Judæis vitam, et Amanum accusat, quem rex illico in patibulo, quod Mardochæo erexerat, jubet suspendi.

1. Intravit itaque rex et Aman, ut biberent cum regina. 2. Dixitque ei rex etiam secunda die, postquam vino incaluerat : Quæ est petitio tua, Esther, ut detur tibi? et quid vis fieri? etiamsi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. 3. Ad quem illa respondit : Si inveni gratiam in oculis tuis, o rex, et si tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, et populum meum, pro quo obsecro. 4. Traditi enim sumus, ego el populus mens, ut conteramur, jugulemur, el pereamus. Atque utinam in servos et famulas venderemur? esset tolerabile malum, et gemens tacerem ; nunc aulem hostis noster est, cujus crudelitas redundat in regem. 5. Respondensque rex Assuerus ait : Quis est iste, et cujus potentia?, ut hæc audeat facere ? 0. Dixitque Esther : Hostis et inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico obstupuit, vultum regis ac reginæ ferre non sustinens. 7. Rex autem ira-

tus surrexit, et de loco convivii intravit in hortum arboribus consitum. Aman quoque surrexit, ut rogaret Esther reginam pro anima sua ; intellexit enim a rege sibi paratum malum. 8. Qui cum reversus esset de horto nemoribus consito, et intrasset convivii locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo jacebat Esther, et ait : Eliam reginam vult opprimere, me presente, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, et statim operuerunt faciem ejus. 9. Dixitque Harbona, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis : En lignum (quod paraverat Mardocheo, qui locus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex : Appendite cum in eo. 10. Suspensus est itaque Aman, in patibulo quod paraverat Mardocheo : et regis ira quievit.

VW».». 2. Postquam vino incaluerat. — Darius enim fuit vini bibax. Unde ejus sepulcro inscriptum fuit hoc elogium : a Possum inultum vini bibere, illudque recto ferre,» leste Athenæo, lib. X. Idem et de ipso Cyrus minor prædicabat, ut Plutarchus in Artaxerxe commemorat, u Cambysen regem, » quemadmodum Seneca, lib. III De ira, cap. xiv, scribit, « nimis deditum vino Præxaspes unus e carissimis monebat, ut parcius biberet, turpem esse dicens ebrietatem in Rege, quem oculi omnium auresque sequerentur. Ad hoc ille : Ut scias, inquit, quemadmodum nunquam excidam mihi, approbabo jam, et oculos post vinum in officio esse et manus. Bibit deinde liberalius quam alias, et capacioribus scyphis; et jam gravis et vinolentus, objurgatoris sui filium procedere ultra limen jubet, allevataque super caput sinistra manu stare. Tunc intendit arcum, et ipsum cor adolescentis (id enim se petere dixerat) figit, necis pectore, hterens in ipso corde, spiculum ostendit: ac respiciens patrem, an satis certam haberet manum, interrogavit. At ille negavit Apollinem potuisse certius mittere. Dii illum male perdant, animo, magisque conditione. » Hucusque Seneca.

Venui. 3. Dona mihi animam meam, — id est vitam meam. Acre fuit hoc telum, quo percussit Esther Assuerum, et magis Amanum, q. d. Aman iste fraudo a te obtinuit, ut occideret omnes Judæos; quare et ego quæ sum Judica ab eo occidenda sum, sicque tu privaberis me regina, incoquo toro, quem tantopere ambivisti et ambis. Non tam ergo in me quam in te, o Assuere mi rex et marite, Aman isto injurius et violentus est, æque ac subdolus, ac fraudulentus.

V<T» « 4. Atque utinam in servos et famulas vindemur, — ut vita nobis condonata, saltem Regi et Persis famulari et ancillari possemus!

Nunc autem hostis noster est (qui me et Judæos et omnes vult spoliare vita), cujus proinde crudelitas REDUNDAT IN REGEM, — tu III quia pCI' SUU in edictum necis Judæorum, qui ingentibus tributis ejus ærarium locupletant, quique plurimas operas regi prostant, et ex quibus inultos validosque milites pro sui, regni que tutela conscribere valet; imo quos vehit sapientes provinciis suis prolicore potest, uti præfectus fuit Daniel cum tribus sociis. Hisce, inquam, et plurimis emolumentis,

quæ ex Judæis, tu Assuere, percipis, et majora percipere potes, privat te Aman. Idem gravem et perennem infamiam tibi conflat apud omnes gentes, quod gentem nostram innoxiam, imo benedico te meritam funditus extermines. In te ergo vel maxime crudelitas Amani Judæorum petens exterminium redundat.

6. Dixitque Esther : Hostis et inimicus noster Vm. ». pessimus iste est Aman. — Nola hic magnanimitatem Esther, qua non absentem Amanum secreto, uti faciunt timidæ et viles mulierculæ, sed præsentem palam coram Assuero accusat, ut ipse sciat accusationem esse sinceram et veram, quam Aman negare non possit: unde inopinati hac accusatione, quasi fulmine ictus Aman obstupuit et obmutuit. Discant ab Eslerce principes magnorum potentiam et insolentiam non metuere, sed premere et calcare. Hoc regum est. Vere Seneca in Hercule furente :

Ars prima regni est posse et invidius pax.

Et in OEdip.

Odia qui nimium timet,
Regnare nescii. Et in Theb.
Simul ista mundi conditor posuit Deus
OJui atque regnum.

8. Reterit Aman super lectum (non nocturnum ve«8-ad somnum, sed convivalem, in quo mensæ accumbebant) CORRUISSE, IN QUO JACEBAT ESTHER, — ut supplex ad genua ejus provolutus ab ea postulare vitam sibi donari. Inde S. Athanasius in Synopsi : «Aman, inquit, cum regem mœrore affectum, et ira commotum propter indignum contra Judæos facinus vidisset, illo absente, regina supplicavit, ad genua illius procumbens. Rex cum ingressus videret Aman genua regina; contingere, suspicatus quod id turpitudinis causa faceret, jussit eum in ligno, » etc. Idem tradit Severus Sulpitius : « Deinde, inquit, regressus rex vidit Aman Regimo genua complexum. » Ohm enim supplices tenebant genua ejus, cui supplicabant, quasi sedem misericordiae, idque ob quatuor causas quas fuso recensui, Exodi iv, 15.

Et ait (Rex) : Etiam reginam vult opprimere, me presente. — Dixit hoc rex, partim ex ira, partim ex zelotypia, qua deperibat Eslerem; hæc

enfin suspicax eFl mali et rivalium, etiam ubi re ipsa nil tale est, uti in Amano hic nihil erat. Suspiciatur ergo Amanum velle Eslherem opprimere, id est non tam vitó, quam pudicitias ejus vim afferre, illectum eximia ejus forma, uti eadem illectum se sentiebat Assuerus (I).

Et statui operuerunt faciem ejus. — Ita faciebant illi, cui rex erat offensus, quasi qui indignus esset videre faciem regiam, et ne rex videns faciem sibi invisam ad majorem iram et indignationem commoveretur. Rursum operuerunt faciem Amani, quasi rei mortis et pene condemnati. Ita Lyranus; nam damnati ducebantur ad mortem oculis velatis, ne scilicet videntes patriam, cives, amicos, liberos, uxores non jam semel, sed septies mortem obirent. Sic jam reis capite mulctao dis velantur oculi, ne videant gladium in cervicem suam vibrari, itaque expavescant, et ictum gladii cadendo declinent ac frustrantur. Hinc illa priscorum Judicum Romanorum in reum feralis sententia apud Livium et Cicero-

9. Duit q1b Haiiuona : En lignum quod paravit Mardocuæo, qui locutus est pro rege, — puta pro regis salute, detegens ei conjuratorum insidias. Ilurbona erat eunuchus, qui a rege missus ad accersendum Aman, ut secum iret ad convivium Estheris, ingrediens domum Amani, vidit in ea patibulum, et a domesticis, ait Josephus, intellexit Amanum illud erexisse Mardocheo; unde id ipsum hic regi denuntiat, videns regem illi offensus, et Amano ob fastum, ut videtur, infensus, optansque cum c medio tolli et suspendi.

10. Suspensus est itaque Aman, — non in domo sua, sed in porta urbis Susorum, ut dicitur cap. svi, vers. 18. Eo enim patibulum ex domo Aman translatus fuit ad majorem ejus ignominiam, ut omnibus ingredienlibus et egredienlibus urbem jam suspensus esset spectaculo et ludibrio, qui paulo ante ab omnibus adorabatur ut Reus. Grct-Rcrus, lib. I De cruce, cap. xix, suspiciatur Amanum clavis fuisse cruci affixum; alii laqueo in collum injecto, uti jam fit; nil hac in re est certi. Illud certum, crucem hanc fuisse altam b0 cubitos, ut qui

(!) Tanta aliunde cura Persarum reges uxores et concubinas cvrtodiebant, ut capite damarent non solum qui illis violare attentassent, sed propius in via ad lecticam acuesouwpt, vel coram illis iraiuluent iu itinere.

ollissima petierat, altissime suspenderetur, omnibusque fieret conspicuus. Vide hic primo quanta cfflaciæ fuerint jejunia et preces Estheris, Nardochæi et Judæorum; secundo, quam verum sit illud R. Virginis : a Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles; » tertio, quam mundana omnia «ini instabilia et vana; ecce enim repente Aman summus titimus, et Mardocheus imus lit summus, nimirum impii et superbi

Tolluntur in Altum,
Ut lapsu graviore ruant.

Quarto et proprie, quam inalum, quod quis alteri struit inique, in instruentem revolvatur, ac I»»«> justo Dei judicio in ejus caput recidat. Crux enlt nild'r' parata Mardocheo data fuit paranti Amano. Sic «. ..u Phalaris Perillum suggerentem sibi, ut reos torqueret in bove teneo igne subjecto, ut eorum mugitu aures suas oblectaret, primum in bovem conjecit, de quo Ovidius, lib. I De arte amandi.

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit : infelix imbuit auctor opus.

Addit exemplum Busiridis, qui Thrasum suggerentem, ut hospites suos immolaret Jovi ad impetrandam pluviam, ipsummet Thrasum immolavit :

Fies Jovis hostia primus,
Inquit, et Ægypto tu dabis hospes aquam.

Unde hoc epiphonemate concludit :

Neque enim lex justior ulla esi;
Quam necis auctores arte penre sua.

Denique vide hic quanta sit mundi fallacia. Unde Mux jure exclamat S. Bcrntirdus, epist. 107 : « O steculum nequam, quod solos tuos sic soles beare amicos, ut Dei facias inimicos. Invenit Aman gratiam apud regem Assuerum; hæc illi gratia crucem parli. Invenit gratiam apud Absalonem Achilophel; hæc illi suspendium attulit. » Et S. Augustinus, epist. 144 ad Anastasium : « Mundits iste, ait, periculosior est blandus, quam molestus, et magis cavendus cum se illum diligi, quam cum admonet cogitque contemni. » Ha videmus Cos, qui magni sunt apud principes, sensim decidere, uti cecidit Sejanus, Achitophel, Aman, Joab, alii-que plurimi. Qui sapii ergo, ante casum temoestivo se ab aula abducant.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*h*fardochaus succedit in dignitatem Amani. Esther a rege flagitat el impetrat ut littera Amani de mactandis Judæis revocentur, et nova in Judavrum favorem scribantur. Unde exsultant Jndai.

1. Die illo dedil rex Assuerus Esther reginæ domum Aman adversarii Judaeorum, et Mardo-chæus ingressus est ante faciem regis. Confessa est enim ei Esther quod esset patruus suus. 2. Tulitque rexannulura quem ab Aman recipi jusserat, el tradidit Mardochoæo. Esther au-tem consliluil Mardochoæum super domum suam. 3. Nec his contenta procidit ad pedes regis, flevilque, et locuta ad eum oravit, ut malitiam Aman Agagit®, el machinationes ejus pessimas, quas excogitaverat contra Judæos, juberet irritas fieri. 4. At ille ex more sceptrum aureum protendit manu, quo signum clementi® monstrabatur ; iliaque consurgens stetit ante eum, 5. et ait ; Si placet regi, el si inveni gratiam in oculis ejus, et deprecatio mea non ei videtur esse contraria, obsecro ut novis epistolis veteres Aman litteræ, insidiatoris el hostis Judæorum, quibus eos in cunctis regis proviuciis perire praeceperat, corrigantur. 0. Quo-modo enim potero sustinere necem el interfectionem populi mei? 7. Responditque rex As-suerus Esther reginæ et Mardochoæo Judaeo : Domum Aman concessi Esther, el ipsum jussi affigi cruci, quia ausus est manum mittere in Judæos. 8. Scribite ergo Judæis, sicut vobis placet, regis nomine, signantes litteras annulo meo. Ilæc enim consuetudo erat, ul epistolis, quæ ex regis nomine mittebantur, et illius annulo signalæ erant, nemo auderet contradi-cere. 0. Accitisque scribis et librariis regis (erat autem tempus tertii mensis, qui appellatur Siban) vigesima et tertia die illius, script® sunt epistola, ul Mardochoæus voluerat, ad Judæos, et ad principes, procuratoresque et judices, qui centum viginti septem provinciis ab India usque ad /Ethiopian) præsidebant ; provincia) atque provincia), populo et populo, juxta lin-guas el litteras suas, et Judæis, prout legere poterant, et audire. 10. Ipsæque epistola), quæ regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignalæ sunt, et miss® per veredarios : qui per omnes provincias discutantes, veteres litteras novis nuntiis provenirent. 11. Quibus impe-ravit rex, ul convenirent Judæos per singulas civitates, et in unum præciperent congregari, ul starent proanimabus suis, el omnes inimicos suos, cum conjugibus ac liberi^ et universis domibus, interficerent atque delerent, el spolia eorum diriperent. 12. Et constituta est per omnes provincias una ultionis dies, id est, tertia decima mensis duodecimi Adar. 13. Sum-maque epistola) hæc fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri subjacebant imperio, notum fieret paratos esse Judæos ad capiendam vindictam de hostibus suis. 14. Egrcssique sunt veredarii celeres nuntia perferentes, el edictum regis pependit in Susau. 15. Mardochoæus autem, de palatio et de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regiis, hyacinthinis videlicet el aereis, coronam auream purlaus in capite, el amictus serico pallio atque purpureo. Omnisque civitas exultavil, atque lutala est. 16. Judæis aulem nova lux oriri visa est, gaudium, honor el tripudium. 17. Apud omnes populos, urbes atipie provin-cias, quocumque regis jussa veniebant, mira exultatio, epulæ atque convivia, el festus dies ; in lanium ul plures alterius genlisel secl® eorum religioni el cærmoniisjungerentur. Gran-dis enim eundos Judaici nominis terror invaserat.

1. Dib illo obdit rex Assvbrüs (Grmcæ Arfaxer-xes) Estuer reül xí» sonui Aiiar , — omni pretiosa supellectile Inslnictatrt, ac auro argenloquo rafertam, ut palet ex Sepluagiula el luoeplio. Bona

enim Amani quasi rei læsæ majestatis rex fisco addixit, dedilque regina», juxta illud Cyri apud Josephum, lib. XI *Antiq.* cap. i : « Qui per inobedientiam hæc mandata nostra (nempe de ædificando templo) irrita habuerint, eos in crucem agi volo, et facultates ipsorum fisco nostro attribui. » Idem postea edixit Darius, libro I *Esdræ*, cap. vi, vers. II : « A me, inquit, positum est decretum, ut omnis homo qui hanc mutaverit jussionem tollatur lignum de domo ipsius, et erigatur, et configatur in eo, domus autem ejus publicetur. »

Er Mardocheus ingressus est ante faciem regis, — *q. d.* Factus est regi intimus, conjunctissimus, et familiarissimus quasi proximus a rege, uti fuerat Aman.

Ven.L 2. TULITQUE REX ANNULUM, QUEM AB AMAN RECIPI jussebat, et tradidit Mardocheo. — Erat hic annulus regius, quo Aman litteras suas de Judæis interficiendis subsignaverat quasi sigillo regio. Itaque hic annulus erat summæ dignitatis et auctoritatis, fecitque Mardocheum regis vicarium et quasi alterum regem. Unde Alexander ab Alexandro, libro II *Genial*, cap. ix : a Apud Persas, inquit, donari annulo a rege amiciliæ signum erat, eo argumento illos in intimam sodalitatem, et vinculum maximi fœderis admittere significantes. »

Hinc et Mardocheus vestibus regiis et corona aurea decoratus fuit, ac cap. ix, vers. 4, vocatus « princeps palatii, » ac cap. x, vers. 3 : « secundus a rege, » atque ut ait Josephus, lib. XI, cap. vi : « Simul cum rege gubernavit imperium. »

Esther autem constituit Mardocheum super domum suam, — ut ejus esset oeconomus, imo rector, uti fuerat, antequam ipsa esset regina. Serrarius censet Esthercm dedisse Mardocheo domum Amani, sibi a rege donatam, idque tradit Joseph, lib. xi, cap. vij verum hoc proprie his verbis non significatur.

Ven.s. 5. Obsecro ut novis epistolis veteres Aman litteras, etc., corrigantur. — Hic erat nodus difficilis; nam Aman scripserat, et sigillaverat litteras de occidendis Judæis nomine regis; regis autem Persarum litteræ et decreta erant irrevocabilia (1), ut patet in Daniele damnato ad lacum leonum, *Daniel*, cap. vi, vers. 15. Quocirca Esther genuflectione, lacrymis, omnique arte counisa est ut regem flecteret ad irritandas hasce litteras. Ac prudenter hac ratione et methodo usa rem confecit, quod diceret has non esse regis, sed Amani litteras, quas ipse inscio rege subdolo scripserat, et annulo regio obsignarat. Cum autem jam regi constaret Amanum fuisse insidiatorem et proditorem, æquum esse ut acta ejus scripta-

ti) Alii probabilius putant regis edicta ejus sigillo obsignata, et assensu optimatum regni confirmata, irreformabilia fuisse; dum e contra edicta quæ obsignata solummodo regis sigillo erant, revocari licet rarissime poterant.

que proditoria irritentur, utpoto fraudulenter ignoranti regi supposita, ac in reges et regni lotius damnum æque ac dedecus promulgata. Hac ratione persuasit regi ut litteras Amani quasi hostis et insidiatoris sui abrogaret, ac contrarias in Judæorum favorem dictaret, uti ipse rex asserit in iisdem, cap. xvi, 17. Sic enim rex noxam et infamiam omnem prioris edicti a se abstersit, et in Amanum transtulit, dum contrarium decretum pro Judæis edidit.

9. Accitisque scribis et librariis. — Scribæ Veai erant primicerii, qui litteras dictabant, librarii qui ascribis dictata describebant, tum ut ad provincias mitterentur, tum ut in archivium et tabulas annalesque publicos referrentur.

II. Quibus (veredariis sive cursoribus) imperavit rex, ut convenirent Judæos, — ut scilicet eis significarent edictum regis in ipsorum favorem editum, ne magistratus Judæis offensi aliquo prælexu illud dissimulare, tardare, vel suppressere possent; sed ab ipsis Judæiscogerentur illud exsequi; comminarenturque se, si id facerent, eos apud regem accusaturos lanquam regii edicti contemptores. Addunt Septuaginta hic et Noster, cap. xvi, regem hoc edicto Judæis concessisse ut suis legibus ubique viverent (2).

15. Mardocheus autem, etc., fulgebat vestibibus regiis, hyacinthinis videlicet et aeriis. — id est candidis, ut habent Ilebæus et Chaldæus. Vide dicta cap. i, vers. G. Ab hoc colore nobiles dicti sunt **nnin horim**, quasi candidi. Candidas quoque vestes olim induebant in diebus festis et lælis, quale hoc erat, juxta illud : « Omni tempore sint vestimenta tua candida, » *Eccli.* ix, 8. Vide ibi dicta.

Coronam auream portans in capite, — more Persico radiatam, id est radios instar mithræ, sive sol's (quem Persæ ut Deum colebant) vibrantem. En tibi Mardocheus quasi aller rex, qui paulo ante squalidus et luridus incedebat, et cruci destinatus : « Ad tantam dignitatem, ait S. Hieronymus in cap. i *Daniel*, sub finem : voluit Deus evehi Mardocheum, ut sicut olim in Josepho, et recenter in Daniele, hic nunc in Mardocheo haberent captivi et exules Judæi solatia, videntes hominem gentis suæ nunc Egyptiorum esse principem, nunc Chaldaeorum, nunc Persarum. » Unde Chai*

(2) Vers. 11 : *Et omnes inimicos suos cum conjugibus ac liberis et universis domibus interficerent atque delerent.* Quærenti quo jure Judæi poterant innocentes cum reis interficere, respondemus : Apud Persas ob patris crimen liberi, uxores, etc., plectebantur, et privilegium hoc ab Assuero Judæis concessum est se ulciscendi et privatas injurias per se puniendi. Attamen istarum legum instituta tueri non volumus, nec laudamus Judæos qui sub eorum imperio agentes, his legibus etiam in quibus sæva et iniqua continent, se subiciebant. Hic vero in promptu est dicere ab hostibus suis poenam solummodo talionis auctoritate publica et regis jussu, Judæos exegisse, et aliunde innocentes non interfecisse, cum semper iere dicuntur « occisi viri, » cap. ix, 6, 12, 15.

dæus, *Cant*, vu, K: *Pauperes*, ait, *e populo*, *tpii ambulabant apud Principem hinc et inde, eo quod egeni sunt, futurum est, induantur purpura, sicut indutus est Daniel in civitate Babylonis, ct Mardoclutus in Susis propter meritum Abraha, (piem regem constituit ab initio sæculi; ct propter justitiam Isaac, quem ligavit pater ejus, ut offerret eum : ct propter benignitatem Jacob, qui decorticavit virgas in canalicibus.*

Ven.i6. 16. Judæis autem (timore, mærore et angore confectis, et quasi semimortuis) nova lux oriri VISA EST, GAUDIUM, HONOR ET TRIPUDIUM. — Lætitia enim gestientes exultaban!, choros agentes et tripudiantes.

Allegorica Esther est B. Virgo, de qua in sensu mystico dicitur *Eccli.* 1,6 : « Quasi stella matutina in medio ncbulæ; » quoniam vclut fulgida stella processit effugans tenebras, de qua S. Bernardus, homil. 2 *Super missus est* : « ipsa est nobilis stella Jacob, cujus radius universum mundum illuminat, cujus splendor præfulget in supernis, ct inferos penetrat, terras etiam perlustrans, et calefaciens magis mentes, quam corpora, fovet virtutes, excoquit vitia.

Denique notat Serarius in hac Amani tragoedia sçptuplicem catasiropben :

Primo, exaltatus supra omnes Principes crat Aman : infra omnes postea dejectus est.

Secundo, alterum a rege thronum habebat; Mardochæo equum sternere postea debuit, ut ejus veluli strator, ct a pedibus esset.

Tertio, minacissima in cum verba plurima jece- rat : et cum laudare, præconis instar debuit.

Quarto, pater a rege vocabatur, ct ab eodem

postea læsæ majestatis reus, perduellis, proditor, T^CxktTT^; nominatus est.

Quinto, indignans, oculis quam infestissimis et torvissimis, Mardochæum intuebatur : et Regis postea vultum ferre non potuit.

Surto, non contentus unius Mardochæi omnium Judæorum sanguinem haurire volebat; ct ipse non solus, sed tota cum domo, cum decem carissimis tiliis in crucem actus est, plurima- que ejusdem cum ipso animi, gentilium millia contrucidata.

Septimo, quod lignum, quemque diem Mardochæo, Judæisquccælerisad necem præscripsrat, iis ipse, cum suis, miserrime perit.

17. In tantum ut plurbs alterius gentis et Vers.tr, SECTÆ, EORUM (JudæOFUm) RELIGIONI ET CÆREMO- Niis jungerentur , — id est circumciderentur, et ad Judaismum verumque Dei cultum converte- rentar. Videbant enim hanc mirabilem ct inspe- ratam Judæorum salutem ct exaltationem sine speciali Dei, res populi sui curantis, providentia accidere non potuisse. Quare Dei potentiam, cle- mentiam ct providentiam erga Judæos agnoscen- tes, eum verum esse Deum profitebantur et vene- rabantur. Ad hoc etiam juvit non parum Esthe- ris cl Mardochæi religio ct sanctitas, juncta cum tanta auctoritate ct gloria; unde sequitur :

Grandis enim cunctos Judaici nominis terror in- vaserat , — ne sibi facerent quod Amano fece- rant , quodque propediem cæteris hostibus suis ex regis edicto, vers. 13, facturi eraut. Quare no haberentur hostes Judæorum, ideoque occide- lentur, ostendebant alii vere, alii fecte se eorum esse amicos, fiebantque proselyti.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judod hostes suos, eodem dic quem illi neci ipsorum destinarant, occidunt, et dcccm Amani filias suspendunt} in hujus beneficii memoriam perenne festum 14 ct 15 die mensis Adar a Mardochao instituitur.

i Igitur duodecimi mensis, quem Adar vocari ante jam diximus, tertia decima dic, quando cunctis Judæis interfectio parabatur, ct hostes eorum inhiabant sanguini, versa vice Judæi superiores esse coeperunt, el sede adversariis vindicare. 2. Congregalique sunt per singulas civitates, oppida, et loca, ut extenderent manum contra inimicos el persecutores suos. Nullusque ausus est resistere, eo quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetrara!. 3. Nam el provinciarum judices, ct duces, el procuratores, omnisque dignitas quæ singulis locis ac operibus præerat, extollebant Judæos timore Mardochæi ; 4. quemprin- cipem esse palatii, el plurimum posse cognoverant; fama quoque nominis ejus crescebat quotidie, el per eundorum ora volitabat. 5. Itaque percusserunt Judæi inimicos suos plaga magna, el occiderunt eos, reddentes eis quod sibi paraverant facere; 6. in tantum ut eliatn in Susan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagitæ hostis Judæorum; quorum ista sunt nomina : 7. Pharsaudalha, et Delphon, el Esphatha, 8. et Phoralha, et

Adalia, et Aridatha, 9. et Phermestha, et Arisai, et Aridai, et Jczalha. IO. Quos cum occidissent, prædas de substantiis eorum tangere noluerunt. 11. Slatimque numerus eorum, qui occisi erant in Susan, ad regem relatus est. 12. Qui dixit Regina: In urbe Susan interfecerunt Judæi quingentos viros, et alios decem filios Aman; quantam putas eos exercere cæde in universis provinciis? Quid ultra postulas, et quid vis ut fieri jubeam? 13. Cui illa respondit: Si regi placet, detur potestas Judæis ul, sicut fecerunt hodie in Susan, sic et cras faciant, eldeccm filii Aman in patibulis suspendantur. 14. Praecepitque rex ut ita fieret. Slatimque in Susan pependit edictum, et decem filii Aman suspensi sunt. 15. Congregatis Judæis quarta decima die mensis Adar, interfecti sunt in Susan trecenti viri: nec eorum ab illis direpta substantia est. 16. Sed et per omnes provincias, quæ ditioni regis subjacebant, pro animabus suis steterunt Judæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis; in tantum ut septuagintaquinque millia occisorum implerentur, et nullus de substantiis eorum quidquam contingeret. 17. Dies autem tertius decimus mensis Adar, primus apud omnes interfectionis fuit, et quarta decima die cædere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque conviviiis. 18. At hi qui in urbe Susan cædem exercuerant, tertio decimo et quarto decimo die ejusdem mensis in cæde versati sunt; quinto decimo autem die perculere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solemnem epularum atque læliliæ. 19. Hi vero Judæi, qui in oppidis non muratis ac villis morabantur, quartum decimum diem mensis Adar conviviorum et gaudii decreverunt, ita ut exultent in eo, et mittant sibi mutuo partes epularum et ciborum. 20. Scripsit itaque Mirdochæus omnia hæc, et litteris comprehensa misit ad Judæos, qui in omnibus regis provinciis morabantur, tam in vicino positos, quam procul, 21. ul quartam decimam et quintam decimam diem mensis Adar pro festis susciperent, et revertente semper anno solcami celebrarent honore, 22. quia in ipsis diebus se ulli sunt Judæi ile inimicis suis, et lucius atipie tristitia in hilaritatem gaudiumque conversa sunt, essentque dies isti epularum atque læliliæ, et mitterem sibi invicem ciborum paries, et pauperibus munuscula largirentur. 23. Stiscepeiunique Judæi in solemnem ritum cuncta quæ eo tempore facere cœperant, et quæ Mardochæus litteris facienda mandaverat. 24. Aman enim filius Amadathi stirpis Agag, hostis et adversarius Judæorum, cogitavit contra eos malum, ut occineret illos, atque deleret, et misit phur, quod nostra lingua vertitur in sortem. 25. Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans ut conalus ejus litteris regis irriti fierent; et malum, quod contra Judæos cogitacella!, reverteretur in caput ejus. Denique et ipsum et filios ejus affixerunt cruci, 26. atipie ex illo tempore dies isti appellati sunt Phurim, id est sortium; eo quod phur, id est sors, in urnam missa fuerit. Et cuncta quæ gesta sunt, epistolæ, id est libri hujus volumine continentur; 27. quæque sustinuerunt, et quæ deinceps immutata sunt, susceperunt Judæi super se et semen suum, et super cunctos qui religioni eorum voluerunt copulari, ut nulli liceat duos bos dies absque solemnitate transigere; quos scriptura testatur, et certa expetunt tempora, annis sibi jugiter succedentibus. 28. Isti sunt dies quos nulla unquam delebit oblivio; et per singulas generationes cunctæ in loto orbe provincial celebrabunt; nec est ulla civitas, in qua dies phurim, id est, sortium, non observentur a Judæis, et ab eorum progenie, quæ his caeremoniis obligata est. 29. Scripseruntque Esther regina lilia Abituili, et Mardochæus Judæus, etiam se undam epistolam, ut omni studio dies ista sollemnis sanciretur in posterum; 30. et miserunt ad omnes Judæos, qui in centum viginti septem provinciis regis Assueri versabantur, ul haberent pacem, et susciperent veritatem, 31. observantes dies sortium, et suo tempore cum gaudio celebrarent; sicut constituerant Mardochæus et Esther, et illi observanda su'ci.pi.runi a se, et a semine suo, jejunia et clamores, et Sortium dies, 32. et omnia quæ libri hujus, qui vocatur Esther, historia continentur.

ft. r. j. j. 1. IOITUR DUODECIMI MIMI*, QUEM ADAB VOCARI ANTBJAM DIXIMUS, DECIMA TEUTIA DIE, QUANDO CUNCTIS Judæis intbrfectio parabatur, et hostes lo- rum INHIABANT SANGUINI, VERSA VICE JUDÆI SUPERIO- RES esse coeperunt. — Adar mensis duodecimus et anni ultimus respondet nostro februario. Pri- mus enim llebræorum mensis erat Nisan, id est martiuH. (pda in eo celebrabant Pascha, Lxodt xii. Porro indici utebantur mensibus lunaribus, non solaribus; quare neomenia, sive noviluniuin erat prima dies mensis; decima tertia voro dic» erat proxime antecedens plenilunium; hoc enim in- cidebat in diem decimum qu. u tum. Hic ergo dies pridianus plenilunii februaryi destinatus fuerat exedi Judæorum, et mox vice versa cædi hostium Judæorum. Quocirca cliamnum Judæi illo die in synagogis suis quotannis legunt historiam Esther; et quoties fit mentio Amani, pugnis et malleis pulsant scamna» perinde ac si caput Amani fe- rirent, uti testantur Antonius Margarita, lib. *De ritibus Judæorum*, et Gregorius Tolosanus, *syntag.* lib. 11, cap. XVI, nùmero 10. Porro Judas Macha- bæus aliud festum in eadem die 13 Adar instituit, ob insignem victoriam eadem die do Nicanore obtentam, de quo II *Machab.* càp. ult. vers. 37.

feu o. C. Ut etiam in Susan quingentos viros interfice- rent extra decem filios Aman, — quos primos publice in theatro, ut videtur, quasi reos a rego damnatos occiderent; cædem enim inchoarunt a liliis Aman hostis sui jurati, quasi a primitiis pri- misque juste suæ vindicte victimis; de.ude eo- rum jam occisorum corpora postero dio suspen- da unt in patibulis, ul dicitur vers. 14, ad majo- rem Amani ignominiam et hostium terrorem. Igi- tur jliense Icilio rex tulit edictum, ut Judæi tru- cidarent filios Aman, cælcrosque suos adversa- rios, ut dictum est cap. vin, 9. Quare Judæi mox fdios Aman, ne fuga elaborentur, incluserunt in carcerem, ac post novem menses, puta die 13 mensis duodecimi, quæ cædi erat destinata, eos jugularunt, et postero die jugulatos suspende- runt. Illices: cap. vi, 18, rex ferens hoc edictum ait Amanum et omnem cognationem ejus ante portam Susan pendere in patibulis; ergo liliu Aman cum eo occisi sunt mense tertio, non duo- decimo. Respondeo per « cognationem » Ibi non intelligi filios (alioquin enim eos explicite nomi- nasse!), sed cognatos et allines Aman; hi enim ut ejus fautores cum eo suspensi sunl; liliu vero ad communem omnium cædem, et ad diei 13 Adar publicum spectaculum juste vindicte reservati fuere.

Ven to. 10. QUOS cum occidissent, pr uda» db substantiis EORUM TANGERE NOLI ERUNT, — **iiii** Ut Ostenderent se non aliud, quam vite su© incolumitatem quæ- rere; hanc enim perdere volebant li qui occide- bantur; quare se non inhiare opibus, nec prop- ter opes innoxium aliquem divitem (uti sæpo fit) inter noxios interficere; tum deniquo, quia Aman nipote Judæorum jurat' costis, erat quasi ana-

thema, ut nemo ejus et filiorum res attingere au- deret. Idem fecere arteris occisis, quorum facul- tates diripere noluerunt, ut dicitur vers. 16, etsi rex id eis concessisset, cap. vin, 11. Utinam Chris- tiani duces et milites eos imitentur, qui non tan- tum inimicos, sed etiam amicos wepe spoliant, imo spe prædæ mactant?

16. Ut septuaginta quinque millia occisorum Ve< implirenter. — Ingens fuit hic hostium, ideoque et cæsorum numerus, quia Judæi de vita securi esse non poterant, nisi iis occisis. Et hoc est quod hic dicitur: « Pro animabus suis (pro vita sua tuenda oonstonter cædentes hostes suos) steterunt Judæi interfectis hostibus, » etc. Nisi enim ipsi interfecti fuissent, timendum erat ne rubiim Judæos invaderent, imo contra regem rebellarent. Porro jussit Mardochæus Judæis, ul diligenter in- quirerent et annotarent, qui revera essent Judæo- rum hostes et noxios occideretur, uti factum est in Vesperis Siculis el Parisiensibiis, ideoque per novem menses cædem differri jussit, scilicet a mense tertio usque ad duodecimum.

26. Atque ex illo tempore dies isti) 13 et Li Ver» sb. Adar, quibus Judæi mactandi mactarunt suos hostes) APPELLATI SUNT PIU RIM, ID EST SORIUM: EO QUOD PHUR, ID EST SORS, MISSA FUERIT IN URNAM. — Sic hoc festum, ait Sinohez, « Phurim » appel- latur, id est sortium, non a libertate, quam eo die consecuti sunt Judæi hostibus interfectis, aut domitis; sed a sortibus quas consuluit Aman, et quæ in eumdem decimum teiUum diem mensis Adar Judæorum cædem destinarunt, ut, dum dies ille aniversario reditu recurrit, periculi illius renovetur memoria, m quo fuerunt, et qualem habuerunt animorum consternationem et ango- rem, cum de sortibus ao die nuntium acceperet.

Perperam in Septuaginta Romanis pro a phu r» »ibu- rini p ul habent Septuaginta Complukmsibus legi- , l' tur *phrunm*; unde et Joseph dies hoswpM*; a; - j Lfuc- pellar. Nisi malis Septuaginta et Josephum vo-ic p'lil' cciu *phurim* addita litterarcommutasFc in?pai?<u, n u ul alluderent ad Græcum etymon verbi quod servare et custodire significat, 7. d. Diesili ab hostibus fuere vocali « Phurim, » id est sor- tium, item confractionum, quibus scilicet genu^ nostrum coufiingerent (hoc enim siguilicat he- braico el arabico *phur*); sed a Deo per Eslhor et Mardochæum ex phurim facti sunt id est custodes et eonservatorii, quibus scilicet in vita incolumes conservaremur, hostibus vero facti sunl jidem dies s phurim,» id est confractio- num; quibus nimirum ipsimet a nobis confringe- rentur et maclareuntur.

Sic allegories dies passionis Christi fuere dies « phurim, » id est sortium et confractionum, qui- bus scilicet Judæi miserunt sortem de occidendo Christo pro Barabba; ac milites de dividenda Christi crucifixi tunica; tuno enim ipsi carnem Christi confregerunt clavis, flagellis, spinis; sed hi dies a phuiim » per Christum facti sunt p/iru-

Adde S. Alhanasium tn *Synopsi*, eadem die 13 Adar, Judæos in memoriam et contumeliam Amam crucifixi crucem ligneam publice circumferre, oamque cum imagine Amani igne concremare. Verum quia nulli Judæorum hac Amani tragedia Christi passionem et crucem representaban! et irridebant, quasi Christus esset personatus larva Amani, hac de causa Honorius et

Theodosius Imperatores hos eorum ritus et gestus inhibuere, ut patet Codice *De Judæis et Coliculis L. Judæos*, ubi sic dicitur : « fadmos quondam testivitalis suæ solcmniaadpænæ quondam sumpt/e recordationem incendere, et sancite crucis assimilata speciem in contemptum Christianas fidei,sacrilega mente exurere provinciarum rectores prohibeant.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Majestas et gloria aque ac virtus Mardochæi, qui i crs. 4 somnii sin explicationem de Judæorum tn Perside afflictione, indeque liberatione et exaltatione enarrat.

1. Rex vero Assuerus omnem terram et cunctas maris insulas fecit tributarias : 2. cujus fortitudo et imperium, et dignitas atque sublimitas, qua exaltavit Mardochæum , scripta sunt in libris Medorum atque Persarum : 3. et quo modo Mardochæus Judaici generis secundus a rege Assuero fuerit; et magnus apud Judæos, etaeceptabilis plebi fratrum suorum, quaerens bona populo suo, et loquens ea quæ ad pacem seminis sui pertinerent.

Quæ habentur in Hebreo, plena fide expressi. Hxc autem quæ sequuntur, scripta reperi in editione vulgata, quæ Græcorum lingua et litteris continentur; et interim post finem libri hoc capitulum ferebat i quod juxta consuetudinem nostram obelo, id est ceni prxnotavimus.

4. Dixitque Mardochæus : A Deo facta sunt ista. 5. Recordatus sum somnii, quod videram, hæc eadem significantis : nec eorum quidquam irritum fuit. 6. Parvus fons, qui crevit in fluvium, et in lucem solemque conversus est, et in aquas plurimas redundavit : Esther est, quam rex accepit uxorem, et voluit esse reginam. 7. Duo autem dracones: ego sum, et Arnau. 8. Gentes, quæ convenerant : hi sunt, qui conati sunt delere nomen Judæorum. 9. Gens autem mea : Israel est, quæ clamavit ad Dominum, et salvum fecit Dominus populum suum ; liberavitque nos ab omnibus malis, et fecit signa magna atque portenta inter Gentes : 10. et duas sortes esse præcepit, unam populi Dei, et alleram cunctarum Gentium, ii. Venitque utraque sors in statutum ex illo jam tempore diem coram Deo universis gentibus : 12. et recordatus est Dominus populi sui, ac misertus est hæreditatis suæ. 13. Et observabuntur dies isti in mense Adar, quarta decima el quinta decima die ejusdem mensis, cum omni studio el gaudio in unum cæetum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Israel.

1. Ria vero Assuerus omnem terram et cunctas maris insulas (nimirum sibi suoque imperio subiectas) FECIT TRIBUTARIAS,— id CSt, IlOvis tributis oneravit, tum quia ipse auri cupidior in tributa erat propensus ; tum quia magnis et magnificis suis in convivium tam amplum et continuum de quo cap. i, expensis cerarium exhauserat; tum quia Deus hoc tributo castigare volebat Persas, qui paulo ante cædi et spoliis innocentum Judæorum inhiant.

3. Mardochæus Judaici generis secundus a rege Assuero. — Erat ergo quasi regis vicarius, et in

ejus absentia rex; imo rege presente Mardochæus rara sua prudentia et vigilantia gubernabat imperium, teste Josepho.

Loquens ea quæ ad pacem seminis sui (id est, quæ ad commodi et prosperitatem Judæorum) pertinerent, — *q. d.* Mardochæus studubat commodis non propriis, sed populi sui. Res ejus preclare gestas omittit hic Scriptura, ac eas cupientem cognoscere remittit ad aunales Medorum et Persarum.

Benjamin in *Itinerario* narrat Mardochæum et Estherem sepultos in urbe primaria Medorum,

dicta *Hamda magna*; nitque suo tempore in ca-
fuisse 50 millia Judæorum. Nonnulli suspicantur
a Mardocheo nominatam provinciam Mardo-
chæam, quæ sita est inter Babyloniam et Sinum
Persicum (1).

Hic in Hebræo finitur liber Esther : cætera quæ
sequuntur ex Græco in Latinum transtulit S. Hie-
ronymus, ubi nota hæc ultima septem Estheris
capita esso Scripturam Canonicam. Id patet tum
cx definitione Concilii Tridentini, *sessione* iv,
tum ex editione vulgata Latina et Græca Septua-
ginta. Quarum atraque hæc constanter legit, licet
in Græca non habeantur seorsim, ut in Latina;
sed qua que suis locis inserta sint ordine historico,
uti olim quoque ante S. Hieronymum eadem suis
locis inserta exstabant in editione Latina. Verum
sanctus Hieronymus, quia Eslherem ex Hebræo
transtulit in Latinum, cl ejus tempore hæc septem
ospita non exstabant in Hebræo, hinc ea ex Græco
transtulit, ac seorsim posuit, el in calcem libri
retulit post seriem totius historiæ. Exstitisse autem
olim illa ante S. Hieronymum Hebraice, patet ex
Græca Septuaginta, et Latina vulgata prisca, at-
que ex Josepho, et Josippo filio Gorionis, qui
hæc eadem habent, quæ Noster, utique non
aliunde, quam ex prisco originali Hebræo. Veri-
simile est hunc librum æquo ac Tobisë bis He-
braico fuisse conscriptum, semel brevius, uti jam
Hebraice exstat, secundo fusius; indeque manasse
translationem Græcam Septuaginta, et ex ea Nos-
tram, ideoque illam hasca attexere lacinias. Vide
l'evardentiuin hic, et Bellarminum, lib. l üsueróo
Dei, cap. vu.

Vm. 4. 4. Dixitque Mardocheus : — cum jam suspenso
Aman intelligeret somnii sui significationem.

Ven. 5. 5. RECORDATUS SUM SOMMI, QUOD VIDERAM, ILEC
EADEM SIGNIFICANTIS. — Somnium lloc CTgO fuif a
Deo immissum Mardocheo, ut per illud signifi-
caret futuram exaltationem sui et Estheris, ac
colluctationem cum Amano. Quocirca hoc som-
nium ordine historico collocandum est initio hu-
jus libri, totiusque historia», uti ibidem colloca-
tur in Græcis Romanis, Simile somnium alleo
immissum fuit Pharaoni, *Genes*, xli; ctNabucho-
donosori, *üanid*. n.

Vtn.«. 6. Parvus fons, qui crevit in fluvium, et in lu-
cem SOLEMQUE CONVERSUS EST, ET IN AQUAS PLURIMAS
REDUNDAVIT, ESTUER EST, QUAM REX ACCEPIT UXO-
REM, r.r voluit esse Reginam.— **Somniaret ergo**

(!) Etiamnum in Ecbatanis, hodie *Ilam arfan*, videtur
Estaris et Mardochei 2spulcrinn ex lateribus censu uc-
tuin, et cujus Untas supra pauperculis Judæorum «hunos
eminet. Illud sepulcrum eudem loco rcæditfcaturñ e*
quo situm ent vetus a Taincrhno eversum. Apud Ju-
tae* qui in Perside degunt, in magni veneratione adhuc
Utatur, el certis per annum diebus illud sepulcrum vt-
siUnleo pœnitantiæ an moquo in exilio contra Jerusalem
sch' vertebant et orabant. Ejus sepulcri descriptionem
vil l 2 ot in *Ejxrrpili c* itineribus* Sir Hubert Ker Por-
ter (Lundini, ISil), el apud *Annales Philosophia: chris-
ffan**, tom. V, pag. î79.

Mardocheus, uti narratur cap. seq. versu 5, s<
videre parvum fontem, qui crevit in fluvium, (in
lucem solemque conversus est ; ac postea ir-
tellexit hunc fontem esse Esthereni, quæ anl|
abjecta et vilis, postea ita crevit, ut fucta sit ra-
ginn, et gentem Judæorum et numero, et robore,
et gloria mire adauxerit, ideoque quasi sol in
Perside totoque orbe radiis suæ virtutis et majes-
tatis effulserit. Apte Esther comparatur fonti : Eithi
pròno, quia sicut fons aquas continue eructans cowpr».
producit ingentem fluvium; sic Esther sua opera
et studio ingentem produxit Judæorum populum,
nniltosque Gentilium ad Deum et Judaismum
convertit, ut dictum est cap. ix, vers, till.; secundo. Secalo,
ipsa suis oculis et lacrymis quasi fontibus exs-
tinxit immane Amani incendium in Judieos con-
flatum, seque ac iram Dei; *tertio*, ipsa iisdem Tertio,
quasi aquis torrentis ingentibus et vehementibus
obruit, et demersit 75 millia Gentilium Judiéis
adversantium; *quarto*. fons hic, qui ante erat in Quiri*
tenebris cap. xi, 8, hoc est in summo moerore cl
angore, in lucem solemque, id est, in lucidum so-
lem (cst hendyadis) conversus est, — puta in
summam lætitiā et felicitatem, cum Judæos
morte liberavit, cosque de hostibus triumpharo
fecit.

Porro apposite fons hic dicitur conversus in Anta
lucem et solem, quia magna est affluitas et ana- s** io*
logia fontis et solis : *primo*, quia sicut fons c t n\$
origo et scaturigo fluminis, sic sol est luminis; primo
sicut enim flumen manat a fonte, sic lumen a
sole; similis enim est utriusque productio, pro-
fluxus, el emanatio; unde Hebraice TJ/ier, id est
lux et lucerna, alludit ad nm *nahar*, id cst flu-
men, et ad ms *or*, id est lumen, quia significat
profluxum seu propagationem luminis ceu flu-
minis, id est seminis et posteritatis; *secundo*, Scurta
quia quod fons est in terra, hoc sol est in cælo;
sicut enim fons cst quasi oculus terræ, sic sol
eft quasi oculus cœli, totum cœlum orbemque
lustrans d ornans. Unde llebr. px *ain* tam ocu-
lum quam fontem significat, quia quod oculus
est in homine, hoc fons est in terra, et sol in cœ-
lo ; *tertio*, quia flumen ex fonte manans limpl- Te:ua
dum cst, perspicuum, el claram instar crystalli
(imo crystallus non est aliud quam aqua fontis
conglaciata), ac radiis solis illuminatum res-
plendet ut sol ; *quarto*, quia ex fonte et aquis QUirtft,
primigeniis creatus est sol et cœli. Unde et He-
braice *Scamuiin*, g. d. *ibi aguv*, vocantur, uti os-
tendi pluribus *Gen*. i, 7. Simili modo et analogia
Esther hic quasi aquea, id cst pauper et abjecta,
ab Assucto evecta ad solium regale quasi ad cœ-
lum, facta cst gloriosa cl radians ut sol, ut jure
fons solis, de quo *Josué* xv, 7, et cap. xviii, 17,
vocari possit juxta id quod cap. xi, 11, do ea di-
citur : « Lux et sol ortus est, et humiles exaltati
sunt, et devoraverunt inclytos. »

Hinc S. Scriptura sæpc himen et numen com-
binat, ut *Psalms*. XXXV, 10 : «Domine, apud te est

fons vitæ; et in lumino too videbimus lumen. » El *Apoc.* XXII, I, lumen glorile beatorum describitur per fluvium paradisi, cum ait : « El ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tanquam crystallum procedentem de sede Dei et Agni, n Denique iu fontibus subinde per reflexionem radiorum sol sui effigiem exprimit, facit quo par- linm, idest, alterum quasi solem, ut fons ipse videatur esse sol, uti dicam cap. seq. 10 et 11. Hoc est ergo pnradoxum, hieroglyphicum Mar* dochæi somnium : a Ex aquis sol », id est, ex tribulatione oritur gaudium, ex adversitate prosperitas, ex desolatione consolatio, ex mœrore lælitia, ex humiliatione exsultatio, ex mortificatione resurrectio. Fingunt Poetæ solem, cum occumbit ex labore diurno anhelum, se aquis et mari immergere, ut noctu se abluat et refrigeret; quare mane ex iisdem rursus vegetum prodire et renasci ; sic aquæ humiliationis refrigerant mentem operibus charitalis æstuantem, ut humilior et vegetior ex illis ad eadem resurgat et regrediatur. Tunc fit istud, quod dicitur *Job* xi, 16 : « Miseria » quoque oblivisceris et quasi aquarum, quæ præterierint, non recordaberis. Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vespeream; et, cum te consumptum putaverit, orieris ut Lucifer. » Et illud *Malae.* iv, 2 : « Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, et sanitas in pennis ejus; et egrediemini, et salictis sicut vituli de armento. » Vide ibi dicta. Denique somnium hoc alludit ad morem Persarum, qui solem colebant (pasi numen, ac reges suos vocabant soles. Unde Cyrus Persice idem est quod sol. Et Sapor Persarum rex, teste Ammiano, Marcellino, lib. XVII, scribens ad Constantium Imperatorem hunc sibi arrogat titulum: « Rex regum Sapor, particeps siderum, et frater solis et lunæ, Constantio fratri meo salutem. » Cum ergo Mardochæus per visum vidit Estherem quasi solem, paulo post intellexit eam fore reginam Persarum, ac capite gestaturam coronam solarem, id est, radiis aureis quasi solaribus distinctam. Addit Josippus filius Gorionis, lib. II, cap. n, Mardochæum Estherem in persecutione Amani afflictam consolatum fuisse refricatione hujus sui somnii, indeque spe certa liberationis secuturæ. Idem dicas de quadriennio loto, quo Esther quasi vilis, incognita, et oblivioni tradita latuit in domo Assueri; nam anno secundo Assueri in domum ejus inducta fuit; septimo vero demum anno ad eundem introducta, ut patet cap. n, versu 16.

Nimirum hæc est via et methodus, qua utitur Dei providentia, ut eos, quos vult exaltare et glorificare, prius humiliet, vilesque et ignobiles efficiat. Qui ergo idipsum in se experitur, spe certa meliorum erigat animum, sciatque se esse in recta via, qua Deus suos deducit ad sublimitatem et gloriam; quia ut ait Sapiens : « Gloriam præcedit humilitas. » Et : « Dominus primo mortificat, et deinde vivificat; primo deducit ad infe-

ros, et deinde reducit. » I. Ti"), rap. n. ver? 6.

Allgoricè hic fons in solem conversus similis- b. virgo que fonti solis, de quo Josué, ad litteram significans Estherem, mystice representat B. Virginem, qua; *Apoc.* xiv. 1. vocatur mulier amida sole. Ende S. Fulgentius, serm. De tari. *Virg.* : « Facta, inquit, Maria fenestra cœli, quia per ipsam Deus verum fudit sæculi lumen. » B. Damascenus, Orat. I De *nativ. Virg.* vocat eam « Portam vitæ, Fontem lucis, » quo nomine eam vocant complures alii. Epiphanius serin. *De laud. Virginis*, his verbis : « O Virgo sancta, lucis æternæ mater; lucis, inquam, quæ in cœlis illuminat copias Angelorum : lucis, quæ illuminat ipsorum Seraphim incomprehensum oculum; lucis, quæ illuminat solem splendidis facibus; lucis, quæ fines terræ illuminat ad credendum Trinitati; lucis, quæ dixit : Ego sum lux mundi; lucis, quæ dixit : Ego lux in mundum veni ; lucis, quæ assumpta est, et illuminavit cuncta quæ sunt in cœlis et in terra. » Et iterum : « O uterum habentem inexstinguibile lumen septies lucentis gratiæ. » Chrysippus, Oratione *ad Deiparam* : * Ave, inquit, fons lucta omnem hominem illuminans; ave, solis ortus, qui nullum ferre potest occasum. » Ildephonsus serm. 1. De Assumptione: « Maria, inquit, secundum verbum Hebraicum interpretatur stella maris; mare præscns. Tcuhim est, stella autem B. Virgo Maria, de qua ortu* est ille per quem illuminatur omnis mundus. Hinc securius accedite ad laudem Virginis, et illuminamini, quoniam ipsa est per quam vera lux in mari hujus sæculi refulsit. » Ecclesia in Missa, in præfatione de B. Virgine, hac eadem metaphora utitur illis verbis: « Quæ virginitatis gloria permanente lumen æternum mundo effudit, Jesum Christum Dominum Nostrum. » Ephrem, sermone *De laudibus Virginis*: « Ave, inquit, stella fulgidissima, ex qua Christus processit; ave, per quam clarius sol iustitiæ nobis illuxit. » Et iterum : « Virginem Luciferam » appellat; æque Cyrillus, lib. I *De recta fide ad Reginas* : a Maria, ait, vitæ genitrix, mater pulchritudinis, maximipara Luciferi. »

7. Duo AUTEM Dracones, EGO SUM ET AMAN. — Hi Ver? 7.

duo dracones inter se præliabantur, ut dicitur cap. seq. 6, ut significarent colluctationem Mardochæi cum Amano, ejusque supplantationem. Dracones enim sunt insignia et stemmata militum et ducum : notant enim eorum dotes, quarum præcipuo sunt tres, scilicet vigilantia, fortitudo, et celeritas in rebus conficiendis. Draco enim est vigil, et acutissimo cernit; unde draco dictus est Dnmls izo tco Stpttv, id est a videndo. Idem fortissimus dubs et est et celerrimus ; unde in Arabia volat, quare limbol34 quid divinum pro* so fert : qua de causa veteres draconi assignarunt custodiam ædium, templorum, oraculorum, thesaurorum, ac infantile herorum ; uti de Hercule, iu o de Nerone fabulati sunt Poetæ. Hiuc rursum draco priscis fuit sym-

bolum prudentiae, sapienti®, imo et vaticinii, uti docet Carolus Paschalius, lib. IX De *Coronis*, cap. XV, in fine. Adde (quod huic appositum et proprium est) Parthos, sive Persas olim in praelio præmisisse leones et dracones in hostes ad eos consumendos, uti ex Luciano et Ennio docet Brissonius, lib. II *Deregno Persarum*, pag. 310. Simile somnium de dracone habuit Olympias inater Alexandri Magni, quo ei portendebatur imperium et monarchia, uti eamdem draco portendit Augusto, Aureliano, Severo, Scipioni et aliis, teste Pierio, *Hierog.* XV. Hinc et Pharao vocatur draco magnus, *Ezech.* xxix, 3. Hinc quoque olim in bello vocabantur Draconarii, qui nunc vocantur vexilliferi. Denique sicut dracones Mosis devorarunt dracones Magorum, *Exodi* vn. 12, sic Mardocheus devoravit Amanum. Sic etiamnum vulgo dracones vocantur milites fortissimi, puta equites, qui a tergo accipiunt peditem, ut in praelio eum in terram deponentes tam equites, quam pedites in hostem pugnent.

nn io. 10. Et duas sortes esse præcepit ; unam populi Dei, et alteram cunctarum gentium. — Populo Dei, hoc est Judæis adversantium et inimicorum ; Aman enim misit sortem pro Judiéis occidendis ;

Mardocheus vero dedit sortem pro gentibus Judæorum hostibus mactandis.

11. VenITQUE UTRAQUE SORS IN STATUTUM EX ILLO Vtrt3L JAM TEMPORE DIEM CORAM DEO UNIVERSIS GENTIUS, — g. d. Utraque sors incidit in eamdem diem a Deo ab (eterno statutam, scilicet in 13 et 14 Adar, sive februarii; sed dies hic fuit Judæis felix et lic-tus, gentibus vero Judæorum hostibus fuit infaus-tus et exitialis, quia.

12. Recordatus est Dominus hæreditatis suæ, vn & — id est populi Israelitici, quem ut hereditatem, et peculium suum Deus singulariter diligit; ideo-que protegit, salvat et propugnat.

Symbolice S. Prosper, lib. I *De Vocat, gentium*, cap. n, duas sortes accipit fidelium et infidelium; Deus enim Judæos quasi fideles elegit ad gratiam et gloriam, a quibus gentes infideles exclusit, ita tamen ut communem providenti® suæ cursum et gratiam eis non denegarit, uti ibidem ostendit Prosper; sed pro Judæis sibi fidelibus magna fe-cit signa et portenta in Gentibus, ut cum per Mo-sen /Egyptum decem plagis afflixit, cum per Jo-sué Cháñameos, per Davidem Philislhæos sub-jugavit, etc. Ad hæc enim portenta hic respi-citur.

I

CAPUT UNDECIMUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Mardocheus somnium ipsum enarrat, cujus significationem jam cap. 10, enarrabat.

I. Anno quarto, regnantibus Ptolemaeo et Cleopatra, attulerunt Dosithæus, qui se Sacerdotem et Levitici generis ferebat, et Ptolemæus filias ejus, hanc epistolam phurim, quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemaei filium in Jerusalem.

Hoc quoque principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebr.ro, nec apud ullum fertur interpretum.

2. Anno secundo, regnante Artaxerxe maximo, prima die mensis Nisan, vidit somnium Mardocheus filius Jairi, filii Semei, filii Cis, de tribu Benjamin : 3. homo Judæus, qui habitabat in urbe Susis, vir magnus, et inter primos aulæ regiæ. 4. (IV *Reg.* xxiv, 15. *Sup.* n, 0.) Erat autem de eo numero captivorum, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Jerusalem cum Jechonia rege Juda; 5. et hoc ejus somnium fuit : Apparuerunt voces, et tumultus, et tonitrua, et terræ motus, et conturbatio super terram ; 6. et ecce duo dracones magni, paratique contra se in praelium. 7. Ad quorum clamorem cunctæ concitatae sunt nationes, ut pugnarent contra gentem justorum. 8. Fuitque dies illa tenebrarum et discriminis, tribulationis et angusti®, et ingens formido super terram. 9. Conlurbataque est gens justorum timentium mala sua, et praeparata ad mortem. 10. Clamaveruntque ad Deum : et illis vociferantibus, fons parvus crevit in fluvium maximum, et in aquas plurimas redundavit, fi. Lux et sol ortus est, et humiles exaltati sunt, et devoraverunt inclytos. 12. Quod cum vidisset Mardocheus, et surrexisset de strato, cogitabat quid Deus facere vellet : et fixum habebat in animo, scire cupiens quid significaret somnium.

Hoc caput inilio libri ordine historico ponendum est, uti ponunt Græca Romana.

Vtnt. 1. Anno quarto, regnantibus Ptolemæo et Cleopatra — in Ægypto. Illo enim ævo a primo Ptolemæo Lagi regi .-Egypti cæteri omnes vocali sunt Ptolemæi; regioni vero Clcopatræ. Hic Ptolemaeus fuit is, qui cognominatus est Philometor sextus ab Alexandro Magno, ac Judæis impense favit, imo omne regnum suum gubernandum commisit, ac duces mililiæ suæ constituit Oniam et Dosithæum Judæos, teste Joscpho, lib. II *Contra Appionem*. Incertum est an hic Dosithæus sit idem cum Dositbæo sacerdote, qui epistolam a phurim , » id est sortium a Mardochæo Hebræam scriptam, et a Lysimacho in Græcum conversam, tulit in Jerusalem, uti hic dicitur. Porro hic versus non est Mardochrei, nec additus a Septuaginta; hi enim vixerunt ante Philometorem sub Ptolemaeo Philadelpho, sed ab aliquo posteriore scriba hagiographo historiæ causa interjectus.

Ver». ». 2. Anno secundo. — Hic incipit epistola Mardochæi, quæ scripta fuit anno secundo Artaxerxis, id est Darii Hystaspis imperantis in Perside. Artaxerxes enim erat commune nomen regum Persarum, sicut Assuerus Medorum, ut dixi. Erat enim idem annus quo Darius concessit Judæis faeventatem resumendi fabricam templi quam inchoaral Cyrus, sed inhibuerat ejus filius Cambyses, ut patet I *Esdra* iv et VI.

Vt». s. 5. Et hoc ejus somnium fuit : Apparuerunt voces, ET TUMULTUS, ET TONITRUA, ET TERRÆ MOTUS, ET conturbatio super TERRAM. — Hæc omnia significabant tumultus et conturbationes, quos Aman excitavit contra Judæos per edictum jubens omnes occidi. Erant enim mulla centena Judæorum millia qui omnes erant necandi cum uxoribus, filiabus et ancillis. Cogita quanta in eis fuerit consternatio, tumultus et comploratio.

Ven.*. f. Paratique contra se in prælium. — Grace : *Processerunt præliari utrique*, nimirum Mardochæus contra Aman.

7. Ut pugnarent contra gentem justorum, puta Ve».», contra Judæos qui erant populus fidelis Dei cultui dicatus.

10. Fons parvus crevit in pluvium maximum, etc. Ver». io.

11. LUX ET SOL ORTUS EST? ET HUMILES (Judæi) Ver*. H. EXALTATI SUNT, ET DEI ORAVERUNT INCLYTOS, — nimirum Aman cum ejus asseclis, cæterisque sibi adversantibus.

Fons parvus fuit Esther cum suis Judæis, quæ primo vilis et exilis crevit in fluvium, imo in lucem et solem conversa est, cum effecta regina Mardochsum et Judæos extulit, ut de Aman et hostibus suis eos mactando triumpharent. Alludit ad fonticulos, qui in profundis locis, ut puteis et antris, modice exiliunt, ideoque obscuri sunt et tenebrosi : sed, dum afluxu vicinarum aquarum crescunt, fiunt limpidi et lucidi, juxta illud:

Fons erat illimis nitidis argenteus undis.

Imo fiunt fulgidi instar solis, præsertim dum radiis solis ita verberantur, ut sol in eis vel iridem vel seipsum exprimat, ut fit in parelio, quando sol in nubibus aqueis rarefactis transparens alium quasi solcin in eis spectandum exhibet. Similicnim modo Esther post adeptum regnum majestatem et gloria refulsit quasi sol. Vide dicta cap. præced., vers. 7.

Cogitabat quid Deus facere vellet, et fixum habebat in animo (investigare et scrutari somnii significationem), scire cupiens quid significaret somnium. — Hinc patet Mardochæum, cum primo vidit somnium, ejus significationem non intellexisse, sed sensim ex rerum eventu, et Dei instinctu eam cognovisse. Sentiebat tamen in genere sibi a Deo inspirari, aliquid magni in favorem Judæorum eo significari. Unde Josippus filius Gorionis, lib. II : a Cum Aman, ait Mardochæo, tam infensus esset, ait ad suam Esther: Impletur somnium quod narravi tibi in diebus juventutis tuæ. »

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ifardochmis Assuero per Esthercm revelat conjurationem eunuchorum contra eum, de qua cop. it, 2< ; gnare ordine historico eo loci hoc caput inserendum est : quæ enim ibi stricdm dicta sunt, hic fusius enarrantur.

Sap. n. 1. Morabatur autem eo tempore in aula regis, cum Bagallia el Thara eunuchis regis, qui t ° ’’janitores erant palatii. 2. Cumque intellexisset cogitationes eorum, et curas diligentius pervidisset, didicit quod conarentur in regem Artaxerxem manus mittere : et nuntiavit super eo regi. 3. Qui, de utroque habita quæslione, confessos jussit duci ad mortem. 4. Rex autem quod gestum erat scripsit in commentariis; sed et Mardochæus rei memoriam litteris tradidit.

5. Prrcepitqne ei rex ut in nula palatii inoraretur, datis ei pro delatione muneribus. 6. Aman vero, filius Amadalhi Bugæus, erat gloriosissimus coram rege, et voluit nocere Mardochæo et populo ejus, pro duobus eunuchis regis qui fuerant interfecti.

Hucusque Prooemium.

Quæ sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est iu volumine :

Et diripuerunt bona, vel substantias eorum.

Quæ in sola Vulgata editione reperimus.

Epistola) nutem hoc exemplar fuit.

B. Datis pro delatione muneribus — exiguis et parvi momenti ; nam postea majora dedit, ut patet cap. vi, 3. Aut potius est prolepsis, sive anticipatio : munera enim hæc data videntur Mardochæo non slutim a delatione, sed diu post, cum scilicet rex legens Annales intelligeret nihil mercedis .Mardochæo pro delatione datum fuisse, uti narratur cap. vi, 3.

Ver*. «. 6. Aman vero filius Amadathi Bugæus erat gloriosissimus. — Cur Aman vocatur Bugæiw? llespondent aliqui : Vocatur Bugæus, id est, filius Bogis. Bogim enim magnificit Xerxes, teste Herodoto, lib. VII et Vili; Bogem quoque fuisse .Macedonem, uti erat Aman, liquet ex eo quod addit Herodotus eum fuisse oriundum ex urbe Sion, id est, Amphioli, qmc urbs et .Macedoniæ, quam præterfñit Arymon flavius. Verum hæc contigerunt ante Xerxem sub Dario patre Xerxis, ut ostendi in Prooemio. Dico ergo : « Bugæus, » vel, ut aliqui legunt, a Ugæns, » idem est quod *Agaga*us, ij esl orjunt|lls ex sl|rpu Agag regis Amalech. Id ita esse liquet, ex eo quod v> a Bugæus n non sit in Hebraeo, sed acceptum ex Septuaginta qui cap. ni, 1, pro « ex stirpe Agag » vertunt : *liuganu*. Nani ex Agag, dempto primo *aleph* per aphere-siin til *Gag*, vel *Gog*, uti pro Agag vertunt Septuaginta, *Num.* xxiv, 7. Jam ex *Gog* fit Gogæus, ct inde Jlogæus vel *Bugæus*. Nam littera 6 subinde commutatur cum g, ut docet S. Hieronymus tn *loas Uebr*. ubi Gobcl, sive Gyblum, quod est apud

'zechiolem in Hebræo, ait esse *Byblum*, urbem celebrem Phoeniciae. Plura similia exempla commutationis lilteræ 6 in g affert Angelus Caninius in Hellonismo. Liceteniin Aman stirpe proxima fuerit Macedo, ut dicitur cap. xvi, 10, tamen prisca prosapia et origine fuit Ainalecita ex stirpe Agag, ut dixi cap. in, 1. Potest secundo tð a Bugæus, » esse nomen non proprium, nec palronymicum, sed appellativum ; undo Domani illud scribunt per minusculum 6, ut significet magnum jactatorem et gloriosum, qualis hic dicitur fuisse Aman, ut tð « Bugæus, » componatur ex pcv, quæ particula Græcis auxesin affert a fiw;, id est bos, <7. d. bovina magnitudine , et -plw, id est, glorior , jacto, ul « Bugæus » sit idem quod *bovine*, hoc est, immaniter *sejactans*. Unde Plularchus in quaestionibus Græcis : « Bubalam, inquit, ducunt pro magno, sicut Poeta (Homerus Agamemnonem) dicit fkó-iv, id est, bovinis, hoc est, magnis prædilum oculis, ct bugteum, quise glorioso jactaret. » Hinc Homerus fkjfaiw vocat magnum jactatorem. Hinc cl Italicum *bugia*, id est mendacium : gloriosi enim thrasones, qui magna de se jactant, uti Aman, multa mentiuntur ; Hali enim multas voces accipiunt a Græcis, nipote in Italia habitantibus. Unde et Calabria, in quo docuit Pythagoras, dicta est magna Græcia.

Pim duobus eunuchis — suspensis per delationem Mardochæi. Nam hi erant amici et foederati Aman, ut dixi cap. n, 21.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Rremplar tpisfolœ Assueri missa ab Aman ad communem Judæorum easdem, quæ ordine historico inserenda est, cap. ni, 14, ut ibidem inserunt Graea romana. Brinde, vers. 8, subjicitur oratio Mardochæi pro hac cade avertenda, qua ordine historico collocanda est post cap. iv.

I. Rex maximus Artaxerxes ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provinciarum principibus et ducibus, qui ejus imperio subjecti sunt, salutem. 2. Cum plurimis gentibus imperarem, el universum orbem mcæ ditioni subjugassem, volui nequaquam abuti potcnlkn magnitudine, sed clementia cl leuitate gubernare subjectos, ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur. 3. Ouærcntc autem

mo a consiliariis mois quomodo posset hoc impleri, unus qui sapientia et fide cetero= prae-
 cellebat. et erat post regem secundus, Aman nomine, 4. indicavit mihi in toto orbe terra-
 rum populum esse dispersum, qui novis uteretur legibus, et contra omnium Gentium
 consuetudinem faciens, regum jussa contemneret, et universarum concordiam nationum
 sua dissensione violaret. 5. Quod cum didicissemus, videntes unam gentem rebellem ad-
 versus omne hominum genus perversis uti legibus, nosque jussionibus contraire, et
 turbare subjectarum nobis provinciarum pacem atque concordiam, 6. jussimus ut quos-
 cumque Aman, qui omnibus provinciis praepositus est, et secundus a rege, et quem patris
 loco colimus, monstraverit, cum conjugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusque
 eorum misereatur, quarta decima die duodecimi mensis Adar anni praesentis: 7. ut nefarii
 homines, uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistata.

Quae sequuntur, post cum locum scripta reperi ubi legitur

Pergeusque Mardocheus, fecit omnia quae ei mandaverat Esther.

Nec tamen habentur in Hebraico, et apud nullum penitus feruntur interpretum.

8. Mardocheus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus, 9. et dixit:
 Domine, Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, et non est qui possit
 tuae resistere voluntati, si decreveris salvare Israel. 10. Tu fecisti caelum et terram, et quid-
 quid caeli ambitu continetur. 11. Dominus omnium es, nec est qui resistat majestati tuae.
 12. Cuncta nosti, et scis quia non pro superbia et contumelia, et aliqua glorile cupiditate, fe-
 cerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum, 13. (libenter enim pro salute Israel etiam
 vestigia pedum ejus deosculari paratus essem); 14. sed timui ne honorem Dei mei transfer-
 rem ad hominem, et ne quemquam adorarem, excepto Deo meo. 15. Et nunc, Domine rex
 Deus Abraham, miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, et hereditatem
 tuam delere. 16. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Aegypto. 17. Exaudi de-
 precationem meam, et propitius esto sorti et funiculo tuo, et converte lucum nostrum in
 gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum, Domine, et ne claudas ora te canentium.
 18. Omnis quoque Israel pari mente et obsecratione clamavit ad Dominum, eo quod eis certa
 mors impenderet.

Vr ». 2. Vitam silentio (id est quiete sine turbis et
 tumultibus) transigentes — in pace et tranquilli-
 tale, ut habent Græci.

Vtn 6. fi. Deleantur quarta decima die mensis duodeci-
 mi Adar.—Nam 13 die jussi sunt inchoare eadem,
 sed die 11 eandem perficere, uti sorte commutata
 fecisse Judæos patet cap. ix, 17. Nil ergo hæc anti-
 logia habet virium, ut suspectam faciat auctorita-
 tem et fidem horum capitum, vel volunt Novantes.

V-n. t. 8. Recitatur hoc versu oratio Mardochei, ante
 quam S. Hieronymus illa præfatur: *lime non ha-
 bentur in Hebraico*, scilicet illo breviori quo usus
 fuit S. Hieronymus, *nec. apud ullum feruntur in-
 terpretum*, nimirum Aquilam, Symmachum, Theo-
 dotionem, quintam et sextam editionem, et si-
 miles. Nam excipiendi sunt Septuaginta, quia
 ex eis hæc transtulit S. Hieronymus; namante
 eum versio Septuaginta erat Vulgata, quæ utebatur
 Ecclesia; ex Vulgata autem hæc se transtulit; o-
 fatetur S. Hieronymus in Prooemio, cap. xv.

Porro hæc oratio Mardochei pia est, nervosa
 et ardens, quam proinde usurpat Ecclesia in Mis-
 sa feria quarta post Dominicam secundam Qua-
 dragesima, ex quo liquet illam, vel et cætera ho-
 rum capitum, esse Scripturam Canonicam juxta
 decretum Concilii Tridentini, ses. IV.

13. Libenter enim pro salute Israel etiam ves-
 tigia pedum tuos deosculari paratus essem. —
 « Vestigia, » vel proprie accipe, quæ pede pul-
 veri vel terræ imprimuntur; vel metonymice ip-
 sos pedes pedumque plantas, quibus hæc vesti-
 gia terne imprimuntur. Unde Josippus Gorionides
 habet: *Paratus fuissim luvjere calceum, qui in ejus
 est pedibus, et pulverem quem ipse calcasse!* Alludit
 ad illud *Isaia xlix, 23*: a Vultu in terram de-
 misso adorabunt te, et pulverem pedum tuorum
 lingent. » Et ad illud *Psal. lxxxi, 9*: «Coram illo
 procident Æthiopes, et inimici ejus terram lin-
 gent. » Ita Serarius et Sanchez qui multis exem-
 plis ostendit vestigium sæpo sumi pro pede ves-

tinginm imprimente terræ, id est, pro planta pedis, qu® terram premit et lutum sordesque colligit; hanc enim osculari actus est summae demissionis et venerationis.

Ven. Í4 u. Sed timui ne honorem Dei mei (puta cultum latri® soli Deo debitum) transferrem ad hominem. — Volebat enim Aman adorari ut Deus, ut ostendi cap. m, 2.

16. Ne despicias partem tuam, — scilicet hæreditariam, id est populum Israel, quem libi m hereditatem el peculium, quasi proprium et peculiarem ex omnibus gentibus selegisti.

17. Et ne claudas (Grace *ne perdas*, id est ne verni claudi et perdi sinas) ora te canem iim. — Sic enim amplius libi canere non poterunt; itaque laus tua peribit et tibi et nobis.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Estheris oratio et planctus, qua orationi Mardochei subnectenda est post cap. iv, uti in Graco Romano subnectitur.

I. Esther quoque regina confugii ad Dominum, pavens periculum quod imminebat. 2. Cumque deposuisset vestes regias, fletibus et luctui apta indumenta suscepit, et pro unguentis variis, cinere et stercore implevit caput, et corpus suum humiliavit jejuniis : omniaque loca, in quibus antea laetari consueverat, crinium laceratione complevit. 3. Et deprecabatur Dominum Deum Israel, dicens : Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, et cujus præler te nullus est auxiliator alius. 4. Periculum meum in manibus meis est. 5. (*Deut.* iv, 3.) Audivi a patre meo quod tu, Domine, tulisses Israel de cunctis gentibus, et pares nostros ex omnibus retro majoribus suis, ut possideres hæreditatem sempiternam, fechtique cis sicut locutus es. 6. Peccavimus in conspectu luo, et idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum: 7. coluimus enim deos eorum. Justus es, Domine, 8. et nunc non cis sufficit, quod durissima nos opprimunt servitute, sed robur manuum suarum, idolorum potenti® deputantes, 9. volunt tua mutare promissa, et delere hæreditatem tuam, el claudere ora laudantium te, atque exstinguere gloriam templi el altaris tui, 10. ut aperiant ora Gentium, el laudent idolorum fortitudinem, et prædicent carnalem regem in sempiternum. 11. Ne tradas, Domine, sceptrum tuum his qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram : sed converte consilium eorum super eos, et eum, qui in nos cœpit sævire, disperde. 12. Memento, Domine, et ostende te nobis in tempore tribulationis nostræ, el da mihi fiduciam, Domine rex deorum, et univers® potestatis; 13. tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, et transfer cor illius in odium hostis nostri, ut et ipse pereat, et canteri qui ei consentiunt. 14. Nos autem libera manu tua, et adjuva me, nullum aliud auxilium habentem, nisi te, Domine, qui habes omnium scientiam, 15. el nosti quia oderim gloriam iniquorum, et delesler cubile incircumcisorum, et omnis alienigenæ. 16. Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbi® et gloriæ me®, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, et detester illud quasi pannum menstrual®, el non portem in diebus silentii mei ; 17. el quod non comederim in mensa Aman, necmihil placuerit convivium regis, et non biberim vinum libaminum : 18. el nunquam laetata sil ancilla tua, ex quo huc translata sum usque in præsentem diem, nisi in te, Domine Deus Abraham. 19. Deus foriis super omnes, exaudi vocem eorum qui nullam aliam spem habent, el libera nos de manu iniquorum, et erue me a timore meo.

Van.i. 1. Pavens periculum. — Septuaginta m *agone* 2. Humilia vit jejuniis. — Tò a jejuniis» non est Ven.i inertis *comprehensa*, qualis fuit agonia et oratio ul- in Graco, sed inlelligilur : Hebræi enim humiliat- tionem corporis vocant jejunium ; nil enim ita luna Christi in horto

carnem deprimit ac jejunium : unde Hebræi jejunium ab Esther indicium die 13 Adar appellant *taanith Esther*, id est humiliationem, hoc est jejunium Estheris. Sapienter S. Ambrosius, *Epist.* 88 : a Esther, inquit, regem superbum suis inclinavit jejuniis; » qua de re plura dixi cap. iv in fine.

Crinium laceratione. — Solebant veteres in grandi calamitate et planctu manus complodere, pectus tundere, genas vellere, crines lacerare ex doloris vehementia, ut omnes ad commiserationem et complorationem commoverent, uti de so narrat Esdras, lib. 1, cap. ix, et de Alexandra Hyrcani filia et socru Herodis, ac Salome sorore Herodis refert Josephus, lib. XV, xi, et lib. XVI, xi.

3. Adjuva solitariam : — tum quia in aula regis gentilis sola sum Judæa; tum quia omni humano auxilio sum destituta, ut sequitur; tum quia nullius hominis, sed Dei solius alloquium et consolationem desidero. Josippus ait Estherem sic orasse : *Ego hic habito sola, cŕjo in domo regis sola absque patre et absque matre sum. Sicut pupilla paupercula, quæ ostiafim mendicat, ita ego mendico miserationes tuas fenestratim*, id est, per singulas fenestras ab una in aliam pergens, ut in coelum prospiciam, indeque auxilium tanlæ afflictionis a Deo exspectem; hac enim de causa solebant Judæi orantes solaria conscendere, et per fenestras in cœlum prospicere, uti fecit Judith, cap. mu, vers. 5; Daniel, cap. vi, vers. 10; imo Christus hac de causa montes conscendebat, ibique « erat pernoctans in oratione Dei, » *Lucæ* vi, 12.

4. Periculum meum (Josippus : *anima mea*) in manibus meis, — id est, præscnlissimum el summum est; quod enim in manibus gestatur, facile effundi, vel a fure aut hoste eripi et auferri potest. Sic David, fugiens Saulcm et hostes quærentes cum occidere, ait, *Psal.* civili, 100 : a Anima mea in manibus meis, n id est vita mea est in summo periculo, ut eam manu gestare videar, et cuivis eam auferre volenti offeram.

7. Coluimus enim Deos eorum, — non ego, sed majores nostri in Jerusalem sub Manasse, aliisque regibus idololatris. Ita Josippus Gorionides.

8. Robur manuum suarum idolorum potentia deputantes, — hoc est. ut vertit Josippus : *Ecce ipsi* (Aman ejusque assedið) *non dicunt te* (o Domine) *nos in manus suas tradidisse, sed idolis suis* (Mithræ, id est solis) *id acceptum ferunt*.

9. Volunt tua mutare promissa (quibus tu patribus nostris Abrahæ, Isaac, Jacob, Moysi, etc. promisisti te fore Deum et protectorem nostrum) ET DELERE IARFDITATEM TUAM (id est Cst populUIU Isracl, quæ quasi tuum peculium te solum ut Deum et Dominum suum agnoscit et colit) atque exstinguere GLORIAM TEMPLI ET ALTARIS TUI, — jam FC-cenler in Jerusalem ab hoc Assuero, id est, Dario Hystaspis rcædiflcati, l *Esdræ* vi. Si emm Dario persuasisset Aman perdere Judæeos omnes in Per-side, non stetisset hic ejus odium, sed et Jerusalem cum templo everti curasse!.

10. Et prj.dicf.nt carnalem regem; — Darium Vers,tfc vel Aman, qui quasi rexet tyrannus nobis dominatur, ut « prædicent » eum nobis nosloque Deo potentiores nos omnes occidisce et exterminasse.

11. Ne TRADAS SCEPTRUM TUUM BIS QUI NON SUNT, Vers. <1. — id est, falsis diis et idolis qui non sunt dii, ut cis adseribatur divinitas et omnipotentia tua, q. d. Ne sinas dæmonibus quasi diis attribui potentiam divinam, quasi per illam Aman eos colens nos perdiderit, ut dæmones de te, o Domine, triumphent, ac pro te ut dii colantur.

13. Tribue sermonem compositum in ore meo in Vers, ia conspectu leonis, — q. d. Ha apposite compone et dispone verba mea in ore meo, ut Darii mariti mei qui terribilis est ut leo, animos mitigem, et ad me incorumque Judæorum misericordiam inflectam. Hinc S. Augustinus, libro 1 *de Doctrina Christiana*, cap. xv, docet concionatorem idem quod Esther hic ante concionem debere a Deo flagitare, ut nimirum ita componat verba in ore suo, ut auditorum mentes penetrent, feriant et compungant. Ecce Esther accedens ad Darium, non vocata, tremit ut cappella coram leone, quasi ab eo devoranda, ideoque tota afflicta et compuncta unius Dei opem ardentissime implorat et impetrat. Sic S. Paulus Neronem vocat leonem, dicens : a Liberatus sum de ore leonis,» H *Timothei* iv, 17. Nam ut dicitur *Prav.* xx, 2: < Sicut rugitus leonis, ita et terror regis. > Id in Dario patebit cap. seq.

15. Nostiquia oderim gloriam iniquorum, et de- Vere. in- tester cubile incircumcisorum, — q. d. Ego, quia sum fidelis et Dei cultrix, detestor conjugium et copulam cum Dario infideli et idololatra; sed tamen eam admitto et permitto necessitate adacta, ut eum mihi meisque Judæis placem et conciliem.

16. Tu scis necessitatem meam, — qua compellor me ut reginam regaliter more Persico ornare, ut regi marito meo placeam, quod utique nollem, nec facerem, nisi necessitas hæc me cogeret. Hinc S. Augustinus, epist. 199 *ad Ecdiciam*, eam reprehendit quod uni Deo placere volens, indiscreto zelo habitum monachæ assumeret, et sua in pauperes distribuens, inscio marito, ei displiceret, eique adulterandi occasionem daret.

Quod abominer signum superbia mea, quod est SUPER CAPUT MEUM IN DILDUS OSTENTATIONIS MBA, — cum scilicet in publico vel coram rege comparco, meque ut reginam in habitu ornatuque regali ostendo. Signum superbia) vocat regiam cidarim sive coronam, quam celsam et auro gemmisque distinctam in capite quasi turrim gestabat, uti etiamnum nonnullæ caput ita ornant el attollunt, ut turrilæ vel turrigeras esse videantur, de quibus Juvenalis, *Sahra* x :

Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Turriffleat caput, Andromachen à fronte videbis,
Post minor est, aliam credas.

Er DETESTER ILLUD QUASI PANNUM MENSTRUATÆ.—

Cræce *quasi pannum menstruorum*, id est pannum infectum sanguine menstruo, qui sordissimi», fœtidissimus, imo venenatus et plane abominabilis est, uti multis ostendit Plinius, lib. VII, cap. xix. Audi S. Augustinum, *Epis'*. 199, jam citata : u Esther, illa regina Deum timens, Damn colens, Deo subdita, marito regi alienigena! non eumdem secura colenti Deum, tamen subjecta serviebat, quæ cum extremo periculo, non suo tantum, sed etiam gentis suæ, qui tunc erat populus Dei, Domino prosterneretur orando, in ipsa oratione sua dixit ita sibi esso ornatum regium, sicut pannum menstrualement ; et ita orantem confeslim exaudivit, qui cordis inspector eam verum dicere scivit. Et utique maritum habebat multarum mulierum virum, et deorum alienorum falsorumqne cultorem.

Et non portem in diebus silentii mei, —quibus scilicet domi in cubiculo meo ut privata persona quiesco et delileasco.

fm.17. 17. et non biberim vinum libaminum, — scilicet idolis oblatum et prelibatimi.

few.1». 18. Er nunquam ljetata sit ancilla tua bx quo nue (in aulam et thronum regium) translata sum

USQUE IN PD.LSENTEM DIEM NISI IN TE, DEUS AdRAHAM,

— *q. d.* Sicut Abraham uni Deo credidit, in coque solo speravit, omniaque bona sua in eodem collocavit, ut de nullo alio gauderet, quam in Deo ctde Deo suo; sic et ego nunquam Untata sum in honore et ornatu regio, nec in divitiis et deliciis regalibus, nipote exilibus, caducis et vanis, sed in te solo, Domine Deus; tu enim mihi es omnis honor, omnis decor, omnis voluptas, omnis opulentia, omnis suavitas, omne bonum: idque solidum, stabile, immensum etsempiternum. Magna fuit EsIheris animai puritas, sinceritas,cllaritaset sanctitas, ut ex his verbis liquet. Discamus aben in nulla re mundi lœlari, sed in solo Deo, uti David hortatur, dicens : « hietamini in Domino el exultate justii. » Et u Delectare in Domino, et dabit libi petitiones cordis tui, » *Psalm*, xxxvi, 4. Et Paulus : n Gaudete in Domino semper; iterum dico, gaudete. » *Philipp*, iv, i. Vide ibi dicta; Deus enim solus est verum cordis gaudium, imo mare et oc - anus uti bonorum, ita et gaudiorum omnium. Ipse solus immensis gaudiis implet omnes sensu*, et sinus animie nostra*. Jesus mei in ore, melos in aure, jubilus in corde, ait S. Bernardus.

CAPUT DECIMUM QUINTUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Esther ornatu regio sistit se Assuero, sed terribili ejus aspectu percussa, semel et iterum quasi exanimata corruit : unde Assuerus accurrens ei blanditur, eamque sibi restituit.

Hxc quoque addita reperi iu editione Vulgata.

1. Et mandavit ci (haud dubium quin Esther Mardochoeus) ut ingrederetur ad regem, et rogaret pro populo suo et pro patria sua. 2. Memoraro (inquit) dierum humilitatis tuæ, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman secundus a rege locutus est contra nos in mortem : 3. et tu invoca Dominum, et loquere regi pro nobis, et libera nos de morte.

A'ec non et Ista qua subdita sunt.

4. Die autem tertio deposuit vestimenta ornatus sui, et circumdata est gloria sua. 5. Cumque regio fulgeret habitu, et invocasse! omnium rectorem et salvatorem Deum, assumpsit duas famulas, G. et super unam quidem innitebatur, quasi præ deliciis el nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens : 7. altera autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum indumenta sustentans. 8. Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, et gratis ac nitentibus oculis, tristem celabat animum, et nimio timore contractum. 9. Ingressa igitur cunela per ordinem ostia, stetit contra regem, ubi ille residebat super solium regni sui, indutus vestibus regiis, auroque fulgens, et pretiosis lapidibus, eralque terribilis aspectu. 10. Cumque elevassel faciem, et ardentibus oculis furorem pectoris indicassel, regina corruit, et in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinavit capri. 11. Convertitque Deus spiritum regis iu mansuetudinem, el festinus ac metuens exihvit de solio, el sustentans eam ulnis suis, donec redirei ad se, his verbis blandiebatur : 12. Quid habes, Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere. 13. Non morieris : non enim

pro te, sed pro omnibus hæc lex constituía est. 14. Accede igitur, et tange seplrum. 15. Cumque illa reticeret, tulit auream virgam, et posuit super collum ejus, et osculatus est eam, et ait : Cur mihi non loqueris? 16. Quæ respondit : Vidi te, domine, quasi Angelum Dei; et conturbatum est cor meum præ timore gloriæ luce. 17. Valde enim mirabilis es, domine, et facies tua plena est gratiarum. 18. Cumque loqueretur, rursus corruit, et pene exanimata est. 19. Ilex autem turbabatur, et omnes ministri ejus consolabantur eam.

Hoc caput inserendum est capitibus v, vers. 2; nam quæ ibi brevius dicta sunt, hic fusius recensentur.

2. Nutrita sis in sianio mea, — per manum meam, id est per me, incainque opem et operam : quamquam et proprie infantes gestantur manu sinuquo nutricum (qualis Estheri fuerat Mardocheus), et Liquo nutriuntur.

Locutus est contra nos in mortem, — id est ad mortem, ut nos morti addixerit per regis edictum.

4. Deposuit vestimenta ornatus sui — modesti et mœsti, quo ad luctum et pœnitentiam induta et ornata erat. Unde Græce est : *deposuit vestimenta luctus*.

Circumdata est gloria sua, — id est gloriosa corona regia, cæterisque vestibus aureis ei gemmeis, utpote regalibus se induit. Sic Job cap. xix, vers. 9, ait : a Spoliavit me gloria mea,» quam explicans subdit : a Et absulit coronam de capite meo d ; Job enim erat rex, et corona regia coronabatur.

6. Et super unam quidem INNITEBATUR, QUASI PRÆDELICUS (Grace we Tp^ipvcqívn, id est quasi delicata agens, delicate se regens) et nimia teneritudine CORPUS SUUM FERRE NON SUSTINENS. — Assumpta Esther speciem hanc teneritudinis, ut per eam Assuerum commoveret ad misericordiam. Et vere erat tenera et debilis, tum ex sexu, tum ex jejuniis, tum ex metu ; unde et corruit.

8. Tristem celabat animum et nimio timore contractum; — noverat enim Darium esse terribilem, ac edictum ejus de nece Judæorum jam latum et promulgatum, ex lego Persarum, non posse revocari; rursum capitale esse regem adire, nisi quis ab eo vocatus esset. Quare sciens cerium se adire capitis periculum, plena erat timore et trepidatione, ne res in eo cederet, ac rex excandescens juberet illico edictum suum de Judæis faciendis executioni mandari. Unde sequitur.

9. Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia, STetit contra regem. — Verisimile est Estherem trepidantem non prope accessisse ad regem, sed terribili ejus aspectu conterritam stetisse eminus ad ostium, quod erat ex adverso regis in solio residentis. Unde cap. v, vers. 1, dicitur stetisse « in atrio domus regiae, quod erat exterius contra Basilicam regis. »

10. CUMQUB ELEVASSET FACIEM, ET ARDENTIBUS OCULIS FURORI M PECTORIS INDICASSET, — quælli couccperal, ait Josippusæque ac Josephus, ex eo quod Esther non vocula contra kcuud se ingressu es-

set, putans se ab Esthete contemptum. Reges Persarum enim magnam, imo divinam majestatem præ se ferebant, et magnam reverentiam, imo lalriam a suis exigebant, volentes adorari ut d i. Accedebat quod Darius natura erat cholencas et ferox, ut patet ex eo quod de ipso narrat Seneca, lib. III *De Ira*, cap. xvi : «Cum bellum, inquit, Scythis indixisset Orientem cingentibus, rogatus ab Obazo nobili sene, ut ex tribus liberis unum in solatium patri relinqueret, duorum opera uteretur, plusquam rogatus pollicitus, omnes se dixit illi remissurum ; et occisos in conspectu parentis abjecit, crudelis futurus, si omnes abduxisset. » Subdit simile de Xerxe Darii filio t «Qui Phythio, inquit, quinque filiorum patri unius vocationem petenti, quem vellet eligere permisit. Deinde quem elegerat, in partes duas distractum ab utroque vite latere posuit, et hac victima lustravit exercitum. »

Regina corruit. — Suspiciuntur aliqui illam simulasse deliquium animi, ut iram regis flecteret. Verum pallor, et ea quæ secuta sunt, indicat verum fuisse deliquium. Nam, ut praecessit, ipsa accessit nimio timore contracta; deinde videns regem in tanta majestate scintillantibus et furibundis oculis se intueri, tremore perculsa, quasi exanimata corruit. Majestas enim regia mire percellit accedentes ad eam. Narrarunt viri graves, qui alias neminem metuebant, solebantque cum Principibus bibere et familiariter agere, cum ad Philippum II Hispaniæ regem aliquid petituri accederent, ac rex in eos oculos suos cum regia gravitate defigeret, consternatos obmutuisse, ac licet rex comiter eos invitaret ut sua proponerent, tamen ne verbum quidem ettari potuisse.

11. Convertique Deis spiritum regis in mansuetudinem. — «Convertii,» lumper miserabilem aspectum collabentis reginæ, tum per internum instinctum et impulsu quo eum flectebat ad commiserationem, ut iram commutaret in mansuetudinem et blanditias. « Cor regis in manu Domini, quocumque voluerit inclinabit illud, » *Proverb. xxi, 2*; præsertim quia videbat Assuerus Estherem ex contemptu non accessisse, ut putabat, sed summe se metuere et revereri (hoc enim reges quærent), adeoque ex reverentia et timore corruere et deliquium pati.

12. Quid uabes, Esther? Ego sum frater tuus. «Frater, » id est maritus qui te amo non ut maritus et dominus, sed ut frater, socius et æqualis. NolucoDjuges subinde se mutuo compelliale fra-

tres et sorores, idque partim pudicitiae et castitatis, partim benevolenti® et arcti amoris conjugalis causa, praesertim quia prima mundi post Adam et Evam connubia fuere fratrum et sororum. Sic sponsa in Canticis a sponso vocatur soror : sic sapientia vocatur sponsa sapientis, Sop. vii, 2. Eadem amica et soror nominatur, Proverò, vii, 4. Denique (quod huic loco proprium est.) Persae solebant sorores accipere in uxores, teste S. Hieronymo, lib. II *Contra Jovin.* Idem ex Herodoto, Agathia, Clemente, Alexandrino, Diogene Laertio docet Brissonius, libro II *De Regno Persarum*, pag 14.

vcn. n. 15. Et osculatus est eam, — quasi sponsam dilectam, ut hisce blanditiis eam quasi exanimem sibi redderet. Esther hic représentât B. Virginem, quae Assuerum, id est Deum iratum toti generi humano ob peccata Adae et posterorum adiens cum duabus ancillis, hoc est, cum duplici creatura, angelica scilicet et humana, ait S. Bonaventura, in *Speculo*, cap. in. Mystice cum duplici virtute et vita, activa scilicet et contemplativa, cumque obsecrans praesacro numinis metu et reverentia quasi in deliquium corruit; sed Deus ei blandiens et osculans concessit quod postulabat, nimirum salutem generis humani, ideoque Filium suum ei dedit, ut in ea carnem assumens fieret hostia piacularis et Redemptor mundi. Hoc

esi quod ipsa petebat, *Cant.* i, 1 : « Osculetur me osculo oris sui. »

16. Vidite, domine, quasi Angelum Dei, — angelica majestate et splendore refulgentem, ideoque metum et terrorem mihi ceterisque incutientem. Hinc Cosrohasrex Persarum gentilis, quem superavit Heraclius Imperator, juxta se miram fabricari jussit sphaeram, in qua angeli regem circumstabant. Audi Theophanem, et ex eo Baroninni, tomo VII, anno Christi 622 : « Heraclius, victo Cosroha, abominandum offendit Cosrohis simulacrum, et effigiem ejus in globi formam, referente palatii tholo, tanquam in caelo sedentem. Circum erant sol, luna et astra, quibus ille superstitiosus tanquam diis serviebat, circumstantibus sibi angelis sceptrigeris. Machinas porro impius paraverat, quae co ex loco guttas pluviae instar emitterent, sonilumque tonitruum æmulum ederent. Hæc omnia, ipsamque ignis ædein totamque urbem combussit Heraclius. » Ecce ut Cosrohas affectarit divinitatem, representando Angelos, tonitrua et fulmina quae Deo sunt propria.

17. Et facies tua plena est gratiarum, — puta plena decoris, splendoris, magnificentiae®, majestatis angelicae et divinae®, potius quam humanae®. Hac reverentia et blandiloquentia Esther delinivit Assuerum, cumque plane sibi devinxit, ut concederet quidquid illa postularet.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Epistola Assueri qua revocat prius decretum de Judaeis caedendis, ac contrarium edit, scilicet ut Judaei suos hostes mactent, utque hujus diei memoria festo quotannis recurrente celebretur.

Exemplar epistola regis Artaxerxis, quam pro Juda is ad totas regni sui provincias misit : quod et ipsum in Hebraico volumine non habetur.

1. Rex magnus Artaxerxes ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provinciarum ducibus ac principibus, qui nostrae jussioni obediunt, salutem dicit (Swp. xi, 2). 2. Multi bonitate principum, et honore qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam ; 3. et non solum subjectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos qui dederunt, moliuntur insidias ; 4. nec contenti sunt gratias non agere beneficiis, et humanitatis in se jura violare, sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam. 5. Et in tantum vesanite proruperunt, ut eos qui credita sibi officia diligenter observant, et ita cuncta agunt ut omnium laude digni sint, mendaciorum cuniculis conentur subvertere ; 6. dum aures principum simplices, et ex sua natura alios iestimantes, callida fraude decipiunt. 7. Quae res et ex veteribus probatur historiis, et ex his quae geruntur quotidie, quo modo malis quorundam suggestionibus regum studia depraventur. 8. Unde providendum est paci omnium provinciarum. 9. Nec putare debetis, si diversa jubeamus, ex animi nostri venire levitate, sed pro qualitate et necessitate temporum, ut reipublicae possit utilitas, ferre sententiam. 10. Et ut manifestius, quod dicimus, intelligatis (Sup. in, I) : Aman filius Amadathi, et animo et gente Macedo, alieusque a Persarum sanguine, et pie-

totem nostram sua crudelitate commaculans, peregrinus a nobis u- epluscst ; 11. et tantam in se expertus humanitatem, ut pater noster vocaretur, et adorai tur ab omnibus po ' regem secundus; 12. qui in tantum arroganti e tumorem sublatus e-t, ut i< _no privare nos nitere- tur et spiritu. 13. Nam Mardochæum, cujusfide el beneficiis vivimus, el consortem regni nostri Esther, cum omni gente sua, novis quibusdam atque inauditi- machinis expetivit in mor- tem ; 14. hoc cogitans ut, illis interfectis, insidiaretur noslræ solitudini, et n gnum Persa- rum transferrei in Macedonas. 15. Nos autem, a pessimo mortalium Judæos neci desúnalos, in nulla penitus culpa reperimus, sede contrario justis utentes legibus, 16. et filios altissimiet maximi, semperque viventis Dei, cujus beneficio et patribus nostris el nobis n gnum est tra- ditum, et usque hodie custoditur. 17. Unde eas litteras, quas sub nomine nostro ille direxe- rat, sciatis esse irritas. 18. Pro quo scelere ante portas hujus urbi.-, id est, Susan, et ipse qui machinatus est, et omnis cognatio ejus pendet in patibulis : non nobis, sed Deo reddente ei quod meruit. 19. Hoc autem edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat Judæis uti legibus suis. 20. Quibus debetis esse adminiculo, ut cosqui se ad necem eorum paraverant, possint interficere tertia decima die mensis duodecimi, qui vocatur Adar, 21. hanc enim diem, Deus omnipotens, moeroris et lucius, eis vertit in gaudium. 22. Undecl vos, inter cæterosfestos dies, hanc habetote diem,et celebrateeam cum omni) clitia, utelin posterum cognoscatur, 23. omnes qui fideliter Persis obediunt, dic nam pro fide recipere mercedem; qui aulem insidiantur regno eorum, perire pro scelere. 24. Omnis autem provin- cia et civitas, quæ noluerit solemnitalis hujus esse particeps, gladio et igne pereat ; et sic deleatur, ut non solum hominibus, sed etiam bestiis invia sil in sempiternum, pro exemplo contemptus el inobedienliæ.

Ta-» «. 6- Dum aures Principum simplices, et ex sca- NATURA ALIOS ESTIMANTES, CALLIDA FRAUDE DECI- PIUNT. — Hinc discant Principes et quivis alii non facile accusationibus et accusatoribus credere, nec nimis uni consiliario confidere ; sed plures audiant, si veritatem scire volunt; nam «qui cito credit levis est corde, et minorabitur. » Ec- cli. XIX, 4.

Sic Josuc el Ilcbræi decepti sunt a Gabaonitis, quia nimis facile cis mentientibus crediderunt. Sic Holofernes cæsus esta Judith, quia temere ei credidit. Sic Samson a Dalila sua proditus est, quia ci secretum fortitudinis suæ in capillis sitai credidit. Credidii temere Putiphar uxori accusanti Josephum de stupro; et Absalon Chusai; et Ro- boam adolescentibus ; ideoque decepti sunt et in ruinam acti. Denique Aman affectavit regnum As- sueri, eo quod ipse illud totum ipsi credidisset. Idem fecere alii oliin, et hoc quoque rovo nostro, qui, cum regibus et principibus dominarentur, ipsorum ditionis et regna invaserunt.

Vm.». 9. Nec putare debitis, si diversa jubeamus (re- vocando Amani decretum de Judæis occidendis), ex ANIMI nostri venire levitate, — ut legem Per- sarum, quæ jubet decreta Regum esse irrevoca- bilia, leviter violemus vel abrogemus ; nam de- cretum prius non fuit regis, sed Amani, qui illud a rego per fraudem et mendacium extorsit, ideo- que subreplilium, injustum et impium, ac proinde cognita jam veritate, a rege hoc novo edicto re- vocandum el corrigendum.

10. Aman gente Macedo. — Licet enim natus' esset in Perside, tamen stirpem et originem du- cebat a Macedonibus, ac proinde in Macedones quasi in suos cives erat propensus, ideoque alienus et adversus Persis, ab eis regnum ad suos Macedones subdole trausferre nitebatur, ut se- quitur.

12. Et spir it u, — id est vita.

Vera.

14. Ut interfectis (Judæis ac praesertim l. - Ver», there et Mardochæo fidelissimis amicis meis, el vit e mero tutoribus) insidiaretur solitudini nos- tr®, — ut me tam fidis custodibus orbatum, quasi solum et carentem fideli custodia per do- lum et fraudem occideret, meumque regnum oc- cunarei. Verum id esse liquet ex eo quod hæo eoistola non tam a regc,quamab Esthere et Mar- dochæo sit dictata, qui erant probi, veraces et l'cum timentes, qui ex secretis Amani epistolis, atque ex complicibus habita quaestione et diligenti examine, fraudes et conjurationem Amani in re- gem detexerunt et demonstrarunt. Hic verum est illud Ecrit. cap. xi. vers. 36: «Admitte ad te alie- nigenam, et subvertet tein turbine,et abalienabit te a tuis propriis. » Vide ibi dicta.

Et regnim Pkrsarim transmret in Macedonas. — Hinc Scaliger et Serarius putant Assuerum ma- ritum Esleris fuisse Artaxerxem, non Longima- num, sed Mnemonem, sub quo vixit Philippus pater Alex indi Magni, qui regnum Macedonum eousque exiguum et ob.-curuui amplificare el il- lustrare cujp.L

Verum *dico* per Macedones hic intelligi omnes Græcos, quia inter eos t minebant Macedones : ii ergo præ cæteris omnibus Græcis hic nominantur, quia Aman erat Macedo, qui proinde pro Permissee vel alium quempiam Macedonum regnare maluisset, quam Atheniensem, Spartanum aut alium Græcum; Græcos autem sub Dario Hystaspis fuisse metuendos, et de Persis male meritis docet Herodotus, lib. VII, pag. 183. Et Diodorus Siculus, lib. XI, scribit Xerxem, Olympiade 75, movisse anna contra Græcos, assiduos jam tum infrstissimosque Persici nominis hostes; unde Xerxes contra eos duxit undecies centena milia Persarum, quæ omnia a paucis Græcis cæsa, fusa fug itaque fuere. Additque Xerxis patrem Darium, m ignara materiam ad classis Xerxianro contra Græcos mittendæ aedificationem, præparasse. Justinus etiam, lib. II, pag. 34 et 39, docet Darium Hystaspis bella gessisse contra Athenienses, m quo bello asserit jam tum emicuisse virtutem et gloriam Themistoclis adolescentis. Denique quarto anno ante mortem Darius hic cum Græcis dimicavit apud Marathonem, celeberrimo in Græcis Romanisque historiis prælo, ut notavit quoque Severus Sulpitius, lib. II, pag. 68.

Consentit Josippus Gorionides, qui et addit duos illos eunuchos conira Assueram conjurantes, ideoque per Mardocheum delatos et suspensos, destinasse caput Assucris sive Artaxerxis deferre ad regem Græcomm, ut ei gialitienrenlur : eunuchos autem hos fuisse propinquo* Aulnn quia enim tum adhuc (nipote diu ante Ph lippum

el Alexandrum) obscurissimum erat Macedonum imperium; hinc Aman Macedo illud illustrare voluit translato ad se el suos Macedones nobilissimo Darii et Persarum imperio, imo monarchia; uti postea transtulit Alexander Magnus.

16. Cujus (Dei) brneficio lt patribus kostiis ET NODIS REGNUM EST TRADITUM. — Pall<IS inlcelligO reges procedentes, præsertim Cyrum, cui Deus per Isaiam, cap. xlv, vers. 1, prædixit et promisit regnum, idque Cyrus agnovit, ideoque Judæos o Babylone liberos dimisit, l *Esdra* i, 1. Idem agnovit nosler hic Darius, ut patet ex hoc loco, et ex lll *Esdra* iv, 43 et seqq.

18. Et cognatio ejus pendet in patibulis. — Nota : to «cognatio,» id est cognati; nam lili Aman nono mense post hoc edictum, puta mense ultimo Adar, occisi et suspensi fuere, ut dixi cap. ix, vers. 13; quia, niait Ammianus, lib. XXV, leges apud Persas impendio erant formidata), « utpole per quas ob noxam unius omnis propinquitas periret. »

22. Inter cjbteros festos. — Habebant enim Persæ sua festa, præsertim Mithras, id est Soli, quem ul Deum colebant, dicata. 'Pale quoque fuit festum ob cædem Magorum, quod hic Darius Magis in regno succedens perpetim celebrandum indixerat, teste Herodoto, lib. IH. Porro non mirum Darium jussisse hoc festum victoriæ Judæorum etiam a Persis Orientalibus celebrari, tum qt.ia ipse lotus pendebat a sua Esthers et Mardocheo, tum quia ipse jam verum Deum Hebræorum agnoverat et colebat, ut patet vers. 16.

COMMENTARIA

IN LIBROS

MACHABÆORUM.

ARGUMENTUM.

Suppono duos hosco libros esse Canonicos, ut definit Concilium Tridenlinum, *scss.* IV ; Carthaginiense HI, Can. 47; Innocentius III, epist. 3, *ad Exupcrium* ; Gclsius et alii. Apud liebræos non sunt Canonici, tum quia Hebraice non exstant : unde ab Hebræis ignorantur; tum quia scripti sunt post Canonem sacrorum librorum a Synagoga tempore Esdne editum. Vide Bellarminum, lib. I, *l)c Verbo Dei*, cap. v; Sixtum Senensem, lib. VII *Biblioth.* et Serarium hic.

Exstat insuper liber tertius Machabæorum , et apud nonnullos quartus; sed hos intra Canonem Ecclesia non admisit. Quare hi duo similes sunt libro tertio el quarto Esdræ.

Argumentum libri primi et secundi Machabæorum est, conscribere gesta et prælia Judie, Jona-Ihæ el Simonis fratrum Machabæorum contra Antiochum aliosque hostes. Ih duo libri ergo continent historiam Synagoga?, sive Israelis et populi Dei ; Esdras enim desinit in Jeddoa sive Jaddo Pontifice, qui occurrit Alexandro Magno , a quo liber primus Machabæorum incipit, et historiam Israelis prosequitur per successores Alexandri, pula reges Asia? el reges Ægypti, qui cum Judæis mine fœderali fuero, nunc bella cruenta gesserunt, in quibus enituit mira Machabæorum fortitudo, et singularis Dei eis victoriam dantis directio et protectio. Obiter autem breviterque tangit gesta Alexandri Magni et successorum usque ad Antiochum Epiphanem, qui Judæioscœpit persequi et bello lacessere : unde ejus et posterorum acta fuso enarrat, nimirum Antiochi Eupatori*, qui Epiphanis fuit filius, Demetrii regis et Alexandri, et alti rins Antiochi, qui fuit Demetrii filius, qui cum Juda, Jonatha el Simone Maehabivis bella gesserunt. Complectitur ergo gesta annorum sexaginta circiter.

Quis fuerit auctor ignoratur. Verisimile est aliquem o sacerdotibus, vel Pontificibus fuisse; hisce enim data erat cura gentis suæ historiam pertexendi, leste Josopho, lib. II *Contra Appion.* ,>r0*,abile esl primum librum scriptum fuisse a Joanne Hyrcano, Ubo Simonis fratris Juda? Macha-

ban. Hic enim patri Simoni in Principatum æquo ac Pontificatum successit, et omnibus pene patris et patru gestis interfuit ; unde ejus illustris fit mentio in fine libri I. Adde quod ipse quoque fuerit Propheta, ut asserit Josephus, lib. XIII, capite X, quem audi : «Hyrcanus moritur anno imperii 31 ; tribus maximis a Deo habitus dignus honoribus, principatu geniis Juda orum, et Pontificatu, et prophetia. Eruebatur enim divinis colloquiis: unde tantam nactus est futurorum prm-scientiam, ut prædixerit duos majores natu c liberis suis non diu fore paterni principatus compotes. » Idem asserit eum prodixisse filiorum suorum longe pugnantium prosentem victoriam. Denique hic 31 annis Israeli præfuit. ac pacem cum vicinis coluit, ideoque otio ad hæc scribendum abundavit. Ita Sanchez. Hic ergo avi sui Mathathiæ patris Simonis ac patruorum Judæ et Jonatliæ, tanquam familia suæ heroica prælia, gestaque conscripsit, ideoque in morte Simonis patris sui desiit. Secundi libri historice fuse a Jassone Cyrenensi quinque libris conscriptis fuere, quas in epitomen contraxit, et librum s^ndum confecit primarius sacerdos , idque jussu Synagoga?. Nam Synagogie nomine totus liber secundus scriptus fuit, (nasi epistola ad Judæos per /Euyplium dispersos, ut cos ex persecutione Antiochi et posterorum afilelos rerum meliorum nuntio soletur, ul palet ex ejus initio : «Fratribus, inquit, qui sunt per Ægyptum Judæis salutem dicunt fratn s qui sunt in hrosolymis. » In his autem erat Judas, non Machabæus, ut vult Belarmilins el alii; nam hic jam erat vita funclus, sed alius vel propheta, vel princeps populi et Senatus, cujus nomine epistola scribebatur, de quo plura lib. II, cap. i, 10 et cap. ii, 24. Undo Serarius putat Judam huno esse auctorem epistohe, cumque cognominat Essenuin.

Primus liber Machabæoium hebraico exstabat tempore S. Hieronymi, uti ipse fatetur in prologo Gah .ito. Secundum quoque hebraico exsli* tisM? in--inu.it Eusebius in *Chron.* ad annum mundi 4SUü;« Machaba orum, inquit, hi-toria llebræa

Hir.
canat,

Seenni

hie Græcorum supputat regnum ; verum hi libri inter divinas Scripturas non reperiuntur; » intellige ab Hebræis. Et ratio id suadet. Scriptus est enim ad Judæos per /Egyptum sparsos : Judæorum aulem nativa et materna lingua erat Hebraica, imo multi eorum alias ignorabant.

Porro Græcæ editionis horum librorum auctores esse nequeunt Septuaginta Interpretes, quia hi florere sub Ptolemaio Philadelpho, qui centum annis præcessit Antiochum Epiphanem, cujus persecutiones hic describuntur.

(Medietate) Quæres primo : Qui et quales fuere Machabæi, undeque sic appellati? Josippus Bengorion scribit ludam fratrem Jonathæ primum vocatum Machabæum a fortitudine, patrem enim Mathathiam moriturum sic eum affatum fuisse : a O fili mi ! Juda, qui ob robur vocaberis Machabæus, » nimirum a radice NHO *macha*, quæ significat extinguere, occidere, delero, ut Machabæus idem sit quod extingctor et occisor hostium. Ita Eusebius Jib. III *Jlisi*. cap. X, dicens: « Quem librum Machabæorum inlittularunt, eo quod certamina inibi et agones pro pietate a Machabæis desudati contineantur. » Favet quod dicit Mathathias moriturus, cap. n, 66, exhortans omnes ad legis et gentis suæ tutelam et bellum : a Judas Machabæus, foris viribus a juventute sua, sit vobis synodi, princeps militiæ. » Rursum Pagninus in nom. Hebr. deducit nomen *Maccabi* (sic enim scribendum ipse censet) a *3H3O *maccabi*, id est, *plaga per me*; HDJ *nacha* enim est ferire, percutere, occidere, ul *Maccabi* sil idem quod percussor, occisor, qualis fuit Judas Machabæus, ejusque socii. Tertii. Hæc duo etyma apposita sunt, ut ad illa alludi vix sit dubium. Alii a Machabæus » derivant a verbo Græco id est pugno, quasi dicas pugnator, athleta, ceciliator. Isidorus Pelusiota lib. III, *epist.* 4 : « Machabæus, inquit, lingua Persica dominum sonat. » Insuper alii Machabæus derivant a3X3*caab*, id est. dolere; unde Benoniliphil 3'33 *macib*, id est, *dolere faciens*, crucians hostes Israelis. Alii deducunt a 33H *chabab*, id est, *amare*, quasi ab amore ardente Dei Judas dictus sil *Machabæus*, id est *amator*, vel *Amadeus*. Alii a napo *mackaba*, id est *malleus*. Judas enim fuit malleus Gentium. Srp Hou. Verum Hebræi et Latini passim tradunt Judam genui Qi. Machabæum, eo quod ipse belli sacri contra infideles Antiochi assecclas tesseram, acceperat illud Mosis devicto Pharaone concinentis *Exodi* XV, II, HW O*hi<3 103 *0, *mi camocha baclim Jchoca*, id est : a Quis similis tui in fortibus, Domino? » ideoque initiales verborum horum litteras brevitatis studio vexillis suis inscripsisse, nimirum *330 quæ, suppositis punctis vocalibus in unam dictionem conflate, faciunt *330 *machabi*, id est Machabæus, ut *machabi* sit quasi idem quod *Michael*, id est, *quis ut Deus*; quod deinde nomtu ad socios et successores transmisit. Id ita esse palei ex sequentibus Judæ gestis et præliis,

in quibus semper Judas omnem victoriæ spem in uno Deo collocat, ideoque eum invocans, (nisi leo in hostes irruit, cosque prosternit, idemquo fecit ante patris mortem a juventute sua, ut ipse paler asserit, cap. u, 66, ubi cum hac de causa belli populique Ducem constituit. Quare ante patris mortem emblemata illius erat : *Mi camocha baclim Jchoca*, id est : « Quis similis tui in fortibus, Domine? » indeque per abbreviationem vocatus est *Machabi*, id est, « Machabæus. » Quocirca ipse cum Nicanore conflicturus hanc belli tesseram suis dedit, « Dei adjutorium, » ut patet lib. II, cap. vm, 23. Ita Gencbrardus in *Chron.* Sixtus Senensis, lib. I; Arias, in *Isaiæ* cap. x; Baronius, in *Martyr*, ad diem i Augusti, Serarius, Sallianus, Sanchez et alii. Simili scribendi compendio exaratum fuit illud : *Mane Tckel Phares, Danielis* v. Similes abbreviaturas passim invenire est in libris Rabbiorum, quibus per primam litteram lotam dictionem significant, quas omnes in unum collegit et explicuit Mercerus.

Quæres scntndo c qua Tribu fuerit Judas, cæterique ejus fratres et nepotes Machabæi. Nonnulli censent fuisse c tribu Juda. Ex hac enim sceptrum non defecturum usque ad Christum prædixerat Jacob, *Genes*, xux, 10. Unde cl I *Machdb*. v, dicitur: « Et viri Juda magnificati sunt. »

Verum dico cos fuisse e tribu Levi et sacerdotali. Join Fuere enim ipsi summi Pontifices et simul Principes populi. Id ita esse clare liquet lib. I, cap. u, ubi Mathathias vocatur sacerdos descendens ex Joarib; Joarib aulem descendit ex Aaron et Levi, ut patet lib. I, *Paralip.* xxiv, 7. Unde Mathathias vocat Phinees filium Eleazari filii Aaronis, patrem suum el suorum, lib. I, cap. ii, t>4. Ad locum *Genes*, xlv, 10, ibidem respondi : ad locum Machabæorum inferius respondebo. Porro Machabæi alio nomine vocati sunt Assamonæi ab Assamonæo, qui fuit avus, vel abavus Mathathiæ, teste Eusebio, Josepho, lib. XII *Antig.* cap. vm et aliis. Hinc Hebræum *Assamonæi*, idem est quod *Optimates* vel Principes. Tales enim fuere Machabæi.

Porro Judas, Jonathas, Simon, comunque posterius Machabæi a populo electi et constituti sunt Reipublicæ duces, aut principes, non aulem reges, ut patet lib. I, cap. ix et xiv. Regia enim stirps Davidis defecit in Jechoniain Babylonem abducto, qui proinde a Jeremiâ, cap. xxu, vocatur vir sterilis. « Neque enim, inquit, erit in semine ejus vir, qui sedeat super solium David, n id est, qui sit rex ; unde Salathiel filius Jechoniæ et Zorobabel filius Salathiel fuere duces populi, non reges. Dices: Aristobulus, Joannis Hyrcani filius, diadema et regis nomen accepit; nam, ut ait Josephus XIII *Antig.* Nix : « Defuncto patre, Aristobulus natu maximus volens principatum iu regni formam vertere, diadema sibi primus imposuit post 481 annos et menses tres, ex quo de captivitate Babylonica liberatus populus ad pristinas sedes postliminio reversus est. » Respondeo Arislobu-

him ejusque posteros regis nomen et coronam propria auctoritate usurpasse, non autem a República datam accepisse; quare non fuere verissimi legitimi reges. Ita S. Hieronymus in cap. xxi *Ezechidis*: a Hyrcanus, ait, Pontifex diadema capiti suo imposuit, frustra sibi et hoc et illud voluit vindicare, cum regnum ei non deberetur post Sedeciam, » d. q. Quia non erat ex stirpe regis Davidis, quæ defecit in ultimo rege Sedecia. A vulgo tamen adulante, indeque a Scriptoribus nonnullis ipse et posterius ejus vocantur reges, revera tamen non fuerunt reges. Secus est de Herode; hic enim a Senatu Romano et ab Augusto jam tum dominante Judæis regnum Judææ, regisque nomen accepit. Unde in eo sceptrum a Juda translatum est ad alienigenam, ideoque tunc advenit Christus, cui sceptrum hoc debebatur, ut vaticinatus est Jacob, *Genesis* xlix, 10.

Judæ, Jonathæ, Simoni Machabæis synchroni et corevi fuere Antiochus Magnus ejusque filius Antiochus Epiphanes, ac hujus filius Antiochus Eupator; cum his duobus enim bella gesserunt. Item Ptolemæus Philometor rex Ægypti. Ad hæc Scipio uterque, scilicet Africanus, qui vicit Annibalem Carthaginem evertit; ac Asiaticus, qui de Antiocho Magno triumphavit. Ad hæc Fabius Maximus Annibalis castigator. E Philosophis Posidonius et Panætius. E Poetis Cæcilius, Ennius, Nævius, Plautus. Porro Antiochus Magnus duos reliquit filios Seleucum et Antiochum Epiphanem; horum duorum filii et nepotes continua successione inter se certarunt, et dimicarunt de Asiæ imperio per ducentos annos: ita Deus punivit impietatem et scelera Epiphanis in posteris.

Quæres tertio, qui sint archæi Græcorum, juxta quos singula Machabæorum acta hoc libro consignantur, et unde initium accipiant. Respondeo eos inchoari ab anno tertio decimo a morte Alexandri Magni. Post Alexandrum enim anno tertio decimo Seleucus multis victoriis cognominatus Nicanor, devicto Antigono Asiæ rege, fecit se regem Asiæ, indeque anni Græcorum, sive Selucidarum computari cœperunt. Porro

1. Seleucus rex Asiæ regnavit annis 30.

2. Seleuco successit filius Antiochus Soter, cujus tempore Judæi insignem juxta Babylonem de Galatis obtinere victoriam, quæ recensetur libro II *Machab.* cap. vii, vers. 20. Soter hic regnavit annis 19.

3. Soteri successit filius Antiochus cognomento Dio, id est Deus, ita vocatus a Milesiis, quod Lymarchum eorum tyrannum ejecisset, ait Appianus in *Syriaco*. De hoc vaticinatus est Daniel, cap. xi, vers. 5. Vixit bello primo Punico. Regnavit annis 15.

4. Antiocho huic successit Seleucus Callinicus, de quo Daniel cap. xi, vers. 7. Regnavit annis 20.

5. Callinico successit filius Seleucus Ceraunius,

id est fulmineus, quod audacia et celcritate similis fulmini appareret, de quo Daniel cap. xi, vers. 10. Regnavit annis 3.

6. Ceraunio successit frater Antiochus Magnus, qui a L. Scipione ad Thermopylas vicus filium juniorem Antiochum Epiphanem Romam pro se obsidem misit, de quo Daniel cap. xi, vers. 10 et seq. usque ad 20. Regnavit annis 37.

7. Antiocho Magno successit filius senior Seleucus Philopator, qui initio sumptus templo Judæorum submisit, II *Mach.* cap. vi, vers. 3; sed postea versu 32, per Heliodorum illud expilare voluit, cum ille flagellatus ab Angelo rediens Seleucum occidit. Regnavit hic Seleucus annis 12.

8. Seleuco fratri seniori successit junior dictus Antiochus Epiphanes, id est illustris. Verius a nonnullis nominatus Epimanes, id est insanus, quia crudeliter et insane templum expilavit, et Judæos divexavit. Hic regnum fratris dolo invasit anno 137 Græcorum, qui eodem anno Ooiam sanctum Pontificem expulit, eique substituit fratrem impium Jasonem, II *Machab.* iv, 7. Idem anno secundo regni primam expeditionem suscepit in Ægyptum, inde pacificus Jerosolymam intravit. Ibidem vers. 21, anno 5, Jasoni deposito Pontificem surrogavit Menelaum Benjaminum, II *Machab.* iv, 23, et cap. v, vers. 4. Anno sexto rursum in Ægyptum ingrediens, a Romanis jussus fuit egredi. Quocirca indignans egressus est, et indignationem suam in Judæos vicinos effudit, I *Machab.* i, 21, et lib. II, cap. iv, vers. 11 et seq. ubi causam afferam. Quare Iribus diebus interfecit 80 millia Judæorum, 81 millia vendidit, et totidem incarcerationavit, II *Machab.* v, 14. Inde per Appollonium plures alios occidit, vers. 24, et alios per Philippum, cap. vi, vers. 11; idolum Jovis posuit in templo, vers. 2; tunc pariter Eleazarum vers. 18, et septem fratres cap. vii, illustri martyrio affecit, anno 9 regni sui, qui fuit Græcorum 145. Contra eum se suosque erexit Mathathias, lib. I, cap. u, cui post paucos menses morienti successit, et bellum Antiocho movit Judas Machabæus ejus filius, cap. III. qui sequenti anno Apollonium, vers. II, et Seronem, vers. 23, vicit et cecidit. Anno II regni sui, qui fuit Græcorum 147, Antiochus in Persidem perrexit, ut Elymaidem diriperet, sed a Persis fugatus fuit, cap. m, vers. 37. Gorgias quoque ejus dux a Judæis repulsus fuit, cap. iv. Anno 12, Lysias pariter a Judæis prostratus, et templum ab Antiocho per idolum pollutum expurgatum fuit. Ibidem, vers. 52, ineunte anno 12, qui fuit Græcorum 149, et Perside reversus præ tristitia mortuus est, cap. vi, vers. 16, cum regnasset annis 12.

9. Antiocho Epiphani successit filius novennis Antiochus Eupator, qui cum suo tutore Lysia occisus est a Demetrio Seleuci Philopatoris filio, I *Machab.* vii, I, anno Græcorum 151, qui fuit urbis Romæ conditæ 593, quo pariter vita functus est L. Æmilius Paulus, qui Perseum regem Mace-

donum superavit, et Macedoniam Romanis subjecit. Regnavit Eupator annis 2.

IO. Eupatori per vim successit Demetrius Seleuci filius anno Græcorum L'if, usque ad annum IGO, qui interfectus est ab Alexandro Veles, altero Antiochi Epiphanis filio, et fratre Eupatoris. Regnavit ergo Demetrius annis 10.

Hæc patent I *Machab.* i. 7, et cap. x, vers. 1 et 50. Porro Judas Machnbæus anno secundo Deni (rii ab ejus duce II echide interfectus est, cui illico Jonathas frater successit, I *Machab.* ix, 13, 18 et 30.

11. Alexander Veles Antiochi Epiphanis filius regnare cœpit anno Græcorum IGO, usque ad annum 167, quo interemptus est a Ptolemæo Philometore rogo Ægypti socero suo, lib. I *Machab.* cap. x, vers 1 et 67, et cap. xi, vers. 17. Regnavit ergo Veles annis 6.

12. Demetrius, cognomento Nicanor, filius Demetrii filii Seleuci, cœpit regnare anno Græcorum 167 usque ad 172 quo victus captusque est a rege Persim Arsaco, I *Machab.* cap. xi, vers. 19, et cap. xiv, vers. 1 et 3. Regnavit annis 6.

13. Antiochus, Alexandri Volis Clius, a Tryphone tutore suo promotus ad regnum, ab eodem post quadriennium occisus est. Regnavit ab anno Græcorum 168, usque ad 172. Quare quatuor ejus anni in chronologia non sunt addendi, quia continentur in annis Demetrii Nicanoris, cum quo regnavit, I *Machab.* xi, 39 et 54. Sic et Josephus, lib. XIII, cap. 12.

14. Tryphon, occiso Antiocho pupillo, æque ac Jonatha fratre Judæ Machabæi, per dolum regnum invasit; sed post triennium occisus fuit ab Antiocho Sidete. I *Mach.* cap. xiii, vers. 12, 23 et 32, et cap. xu, in fine. Regnavit ergo annis 3.

15. Antiochus Sidetes, cognomento Pius, frater Demetrii Nicanoris, fratre ab Arsace rege Persarum capto, regnum occiso Triphono invasore occupavit, ac fœdus cum Simone fratre Jonathæ iniit, sed fregit, I *Machab.* xv, vers. 1 et 27. Occisus. ut narrant historia? profana:, a fratre suo Demetrio a Persis redeunte, eo quod uxorem ejus Cleopatram entn rc nosib vindicasse!, sed venus n ?aeerdotibus Naneie, II i, 16. R i. navit annis 7.

16. D. metritis Ni. i frater Sidetis, dimissus ab Aisace, occiso b l Hdete, regnum recuperat, rursusque tenet pe timos 3.

17. Alexander Sebina ope Ptolem ei Physconis, occiso Demetrio Nicanore, regnum occupat. Regnavit annis 2.

18. Antiochus Gryphus, ita dictus a nasi magnitudine, ait Justinus lib. XXXVIII et XXXIX, Demetrii Nicanoris et Cleopulræ filius, occiso Sobina,

opo matris regnum capessit; sed camdom matrem deinde sibi parantem venenum illud ipsam per speciem officii et humanitatis bibero compulit, itaque eum interfecit. Regnavit annis 12.

19. Antiochus Cyzicenus, filius Antiochi Sidetis et Cleopatra» (hæo enim duobus fratribus, scilicet Demetrio Nicanori, deindo eo a Persis capto fratri ejus Sideli nupserat), interempto Antiocho Grypho fratre mio uterino, quem prius regno privara!, uno dunlaxat anno illi supervixit; universim tamen cum eo vivo regnavit anuis 18.

20. Seleucus Gryphi filius cimi fratre suo Antiocho, occiso patruo Cyziceno, regnum oblinet; sed vicius ab Antiocho Euscbe filio Cyziceni, cum domo regia concrematur. Regnavit cum fratre annis 7.

21. Antiochus Eusebos, id est Pius, Cyziceni filius, creso Grypho regnum occupat; sed mox eodem a Philippo et Demetrio Gryphi filiis spoliatur. Philippus ergo et Demetrius primo simul regnant, deinde victo Demetrio solus Philippus imperat. Ili omnes simul juncti regnarunt annis 6.

22. Tigranes, rex Armeniæ, fratribus jam dictis inter se de regno certantibus, simulans se eos contra Eusebem adjuturum, regnum invasit, donec ab illo a Romanis per Lucillum expulsus est. Tenuit illud annis 14.

23. Antiochus Asiaticus (quia in Asia Minore educatus), filius Eusebis, dum cum Tigiane et Mithridate pugnat Lucillus, paternum Syriæ regnum recuperat, illudquo concedente Lucullo tenet annis 4. Sed mox Pompeius illud ei adimit, aecum Judiea Rom.nis subjicit, Cicerone et Antonio consulibus, anno nrois 691.

Regnum ergo Græcorum in Syria a victoria Seleuci regis, qua devicto Antigono Minoris Asiæ rege, totius Asiæ regno Seleucus potitus est, duravit annos omnino 248.

Ante devictum Antigonum regnaverat Seleucus, quamvis non annos integros 13. Alexander vero Magnus, qui primus devicto Dario monarchiam a Persis ad Græcos transtulit, a quo tempore nulli numerant annos regni Græcorum, post ipsam victoriam vixit annos 6.

Regnum ergo Græcorum in Syria ab initio monarchia? Alexandri Magni, usque ad illud eis ademptum per Pompeum et Romanos, duravit annis 267. Quibus, ut dixi, posterius duorum fratrum Seleuci scilicet et Antiochi Epiphanis continuo de eo certarunt, ac successive omnes sibi fuere invicem carnifices. Omnia jam dicta liquent ex Appiano, Justino, Josepho, Eusebio, Orosio et aliis.

CHHONOTAXIS PTOLEMT. ONUM REGUM ÆGYPTI, QUI POST ALEXANDRUM MAGNUM EODEM TEMPORE.
QUO 8ELEUCIDÆ IN SYRIA, REGNARUNT IN ÆGYPTO.

1. Ptolemæus Lagi post Alexandrum statini occupavit Ægyptum, ab noque omnes posteri ejus nominati sunt Ptolemæi, uli onto Pharaones. Regnavit annis 40.

2. Ptolemæus Philadelphus, filius Ptolemæi Lapi, post ejus mortem regnavit annis 18. Ille 120 Judæorum millia, quæ pater captiva in Ægyptum abddkerat, libera dimisit, ac ab Eleazaro Pontifice petiit et obtinuit 72 Interpretes, qui Biblia ex Hebræo in Græcum idioma traducerent.

3. Ptolemæus Evergetes frater Philadelphi Seleucum Callinicum, ejnsque filium Ceraunum prælio vicit. Regnavit annis 26.

4. Ptolemæus cognominatus Philopator, id est amans patris per anliphrasin, eo quod interfecisset patrem, matrem, fratrem, sororem et uxorem, inescatus illecebris Agathoclem meretricis, regnavit annis 17.

5. Ptolemæus Epiphanes filius Ptolemæi Philopatoris, qui uxorem duxit Cleopatram filiam Antiochi Magni et sororem Antiochi Epiphanis, a qua omnes deinde reginre Ægypti vocatæ sunt Cleopatræ, regnavit annis 23.

6. Ptolemæus Philometor, Ptolemæi Epiphanis filius senior, regnavit annis 35. Hoc regnante, ejus avunculus Antiochus Epiphanes ingressus est Ægyptum, ut litem ejus cum fratre juniore Ptolemæo Physcone dirimeret, sed revera ea mente, ut regnum occuparet. Unde Philometore opem Romanorum implorante, ab eis jussus fuit Antiochus Ægypto excedere; quare frendens ipse iram suam in Judæos evomuit, ut udieinus lib. 11, cap. iv, et lib. 1, cap. xu. Rursum Philometor anno regni sui 18 concessit Oniæ, qui erat filius Oniæ sancti Pontificis, (edificare templum Helio-poli in Ægypto, simile Jerosolymitano, quod ab eo dictum est Onion, stetitque annis 233, eversum tandem una cum templo Jerosolymitauo a Tito et Vespasiano. Ita Josephus, Eusebius et alii. Tandem Philometor, subdole volens Alexandrum generum suum privare regno Asiæ, illico mortuus interiit anno Græcorum 167, I *Machab.* xi, 1 et 18.

7. Ptolernæus Physcon, sive Evergetes, Philometoris frater, post fratrem regnavit ann. 21. Illo novo prodigio fuit frater, maritus, simul et gener Cleopatrw: nam ejus filiam in uxorem duxit. Porro cum Cleopatra, Physcone marito victo, sola regnare, Physcon tam smini, quam ejus filium in frustra concisum, et ar. æ inclusum in natalis matris die ipsi inter epulas apponi curavit, teste Justino lib. XX.XVIII et XXXIX.

8. Ptolemæus Lathuri filius Ptolemæi Evergetis, ab aliis cognominatus Soter, regnavit annis 16.

9. Ptolemæus Alexander frater Lathuri cum matre, qua* Lathurum ejecerat, regnavit annis 10.

10. Ptolemæus Lathuri, ob saevitiam matris regno restitutus, rursum regnavit aliis annis 8.

11. Ptolemæus dictus Auletes, eo quod choraulam exercuisset, filius Lathuri, ait Salianus. Hic genuit Cleopatram, quai ultima fuit Ægypti regina. Idem cum filia Berenice universim regnavit annis 30.

12. Ptolemæus Dionysius, filius Auletis, qui puer, rexit Ægyptum per Cleopatram sororem annis 5.

13. Cleopatra, subverso fratre Ptolemæo Dionysio, sola regnavit annis 17. Hæc est celebris illa concubina M. Antonii triumviri, qui ab Augusto Casare in prælio victus occubuit: Cleopatra, ne in manus Augusti veniret, aspidum morsu scipsam interemit. Augustus mox totam Ægyptum sibi et Romanis subjugavit, tuneque cupit esse monarchs anno urbis conditæ 724, qui fuit Olympiadis 187 annus tertius.

Omnia hæc tradunt Eusebius, Justinus, S. Epiphanias, Beda, Salianus, Torniellus et alii. Hæc magnam lucem allerunt ubique Machabæorum libro. Nam Antiochi et Demetrii reges Asiæ diu cum Ptolemæis regibus Ægypti de Judæa, imo de imperio certarunt: nam inter utrosque media crai Judæa, quæ proinde erat utrisque poimundis discordiæ, ut de ea sibi arroganda utrique contenderent.

CUHONOTAXIS MACIADÆORUM, SIVE ASSAMONÆORUM, QUI POPULO PRÆHIERE NON TANTUM IT
PONTIFICES, SED ET UT PRINCIPES.

1. Mathathias contra Antiochum Epiphanem vivurgens anno Epiphanis nono, qui fuit annus Ræcornm 145, Pontificatum et Principatum Israelis gessit paucis mensibus, I *Machab.* ii, 1.

2. Judas Machabæus, Mathathia mortuo, quasi filius primogenitus in Pontificata et Principatu juilri succesit: patriam et verum Delentum fortissime et felicissime propugnavit; templum ejecto Antiochi idolo expurgavit, anno Græcornm 166:

occisus tandem acerrime pugnans contra Bacchidem anno Græcornm 152, I *Machab.* ix, 3 et 18. Ergo Israel rex et defendit annis 6.

3. Jonathas fratri Judæ surrogatili est a populo, approbante postea Alexandro Veles Antiochi Epiphanis lilio, I *Machab.* x, 5 et 20. Tandem per dolum interemptus filius Tryphone anno Græcornm 170, I *Machab.* x, 23 et 41, cum pæiuis* set annis 10.

Simon fratri Jonathæ in Ducatu et Pontificatu substitutus est» I *Machab.* xiii, 8 et 25. Per dohun interemptus est a Ptolemæo genero suo anno Græcorum 177, I JbicAoô. cap. ult., vers. ult. cuiu gubernaret anni> 7.

5. Joannes Hircanus Simonis filius præfuit ut Dux et Pontifex annis 31. Ilujus fit mentio, I *Machab.* cap. nit. vers. ult., atque in eo finitur sacra Machnbæorum, omnisque veleris Testamenti historia, et S. Scriptura.

G. Arislobulus Jonnnis Hircani filius. Hic primus regis nomen et coronam assumpsit, quod ejus exemplo cæteri ejus posterii assumpserunt. H e fratrem Antigonum occidit, atque eodem anno Dei vindicia vomens sanguinem interiit. Regnavit annum 1.

7. Jannæus Aristobuli frater junior, qui, ut Græcis placeret, græcum nomen assumpsit, diclusquo est Alexander. Hic duos reliquit filios, Hircanum et Aristobulum. qui inter se de regno usque ad Herodem conteaderunt, cique prædæ fuerunt. Regnavit annis 27.

8. Alexandra uxor Iannæi, eo mortuo regnum usurpans, regnavit annis 9.

9. Arislobulus junior Jannæi filius, Hircano fratre seniore excluso, Pontificatum et regnum invasit; sed a Pompeio captus, Romam missus fuit cum duobus filiis Antigono et Alexandro, cum regnasse! annis 3. Tunc Pompeius Jerusalem ce-

pit, totamque Judæam Romanis subjecit, et vectigalem effecit, Cicerone et Antonio consulibus.

10. Hircanus senior Jannæi filius Pontificatui restituitur a Pompeio, cumque variis jactatus casibus tenet per annos 22.

11. Alexander Aristobuli filius, Roma elapsus, Judæam occupare conatus est; sed post triennium a Gabinio captus, a Pompeio capite mulctatus fuit; pater quoque ipse Arislobulus cum allero filio Antigono, Roma fugiens, ope Pariliorum Judæam et Pontificatum occupavit tribus annis cum dimidio. Verum Julius Cæsar Hircano Pontificatum adjudicavit, uti jam ante fecerat Pompeius, ac Antipatri Idumea?, Judææ el Hircani tutelam, quasi procuratori commisit : deinde M. Antonius Herodem et Phasellum filios Antipatri tetrarchas constituit. Denique Antigonus ultimus Macbubreormn, petente Herode, capite truncatus fuit post annos 4.

In Antigono defecit omnis stirps Assamonæorum, æque ac eorum regnum el Pontificatus, cum utrumque tenuissent per annos 126, ut vult Josephus, vel potius per annos 130, ut vult Salius el alii. Tot enim fluxere ab anno nono Antiochi Epiphanis usque ad annum primum Herodis, quo ipse cæso Antigono pleno jure regnum occupavit, atque in eo defecit sceptrum Judæ, ideoque venit Christus juxta oraculum Jacobi, Genes, cap. XLix, vers. 10. Hæc omnia patent ex Josepho, Eusebio, Salius, Torniello, Pererio et aliis.

PONTIFICUM SERIES AB ALEXANDRO MAGNO USQUE AD CHRISTUM.

1. Jnddo. Hic occurrit Alexandro Magno, cumque Judæis infensum reconciliavit, teste Josepho, lib. XI et XIII, sub finem. Præfuit juxta Eusebium annis 17.

Jaddi frater junior fuit Manasses, qui templum simile Jerosolymilano «Sanaballat socero suo fabricatum in monte Garizim adiit, ejusque fuit Pontifex, de quo Judæis cum Samaritanis perpetua fuit lis el contentio usque ad Christum, ut palet *Joannis* capite iv. Vide Josephum, libro XI, cap. vu.

2. Onias primus, Jaddi filius, cui nonnulli dant onnos 23.

3. Simon Oniæ filius, cognomento Justus, cujus elogia describit Ecdí. L, 1.

4. Eleazarus Simonis frater, qui 72 Interpretes misit ad Ptolemæum Philadelphum, ut vetus Testamentum ex Hebraeo in Græcum converterent.

5. Manasses filius Oniæ primi, frater Simonis, el patruus Eleazari.

6. Onias secundus Simonis Justi filius, cognomento Avarus.

7. Simon secundus Oniæ secundi filius.

8. Onias tertius, cognomento Sanctus, filius Simonssecundi, qui orans pro Heliodoro flagellato ab Angelis illi vitam impetravit, II *Machab.* cap. m, et I *Machab.* xii, 7 et 8. Hujus Oniæ filius et ipse dictus Onias. sub Ptolemæo Philometore

templum erexit Heliopoli in /Egypto, quod ab eo vocatum est Onion.

9. Jesus, sive J ison frater Oniæ Sancti, qui excluso fratre Pontificatum emit ab Antiocho Epiphane, H *Machab.* iv, 7, et v, 5.

10. Menelaus Onias, Simonis Benjaminitæ frater, Pontificatum emens ab eodem Epiphane deturbavit Jasonem, sicut ille delurbarat Oniam Sanctum ; sed cum pecuniam Epiphani promissam præstare non posset, in ejus locum suffectus est Lysimachus ejus frater, H *Machab.* iv, 27. Mox, lapidato Lysimacho, Menelaus rursum novis pecuniis Pontificatum coemit. Ibidem versu ult. Ili ergo fuere invasores et pseudo-Pontiflces.

11. Mathathias Judie Machabæi pater : de quo et filiis jam dixi. Quare breviter eos duntaxat recensebo, ut seriem Pontificum expleam.

12. Judas Machabæus.

13. Jonathas, frater Judæ.

14. Simon, frater Jonathæ.

15. Joannes Hircanus Simonis filius.

IG. Aristobiilus, filius Hircani.

17. Jannæus Alexander, frater Aristobuli.

18. Arislobulus, filius junior Jannæi.

19. Hircanus, senior filius Jannæi.

20. Antigonus, Aristobuli filius, in quo desiit stirps Assamonæorum.

21. Ananclus ab Herode Pontifex constitutus.

22. Aristobiilus.
 23. Ananctis secundo.
 21. Simon Phabetis.
 28. Simon Boethi socer Herodis, sub cujus vitæ finem natusest Christus, novus novi Testamenti Pontifex secundum ordinem Melchiscdech, *Ileb.* vn
 Ex dictis colligo a morte Alexandri Magni us-

que ad annos Græcorum, sive usque ad initium regni Seleuci in Asia fluxisse annos 12; inde usque ad Machabæos annos 445; denique a Machabæis usque ad Christi nativitatem annos 165. Mors ergo Alexandri Christi ortum antecessit annis 322. Vide Chrouologiæ tabulam, quam praposui Pentateucho.

oaro ET CONNEXIO LIBRORUM MACIABXORt M.

Moses in Genesi descripsit originem mundi et Ecclesiæ Dei, deinde ejus propagatio usque ad reges Israelis Saulem et Davidem narratur in libro Josué et Judicum. Mox in libro Regum ejus progressus recensetur, quem habuit sub regibus, puta Sanie, Davide, Salomone, etc., item quæ passa est a regibus Assyriorum et Chaldæorum, quorum prima fuit monarchia. Deinde in Esdra, Kehemia, Tobia, Judith, Esther commemorantur ea quæ eidem Ecclesiæ, puta Israeli et populo Dei tam prospera quam adversa contigerunt in secunda monarchia, quæ fuit Gyri et regum Persarum. Nunc in hisce libris Machabæorum narrantur ea quæ eidem acciderunt commoda et incommoda in tertia monarchia, quæ fuit Alexandri Magni et Græcorum, puta ab Antiochis regibus Asiæ et Syriæ, et Ptolemæis regibus /Egypli: inter ulrosque enim media fluctuavit semper Judæa, nunc his, nunc illis, vel amica, vel inimica.

Porro quatuor reperiuntur libri Machabæorum, quorum hic est ordo historicus et chronologicus. Pruno loco ordine temporum et rerum gestarum collocandus est liber tertius Machabæorum, quia recenset ea quæ Israeli et populo Dei contigerunt sub Ptolemæo Philopatore rege /Egypli et Antiocho magno rege Asiæ. Secundo loco ponendus est is qui nunc in Bibliis ponitur secundus, quia complectitur gesta et bella Judæ Machabæi cum Antiocho Epiphane, qui fuit illius Antiochi Magni. Terhum locum poscit is qui in Bibliis est primus Machabæorum, quia ad acta Judæ addit gesta Jonathæ; et Simonis, fratrum et successorum Judæ. *Quartum* locum vindicat liber quarius, quia conscribit facta Joannis Hircani, qui fuit filius Simonis fratris Judæ. Sed inter hos quatuor soli duo medii sunt canonici; cæteri vero duo, scilicet

primus et ultimus, sunt, id est occulta* et incertæ auctoritatis, non tamen falsi, aut damnati; quales pariter sunt liber tertius et quartus E^{dræ}.

Rursum liber primus Machabæorum qui in Bibliis exstat, quasi Canonicus, multum differt a secundo, et ab alio auctore conscriptus est: nam redolet phrasin Ilebæam, secundus vero Græcam. Rursum primus sua consigna per annos Græcorum, numerando eos juxta computum Alexandrinum; secundus vero juxta compulum Chaldaicum, qui ab Alexandrino distat integro anno cum medio, ut suo loco ostendam (1). Denique liber secundus narrat acta Judæ alio modo, quam narrata sint lib. primo, nec unquam libri primi meminit. Denique primus actis Judæ addit acta Jonathæ et Simonis, quæ omittit secundus.

(1) Hic annotare sufficiat hujus discrepantiæ rationem. Æra regni Græcorum non statim a morte Alexandri incipit sed anno post undecimo, cum Seleucus Nicanor, Susiana et Mediana devictis, regnare capiste dictus est, unde hæc æra Seleucidarum est appellata. Hujus initium epocha ab illo anno deducere solemne est, qui ante Christum putatur 312, et est in periodo Juliana 4402, quo 117 Olympias iniit. Verum triplicem hanc pro triplici diverso initio facit Scaliger, *Can. hagog. lib. III*, idque jam apud doctos receptum est. *Prima* Judaica dicitur, quam Josephus et Auctor libri I *Machab.* sequuntur. Uterque «annos Græcorum» vocat, Josephus semel «annos Assyriorum» in *Antiquit. lib. XIII*. Itaque autem a Nisan (qui nostro mense Martio congruit), seu verno mense incipit. *Secunda* Antiochena seu Alexandra a vocatur, quæ ab autumno subsequente et mense Tisri (qui nostro septembri correspondet); Collector II lib. *Machab.* hac æra usus est, ita ut anni prioris libri, sex mensium intervallo posterioris antevertant initia. *Tertia* quoque additur, quæ Chaldæorum est, quasque a vere sequente incipit. Ita fit ut ad minus anno integro ante hæc æra sit Judaica posterior, Antiochena vero intervallo tantum semestri. (Ex *Bibi. Vitnei*.)

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Alexander Magnus moriturus sua regna ínter Principes partitur. Ex horum uno, scilicet, Seleuco prognatus
«' Antiochus Epiphanes, qui Judaam vastavit, templum diripuit, in coque Jovis tdolum collocavit, pluri-
mos occidit Sudaos, cesteros ad idololatriam compulit, ac resistentes per varia tormenta martyrio affecit,*

1. Et factum est, postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Graecia, egressus de terra Cethim, Darium regem Persarum et Medorum ; 2. constituit praelia multa, et obtinuit omnium munitiones, et interfecit reges terne ; 3. et pertransiit usque ad fines terræ; et accepit spolia multitudinis Gentium ; et siluit terra in conspectu ejus. 4. Et congregavit virtutem, et exercitum fortem nimis; et exaltatum est, et elevatum cor ejus, 5. et obtinuit regiones Gentium , et tyrannos ; et facti sunt illi in tribulum. 6. Et post hæc decidit in lectum ; et cognavit quia moreretur. 7. Et vocavit pueros suos nobiles, qui seenni erani nutriti a juventute ; et divisit illis regnum suum, cum adhuc viveret. 8. Et regnavit Alexander annis duodecim, et mortuus est. 9. Et obtinuerunt pueri ejus regnum, unusquisque in loco suo ; 10. et imposuerunt omnes sibi diademata post mortem ejus, et filii eorum post eos annis multis, et multiplicata sunt mala in terra. 11. Et exiit ex eis radix peccatrix, Antiochus illustris, filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obses, et regnavit in anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum. 12. In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui, et suaserunt multis, dicentes : Eamus, et disponamus testamentum cum Gentibus, quæ circa nos sunt ; quia ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala. 13. Et bonus visus est sermo in oculis eorum. 14. Et destinaverunt aliqui de populo, et abierunt ad regem ; et dedit illis potestatem ut facerent justitiam Gentium. 15. Et ædificaverunt gymnasium in Jerosolymis secundum leges Nationum ; 16. et fecerunt sibi præputia, et recesserunt a testamento sancto, et juncti sunt Nationibus, et vnumdali sunt ut facerent malum. 17. Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, et cœpit regnare in terra Ægypti, ut regnaret super duo regna. 18. Et intravit in Ægyptum in multitudine gravi, in curribus, et elephantis, et equilibus, et copiosa navium multitudine : 19. et constituit bellum adversus Ptolemæum regem Egypti, et veritus est Ptolemæus a facie ejus, et fugit, et ceciderunt vulnerati multi. 20. Et comprehendit civitates munitas in terra Ægypti, et accepit spolia terræ Ægypti. 21. Et convertit Antiochus, postquam percussit Ægyptum in centesimo et quadragesimo tertio anno ; et ascendit ad Israel, 22. et ascendit Jerosolymam in multitudine gravi. 23. Et intravit in sanctificationem cum superbia, et accepit altare aureum, et candelabrum luminis, et universa vasa ejus, et mensam propositionis, et libatoria, et phialas et mortariola aurea, et velum , et coronas, et ornamentum aureum, quod in facie templi erat; et comminuit omnia. 24. Et accepit argentum, et aurum, et vasa concupiscibilia; et accepit thesauros occultos, quos invenit; et sublatis omnibus abiit in terram suam. 25. Et fecit cædem hominum, et locutus est in superbia magna. 26. Et factus est plactus magnus in Israel, et in omni loco eorum ; 27. et ingemuerunt principes et seniores : virgines et juvenes infirmati sunt, et speciositas mulierum immutata est. 28. Omnis maritus sumpsit lamentum ; et quæ sedebant in thoro maritali, lugebant ; 29. et commota est terra super habitantes in ea, et universa domus Jacob induit confusionem. 30. Et post duos annos dierum, misit Rex principem tributorum in civitates Juda, et venit Jerusalem cum turba magna. 31. Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo, et credi-

denint ei. 32. Et irruiit super civitatem repente, et percussit eam plaga magna, et perdidit populum multum ex Israel. 33. Et accepit spolia civitatis : et succendit eam igni, et destruxit domos ejus, et muros ejus in circuitu ; 34. et captivas duxerunt mulieres; et natos, et pecora possederunt. 35. Et ædificaverunt civitatem David muro magno et firmo, et turribus firmis, et facta est illis in arcem ; 36. et posuerunt illic gentem peccatricem, viros iniquos, et convaluerunt in ea, et posuerunt arma, et cæscas, et congregaverunt spolia Jerusalem ; 37. et reposuerunt illic ; et facti sunt in laqueum magnum. 38. Et factum est hoc ad inedias sanctificationi, et in diabolum malum in Israel; 39. et effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis, et contaminaverunt sanctificationem. 40. Et fugerunt habitatores Jerusalem propter eos, et facta est habitatio exterorum, et facta est externa semini suo, et nati ejus reliquerunt eam. 41. Sanctificatio ejus desolata est sicut solitudo, dies facti sunt in luctum, sabbata ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum. 42. Secundum gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus; et sublimitas ejus conversa est in luctum. 43. Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus unus, et relinqueret unusquisque legem suam. 44. Et consenserunt omnes Gentes secundum verbum regis Antiochi; 45. et nulli ex Israel consenserunt servituti ejus, et sacrificaverunt idolis, et coinquinaverunt sabbatum. 46. Et misit Ilex libros per manus nuntiorum in Jerusalem, et in omnes civitates .Inda, ut sequerentur leges Gentium terræ ; 47. et præciperent h. l. msta, et sacrificia, et placationes fieri in templo Dei; 48. et prohiberent ceteris sabbatum, et dies solemnes ; 49. et jussit coinquinari sancta, et sanctum populum Israel. 50. Et jussi: doli. ari «ras, et templa, et idola, et immolari carnes suillas, et pecora communia ; 51. et relinquere filios suos incircumcisos, et coinquinari animas eorum in omnibus immundis, et abominationibus, ita ut oblivisceremur legem, et immutarent omnes justificationes Dei. 52. Et quicumque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur. 53. Secundum omnia verba hæc scripsit omni regno suo; et præposuit principes populo, qui hæc fieri cogerent. 54. Et jusserunt civitatibus .Inda sacrificare. 55. Et congregati sunt multi de populo, ad eos qui dereliquerant legem Domini, et fecerunt mala super terram ; 56. et effugaverunt populum Israel in abditis, et in absconditis fugitivorum locis. 57. Die quinta decima mensis fastico, ipso et quadagesimo et centesimo anno, aedificavit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei, et per universas civitates Juda in circuitu .rdilic.iverunt aras ; 58. et ante januas domorum, et in plateis incendebant thura, et sacrificabant ; 59. et libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos; 60. et apud quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini, et quicumque observabat legem Domini, secundum edictum regis, trucidabant eum. 61. In virtute sua faciebant hæc populo Israel, qui inveniebatur in omni mense et mense in civitatibus. 62. Et quinta et vigesima die mensis sacrificabant super aram, quæ erat contra altare. 63. Et mulieres, quæ circumcidebant filios suos, trucidabantur secundum jussum regis Antiochi, 64. et suspendebant pueros a cervicibus per universas domos eorum ; et eos, qui circumciderant illos, trucidabant. 65. Et nulli de populo Israel definierunt apud se, ut non manducarent immunda ; et elegerunt magis mori, quam cibus coinquinari immundis ; 66. et noluerunt infringere legem Dei sanctam, et trucidati sunt; 67. et facta est ira magna super populum valde.

Veril. 1. Et FACTUM EST, POSTQUAM PERCUSSIT ALEXANDER (Magnus) Philippi (filius) Macedo, qui primus (I) (Græce id est prius) regnavit in

Grecia, (scilicet, tota, ait Serarius) : fgressis de terra Cethim, —id est de regionibus Judææ transmarinis (has enim Judæi vocant Cethim) uti sunt

(1) Qui critici vocantur, de friso arguebant lunc assertionem : « Qui primus regnavit in Græcia. » Nam, miquabant, aut Alexandrum plurimi (nec Macedonice reges qui in Græcia regnarent* Respondebatur quidem

Alexandrum fuisse primum qui regnum fundaverit nomine Græcorum; sed scienda numismatica plenior et clariore solutionem invenit. Enimvero Erasmus Irohlichus in celebribus *Annalibus compendiaris regum c/*

Macedonia, Græcia, Cyprus, etc. sic hodie eos, qui trans Alpes habitant Hali vocant transmontanos. Rursum nonnulli per « Cetliim accipiunt proprie Macedoniam (quæ hodie Albania dicitur), tum quia Philippus cl Persæ vocantur reges Cethæorum, id est Macedonum, I *Mach*, vin, 5; tum quia Suidas verbo *Latini* et xtruu; asserit Macedoniam per prothesin dictam a Ccthim, nempe ux-
 ou. in *Isaiam* cap. xxiii cl in cap. xxvn *Ezcch*. et xi *Daniel*. per Ccthim accipit insulas Macedonie; et S. Epiphanius, *haresi* 30, ait Alexandrum dici egressum ex Ccthim, id est ex Macedonia, quia in ea erat genus Cypriorum, ac Rhodiorum, quibus or prie competit hoc nomen : Ccthim enim, testo Iosepho, lib. I *Ant*. cap. vu, proprie dicta est Cyprus, el inde qumvis aliæ insulte. Insulas autem vocant Hebræi omnes transmarinas regiones, uti sunt Italia, Graecia, Macedonia. Favet quod Livius, lib. V, *Decade* n, nominet in Macedonia Citium, quo totus exercitus Persei convenerat. Favet quoque vocis Macedoni® affinitas cum Celhim. Quare Dionysius de situ orbis et Ilesychius in *Léxico* Macedoniam vocant Macetam, et Macedones Macetas. Unde Ausonius, in *claris urb*. Epigr. ii, « Macelumque attollere nomen. » Quin et Thucidides, lib. II, cap. n, ait Cyprios in Macedoniam transmigrasse, ut cis suum nomen Ccthim indere potuerint. Sic et Theodorus Annius, Pinlus, Fererius in *Isaiæ* n, per Ccthim accipiunt Macedoniam.

Darfum regem Persarum — ultimum, cognomento Codomannum. Hunc percussit et occidit Alexander Magnus anno sexto regni sui, Dunque monarchiam a Dario et Persis ad se et ad Græcos transtulit, factusque monarcha regnavit alios sex annos : mortuus est enim anno regni sui duodecimo. Porro Darius prius vocatus est Codamus, et cauponam exercuit Susis, ait Dionysius, Chrysoslomus, *orat*. 5; inde creatus est præfectus Armenite, ac tandem rex : quare non erat ex stirpe regia, sed id simulavit assumendo nomen regale Darii, ideoque cum Alexander invasit, et regno sibi non debito privavit.

3. Et pertransiit usque ad fixes terræ, — omnia sibi armis subjugans usque ad Gangem et Oceanum Indicum, ait Iosephus, Livius et Justinus.

Et siluit terra in conspectu ejus — pr.c terrore fortitudinis et victoriarum ejus continuarum, ut nemo ei auderet resistere, nec contra eum hiscere, sicut mures-silent in conspectu felis, et canes coram leone.

rerum Syriæ (secunda edit. Vienna, 1734), ubi lotam historiam biblicarn cum numismatibus quæ supereunt, confert; omnia facta, omnes epoebas S. Scriptura* cum numismatibus concordare manifeste probavit, et specialità Alexandrum fuisse primum qui in numismatibus inscriptus fuerit *rex*, fkcXiu;. Vide opus Cardinalis Wiseman, *Relationes inter scientias el religionem revelatam*, orat. 9.

4. Et congregavit virtutem et exercitum, — id Vtn i est exercitum non lam multitudine, quam virtute militum metuendum. Alexandri enim milites erant veterani, laboribus cl præliis assueti, continuis victoriis animosi, ut omnia pervaderent et subjiicerent. Est hendiadis. Unde Græce est : *congregavit virtutem*, id est exercitum fortem.

Et elevatum est cor ejus, — adeo ut divinitatem affectaret, et ab ipso Jove salum se esse contenderet. Quam opinionem vanam ex ingentibus victoriis, et adulantium blandimentis, et rebusvbia. supra fidem prosperis imbiberat, ul Olympiadem teste Agellio, lib. XIII, cap. iv, Junonis pellicem faceret. Ad Græcos scripsit stolidus, el ut ipsum Ileum facerent jussit, ut ait /Elianus, lib. H *varia: historia:*, cap. xix; sed a Lacedemoniis derisus, vecordi® cl stuporis incusatur, ut idem Ælianus est auctor, lib. V, cap. n. Adulatus est ei sacerdos Hammonis pro -xtJic*, id est *puer, fili*, vocans eum zat Jûç, id est *fili Jovis*.

6. Post hæc, (anno regni sui 12, monarchico Vena vero sexto, ælatis 33), decedit in lectum, — vel ex nimio potu, uti narrat Plutarchus iu ejus vita, et Seneca, *epist*. 83, vel ex veneno, uti censet Curtius.

7. Et vocavit pueros, id est duces, principes sibi Ven.7. intimos, uti fuere Ptolemæus Lagi filius, Seleucus, Antigonus, Aridmus, Perdiccas, Cassanderel alii: ET DIVISIT ILLIS REGN'JM SUUM. — Idem QSSCiiI JOSCPHUS Gorionides, Eb. HI, ac S. Cyrillus Jerosolymitanus, *Catechesi* 4 de S. Scriptura, el alii. Favet quod scribit Curtius, lib. X, cap. x : a Credidere, inquit, quidam testamento Alexandri distributas esse provincias; w idque a variis auctoribus traditum asserit, licet ipse contrarium sentiat. Porro An Ale-Auclori nostro, cui quasi scriptori hagiographo Patres Græci et Latini, imo Iota Ecclesia fidem sacram tribuit, magis credendum est, quam Dio-divisemi doro, Justino, Curtio et Orosio asserentibus, Perdiccam post mortem Alexandri provincias inter Principes distribuisse : quod tamen fieri quoque potuit, nimirum ut Alexander Perdicem dato annulo, quasi secreti sui conscio mandarit, ul imperium suum in duodecim Principes divideret. Id enim fecit Perdiccas, utique id non facturum, sed sibi plurima retenturus, nisi id ei Alexander mandasset. Rursum S. Thomas, Glossa, Dionysius, Iosephus, Stephanus sic exponunt : « Divisit illis regnum, n id est dividendum reliquit, exposuit et obtulit, g. d. Alexander morions nullum certum hæredem designavit, sed voluit ut principes interse illud ex mquo dividerent. Andi nunc Justinum, lib. XII : « Cum deficere eum amici viderent, quærunl quem imperii faciat hæredem. Respondit, dignissimum. Tanta illi magnitudo animi fuit, ut cum Herculem filium suum, cum fratrem Aridffium, et cum Roxanem uxorem prregnantein relinqueret, oblitus necessitudinem, dignissimum nuncuparet hæredem. Sexto die, præclusa voce, exemptum digito annulum Periliccæ tradidit. Quæ

ros gliscentem amicorum dissensionem sedavit. Nam « Isi non voce nuncupatus hæres, indicio tamen electus esse videbatur. »

Porro inter hos duodecim Alexandri hærcdes el successores primarii fuero quatuor, nimirum Ptolcmrous, qui /Egyplum; Antigonus, nui Asiam; Aridæus, qui Macedoniam; Seleucus, qui Syriam, Babyloniam et Persiam, ac victo Antigono Asiam occupavit.

Ven. e. 8. Et mortuus est — Babylone, ex veneno dolo Antipatri ei dato, ail Beda et Q. Curtius; vel ul alii ex crapula, vel ex utroque : plura de gestis Alexandri dixi *Daniel*, cap. vin. Vide hic vanitatem regum el regnorum mundi. En tibi Alexander, qui mundum subjugaret el novos mundos, quos subjugaret, quærebat, sex tantum annis imperio suo gavisus est, ac sexto anno mortuus exiguo tumulo conditus, scpullusque jacet. Vere Iuvenalis, *Satyra* x :

Alcun* Unus PcIt o juveni (*Alexandro*) non sufficit orbis,
der spe- Abluat infelix angusto limite mundi, etc.
culum Sarcophago conti nlus erit : mors soli fatetor
vinili- Quantula sunt hominum corpuscula.

Hinc Apelles pinxit Alexandrum, quasi fulmen manu tenentem, co quod instar fulminis omnia pervaserit, sed et illico disparuerit, ut fulmen. Narrat Petrus Alphonsus plores philosophos (forte Gymnosophistas, qui olim quæstiones ab Alexandro propositas resolverant) audita morte Alexandri ad funus accurrens. Atque unus, inquit, dicebat : « Heri totius terræ spatiositas Alexandro non suffecit; nunc trium qualuorve ulnarum spatium illi ipsi sufficit. » Aiebat alius : « Heri potuit Alexander a morte multos liberare; hodie seipsum non potest. » Alius, cum aureum ejus loculum videret : « lleri Alexander ex auro fecit thesaurum, hodie aurum ex ipso fecit thesaurum. » Alius : a Heri Alexander terram oppressit, hodie a terra opprimitur. »

Gnomi: Denique muter Alexandri Olympias ingemuit : « O fili, inquit, qui cœli particeps esso studebas, ne iis quidem potiri vales, quæ mortalium omnium communia sunt, terra ct sepultura. » Mansit enim cadaver insepultum Alexandri ad triginta dies ob principino dissidia. Ile nunc, filii Adæ, terræ, ut talpæ inhiate, agros agris, urbes urbibus, regna regnis accumulate, cras morituri.

O curas hominum I ô quantum est in rebus inane I

Pulcher fuit Alexander, nunc est putre cadaver : fuit Cyrus, nunc est Irus : fuit remex calicum, nunc est esca vermium; fuit terror gentium, nunc est preda daemonum : fuit inclytus rex glori®, nunc est follis et fomentum gehennæ, erilquo semper in omnem æternilalem. Hoc speculum intueri, o Lector, libique dicito : « Hodie Alexander, cras mihi. »

vui.ti. h. et exiit ex Eib radix .?«ccatrix Antiochus

il l u s t r i s, — 7. (L Ex uno durum Alexandri, et post ejus rnortem regum, prognatus est Antiochus Epiphanes, puta ex Seleuco, qui victo Antigono sibi diadema Asiæ imposuit, anno Ji post mortem Alexandri; a Seleuco enim sexta generatione descendit *Epiphanes*, id est illustris. Verius ab aliis dictus *Epímones*, id csl insanus; tum, quia multa çtuita el insana factitavit, quæ ex Leonico recensui, *Daniel*, xi, 21; tum quia, quasi furiis infernalibus actus insanuit, et crudelissime sæviit in Judæos. Aliam causam dat Polybius, quod a Magis per magiam fuerit mtoxicatus, et in mentis delirium vesaniamque actus. -

Epiphanes vocatur « radix peccatrix, » quia sicut ex radice germinant poma et fructus, sic ex Epiphane germinarunt omnia peccata, superbi», avarili», libidinis, crudelitatis, impietatis, sacrilegiorum, etc., quæ toto hoc capile et seq. audiemus. Hinc ipcc fuit expressus typus et precursor Anlicbristi, qui li *Thessal. n*, a Paulo vocatur « homo peccati, » quia erit impiissimus et scelestissimus.

Filius Antiochi regis (cognomento Magni), qui flerat Romje obses. — Antiochus enim Magnus cum Annibaie victus a Scipione Asiatico fratre Scipionis Africani, eo quod Annibalisconsiba neglexisset) Scipioni el Romanis obsidem pacis et foederis dedit filium suum juniorem Antiochum Epiphanem. Sed Epiphanes, mortuo patre el fratre seniore Seleuco Philopatore per dolum ab Heliodoro interfecto, clam Roma elapsus in Syriam, ibi regnare cœpit anno 137 regni Grjecorum, id est post mortem Alexandri Magni anno 145. Nam anni Græcorum incipiunt a Seleuco, qui 12 anno a morte Alexandri regem Asie se fecit, regnumque ad posteros propagavit, uti dixi in Proemio, *Quast.* Hl.

12. h DU BIS ILLIS EXIERUNT EX ISRAEL FILII INIQUI, — quorum dux fuit Jesus Oniæ Pontificis frater, qui gentilizans et græcizaus Jasonem se vocavit, cl Pontificatum, fratre Onia ejecto, invasit, de quo, lib. H, cap. iv, vers. 7. Hem Menelaus, Simon et similes, de quibus, lib. H, cap. v. Hi videntes iniquitatem æque ac potentiam Antiochi Epiphanis Syriæ et Judææ dominantis, ejus impietati se conformarunt, ut ab eo opes cl honores consequerentur, ac cæleris Judiéis præficerenlur, fierootque Pontifices el gubernatores, imo Domini Judæorum, nimirum :

Ilegis ad exemplum lotus componitur orbis.

Sicut ergo pius rex David Judæos fecit pios, sic impius Epiphanes eos fecit impios.

14. Dedit (Epiphanes) illis potestatem, ut facerent justitiam gentium, — ul scilicet Gentilium ritus et mores, ac præsertim falsam religionem ct idololatriam, liberamque libidinem sequerentur, et iu Judæam inducerent; unde sequitur :

15. Et .EDIFICAVLRINI GYMNASIUM IN JBUOSOLTMIS (ymoa SECUNDUM LEGES NATIONUM♦ — ÌU QUO Scilicet ddo-

- «inm lescentes discerent non tantum Gentilium fabulas
<wd! et litteras, uti consent S. Thomas et Lyranus, item digladiarii, sagittare, certare cursu, saltu, disco, ac luctari in palæstra, etc., sed etiam docerentur omnem luxuriam, etiam contra naturam pederasticam et sodomiticam, unde gymnasiis lusce adduntur ephebia» sive lupanaria, lib. II, cap. iv, vers. 12. Et talia erexere impii reges olim in Juda, quæ effeminatorum vocantur, quibus præerat quasi sacerdotissa et principessa mater Asie regis Juda, III *Reg.* xv, 12; sed Asa alique pii reges ea sustulerunt, restituit vero Herodes, testo Josepho, libro XIV, cap. ix et libro XV, cap. xi. Disco hic quod sicut vere religionis comes est puritas ac castitas; sic faire, ac bæresis comes est impuritas et libido : certe virginum tam virorum, quam feminarum agmina, quæ volam Deo castit item religiose per omnem vitam servant, non nisi in orthodoxa *fido* reperiuntur.
- Ver». 1« 10. Ei fecerunt sibi Preputia, — id est preputia sibi in circumcisione resecta certis instrumentis et medicamentis attraxerunt, et recrescere fecerunt, ut circumcisionem et Judaismum hoo facto evitarent, et Genililismum profiterentur; hujus enim rei symbolum erat preputii reductio. Vide dicta I Corin. vu, 18, ad illa] a Non adducat preputium. »
- Ver» 17. 17. Er paratum est regnum (Asiæ et Syrii) in conspectu Antiochi (Epiphanis);—Seleucus enim Philopator senior frater Epiphanis dolo Heliodori fuit occisus; quare Epiphanes, adjuvantibus Eumene et Attalo vicinis regibus, facile patris regnum solus occupavit. Nec hoc contentus : coepit regnare in terra Ægypti, — nam ut sequitur :
- fera.tr. 18. Er intravit in Ægyptum in multitudine gravi, — id est copiosa, puta numeroso magnoque exercitu. Est enallage; ponitur enim quantitas continua, pro discreta, puta gravis, sive magna pro multa. Sic « musca gravissima » vocatur plurima, Exodi viti, 24. Vide ibi dicta. Porro Antiochus Epiphanes bis intravit in Ægyptum, simulans se velle adjuvare Ptolemaeum Philometorem suum ex Cleopatra sorore nepotem et puerum, sed revera ea mente, ut excluso nepote ipse regnum Ægypti suo regno Asiæ adjiceret. *Primo*, intravit anno secundo regni sui, de quo agitur I *Machab.* iv, 21. *Secundo*, anno sexto regni sui, qui fuit Gneorum 142, de quo hic agitur; nam anno sequenti 143 ex Ægypto ascendit in Israel, ut dicitur veri. 21.
23. Et ingressus est sanctificationem, — id est sanctuarium, iuxta templum Judæis sanctissimum, indeque sacrilege abstulit altare aureum, id est altare thymiamatis; et mensam auream, in qua 12 tribus Deo offerebant 12 panes propositionis, et libatoria,—id est cyathos, crateres, aliaque vasa, quibus vinum, oleum, sanguis victimarum Deo libabatur, id est ad cornu nitaris effundebatur.
- Vea.» 25. Et fecit cadaverum hominum, nimirum,— ut dicitur II *Machab.* v, 42 : a Flebant eades juvenum, ac

seniorum et mulierum, et natorum exterminia virginumque et parvulorum neces. Erant autem toto triduo 80 millia interfecti, 40 millia vincti, non minus aulein venundati. » Causa fuit, quod Romani jusserint Antiochum Epiphanem ex Ægypto excedere, ac Ptolemtuo Philometori regi amico illam liberam relinquere; Publius enim Popilius Lenas Legatus Romanus qui illo Antiocho Epiphanis familiaris fuerat, navibus appulsus Alexandriani, Antiochum virga circumscribens circulo in arena illi dixit : « Senatus populusque Romanus præcipiunt ut Ægypto recedas, nec pugnes in Ptolemieos, el isto in loco respondeas quid consilii geras : an pacem, an bellum cupias. » Quibus ille perterritus ait : « Si hoc placet Romanis, recedendum est. » Itaque statim movit exercitum. Ita Josephus, lib. XII *Anliq.* cap. vi. Livius, lib. V, *decad.* 3. Appianus in *Syriaco*, Justinus et alii. Quare tunc frendens Antiochus castra movit in vicinos Judæos, in cosque suam indignationem et furorem effudit.

Er locutus est in superbia magna, —jactans se, quasi esset Deus quidam terrestris, cui omnes obedire deberent, et cui nemo resistere posset, uti faciet ejus antitypus Anlichristus. Vide dicta *Daniel.* u, 30.

27. Et splendor mulierum immutatus est, — Ven.tr. tum quia ipsa» depositis ve-(ibus speciosis in communi luctu lugubres, id est nigras et squalidas induerunt ; tum quia timor, incertor et angor faciebat eas pallulas et luridas. Sic in Chaldæorum clade ait Jeremias *Thren. i, De virginibus* : « Egressus est a Sion omnis decor ejus ; » De *adulescentibus*, cap. iv, 2 : « Filii Sion inclyti, et amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea ; » et Vers. 7 *De Nazareis* : a Candidiores Nazarei nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores; denigrata est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis. »

29. Er commota est terra, Judæa perculsa et Ver».» concussa fuit ingenti terrore, moerore et angore, super habitantes in ea, — scilicet propter incolas Judæos ab Antiocho occisos, captos et venditos.

30. Er post duos annos dierum, id est, post duos Ven.80. integros annos omnibus suis diebus plane expletos, ita ut insuper aliquot dies excurrerent, Antiochus Epiphanes misit principem tributorum,— quem ipse colligendis tributis prefecerat, nomine Apollonium ad Judæos non lanium spoliandos, sed et jugulandos, ut dicitur II *Machab.* v, 24, qui prælereat.

33. Succendit eam (Jerusalem jam a se spoliatam) igni, et destravit domos et muros ejus in circuitu, — ne Antiocho rebellare posset.

33. Et «DIFICAVERUNT CIVITATUM Da VII», — scilicet arcem Sion, quæ toti urbi subjacenti quasi rupes, vel turri dominabatur, muro magno (alto) et firmo.

36. Et posuerunt illic genium placatum, — Ver*.»

scilicet milites rapaces, homicidas et sceleratos, qui JudiCOJ deriperent, vincirent, mactarent.

». 38. Et pactim est hoc ap̃ insidias sanctificationi, — id est sanctuario, sive templo, ulscilicet insidiarentur Judæiseuntibus ad templum sacrificii, vel orationis causa, ac erumpentes ex arce in eos irruerent, cosque spoliarent, caperent, vulnerarent. Volebat enim Antiochus abolere Dei veri cultum, ac Judæos compellere ad adorandum sua idola, ideoque imaginem Jovis Olympii collocanti in templo.

Et IX DIABOLUM MALUM IN ISRAEL, — tilín quia milites hi erant diaboli, id est calumniatores; calumniabantur enim euntes ad templum, quasi illud contra Antiochum inunire vellent; tum quia ipsi (piasi dæmoneseos expilabant, verberabant, laniabant, adeo ut ipsum templum cæsum sanguine implerent et polluerent; tum demque quia eos a cultu Dei ad cultum Jovis, id est diaboli compellebant, simulque ad scortandum in lupanaribus templo adjectis invitabant; quod erat opus plane diabolicum.

u- 43. Ei scripsit rex Antiochus decretum, quo præcipiebat ut omnis populus esset unus, id est uniformis in fide et religione, ut scilicet omnes sibi subditi unirentur sibi in eadem superstitione et idololatria, sicut uniebantur in eodem regno, ideoque ut relinqueret unusquisque legem suam, — nimirum ul Judæi relinquerent legem el cultum Dei sui datam per Mosca, et capesserent legem et cultum Antiochi.

Expedit ut in titio regno una sit religio, sed vera et orthodoxa. Nam si falsa sit, expedit esse plures, ut vera ex falsarum varietate emicet et agnoscatur, uti aiebat Cardinalis Ilosius.

c. 45. Et multi ex Israel consenserunt servitoti ejUs. — Græce rñ Xdrpiia, id est latræ, sive sacræ ejus servituti, cultui el adorationi, ul scilicet non alium Deum colerent latræ, nec alteri Deo servirent, quam Deo Antiochi regis sui, puta Jovi Olympio, ipsique Antiocho. Ipse enim una cum Jove volebat coli ut Deus.

46. Er misit rex luros, — id est litteras et epistolas. Ias enim significat Ilcbræum sepAer, id est liber.

49. Et misit decreta, quibus jussit coinquinari pancta, id est violari et profanari sanctum templum, sanctaquo ejus sacrificia, ritus, sabbata, festa, etc. et sanctum populum Israel, — ut abjecta sancta fido et lege Dei pollueret se sacrilegis victimis et supôrstillionibtis gentium, et idolorum; undo explicans subdit:

80. Immolari carnes suillas, id est sues et porcos lege Mosi immundos, ideoque comedi et immolari vetitos; et pecora communia, id est immunda; quæ enim immunda sunt, gentibus erant communia; quæ vero inunda, Judæis pecularia et propria LemL n. Hinc Deus volens S. Petrum conveitete Cornelium et gentes* immundas ad Christum, poi* visum Jussit ei immunda animalia

comedere, dicens: « Quod Dens purificavit, tu commune, id est immundum, ne dixeris. » Ador. x, <S.

51. Et immutarent omies JUSTIFICATIONES dei, — Fen. Ideal violarent ornile» Dei sanctiones el IcgH: h* e enim vocantur justifice el justificationes, quia præscribunt id quod requirunt et justum est.

55. Et CONGREGATI SUNT multi DE POPULO ad EOS Ven.* QU DERELIQUERUNT LEGEM DOMINI, — ad BpOfit daS cum eis apostatando a lege Dei, puta ad Jasonem, Alcimum, Menelaum, cæterosque Apostaste duces.

56. Et effugaverint depopulo Israel — eos qui apostatare nolebant; sed in vera Dei lege, cultuque constanter perseverabant, ut cogerán* or fugere ad antra et speluncas, ibique se abdere.

57. Die quinta decima mensis Caslel (qui nostro novembri respondet) xdificavit (el collocavit) SUPER ALTARE DEI in templo JcrOSOljídÍlaDO, ABOMINANDUM IDOLVM DESOLATIONIS — Jovis Olympii, quod futurum erat causa omni tcahmiUlis et desolationis, uti prodixerat Daniel cap. n, 11.

GL In virtute sua (Græce r» *d est Ni et Vef%6U robore suo, hoc est viol»mt<i l v ierant satellites Antiochi irte populo Israel, qui inveniebatur in OMNI MENSE LT MENSE, id est CSt quOlibêt meibC, H CIVITATIBUS, — per mensem inkllige Neomeniam, rive primum diem mensis, qui Judæis erat solleiuus el quasi sacer; unde tunc ex pagis et villis continebant in urbem audituri Dei legem, sicut accolte liorna» eodem die confluebant Romam, indeque Calendæ sunt dici®, ul ostendit Levit, xxviii, II. Sensus esi, y. d. Milites Antiochi observabant eos qui Neomeniam ex lege Mosis observabant, cosque male mulctabant, imo mactabant. Atque ut Neomeniam, id est solemnitatem prima* dici mensis abolerent, ipsi.

62. Quinta et vigesima die mensis sacrificabant Veixu» siT'ER aram, a se Jovi Olympio erectam, q la lrat contra altare — liolocaustoruiii, Deo dicatum in templo JerosOlymilauo. In hac ergo ara non tantum Jovi, sed et ipsi /Antiocho, quasi Deo sacrificabant. Ipso enim voluit coli ut Deus, uti prædixit Daniel cap. xi, 36; ideoque typus fuit Antichrist!. Nolebant idololatra* sacrificare in altari Dei, ne viderentur Deo Hebræorum sacrificare; et ut illud quasi profanum populo facerent abominabile, nude et in eodem collocarunt statuam Jovis Olympii, coram qua in ara vicina ab eisdem Jovi erecta sacrificabant.

65. Et elegerunt magis mori, et vario exeru- Vexs.«L cian, QUAM CIBIS COINQUINARI IMMUNDIS, — qUdUI comedere carnem porcmaiu, similesque Leud. xi vetitas, uti idcirco excruciatu fuit Eleazarus el septem fratres Machabæi, Il Machab. vii. Hi ergo omnes gloriosi iuere illo prisco rudiquo sa»eulo martyres. Audi Josephum, lib. XIIh caP' YII: « Quamobrem quotidie necabaulur excruciatu tormentis crudelissimis, flagris ellam arsi et lacerati corpora, vivi adhuc et splrihtc- snfflgebax^jjp

crucibus; uxores autem eorum, et circumcisos liberos strangulabant juxta mandatum regium, et suspendebant a crucifixorum parentum cervibus. » Hoc est, quod prædixit Daniel. Xi 33 et 45 : «El de eruditis ruent, ut conflentur, el cligan-

tur, et dealbentur usque ad tempus præfimum. » 67. Er facta est ira magna Dei super populum valde, — q. d. Deus, indignans Judæis ob eorum scelera, permisit eos tain atrociter nffligi nh Antiocho.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

«

Mathathias opponit se Antiocho; mox, vers. 23, Judeeum idolis immolantem, æque ac præfectum Antiochi ad id cogentem occidit, exclamans : « Omnis qui habet zelum, exeat post me. » Fugit ergo cum se sequentibus in montes; qui vers. 37, sabbatis invasi sinunt se occidi; mox ne omnes intereant, armis se defendunt. Tertio, vers. 44, Mathathias colligit exercitum, et fidem patriamque propugnat; mox moriturus, filios ceterosque ad idem et ad zelum legis cohortatur, cisque Judam filium in belli Ducem assignat.

1. In diebus illis surrexil Mathathias filius Joannis, filii Simeonis, sacerdos ex filiis Joarib ab Jerusalem, et concedit in monte Modín; 2. et habebat filios quinque Joannem, qui cognominabatur Gaddis; 3. et Simonem, qui cognominabatur Thasi; 4. et Judam, qui vocabatur Machabæus; 5. et Eleazarum, qui cognominabatur Abaron; et Jonathan, qui cognominabatur Apphus. 6. Hi viderunt mala quæ fiebant in populo Juda, et in Jerusalem. 7. Et dixit Mathathias : Væ mihi! ut quid natus sum videre contritionem populi mei, et contritionem civitatis sancta?, et sedere illic, cum datur in manibus mimicorum? 8. Sancta in manu extraneorum facta sunt; templum ejus sicut homo ignobilis. 9. Vasa gloriæ ejus captiva abducta sunt; trucidati sunt senes ejus in plateis, et juvenes ejus ceciderunt in gladio inimicorum. 10. Quæ gens non hæreditavit regnum ejus, et non obtinuit spolia ejus? 11. Omnis compositio ejus ablata est. Quæ erat libera, facta est ancilla. 12. Ecce sancta nostra, et pulchritudo nostra, et claritas nostra, desolata est, et coinquinaverunt ea Gentes. 13. Quo ergo nobis adhuc vivere? 14. Et scidit vestimenta sua Mathathias, et filii ejus; et operuerunt se ciliciis, et planxerunt valde, 15. Et venerunt illuc qui missi erant a rege Antiocho, ut cogerent eos qui confugerant in ciuitatem Modín, immolare et accendere thura, et a lege Dei discedere. 16. Et nulli de populo Israel consentientes accesserunt ad eos; sed Mathathias, et filii ejus constanter steterunt. 17. Et respondentes qui missi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathia: Princeps et clarissimus et magnus es in hac civitate, et ornatus filiis et fratribus. 18. Ergo accede prior, et fac jussum regis, sicut fecerunt omnes Gentes, et viri Juda, et qui remanserunt in Jerusalem; et eris tu, et filii tui inter amicos regis, et amplificatus auro et argento, et muneribus nullis. 19. Et respondit Mathathias, et dixit magna voce : El si omnes Gentes regi Antiocho obediunt, ut discedat unusquisque a servitute legis patrum suorum, et consentiat mandatis ejus; 20. ego et filii mei, et fratres mei, obediemus legi patrum nostrorum. 21. Propitius sit nobis Deus* non est nobis utile relinquere legem et justitias Dei. 22. Non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostre mandata, ut eamus altera via. 23. El ut «assavit loqui verba hæc, accessit quidam Judæus in omnium oculis sacrificare idolis super aram in civitate Modín, secundum jussum regis, 24. et vidit Mathathias, et doluit, et contremuerunt renes ejus, et accensus est furor ejus secundum judicium legis, et insiliens trucidavit eum super aram; 25. sed et virum quem rex Antiochus miserat, qui cogeat immolare, occidit in ipso tempore, et aram destruxit. 26. El zelatus est legem, sicut fecit PhineesZamri filio Salomi. 27. Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens : Omnis, qui zelum habet legis

statuens testamentum, exeat post me. 28. El fugit ipse, et lilii ejus in montes, et reliquerunt quæcumque habebant in civitate. 29. Tunc descenderunt multi quaerentes iudicium et justitiam, in desertum ; 30. et sederunt ibi ipsi, et fdii eorum, et mulieres eorum, et pecora eorum ; quoniam inundaverunt super eos urla. 31. Et renuntiatum est viris regis, et exercitui qui erat in Jerusalem civitate David, quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis, in loca occulta in deserto, et abiissent post illos multi. 32. Et stalim perrexerunt ad eos, et constituerunt adversus eos praelium in die sabbatorum, 33. et dixerunt ad eos : Resistitis et nunc adhuc? exile, el facite secundum verbum regis Antiochi, et vivetis. 34. Et dixerunt : Non exhibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbatorum. 35. Et concitaverunt adversus eos praelium. 36. El non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilaverunt loca occulta, 37. dicentes : Moriamur omnes in simplicitate nostra ; el testes erunt super nos coelum el terra, quod injuste perditis nos. 38. El intulerunt illis bellum sabbatis ; el mortui sunt ipsi, et uxores eorum, et filii eorum, et pecora eorum, usque ad mille animas hominum. 39. Et cognovit Mathathias, el amici ejus, et luctum habuerunt super eos valde. 40. El dixit vir proximo suo : Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, et non pugnaverimus adversus gentes pro anitnabus nostris, el justificationibus nostris, nunc citius disperdent nos a terra. 41. Et cogitaverunt in die illa, dicentes : Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello die sabbatorum, pugnemus adversuseum ; et non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis. 42. Tunc congregata est ad eos synagoga Assidæorum foriis viribus ex Israel, omnis voluntarius in lege ; 43. et omnes, qui fugiebant a malis, additi sunt ad eos, el facti sunt illis ad firmamentum. 44. et collegerunt exercitum, et percusserunt peccatores in ira sua, el viros iniquos in indignatione sua ; et cæteri fugerunt ad nationes, ut evaderent. 45. Et circuivi! Mathathias, et amici ejus, et destruxerunt aras ; 46. et circumciderunt pueros incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israel, et in fortitudine. 47. Et persecuti sunt filios superbi®, et prosperatum est opus in manibus eorum ; 48. et obtinuerunt legem de manibus gentium, et de manibus regum ; et non dederunt cornu peccatori. 49. El appropinquaverunt dies Mathathiæ, moriendi, et dixit filiis suis : Nunc confortata est superbia, el castigatio, et tempus eversionis, el ira indignationis. 50. Nunc ergo, o filii, æmulatores estote legis, et date animas vestras pro testamento patrum vestrorum, 51. et mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis ; et accipietis gloriam magnam, el nomen æternum. 52. Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, et reputatum est ei ad justitiam? 53. Joseph in tempore angusti® suæ custodivit mandatum, et factus est Dominus Ægypti. 54. Phinees pater noster zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotii æterni. 55. Jesus, dum implevit verbum, factus est dux iu Israel. 56. Caleb, dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatem. 57. David in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula. 58. Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in cœlum. 59. Ananias el Azarias et Misael credentes, liberali sunt de fiamma. 60. Daniel in sua «úmplicitate liberatus est de ore leonum. 61. Et ita cogitate per generationem el generationem ; quia omnes qui sperant in eum, non infirmantur. 62. Et a verbis viri peccatoris ne timueritis ; quia gloria ejus stercus el vermis est ; 63. hodie extollitur, et cras non invenietur ; quia conversus est in terram suam, et cogitatio ejus periit. 64. Vos ergo filii, confortamini et viriliter agite in lege ; quia in ipsa gloriosi eritis. 65. Et ecce Simon frater vester, scio quod vir consilii est ; ipsum audite semper, et ipse erit vobis pater. 66. Et Judas Machabæus, foriis viribus a juventute sua, sil vobis princeps militi», el ipse aget bellum populi. 67. Et adducetis ad vos omnes factores legis ; el vindicate vindiciam populi vestri. 68. Retribuite retributionem Gentibus, et intendite in praeceptum legis. 69. Et benedixit eos, et appositus est ad patres suos. 70. Et defunctus est anno centesimo et quadragesimo sexto ; et

sepultos est a filiis suis in sepulcris patrum suorum iiiModin, et planxerunt eum omnis Israel planctu magno.

À»n I. 1. h DIEBUS ILUS SUBREXIT MATHATHIAS, — sivo per crasin a Mathias, » uti eum vocat Josephus et Theodorelus ; quod nomen Hebraice significat donum Dei, ac proinde idem est, quod Graeco Theodosius, Theodorus, vel inverse Dorotheus, ac Latine Adeodatus ; magno enim dono hic vir a Deo datus fuit, dux Israeli ad resistendum Antiocho.

Quæres: Quis et qualis fuit Mathathias? Respondeo fuisse ex tribu Levi sacerdotem primæ classis, puta ex stirpe Joarib, quæ inter familias sacerdotes prima popitpr, l Paral, cap. xxiv. 7. Porro Mathathias hic a Deo eum eligente, impellentequeet populo approbante, factus est Pontifex et Dux, vindexque populi contra communem hostem Antiochum ; nam post reditum e captivitate jussu Cyri, Darii et Artaxerxis iidem fuere Pontifices et Duces populi, teste Josepho, lib XI, cap. tv. Idem liquet I Esdræ cap. vu, 23 et 26, et II Esdræ ix, 36. Esto enim Mathathias non esset oriundus ex stirpe proxima Pontificum, tamen illa deficiente, ad eum quasi pripue classis sacerdotem devolvebatur Pontificatus. Nam Onias tertius, cognomento Sanctus, jam erat interfectus anno 5 Antiochi, qui erat 145 Græcorum. Onia» yero filius, scilicet Onias junior, profugerat in Egyptuin, ac Heliopoli factuserat Pontifex novi templi, quod ab eo dictum est Onion. Jason autem frater Oniæ, factus apostata, cinteros apostatare et ad Genlilismum transire cogebat. Quam ad Mathailiam spectabat capessere Pontificatum el Ducatum populi, ut religionem æque ac rempublicam in extremum periculum ab Antiocho adductam tueretur et propugnaret. Praesertim rum non esset alius, qui id auderet, sed omnes metu Antiochi vel laterent et tacerent, vel diffu- f;rcnt. Ipsum ergo Deus excitavit, animosque Ili addidit ad id audiendum, ut Dei Iidem et cultum et putri® salutem conservaret. Fecit hoc ipse anpo Antiochi nono, qui fuit Græcorum 143. Quocirca Chaldieus, Cant. xi, 6, ^o\$ephus et Jo- sippus, Aben-Ezra et Ilcbræi Mathathiam vocant Minimum Sacerdotem, sive Pontificem, idque tura ex designatione Dei, tum ex electione populi, tura ex jure successionis et propinquitatis, uti dixi. Ita Abulensis in cap. xx Exedi, quæst. xxv, Serarius, Sigonlus, Severus Sulpitius, Torniel- lus, Genebrardus quos citat et sequitur Salianus. Bine Mathathias Phinees Pontificem vocat patrem suum : ergo ex Pontifice prognatus, cæleris deficientibus, jus ei succedendi habebat. Paucis vero mensibus fuit Pontifex et dux, quiacodem anno mortuus, sibi successorem Pontificem et Ducem designavit filium suum Judam Machabæum.

Ve»» 2 Ei iublbab filios qulnque, Joannem, qui co-

gnominabatur Gaddis. — Gaddis, id est acervus, vel cumulus frugum, q. d. Abundius, vel Abundantius : quo nomine vocati sunt martyres duo sub Diocletiano, quorum sacra lipsana sub Gregorio XIII Pont, soleinni pompa translata fuere ad domum professam Societatis Jesu Romæ.

3. EI SIMONLM QUI COGNOMINABATUR THIASI, — id Vn.L est hircus : ü'D thaïs enim est hircus, vel excisor, a radice TÏJl tazaz, id est excindere.

4. Et Judam qui vocabatur Macuabbus. — Ety- V"M- mon Machabæi in Proœmio dedi. Hoc cognomen primo datum fuit Judie, el ab eo cæteri fratreset socii vocati sunt Machabæi, ut ex hoc loco liquet. Est prolepsis, sive anticipatio; Judie enim hoc cognomen inditum est, non a puero, sed postea, cum ipse vexillis suis inscripsit nomen Machabi, ut dixi in Proœmio. Sic Antiochi postea a factis et victoriis cognominati sunt Soteres, Epiphanes, Ceraunii, Callinici, Nicanores; et Ptolemæi vocali sunt Eupatores, Philadelphi, Pliilomelores, Evergetes, etc.

Et Eleazarum qui cognominabatur Abaron, — id est fortis : abbir enim est potens, fortis.

Et Jonathan qui cognominabatur Apphus, — id est, ira consilii, vel volans consilium; forto quod natura ardens et cholericus esset, ideoque cele- ris ingenii, velocisque consilii, quod in bellis utilissimum est. Ita Pagninus in nom. Ilcbr.

7. Væ mihi! — Planctus hic Malhathiic de vasta- Vert-7- tione templi et Jerosolymæ processif ex zelo reli- gionis, quo ardebat. Similis fuit zelus et planctus Jeremiæ ob excisam Jerusalem in Threnis, et Jeremiá! xx.

8. Templum ejus sicut homo ignobilis, — id est Ven * vilis, pauper, rusticus, imo stultus, fatuus et morio, quem omnes impune irrident, calcant, vellunt, verberant. Ita Sanchez. Sic chini satellites Antiochi Epiphanis ridebant, oalcabant, spolia- bant, vellebant templum, Sacerdotes, Levitas, cæterosque Judqios, quos cgebant quasi ebrios pt stultos in honorem Bacchi hædcra coronari, saltare et bacchari, lib. 11. cap. vi

10. QI'« GENS Non ILEREDITAVIT REGNUM EJUS. — Ver».'» Griecis enim Antiochi militibus permixti erant Guildiei, Persæ, Medi, Assyrii, eie. ac Ammoni- ta, Moabita, Pbilisthæi, Arabes, idumæt, Olitan; Judieoriim hostes, qui dum viderent eos ab An- tiocho adeo divexari, accurrebant, ul cum adjuva- rent, et Judæos spoliarent, maleque uiulolarent.

13. Quo ERGO NOBIS ADILC VIVERE;— Vita CIIIUI Viri, in lot ærumiis longa potius est mors, quam vita, ut ait S. Gregorius. Et ut ait Tragoedus : « Mortis habet vices, cum lentis trahittir vita gemitibus.» Sic Anchises :

Abnegai excisa vitam producere Ttoja, Ænwd. 1.

Et alii post Trojam captam infelices exclamant, *ēEneid.* I :

O terque qualcrque beati,
(JiiCB ante ora patrum Trojæ tub tnœnlbàs altis
Coulingil oppetere! O Danaum fortissime gentis
Tydide, mene Iliacis occumbere campi»
Non potatae! ,ui|ue animam hanc ellundere dextra?

Str** îL 21. Propitius sit nobis Deus, — *q. d.* Deus nobis hanc faciat gratiam, ut tantum malum, tantumque nefas el scelus apostasie et idololatriæa nobis avertat. Unde Septuaginta vertunt : « Ne permittat nobis Deus, m Alii : « Prohibeat hoc Ileus;» hac enim phrasi utuntur liebræi, cum aliquid valde abominantur et exsecrantur.

Vers. î4. 24. Et contremuerunt renes ejus. — Per renes synecdochice intellige cætera viscera; renes enim sunt sedes concupiscente, cor animositatis cl audaci®, jecur amoris, fel ine ct furoris, *q. d.* viscera Mathathiæ commota sunt partim commiseratione et dolore legis violatae, partim ardore et zelo eam propugnandi, partim ira el furore ejus violatores proseguendi el occidendi, uti re ipsa occidit Judæum idololalrantcm, et Antiochi Legatum ad id cogentem. Unde sequitur :

Et accensus est furor secundum iudicium (id est decretum) legis, — quæ *Deut.* xi, G, jubet occidi eum qui alios a patria religione, Deique cultu abducit, uti faciebat hic Judæus Jovi sacrificans, quem proinde Mathathias occidit. Iluc enim eum agebat zelus honoris Dei :

Et furiis agitatus amor, et conscia virtus.

ii. Moraliter disce hic quam efficax sit zelus, ut
kr «lo te- instar ignis omnia superet et consumat. Audi S.
li digni- Ambrosium in Ps. cxvm, Octon. 18, ad illa : « Ta-
tate. bescere me fecit (pro quo S. Ambrosius legit cj>
guisivit) zelus meus. Zelum habere debet sacer-
dos, qui incorruptam servare studet Ecclesia*
castitatem. El ideo Princeps sacerdotum dicit :
Zelus domus tuæ devoravit me. El Phinees sacer-
dos erat cl nepos sacerdotis cl filius sacerdotis.
Bonus zelus et utilis in sacerdote, precipue ne
negligens, ne remissus sil. Melius est ul unius
aut duorum damnatione plurimi liberentur, quam
duorum absolute plures periclitantur. » Et
paulo post: «Zelus Dei vita esi, zelum habuit
Elias, el ideo raptus ad cœlum est. Zelans, ait,
zelavi Dominum. Z« lum habuit Mathathias bar
Joannis, qui adversus sacrilegia Antiochi excita-
vit l>ei plebem. Zelum qui habent, omnes sibi
inimicos suos putant, qui sunt hostes Dei, quam-
vis patrem, fratres, sorores. Omnibus dicit : In
çosles lacti sunt mihi; sicut David ad.» El non-
nullis interjectis : « Zelus ergo < haritas est. Deni-
que valida est, sicut mors chant is, durus sicut
infernus zelus. Durus zelus, quein vite hujus nulla
vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem lac-
calo morimur, ut vivamus Deo. Angeli quoque
sine zelo nihil sunt, el substanti# sua» amittunt
prærogaUvum, nisi eum zeli ardore sustentent. »

Unde post pauca concludit : «Et quid miremur, si Angeli eum habent? Ipse Deus pater ait: Zelans zelabo Jerusalem zelo magno ; quia Deus magnus, ideo et zelus ejus magnus est, et pro uniuscujusque potenti® qualitate, ita et zelus, aut mediocris, aut magnus est. Zelo vindicatur Jerusalem, zelo Ecclesia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicilia possidetur. Dominus quoque Jesus ail : Zelus domus lu«e comedit me; increpans Judæos, quod domum orationis fecerint speluncam latronum, fecciint el domum negotiationis.

23. Sed et virum, quem rex Antiochus miserat. Temss. QUI COGEBAT IMMOLARE, OCCIDIT. — **Josephus, lib. XII, cap. vin,** virum hunc vocat Apellem. Idem lamen, lib. I *De belio* cap. i, eum vocal^Bacchidem, additque filios Mathathiæ patrem in hac aede adjuvisse; cæsos enim esse cum Apelle milites ipsius. Jure hoc fccil Mathathias instigante Deo, tanquam judex cl vindex Israelis, æque ac religionis, Deiquo cultus, adcoque hoc facto Pontificatum et ducatum suum iniit et consecravit, æquo ac Elias, ducem fidei se fecit occidendo sacerdotes Baal, III *Jleg.* xvm; el Moses cum Levitis occidendo adoratores vituli aurei, *Exodi* xxxn, quibus proinde ipse ait: a Consecrastis manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio, et in fratre suo, ut detur vobis benedictio. > Ac Phinec3 occidens Principem Priapo sacrificantem, Au/n. XXV ; vide ibi dicta. Sic do blasphemante consuit, ailque S. Chrysostomus: «Si quempiam Deum blasphemantem audieris, accede, increpa; el si verbera infligere oporteat, non recuses, ipsius faciem alapa percute, contere os ipsius, percussione manum tuam sacrifica. » Nimirum*zelus purgat facinus, » imo illud sanctificat et sacrificai, faeilquo quasi holocaustum, quod offert justitiæ et vindici® divin® in odoiem suavitatis.

Mira fuit Mathalldfi in hac cæde animositas, fortitudo, audacia, qua ipse pene solus regi potenti, superbo et crudeli sese opposuit, ac cæteros ad opponendum sese impulit, fortunas suas, familiam, liberos, famam et vitam generose pro Deo, pro fide, pro patria discrimini objiciens. Fuit ergo ijise Heros inclytus, ac quinque filios Heroes cliecil. dum cos in aciem contra tyrannum eduxit : sed fides et spes in Deum eum animabat, ct periculis omnibus superiorem eificiebat, ul quasi leo cum quinque suis leunculis hostes omnes contereret.

27. EI EXCLAMAVIT, CIC. † OMNIS QUI ZELUM HABMT V«n.V. LEGIS, STATIENS TESTAMENTUM, — **satagens** Ut ;II suo vigore stet testamentum, id est, fœdus cum Deo initum, *g. d.* Qui salvam vult religionem et Rempubicam, « exeat post me, » me ducem sequatur. Classicum hic canit Mathathias, eoquo omnes convocat ad bellum.sacrum, ul in eo, vel fortiter vincanl, vel generose pro Deo, fide el patria occumbant. Sic Romæ C. Marius Sylla» Rempubicam invadenti se opponens exclamavit :

«Qui salvam vult Rempublicam me sequatur»
fquæ verba ctiamnum Romæ porta Angelicæ,
qua ipse egressus est superliminari lapideo un-
cialibus litteris insculpta legimus). Quo dicto in
vicinum montem Marius exiens, copias collegit.
Idem exclamavit Scipio post cladem apud Cannas
acceptam; et Nasica ex Capitolio contra Grac-
chum, teste Livio, Paterculo et Valerio Maximo,
Ub. III, cap. 2; ac diu post, Narses sub Justino Im-
peratore Gallis se objiciens, teste Agathia, lib. II.
Denique Servius in lib. VIII *Æneid.*: « Si esset, ait,
tumultus, id est, ex periculi vicinitate timor mul-
tus, quia singulos milites interrogare non vaca-
bat, qui erat ducturus exercitum ibi ad Capito-
lium, el inde proferens duo vexilla, unum ro-
seum, quod pedites evocabat, et alterum czeru-
leum, quod erat equitum insigne, dicebat : Qui
republicam salvam esse vult, me sequatur.»

v«»îj. 28. Et figit ipse et filii ejus — ex Jerusalem,
ubi quasi sacerdos degebat, ac Judaeum in altari
idolis sacrificantem ceciderat; « in montes inter
feras vitam agentes, et fœni cibo vescentes, ne
participes essent coinquinationis, » ut dicitur lib.
II, cap. v, 27. Victitabant ergo herbis, lacte pe-
corum, cibo a vicinis submisso et praedis hos-
tium.

V«M.19. «O. TUNC DESCENDERUNT MULTI QUÆRENTES JUDI-
CIUM et justitiam, — hoc est, quærentes a Ma-
thathia id quod æquum et justum erat, quid,
scilicet, tali articulo urgentis persecutionis facere
oporteret, nimirum pati exilium, famem, frigus,
nuditatem, vulnera et acerba quæque, ipsamque
mortem, potius quam tyranno cedere, efa Deo
ejusque lege et cultu ad idola apostatare.

Km.li. 37. Moriamur omnes in simplicitate nostra, —
in simplici observatione sabbati, ut eo die ple-
nam observemus quietem a Deo præscriptam,
adeo ut in eo npn pugnemus, imo contra inva-
dentes nos non defendamus, sed sinamus nos,
quasi agnos simplices et innocentes occidi. Dixe-
runt hoc non ex superstitione, nec ex impruden-
tia, ut volunt Novantes, sed ex studio perlecto
religionis. Sabbati enim summa erat apud Judæos
religio. Quare licet jure potuissent eo die pu-
gnare el se defendere, tamen ex zelo religionis
maluerunt se offerre morti, quam cultum et quie-
tem sabbati per speciem et umbram duntaxat
violare, quia hac ratione evadebant martyres:
martyrium autem est actus nobilissimus, ideoque
longe nobilior pugna et vita. Idem fecere Judæi
invasi a Ptolemæo Lagi, et postea a Mithridate,
uti narrat Josephus lib. XII, cap. i, et lib. XVIII,
cap. ult. quos a pietate et religione laudat S. Am-
brosius, lib. I *Offic.* cap. XL. Sic Legio Thebæo-
rum, duce S. Mauritio, potuisset resistere Maxi-
miano Imperatori; sed noluit, ac projectis armis
permisit se instar ovium occidi, quia legionarii
fideles malebant esse martyres, quam milites. Sic
Carthusiani ex voto abstinent carnibus, ut malint
mori, quam vesci carnibus, etiam ubi medicus

cas judicat necessarias ad sanitatem et vitam con-
servandam. Nam religio et observantia regularis
potior est sanitate et vita.

39. Et cognovit Mathathias. — Hic quasi Pon- v«n.»
tifex interpretatus est legem sabbati tali casu,
quo scilicet quis invaditur ab hoste non obli-
gare, dixitque satius esse pugnare pro Deo et
lege, ne omnis Dei populus interficeretur : itaque
Ecclesia et Dei cultus periret. Unde hoc ejus res-
ponsum cæteri secuti, statuerunt dic sabbati in-
vadentes se armis repellere, ut patet versu il,

42. Tunc congregata est ad eos Synagoga Assi- 'w«-u
dæorum (male nonnulli legunt «Judæorum»,)
FORTIS VIRIBUS EX ISRAEL, OMNIS VOLUNTARIUS IN
LEGE.

Quærcs quinam sint Assidæi. Respondentprimo Awl»
Hugo, Lyranus, Dionysius, Glossa ac S. Thomas 'j"
in cap. xiv, Assidæos dictos ab assiduitate, quasi prtBa,
assiduos in Dei cultu. Verum *Assidæi* est vox He-
braea; quare habet etymon Hebræum, non Lati-
num. *Secundo*, Serarius in cap. vu, Josephus, Sic- s>c«ud,-
phanus hic in Prooemio p. 5, Gençbrardus, Tor-
niellus, Salianus et Deirio in *Adagialibus*, cap. x.
XXX, censent Assidæos esse Essenos, aut Essen-
orum affines, el ejusdem cum Essenis instituti et
professionis. Verum obstat *pruno*, quod tunc nec-
dum erant Esseni. Hi enim paulo ante Christum
exorti sunt, uti docet Baronius. *Secundo*, quod
Esseni non erant fortes viribus, quia abstinentia
et jejuniis quotidianis vires enervabant. *Tertio*, TeiVo
quod Esseni soli Deo vacabant per orationem, *'

lectionem et contemplationem. Unde: «Apudeos,
ait Philo, lib. *De Essenis*, nemo tela, gladios,
galeas, thoraces, scuta fabricat, nec machinas,
nec aliud quidquam bello utile. » Assidæi autem
his abundabant, utpote non choro, ut Esseni,
sed bello addicti. Vide quæ de Essenis dixi *Actor*.
iv, 2. Dico ergo Assidæos fuisse milites belli sa-
cri, qui scilicet pro lege et Synagoga nomen da-
bant militiro sacræ, quales postea fuere milites
templi, ac nunc sunt Ordines militares equitum
Melitensium, S. Joannis, S. Stcephani, Teutonico-
rum et similium, qui pro Ecclesia Dei contra
Tureas, Saracenos et hæreticos generose depu-
gnant. Cum enim Antiochus satageret evertere
Dei legem, templum et Synagogam, Deus exci-
tavit Assidæos, qui se militiæ sacræ devoverent,
ac pro templi legisque tutela pugnarent, sequo
omnibus belli periculis ultro offerrent. Id ita
esse patet *primo* ex voce « Synagoga, » id est
coetus, collectio, congregatio militum pro Syna-
goga tuenda. *Secundo*, ex voce «foriis viribus.»
Tertio, ex voce « voluntarius in lege,» qui scili-
cet voluntarie ex zelo legem defenderet et pro-
pugnaret. Quare Assidæi junxerunt se Judæ Ma-
chabæo, quasi duci belli sacri, ac ejus præcipui
fuere milites, per quos tot tantasque obtinuit
victorias. Id patet ex lib. II, xiv, Ü. « Ipsi, inquit,
qui dicuntur Assidæi Judæorum, quibus præest
Judas Machabæus, bella nutriunt et seditiones

movent, neo patiuntur regnum esse quietum. » Sunt hæc verba hostium, qui Assidæos quasi seditiosos accusabant apud Demetrium regem. Et ex cap. vu, 12, ubi Assidæi, quasi primi cum congregatione scribarum tractant de pace communi cum Bacchide et Alcuna ineunda. Unde liquet cos fuisse viros unos in Israel honoratos et primarios.

Etji A dia w - j-fundo. «init. Qtiæres *secundo* unde vocentur Assidæi. Respondeo Hebraice vocantur D*1'Dn *chasidim*, quod aliqui derivant a m*an *chasida*, id est ciconia, vel milvus, eo quod quasi milvi in hostes insilirent et prædas agerent. Alii *chasidim* interpretantur venatores a 1W *sud*, id est venari, eo quod venarentur hostes Israelis, sicut venator venatur cervos et lepores. Melius Pagninus, Sanchez, Serarius et alii *chasidim* interpretantur pios, misericordes, religiosos, sanctos, a non *dieted*, id est pietas> misericordia, eo quod pium bellum gererent pro Israelitis. Audi nuuc S. Chrysostomum in Ps. XLiii : « Quando grave bellum ingruerat, nec quidquam Machaban possent facere quod prodesset, se abscondebant; nam hoc quoque fecerunt Apostoli. Non enim semper apparentes in media irruebant pericula; sed nonnunquam et fugientes et latentes secedebant. Postquam autem parum respirarunt, tanquam generosi quidam catuli ex antris exilientes, et e latebris emergentes, statuerunt non se amplius solos servare, sed etiam alios quotcumque possent, et civitates, et omnem regionem obeuntes collegerunt quotquot invenerunt adhuc sanos, et integros, et multos etiam qui laborabant et corrupti erant, in statum pristinum redegerunt, eis persuadentes redire ad leges patrias.

Ven. 44. 44. Et PERCUSSERUNT peccatores, — id est apostatas, qui a Judaismo ad Antiochum et gentilismum transfugerant. Hoc enim summum erat peccatum, summaque iniquitas, quo tota religio, fides et virtus prodebatur et perdebatur.

Ver». 4). 4G. Et in fortitudine; — repete : « Circumciderunt pueros incircumcisos, quotquot invenerunt in finibus Israel, » *q. d.* Per vim circumciderunt pueros, etiam invitis parentibus, eo quod parentes essent Israelitas, itaque obligarentur circumcidere filios, ideoque a Mathathia quasi Duce et Pontifice ad idipsum cogi possent; sicut nunc Ecclesia cogit fideles, ut filios suos offerant ad Baptismum. Quod si qui inter cos erant filii infidelium, eos quoque quasi jam suos et jure belli captos, ac a parentibus separatos circumcidebant. Et quamvis Lyranus dicat solum id fecisse In filiis Judæorum, tamen Scriptura absolute loquitur; et quamvis Dominicus Soto in IV tract. De *Baptismo* dicat : Si Mathathias id fecit in filiis gentium, fecit quidem secundum scientiam; hoc tamen de insigni et sanctissimo viro non recte dictum videtur : melius ergo asseritur cos, cum jam essenii jure belli in servitutem redacti, et a parentibus separati, jure circumcidi potuisse, si-

cut nos etiam nunc jure baptizamus filios Sarcenorum in bello captos, ait Suarez, III part, tom. III, *Quæst.* LXVII, art. x, disp. xxv, sect. 4.

48. Obtinuerunt legem de manu gentium, — *q. d.* v.r) Dei legem et cultum ab Antiocho et gentibus ablatum per arma, Israeli restituerunt feceruntque ut Dei lex et cultus pristinam suam dignitatem et venerationem oblineret.

Et non dederunt cornu peccatori, — *q. d.* Non permiserunt cornua, id est superbiam, robur, et vires Antiocho crescere; sed hæc illi, sinon amputarunt, certe resecuerunt et valde imminuerunt, ut moro, solito grassari et sævire non posset, nec auderet. Disce hic cornua superbis, æque ac tauris cornupetis esse resecanda : qui enim illa superbo et feroci non demit, addit et auget; quare qui potest, debet ea demere, ne iis ferocientes mullos feriant et prosternant.

49. Castigatio, etc. et ira indignationis, — sci- v<n.«. licet Dei, qua Deus iratus et indignans peccatis nostris, nos tam atrociter per Antiochum castigat, laxans ei habenas sæviendi et ferociendi contra nos. Sic Attila rex Hunnorum, vastans Galliam et Italiam, rogatus a S. Lupo Trecensi Episcopo, quis esset ei quid vellet, respondit se esse flagellum Dei ad castigandum scelera fidelium : sic flagellum Dei fuit Tamerlanes, et nunc sunt Ottomanii. Sic Nabuchodonosor ostensus fuit Jeremiæ, cap. i, per speciem virgæ vigilantis.

50. Et date animas (id est vitas) vestras pro Ver».m. testamento, — id est foedere, puta pro lege Dei : lex enim fuit conditio fœderis ab Abraham, Mose et populo cum Deo initi.

51. Et accipietis gloriam magnam, — non tantum in hoc mundo apud homines, hæc enim vana est, brevis et exilis, sed et in coelo coram Deo, Angelis et sanctis immensam, coelestem et oclernam.

52. Abraham nonne in tentationis, qua Deus ten- Ver*, st. tavit ejus fidem et obedientiam, jubendo ut sibi immolaret unigenitum suum Isaac, per quem ei promiserat copiosam posteritatem, imo ChrMum, inventus est fidelis, fideliter Deo offerens filium, certa fide sperans et credens quod Deus eum post immolationem a morte suscicaret : et reputatum est ei ad justitiam, — *q. d.* Hic Abrahæ actus obedientiæ et oblationis Isaac, computatus et œslimatus est a Deo esse actus magnæ justitiæ, id est magnæ virtutis et sanctitatis; ac proinde Abraham, qui jam erat juMus, per eum meruit magnum graliæ et justitiæ augmentum, factusque est coram Deo multo justior et sanctior. Vide dicta Boman. cap. iv, vers. 3. et *Genes*, xv, 6.

53. Joseph in tempore angustia süJB(qiam pas- v«»). S3- sus est in carcere) custodivit mandatum quintum Decalogi : « Non moechaberis, v quia sollicitanti heræ suæ noluit commisceri; et (idcirco) factus est Dominus Ægypti. — Præclare S. Cyprianus, tract. De *mortalitate* : «Adversa non sint tibi scandala, inquit, sed prælia; nec debilitent, aut fran-

gant Christiani fidem, sed potius ostendant in col-
luctatione virtutem, cum contemnenda sit omnis
injuria malorum præsentium, fiducia futurorum
bonorum. Nisi processerit pugna, non potest esse
victoria; cum fuerit in pugnæ congressione victo-
ria, tunc datur vincentibus et corona. Gubernator
in tempestate dignoscitur, in acie miles proba-
tur. » II inferius : a Nos adversa non avocant a
viilutis c! fidei veritate, sed corroborant in do-
lore. Quanti sublimitas inter ruinas generis hu-
mani stare erectam ! » etc.

Ven m. M. Phinbes paternoster (Hinc patet Mathathiam
c! Machabæos prognatos esse ex tribu Levi et Phi-
nees Pontificis, ideoque deficientibus effiteris ad
eos Pontificatum jure successionis spectasse) ze-
lando zelum Dei , (occidendo Principem sacrifi-
cantem Beelphegor), accepit testaminttm, (id est
Dei promissionem et pactum) SACERDOTII 2terni,
— quod scilicet Pontificatus in ejus posteris du-
rarci usque ad finem Synagogai el Judaisinl, pula
usque ad Christum. Vide dicta *Num.* xxv.

Ver*, ss. bfi. Jesus (Josué successor Mosis), dum imple-
vit verbi», (id est mandatum, quo Deus per Mo-
sen jussit ei lustrare Chananæam, *Num.* xiv; de-
bíllare Amalee, *Exod.* xvii; post Mosen capes-
sere curam populi, *Josué* i), factis est dix in Is-
rael — Mosi in ducatu populi succedens.

v< rj.m. b6. Caleb, dim testificatur in Ecclesia (con-
tra socios exploratores, dicentes Chananæam ob
incolas gigantes el urbes munitas esse inexpu-
gnabilem, illam Dei ope posse expugnari, ct reip-
sa ab llebræis expugnandam, uti Deus promise-
rat), accepit uiuieditatem , — pcculiarcin in He-
bron, *Num.* xn' et Josué xiv, 12. Vide elogia Josué
et Caleb. *Ecdi.* L.

Ver». 87. *7- David in sua misericordia, (id est per mcri-
tuin suæ misericordlæ, qua turn in alios, turn in
Saulcm se persequentem fuil pius et misericors,
nolens cum lædere, cum eum haberet in manu
sua), consecutus est sedem regni in secula, — ut
solium regale obtineret, et ad posteros transmit-
teret, tamdiu eis duraturum , quamdiu duraret
regnum Israelis et Juda, scilicet Usque ad capti-
vitatem Babylonicam. Ætermim enim hic non ab-
solutam perpetuitatem, sed rcspectivnm et limi-
tatam Significat, scilicet durationeiu perpetuam
per totum statuto, regnutnque Juda' : ut qûatodiu
hoc duraret, tamdiu in eo duraret regnum Da-
tidis.

v ss. Elias > DVM z^Lat zelum legis , (occidendo
Ollius prophetas ct sacerdotes Bnal, seque oppo-
nendo Achab, Jczabell ct Baalitis, III Reg. XVIII)
receitus est in coelcm, — eo raptus curru igneo
IV Regum u.

v 89. Ananias, Azarias et Misael credentes in
D' um verum, ct pro hac fide se flammis offeren-
tis, credentes Deum po se ipsos ab iis eripere ,
LIBERATI SVNT DFFI AMMA. — *ÜirtíH.* III.

<>0. Daniel in sua simplicitate , id est integri-
tati , caudbrc, constantia adorandi solum Deum

I MACHABÆONUM, CAP. II.

verum persistens, ejus merito, liberatus est di
ohe leonum. — *Daniel.* vi.

62. Et a verris viri peccatoris (a minis impii v«».m.
Antiochi) NE TIMUERITIS , QUIA GLORIA EJUS STERCUS
et vermis est , — ut corrumpatur, computrescat
et foeteat, dum paulo post per Dei vindictam om-
nis ejus gloria in ignominiam, omnis fuma in in-
famiam vertitur, uti factum esse Autindio, liquet
lib. II, cap. ix.

fit. Vos ergo Fan, confortamini et viiuuter V«n.u
agite in lege (tuenda et propugnanda), quia in
ipsa gloriosi eruis, — tum pugnando el vincen-
do; tum pro ea gloriose occumbendo, uli prona
omnes occubuerunt, nimirum Judas, Jonathasct
Simon. Quid enim gloriosius, quum pugnare el
mori pro lege, pro patria, pro Deo? Animal Ma-
thathias filios ad acria certamina, qme cis cum
Antiocho imminebant, ideoque priscorum he-
rouln exempla iis objicit, ut illa imitentur, et si-
mitem illis gloriam consequantur; nil enim ita
in rebus arduis animat, ac majorum exempla.
Unde Ovidius lib. IV *Trist.* Eleg. 3 ;

Mitcriimqne tuis tristem virtutibus imple,
Ardua per præceps gloria vadit iter.
Rectora quis nosset, fehx si Troja fuisset T
Publica virtutis per mala facta via est.
Ars tua, Typhi, jacet, si non sit in æquore fluctus;
Si valeant homines, ars tua, Phœbe, jacet.
Quæ latet, inque bonis cessat, non cognita rebus,
Apparet virtus, atguiturque malis.
Ut ere lemporibui, quorum nunc munere freta es,
Et patet in laudes area lata luas.

615. Et ecce Simon frater vestir, scio quod vm vcMJ.
CONSILII SIT, IPSUM AUDITE SEMPER, ET IPSE ERIT VO-
BIS pater , — ut suis consiliis vos dirigat, sicut
pater dirigit filios. Rursum ut domum el fami-
liam meam gubernet quasi pater. Hinc Josippus,
filius Gorion, et Annius Vilerbiensis putant Simo-
nem fuisse primogenitum Mathathire. Sed Jose-
phus, Seder-Olam minor, el Hebrrei tradunt Ju-
dam fuisse primogenitum ; unde el illi patri in
Ducatu ct Pontificatu successit; secundogenilum
fuisse Joannem ; tertiogenitum fuisse Jonathan! ;
quartum denique fuisse Simonem.

66. Et Judas Machadeus fortis viribus a juvf.n- Ven.??
tute sua sit voris princeps militiae — Hinc palet
Judam non tantum in senio patris, cum ipso ve-
xillum paulo ante mortem contra Antiochum sus-
tulit , sed et in juventute sua præolara in bellis
edidisse facinora, Dei ope nixum, ideoque vexil-
lis suis inscripsisse : *Machabi*, hoc est *mi camocha
baelim Jehova*, id est : « Quis similis tui in forti-
bus (Diis), Domine?» indeque Machabæum fuisse
cognominatum. Sic enim eum vocat hic pater
moriturus, ideoque eum belli ducem statuit. Vfc
de dicta in Proœmio.

70. Et defunctus 1st anno 146.— Nimirum co- Ver».»-
dem anno, quo se Antiocho opposuit, et Duca-
tum eum Pontificatu iniit. Opinantur nonnulli
eum ex vulnere in bello accepto obiisse, cum

cnim paulo ante occiderit Judttunrik et præfectum Antiochi, oinnesq̃ie Judæos circumeundo excitant, collegcritque in castra contra Antiochum, pluraque similia gesserit, quæ magnam corporis, w*(lue ac animi fortitudinem requirunt, non vide* tui' tam cito ex senio viribus deficere et mori potuisse, sed ex prmlis continuis accepisse vulnus, indeque mortuus, vel certe ex laboribus assiduis, el fatigatione nimia exhdmtus obiisse.

Mnthathlm fuisse sacerdotem omnes consentiunt, sed Pontificem fuisse negant Jo-ephus, Eusebius et Sigonius; verum Pontificem eum fuir.se asserunt llebnei et Chaldæi *Canite*, vi, 6, multisque id probat Serarius. Sane in Pontificatu, æque

ac Ducatu patri successit Judas, deinde Jonatlns, denique Simon, indeque Simonis filii usque ad Herodem et Christum. Porro Mathathias inclytus heros defunctus est anno 146 Grmcorum, qui fuit 158 a morte Alexandri Magni, et 464 ante nativitatem Christi.

Er SEPULTOS EST IN SEPULCRIS PATRUM SCORIM IX Mod in.—Sepulcrum hoc postea magnifice exornavit Simon ejus filius, ut patet cap. xni, 27; ac fateatur S. Hieronymus illud sua ætate adhuc ex<titis<e.

Planctu magno. — « Planctus magnus, non in exanimatione plangentium, sed in pompa funeris et exsequiarum frequentia intelligendus est, » ait S. Hieronymus, epist. 25 *ad Paulam*.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judas patri succedens centra Antiochum pugnat ut leo, ac duos ejus aucas profligat, scilicet Apollonium vers. 10, et Serón vers. 13. Quare Antiochus tertium ducem mittit Lysium, contra quanpralium mslrujil Judas, Dei opem jejuniis et ardenti prece implorans.

1. Et surrexit Judas, qui vocabatur Machabæus, filius ejus pro eo; 2. et adjuvabant eum omnes fratres ejus, et universi qui se conjunxerant patri ejus, et præliabantur prælium Israel cum lætitia. 3. Et dilatavit gloriam populo suo, el induit se loricam sicut gigas, et succinxit se arma bellica sua in praTiis, et protegebat castra gladio suo. 4. Similis factus est leoni in operibus suis, et sicut catulus leonis rugiens in venatione, o. Et persecutus est iuiquos, perscrutans cos; et qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis; 6. el rephlsi sunt inimici ejus pra timore ejus, et omnes operarii iniquitatis conturbati sunt; et directa est salus in manu ejus. 7. El exacerbabat reges mullos, et lætificabat Jacob in operibus suis, et in scculum memoria ejus in benedictione. 8. Et perambulavit civitates Juda, el perdidit impios ex eis, et avertit iram ab Israel. 9. Et nominatus est usque ad novissimum terræ, et congregavit pereuntes. 10. Et congregavit Apollonius Gentes, cl a Samaria virtutem multam et magnam, ad bellandum contra Israel. 11. Et cognovit Judas, fet exiit obviam illi; et pi réussit, cl occidit illum; et ceciderunt vulnerati multi, et reliqui fugerunt. *2. Et accepit spolia eorum; el gladium Apollonii abstulit Judas, cl erat pbgians in eo omnibus diebus. 13. Et audivit Serón princeps exercitus Syriæ, quod congregavit Judas congregationem fidelium et ecclesiam secum, 14. el ait; Faciam mihi nomen, et glorificabor in regno, et debellabo Judam, et eos qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum regis, lo. Et preparavi! se; el ascenderunt cum eo castra impiorum, fortes auxiliarii, ut facerent vindictam in filios Israel. 16. El appropinquaverunt usque ad Belhoron; el exivit Judas obviam illi cum paucis. 17. Ut autem viderunt exercitum venientem sibi obviam, dixerunt Judæ: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, et tam fortem, el nos fatigati sumtis jejuniis hodie? 18. Et ait Judas: Facile est concludi mullos in manus paucorum; et non est differentia in conspectu Dei culi liberare in nullis, et in paucis; 19. quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. 20. Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci et superbia, ul disperdant nos, et uxores nostras, et filios nostros, et ut spolient nos; 21. nos vero pugnabimus pro animalius nostris et legibus nostris; 22. et ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram; vos autem ne timueritis eos. 23. Ul cessavit au-

(cm loqui, insiluit in eos subito; et contritus est Serón, et exercitus ejus in conspectu ipsius; 21 et persecutus est cum in descensu Bethoron usque in campum, et ceciderunt ex eis octingenti viri, reliqui autem fugerunt in terram Philistiim. 25. Et cecidit timor Judæ ac fratrum ejus, et formido super omnes gentes in circuitu eorum ; 26. et pervenit ad regem nomen ejus, et de praeliis Judæ narrabant omnes gentes. 27. Ut audivit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo; et misit, et congregavit exercitum universi regni sui, castra fortia valde ; 28. et aperuit ærarium suum, et dedit stipendia exercitui in annum ; et mandavit illis ut essent parati ad omnia. 29. Et vidit quod defecit pecunia de thesauris suis, et tributa regionis modica propter dissensionem, et plagam quam fecit in terra, ut tolleret legitima quæ erant a primis diebus ; 30. et timuit ne non haberet ut semel et bis, in sumptus et donaria, quæ dederat ante larga manu; et abundaverat super reges, qui ante eum fuerant. 31. Et consternatus erat animo valde, et cogitavit ire in Persidem, et accipere tributa regionum, et congregare argentum multum. 32. Et reliquit Lysiam hominem nobilem de genere regali, super negotia regia, a ilumine Euphrate usque ad flumen Ægypti; 33. et ut nutriret Antiochum filium suum, donec rediret. 34. Et tradidit ei medium exercitum, et elephantos; ei mandavit ei de omnibus quæ volebat, et de inhabitantibus Judæam et Jerusalem ; 35. et ut mitteret ad eos exercitum, ad conterendam et extirpandam virtutem Israel, et reliquias Jerusalem, et auferendam memoriam eorum de loco; 36. et ut constitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorum, et sorte distribueret terram eorum. 37. Et rex assumpsit partem exercitus residui, et exivit ab Antiochia civitate regni sui, anno centesimo et quadragesimo septimo; et transfretavit Euphraten flumen, et perambulabat superiores regiones. 38. Et elegit Lysias Ptolemæum filium Dorymini, et Nicanorem, et Gorgiam, viros potentes ex amicis regis ; 39. et misit cum eis quadraginta millia virorum, et septem millia equitum, ut venirent in terram Juda, et disperderent eam secundum verbum regis. 40. Et processerunt cum universa virtute sua, et venerunt et applicuerunt Emmaum in terra campestri. 41. Et audierunt mercatores regionum nomen eorum; et acceperunt argentum et aurum mullum valde, et pueros; et venerunt in castra, ut acciperent filios Israel in servos; et additi sunt ad eos exercitus Syriæ, et terræ alienigenarum. 42. Et vidit Judas, et fratres ejus, quia multiplicata sunt mala, et exercitus applicabant ad fines eorum ; et cognoverunt verba regis, quæ mandavit populo facere in interitum et consummationem. 43. Et dixerunt unusquisque ad proximum suum : Erigamus dejectionem populi nostri, et pugnemus pro populo nostro, et sanctis nostris. 44. Et congregatus est conventus ut essent parati in prælium ; et ut orarent, et peterent misericordiam et miserationes. 45. Et Jerusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum ; non erat qui ingrederetur et egrederetur de natis ejus ; et sanctum conculcabatur; et filii alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio Gentium; et ablata est voluptas a Jacob, et defecit ibi tibia et cithara. 46. Et congregati sunt, et venerunt in Maspha contra Jerusalem ; quia locus orationis erat in Maspha ante in Israel. 47. Et jejunaverunt illa die, et induerunt se ciliciis, et cinerem imposuerunt capiti suo, et disciderunt vestimenta sua. 48. Et expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulacrorum suorum ; 49. et attulerunt ornamenta sacerdotalia, et primitias, et decimas; et suscitaverunt Nazaræos, qui impleverant dies; 50. et clamaverunt voce magna in cælum, dicentes : Quid faciemus istis, et quo eos ducemus? 51. Et sancta tua conculcata sunt, et contaminata sunt, et sacerdotes tui facti sunt in luctum et in humilitatem. 52. Et ecce Nationes convenerunt adversum nos vel nos disperdant ; tu scis quæ cogitant in nos. 53. Quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu, Deus, adjuves nos? 54. Et tubis exclamaverunt voce magna. 55. Et posui hæc constituit Judas duces populi, tribunos, et centuriones, et pentacontarchos, et decuriones. 56. Et dixit his nunc ædificabam domos, et spon-

\$abant uxores, et plantabant vincas, et formidolosis, ut redirent unusquisque in domum suam secundum legem. 57. Et moverunt castra, et collocaverunt ad Austrum Emmaum. 58. Et ait Judas : Accingimini, et estote filii potentes, et estote parati in mane, ut pugnetis adversus Nationes bas quæ convenerunt adversus nos, disperdere nos et sancta nostra; 59. quoniam melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostræ, et Eanctorum. 60. Sicut autem fuerit voluntas in cœlo, sic fiat,

v<rt. i. *i.* Et subrexit Judas. — Josippus ben Gorion asserit Judam a patre Mathathia oleo unctum in Ducem. Sic enim ait : « Protulit Mathathias cornu cum oleo, et effundens super caput ejus unxit cum ad prælia, vociferatusque est universus populus et dixerunt : Vivat unctus. » Addit Josephus eum unctum Jerosolymis in templo ; sed hoc videtur falsum ; nam Jerusalem cum templo oblinebant milites Antiochi, ut patet cap. i.

Machabæus. — Gorionides asserit hoc nomen hic Judæ primo inditum fuisse a Mathathia patre, ac significare *extinctorem*, q. d. Tu, o Juda, esto Machabæus, id est extinctor Antiochi, cæterorumque hostium Israelis. Melius alii censent id jam ante Judæ fuisse inditum ex *Machabi*, quod Judas vexillis suis inscribebat ; quare illud sic a Mathathia ei non indi, sed jam inditum confirmari, idque verba ipsa satis insinuant. Vide dicta in Prooemio.

fu>».». *3.* Et induit se lorica sicut gigas, — **tum quia** Judas procero vastoque erat corpore, ac proinde illo ævo, quo non bombardis, sed brachiis et gladiis certabatur fortissimus ; unde explicans subdit) : ET PROTEGEBAT CASTRA GLADIO SUO, — **tum quia** eximio et giganteo erat robore, tam corporis quam animi ; hoc enim Deus illi, utpote in se solo speranti assidue et continue indebat ad Israelis tutelam. Sic Saul, David, Julius Cæsar, Constantinus, Heraclius, Carolus Magnus, Godefridus Bullonius, procero validoque fuere corpore, æque ac animo, ideoque eximii bellatores, suis manibus et gladiis inultos hostium obtruncantes. Gigas enim symbolum est rari roboris et fortitudinis ; gigantes enim olim fuere vastissimi et robustissimi, ideoque omnibus terribiles, ut nemo eis se opponere auderet. Talis fuit Judas.

Svrdobunio- In lege veteri ergo sacerdotes et Pontifices sæpe erant milites et belli duces, ac Judas et fratres ejus sacerdotes ; ad hoc proprie a Deo et populo electi sunt, ut Israellem jam pene prostratum, et ab omnibus desertum erigerent et fulcirent. Primario ergo electi fuere in belli duces ; additus vero fuit eis Pontificatus, ut ardentius pro religione, templo et Deo contra Antiochum dimicarent, et ob alias causas superius recensitas. Nec id mirum ; nam rude et carnale erant tunc sacerdotium ; sacerdotes enim erant quasi laniones in mactandis et laniandis ovibus, et bobus Deo immolandis : quare in iis discebant mactare hostes Israelis. Nulli enim milites sæviores sunt lanionibus, qui assidue, in cæde et sanguino ver-

santur. Secus est in novo Testamento, ubi sacerdotium longe sublimius et sanctius est, ac sacerdotes circa corpus Christi in Eucharistia consecrandum et offerendum versantur : quare decet eos instar Christi esse mansuetos, pios, Deoquo intentos, ac proinde procul abesse a pugnando et occidendo.

4. Similis factus est leoni, — juxta illud de Juda Ver. 4. filio a Jacobo Patriarcha prædictum, *Genes. xlix*, Jodx> 9 : « Catulus Iconis Juda : ad prædam, fili mi, i>ul °* ascendisti ; requiescens accubuisti ut leo, et quasi leæna, quis suscitavit eum ? » quia in locum hujus Judæ, cui Jacob attribuit principatum., successit noster hic Judas Machabæus, populi dux at princeps, licet non ex Juda, sed ex Levi oriundus, ac eo viribus, robore et victoriis fuit non inferior, sed superior. Tradunt Hebræi Judam pro insigni in vexillis suis gestasse leonem.

Et SICUT CATULUS LEONIS RUGIENS IN VENATIONE. — Græce « i ; id est in venationem, vel in *prædam*. Catuli enim leonum cum latrante stomacho esuriant, rugiunt, et rugiendo irruunt in oves et vacas, ut famem satient.

G. Et directa est salus in manu ejus, — q. d. Recte et directe salus Israeli obtigit per manum, robur et prælia Judæ ; Judas enim sua industria et fortitudine recte dirigebat Israellem ad salutem, faciebatque ut ad eam recto tramite, cursuque tenderet. Potest secundo per hypallagen sic exponi, q. d. Directa est manus Judæ ad salutem Israeli afferendam. Deus enim Judæ manum direxit ad continuas victorias, quibus salus Israeli directe obvenit. Pro « directa » Græce est id est cæsti facili via incessit, prosperata est ; unde » Wi«, cæsti prosperum iter, item prosperitas. Rursum salus hic accipi potest pro victoria ; in hac enim consistebat salus et incolumitas populi. Sio salus capitur pro victoria per metonymiam, Judie. xv, 18. l Itcg. xi, 9, et xlv, 45, xvii, 47, et l Mach. iv, 25.

7. Exacerbavit (irritabat, lacessebat, ad iram vtr> i et indignationem provocabat) reges multos, — nimirum Antiochum Epiphanem, et ejus filium Antiochum Eupatorem, et Demetrium, oorumquo vicinos et amicos ; cum his enim multa prælia commisit semper vincens et triumphans.

10. Virtutem multam. — Græce i>vau.v, id est vim ver>, id est magnam militum.

11. Et cognovit Judas et exiit (cum paucis) v>r>.u obviam illi, et percussit et occidit illum — Apollonium ducem hostium. Audi rem graphice nar-

rantum Joscphum Gorionidem : « Cum videret Judas Apollonium stantem in medio exercitus sui, summo furore decurrit ad eum, ad medium usque castrorum, omnia penetrans ad dextram, ad sinistram fortissimos hostium prosternens, haud secus ac messor manipulos ac spicas messis suae dejicit, pergensque ad Apollonium perculit eum sternitque suo gladio.

12. Er gladium Apollonii abstulit Judas, et ei Ut iignans in eo omnibus diebus,—tum quia gladius hic, nipote tanti ducis erat insignis, magnus, fortis et acutus; tum in signum victoriae ei Irophæi; tum ut ejus intuitu se suosque excitaret Judas ad fortiter digladiandum et vincendum in ciuleris pnrliis, sicut vicerant et occiderant Apollonium cum suis, cum ei hunc gladium extorse-

13. Et audivit Serón. — Hic est secundus Antiochi dux, quem cum magnis copiis se invadentem fortiter percussit et occidit Judas cum paucis, iisque jejuni exhaustis, ut dicitur vers. 17; eo quod tota nocte profecti, ait Gorionides, je-

re», «s. Facili est (Deo duce quo nitimur) concludi MILTOS IN MANU PAUCORUM, ET NON EST DIFFERENTIA IN CONSPECTU Dei COELI LIBERARE IN MULTIS ET in paucis, — quia Deus tam facile potest suam potentiam, opem et victoriam applicare paucis, quam multis; unus enim miles Dei robore instructus tam facile prosternit viginti, vel centum, quam facile idem fueicnl ducenti Dei robore tanto destituti. Idcirco Deus, qui infirma mundi eligit, ut confundat fortia, sæpe paucos seligit, ac per eos mullos prosternit, ut ostendat paucos id facere virtute non sua, sed Dei, Ulquo pauci cum nullis pugnaturi Deum invocent, et ab eo sperent victoriam. Hirte Gedeonl jussit Deus cum trecentis inermibus procedere contra centum viginti millia Madianitarum, quæ omnia Gedeon per trecentos cecidit, Judie, vu. Quin et præstantes belli duces paucos milites, sed veteranos, validos, atque vel vincere, vel mori paratos seligunt ad res magnas; inter inultos enim inulti sunt timidi, fugaces, inordinati, qui aciem confundunt et turbant, ut a paucis validis bene ordinalis facile vincant. Alexander Magnus 40 millibus veteranorum prostravit Darium multis centenis millibus instructum; imo totum quasi orbem subegit. Leonidas cum trecentis innumeras Xerxis copias ad Thermopylas cecidit. Abraham cum trecentis servis suis quatuor roges debellavit, Genesis xiv.

v r>. 19 19. De coelo fortitudo est. — Angeli pro populo Dei dimicnre consueverunt. Bino II Machab. X. 29 et 38. legimus e coelo viros quinque in equis, frenis aureis decoros, ducatum Judæis præstitisse. abf4l Et II Machab. XI, 8, Angelus equilis forma, veste;rv v n c,uljjja vestitus, hastam vibrans, Judæorum prjcessit exercitura. Olim quoque existimabant veteres numina adversus hostes arma tulisse, et cum iosa dimicasse, ut docuit Cicero, lib. I be

Divinatione. Apollinis enim templum cum a Brenno vastatum fuisset, Pythiam ex oraculo hæc factam fuisse commemorat : l'ixtXiSmjTowri xau xxt; xcpxtc, ft Ego providebo rem istam, et virgines albæ. v Spectra vero alba mox Gallo) um exercitui oblata funditus illum deleverunt et obruerunt. At istud fictum est. Vere tamen Constantinum Dei auxilió et miraculis evidenter ostensis vicisse in bellis testatur Eusebius in vita Constantini, et lib. IX Ihstor. cap. ix. Cum Theodosio Imperatore I Joannem et S. Philippum Apostolos palmi pugnasse contra hostes ipsius testatur Theodoretus, lib. V llistor. cap. xxiv. Pro Theodosio juniore Imperatore pugnasse angelos contra Saracenos scribit Socrates, lib. VII, cap. xvni. Ac preces S. Martini Angelos armatos accessisse refert Presbyter Fortunatus, lib. I, cap. xvi :

Militis Angelica» conm duo protinus adsunt
SydereI proceres, Instas et scuta tenantes :
Comminus hi sanctum compellunt vocibus ultro :
Præsidiis, Martine, luis ditabimur astris.

27. Ur audivit autem rex Antiochus sermones vni istos (nuntiantes a Juda cæsos esse duos suos duces Apollonium et Serón), ira rus est animo» — Ira hæc fecit eum pripcipitein, ut totum exercitum suum colligeret, in eumque omnes suas vires et opes exhauriret, itaque ipse seipsum consumeret

28. Et aperuit æhARIUM suum, et dedit stipf.n- Ven tu dia exercitui in annum. — Imprudenti' id fecit I tum quia exercitus hio erat totus totius regni, quare in annum ejus stipendium exhausit lotum ærarium; tum quia miles abundans pecunia, illam comessando, potando, splendide se vestendo; alea, similibusque lusibus prodigit: quare illico ad inopiam redactus, ut victum comparet, praedari cogitur, vel fame mori. Unde sequitur :

29. Et vidit quod defecit pecunia, (pnes- rlim Ven.io. quia præter stipendia amplas militibus fecit largitiones), et donaria, vers. 30. Unde errorem suæ prodigalilatis sero agnoscens fugit in Persidem,—vers. 31, ut nova tribula colligeret et templa expilaret, II Machab. ix,2. Porro Ulpianus, lege VII, Digest, de Verb, signif. « Stipendium, inquit, a stipoffl stipe appellatum est, quod per stipes, id est per modica æra colligatur. » Idem pene Varro, lib. XXI De Vita populi Renani: «Stipendium dicitur, ait, quod aas militi semestre, aut annum dabatur; dictum vero a stipe, quod æs non in arca, sed in aliqua cella stipabant,» id est comprimebant. Pediti autem pro stipendio quotidie dabantur olim duo oboli, ordinum ductori quatuor oboli, equiti drachma, ait Polybius, lib. VI.

Et TRIBUTA REGIONIS MODICA PROPTER DISSENSIONEM, — quia scilicet multe gentes incipiebant murmurare et rebellare Antiocho, tum ob nova et immodica tributa ab eo imposita, tum quia videbant eum bis a paucis Judæis cæsum et pene contritum»

Et plagam quam fecit in terra (In provinciis sibi subjectis) ut tolleret legitima, id est leges et ritus, ac religionem gentium eis non majoribus tradita, quæ erant a primis diebus, quibus illarum gentium Ræpublicæ fundatæ fuerant. Nihil enim populos ita a rege avertit, et ad seditionem concitat, sicut legum patriarum et religionis avitæ* eversio, ac nova* institutio, uti faciebat Antiochus, qui deos Gentium abolebat, ac non nisi se et Jovem Olympium coli volebat. Accedebat quod Asia Antiocho Epiphani subjecta a tempore patris ejus Antiochi Magni a Scipione devicti, Romanis quotannis pendere debebat pro vectigali bis mille talenta. Quare Asiani videntes se per Antiochos exhauriri, et a Romanis affligi Antiocho Epiphani tributum negare, imo rebellare cogitabant.

Ven. n. 32. Et reliquit Lysiam — cum altera medietate exercitus et elephantis, ut Judam et Judæos invaderet, contereret, exliparet.

Ven. S3. 33. Et ut nutriret Antiochum (cognomento Eupatorem) filium suum — puerum, causa ratione et magnificentia, qua filium regis decebat, utque, si quid humanitus sibi in Perside contigisset, filium sibi in regno substitueret.

Ver. 39. 33. Et elegit Lysias (vicarius Antiochi Epiphani) Ptolemæum filium Dorymini (Græco « Dorymenis, Cælesyriæ et Phœniciæ præfectum, ut patet II, *Machab.* cap. vii, 8.) et Nicanorem Patrocli filium. — Hic est ille Nicanor qui, a Lysia missus contra Judam et Judæos, peremptus, et quasi certus de victoria superbe jactabat se nonaginta Judæorum mancipia uno talento venditurum, fide *Machab.* cap. vii, 11. Sed jactantias suæ pamas dedit, cum, victus a Juda, caput ei resectum fuit, et publice ad ludibrium appensum. Et Gorgiam, in bellicis rebus experientissimum, ut ibidem dicitur, cum 40 millibus peditum, et septem millibus equitum, ul sequitur.

Veri. 40. 40. Et processerunt cum universa virtute sua. Græco Juviv., id est, potentia et robore tot peditum, et equitum, simul et elephantorum.

Et applicuerunt Emmaum, — ubi Christus duobus discipulis apparuit, et in fractione panis se aperuit, *Lucæ* cap. iiii. quæ postea a victoria Titi ob captam Jerusalem dicta est Nicopolis, a Jerusalem distans stadiis 60, id est, septem milliaribus Italicis cum dimidio. Alia est Emmaus juxta Tiberiadein. Ita S. Hieronymus «n locis. Josephus, Adrichomus et alii.

Tenu 41. 41. Et audierunt mercatores — copias et minas Nicanoris contra Judæos, ideoque turmatim accurrerunt, ut Judæos ab eo vincendos, ut putabant, quasi servos ab illo emerent vilissimo pretio. Sic in excidio Jerusalem per Titum cæsa sunt undecies centena millia Judæorum, et 97 millia capta, venditaque vili pretio, quasi vilissima mancipia, uti narrat Josephus libro ultimo *de Helio*

Vit. 46. 46. Et congregati sunt, et venerunt Masphila contra Jerusalem. — Masphila ergo baie sita erat

in confinio tribus Benjamin et Juda, coque convocabantur Judæi ad publica comitia, et ad publicam orationem, uti Samuel eodem convocavit populum, ut fœdus populi cum Deo renovaret, I *Heg.* vii. 18.

Alia erat Mnspha in tribu Gad, de qua *M.* n. 29; alia pariter in tribu Ruben, de qua I *Machab.* v, 31.

47. Et junaverunt die illa, (usque ad vesperam et ortum Hesperii more Judæorum, indu). Hunc se cilicis, et cinirex imposuerunt capiti suo, et disciderunt vestimenta sua. — Hi erant artus et signa pœnitentiæ, humilitatis et supplicationis, quibus in tanto hostium numero et periculo sibi diffidentes, opem Dei ardentissime implorabant, ideoque eam impetrarunt. Tunc quoque fuere ea quæ sequuntur vers. 48, 49, 30.

48. Et expanderunt libros legis, — Ut ipsi libri ipsi quasi muta voce clamarent ad Dominum id quod continebant, quodque toties iterant, præsertim in Psalmis: *■ Miserere nostri, Domine, miserere nostri; # utque Deum ostensione librorum ipsius commoverent. ne sineret eos a Gentilibus pollui, lacerari et comburi. Sic Ezechias instante Sennacherib libros sacros expandit coram Deo, ut eos cum cultu suo tuetur, IV, II>g. XIX.*

De quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum, — *q. d.* Gentes quærebant S. Scripturæ libros, ut in eis sua simulacra et idola depingerent, itaque eos violarent, et Judæos irridere. Unde Græca habent: « Scrutabantur inscribere in ipsis similitudinem idolorum suorum. »

Verum Noster non habet *scribere*, nec in ipsis, sed *de ipsis*; quare juxta eum planior sensus est, *7. d.* Solent Gentiles nostris libris sacris abuti ad suas superstitiones et ritus gentilitios. Ex illis enim ac præsertim ex Levilico depromunt Ceremonias et ritus sacrificandi et adorandi sua idola, consecrandi suos sacerdotes, purificandi immundos, etc. Ad hæc ipsi sacras historias profanant traducendo eas ad deorum suorum fabulas. Sic Moyses transformavit in Minotaurum, gigantes in Titanes, Samsonem in Herculem, diluvium Noe in diluvium Ogygis, currum Eliæ in quadrigam solis, Jehova denique in Jovem. Ita Rupertus, lib. VI *in Genes*, cap. xv, Serarius, Salianus, Sanchez et alii. Quare ne permittas, o Domine, nos tradi gentibus, quia si id feceris, ipse libros tuos et nostros profanabunt, violabunt, conscindunt, incendunt, quæ magna erit tam tua, quam nostra ignominia et vilipendium.

49. Et attulerunt ornamenta sacerdotalia, Ver. 49. (puta vestes sacras, ut cidarim, feminalia, tunicam hyacinthinam, Ephod, etc., *7. d.* Ne sinas, o Domino, illa capi a gentibus, quia ipsa* illas lacerabunt, aut iis vestient idolorum suorum sacerdotes; pariter ipsi rapiunt et vorabunt) illas iumentis et decimas, — quas proinde

«ponimus, Macbabæi hic ostendunt se non res suas, sed Dei curare, ejusque religionis et cultus relo moveri, ut Deum quasi cogant ad opem, non tam populo suo, quam sibi ipsi suæque religioni et cultui ferendam. Quare efficax fuit hæc eorum seria sinceraque oratio, ac Deum ad succurrendum inflexit. Simili modo oremus et nos, ac pariter Deum flectemus.

Et suscitaverunt Nazaræos, qui impleverant dies — sui voti Nazaneatus; diebus enim voti expletis Nazaræi debebant se sistere Deo in templo, ibique hostias offerre proscriptas a Deo, iVum.vi. Vide ibi dicta. Porro Nazaræi erant quasi religiosi illius ævi, qui se Deo dicarant et consecrarant, ideoque comam alebant, ac vino et sicera abstinabant. Quare eos hic producunt, Deoque sistunt, ut Deus eos quasi suos sibiue consecratos tueatur contra Antiochum el Lysiam.

m> 50. Et clamaverunt voce magna in coelum dicentes : Quid faciemus istis, et quo eos ducemus? — si Lysias nos capiat et totam Judteam æque ac Jerusalem et templum sibi subjuget, et idolis ao idololatrīs suis impleat, excisa tui veneratione et cultu ; nam ut sequitur :

Vrr». si. 51. Et sancta tua, (altaria, vasa omniaque templi loca ah Antiochi satellitibus profanata), conculcata ET CONTAMINATA SUNT.

Et sacerdotes tuifacti sunt in luctum, — tum activum ; lugent enim sacerdotes se sacerdotio jam fungi non posse, sed in exilium actos ab Antiocho, suisque oblationibus, ex quibus vivebant, spoliatos : tum passivum, quia populus luget lugubrem sacerdotum suorum statum, seque iis destitui, ut per eos Deo sacrificare, et ab eis in lege Dei instrui nequeat.

Et in humilitatem, — ubi eniin humiliantur cl vilipendunlur sacerdotes, ibi pariter vilipendunlur sacrificia, lex, pietas, Dei cultus, ipseque populus fidelis et pius.

Vcti-il. 54. Et tubis exclamaverunt voce magna, — ut tam voce, quam tubis in coelum resonanti-

bus Dei opem summis clamoribus implorarent.

55. Et post u.ec (quia post divina præsidia ad-Ven.» bibenda quoque sunt humana ; Deus enim non juvat nisi conantes et collaborantes, ac facientes omne id quod officium et prudentia requirit) cons-tituit Judas duces populi, — nimirum fratres suos Jonatham, Josephum et Simonem. Vide II Mach. vin, 22, ubi Judas aciem instruens eam dividit in quatuor ordines, ac cuilibet unum e fratribus ducem præficit, ita ut quisque sub signis duceret L400 milites, ac ipse Judas quartus totidem, hoc est, universim sex millia.

56. Et dixit his qui ædificadant domos, etc., et formidolosis ut redirent domum, — ne sociis suis commilitonibus suam formidinem aspergerent; jdque juxta legem Deuteronom. cap. xx, 4. Vide ibi dicta.

58. Accingimini (gladiis, armis cæteroque appa-Vera.M. ratu bellico), et estote filii potentes.— Hebraice *7'n WX anse chail, id est viri virtutis, id est strenui, animosi, fortes.

59. Quoniam melius est nos mori in bello, quam Vrr.w. VIDERE MALA GENTIS NOSTRÆ ET SANCTORUM,—id est rerum sanctarum, ut templi, altarium, sacerdotum, etc. Gloriosa enim mors est proliando pro fide, lege et Deo occumbere, q. d. Pugnemus gonerosc, quia aut vincemus, et sic de hoste triumphabimus; aut vincemur, et sic gloriosa morte honestabimur.

60. Sicut autem fuerit voluntas in coelo, sic vm-w. fiat,—ut vel vincamus, vel vincamur et gloriose occumbamus, prout Deus voluerit,q. d. Utcumque alea belli cadet, bene cadet, quia cadet ex voluntate Dei, qua nihil est melius. Sive ergo vincemus, sive vincemur, implebimus voluntatem Dei, qua nihil præstantius optari, aut desiderari potest. Nota hic Judæ fortitudinem, pietatem, ro signationem in Dei voluntatem, qua Dei gratiam et victoriam sibi suisque conciliavit. Imitentur eum principes et belli duces, si simili victoria p<h tiri, et a Deo donari optent.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Duas Gorgiæ acies sternit Judas, ac deinde ipsum Lysiam Syria* proregem, qui, dum bellum reparat, Judas templum repurgat, Deique sacra restituit.

4. Et assumpsit Gorgias quinque millia virorum, et mille equites electos ; et moverunt castra nocte, 2. ut applicarent ad castra Judæorum, et percuterent eossubilo; et filii, qui erant ex arce, erant illis duces. 3. El audivit Judas, el surrexit ipse, el potentes, perculere virtutem exercituum regis, qui erant in Emmaum. 4. Adhuc enim dispersus erat exercitus a castris. 5. El venit Gorgias in castra Judæ noctu, el neminem invenit, et quærebat eos in montibus; quoniam dixit : Fugiunt hi a nobis. 6. Et cum dies factus esset, apparuit Judas in campo cum

COMMENTARIA IN LIBRUM I MACCHABÆORUM, cip. IV.

tribus millibus virorum taulum, qui tegumenta et gladios non habebant; 7. et viderunt castra Gentium valida, et loricanos, et equitatus in circuitu eorum, et hi docti ad prælium. 8. Et ait Judas viris qui secum erant : Ne timueritis multitudinem eorum, et impetum eorum ne formidetis. 9. Mementote qualiter salvi facti sunt patres nostri in mari Rubro, cum sequeretur eos Pharao cum exercitu multo. 10. Et nunc clamemus in cælum ; et miserebitur nostri Dominus, et memor erit testamenti patrum nostrorum , et conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie. 11. Et scient omnes gentes, quia est qui redimat et liberet Israel. 12. Et elevaverunt alienigenas oculos suos, et viderunt eos venientes ex adverso. 13. Et exierunt de castris in prælium, et tuba cecinerunt hi qui erant cum Juda. 14. Et congressi sunt; et contritæ sunt Gentes, et fugerunt in campum. 15. Novissimi autem omnes ceciderunt in gladio, et persecuti sunt eos usque Gezeron , et usque in campos Idumææ, et Azoti, et Jamniæ ; et ceciderunt ex illis usque ad tria millia virorum. 16. Et reversus est Judas, et exercitus ejus, sequens eum. 17. Dixitque ad populum : Non concupiscatis spolia; quia bellum contra nos est, 18. et Gorgias et exercitus ejus prope nos in monte ; sed state nunc contra inimicos nostros, et expugnate eos, et sumetis postea spolia securi. 19. Et adhuc loquente Juda hæc, ecce apparuit pars quædara prospiciens de monte. 20. Et vidit Gorgias quod in fugam conversi sunt sui, et succenderunt castra ; fumus enim, qui videbatur, declarabat quod factum est. 21. Quibus illi conspectis timuerunt valde, aspicientes simul et Judam, et exercitum in campo paratum ad prælium. 22. Et fugerunt omnes in campum alienigenarum ; 23. et Judas reversus est ad spolia castrorum, et acceperunt aurum multum, et argentum, et hyacinthum, et purpuram mariuam, et opes magnas. 24. Et conversi hymnum canebant, et benedicebant Deum in cælum, quoniam bonus est, quoniam in sæculum misericordia ejus. 25. Et facta est salus magna in Israel in die illa. 26. Quicumque autem alienigenarum evaserunt, venerunt, et nuntiaverunt Lysii universa quæ acciderant. 27. Quibus ille auditis, consternatus animo deficiebat, quod non qualia voluit, talia contigerunt in Israel, et qualia mandavit rex. 28. Et sequenti anno congregavit Lysias virorum electorum sexaginta millia, et equitum quinque millia, ut debellaret eos. 29. Et venerunt in Judæam, et castra posuerunt in Bethoron, et occurrit illis Judas cum decem millibus viris. 30. Et viderunt exercitum fortem , et oravit et dixit : Benedictus es, salvator Israel, qui contrivisti impetum potentis in manu servi tui David, et tradidisti castra alienigenarum in manu Jonathæ filii Saul, et armigeri ejus. 31. Conclude exercitum istum in manu populi tui Israel, et confundantur in exercitu suo et equilibus. 32. Da illis formidinem, et tabefac audaciam virtutis eorum, et commoveantur contritione sua. 33. Dehinc illos gladio diligentium te ; et collaudent te omnes, qui noverunt nomen tuum, in hymnis. 34. Et commiserunt prælium , et ceciderunt de exercitu Lysii quinque millia virorum. 35. Videns autem Lysias fugam suorum, et Judæorum audaciam, et quod parati sunt aut vivere, aut mori fortiter, abiit Antiochiam, et elegit milites, ut multiplicati rursus venirent in Judæam. 36. Dixit autem Judas, et fratres ejus : Ecce contriti sunt inimici nostri; ascendamus nunc mundare sancta, et renovare. 37. Et congregatus est omnis exercitus, et ascenderunt in montem Sion. 38. Et viderunt sanctificationem desertam, et altare profanatum, et portas exustas, et in atriis virgulta nata sicut in saltu vel in montibus, et pastophoria diruta. 39. Et sciderunt vestimenta sua, et planxerunt planctu magno, et imposuerunt cinerem super caput suum. 40. Et ceciderunt in faciem super terram, et exclamaverunt tubis signorum, et clamaverunt in cælum. 41. Tunc ordinavit Judas viros, ut pugnarent adversus eos qui erant in arce, donec emundarent sancta. 42. Et elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei; 43. et mundaverunt sancta, et tulerunt lapides contaminationis in locum immundum. 44. Et cogitavit de altari holocaustorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret. 45. Et incidit illis consilium bonum ut destruerent illud ; ne

forteiU&esset in opprobrium, quia contaminaverunt illud Gentes, et demoliti sunt illud. 46. El reposuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusque veniret propheta, et responderet de eis. 47. El acceperunt lapides integros secundum legem ; et ædificaverunt altare novum, secundum illud quod fuit prius. 48. Et ædificaverunt sancta, et quæ intra domum erant intrinsecus ; et ædem el atria sanclificaverunt. 49. El fecerunt vasa sancta nova, et intulerunt candelabrum, et altare incensorum el mensam in templum. 50. Et incensum posuerunt super altare, et accenderunt lucernas, quæ super candelabrum erant, el lucebant in templo. 51. Et posuerunt super mensam panes, et appenderunt vela, et consummaverunt omnia opera quæ fecerant. 52. El ante matutinum surrexerunt quinta el vigesima die mensis noni (hic est mensis Casleu) centesimi quadragesimi octavi anni ; 53. et obtulerunt sacrificium secundum legem, super altare holocaustorum novum, quod fecerunt. 54. Secundum tempus et secundum diem, in qua contaminaverunt illud gentes, in ipsa renovatum est in canticis, et citharis, et cynicis, el in cymbalis. 55. Et cecidit omnis populus in faciem, et adoraverunt, el benedixerunt in cadum cum, qui prosperavit eis. 56. El fecerunt dedicationem altaris diebus octo, el obtulerunt holocausta cum lætitia, et sacrificium salutaris et laudis. 57. Et ornaverunt faciem templi coronis aureis et scutulis ; et dedicaverunt portas, el pastophoria, et imposuerunt eis januas. 58. El facta est lætilia in populo magna valde, el aversum est opprobrium Gentium. 59. Et statuit Judas et fratres ejus, et universa ecclesia Israel, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis, ab anno in annum, per dies octo, a quinta et vigesima die mensis Casleu, cum lætilia et gaudio. 60. Et ædificaverunt in tempore illo montem Sion, et per circuitum muros altos, et turres firmas, ne quando venirent Gentes, el conculcarent eum, sicut antea fecerunt. 61. Et collocavit illic exercitum, ut servareqt eum, et munivit eum ad custodiendam Belhsuram, ut haberet populus munitiorem contra faciem Idumææ.

Veii, i. 1. Et assumpsit Gorgias quinque millia virorum (peditum) LT MILLE equites electos, et moverunt castra nocte. — Gorgias erat unus ex tribus ducebus Antiochi et Lysiæ belli experientissimus, quod et Idc ostendit, dirai cum militibus selectis noctu invadit castra Judæ, ut ex improvise eum dormientem cum suis opprimat. Hoc enimstratagem&le Annibai cecidit Romanos, el Romani Asdrubalem fratrem Annibali*, tesle Livio.

Veii. j. 2. Et filii qui luam ix arce luam illis duces, — q. d. Milites Antiochi in are? Sion nati, vel educati, ideoque regionis el locorum gnari ducebant eo* per vias obscuras (erat enim nox), anfractuosis el absconditis, quarum ipsi erant ignari, utpote exteri et aliopigenæ,

v<n. s. 3. Et audivit Judas, et mrrlxit ipse et potentes (robusti duces et milites) percutere virtutem exercitiih regis, — puta tolu castra a Gorgia rebela. Græce tantum estímpw, id est vim, robur, potentiam, exercitum et copias regis. Sed quia in his castris erant variarum gentium exercitus, iique validi et numerosi, hinc Noster vertit : « Virtut m exercituum regis. » Judas ergo per exploratores rescivit stratagema et consilium Gorgia; illudque in ipsum retorsit. Nam eadem nocte ipse reliqua castra Gorghe relicta in Emmaum, secura el dormientia invasit, el ex inopinato oppressit,

'<n. i*. 4 adulo lxui dispersus bilh euluquius a gas-

tris, — q. d. Adhuc milites Gorgiæ non erant collecti, et in ordines aciesque suas distributi in castris, sed palabundi vagabantur, sensim colligebant ordinabantque se in castris. Judas, id sciens, dispersos et inordinatos aggressus facile prostravit.

5. Et vexit Gorgias ix castra Judjb, et nemixem Ven.x invenit, — quia Judas cum suis eadem nocte iverat in Emmaum, ut relictos a Gorgia crederet, ut dixi.

6. Et cum dies factus esset, apparuit Juoas in Vfr* CAMPO CLM TRIBUS MILLIBUS VIRORUM (peditum) TANTUM, qui tegumenta (id est loricas, sive thoraces ferreos et scuta) et gladios non habebant, — scilicet, sicut volebant, ut addunt Græci nullique Latini codices, q. d. Non habebant gladios polilos, acutos, latos et longos, quales ipsi optabant, et quales habebant hostes; sed im-politos, rubigine obductos, hebetatos, strictos et breves; nulli etiam non gladiis, sed pellicis, fustibus, malleis, ligonibus, falcibus aliisque armis rusticis duntaxat, quæ domi, vel in agro rpercrant, armati incedebant. Eo major fuit Dei vir'us et militum fortitudo, ac victoria. Hoc est quod ait Josephus, lib. XII, cap. xi : a Ducens tria millia virorum non salis instructa armis propter inopiam, n Ita Dionysius Carthusianus et Josephus, Sidphanus hic, qui et addit inultos ex iis fuisse fundibularios, qui gladiis uti non solebant, ul liben essent

in librandis lapidibus ex fundis. Minus probabiliter Lyranus pro « qui » legens « quia » sic explicat, *q. d.* Ideo Judas tria duntaxat millia armorum et gladiatorum eduxit in aciem, quia cæteri Judæi non habebant gladios et clypeos, ut pugnare possent. Porro eos habuisse gladios liquet ex vers. 15, ubi dicitur : « Novissimi autem eorum ceciderunt gladio, » et ex eo quod paulo ante Judæi spoliaverunt castra Apollonii; indegne tulerunt gladios et arma crotora.

V ri, 7. 7. Et viderunt castra gentium > alida, et lori-
Uicba- catos et eQQitatus. — Nota : Judas et Machaban
L? pugnabant pedites, nec habebant equites; nulla
nu.wi enim equorum fit mentio, cum hostes copiosum
quatu r haberent equitatum jeque ac peditatum. Causee
Ll 2 ' ucre variæ. Pnna, quia Deus, *baiter*, xvii, 16, ve-
tuerat Judæis copiam equorum, ne in eis, sed in
ipso confiderent. Ita S. Rasilius et alii, quos ibi-
dem citavi, licet Abulensis id negare videatur.
Secnrhx. *Secunda*, quia Judæa est montosa et praerupta;
unde equis et equitibus vix pervia clad pugnam
Tutu, incommoda. *Tertia*, quia Judæa carebat equorum
abundantia, ac eorum loco utebatur asinis et mu-
lis, equos vero ex /Egypto (uti fecit Salomon) ac-
çersebal : ibi autem eos emere, indeque in Ju-
dæam deducere, Machabæis nimis erat onerosum
et sumptuosum. *Quarta*, volebat id Deus, ut ma-
gis ostenderet suam potentiam, ac virtutem et
robur Machabrooruin, quod scilicet ipsi soli Deo
nixi, uti falciar hic Judas, ejus ope implorata,
pauci cum mullis, pedites cum equilibris, iner-
mes fere cum armatis confligentes, eos lamen pro-
sternerent juxta illud Davidis : « Hi in curribus
et hi in equis; nos autem in nomine Domini Dei
nostri invocabimur, » *Psal.* xix, 8.

ûiB.to. 10. Er nunc clamemos in coelum, — dicentes :
Mi camocha bacim Jehova, id est : « Quis similis
tui in fortibus, Domine? » *Exodi* xv. Hoc cniin
crat emblema et tessera Juda?; unde ex versus
illius litteris initialibus junctis, dictus est *Stadia-
Li*, id est Machabæus, ut satis ex hisce ejus verbis
et similibus colligitur. Nam Judas ubique spem
victoria' non in armis, nec in militibus, sed in
Deo unico reposuit, cumque invocavit, atque hac
confidentia et supplici prece semper victoriam ob-
tinuit, excepto ultimo prælio, in quo vulneratus
occubuit, eo quod non legatur ante prælium Deum
invocasse, uti alias facere solebat.

Et memor erit testamenti patrum nostrorum, —
q. d. Memor erit Deus pacti et fœderis cum patri-
bus nostris initi, ul scilicet nos cum colamus,
quasi Deum nostrum, et ipse vicissim noster sit
Deus, id est prolector, provisor, lutor et custos;
ideoque nos a lot tantisque hostibus liberet, eos-
que coram nobis prosternat.

Vrfi.15. 15. Novissimi autem (fugientium) omnes cecidr-
nUNT — erosi a Juda et sociis, qui fugientes per-
sequebantur, et caudam hostium carpebant ulti-
mosque erodebant.

v«n. n. 17. Dixitque Judas : Non concupiscatis spolia,

quia DELLIM contra nos b%t. — Vide hic pruden-
tiam militarem Judæ, qua suos sub signis conti- Jnd*
nuit, nec spolia hostium rapere permisit, ne ho- pTM-
tes fugientes, id videntes, se rursum colligerent.
ac Judæos palantes, et spoliis onustos invaderent domiHU
et prosternerent. Sic enim hoc sæculo vidimus k *
Germanos et Transylvanos, cum nulla Turearum
millia cecidissent, ab iisdem fuisse erosos, eo quod
præpropere ad spolia dilapsi, Tureis se in mon-
tibus colligendi, et spoliis onustos invadendi mac-
tandiqueansam dedissent. ItaTomyrisreginaScy-
tharum, fugam simulans, castra epulis et vino
referta. Cyro et Persis diripienda reliquit : at mox
regrediens eosdem vino somnoque sepultos ad
unum omnes obtruncavit, teste Justino, Herodoto
et aliis. Fridricum, Bohemi® regem, Boleslaus II
triplici prælio fudit. Sed dum militi in diripienda
prroda locum dat, nec victoriam prosequitur; Fri-
dericus, collecto milite, triplici tumentem victoria
vicit, et in exilium redire compulit. Ita Ddrius,
lib. XIII, plura exempla de Alexandro, Annibale,
Tiberio. Vide apud Frontinum, lib. II, cap. v.
Avaritia ergo, et prædæ aviditas decipit pruden-
tiam, ac victoribus victoriam extorquet, eamque
in vicios transfert, facileque ut fiat locus cædis,
qui paulo ante fuerat victori®. Quare sapientes
belli duces milites a præda cohibent, et in acie ar-
matos continent, hoslesque fugientes persequun-
tur, donec plena de iis sit victoria; tunc enim se-
cura est prædatio et spoliatio. Hoc de causa duces
bello victi, ut hostem insequenlem morentur,
cumque effugiant, pecunias et res pretiosas post
se spargunt, ut iis colligendis hostis occupatus
persequi desistat. Ha Tryphon rex Syri® victus, victi
per lotum iter fugiens, aurum et argentum dis- ipupu*
permit, et hac ratione equites Antiochi sectantes
moratus evasit, teste Julio Frontino, lib. II *De
Sfrataqcmafis* cap. xiii, qui et addit idem fecisse
Gallos cum Attalo pugnantes. Idem fecisse Mithri-
datem victum a Lucullo et Romanis, ac per gazam
regiam Romanis objectam eorum insequentium
manus effugisse tradit Plutarchus in *Lucullo*. Sic
caslor e venatorum manibus dabitur, roccia vi-
rilia eis objiciens ; ob hæc enim eos se venari cog-
noscit, ut c suis virilibus castorium medicis assign-
nent. Audi Polybium, libro X : a Et quoniam plu-
rimi prædæ inhiant, atque victoriam plenam ob-
tinere nequeunt, fit ut do summa rerum pericli-
tenlur. Multis hoc accidit ut, licet facti sint voti
compotes, et vel in castra hostium irruerint, vel
civitatem ceperint, attamen non solum ejecti sint,
sed et totius causæ periculum et detrimentum in-
currerint. »

Tropologice nos cum dæmonibus assidue luc-
tantes spolia terrena relinquere debemus, ne, si
cis incubemus, ab illis occupemur et superemur :
« Nudi ergo cum nudis luctemur, » aitS.Grggorius.

20. Et succenderunt castra. — Judas succendit Ven. !0«
castra, id est tentoria hostium, ut Gorgias eminus
e monte rem specials sciret suos essu cæsos, ideo

- que castra a Juda esse succensa, itaque metuens sibi et suis fugam capesseret. Quod et factum est.
- Ver».ij. 23. Hyacinthum (id est vestes hyacinthini, vel violacei coloris) et purpuram marinam, — quæ fit ex succo conchyliorum marinorum, ac præsertim pisciculi, qui purpura vocatur, klque maxiipe in Tyro; unde vocatur purpura Tyria, et Sarranum (*Tyrus* enim Hebraice dicitur Sor) ostrum, teste Plinio, lib. IV, cap. xxxvm et xxxix; nam purpura, quæ fit ex violis aliisque herbis, pallet, nec cum Tyria comparari potest; hæc enim est ardens, et quasi ignea. Unde Virgilius, *Æneid.* IV: «Tyrioque ardebat murice lana, n Milite» porro milites Chaldæi reque ac Persæ utebantur u'r 'par- ves**bus purpureis el coccineis tum ad ornatum.
- h Unde Xenophon, lib. IV *Cyrop.*: «Erant, ait, milites armati omnes iisdem armis, quibus Cyrus, l' 'fu- d>>nP, in>cc>s tunicis; » tum ut in prælio vulnerati sanguinem diffluentem, vulneraque tegerent per concolorem tunicam purpuream, ne socios consternerent et hostibus audaciam adderent, uti testatur Valerius Maximus, lib. II, cap. vi; et Ælianus, lib. VI, cap. vi.
- Ven.JI. 24. Et CONVERSI HYMNUM CANEBANT, — puta Cpinicium Deo, victoriam illius opi et virtuti non sure assignantes; qua gratitudine Deum sibi devinciebant, ut novas eis daret victorias; victoria enim est donum Dei, qui illud gratis largitur, ingratias negat, vel datum aufert. Hinc Christiani, parta victoria, canunt: «Te Deum laudamus.»
- V>ti.'s. 25. Et facta est salus, id est victoria, magna in Israel; — victoria enim hrec salutem dedii Israeli. Metonymice ergo ponitur causa pro effectu. Vide dicta cap. in, 6. Adde: salus, sicut et pax Hebreis omne beneficium, omnem felicitatem, omne bonum significat. Unde illud *Psalm.* XVII: a Magnificans salutes, id est beneficia et dona regis ejus; r hinc eas mox vocat «miserericordiam, n sive gratiam.
- Xtn.it. 28. Et sequenti anno congregavit Lysias virorum (peditum) electorum sexaginta miuia et equitum quinque millia, — quare Judas cum paucis Deo nixus pari fortitudine et felicitate prostravit, vers. 34.
- Vni.n. 32. Da illis formidinem, (immitte eis terrorem panicum, ut putent contra se venire, vel militum, vel Angelorem formidabiles acies, itaque perculsi fugiant, imo se invicem invadant, putantes commilitones suos esse hostes, itaque) commoveantur contritione sua, — ut se mutuo conquassando conterant, se proterant et trucident, uti factum est Madianitis sub Gedeone, qui mutua se crede truncabant. *Judicum* vn, 22.
- Et tabefac (Græce riV->, id est *liquefaz*, sicut cera dissolvitur et liquefit coram igne) audaciam virtutis eorum.
- t-ii >> 35. Quod parati (resoluti) sunt aut viveri (vincendo) aut mori fortiter, — ut si vincantur, malint *generose* occumbere, quam (urpiter) fugere. Nam n fortiter » Græce -pnnu;, id est, ge-

nerose tam ad «vivere» quam ad «mori» referendum est; vivit autem fortiter in prælio is qui vincit; moritur vero fortiter qui vincitur a numero hostium, sed fortiter pugnando occiditur.

Abiit Antiochiam. — Prudenter abiit Lysias, quia cum resolutis et desperatis periculosissima est pugna, uti ostendi in libro *Judicum* et *Regum*. Quare Judas habens milites, quibus deliberatum erat aut vincere, aut mori, omnes hostium acies protrivit, et admirandas obtinuit victorias. Uree enim militum resolutio facit eos imperterritos et animosos, quasi leones, ut per tela, per saxa, per ignes involent in hostem, volui fulmina, cosque percellant, sternant et dissipent.

36. Dixit autem Judas et fratres ejus: EccEVENIUNT INIMICI NOSTRI, ASCENDAMUS NUNC mundare sancta, — puta sanctum templum, sancta altaria et vasa, ut ea a Gentibus per idola et superstitiones profanata et polluta expiemus ac renovemus, id est, pristino nitore, honori et decori, Deique cultui restituamus. Vide hic pietatem reque ac solertiam Judæ, qui otio a bellis sibi a Lysia concessio utitur ad negotium sanctum, ut templum expiet, in coque Dei sacrificia, cultumque restauret. Imitantur Judam nostri duces et milites, ut cum fortitudine bellica, Dei timorem, cultum et pietatem conjungant: itaque a Deo victoriis, omnibusque bonis præsentibus et reternis cumulabuntur.

38. Et VIDERUNT SANCTIFICATIONEM (id est sane-tuarium, sive templum; puta Sanctum et Sanctum sanctorum) desertam et pastophoria diruta. — Pastophoria erant cubacula sacerdotum annexa templo, in quibus vestes, opesque templi asservabantur; unde el *gazophylacia* vocabantur et *thalami*, *Ezech.* xl. rraç; enim est thalamus, et *exedra*, quod in eis essent sedes ad sedendum et quiescendum.

40. Et EXCLAMAVÉRUNT TUBIS SIGNORUM; — VOcantur tubæ «signorum,» quia per earum clangorem significabantur dies festi et populi convocatio, sive conventus, *Num.* x, I et 10. Verius tamen videtur has tubas non fuisse sacras templi; has enim jam abstulerant milites Antiochi, templum profanantes, sed profanas castrorum et belli. Hæc vocantur «signorum,» quia significabant militi, quid agendum foret, ac præsertim adesse hostem, ut ad prælium contra eum se pararet. Erant enim hæc tubæ Judæ ducis, ejusque militum, ut inter hostes constituti tubarum clangore convocarentur, et excitarentur ad vigilandum et ad præliandum eo tempore, quo sacerdotes et eorum assedio mundabant templum, ne Antiochi satellites arcem Sion insidentes, ex ea in templum decurrerent et mundantes obtruncarent. Ita Sanchez; unde explicans subdit:

41. Tuni ordinavit Judas viros, ut pugnarent ADVERSUS EOS QUI ERANT IN ARCE, DONEC EMUNDARENT sancta — templi loca, atria et vasa. Arcem Sion enim obtinebant hostes, scilicet Antiochi mi-

lites, nec inde eos expellere potuit Judas hoc anno 148 Græcorum, sed post biennium anno 150 Græcorum arcem obsidere capit, ac per 23 annos eam obsedere Machabæi, quibus expletis eam tandem expugnarunt, anno 171 Græcorum, ut dicitur cap. xiii, 50.

Vcn. 45. 42. VOLUNTATEM HABENTES IN LEGE OBI. — « Voluntatem,)) id est pium affectum, desiderium, studium legis et cultus Dei promovendi.

Vrs. 43. 43. Et tulerunt lapides contaminationis, — e quibus (gentiles idololatra construxerant sua idola, aras, statuas, etc., quibus tam lapides, quam templum contaminarent et profanarent!, cap. i, 50 et lib. 11, cap. x.

In locum immundum, — puta in Tophet, sive gehennam, ubi cremabant infantes idolo Moloch. Hic enim locus erat immundissimus et exeerabilis, IV Reg. xxin, 10. Sic olim ara et templa idolorum a Christianis fuere plane diruta et eversa usque ad S. Grægerium, qui libro IX, *Epist. 71 ad Mellitum* decerni, ut illa non diruantur, sed expientur, et ab idolorum cultu ad Dei cultum transferantur.

Vers. 41. 44. Et COGITAVIT DE ALTARI HOLOCAUSTORUM (quod olim Esdras et sacerdotes in reedificato templo crexerant) quod profanatum luat (per idolum Jovis Olympii, quod in eo collocaram Antiochus) quid de eo faceret, — an illud emundaret ad usum, an vero amoveret, quasi indignum ad usum.

Veri. 45. 45. Et INCIDIT ILLIS CONSILIUM BONUM, UT DESTRUERENT ILLUD, NE FORTE ILLIS ESSET IN OPPROBRIUM, — ne idololatra eis exprobrarent, quod in altari per idolum Jovis Olympii polluto sacrificarent, quodque non Deo, sed Jovi sacrificarent; Jovis enim idolum in ea fuerat collocatum.

Vcn. 46. 46. Et REPOSUERUNT LAPIDES IN MONTE DOMUS (id est in monte Sion, in quo domus Dei, sive templum fabricatum erat) donec veniret propheta — aliquis, præserlim Messias; hunc enim avide a multis sæculis expectabimus Judæi, cui jam imminabat ejus adventus. Nam ab anno 118 Græcorum, quo hæc gesta sunt, usque ad ortum Christi fluxere anni 159 duntaxat. Hinc disce hoc tempore Machabæorum nullum fuisse prophetam in Israel; nam ultimi fuere propheta), Zacharias et Malachias. Dices: Cur Judas, cum esset Pontifex, non consuluit Deum per oraculum Ephod, sive per Urn et Thuminim? Respondet Josephus oraculum hoc ducentis annis ante Christum siluisse et desiisse. Da ipse, lib. III, cap. xi. Idem censent Abulensis et alii. Aut certe Ephod hoc dans oracula jam ablatum erat ab Antiochi ministris, ac præserlim a pseudopontifice Jasone, Menelao, Alcuno apostatis et proditoribus, ut Judas eo uti, et per illud Deum consulere non posset. Ita Sanchez.

48. Et ædificaverunt (ab idololatri diruta, vel disrupta restaurarunt) sancta, id est, priorem partem templi, quæ vocabatur « Sanctum vel

Sancta» in plurali, uti hic vocatur, et quæ intra domum erant intrinsecus, — id est et quoque cum, quæ erant in posteriori et interiori parte templi quædicebatur «Sancta sanctorum.» id est sanctissima. In Sancto erat mensa panum propositio- nis, candelabrum aureum et altare thymiamatis, quæ ab Antiochi satellitibus ablata fuere; unde nova fabricavit Judas, ut dicitur vers. 49. In Sancto sanctorum tantum erat Arca cum Cherubim et Propiliatorio; sed hæc paulo ante excidium Jerusalem per Chaldaeos e templo extulit Jeremias et abscondit. Unde Hebræi asserunt in secundo templo, reedificato post reditum e Babylone per Zorobabel, non fuisse Arcam. Alii dicunt fuisse Arcam, non a Mose fabricatam, hanc enim extulit Jeremias, sed aliam Mosaicam similem a Judæis post reditum e (formam, de quo plura lib. II.

Et ædem et atria sanctificaverunt. — Edes vocatur Sanctum sanctorum, quod precessi!; unde tamen «ædem» non est in græco: «atria» erant vicina templo circumcirca, in quibus populus degabat et spectabat sacrificia; hæc omnia ab idololatri contaminati et polluta Judas sanctificavit, id est ab idolis et superstitione purgavit, aqua lustrali expiavit, ac Deo rursum solemniter benedictione dedicavit.

52. Quinta et vigesima die mensis noni (hic est Veritas mensis Casleu, — qui nostro parlum novembri) parlum decembri respondet. Hebræi enim utebantur mensibus lunaribus, cum nos utamur solaribus. Quare hac eadem die 23 Casleu Judæi celebrabant quotannis festum Encæniorum. sive Fæstum dedicationis templi, eadem die hoc loco facta a Juda. Causa festi fuit beneficii, indeque lætitiæ magnitudo, ideoque per octo dies celebrabatur. Audi II Jfuc/iaft. x, 5: «Qua die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purificationem fieri vigesima quinta mensis, qui fuit Casleu; et cum lætitia diebus octo egerunt in modum Tabernaculorum, recordantes quod ante modicum temporis diem solenem Tabernaculorum in montibus et in speluncis more be-færm egerant. Propter quod thyrsos ut ramos virides, et palmas præferebant ei qui prosperavit mundari locum suum, etc.» Et Josephus, lib. XII: «Tanta vero lætitia ob reductos ritus patrios et priscam religionem occupavit gentis animos, maxime quod ea felicitas ex insperato obtigerat, ut lex lata sit ad posterum, quæ juberet quotannis hoc festum reparari cum cæremoniis templi, per octo dies celebrari; et ex eo tempore mos hic apud nostros obtinuit, vocamusque hanc festivitatem luminum, opinor ideo, quod ex insperato nobis illuxerit tanta felicitas, etc.

Tropologice festo Encæniorum significatur festum quod agunt Angeli et Sancti de peccatore genere. pœnitentiam agente, cum ipse templum anione suæ, quod per peccatum profanarat, per contritionem expurgat, rursumquo Deo dedicat. Vide Ribsam, lib. V *In Templo*, cap. xvii.

- Vs/». M- 34. SeCCKDVM TEMPI'S ET SECUNDI JI DIESI, (1 est, codem plane die, scilicet 23 Casleu,) in qua contaminaverunt Illud gentes, — ante triennium, cap. i, 62. q. à. sicut anno 143 Græcorum, die 23 mensis Casleu, Antiochus profanavit templum, ut dictum est cap. I, (2. tía Judas pos triennium, puta anno 148 Græcorum, eadem die 25 mensis Casleu templum diserte repurgavit, rursuinque Deo dedicavit, uti dicitur lib. I, cap. x, 3. Idem ergo dies fuit profanationis et dedicationis, desolationis et consolationis, luctus et gaudii. Porro Judas dedicavit templum anno 148 Græcorum, vivente adhuc Antiocho; nam hic mortuus est anno sequenti 149 Græcorum, ut dicitur cap. vi, 16.
- Et chiiarius et cinyris. — Hæc duo instrumenta musica vicina erant et sola magnitudine, ac forte Jidium numero inter se distincta, uti apud Italos sunt *violæ* vel *violini*. Unde Noster II *Paralip.* ix, 11, el alibi pro cinyris, ut habet Græcus, vertit «citharas,» cithara enim Hebraico vocatur H» *kinnor*, id est cinyra.
- V«F». S». 159. Et statuii Judas, etc. — q. d. Judas quasi Pontifex instituit festum Eucæniorum quotannis celebrandum die 23 Casleu in memoriam purgationis et dedicationis templi, ab illo eodem die factæ. Hujus festi meminit S. Joannes in *Evung.*
- i> niin cap. X, 22. Vide de hoc festo Riberam, lib. V *De d'!* »- *Templo*, cap. xvii. Hinc solemne semper apud ille.5 .L dolus fuit festum dedicationis Ecclesiæ, ut patet ex homiliis, quas iu ea habuerunt S. Augustinus, S. Gregorius, S. Chrysostomus, Beda, Bernardus Uea- et alii. Sane Constantinus Magnus omnes Episcopos convocavit ad dedicationem templi Jerosolymitani. Quin el Michael Archangelus dedicavit Ecclesiam in monte Gargano; cujus rei memoriam quotannis celebramus die 29 Septembris. S. Petrus sibi Ecclesiam dedicavit Londini in Anglia, ut habet vita Eduardi regis Augii 1 apud Surium. Denique Christus ipse dedicavit Ecclesiam S. Dionysii Parisiis. Item gestam enarrat Robertas Gaguinus, lib. III *be gestis Francorum*.
- V*n.w. 60. Et ædificaverunt moniem Sion. — q. d. In monte Sion construxerunt arcem oppositam arcis hostili, ut hostes cohiberent, ne templum sua excursionem infestarent. Licet enim vers. 40, Judas constituerit milites, qui lutarentur eos qui purgabant templum, necdum tamen arcem eis construxerat; quare illam hic con-lruil. Ex hoc loco originem habuisse videntur milites ad templi custodiam deputati, eorumque præfecti, qui « magi-tratus templi» vocantur Act. iv. I, et Luc. xxn, f, quos Chrysostomus vocat « Duces militum templi;» B da, « l'raetores templi; » n Syrus, « Præfectos templi; » Græce vero vocantur ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ, id est uutes templo *Luc.* xxn, 31. Videntur hi

fuisse Levitæ c tribu Li vi, quorum Immensus erat numerus : ad hos enim cura templi et sacrorum spectabat, ac proinde per arma et milites suos cavere debebant, ne quis tumultus fleret in templo : Levitæ euim et Sacerdotes quotidie manus cruentando mactatione et laniatione victimarum assuescebant sanguini, discebant quo maciare homines templi inimicos. Ad horum similitudinem Jerosolymis a Christianis recuperatis, anno post Christum 1130. instituti sunt Jerosolyiulani equites, dicti Templarii, sive milites templi, quorum munus erat itinera ad templum ab infidelium claudonum incursu tuta servare, uti docet Guilielmus Tyrius, lib. XII *De Mio sacro*, cap. vu. Exstat ad hos insignis sermo S. Bernardi qui illo sæculo vixit, ad milites templi, ubi, cap. ix, asserit eos habitasse juxta templum. Verum cum tandem ipsi imperium Patriarchio Jerosolyiulani, a quo instituti fuerant, detractaren!, atque ob ingentes opes insolescerent, a Clemente V, instigante Philippo Pulchro Franciæ rege, extincti fuere anno Domini 1311, uti in ejus vita narrat Platina, Genebrardus et Volaterranus, lib. XXII *Anthr.* el patet ex Concilio Viennensi in quo sententia damnationis contra Templarios lata est una cum decreto extinctionis Ordinis ipsorum.

Gt. Ad custodiendam Beihsuam. — Bethsura Vm.it. fuit alia munitio constructa a Juda contra Idumios, quinque stadiis distans ab arce Sion et a Jerosolymis (stadium continet 123 passus) intra montium fauces, instar Thermopylarum, ail Josephus : unde « Bethsura, » Hebraice idem est quod, *dumus rupis*. Audi Adrichomium in *Dscnp. tribus Juda*, num. 61 : « Bethsur vel Bethsora S. Hieronymi ælate erat oppidum, vel, ut olii, præsidium et castrum lotius Judææ munitissimum ; el quoniam erat undique circumvallatum montibus, ab eo nomen accepit. Interpretatur enim Bethsur domus rupis, petrae, aut fortitudinis. Impositum erat claustris montium ad vallem Raphaiin, distans uno milliario a Jerusalem, sita super via publica, quæ a Jerusalem ducit Gazarn, ut quidam volunt. Firmavit locum hunc ædificiis Roboam Rex Judie, et iterum Judas Machabæus; Lysias oppugnavit; Antiochus Eupator deditione cepit per fraudem, Jonalhas Machabæus recepit. Apud hoc castellum reges Syriæ cum vim Judæis intentarent, sæpe cæsi et profligati sunt. Ipse postremum Simon Machabæus occupatum, contra omnes hostium irruptiones fortissime communi-vii pnesidiis. Erat tempore Hieronymi fons ad radices Bethsur, qui ab eadem, qua gignebatur, humo sorbebatur, in quo fonte quidam putant Eunuchum Candacis reginæ a Philippo baptizatum, atque inde nomen accepisse Fons .Ethiopia

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judas Ammonita*, Moabita* et Idumæos profligat, mox, vers. 9, Galilæis per Simonem fratrem, Gaiaaditi* per se succurrit, ac vers. 28. liosor, ct vers. 33, Maspha, aliasene urbes Galaaditidis espugnai. Inde, vers. 37, integro prælio caedit Timotheum, ct vers. 46, expugnat Ephrwiem; sed vers. 36, caduntur Josephus ei Azarias Judæ æmuli.

1. Et factum est, ut audierunt Gente? in circuita, quia ædificatum est altare et sanctuarium sicut prius, iratæ sunt valde : 2. el cogitabant tollere genus Jacob, qui erant inter eos, et cœperunt occidere de populo, cl persequi. 3. El debellabat Judas filios Esau in Idumæa, ct eos qui erant in Acrabathaue, quia circumsedebant Israelitas, el percüssit eos plaga magna. 4. Et recordatus est malitiam filiorum Beau, qui erant populo in laqueum et in scandalum, el insidiantes ci in via. 5. Et conclusi sunt ab eo in turribus, el applicuit ad eos, et anathematizavit eos, et incendit turres eorum igni, cum omnibus qlii in eis erant. 6. Et transiit ad filios Amnion, et invenit manum fortem, et populum copiosum, et Timotheum ducem ipsorum : 7. el commisit cum cis prælia multa, et contriti sunt in conspectu eorum, et percussit cos : 8. ct cepit Gazer civitatem, et filias ejus, el reversus est in Judæam. 9. Et congregatio sunt gentes quæ sunt in Galuad, adversus Israelitas qui erant in finibus eorum, ut tollerent eos; cl fugerunt in Datheman munitionem, 10. et miserunt litteras ad Judam et fratres ejus, dicentes : Congregat® sunt adversum nos gentes percircuitum. ut no? auferant: 11. ct parant venire, el occupare munitionem in quam confugimus ; cl Timotheus est dux exercitus eorum. 12. Nunc ergo veni, el eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis. 13. Et omnes fratres nostri, qui erant in locis Tubin, interfecti sunt : cl captivas duxerunt uxores eorum, el natos ct spolia, el peremerunt illic fere mille viros. 14. Et adhuc epislohe legebantur, et ecce alii nuntii venerunt de Galilæa conscissis tunici^ nuntiantes secundum verba hæc : Io. Dicentes convenisse adversum se a Ptotemaida, el Tyro, et Sidone ; el repleta est omnis Galikea alienigenis, ut Hos consumant. 16. Ut audivit autem Judas, et populus, sermones istos, convenit ecclesia magna cogitare quid facerent fratribus suis qui in tribulatione erant, ct expugnabantur ab eis. 17. Dixilque Judas Simoni fratri suo : Elige tibi viros, et vade, et libera fratres tuos in Galilæa ; ego autem el frater meus JonathaS ibimus in Galaadilim. 17. Et reliquit Josephum filium Zachariæ et Azariam, duces populi, cum residuo exercitu in Judæa ad custodiam : 19. el precepil illis, dicens : Præslote populo huic; el nolite bellum committere adversum gentes, donec revertamur. 20. Et partili sunt Simoni viri tria millia, ut irci in Galilæam ; Judæ autem octo millia in Galaaditim. 21. El abiit Simon in Galilæam, et commisit prælia mulla cum gentibus; et conlrlæ sunt gentes a facie ejus, et persecutus est cos ustpie ad portam 22. Ptolemaidis ; et ceciderunt de gentibus fere tria millia virorum, et accepit spolia eorum. 23. El assumpsit eos qtti erant in Galikva, et in Arbalis, cum uxoribus, el natis, et omnibus quæ erant illis, el adduxit in Judæam cum lætitia magna. 21 El Judas Machabæus cl Jotlalthas frater ejus transierunt Jordanem, cl abierunt viam trium dierum per desertum. 25. Et occurrerunt eis Nabuthæi, el susceperunt eos pacifice, el narraverunt eis omnia quæ acciderunt fratribus eorum in Galaaditido, 26. et quia multi ex eis comprehensi sunt in Barasa, et Bosor, et in Allinis, et in Casphor, el Migeili, et Carnaim ; hæ omnes civitates munit® et magnæ. 27. Sed et in cæteris civitatibus Galaadilis tenentur comprehensi, cl iu crastinum constituerunt admoveere exercitum civitati-

bus his, et comprehendere, et tollere eos in una die. 28. Et convertit Judas, et exercitus ejus, viam in desertum Bosor repente, et occupavit civitatem ; et occidit omnem masculum in ore gladii, et accepit omnia spolia eorum, et succendit eam igni. 29. Et surrexerunt inde nocte, et ibant usque ad munitionem. 30. Et factum est diluculo, cum elevassent oculos suos, ecce populus multus, cujus non erat numerus, portantes scalas et machinas, ut comprehenderent munitionem, et expugnarent eos. 31. Et vidit Judas quia cœpit bellum, et clamor belli ascendit ad cœlum sicut tuba, et clamor magnus de civitate : 32. et dixit exercitui suo : Pugnate hodie pro fratribus vestris. 33. Et venit tribus ordinibus post eos, et exclamaverunt tubis, et clamaverunt in oratione. 34. Et cognoverunt castra Timothæi quia Machabæus est, et refugerunt a facie ejus ; et percusserunt eos plaga magna, et ceciderunt ex eis in die illa fere octo millia virorum. 35. Et divertit Judas in Maspha, et expugnavit et cepit eam ; et occidit omnem masculum ejus, et sumpsit spolia ejus, et succendit eam igni. 36. Inde perrexit, et cepit Casbon, et Magelh, et Bosor, et reliquas civitates Galaaditidis. 37. Post hæc autem verba congregavit Timotheus exercitum alium, et castra posuit contra Raphon trans torrentem. 38. Et misit Judas speculari exercitum ; et renuntiaverunt ei, dicentes : Quia convenerunt ad eum omnes gentes, quæ in circuitu nostro sunt, exercitus nullus nimis : 39. et Arabas conduxerunt in auxilium sibi, et castra posuerunt trans torrentem, parati ad te venire in prælium. Et abiit Judas obviam illis. 40. Et ait Timotheus principibus exercitus sui : Cum appropinquaverit Judas, et exercitus ejus ad torrentem aquæ ; si transierit ad nos prior, non poterimus sustinere eum, quia potens poterit adversum nos. 41. Si vero timuerit transire, et posuerit castra extra flumen, transfretum ad eos, et poterimus adversus illum. 42. Ut autem appropinquavit Judas ad torrentem aquæ, statuit scribas populi secus torrentem, et mandavit eis dicens : Neminem hominum reliqueritis ; sed veniant omnes in prælium. 43. Et transfretavit ad illos prior, et omnis populus post eum ; et contriti sunt omnes gentes a facie eorum, et projecerunt arma sua, et fugerunt ad fanum, quod erat in Carnaim. 44. Et occupavit ipsam civitatem, et fanum succendit igni, cum omnibus qui erant in ipso ; et oppressa est Carnaim, et non potuit sustinere contra faciem Judæ. 45. Et congregavit Judas universos Israelitas, qui erant in Galaaditide, a minimo usque ad maximum, et uxores eorum, et natos, et exercitum magnum valde, ut venirent in terram Juda. 46. Et venerunt usque Ephrou ; et hæc civitas magna iam ingressu posita, munita valde, et non erat declinare ab ea dextera vel sinistra, sed per inedium iter erat. 47. Et incluserunt se qui erant in civitate, et obstruxerunt portas lapidibus ; et misit ad eos Judas verbis pacificis, dicens : Transeamus per terram vestram, ut leamus in terram nostram ; et nemo vobis nocebit ; laetum pedibus transibimus. Et volebant eis parere. 49. Et præcepit Judas predicare in castris, ut applicarent unusquisque in quo erat loco. 50. Et applicuerunt se viri virtutis, et oppugnavit civitatem illam tota die, et tota nocte, et tradita est civitas in manu ejus : 51. et peremerunt omnem masculum in ore gladii, et eradica- vit eam, et accepit spolia ejus, et transivit per totam civitatem super interfectos. 52. Et transgressi sunt Jordanem in campo magno contra faciem Bethsan. 53. Et erat Judas congregans extremos, et exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Juda. 54. Et ascenderunt in montem Sion cum lætitia et gaudio, et obtulerunt holocausta, quod nemo ex eis cecidisset, donec reverterentur in pace. 55. Et in diebus, quibus erat Judas et Jonathas in terra Galaad, et Simon frater ejus in Galilæa contra faciem Ptolemaidis, 56. audivit Josephus Zachariæ filius, et Azarias princeps virtutis, res bene gestas, et prælia quæ facta sunt, 57. et dixit : Faciamus et ipsi nobis nomen, et eamus pugnare adversus gentes quæ in circuitu nostro sunt. 58. Et præcepit his qui erant in exercitu suo, et abierunt Jamniatn. 59. Et exivit Gorgias de civitate, et viri ejus obviam illis in pugnam. 60. Et fugali-

sunt Josephus et Ararías usque in fines Judææ : et ceciderunt die de populo Israel ad duo millia viri, et facta est fuga magna in populo; Gl. quia non audierunt Judam et fratres ejus, existimantes fortiter se facturos. 62. Ipsi autem non erant de semine virorum illorum per quos salus facta est in Israel. 63. Et viri Juda magnificati sunt valde in conspectu omnis Israel, et gentium omnium ubi audiebatur nomen eorum. 64. Et convenerunt ad eos fausta acclamantes. 65. Et exivit Judas, et fratres ejus, et expugnabant filios Esau, in terra quæ ad Austrum est, et percussit Cbebron et filias ejus; et muros ejus et turres succendit igni in circuitu. 66. Et movit castra vel iret in terram alienigenarum, et perambulabat Samariam. 67. In die illa ceciderunt Sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium. 68. Et declinavit Judas in Azolum in terram alienigenarum, et diruit aras eorum, et sculptilia deorum ipsorum succendit igni; et cepit spolia civitatum, et reversus est in terram Juda.

Vers. 4. 4. Malitiam filiorum Bean. — « Bean. » ait Hieronymus in locis Hebr. c. 1 « civitas Amorrhæorum, quæ et ipsa a filiis Ruben tenta est. » Sic et Eusebius.

Vers. 5. 5. Et anathematizavit eos, — id est omnino eos evertit et excidit. Hoc enim est Hebraice OTH cherem, id est anathema, puta omnimoda aedes et excidium.

Vers. 8. 8. Cepit Gazer. — Erat hæc urbs in regione Ammon.

Vers. 11. 11. Et Timotheus est dux eorum. — Timotheus quæ dux Ainmonitarum, qui perpetui fuere et infensi Judæorum hostes.

Vers. 19. 19. Et præcepit illis : Præstote populo huic, ET NOLITE BELLUM (prælium) COMMITTERE ADVERSUM gentes donec revertamur. — Vide hic prudentiam Judæ, qua vetat relictis prælium; tum quia hostibus erant inferiores, tum quia ipsos omnes custodie populi depulerat : iis enim cæsis actum erat de toto populo. Hi violantes præceptum Judæ conflixerunt cum hoste, ideoque ab eo cæsi sunt, vers. 50.

Vers. 13. 23. Et assumpsit, (Judas Judæos paucos in Galilæa, periculose ob vicinos hostes in Galilæa et Philisthæa degentes, cosque) adduxit in Judæam, — ut in ea inter suos tutius quietius habitarent.

Vers. 16. 26. Er quia multi ex eis comprehensi (id est, obsessi et quasi capii cinguntur undique ab inimicis) in Basra, — Græce in Basra, aliisque civitatibus Galaad, ne possint egredi, vel manus eorum evadere.

Vers. 27. 27. Sed et in obiteris civitatibus Galaad ita ut tenentur comprehensi (id est ab hoste vallati et conclusi, uti dixi vers. 26, unde sequitur) et in CRASTINUM CONSTITUERUNT AD MOVERE EXERCITUM CIVITATIBUS ms, et comprehendere (id est exjiugare et capere,) et tollere eos (id est occidere eorum incolas) in una die, — unde Græce est, In crastinum constituit castra ponere contra munitiones, et capere, et tollere omnes hos in una die.

Vers. 28. 28. Et convertit Judas et exercitus ejus viam IN DESERTUM BOSOR REPENTE, ET OCCUPAVIT EAM, — quia ex improvise cives non cogitantes ei impares oppressit : Bosor erat urbs Moab ultra Jor-

danem, sila in tribu Ruben, quam Levitis ad habitandum dedit Josué, capite xx, vers. 8.

29. Et surrexerunt inde nocte et ibant usque ad munitionem, — in quam confugerant timidi Judæi, ut eos ab obsidentibus et invadentibus hostibus liberarent.

30. Et factum est diluculo, cum elevassent oculos suos, ecce populus multus (hostium quorum dux erat Timotheus) portantes scalas et machinas, UT CAPERENT MUNITIONEM, — in quam conflugerant Judæi, ad quos liberandos pergebat Judas.

31. Et clamor magnus de civitate; — cives enim conclamabant, ut se mutuo acuerent ad repellendum hostes, munitionem invadentes, utque opem Dei et sociorum clamando in coelum implorarent; hostes similiter vocibus et tubis conclamabant, ut se mutuo animarent ad insultum. Unde Judas ulrinque hosce clamores audiens.

32. Dixit exercitui suo : Pugnate hodie pro eratribus vestris, — in munitione obsessis, contra hostes eam invadentes, ut ex eorum manibus ipsos liberetis.

33. Et venit tribus ordinibus post eos (ut ex vers. 33. tribus partibus eos cingervi et invadere, ne evadere possent, cum ex altera parte obsisteret eis munitio Judæorum, ut elabi nequirent,) et exclamaverunt tubis (ul hoc inopinato militum clangore suos animaret et hostes percelleret,) et CLAMAVÉRUNT IN ORATIONE, — Dei operam flagitantes, quam et obtinuerunt. Nam Deus hostibus timorem Judæ incussit, cosque in fugam compulit; unde a Juda cæsa sunt eorum octo millia, ut dicitur vers. seq.

35. Et divertit Judas in Maspha. — Erat hæc urbs Moabitarum pariter in tribu Ruben, de qua I Raj. xxn, 3.

36. Et cepit Casbon, — Græce Casphor, uti eam vocavit Noster, vers. 26.

37. Post hæc autem verba congregavit Timotheus EXERCITUM ALIUM, ET CASIRA POSUIT CONTRA Raphon trans torrentem, — urbi vicinum, qui, vers. 41, flumen vocatur.

40. Si transierit (Judas) AD NOS PRIOR, NON POTERIMUS SUSTINERE EUM.

Ven. 41. 41. Si VERO TIMIERIT TRARSIR#, etc., TRANSFRE-
TEIS AD EOS ET POFERIJFUS 4DVERSLS EU)). — I'U-
tant aliqui Timotheum hoc quasi omen acceperisse,
ex coque divinasse, an sua, an Judæ foret vic-
toria ; rient Jonathan idem hoc omen victories
de Philistinis accopif, dixitque : a Si dixerint :
Ascendite ad nos, ascendamus, quia tradidit cos
Dominus in manibus nostris, » I Reg. xiv, 12.
ifrcfM Verius est Timotheum hoc dixisse ex bellica
**;
il,con- experientia et conjecturali presagio. liuces enim
belli periti explorant hostium animos, an sint
« r meticulosi, an audaces el de victoria prrefidentes.
Si enim sint meticulosi, colligunt eos esse infir-
mos et pusillanimes, ideoque facile prosterni
posse ; unde eos invadunt et sternunt : si vero vi-
deant cos esse audaces et præfidentes, conjiciunt
cos esso se fortiores, itaque se subducunt el fu-
giunt ne ab eis caedantur. Mullum enim valet ad
victoriam militum fiducia et hostium diffidentia.
Jta S. Thomas, Sanchez, Serarius et alii. Oliin cum
essem in Belgio, Neomagi dissidebant cives Ca-
tholici ab hrereticis, et utrinque acies parabantur
in foro ad confligendum ; sed dux hieretjcorimi
poposcit alloquium Consulis et ducis Calholi i,
ut de paco ageretur. Consul Catholicus dpojs hai-
retici manum apprehendens, deprehendit eam
tremulam : unde ad suos reversus : Agito, ait,
cives, pugnemus, hostes timent et tremunt, nos-
tra est victoria : pugnarunt, vicerunt, et hrerclicos
urbe expulerunt. Agesilaus, rex Sparile bellico-
sissimus, rogatus quæ dos maxime ducem belli
exornaret, respondit : «Audacia adversus hostes,
et in oblata opportunitate ratio el consilium, u
Ita Stobæus, *serm.* »2.
Ver*.«t 42. Statuit (Judas) scribas, — qui militum
nomina in catalogo inscribebant, ut viderent ne
quis cis torrentem remanerel, sed ut cogerent
omnes transire, ut totis copiis animose in Timo-
theum irruens eum prosterneret, uti et fecit.
Ven. 43. 43. Et transfretavit ad illos prior. — Judas
videns suos timere transitum fluminis ob hostium
copiam, prior ipso flumen transmisit, ut reliqui
eum quasi ducem suum generoso sequerentur.
Dncij»n- Itaque factum est. Quare hac audacia hostes per-
culli, in fugam egit, cecidit, contrivit, ut sequitur.
renàUL tlem fecero magni duces qui in robus arduis pri-
mi rem agrossi, milites ad se sequendum suo
exemplo animarunt, et rem confecerunt. Ita feed
Eirnj. ca(0 apU(i Lucanum, lib. IX, primus arenas Lybi-
' * cas ingradiens, unde milites ad se sequendum
extlorlans aiebat :

Primus arenas
Ingrator, pritnusqiiia gndus in pulvere ponam.

Et mox ;
fatoque pericula vestra
Proteritote roeo.

Idem fecere Alexander Magnus ct Julius Gresnr,
teste Suetonio in ejus vita, cap. I v i i i et seq. Tri-
tum est illud Philippi patris Alexandri : «Formi-

dabilior est exercitus cervorum duco leone, quam
leonum duce cervo.» Et illud Alberti ducis Aus-
tria} apud Sylvium, lib. II *De gestis Alphonsi*: «Si
alium quam me exercitus contra Boemos ducto-
rem petitis, frustra me Austrias Ducem nominatis.
Dux enim revera est, qui exercitum ducit, (l
quem acriter pugnantem exercitus sequitur. »

4*i. Et congregavit universos Israelitas, — ut v<r.
ex fialnaditide, ubi hostibus cingebantur, secum
venirent in terram Juda, ibique inter presidia
Judæorum securi degerent, ut dixi do Galilieis,
vers. 23.

40. Et venerunt usque Ephron, et ure civitas
magna in ingressu, —id est, in aditu Galaaditidis
posita. Erat ergo Ephron trans Jordanem in terra
Galaad. Distinguuntur hæc tria nomina Ephraim,
Ephrem et Ephron. Ephraim enim erat mons tri-
bus Ephraim, Ephrem erat oppidum parvum
quinque milliaribus distans a Bellici, respiciens
ad Orientem , in quam Christus fugiens Pliarj-
sû'os, secessit paulo ante mortem, Joannfs xi,!>4.
Ephron erat civitas, quam Israeli bello eripuit Asa,
HPam/ip. xin, 19, postea vicus magnus contraSep-
lenlrioncm, viginti milliaribus distans a Jerusa-
lem ; ita Adrichomius el alii, licet S. Hieronymus,
in locis Ilebr. videatur dicere Ephron esso eam- Ephr-n
dem cum Ephrem. Rursum Ephron fuit triplex,
una in tribu Ephraim, de qua jam dixi; altera in
tribu Juda, ait S. Hieronymus et Adrichomius; ter-
ti i in tribu Manasse, de qua hic agitur. Ht c enim, ait
Adrichomus, *in Descriptione Iribus Manassa*, num.
48, fuit urbs magna et munita valile, ac multis
bellicis machinis, telorumqno apparatu instructa,
sita ir. via publica non procul a Jordane, et pene
e regione civitatis Belhsan, sive Scytopolis: quam
montes utrinque ita circumvallant, ut non nisi
per civitatem iter pateat. Unde cum Judas Macjia-
breus hac exercitum duceret, ac transitus illi per
civitatem, quem per nuntios modeste petierat,
negaretur, ferro sibi viam aperire coactus est.

i?2. Et erat Judas colligens extremos — agmi- Vet*.«•
nis sui, scilicet infirmos, debiles, fatigatos, femi-
nas, pueros, senes ; ne quis in via deficeret, vel
tardo sequens in hostium manus incideret. Fuit
haic insignis Juda; providentia el chapitas, ut suos
omnes salvos reduceret in Judream.

Et exhortabatur populum per totam viam.—ut
animose pergeret, ita tamen ut extremos agminis
nnn desereret.

i\$6. Al divit josepius Zaciiar ijb filius et Atarías Vcr»-A
princeps virtutis, — id est, exercitus a Juda re-
lictus in Judæa, ut se absente eam custodiret, hac
tamen lege, ut cum hoste non cpnfligeret ante
suum reditum, ut dictum est vers. 18 et 19. Quare
dum hi duo conira jussum Judro co absento con-
fligere volneninl, cresi fugatique fuere. Hrec ni-
mirum fuit justa poma inobedientire, reqne ac su-
perbire, qua ipsi sibi famain et gloriam prrelian-
do instar Judie parere sategerunt.

62. Irsi AUTEM NON ERANT DR SEMINE VIRORUM IL-

lorum, prn quos salvs facta est in Israel , — id est non erant do semine Mathathiæ et filiorum asseclarumque ejus, quos Deus elegerat in belli sacri duces; ideoque cis vires, robur et victorias tam illustres contulit. Quare cum ipsi a Juda se segregarunt, imo contra ejus jussum, quasi ejus glorie (emuli pugnarunt, a Deo deserti, victi, fusique fuere. Discat hic quisque se præliis et officiis non ingerere, sed exspectare Dei vocationem, illamquu sequi : sic enim prospere Deo dirigente omnia cedent; sin autem, Deo deserente, infelicit. Porro Judam elegit Deus hoc tine, a ut defenderetur gens (fidelis Ecclesiae) unde ventura esset salus mundi,»ait Ruperitis hb. X, cap. xxv, ut scilicet ex Israele nasceretur Christus mundi Salvator.

ven «3. 63. Et viri Juda magnificat! sunt valde. — Viri Juda vocantur milites Judæ Machabæi, qui in Ga-laaditide tain præclara gesserant, et tot victoriis gloriosi. Unde Græca clare habent : *Et vir Judas*

ct fratre» ipsiū* glorificali mit. Perperam ergo nominili hinc colligunt Judam Machabæum fuisse oriundum e tribu Juda, cum constet cum fuisse o tribu Levi.

63. Et expugnabat filios Esao, —Judas nun- Vn«ss quam quiescens instar fulminis circumibat de-bellando Idumæos, Samarita’, Philisthæos, cæle-rosque Judæorum hostes, ideoque assiduis de iis victoriis Deo dirigente triumphabat: Unde de iis ante aliquot sæcula vaticinati fuerunt Abdias, So-phonias, aliique propheto.

67. In die illa ceciderunt Sacerdotes in bello, Verter ih m volunt fortiter facere, et sine consilio (oc directione Judæ ducis sui) exeunt in prpxium. — Hoc merebatur eorum temeritas, ambino gloria et inobcdlentia. Mariana et Sánchez putant hos Sacerdotes esse Josephum et Azariam jam dictos vers. 56. Planius alii censent fuisse diversos, qui eorum instar avidi gloriæ et Judæ æmuli, incon-sulte hostes iu\adentes ab eis fusi cæsique fuere.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Anfiocftiu Epiphanes a Persis repulsus, audimsque suos a Juda casos, cx metrarecryrotat et moritur; mox, vers. II, Lysias substituit ci filium Antiochum Eupatorem. Judas obsidet avem Sion: contra eum ab apo-statis concitatur Eupator, cducitque in aciem centum millia peditum et viginti millia equitum cum 32 ele-phantis, cumquibus, vers. i2, Judas fortiter confligit, ac Elcazarus elephantum regium subiens, ctrdwsque ab eo cudente opprimitur. Inde, vers. 49, Eupatoi obsidet Bcthsuram, camque farno capit, idem facturus arcu a Juda crcctæ in monte Sion, nisi advocatus Antiochiam perrex^stt contra Philippum : quare aim Ju-dans paeon iniit, sed cam mox rumpit.

1. El rex Antiochus perambulabat superiores regiones, et audivit esse civitatem Elymai-dem in Perside nobilissimam, et copiosam in argento et auro, 2. templumque in ea locuples valde ; et illic velamina aurea, et lorie®, et scuta, qu® reliquit Alexander Philippi rex Ma-cedo, qui regnavit primus in Græcia. 3. El venit, et quærebat capere civitatem, et deprædari eam ; et non potuit, quoniam innotuit sermo his qui erant in civitate; 4. et insurrexerunt in prælium, et fugit inde, et abiit cum tristitia magna, et reversus est in Babyloniam. 5. Et venit qui nuntiaret ci in Perside, quia fugata sunt castra, qu® erant in terra Juda : G. et quia abiit Lysias cum virtute forti in primis, et fugatus est a facie Judæorum, el invaluerunt armis et v iribus, et spoliis multis qu® ceperunt de castris, qu® exciderunt : 7. et quia dirue-rnnt abominationem, quam ædificaverat super altare, quod erat in Jerusalem, et sanctifica-tionem, sicut prius, circumdederunt muris excelsis, sed el Uelhsuram civitatem suam. 8. Et factum est ut audivit rex sermones istos, expavit, et commotus est valde; el decidit in lee-tum, et incidit in languorem præ tristitia, quia non factum est ei sicut cogitabat. 9. Et erat illic per dies multos, quia renovata est in eo tristitia magna, et arbitratus est seniori. 10. Et vocavit omnes amicos suos, et dixit illis : Recessit somnus ab oculis meis, et concidi, el cor-rui corde pr® sollicitudine ; 11. et dixi in corde meo : In quantam tribulationem deveni, et in quos fluctus tristitias, in qua nunc sum, qui jucundus eram , el dilectus in potestate mea! 12. Nunc vero reminiscor malorum qu® feci in Jerusalem, unde et abstuli omnia spolia au-

III
II
II
H
II
III
I |
11
11
11
II
I
I
| i |

rea et argentea quæ erant in ea, et misi auferre habitantes Judæam sine causa. 13. Cognovi ergo quia propterea invenerunt me mala isla, et ecce pereo tristitia magna in terra aliena. 14. Et vocavit Philippum, unum de amicis suis, et pr.rposuit eum super universum regnum suum ; lo. el dedit ei diadema , el stolam suam , el annulum, ut adduceret Antiochum liliu suum, cl nutriret eum, et regnaret. 16. Et mortuus est illic Antiochus rex anno centesimo quadragesimo nono. 17. Et cognovit Lysias quoniam mortuus est rex, el constituit regnare Antiochum filium ejus, quem nutrit adolescentem ; et vocavit nomen ejus Eupalor. 18. Et hi qui erant in arce, çpncluserantIsrael in circuitu sanctorum ; et quærebant eis mala semper, ct firmamentum Gentium. 19. Et cogitavit Judas disperdere eos; et convocavit universum popuhim, ul obsiderent eos. 20. El convenerunt simul, et obsederunt eos, anno centesimo quinquagesimo, et fecerunt balistas ct machinas. 21. Et exierunt quidam ex eis qui obsidebantur, et adjunxerunt se illis aliqui impii ex Israel, 22. el abierunt ad regem, el dixerunt : Quousque non facis judicium, et vindicas fratres nostros ? 23. Nos decrevimus servire patri luo, et ambulare in præceptis ejus, el obsequi edictis ejus : 24. et lilii populi nostri propter hoc alienabant se a nobis, et quicumque inveniebantur ex nobis, interficiebantur, et hæreditates nostra diripiebantur. 25. Et non ad nos tantum extenderunt manum, sed et in omnes fines nostros : 26. et ecce applicuerunt hodie ad arcem Jerusalem occupare eam, • t munitionem Belhsuram munierunt : 27. et nisi praevenieris eos velocius, majora quam hæc facient, el non poteris obtinere eos. 28. Et iratus est rex , ut hæc audivit ; et convocavit omnes amicos suos, et principes exercitus sui, et eos qui super equites erant. 29. Sed el de regnis aliis, et de insulis maritimis, venerunt ad eum exercitus conduclitii. 30. Et erat numerus exercitus ejus, centum millia peditum, et vigilili millia equitum, ct elephanti triginta duo, docti ad prælium. 31. Et venerunt per Idumæam, et applicuerunt ad Belhsuram, et pugnaveruni dies mullos, et fecerunt machinas; et exierunt et succenderunt eas igni, et pugnaverunt viriliter. 32. El recessit Judas ab arce, et movit castra ad Belhzacharam contra castra regis. 33. Et surrexit rex ante lucem, et concitavit exercitus in impetum contra viam Bethzacharam ; et comparaverunt se exercitus iu prælium , ct tubis cecinerunt : 34. et elephantis ostenderunt sanguinem uvæ et mori, ad acuendos eos in prælium : 35. et diviserunt bestias per legiones : et astiterunt singulis elephantis mille viri in loricis concatenatis, et galeæ æræ in capitibus eorum ; cl quingenti equites ordinati unicuique besli® electi erant. 36. Hi ante tempus ubicumque erat bestia, ibi erant; et quocumque ibat, ibant, el non discedebant ab ea. 37. Sed el turres ligne® super eos firm® protegentes super singulas bestias ; el super eas machin® : et super singulas viri virtutis triginta duo, qui pugnabant desuper, el Indus magister Lesti®. 38. El residuum equitatum hinc et inde statuii in duas paries, tubis exercitum commovere, et perurgere constipatos in legionibus ejus. 39. Et ut refulsit sol in clypeos aureos, el æreos, resplenduerunt montes ab eis, et resplenduerunt sicut lampades ignis. 40. Et distincta est pars exercitus regis per montes excelsos, et alia per loca humilia ; el ibaut caute et ordinate. 41. Et commovebantur omnes inhabitantes terram a voce multitudinis, et incessu turbæ, et collisione armorum ; erat enim cxercilus magnus valdeet foriis. 42. Et appropriavit Judas et exercitus ejus in praelium, et ceciderunt de exercitu regis sexcenti viri. 43. Et vidit Eleazar filius Saura unam de bestiis loricatam loricis regis : et erat eminens super esteras bestias. Et visum est ei quod in ea esset rex : 44. el dedit se ul liberaret populum suum, et acquireret sibi nomen æternum. 45. El cucurrit ad eam audacter in medio legionis, interficiens a dextris et a sinistris, et cadebant ab eo huc atque illuc. 46. Et ivit sub pedes elephantis, ct supposuit se ei, el occidit eum ; et cecidit in terram super ipsum, et mortuus est illic. 47. Et videntes virlutem regis, et impetum exercitus ejus, diverterunt se ab eis. 48. Castra auiem regis ascenderunt contra eos in Jerusalem , el applicuerunt castra regis ad Judæam et mon-

tem Sion. 49. Et fecit pacem cum lrs qui eranl in Bcthsura; et exierunt de civitate, quia non crani eis ibi alimenta conclusis, quia sabbata erant terræ. 50. El comprehendit rex Belh-suram ; et constituit illic custodiam servare cam. 51. El convertit castra ad locum sanctificationis dies mullos ; et statuit illic balistas, ct machinas, et ignis jacula, ct tormenta ad lapides jactandos, cl spicula, ct scorprios ad mittendas sagittas, et fundibula. 52. Fecerunt autem et ipsi machinas adversus machinas eorum, ct pugnaverunt dies multos. 53. Escæautem non erant in civitate, eo quod septimus annus esset; el qui remanserant in Judæa de Gentibus, consumpserant reliquias eorum quæ repositæ fuerant. 54. Et remanserunt in sanctis viri pauci, quoniam obtinuerat cos fames ; *It dispersi sunt unusquisque in locum suum. 55. El audivit Lysias quod Philippus, quem constituerat rex Antiochus, cum adhuc viveret, ut nutrirer Antiochum filium suum, el regnaret, 50. reversus esset a Perside, el Media, el exercitus qui abierat cum ipso, et quia quærebat suscipere regni negotia : 57. festinavit ire, et dicere ad regem el duces exercitus : Deficimus quotidie , et esca nobis modica est, et locus, quem obsidemus, est munitus, el incumbit nobis ordinare de regno. 58. Nunc itaque demus dextras hominibus istis, et faciamus cum illis pacem, et cum omni gente eorum : 59. et constituamus illis ut ambulent iu legitimis suis sicut prius. Propter legitima enim ipsorum, quæ despeximus, irati sunl, et fecerunt omnia hæc. 60. Et placuit sermo in conspectu regis et principimi : el misit ad eos pacem facere, et receperunt illam. 61. El juravit illis rex et principes ; ct exierunt de munitione. 62. El intravit rex montem Sion, ct vidit munitionem loci ; et rupit citius iuramentum quod juravit ; et mandavit destruere murum in gyro. 63. Et decessit festinanter, el reversus est Auliocham, et invenit Philippum dominantem civitati ; et pugnavit adversus eum , et occupavit civitatem.

Veib i. 1. Et hex Antiochus (Epiphanes cum quo hucusque Judæ et Judæis fuit contentio et bellum. Hic ergo perrexit) Elymaïdem , (quæ alio nomine dicta est *Persepolis*, id est Persarum civitas, imo metropolis, Il *Machab.* ix, ul expilaret) templum in ea locuples — Veneri dicatum ; sed a civibus fuit repulsus. Hebræi enim Persiam vocant Elam, unde Elamilas appellant Persas, ct Elymaidam, quam Græci vocant Persepolim. Sic Hebraice *Dethsames* a Græcis vocatur *Heliopolis*, a Latinis *Civitas Solis*. Sic *Simon* Hebraice vocatur *Chunanæus*, Græce *Zelotes*, Latine *Æmulator*. Porro « templum n hoc Veneri fuisse dicatum asserit Appianus, licet Josiphus. Hieronymus in cap. vin *Daniel*, putent fuisse Dianie, Justinus vero, lib. XXXII, Jovis Dindymiei.

Vu*. *. 4. Reversus est in Babyloniam, — ibique mce-
rore mortuus anno regni sui 12, qui fuit Graecorum annus 149 : fuse mors ejus describitur libro II, cap. ix.

Antio- Nota : « Beversus csl, » id est reverti ccepit,
eb'i* uM Perrex* t Babylonem, sed eo non pervenit, mor-
nti inór- tuus enim est in montibus Persidis et Medite juxta
tnu*. Ecbatanain, ut dicitur lib. II, cap. ix, 3 ct 27, »
ergo «reversus» significat actum inchoatum, non
perfectum : unde pro «mçp'Çxc, id csl reversus est,
Græca, Vaticana ct Regia habent àncçptyn, id est
reverti, sive ut reverteretur, hoc est, *abscessit inde
repetens Babyloniam*, ut vertit Vatablus. Quocirca
Pcrcrius, in *Daniel*, cap. xi, ct Salianus censent
Antiochum defunctum in montibus Medito, licet

Serarius malit eum ibi graviter ægrotare cœpisse,
sed Babylone esse defunctum.

7. Et quia diruerunt (Judas et Judæi) abomina- v»r T.
TIONEM, (id est abominabile idolum Jovis Olympii,
quod Antiochus super altare in templo colloca-
va!) : et sanctificationem, (id est sanctuarium, sive
sanctum templum—circumdederunt muris.

12. Nunc vero reminiscor malorum.—Ecce cons- v<r». it.
cientia scelestum arguit, ut agnoscat se ob sua
scelera et sacrilegia contra Deum, templum et Ju-
dæos commissa cruciari ct ad mortem adigi En
quam verum : «Conscientia mille testes! » Id pa-
tet in Caino vago et profugo ob cædem fratris
Abdis, *Genes*, iv, in fratribus Josephum venden-
tibus, *Genes*, xlu, 21, in Juda proditore, *Matth.*
XXIn, 4. Urgente enim pœna, slatim conscientia
menti culpam, quasi pcena* causam, in memo-
riam revocat, camque sua increpatione castigat
et pulsat.

15. Et dedit ei (Philippo sibi intimo) diadema Veib u
El STOLAM SUAM, ET ANNULUM, — Ut ea quasi Tegis
insignia deferret ad filium suum Antiochum Eu-
patorem puerum, eutnque educaret et dirigeret,
quasi pædagogus, ac sibi in regno substitueret
curando, ut ipse regnaret, ne Demetrius ejus con-
sobrinus regnum invaderet, uti re ipsa fecit.

17. Et cognovit Lysias, quoniam (quod) mortuus y«m. u
est rex Antiochus (Epiphanes), et constituit re-
gnare (ut regnaret, hoc est regem proclamavit)
Antiochum filium ejus (novennem, ait Appianus
in *Syriaco*), et vocavit nomen ejus Eupator,—id

est bono et felici patre natus, magnis natalibus ortus; Epiphanis, id est illustris patris generosus *et* illustris filius. Sic wzxrpi» vocatur generosa filia. Et lùziTfiJa: dicti sunt a Theseo nobiles Atheniensium, teste Plutarcho in *Theseo*, qui et in Publicola Patricios Romanorum vocat

Jxç, idemque nomen Budæus *in epist. Doctor.* Venetis attribuit. Aliter Pagninus *in nomin. Hebraicis*: « Enpator, » inquit. idem est quod « bonus pater, » id est bonus Princeps. Hic enim subditos amat quasi filios, cisque se benignum et beni licum quasi patrem exhibet. Prius etymon videtur aptius et verius. Nam Syri, ait Appianus in *Syriam*, Antiocho cognomen addiderunt Eupatori propter patris virtutem, quasi dicerent eum felicem, cui talis pater contigisset.

Ver». 18. 18. Et hi qui erant in arce, — 7. d. Milites Antiochi occupantes arcem Sion, scientes Judam cum copiis abesse, excurrendo continuo vexabant praesidiarios paucos, quos tydas in arce vicina priori objecta ad eos compescendum collocaret; quin et Concluserant Israel in circuitu Sanctorum, (ut extra suam arcem et templum pedem efferre non auderent : atque hac ratione augebatur semper) firmamentum gentium, — hoc est, robur et fortitudo Anliochistarum. Quare Judas cum toto exercitu cos arcemque Sion obsedit anno 150 Cnecorum, qui fuit annus secundus Eupatoris.

Vm.ii, 21. Et abjunxerunt se illis aliqui impii ex Israel, — invidentes plorile Judæ, qui proinde regem Antiochum Eupatorein adierunt, excitantes eum ut Judam contereret, sperantes se in locuin Judie ab eo substituendos, ut Judææ forent priofecti et domini. Erant ergo hi apostatai et proditores Israelis.

Ver?, tí. 28. Er iratus est rex — Antiochus Enpator juvenis, imo puer excitatus a Lysia el suis consiliariis, qui proinde contra Judam collegit centum millia peditum et 20 millia equitum cum 32 elephantis qui erant docti ad prolium.

Ven. ai. 31. Er exierunt (Judiei obsessi ex sua arce Belhura), et succenderunt eas (machinas ab Eupatore contra se erectas) et pugnaverunt viiuliter, — fortiter se suamque Bethsnram propugnando.

Ven 14. 31. Et elephantis ostenderunt sanguinum (succum sive liquorem, puta rubentem instar sanguinis) uvæ et mori (ex arbore moro) ad acuendos eos in PRELIUM, — ut viso quasi sanguino concitarentur et etlcrarentur ad sanguinem hostium fundendum. Licet enim elephantess, tauri, Icones non egeant hac proritatione, cum dracones aliaque animalia sibi infesta cernunt, ea tamen indigent in praelio hominum : nam cum hominibus non habent antipathiam.

Porro elephantess hos fuisse enormes et robusti?' mos liquet cx eo quod erant Indici ; nam Indum habebant magistrum : Indici nutem sunt maximi et validissimi, kmgeque Lybios superant, teste Livio, lib. XXXVII. Rursum ex eo quod quilibet elephas dorso gestaret turrim celsam et va-

lidam in caquu 32 armatos cmn telorum nnporumque copia. Insuper ex eo quod cuilibet elephantanti assisterent quingenti equites, ita ut 32 elephantis universim assisterent sedecim millia equitum cum elephantis et pro elephantis depugnantium, Eo major fuit virtus Judæ et Indieoruin cum laniis monstris generoso dimicantium. Insuper cuique elephantanto assistebant mille pc- £!•»»» dities, quare 32 elephantis assistebant 32 millia}^"''' peditum. Nota *primo* priscos elephantis usos, et carieliamnum Indos uti in præliis ob causas quas recenset Vegetius, lib. Ill *De re milit.* cap. xxiv : « Elephanti, inquit, in præliis magnitudine corporuin, barritus horrore, formæ ipsius novilate, R-^ homines equosque conturbant. Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania rex Pyrrhus eduxit. Postea Annibai in Africa, rex Antiochus in Oriente, Jugurtha in Numidia copiosos habuerunt adversus quos diversa excogitata sunt genera armorum : » his adde *primo* fmlorem, qui in elephantis tam gravis est ut equi hostium eum ferre non valentes aufugiant, nisi illi prius assueverint; *secundo*, elephantem præ aliis animalibus s* esse docilem, adeo ut proxime ad docilitatem, prudentiam et sagacitatem hominum accedat, ut docent Plinius, lib. VIII, cap. 11, Aristoteles, lil). IX *Hist. anim.* cap. xlvii. Docetur ergo pneliari, et quomodo in prælio se gerere, quæque munia obire debeat. Recenset ca Eliomis, lib. XII et XXII ; *tertio*, elephantess æqne ac lauros objectu Tertii sanguinis irritari, efferari et concitari, ut in hostem ruant, uti docet Valesin«S. j' *hilos.* cap. lxxxii. Ex adverso noster Sanchez censet colorem sanguineum uvæ et mori elephantis fuisse ostensum, ut meminissent se hoc succo a vulneribus curatos, et rursum si in prælio vulnerentur fore curandos. Vulnera enim et morbos elephantis a rectoribus curari vino nigro tradit Ælianus, lib. XI, cap. vit, Arianus et Strabo. Id quod apte congruit tropologi e. Si enim sanguis uvæ accendit elephantem, ut memor beneficii el curationis per iilum ab hero acceptæ pro eo depugnet et in gladios haslasque proruat, quid nos facere oportet intueules Christum qui pro nobis omnem suum sanguinem vitainque in cruce profudi.? Addit Ælianus, lib. Ill *D: animalibus*, vinuiu dari elephantis ad potandum, ut eo accensi, quasi ebrii in enses armaque ruant. Idem apud Judæos factum docet lib. Ill *Machab.* cap. v : a Jussit, inquit, Hermon elephantorum præfectus, ut proxima dictus largis manipulis eum vino mero plurimo potui daretur elephantis omnibus numero quingentis, ut potui alfatim præbilo efferati ad mortem Judæis afferendam introducerentur. » Thus enim vino immixtum sensus hebetat, cisque stuporem immittit. Sic vinum epotum a tauris aliisque animalibus cos facit animosos et nndac.es, imo feroces et furiosos, ut in obvios quosque irruant.

35. Et ASTITERUNT SINGULIS ELEPHANTIS MILLE Ver». « AIRI IN LORICIS PONCATENATIS, — q.Uæ scilicet IUS-

far relis, annuii* seu hamulis inter se connectebantur, undo et hamate cl squamato? dicebantur, quali indutus erat Goliath duellans cum Davide, l licg. cap. XVII, S.

Ven 36. 36. III ANTE TEMPI'S UBI CUMQUE EBAT BESTIA, ID! edant, — </ d. Ili mille viri cum celeritatem gressus elephantis æquare non possent, præibant elephantem; quare ante tempus, quo bestia ad certum locum adveniebat, ipM i|lam in eodem proveniebant : dum enim cernerent bestiam ad certum locum contendere, ipsi per semitas breviores et directas, eodem procurrebant, et bestiam præverlecbant

Vm. 37. 37. Sed et turres lignea super eos firma, — habentes sua valla et loricas, quibus erant a protegentes » tum ipsos milites, tun) eorum machinas.

Et super singulas (turres) viri virtutis (id est strenui et fortissimi), triginta duo qui pugnabant desuper (in subjectos hostes; unde eos facile sternebant) : et Indus magister (rector) ristia, — unde liquet hos elephantes fuisse Indicos, qui longe grandiores et robustiores sunt Africanis; hi enim vix sex, yel septem armatos portant. Ita ex Livio, Plinio, Solino cf aliis Gcsucrus et Aldrovandus in elephante.

Vers. 39. 39. Et UT REFULSIT SOL IN CLYPEOS AUREOS ET ÆTHEOS, RESPLENDUERUNT MONTES AR EIS, (tulli quia exercitus hio in suos ordines distributus, sole clypcos eorum reverberante, intuentibus totidem vidpbatup in se exhibere montes ære et auro splendentes ; tum quia ordines hi erant in vallibus, ut habet Græcus; quare ex vallibus fulgor in clypeis radiis solis excitatus, reverberabatur in vicinos montes, ut illi toti fulgidi et splendentes apparent,) sicut LOIPADES ignis, — id est accent el ignita?, præserliin quia, ut sequitur, pars exercitus regii per montes, pars per valles incedebat. S. Ambrosius, lib. I Offic. XLI, hæc ad elephantos refert : a Hi enim, inquit, ad ortum solis, vclut montes quidam armorum corusco, tanquam lampadibus ardentibus refulgebant, w

Veri u. 42. Et ceciderunt de exercitu regis sexcenti vidi. — Judas ergo stalim initio prælii prostravit sexcentos milites Antiochi, ac mox quatuor milia, ut dicitur, lib. 11, cap. xiii, vers. 18.

43. Et vidit Eleazar filius Saura unam de restos. — Hic Eleazar fuit frater Judæ Machaban, ait Josephus, cap. u, vers. 5, cognominatus est Avaron vcl Abaron, unde pro « Saura » Josephus legit *Auran*, Codex Basilii Abaran. Nam in Græco non est rfc « films, » sod tantum *Eleazar Avaran*. Unde Vatablus vertit : *Eleazar, qui vocatur Avaran*, id est *fortis eorum*. Sic et Gorionides, Serarius, Sallianus et alii. Addit Gorionides eum hortatu fratris sui Judæ aggressum esse elephantem. Hinc cl Eleazari fratris Judæ nulla fit mentio, uti fit Jonathan, et Simonis et Jonnnis fratrum Judæ. Videtur ergo hic Eleazar fuisse frater Judæ, qui hic genrose sub elephante occubuit.

Dices : Quomodo ergo vulgata habent « filius Saura? » Respondeo, Eleazar erat filius Mathalbiæ, qui cognominatus est « Saura, » vel, ul Græca habent, *Abaran*, vel *Abaran*, id est *forth eorum*. Ipse enim vexillum fortitudinis contra Antiochum primus erexit. Porro cognomen hoc Abaron Malhahias ad filium suum Eleazarum transtulit obegregiam ejus animi corporisque fortitudinem. Erant enim Hebræi polyonomi el plura a variis dolibns, vel eventis sortiebantur nomina, vel potius agnomina : forte ex J1T35C7 *seabbiron veiseavnran*, id est *mi esl fortitudo*, per crasin factum est « Saura, » sicut Genes, xlix pro *Silo*, id est Messias, Septuaginta legerunt iSz? *Selo*, id est *quæ illi*, scilicet Christo reposita sunt, puta regnum sternum el gloria æterna. Simili enim modo plura nomina propria usu contracta, imo corrupta el detorta videmus ; Sanchez tamen negat Eleazarum hunc fuisse fratrem Judæ.

44. Et dedit se (inpugnam contra elephantem, v«r*.u ideoque in certam mortem hoc fine *primario*,) ut liberaret populum suum) ab invasione regis Antiochi Eupatoriis; *secundario*, ut) acquireret siri nomen ÆTERNUM, — tum in terra apud homines, ut cos suo exemplo incitaret ad similia heroica facinora, tum potius in cælo apud Deum et S. Angelos. Atque utrumque consecutus est. Nam ut ait S. Ambrosius loco mox citando : « Hex territus unius fortitudine pacem rogavit. »

46. Et ivit sub pedes elephantis, — ut ventrem eju* perfoderet, itaque eum faceret ruere, ac ruina sua regem opprimere, qua tamen se quoque opprimendum sciebat. Intendebat <*rgo directe regem occidere, indirecte vero intendebat permittere se quoque eadem ruina opprimi, sine qua regem occidere non poterat. Sic milites in acie primum locum ambiunt, ul primi in urbem, vel hostem insiliant, etiamsi sciant plerosque eorum cadendos et occubituros, haneque mortem putant sileni esse gloriam. Sic Samson concussis columnis doipum evertit, ut satrapas Philisthæorum ruina domus obrueret, etiamsi eadem se obruendum sciret, *Judie*. xvi, 29. Vide ibi dicta. Quocirca Eleazarum a robore et zelo laudant S. Ambrosius, S. Gregorius, Serarius, Sallianus et alii passim. Simile facinus narrat Xenophon, lib. VII *Cyropæd*, do quodam, qui ventre equi Cyri transfixo Cyrum dejccil. Audi S. Ambrosium, libro I 0/7ÎC. cap. xi. : « Quanta igitur virtus, inquit, animi, primo ut mortem non timeret; deinde ut circumfusus legionibus inimicorum, in confertos raperetur hostes, medium penetraret agmen, et contempta morte ferocior, abjecto clypeo, utraque manu vulnerata » molem bestiæ subiret ac sustineret; post infra ipsam succederet, quo pleniori feriret ictu. Cujus ruina inclusus magis quam oppressus, suo est sepultus triumpho. Nec fefellerit opinio virum, quamvis regius fefellerit habitus. Tanto enim virtutis spectaculo defixi hostes, inermem occupatum incursare non ausi post casum

ruentis bestię, sic trepidaverunt, ut impares se omnes unius virtuti arbitrarentur.» El mox ; «Itaque Eleazarus hæredem virtutis suę pacem reliquit. »

Er cecidit (elephas) super ipsum (Elcazarum, (qui se ei supposuerat), et mortuus est illic. — Eleazarus, oppressus ab elephante supra se cadente. Symbolice S. Gregorius, lib. XIX *Moralium* cap. xm : « Eleazar, ait, in predio elephantem feriens stravit; sed sub ipso, quem exstinxit, occubuit. Quos ergo iste significat, quem sua victoria oppressit, nisi eos, qui vitia superant, sed sub ipsa, quę subjiunt, superbiendo succumbunt? Quasi enim sub hoste, quem prosternit, moritur, qui de culpa quam superat, elevatur. »

47. Et videntes (Judas et Judæi) virtutem regis, (id est exercitum regis tam validum et copiosum, ut ipsi pauci eum prosternere non possent, prudenti consilio ad tempus) diverterunt se ab iis, — et perrexerunt ad obsidendum arcem in monte Sion ab Antiochinis occupatam. Similiter rex tot suorum a Juda cæsis territus se subduxit, nec ausus fuit Judam abeuntem insequi, sed Bethsurain obsedit. Nota : In hisce libris per « virtutem » intelligitur validus exercitus; hunc enim significat Griecum

49. Et fecit pacem cum eis, qui erant in Bethsura, (cum pacto, ut eos fame morientes sineret egredi et alimenta quærere, ipse vero Bethsuram occuparet qua sabbata erant terrę, — id est quia erat annus septimus, sive sabbaticus, quo nec serere, nec metere licebat, sed teme danda erat sua quies juxta legein *Erodi* xxm. Simili ratione Herodes fame cepit Jerosolyinam in anno sabbatico, uti narrat Josephus, lib. XIV, cap. xxvin.

51. Et convertit (rex Antiochus Eupalor) castra ad locum sanctificationis, (id est templum et arccm, quam juxta illud ad tutelam erexerat Judas, cap. v, vers. 60, expugnaret :) et statuit illic balistas, ele., et scorprios, (quę erant machines, sive catapullę) ad mittendas sagittas et fundibula, — Grwce id est fundas, sive balistas majores, quę lapides grandes fundebant et jaculabantur in urbem, de quibus vide Vegetium, Lypsium, Vallrinum et alios.

55. Et audivit Lysias quod Philippus, etc.—

Lysias, qui regebat Eupatorein regem, nipote puerum, timens Philippum, ne se suo loco graduque extruderet, eo quod Philippus a patre Antiocho Epiphane moriente constitutus fuisset gubernator regni reque ac filii Eupatoris, suasit Eupatori pacem facere cum Judæis, ac contra Philippum pergere, neis regnum invaderet; itaque factum est: unde II *Mach*, xm, 22, hæc supplentur et adduntur, quę valde Judę fortitudinem et victoriam commendant : « Iterum rex sermonem habuit ad eas qui erant in Bethsuris : dextram dedit, accepit : abiit, commisit cum Juda : superatus est. Ut autem cognovit rebellasse Philippum Antiochię, qui relictus erat super negotia, mente consternatus Judęos deprecans, subditusque eis jurat de omnibus quibus justum visum est : et reconciliatus obtulit sacrificium, honoravit templum, et munera posuit, Machabęum amplexatus est, et fecit eum a Ptolemaide usque ad Gerrenos ducem et principem. »

62. Et rupit citius juramentum, (quia arcem Ven.!) erectam a Juda ad templi tutelam curavit everti, dum, ut sequitur, mandavit destruere murum (arcis) in gyro. Sed mox regem perfidię suę pœniluit, qui cupiens uti auxilio, et robore Judę et Judęorum contra Philippum, cum eo foedus renovavit, Judamque amplexatus fecit eum ducem et principem, uti jam dixi ex II *Machabęorum* xm.

63. Et pugnavit adversum eum (Philippum sibi rebellantem, cumque captum occidit) et occupavit civitatem — Antiochiam, adjutus valde auxiliis Judę et Judęorum, uti narrat Josephus et Gorionides. Porro Antiochia est metropolis Syrię, urbs celeberrima, quam Orontes fluvius interlinit, postea a Justiniano Imperatore dicta Thcopolis, id est Bei civitas. In ea primum sedit Petrus Apostolus, ibique primum fideles appellati sunt Christiani. Dicta est Antiochia ab Antiocho, sicut Epiphania ab Epiphane, Alexandria ab Alexandro, Roma a Romulo, Constanlinopolis a Constantino fundatore. Porro Antiochiam condidit Seleucus Nicanor, qui primus post Alexandrum Magnum in Asia et Syria regnavit, camque ex nomine patris sui Antiochi Antiochiam nuncupavit, et Syrię caput constituit, ait S. Isidoras, lib. XV *Origin*. cop. i.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Demetrius Seleuci filius Roma fugiens, patrum Syria: regnum occupat, ideoque Antiochum ".upalorcm sinon consobrinum illud occupantem cum Lysia tutore interficit. Mox falsis Aitimi accusationibus incitatus contra Judam mittit Bacchidem; sed Judas utrumque comprimit. Tandem, vers. 26, Demetrius mittit Nicanorem; sed hunc quoque vincit et occidit Judas, caputque ejus cum manu suspendit contra Jerusalem.

1. Anno centesimo quinquagesimo primo, exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, et ascendit cum paucis viris in civitatem maritimam, et regnavit illic. 2. Et factum est, ut ingressus esset domum regni patrum suorum, comprehendit exercitus Antiochum et Lysiam, ut adducerent eos ad eum. 3. Et res ei innotuit; et ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum. 4. Et occidit eos exercitus. Et sedit Demetrius super sedem regni sui: 5. et venerunt ad eum viri iniqui et impii ex Israel: et Alcimus dux eorum, qui volebat fieri sacerdos. 6. Et accusaverunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Judas, et fratres ejus, omnes amicos tuos, et nos dispersit de terra nostra. 7. Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut videat exterminium omne quod fecit nobis, et regionibus regis: et puniat omnes amicos ejus, et adiutores eorum. 8. Et elegit rex ex amicis suis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen, magnum in regno, et fidelem regi: et misit eum, 9. ut videret exterminium quod fecit Judas; sed et Alcimus impium constituit in sacerdotium, et mandavit ei facere ultionem in filios Israel. 10. Et surrexerunt, et venerunt cum exercitu magno in terram Juda: et miserunt nuntios, et locuti sunt ad Judam, et ad fratres ejus, verbis pacificis in dolo. 11. Et non intenderunt sermonibus eorum: viderunt enim quia venerunt cum exercitu magno. 12. Et convenerunt ad Alcimum et Bacchidem congregatio scribarum requirere quæ justa sunt: 13. et primi, Assidici qui erant in filiis Israel, et exquirebant ab eis pacem. 14. Dixerunt enim: Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos. 15. Et locutus est cum eis verba pacifica: et juravit illis, dicens: Non inferemus vobis malum, neque amicis vestris. 16. Et crediderunt ei: et comprehendit ex eis sexagiuta viros, et occidit eos in una die, secundum verbum quod scriptum est: 17. Carnes sanctorum tuorum, et sanguinem ipsorum effuderunt in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret. 18. Et incubuit limor et tremor in omnem populum, quia dixerunt: Non est veritas et iudicium in eis; transgressi sunt enim constitutum, et iurjurandum quod iuraverunt. 19. Et movit Bacchides castra ab Jerusalem, et applicuit in Bethzecha: et misit, et comprehendit multos ex eis qui a se effugerant, et quosdam de populo mactavit, et in puteum magnum projecit. 20. Et commisit regionem Alcimo, et reliquit cum eo auxilium in adiutorium ipsi. Et abiit Bacchides ad regem: 21. et satis agebat Alcimus pro principatu sacerdotii sui, 22. et convenerunt ad eum omnes qui perturbabant populum suum, et obtinuerunt terram Juda, et fecerunt plagam magnam in Israel. 23. Et vidit Judas omnia mala quæ fecit Alcimus, et qui cum eo erant, filiis Israel, multo plus quam Gentes. 24. Et exiit in omnes fines Judææ in circuitu, et fecit vindictam in viros desertores, et cessaverunt ultra exire in regionem. 25. Vidit autem Alcimus quod prævaluit Judas, et qui cum eo erant: et cognovit quia non potest sustinere eos, et regressus est ad regem, et accusavit eos multis criminibus. 26. Et misit rex Nicanorem unum ex principibus suis nobilioribus: qui erat inimicitias exercens contra Israel: et mandavit ei evertere populum. 27. Et venit Nicanor in Jerusalem cum exercitu magno, et misit ad Judam et ad fratres ejus verbis pacificis cum dolo, dicens: Non sit pugna inter me et vos: ve-

niam cum viris paucis, el videam facies vestras cum pace. 29. El venit ad Judam, et salutaverunt se invicem pacifice : et hostes parati erant rapere Judam. 30. El innotuit sermo Judæ, quoniam cum dolo venerat ad eum : el conterritus est ab eo, el amplius noluit videre faciem ejus. 31. El cognovit Nicanor quoniam denudatum est consilium ejus : et exivit obviam Judæ in pugnam juxta Capharsalaraa. 32. El ceciderunt de Nicanoris exercitu fere quinque millia viri, et fugerunt in civitatem David. 33. Et post hæc verba ascendit Nicanor in montem Sion : el exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace, el demonstrare ei holocaustata^{tf}Ote offerebantur pro rege. 34. Et irridens sprexit eos, el polluit : et locus est superbe, 33. et juravit cum ira, dicens : Nisi traditus fuerit Judas el exercitus ejus in manus meas, continuo cum regressus fuero in pace, succendam domum istam. Et exiit cum ira magna. 36. El intraverunt sacerdotes, el steterunt ante faciem altaris et templi : el flentes dixerunt : 37. Tu, Domine, elegisti domum istam ad invocandam nomen tuum iu ea, ut esset domus orationis et obsecrationis populo luo. 38. Fac vindictam in homine isto , el exercitu ejus, et cadant in gladio : memento blasphemias eorum, et ne dederis eis ul permaneant. 39. El exiit Nicanor ab Jerusalem, el castra applicuit ad Bethoron : el occurrit illi exercitus Syria*. 40. El Judas applicuit in Adarsa cum tribus millibus viris ; et oravit Judas, el dixit : 4L Qui missi cranta rege Sennacherib, Domine, qui blasphemaveruni te, exiit angelus, et percussit ex eiscentum octoginta quinque millia : 42. sic contere exercitum istum in conspectu nostro hodie, el sciant cæleri quia male locutus est super sancta tua : et judica illum secundum militiam illius. 43. Et commiserunt exercitus prælium tertia decima die mensis Adar ; el contrita sunt castra Nicanoris, et cecidit ipse primus in pradio. 44. Ul autem vidit exercitus ejus quia cecidisset Nicanor, projecerunt arma sua, el fugerunt ; 45. el persecutisunl eos viam unius diei, ab Adazer usquequo veniatur in Gazata, et tubis cecinerunt post eos cum significationibus : 46. el exierunt de omnibus castellis Judææ in circuilu, et ventilabant eos cornibus , el convertebantur iterum ad eos, et ceciderunt omnes gladio, et non est relictus ex eis nec unus. 47. El acceperunt spolia eorum in prædam, et caput Nicanoris amputaverunt, el dexteram ejus, quam extenderat superbe, et attulerunt et suspenderunt contra Jerusalem. 48. El Jætalus est populus valde, et egerunt diem illam in lælilia magna. 49. Et constituit agi omnibus anuis diem istam, tertia decima die mensis Adar. 50. Et siluit terra Juda dies paucos.

1. Anxo 115l (Graecorum) exiit Desetrius Seleuci filius ad ikde Roda. — Ut historiam hanc ab ovo intelligas, nola ex Appiano, Justino et aliis Antiochum Magnum cum Annibaie devictum a L. Scipione, el Romanis pacem cum eo infisso, ac obsidim pacis misisse Romani filium, juniorem Antiochum Epiphanem, cap. i, 11. Mortuo Antiocho Magno successit filius senior Seleucus Philopator, qui fratrem suum Antiochum Epiphanem Roma revo-avii ad se, ul ejus opera Syriam recuperaret et .Egyplum occuparet, ac ejus loco obsidem Romanis dedit filium suum Demetrium decennem, de quo hic agitur. Defuncto paulo post Seleuco suCCfisdt frater Auttochus Epiphanes, qui IS annis remavi! : quibus exactis morieus substituit sibi filmili Antiochum Eupatorem puerum novennem. Demetrius Roniæ id audiens petiit a Romanis missionem, ul regnum paternum, quod ei tanquam Selène! senioris Epiphanis fratris filio jure debebatur, excluso Eupatore puero consocino suo, adiret. Negarunt Romani, faveruntque

Eupatori, a quo quasi puero nil metuebant Videns id Demetrius clam Roma fugit in Syriam ! Syri id audientes turmatim ad eum, quasi legitimum regni successorem, confluxerunt; imo milites Eup doris ab eo ad Demetrium, quasi regem, defecerunt, ejusque jussu Eupatorem cum tutore Lysia occiderunt : Demetrius ergo Antiochiam occupans in ea coepit regnare annum ictatis agens 23, nam decimo cetatis anno a Seleuco patre ob ses missus fuit Romam, ibique mansit tota vita Antiochi Epiphanis patru sui per lres annos; ac eo mortuo ælatis suu; anno 23, in Syriam rediit, et regnum avitum recepit. Audi Appianum in Syriaco: «Senatus la-ttis audiit Antiochum (Epiphanem) qui paucis minis generose regnaverat tam cito mortuum. Attamen Demetrium Seleuci filium nepotem Magni Antiochi, consobrinum hujus pueri (Eupatorio) adhuc in urbe obsidem, Ingres-mn jam annum vigesimum tertium, quamvis rogantem, et dicentem se propiorem hierodem, noluit in reguum deducere, existimans conducibilis

sibi regi Syriam a puero quám a viro. » El statini : « DenietrhK rursum patres adiit rogans, ut saltem obses esse desineret, quandoquidem permutatus sit Antiocho, qui tunc defunctus erat. Et cum ne hoc quidem impetraret, clam aufugit navigio, exceplusqu a Syris magna gratulatione regnum adeptus est, Lysia primum interfecto, mox el puero, ejectoque Heraclida, et Tymarcho ut rebelli occiso, qui alioquulu etiam Babylonis præfecturam male administraverat, Ouamobrcm Soter appellatus est, orto a Babyloniis initio, n Hanc ergo ob causam Demetrius hio cognominatus fuit *Soter*, id est *salvator*, inquit Eusebius *in Chron.* et Appianus *in Syriaco*.

Ascendit cum paucis in civitatem maritimam, — scilicet Tripolini, ut dicitur ll *Mach*, xiv, 1, ibique a suis Syris ut legitimus rex agnitus cœpit regnare, donec exercitus Syriacus Eupatori* audiens ejus adventum, eum Antiochiam invitavit ad occupandum regni Syriæ metropolim. Unde sequitur :

Vcn.1 2. Et factum ist, ut ingressus est domum regni patrum suorum (id est urbem regiam, regnique metropolim, puta Antiochiam), comprehendit exercitus (Syriacus Eupatori* favens Demetrio, ad eumque quasi legitimum regem transiens) Antiochum (Eupatorem) et Lysiam (ejus tutorem), ut adducerent ros ad eum, — Demetrium.

Vtrj.a. 3. Et res ei innotuit, et ait : Nolite mihi ostendere faciem eorum, — *q. d.* Nolo eos videre, ne Eupatori* consobrini mei pueri aspectu ad misericordiam et vitam ei condonandam flectar, *q. d.* Malo eos aspicere mortuos quam vivos, ne si ego eos occidam, habear ôtevus et crudelis : vos ergo, quasi inscio me, eos occidite, ut solus secure sine æmulo regnem; unde sequitur :

Vas. ». 4. Et occidit eos exercitus. — Hinc palet Eupatorem vix biennium regnasse; cœpit enim regnare post mortem patris Antiochi Epiphanis, quæ contigit anno ! 19 Gra corum, ut dictuin cst, desiit vero anno 131 Græcorum, quo Demetrius regnum adiit, cl Eupatorem jam ll annorum occidit, ul liquet ex vers. 1.

• Porro Lupator tam cito regno et vita Deo vindice spoliatus est ; lumob scelera patris Antiochi Epiphanis; tum ob sua, prwserlhn ob perjurium quo fidem Judæ et Judæis datam violavit, ul dictum cst cap. priveed. vers. 62.

Veas. b. Et Aluimus dlx eorum, qui volebat fieri sacerdos — summus, id est Pontifex. Impius cl ambitiosus Alcimus invidens Judie Pontificatum el Principatum, eum ab Antiocho Eupalore obtinuit, coque occiso euindem sdii dari, vel potius datum confirmari petiit a Demetrio, el obtinuit. Fuit ergo ipse Pseudo-Pontifex, imo Apóstala cl proditor Israelis : nam omnes veri Israelita; Judam Macbabæum habebant pro vero Pontifice el Principe.

Vcn.o. G. Perdidit Judas et fratres ejus, omnlis amicos tuos, — puta duces el milites Syros, quos contra eos misit Antiochus Epiphanes, ejusque filius Eupator, quorum ille tuus fuit patruus, hic

consobrinus, *q. d.* Mitte ergo, o Demetri, mecum ducem cum copiis, qui Judam hotem tuum Pontificati! et Principatu privet, meque tibi amicum et fidum in ejus locum substituai. Credidit Demetrius scelesto Alcimo calumniatori, misitque cum co Bacchidem contra Judam.

8. Er elegit nux (Demetrius) ex amicis (aulicis) Veo.1. suis Bacchidem, qui dominabatir (quasi præfectus et Vicerex), trans flumen — Euphratem in Mesopotamia : hæc enim Inter Tigri n ct Euphratem interjacet, iisque undique ambitur, el cingitur, ; deque vocatur Mesopotamia, </d. in medio duorum fluminum sila.

13. Et primi Assidxi, — de quibus cap. n, vers. '«i. û. 42, qui erant viri pii, religiosi, ac zelosi, ideoque aim Juda pro Israele fortissime depugnantes, qui nimis creduli Alcimo quasi sacerdoti Aaronico ab eo decepti, capti et cæsi sunl.

1G. Secundum quod scriptum est, — *Psalm*, xvni, Vcn l vers. 2.

17. Carnes sanctorum tuorum. — **Hebraice** Ven 7' *chaud#ha*; unde nomen *Assideri*, id est sancti, pii ct misericordes. Ad litteram ergo de Assidæls hic ab Alcimo occisis, ante tot centenos annos illo Psalmo vaticinatus est David.

23. Et vidit Jldas, — Judas se opposuit Alcimo, v 'i5 cætensque apostatis Israelis, cosque quasi leo laniavit et discerpsit.

2G. Et misit rex Nicanorem, — loco Bacchidis, Yo».K'. cum validioribus copiis, ut Judam et Judæos contereret, et Alcimum eveheret.

27. Er venit Nicanor. — Hic multa supplenda v rt -l* et intexenda sunt, quæ narrantur ll *Machab.* xtv, nimirum Nicanorem præfectum fuisse elephantorum, qui missu Demetrii venit ns in Judæam, illico omnes Gentiles m ea reliquos, æque ac apostatas Judæorum ad se evocavit, ex cisque copias contra Judam et Judæos instruxit. Judas cum suis de more ad preces, et Dei opem implorandam confugit. Simon frater Judæ in aciem contr i Nicanorem processit; sed videns tantas ejus cupi is, exterritus retrorsum abid. Nicanor metuens Judæ vires et victorias, petiit cum eo colloqui, et de pace pacisci. Judas dic dicta comparait solus, sed juxta se in latebris milites armatos constituit, ut si quis dolus patesceret, illico ad se defendendum accurrerent. Verum nullus tum fuit dolus, *ed serio rem egit Nicanor, ac cum Juda sincere pacem iniit. Videns huc, dolensque Alcimus, Nicanorem apud regem Demetrium accusavit, quod infideliter res regis egisset, ac cum Juda hoste amicitiam contraxisset. Ilex hac de re indignans acies ad Nicanorem dedit litteras, quibus jussit ut Judam caperet, cl ad se Antiochiam perduceret. Nicanor acceptis litteris satagit regis jussa explero, ac Judam per dolum et prislinæ amiciLæ simulationem capere, et ad regem mittere. Advertit id Judas, ac se ab eo subduxit, ut hic narratur. Quare Nicanor aperto marte Judam aggressus, ab eo cæsus cupilcque tiuncatus imi.

- Vax IL 31. Et BXIYIT OBVIAM JUDJ? IN pugnam juxta Caparsalama, — id est juxta Antipatridem; nam urbs hæc amœna et dives in tribu Manasse, postea ab Herode Ascalonila instaurata, et aucta a patre suo Antipatro, dicta est Antipatris, vel Antipútrida, ad quam e Jerusalem captivus abductus est S. Paulus stipatus 470 militibus, *Act*, xxiii. Hodie villa est quæ Assur dicitur. Ita Adrie homius et alii.
- Ven.31. 32. Et FUGERUNT (reliqui a Juda non occisi) in civitatem David, — puta in arcem Sion, quam Anliochistæ obtinebant.
- V*n.3i. 34. Et polluit. — profanavit templum in Sion inferendo in illud Gentiles idololatrias cum suis idolis et spurcitiis. Secundo et aptius a polluit » ipsos a sacerdotibus, » uti addunt Græci, ipsos cogendo ut cibos immundos et pollutos comederent, vel Deo offerrent.
- Locutus est superbe, — blasphemans templum, legem et Deum; ideoque quasi alter Sennacherib cæsus est, vers. 38 et 47. Cum enim quidam e Judæis dixissent esse Deum vivum in cælo, qui mandasset servari sabbatum, respondit Nicanor: a Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma (in sabbato), et jussa regis impleri, » II *Machab.* xv, ubi et additur linguam Nicanoris blasphemam, idcirco paulo post fuisse minutim concisam et avibus ad devorandum projectam.
- Ven.35. 35. Er juravit cum ira dicens: Nisi traditus fuerit Judas, etc., succendam domum istam, — id est succendam templum. Fusius hæc omniaarrantur, II *Machab.* cap. xiv et xv, vers. 5.
- Vers.43. 43. Et COMMISERUNT PRÆLIUM TERTIA DECIMA MENSIS Adar (februarii) et contrita sunt castra Nicanoris (cæsis 35 millibus), ET CECIDIT IPSE PRIMUS, — ul qui primus et dux fuerat in blasphemiam
- cl culpa, primus pariter et dux cæterorum foret in pœna et vindicta. Addit Gorionides Judam provocasse Nicanorem ad duellum, in coque cum occidisse. Audi cum, cap. xxi: « Misit ad Nicanorem Judas, dicens: Quando accingis te, egredere in agrum, et ostendam solum virum quem etiam intra penetralia quæsisti. En is exspectat te in convalle et planitie. » Et paulo post: a Vidit Judas in pugna Nicanorem habentem in sua manu gladium evaginatum; clamansque ait: Contra te, o Nicanor; cl cum curreret contra illum in fervoris sui virtute, avertit Nicanor humerum suum, et fugit a facie Judæ. At Judas apprehendit eum, percussitque gladio suo, et dissecuit in duas partes. » Verum hæc conficta videntur. In tanto enim hostium numero totis aciebus præliaudum erat, non sigillatim! duellandura. Additur II *Mach.* xv, Judam suis narrasse somnium, (pio Onias ostenderat sibi Jeremiam porrigentem aureum gladium, dicenteinque: « Accipe sanctum gladium munus a Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israel, » illoque eos animasse ad pugnam clamque victoriam.

45. Et TUBIS CECINERUNT POST EOS CUM SIGNIFICATIONINUS, — nimirum certa tubarum modulatione significantes hostes esse profligatos, ideoque fugere, ut hoc signo Judæi undequaque excitati accurrerent, ac fugientes persequerentur et mactarent. Unde sequitur:

46. Et exierunt de omnibus castellis (oppidis, fam pagis et vicis) Judææ in circuitu, et ventilabant eos cornibus, — id est dejiciebant et repellebant eos suis armis et gladiis, sicut lauri suis cornibus dejiciunt agnos, vel segetes.

Et convertebantur herum ad eos, q. d. Hostes a Judæis undique concurrentibus repulsi, revertentur ad Judam, et Judæos se insequentes, ibique ab eis profligati.

Ceciderunt omnes gladio, et non est relictus ex eis nec unus, — q. d. Omnes ad unum fuere mactati, ita ut ne unus quidem evaderet, foretque tantæ cladi superstes. Magna et insolita fuit hæc Judæ victoria, et Nicanoris strages, idque ob ejus superbiam et blasphemiam. Hoc ergo secundo Nicanoris prælio ceciderunt militum ejus 35 millia, sicut primo prælio vers. 52, ceciderant quinque millia.

47. Et caput Nicanoris amputaverunt, et dexteram ejus, quam extenderat superbe (contra templum minans, juransque se illud combusturum, vers. 35), et suspenderunt contra Jerusalem, — in arce Sion, II *Machab.* xv, sic suspensum fuit caput Goliath a Davide cæsi, et Uolofernus a Judith, cl Saulis a Philisthæis, I *Begum* cap. ultim.

49. Et constituit (Judas) agi (quasi festum celebrari) omnibus annis diem istum tertiam decimam die mensis Adar, — qua pariter olim Judæi ab Aman destinati internecioni per Esther liberati fuerant. Unde dies hæc cl festum vocatur *Pridie Mardochei*; hoc enim festum liberationis per Esther et Mardocheum celebratur 14 die Adar, festum vero hoc ob cæsum Nicanorem 13 die Adar, II *Machab.* xiv, 37.

Et siluit terra Juda dies paucos, — scilicet usque ad annum sequentem, qui fuit Græcorum 152, quo Demetrius novum ducem novumque exercitum in Judæam immisit, cum quo Judas confligens occubuit, ut audiemus cap. ix.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur fortia et fidelia facta Romanorum, ob rpue Judas cum eis fadus init. Unda Romani jubent Demetrio ut cesset ab infestatione Judæorum.

1. Et audivit Judas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus, et acquiescunt ad omnia quæ postulantur ab eis : et quicumque accesserunt ad eos, statuerunt cum eis amicitias, et quia sunt potentes viribus. 2. El audierunt prælia eorum, et virtutes bonas quas fecerunt in Galatia, quia obtinuerunt eos, et duxerunt sub tributum : 3. et quanta fecerunt in regione Ilispaniæ, et quod in potestatem redegerunt metalla argenti et auri, quæ illic sunt, et possederunt omnem locum consilio suo et patientia: 4. locaque quæ longe erant valde ab eis, et Reges qui supervenerant eis ab extremis terræ, contriverunt, et percusserunt eos plaga magna; cæteri autem dant eis tributum omnibus annis. 5. Et Philippum et Persen Ceteorum regem, et cæteros qui adversum eos arma tulerant, contriverunt in bello, et obtinuerunt eos : 6. et Antiochum Magnum, regem Asiæ, qui eis pugnam intulerat, habens centum viginti elephantos, et equitatum, et currus, et exercitum magnum valde, contritum ab eis. 7. Et quia ceperunt eum vivum, et statuerunt ei ut daret ipse, et qui regnarent post ipsum, tributum magnum, et daret obsides, et constitutum, 8. et regionem Indorum, et Medos, et Lydos, de optimis regionibus eorum : et acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi. 9. Et quia qui erant apud Illelladam, voluerunt ire, et tollere eos : et innotuit sermo his, 10. et miserunt ad eos ducem unum, et pugnaverunt contra illos, et ceciderunt ex eis muli, et captivas duxerunt uxores eorum, et filios, et diripuerunt eos, et terram eorum possederunt, et destruxerunt muros eorum, et in servitutem illos redegerunt usque in hunc diem : 11. et residua regna, et insulas, quæ aliquando restiterant illis, exterminaverunt, et in potestatem redegerunt. 12. Cum amicis autem suis, et qui in ipsis requiem habebant, conservaverunt amicitiam, et obtinuerunt regna quæ erant proxima, et quæ erant longe : quia quicumque audiebant nomen eorum, timebant eos; 13. quibus vero vellent auxilio esse ut regnarent, regnabant; quos autem vellent, regno deturbabant : et exaltati sunt valde. 14. El in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, ut magnificaretur in ea. 15. Et quia curiam fecerunt sibi, et quotidie consulebant trecentos viginti, consilium agentes semper de multitudine, ut quæ digna sunt, gerant : 16. et committunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universa; terræ suæ, et omnes obediunt uni, et non est invidia neque zelus inter eos. 17. Et elegit Judas Eupoleum, filium Joannis, filii Jacob, et Jasonem, filium Eleazari, et misit eos Romam constituere cum illis amicitiam et societatem : 18. et ut auferrent ab eis jugum Græcorum, quia viderunt quod in servitutem premerent regnum Israel. 19. El abierunt Romam viam multam valde, et introierunt curiam et dixerunt : 20. Judas Machabæus, et fratres ejus, et populus Judæorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatem et pacem, et conscribere nos socios et amicos vestros. 21. Et placuit sermo in conspectu eorum. 22. Et hoc rescriptum est, quod rescripserunt in tabulis æreis, et miserunt in Jerusalem, ut esset apud eos ibi memoriale pacis et societatis. 23. Bene sit Romanis, et genti Judæorum, in mari et in terra, in æternum : gladiusque et hostis procul sit ab eis. 24. Quod si institerit bellum Romanis prius, aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum : 25. auxilium feret gens Judæorum, prout tempus dictaverit, corde pleno : 26. et præliantibus non dabunt, neque subministrabunt Iri-

licum, arma, pecuniam, naves, sicut placuit Romanis : et custodient mandata eorum, nihil ab eis accipientes. 27. Similiter autem el si genti Judæorum prius acciderit bellum, adjuvabunt Romani exanimo, prout eis tempus permiserit : 28. et adjuvantibus non dabitur triticum, arma, pecunia, naves, sicut placuit Romanis : cl custodient mandata eorum absque dolo; 29. secundum hæc verba constituerunt Romani populo Judæorum. 30. Quod si post hæc verba hi aut illi addere aut demere ad liæc aliquid voluerint, facient ex proposito suo : et quæcumque addiderint vel dempserint, rata erunt. 31. Sed el de malis, quæ Demetrius rex fecit in eos, scripsimus ei dicentes : quare gravasti jugum tuum super amicos nostros, et socios Judæos? 32. Si ergo iterum adierint nos, adversum te faciemus illis iudicium, el pugnabimus tecum mari terraque.

«• i. 1. Et Audivit Judas nomen (famam bellicæ fortitudinis el virtutum politicarum) Romanorum.— Nota : T» a audivit, » significat heroica facta Romanorum, quæ deinceps narrantur auditu et fama fuisse perlata ad Judam et Judæos; hinc tamen non sequitur omnia illa esse vera. Fama enim s@pe major est veritate, ac rem supra veritatem adaugel, vel detorquet, dum quisque famæ ex suo aliquid addit, vel demit, uti quotidie in narrationibus non tantum auditorum, sed el oculatorum testium experimur. Hoc responderi posset Novantibus, qui lib. Machabæorum e canone expungunt, objectantes eos hic majora tribuere Romanis quam eis tribuant Livius, Florus, Diodorus, Plutarchus. Ita Serarius, Salianus, Sanchez et alii. Verum si presse singula, quæ de eis hic dicuntur, examinentur, nihil est invenire quod falsi argui possit, quodque recte cum bisloricjs profanis conciliari nequeat, ul sigillatim ostendam. Sic in Evangeliiis multa a Judæis dicuntur de Christo, ut, quod sit Samaritanus, potator vini, dæmoniacus, quæ fuere falsissima; sed Judæos ea dixisse verissimum est, et hoc tantum vult Scriptura, uti docet S. Augustinus, Quæst. VI ad Orosium.

ACQUIESCUNT AD OMNIA QU* POSTULANTUR AB EIS, — si nimirum postulata sint æqua et justa, nec Romanorum commodis vel juribus contraria.

rtr>•. Et aidiebunt (Judas cl Judæi) puæ lia eorum li vmfutes bonas, — Græce ávífa-yoOia, id est virilitates, strenuitates, res fortiter gestas, fortitudines, pre clare facta; nam idem est quod viriliter ago, virum me gero, fortiter ago, fortem et bonum virum me præsto.

Quas fecerunt in Galatia, — hanc enim sub hoc tempus armis subegere Romani, ut palet ex Livio, Jutepho, Justino et aliis. Per Galatas jnlelbgit Gallo-Græcos, quos Romani bello appetivere, eo quod Antiochum Magnum contra Romanos pugnantem adjuvissent, unde contra eos miserunt Manlium Vokonem qui eos vicit, cl post biennium de eis triumphavit, teste Livio, lib. XXXVIII.

v,,, i. 3. Et quanta IICBUUNTIN regione Hispani*(eam per multa cl longa bella sibi subjugando); et QUOD IN POTESTATEM REDEGERUNT METALLA ARGENTI ei albi QLX illic sunt. — Nam auri el argenti fodiuu Inu.» ; suuusilloævo fuisse in Hispania,

testantur Plinius, Strabo et alii. Argenti fodinas etiamnum ibi esse testatur Mariana alique chronographi et historici. Vide Pinedam, lib. IV De rebus Salomonis, cap. iv, num. G.

Et possederunt omnem locum (omnes urbes et arces Hispaniæ) consilio suo et patientia, — Græce [Axxf-j&jixia, id est longanimitate, quam maxime Romani ostenderunt in domanda Hispania: nam cam omnem non domuerunt, nisi post 23û annos quibus assidue, sed successive progrediendo, cum ejus incolis bella gesserunt; nam alias provincias longe citius occuparunt. Ita Livius, Diodorus, Justinus, Florus et alii. Porro in Hispania præclaras res gesserunt Scipio Africanus, ejusque pater et patruus.

Moraliler disce bica Romanis omnes hostes, tam corporis quam animai, adeoque omnes cupiditates et passiones animi, omniaque vilia superari consilio et patientia, id est longanimitate, longanimique constantia et perseverantia in illis debellandis ; nil enim tam insolitum, tam potens, tam efferum, quod consilium et constantia non cdoment, uti docentS. Rasilius, Cassianus et alii.

Mystice Hugo jSancti,ait, possidentcælum consilio, dum scilicet sequuntur consilium Christi: «Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum, » Math, v; terram vero possident patientia, juxta illud Christi ibidem : « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. » Rursum Martyres obtinent cælum patientia, Confessores consilio.

4. LOCAQUB QU* LONGE ERANT VALDE AB 1 IS (tiiii Ver* 4 in Asia, tum in Africa, acpræserlim Carthaginem, Romæ æmulatn, etc.) contriverunt. — Relia enim Romanorum cum Annibale et Carthaginensibi|s . per Q. Fabium Maximum, et P. Scipionem Africanum hoc tempore gesta fuere, unde de iis hunc versum explicat Josephus.

U. Et Philippum , et (ejus filium spurium) Peu- vm.s BBS (quem Livius alique vocant Perseum)Ceihorum (id est Macedonum, uti dixi cap. i, 1, et Epiri) regem, etc., contriverunt, — per L. Æmiliutn Paulum, qui post bellum quatuor annorum Perseum captum Romam in triumphum duxit, ac Macedoniam Epirumque Romanis subjecit, anno urbis coudiUe oBJ.

6. Et Antiochum Magnum (patrem Seleuci et Antiochi Epiphanis, avum Demetrii æque ac Antiochi Eupatoris) contutum ab eis, —puta a Romanis per Scipionem Asiaticum, fratrem Scipionis Africani. Nam, ut ait Livius, lib. XXXVII: a Ad 50 millia peditum eo dio cæsa dicuntur, equitum quatuor millia, mille 400 capti, et quindecim cum recto* ibus elephanti : u nep mirum Antiochum contra Romanos in aciem eduxisse 120 elephantos, cmn idem contra Plolomæum Epiphanem eduxerit centum et duos, teste Polybio, lib. V.

7. Et quia ceperunt eum vivum. (Hoc non asserunt Appianus, Livius et Justinus, sed nec negant, imo subindicant, dum narrant Antiochum ita a Romanis fuisse constrictum et conclusum, ul quasi captus Scipioni victori munus dederit, concesseritque omnia quæ postulabat, ac præsertim) tributum magnum, (bis mille talentorum quotannis, tam a se quam a suis posteris pendendum); et daret obsides, — inter quos primarius fuit Antiochus Epiphanes junior ejus filius.

Et constitutum, — Græce Σταçxiv, id est distinctionem et divisionem, ut scilicet, diviso ejus regno in duas partes, uuarn meliorem darei Eumeni regi Pergami, suo æmulo, et amico Romanorum; alleram vero viliorē sibi servaret, ac fere in Syria sola, locisque cis Taurum montem sitis regnaret: hoc enim quasi constitutum regnorum suorum pensum Romanis dare coactus fuit Antiochus unde explicans subdit:

8. Et regionem Judæorum, — ita vocat provincias ultra Taurum montem sitas, ab Antiocho occupatas, uti ex Procopio, Strabone et aliis demonstrat Serarius.

Et Medos, et Lydos de optimis regionibus eorum, (</ d. Antiochus coactus fuit cedere Romanis regiones ultra Taurum sitas, item Mediam et Lydiam, quæ erant optimæ regiones ipsius, ac patrum et posterorum ejus, quas) ab eis acceptas (Romani) dederunt Eumeni regi— Romanorum amico, sed Antiochi inimico. Id prædixit Daniel, cap. xi, vers. 8. Vide ibi dicta.

9. Et quia qui erant apud Helladam (Græca, a in Hellade, R id est inGræciaznam CaXtm; id est Græci), VOLUERUNI IRE ET TOLLERE EOS — furtilli, et per insidias trucidare legiones Romanorum, in iorum vicinia degentes. Respicit quoque ad ÆtoliOS, qui primi c Græcis cum Romanis bellarunt. Horum enim dux Dainocritus T. Quintio Flaminio petenti responsum dixit, se id in Italia datum, cum Ætoli ad Tiberim castra posuissent.

10. Et innotuit sermo (res, sive cædis machinatio) ms (scilicet Romanis.)

Et miserunt (Romani) ad eos (Græcos) ducem unum, — Nabiin, ac deinde alios, qui variis conflictibus paulalim domuere et subegere Græcos universos, uti narrat Livius et alii.

12. Cum amicis autem, et qui in eis requiem iiarbant, (Græce, r/m acquiescebant Romanis, illorum jussis vel postulatis seso accommodantes, fideliter)

conservaverint amicitiam, — eosque ad magnas opes et honores evexerunt, uti de Eumene jam dictum est. Idem contigit Geloni regi Syracuse et Massinissæ regi Numidi®, et Ptolomæis Philometori, et Physconi regibus Ægypti.

14. Nec induebatur purpura, — id est purpura-vm i rco paludamento, quasi cæterorum rex, vel imperator. Nam alioqui Senatores Romani purpurea toga ornabantur. Alia erat ergo purpura consularis, alia regia; imo consules proprie non habebant togas purpureas, sed purpura tantum prætextas, uti ex Livio docet Salius.

15. Et QUIA (quod) CURIAM FECERUNT, — id est Vert. I senatum virorum senum et sapientum, puta Patriciorum, cinque curiam ædificaverunt, ut in ea quotidie congregarentur de re publica consilia sua votaue collaturi.

Et quotidie consultant (consultabant inter se) 320 viri, —senatores, sive patricii. Romulus primo statuit centum senatores; mox crescente República Romanorum auxit eorum numerum ad ducentos: inde Tarquinius Priscus, ait Halicarnasseus, ad trecentos, imo 320, ut hic dicitur, Graccho vero tumultuante excrevit ad sexcentos, inde ad 900 el 1000, uti narrat Livius, Florus et alii.

IG. Et committunt uni homini magistratum suum, vrre. — nam in periculis Romani creabant unum dictatorem qui toti Reipublicæ præesset. Alias duos creabant consules, sed ita ut unus foris bella gereret; alter domi solus Reipublicam administraret. Quod si plura ingruerent bella diversis in locis, unus uni exercitui et provincia', alter alteri præerat. Quin et si uterque consul in iisdem castris essent, alternis diebus eis præerant singuli, ut scilicet unus uno die haberet fascēs el imperaret, alter allero, ut patet ex clade Cannensi, quæ sub hoc tempus contigit hac de causa, quod illo die præerat castris Varro Consul, qui non audito socio consule Paulo cum Aumbale conflixit infelicissime. Sic alternis diebus jus imperandi habebant Strategi in Græcia, Epistatæ Athenis, el Decemviri Romæ: hi enim decimo die jus populo singuli reddebant, ait Livius, lib. III. Diodorus, Plutarchus et alii. Putat Emmanuel Sa Judam, narratione aliquorum deceptum, putasse Rom n unicum fuisse magistratum, cui opinioni Dictatura præbuerat occasionem, cum tamen illa, nec annua fuerit, nec ordinarius magistratus, uti fuit Consulatus.

Et non est invidia, neque zelus inter eos. — Non erat invidia apud Romanos primos, qui paucis contenti, opes et honores spernebant, uti fuero Camillus, Cincinnatus, Curius, Fabius, etc., sed posterī eorum inhiantes opibus el dignitatibus Reipublicæ, tempore Judæ Machabæi cœpere laborare ambitione et invidia, sed interna: non eniin audebant exterius cani prodere, ne haberentur superbi, avari, ideoque a gubernatione repellerentur: quare exterius non apparebat in

rfc invidia, vel zelus, id est æmulatio et contentio ut ait hic Judas; sed paulo post interna ambitio Ct invidia in externam erupit, rum Marius contra Syllam bello civili contendit, Julius Osar contra Pompeium, Augustus contra Antonium; tuneque respublica eorum pessumdatn est, ac aristocratiae successit monarchia Augusti et sequentium imperatorum. Andi Catonem apud Sallustium, *De Bello Catilinario* cap. l ii : « Nolite existimare majores nostros armis Rempubicam ex parva magnam fecisse. Si ita esset, multo pulcherrimam eam nos haberemus. Quippe sociorum, atque civium, præterea armorum, et equorum major copia nobis quam illis est; sed alia fuere, qu» illos magnos fecerunt, quæ nobis nulla sunt: domi industria, foris justum imperium, animus in consulendo liber, neque libidini, neque delicio obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam, atque avaritiam, publice egestatem, privatim opulentiam; laudamus divitias, sequimur inertiam: inter bonos et malos discrimen nullum, omnia virtutis præmia ambitio possidet. Neque mirum, ubi vos separatim sibi quisque consilia capitis, ubi domi voluptatibus, hic pecuniæ, aut gratiae servilis. Eo fit ut impetus fiat in vacuum Rempubicam. »

v,n. 17. 17. EI ELEGIT JUPAS EUPOLEMUM, CIC., ET JASONEM, — *id est* Josué, vel Jesum; sic enim Hebraice vocabatur; sed quia Hebræi Græcis erant subditi a tempore Alexandri Magni, hinc pariter Græca assumpserunt nomina, ut pro « Jesus, d id est « salvator, vocarentur « Jason, » id est « sanator » ab tau, id est sano. Sic Eupolemus, Menelaus, Alcimus græca sunt nomina, et talia ambiebant Apostata», ut Antiochi, Demetrii et Græcorum gratiam inirent.

Filium Eleazari. — Aliqui putant hunc Jasonem fuisse filium Eleazari fratris Judæ Machabæi, de quo cap. n, 5, alii Eleazari senis nonagenarii, qui pro lege Mosis generosum obiit martyrium, II *Machab.* xvm; sed nil certi hic statui potest.

Et misit eos Romam constituere cum illis amicitiam. — Premebatur Judas hinc validis copiis Demetrii, inde dolis Menelai, Jasonis et Alcimi Pseudo-Pontificum, ideoque apostatarum) « mulorum et hostium suorum: ac videbat se cum paucis fidis Judæis diu eis resistere non posse. Prudenter ergo ad Romanos tunc rerum dominos confugit, eorumque opem totus ineundo imploravit: quod ex voto successit. Nam Romani scripserunt ad Demetrium, jusseruntque ei ut Judam et Judæos deinceps non infestaret. Nec erat in hoc todero periculum idololatriæ, aut alterius mali, quia Romani omnibus gentibus permittebant suos deos patriamque religionem. Erant enim politici, nec nisi politicum regimen suum servare, et propagare studebant, ad quod valde sibi utile fore sciebant, si gentium jura et numina non mutarent, sed eas patriis legibus et numinibus vivere smeient. Secus fuit in Josaphal rege Juda, qui a

Propheta reprehensus fuit, li *Parat*, xix; quod cum idololatra Joram rege Israel fœdus et conjugium contraxisset: per hoc enim idololatria ingressa est, et pervasiiregnnm Juda. Sic David, persecutionem sustinens, a Saule confugit ad Achis regem Geth idololatram, I *Rcq.* xvn. Idem cum Naasrege Ammon fœdus iniit, II *Bcg.* x; et cum Tholmai rege Gessar, cujus filiam duxit uxorem, II *Peg.* ni, versu 3. Sic Abraham, Isaac et Jacob cum Palaestinis et Syris idololatria todera sanxerunt, Gen. cap. xlv, cl XXI et XXVI. Licite ergo, imo picet sancte Judas cum Romanis pactum iniit, ut eorum ope patriam, rempublicam, Ecclesiam, veramque fidem cl religionem, quam Antiochus et apostato evertere conabantur, tueretur et propugnaret; esto Ruperitis Rlesensis et alii contrarium sentiant, ut dicam cap. scq. vers. 18.

Dices: Hoc fœdus cum Romanis fuit occasio cur Romani paulo post Judæam subegerint, et deinde rebellantem everterint. Respondeo. Causa hujus subactionis non fuit todus, sed Hyrcani et Aristobuli nepotum Simonis Machabæi contentio de Principatu. Hi enim arbitrum delegerunt Pompeium, qui Principatum recte adjudicavit Hyrcano, quasi seniori; sed cum Aristobulus repugnaret, ac Jerusalem caperet, Pompeius eum cum i rbe expugnavit, et consentiente Hyrcano Judæam Romanis subjecit, ut fuse narrat Josephus.

21. In tabulis æreis. — Romani scribebant sua Ven todera æque ac leges in tabulis œreis, quas publice appendebant ad eorum perpetuitatem, ac ne quis ea lacerare vel abolere posset.

23. Bene sit Romanis et genti Judæorum. — Est Vew.iL hoc initium el auspicium fœderis, quo toderi bene ominantur, et felicitatem apprecantur, *q. d.* Quod felix faustumque sit Romanis, æque ac Judæis, todus utrimque inimus bene precantes, ut illud utrisque contra hostes salutare, æque ac perpetuum sit.

25. Auxilium feret (Romanis bello appetitis) Vcn.n GENS JUDÆORUM, PROUT TEMPUS DICTAVERIT CORDE pleno, — id est sincero, integro, perfecto, *r/. d.* Sincerissime, integerrime et promptissime Judæi juvabunt Romanos, si bellum eis ingrueret: unde pro a corde pleno, n versu 27, dicitur « cx animo. n

26. Et præliantibus (Judæis, Romani) non dabunt, neque subministrarunt triticum, arma, pecuniam, naves. — Sed hæc omnia suo sumptu præstabunt Judæi, ut gratis succurrant Romanis; alioqui enim Romanorum non tam essent federati et amici, quam mercenarii pretio conducti. Amicitia enim gratuitam et liberalem opem amico egenti præstandam postulat.

Et custodient mandata eorum, — Ut pro Romanis militantes Judæi Romanorum duci per omnia subsint, perinde ac si is Judæus esset, ejusque mandata plane exsequantur, uti faciunt cælcri milites Romani: alioqui enim fruslraneum esset Judæorum auxilium, si ipsi sua consilia a Roma-

nis diversa: Imo subinde adversa sequi vellent. Sic enim schisma facerent in exercitu, cumque hosti cædendmn objicerent.

Veri. 27. 27. Similiter autem, etc. — q. d. Simile auxilium gratuitum plane, sincerum et liberale prostabunt Romani Judæis, si a quopiam bello lacesantur.

Vert. 30. 10. Quod si, post hæc vimba, ih aut ilei (Romani, aut Judæi conditionibus fœderis jam dic-

ti») ADDIRE, AUT DEMERE ADIIKC ALIQUID VOLLERO T, FACIENT ex proposito suo, — scilicet ex communi utriusque partis voluntate et consensu.

31. Scripsimus ei, — Demetrio, ut huimos vetare desistat Sed antequam hæ Ititene ad Demetrium venirent, ille jam miserat Bacchidem, cum quo Judas confligens vicit quidem sed occubuit, ut audiemus cap. sequenti.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Bacchides, a Demetrio rimissus in Judaam, eam vastat : Judas, octingentos duntaxat in aciem educens, cum eo confligit et vincit ; sed, dum fugientes insequitur, a tergo lasus gloriose cadit, âfox **Juin** cum Unchide paciscuntur, qui dum socios Juda: affligit, Judæi probi Juda defundo substituunt Jonatham ejus fratrem, vers. 28. Inde, vers. 35, filii Jambri capiunt, caduntque Joannem fratrem Jonatha, qui proinde Joannis necem ulciscitur : mox, vers. 44, cum Bacchide confligit, caditque mille viros ; Alcimus quoque a Deo percutitur, vers. 44. Bacchides, vers. 58, ab apostatis in Judaam revocatus, nunc dolo capere Jonatham, nunc vi satagit, sed ubique repulsus, tandem casis apostatis cum Jonatha stabile fadus init.*

1. Interea, ut audivit Demetrius quia cecidit Nicanor et exercitus ejus in prælio, apposit Bacchidem et Alcimum rursum mittere in Judæam, et dextrum cornu cum illis. 2. Et abierunt viam quæ ducit in Gaigaia, et castra posuerunt in Masaloh, quæ est in Arbellis : et occupaverunt eam, et peremerunt animas hominum multas. 3. In mense primo anni centesimi et quinquagesimi secundi, applicuerunt exercitum ad Jerusalem : 4. et surrexerunt, et abierunt in Beream viginli millia virorum, et duo millia equitum, o. Et Judas posuerat castra in Laia, et tria millia viri electi cum eo ; 6. et viderunt multitudinem exercitus, quia multi sunt, et timuerunt valde : et multi subtraxerunt se de castris, et non remanserunt ex eis nisi octingenti viri. 7. Et vidit Judas quod delinxit exercitus suus, et bellum perurgebat eum, et confractus est corde, quia non habebat tempus congregandi eos, et dissolutus est. 8. Et dixit his qui residui erant : Surgamus, et eamus ad adversarios nostros, si poterimus pugnare adversus eos. 9. Et avertebant eum, dicentes : Non poterimus, sed liberemus animas nostras modo, et revertamur ad fratres nostros, et tunc pugnabimus adversus eos ; nos autem paucis sumus. 10. Et ait Judas : Absit istam rem facere ut fugiamus ab eis ; etsi appropriavit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, et non inferamus crimen gloriæ nostræ. 11. Et movit exercitus de castris, et steterunt illis obviam : et divisi sunt equites in duas partes, et fundibularii et sagittarii præibant exercitum, et primi certaminis omnes potentes. 12. Bacchides autem erat in dextro cornu, et proximavit legio ex duabus partibus, et clamabant tubis. 13. Exclamaverunt autem et hi, qui erant ex parte Judæ, etiam ipsi, et commota est terra a voce exercituum : et commissum est prælium a mane usque ad vesperam. 14. Et vidit Judas quod lirmior est pars exercitus Bacchidis in dextris, et convenerunt cum ipso omnes constantes corde : 15. et contrita est dextera pars ab eis, et persecutus est eos usque ad montem Azoti. 16. Et qui in sinistro cornu erant, viderunt quod contritum est dextrum cornu, et secuti sunt post Judam, et eos qui cum ipso erant, a tergo : 17. et ingravatum est prælium, et ceciderunt vulnerati multi ex his et ex illis. 18. Et Judas cecidit, et cæleri fugerunt. 19. Et Jonathas et Simon tulerunt Judam fratrem suum, et sepelierunt eum in sepulcro patrum suorum in civitate Modin. 20. Et fleverunt cum omnis populus Israel planctu magno, et lugebant dies multos, 24. et dixerunt : Quomodo cecidit potens, qui salvum facie-

hat populum Israel ? 22. Et cætera verba bellorum Judæ, et virtutum quas fecit, et magnitudinis ejus, non sunt descripta: multa enim erant valde. 23. Et factum est, post obitum Judæ emerserunt iniqui in omnibus finibus Israel, et exorti sunt omnes qui operabantur iniquitatem. 24. In diebus illis facta est fames magna valde, et tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipsis. 25. Et elegit Bacchides viros impios, et constituit eos dominos regionis : 26. et exquirebant, et perscrutabantur amicos Judæ, et adducebant eos ad Bacchidem, et vindicabat in illos, et illudebat. 27. Et facta est tribulatio magna in Israel, qualis non fuit ex die qua non est visus Propheta in Israel. 28. Et congregati sunt omnes amici Judæ, et dixerunt Jonalhæ : 29. Ex quo frater tuus Judas defunctus est, vir singulis ei non est, qui exeat contra inimicos nostros, Bacchidem, et eos qui inimici sunt gentis nostræ. 30. Nunc itaque te hodie elegimus esse pro eo nobis in principem, et ducem ad bellandum bellum nostrum. 31. Et suscepit Jonathas tempore illo principatum, et surrexit loco Judæ fratris sui. 32. Et cognovit Bacchides, et quærebat eum occidere. 33. Et cognovit Jonathas, et Simon frater ejus, et omnes qui cum eo erant : et fugerunt in desertum Thecuæ, et consederunt ad aquam lacus Asphar. 34. Et cognovit Bacchides, et die sabbatorum venit ipse, et omnis exercitus ejus, trans Jordanem. 35. Et Jonathas misit fratrem suum ducem populi, et rogavit Nabullæos amicos suos, ut commodarent illis apparatus suum, qui erat copiosus. 36. Et exierunt filii Jambri ex Madaba, et comprehenderunt Joannem, et omnia quæ habebat, et abierunt habentes ea. 37. Post hæc verba, renuntiatum est Jonathæ, et Simoni fratri ejus, quia filii Jambri faciunt nuptias magnas, et ducunt sponsam ex Madaba, filiam unius de magnis principibus Chauaan, cum ambitione magna. 38. Et recordati sunt sanguinis Joannis fratris sui : et ascenderunt, et absconderunt se sub tegumento montis. 39. Et elevaverunt oculos suos, et viderunt ; et ecce tumultus et apparatus nullus : et sponsus processit, et amici ejus, et fratres ejus, obviam illis cum tympanis et musicis, et armis nullis. 40. Et surrexerunt ad eos ex insidiis, et occiderunt eos, et ceciderunt vulnerati multi, et residui fugerunt in montes, et acceperunt omnia spolia eorum : 41. et conversi sunt nuptiæ in luctum, et vox musicorum ipsorum in lamentum. 42. Et vindicaverunt vindiciam sanguinis fratris sui, et reversi sunt ad ripam Jordanis. 43. Et audivit Bacchides, et venit die sabbatorum usque ad oram Jordanis in virtute magna. 44. Et dixit ad suos Jonathas: Surgamus, et pugnemus contra inimicos nostros; non est enim hodie sicut heri et nudius tertius. 45. Ecce enim bellum ex adverso, aqua vero Jordanis hinc et inde, et ripæ, et paludes, et saltus : et non est locus divertendi. 46. Nunc ergo clamate in cælum, ut liberemini de manu inimicorum vestrorum. Et commissum est bellum. 47. Et extendit Jonathas manum suam perculere Bacchidem, et divertit ab eorum clivo. 48. Et dissiliit Jonathas, et qui cum eo erant, in Jordanem, et transnataverunt ad eos Jordanem. 49. Et ceciderunt de parte Bacchidis die illa mille viri. Et reversi sunt in Jerusalem, 50. et ædificaverunt civitates munitas in Judæa, munitionem quæ erat in Jericho, et in Ammutini, et in Belhoron, et in Bethel, et Thamnala, et Phara, et Tbopo muris excelsis, et portis, et seris. 51. Et posuit custodiam in eis, ut inimicitias exercerent in Israel. 52. Et munivit civitatem Bethsuram, et Gazarum, et arcem, et posuit in eis auxilia, et apparatus escarum ; 53. et accepit filios principum regionis obsides, et posuit eos in arce in Jerusalem in custodiam. 54. Et anno centesimo quinquagesimo tertio, mense secundo, præcepit Alcimus destrui muros domus sancho interioris, et destrui opera prophetarum : et cœpit destruere. 55. In tempore illo percussus est Alcimus : et impedita sunt opera illius, et occlusum est os ejus, et dissolutus est paralyti, nec ultra potuit loqui verbum, et mandare de domo sua. 56. Et mortuus est Alcimus in tempore illo cum tormento magno. 57. Et vidit Bacchides quoniam mortuus est Alcimus : et reversus est ad regem, et siluit terra annis duobus. 58. Et cogitaverunt omnes iniqui dicentes : Ecco Jonathas, et qui cum eo sunt, in silentio habitant

confidenter; nunc ergo adducamus Bacchidem, et comprehendet eos omnes una nocte. 59. Et abierunt, cl consilium ei dederunt. 60. Et surrexil ut veniret cum exercitu mullo : et misit occulte epistolas sociis suis, qui erant in Judæa, ut comprehenderent Jonathan, et eos qui •anu eo erant; sed non potuerunt, quia innotuit eis consilium eorum. 61. Et apprehendit de viris regionis, qui principes erant maliliæ, quinquaginta viros, el occidit eos : 62. et secessit Jonathas, et Simon, et qui cum eo erant in Belhbcsen, quæ est in deserto, et extruxit diruta ejus, et firmaverunt eam. 63. Et cognovit Bacchides, et congregavit universam multitudinem suam : el his, qui de Judæa erant, denuntiavit. 64. Et venit, et castra posuit desuper Bethhessen : et oppugnavit eam dies mullos; et fecit machinas. 65. Et reliquit Jonathan Simonem fratrem suum in civitate, et exiit in regionem, et venit cum numero, 66. et percussit Odarcn, el fratres ejus, et filios Phaseron in tabernaculis ipsorum; et cœpit cædere el crescere in virtutibus. 67. Simon vero, cl qui cum ipso erant, exierunt de civitate et succenderunt machinas, 68. et pugnaverunt contra Bacchidem, el contritus est ab eis : et affligerunt eum valde, quoniam consilium ejus, el congressus ejus erat inanis. 69. El iratus contra viros iniquos, qui ei consilium dederant ut veniret in regionem ipsorum, multos ex cis occidit : ipse autem cogitavit cum reliquis abire in regionem suam. 70. Et cognovit Jonathan, et misit ad cum legatos componere pacem cum ipso, et reddere ei captivitatem. 71. Et libenter accepit, et fecit secundum verba ejus, el juravit se nihil facturum ei mali omnibus diebus vitæ ejus. 72. Et reddidit ei captivitatem, quam prius erat prædatus de terra Juda : et conversus abiit in terram suam, el non apposuit amplius venire in fines ejus. 73. Et cessavit gladius ex Israel : et habitavit Jonathan in Machmas, et cu pit Jonathan ibi judicare populum, et exterminavit impios ex Israel.

Vrr».3. 3- Is MBXSB primo (Nisan, id est, Martio) ansi
lt>2 (Cnecorum), applicuerunt exercitum (Bacchides et Alcimus : fuisse triginta armatorum millia ait Gorionides, lib. III, cap. xxv,) ad Jerusalem, — ut cam obsiderent et caperent; sed audientes Judam colligere suos, ut obsidionem solveret, ea relictæ, abierunt, ut Judæ occurrerent.

Vct< i. Et adierunt in Beream viginti millia virorum, et duo millia equitum, — ul cum Juda dimicarent; reliqua enim ex triginta millibus octo millia Bacchides per præsidia distribuit, ita ut contra Judam eduxerit duntaxat viginti duo millia.

Vtr*.«. 0. Et multi subtraxerint se di castius, — nimirum bis mille et ducenti ; nam ex tribus millibus cum Juda mansere tantum 800, quos ipse in aciem eduxit contra Bacchidem. Mirum eos immemores opis divinte toties expertio, et tot victoriarum Judæ, tam turpiter eum deseruisse! sed luec est hominum infirmitas, inconstantia, infidelitas, quam paril subitus metus el pavor. Prajsertim accedente multi furtorum, libidinum, aliorumque militarium scelerum conscientia : hæc enim milites facit timidos, ut m ea mori non audeant.

Tere, 7. 7. Et CONFRACTUS EST CORDE, — id est, « III tædio affectus, ait S. Thomas, quia ingentem habebat zelum, nec eum exsequi poterat, » uti Caristiis (cujus Judos fuit typus) in horto cœpit pavere el Ledere, *Matth.* xxvi. *Scrunico* cl plenius, *q. d.* Percussus et magna animi perturbatione cor-

reptus pene concidit : nesciebat enim quid in rebus tam arctis consilii caperet, sed natura naturalique ope, et consilio deficiente erexit animum per solitam in Deo confidentiam, et magnanimitatem, constituens cutn paucis conflare cum tam numeroso hoste, et gloriose vel vincere, vel mori. Sic Julius Ciesar multos validosque hostes non fugiebat, sed ambiebat, ut in iis virtutem suam bellicam ostenderet, teste S. Augustino, lib. V *De Cintate*, cap. xii; sed Julius par cum pari fere numero, Judas vero longe impar cum numerosissimis dimicabat, eosque sternebat.

10. ABSIT ISTAM REM FACERE, UT FUGIAMUS AB eis; Ver*. 10. (generoso enim duci turpe est fugere, et fugiendo victum se fateri, malleque vitam fugiendo conservare, quam pugnando gloriose mori : etsi ergo Judas licite et prudenter potuisset fugere, ac dicere cum Demosthene ; « Vir fugiens dentio pugnabit, » tamen præ animi magnitudine, et quia nunquam hucusque fugerat, sed semper pugnat, et pugnando vicerat, fortius et gloriosius esse duxit non fugere, sed pugnare, pixesertim quia fidebat Deo, cujus ope cum paucis toties hostes tam numerosos profligara!. Itaque, vel vincere voluit, vel generose mori ; ait ergo :) Et si appropiavit tempus (occumbendi et monendi) nostrum (nobis a Deo statutum, cl decretum ab «eterno,) moriamur in virtute, (in fortitudine, nimirum fortiter pugnantes, ne multi, sed magi a strage hosti illata pie cadamus) propter fratres nostros, pro aris et focus, pro pallia, pro religione, pro Deo

dimicantes. Quæ enim gloriosior mors nobis obtingere potest?

Et non inferamus crimen (notam, labem, dedecus) gloria nostra, — ul qui gloriose semper in acie stetimus, fronteque adamantina hosti resistimus, nunc timidi fugiendo ei terga obvertamus, ut ab eo insequente quasi oves fugientes ignavi erodamur et mactemur. Gloriam ergo hic non hominum vanam el inanem, sed Dei veram et solidam Judas captavit : decrevit enim pro Dei religione pugnare et vincere, vel mori. Ita S. Ambrosius, lib. I Ū/7Ĳ. cap. xu : « Judas, ait, cum nongentis (Noster et Septuaginta habent octingentis) viris bellum adorsus, volentibus his cedere, ne multitudine opprimerentur, gloriosam magis mortem, quam tuipem fugam suasit : Ne crimen nostrae relinquamus gloria.*. Itaque commisso prælio, cum a primo diei ortu in vesperam dimicaretur, dextrum cornu, in quo validissimam manum advertit hostium, agressus facile avertit. Sed dum fugientes sequitur a tergo vulnere locum prrobuit, ita gloriosiore triumphis mortem invenit. »

Sic S. Antonius solus dæmonum plurimorum conflictum non fugiebat, sed omnes ad duelum provocabat, malens ab eis occidi, quam fugere. Nam cum ab eis erosus fuisset usque ad mortem, a suis semimortuus domum relatus, jussit se ad locum palrosrne reportari, ibique dæmones provocans : « Ecco, inquit, ego hic sum Antonius, non fugio vestra certamina, etiamsi majora faciatis, nullus me separabit a charitate Christi, psillebatque dicens : Si consistent adversum me castra, non timebit cor meum, quia Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo ? Dominus protector vita mero, a quo trepidabo ? Dominus milii adjutor, et ego exullabo super inimicos meos. » Ita S. Athanasius in ejus vita.

Sic Judas hic instar leonis, qui nunquam fugit, quanticumquo hostes eum invadant, fugere noluit, sed cum paucis plurimos invasit, el superavit.

Vetuli. 15. Et contrita est dextera pars ah eis, et persecutus 1ST eos. — Victor ergo in hoc prælio exstitit Judas eo gloriosior, quo cum paucis tam multos stravit.

In hac pugna error commissus est, quod ceteri milites Judæ non se opposuerint sinistro cornui Bacchidis, ilhidque prroliando, vel potius prælium simulando distinuerint, ne Judam et ceteros a tergo seqqcrelur et cæderet. Hæc enim fuit causa erodis Judæ et fugro sociorum. Unde Vegetius, lib. III, cap. XX, hunc modum, quo pauci multos vincere possint, praescribit : « Cum instructa acies ad congressum veniunt, tunc tu sinistram alam tuam a dextra adversarii longius separabis, ne vel missilia ad eam, vel sagitta perveniant. Dextram autem alam tuam siuistrie alæ illius junge, et ibi primum inchoa prrolium : ita

ut cum equitibus optimis, et probatissimis pedibus sinistram partem illius, ad quam te junxeris, aggrediaris, atque circumeas, et detrudendo atque supercurrendo ad hostium terga pervenias. Quod si semel adversarios exinde pellere cœperis, accedentibus tuis indubitata victoriam consequeris, el pars exercitus lui, quam ali hoste submoveris, secuta durabit. »

17. Et Judas cecidit, — non tam ex vulneribus Ven.ii. quam expugnandi crodendique labore et lassitudine, ait Gorionides. Idem asserit Josephus, quem audi : « Id conspicati, qui sinistram » cornu tenebant, a (ergo adorti Judam circumveniunt : qui videns nullum superesse effugium, urgentibus circumquaque hostibus, in vestigio cum suis constitit, et erosus hostium plurimis, lassitudine magis quam vulneribus confectus, cecidit non inultus. Quo prostrato, non habentes amplius quem sequerentur milites orbatu tanto imperatore, tum demum in fugam effusi sunt. Ita victoria Bacchidi cessit : non cruenta solum, sed etiam pudenda cum 22 millibus, octingenti viri non solum totum diem restiterint, sed robur ipsum exercitus contriverint, fuderint, fugarint, et erosum ducem suum incolumes e prælio sui fratres abstulerint.

Allegorico Judas heros fuit typus Christi, qui in cruce cadens et moriens vicit ipsam mortem, peccata, diabolum et infernum, omnesque hostes fortissime debellavit.

Judæ fortitudinem imitati sunt primi Gentilium duces. Leonidas Spartanus cum trecentis Xerxi ducenti in aciem undecies centena militum milia ad Thermopylas se opponens, vincendo occumbere maluit, quam fugiendo vitam servare ; unde ad suos conversus sic ait : « Prandete, commilitones, tanquarn apud inferos cronaturi. » Ita Valerius Maximus, lib. IV, cap. vil.

Plutarchus in *Laconicis* sequentia affert. Idem Leonidas, ab Eporis rogatus num quid aliud facere statuisset, respondit : « Nihil aliud ago, quam verbotenus barbarorum transitum impediturus, sed revera pro Grrocis moriturus. » Idem cum aruspex diceret ex extis exercitui portendi victoriam, sed duci mortem, tatus navalem pugnam agressus vincendo occubuit, suaque morte patria; victoriam peperit. Idem fecit Codrus rex Atheniensium mutato habitu hostem lacesens, a quo occisus Atheniensibus victoriam sua morte juxta oraculum sancivit. Rursum Leonidas, rogatus cur fortes viri gloriosam mortem inglorio vita antepoant, respondit : « Quoniam alterum naturæ proprium, alterum peculiariter suum esse ducunt. Nam natura beneficio vivunt et ignavissimi, aehoneste mori non contingit, nisi virtute prroditis, et fortibus. Eugere enim ignominiosum est et duci el patriro contra manentem, aut mori, aut vincere utrique honestissimum, »

Laccdromonii, ait Plutarchus, juventutem nil aliud docebant, quam ut magistratui obtemperantes, omniaque contemnentes vita pericula,

aut in prælio vincerent, aut fortiter caderent.

Agesilaus, rogatus qua ratione duci pararetur gloria, respondit : « Si mortem contempserit, » nihil enim magnum geri potest ab eo qui vitæ suæ metuit et consulit.

Bias ab Iphicrate circumsessus, rogatus quid co articulo faciendum foret, respondit: a Quid aliud, ait, nisi ut vos servemini, ego pugnando moriar? »

Lacæna clypeum imponens lilio : a Fili, inquit, aut hunc, aut super hunc, » *q. d.* Sic rem gere in prælio, ut aut victor clypeum reportes, aut mortuus in eo domum reporteris,

Pelopydas iturus ad conflictum, cum uxor obsecraret ut vitæ suæ caveret, ait hoc dicendum esse privato, non duci. Ducis enim est pro patria fortiter pugnando occumbere. Hæc omnia Plutarchus in *Lacon*.

Epaminondas, ait Valerius Maximus, lib. III, cap. n, in prælio, «apud Leudram trajectus hasta, sanguine et spiritu deliciens, recreare se conatites, primum an clypeus suus salvus esset; deinde, an fusi hostes penitus forent, interrogavit. Qure postquam ex animi sententia comperit : Non finis, inquit, commilitones, meæ vitæ, sed melius et altius initium advenit. Nunc enim vester Epaminondas nascitur, quia sic moritur. Thebas ductu et auspiciis meis caput Græciæ facias video, et fortis et animosa civitas Spartana jacet armis nostris abjecta, amara dominatione Græcia liberata est, orbus quoque non tantum sine liberis morior : quoniam mirificas filias Leuclram et Mantineam relinquo. E corpore deindo suo hastam educi jussit, coque vulnere expiravit. Quod si eum Dii immortales victoriis suis perfrui passi essent, sospes gloriosior patriæ mœnia non intrasse! »

Hæc duces mundi : quid nunc faciat dux, et miles Christi non pro vana caducaque, ut illi, sed pro vera sempiternaque gloria dimicans et decertans?

Er cæteri fugerunt, — sicut fugiunt milites, cæso duce, et oves cæso pastore, et sicut Apostoli fugerunt, Christo crucifixo, cujus typus hic fuit Judas : in eo enim consistebat lotum robur Israelis.

Quæres : Unde tanta clades Judæ et Judæorum tam fortium et invincibilium? Respondeo. *Prima* causa fuit militum metus et perfidia, quod bis mille et ducenti Judam ducem suum deseruerunt, et cum eo remanserunt tantum 800 qui humanis viribus non poterant diu resistere 22 millibus hostium. Adde militum rapinas, stupra aliaque scelera quæ Deus punire voluit.

Secunda causa fuit humana infirmitas et inconstantia, per quam fit ut etiam strenuissimi et peritissimi artis suæ in ea aliquando aberrant : uti ergo impossibile est ul sagittarius sagittandi peritissimus, adeo ut semper fere sagitta scopum configat, quin semel a scopo aberret, si sæpius v. g. centies in cum sagittet; sic impossibile est ut du-

ces et milites bellicosissimi ita semper pugnent et vincant, ut nunquam vincantur. Hinc sicut peritissimi natatores pereunt natando, sic optimi duces et milites pereunt pugnando.

Tertia, quod prælium sit res periculosissima; volant enim tela et sagittæ hostium per aerem instar grandinis : quare nunc hunc, nunc illum tangunt, et occidunt. Nam ut ait Eccli. cap. in, vers. 27 : « Qui arnut periculum in illo peribit; » el ut aiebat David de cæso Uria in prælio : « Nunc hunc, nunc illum consumit gladius, » II *Reg.* xi, 29. Novi in Belgio ducem audacissimum, cujus hoc erat axioma, generosum militem non posse diu vivere ; quia cum se audacter assiduis exponat vitæ periculis, vix posse evadere, quin cito ictu aliquo lelhali penmatur. Unde et Poeta :

Turpe senex miles : turpe senilis amor.

Deus enim permittit causas secundas suo cursui: et esto suos sæpe protegat, tamen tandem permittit cos cursui nature, præsertim quia omnibus semel moriendum csl. Permittit ergo quemque mori in suo opere et cxcrcitio, ut militem in bello, agricolam in agricultura, fabrum in fabricando, doctorem in studio, etc. Sic plerosque martyres Deus ab igne, leonibus, aquis, etc., servavit illæsos; sed tandem permisit cos gladio perimi, ut martyrii laurea cos coronaret.

Quarta fuit quod Judas, suorum fuga se videns descitum, consternatus noluerit fugere, uti prudenter facere poterat, sed ex animi magnanimitate maluerit pugnando occumbere. Hoc enim duci decorum est, adeoque hæc mors ci csl gloriosa : unde generosi milites non aliam optant mortem, quam mori præliando. Fuit ergo hæc mors Judæ gloriosa, utpote quam obiit in pugna, qua cum paucis hostium plurimorum dextrum cornu confregit, totque eorum millia cecidit, et fugientes insecutus vulnus lethale a tergo accepit, victorquo occubuit. Quare mors hæc Judæ fuit instar triumphi, et tot victoriarum trophæi, uti fuit Samsoni, Jonathæ, Josiæ, cæterisque heroibus, ait Serarius. Addunt Thalmudici : a In hoc sacro bello, plerique, dum viverent, filii erant diaboli et peccati. At post mortem, Dei filii, martyrio eorum peccata expianto; » et adjungit in *Psal.* Lxxviii. Genebrardus : « Audis quanta sit vis belli sacri contra Tureas et hæreticos, ut parum probos, sanctos el martyres efficiat : ubi vinci salutare, vincere gloriosum. » Commode tamen hoc intelligendum docent, quæ imperatori Phocæ volenti, ul militibus omnibus contra fidei hostes cadentibus, martyrum nomen honosque impenderetur; ab Antistitibus responsa facere, ut quidem scribit in *Can.* xni Balsamon, et Baronius torn. VIH *Annal*, anno Domini 610. Ita Serarius.

Quinta, quod Judas confractus animo, cum in tantis angustiis se constitutum videret, expresse non confugerit ad Deum, nec ejus opem implorari!, uti facere solebat, sed lotum se et suos

ad conflictum instantem et urgentem comparant. Esto enim implicite, et virtualiter omnem suam fiduciam in Deo collocaret, tamen explicite et formaliter Deum non obsecravit : quare Deus eum sibi et natune permisit, juxta quam solus tot hostibus succubuit. Hinc disce homines in arctis constitutos ita angustiis suis sæpe absorberi, ut do Deo invocando non cogitent ; quod tamen tunc maxime facere deberent, cum a nullo alio, nisi a Deo iis eripi possint. Quare Judie exemplo sapiamus, ut in magnis periculis, vel tentationibus constituti illico Dei gratiam, opemque suppliciter magna cum fiducia imploremus ; sic enim eam impetrabimus, et per eam salvabimur.

Sexta, Deus hoc casu voluit humiliare Judam, ne in suis viribus et victoriis superbiret. Sic Deus permittit viros sanctos in aliqua minora peccata labi, ut graviora, præscribimus vanum gloriæ et superbi, effugiant.

Septima, Deus Judæ et cæteris ostendere voluit omnia in hoc mundo esse vana, fragilia et caduca, cumque ab iis per mortem transferre ad veram vitam, et beatam immortalitatem : ad hanc enim ducit mors, quasi via, illaque sæpe in speciem misera, abjecta, et ut hominibus videtur tantis viris indigna. Sic principes Apostolorum S. Petrum et Paulum permisit Deus a Nerone indigne occidi, ut per hoc majorem in cælis patienti coronam accipere mererentur. Sic Jordanem, qui S. Dominico in generalatu ordinis Prædicatorum successit, permisit in mari submergi, cumque nonnulli indolent, et pene murmura-nt, quod vir tam sanctus tam vilem mortem sibiissct, ipse nonnullis apparens eos reprehendit, asserens se per illam mortem ab omnibus culpis nævisque expiatum transiisse ad beatam immortalitatem. Justus enim, quacumque morte preoccupatila fuerit, in refrigerio erit, quia in justitia sua Deique gratia moritur. Sic S. Franciscus Xaverius, moliens Sinarum conversionem in ipso eorum aditu in extrema rerum omnium inopia desertus ab omnibus, miseram, ut hominibus videbatur, sed viro Apostolico dignam mortem obiit.

Aliam causam dat Rupertos, lib. X *De victor.* *Inhi Det* cap. ult. Petrus Dicsensis, Epist. cxlti, Emmanuel Sa et nonnulli alii, nimirum displi- cuisse Deo fœdus a Juda et Jonatha iuituin emn Romanis, quod non satis confisi sint soli Deo, ideoque post hoc fœdus omnia eis infeliciter cecidit, coque cito occubuisse. Verum superius ostendi hoc fœdus prudenter ab eis fuisse initum ; idcirco nim fidendum est Deo, ut humana administratio non negliguntur : ita Serarius sub finem libri, QtttHf. XXIII.

Porro Judas sex dunlaxat annis dux præfuit isru. Ii, quibus tot tantaque gessit, quanta vix ulli gesserunt, qui 50 annis Republicæ præfuerunt. Ducatum enim iniit anno 14G Græcoruin, quo mortuus est pater ejus Mathathias, I *Machab.* u,

70; occubuit vero anno 152 Græcorum, ut patet hoc cap. tu, qui fuit Demetrii regis Syriæ annus secundus, Ptolemæi Philometoris regis Ægypti vigesimus, ante Christi ortum annus 159. Ha Sallianus et alii.

22. Et cætera verra (id est gesta et facta verbis vñ. n. et historiis exprimenda) bellorum Judæ et vir- tutum (Græcc άvJji-jaOióv, id est *virilium operum*, sive heroicorum facinorum) quas fecit, et MAGNITUDINIS EJUS NON SUNT DESCRIPTA : MULTA ENIM ERANT valde, — *q.* <l. Pauca e multis Judæ heroice gesta recensui, ut ex ungue agnoscas leonem : longo enim plura gessit, quæ nimis longum foret enarrare. Hinc patet incomparabilem belli ducem fuisse Judam, quo nullus fuerit superior, vix ullus æqualis et par; nullus enim cum tam paucis tantas hostium copias toties superavit, et prostravit; nullus pro patria, pro fide, pro templo, pro Dei cultu usque ad mortem per omnem vitam ita desudavit, ita præliatus est, ac tandem pugnando occubuit, ut Judas. Quare non dubium eum Sanctorum Ducum (si non martyrum, quod tamen nonnulli volunt) catalogo a Deo inscriptum, meritis per tot facinora coronis in coelo decorari, etsi nomen ejus martyrologiis Christianorum inscriptum non legamus. Historia tamen scholastica, et Petrus de Natalibus Episcopus Esquilinus Judam vocant Sanctum, cumque catalogo Sanctorum adscribunt mense octobri. Vide cum lib. IX *Catalogi Sanctorum*, cap. u, ubi fuse Judæ, quasi sancti viri, vitam enarrat, ac cap. scq. fratrum ejus Jonathæ et Simonis, æquo ac patris Mathathiæ, quos omnes sanctos nuncupat, virilutesque heroicas eorum, quasi Sanctorum recenset.

23. Post obitum Judæ emerserunt iniqui, — *q. d.* ven. si apostatæ, qui eo vivo hiscere non audebant, eo mortuo erexerunt cornua, ut regis Demetrii Gentilismum et idololatriam in Israclem inducerent. Hi ergo urserunt Judæos, ut se dederent Bacchidi duci Demetrii præscribimus, quia ut sequitur :

24. In DIEBUS ILLIS FACTA EST FAMES MAGNA VALDE, vñ. s. — tum ex Dei apostatas castigantis vindicta, tum quod Bacchides frumenta, vel absumpserat, vel perdiderat : hisce de causis tradidit se Baccuidi omnis regio eorum, — exceptis Jonatha et Simone, eorumque asseclis, quorum electione et rogalo.

31. Suscepit Jonathias in tempore illo PRiNci-Ven.it. PATUM, — tam civilem quam sacrum, puta tam Ducatum, quam Pontificatum.

33. Et fugerunt (quia pauci erant, nec tot hostibus et apostatis resistere poterant) in desertum Thecub, — ex qua prodiit mulier illa Thecuilis, quæ Absalonem Davidi reconciliavit, lib. II *Regum.* xiv, 2.

33. Et JONATHIAS MISIT FRATREM SUUM (Joannem, vñ. s. de quo cap. ii, 2, ducem populi a Jonatha creatum, ut ejus foret vicarius et belli dux :) et rogavit Nabuthiæos (incolas urbis Nabonobolis et præclaræ, sitæ in tribu Ruben, *Numer.* xxxn, 38,) AMICOS SUOS, UT COMMODARENT ILLIS APPARATUM

suum — armorum et machinarum bellicarum, quo carebat Jonathias et Judæi, qui pene inermes profugerant in desertum Thecue, ut dictum est vers. 33.

Vnf.j6. 30. Et exurunt filii Jamdri ex Madada, — faventes Bacchidi potius quam Jonathie. Madaba erat in tribu Ruben non longe a Nabo, el Nabuthæis. Audi Adrichoininin : « Madaba, vel Mudeba Hebraice idem est quod aquæ doloris, vel manantes, primaria quondam Ammonitarum urbs, sila in planitie, cui et nomen dedit postea Amorhæorum, quia cam jure belli abstulerant, et muris cinxerant. Habet in circuitu montes, paludes et saltus. Hujus cives cum Joannem Machabæum infofecissent, in ejus ultionem multi eorum, a Jonatha occisi sunt. Quam postea Hyrcanus non sine labore, sexto demum mense cepit; permansit usque celatam Hieronymi, antiquum nomen retinens. »

COMPREHENDÊRUNT JOANNEM, — spoliâ VCTU Ct occiderunt; sed ejus necem egregio ullus est Jonalhas, ut sequitur vers. 47.

Vers. 41. 41. Et CONVERSA SUNT NUPTIA IN LUCTUM, — CæSO sponso cum asseclis, ac cæteris spoliatis. Sic sæpe in hoc mundo plausus vertitur in planctum, cautus in lamentum, et extrema gaudii luctus occupat. Qui snpit ergo, mundum contemnat, et cœlum ambiat.

Ven.43. 43. Ix VIRTUTE MAGNA, — id CSt, CUOI CXCFcitU magno el valido; hunc enim significat Swapa; id est virtus, robur, potentia, fortitudo.

Veri. 41. 44. SURGAMUS F.T PUGNEMUS CONTRA INIMICOS NOSTROS : NON EST ENIM HODIE SICUT HERI ET NUDIUS TERTIUS, — ut possimus libero abire, vel pugnare in declinare, vel fuga elabi. Sumus enim hostibus numerosis vicini, et ab eis pene cingimur; nam alia ex parte Jordane, paludibus et saltibus in viis concludimur, ut effugere nequeamus; quare necesse est cum Btceliido conflare. l'aciamus ergo ex inevitabili necessitate virtutem, et acerrime non tam pro vita, quam pro patria, templo et Deo dimicemus, ut vincamus, vel pugnando moriamur, uti fecit Judas frater meus, vers. 9. Hunc esse sensum liquet ex eo quod subdit :

Ven.45. 43. Ecce enim bellum ex adverso (a Bacchide instante nobis imminet), aqua vero jordanis hinc et inde nos — cingit el transitu prohibet. Acer hic est militi stimulus ad pugnandum, quem duces ei proponunt, ut generose pugnet cum aut vincere debet, aut mori. Simili modo Anibal, teste Livio lib. XXI : « Dextra lævaquo duo maria claudunt, nullam ne iu! effugium quidem navem habemus, etc., hic vobis vincendum aut moriendum, milites, esi. » Idem lib. XXII, do Romanis in angustum redactis : « Ab lateribus montes et lacus; a fronte el a tergo hostium acies claudebat, npparuitque nullam nisi in dextra ferroque salutis spem esse. »

Ven. 47. 47. Et EXTENDIT JONATHIAS MANUM SUAM PERCUTERE (ut occideret) Bacchidim, et divertit ad eo

retro, — </ fi. Bacchides vertendo se et retrorsum resiliendo ictum Jonathæ declinavit.

48. Er dissilui (Græca et Latina nonnulla manuscrip̃ia ac Rugo habent *desiluit*) Jonathan et QUI CUM EO ERANT IN JORDANEM, ET TRANSNATAVERUNT ad eos Jordanem, — 7. d. Jonatbas cum vim hostium repressisset, eresiò mille viris, ipsoque pene duce Bacchide, videretque se cum tam paucis male armatis diu cum tot millibus hostium armatissimis conflare non posse, habuit tempus toto se cum suis subducendi. Kam insilili in Jordanem, cumque vestitus et armatus fiatando transmisit; nec hostes, utpoté ab eo cæsl, regressique eum insequi, aut transitum Jordanis impedire sunt ausi. Itaque Jonatbas et Judæi secure a tranaverunt ad eos, » puta ad suos, qui paulo ante Jordanem transierant. « Tranaverunt, n inquam, a Jordanem; » unde Græca clarius et plenius habent : *Et insiliit Jonathan et qui cum eo erant Judaurum et transmitaverunt in ulteriorem ripam, et non transierunt* (hostes, scilicet, Bacchidis milites) *ad eos Jordanem*. Et Josephus : « Cum, inquit, Bacchides caute ictum Jonalhæ declinasse!, Jonathas cum suis desilientes commiserunt se flumini, et in oppositam ripam enataverunt, hostibus non ausis trajicere. » Hinc Salianus suspicatur in Vulgata esse mendum, et pro « tranaverunt ad eos, » legendum † non tranaverunt ad eos; » q. d. Hostes non ausi sunt tranare Jordanem, sequique Jonatham et Judæos, qui eum tranarant, ne ab eis interimerentur, vel aquis suffocarentur. Sed omnia exemptaria latina legunt affirmative « tranaverunt ad eos, v juxta sensum initio dictum. Ita Sanchez.

49. Et ceciderunt de parte Bacchidis die illa v*n.40. mille viri. — Josephus auget more suo numeratque bis mille.

Et reversi sunt in Jerusalem, — non Jonatbas, sed Bacchides cum suis copiis. Hic enim tenebat urbem Jerusalem, imo arcem Sion, totamque fere Judæam. Ita Josephus, Salíanos, Sanchez et ahi idque patet ex sequentibus.

50. Et ædificaverunt (Bacchides, ejusque asse- Ver«n. cle missi a rege Demetrio ad occupandam Judæam) civitates munitas in Judea, — ut per eas reliquam Judæam sibi subjectam delinerent, ne Jouathas superveniens ex ea ipsos expelleret.

51. Et posuit custodiam in eis. — Custodiam Ven.si vocat præsidium militum, quos Bacchides in urbibus jam dictis collocavit, ut eas contra Jonathie irruptiones custodirent et propugnarent.

52. Et posuit in eis auxilia (scilicet, præsidia Ve» r militum jam dicta) et apparatus escarum, — hoc est annonam copiosam, ul obsidionem Joualh.e se absente diu sustinere possent» uu pressi fame cogerentur deditionem facere.

53. Et accepit (Bacchides) filios Principum re- vrrs. sl GiONis obsides, — ne Principes, sive primores Judææsibi rebellarent, et cum Jonatha conspirarent, ideoque eorum filios, quasi obsides conclu-

sit in arce Sion, ut ibi custodirentur. ne ad suos profugerent.

54. Et anno 153 (Græcorum) Mense secundo pr^mcepit Alcimus, (Pseudo Pontifex ac scelestus apostata et proditor, qui Demetrium regem excilarat, ut Bacchidem contra Judam Machabænm, ejusque fratres mitteret, sibique Pontificatum excluso Judaconferret, cap. vii, I et seq.) destruim^o ros DOMUS SANCTÆ INTERIORIS, — Ut sc Pontificem et templi dominum sese ostenderet. Greece -. *Jussit dirui inurum aula sanctorum interioris*. Nonnulli murum hunc accipiunt eum, quem Judas Machabæus, cap. iv, 60, templo obtendit ad ejus custodiam, ne in illud irruerent Demetriani occupantes arcem vicinam Sion. Verum hic murus erat aul^o exterioris, non interioris, nec erat opus prophetarum, ut sequitur, sed Judæ Machabæi. Quare murus hic intelligendus est templi, puta Sancti, et Sancti Sanctorum; vel potius atrii sacerdotum, templo sive Sancto adjacentis. Hoc enim atrium dicitur aula, sive domus interior respectu atrii laicorum, quod dicebatur aula, sive domus exterior. Nam inter utrumque hoc atrium interjectus erat murus altitudinis trium cubitorum, quem Josephus Gysum vocat, ut sacerdotes a laicis determinaret, ne laici ad atrium sacerdotum, et altare holocaustorum, quod in eo erat, accedere possent. Alcimus ergo murum hunc intermedium empⁱ deslruere, tum ut sacerdotes et sacrificia profanaret, tum ut laici et gentiles ad altare holocaustorum accedere possent, in coque æque ac sacerdotes sacrificare. Ita Sallianus, Sanchez et alii.

Et destruim^o opera prophetarum, — nimirum murum atrii sacerdotum jam dictum : hunc enim æque ac reliquum templum jussu Dei exstrui jusserunt prophet^o Aggæus et Zacharias, qui et suis oraculis urgebant populum assidue ad inchoatam templi fabricam proseguendam et perficiendam, ita ut templum, operaque facta in templo ad ejus ornatum dici possint, debeantque horum prophetarum pariter, ac Ezechielis, qui et cap. XL templi fabricandi idæam descripsit, ut juxta eam ædificarent. Forte etiam peculiaria quædam fuere in atrio hoc monumenta horum, et aliorum prophetarum, quibus significaretur, tum eorum sanctitas et prophetia, tum eos fabric^o templi fuisse auctores et promotores.

55. In tempore illo (cum scilicet sacrilegas manus immitteret in muri sacri jam dicti demolitio-nem) percussus est (a Deo templi sui tutore, et sacrilegii vindice) Alcimus (sacrilegus), et impedita sunt opera illius (in demoliendo atrii templi muro), et occlusum est os ejus (blasphemum quo murum hunc, quasi Pontifex dirui præceperat), et dissolutus est paralysi, nec ultra potuit LOQUI VERBUM ET MANDARE DE DOMO SUA, — q. (l. Non potuit condere testamentum, nec de rebus domus su^o disponere, qui inique de domo Dei disposuerat, illamquo diruere voluerat. Justa cr-

go et congrua sederi et sacrilo; 'o Alcimi n Dco inflicta est hæc pœna. Sede lus hic Judæus et apostata, ut Demetrio et Græcis placeret, pro Hcbræo Joacim, quod ei erat proprium, Gr. Tcum nomon vicinum assumpsit, seque vocavit Alci-mum, Græco «tauxe, id est fortem, validum, strenuum, ferocem, ut Demetrius eo quasi duce ad debellandum Judam et Jonathan! uteretur, qui et revera ipso usus est; sed Deus sacrilegum mox castigavit, eumque paralysi dissolvit; itaque debilitavit et prostravit, ut ne verbum quidem eloqui posset, nimirum :

Sequitur superbos ultor a tergo Dens,

ut áxxtii», id est robustum faciat, áxqtarw, id est molestissimum, tristissimum, doloribus et cruciatibus confectum.

56. Et mortuus est Alcimus in tempore illo cum *«*» tormento magno, — nimirum anno 153 Græcorum, ut dictum est vers. 56, qui fuit annus secundus ducatus Jonathæ. Quare errat Josephus, dum scribit Alcimo morienli in Pontificatu successisse Judam Machabæum. Nam Judas jam anno præcedenli, puta 152 Græcorum, ut dictum est cap. ix, 3 et seqq. occubuerat. Modico ergo tempore sua impietate et pseudo-Pontificatu gavisus est Alcimus, scilicet, per biennium duntaxat. Nam eum iniit anno 151 Græcorum, ut dictum est cap. vu, 1 et 5; finiit vero 153 Græcorum, mense secundo, ut hic dicitur. Tam breve est gaudium impiorum, tam brevis impietas, cui mox succedit longissima gehennæ æternitas.

57. Et siluit terra (quievit Judæa a bellis et Ve».W. infestatione Bacchidis) annis duobus, quibus Jonathas se suosque erexit et armavit.

' 58. Et cogitaverunt omnes iniqui, — Judæi apostatae, et Jonathæ æmulis, ac inimici et proditores, qui vocarunt secreto Bacchidem, ut Jonathan) nihil cogitantem mali, noctu caperet et opprimeret, sed frustra : Dco enim dirigente, innotuit Jonathæ eorum proditio.

61. Et apprehendit (non Baccliides, ut vult Josephus, sed Jonathas suos proditores) de viris regionis, QUI ERANT PRINCIPES MALITIS (proditi IODÍS) 50 VIROS ET occidit eos.

62. Et secessit Jonathas et Simon et qui cum eo Ven. «L ERANT IN BETHBESSEN, QUÆ ERAT IN DESERTO : ET EXSTRUXIT DIRUTA EJUS, ET FIRMAVERUNT EAM. — Jonathas fraude apostatarum et proditorum, ac validis copiis Bacchidis tota Judæa exclusus, cum fratre Simone, et paucis asseclis, secessit in urbem Bethbessen sitam in deserto Jericho in tribu Benjamin, non longe a Jordane, eatnque munivit, ut in ea se suosque contra Bacchidem defenderet. Audivit id Bacchides, et collectis omnibus copiis Bethbessen obsedit, ut Jonathan) cum omnibus suis ibidem collectis opprimeret, itaque bellum omne finiret. Quid ad hæc Jonathas et Simon ?

65. Et reliquit Jonathas Simonem fratrem suum v»r». *

in civitate (**utram** contra Bacchidem propugnaret), ht exiit in regionem (vicinam colligere milititer), et venit cum NUMEno,—cum numeroso exercitu.

Yen. ft. 66. Et percussit Odaren. — Erat hic unus ex amicis cl ducibus Bacchidis. Aliqui, pro « Odaren n legentes a Oduren, » censent hoc nomen non esse proprium, sed appellativum, ut significet obsessorem viarum, sive prædonem et latronem; hunc enim significat Græcum

Et coepit cedere (socios et amicos Bacchidis sparsos per campestria, ibique in tabernaculis secure degentes, cx opinato cos invadens) et crescere in virtutibus. — Græce *b* tarfput, id est *in exercitibus*, *q.d.* Jonathas collecta manu invasit Odaren cum suis, aliosque socios Bacchidis cecidit; inde pluribus ad se concurrentibus, auctisque copiis æque ac animis, invasit ipsa castra Bacchidis, quæ Bethbessen obsidebant, dato signo Simoni fratri, ut cx urbe erumpens hostes obsidentes a fronte invaderet, quos ipse a tergo invadebat, ita factum ut hostes utrimque invasi tanta vi utrobique ab utroque cæderentur, itaque Simon machinas eorum, quibus urbem impetebant, combureret, ut sequitur. Ila Josephus, lib. XIII, cap. i, quem audi : « Relicto ad oppidi tutelam Simone fratre, clam egressus Jonathas, et collectis in vicina regione suæ factionis hominibus, noctu in Bacchidis castra irruit, et nullis trucidatis, effecit ut frater adventum cognosceret. Quamprimum enim tumultum sensit in castris hostium, eruptione facta incendit eorum machinas, cæde etiam non mediocri edita. » Ita quoque Hugo, Salianus, Sanchez et alii. Addit Gorionides Bacchidem fugisse m desertum, ibique captum a Jonatha, supplicem ei factum jurasse se omnia quæ c Judæa ceperat redditurum ; itaque pace firmata liberum dimissum in Syriam ad suosrediissc. Sed ml tale habet Scriptura, imo contrarium indicat, scilicet, Jonalham priorem pacem petiisse a Bacchide, id-

coque parum æquas Judæis conditiones accepbs^, ut patebit vers. 70.

69. Et multos ex eis occidit. — Bacchides, cæsus a Jonatha, iram vertit in apostata* Judæos, qui eum e Syria in Judæam contra Jonalham evocaran! , promittentes ei securam de ipso, utpote de bello non cogitante, victoriam ; quare videns se ab eis in fraudem inductum, et a Jonatha csum, eos. quasi mali sui auctores, occidit. Vide hic ut malum consilium consultori sit pessimum, et in ejus jugulum redeat.

Ipse autem cogitavit cum reliquis abire in regionem suam. — Hoc unum cogitans, ait Josephus, quomodo ex sua et regis dignitate obsidione fine imposito, exercitum poscet sine ignominia reducere Antiochiam ad regem Demetrium, ideoque conditiones pacis a Jonatha oblatas statim accep-tavit.

70. Et cognovit Jonathas, et misit ad eum lega- Ten. 7^TOS COMPONERE PACEM, ET REDDERE EI CAPTIVITATEM, — id est captivos. Hæc emm fuit conditio pacis, ut utrimque captivi commutarentur et redderentur. Jonathas prior petiit pacem, quia res ejus et Judæorum erant afilele, ideoque nec Jerc 4ymam quam tenebat Bacchides, nec alias Judææ urbes ab eo petere est ausus.

73. Et cessavit gladius in Israel, — id est cessavit bellum et prælia, in quibus multi gladio perimuntur, ac de facto nulli hic m Israel perempti erant.

Er habitavit Jonathas in Macumas. — Jonathæ Principis el Pontificis propria sedes erat Jerusalem cl templum; sed hanc occupantibus Bacchidianis, Jonathas sedem sibi elegit in oppido Machinas, quod silum erat in confinio tribuum Benjamin et Ephraim, ibique cæpit jus dicere populo , ac apostatas ex Israel exterminare, totamque Rempublicam Israelis componere, æque ac ibidem fecerat Samuel, judex et princeps, lib. I Jleg. vu, 6.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Demetrius et Alexander reges consobrini. de regno Asia inter se dimicantes, magnis promissis ambiunt amicitiam Jonathæ; sed eam obtinet Alexander, qui Jonathir Pontificatum confirmat, additque purpuram et coronam auream. .Mox, vers. 48, Alexander adjutus a Jonatha, cum Demetrio confligens, eum superat et occidit, indeque uxorem ducit Cleopatram filiam Ptolemæi Philometoris regis Ægypti, ac in nuptiis Jonathan honorat, duccmq; sui Principatus creat. Denique, vers. 67, Demetrius Demetrii occisi filius mittit Apollonium cum exercitu, quem Jonathas profligat, ideoque ab Alexandro dono accipit urbem Accanii, a fibulam auream.

1 Et anno centesimo sexagesimo ascendit Alexander Antiochi tilius, qui cognominatus est Nobilis : el occupavit Ptolemaidam ; et receperunt eum, el regnavit illic. 2. Et audivit Demetrius rex, cl cQngroç. ivii exerciluin copiosum valde, el exivit obviam illi in prælium.

3. Et misit Demetrius epistolam ad Jonathan) verbis pacificis, ut magnificaret eum. 4. Dixit enim : Anticipemus facere pacem cum eo, priusquam faciat cum Alexandro adversum nos : 5. recordabitur enim omnium malorum quæ fecimus in eum, et in fratrem ejus et in gentem ejus. 6. Et dedit ei potestatem congregandi exercitum, et fabricare arma, et esse ipsum socium ejus : et obsides, qui erant in arce, jussit tradi ei. 7. Et venit Jonalhasin Jerusalem, et legit epistolas in auditu omnis populi, et eorum qui in arco erant. 8. Et timuerunt timore magno, quoniam audierunt quod dedit ei rex potestatem congregandi exercitum. 9. Et traditi sunt Jonatli. vobis, et reddidit eos parentibus suis : 10. et habitavit Jonalhas in Jerusalem, et coepit edificare et innovare civitatem. 11. Et dixit facientibus opera, ut exstruerent muros, et montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem : et ita fecerunt. 12. Et fugerunt alienigenæ, qui erant in munitionibus, quas Bacchides aedificaverat, 13. et reliquit unusquisque locum suum, et abiit in terram suam : 14. tantum in Belhsura remanserunt aliqui ex his qui reliquerant legem et præcepta Dei ; erat enim hæc eis ad refugium. 15. Et audivit Alexander rex promissa quæ promissil Demetrius Jonathæ : et narraverunt ei prælia, et virtute» quas ipse fecit, et fratres ejus, et labores quos laboraverunt. 16. Et ait : Numquid inveniemus aliquem virum talem? et nunc faciemus cum amicum et socium nostrum. 17. Et scripsit epistolam, et misit ei secundum hæc verba, dicens : 18. Hæc Alexander fratri Jonathæ salutem. 19. Audivimus de te, quod vir potens sis viribus, et aptus es ut sis amicus noster : 20. et nunc constituimus te hodie summum Sacerdotem geniis tuæ; et ut amicus voceris Regis (et misil ei purpurari et coronam auream), et quæ nostra sunt sentias nobiscum, et conserves amicitias ad nos. 21. Et induit se Jonalhas stola sancta septimo mense, anno centesimo sexagesimo, in die solemni scenopægiæ : et congregavit exercitum, et fecit arma copiosa. 22. Et audivit Demetrius verba ista, et contristatus est nimis, et ait : 23. Quid hoc fecimus, quod præoccupavit nos Alexander apprehendere amicitiam Judæorum ad munimen sui? 24. Scribam et ego illis verba deprecatoria, et dignitates et dona, ut sint mecum in adiutorium. 25. Et scripsit eis in hæc verba : Rex Demetrius genti Judæorum salutem. 26. Quoniam servastis ad nos pactum, et mansistis in amicitia nostra, et non accessistis ad inimicos nostros, audivimus, et gavisi sumus. 27. Et nunc perseverate adhuc conservare ad nos fidem, et retribuemus vobis bona pro his quæ fecistis nobiscum : 28. et remitemus vobis praelationes multas, et dabimus vobis donationes. 29. Et nunc absolvo vos et omnes Judæos a tributis, et pretia salis indulgeo, et coronas remitto, et tertias seminis : 30. et dimidiam partem fructus Ugni, quod est portio mea, relinquo vobis ex hodierno die, et deinceps, ne accipiat a terra Juda, et a tribus civitatibus, quæ additæ sunt illi ex Samaria et Galilæa, ex hodierna die et in totum tempus ; 31. et Jerusalem sancta et libera cum finibus suis : et decima) et tributa ipsius sint. 32. Remitto etiam potestatem arcis quæ est in Jerusalem ; et do eam summo Sacerdoti, ut constituat in ea viros quoscumque ipse elegerit, qui custodiant eam. 33. Et omnem animam Judæorum, quæ captiva est a terra Juda in omni regno meo, relinquo liberam gratis, ut omnes a tributis solvantur, etiam pecorum suorum. 34. Et omnes dies solemnes, et sabbata, et neomeniæ, et dies decreti, et tres dies ante diem solemnuera, et tres dies post diem solemnem, sint omnes immunitatis et remissionis omnibus Judæis, qui sunt in regno meo : 35. et nemo habebit potestatem agere aliquid, et movere quicquid adversus aliquem illorum, in omni causa. 36. Et adseribantur ex Judæis in exercitum viginti millia virorum : et dabuntur illis copiæ, ut oportet omnibus exercitibus regis, et ex eis ordinabuntur qui sint in munitionibus regis magni : 37. et ex his constituentur super negotia regni, quæ aguntur ex fide, et principes sint ex eis, et ambulent in legibus suis, sicut præcepit rex in terra Juda. 38. Et tres civitates, quæ additæ sunt Judææ ex regione bamariæ, cum Jucæa reputentur : ut sint sub uno, et non obediant alii potestati,

nisi summi Sacerdotis. 39. Ptolemaida, et confines ejus quas dedi donum sanctis, qui sunt in Jerusalem, ad necessarios sumptus sanctorum. 40. Et ego do singulis annis quindecim millia siclorum argenti de rationibus regis, quæ me contingunt ; 41. et omne quod reliquum fuerit, quod non reddiderant qui super negotia erant annis prioribus, ex hoc dabunt in opera domus. 42. Et super hæc quinque millia siclorum argenti, quæ accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos: et hæc ad sacerdotes pertineant, qui ministerio funguntur. 43. Et quicumque confugerint in templum, quod est Ierosolymis, et in omnibus finibus ejus, obnoxii regi in omni negotio dimittantur, et universa quæ sunt eis in regno meo, libera habeant. 44. Et ad ædificanda vel restauranda opera sanctorum, sumptus dabuntur de ratione regis, 45. et ad extruendos muros Jerusalem, et communiendos in circuitu, sumptus dabuntur de ratione regis, et ad construendos muros in Judæa. 46. Ut audivit autem Jonathas et populus sermones istos, non crediderunt eis, nec receperunt eos : quia recordati sunt malitiæ magnæ quam fecerat Israel, et tribulaverat eos valde. 47. Et complacuit eis in Alexandrum, quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, et ipsi auxilium ferebant omnibus diebus. 48. Et congregavit rex Alexander exercitum magnum, et admovit castra contra Demetrium. 49. Et commiserunt prælium duo reges, et fugit exercitus Demetrii, et insecutus est eum Alexander, et incubuit super eos. 50. Et invaluit prælium nimis, donec occidit sol : et cecidit Demetrius in die illa. 51. Et misit Alexander ad Ptolemæum regem Ægypti legatos secundum hæc verba, dicens : 52. Quomam regressus sum in regnum meum, et sedi in sede patrum meorum, et obtinui principatum, et contrivi Demetrium, et possedi regionem nostram, 53. et commisi pugnam cum eo, et contritus est ipse et castra ejus a nobis, et sedimus in sede regni ejus ; 54. et nunc statuamus ad invicem amicitiam, et da mihi filiam tuam uxorem ; et ego ero gener tuus, et dabo tibi dona et ipsi, digna te. 55. Et respondit rex Ptolemaeus, dicens : Felix dies, in qua reversus es ad terram patrum tuorum, et sedisti in sede regni eorum. 56. Et nunc faciam tibi quod scripsisti ; sed occurre mihi Ptolemaidam, ut videamus invicem nos, et spondeam tibi sicut dixisti. 57. Et exivit Ptolemæus de Ægypto, ipse et Cleopatra filia ejus, et venit Ptolemaidam, anno centesimo sexagesimo secundo. 58. Et occurrit ei Alexander rex, et dedit ei Cleopatram filiam suam : et fecit nuptias ejus Ptolemaidæ, sicut reges in magna gloria. 59. Et scripsit rex Alexander Jonathæ, ut veniret obviam sibi. 60. Et abiit cum gloria Ptolemaidam, et occurrit ibi duobus regibus, et dedit illis argentum multum, et aurum, et dona : et invenit gratiam in conspectu eorum. 61. Et convenerunt adversus eum viri pestilentes ex Israel, viri iniqui interpellantes adversus eum ; et non intendit ad eos rex. 62. Et jussit spoliari Jonathan vestibus suis, et indui eum purpura, et ita fecerunt. Et collocavit eum rex sedere secum, 63. dixitque principibus suis : Exite cum eo in medium civitatis, et predicate ut nemo adversus eum interpellet de ullo negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione. 64. Et faciunt eum, ut viderunt qui interpellabant gloriam ejus, quæ prædabatur, et opertum eum purpura, fugerunt omnes : 65. et magnificavit eum rex, et scripsit eum inter primos amicos, et posuit eum ducem, et participem principatus. 66. Et reversus est Iouas in Jerusalem cum pace et lælilia. 67. In anno centesimo sexagesimo quinto, venit Demetrius filius Demetrii a Creta in terram patrum suorum. 68. Et audivit Alexander rex, et contristatus est valde, et reversus est Antiochiam. 69. Et constituit Demetrius rex Apollonium ducem, qui præerat Cælsyriæ : et congregavit exercitum magnum, et accessit ad Jamniam ; et misit ad Jonathan summum Sacerdotem, 70. dicens : Tu solus resistis nobis ; ego autem factus sum in derisum et in opprobrium, propterea quia tu potestatem adversus nos exerces in montibus. 71. Nunc ergo si confidis in virtutibus tuis, descende ad nos in campum, et comparemus illic invicem : quia mecum est virtus bellorum. 72. Interroga, et disco quis sum ego, et cæleri qui auxilio sunt mihi, qui et dicunt quia non potest stare pes vester

COMMENTARIA IN LIBRUM I MACHABÆORUM, cap. X.

ante faciem nostram, quia bis in fugam conversi sunt patres tui in terra sua : 73. el nunc quomodo poteris sustinere equitatum et exercitum tantum in campo, ubi non est lapis, neque saxum, neque locus fugiendi ? 74. Ut audivit aulem Jonathas sermones Apollonii, motus esi animo : et elegit decem millia virorum, et exiit ab Jerusalem, et occurrit ei Simon frater ejus in adjutorium : 75. et applicuerunt castra in Joppen, et exclusit eum a civitate (quia custodia Apollonii Joppe erat) el oppugnavit eam. 76. Et exterriti qui erani in civitate, aperuerunt ei, el obtinuit Jonathas Joppen. 77. Et audivit Apollonius, el admovit tria millia equitum, et exercitum nullum. 78. Et abiit Azotum tanquam iter faciens, el stalim exiit in campum, eo quod haberet multitudinem equitum, et confideret in eis. Et insecutus est eum Jonathas in Azotum, et commiserunt prælium. 79. Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occulte. 80. El cognovit Jonathas quoniam insidiæ sunt post se, et circuierunt castra ejus, et jecerunt jacula in populum a mane usque ad vesperam. 81. Populus autem stabat, sicut praeceperat Jonathas : el laboraverunt equi eorum. 82. El ejecit Simon exercitum suum, et commisit contra legionem : equites enim fatigati erant; et contriti sunt ab eo, et fugerunt. 83. Et qui dispersi sunt per campum, fugerunt in Azotum, et intraverunt in Belhdagon idolum suum, ut ibi se liberarent. 84. Et succendit Jonathas Azotum et civitates, quæ erant in circuitu ejus, et accepit spolia eorum, et templum Dagon : et omnes, qui fugerunt in illud, succendit igni. 85. Et fuerunt qui ceciderunt gladio, cum his qui succensi sunt, fere octo millia virorum. 86. El movit inde Jonathas castra, et applicuit ea Ascalonem : et exierunt de civitate obviam illi in magna gloria. 87. Et reversus est Jonathas in Jerusalem cum suis habentibus spolia multa. 88. Et facium est, ut audivit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Jonathan. 89. Et misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dari cognatis regum ; el dedit ei Accaron, et omnes fines ejus, in possessionem.

Vir».I. 1. Er ANNO 160 ASCENDIT ALEXANDER ANTIOCHI filius, qui cognominatus est (Epiphanes, id est illustis, vel) nobilis, ET OCCUPAVIT PTOLEMAIDAM. — Alexander hic cognomento Balles, sive Veles (uti nunc Valesia familia in Gallia est regia), fuit filius Antiochi Epiphanis, ideoque frater Antiochi Eupatoris occisi a Demetrio; quare fratris necem ulturus, ejusque regnum recepturus occupavit Ptolemaidam Phœnici® urbem, quæ nunc Aceon, vel Aree dicitur (1). « Unde errant Justinus, XXXV, Appianus, Florus, Sulpitius et Genebrardus, qui Alexandrum hunc ex plebeia familia oriundum, per mendacium et fraudem se stirpi Antiochi inseruisse scribunt, uti hoc eodem tempore pseudo-Philippus se inseruit stirpi regum Macedoni®, ideoque tertium contra Romanos Macedonicum bellum suscitavit, in quo el victus cæsusque est, teste L. Floro et aliis. Nisi dicas eum Antiochi Epiphanis filium quidem fuisse, sed nothum ex Bala concubina genitum, indeque cognominatum Balas, uti ex Eusebio et Appiano docet Salianus. Magis errant Lyranus, Carthusianus et Adrichomius qui hunc Alexandrum faciunt filium Antiochi Eupatoris, cum ejus fuerit frater, filius vero Antiochi Epiphanis, præsertim quia Eupator occisus est anno ætalis duodecimo quo vix generare poterat (2).

(i) Hodie Acre, vel gallice, Saint-Jean d'Acre.

(i) Non satis consui Alexandrum hunc fuisse liliu

Et receperunt elm, — q. d. Incoi® et accol® Ptolemaidis, exosum habentes Demetrium propter superbiam, luxum et desidiam, Alexandrum ejus consobrinum in regem susceperunt et coronarunt.

6. Et dedit ei potestatem cngregandi ex f. r. c. i- » < « • « tum, — ut eum suis copiis conjungeret, iisquo simul junctis debellaret Alexandrum.

8. Et timuerunt timore magno, — q. d. Demetriani milites, occupantes arcem Sion, timuerunt Jonathan, ne jussu Demetrii exercitum conscriberet et arcem invaderet; non tamen ex arce fugerunt, ut aliqui putant ex vers. 12, sed eam retinuerunt : nam postea eam obsedit Jonathas, ut audiemus cap. xi, vers. 20.

10. Et habitavit Jonathas in Jerusalem, — tum ver». ! « quia ipse erat summus Pontifex, ac Pontificatu fungi debebat in templo, ideoque residere in Jerusalem; tum quia ipse erat dux et princeps Israelis, cujus metropolis erat Jerusalem.

18. Rex Alexander fratri Jonath. « salutem, — Versus. Jonathan Alexander rex vocat fratrem, quod ejus amicitiam et auxilium ambiret, cuperet quo cum

legitimum vel spurium Antiochi Epiphanis, et probabilius putatur cum ex Rhodo vel Cypro et obscura conditione natum, suum genus ementitum fuisse, se filium Antiochi Epiphanis dicendo. Porro Romanorum presidio fretus, qui eum pro rege habuerunt, Romæ et Ephesi exercitum contra Demetrium congregavit, et Ptolemaidem occupavit.

liffbca socium, promittens quod eum habiturus esset eo honore et amore, quo frater habet fratreni.

20. Constituimus te hodie summum Sacerdotem. — Jonathas, ait Serarius, jam a populo electus et constitutus erat Dux et Pontifex; sed Pontificatum hic ei confirmat Alexander, quasi rex Asiæ et Syriæ, ad quem proinde jure regnorum politico pertinere videbatur creatio Pontificis, sicut olim Romani Imperatores sibi arrogabant, et nominabant Romanum Pontificem; sed merito posteriores Pontifices hoc jus imperatoribus ademerunt, ac in clericum, putain Episcopos et Cardinales transtulerunt. Jam enim hoc officium usurparat Antiochus Epiphanes Alexandri pater, qui Jasonem, deinde Menelaum constituerat Pontificem, ac post cum Demetrius rex constituerat Alcimum Pontificem, a cujus morte anno octavo Alexander hic Pontificem creat Jonatham.

Et quæ nostra sunt sentias nobiscum, — *q. d.* Nostræ causæ et parti faveas, non adversos, ut scilicet me armis copiisque juves, non Demetrium anagonistam meum. Idque fecit Jonathas præferens Alexandrum Demetrio ob bella et damna Israel ab eo illata.

21. Er induit se Jonathas stola sancta, — scilicet stola tunicaque Pontificali, in qua erat Rationale cum Ephod, *Exodi* xxviii. Nam hucusque Jonathas, licet Pontifex, Pontificalia non induerat, nec exercuerat, eo quod Jerusalem ab hostibus occuparetur. Jam autem recepta Jerusalem, Pontificalia vestimenta induit, et munia Pontificis exercuit.

22. Quoniam servastis ad nos pactum. — Demetrius hic fingit se nescire quod Jonathas et Judæi a se ad Alexandrum æmulum suum defecissent; unde eos quasi fideles amicos compellat, hortaturque ut in fide et amicitia sua persistent, magna, si id fecerint, promittens præmia.

18. Er remitemus vobis præstationes (id est exactiones et tribula, quæ mihi pressiate solebatis; unde explicans subdit): Et nunc absolvo vos et omnes Judæos a tributis.

29. Et pretia salis indigeo, — id est tributa quæ pro sale conficiendo, devehendo, et dividendo mihi pendebatis, vobis condono, quæ utique magna sunt: nam omnes omnino homines indigent sale. Unde Salisburgi Princeps opes suas ingentes ex sale colligit. Id patet ex cap. seq., vers. 35.

Et coronas — aureas, ut patet cap. xiii, vers. 37, quas quotannis persolvebatis, remitto.

Et tertiam seminis, — id est tertiam partem frugum, ut habet Josephus, quæ ex semine in terram jacto germinare solent, remitto. Ita Lyranus. Verum cum hoc tributum videatur osso immane, unde cap. xi, vers. 33, decima tantum fit mentio, hinc melius Salius præciso tertiam seminis accepit, ut si quis duodecim tritici modios seminasset, debuisset is in messe aualimr modios tritici

regi persolvere, non autem si collegisset in messe sexaginta modios, debuisset regi polvere viginti; quæ est tertia pars messis, non seminis, ut hic dicitur.

30. Et dimidiam partem fructus ligni, — id est Vei-um omnium fructuum, qui ex lignis, id est arboribus produci solent, quorum dimidiam partem mihi pendebatis, nunc vobis condono.

31. Et Jerusalem sit sancta et libera; (primo, ut ipsa velut urbs sancta populo fidei et sancto, puta Judæis restituatur: quare milites mei, qui sunt in arce Sion, caveant ne eam profanent, imo ex arce excedant, eamque Jonathæ et Judæis tradant, ut patet versu seq.; secundo, ut ipsa velut urbs «sancta» sit libera, gaudeatque plena immunitate et libertate, quali gaudent templa, aliaque loca sancta; tertio, ut in ea solus Deus sancte colatur, sanctæque victima» ei immolentur, quare interdico ne mei milites, aliive idololatra eam suis idololatricis hostiis ritibusque contaminent; quarto, ut) decimæ et tributa ipsius sint, — ut scilicet decimæ deinceps non mihi, aut meis, sed templo et sacerdotibus, uti antea ex Dei sanctione fiebat, persolvantur.

32. Remitto etiam potestatem arcis, — *q. d.* Vm.31.

dominium arcis in monte Sion, quod obtineo, remitto, illudque resigno, et trado Jonathæ, quasi summo Pontifici. Hoc promisit Demetrius Jonathæ, sed reipsa non pneslilit, quia Jonathas fœdus iniit cum Alexandro hoste Demetrii.

33. Eromnem animam Judæorum captiva est, Venen — *q. d.* Omnes Judæos, qui e Judæa captivi abducti sunt, sparsique per totum regnum meum, liberos dimitti volo, idque gratis et sine lytro, cosdemque absolvo ab omni tribulo etiam pecorum suorum.

34. Et omnes dies solemnes, et sabbata, et neomenias, et dies decreti, — qui scilicet non a lege, sed a Judæis ipsis decreti, et deputati sunt ad aliquam festivitatem, uti a Juda decretum fuit festum Encæniorum ob templi purgationem; item festum victoriæ Judith ob cæsum Holofernem, et festum Esther ob cæsum Aman. Haec Salius, *q. d.* Sancio et edico ut omnes Judæi, qui sunt in regno meo, libere celebrent sua sabbata, neomenias, et alios dies festos a lege, vel Synagoga statutos et decretos, imo ut tres dies ante, et tres dies post aliquam solemnitatem, Judæis sint dies immunitatis et remissionis, quibus nec in jus vocari, nec ad operaservilia capessenda a quopiam cogi possint, uti explicat versus sequens.

36. Et dabuntur illis copie, — id est copiosa stipendia æque ac annona.

Et ex eis ordinabimur, qui sint in munitionibus regis magni, — scilicet Demetrii, *q. d.* Tradam Judæis sarcas meas, ut ipsi quasi inihi fidei eas custodiant. Pro «magni» Græce est *magnis*, *q. d.* magnas et primarias arcas meas credam Judæis.

37. Et ix eis constituentur super negotia regis. — *q. d.* Vir. 37. N. QLX CONSTITUUNTUR EX H(R, — 11 CSI qil' b. UIX-

47	COMMENTARIA IN LIBRUM I MACHABÆORUM, cap. X.	
	mam fidem, suinumque silentium et secretum requirunt.	
	Et principes sint ex ns (qui tam provincias, quam exercitus meos gubernent), et ambliext in LCGiBüs suis, — ut juxta eas Judaico vivant in regno meo, sicut vivunt in Judaea.	
fm.39.	39. Ptolemaida (civitatem, quam invasit Alexander, meus consobrinus, et æmulus) et confines ejus, quas dedi donem sanctis. qui sint in Jerusalem, —puta sancto Pontifici sanctisque, id *sl fidelibus Judæis; rursum etiam nunc dolonumque a me datum confirmo. Pro «qui» Græce est γῶα, q. d. Colonias has dedi sanctis, id est Sanctuario, sive sancto templo, quod est in Jerusalem, puta Sancto, et Sancto sanctorum, ut ex earum proventibus emantur victimæ, aliaque necessaria ad cultum Dei in sancto ejus templo.	
Ven.4i.	41. Et omne quod reliquum fuerit, quod non reddiderant, — q. d. Sancio noinei quæsores reddant, et restituant templo illa quæ ex censibus aliique rebus templo destinatis subtraxerunt, et in meum aerarium intulerunt. Aut ut Salianus, q. d. Jubeo ut publicani Judæi, qui sunt obnoxii reilandæ rationi, nec regiis quaestoribus adhuc satisfecerint, ea non herario regio, sed templo persolvant Jerosolymitano. Nam de redditibus templi subdit novum beneficium, vers. 42.	
Ven. u.	42. Quæ accipiebant de Sanctorum ratione, — id est ex sancti templi censu et ærario, ut in meum aerarium inferrent: nunc jubeo illa templo restitui, nimirum, «quinque millia siclorum, non id est quinque millia Francorum, sive Floreuorum Brabanticorum. Siclus enim pendit quatuor drachmas, valetque quatuor Julios, sive quatuor regales Hispanicos.	
Wn.43.	43. Et quicunque (sive Judæi, sive Gentiles) confugerint in templum, etc., dimittantur, — q. d. Jubeo sancioque jus asyli, quod habuit templum, imo illud augeo. Volo enim ut, dum quis confugit ad templum, quamdiu is in eo manet, nemo possit invadere bona illius in regno meo, licet alibi sila. Verum nimis ampla promittit hic Demetrius: quare Jonathas et Judæi ei non crediderunt estimantes ex necessitate fide hæc promittere, sed postea non servaturum; præsertim, quia ejus malevolentiam sæpius erant experti: quare, Demetrio relicto, adhæserunt Alexandro.	
	Nota: hic Demetrius duodecim ingentia beneficia promittit Jonathæ, si suas partes contra Alexandrum sequi et tueri velit; unde colligas quanta fuerit fortitudo, et fama Jonathæ. Primum est immunitas tributorum; secundum, libertas Jerosolymæ, ut sil ubi unitis a presidio militum Demetrii tertium, restitutio captivorum; quartum, permissio festivæ quietis; quintum, jus honorate militile; sextum, jus gubernandi; septimum, jus servandi (idem legemque patriam; octavum, amplificatio doni nunc Pontificii; nonum, donatio Ptolemaidis; denum, annuus pro templo census quindecim milium melorum; undecimum, jus asyli in tem-	
	plo; duodecimum, aedificatio murorum Jerusalem.	
	47. Quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, — id est quia Alexander prior, et ante Demetrium, pacem foedusque a Judæis postularci.	
	50. Et cecidit Demetrius, — victus ab Alexandro per auxilium Jonathæ et Judæorum. Cecidit Demetrius, equo ipsius cadente et telis ipsum diruentibus, ait Josephus, lib. XIII, cap. t. Porro licet Demetrius potius jus haberet ad regnum Asite, nipote filius Seleuci, qui senior erat Antiochi Magni filius, ideoque in regno successor, quam Alexander, nipote filius Antiochi Epiphanis, qui Seleuci erat frater junior; tamen Jonathas licito adjuvit Alexandrum contra Demetrium, tum quia Demetrius hucusque hostis fuerat Iudæorum cosque hostiliter invaserat, et vastarat; quare contra eum Alexandri ope uti, imo eam implorare jure suo poterat Jonathas; tum quia Alexander jus belli habebat contra Demetrium, eo quod ipse fratrem suum seniore Antiochum Eupatorem occidisset; voluit ergo necem fratris sui ulcisci, præsertim quia populus, scelera et tyrannidum Demetrii detestatos, ei pnetulerat Alexandrum, illumque sibi regem crearat.	
	51. Et misit Alexander ad Ptolemæum (Philometorem) regem Ægypti legatos, — poscens ejus filiam Cleopatram in uxorem, ut hac ratione foedus cum eo firmaret, sesequo contra Demetrium Demetrii a se occisi filium roboraret. Porro Cleopatra Græce idem est quod decus et gloria patris et patris. Utinam hæc talis fuisset!	
	Nota: Multe fuerunt Cleopatæ, quarum hæc fuit origo et series. Prima Cleopatra fuit Antiochi Magni filia et soror Antiochi Epiphanis, quæ nupsit Ptolemæo Epiphani, quinto post Alexandrum regem Ægypti. Hæc fuit speciosissima, ideoque a Daniele, cap. xi, vers. 17, vocatur «filia feminarum,» hoc est formosissima, indeque dicta Cleopatra, id est decus et gloria patris. Unde ab ea cæteræ omnes reginæ Ægypti, utpote ab ea prognate, vocate sunt Cleopatæ. Ipsa ergo ex Ptolemæo Epiphane genuit Ptolemæum Philometorem, Ptolemæum Physconem, et Cleopatram filiam, quam licet sororem Philometor, ac deinde Physcon in uxorem acceperunt.	
	Ille est ergo secunda Cleopatra, quæ Physconis fuit soror, uxor, et insuper quasi mater, aut potius socru». Nam Physcon post eam repudiatam, duxit filiam ejus in uxorem.	
	Tertia Cleopatra fuit hujus secundæ ex Philometore filia, quam Philometor pater primo despondit Demetrio Nicanori, deinde eo capto ipsa nupsit Antiocho Sideti, Demetrii fratri. Ille venenum propinans filio suo Antiocho Grypho, ab eodem coacta illud bibere, seipsam occidit. Den ea hic agitur.	
	Quarta Cleopatra fuit Ptolemaida Lathuri, qui Ptolemæi Physconis fuit filius et successor, soror et uxor, quæ ab eo repudiata nupsit Antiocho Cyziceno regi Asiæ, et a Gryphina sorore in templo	
	amplexans simulacra, jussa est confodi et occidi, teste Justino, lib. XXXIX.	
Quinti.	Quinta Cleopatra fuit Ptolemæi Aulctis filia, et Ptolemæi Dionysii ultimi regis Ægypti soror et uxor, quam adamavit Antonius repudians sororem Augusti Cæsaris, ideoque ab eo victus ad spontaneam necem adactus fuit: Cleopatra quoque seipsam admotis corpori serpentibus interfecit. Haec Eusebius, Josephus Strabo, Bada et alii.	
Ven. 67.	67. Ergo spondeam tibi, — id est sponsam tibi dem filiam incani. Spondere enim est parentis, despondere mariti, indeque sponsi et sponsat, ac sponsaliorum et sponsandi voces emanarunt.	
Ven. 68.	68. Scripsit rex Alexander Joxastæ, ut veniret obviam sibi, — q. d. Invitavit Alexander Jonathans Ptolemaidam ad nuptias suas cum Cleopatra celebrandas.	
Ven. 69.	69. Induit eum purpura, — id est regio amictu: purpura enim regni et regum erat vestis. Alexander ergo hic Jonatham regiis insignibus ornat, ob opemque auxilia sibi ab eo contra Demetrium præstita, idque per principes suos jubet per totam civitatem predicari et promulgari. Non tamen hoc ipso Jonatham creat regem, sed dynastam et principem, purpura enim erat amictus dynastarum, qui amici regis, et ex amictu purpureo purpurati vocabantur. Sic Mardochæus ab Assuero ornatus fuit corona aurea in capite et amictu purpureo: erat enim ex primariis regis dynastis et amicis, Esther vii, 13.	
Ven. 70.	70. In anno 163 venit Demetrius (junior) filius Demetrii —senioris ab Alexandro et Jonatha victi et occisi. Venit, inquam, ex Creta, ubi latuerat in Syriam, ut necem patris ulcisceretur, et avitum ejus regnum, profligato Alexandro, reciperet. Factum hoc est quinto anno regni Alexandri, qui fuit tertius ab ejus nuptiis cum Cleopatra; has enim iniit anno 162 Græcorum, ut dictum est vers. 37; regnum vero occupavit anno 160 Græcorum, ut dictum est vers. 1.	
	Nota: Ex Justino, lib. XXXV, Demetrius senior, initio belli contra Alexandrum, duos filios suos, scilicet Demetrium Nicanorem et Antiochum Sidetem, qui ambo successivo postea regnarunt, apud hospitem suum Gnidium (Gnidus est in Asia extrema prope Halicarnassum et Rhodum, in extremo promontorio, quod respicit Cretam) cum magna auri vi deposuit, ut belli periculis eximerentur, et si ita sors tulisset, ultioni patente necis servarentur. Ita facium; nam Demetrius Nicanor, Demetrio patre occiso, ex Creta profugit in Syriam, regnumque invasit. Hoc eodem tempore mortuus est Cato senior, Marcellus consul Romanus bellum gessit in Hispania, Altilius Prætor in Lusitania, ac Carthago tertium bellum Punicum contra Romanos apparavit, quo victa et excisa est Africa.	
Ven. 71.	71. Scipione Africano. Ita Salianus.	
	69. Et consultiit Demetrius rex Apollonium ducentem, qui præferat Coelesyriam. — Hic Appollonius prius servierat Alexandro, sed ab eo defuit ad	
	COMMENTARIA IN LIBRUM I MACHABÆORUM, cap. X.	
	Demetrium, illectus spe majorum honorum et opimi, quas promittebat novus rex Demetrius. Aulici enim respiciunt semper ad solem Orientem, ut vulgo dicitur. Hic Appollonius, quem Josephus Daum cognominat, alius fuit ab Apollonio Tharseo filio, qui tempore Seleuci regis præfuit Coelesyriæ, de quo I Machab. vii, 3. Alius quoque fuit ab Apollonio Alcisthæi filio, quem Antiochus Epiphanes misit cum 22 millibus, ut Jerusalem et Ægyptum occuparet, I Machab. iv, 21. Alius quoque ab Apollonio Gennei filio, qui Judæos sub Eupatore vexavit, de quo I Machab. xii, 2. Videtur hic Apollonius a Demetrio præfectus Colesynæ constitutus, deinde veniente Alexandro ad eum a Demetrio defecisse; inde ab Alexandro ad Demetrium Demetrii filium cum aliis pluribus transisse. Unde Justinus ait milites paternos ad filium Demetrium signa transtulisse.	
	70. QUIA TU POTESTATEM ADVERSUS NOS EXERCES in montibus, — id est in Judæa, quæ montosa est, q. d. Tu, o Jonatha, inter montes Judææ te contines, ibique dominaris, mihi que resistis. Exi ergo ex Judæa in campum Syriæ, ibique aperto Marte mecum conflige, si vir es, et viribus ad bellandum polles, uti jactas; nam in angustiis montium facile est homini imbelli cum paucis resistere multis.	
	Tu solus resistis nobis. — Nam, ut ait Justinus, lib. XXXV, de hoc Demetrio: «Audita Alexandri luxuria, quem insperate opes et alienæ felicitatis ornamenta, velat captivum inter scortorum greges, desidem in Regia tenebant, auxiliantibus Cretensisibus, securum, ac nihil hostile metuentem aggreditur. Antiochenses quoque veterem patris offensam, novis meritis correcturi se ei tradunt; sed et milites paterni, favore juvenis accensi, prioris sacramenti religionem novi regis superbia: præferentes, signa ad Demetrium transferunt.»	
	71. Nunc ergo si confidis in virtutibus (Graece velle) Juniusi, id est viribus et exercitibus) tuis, descende ad nos in campum, et comparemus (Graece) autem primum. Quod est comparemur, conferamur, componamur) illic, invicem, (ut pedem pedi, manum manui conserentes, ostendamus uter sit fortior, an tu, an ego) quia mecum est virtus bellorum. — Græce, quia metum est exercitus potens urbium, q. d. Provoco te in campum, ubi armis pugnandum est, non saxis, et in quo nullum victo est refugium. Noster legit wXijiu», id est bellorum; alii legunt xiuvv, id est urbium, et sic quoque legit Josephus.	
	72. Quia bis in fugam conversi sunt patres TU, Ven-TB. — nimirum semel, quando Mathathias fugit cum filiis suis, I Machab. ii, 28; iterum in pugna cum Bacchide, in qua cæso Juda, cæleri Judæi fugerunt, I Machab. ix, 18.	
	74. Ut audivit autem Jonathas sermones Apollonionum, motus est animo, —ad iram excandescens, et ad pugnam exardescens, ut iosephus refa-	

tard exprobrationem Apollonii, ac rui ipsa ostenderet sc tam in campis quam in montibus esse bellipotentem, imo Iconem.

Er exclusit (Apollonius) eum (Jonatham) a civitate : quia custodia (praesidium militum ad custodiendam urbem) Apollonii Joppe (Grace in Joppe) erat. Grace est ἡσφωνῶν, id est *excluserunt*, scilicet milites praesidarii Jonatham.

»m.io. 80. Et greuerunt — hostes, scilicet equites Apollonii) castra ejus (scilicet Jonathæ), et jecerunt jacula in populum, scilicet in socios Jonathæ.

Ven.ii. 81. Populis autem stabat (constanti animo, pedo et manu clypcis suis excipiens, et repellens jacula hostium), et laboraverunt equi eorum : — *q. d.* Equi et equites Apollonii faligati fuere, quia tota die laboraverunt currendo, et jaciendo tela in castra Jonathæ. Unde Simon cos fessos et lassos agressus fudit fugavitque.

Ven. M. 82. Et ejecit (Grace id est extraxit, eduxit, emisit, explicuit, expandit) Simon exercitum suum (alas militum) et commisit (pralium) contra legionem (Grace *contra phalangem*, puta contra aciem hostium); equites enim fatigati erant (ob causam jam didam), et contriti sunt ab eo (a Simone fratre Jonathæ), et fugerunt.

Vtr».iJ. 83. Et intraverunt in Betiidagon, — id est in domum Dagon, puta in templum Dagon, qui erat Deus sivo a idolum » corum, Grace ἡσφωνῶν, id est in idolum, sive fanum idoli sui, scilicet Dagon. Verum qui idolum suum c manibus Jonathæ liberare non poterat, quomodo ab eodem a strage Jonathæ liberaretur? Quare omnes cum suo idolo

et idolis a Jonatha succensi concrematique fuere.

88. Et exierunt (Ascaloolæ) de civitate obviam v«»-M. illi (Jonathæ) in magna GLORIA, — id est magno honore cl pompa cum excipientes, illique se el urbem suam dedentes, ne ab eo cremarentur instar Belhdagon.

89. Er misit (Alexander rex hostis Demetrii et Appollonii) ei (Jonathæ ob contritum Apollonium) fibulam auream. Grace irijzr/, quod aliqui vertunt monile e collo, vel e cingulo dependens, quale est in Belgio vellus aureum. Melius Noster vertit « fibulam, » qua longiores tunicæ et vestes subnecti solent, juxta illud *Æncid.* IV :

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Fuit hoc ornamentum militare, testo Livio, lib. Vil et IX; non olim nisi regum cognatis, et suminis amicis dari solitum, ut hic dicitur. Fibula ergo hæc vestes laxas et Huidas, vel in pectore, vel in cingulo stringebat, et confibulabal. Unde Virgilius, XII *Æneid.*:

- Laterum juueturas fibula mordet.

El Ovidius, Vili *Metam.* :

Rasilis hinc summam mordebat tábula vestem.

Et S. Hieronymus, *epist.* 49 : « Fibulam quæ chlamydis mordebat oras, in humum excussit. » Tertullianus, *De pallio*, cap. i : « In viris, inquit, pallii extrinsecus habitus et ipse quadrangulus ab utroque laterum regestus, et cervicibus circumstrictus in tlbulæ morsu humeris acquiescebat. »

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Plolcmccus Philometor Alexandro filiam suam Cleopatram (piam ci uxorem dederat, una cum regno aufert. Alexander fugit in Arabiam, ibiquea ἡabdicte rege occiditur, qui caput occisi mittit ad Philometorem. Philometor, eo accepto, tertio die post moritur. Mox, vers. 19, Demetrius, firmato regno, fxdus init cum Jonatha qui eum a nece liberat, cæsis centum hostium millibus ; sed Demetrius jam de regno securus, vers. 53, foedus cum Jonatha initum perfide abrumpit. Quare Jonathas ad Antiochum Alexandri occisi filium se transfert, ab coque magnis honoribus afficitur. Unde pro eo dimicans plures Demetrii urbes occupat, ejusque capias fundit fugatque.

i. El rex Ægypti congregavit exercitum, sicut arena quæ est circa oram maris, el naves nullas : et quicrebat oblinere regnum Alexandri dolo, et addere illud regno suo. 2. El exiit in Syriam verbis pacificis, el aperiebant ei civitates, et occurrebant ei : quia mandaverat Alexander rex exire ei obviam, eu quod socer suus esset. 3. Cum autem introiret civitatem, l'tolemæus ponebat custodias militum in singulis civitatibus. 4. Et ul appropriavit Azoto, ostenderunt ei templum Dagon succensum igni, et Azolum et cartera ejus demolita, et corpora projecta, et eorum qui cæsi erant in bello tumulos quos fecerant secus viam. 5. Et narraverunt regi quia hæc fecit Jonathas, ut invidiam facerent ei : el tacuit rex. 6. Et occurrit Jonathas regi in Juppen com gloria, et invicem se salutaverunt, et dormierunt illic. 7. Et abiit

Jonathas cum rege usque ad fluvium, qui vocalur Eleulerus : et reversus est in Jerusalem. 8. Hex autem Ptolemaeus obtinuit dominium civitatum usque Seleuciam maritimam, et cogitabat in Alexandrum consilia mala. 9. Et misit legatos ad Demetrium, dicens : Veni, componamus inter nos pactum, et dabo tibi filiam meam, quam habet Alexander, et regnabis in regno patris tui ; 10. prenilel enim me quod dederim illi filiam meam : quæsivit enim me occidere. 11. Et vituperavit eum, proplerea quod concupierat regnum ejus. 12. Et abstulit filiam suam, et dedit eam Demetrio, et alienavit se ab Alexandro, et manifestatae sunt inimicitiae ejus. 13. Et intravit l'tolemæus Antiochiam, et imposuit duo diademata capiti suo, Ægypti et Asiæ. 1 Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus : quia rebellabant qui erant in locis illis. 10. Et audivit Alexander, et venit ad eum in bellum : et produxit Ptolemæus rex exercitum, et occurrit ei in manu valida, et fugavit eum. 16. Et fugit Alexander in Arabiam, ut ibi protegeretur; rex autem Ptolemæus exaltatus est. 17. Et abstulit Zabdiel Arabs caput Alexandri, et misit l'tolemæo. 18. Et rex l'tolemæus mortuus est in die tertia : et qui erant in munitionibus, perierunt ab his qui erant intra castra. 19. El regnavit Demetrius anno centesimo sexagesimo septimo. 20. In diebus illis congregavit Jonathas eos qui erant in Judæa, ut expugnarent arcem quæ est in Jerusalem : et fecerunt contra eam machinas nullas. 21. El abierunt quidam qui oderant gentem suam viri iniqui ad regem Demetrium, el renuntiaverunt ei quod Jonathas obsideret arcem. 22. El ut audivit, iratus est; et slatim venit ad Ptolemaidam, el scripsit Jonathæ ne obsideret arcem, sed occurreret sibi ad colloquium festinato. 23. Ul audivit aulem Jonathas, jussit obsidere: et elegii de senioribus Israel el de sacerdotibus, et dedil se periculo. 24. El accepit aurum, et argentum, et vestem el alia xenia multa, et abiit ad regem Ptolemaidam, et invenit gratiam in conspectu ejus. 25. El interpellabant adversus eum quidam iniqui ex genie sua. 26. El fecit ei rex, sicut fecerant ei qui ante eum fuerant : et exaltavit eum in conspectu omnium amicorum suorum. 27. Et statuit ei principatum sacerdotii, et quæcumque alla habuit prius pretiosa, el fecit cum principem amicorum. 28. El postulavit Jonathas a rege, ul immunem faceret Judæarn, el lres toparchias, el Samariam, et confines ejus : el promisit ei talenta trecenta. 29. El consensit rex ; el scripsit Jonathæ epistolas de his omnibus, hunc modum continentes : 30. Rex Demetrius fratri Jonathæ salutem, et genti Judæorum. 31. Exemplum epistolæ quam scripsimus Laslheni parenti nostro de vobis misimus ad vos ul sciretis : 32. Rex Demetrius Laslheni parenti salutem. 33. Genti Judæorum, amicis nostris, et conservantibus quæ justa sunt apud nos, decrevimus benefacere, propter benignitatem ipsorum, quam erga nos habent. 34. Statuimus ergo illis omnes fines Judææ, et lres civitates, Lydan, et Ramathan, quæ additæ sunt Judææ ex Samaria, et omnes confines earum, sequestrari omnibus sacrificantibus in Jerosolymis, pro his quæ ab eis prius accipiebat rex per singulos annos, el pro fructibus terne et pomorum. 35. Et alia quæ ad nos perlinebant decimarum et tributorum, ex hoc lempore remittimus eis : el areas salinarum, et coronas quæ nobis deferebantur, 36. omnia ipsis concedimus : el nihil horum irritum erit ex hoc, et in omne tempus. 37. Nunc ergo curate facere horum exemplum, el detur Jonathæ, el ponatur in monte sancto, in loco celebri. 38. Et videns Demetrius rex quod siluit terra in conspectu suo, et nihil ei resistit, dimisit totum exercitum suum, unumquemque in locum suum, excepto peregrino exercitu quem contraxit ah insulis Gentium; et inimici erant ei omnes exercitus patrum ejus. 39. Tryphon autem erat quidam partium Alexandri prius ; et vidit quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium, et ivit ad Emalchuel Arabem, qui nutrieat Antiochum filium Alexandri: 40. et assidebat ei, ut traderet eum ipsi, ut regnaret loco patris sui ; et enuntiavit ei quanta fecit Demetrius, el inimicitias exercituum ejus adversus illum ; et mansit ibi diebus multis. 41. El misit Jonathas ad Demetrium rogem, ut ejiceret eos qui in arce erant in Jerusalem,

et qui in præsidiis erant : quia impugnabant Israel. 42. El misit Demetrius ad Jonathan, dicens : Non hæc tantum faciam **tibi**, et genti tu® ; sed gloria illustrabo le et gentem tuam, cum fuerit opportunum. 43. Nunc ergo recte feceris, si miseris in auxilium mihi viros : quia discessit omnis exercitus meus. 44. El misit ei Jonathas tria millia virorum fortium Antiochiam : et venerunt ad regem, et delectatus est rex in adventu eorum. 45. Et convenerunt qui erant de civitate, centum viginti millia virorum, et volebant interficere regem. 40. Et fugit rex in aulam : et occupaverunt qui erant de civitate itinera civitatis, et cœporunt pugnare. 47. Et vocavit rex Judæos in auxilium, et convenerunt omnes simul ad eum, et dispersi sunt omnes per civitatem : 48. et occiderunt in illa die centum millia hominum, et succenderunt civitatem, et ceperunt spolia multa in die illa, et liberaverunt regem. 49. El viderunt qui erant de civitate, quod obtinuissent Judæi civitatem sicut volebant: et infirmati sunt mente sua, et clamaverunt ad regem cum precibus, dicentes : 50. Da nobis dexteras, et cessent Judæi oppugnare nos et civitatem. 51. Et projecerunt arma sua, et fecerunt pacem, et glorificati sunt Judæi in conspectu regis, et in conspectu omnium qui erant in regno ejus, et nominati sunt in regno : et regressi sunt in Jerusalem habentes spolia multa. 52. Et sedit Demetrius rex in sede regni sui, et siluit terra in conspectu ejus. 53. Et mentitus est omnia quæcumque dixit, et abalienavit se a Jonatha, et non retribuit ei secundum beneficia quæ sibi tribuerat, et vexabat eum valde. 54. Post hæc autem reversus est Tryphon, et Antiochus cum eo puer adolescens, et regnavit et imposuit sibi diadema. 55. Et congregati sunt ad eum omnes exercitus quos disperserat Demetrius, et pugnaverunt contra eum : et fugit, et terga vertit. 56. Et accepit Tryphon bestias, et obtinuit Antiochiam : 57. et scripsit Antiochus adolescens Jonathæ, dicens : Constituo tibi sacerdotium, et constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis regis. 58. El misit illi vasa aurea in ministerium, et dedit ei potestatem bibendi in auro, et esse in purpura, et habere fibulam auream : 59. et Simonem fratrem ejus constituit ducem a terminis Tyri usque ad fines Ægypti. 60. Et exiit Jonathan, et perambulabat trans flumen civitates : et congregatus est ad eum omnis exercitus Syriæ in auxilium, et venit Ascalonem, et occurrerunt ei honorifice de civitate. 61. Et abiit inde Gazam, et concluderunt se qui erant Gaz® : et obsedit eam, et succendit quæ erant in circuitu civitatis, et prædatus est ea. 62. Et rogaverunt Gazeuses Jonathan, et dedit illis dexteram : et accepit filios eorum obsides, et misit illos in Jerusalem ; et perambulavit regionem usque Damascum. 63. Et audivit Jonathas quod prævaricati sunt principes Demetrii in Cades, quæ est in Galilæa, cum exercitu multo, volentes eum remove a negotio regni : 64. et occurrit illis ; fratrem autem suum Simonem reliquit intra provinciam. 65. El applicuit Simon ad Delhsuram, et expugnabat eam diebus multis, et conclusit eos. 66. El postularunt ab eo dexteras accipere, et dedit illis : et ejecit eos inde, et cepit civitatem, et posuit in ea præsidium. 67. Et Jonathas et castra ejus applicuerunt ad aquam Gcnesar, et ante lucem vigilaverunt in campo Asor. 68. El ecce castra alienigenarum occurrebant in campo, et tendebant ei insidias in montibus ; ipse autem occurrit ex adverso. 69. Insidi® vero exurrexerunt de locis suis, et commiserunt prælium. 70. Et fugerunt qui erant ex parte Jonathæ omnes, et nemo relictus est ex eis, nisi Malhalhias filius Absalomi, et Judas filius Calphi, princeps militiæ exercitus. 71. El scidit Jonathas vestimenta sua, et posuit terram in capite suo, et oravit. 72. El reversus est Jonathas ad eos in prælium, et convertit eos in fugam, et pugnaverunt. 73. Et viderunt qui fugiebant partis illius, et reversi sunt ad eum, et insequabantur cum eo omnes usque Cades ad castra sua, et pervenerunt usque illuc. 74. El ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum : et reversus est Jonathas in Jerusalem.

pu. i. 1. Et re* Ægypti (Ptolemæus Philometor) congregavit exercitum (maximum et plurimum) sicut ARENA QUÆ EST CIRCA ORAM MARIS,— Ut Syriam Alexandro genero suo eriperet, eamque regno suo. puta Ægypto adjiceret. Vide hio quam ambitio regnandi sit inhumana et crudelis, utpote qu® nec genero parcat.

Ph. î. 2. Verris pacificis, — quasi generum suum Alexandrum invisurus, cumque in regno confirmaturus, no contra Demetrium aliosque hostes tanto suo exercitu defensurus.

VfH.j. 3. Ponebat custodias militum, — id est, præsidium militare per quod civitates singulas sibi subjugabat, casque Alexandro genero suo adimebat.

V-ri. 10. 10. QUÆSIVIT ENIM ME OCCIDERE, — prætexit hoc Philometor su® perfidi® causans, fingensque quod Alexander gener sibi socero necem per sicarios, vel venena machinaretur. Vera autem causa odii et belli erat, quod regnum Syri® Alexandro eripere, illudque suo Ægypti adjicere vellet: undo et utriusque regni sibi diadema imposuit, vers. 13. Quare licet ipse, vers. 9, promitteret regnum Demetrio œinulo Alexandri, tamen illud revera ei conferre non intendebat, sed eo lanium uti, quasi administro et præfecio, vel vicerege. Josephus tamen asserit Alexandrum revera insidias struxisse Philometori. « Postquam, inquit, Ptolemaidam pervenit, minimum abfuit quin præter omnem expectationem oppressus sit Ptolemæus, Alexandri insidiis, per Ammonium ejus amicum, appetitus. Quibus detectis scripsit Alexandro, deposcens Ammonium ad supplicium, quod meritum aiebat propter structas sibi insidias. Qui cum nou dederetur, intellexit ipsum Alexandrum carum fuisse auctorem; et coepit cum magno odio prosequi. Antiochenos autem jam ante infensos habebat Alexander, propter cumdem Ammonium, a quo plurimis affecti fuerant incommodis. Non tamen effugit poenam Ammonius, turpiter ut mulier cæsus, dum amictu femineo quierit latebras ut in alio commentario diximus. »

Fides horum sit penes Josephum, qui sa'pe a S. Scriptura dissentit, uti et hic facit, dum Philometorem ab ambitione regni Syri®, quam ci Scriptura tribuit, purgare conatur, eo quod Philometor Judæorum foret amicus et fautor.

Ver», n. 11. Et vituperavit eum — Magno probro et vituperio Philometor affecit Alexandrum generum suum, filiam suam ei uxorem eripiens, tradensque hosti Demetrio, ac simul regno eum spolians.

fen. n. 17. Et abstulit Zaudii l Arabs (rex vel dynasta Arabi®) caput Alexandri, kt misit Ptolemjbo — Philometori, ul ejus gratinili iniret, no ipse Arabiam sibi eriperet, uti Syriam eripuerat Alexandro. Jam enim videbat eum novo regno auctura et magnis copiis instructura sibi imminere, nec so posso ei resistero.

Vtr», n. 18. Et hex Ptolemaeus mortuus est in die ter-

tia. — Vide hic celerem in perfidum Philometorem vindictam Numinis. Regnum ille generi ambivit, invasit, occupavit; sed ad lres duntaxat dies a neco Alexandri illud possedit, illico tam vitii quam regno, bonisque omnibus ajusto iudice et vindice Deo spoliatus. Justum enim fuit ut Philometor, invadens regnum alienum Syri®, amitteret suum Ægypti, et qui de Alexandri hostis sui cæsi capite lætabatur, de suo ipsius quoque interitu lætos redderet hostes suos. Addit Josephus Philometorem ex vulneribus qu® in nupero conflictu cum Alexandro acceperat obiisse anno regni sui circiter 35, qui fuit annus regni Græcorum 167 Audi cum lib. XIII, cap. xx: « Forte accidit ut equus Ptolemæi consternatus barrita elephanti cum excuteret, prostralumque aggressi hostes vulneribus in caput inflictis in periculum extremum adducerent, ni ereptus esset interventu satellitum. Attamen per integrum quatri-duum sopitis sensibus nec loqui potuit, nec loquentes intelligere. Alexandri vero caput Zabe-lus Arabum dynasta recisum misit ad Ptolemaeum, qui dic quinta demum respirans a vulneribus, et ad se reversus jucundissimo sibi rumore, simul et spectaculo capitis ac mortis Alexandri pavit animum et oculos. Nec ita multo post satiatus gaudio percepto ex inimici interitu, et vitam ipse finivit. »

Et Livius: « Ptolemæus, ait, in caput graviter vulneratus inter curationem, dum medici ossa te-rebrare contendunt, expiravit. »

Porro mortuo Philometore, milites ejus, qui ab eo collocati erant in munitionibus, (id est, arcibus et urbibus Syri®,) feriirunt (et occisi sunt) ab his qui erant intra castra, — id est a militibus quos in castris suis habebat Demetrius, qui proinde occiso Akxandro consobrino et emulo suo, mortuo quoque Philometore invasore, regnum Syri® pacifice adiit, totumque quiete possedit anno regni Græcorum 167.

Denique Gonerardus, lib. 11 *Chronol.*: Philometor, id est amator matris, inquit, dictus est per anaphrasin, eo quod ipse occiderit matrem, sicut avus ejus dictus est Philopator, id est amator patris per antiphrasim, eo quod occiderit patrem Ptolemæum Evergetem. Hoc de Philopatore scribunt Appianius, Justinus et alii passim, sed de Philometore nullus veterum tale quid narrat; imo Pausanias in *Aftñís* asserit matrem Philometoris occisam esse ab ejus fratre Alexandro, quem ipso excluso Philometore in regnum evexerat.

20. In diebus illis congregavit Jonathas eos qui érant in JUDJEA, UT EXPUGNARENT ARCEM QUÆ EST in Jerusalem; — huc enim adhuc tenebatur a militibus Syris in ea jam pridem ab Antiochio collocatis. Licet enim Demetrius promississet Jonathæ arcem Sionis tradere, si fœdus secum contra Alexandrum iniret, ut audivimus cap. x, 6 et 32; tamen suum hoc promissum non præstitit, eo quod Jonathas Demetrio pnetulerit Alexandrum.

Philometori»
rti“on*

vm. it-

rum eoque ftrdus inierit. Jonathas ergo, videns Demetrium bello contra Alexandrum implicitum, occasione hoc usus arcem Sionis obsedit.

Vm.u. 23. Et dedit se periculo; — periculum enim erat ne rex Demetrius male exciperet Jonatham, eo quod suo mandato de solvenda obsidione arcis Sion non paruisset; sed Jonathas Deo confusus hoc periculum per magna dona quæ regi detulit, discussit : iis enim ejus gratiam iniit, adeo ut ab eo factus sit aulicorum et principimi Princeps, ut patet vers. 20 et 27.

Ven.îs. 28. Et postulavit Jonathas a rege, ut immunem faceret Judæam (a milite Syro et externo, a tributo et a quovis alio onere) et tres toparchias, (id est prefecturas, sive ut Josephus vocat satrapias, quæ nominantur vers. 34 rursum immunes faceret, eo quod Judææ additæ subjccclæque forent, promittens regi, si annueret,) t a l e n l a TRECENTA.

fen. ît. 29. Et consensit rex, — tanto pretio illectus.

Vm.îL 31. Exemplum epistole quasi scripsimus Lastheni parenti nostro. — Lasthencs hic fuit hospes ille Gnidius, sive Cretensis, cui Demetrius senior conflicturus cum Alexandro Veles Demetrium hunc juniorem filium suum commendavit, ut ex Justino dixi cap. x. Quare Demetrio seniore in prelio occiso, Lasthencs hic Demetrium ejus filium o Creta cum exercitu in Syriam reduxit, eique patris regnum restituit, feste Josepho, lib. XIII, cap. vin, et aliis. Quocirca Demetrius Lasthenem parentis loco coluit, cumque suum vicarium effecit, ac Syrte aliisque provinciis præfecit. Ad cum ergo hic scribit Demetrius rex, ut Judæam a tributis et oneribus faciat immunem, quod petebat Jonathas, ac exemplum litterarum suarum ad Lasthenem datarum mittit ad Jonalham, ut a Laslhene beneficium regis execution! mandari postulet. Apte vocatus fuit « Lasthencs, n Grace *Laasthenes*, id est lapidis rodar, ait Pagninus, vel potius Laosthenes, et per crasin Lasthencs : Laosthenes enim Græce idem est quod Demosthenes, id est populi robur et fortitudo. Talem enim decet esse Principem, qualis fuit hic Lasthencs, qui Demetrio regnum Syriæ, Syrisque suum regem fortitudine sua restituit.

vm.n. 32. Rex Demetrius Lastheni. — Hoc est exemplum litterarum Demetrii ad Lasthenem.

VKg. Ji. 34. Et tres civitates. — Grace voaw, quæ vox non tam ædificia, quam cadus civium iisdem juribus utentes significat. Ita Serarius, Salianus et alii. Concedit Demetrius Jonathæ immunitatem non tantum Judææ, sed et trium civitatum, sive toparchiarum Samariæ, quas Demetrius pater ejus Judææ addixerat, cap. x, 30; ideoque easdem a Demetrio filio poposcerat Jonathas, vers. 28; ac Demetrius filius decretum patris secutus t sdem Judæis concessit et attribuit. Sed quænam sunt h® tres civitates? nam in Latino textu tantum nominantur duæ, scilicet Lyda, sive Diospolis, et Ramatila, quæ fuit Sainuelis patria. Res-

pondet Sanchez esse ipsam urbem Samariam, quæ erat caput totius provinciæ Samariæ; nam in provincia Samariæ sitas fuisse basco tres urbes liquet ex textu hoc versu, et cap. x, vers. 28.

Verum Septuaginta, Josephus, Pagninus, Vatablus et alii ex Græco tertiam civitatem assignant Aphæremam, quam Adrichomius in tribu Ephraim collocat juxta Lydam. Sic enim babent Septuaginta: *Sfafufmus ergo illis fines Judææ et tres civitates, Aphærema et Lydam et Ramatham, quæ additæ sunt Judææ ex Samaritide, et omnia pertinentia ad ipsas omnibus sacrificantibus in Hierosolymis pro Regalibus, quæ ab eis prius accipiebat Rex per singulos annos de fructibus terræ et de fructibus arborum.*

Noster vero interpres Græcum dbouptux accepit ut nomen non proprium, sed appellativum, significans sequestrationem, sive separationem. Unde vertit a sequestrari. » Sensus ergo Vulgat® editionis est, *q. d.* trium civitatum jam dictarum, puta Lydæ, Hamath® et Samariæ, atque confinium, id est locorum illorum, quæ sub carum jurisdictione sunt, annui proventus et redditus sequestrentur, id est segregentur a tributis regiis, et apud aliquem quæslorem Judæam deponantur, ut ad templi et sacerdotum sumptus applicentur, ul hac ratione compensentur damna quæ singulis annis rex regique quaestores iis inferebant, dum ad suos, id est profanos usus transferebant, tam illarum civitatum tributa, quam arborum fructus, quæ prius templi sumptibus destinata erant, iisque serviebant.

Porro mirum est Josephum tribus hisce civitatibus, sive toparchiis tres alias addere, scilicet Gad-dæam, Joppen et Samariam.

35. Et areas salinarum. — Grace Xtpww, id est Vers.35. «stagna» salinarum, quæ vox, ait Sanchez, docet quomodo aqua saliginosa sive ex mari derivata, sive ex puteis jugibus exhausta duretur et concreseat. Neque enim in suo duratur naturali loco, sed in arcis lacubusque collecta. Ibi enim evaporat, et calore solis in sal concrecit. Sane Rom® a sale via Salaria nomen accepit, quod adhuc perdurat, quoniam illa sal in Sabinos portari consueverat, ait Plinius, lib. XXXI, cap. vu; ac stipendium militare, mcrsesque quaelibet dicta est salarium a sale, quod militibus et operariis pro mercede distribuebatur, teste Plinio ibidem.

38. Et videns Demetrius rex quod siluit terra in conspectu suo. — Occiso enim Alexandro et Philometore mortuo, nullus erat qui Syriam invadere auderet; sed illa lota se subdidit Demetrio, quasi legitimo hæredi regique suo. Unde tunc ipse se dedit otio et voluptatibus. Quod videns Tryphon, Antiochum Alexandri filium suscitavit, qui Demetrium inertem et voluptuarium invasit et regno expulit, uti Annibalem enervarunt et perdiderunt Capuanæ delici®, ac Romanos Græcanicæ. Unde illud dictum vetus : Grecia victa suum victorem vicit. Audi Justinum, lib.

XXXVI : « Recuperato regno, Demetrius et ipse successu rerum corruptus vitiis adolescenti® in segnitie labitur ; tantumque contemptum apud omnes inertiis, quantum odium ex superbia pater habuerat, contraxit. »

Dimisit totum exercitum suum (patrium, quem scilicet pater ejus Demetrius ex Syris et Asiaticis sibi subditis collegerat), excepto peregrino exercitu quem contraxit — ab insulis gentium, puta ex Creta, Cypro, aliisque vicinis insulis. Fecit hoc, eo quod hi cum in regnum induxissent. Lathenes enim ex Creta cum in regnum cum copiis Cretensibus jrevexerat. Verum liao ratione offendit milites patrios, suos scilicet Syros et Asiaticos, eo quod ægre ferrent se a rege suo militia et stipendiis militaribus spoliari : offendit quoque subditos suos, qui volebant externum militem, ægreque ferebant quod ipso externis plus fideret quam suis subditis : quodque magnis sumptibus peregrinos aleret, cum parvo pretio domesticos et subjectos conducere posset. Quocirca INIMICI ERANT EI OMNES EXERCITUS PATRUM EJUS, qui proinde ad Antiochum ejus æmulum transierunt, ac pro eo pugnantes Demetrium regno expulerunt Exosum enim habebant peregrinum militem, ideoque non raro insolentem.

Discant hic Principes subditos suos honorare, cisque fidere potius quam externis. Sic enim subditorum animos, amorem, fidem et obedientiam sibi conciliabunt. Ita fecit Alexander Magnus, qui ut Persas a se victos subactosque sibi conciliaret, Persicum habitum assumpsit; Persas in militiam conscripsit, suisque ducibus Persides dedit uxores, ac Darii matrem, uxorem et filias miris honoribus et beneficiis affecit, teste Curtio.

Ver». 39. 39. Tryphon autem erat quidam partium Alexandri prius. — Tryphon hic ab Appiano et aliis vocatur Diodorus, dicilurque natione, vel educatione fuisse Apamreus, vir potens, astulus et ambitiosus. Hic videns exercitum Syriacum et Asiaticum dimissum a Demetrio, cumdem sibi adseivit, ut per cum Antiocho filio Alexandri Velis, qui fuerat æmulus hostisque Demetrii occisus a Philometore, in speciem restitueret, sed revera ut ipse illud occuparet ; itaque factum est. Porro Antiochum hunc Alexandri filium Appianus et alii pariter vocant Alexandrum. Denique Tryphon hic Antiochi « pupilli » (sic enim legendum est apud Justinum, lib. XXXVI, pro *privigni*), tutor paulo post ejusdem factus est tortor, ut ejus regnum occuparet, sed modico tempore eo gavisus est ; nam et ipse tertio post anno occisus est ab Antiocho Sidete fratre et successore Demetrii. Ita Iosephus.

V»F» ai. 41. Et misit Jonathas ad Demetrium regem, ut ejiceret eos (milites Demetrianos) qui in arce erant in Jerusalem,—qui occupabant arcem Sion. Hinc patet Jonatham necdum occupasse arcem Sion, imo obsidionem ejus solvisse. Concessit tamen vel potius promisit Demetrius se traditurum

arcem Jonathæ, si ipse sibi milites suos ad suam tutelam mitteret. Subditi enim ejus Antiocheni in ipsum insurrexerunt ad 220 millia, ex quibus milites ter mille Judæi a Jonatha submissi occiderunt centum millia, ac Demetrium liberarunt, ut sequitur. Magna fuit hæc fortitudo, fama et gloria Judæorum.

40. Aulam, — puta palatium, sive arcem in Vm.u. quam Demetrius confugerat.

53. Et mentitus est omnia quaecumque DIXIT, — Vm. ii. g. d. Demetrius videns, vel potius putans se suaque esse in tuto, fidem datam Jonathæ fefellit, cœpitque eum vexare et persequi. Magna fuit hæc Demetrii ingratitude et perfidia, ob quam paulo post a Tryphone pædagogo Antiochi prælio superatus et regno pulsus fuit, utpote desertus a Jonatha et Judæis, imo ab eis profligatus et cæsus, ut dicitur vers. 56. Antiochus enim fœdus iniit cum Jonatha contra Demetrium, cumque magnis honoribus auxit. Quare milites Syri, qui a Demetrio dimissi erant, ad Jonatham se contulerunt, quibus Jonathas instructus Ascalonem, Gazam aliasque urbes expugnavit.

56. Et accepit Tryphon bestias, — puta elephantes quos Demetrius in aciem eduxerat cum cæteris ejus machinis bellicis, adcoque castris eum exuit, et obtinuit Antiochiam, urbem regiam regnique metropolim. Id fecit ope Jonathæ quem proinde magnis honoribus auxit, ac ope exercitus Syriaci, qui a Demetrio dimissus ad Antiochum ejus æmulum transierat. Porro Jonathas pergens pro Antiocho pugnare, adjutus exercitu ejus Syriaco expugnavit Ascalonem, Gazam aliasque urbes.

58. Dedit ei potestatem bibendi in auro, — puta v, r* 54 ta ex aureo poculo, scypho, phiala, vel calice. Reges enim Persarum et Asiæ aurum voluerunt sibi esse proprium. Unde Xenophon, lib. I *De expeditione Cyri*, magnum dicit a rege Persarum beneficium concedi, si per illum alicui liceat aureum collo'gestare torquem, aureas armillas, aureum acinacem : idem iterum docet lib. I *Cyrop.* Procopius, lib. I *De Mithridate Persico*, negat cuiquam licere aureo uti annulo, aut fibula, aut zona, nisi regis concessu. Hinc et *Esther* cap. vi, concessum est Mardocheo ab Assuero rege, ut torquem gestaret aureum. Idem promisit Balthassar, *Dan.* cap. vi, illi qui litteras in pariete descriptas explicaret, et lib. III *Esdræ* cap. m, illi cujus sermo fuerit sapientior, concedendum dicitur a Dario rege ut induatur purpura, et ut in auro bibat, et super aurum dormiat, et currum aureo freno et torquem aureum gestet.

60. Perambulabat trans flumen (Judææ, puta ven.) trans Jordanem) civitates.

62. Et perambulavit regionem (Jonathas, quasi Ven. « s. victor et triumphator, omnia sibi et Antiocho subjugans, ac Demetrio adimens) usque ad Damascus.—Hoc enim significat: w a perambulavit, » ut dixi *Zachar.* vers. II.

Ven fli. u3. Er audivit Jonathas quod prevaricati sunt PRINCIPES OBMETRII IN CADES QUÆ EST IN GALILÆA, (quod scilicet Demetriani sollicitarent incolas Cades et Galilæos ad rebellandum Jonathæ et subjiciendum se Demetrio. Fecerunt hoc eo consilio, ut Jonatham o Syria et Damasco, ubi omnia subjugabat sibi et Antiocho, revocarent in Galilæam, ne aliena foris consedans sua domi perderet), VOLENTES EUM AMOVERE A NEGOTIO REGNI, — HC scilicet negotia regni Syri® pro Antiocho curaret el promoveret, sed sua in Galilæa custodiret. Unde Josephus : « Cum vellent, inquit, abstrahere Jonathnm a Syria, laturum opem Galdæis suæ ditionis hominibus, n

Nota, a prævaricari n in Scriptura est rebellare et rebellionem concitare : hoc enim est Hebr. 110 *marad*. Sio IV *Heq*. i, 1, dicitur rex et populus Moab prævaricatus in regem Israel, id est rebellasse illi, cui antea subditus fuerat, eique solitum negasse tributum. Porro Salianus opinatur pro «prevaricali sunt» legendum «praeparati sunt :» boo enim significat Græcum id est adstiterunt; sed videtur Noster legisse irapw'ir.<w, vel captjr.oav, id est *prevaricati sunt*.

Vm. m. 64. Et occurrit illis (Jonathas, cum eisque conflixit, ut dicitur, vers. 02); fratrem autem suum reliquit intra provinciam, — scilicet intra Judream, ut eam tutaretur; Simon autem expugnavit Bethsuram, quæ insignis erat munitio juxta Jerusalem, vers. 60.

Ven. 67. 07. Et Jonathas et castra ejus applicuerunt ad aquam Genezar, — scilicet ad stagnum Genezareth, quod et mare Galileo», vel mare Tiberiadis dicitur.

v.rj. 63. 08. Er ecce castra alienigenarum (hostilium Demetrianorum suscitantium incolas Cades ad rebellandum Jonathæ, vers. 63), occurrebant in campo, — Græce in campum.

Vm 70. 70. Et fugerunt, qui erant ex parte Jonathæ, — nipote circumventi ab hostibus ex insidiis, quas non præviderant, prodeuntibus; hisce enim terrii fugerunt, veriti ne intercepti in medio contrucidarentur, ait Josephus.

Er nemo r.x eis relictus est nisi Mathathias filius Absalom i, et Judas filius Calpiti, princeps (Græce « principes : » ambo enim erant duces) militiæ exercitus, — intellige cum aliquot sibi familiaribus generosioribus proximisque asseclis : unde Josephus ait cum cis mansisse 00 milites, qui a desperatione, inquit, sumpta audacia tanto impetu adversam hostium frontem impulerunt, ut terrii, quasi furentibus cederent. Quomodo enim duo soli totam hostium vim sustinuissent? Ita Serarius.

Veti.7i. 71. Et scidit Jonathas vestimenta sua, et posuit terram in capite suo, — pulverem inspersit capiti suo in signum doloris et pœnitentiæ; itaque toto corde compunctus supplex oravit Deum, ut in re tam arcta, et quasi desperati solitam opem ferret. Quare cum paucis quasi leo irruens in hosier eos cecidit et fudit* Quod videntes ejus

socii e fuga ad eum reversi, hostes persecuti ex eis ceciderunt tria millia. Laudat S. Ambrosius, lib. I *Officiorum*, cap. xlii, Jonathæ animum et fortitudinem, quod solus aciem inclinatam restituerit et victoriam deperditam recuperaverit. «Jonathas, ait, parva manu adversus exercitus regios pugnans, desertas a suis et cum duobus tantum relictus reparavit bellum, avertit hostem, fugitantes suos ad societatem revocavit triumphi. »

Moraliter disce hic quantum in bellis rebusque arduis valeat ducis constantia et magnanimitas, adeo ut milites suos jam victos faciat victores. Unde illud : Fortior est exercitus cervorum ducio leone, quam Iconum ducio cervo. Nam ut ait Vegetius, lib. III *De re milit.* cap. xxv : « Si pars exercitus fugerit, minime desperandum, cum in ejusmodi necessitate, ducis constantia totam sibi possit vindicare victoriam. Innumerabilibus hoc accidit bellis, et pro superioribus sunt habiti, qui minime desperarunt. Nam in simili conditione forlior creditur, quem adversa non frangunt. Prior ergo de cœsis hostibus spolia capiat, et quod ipsi dicunt, colligat campum, prior clamore ac buccinis exultare videatur. Hæc fiducia perterrebit inimicos, et suis fiduciam geminabit, quasi victor ex omni parte discesserit. »

Exempla dat Julius Frontinus, lib. II *de Stratagematibus*, cap. vii : « Furius Agrippa, inquit, consul, cedente cornu, signum militare ereptum signifero, in hostes Hernicos et in Equos misit : quo facto ejus prælium restitutum est. Summa enim alacritate Romani ad recipiendum signum incubuerunt. T. Quintius Capitolinus Consul signum in hostes Phaliscos ejecit, militesque id repetere jussit. M. Furius Camillus Fr. Mil. consulari potestate, cunctanto exercitu, arreptum manu signiferum in hostes Volscos et Latinos traxit, cæteros puduit non sequi. Salvius Pelignus bello Persico idem fecit. Q. Furius, averso exercitu, cum occurrisset, affirmavit non recepturum se in castra quemquam, nisi victorem, reductisque in aciem victoria politus est. Scipio apud Numantium, cum aversum suum videret exercitum, pronuntiavit sibi pro hoste futurum, quisquis in castra redisset. n Ac mox his majora subjungens addit : a M. Altilius consul bello Samnitico ex acie refugientibus in castra militibus aciem suorum opposuit, affirmans secum et cum bonis civibus dimicatuuros eos, nisi cum hostibus maluissent; ca ratione universos in aciem reduxit. L. Sylla cedentibus jam legionibus exercitui Milhridalico, ductu Achetai, stricto gladio in primam aciem procurrit, nppclansque milites, dixit: Si quis qumsisset ubi Imperatorem reliquissent, responderent pugnantem in Boeotia, oujus rei pudore universi cum secuti sunt. Julius tesar ad Mundam suis referentibus pedem, equum suum abduci a conspectu suo jussit, et in primam aciem pedes prosiliit : milites, dum destituere Imperatorem erubescunt, redintegrarunt prælium. »

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jonathas fr̄dus cum Romanis et Laccdermoniis renwat. Mox, ven. 24, exercitum Demetrii profligat, Arabesque fugat. Inde, vers. 33, Simon Joppen aliasque urbes præsidiis communii. Denique, vers. 39, Tryphon perfide Jonatham quasi anticum invitans capit, carcerique mancipat.

1. Et vidit Jonathas quia tempus eum juvat, et elegit viros, et misit eos Romam, statuere et renovare cum eis amicitiam : 2. et ad Spartiatis, et ad alia loca misit epistolas secundum eandem formam. 3. Et abierunt Romam, et intraverunt curiam, et dixerunt : Jonathas summus sacerdos et gens Judæorum miserunt nos, ut renovaremus amicitiam et societatem secundum pristinum. 4. Et dederunt illis epistolas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in terram Juda cum pace. 5. Et hoc est exemplum epistolarum quas scripsit Jonathas Spartialis : G. Jonathas summus sacerdos, et seniores gentis, et sacerdotes, et reliquus populus Judæorum, Spartialis fratribus salutem. 7. Idempridem missæ erant epistola* ad Oniam summum sacerdotem ab Ario, qui regnabat apud vos, quoniam estis fratres nostri, sicut rescriptum continet, quod subjectum est. 8. Et suscepit Onias virum, qui missus fuerat cum honore : et accepit epistolas, in quibus significabatur de societate et amicitia. 9. Nos, cum nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris, 10. maluimus mittere ad vos renovare fraternitatem et amicitiam, ne forte alieni efficiamur a vobis : multa enim tempora transierunt, ex quo misistis ad nos. 11. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnibus, et cæteris quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis quæ offerimus, et in observationibus, sicut fas est et decet meminisse fratrum. 12. Lætamus itaque de gloria vestra. 13. Nos autem circumdederunt multæ tribulationes et multa prælia, et impugnaverunt nos reges, qui sunt in circuitu nostro. 14. Nolumus ergo vobis molesti esse, neque cæteris sociis et amicis nostris, in his præliis. 15. Habuimus enim de cado auxilium, et liberati sumus nos, et humiliati sunt inimici nostri. 16. Elegimus itaque Numenium Antiochi filium, et Antipatrem Jasonis filium, et misimus ad Romanos renovare cum eis amicitiam et societatem pristinam. 17. Mandavimus itaque eis ut veniant etiam ad vos, et saluent vos, et reddant vobis epistolas nostras de innovatione fraternitatis vestræ. 18. Et nunc benefacietis respondentes nobis ad hæc. 19. Et hoc est rescriptum epistolarum, quod miserat Onias : 20. Amis, rex Spartiarum, Onias sacerdoti magno salutem. 21. Inventum est in scriptura de Spartialis et Judæis, quoniam sunt fratres, et quod sunt de genere Abraham. 22. Et nunc ex quo hæc cognovimus, benefacitis scribentes nobis de pace vestra. 23. Sed et nos rescripsimus vobis : Pecora nostra et possessiones nostræ vestræ sunt, et vestræ nostræ ; mandavimus itaque hæc nuntiari vobis. 24. Et audivit Jonathas, quoniam regressi sunt principes Demetrii cum exercitu multo supra quam prius, pugnare adversus eum. 25. Et exiit ab Jerusalem, et occurrit eis in Amathite regione : non enim dederat eis spatium ut ingrederentur regionem ejus. 26. Et misit speculatores in castra eorum, et reversi renunciaverunt quod constituunt supervenire illis nocte. 27. Cum occidisset autem sol, præcepit Jonathas suis vigilare, desse in armis paratos ad pugnam tota nocte, et posuit custodes per circuitum castrorum. 28. Et audierunt adversarii quod paratus est Jonathas cum suis in bello : et timuerunt, et formidaverunt in corde suo : et accenderunt focos in castris suis. 29. Jonathas autem, et qui cum eo erant, non cognoverunt usque mane : videbant autem luminaria ardentia ; 30. et secutus est eos Jonathas, et non comprehendi eos : transierant enim plu-

men Eleolherum. 31. Et divertit Jonathas ad Arabas, qui vocantur Zabadæi, et percussit eos, et accepit spolia eorum. 32. Et junxit, et venit Damascus, et perambulabat omnem regionem illam. 33. Simon autem exiit, et venit usque ad Ascalonem, et ad proxima præsidia : et declinavit in Joppen, et occupavit eam (34. audivit enim quod vellent præsidium tradere partibus Demetrii); et posuit ibi custodes ut custodirent eam. 35. Et reversus est Jonathas, et convocavit seniores populi, et cogitavit cum eis (edificare præsidia in Judæa, 36. et aedificare muros in Jerusalem, et exaltare altitudinem magnam inter medium arcis et civitatis, ut separaret eam a civitate, ut esset ipsa singulariter, et neque emant, neque vendant. 37. Et convenerunt, ut ædificarent civitatem ; et cecidit murus qui erat super torrentem ab ortu solis, et reparavit eum qui vocatur Caphetetha : 38. et Simon ædificavit Adiada in Sephela, et munivit eam, et imposuit portas et seras. 39. Et cum cogitasset Tryphon regnare Asiæ, et assumere diadema, et extendere manum in Antiochum regem : 40. timens ne forte non permilleret eum Jonathas, sed pugnaret adversus eum, quærebat comprehendere eum et occidere. Et exurgens abiit in Belhsan. 41. Et exivit Jonathas obviam illi cum quadraginta millibus virorum electorum in prælium, et venit Bethsan. 42. Et vidit Tryphon quia venit Jonathas cum exercitu multo ut extenderet in eum manus, et timuit; 43. et excepit eum cum honore, et commendavit eum omnibus amicis suis, et dedit ei munera ; et præcepit exercitibus suis ut obedirent ei, sicut sibi. 44. Et dixit Jonathæ : Ulquid vexasti universum populum, cum bellum nobis non sit? 45. Et nunc remitte eos in domos suas : elige autem tibi viros paucos qui tecum sint, et veni mecum Plolemaidam, et tradam eam tibi, et reliqua præsidia, et exercitum, et universos præpositos negotii, et conversus abibo : propterea enim veni. 46. Et credidit ei, et fecit sicut dixit ; et dimisit exercitum, et abierunt in terram Juda. 47. Retinuit autem secum tria millia virorum, ex quibus remisit in Galilæam duo millia; mille autem venerunt cum eo. 48. Ut autem intravit Plolemaidam Jonathas, clausurunt portas civitatis Plolemenses, et comprehenderunt eum ; et omnes qui cum eo intraverant gladio interfecerunt. 49. Et misit Tryphon exercitum et equites in Galilæam et in campum magnum, ut perderent omnes socios Jonathæ. 50. At illi cum cognovissent quia comprehensus est Jonathas, et periit, et omnes qui cum eo erant, hortati sunt semel ipsos, et exierunt parati in prælium. Et videntes hi, qui insecuti fuerant, quia pro anima res est illis, reversi sunt; 52. illi autem venerunt omnes cum pace in terram Juda. Et planxerunt Jonathan, et eos qui cum ipso fuerant, valde : et luxit Israel luctu magno. 53. Et quæsierunt omnes gentes, quæ erant in circuitu eorum, conterere eos; dixerunt enim : 54. Non habent principem et adjuvantem; nunc ergo expugnemus illos, et tollamus de hominibus memoriam eorum.

< m 1. 1. Et VIDIT JONATHAS QUIA TEMPS EUM JUVAT, — quo, post heroica facta tolque victorias, ingens nominis ejus fama percrebuorat apud Romanos et Spartiatis, ut ambirent cum eo inire amicitiam et fœdus.

Vv. t 2. Et ad Spartiatis, — incolas Sparine, qui et Lacones sive Laccdæmonii sunt dicti, et fuere posterii Heraclidarum (sociorum Herculis) Agidas nominati, quos Lycurgus suis legibus ad miram politiam, temperantiam et fortitudinem evexit, ideoque Lacones pro libertate Sparlæ omni ævo acerrime certarunt, et clamnum cum Turea certant. Licet enim ei tributum pendant, tamen urbem arcemque suam ab omni Turearum presidio liberam servant, et constantissime tuentur.

Ver*. 7. " JaMPRIDEM MISSÆ ERANT IPISTOLTI AD ONIAM GIMUMSacerdotem (Pontificem) ab Ario, qui re-

gnabat apud vos. — Arius hic fuit inter Agidurum reges quartus a line, qui multa contra Pyrrhum Epiri, et Antigonom Macedonice reges prielia commisit, alque ad Oniam Pontificem sociales et federales dedit litteras quæ recitantur vers. 20.

J. Nos CUM NULLO HORUM INDIGEREMUS HADENIES Veri. 9 solatio sanctos libros. — Posterior pare dal causam prioris, (j. d. Ideo non indignimus vestra ope, nec eam imploravimus; quia hanc præstiterunt nobis libri Mosis et Prophetarum quii nobis cerio promillunt in rebus arclis et desperatis Dei auxilium, si ei fideliter serviamus eumquo invocemus. Deum ergo invocantes, et adiutorem habentes, homines auxiliares non quaesivimus.

11. In observationibus — sacrorum rituum, festi- Ver*. u lorum et orationum. Lude Græca clarius habeat; in obsu. talionibus.

- T,rt ii. 21. Inventum est in Scriptura (non sacra, licet id quoque velit Josephus, lib. XIII, cap. ix, sed profana, iuta in historiis et Chronicis Sparliatarum) DB SPARTIATIS ET JUD.F.IS, QUONIAM (quod) SUNT FRATRES, ET QUO» SUNT DE GENERE ABRAHAM. — Sparliatæ enim jactabant so prognatos ex Abraham per Ccturam, quæ fuit tertia Abrahæ uxor, Genes, xxv, 1. Ita Josephus, licet alii putent Sparliatas ab Abraham per Agar et Ismaelem descendere. Plures hujus cognationis Sparliatarum cum Judæis conjecturas affert Serarius hic, pag. 753 in medio, quarum prima est magna similitudo utrorumque, tum in legibus, uti notavit Clemens Alexandrinus, I *Strom.*, tum in institutis præscriptumque in ablutionibus quotidianis et unctionibus, de quibus Strabo, lib. III, tum in constantia, robore et fortitudine bellica. Denique cum Nabuchodonosor obsedit Tyrum, nulli incolarum profugerunt in Cyprum, Macedoniam Græciamque, ait S. Hieronymus in cap. xxiii *Isaie*. Idem fecisse Judæos obsessa ab eodem vicina Jerosolyma plane credibile est. Unde idem S. Hieronymus in epist. *ad Ephesios* Ephesum dictam asserit ab Uebræis yDii « chephets, » id est voluntas, benevolentia. Atque hac de causa Spartæ multi debebant Judæi qui cum Spartiate conjugia inibant.
- vt.i.is. 23. Possessiones nostræ vestra sunt, et vestra nostra : — formula est loquendi significantique se esse amicos, q. d. Sparliatæ sunt amici Judeorum, ideoque possessiones suas eis offerunt, et possessiones ipsorum suas æstimant; amicorum enim omnia sunt communia. Addit Josephus litteras has Sparliatarum obsignatas fuisse proprio urbis eorum sigillo, quod erat signum aquilæ quæ unguibus tenebat draconem.
- vtti.ii. 21. Regressi sunt principes Demetrii cum exercitu multo supra quasi prius, — id est, multo majore quam prius fuerat, ut dedecus fugæ præcedentis abolerent, Jonathamque validius oppugnarent.
- VUI.îs. 24. Et occurrit eis in Amatuite regione. — Regio hæc. est pars Syriæ et confinis, imo terminus Judææ, ut patet Hl *Hcg.* vin, G5; et lib. IV, cap. Xlv, vers. 15, sita est juxta Libanum et Damascus. Tota ergo hæc regio dicitur Amalh, vel Emath, aut Hamath, vel Ilcmath, indeque Annihiles, vel Ilcmathitos. Prudenter hoc fecit Jonathas, ut extra Judæam suam in Syria cum hostibus confligeret. Militare cniin præceptum est cum hoste confligendum esse in terra non propria, sed hostili, ut illam, non tuam vastes. Sic Scipio sub idem hoc tempus noluit confligere cum Annibale in Italia; sed trajecit in Africam, coque avocavit Annibalem, ac tandem Carthaginem ipsam expugnavit.
- Vn. •!. 28. Et accenderunt focos in castris suis, — ut simularent Demetrianis so in castris degere et vigilare, non vero fugere, ne si Jonathas adverteret eos fugere, futrientes insequeretur. Idem fecit An-

nibal focorum excitatione fallens Romanos sua castra cingentes, et ex eorum manibus elabens.

36. Cogitavit Jonathas exaliabe altitudinem v.n. s*. inter medium arcis et civitatis, ut separaret eam a civitate, ut esset ipsa singulariter, et neque emant, neque vendant. — Jonathas, videns arcem Sion a Demetrianis insessam ob munitionem ægre a se posse expugnari, erexit murum altum inter arcem et urbem Jerusalem, coque secludit arcem ab urbe ut ipsa esset singularis, id est solitaria, nec ullum babereteum urbe commercium, adeoque potestatem sua vendendi et emendi in urbe cis ademit; qua ratione cos ad tantam famem adegit, ut cogerentur se dedere, ut patebit capite sequenti, vers. 19 et 50.

39. Et cum cogitasset Tryphon regnare (dominari) Asi-E, — nimirum facere se regem Asiæ, occiso Antiocho rege pupillo, cujus ipse erat lutor.

•10. Et exsurgens abiit in Bethsan quæ postea Vrr».«. Scythopolis est dicta, sitaque juxta Tyberiadem.

45. Veni mecum Ptolemaidam, et tradam eam Ven. »i tibi. — Hæc enim civitas confinis erat Judææ, ideoque a Demetrio promissa fuerat Jonathæ, cap. x, vers. 39. Vide hic perfidiam, dolum et insidias Tryphonis.

46. Er creditit ei. — Nimis facile Jonathas vir Ver».i«. simplicis candidique animi credidit versipelli et perfido Tryphoni; quare temere dimisit exercitum, ideoque captus ab eo et occisus est.

51. Videntes hi qui insecuti fuerant (milites Ven. m. Tryphonis), quia pro anima res est illis (id est quod Judæi pro vita sua pugnaturi sint usque ad mortem), reversi sunt; — nam cum desperatis, aut animo resolutis, qui scilicet aut vincere, aut mori decreverunt, periculosissime pugnatur, nec nisi cum certo inagnæ cladis accipiendæ discrimine, uti docent Vegetius et Julius Frontinus, lib. II *De Stratagematibus*, cap. vi, cujus titulus est : *De mittendo hoste, ne clausus preelium ex desperatione redintegret*, ubi idipsum multis exemplis confirmat. « L. Marius, inquit, cui, duobus Scipionibus occisis, exercitus imperium detulit, cum circumventi ab eo Pœni, ne inulti morerentur, acrius pugnarent, laxatis manipulis, et concessa fuga; spalio, dissipatos sine periculo suorum trucidavit. C. Cæsar Germanos inclusos, ex desperatione forlius pugnantes, emitti jussit, fugientesque aggressus est. Aunibal, cum ad Trasimenum inclusi Germani acerrimo pugnarent, deductis ordinibus fecit eis abunde potestatem, euntesque sine suorum sanguine stravit. Antigonus rex Macedonum /Etolis, qui in obsidionem ab eo compulsi fame urgebantur. statucrantque eruptione facta commori, viam fugæ dedit, atque ita infracto impetu eorum, insecutos, aversos cecidit. Themistocles, victo Xerxe, volentes suos pontem rumpere prohibuit, cum docuisset potius esse cum expelli ex Europa, quam cogi ex desperatione pugnari. Idem misit ad eum, qui indicaret

in quo penano esset, nisi fugam maturaret.» Vide dicta II Reg. *n*, 26, ad ilia: « An ignoras quod periculosa sit desperatio. »

Nota hæc omnia fusius narrari a Josepho, Ap-
piano cl Justino, lib. XXXV et XXXVI, in quibus
tamen nonnulla sunt quæ a narratione S. Scrip-
tura* ho.; loco dissentiunt, in quibus proinde
plane fides vacillat. Atque ut videas quam Genti-
les Judæis infensi eorum res vel ignorarint, vel
depravarmi, Justinus citato libro XXXVI, ita de
Judæis scribit : c Fuit Judæis origo Damascena,
quæ Syriæ nobilissima civitas est ; unde et Syriis
a regibus genus ex regina Semiramide fuit. No-
men urbi a Damasco rege inditum; in cujus ho-
nore, Syrii sepulcrum Arathis uxoris ejus pro
templo coluere, deamque exinde sanctissimis re-
ligionis habent Post Damascum Abraham, Moses,
Braci reges fuere. Sed Israelem felix decem filio-
rum proventus majoribus suis clariorem fecit.
Itaque populum in decem regna divisum filiis
tradidit omnesqne ex nomine Judæ. qui post di-
visionem decesserat, Judæos appellavit, colique
ejus memoriam ab omnibus jussit ; » ubi plures

vides errores et figmenta quam sententias, sed
falsiora his subjicit dicens Joseph filium Jacob
fuisse magnum, additquo : . Filius ejus (Joseph!)
fuit Moses, quem etiam præler paterno) scientiæ
hæreditatem fornite pulchritudo commendabat.
Sed cum scabiem Ægyptii et pruriginem pate-
rentur, responso moniti eum cum tegris, ne pes-
tis ad plures serperet, terminis Ægypti pellunt.
Dux igitur exulum factus, sacra /Egyptioruin
furto abstulit, quæ repetentes armis Ægyptii,
domum redire tempestatibus compulsi sunt. »

Et non nullis interjectis : u Et quoniam metu
contagionis pulsos se ab Ægypto meminerant, ne
eadem causa invisi apud incolas forent, caverunt
ne cum peregrinis communicarent; quod ex causa
factum, paulalim in disciplinam religionemque
convertit. Post Mosen etiam ejus filius Aruas, sa-
cerdos sacris Ægyptiis, mox rex creatur, semper-
que exinde hic mos apud Judæos fuit, ut eosdem
clreges et sacerdotes haberent; quorum justitia re-
ligione permixta, incredibile quantum coaluere. »

Quid hisce mendaciis agglomeratis et conden-
satis falsius dici potest ?

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Jvnalhm capto succedit frater Simon, qui Tryphoni pro Jonatha lytrum centuin talentorum, et duos ejus filios
obsides poscenti misit cl pn solvit ; sed iis acceptis perfidus Tryphon Jonatham cum filiis occidit. Idem mox,
vers. 31, interficit Antiochum pupillum sibi commissum, regnumque ejus occupat. Quare contra eum Simon
Judaa urbes communit, fadusque cnm Demetrio Tryphonis amulo sancit. Denique, vers. 43, Gazam et
tirs. 49, arcem Sion fame expugnat, ac Joannem filiurn suum exercitui praficit.*

i. Et audivit Simon quod congregavit Tryphon exercitum copiosum, ut veniret in terram
Juda, et attereret eam. 2. Videns quia in tremore populus est et in timore, ascendit Jerusa-
lem, et congregavit populum; 3. et adhortans dixit : Vos scitis quanta ego, et fratres mei,
et domus patris mei, fecimus pro legibus et pro sanctis prælia, et angustias quales vidimus;
4. horum gratia perierunt fratres mei omnes propter Israel, et relictus sum ego solus. 5. Et
nunc non mihi contingat parcere animæ meæ in omni tempore tribulationis : non enim me-
lior sum fratribus meis. 6. Vindicabo itaque gentem meam, etsancta, natos quoque nostros,
et uxores : quia congregate sunt universo) gentes conterere nos inimicitiae gratia. 7. Et
accensus est spiritus populi, simul ut audivit sermones istos. 8. El responderunt voce magna
dicentes : Tu es dux noster loco Judæ et Jonalhæ fratris lui; 9. pugna prælium nostrum, el
omnia quæcumque dixeris nobis faciemus. 10. Et congregans omnes viros bellatores, acce-
lera) it consummare universos muros Jerusalem, et munivit eam in gyro. 11. El misit Jona-
than filium Absalomi, el cum eo exercitum novum, in Joppen ; et ejectis his qui erant in ea,
remansit illic ipse. 12. Et movit Tryphon a Plolemaida cum exercitu mullo, ut veniret in
lerram Juda, cl Jonalhas cum eo in custodia. 13. Simon aulem applicuit in Addus conira
faciem campi. l i. El ut cognovit Tryphon quia surrexil Simon loco fratris sui Jonalhæ, et
quia commissurus esset cum eo prælium, misit ad eum legatos, 13. dicens : Pro argento quod
debebat frater tuus Jonalhas in ratione regis, propter negotia quæ habuit, detinuimus eum.

16. Et nunc mitte argenti talenta centum, et duos filios ejus obsides, ut non dimissus fugiat a nobis, et remitemus eum. 17. El cognovit Simon quia cum dolo loqueretur secum, jussit tamen dari argentum et pueros; ne inimicitiam magnam sumeret ad populum Israel, dicentem: 18. Quia non misit ei argentum et pueros, propterea periit. 19. El misit pueros et centum talenta: et mentitus est, et non dimisit Jonathan. 20. El post hæc venit Tryphon intra regionem, ut contereret eam: et gyraverunt per viam quæ ducit Ador; et Simon et castra ejus ambulabant in omnem locum quocumque ibant. 21. Qui aulem in arce erant, miserunt ad Tryphonem legatos, ut fessliuaret venire per desertum, et mitteret illis alimonias. 22. El paravit Tryphon omnem equitatum, ut veniret illa nocte: erat autem nix nulla valde, et non venit in Galaaditim. 23. El cum appropinquasse! Bascaman, occidit Jonathan et filios ejus illic. 24. Et convertit Tryphon, et abiit in terram suam. 25. Et misit Simon, et accepit ossa Jonalhæ fratris sui, et sepelivit ea in Modin civitate patrum ejus. 26. El planxerunt eum omnis Israel planctu magno, et luxerunt eum dies multos. 27. Et ædificavit Simon super sepulcrum patris sui et fratrum suorum ædificium altum visu, lapide polito retro elante. 28. Et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri et matri, et quatuor fratribus: 29. et his circumposuit columnas magnas; et super columnas arma, ad memoriam æternam; et juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare. 30. Hoc est sepulcrum quod fecit in Modin, usque in hunc diem. 31. Tryphon aulem, cum iter faceret cum Antiocho rege adolescente, dolo occidit eum. 32. Et regnavit loco ejus, et imposuit sibi diadema Asiæ, et fecit plagam magnam in terra. 33. Et ædificavit Simon præsidia Judææ, muniens ea turribus excelsis, et muris magnis, et portis, et seris: et posuit alimenta in munitionibus. 34. Et elegit Simon viros, et misit ad Demetrium regem, ut faceret remissionem regioni: quia actus omnes Tryphonis per direptionem fuerant gesti. 35. Et Demetrius rex ad verba ista respondit ei, et scripsit epistolam talem: 36. Rex Demetrius Simoni summo sacerdoti, et amico regum, et senioribus et genti Judæorum, salutem. 37. Coronam auream, et habero quam misistis, suscepimus: et parati sumus tacere vobiscum pacem magnam, et scribere præpositis regis remittere vobis quæ indulsimus. 38. Quæcumque enim constituimus vobis constant. Munitiones quas ædiücaslis vobis sint. 39. Remittimus quoque ignorantias et peccata usque in hodiernum diem, et coronam quam debebatis: et si quid aliud erat tributarium in Jerusalem, jam non sit tributarium. 40. Et si qui ex vobis apti sunt conscribi inter nostros, conscribantur, et sit inter nos pax. 41. Anno centesimo septuagesimo ablatum est jugum Gentium ab Israel. 42. Et cœpit populus Israel scribere in tabulis et gestis publicis, anno primo sub Simone summo sacerdote, magno duce, et principe Judæorum. 43. In diebus illis applicuit Simon ad Gazam, et circumdedit eam castris, et fecit machinas, et applicuit ad civitatem, et percussit turrem unam, et comprehendit eam. 44. Et eruperant qui erant intra mœliinam in civitatem, et factus est motus magnus in civitate. 45. Et ascenderunt qui erant in civitate cum uxoribus et filiis supra murum, scissis tunicis suis, et clamaverunt voce magna, postulantes a Simone dextras sibi dari, et dixerunt: Non nobis reddas secundum malitias nostras, sed secundum misericordias tuas. 46. Et flexus Simon, non debellavit eos: ejecit tamen eos de civitate, et mundavit ædes in quibus fuerant simulacra, et tunc intravit in eam cum hymnis, benedicens Dominum: 47. et ejecta ab ea uniui immunditia, collocavit in ea viros qui legem facerent; et munivit eam, et fecit sibi habitationem. 48. Qui autem erant in arce Jerusalem prohibebantur egredi et ingredi regionem, et emere ac vendere: et esurierunt valde, et multi ex eis fame perierunt. 49. Et clamaverunt ad Simonem ut dextras acciperent; et dedit illis, et ejecit eos inde, et mundavit arcem a contaminationibus: 50. et intraverunt in eam tertia et vigesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude, et rumis palmarum, et cinyris, et cymbalis, et na-

blis, cl hymnis, et canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israel. 52. Et constituit ut omnibus annis agerentur dies hi cum lælitia. 53. Et munivit montem templi, qui erat secus arcem, et habitavit ibi ipse, et qui cum eo erant. 54. Et vidit Simon Joannem lilium suum, quod foriis prælii vir esset : et posuit eum ducem virtutum universarum, et habitavit in Gazaris.

- V<n. B. 8. TU ES DIX KOSTER LOCO JUDÆ ET JONATH-E FRATRIS tui. — Illic populus Simonem creat ducem et Pontificem anno 170 Græcorum, ut dicitur vers. 41 et 42. Simon ergo ducatum et Pontificatum gessit per septem annos, nimirum usque ad annum 177 Græcorum, quo perfide a genero suo occisus est, ut dicitur cap. xvi, 14.
- Ven. io. 10. Acceleravit consummare universos muros Jerusalem, — ne Demetrianus ex arce Sion cum se absento et pergente contra Tryphonem invaderent et spoliarent.
- Ve», u. 13. Simon autem applicuit in Addus, — quam ipse cap. xn, 38, communierat, ubi tamen *Addus* vocalur *Adiada*, Græce *Adida*. Sita est in Palmyrena Phœnicia? regione. Hic castra locavit Simon) contra faciem campi, — id est ex adverso campi magni et spatiosi, invitans et irritans hac ratione Tryphonem ad conflictum secum ineundum.
- Vera. u. 14. Et ut cognovit Tryphon. — Tryphon, metuens Simonis copias, pellem leoninam in vulpinam mutavit, doloseque finxit se amicum, itaque fraudulenter a Simone centum talenta, ac duos filios Jonathæ pro ejus lytro extorsit.
- ven b. 15. In ratione regis, — *q. d.* in rationibus regis, sive in libris computami! invenimus Jonathan! debere regi centum talenta: mille ergo illa cum duobus filiis ejus obsidibus, et ego remittam tibi Jonathan!. Centum talenta auri, si Attica fuerint, faciunt sexcenta millia aureorum; sin Hebræa, faciunt dupla amplius, nimirum inillionem, et insuper ducenta millia aureorum; tantam ergo vim auri Simon misit Tryphoni pro fratre Jonalbas redimendo.
- Vera. 17. 17. Et COGNOVIT SIMON QUIA CUM DOLO LOQUERETUR secum. — «Cognovit,» id est, subodoratus et probabiliter suspicatus est Tryphonem secum non sincere, sed dolose agere, ex eo quod expertus erat ejus ingenium vafrum et perfidum, praesertim cum Jonathan! per fraudem cepisset, et mille ejus socios occidisset; quia tamen non erat certus cum dolose agere, et quia intime amabat Jonathan!, cumque sibi et Israeli omnibus modis restitui cupiebat, et ne populo occasionem daret murmurandi sibi et rebellandi, quasi qui ex ambitione regnandi, et ex avaritia neglexisset liberare Jonathan), ul ipse ejus loco imperaret, quæ rebellio plane Rempublicam Israelis evertisset, utpote cum illam invaderet cum magnis copiis Tryphon; hisce de causis prudenter Simon) JUSSIT DARI ARGENTUM ET PUEROS, — praesertim quia, ut ait S. Thomas, non putabat Tryphonem tam fore crudelem, ut eos occideret.
- Vert. te. 10. Et GYRKVERCANT VER VIAM OUAI DUCIT ADOR,—

quæ est urbs Phœniciae mari adjacens vicina Ptolemaidi, ac a Plolcmæo Dor vel Dora (unde Diores Græcos ortos dictosque opinantur nonnulli) vocatur. Josephus tamen, lib. XIII, cap. xm, eam vocat urbem Idumææ, forte quod ab Idumæis esset occupata cisque subjecta.

Et Simon et castra ejus ambulabant in omnem LOCUM QUOCUMQUE IBANT — Tryphon et milites ejus, *q. d.* Simon ubique opponebat se Tryphoni, ne alicubi in fines Judææ irrumperet; circa illos gyra- bat et oberrabat Tryphon.

21. Qui AUTEM IN ARCE (SIOI) ERANT, — praesi- Vert 11. diarii Tryphouiani, fame pressi miserunt ad Tryphonem ut alimenta eis per equites via deserti submitteret.

22. Erat autem nix multa valde, (qua! impe- Vera v. divit Tryphonem ne posset ingredi et inferre annonam in arcem Sion) : et non venit in Galaaditim. — Videntur hic aliqua verba desiderari, quæ habent Græca hoc modo : *Et fuit nix inulta valde, non venit propter nivem : Et movit castra, et venit in Galaaditim* ; quomodo habet etiam Josephus. Et quomodo non venit in Galaaditidem, cum venerit ad ejus oppidum, dictum Bascaman, ad quod occidit Jonathan et filios ejus, ut statim subditur : amanuensem a priore « venit » ad posterius imprudenter transiluisse existimant Emmanuel Sa et Sallianus. Potest tamen Latinus textus cum Gneco conciliari hoc modo : Tryphon non venit in Galaaditim, ut habet Latinus, nimirum eodem die prout destinari, idquo ob nivem quæ impedi- bat iter, uti præcessit : quare postero vel tertio die venit in Galaaditim, ut habet Græcus, ut in Syriam et Antiochiam unde venerat, rediret.

23. Et cum appropinquasset Bascaman, occidit Vm-tf Jonathan et filios ejus illic. — Cum Tryphon ob nivem progredi non posset, sed regredi cogere- tur, iratus occidit Jonathan cum filiis, ul suum in cum odium expromeret, ulque Judæis noceret quantum posset. Addit Josephus eum commis- sisse prælium cum Simone, coque superatum ex indignatione et vindicta occidisse Jonathan. Sed hujus prælii non meminit Scriptura, illudque impedi- bat alta nix. Porro occisus est Jonalbas anno 19 sui principatus et Pontificatus (non septimo, ut ait Josephus, nec 14 Pontificatus et 18 ducatus, ut vult Scaliger); tot enim annis praefuit Israeli ul dux et Pontifex, scilicet ab anno 132 Græcorum inchoante, quo casso Judæ in prælio successit Jonathas usque ad annum 170 Græcorum, quo a Tryphone necatus est Jonalbas ; qui fuit ante natalem Christi annus 141. Ita Sallianus et al3-

Viti>.n. 27. Et ædificavit Simon super sepulcrum patris sui, etc. lapide polito. — Josephus : « Ex marmore candido et polito, »

Yen. IL 28. Er statuit septem pyramidas, unam contea unam, — id est unam alteri oppositam, sive unam ex adverso alterius, 7. d. Binas et binas statuit columnas. Septem autem fuere, quia duas erexit patri et matri, quatuor totidem fratribus, scilicet Judæ, Jonathæ, Joanni et Eleazaro, Machab. 11,2; septimam vero sibi reservavit.

29. Et juxta arma, naves sculptas, — ut per naves ostenderet eos tam mari quam terra fuisse potentes, et ulrobique illustres obtinuisse victorias, etsi bellorum navalium ab eis gestorum nulla hoc libro facta sit mentio.

Jers.30. 30. HOC EST SEPULCRUM QUOD FECIT IN MODUM USQUE in hunc diem. — Duravit hoc sepulcrum usque ad tempora Josephi, ut ipse testatur; imo usque ad tempora S. Hieronymi per 500 annos. Nam in *locis llebr.* ita scribit S. Hieronymus : a Modin vicus juxta Diospolin unde fuerunt Machabæi, quorum hodicque ibidem sepulcra monstrantur. »

Ven.3i. 31. Tryphon autem, cum iter faceret cum Antiocho REGE ADOLESCENTE, DOLO OCCIDIT EUM, — Ubi dolo ceperat et occiderat Jonathan cum filiis. Modum necis enarrat Livii abbreviator, *Epist.* 55 : « Alexandri filius, inquit, rex Syriæ, decem annos admodum habens, a Diodoro, qui Tryphon cognominabatur, tutore suo, per fraudem occisus est, corruptis quidem medicis, qui cum calculi dolore consumi ad populum mentiti, dum secant illum, occiderunt. » Eademquo videtur Josephi sententia, lib. XIII, cap. xn, ubi ait :

ζεοχyt), id est *dum a chirurgis curaretur mortuus est* : quod Josephi interpret perperam vertit, *inter exercendum sc est extinctus*. Ille fuit genius perfidi Tryphonis tyranni; ideoque et ipse post biennium ab Antiocho Sidete pari modo occisus est. Porro vide hic justum Dei judicium, quo plane impiam stirpem et propaginem impiissimi Antiochi Epiphanis in Antiocho hoc ejus nepote sustulit. Epiphani enim miserrime morienti successit filius Antiochus Eupator puer, quem Demetrius senior interemit. Eupatori successit frater Alexander Veles quem Ptolemæus Philometor in prælio interfecit; Alexandro successit hic Antiochus filius parvulus quem Tryphon necavit, ejusque regnum occupavit. Hic ergo impia Antiochi stirps funditus excisa est, et completum illud Psallis : « Vidi impium superexaltatum, et elevatum super cedros Libani. Et transivi, et ecce non erat.*

n, 32. Et fecit plagam magnam, — occidens omnes qui sibi succeque regni Asiæ invasioni adversabantur. Hic ergo Tryphon solus extitit, qui per dolum intrusit se in seriem Seleucidarum Asiæ regum, ideoque per biennium tantum iUud obtinuit; eo enim exacto Alexander Sidetes Demetrii senioris filius, et junioris frater, occiso Tryphone, regnum Asia) sibi et Seleucidis restituit.

33. Et ædificavit (Simon contra Tryphonem, v«w< ne Judæam invaderet, uti invaserat regnum Asiæ), præsidia Judææ, — id est arces in quibus milites presidiarios ad eas lutandas collocavit.

34. Et misit ad Demetrium regem uiVaceret rf.-missionem — «a tributis et a jugo Græcorum, sive Selucidarum, ut scilicet Judæa non e^sel iis subiecta, sed libera, uti ante fuerat. Concessit id Demetrius; unde tunc nova Era constituta est, a qua Judæi numerare coeperunt annos, scilicet ab anno primo Simonis, ul dicitur, veis. 42. Porro Demetrius hic junior filius fuit Demetrii senioris, cognomento Nicanor, qui paulo ante a Tryphone fuerat regno ejectus, cap. xi, vers. 55, ac ibidem vers, ult. a Jonatha bis fusus fugalusque; nunc vero Tryphonem metuens cum Simone fœdus init, ideoque Judææ suam libertatem postliminio restituit.

Quia actus omnes Tryphonis (quibus Judæis gravia tribula et onera imposuerat) per direptionem (id est per subreptionem et apertam inju>litiam prædationemque) fuerunt gesti; — unde Græca habent : *Quia actus omnes Tryphonis erant rapina*, ideoque rescindendi; unde ea rescidit Demetrius.

37. Coronam auream et bauem quam misistis, — Ve quasi gratulantes mihi regnum recuperatum, optantesque victoriam de Tryphone; cujus symbolum et omen est Babes; Græce pcúvt, id est ramus palm®, non ex arbore evulsus, sed ex auro fabrefactus. Sic enim vertit Noster, vere, 31 Bajón enim, sive fcd; est ramus palm®, ita dictus rxç® tð fex tîâ Xicûxi, quod nou facile revelli possit, eo quod natura sua sursum nitatur contra depri-mentis manum. Hinc *Joan*, xn, rami palmarum vocantur çccvixûv. Sic lib. II, cap. xiv, vers. 4, Alcimus obtulit alteri Demetrio coronam auream, et palmam, et thallos qui rami sunt : ex quo conjectari licet hæc Syriæ regibus a Judæis deferri solita. Hinc et dicebantur dona, quæ Imperator Constantinus suis Palatinis, et Patriarcha suis clericis dabat ante diem Palmarum, quo Ecclesia ramos palmarum fidelibus distribuit. Noster Sanchez : Bahem, inquit, Hebraice DH3 idem valet quod *in illis*, aut *inter illos*. Videtur autem Simon a Demetrio rege postulasse ut se reliquosque Judæos habeat cum illis qui amici suutctfœderati, aut inter illos qui subditi sunt el vectigales, ut illos contra Tryphonem communem adversarium tueatur, qui ut pr® se proxime Iule, rat, ad Judæorum cædem toto animo et imperii viribus ferebatur.

Porro Isidoros in Glossario: a Baen, inquit, est lamina auri ab aure ad aurem qua familiares regum utebantur; ornamentum colli ex auro et geminis, quod alio nomine torques dici potest;» unde gallicum *bague*, et Belgicum *bagghe*, id est *bacca*, bulla, monile nimirum baccatum, ut vocat Virgilios, *Æneid.* 1, hoc est baccis, id est gemmis ornatum.

Denique nonnulli *bahui* suspicantur deducium

ab Hebrno ima 'o'ie.i, id est pollex, qui roboris et victoriæ est symbolum. Pollex enim dictus est, inquit l). Isidorus in *Etymol.* quod inter digitos cæteros virtute polleat et potestate, et a Græcis γρύαιρ dictus, quod cum reliqua manu de virtute et robore certet; in cuius rei symbolum notat Pierius in *Hieroglyphias*, Valerianus et Brixianus in *Symbohs* significari robur et fortitudinem, cum reliquis ad volam compressis digitis solus pollex surrigeretur, utpole qui solus cæterorum virtutem requet.

Videnlurergo Judæi talem manum cum pollice surrecto ex auro misisse Demetrio, ut hoc symbolo repraesentarent ejus fortitudinem, æque ac victoriam; pollice enim olim victoriasignificabatur. Hinc apud priscos Latinos, qui in palestra succumbebat, pollicem elevabat (unde illud « (olle digitum) » ut se victum fateretur. Et in gladiatorum ludo solebat populus Romanus favete, et uni victoriam annuere presso pollice; alteri vero victoriam abnuere, et ad mortem damnare verso pollice. Vide dicta *Judicum* cap. i, vers. 6.

Ilie sensus post primum atteris duobus videtur accomodator. Judæi enim coronam etbahem obtulerunt Demetrio alludentes et applaudentes ad ejus prælia et victorias ob quas ipse cognominatus est Nicanor, id est victor, q. d. Offerimus tibi Nicanori symbola votei, id est victoriæ, scilicet ramum pahnæ vel manum exerentem pollicem. Porro Syrus bahem interpretatur *missionem*, hoc est munera et *dona missa*.

38. QUÆCUMQUE ENIM CONSTITUIMUS VOBIS (GræCC erga vos, q. d. Privilegia quæ vobis concessi capi xj, vers. 34), constant, — id est constantia, rata et firma esse decerno.

Tu». 3». 39. REMITTIMUS QUOQUE IGNOTANTIAS ET PECCATA, — id est Condoneo vobis quidquid contri me ignoranter vel scienter peccastis. Postquam enim Demetrius fædüs inlldtn cum Jonatha fende rupe-rat, Jonathas eum sèmel iterumqué gravitei* cecidit, ac Judæi cum male tractarunt, Ut natet cap. xi, vers. 03, et cap. kit, Vers. 24. Qütire Demetrius ea omnia eis remittit, ac pVætcritarum Injuriarum Inducit d.mçia/ et oblivionem.

Q tocirca ex hac Iddi liberali gratia dt privilegio Demetrii plena libertas data est Simoni et Judææ, ideoque

'*'*» << 41. Ahxo 171) ablatum EST jugum Græcor UU (Seleucidarum) ab IsraML.

42. Ct coepit VoTil Lus scriiliere (novam Æratn

ab hoc anno constituendo et inchoando) in tabulis ET GESTIS PUBLICIS : ANNO PRIMÓ SUB SIMONB SUMMO SACERDOTE. — AnilUS CUilll prillius SilDOillis fuit 170 Græcorum quo Demetrius suo indulto libertatem hanc Judæis concessit.

43. Applicuit Simon ad Gazam. — Gazam sube- V«n.« gerat Jonathas, cap. xi, vers. 61; sed illo abeuute jugum excussit. Quare Simon hic eam rursus obsedit et ad prius jugum compulit.

48. Collocavit in ea vinos qui legem facerent, Ve».«. — id est Judæos vel proselytos legis Mosaico* sectatores, imo ipso Simon in ea domicilium fixit ut sequitur :

49. Qui autem erant in arce — montis Sion, hi Ve» w, fame pressi arcem dediderunt Simoni, cum eam tenuissent per annos 26, scilicet ab anno 115 Græcorum, ut patet cap. i, vers. 21,30 et 35, usque ad annum 171 Græcorum, ut hic dicitur, vers. 51. Addit Josephus Simonem arcem hanc plane diruisse et solo niquasse.

51 Quia contuitus est inimicus magnus ex Israel. Vm~i. — Milites enim Seleucidarum A-lie regum arcem Sionis insidentes infestissimi erant subiectæ Jerosolymæ templo, civibus onmibtisque Judiéis.

53. Et munivit montem templi, — q. d. Arcem In Ven.st montó Sion Juxta templum olim corilra milites arcis jam dictæ â Juda Machabæo, cap. iv, vers. 60, exstructam, et ab impio Alcynio, cap. ix, vers. 54, destructam, itUrumquo a Jonatha, cap. X, vers, il, modificatam Simon novis operibbs et forlalilils ctimmunivit, in caque habitavit, ht patet vers. 48, Cum prius habitdssei in Gazar, sed Cazaran! misit Joannem fllium suum, qui pó'tea cognominatus est Hyrcanus, cumque utpote Virum fortem exercitui præfecit. Hic est Joannes qui Simoni occiso in ducatu et Pontificatu successit, ut audiemúscap. ultimo.

54. Et posuit eum (Joannem jdtn dictum) ducem virtutum (Grace , id est exercituUtn sive copiarum) universarum; et habitavit (Joannes) in Gazaris. — Gazara sive Gadera, vel Gaser, atr Gczer. ait Adrichomlus, Crai urbs in tribu Epliraiu., cujus r0gerii occidit Josué, urbemque bevitls attribuit. Verum hic per Gdzaratn intclPgitur Gaza urbs poteds Philistinorum juxta Azotum, ut dicitur cap. Xiv, Vers. 31. Gazam enim ceperat Simon, ibique domicilium fixerat, ut dictum est vers. 48. Quare Inde transiens, nütic in Jei usalem Gdiam filio suo Joanni Inèolèndald et custodititidam coinuiislt. Ita Sdllahbs.

CAPUT DECIMUM QUARTUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Demetrius, filius Demetrii, ab Arsace capitur. Simem Judttam prudenter ei feliciter gubernat, ae ren. <8, cum Ilomanis ct Sparitati» ferdus renovat. Denique facta ejus heroica recensetur, et ab Israeliti» in cereis tabulis templo appensis ad aternam memoriam inciduntur.

1. Anno centesimo septuagesimo secundo congregavit rex Demetrius exercitum suum, el abiit in Mediam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Tryphonem. 2. Et audivit Arsaces rex Persidis et Media?, quia intravit Demetrius contines suos, et misit unum de principibus suis ut comprehenderet eum vivum, cl adduceret eum ad se. 3. Et abiit, et percussit castra Demetrii ; et comprehendit eum, ct duxit eum ad Arsacem, el posuit eum in custodiam. 4. Et siluit omnis terra Juda omnibus diebus Simonis, et quæsivit bona genti suæ : et placuit illis potestas ejus, et gloria ejus, omnibus diebus. 5. Et cum omni gloria sua accepit Joppen in portum, et fecit introitum in insulis maris. G. El dilatavit fines gentis suæ, et obtinuit regionem. 7. Et congregavit captivitatem multam, el dominatus est Gazare, et Bethsuræ, et arci : et abstulit immunditias ex ea, et non eral qui resisterei ei. 8. Et unusquisque colebai terram suam cum pace: et terra Juda dabat fructus suos, el Ugna camporum fructum suum. 9. Seniores in plateis sedebant omnes, et de bonis terre tractabant, et juvenes induebantse gloriam el stolas belli. 10. El civitatibus tribuebat alimonias, elconstituebat eas ut essent vasa munitionis, quoadusque nominatum est nomen gloriæ ejus usque ad extremum terra. 11. Fecit pacem super terram, et lætatus est Israel lætitia magna. 12. Et sedit unusquisque sub vite sua, et sub ficulnea sua, et utn erat qui eos ferrerei. 13. Defecit impugnans eos super terram : reges contriti sunt in diebus ibis. 14. El confirmavit omnes humiles populi sui, et legem exquisivit, el abstulit omnem iniquum ct malum : 15. sancta glorificavi!, el multiplicavit vasa sanctorum. 16. El auditum est Romæ quia defunctus esset Jonathas, et usque in Spartiata : ct contristati sunt valde. 17. Ut audierunt autem quod Simon frater ejus factus esset summus sacerdos loco ejus, et ipse obtineret omnem regionem el civitates in ea, 18. scripserunt ad eum in tabulis aereis, ut renovarent amicitias et societatem quam fecerant cum Juda et cum Jonatha fratribus ejus. 19. Et lecta? sunt in conspectu ecclesiæ in Jerusalem. Et hoc exemplum epistolarum, quas Spartiata? miserunt : 20. Spahtusohlm principes et civitates, Simoni sacerdoti magno, et senioribus, et sacerdotibus, el reliquo populo Judæorum, fratribus, salutem. 21. Legati, qui missi sunt ad populum nostrum, nuntiaverunt nobis de vestra gloria, et honore, ac lætitia : et gavisi sumus in introitu eorum. 22. Et scripsimus quæ ab eis erant (ficta in conciliis populi, sic : Numemus Antiochi, et Antipater Jasonis filius, legati Judæorum, venerunt ad nos, renovantes nobiscum amicitiam pristinam. 23. El placuit populo excipere viros gloriose, et ponere exemplum sermonum eorum in segregatis populi libris, ut sit ad memoriam populo Spartiatarum. Exemplum autem horum scripsimus Simoni magno sacerdoti. 24. Post hæc autem misit Simon Numenium Romam, habentem clypeum aureum magnum, pondo mnarum mille, ad statuendam cum eis societatem. Cum autem audisset populus Romanus 25. sermones istos, dixerunt : Quam gratiarum actionem reddemus Simoni, et filiis ejus? 2G. Restituit enim ipse fratres suos, et expugnavit inimicos Israel ab eis : et statuerunt ei libertatem, et descripserunt in tabulis æreis, el posuerunt in titulis in monte Sion. 27. Et hoc est exemplum scriptura? : Octava decima die mensis Elui, anno centesimo septuagesimo secundo, anno tertio sub Simone sacerdote ma-

quo in Asararael, 28. in conventu magno sacerdotum, et populi, et principum gentis, et seniorum regionis, nota facta sunt hæc : Quoniam frequenter facta sunt prælia in regione .ostra. 29. Simon autem Mathathiæ filius ex filiis Jarib, et fratres ejus dederunt se perniilo, et restiterunt adversariis gentis suæ, ut starent sancta ipsorum et lex : et gloria magna glorificaverunt gentem suam. 30. Et congregavit Jonathias gentem suam, et factus est illis sacerdos magnus, et appositus est ad populum suum. 31. Et voluerunt inimici eorum calcare et atterere regionem ipsorum, et extendere manus in sancta eorum. 32. Tunc restitit Simon, et pugnavit pro gente sua, et erogavit pecunias multas, et armavit viros virtutis gentis suæ, et dedit illis stipendia ; 33. et munivit civitates Judææ, et Bethsurain quæ erat in finibus Judææ, ubi erant anna hostium antea : et posuit illic præsidium viros Judæos. 34. Et Joppen munivit, quæ erat ad mare ; et Gazaram, quæ est in finibus Azoti, in qua hostes antea habitabant, et collocavit illic Judæos : et quæcumque apte erant ad correptionem eorum, posuit in eis. 35. Et vidit populus actum Simonis, et gloriam quam cogitabat facere genti suæ, et posuerunt cum ducem suum, et principem sacerdotum, eo quod ipse fecerat hæc omnia, et justitiam, et fidem quam conservavit genti suæ, et exquisivit omni modo exaltare populum suum. 36. Et in diebus [ejus prosperatum est in manibus ejus, ut tollerentur gentes de regione ipsorum, et qui in civitate David erant in Jerusalem, in arce, de qua procedebant, et contaminabant omnia quæ in circuitu sanctorum sunt, et inferebant plagam magnam castitati : 37. et collocavit in ea viros Judæos ad lutamentum regionis et civitatis, et exaltavit muros Jerusalem. 38. Et rex Demetrius statuit illi summum sacerdotium. 39. Secundum hæc fecit eum amicum suum, et glorificavit eum gloria magna. 40. Audivit enim quod appellati sunt Judæi a Romanis amici, et socii, et fratres, et quia susceperunt legatos Simonis gloriose : 41. et quia Judæi et sacerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum et summum sacerdotem in stermina, donec surgat propheta fidelis ; 42. et ut sit super eos dux, et ut cura esset illi pro sanctis, et ut constitueret præpositos super opera eorum, et super regionem, et super arma, et super præsidia : 43. et cura sit illi de sanctis : et ut audiatur ab omnibus, et scribantur in nomine ejus omnes conscriptiones in regione, et ut operiatur purpura et auro : 44. et ne liceat ulli ex populo et ex sacerdotibus irritum facere aliquid horum, et contradicere his quæ ab eo dicuntur, aut convocare conventum in regione sine ipso, et vestiri purpura, et uti fibula aurea. 45. Qui autem fecerit extra hæc, aut irritum fecerit aliquid horum, reus erit. 46. Et complacuit omni populo statuere Simonem, et facere secundum verba ista. 47. Et suscepit Simon, ei placuit ei ut summo sacerdotio fungeretur, et esset dux et princeps gentis Judæorum, et sacerdotum, et præesset omnibus. 48. Et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis æreis, et ponere eas in peribolo sanctorum, in loco celebri : 49. exemplum autem eorum ponere in iorario, ut habeat Simon, et filii ejus.

↳ < t. 2. Et audivit Arsaces rex Persidis et Medis
QLIA (quod) INTRAVIT DEMETRIUS IN CONFINES SUOS.
 — Justinus, Appianus et alii Arsacem hunc vocant regem Parthorum, sed Parthi tunc dominabantur Persidi et Mediae. Orosius, lib. V, cap. iv, Arsacem hunc proprio nomine vocat Mithridatem, eumquo sextum facit a primo Arsace regni Parthorum fundatore; nam Arsacis nomen commune erat regibus Parthorum, teste Justino, lib. XLi, qui hunc Arsacem tertium vocat proprio nomine Pompalium, sive Priapatium, cujus lili duo Mi-
 Uirni d^ v Piu abates qui apud Partho? ambo pos' - .v it » uuul. Porro Demetrius u Tryphone

regno Syriæ exclusus, per vicinas regiones oberans, et auxilia undique conquirens, a Græcis, et Macedonibus illis in locis degentibus invitatus fuit, ut Arsaci bellum inferret, magna ei promittentes subsidia. Fecit id Demetrius, ac confligens cum Arsace eum semel iterumque vicit; sed tandem victus captusque in Arsacis manus vivus venit. Audi Justinum, libro XXXVI, initio : « Demetrii adventum non inviti Orientis populi videre, et propter Arsacidæ regis Parthorum crudelitatem, et quod veteri Macedonum imperio, novi populi assueti, superbiam in ligne fer. b nt. Itaque cum et Persarum, et E ini rum, Bacrianorūnique

auxiliis juvaretur, h.ultis praeliis Parthos fudit. Ad postremum tamen pacis simulatione deceptus, capitur, traductusque per ora civitatum, populis qui desciverant, in ludibrium favoris ostenditur. Missus deinde in Hyrcaniam, benigne et juxta cultum pristinæ foitunæ habetur. »

Addit Justinus, lib. XXXVIII, Arsacem filiam suam Demetrio uxorem dedisse. Appianus vero in *Syriaco* sub finem ait Demetrium commoratum in Phraatis regia, el Rhodogunam regis sororem in matrimonium duxisse.

Tai. J 3. Et poscit eum in custodiam. — Demetrio ab Arsace victo, vincto et incarcerato, Cleopatra Ptolemæi Philometoris filia uxorque Demetrii jam capti fratrem ejus Antiochum Sidetem Selcuciam accersivit, eique fratris regnum una cum suo conjugio obtulit. Sed e carcere liberatus Demetrius cum copiis reversus in Syriam, fratrem Sidetem tam regno quam vita spoliavit, teste Josepho, Justino, Appiano et aliis; sed do Sidete rursum agetur cap. xv.

ven. I 4. Et siluit omnis terra (Judææ et vicinarum regionum Syriae et Asiae) omnibus diebus Simonis — ob ejus regimen prudens, suave et forte, adeo ut nemo cum invadere auderet. Quare deinceps mira Simonis elogia et facinora recensentur.

Ver». 5. 5. Et CUM OMNI GLORIA SUA ACCEPIT JOPPEN IN PORTUM, — *q. d.* Simon magnam sibi ac toti Israeli conciliavit gloriam reque ac utilitatem et opes, cum expugnavit Joppen, ibique portum constituit, equo naves mitteret ad vicinas insulas, imo per totum marc, quæ omnis generis merces inveberentet eveherent. Porlusenim Joppe totius Judææ est commodissimus; unde etiamnum perdurat, adeoque omnes euntes Jerosolymam primo appellant ad Joppen, quæ nunc Jafo dicitur (1.) Porro urbes per portum opportunum mercatoribus et mercibus fiunt opulentissima ut patet in Antuerpia, Ventiis, Lisbona, etc.

Ver». 7. 7. Et CONGREGAVIT CAPTIVITATEM MULTAM, — *q. d.* Simon multos hostium captivos abduxit; Judæos vero multos ab hostibus captos e captivitate liberavit.

Ver».». 9. Juvenes induebant se gloriam, (id est gloriosas et pretiosas induebant vestes quasi victores el de hostibus suis triumphantes, adeoque induebant) stolas belli, — id est vestes elegantiiores quas bello acquisierant.

Ver» IC 10. ET CONSTITUEBAT EAS, UT ESSENT VASA MUNITIONIS, — *q. d.* Simon urbes Judææ ita muris et arcibus communivit, ul essent « vasa, » id est receptacula, et valla contra hostes munitissima.

r<-n. U. I L Et CONFIRMAVIT OMNES HUMILES POPULI SUI, — *q. d.* Simon Judæos sivo ab hostibus, sive ab æinulis, sive alia quapiam causad modo afflictos joiatusest, erexit et confirmavit, afflictionem eorum, vel tollendo, vel minuendo, vel per media el subsidia toleratu facilem reddendo.

15. Et Sancta r.Lonr. iramt, (id est magnum ornatum, splendorem et gloriam addidit sanctuario sive templo, ejusque sacrificiis sacrisque ritibus; et) vasa (quibus opus erat ad sacrificandum, thurificandum, aliisque modis Deum colendum,) multiplicavit. — Fuere ergo sub Simone duce et Pontifice aurea Israelis sæcula, ut aurea Salomonis pax et opulentia sub eo et per eum rediisse videatur.

20. Spartianorum Principes. — Recensentur hic v.»* ». Epistolæ fœderis, quod Spartiate cum Simone inierunt, æque ac inierant cum Juda et Jonatha.

22. Et scripsimus quæ ab eis erant dicta in conciliis populi, — scilicet in publicis actis, et libris in quibus populi nostri gesta, bistorte, foedera cæteræque res omnes describuntur.

24. Clypeum aureum magnum, pondo mnarum mille, — hoc est centum millium aureorum. Mna enim est quasi libra auri, quæ valet centum aureos; mille ergo mnæ faciunt centies mille aureos, hoc est centum millia aureorum.

Cum aidissi- autem populus Romanus sermones istos, dixerunt :

25. Quam gratiarum actionem reddemus Simoni, Va» is. et filiis ejus. — Vox « Romanus, s inquit Salianus, abest a Græcis omnibus et Latinis, præterquam Vulgati; et improbatur a Vatablo et Serrario, et omnino videtur ex margine, ubi ea vox explicandi causa ab homine minime malo posita fuerat, in textum irrepsisse. Porro sequentem orationem non esse Romanorum, sed Judæorum ex eo patet, quod responsio Romanorum, in qua de hoc dono agitur, habetur cap. seq., vers. 16. Deinde tota oratio Hebraici ritus est, el nihil sapit Romanum morem. Nec enim Romani rerum domini solebant agere gratias populis minorum gentium, multo minus Judæis. Sic ergo sensus erit, *q. d.* Cum populus Judaicus de pace Judææ a Simone reddita exultans audiret litteras Spartiatarum, excitus spiritu gralitudinis ait : « Quam gratiarum actionem reddemus Simoni, et filiis ejus? Restituit enim ipse fratres suos. »

Verum quia Biblia Latina Romæ correctæ ac Complutensia et Regia, item Pagninus, Lyranus et alii constanter legant rō a Romanus, » hocque apte respondeat legationi Simonis ad Romanos quæ immediate præcessit : hinc apte sic exponas, ut auctor hujus libri legationi Simonis ad Romanos voluerit breviter subungere responsionem et gratulationem Romanorum, fusius deinde eam enarraturus cap. seq., vers. 16. Nam quod sequitur : « Restituit enim ipse fratres suos, » et cætera quæ deinceps sequuntur, non populi Romani, ut patet intuenti, sed auctoris libri hujus sunt verba. Voluit enim auctor causas subungere cur populus Romanus gratias egerit Simoni ; nimirum propter heroica ejus facta et ingentia in Jerusalem caderosque vicinos Romanis subditos merita, utpote quibus Simon sua prudentia, fortitudine pacem et tranquillitatem communem crearat, itaque

(1) Vel Jaffa.

tam se *et* vicinos quam Romanos bellis liberami.
Ita Lyranus, Sanchez, Torniellus et olii,

7m.t*. 26. Restituit enim ipse fratres seos, — *q. d.* Simon Israelitas et contribules suos animis viribusquo collapsos et in servitutem quasi redactos ob Tryphonem, Demetrium aljosque hostes eos invadentes, restituit pristinos magnanimitati, fortitudini, opulentiae et libertati, Unde Græca habent : *Firmavit vel stabilivit tpse, ct fratres ejus, et domus patris ejus* (Israelem) *ef erpuqnmerunt inimicos Israel ab cis* : scilicet ab Israelilis iuimicos eorum expellendo ct propulsando.

Er statuerunt ei libertatem, — *q. d.* Israelita statuerunt ut Simon ob sua merita liber esset ab omni tributo, onere, subjectione, ûtque cæteri omnes ei quasi Principi suo essent subjecti. Græci nonnulli legunt in singulari : « Statuit ei libertatem, n ac de Simone sio explicant, *q. d.* Simon sua sapientia, fortitudine et victoriis libertatem peperit !, cumque a *jugo Græcorum* exemit, ut dictum est cap. xiii, vere. 41.

V«n.x7. 27. Et hoc est exemplum Scripturæ b (quam populus, non Romanus, sed Judaicus, ut patet, pro elogio Simonis in tabulis œreis templo appensis descripsit) octava decima die mensis El 11, (qui eit sextus, ct respondet nostro augusto), anno 172 (Græcorum) anno tertio sur Simone sacerdote magno (summo Pontifice) in Asaramel. — Nam primus annus Simonis fuit 170 Græcorum ; quare tertius annus Simonis fuit 172 Græcorum. Illud aulem « in Asaramel, » vel, ut habent Græca, *Ca-ramel*, Vatablus vocem corruptam putat, et legendum : in Jerusalem. Serarius nil retentam vocem Hebræam, qua significetur in principe Deo, ut Simon dicatur sacerdos magnus in Domino Deo, sive Domini Dei. Syrus pro *a* Asaramel » vertit *Israel*, el per cum non locum, sed majores nutu, sive seniores et senatores Israelis intelligit, qui hoc elogium Simoni dederunt et scripserunt. Forte « Asaramel » vocatus est locus synedrii, sive aula magni concilii, in qua hoc decretum editum fuit.

Vhi.«». 20. Ut starent sancta ipsorum, — puta sanctum templum, sancta religio, sancta victima, sancliisque Dei cultus, quæ ab impio Antiocho Epiphane, ejusque sequacibus prostrata fuerant, hæc Simon et fratres ejus erexerunt.

"■«.«. 31. Calcare. — Græce «uGtaûan, id est invadere, penetrare, pervadere, pessumdme.

34. Et quicumqii. aita erant ad correctionem. — Videlnr legendum ad « correctionum, » id est instaurationem ; liana enim significat Granulili (raneen. ita Vatablus, Sa, Salianus et alii.

rm M. 30. Et inferebant pugam magnam castitati, — id est munditia: et puritati templi, illud suis idolis, spurcitiis et libidinibus profanando, polluendo, violando. Loquitur de arce Sion, ex qua milites Seleucidarum excurrebant in Jerosolynain <l Judæos, eos depre dantes, verberantes, vulnerantes, occidentes, ac feminas eorum violantes; ram gymnasium luxurta sub arce jam sublatum

erat a Juila templum expurgante, ut dictum est cap. iv et lib. II, cap. x, vere. 2.

41. Donec surgat propheta fidelis, — scilicet Ven. 41. Christus summus Israelis Dux et Pontifex. Decernunt ergo Simonem ejusque posteros continua successione esse Israelis Duces et Pontifices, nsque ad Christum, idque ita fere factum est. Nam Simonis progenies præfuit Israeli usque ad Herodem sub quo natus est Christus.

42. Et ut sit super eos Dux, et ut cura esset Vera. 4L illi pro sanctis. — Declaratur hic summa potestas data Simoni a populo, caque duplex, nimirum ut in civilibus et bellicis sil populi Dux, atque in sacris ct ecclesiasticis sil Pontifex; huic enim «cura» incumbit « pro sanctis, » scilicet pro Sancto ct Sancto sanctorum, proqua sanctis sancti Dei victimis, ritibus, ceremoniis, etc.

Quieres cur Auctor toto hoc capite tam impense ct magnifice laudet Simonem, cum non ita laudarii Judam et Jonatham, qui Simone fuerunt priores, et ut videtur fortiores? Respondeo, *prima* causa est quod Simon sua prudentia et valore pacem plenam Judææ contulerit, quam Judas el Jonnhas preclare non potuerunt, ideoque Simon aureum quasi sæculum, indeque novam /Eram apud Judæos induxit.

Serunda, quod Simon diutius laborarit : nam Judam et Jonatham assidue adjuvit, iisque mortuis solus ipse superstes pondus belli el Reipublica: sustinuit, ac præliis omnibus per optatam omnibus pacem finein imposuit.

Tertia, quod sub Simone et cuin Simone laudet Judam et Jonatham, qui hujus felicitatis et pacis principium per assidua bujia dederunt, quorum virtute Simon tam felicem eis per publicam quietem finem imposuit. Unde Græca, vors.26, habent: *Firmavit enim ipse, ot fratres ejus, et domus patris ejus* (Israelitas), *et debellavit inimicos Israelitamm.*

Quarta, quod Auctor hujus libri, ut dixi in Prommio, videatur fuisse Jonathas Hyrcanus Simonis filius, qui proinde filiali affectu patri suo merito hanc elogiorum coronidem pertexit, ¡Laque ei parentat, eo quod ipse sibi suisque posteris usque ad Christum Principatum et Pontificatum Israelis consignant.

43. Et ut scribantur in nomine ejus omnes con- Vera. 43. scriptiones in REGIONE. — Græce *omnes Stjngraph e*, puti omnia instrumenta, edictorum, paetorum, contractuum, fœderum, conjjieioriim el actorum omnium, ut pciijiael sjngpla hæc consignentur, juxla annos PrineipRlus et Pontificatus Simonis, uti re ipsa hic inchoatum est vers. 27 et cap. xin, vers. 42.

48. Er scripturam istam (puta decreta populi Ven.is. de Ducatu ct Poqlificatu Simonis piopagando in posteros usque ad Christum in tabulis œreis conscripta) dixerunt (id i.st jusserunt Israëlén,) ponere (insculpere) ;n tabllis æriis (ut sit indelebilis et a terna :) et ponere eas (tabulas rorcas cum hac Scriptura) in peribolo sanctorum, — id csf in

porfidi templi, quæ templum circumquaque am-
biebat.
49« Exemplum autem eorum pomerr in æbahio,
(id (tót in Guzophylaoio templi, in quo inter gazam

opesque templi servabantur publica instrumenta
quasi in Archivio), et habeat Simon ft filii ejus,
— ul si quando eo indiguerint, illud inde acci-
pere queant.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Antiochus Sidetes, Demetrii ab Arsace capti frater, magnis præmiis captat amicitiam Simonis; mo\$ vincli Tryphonem, cumque obsidet in urbe pora. Inde, vers. 15, legati Simonis Roma redeunt cum amplis pro? missis. Denique, vers. *27, Antiochus fados cum Simone perlide rumpit, et Ccndibceum cum magno exercitu in Judæarn immittit.

1. Et misit rex Antiochus filius Demetrii epistolas ah insulis maris Simoni sacerdoti, et principi gentis Judæorum, et universa) genii ; 2. et erant continentes hunc modum : Rex An-
tiochus Simoni Sacerdoti magno, et genti Judæorum, salutem. 3. Quoniam quidem pestilen-
tes obtinuerunt regnum patrum nostrorum, volo autem vindicare regnum, et restituere illud
sicut erat antea : et electam feci multitudinem exercitus, el feci naves bellicas. 4. Volo au-
tem procedere per regionem, ut ulciscar in eos qui corruperunt regionem nostram, et qui
desolaverunt civitates multas in regno meo. 5. Nunc ergo statuo libi omnes oblationes quas
remiserunt libi ante me omnes reges, cl quæcumque alia dona remiserunt tibi; 6. et per-
mitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione lua : 7. Jerusalem autem sanc-
tam esse et liberam; et omnia arma quæ fabricata sunl, et præsidia quæ construxisti, quæ
tenes, maneant tibi. 8. Et omne debitum regis, el quæ futura sunt regi, ex hoc et in totum
tempus remittuntur tibi. 9. Cum aulem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimus te et
gentem tuam, et templum gloria magna, ita ul manifestetur gloria vestra in universa terra.
10. Anno centesimo septuagesimo quarto exiit Antiochus in terram patrum suorum, el con-
venerunt ad eum omnes exercitus, ita ul pauci relictı essent cum Tryphone. 11. Et insecu-
tus csl eum Antiochus rex, et venit Doram fugiens per maritimam 12. Sciebat enim quod
congregata sunl mala in eum, et reliquit eum exercitus. 13. Et applicuit Antiochus super
Doram cum centum viginti millibus virorum belligeratorum, et octo millibus equitum. 14. El
circuirli civitatem, et naves a mari accesserunt: el vexabant civitatem a terra el mari, ct
neminem sine)anl ingredi vel egredi. 15. Venit aulem Numenius, el qui cum eq fuerant, ab
urbe Roma, habentes epistolas regibus et regionibus scriptas, in quibus continebantur hæc :
16. Lucius, consul Romanorum, Plolcma'o regi salutem. 17. Legali Judæorum venerunt ad
nos amici nostri, renovantes pristinam amicitiam et societatem, missi a Simone principe
Sacerdotum, et populo Judæormn. 18. AtluleruiH autem et clypeum aureum mnarum mille.
19. Placuit itaque nobis scribere regibus el regionibus, ut non inferant illis mala, neque im-
pugnent eos, et civitates eorum, el regiones eorum ; cl ut non ferant auxilium pugnantibus
adversus eos. 20. Visum auleny est nobis accipere ab eis clypeum. 21. Si qui ergo pestilen-
tes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni principi sacerdotum, ul vindi-
cet in eos secundum legem suam. 22. Hæc eadem scripta sunl Demetrio regi, et Attalo, et
Ariarathi, el Arsaci, 23. el in omnes regiones : et Lampsaco, et Sparliatis, et in Delum, et
in Myndum, el in Syeionem, et in Cariam, ct inSammq , el in Pamphyliam , et in Lyciam,
ei in Alicavnassum, et in Coo, et in Siden, et in Aradon, ct in Rhodmn, et in Phaselidem, et
in Gortynam, ct Gnidum , el Cyprum, ct Cyrenen. 24. Exemplum aulem eorum scripserunt
Simoni principi sacerdotum, et populo Judæorum. 25. Anlioqhş aulem rex applicuit castra

in Doram secundo, admovens ei semper manus, et machinas faciens : et conclusit Tryphonem, ne procederet. 26. Et misit ad eum Simon duo millia virorum electorum in auxilium, et argentum, et aurum, et vasa copiosa : 27. et noluit ea accipere, sed rupit omnia quæ pactus est cum eo antea, et alienavit se ab eo. 28. Et misit ad eum Athenobium unum de amicis suis, ut tractaret cum ipso, dicens : Vos tenetis Joppen, et Gazaram, et arcem quæ fit in Jerusalem, civitates regni mei. 29. Fines eorum desolastis, et fecistis plagam magnam in terra, et dominati estis perióca multa in regno meo. 30. Nunc ergo tradite civitates quas occupastis, et tributa locorum in quibus dominati estis extra fines Judææ. 31. Sin autem, date pro illis, quingenta talenta argenti, et exterminii quod exterminastis, et tributorum civitatum alia talenta quingenta : sin autem, veniemus et expugnabimus vos. 32. Et venit Athenobius amicus regis in Jerusalem, et vidit gloriam Simonis, et claritatem in auro et argento, et apparatus copiosum : et obstupuit, et retulit ei verba Regis. 33. Et respondit ei Simon, et dixit ei : Neque alienam terram sumpsimus, neque aliena detinemus; sed hæreditatem patrum nostrorum, quæ injuste ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est. 34. Nos vero tempus habentes, vindicamus hæreditatem patrum nostrorum. 35. Nam de Joppe et Gazara quæ expostulas, ipsi faciebant in populo plagam magnam, et in regione nostra : horum damus talenta centum. Et non respondit ei Athenobius verbum. 36. Reversus autem cum ira ad regem, renuntiavit ei verba ista, et gloriam Simonis, et universa quæ vidit : et iratus est rex ira magna. 37. Tryphon autem fugit navi in Ortliosiada. 38. Et consilium dedit rex Cendebæum ducem maritimum, et exercitum peditum et equitum dedit illi. 39. Et mandavit illi movere castra contra faciem Judææ; et mandavit ei ædificare Gedorem, et obstruere portas civitatis, et debellare populum. Rex autem persequabatur Tryphonem. 40. Et pervenit Cendebæus Jamniam, et cepit irritare plebem, et conculcare Judæam, et captivare populum, et interficere, et ædificare Gedorem. 41. Et collocavit illic equites et exercitum, ut egressi perambularent viam Judææ, sicut constituit ei rex.

Veri. 1.). Et misit rex Antiochus filiis Demetrii (senioris cui cognomen Soler, frater vero Demetrii junioris cui cognomen Nicanor) epistolas ab insulis maius (ex Rhodo, ait Appianus) Simoni Sacerdoti, — summo, id est Pontifici, et principi Judææ. Vt historiam hanc ab ovo intelligas, nota, cum Demetrius a Thryphone fugatus exui et captivus delineretur ab Arsace, Tryphon tyrannus magnam Syriæ partem occupavit, Cleopatra Demetrii uxor cum paucis copiis Seleuciam profugit, ad quam partes Tryphonis tyrannidem detestantes in dies transfugiebant. Hæc ut se magis in regno corroboraret, Antiochum Demetrii mariti sui capti fratrem juniorem ad regnum et conjugium suum invitavit. Audi Josephum, lib. XIII, cap. sii : «Quamprimum Tryphon rex declaratus est absque persona Tryphonem agere coepit; id quod adversariorum partibus non mediocriter profuit. Milites enim portesi ejus mores defecerunt ad Cleopatram uxorem Demetrii, quæ tum in Seleuciam cum liberis se incluserat. Et cum Demetrii frater Antiochus cognomine Soler oberaret, nec ab ulla urbe reciperetur melius Tryphonis, misit ad eum Cleopatra, conjugium suum et regnum ei offerens; fecit autem hoc partim amicorum suasu, partim quod timeret ne qui-

dam Seleucienses urbem Tryphoni traderent, ut

Porro Antiochum hunc Josephus Solerem, id est salvatorem, cognominat; Eusebius vero et alii Sidetem, vel Sedetem a Sida urbe, vel Cilicæ, ut vult Eusebius, vel illi vicina? Pamphylia, ut habet Ptolemaeus, Strabo, Plinius et alii, eo quod in Sida Antiochus hic sit natus vel educatus. Eundem Appianus Pium cognominat. Cleopatra ergo Antiochum levirum suum fecit maritum et regem, adeoque simul duos fratres viventes habuit maritos, scilicet Demetrium captum apud Parthos, et Antiochum Sidetem regnantem in Asia et Syria : cum ante utrumque a Philometore patre desponsa fuisset Alexandro Velis regi Syriæ, qui erat patruelis Demetrii; sed vide justam Numinis in incestos vindictam. Antiochus enim in Perside, II Machab. i, 16. occisus fuit; Cleopatra vero Antiocho Grypho filio suo, quem ex Demetrio susceperat, et in regnum evexerat, tandem offensa eidem propinavit venenum; sed filius, id advertens, illud ipsum matrem specio officiositatis ebibere coegit. Illa itaque scipsam veneno suo, quod filio pararat, occidit. Illa Eusebius et alii. Porro Antiochum Gryphum ejus ex Demetrio filium occidit Antiochus Cyzicenus ejusdem Cleopatra ex Antiocho Sidete filius. Rursum

Seleucus Antiochi Gryphi illius, patiis mortem ulciscens, Antiochum Cyzicenum patrum suum necavit; Seleucum vero vice versa ultio divina persecuta est; nam ipse superatus ab Antiocho Ensebe filio Cyziceni in domo regia a Mopscatis in Cilicia, ubi residebat, concrematus fuit. Ita Josephus, Justinus, Appianus et alii. Vide hic quod parricidiorum causa fuerit incestus Cleopatra; et Antiochi Sidetis. Ipsa enim trium Syriæ regum fuit uxor, nimirum primo Alexandri Velis, qui erat filius Antiochi Epiphanis: deinde duorum fratrum Demetrii senioris filiorum, et nepotum Seleuci, qui Epiphanis fuerat frater senior, nimirum Demetrii junioris et Antiochi Sidetis, ut dixi.

2. Rex Antiochus Simoni, etc., salitem. — Antiochus hic fuit hostis Judæorum infestissimus, ut palet vers. 27 et seq. sed hic necessitate et tyrannide Tryphonis inimici sui fœdus cum Simone ambit, ejusque opem implorat, ampla ei et Judæis concedens privilegia.

5. Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes. — Græce ἀχίπιπα», id est *ablationes*, scilicet onerum, puta immunitates a prioribus regibus Judæis indultas; unde ait : Quas remiserunt tiri ANTE ME OMNES REGES.

6. Et permitto tibi facere percussuram proprii numismatis, — hoc signum erat supremi domini quod hic Judæis restituit Antiochus, cum prius id eis abstulisset Nabuchodonosor capiens Jerusalem, subjugansque Judæam, ac creteri Persarum et Græcorum reges, qui Nabuchodonosoris regna successive ad se transtulerunt. Quare Judæi tunc numismate nunc a Chaldæis, nunc a Persis, nunc a Græcis cuso utebantur. Cudere enim monetam stimulare est potestatis, qualis est regalis, imperialis, et ducalis absoluta.

7. Jerusalem autem sanctam esse et liberam. — Græce et *sancta esse libera*, id est sanctum templum, sanctumque ejus cultum, ac sanctas ejus victimas, vasa et ritus jubeo esso libera, ut libero a Simone et Judæis exerceri valeant, nec ab aliquo Gentilium impediri, aut idolorum victimis et superstitionibus inquinari queant.

8. Et quæ futura sunt regi. — Legendum videtur «regia, » Græce enim est *ῥαῶτι*, quæ vulgo regalia, scilicet jura appellantur. Uree Antiochus condonat Judæis. Quid Antiocho responderit Simon tacet Scriptura, sed Josephus asserit, Simonem indulta et postulata Antiochi libenter acceptasse.

11. Et venit (Tryphon) Doram fugiens per maritimam, — scilicet regionem. Græce *fugiens per mare*; Vatablus *fugiens in Doram maritimam*. Modum fugæ narrat Frontinus, lib. II *Stratag.* xm : «Tryphon, inquit, Syriæ rex vicinus per totum iter fugiens pecuniam sparsit, caque sectantes Antiochi equites moratus effugit. »

15. Venit autem numenius, quem Simon miserat ad Romanos, ut cum eis fœdus renovaret.

Ilie attulit litteras Romanorum, tum fraterales ad Simonem, tum inhibitorias ad Ptolemæum et vicinos reges, ne Judæos infestarent

IG. Lucius consul Romanorum. — Serarius pro «Lucius» censet legendum a Lepidus » qui consul fuit anno sequenti. Verum omnes Codices habent «Lucius, » Quare multi hic accipiunt L. Furium Philum qui cum Attilio Serrano consul fuit anno urbis Romæ conditæ 617. Sed hi regre annos urbis cum annis Græcorum adrequant. Alii L. Crecilium Metellum intelligunt, qui consul fuit anno Græcorum 170; sed hi non advertunt Numenium a Simone missum fuisse Romam anno 172 Græcorum, ideoque bienno post Metelli consulatum. Quocirca Sallianus censet Lucium hunc esso Calphurniura Pisonem, qui anno præcedenti Romæ fuerat consul cum collega Popilio, quo finiente ipse legatos Simonis Roma dimiserat, qui proinde anno sequenti ineunte Jerosolymam ad Simonem pervenerunt. Hunc enim Calphurniura Valerius Maximus, lib. I, cap. ix, Lucium prænominat.

Ptolemæo regi salutem. — Hic est Ptolemæus cognomento Physcon vel Evergeles, qui Ptolemæo Philometori fratri suo jam mortuo, uti dictum est cap. xi, 18, in regno successit, fuitque crudelis et incestus. Nam ut de eo ait Justinus, lib. XXXVIII : «Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocaverunt, fuit. Siquidem, peregrinis militibus licentia credis data, omnia sanguine quotidie manabant, ipsamque sororem, filia ejus virgine per vim stuprata, et in matrimonium adsecta, repudiavit. » Mox vero ejus formam et figuram ita describit : «Erat enim et vultu deformis, et statura brevis, et sagina ventris non homini, sed bello similis, quam foeditatem nimia subtilitas, et pellucida vestis augebat; prorsus quasi astu inspicienda præberentur, quæ omni studio occultanda pudibundo viro erant. » Idem Ptolemæus Physcon ipso die nuptiarum cum Cleopatra, filiolum ejus quem ex Ptolemæo Philometore fratre suo suscepit, ideoque regni heredem, in ipso matris complexu occidit, teste Justino, lib. XXXVIII. Hic ergo Ptolemæus Physcon frater junior Philometoris dicebatur frater et maritus et gener Cleopatræ; nam ipso die Cleopatræ vim intulit, deinde repudiata matre filiam in uxorem duxit, mox populum eum ob nimiam crudelitatem expulit, ac regnum detulit Cleopatræ priori ejus uxori, matri et sorori, ac statuas et imagines ejus detraxit ac dejecit; quod ille factum studio sororis existimans, filium quem ex ea suscepit, in Cypro interfecit, corpusque in membra divisum, et in cista positum, matri die natali ejus, inter epulas afferri curat. Ita Justinus, lib. XXXVIII et XXXIX. Merito ergo ad hoc crudelitatis et incestus monstrum scribunt Romani, ut illam in Judæos sibi vicinos excreal.

22. ILEC EADEM SCRIPTA SUNT DEMETRIO REGI, Ver*, ti (qui jam ab Arsace captus detinebatur; sed Ro-

mani vel necdum audierant cum esso captum, ul vult Serarius, vel putabant eum pace cum Arsace inita brevi liberandum), Er Amie, (qui fuit Eumenis filius ct Pergami rex, ac moriens populum Romanum scripsit hærodem), et Ariarathi. (Hic fuit rex Cappadoci® frater Orofernus, pater Demetrii, teste Polybio, Justino, ct Appiano), et Arsaci — Hio fuit rex Parthorum, qui Demetrium captivum detinebat.

i r» S3. Et ix omnes regiones (vicinas nimirum) et Lampsaco, et Spartiatis, et in Delum, — Nominantur hic novemdecim partira insili®, partira urbes et regiones, ad quas Romani easdem dedere litteras pro Judæis, no eis essent molesti, sed benevoli, eo quod nonnullae ex eis nuntiis litteras ad regem jam nominatos deferentibus in ipso navigationis cursu adeund® erant; ali® Romanis valde erant addict®, ali® Judæis multum nocere vel commodare poterant. Apud omnes autem Romanorum nomen erat venerabile et formidabile. H® Romanorum Utter® eorum potentiam arguunt, sed Judæjs non profuere; imo eis odium gentium conciliarunt, ct Antiocho majorem iram concitarunt, ut patet versu 27.

v«r» w. J5. Antiochus (Sidetas) autem hex applicuit castra in Horam secundo, (quia ob hiemcin sjmilemve cdhsam obsidionem primam solverat; in vere ergo rediit, et secundo Tryphonem in Dora obsedit, ait Lyranus. Sed obsljt quod sequitur,) admovens ei semper manus, — id est continuo urgens obsidionem, premonsque Tryphonem. Alii ex Græco voptimt «i» secunda, scilicet die, q. d. Secundaxlie n positis castris Antiochus coepit oppugnaro Doram. Saliarus vero « secundo, » inquit, quin una parte urbis occupata Antiochus alleram partem nova ct quasi secunda obsidiono cinxit. Planius dicas secundam hanc obsidionem vocari; quia Antiochus novo conatu, novjs viribus ct copiis, novis machinis Doram e vicino, arcte pressequere obsedit ct concussit, ut noya ct secunda videretur esso hæc ejus obsidio.

Er coxclpstT Trvphosem ne procederet, — no .edicet e Dora egredi posset; patet ex Græco,

vu» r: 27. Et noluit (Antiochus rex) ea, (scilicet milites ct dona a Simone Pontifice missa) accipere. — Errat ergo Josephus, qui ait Antiochum ea accepisse, ob eaqtw Simonem inter intimos aipicos habuisse; m.d riht omnia qux pactus est cum eo: ipiia videbat se tot copiis terra marique instructura, Tryplionem ad extrema redegissee, nec Simonis opera indigere; et quia Judieam quasi Sy>i i' pirum regno suo Asj® el Syri® adjuqgf.70 volebat; indignabatur eniin unum Judæ® angulum velle se subducere ab amplo suo Asi® et Syris imperio.

▼ n» m. 28. Vos tenetis Jopeen et Gazaram, — id est, Gazam urbem Philistinorum; hanc enim expugnavit Simon, cum Gaza ad Judæam el Simonem non pi rimerei, ideoque eam a Simone repetit hic AlllID4.hu.>.

31. Et exterminii quod exterminastis, et triru- v««.il TORUM CIVITATUM ALIA TALENTA QUINGENTA, — q. d. Pro damnis et cladibus quas locis mihi subditis intulistis, ct pro tributis qu® mihi cripuitis, solvite alia talenta 500.

32. Et viur gloriam Simonis. — Videtur inter- v,r' præs legisse xuSuúsv a id est gloria; jam legunt «uXixriw, id est abacum, in quo reponuntur pater®, pocula, cæteraquo vasa aurea et argentea.

Et apparatus copiosum, — tum famulorum, tum armorum, tum militum, tum supellecliliuin.

33. Er respondit ei Simon — cordate, æque ac VtrMX animoso, scilicet se non aliepa, fidi sua occuparo: Joppen tamen ct Gazam, licet aliena, occupasse jure belli, eo quod ips® prius Judæos infestassent.

34. Nos vero tempus habentes, — id est, occa- ve«Ji. sionem commodam nacti.

35. Nam de Joppeet Gazara Qpr. expostulas ipsj v»». n FACIEBANT IN POPULO PLAGAM MAGNAM; — Joppenses enim ducentos Judæos in mari submerserant, ut patet lib. II, cap. xn. Gazarenses, id est Gazenzes, nipote Philistini, olitani erant Judæoriim hostes infestissimi. Hinc patet per Gazaram non intelligi Gazer, qu® erat in tribu Ephraim, ideoque ad Judæos spectans, sed Gazam; hrec enim ad Philistinos spectabat, nou ad Judæos, ideoque quasi Judæis infesta a Simone fuit expugnata, ct jure belli occupata.

Horum damus talenta 100, — q. d. Elsi jure belli juste occupem Gazaram, tamen ad redimendam vexationem, et ut regibus Syri® nil demam, sed abunde satisfaciam pro eo ct Joppe, ollerò iisdem centum talenta, id est 120 millia aureorum.

30. Reversus est autem (Athenobius) cum ira vm.j». ad regem, puta ad Antiochum Sidctem, eo quod Simon negasse! ei qn® postulabat, ac pro milliono aureorum, quem petierat rex, Simon tantum obtulisset decimana circiter partem, scilicet 120 millia aureorum. Rex vero magis iratus fuit indigne ferens se a Simone negligi, sibique ab eo resisti. Hinc apte vocatys fuit Cendebéus, quæ vox Hebraice idem cstqnod zelus, vel possessio doloris, ait ['agninus in Nota, jIcbr.

37. TnvPHON AUTEM FUGIT NAVI IN Or THOSIADA. — Ver». 37. Orlhosjas, les|c Ptolemæo, lib. V, cap. xv, est urbs Phrnijici® in promontorio quod proxime abest a Cypro; est ergo urbs maritima. Quare non cs(Antaradus, ut aliqui putant, quia hæc est mediterranea; mullo minus est Apamia, ut vult Josephus. Audi Adrichmpmpi in Descriptione tente sum hr, parte 187, num. 20: Ofthosia et Orthosias, hodie Tortosia vocata, maritima PhrciMci® urbs est, inter Tripolini et Arcliim sila: qu® po.4 Christi tempora Episcopali sede inclyta fuit. In hanc urbem Tryphon c Dora (in qua ab Antiocho Syri® rege obsidebatur) elapsus, qavj au- fugit, l Machab. xv, Tyrinus, XII| Belli sacri, n et XIV Belli sacri, ili, PtolcpRei.

Porro Sífldes Orthosiadem cepit, cl Tryphonem captum interfecit, lesto Strabonot lib, XIV, Justino, Appiano, Josepho cl aliis. Josephus ait Tryphonem per triennium regnasse, Salianus vero per septennium, occisum enim esse anno principatus Simonis septimo. Vide hic justum Boi in homicidam et tyrannum iudicium. Tryphon enim, qui Jonatham et Antiochum regem pupillum sibi creditum occiderat, tertio vel septimo anno post hanc eredem simili modo a Sidute occisus fuît, justa utique talionis pœna.

Ven. 38. 38, Et CONSTITUIT HEX CeNDED.LUM DUCITI MARI-TIMUM, — id est, præfcclum classis sive archithalassum. Hunc misit Sideles, ut invaderet Judæam.

Veri. 39. 39. Et mandavit /edificare Gedorem, — Græco

Cedronem. Erat urbs hæc in ingressu Judæ®. Audi Adrichonuum in tribu ban, num. 28: Gedor quæ et Gador civile tribu Juda in sorte ban, sita ad Orientem vallis in terra pascuali, et uberrima, liane tempore Etechlm regis occupaveruntSimeonitœ, pulsus inde quibusdam Cbanansis, quod terra huc aptissima esset gregibus, quibus SimconiUn abundabant. Postea hæc civitas vocata est Cedro, quam ædiflciiis munivit Cendebæus dux Antiochi adversus Judæos, juxta quam et devu>tus est a Machubæis.

Et odstrliiir. — Græce mun're portas, ut Gedor sibi suisque loco arcis et munitionis, ad quem a Judæis pressi se reciperent, et in quem rapinas el spolia Judæorum conveherent.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Simon per Judam et Joannem filios suos profligat Cendebæum. Inde, vers. tt, Plolemrtus, gner Simonis, e»* i invitans dolose, interficit cum duobus filiis, ut Judctas se Principem constituat. bemque, vert. 10, Jouîmes * superstes Simonis filius, a Ptolemæo quasitus ad necem, pramonitus ejus conatus elusit, ac patri in Du- atu et Pontificatu successit.

1. El ascendit Joannes de Gazaris, et nuntiavit Simoni patri suo quæ fecit Cendebæus in populo ipsorum. 2. El vocavit Simon duos filios seniores, Judam et Joannem, et ait illis: Ego et fratres mei, el domus patris mei, expugnavimus hostes Israel ab adolescentia usque in hunc diem ; et prosperatum esi in inanibus nostris liberare Israel aliquoties. 3. Nunc autem senui ; sed estote loco meo , el fratres mei, et egressi pugnate pro gente nostra : auxilium vero de cœlo vobiscum sit. 4. El elegii de regione viginti millia virorum belligerorum, et equites; et profecti sunt ad Condebæum, et dormierunt in Modín. 5. El surrexerunt mane, el abierunt in campum : el ecce exercitus copiosus in obviam illis peditum et equitum, cl Ihivius torrens erat inter medium ipsorum. 6. Et admovit castra contra faciem eorum ipso et populus ejus, cl vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, el transfretavit primus : et viderunt eum viri, el transierunt posi eum. 7. El divisit populum, et equites in medio peditum : erat autem equitatus adversariorum copiosus nimis. 8. El exclamaverunt sacris hibis, cl in fugam conversus est Cendebæus, et castra ejus : el ceciderunt ex eis multi vulnerati : residui autem in munitionem fugerunt. 9. Tunc vulneratus est Judas frater Joannis; Joannes autem insecutus est cos, donec venii Cedronem quam ædificavit. 10. El fugerunt usque ad turre quæ erant in agris Azoti, el succendit eas igni. El ceciderunt ex illis duo millia virorum, cl reversus esi in Judæam in pace. 11. Et Ptolemæus filius Abobi constitutus erat dux in campo Jericho, cl habebat argentum el aurum mullum. 12. Erat enim gener summi sacerdotis. 13. El exaltatum est cor ejus, et volebat oblinere regionem, el cogitabat dolum adversus Simonem ei lilios ejus, ul tolleret cos. 14. Simon autem, perambulans civitates qum erant in regione Judæa', el sollicitudinemgerens earum, descendit in Jericho ipse, el Mathalhias Illius ejus, cl .Indas, anno centesimo septuagesimo septimo, mense undecimo : hic est mensis Sabath. 15. El suscepit eos illius Abobi in munitiunculam, qu® vocatur Dodi, cum dolo, quam a'dificavil : et fecit eis coinivium magnum, el abscondit illic viros. 16. El cum inebriatus nsget Snnou, el lilii ejus, surrexil Ptoleiuæus cum suis, et sump*

scrui arma sua, et intraverunt in convivium, et occiderunt cum, et duos filios ejus, et quosdam pueros ejus. 17. Et fecit deceptionem magnam in Israel, et reddidit mala pro bonis. 18. Et scripsit hæc Ptolemæus, et misit regi ut mitteret ei exercitum in auxilium, et traderet ei regionem, et civitates eorum, et tributa. 19. Et misit alios in Gazaram tollere Joannem : et tribunis misit epistolas, ut venirent ad se, et daret eis argentum et aurum, et dona. 20. Et alios misit occupare Jerusalem, et montem templi. 21. Et præcurrens quidam nuntiavit Joanni in Gazara, quia periit pater ejus, et fratres ejus, et quia misilte quoque interfici. 22. Ut audivit autem, vehementer expavit ; et comprehendit viros qui venerant perdere eum, et occidit eos ; cognovit enim quia quaerebant eum perdere. 23. Et cætera sermonum Joannis, et bellorum ejus, et bonarum virtutum quibus fortiter gessit, et aedificii murorum quos extruxit, et rerum gestarum ejus. 24. Ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotii ejus, ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

Ver», i. 1. Et ascendit Joannes de Gazaris, — id est, do
Gaza ubi eum loco suo quasi exercitus ducem reliquerat et constituerat Simon pater.

ven 3. 3. Nunc autem senui ; sed estote loco meo, et fratres mei. — Græca et Latina Complulensia habent : *et fratris mei*, scilicet Jonathæ et Juda*, ut nobis in ducatu et bellis pro Israele succedatis. Græca addunt : *Vos autem in misericordia idonei estis adate*, id est, vos autem beneficio ætatis estis idonei ad bellandum.

Vers. 4. 4. Et ELEGIT DE REGIONE VIGINTI MILLIA VIRORUM relligatorum (bellatorum), et equites. — Hic duntaxat invenio equites in castris Joannis et Judæorum, cum in castris Judæ, Jonathæ et Simonis hucusque non nisi pedites legerimus, eo quod Deus *Deuter. xvn*, multiplicationem equorum Judæis vetuisset.

Ve», «. 0. Et transfretavit primus, — scilicet ipse Joannes Simonis filius, et exercitus dux, cujus exemplum cæteri, qui prius trepidaverant, illico secuti sunt ; quare animose invadentes Cendebæum eum ceciderunt, et in fugam compulerunt.

Residui autem in munitionem fugerunt, — puta in Gedorem quam munierant, cap. præc. vers. 39.

Ver», 9. 9. Donec venit Cedronem (putii Gedorem, hæc enim Grace vocatur Cedron ; hanc ergo hostibus fugientibus insistens Joannes extorsit) quam ædificavit, — id est, quam ædificaverat et munierat Cendebæus, cap. præced. vers. 39.

Hoc fuit principium victoriarum et heroicorum facinorum Joannis quibus ipse fortiter et feliciter auspicatus est principatum loco Simonis patris sui, cui jam mors dolo Ptolemæi parabatur. Vide hic Dei providentiam quæ Israeli consuluit per Joannem, dum Simon pater ejus et dux per fraudem generi interimitur.

Porro Josephus hoc prælium more suo phalarat, ideoque multa falsa admiscet, scilicet quod Simon ipse huic prælio interfuerit, quod per insidias Cendebæum aggressus sit ; quod sæpius cum eo condixerit, et semper victor exstiterit.

v*», n. 11. Et Ptolemæus filius Adori constitutus erat Dux in campo Jericho, — scilicet a Simone Duco

et Pontifice socero suo, ut sequitur. Hic Ptolemæus erat opulentus, ac per opes suas destinabat obtinere ducatum Judæa* ; ideoque Simonem cum filiis totamque Assamonæoruin stirpem delere cogitabat. Vide hic immane Ptolemæi parricidium et sacrilegium, quo summum Pontificem, cujus filiam ipse duxerat uxorem, per fraudem interfecit. Quid non audet ambitio et regnandi libido ?

16. Et cum inebriatus (id est largiore potu ex-ver», i » hilaratus) esset Simon, — citra ebrietatem tamen. Unde Vatablus vertit : *Cum potu satiati essent*. Nam ul ait Nonnius Marcellus ; « Ebrii dicuntur non solum vinolenti, sed et qualibet re expleti. » Sic fratres Joseph dicuntur inebriati, id est incauisse mero, Gen. xl iii ; et *Psalm, uni* : a Visitasti terram, inquit, et inebriasti eam ; » et *Cant. v, 1* : a Bibite et inebriamini, » id est exhilaramini, « diarissimi. »

Et occiderunt eum et duos filios ejus. — Addit Josephus et ex eo Hegesippus uxorem Simonis fuisse captam cum filiis, excepto Joanne ; Joannem vero ullum necem patris et fratrum, et obsedis Ptolemæum, sed obsidionem solvisse, eo quod Ptolemæus matri ejus capta : flagella aliaquo tormenta intentaret, similiaque plura quæ parum videntur probabilia, imo S. Scriptura dissona, uti ostendit Sallianus et Sanchez.

Præfuit Simon Israeli septem integros annos, cœpit enim anno Græcorum 170, quo occisus est Jonathas ejus antecessor, 1 *Machab. xm, 8*. Desiit vero anno 177 Græcorum, ut dicitur vers. 14. Quocirca errat Josippus, dum Simoni tribuit 18 annos, eumque occisum dicit a Ptolcræo rege Ægypti, idque justa Dei vindicta, eo quod cum Spartiatis et Romanis gentilibus foedus iniisset. Denique occisus est Simon anno 134 ante Christi nativitatem.

21. Et præcurrrens quidem nuntiavit Joanni in verr», y Gazara, — id est Gaza urbe, ut dixi. Joannes hic fuit filius Simonis primarius, vir animosus et bellicosus, qui Simoni in Ducatu et Pontificatu successit ; cognominatus fuit Hyrcanus, eo auod

Hyrmanos bello superasset, ait Eusebius et S/Ibo-
 inas, Hujus Hyrcani heroica facta describuntur,
 lib. IV *Machab.* Ipse enim cum Antiocho Sidcte
 rego Syriæ fœdus iniit, rege complures auratis
 cornibus tauros ad templi sacrificia submittente,
 Eumdem regem ab bellum Parthicum comitatus
 est ; Syriæ plurimas urbes cepit, Samantas vicit,
 Garizitanum templum evertit, Idumæos domuit,
 ad innovandam societatem legatos Hornam misit.
 Tandem post 31 annos principatus et sacerdotii
 sui satis concessit, relicto successore filio mio
 AristQbulo, qui loco < ducu » nomen < regis » cum

diademate primus Assamonæorum assumpsit, et
 Pontificatui adnexuit, et adnexum reliquit fratri
 suo Alexandro , et Alexandri filio Arutobulo se*
 eundo : quo regnante capta a Pompeio Jerosoly-
 ma , et Judæa in provinciam redacta, et dignitas
 regina Pontificali pronus avulsa est.

Tumque desiit Ducatu*, et stirps Assamonæo-
 rum, cum stetisset 130 annos, ut dixi in Prooe-
 mio ; Romani cnim Herodem alienigenam cons-
 tituerunt regem Jud eæ , tumque deficiente scep-
 tro d Juda, venit natusquee t Christus jujUa ora-
 culum Jacobi, Geon. xux, 9 et 10«

COMMENTARIA
IN LIBRUM SECUNDUM
MACHABÆORUM.

ARGUMENTUM.

Hic secundus liber est quasi continua Epistola circularis, qua *Judæi in* Judæa degentes ad Judæos in Ægypto habitantes perscribunt clades et calamitates quas ipsi perpassi fuere ab Antiocho Epiphane, ejusque filio Eupatore : itcm, victorias quas Judas cœlitus ab Angelis, atque ab Onia et Jeremía adjutus, de iisdem retulit, ideoque omnes ad Dei laudem et gratiarum actionem excitant. Tot ; ergo hic liber in gestis Judæ Machabæi et Martyrum fusius quam lib. I enarrandis

consumitur. Similes circulares epistolas scripsero Christiani Smyrnenses, Viennenses et Lugdunenses quibus suorum fidelium martyria et afflictiones a tyrannis perpassas recensent, quæ exstant apud Eusebium, IV *Hist.* xv, et lib. lib.V, i.

De auctore et auctoritate hujus libri, cœterisque eum concernentibus dixi in Prooemio lib. I. Causa scribendi hanc epistolam fuit ut tolleretur schisma inter Judæos in Judæa, et in Ægypto descules, uti dicam cap. i, vers. 1.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

A vers. 1, tUgtw ad 10, recensetur pars epistola sc̃ptæ a Jerosolymitis ad Judæos in Ægypto deq&ites anno Græcorum i00> ut patet vers. 7, qua eos hortantur ut tp̃fi quoque celebrent festum Scmopegife. Mja?, a veis, iO usque ad 20, cap. ñ, recensetur alia epistola, rel potiu* alia ejusdem epistolæ pars a Jerosolymitis scripta anno Græcorum 188, ut patet vers. 10, qua enarrant historiam dati caelitus vgnis, ideoque eosdem hortantur ut festum dati a Deo ignis celebrent. A vers, autem 20, cap. u , usque ad finem libri enarrant gesta Judæ Alachaban contra Antiochum Epiphanem et Eupatarem, eonunque duces Bacchidem, Timotheum, Nicanorem, etc., ac martyrium septem jratrum una cum maire, Eleazari et alionan martyrum.

1. Fratribus qui sunt per Ægyptŭm, Judæis, salutem dicunt fratres qui sunt iu Jerosolymis, Judali, et qui in regione Judææ, et pacem bonam. 2. benefaciat vobis Deus, el meminerit testamenti sui quod locutus est ad Abraham, el Isaac, et Jacob, servorum suorum iidelium : 3. et det vobis cor omnibus, ht colatis eum, et faciatis ejus voluntatem corde maguo, et animo volenti. 4. Adaperiat cor vestrum in lege sua et in præceptis suis, et faciat pacem. 5. Exaudiat orationes vestras, el reconcilietur vobis, nec vos deserat in tempore malo. 6. El nunc hic sumus orantes pro vobis. 7. Regnante Demetrio anuo centesimo sexagesimo nouo, nos Judæi scripsimus vobis in tribulatione, et impetu qui supervenit nobis in istis ahnis, ex (pio recessit Jason a sancta terra et a regno. 8. Portam succenderunt, el effuderunt sanguinem innocentem : el oravimus ad Dominum» et exauditi sumus, et obtulimus sacrificium el similaginem, et accendimus lucernas, et proposuimus panes. 9. El nunc frequentate dies sc̃nopegiaë mensis Casleu. 10. Anno centesimo octogesimo octavo, populus, qui est Jerosolymis et in Judæa, Senatusque ct Judas, Arislobolo magistro Ptolemæi regis, qui est da genere chrislorum sacerdotum, et his qui in Ægyptosuul, Judæis, salutemct sanitatem, i1. De magnis periculis a Deo liberati, magnifice gratias agimus ipsi, utpote qui adversus talem regem dimicavimus. 12. ipse enim ebullire fecit dō Perside eos qui pugnaverunt coutra nos et sanctam civitatem. 13. Nam cum in Perside esset dux ipse, el cum ipso i census exercitus, cecidit in templo Naneæ, consilio deceptus sacerdotum Naneæ. 14. Etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus, el amici ejus, et ut acciperet pecunias multas dotis nomine. 15. Cumque proposuissent eas sacerdotes Naneæ, et ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum fani, clauserunt templum. IG. Cum intrasset Antiochus, aperloque occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem et eos qui cum eo erant, et diviserunt memhratim, et capitibus amputatis foras projecerunt. 17. Per omnia benedictus Deüs, qui tradidit impios. 18. Facturi igitur quinta et vigesima die mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus significare vobis : ut ct vos quoque agatis diem sc̃nopegiaë, et diem ignis qui datus est, quando Nehemias ædificato templo et rftari obtulit sacrificia. 19. Nam cum in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus et siccus, el in eo conlutali sunt eum, ila ut omnibus ignotus esset locus. 20. Cum autem præterissent anni muli, et placuit Deo ut mitteretur Nehemias a rege Persidis, nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem : et sicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam. 21. El jussil eos haurire, el afferre sibi ; et sacrificia, quæ unpu*

silā erant, jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, et ligna, et quæ erant superposita. 22. Utque hoc factum est, et tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ila ul omnes mirarentur. 23. Orationem autem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, Jonallia inchoante, cæteris autem respondentibus. 24. El Nehemiæ erat oratio hunc habens modum : Domine Deus omnium creator, terribilis et fortis, justus el misericors, qui solus es bonus rex, 25. solus præstans, solus justus et omnipotens, et æternus, qui liberas Israel de omni malo, qui fecisti patres electos, et sanclicastis eos : 26. accipe sacrificium pro universo populo tuo Israel, et custodi partem tuam, et sancifica. 27. Congrega dispersionem nostram, libera eos qui serviunt Gentibus, et contemptos et abominatos respice ; ut sciant Gentes quia tu es Deus noster. 28. Afflige opprimentes nos, et contumeliam facientes in superbia. 29. Constitue populum tuum in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. 30. Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequo consumptum esset sacrificium. 31. Cum autem consumptum esset sacrificium , ex residua aqua Nehemias jussit lapides majores perfundi. 32. Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est; sed ex lumine, quod refulsit ab altari, consumpta est. 33. Ut vero manifestata est res, renuntiatum est regi Persarum, quod in loco, in quo ignem absconderant hi qui translati fuerant sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias, et qui cum eo erant, purificaverunt sacrificia. 34. Considerans autem rex, et rem diligenter examinans, fecit ei templum ut probaret quod facium erat. 35. El cum probassci, sacerdotibus donavit multa bona, el alia atque alia munera, et accipiens manu sua, tribuebat eis. 36. Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephtar, quod interpretatur purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi.

Hinc patet hanc epistolam, utpote scriptam anno 188 Græcorum, datam fuisse post gesta Judæ, Jonathæ et Simonis, lib. I descripta, ideoque apte subnecti fini libri primi. Liber primus enim finitur in morte Simonis, quæ contigit anno Græcorum 177. Quare undecim annis post Simonis mortem scripta fuit hæc epistola, sive liber hic secundus *Machab.* Prior vero epistolæ pars scripta anno 169 Græcorum, scripta fuit paulo ante captivitatem et cædem Jonalhæ; hæc enim facta est a Tryphone anno 170 Græcorum, ut dictum. Jonathæ successit Simon, ut dictum est libro I, cap. sin, vers. 41. Quare pars hæc epistolæ hoc ordine temporis collocanda foret, libro I, cap. xu, ante vers. 39.

Vtra. i 1. Fratribus qui sunt per Ægyptum Judæis SALUTEM DICUNT FRATRES, QU SUNT IN JEROSOLYMIS Judæi. — Ægyptus enim abundabat Judæis, tum quia eis erat vicina, tum quia Ptolemæus Lagi primus post Alexandrum magnum Ægypti rex 220 millia Judæorum captiva in Ægyptum duxerat, tum quia jam recenter sub Ptolemæo Philometore Onias filius Oniæ tertii Pontificis templum magnificum Heliopoli in Ægypto construxerat simile Jerosolymitano, ibique Pontificem agebat, ad quod proinde nulli Judæorum confluebant, præsertim quia in Ægypto tuti erant a Seleucidis, puta ab Antiochis et Demetriis, qui continue Judæam infestabant. Scribunt ergo Judæi e Jerosolymis ad Judæos, qui erant in Ægypto, quæ«i u»l fratres, id est cognatos et tribule» suos, amu-as et fraterna» litteras, tum

ut eos in vera fide, religione et unione cum Synagoga sive Ecclesia contineant, ne scilicet a Jerosolymis et templo faciant schisma ob templum suum Heliopolitanum, sicut eodem tempore Judæi in Sainarîa degentes erigendo templum in monte Garizim schisma fecerunt a Judiéis, el templo Jerosolymitano, ut patet Joan. cap. iv. Vide de templo Heliopolitano Josephum, lib. XII, cap. i et vi, et libro XIII, cap. vi. Ad schisma ergo hoc tollendum, Judæi e Jerosolymis, ac Judas hanc epistolam scripserunt ad Judæos in Ægypto commorantes.

4. Adaperiat cor vestrum in lege sua, — <7. d. Deus luce coelesti per gratiam suam vos illuminet et inflammet ut legem ejus plene cognoscatis, et cognitam adimpleatis, præsertim vero ut a templo vestro Heliopolitano, Pontifice proprio, et sacrificiis a Deo vetitis ibidem ad Jerusalem nostrumque templum et Pontificem Jonathan postliminio redeatis. Deus enim vetuerat alibi quam in templo Jerosolymitano sibi sacrificari, *Dcuter.* cap. xu, 11 et *Levit.* vn, 3.

Et faciat pacem, — tum a bellis, tum potius a templi divisione et schismate, ut nobiscum in unum synagogam coalescatis, et ad unum nobiscum templum conveniatis, ibique festum Scenopagiæ, ut sequitur, celebretis.

7. Regnante Demetrio (juniore dicto Nicanore, Ver* Demetrii Soteris filio) anno centesimo sexagesimo primo — Græcorum, hic enim fuit annus tertius regni Demetrii, qui po«t triennium, anno scilicet 172 Grævium, capia» fuit ab Anace rege Par-

torum, ut dictum est l *Machab.* xiv, vers, i cl 3.

Ex QUO RECES .it Jason,—de quo cap. iv, vers. 7.

- g. 8. Portam succi ndbrubt, *q. d.* (instigante impio Jasone Antiochus per suos satellites portas Jerusalem et templi ac reliquarum Judææ civitatum succendit. Verum) oravimus ad Dominum, et exauditi sumus, (ut per virtutum Juda: Machabæi templi profanati fieret purgatio, novaque dedicatio, in quo proinde jam nove dedicato) obtulimus sacrificium, (reliquaque in pristinum statum restituiimus, nimirum) accendimus lucernas (septem in candelabro aureo sept cipili,) et proposuimus panes 12, — juxta 12 tribus Israel in mensa panum propositionis.

Ver> ». 9. Er (id est idcirco) nunc frequentate (et frequentando celebrate) dies scenopegle, — id est, festum Encæniorum institutum a Juda Machabæo in memoriam purgationis et novæ dedicationis templi ab eo factæ, idque die 23 mensis Casleu, qui nostro novembri respondet. Nota, festum Scenopægiæ proprie erat festum Tabernaculorum, quod per octo dies celebrabatur in mense Tisri, id est in septembri; hic vero per catachresin festum Encæniorum vocant festum Scenopægiæ, quia hoc erat simile: utrumque enim celebrabatur magna totius populi lætilia cum ramis, thyrsis, tubis et tympanis per octo dies, ut patet l *Machab.* iv, 34 et l *Machab.* x, 6, ubi dicitur festum Encæniorum institutum et celebratum fuisse « in modum festi Tabernaculorum; » unde vocatur « Scenopægia Casleu, » non Tisri. Horianitur ergo ut Judæi in Ægypto celebrent festum Encaeniorum per viridium ramorum gestationem, per clangorem tubarum, similiaque signa lætiliæ, non autem ut in templo Iliopolitano victimas Deo offerant: hoc enim lege Dei erat velitum. Sic Machabæi profugi in montibus celebrarunt Scenopægiam cum thyrsis sine sacrificiis, ut patet cap. x, vers. 6.

Vtu. io. 10. Anno 188 (Græcorum), populus qui est JEROSOLYMIS ET IN JUDÆA, SENATUSQUE ET JUDAS.— Hic Judas, ait Rupertus, lib. X De victor *verbi Dei*, cap. XV, Soranus, Sallianus, Mariana et alii, videtur esse auctor hujus posterioris epistolæ, adeoque totius hujus libri secundi *Machab.* nimirum Judas Essenus, qui, ut ait Josephus lib. XIII, cap. xts, hoc tempore ob donum prophetiæ magnæ apud omnes erat existimationis, et post 20 annos Antigono Joannis Hyrcani filio mortem prædixit, quæ ei paulo post secuta est. Adde quoque Josephus ejus prædictiones nunquam fefellisse, sed reipsa semper evenisse.

Sanchez tamen putat hunc Judam fuisse Joannis Hyrcani ducis et Pontificis filium, qui hoc tempore patri successerat, eratque dux et Pontifex Israelis, teste Josepho, lib. XX *Antiq.* cap. vii. Ubi addit Judam hunc alio nomine dictum fuisse Aristobulum, ac per unum annum duntaxat regnasse; quare mortuum sine filio, regnum et Pontificatum reliquisse fratri suo Alexandro, qui

iv.

alio nomine dictus est Jannæus. Verum obtax quod hic Judas sive Aristobulus primus sibi diadema imposuerit, seque regem Judææ nominarit, ac matrem suam fame necarit in vinculis: fratrem vero suum Antigonom jam nominatum occiderit; reliquos autem fratres in vinculis habuerit, quoad vixit, teste Josepho, lib. XIII *Antiq.* cap. 41X et XX, quæ omnia Scriptore hagiographo videntur indigna. Adde Aristobulum hunc regnasse anno non 188, ut hic dicitur, sed 209 Græcorum, uti ostendit Sallianus et alii. Quare hoc anno 188, adhuc Israeli præerat pater Aristobuli Joannes Hyrcanus, cujus proinde potius quam Aristobuli filii, erat scribere hanc epistolam. Denique Bellarminus, lib. I De *Verbo Dei*, cap. xv, putat hunc Judam esse Judam Machabæum. Verum is jam ante 36 annos in prælio occubuerat.

Porro hic incipit posterior epistola, hicque ejus est titulus. Duas enim hic jungi epistolas censent Rupertus, lib. X, cap. xv, Glossa, Lyranus, Bellarminus, Melchior Canus, lib. II De *Locis*, cap. xi, Medina, lib. VI De *Fide*, cap. xvi. Sed verius videtur non duas, sed unam duntaxat esse epistolam scriptam anno 188 Græcorum, in qua tamen refricent et renouent epistolam a se scriptam anno 169 Græcorum, *q. d.* Hæc quidem illo anno scripsimus, hoc autem anno scribimus vobis quæ sequuntur: sed pro ea locutione repetunt salutationem, cum appositione priorum nominum, eorum qui litteras mittunt, et eorum ad quos mittuntur, quæ initio fuerant præmissa. Ita Sallianus et Sanchez.

ARISTOBULO MAGISTRO PTOLEMÆI REGIS, QUI EST DE genere CIRRISTOBUM (id est, unctorum oleosaucto) sacerdotum. — Aristobulus hic, ait Rabanus, fuit natione Judæus, sed peripateticus philosophus esse agnoscitur, qui ad Philometorem Ptolemæum explanationum in Moysen commentarios scripsit, ut chronographi produnt. Ita Rabanus. Intelligit autem Eusebium, cujus illa sunt verba in *Chron. sub initium regni Philometoris*: « Aristobulus, inquit, cujus secundus Machabæorum fiber initio meminit, quemque Aristotélidas peritum fuisse philosophia? constat: similiter manus et caetera membra, quando de Deo dicuntur, intelligenda esse in libro quem ad Ptolemæum scripsit, declarat, etc. » Idem asserit Clemens Alexandrinus, lib. V *Strom.* Addit Eusebius eum oriundum fuisse ex Paracadi, ubi Jordanis est origo: « Videtur autem, ait Sallianus, nomen magistri regis adeptus, vel ex illo scripto libro, in quo regem Philometorem docebat, vel quod eum de rebus Mosaica legis doceret, quæ deinde libro illo sit complexus. » Alii tamen censent eum fuisse magistrum Ptolemæi Lathuri, qui fuit filius Ptolemæi Physconis: hoc enim verba sonare videntur. Nam ut ait Rupertus loco citato: « Consueverant Ægypti roges jam inde a temporibus Ptolemæi Philadelphi (qui legem per 72 sibi fecit interpretari) magister habere Judæos. » Ubi nota: Phys-

cou erat frater junior Philometoris; unde ei illiberi defuncto in regno successit, isque hoc tempore regnabat : unde filio suo Lathuri Aristobulum sacerdotem Judæum videtur dedisse magistrum.

v<r* n H. Gratias agimus ipsi, utpotb qui adversus TALUM REGEM DIMICAVIMUS, — qili postea in Perside occisus fuit a sacerdotibus deæ Nanea?, irt sequitur.

Quæres quisnam fuerit hic rex. *Primo* aliqui censent fuisse Antiochum magnum, qui pater fuit Antiochi Epiphanis ac cum Annibale contra Romanos pugnans, victus est a Scipione, qui inde cognomen Asiatici accepit. Verum hic Antiochus ante annos 58 erat defunctus, nimirum anno 124 Græconim. Adde : hic Judæorum non fuit hostis, sed amicus, teste Josepho, lib. XII, cap. m.

Secundo, alii accipiunt Antiochum Epiphanem, qui Judæorum et templi fuit hostis acerrimus. Ita Torniellus, Bellarminus, loco citato, et Pererius, lib. IX »n *Danidem*. Verum Epiphanes non fuit occisus in templo Naneo?, ut hic dicitur, sed in Babylone percussus a Deo expiravit, ut audiemus cap. lx. Respondet Emmanuel Sa epistolam hanc non babere auctoritatem S. Scriptura? sicut nec alias epistolas Spartiatarum, Romanorum et aliorum hisce libris citatas, ac proinde falli posse et erraro, sed S. Scripturam solum narrare ita illos scripsisse. Verum hoc durum est dicere. Sic enim idem do toto hoc libro, qui est Epistola Judæ, et Jerosolymitarum ad Judæos /Egyptios dici posset : quod absit.

Tertio, et verisimillime Serarius et Salianus hic, ac Rupertus, lib. X *De victor, verbi Dei*. cap. xvr, Michael Medina, lib. VI *De recta in Deum Fide*, cap. xni. Sigonius, in lib. II *Sulpitii*, censent hunc esse Antiochum Sidetem filium Demetrii Soteris, et fratrem Demetrii Nicanoris, qui Nicanore ab Arsace capto regnum Asiæ et Syriæ occupavit : hic rnim, ut audivimus lib. I, cap. xv, sub Simone Pontifice, et sub Joanne Hyrcano Simonis lilio Judæos afflixit et Jerosolymara, in caque Ioan-nem, teste Josepho, obsedit; sed urgente bello Parthico cum Joanne et Judicis pacem iniit, cosque secum contra Parthos duxit, ubi et periit. Sidetes enim hoc tempore regnabat, cum Epipha-ne, ejusque pater, jam pridem erat vita functus (I).

† (1) Quis fuerit hic Antiochus qui miserabiliter in Perside occubuit, interfectus in templo Nancæ, ubi cum sacerdotes introduxerant ut Deam uxorem duceret, multum semper inter Interpretes controversum est. Porro, ti testimonia ex historia deprompta serio discutiantur, fatendum est illum Antiochum nec Antiochum Solerem esse dicendum, cum ille Antiochi interiit ; nec ejus successorem Antiochum, cognomento Oû*, qui a Laodice veneno sublatus fuit; nec Antiochum Magnum, qui Judah amicus fuit, et, ut asserit Cornelius, anno 114 defunctus erat; neo Antiochum Epiphanem, qui longe diver» mixtu vita fondaseli, II *MacKib* ix, 5; nec ejus tiliuin Antiochum Eupalorem, qui post duos annos a

12. Ipse (Deus) enim erullire fecit de Perside Ven.it
EOS QUI PUGNAVERUNT CONTRA NOS ET SANCTAM CIVITATEM, — puta Jerosolymam quam Sidetes obsedit, I Mc Josepho. Hic versus difficilis est; nam to « de Persiæ » non est in Græco hoc loco, sed in fine versus hoc modo : *Ipse enim ebullire fecit eos qui pugnaverunt contra nos, et sanctam civitatem in Persidem*. Inde Salianus pro «de Persido» censet legendum *in Persidem*, ut sensus sit, 7. d. Deus fecit ut Sidetes hostis noster magnis copiis et ardoribus quasi ebulliens et æstuans irrueret in Persidem, ibique periret. Verum omnia exemplaria habent : « de Perside. » Quare nonnulli hunc sensum dant, 7. d. Deus fecit ut Sidetes non solum ex Syria, sed etiam ex Perside magnas colligeret copias ex reliquiis, quas ibi frater ejus Demetrius Nicanor victus et captus ab Arsace reliquerat. Unde et factum est ut instar fratris sui ibidem a Persis crederetur. Verum hic sensus non recte cohæret cum eo quod sequitur : «Nam cum in Perside, » etc., ubi ejus cædes narratur.

Dico ergo : pro « ebullire fecit » Græco est ἡV-id est ejecit» expuit, evomuit ; ἰxpp^enim significat ejicere, ebullire, exæstuario, exundare, expellere, ac tribuitur mari quod, in æstu effervectis, conchyliis et cadavera in littus ejicit; item olke bullienti quæ exundans spumas aquasque evomit : unde *kfyiowKa* vocantur reliquias navis et naufragio in littus rejectæ : itempapulæ, quæ post morbum in labiis erumpunt. Sensus ergo est, 7. d. Deus fecit Antiochum Sidetem hostem nostrum cum suis copiis ferventibus ebullire de Perside, id est, cuin quasi morticinum sivo cadaver ejecit, expulit, evomuit de Perside; nam fecit ut in Perside in templo Nancæ volens illud expilare, a sacerdotibus occideretur, ut sequitur.

Demetrio interfectus est; nec Antiochum VI a Tryphone interfectum : nullus igitur alius superest Antiochus cujus regnum tempori quo hæc epistola scripta fuit, optimo congruat, nisi Antiochus cognomento Sidetes. Attameu quædain difficultas cum sicut alios excludere videtur. Antiochus Sidetes regnare cœpit anno 174, iliumque novem annos regnasse, et in bello versus annum 188 occubuisse, Porphyrias et Eusebius asserunt. Quomodo igitur Judæi, anno 188, mortem hujus principis sicut lactum nuperrime gestum in epistola exhibere potuerunt? Quam quidem difficultatem cum aliter resolvero non poterat Prideaux, opinionem Porphyrii et Eusebii, ut solum ventali consentaneam, contra auctorem libri II *Machab.* probare et sequi non dubitavit. (*Concordantia veteris et noti Testamenti*. — *Tabula dirologi.*, in lino). Sed doctissimus Erasmus Frohlicii, jam antea a nobis citatus, in *Annalibus regum et gestorum Syriæ*, Porphyrium et Eusebium in errore manifesto versatos fuisse demonstravit; et in probationem duo numismata Antiochi effigiem gestantia produxit, unam anno 183, alleram anno 184 cusam, quæ Antiochum Sidetom ultra tempus a duobus historicis auctoribus assignatum regnasse ostendunt. Una ex duobus numismatibus sic inscribitur :

BU1AEDS ANTcgxw TTP : IEP : AST AI1P.

Pegis Antiochi Tyri sacrum asyllum 184.

(Vide opus Cardinalis Wiseman, cui titulus : *iietationes inter scientias et religionem revelata* orat. V.)

Ergo ^{to} « ebblliro » (ria significat. Primo magnam oopiam et ardorem militum Sidetis, scilicet quod quasi musca; vel rana; numerosissimi[^] ex aqua, id est ex Syria et Perside ebullierint, et invaserint Persidem omnibus undique ad cam prædandam confluentibus. *Secundo*, quod in Perside magno numero sint occisi et mortui, sicut muscæ et ran®, paulo postquam nate sunt ex aqua, in eadem suffocantur et moriuntur. *Tertio*, quod Persia cos jam cadavera factos a se in sepulcra et abyssum expulerit, et ejecerit, sicut mare cadavera expuit, et in littus evomit.

rm i3. 18. Nam cum in Perside esset dux ipse, (7. d. cum Antiochus Sidetes, rex et dux exercitus, Persidem invaderet,) et cum ipso dimensus (Græce ^{àozGçaTo;}, id est *irresistibili**, cui resisti vix poterat) EXERCITUS, cecidit (Græce ^{xwafaiw}, id est, percussi *sunt*) in templo Naneæ, — dissentiunt a Scriptura cl inter se historici profani (ideoque non cis, sed S. Scripturæ hic credendum est) de modo necis et mortis Antiochi Sidetis. Nam Josephus et Justinus, lib. XXXVIII, asserunt cum in prælio a Parthis sive Persis occisum. Appianus in Syriacis asserit eum a Parthis victum seipsum interemisse. Æliamis, lib. X *De Anón.* cap. xxxiv, eum se præcipilem dejecisse. Eusebius : a Arsaces Parthus, inquit, Antiochum interfecit. » Alii putant eum a fratre suo Demetrio ab Arsace dimisso, ac regnum suum repetente fuisse occisum. Verum hæc dissensio arguit cos nil certi hac de re habuisse, ac variis falsisque vulgi rumoribus fidem habuisse. Quare credendum est S. Scripturæ quæ hic asserit eum in templo Naneæ cum illud expilare vellet, a sacerdotibus lapidatum et occisum.

Porro Nanea erat dea Gentilium, quæ vel fuit Diana, ul opinatur S. Thomas, Lyranus, Pererius et Pagninus, in *Nom. Ilcbr.* « Nanea, ait, lingua persica est Diana, » vel polius Venus, uti ex Agatina Baroso, Clámante, Alhenodo, Symmacho, Gyraldo et aliis ostendit Serarius et Salianus ; Persæ enim tam Venerem quam Dianam colebant; sed quæ sequuntur magis congruunt Veneri.

u 14. Etenim cum ea habitaturus venit ad locum (templum Naneæ;) Antiochus, et amiciejus, et ut ACCIPI REI PECUNIAS MULTAS DOTIS NOMINE.— Pro «<habitaturus n Græce est ærmxiiv, id est habitaturus cum ilia quasi cum conjugo sua. Finxit ergo Antiochus se cum dea Nanea velle conjugium inire, ul hoc honesto prælextu templum ejus expilaret, quasi omnia ejus donaria loco dotis accepturus foret; sed sacerdotes fraudem el spolium subodorati, dotem non gemmarum, sed lapidum deriderunt, id est lapidaverunt et occiderunt.

Porro prisca reges nonnulli olim volebant haberi quasi dii quidam terrestres, ac proinde cum deabus conjugia se inire jactabant. Audi Senecam lib. I *suasoriarum* : « Desponderunt Athenienses Antonio in matrimonium Minervam ; Antonius ait se ductur»m, sed dotis nomine imponere se

illis mille talenta, n Sic Antiochus Gryphus Lun® se maritum jactavit, Numa Egeriæ, Anchises Veneris (ex qua fingitur /Eneam genuisse), Hellogabalus Urani®• Peleus Thetidis; unde nonnulli putant a Peleo ritum illum manasse, quo Veneri Thetidem, id est mare quotannis in festo Ascensionis solcamu ritu jacto in mare annulo spon-alitio sibi despondent. Porro horum cum deabus regalium connubiorum luculenti testes sunt Josephus, Plutarchus, in *vita Marci Crassi*, Xiphilinus, Herodotus, Isocrates el Suetonius, qui in tifa C. *Caligula*, cap. xxi, scribit cum se Veneris maritum vindicasse.

15. Cumque proposuissent (promisissent Antiocho Sideli se illi pro doto daturus) eas (pecunias) SACERDOTES NANEÆ, ET IPSE CUM PAUCIS INGRESSUS esset intra AMRiTLM pani (quasi sacros nuptiarum ritus celebraturi), clausurunt templum.

16. Cum intrasset Antiochus, apertoqce occult- Vfrtj4 to aditu templi (in superiori laqueari, vel in parietibus templi, inde) mittentes lapides (Græce: *lapidibus fulminantes*) percusserunt ducem (regem Antiochum Sidelem), et dividerunt membratim, et capitibus amputatis foras projecerunt, — in ejus milites et vulgus spargentes Sidetem cum suis ab aliquo Deo Antiochi rivali, qui deam Naneam sibi ambiebat sponsam, cæsum et fulminatum esse, ne ipsi quasi necis auctores a militibus Sidetis caederentur. Atque hinc tam vari® in vulgus de morte Sidetis, utpote occulta, emanarunt sententi® quas ex Justino, Appiano et aliis recensui versu 13.

Itaque Judæi hic pro caeso Sidete tanto tyranno el hoste suo Deo gratias agunt. Quare ridicule Scaliger et nonnulli alii scribunt Antiochum in templo Naneæ non cæsum, sed fuga elapsum salvum Antiochiam rediisse.

18. Facturi igitur quinta ft vigesima die men- Vm.it sis Casleu purificationem templi, — hoc est celebraturi die 25 Casleu festum Encæniorum in memoriam purificationis et nov® dedicationis templi fact® a Juda Machabæo, l *Machab.* iv. vers. 52.

Necessarium duximus significare vobis, ut et VOS QUOQUE AGATIS DIEM SCENOPEGLE (id est festu Encæniorum simile Scenopegiæ, ut dixi versu 9), et diim ignis. — Eadem enim die 25 Casleu, cum iu Encæniis jam dictis offerrent sacrificia, ignis a Deo cœlitus in illa missus fuit ad ea comburendum, ideoque institutum est festum dati ignis, quod eodem die 25 Casleu, vel certe postero die { ut festum ignis proprium sibi haberet diem), celebrabatur : cujus rei historia fuse in sequentibus enarratur.

19. Nam cum in Persidem (id est in Chaldæam sive in Babylonem a Nabuchodonosor) dicerent ti R patres nostri. — Chaldæa hic vocatur Persia tum quia inulti Judæi abducti in Chaldæam sparsi fuere per Persiam, Mediam, aliasque regiones Chaldæis subditas : tum quia tempore Nehemiæ, quo datus fuit ignis. monarchia Chaldæorum

translata erat ad Persas; tunc enim Artaxerxes, rex Persarum, dominabatur tam Chaldæis quam Persis : quare omnes regiones tunc Persis subiectæ, inter quas erat Chaldæa, vocantur Persia, uti ex S. Chrysostoino, Lucano et aliis probat Serarius.

Acceptum ignem in altari occulti absconderunt in 'ILLE IBI ERAT PUTEUS ALTUS ET SICCUS, — id est ignem in puteo, qui erat in valle, absconderunt. Ignis hic, ut patet *Levit.* ix, 24, primitus a Deo datus fuit Aaroni, cum is primo in altari a Mose fabricato sacrificium obtulit : hoc enim igne cadesti concrematum fuit, ut scilicet Deus illud approbaret, sibi que gratum ostenderet : unde et iussit illum ignem additis lignis et fomentis deinceps semper conservari, ut non nisi illo igne divino posterorum sacrificia Deo comburerentur, *Levit.* vi, 12, unde cap. x, 1, 2, Deus occidit Nadab et Abiu, eo quod igne profano ihurificassent. Exciso vero a Chaldæis cum urbe, altari et templo, ignem hunc ne periret sacerdotes extulerunt et absconderunt in valle et puteo jam dicto, sperantes Deum ignem hunc post suum e Babylone reditum resuscitalurum. Ita Ruperlus, lib. X *De victor, verbi Dei*, cap. xviii : « Ignem, ait, morientem, qui nutriri non poterat, qui ubi nutriretur non habebat, illi resuscitandum commiserunt, in quo est spes resurrectionis mortuorum, nec eos fefellit spes. Quomodo? » quia hanc eorum spem Deus hic per Nehemiain explicuit. Simili modo horum sacerdotum fidem, spem et pietatem Inudat S. Ambrosius, lib. I *Offe.* cap. Xlv : « Non illis, inquit, studio fuit aurum defodere, argentum abscondere, quod servarent posteris suis, sed inter extrema sua honestatis curam habentes sacrum ignem servandum putarunt : ne cum vel impurum contaminaret, vel defunctorum sanguis extingueret, vel deformium ruinarum acervus aboleret. Abierunt itaque iudei in cisidem sola religione liberi, quoniam sola illis per captivitatem extorqueri nequivit. Post plurimum vero temporis, quando placuit Deo, dedit hanc mentem regi Persarum, ut instaurari in Judæa templum, et legitimos reparari Hierosolymis usus juberet. Cujus gratia numeris Nehemiam sacerdotem rex Persarum direxit. At ille secum direxit illorum sacerdotum nepotes, qui profecturi de patrio solo, sacrum ne periret ignem absconderant. »

Ver. 50. 20. **TR** MITTERETUR NEHEMIAS A REGE PERSIDIS.— Nehemias ter missus fuit a rege Persidis in Judæani, *primo*, a Cyro anno primo monarchiæ ejus: tunc enim Nehemias cum Zorobabel, Esdra et Jesu Pontifice e captivitate Babylonica rediit in Jerusalem, adcoque unus fuit e redeuntium primoribus et ducibus, ut patet in *Esdra*: 11, 2, et *A'c/iunûe* vu, 7 et 05. *Secundo*, missus fuit ab Artaxerxe Longimano anno regni ejus 20, *Nchem.* n, 1. Tertio, ab eodem missus fuit anno regni sui 32, ut patet *N.* i. cap. ult. G. Q. Ueritur ergo de

qua missione hic sit senno, et consequenter quando contigerit hæc missio ignis de cado facta Nehemiæ. Franciscos Ribera, lib. V *De Templo*, cap. ivit, verisimiliter hæc de secunda missione accipit ; hæc enim propria fuit missio solius Nehemiæ. Quare hæc contigisse anno 20 Artaxerxis in festo Tabernaculorum, quod primum sollemniter celebravit Nehemias post suum e Perside reditum, ut patet *Nchem.* vn, ideoque illo festo, cum ipse juxta legem sacrificia statuta offerret ignem e cælo a Deo missum, sacrificia infiammasse et consumpsisse. Quocirca in memoriam hujus beneficii Judæos deinceps festum dati ignis celebrasse ipso festo Tabernaculorum, quo primitus erat datus, atque hac de causa hic dici vers. 9 : a El nunc frequentate dies scenopcegiæ. »

Verum probabilius est datum a Deo fuisse ignem paulo post primam Nehemiæ missionem factam a Cyro, nimirum anno sexto Darii Hystaspis die tertio mensis Adar, id est februarii. Tunc enim perfecta fuit fabrica novi templi, ejusque facta est solemnis dedicatio cum oblatione plurimarum victimarum, ut patet *Esdræ* vi, 15 et 16. Ergo tunc datus fuit cæcilus ignis sacer quo victimæ comburendæ erant juxta *Levit.* vi, 12, ubi vetatur ne igne communi et profano victimæ crementur, ideoque jubetur ut sacerdotes ignem sacrum e cælo missum *Levit.* vili, semper foveant et conservent. Alioqui enim Hebræi per annos 70 (tot enim fluxerunt ab anno sexto Darii, quo dedicatum est per sacrificia templum usque ad annum 20 Artaxerxis, qui Nehemiain secundo misit in Judæam), Garnissent in templo igne sacro, omnesque suas victimas per ignem laicum et profanum immolassent, quod Deus lege sua vetuerat.

Dices : Anno sexto Darii Nehemias erat juvenis, ac digniores eo erant Zorobabel, Esdras et Jésus Pontifex ; quare iis potius tribuenda forci hæc ignis missio, quam Nehemiæ. Respondeo omnes hi erant coævi Nehemiæ, ideoque cum eo ætalo parces vel suppres. Nehemiæ autem hæc potius tribuuntur, quam aliis : primo, ob zelum religionis qua procellebat ; *secundo*, ob ejus nobilitatem et dignitatem : fuit enim ipse unus e primis Judæorum e Babylone redeuntium ducibus. *Tertio*, quia ipse in magno honore fuit apud Artaxerxem, adeoque ejus pincerna; unde ab eo creatus fuit gubernator et princeps Judææ, ac Hierosolymæ muros et domos reedificavit, urbemque optimis legibus imbuit et stabilivit, quæ omnia patent ex libro Nehemiæ.

Dices *secundo* : Ex dictis sequitur die tertius zikdar, id est februarii quo datus fuit ignis, celebrandum esse testum ignis, non autem die 25 Casleu, ut hic dicitur. Respondeo ante Antiochum Epiphanem et Judam Machabæum festum ignis celebratum fuisse eo die quo datus erat, scilicet die tertio Adar. Verum quia Antiochus Epiphanes templum profanans, ignem sacrum quoquo

cœlitus datum exstinxit, vel sustulit; hinc Judas Machabæus templum purificans, ac altare et victimas restituens die 25 Casleu eodem die ignem hunc sacrum a Deo rursum accepit, ideoque eodem, vel certe postero die quasi proprio festum dati, vel potius redditi ignis celebrandum sanxit. Judas enim, extincto igne sacro, non poterat sacrificare igne profano : hoc enim lege erat velitum ; quare necesse fuit ut Deus ignem hunc restitueret. Id fecit cum c lapidibus templi et altaris olim sub Nehemia ignitis, rursum sub Juda Dei jussu ignis hic sacer emicuit, ut diserte asseritur cap. x, 3, ubi de Juda dicitur : « El purgato templo aliud altare fecerunt, et de ignitis (olim sub Nehemia) lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt. » Hoc autem contigit in purificatione et nova dedicatione templi, quæ a Juda facta est die 25 Casleu, ut ibidem dicitur vers. 5. Ita Sanchez: Lapidibus, inquit, ignitos illos intelligo, quos Nehemias aqua crassa perfudit, quam imbiberunt primum, deinde igne, qui ex aqua illa exarsit, combusti sunt ; quare in lapidibus hisce videntur sacri ignis semina in posterum esse servata : nam ex illis tempore Judæ eadem flamma emicuit. Ita quoque Serarius, *Quæst.* XIII. Unde Gorionides : a Cum, inquit, composuissent ligna, non invenerunt ignem sanctum; sed clamarunt ad Dominum, et exiit ignis a lapide, qui erat altari suppositus adjicientes ei ligna ; duravit ille ignis usque ad captivitatem tertiam, b quæ videlicet accidit Vespasiani tempore. Errant ergo Hebræi dicentes ignem sacrum et coelestem defuisse in secundo templo, quod post reditum e Babylone ædificatum est.

tri ,lt 21. Et sacrificia, quib imposita erant, jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, — idque bis, semel ad victimas concremandas, secundo ad lapides igniendos, eisque vim igniendi inserendum, de quo versibus 31 et 32. Ita Sanchez.

VcH.ii —. 'UENIENS AFFUIT, QUO SOL REFULSIT, QUI PRIUS ÉBAT IN NUDILO, ACCENSUS EST IGNIS MAGNUS. — Videtur Deus hic sole usus, ejusque radiis ex aqua crassa eduxisse vapores crassos, illosque assidue radiis ipsius siderando inflammasse, itaque ignem produxisse, uti producuntur in aere ex vaporibus vi solis coniche, stellæ errantes, ignes fatui, halones, dracones igniti, etc.

Tropologice ignis hic représentât Spiritum Sanctum qui in specio ignis sedit super Apostolos in die Pentecostes, eisque igneas mentes et linguas indidit, ut totum orbem igne amoris divini accenderent, adeoque homines instar aquæ crassæ frigidis et torpidos efficerent igneos et flammeos. Ita S. Ambrosius, lib. 1 *Offic.* xiv : « Ille, inquit, ignis typus Spiritus Sancti fuit, qui descensus orat post Domini ascensionem, et remissurus peccata omnium; qui quasi ignis inflamat animum «c mentem fidelem. » Vide Riberam, lib. V *De Templo*, cap. xvii. Vide quoque ea quæ de hoc igne fuse annotavi *Levit.* ix, 13, ubi 17 analo-

gias hujus ignis et charitalis recensul. Audi S. Chrysostomum, hom. 11 *ad Hebr.* « Nonne, ait, admiramur ignem olim descendentem omnia consumpsisse ? Potest fieri ut ignis quoque nunc descendat illo longe admirabilior; et omnia quæ sunt proposita consumat, imo vero non consumat, sed in cœlum tollat. Is enim ea, quæ offeruntur, non in cinerem redigit ; sed dona a Deo offert. Tales erant Cornelii orationes, Actor, x. »

23. Jonatha inchoante, — Jonathas hic non fuit Ven. summus Sacerdos, ut aliqui putant, sed Leviticus canior, imo cantorum præfatus, cujus lune erant vices. Ita Lyranus et Serarius.

31. Cui autem consilium esset sacrificium (sci. Yen. ii. licet igne ex aqua lapidum emicante concrematum) EX RESIDUA AQUA NEHEMIAS JUSSIT LAPIDES MAJORES PERFODI.

32. Quod ut factum est, ex eis flamma accensa fm. « est; sed ex lumine quod refulsit ab altari consumpta est, — q. d. Ignis et flamma lucida ardensque quæ combusserat victimas in altari, ex eo exsiliens, absumpsit flammam ex aqua in lapidibus majoribus accensam, idque primo, quia lumen majus altaris offuscabat et absumebat lumen minus lapidum; secundo, quia ignis hic ex lege Levit. vi, 12, in solo altari restare debebat, quasi ignis sacer eique proprius ad victimas comburendas; quare in lapidibus restare non poterat, ne quis eo ad superstitionem abuteretur. Tertio, ut significaretur ignis hic non vi solis, sed Dei (cujus symbolum erat altare) sole quasi instrumento addentis illique majorem vim ad ignem ex aqua producendum indentis in lucem prodiisse. Quarto, ut ignis hic lapides igniret, eisque vim, non physicam, sed moralem inderet ad ignem in necessitate producendum, uti eum produxerunt in purificatione et dedicatione templi facta a Juda Machabæo. Ita Sanchez.

33. Renuntiatum est regi Persarum, — puta Dario Hystaspis, cujus anno sexto hæc contigerunt, ut dixi; vel ut alii volunt Artaxerxi Longimano Darii nepoti, cujus pincerna erat Nehemias.

34. Considerans autem rex, — Serarius pro «considerans b censet legendum *cotiserons* vel *obserans*. Graece enim est id est *circumspectans fidi ei templum*, q. d. rex igni templum statuit, illudque septo circumdedit ad loci reverentiam.

Fecit ei templum. — Primo, S. Ambrosius, lib. 1 *Offic.* xlv, ait regem in loco ubi inventa fuerat aqua crassa, postea versa in ignem, edificasse templum. Persie enim colebant ignem ut Deum, teste Brissonio, lib. II *De regno Persarum*. Secundo, Genebrardus in *Notat, chronicis*, et Deda in cap. n *Esdræ* quos citat et laudat Serarius, *Quæst.* XIV, censent regem eodem loci sacrum aliquod ædificium, qualis erat probatica piscina, construxisse; Græcum enim hp» significat locum illum, qui antea profanus erat, facium esse sacrum, ut jam in eo quædam Dei esset veneratio ac numin's religio : unde eum rex circumsepsit, ut habet Graecus.

Terlio, Lyranns explicat, *q. d.* Darius rex jussit reaedificari templum Jerosolymitanum. Vcrumhoc jam erat reädificatum : in co cnim aqua crassa versa fuit in ignem. *Quarto*, 7. *d.* Artaxerxes rex templum jam a Dario avo suo fabricatum fecit, id est luculenter ornavit, et magnifice locupletavit. Sic Nabuchodonosor, ait *Daniel* iv : « Nonne hæc est Babylon quam ego ædificavi in domum regni,» id est auxi, ornavi, et regiam Monarchi® Babyloniorum constitui ? Nam ante eum aedificata fuit Babylon a Nemrod, *Genes.* x. Sic Romulus dicitur Romam aedificasse, id est ornasse et amplificasse; nam ut ait Virgilios : Ante Romulum fuit « rex Evander Roman® conditor arcis. » Ita S. Thomas, Lyranus, Dionysius, Hugo et Sanchez. Primus S. Ambrosii sensus uti primo obviu, ita planissimus est. Persæ cnim templa plura igni extruxerunt, qu® inde supiia dicta sunt (an tamen eodem loci, quo inventa fuit aqua, hoc templum a rege eredum sit, uti vult S. Ambrosius, S. Scriptura non exprimit). Ignis enim elementorum nobilissimum suo splendore, calore, activitate, etc. expressum est symbolum Dei et divinitatis, juxta illud : « Deus noster ignis consumens est, » *Ilebr.* XII, 29. Vide dicta ibidem, et *Exodi* ni, 2.

Ut probaret quod factum erat, — ut hoc miraculum ignis ex aqua enati laudaret, celebraret, et ad perpetuam rei memoriam templo decoraret.

36. Appellaiir autem Nehemias iuxc locum Nepiitar, quod ixtlrpretatui purificatio, — a l'adifcc TJ3 *Palliar* quæ Hebraice aut Chaldaice, Syriace, Persico el Arabice significat liberare, emittere, dimittere, ac tribuitur capto, qui e squalore et sordibus carccris liber et purus dimittitur, sicut hic templum a Chaldæis profanatum, squalidum el in sordes cineresque versum a Nchcmia per

dedicationem et sacri ignis ccælo descensum puriticabatur, sanctificabatur, et Deo consecratur. Hinc *Phalir* Arabico vocatur *panis punis*, et *azymus*; et Chaldæus, *Exodi* xxin, 15, festum Azymorum vocatcAaggo *depattiraia* n H'ÜDT WH.

Ad *Nephtar* alludit *naphta*, quod est genus a bituminis, » ait Plinius, lib. II, cap. ccv, « liquido huic magna cognatio ignium, (ransiliuntquo protinus in eam undecumque visam,» sicut hic ignes transilierunt in aquam crassam ad templi purificationem et sanctificationem. Porro apud veteres lustratio et purificatio fiebat per sulphur et ignem. Unde Plinius, lib. XXXV, cap. xv : « Habet, inquit, sulphur in regionibus locum ad expiandas suffitu domos. » Videlicet putabant igni isti sulphureo et bituminoso coelestis el divini quid Inesse, quod qu® apud ipsos sacra erant fulmina et fulgura, sulphuris odorem haberent, et eorum ipsa lux sulphurea esset, ut ibidem a Plinio scriptum est. Hinc enim et foie» Graeci sulphur appellant, et qu® fulmine tacta essent loca, studiose procurarunt Romani, arisque excitatis et bidentibus cæsis, *bidentalia* nominarunt. Ita Gyraldus, *syntag.* 17 et ex eo Serarius. Denique Syriacus textus hoc loco sic habet: *Vocaverunt eum* (locum) *qui sunt domus Nehemiæ* (Nehemit®) *Genephar*, *quod interpretatur mundities* (vel purificatio); vocatur *autem a multis Nephri*. Arabicus vero sic : *Qui sunt Nehcmias vocarunt hunc locum Techeplha*, *quod interpretatur puritas*. Vocatur *autem apud piores Nephi* (Syrus) *Nephti* a radice *nuph*, qu® mulla significat, scilicet lavare, aspergere, agitare, cribrare : inde TI3I3 *nophet* est favus et nS3 *naphat* est regio, provincia. *Nephi* ergo est locus mundatus, elevatus, honoratus, sacratus et dilatatus. *Aphti* enim syriace significat dilatare.

CAPUT SECUNDUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Narrat Jercmiam in captivitate Babylonica abscondisse arcam, tabernaculum et altare thymiamatis in monte Nebo. Inde, vers. 20, prirfalur auctor hujus libri secundi se gesta Antiochi Epiphanis et Eupaloris, ac Juda Mediatori, et fratrum ejus fuse a Jasone et aliis conscripta breviter enarraturum.

1. Invenitur autem in descriptionibus Jeremiæ propbetæ, quod jussit cos ignem accipere qui transmigrabant, ut significatum est, et ut mandavit transmigratis. 2. Eldedit illis legem ne obliviscerentur præcepta Domini, et ut non exerrarent mentibus, videntes simulacra aurea et argentea , et ornamenta eorum. 3. El alia hujusmodi dicens, hortabatur ne legem amoverent a corde suo. 4. Erat autem in ipsa scriptura, quomodo tabernaculum el arcam jussit propheta divino responso ad se facto comitari sccum, usquequo exiit in montem, in quo Moyses ascendit, et vidit Dei hæreditalem. 5. El veniens ibi Jeremías invenit locum speiline® : et tabernaculum, et arcam, et altare incensi intulit illuc, et ostium obstruxit. 6. El accesserunt quidam simul, qui sequebantur, ut notarent sibi locum; el non potuerunt invenire. 7. Ut autem cognovit Jeremías, culpans illos, dixit : Quod ignotus erit locus, donec

congreget Deus congregationem populi, et propitius fiat ; 8. el tunc Dominus ostendet hæc, et apparebit majestas Domini, et nubes erit, sicut et Moysi manifestabatur, el sicut cum Salomon petiit ut locus sanctificaretur magno Deo, manifestabat hæc. 9. Magnifice etenim sapientiam tractabat : et ut sapientiam habens, obtulit sacrificium dedicationis et consummationis templi. 10. Sicut et Moyses orabat ad Dominum, et descendit ignis de cœlo, et consumpsit holocaustum, sic et Salomon oravit, et descendit ignis de cœlo, et consumpsit holocaustum. 11. Et dixit Moyses, eo quod non sit comestum quod erat pro peccato, consumptum est. 12. Similiter el Salomon octo diebus celebravit dedicationem. 13. Inferebantur autem in descriptionibus el commentariis Nehemiæ hæc eadem : et ut construens bibliothecam congregavit de regionibus libros et Prophetarum, et David, et epistolas Regum, et de donariis. 14. Similiter autem et Judas ea quæ deciderant per bellum, quod nobis acciderat, congregavit omnia, et sunt apud nos. 15. Si ergo desideratis hæc, mittite qui perferant vobis. 16. Acturi itaque purificationem scripsimus vobis; bene ergo facietis, si egeritis hos dies. 17. Deus autem, qui liberavit populum suum, el reddidit hæreditatem omnibus, el regnum, et sacerdotium, el sanctificationem, 18. sicut promisit in lege, speramus quod cito nostri miserebitur, et congregabit de sub cœlo in locum sanctum. 19. Eripuit enim nos de magnis periculis, et locum purgavit. 20. De Juda vero Machabæo, et fratribus ejus, et de templi magni purificatione, et de aræ dedicatione ; 21. sed et de præliis quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, et filium ejus Eupalorem : 22. et de illuminationibus quæde cœlo faci® sunt ad eos qui pro Judæis fortiter fecerunt, ita ut universam regionem , cum pauci essent, vindicarent, et barbaram multitudinem fugarent, 23. el famosissimum in toto orbe templum recuperarent, et civitatem liberarent, et leges, quæ abolitæ erant, restituerentur, Domino cum omni tranquillitate propitio facto illis ; 24. ilemque ab Jasone Cyrenæo quinque libris comprehensa, lentavimus nos uno volumine breviate. 25. Considerantes enim multitudinem librorum, el difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum, 26. curavimus volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio ; studiosis vero, ut facilius possint memori® commendare ; omnibus autem legentibus utilitas conferatur. 27. Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem, imo vero negotium plenum vigiliarum el sudoris assumpsimus. 28. Sicut hi qui præparant convivium , et quærunl aliorum voluntati parere propter mullorum gratiam, libenter laborem sustinemus. 29. Veritatem quidem de singulis auctoribus concedentes, ipsi autem secundum datam formam brevitati studentes. 30. Sicut enim nov® domus architecto de universa structura curandum est : ei vero qui pingere curat, quæ apta sunt ad ornatum, exquirenda sunt ; ita æstimandum est et in nobis. 31. Etenim intellectum colligere, et ordinare sermonem, et curiosius paries singulas quasque disquirere, historiæ congruit auctori : 32. brevitatem vero dictionis sedari, et exsecutiones rerum vitare , breviante concedendum est. 33. Hinc ergo narrationem incipiemus : de præfatiône tantum dixisse sufficiat ; stultum etenim est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.

Ven. i. 1. Invenitur autem in descriptionibus Jeremiæ **Pr OPIIETÆ, QUOI JISSIT EOS IGNEM ACCIPERE QUI transmigrabant**, — e Judæa capti a Chaldæis in Babylonem. Confirmat id quod dixit de igne abscondito ex ipsis Jeremiæ scriptis. Descriptiones vocat Scripturam Jeremiæ, ut explicat vers. 4, hoc est codicem, vel pugillarem, aut commentarium, ut vocatur vers. 13, in quo Jeremías descripserat ea quæ dixit et gessit, cum Jerusalem captu fuit a Chaldæis, nimirum, *primo*, quod jussu erit ignem templi abscondi in puteo ; *secundo*,

quod exhortatus sit Judajos, qui captivi in Babylonem abducebantur, ne ibi videntes idola aurea ad ea colendum se pellici sinerent, sed coustanter solum Deum suum adorarent. Unde dedit eis volumen legis divinæ, puta Deuteronomium, vel Pentateuchum, ut illud crebro legerent iu Babylone, illoque se et suam captivitatem solarentur, seseque in vero Dei cultu confirmarent; *tertio*, quod arcam, tabernaculum et altare incensi detulerit, et absconderit in speluncam montis Nebo.

Porro incertum est an liber hic fuerit canonicus, el a Synagoga probatus, habitusque ut S. Scriptura, qualis est prophetia Jeremiæ. Certum tamen est librum hunc fuisse magnæ auctoritatis, upóte qui scriptus sit a Jeremiá propheta, atque hic citetur ut testis indubitatus ignis sacri absconditi.

Denique injuria temporum periit hic liber, uti et plures alii a Jeremiá conscripti, nimirum ejus carmen lugubre de morte Josiæ regis, de quo II Paral. XXXV. Item liber ejusdem de eversione urbis, et populi captivitate. Ad hæc liber de Babylo- nis excidio, quem alligatum saxo jussit in Eu- phratem projici, *Jeremiá: u, 60; et alii plures de quibus egi Prologo in Jeremiam.*

ftn. t. 2. Et dedit illis legem, (puta exemplar Deute- ronomii, in quo tota lex a Mose repetita contine- tur : vel exemplar totius Pentateuchi, ut illud as- sidue in Babylone captivi legerent. Rursum « de- dit eis legem, » id est dedit eis mandatum, illud- que iterum gravi obtestatione eis inculcavit), ne (scilicet) obliviscerentur præcepta Domini; (sed continuo ea ante oculos mentis et corporis pone- rent). Et non exerrarent mentibus, — ne scilicet ex fulgore auri in idolis resplendentis induceren- tur in errorem, quod in idolis foret aliquid au- gusto; divinitatis.

V«rt 4. 4. Erat autem in ipsa scriptura, quomodo taber- naculum et arcam jussit Propheta divino responso (oraculo) ad se facto comitari secum; usquequo EXIIT IN MONTEM (Nebo) IN QUO MOYSES (mOritUFUS) ascendit, et vidit Dei ihereditatem, — id est vi- dit minus terram Chanaan, quam Deus Abrahæ ejusque posteris quasi hæreditatem possidendam promiserat, *Genes, xm.* « Comitari, » id est secum deterri, et portari a suis sociis sacerdotibus, vel Levilis : hisce enim jubere poterat Jeremiás, non Angelis; ita Lyranus. Serarius tamen putat Ange- los detulisse arcam post Jeremiam (sicut iidem aidem B. Virginis, in qua ipsa nuntiante Gabriele filium Dei concepit, ex Palestina transtulerunt in Italiam puta Lauretum), ita tamen ut arca visa sit a nonnullis, qui proinde eam secuti notarunt lo- cum in quo a Jeremia fuit deposita.

In quo Moyses. — Arca ergo et tabernaculum condita fuere eodem loco, quo Moyses mortuus et sepultus fuit, qui arcæ et tabernaculi fuerat conditor. Porro modum depositionis arcæ recen- set S. Epiphanius et ex eo S. Thomas quos audi : • Dicit Epiphanius : Ille est Jeremiás, qui templum subvertendum prænosceus, arcam testamenti cum his quæ in eadem erant, tulit; et precibus eum ab- sorberi fecit in petram : petram vero digito de- signans, nomen Dei impressit, et facium est sigil- lum in similitudinem Scriptum, quæ ferro cava- tur, et ipsum Domini nomen nubis operimento ita celatum est, ut ex tunc nec locum quis cognos- cere queat, nec nomen legere usque in hunc diem, et usque in tinem, et pristinæ figura instar ignis, et nubes sæpe illic fit nocturno tempore, eo quod

gloria Domini ab ejus lege non desinat. Est autem petra illa in eremi terra, inter duos montes, inter quos jacent sculti Moyses et Aaron, dixitque Je- remías præsentibus : Dominus de Sion ascendit ad cælos, inde cum virtute reversurus, et erit si- gnum præsentis ejus, quando omnes gentes ado- raverint lignum, dixitque quod arcam hanc nemo poterit producere, prater Moysen electum Dei prophetam. Et tabulas, quæ in ea sunt, nullus aperiet sacerdotum, nullusque Prophetarum nisi electus Dei Aaron. Et in prima resurrectione re- surget hæc arca, et exhibit de petra, et ponetur in monte Sina, et omnes Sancti congregabuntur ad ipsam, regressum Domini exspectantes, et ut vitent adversarium, qui cos fugientes est quæsi- turus interimere. » Hæc ille.

Eadem habet Dorotheus in vita Jeremiæ. Ho- rum fides sit penes ipsos auctores.

Porro Jeremiás hæc gerere potuit, et de facto gessit vel ante captam Jerusalem regnante non Sedecia (tunc enim fuit in carcere), sed Joachim; huic enim Jeremiás erat in veneratione, unde ipse suasu Jeremiæ dedit se Chaldæis, aut capta jam Jerusalem a Chaldæis, antequam templum ab eis incenderetur. Jeremiás enim in magna sanctitatis opinione erat apud Nabuchodonosorem, eo quod ab eo capiendam Jerusalem pradixisset; undo ab eo obtinuit quæcumque voluit, ut patet *Jeremiá: XXXIX, 12.* Nil ergo habent hic Novantes ut fidem huic libro derogent.

7. Quod ignotus erit locus (arcæ, tabernaculi v.r. 7. et aitari is incensi), donec congreget Deus congrega- tionem populi.—Quæres an et quando hoc fac- tum vel adhuc faciendum sit. Nonnulli id factum putant sub Nehemia et Dario Hystaspis, quando populus Judaicus in Babylone dispersus inde re- diit, et congregatus fuit in Jerusalem et templo, ibique ignem a Jeremia reconditum per aquam crassam in ignem conversam recuperavit; tunc enim simili modo videntur circa tabernaculum et altare ab eo abscondita Deo revelante rursum apparuisse in novo templo. Hæc enim erant vasa propria, per quæ Deus in eo coli volebat, ideo- que per Moysen ea fabricari, et in templo reponi jusserat. Ita Melchior Canus, lib. II de *Loa's*, cap. XLI, Torniellus ad annum mundi 3601, Sanchez hic, et Ribera in cap. I *Aggæi*, num. 15, qui ta- men in fine magis in contrariam sententiam in- clinat.

Verum contraria sententia uti communior, ita et verior est, scilicet arcam, tabernaculum et al- tare incensi non fuisse reperta cum igne sacro sub Nehemia et Dario, sed revelanda fore sub fi- nem mundi quando Deus per Eliam et Enoch populum suum, id est Judæos ad Christum convertet, cosque in unam Ecclesiam cum gen- tibus congregabit : tunc enim Elias, vel eos in fide Christi confirmet, ostendet eis arcam hic a Jeremia in illud ævum promissam. Probatur pri- mo, quia si hæc inventa fuissent eum igne, utique

auctor hic idipsum hic narraret, uti narravit de igne : hoc enim ad rem præsentem plane pertinebat. Jam autem nil tale hic narrat. *Secundo*, quia sub Nehemia non est facta integra congregatio populi, ul patet vers. 18, et cap. II, vers. 37. Mulli enim Judæorum manserunt in Babylone; alii in alias regiones fuere dispersi. *Tertio*, si reperta fuissent, tum in templi secundi exspoliatione, quæ per Titum facta est, arca in spoliis poneretur. At non ponitur apud Josephum, lib. VII *De bello*, cap. xvn et xix. Imo idem, lib. VI, cap. vi, expresse docet tunc in Sancto sanctorum nihil omnino fuisse. Cum in idem Sanctum sanctorum ingressus est Pompeius, quid in templo viderit enumerat idem Josephus diligenter, lib. XIV *Antiq.* cap. vin; de arca tamen semper mutus. Quocirca Romæ in arcu triumphali Titi cernimus effigiem candelabri aurei et mensæ panum propositionis, non autem arcam depictam. *Quarto*, quia hæc est communis Iudeorum sententia, qui constanter asserunt hæc vasa defuisse in secundo templo. Idem asserunt Latini et Græci, ut S. Epiphanius et Dorotheus jam citati in vita Jeremiæ, S. Thomas, Lyranus et Dionysius hic, Petrus Galatinus, lib. IV, cap. ix, Gencbrardus, lib. II *Chronol.* anno mundi 3730, Bellarminus, lib. I *De verbo Dei*, cap. XV, Abulensis in cap. xv Exodi, *Queest.* IV, ubi asserit hæc vasa in eodem loco abscondita in quo corpus Moysis conditum fuit, ac tunc apparitura quando Moysis corpus resurget, et apparebit, quod erit in fine mundi. Sic et Dorotheus in vita Jeremiæ ait eum abscondisse arcam in sepulcro Moysis et Aaronis. Idem censet Cosmas Magalianes, præfat. in *Josué*, sectione VI.

Nonnulli addunt Hebræos, deficiente arca, tabernaculo et altari incensi a Moyse fabricatis, similia fabricasse, illaque in secundo templo (hunc enim ornatum sibi proprium exigebat templum) reposuisse; idque sat colligitur ex lib. I *Machab.* cap. i, vers. 23, ubi dicitur Antiochum Epiphanem e templo accepisse altare aureum et candelabrum luminis, et mensam panum propositionis; et ex Ilegcsippo, lib. I, cap. xvn, ubi ait Pompeium tabulas testamenti et cherubinos (non Mosaicos, sed Mosaicis similes) in templo vidisse.

Porro defuit in templo secundo arca fœderis, quia in ipso appariturus et docturus erat Christus per arcam figuratus. Unde mystice S. Ambrosius, lib. I *O//C.* capite xiv, Rupertus, cap. xxiv, hoc vaticinium Jeremiæ impletum censent, cum in templo congregato toto populo videndum se exhibuit Christus, qui est vera arca novi Testamenti, continens tabulas legis Evangelicæ et manna Encharistiæ. Vide dicta *Exodi* xxv, 10.

Ver». «. 8. Et APPAREBIT MAJESTAS DOMINI, ET NUBES ERIT, — *q. d.* Cum Deus revelabit arcam, tunc pariter ostendet gloriam suam in nube splendida, sicut eandem manifestavit Mosi et Salomoni in dedicatione altaris et templi, ut dicitur vers. 10.

Manifestabat iijc, — scilicet majestatem suam

in nube splendida. Græca hæc referunt ad sequentia hoc modo : ut locus sanctificaretur magnifice; deinde punctum. *Manifestabatur enim hoc, sive manifestum fiebat, quod velut sapientiam habens obtulit sacrificium.*

9. Magnifice enim sapientiam tractabat (Salomon mortalium sapientissimus), et ut sapientiam HABENS OBIULIT SACRIFICIUM DEDICATIONIS ET CONSUMMATIONIS templi, — *q. d.* Salomon uti erat sapientissimus, sic sapientissime imitatus est Moysen, ac orando impetravit ut Deus suam majestatem in templo a se edificato, et jam dedicato per nubem gloriosam ostenderet III Reg. vii, 10; unde explicans subdit :

10. Sicut et Moyses orabat ad Dominum, et ignis DESCENDIT DE COELO ET CONSUMPSIT HOLOCAUSTUM (*Levit.* ix, 2), sic et Salomon oravit, et descendit ignis DE COELO, ET CONSUMPSIT HOLOCAUSTUM, — *q. d.* Simili ergo modo ignis cœlestis in dedicatione templi facta a Nehemia, et postea a Juda Machabæo descendit de cœlo, eorumque victimas consumpsit, ideoque institutum est festum Encæniorum æque ac dati ignis, ad quod vos, o Ægyptii Judæi, horiamur, nos Jerosolymim, ut illud nobiscum ad Dei laudem et gratiarum actionem celebretis.

11. Et dixit Moyses eo quod non sit comestum, **vm. iu** QUOD ERAT PRO PECCATO CONSUMPTUM EST, — *q. d.* Cum sacrificium Moysis esset pro peccato, ideoque immundum videretur, sicut et peccatum ipsum, ideoque nec consumptum a sacerdotibus esset, hinc idipsum a flamma consumptum est. Sumpta sunt hæc verba ex *Levit.* x, 16, videnturque continuata esse cum superioribus, ut sicut ignis caderas victimas cremavit, sic et hostias pro peccato consumpserit; ita Serarius, Sanchez et alii.

13. Inferebantur autem in descriptionibus **ET Ve:».ia** COMMENTARIIS NEHEMIE HIC EADEM, — *q. d.* Hæc quæ dixi de igne sacro ex aquis crassis emicante scripta sunt a Nehemia, non lib. U Esdræ, sed alio Nehemiæ commentario, qui jam injuria temporum intercidit.

Er ut construens bibliothecam.—Prima est hæc Judæorum solemnis bibliotheca quam construxit Nebemias. Ipse enim antecessit centum et amplius annis Alexandrum Magnum, et Aristotelem quem Strabo, lib. XIII, scribit fuisse primum qui bibliothecam extruxerit. Pluribus annis Nebemias antecessit Ptolemæum Philadelphum, qui secundus post Alexandrum regnavit in Ægypto, ibique celeberrimam bibliothecam erexit, ideoque c Judica 72 Interpretes evocavit qui S. Scripturam ex Iudeo in Graecum traducerent. Sic ante Ptolemæum et Alexandrum tempore Darii Hystaspis exstabat bibliotheca in Babylone. ut patet I Esdræ vi, t. Videntur Jerosolymims hic adeo celebrare bibliothecam Nehemiæ, ut eam apponant, vel componant, vel opponant bibliothecæ Philadelphi, de qua gloriabantur Judæi in Ægypto de-

gentes, *q. d.* Vos in Ægypto plures forsan habetis Gentillum libros profanos; at nos soli habemus libros sacros et historias gentis nostra quibus caret bibliotheca Philadelphi.

V«> II- U. SIMILITER AUTEM ET JUDAS EA QUÆ DECIDERANT

PRŌ BELLUM CONGREGAVIT OMNIA, (*q. d.* Simili cura et diligentia Judas sacros Codices per bella Antiochi Epiphanis dissipatos) congregavit et sunt apud nos.—Per Judam nonnulli accipiunt Judam Machabæum. Verum quia Judam hunc a Machabæo distinguit, dicens, vers. 20 : « De Juda vero Machabæo; » hunc enim solet vocare Machabæum; et quia Judas Machabæus in assiduis fuit bullis, ideoque illi potius cura fuit armamentarii quam bibliotheca?, ut cuderet gladios, non libros: hinc verius alii accipiunt per Judam, Judam Essenum, qui, ut dixi cap. i, vers. 10, fuit auctor hujus epistolæ et libri; sed quia ipse eam scripsit nomine totius Senatus et populi Judaici, ut ibidem dicitur, hinc de se hic loquitur in tertia persona. Induit enim personam populi et Senatus, quorum nomino scripsit epistolam, eosque hic de Juda, id est de eo, quasi de tertio aliquo loquentes inducit.

V r>.n. H. Deus autem qui liberavit populum suum, — (ab Antiocho Epiphane, Eupatore, Sidele, Demetrio, ceterisque hostibus, et reddidit hæreditalem omnibus et regnum, *q. d.* Deus effecit ut omnes Judæi regnum Judæe non titulo regni, ut prius, sed provincia? sibi a Deo datae, quasi hæreditate possiderent, ac singuli in ea pariem suam luere diliariam sibi ab Antiochis ereptam, rursum quiete oblinerent); et sacerdotium, (ut scilicet Jerosolymæ restitueret suum Pontificem et sacerdotes); et sanctificationem, — id est sanctum templum cum sancto Dei cultu. Templum enim ab Antiocho pollutum Judas Machabæus expians pristinae puritati et sanctitati, sanctoque unius veri Dei cultui restituit, lib. 1, cap. iv, vers. 63.

20. De Juda vero Machabæo et fratribus ejus. — Sententia hujus versus et quatuor sequentium pendet et expletur illo vers. 24 : « Tentavimus nos uno volumine brevare, » 7. d. Quæ Jason et alii fuse dixerunt et scripserunt nullis voluminibus de gestis et præliis Judæ Machabæi et fratrum ejus, hæc nos breviter hoc libro II *Machab.* enarrabimus.

Finita ergo, vers. 19, epistola, Judas Essenus hic orditur historiam libri II *Machab.* eique hunc titulum et præfationem de libri argumento, methodo, stylo, etc. præmittit : quare idem est argumentum libri secundi, quod fuit primi, nimirum gesta Judæ Machabæi et fratrum ejus : hæc enim breviter conscripta, lib. 1, hic fusius enarrantur : nulla etiam adduntur, quæ libro primo omissa fuerunt.

r n.si. 21. Antiochum nobilem, — id est Antiochum Epiphanem : enim Grace idem est quod illustis» nobilis; ita vocatus fuit a Gentilibus ob illustra facta, licet verius u Polybio et aliis cog-

norninelur tñipawk, id est stultus et insanus, ut dixi lib. I.

22. Et de illuminationibus quibus de coelo factæ videntur. n. SUNT AD EOS QUI PRO JUDÆIS FORTITER FECERUNT. —

Illuminationes de cœlo vocat signa cœlitus edita pro Juda et sociis, qui ope Angelorum adjuti, pro Judæis fortiter dimicantes, magnos Antiochi exercitus proslrarunt. Unde Angeli apparuerunt Judæ, ejusque castra, quasi duces belli praiverunt, ut audiemus in sequenti.

23. Domino cum omni tranquillitate propitio Verbo. » 1. facto illis, — 7. d. Domino tranquillante et sedante turbationes, tumultus et prælia ab Antiocho intentata Judæis, cisque pacem pristinam reddente : « Tranquillus enim Deus tranquillat omnia, et tranquille aspicere, quiescere est, » ait quidam Sanctorum.

24. Itemque ab Jason Cyrenæo quinque libris Vitæ. II. COMPREHENSAM TENTAVIMUS NOS UNO VOLUMINE BREVIARE, — id est in breve hoc volumen redigere. Objicit Calvinus et Novantes Jasonem hunc fuisse Cyrenæum, ideoque Gentilem, ac proinde librum hunc, qui est compendium Jasonis, non esse sacrum et Canonicum. Respondeo Jasonem hunc fuisse Judæum, non Gentilem : Judæi enim erant sparsi per lotum orbem; ideoque in Cyrene quoque degebant, ut patet *Actor.* II et vi. Gentiles enim hostes erant Judæorum, eorumque legem, ritus et gesta irridebant, extenuabant, depravabant. Ille autem Jason hæc omnia extollit et celebrat, ut patet ex seq. Quare fuit ipse verus Dei cultor, ac vir probus et pius, Deique cultus zelotes.

Sed esto Jason fuisset gentilis, Judos tamen, qui Jasonis scripta selegit, digessit, disposuit, concinnavit, suaquo effecit, et in hunc librum redegit assistente sibi semper Spiritu Sancto necubi erraret, hunc librum Canonicum effecit. Quare idem effecit ut si quid falsi, impii, vel obsceni esset in libris Jasonis, illud Judas omitteret vel castigaret. Ubi nota Canonem : Cum auctor Canonicus citat probatque dicta alicujus profani auctoris, hoc ipso facit ea Canonica. Sic S. Paulus *ad Titum* i, 12, citans illud Epimenidis : « Cretenses semper mendaces, inani? bestiae, ventres pigri, » addensque : « Testimonium hoc verum est, » hoc ipso illi tribuit fidem Canonicam et infallibilem. Sic illud *Job* v, 13 : « Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, » prout dictum est ab Epiphanis gentili, non habet auctoritatem Canonicam; eam tamen adeptum est, cum citatum et laudatum est a Paulo, I Cor. m, 13. Simili modo Judas hic auctor Canonicus dicta a Jasone citans laudansque, ea fecit Canonica. Sic rursum Paulus, *Act.* xvn, 28, citans probansque illa Arati : a Ipsius enim et genus sumus, » eis tribuit auctoritatem Canonicam. Ita Sanchez, Serarius, Bellarminus et alii.

27. Negotium plenum vigiliarum et sudoris assumpsimus. — Magni enim laboris et industriae est plurima legere, eaque omnia methodice, concinne, clare, et pleno paucis verbis constringere

et complecti. Sic laboravit, qui Iliadem Homeri ita minutis litteris descripsit, ut lotam cortici nuncis includeret, teste Plinio, lib. VII, cap. xxi, et Archimedes, qui, ut ait Cicero, *Tuscul.* I : « luna, solis et quinque stellarum errantium motus in sphaeram alligavit, idquo divino ingenio. » Et quia pauci id facere norunt, hinc sæpe compendia et dispendia. Paucis ergo inulta complecti magni viri est, profundiquo ingenii, quod punctum veritatis multiplicis uno mentis cernit et stringit in ictu. Hic laconismos, id est breviloquentia indicium est animi silentis, meditabundi et sapientis, ideoque illa usi sunt septem Græciæ Sapientes quorum dicta sunt hæc: uNosce teipsum. Ne quid nimis. Sponde, noxa præsto est, etc. p Audi Plutarchum tract. *De Garrulitate* : « Sempcr audienda? sunt taciturnitatis ac silentii laudes, forumque majestas, sanctimonia, ac cum sacris arcanis similitudo, et quod majori sunt in admiratione, magis cari sapientesque habentur, quam ellrænes isti et concitati ii, qui rotundi sunt, ac breviloquentes, et quorum in exigua dictione nullus inest sensus. Nam et Plato hos laudat, similes esse docens peritorum jaculatorum, dum crispa ac densa inter seque convoluta verba emitunt. Et Irycurgus cives statini a puero suos silentio compescens, ad hujusmodi contracte ac presse loquendi peritiam condocefecit. Etenim sicut Celtiberos ferro aciem soliditatemque parant, eo in terram defosso, crassas terreslresque partes expurgando : ita Laconica oratio cortice carbat, et supervacaneorum remotione in efilcacitatem coacta acuebatur : quippe illa scite dicendi brevitatis, et versatile in responsionibus acumen, nulli erat silentii fructus. »

29. Veritatem quidem de singulis auctoribus (Græcc *auctori*, puta Jasoni Cyrenreo) concedentes IPSI AUTEM SECUNDUM DATAM (dictam jam) FORMAM brevitati studentes, — q. d. Ego Judas hujus libri scriptor hoc tantum egi, ut Jasonis scripta breviarem. quare nolui curiose scrutari veritatem singularum rerum etiam minutissimarum ab eo conscriptarum, sed veritatis hujus laudem tribuo Jasoni, utpote scriptori probo, veraci et exacto, qui hæc omnia diligenter prius investigavit, nec nisi certo comperta conscripsit. Ita modelle de se sentit, et loquitur Judas, sed Spiritus

Sanctus qui eo quasi organo et calamo usus est, ita eum direxit, ut nil nisi verum, pium sanctumque conscriberet, et si quid secus in Jasone invenisset, illud vel omitteret, vel mutaret.

30. Sicut enim novæ domus architecto. — Ex Ter. : a. eadem modestia Judas hic Jasonem comparat architecto magnæ fabricæ, cui incumbit totius fabricæ dispositio et constructio : scilicet vero pictori qui fabricam jam perfectam pictura sua exornat, q. d. Historici est fabricam historias construere; abbreviatoris vero est eam suo brevi et concinno stylo exornare.

31. Etenim intellectum colligere. — Intellectum Vfn. *• vocat argumentum, sive materiam quam historicus colligit, et lectori legendam intelligendamque proponit.

32. Exsecutiones rerum vitare brevianti concedendum est. — Græce : *Curiositatem negotii omittere abbreviationem facienti concedendum est.* g. d. Auctoris historici est curiose singula minutim investigare et enarrare ; at abbreviatoris est plura ex his circumcidere et paucis multa complecti. Græcc enim significat opus quod fit magna diligentia et cura, hoc est, quod curiose, exacte, plene et perfecte pertractatur. Et hoc Noster vocat « exsecutiones : » nec hanc vocem illaliam existimes. Exsequi enim significat aliquid absolute et perficere, ideoque accurate illud agere ; unde illud Tullii in *Oratore* : « Divine ut omnia exsequitur. » Et illud ejusdem De *Universit.* : • Non igitur dubium quin aeternitatem maluerit exsequi, quandoquidem neque mundo quidquam pulchrius, neque ejus ædificatore præstantius. » Et illud ejusdem, lib. *De Senectute* : « Exsequi omnia regis officia et munia. » Rursum, et magis ad rem propositam exsequi significat rem minutim et amplo exponere ac narrando prosequi. Ita Livius, lib. V : a Exsequebatur deinde, inquit, quæ solemnis derivatio esset. » Et Cicero, *Murto*, lib. XXVII : « Habeo, inquit, nulla occultiora quæ vix verbis exsequi possum. • Et Plinius, lib. XXXV, cap. vin : a Nunc celebres in ea arte quam maxima brevitate percurram ; neque enim instituti operis est talis exsecutio, » id est prolixior et plenior enarratio. Sic hic exsecutiones opponuntur abbrevialioni quam sibi sectandam proposuit noster hic Auctor

CAPUT TERTIUM.

F

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensetur proper Jerosolymæ status sub Onia Pontifice quem Simonis propositi ambitio et proditio turbavit : prodidit enim ipse thesauros templi Seleuco regi, qui ad eos expilandos misit Heliodorum; sed hic ab Angelis acriter flagellatus, el orationibus Onice sibi restitutus, coepit Dei potentiam templique sanctitatem ubique celebrare.

1. Igitur cum sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optime custodirentur, propter Oniæ pontificis pietatem, et animos odio habentes mala, 2. fiebat ut el ipsi reges et principes locum summo honore dignum ducerent, et templum maximis muneribus illustrarent : 3. ita ut Seleucus Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes. 4. Simon autem de tribu Benjamin, praepositus templi constitutus, contendebat, obsistente sibi principe sacerdotum, iniquum aliquid in civitate moliri. 5. Sed cum vincere Oniam non posset, venit ad Appollonium Tharseæ filium, qui eo tempore eraldus Cœlesyriæ et Phœnicis : 6. et nuntiavit ei pecuniis innumerabilibus plenum esse ærarium .lerosolymis, et communes copias immensas esse, quæ non perlinent ad rationem sacrificiorum; esse autem possibile sub potestate regis cadere universa. 7. Cumque retulisset ad regem Apollonius de pecuniis quæ delalæ erant, ille accitum Heliodorum, qui erat super negotia ejus, misit cum mandatis, ut prædictam pecuniam transportaret. 8. Statimque Heliodorus iter est aggressus, specie quidem quasi per Coelesyriam el Phœnicen civitates esset peragraturus, revera autem regis propositum perfecturus. 9. Sed cum venisset Jerosolymam, et benigne a summo sacerdote in civitate esset exceptus, narravit dedalo indicio pecuniarum : et cujus rei gratia adesset, aperuit ; interrogabat autem si vere hæc ita essent. 10. Tunc summus sacerdos ostendit deposita esse hæc, et victualia viduarum et pupillorum : 11. quædam vero esse Hircani Tobia viri valde eminentis, in his quæ detulerat impius Simon; universa autem argenti talenta esse quadringenta, el auri ducenta; 12. decipi vero eos, qui credidissent loco el templo, quod per universum mundum honoratur, pro sui veneratione et sanctitate omnino impossibile esse. 13. At ille pro his quæ habebat in mandatis a rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda. 14. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica vero per universam civitatem erat trepidatio. 15. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus jactaverunt se , et invocabant de cado cum qui de depositis legem posuit, ut his qui deposuerant ea salva custodiret. 16. Jam vero qui videbat summi sacerdotis vultum , mente vulnerabatur : facies enim et color immutatus declarabat internum animi dolorem; 17. circumfusa enim erat mœstitia quædam viro, et horror corporis, per quem manifestus aspicientibus dolor cordis ejus efficiebatur. 18. Alii etiam gregatim de domibus confluebant, publica supplicatione obsecrantes, pro eo quod in contemptum locus esset venturus. 19. Accinctæque mulieres ciliciis pectus, per plateas confluebant; sed et virgines, quæ conclusæ erant, procurrebant ad Oniam, aliæ autem ad muros , Judæam vero per fenestras aspiciebant : 20. universæ autem protendentes manus in cælum deprecabantur. 21. Erat enim misera commixtae multitudinis, et magni sacerdotis in agone constituti exspectatio. 22. Et hi quidem invocabant omnipotentem Deum , ul credita sibi, his qui crediderant, cum omni integritate conservarentur. 23. Heliodorus autem, quod decreverat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa ærarium praesens. 24. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit sua ostensionis evidentiam, ita ul omnes qui ausi

fuerant parere ei, ruentes Dei virtute, in dissolutionem et formidinem converterentur. 25. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, optinis operimentis adornatus : isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit ; qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. 26. Alii etiam apparuerunt duo juvenes virtute decori, optimi gloria, speciosi-que amictu : qui circumsteterunt eum, elex utraque parte flagellabant, sine intermissione inultis plagis verberantes. 27. Subito autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine circumfusus rapuerunt, atque in sella gestatoria positum eiecunt. 28. Et is qui cum nullis cursoribus et satellitibus prædictum ingressus est ærarium, portabatur nullo sibi auxilium ferente, manifesta Dei cognita viriule ; 29. dille quidem per divinam virtutem jacebat mutus, atque omni spe salute privatus. 30. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum : et templum, quod paulo ante timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio et lætitia impletum est. 31. Tunc vero ex amicis Heliodori quidam rugabant confestim Oniam, ut invocaret Allissimum, ut vitam donaret ei qui in supremo spiritu erat constitutus. 32. Considerans autem summus sacculus, ne forte rex suspicaretur malitiam aliquam ex Judæis circa Heliodorum consummatam, obtulit pro salute viri hostiam salutarem. 33. Cumque summus sacerdos exoraret, iidem juvenes eisdem vestibus amicti, adstantes Heliodoro dixerunt : Oniæ sacerdoti gratias age ; nam propter cum Dominus tibi vitam donavit. 34. Tu autem a Deo flagellatus, nuntia omnibus magnalia Dei et potestatem. Et his dictis, non comparuerunt. 35. Heliodorus autem, hostia Deo oblata, et volis magnis promissis ei qui vivere illi concessit, et Oniæ gratias agens, recepto exercitu, repedabat ad regem. 36. Testabatur autem omnibus ea quæ sub oculis suis viderat opera magni Dei. 37. Cum autem rex interrogasset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Jerosolymam mitti, ait : 38. Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, et flagellatum cum recipies, si tamen evaserit ; eo quod in loco sit vere Dei quædam virtus. 39. Nam ipse, qui habet in coelis habitationem, visitator et adiutor est loci illius, et venientes ad malefaciendum perculit ac perdit. 40. Igitur de Heliodoro et ærarii custodia ita res se habet.

Ordine temporis, hoc caput et principium sequentis usque ad vers. 7 collocandum esset libro 1 *Marhab.* cap. i, ante vers. 12, ut patebit ex vers. 3.

1. Igitur cum sancta civitas (Jerusalem in qua vigeat sanctus Dei cultus in sancto templo per sanctos Pontifices, sacerdotes et iudeles quotidie exercitus) habitaretur in omni pace, etc., propter Oniæ Pontificis pietatem. — Onias hic fuit hoc nomine tertius, cognomento Sanctus, qui immediate ante Mathathiam patrem Judæ Machabæi Pontificatum gessit : cujus filius Onias pariter dictus Heliopoli in Ægypto templum erexit, permitte Ptolcmæo Philometore rege, ejusque Pontificem se constituit. Porro Onias hic Sanctus a fratre suo Jesu, sive Jasone Apostata, Pontificatu privatus est : hunc enim pecunia Jason emit ab Antiocho Epiphane, ideoque pseudopontifex existit, ut patebit cap. iv, vers. 7 ; sed justo Dei judicio simili prorsus modo Jason Pontificatu extrusus fuit a Menelao, et Menelaus a Lysimacho ; et hic ab Alcimo, postquam Mathathias pater Judæ Machabæi, electus a populo, legitime Pontificatum et Principatum adiit.

3. Ita ut Seleucus rex Asiæ de redditibus suis

PRÆSTARET OMNES SUMPTUS AD MINISTERIUM SACRIFICIORUM pertinentes. — Seleucus hic, cognomento Philopator, fuit frater senior Antiochi Epiphani ; uterque enim fuit filius Antiochi Magni qui, a Scipione Asiatico superatus, cum Romanis pacem iniit. Seleucus ergo hic initio regni sumptus præbuit templo, sed postea audiens ingentes in eo esse thesauros, victus avaritia, misit Heliodorum, qui eos expilaret ; unde justo Dei judicio ab eodem Heliodoro occisus regnum reliquit fratri juniori Antiocho Epiphani, ita Appianus, Justinus, Josephus et alii. Simili modo iu templum Judeorum propensi et munifici fuere Cyrus, Darius, Artaxerxes reges Persarum, ut patet *Esdra* cap. i et vi, et *Nehemia* ir. Idem fecit Antiochus Magnus, teste Josepho, lib. XII, cap. m.

•I. Simon autem de tribu Benjamin, præpositus Templi constitutus, contendeat, obsistente sibi principe sacerdotum (Onia sancio Pontifice ul sequitur), INIQUUM ALIQUID IN CIVITATE MOLIRI. — Simon hic non erat de tribu Levi, ac proinde non erat sacerdos ; soli autem sacerdotes præerant in templo rebus sacris. Simon ergo hic e tribu Benjamin fuit constitutus præpositus templi in rebus politicis, v. g. ut præesset templi prædiis, agris,

redditibus, vel militibus ad templi custodiam deputatis, I *Mach.* cap. iv, vers. ult.

Iniquo!»! aliquid. — Videtur hic Simon ambivisse Principatum vel Pontificatum Jerosolymro, uti ambivit postea ejus frater Menelaus, de quo dicam infra.

- 5 5. Venit ad Apollonium, etc., qui eo tempore ERAT DUX COELESVHLE ET PHOENICIS : — DUX, id est constitutus a Seleuco rege Asiæ et Syriae. Jason ergo per Apollonium nuntiavit, et prodidit Seleuco regi thesauros templi, qui protinus ad eos auferendos misit Heliodorum. Hic est Apollonius, qui postea cum Jonatha confligens ab eo superatus est, I *Machab.* x, vers. 69 et seq.
- v»». u 10. Tunc summus sacerdos (Onias sanctus) ostendit deposita esse iice. — Solebant enim non tantum apud Judæos et Christianos, sed etiam apud Ethnicos res preboste, ac nominatim doles viduarum et pupillorum deponi et asservari in templo, quasi in asylo inviolabili, ideoque certo et securo, teste Josepho, XIV *Ant.* vm; Suetonio in *Vita Julii Casaris*, ubi ait de ejus testamento; Cicero, lib. II *De legibus* sub medium, quem audi : « Sacrilego poena esto, neque ei soli qui sacrum abstulerit, sed etiam ei qui sacro commendatum. Quod et nunc multis fit in fanis. Alexander in Cilicia deposuisse apud solem in delubro pecuniam dicitur, et Atheniensis Clisthenes Junoni Samiæ civis egregius, cum rebus timeret suis, filiarum doles credidit. » Idem jure Canonico sancitum est cap. *Oravis*, extra de deposito. Sic S. Ambrosius, lib. II *O/I/C.* cap. XXIX, scripsit se suasisse Ticinensi ecclesiae!, ut viduæ depositum contra Imperatoris rescriptum conservaret, cique minatur Heliodori flagellationem et ultionem divinam.

Hinc Pompeius, capta Jerosolyma, invenit in templo reposita bis mille talenta; nec timen quicquam abstulit, teste Josepho loco citato; secus fecit M. Crassus qui, ut Josephus ait cap. xii, trabem auream e templo sustulit.

- Vcn.it. II. Quidam veho esse Hircani Tobiae viri valde eminentis — dignitate et auctoritate; addit S. Ambrosius et sanctitate. Hic enim Tobias sororem Simonis secundi (qui erat pater Oniæ Sancti) Pontificis in uxorem duxerat, ut ait Josephus libro XII, cap. iv; qui et addit hujus Tobiae filios ad Antiochum Epiphanem, qui Seleuco fratri successit, se transtulisse.

Universa autem argenti talenta esse quadringenta, — quæ si Attica fuerunt, faciunt ducenta millia aureorum : sin Hebræa, 400 millia aureorum.

Et auri ducenta, — quæ si Attica fuerunt, faciunt millionem et insuper ducenta millia aureorum : sin Hebræa, duos milliones et 400 millia aureorum.

12. Decipi (Græce a SucrSrut, id est injuria affici, fraudari, spoliari) vero eos qui credidissent loco et templo quod per universum mundum honoratur PRO SUI VENERATIONE ET SANCTITATE OMNINO IMPOS-

SIBILE esse, — q. d. omnino illicitum, indignum et sacrilegum, ideoque ethice impossibili) est ut tradamus et prodamus regi eaque viduæ, pupilli alique deposuerunt in templo, credentes illa ibidem ob loci sacri venerationem et sanctitatem tuta et segura fore : sic enim ipsi decipientur, suisque pecuniis fraudabuntur contra omne fas et contra omnia jura divina et humana : hac enim rapina fieret gravis injuria templo, et injustitia depositariis, ac vilipendimi) mihi pontifici, et sacerdotibus, quod fidem depositariis datam non servaverimus, sed contra eam violaverimus sanctitatem templi, jus asyli, et fortunas viduarum et pupillorum raptori prodiderimus. Quare moraliter impossibile est ut hoc fiat.

19. Sibi ET VIRGINES QUAS CONCLUSA; KRANTPROCÛR - Venit habebant ad ONIASI. — Virgines uliæ in templo erant conclusæ, inter quas B. Virgo presentata in templo angelice vixit, donec nupsit Josepho; aliæ domi a parentibus pudoris et pudicitiae causa recludebantur, uti etiamnum Iloiuæ et alibi a viris honoratis fit. Ego cum Serario utrasque hic accipio : utreque enim ob tam sacrilegam publicamque templi profanationem accurrebant ad Oniatn Pontificem ut ab eo consilium et auxilium peterent, præsertim quia inulta) ex his dotem suam, ex qua vivebant, habebant in templo depositam, quam si cum cæleris auferebat Heliodorus, victum et vitam eis auferebat.

25. Apparuit enim illis quidam equus, teiuiibi- ven.». lem (vultu gestuque sævo et minaci) habens sis-sobem. (Hic erat Angelus qui equi et equitis speciem assumpsit, ut Heliodoro equiti se opponeret, ac quasi in duello eum prosterneret; isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit, — id est illisit, impegit; equi enim calcitrando pugnant. Græce : *Invectus autem cum impetu concussit in Heliodorum priores ungulas*; ungulæ enim priores equis sunt loco manuum armatarum : has ergo impegit equus hic Heliodoro; itaque cum prostravit, afflixit, et pene exanimavit. Sic Angeli præliantes apparuerunt Zachariæ, cap. i, specie equorum et equitum, et S. Joanni, *Apoc.* cap. v, vers. 2. Vide ibi dicta. Simili modo Castorem et Pollucem in candidis equis pro Romanis pugnasse scribit Livius, *Decada* 1, de quibus multa finxere Gentiles.

Porro non fuit hæc imaginaria visio soli Heliodoro apparens, sed realis actio, prostratio, et flagellatio Heliodori coram toto populo. Ait enim «apparuit» (Græce , id est visus est) «illis», scilicet omnibus presentibus. Unde sequitur :

26. Alii etiam apparuerunt duo juvenes virtute Ver», u decori (quia decorem virtutum et indolem celestem prne se ferebant : erant enim Angeli) qui circi usu terunt eum (Heliodorum) ET EX utraque parte flagellabant (habentes scuticas sive flagella in manibus, ait Gorionides) sine, intermissione multis plagis VBRiiniantes. — Prior Angelus eques erat quasi pretor : hi vero duo Angeli erant

quasi ejus apparitores, et sontontiaē exsecutores, qui proinde Heliodorum sacrilegum acerrime flagellabant. Hinc patet Deum peccata et peccatores non semper per dæmones, sed subinde etiam per Angelos bonos castigarō. Addit Josephus Illius Gorionidis, lib. II, cap. i, aitque: «Ingressus Heliodorus cum omnibus satellitibus suis deambulansque in medio sanctuarii, et intrans in Sancta sanctorum, Dominus fecit illum, et eos quoscum habuit, audire voces strepitus, et vehementissimæ commotionis quæ etiam montes frangebant, et dissecabat petras; ut cuncti satellites ejus fugere inciperent, abderentque in quibus posset locis, et relinqueretur Heliodorus solus; qui cum levasset oculos suos, vidit virum habentem aspectum valde horribilem indutum veste aurea, unde micabant gemæ præcæ, incedentem atque impedientem, saltantem, atque currentem contra Heliodorum, etc. » Si ita Deus castigavit Heliodorum deposita solum ex templo auferre conantem, quomodo castigabit eos qui templorum, monasteriorum et piorum locorum res proprias diripiunt, et in profanos laicosque usus convertunt? Cogitent ipsi quomodo Deus castigavit Antiochum Epiphanem templum expilantem; legant horrendam ejus mortem cap. ix recensitam. Meminerint quoque vindicte sacrilego Alcimo a Deo inflicte, hb. I, cap. ix, vers. f. Denique similium exemplorum plenæ sunt omneshistorice. Porro flagellatio hæc Angelorum utpote fortissimorum et Dei sui templique injurias acerrime vindicantium, longe acrior diriorque fuit omni flagellatione hominum; præsertim quia ipsi in Heliodoro voluere

exemplum acris vindicte divino», in sacrilegos latuere, (quo alii a simili templi expilatione deterrentur; unde ipse rogatus a Seleuco rege dixit: « Si quem habes hostem, mitte illuc, et flagellatum recipies. »

31. Obtulit pro salute vini (Heliodori) nos-
tum salutari, — id est victimam pacificam, quæ ex lege pro pace et salute cujuspian offerebatur, juxta legem Leviticorum.

35. Et Ojijbgratias agevs; — id enim juserant ipsi Angeli, vers. 33. Addit Gorionides Heliodorum Angelorum monitu accidisse ad pedes Onte, itaque suppliciter gratias egisse. Huc enim eum stimulabat salus per Ontem recepta et vita donata: vitam enim suam Heliodorus debebat Onte.

36. Testabatur autem omnibus. — Hinc videtur Heliodorus verum Israelis Deum agnovisse, ac relictis idolis cum solum coluisse. Idque non tantum cum, sed et omnes ejus milites et assecclas fecisse, ait Gorionides, qui asserit eos fuisse Macedones. Hinc et ipse victimas Deo obtulit, magnæque promisit et Deo vovit, ut dictum est vers. 35.

Porro hic Heliodorus, postea ambiens regnum, Seleucum regem per insidias occidit, ac regem se fecit. Sed Antiochus Epiphanes Seleuci frater junior, adjutus ab Attalo et Eumene regibus vicinis, cum expulit, et regnum sibi vindicavit. Ita Appianus, Justinus, Josephus et alii: inde dictus est Epiphanes, id est illustris et nobilis, « eo quod alienis regnum usurpantibus ipse avite ditionis assertor exortus suis illuxerit, » ait Appianus in *Syriacis*.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Onias apud Seleucum regem purgat se a calumniis sibi a Simone objectis. Mox, vers. 7, Seleuco defuncto, Jason Omit Votilificis fraterni excluso Votitificatum ab Antiocho Epiphane Sdruci fratre eius assorsor emit 300 talentis. Idonqut Judæos a Judaismo ad Qentilismum traducit. Inde, vers. 23, Jason, qui Oniam fratrem per datam regi pecuniam extruserat ex Pontificatu, simili modo eodem fraudulenter extrusus fuit a Menelao fratre Simonis; Menelaum vero simili ratione extrusit frater ejus Lysimachus. Deinde, vers. 34, Onias Pontifex rogatu Menelai ab Andronico occiditur; stid Andronicum, instante populo, eodem loco occidi jussit Antiochus Epiphanes. Denique, vers. 39, sacrilegus Lysimachus a populo seditionem movento interficitur; Menelaus vero, corrupto pecuniis Violano», injustam absolutionis sententiam extorquet.

1. Simon autem prædictus pecuniarum et patria? delator male loquebatur de Ouia, tanquam ipse Heliodorum iusiigasset ad hæc, et ipse fuisset incentor malorum; 2. provisoremque civitatis, ac defensorem gentis suæ, et æirulatorem legis Dei, audebat insidiatorem regni dicere. 3 Sed, cum inimicitiae in tantum procederent, ut etiam per quosdam Simonis necesarios homicidia fierent: 4. considerans Onias periculum contentionis, et Apollonium insannirò, nipote ducem Cœlesyriæ et Phoenicis, ad augendam malitiam Simonis, ad regem se contulit, 5. non ut civium accusator, sed communem utilitatem apud semetipsum universæ

multitudinis considerans. 6. Videbat enim sine regali providentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare a stultitia sua. 7. Sed post Seleuci vitae excessum, cum suscepisset regnum Antiochus, qui Nobilis appellabatur, ambiebat Jason frater Oniae summum sacerdotium : 8. adito rege, promittens ei argenti talenta trecenta sexagiuta, et ex redditibus aliis talenta octoginta, 9. super hæc promittebat et alia centum quinquaginta, si potestati ejus concederetur gymnasium et ephebiæ sibi constituere, et eos, qui in Jerosolymis erant, Antiochenos scribere. 10. Quod cum rex annuisset, et obtinisset principatum, statim ad gentilem ritum tribuit suos transferre cepit. 11. Et amotis his, quæ humanitatis causa Judæisa regibus fuerant constituta, per Joannem patrem Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia et societate functus est legatione legitima, civium jura destituens, prava instituta sanciebat. 12. Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, et optimos quosque epheborum in lupanaribus ponere. 13. Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam, et profectus gentilis et alienigenæ conversationis, propter impii et non sacerdotis Jasonis nefarium et inauditum scelus: 14. ita ut sacerdotes jam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, et sacrificiis neglectis festinarent participes fieri palæstræ, et præbitionis ejus injuste, et in exercitiis disci. 15. Et patrios quidem honores nihil habentes, Græcas glorias optimas arbitrabantur : 16. quarum gratia periculosa eos contentio habebat, et eorum instituta æmulabantur, ac per omnia his consimiles esse cupiebant quos hostes et peremptores habuerant. 17. In leges enim divinas impie agere impune non cedit; sed hoc tempus sequens declarabit. 18. Cum autem quinquennalis agon Tyri celebraretur, et rex præsens esset, 19. misit Jason facinorosus ab Jerosolymis viros peccatores, portantes argenti didrachmas trecentas in sacrificium Herculis: quas postulaverunt hi qui asportaverant ne in sacrificiis erogarentur, quia non oporteret, sed in alios sumptus eas deputari. 20. Sed hæc oblate sunt quidem ab eo, qui miserat, in sacrificium Herculis : propter præsentibus autem date sunt in fabricam navium triremium. 21. Misso autem in Ægyptum Apollonio Mnesthei filio, propter primates Ptolemæi Philometoris regis, cum cognovisset Antiochus alienum se a negotiis regni effectum, propriis utilitatibus consulens, profectus inde venit Joppen, et inde Jerosolymam. 22. Et magnifice ab Jasone et civitate susceptus, cum facularum luminibus et laudibus ingressus est : et inde in Phœnicen exercitum convertit. 23. Et post triennii tempus misit Jason Menelaum, supradicti Simonis fratrem, portantem pecunias regi, et de negotiis necessariis responsa perlaturum. 24. At ille commendatus regi, cum magnificasse! faciem potestatis ejus, in semetipsum retorsit summum sacerdotium, superponens Jasoni talenta argenti trecenta. 25. Acceptisque a rege mandatis, venit, nihil quidem habens dignum sacerdotio, animos vero crudelis tyranni et feræ belluæ iram gerens. 26. Et Jason quidem, qui proprium fratrem captivaverat, ipse deceptus profugus in Ammanitem expulsus est regionem. 27. Menelaus autem principatum quidem obtinuit : de pecuniis vero regi promissis nihil agebat, cum exactionem faceret Soslratus, qui arci erat præpositus ; 28. (nam ad hunc exactio vectigalium pertinebat) quam ob causam ulrique ad regem sunt evocati. 29. Et Menelaus amotus est sacerdotio, succedente Lysimacho fratre suo : Soslratus autem prælatus est Cypriis. 30. Et cum hæc agerentur, contigit Tharsenses et Mallotas seditionem movere, eo quod Antiochidi regis concubium dono essent dati. 31. Festinanter itaque rex venit sedare illos, relicto suffecto uno ex comitibus suis Andronico. 32. Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum, aurea quædam vasa e templo furatus donavit Andronico, et alia vendiderat Tyri, et per vicinas civitates. 33. Quod cum certissime cognovisset Onias, arguebat eum, ipse in loco luto se continens Antiochias secus Daphnem. 34. Unde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat ut Oniam interficeret. Qui cum venisset ad Oniam, et datis dextris cum jurejurando (quamvis esset ei suspectus) suasisset de asylo

irocedere, statim cum peremit, non veritus justitiam. 35. Oh quam causam non solum Judæi, sed aliæ quoque nationes indignabantur, et moleste ferebant de nece tanti viri injusta. 36. Sed regressum regem de Ciliciæ locis, adierunt Judæi apud Antiochiam, simul et Græci, conquerentes de iniqua nece Oniæ. 37. Contristatus itaque animo Antiochus propter Oniam, et flexus ad misericordiam, lacrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem et modestiam. 38. Accensisque animis, Andronicum purpura exutum per totam civitatem jubet circumduci; et in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vita privari, Domino illi condignam retribuente poenam. 39. Multis autem sacrilegiis in templo a Lysimacho commissis Menelai consilio, et divulgata fama, congregata est multitudo adversum Lysimachum, multo jam auro exportato. 40. Turbis aulem insurgentibus, et animis ira repletis, Lysimachus armatis fere tribus millibus iniquis manibus uti cœpit, duce quodam tyranno, ætate pariter, et dementia provento. 41. Sed, ut intellexerunt conatum Lysimachi, alii lapides, alii fustes validos arripuerunt: quidam vero cinerem in Lysimachum jecere. 42. Et multi quidem vulnerati, quidam autem et prostrati, omnes vero in fugam conversi sunt: ipsum etiam sacrilegum secus ærarium interfecerunt. 43. De liis ergo cœpit iudicium adversum Menelaum agitari. 44. Et cum venisset rex Tyrum, ad ipsum negotium detulerunt missi tres viri a senioribus. 45. Et cum superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi. 46. Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratia regem adiit, et deduxit a sententia: 47. et Menelaum quidem universae malitiæ reum criminibus absolvit: miseros autem qui, etiamsi apud Scylhas causam dixissent, innocentes judicarentur, hos morte damnavit. 48. Cito ergo injustam pœnam dederunt, qui pro civitate, et populo, et sacris vasis causam prosecuti sunt. 49. Quam ob rem Tyrii quoque indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt. 50. Menelaus aulem, propter eorum qui in potentia erant avaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias civium.

Prior pars a vers. I *ad* 7 ordine temporis collocanda est post vers. 16, cap. i, lib. I; posterior vero pars a vers. 21 usque *ad* vers. 11, cap. v, collocanda est post vers. 20, cap. i, lib. I.

Vtf*. i. J Tanquam ipse (Onias Sanctus Pontifex) Heliodorum instigasset (id est magicis artibus impulisset) aut hæc — flagella jam dicta sufferenda. Sic enim impii miracula Dei adseribunt magiæ et demonis invocationi.

Vin' 4. Onias, etc., ad regem (Seleucum) se contulit, — ac Simonis calumnias diluit, et Simoni silentium per regem imposuit.

'o' ' 7. Sed post Seleuci vitæ excessum (necem ei irrogatam per insidias ab Heliodoro) cum suscepisset regnum Antiochus, qui nobilis (puta Epiphanes) appellabatur (eratque frater Seleuci occisi) amburat Jason (Hebraice vocabatur *Jesus*, sed græcizans ethnicum nomen assumpsit, dictusque est *Jason*) frater Oniæ summum sacerdotium, — scilicet Pontificatum.

v.-n « Adito rege promittens ei argenti talenta 300 — Quanta fuerit hæc summa, calcula ex eis quæ dixi cap. præced., vers. 11.

Ven 9. SupEn UÆC PÍOJITTEDAT et alia 140, si potestati ejus concederetur gymnasium et ephebiæ sibi constituere — in urbe Jero.-olymitana. Quid hæc fuerint dixi lib. I, cap. i, vers. 15; et de his

fuse agit Petrus Faber, lib. II *Agonist*, cap. xxv et xxviii, ubi inter estera ait: Ephebiæ Lyranus optime exposuit prostibulum pulcherrimorum juvenum; et Athenæus, lib. XI *Dipnos*. Ephebi, ait, sunt prostituti pueri, qui IV *Ileg*. xxiv, Hebraice vocantur *Kadesim* onsip, id est spurci et scelerati. Noster vertit effeminatos; Lyranus prostibula mascula. Idem vocantur *ititjcuw-i*, id est initiali et consecrati, scilicet Astarlæ, sive Veneri, aut Priapo. Syrorum enim Dea erat Astarte sive Venus, idem utebantur galero lato, qui inde petasus dicebatur a *KiTiY-Ái*, id est extendendo. Aut petasus erat cortina, quæ lupanari obducebatur ad tegendas carum spurcicias. Rursum idem Faber per ephebiæ accipit ganeas et popinas ad comessandum et compotandum; voluerunt enim imitari suum regem Antiochum Epiphanem, qui cum populis, quos in tabernis reperisset, helliari ac compolare, et cum juvenibus nepotari sallareque solebat; unde a nonnullis pro Epiphane dictus est Epimanes, id est insanus, teste Athenæo, lib. V *Dipnos*. pag. 57. Hinc lupanaria cauponis erant conjuncta: venter enim cibo vinoque saturatus iu Venerem profluit; et, ut ait S. Hieronymus, desumat. Causam subjicit Faber dicens: a In Syria, cum ob regionis fertilitatem plerisque apud abas gentes necessariis laboribus exempti essent, agi-

tata identidem ab incolis convivio lavationibus, ludicrarum certaminum exercitationibus, et sumptuosissimis ex oleo pretioso unctionibus adbibitis; adeo ut in grammateis quoque (sic enim publica epularum loca honestiore scilicet, ac turpitudinem rei velante vocabulo nuncupabant) non secus ac privatus quisque domibus maximam diei partem, farciendo dapibus vinoque ventri non sine aurium voluptate (quas vel ipse demulcebat multisonæ testudinis fragor) impenderent, socumque postea obsoniorum partes domum auferrent; Athenæus me docuit, » libro V *Dipnos*. pag. 66.

Et eos, qui in Jerosolymis erant, Antiochenos scribere. — Antiochia erat caput regni Syriæ; quare Antiocheni ampla a suis regibus obtinuerunt privilegia, qualia pariter habuere Alexandri et Romani. Unde S. Paulus dicens; a Civis romanus sum, » flagellationis jam parata) se eximit, *Actor. xxn, 25*.

Veti. u. 11. Et a motis his (patriis institutis, scilicet Judæorum legibus, moribus et ritibus) quæ humanitatis (benevolentiae) causa Judæis a regibus (Persarum et Græcorum, licet ethnicorum et idololatriarum) fuerant constituta. (Hi enim reges indulserant Judæis suis legibus vivere, vetuerantque eos ad Gentilium religionem et mores cogi: his, inquam, a motis, impius et apostata Jason Gentilitios ritus induxit; idque fecit) per Joannem PATREM Eupolehi, qui (Eupolemus postea tempore Judæ Machabæi) apud Romanos de amicitia et societate (cum Juda et Judæis ineunda) functus est legatione legitima (I *Machab. viii, 17*) civium jura destruens (abrogans, abolens, destruens) prava instituta (Gentilium et Gentilismi) sanciebat.

Vera it 12. Etenim ausus est sua ipsa arce (Sion) gymnasium, (in quo juvenes gymnasticen exercerent, discerentque luctari, currere, saltare, equitare, digladiari, etc.) constituere et optimos quosque epheborum (id est adolescentulum) in lupanaribus ponere, — ad infandam et preposteram libidinem. Ephebi græce vocantur puberes, adolescentes: — enim est pubertas, adolescentia quæ in maribus fit anno ætatis 14; tibi enim est juvenus: unde Hebraice dicta es* uxor Herculis, a. Dea pubertatis et juventutis prognata ex Jove et Juuone, ait Hesiodus in *Thcogn*. Grece est: *Optimos epheborum substituens sub petasum duxit*. Petasus erat galerus latus, qui erat insigne catamitorum, aut potius petasus erat velum, et cortina tegens lupanar, ut eo tecti impudenter pudendas et nefarias suas libidines exercerent.

Ita ut sacerdotes, etc., festinarent participes fieri palæstræ, (ut scilicet athletas in palæstra, lucta, cursu, gladiis, hastis certantes spectarent, quin et Ipsimet iisdem certarent, et præmium victori constitutum adipiscerentur: unde explicans ^ubdl) EX PHJLBITIONIS EJUS INJUSTÆ, — præmiolum quæ vincentibus pneberi solebant, qualia

erant aurum, argentum, coronæ, vestes, arma, etc., quæ vocat injusta, id est iniqua, quia sacerdotibus indigna erant, utpote laica, juvenilia, innudentia et lasciva.

Et in exercitiis disci. — Qualia hæc fuerint dixi lib. I, cap. i, vers. 15. Græca habent: *post disâ provocationem*: solebat enim discus per palæstram circumferri, ac præmium vincenti propositum disco imponi, ut per hoc plures ad disci certamen invitarent et provocarent, uti docet Petrus Faber, lib. II *Agonist*, cap. xxn.

15. Græcas glorias. — Ita vocat ludos Græcorum, Olympicos et Isthmicos, qui Corinthi celebrabantur, aliosque similes Gentilium ritus, de quibus gloriabantur Greci, id est Gentiles, præsertim qui in iis victores palmam et præmium tulerant.

16. Quarum gratia periculosa eos contentio habebat, — id est periculose contendebant tumulari ludos ritusque Græcorum et Gentilium, ac alter alterum in iis superare conabatur, do coquo gloriabatur. Nota to « periculosa; » periculum enim erat tum rixarum et pugnarum, ne iis se mutuo invaderent et conficerent: tum ne a Græcis, puta Antiochis Asiæ regibus quasi Græci plane subjugarentur; tum maxime periculum erat a Deo, ne ipse apostasiam eorum ase et Judaismo ad Gentilismum et dæmones acriter puniret.

Quos hostes et peremptores habuerant, — tum ante sub Ptolemæo Philopatore, qui acriter Judæos persecutus est, ut patet ex libro II *Machab.* paulo post sub hoc Antiocho Epiphane, idque in pœnam hujus apostasiæ ipsorum; unde sequitur:

17. In leges enim divinas impie agere impune non cedit. — Deus enim suas injurias lente sed acriter punit. Nam ut ait illo: u Dii laneos habent pedes, sed ferreas manus; » et ut ait Valerius Maximus, lib. I, cap. u: « Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira, tarditatemque supplicii gravitate compensat, v

18. Cum autem quinquennalis agon Tyri celebraretur. — Agon significat ludos agonísticos jam dictos similes ludis et agonibus Olympicis, qui post quartum quemlibet annum celebrabantur, ideoque a quinquennalis agon » vocatur. Quare hic Agon diversus erat ab agone Olympico, qui quarto quolibet anno celebrabatur, nec in præsentem annum cadebat, uti ostendit Sallianus.

19. Misit Jason (Simoniacus pseudopontifex) viros peccatores, — nipote impietatis et idololatrie Jasonis legatos, administratos et executores. Serarius pro a peccatores » censet legendum *præcotores*: hos enim significat Græcuni ôtwpd, quod tamen Complutensia vertunt *procuratores sacrorum*; alii, *oraculorum suscitatores*; Vatablus, *spectatores*, et ita pro « peccatores » legendum censet Sallianus. De quibus Suidas et Sigonius, *De Rep. Athen.* Otupd erant, inquit, qui ad spectacula, festa, oracula, rerumque divinarum curationem mittebantur. Ita

Diodorus Siculus eos vocat, quos Dionysius tyrannus ad ludos Olympicos cum suis carminibus miserat. Hinc Stratodes adulator Athenis rogationem promulgavit, ut qui ex plebiscito publice ad Antigonum et Demetrium mitterentur, non legati, sed theori dicerentur, sicut qui Delphis et Olympi® solemnibus Græcorum conventibus victimas pro civitatibus agunt, ut inquit Plutarchus in Demetrio. Græca addunt : *ut qui Antiochenses* essent, id est jure Antiochensium donati ab Antiocho.

Portantes argenti didrachidas (Græce est drachmas) trecentas in sacrificium Herculis.— Drachma argenti est Julius sive regalis Hispanicus; didrachma ergo sunt duo Julii, sive duo regales : quare trecentæ didrachmre faciunt Julios, sive regales sexcentos, hoc est sexaginta aureos Romanos, quibus multo victim®, puta oves et capri coemi poterant ad sacrificium Herculis. Nonnulli tamen, putantes hanc summam nimis esse vilem et exilem in Pontifice ad captandam Antiochi regis benevolentiam, putant has ζῖdrachmas fuisse aureas; eas tamen vocari «argenti,» id est pecunia?, *q. d.* Misit Jason argenti, id est pecuni® didrachmas aureas trecentas, qu® faciunt sexcentos aureos Romanos. Ita Sanchez; drachma enim auri est unus aureus : didrachma ergo sunt duo aurei ; quare trecent® didrachm® auri sunt sexcentiaurei.

In sacrificium Herculis, — qui quasi Deus fortitudinis, et bellorum, ac certaminum celebratur in Syria et Tyro, cratque proprius Tyrionum Deus, ideoque Hercules Tyrius dicebatur, vide Gyraldum *De diis gentium in Hercule*. Unde multi putant Herculem non alium fuisse quam Samsonem, qui juxta Tyrum in Patostina rar® fortitudinis su® edidit exempla, ut dixi in libro *Judicum*. Hinc ibidem celebrabatur agon quinquennalis in honorem Herculis, quo alhlet® profitebantur scimitari Herculem, ideoque ibidem in gymnasiis proponebantur Herculis statu® et sacella, uti ex Galeno, Pausania, Atheiæo et aliis docet Serarius.

Quas postulaverunt hi, etc. — *q. d.* Jason misit trecentas ζῖdrachmas pro sacrificio Herculis; sed ejus legati licet impii, minus tamen scelerati quam Jason, cas portantes cum essent Judæi, Deumque verum colerent, et idola detestarentur, rogarunt ne in Herculis dei gentium sacrificia, sed in alios usus expenderentur. Quare Antiochus Epiphanes easdem expendit in fabricam triremium, quas ipse adornabat pro prima sua expeditione in Ægyptum, de qua sequitur.

21. Propter primates Ptolemæi Philometoris regis, (qui a Philometore rege suo defecerant, ejusque fratrem juniorem Ptolemaeum Evrgeteu, qui et Physcon dictus est, sibi regem creare volebant. Igitur Antiochus Epiphanes videns dissidium duorum fratrum, scilicet Philometoris et Physconis de regno Ægypti litigantium, ipse quasi avunculus utriusque (Cleopatra enim soror Epiphanis erat mater utriusque) finxit se velle esse litis arbitrum et mediatorem, ac inter fratres rem

componere; sed revera intendebat regnum utriusque nepoti eripere, et sibi arrogare, id subodorati primates Ægypti et tutores regis noluerunt ut ipse rebus Ægypti se immisceret, Et hoc est quod hic dicitur :) Cum cognovisset Antiochus alienum SE A NEGOTIIS REGNI EFFECTUM, PROPRIIS UTILITATIBUS (regni sui in Syria) consulens, profectus inde (scilicet ex Tyro) venit Joppen, et inde Jerosolymam, — ubi cum, quasi regem, imo quasi Deum quemdam terrestrem (talis enim volebat haberi et adorari Antiochus) excepit Jason : « cum facularum luminibus et laudibus, » ut sequitur. Pro « utilitatibus » Noster legit in Græco jam legunt id est osecuritibus,» sed eodem redit sensus.

23. Et post triennii tempus misit Jason Mene- Ven. i1 LAUM supkadicti Simonis (proditoris et delatoris pecuniarum, de quo vers. 1) fratrem portantem pecunias regi — Antiocho Epiphani, quasi tributum in signum subjectionis.

24. At ILLE COMMENDATUS (a Jasone) REGI, CUM Vera. »4. MAGNIFICASSET FACIEM POTESTATIS EJUS, — id est cum amplis verbis exaltasset regiam Antiochi potestatem, majestatem et splendorem, quod scilicet ipse per eam quidlibet in Syria efficere posset non solum in profanis et politicis, sed etiam in ecclesiasticis et sacris, ideoque posset Jerosolym® Pontificem constituere, quem vellet, adeoque Pontificatum a Jasone in se transferre : qua orte et fraude Menelaus a Jasone) in semetipsum retorsit summum sacerdotium (Pontili alum) superponens Jasoni talenta argenti trecenta, — tantumdem scilicet amplius Antiocho offerens, quam Jason obtulerat. Sicut ergo Jason, oblatis Antiocho Epiphani 360 talentis, emit Pontificatum, coque extrusit fratrem suum Oniam Sanctum : sic pariter Menelaus missus a Jasone ipsum Jasonem dolose supplantavit, el extrusit, promittens regi alia trecenta talenta præter 360 a Jasone eidem promissa. Unde Græce est : *superans Jasonem talentis trecentis, q. d.* Jason promiserat regi pro Pontificatu 360 talenta ; at Menelaus summam hanc auxit, et pene duplicavit : sicut enim cum res in auctione venditur, singuli augent pretium, et qui summum offert pretium, illi res cedit : sic hic Menelaus addens trecenta, promittensque regi universim 660 talenta, Pontificatum obtinuit, herumque suum Jasonem callide exclusit.

25. Acceptisque a rege mandatis (ut Judæi eum Yen. u. quasi Pontificem loco Jasonis susciperent) venit, nihil quidem habens dignum sacerdotio, (tum quia Menelaus orat o tribu Benjamin, qu® inhabilis erat ad sacerdotium, cum Jason esset ex tribu Levi, ideoque ad eum habilis; tum quia impius erat, ac per simoniam Pontificatum sibi comparabat :) animos vero crudelis tyranni, — unde vers. 34, jussit Oniam verum saclumque Pontificem per Andronicum crudeliter occidi

26. Et Jason quidfm qui proprium fratrem Ver*!« (Oniam Pontificem) captivatus erat, ipse deceptus

(a famulo suo Menelao) profugus in Ammanitnb
EXPULSUS EST REGIONEM. — Justum 110C fuit Dei ju-
diciu[m], el justa talionis pœna, ut qui fratrem sup-
plantaverat, a famulo supplantaretur, et qui Pon-
tificatu[m] emerat, a majori emptore exploderetur;
et qui Oniam Sanctum Pontificem in exilium egerat,
exsul apud Ammonilas misere viveret. Hic
vide quam verum sil illud *Eccli.* cap. xxvn, vers.
28 : a Qui in altum mittit lapidem, super caput
ejus cadet, et plaga dolosa dolosi dividet vulnera;
et qui foveam fodit, incidet in eam; et qui statuit
lapidem proximo, offendet in eo; el qui laqueum
alii ponit, peribit in illo. »

Vers. 19. 29. EI MENELAUS AMOTUS EST A SACERDOTIO, — a
Pontificatu ab Antiocho Epiphane, co quod 3G0
talenta sibi promissa non praestaret. Quare Epi-
phanes loco Menelai pontificem creavit ejus fra-
trem Lysimachum eadem sibi, ut videtur, promit-
tentem. Ita impius Menelaus impium Jasonem ex-
turbavit, et ab impio fratre Lysimacho pariter ex-
turbatus est. Cum enim agitur de honore et am-
bitu, frater fratrem non agnoscit, sed odit et sup-
plantat. Quisque enim dignitatem sibi optat po-
tius quam fratri; imo non raro fratri eandem eri-
pit. Tanta est vis ambitionis et cupiditatis in ho-
mine per peccatum corrupto.

Veri. 30. 30. CONTIGIT THARSENSES ET Ma LLOTAS SEDITIO-
NEM MOVERE, EO QUOD ANTIOCHIDI REGIS CONCUBINA
dono essent dati — ab Epiphane, ut ex eorum
redditibus sibi vestes pretiosas, monilia, ancillas,
famulos et rhedas compararet. Audi Ciceronem,
Act. V *in Verrem* : a Solere aiunt barbaros reges
Persarum el Syrorum plures uxores habere; his
autem uxoribus civitates attribuere hoc modo :
hæc civitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in
collum, hæc in crines; ita populos habent uni-
versos non solum conscios libidinis suæ, verum
etiam administros. » Idem tradit Plato *in Alcibia-
de*, Plutarchus *in Themistocle*, et Alhenæo, lib. I,
Strabo, lib. XIV. Porro Tharsus el Mallus erant
nobiles Siciliae civitates, quæ proinde indignata
sunt se datas meretrici, quæ ab Antiocho amasio
suo se vocabat Anliochidem, ideoque tumultua-
ta sunt. Quocirca illico occurrit Antiochus, ut
tumultum sedaret relicto Antiochia proroge An-
dronico, ut sequitur.

fer». 33. 33. OnIAS (sailCtUS Pontifex) ARGUEBAT EUM —
Menelaum de sacrilegio, quod vasa aurea furatus
e templo dedisset Andronico proregi, ut sibi Pon-
tificatu[m] restitueret. Licet enim Onias injuste spo-
liatus esset Pontificatu, et exularct Antiochia;
hmen quia vere ipse erat Pontifex, ex zelo Pon-
tificio redarguit sacrilegum, etsi probabiliter sciret
se hac ratione necem sibi accorsero; sciebat enim
per eam se Martyrii lauream quam optabat adep-
turus.

In loco tuto se continens Antiochie secus Dapii-
nem; — locus hic erat quinque passuum millibus
distant Antiochia : unde a Dione, lib. Ll, nuncu-
patur *suburbaim*, ita dictus a copia laurorum, *q. d.*

laurelum; Jàçvr. enim est laurus : quare in co-
erat fanum celebre Apollinis, ideoque erat asy-
lum omnibus tutum et inviolabile. Hic sepultus
fuit S. Babylas martyr, qui Appollini silentium
indixit, ideoque a Juliano apostata exhumalus
fuit. Vide ejus acta. Juxta hunc locum sepultus
quoque fuit S. Ignatius Antiochia Episcopus et
Martyr; sed inde translatus fuit Hornam. Huc ergo
quasi ad asylum confugit Onias Pontifex ; sed per
dolum ex eo eductus ab Andronico perfide el sce-
leste contra fidem ei datam el juratam occisus fuit.
Quare Judæi el Gentiles indigne sancti Pontificis
cædem ferentes Andronicum apud Antiochum Epi-
phanem accusarunt, qui eum purpura exutum
circumduci jussit per urbem, et in eodem loco
occidi, in quo ipse occiderat Oniam, ut sequitur.
Ita occisus est Onias sanctus et zelusus Pontifex,
postquam 36 annis Judæorum Synagogam æque
ac Rempublicam magno animi robore contra im-
pios sustentasse!. Qualis autem quautusque fue-
rit liquet, tum ex eo quod omnes Judæi et Gen-
tiles mortem ejus luxerint, adeoque impius rex
Epiphanes lacrymas fuderit; tum ex elogio quod
ei dat Scriptura, cap. xv, vers. 12, ubi Judas Ma-
chabæus pugnaturus contra Epiphanem vidit in
sommis Oniam, qui fuerat summus sacerdos, vi-
rum bonum et benignum, verecundum visu, mo-
destum moribus, el eloquio decorum, et qui a
puero in virtutibus exercitatus fuerat, manus pro-
tendentem, orare pro omni populo Judæorum.
Erat autem illi socius orationis Jeremías, qui ipso
quoque a suis desertoribus peremptus fuerat in
Ægypto.

40. Duce quodam Tyranno. — Græce *Orano quo-* Ven 10.
dam, q. d. Cum populus ob Lysimachi scelera et
sacrilegia tumultuaretur, Lysimachus populo op-
posuit tria millia armatorum, duce Tyranno; sed
populus undique concurrens, furensque, lapidi-
bus el fustibus cos fugavit, et Lysimachum juxta
ærarium sive gazophylacium templi occidit. Hæc
est summa eorum quæ fuse in sequentibus nar-
rantur.

43. De his ergo coepit Judicium Adversus Mene- Ver*.n
laum agitari, — *q. d.* Judæi Menelaum quasi om-
nis maliliæ auctorem, qui fratri suo Lysimacho
pseudopontifici tot scelera et sacrilegia suasisset,
accusarunt apud Antiochum Epiphanem, qui rem
litemque jussit judicialiter contra Menelaum agi.

45. Et cusi superaretur (multitudine testium el Vca.45.
evidentia gravissimorum criminum reus convin-
ceretur) promisit Ptolemæo (Dorymenis filio, ul
addunt Græca, qui auctoritate el gratia valebat
apud Antiochum Epiphanem) multas pecunias
DARE AD SUADENDUM REGI, — Ut Menelaum qUOSI*
innocentem absolveret ; Judæos vero accusatores
quasi calumniatores pœna talionis ad mortem
damnaret, cum ipsi prorsus essent innocentes.
Itaque factum est, ul sequitur :

50. Menelaus autem propter eorum qui in po- Vcrs.50.
tenua erant avaritiam (qua se pecuniis a Mone-

lao corrumpi sinebant) pebmanedat m potestate — Pontificia, *q. d.* Menelaus, occiso a populo fratre suo Lysimacho pseudopontifice, per aulicos pecunia corruptos intrusi! se rursus in Pontificatum, cum non esset de tribu Levi, sed Benjamin, ut dictum est vers. 23. Menelaus ergo Pontificatum gessit non legitime, sed ut intrusus per quatuor annos, scilicet ab anno 140 Græcorum, quo ipse curavit occidi Oniam sanctum Pontificem, usque ad annum 145 Græcorum, quo Mathathias contra eum et regem Epiphanem insurrexit, ac a populo Dux et Pontifex fuit creatus.

Licet enim Onias sanctus filium haberet Oniam, cui jure successionis hæreditanæ Pontificatus illo ævo debebatur, tamen is jam fugerat in Ægyptum, ac Heliopoli aliud templum erexerat, ejusque se Pontificem constituerat. Jason autem frater Oniæ plane indignus erat Pontificatu, utpole simoniacus et apostata, qui Judæos ad gentilium traducere satagebat, ul audivimus initio capitis. Deficientibus ergo legitimis hæredibus, Pontificatus devolutus est ad Mathalhiam ejusque filios Judam, Jonatham et Simonem Machabæos.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

JucZcet 9 *videntes in cælo acies militum confligentes, ex eis accipiunt omen instantium bellorum et cædium Antiochi Epiphanis. Jason ex Ammonilide reversus Jerosolymam occupat, et pei cædes in cives grassatur. Mox, vers. ii, Antiochus Epiphanes Ægypto exclusus iram suam in vicinos Judæos evomit; quare Jerosolymam capit, in eoque 80 millia trucidat, 40 millia incarcerationi, et totidem divendit; templum iwlrat d spoliat, ablatis ex eo <800 talentis; inde rediens Antiochiam in Judæa reliquit præfvetos, qui gravius luam ipse Judæos affligunt. Quarc Judas Machabæus cum suis fugit in desertum.*

1. Eodem tempore Antiochus secundam profectionem paravit in Ægyplum. 2. Contigit autem per universam Jerosolymorum civitatem videri diebus quadraginta per aera equites discurrentes, auratas stolas habentes, et bastis, quasi cohortes, armatos, 3. et cursus equorum per ordines digestos, et congressiones fieri cominus, el scutorum motus, et galeatorum multitudinem gladiis districtis, et telorum jactus, et aureorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum. 4. Quapropter omnes rogabant in bonum monstra converti. 5. Sed cum falsus rumor exisset, tanquam vita excessisset Antiochus, assumptis Jason non minus mille viris, repente aggressus est civitatem; et civibus ad murum convolantibus, ad ultimum apprehensa civitate, Menelaus fugit in arcem: 6. Jason vero nou parcebat in cæde civibus suis, nec cogitabat prosperitatem adversum cognatos malum osse maximum, arbitrans hostium et non civium se trophæa capturum. 7. El principatum quidem non obtinuit, finem vero insidiarum suarum confusionem accepit, et profugus iterum abiit in Ammanilcu. 8. Ad ultimum, in exitium sui conclusus ab Arcta Arabum tyranno, fugiens de civitate in civitatem, omnibus odiosus, ut refuga legum et exeerabilis, utpalriæ el civium hostis, in Ægyptum extrusus est. 9. El qui multos de patria sua expulerat, peregre periit, Lacedæmonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus; 10. et qui insepultos multos abjecerat, ipse el illamentatus et insepultus abjicitur, sepultura neque peregrina usus, neque patrio sepulcro participans. 11. His itaque gestis, suspicatus est rex societatem deserturos Judæos; et ob hoc profectus ex Ægypto efferatis animis, civitatem quidem armis cepit. 12. Jussit autem militibus interficere, nec parcere occursantibus, et per domos ascendentes trucidare. 13. Fiebant ergo aedes juvenum ac seniorum, el mulierum el natorum exterminia, virginumque el parvulorum neces. I i. Erant autem loto triduo octoginta millia interfecti, quadraginta millia vincti, non minus autem venundati. 15. Sed nec ista sufficiunt; ausus est etiam intrare templum universa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum el patria; fuit proditor; 16. et scelestis manibus sumens sancta vasa, quæ ab aliis regibus el

civitatibus erant posita ad ornatum loci et gloriam, contrectabat indigne, et contaminabat. 17. Ita alienatus mente Antiochus non considerabat quod, propter peccata habitantium civitatem, modicum Deus fuerat iratus ; propter quod el accidit circa locum despectio ; 18. alioquin nisi contigisset eos multis peccatis esse involutos; sicut Heliodorus, qui missus est a Seleuco rege ad exspoliandum rcrarium, etiam hic statim adveniens flagellatus et repulsus utique fuisset ab audacia. 19. Verum non propter locum, gentem ; sed propter gentem, locum Deus elegii. 20. Ideoqueetipse locus particeps factus est populi malorum ; postea autem fiet socius bonorum, el qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterum in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur. 21. Igitur Antiochus, mille et octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, existimans se præ superbia terram ad navigandum, pelagus vero ad iter agendum deducturum propter mentis elationem. 22. Reliquit autem et præpositos ad affligendam gentem : Jerosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso, a quo constitutus est; 23. in Garizim autem Andronicum et Menelaum, qui gravius quam cæleri imminebant civibus. 24. Cumque appositus esset contra Judæos, misit odiosum principem Apollonium cum exercitu viginti et duobus millibus, præcipiens ei omnes perfecta) ætatis interficere, mulieres ac juvenes vendere. 25. Qui cum venisset Jerosolymam, pacem simulans, quievit usque ad diem sanctum sabbati; et tunc feriatis Judæis, arma capere suis præcepit. 20. Omnesque qui ad spectaculum processerant, trucidavit; et civitatem cum armatis discurrens, ingentem multitudinem peremit. 27. Judas autem Machabæus, qui decimus fuerat, secesserat in desertum locum, ibique inter feras vitam in montibus cum suis, agebat ; et feni cibo vescentes, demorabantur, ne participes essent coinquinationis.

Hoc caput, a vers. 11, ad finem œque ac caput vi et vu, ordine temporis quo gesta sunt, collocandum est in fine cap. i, lib. I, ante initium capitis ii.

Ver*, i I. Eodem tempore Antiochus (Epiphanes) secundam PROFECTIONEM PARAVIT IN Æg YPTUM, — Ut eam armis subjugaret; sed a Romanis prohibitus, rediens in Judæatn vicinam, indignationem suam effudit. Idipsuin ante trecentos et plures annos Gabriel pr.enuntiarat Danieli, cap. xi, 23 et seq. Vide ibi dicta.

ver». î 2. Contigit autem peii universam Jerosolymorum CIVITATEM VIDERI DIEBUS 10 PER AIUA EQUITES discurrentes, — inter se gladiis districtis, et telorum jactibus confligentes, uti verbis sequentibus valde efficacibus auctor exaggerat; quæ omnia fuerunt prognostica ingentis cladis Judææ imminentis, ut sequitur.

Porro hæc portenta fuere ab Angelis jussu Dei in acre effecta per vaporum et exhalationum certam dispositionem, motum et concursum, quæ speciem acierum confligentium præ se ferret, ut per ea Deus Judæis præsigniffearet stragem eis mox ab Antiocho Epiphane inferendam, ac prælia quæ cum eo gesturus erat Judas Machabæus. Sic antequam Titus et Romani obdderent et caperent Jerosolymam 21 die mensis mail, ait Josephus, lib. Vii *De lidio*, cap. xil : « Post dies festos ante solis occasum visi sunt per inane ferri currus totis regionibus, et armatu: acies tranante- nubila, et civitati circumfusu*. » Idem accidit

tempore S. Gregorii, cum Longobardi invaderent Italiam. Audi eum,hoin. l *in Evangelium* : « Priusquam Italia Gentili gladio ferienda traderetur, igneas in cælo acies vidimus, ipsum qui postea humani generis fusus est sanguinem coruscantes. n Julius Obsequens, lib. *De Prodigis ad Aug. Casarem*, cap. vi et vn, refert L. Opimio et Q. Posthumio Consulibus, Consæ arma in coelo volaro visa; et C. Mario et llozo Consulibus, Arimini canem locutum, arma coelestia ab ortu et occasu visa pugnare, et ab occasu vinci. Lucio Scipione et Caio Norbano Consulibus per Syllana tempora, intiy capuana cl Vulturnum, ingens signorum sonus, armorumque horrendo clamore auditus, ita ul viderentur duæ acies concurrere per plures dies. Pansa item et Hirtio Consulibus cum adversus Antonium dimicaretur, armorum telorumque species a terra visa cum fragore ad coelum ferri. Eutropius, lib. VI *historia*, cum Cæsar adversus Pompeium dimicaret, refert tantum in aere armorum strepitum fuisse, ul Antiochi® quasi adventu hostium in muris concurreretur.

Audi et Plinium, lib. II, cap. Lvn: « Armorum crepitus et lubæ sonitus auditos c coelo Cimbricis bellis accepimus, crcbroquo et prius et postea. Tertio vero consulatu Marii ab Amerinis et Tuderibus spectata arma coelestia, ab ortu occasuquo inter se concurrentia, qui ab occasu erant. » Similia Cæsaris cædem processore signa, de quibus Appianus, lib. IV *Civilium* : « Hominum, inquit, immanes voces, armorum strepitum, equorum

cursu» inspectanto nemine audiebantur. » De eodem tempore Ovidius, lib. XV *Metamorph.* :

Signa tamen luctus dant non Incerta futuri,
Arma ferunt inter nigras crepitantia nubet,
Terribilesque tubai audltaue cornua cælo
Pr.rmonuisie nefai.

Similia portenta recenset Seneca in *Quast, naturai.* Augustus Niphus in *Meteorologías*, Cornelius Gemina Frisius in *Cosmocriticis*, Conrardus Lycoslhenes licet in fide heterodoxus, lib. *be Prodigiiis*, pag. 189, 210 el 228. Memini mihi in Belgio, cum puer ossem, similia in cælo ostenta fuisse ostensa sub initium bellorum Belgicorum, quæ proinde Belgio instare ex hisce signis viri sapientes jam tum pronuntiabant, et eventus docuit docctque adhuc pronuntiationem fuisse verissimam. Denique astrologi, ac nominatim Ptolemæus in *Centiloguio*, cap. ix, censet hæc fieri naturaliter vi astrorum, ac præsertim vi astri Persei; sic et Augustus Niphus, lib. I *Meteor*, fol. 31, pag. 4; sed verius est luee fieri a providentia speciali Dei per Angelos, qui tamen ostris, ventis et vaporibus ad hæc spectra producenda utuntur, ut figuras cladis præsignificenl. Vide Christophorum a Castro, lib. I *Prolegom. iu Minores Prophetas*, cap. xvii.

Vrri.4. 4. QUAPROPTER OMNES ROGABANT IN BONUM MONSTRATA (Græce , id est apparitionem, visa, ostenta acierum in aere confligentium, quæ conflictus in Judæa fore acres præmonstrabant) converti, — ut scilicet Judæi in hisce conflictibus forent superiores, neque vincerentur, sed vincerent, uti de facto Antiochum Epiphanem vicerunt Judas ejusque fratres Machabæi.

Vrw. s. 5. Sed cum falsus rumor exisset tanquam vita excessisset Antiochus (Epiphanes), ASSUMPTIS Jason non minus mille viris, repente aggressus est civitatem, (puta Jerosolymam. Jason hic frater Oniæ sancti Pontificis data pecunia emerat Pontificatum ad Epiphane; itaque Pontificatu extruserat fratrem Oniam; sed Menelao plus pecunia offerenti Epiphanes Pontificatum tradidit, excluso Jasone. Jason ergo audiens rumorem de morte Epiphanis, cum jam ejus offensam et potentiam non metueret, ex Ammonilide, ubi exsulabat, armatis mille viris rediens, Jerosolymam invasit et occupavit, ul Pontificatum recuperaret. Quocirca) Menelaus, (qui Jasonem extruserat, ex urbe) fugit in arcem — montis Sion.

Vf^ - 7. Er Principatum (sacrum, puta Pontificatum, eique annexum Principatum politicum quem maxime ambiebat Jason; tunc enim Pontifex simul erat dux et princeps populi) quidf m non obtinuit, (quia a continente civium multitudine ipso quasi hostis el tyrannus cum suis urbe expulsus fuit. Quid enim poterant mille ejus viri, cl insidi contra centena et plura civium millia? Unde) profugus iterum abut in Ammanien, — indeque errans el vagus instar Caini profugit in Arabiam; «ed cum ibi Arelhæ regi do prodicione, vel regni

ambitione estet inspectus, captu^que fugiens abiit in /Egyptum; quia Ptolemæus rex Ægypti hostis erat Epiphanis, sed pace inter utrumque conciliata, Jason, ne Epiphanes eum a Ptolemæo ad necem deposceret, ex Ægypto profugit ad Spartanos, quasi veteres Judæorum amico» et cognatos; ibique misere in exilio vitam finiit, mortuusque humana caruit sepultura, sepultusque est sepultura asini in sterquilinio.

8. Ur refuga legum, — Grace ul t legum » vm ». çàrr., id est *transgressor et apostata*, nipote qui a Judaismo ad Gentilismum apostatasse!, et cætôros apostatare compelleret.

ii. Suspiciatus est rex (Epiphanes) societatem Vtn.<u deserturos (secum initam) Judæos. — Causæ suspicandi erant: *prima*, quia sciebat eos sibi infensos, eo quod ipse ademisset Oniam Pontificem sanctum, eique surrogasse! impios et sacrilegos pseudopontifices, Jasonem, Menelaum et Lysimachum, qui eos a Judaismo ad Gentilismum traducere satagebant. *Secunda*, quia Antiochus a Romanis ex Ægypto cum infamia expulsus putabat se jam Judæis fore contemptui, illosque vicinorum Ægyptiorum et sociorum Romanorum ope fretos jugum suum excussuros, uti excusserant Ægyptii. *Tertia*, quia ipse sciebat se ob avaritiam et crudelitatem Judæis exosum. *Quarta*, quia Judæi Lysimachum a se Pontificem constitutum lapidarant. *Quinta*, quia ipsi sparserant falsum rumorem de ejus morte, vers. S. Addit Gorionides ipsos de ea exultasse: a Venerunt, inquit, egente nostra impii ad regem, el dixerunt: Ecce visa sunt Jerosolymis ostenta quædam, et dixerunt cives: Mortuus est Antiochus, ildemque de domini nostri regis exitio gavisi sunt. » Sexta, quia redeunti Antiocho ex Ægypto Jerosolymilæ parabant se ad illi resistendum; unde mox adventanti portas occluserunt. Hæc omnia resciebat Epiphanes per suos exploratores et amicos, et præsertim per Menelaum, cui post lapidatum Lysimachum ejus fratrem ipse Pontificatum restituerat. Ilio omnia Judæorum contra Epiphanem consilia, acta diclaque ipsi prodebat, vers. 15. Atque his de causis Epiphanes, portas urbis sibi occlusas vi perfringens, tanta crudelitate et barbarie in Judæos sæviit, ut spatio trium dierum occideret 80 millia, 10 venderet, et totidem capta vinciret, ut sequitur.

17. Ita alienatus mente (Grajee *elatus animo*) v«*. n. Antiochus — pulabai se Judæos supplantasse, ut eis quasi mancipiis uteretur, eorumque templum sacrilege violaret et spoliaret, ablatis ex eo 1800 talentis, vers. 21.

19. Verum non propter locum, gentem; sed Vert.H PROPTER GENTEM, LOCUM DEUS ELEGIT, — q. d. DEUS non propter locum Judææ gentem Judæorum elegit, sed propter gentem ipsorum olim sub Davide et Salomone fidelem et sanctam, locum Judææ elegit, ul in eo sibi conderet domum, puta templum, iu quo quasi sanctissimus inter sano

(os cives, servos e(filios suos habitaret. At jam ob peccata grandia Judæorum Deus templum deseruit, illudque prædæ dedit Antiocho, sed ut speramus eodem rursus redibit, cum Judæi pœnitenles ad Deum suum conversi fuerint, iliique pie et sancte servierint, uti ante fecerunt.

m. 22. Reliquit autem et præpositos ad affligendam gentem, — *q- d-* Antiochus rediens Antiochiam, quasi ad regni sui sedem regiam, reliquit in Judæa homines sævos et feros, qui magis quam ipse Judæos afflixerunt, nimirum Philippum, Andronicum el Menelaum pseudopontiticem omnis malitiæ suggestorera et incentorem.

\>n u. 24. Cumque appositus (nonnulli legendum putant « oppositus, » unde Græca habent : iw/\$, id est, *inimicam contra Judæos habens intentionem*) ESSET CONTRA JUDÆOS, *q. d.* Cum Antiochus cor suum apposuisset, id est statuisset, stabilivisset el obflrmasset contra Judæos, ut eos perderet et annihilaret, si posset, misit odiosum (Judæis exosum) principem Apollonium cum exercitu, (nimirum cum) 22 MILLIBUS, PRÆCIPiens EI OMNES PERFECTS ÆTATIS INTERFICERE. — HIC Cst ille AppOl-lonius qui, Antiocho Magno contra Romanos pugnante, dextrum ejus cornu ducebat, cum sinistrum duceret Annibai, teste Livio, lib. XXXVII. Idem paucis post annis ab Epiphane missus contra Judam Machabæum ab eodem victus est et occisus, I *Mach*, in, H.

Ven. m. 26. Omnesque qui ad spectaculum (ad spectanda sacrificia, sacraque officia festo sabbati a Judæis celebrari solita) processerant, trucidavit.

Vara. î7. 27. Judas AUTEM MaCUABXUS, QUI DECIMUS FUERAT,

— id est futurus erat decimus Pontifex computando a Jaddo, qui Pontifex fuerat tempore Alexandri Magni. Ita Sa et Mariana, Lyranus el Dionysius. Simplicius alii censent Judam vocari decimum, quia tum in ordine sacerdotum erat decimus. Aut polius fuerat Judas decimus, id est decemvir, sive unus e decem primoribus ct principibus sacerdotum, qui populum regebant. Porro ex Græco simpliciter veritas : *Judas autem decimus factus*, hoc est, Judas aggregavit sibi novem socios paris fidei et virtutis, quorum ipse erat decimus, cum quibus ipse in montes secessit, vivens herbis inter feras. Sic sanctus Bruno cum sex sociis secessit in asperos Carthusiæ montes, ibique Carthusianorum ordinem instituit. Sic noster S. Ignatius aggregavit sibi novem socios, quorum ipse erat decimus, cum quibus secedens Societatem Jesu instituit. Ita Judas cum novem Assidæis illius ævi religiosus, de quibus libro 1, cap. vu, vers. 13, in montes recessit, ibique herbis victitans austeram egit vitam. Ita Salianus et alii. Judas ergo cum suis parentibus, fratribus et asseclis fugiens tantam persecutorum rabiem.

Secesserat in desertum locum, ibique inter feras vitam IN MONTIBUS CUM SUIS AGEBAT; ET FENI (id est olerum, herbarum radicumque) cibo vescentes DEMORABANTUR, NE PARTICIPES ESSENT COINQUINATIONIS, — ne se contaminarent convictu, alloquio, familiarilate Apollonii, ejusque militum Gentilium, qui accerriine Judæos persequiebantur, cgebantque cos vesci suis cibis idolo immolatis, imo idolis suis sacrificare, ut patebit capitibus vi et vu

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Antiochus Epiphanes mittit senatorem, qui cogat Judæos ad gentilismum, ac templum Jerosolymitanum consecret Jovi Olympio, Garizitanum vero Jovi Hospitali. Quare resistentes illi mactantur, præcipitantur, concremantur. Inter (pios, vers. 18, recensetur gloriosa mors, et martyrium Eleazari qui maluit excarnificari, quam came porcina contra legem vesci.

1. Sed non post multum temporis, misit rex senem quemdam Antiochenum, qui compelleret Judæos ut se transferrent a patriis et Dei legibus; 2. contaminare etiam quod in Jerosolymis erat templum, el cognominare Jovis Olympii; et in Garizim, prout erant hi qui locum inhabitabant, Jovis Hospitalis. 3. Pessima autem et universis gravis erat malorum incursio; 4. nam templum luxuria et commensationibus Gentium erat plenum, et scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres se ultro ingerebant, intro ferentes ea quæ non licebat. 5. Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. 6. Neque autem sabbata custodiebantur, neque dies solemnes patrii servabantur, nec simpliciter Judæumse esse quisquam confitebatur. 7. Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia; et, cum Liberi sacra celebrarentur, cgebantur hedera coronati Libero circuire. 8. Decretum autem exiit in proximas Gentilium civitates, suggerentibus Plolemæis, ut pari

modo et ipsi adversus Judæos agerent, ut sacrificarent; 9. eos autem, qui nollent transire ad instituta Gentium, interGeerent; erat ergo videre miseriam. 10. Duæ enim mulieres delatæ sunt natos suos circumcidisse; quas, infantibus ad ubera suspensis, cum publice per civitatem circumduxissent, per muros praecipitaverunt. 11. Alii vero, ad proximas coeuntes speluncas, et latenter sabbati diem celebrantes, cum indicati essent Philippo, flammis succensi sunt, eo quod verebantur, propter religionem et observantiam, manu sibimet auxilium ferre. 12. Obsecro autem eos, qui hunc librum lecluri sunt, ne abhorrescant propter adversos casus, sed reputent ea quæ acciderunt, non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri. 13. Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium. 14. Non enim, sicut in aliis nationibus, Dominus patienter expectat, ut eas, cum iudicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat; 15. ita et in nobis statuit ut, peccatis nostris iu finem devolutis, ita demum in nos vindicet. 16. Propter quod nunquam quidem a nobis misericordiam suam amovet; corripiens vero in adversis, populum suum non derelinquit. 17. Sed hæc nobis ad commonitionem legentium dicta sint paucis. Jam autem veniendum est ad narrationem. 18. Igitur Eleazanis unus de primoribus Scribarum, vir ælale provectus, et vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare. 19. At ille gloriosissimam mortem magis quam odibilem vitam complectens, voluntarie præibat ad supplicium. 20. Intuens autem quemadmodum oporteret accedere, patienter sustinens, destinavit non admittere illicita propter vitæ amorem. 21. Hi autem qui astabant, iniqua miseratione commoli, propter antiquam viri amicitiam, tollentes cum secretorogahant afferri carnes, quibus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut rex imperaverat, de sacrificii carnibus; 22. ut, hoc facto, a morte liberaretur; et propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem. 23. At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiam dignam, et ingenite nobilitatis canitiem, atque a puero oplimæ conversationis actus; et secundum sanctæ et a Deo condilæ legis constituta, respondit cito, dicens præmitti se velle in iufernium. 24. Non enim ælati nostræ dignum est, inquit, fingere, ut multi adolescentium, arbitantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum; 25. et ipsi propter meam simulationem, et propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur, et per hoc maculam atque exeerationem meæ senectuti conquiram. 26. Nam, etsi in præsentī tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam. 27. Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo; 28. adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. Ilis dictis, confeslim ad supplicium trahebatur. 29. Ili autem qui eum ducebant, et paulo ante fuerant mitiores, in iram conversi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam prolatos arbitrabantur. 30. Sed cum plagis perimeretur, ingemuit, et dixit: Domine, qui habes sanciam scientiam, manifeste tu scis quia, cum a morte possem liberari, duos corporis sustineo dolores; secundum animam vero propter timorem tuum libenter hæc patior. 31. Et iste quidem hoc modo vita decessit, non solum juvenibus, sed et universæ genti memoriam mortis suæ ad exemplum virtutis et fortitudinis derelinquens.

v*1» t. 4. Misit rex (Antiochus Epiphanes) SENES (senatorem; senatus enim erat concilium senum; senum enim est sapientia et prudentia) quemdam ANTIOCHENUM. — Græce Ἰωνῶν, id est *Atheniensem*, forte quia Athenis erat oriundus, sed Antiochini factus civis habitabat; aut quod nomen proprium ei sonet *Athenaus*. Noster Mariana censet illum

fuisse Bacchidem, quem cogentem Judæos idolis sacrificare Mathathias ex zelo occidit, ut dictum est lib. I, cap. n, vers. 25.

2. Contaminare, etc., templum et cognominare vera.» Jovis Olympii. — Jussit Antiochus ergo Jovis idolum in templo collocari et adorari, ac templum solemnī ritu dedicari, indeque templum Jovis

nuncupari. Ecce hæc est a abominatio desolationis, » hoc est, abominandum idolum omnia desolans, prædicta ante trecentos annos a Daniele, cap. », vers. 31.

Er in Garizim prout erant hi qui locum inhabitant Jovis Hospitalis, — g. d. Templum Garizitanum Samaritanorum, de quo *Joannis* iv, 20. Antiochus jussit dedicari Jovi Hospitali, eo quod incoile Garizilani et Samaritani essent hospites et advenæ. Ex Assyria enim in Samariam quasi hospites et peregrini traducti erant a Salmanasar, III *Reg.* xvn. Unde et Samaritani in epistola ad Antiochum scripta quam recenset Josephus lib. XII, cap. ix, vocant se a hospites, » id est advenas et peregrinos. Jupiter enim Hospitalis dictus est, eo quod ei quasi Deo hospitem cura et tutela incumberet, ne quis eos impune fraudaret vel linderet. Unde eum invocat /Eneas peregre in Italiam pergens. Sic enim ait, *Æneid.* I ;

Jupiter (hospitibus nam te dare jura loquuntur)
Hunc Letum Tyriisque diem, Trojaque profectis
Esm velis.

Vm. 7. 7. Ducebantur autem (Judæi turmatim magno numero) cum amara necessitate (puta violenta coactione) in die natalis regis (Antiochi Epiphanis) ad sacrificia, — quæ offerebantur idolis, ut iis assisterent et cooperarentur ex iisque manderent quasi consentientes idolis et idololatria.

Et cum Liberi (Bacchi) sacra celebrarentur, cogeantur HEDERA CORONATI LIBERO CIRCUIRE, — q. d. Cum Bacchanalia, id est festa Bacchi celebrarentur potando, saltando, ludendo, scortando, etc., in omni carnis licentia ac concupiscentia libertate (undo Bacchus vocabatur Liber, quod omnem carnis libertatem cuilibet in festis et sacris suis daret) cogeantur Judæi in honorem Liberi sive Bacchi coronari hedera, itaque templum vel urbem circuire. Erat enim hedera dicata Baccho, eo quod sua frigiditate resistat vino et ebrietati, cujus Deus erat Bacchus, teste Plinio, lib. XVI, cap. XXXIV, Tertulliano, I *de Corona* rnil. cap. vu, et Cælio Rodigino, lib. XIV, cap. xlix. Græci enim suis pergræcationibus, id est computationibus indulgentes (ac maxime Antiochus Epiphanes) colebant Bacchum; unde et fingeant Bacchum apud se ex femore Jovis natum, ait Dionysius. Bacchus ergo dictus est Liber, quasi Deus libertatis, vel eo quod vinum curas solvat, et mentem ab illis liberet, et audaciorem in omnes conatus faciat. Varro a labendo deducit, quod lubrica mens quo lubet prolabatur. S. Augustinus, lib. VI *De Civitate*. cap. ix, docet Liberum vocari, « quod mares in coeundo per ejus beneficium emissis seminibus liberentur. Hoc idem in feminis agere Liberam, quam etiam Venerem putant. » Porro quanta fuerit turpitudine sacrorum Liberi idem Augustinus describit, lib. VII *De Civitate*, cap. xxi.

Tin_i. 8. Decretum (cogendi Judæos ad colendum Bacchum) autem exiit in proximas Gentilium civi-

TATES SUGGERENTIBUS PTOLEMÆIS, — duobus fratribus, scilicet Ptolemæo Philometore, et Ptolemæo Physcone, qui regnabant in Ægypto. Verum quia hi hoc tempore pene pueri erunt, nec vicinas Jerosolymæ civitates in Syria occupabant, iidemquo in Judæos erant benevoli; hinc melius per Ptolemæos hic accipias eos qui erant ex familia Ptolemæorum jam dictorum, ac pro Antiocho Epiphane præerant Ciliciæ et Phoenici, præsertim Tyro et Sidoni, qualis fuit Ptolemaeus, cuius mentio fit cap. iv, 45. et cap. vin, 8. Quia enim Antiochus Epiphanes erat avunculus Ptolemæi Philometoris et Physconis; hinc ex eorum cognatis et familiaribus nonnullos in suam aulam adscivit, cosque suis provinciis in Syria præfecit.

II. Cum indicati essent Philippo, flammis succensiti sunt, — eo quod Sabbatum colerent, et judaizarent, ideoque Sabbato invasi nollent se defendere ob honorem Sabbati, quo lex ab opere quiescere jubebat, sed permetterent illo die se occidi, ut sequitur. Hic est Philippus ille quem Antiochus ad exagitandos Judæos misit, cap. v, vers. 2-2.

18. Igitur Elbazarus (Eleazarus Hebraice idem ven. ib. est quod *Dei adjutorium*, quod huic glorioso athletæ et martyri ad tentationes et tormenta validum affuit) UNUS DE PRIMORIBUS SCRIBARUM — (id est Doctorum et Legisperitorum). Josephus, filius Gorionis, lib. III, cap. n et iv, eum vocat « sacerdotem, « imo » principem sacerdotum, » scilicet suæ vicis et classis. Erant enim 24 classes sacerdotum, quarum quæque suum habebat principem. Addit eum fuisse o 72 Interpretibus qui sub Ptolemeo Philadelpho S. Scripturam ex Hebræo in Græcum converterunt. Verum sic debuisset esse 120 annorum, non 90 duntaxat, ut ipse ait vers. 14. S. Gregorius Nazianzenus, orat. 22 *De Machabais*, et S. Ambrosius, lib. li *De Jacob et vita beata*, cap. x et xi, eum vocant « patrem, » id est doctorem, et magistrum septem fratrum Machabæorum martyrum, de quibus cap. scq.; unde ipsi Antiocho dixerunt, ait Nazianzenus, « Eleazari discipuli sumus, paler prius decertavit, filii postea certabunt. » Et S. Ambrosius : a Sequimur patrem filii discipuli doctorem. »

Vultu decorus (Græce *aspectu faciei* xàUiç&ç, id est *pulcherrimus*) voluntarie (Græce sponte) prohibât ad supplicium. — Græce *ad tympanum*. Porro *tympanum* erat genus tormenti, quo homines fortiter et rigide distendebantur, vel in mensa aut scarnino, vel ad palum alligati quasi in equuleo, ibique fustibus pulsabantur, uti pelles distentæ in tympano pulsantur, uti ex Polybio, Suida et Aristophane docet Serarius. Nonnulli quoque ibidem flagris cædebantur vel vivi excoriabantur, vel candentibus laminis ustulabantur, uti Eleazaro huic factum narrat Josephus; vel saxis malisque tundebantur, et quasi tympanum omnium verberibus cruciatibusque objiciebantur.

Huc alludens Apostolus, *Ilebr.* xi, 34, ait : « Alii

autem distenti sunt, n Græce trjijnátOwxv, id est tj/m-panizati sunt; Suidas, fustibus contus» sunt; S. Chrysostomus, decollati sunt. Eleazarus ergo distentus pulsatusque in tympano typus fuit Christi in cruce distenti, malleisque pulsati et confixi.

c.r» io. 20. Intuens (legit Noster , jam legunt npmvMc, id est eapuens, scilicet carnem sibi violenter in os ingestam) a viem quemadmodum oportet accedere, (q. d. prospiciens, præcogitans, præmeditans quomodo oporteret ad certamen hoc acre accedere, nimirum tanquam pugilem athletam, et martyrem Dei, qui primus agonem hunc fidei erat obiturus, cæterisque exemplum invictos Constantin et fortitudinis daturus firmo mentis proposito, ac voluntate prorsus obfirmata, destinavit NON ADMITTERE ILLICITA PROPTER VITÆ AMOREM, — puta non comedere carnem porcinam Judæis Levit, xi vetitam, præsertim quia eam comedere jubebatur ab Antiocho tyranno in legis contemptum, ut hac manducatione significaret se a Judaismo ad Gentilisyium apostatare. Quocirca maluit Eleazarus excarnificari, quam porcinam comedero et Antiocho consentire.

Addit Josephus, lib. *Do Machabais*, cap. v, Antiochum suasisse variis rationibus Eleazaro, ut porcinam ederet, ao imprimis illa, quod Deus daturus esset illi veniam, eo quod non sponte, sed vi coactus comedisset porcinam; Eleazarum vero regi respondisse: « Nos, Antioche, quibus ex divina lege vivendum esse persuasum est, nullam necessitatem violentiorem eis esse existimamus, quam legi nostræ parere; quo fit ut nullo pacto violandum esse censeamus. » Causam subdit: « Temperantiam enim docet nos, ita ut omnibus voluptatibus et cupiditatibus imperemus, et fortitudinem sic exerceamus, ut labores omnes ultro feramus. Justitiam quoque sic docet, ut cum qui solus Deus est magnifice veneremur. » Et paulo post: « Verum non committam, ut tu me sic derideas; neque sacruin majorum nostrorum de lege servanda jusjurandum violabo, non si mihi et oculos effoderis, et viscera torrueris. Non ego sic sum senex et effeminatus, ul mihi non vigeat pietate ratio. Tuet rotas compone, et ignem affla vehementius: non sic me miseret senectutis me®, ul ejus causa patriam legem violem. Non tibi mentiar, prrccoptrix lex; neque te abjurabo, cara temperantia: neque te dedecorabo, sapienti® studiosa ratio; neque te abnegabo, venerabile sacerdotium, leguinque scientia: castum me majores accipiant, non veritum mortiferam istam tuam violentiam. » Subdit deinde cap. vi: « Illo pacto contra tyranni exhortationem locutum Eleazarum, qui aderant satellites crudeliter ad tormenta trahunt, no primum nudatum, brachia utrimque tenentes, flagris cœdunt, prn;cono interea vociferante, ut regis mandatis obedirect. At magnanimus ille Eleazarus, perinde ac si in somnio cruciaretur, nihil prorsum movebatur; sed mtentis oculis cœlum intuebatur ille souex, cum interea

ipsius caro verberibus laniaretur, et defluente sanguine latera vulnerarentur. Cumque corpore dolores non ferente ad terram cecidisset, rectam tamen immolamque rationem habebat. Hic crudelis quidam satelles in jacentis ilia insilit, cumque pedibus pulsat, ut «urgeret. At ille dolores ferebat, et vim illam contemnens cruciatus tolerabat, et verberantes vincebat senex carnifices, adeo ut ipsis quoque ejus animi præstantia esset admirationi. » Plura hic addit Josephus quæ non habet Scriptura, quorum proinde penes ipsum sit fides. Ad Josephi verba alludens S. Ambroïus, lib. II *De Jacobo*, cap. xi, asserit Eleazarum dixisse: « Nos non intentione ducimur, sed reverentia legis tenemur, qu® suilla carne abstinendum præcipit. Quod si hoc leve putas, ut carne vescamur suilla, qui in minimis legem contempserit, quomodo in magnis tenebit? Abstinencia nostra disciplina est castimonias. Non sum ita senex, ut non juvenescat animi fortitudo. Senectus portus esse debet, non naufragium vitæ superioris. Non te negabo, lex patria; non abjurabo vos, sancta instituta majorum; non decolorabo vos, infui® sacerdotales: non te perfidi® pulvere turpabo, canities, n Itaque simulare ne quidem voluit, cum ali® carnes proponerentur; et sic, ait Ambrosius, a immoriendo tormentis, factus est cæteris magisterium perseveranti®, qui electus erat ad infirmitatis exemplum. ■

23. Dicens prjemitti se velle in infernum, — id v<, < sx est velle se mori, mittique in limbum patrum potius quam contra legem porcinam edere. Eleazarum imitantur Carthusiani, qui carnem, licet a medico præscriptam ut necessariam ad ægroti vitam, constanter respuunt, maluntque potius mori ul votum suum de non vescendo carnibus illibatum inviolatumque conservent. Licet enim religioni et voto postponere vitam: ut S. Casimirus ægrotans maluit mori, ut votum virginitatis servaret, cum medici assererent eum a morbo quo laborabat curari non posse, nisi uxorem duceret; hisce omnibus enim hoc unum respondit: « Eligo virgo mori, » nimirum:

Et vivam et moriar; vivam cum virgine Jesu,
Cujus amore tubens eligo virgo mori.

Hi sunt Heroum actus castitatis, temperanti®, fortitudinis, heroici.

26. Nam etsi in presfnti tempore suppliciiis no- vtr» * minum eripiar, sed manlm (vindictam acerrimam) Omnipotentis nec vivus nec defunctus effugiam. — Peccasset enim mortaliter Eleazarus in Deum, si porcinam jussu Antiochi comedisset; quia is eam comedi jubebat in contemptum legis et Dei, ul eo quasi signo testaretur so a lege et Deo ad Antiochum ejusque Deos apostatare.

28. Ad supplicium (Græce ad tympanum, de quo Vert.» vers. 19) traieratur. — Addit Josephus, lib. *De Machab.* cap. vi: a Hanc ejus magnanimitatem videntes illi, qui no ipsorum quidem misericor-

dia flecten-turigni eum admovent, et diris instrumentis subjectum cremant, tetrosque odores ejus naribus infundunt. Ille jam usque ad ossa ustulatus, et animam acturus, contentis ad Deum oculis dixit : Tu scis, Deus, me, cum evadere liceret, ignis cruciatibus propter legem emori. Quare propitius esto genti tua?, nostro pro ipsis supplicio contentus. Fac ut eorum expiatorius sit sanguis meus, et pro eorum vita accipe meam. Hæc loculus vir sanctus, generose mortuus est. » Hæc Josephus : quæ cum tympano non adeo conveniunt, nisi dicamus reos in tympano non tantum fustibus, sed et ignibus, et quovis supplicio excruciaci solitos, quod verum esse liquet ex Auctoribus et Martyrum actis. Unde Lipsius, lib. De *cruciat.* : « Tympanum, ait, omnia hæc cruciamentorum genera complectitur. »

Vm.M. 30. Duros corporis sustineo dolores : secundum ANIMAM VERO PROPTER TIMOREM TUUM LIBENTER UC patior.—Illustre ergo et gloriosum fuit hoc Eleazari martyrium, qui quasi dux septem fratribus cæterisque ad illud idem præivit. Quocirca ipse a Nazianzeno vocatur « primitiæ Martyrum veteris Testamenti, » sicut Stepbanus novi. Esto enim ante Eleazarum passi sint martyrium Abel, Isaias, Zacharias, Jeremías, cæterique propheta?; tamen Eleazarus primus fuit, qui expresse pro vera in Deum fide et religione publice contra Antiochum eam subvertere

volentem, solemnem martyrii agonem obiit.

Audi Nazianzenutn : « Hic Eleazarus primitiæ eorum qui ante Christum passi sunt, quemadmodum Stephaniis coruin qui post Christum, vir sacerdos et natu grandis, tum capillis, turn prudentia canus, prius quidem pro populo sacrificia et preces adhibens, nunc autem seipsuin quoque Deo offerens, perfectissimam hostiam, ac totius populi expiatrix, faustum certaminis præludium, loquens pariter, ac tacens exhortatio : septemque insuper filios offerens, institutionis suæ fructum, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, omni legali sacrificio clariorem et puriorem. Filiorum enim virtutes parentibus adscribere æquissimum ac justissimum est. » Audi elogia quæ Eleazaro merito dat Josephus, lib. De *Machab.* cap. vi : a O digne sacerdotio sacerdos! non polluisti sacros istos dentes, neque religionis hospitem ventrem immundorum esu contaminasti. O legis concentor, divinique sermonis studiose! tales esse decet eos,, qui legis sacrum ministerium proprio sanguine obeunt, et generoso sudore lethi doloribus resistunt. Tu pater legum nostrarum bonitatem tua patientia gloriose sanxisti, et sanctimoniam gravitate verborum stabilivisti, factisque tuis fidem conciliasti dictis divina? disciplina?. O cruciatu vehementior senex, et igne acrior vetule, et affectionibus major Eleazare ! O felix senecta, quam fidele mortis sigillum absolvit I »

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Septan fratres Machabæi, hortante matre ditjnissima, Antiochi tormenta constantissime superant, ac martyrii lauream capessunt.

i. Contigit autem et septem fratres una cum matre sua apprehensos, compelli a rege edere contra fas carnes porcinas, flagris et taureis cruciatos. 2. Unus autem ex illis, qui erat primus, sic ait : Quid quæris, el quid vis discere a nobis ? parati sumus mori, magis quam patrias Dei leges praevaricari. 3. Iratus itaque rex jussit sartagine et ollas aeneas succendi : quibus statim succensis, 4. jussit ei qui prior fuerat locus amputari linguam ; et, cute capitis abstracta, summas quoque manus et pedes ei praescindi, cæleris ejus fratribus el matre insipientibus. 5. Et, cum jam per omnia inutilis factus esset, jussit ignem admoveri, el adhuc spirantem torreretur in sartagine; in qua cum diu cruciaretur, cæteri una cum matre invicem se hortabantur mori fortiter, G. dicentes : Dominus Deus aspiciet veritatem, et consolabitur in nobis, quemadmodum in protestatione cantici declaravit Moyses : Et in servis suis consolabitur. 7. Mortuo itaque illo primo, hoc modo, sequentem deducebant ad illudendum; et, cute capitis ejus cum capillis abstracta, interrogabant si manducaret prius, quam toto corpore per membra singula puniretur. 8. At ille, respondens patria voce, dixit : Non faciam. Propter quod et iste, sequenti loco, primi tormenta suscepit ; 9. et in ultimo spiritu constitutus, sic ait : Tu quidem, scelestissime, in præsentia vita nos perdis ; sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in ætema> vita» resurrectione suscitabit. IO. l'osl hunc tertius

illuditur, et linguam postulatus cito protulit, et manus constanter extendit; 11. et cum fiducia ait : E coelo ista possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ca recepturum spero ; 12. ita ut rex, et qui cum ipso erant, mirarentur adolescentis animum, quod tanquam nihilum duceret cruciatus. 13. Et hoc ita defuncto, quartum vexabant similiter torquentes. 14. El, cum jam esset ad mortem, sic ait : Potius est ab hominibus morti datos spem exspectare a Deo, iterum ab ipso resuscitandos; tibi enim resurrectio ad vitam non erit. 15. El cum admovissent quintum, vexabant cum. At ille, respiciens in eum, dixit: IG. Potestatem inter homines habens, cum sis corruptibilis, facis quod vis; noli autem putare genus nostrum a Deo esse derelictum. 17. Tu autem patienter sustine, et videbis magnam potestatem ipsius, qualiter te et semen tuum torquebit. 18. Post hunc ducebant sextum, el is, mori incipiens, sic ait : Noli frustra errare ; nos enim propter nosmetipsos hæc patimur, peccantes in Deum nostrum, et digna admiratione facta sunt in nobis; 19. tu autem ne existimes tibi impune futurum, quod contra Deum pugnare lentaveris. 20. Supra modum autem mater mirabilis, et bonorum memoria digna, quæ pereuntes septem filios sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat, propter spem quam in Deum habebat; 21. singulos illorum hortabatur voce patria fortiter, repleta sapientia; et femineæ cogitationi masculinum animum inserens, 22. dixit ad eos : Nescio qualiter in utero meo apparuistis ; neque enim ego spiritum et animam donavi vobis et vitam, el singulorum membra non ego ipsa compegi : 23. sed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit originem, et spiritum vobis iterum cum misericordia reddet et vitam, sicut nunc vosmetipsos despicitis propter leges ejus. 24. Antiochus autem, contemni se arbitratus, simul et exprobrantis voce despecta, cum adhuc adolescentior superesset, non sedum verbis hortabatur, sed et cum juramento affirmabat se divitem et beatum facturum, et translatum a patriis legibus amicum habiturum, el res necessarias ei præbiliturum. 25. Sed ad hæc cum adolescens nequaquam inclinaretur, vocavit rex matrem, et suadebat ei ut adolescenti fieri in salutem. 26. Cum autem nullis eam verbis esset hortatus, promisit suasuram se filio suo. 27. Itaque inclinala ad illum, irridens crudelem tyrannum, ait patria voce : Fili mi, misere mei, quæ te in utero novem mensibus portavi, et lac triennio dedi el alui, et in ælalem istam perduxi. 28. Peto, nate, ut aspicias ad cælum et terram, et ad omnia quæ iu eis sunt; el intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus, el hominum genus ; 29. ita fiet ut non timeas carnificem istum ; sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. 30. Cum hæc illa adhuc diceret, ait adolescens : Quem sustinetis ? non obedio praecepto regis, sed praecepto legis quæ data est nobis per Moysen. 31. Tu vero, qui inventor omnis malitiæ factus es in Hebraeos, non effugies manum Dei. 32. Nos enim pro peccatis nostris hæc patimur. 33. Et si nobis propter increpationem et correptionem Dominus Deus noster modicum iratus est ; sed iterum reconciliabitur servis suis. 34. Tu autem, o scelestè, el omnium hominum flagitiosissime, noli frustra extolli vanis spebus in servos ejus inflammatus. 35. Nondum enim omnipotentis Dei, et omnia inspicientis, iudicium effugisti. 36. Nam fratres mei, modico nunc dolore sustentato, sub testamento æternæ vilæ oliceli sunt ; tu vero iudicio Dei justas superbiæ tuæ pamas exsolves. 37. Ego autem, sicut et fratres mei, animam et corpus meum trado pro patriis legibus; invocans Deum maturius genti nostræ propitium fieri, leque cum tormentis et verberibus confiteri quod ipse est Deus solus. 38. in me verociter fratribus meis desinet Omnipotentis ira, quæ super omne genus nostrum juste superducta est. 39. Tunc rex accensus ira, in hunc super omnes crudelius desaevit, indigne ferens se derisum. 40. Et hic itaque mundus obiit, per omnia in Domino confidens. 41. Novissime autem post filios et mater consumpta est. 42. Igitur de sacrificiis et de nimis crudelitatibus salis dictum est.

Contigit hæc historia uuo anno ante Mathathie et Judæ Machabæi Pontificatum, et bella cum Antiocho Epiphane, nimirum anno IL'S Græcorum, qui fuit Antiochi Epiphanis nonus, Plolomæi Philometoris 13, urbis Itomie 586, ante Christi natalem 166. Ita Salianus et alii.

Vm.1. 1. C05TIGIT AUTEM ET SEPTEM FRATRES UNA CUM MATRE SUA APPREHINSOS COMPELLI A REGE (Antiocho Epiphane) con ira fas carnes porcinas edere. — In veteri (nam in moderna non exstant) Josephi editione Greca horum septem fratrum nomina assignantur hæc. Primus vocabatur *Machabæus*, secundus *Aber*, tertius *Machir*, quartus *Judas*, quintus *Achas*, sextus *Arcth*, septimus *Jacob*, mater vero *Machabaa*, a qua filii omnes dicti sunt Machabæi (I), ait S. Thomas, licet Serarius ita dictos putet a fratre primo, cui nomen erat Machabæus; Scaliger vero a robore et fortitudine animi, sicut ex eodem dictus est Judas Machabæus; verius est eam vocatam fuisse *Salomen*, ut dicam versu 20. Erant omnes, inquit Josephus, genere illustres, corpore venustissimi; sed animo formosiores, statu cælibes plerique, vel omnes. Passi sunt Antiochi®, eo enim redierat Antiochus Epiphanes; ubi postea sub S. Petro primo Christi discipuli vocati sunt Christiani. Unde S. Augustinus, serm. 109 *De Temp.* cap. vi ; « Sanctorum, inquit, Machabæorum basilica etiam in Antiochia predicatur. In illa scilicet civitate, quæ regis ipsius persecutoris nomino vocitatur. Antiochum quippe regem persecutorem impium pertulerunt, et memoria martyrii eorum in Antiochia celebratur, ut simul sonct et nomen persecutoris, et memoria coronatoris. Hæc basilica a Christianis tenetur, et a Christianis {edificata est. »

Porro qua aetate hi septem fratres fuerint docet S. Chrysostomus, hom. *De Machabais* : a Agonem, ait, proponens Christus non juvenes exercitatos ad certamina athletas, sed primævos adolescentulos et cum ipsis senem Eleazarum, simulque mulierem anum, matrem septem adolescentium vult considerari. » Et Prudentius, hymno *Do S. Domino*:

Narravit illud nobile ac memorabile
Certamen, una maire quod septem editi
Gessere porri, sed lamen factis viri.

Et infra :

Unguam tyrannus amputari jussent.
Uni ex ephebis.

El D. Ambrosius, in libro *De Jacob et vita beata*, cap. xi : « Insultare, ait, licet tyranno qui, dum callide a sene incipiendum putat, magistrum oli-

ti) Septem isti fratres Machabæi verisimiliter dicti rant, non quod cum Jnda Machabæo cognatione devincti erant, sed quia pro defensione suæ lidei mortem tanquam martyres oppetierunt, eo tempore quo Judas et fratres ejns pro Ubertate religionis et palnæ fortiter decertabant. I Alboli.)

git, qui discipulos faceret fortiores : quorum velut puerilem ælatem præmiis provocabat ad culpam, arguebat terroribus ad formidinem. At illi non degeneres tanto duci respondent: Quid contemnis vel circumscribis ul pueros? sed fides cana est, sed valida disciplina. Experire, certa, subjice quibus placet pœnis puerilia viscera, non inuenies corda puerilia. » Et mox : « Quam vicit senectus, superabit æmula senectutis pueritia, n

Flagris et taureis (Grece vtopoi;, id est nervis taurorum) cruciatus — et flagellatos.

2. Unus autem ex illis, qui erat primus (nomine Vm.i *Machabæus*, ut dixi), sic ait : Qui) quæris et quid vis discere anodis? (vide hic animositatem Machabæi, qui regem alloquitur quasi puerum et discipulum) PARATI SUMUS MORI MAGIS ÇUAM PATRIAS ÜEI leges prævaricari. — Hic orat natu maximus et primogenitus; unde ipse unus pro omnibus respondet: ipsius enim os sensusque, erat os, sensusque cœlerorum, qui in fide obfirmati pro ea optabant mortem et martyrium. Josephus, libro *De Machab.* cap. vin, addit Antiochum multis verbis et rationibus exhortatum fuisse hosce septem fratres ad comedendam porcinam, ac ni sibi obedirent, omnes cruciatus minitatum esse; ideoque eis ostendisse omnium tormentorum instrumenta, quæ ad illos excrucandos paraverat, nimirum fidiculas, rotas, equuleos, catapultas, lebetes, sartagines, digitos et manus ferreas, cuneos, ignes, etc., ac subjecisse : « Adolescentes, timete, et quod veneramini Numen id vobis per vim delinquentibus iguoscet; » mox omnes una mente et voce respondisse : « Parali sumus mori polius quam patria violare precepta. Terres nos mortem nobis per tormenta minitando; quasi qui non paulo ante quale hoc sit didiceris ab Eleazaro. Quod si senes Hcbræi etiam in tormentis pietatem retinuerunt, justius moriemur nos juvenes, contempta tormentorum tuorum violentia, quam et prreceptor noster vicit. Quapropter tenta, tyranne, num animas quoque nostras pro pietate pugnantes necare possis. Ne puta te nobis nocere cruciando; nos enim malis patienter ferendis virtutis præmia consequemur. At tu ob nostri cædom nefariam ab ultione divina ælerno afilciero cruciatu. »

3. Iratus itaque rex jussit sartagines f.t ollas v»».#. eneas succendi. — Plcnæ erant, inquit Theophilus Alexandrinus, *Epist. 3 paschali*, ferventis olei sartagines, et ad frigenda sanctorum corpora terrore incredibili personabant; et tamen inter hæc omnia paradisum animo deambulantes, non sentiebant quod patiebantur, sed quod videre cupiebant. Porro « sartago, inquit Antonius Gallonius, lib. *De Martyrum cruciat.*, pag. 221 , erat patella ovalis, vel rotuuda, amplaque oleo, pice, resina ac sulphure referta, igni applicabatur; cumque ebullire atque effervescere inciperet, injiciebantur in eam utriusque sexus Christiani, qui constanter fortiterque in Christi fidei confessione pe>

stitissent, ut instar piscium in oleum fervens con-
jectorum, torrerentur ac suffrigerentur. » Additque
martyres aliquando toto corpore in sartagine
ampla frixos fuisse, uti contigit S. Euphemto;
aliquando vero non toto corpore, sed per mem-
bra singula; quamobrem hæc ibi litteris consig-
nata habentur : a Mandavit priscus Proconsuleam,
id est sanctam virginem, serris membratim di-
vidi, et in sartagine divisa membra torreri, etc.»
Sartago ergo erat ad frigendum; olla ad elixan-
dum carnes martyrum. « Erat enim olla, inquit
Gallonius, vas amplissimum ex ære factum, in
quo martyres ignominia* gratia elixabantur; fa-
bricatum (ut quædam pervetusto ostendunt, quæ
ex Imjusec urbis ruinis erui nonnunquam solent)
ad ollarum, quibus utimur ad cibaria coquenda,
similitudinem, absque oris, cura duabus ansis,
quæ vel partim quadratio erant, partimque ro-
tundæ; quadratæ ab imo ad medium, rotundæ a
medio ad extremum. » Ad hæc conjiciebantur
etiam in ollam sic prælo pressi atque plicati, ut
caput eorum ad genua pelleretur. Hujus alte-
rius modi testis est Josephus, loco citato, his
verbis : a Carnificum manibus olla; æneæ impo-
nitur (hocpoenali supplicio nomen est) prælo gy-
rato, hoc est versato, sanctum caput ad genua
impellitur, sicque corpore deorsum redacto, pu-
gil in eam, quam diximus, ollam miserrime deli*
tuit. » Hæc ibi.

Advertat hic lector Josephum per prælurn de-
notasse quoddam instrumenti pressorii genus :
prælum quippe non tantum trabem illam signi-
ficat, per quam in torculari, uva vel oliva calcata
premitur, sed etiam Rudæo teste, instrumentum
pressorium, quo potissimum pannarii, chartarii
cl librorum impressores utuntur.

Ven. 4. 4. ER CUTE CAPITIS ABSTRACTA, SUMMAS QUOQUE
manus et pedes (extremities manuum et pedum)
ei PRASCINDI. — Addit Josephus, cap. ix : « Itaque
eorum natu maximum jussi in medium adduxere
satellites, et dilacerata ejus tunica, manus et bra-
chia loris utrimque constrinxerunt. Deinde post-
quam cum flagris ad lassitudinem usque verbe-
rarunt, cum nihil proficerent, rotæ circumposue-
runt: circa quam distentus juvenis, exarticulatus,
omnibusque membris fractus, illi maledicebat in
hunc modum : Sceleratissime tyranno, cælestis-
que justitiæ inimice et crudelis, nullum tu me ob
homicidium aut impium facinus hoc pacto tor-
ques, sed ob divinæ legis defensionem. Cumque
monerent eum satellites, ut se comesurum pro-
mitteret, quo cruciatibus liberaretur, dixit : Non
ita valida est rota vestra, o impuri ministri, ut
meam rationem juguletis. Secate membra mea,
carnemque comburite, et artus torquete; nam per
omnia tormenta vobis persuadebo, solos Hebræos
pro virtute esse invictos. Hæc dicenti ignem illi
subjiciunt, et rotam insuper magis magisque dis-
tendunt, ita ut tota sanguine cruentaretur, et py-
ræ acervus, cruoris guttis exstingeretur, machi-

næque axes carne circumfiuerent. Sed magnani-
mus ille, et Abramæus adolescens, quamvis spo-
liata jam ossium compagine non ingemiscebat,
sed perinde ac si in igne transformaretur in im-
mortalitatem, cruciatus fortiter ferebat. Imitamini
me, fratres, inquit, neve meæ vitæ ordinem de-
serueritis, neve meam vestri fratris alacritatem
abjuraveritis. Sacram nobilemque militiam mili-
tate pro pietate : qua fiat ut justa illa et patria
nostri Numinis providentia genti propitiata, sce-
lesto tyranno pœnas irroget. Hæc fatus, sacer ille
juvenis animam egit. »

5. CETERI UNA CUM MATRE INVICEM SE UORTABAN- Ver», i
tur mori fortiter, — sibi mutuo dicentes, ait Jo-
sephus, lib. De Machab. cap. xiii : « Fraterne, fra-
tres, pro lege moriamur; imitemur tres illos in
Assyria juvenes, qui vastam illam fornacem con-
tempserunt : nolimus in pietate ostendenda re-
mollescere. Bono es animo, frater, dicebat aliquis.
Et alius : Generose perdurato. Alius item cæteros
præteritorum commonefaciens: Recordamini, in-
quit, unde sitis, et cujus patris manu immolari
se ob pietatem passus fuerit Isaacus. Denique uni-
versi inter se intuentes læü, et admodum alacres,
sic dicebant : Consecremus nos ipsos toto corde
Deo, qui nobis dedit animas, et impendamus in
legis custodiam corpora. » Et paulo post : « Sic
enim mortuos nos excipient Abrahamus, Isaacus
et Jacobus, cunctique patres laudabunt. Deinde
eorum qui restabant singuli fratrum, a quo di-
vellebantur, sic cohortari : Ne nos, frater, dede-
coraveris, neve a fratribus nostris, qui jam oppe-
tierunt, degeneraveris. »

G, Deus aspiciet veritatem, (id est justitiam, Ver».)
q. d. Deus expendet et præstabit id quod justum
est, nos scilicet innocentes et justos esse, ac a te,
o tyranne, injuste excruciaris, ideoque martyrii
laurea coronabit : quare) consolabitur in nobis, —
id est nobis auxilio erit et solatio, nobis suas con-
solationes ingeret et immittet, ut te tuaque tor-
menta generose superemus, quemadmodum
Moyses in Cantico, Deui. xxxn, 36, cecinit, et pro-
misit Deum esso facturum.

8. At ille respondens patria (id est virili) voce, vn». a.
— q. d. respondebat, non ut puer voce gracili,
sed forti et crassa ut pater et vir, de quo vers. 21.

Dixit (secundus nomine Aber) : Non faciam, —
non comedam porcinam. Hoc firmum meum est
propositum, hæc obfirmata mea voluntas. Audi
Josephum inulta addentem, et martyrem sua fa-
cundia exornantem, forte etiam nonnulla, uti so-
let, ex suo adjungentem, et phalerantem : « Ad-
ducunt satellites ætate secundum, injectisque fer-
reis manibus, acutis unguibus, eum catapulto
(quæ machina est) alligant. Deinde percontati,
priusquam eum torquerent, num effugere vellet,
postquam generosam ejus sententiam audiverunt,
ab imis pedibus exorsi, omnem ejus carnem fer-
reis illis manibus, usque ad mentum dilaniant,
et capitis per Uem adiuotis pardis dilacerant. Quem

ille gravissimum dolorem tolerans, sic dicebat : Suave est mortis quodlibet genus ob patriam religionem nostram. Non putas te, o omnium crudelissime tyranne, magis quam me nunc torqueri, cum videas crudelem istam tyrannidis rationem nostra pro pietate patientia vinci? Etenim ego virtutis voluptatibus dolorem levo : tu in impietatis minis excruciaris. Neque vero etŭgies, impurissime tyranne, pœnas iræ divinos. » Josephum secutus S. Ambrosius, lib. De *Jacob et vita beata*, lib. II, cap. xi, ait : « Secundus accessit, nec degener fratris munia pi® confessionis implevit. Et cum detraheretur membrana capitis, respondit : Aufertis quidem membranam, sed habeo galeam spiritualem, quam non potestis auferre. Et vere hanc-galeam nemo auferre potest : sicut postea Apostolus docuit in Ecclesia Domini, quia caput viri Christus est, et ejus sumus membra. Recte puer istam divino spiritu doctrinam Apostolicam prævidcbat : Exuebant immanes tasti® corium capitis, et pardaliciis feritatibus saeviebant. At ille deficiens : Quam dulce est, inquit, mori pro religione! quam suavis omnis acerbitas mortis pro pietate ! quia manet horum renumeratio laborum. Tua sunt rex graviora tormenta, tu tuis vehementer torqueris suppliciis, quia vides vinci in potestate. »

Vin.10 10. Post uunc tertius illuditur, et linguam POSTULATUS CITO PROTULIT, ET MANUS CONSTANTER extendit, — ut cum lingua, quæ regem despexerat, amputarentur et in sartagine frigerentur. S. Cyprianus, De *exhort, martyr.*, urget to a manus extendit, » ailque : « Manus amputandas constanter extendit mullum beatus genere isto supplicii, cui contigit extensis ad pœnam manibus passionis Dominicæ instar imitari, »

Vu> n. 11. Et cum fiducia Air : E coelo ista possideo, SED PROPTER DEI LEGES NUNC HÆC IPSA DESPICIO, QUONIAM AD IPSO ME EA RECEPTURUM SPERO. — Addit Josephus, cap. x : « At ille exclamans : Ignoratis, inquit, eodem me quo mortuos hos et patre satum et matre editum esse, iisdemque nos in ædibus educatos? non abjurabo tam nobilem fraternitatis cognationem. Tum illi hominis libertatem graviter fere ites, laccratoriis machinis manus ejus et pedes exarliculanl, laxalisque commissuris, membratim dilacerant et digitos et brachia, et crura, et cubitos confringunt. Cumque eum extinguere nullo pacto possent, detractam cum summis digitorum capitibus pellem dilaniant. Deinde eum protinus ad rotam ducunt : cui circumjectus, cum vertebralim exai ticularctur, cernebat carnem suam discerpi, et ex visceribus distillantes guttas sanguinis, jamque moriturus dixit : Nos quidem, o impurissime tyranne, ob Dei disciplinam, virlutemque hæc patimur; at tu ob impietatem cædesque nefarias immensos feres cruciatus. » Josephum secutus S. Ambrosius De *Jacob et vita beata*, cap. xi, ait tertium hunc dum Cruciaretur dixisse : « Non faciam voluntatem

tuam, non succumbam imperio tuo. Per beatam illam fratrum passionem et nobilem vitam non negabo piam germanitatem. Quæ vis adhibeto supplicia, quibus magis urgeas : hoc proficies asperitate poenarum, ut majora testimonia nostra germanitatis accipias. Jussit itaque ei linguam amputari. Et ille exclamans : Vicius es, inquit, Antioche, qui organum vocis abscindi jubes. Confessus es te respondere non posse rationi, majoraque probas linguæ nostræ flagella, quam tua verbera. Nos enim tua verbera non limemus, tu nostræ vocis flagella non poles sustinere. Sed hæc pietatis flagella sunt, tua flagella perfidi®. Sed etiam sublata, gravius te suo cadens murmure flagellabit. Evadere tu putas, Antioche, si vocem eripias? Et tacentes Deus audit, et magis audit. Ecce aperui os meum, laxavi linguam ineam, abscinde linguam; sed non abscindes constantiam, non virtutem auferes, non rationem obliterabis, non eripies testimonium veritatis, non eripies cordis clamorem. Si lingua amputatur, sanguis clamabit, et dicetur tibi : Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. » Et paulo post : « Loquaciora sunt vulnera, etsi vulnera teguntur, etsi abscondatur cicatrix, non absconditur fides; nec tamen plaudas, quod auferendo linguam, confessionem laudis eripias. Satis enim Deum sermone laudavi, nunc passione laudemus. »

13. Et hoc ita defuncto quartum vexabant. — **VtM.il** Ili posteriores plus passi sunt quam priores : *Primo*, quia acrius in cos ira regis efferbuit ob tot acres priorum in regem exprobrationes. *Secundo*, quia hi ætate erant juniores, ideoque viribus, et animo infirmiores. *Tertio*, quia hi compatiendo fratribus ita excruciatos per compassionem patiebantur eadem quæ ipsi. *Quarto*, quia eadem passuros se mox cernebant. Itaque acri fratrum tortura, et longa suæ torturæ repræsentatione, æque acexpectatione gravius torquebantur. Unde S. Leo, sermone *in nativitat. septem Machab.* : « Regis impietas, inquit, id excogitavit, ut victoriam sibi, et de primis promitteret, quos sine toleranti® cruciaret exemplo et de postremis, quos in supplicio torqueret alieno, multiplicata; sunt martyrum palmæ; et dum singuli in omnibus vincunt, præler coronas proprias, omnes acquisivere septenas. » Addit S. Ambrosius, lib. De *Jacob.* : « Et hoc perempto, ait, jussit quartum vinciri ad rotam, ut ejus vertigine membris omnibus solveretur, » etc. an forte quia torquere, etiam versare est poetis atque oratoribus? an potius quia initium cruciatuum erat in equuleo, sive in rota distendi, ad fustium et nervorum diverberationem? Ita Salianus.

14. Et CUM JAM ESSET AD MORTEM, SIC AIT : POTIUS **Vir***. U- (sati) EST AB HOMINIBUS MORTI DATOS SPEM (et CSUT-reclionis vilæ et gloriæ ætern® : hanc enim vivam habuere hi septem fratres; ideoque illa animali regi et tormentis resutarunt, imo insultarunt : porro spem vocant rem speratam, puta vitam et gloriam æternam per metoaymiam) exspecia bb

A Reo, ITERUM AB IPSO RESUSCITANDOS; TIBI ENIM RESURRECTIO ad vitam non ERIT,— sed ad gehennam et mortem immortalem. Addit Josephus, cap. x, eum dixisse : u Non sic urentem habetis ignem adversum me, ut ego remollescam ; » cumque Antiochus ei linguam prescindi juberet, subjecisse : « Etiam si vocis instrumentum auferas, etiam silentes exaudit Deus; nam divinarum laudum cantatricem linguam amputas. » Josephum paraphrasten paraphrastice explicans illustransque S. Ambrosius, lib. *De Jacob*, cap. xi : « Et hoc perempto, inquit, jussit quartum vinciri ad rotam, ut ejus vertigino membris omnibus solveretur. At ille cum torqueretur immaniter : Dissolvis, inquit, corporis membra, sed adjungis gratiam passioni, nec eripis solatium morti. Est enim vox tonitru in rota, quia in bono et inoffenso vitas istius cursu coeleste resultat oraculum, sicut in Joanne et Jacob fdiis tonitru resultabat. Itaque illud quod legi, nunc manifestius recognosco, quia rota intra rotam currit, nec impeditur. Teres enim vita sine ulla offensione in quavis passione versatur, et intra hanc quoque rota currit. »

Vw». is. 15. Et cum admovissent qulntum, vexabant eum — cruciando, ut cæteros priores. Addit Josephus cap. xi ; « Satellites eum constringunt, et ad catapultam trahunt, eoque catapultae in genua alligato, genibus ferreis pedicis astrictis, ejus lumbos circum orbicularem cuneum inflectunt, ita ut totus circum rotam, scorpii instar, inflexus exarticuloretur. Hoc pacto cum et spiritus ejus opprimeretur, et corpus angeretur, dixit : Preclara tu quidem nolens, o tyranne, confers in nos beneficia, dum efficis ut tanto generosioribus doloribus nostram pro lege tolerantiam exeramus. » S. Ambrosius vero loco citato de hoc sic ait : « Quinius cum sisteretur, cæso prius, eidem jussit ignes admoveri, subjici, incendi. Manabat e vulneribus eruor, et effossis ulceribus sanguis effusus ipsos flammaram exstinguebat globos. At ille inter flammaram crepitus audiebatur dicens: Gratias tibi, Domine, quod dedisti nobis dicere : Transibimus per ignem. Et sicut alibi idem tuus dicit Propheta : Igne nos examinasti, sicut igne examinatur argentum. Adstabo tibi sicut aurum purgatus incendio : et si quid fuit culp®, ignis exussit. Itaque el iste transfiguratus e corruptela ad incorruptionem, vitam exhalavit. » Porro Gorionides ait quintum dixisse : a Noli in corde tuo cogitare quasi me Deus reliquerit, quia ex suo in me amore ad istam me gloriam duxit. Tu vero impius, blasphemus et ravidus es, ideoque te odio prosequens, te excitat ad omnia ista in nos facienda, quasi ipse paratus ad vindictam do te tuoque semine sumendam, et suum contra te totamque domum tuam furorem accendet. »

v*r». ib 18. Post hunc, docebant sextim, et is mori incipiens sic. ait: Noli frustra errare; nos enim propona nosmetipsos U&C patihur peccantes in Devm

nostrim. — Major in hoc sexto elucet humilitas, contritio, et compunctio de peccatis, non tam suis, quam totius gentis ; par tamen cum reteris in eodem «micuit animi magnitudo. Unde S. Ambrosius loco citato paraphrastice ejus dicta sic ibi lustrat : «Nostrorum hoc delictorum est pretium ut peccantes puniamur. Et gratias Domino, quod hic a nobis duplicia peccata exiguntur, ut ibi nobis consolatio deferatur. Gratias autem et tibi, quod tam durus et immitis es, ul talibus nostris suppliciis, Dominus in quem peccavimus genti nostre propitius fiat. Nos quoque ablevamus aerumnam, dum fidei passionibus delectamur. Et iste duris et asperis laceratus suppliciis appositus est ad fratres suos. » Addit Josephus, cap. xi, sextum adolescentiorem dixisse : « Ego state fratribus junior, animo sum æquahs; ad eadem enim et geniti, et educati, pro iisdem similiter mori debemus. Itaque, si tibi videtur abstinentem ab immundorum esu torquere, torque. Hæc locutum ducunt ad rotam, et ab ea ille membratim distenditur, discerptisque membris succenditur; et acuta ferra igne candentia ejus tergo admoventur, ac perforata ejus latera, et viscera comburuntur. Ac ille inter tormenta : O sacrum certamen, inquit, ad quod ob pietatem exerceudi doloribus tot fratres vocati, non victi sumus. Est enim invicta, o tyranne, pia scientia virtute armata. Moriar ego quoque cum fratribus meis, et tibi ipse quoque magnas addam furias. O novorum tormentorum excogitator, et vere piorum hostis! sex adolescentes tyrannidem tuam abolevimus. Nam quod rationem nostram de sententia dimovere non potuisti, neque ad immundorum esum cogere, an non est tui abolitio? Frigidus est nobis ignis tuus, et nullius doloris efficientes catapult®. Non enim tyranni, sed divin® legis satellites nos stipant : ideoque invictam habemus rationem. »

Nota : Acre ideoque illustre fuit martyrium horum septem Machabæorum; ideoque Ecclesia eorum celebrat festum pr® aliis sanctis veteris Testamenti prima die augusti, præsertim Rom®, ubi sacra eorum lipsana requiescunt in templo S. Petri ad vincula, ut testatur S. Augustinus, *serm.* 109, cap. vi, ac magno populi concursu et devotione frequentantur. Caus® sunt muli® : *prima*, quod hi primi expresse et publice certarinl pro vera Dei fide et cultu; *secunda*, quod in veteri Testamento id fecerint, cum obscura esset fides, et cognitio tam Dei et Christi, quam future vitæ et resurrectionis; *tertia*, quod passi sint in ætale tenera el juvenili, cum vita summe est jucunda, et mors summe acerba ; *quarta*, quod persecutorem et tortorem habuerunt Antiochum Epiphanem tyrannum sævissimum et crudelissimum; *quinta*, quod fortissime ei restiterint, imo singuli eum acriter increparim, et scelestissimum nuncuparim; *sexta*, quod omnis generis tormenta subierint, ut flagra el nervos taurinos, vers. 1, lin-

guæ amputationem æque ac manuum et pedum, item excoriationem capitis et forte totius corporis, vers. 4, ollas et sartagine in quibus igne, pice, sulphure cremabantur et torrebantur, vers. 3. A Judæis his disce, Christiane, quid tibi faciendum sit in qualibet tentatione, persecutione, afflictione, quæ longo est minor, quamque generose earn superare debeas: « Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, » *Uebr.* xir. Quis te in tympano distendit et pulsavit? Quis in olla bullivit? Quis in sartagine frixit? uti septem his fratribus contigit, qui tamen omnia forti alacrique animo sustinuerunt, ut tu in tuis modicis idem facias spe beatæ æternitatis. « Quod enim in præsentī momentaneum est, et leve tribulationis nostro supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. » II *Cor.* iv. Porro stimuli ad hæc omnia generose sustinenda et superanda Machabais fuere : *primo* tides et spes in Christum mox futurum, ex cujus meritis provisis Deus dedit eis copiosam gratiam, fortitudinem et constantiam ; *secundo*, spes melioris vitæ et beatæ resurrectionis, quod scilicet membra, quæ tormentis exponebant a Deo illis reddenda forent in resurrectione, eaque splendida et gloriosa; *tertio*, quod cruciatus futurus esset modicus et brevis ; *quarto*, quod cruciatus futurus esset modicus et brevis ; *quinto*, quod mater singulos animose hortaretur et acriter stimularet ad persistendum in patria religione; *sexta*, Eleazari senis de quo, cap. præced., in dīns tympani cruciatibus verum patientiæ exemplum.

- io. 20. *Sopra modum autem mater mirabilis, — quæ in Græcorum Calendario nuncupatur Salome; a Josepho Salomona; a Gorionide et Genabrando Anna, id est gratia; a S. Iheronimo Machabæa, quia Machabæonum mater. Rursum a Josepho cap. xv, Abrua; quia, inquit, apicæ Abraham! tolerantibus liba recordati est;*» ac sicut Abraham suum Isaac, sic ipsa septem filios Illo immolavit. Miris elogiis eandem celebrat Joseph, a Non ita luna, inquit, in cælo cum astris venusta stat, sicut tu, quæ septem stellas, scilicet septem filios ad pietatem illuminasti, gloriosa coram Deo stas, et in cælo uni cum illis infixæ es. » Unde cap. xv, ejus robur admiraos exclamat : « O mater genitrix, vindex legis, pietatis propugnatrix, victrixque certaminis quod per viscera gestum est ! O maribus continentia generosa, el viris patientia fortior. Sicut enim arca Noe in universo illo tutius mundi dilu-

vio mundum ferens, fluctus constanter sustinuit: sic et tu custos illa legis cum affectionum diluvio obruereris undique, vehementibusquo quasi tormentorum ventis tundereris, susceptum pro pietate certamen egregie pertulisti. » Quocirca S. Cyprianus, lib. *De exhort. ad martyrium* : « Tam grande; inquit, martyrium Deo præbuit virtute oculorum suorum, quam probuerunt filii ejus tormentis et passione membrorum. » Et I. Chrysostomus, hom. 4 *De verbis Isaïæ* : « Mater, inquit, martyrum septies ipsa martyrium præstitit; dum enim illi torquebantur, illa plagam accipiebat. » S. Ambrosius, lib. I *Offic.* cap. xli : a Spectabat, inquit, læta filiorum, quot funera, tot trophæa, et morientium vocibus plusquam psallentium cantibus delectabatur: pulcherrimam veniri sui cytharam (septem quodammodo fidibus instructam) in filiis suis cernens et pietatis harmoniam omni lyra numero dulciorem. » Quam virtutem D. Gregorius Nazianzenus, *Orat.* xxn, incredibiliter admiratus : « O virilem, inquit, animum in muliebri corpore ! O sacrificium, Abraham sacrificio majus ac præstantius ! Nam ille unum alacri animo obtulit, hæc autem populum universum filiorum Deo consecravit, n

21. Singulos illorum (dum singuli ordine ætatis ab Antiocho evocati irent ad examen et tormenta, mater singulos ad constantiam) hortabatur voce patria, (id est Hebraica, ait Josephus. Melius Sallianus vocem patriam interpretatur generosam et virilem, qualis solet esse vox patris, q. d. Hortabatur voce non materna et feminea, sed paterna et virili : unde ro « patrius non a patria, sed a patre deducitur, idemque est quod « paternus : n hoc enim significat Græcum narpt-3c;., q. d. loquebatur viriliter, ul pater, non feminee ut mater. Quocirca explicans subdit :) Fortiter (Græce *generose*) repleta sapientia, et femines cogitationi masculinum animum (vocemque) inserens.— Audi Nazianzenum, *Orat.* xxn, affectus et gestus hujus heroinæ graphice depingentem : « Strenua mater, et vere illorum tali virtute proditorum parens; illa, inquam, præclara et magnanima legis alumna, priusquam gaudio, simul ac timore afficiebatur, atque in duorum affectuum confinio posita erat : nam ul ex eorum fortitudine, iisque quæ videbat lælilium capiebat; sic rursus cum incertum pugnae eventum, incredibilemque tormentorum magnitudinem secum reputaret, timore angebatur : ac proinde illos non secus, atque avicula pullos suos arripiente angue, aut alia quapiam insidiosa fera, circumvolabat, stridebat, obsecrabat, una cum ipsis certabat, nihil denique non dicebat ac faciebat, quo illos ad victoriam paratiores alacrioresque, redderet. Cruoris guttas rapiebat, fragmenta membrorum excipiebat, reliquias adorabat, hunc colligebat, illum porrigebat, alium parabat, omnibus acclamabat ; Euge, filii mei, euge strenui mei militem, euge in corporibus ferme incorporei, euge legis,

Onnæque senectutis mcæ, atque civitatis qua* vos aluit, el ad cam virtutis magnitudinem evexit, præsidium ac propugnaculum. Paulum adhuc et vicimus, defatigantur carnifices : hoc unum ex-timesco. Paulum adhuc, et ego inter mulieres beata, et vo* inter adolescentes beati. At fortasse matris vos desiderium angit? nequaquam vos deseram. Hoc vobis polliceor, non tam liberos meos odi.

Ven.u. 24. Antiochus autem — cruciabatur rex constantia tanta martyrum, quod eos expugnare non posset, sed a singulis vinceretur; ideoque pudefactus et indignans se a pueris despici, septimum fortissimo aggreditur, ul eum vincens cæteros vicisse videatur, sed ab eo magis quam ab aliis victus cum acrius pr® aliis ipse regi insultaret, rex desperans aclusquo in furorem in eum pr® cæteris desæviit : quare minimus hic natu frater cæleros fratres suos ælate majores tam cruciatus, quam animositate el tolerantia heroica superavit.

Et res necessarias ei proditurum. — Ex Græco verti potest se ei *crediturum negotia sua*, hoc est eum amicum intimum et secretum habiturum, cui regni sui negotia et regimen credat et committat, quemque provinciis suis quasi præsidem prwficiat.

Vers.*5. 25. Vocavit rex matrem, — ut mater filio suaderet obedire regi.

Ven 27. 27. Itaque inclinata ad illum (filium natu minimum), IRRIDENS CRUDELIUM TYRANNUM (nota animos plusquam masculos in femina), ait patria voce (loquens sermone Hebraico, non Græco, quali loquebatur Antiochus, ut secretius et intimius intimum filii cor pungeret et feriret. Ita Josephus aul potius a patria, » id est virili a voce. * Sic vers. 8, secundus patria, id est virili voce dixit : a Non faciam. » Vide dicta vers. 21, ç. d. Loquebatur forti voce et generosa, non quasi femina et mater, sed quasi pater et vir :) Fili bu, misere-re mei, — ne tu solus turpi apostasia me matrem tuam contristes et exrucies, sed potius sollicitam do te solo tua constantia lætifices; valde enim me affliget, si tu a fratribus tuis degener, tyranno consentias, animamquo luam perdas, ac mo fratresque tuos ætornò dedecore afficias. Audi S. Gregorians Nazianzenum, Orat. 22 *De Machabasis* : « Mater omnium matrum sacratissima effeota sum, nihil inundo reliqui feci ; omnia Deo tradidi; thesaurum meum, spes meas, senectutis altrices. Quam magnifico honorata sum! Quam excellentè senectus mea curata atque tractata est! Habeo educationis vostra præmia, o filii, quoniam omnes virtutis causa decertantes vidi, omnes victores aspexi : mihi vero carissimi filii, nequaquam mortui atque extincti; sed Deo oblatis estis, nec lacerati, sed compacti et coagmentati, non fera vos abripuit, non fluctus obruit, non latro jugulavit, non hostis oppressit, non vis belli sustulit, non denique ullus humanus cusus. »

Et lac triennio dedi.— Hoc mnl® matres fecerunt per triennium, idque medicis rationibus probat el laudat Franciscus Valesius SacrœpAi/os. cap. Lxxxiii. Si quis infans ultra triennium matris lac sugat vulgari scommate Manolreptus vocatur, ait S. Augustinus m *Psal*, xxx.

28. Peto, nate, ut aspicias ad coelum et terram, Ver» ET AD OMNIA QUÆ IN EIS SUNT, ET INTELLIGAS QUIA EX nihilo fecit illa Deus, — ac proinde cogites te quoque ex nihilo a Deo creatum, et eum solum quasi creatorem timeas, ames, colas, eique obedias; nec timeas tyrannum, quem pariter Dens creavit, eique limites sæviendi præfixit, ut non plura nec majora libi possit inferre tormenta, quam Deus permiserit, qui scit quantum commodè pali possis, quamque copiosam gratiam et robur ad ea sustinendum sit tibi daturus ut le in terra victorem, in cœlo triumphantem præmies, et corpus a tyranno laceratum, sanum et gloriosum libi in resurrectione restituat. Audi S. Ambrosium, hb. II *De Jacob*, cap.xi et xn, paraphrastic hæc illustrantem : « Miserere mei, quæ te in utero tot mensium curriculo portavi, ne uno momento confundas senectutem meam, ne decolores tot fratrum tuorum trophæa, ne sacrum eorum comitatum relinquant, ne consortium deseras. Te adhuc isti exspectant triumphi. Aspice m coelum, unde hausisti spiritum, ad Patrem omnium : aspice m terram, qu® tibi ante alimoniam ministravit; aspice ad fratres, qui collegam requirunt : aspice ad matrem, qua? tibi lac dedit : redde mercedem pii sanguinis, noli a fratribus, noli a matre divelli. Temporales opes sunt, quas promittit Antiochus, temporales honores : perpetua corona qu® a Deo omnipotente defertur. Vos mihi septem dierum lumina dedit Dominus, sextum jam diem clausi, et omnium opera bona valde. Debes mihi, fili, ut qu® in illis sex laboravi, in te requiescam septimo, tanquam a sæculi operibus jam feriat. »

Simili robore et ardore S. Symphorosa c capillis suspensa filios ad sui imitationem et martyrii æmulntionem incitabat, teste Usuardo, Beda et aliis. « Eia, inquit, o mea non tam pignora, quam viscera! Attendite ad petram unde excisi estis. Patrem habuistis Getulium Christi martyrem : matrem habetis Symphorosam ad martyrium festinant un, et exultantem. Quid dubitatis vestros sequi, o boni filii, parentes, et quæ vobis pro Christo infligentur, non tormenta, sed blandimenta reputare? Hos patior femina imbecilla cruciatus : patimini et vos constantes viri. Meo nutriti lacte, vestro me sanguine recreate. Porrexì ubera, reddite vulnera. Hoc beneficio maternum obsequium rependite. Nullum mihi charius vestræ in me charitatis argumentum. Vivam, si vos pro Christo mori sensero. Felicissima erit vita vestra, si felicissima pro Christo morte coronetur. »

Pari fortitudine mater S. Mrlilonis qm junior eral 4U Martyrum (quorum festum Ecclesia celo*

brat die 9 martii), cum ei adhuc spiranti carnifex parcere vellet, tum impulit ad martyrium : « Nam ut vidit, inquit Nysseûs, Orat. *De 40 Martyr.*, humanitatem carnificis erga virum fortem, contumeliam non tulit; sed illum quidem increpabat, quod a commilitonibus et collegis Athletam segregasse!. » Et mox ad filium conversa : « Non meus inquit, filius es tu; non mei partus germen? quoniam Deum recepisti, secundum Deum natus es. Accepisti potestatem, ul filius fieres : curre ad Patrem tuum; ne relinquare a luis coævis; ne secundus ad coronam venias; ne irritum facias votum maternum : non offendes matrem, si victor, si triumphator evaseris. » EIS. Basilus, hom. *De iisdem iOMart.*: « Non enim, inquit, lacrymam indecoram effundere, aut aliquid humile loqui, vel indignum agere visa est. Sed, o nate, inquit, perforce cum tuis contubernalibus iter beatum, ne a chorea deseraris, neve inferior aliis appareas. » Et stalim ad matris laudem regressus : « O matrem, ait, felicem! o bon® radicis bonum germen! ostendit generosa parens quemadmodum pietatis institutis eum, magis quam lacte, educaverat. » Quocirca ipsa, Melitene in humeros sublato, vehicula martyrum corporibus onusta strenue prosequabatur, in cuius amplexu Meliton spiritum Deo reddidit, ejusque corpus in cumdem illum cæterorum martyrum rogum pia mater iniecit, ut qui fide et viriule fuerant conjunctissimi, funeris etiam societate copulati, una in coelum evolarent.

Suppar hisce exstitit mater S. Symphoriani martyris, qui, dum ad supplicium duceretur, matrem clamantem audiens : « Nate, nate, memento leler-n® vit®, cœlum suspice el ibi regnantem intueri ; tibi enim vita non eripitur, sed mutatur in melius, » fortiter Jesu Christi causa collum carnifici præbuit, cuius triumphum recolit Ecclesia die 22 augusti.

Æmula harum nuper in Japonc exstitit beroïna Thecla, qu® ut Phoenix inter odores, sic inter filios flagravat : « Ile, o filii, ait, ad rogum quasi ad regnum. Ambulabimus inter prunas, ul inter gemmas: recumbemus inter flammæ, ut inter plumas; quiescemus inter accensas pyras, ut inter maternas ulnas : spiritus oris nostri Christus Dominus. Cum noster a nobis spiritus recesserit, Christus subibit. Ille reget melius nostras animas, quam ips® nostros artus animabant. Macte animo, o filii, pro Christo qui est vita vestra, vestram libentes vitam profundite. Hic rogo vobis uterus erit nou maternus, sed divinus, ex quo non in hanc vitam morti similem, sed in veram et æternam exeatis. Pergite, gaudium meum et corona mea. Vestra me tormenta exhilarant, vestra incendia coronant. Quidquid lactis ex me suxistis, mihi abunde compensabitis, si vestrum pro Christo sanguinem profundatis; generosam me appello vilem, quam tam generosi pampini circumdant. Pergite, filii, ad tormentum quasi ad trophæum. n

30. CIM HEC ILLA Alinee DICERET, AIT adolescens : Quem sustinetis, — id est qualem me fore exspectatis? An ut Antiocho obediam? minimo gentium : Deo enim et matri divina consilia suggerenti parebo, ac fratribus meis me similem experiemini, uti hactenus experti estis. Sic « sudino » vers. 17, sumitur pro « exspecta. » Porro Gorionides ait septimum dixisse : « Quid me tardas, et pergere non sinis una cum sanctis fratribus meis? mihi haud persuaseris ut vanitates tuas complectar. Non recedam a Domino et sancta ejus ac immaculata lege, quam Moysis servi sui opera dedit Israeli populo suo, et filiis servorum suorum. Et tu, o Belial pessime, malorum inventor, Antioche, homo injuriose, osor veritatis, quam blasphemias et calumniaris, quo ibis, et quo fugies a facie Domini nostri, cujus est terra, et plenitudo orbis, el qui habitant in ea? Adhuc vivificabit nos et exaltabit, et magnificabit pr® omnibus, vel super omnem gentem. »

36. Nam FRATRES MEI MODICO NUNC DOLORE SUS- Ver®.*. tentato (fortiter tolerato) sub testamento æternæ vitæ effecti sunt, — id est vita æterna fruuntur in limbo, exspectantes beatam Dei visionem in coelis post mortem Christi, quæ vita eis a Deo promissa est per testamentum, id est fœdus et pactum quod cum Hebræis iniit, ctper Mosen, *Exodi* XXIV, et passim in *Detti*, conscripsit. Audi S. Ambrosium: « Itaque proripiens se juvenis, ait : Quid sustinetis? El mulla vociferans, quod nequaquam divelli posset a fratrum consortiis, quorum nullo beatiora essent funera quam regis imperia; dum argueret conviciis regcin, et ipse acerbis excruciatu tormentorum generibus, vit® hujus munus absolvit. » Porro Josephus, cap. xn, hæc aliter enarrat; sic enim ait : « Solvite me, inquit (erat enim septimus hic filius catenis vinctus quasi reus,) ut regem et ejus amicos omnes alloquar. Hoc illi pueri promisso supra modum gavisiprotonus eum solvunt. Et ille, cum ad propinquam quamdam cucurrisset sartagine : O impie, inquit, et omnium improborum scelerratissime tyranne, non veritus es, cum a Deo tum bona cadera, tum regnum acceperis, et ejus servos interficere, et pietatis cultores excruciare, pro quibus te reservat Fas, et densiori et eidem alterno igni, atque tormentis nulla unquam sæculorum serie intermittendis. Non veritus es, homo belluine, ejusdem tecum generis hoininuin, et ex iisdem ortorum clementis linguas præcidere, cosque in hunc modum vexatos torquere. Enim vero illi fortiter occumbentes sua in Deum pietate perfuncti sunt : at tu, misere, plorabis, qui virtutis propugnatores insontes interemeris. Itaque ipse moriturus a fratrum meorum virtute non aufugio. Hæc fatus se ipsum in sartagines dejecit atque ita animam ponit. » At hoc non consentit cum eo quod subdit S. Scriptura, dicens :

38. In me vero et in fratribus meis desinet om- Ver®.l*« impotentis ira — quasi in victima pro peccatis to-

tins Israelis. Id factum est anno sequenti, ut audiemus cap. vin; 1, fuit ergo hæc cygnea vox puri et innocentis Jacob, qua ipse quasi vetus propheta moriens promeruit, et prædixit salutem Israeli.

39. Tunc rex accensus ira in hunc super omnes CRUELIUS DESXVIT, INDIGNE FERENS SE DERISUM — tam a matre quam a filio.

40. Et hic itaque mundus (ab esu carnis porcinæ, ab apostasia, a violatione legis) obiit per omnia in Domino confidens, — quod ab eo membra ejus amore laniata reciperet gloriosa in beata resurrectione. Porro horum septem Machabæorum martyria fuere totidem miracula, inter quæ uti atrocius, ita generosius et illustrius fuit hoc septimi, et omnium minimi. Nec enim puer tot tamque horrenda tormenta continuo viribus naturas ferre et superare potuisset, multo minus tantam alacritatem et animositatem qua tyranno insultavit, ostendere. Hoc ergo fuit opus grati Dei per merita prævisa Christi, cujus hi septem martyres fuere typi, ideoque plagis cæsi, ad palos distenti, et igni frixi fuere, uti Christus flagellatus, in cruce distentus, et igne tum doloris, tum amoris pro nobis assus frixusque fuit.

Sic post Christum pueri et puellæ, ut S. Agnes, S. Vitus, S. Celsus, S. Pancratius, tum tormentorum acerbitate et varietate, tum animi robore et alacritate superarunt martyres viros : nimirum :

Major in exiguo regnavit corpore virtus.

Et «virtus» divina «in infirmitate non humana» perficitur. » Iu parvis enim magnus vincit et triumphat Christus, ideoque ipse «infirmi mundi elegit, ut confundat fortia, » ut «qui gloriatur» non in se, sed «in Domino gloriatur» I *Corinth.* I.

41. Novissime autem post filios et mater consumpta est. — Græce ὁ ΤΟΥ φαίω, id est *mortua est*. At quo genere mortis? *Primo*, alicui putant eam mortuam ex ingenti gaudio, quod videret omnes filios tam gloriose de tyranno triumphasse. Ita Marius Victorious in carmine *De Machabais* r.

Dum puer, inquit, ista gerit, solverunt gaudia matrem.
Jamque ut erat laxata malis jam voco negata
Suspirans, interque manus collapsi suorum
Concidit exanimis, resolutaque membra quierunt,
Sic ipsa et mater Sanctorum in parte recepta est.

Sic nonnullae Romanæ matres gaudio exanimatæ sunt, cum subito viderunt filios, quos in pugna contra Annibalom cecidisse audierant, teste Livio, lib. XXII, et Valerio, lib. IX, cap. xii. *Secundo*, Gorionides ait eam a Deo postulasse mortem, et impetrasse. «Hæc, inquit, inulter fortis stans super eorum cadaveribus, palmas suas in cælum expandit, et dixit : O Deus excelse, Deus sæculi, abeam, quæso, cum filiis meis, ego ancilla tua, in locum quem parasti eis. Et cum hæc dixisset, reddidit animam suam, et exiit spiritus ejus, et cecidit ipsa super filios, et cum ipsis obiit.

sicque fidelissimis filiis feliciter tandem mater adjuncta est. > *Tertio*, verisimilius est eam frixam fuisse in sartagine instar filiorum, hoc enim significat τ «consumpta est : » et hoc exigebat, tum ejus magnanimitas et magnanima tyranni irrisio, tum ipsius tyranni in eam indignatio et furor. Addit Josephus eam seipsam in ignem sibi paratum injecisse, uti fecit S. Apollonia ex Dei instinctu. Audi Josephum ex Græco ejus textu : «Novissime filiis omnibus consumptis, admirabilis tantorum athletarum parens in cruenta pœnarum carnificina flexis repente genibus, corporis a Deo dissolutionem efflagitabat Non enim vivendi cupiditate, sed filiorum causa tantum tempus protraxisse. Septem igitur triumphos mater piensissima suscepit. Antiochus faucibus stridet, matrem generosam affligere jubet, tyrannice rapilur, teneris nudatur artubus, in altum manus alligantur, saevius illuditur flagellis, læsis mœret uberibus, ac flammivomæ adjuncta sartagini ambustos ultro filios concomitatur in pœnas. » Merito S. Ambrosius, lib. II *De Jacob*, cap. xi : «Quis, inquit, hanc beatam neget, quæ quasi septem vallata mœnibus, inter corpora filiorum nullum sensit mortis incursum ? Quis, inquam, dubitet de ejus beatitudine, quæ septem turnibus circumdata in paradisi sedem caput extulit ; quæ septem filiis cincta, sacratissimum Deo chorum, non solum canorum vocibus, sed etiam passionibus ad concinendas Domini laudes coelestibus invexit altaribus ? Quam bonus fidei partus, quam tutus portus iste pietatis, quam splendida lucerna Ecclesiæ, septeno fulgens lumine, et octavo utero cunctis luminibus oleum subministrans ! » Quocirca S. Augustinus de ea ait serra. 109 *De diversis*, cap. vi : «Discant feniinæ de matris illius tanta patientia, inenarrabili virtute, quæ noverat conservare filios suos. Habere noverat quæ perdere non timebat. Isti in se singuli sentiendo, illa vivendo in omnibus passa est. Facta malce septem martyrum, septies martyr, a filiis non separata spectando et filiis addita moriendo.» Et cap. vu, ait eam dixisse filio : «Ibi te mihi servabit Christus, unde non tollet Antiochus. » Rursum S. Ambrosius, lib. VII *De Jacob*, cap. xii : «Non sic luna, inquit, inter stellas refulget, ut inter filios mater : et cum eos ad martyrium illuminatura deduceret, refulgebat, et cum amplexata victores in medio filiorum jaceret. O vere mater adamante fortior, mele dulcior, flore fragrantior ! o indissolubile pietatis vinculum ! o vere valida charitas sicut mors dura, sicut inferi xelus devotionis ac fidei ! Nulla tantarum diluvia passionum tuam potuerunt charitatem excludere, nulla inundare eam flumina tantarum acerbitationum. Sicut arca in illo mundi diluvio totius orbis spatiis innocua ferebatur, ita et tu adversus fluctus tam gravium passionum pietate immobilis restilisti, et cum posses salutem filiorum eligere, noluisti. »

Similis prorsus huic septem Machabæorum matri fuit S. Felicitas septem filiorum totidemquo martyrum mater, quæ eosdem peperit cœlo quos genuerat terræ. Cum enim sub Antonio Imperatore, Publius Præses ei diceret : a Miserere filiis tuis, juvenibus bonis, et flore primis juventutis florentibus, » respondit Felicitas : a Misericordia tua impietas est, et exhortatio tua crudelitas est. » Et conversa ad filios suos dixit : « Videte, filii, cœlum, et sursum aspice : ibi vos exspectat Christus cum sanctis suis. Pugnato pro animabus vestris, et fideles vos in amore Christi exhibete. » Nec tantum dixit, sed et fecit; nam et ipsa gloriosum obiit martyrii aconem; unde S. Augustinus, serm. HO *be diversis*, de ea ait: «Fecundior virtutibus quam fœtibus ; videns certantes in quibus et ipsa certabat, et in omnibus vincentibus etiam ipsa vincebat. » Et S. Gregorius, hom. 3 *in Evang.*: « Non ergo, inquit, hanc feminam martyrem dixerim, sed plus quam martyrem, quæ septem pignoribus ad regnum praemissis, toties ante se mortua ad pœnas prima venit, sed pervenit octava. Aspexit mater, et cruciata, et imperterrita, filiorum mortem; spei gaudium tribuit, adhibuit dolorem naturæ. Timuit viventibus, gavisita est morivntibus. Optavit nullum post se relinquere, ne si quem haberet superstitem, non posset habere consortem. »

Similis eidem fuit S. Symphorosa, quæ septem filiis uti magistra fidei, ita et dux ad martyrium exstitit; cujus triumphum septemPLICEM, imo octuplican quotannis recolit Ecclesia die 18 julii.

Hic ergo gloriosus fuit septem Machabæorum duce matre martyrii triumphus, quem passim Patres miris encomiis celebrant, ut S. Gregorius Nizianzenus, *Orat.* 22, quæ tota est de Machabais; S. Ambrosius, locis citatis; S. Augustinus, in *epist.* I S. Joannis, tract. 8, cl serm. 109 *be diversis*; S. Cyprianus, lib. IV, eptsf. fi; S. Chrysostomus, hom. *De Natimi. septem Machab.*; Prudentius, hymno *De Romano mart.*; Gaudentius Brixianus, tract. *De Machabais*; S. Leo, serm. *in Natnit.* 7. *Machabais*; S. Ephrem, serm. *De morte*; Victorious Afer, in carmine *De Machabais*; \$. Prosper, part. II, *Proed.* cap. x1; S. Bernardus, *epist.* 98; Theophilus Alexandrinus, *epist.* 3 *Paschali*, quem audi : « Quid memorem insignes Machabæorum victorias, qui ne illicitis carnibus vescerentur, et communes tangerent cibos, corpora obtulere cruciatibus, totiusque orbis in Ecclesiis Christi laudibus praedicantur, fortiores poenis, ardentiores, quibus comburebantur, ignibus? Victa sunt in cis omnia crudelitatis ingenia, et quidquid ira persecutoris invenerat, patientium fortitudo superavit; inter punias, magis paternas legis quam dolorum memores. Lacerabantur viscera, labo et sanie artus difflebant, et tamen sententia perseverabat immobilis : liber erat animus, et mala praesentia futurorum spe despiciebant. Lassabantur tortores, et non lassabatur tides : frangebantur

tur ossa, et volubili rota omnis compago nervorum atque artuum solvebatur, et in immensum spirantia mortem incendia consurgebant : plenæ erant ferventis olei sartagines, et ad frigenda sanctorum corpora terrore incredibili personabant, et tamen inter hæc omnia paradisum animo deambulantes, non sentiebant quid patiebantur, sed quod videre cupiebant. Mens enim Dei timore vallata flammis superat, varios tormentorum sprexit dolores; cumque semel virtuti se tradiderit, quidquid adversi eveniret, calcabat el despicit. Qualis fuit Paulus scribens : In iis omnibus superamus per eum qui nos dilexit. » Audi rursum S. Ambrosium, lib. II *be Jacob et vita beata*, cap. xi! : «Talis hæc pugna est, ut ille gloriosius vicerit, qui crudelius occisus fuerit. Itaque nemo timuit, nemo trepidavit, nullus ad mortem ex tot fratribus pigrior fuit, sed omnes tanquam ad immortalitatis viam, ita ad mortem per acerba supplicia cucurrerunt. Et mater consona cernens filiorum agmina tanquam pia anima sui membra corporis in filiis offerebat, et per artus proprios videbatur sibisubire tormenta.» Et lib. W, *epist.* 7: « Haud deneger Abrahamidarum et Machabæorum concertatus puerorum, quorum alii super flammam canebant, alii cum exurerentur, non rogabant ut parceretur, sed invehebantur ut amplius persecutor inflammaretur. » Porro S. Cyprianus *be exhort, mart, ad Fortunatum*, Machabæorum fortitudinem exaggerat ex eo quod tam generose Antiocho tyranno insultarint. « Quale, inquit, illud levamentum fuit martyri, quam grande solatium ! in cruciatibus suis non tormenta propria cogitare, sed tortoris sui supplicia praedicare. » De matre vero ista subjungit : «Admirabilis quoque mater, quæ nec sexus infirmitate fracta, nec multiplici orbitate commota, morientes liberos spectavit libenter, nec pœnas illas pignorum, sed et glorias computavit, tam grande martyrium Deo praebens virtute oculorum suorum, quam praebuerant filii ejus tormentis et passione membrorum.

Tropologice, S. Chrysostomus, hom. *de Machab.* docet nos imitari debere Machabæos in robore, ut cum aliqua tentatio nos invadit, cum eis dicamus resolute : « Non faciam, » non violabo legem, non offendam Deum meum : « Quantam illi, inquit, patientiam in periculis corporalibus ostenderunt, tantam nos in passionibus irrationalibus continentiam demonstremus : id est contra iram, et avaritiam, vel inanis gloriæ concupiscentiam divino timore moniti sensibus repugnantes, et consilia diaboli destruentes in nobis. Si enim cupiditatum ignes vicerimus, sicut illi tyrannidis ignem vicerunt, poterimus juxta ipsos et matrem eorum, pari gloria constituti similes haberi.»

Denique singuli hi Machabæi martyres minitantes et praedicantes imminens Antiocho Dei iudicium et supplicium, veri fuere vales. Nam Antiochus post triennium gravibus pudendis morbis afflictus interiit, ut audiemus cap. jx, ao

filius ejus Eupator vix biennium regnavit interfectus a Demetrio consobrino suo, qui quasi Seleuci filius regnum jure slhi debitum occupavit; itaque omnis Antiochi familia exstincta fuit.

Porro Machaban hi Sanctorum catalogo adscripti sunt in Romano martyrologio ad diem primum augusti, ubi sic legimus : « Antiochi e passio Sanctorum septem fratrum Mach ibreorum cum matre sua, qui passi sunt sub Antiocho Epiphane rege;

horum reliquiae Romam translatae in Ecclesia S. Potri ad vincula condite fuerunt. » Quare mirum est nonnullos apud Serarium contendere eas Coloniam Agrippintun esse translatas, ubi et horum Machabæorum Ecclesia exstat, quam cum ibi degerem sæpius vidi et visitavi, nisi quis dicat partem carum esse Romæ, partem Coloniae; multorum enim Sanctorum facta est hæc reliquiarum distributio.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judas Machabæus cum sex millibus invocato Deo gentes mire commovit. Max, vers. 6, acri oratione paucos exhortatur, ut animose cum Nicanore confligant, certamque a Deo victoriam sperent. Animati ergo confligunt, et Nicanorem prosternunt, qui fugiens Antiochiam Dei Israelis fortitudinem ubique celebrat. Pan robore, vers. 30, sternit Timotheum, et Bacchidem impiumque Callisthenem concremat.

1. Judas vere Machabæus, et qui cum illo erant, introibant latenter in castella; et convocantes cognatos et amicos, et eos, qui permanserunt in Judaismo, assumentes, eduxerunt ad se sex millia vivorum. 2. Et invocabant Dominum, ut respiceret in populum, qui ab omnibus calcabatur; et misereretur templo, quod contaminabatur ab impiis; 3. misereretur etiam exterminio civitatis, quæ esset illico complananda, et vocem sanguinis ad se clamantis audiret; 4. memoraretur quoque iniquissimas mortes parvulorum innocentum, et blasphemias nomini suo illatas, et indignaretur super his. 5. At Machabæus, congregata multitudine, intolerabilis gentibus efficiebatur; ira enim Domini in misericordiam conversa est. 6. Et superveniens castellis et civitatibus improvisus, succendebat eas; et opportuna loca occupans, non paucas hostium strages dabat; 7. maxime autem noctibus ad hujusmodi excursus ferebatur, et fama virtutis ejus ubique diffundebatur. 8. Videns autem Philippus paulatim virum ad profectum venire ac frequentius res eis cedere prospere, ad Ptolemæum duceni Coelesyriæ et Phonicis scripsit, ut auxilium ferret regis negotiis. 9. At ille velociter misit Nicanorem Patrocli de primoribus amicis, datis ei de permistis gentibus, armatis non minus viginti millibus, vel universum Judæorum genus deleteret, adjuncto ei et Gorgia viro militari, et in bellicis rebus experientissime. 10. Constituit autem Nicanor ut regi tributum, quod Romanis erat dandum, duo millia talentorum, de captivitate Judæorum suppleret; 11. statimque ad maritimas civitates misit, comocans ad coemptionem Judaicorum Mancipiorum, promittens se nonaginta Mancipia talento distracturum, non respiciens ad vindictam quæ eum ab Omnipotente esset consecutura. 12. Judas autem ubi comperi, indicavit his qui aecum erant Judæis, Nicanoris adventum. 13. Ex quibus quidam formidantes, et non credentes Dei justitiæ, in fugam vertebantur; 14. alii vero si quid ei supererat vendebant, simulque Dominum deprecabantur, ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos, priusquam cominus veniret, venderat; 15. et si non propter cos, propter testamentum tamen quod erat ad patres eorum, et propter invocationem sancti et magnifici nominis ejus super ipsos. 16. Convocatis autem Machabæus septem millibus, qui cum ipso erant, rogabat ne hostibus reconciliarentur, nequo metuerent inique venientium adversum se hostium multitudinem, sed fortiter contenderent, 17. ante oculos habentes contumeliam, quæ loco sancto ab his injuste esset illata, itemque et ludibrio habilis civitatis injuriam, adhuc etiam veterum instituta convulsa. 18. Nam illi nuidem armis confidunt, ait, simul et audacia nos aulem in omnipotente Domino qui potest

et venientes adversum nos, et universum mundum uno nutu delere, confidimus. 19, Admonuit autem eos et de auxiliis Dei, quæ facta sunt erga parentes; et quod sub Sennacherib centum octoginta quinque millia perierunt; 20. et de prælio quod eis adversus Galatas fuit in Babylonia, ut omnes, ubi ad rem ventum est, Macedonibus sociis haesitantibus, ipsi sex millia soli peremerunt centum viginti millia, propter auxilium illis datum de coelo, et beneficia pro his plurima consecuti sunt. 21. His verbis constantes effecti sunt, et pro legibus et patria mori parati. 22. Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini, Simonem, et Josephum, et Jonathan, subjectis unicuique millenis et quingenlenis. 23. Ad hoc etiam ab Esdra lecto illis sancto libro, et dato signo adjutorii Dei, in prima acie ipse dux commisit cum Nicanore. 24. Et facto sibi adjutore Omnipotente, interfecerunt super novem millia hominum; majorem autem pariem exercitus Nicanoris vulneribus debilem factam fugere compulerunt. 25. Pecuniis vero eorum, qui ad emptionem ipsorum venerant, sublatis, ipsos usquequaque persecuti sunt, 26. sed reversi sunt hora conclusi; nam erat ante sabbatum: quam ob causam non perseveraverunt insequentes. 27. Arma autem ipsorum et spolia congregantes, sabbatum agebant; benedicentes Dominum qui liberavit eos in isto die, misericordia) initium stillans in eos. 28. Post sabbatum vero debilibus, et orphanis, et viduis diviserunt spolia; et residua ipsi cum suis habuere. 29. His itaque gestis, et communiter ab omnibus facta obsecratione, misericordem Dominum postulabant, ut in finem servis suis reconciliaretur. 30. Et ex his, qui cum Timotheo et Bacchide erant contra se contententes, super viginti millia interfecerunt, et munitiones excelsas obtinuerunt; et plures praedas diviserunt, æquam portionem debilibus, pupillis et viduis, sed et senioribus, facientes. 31. Et cum arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis opportunis, residua vero spolia Jerosolymam detulerunt; 32. et Pbilarchen, qui cum Timotheo erat, interfecerunt, virum scelestum, qui in multis Judæos afflixerat. 33. Et cum epinicia agerent Jerosolymis, eum, qui sacras januas incenderat, id est Callisthenem, cum in quoddam domicilium refugisset, incenderunt, digna ei mercede pro impietatibus suis reddita. 34. Facinorosissimus aulem Nicanor, qui mille negotiantes ad Judæorum venditionem adduxerat, 35. humiliatus auxilio Domini ab his quos nullos existimaverat, deposita veste gloria? per mediterranea fugiens, solus venit Antiochiam, summam infelicitatem de interitu sui exercitus consecutus. 36. Et qui promiserat Romanis se tribulum restituere de captivitate Jerosolymorum, praedicabat nunc protectorem Deum habere Judæos, et ob ipsum invulnerabiles esse, eo quod sequerentur leges ab ipso constitutas.

Priores septem hujus cap. versus ordine temporis et rei gestas subjungendi sunt versui 1, cap. ni, lib. I. cæteri deinde ad finem capitis inferendi videntur inter vers. 37 et 38 ejusdem cap. m.

Hucusque audivimus fortitudinem passivam Judeorum martyrum, nunc usque ad finem libri audiemus fortitudinem activam Judæorum militum, puta Judæ Machabæi, et fratrum ejus. « Romanum est, inquiebat ille, fortia agere; at Machabæum, æque ac Christianum est tam dura pali quam fortia agere. »

V<rt. I. 1. JUDAS VERO MACHAMUS, C<C., EDUXERUNT AD 6ESEX millia virorum. — Hisce paucis copiis maximos Antiochi Epiphanis prostravit exercitus, tum quia hi erant quasi desperati, qui pro aris et focis pugnabant, tum quia magna in Deum spe et invocatione pnelia inibant: quare Deus eis animos viresque addebat, hostibus vero adimebat.

3. Et vocem sanguinis (Judæorum innocentium ver>.s. ab Antiocho occisorum, uti audivimus cap. vu et præced.) ad ss (muta voce instar Abel contra parricidam Cainum) clamantis audiret.

!>. At Maciad.kus congregata multitudo, intolerabilis (Græce ζυρόραρος, impatibilis, intolerandus, quem nemo tolerare, cujus arma et vires nemo sufferre posset, sed omnes iis cederent et succumberent) gentibus efficiebatur; ira enim Domini (qua Judæorum peccatum hucusque per Antiochum castigara!) in misericordiam conversa est — ut per Judam Judæos ante victos calcatosque ab Antiocho faceret ejus victores et calcatores. Uoc est quod anno præcedenti ultimus Machabæus excruciatu quasi vates prædixerat Antiocho, cap. vu, vers. 38: « In me, inquit, et in fratribus meis desinet Omnipotentis ira. » Hot> enim ut fieret, ipse cum fratribus sua tam heroica

martyrii tolerantia meruere, qua et Judæorum peccata apud Deum expiarunt, ejusque iram in misericordiam et gratiam converterunt; qua factum estui Deus excitaret Judam Machabæum, el* que animos et vires adderet, quibus Antiochi copias ubique profligaret.

Vert.fi. 6. Et superveniens castellis et civitatibus improvisis, succenderat eas. — Hoc enim slratage-
ma est insignium belli ducum, ut ex improvise, ideoque noctu in hostes inermes et imparatos, imo somno vinoque sepultos irruant, itaque eos quasi pecora mactent, uti fecit hic Judas. Idem Romanis faciebat Annibai, ac vicissim Romani Annibali, teste Livio, Justino, Plutarcho et aliis.

Vtn.fi. 8. Videns autem Philippus — qui ab Antiocho Jerosolymæ gubernator constitutus fuerat, cap. v, ver». 22. paulatim virum ad profectum venire; scilicet Judam in dies victoriis æque ac animis, viribus et copiis ad eum quasi victorem confluentibus augeri, el proficere, metuens sibi suisque, auxilium petiit a Ptolemæo Præfecto Cœlesyriæ.

Vm.9. 9. At ille (Ptolemæus) velociter misit Nicanorem Patrocli (filium), etc., datis ei de permixtis gentibus, armatis non minus viginti millibus; — sed postea ad hos longe plures accessere, ut patet, lib. I, cap. m, vers. 38 et 42.

Ven. io. 10. Constituit autem Nicanor (laniis copiis elatus, et certa spe victoriæ Judæos omnes quasi devorans) ut regi (Antiocho) tributum quod Romanis erat dandum (eo quod Romani ejus patrem Antiochum Magnum bello vicissent, et ad tributum damnassent; summa aulem hujus tribuli Romanis dandi erant), duo millia talentorum (ul hoc tributum) de captivitate Judæorum suppleret, — ut nimirum totam hanc summam magna ex parte conflaret ex venditione Judæorum a se captivandorum. Unde incolas Tyri, Sidonis, aliarumque vicinarum convocavit ad Judaica mancipia vilissimo pretio coemenda; nimirum.

Ven. ii. H. Promittens se nonaginta mancipia talento (argenti) distracturum, — hoc est .%00 aureis venditurum, ita ut quodque mancipium non staret nisi quinque aureis cum dimidio; cum alioqui paulo ante Hyrcanus unum juvenem talento, id est 800 aureis, vendidisset, teste Josepho, lib. XII, cap. iv. Hæc indignitas el vilipendium pupugit Judæos, ut ad castra Judæ agminatim confluerent usque ad necem pro lege et libertate pugnaturi. Quare imprudenter id fecit Nicanor irritans Judæos, ul quasi desperati pugnarent, ideoque ab eis victus cæsusque est.

Ceo. 13. 13. Non credentes Dei justitiæ, — quod scilicet Deus patronus et vindex foret justæ et innocentis Judæorum causæ, et injustum Nicanorem per eos prosterneret.

Vers. u. 14. Alii vero si quid eis supererat vendebant, — indeque arma el annonam comparabant, ut ad Judæ castra accedentes, pro patria et fide usque ad mortem animoso contra Nicanorem depugnerent

15. Et si non propter eos, propter testamentum TAMEN, QUOD ERAT AD PATRES EORUM, — (f. d. Dominum deprecabantur ut eos eriperet a Nicanore, non propter sua merita, sed Patrum, puta Abrahæ, Isaac, Jacob, etc., quibuscum Deus testamentum, id est pactum, inierat, promittens se eis coruinque posteris fore Deum, id est tutorem et protectorem, si ipsi eum vicissim ul Deum suum colerent.

16. Convocatis autem Machabæus septem millibus, — Græce sex *millibus*; tot enim nominantur vers. l et 22, sed septimum millenarium ducebat ipse Jûdas, reliqua sex mille ejus fratres quasi duces. Ha Salianus.

Rogabat ne hostibus reconciliarentur, — sed cum eis gererent «w», id est irreconciliabile helium, ideoque hostibus metuendum et formidabile, quale cum Romanis gessit Anmbal, qui cum admodum esset puer, ab Hamilcare patre sacrificante ad aras jurejurando obstrictus fuit se, cum primum per ætatem licerei, Romanorum fore inimicum, teste Plutarcho in ejus vita. Sic Numantini in Hispania a Romanis per 14 annos obsessi noluerunt eis reconciliari, ideoque 40 millia Romanorum deleverunt; sed tandem a Scipione fame pressi omnia sua et seipsos igne in foro excitato concremarunt. Ita Florus, libro II. Asdrubal Carthaginis a Scipione obsessæ Præfectus Romanos captivos in mœnibus, oculis, vel linguis, vel digitis, vel plantis mutilavit, itaque vivos præcipitavit per rupes, ne Carthaginensibus ullam spem veniæ a Romanis impetrandæ relinqueret, sed in solis armis salutem reponebant, ait Appianus. Cum obstinatis enim durum el periculosum est bellum. Tale bellum fidelis quilibet per totam vitam gerere debet cum Lucifero, cum carne el mundo, cum superbia, ira, gula, luxuria, ul nullas pacis condiciones admittat, sed internecino prælio cum eis assidue confligat.

20. Et DE PRÆLIO, QUOD EIS ADVERSUS GALATAS Vers. 10 fuit in Babylonia, ubi ad rem ventum est, Macedonibus sociis ILESIIANTIBUS, IPSI SEX MILLIA SOLI PEREMERUNT 120 MILLIA. — VidctUF hoc CODtigisse sub Antiocho primo, qui Seleuci primi post Alexandrum Asia» et Syriæ regis filius et successor cognominatus est Soter. Hic enim, ut narrat Appianus in *Syriacis*, Galatas ex Europa Asiam invadentes repulit, idque ope Judæorum, quibus proinde tam ipse quam ejus filius Antiochus cognomento Oû; summas dignitates et privilegia m gratiarum actionem contulerunt, uti narrant Josephus, libro XII, cap. m; Justinus, lib. XXIV et XXV; Plutarchus in *Demetrio*, et alii. Ita Serarius, Mariana et alii.

22. Constituit itaque fratres suos duces utriusque ordini Simonem et Josephum. — Josephus hic alio nomine Joannes vocatus est libro 1, cap. u, vers. 2. Ita Serarius.

23. Ad hoc etiam ab Esdra lecto illis sancto ven.u.

libro. — Esdraa hic non fuit verus celebrisque ille scriba qui librum Esdrro conscripsit, sed longe eo posterior, nimirum sacerdos, vel legis doctor insignis, qui ut militibus ituris ad bellum animos, spemque victoria; adderet, legit eis ex *Deut.* cap. XXVIII, vers. 7, ubi Deus Judæis se rite colentibus certum de hostibus promittit triumphum. Atque id ipsum fieri jusserat Deus ante pugnam, *Deut.* cap. XX, dicens : « Appropinquante prælio stabit sacerdos ante aciem, et sic loquetur : Audi, Israel, noli timere, quia Dominus Deus vester in medio vestri est. » Porro Graeca habent : *Adhuc etiam Eleazarum*, scilicet quartum fratrem suum, *constitua Judas belli ducem attributis ei pariter 1500 militibus*; sic enim sex millia militum in quatuor fratres quasi duces distribuit, attributa cuique quarta parte, scilicet 1500 militibus. Deinde aliam sententiam subjungunt, quod scilicet Judas quasi Pontifex, et supremus belli dux, uti precessit, legerit militibus librum Deuteronomii.

Et dato signo, — id est tessera militari adjutori Dei, *q. d.* Judas suis dedit hanc belli tesseram, quo socii ab hostibus dignoscerentur : « Adjutor suis est Deus. » Hoc fuit omen et causa victoriarum omnium, quod scilicet Judas non in suis, sed in Dei viribus omnem vicloriæ spem repone-ret : sic Gentiles siepe hanc belli tesseram dabant : « Nobiscum Deus, » ait Vegetius, lib. III, cap. ni. Sic Cyri in bello tessera crai : « Jupiter belli so-cius cl dux, » ait Xenophon, lib. III. Pompeii vero in acie Pharsalica hæc : « Hercules invictus; » Julii Cæsaris autem hæc : « Victrix Venus, » teste Appiano, lib. II *De bellis civilibus*. Ita Sanchez, Serarius, Salianus et alii.

Ipse dux (Judas) commisit (prælium) cum Nica-nor b.

v«r».u. 24. Et pacto sibi adiutore omnipotenti, inter-fecerint SUPER NOVEN MILLIA UOMINUM, — reliquis in fugam actis vel captis.

v«n. «s. 2G. Sed reversisunt hora conclusi, — *q. d.* Hora vespertina, quæ præit sabbatum, ingruente, arc-tati et prohibiti suntiusequ hostes fugientes, sab-bato enim ex lege eis indicta erat quies; Sabba-tum autem incipiebat a pridiana hora vespertina.

v«n.te. 28. Debilibus, et orphams, et viduis divise-hlnt spolia. — Vide hic Judæ et militum charita-tem et liberalitatem, qua in gratiarum actionem de victoria a Deo obtenta spolia in egenos distri-buunt, ideoque novas a Deo, qui in gratos est grator, et in liberales liberalior, victorias obti-nuerunt: nam vers. 30, e castris Timothei a super viginti millia interfecerunt, et munitiones excelsas obtinuerunt, et plures prædas diviserunt. » Hoc Judæorum exemplum narrent ducibus et militi-

bus Christianis eorum confessorli et concionato-res, ut illud imitantes simili modo a Deo benedici, et victoriis cumulari mereantur. Sane Turea curo insignem aliquam de hostibus victoriam obtinnit, solet in gratiarum actionem erigere hospitale quod-piam ad alendos pauperes, illudque dotare.

29. Et communiter ad omnibus facta obsecra-tione (hanc quoque communem litaniam imiten-tur nostri milites), misericordem Dominum postu-labant , ut in finem servis suis reconciliaretur, — ut scilicet hucusque peccatis Judæorum offen-sus, ideoque eos per Antiochum castigans tandem aliquando precibus communibus placatus flagel-lum hoc amoveret, eosque ab omni hostium in-cursu plene planeque liberaret.

30. /Equam portionem debilibus, pupillis et vi-DUIS, SED ET SENIORIBUS FACIENTES. — GræCC latucl-pou;, id est *aquales portiones cum debilibus, pupillis et viduis, et sacerdotibus facientes, q. d.* Spolia divi-serunt in duas æquales portiones. Qnarum unam milites sibi servarunt, alteram in debiles præser-tim, qui in prælio vulnerati, mutilati, debilitati fuerant, item in orphanos et viduas, quorum pa-rentes et mariti in acie ceciderant, distribuerunt. Hoc enim pietas, ac parentum et maritorum me-rita exigebant. Adhiee sacerdotibus , utpole qui erant Deo consecrati, ac pro militibus pugnantibus Deum deprecati fuerant ut eis victoriam lar-giretur.

32. Et Philarchen quicum Timotheo erat inter- fecerunt. — Philarches non est nomen proprium, sed nomen officii et dignitatis; *cpA.i^y*, enim est tribunus tribuum præfectus, estque nomen ma-gistratus in exercitu : çuw enim est Iribus, fami-lia, cohors; *i-tiy*, est præfectus , princeps. Ha Sa-lianus.

33. Et cum epinicia agerent Jerosolvmis. — Epi-nicia vocat publica festa, plausus et ovationes ob adeptam victoriam. Tunc pariter in signum trium-phi Callisthenem, qui valvas templi igne combus-serat, simili igne concremarunt. Justa fuit hæc talionis pœna.

3G. Prædicabat (Nicanor victus et cæsus a Juda) Ver». i». protectorem Deum habere Judæos, et ob ipsum in-vulnerabiles (Vatablus *invictos*) esse eo quod se-querentur LEGES ab IPSO CONSTITUTAS.— MaglUim est hoc ab hoste testimonium.

Disce hic, Christiane, te in quavis tentatione, persecutione, conflictu, rorumna invulnerabilem et invictum fore, si leges Dei custodias. Deus enim erit prolector tuus, et te vel illa liberabit, vel per patientiam et magnanimitatem te eamdem forti-ter sustinere et vincere officiel, ut majorem tibi cerlaui et vincenti in cœlo coronam paret.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Deyscribitur fuse morbus et iñtñ Antiochi Epiphanis, qua breii'er descripta fuit, lib. I, cap. vi. Impius ergo « vermibus oorrosus cum fetore intolerabili in montibus expiravit.

1. Eodem tempore Antiochus inhoneste revertebatur de Perside. 2. Intraverat enim in eam, quæ dicilur Persepolis, et tentavi! exspoliare templum et civitatem opprimere; sed multitudine ad arma concurrente, in fugam versi sunt : et ita contigit ut Antiochus post fugam turpiter rediret. 3. Et cum venisset circa Ecbatanam, recognovit quæ erga Nicanorem et Timotheum gesta sunt. 4. Elatus autem in ira, arbitrabatur se injuriam illorum qui se fugaverant, posse in Judæos retorquere; ideoque jussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, cadesti eum iudicio perurgente, eo quod ita superbe locutus est se venturum Jerosolymam, et congeriem sepulcri Judæorum eam facturum. 5. Sed qui universa conspicit Dominus Deus Israel, percussit eum insanabili et invisibili plaga. Ut enim finivit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum, et amara internorum tormenta; 6. et quidem satis juste, quippe qui multis et novis cruciatibus aliorum torserat viscera, licet ille nullo modo a sua malitia cessaret. 7. Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Judæos, et præcipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, et gravi corporis collisione membra vexari. 8. Isque qui silfi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, et montium altitudines iustatera appendere, nunc humiliatus ad terram in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semelipso contestans; 9. ita ut de corpore impii vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes ejus effluerent, odore etiam illius et fetore exercitus gravaretur. 10. Et qui paulo ante sidera cœli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fetoris portare. 11. Hinc igitur cœpit ex gravi superbia deductus ad agnitionem sui venire, divina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus. 12. Et cum nec ipse jam fetorem suum ferre posset, ita ait : Justum est subditum esse Deo, et mortalem non paria Deo sentire. 13. Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus. 14. El civitatem, ad quam festinans veniebat ut eam ad solum deduceret, ac sepulcrum congestorum faceret, nunc optat liberam reddere ; 15. et Judæos, quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed avibus ac feris diripiendos traditurum, et cum parvulis exterminaturum dixerat, aequales nunc Atheniensibus facturum pollicetur; 16. templum etiam sanctum, quod prius exspoliaverat, optimis donis ornaturum, et sancta vasa multiplicaturum, et perlinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis præstaturum ; 17. super hæc, et Judæmn se futurum, et omnem locum terræ perambulaturum, et prædicaturum Dei potestatem. 18. Sed non cessantibus doloribus (supervenerat enim in eum justum Dei iudicium) desperans scripsit ad Judæos in modum deprecationis epistolam hæc continentem : 19. Optimis civibus Judiéis plurimam salutem, et bene valere, elesse felices, rei et princeps Antiochus. 20. Si bene valetis, el filii vestri, el ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias. 21. Et ego in infirmitate constitutus, vestri autem memor benigne, reversus de Persidis locis, el infirmitate gravi apprehensus, necessarium duxi pro communi utilitate curam habere; 22. non desperans memelipsum, sed spem multam habens effugiendi infirmitatem. 23. Respiciens autem quod el pater meus, quibus temporibus in locis supe-

rioribus ducebat exercitum, ostendit qui post se susciperet principatum : 24. ut si quid contrarium accideret, aut difficile nuntiaretur, scientes hi qui in regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur. 25. Ad hæc considerans de proximo potentes quosque et vicinos temporibus insidiantes, et eventum exspectantes, designavi filium meum Antiochum regem, quem sæpe recurrens in superiora regna multis vestrum commendabam ; et scripsi ad eum quæ subjecta sunt. 26. Oro itaque vos et peto, memores beneficiorum publice et privatim , ut unusquisque conservet fidem ad me et ad filium meum. 27. Confido enim eum modeste et humane acturum, et sequentem propositum meum, et communem vobis fore. 28. Igitur homicida et blasphemus pessime percussus, et ut ipse alios tractaverat, peregre in montibus miserabili obitu vita functus est. 29. Transferebat autem corpus Philippus collactaneus ejus, qui metuens filium Antiochi, ad Plolemæum Philometorem in Ægyptum abiit.

Mors hæc Antiochi breviter narrata fuit lib. I, cap. vi, sed hic fusius recensetur ad Judæorum ah eo afflictorum consolationem, et ad perpetuum vindicta» divinæ in impios et sacrilegos exemplum.

2. Intraverat enim in eam (provinciam sive regionem et ditionem Persidis) quæ (a primaria ejus urbe sive metropoli) dicitur Persepolis (Græce; nam Hebraice dicitur Elam sive Elymais, ut patet cap. vi, lib. I, vers. 1, quam Pererius, lib. IX *in Daniel*, ad illa : a Et sine manu conteretur,» arbitratur fuisse Susan.)*q. d.*—Antiochus ingressus est ditionem Persepolis cum exercitu, ipsamque primariam ejus urbem, quæ pariter Persepolis sive Elymais dicebatur, oppugnare aggressus est; sed a civibus ad mœnia concurrentibus repulsus fuit, imo magna suorum clade affectus : a Cives enim recedentem persecuti sunt, ita ut plurimis desideratis fugientis more Babylonem se reciperet, » ait Josephus, lib. XII, cap. xiii.

Et tentavit exspoliare templum — Dianæ, quod est illis regionibus augustissimum, ait Plinius, lib. VI, cap. XXVI, xxvn. Ita Josephus, Polybius, et S. Hieronymus in cap. xi *Daniel*. 36, ex Diodoro : licet Appianus in *Syriacis*, dicat fuisse templum Veneris.

vera. 3. 3. Et cum venisset circa Ecbatanam (celeberrimam Persidis civitatem) recognovit (ex nuntiis et litteris ad se missis) quæ erga Nicanorem et Timotheum (duces suos) gesta sunt — a Juda Machabæo, quod scilicet ipse eos prostraverit, ceciderit et fugarit.

Veti. 4. 4. Se venturum Jerosolymam et congeriem sepulcri Judæorum eam facturum. — Græce quod eam faceret id est coemeterium in quod multorum virorum cadavera congeri solent, *q. d.* Antiochus jactavit se suorum cladem a Judæis acceptam ulturum, ac Jerusalem ita funditus eversurum, ut tota urbs futura sit funerum et cadaverum Judaicorum sepulcrum.

Vtn s 5. 6. Deus Israel percussit eum insanabili bt invisibili plaga, (scilicet acerbissimis viscerum doloribus, co quod) novis cruciatibus aliorum (Machabæorum) torserat viscera , — ut sequi-

tur, ac gravissima melancholia et cholera. Addit S. Hieronymus loco citato cx Diodoro, eum « quibusdam phantasiis et terroribus versum in amentiam. » Exterior autem percussit eum morbo pediculari, profluvio carniū, fetore intolerabili, ut dicitur vers. 9.

7. Præcipiens accelerari negotium (in agitando Vera. 7. curru ut cito perveniret Jerosolymam), contigit illum impetu euntem de curru cadere, et gravi corporis collisione membra vexari. — Rem fusius probabiliter narrat Gorionides, lib. III, cap. xxii : « Contigit autem, inquit, cum jam veheretur, et comitaretur exercitum suum, ut currus ejus transiret contra elephantem quemdam, et elephas vociferari inciperet, atque ex barrita ejus equi terrentur, calcitrarent et subverterent currum, caderetque Antiochus de curru, et confringerentur omnia ossa ejus siquidem erat homo gravis et crassus.

9. Ita ut de corpore impii vermes (pediculi) vi«i. scaturirent. — Hic morbus a medicis vocatur phtiriasis, id est morbus pedicularis, quo vermes hi e corpore ebulliunt, illudque fædo horrore et intoleranda prurigne erodunt et consumunt. Oritur subinde naturaliter cx delicata dulcique corporis complexione, vel nutritione, aut ex sordibus et putredine, uti fit in pauperibus; sed sæpe supernaturaliter Deus eum infligit superbis, blasphemis, sacrilegis, ac persecutoribus et tor toribus fidelium et sanctorum, uti cum inflixit Herodi Ascalonitæ, qui fuit Christi persecutor et infanticida, teste Josepho, lib. XVII, cap. vin, et ejus nepoti Herodi Agrippæ, eo quod populo sibi acclamanti a vox Dei et non hominis, » applausisset, ac Jacobum Apostolum occidisset, occisurus et Petrum ni Angelus cum liberasset, *Actorum* xlii, 23, el Maximiano Imperatori acri Christianorum tortori, teste Eusebio, lib. Vili, cap. XVIII, et Juliano apostalæ, teste Sozomeno, lib. V, cap. vin, et Hunerico Wandalorū regi Ariano, cujus truculentam in Orthodoxos sævitiam, indeque Dei vindictam et phliriasim fuso enarrat Victor Uticensis libris tribus, quos de Vandalica persecutione conscripsit; item Joanni Calvino,

nipote hæresiarchæ in Denin, Christum et Sane* to" blasphemo, uti scribit Bolsecus, nec diffitetur Boza in ejus Vita, qui et plura majoraque addit : « Tam variis, inquit, cum et multiplicibus morbis cruciatum fuisse, ut plane sit incredibile ; hemi-crania scilicet, htemorroidibus ulcerosis, sanguine excrementitio, quartana, podagra, calculo et colica. » Ita

« Sequitur superbos ultor a tergo Deus, » ut canit Tragoedus, et siepe occinit S. Scriptura.

itn* il. 12. Et cum nec ipse jam foetorem suum ferre POSSET, ITA AIT : JUSTUM EST SUBDITUM ESSE DEO, ET MORTALEM NON PARIA DEO SENTIRE. — Morbis hisce excruciatuſ superbus Antiochus in se rediit, et seipsum agnovit, quod scilicet stulte se Deum restimassct, ac Deo vero æquare voluisset, utpole homo Deo, mortalis immortalī, iniirmus omnipotenti, temporarius æterno; ideoque Deus percussit eum phtiriasi, ut disceret diceretque cum Job, cap. Wil : « Putredini dixi : Paler meus es, mater mea, et soror mea vermibus. » Et cum Davide : « Ego autem sum vermis, et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis, » *Psal.* XXI. Et illud alterius saucii : « Vermis vermem quærit. » Sic ostendit Deus se exaudisse orationem septimi Machabæi martyris, cujus hæc ante triennium in cruciatibus ultima fuit vox, cap. vu, vers. 37 : « Invocans Deum maturius genti nostræ propitium fieri, teque cum tormentis et verberibus confiteri, quod ipse est Deus solus. » Martyrium enim Machabæorum contigit anno Græcorum 145, Antiochi nono; mors vero ejusdem contigit anno Græcorum 149, ut dictum est lib. 1, cap. vi, vers. 16, qui fuit Antiochi decimus tertius et ultimus.

13. Orabat autem uic scelestus Dominum a quo NON ESSET MISERICORDIA! CONSECUTURUS; — quia hæc ejus confessio, poenitentia et oratio fuit tormentis coacta et extorta, nec ex amore, sed ex servili timore procedebat. Tantum enim orabat Deum ad hoc, ut cruciatibus ab eo immissis liberaretur, non autem eo fine ut vitam mutaret, Deoque vere et sincero serviret. Similis fuit poenitentia Pharaonis sentientis plagas a Mose inflictas, *Exodi* x, 16, et Saulis, I *Heg.* xv, 24 et 30, et Achab Regis Israel, III *Ileg.xxi*, 29, et Nabuchodonosor, *Daniel*, iv, 31, licet deullimo hoc dubitare liceat. Rursum esto Antiochum sincere pœnituisset, sed actum veræ contritionis ex amore Dei elicuisset, itaque animam suam salvasset; tamen misericordiam quam petebat, puta liberationem a cruciatibus, non fuisset consecutus. Jam enim fixum decretum quo erat Deo ipsum ob immania scelera hisce cruciatibus usque ad mortem punire. Simili modo Esali licet pœnitens, patris benedictionem et jus primogenituræ deperditum recuperare non potuit; nam ut dicitur *Ilcbr.* xn, <7 : « Postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est; non enim invenit pœnitentiæ locum, quanquamcum lacrymis inquit»isset eam. »

15. /Equales nunc Atheniensibus facturum pol - Vm. n licetur, — nimirum 1>4wj*wc, ait Josephus, id est suis legibus propriisque institutis libere viventes, ut faciebant Athenienses, licet jam Antiocho et Antiochenis subjecti. Hoc enim summe optare Judæos sciebat Antiochus.

17. Super hæc et Judium se futurum, et omnem Ven.ir LOCUM TERRJP. PERAMBULATURUM, ET PR.EDICATURUM Dei potestatem. — Dixit hæc Antiochus fecte et simulate, quia coactus Dei flagellis : quare, si ea subduxisset Deus, ipse ad ingenium rediisset juxta illud vulgi :

Dæmon languebat, monachas lane esse volebat.
Ast ubi convalait, mansit ut ante fail.

Illudere ergo voluit impius Deo, sed ab eo illusus fuit. Non enim intendebat illa præstare quæ hic dicit et promittit.

18. Sed non cessantibus doloribus (supervene- ven. i« RAT ENIM IN EUM JUSTUM DEI JUDICIUM,) q. d. Deus justo suo judicio plane decreverat eum ob sacrilegia cruciare usque ad mortem), desperans (de dolorum levamine, et sanitate recuperandaæque ac de Dei gratia et salute reterna) scripsit ad Judæos, ut iis viventibus filium suum unicum Antiochum Eupatorem sibi successorem relinqueret, eique regnum assecuraret. Sciebat enim se illud eripuisse Demetrio Seleuci senioris fratris sui filio, ac proinde Demetrium, qui loco sui obses Romæ detinebatur, audita sua morte illico in Asiam advolaturum, ut regnum jure sibi debitum occuparet, ac Eupatorem puerum, ad quem non pertinebat, ab eo excluderet, uti et factum est; nam Demetrius Eupatorem cum Lysia occidit, et regnum sibi vindicavit. Quocirca Antiochus hisce litteris id impedire volens nihil effecit, sed tam ipse quam filius justo Dei judicio regnum cum vita perdiderunt.

Vide hic magnificentiam, magnificatnque potentiam Dei nostri, qua tumidum et indomabilem Antiochum, qui videbatur sibi, terræ, mari et cælo imperare, uno viscerum dolore ita sternit, ut non tantum sibi, sed et Judæis, quos plane despexerat, supplex fiat. Sic Pharaonem supplicem fecit Mosi, Saulcm Samueli, Nabuchodonosorem Danieli.

20. Maximas agimus gratias. — Græca habent : Vet».io. Deo ago maximas gratias in cælo spem habens, et ego languide jacens vestri honoris benevole recordatus sum.

23. Respiciens autem quod et pater meus, etc.— v«T».tK q. d. Sicut pater meus Antiochus Magnus rex prudcnlissimus, et in vos summe benevolus, teste Josepho, lib. XII, cap. m, peregre proficiscens, declaravit hæredam suum, ut si quid humanitus ei contigisset, ille ipsi succederet; sic ego patris exemplum secutus vobis declaro hæredem regni mei meum filium Antiochum Eupatorem, petoque ut in eo fovendo tueudoque vestrum auxilium conferatis.

- V*rr n. 25. CONSIDERANS POTENTES QUOSQUE, EI VICIAOS TEMPORIBUS INSIDIANTES, — Ut si vīdcaīī FCgCīī mortuum putent tempus esse opportunum ad regnum occupandum. Notat suum ex fratre Seleuco nepotem Demetrium, cui jure regnum debebatur, ut dixi vers. 18.
- ' n.M. 26. Memores beneficiorum. — Hic patet fictio et adulatio Antiochi. Splendide enim mentitur jactans sua in Judæos beneficia, cum in eos omne maleficii genus exercuerit.
- Vr». K 27. Sequentem propositum meum, — ut in vos sit benevolus, sicut ego deinceps esse propono. Fingit el simulat benevolentiam, cum fuerit malevolus in Judæos, ethane patris malevolentiam in Judæos secutus fuit filius Eupalor.
- Et communem (id est comem, familiarem, alfabilem, benignum, benevolum) vobis fohe.
- ver», m. 28. Peregre in montibus — circa Ecbatanam, ut dictum est vers. 3, in oppido Tabes, aitS. Hieronymus in cap. xi *DanieUs*. Ibi ergo in montibus Persidis et Modiae mortuus est Antiochus. Licet enim ipse pergeret Babylonem, ut dictum est lib. 1, cap. vi, vers. 4, tamen cruciatu crescente,

eo pervenire non potuit; sed in montibus obiit. Hic fuit funestissimus exitus Antiochi Epiphanis impii, blasphemi, sacrilegi, athei, et deorum omnium contemptoris, qui proinde expressus fuit Antichrist! typus et prodromus.

Porro cavendus est hic error Josephi. Ipse enim, lib. XIV, cap. xv, citans Polybium dicentem Antiochum oh hoc periisse, quod conatus sit Dianie templum expilare, eum redarguit: « Voluisse enim tantum, inquit, ac non etiam perfecisse sacrilegium, non videtur res digna supplicio. » Erras, o Josepho; nam omnis virtus u>que ac vitium, indeque meritum et demeritum in voluntate consistit: actus enim externus in su non est liber, id eoque omnem suam libertatem, ac bonitatem, vel malitiam trahit, et sugit ab interno voluntatis actu bono vel malo. Bonus autem actus quilibet dignus est laude et prætnio, malus vero vituperio et supplicio. Verum, si Antiochus periit quod voluerit expilare templum Dianie, multo magis periit eo quod rcipsa exspoliavit templum Dei veri Jerosolymæ, ibique tot el tantas strages ediderit, quot el quantas hucusque audivimus.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judas Machabæus templum ab Antiocho pollutum expurgat. Inde, vers. 9, Antiocho Epiphani vita functo succedit filius Antiochus Eupator, sub (pio Ptolemæus Macer justus tenax et Judæorum amicus veneno occiditur. Adhæo, vers. 14, Gorgias a Judæis profligatur æque ac Idumæi et proditores. Denique, vers. 21, Machabæus Angelorum ductu prosternit, occiditque Timotheum, Chæream, et Apollonium, Deoque Epinicium concinit.

1. Machabæus autem, et qui cum eo erant, Domino se protegente, templum quidem et civitatem recepii; 2. aras autem, quas alienigenæ per plateas extruxerant, itemque delubra demolitus est, 3. et purgato templo, aliud altare fecerunt; et de ignitis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt post biennium, et incensum, et lucernas, el panes propositionis posuerunt. 4. Quibus gestis, rogabant Dominum prostrati in terram, ne amplius talibus malis inciderent; sed et, si quando peccassent, ut ab ipso mitius corriperentur, el non barbaris ac blasphemis hominibus traderentur. 5. Qua die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigil eadem die purificationem fieri, vigesima quinta mensis, qui fuit casleu. 6. El cum lætilia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes quod ante modicum temporis, diem solemnem tabernaculorum in montibus et in speluncis more bestiarum egerant. 7. Propter quod thyrsos, el ramos virides, et palmas præferebant ei, qui prosperavit mundari locum suum. 8. Et decreverunt communi præcepto et decreto, universæ genti Judæorum, omnibus annis agere dies istos. 9. Et Antiochi quidem, qui appellatus est Nobilis, vitæ excessus ita se habuit. 10. Nunc autem de Eupalore Antiochi impii filio quæ gesta uni narrabimus, breviantes mala quæ in bellis gesta sunt. 11. Hic enim suscepto regno, constituit super negotia regni Lysiam quemdam, Phoenicis et Syriæ militi» principem. 12. Nam Ptolemæus, qui dicebatur Macer, justus tenax erga Judæos esse constituit, et precipue propter iniquitatem quæ facta erat m eos, et pacifice agere cum eis. 13. Sed ob hoc accusatus ab

amicis apud Eupntorem, cum frequenter proditor audiret, eo quod Cyprum creditam sibi a Philometore deseruisset, et ad Antiochum Nobilem translatus etiam ab eo recepisset, veneno vitam finivit. 14. Gorgias autem, cum esset dux locorum, assumptis advenis frequenter Judæos debellabat. 15. Judæi vero, qui tenebant opportunas munitiones, fugatos ab Jerosolymis suscipiebant, et bellare tenabant. 16. Hi vero qui erant cum Machabæo, per orationes Dominum rogantes ut esset sibi adjutor, impetum fecerunt in munitiones Idumæorum, 17. multaque vi insistentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt, et omnes simul non minus viginti millibus trucidaverunt. 18. Quidam autem, cum confugissent in duas turres valde munitas, omnem apparatus ad repugnandum habentes, 19. Machabæus ad eorum expugnationem, relicto Simone, et Josepho, itemque Zachæo, cisque qui cum ipsis erant salis multis, ipse ad eas, quæ amplius perurgebant, pugnas conversus est. 20. Hi vero qui cum Simone erant, cupiditate ducti, a quibusdam qui in turribus erant, suasi sunt pecunia; et septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserunt quosdam effugere. 21. Cum autem Machabæo nuntiatum esset quod facium est, principibus populi congregatis, accusavit quod pecunia fratres vendidissent, adversariis eorum dimissis. 22. Hos igitur proditores factos interfecit, et confestim duas turres occupavit. 23. Armis autem ac manibus omnia prospere agendo, in duabus munitionibus plus quam viginti millia peremit. 24. At Timotheus, qui prius a Judæis fuerat superatus, convocato exercitu peregrina multitudinis, et congregato equitatu Asiano, advenit quasi armis Judæam capturus. 25. Machabæus autem, et qui cum ipso erant, appropinquante illo, deprecabantur Dominum, caput terra aspergentes, lumbosque ciliciis præcincti, 26. ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus, et adversariis adversaretur, sicut lex dicit: 27. Et ita post orationem, sumptis armis, longius de civitate procedentes, et proximi hostibus effecti, resederunt 28. Primo autem solis ortu utrique commiserunt; isti quidem victoriæ et prosperitatis sponsorem cum virtute Dominum habentes; illi autem ducem belli animum habebant. 29. Sed, cum vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de cælo viri quinque in equis, frenis aureis decori, ducatum Judæis prestantes; 30. ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conservabant; in adversarios autem tela et fulmina jaciebant, ex quo et ocellate confusi et repleti perturbatione cadebant. 31. Interfecti sunt autem viginti millia quingenti, et equites sexcenti. 32. Timotheus vero confugit in Gazaram præsidium munitum, cui præerat Chæreas. 33. Machabæus autem, et qui cum eo erant, lactantes obsederunt præsidium diebus quatuor. 34. At hi qui intus erant, loci firmitate confisi, supra modum maledicebant, et sermones nefandos jactabant. 35. Sed cum dies quinta illucesceret, viginti juvenes ex his qui cum Machabæo erant, accensi animis propter blasphemiam, viriliter accesserunt ad murum, et feroci animo incedentes ascendebant; 36. sed et alii similiter ascendentes, turres portasque succendere aggressi sunt, atque ipsos maledicos vivos concremare. 37. Per continuum autem biduum presidio vastato Timotheum occultantem se, in quodam reperto loco peremerunt; et fratrem illius Chæream et Apollobaneum occiderunt. 38. Quibus gestis, in hymnis et confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israel, et victoriam dedit illis.

Prior pars purgati templi, a versu I ad 9 ordine temporis collocanda est, lib. I, cap. iv, post vers. 35. Cætera hujus capituli, imo et capituli xi ac xu, inserenda sunt lib. I, cap. xvi, ante vers. 18. Purgatio enim templi facta a Juda, licet hic post mortem Antiochi Epiphanis narretur, tamen ante eam contigit, nimirum anno Græcorum 148, ut patet lib. I, cap. iv, vers. 52. Antiochus vero

mortuus est anno 449 Græcorum, ut dictum est lib. I, cap. xvi, vers. 46.

3. Et DE IGNITIS LAPIDIBUS IGNE CONCEPTO SACHINCI obtulerunt. — Per ignitos lapides Sallianus et Mariana intelligunt silices et similes, ex quibus inter se collisus facile ignis excutitur in subjectum fomitem, exceptuque accenditur, uti natura' iter quotidie facimus. Verum Græce est

numi líw;, id est *ignientes lapides, et ea iis ignem excipientes*. Silices autem collisi non igniuntur, sed scintillas ignis duntaxat emittunt. Quare verius videtur precibus Judæ et sacerdotum ignem e cœlo evocatum ignivisse lapides ; indeque sacerdotes ignem acceperunt, quo sacrificia cremarentur. Sic enim ante Judam fecerat Nehcmias et sic statuerat Deus *Levit.* vi, 12, ut igne non communi, sed cœlesti el divino hostiæ cremarentur, atque hac de causa Judas festum dati, vel potius redditum a Deo ignis instituit ut audivimus, cap. i. vers. 19 et sequent. Ita Serarius, Sanchez et alii. Sic et Gorionides, lib. III, cap. xiii : » Cum, inquit, composuissent ligna non invenerunt ignem sanctum, sed clamaverunt ad Dominum, et exsiliit ignis e lapide, qui erat altari suppositus, adicientes ei ligna. Duravit ille ignis ad captivitatem tertiam, » quæ facta est a Tito et Vespasiano, cum templum fuit combustum.

Post biennium. — Inchoandum non a profanatione templi, ut volunt nonnulli (ab hac enim fluxerat triennium), sed a principatu Judæ, ut dixi lib. I, cap. iv, vers. 54. Ita Serarius, Salius et alii. Mirum est nonnullos viros doctos hoc biennium computare a morte Antiochi ; nam Antiochus post templi purgationem et sacrificiationem mortuus est, ut dixi in synopsi capituli.

Ver». ». 6. Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum Tabernaculorum,—*q. d.* Celebrarunt festum Encæniorum per octo dies eodem ritu et plausu, quo juxta legem celebrant quotannis festum Tabernaculorum die 15 mensis Tisri, idque in gratiarum actionem, eo quod Deus eos urbi Jerosolymæ, suisque domibus restituisset, cum ipsi paulo ante fugientes persecutionem Antiochi in sylvis et montibus delituissent, ibique sibi tuguria et tabernacula e ramis arborum construxissent.

Ven.7. 7. Propter quod thyrsos et ramos. — Thyrsi erant frondes el virgulta, quibus milites parta victoria, se suasque hastas et arma vestiebant. Hinc apud Gentiles thyrsus erat hasta aculeata hederis oblecta, quam in Orgiis (sacris) Bacchi quatiebant; unde Bacchus dictus est thyrsigerus.

Vai», n. 1 i. Hic (Antiochus Eupator filius Epiphanis) etc. CONSTITUIT SUPER NEGOTIA REGNI (id CSt constituit suum in regimine vicarium et prorogera, sive, ut Græca habent, Protarchum) Lysiam.

V«n. n 12. Nam Ptolemæus, qui dicebatur macer. — Tó « nam » innuit Ptolemæum ante Lysiam negotia regni administrasse; sed per calumniam accusatum de proditioe apud Eupatorem gradu suo excidisse. Hic Ptolemæus videtur esse ille idem qui, cap. vin, vers. 8, vocatur dux Cœlesyriæ et Phœnicis, misitque Nicanorem contra Judam et Judæos ; sed mox videns eorum innocentiam, Deumque pro eis pugnare, cœpit Judæis favere et patrocinari ; ideoque accusatus fuit apud Eupatorem quasi proditor, quod ab eo ad Judæos defecisse videretur, eo quod eorum causam tueretur.

13. Veneno vitam finivit. — In quibusdam Græ- Vm.il cis additur Ptolemæum præ infirmitate animi ultro ad venenum confugisse, sponteque illud hausisse, eo quod calumniam et infamiam proditiōnis sibi impactam audire et sustinere non posset. Non enim firmi magnique, sed infirmi pusillique est animi frangi hominum dicteriis, ideoque se occidere ; foriis enim est hæc omnia viriliter sustinere et magnanimitate virili superare, juxta illud Martialis :

Fortiter ille facit qui miser esse potest.

Narrat hunc casum Ptolemæi S. Scriptura, ut significet Judæos tanto amico et patrono orbatos fuisse; ideoque novis cum Eupatore bellis implicitos fuisse.

14. Gorgias autem, etc., assumptis advenis. — Ve *14- Advenas vocat milites ex Thracia, Ægypto, Africa aliisque exteris regionibus conscriptos. Unde vers. 24, vocantur « exercitus peregrinæ multitudinis. » Indigenæ enim erant Asiatici et Syri.

15. Judæi vero qui tenebant opportunas munitiones fugatos ab Jerosolymis suscipiebant et bellare tentabant, — *q. d.* Judæi aliquot munitiōnes Gorghe et Antiochianis eripuerunt, in casque admittebant socios suos Judæos, qui Jerosolyma e suis sedibus ab hoste pellebantur : ex quibus multi ad Judam confluentes ejus copias augebant, ut audacter Antiochianos invaderet, et feliciter sterneret, sicut paulo post viginti millia eorumdem prostravit. Ita Sanchez.

Verum pro « Judæi » legendum videtur *Idumai*, uti legunt Codices græci : Idumæorum enim munitiones hæ vocantur vers, seq.; vult enim significare duos Judæorum hostes, Gorgiatn scilicet et Iduræos. Sensus ergo est, *q. d.* Idumæi perpetui Judæorum inimici occuparunt aliquot Judæorum munitiones, in quas suscipiebant Judæorum apostatas et transfugas, nimirum eos qui a Jerosolymis ob apostasiam et scelera ad se profugiebant, atque cum iis « bellare, » el bellum Jerosolymæ et Judæis inferre « tentabant. » Sed Judas Deo invocato in has Idumæorum munitiones armata manu irrupit et viginti millia interemit, ut sequitur. Ita Serarius, Salius et alii.

17. Viginti millibus. — Græcus habet *novem mil-* 'i»"-*tilia*.

19. Josepho.— Hic est Josephus Judæ, Jonathæ Vert' *', et Simonis frater, de quo cap. vin, vers. 22.

20. Ili vero qui cum Simone erant cupiditate (avaritia) ducti, etc., 70 millibus didracimis (argenti, quæ si Atticæ fuerunt, faciunt aureos 5833; sin llebraicæ, duplo plus) acceptis dimiserunt quosdam (hostium in turribus conclusorum) effugere.

21. Cum autem Machabæo nuntiatum esset, etc. Ven.li. ACCUSAVIT QUOD PECUNIA FRATRES VENDIDISSENT ADVERSARIIS eorum dimissis. — Salutem enim civium prodit qui hostes eorum captos vel jamjam capiendos dimittit; dimissi enim rursum cives inva-

dont, spoliabunt ei occident, præsere lim ut lytrun), quod pro se solverunt recuperent.

28. PRIMO AUTEM SOLIS ORTU UTRIQUE COMMISCRINT (prolium) isti (qui erant cum Juda) quidem victoria, et prosperitatis sponsorem cum virtute Dominum habentes. — Deus enim Judæ cum suis oranti indebat certam victoriæ spem, quam augebat virtus, id est probitas, fortitudo, et generositas Judæ et sociorum, qui parati erant pro Dei lege et cultu dimicare usque ad mortem, slatucrantque non nisi victores e prælio discedere; sed vel vincere vel occumbere. Græce est: *Sjx>n-sorem victoria: et prosperitatis cum virtute habentes refugium ad Dominum; hæc enim duo, scilicet Dei invocatio et propria virtus, generosusque animi ad pugnam, aliamve rem perficiendam conatus sunt efficacissima remedia, quæ quasi spondent certam victoriam, et felicem Dei eventum.*

Illi (Timotheani Judæorum hostes) autem ducem belli animum (Græce *6vfwv*, id est animositatem, iram, superbiam) habebant, — quia numero suorum militum præfisi despiciebant paucitatem Judæorum, putabantque se eos ut bolum panis devoraturus; sed Deus stravit eorum animositatem et superbiam, ostenditque victoriam non a numero, sed a favore Dei pendere ac dari.

29. Apparuerunt adversariis viri quinque in EQUIS, FRENIS AUREIS DECORI, DUCATUM JUDAIS PRÆSTANTES.

30. EX QUIBUS DUO MACHABAUM MEDIUM HABENTES, ARMIS SUIS CIRCUMSEPTUM INCOLUMEM CONSERVABANT; IN ADVERSARIOS AUTEM TELA, ET FULMINA JACIEBANT, EX QUO ET RECITATE CONFUSI, ET REPLETI PERTURBATIONE cadebant. — Erant hi quinque Angeli pro Juda et populo fideli jussu Dei dimicantes. Sic Angeli pugnarunt pro Theodosio contra Eugenium, dum militum ejus tela in ipsosmet jacentes retorserunt, teste Theodoreto, lib. V, cap. xxiv. Sic pro S. Wenceslao, ut habet ejus Vita, duellante cum Radislao Duce Curimense pugnavit An-

gelus Diu cinque perculit, ut prostratus veniam vitamque peteret. Sic pro Constantino Magno certa!unt Angeli, qui, ut ait *Panegyri*. vi, < flagrabant verendum nescio quid umbone corusci, et codexlimn armorum lux terribilis ardebat. Tales enim venerimi ut tui crederentur. Hæc ipsorum sermocinatio, hoc inter audientes ferebant: Constantinum petimus, Constantino imus auxilio. o Plura exempla recenset Serarius hic, pug. G76.

32. Timotheus vero confugit in Gazaram. — Go-VeiMionides censet esse « Gazam, » sed alii cum Serario hæc duo distinguunt. Vide hic assiduas Judæ victorias illi a Deo concessas, præsertim quibus occidit 20 millia Timolheanorum, sicut paulo ante occiderat viginli millia Idumæorum, ac tandem ipsum Timotheum cum Chærea et Apollonophane interemit.

35. Viginti juvenes accensi animis ob blasphemiam. — Vide hic quid efficiat juvenum animus et ardor. Vide rursum quam stultum et periculosum sit hostium animos et iras subsannando et blasphemando irritare et accendere.

Sic Alexander Magnus, uti narrat Curtius sub finem libri VII, obsidens petram abscissam el abruptam, quam Anmazes Sogdianus cum triginta millibus armatorum insidebat, pelensque ut se dederet ab eo irrisus fuit, rogalusque volarene posset? quo sco "ale ictus Alexander: Ostendam, inquit, proxima nocte Macedones etiam volare; quare trecentos juvenes maximis præmns et promissis accendit, ut a tergo per loca inaccessa noctu in petram scanderent, cum ipse a fronte, qua via patebat, petram invaderet. Juvenes accensi in petram maximis laboribus penetrarunt memores istius dicti Alexandri: « Nihil tam alte natura constituit, quo virtus non possit eniti. » Quare percussus Arimazes se cum propinquis Akxandro dedit, qui omnes verberibus allectos sub ipsis radicibus pclræ crucibus jussit affigi.

37. In quodam repertum loco, — Grace lacu.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judas et Judæi duce Angelo sternunt ingentem Lysias exercitum. Quare Lysias cum eis pacem init. Hinc vers, i0 et seq. rccnsenturt am Lysia quam Antiochi Eupatorisæ que ac Romanorum litterce ad dudaos hac de re data.

1. Sed parvo post tempore, Lysias procurator regis, et propinquus, ac negotiorum prepositus, graviter ferens de his quæ acciderant, 2. congregatis octoginta millibus, et equitatu universo, veniebat adversus Judæos, existimans se civitatem quidem captam Gentibus habitaculum facturum, 3. templum vero in pecunia; quæstum, sicut cadera delubra Gentium, habiturum, et per singulos annos venale sacerdotium: 4. nusuuam recogitans Dei potestatem,

sed mente effrenatus, in multitudine peditum, et in millibus equitum, et in octoginta elephantis confidebat. 5. Ingressus autem Judæam, et appropians Bethsuræ, quæ erat in augusto loco, ab Jerosolyma intervallo quinque stadiorum, illud præsidium expugnabat. 6. Ul autem Machabæus, et qui cum eo erant, cognoverunt expugnari præsidia, cum fletu et lacrymis rogabant Dominum, et omnis turba simul, ut bonum angelum mitteret ad salutem Israel. 7. El ipse primus Machabæus, sumptis armis, cæteros adhortatus est simul secum periculum subire, et ferre auxilium fratribus suis. 8. Cumque pariter prompto animo procederent, Jerosolymis apparuit præcedens eos eques in veste candida, armis aureis, hastam vibrans. 9. Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum, et convaluerunt animis : non solum homines, sed et bestias ferocissimas, et muros ferreos parati penetrare. 10. Ibant igitur prompti, decedo habentes adiutorem, et miserantem super eos Dominum. 11. Leonum autem more impetu irruentes in hostes, prostraverunt ex eis undecim millia peditum, et equitum mille sexcentos : 12. universos autem in fugam verterunt, plures autem ex cis vulnerati nudi evaserunt. Sedet ipse Lysias turpiter fugiens evasit. 13. El quia non insensatus erat, secum ipse reputans factam erga se diminutionem, et intelligens invictos esse Ilebræos, omnipotentis Dei auxilio innitentes, misit ad eos : 14. promisitque se consensurum omnibus quæ justa sunt, et regem compulsurum amicum fieri. 15. Annuit autem Machabæus precibus Lysiae, in omnibus utilitati consulens : et quæcumque Machabæus scripsit Lysiae de Judæis, ea rex concessit. 16. Nam erant scriplæ Judæis epistolæ a Lysia quidem hunc modum continentes :

Lvsus populo Judæorum salutem. 17. Joannes et Abesalom, qui missi fuerant a vobis, tradentes scripta, postulabant ut ea, quæ per illos significabantur, implerem. 18. Quæcumque igitur regi potuerunt perferri, exposui : et quæ res permittebat, concessit. 19. Si igitur in negotiis fidem conservaveritis, et deinceps bonorum vobis causa esse lentabo. 20. De cæteris autem per singula verbo mandavi, et istis, et bis qui a me missi sunt, colloqui vobiscum. 21. Bene valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, mensis Dioscoridie vigesima et quarta.

22. Regis autem epistola ista continebat : Rex Antiochus Lysiae fratri salutem. 23. Patre nostro inter deos transiit, nos volentes eos, qui sunt in regno nostro, sine tumultu agere, et rebus suis adhibere diligentiam, 24. audivimus Judæos non consensisse patri meo ut transferrentur ad ritum Græcorum, sed tenere velle suum institutum, ac propterea postulare a nobis concedi sibi legitima sua. 25. Volentes igitur hanc quoque gentem quidam esse, statuentes judicavimus templum restitui illis, ut agerent secundum suorum majorum consuetudinem. 26. Bene igitur feceris, si miseris ad eos, et dexteram dederis : ut cognita nostra voluntate, bono animo sint et utilitatibus propriis deserviant.

27. Ad Judæos vero regis epistola talis erat :

Rex Antiochus Senatui Judæorum, et cæteris Judæis salutem. 28. Si valetis, sic estis ut volumus : sed et ipsi bene valemus. 29. Adiit nos Menelaus, dicens velle vos descendere ad vestros, qui sunt apud nos. 30. Illis igitur, qui commeant usque ad diem trigesimum mensis Xanthici, damus dextras securitatis, 31. ul Judæi utantur cibis et legibus suis, sicut ceteri : et nemo eorum ullo modo molestiam patiatur de his quæ per ignorantiam gesta sunt. 32. Misimus autem et Menelaum, qui vos alloquatur. 33. Valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, Xanthici mensis quinta decima die.

34. Miserunt autem etiam Romani epistolam, ita se habentem :

Quivrt» Memmius et Tilius Manilius, legati Romanorum, populo Judæorum salutem. 35. De bis, quæ Lysias cognatus regis concessit vobis et nos concessimus. 36. De quibus autem ad regem judicavit referendum, consilium aliquem mittite, diligentius inter vos conferentes, ut

decernamus sicut congruit vobis: nos enim Antiochiam accedimus. 37. Ideoque festinate rescribere, ut nos quoque sciamus cujus estis voluntatis. 38. Bene valete, *z* nno centesimo qua dragesimo octavo, quinta decima die mensis Xanlhici.

Ven. I. 4. Lysias procurator regis (Antiochi Eupatori», qui patri Antiocho Epiphani jam mortuo puer successerat, et a Lysia educabatur regebaturque), kt propinquus. — id est consanguineus sive « cognatus, w ul dicitur vers. 35. Lysias audiens a Juda cresa esse castra, tam Gorghe quam Timothei, novum conscripsit exercitum 80 millium peditura cum equitatu universo et 80 elephantis, quibus se Judæos et Judæam devoraturum sperabat. Sed Judas Deum invocans Angelum impetravit, quo duce Iota Lysiæ castra cecidit.

Ven. 3. 3. Templum vero in pecunia quastum. — Destinabat Lysias magnum vectigal templo imponere, ac dona templo oblata, vel tota vel magna ex parte fisco regio addicere, et in suos usus convertere, uti delubris Gentilium a tyrannis fieri solet. Hæc autem, et plurima, et pretiosissima erant; templum enim erat opulentissimum.

Venale sacerdotium, — se scilicet Pontificatum quotannis magno pretio Judæis venditurum.

Veri. 6. G. Cum fletu et lacrymis rogabant Dominum, etc., ut bonum Angelum mitteret ad salium Israel, — uli miserat Mosi, Gcdeoni, Manuc. Hoc enim Mosi promiserat, Exodi xxi, 20, dicens : a Ecco ego mitto Angelum meum, qui praecedat te, et custodiat. » Vide ibi dicta : ibi enim omnes Angelorum visiones et opitulationes Ilebæis præstitas recensui.

Ver». 8. Apparuit praecedens eos eques in veste candida, ARMIS AUREIS HASTAM VIBRANS. — Fuit Lîc S. Michael Israelis protector, aut certe Angelus inferioris ordinis a Michuele missus ad Judæorum auxilium, ul quasi dux castra præiret, ac Judæ et Judæis animos adderei, hostes vero metu et formidine percelleret, uli rcipsa fecit. Hinc precessit specie equitis cataphracti aureis armis hastam vibrans vestitus candidis. Candor enim Angelorum puritatem, splendorem, læliliam, immortalitatem, victoriam et gloriam significat, ut dixi Ecc/esiæ ix, 8, ad illa ; « Omni tempore sint vestimenta tua candida. »

9. Convaluerunt animis (ingentes validosque sumpserunt animos, videntes Angelum armatum quasi ducem suum præire. Sciebant enim Angelum esso invincibilem, et ab Angelo solo tota castra hostium posse prosterni, uli ab eo prostrata fuerunt 185 millia militum Sennacherib sub Ezechia. Quare ductu Angeli certi de victoria animoso processerunt ad pralium), non solum homines, sed et bestias FhRocissimas (elephantes) ET muros FERREOS I IRATI PENETRARE. — Angelo COIII Ili CSI impenetrabile, nil invincibile, ml impossibile; Imo nil arduum et difficile. Angelus ergo hos animos et ardore Judæ et Judæis iniecit, quibus ipsi acceus castra Lysiæ numerosissima, et fortissima

illico ut paleas disjecerunt et dissiparunt. Nil enim est tam arduum quod militum ardor non perfringat. Quocirca Vegetius docet duces debere vel maxime hos ardore in militibus excitare et accendere; inde enim certa existit spes omenque victorie. Additque duci solerter investigandum esse quid de prælii successu sentiant milites pugnaturos, ul si Micem fore augerentur, pugnet; si infelicem, cesset a pugna. Audi Vegetium, lib. III, cap. xxi : a Ipsa, dic qua certaturi sunt milites, quid sentiant, diligenter convenit explorare. Nam fiducia vel formido ex vultu, verbis, incessu, moribusque cernitur. Nec confidas, si tyro prælium cupit; inexperto enim dulcis est pugna, et novis te oportere differre si exercitati bellatores metuerint dimicare. Monitis tamen et oratione ducis exercitui virtus crescit et animus : præcipue si futuri coe Laminis talem acceperint rationem, qua sperent se facile ad victoriam perventuros. Tunc inimicorum ignavia, vel error ostendendus est : vel si ante a nobis superati sunt commemorandum. Dicendum etiam quibus militum mentes in odium adversariorum, ira et indignatione moveantur. »

11. Leonum autem more impetu irruentes in hostes PROSTRAVERUNT EX EIS UNDECIM MILLIA. ET EQUI-TUM 1000. — Prælium hoc aliud et diversum est ab eo quod narratum est, lib. I, cap. iv, unde ibidem alius crescorum numerus recensetur. Leones enim sunt impavidi et terribiles: unde, teste Plinio clausis oculis in venabula, enses et hastas irruunt, omniaque disjiciunt et rumpunt. Tales fuere hic Judas et Judæi juxta illud Jacobi vaticinium, Gen. XLix, 9 : « Catulus leonis Juda; ad prædam, fili mi, ascendisti : requiescens accubuisti ut leo, et quasi lerena quis suscitabit eum. • Licet enim Judas non esset de tribu Juda, cui a patre Jacobo hoc oraculum datum est, sed ex tribu Levi; tamen ipse loco Judæ erat dux omnium Judæorum, ad quos hoc oraculum perlinet.

Tropologice, cum te invadit Lysias, id est diabolus, suggeritque motus irre, superbire, libidinis, etc., resiste et occurre illi ul leo, statimque cum fugabis. Diabolus enim coram animosis et resolutis est pavidus ul formica; timidis vero et habitantibus terribilis est leo. Unde S. Gregorius, lib. IV *Mor.* cap. xvi, illud Job. iv : « Tigris perit co quod non haberet prædam, » explicans juxta Septuaginta qui pro « tigris » vertunt *Mirmicolion*, id est formica-leo, a quod, inquit, est animal adversum formicis, easque frumenta gestantes interficit, interfectasque consumit, » hoc ipsum mystice applicans diabolo : « Recte, inquit, mirmicolion, id est leo et formica dicitur : formicis enim, ut diximus, leo est ; volatilibus formica;

quia nimirum antiquus hostis sicut contra con*
sentientes fortis est, ita contra resistentes debilis.
Si enim ejus suggestionibus assensus præbetur,
quasi leo tolerari nequaquam potest; si autem
resistitur, quasi formica atteritur. Aliis ergo leo
est, aliis formica; quia crudelitatem illius carna-
les mentes vix tolerant, spiritales vero infirmita-
tem illius pede virtutis calcant, p

H. 13. Er QUIA NON INSENSATUS ERAT, — sed SCnsa-
tus et prudens Lysias, hinc facile ex tanta clade
suorum cognovit Deum per Angelum pro Judæis
pugnare, ideoque eos esse insuperabiles. Quo-
circa ab eis pacem petiit et obtinuit.

Vrn i» 19. Si fidem (id est fidelitatem tum hujus fœde-
ris, tum subjectionis quam regibus Antiochis qua-
si regibus Asi® et Syri® promisistis, et aliis præ-
stitutis), CONSERVAVERITIS, ET DEINCEPS DONORUM
voris causa esse tentado, — id est ego pariter
vestris commodis studebo, vobisque multa bona
et beneficia mea commendatione apud *regem* Eu-
palorem procurabo.

to. 20. De cjeteris autem (articulis a vobis propo-
sitis) PER SINGULA VERBO MANDAVI, ET ISTIS (scilicet
Joanni et Abesalomo a vobis missis) et iis qui a
mr missi sunt (id est meis legatis, quos cum vestris
ad vos mitto) colloqui vobiscum, — ut vobiscum
de singulis transigant, et per omnia satisfaciant,

vu* !i. 21. Anno 148. — Dices : Hoc anno 148 Græco-
rum vivebat et regnabat adhuc Antiochus Epi-
phanes; quomodo ergo h® litter® ab Antiocho
Eupatore ejus filio, quasi jam post mortem patris
regnante, dat® scribuntur? mortuus est enim Epi-
phanes anno 149 Græcorum, ut dictum est lib. I,
cap. vi, vers. 16.

Despondeo annos Græcorum dupliciter compu-
tari; *primo* ab anno duodecimo post mortem
Alexandri Magni, idque a mense Martio, quia illo
anno, qui fuit condit® Horn® 442, et Olympiadis
117, teste Eusebio, Ptolemæo, S. Hieronymo, Jo-
sepho, Dione, Appiano et aliis, illoque mense
Martio Seleucus victo Antigono minoris Asi® rege,
totius Asi® sibi diadema imposuit.

Hoc computu annos Græcorum, sive Seleuci-
darum, numerant Judæi, ideoque liber primus
Machabæorum eodem usus est æque ac Ægyptii,
caque de causa hi anni Græcorum vocantur, nunc
Judaici, nunc *Macedonici*, nunc *Alexandrini*.

Secundo, anni Græcorum sesquianno tardius in-
choantur, forte quod eo tempore Seleucus ex Asia
minore triumphans redierit in Asiam majorem
sive Syriam, unde hic annorum computus voca-
tur *Syriacus*, *Chaldaicus* et *Antiochenus*. Hoc ergo
secundo computu incipiunt hi anni anno 13 a
morte Alexandri mense septimo Tisri qui nostro
seplembri respondet, id est sesquianno serius
quam priores Judaici sive Alexandrini. Hoc com-
puta utitur liber II *Machab*. Unde hoc loco an-
num 149 Græcorum, quo lib. 1, cap. vi, 16, di-
cuntur obiisse Antiochus, vocat 148 Græcorum,
quii annus, qui computu Judaico et Alexandrino

erat 149, idem ille computu Antiocheno, sive Chal-
daico erat 148. Ita Saliarius, Serarius et alii. Ali-
ter respondet Scaliger, scilicet fuisse annum 148.
si annum inchoes a Nisan, id est marlio : rursum
eundem annum fuisse 149 Græcorum, si annum
inchoes a Tisri, id est septembri (1).

Mensis Dioscori, — Græce Ato; KoptvOfcu, id est
Jovis Corinthii. Hic mensis inter ordinarios Cne-
corum menses non reperitur, unde Scaliger et
Saliarius putant eum fuisse embolimæum, sive
intercalarem. Verum id recte confutat Serarius,
qui censet *Dioscorum* esse Dysrium, qui respon-
det nostro marlio, quo solent reges ad bella pro-
cedere.

22. Rex Antiochus Lysis fratri salutem. — Vm.n
Lysias erat tutor regis. Mirum ergo quod rex, qui,
ut ait Appianus, puer novennis erat, eum non
vocat patrem potius quam fratrem; sed id stu-
dio fecit rex, vel potius regis scriba, ut apud Ju-
dæos regis pueritiam dissimularet, ne ob eam ab
ipsis despiceretur : quasi ergo jam grandior et
maturior Lysiam vocat fratrem, non patrem.
Adde : Lysiam non vocat patrem, quia mox An-
tiochum Epiphanem vocat patrem suum, unde
subdit :

23. Patre nostro inter deos (Gorionides *inter* Ver\$.i3.
Angelos) translato. — Fingebant Gentiles regum
adulatores, eos post mortem in deorum nume-
rum referri. Hinc in funere regum et imperato-
rum fiebat eorum apotheosis, sive inter deos re-
latio, qu® quibus cœremoniis apud Romanos fie-
ret, eleganter describit Herodianus initio lib. IVt
ubi inter alia, ait, aquilam ex rogo evolare soli-
tam, qu® animam Cæsaris in cœlum ad deos ve-
heret. Verum impius Antiochus Epiphanes ob sua
scelera et sacrilegia inter deos non coeli, sed in-
ferni, puta inter dæmones, translatus est.

24. Judæos, etc., postulare a nodis concedi si- Ven.ti.
DI LEGITIMA SUA, — Ut Scilicet OÏS liceat vivere SUÏS
legibus et ritibus in sua fide, et cultu unius Dei,
ne cogantur more gentium vivere et colere earum-
dem deos et idola.

25. Judicavimus templum restitui illis. — Jam Ven.is.
Judas et Judæi armis recuperaran! templum, il-
ludque expurgaranl. Rex tamen illud sibi hic ar-
rogat, ut suam in Judæos potestatem æque ac li-
beralitatem ostendat, cum revera templum iis
non restituat, sed restitutionem jam factam pro-
bet et confirmet.

26. Dexteram dederis, — id est, si data Judæis v «««.m
dextera (hic enim est ritus ineundi fœderis) cum
eis fœdus sanxeris. Porro aliud est hoc fœdus ab
eo quod cum iisdem Judæis iniit Lysias et Antio-
chus, cap. xm, 23 et seq. et lib. 1, cap. vi, ubi
occasione Philippi rebellantis et Antiochiam oc-
cupantis, ut eum debellet, Lysias nomine regis
pacem a Judæis petiit et obtinuit. Unde colligas
hoc fœdus non diu durasse, sed mox renovato

(1) Vide quæ diximus in præmio libri *Mac' u Mj*.

bello ruptum fuisse ul patebit cap. sequenti.

Sic Turea cum Christianis facile init pacem, dum urgetur bello Persico, aliove simili ; at eo sopito, facile occasionem pacis rumpendæ invenit, si bellum sibi pace utilius arbitretur.

u ” 90. Adiit nos Menelaus (non ille pseudo-pon-
tifex et Judæorum proditor, de quo cap. iv, 34
et seq. ut volunt nonnulli, sed alius Judæorum
ad regem et Lysiam legatus. Ita Salius et alii)
DICENS VELLE VOS DESCENDERE AD VESTROS QUI SUNT
apud nos, — ut scilicet visitetis Judæos vestros
cognatos et amicos, qui apud me in Syria degunt.

Veri 30. 30. His Igitur qui commeant usque ad diem 30
mensis Xanthici (qui Dysrium proxime sequitur,
et respondet nostro aprili) datus dextris secu-
ritatis. — Dat ergo rex Judæis 15 dies securitatis
(nam die 15 ejusdem Xanthici scriptæ sunt hæ re-
gis littere, ut patet vers. 33,) quibus libere in
Syriam descendant ; quia necdum pax inter eum
et Judæos erat conclusa, sed de ea per legatos cum
Judæis tractabatur : ea vero conclusa, liberum
erat Judæis quovis tempore in Syriam commeare.

v«n. 3i. 31. Nemo eorum ullo modo molestiam patiatur
DE HISQUÆ PER IGNORANTIA3I GESTA SUNT. — Αρω.Ϸι*»
sancit rex eorum, quæ hucusque inter suos et Ju-
dæos hostiliter gesta fuerant, ut ea quasi per igno-
rantiam admissa excusata, imo oblitterata ha-
beantur.

3. Misimus (id est remisimus) autem f.t Mene- V*Γ».«
LAI M (a vobis ad me missum,) qui vos alloqua-
tur , — referatque ea, quæ mecum tractavit mea-
que sensa et dicta vobis renuntiet.

Miserunt autem etiam Romani epistolam,—puta
legati qui a Romanis ad Antiochum mittebantur,
qui illi præciperent ut naves, quas supra nume-
rum a Senatu Romano præscriptum habebat, suc-
cenderet et elephantes interficeret, ut Romanis
novi belli metum vel suspicionem adimeret, uti
narrat Appianus, et ex eo Sigonius ad annum ur-
bis 591. Hi ergo Romanorum legali miserunt pa-
riter ad Judæos epistolam, qua significabant ut
si quas alias justas pacis cum Antiocho conditio-
nes cuperent, eas ad se perscriberent : se enim
curaturos ut Antiochus eis subscribat. Romani
enim, ut recte observat Salius, facile supplici-
bus omnibus injuste vexatis aderant, quæ fuit
prima origo potentis ipsorum, et incrementi in
Sicilia, in Hispania, in Grecia, in Asia, in Africa
et ubique gentium, ut hactenus Romana* Risto-
riæ decursus ostendit. Cum ergo Judæi ad Ro-
manorum legatos, qui per id tempus in Syria
erant, se contulissent, et fortasse jam tum ami-
citiam eorum ac societatem ambire se ostendis-
sent, petierunt, ut quæ a Lysia concedebantur,
confirmarent, aliaque nonnulla in suæ gentis gra-
tiam cum rege transigerent.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Duces Antiochi Eupatoris non obstante pace Juda s exagitant; Joppenses ducentos in mare mergunt; Jam-
nienses similia destinant, sed Judas utrosque trucidat et succendit, Arabes superat, Timotheum profligat,
urbes Casphin et Ephron expugnat, Gorgiam fugat, ac tandem, vers. 39, pro suis, qui in acie ceciderunt,
curat sacrificari offerendi duodecim millia drachmarum.*

I. Ilis factis pactionibus, Lysias pergebat ad regem, Judæi aulem agriculturæ operam da-
bant. 2. Sed bi qui resederant, Timotheus, et Apollonius Gennæi filius, sed el Hieronymus,
et Demophon super hos, et Nicanor Cypriarches, non sinebant eos in silentio agere, et quiete.
3. Joppilæ vero tale quoddam ilagilium perpetrarunt : rogaverunt Judæos, cum quibus habi-
tabant, ascendere scaphas, quas paraverant, cum uxoribus el filiis, quasi nullis inimiciis
inter eos subjacentibus. 4. Secundum commune itaque decretum civitatis, el ipsis acquies-
centibus, pacisque causa nihil suspectum habentibus : cum in altum processissent, submer-
serunt noti minus ducentos. 5. Quam crudelitatem Judas in suæ geniis homines factam ut
cognovit, præcepil viris, qui erant cum ipso : et invocato justo iudice Deo, 6. venit adversus
interfectores fratrum, et portum quidem noctu succendit, scaphas exussit, eos autem, quia
igne refugerant, gladio peremit. 7. Et cum hæc ita egisset, discessit quasi iterum reversurus,
et universos Joppitas eradicaturus. 8. Sed cum cognovisset et eos, qui erant Jamniæ, velle
pari modo facere habitantibus secum Judæis, 9. Jamnitis quoque nocte supervenit, et portum
cum navibus succendit : ila ul lumen ignis apparere Jerosolymis a stadiis ducentis quadra-
ginta. 10. Inde cum jam abiissent novem stadiis, et iler facerent ad Timotheum, commise-

runt cnm eo Arabes, quinque millia viri et equites quiugenti. 11. Cumque pugna valida fieret, et auxilio Dei prospero cessisset, residui Arabes victi, petebant a Juda dextram sibi dari, promittentes se pascua daturus, etincæteris profuturos. 12. Judas autem, arbitratus vere in multis eos utiles, promisit pacem : dextrisque acceptis, discessere ad tabernacula sua. 13. Aggressus est autem et civitatem quamdam firmam, pontibus murisque circumseptam, quæ a turbis habitabatur Gentium promiscuarum, cui nomen Casphin. 14. Ili vero qui intus erant, confidentes in stabililate murorum, et apparatu alimoniarum, remissius agebant, malediclis lacescentes Judam, et blasphemantes, ac loquentes quæ fas non est. 15. Machabæus autem, invocato magno mundi Principe, qui sine arietibus et machinis temporibus Jesu præcipitavit Jericho, irruit ferociter muris : 16. et capta civitate per Domini voluntatem, innumerabiles cædes fecit, ita ut adjacens stagnum stadiorum duorum latitudinis, sanguine interfectorum illuere videretur. 17. Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta, et venerunt in Characa ad eos, qui dicuntur Tubiauæi, Judæos : 18. et Timotheum quidem in illis locis non comprehenderunt, nulloque negotio perfecto regressus est, relicto in quodam loco firmissimo presidio. 19. Dosilheus autem et Sosipaler, quierant duces cum Machabæo, peremerunt a Timotheo relictos in presidio, decem millia viros. 20. At Machabæus, ordinatis circum se sex millibus, et constitutis per cohortes, adversus Timotheum processit, habentem secum centum viginti millia peditum, equitumque duo millia quingentos. 21. Cognito autem Judæ adventu, Timotheus præmisit mulieres, et filios, et reliquum apparatus, in præsidium, quod Camion dicitur : erat enim inexpugnabile, et accessu difficile propter locorum angustias. 22. Cumque cohors Judæ prima apparuisset, timor hostibus incussus est, ex presentia Dei, qui universa conspicit, et in fugam versi sunt alius ab alio, ita ut magi a suis dejicerentur, et gladium suorum ictibus debilitarentur. 23. Judas autem vehementer instabat puniens profanos, et prostravit ex eis triginta millia virorum. 24. Ipse vero Timotheus incidit in paries Dosilhei et Sosipatris : et nullis precibus postulabat ut vivus dimitteretur, eo quod multorum ex Judæis parentes haberet ac fratres, quos morte ejus decipi eveniret. 25. Et cum fidem dedisset restitutum se eos secundum constitutum, illæsum eum dimiserunt propter fratrum salutem. 26. Judas autem egressus est ad Camion, interfectis viginti quinque millibus. 27. Post horum fugam et necem, movit exercitum ad Ephron civitatem munitam, in qua multitudo diversarum gentium habitabat ; et robusti juvenes pro muris consistentes fortiter repugnabant : in hac autem machinae nullæ, et telorum erat apparatus. 28. Sed, cum Omnipotentem invocassem, qui potestate sua vires hostium confringit, ceperunt civitatem : et ex eis qui intus erant, viginti quinque millia prostraverunt. 29. Inde ad civitatem Scytharum abierunt, quæ ab Jerosolymis sexcentis stadiis aberat. 30. Contestantibus autem his qui apud Scylhopolitas erant, Judæis, quod benigne ab eis haberentur, etiam temporibus infelicitatis quod modeste secum egerint : 31. gratias agentes eis, et exhortati etiam de cælo erga genus suum benignos esse, venerunt Jerosolymam die solcam septimanarum instante. 32. Et post Pentecosten abierunt contra Gorgiam prepositum Idumææ. 33. Exivit autem cum peditibus tribus millibus, et equitibus quadringentis. 34. Quibus congressis, contigit paucos ruere Judæorum. 35. Dositheus vero quidam de Bacenoribus eques, vir foris, Gorgiam tenebat : et, cum vellet illum capere vivum, eques quidam de Thracibus irruit in eum, humerumque ejus amputavit : atque ita Gorgias effugit in Maresa. 36. At illis, qui cum Esdrin erant, diutius pugnantibus et fatigatis, invocavit Judas Dominum adiutorem et ducem belli fieri : 37. incipiens voce patria, et cum hymnis clamorem extollens, fugam Gorgiæ militibus incussit. 38. Judas autem collecto exercitu venit in civitatem Odollam : et, cum septima dies superveniret, secundum consuetudinem purificati, in eodem loco sabbatum egerunt. 39. Et sequenti die venit cum suis Judas, ut

corpora prostratorum tolleret, et cum parentibus poneret in sepulcris paternis. 40. Inven-
runt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Jamniam fuerunt, a
quibus lex prohibet Judæos : omnibus ergo manifestum factum esi ob hanc causam eos
corruisse. 41. Omnes itaque benedixerunt justum iudicium Domini, qui occulta fecerat
manifesta. 42. Atque ita ad præces conversi, rogaverunt ut id quod factum erat delictum
oblivioni traderetur. At vero fortissimus Judas hortabatur populum conservare se sine pec-
cato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum qui prostrati sunt. 43. Et facta
collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mor-
tuum sacrificium, bene et religiose de resurrectione cogitans. (44. Nisi enim cos qui ceci-
derant resurrecturos speraret, superfluum videretur et vanum orare pro mortuis;) 45. et
quia considerabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent re-
positam gratiam. 46. Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis
solvantur.

Vm.i. 1. Judæi autem agriculturæ operam dabant. — Addit Gorionides, lib. III, cap. xvii, pacem et quietem Judæorum durasse per octo menses : interea Judam Machabæum in quosdam perduelles Judæos animadvertisse : Judæos et Macedonas in pluribus Judæarum urbibus, maxime ad littus maris, simul habitasse, et negotia exercuisse; sed « Joppitas et Jamnienses » ea occasione perfide usos, in exitum et excidium Judæorum.

Vm.1. 2. Sed iu qui resederant (in Judæa) Timotheus ET AVPOLONIUS, SED ET HONONYMVS ET DEMOPUON super hos (ita legendum cum Romanis et Græcis, (non « superbus, » ut legunt Dionysius et Emmanuel Sa), et Nicanor Cypriarches non sinebant eos in silentio agere et quiete. — Quinque hi « lucus Antiochi occupabant multas Judæe urbes, ut Joppa et Jamniam, de quibus vers. 3 et seq.; ac Judæos, non obstante pace cum Lysia jam inita, infestare pergebant : tum quia huic rei assueverant, et ad hoc ab Antiocho colloca jam pridem erant in Judæa, ut eam vel attererent, vel lutam sibi subjicerent, ideoque semper Judæis fuere infensi et infesti ; tum quia ex prædis Judæorum vivebant. Denique miles pacem non amat, ul polc qui in bello spoliis et rapinis se ditet : quare cum post bellum initur pax, Duces summe laborare debent, ut militem contineant, aliove bello, vel laboro occupent, ne in seditionem versus, præsertim si stipendia ei plene non sint persoluta, ipsas Ducis regiones expilet et vastet, aut ad hostem transfugiat, aut novum sibi principem creet, ut in historiis siepe factum legimus, et hoc ævo reipsa vidimus. Quocirca Vegetius, lib. II De Re mil. cap. xxii, docet assiduo labore, vel dimicandi, vel sagittas jaciendi, vel fodiendi, vel currendi, vel castra muniendi, etc., occupandum et exercitandum esse militem, ne murmuret, et rebellet, aut pueras agat, aut iners et imbellis fiat ; « atque ab hac exercitatione, inquit, exercitus nomen accepit. » Additque : « Juniores quidem et novi milites mane et post meridiem ad omne genus exercebantur armorum.

Veteres autem et eruditi sine intermissione semel in die exercebantur in armis. Neque enim longitudo retatis, aut annorum numertis artem bellicam tradit, sed continua exercitationis meditatio : post quanta volueris stipendia inexercitatus miles semper est tyro. » Causam subiicit : a Nam et velocitas usu ipso acciuitur corporis, et scientia feriendi hostem, seque protegendum, præsertim si gladiis cominus dimicatur. Illud vero majus est, ut servare ordines discant. » Subdit deinde alia militum exercitia : a Ad palum quoque, vel sudas juniores exerceri percommodum est, cum latera, vel pedes, aut caput petere punctim cæsi inque condiscunt. Saltus quoque et ictus facere pariter assuescant, insurgere tripudiantes in clypeum, rursusque subsidere, nunc gestiendo provolare cum saltu, nunc sedentes in terga resilire. Missilibus etiam palos ipsos procul ferire meditentur, ut et ars dirigendi, et dextre virtus possit accrescere. » Et sub finem hæc addit : « Cæteris autem diebus, si nives tantum pluvieque cessarent, exerceri cogeantur in campo ; ne intermissa consuetudine animi militum debilitarentur et corpora. Sylvain cædere, portare onera, transilire fossos, natæ in mari sive (luminibus, gradu pleno ambulare, vel currere etiam armatos cum sarcinis suis, frequentissime convenit, ut quotidiani laboris usus in pace, difficilis non videatur in bello. Sive ergo legio, sive auxilia fuerint, exerceantur assidue. »

3. Ascendere scaphas, — quad in mare piscaturi, vel lusuri, vel in insulam aliquam vicinam recreationis ergo trajecturi.

L Secundum commune itaque decretum civitatis, vmka. — Tota ergo civitas decreverat hac fraude mergere Judæos; quare tota ut rea a Juda Machabæo, vers. 11, exilio fuit addicta.

12. Phæi Li'it viri, — ut arma caperent, et fratrum ciedem ulciscerentur.

7. Discessit quasi iterum reversurus et universos Joppitas eradicaturus. — Græca addunt Judam hoc repentino impetu urbem utpole muni-

tam occupare non potuisse; quare portum invasisse, scaphas exussisse, et quotquot aderant interfecisse; itaque abiisse cum voluntate redeundi cum arietibus et balistis, ad urbem expugnandam et exterminandam.

Ver». >. 9. JAMNITIS QUOQUE NOCTE SUPERVENIT, ET PORTUM CUM NAVIBUS SUCCENDIT, ITA UT LUMEN IGNIS APPARERET JEROSOLYMIS A STADIIS DUCENTIS QUADRAGINTA. — Jamnia enim distabat a Jerosolymis stadiis 240, id est decem leucis Gallicis, sive triginta miliaribus Italicis; stadium enim est octava pars miliaris italici, sive mille passuum, nimirum continens 125 passus: hæc enim est octava pars mille passuum.

Porro milites Judæ in vicinis Jamnia locis delubra idolorum expilarunt, indeque donaria suffurati sunt, quod lege erat vetitum, ut audiemus vers. 30.

Verno. 10. Commiserunt (prælium) cum eo Arabes, — qui Græce vocantur *Nomades*, id est pascendis gregibus occupati: eorum enim opes sunt pecudes et pecora, quibus omnes provincias successively depascuntur: ὤμιω enim est pascere.

Vu .13. 13. Casphin — urbs est quam Adrichomius collocat in tribu Dan juxta Jamniam; sed hic locus indicat eam longe ulterius ad meridiem versus Arabiam sitam fuisse. Ha Saliānus.

vrn u 14. Remissius agebant. — Græce ἀναγώνιστοι? *Quod* Vatablus vertit, *Pervicaciores se exhibebant*. Ἀνυπακούσι enim est contumax, pervicax, indomitus, intractabilis, indoctus, qui disciplina caniit, ac remisse et laxè educatus est; ideoque petulantior, dissolutior, intemperantior, procacior evasit. Remissa enim et mollis educatio facit contumaces, juxta illud *Eccli.* xxx, 8: « Equus indomitus evadit durus, et filius remissus evadit præceps. *Remissius ergo agebant*, id est, voluptatibus suis dediti negligebant et despiciebant Judam, eique petulanter insultabant, eo quod muris suis præsiderent, putarentque se esse inexpugnabiles.

Vrrf. 15 15. Irruit ferociter muris, — eos quations, et sternens per incussum arietem, vel balistam. Gorionides tamen asserit Judam portas oblinivisse pice, ac spinas e deserto ad easdem aggressisse, itaque incensa porta in urbem penetrasse, ac tandem in urbe stragem edidisse tantam, ut stagnum latum quoquo versus per duo stadia fluxerit sanguine, quasi aqua.

Ven. 17. 17. Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta, — quæ faciunt 93 miliaria Italica cum sex stadiis, hoc est leucas Gallicas fere triginta.

Et venerunt in Characa ad eos, qui dicuntur Tubianæi, Judæos. — Saliānus censet locum hunc (Iheraca dictum, eo quod naturali, aut arte facto insigni vallo munitus esset: enim est vallum.

« Tubianæi » dicti sunt a loco *Tubin* quem incolebant, de quo lib. I, cap. v, vers. 12. Quare impertinens est quod scribit Rabanus, et ex eo

D. Thomas (si tamen hujus *Commentarii in Maccab.* est auctor): « Audiui, inquit, quemdam Hebræum disserentem Tubianæos Judæos illos nuncupari, qui ex alienigenis convocali in adiutorium Judæ venerunt, et dictos Tubianæos, quasi alienis tubis conductos. » Tubianæi enim erant Hebræi, non Latini: quare non a *tubis*, sed a *Tubin* dicti, forte ab Hebræo (*ob*, id est bonus, quasi Timotheus Judæos, qui ab egregia bonitate nomen acceperunt, sit persecutus; ideoque a Juda repressus. Ita Sanchez.

20. Equitumque duo millia quingentis. — Græca ὁμοῖοι habent 1500; sed viginti millia peditum facile requirebant 2500 equites. Ita Vatablus, Saliānus et alii.

21. Præsidium (arx sive locus munitus) quod Carnion dicitur, — ac proinde diversum ab urbe quæ *Camaim*, id est duorum cornuum, sive bicornis dicitur, de qua lib. I, cap. v. Aliud ergo est prælium, quod hic; aliud, quod ibi narratur. Si quis tamen idem esse velit, contentiosum funem cum eo non traham, imo omnibus rite consideratis hæc sententia mihi æque ac Saliāno videtur probabilior.

22. Timor hostibus incussus est ex præsentia Dei. — Ex iis quæ dicta sunt cap. x, vers. 29 et 30, et cap. xi, vers. 8, suspicari licet Michaelcm Synagogæ, hoc est Judæ et Judæorum protectorem vel per se, vel per Angelos sibi subditos et Judæ, ac Judæorum custodes Timotheanis hostibus Judæorum visibiliter terribili et minaci vultu apparuisse: imo in eos horrifico impetu irruisse, itaque eis terrorem, fugam, amentiam et interitum attulisse. Ha Saliānus: unde mox Judas Angeli ope occidit 30 millia, ut dicitur vers. 23: ipsum vero Timotheum vivum cepit vers. 24.

24. Ipse vero Timotheus incidit in partes Dositheum et Sosipatris (qui erant duces Judæ Machabæi cum eo et pro eo pugnantes), et multis precibus postulabat ut vivus dimitteretur, eo quod multorum ex Judæis parentes haberet ac fratres (captivos et in potestate sua), quos morte ejus decipi (forte legendum *despici*, Græce enim est ἰσοπύχως, id est negligi verlit Vatablus) eveniret, — q. d. Si me despicitis et occiditis, mei pariter Judæos vestros, quos captivos detinent, despicient, et in mei sanguinis vindictam cos occident.

25. Et cum fidem dedisset restitutum se eos secundum constitutum, — id est juxta promissum et pactum.

26. Judas autem egressus est ad Carnion. — Vers. ti Græca addunt: τὸ ἀνὰ πύλινον ἀτεργὰ ἐκ τῆς πόλεως, quod erat fanum Dæ Syrorum dicte Atargate, ad quod proinde quasi ad asylum nulli hostium profugerent; ideoque Judas eo contendit, ac fanum profanavit et profugos occidit ad 25 millia. Audi de hac Dea veteres. Plinius lib. V, cap. xxiii: « Hieropolis, inquit, Syris vocatur Magog, ibi prodigiosi Alargatis; Græcis autem Derceto dicta, colitur. »

Strabo, lib. XVI, in fine, ait Atargatam corrupto a barbaris vocabulo dici Atharam, quam Ctesias, inquit, Decreto vocavit. Athenagoras in *Apologia* ait hanc Decreto matrem fuisse Semiramidis, lascivam mulierem et homicidam, quæ, ut scribit Diodorus in lib. III, filiam ex lascivo adolescente suscepit; Venere matre sua lenocinante, filiam columbis nutriendam dederit, ipsa se pudore flagitii in stagnum abjecerit, ubi in piscem versa fuerit, el filia in columbam. Quare, inquit, Syri piscibus abstinent, et templum in stagni littore constituerunt; Derceto facie quidem formosæ mulieris, reliqua parte piscis simulacrum coluerunt.

Vmi. 17. 27. Movit exercitum ad Ephron. — Græca addunt in *qua habitabat* (habitare solebat, nam jam erat absens) *Lysias* tutor Antiochi Eupatoria; ideoque ad eam magnus fuit variarum Gentium confluxus: qua de causa in eam sæviit Judas. Hanc primo expugnavit Judas anno Græc. 148, vivente adhuc Antiocho Epiphane, lib. I, cap. v; deinde vero eandem reflorescentem cepit anno Græcorum 119, vel 150 sub Antiocho Eupatore; imo Salianus contendit eandem esse expugnationem hanc hujus capituli cum illa quæ recensita est lib. I, cap. v. Nam ibi quoque contra Timotheum pugnatur contra Carnaim, a Carnaim pergitur ad Ephron, inde ad Bethsan, quæ a Græcis dicta est Scylhopolis. Quare ea quæ, lib. I, cap. v, dicuntur usque ad vers. 8, gesta esse sub Antiocho Epiphane; quæ vero a vers. 8 ad finem narrantur, gesta esse sub Antiocho Eupatore, licet Scriptura brevitatis studio hæc non distinguat, nec tempora duorum regum assignet, idque satis est verisimile.

Ven. 1.». 29. Inde ad civitatem Scytharum (quæ inde dicta est *Scylhopolis*) quæ ad Jerosolymis sexcentis stadiis adedat, — quæ faciunt 75 milliaria Italica, quorum quodque continet mille passus; hujus enim milliariis octava pars est stadium, utpote continens 125 passus, ut dixi superius. Porro Scythæ hanc urbein restaurarunt et inhabitarunt. Sita est cis Jordanem in tribu Manasse, eratquo Decapoleos maxima. Vide Adrichomium.

31. Venehunt Jedosolymam die solemnī septimanarum instante. — Intelligit festum Pentecostes, quod dicitur « septimanarum, » quia post septem septimanas, sive post 49 dies a Paschale celebratur proximo die quinquagesimo, *Lev. xxii*, vers. 18.

Vide hic celeritatem Judæ Mâchabæi, qui Instar fulminis omnia pervasit. Nam unius circiter mensis spatio (scilicet amense Xanthico, hoc est aprili do quo cap. xi, vers, ult., usque ad finem maii, quo Pentecosten illo anno celebrabant), variis in locis cecidit supra centum millia hostium; nimirum ex castris Timothei vers. 23, cecidit triginta millia, ex incolis Carnion vers. 26, millia 25, ex Epliron vers. 28, totidem. Adde innumeros Joppitas et Jamnienses ab eo caesos vers. 6 et 9, et Arabes vers. 10, et incolas Casphin vers. 16, quos

ita trucidavit, ut stagnum duorum stadiorum sanguine fluere videretur.

33. Exivit autem cum peditibus tibiis millibus, vñ. - et equitibus in quadringentis. — « Exivit b nimirum Judas contra Gorgiam : hujus enim longe numerosior erat exercitus. Ha Vatablus, Salianus et abi. Unde colligas subinde Judam præter pedites habuisse equites, sed paucos.

35. Dositheus vero quidam de Bacenoris, — sci- Vñ. licet castris; qui nimirum ad Bacenoris militiæ Ducis castra pertinebat, cumque ut miles sequebatur. Patet ex Græco, licet Gorionides et ex ec Serarius censeant hunc Dositheum fuisse Ducem exercitus, de quo vers. 19, qui Bacenoris fuerit filius, vel nepos.

36. At illis qui cum Esdrin erant diutius pug- vñ. i. nantibus. — « Esdrin b fuit unus e Judæ ducibus, qui cum diuturna pugna fatigarentur, Judas ardenti animo et voce invocans Deum, hostes fudit et pugnae finem imposuit. Male ergo codex Basilicus pro a Esdrin b ponit « Gorgiam b hostem Judæ.

37. Incipiens voce patria, (non quasi Judas vñ» w. alias Græce sit locutus; hic vero Hebraice, qua: lingua ipsi erat patria, sed patria, id est animosa, confidenti, forti, excelsa, generosa, clamosa, ut verum decebat Judam, et Judæum, invocans Deum, robur ab eo impetravit, quo hostes illico prosterneret: unde explicans subdit :) Et cum hymnis CLAMOREM EXTOLLENS FUGAM CORGI® MILITIBUS INCUSSIT. — Vide quæ de voce patria dixi, cap. vu, vers. 8 et 27.

38. Purificati — a sanguinis hostium effusione vñ*. 3'. et cadaverum contactu.

39. Sequenti die (scilicet prima post sabbatum, Ven. »• quæ nobis est Dominica) venit cum suis Judas ut corpora prostratorum (inter quos erant nonnulli e fortissimis Assamonæis, ait Gorionides) tolleret, ET CUM PARENTIBUS PONERET IN SEPULCRIS PATERNIS. — Hic enim est honor, qui militibus cæsis debetur; hoc ultimum est pietatis officium, nimirum ut corpora eorum religose sepeliantur, adeo ut apud Romanos aliosque Gentiles sepulturam negligere, vel negare etiam hosti ingens fuerit ignominia, inhumanitas et barbaries. Unde Q. Curtius, lib. V: « Vix ullum, inquit, tam solemne munus in bello, quam humandi suos, b

40. Invenerint autem sud tunicis (Græca addunt : id est uniuscujusque) interfectorum DE DONARIIS IDOLORUM, QU® APUD JAMNIAM FUERINT (ut dixi, vers. 9) a quibus lex prohibet, — jubens ea comburi ad abominationem idolorum et idololatriæ. Sic enim sancit Deui, vñ. 25 : « Sculptilia eorum igne combures, non concupisces argentum et aurum, de quibus facta sunt; neque assumes ex eis tibi quidquam, no offendas, propterea quod abominatio est Domini Dei tui. Nec inferes quidpiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut et illud est; quasi spurcitiam detestaberis, el velul inquinamentum ac sorde*

abominationis habebis, quia inanimata est. »

Omnibus ergo manifestum factum est in hanc causam eos corruisse, — quia soli illi corruerant, qui haec donaria abstulerant, ut patet ex Greco; reteri vero illæsi et vivi erant. Hinc collige admirandas et cœlestes fuisse Judæ victorias, utpote incruentas, in quibus nemo suorum caderetur nisi ipse per furtum, aliudve scelus culpam suam redire dedisset, Deique offensi custodiam et protectionem a se avertisset. Unde hactenus non legimus Judam post prælium resorum corpora sepelivisse, quia scilicet nemo eorum occubuerat. Discant hic milites a rapinis et criminibus abstinere. Sic enim Deus eos conservabit, imo victores efficiet; victoriam enim subinde aufert unius vel paucorum scelus, uti abstulit furtum Achan, *Josué* cap. vii.

Veri. 4L 42. ROGAVERUNT UT ID QUOD FACTUM ERAT DELICTUM oblivioni traderetur. — Græce : *perfecte deleatur*. Supponebant ergo resos ante mortem de furto pœnituisse, ejusque partem precipuam scilicet culpam per contritionem delevisse : quare alteram partem scilicet reatum pœnæ post hanc vitam in Purgatorio luendum tantum restare, qui per sacrificia expiandus erat, ut peccatum perfecte deleatur, itaque ipsorum animæ a pœnis Purgatorii exemptæ ad limbum patrum sive ad sinum Abraham transferrentur.

Adde nonnullorum peccatum hic non fuisse mortale, sed veniale, tum quia aliqui, utpote rudēs et milites, ignorabant legem velantem hæc idolorum furta, aut certe putabant eam tantum obligare sub veniali; tum quia nonnulli erant in gravi, vel extrema necessitate, in quibus sibi putabant licitum furari ad vitam servandam, tum quia aliqui parum admodum rapuerant, quos materiam levitas a mortali excusabat. Nam expresse, vers. 45, ait eos « cum pietate » obdormitionem (id est mortem) accepisse. Erant ergo in statu gratiæ. Denique justum et pium erat ut Judas cum suis æsclimaret, et speraret nonnullos ex lis, vel venialiter tantum peccasse, vel si mortaliter, pœnituisse, antequam expirarent!; ideoque preces et suffragia pro defunctis fieri solita eis adhibuisse, uti etiamnum peccatoribus ea adhibet Ecclesia. Omni enim ratione, et modo quo potest fidelium animas adjuvare, et poenis eximere satagit. Hoc enim exigit pietas, et charitas, ipsaque communio Sanctorum.

At vero fortissimus (Græce *qtnxio*, id est generosus) Judas hortabatur populum conservare se sine peccato, — eo quod fortitudo eorum consisteret in innocentia et justitia; Deus enim innocentes et justos conservabat in pœniliis, faciebatque victores; nocentes vero et rapaces Binebat vinci et occidi, uti hic factum esse ipsimet oculis visus videbant, ut sequitur.

Ven. u. Duodecim milia drachmas argenti (quæ faciunt nulle aureos, si drachmæ fuerint Aitine; si Hebraicæ, faciunt *bii nulle* aureos, quibus multæ

hostie pro peccato coemi et offerri poterant) misit (Judas quasi Pontifex) Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum. — Hinc ergo liquet Judam Pontificem credidisse Purgatorium, in quo animæ post hanc vitam a culpis expientur. Hæc enim fuit fides Synagogæ et priscorum Judæorum æquo ac modernorum, ut patet ex eorum Ritualibus, Commentariis et scriptis, quæ citant Serarius hic, Genebrardus, Bellanninus et alii scribentes de Purgatorio. Idipsum clare patet ex illo *Tobiæ* iv, 18: « Panem tuum et vinum tuum super sepulturam justi constitue. » Vide ibi dicta.

Bene et religiose (Græco *ætioc* id est urbane, eleganter, pulchre, scite, probe) de resurrectione cogitans. — Urbanum enim, civile, honestum et probum est suos cives vita functos precibus juvare, ut ad beatam resurrectionem, quæ omnis elegantiæ, pulchritudinis et gloriæ plenissima est, resurgant.

44. Nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos visum speraret, superfluum videretur et vanum orare pro mortuis. — Dices : Non foret vanum hoc, quia anima, quæ est immortalis, a pœnis liberaretur per preces; esto corpus non resurgeret. Respondeo, quia anima est immortalis, bine exigit corporis resurrectionem. Anima enim naturaliter ad corpus propendit, sicut forma ad materiam. Quare violentus foret status animæ, si in æternum duraret sine corpore. Quocirca hæc duo, scilicet animæ immortalitas et corporis resurrectio, ita connexa sunt, ut qui ponit creditque unum, ponat credatque et alterum; ac qui tollit negatque unum, tollat negetque et alterum.

13. Qui cum pietate (id est in statu gratiæ certantes et dimicantes pro vera fide, pietate et cultu Dei) DORMITIONEM ACCEPERANT, — id est OCCUBUERANT. Mors enim in Scriptura vocatur somnus per analogiam et similitudinem; mors enim est quasi longus somnus, somnus vero est quasi brevis mors; sed maxime mors vocatur somnus ob spem resurrectionis; in qua quasi e somno evigilabimus ad vitam eternam.

46. Sancta ergo et salubris (Græce *tuoipl.*, id est pia) est cogitatio pro defunctis exorare ut a peccatis (id est a pœnis peccatorum) solvantur. — Hoc est epiphonema Scriptoris Canonici, quod finem Synagogæ prise de Purgatorio et suffragiis pro ammalibus in eo detentis clare astruit. Hæc ergo fuit fides Ecclesiæ ab omni ævo certa et indubitata.

Sanctum ergo est sacrificium pro defunctis, quia sancte Deo sancto immolatur. Idem est pium, tum in animas, quas horrendis Purgatorii erdeatibus ignibusque liberat; tum in endites beatosque, quorum numerum, indeque laetitiam et gloriam adaugere; tum in Ecclesiam, cui novos apud Deum patronos et advocatos conciliat; tum in ipsam sacrificantem, cui animæ an ipso liberantur vicariam gratiam rependent, wrantes Deum assidue pro ejus salute. Quare valde pium et utile est crebro orare pro defunctis, idque oranti nulla

conciliat bona : uti docte ostendit noster Marlinus de Roa, libello hac de re edito.

Audi S. Augustinum, lib. 1 : « In Machabæorum, inquit, libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium; sed et si nusquam in Scripturis veteribus legeretur, non parva est līōiversæ Ecclesiæ: qttffi in hac consuetudine claret auctoritas, ubi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur, locum suum habet, etiam commendatio mortuorum. El Damascenus, *Orat, pro defunctis* : u Animadvertite, inquit, quid Scriptura saeta de Juda Machabæo invinoti® prodide-

rit, nimirum cum, in Sion regis maeni civitate, cum populum, cui praeerat, ab exteris hostibus ctesum el truncatum vidisset, sinu-que eorum excutiens, condita in ipsis idola comperisset, statini expiandi hujusce sceleris rause, Domino ad misericordiam prompto atque propenso, pro unoquoque eorum munera obtulisse, m eaque re huiuinæ pietatis et charitatis munere perfunctum esse. Unde etiam factum est ul divina Scriptura, quemadmodum omnibus aliis nominibus, ita hoc quoque nomine suminis eum laudibus evexerit, ac mirifice commendant. »

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Antiochus Eupator, duce Lysia, bellum contra Judam instaurat cum 110 millibus peditum et 5 millibus equitum, uc Menelaum pseudo-pontifem ex alto praiipitat. Eupatori, vers. 10, Judos sese "pponit, ac invocato Deo noctu castra ejus ingressus multos cecidit. Inde, vers. 18, Eupator Bdhsuram obsidet, et deditione occupat. Denique, vers. 19, confligens cum Juda vicus est : w. le audiens rebellare Philippum a Juda poposcit et obtinuit.

t. Anno centesimo quadagesimo nono, cognovit Judas Antiochum Eupatorum venire cum multitudine adversus Judæam, 2. el cum eo Lysiam procuratorem et præpositum negotiorum, secum habentem peditum centum decem millia, el equitum quinque millia* el elefantos viginti duos, currus cum falcibus trecentos. 3. Commiscuit autetnse illis et Metit laus : et cum multa fallacia deprecabatur Antiochum, non pro patriæ salute, sed sperans se cdhstilui in principatum. 4. Sed Rex regum suscitavit animos Antiochi in peccatorem : et suggerente Lysia hunc esse causam omnium malorum, jussit (ut eis est consuetudo) apprehensum in eodem loco necari. 5. Erat autem in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undique habens cineris : hæc prospectum habebat in praeceps. 6. Inde iu ciuerem dejici jussit sacrilegum, omnibus cum propellentibus ad interitum. 7. Et tali lege praevaricatorem legis contigit mori, nec terræ dari Menelaum. 8. Et quidem salis juste : nam quia nulla erga aram Dei delicta commisit, cujus ignis et cinis erat sanctus, ipse in cineris morte damnatus est. 9. Sed rex mente effrenatus veniebat, nequiores se patre suo Judæis ostensurus. 10. Quibus Judas cognitis, præcepit populo ul dic ac nocte Dominum invocarent, quo, sicut semper et nunc, adjuvaret eos : 11. quippe qui lege, et r atria, sancloque templo privative-rcrenllir: ac populum, qui nuper paululum, respirasse!, ne sineret blasphemis rursus nationibus subdi. 12. Omnibus itaque simul id facientibus, et petentibus a Domino misericordiam, cum fletu et jejuniis, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Judas ul se praepararent. 13. Ipse vero cum senioribus cogitavit, prius quam rex admoveret exercitum ad Judæam, et oblineret civitatem, exire, el Domini judicio committere exitum rei. 14. Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori, et exhortatus suos ul fortiter dimicarent, et usque ad mortem pro legibus, templo, civitate, patria el civibus starent, circa Modin exercitum constituit. 15. Et dato signo suis Dei victori®, juvenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, et maximum elephantorum cum his qui superpositi fuerant : 16. summoque metu ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prospere gestis, abierunt. 17. Hoc autem factum est die illucescente, adjuvante

cum Domini protectione. 18. Sed rex, accepto gustu audaciæ Judæorum, arte difficultatem locorum lentabat : 19. et Betlisuræ, quæ erat Judæorum præsidium munitum, castra admovebat; sed fugabatur, impingebat, minorabatur. 20. Ilis autem, qui intus erant, Judas necessaria mittebat. 21. Enuntiavit autem mysteria hostibus Rhodocus quidam de Judaico exercitu, qui requisitus comprehensus est et conclusus. 22. Iterum rex sermonem habuit ad eos qui erant in Bethsuris : dextram dedit, accepit, abiit; 23. commisit cum Juda, superatus est. Ut autem cognovit rebellasse Philippum Antiochiæ, qui relictus erat super negotia, mente consternatus, Judæos deprecaos, subdilisque cis, jurat de omnibus quibus justum visum est : et reconciliatus obtulit sacrificium, honoravit templum, et munera posuit. 24. Machabæum amplexatus est, et fecit eum a Ptolemaide usque ad Gernnos ducem et principem. 25. Ut autem venit Ptolemaidam, graviter ferebant Ptolemensesamicitiæ conventionem, indignantes ne forte fœdus irrumperent. 26. Tunc ascendit Lysias tribunal, et exposuit rationem, et populum sedavit, regressusque est Antiochiam; et hoc modo regis profectio et reditus processit.

Hoc caput collocandum est lib. I, cap. vr, vers. 28; ibi enim usque ad finem capitis fuse narratur eadem, quæ hic. Unde colligas alium hujus libri secundi alium libri primi fuisse auctorem, ut liquet ex diversitate narrandi.

Ver». 1. 2. Peditum centum decem millia, equitum quinque MILLIA, ET ELEPHANTOS VIGINTI DUOS. — DICCS : lib. 1, cap. vi, vers. 30, numerantur centum millia peditum et 20 equitum, ac 32 elephantum. Respondeo variis diebus varius fuit copiarum numerus; hunc enim aline accedebant, nunc veteres missæ alio abscedebant.

Vm. 3. 3. Commiscuit autem se illis et Menelaus, — qui ab Antiocho Epiphane constitutus erat Judæorum pseudopontifex, petens ab Eupatore Epiphani filio, ut hunc Pontificatum, et consequenter Principatum (tunc enim Pontifex simulera princeps) sibi confirmaret. Vide dicta cap. iv, vers. 23 et ultimo.

v»r». 4. 4. Sed Rex regum (Deus) suscitavit animos Antiochi in peccatorem (id est in apostatam et patre proditorem Menelaum, ul indignans eum pro meritis castigaret) suggerente Lysia hunc esse causam omnium MALORUM, — id est omnium seditio-num et bellorum, quæ Judæi movebant Antiocho, eo quod Menelaum pseudopontificem insolentem et sacrilegum pali non possent. Ita Josephus.

Jussit (ut eis est consuetudo) apprehensum in eodem loco NECAITI, — puta ex alta turri præcipitari. Sic enim Syri solebant proditores, sacrilegos et scelestos plectere, de quo plura vers. seq.

Vtn s. 5. Erat autem in eodem loco turris quinquaginta CUBITORUM AGGESTUM UNDIQUE HADENS CINERIS. — Videtur Interpretes noster aliud habuisse Græcum exemplar; nam modernum sic habet : *Est autem eo in loco turris 50 cubitorum, plena cinere, aggestam habens in fundo cineris copiam. Illic autem instrumentum habebat rotundum undique præceps in cinerem; hic sacrilegii reum, et quorundam aliorum malorum principem, sive excessum habentem, omnes protrudunt in interitum. Tigurina sic : Eo in loco*

plena pulvere 50 cubitorum turns erat, quæ machinam habebat circumversatilm, in pulverem undique declivem. Ibi mm, qui damnatus esset sacrilegii, aut qui aliud quodeumquo malum insigne patrasset, omnes protrudebant ad interitum.

Hoc supplicii genus adinvenit Darius Ochus rex Persarum, ut plecteret conjurationis auctores quos se ferro non occisurum juraverat. Nam ut ait Valerius Maximus, lib. IX, cap. u: «Septum altis parietibus locum cinere complevit, suppositoque ligno, prominente benigno cibo et potione, exceptos in eo collocabat, ex qua somno sopiti in illam insidiosam congeriem decidebant.» Idem docet Ovidius in *Ibin*.

Utque necatorum Rareii fraude secundi,
Sic sua succendens devoret ossa cinis.

fl. Inde in cinerem dejici jussit sacrilegum. — Ver*.«. **Vide hic justam congruamque talionis pœnam a Deo vindice Menelao inflictam : fecit enim eum cineribus profanis obrui et sepeliri, eo quod ipso cineres altaris Dei dispersisset, et suis sacrilegiis conlaminasset, uti expresse dicitur, vers. 8.**

9. Sed rex (Antiochus Eupator) mente effrenatus (indignans et furens in Judæos sibi rebellantes) VENIEBAT NEQUIOREM (truculentio-rem) SE PATRE suo (Antiocho Epiphane crudelissimo) Judæis ostensurus.

10. Quibus Judas cognitis præcepit populo ut v»r». 10 DIB AC NOCTE DOMINOSI INVOCARENT; — pCF triduum ut sequitur. Ecco hic est præludium, et quasi origo litanie publica?, sive orationis conlinuæ, tam noctu quam diu per 40, imo 72 horas. Hæc fuere arma spiritualia Judæ, quibussemper dehostibus triumphavit.

14. Dans itaque potestatem omnium Deo, — q. d. ver» u Judas se suosque committens, el resignans Dei quasi omnium Domini beneplacito, noctu invasit castra Antiochi, ut vel vinceret, vel pro Deo et patria occumberet, prout Deus voluisset.

15. Et dato signo suis Dei victoria, — q. d. v«n. i».

Judas suis hoc dedit militare signum, sive tesseram, nimirum « Deus victor, » vel u Dei victoria, » vel « Deus adjutor. » Illoc enim signum quasi omen victoriae suis dare solebat, ut patet cap. vii, vers. 23. Unde Judas Deo duco mox cecidit quatuor millia hostium, ceterosque perculit, ut de obitu cogitarent.

- n R. 18. Seu rex accepto gustu audaci,» Judæorum, (cum scilicet gustasse!, id est sensisset, et reipsa expertus esset Judæ audaciam, qua cum paucis in castra sua irrumpere, et quatuor millia trucidare ausus fuerat, veritus ne plura et majora auderet, avi conversus ad astum) arte difficultatem locorum tentabat, — id est per solertiam, dolum et prodicionem difficiliora ad expugnandum Judæorum loca occupare tentabat. Quocirca,

- Vtn is. 19. Uktiisuhæ, eie., castra admovebat, sed fugabatur, **IMPINGEBAT, MINORABATUR.** — **Vatablus** *atterebatur*, tum fame, tum morbis, tum ab armis obsessorum æque ac Judæ in eum ex improviso irruentium. Bethsura erat arx munitissima in petra et rupe sita {*Bethsur* enim Hebraice idem est quod *domus petree*}; unde Josephus, lib. XIII, cap. ix, Belhsuram ait fuisse locum totius Judæe munitissimum. Erat ad meridiem Jerosolymæ, ab ea distans quinque stadiis, hoc est 624 passibus, ut eam contra Idumæorum aliorumque hostium incursiones defenderet. Quare Antiochus Belhsuram vi expugnare non potuit, præsertim cum Judas adesset et obsessis assidue alimenta et subsidia submitteret, ut sequitur.

- '■» u. 21. Enuntiavit autem mysteria (hoc est arcana, sive secreta) hostibus Uhodocus : — probabiliter Salianus opinatur mysteria hæc fuisse secretas quasdam vias, et modos quibus alimenta Bethsuræis suggerebantur, quæ perfidus Rhodocus hostibus patefecerit, transfugere ad eos destinans: sed re patefacta) inquisitus inventusque, in carcerem conjectus est. Id ita esse colligitur ex sequenti versu.

- .cn i. 22. Iterum rex sermonum habuit ad eos qui erant in Retusuris : dextram dedit, accepit, abiit, — *q. d.* Illex primo allocutus milites Bethsuræ, ul se dederent, ab eis repulsus fuit, eo quod Judas per occultas vias obsessis alimenta subministraret. At ubi has vias per Rhodocum proditorem Antiochus agnovit, ei obstruxit, iterum milites allocutus eos jam fame laborantes ad deditionem inflexit.

- Vcn.13. 33. Commisit (prælium) cum Juda : superatus est. — *q. d.* Antiochus, capta Bethsura, perrexit ad vicinam Jerosolymam; sed ibi a Juda repulsus et superatus est, vide dicta libro I, cap. vi, vers. Si. Ita Sanchez, licet Salianus hæc referat ad quatuor millia in castris Antiochi a Juda, vers. 15, cæsa, antequam caperetur Bethsura.

Ut autem cognovit rebellare Philippum, — cui Antiochus Epiphanes moriens annulum et diade-

ma tradiderat, filiumque Eupatorem cum regno commiserat. Hic audiens Lysiani tutorem esse Eupatoris, et regnum administrare, utrique rebellavit, et Antiochiam occupavit. Quare Lysias ut eum Antiochiæ obsideret, caperetque et occideret, pacem cum Juda et Judæis petiit, et impetravit. Vide dicta lib. I, cap. vi, vers. 14 et 55.

Judæos deprecans subditusque eis. — Vatablus liberalius rem exaggerans sic vertit : a Perturbatus suppliciter se submitit Judæis, juravit in quas-cumque conditiones, pacem iniit, sacrificium fecit, honorem detulit templo, locum benignitate prosecutus est, et Machabæum amplexatus est, » etc.

24. Et fecit eum (Judam) a Ptolemaide us- **Vm.u** que ad Gerrenos (id est Gerrasenos) ducem et principem. — Græce : *Reliquit Judam belli ducem a Ptolemaide usque ad Gerrhenorum principatum*, ut nomine Antiochi quasi prorex illas regiones administraret.

25. Ut autem venit Ptolemaidam, graviter fe- **Ven. >** BEBANT PTOLEMENSES AMICITIÆ CONJUNCTIONEM, INDIGNANTES NE FORTE FOEDUS IRRUMPERENT. — Græce, *Indignabantur pro eo quod irrita facere voluerant fœdera*; quod nonnulli sic exponunt, *q. d.* Ptolemenses indigne ferebant quædam ab Antiocho concessa Judæis, ob quæ ipsi Ptolemenses voluerant fœdera pacis irrita facere. Sed hic sensus non consentit eum Latina vulgata, quæ plane metum rumpendi fœderis Judæis attribuit, *q. d.* Ptolemenses indignabantur hoc fœdus ab Antiocho cum Judæis initum, ac præsertim Judæ Machabæo, quasi proregi se ab eo subjectos fuisse, eo quod metuerent ne Judas et Judæi jam potentiores facti insolescerent, ac fœdus cum rege initum abrumperent, atque sese quoque et vicinas regiones, utpote jam Judæ subditas, secum eidem rebellare compellerent. Erant enim Ptolemeus Judæorum hostes, ul patet ex eo quod ipsi Jonathan! Judæ fratrem per prodicionem captum cum suis occiderint, ut dictum est libro I, cap. xii, vers. 48 (1).

26. Tunc ascendit Lysias tribunal (quasi suggestum altum et elevatum, ex quo ab omnibus videri et audiri posset), et exposuit rationem (cur hoc fœdus initum esset, scilicet quod expediret, tam regi, quam ipsis, cum Judæi Judæis, utpote viris fortissimis, felicissimis, justissimis et fidelissimis pacem colere, itaque) populum (tumultuantem) SEDAVIT.

(1) Talis esse hujusce versus interpretatio nobis videtur juxta textum græcū : Graviter ferebant Ptolemenses propter pacta, id est, cum Antiochus venisset Ptolemaidem, reperiit cives causi pactorum magna molestia indignationeque affectos, scilicet causa Ptolemensium molestia? indignationisque fuit pax cum Judæis constituta, qua conditiones pacis et conventionis quam rex cum ipsis fecerat violari videbantur; et sic Græcus cum Vulgata quoad sensum concordat.

CAPOT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Demetrius occiso Lysia et Antiocho Eupatore, suadente Alciino proditore, mittit Nicanorem cum magno exercitu contra Judam et Judæos; sed is fœdus cum Juda init : agre id fert Demetrius, jubet ut Judam vinctum ad se mittat. Judas id pressentis in locum tutum sese recipit : mox Nicanor iram in Judam conceptam in Raziam magni nominis virum evomit. Sed Razias trina ratione mortem violentam sibi mfert, ne in qus manus incidat.

i. Sed post triennii tempus, cognovit Judas, et qui cum eo erant, Demetrium Seleuci cum multitudine valida, et navibus, per portum Tripolis ascendisse ad loca opportuna, 2. et tenuisse regiones adversus Antiochum, et ducem ejus Lysiam. 3. Vicinus aulem quidam, qui summus sacerdos fuerat, sed voluntarie coinquinatus est temporibus commixtionis, considerans nullo modo sibi esse salutem, neque accessum ad altare, 4. venit ad regem Demetrium, centesimo quinquagesimo anno, offerens ei coronam auream et palmam, super hæc et thallos, qui templi esse videbantur. Et ipsa quidem die siluit. 5. Tempus autem opportunum dementi® su® nactus, convocatus a Demetrio ad consilium, et interrogatus quibus rebus et consiliis Judæi niterentur, 6. respondit : Ipsi qui dicuntur Assidæi Judæorum, quibus præest Judas Machabæus, bella nutriunt, et seditiones movent, nec patiuntur regnum esse quietum. 7. Nam et ego defraudati! parentum gloria (dico aulem summo sacerdotio) huc veni : 8. primo quidem utilitatibus regis fidem servans, secundo aulem etiam civibus consulens ; nam illorum pravitate universum genus nostrum non minime vexatur. 9. Sed oro his singulis, o rex, cognitis, et regioni, et generi, secundum humanitatem tuam pervulgatam omnibus prospice. 10. Nam, quæamdiu superest Judas, impossibile est pacem esse negotiis. 11. Talibus autem ab hoc dictis, et cæteri amici, hostiliter se habentes adversus Judam, inflammaverunt Demetrium. 12. Qui statini Nicanorem præpositum elephantorum ducem misit in Judæam. 13. Datis mandatis, ut ipsum quidem Judam caperet; eos vero, qui cum illo erant, dispergeret, et constitueret Alcimum maximi templi summum sacerdotem. 14. Tunc gentes, quæ de Judæa fugerant Judam, gregatim se Nicanori miscebant ; miseras et clades Judæorum, prosperitates rerum suarum existimantes. 15. Audito itaque Judæi Nicanoris adventu, et conventu nationum, conspersi terra rogabant eum, quæ populum suum constituit, ut in æternum custodiret, quique suam portionem signis evidentibus protegit. 16. Imperante autem duce, statini inde moverunt, conveneruntque ad castellum Dessau. 17. Simon vero frater Judæ commiscrai cum Nicanore : sed conterritus est repentino adventu adversariorum. 18. Nicanor tamen, audiens virtutem comitum Judæ, et animi magnitudinem, quam pro patri® certaminibus habebant, sanguine judicium facere metuebat. 19. Quamobrem præmisit Posidonium et Theodotium, et Matlhiam, ut darent dextras, atque acciperent. 20. Et cum diu de bis consilium ageretur, et ipse dux ad multitudinem retulisset, omnium una fuit sententia amicitias annuere. 21. Itaque diem constituerunt, qua secreto inter se agerent; et singulis sellæ prolatæ sunt et positæ. 22. Pneccepit autem Judas armatos esse locis opportunis, ut forte ab hostibus repente mali aliquid oriretur : et congruum colloquium fecerunt. 23. Morabatur autem Nicanor Jerosolymis, nihique inique agebat; gregesque turbarum, quæ congregati fuerant, dimisit. 24. Habebat autem Judam semper charum ex animo, et erat viro inclinatus. 25. Rogavitque eum ducere uxorem, filiosque procreare. Nuptias fecit, quiete egit, communit, et vivebant. 26. Alcimus autem, videns charitatem illorum ad invicem et conven-

tiones, venit ad Demetrium, eldicbal Nicanorem rebus alienis assentire, Judamque regni insidiatorem successorem sibi destinasse. 27. Itaque rex exasperatus, et pessimis hujus criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens graviter quidem se ferre de amiciliæ conventionē, jubere tamen Machabæum citius vinctum mittere Antiochiam. 28. Quibus cognitis Nicanor consternabatur, el graviter ferebat, si ea, quæ convenerant, irrita faceret, nihil læsus a viro : 29. sed, quia regi resistere non poterat, opportunitatem observabat, qua præceptum perficeret. 30. At Machabæus, videns secum austerius agere Nicanorem, et consuetum occursum ferocius exhibentem, intelligens non ex bono esse austeritatem istam, paucis suorum congregatis, occultavit se a Nicanore. 31. Quod cura ille cognovit fortiter se a viro præventum, venit ad maximum et sanctissimum templum : el sacerdotibus solitas hostias offerentibus, jussit sibi tradi virum, 32. quibus cum juramento dicentibus nescire se ubi esset qui quierabatur, extendens manum ad templum, 33. juravit, dicens : Nisi Judam mihi vinctum traderitis, istud Dei fammi in planitiem deducam, et altare effodiam, el templum hoc Libero patri consecrabo. 34. El his dictis, abiit; sacerdotes aulem protendentes manusiu cælum, invocabant cum, qui semper propugnator esset geniis ipsorum, hæc dicentes : 35. Tu, Domine universorum, qui nullius indiges, voluisti templum habitationis tuæ fieri in nobis. 36. El nunc, Sancte sanctorum omnium Domine, conserva in æternum impollutam domum istam, quæ nuper mundata est. 37. Razias autem quidam de senioribus ab Jerosolymis delatus (=i Nicanori, vir amator civitatis, el bene audiens : qui pro affeclu pater Judæorum appellabatur. 38. Hic multis temporibus continenti® propositum tenuit in Judaismo, corpusque et animam tradere contentus pro perseverantia. 39. Volens aulem Nicanor manifestare odium quod habebat in Judæos, misit milites quingentos, ut eum comprehenderent. 40. Putabat enim, si illum decepisset, se cladem Judæis maximam illaturum. 41. Turbis autem irruere in domum ejus, el januam dirumpero, atque ignem admoveere cupientibus, cum jam comprehenderetur, gladio se petiit; 42. eligens nobiliter mori potius, quam subditus fieri peccatoribus, el contra natales suos indignis injuriis agi. 43. Sed, cum per festinationem non certo ictu plagam dedisset, et turbæ intra ostia irrumperent, recurrens audacter ad murum, præcipitavit semelipsum viriliter in turbas : 44. quibus velociter locum dantibus casui ejus, venit per mediam cervicem; 45. et cum adhuc spiraret, accensus animo, surrexit : el cum sanguis ejus magno fluxu deflueret, elgravissimis vulneribus esset saucius, cursu turbam pertransiit : 46. et stans supra quamdam petram pneruplam, el jam exsanguis effectus, complexus intestina sua, utrisque manibus projecit super turbas, invocans dominatorem vitæ ac spiritus, ut hæc illi iterum redderet : atque ita vita defunctus est.

Hoc caput et sequens connexum est cum cap. libri I.

vii
1. Sed post triennii tempus, — ici est, tortio anno a morte Antiochi Epiphanis, puta anno 150 Græcorum, ut dicitur vers. 4. Supponit enim Auctor hujus libri II Antiochum Epiphanem defunctum esse anno LIS Græcorum; licet enim mortuus sit anno 119, juxta computum Judaicum, tamen annus hic 149' erat 118, juxta computum Antiochenum, ut dixi superius; ac consequenter annus hic 150 Græcorum juxta computum Antiochenum erat 151 juxta computum Judaicum.

Di METRIUM Seleuci. — Seleucus hic erat senior Antiochi Magni filius; junior vero filius ejusdem erat Antiochus Epiphanes. Quare Demetrio, nepote senioris fratris filio, debebatur regnum Asiæ et Syriæ. Demetrius ergo Homar obses, audiens

patrum suum Antiochum Epiphanem vita functum, petiit a Romanis licentiam redeundi ad suos, regnumque jure sibi debitum occupandi. Verum Romani illam ei negarunt, eo quod eum magis metuerent, quam Eupatorem Epiphanis filium, utpote puerum. Quare Demetrius clam Roma affugiens venit in Syriam, ubi a suis in regem coronatus, oooisis Eupatore el Lysia, regnum occupavit, uti dixi lib. I, cap. vu.

3. Alcimis autem. (De hoc Alcimo pseudo-pontifico et proditore dixi lib. I, cap. vu, 7,) su» VO-
LUNTARIE COINQUINATUS EST TEMPORIBUS COMMIXTIONIS; (cum scilicet Antiochus Epiphanes juberet Judæos misceri Gentilibus, el u Judaismo ad Gentilismum apostatare, tunc apostatavi! et Alcimus : quare) considerans nullo modo sibi esse saliem, NEQUE ACCESSUM AD ALIARE, — IUUI quia Judit'

eum ul apostatam a templo exclusissent, tum quia Judas Machabæus jam fungens Pontificatu et principatu, nullo modo Alciinum quasi æinulum passus fuisset; quocirca Alcimus rogavit Demetrium ul Nicanorem contra Judam mitteret, itaque sibi Pontificatum conferret.

Ver> 4. 4. Offerens ei coronam auream (qua novo regi Demetrio novum regnum gratulabatur) et palmam, (qua eidem victoriam contra Judam cæterosquo hostes apprecabatur,) et tuallos, (id est, ramos ex olea arbore, quibus pacem flagitabat: olea enim symbolum est pacis, sed hæc sacrilegus abstulerat e templo. Unde sequitur :) Qui templi esse videbantur. — Porro hi rami el palm®, reque ac corona, erant ex auro fabrefacte.

Vene. 6. Ipsi qui dicuntur Assidæi, (quinam hi fuerint dixi lib.I, cap. vu, 13,) quibus præest Judas Machabæus. — Hinc patet Judam religione et pietate fuisse Assidæum, imo Assidæorum primatem et principem.

Vw> is. *8. Nicanor tamen audiens virtutem comitum Judæ, etc., sanguine judicium facere metuedat, — id est prælio decertare, litemque armis definire metuebat; timebat enim a Juda vinci et cædi; quare legatos ad eum pacis causa misit, pacemque cum eo iniit.

«i 24. Habebat autem Judam semper cuarum ex animo. — Græco ò wfcaúsw, id est in facie, q. d. Nicanor semper habebat Judam pr® oculis quasi sibi amicum et familiarem.

Et erat viro inclinatus, — id est propensu» et benevolus in Judam. Aliqui contrarie explicant « in facie, n q.«d. Nicanor exterius simulabat se amicum Judæ; sed interius eum ut ducem belli fortissimum, cui æquari non posset, oderat, ideoque suadebat ei uxorem ducere, ut per eam effeminaretur, et spiritus bellicos deponeret; sicut Samson per suam Dalilam effeminatus est, el fortitudine spoliatus. Verum hic sensus repugnat Vulgate, quæ ait: « Habebat Judam charum ex animo. »

v,». is. 25. Rogavitque eum(Judam) uxorem ducere, filiosque procreare, — ut prolem sibi similem procrearet, in eamque suam fortitudinem et virtutem bellicam transfunderet; nam ut ait Lyricus:

Fortes creantur fortibus el bonis.
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Ha Horatius, lib. IV *carm. ode ni*. Gorionides addit Judam ex uxore filium masculum genuisse; sed ille videtur mox interrisse æque ac Judas, qui sequenti anno in prælio occubuit; nam nulla filii ejus in Scriptura fit mentio.

Communiterque vivebant, — scilicet Judas et Nicanor sibi mutuo erant familiares. Aliter Serarius Gra cum<T«ur«i», iuix Or. atv factatam fiwu vertit: *Commune l egit vitam, sive communiter vivebat, scilicet Judas, g. d. Judas nil habebat proprium; sed*

quasi Assidæus, sive Esscnus, cum sociis vivebat in communi, uti nunc vivunt religiosi.

26. Alcimus autem, etc., q. d. (Alcimus Judæ vw ii æmulus apud Demetrium regem accusavit Nicanorem, quod cum hoste suo Juda foedus iniisset, cumque) REGNI INSIDIATOREM SUCCESSOREM (GfæCC Sistíjxcv, id est vicarium) sibi (qui scilicet loco suo castris præesset) destinasset; — unde iratus Demetrius jussit Nicanori ut Judam caperet, captumque ad se mitteret; Judam enim regno suo insidiari.

31. Fortiter (Græco *generose*) se a viro (Juda) Vm.a. præventum. — Generosi enim est prudenter prævidere insidias futuras et pericula, caque præcavere, ac se suaque in tuto collocare, uti fecit hic Judas.

37. Razias autem quidam de senioribus (id est, 'm.n unus e Senatoribus et Primoribus Jerosolymitanis,) qui pro affectu (pro amore in suos cives et patriam) pater Judæorum appellabatur:

38. Hic multis temporibus continentiae propositum tenuit in Judaismo, — « continentia®, » scilicet ab uxore, id est castitatis, aut cælibatus: ita aliqui. Aut potius continentiae, scilicet in vera Dei fide et cultu, q. d. Razias semper etiam in persecutione continuavit sc in Judaismo et avita religione, nec se cum nullis ab ea ad Gentilismuin sub Epiphane aposlantibus commiscuit: hoc enim significat Græcum àtuÇiaç, id est incommixtionis; et hoc notat rs « propositum continentiae tenuit in Judaismo, » nimirum perseverantiam constantem usque ad mortem in Judaismo; unde idipsum mox explicans subdit: Corpusque et animam TRADERE CONTENTUS PRO PERSEVERANTIA in adita Judæorum religione. Addit Gorionides Raziam professione fuisse Assidæum.

40. Putabat enim, si illum decepisset. — Salia- ven. w. nus censet legendum « cepisset; » Græce enim est cuMapttv, id est, « si illum comprehendisset. »

42. Eligens nobiliter (Græce íj-jtw;, id est ge- Ver». R- nerose) mori potius quam subditus fieri peccatoribus et contra natales suos (natus ergo fuit Razias nobilibus parentibus) indignis injuriis agi. — Græce: *Et propria nobilitate indigne contumeliis affici*. Hic fuit sensus Raziae, uti fuit aliorum nobilium hujus sæculi, qui generosum putant mori potius, quam ludibria indigna pati. Verum alius est sensus fidelium el Christianorum, præscrilm Apostolorum et martj'rum, de quibus proinde dicitur Act. v: « Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habili sunt pro nomino Jesu contumeliam pati. »

44. Venit per mediam cervicem. — Græce per Ver». 44. medium ventrem, q. d. Cecidit in terram non pro no capite, sed in venirem, ita ut mediam cervicem ad humum allideret. Razias ergo trina morte se confecit: *primo* enim gladio sc confodit; *secundo*, ex muro se præcipitavit; *tertio*, ambabus manibus viscera m turbam projecit.

Quieres an Razias occidendo sc peccarit. Sup-

pono ex communi sententia S. Augustini, Lactantii, S. Thomæ cæterorumque Ecclesia) Dolorum non licere homini se occidere ad vitandam infamiam, violationem pudiciæ, peccandi periculum, aliamve ob causam. Ratio a priori est quod Deus solus sit vite nostro) dominus, qui ul eam dedit, sic et repetit, recipitque quando ei libuerit. Quare injuriam Deo facit, qui se occidit; quia rem Deo propriam, puta vitam suam illi eripit. Vide S. Augustinum, lib. I *De Civitat. Dei* a cop. XX, usque ad xxiv.

Hoc quoad thesin, nunc ad bypothesin descendamus, et disquiramus an Razias hic et nunc se occidendo peccarit, an non.

Primo, S. Augustinus, lib. II *Contra epist. Gaudentii*, cap. xxiii, magis propendeteo, ul censeat cum peccasse, præsertim ob Circumcelliones, qui Razia exemplum imitantes se ipsos necabant, quasi hoc esset honestum; imo quoddam martyrium. Quare laudari quidem hic Raziam a probitate, continentia, auctoritate et amore patriæ, non tamen a sui occisione: a Humilitatem, inquit, inter manus inimicorum non valens ferre, non plane sapienti®, sed insipienti® dedit exemplum, non Christi martyribus, sed Donati Circumcellionibus imitandum. » Et inferius: « Unde illi tanquam homini subrepsit humilitatis impatientia, ul prius mori vellet, quam hostibus subjici. Dictum est quod elegerit nobiliter mori; meilius vellet humiliter, sic enim utiliter. Illis autem verbis historia* gentium laudare consuevit, sed viros fortos hujus sæculi, non martyres Christi. Dictum est quod se viriliter de muro præcipitavit in turbas, nec nos dicimus eum hoc fecisse muliebriter, quanquam vos qui multum exemplo isto profecistis, etiam feminas vestras hoc facere docuistis. Sed fatemur etiam ipsas hoc non facere muliebriter, sed viriliter; non tamen salubriter, quia non fideliter. » *Secundo*, Franciscus de Victoria, *Detect. de Homicidio*, et S. Thomas respondent Raziam non peccasse, eo quod ex Spiritus Sancti instinctu voluntariam sibi mortem consciverit. Sed hujus instinctus nulla hic apparet scintilla, præsertim quia non solet Spiritus Sanctus inspirare, ut quis se occidat ad vitandam ludibrii infamiam, uti fecit hic Razias; hoc enim in se inhonestum et illicitum est.

Tertio, ergo dico Raziam hic a peccato excusari per ignorantiam inculpatam, qua ignorabat sui occisionem tali casu esse illicitam, imo ipse cam licitam, honestam, nobilem et generosam esse arbitrabatur, ut dicitur vers. 42. Sicut enim olim multi veterum tam philosophorum, quam Doctorum Ecclesia?, putarunt mendacium quandoque esse licitum, sic idem consuerunt de sui occisione. Hæc enim fuit sententia Stoicorum quam sæpius inculcat Seneca, *epist.* 12, 17, 24, 58, 89, 71, 78. Eadem indicat Cicero, lib. I, qn\$ L 12 et 22, ac Plinius. Eadem fuit sententia aliquorum Hebræorum apud Joscephum, lib. XII, cap. v, et

IV.

lib. XV, cap. vm. Eadem fuit S. Hieronymi in cap. i. *Joner*, versus finem, ubi sic ait: « Unde in persecutionibus non licet propria perire manu absque eo ubi castitas periclitatur; » ubi plane indicat quod in periculo castitatis liceat seipsum occidere. Sic S. Ambrosius, lib. III *De Virgin.*, ante medium, et Eusebius, lib. VII *Hietor.* cap. xn et XVII, et Palladius in *Lausiaca*, cap. c1, laudant feminas, quæ se occiderunt ne violarentur. Neque id tribuunt divin® inspirationi, sed laudant factum tanquam honestum ob talem finem. Simili modo D. Solo excusat S. Apolloniam, lib. V *De Justitia*, *Qwest.* I, art. 5, in fine: Nam se occidere ob patriæ salutem, aut pudiciæ custodiam non est ita evidens esse malum quin inculpate possit ignorari, et putari esse licitum, uti putarunt viri doctissimi jam citati, quos secutus Cato Romanorum sapientissimus seipsum occidit, ne Cæsari victori se dedens foret ludibrio. Sic ergo et Razias per ignorantiam excusandus videtur a peccato, præsertim quia ipse erat quasi caput senatus, et princeps Israelis; unde ludibria illi ab Antiocho irroganda senatui et toti Israeli irrogala fuissent; maluit ergo mori, quam se totumque Israelcm injuriis et ludibrio regis idololatriæ exponere. Adde, potuisse regem fingere Raziam a Judaismo apostatasse, et ad suam idololatriam

niM

visset, ul ejus exemplum sequerentur, et apostataren!. Insuper poterat metuere Razias ne acerbitate tormentorum victus cederet Antiocho, et vere a fide apostatarci, quod ingens fuisset loti Israeli scandalum. Quare prudenter videbatur sibi factururus, si hrec omnia pericula et damna voluntaria morie abscinderet. Sic in Historiis Indicis apud Hieronymum Osorium, lib. VII *De Gestis Eman.*, post initium, legimus Joannem Machiadum Lusitanum virum fidelem duos filiolos suos ex pietate occidis, ut eos periculo Mahomelismi, indeque damnationis æternæ eriperet. Jam enim capiendi erant a Mahometanis, et ab eis in perfidia sua educandi. Ita Raziam per ignorantiam excusat Lessius, lib. II *De Justitia*, cap. ix, dubio 6, num. 23; idque confirmatur ex eo quod Razias hic a virtute et probitate eximia commendetur, qui utique non se occidis, nisi id pulasset esse licitum, imo honestum et generosum. Unde cl expirans vers. 46, actum fidei etspei iu Deum elicit, « invocans dominatorem vitæ ac spiritus, ut hæc illi iterum redderet » in beata resurrectione.

Supposita hac Razia ignorantia heroicus fuit hic ejus actus fortitudinis, quo se pro honore patriæ, et avita religione conservanda occidit, ideoque, vers. 42, de eo dicitur: « Eligens nobiliter mori. » Louge enim difficilius esi seipsum occidere, quam necem ab alio illatam sustinere; quare posita ignorantia quod eo cubu liceat seipsum occidere, Razias summum fortitudinis actum se non semel, sed tertio feriendo cl interimendo elicit. Natura enim summe amat se suamque

vitam ; qiiaro generosissimae fortitudinis est hunc nature affectum transcendero, ac sponte pro Ueo vitam ponere.

Hinc discant fideles quam fortiter tormenta et mortem pro fide et pietate inllicln sustinere debeant. Si enim Razias Judæus, obscuram habens resurrectionis fidem el spem, seipsum pro ea occidit, cur non Christianus post Christi aliorumque resurgentium exempla necem pro illo irrogatam ultro amplectatur, cum certus sit se per illam od beatam et sternam vitam transmitti? Fixum enim esl illud Christi oraculum, pariter et promissum : a Qui perdiderit animam (vitam) suam propter me, inveniet eam,» *Mattii.* x, 39. Rursum cur non concupiscentiam et carnem suam mortificet, quam per mortificationem credit vivificandam et liberandam in coelisÎ mortificatio chini est quasi viva quædam mors, qua homo carnales appetitus in se vivos per serium voluntatis contrariai propositum abdicat et resecat. Unde hanc resecationem ad vivum sentit, dolctque perinde ac si dens sibi evelleretur. Audi S. Ambro-

sium, lib. Ill lie *Virgin.*, miris elogiis celebrantem S. Pelagiam virginem quindecim annorum, quæ se cum matre et sororibus in iluinen iniecit, nursilquo no violaretur : « Consertis manibus, tanquam choros ducerent, in medium progrediuntur alveum, ubi unda torrentior, ubi profundum abruptius illo vestigia dirigentes. Nulla pedem retulit, nulla suspendit incessum, nulla lentavit ubi gressum figeret; anxim cum terra occurreret, offensæ vado, lætæ profundo. Videres piam matrem stringentem nodo manus, gaudere de pignore, timere de casu ; no sibi filias vel fluctus auferret, lias tibi, inquit, hostias, Christo, immollo, priesules virginitatis, duces castitatis, comites passionis. » Porro Ecclesia has feminas, qua* sa pro castitate tuenda occiderunt, colit ut martyres, quia ips® ad hoc quasi compulsæ fuerant. Undo cum ipsa; in eo facto non peccaverint secundum moralem æstiraationcm censentur ab ipsis persecutoribus occisæ, et sic sunt martyres. Si quis idem dicere velit de Razia, non repugnabo.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

A ennor, superbe contemnens Deum, invadit Judam el Judæos Judas, visione Onice et Jeremía' dantis siM gladium, animatus, animat milites; quare Nicanorem prosternit, (jusque caput ct manum muro ex adverso templi suspendit, ac linquam blasphemam dissectam avibus vorandam projicit. Denique Judæi Deo canunt epinicion, el festum quotannis pro gratiarum actione die 13 Adar celebrandum instituunt.

I. Nicanor autem, ut comperit Judam esae in locis Samariæ, cogitavit cum omni impetu die sabbati committere bellum. 2. Judæis vero, qui illum per necessitatem sequebantur, dicentibus : Ne ita ferociter et barbare feceris, sed honorem tribue diei sanctificationis, et honora cum, qui universa conspicit : 3. ille infelix interrogavit si est potens in cœlo, qui imperavit agi diem sabbatorum. 4. Et respondentibus illis : Est Dominus vivus ipse in cœlo potens, qui jussit agi septimam diem. 5. At ille ait : Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, el negotia regis impleri. Tamen non obtinuit ut consilium perficeret. 0. Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus, cogitaverat commune trophæum statuere de Juda. 7. Machabæus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi a Deo affuturum; 8. et hortabatur suos ne formidarent ad adventum nationum, sed in mente haberent adjutoria sibi facta de cœlo, et nunc sperarent ab Omnipotente sibi affuturam victoriam. 9. Et allocutus cos de Lege et Prophetis, admonens etiam certamina quæ fecerant prius, promptiores constituit eos : 40. et ita animis eorum erectis, simul ostendebat Gentium fallaciam, ct juramentorum prævaricalionem. 11. Singulos autem illorum armavit, non clypei et haslæ munitione, sed sermonibus optimis ct exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod universos lætificavit. 12. Erat autem hujuscemodi visus : Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum elbenignum, verecundum visu, modestum moribus, el eloquio decorum, et qui a puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro ouiii populo Judæorum; 13. post hoc apparuisse el alium virum, telale et giuria mira-

bilem, et maguī decoris habitudine circa illum; 14. respondentem vero Oniam dixisse : Hic col ii atrum amator, el populi Israel ; hic esi, qui mullum orat pro populo el universa ꝓancla civitate, Jeremías propheta Dei. 15. Extendisse autem Jercmiam dextram, et dedisse Judæ gladium aureum, dicentem : 16. Accipe sanctum gladium munus a Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israel. 17. Exhortati itaque Judæ sermonibus bonis valde, de quibus extolli posset impetus, el animi juvenum confortari, slalucrunt dimicare et conlligere fortiter, ul virtus de negotiis judicaret; eo quod civitas saucia ct templum periclitarentur. 18. Erat enim pro uxoribus et fdiis, itemque pro fratribus et cognatis, minor sollicitudo : maximus vero el primus pro sanctitate timor crai templi. 19. Sed cos qui in civitate erant non minima sollicitudo habebat probis qui congressuri erant. 20. Et, cum jam omnes sperarent judicium futurum, hoslesque adi sent, atque exercitus esset ordinatus, beslia equilesque opportuno in loco compositi, 21. cousiderans Machabæus adventum multitudinis, ct apparatus varium armorum, et ferocitatem bestiarum, extendens manus in cœlum, prodigia facientem Dominum invocavit, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam. 22. Dixit autem invocans hoc modo: Tu, Domine, qui misisti angelum tuum sub Ezechia rege Juda, et interfecisti de castris Sennacherib centum octoginta quinque millia; 23. ct nunc, Dominator cœlorum, mille angelum tuum bonum ante nos, in timore et tremore magnitudinis brachii tui, 24. ut metuant qui cum blasphemia veniunt adversus sanctum populum tuum. Et hic quidem ita peroravit. 25. Nicanor autem, et qui cum ipso erant, cum tubis ct canticis admovebant. 26. Judas vero, el qui cum eo erant, invocato Deo, per orationes congressi sunt : 27. manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minus trigiuta quinque millia, præsentia Dei magnifice delectati. 28. Cumque cessassent, ct cum gaudio redirent, cognoverunt Nicanorem ruisse cum armis suis. 29. Facto itaque clamore, el perlurbalioque excitata, patria voce omnipotentem Dominum benedicebant. 30. Præcepil autem Judas, qui per omnia corpore ct animo mori pro civibus paratus crai, caput Nicanoris, ct manum cum humero abscissam, Jerosolymam perferri. 31. Quo cum pervenisset, convocatis contribulibus el sacerdotibus ad altare, accersiit et cosqui in arce erant. 32. El ostenso capite Nicanoris, el manu nefaria, quam extendens contra domum sanciam omnipotentis Dei, magnifice gloriatus est. 33. Linguam etiam impii Nicanoris præcisam jussit parliculatim avibus dari : manum autem dementis contra templum suspendi. 34. Omnes igitur cœli benedixerunt Dominum, dicentes: Benedicius, qui locum suum incontaminatum servavit. 35. Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, ul evidens esset el manifestum signum auxilii Dei. 36. Itaque omnes communi consilio decreverunt nullo modo diem istum absque celebritate preterire : 37. habere autem celebritatem tertia decima die mensis Adar, quod dicitur voce Syriaca, pridie Mardochei diei. 38. Igitur his erga Nicanorem gestis, et ex illis temporibus ab Ikbræis civitate possessa, ego quoque in his faciam finem sermonis. 39. Et si quidem bene, et ul historial^s competit, hoc et ipse velim : sin autem minus digne, concedendum est milii. 40. Sicut euirn vinum semper bibere, aut semper aquam, contrarium est, alternis autem uti delectabile : ita legentibus, si semper exactus sil sermo, non erit gratus. Hic ergo erit consummatus.

1. NÏCAKOR, CtC., COGITAVIT CUM OMNI LIVPLTU DIE sabbati committere bellum, — quia pñvsñmebat Judæos ob quietem religiosam sabbati a Deo præceplam eo dic non pugnatu-^{ros}, sed permissuros se occidi.

5. At ille ait : Et ego poips sum super terram, qui impero simi arma —in sabbato. Vide hio Nicanoris blasphemum factum, quo se Deo æquat,

ç. d. Deus in suo cœlo imperet; sed ego impero in terra, jubcoque vos, o Judæi, quos ego coegi mea castra sequi, die sabbati pugnaro oonlra Judam el Judæos contribules vestros; qua blasphema Judaorum se sequentium iram accendit, ulilli obedire nollent, ac Dei indignationmi in se concitavit, ut a Juda i. . . ler., tur, truncaretur el suspenderetur. V ꝓdele tur e»'Sn Deum c

Ufil
cælo ad duellandum secum in terra provocasse.
Atbii Simili fastu Mezentius Athcus apud Virgilium
lib. X .*Encid.* detonat :
Dextra mihi Deus, el telum, quod missile libro,
Nunc adsint.
Quod dc Capaneo Statius, lib. II *Thebaidos* :
Virtus mihi numen et ensis.
Et iterum dc Capaneo lib. X :
Ades mihi dextera tantum :
Tu praeses bellis, el inevitabile numen
Te voco, te solum superum contemplor adoro.

Cæncus hastam suam inter Deos numerari jussit,
ct per illam juramentum concipi ; unde prover-
bium : « Cornei hasta, » ct apud Plutarchum in
Pelopida Alexander tyrannus hastam, qua Poli-
phronem occidit, sacram esse voluit, ornavit ct
quasi Deum sacrificiis, id est divinis honoribus
prosecutus est. Sic dc Nabuchodonosorc ait Ha-
bacuccap. i, 16 : « Propterca immolavit sagenæ
suæ, ct sacrificavit reti suo, » ubi sagenam etrete
vocat ejus vires, arma et exercitus. Hæc enim ipse
colebat ut sua numina, quasi que ipsi tot gentes
subegerant.
Tamen non obtinuit , — eo quod Judæi ipsi re-
sisterent, nollentque sabbato contra Judam et Ju-
dæos pugnare.
Vfrt. 0, 9. Er ALLOCUTUS EOS DE LEGE ET PROPHETIS , —
7. d. Proferens sententias ex S. Scriptura quibus
Deus Judæis rito se colentibus ct invocantibus vic-
toriam promittit, *Dealer.* xxvm, ct alibi.
Viri. 11. H. Singulos autem illorum armavit non clypei
et HASTÆ munitione (utpolo quibus jam erant ar-
mati et muniti), sed sermonibus optimis It exhor-
ta i onibus. — Certum enim est cos non inermes,
sed armatos produsse in prælium.
Exposito digno fide somnio, per quod univer-
sos uetificayit. — Pro v-i? Tt, id est *per quod*,
Romana habent id est vera visto, quæ non
tam somnium quam ipsa veritas erat. Sic Home-
rus, *Iliad*, p, ait : guJ< áxx'Gzxp, id est non
somnia inane et falsum, sed solidum et verum.
Ex quo quis opinari posset vere Judam oculis
suis vidisse Oniam ct Jcremiam, ac ab eo rcaliter
accepisse gladium aureum. Verius tamen est con-
trarium, scilicet hæc omnia per visionem tantum
imaginariam objecta fuisse menti Judæ; hoc enim
significat vox ἡνιότ, id est somnium. Deinde quia
si vere accepisset gladium, utique cum commili-
tonibus suis ad cos animandos ostendisset; quod
tamen fecisse non legitur. Ha Sanchez.
vftt.n. 12. Oniam qui fuerat summus sacerdos. — Onias
hic, cognomento Sanctus, notus fuerat Judæ;
unde eum ex facie ct visu Judas agnovit. Nam
Onias ante undecim annos pontifex fuerat, sed a
fratre suo Jasone emente Pontificatum ab Antio-
cho Epiphane extrusus, ac deinde ab Andronico
suasu Mortai occisus fuerat anno Græcorum 140,

ut dicium est cap. iv, 31. Visus est ergo Judas in
somnia sibi videre Oniam sanctum, el zclosum
Pontifiqem orantem pro se totoque Israele.
Quærcs, au sicut animæ patrum in limbo, sic
et animæ in Purgatorio orenl pro nobis? Affir-
mant Richardus, in IV, disi, xlv, art. 7, *Quæst.* III,
ad 3; Gabriel, in *Canoncm, lectione* LVin, circa
finem; Joannes de Medina, *Cod. de Pœnit.* tract. *Je*
Orat, in quæst. speciali. Negant S. Thomas in IV,
disi, xv, *Quast.* IV, art. 5, *Quæst.* 11, cl in ll II,
Quæst. LXXXIII, art. 4, ad 3, el art. 9, ad 2, cl art.
II, ad 3; Alensis, IV part. *Quæst.* XCII, mem. 1,
art. 3; Abulensis, in *Matthæum* cap. vi, *Quasi.*
LXXXVII ; S. Antoninus, IV part. til. V, cap. vin,
§ 2; Sylvester, verbo *Oratio*, § 3; Navarro super
cap. *Quando.* Ratio est, quod animæ illæ non cog-
noscant orationes nostras, quodque sint in car-
cere ad patiendum pro suis culpis, non ad oran-
dum pro aliis; unde otiosum et inordinatum
videtur eas invocare. Quare Franciscas Victoria,
Relcet. de Magia, num. 17, improbat morem quo-
rumdam, qui in angustiis invocant animas Pur-
gatorii. Sed Alphonsus .Mendoza, *Quæst.* VI *scho-*
last. pag. 846, censet sanctum ac utile esse eas
invocare. Nam, inquit, sive quamdiu sunt in Pur-
gatorio oraro pro nobis valeant, sive non va-
leant , certe cum inde exeunt, el in coelum per-
veniunt, tunc preces fundunt, ac orant pro iis qui
se eis commendaverunt, ac eas suffragiis ctpreci-
bus juverunt. Adde Angelos, qui animas in Pur-
gatorio visitant ct solantur, posse eis preces vi-
ventium nuntiare ; nec passio pœnæ eas ab ora-
tione impedit, quia pœnas has magna patientia,
humilitate et resignatione sufferunt, Dcumque
assidue amant et laudant. Utilius tamen ccrlius-
que est invocare Sanctos in cælo cum Deo regnan-
tes, tum quia ipsi preces ad se fusas, Deo reve-
lante, certo cognoscunt ; hoc enim ad eorum sta-
tum perlinet; tum quia Deum vident, illique sunt
in amore ct honore ; unde ab eo impetrant quæ
volunt; tum quia sunt in statu bcalitudinis, ac
regno el gloria cadesti triumphantes; unde ad
eorum decus perlinet, ut a nobis invocentur nos-
trisque ærumnis opitulentur. Vide Franciscum
Suarez, lib. I *De Orat, in communi*, cap. x, in line,
ubi ait probabile esse Angelos custodes preces
nostras perferre ad animas Purgatorii. Quare si
quis eas invocat, inquit, pie credens ab illis au-
diri, nihil peccabit, quia operatur cx pia cre-
dulitate el affectione, ct nulli periculo se expo-
nit; quia licet fortasse non ita sil, neque ani-
mæ illæ hujusmodi orationes percipiant, nihilo-
minus oratio ejus in sinum convertatur. Et for-
tasse etiam verum est animas illas, saltem cum
beatæ fiunt, cognoscere orationes omnes, toto
illo tempore ad eas fusas, el cis moveri ad inter-
cedendum in patria pro oratoribus suis. Qua-
propter, qui in hoc mundo orandi fructum ct de-
votionem senserit, non videtur ab illo revocan-
dus.

f>i. is. <3. Post hoc apparuimi f. t. al. u. m. virum æ. t. a. t. e
ET GLORIA MIRABILEM, ET MAGMI DECORIS HABITUDINE
circa illum, — legi etiam potest habitudinem,
quia in Græco est |Mf«Aeit^siçàwr» excel-
lenti magnificentia undique adornatum, quæ glo-
ria index meritorum erat sanctissimi prophet®,
et gloriæ quæ illi in cælo debebatur.

K <4. Respondentem vero Oniam (Hinc videtur
quod Judas non agnoverit Jcremiam, utpote ante
quadringentos annos vita functum; ideoque ro-
garit Oniam sibi notum quisnam esset ille vir
adeo augustus et venerabilis, ac Oniam respon-
disse): Hic est fratrum amator (Græce
ET POPULI: HIC EST QUI MULTUM ORAT PRO POPULO
ET UNIVERSA SANCTA CIVITATE, JEREMIAS PROPHETA
Dei — Præ Isaia, Amos, Joña cæterisque Prophe-
tis apparuit Judæ Jeremías, quia ipse ingenti zelo
per 43 annos prophetans laboravit pro salute Is-
raelis ad impediendum gentis suæ excidium, quod
tamen ob scelerum ejus enormitatem, et eo quod
suis oraculis sanisque consiliis auscultare nolle-
t, impedire non potuit quin Jerusalem cum templo
a Chaldæis caperetur et cremaretur. Quocirca
dura et acerba plurima a Judæis passus fuit Je-
remías, quæ in ipsa ejus prophetia explicui.

Vm i® 16. Accipe sanctum gladium (a sancto Deo, et a
me benedictum ut pro sancta ejus Ecclesia, fide,
religione, sancta fortitudine depugnes) munus a
Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israel.
— Non vere et realiter Jeremías dedit Judæ gla-
dium, ut dixi. Fuit enim hoc somnium, et sym-
bolica visio in qua videbatur Judæ, quod a Je-
remía acciperet gladium, ut per eam Judas cum
sociis ad pugnam animarentur, et conciperent
certam victoriæ spem, eo quod Deus emn illis et
per illos pugnaret contra impium infidelem et
blasphemum Nicanorem. Sic et gladius hic fuit
non ferreus, quo in bello homines utuntur; sed
aureus, utpote coelestis et divinus. Quæ enim Dei
sunt, aurea sunt; aurum enim pretiosissimum et
splendidissimum repræsentat nobis Deum, Deique
dona augustissima.

Nola -ò *gladium sanctum*, id est benedictum.
Hic enim mos invaluit, ut duces et milites cu-
rent ab episcopis et sacerdotibus sua vexilla et
arma benedici, tum ut per Ecclesia preces et
benedictionem efficaciora sint ad victoriam; tum
ad abigendas magicas artes, quibus siepe hostes
ope dæmonis se faciunt invulnerabiles, uti nunc
in bello Germanico experti sumus. Sic S. Ludo-
vici», castra ducturus in terram sanctam, vexil-
lum ab episcopo Parisiensi benedictum accepit.
Idem fecere cæteri duces illius expeditionis assé-
ché. Sic Italicus, equis curruque suo a S. Hilariono
benedictis, in Circensi certamine vicit adversa-
rium suum magicis Marnæ Dei sui artibus uten-
tem. Audi S. Hieronymum in ejus Vita: « Rogatus
(S. Hilario) a fratribus scyphum fictilem quo
bibere consueverat, aqua jussit impleri, eique
tradi; quem cum accepisset Italicus, et stabulum

et equos, et aurigas suos, rhedam carcerumquo
repagula aspersit. Mira vulgi exspectatio; nam et
adversarius hoc ipsum irridens diffamaverat, et
fautores Italici, sibi certam victoriam pollicentes,
exsultabant. Igitur dato signo hi advolant, isti
præpediuntur; sub horum curru rot® fervent,
illi prætervolantium terga vix cernunt; clamor
fit vulgi nimius, ita ut ethnici quoque ipsi con-
creparent, Marnas victus a Christo est. »

In Romano cæremoniali exstat benedictio en-
sis et militis. Habebant etiam Angli olim ritum
consecrandi militem: cujus formam Ingulphus
in sua Historia describens, ait: « Anglorum erat
consuetudo, quod qui militiæ legitime consecran-
dus esset, vespera precedente diem suæ conse-
crationis, ad episcopum, vel abbatem, vel mo-
nachum, vel sacerdotem aliquem contritus et
compunctus de omnibus suis peccatis confessio-
nem faceret, et absolutus orationibus, et devotio-
nibus, et affectionibus deditus. in Ecclesia per-
noctaret. In crastino quoque Missam auditurus,
gladium super altare offerret, et post Evangelium
sacerdos benedictum gladium collo militis cum
benedictione imposeret, et communicatus ad
eamdem Missam sacris Christi mysteriis deuo
miles legitimus permaneret. »

Idem recenset noster Gretserus, lib. *De Bene-
dictionibus*, cap. xLix, ubi et ex Baronio recenset
Alexandrum II Pontificem misisse vexilla bene-
dicta ad Hcrinibaldum et ad Wilhelmum comitem
Aquitani®, quibus ipsi hæreticos et Heroidum
Aligli® invasorem profligarunt. Vide eundem
Gretserum, lib. II De Cruce, cap. lvi, ubi osten-
dit olim integros exercitus in terram sanctam
proficiscentes solere a Pontificibus benedici, et
cruce signari, indeque expeditiones illas nuncu-
patas fuisse Cruciatas sive Cruce signatorum.
Multæ, inquit, olim expeditiones susceptæ sunt
in Palæstinam pro asseranda terra sancta ex Ma-
hometanorum tyrannide, hortatu potissimum et
impulsu Summorum Pontificum, Urbani II, Pas-
chalis II, Lucii II, Eugenii III, Clementis III, Ce-
lestini III, Honorii III, Gregorii IX, ducibus Gode-
frido Bullonio, Conrado Cæsare, S. Ludovico Gal-
lioruin rege, Fredrico imperatore, Philippo rege
Franci®, Richardo rege Angli®, Andrea rege Hun-
gariæ, aliisque fortissimis Illustrissimisque princi-
pibus et heroibus, qui instructissimos exercitus
ducebant.

Omnes isti cruce insigniebantur, ut eo fiden-
tius adversus crucis hostes dimicarent, et ad om-
nia pericula crucis et crucifixi amore promptio-
res essent. Exstat in Romano Rituali precatio de
benedictione crucis dari solit® proficiscentibus
in Palæstinam defendend® fidei Christian® et
terræ sanctæ recuperandæ gratia. Quin et Con-
stantinus Magnus, siguo crucis e cælis accepto
cum hoc lemmate: « In hoc signo vinces, » in
labaro crucem insculpi, eamque lotis castris pras-
ferri jussit, ut iis quasi cœlitus a Deo per crucem

benedictis certam daret spem omnemque victoriæ, uti narrat Eusebius et alii in *Vita Constantini*.

Tropologice, nota hic Reum, dum aliquem ad quodpiam officium seligit, eidem dare symbola et instrumento ad officium illud necessaria et opportuna. Sic S. Paulus per visum apparuit S. Joanni Chmostomo, cuique tradidit librum Evangelii, ut hoc symbolo ipsum ejusdem prædicatorem post se eximium constitueret. Sic S. Joannes Apostolus, volumen oraculorum accipiens ab Angelo, creatus est propheta, ut futura sub Antichristo prædiceret, Apoc. x, 9. Sic Moses, *Exodi* iv, vers. 17, per virgam accepit a Deo potestatem faciendi miracula et decem plagas, quibus percussit Pharaonem et Ægyptios. Simili ratione et modo Deus hic Judæ tradidit gladium, ut Nicanorem et impios mactaret. Hinc et regibus, cum inaugurantur, datur gladius, ut Ecclesiam, religionem et justitiam propugnent, et sceleratos plectant. Hac de causa Josué invadenti Chananiam, Angelus, ut eum animaret, apparuit evaginatum tenens gladium quasi illo Chananæo occisuros, Jostle y, 13. Sic Jeremias et Ezechiel sæpe minantur Judæis gladium a Deo dandum Nabti-chodonosori, ut eorum scelera plectat. Sic Christus Rex regum dicitur habere gladium utraque parte acutum, *Apocal.* i, 10. Quin et Trajanus Imperator præfeclo urbis a se creato tradens gladium : « Hoc, inquit, utere pro me, si mea potestate rite fungar ; sin autem, eodem utere contra me. »

Allegorico, Rabentis per Jeremiam accipit Christum, per gladium aureum S. Scripturam qua Christus diabolum, cum ab eo lentaretur in deserto, prostravit, ac clamnum hærelicos ejus assecclas per Doctores Ecclesiæ sternit et profligat. Rursum gladius sanctus est mortificatio, qua concupiscentias ei vilia carnis, ac spiritus a nobis resecamus, juxta illud Christi : « Non veni pacem mittere, sed gladium, » *Matth.* cap. x, 34. Quocirca Jeremias, cap. i, viii, ver. 10 : « Maledictus, inquit, qui prohibet gladium suum a sanguine. » Jeremias ergo, id est Christus, cuique fidei porrigit hunc mortificationis gladium Dei amore aureum, ut eo trucidet omnes ejus hostes, id est passiones et appetitus naturæ corruptæ, Deo ejusque legi repugnantes.

27. PROSTRAVERUNT NOX MINIS TRIGINTA QUINQUE MILLIA. — Errat ergo Josephus, qui numerat tantum novem millia, ac Gorionides, qui 30 millia duntaxat assignat.

28. Cognoverunt Nicanorem ruisse. — Gorionides rein paulo aliter narrat lib. III, cap. xxii : « Vidit Judos, inquit, in ipsa pugna Nicanorem habentem in manu sua gladium evaginatum, clamansque, ait : Contra te, o Nicanor. Et cum curreret contra illum in fervoris sui virtute, avertit Nicanor humerum suum, et fugita facie Judæ, et Judas apprehendit eum, percussitque gladio

suo, et dissecuit in duas partes, dejiciens ipsum in terram. »

Porro Judas jussit caput Nicanoris, æque a manum quam contra templum inabundus extenderat quasi trophæum, non ex urco Sion (quia hanc tenebunt hostes), sed ex adverso templi suspendi; linguam vero ejus blasphemam minutilo concisam avibus gluliendam objici.

29. Facto itaque clamore et perturbatione verborum (Græco ῥῆμα, id est strepitu, tumultu, plausu) excitata, patria voce, (id est Hebnea lingua canentes psalmos Davidico) epinicio el gratiarum actioni deputatos, aut « patria, » id est, generosa viris fortibus et victoribus congruente voce, ait Salianus, Dominum benedicebant.

34. Omnes igitur coeli (id est coelites, puta Angelum et homines sancti coelestem vitam in terra agentes) benedixerunt Dominum. — Potius *ti cali* refer ad « Dominum, » q. d. Omnes Judæi benedixerunt Deum, qui coeli est Dominus; unde Græca habent : *Benedixerunt Dominum in talem, scilicet alta voce clamantes in coelum.*

37. Habere autem celebritatem tertia decima die mensis Adar (id est februarii. Illa ergo die quotannis celebratum est festum in gratiarum actionem ob cæsum Nicanorem), quod dicitur voce Syriaca pridie Mardochæi, — id est pridie festi sortium quod Mardochæus cum Esther instituit celebrandum die 14 et 15 Adar, ob memoriam liberali Israelis a nece ei ab Aman per sorles decreta, *Esther* ix, 17 et 31. Quare jejuniū, quod pridie festi sortium Judæis indictum erat per hoc triumphale ob cæsum Nicanorem festum, vel abolitum fuit, vel in aliam diem translatum.

Porro locus hic, ait Ribera, lib. V *De Templo*, cap. xvm, depravatus est in Latinis; illa enim legendum est : « Habere aulicam celebritatem tertia decima die mensis (Adar dicitur voce Syriaca) pridie Mardochæi dici. » Hoc verum esse constat ex Græcis codicibus emendatissimis, atque inter eos ex Pontificio et ex varietate Latinorum ; deinde ex sensu ipso, nullam enim vocem Syriacam posuit auctor hujus libri, nisi Adar, et propterca parenthesi usus dixit : « Adar dicitur voce Syriaca; » quod imitatus Josephus similiter addidit : « Mensis Adar, ut nostri nominant. » Non ergo nomen festi indicavit, cum dixit : a Pridie Mardochæi diei, » sed tempus. Sic et Salianus, Vatablus et alii.

38. Ego quoque in iis faciam finem sermonis, — quia Judæ Esseno qui fuit auctor hujus libri propositum fuit scribere duntaxat gesta heroica Judæ Machabæi usque ad gloriosam ejus victoriam de Nicanore, et institutum hac de re festum, ut Judæi in Ægypto (ad quos hunc librum scripsit, ut patet ex ejus inilio) idem festum ibidem celebrarent. Hac de causa in eo librum suum hic finit. Ita S. Thomas.

Sin autem minus digne, concedendum est mihi, — Tacite petit auctor libri veniam non alicujus tap-

eus, erroris, vel mendacii (quod absit a scriptore hagiographo, qui fuit organum et instrumentum Spiritus Sancti), sed styli et phrasis, si ea cui-piam minus videatur elegans et concinna. Spiritus Sanctus enim ita ‘crlptoribus hagiographis assistebat, itaque eos dirigebat ut nusquam a veritate aberrarent, utquo veram omnino sententiam mente conciperent, sed tamen sinebat eos suis verbis, suaque phrasi et stylo cam conscribere. Quare elegantiior et pulchrior est stylus haias, quam sil «clerorum Prophetarum, quia ipse ut-polo vir nobilis, doctus et elegans studendo elegantiorem stylum imbiberat. Spiritus Sanatus enim in phrasi scriptori suo quasi instrumento sesc accommodat. Auctor ergo hio, licet sit elegans el facundus, ex modestia tamen petit sibi ignosci, si «minus digne » (Grasce si *exiliter et tenuiter*), id est minus digno, gravi et eleganti stylo, quam historio) divina) dignitas, aut erudito) legentium aures desiderabunt, scripserit (sio S. Paulus vocat se « imperitum sermone, sed non scientia, » I *Corinth*, n), priesertim quia ipse se studio hoc stylo mediocri et mixto usum asserit ob causam quam subdit, dicens :

40. Sicut enim vinum sbmper dibere, aut semper aquam contrarium est (appetitui stomacho et sanitali), ALTERNIS AUTEM UTI DELECTABILE; ITA LEGENTIBUS, SI SEMPER EXACTUS SIT SERMO, NON ERIT grates. — Gaudet enim natura hominum vario-
* tale, juxta illud :

Amant alterna GauxstiK.

Quare gaudent lectores scriptoris varietatem stylo, ut subinde eum attollat, gravemque et cultum efficiat, subinde eum deprimat levemque el

minus cultum politumque exhibeat. Grrcce est : Sicut enim vinum solum bibere, similiter autem et aquam rursum, contrarium est; vinum autem aqua mixtum dulcent et delectabilem gratiam perficit (id est gratam affert gustanti delectationem), ita ot praparatio sermonis (ut grata quadam temperie et moderatione commixtus sit et concinnus) «delectat auditum legentium,» si ab abo legi audiat, et oculos, si ab ipsismet legatur, q. d. Sicut vinum meracum temper bibere, aut semper aquam puram molestum est, ei male sanum; vinum enim nimis calefacit, el inflamat caput et corpus; aqua vero nimis illud frigefacit el phlegmata creat : miscere autem aquam vino, mixtamquo bibere suave esi et delectabile, æque ac sanum et utile, quia aqua vim calorem et acrimoniam, el vicissim vinum aquæ frigus el cruditatem refrangit el temperai, ac ad gratam quamdam moderationem redigit : sic pariter sermo aut nimis gravis, aut nimis exilis lectoribus ingratus est, affertque tædium ; ex utroque vero moderatus et ad temperiem congruam redactus gratus est et jucundus. Sic ego simili de causa in hoo libro mediocri stylo qui gravitatem lenitate temperet usus sum ; varietas enim æque ac mediocritas in omnibus rebus cunctis est grata, sapida et delectabilis ; olioquin enim omnium in mundo rerum obrepat satietas et fastidium, uti ait Cicero, et experientia quotidiana docet.

Hic ERGO ERIT CONSUMMATUS. — Cnece, «TÍC finís sive *consummatio* tam hujus libri, quam totius veteris Testamenti, ut lampada tradamus Christo brevi successuro, qui est tinis et scopus, ac perfectio el consummatio Legis et Prophetarum lotiusque Testamenti ulriutquv tam novi, quam veleris.

DE LIBRO TERTIO MACHABÆORUM.

Hic liber non est Canonicus; suam tamen habet auctoritatem et veritatem parem, imo majorem, quam habeant Livius, Curtius, Florus, Salustius similesque historici. Exstat Græce in Bibliis Complutensibus et Regiis. Per catachresin vocatur III *Machab.*, quia proprie non tractat gesta Machabæorum, puta Juda;, Jonathæ el Simonis fratrum, sed ea quæ triginta annis ante eos contigerunt : quare ordine chronologico temporis ante librum primum Machabæorum ponendus foret, adeoque ipse non tertius, sed primus vocandus esset.

Narrat enim gesta ab Antiocho Magno (qui fuit pater Antiochi Epiphanis, cum quo Machabæi decertarunt) et Ptolcmæo Philopatore, qui post Alexandrum Magnum quartus fuit rex Ægypti, fuitque filius Ptolemæi Evergetis, fratris Ptolemæi Philadelphi. Dictus est Philopator, id est amator patris per antiphrasin; quia ipse occidit patrem, matrem, fratrem, sororem et uxorem, captus illecebris Agathoclem meretricis; ideoque noctes in stupris, dies in conviviis absumebat, ait Justinus lib. XXIX et XXX. Hic Philopator fuit pater Ptolemæi Epiphanis, et avus Ptolemæi Philometoris.

Argumentum ergo hujus libri tertii est narrare gesta Ptolemæi Philopatoris cum Antiocho Magno et cum Judæis. Initio enim recenset famosum illud prælium Antiochi cum Philopatore apud Rapi nam peractum anno tertio Olympiadis 140, nimirum eodem anno quo Annibai Romanos apud Trasimenum lacum memorabili victoria superavit. Cum enim Philopator intellexisset ademptam sibi esse ab Antiocho Syriam, coactis omnibus suis copiis tam equestribus, quam pedestribus, assumpta secum Arsinoe sorore, contendit ad vicinas usque Raphiæ regiones, ubi erant coniæ Antiochi. Commisso acri prælio, cum fortius pugnaretur ab Antiocho, Arsinoe copias obambulans, capillis solutis, cum lacrymis obsecrabat milites, ut sibi opem audacter ferrent, binas victoribus auri mnas daturam se singulis promittens. Itaque hostes prælio vinci, multosque capi contigit. Post hæc narratur quemadmodum lex venerit

Ilierosolymam, cumque intrare Sancta sanctorum obsistentibus Judæis conaretur, ingenti divinae potentiae miraculo castigatus, ab ejus loci ingressu deterritus sit. Deus enim, inquit Auctor lib. III *Machab.*, « eum audacia elatum flagellavit hinc et inde vibrans eum, ut arundinem a vento, adeoque in solo inutilem, adhuc et membris solutum, nec loqui potentem justo implicatum judicio afflixit; unde ei amici timentes ne et vitam desereret, cito eum eduxerunt maximo perculsi timore; ille autem nequaquam resipuit; cum minis autem acerbis recessit. Perveniens vero in Ægyptum non solum in infinitis libidinibus perseverans, sed et blasphemias in templum evomens, » Judæos miris modis exagitavit : nam primum ignominia notari Judæos in Alexandria curavit; deinde cunctos censer, et in servitutem redigi. Mox diro contra eos promulgato edicto, diligenter in tota Ægypto conquiri, mirisque modis vexatos in Alcxandriam perduc, una die ab elephantis, ipsomet rege populoque inspectantibus, interficiendos. Verumtamen præsto eis affuit divina protectio, et non solum ab atrocissimo illo interitu mirabiliter a Deo erepta gens Judæorum est, sed etiam verso regis furore in benevolentiam ab eodem deinceps jucundata, et novo decreto ad favorem ipsorum edito in statum pristinum restituta fuit.

Hæc est summa rerum quæ toto libro III *Machabæorum* fuse enarrantur, caque consentanea sunt iis quæ de iisdem narrat Josephus, Pausanias, Justinus, Appianus et alii, imo iis quæ de iisdem ante trecentos annos prædixit Daniel, cap. xi, vers. 10. Quocirca hujus libri meminit S. Athanasius in *Synopsi*, et Eusebius in *Chron.*, imo S. Clemens, in lib. *Apóstol. Canonum*, canone 84, eum inter libros Canonicos numerat; sed large sumit nomen *Canonicus*, ut complectatur omnes libros qui in Biblis continentur, quales sunt tertius et quartus Esdræ, ac Oratio Manassis.

Porro liber hic tertius sic orditur : « At Philopator cognoscens ex his qui redierant loca, quæ ipse tenuerat, Antiochum abstulisse. »

DE LIBRO QUARTO

MACHABÆORUM.

Quartus *Machabaorum*, inquit Sixtus Senensis lib. I *Biblioth.*, non longe a fine quem Synopsis S. Atbanasii inter apocrypha scripta recenset, historiam continet unius ac triginta annorum, hoc est gesta Joannis Machabæi, qui a devicto Hyrcano cognomen Hyrcani accepit. Hic post Simonem patrem fraudo Ptolemæi obtruncatum gentis suæ Pontificatum una cum principatu obtinuit, statimque adversus patris percussorem eduxit exercitum; deinde cum Antiocho rege Syriæ fœdus junxit: quo defuncto, multas Syriæ urbes vi cœpil. Primus omnium Judæorum ducum stipendiis suis militem externum conduxit; tria milia talenta ex Davidis sepulcro effodit: cum Romanis fœdus jam a patre initum renovavit; Antiochum Cyzigenum, Syriæ regem, bello victum fugavit; Samariam Hierosolymitanæ urbis æmulam, post integrum oppugnationis annum captam, solo æquavit, in auctis quoque in ea torrentibus, ipsas quoque deletæ urbis ruinas et vestigia cuncta aquarum alluvione sustulit, muros Hierosolymitanos vetustate collapsos instauravit. Quibus rebus feliciter exactis, moritur imperii sui anno

trigesimo primo, vir triplici nomine, hoc est sacerdotio, principatu et prophetia clarissimus, anno scilicet ante Christi ortum centesimo, in quo quarius et ultimus *Machabacmm* desinit liber. Huic libro suffragatur et consentit Josephus, lib. XIII *Antiq.*; unde nonnulli suspicati Josephum ejus esse auctorem. Sed repugnat stylus qui in Josepho est Græcanicus: in hoc autem, lib. IV *Machab.* est Hebraicus, et Hebraismis abundat. Verisimile est eum ab incerto auctore ex libro dierum sacerdotii Joanuis, de quo in calce primi Machabæorum ita scriptum est: < Cætera sermonum Joannis et bellorum ejus, et bonarum virtutum, quibus fortiter gessit, et ædiûcii murorum quos exstruxit, et rerum gestarum ejus, ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotii ejus, ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum. » Exstat Græce, indeque in Latinum traductus est; ejus initium est hoc: « Et postquam occisus est Simeon, factus est, Joannis filius ejus summus sacerdos pro eo. » Hebræis hic liber quartus æque ac tertius incognitus est.

INDEX

LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

QV.E IN LIBRIS IV KEGhl. 1 li 1l PARALIPOMEXOñ. ISDBI. IOBIÆ. JihIIB. LSIHER ET MICDAEIOBUI ENIII.INiIB

Prior numerus paginam, secundus columnam designat : sí unicus tantum occurrat numerus, ad praece-
dentem referri indicio est : sicubi litlrra M numeri pagina* loco ponatur, in libris ifachabæorum que-
rendum esse signum est.

EX VETERE TESTAMENTO.

EX EXODO.

Cap. ni, vers. 14. Ego sum qui sum, 336, 2.
xmi, 6. Sedit populus manducare et bibere, cl xurrexc-
runl ludere, 281,1.

EX NUMERIS.

Cap. h iv, vers. 17. Orietur stella ex Jacob, et consurget
virga de Israel, et percutiet duces Moab, vaslabilque
omnes filios Selli, 877, 1.

EX DEUTERONOMIO.

Cap. XXX, vers. 4. Siad cardines cucii fueris dissipatus,
inde te retrahet, 231, 2.

EX JOB.

Cap. tv, vers. 11. Tigris pcrlit, co quod non haberet præ-
dam, 3/.
iII, 9. Spoliavit mo gloria mea, et abstulit coronam de
capite, 899,1.

EX LIBRO PSALMORUM.

Psalm, ani, vers. 5 cl 6. Trepidaverunt timore, ubi non
erat limor... Quoniam Dominus in generatione justa est,
225, 1,2.
XXXII, fi. Verbo Domini cadi firmati sunt, et spiritu oris
ejus omnis virtus eornin, 355, 1.
XXXVI, 19 et 20. Non confundentur in tempore malo... quia
peccatores peribunt, 225, 1,
LXix, 1. Deus in adjutorium meum intende : Domine, ad
adjuvandum me festina, 200, 2.
cxm, 2. Facta est Judica sanctificatio eju>, Urtai potestas
ejus, ibid.
civili, 109. Anima mea in manibus meis, 397, 1.
cxxv, 1. In convellendo Dominus captivitatem Sion, facti
sumus sicut consolati, 211, 1.

Psalm, exxv, vers. 2. Tunc repletum est gaudio os nos-
trum : et lingua nostra exsultatione, iòti
cxxxi, 9. Sacerdotes tui induantur justitiam, 148,2.
cxxxti, 1. Ecce quam bonum ct quam jucundum habi-
tare fratres in unum, 233, 1.

EX ECCLESIASTE.

Cap. i, vers. 12. Ego Ecclesiastes fui rex, 279» 1«
t h, 8. Calumnia conturbat sapientem, 277, i.

EX ECCLESIASTICO.

Cap. ni, vera. 8. Equus indomitus evadit durus, et filiti*
remissus evadet prxeeps, J/.

EX ISAIA.

Cap. XIV, r*rx, 29. De radice enim colubri egredietur regu-
lus L
iLViii, 1. Audite bxc, domus Jacob, qui vocamini nomine
hrael, ct de aquis Juda existis, 209, 2.
LIVI, 8. Numquid parturiet terra in die unat... quia par-
turivit et peperit SiuU, 225, 1.

EX DANIELE.

Cap. xi, vers. 35. Et de eruditi? ruent, ut conflentur, et
eliganur» ct dealbentur usque ad tempus praefinitum,
M.

EX AMOS.

Cap. vu, vers. 11« In plidio morietur Jcmboom, 59,2.

EX M1CLLEA.

Cap. i, vers. 10. In domo pulverb, pulvero vos conspergite,
98, 2.

EX HABACUC.

Cap. I, vers. 16. Pioplcica immolabit Mgonæ suœ, ctsa-
crificabit reti suo,

EX NOVO TESTAMENTO.

EX S. MATTÏÆO.

Cap. vi, vers. 34. Sufficit diei malilla sua, 233, 1.

EX S. LUCA.

Cap. ti, vers. 1. Exlit edictum a Citare Augusto, ut des-
criberetur universus orbis, 208, 2.
imi, 23. Reges gentium dominantur rnriim, et qui polos-
talem b&bent super eos, benefici vocantur, 140, 2.

EX S. JOANNE.

Cap. tv, vers. 17. Beno dixisti, quia non habeo virum,
225, i.

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Cap. xiif vers. 19. Non volmclipioi defendentes, diaris-
simi» 81@i

EX EPISTOLA AD I1KBRÆOS.

Cap. ih vers. 33. Alli miteni distenti sunt,

INDEX

RERUM ET VERRORUM

IDE IS IBIS IV REGIM. I ET II MRILIPOMESOS. ESDRÆ. TOBIÆ. JUDITH. ESTHER ET MACHABÆORUM EXPLICANTUR.

A.

<i>Albir</i> idem cst quod potens, fortis,	418,1.	virilem, 270, 1. adolescentes sobrietati studeant, 332, 2.
Abbreviatoris hisloriæ officium ,	507, 2.	Ador Phœnici® urbs a Ptoleinæo Dor vel Dora dicta. 480,
<i>Aber</i> vocabitur secundus septem fratrum Machabæorum,	526, 1. <i>ride verb.</i> Fratrum Macbabæorum.	1,2.
Abmielech Sichimorum tyrannus a femina occisus, 346, 1.		Adorari pro diis multi reges voluere, 372, 1, 2.
Abra est nomen commune significans ancillam, non autem proprium anelli® Judith, 334, 1. ejus etymon, <i>ibid.</i>		Adorationis Persic® ritus, 373, 1.
Abraham eo quod nollet adorare ignem multas afflictiones passus est a Chaldæis, 251, 2. unde probatur fuisse minorem Melchiscdecho, 259, 2. Abrahæ actus obedienti® et oblationis Isaac æslimalus est a Deo esse actus magnæ juUitaæ,	421, 2.	Adrianos male permittit simulationem extrinsecam idolo- l.ilnæ, 27, 1. 46, 2.
Abstinentia a carnibus servata, 523, 1. abstinentia est funis quo ligatur dæmon ne nobis noceat, 299, 1. <i>Vide</i> Jejunium.		Adulatorum atque hirundinum comparatio, 274, 1.
Abundii ct Abundanti! (SS.) martyrum sacra lipsana sub Gregorio XII Pontifice, ad domutn professam Societatis Jera Romæ translata,	418, 2.	Adversarii precipui Judæorum in rcædificanda Jerusalem» 234, 2.
Accubitus veterum forma,	362, 1.	Adversis (in) Deo gratias agere est actus heroic® patienti® cl perfectionis, 274, 1, 2. adversa non movent virum fortem, 305, 2. ostendunt in colluctatione virtutem, 421, 2.
Accusatoribus et accusationibus non facile credendum • 401, 1.		-/Edificare aliquando idem quod ornare, augere, amplifi- care, 502, 1.
Achabum (contra) sagitta casu jacta ab homine dirigitur a Deo ad eum feriendum,	164,1,2.	/Egriludo mentis ægritudinem parit carnis, 277, 1, 2.
<i>Achat</i> , nomen quinti e fratribus M.ichabæis, 526, 1. <i>Vide verb.</i> Fratrum Machab.corum.		agrorum preses est S. Raphael Archangelus, 2S2, 1.
Achaz rex Juda omnes filios suos idolo Moloch consecravit* 65,1. peccavit diffidens Deo et confidens in homine, <i>ibid.</i> idolis Damasi* erexit altare in templo Hierosolymitano, <i>ibid.</i> 2. contemnit Deum ct ejus altare, <i>ibid</i> , diruit septum quod dividebat laicos a sacerdotibus ex contemptu, 66, 2. anno 14 ætatis su® genuil Ezechiaín, 72, 1. combussit libros legis, 81,1, 2. impius sine exemplo, 182, 2.		Ægyptus oliin abundabat Judæis, cur, 49G, 1, 2.
Acbiacharus nepos Tobisë senioris, 269, 1. ab Amano quodam in fam® et vil® discrimen conjectus, 310, 2; 311,1.		/Emilius Paulus quando Macedoniam Epirumque Romanis subjecerit, 450, 2.
Achiorquis, 271, 2. magnificans potentiam Dei Israel bilem movet Holoferni, ab coque morti destinatur, 326, 1, 2. cur eum llebræi non adhibuerint suis consiliis, 328, 2. ob factum Judith relicto Gentilismo fit Judæus, 349, 2.		¿Equanimità* Tobisë senioris erga uxorem sibi multa im- properantem , 284, 1.
Acies instructs dum ad congressum veniunt quid observandum, 456, 1. acies in cœlo vis® imminentis belli prognostic®, 518, 1,2		Aer pellucidus et luce splendidus apparet candidus, 361, 2. in acre equites visi cl armorum sonitus atiaque signa belli prognostica, 518, 1, 2.
Acquiescentes Romanis ad magnos honores ct opes evehebantur,	451, 1, J	/Elas virilis apta conjugio, 270, 1» sed ob certas rationes ea non est exspectanda, <i>ibid.</i> 2.
Actus externus in se non est liber, sed libertatem suam trahit ab interno actu bono vel malo,	542, 2.	Æternum quandoque non absolutam perpetuitatem, sed respeclivam et limitatam significat, 422, 1.
Adam cur rebus indiderit nomina natura earum apposita, 208, 1.		Æloli primi e Græcis cum llomanis bellarunt, 451, 1.
Adar mensis duodecimus et ultimus Ilcbræorum respondet nostro partim februario, partim martio, 219, 2; 387, 2.		Aifcctio animi per sympathiam in corpus sese diffundit, 277, 1, 2.
Addu< civitas ubi sita,	480, 1«	Affectus excæcat rationem, <i>ibid.</i> ,; 278, 1.
Admonitiones acerb® charitate dulcorantur,	23, 2.	Agapen instruendi ritus ct rationi sepultura defunctorum, 286, 1, 2. ejus descriptio prout post Eucharistiam fieri 50lcb.il, 328, 2.
Adolescentum conjunctio licet improba ad filiorum protretlionem, nun tamen est differenda usque ad ætalem		Agathocles Syracusas obsidens quomodo in urbe cœnavcrl, uti comminatus fuerat, 341, 2.
		Agésilaus rex Spari® rogatus qu® dos ducem belli maxime exornaret, quid responderit, 438, 1. item interrogatus qua ratione duci pararetur gloria, 457, 1»
		Agnos (per) benedictos qua ratione fugetur dætnon, 298, 1.
		Agon quinquennalis, quis, 514, 2. celebrabantur in honorem Herculis, <i>ibid</i> , 2,
		Ain tam oculum quam fontem significat, 390, 2.
		Alberti ducis Austri® de duce exercitus dictum, 438. 2.
		Albugo oculorum Tobisë senioris quid mystice significet, 303, 2. quis eam in oculis suis habere dicatur, <i>ibid</i> ,
		Alcimus pseudoponlifex fuit apostata el proditor Israelis, 447, 1. hic invidens Jud® pontificatum, cumdem petiit ct obtinuit a Demetrio, <i>ibid</i> , 1. accusat Nicanorem apud rogem, <i>ibid</i> , 2. Jerusalem frustra obsidet, 455. i. murum interjacentem inter atrium sacerdotum et laicorum cur destruxerit, 460, 1. el alia Propbetarum opera, <i>ibid</i> .

sed Deus curii punivit paralyti, *ibid.* i. cur mutaverit nomen suum, cum prius vocaretur Joacim, *ibid*, quo Mimo mortuus, *ibid.*

Alexander ꝑ Pontifex vexilla benedicta misit ad Hermbildum et Wilbclmuin Comitem Aquitani®, 565, 2.

Alexander Magnus auno sexto regni *ui occiso Dario, monarchiam Persarum transtulit ad Græcos, 412, 1. cur Darium regno privaverit, *ibid*, voluit haberi Jovis filius, *ibid.* 2. An provincias suis distribuerit, *ibid*, fuit speculum vanitatis, 413, 1. cur Apelles cum pinxerit quasi fulmen manu tenentem, *ibid*, ejus cadaver mansit insepultum ad triginta dies, *ibid*, quadraginta millibus veteranorum prostravit Darium multis centenis millibus militum instructum, 420, 1. quantis beneficiis Persas a se victos affecerit, 473, 1. non inulte irrisus fuit ab Arimaze petram abscissam insidente, 545, 2. variae de eodem gnomo Philosophorum ad funus ipsius accurrentium, 413,1. Alexander Magnus muros novæ Alexandria» ad Tanaim per longitudinem stadiorum sexaginta erexit spatio septemdecim dierum, 244,1, 2. cur noluerit videre uxorem Darii a se coesi, 864, 2. ejus superbia, 372, X

Alexander Severus ne quid remuneratum relinqueret, munera quæcumque contulisset scriptis diligenter mandabat, 370, 1.

Alexander Veles fratris sui Antiochi Eupatoris necem ullurus Plolcmaidam occupat, 464, t. cujus filius fuerit, *ibid*, regis insignibus ornat Jonabam ob auxilium ipsi praelitum, 467, 1.

Alexandria ad Tanaim spatio septemdecim dierum muro sexaginta stadiorum cincta, 244, 1, 2.

Alienigenis cum in urbem vel aulam asciscerentur, solebant llebræi, Chaldæi et Persæ mutare nomina, et patria su® gentis indere, 208, 1, 2; 368, 1.

Alleluia, vox laudis, exultationis et jubili, idem est quod laudate Dominum, 308, 2.

Amalthea quænam Cingatur a Poetis, 354, 2.

Aman quidam in Achinchanon et Manasse impius, de quo Græca in libro Tobiae, quis, 311, 1. Aman et Vasthi dænoneni, carnem ei mundum repræsentant, 357, 1. Aman erat stirpe Amalecila, pairia Macedo, 371, 1, 2. cum quasi minorem Deum in terra al» omnibus voluit Assuerus adorari, 372, 1. ejus superbia et crudelitas, 373, 2. sorlcm adhibuit ex superstitione gentilium quæ cum decepit, 373, 2; 374, 1. cur crucem potius quam aliud tormentum parari jusserit, 378, 2. omnem ejus vindictam in ipsum ei rclorsil Deus, 370, 2. dolores maximos habuit in exaltatione Mardochei, 380, 1, 2. cur operuerint faciem ejus, 382, 1. ubi suspensus sil, et quomodo, *ibid*, et 2. ejus septuples catastrophe, 385, 1, 2. cur vocetur Burgæus, 304, 1. erat gente Macedo, 402, 2.

Amantium duorum ip continentia ei castitate viventium exemplum, 284, 1.

Amasias rex Juda bonus initio regni, 58, 1. permisit tamen subditis idololatriam, *ibid*, in senio in eadem incidit, *ibid*, idque post victos Idumæos, *ibid*, vincit auxilio Dei Idumæos, *ibid*, quod non agnoscit, sed victoria elatus provocat Joam regem Israel ad bellum, 58, 2. juste a Deo punitus, probabiliter tamen post poenitentiam,

Annihiles regio pars est Syriæ ei confinis Judææ, 477, 1.

Ambitio Alitali® punita, 51, 2.

Ambitione interna post in externam erupta respublica Romanorum pessumiit, 451, 2; 452, 1. ambitio punita in Timotheo et suis, 545, 2. ambitionis vis, 510, 1. ambitio regnandi nihil non molitur, 370, 2. ambitio est ambientium crux, 378, 2.

Ambitosorum cum pueris papilionem sequentibus comparatio, *(bid.*

Ambrosius (S 1 citat et probat librum quartum Esdræ,

263, 2. scripsit librum de Tobia contra fœneralores, 266, 2. cur sustulerit ritum veterem parentandi defunctis, 287, 2. S. Ambrosius jussit Ticinensi Ecclesiæ servare depositum contra imperatoris rescriptum, 510, 1.

Ambrosius Spinola Ostendam obsidens, per septem integros menses dormiens vestes nunquam exuit, 239, X

Amestrii uxor Xerxis, adeoque Persica, non fuit Esther, 357, 2; 358, 1. ejus crudelitas, *ibid.*

Amicitia gratuitam opem amico egenti præstandam postulat, 452, 2.

Amico (ab) cruciari et affligi durius est quam ab inimico, 241, 1. ab amicis etiam intimis maleficia et maledicta toleranda, 276, 1, 2. amicis etiam secreta consilia celanda, 305, 1.

Ammonita» et Moabilæ quomodo non possent introire in Ecclesiam Dei, 260, 1. ei in cælum populi Israel, nisi cum dispensatione, 350,1.

Amon mortuus est sine penitentia ob præfidentiam, 80, 1,

Amoris sedes est jecur, 419, 1.

Amphoræ ne ad convivia importarentur apud veteres Persas lege cautum fuit, 363, 1.

Anacbarsis quatuor haustus assignans quomodo eos distinguat, *ibid.*

Anael frater Tobiae senioris quos filios habuerit, 269, 1.

Analogiae fontis et solis, 390, X

Ananiam (per) cujus filium se nominat Raphael angelus, quid inteUigatur : varia significat, 289, 1, X fuit vere unus ævo Tobiae vir fidelis et pius Israelita Tobiae cognitus, 290,1.

Anchises Veneris se maritum jactavit, 499, X

Ancillarum convicia dominis objecta quintum has excruciant, 280, 1, X ancillas honoratas vocant Itali *Cameriere*, 334, 1. ancillae quibus comitata Esther Danum iratum accessit, mystice quæ, 400, 1.

Andronicus prorex Antiochi® circumductus per urbem, eodem in hoc loco occiditur ubi occisus fuerat Onias, 516, 2.

Angari dicebantur Persici cursores, unde angariare, 374, 2.

Ange montes, qui, 321, i.

Angeli milites Dei, 59, 1. angelorum nomina an sint plura quam illi tria Michael, Gabriel, Raphael, 263, 1. angeli sunt celerrimi, 281, 3. eorum vari® hiérarchie et ordines, 282, I. angeli custodes sunt ex infimo ordine, *ibid*, mira eorum dignatio qua dignantur hominum curam gerere, *ibid.* 2. sunt creatur® et quasi fitti Dei. 290, 1. in se non bibent nomina, sed ea sortiuntur ratione ministerii quod inter homines obeunt, 280, X angelos custodes esse singulis hominibus deputatos etiam creditum fuit ævo Tobiae, 290, 1. angelorum proprium est extricare, 293, X quo sensu nobis concives et contribules dici queant, 296, 1. angelus* custos cuilibet homini ea beneficia prestat quæ Rapbar Tobiae, 304, 1, 2. angeli astant Deo seplupliciter, 306, 1, distinguuntur in assistentes et ministrantes, *ibid.* X angeli boni signum est si post se relinquant quietem; mali si horrorem, *ibid*, angelorum cibus est Deus, 307, 1, 2. Nullis sanctis apparere et eos direxere, præsclim virgines, 347, 2. quisnam angelus ille qui direxit Judith ad tantum facinus perpetrandum, *ibid*, præsunt et adsunt angeli sanctis et costis heroica destinantibus, *ibid*, accinuerunt B. Virgini Romæ: *Regina cali, tattare*, 377, 1. angeli pro populo Dei dimicare consueverunt, 426, 1. pro Theodosio Juniore contra Saracenos, *ibid.* 2. ædem B. Virginis ex Palæslina transtulei uni Laureurn, 504, 1. apparuerunt Jud® Machabæo, 506,1. et sub specie equi ei equitis, ac duorum Juvenum Heliodoro, 510, 2. pro Juda ei populo fidei dimicarunt, 545, 1. probabile est eos preces nostras perferre ad animas in purgatorio existentes. 564, X angelus est invin-

- ubiliſ*, 517, 1. ci nil est impenetrabile, nil imponi-
ble, eie., iôûZ.
Angli olim ninni h ib «bini consecrandi militem», 565,1.
Anguli porla urbis Jerusalem, qu@t 236, 2.
Amma« vinclorum detineri in inferno in promptuariis,
donec impleatur numeru* electorum Del, est error Vt-
gdintii el Calvinii, f_jRoque Impingitur libro quarto
E>dr@, 162, 1, 2. anima* quanta sit dignitas, 262, 2.
anima* d.functorum vocabant gentiles presides, 286,2.
quoi de anima in morte senserit Plato, 310, f. anim@
entura do corpore aliquando futura cognoscunt, *ibid.*
anima naturaliter nd corpus propendet, 554,2. e>l
immortalis : bine exigit corporis resurrectionem, *ibid.*
nnimæ in purgatorio an orent pro nobis, *ibid*, an sint
invocando?, *ibid.*
Anna uxor Tobia» senioris maritum irridet, cur, 275, I, 2.
Annales suos exarte conscripsere Judæi, 258, 1. item Persæ,
379,1,2.
Anni Græcorum juxta quos singuli Machabsorum acta
consignantur, unde initium sumant, 405, 1; 413, 2. du-
pliciter computantor : nc proinde vocantur nunc Judaici,
Macrdoni< i, etc.; nunc Syriaci, Chaldaici, etc., 548,1,2;
559, I. anno* primus *Cyri regis* Persarum quis hic in-
tcjlgcndus, 201, 1, 2. anni septuaginta captivitatis Ba-
bylonie@ diversimode computantur, 262, I.
Annona quæ, 241,2.
Annoio donari a rege apud Persas signum niniciti@ erat,
384, 1.
Ante annum trigesimum ælilis nulli Hebreorurn prophe-
tare licet, 8,2.
Anlhropomorphil@ consuerunt Deum habere corpus, 917,
I, 2
Anlirbrisli typus fuit Antiochus Epiphuies, 413, 2.
Antigonus rex Macedoni@ filio roganti quando castra mo-
verent, quid responderit, 305, 1.
Antiochi a faclis et victoriis cognominati sunt Soteres,
Epiphane*, Ceraunii, etc., 4t8, 2. eorum successio et
punilb., 481, 1 ; 488, 2.
Antiochi Magni filii ct nepote* per ducentos annos de Asiæ
imperio inter se certarunt, 405, 1,2, el 406, I. is vic-
tus a Scipione Asiatico, obsldcm dedit filium suum An-
tiochum Epiphanem , 413, 2 ; 446,1. contra Romanos
in aciem eduxit centum viginti elephantes, 451, 1. fac-
tus est cis tributarius, *ibid.*
Antiochia, metropolis Syriæ, a Justiniano, dicta Theopolis,
sic appellata ab Antiocho, a quo condita, 444, 2. in ea
primum sedit S. Petrus, ibique primum (Ideles appel-
ltil suntChristimi, *ibid.*
Antiochii meretrix Antiochi, cujus causa tumultus, 516,1.
Autiochist.e collocarunt idolum Jovis Olympii in altari
holocaustorum, 433, 1.
Anlioſus Epiphanes, id est illustris, verius Epimanes, Id
est in«anu<, cur iti dictus, 413,2; 506, 1, 2. fuit ex-
pressus typus el precursor Antichrist!, 413, 2; 542, 2.
hic obses datus Romanis, clam Roma elapsus quando
regnare cœpcrit, *ibid*, bis intravit Ægyptum, cur et
qu«mio, 411, 1. jus*ot est per Romanos ex Ægypto
recedere, *ibid*. 2. quire in Judæo* vicinos castra movit,
ibid. voluit coli ut Deu*, *ibid*, cl 416, I. qtiibu* de rau-
sis Jo Ivo* sibi suspecte* habuerit, el ex illis occiderit
Octoginta mitil i, 519, 2, morbis corripitur, 422, 2. sero
(Œeuit t, sed simulile,541,1, 2. licet vere pœniluissct,
non tamen fuisset exauditus, *ibid*. 2. ubi el quando mor-
tua*, Ut, 1; 542, 1,2. totain ejn* >lirpcm Deus sus-
tulit, 4Sl, 1. cur vocet Lywim tutorem suum frairem,
518, 2. cur a Lysia vocetur poter, *ibid*.
Anltocbos Enpator parem rum Judæis init, enmque cito
ruptam iterum renovat, 444, 1,2. vix biennium regm-
xit, 446, 1, 2. occisus e*I a Demetrio, *ibid*. Bolh*urru
deditione capit, 557, 1. superatus bello a Juda cum eo
u em init et hmonbus auget, *ibid*. 2.
Antiochus Gryphus Lun@ se maritum j irl.ivit, 499, 1
Antiochus Sidetas nude ila cognominatili 488, 2. propter
incestum fuit punitus, *ibid*, pacem cum Simone cl Ju-
dæis iuire postulai, cisque ampli privilegia concedit.
480. 1,2. secundo obsidet Tryphonem m Doram, 490,
1. inulta Simoni Maehabæo concessa repetit, 490,2.
quomodo Deus fecerit cum ebullire de perside, 198, 2.
de ejus nece vari@ sententi@, *ibid*, ct 499, 1. iud oc-
cisus in templo Nane@, *ibid*, quo pr.rtcxtii templum
expilare cogitaverit, *ibid*. 1
Antipatridn ohm urbs in tribu Manasse, mine illa est As*ur
dieta, 448, I.
Antistropb@ virulucs Tobi@ et Job, 274 , 1, 2. item beata
Virginis Mari@ et Jmljfh, 317, I.
Antonius (S.) PaLivimis a Pontifico vocatus fuit Arca Tes-
tamenti, co quod totam S. Scripturam calluerit, 201,2.
Antonius (S.) .«olus dæmonum conflictum mm fugiebat,
sed umnes ad duellum provocabat, 456, 1.
Apollo Delphicus quomodo illinent Pyrrho eum de victo-
ria consulenti, 310, 1. Apollinis fanum in Daphne,
51G, i, 2.
Apollonius dux Cœlesyriæ a Demetrio constitutus, cogno-
minatus est Deus, 467, 2. ejus nominis fuerunt varii,
ibid, cæsus est a Jonallia el Simone, 468, 1, 2. prndidit
Seleuco thesauros templi, 510, 1. Apollonius missus ab
AnliochoEpiphune ad affligendum Judæos, quis, 520,1.
Apostolorum Principes cur permiserit Deus indigne a Ne-
rone occidi, 458, 1.
Apotheosis, sive inter deos relatio, fiebat olim in funere
Regum el Imperatorum, 548,2.
Aqua saUginosa in areis lacubusque collecta durescit, 472,
2. aqua crassa tempore Nehernæ in ignem vers.i, 501,1.
aquam vino mixtam bibere cur sanum, 567,1,2. aqua-
rum porta urbis Jerusalem versus Orientem a collectione
aquarum sic dicta , 237, 1. per aquam lustralem quo-
modo fiigetur dæmoii, 298, 1. per aquam signillcalur
tribulatio, unde paradoxutn illud ex aquis sol, 391. 1.
Aquilinus (S.) pontifex Ebroicensis petivit ab æterna luce
ut sibi mortalia oculorlim lumina clauderet, 275, 1.
Arabes, licet feri el barbari, tuentur sepulcra patrum ct
ducum suorum , 233, 2. apium hortense vocant *car/st*
qund idem esi cum llebræo carpas, 362, I. ctiaimim
reges ipsorum magnam turbini uxorum habent, 370,
2. Arabes græce vocantur Nom ides, quare, 552,1.
Ar@ ct tempta idolorum a Christi un'^ usque ad tempora
S. Gregnrii diruebantur; post expiabantur, 433, 1.
Arbaces Medi@ profectus cur rebellartil Sardanapalo rogi
suo. 314, 2. nb Arb ice primo Medi@ rege cælcri nomen
suum acceperunt, et cognominati Arbacidæ, 316, 2.
Arca nou erat in templo tempore Esdræ, 146, I , 2.
translata sub Manasse vel Amon e templo domum
Sellum propter idola, 194, 1. postea in locum restituta
a Josia, *ibid*, arca Testament) an fuerit in secundo
templo reædiflcato post reditum c Babylone, 504 , 2;
505, 1. hinc extemplo abstulit et abscondit Jeremías,
ibid, ejus depositio iu monte Nebo, 501, I, 2. an
fuerit inventa cum igne sacro, *ibidt* apparebit in fine
immdi, 505, I.
Architecti cum historico comparalio, 507, 2,
Ardor hi militibus q ducibus excitandus, 547, 1, 2.
Arrth dictus sextus fratrum Macbabæorum, 526, 1. *Vide*
iti verbo Eratrum Machnbæonim.
Argentifodinæ fuere olim in Hispania feracissima?, cl
eliamnum esse testantur aliqui, 450, 1,2.
Argentum a bello victis per iter spargi solitum cur,
411,2.
Argumentum hbri primi et secundi Machabsorum, 103,
Litem tertii ct quarti, 568, 1, 2. 569. 1, 2. argumenta
omnia horum librorum (lUtt-d in synopsi collecta, 199,
1, 2. arguimnlum libri Tobi@, 263- q. libri Judith,
312, U

- AriaratliM rcx Cappadoci», A00, 1. |
 Anmazes Sogdianus irridens Alexandrum Magnum quo- modo ab co tractatu». 545, 2
 Arislobulus nomen regis primus assumpsit, 403 ,1,2; 497.2. nutrein et fratrem occidit, *ibid.* Arislobulu* ma- gister Ptolomcoi regie, quit, *ibid.*
 Aristotelis sententia do Pygmaeis rejicitur, 155, 1,2.
 Anna ab atheis ducibus inter deos retala, 564, 1. arma el vexilla benedicendi mos, 565, 1, 2.
 Anna spiritualia Judith quibus obtruncant Holof» ruem, 834, 2. |
 Arphaxad rex Medorum qua occasione excusserit jugum Xerxis ct Persarum, 316, 1, 2. ejus etymon, *ibid* an ipse ædihcavenl Ecbalanam, ct quomodo, *ibui.* 317, 1, expugnatur ct jaculis confoditur a Nabucbodouosorc, 818.1.2.
 Arsaces rex Parthorum Demetrium cecidit et cepit, 484, 1*3-
Arsinoe sororis Philopatoris in prælio insigne factum, 608, 1.
Artabanus monet Xerxem ia tot copiis suis exsultantem, 3J8, 2.
 Artaxerxes, do quo primi *Esdræ* , cap. vi, vers. 14 , cl cap. vn,quis, 219,1,2. Artaxerxes crat nomen commune regum Persarum, 393, 1. ejus etyma, 219, 2; 361, 1. ab Artaxerxe Longiin.iuo incipiunt septuaginta hebdo- mades Daniells, 203, ! ; 221, 1 ; 232, 1. cur tamen be- nevolus fuerit Judæis, 232, 1, 2. cur voluerit Ncbc- mtam esse suum pincernam, *ibid.* quas pœnas ducibus qui deliquissent statuerit, 358,1. sub eo non contigit historia Esther, 362, 2
 Arx Sion quando a Juda Machabæo obsessa, quando cap- ta, 432,1,2
 Asar erat nomon commune regum Assyriorum, 318, 1.
 Asaramel (per) quid significetur, 486,1.
 Asarhaddon, quis, 318, 1.
Ascam idem est quod peccatum, 280,1.
 Ascopera, vox græca, quid significat ct unde derivetur, 338, 1.
 Asdrubalis præfecti Carthaginis a Scipione obsessæ fac- tum, 537, 2.
 Asmodæus quis, 279, 1. est daemon exagitans homines ad libidinem, el liberatos mulctans, *ibid*, cur vocetur As- modæus, 280, 1. est rex daemonum et preses luxuriæ, 282, 2. quibus modis cl quamdiu religatus fuerit in de- serto, 298, 2; 299, 1.
 Aspectus mulierum quam sit periculosus et perniciosus, 339, 1. aspectus virorum mulieribus interdictus, 365, 1st.
 Aspicere tranquille est quiescere, 506, 2.
 Ammonæo (ab) uvo vel abavo Mathathiæ, Machaban dicti sunt A'tamonœi, 404, 2. A^ainonœi idem est quod Optimates, *ibid*, quando cl in quo desierit Assamon eo- rum stirps, 493, 2.
Affidai qui, 420, 2. nn ila dicti ab assiduitate, quasi assi- dui in Dei cultu, *ibid*, an sint jidem qui Esseni, *ibid.* fuere addicti hello, non choro, *ibid.* 2. iuerunt milites belli aacri, *ibid*, cl precipui sub Juda Mnctiab co, *ibid.* nude vocentur Assidici, 421, 1. est vox Hebrea, *ibid.* í. fiieninl viri honorati el primarii in Israel, *ibid*, cæsi nini ab Ak uno pscudoponlifico, 447, 2. de his vatici- natus est David, *Psabn.* xvlf, vers. 2, *ibid.*
 Assueras nomen commune regum Persarum et Babylonio- rum, 214, 1. ejus etymon, *ibid* Hebraice ct Chaldaice idem esi quod magnum caput, 363, t. Assueras qui cum Nahuchodonosor Niniven destruxit, quia, 614, 1. Assucrus maritus Esther mystice designat Christum, 356, t ; 363, i. quis ille fuerit, 357,1. probabiliter fuit Darius Hystaspis, 858, 1. suspicatur Amanum velle Es- ttiercm opprimere, cur, 381, 2. crai in tributa propen- sus, 189, j. ferox ac cholericus, 399, 2. sed mamueffic-
 tnt nd atpecbim colhhcnlis regin», í6íd. Pide Darina llplnspis.
 Assumptio B. Virginis in cæhitn mystica rammentato per assumptionem Ealheris ud cubicatum Affoeri> 370, 1.
 Assyria quomodo sita respectu Judææ, 854, 1.
 Assyriorum corruptissimi el impurissimi mores, 343 , i. eorum principe* in quantum suam gravitatem servarent, 350, 2. assyrioruin regnum defecit, 761, 2.
 Astore Deo scptuphciter potasi itiiclhgi, 306, 1, non solum significat esse in calis, sal insuper in ministerio quam- dam principalitatem. *ibid.* 2.
 Astarte sive Venus, dea Syrorum, 513, 2.
 Astra quando el unde dicantur egredi, 239, 1.
 Atergale fuit dea Syrorum, alio nomine Derceto vocati, 552, 2.
 Athalia nepotes suos ex ambitione occidit, 49, 1, 2. occi- ditur circa palatium, 51, 2. ei similis Brunicliildis, *ibid.*
 Athei duces sua armi faciunt numina, 564, t.
 Athenienses capite mulctarunt Themigoram, cur, 373, L
 Alberata ídem est quod pincerna regis; ejus etymon, 210 , 2. ita vocatus est Nehemias, unde, 248,2. non est nomon Hebreum, sed Chaldæum, *ibid.*
 Athlelæ in Olympicis certaturi castos se serrabant, cur, 351, 2.
 Mossa uxor Darii Hystaspis eadem videtur cum Hidasa, quæ est Esther, 358,2; 368, 1, 2.
 \trium sacerdotum et atrium laicorum quomodo didin- guebantur, 460, i.
 Mtalus Pergami rex morien* populum Romanum scripsit hæredcm, 490, 1.
 Athla rex Hunnorum S. Lupo quærenti quis esset, res- pondit se esse flagellum Dei, 341,2; 421, 2. spe lolius orbis obtinendi devorabat imperium ; sed tandem a Deo per feminam occisuv est, 3JG, 2.
 Auctor libri Í et II Machabsorum, 403, 1, 2. allusesi primi, alnis secundi, 486, 2; 506,1,2. auctor Canoni- cus citans dicta alicujus auctoris profani hcil ea cano- nica. 506, 2. auctor libri primi ct secundi Esdræ qui*, 20!, 1,2. auctor libri Tobí® est ipse Tobias, 266, 2. libri Esther Mardocbæus, 388, 1.
 Audacia adversus hostes dos maximo exornans belli du- rem, 438, 1, 2.
 Audomarus (S.) agre tulit sibi visum diu amissum per S. Vedastum esse restitutum, 275, 1.
 Augusti Imperatoris frugalitas, 303, 2.
 Augustini (S.) aureum dogma de senectute ct pueritia, 269, 2.
 Auli (ab) se tempestive ante casum abducendum, 8S2, 2.
 Aurifodina olim in Hispania fuere feracissimæ; et etiam- num esse multi testantur, 450, 1, 2.
 turum per lter spargi solitum abollo victis, cur, 431.2. nu- rum reges Persarum voluerunt sibi esse proprium, 473, 2. auri libri vaici centum aureos, 485, 2. auro judices corrupti, 616, 2. aurum pretiosissimum représentai no- M> Deum, 563, 1.
 Auxilia hærelcorum non quærenda in bello, 177, 1, 2.
 Avaritia judicum pecuniis se corrumpi sinentium, 516, 2.
 Aves fuerunt primum vivens animal creatum n Deo, 262, 2. quælibelavcs subindo a Latinis nominantur passerres, 273. 1, 2.
 Axioma ducis cujusdam de generoso milite, 457, t.
 At irías quem se vocat S. Raphael angelus, quis, 289, 1, 2. variæ nominis versiones, *ibid.* Alarias fuit Jesus Christus et Apostoli, 290, 1. apud Hebreos fuit nomen magnum, ideoque magnorum regum, principian, ponti- ib tim , etc., *ibtd.* est nomen non tam proprium quam appellativum ,í6íd. 2. vere ævoTobi® fuit Azanas filius *ibid.*
 Az)li origo, 145,1, 2.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

B.

fi littera subinde commutatur cum *G*, 39S, 1.
Ibaras radix a Salomone ostensa an habeat virtutum expellendi *dæmonem*, ct quomodo, 298, 1, 2. olet *magiam*, *ibid.* varia dc ea commenta, *ibid.*
B *thyias* (S.) martyr scpultus in Daphne, 316, 2.
Babyloniorum regnum incipit a Baladan, 761, 1. Babylo-nica captivitas cur 70 annis duravit, 197, 2; 108, 1.
Bacchanalia festa quomodo celebrari solita, 522, 1.
Bacchides a Demetrio cum copiis missus contra Judam, 447, 2. Jerusalem frustra obsidet, 455, 1. ipsi contra Judam Michabæum victoria cessit, sed cruenta et pu-denda, 456.1, 2. caute ictum Jonalha? declinavit, 450, 1 2. Belhbesscn frustra obsedit *reso* Odore duce suo, 460, 2; 461, 1. hinc iram vertit in apostatas Judæos, *ibid.* 2. pacem cum Jonalha facit, *ibid.*
Bagao nomen commune Persis significanscunuchum, 343,1.
Bagaos eunuchus nequissimus Alexandri Magni, *ibid.* 2.
Bahcs symbolum et omen est victoriæ, 481, 2. ejus *ety-mon*, *ibid.*
Balista quod genus armorum, 444, 1.
Baptismus est professio Christianismi et logis Evangelica?, 340, 2.
Barbarorum omnium vitium commune misceri cum matre, filia, sorore, etc., 343, 2
Bascaman (ad) occiditur Jonathas cum filiis a Tryphone» 480, 2.
Basilica Græce est domus regis, 377, 1.
Basilti Imperatoris ad Leonem filium insigne monitum, 300, 1.
Basilius (S.) laudatus quod corruptos academia? Atheniensis mores devitarit, 270, 1.
Bean est civitas Amorrhæorum, 437, 1.
Bcatitudo *cadesti** per Ecclesiam triumphantem *cx sap-phiro* et *smaragdo* fabricandam significata, 308, 2,
Beelitbub Deus musca, 8,1, 2.
Bceltccm an sit nomen officii significans præfectum ratio-nis 214, 2.
Belgio (in) *nnpcr* portenta in cœlo ostensa, quid presigni-licirint, 519,1.
Bellatores aliquot *eximii*, quia *procero* el *valido corpore æqueac* animo, 426,1.
Bello vidi spargunt aurum ut effugiant, hostemque insc-quentem morentur, 431, 2. belli sacri contra Tureas ct hærelicos quanta vis, 457, 2. belli ducum magnanimo-rum aliquot exempla, 474, 2. belli prognostica, 518, 1,2.
bellum irreconciliabile gesserunt aliqui, 537, 2. tale unusquisque gerat cum Lucifero, carne ct mundo, *ibid.* belli causa, superbia ct dominandi libido nullis exstitit, 317, 2; 318, 1.
Beimi urbs ad radices montis in quo sila Bclhulia, 830, 1.
Benedicti (S) virga formidabilis *dæmoni*, 298, 2. in Re-gula sua quid de hospitibus statuât, 303, 1.
Benedictio portarum el murorum urbium a priscis fieri solita, 236, 1. benedictionis armorum ct vexillorum mos et ritus, 565, 1, 2. ilem Crucis ct exercituum, *ibid.* et millium, *ibid.*
Beneficia ingentia duodecim promittit Demetrius Jona-tbæ, si suas partes sequi velit, 466. 1, 2. beneficiorum in reges collatorum memoria exacte servata, 379, 1, 2. beneficia septem a Raphaële Archaugelo Tobisë filio prestila, 804, 1.
Benjamin vocabalur una e portis urbis Jerusalem Aquilo-nem versus, 237, 1.
Bernardus (S.) Clarævallensis mulierem *dxmone* incubo liberal, 294, 2.
Benellai sacerdos cur a sacerdotio rejectus, 210, 2» pro-hibetur comedere de victimis oblatiis, *ibid*,
flet/i hilera hebraica i«po commutatur cum mem, el con-ira, 218,1.

I Bcthbcssc civitas tribus Benjamin frustra obsidetur a Bac-
I chide, 460, 2.
Belbdagon cum omnibus idololatriskoncrematum, 468,1,2.
Bethsan postea dieta est Scylhopolis, 477, 2.
Belhsura fuit munitio exstructa a Juda Machabæo contra Idumæos, 557, 1. Hebraice idem est quod domus rupis, *ibidt* capitur ab Antiocho, 444, 1. quantum distet a Jerusalem, 557, L
Bclhulia urbs Galilææ ubi sita : Hebraico idem est quod virginitas Dei, 327, 2; 356, 1. licet esset propria tribu* Zabulon, tamen tribus Juda eam sibi vindicavit, 327, 2.
Bias circumsessus ab Iphicrate, rogatus quid eo articulo agendum foret, quid responderit, 457, 1.
Bibendum (ad) aliquem cogere est contra naturam, 363, 1, 2. bibere ad sanitatem el ad id cogere est tyranni-cum, *ibid.*
Bibliotheca? varias erecto?, 505, 2.
Bidentalía quæ nominarent Romani, 502, 2,
Blanca (S.) quid filio suo S. Ludovico crebro Inculcaret, 270, 2.
Blaspbemia Wittakeri dicentis Angelum Raphaclem fuisse mentitum, 289, 1,2.
Blasphcmia punita in Nicanore, 448, 1.
Boleslaus II triplici tumens victoria a Frederico rege Bo-hemi® victu*, 431, 2.
Bonum significat tam bonitatem et honestatem virtutis, quam jucunditatem el felicitatem, 233, 1. bonum esse inter malos immensi est preconii!» 269, 1. bona matri-monii tria, 295, I, 2.
Bosor erat urbs Moab ultra Jordanem sita in tribu Ru-ben, 437, 1, 2.
Boum capita in mari Æneo fusa, præler boves quibus sus-tentabatur, 145, 1,
Breviloquentia a multis commendata, 506, 2; 507, 1.
Brunichitdis peccata et pœna, 51, 2.
Bruno (S.) secessit in moules Carlbusiæ, ibique Carlhu-sianorum ordinem instituit, 520, 2.
Bugæus nomen potesl sumi vel ut proprium ct patrony-micum, 394,1, 2. vel ut appellativum, *ibid.*
Burgundines unde dicti, 163, 1.

C.

Cadaver Alexandri Magni mansit insepultum ad triginta diesob Principum dissidia, 413, 1.
Cæciliam (S.) cum S. Valeriano sponso ad castitatem di-rexit angelus, 347, 2.
Cæcilius Poclâ coævus Judæ, Jonatbæ et Simoni Macha-bæis, 405, 1.
Cæcitas a viris sanctis expetita el amata, 274, 2; 275, 1. illa non turbavit Tobiam seniore, 276, 1, 2. fuit cu-rata naturaliter per fel in Tobia, 303, 1, 2.
Cæcorum Deum laudantium exempla, 274, 2 ; 275, 1.
Cælibalus commendatur exemplo Judith, 355, 2.
Cæncus hastam suam inter deos numerari jussit, 564, 1.
Cæ<ar erat nomen commune regum Romanorum, 214, 1.
Caías Caligula voluit coli ut deus, 373, 1.
Cajetani sententia dc duobus Eliis refutatur, 109, 2.
Calabria dicta est magna Grecia, 394, 2.
Calamitate (in) publica publice orandum ac pœnilendum, 824, 1. ob calamitates oliai totus populus pervigilabat in templo, 328, 2. doloris signa varia in calamitate fieri solita, 307, 1.
Calenda? unde dicto?, 415, 2.
Callionymi piscis descriptio, 292, 1. abundat felle quod vaici ad albugines ex oculis extergendas, nlioquc nomine vocatur uranoscopio;, *ibid*, est vorax et stolidus, *ibid*, an cor ipsius fuget dæmones, ct qua vi, *ibid.* 2.
Calumnia uxoris lurbavil Tobiam seniore, 277, 2. et an-cili® Sarani filiam Rnguelis, ac S. Monicam, 280, 1,2.
Calvi dicuntur lunulx, 11, 2-

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Di/

Calvilles capitis deformitas, 10, 2. libido ejos causa ,11,1.
 Cambyse* Cyri filius fabricam templi a patre **permiram** **impedivi!**, 214, 2. patre apud Lydos el Massegetas occupilo, domi **rebus** imperii prxerat, *ibid*. Chaldaico vocabitur **Assuerus**; Penice vero **Artaxerxes**, *ibid*, fuit Judæorum **hostis** et **parricida** ; quomodo a Deo punitus, *ibid*. 2. monitus u Prcwpo uno e **diari&simls** ut parcius biberet quam **ingratus** fuerit monitori, 881, 1.
 Campanie ab **Ecclesia** benedictio qua vi fugent dæmonem, procellas el tempestates excitantem , 298, 1.
 Candantes rex Sardorum quo pactu **occisus** a Gyge, 364, 2.
 Candelabri aurei effigies cernitur Ilomæ in arcu triumph.ili **Titi**, 505, 1.
 Cmdidas vestes olim induebant in diebus festis et lælis, **884,2**.
 Candor cum quo Angeli apparent quid significaret, 547,1.
 Canis Tobiae præcurrens Doctores exprimit Eccle^iæ, **303**, 1.
 Cannensis cladis Romanorum quæ **causa**, 451, 2.
 Canonicus auctor citans dicta alicujus profani facit ea **canonica** , 506, 2.
 Cantatrices adbibebantur templo ad laicas cantiones,211,1.
 Cantores templo adbibebantur ad canendos psalmos, *ibid*.
 Capaneus ensem suum numen fecit, 564, 1.
 Capillos alicui evellere magnæ est ignominia, 261,2. líos sibi ipsis lacerabant veteres in calamitate constituti, 397,1.
 Capite duci exercitus amputato percelluntur milites, probatur exemplis, 349, 2. caput nonuullæ hodie ita ornant ct attollunt ut lurrigerx videantur, 397, 2.
Caporioni qui sunt praefecti regionum urbis Rom®, quod munus et auctoritas, 237« 2.
 Captivitas prima quinque tribuum Israelis in Assyriam sub Teglathphalar, 63, 1. secunda reliqui Israelis **sub** Salamanazar, 69, 1. multi eam evaserunt, *ibid*t 2. praedicta fuit a Prophetis, *ibid*, captivitas **Babylonica** Iribus Judæ a quo incipiat, **88**,1. secunda captivitas, *ibid*, tertia captivitas, *ibid*, captivitas Hebraeorum duplex, 200, i. de posteriori igitur hic in libro Esdræ, *ibid*, capliutas **Babylonica** fuit celeberrima et universalis, 326, 2
 Copuanæ delicia? perdiderunt Annihilem , 472, 2.
 Caput Nicanoris in prælio amputatum, uti ct aliorum, **contra** Jerusalem suspensum, 448, 2.
 Carbasinus color est candidus a carbaso, 361, 2. **carbati-** nus color es! viridis, *ibid*.
 Carbasum est linum mine tenuitatis ct candicans, **362**, 1.
Caris Arabice est idem quod Hebraicum **carpos**, sive apium hortense, *ibid*.
 Carnem porcinam qui comedere recusant excarnificantur, **523**, 1.
 (irnlon locus munitus ad quem egressus es! Judas, quis, **552**, 2.
 Troius Magnus quater Hornam adiit, cur, 230, 2. quando creatus el **coronatus** sil Imperator, *ibid*. **Carolus Magnus** vasto validoquo fuit corpore æque ac animo, 425, 1.
Carpas sonat idem quod viridis, 361, 2.
 Carthusianiex voloabstinentcs carnibus mori malunt quam iis vesci, 420, 1, 2; **523**, 2.
 ¿¿simirus (S.) mori maluit quam virginitatem perdere, **523**, 2.
 laslcu mensis Hebraeorum respondebat nostro novembri, 415, 2; 433, 2. Caslcu mensis Hcbræorum **respondo!** nostro parimi novembri, partim **decembri**, 23i, 1.
 cAsphin urbs ubi sita, 552, 1.
 Cassidula est parva pera, vel parva cas«is, 207, 1,2.
 Castitas vera? religionis comes, 414, t. ea exacte servata, 523, 2. castitatis præses est Raphael archangclus, 282, 2. castitatis conjugum **resenatæ** exemplum, 284, 1. castltasetiam in conjugio serranda, 296, 2. castitas es! funis quo **ligatur** dæmon no nobis noceat, 299, 1. castitas morti prillata, 332, 2; 333 , 1. est causa fortitudinis, 351, 2. castitas Judith quam fuerit eximia, *ibul*. I

Castor quo pacto e venatorum minibus elapms, 431, 2.
 Cattorum præses est S. Raphael archangelus, 272, 2,
 Castra line duce quasi populus sine rege , 349, 1, 2.
 Cdbloguv pupuli redeuntis e Bibylooe descriptus ab Esdra quomodo diversus ab eo quem descripsit Nebemiai. 246, 1, 2. et catalogus donariorum ad fabricam oblitorum , *ibid*.
 Catastrophe septuple! in tragoedia **Amani**, 385, 1,2.
 Catholici in Anglia, Scolia c! Saxoma in quo imitentur **Tobiam** seniore , 269, 2-
 Cito arenas Libycas primus ingrediens milites ad se sequendum animavit, 438, 1.
 Cito Romanorum sapientissimus quo pacto seipsum occiderit , 561. 2.
 Catuli Iconum latrante stomacho rugiunt, 425, X
 Candì canis Tobiae tinem bona operationis insinuat, 303,1.
 Celeritas dos una ducis, 391, 2.
 Cndebæus dux maritimus, 491,1. caeditur a Joanne Simonis Macbiibæi filio, 492, 1.
 Centesima usura quæ, 241,1.
 Cereos (per) benedictos quomodo fugetur daemon, 298, 1.
 Celhim est Cyprus el Macedonia, 412, 1.
 Chaldæus paraphrastes fabulosus, 107, 2.
 Childæi cur hic vocetur Persia, 499, 2.
 Chaldaei milites utebantur purpura ad legendum vulnera, 432, 1. an omnes libros veteris Testamenti cum templo excuscrint, 201, i, 2. solebant alienigenis ac praesertim Hebraeis cum in urbem vel aulam asciscerentur mulare nomina, 363,1.
 Cbaraca locus quidam in Judxa munitus, sicdictus 552, 1.
 Charan sive Haran urbs sila in Mesopotamia, 302, 1.
 Chantas per catachresin subinde accipitur pro amore illi- cibili, 336, 1. cbarilas Nchcmix* aliorumque ducum ct præsidum in cives suos, 242, **I.et** Eslheris in populum suum, 375, 2. chantas Christi in nos repraesentata per carnem piscis Tobiae, 303, 2.
Chasida est ciconia vel milvus, 421, i.
Chasidim vocis interpretatio et significatio varia, *ibid*^
 Chasphia pagus vel vicus in Babylone, MS» 1.
 Chelidonia herba qua hirundines pullorum suorum oculis medentur, 273, 2.
 Chelmon urbs quæ, et ubi sita, 330, 1.
Cherem interpretatio vana, 355,2; 437, 1.
 Cherubim crani in altari thymiamatis, sed duo txuluiu, 137,9.
Chestd, id est pietas, misericordia , 421, 1.
 Choleric! quia celeris ingenii velodsque consilii bello utiles, 418, 1.
 Choreia quid sil, 281,1.
 Christiana lex velat jejunium in Dominica obfesti læbūam, 218, 2.
 Christiani nunquam sine armis incedant, 21, 1. in clironologia maxima sententiarum diversitas, 54, 1. chrunologix canones, 77, 1, 2 Christiani ad Evangelium assurgunt reverentis causa, 248, 1. quid eis imitandum in alDiclione positis, 275, 2; 324, 1. primorum Christianorum frugalitas in conviviis, 328, 2. ct puritas corporalis, 343, 1. accepto aliquo insigni bt> neficio ingratiarum actionem canunt: *Te Drum laudamus*, 348, 1. in triduo passionis Christi strepitus edunt, 388, 2. Christiani in angustiis et periculis constituti Dei opem implorent, 457, 2; 458, 1. spolia terrena relinquunt. 431, 2. Christiano homini quid dicendum a septem fratribus Macbabæis Judæis, 530, 1. mortem pro fide sustinere discant Christiani exemplo Eleazari, 443, 2.
 Christus. — *ridr* Jesus Christus.
 Chronolaxis Selcucidarum post Alexandrum Magnum iu **S*ria** regnantium, 405, 1, 2. Ptolemaeorum in **Ægypto**.

407,1, 2. Rom Maehibftortim qui populo praefuere ut Pontificai el ut Principe*. 407, 1, 2; 403, 1, 2 item Pontificum ab Alexandro Magno usque ad Christum, «W.;409, 1, 2. chronotaxis Tobi® senioris el junioris, 1 2. 67, 1.	Concnbinarius in complexu concubium fulgure lideratufi 296,2.
Cibus Angelorum est Deus, 307,2. cibus a sitiенти humec-tar! nequii et comedi* 840, 2.	Concupiscentia exstinguitur passione Christi, 204, 2. con-cupi<ccnliam carnis dum sentis, invoca B. Virginem, 356, 1, 2.
Cid irim site coronam quam gestabat Esther vocat signum superbir, 397, 2.	Conditiones fœderis Judæorum cum Romanis initi, 452, i, 3.
Cilicio u«i pœnitentes, 34, 2. cilicium aire «accus tertium symbolum pœnitentis,25!, 1. domat stimulos voluptatis turpi!, 332, 2	Conjuges in eodem sepulcro conditi, 284,1. duorum in continentia et castitalo viventium exemplum, <i>ibid</i> . Con-juges Christiani sequantur exemplum Tobiae et Sane, 295, t, 2. quem finem intendere debeant in copula, <i>ibid</i> , caste vivant, 296, 2. a menta ebrietatem, detrae-lionera , etc., arceant, 300, 2. sobrii sint maximo cum generation! vacant, <i>ibid</i> , subinde se mutuo vocant fra-tres cl sorore*, cur, 399, 3; 400, 1.
Cinere caput aspergere, symbnlmn est pœnitenth, 25!, 1. cinis cum melle oculis inspersus eorum caliginem dis-pellit, 274, 1. cinis est sighUfflmortis, 336, 2. incineres ex alta turri pr®dpitalio quod genus supplicii, 556, 2.	Conjugia cum Channnæis, Judæis vetita, cur ; quo pario permissa, 224, 1. conjugium requirit virilem ælatcm* cur, 270, 1, 2.
Cinyra instrumentum musicum, quomodo distinguatur a cithara, 434, 1.	Conopeum quid, 339, 2.
Circumcisio erat professio Judaism! el legis Mosaic®. 849, 2.	Conscientia urgente pœna menti culpam in memoriam reiocat, 441, 2. conscientia militarium scelerum milites facit timidos, 455, 1.
Cithara solo magnitudine disltoguiturA cinyra, 434, 1.	Consiliarii phircs audiendi, 401,1.
Cives vita functos precibus jurare honestum cl probum, 554, 2. civium salutem prodit qui hostes captos vel ca-piendos dimittit, 543, 2. civium commodis studeant du-ces cl presides exemplo Neherniæ cl aliorum, 242,1.	CoiMlium cl constantia omnia edomant, 450, 2. consilium malum consultori pessimum, 461, 2.
Chmfendi mos in m ignis calamitatibus apud Persas, 375, 1. el apud Judæos precum tempore, 388, 2.	Consilio (sirte) sapientis nil faciendum, 287, 1.
Clemens V, instigante Philippo Pulchro Franci® rege, Templarios exstinguit, 431,2.	Consltntia Neherniæ in amando, et populi in fabricando, 238. 1. constantia a Deo petenda cst, 336, 2. constantia MirdocLæi in resistendo Amano scelestissimo, 377, 2. constantia superandi hostes tam corporis quam animæ, 450, 2. constantia ducis quantum iu bellis rebusque ar-duis valeat, 474 , 2. constanti® mirum exemplum iu Elc./iro, 523, 1.
Clementia Dei in hostes captivi, 182, 1.	CoiBlantinopolis urbs sic dicta a fundatore Couslanlino, 4H , 2. Constntiii(»polis n triennali Saracenorum obsi-dione per B. Virginem liberala, 856, 1«
terneolh Dei in Judæos legis prævarlcatores, 225, 2 jus-titia temperata, <i>(bid</i> ,	Constantniopolitini crtjusdatn viri clarissimi filius p.iiipor divinitus uxorem divitem naclus est, 27«, 2.
Cleopatra, devicto M. Antonio nb Augusto Cattare, ne in manu* victoris veniret, aspidum mor*u se necavit, 407, 2. Cleopatra Græce idem est qiiod decus el gloria patris et patri®, 4g6, 2. Cleopatrarum scries et origo, <i>ibid</i> , Cleopatra Demetrii senioris uxor marito capto Antio-chum ad regnum ct conjugium suum invitat, 188. 1, 2, et 489 , 1. habuit itaque simul duos fratres viventes maritos, <i>ibid</i> , veneno quod filio propinare! necata cst, <i>ibid</i> , trium Syria* regum fuit uxor, <i>ibid</i> .	Constantinus Imperator fuit vasto validoque corpore æquo ac mimo, 425, 1. Dei auxilio sæpe vicit in bellis, 426, 2. convocavit omnes Episcopos ad dedicationem templi Jerosolymitani, 434 , 1. ab ipso nomen mutuavit Con-stantinopolls, 444, 2. cur in labaro crucem insculpi jus-serit, 565, 2. pro eo cerlirunl Angeli, 545, 2. Constanti* nos M ignus totassspe noctes sine somno traduxit, 379,1.
Coevi quinam fuerint Esdræ et Neherniæ, 202, 2. item EsIberi et Mardocheo, 359, 1, 2. co®vi Lam e Philoso-phus quam Poetis, aliisque qui fuerint Judæ, Jonathæ el Simoni M.icbabæis, 405, 1.	Consulere diabolum gravissimum peccatum, 3, 2.
Codrus rex sua morte Atheniensibus victorium sanchit, 456, 2.	Contentio dc principatu causa fuit subactionis Judææ, 452, 2.
Cœli extrema quænam dicantur, 231, 2.	Conti sunl lance® oblong® el hast®, 335, 1«
Cogere ad bibendum est contra naturam, 363, 1,2. ct ty-rannicum, <i>ibid</i> . est libertatem adimere, sanitatem l e-dere, etc., <i>(bid</i> .	Continentia el puritas Sar® Rngucli* fili®, 281,1. ejusdem a duobus amantibus exacte servat® exemplum, 281, 1. continentia per quid melior matrimoniali concubitu, 295, 1,2.
Colhngliiimmense monasterium a Danis concrematum , 837, 2.	Conversio omnium gentium ad Christum predicts a To-bia seniore, 308, 1 2.
Colocyntus est cucurbita agrestis, 23, 1.	Convicia etiam Justis objecta cos excruciant, 280, 1, 2.
Colonis Agrippina exstat ecclesia septem fratrum Macha-bsorum, 535, 2. an etiam eorum reliquis, <i>ibid</i> .	Conviv® arceant a mensis ebrietatem, jurgia, detractio-nes, etc., 300, 2. more veterum , 862, 2. olim in mensa sapientes miscebant sermones, <i>ibid</i> , non sunt cogendi ad bib.-ndum . 1 i, 1.
Color ruber elephantos summopere proritat ad prælium, 442, 1. celor viridis mire oculos recreat, 3G1, 2.	Convivia sint frugalia more primorum Christianorum, 328,2. et more primorum Persarum nliarumquo gen-tium, 362, 2. convivium Assueri nd litteram van® vo-luptatis aucupium mystice fuit Eucharistie simulacrum, 3G3, 2. convivorum postridianus dies doloris ct p<vni-ltnfir, 365,2.
Commiseratio levat misero miseriam. 284, 2.	Copulae conjugalis finis, quis, 295, 1, 2.
Communio bxrcllicorum fugienda exemplo Judæorum, 213, 1, 2.	Cor c4 sedes animositatis et nudaci®, 419, 1. co* regis in manu Domini esse, Impletum in Cyro, 206. x. item in Assuero > 399! 2. cor piscis an fugat dæmones, cl qua vL 203. i.
Compendia facere magni bbnris est et industri®, 507, 2.	
Compendialons histon® cum pictore fabricam constructam pingente comparatio, <i>ibid</i> .	
Compunctionem (per) ct herymas a Dro exauditi, i78, 1.	
Computa* annoruui Græcorum dupliciter fit, 548, 1.	
Coocionator opere et non sola voce præeat, 55. 1. sil illu-minatus el perseveran*, <i>ibid</i> , condoxutor unte concio-nem quid a Deo tlagilare debeat, 397, 2.	
Conclusa virgines ad Omam «netum concurrentes quæ, 510 2.	

Cornetiui (B. P.), auctoi horum Commentariorum, filius l ngricûl®, 115,2.
Cornua (per) altarii quid slgniflcclur, 333,1. cornui su- perbie œque ac tauris coi impeli» resecandi, 4tJ. 1.
Coron i e*i insigne proprium regi», 822, 1» 1» 370,1. qui- lis cuoi regum Persarum, 870, 2.
Corporis resurrectio cum Immortalitate animi! necessario connexa , 554, 2, corpus labore fatigatum melius refi- citur jacendo quam ledendo, 362,1.
Cosroæ regis Persarum fastus cl superbia, 100, 2.
Crapula quam sit improvida, 345, 1. ct insana,363, 1,2. i
Crassus (M.) e templo trabem auream sustulit, 510,1.
Credendum <non) temere neque facile, 401,1.
Crines solebant volere'» lacerare in magna calamitale con- Stitutl, 397, 1.
Cruce cur insignirentur proficiscentes Palæ4înam pro re- cuperanda Terra sancta, 565,2. crucis Christi hirno nduncalus cst diabolus, 208, 2. ejus seria meditatio e*I funis quo dæmon ligetur, 299, 1. crux apud Persas erat usitata ct ignominiosissima, 378, 2. crux parata Mardo- chæo data fuit paranti Amano, 382, 1,2.
Crudelitas et superbia Amani in Mardochæum et Judæos, 373, 2. item Darii Hystaspis ct Xerxis filii ipsius, 399, b*.
Crystallus quid sil, 390, 2.
Cudere monelam est sumina potestatis, 489, 1.
Culpa (de) superata non superbiendum, 441,1.
Cupidi pro puncto voluptatis se efficiunt mancipia diaboli, 330, 2.
Cupiditatis in homine per peccatum corrupto quanta vis, 516, I.
Curalio lota Tobiae cæci mystice explicata, 303, 2.
Currum Eli® transformarunt Gentiles in quadrigam solis, 727, 2.
Cyprianus, primum magus, sed postea fidelis cl martyr, suis incantationibus dæmoncm excivit, cur, 279, 2.
Cyrus rex Persarum a Tomyri crsus, quo astu, 431, 2. ejus tessera belli, quæ, 538, I. Cyrus primus rex Per- sarum Judæos Babylone liberavit, 201, 1,2. quo anno factus sil monarchs, ibid, cl 205, I. quo anno orperit regnare, et Babylonem expugnavit, ibid, an ul mo- narch* regnaverit septem anuís, ibid, erat bellicosissi- mus et quietis impatiens, ibid, vana ejus etyma, ibid. undo emanaverit cum a cane esse educatum, ibid, el 2. rum ut numen suum cokbant Perso, ibid, exemplum fuit omnium regiarum virtutum, ibid, quid de sole sibi in Munnis allante sommai it, ibid, ex sc crai pauper, sed i Deo fartus dive», ibid, quid signifi ci Hebraice, ibid, quid gnece, ibid, el 206, I. etymon rjusgenumum est Persicum, ibid, fuit typus Christi, ibid. cur Deus excitaverit affectum ejus el voluntatem, ibid, de eo ls uæ oraculum, ibid. i. Deum verum agnovit, ibid. 2. laborem suadebat, nec cibum sumebat, nisi prius cor- pus exercuisset, ibid.i 207, 1. ejus somnium quo invl- tathitur ul ad deos ascenderet, ibid. ejus edictum ut Ju- dxi se invicem juvent in reedificando templo, ibid, i, 2. cur vetuerit secundum templum tam alte exstrui, ul prius, 2)8, I. sua manu agros ct hortos excoluit, 361, I, ejus frugalitas, 362, 2

D.

Dacha Syriace cstmundare, purificare, Justificare, 367, 1.
Dæmoms etyma, 279, L dæinoucs, eorum quos decepe- rint sunt carnifices, ibid. 2. dæmon obsidens puellam ab adolescente mago incantatam interrogatus a S. Ili- lanuiie, quid responderit,{id. item se provolvens ad genua S. Antonii, ibid uhi sunt Persici, Medici, Africi alii australes, meridionale*, etc., 280, 1. dæmon an fu- getur per fumum jecoris calhonymi, et quivi. 2

agit per cauMs nslnrals et humore* melilieholtm, 293,2. Quomodo per msgoa et sagù noceat bestiis el pueris, ibid, full flgurvtu' per piscem a Toba occisum, ibid, dæmonis proprium est intricare corpus et animam variis doloribus, scrupulis, etc., ibid. 2 quomodo dæ- mnn Incubus prolem generet, 291, 1. proprio non amat feminas, sed amnrern simulat, cur, ÎM. 2. demones fugantur pulsu Campanarum ab Ecclesia benedictarum, 298,1 an etiam per radicem baraas a Salomone oUcn- ram, itid. eis formidabilis eat virga S. Benedicti, ibid. 2. quibus modis potuerit dxrnon religan in deserto, ib/7/. quo pacto ligentur in inferno ut egredi nequeunt, « ibid, per Christum qualiter ligatos sit, dad. 2. quibus virtutibus tanquim funibus ligetur, 299, i. timent vo- cabulum, patrocinium cl exemplum Maris, 346, 2. Tide Diabolus.
Damascus urbs pulcherrima describitur, 25, 2*
Dimascus caput est Syriæ stricte sumplæ, 322, 1.
Daniel cur librum suum con*cripMTit partira Hebraice, partira Chaldaice, 202, 2. fuit familiaris Cyro regi Per- sarum, ejusque conviva, 206, 2.
Daphne locus a copia laurorum ita dictus, quis, 51 j, 1,2.
Me sepultos fuit S. Bibylas, S. Ignatius Antiochenus et Onlas sanctus occisus, ibid.
Darii etyma, 216, 1 ; 361, 1. Darii stirps duravit ab im- perio Persico usque ad Darium Ochum, 216, 2.
Darius rex Perrarum, prios dictu* Coderons, exercuit cauponam Susis, 412,1. non fmlex stirpe regia, ideoque ab Alexandro regno privatus, ibid.
Dirius Ochus inventor certi supplicii, quo rei iu riñeres prædpibbantur, 556, 2.
Darius Codoinanus ultimus Persarum rex victus ab Ale- xandro, 258, I. quot equitum et peditom m ila in aciom eduxerit contra Alexandrum, 321, 1.
Darin* Hystaspis dedit Judais facultatem perficiendi templi, 203,1. vovit fabricare templum,215, I.2 ad ejus anuum secundum intermissa fuil fabrica templi, ibtd. anno ejus sexto pars interior templi perfecta fuit; nono vero tam interiores quam exteriores, 219, 2. cur dicatur rex .4sfitr, ibid, solebat aquam el terram peti re ab iis quos sibi subigere ralagebat, 320, X ipse fuit Assueri* nn- rilus E'ther, 358, 1. erat rex Parvarum atque Medo- rum, 361, i. fuit vini bib.ii, 380, I, 2. ferox el crude- lis, 399, 2. vocat se fratrem uxoris suæ Esther, ibid. voluit festum Pliuiim etiam a Persis gentilibus celt- bran, 402, 2. — ride Assucrus.
Dau* dux Cælcsynœ. — Vide Apollonius.
Davidi promissio facta de regno in cjua poslcrU conti- nuando fui! conditionata, 122,2. in ani cm ci Dcu* loqui- tur uti amicus amico, ibid, animo* quam pro labi i i ti in- pti reliquit, 2400 nidhoncs, 127, I, 2. David yon ut gel, «ed ut propbeta comtituil ordims sin rd dum ct L vi- tarum, W9, t. ejus prudens politi* iu re militali, IU, 1, 2. Davidis regia stirps defecit in Jcchoma in Biby- loncm abducto, 464, 2.
Decemviri Hums habebant jus imperandi alterni* dicbii», 451, 2.
Dnimæ taborum et operum sidvendæ, 233, 2. dcccimim ducimaruin dabant Lev itæ sacerdotibus, ibid, cui a lai- ris dentur sacerdotibus, 259, i.
Dedicatio solemn** muri Jerusalem quando cl quo r»lu lterada, 256, 1, i. dcdicaliunu Ecclesia) dignità* elsa- l» illinis*, ,1.
Ikfrfidcct Miniilur pro vindicare, 319, 2.
Defundis (pro) orare, pium el boncslinn ait, 551, 2.
Dfjocet Medorum rex poteutissüius, 316, 1, 2. ip*c ædi- ticavil EcbaUnam, ibid.
IteticiariHU pusIndiunus dies dtdons cl pœnilcnt.æ. 65, 2.
Pdiquiuiiui animi quod pass* c»l E*tlki an fiicnl vcruiu u l liUiu, u99, X
Demetrius Selena Übus Romanis ubiU dalus, quomodo

- Roma fugiens regnum Syriæ adierit, 440, 1, 2. cognominatus fuit Soter, 447, 2. cur noluerit videre Eupatorcni et Lysiam, *ibid.* Judæis quæ et qualia induisent, 465, 1, 2. occiditur ab Alexandro Veles per auxilium Jonalhæ, 466,2.
- Demetrius junior, pacifice in Syria regnans sc otio dedit, et regno expulsus fuit, 472, 2. exosum cum habebant milites patrii, cnr, 473, 1. friem Jonalhæ datam fefellit, *ibid.* 2. vincitur a Tryphone capta Antiochia, *ibid*, quo anno captus ab Arsace Parthorum rege fuerit, 498, 1.
- Depositio arc@ Tabernaculi in monte Nebo per Jeremiam, 504, 1.
- Depositum non solum Judæis et Christianis, sed etiam ethnicis familiare, 510,1.
- Derceto dea Syrorum quæ et qualis, de eadem fabula, 552,2.
- Dcoror* est avis libera, puta hirundo, 273, 2.
- Descriptiones Jeremiæ prophetat quxnam sint, et an fuerint canonic@, 503,1, 2 ; 504, 1.
- Desperatis (cum) pugnare periculosissimum, 432, 2; 477, 2, Desperato humano auxilio adest divinum, 167, 2.
- Deus adest in desperatis, tam facile potest suam potentiam, opem et victoriam applicare paucis quam multis militibus, 426, 1. cur sæpe paucos selegerit, ut multos prosternerent, *ibid*, non juvat nisi conantes et collaborantes, 428, 2. cur vetuerit Judæis coptam equorum , 431, 1. Dei vocatio est expectanda et sequenda, 439, 1. permittit causas secundas suo cursui, 457, 2. et unumquemque mori in suo opere et exercitio, *ibid*, est invocandus in periculis, *ibid*, et 458, 1. quomodo ei fidendum, *ibid*, cur permittat viros sanctos in aliqua minora peccata labi, *ibid*, et occidi, *ibid.* 2. ejus symbolum est ignis, 502, 2. subinde castigat peccatores per angelos bonos, 511 , 1. suas injurias lente, sed acriter punit, 514, 2. propter Judæos fideles et saucios elegit locum Judxæ, 519, 2. superbos humiliat et sternit, 458, 1. ejus invocatio remedium ad victoriam obtinendam, 545, 1. Judæ Machabeo in angustiis pr@sto adfuit, *ibid*, justos conservabat in præliis, nocentes sinebat occidi, 554, 1. Dei quæ sunt, aurea sunt, 565, 1. Deus cum quempiam ad officium selegit, dat ei symbola ad illud necessarla, 566, 1. pro Deo coli voluit Alexander Magnus, 413, 2. et Antiochus Epiphanes, 414,2. Deo scæqual Nicanor, 563, 1,2. inter deos relatio fieri solita quando, 548, 2. Deus non vere et proprie, sed metaphorice habet oculos, aures, etc., 217,1. cur præceperit Judæis ne ducient uxore** Chaninæ.i», 224,1. prohibet Judæos quærere prosperitatem gentium vicinarum, 225, 1. ejus clementia in Judæos prævaricalores, *ibid.* 2. est amandin super omne amabile, 227 , 2. cum parcit peccatoribus dicitur legere peccata; cum punit, ea aperire et aspicere, 238, 1 , 2. gaudet et delectatur nostra fortitudine in adversis, 248, 2. gaudet diebus festis, quod illis a fidelibus magis colatur, pariterque cupit ut fideles dic festo gaudeant, *ibid*, vult a nobis sibi serviri in lætiŪa, 249, 1. aquas in ignem convertit, 258, 2. cur permittat justos affligi, 274, 1,2; 305, 2. hominis audit linguam, si mundam habeat conscientiam, 278, 1. Dei opera sunt misericordia, vera ac justa, *ibid.* 2. Cupit in omnibus actionibus nostris inesse misericordiam, veritatem et judicium , *ibid.* Deus cur vocetur *rophe*, 281, 2. est decus et gloria omnium angelorum et hominum, *ibid.* 2. ejus erga homme» dignatio mira, 282, 2; 183, 1. intellectu et voluntate habendus, 284, 1,2. semper benedicendus, 287 I e»t invisibilis et per glorum incomprehensibilis, 290, 1. Dei gratia indignus est qm solum in prosperis ei servit, 305, 2. Deus est cibus angelorum , 367,2. Deo serviendum in verilate, 310, fc. ejus providentia erga Tobiam patrem, 311,1. ei scrvia I uibei et regna, 326,1. Deus dominatur tam cœlo quam terr@, *ibid.* 2. non adjuvat desides, sed laborante et pugnantes, 324,2. ipse iratus certo irrogat quod comminatur, 333 , 2. in publica et gravi causa est invocandus, 334, 2. Simeon! ad vindicandum Din@ stuprum dedit fortitudinem, et obstetricibus mcnlicntibus domos, cur, 335, 1, 2. est per essentiam constans, fons omnis essenti@, 336,2. mentiri nequit, 842, 1. superbos humiliat, 356, I.cst spiritus purissimus, idcoqueamator castitatis et castorum, 351, 2. quam liberalis fuerit erga B. Virginem, 377, 1, 2. est justus superbi@ ac injustitia* judex et vindex, 379, 2. quos vult exaltare prius humiliat, 891,1. gentes infideles exclusit a gratia et gloria, sic tamen ut communem providentiæ suæ cursum et gratiam denegant, 392, 2. in eo solo, qui verum est cordis gaudium, lætandum, 398, 1, 2.
- Deuteronomium regi dabatur in inauguratione, 50, 2.
- Dexteram dare est ritus ineundi fœderis, 548, 2.
- Diabolus musca, 3, 1, 2. significatur per Benadad, 36, 1. per contemptum vocatur Beelschub, 43, 1, 2. festum diaboli in exsequiis Lutheri, 47, 2.
- Diabolus coram animosis est pavidus ut formica ; timidis vero terribilis est ut leo, 547, 2. recte myrmicoleon dicitur, *ibid*, diabolos omnes ad duellum provocabat S. Antonius, 456 , 1. cum diabolo irreconciliabile bellum gerendum, 537, 2. — Fide Dæmon. 370, 2.
- Diadema quid , 370, 2.
- Diaria sua exacte conscripsere Judæi, 258, 1. item Pers@, 379, 1, 2.
- Dictator Rom@ quando crearetur, 451, 2.
- Dictatura non erat annua, *ibid.*
- Dicteriis hominum frangi pusilli est animi ; fortis aulem ea sustinere, 544, 2.
- Didrachma argenti sunt duo regales, 515,1. didrachma auri sunt duo aurei, *ibid.*
- Didymiis S. Hieronymi preceptor fuit cæcus, 275, 1.
- Dies sortium sive pburim Persis, fuere Judæis dies pliu-rim, 387 , 2. mystice dies pburim fuere dies passionis Christi, eritque dies judicii, *ibid.*
- Digitum elevandi mos unde profluxerit, 482, 1.
- Dignatio mira Dei et Angelorum erga genus humanum, 282, 2. et nominatim S. Bapbaelis, 290, 1.
- Dignitatem quisque sibi optat potius quam fratri, 516,1.
- Dilectio uxoris erga maritum quid præstet, 301,1, 2.
- Diluvium Noe transformatum a gentilibus in diluvium Ogygis, 427, 2.
- Dionysii (S.) ecclesiam Parisiis dedicavit Christus ipso, 434, 1.
- Dioscorus mensis quis, 548, 2.
- Disci exercitia qu@, 414, 1. discus solebat per palæslram circumferri, 514,2.
- Divinant subinde morituri, 310, 1.
- Divinitatis symbolum est ignis, 502, 2.
- Diviti@ sunt postponend@ virtutl, 287, 2.
- Docendo (in) quis ordo servandus, 221,1, 2.
- Dolor animi creat dolorem corporis, 277, 1. doloris vana signa externa, 397,1«
- Dolus ex natura sua est indifferens, et ex fine quem refertur, malitiam accipit aut bonitatem , 338,2.
- Dominandi libido nullis exstitit causa belli, 317, 1.
- Dominica (in) lex Christiana velat jejunium, cur, 248, 2.
- Domus Hebræis significat quemvis locum qui aliquod corpus ambit, 233,2. domus fortium in urbe Jerosolymitana,quæ, 237,2.
- Dona Dei occultanda, 5,1, 2.
- Dor vel DoraPhœnici@ urbs, 480, 2.
- Dotes viduarum et pupillorum etiam apud ethnicos deponi solite, 510, 1.
- Drachma argenti est Julius sive regalis Hispanicus, 315,1. drachma auri est unus aureus, *ibid*, drachm@ mille argenti ad quantam summam excrescant, 554, 1, 2. drachms auri et argenti valor, ino, 2.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Draconarii olim vocabantur qui nunc vocantur vexilliferi, 892, 1.
Dracones sunt insignia et stemmata militum et ducum, 391, 1, 2. dicti sunt a videndo, *ibid*, eorum dotes et symbola, *ibid*, dracones ctiamnum vocantur milites fortis* simi, qui, etc., 392, 1.
Ducem nunquam decet cessare aut prodesse sibi aut nocere hostibus, 200,2. ejus vigilantia quantum prosit, 339, 2. duces nulli subditos expilant ut se ditent, 242, 1. duce fugiente fugiet totus populus, 243,2. ad duces dogma insigne. 379,1. ducum dotes præcipuæ 1res, 391, 2. duces belli prestantes, paiteos, sed veteranos milites seligunt ad res magnas, 426,1. milites a preda cohibent, et in acie armatos continent, 431, 2. duces bello victi, aurum et argentum spargunt et hostem ipsos insequentem morentur, *ibid*, cum fortitudine bellica Dei limorem, cultum et pietatem conjungant, 432, 2. explorant hominum animos an sint meticulosi, 438, 1. ducis audacia hostes percellit, *ibid*, et 2. quis sit verus exercitus dux, *ibid*, ducum Inobedientia punita, *ibid*, duci generoso turpe est fugere, 455, 2. pulchrum pro patria fortiter pugnando occumbere, 456, 1, 2. talium aliquod exempla, *ibid*.; 457, 1. impossibile est et ita semper pugnent et vincant, et nunquam vincantur, *ibid*, milites suos ad ardorem accendant, et eorum mentem explorent, 547, 2. pace inita, summe laborare debent et militem contineant, 551, 1. duces Antiochi Judæam infestant, *ibid*, duces athei sua arma fecere numina, 564,1. ducum constantia quantum in bellis rebusque arduis valeat, 474, 2. declaratur exemplis, *ibid*, ducum insignium slratagema ut ex improviso in hostes irruant, 537, 1. obtenta victoria duces belli spolia in egenos distribuunt, exemplo Judæ Machabæi, 538, 1, 2.

E.

Ebbæ Abbatissæ et suam suarumque castitatem servaret factum egregium, 337, 2.
Ebrietas a mensis arcenda, 300, 2. est mater inaliti» virtutisque inimica, fortem virum reddit ignavum, etc., 344, i, 2.
Ebrii pravos procreant filios, 300, 2. a generatione abstineant, *ibid*, sunt quasi, imo plus quam porci, 363, 1.
Ebullire de Perside quid sit, 493, 2. ebullire tria signifi-
ti< it. 499, 1.
Ecbatana, nomen indeclinabile urbis Medorum, 289, 1. quando vastata, 311,1. a quo et quando ædificata, 313. 1.
Ecclesia curpnn sanctis veleris Testamenti celebret festum septem fratrum Machnbæorum. 529, 2. quomodo peccatoribus defunctis adhibeat suffragia, 554, 1. omni ratione sntagitndjuvarennimas fidelium defunctorum,*ibid*. ecclesiam veterem reædificavit Nehemias; novam ædificavit Christus, 230, 1, 2. pro hujus salute ac tutela nil reformidandum, *ibid*. 2. per Ecclesiam quid significetur dum dicitur Ammonita* non posse introire Ecclesiam, 260, 1. Ecclesia Catholica annulla agnoscat nomina Angelorum prælor tria, 263, 1. utitur quarto libro Esdras in introitu Miss», et in officio de martyre, *ibid*. 2. Ecclesia Christiana cœpit in Jerusalem in Sion, de qua vaticinatus est Tobias, 308, i. repræsentatur per hortum in quo habitum fuit convivium ab Assuero, 3G4, 1. Ecclesia» Catholic® typus fuit Esther, 376, 2.
Ecdiciam reprehendit S. Augustinus, quod inscio marito habitum monnehæ assumeret, 397, 2.
Edictum Cyri regis Persarum ut Judæi sc invicem juvent in reædifileando templo, 207, 1.
Editto sive Madosa eadem est quæ Esther, 368, t. — ride Esther.
Educatio mollis facit contumaces, 552, 1.
Eleazar Aharon nn fuerit frater Juda Machaba i, 413, 1. cur sit vocatus filius Saura, *ibid*. 2. quo fine pugnavit

MI

cum elephante, *ibid*, directe intendebat mortem regii, indirecte snamjôid. ejus elogium, *ibid*, 2, sub elephante quem prostraverat occumbit, 444, 1.
Eleazarus et septem fratres Machabæi quod carnem porcinam edere noluerint, excruciat, 415, 2. magister erat horum septem fratrum, 522, 1. ejus etymon, *ibid*, hic distentus in tympano typus fuit Christi in cruce distenti, 523, 1. ejus constantia pro observanda Dei lezef *ibid*, et fortitudo in tolerandis tormentis, *ibid*. 2. peccasse! morLili1er si porcinam comedinet, *ibid*, quomodo fuerit primitus martyrum veteris Testamenti, 524, i, 2. ejus elogia,
Eleemosynæ sex fructus 284, 2. liberat a morte æterna et sæpe a præsenli, qua ratione, *ibid*, est quasi baptismus, 285, 1. claudit et oppilat quasi os gehennæ, *ibid*. habitu reginæ in somnis apparuit S. Joanni Eleemosynam, *ibid*. eleemosynæ quomodo ohm fleri solerent in sepultura defunctorum, et qua ratione, 286, 1, 2. et nunc, *ibid*, prosunt animabas in Purgatorio detentis, *ibid*, et 287,1. eleemo<yna quanti sit menti, 289, i. est funis quo ligatur dæmcn, 299, 1. solvit debitum proximo, 305, 1, 2. liberat a morte, et purgat peccata, 234, 2; 285, 1.
Elecmosynarius quæ in pauperes confert, in sinum Dei custodienda deponit, 284, 2. eleemosynam, beet impiii, raro in bic vita castigantur, *ibid*.
Elephintes Indici sunt maximi et robustissimi, lungeque Libycos superant, 442. 1, 2. cur iis ostendatur sanguis, vel liquor rubeus instar sanguinis, *ibid*, cur iis prisci usi in prælio, *ibid*, sunt foetidi, *ibid*, præ cæteris animalibus sunt dociles, *ibid*, cur detur eis vinum ad potandum, *ibid*, elephantes Africani vix sex vel septem armatos portant, 443, t.
Eliachini et Joachim idem significant, scilicet *Dd fUuor* 323, 2.
Elias morie punit Ochoziam ob consultum dæmonem, 3, 2. ejus habitus, 4, 1. ignem e calo evocat in vindictam injunæ Deocl sibi illatæ, 4, i, 2. vult occultare suum raptum, 5, t. ejus spiritus duplex, 6, 1. ejus tnuinpbu, in curru igneo, 6, 2. quomodo in cælum vectus, 7, 1. incertum ubi sit, *ibid*, ejus vita jam qualis, *ibtd*. 2. an mercatur necne est problema, 7, 2; S, 1. quo anno et die raptus, 8, 2. e paradiso scribit litteras ad Joram, 169, 1.
Eliasib pontifex et filius Joachim, 227,2; 236, L Tobiam Ammonitela conira legem gazophylacio preferii, 260, 1,2.
Eliseus Propheta quomodo responderit Benadad regem aegrotantem fore sanandum et moriturum, 341,1. Eliseus prophetavit per annos 66, mortuusque est anno ætatis 106,9, 1. luget Eliam, *ibid*, pallium Eliæ ei relinquitur in solatium, aquæ Jordanis prima vice non divisæ ne superbiret, *ibid*, est typus Christi, 12,2; 21, 2; 22, 2; 33, 1; 56, 2. fuit Nazareus, 11, 2. Nazarcalum ei exprobrant pueri idulolatræ in Bethel, 12, i. ideo pueris maledixit, *ibid*. 2, ejus Ubertas, 15, 1. recolligit sc dum psaltes psallit *ibid*, erat necessariis contentus et superflua spernebat, 20, 1. gestabat baculum, *ibid*. 2. ejus paupertas, *ibid*. t. non communicat immundis, 25, L ab aula abstrahitur ut Deo vacet, *ibid*, contemptor terrenorum, *ibid*, contemnit munera, 26, i. idque cum fructu, *ibid*. 2. absens videt peccata Giexi, 29, L Syros percutit cacitale, 32, 1, 2. excusatur a mendacio, 33. t. charitas ejus erga inimicos, *ibid*, consilium dedit etB Samaria obsessa non tradenda, 34, 2. non acceptavit munera Benadad, 38,1. pater Praelis, 55, i. significat se vita functum etiam auxiliaturum Israel, *ibid*, oral et prædicil Joas victoriam contra Syros, *ibid*. 2. fuit 80 annis religiosus, 56, 1. ejus sepulcrum horrent dæmones, *ibid*. i. ejus ossa mixta ossibus brutorum per Julianum «

Excidium urbi» Jerusalem prædictnm a Tobia seniore, 308, t. cl Ninives, 310,1. quando hoc posterius accide-rit, MI
Excitare proprium esi Angelorum, uli intricare dæino-niim, 293, 2.
Esempla majorum animant in rebus arduis, 422,2. exem-pla aliquot feminarum martyrum, filios ad martyrium incitantium, 582, 1. ct multorum Gentilium pro gloria dimicantium, 450, 2 ; 457, 1. et militum ex desperatione pugnantium, 477, 2.
Exercitatio militibus necessaria, 551, 1, 2.
Exercitus ab exercitatione nomen accepit, *ibid*, exercitus cervorum duce lcono est fortior exercitu lconum duce cervo, 474, 2. exercitus in Terram sanctam missi olim a Pontifice benedici soliti, *ibid*, exercitus Theodosii Im-peratoris ab Angelo Raphaële Ravennam ductus Joan-nem tyrannum profligavit, 888, 2.
Exhortationes aliquot matrum filios ad martyrium inci-tantium t 522,1.
Exorciste cur energumenis colaphos impingant,ridicula-que simulacra c collo suspendant, 292, t»
Expeditiones pro Terra saucia recuperanda Christianis cur cruciata! dicerentur, 565, 2.
Expiatio templi facta perJudam Macbabæum, 433, 1.2.
Expilatores templi puniti, 510, 2; 511, h
Exsequi, pro absolvere ct perficere aliquid, adeoque illud accurate agere, 507, 1.
Extrema cœli quæ dicantur, 231, 2. extrema gaudii quo-modo lucius occupel, ostenditur in Holoferne, 344, 2. item in convivio Assueri, 305, 2.
Ezcchias tollil materiam superstitionis, 72, 1, 2. contem-ptum serpentem orneum appellat Nolieslan, id esi «mu-lum, *ibid*, secundum Anastasium Nicænum abstulit libros Salomonis de plautis, *ibid*. nullus rex Juda ei similis in quo, 73,1. fisis Deo rebellat contra Assyriam, *ibid*. cur vetuerit responderi Rabsaci, *ibid*. 2. Ezcchias rex cur aqua fontis Siloc derivarli in puteos urbis Jcnisa-lem, 234, 2.

F.

Fabrica templi per novem annos Intermissa, quando re-sumpta, 215, 1, 2. en perfecta est sub Darlo; urbis vero Jerusalem sub Artaxerxe, 218, 2, 219, t. fabrica spiri-ritualis meritorum in anima ex quibus construatur, 239, 2.
Fabula Rabbinica de jQsia Eliæ, 4,1. alla dc Ezechia volente occidero filium Manassem, 79, 1. alla do flori-bus natis in sepulcro Prophète Dei in Bethel, 85, 2. alia de Elimelcch sistente solem, 10), I, 2. aha dc por-tibus arcam, 119, 2. alia do anima Naboth, 261. Pa-bula Talmiidicorum dc piscibus, m ire cl femina, ar bove mactandis m adventu Mcssiæ, 262, 2. item Poetarum do Titanibus, 351, 1. 2. hæc facta ct ficta est ex histo-ria gigantiim Genesis vi, tbirf, 2. fabularum vocabula llubnra cur subinde ab Interpretibus in lInguim Gun-cam el Latinam transferuntur m S. Scriptura, *ibid*, fa-bula de «olio Salomonis, 3G1, 2. item Rabbiqorum dc regina Vastlii, 864,2.
Facies illius nn olim rex offensus erat cur velaretur, 382, 1, item reorum ad mortem damnatorum ac hodie rapite mulctamlorum, *ibid*.
Fama sæpo major csl veritate, 450, 1.
Fames eat novior ferro, 323, 2
Ftslu* hominis quo aliquando assurgat, 322, i. — *Vide* Superbia.
Pel valet ad dispellendam caliginem oculorum ,274, 1. cl nominatilo piscis callionymi qui eo abundat, 292, 2. an illud illuminarli oculos Tobiaë, 293, 2 fel mystico csl amarities tribulationis, quæ oculo» m.uilh meile volup-

tali» oxearais apon!, 204, L curavit Tobiam a caeci» late naturaliter, 303, 1, 2, fel esi sedas ira el furoris, 419, 1.
Felicitas (S.) septem filiorum martyrum mater limitis ma-tri septem fratrum M-uhibcncum, 534,1. ejusdem pro»-conia, *(bid*.
Feminarum martyrum filios td sui imitationem incitan-tium exempla, 523, 1. feminarum aspectus quam sil periculosus et perniciosus, 339, t. per feminu nulli su-perbi occisi, 340, i. ipsis ParlboPCR^ convivia el viro-rum aspectum interdicebant. 3G5, 1. femina formo«i, illiaqua nihd illecebrosius, *ibid*, femmæ Judæ et Per-sie» cur ungi solite, 369, X femina sunt philocosmæ, *tbid* — *Vidé* Mulier.
Festis diebus gaudet Deus el fideles, cur, 148, 2; 249, !• festnm dati Ignis cur instituerint Judæi. 258, 2. festum Phurim quod, et unde sic appellatum, 387, 2. festum illud mystice agunt Sancti, quando, 388, 2 festum *Pridie Mardockad*) quod, 448, S, feslum Scenope-giæ et Encæniorum quomodo el quando celebrandum, 438, 2.
Fibula aurea fuit ornamentum militare, 468, 2.
Fictilis porta urbis Jerusalem ab arte figulina quam circa eam exercebant sic dicta, 236, 2.
Fideles zelosi pro saluta animarum nullum laborem detre-ctent, exemplo Christi, 230, 1,2. fideli nil mali obve-nit, Disiez certa Dei præscientia el volúntalo,274, 1. quid ei in angustiis posito imitandum, 276, 2. ohm se-pulcris martyrum panes imponebant, cur, 286, 1,2.
Fidendum est Deo, sic tamen ul humani auxilia non ne-gllgantur, 458, x
Fild provincite quinam dicantur, 200, L filii sunl viva imago parentum, 227, 9. quo pacto illos abjecerint Judei quos ex uxoribus alienigenis susceperant, *ibid*, filiorum dccu< ac dedecus redundat in parantes, 300, 1. filii sunt baculus senectutis parentum, 301 , 1. filii Ti-tan qui, 354, 1, 2. quid Scriptura sacra per eoa inlelh-gai, Aid.
Flagellatio per angelos Heliodoro deporta e templo au-ferre cimanti facta, acrior fuit omni flageltatiooe homi-num , 510,4; 511, L
Flagellum Dei fuit Attila Hunnorum rex, et alit, 421, 2.
Florentius pater S. Gregoni Turononsis simili modo fuit curatus quo Tobias senior, 303, 2.
Flumina ab cxerrilu Xerxis fuero siccata. 354, 1
Fœdus n Juda Machabsae cum Romanis initum an canvi subactionis Judææ, 452. 2. fuit prudenter initum, 458, 1. fœdus iniit Jonalhas cum Bacchide, 461 , 2. illud inire cum idolotalris quando licitum, quando non, 452. 1.2. — *Fide* Pax.
Fœtor in elephantis qunm gravis , 442, 2.
Fons draconi* In urbe JcariiMlem cur ita dictus, 234. I, 2. fontis porto ejusdem quo, *ibid*. 246, 1. foni Juxta Be-lhullam in quo m* lavit Judith, adhuc exvUt, 343, I. fontis cl solis analogiæ, 390» 2. fon* est quasi oculus terra?, *ibid*, tons soh* mystice représentai B- Virginem, 391, 2.
Fornicatio cur nomlnatim vetita ab Apostolis, gentibus ad Ehii^tum conversis, 285.1,2.
Fortitudine (cum) bellica timor Dei, cultus et piolas can-jiidgcnda, 482, 2. fortitudo Judæ M u'babœi, 455, 2; 456, I. eam imitati sunt primi gentilium duces, 436, 2; 457, 1. fortitudo passiva fratrum Machabæorum, 526 I, 2 ct seq. el Ele.uiri, 231. I. X fortitudo est una ex præclpui* dotibus ducio, 39), 2. fortitudo militum consistit in Innocentia ol jusiitta, 554, 1.
Furum statui solet in media eivitate, cur, 375,1» 1'ranciocus (9) Xaverlms molien» Snurum ccuversioticm mortem obiit, 458, I.
Francisca* (8.) spe glorié futura) omni pana delactabatur. 275, 2.

Frater fratrem odit et supplantât dum agitur do honore el ambitu, 516, 1. fratres pro imperio certante?, 405, 1, a fratre affligi durius est quam ab extero, 241,1. frater subinde usurpatur pro marito, 399, 2.	Gazabar dicitur agaza, idemque est quod thesaurarius, 207, 2.
Fratrum septem Machabæorum historia quando contigerit; singulorum nomina et genus, 526, 1. undedicti sint Macbabsi, <i>ibid.</i> ; 40!, i, 2. qua ælate passi, 526, 1. excitant se<e mutuo ad constanter el fortiter patiendum, 527, 2. habuerunt spem vitam resurrectionis ct glori@ æternæ, 528,1,2. acre et illustro fuit horurn martyrium, ideoque pre aliis sanctis veleris Testamenti eorum festum celebratur, 529, 2. ad similia toleranda quæ cos stimuhrint, 530, 1. fuere typus Chrhti, 533, 1. horum triumphum miris encomiiscclcbrant nulli Patres,534,1. 2. quomodo imitandi, <i>ibid</i> , singuli fuere veri vales ascripti SS. calilogo, 535, 1,2. exstat eorum ecclesia Coloni@ Agrippinae, <i>ibid</i> , <i>primus</i> fratrum Machabæorum nomine <i>Machabæus</i> constanter Antiocho respondet, (*jusque minas parvipendet, 526, 2; 527, 1. duriter cruciatus Antiocho maledicit, <i>ibid. secundus</i> nomine <i>Aber</i> martyr effcilur, <i>ibid.</i> 2; 527, 2. <i>tertius</i> qui <i>Machir</i> dictus erat ad pœnam postulatus multa tyranno exprobravit, 528, l , 2. <i>quartus</i> Judas appellatus, ct <i>quintus</i> <i>Achas</i> nomine, cur plus passi quam priores, <i>ibid.</i> 2. <i>sextus</i> <i>Areth</i> dictus magnitudine animi par, sed humilior cæleris, 529,1, 2. <i>septimus</i> <i>Jacob</i> regem alloquitur cique insultat, 532, 2. prædixit salutem Israeli, <i>ibid.</i> ejus martyrium cur atrocius quam cæterorum , <i>ibid.</i>	Gazara urbs ubi sila, 482, 2. per eam non intelligitur Gazer, 490, 2.
FnJericus Bohemi@ rex a Boleslao II, triplici prælio victus, quo pacto eumdem vicerit, 431, 2, Fructus sex eleemosyna», 284, 2. Frugalitas primorum Christianorum in conviviis, 328,2. item primorum Persarum, Cyri et Augusti, 362, 2. Frumentaria) rei prefetti sunt liomæ ct alibi, 832, 1.	Gedor qua?, ctGndor civitas, ubi sita, 491, 1, 2. Genealogia Tobisë senioris, 260, 1,2. Generosi est insidias el pericula præcavero, 560, 2. Gentiles olim per Judæos bello capti an recte jussi sint circumcidi, 421, 1. solebant libris sacris Judæorum abuti ad superstitiones suas ct ritus gentilitios, 427, 2. profliuant sacras historias traducendo eas ad deorum suorum fabulas, <i>ibid</i> , vari» eorum transformationes, <i>ibid</i> , multorum pro gloria dimicantium exempla, 456,2; 457, 1, etiam pretiosa sua in templo deponebant, 510, 1. lingebant reges post mortem in deorum numerum referri, 548, 2. gentilium regum pietas, 221 , 2. in ædificatione urbis sacrificabant gentiles Libero patri, cur,230, 2. apud eosdem porta» ct muri sacri erant, <i>ibid</i> , genti* lcs quomodo manibus suis parentarent, 287, 2. Gentilium matronarum castitatis exempla, 832, 2. Genlilei thyrsos dicabant Baccho, 352, 2. sorte quasi divination* utebantur ad scrutanda occulta et periculosa, 374, 1. Germani (S.) miræ confidenti@ in Deum exemplum, 328, 1. Germani, cum mulla Turearum millia cecidissent, præpropere ad spolia dilapsi ab iisdem cæsi, 431, 2. Germania superior et inferior unde ita nominata, 269, 1. Giesi non suscitavit mortuum, quia inobediens, honoriscupidus ct irrisor, 2!, 1, 2. non fuit proprie simoniacus munera petens a Naaman, 28, 2. peccavit simonia mentali, <i>ibid</i> , dat ei Eliseus quæ suo nomine a Naaman acceperat, 29, i. 2. lepra punitur et ab Eliseo dimittitur, <i>ibid</i> .
Frugementum et pabula antequam inchoetur bellum congreganda , 323, 2.	Gigas symbolum rari roboris et fortitudinis, 425,1. Gigantes olim fuere vastissimi et robustissimi, <i>ibid</i> . Gigantes a gentilibus transformati in Titanes, 427, 2.
Fugere srpe idem est quod celeriter abire, 338,2. fugere turpe est generoso duci, 455,2. fugere dum non potest miles, acer ei stimulus ad pugnandum, 459, 1. Fumus cordis piscis callionymi quomodo expulerit daemonem, 292, 2. aliquid physice efficiebat quo fligebatur demon, 298, 1. mystice est oratio nostra valori merito- rum Christi subnixa, 303, 2.	Gladus quem Jeremías Propheta Judæ Machabæo presentavi!, qualis, 239, 1. datur regibus cnm inauguratur, cur, <i>ibid</i> , per gladium aureum intelligitur S. Scriptura, <i>ibid</i> , gladium suum Capaneus numen fecit, <i>ibid</i> . gladius mortificationis adhibendus dum orationi aliisque piis virtutum actibus insistimus, cur, <i>ibid</i> .
Funes qutbus ligandus est diabolus, 299, 1.	Gloria hujus mundi exilis estet brevis, cadesti*, immensa et sterna, 421, 2. gloriam Dei veram captavit Judas Machabæus, 455, 2. vanam ct stolidam primi gentilium diii-t,, 456,2.
Furium idolorum olim Judæis vetitum, 553, 2. illud committentes milites Judæ an fuerit peccatum moriale, au veniale, 554, 1.	Gloriatio superba multis exstitit causa belli, 317, 1. ob quam punitur Arphaxad, 318, 1, 2.
G.	Gnidus est Asia extrema prope Halicarnassum , 467, 1.
Gabaa Hebraice significat terram clivosam ct montosam, 323, 2.	Gnomæ Philosophorum ad funus Alexandri Magni accurrentium, 413, 1. et Græciæ sapientium de breviloquentia, 507,1.
Gabriel (S.) Arcbangelus hominum præliis præfectus est, 282,1, 2. Hebraice idem est quod fortitudo Dei, 289,2. fuit Incarnationis Verbi nuntius et custodia) B. Virginis deputatus, 347,2.	Godefridus Bullonius fuit vasto validoque corpore, æque ac animo 9 1.
Gaddis, id est acervus vel cumulus frugum, 418, 2.	Gorgias unus ex tribus ducibus Antiochi et Lysia noctu invadit castra Judæ, 430, l.sed ipsemet a Juda oppressus est, <i>ibid.</i> 2.
Gaiatta sub quod tempus altomanis subacta, 450, 1.	Græci suis pergræcalionibus colebant Bacchum , quem e femore Jovis natum tingebant, 522, 1. Græci olim vocabant suos sapientes Philosophos, 220, 1, Græcorum anni dupliciter computantur, 548, 1, 2.
Galilxa superior quæ, et cur dicatur etiam Galilæa gentium, 269,1.	Græciæ sapientium de breviloquentia dicta, 507, 1.
Galli olimsapientes suos vocabant Druidas, 220, 1. Galli cum Altalo pugnantes per iter aurum et argentum sparserunt, 431,2.	Grammatici olim nuncupabantur, qui litteras versabant cl obscuras poetarum sententias explicabant, 220, 2.
Garixilanum templum Jovi hospitali dedicatum, 522, 1.	Gravissimum in Scriptura aliquando ponitur pro plurimo, 414, 1.
Gaudentibus de Deo, novam gratiam, vires ac robur suggerit Deus, 249, 1	Gregis porta urbis Jerusalem cur ila dieta, 236, l. hæc erat versus Orientem, <i>ibid.</i> 2.
Gaudium Domini accipitur et active et passivo , 248, 2. gaudium spiritus vitales ct animales multiplicat, excitat et acuit, 249, 1. gaudiis sæpe vicina sunt tristia, 344 , 1,2; 365, 2. gaudium beatorum in cœlo repraesentatum per fettum Phurim, 388, 1. gaudium impiorum breve 460, 2.	Gregorii II Pontificis Maximi adS. Germanum Patriarcham Conslantinopolitanum epistola, 356, i. Gregorius (S.z Turonensis in somnis accepit qur modo patrem suum œgrum curaret, 303, 2.

Gregorius do Valentia malo sentii Naaman idololatriam
ab Eliseo recessisse, 20, 2; 27, 1.
Gregorius (S.) nrasel templa idolorum a Christianis dirui
solita, expianda decernit, 433, 1. suo tempore acie*
in cœlo vis® belli Longobardici prognostico?, 518, t, 2.
Gula destruit virtutes anima, 90, 2. Gula quam sit im-
provida, 310, 1,2. ct insana,303, 1, 2. ordinarie crt li-
bidini unita, *ibid.*
Gyges perannulum magicn rn faciens se invisibilem, occi-
dit Candaulem regeni Sardorum , 301, 2.
Gymnasium quid, quale olim Judæi a vera religione apo-
statantes Jerosolymis ædiflearint, 414, 2; 513, 2.
Gysum vocat Josephus murum interjacentem inter alnum
sacerdotum et laicorum, 460, 1.

n.

Hadasa, sive Esther, idem est quod myrtus, 358, 2; 308,
1. videtur esse Atossa mater Xerxis, *ibid.*
Hæredes quatuor primarii inter duodecim Alexandri Ma-
gni, 413, 1
Ilæresis comes est impuritas cl libido , 413,2.
Httreticis (cum) communicatio fugienda, 213, 1, 2 ba-
rdici sunt hirundines, cur, 274, 1.
Hamda magna urbs primaria Medorum, 390, 1.
lianani cognatus Nehemiæ custos urbis Jerusalem consti-
tutus, 1
Hanania præfectus palatii regis in monte Sion , *ibid.*
Hannibal quo stratagemale ceciderit Romanos, 430, 1. hic
in Asia copiosos elephantes eduxit, 442, 1, 2. eum Ca-
puanæ enervarunt et perdidierunt deliciae, 472, 2.
Harbona eunuchus Assueri, 882, 1.
Hasdrubal cæsns a Romanis quo slraUgemale, 430, i.
Hebe uxor Herculis undo dieta, 514, 1.
Hcbræi in Babylone linguam hebraicam corruperunt, 202,
2; 214, 1 ; 248, 1, 2. eorum reditus in Jerusalem luit
holissimus, 211, 1; 433,2. utebantur mensibus lunari-
bus, 212, 1; 228, 1. llebræi omnes regiones transmari-
nas vocant insulas, 412, 1. erant polyonomi, 443, 2.
eorum error dicentium ignem sacrum defuisse in se-
cundo templo, 501, 1. nepotes quoslibet vocant filios,
217,1. tecta domuum eorum erant plana, 249, 2. cur
instituerint festum dati Ignis, 258, 2. quot annis habi-
tarint in Ægypto, 326, 1; 355. 2. accepto aliquo insigni
beneficio solebant canere psalmum *Confitmini, etc.*,
348, 1, jejunium vocant humiliationem, 396, 2.
Hebraicas litteras quibus eliamnum,utimur invenit Esdras,
202, 2. an etiam puncta quæ licbræis sunt loco voca-
lium , *ibid.*
Hedera cur dicata Baccho, 522, 1.
Heleniis Priami filius Troja eversa novam urbem condens
vocavit eam Trojam, 210, 1.
Heliocoilido perungebantur magi cl Persarum reges; unde
confecta, 369,1,2.
Heliodoro c Seleuco nd expilandum templum misso appa-
ruerunl Angeli, 510, 2; 511, 1. cumque flagellarunt,
511, 1. fit supplex Oniæ, *ibid.* 2. regem «e fecit, *ibid.*
Heliopolis Ægypti urbs <ic dictu a cultu solis, 251, 1.
Hcliopolitanum templum a quo constructum, 496, I, 2.
Hcraclius Imperator, victo Cosroa Persarum rogo. Ignis
rcdem combussit, 400. 2. Iler.icius, quia procero valido-
que corpore .equo ac animo, eximius fuit bellator, 423,1.
Hercules Syrorum ac proprius Tyriorum Deus : undo
dictus Tyrius, 515,1. in ejus honorem celebrabatur agon
quinquennalis, *ibid.*
Herodes Ascalouita ct nepos ejus Agrippa morbo pediculari
afflicti, 540, 2.
Herodotus depravat historiam do cæsli Assyriis sub Senna-
cherib, 189, 1. item de Pharaone Ncchao, 195,1.
Heroinæ aliquot quæ Judith® nomen, el cuín nomino
virtutis imitationem ambiero t 2.

Hieronymi Prado sententia de Cherubinis arex r» fut n »
137, 2.
Hilaria (S.), mater S. Afr® martyr is, martyr efficitur,
369,1.
Hilaria (S.), Clandii tribuni cl martyr is uxor, capta a pa-
ganis hilaris emisit spiritum, *ibid.*
Hilarión (S.) recusat acceptare munera in pauperes distri-
buenda, 26, 1.
Hirundines (per) denotantur garruli et susurrones 273, 2.
cur dicantur aves liberæ,(*bid.* earum stercus,quii sic-
cum, calidum cl urn«», naturaliter exrxéal, *ibid.* pulli
earum ex&ecali oculantur chelidonia, *ibid.* mira ¿e iis-
dem, iV.; 274, 1. mystice sunt adulatores, hæretici ac
d.rinones, *fbid.*
Hispani in Peru et Mexico orbibus suis indunt nomina or-
bium Hispania?, 210, 1. olim cum orarent, gladium ad
minus habebant ul hort es propellerent; el nunc etiam
rustici gh diali incedunt, 239, L apud Hispanos Mauri
non admittuntur ad magistratus, 260, 1.
Hispania (m) olim fuere auri et argcnli fodin® (ericissimæ,
450, 1, 2. et eliamnum ibi esse tesUnlur mulli, *ibid.*
hanc quomodo subegerint Romani, *ibid.* in ea prxrbra
gessere Scipio Africanus et alii, *ibid.*
Historia Antiochi et Demetrii, 446, 1 , 2 el seq. historia
septem fratrum Machabæorum quando contigerit, 405,
2. historia Esdr® et Nehemiæ quando continent, 202, I;
2. item historia Judith , 313, 1. ct Crtberis, 357, 3,
868, I, 2. historia Ertheris eliamnum legitur a Jn æi>
decima tertia dic mensis Adar, 387, t.
Historici, cujus est bistori® fabricam conrtuere, cum ar-
chitecto comparatio, 507, 2. quod sit ejus officium,
ibid.
Ilora idem est quod confiteri, laudare, celebrare, 331, 1.
Holi indi urbes vastas obsidentes quo pacto cis ila vallo
cingant ut illis succurri nequeat, 144, 2.
Holocaustum proprie sacrificium quo tota victima crema-
batur ; latius sumitur pro qualibet bosfia, 223, 2.
Ilolofernes, quis, qualis ac quantus, 320, 1. ejus etymon,
ibid. captus est amore Judith, 339. 1. amoribus ebrius
ac vino immersus obtruncatur, 344, 1, 2. fail natione
Persa, 345, 2. Ilolofernes noster cM gula, superbia, ava-
ritia, etc., 346, 2. est typus diaboli cujus caput B. Virgo
contrivit, *ibid.*
Homerus Græcorum Salomon Salomoni coævus, 91, 1. Ho-
meri Ilias ila minutis litteris scripta fuit, ut tota cortici
nucis includeretur, 507, L
Homicidium sui ipsius quando lictum, 560, 2 ; 561, I.
Homines Christiani in angustiis et periculis constituti Dei
opem implorent, 458,1.—Wde Christiani. Hominis pro-
prium est meute cœlum contemplari, qu.r infra se posita
sunt despicere,292, 1. cum hominibus perversis noncon-
vcrMiidum, 286, 2. homini inter peccata undique cons-
tricto, ita ul nullus omnino sine peccato evadendi aditus
pateat, quid agendum, 293,1. hominis fartus quo ali-
quando assurgat, 322, 2. homo sibi ipsi apparensjurtus
el candidus per Tobiatn cæcum adumbratus, 303, 2.
Honestas in Scriptura sæpe significat divitias, 351,1.
Honor parentibus debitus commendatur, 2S4, 1. honor
hujus mundi papilioni comparatur, 378, I. nunquam
certam tenet viam, *ibid.*
Honores mutant mores , 38, I, 2.
Honorius Imperator cur sustulerit ritum Judæorum, cru-
cem ligneam in contumeliam Amani circuinferentium,
389, 1,2.
Hnrtus in quo Assuerus convivium suum instituit, re-
praesentat Ecclesiam, 861, I.
Hospitalis Jupiter unde sic dictus, 522, 1. eidem tem-
plum dedicatum in monte Garixim, *tbid.*
Hostes meticulosi facile vincuntur, 438, 1. hosti dand i crt
fuga? potestas ne clausus ex desperatione pugnet ; pro-
lm lv c exemplis, 477, 2. hostium animos blasphemando

irritare qinm sfultiim, 515, 2. hostes captos vel capiendo* dimittens avium salutem prodit, 544, 2. Humatio rxsorū militum. — Vide Sepelire, Sepultura. Humiliatio superbōrum nc exaltatio humilium est argumentum libri I-Mlier, 356, E exaltatur humilis Mirdochæus, humiliatur superbus Aman, 390, 1, 2. Humilitas et resignatio Moysis, 129, 2. Humores melancholicos qu® minuunt, infringunt actionem ct vexationem demonis, 293, E Henricos Wandalormn <i>rex</i> morbo pediculari full punitus, 540, 2 Hnngari ab aratro prosiliunt ad arma, 2'9, 1. Hymnum, <i>fajina cali</i> , (<i>arare</i> , accinuerunt Angeli B. Virgini Romæ, 377, I. <i>Ihpcricon</i> infringit actionem ct vexationem dæmonis, 540, 2.	Indignatio indignantem non tinti quiescere, 879, 2. Inferno (in) probabile est esse vermes corporeos, 855, 1 Infidelibus (cum) perversione hominibus non cornerandum, 286, 2. Infirmitas humana etiam strenuissimo* el peritísimos artis su® aberrare facit, 457, 1, 2. Injibititi® juUus Judex el vindex est Deus, 379, 2. Insignia illius quem rex honorare voluisset, quæ, <i>ibid.</i> Insui® ab Hebræjs vocantur omnes trnnsmarin® regiones, Í12, i. Intcrpries qui scripserunt in librum I-Mher, 359, 2. Interregna fugienda in libris <i>liegum</i> , ut chronologia servetur, 61, I. ponendum in Israele, <i>ibid.</i> 2. Intricare proprium est dæmonum, ul extricare sanctorum Angelorum, 203, 2. Ira non sinit iratum quiescere, donec vindictamumat, 379, 2. Irrisio uxoris turbavit Tobiam seniore, 277, 2. Irrisor Alexandri Magni punitus, 545, 2. Israel ponitur pro Judæi Benjamin ; alias pro decem tribubus quæ a Juda et Benjamin schisma fecerunt, 209, 1, bis dispersis, Israelis nomen remansit in Juda, (<i>ibid.</i> Israel Hebraice idem est quod <i>dominabitur Deus</i> , vel <i>djminans Deus</i> , 288, 2. Eradit® reliquis a captivitate junxerunt sc Judæ, 86, 2. Itali multas voces accipiunt a Græcis, 394, 2. Italicus quo pacto in Circensi certamine adversarium suum viceni, <i>Itaque</i> qualis particula, et quid significet, 316, 1. Ilineiantium præses ct patronus S. Raphael Archangclus, 282, 2.
I.	J.
Molimi Jovis Olympii colorarunt Antiochist® in altari holocaustorum, 493, 1. idolbrum furtum olim Judæis ▼ etltum, 533, 1; 63*t i. Idobdatis (cum) fœdus inire quando licitum, quando non, 453, 1, 2. Idumæi primi habuere duces, mox reges, deinde iterum duces, 96, 2. regnum lduinœ® non fuit bærcditarium, <i>iótd.</i> Job secundus rex Idum cæ , <i>ibid.</i> Idumæi transfigurati in Ammolila* oppugnant Judam, 107, 1. Idumæi perpetui Judæorum hostes a Juda Machabxo cx -(hiitur, 511, 2. Idumæi invadere volentes fratres suos Judæos, vocabant sc AmiiMMitas, cur, 326, 1. Ignatius (S.) Episcopus Antiochenus, sepultus secus Daplinem, Ignatius (S.) cum novem sociis secedens Societatem Jesu ifHtJmt, 520, 2. Ignis in castris excitantur ad fallendum hostes, 477, 1, 2. ignem Persæ celebrant ut deum, 502, 1. ignis sacer a saccdollbut in puteo absconditus, primitus a Deu fuit datus Aironi, 509, 1. quando missus Nehcmiæ fuerit de cœlo, <i>ibid.</i> 2. el cur Nehcmiæ præ alita suiscoævis, <i>ibid.</i> Non defall in secundo templo, 501, E mystice representat SpirilumSinrlum, <i>ibid.</i> , ct 2. templum igni fecit rex Persarum, 502, I. Ignis est symbolum Dei et dirinila-ta» <i>ibid.</i> , igms per flammam ¿eso agitans videtur rivere, 297, 2. preferri solebat regibus el principibus Assyriorum, 322, i. Illas Horneri cortici unius nucis inclusa, 507, 1. Illuminationes de cœlo quænam Inc dicantur, 506, 2. Immortalitas animai cum icsurrccûone corporis necessario conneclitur, 53 2. Immunitas a tributis aliisque oneribus publicis, a rege Persarum sacerdotibus aliisque templi ministris concici . 221, 2. Imperator sedulus el non cessator quid efficiat, 206, 2. imperatores Romam olim sibi arrogabant cl nominabant Romanum Pontificem, 465, 1. jmpinruni gaudium breve est, 460, 2. impii miracula Dei ascribunt magi®, 513, 1 . impiorum conversatio fugg ›nda> 286, 2. Im cri ab oread os quid significet, 224, 2. pjpurilis come- bærc/is cl fai*® religionis, 414, t. locum ilio Verbi fuit opu* maximum divin® potenti® el fortitudinis, 847, 2. Inc< 4us a Deo punitus, 458, 2. Incubi dæmoicR, qui, et an tales dentur, 294, 1, 2. Indi Brachmanrs olim vocabiut suos sapientes gymnmopbtabis, 320, 1, 2. Indorum reges etiamnum nullas uxon- habcnl, 370, 2. Iudi eliiinnum in præliis utuntur elephantis, cur, 442, 2. Indu Orientalis, quando cl ikXodo aperta sil Vasco Ginui, a	Jacob, nomen septimi Madinbœoriun fratrum, 526, t. Vide in roc. Fratrum Machabæorum. Jaddo pontificalibus indutus occurrit Alexandro Magno, 257, I. fuit Pontifex sub Dario Cudomano el Alexandro, <i>ibid.</i> 2. Jafo eadem est qu® Joppc, 485, 1. Jamnia a Juda Machabæo exusta quantum distet a Jerusalem, 552, 1. hic milites Jud® delubra idolorum expi-larunt, <i>ibid.</i> Janitorum templi magna dignitas, 134, E Januarius (S.) qua ratione coronam martyrii adeptus sit, ›J71, 1. Jason filius Eleazari, quem Judas Romam misit, quis, 452, 1. Jason Cyrenensis fuse scripsit historias libri secundi Machabaoriii, 403, ›2. Jason pseudopontifex iralcr Oui® sancti.— Vide Jesus sivo Jason. <i>datar</i> quid significat, 206, 1. Jecur piscis callionymi an vere fugari! dæmonem ex domo Itaguells, 292, 2. iu jccorc est sedes amoris cl concupis- ›niliã-, 291, 2; 419, E Jeddoa. — Vide Jaddo. Jehova transformarunt gentiles in Jovem; a qua radico deductum, 354, 1 ; 427, 2. Jehu bis unctus in regem Israel, 41, 2. dissimulat se unctum ne periculum vit® incurrat, 11, E est vindex Dei, 42, 2. jubens occidi 70 filios Achah non peccavit, 45, E fuit probus ante regnum, 46, E excusatur a peccato, ejus mendacium <le colendo Baal, 46, 1, 2 ; 47, 1. ejus mira excitas, 48, 1, 2. premium occisionis Baalitaruin a Deo ei datur per Eliseum, non per Jonani, <i>ibid.</i> 2. punitur propter idololatriam vitulorum, <i>ibid.</i> Jejunio armata oratio quam potens apud Deum, 223, 1, 2. jejunium in Dominica vetat lex Chrlsliaia, cur, 248, 2. publicum el solemne est symbolum pœmtciilis, 251, !• est funis quo ligatur dtumon, nc nubis noceat,

299, 1, solvit debitum libi, 305, 1, 2. indili- quam mu-
rus turtur, 821,2. etiam aJiidrell ct Turcisobservatum,
832, 2. jejunium uniti* femlnre Innumeros stravit cter-
citci* Assyriorum , 343, I. jejunio Esther sibi decori m,
populo liberationem. Amano crucem comparavit. 376,
1. qunnlæ fuerit efficacia), 882, 2. jejunium vocant fle-
bræi humiliationem, 306, 2.
Jereinito Prophetic descriptiones quænam dicantur, 503,
1, 2. multi ejus libri periere, 504, I. an ipM tulerit
arcam in montem Nebo, *ibid.* ejus vaticinium de arca
non revelanda quando impletum , 505, 1. cur ipse prie
nilis Prophetis apparuerit JudæMaclinhæo, 565, i. non
vero et reallter tradidit Judæ gladium, iZ»id.
Jcremiel nomen Angeli interpretatur magnitudo Dei,
203, 1.
Jerusalem cur Sesac Invaserit, 155, 1.
Jeru ilcm olim vocabitur et erat urbs sancta, cur, 236,
I. duodecim habebit portas, ad singulas mundi plaga»
quatuor, et quænam jlire, *ibid.* 2; 237. 1. erat in tuos
vicos distributa, *ibid*, ad eam incolendam decima pars
plebis delecta, 235, 1. de Jerusalem terrestri cl cadesti
vaticinatur Tobias, 308, 1, 2. Jerusalem frustra obside-
tur a Bacchide et Alcimo, 455, 1. quomodo Demetrius
velit eam esse sanctam, 465, 2. ct Antiochus Sedete*,
489, I. quomodo sancto, 509, 1.
Jezabel vana animositas in morte, 43, 1. ejus etymon a
stercore, >
Jesu Christi typus Eliseus, 12,1, 2. et Isaias, 78, 2. elJo-
sias, 85, I.
Jesus Christus dedicavit ecclesiam S. Dionysii Paridis,
434, 1. Christus moriens vicit ipsam mortem, diabolum,
etc., i56, 2. est vera arca novi Testamenti, 505, 1. est
consummatio legis el Prophetarum, 567, 2. a Patre
missus in carnem ut ecclesiam veterem labantem res-
tauraret, cl in novam transformaret, etc.,230, 1. fuit
sanctus sanctorum, et sapiens sapientium, *ibid*, nullum
laborem, aut periculum pro Ecdesiicclanimarum salute
detrectavit, *ibid.* 2. spe futura? resurrectionis clan cu-
sionis glorioso? sustinuit crucem , 275, 2. post fel, favos
el mella gustavit, 281,1. ipse est Azarias, id esi adjutor
Dei, 200, 1. ipsius figura fuit piscis qui ad Tubum de
ilumine ascendit, 291, i ; 303, 2. item Tobias ipse Pa-
trem illuminans, 291, 1. qualiter Chrbtus lignent dia-
bolum, 298, 1. ei omnes genio cl reges servierunt,
310, 2. instituens Eucharistiam repræseiilatus fuit per
Assuertim instituentem magnum illud convivium, 363,
2; 364 , 1. nil negare potest B. Virgini quasi main suæ,
377, 1, 2. passionis ejus dies fuere dies phurim, 388,
4. Jesus mei in ore, melos in aure, jubilas in corde,
898, 2.
Jesus sive Jason, Onia sancto fralrc ejus ejecto, Pontifica-
tum invasit, 413,2. fuit dux Judæorum ad gentiliimutn
apostataiitium, *ibid*, similiter Pontificatu extrusus fuit
a Menci io, 509, 1. misit trecentas didrachma* pro sa-
crificio Herculis, 515, i. extrusus est Pontificatu per
Menelaum, *ibid.* 2. sed mortuo Epiphane rediens cx
Ammonillde, Jcrosolymain invadit, sed expellitur, 519,
1. npud Spartanos tandem miser in exsilio vitam tiniit
sepultus sepultura asini, *ibid*, 2.
Jésus illius Josedec populi c Babylone in Jerusalem redu-
cis dux in ecclesiasticis 212, 1.
Jonchas rex Israel orans impetrat salutem Israeli dandam
non suo sed liliî tempore, ejus fortitudo, 55, 1.
Joakim, licet major natu, postponitur a populo fratri Jon-
chas in regno Judæ, 86, I, 2. cl Pharaone tamen rex
con<titnitnr amoto Jonchas , 87, 1. ejus scelera, *ibid.* 2.
differentia inter Joachim ct JoachIn, 88, 2. Joakim n
Chaldæis capitur, solvitur, rursumqno rebellans occidi,
tur, 197, I. stigmata in honorem idolorum inventa in
ejus cadavere, *ibid.*
Joannes (S.) Apostolus volumen oraculorum ab A gelo ac-

cipieni' creatili est l rophctn, 566 1. in Apocalypsi ?æpe
alludit ad librum quutuin E»dræ, 264. 1,2. fuit cus-
tos B. Virginis, 347, 2. quomodo in ultima coma Christi
in ejus pectore recubuerit, 362, 1.
Joannes Calvinus quomodo a Deo punitus, 540, 2.
Joaoue* II) rranus auctor libri primi Madi ibiorum , 403,
1,2; 480, 2. fuit Propbeta, 403, 2. prvfuit Israeli
annis triginta cl uno, pueinque cum vicinis coluit,
486 , 2 ; 492, 2. fuit filius Simonis Macbabsi, oucm
proinde miris elogiis exornat, 486, i. dux et Pontifex
Israelis constituitur; Cendcbreum credit, 492, t. quam
feliciter auspicatus sil suum principatum, *ibid*, cur cog-
nominatus sit Hyrcanus, *ibid.* 2. ejus gestaprvcUn*
ibid. 569, 1,2.
Joannes Macbiidus Lusitanus quo fine duos suos filiolas
occiderit, 561, 2.
Joannes (S.) Eleemosynarius quo plura erogabat, eo plura
a Deo recipiebat, 285, i. ei in somnis apparet eleemo-
syna habitu virginis, *ibid.*
Joanni (S.) Cbrysodomo apparuit S. Paulus tradens ei li-
bram Evangelii!, 5C6, 1.
Joas rex Juda in imu^urationc accipit Deuteronomium,
51,1, 2. juste privat sacerdotes receptura pecunia?
propter ncgligenliam cl injustitiam, 52, 2. ob idolola-
triam a Zacbaria arguitur, quem ideo occidit, 53, 1, 2
ejus tempore Carthago conditur, Ljcurgus fert leges,
et olympiades incipiunt, 54,1,2.
Joas regi braci promittit Eliseus auxilium post mortem,
55. i. 1er Unium percussit terram propter peccata,
ibid. 2. coluit Deum el simul vitulos, 56, 1.
Job secundus rex Idumazæ, 95,2. Job adhuc viven* cur
vocetur beatus, 275, 1, S. amici ejus tliphiz, Baldad
el Sophar fuere reges, *ibid*, in quibus fuerit simdis
Tobiæ, 276, 2. erat rex, el corona regia coronabatur,
399, I.
Joel primus præfectus urbis Jerusalem resdideatre, 255,1.
Joiada Pontifex juste amovit Abraham, regnumque dedit
Joas suo nepoti, 51, i. fuit summus sacerdos, íoid. ejus
elogium. ^ j ^
Jonas Propheta prsdixit Jeroboamo regi Israel victorism
de urbibus quas Syri abstulerant Israeli, 59. 1. sub
quibus et cum quibus prophetaverit, *ibid.* 2.
Jonathan paler Jeddore, 2a7, I.
Jonathas filius M-dlintliiæ cur dictus sit Apphus, siso ira
consillii, 418, 2. mortuo Juda Mariiabæo principatum
suscepd , 458, 2. cæso hoste Jordanem traosnatei, 4\$9,
2. luta Judæa cuni suis exclusis Belbbt>‘em munit;
obsidetur, el hoste creso ab obudione eam liberat, 460,
2 ; 461, I. pacem cum Bacchide iuit, *ibid.* 2. cur sedem
sibi elegant m Machinas, *ibid*, recepta Jerusalem, pon-
tificialia vestimenta induit el munia pontificis exciret,
4G5, 1. licite adjuvit Alexandrum conira Demetrium,
466, 2. magnis donis gratiam Demetrii iniit, 472. t.
instructus copiis Syriacis varias urbe> expugnat. 473 ,
2. solus aciem inclinatam restituit ei victoriam deperdi-
tam recuperavit 474 , 1. occiditur cum filiis ad ltas-
caman a Tryphone, cur, 480, 2. quo anno, *ibid.*
Joppe hodie vocatur Japba ; Tureis, Zapba, 321, t.
Joppen totius Judrere portum commodissimum capit Si-
mon Machttaus, 485, I. nunc Jafo dicilur. *ibid*, pro
ea solvit centum talenta, 490. 2.
Jorain rex Israel licet infidelis, cilicio vult placaro Deum,
34, 2. jurat se occisurum Eliseum. *ibid*, statim pie-
mie! eum mandati de Ebsci crede, *ibid.*
Jordanis ordinis S. Dominici secundus generalis cura Deo
in navi submergi permissus, 458, t.
Jos ipbal zelus, reformatio Judicum , el victoria precibus
Obtenta, 162, 1,2. unicum ejii« peccatum, 165 t.
Josedec fuit frater sanior IMire, 202, 2. huic pontifici in
Babjlone mortuo successit filius Jesus, *ibid.*
Josephus a Constantino Magno comes creatus quod Scv-

fnpoli inter Ariarmi solus orthodoxus esset, 270, 1. Josephus ridicula narrat de fonte aquarum ab Eliseo in-
natarum, si non impia, 0, 2. multa falsa suis historiis
inferserit, 492, 1. ejus error dicentis, voluisse tantum,
ac non etiam perfecisse sacrilegium, non videtur res di-
gna «upplicio, 542, 2.
Jo«iT nomen prædictum 327 annis ante nativitatem, 81, 1.
sacerdntes qui idolis «acrificarant prohibet Deo sacri-
ficale, 84, J. similia ei in extirpandis idolis nullus, 86, 1.
ejus temeritas in bello contra Pharaonem punita, iAfd.
et 2. pia nomina dat tiliis, sed frustra, 89, 2. occisus a
Pharaone tempore pacis publica? 193, 2. idque propter
inobedientiam 195, 2. perierunt direni de ejus morte
compositi, *ibid*,
Juda regnum potius regno Israelis, 57, 2.
Judæa Asiæ ct Ægypti regibus fuit pomum discordia?,
407, 2. Judææ regiones transmarinas vocant Judæi Ce-
thirn, 412, 1. Judæa est montosa ct prærupta, adunque
equilibus impervia, 431, t. quomodo fuerit a Romanis
subacta, 452, 2. est Syria? pars vel appendix, 232, 2.
ejus clima est calidum ct siccum, ila ut incoia? noctu in
tectis frigidum acrem captent, 249, 2.
Judæi a Deo abjecti irrevocabiliter, 70, 1. malunt se morti
offerre quam cultum et quietem sabbati violare, 420, 1.
multi apostata? cur impietati Antiochi Epiphanis «c con-
formarmi, 413, 2. a quo potestatem acceperint idolola-
triam sequendi, et in Judroam inducendi , *ibid*, quot
millia in excidio Jerusalem per Titum occisa, quot capti
sint, 427, 1. quid per expansionem librorum legis vel-
lent, *ibid*. 2; 428, 1. contra præceptum Judæ cum hoste
confligentes eroduntur. 437, 1 ; 439, 2. eorum pacta cum
Romanis inita, 452, 1, 2. Judæi apostato mortuo Juda
erexerunt cornua, 458, 2. quanta beneficia contulerit
Judæis Demetrius rex, 465, 1, 2. Judæorum origo falso
a Justino descripta, 478, 1, 2. equites non leguntur ha-
buisse nisi tempore Joannis lillii Simonis, 492, 1. pro
cavendo schismate monent »e mutuo, 496, 1, 2. sparsi
sunt per lotum orbem, 506, 2. quomodo in cos saevierit
Antiochus Epiphanes, 519, 2. quam vilipendanlur a Ni-
canore, 537, 1. iis prohibitum erat pugnare in sabbato,
538, t. Jndæos remanentes in Babylone constituit Cy-
rus vectigales Judæis redeuntibus in Jerusalem, 207, 1.
quo anni (empore discesserint e Babylone, 212, 1. cur
Jactis templi fundamentis fleverint, *ibid*. 2. nolunt cum
Samaritis fabricare, cur, 213, 1, 2. cur non accusarmi
Samarita» apud Cyrum sibi faventem , quod fabricam
templi impedirent, 214, 1. licet e Babylone liberi, man-
sere timen Cyro el Persis vectigales, 215, 1 ; 221, 2. I
cur vocarent suos doctores snphcrim, 220 , 1. vetantur
cum gentilibus amicitiam inire el conjugii, 225, 1 ju-
rant se abjecturos uxores alienigenas, el ex iis natas
proles ul Deo el legi obsequantur, 227, 1. eorum ma-
trimonia cum alienigenis an sint irrita, *ibid*. 2. una
manu operantur ; altera gladium tenent, 239, 1. crebro
totum corpus abluebant, imo veste» el lectos, *ibid*. 2,
apud eos frequens fuit usura centesima, 211, 1. prohi-
bentur lugere et flere in festo Neomenia, 248, 2. deci-
mas solverunt non solum agrorum, sed el laborum ct
operum suorum , 253, 2, scribebant olim exacte »uos
annules el diaria, 258 , i. quomodo recenter e captivi-
tate reversi ausi fuerint resistere Iloloferni, 323, 1. nu-
merus redeuntium e captivitate Babylonica, *ibid*. 2. in
lingulis urbibus majoribus loco templi habebant syna-
gogam, 328, 2. quomodo solerent jejunare, 332, 2. in
quantum abhorrerent a consortio gentilium, 338, 1. quam
essent puritatis corporalis amantes, 343 , 1. utebantur
mensibus lunaribus, non solaribus, 387, 1. etiamnum de-
am i tertia die mensis Adar legunt historiam Esther, *ibid*.
pridie festorum suorum solebant jejunare, 388, 2. el
clamores precibus mi»cere, *ibid*, et solaria conscendere,
B97, i.

Judas, quarius septeni fratrum Machabroorum. — Fide
in verbo Fratrum Mnclmbroorum.
Judos Essenus auctor libri secundi Machnbæorum, 408, 2,
qualis vir fuerit, 497, 1, 2. est auctor canonicus, adeo-
que citans dicta a Jasone facit ea canonica, 506, 2. hu-
militor de se sentii, 507, 1, 2. quod fuerit ejus propo-
situm, 567, 1, 2. petit sibi ignosci, cur, *ibid*,
Judas Michabæus unde sic dictus, 404, 2; 431, 1. fuit f
tribu Levi, non Juda, 401, 2. ipse et posteri cjus a po-
pulo electi sunt duces cl principes, non reges, *ibid*, quan-
do ei inditum fuerit hoc cognomen Machabæus, 418, 2.
cl cur, 422, 2; 425, I. fuit primogenitus patri mio, 422,
2. belli dux a patre morituro statuitur , *ibid*, an oleo
unctus in ducem, idque Jerosolymro, 425, 1. fuit pro-
cero ct vasto corpore, adeoque illo rovo fortissimus, *ibid*.
fuit lco, Judaquc Jacob patriarcha? filio victoriis, viri-
bus ac robore superior, *ibid*. 2. ejus manus directa ad
salutem Israelis, *ibid*, gladio, quem Apollonio duci An-
tiochi extorserat, cur eo usus sit, 426, 1. cum paucis
jejunio maceratis percussit ct occidit Serón secundum
Antiochi ducem, *ibid*. *tf*. 2. aciem instruens, eam divi-
dit in quatuor ordines, ac cuilibet unum e fratribus præ-
ficit, 428, 2. ejus fortitudo, ac resignatio in Dei volun-
tatem, *ibid*, invasit castra Gorgiro ct oppressit, 430 , 1.
cur pugnans nullos haberet equites, 431, 1. quo pacto
semper victoriam obtinuerit excepto ultimo prælio, *ibid*.
ejus prudentia militaris in cohibendo milite a spoliis,
ibid. 2. ejus pietas roque ac solerlia , 432, 2. quando
ceperit arcem Sion, 435, 1. cur non consuluerit Deum
per oraculum Ephnd, 433, 1. purgat ac dedicat templum
ab idololalris pollutum, *ibid*. 2. festum Encæniorum cele-
brat, *ibid*. 2. ejus providentia et charités, 438, 1. Ins-
tar fulminis circumibat, debellando Judæorum hostes,
438, 1. pugnat cum Nicanore et vincit, 448, 1. an oc-
ciderit eum duellando, *ibid*, in memoriam illius victo-
ria anniversarium festum instituit, *ibid*. 2. non omnia
quro de Romanis audiebat erant vera, 550, 1. prudenter
cum Romanis fœdus iniit, 452, I, 2. et licite, *ibid*, fuit
typus Christi, 155, 1 ; 456, 2. licet longe impar hosto,
non tamen fugit, 455, 2. vel vincere vult, vel generose
mori, *ibid*, sed pro Dei religione, 456 , 1. instar leonis
cum paucis plurimos invasit, *ibid*, causæ cædis Judæ
el sociorum fugæ, *ibid*. 2. cecidit non lam ex vul-
nere, quam expugnandi cædcndique labore, *ibid*, mors
ejus fuit ei gloriosa, 457, 2. sed dunlaxat annis prrofuit
dux Israeli, 458, 1, 2. quo anno occubuerit, *ibid*, voca-
tur ab aliquibus sanctus, cumque catalogo ndscribnt
mense octobri, *ibid*, quomodo decimus fuerit, 520, 2.
cur secesserit in deserlum, *ibid*. Judæ et militum suo-
rum in egenos chirilns , 538 , 2. prn ipso pugnarunt
Angeli, 545, I, 2. Jamniam incendit, cur, 552, 1. pur-
gatorium credidii, bine sacrificari jubet pro peccatis
mortuorum, 554, 1. Timotheum vincit el capit, 552, 2.
el multas civitates, 553, 1. ejus celeritas in pervadendo
civitates, *ibid*, subinde habuit etiam equites, *ibid*. 2.
armatus armis spiritualibus invadit castra Antiochi Eu-
patori* ct erodit, 556, 2; 557, 1. contra Antiochum Eu-
patorem pugnaturus se suosquo Dei beneplacito com-
mittit, 556, 1. fuit religione et pietate Assidæus, 560,
1, 2. an uxorem duxerit, *ibid*, nil babebat proprium,
ibid, utrum ei vere apparuerint Onins el Jcrcmius t
56', 1.
Judices monentur juste judicare, 165, 2. judices pecunia
corrupti, 516, 2. judicibus olim, uli etiamnum , adjuuge-
batur assessor juris legunupic peritus, 255, 2.
Judiciaria porta urbis Jerusalem, quæ, ct quare ita voca-
retur, 237, 1, 2. eadem vocabatur Vetus, cur, *ibid*.
Judicia Dei abyssus mulla, 86, 2.
Judicium Deus cupit inesse omnibus actionibus nos-
tris, 278, 1. judicii extremi dies erit die* sortium»
I 388, 1.

Judith quid significet mystice, 199, 1, 2.ipsa vincens Ilo* lufernem représentât divam Virginem vincentem dia- | bolum, 313, 1. quando contigerit ejus historia, *ibid.* 31 i, 1,2; 315, 1. (pilis fuerit femina, quantisque elo- giis celebrata a SS. Patribus, 315, 2. vocis Judith ety- mon, 331, 1,2. ejus genealogia, 332, 1. cx qua tribu oriunda, *ibid*, silentium amat ct solitudinem, *ibid.* 2. carnem jejuniis ct cilicio domat, *ibid*, fuit typus B. Vir- ginis, 333, 2. prudenter suum secretum celat, 334, 1. arma ejus spiritualia quibus obtruncavit Ilolofernem, *ibid.* 2. fuit e tribu Simeon, 335, 1,2. laudat zelum Si- inconis in vindicando Dime stupro, non modum, *ibid.* 2. an licite potuerit Ilolofernem illicere ad suum amo- rem, 336, 1. non est in facto suo libidinis accusanda, *ibid*, novo et insolito more castitatem suam ct vitam civium suorum defendit se ornando, 337, 1. cur <ccum annonam detulerit, 338,1. an fuerit mentita imponendo Holoferni, *ibid*, et 2. ambiguitate verborum illudit Ho- loferni , 341 , 1, 2. quomodo excusetur a mendacio, (*bid.* quam potens fuerit ejus peroratio coram Ilolo- ferne, 342 , 2. quo fine petierit copiam egrediendi ad orationem quandociimquc vellet, 343 , 1. Ilolofernem obtruncat, 346, 1, 2. ejus elogia, *ibid*, fuit directa ab Angelo ad tantum facinus perpetrandum, 347, 2. decus fortitudinis suæ et victoriæ ascribit Deo, 348 , 1. fuit umbra ac typus B. Virginis, *ibid*, cl 356 , 1. ejus pru- dentia ct solerlia bellica, 349, 1, 2. ejus castitas quam eximia, 351, 2. fuit prophetica etscriplrix sacre Scrip- tura, 353, I , 2. quanto tempore in viduitate perman- selil, 355, 2. a Patribus habetur sancta t cujus festum Æthiopica Ecclesia celebrat quarta die mensis Elui, 356, 1. Judithæ nomen ct cum nomine virtutis imitationem ambivere mullæ heroinæ cl regine, *ibid*, et 2. quomodo adorarit Ilolofernem, 873,2.

Judith Augusta Ludovici Pii Imperatoris uxor, monasli- ticum ipsa sibi velum imposuit, 356, 2.

Judith filia Caroli Calvi Francorum regis nupsit Anglo- rum regi, *ibid.*

Judith regina Polonia», conjux Bolcslai regis, *ibid.*

Judith regina Hnngariæ, Henrici Imperatoris filia, inique regno pulsa, *ibid.*

Judith uxor Herman! Comitis, *ibid.*

Juditha Saxonix Ducis filia, *ibid.*

Juditha famula S. Elisabeths miraculis clara, *ibid.*

Juditha Parlhena quando ct quomodo diem extremum obierit, *ibid.*

Julius Cassar fuit vasto validoque corporc aequæ ac animo, 425, 1. inultos validosque hostes ambiebat, 455, 2. ejus tessera belli. 538, I.

Jupiter Hospitalis unde ita dictat, 522, 1. Jovis Ohmpii idolum collocatum fuit in altari holocaustorum, 433, 1. eique dedicatum fuit templum, 522, 1. ct Jovi Hospitali in Garixim. *ibid.*

Jupiter Stator, unde, 101, 2.

Juramentum Judæorum valde arduum do abdicandis uxo- ribus ct prolibus alienigenis, 227, 1.

Jus alternis diebus imperandi habebant Strategi in Grè- cia, Epistolæ Athenis, Decemviri Roma», 451,2. jus no- minandi Romanum Pontificem Imperatoribus ademp- tum, in Episcopos el Cardinales translatum, 405, 1.

Justi in adversis Deo gratias agunt : necessitate probantur, 274, 1 , 2. eorum oratio clavis est cœli, 278, L agunt dies phurim sive sortium; quando, 388, 1. justo nil mali obvenit nisi ex certa Dei prescienti* el voluntate ad cum vel a vitiis purgandum, vel in virtute perfi- ciendum, 278, 1. justus quacumque morte preoccupa- tus fuerit, in refrigerio erit, 458, 1.

Justina (S.) quomodo Asmodæum so ad umorem allicien- tem superaril, 279, 2

Justinus (S.) prophetiam Jeremiæ citat quæ non exstat, 86,2.

Justinus (S.) sepeliendo corpus S. Laurentii martyrium adeptus est, 273, 1.

Justitia locum cedendo clementis, eam in sc commutat, 225, 2.

Jutta. — *Vide* Juditha.

K.

Kadesim vocantur pueri spurci et scelerati, 513, i

Kephirim nomen loci ita dicti a copia villarum, 2*3, i

Ki particula apud Hebreo* divenimode sumitur, 225, 1.

Kinnor ct cinyram et citharam significat, 434, 1

Ku Persice idem est quod princeps, 206, L

L.

Labor a Cyro rege Persarum commendatus, 206, 2.

Lacedemone» licet jussi noluerunt adorare Xcrxem, cur, 372, 2. Lacedèmoni! quid juventutem docerent, 456, 2. ctiimnum cum Turea certant, arcemque suam & Tureis liberam servant, 476, 1. pro libertate omni ævo certa- runt, *(bid.*

Lacæna clypcum filio imponendo quid intenderit, 457, 1.

Lacones. — *Vide* Lacedèmoni!.

Laconismos, she brevilloquentia, signum est animi silentii et meditabundi, 507, i.

Lætilia facit hilares, magnammo! et celeres, 249, L

Lampades accensæ sive ignes proferebantur regi, 322, 1.2.

Lapides (per) ignitos quid intelligatur, 543, 2.

Lastbeoes Iulor Demetrii junioris Syrie profectus, 472, 1.

Lilina lingua a Gothis cum Gothica commixta peperit His- panicam, Italicam, Fraucicam, 214, L

Lectio sacræ Scripluræ est funis ad ligandum dæinoucm ne nubis noceat, 299, 1. lectio fien solebai post convi- vium, 328, 2.

Lector styli varietate delectatur, 567, 2.

Leges Dei vocantur jmliliæ etjustificationes, 415,2. lex de observando sabbato quo casu non obligaret, 420, 1, 2. legum patriarum eversio concitat populos ad seditionem, 427, 1.

Legio Thebæorutn martyrum, duce S. Maurilio, cur non restiterit Maximiano Imperatori, 420, 1.

Leones quia impavidi, clausis oculis in venabula ct enses irruunt, 547 , 2. Iconi comparatur Judas Machabæus, cur, 425, 2. leonum catuli latrante stomacho rugiunt, *ibid*, per leones thronum Salomonis stipantes quinam mystice intelligantur, 347, 2. ad leones potius quam ad lenones damnari optaverunt virgines, 356, 1, 2.

Leonidas cum trecentis innumeras Xerxis copius cecidit, 426, I. vincendo occumbere maluit quam fugiendo vi- tam servare, 457, 2. interrogatus a variis quid respon- dent. *ibtd.*

Levila.» bis numerali a diversa ætale incipiendo, 129 > 1. cx dispensatione Dei sacrificans, 185, 1 , 2. celebrant magnificentiam ct beneficentiam Dei recensendo omnia quæ Deus pro Hebræis gessit in Ægypto cl Chanaan , 251, 1. terram possidere non poterant, sed tantum cx ea fructuum decimas accipere, 253, 2. dabant decimam decimarum sacerdotibus, *ibicL*

Lex Christiana velat jejuna die Dominica, cur, 24S, 2. Icx dicitur a ligando, ct quomodo liget hominem , 298, 2. legis Persarum ue quis non vocatus interius atrium regis ingrediatur, causa, 375, i, 2.

Liber legis inventus tempore Josiæ, quis» 81 , 1.2. exem- plaria legis exstabant multa apud Judæos, *ibid.*

Liber primus Esdræ el Nehemiæ sunt prolocanonici, cur, 199.2. Tobix vero, Esther, Judith el Macbabæorum deu- terocanonici, *ibid*, tertius et quartus Esdræ sunt apocry- phi, 200, 1 ; 261, 1, 2. liber Nehemiæ cur dicatur se- cundus Esdræ. 200, 1. primi Esdræ anclor est Esdras,

roo	INDEX RERUM ET VERBORUM.	
secundi Nehemh*, iW. liber quartus Esdra» a multis SS. Patribus subinde citatur quasi canonicus, 201 . 1. nliiíómfnn̄s est apocryphi», <i>ibid</i> , 2. liber primus E«dr@ continet liberationem Judaeorum e Babylone per Cyrum; N bciniæ reædideationcm Jerusalem, <i>ibid</i> . 1. liber ter-lias Esdra majoris est auctoritatis quam lilstoriæ Livii, Sallostil, etc., 262, L. cur aliqui eum asserant canoni-cum tertii ordinis, <i>ibid</i> . 9. de quarto plus est difficultatis, variaquo conira ejus auctoritatem objiciuntur, <i>ibid</i> , ct 2. non estThalmudiciis, 203, 2. cur ei ollam Sui vidctliir concedendi auctoritas, iW. fuit scriptus ante Apoci-ypsltn S. Joannls, qui ad cum alludit, 204, 1. quis ejus sit nudor incertum, <i>ibid</i> . 2. fuit scriptus in captivitate Babilonica, 263, 2.	Litters et decreta regum Persarum erant olim irrevoca-billa, 384,1. Litter@ Hebraic@ belh el mem sunt labiales, adeoque rape una pro alia substituitur, 218, 1. Lobna rebellai regi suo Joram, IG9, t Locus quarius l>dr.e, cap. iv,vers. 35, de anlmibus*anc-torum in promptuariis detinendis donec i.nplcalqr nu-merus electorum expilentur, 262, I, 2. j(cm capitis vt. vers. 49, ubi dicitur Deus dic quinio gncscos (umidi conservasse duas animas, etc., <i>ibid</i> , item cap. vu, etc. <i>ibid</i> , ct seq.	
Uber Tubi@ licet olim habitus sil ab nliqiiibu* Patribus pro non canonico,jam tamen esi canonici», 205,I. ejus argumentum, <i>ibid</i> . 2. est historia, non comœdi.i, Chal-daice scripta, <i>ibid</i> . 266, 1. idque in Assyria, <i>ibid</i> , quis sil ejus auctor, <i>ibid</i> . 2. quinam in hunc scripserint, <i>ibid</i> .	Longanimitas Romanorum in domanda Hispania, 450,2 ea superantur omnes hostes tam corporis quam animo. <i>ibid</i> .	
Liber Judith Ost canonicus, Chaldaice scriptus, 312,1 ejus argumentum ct partes, <i>ibid</i> , ct 2.	Loqui voco patria in his libris quid sit, 553, 2. Lu itis consul Romanus quis hic intclligalur, 489, 2. Ludus piscis quis, 202, 1. Ludovici (S.) morientis pietas, 86, 2. Ludovici (S.) bis movit in Terram sanctam, ibique mo-riens tiliis nc posteris quale dederit monitum, 230, 2. S. Ludovico» castra dudurus in Terram sanciam ve-xillum ab Episcopo Parisiensi benedictum accepit, 565, 1.	
Liber primus ct secundus Machabæorum apud Hebræos non sunt canonici, cur, 402,1. neque tertius et quarius ut canonicos admittit Ecclesia, <i>ibid</i> , libri primi quis sit MiclOr, <i>ibid</i> , ct 2. item secundi, <i>ibid</i> . 486,2; 506, 2; 55G, 1. uti jbaque idem est argumentum, 403, 1 ; 5GG, 2. liber primus complectitur gesta «unorum circiter «exigióla, 403, 1. uterque eplitit Hebraice, <i>ibid</i> . 2. librorum Machabæorum ordo et connexio, 409, I , 2. per librorum legis expandonem quid intonderent Ju-dæei, j27, 2. liber Deuteronomii militibus ad bellum euntibus legi solitus, 538, 1. liber tertius non «M cano-nicus, habet tamen suam auctoritatem, 568, 1. ordine chronologico ponendus forel ante primum, <i>ibid</i> , ejus argumentum , (<i>bid</i> . quo sensu S. Clemens eum canoni-cum nominet, <i>ibid</i> , libri quarti argumentum, 569. I, 2. est incerti auctoris, <i>ibid</i> .	Ludovlcus (S.) Pius Imperatoris Caroli Magni filius ct suc-cessor, 357, 2. Luh» diaboli est saltatio et chorea, 2S1,1. Lunatio un i, sive unus per zodiacum cursus, unum consti-tuebat mensem apud Hebræos, 228, 1. Lupo (S.) Trccensi Episcopo roganti Attilarn Hunnorum regem Italiam et Galliam vastantem quis esset? respon-sum est esse fiagellum Dei, 421, 2. S. Lupus quid res-ponderit Altil e dicenti se esse fiagellum Dei, 341, 2. Lulberus solemnes habuit exsequias ab omnibus diabolis, 47, 2. Lulheri dogma, quod si uxor difficilior sit ad opus conjugale, vocetur ancilla , 365, 2. Lux Retiti@ symbolum esi et causa, 224, 2. Luxui dediti regno privati, 472, 2c Luxuria spiritus nobilissimos, ideoque robur et vires ef-fundit et exhaurit, 353, 2. — Vide Libido.	
Liberalità» NcliCtnî@ in cives \$uos,2î2, 1. et Tobiaë se-niorh, 269, 2.	Luxoriosum veteres designabant pingendo mulum vel mu-lam, 29 i,2.	
Liberatione (in) Jud.iorum facta per Cyrum significala fuit liberatio Immani generis per Christum, 203, 2. et libe-ratio Christianorum ab ethnicis oppressorum ; jternani-ni@ Bdeli, <i>ibid</i> .	Lycurgus suis legibus ad miram politiam evexit Sparliutas, 476, 1. docuit eos peritiam contracte ac presse loquendi, 507, 1.	
Libertas arguendi regem in sacerdotibus, 179, I, 2.	Lysias (utor Antiochi Eupatori; vocatur frater a rege, cur, 548, 2. quantum exercitum paret contra Judam, 547,1. Ptolememes Indignantcs fœdus cum Judæis mi-rum sedat, 557, 9.	
Libidinosi sponsi Sara puniti, 280, I. Idque propter effre-nam libidinem, 291, I, 2. libidinosum designabant ve-teres pingendo mulum vel inutain, <i>ibid</i> , libidinosus mi-les fulgure sideratus, 296, 2.	Lysias Eupatori; rector cur pacem cum Judæis bellumque coutra Phil ppum suadeat, 444, 2.	
Libido ubi ardet, abundant peccata, 296,2. quantum gras-santur apud Persis et As*yrto>, 334, 2. monstrum ha-beretur sine gula, 365, 1. r<l insatiabilis æque nc fasti-diosa ct curiosa, 370, 2. libido comes fais@ religionis et liærc'I*, 414,1.	Lysimachus amoto fratre Menelao Pontifex creatus, 510, 1. a populo occiditur, <i>ibid</i> . 2.	
Libia auri valet centum aureos, 485, 2	Lysimachus rex Macedonia» ob sitim se hostibus tiadidil, baustaque aqua quid exclamant, 330, 2.	
Librarii apud Persas qui, 381, 2.		
L'bri Either argumentum ct auctor, 357,1 ,2. ultim i libri *cptcm capita sunt Scriptura canonica, 390, 1.		
L'gnum olcî varie a varii* interpretatum , 2»9, 2.		
Lilium puritatis ct virginitatis symbolum, 363, 2.		
Lingue (ex) Hebra@ cum Clnldæa commixtione orta est lingua Syro-Hcbraa. xcl Chaldico-llebraa, 214, I. lin-gua tellina cu n Gothica commixta pepent Hispanicam, lullcam, Francicam, <i>ibid</i> .		
Liptana SS. Abundii et Abundante ml doinnin professam Societatis Jcsu Roinæ translata, 418,2. SS. septem fra-trum Macbabrormn requiescunt in tempto S. Pelri ad Vincula Rom r, 5TJ, 2; 535, 2. et Colonia Agrippinæ , <Md.		
Î.Rari» mRipfUs, 163, 1. litania in libro Judith as-truuntur, 334, 2.		

M.

Macario (S.) Romano R iphaei angelus specie viatoris sé ducem obtulit, 288,8, *Maccabi* idem est quod percussor, occisor, 404, 1. Macedonia quando et per quem a jluminis subacta. 450,2. *chu* (pil i significat, 288, 2. Macli.ibad unde sic didi, 404, L Machabarns est *ibid*, quod extinctorelocbbor hostium, varia vorisetyma,fW« alio nomme vocali *uut Assoinooæi, et mule, *ibid*. 2. prognati sunt ex tribu Levi ct Phinee» Pontifici*, 422. 1. pugnabant pedites, nec habeb int equites, quare, 431, 1. tempore Macli.ibæorum nullus fuit Propheta in hrael, 433, 1. Macliabaoiuin martyrum acln. — Fide in *i^rbo* Fratrum. J/ac/mbœuj vocabatur primus ex septem fra-

tribut Machabais. — Vfcfe te verbo Fratrum Maelia-
bæoriin.
Xlachinvelli error, 57, 1.
Machir terital fratrum Machabcorum, 020, 1. — *Ude*
in verbo Fratrum Machabæorum.
Machinas oppidum in confinio tribuum Benjamin et Eph-
raim » 461,2.
Hadaba urbs ubi sila, et quid significet, 459,1. huju* fivas
occiderunt Joannem Mtichabæum, sed non inulte, *ibid*.
M igi qua ratione per certas herbas cl signa maleficii no-
ceant pueris cl bestiis, 293, L
Magnanimitas Ncliemiæ, 213,2. ct Esthcris in accusando
Amanum prssentem, 381, 2. ducum in bellis rebusque
arduis quantum valeat, 474, 2. magnanimitas Elatrari
senis, 521, I, 2.
Maharbal prefectos equitum quid Hannibali Hornam per-
gere tardanti, improperaret, 349,1.
Majestas regia mire percellit accedentes ad cum, 399, 2.
Majorum exempla animant in rebus arduis, 422, 2«
Mantu;, id est Macedonia, s-ic dicta a Ccthim, 412, 1.
Malacliæ (S.) Hibernis Episcopi memorabile exemplum,
209, 2. in quo fuerit æmulator Tobie senioria, 271, 2.
Maledicta et maleficia etiam ab intimis amici* patienter fe-
renda, 270, 1. inultum cruciant dominas ab ancillis ob-
jecta, 280, 1, 2.
Milins cl Tliarsus Ciliciæ civitates cur tumultuentur,
516, 1.
Malum diversimode sumitur, 233, 1. malum in auctorem
recidili probatur exemplis, 379,2; 382, 2. mala hujus
vita.» contemnenda fiducia futurorum bonorum, 422,2.
Manasscs Idnlum cum luco pomi in (empio 78, 1. occidit
satem, *ibid*, occidit arguente* suam impietatem , 79, 2.
ejus etymon facti» quadrat, *ibid*. abducitur in Babylo-
nem a Merodach Baladnm, *ibid*. ejus tempore neglectus
Dei nullus, 81,1,2. Manasscs idem est quod oblivio, 355,
2. Mauasscs quidam, de quo in libro Tobl® Qrærx nar-
rant quod ab impio Aman fuerit in discrimen vit®
conjectu*, quis, 311,1, sub Manasse rege Juda an con-
tigerit historia Judith, 312, 1. Menasses maritus Judith,
quis, 332,1.
Mandata Nabuchodonosoris Illofemi data, 820, I, 2.
Manducatio est actio vitalis qua cibus ex oro in 'torn ichnm
trajicitur, 307, 1, 2.
Manoth vocantur fercula qu® unicuique apponuntur sigil-
latimi B69, 1.
Manotroplus quis vocetur, 531, 2.
Manus aliquando significat favorem ct operationem, 221,
1. manu juncta manni solet dari fides mutua, 224, L
symbolum est opis ct auxilii, item directioni* cl protec-
tionis, 234, 2. manu* nullæ junctro ittico opus ingens
perficiunt, 214, 1. In manibus periculum c.«e, quid sit,
397, 1.
Marcianus quomodo ad imperium cl (horum S. Pulcheriæ
sororis Theodosii pervenerit, 273. 1.
Mardochæi etymon, 367, 1. ex qua tribu et Mlrpo oritin-
dui, 127. 2. ejus stas cl mviim, iHd. quibus de causis no-
luerit adorare Aman, 872, I. an potuisset hte dissimulare,
873, 1. magmi eju» constantia et fiducia in Deum, 877,
2. prius vilis cl abjectus, postfactuse*I regi familiaris et
palatinus, 880, 1 >385,1,2. cur Deus cum voluerit evehi
ad tantam dignitatem, *ibid*. est anclor libri Esther, 388,
1. fuit vicarili» regi», 389,1,2. somnium quod somniavit
fuit ipsi a Deo Immissum, 390, i. ejus explicationem ex
rerum eventu Del instinctu cognovit, 398, 2.
Mnrgaril® in Lotharingia purificantur per columbas, 31,1.
Maria (S.) mater Del monuit Mumm virginem ut a ludis
cl Jocis abstineret, 281, 1. Maria vincens diabolum figu-
rata per Judith vincentem Iloteferncm, 813, 1 ; 838,2;
3£6, 2. Innumeras dæinonum phalanges prostravit ct in
dios prosternit : est virgo cl maler Dei, atque una trino
'ognomlne gaudet, (*bkl* ejus termo tatúenle* excitavit

ad castitatem, *ibid*. Mari® vocabulum , patrociniū ct
exemplum timent «temones, 3*7, 1 clausa In cubiculo
jejuniis obsecrans Deum pro mundi reconcillalu nc me-
ruit Angelum paci* pannymphum eicipere, *dici*, figu-
rata fuit per thronum Salomoni»* *ibid* quale *it no-
men Mari®, 348, 1, 2. Mina e«t de. u*. gloria el Mul-
tatio non Untuin J.runhrn, sed totius orbis, 351,2.
Con*tAntinopolim n triennali Saracenorum obsidione li-
beravit, 356, Lied maxime quasi vera JudUb defendit
Bethulnm, *ibid*, et <»moe* virgine», cam ipsa sit Virgo
virginum, quasi clientes *uo« prnlegil, *ibid*, est verg
Esther qua sub ali* tui» protegit peccatores et ifil.c-
los nd se confugientes, 508, 2. est hítenlas Sancto-
rum, *ibid*, fuit Evllicr in Assumptione sua et coroní-
lione, 376, L item in pulchritudine, modestia, verecun-
dia, etc., *ibid*, est virga aurea per quam Deus toti hu-
mano generi oOensus reconciliatus e»t, 877, 1. illi quasi
nutri Christus nil negare pole*t, *tbid*. Miquis Mella
Jacob radiis suis umvenum mundum illuminans, 185,
1. est tens soils, 391, 2. est vera Esther qu® Assuernm,
id est Deum iratum, cum duabus ancillis adiit, 400, L
Mana (S.) in templo presentala inter virgines cnoclu<a\$
angelice vixit, 510, 2. ejus ædes ab Angelis ex Palatini
Lmretum translate, 504, i.
Mai ia (S.) Magdalena quomodo Christi ad mensam accum-
benti» pedes retro stans lavare potuerit, 362, L
Marius (S.) cl Martha quo pacte martyrii coronam adepti
sint, 271,1,2.
Marius (C.) quomodo Syll® rcmpublicam Romanam inva-
denti se opponens copias collegerit, 419. 2.
M unas Deus gentilium , 505,1.
Martyns obtinent cœlum patientia, 450, 2. martyres quid
excitant ad tormenta omnia sustinenda et contemnenda,
275, 2. martyrium sine sanguine est triplex, 271, 2.
martyrium e«l actu* nobilissimus, adeoque nobilior pugna
et vili, 420, L martyrium Ek iziri seni», 524, 1, 2. cl
septem fratrum Macbab®oruni, 52G et seq. ad marty-
rium varii excitati, 531, 2; 532, 1.
M.upba una in confinio (ribus Benjamin el Jada, aha in
tribu Gad, alia in tribu Bubon, 427. 1, 2.
Mater septem fratrum Maebabæornm a variis diversimode
nominatur, 526, 1 ; 530, 1. miri» eloeiis celebratur a
SS. Patribus, 530, 1, 2. exhortatur flllbn' âalu mi-
nimum, 531, I, 2. quo genere mortis consumpta sit,
533, 1, 2. matrum filios ad martyrium excitantium
exempla, 331, 2; 532, L nonnull® præ ingenti gaudio
exanimat®, *Ibid*.
Maternus (S.) resuscitatur baculo S. Petri, 21, 1.
Mutili ini® nomen mutatur In Sededam, 197, 2.
Malhalhtes futi ex tribu Levi «acerdo» prim® claoi» ex
stirpe Joarib, 416, L; 422, 1, factus est pontifex et
dux a Deo eum eligente, 418, 1. ad eum specta-
bat capessere Pontificatum cl ducatum populi, *díd*.
Lini ex designatione Dei, electione populi, quam
jure successionis el propinquitatis, *ibid*, successorem
sibi designavit lilium suum Jiidam Muhab.rum, *tbid*.
planctus ejus de vastatione (empli cl Jerosolyinæ pro-
cessit ex ido religionis, *d>id*. 2. quo jure virum qui
immolare cogeat occiderit, 419, 2. mira ejus in hac
cæde animositas ct fortitudo, ibtd. ipse heros inclytus
quinque filios suos heroes eflbcil, *ibid*, interprelvtu» est
legem sabbati certo casu non obligare, 420, 2, morituro?
filios annn.it ad acria certamina, qu® eis cum Antioche
imminebant, 422,2. quando mortuus sit, *ibid*. cl42J, L
an ex vulnere in bello accepto, *ibid*, eam fuisse sacer-
dotem consentiunt omnes; sed pontificem fuisse ntgsnl
aliqui, affirmant alii» *ibid*. 2. ei in pontificatu æque ac
ducatu succedit Judas, deinde Jonatlías, inde Simon,
ibid, cur dictus sil Abarau, id est fortis eorum, 443. L
deficit ntibii- legitimi» heredibus ad cum devolvitur Pon-
tifleillus, 617,1,2-

592	INDEX RERUM ET VERBORUM.
Matrimonia Judaeorum curn alienigenis an sint irrita, 227, 2. ea díMohit Esdras, cur, <i>ibid</i> , cur non sint differenda usque âd rtatem virilem, 270, 1. matrimonii bona sunt tria, ct quis fini*, 295, 2. matrimonium Estheris cum Assuero an licitum, 369, 3.	Misericordia) tam spiritualis quam corporalis opera, 271, 1,2. hanc cupit Deus inesse omnibus actionibus nostris, 278, 1. quam sil homini necessaria 305, 1,2.
Mauri apud Hispanos non admittuntur ad magistratus, 1 1.	Missio ignis sacri de cœlo facta Nehemiæ quando contigerit, 500, 2.
Modia,sive regnum Medorum, Hebraice est <i>Mudai</i> , 218,1.	Mithra vox Persica solem significat, 337 , 1 , 2. Milhram ut Deum colebant Pcrsæ, 402, 2. est fascia byssina gemmi» et bracteolis aureis Iremullsque collucens, 337, L
Meditatio crucis et passionis Christi est funis quo ligetur dimoti ne nobis noceat, 299,1.	Mithri dicitura Millier, id est major, 207, 2.
Melilo (S.) quomodo a matre ad martyrium incitatus, 531, 2.	Mithridatis etymon significatio, <i>ibid</i> . Mithridates vietata Romanis aurum spanti, objeclaque gaza regiainseqtientes effugit, i i1. 2.
<i>Mem</i> littera Hebraica sæpe substituitur pro <i>belh</i> , et contra, 218, Í.	Mna est quasi libra auri, 485, 2.
Memnon conditor urbis Susan, 861, 1.	Moabita? siculi non poterant introire in Ecclesiam Dei, 260, 1. ita neque in coetum populi Israel, nisi cum dispensatione, 350, 1.
Mendum in libro <i>Paralipom</i> ., correctum, 171, 2.	Modestia Judith devicto Holoferne, 348, 1.
Menelaus callide Jasonem herum suum exclusit sacerdotio, 515, 2. emit pontificatum, licet ad eumdem inhabilis, <i>ibid</i> , amotus est a sacerdotio per fratrem suum Lysimachum, 416, 1. juridice contra cum proceditur; sed iudices pecunia corripit, <i>ibid</i> . 2. jussus est ex alta turri in cineres precipitan, 556, 1, 2. idque justa talionis poma, <i>ibid</i> .	Modin vicusjuxtaDiospolim unde fueruntMachabæi, 481,1.
Mensa (in) veteres serios et sapientes miscebant sermones, ac sobrietati studebant, 362, 2. mensi panum propositionis effigies cernitur Romæ iu arcu triumphali Titi, 505, i.	Modus quo pauci mullos vincere possint, 456, I, 2.
Mentium lîebræoruin ordo el nomina, 228,1»	Monachus quem sæpe nigellus puer ab oratione abducebat, virga S. Benedicti percussus, deinceps in oratione m m sit immobili», 298, 2.
Mensure rerum omnium iu templo a sacerdotibus asservanda? ad vitandam fraudem, 129, 2.	Monetam cudere summæ est potestatis, 489, 1.
Mentium bonarum est timere culpam ubi non est, 276, 1. mens quæ inter peccata ita constringitur, ut sine peccato evadere nequeat, quid facere debeat, 293, 2.	Monica (S.) ab ancilla vocata meribula valde fuit afflicta, 280, 2. Monebat uxores ut se maritorum ancillas existimarent, soi, 2.
Merces operariis statini danda, 286, 1.	Monita duodecim Tobisë patris ad filium, 283,1, 2 elscq. el aliorum Sanctorum moriturorum ad filios ct posteros, <i>ibid</i> , item Bastili Imperatoris ad Leonem filium, 300, 1. et Raguelisad Sarani filiam, 301, 1, 2. monita D. Hieronymi, ad viduam, 332, 2. monitis ducis exercitui virtus crescit ct animus, 547, 2.
Mcrlinum aiunt per dæmonem incubum esse progenitum, 291, i.	Montibus (in) præruptis unus valet decem hostibus resistere, 323, I, 2.
Mesopotamia sic dicta, quia in medio duorum fluminum rito, 447,2.	Morbo pediculari punitorum exempla, 540,2.
MesoroinasdcS Persis est sol, 379,1.	Mori vel vincere militibus est acer stimulus ad pugnandum, 459, 1. mori in senectute bona, prospera ac pacifica extremum hujus vita? bonum, 311, I.
Metamorphoses varis a genlibm faclæ, 427,2.	Morituri subinde divinant, 310, 1.
Metellus Macedonicus quam fuerit secreti sui tenax, 305, 1.	Mors omni loco exspectanda, 296, 2. mors gloriosa est, pugnando pro fide, lege et Deo occumbere, 428, 2; 456, 1. mors ducit ad veram vitam, 458, 1. mors est quasi longus somnus, 5 4,2. ita vocatur maxime ob spem resurrectionis, <i>ibid</i> .
Metus Justus Tobisë senioris de bædo furtivo; et S. Saneluli de pine sibi divinitus oblato, 276, 1. metus subitus paril in militibus inconstantiam, infidelitatem, etc., 455,1.	Mortificatio est quasi viva quædam mors, 562, 1, 2. est gladius sanctus, <i>ibid</i> , mortificationis gladius adhibendus dum orationi, prædicationi, aliisque piis operibus insistitur, 239, 1.
Mezentius albeus arma sua numina fecit, 504, 1.	Mortui obscelera possunt puniri, 86, 1.
Michael (S.) Archangelus dedicavit ecclesiam suam in monte Gargano, 434, 1. fuit Israelis protector, 547, 1. precibus oblationibusque fidelium piæcsl, 282, 1, 2. nomen Michael sonat idem quod quiz <i>ut Deus</i> , 289, 1. olim eral prolector Synagogi, uli nunc Ecclesia?, 347,2.	Mosen transformarunt gentiles in Minoen, 427, 2. per virgam accepit potestatem faciendi miracula, 566, 1.
Milites pauci Dei robore instructi facile prosternunt multos tanto robore destitutos, 426 1. milites Chaldæi et Persi utebantur purpura ad legendum vulnera, 432,1. resolutio et desperatio facit milites imperterritos, <i>ibid</i> . 2. eorum fiducia mullum valet ad victoriam, 438, 1. in acie primum locum ambiunt, cur, 433, 2. multi dccas tris se subtrahunt ct Judam deserunt, 455, 1. impossibile est ut semper vincant et nunquam vincantur, 457, 1, 2. miles generosus optat mori in pnelio, <i>ibid</i> . 2. militum Judæ chantas, 538, 1. milites parta victoria arma sua vestiebant thyrsi», 544, 1. militum animi ante certamen explorandi, et ad ardorem excitandi, 547, 2. a rapinis et criminibus abstineant, 553, 2. pacem non amant, cur, 551, 1, 2. quomodo exercitandi sunt, <i>ibid</i> . de indite generoso axioma, 455, 2. milites præproperc ad spolia dilapsi exduntur, 431,2. Militum templi origo, 434, 1. videntur fuisse Leviti, <i>ibid</i> .2. ad horum similitudinem instituti sunt JerosolymItani equites, et quai: I , <i>ibid</i> .	Mulcasses rex Tunetanus coram Carolo V, humi sedens prandebat, 344, 1.
ILnæ Dei certa? et efficaces sunt, hominum superbo? et vana, jljM833. 2.	Mulier liofila consulitur in reprehensione virorum, 81, 2. mulieris cnjusdam a petulante dæmone, incredibili libidine vexatæ, per S. Bernardum liberato? exemplum , 294, 2. mulierum aspectus quam sil periculosus et perniciosus, 339, 1. mulieres Persicæsunl cæleris pulchriores, 364,2. — <i>Vide</i> Femina.
	Mulla paucis complecti magni viri est, et ingenii, 507, 1.
	Mulus, licet sterilis, tamen nrdet libidine, 294,2. mulorum aliud genus in Cappadocia et Syria quod parit ct procreat,
	Mundo (in) vivant Sancti nl in exsilio, 309, 1. mundana quam sint instabilia et vana, 382,2. mundi fallacia, <i>ibid</i> . in mundo nulla rc litandum, 398, 2. in mundo plausus <æpe vertitur in plan, tum, i.
	Murus domus sanclæ interioris qui, 460, 1. inuri civitatis olim Gentilibus erant sacri, 236,1, 2. muri urbis Jerusalem quanto temporis spatio fuerint reædificali, 244 1. quando et quo ritu dedicati, 258. *

Mirarti sabbati est conopeum regium cui rex insidebat, i
(tum **sacris** intererat, 56, 1.
Mittam virginem quid monuerit B. Virgo, 281, I.
Musica instrumenta mentes Sanctorum in Deum elevant, l

Myrmccoleon qualo animal, 547, 2.
Myrtus est myrtus etiamsi sit inter urliccs, 269, 2; 328, l
i. est herbarum pulcherrima, 328,1« est symbolam te-
tillas cthilaritatis, *ibid.* 2. l

N.

Naaman leprosus a Deo humiliatur, 25, 1. famulorum
suorum pater, *ibid.* convertitur nd Deum per **sanctita-**
tem Elisei, 26, 2. excidatur ab idololatria, 27, i, 2. el
a scandalo, *ibid.* Ot fidelis non Judaeus, 28,1.
Nabo crat nomen idoli Chaldaeorum, 318, 1. Nabo urbs
nobilis ata in tribu Ruben, unde Nabuthfii, 459, 1.
Nabuchodonosor nomen est Babyloniam sive Ckddæum,
314, 2. ct commune fuit regibus Chaldæorun , 317, 2.
quid significat Hebraice, 318, 1. Nabuchodonosor qui
misit Holofernem, quis, 314, 2; 317 , 1, 2. videtur
genie ct origine fuisse Babylonius, 318, i. vocatur As-
syrius ut distinguatur ab altero, i6td. vincit Arpbaxad
et victoria tumet, *ibid.* non fuit Xeries, *ibid.* 2. ejus
mandata Holoferni data, 328, 1, 2. quantus fuerit ejus
terror, 322, 1. Deo ac divinitati bellum indicit, ip^eque
vult haberi et coli ut deus, 372, 2. sed falso, 326, 2.
voluit sulus ut deus coli, 392, 2.
Nabuchodonosor Magnus ille Chaldaeorum quando se fece-
rit monarcham, 311, 2. non est hic qui misil Hololer-
nciu cum exercitu, 313, 1. quo sensu dicatur Babylo-
nem condidisse, 317,1. voluit adorari in statua ut deus,
372, 2.
Navius Poeta coævus Judæ, Jonalhæ el Simoni Macha-
405, 1.
Nanea dea Gentilium quæ, 499, 1.
Naphut est regio, provincia, 602,1, 3.
Naphta est genus bituminis liquidi, 502, i, 2.
Nathinæi, templi servi, qui el quales fuerint, 210, 1.
Natura hunnnum varietale gaudet, 567, 2.
Nazaræi sui @vi religiosi comam alebant, ac vino ct **sicera**
abstinebant, 428, i.
Nebo mons, ex quo Moyses moriturus vidit Terram sanc-
tam, 504,1. in eodem fuit deposita arca Testamenti,
ibid.
Necessitas probal justum, 274, 2.
Neheiniás 1er missus fuit m Judæam a rege Persidis, 500,
1, 2. quando ei missus fuerit ignis decado, *ibid.* 2.
cur ci præ aliis coævissuis missio illa contigerat, *ibid.*
bibliothecam extruxit, 505, 2. Nehemiæ quinam syn-
cbroui et coævi fuerint tum ex Prophetis quam Philo-
sophis, etc., 202, 1,2; 228, 1, 2. cur multi putannl
Nehemiam Esdræ socium esse alium ab eo qui est auc-
tor libri secundi Esdræ, 210, 2. verius est fuisse eum-
dcin,i6id, quis hic el qualis fuerit, *tbid.* fuit più-
cerna Artaxerxis, *ibid.* 1. typus Christi, *ibid.*; 230, 1.
1er Babylonem vel Persidem adiit; ter in Jerusalem
rediit, licet grandævusct senex, camquc ingenti labore
et lelo reædificavit, *ibid.* 2. est auctor libri secundi
Esdrte, 229, 2. fuite tribu Levi, *ibid.* 1. cur Artaxerxi
fuerit tam charus, 232, 1. Deum orat ut regem sibi be-
nevolum el postulationi sufi annuentem reddat, 233, 2.
item ne pœnain impœnilentibus et in culpa persisten-
tibus condonet, 238, i. ejus in patiendo lenitas, ct in
auimandq constantia, *ibid.* 2. cur noluerit accipere anno-
nam a civibus Jcrosolymitanis quibus præerat, 241 ,2.
ab Artaxerxe fuit constitutus dux Jerusalem per annos
duodecim, *ibid.* ejus conttiimiig, diint.i* .n libéralités
*n cives suos, *ibid.*; 215, I. uun mansit duodecim aiims
m Jerusalem, *ibid.*, magnus cl inagintHU» fuit dux, *ibui.*

2. criminantur cum quod w velit regem facere, 243, 1.
ejus magnanimitas, *ibid.* 2. quo pactu Deum oret ut
inimicos suos castigei, *ibid.* an potuerit videre Jaddo
Pontificem, 257, 2. vidit eum puerurn, sed non Pontifi-
cem, *ibid.* non vidit Darium Codomanum, 258, 1.
Neomagenses civet catholici deprehendente* helerodoxo-
riini metum heréticos urbe expul. nini, 438, 1»
Neomenia eiat votemnitasprimx diei means apud Jud cos,
415, 2.
Nephtah (ex) urbe prognati fuere plures Christi dn ipuli
ct Apostoli, 269,1. in Grato vocatur Tbesbe, estquei
patria Tobiaë cl Eli@, *ibid.*
Nephiar interpretatur purificatio, unde, 502, 1,2.
Nicanor contra Jud im cum copiis missus pacem cum eo
init; sed monitus a rege ut Judam caperet, ce*u< el
capite truncatus est, 447, 2. blasphemai templum, lr gem
ct Deum, 448, 1« ejus lingua bli*phema mmutim con-
cisa, *ibid.* sui et suorum strage* per Judam facta quail-
la, 448, 2. quam vilipendât Juda »■», 537, 1. quo animo
erga Judam Machabæurn esset, 560, i, 2. cur sui^ent
Judæ ut uxorem duceret, *ibid.* >e Deorqual, 559,1, 2.
Nicomede, (S) «epeliendo corpus S. Felicate Martyns
coron un mirtini adeptus est, 273, 1.
Nicomolis qipruain sit, et quantum distet a Jerusalem ,
427, 1.
l Ninive metropolis Assyriorum, 309, 1 ejus excidium pra-
dicilur a Tobia , 310 ,1,2. sepias fuit vastata, *ibid.*,
quando contigerit excidium ejus de quo Tubisi, *ibid.*
Ninivilæ heel pumiteiile*, tamen excidium uon evaserunt,
cur, 310, 2.
Nisan mensis Hebræus respondei nostro marito, 548,2.
Nuadia pseudopropLcU>sa subornata a Sanaballat contra
Nehemiam, 244,1.
Nocere ohm regcbal accusativum, 351, I.
Nomades, qui el Arabes, unde sic dicti, 552» 1.
Nomina propria iu *Paralip.* differunt a uommibu* quæ
iu aliis libns ponuntur, 95, i. vertuntur etiam m signi-
ficata lalina, JOI.I.
Nomina septem fratrum Mach ibæorum cx Joscphi editione
Græca, 526, 1. nomina sunt quasi omina rei ualuram,
virtutem aut proprietatem aliquam prxsenlcm aut fu-
turam significantia , 208 , 1 2. nomina mensium He-
bræorum, <*
quid proprie significet, 472, i.
Novantibus libros Machabæorum e canone expungentibus,
quid respondendum, 450, L
Noxa caput sequitur, quini verum sil, liquet in Amano,
379, 2.
Nubes in Scriptura vocatur latibulum ct quasi vestimen-
tum Dei, 290, 1. per nubem Deus passim apparebat
Moysi, et Raphael Angelus Tobiaë, IAIJ.
Numa Egerim se maritum jactavit, 499, 2.
Numantini in Hispania per quatuordecim annos obisti
noluerunt Romans reconciliari, 537, 2.
Nunieuius legatus a bimoue Machabæo ad Romanos, 4b9,
b*.
Numerus omnium filiorum Israel qui cum Jesu ct Zoro-
babel in Jerusalem redierunt, 209, 2.
Nuph quam multa significat, 50i, 2.
Nuptiæ sic peragantur ut Deus non offendatur, 300 , 2
nuptiarum die ac nocte conjuges sobrietati Studeant,
tòid.

O.

Obedientia rara Estheris reginæ et imperatricis, 370 , 2.
obedientia Abraham quanti a Deo @stimata, 421, 2.
Objectiones varix contra meloni item libi i quarti E-di x,
¿62, 2; 263, I.
Observantia regularis potior est sani! ite ct vita, 420, 2.
Ob>e»>i> nil atrocius accidit quam stlis, 350,2«

OMetrices monticules acceperunt a Deo domos, sed non propter mendacium, 335. 2.
Ocddere seipram quam ob causam liceat, ob quam non, 561. 1, 2. longe hoc est difficilius quam necem **ab** alio iilatam sustinere, **&lf** 1.
Occisores sui ipsius aliquot laudantur, excusantur alii, 561. 1, 2.
Ovboxias rex Braci cadi,, 3, 1. ejus lapsus significat l ipsum hæretlconim, *ibid*, percutitur morte ob consultum dæmoncm, 3,2.
Oulus **benignus** grati? ct favoris signum cst ct symbolum, 217, 1. o. ulos quomodo Deo Scriptura **sacra** attribuat, *ibid*. I, 1̇. ad oculorum caliginem depellendam vale*. cinis cum meile; item fel et stercus frigidum, 274, 1.
Odares unus e ducibus Bacchidis a JonalliA Machabæo Cæsus, 461, 1.
CEconomia in aula regia prima dignitas, 270, 2.
Ocygis diluvium pro diluvio Noe, 427, 2.
Olea symbolum est pacis, 560, 1.
Oleum (per) benedictum sancti Anachoreta» olire expelle» b mt dgmnnr.s, 208, 1.
Olla in qua elixabantiir carnes martyrum, qualis, 527, 1.
Olympiaduqi initium, 62, 1. omnes historia? ante Olyui» pi <dt < incerta», j'W.
Olympius Jupiter. — *Vide in verbo* Jupiter.
Onus tertius cognomento Sqnctus interfectus est anuo quinto Antiochi, 418, 1. immediate aule Millialliiain ponliftc-itum **ge-sit**, 509. 1. j
Omns junior profugiens lleliopolim ibi factus est **ponltfex** novi **templi**, 418, **i** ; 509, t.
Onion templum, node siç fiîç(uu), 418, Í.
Ono campus in tribu Benjamin vulgo Vallis artificum dictus, 243, 1.
Opera Dei sunl misericordia, vera et j̇mia, 278, 1. ea revelare honorificum e*L celare periculosum, 3^5,1. operum bonorum tria genera, *ibid*, Qpcra Prophetarum dtMructa ab Alcimo pseudopontifice, qur, 560, I.
Operariis merces statua tribuenda, 286, 1.
Ophel describitur, 180, 2.
Orantes qua de cama solerent solaria conscendere, 807, 1.
Orare pro defuçc^ pium est e< ulde, 554, 2.
Oratio Joacbat regis Brael exauditur pro salute hroi»! danda, non sui, sed filii tempore, 55, 1. orapofljs communis utilitas, 168. 1.
Oratio armata Jejunio quam potens apud Deum, 223, 1,2. orationi aliisque piis operibus dum insistimus, altera manu gladius mortificationis tenendas, 239, 1. oratio justi clavis est cœli, 2/8, 1. orationis fructus, 230, 2. ab oratione dæama abducit monachum, 208, 2. oratio est fimis quo ligatur dæmon oc nobis noceat, 299, 1. oratio nostra aliquid potest apud Patrem, cur, 305 , 1. solvit debitum Deo, *ibid*, debet armari duabus «lis eleemosyna? cl jejunii, (*bid*. ct 2. m dumis et pœniLentiae publici@ vis ac imis, 324, 1. longius vulnerat quam sagitta, *ibid*. 2. oratio Judith llotoferncm prostravit, 334 , 2. oratio ul constantiam obtineat, debet armari poenitentia, labore ct mnrlifi. alione carnis, *ibid*, oratio Eâtheris et Mirdnrhæi quinta» fuit efficacia», 3S5, 2»
Ordo in docendo servantes, 221 , 1 , 2. ordinum ductori olim pro stipendio dabantur quatuor oboli, 426, 2.
Ornatus mulierum viris est periculosus cl perniciosus, 339, 1. ornatus mulieres sunt studios@,369,2. ornatus illm< quem rex honorare voluisset, qualis. 379, 2.
Oren mon* quintum distet ab Ecbatana, 317, 1.
OnMiî"» fluvius interfluit Antiochiam, 444, 2.
Ortbo*iu urb* in qu un fugit Tryphon quæ, ct ubi sila, 490. 2. banc Anin* hus Sideles deditione cepit ac in ea Tryphonem interfodi, 401,1.
O» n» nmram denotai, cur, 224,2. ab ore usque ad os iinpl' n quid ml, *ibid*.

Osee rex Israel permittit suos subditos ire ad templum Jerosolymilanum, 69. 1.
Otio dediti regno privantur, 472, 2.
Ottomanni nunc sunl flagellum Dei, 421, 2.
Ovum significat spem el fiduciam, 303,

P.

Pacem cum Nicanore fecit Judas Macbabæns, 447, 2 d cum Romanis, 452, 1 , 2. cl Jonathas cum Bacchide, 461, 2. Simon rum Spartirli», 485, 2. pacem plenam Jinlææ contulit Simon Machabæns, 486, 2. pacem fecit Lysias cum Judæis, 557, 2. cl Niçauor cum Judo, 560,1
pax Hebræis omne beneficium omneque bonum signi» li it . 132,1.
Pacta Judæorum cum Romanis inita, 452, 1. 2.
Palæstiqam (ln) pro recuperanda Terra sancta quin uu expeditionem susceperint, 565, 2.
Palatbæ sunt massai Caricarum seu ficuum aridarum, 838, I.
Palma natura sua sursum nititur conira deprimenti"! manum, 481,2.
Panes sepulcris olim imponi solebant, cur, 2M, 1. ii in Hispania etiamuum offeruntur in sepultura, *ibid*. 2. olim per panem benedictum Sancii dæmonc liberabant enet gumenos, v 298, 1.
Paoelius Philosophius cœvus Judæ aliisque Machabais, 405, t.
Panico tumultu Syri solvunt obsidionem Simari®, 36, i, 2. *Paralipomtinon*. libri continent acia regum Judo non Israel, 93, 1. auctor librorum Esdras, *ibid*, ot 2, scopus præcipuus auctoris *Paralip*. *ibid*. *not*. mendum in iis correctum, 171, 2.
Pareius est quasi alter sol, 301, f.
Parentandi ritus more velcri ferendo epulas ad sepultrt wirlyrum sublatus, cur, 280, 2.
Parentes qui filios Deum timere docuere, 270, 2. parentes suioi honorandi, 284, 1. quales lilio* educare debeant, 295, 2. parentum laus ei honor, est filiorum , 300 , I. optant filios post se relinquere, quare, 301, i.
Parius esi marmor candidum ex insula Paro, 362, 2.
Parricidiorum aliquot exempla ob incestum Cleopatra?, 488, 2.
Parthrnim qualo nomon, 361, 2.
Parlhopersæ feminis convivia el virorum aspectum interdicunt, 365, 1.
Passer subinde pro qualibet ave ponitur, 273, 2.
Passiones animi ron<ilio et pallentia debellami®, 450,2
passionis Christi seria meditatio cst funis quo ligetur dæmon ne nobis noceat, 290, 1. passio animi per sympathiam redundat in corpus, 277, 1, 2.
Pastophorio erant cubicula sacerdotum annexa templo, 432, 2.
Pasture* seduli curent salutem Ecclesia» el animarum exemplo Christi et Neheiniae, 230, 2.
Paler familia* orat sacerdos in ordine ad iininol.itimieii i agni paschalis, 1S5, 2,
Patbar Hebraice , Chaldaice , etc., quid significet, 502, 1,1.
Patienti@ exempla duo sunt Tobias et Job, 275, I. patientis actu* heroicus est in adversi* Deo gratias agere, *ibid*. ejus premium c4 et coroni* ul novam passionem provocet, 276, 1. patientiam probat tentalio cl tribulatio , 305, 2.
Patria voco loqui quomodo intelligendum, 531, I.
Paucis multa complecti magni viri el profundi ingenii, 507,1.
Pauli Fagii Luthcrani error, dicentis librimi Tòbi@ non esse veram historiam, 265, 2.
Paulos (S) Spopoliti fnit Ararías, 200, I.
Paupere^ quómudo juvandi, 284, 2. in paupere* quæ cou-

ferunlpr non pereunt danti, *ibid*, in paupere* ohm ad Agapen convocato* quid erogaretur, 286, 1, **i.** pauperes in quo **se** solari quaint, 287. 2. Pavimento (in) prandebant et canabânt Perse, 362, 2. Palilium (per) intelhgitur modica firmila*, symbolice principe* el magistratus e gente Judaica, 224, 1, 2. Peccatum Ocboite morte punitum, 3, 2. peccatum duorum quiliquogeoionim **lgne** dc cudo punitum, 4, **i**, 2. peccatum puerorum exprobrantium Elíseo calvitiem, 19, 2. idololatria regum Israel , 15 f 2. peccatum Girsí lepra, 29, T, 2. schisma Samari® fame, 34, **I.** Incredulità* ducis in Samaria morte, 30. 1, 2. peccata Donadad regis Svn® morte, 38, 1, 2. Achibi morte filiorum, 45,1. id-que congrue in cophinis nd exemplum aliorum, *ibid*. Jezabelis peccata 43, 2. Athali® parricidia ct ambitio, 50, 1. Joas regis Juda peccata, **53**,1,2. Joas regi* Israel, 55, 1. Amasi® idololatria, 58, 1. confidentia in homine regis Achax, 05, **I.** idololatria tribu* Juda,73. 2. (t perfidia Sennacherib, *ibid*. Amon proëfidentia, 80, **1**,2. peccatum Joas regis Juda gravissime punitum, 175, 1, 2. blaiphemia Sennacherib, 189, 1, 2. inobedientia Jo-si®, 105, 2. Peccata nostra Deus punit citra condignum, 278, 1. peccala abundant ubi ardet libido. 280, 1. nulla sunl, nec fuerunt, necease poterunt sine superbii, 285, 2. inter peccala ita constricto ul nullus omnino sine peccato evadendi aditus pateat, quid agendum, 293, 2. ob peccata urbes el regna pereunt, 326, 1. peccatum non est peccato operandum, **sed** virtute, 365. 2. Peccatorum preces parum valent apud Deum, 286, 2. cum iis non conversandum, *ibid*, peccatoribus Dei **vindicta** timenda, 326, 1. peccatores subinde castigat Deu* per Angelos bonos, 511, 1. Pecunia? summa 2400 millionum a Divide Salomoni n licta ad templum ædiücandutn, 127, 1,2. cui Salomon multa addidit, 128, 2. Pecunia aulici corrupti, 510, 2. Pediculari* morbus. — *Vide* Phliriasi*. Perliti pro stipendio olim **dabantur** duo oboli, 426, 2. Pelagi® (S.) *e cum matre el sororibus in (lumen injicientis elogium, 338, 1. S. Pelagi® virginis ne **castita-**tis su® pateretur **dispendium** factum memorabile, *ibid*, Peleus jactavit **se** maritum **Thetidis**, 499, 1. Pelopida* iturus ad conflictum, quid uxori ut vita? su® caverei obsecranti, responderit, 457, i. Pentecoste (in) precipue vacandum est operibus cbaritati«, cur, 272, 1. Penuria sæpius quam pugna consuntit exercitum, 323, 2. Peregrini* olim ab llebr.vis aliisque gentibus mutabatur nomen proprium iu aliud **genti*** cui inserebantur. 208, 1, 2. percgrinu* ab ho*tibu< invasus per S. Ilapliaelcm liberatus, 282, 2. peregrini antequam **peregrinenlur**, cl post adeant templum, Dt umque invocent exemplo Tobta? el aliorum, 303, 1. Perfectus est qui in adversi* Deo **gratias** agit, 274, 2, Perillus in bovem ænctim quern Phalaridi suggererat, primus injectus fui(, 382. 2. Pers® solem ul numen suum colebant, 205, 2. terram el aquam a sibi subjuganuis pelei» mt iu signum servitutis, 320, 2. fivdum apud cos habebant feminam aliquam intactam relinqui, 343, 2. etiam matribus el filiabus permiscuntur, rbid. prolixam ciiimtu alunt, 345,2. Pvrvarum principes quam essent gravitali* el mÿ<*talís amantes, 350 , **I**, 2. prandebant cl comabant in pavimento, 3G2, 2. priscorum Persarum frugalitas, *ibid*, apud eos lege cautum erat uo amplior® ad convivii importarentur, 363, **I.** Ipsorum lege* permittebant regem semel iu anno inebriari, 364, 2. Persic® muliere-* >unl coleris pulchriores, *ibid*. Persa sorores suai ducebant m uxore*. *ibid*. sunt in uxores **feri**, 305, 2. solebant Alietiigcni*. unii m uibeui vel aut*- delacerentur, mu-

tire nomini, 368 , 2, ip<is ascrihdnr unguenti el ungendi unis, 369, 2 Persice nonlierH plus squn Mint ornato* studio*», *ibid*, nefas apud Perlis regem in convivio quldquam abnuero, 377, 2. eugium eorum inhibitum de excitando rege ad negotii* regni invigilandum, 379, **I.** exacte in ann dicit* et diarii* consignibint beneficia in reges suo* rollata, *ibid*. Persarum regum tene*, 209, 203. hnbehxnl septem summa principes et consiliario*, 221, 9 eorum purtav,*ibid*, bibebant vinum e Syria advectum, 232, 2. mira eorum sup r*Ittio de non bibenda ahi nqm q»nm ex Qkxspe fluito, 233, 1. hycmem transigunt lhbvlooe, ver Sums, ®<ti(ení E bitanis, .361 , **I.** ante cibum de modestia, ante potum «le temperantia disputabant, 362, 2. ub specie mije*t.itis regis persona occulitur, 365. **I**, 2. rege* Persarum voluerunt adorari ut dii, 372, **1**; 379. 2. quídam ex ipsorum ministris ippeltabantor regi* aures ct oculi, *ibid*, regis litter® el decreta erunt irrevocibilia, 3M, 1. magnam uno divinam majestatem pre «e ferebant. 400,2 annido donari a rege signum erat amichi®, 384, **I.** Persarum reges aurum votuerunt sibi es*e proprium, 473, 2 quomodo singuh* sui* uxoribus civitate* attribuerunt, 516, 1. Perce milites utebantur purpura partim ad ormtum, partim ad legendum vulnera, 432, 1. Pers® ignem colebant ut deum, 502 . **I.** plura tempta igni exstruxerunt, *r d*. Persepolis eadem est civitas qu® Ætam sive Eiymais, 540, 1. Perdeos Macedonum rex a Romanis in triumphum ductus, 450, 2. Petasus diversa significat, 5t4. 1. Petroselinum unde «ic dictum, 362, 1. melius nascitur inter petra*, *ibid*. Petro* (S.) sibi ecclesiitn dedicavit tondini in Anglia, 434, 1. Pharao fait nomen commune Ægyptiorum, 214, **L** Plnlliahia jurisperitus constitutu* ab Artaxerxe ut cum Nehemia causas litesque populi decideret, 255, 2. Philippi **II** Hi*piniarum regis regia gravitas percelkbat accedentes ad eum, 399, 2. Philippi patris Alexandri Magni, de duce belli sententia, 438, 1, 2. Philippus Pulcher rex Franci® unde sic cognominatus, 368, 1. Philippo Pulchro Franci® rege instigant. . extincti sunl Templarii, 134, 2. Philonis error dicentis stirpem Salomonis defeci**c in Ocho/ia, 50, **I**. Pbilosqpbi coa vi Jud® ct Simoni 51 achab®is, 405, 2. plurium, qui audita Alexandri Magni morte ad funus accurrerant, gnom®, 413, t. Phtiriasis, sive morbi pedicularis causa et efectu*, 510,1. quinam ca puniti, *ibi(L* Phul cum Arbace capit Niniven et dividit monarchiam Assyriorum, 62, 2. vocatur in auxilium a Manabem, *ibid*. Phwr an sil vox Hcbræ.i, an Persica, 930,2. idem est quod *ors a qua dictum est festum Phurim, (*bid*. et 2. Phurim dies Persi* fuere Judæis dies phrurim. 387 , 2. mystice sunl dies patsionil Christi, el die* iudicii, 388, **I**. Pietas Judæ Machibri, 431 , 1. pietas regum gentilium, 221, 2. cl primorum Christianorum, 328, 2. ilem Judith®. 348, i. et Eslhens, 375, 2. Pigmeuii* (S.) Inacetiате Deo gratias agii, 274, 2. Pu V Pontifici* lau*, 162, 2 pit aliquando principe* frustantur eventu, quia impiorum opera utuntur, 168, 2. Vii in adversis con*ililult excitantur cl roborantur, si cogitent Deum dclclliri nostra fortitudine et gaudio in adsciMS, 248, 2. Piscium porta Jerusalem quare sic ippellarctnr, 9'7, 1. pisci* Tobí® qui*. 291. ° 292, **I** pisce* nuant a«¡isun dulcem , advoque m fluii» sape reperiuntui marini,.

292, 2 pivi» per Tobiam occisus diabolum significat ,
293,1. et Christum, *ibid*,; 303, 3«
Plato quid censuerit de anima in morto corporis, 310, 1.
Piamus s«pe vertitur in planctum in hoc mundo, 459, i.
Plautus poeta coævus Judæ, Jonalhæ et Simoni Machabæis,
405, 2.
Panitentia etiam non stabili placatur Deus, 155, 2.
Pœnitentiæ definitio, 227, i. includit spem remissionis
peccati, *ibid*, *serin* Deum laudat et glorificat, 228, 1.
popnilenlix publici vis ct usus, 324, 1. pœnilentia Ju-
dith qmh», 332,2«
Punientes, quia ficti, non exauditi, 511, i, 2. pœniten-
liiim qualis debeat esse sensus el oratio, pudor el con-
tritio, 225, 1, 2. non pœnitet qui non habet spem ve-
niae, 227, 1. pœnitenlis tria symbola, 251,1.
Poetarum de Tilanibu* fabuli, 354, 1, 2. item de sole,
391.1. pootæ coivi Judæ et Jonatbæ Machabæis, 405, 2.
Polenta est farina hordeacea, 338, 1.
Pollex, digitus sic dictus quod cæteris virtute pollcat,
482.1. eo elevato vel suppresso, solebant prisci victoriam
alicui annuere vel abnuere, *ibid*.
Polluto templo pernecem Zacbariæ, desinunt oracula,
173. 2.
Poligamiaolimapud reges usitata; eliamnumTureis, Ara-
bibus, Indis familiaris est, 370, 2.
Pompeius quomodo Judæain Romanis subjecerit, 452, 2.
ejus tessera belli, quæ, 538, 1.
Pontificatus Judæorum'deficientibus legitimis haeredibus
devolutus est ad Malhathiam, 517, 1, 2.
Pontifices erant 24, sive Principes sacerdotum quibus
unus summus Pontifex prierai, 131, 1, 2.
Pontifices in lege veteri erant milites, 425, 1, 2.
Popilius (P.) legatus Humanus cur ad Antiochum Epipha-
nem missus, 414, 2.
Populos nil ita ad seditionem concitat ac legum patriarum
ct religionis aviti eversio, 427, i. populus fidelis
elpiis vilipcndilnr ubi sacerdotes vilipenduntur, 428,1.
Porcinam carnem edere recusantes excarnificantur, 523,
1,2. eam edere in lege veteri fuisset peccatum mortale,
ibid.
Poilla vallis duplex fuit in Jerusalem, 234 , 1, 2. erant in
ea porta duodecim, 236, 2. porta gentibus erant sacræ,
ibid. 1. porta, quod per eam onera importentur ct ex-
portentur, sic dicta, 261, 1. aliud etymon, *ibid*.
Portenta in acre per angelos effecta (empore Antiochi Epi-
phanis, 518, 1, 2. item cum Titus obsideret Jerosoly-
nnm,ct Longobardi invaderent Italum, *ibid*, item in
Belgio quid portenderint, 519, 1. an fiant naturaliter,
ibid.
Pos.ddonius Philosophus coævus Judæ aliisque Machabæis,
405, 2.
Polestates angelici imperium suum in dæmoues exercent,
282, 2.
Præceplum militare est configere cum hoste in terra hos-
til., 477, 1.
Prædicationi dum insistitur, altera manu gladius mortifi-
cationis tenendus, cur, 239,1.
Pr elati* quid in Christo et Nchemia imitandum sil, 230, 2.
Præhuin est res periculosissima, 457, 2,
Præputii reductio cujus rei symbolum, 414, 1.
Præsidia (post) divina, adhibenda quoque sunt humana,
426, 2.
Præsuroptio sui ipsius nociva, 328, 1.
Prervaricari in Scriptura est rebellare el rebellionem con-
citare, 474, 1.
Presbyter vocatur senior, sive sacerdos, sive laicus, 328, 1.
Prtdif Mardochocri. feslum apud Judæos, 448, 2.
Pr.nnliæ martyrum novi Testamenti fuit S. Slephanus;
volens Etcixarui, 524, 1,2
Principes patrum sunt principes familiarum, 207, 2. prin-
cipe* salutem Ecclesia; sedulo eurent} 2JC i «minium

sutim nemini, aut paucis operiant, 305, 1. populos sibi
commissos circumeant et visitent, exemplo Eliachim,
524, 2. principibus Assyriorum solebat pr.eferri ignis,
322, 1, 2. principes noctu vigilant, exemplo Assueri,
379, 1. magnorum potentiam el insolentiam non me-
tuant, exemplo Eslheris, 381, 2. accusatoribus non facile
credant, 401, 1. princeps bonus subditos ornat quasi fi-
lios, 442 , 1. eis fidat potius quam externis, exemplo
Alexandri Magni, 473, 1«
Principum officia, 8, 1, 2.
Privilegia tria quæ Tobias senior accepit n Salmonasar
rege, 270,3.
Probi cur affligantur, 305, 2; 306, 1.
Proci rivalet sipe se mutuo occidunt, 294, 2.
Proficiscentes in Terram sanctam cur cruce insignirentur,
565, 2.
Propheta habentur insani ab idololalris, 42,1.
Prophetarum ultimi fuerunt Zacharias et Molachias; nulli
fuerunt tempore Machabæorum, 433, 1.
Prophetia donum majus est conscribere sacros libros ex
Deo quam futura prædicere, 201,1.
IBw j z ù erat locus orationis ct concionis apud Judæos,
‘328, 2; 330, 2.
Prostratio signum est humilitatis, cur, 335, i.
Providentia Dei quomodo Israeli consuluerit, 492, 1. pro-
videntia est primados regis ad rite gubernandum, 216,
1. providentia divina erga Judæos in templi restaura-
tione, 217, 1. item erga Tobiam ct Saram , 278,2. ct
erga Tobiam patrem fugientem excidium Ninives, 311,
1. providentia Dei erga Estherem, 390, 1,2 ; 391, 1.
Provinciæ filii quinam dicerentur, 209, 1. per Provinciam
olim intelligebalur Babylonia , sicut nunc per Urbem,
Roma,
Proximo non faciendum quod tibi fieri nolles, 286, I.
Prudentiæ propriæ non innitendum, 287,1. prudentia bel-
lica Judithæ, 349, 1, 2. prudentia est prima dos regis
ad rite gubernandum, 216, 1. prudentia militaris in co-
hibendo milite a spoliis, 431, 2.
Psalmus nonus ct quadragesimus tertius quando compo-
siti, 118, 1, non omnes psalmos composuit David, sed
Asaph etiam aliquos, 184, 2.
Ptolcmæo (a) Lagi rege Ægypti cælcri vocali sunt Ptole-
mæi, 393, 1.
Ptolemaeorum qui post Alexandrum Magnum in Ægypto
regnarunt series, 407, 1,2
Ptolemæus Abubi dux in campo Jericho, occisor Simonis
Macli.ib.il, 492, 1, 2.
Ptolemaeus Macer, quis : cur dignitate sua et vita spolia-
tur, 544, 1,2.
Ptolemæus Philometor rex Ægyptli, Syriam Alexandro ge-
nero suo eripere satagii, 471, 1. sed justo Dei iudicio
amisit Ægyptum, *ibid*. 2. ejus etymon, *ibid*.
Ptolemæus Philadelphus c Judia septuaginta Intcrpndes
evocavit, n 2.
Ptolemæus Philopator quis, ct unde ita cognominatus,
iLid.
Ptolemæus Physcon vel Evergctes crudelis el incestus,
489, 2. dicebatur frater ct maritus, ct gener Cleopatra,
ibid, corpus filii sui in membra divisum matri inter
epulas misit, *ibid*, fratri illiberi defuncto in regno suc-
cedit, J8, 2.
Ptolemenses indigne ferentes Antiochum Eupatoris cum
Juda pacem iuuisse sedat Lysias, 557, 2. erant Judæo-
rum hostes, *ibid*.
Pudicitia a gentilibus matronis morti prilala, 322, 2. et
a virginibus Christianis, 337, 2. pudicitia cum libidine
duellans depictu, 351, 2 ; 352, 1,
Puelli pro castitale servanda quantum sobrietati studere
dehiani, 811, 2.
Pueris pipilioiics insequenlibiis i (impurantur appetentes
houoreiil hujus mundi, 378, 1. pueri el puelli quadam

tormentorū nccrbitolc el varietale supera» uni marty-
re* viros, 533, î« -•
Puerilia sit «enilis, senectus puerilis, 269. 2.
Pugna cum resolutis et desperatis periculosissima, 432, 1.
Puh hritudo Judiibx Holofernem excitavit ad luxuriam :
B. Virginis, earn mînenles ad castitatem, 346, 1.
Push hirundinum versantes inter parentum stercora ocu-
laotur chelidonia, 273,2.
Pulsus rampanæ ab Ecclesia benedicts quomodo fuget dæ-
monem procellas excitantem, 298. i.
Purgatio templi per Judam Machabæuin facta, 432, 433,
497, t. contigit ante mortem Antiochi Epiphanis, 543,
1» 2.
Purgatorium credidit Judas Machabæus et Judæi tam pris-
ci quam moderni, 554, 2. idem astruitur, *ibid.*; 287, 2.
ab ejus cruciatibus liberat sacrificium, 554, 2; 555, 1.
in purgatorio existentes anhnæ an invocandæ, 564, 2.
Purificatio apud veteres fiebat per sulphur ct ignem, 502, 2.
Puritas est comes veræ religionis, 414 , 1. puritas Sara
Raguelis filix, 281, 1. puritas corporis admonet purita-
tis anima*, 343 , 1.
Purpura marina fit ex succo conchiliorum marinorum ,
432, 1. ea quæ fit cx violis aliisque herbis pallet, *ibid.*
purpura Tyria est ardens el quasi ignea, *ibid*, purpura
apud Romanos, alia erat consularis, aha regia, 451, 2.
îluptta versis dicebantur templa igni exstructo, 502, 1.
Pyrrhus rex, primus contra Romanos in Lucania elephan-
tes eduxit, 442,2.

Q.

Quadrali geometrici omnia latera sunt aequalia, 317, 1.
Quia aliquando sumitur ut sit particula redundans ; ali-
quando pro *tamen*, 325, 1.

R.

ffia, id est malum , tam pravitatem et malitiam, quam
tristitiam ct afflictionem significat, 233, 1.
Rabbinorum de Vasthi obscena commenta, 364, 2. item dc
Aman, 372, 1 ; 378, 2; 380, 2.
Rages civitas metropolis ac regia Medorum , 278, 2. ubi
sila, 289, t. an fuerint duæ civitates appellila eodem
nomine, 300, 1. quid significet Græce el Hebraice, *ibid*.
Rnguel pater Sane laudatus quod vitia filiæ suæ eam pe-
tenti non celaril, 296, 2.
Raphael Angelus, quis ct qualis : ejus etymon, 281 , t, 2.
est Dei medentis vicarius ct minister curationis, *ibid*.
de eo est Mi«sa pro xgrotantibus ct pcregrinanlihus in
Romano Missall, *ibid*, mystico est Jesus Chri*tu«, 281, t.
ex qua hicrarchia sil, *ibid*, est preses agrorum el iti-
ncrantium, *ibid*. 2. non fuil cultos Tobiaæ, *ibid*, osi pri-
ses castitatis et castorum tutelarlis, *ibid*, el 347, 2. Item
viarum el viatorum, 288, 1, 2. multis se vi® ducem
obtulit, *ibid*, quo sensu sii Israelita, *ibid*, el 289, 1.
mira ejus dignatio ac demissio, *ibid*, an dicendo se
esse Azariam Ananiæ Magni filium verum dicat, *ibid*. 2.
fuil typus Christi el Apostolorum, 290, 1. est rex An-
gelorum. ct propheta, *ibid*. 2. cur vocarit se Azariam ,
ac cum Tobia comederit el biberit. 293,1. ipse fugavit
jhemonem non solum ex domo Raguelis , sed cx lota
Media, *ibid*, an recle potuisset se vocare Xcphtalit.im,
296, 1. quomodo religaril Asmodæuin in deserto, 298,
2. ejus septem beneficia qnæ prestiti! Tobiaæ . 304, 1.
c*I unus e primis angelis qui proxime assistunt Deo,
306, 1. quomodo di» al se astare D«o, *ibid*. 2. vere non
comedit, 307, t. ipsi ab aliquibus assignatnr decus vie-
torno Judith, 347,2.
Rnpluiim sunt gigantes vastissimi et robustissimi, 355, 2.
Razias qualis vir, 560, 2. trina morte se confecit, *ibid*, an
occulendo se peccaril, *ibid*, cl seq. excusatur a peccato

per ignorantiam, 3Cl, 2 hv supposita, heroicus fuil
ejus artus, *ibid*.
Reditus Hebræorum e Babylone in Jerusalem fn»l lætissi-
mus, 211. 1.
Reges non invadant sacra 179, 2. reges qoi multos ha-
bent émulos nmnia loto timent, 233 , 1. secretum
suum et animum nullū aut paucis pandant. 305, 1.
eorum consilia, præ*crtim de subjugandis aliis regi-
bus *mt secreto, 320, t. eis olim lsmrades accents
sive ignes prætorebantor, 322, 1. reges Perarum alia-
rumque gentium per cortinas loquuntur et dant re-
sponsa, 350 , 2. neque se con<pici sinunt, 365, 1 , 2.
reges nulli ut dii adorari voluere, 372, 2. reg* s noda
vigilent, maximisque reipublicæ negotiis invigilent,
379 , 1. acta sua recognoscant et relegant, *ibid*. non
metuant magnorum potentiam , sed premant et calcent,
381, 2. regum majestas percellit accedentes ad eam,
399, 2. regum cor est in manu Domini, *ibid*. reges pnsi
nonnulli volebant haberi quasi dii terrestres ac proinde
cum deabm conjugia inire, 499,1, 2. regibus, cum
inaugurantur, datur gladius, cur, 565,1, 2 a gentilibus
referebantur in numerum deorum, 543. 2. rex ille con-
tra quem dimicarunt Judæi quis intelligendus, 498, Í.
Rcginx aliquot quæ Judilhx nomen et cum nomme vir-
tutis imitationem ambnere, 356, !, 2.
Regiones Judæorum hic vocantur provincia ultra Taurum
montem sila, quas Antiochus coactus fuil cedere Ro-
manis, 451, 1«
Regna terrena parvipendenda, 179, 2. regnum Assyrio-
rum deficit in Asarhaddon, 195, 1, 2. in Merodacb in-
cipit regnum Chaldæorum, tàid.
Regnandi libido nihil non molitur, 370, 2.
Reis qui ohm ad mortem ducebantur, velabantur oculi,
cur, 382, 1. ac hodie capite muletandis, *tbid*.
Relatio inter deos fiebat ohm in funere Regum et Impe-
ratorum, 548, 2.
Religio observata, felicia regna, neglecta facit infelicia,
177,2. religionis veræ comes est punias et castitas;
falsæ, impuritas el libido, 414, i. religio si vera el ortho-
doxa, expedit ut sit una in regno aliquo; si falsa, expedit
esse plores, 415, 1. religio potior est sanitate el vita,
420 , 1. religionis avilæ eversio concitat populum ad
seditionem, 427, i. religio sepulcri quanto, 233, 2.
Religiosus magnæ virtutis potent versari in aula, 14, 1.
religiosi mah et se et aulas perdunt, *ibid*. 2. religious
debet se omnibus accommodare, 22, 2. religiosi pro sa-
lute animarum sint solliciti exemplo Chnsti et Nehcimx,
230, 1, 2. antequam peregnneulur templum adeunt,
303, 1.
Reliquia. — *Vide* bipiana.
Remedia efflcaciiMma victoriam obtinendi, 545, U
Remissius agere hic quid significet, 552, 1.
Rene” sunt sedes concupiscentia, 419. t.
Resolutio facit milites imperterritos, animoaos, etc., 432, 2.
Resolutis (cum) hostibus pugnare periculosum, *ibid*.
Resurrectio corporis cum immortalitate animæ necessario
connexa, 554. 2. plenissima est omnis elegantia , pul-
chritudinis et gloria, *ibid*.
Rhodocus quidam hostibus arcana prodit, 557, t.
Ritus consecrandi et benedicendi vexilla el arma Ducum.
565, t, 2. et consecrandi militem, *ibid*, rilus parentalis
ferendo epulas ad sepulcra defunctorum sublatus, cur,
286, 2. ritus adorationis Persica , 373, 1. ritui Judæo-
rum crucem ligneam in contumeliam Amani circumfe-
rentium, cur sublatus, 389, I, 2.
Roma quando condita. 63, 1. Roma ab olim el nunc est
mi suos vicos distributa, 237, 2
Romani negarunt Judæis potestatem necis in prxvaricftto-
res, 221, 2. eorum disciplina vrlus ile annona ad usum
lotius anni in plen-qne oppldit condenda, 323, 2. Ro-
manorum Judicum in reum feralis sententia, 38 t.2,

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Romani quo stratagemate vidi in Annibale, 430,1. tur Galatas bello oppetivere, 450 , i. quomodo subegerint IRtpaniam, <i>ibid.</i> 2. ct Carthaginem, <i>ibid.</i> 2. et Macedoniam rum rege Peneo, <i>ibid.</i> item Antiochum Magnum, 451, 1. et Grecos, <i>ibid.</i> in periculis creabili! unum dictatorem, alias duos contules, et quæ tunc essent illorum munia, 451, 2. connu cladis Cannensis quio caiHi, <i>ibid.</i> apud primos Romanos nulla crai Invidia, Bed.in postcris, <i>ibid</i> quibus mediis retnpiiblicam magnaniFecerint, 452, 1. cur gentium jura et immina non inularent, 452, 1, 2 leges suas et fœdera scribebant in tabulis @reû, cur, <i>ibid.</i> eos perdidere grecanica deliri@, 472, 2. scribunt Ptolemæo Physconi ne crudelitatem suam in Judæos cu rai, 489, 2. ct aliis, 490, 1. eorum rtomen erat Formidabile apud omnes, <i>ibid.</i> suppli- cibus facile aderant; quæ fuit causa eorum polenti@, 519. 2.	Salvum conductum petit Nehemias ab Artaxerxe et impo- ti ii. cur, 234, 1. Samaritanorum stolidi et stulta idololatria, 70, 2. eorum Incortsiântta, <i>ibid.</i> Samantas perpetuos Judæorum hostes cur Judæi nolue- rint habere socios in reædilkitlono templi, 218,1. cor- ruperunt consiliarios Cambysis nt templi fabricam im- pedii ent, <i>ibid.</i> ; 214, 1. Sarnsonem transformarunt gentiles in Herculem, 427, 2. concussis columnis cur domum everterit, 443 , 2. per suam Dalilam effeminatus fuil cl spoliatus fortitudine, 560, 1. Sanaballal Horonites alius a Sanaballat socero Matlnsllf primi Pontificis Samaritanorum, 234, 2 ; 261, 2. Sancti refultanl munera, 26, 1, 2. vident absentia , 29, 2. etiam mortui nos Juvant, 55, t. Sancti cur permittantur a Deo affligi, 275,1, 2; 305, 2. hi in adversis Deo gratias agunt, 274, 2. spes gloria* futu- ra eis est stimulus ad virtutem, 275, 2. pro beneficiis maleficia accipiunt ab amicis, 276, 1. ohm per panem aut oleum a sc benedictum ab energumenis expelle- bant dæmoncs, 298, 1. m mundo tanquam In exsilio vivant et moriantur, 309. 1. sanctis quibusdam eximiis Deus lucem et fulgorem afflavit, 337, 2, eoruin gau- dium in cado est festum Phurirn, 388, 1. in dic Judi- cii inimicos suos gladiis punient, <i>ibid.</i> 2 sancti pro piis pugnant, 426, 1. possident cœlum consilio , terram patientia, 450,2. eos invocare tutius est quiin animas in purgatorio, 564, 2. Sanctificare, pro rem sanciam offerre sumitur, vel etiam pro rem sanctam ostendere, 259, 1. Smclimionalis quædam oculos sibi erutos misit ad adoles- centem specie oculorum suorum caplum. 275, 1. Sanctiones cl leges Dei vocantur justitiæ cl justificationes, cur, 415.2. Sancto (in) ct Sancio sanctorum quænam collocata fuerint, 433, 1, 2. Sincltim s.inclorum vocatur ædes, <i>ibid.</i> Sanguis cur ostenderetur elephantis in prælio hominum, 412, 1. sanguinis esus et potus Judæis sub pœna mortis VetltUf, 340, 2. Sanitatem (ad) bibere et ad id cogere tyrannicum est, 363, 2. cl insania, <i>ibid.</i> Sableas qui cupit ette, paret se ut videatur, 270, 1. sapien- tes etiam in propriis cæculiunt, 274,1,2. sapientia dant consilia, 275, 1. Sara Hebraice idem est quod dominans ct domina, 279, 2. quam ægre tulerit convicia ci ab ancilla objecta, 280 , 1,2. oratione triduana quid impetrarli a Deo, <i>ibid.</i> 2< cju> continentia el puritas, <i>ibid.</i> 281 , 1. an habuerit Asmodæurn incubum, 294, 1. cur earn toi sponsi am- bierint, nec posteriores sapuerint exemplo priorum 9 296, 1, 2. Sarcias pater Esdræ, occisus in excidio Jerusalem, 200, 2; 202, 2. Sardanapalus ab Arbace Medi@ prefecto obsessus, cur , 314, 2. filios suos misit In Paphlagoniam ut hoslcrn efiiu- gerent, 317, t. Sartago in qua olim inartvrum corpora frigebantur, qualis, 526, 2. çassûbasar idem est qui Zorobabel, 207, 2. Sotar est recipere, etc., 368, 2. Satui us (S.) procurator Hunnericl regis Ariani, ab uxore sollicitatus ad Arianismuin quid responderit, 276, 2. Scaligeri sententia fabricam templi intermissam fuisse us- que ad secundum annum Darii Nolhi refutatur, 215, 1,2. Scenopegi@ Festum quomodo dictum festum Encæniortim, 497, 1. proprie erat festum Tabernaculorum, <i>ibid.</i> — Fide Festum. Sceptrum (per Assueri mystice représentala B. Virgo, 377, 1.
Romulo (a) fundatore dicta est Roma, 549, 2. hic primo statuit centum Senatores, 451, 2. <i>fioph.</i> id est medici», etc., 281, 2. Æor Hebraice cl Chaldaice est caput, 206, 1. Rupcrliis visione cœlrsit ad sacerdotium invitatus, 22, 1. Rustici Hispani non arant nisi gladio accincti, 239, 1.	
S.	
Sabbiti viol ilio punita per captivitatem Babyloniam, 197,1. sabbati summa veneratio, 261, L sabbati summa apud Judæos religio, 420, 1. eo die pugnare Judæis illi- citum, <i>ibid.</i> I	
Sacerdotes in lego veteri erant milites, 425, 1. cur eis ad- ditus fuerit et pontificatus, <i>ibid.</i> erant quasi lanione* in maciandis ovibus cl bobus Deo immolandis, <i>ibid.</i> sacer- dotes, avidi glori@ et Judæ minuti, cæduntur, 439 , 2. cur exciso per Chaldæos altari ignem sacrum absconde- rint, 5C2, 1, 2. sacerdotum erant viginti quatuor clas- ses, 522, 2. sacerdotes nova legis vertantur circa corpus I Christi in Eucharistia consecrandum, 425, 2. decet eos esso mansuetos et pios, <i>ibid.</i> sacerdos Urim et Tuminim I indutus mystico rcpræ<entabat Christum, 210,2. sacer- dotes in cura Ecclesia? et animarum imitentur Chris- tumet Nehemiam, 230.2.	
Sacerdotium m lege veteri erat rude et carnale, 425, 1. novæ legis est longe sublimius cl sanctius, <i>ibid.</i> 2. <i>Sachan</i> idem sonat quod habitare, 28), 2. Sacra vasa quando liceat distrahere, 53, 2. Sacrificium pro defunctis sanctum est ac pium quadru- pliciler. 554, 2. I	
Sag@ quomodo per certas herbas el signa maleficii pueros I et bestias occidant, 293, 1. I	
Sal notat convivium, cur, 215, 1. sal olim seminabant cum I locum aliquem desolare vellent, <i>ibid.</i> I	
Salaria via Ronin a salo nomen accepit, 472, 2. I	
Salanum dictum est a sale, 215, 1. salarium et stipendium I militare dictum a sale, 472, 2. I	
Salisburgl princeps opes suas cx salo colligit, 465, 1. I	
Silni.inisar quando decem tribus duxerit in Assyriam, I itti, 2; 159, 1.2. I	
Salomon quando potuerit instituero piam aliquam formu- I hin ejiciendi dæmones, quando non, 298, 1, an ei vere ascribantur exorcismi demonum per radicem <i>baraas</i> , I <i>ibfd.</i> e ul thronus duobus Iconibus stipatus mystice ex- plicatur, 847, 2. de solio ejus fabula , 361, 2. Salomon Sapchlissime imitatus est Moyseu, 505, 2.	
Salomonis libri de plantis etc., sublatis por Exechiam, se- I eundum Anastasium Nicænum, I, 1,2. secunda Sa- lomonii unctio fuit publica, 140, 1. I	
Sût» mrlnnymice capitur pro victoria, 425, 2. Hebræissi- I gintical oiime beneficium el bonum, 432, 1. salus Israeli I pri u tîr 533 # i. flutem civium prodit, qui hostes I 'apto* vel capiendo» dimittit. 544, 2.	

INDEX RERUM ET VERBORUM.

SdihmMo (pro) tollendo et cavendo icribunt Judæi epi»-toLiiii,	*Ü0 1,2.	frater, 519, 2. eam negligere vel negare etiam hosti apud gentiles erat ignominia,	553, 2.
Scipio Ilomæ cur ita appellatus,	301. 1.	Scraphini proxime assistunt Deo,	282, 1.
Scipio Africanus ejusque paler cl palruus preclara gessere in Hispania,	450, -• ƒ	Stries priscorum regum Perarum, 202. 2; 203, 1. et Ponlifkum Juiiænrum a captivitate Babylonica id Alexandrum Magnum, 20Ó, 1, 2. el aliquot regum Medorum,	316, 1.
Scipionis Asiatici contra Antiochum Magnum victoria quanta,	451,1.	Serie* Seleucidarum in Syria, 405, 1, 2. Plolemæorum in Ætfypto, 407 , 1,2. item M «hib mm qui pnpulo pr.i fuere ut Pontifice* ct ul Principe*, ittiL ilrni Pontificum uh Alexandro Magno usque ad Christum, 408, 1, 2. cl Cleopalrarum,	166, 2.
Scriba* quinam olim dicerentur, cl quod eorum officium, Sio, 1.2; 804, i.		Sermo ex gravi et exili moderatus, lectoribus gratus est,	667.2.
Scriptura sacra a mendo defenditur conlra aliquos doctores Catholicos, 160, 1, 2. Scriptura sacra Quomodo Deo det oculos, aures, etc., ƒ17, 1. subinde mj conformat censui vulgi, ƒ31, 2; 239, I. quid ei sufficiat iu recensendo allcujus genealogiam, 332, 1. >æpe lurnen cl flumen combinat, 390, 1. ejus lectio esi funis quo dæimm ligetur ne nobis noceat, 299, 1. Scriptura sacra per gladium aureum denotala, 5G6, 1. cur m lii>libris narret casum Ptalemæi Macri,	544, 2.	Servi sive mancipia cur dicantur corpora,	301,1.
Scylupulis, quæ el Bethan, ubi sita,	477, 2.	Servientes Deo sunt inexpugnabiles,	326, 1.
Scabbiron sonai idem quod cui est fortitudo,	443, 2.	Seminii* (in) signum petebant Perre aquam et terram,	320, 2.
Seb islianus (S.) quo dilcmmate S. Marcum cl Marcellianum vacillantes in tide corroboravit,	530, t.	Severi Sulpitii error bislonam Judith ad tempora Artaxerxis Ochi referentis,	343, 2.
Secreto (a) pendei felix rei exsecutio,	305, 1.	Sicli quadraginta faciunt quadraginta florcnnoi BritainU-ro« sive francos Gallicos, 242, I. ncfus vafri quatuor julios vel quatuor regales Hispanico*»	468, 1.
Sedecias nomen suum accepit a Nabuchodonosor, qui antea vocabatur Mallhanias, 89, 2. Juste ub eodem damnatur,	90, 1.	Signi in acre belli innoementis pronostica, 518, 1,2.— fide Portenta. Signorwn tuba* cur ila diche»	432,2.
Seditionem (ad) nihil ita concitat populos ac legum patriarum cl religionis avitæ eversio,	437, t.	Silentii vis et exempla, 305, 1. bdeuliumaS. Hieronymo viduis commendatum,	832, 2.
Seleucidnrum post Alexandrum Magnum in Syria regnantium series,	405, 1, 2.	Simeonem quuinodo laudet Judith quod vindicaril stuprum Dime sororis,	335, t, 2.
Seleucus anno daodeciino a morte Alexandri regem Asie se fecit, ibid, cl 418, 2. condidit Antiochiam,	444, i.	Similitudo inter adulatores cl hirundines, 374 , I ii*jm inter papilionem et honorem hujus mundi,	878, i;
Seleucus Philopator dolo Heliodori occisu.*, 413. 2 ; 509, 2. fuil filius Antiochi Magni el fraler senior Epiphanis, ibid, beneficus in templum Jerosolymitanum,	ibid.	Similaire vocantur gladii breves el recurvi Turearum ,	345.2.
Sella e*I quasi sedile sedentis in equo,	379, 2.	Simoni* Malhathis filii elogium, 422, 2. fuit ei quarto genitus, ibid^ ejus nepotum Hyrcani cl Anstobuti contentio de principatu causa fuil subactionis Judcrr, <52, 2. dux creatur el pontifex, fnitque per septem annos, 480, 1. redimit Jonathan! fratrem captum a Tryphone, ibid, m Modin ediftcavil sepulcrum patri et fratribus, 481 i 1. arcem montis Sion cepit el communivit, 482, 2. Joppen portant commodissimum constituit. <85, 1. <ub eo fuere aun a Israelis sæcula, ibid. 2. eju« progenies præfuil Israeli u*que ad Herodem *ub quo natus est Christus, 486, 2. summa qu> potestà* in hraelem , ibid. cur tam magnifice laudetur iu bis libris præ Juda el Jon&tha, ibid. 2. filios suos loco suo constituit, 492, 1. occisus esi a Plolenuco Abobi, ibid. 2. quo anno, ei quot præfuerit Israeli,	ibid.
Semaio sacerdos de vico Dalaiaæ, 243, 1. pretio subornatus a Sanaballal ut Nehemiam populo exosum redderet, ibid. 2.		Sin irum reges elniinnum per cortints loquuntur el responsa dant, 350, 2« neque se conspici sinunt. 385. I, 2.	
Senatores Romani purpura toga ornabantur, 451,2« Senatorum numeras varius,	ibuL	Sion arx quando a Juda Machnbru ubsideri capta, quando capta,	432. 2; 433, i.
Senatus olim erat consilium senum,	521, 1.	Sili» acrius cruciat quam fames, 330, 2i sili ubi labui itur, lat>oratur et fame,	340, 2.
Senectus portus, non naufragium vitæ superioris esso debet, 583, 2. senectus debel esse puerilis, el puerilia senilis, 269, 2. in senectute plena, pia ac honorata mori extremum hujus viis bonum,	311« I, 2.	Sobrietas convivis ac conjugibus maxima buptiaruii die ao alias, dum generationi varani, commendate, 300, t, 2. per banc Judith obtruncavit caput Holofernl»	349,1 ; 349, 2<
Sennacherib perfidia punita, 73, 2. cum exercitu non periit, quia servatus ad majores plagas, 189, 1. cur a filus interfectus,	190, 1.	Sol bis miraculose stetit non (er, 101, i, 2. Solis equi qui el quale, 84, 1. 2. ablati a Jusia, ibid, sol, ita dictas eo quod sdlus luceat, 270, 1. solem ut numen cofebant Persr, 205,2. sol radiis Miis quasi mitra coronatur, 337, I, 2. cur vocetur tali cl terræ filius, 854, 1. solis et fontis analogia», 390. 9. esi quasi oculus corii, ibid, de oodem Poetarum figmenta, 891, 1. est signum gaudii ct prosperitatis, ibid, ad solem orientem respiciunt aulici,	467, 2.
Sepher idem est quod liber,	415, 1.	Sotaria conscendero olim solebant orantes, cur,	397, 1.
Septuaginta interpretes nequeunt esso auctores Gnare editionis libri Maclubxorum,	404, 1.	Solio (de) Salomonis fabula,	361. 2.
Sepulcrum a Simone Machatavo in Modiu edificatimi quilo, 481, 1. duravit usque nd tempora S. Hieronymi, ibid. sepulcrorum religio et cura quanta, 238 «2< vuruiti violatio apud omnes genios pravi* injuria el infamia habita fuil, ibid, ea etiam tuentur Arabas» licei ieri el barban, ibid, sepulcro in eodem sepulli conjuges, 291 , 1. sepulcra duorum conjugum ab invicem separala divinitus conjuncta, ibid. sepulcris veteres panes iiiiponob tnt, cur,	280f 1,2.	Solitudo viduvrum dos, eisque commendatur»	332, 2.
Sepultura est ultimum misericordia* officium natura* dotatum, 272, 2. per eam proteitamur fidem el apem resurrectionis, ac virtuti Sanctorum et Martyrum mignus defertur honos, 273, 1. cl insistendo ahqui martyre* cilecli, ibid, sepultura fiumana cui uil Jiuon Omæ smeli		Sollicitudo Dei el Angelorum pru homme,	282, 2.

Somnium Cyri rcg:* Per num de sole sibi in somnis as- tante, 205, 2. alimi qiin invitabatur ul ad deos ascen- deret, 207, t. aliud de Dirio, 216, 1. somnium .Mardo- chæi init ci a Deo immissum , quale illud sit, 390, 1. •omnium Olympiadis matris Alexandri Magni do dra- cone, 392, 1. somnii Mardochæi explicatio, 393 , 1, 2. somnium Juda Machahæo do Onia ct Jeremía sibi ap- parentibus, 504, 1. Somnus est quasi brevis mors, 554, *Sopher* idem csl quod Rabbi, 221, 1, *Sophrrim* vocabant Judæi suos doctores, etc., 220,1, 2. Sors quid <it, 373, 2; 374, 1. sortium Testum sive Phurim mystico otad litteram, 387, 2; 388, 1. per sortes duas MirJoch.ri ct Aman accipitur populus fidelis et infide- lis, 392, 1, 2. Spara Medis csl canis, 205, 1. Spartani quomodo legatos Dani Hystaspis terram ct aquam patentes exceperint, 320, 2. Spartiate, qui et quale\ 476, 1. an sini prognati ex Abra- ham per Ccturam, 477, 1. — *Vide* Lacedaemonii. Spei Abbatis per quatuor annos cæci morienlis anima spe- cie columbe evolavit in coelum, 275, 1. *Sperare* subinde pro *timere* accipitur, 347, 1. Spes gloriæ futuræ csl stimulus ad virtutem, 275, 2. spes veniaest necessaria in poenitentibus, 227, 1. Spiritus oris, hoc est, dictum et Justum, 355, 1. Spiritus S. in dic Pentecostes super Apostolos sedens, per ignem sacrum Nehemiæ mi^um repraesentatas, 501, !, 2. quomodo assisteret scriptoribus Hagiographis, 567,1. Spoliis devicti hostis inhiare multis damnosum fuit, 431, 2. spolia terrena relinquere debent Christiani, *ibici*. Stadium continet centum viginti quinque passus , 434 , 2. est oc tava pirs militaris Italici, 552, 1. continet centum vigilili quinque pa<\$us, *ibid*. Stercus hirundinis an habeat vim excæcandi, 275, 2. ster- cus frigidum valet ad caliginem oculorum dispellen- dum; secus calidum, 274, 1. Sterquilinii porta urbis Jerusalem cur sic nominata, 231, 2; 237, 1. Stigmata inusta in honorem idolorum inventa in cadavere Joakim, 197, t. Stipendium unde dictum, 426, 2. pro stipendio olim da- bantur pediti duo oboli, equiti drachma, ordinor» duc- tori quatuor oboli, *ibid*. Stirps Antiochi Epiphanis funditus excisa, 481, 2. Stratagema natura sua indifferens et ex fine ad quem re- fertur, militiam accipit aut bonitatem, 338, 2. Strategi in Graecia b ibebant jus imperandi alternis diebus, 451, 2. Stratodes adulator Athenis quid promulgarli, 515, 1. Strepitus solebant Judæi precibus miscere, et etiamnum ChrMiani m triduo passionis Chri-ti, 388, 2. Suffitu* ab exorcista adhibendi energumeno, 292, 2. suf- fitu jecoris callionymi fugavit R iphael dæinonem, 293,1. Suillæ non come tende præcepluin exacte servatum, 270, 2. — *Vide* Porcina caro. Superbi humiliantur a Deo, 346, 1. sternuntur et fulmi- nantur, 880, 1, 2. declaratur exemplo Am ini, *ibid*. Superbia nascitur cx nimia potentia, 179, 1. superbia est initium omnis peccati, 285, 2. hominem in decorum reddit et ignobilem, *ibid*, multi» fuit causa belli, 317, 1, 2. punita fuit in Arphaxad, 318, 1, 2. est mera in- ania quæ hominem facit quasi titanem, 322, 2. super- bum quiescere non sinit,879, 2. superbia Chosroæ regis Perarum, 400, 2. superbia punita, 542, 1, 2. Superbiens de culpa quam superat, quasi sub hoste quem prosternit, moritur, 444, 1. Supplicibus injuste vexatis facile aderant Romani, 549, 2. supplices ohm tenebant genua ejus cui supplicabant, 381, 2. Suu urbi regia regum Penorum ita dicta a liliorum

copia, cur vnrejpr C.i biini, 231, 1 ; 3GI, 1. ubi sita, et quis cam condiderit ct auxerit, *ibid*. Susan Hebraice est lilium, 361, 1. Symphorianus (S.) audiens matrem clamantem martyr l ni dur, 532, 1. Symphorosa (S.) c capillis suspensa filios ad sui imitatio- nem el martyrii aemulationem incitat, 531, 2. fuit si- milis matri Machabæorum fratrum, *ibid*. Synagogam habebant Judæi loco templi in urbibus majo- ribus, 328, 2. hæc habitantibus extra Jerusalem ml indar templi, 355, 2. Syria pars vel appendix est Judæa, 232,2. Syriæ stricte snmptæ caputesi Damascus; quas provincias complec- 322. 1. Syrorum dea Astarte sive Venus, 513, 2. deus eorum rr.it Hercules Tyrius, 515, 1. illorum reges singulis uxori- bus suis quomodo civitates attribuerent , 516 , 1. Syri piscibus abstinent, cur, 553, 1. quomodo solerent pro- ditores sacrilegos el sceleslos plectere 556, i.

T.

Taam idem esi quod sapor, etc., 214, 2. Tabernaculi depositio in monte Nebo per Jereiniarn faclaif 504, 2. an fuerit repertum cum igne sacro sub Notic- in' », *ibid*. 2 . 505, 1. Talenta centum auri, si Attica, faciunt sexcenta millia aureorum; si Hebraea, duplo amplius, 480, 1. talento- rum decem millium valor, 374, I, 2. Talionis pœna punitus Jason Oniæ frater, 516, 1. et Mene- laus pseudopontifex , 556, 1, 2. item Tryphon rex Sy- ria, ?.H. 1. Tamerlanes fuitflagellum Dei, 421, 2. *Tannium* dracones, etc..signifleal, 354, 2. Tarquinius rex Romanorum quo astu Gabinos sibi sube- gerit, 350, 2. Tect i apud lîebræos erant plana, ut in iis sub dio ambu- lar. ; ut, 219, 2. Temperantia convivis, atque conjugibus præsertim , dum generationi vacant, commendatur, 300, 2. csl virtus fe- minarum, 343, I. de ebrietate triumphavit in Judith, 352, 1. temperantia priscorum Perarum, item Cyri el Augusti, 362 , 2. hodie apud nonnullos in plu*quain porcinam ingluviem abiit, 363, 1, 2. temperantia ob- servata exempla, 523, I, 3. Templa varia a Cliristo et Sanctis dedicata, 434, 1. temóla idolorum olim usque ad tempora S. Gregnii dirueban- tur ; post expiabantur, 433, I. templi inilituin origo, 431, 2. templum Hrliopolilanum iu Ægypto cou>lriic- tum, 496, 1. templum ignis a rege Pania ædifirahiin , 502, 1. templorum expilatores puniti, 511, 2. lempluin Jerosolymilaniim Jovi Olympio, GarixilanUm Jovi Hos- pitali dicatum, 521, 2; 522, I. a templi rcædiAcuitone Judæi arcent Samantas, cur, 213,1, 2. ab ea superse- detur, 214, 1. prius lempluin erat hoc secundo duplo altius 218, I. Templarii erant milites sacri, 163, 1. templi idea a Deo Davidi data el explicata, 138, 2. Templariorum institu- tio, munus et exstinctio, 434, 2. Tenebrae tristitia sunt causa el symbolum, 22\$, I, 2. Tentatio patientiam probat et virtutem, 305, 2. trulauo- nem carnis dum sentis, invoca B. Virginem , 356, 1, 3. teutalione ingruente quid agendum Christiano, 534, 2; 538, 2. Terram (in) Sanctam proficiscentes olim cruce signaban- tur, 565, 2. terram el aquam praebere, est servire, 320, 2. terra varia habet nomina, 354, 2. Tesserae belli variorum ducuin, 538, 1. Testamenti veteris spiritus vindiciam , non veniam preca- tur occisoribus, 175, 1. *Thais* est hircus, ete^ 418, *i*.

Thaïes præceptor Anaximandri floruit tub Cyro rege Persarum, » 206, 1.
 Thallus est ramus ex olea arbore, 560, 1.
 Tbalnudicorum fabula* de piscibus, marc et femina, et bove mactandis in adventu Messi», 262, 2.
 Tharsis nepos Japbet : unde quodvis mare vocatum est Thorns, 321, 2.
 Tbnrtus et Mallus Cilici® civitate* rebellant Antiocho, 516, 1.
 Tliebæi martyres duce S. Mauritio cur Maximiano Imperatori non restiterint, 420, 1.
 Thebais regio superioris Ægypti, qu®, 298, 2
 Tiecla nuper in Japone heroína, quomodo filios ad martyrium cxcilaril. 532,1.
 Themagoras ab Atheniensibus capite mulctatiis, cur, 373, 1.
 Theodoretus pene exanimis sanatus per baculum S. Macedonii, 21, 1.
 Theodosii Imperatoris exercitus ab Angelo Raphaële Ravennam durius, 288, 2. cur sustulerit ritum Judæorum crucem ligneam in contumeliam Amani circumferentium, 389, 1, 2. cum Theodosio Imperatore palam contra hostes pugnarunt SS. Joannes cl Philippus Apostoli, 426, 2.
 Theodosio (pro) Juniori pugnarunt Angeli contra Saracenos, *ibid*, et contra Eugenium, 545, 1.
 Ihcopolis metropolis Syri® eadem est qu® Antiochia, 444, 2. — *Vide* Antiochia.
 Titani quinam dicti fuerint, 514, 2.
 Thomas (S.) calvus ct cassus, **It**, 2.
 Thomas (B.) Morus cum per plures annos Cancellarium Angli® egisset, rem lamen suam et annum censum non auxit ad aureos ducentos, 212, 1.
 Thcsbe he Nephtali patria Tobiaë ct Eli», 269, **t**.
 Thrasones gloriosi multa mentiuntur, 391, 2.
 Thrasmus suggerens Busiridi ul hospites suos immolaret Jovi, primus immolatus fuit, 382, 2.
 Threnl Jeremiaë de morte Josi® perierunt, 105. 2
 Thronus Salomóhis duobus leonibus stipatus, mystice explicatus, 347, 2
 Thus vino immixtum «ensus hebetat, 442. 2.
 Thyrsis vestiebant milites arma sua parta victoria, 54 4, **t**.
 thyrsus est ramus palmarum, vel hasta ex frondibus, præsertim ex vite vestila, quam gentiles in sacris Bacchi quatiebant, 352, 2.
 Tiberius Cæsar rogatus cur sua consilia cum amicis non communicaret, quid responderit, 305, 1.
 Tigris fluvius p quo prodiit piscis Tobiam invadens, 291, 1.2.
 Timothei et «noruin 20 millium aedes, 545,2. in potestatem Judæ venit, 553, 1.
 Tisri mensis Hebræorum respondet nostro septombri 548, 1. 2. Tisri mensis llebræoruin respondet nostro partim septembri, partim uclobri, 212,1.
 Titanis et filiorum ejus fabula», 354, **t**, 2. titanes unde dicti, *ibid*. Titan est epithelum solis, cur, *ibid*, nulli derivant a **Tit**, id est lutum, vel a avivai *ibid*. Titanes erant gigantes robustissimi, *ibid*.
 Titia est terra ex qua prodisse solem ct lunam fabulantur Poeta», 354,2.
Tnb, Id est bonus, 552, 1, 2.
 Tobias quid significet mystice, 199, **I**. hebraico significat bonitatem Dei, 266. 2 vel, *bonum mrum Deus*, *ibid*,
 Tobias senior quo anno alati* captivus ductu* sit m Assyrim, quando excæcatus , et quot annis vixerit, 266, 2. nutus est anno quinquagesimo Oxi» « mortuus quadragesimo Manastis, 267, 2 ejus genealogia, 268, 1,2; 969, 1. esi auctor libri Tobiaë, cumque bis scripsit, 269, **t**. ejn* patria, *ibid*, quando captus, *ibid*. ejus constantia ct virtus Inter idololatra*, *ibid*, 2. virtutes ejus septem ante conjugium, *ibid*, ac totidem post illud, ¿70, 1. fuit quasi sol Israelis, 264, 1. tria ejus privilegia a Salmanasar

rege accepta, *ibid*. 2 **t**, "l< optitenera et liber ditas , *ibid*. 271,1. fuit confessor H mio martyr, **tW**. 2. quinque ejus honores, tbtd. 1, 2. an fuerit vere excæcato*, 273, 2. est patienti» exemplum , 274, **1**, 2. in advenis non murmurat, sed Deo gratias agit, *ibid*. 2. metus ejus de h edo furtivo justus, 275, 1. in qnibns fuerit similis Jobo, *ibid*. 2. turbatur irrisione, non esalate, 277,1, 2. monita duodecim ad filium, 283, 1, 2. eju« æquanimitas, 284, 1. illius ævo credidere fidei-s singulis hominibus esae angelos custndes deputatos, 290, 2. an fuerit exc@catus plancque oecus, 294, **t**. Tobtascecus quid mystice significet, 302, 2. prophetat de excidio Jeru^dem per Nabuchodonosor faciendo, et de Ecclesia Christiana per Christum erigenda, 307, 1. item de conversione gentiim ad Chnstum , *ibid*, el 2. an naturaliter futura proderit, 310,1. de qua Ninives perditione loquatur, incertum, *ibid*, 2.
 Tobías junior quo anno natus, quo mortuu*, 267, 1,2. qnomodo uxorem suam vocet sororem. 299,2. quantum temporis in*umpserit eundo in Rayp* ct redeundo. 302, 2. fugit ex Ninive in Mediam, 311, 1. quando mortuus ubique sepultus, *ibid*. 2. an viderit excidium Ninives, *ibid*.: 312, 1.
 Tobías gener Secheniæ ho«tis Nehemiæ, 2í4, 2.
 Tobias M»rvns Ammonites quis, 234, 2. fuit gnxopliyhcio præfctus, sed profectura eipubns, <ur, 260, 2.
 Toinjris, regina Şcy tharum, quo stralagemate Cyrum reciderit, 431, 2.
 Tonsura religio«orum a Naxaneis, 11,2.
 Tormenta enumerantur summitim a septem fratribus **Ma** h dan* tolerata, 529.2; 5 0,1.
 Trabem auream e templo sustulit Marcus Crassus, 510. **t**.
 Tranquille a*picere est quiescere, 503,2.
 Transformationes vari® Gentilium, 427, 2.
 Transfugarum suspecta est fides, adeoque non sunt consiliis adhibendi, 328, 2.
 Transmontanos Itali vocant qui trans Alpes habitant, 412, 1.
 Transylvani cum prius Tureas cecidissent, spoliis onusti ab iisdem cæsi, 431, 2.
 Tribulationis annrilies per amaritiam felli* denotala quid prosici, 294, 1. tribulatio patientiam el virtutem probat, conservat, auget et perficit, 303. 2.
 Tribus Juda fuit ominum nobilissima, imo regia, 209, 2. <pio jure sibi vindicaret mulus urbes aliarum tnbuuu), 328, **i**.
 Triclinium quid significet, 361, <
 Tripudi! et chore» definitio, 28**t**, 1.
 Tristitia ficit homines mæstos, pusillanimes et Urdos 249. **I**. attenuat spiritus vitales, arctat el gravat, «bid sæpe vicina est gaudiis, 344, 1,1
 Troglodyt» sutil Ætliinpe» vicini Ægypto, 155, **1**,2. de illi* scribens Aristóteles fallitur, *ibid*.
 Tryphon rex Syri» vichi* ab Antiocho fugiens» aurum el argentum dispersit, 431 , 2 hic existen* lutor Aliliuchi lilii Alexandri Velis, factu* c4 ejus tortor, 473, **t**. ejus perfidia, dolus et invidia, 477, 2; 480, **t**. cur el quo anno occiderit Jonathan cum filus. «80, 2. solus hic exstitit qui intrugli sc in seriem Scleucidarum Asi» regum, 4SI, **t**. occiditur ab Alexandro Sedete, *ibid*, in ni be **Oltb** nido, 490, 2.
Tsara est tribulata ac misera, 280, **I**, 2.
 Tub® *jtignorum* quare sic ditla?, 432, 2. lubæ cl annorum sonitus c cælo auditus 31®*
 Tubi in*i populi, qui el unde dicti, 552, 2.
Tummim Hebraice siguilcat perfectiones; quid mptice , 210,2.
 Turea, Con*Untinopoli capta, ibi sedem regni sui fixit, 317, 2. Ture® quomodo etiamnum jejunent, 332,2. magnam habent tuibam uxorum, 370,2. Turea,obtenta insigni do hostibus victoria, iu pauperes liberalis, 538,K

cum Christianis facile init pacem, cl fucile rumpit, 549, 1.
Turris centum cubitorum, sive Meab, quæ, iâu, 4.
Tympanum quod genus tormenti, \$22, 2.
Typus Christi fuit Judas Macliabæus, 455 , 1; 456, 2.
et Elcasarus in tympano distentus, 523, I. et septem fratres Madiab.ri, 533, I. typus Christi in quo fuerit Esdras, 227, 1. et Nchemias, ¿30, i. el Tobias junior illuminans patrem, 294,1. typus B. Virginis filii Judith, 319, i; 333, 2; 346, 2 ; 351, 1. typus thrisii fuit Assuerus instituens magnum illud cohvhimn in Su>an, 363, 2. typus B. Virginis fuit Esther, 368 , 2 ; 370, 1 ; 385. 1. item typus B. Virginis est virga seu sceptrum Assueri, 377, 1.
Typus Antichrist! fuit Antiochus Epiphanes, 414,2; 542,2.
Tyrus Hebraice dicitur *sor*, 432, J. in Tyro fit purpura ex succo conchyliorum marinorum, *ibid*. in Tyro celebra- batur Hercules : unde dictus Tyrius, 515, 1.

u.

Ungendi et unguenti usus Persis ascribitur, 369, 1.
Ungulo» priores equis sunt loco manuum armatarum , 510, 2.
Ursive Ura potest capi ut nomen proprium urbis, velut appellativum, 251,1,2.
Urbes fundandae ubi aer bonus et aqu@ salubres, 9. 2. earumque porto» et muri, a priscis benedici solita?, 236, 1, 2. unde mos profluxerit eos dedicandi, 258, 2. urbibus propter peccata infertur excidium, 326, 1, 2.
Urici nomen Angeli idem sonat quod ignis, aut lux Dei, 263, 1.
Urim Hebraice significat illuminationes, aliaque mystice, 210, 2.
Usura centesima, quæ, 241,1. fuit illa frequens apud Ju- dæos, *ibid*, usura» semisses, trientaria et unciales, *ibid*. usura est contra justitiam commutativam, ideoque res- tituenda eamdem pro mutuo danti, *ibid*.
Uxor infidelis quantum malum, 40, 2.
Uxores et proles abdicanda ut Deo ejusque legi obsequa- ris, 227, 1, 2, uxor prudens datur a Deo, 278, 2. cum viro suo est una caro, 285, 1, 2 uxor quomodo iit ma- riti sui soror, 299, 2. ad uxorem monita, 301,1, 2. quo* modo in conjugio se gerere debeat, *ibid*.

v.

Vanitatis speculum Alexander Magnus, 413, 1.
Varietas in scribendo delectat, 567, 2.
Vasa qua Nahuchodonosor abstulerat e templo, quæque restituit Cyrus, fuere quinque millia quadringenta, 107, 2.
Vasco Gam@ qua ratione aperta sit India orientalis, 288, 1.
Vasthi regina, quæ; ejus etymon, 361, 1, 2. an teneretur obedire jussioni regis Assueri, *ibid*, honeste et pudice detraetevi! m iriti temulenti inhonestam sui coram prin- cipibus ostentationem, *ibid*. et 365, 1.
Vaticinium Tubi@ de Jerusalem terrestri et caestei, 308, 1. Hlicinium Jeremía» de arca fœderis et aliis non reve- landis quando impletum, 504, 1, 2.
Veneno vitam finivit Cleopatra Demetrii Soleris uxor, 488, 2. et Plolemœus Maceq 544, 2.
Venus in Syria tam deus quam dea, 28, t.
Veritas insit omnibus nostris actionibus, 278, 1, 2« in ve- ritate Domino servire quid sil, 310, 2.
Vermes corporeos qui carnes damnatorum rodant esso in Inferno probabiliter astruitur, 355, 2.
Versiones vari@ loci cujusdam obscuri ex Nehoiniir cap. v, vers. 18, 241| 2.
Vetera olim existimabant numina adversus hostes urina tulisse, 426, 1, ii

Vexilla et arma ducnin benedici solita, cur, 565,1,1.
Vexilliferi in bello olim vocabantur Draconarii, 302, 1,
Vi@ Dei sunt Dei ordinatiohes, concilliti, decreta, etc., 278, 1. vl.irum prnseà osi S. Riphæi Archuilgvlus, 288, I.
Viatorum preses el ddx c4 S. Raphael, *ildd*.
Victi spargunt uütum ul effugiant, el hnUctn insequen- tetti morentur, IBI; 2
Victoria non e*t nisi præcesscHl pugna, 422, i. victoriam repe oblinent pauci de multis, 426, 1. e»t dnniim Dei, 432,I. ea paria, Christiani canunt : *Te Deum Imuidmus*, *ibid*, ad victoriam multum valet militum tldtichl él hos- tium diffidentia, 438, 1. non a número militum, svd n favore Dei pendet, 514,2. Victoria) Judæ Michibæi admirando? et cœlescs, 553, 1,2. victorium subinde au- fert unius vel piucoium scelus, 554, I, victoria Judilli de Ilolofeme allegorico iepr@sehlll victoriam B. Mi- ria de diabolo, 313, 1. victoria a Deo postulanda, 314, i. t
Vidue silentii et solitudinis sint amantes, 332, 2. carnem cilicio obarment, *ibul*. pudicitiam suam quomodo ser- vare debeant, *ibid*. ct 333, t.
Vigilantia in belli duce requisita, 239, 1, 2; 891, á. apud Persas et alios in pretio habita, 37b, 1, 2.
Vigiliarum nocturnarum antiquitas, 328, 2.
Vincere semper lu bello ul nuuquam vincaris est hnposU- bile, 457, 1, 2.
Vindicta Numinis celer in perfidos, exemplo Phdcmæi Philometoris, 471,1 , 2. et llnpiissimæ stirpis Antiochi Epiphanis, 481, 1. et in incestos, 448 , 1 , 2. item in Tryphonem homicidam, 491, 1. el Jasonem psendo- pontiflcem, 516, 1. vindicia in auctorem suum relofLi, 379, 2.
Vinum datur elephantis ad potandum, cur, 442, °, epo- tum a tauris aliisque animalibus facit eos feroce., et fu- riosos, *ibid*, vinum meracum semper bibere molestum est et male Muum, 567, 2. miscendum est aqua, *ibid*.
Violatio sepulcrorum apud omnes gentes fuit gravis inju- ria et infamia, 233, 2.
Viret uxor sunt una caro, 284, 1. virum bonum el pro- bum cur sinat Deus aflligi, 305, 2. viri fortes cur glo- riosam mortem ingloriæ vit@ anteponant, 456, 2.
Virga S. Benedicti formidabilis dæmoni, 298, 2. virg i au- rea Assueri repræseritai B. Virginem, 377, 1.
Virgines utriusque sexus volam Deo caslHaterti soi vantes non nisi inorthodoxa tide roperies, 414,1. virgines conc- ilia@ ad Oniam sanctum concurrentes, (piales, 510, 2. virgines sunl quasi >otes (pildani milhrati, 337, 2. suam pudicitiam tueri solent sese deturpando, *ibid*, virgines quasi clientes suos protegit B. Virgo, 356, 1, 2.
Virginitas exacte servati ac præ morte electa, 523, 2.
Viridis culor mire recreat oculus, 362, i.
Virili ætali congruit conjugium, cur, 270, I.
Virtutes septem Tobi@ senioris ante conjugium , 269 , 2. lotidemque post illud. 270, 1. virtutes anlistruphæ Job et Tubi@, 276, 2. virtus pluris æstim ind.i (piatii diviti@, 287, 2. virtutes septem quibus l inquam funibus ligandusdæmon, 299, 1. virtu» sine ndver-irio marcai, 305, 2. virtus omnis est a Deo petenda, 336, 2. vii tus extu- lit priscos Judæos, alias gentilibus invisos, 3G7, 1. vir- tus in advenis resplendet, 421, 2; 422, 1. per virtutum in lib. *Macliubirorum* inldligitur Validus oxerc|it at 1. virtus propria efficacisilmum remedium victoriam óblinendlj 545, I.
Vila longa in æurnnis potius inors est quam vita, 278, 2; 418, 2«
Vitiis (de) superatis superbientes, sub hoste prostrato suc- cumbunt, 444, 1.
Vocatio Dei exspectanda et sequenda, 439. 1.
Vnlso (M.) missus a Romanis Galatas vicit, 450, t.
Voluptas omnis, ebani conjugii, «pam sit nnreps ct in- stabilis, 290,2. cupidos efilcil mancipia diaboli, 330, 2.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

▼oliptair* hujus mundi spernendae , exemplo Etili*n t, »98. 1.2.
Voi *patria* que, 3*7• ••
Vulgus consci astra per diem suis oculis abscondi, c qui- bus per noctem prodeant, ı39, 1.
viiiu*. — FtfS l'.n lfi .
Wenceslao (pro S.) cum Iadiilao duellante pugnavit An- gelli*, 345,1,2.
Witlakeri blaspbemia dicentis Angelum Ihpbaelem fu- mentitum, 239,1,2.
x .

Xanticus mentis Hebraeorum respondet nostro aprili, 519.1.
Xerici contra Cricco* duiit in ariem undecies centena millia militum, a quibus victus pene rolu» fugere coar- tusevt, 219, 1. optime fuit affectui in Judæos, *Ibid.* ut l vitæ mit consulit aquam putridam bibit, 213. 1. mb eo probabilius videtur contigisse historia Judith, M3, 1. cur tantopere benevolum furni Judæis, 314,1. etiam -uis contemptui fuit, itid. quantum intumuerit copiu suis,

B17, 2. admonriur superbir ab ArUbino rege , 31* » »* Unias coptes in Gnectam induxit, ut vix ad potam flo* mina satis fuisse dicantur, >54, i. ejus etymon, <♦ ipse contemplans suas copias cur lier) malus sit, >M,1f 2. ejus crudebUs, **

Z.

Zsbdiri Arabs oUrancat Aleiandnsm Veles, 471, U 'L lotypn «t tapfcax mai» el rivabam, *M. 2. Zelus Jo^plut pro religione et al*orum regum Chr *ha- norurn, •*
Zelus Indi»* reto* in Erdieia reprehensus, 397 r 2. quam sil efficax, ul iosUr ign» osnma '•operet <t coru sumil. 419, 1. selas purgat fiemo», dIndque sanctiheat el sacrificat, 'W X
Zorobab t, cur ita vocatu* ; ac postea appellata Saisiba» sir : horum etyma, 206, 2. fini dut populi iq Jerusalem reducis e Bibylone in Pohucis, 209, 1. ex«Util Dino caiiM reædiftcalionis templi, 215,2. *4 quæsUoocœ ; *Quid wef ooiMium /urfusimu"*» ? respondei e*** rm- fafern M>, X

»n«*M**% % % % ***%*<% %<% ****%**%*■***V4\IW\^tu\MAA\MVOIW*W\WVVUWUV\W>Vt\lU\lUIWVt\cT*XWM4\WVVI\HV\VVV% M

INDEX

MATERIARUM MORALIUM

QU.fI IN ms COMMENTARIIS CONTINENTUR,

rr QÛÆ ad EVAKGELIORUM DOMINICARUM, AC FESTORUM ET FERIARUM NONKULLARUM PER ANNUM ACCOMMODATARUM, VERBA IN USUM ET GRATIAM CONCIONATORVM ADAPTANTUR.

DOMINICA I ADVENTUS.

Erunt signa in sole rr luna. Signa tempore Judæ Machibæi cl Antiochi Epiphanis, II *Machab.* cap. v, 1 ct 4. Viderunt Filium hominis venientem. Christus in secundo adventu sortes impiorum in hac vita exsultuuliurn commutabit, *Eslh.* cnp. tx, 26. Judkli extremi dies erit dies Phurim, id est sortium, *ibid.* Coelum et tirra transibunt. Mundana quam sint instabilia, vana et fallacia, cap. vu, vers. JO; I *Mach.* cip. i, vers. 8; caj» ix, 15. itaque in nulla re mundi l@tandum, *Eslh.* cap. xtv, vers. 18.

DOMINICA II ADVENTUS.

Joannes in vinculis. In ea conjectus erat, quod Herodem incestus arguisset. Incestus Cleopalræ ct Antiochi Sedelis mullorum parricidiorum causa, 1 *Machab.* cap. xv, vers. 1. Porro potentia et insolentia magnorum non est metuenda, <cd premenda ct calcanda. *Esth.* cap. vu, vers. 6. Pauperes kvangelizantur. P.iupcres quomodo iuvandi, et in quo se solari queant, *Tob.* cap. iv, vers.7 ct 23. paupertas prestai divitiis, *ibid.* vers. 23. Ecce, qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt. Patet in mia A«sucri Persarum regis, in cujus conspectum antequam mulieres admitterentur, integro anno ornari, excoli, oleo myrrhino ungi, variisque pigmentis el aromatibus uli debebant, *Esth.* cap. u, vers. 9 el 12. Porro aulici tempestive ante casum se ab aula abducant, *ibid* cap. vn, vers. 10. mollis educatio el remissa lacies contumaces, 11 *Machab.* cap. xn, vers. is. (

DOMINICA III ADVENTOS.

Ego vox. Quam potens sit vox piorum, 1 *Paral*, cnp. xxv, vers. 5.

IN NATIVITATE DOMINI.

Et ecce Angelus Domini stetit juxta illos. Angelorum mira dignatio erga genu* hum.iniii i, *Tob* cap. m, vers. 25. sunt creatura? cl quasi lilii Dei, Mid. cap. v, vers. 3. sunt nobis concives ct contribules, *ibid.* cap. vu, ver*. 3. adslint Deo seplupliciler, et distinguuntur in assistentes et ministrantes, *ibid* cap. ni, vers. 15. Noute timbre : ecce vnim evangelizo vobis gaudii magnim. Angeli boni apparentis signum est si pruno horror iuuulinlnr, deinde consolatio cl lætitia ingeratur; m iti, *i contrarium eveniat, *Tub.* cip. m, ven. 17. — Vídev, Angelus. Laax lux vera. Chrulus per quem lux el veritis facta

l est, adumbratus per Pontificem pontificalibus, in quibus l erat (Jrim et Tuinmiin, indutum, *Esdraë*, cap. il, vers. 63.

Verbum caro factum bst. Christus a Patro fuit missus in carnem, ul consolaretur lugentes in Sion. II *Esdraë*. Argum. Incarnatio Verbi fuit opus maximum divin@ potentias et fortitudinis, *Judith*, cap. xiii, vers. 20.

IN FESTO CIRCUMCISIONIS DOMINI.

Vocatum est nomen ejus. Pia nomina filiis danda ut ad-moneantur pietatis, IV *Reg.* cap. xxv, vers. 17. nomina sunt quasi omina rei naturam, virtulcin aut proprietatem aliquam præsentem aut futuram significantia, *Esdra.* cap.i, vers. 8. Deus dans alicui nomen, simul dat rem eodem nomine significatam, ut in nominibus Angelorum patet, *Tob.* cap. V, vers. 18. Jesus. Jesuses! mel in ore, melos in aure, jubilus in corde, *Eslh.* cap. v, vers. 14. *Vide notata in Indice, Rerum verb.* Jesus Christus.

IN FESTO S. STEPHANI.

Ecce relinquetur voris domus vestra deserta. Do ex-cidio Jerusalem per Nabuchodonosor laciendo vaticinatus est Tobias senior. *Tob.* cap. vin, vers.lt.

IN FESTO S. JOANNIS APOSTOLI.

Qui et recubuit in coena super pectus ejus. Quomodo S. Joannes in ultima cœna Christi in ejus pectore quasi in sinu recubuerit, patet ex accubitus forma, qua olim conviva? mensæ accumbebant, *Esth.* cap. i, vers. 6. Porro S.Joannes fuit custos B. Virginis Deipara?, *Judith*, cnp. xiit, vers. 20.

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS.

Et hæc vidua erat. Viduarum mollila preclara el do-tes, *Judith*, cap. vin, vers. 3. Porro viduarum typus ct exemplum fuit Judith, Procœm. cl cap. vin, veis. 3. Beversi sunt in Galilæam. Galilæa alia inferior, alia superior; hæc quoque dicilur Galilæa gentium, ct Samaria, *Tob.* cap. i, vers. 1.

IN EPIPHANIA DOMINI.

Ecce magi ad oriente venerunt. Christo servierunt omnes rege* el gentes terne, *Tub.* cap. xiv, vers. 9. m.igi quomodo per certas herbu el signa maleficii noceant bestiis et infantibus, Toó. cap. vi, vers. 8. AIDIPNS AUTEM HERODES REX TURBATUS EST. Keges qil; sibi suoque apici formidant multe >qjie liab.-iii @mul<ist umilia luta liment, *Ndie/n.* cap it, vera. 2. ac præsertim

INDEX MATERIARUM MORALIUM.

ferratores urgente mala furtorum, libidinum aliormnqꝛ
scelerum conscientia, I *Mach.* cap. vi, vers. 4 ; ct cap. iv,
vers. 0.
Porro Herodes hic cl nepos ejus Ascnlonita morbo pedi-
culari afflicti fuere. II *Mach.* cap. ix, vers. 9.
Sciscitabatur ab eis. Sapiens consilia, a sapiente per-
quirat. ncque sins consilio aliquid temere audendum, *Tob.*
cap. iv, sers. 19.
Clam vocatis. A secreto pendet felix rei exsecutio, *Tob.*
cip. xn, vers. 7 ; *Judith*, cap. vin, vers. 33.
Porro Principis animus nemini ant paucis cognitus esse
debet, *Tob.* cap. xn, vers. 5; *Judith*, cap. if, vers. 2.
Didicit ad eis. lieges et principes non minis uni con-
siliario confidant, sed plures audiunt si veritatem scire ve-
lini, nec faciles sint in credendo,quod inultis damnosum fuit,
bdh. cap. ivi, vers. 6.
Ut et ego vemens. Fraudulenter mentitur Herodes
amico lieto non credendum, exemplo Holofernīs et Judith,
aliorumque, *Judith*, cap. xi, vers. 1 et seqq.
Porro dolosi sæpc cadunt m laqueos quos aliis pararunt,
innlunque recidit in auctorem, uti contigit Amano ct aliis,
Esth. cap. vu, vers. 0.
Obtulerunt ei mīnera. Sancti refutant munera homi-
num ct ambiunt divina, IV *Reg.* cap. v, vers. 16.
Aurum, thus. Aurum reges Persarum voluerunt <ibi
esse proprium, I *Mach.* cap. xi, vers. 58. aurum pretio-
sissimum ct splendidissimum repræsentat nobis Deum,
cjusque doni augustissima, 11 *Machab.* cap. xv, vers. 16.
Vide notaia in Indice rerum, verb. Aurum.
Thus vino immixtum cur olim daretur elephantis ad bi-
bendum, I *Machab.* cap. vi, vers. 34.
Ne redirent. Cor regum est in manu Dei, *Esdr.* cap. i,
vers. 2, et *Esth.* cap. xv, vers. 11.
Per aliam viam. Viæ Dei sunt Dei ordinationes, consi-
lia, decreta, actiones et opera, *Tob.* cap. Iii, vers. 2. viarum
præses estS. Haphael Archaugelus, *ibid.* cap. v, vers. 5.

DOMINICA INFRA OCTAVAM EPIPHANIÆ.

Cum factus esset Jesus annorum duodecim. Puerilia
sit senilis, ct senectus puerilis, *Tob.* cap. 1. vers. 4. qua-
liter pueri a parentibus educandi, el ab infantia instituendi,
ibid. el *Tob.* cap. vi, vers. 22. filiorum laus el honor est
honor cl laus parentum, *ibid.* cap. ix, vers. 10. adoles-
centes sobrietati studeant, *Judith*, cap. vin, vers. 6.
In medio doctorum. Doctores Ecclcsiæ exprimit canis
Tobiæ juniore cx Media domum redeundi præcurrens,
Tob. cap. i, vers. 9. doclons perfecti munia implevit Es-
dras, *Esdra*, cap. vu, vers. 9.
Pater tuus et ego dolentes. Parentes solliciti pro sa-
lute filiorum, *Tob.* cap. i, vers. 10. cl cap. ix, vers. 10,
el cap. iv cl seqq. filii sunt baculus senectutis parentum,
Tob. cap. x, vers. 4.
In his quæ Patris mei sunt oportet me esse. Dei vo-
zatio exspectanda, ac deinde sequenda est, I *Mach.* cap. v,
* ; G2.
Subditus. Qui Deo obediens est, obedientes habet sub-
ditos, IV *Reg.* cip. H, vers. 12. oboditnlia quam sit Deo
grata, I *Mach.* cap. il, vers. 52, el *Esther*, cap. n, vers. 20.
Innbedientia a Deo punita, I *Mach.* cap. v. vers. 56.
CONSRVARAT OMNIA IN CORDI SUO. Secreti!!!, UlptC A
quo pendi I felix rei exsecutio. Celandumt *Tob.* cap. xi,
vers. 7; *Judith*, cap. vm, vers. 33.

DOMINICA II POST EPIPHANIAM.

Nuptiæ fact.h sint. Niipriv Esthcri*, ulpote fideli» cum
Assuero infideli, an fuerint licit®, *Esth.* cap. n,vers. 16.
nupti® sic peragantur, ul Deus non offendatur, *Tob.* cap. ix,
vers. 12. nuptiæ conversa? in luctum, I *Mach.* cnp. ix,
vers. 4. uxor prudens datur a Deo , *Tob.* rap. ill, ver*. 7.
quomodo mī mariti sui soror, *ibid* t ip. vm, vers. 4, et
EsIh. cap. xv, vers. 12. conjuges quem lineili intendere

debeant in copula, *Tob.* cap. vi, ver». 22. tobni tint,
minine dum generationi vacant, *ibid.* cap. ix. vers. 22.
Vide notata in Indtce Rerum, verb. Conjuges, Uxor.
Vincm non habent. Ut hie Deipara c benignitate est -»pon-
sorum miserta , sic et ip*i erga nos est mire clemens et
misericors, protrgítqꝛ et recipit peccatores ac justos af-
fli los ad se confluentes, *Esth.* cap. n, vers. 7. est virga
aurea per quini Deus loti generi humano oifeusus recon-
ciliatus est, *ibid.* cap. v, vers. 2. illi qnasi mairi iu«
Chri'lus mī negare potest, *ibid.* *Vide Indicem Rerum,*
verb. S. Maria mater Dei.
Aquam vinum pactam. Ex aqua olim tempore Nehemi®
factus est ignis, II *Mach.* cap. il, vers. 22. et 34. porro
aqua est tribulationis, adversitatis et mœruris signum ,
Esther, cap. x, vers. 6.
Vinum PONrr. Vinvm meracum semper bibere, quh ni-
mis calefacit et inflamat corpus, male sanum est, ideoque
miscendum aqua, II *Mach.* cap. xv, vers. 40. olim illud
ad potandum dabatur elephantī*, I *Mach.* cap. vi, vers. 34.
Et cim inebriati. Ebrietas a mensis arcendi, *Tob.*
rnp. ix, vers. 12. est miter militi®, virlutisque inimica,
fortem virum reddit ignavum, *Judith*, cap. xn, ven. 18.
ebrii sunt quasi, imo plu* quam porci, *Esth.* cap, 1,1ers. 8.

DOMINICA III POST EPIPHANIAM.

Vide, nemini dixeris. Dona Dei quæ perl nent ad excel-
lentiam persons occultanda sunt. I\ *Reg* cap. if, vers. 2.
Domine, puer meus. Herus paterno affectu sil erga fa-
mulos, exemplo Naaman Syri, IV *Reg.* cap. v, vers. 13.
servi cur dicantur corpora, *Tob.* cap. x, vere. 10. in ser-
vituti* signum petebant Pers® aquam et terram, *Judith*,
cap. n, vers. 5.
In tenebras exteriores Tenebre sunt tristitia? causa
ct symbolum, *Esdra*, cap. Ii, ver*. 8. in inferno probabile
est esse vermes corporeos qui carnes daniuatorum rodant,
Judith, cap. xtv, vers. 21.

DOMINICA IV POST EPIPHANIAM.

Ipsē vero dormiebat. Quasi de tempestale nihil sciret.
Sic justus in tribulationibus et adversis manet immobilis
et constans; imo Deo gratias agit el laudat. *Tob.* cap. n,
vers. 12 el seq. nihil ei accidit mali, uisi disponente Do-
mino, *tbid.* porro adversa non mount virum fortem,
Tub. cap. xn. vers 13. sed ostendunt in coHucUtionē vir-
tutem, I *Mach*, cap, Il, ver*. 38. ilaqꝛ in arctis et periculis
constituti illico Dei gratum cl opem imploreiuu», I *Mach.*
cap. ix, vers. 7. el 18.
Domínf. salva nos, perimus. Deus cur immittat homiut-
bus etiam justis el sanctis tribulationes cl afflictiones, *Tob.*
cap. n, vers. 12. *(cap. xn » ver*. 13; I *Mach*, Ix, IS.
Quid timidi estis? Bonarum mentium est timere cul-
pam, ubi non est culpa, *Tob.* cap. n, vers. 3a at con-
scienti i mala scelestos timidus facit, castigat cl pulsat,
I *Mach.* cap. vi. vers. 12, ct cap. ix, vers. 6.
Facta est tranquillitas. Nempe post tempestatem, post
oublia pbœbus, *Tob.* cap, ni, vers. 22,

DOMINICA V POST EPIPHANIAM.

Venit inimicus ejus. Satan quomodo per magos et «gas
mediantibus certis herbis cl maleficii signis noceat bestiis
cl infantibus, *Tob.* cap. vi, vers. 8. eju* proprium est in-
tricare corpus ct animam variis scrupulis, concupiscentiis
ct peccatis, ul liat ejus et gebennæ præda, *ibid.*

DOMINICA IN SEPTUAGESIMA.

Quid hic statu otiosi? Otio dediti regno privantur,
I *Mach.* cap. xi, vers. 38. Drus non juvat desidās, sed
conanlcs cl collaborante*, *Judith.* cap iv, vers. 13, et
I *Machab.* rnp. tu, ver*. 55.
Vuca ui'i nuwu*. Operariis statim sua merces danda,
Tub. cap. tv, veis. 10.

Am ocrtcs tuus. Oculi feminarum quam siul illece-
broſi, *Judith*, cap. x, vers. 14. oculus benignus, gratiæ
et favori* est symbolum, *Esdr.* cap. v, vers. 5. ad oculo-
rum caliginem dispellendam valet cinis cum felle, Toó.
cap. n, vers 11.

Molti auirr vocati. Vocatio Dei est expectanda el se-
quenda, I *Mach.* cap. v, vers. 62,

Pauci vero electi. Judæos quasi fideles Deus elegit ad
gratiam ct gloriam, a quibus infideles excludit, ita tamen
ul communem providentia* suæ cursum cl gratiam çis
non denegant, *Esth.* cap. x, vers. 12.

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

Et a voluptatibus vitæ. Voluptas omnis hujus mundi
quam sit anceps et instabilis, *Tub.* cap. vu, vers. ii. ejus
«lamna, «WiM.cap. \ii, vçrs. 12. sunl spernendæ exemplo
Estberis, *Esth.* cap. xiv, vers. 18. cupiditatis quanta vis,
II *Mach.* cap. iv, vers. 29, deliciarum postridiauus dies,
est dies doloris, *Esth.* cap. i, vers. 19, et I *Mach.* cap. ix,
vers. 41.

Iy tempore tentatiunis recedunt. Tcntalio patientiam
et virtutem probal, *Tob.* cap. xu, vers. 13,

DOMINICA IN QUINQUAGESIMA.

Cæcus quidam sfdftrat. Caconim cæcitatem amantium
et expetentium, Deurnquo laudantium exempla, *Tab.*
cap. n. vers. 14. cæcilas curata, *ibid.* cap. xi, vers. 14.
cæcitatem mentis sustinent Judæi sub spe stultissima nas-
citurî Christi, quorum typus est Tobins excæcatus, *ibid.*

Clamabat. Clamandi mos in calamitatibus apud Persas,
Esth. cap. iv, vers. 1. item apud Judæos tempore pre- l
cum, *ibid.* cap. ix, vers. 31. l

FERIA IV CINERUM.

Cinere caput aspergere symbolum pœnitenlis, *Nehem.*
cap. iv, vers. 1. e.4 signum mortis, *Judith*, cap. ix, vers. l
14. in cineres præcipilatio cerium genus supplicii, II *Mach,* |
cap. xm, vers, 5.

Cum jejunatis. Jejuuio armata oratio quam potens apud l
Deum, *Esdr.* cap. yin, vers. 21. illud velat lex çhristiana l
in Dominica, *Nehem.* cap. vin, vers. 10. est (unis quo li- l
gàtur dæmon, *Tob.* mp. vin, vers. 3. melius quam murus l
tuetur, *Judith*, cap. iv, vers. II. *Vide indicem rerum,* l
verb. Jejunium.

NoLITB THESAURIZARE VOUS TUESAVROS IN TERRA. A ter- I
renis cupiditatibus cor evacuandum ut gratia impicatur,
IV *Reg.* cap. iv, vers. 3.

Tiiesaubizate vobis tuesauros in coelo. Quæ divitiæ l
nobis slut consecandæ, *Tob.* cap. iv, vers. 10 el 20. l

FERIA V POST CINERES-

Kwle notata Dominica *III* post Epiphaniam.

FERIA VI POST CINERES.

Brnefacite uis qui oderunt vos. Exemplum Tobisë l
patris Toó. cap. n, vers. 22, et cap. iv, vers. 3. l

Ertoti irgo euFtcxi. Perfectus est qui iu advenis
Deo gratin agit, *Tub,* cap, li, vers. 14. l

Cum ergo facis eleemosynam. Eleemosyna ob amorem l
Dei (adeuda, IV *IVg.* cap. iv, vers. 4. eleemosyna liberat a
morte aeterna et sæpe a præsentî; oppil i! quasi os gè-
benne; est quasi baptismus, *Tob.* cap, iv, ver*. 7 et soqq.
habitu regime apparuit S. Joanni Elccmosynario, *ibid.*
vers. II. est funis quo ligaturdæmon, tóid.cap, vin, vers. 3.
solvit debíluni proximo. cap. xu, vers. 8.

Eleccmosynarius quæ in pauperes confert, in sinum
Dei custodienda deponit, Toó. cap. iv, vers. 8. oleemos-
narû impii raro a Deoiu bac vita cad urantur, *ibid.* vers. 11.
l id' /ndueui *Return, verb.* Eleciitubpu.

DOMINICA I IN QUADRAGESIMA.

Ductus est Jfsus in desertum. Solitudinis laus et 'onn
mendalio, *Judith*, cap. viti. vers. 3. silentii vis et exempli,
Tob. cap. xn, vers. 7,

Ut testaretur, Tentatici virtutem probat ct patientiam,
Tob. cap. xn, vers. 13. (cntalioiies carnis cum sentis, in-
voca B. Virginem, *Judith*, cap. xvi, vers. 31. tentalionc
ingruente quid agendum Christiano, II *Machab.* cap. vu,
vers. 41, el cap. vui, vers. 30.

Postea esubiit. Sobrietatis commendatio, *Tob.* cap ix,
vers. 12. per hanc Judith obtruncavit Holofernem, *Judith*,
cap. xn, vers. 9. sobrietas priscorum lam Persarum quam
Romanorum, *Esth.* cap. r, vers. 7. bodie iu plusquim
porcinam ingluviem abiit, *ibid.*, est funi» quo ligatur dæ-
mon ne nobis noceat, *Tob.* cap. vin, vers. 3. ebrietas quam
damnosa cl insana, *Tob.* cap. xix, vers 12; *Judith*,
cap. XV, vers. 14; *Esther*, cap. r, ver*. 8.

Tintator. Diabolus per piscem a Tobia occisum repræ-
sentitur, *Tob.* cap. vi, vers. 8. ejus proprium est intricaro
corpus ct animam variis scrupulis, *ibid.*, per Christum quo-
modo ligatus sit, *Tob.* cap. vili, vers. 3. coram animosis
est pavidus ut formica; timidis vero terribilis esi ul lco,
II *Ma h.* cap. xi, vers. 11. Vide notala in *Indice Rerum,*
verb. Dæmon.

Angeli ministrabant ei. Angeli distinguuntur in mi-
nistrantes el assistentes, *Tob.* cap. xn, vers. 15. sunt ce-
leri imi, et instar fulguris et cœlo in terram dilabunlur,
Tob. cap. in, vers. 25. nil illis impenetrabile aut impos-
sibile, II *Mach.* cap. xi, vers. 9. po^t tentalionem conso-
latio, Toó. cap. in, vers. 22.

FERIA II.

Esurivi enim. ele. In operibus misericordi@ tam corpo-
ralis quam spiritualis vires ct opes suas exhaustit Tobias
senior, aliique, *Tob.* cap. i, vers. 19 el 20. misericordiam
Deus vult ineste omnibus aclionibu* nostris, *ibid.* cap. in
vers. 2. quam sit homini necessaria, *ibid.* cap. xn, vers. 8

Uni ex fratribus meis minimis. *Vide notata Feria ÍV*
post Cineres, et indicem Rerum, verb. Eleemosyna, Pau-
per. In pauperes quæ conferuntur non pereunt danti,
Tub. cap. iv, vers. 10. pauperum curator csl Deus, *ibid.*
vers. 7.

FERIA VL

Sabbatum est. Sabbati apud Judæos summa veneratio,
Nehem. cap. xm, vers. 19; I *Mach,* capuli, vers. 37, cl
II *Mach.* cap. vili, vers. 26.

DOMINICA II IN QUADRAGESIMA.

Et ecce vox de nice. Nubes est quasi vcslimenlum Dei,
quod in nube se absconderet et loquerclur, responsi dans
l ex propiliatorio, *Tob.* cap, v, vers. 18.

FERIA HI.

QV! SE EXALTAVERIT HUMILIARITUR, ET QUI SE HUMILIA-
VERIT EXALTABITUR. Exempla sunl Mardncliæus vilis el abjec-
tus exaltatus, el Aman superbus humiliatus. *Esth.* cap. vr,
et vu.

FERII V.

Die (TTSedfant. Honores hujus mundi appetente* com-
parantur pueris papiliones inscqiienlibus, *Esth.* cap. v,
vers. 13.

In regno teo Ambilio regnandi nihil non molitur,
Esth. cap. n, 21. csl ambientium crux, *ibid.* cap. v, 1'3.
«jus vis, II *Machab.* cap. iv, 29. *Fide Indicem Rerum,*
verb. Ambilio.

Índueba iûr purpura. Purpura apud Romann , aha erat
cousularb, aha regia. I *Machab.* cap. vili, 14.

FERIA V.

ÇpüLAIATUR QUOTIDIE SPLENDIDE. Mori III olli gIIIT, IV cap. v, ver*. 40. convivo! arceant a men*a ebrietatem, Toó. cap. ix» »Int frugale» more veterum, *Esth.* cnp. I, 7. non sunt cogendi bibere ad sanitatem, quod est tyrannicum, tZfrf. vere. 8. *Vide Indicem Rerum verbo* Conviva».

Epulandi mos ad sepulcra et memoria» martyrum; item in lepullyra defunctorum, quorum dubia erat «alos per SS. Ambrosium el Augustinum sublatus, *Tob.* cap. iv, 18.

Et nemo illi dadat. A paupere qui faciem «nam avertit, ab eo etiam faciem suam avertet Deus, *Tub.* cap. iy, vers. 7,

SABBATO.

Vivendo luxumose. Luxurious per mulum Resignatur, *Tob.* çap. vi, vers, 17. libido ubi ardel, abundant pecca , *Tob.* cap. m, vçrs. 8. est insatiabilis, fastidiosa ac curiosa, *Esth.* cap. n, vers. 19. quantum sil unita cum guh, *ibid.* cap. i, vers. 11. comes est falsa» religionis, I *Mach.* rap. i, vers. 15. Vir/e *Indicem Rerum, verbo* Li-% Luxuria.

DOMINICA IU IN QUADRAGESIMA.

Erat Jesus ejiciens dæmonium. Dæmon quomodo fugandus ab energumenis, *Tob.* cap. vi, vers. 8. dæmoni* etyma, *ibid.* cap. in, vers. 8. ligatur virtutibus septem, *ibid.* cap. vin, vers. 3.

In Beelzebub ejicit dæmonia. Consulere diabolum crimen est gravissimum. Impii miracula Dei adscribunt magia», II *Machab.* cap. iv, vers. 1.

Regnum divisum desolabitur. Ad seditionem populos concitat legum patriarum el religionis avita* eversio, I *Machab.* cap. ni, vers. 29. regna ct urbes ob peccata perenni, *Judith.* cap. v, vers. 17. in regno expedit esse unum religionem, I *Machab.* cap. i, vers. 34.

FERIA IV.

Honora patrpm t cum et matrem tuam. Honor parentibus debitus commendatur, *Tob.* cap. jv, vers 3. parentum Uus ct honor, est laus liliorum, *ibid.* cap. ix, vers. 10.

Fornicationes. Fornicatio ab Apostolis nomination fuit vetita gentibus ad Christum conversis, *Tob.* cap. jv, vers. 13. fornicarii in ipso amplexu concubino» a Deo fulguro siderati exemplum, *ibid.* cap. vu, vers. 11.

Blaspur mijU. Blasphemta punita iu Nicanore, I Mart, cap vu, vers. 34 el 4G. porro convicia cl contumelia etiam turbant justos ct sanctos, *Tob.* cap. nr, vers. 1 et 9.

FERIA V.

Quia et alus civitatibus oportet mc evangf. Iizabe« Christus nullum laborem pro animarum salute detrectavit, uti olim Nehemia* el Esdras pro Israelis bono, *Nehem.* Argument. Hem, Eluichim sacerdos circuivi* omnem Israhel : quod imitentur Episcopi, Prelati, Principes et alit fideles zclosi, *Judith.* cap. iv, vers. î1, el *Nehcm.* Argument.

FERIA VL

Erat autem ibi ions. Fontis cl solis analogia*, *Esther.* cap. x, vers. 6. fon» e*I quasi oculus terra», *ibid.*

Da miii BiDKiiE. Ab bibendum aliquem cogere e»t contra naturam el tyrannicum, *Esth.* cap. i, vers. 8.

Aixiradunt Patrim in veritate. Deo ^nicndum est in veritate, *Tub.* cap. xiv, ver». 10. bane Deus cupit messe omnibus nostris actionibus, *ibid.* cap. ut, ver». î.

Si min' i »t D. ». Dcus est spiritus purissimus, *Judith.* cap. iv, vers. IL

sabb vto.

Mulierum deprehensam in adulterio. Mulierum aspectu qnam <11 periculosus el perniciosus. *Judith.* cap. x, ver». H. muliere formosa illicique nihil illecebrosius. *Esther.* cap. i, vere. 11. femina» «uni pliilocosmæ, *ibid.* rap. u, vere. 12. *Vide indicem Rerum, verb.* Mulier, Fermai*

DOMINICA IV IN QUADRAGESIMA.

Quinque panes noRDfACEOs. De frugalitate primorem Christianorum, *Judith.* cap. vi, vers. 21. item primorum Persarum, oc Cyri ct Augusti, *Esth.* cip. I, vere. 7.

Figit iterum in montem ipse solus. De «olitodine, *Judith.* cap. vili, vers. 8. Christus cur montes conscenderet , *Esther.* cap. xiv, vers. 5.

FERIA II.

Zelus domus tuæ. Zelus quam sit efficax, ul instar Ignis omnia consumat, I *Machab.* cap. n, ver». 24.

FERIA IH.

Justum iudicium judicate. Jndinnm cupit Deus jórese omnibus actionibus nostris, *Tob.* cip. in, vers. 2. iudice» pecunia corrupti, II *Machab.* cap. iv, vere. 50.

FERIA IV.

Et linivit lutum super oculos ejus. Christus saliva sua el luto liniens oculos cæci nati, figuratus per Tobum filium illuminantem Tobiam patrem per fel, *Tob.* cap. vr, Vers. 9-

FERIA VI.

Lazarus amicos mosto dormit. Mors in Scriptura vocatur somnum ob spem resurrectionis, II *Machab.* cap. xn, vers. 41.

Resurget. De resurrectione corporis, íótA

DOMINICA PASSIONIS.

Quis arguet me de peccato? Inter percit i iti constricto ut nullus omnino absque peccato evadendi iditus pateat quid agendum, *Tob.* cap. vi, vere. 8. in fine. *Vide huir ceni Rerum. verbo* Peccatum.

Nonnt blndicimus nos quia Samaritanus es tu? Contumelie patienter ferenJæ exemplo Job et Tobia», *Tub.* cap. n, vere. 15 ct seqq.

FERIA IL

Facta sunt encenia. Festum Encaeniorum quando et quomodo celebrarent Judæi : illud mystice agunt Sancti in cœlPi I *Machab.* cap. iv, veri. 52. ct It *Uachab.* cap. i, vers. 9, cl cap x, vers. 6.

Ut MANiFKSTLNTin OPERA Dri. Opera Du nvclirc honorificum est; celare periculosum. *Tob.* cip. xii, vere. 7.

PECCA oats Dtus NON AUDIT. Peccatorum preces parum valent apud Deum, *Tob.* cap. iv, vere. 18.

FERIA III.

Ft-STVS JuntorUM ScENOPEGu. Fertum *Scenopebite* apud Judæos quale, II *Machab.* cap. 1, vers. 9.

DOMINICA PALMARUM.

Passionis Christi dies fuerunt dies phurim ct phruruu, *Esth.* cap. Ix, vera. 2G.

Passionis Christi seria laediUtio est funis quo ligetur dæmon , *Tob.* cop. MU, u»re. 3,

Clirxslus patiens per placem Tobiaë aduuibralur, *ibid.* cap. vi, vor». 8, et cap. ix, vers. IL Spe futura» resurrectionis el ascensionis gloriosa) sustinuit crucem. *Ibi/* cap. n, vere. 18. Christus moricns vicit ipsam mortem . cuius typus Jud.i» Mirhibius, I *Mach.* cap. It, vere. 18.

I t SUPER VRSTIMiKNIA MUI MUIhVNT SOATEM. **O**» quid ni, *Lslh.* uip. m, vere. t. I*cr suites dua> Mardochæi <4

Aman accipitur popblus fidelis el infidelis, *Esth.* cap. x, Fide *Indicem Rerum, verbo* Sors.

Grcciuxcrcnt eum. Christi in cruce distenti typus fuit Elcaiarus, 11 *Machab.* cap. vi, vers. 18. el septem fr.il Machabæi, *ilid.* cap. vu, vers. 40.

Consummatum est. Christus esl consuiiiinaliû legis et Prophetarum, II .1/acA. cap. xv, vers. 40.

VINUM CUM FILLE MIXTIM. PtT fel quid dciiohllir, Cl ad quid valent, *Tob.* cap. vi, vers. 9. Christus post fel gu—tarit mella el favos, *ibid. cap.* ni, vers. 22.

Et velaverunt eum. De velanda facie cui rex ofleii»us eral, ñusque ad mortem dumualis olim, ac etiamnum capite muktatis, *Esth.* cap. vu, vers. 8.

FERIA VI IN PASSIONE CHRISTI.

Jesus autf.mtacebat. Ad blaspbemiastacendum, *IV Rey.* cap. xii, vers. 36.

Patir, ignosce illis. Spiritus novi Testamenti orare prò inimicies, II *Paraip.* cap. xxiv, vers. 21.

IN DIE SANCTO PASCUA

Remar exit, Resurrectionem corporis exigit anima immortalis, II *Machab.* cap. xii, vers. 44.

FERIA II.

Castellum nomine Emmaus. Hoc postean victoria Tili oh CEptam Jerusalem dictum est Nicopolis, 1 *Machab.* cap. hi, veri. 40.

Tu solus peregrinos. Itinerantiim præses el patronus ?<l S. Riphæi Ardimigeliis, *Tub.* cap. in, vers. 25. antequam peregnncnlur,Deum invocent ut iter ipsorum prosperol. *ibid. cap.* xii, vers. 7.

Nos ALTEM SPEBADAMUS. SpCS glori.T fillur.T CSI Stimulus ad virtutem, *Tob.* cap. n, vers. 18,

Aperir et nobis Scripturas. Lectio S. Scripture osi funis quo ligetur dæmon ne nobis noce it, *Tob.* cap. vm, vers. 3. olim etiam fiebat post convivium, *Judith,* cap. vi, vers. 21.

DOMINICA II POST PASCHA.

Ego sum Pastor bonus. Vigilantia in belli duce requisita exemplo Neherniæ el aliorum, *Nehern,* cap. iv, vers. 22. bujiM symhulum *uiit drarones. *Esth.* cap. x, vers. 7 porro Princeps bonu< subditos amai ul filios, I *Machab.* cap. vi, vers. 17. el noctu vigilat, ac publicis negotiis Invigilat, *Esth.* cap. v, vers. I.

Ponit animam pRo ovibus. Christus pro Ecclesia» et animirum salute nullum laborem aut periculum, nec ipsam mortem detrectavit, quod notent Episcopi, Prelati. Priiicipri, etc. Argumento in Nehem. Vide *Indicem Rerum, verbo.* Dux, Princeps. Pro castitate tuenda morti se opposuerunt etiam matrone gentiles, *Judith,* cap. vin, vers. 6. ct alio? virgines Christians, *ibid. cap.* x, vers. 4. item Religioni et voto licet postponere vitam, 11 *Mach.* cap. vi, vers. 23.

DOMINICA III POST PASCUA.

Mi vous autem GAüDfBiT. Mundi gaudia quam sint instabili,i el vana, *Esth.* cap. vu, vers. 10. gaudium impiorum breve, 1 *Machab.* cap. ix, vers. 56. extrema gaudii luctus occupai, *Judith,* cap. xn, vers. 18, el *Esth.* Cap.i, ven. 19.

Tristitia vistra vertetur in gaudium. Id contigit Mar-dochæo, Eriben tolique populo Judæorum, Etf/i. cap. vm, porro lælandum iu solo Deo, *Sehem.* cap. ix, vers. 10; *Either,* cap. xiv, vers. 18. gaudium Dumim duplex, *bithein.* cap. ix, vers. 10. tnstilia Licit bumines mottos, potiliauimes et tardo», *(bid.*

IN LITANIIS.

Pk »pTn impr obit at em. Deus non semper primi vice tl.it quod petitur,M.d luII»«piut rугan, *IV Reg.cap.* li, ver». 13.

IN FESTO PENTECOSTES.

V Spiritus Sanctus non stallili post resurrectionem datus Apostolis, sed eum expeclarunt, hujusque myslerii figura, IV *Reg.* cap. n, vers. 10.

In Pentecoste vacandum operibus charitatis, *Tob.* cap. n, vers. 1. S. Spirilus in specie ignis super Apostolos seden*, repraesentatus per ignem sacrum Neherniæ missum, II *Mach.* cap. i, vers. 22. quomodo astiterit scriptoribus hagiographis, Ita ut nusquam a ventate aberrarent, *ibid. cap.* xv, vers. 58.

DOMINICA SS. TRINITATIS.

Data est mihi omnis potestas. Deus dominatur tam cœlo quam terra, . *Judith,* cap. v, ver». 25.

Ecce ego vobiscum sum. Dei mira erga homines dignatio, *Tob.* cap. m, vers. 25. Deo duce facile est concludi multos in manu paucorum, 1 *Mach.* cap. ni, vers. 18. Judæ Macbabœo præsto adfuil,II *Mach. cap.* x, vers. 28, et cap. xm, vers. 10 et seqq.

DOMINICA I POST PENTECOSTEN.

Estote misericordes. Misericordiæ tam spiritualis quam corporali* Opera, *Tob.* cap. i, vers. 19. quam sit homini necessaria, *ibid. cap.* xii, vers. 8. *Pide Indicem Rerum, verbo* Misericordia, Eleemosyna.

IN FESTO CORPORIS CHRISTI.

Eucharisliæ typus fuit convivium ab Assuero institutum, *Either,* rap. i, vers. 8. in ea Christus ut cibus apponitur, *ibid,* est funis quo ligatur diabolus, minuitque iracundiæ, luxuriæ, etc., motus, *Tob.* cap. vin, vers. 3. *Consule Indicem Rerum, verbo* Eucharistia.

In me manet, et ego in illo. Hujus commixtionis Elisæus dedil symbolum, *IV Reg.* cap. iv, vers. 34.

DOMINICA II POST PENTECOSTEN.

Uxorem duxi. Uxores el filii sunt abdicandi, ut Deo obsequamur, *Esdræ,* cap. x, vers. 5.

DOMINICA III POST PENTECOSTEN.

Gaudium erit in coelo super uno peccaiore poenitentiam agente. Angeli et Sancii in cœlo fesluin nguul Encœniorum de peccatore pœnilenle, I *Mach.* cap. iv, vers. 52.

DOMINICA V POST PENTECOSTEN.

Non occides. Occisio sui ipsius quando licita, quando non, H *Machab.* cap. xiv, vers. 44. exempla aliquot eorum qui seipsos occiderunt, quorum aliqui laudantur, excusantur alii, *ibid.*

Omnis qui irasqtur fratri suo. Ira non sinit ir.ilum quiescere donec vindictam sumat. *Esther,* cap. vi, vers. 4. frater fratrem odii ct supplantat dum agitur do honore et ambilu, 11 *Machab.* cap. iv, vers. 29.

DOMINICA VII POST PENTECOSTEN.

Attendite a falsis prophetis. Haereticorum communicatio fugienda, *Esdræ,* cap. xiv, vers. 3. sunl hirundines, *Tob.* cap. n, vers. 11.

Quid hoc audio de te? Fama sæpc major est veniate, ac rem plus justo adauget vel detorquet, 1 *Mach.* cap. viiif vers. 1.

DOMINICA VIH POST PENTECOSTEN.

Filii ihmus sæculi paudentiores nuis lucis. Prudenti» hujus sæculi cioccai, *IV Reg.* cap. v, vers. 29.

DOMINICA IX POST PENTECOSTEN.

Non reunqient lapidivi SUPER LAPIDKM. Similiter de excidio Jeruvttlvin per Nahuclioduiiusur vaticinatus eoi Tobia», *Tub.* cap. xm, ver». 11.

DOMINICA X POST PENTECOSTEN.

Qnm w confidebant. Qui sibi ipsi magnus, candidus el justus apparet, habet albuginem in oculis suis, *Tob.* cap. **ii**, vers. 14.

Piopitius esto Mini peccatori. Confewio'ac pœnitenlia qiiæ ex amore servili procedit, non exauditur a Deo, *II Mach.* cap. ix, vers. 13. oratio justī clavis est cali, *Tob.* Cap. in, vers. 1. orationis fructus, *ibid.* cap. in, vers. 10, et cap. in, vers. 8.

Qn SB EXALTAT nUMILIABITm. Idque exemplo Amani, *Esth.* cap. **vi**, vers. 7 et seqq. cl Antiochi Epiphanis, *II Mach.* cap. ix. ct Arphaxad, *Judith*, cap. i, vers. 5. Qui se uumiliat exaltabitur. Exaltatur humilis Mordocbius, *Esth.* cap. vi, vers. 7, el cap. vm, vers. 15.

DOMINICA XII POST PENTECOSTEN.

IxfüNDENS oleum et vinum. Oleum charilalis erogando non minuitur, *IV Reg.* cap. iv, ver?. 5.

DOMINICA XIV POST PENTECOSTEN.

Nonnb anima plus est quam esca? Animæ quanta sit dignilas, *Tob.* cap. in, vers. 25. quid de ca censueril Plato, *ibid.* cap. xiv, vers. 5. csl immortalis, *II Machab.* cap. xii, vers. 44. *Vide Indicem Rerum, verbo* Anima*. Recnum Dei, etc. Regna terræ parvipendenda, *IV Reg.* cap. XXIII, vers. 29.

DOMINICA XVI POST PENTECOSTEN.

Primos accubitus. Accubitos velcru^m forma, *Either*, cap. **i**, vers. 6. Onms qui se exaltat, humiliabitur. *Vide notata Do-minica X post Pentecosten.*

FERIA IV QUATUOR TEMP. SEPT.

Hoc CFNUS NON EJICITUR NISI IN ORATIONE ET JEJUNIO. Hit inediis Tobias el Sara liberati sunt ab Asmodæo, *Tob.* cap. vm, vers. 3.

DOMINICA XVII POST PENTECOSTEN.

Diliges Dominum Deum tuum. Deus est amandus super omne amabile, *Esdraë*, cap. x, vers. 5. semper in memoria, intellectu el voluntate habendus, *Tob.* cap. iv, vers. 6. el benedicendus, *ibid.* vers. 20.

DOMINICA XIX POST PENTECOSTEN.

Ecce prandium meum paravi. Convivium Assueri mystice fuit S. Eucharistia) simulacrum, *Esth.* cap. **i**, vers. 8.

DOMINICA XX» POST PENTECOSTEN.

Misertus autem Dominus. Clementia Dei in Judæos legis prævaricalores, *Esdraë*, cap. ix, vers. 13, el 15. Oportuit misereri conservi tui. Commiseratio levat misero miseriam, *Tob.* cap. iv, vera. 7.

DOMINICA XXII POST PENTECOSTEN.

Non est tiri cura de aliquo. Pietis facit humana non curare, *It Paralip.* cnp. xvm, vers. 6. sacerdotes opponens •c Oxiaë regi volenti sacrificare, laudali, *II Paralip.* cap. **livi**, vers. 18.

DOMINICA XXIII POST PENTECOSTEN.

In medicos erogaverat omnem substantiam suam. Deus juvat in desperatis, *Reg.* cap. vi, vers. 29. potest quii peccare cuntldendo .iiedicis, *II Paralip.* cap. xvi, vers. 12.

DOMINICA XXIV POST PENTECOSTEN.

Videbunt Filum hominis. Judicii extreini dies, eri dies Sortium *Either*, cap. ix, vers. 6

IV.

IN CONCEPIRNE R MKRLÜ.

Genuit Manassen. Minasses occidit arguentes suam impietatem, *IV Reg.* cap. xxi, vers. 10.

IN FESTO CATHEDRÆ S. PETRI.

Tc es Petrus. Deus dans alicui nomen, simul dat rem eodem nomine significatam, ut palet in nominibus Angelorum, *Tob.* cap. v, vers. 18. /Edificado Ecclesiam meam. Ecclesiam tam militantem quam triumphantem æiificavit Christus, Arg. *in Nehem.* Ecclesia Catholica an nulla agnoscat nomina Angelorum præter tria, *III Esdraë*, 268, I. cœpit in Jerusalem in Sion, de qua vaticinium Tobiaë, *Tob.* cap. xin, vers. 11. ejus typus fuit hortus in quo habitum fuit convivium Assueri, *Esther*, cap. i, vers. 8. el ipsa Esther, *Esther*, cap. iv, vers. 16. cur pre Sanctis veteris Testamenti celebret festum septem fratrum Machabæorum, *II Mach.* cap. vu, vers. 18. *Vide Indicem Rerum, verbo* Ecclesia*

CONVERSIO S. PAOLI.

Judicantes dcodecim tribus Israel. Monentur judices ut justo judicent, *I Paralip.* cap. xix, vers. 6. Centuplum accipiet. Sic Valentinianus imperium accepit propler confessionem Christi. *IV Reg.* cap. v, vers. 19.

IN FESTO S. MATTH!Æ.

Venite ad me, omnes QUI laboratis. Christus est Azaria*, id est adjutor Dei ad illuminandum et salvandum Lnninps caecos, cujus typus fuil Raphael Arrhangehis ad Tobiam cæcum illuminandum missu*, *Tob.* cap. v.ver*. 18. Discite a mb. Exempla animant in rebus arduis, *I Mach.* cap. n, vers. 64, el *H Mach.* cap. vu, vers. 28. Sors cecidit super Mattuam. De sorte ejusque «ignificatione ct definitione, *Esth.* cap. iu, vers. 7.

IN FESTO ANNUNTIATIONIS B. VIRGINIS.

Missus est Angelus Gabrifl. Fuil hic nuntius Incarnationis Verbi elcuslodiaë B. Virginis deputatus, bnbelque nomen a fortitudine, *Judith*, cap. xin, vers. 20. hominum præliis prefectos est, *Tob.* cap. ni. vers. 25. Et nomen Virginis Marta. Quite sit nomen Maria, *Judith*, cap. xin, vers. 25. illud liment dæmones, *ibid.* vers. 10. Ave, gratia plena. Quanta fuerit gratia el pulchritudo B. Virginis, *Judith*, cap. xvi, vers. 10. hujus typus fuil Esther ob pulchritudinem adámala super omnes mulieret, *Esther*, cnp. n, vers. 17. porro clausa in cubiculo, orationibus, jejuniis ac gemitibus pro reconciliatione mundi obsecrans Deum, meruit Angelum pacis paranymp^hum excipere, *Judith*, cap. xiii vers. IO. Ecob concipies. B. Virgo esi virga aurea per qu im Deus offensus butnano generi reconciliatus est, *Esther*, cap. v, vers. 2. c I stella Jacob, *ibid.* cap. vm, vers. 15. el Tons solis, *ibid.* cap. x, vers. 6. *Eide Indicem nerum, terbo* S. Maria.

IN FESTO S. MARCI.

NoI'tp, portare, etc. Elisæus solis necessariis contentus, *IV Reg.* cip. iv, vers. 10. Neminfm per viam salutavfritis. Sic Gfexi Jussus nulum -Mutare, *IV Reg.* cap. tv, 29.

IN FESTO S. MARIÆ MAGDALENzE.

Muutl in Civitate pbccatrix. Libido ubi ardet, abundant peccata, *Tob.* cap. iii, vers. 8. quantum grassaretur l apud Assyriot el Persas, *Judith*, cap. xn, vers 10. est l insatiabilis, *Esther*, cap. H, vers. 19. muliere formosa l illicique nihil ilteccbrodus, *ibid.* cap. i, vers. 11. vanilas mulierum ilibio se pingentium, *ibid. ven.* 11/

Oleo caput meum nox unxisti. Ungendi et unguenti usus Persis adseribitur, *Esth.* cap. n, vers. 12.

IN FESTO ASSUMPTIONIS B. VIRGINIS,

Assumptio B. Virginis in cirium, ejusdeinque coronatio figurati per ductionem Estheris ad cubiculum regis Assueri, *Esth.* cap. n, vers. 10.

IN FESTO EXALTATIONIS S. CRUCIS.

Christi in cruce extensi typus fuit Eleaxarus in tympano distentus, ¶ *I Mach.* cap. vi, vers. 18. ol septeni fruire» Marlinbæi, *ibid.* cap. vu, vers. 40. crucia Ghriſſi hamo aduncatu» est diabolus, *Tob.* cap. vm, vers, 8. mos cruce signandi proficiscentes iu Terram sanctam, ¶ *Machab.* cap. xv, vers 16.

LN FESTO S. MICHAELIS.

S. Michael! precibus fidelium præest, *Tob.* cap. in, vers. 25. pugnans pro fidelibus cum dracone assumit nomen humilitatis, nempe : *Quis ut Deus ?* *ibid.* cap. v, ver*. J8. dedicavit ecclesiam tuam in monte Gargano, ¶ *i Machab,* cap. ¶v, ver*. 59. fuit Israelis protector, il *Mach.* cap. xi, vers. 8, et cap. xn, vers. 22,

Angeli borlm semper vident faciem Patri». *Vide notata in havitilale Domini et Indicem Derum, verbo* Angelus.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Sancti in cælo agunt festum Encæniorurn de peccatore pœnitentiam agente, ¶ *Machab.* cap. iv, vert. 5i. pro piis pugnant, *ibid.* cap. in, vers. 19. eos invocare tutius estel Utilius quam animas in Purgatorio existentes, ¶ *I Mach.* cap. xv, ver*, ¶i. quando agant festum Phurim, *Eslh.* cap. ix, vers. 20. *Vide Indicem Demin, verbo* Sancti,

Beati pauperes spiritu. Sancti possident cælum consilio, terram patientia, ¶ *Mach.* cap. viij. ver». 8. societas inter homines angelicam vitam ducentes, et inter angelos, *IV Deg.* cap. vj, ver». 17.

Beati qui persecutionem patiuntur. Sancti cur permit- tantur a Deo affligi, *Tob.* cap. u, ver». 12. et cap. xn,

vers. 13, et ¶ *Machab.* caput, ver». 18. in adversis Deo gra- tias agunt, *ibid.* cap. n, ver». 14#

Beati misericordes. Eleemosynarum merco», *IV Deg.* cap. iv, vers. 5. *Vide Indicem Derum, verbo* Misericors, Eleemosyna.

Beati cum maledixerint voris. Sancti pro benefietis maleficia recipiunt, etiam nb amicis, *Tob.* cap. n, ver». 2?. maledici! patienter ferenda, *ibid,* ot cap. ili, vers. 9. pi- ttanti» exempta duo Job et Tobias, *Tob.* cap. n, vers. 12. patientia passiones animi debellando?, ¶ *Machab.* cap. vili, vers. 9. justus quacumque morto præoccupatus fuerit, in refrigerio erit, *ibid.* cap. ix, vers, 18.

IN COMMUNI APOSTOLORUM.

Apostoli habiti insani, uti olim Prophelæ De! habebantur stulti, *IV Deg.* cap. x, vers. 5.

IN COMMUNI MARTYRUM.

Fida *Indicem Rerum, verbo* Martyrium, Martyre».

IN COMMUNI DOCTORUM.

Doctor est currus et auriga, *IV Deg.* cap. 1L vors. 12.

Vos estis sal terrai. Sale sapienti® conditur el fecun- datur orbis terrarum, *IV Dég.* cap, n, vers. 21,

IN DEDICATIONE ECCLESIA.

De solemnitale et dignitate Dedicationis Ecclesia?, I *Machab.* cap. iv, vers. 59. Christus ipse, aliique Sancti varias ecclesias dedicarunt, *ibid,* ritus dedicandi muros et portas urbium, *Nehem.* cap. xn, vers. 27.

IN TEMPORE DELLE

Angeli milites Dei fortissimi et innumeri, *IV Deg.* cap. n, vers. 16. Syri ab Elisæo caecitate percussi, *IV Deg.* cap. vi, vers. 8.

Potest Deus mille modis hostes perdere, *IV Dcg.* cap. vu, vers. 6. Deus auxiliatur in re desperata, ¶ *Paralip.* cap. XX, ver». 12,

